תַלְמוּד בַּבְלִי

מַסֶּכֶת קִידּוּשִׁין

מְנוּקָּד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים · וְכָל הַמְפָרְשִׁים

מַסֶּכֶת קִידּוּשִׁין

תַּלְמוּד בַּבְלִי – מְנוּקָּד

❦

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים
עֵין מִשְׁפָּט, מָסוֹרֶת הַשַּׁ״ס
וּמְפָרְשֵׁי הַשַּׁ״ס

נוסח הגמרא המנוקד: מהדורת William Davidson (ספריא)
רש״י, תוספות: דפוס וילנא (ספריא) · ניקוד הפירושים: ממוחשב (דיקטה)
עין משפט, מסורת הש״ס ותורה אור: לפי קישורי ספריא · מפרשים: ספריא
סודר עבור אברמי · תשפ״ז

תּוֹכֶן הַפְּרָקִים

פֶּרֶק ראשון – הָאִשָּׁה נִקְנֵית דף ב. 4
פֶּרֶק שני – הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ דף מא. 82
פֶּרֶק שלישי – הָאוֹמֵר דף נח: 117
פֶּרֶק רביעי – עשרה יוחסין דף סט. 138

מְפָרְשִׁים בְּסוֹף הַסֵּפֶר

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ"א 166
חִדּוּשֵׁי אֲגָדוֹת – מַהַרְשָׁ"א 189
מַהֲרַ"ם 197
מַהַרְשַׁ"ל – חָכְמַת שְׁלֹמֹה 200
פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ 208
רַשַּׁ"שׁ 239

[א-ג](א) **הָאִשָּׁה** נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים, וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בִּשְׁתֵּי דְרָכִים. נִקְנֵית בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר, וּבְבִיאָה. בְּכֶסֶף: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בְּדִינָר וּבְשָׁוֶה דִינָר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה – אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי. [ד]"וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בְּגֵט וּבְמִיתַת הַבַּעַל. הַיְּבָמָה נִקְנֵית בְּבִיאָה, וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בַּחֲלִיצָה וּבְמִיתַת הַיָּבָם. גְּמָ' הָאִשָּׁה נִקְנֵית. מַאי שְׁנָא הָכָא דְּתָנֵי "הָאִשָּׁה נִקְנֵית", וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּתָנֵי "הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ"? מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי כֶּסֶף, וְכֶסֶף מְנָא לַן – גָּמַר "קִיחָה" "קִיחָה" מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן. כְּתִיב הָכָא: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", וּכְתִיב הָתָם: "נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי", וְקִיחָה אִיקְּרִי "קִנְיָן", דִּכְתִיב: "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם".

אִי

הָאִשָּׁה נִקְנֵית לְבַעֲלָהּ: בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵל וְהַאי שָׁלֹשׁ לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא וּבַגְּמָרָא בָּעֵי אַמַּאי תְּנָא לְשׁוֹן נְקֵבָה: **וְקוֹנָה** אֶת עַצְמָהּ בִּשְׁתֵּי דְרָכִים גָּרְסִי': **וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ** לִהְיוֹת בִּרְשׁוּתָהּ לְהִנָּשֵׂא לְאַחֵר: **בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר** מְפָרֵשׁ בְּבָרַיְתָא בגמ' (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף ה ע"ב) נוֹתֵן לָהּ כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף וְאוֹמֵר לָהּ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי שְׁטָר כּוֹתֵב לָהּ עַל הַנְּיָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּיאָה בָּא עָלֶיהָ וְאָמַר הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּבִיאָה זוֹ וְכֻלְּהוּ יָלֵיף מִקְּרָאֵי: טַעְמָא דב"ש מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' (דַּף יא.): **פְּרוּטָה** שֶׁל נְחֹשֶׁת: **אִסָּר** הָאִיטַלְקִי שֶׁל כֶּסֶף וְדָמָיו שְׁמֹנָה פְּרוּטוֹת: **הַיְּבָמָה נִקְנֵית** לַיָּבָם: **בְּבִיאָה** לִהְיוֹת כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, שֶׁאִם בָּא לְגָרְשָׁהּ אַחַר כָּךְ, אֵינָהּ צְרִיכָה הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה אֶלָּא גֵּט. אֲבָל שְׁטָר וְכֶסֶף אֵין מוֹעִילִין בָּהּ מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן דְּתַקּוּן דְּמַהֲנֵי בָּהּ מַאֲמָר, כִּדְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת (דַּף נ ע"א). אֲבָל אֵינוֹ גּוֹמֵר בָּהּ לִהְיוֹת יוֹרְשָׁהּ וּמְטַמֵּא לָהּ וְלֹא לְפָטְרָהּ מִן הַחֲלִיצָה, אֶלָּא לְפָסְלָהּ עַל שְׁאָר אֶחָיו: **וּמַאי שְׁנָא הָתָם** בְּפֶרֶק שֵׁנִי (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף מא ע"א) דִּתְנָא הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ נִתְנֵי הָכָא הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת: **מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְמִתְנֵי כֶּסֶף** בְּהָנֵי קִנְיָנִין וְאָמְרִינַן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ד ע"ב) כֶּסֶף מְנָלַן דְּנִקְנֵית בּוֹ וּמְפָרְשִׁינַן דְּגָמְרִינַן קִיחָה קִיחָה מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן דְּאִקְרִי קִנְיָן הִלְכָּךְ תְּנָא הָכָא קִנְיָן: **וְכֶסֶף מְנָלַן** לָאו הָכָא קָא בָּעֵי לֵהּ אֶלָּא לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ג ע"ב) וְהָכָא הַאי מְתָרֵץ קָאָמַר לָהּ לְכֻלָּא מִלְּתָא מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי כֶּסֶף וְכֶסֶף מְנָלַן יָלְפִינַן לֵיהּ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ד ע"ב) מִקִּיחָה וְקִיחָה לְשׁוֹן קִנְיָן הוּא הִילְכָּךְ תָּנֵי הָאִשָּׁה נִקְנֵית:

הָאִשָּׁה נִקְנֵית הָכָא תָּנֵי בְּהֵ"א. וְכֵן בְּכַמָּה דּוּכְתִּין, גַּבֵּי אִישׁ וְאִשָּׁה, קָתָנֵי בְּהֵ"א. כְּמוֹ: "הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה" (יְבָמוֹת קיד:), "הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ" (שָׁם סז:), הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה (כְּתֻבּוֹת טו:), "הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ" (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין מא ע"א). וְקָשֶׁה: דִּבְהָדְיָא דִּתְנַן "בְּתוּלָה נִשֵּׂאת" (כְּתֻבּוֹת ב.) - אַמַּאי לֹא תָּנֵי הַבְּתוּלָה נִשֵּׂאת? וְיֵ"ל דְּהָכָא אַקְּרָא קָאֵי, כְּלוֹמַר: הָאִשָּׁה הַמְּבֹרֶרֶת בַּפָּסוּק, דְּאַשְׁכַּחְנָא אִשָּׁה מְבֹרֶרֶת בִּקְרָא גַּבֵּי נִשּׂוּאִין דִּכְתִיב "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", אֲבָל בְּתוּלָה לָא קָאֵי אַקְּרָא - דְּלָא אַשְׁכַּחְנָא בְּשׁוּם דּוּכְתָּא בְּתוּלָה בִּקְרָא מְפֹרָשׁ גַּבֵּי נִשּׂוּאִין. אֲבָל קָשֶׁה: לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין יד:) דִּתְנַן "עֶבֶד עִבְרִי", "עֶבֶד כְּנַעֲנִי" (כב:), אָמָה עִבְרִיָּה (יד:) - אַמַּאי לֹא תָּנֵי בָּהֶם הֵ"א? דְּהָא מְבֹרָרִין בַּפָּסוּק נִינְהוּ! וְשֶׁמָּא בְּהָנֵי, עֶבֶד וְאָמָה, אֵין נוֹפֵל בָּהֶן לְשׁוֹן הֵ"א - שֶׁאֵין מְבֹרָרִין כ"כ, לְפִי שֶׁהֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהֶן בְּהֵי מִינַּיְהוּ: אִי בְּעִבְרִי אִי בִּכְנַעֲנִי אוֹ בְּעִבְרִיָּה אוֹ בִּכְנַעֲנִית, דְּהָא גַּבֵּי יְבָמָה קָתָנֵי "הַיְּבָמָה". וְאֵין לָחוּשׁ כָּל כָּךְ שֶׁבְּכ"מ שׁוֹנֶה הַתַּנָּא לְשׁוֹן הָרְהוּט לוֹ בַּפֶּה, דְּכֵן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁשּׁוֹנֶה הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶם הַמִּנְיָן - כִּי הַאי דְּהָכָא, וְכֵן "בְּתוּלָה נִשֵּׂאת לַיּוֹם הָרְבִיעִי", "אֶתְרוֹג שָׁוֶה לְאִילָן בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים" וְ"הַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּמ"ח דְּבָרִים" (אָבוֹת פ"ו מ"ה) ; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁשּׁוֹנֶה הַמִּנְיָן קֹדֶם - כְּמוֹ "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת" (שָׁם פ"ה מ"א), "אוֹר לי"ד בּוֹדְקִין" (פְּסָחִים ב.), "ז' יָמִים קֹדֶם יוה"כ" (יוֹמָא ב.), "בְּשִׁבְעָה דְרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּהָב" (זָבִין פ"ב מ"ב), "בְּג' דְּבָרִים שָׁווּ גִּטֵּי נָשִׁים לְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים" (גִּטִּין ט ע"א): **ב"ש** אוֹמְרִים בְּדִינָר בְּמַס' עֵדֻיּוֹת (פ"ד מ"ז) תָּנֵי לֵיהּ גַּבֵּי קֻלֵּי ב"ש וְחֻמְרֵי ב"ה, וְאַע"ג דְּאִי קַבְּלָהּ קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר הָווּ ב"ש לְחוּמְרָא - מִיהוּ לָאו לְהָכִי מִיתְּנִי, כִּדְאָמְרִינַן בְּיוֹמָא (פ:) כִּי אִתְּשִׁיל לְעִנְיַן עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן: **בִּפְרוּטָה** וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה תֵּימַהּ: דְּלָא הֲוָה לְמִתְנֵי אֶלָּא בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה כִּדְתְנַן בְּהַזָּהָב (ב"מ ל' נה.) "חֲמִשָּׁה פְּרוּטוֹת הֵן הַהוֹלָאָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וְהָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה"! וְיֵ"ל, מִשּׁוּם דִּתְנָא כָּאן בְּכֶסֶף - מְפָרֵשׁ בְּאֵיזֶה כֶּסֶף: דִּינָר לב"ש וּפְרוּטָה לב"ה וּלְפִי שֶׁלֹּא נִטְעֶה לוֹמַר כֶּסֶף דַּוְקָא, וְלֹא שָׁוֶה כֶּסֶף - כִּדְיָלֵיף "קִיחָה" "קִיחָה" מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן דִּכְתִיב בֵּיהּ כֶּסֶף - מְפָרֵשׁ שָׁוֶה כֶּסֶף. וא"ת: וּמְנָא לָן דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף? דְּהָא לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין טז.) מִבְּעֵי לֵהּ קְרָא גַּבֵּי עֶבֶד עִבְרִי יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף וּפִדְיוֹן הַבֵּן דִּכְתִיב בֵּיהּ כֶּסֶף, וְאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין ח.) דְּרַב כָּהֲנָא שָׁקֵיל סוּדָרָא בְּפִדְיוֹן הַבֵּן - וּמְנָא לָן דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף? וּמִיהוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דִּשְׁבוּעוֹת (דַּף ד ע"ב) דְּרֵישׁ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל. אֲבָל גַּבֵּי עֲרָכִין דִּכְתִיב בֵּיהּ כֶּסֶף וְהֶקְדֵּשׁ נָמֵי - דִּתְנַן (עֲרָכִין דַּף כז.) גַּבֵּי הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֶה, שֶׁהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף - מְנָלַן דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף? מִיהוּ בְּהֶקְדֵּשׁוֹת נָמֵי אֶפְשָׁר דְּדָרְשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, דְּהָא אֵין הֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּקַרְקַע כִּדְאָמְרִינַן בְּהַזָּהָב (ב"מ נז.) "הֲרֵי אָמְרוּ אֵין הֶקְדֵּשׁ מִתְחַלֵּל ע"ג קַרְקַע, דְּרַחֲמָנָא אָמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", וּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין ה.) נָמֵי אָמְרִינַן דְּאֵין פּוֹדִין הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּשְׁטָר - אֲבָל גַּבֵּי קִדּוּשִׁין וַעֲרָכִין מְנָלַן דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף? וְיֵ"ל דְּיָלְפִינַן מע"ע. וא"ת: וְהָא גַּבֵּי נְזִיקִין נָמֵי כְּתַב קְרָא כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו, וְדָרְשִׁינַן בפ"ק דב"ק (דַּף ז ע"א) "יָשִׁיב- לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף", וא"כ הָווּ נְזִיקִין וְעֶבֶד עִבְרִי שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין! וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּתְרַוַּיְהוּ צְרִיכִי: דְּאִי כְּתַב עֶבֶד עִבְרִי גְּרֵידָא, לָא מָצֵי לְמֵילַף נְזִיקִין מִנֵּהּ, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִקְפִּיד הַכָּתוּב לְעִנְיַן מֵיטַב וס"ל נָמֵי כֶּסֶף דַּוְקָא וְלֹא שָׁוְיוֹ- לְהָכִי אִצְטְרִיךְ כֶּסֶף יָשִׁיב גַּבֵּי נְזִיקִין; וְגַבֵּי ע"ע אִצְטְרִיךְ נָמֵי קְרָא, דְּלָא מָצֵי יָלֵיף מִנְּזִיקִין דַּהֲוָה אֲמֵינָא עֶבֶד דּוּמְיָא דִּנְזִיקִין, וְאִם מַקְנֵי בְּקַרְקַע לִבְעֵי מֵיטַב - לְכָךְ אִצְטְרִיךְ תַּרְוַיְהוּ. אִי נָמֵי יֵ"ל: אִי כְּתַב בְּעֶבֶד הֲוָה אֲמֵינָא דְּדִין הוּא שֶׁנָּקֵל עָלָיו דְּיָכוֹל לִפְדּוֹת עַצְמוֹ אֲפִי' בְּשָׁוֶה כֶּסֶף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטָּמַע בֵּין הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים. אֲבָל גַּבֵּי נְזִיקִין, דְּלָא שַׁיָּךְ לְמֵימַר כָּךְ, לָא אָמְרִינַן הָכִי. וְאִי כְּתַב בִּנְזִיקִין גְּרֵידָא, לָא מָצֵי לְמֵילַף עֶבֶד מִנֵּהּ - דְּס"ד דְּלָא יִהְיֶה שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף בְּעֶבֶד, לְפִי שֶׁגַּם הוּא גָּרַם לוֹ לִמָּכֵר עַל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית וּכְר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא דִּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כ ע"א) וס"ד דְּנַחְמִיר עָלָיו לוֹמַר: דַּוְקָא כֶּסֶף וְלֹא שָׁוְיוֹ. וְהָא דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְפִדְיוֹן הַבֵּן וְהֶקְדֵּשׁ, לְשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף, וְלָא יָלֵיף מִנְּזִיקִין וע"ע - לְפִי שֶׁבָּא לְמַעֵט קַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת שֶׁאֵין פּוֹדִין בָּהֶן בְּכוֹר אָדָם וְהֶקְדֵּשׁוֹת : **וְכַמָּה** הִיא פְּרוּטָה הָא דְּלָא מְפָרֵשׁ כַּמָּה הוּא דִּינָר, מִשּׁוּם דְּדִינָר הָיוּ יוֹדְעִין כַּמָּה הָיָה - שֶׁהוּא אֶחָד מִכ"ד בְּדִינָר שֶׁל זָהָב כִּדְאָמְרִינַן בְּרֵישׁ הַזָּהָב (ב"מ נג:). אֲבָל פְּרוּטָה, אִיכָּא פְּלֻגְתָּא בַּגְּמָרָא לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יב ע"א) זִמְנִין דְּזָלֵי וְזִמְנִין דְּיַקְרֵי. וְעוֹד דִּלְדִבְרֵי ב"ה לקי"ל כְּוָתֵהּ אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי טְפֵי: **אֶחָד** מִח' בְּאִסָּר כְּשֶׁהָאִסָּרִים כְּדִינָס, אֲבָל כְּשֶׁהָאִסָּרִים מִתְזַלְזְלִין: אֶחָד מִשִּׁשָּׁה, כִּדְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא (שָׁם): **אִיטַלְקִי** מְפָרֵשׁ ר"ת: עַל שֵׁם אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל הַקּוּ"ף כִּדְאַשְׁכַּחְנָא (עֶזְרָא ד,ט) "שׁוּשַׁנְכָיֵא" - עַל שֵׁם שׁוּשָׁן:

הַיְּבָמָה נִקְנֵית כו' תֵּימַהּ דְּלָא תָּנֵי מִנְיָנָא כִּדְלְעֵיל, וְלִתְנֵי "נִקְנֵית בְּדֶרֶךְ אֶחָד וְקוֹנָה עַצְמָהּ בִּשְׁנֵי דְרָכִים" וּכְמוֹ מִנְיָנָא דִּלְעֵיל לְמַעוּטֵי כִּדְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא הַאי מִנְיָנָא נָמֵי לְמַעוּטֵי דְּרֵישָׁא לְמַעוּטֵי כֶּסֶף וּשְׁטָר, כִּדְדָרֵישׁ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין יד.) "בִּיאָה גּוֹמֶרֶת וְאֵין כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִין בָּהּ". וּמִנְיָנָא דְּסֵיפָא לְמַעוּטֵי נ"כ דְּלָא נֵילַף מק"ו מֵאִשָּׁה כִּדְאָמְרִינַן בגמ' (שָׁם) דְּדָרְשִׁינַן "נַעֲלוֹ- אִין, מִדֵּי אַחֲרִינָא- לָא". וְיֵ"ל דִּבְחֲדָא מִלְּתָא אֵין לִשְׁנוֹת מִנְיָנָא. וְאַע"ג דְּגַבֵּי אֶתְרוֹג תְּנַן "שֶׁשָּׁוֶה לְאִילָן בְּג' דְּרָכִים וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד"- הָתָם בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרִים הַחֲלוּקִים בּוֹ. וּמֵאַחַר דְּלָא תְּנָא מִנְיָנָא בִּיבָמָה לֹא חָשׁ לִשְׁנוֹת מִנְיָנָא בְּעֶבֶד עִבְרִי וּכְנַעֲנִי, אִי נָמֵי מִשּׁוּם דְּלָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי בָּהֶם מִנְיָנָא לְמַעוּטֵי מִידֵי : **מַאי** שְׁנָא הָכָא דִּתְנַן הָאִשָּׁה נִקְנֵית הַמ"ל אַגַּב דְּבָעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא "וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ" דְּלָא שַׁיָּךְ הָתָם לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין וכה"ג מְשַׁנֵּי בְּסָמוּךְ. וּמִיהוּ אוֹמֵר הָר"ר מְנוֹחַ דה"מ לְמִתְנֵי "וְנִתֶּרֶת בִּשְׁנֵי דְרָכִים" דְּגַבֵּי קִדּוּשִׁין שַׁיָּךְ לְשׁוֹן הֶתֵּר: **מִשּׁוּם** דְּקָבָעֵי לְמִתְנֵי כֶּסֶף וְהָכָא לֹא שַׁיָּךְ לְמִפְרַךְ וְתַנָּא תַּרְתֵּי חַטּוּ חֲדָא, כִּדְפָרֵיךְ לְקַמָּן, דִּלְשׁוֹן קִנְיָן שַׁיָּךְ נָמֵי בִּשְׁטָר וּבִיאָה. וְלֹא הָיָה תָּמוּהַּ עַל לְשׁוֹן קִנְיָן, אֶלָּא מִשּׁוּם דִּלְקַמָּן תְּנָא לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין וְהָכָא תְּנָא לְשׁוֹן קִנְיָן. אִי נָמֵי בִּשְׁטָר נַמֵי אַשְׁכְּחַן לְשׁוֹן קִנְיָן דִּכְתִיב "וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה" (יִרְמְיָהוּ ל"ב:י"א) : **וְכֶסֶף** מְנָלַן גָּמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן וְאִם תֹּאמַר: וּמָה צָרִיךְ לְכָל זֶה, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "כֶּסֶף אִקְרִי קִנְיָן, דִּכְתִיב נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וּכְתִיב הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אִי נָמֵי שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ" ? וְיֵ"ל דִּבְהָכִי לָא סַגֵּי דִּנְהִי דְּכֶסֶף הַשָּׂדֶה אִקְרִי קִנְיָן- כֶּסֶף דְּאִשָּׁה לָא אִקְרִי קִנְיָן, לְכָךְ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה דְּאוֹתוֹ כֶּסֶף דְּגָמְרִינַן אִשָּׁה מִנֵּהּ אִקְרֵי קִנְיָן : **וּכְתִיב** הָתָם נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁמּוּנָּח לְשׁוֹן קִיחָה, אַע"ג דְּלָא דָּמֵי: דְּקִיחָה דְּהָכָא קַיְמָא אַכֶּסֶף שֶׁל שָׂדֶה, וְקִיחָה דְּאִשָּׁה לָא קַיְמָא אַכֶּסֶף שֶׁל אִשָּׁה אֶלָּא אָאִשָּׁה עַצְמָהּ. וא"ת: וְלִתְנֵי "הָאִשָּׁה נִקַּחַת" שֶׁהוּא לִשָּׁנָא דִּקְרָא טְפֵי, דִּכְתִיב "כִּי יִקַּח", וּתְנַן נָמֵי עֵירוּבִין (כו:) "הַכֹּל נִקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר", וּבִיאָה שַׁיָּךְ נָמֵי לְשׁוֹן קִיחָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ,יז) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ"? וְיֵ"ל דְּלָא שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי סֵיפָא "וְלוֹקַחַת עַצְמָהּ בְּב' דְּרָכִים":

מסורת הש"ס

א משנה עדיות; תוספתא קידושין

תורה אור השלם

וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה [בראשית כג, יג]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ [דברים כב, יג]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ [בראשית כה, י]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' ד:

ב מיי' פג' מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' א, סמג עשין צה, ש"ע אה"ע סי' כז סעי' י:

ד מיי' פא' מהל' יבום וחליצה הל' א:

ה מיי' פב' מהל' יבום וחליצה הל' ג, סמג עשין נא, טוש"ע אה"ע סי' קסו סעי' ז:

אִי נָמֵי, "שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ", תָּנֵי "הָאִשָּׁה נִקְנֵית". וְנִיתְנֵי הָתָם "הָאִישׁ קוֹנֶה"! מֵעִיקָּרָא תָּנֵי לִישָּׁנָא דְאוֹרָיְיתָא, וּלְבַסּוֹף תָּנֵי לִישָּׁנָא דְרַבָּנַן, וּמַאי לִישָּׁנָא דְרַבָּנַן? - דְּאָסַר לַהּ אַכּוּלֵּי עָלְמָא כְּהֶקְדֵּשׁ. וְנִיתְנֵי הָכָא "הָאִישׁ קוֹנֶה"! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא: "וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ" בְּדִידַהּ, תְּנָא נָמֵי רֵישָׁא בְּדִידַהּ. וְנִיתְנֵי "הָאִישׁ קוֹנֶה וּמַקְנֶה"! מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִיתַת הַבַּעַל, דְּלָאו אִיהוּ קָא מַקְנֵי - מִן שְׁמַיָּא הוּא דְּמַקְנִי לָהּ. [א]וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִי תְּנָא "קוֹנֶה", הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ בְּעַל כָּרְחָהּ - תְּנָא "הָאִשָּׁה נִקְנֵית", דְּמִדַּעְתָּהּ - אִין, שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ - לָא. וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "שָׁלֹשׁ"? לִיתְנֵי "שְׁלֹשָׁה"! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי "דֶּרֶךְ" וְ"דֶרֶךְ" לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא, דִּכְתִיב: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ". (א)וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: "בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב", נִיתְנֵי "שֶׁבַע"! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי "דֶּרֶךְ", וְאַשְׁכְּחַן "דֶּרֶךְ" דְּאִיקְּרִי לְשׁוֹן זָכָר, דִּכְתִיב: "בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ". אִי הָכִי, קַשְׁיָא קְרָאֵי אַהֲדָדֵי! וְקַשְׁיָא נָמֵי מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי! קְרָאֵי אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין: הָכָא, דִּבְתוֹרָה קָאֵי, וְתוֹרָה אִיקְּרִי לְשׁוֹן נְקֵבָה, דִּכְתִיב: "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ" - כָּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה. הָתָם, דִּבְמִלְחָמָה קָאֵי, דְּדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה - כָּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר. מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין: הָכָא, דִּלְגַבֵּי אִשָּׁה קָאֵי - קָתָנֵי לַהּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה. הָתָם, דִּלְגַבֵּי אִישׁ קָאֵי, דְּדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִיבָּדֵק וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִיבָּדֵק, דְּהָא אִשָּׁה נָמֵי בְּאוֹנֶס מִיטַּמְּאָה - תָּנֵי לְשׁוֹן זָכָר. מַאי טַעְמָא תָּנֵי "שָׁלֹשׁ" - מִשּׁוּם "דְּרָכִים"? נִיתְנֵי "דְּבָרִים" וְנִיתְנֵי "שְׁלֹשָׁה"! מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְמִיתְנֵי "בִּיאָה", וּבִיאָה אִיקְּרִי "דֶּרֶךְ", דִּכְתִיב: "וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת". הָא תִּינַח "בִּיאָה", "כֶּסֶף" וּ"שְׁטָר" מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִשּׁוּם "בִּיאָה". וְתָנֵי תַּרְתֵּי אַטּוּ חֲדָא? הָנָךְ נָמֵי צוֹרֶךְ בִּיאָה נִינְהוּ. (ב)וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תוֹרָה "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", וְלֹא כָתַב "כִּי תִלָּקַח אִשָּׁה לְאִישׁ"? - מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַחֲזֹר עַל אִשָּׁה וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לַחֲזֹר עַל אִישׁ. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵידָה - מִי חוֹזֵר עַל מִי? בַּעַל אֲבֵידָה מְחַזֵּר עַל אֲבֵידָתוֹ. [ב]וְהָא דִּתְנַן: "בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב", לִיתְנֵי "דְּבָרִים"! הָתָם הָא קָא מַשְׁמַע לַן, דְּדַרְכָּא דְּמֵיכְלָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי לִידֵי זִיבָה, וְדַרְכָּא דְּמִישְׁתְּיָא יַתִּירָא לְאַתּוּיֵי לִידֵי זִיבָה. [ג]וְהָא דִּתְנַן: "אֶתְרוֹג שָׁוֶה לָאִילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים", לִיתְנֵי "דְּבָרִים"! מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן מִתְנֵי סֵיפָא: "וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד". סֵיפָא נָמֵי, נִיתְנֵי "דָּבָר"!

הָתָם

וְנִתְנֵי הָכָא הָאִישׁ קוֹנֶה כִּי הֵיכִי דְּתָנֵי בִּלְשָׁנָא דְרַבָּנָן הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ: **וְנִתְנֵי** הָכָא הָאִישׁ קוֹנֶה בְּג' דְּרָכִים: **וּמַקְנָה** אוֹתָהּ לְעַצְמָהּ בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים. וּמְשַׁנֵּי מִשּׁוּם דְּאִיכָּא בְּהָנְהוּ ב' דְּרָכִים מִיתַת הַבַּעַל: **בּוֹדְקִין** אֶת הַזָּב - בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה בְּחֹלִי בִּקְפִיצָה בְּמַשָּׂא וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר שֶׁמָּא מֵחֲמַת אֹנֶס רָאָה וְאָנוּס הוּא וְטָהוֹר דְּרַחֲמָנָא אָמַר (וַיִּקְרָא טו) מִבְּשָׂרוֹ מֵאֵלָיו וְלֹא מֵחֲמַת אֹנֶס וְהָאִשָּׁה בְּאֹנֶס נָמֵי מִטַּמְּאָה כִּדְאָמַר בְּפ' בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה לו:) כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ הֲרֵי אֹנֶס אוֹמֵר: **וּפָרְכִינַן** מ"ט תָּנֵי **שָׁלֹשׁ** מִשּׁוּם דְּרָכִים דְּאָמְרַתְּ: **לִתְנֵי** דְּבָרִים וְנִתְנֵי **שְׁלֹשָׁה** כִּי אוֹרְחָא דִּגְמָרָא: **וְתָנֵי תַּרְתֵּי** מִשּׁוּם **חֲדָא** בִּתְמִיהָ, שָׁנָה לְשׁוֹן כֶּסֶף וּשְׁטָר מִשּׁוּם בִּיאָה הָיָה לוֹ לֵילֵךְ אַחֲרֵי הָרֹב: **הָא מַנִּי** דְּתָנֵי לְשׁוֹן דֶּרֶךְ בְּקִדּוּשֵׁי אִשָּׁה ר"ש הִיא דְּאָמַר אוֹרְחָא דְּאַרְעָא שַׁיָּךְ בְּהוּ: **אֲבֵדָה** אַחַת מִצַּלְעוֹתָיו: **בְּג' דְּרָכִים** עָרְלָה וּרְבָעִי נוֹהֵג בּוֹ כְּאִילָן וּלְעִנְיַן שְׁבִיעִית הוֹלְכִין בְּפֵרוֹתָיו אַחַר הַחֲנָטָה כְּאִילָן וְלֹא אַחַר לְקִיטָה כְּיָרָק: **וְלַיָּרָק** בְּדֶרֶךְ אֶחָד שֶׁבִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ - עִשּׂוּרוֹ שֶׁאֵין הוֹלְכִין בּוֹ לְעִנְיַן מַעַשְׂרוֹת אַחַר חֲנָטָה כִּשְׁאָר אִילָנוֹת אֶלָּא אַחַר שָׁנָה שֶׁנִּלְקַט בּוֹ כְּיָרָק כִּדִמְפָרֵשׁ טַעְמֵהּ לְקַמָּן. הַמַּעַשְׂרוֹת מִשְׁתַּנּוֹת כְּסֵדֶר הַשָּׁנִים שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה אֲבָל שְׁלִישִׁית מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעְשַׂר עָנִי וְאִם חָנַט בַּשְּׁנִיָּה וְנִלְקַט בַּשְּׁלִישִׁית בִּשְׁאָר אִילָנוֹת אַחַר חֲנָטָה וּבְאֶתְרוֹג אַחַר לְקִיטָה כְּיָרָק:

אִי נָמֵי שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְהָא דְּלָא מַיְתֵי קִנְיָן שֶׁנִּכְתַּב בַּתּוֹרָה "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" (וַיִּקְרָא כה,נא) מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַתּוּיֵי קִנְיָן דְּשָׂדֶה. וְקָשֶׁה: א"כ ה"ל לְאַתּוּיֵי "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם"! וי"ל: דְּמֵהַהִיא לֵיכָּא לְמֵילַף, דְּאִיכָּא לְמֵימַר "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם" בַּחֲזָקָה אוֹ בִּשְׁטָר - דְּהָא לָא כְּתִיב "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה בְּכֶסֶף". **דְּאָסַר** לַהּ אַכּוּלֵּי עָלְמָא כְּהֶקְדֵּשׁ וַהֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, כְּלוֹמַר לִהְיוֹת לִי מְקֻדֶּשֶׁת לְעוֹלָם בִּשְׁבִילִי כְּמוֹ (נְדָרִים מח.) "הֲרֵי הֵן מְקֻדָּשִׁין לַשָּׁמַיִם" לִהְיוֹת לַשָּׁמַיִם. וּפְשָׁטָא דְּמִלְּתָא: מְקֻדֶּשֶׁת לִי, מְיוּחֶדֶת לִי, וּמְזֻמֶּנֶת לִי. וּמִיהוּ: אִם הָיָה אוֹמֵר "טַלִּית זוֹ מְקֻדָּשׁ לִי" אֵין נִרְאֶה שֶׁיּוֹעִיל, דִּגְבֵּי אִשָּׁה בַּמֶּה דְּמִתְיַחֶדֶת לִהְיוֹת לוֹ הִיא נֶאֱסֶרֶת לַכֹּל, אֲבָל בְּכִכָּר וְטַלִּית לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר הָכִי. **אִי תָּנָא קוֹנֶה** ה"א בְּעַל כָּרְחָהּ וְאַע"ג דְּתָנֵי "הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ" דְּמַשְׁמַע בע"כ, הַיְנוּ מִשּׁוּם דִּכְבָר אַשְׁמוּעִינַן הָכָא דְּבע"כ לֹא. וְהָא דְּקָתָנֵי "הַיְבָמָה נִקְנֵית" וְלָא קָתָנֵי "הַיָּבָם קוֹנֶה" בע"כ - אַיְּידֵי דְּקָתָנֵי "הָאִשָּׁה נִקְנֵית" תָּנֵי נָמֵי סֵיפָא "הַיְבָמָה נִקְנֵית", דְּנִקְנֵית מַשְׁמַע מִדַּעְתָּהּ וּמַשְׁמַע בע"כ. **לִתְנֵי** שְׁלֹשָׁה פֵּרוּשׁ, מִשּׁוּם דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר נֶאֶמְרָה. **קָשׁוּ** קְרָאֵי אַהֲדָדֵי אַע"ג דְּמָצִינוּ כַּמָּה דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָאִים בִּלְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה, דִּכְתִיב "יָד שְׁלוּחָה אֵלַי וְהִנֵּה בוֹ מְגִלַּת סֵפֶר" (יְחֶזְקֵאל ב,ט) וְכֵן "הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה" (בְּרֵא' טו,יז) "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא" (שָׁם יט,כג) "הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ" (שָׁם לב,ח), וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים מָצִינוּ גַּבֵּי נֵר שֶׁכָּבְתָה אֵין זָקוּק לָהּ (שַׁבָּת כא.) "נֵר שֶׁכָּבָה" (שָׁם מז.), "הֲלָכָה אֵימוֹרֵךְ טַרְפוֹן" (סַנְהֶדְרִין לג.) "הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר וְהִבְרִיקָה וְהוֹלִיכָהּ לָהָר" (ב"מ עח.) "לֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ אֶת הַחֲמוֹר עַל שֵׁמֶת הַחֲמוֹר" (כְּתֻבּוֹת עו.) וְכָהֵנָּה רַבּוֹת. מִיהוּ הֵיכָא דְּאִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי מְשַׁנִּינַן וּבִקְרָאֵי נָמֵי יֵשׁ שׁוּם דְּרָשָׁה, אִי נָמֵי: לְפִי שֶׁרָאָה הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁשִּׁנּוּ לְשׁוֹנָם אַחֲרֵי שְׁנֵי הַפְּסוּקִים הָיָה רוֹצֶה לָתֵת בָּהֶם טַעַם וְלִקְדּוּק עֲלֵיהֶם. **הָכָא** דִּבְתוֹרָה קָאֵי וְתוֹרָה אִקְּרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה וא"ת: מִלְחָמָה נָמֵי אִקְּרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה דִּכְתִיב "וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה אֶל שָׁאוּל" (שמ"א לא, ג) "וַתֹּסֶף עוֹד הַמִּלְחָמָה" (שָׁם יט,ח) וְעוֹד כִּי הֵיכִי דְּקָאָמַר דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה וְלֹא אִשָּׁה - ה"נ דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִלְמֹד תּוֹרָה וְלֹא אִשָּׁה! וי"ל: דְּלָא דָּמֵי, דְּהָכָא בַּתּוֹרָה גּוּפָהּ קָאֵי דְּקָרֵי הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן דֶּרֶךְ וְלָא קָאֵי בְּלוֹמְדֶיהָ, וְכָתוּב "יָבֹאוּ אֵלֶיךָ" (דְּבָרִים כח,ז) אַאַנְשֵׁי מִלְחָמָה קָאֵי וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁדַּרְכָּם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה. [**מִפְּנֵי** מָה אָמְרָה תוֹרָה כִּי יִקַּח וְכוּ' פֵּרוּשׁ: דְּמַשְׁמַע בַּעַל כָּרְחָהּ וְלָא כְּתִיב "כִּי תִלָּקַח" דְּמַשְׁמַע מִדַּעְתָּהּ. ת"י] **אֶתְרוֹג** שָׁוֶה לְאִילָן בְּג' דְּרָכִים פֵּרוּשׁ בַּקּוּנְטְרֵס: לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי וְלִשְׁבִיעִית, דִּלְעִנְיַן שְׁבִיעִית הוֹלְכִין בְּפֵרוֹתָיו אַחַר חֲנָטָה כְּאִילָן וְלֹא בָּתַר לְקִיטָה כְּיָרָק. וא"ת: הַשְׁתָּא דְּמַשְׁמַע דִּרְבָעִי נוֹהֵג בְּאֶתְרוֹג, א"כ קָשֶׁה מֵהָכָא לְמ"ד תָּנֵי כֶּרֶם רְבָעִי בְּרֵישׁ כֵּיצַד מְבָרְכִין (בְּרָכוֹת לה.) דְּמַשְׁמַע דְּאֵין רְבָעִי נוֹהֵג בִּשְׁאָר אִילָנוֹת. וי"ל דְּה"ק: כֶּרֶם רְבָעִי, כָּל הֵיכָא דְּמָצֵי לְמִתְנֵי וְהֵיכָא דְּלָא מָצֵי לְמִתְנֵי - לָא פְּלִיגֵי עָלֶיהָ, דְּלָא פְּלִיגֵי הָתָם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִסְבֹּר שׁוּם תַּנָּא נֶטַע רְבָעִי דְּשֶׁמָּא בַּר מֵהַהִיא דְּאֶתְרוֹג אִיכָּא פְּלוּגְתָּא לְתַנָּאֵי בְּהֶדְיָא בְּשׁוּם מָקוֹם וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לִסְתֹּם הַמִּשְׁנָיוֹת דְּסוֹף מַס' מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּבִשְׁאָר דּוּכְתִּין: אִי כְּמַאן דְּסָבַר (בְּרָכוֹת לה.) נֶטַע רְבָעִי אִי כְּמַאן דְּסָבַר כֶּרֶם רְבָעִי (שָׁם), לֵידַע כְּמַאן הִלְכְתָא. וי"מ: דַּאֲפִילּוּ מַאן דְּתָנֵי כֶּרֶם רְבָעִי - מוֹדֶה בִּשְׁאָר אִילָנוֹת דְּמִדְּרַבָּנָן נוֹהֵג וְהָכָא מִדְּרַבָּנָן קָאָמַר. וְיֵשׁ לָנוּ נַפְקוּתָא בַּדָּבָר: דְּאִי פְּלִיגִי - דְּמַאן דְּתָנֵי כֶּרֶם רְבָעִי דַּוְקָא, אֲבָל בְּנֶטַע אֵין רְבָעִי כְּלָל אֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן, וְאָמְרוּ: (שַׁבָּת קלט.) "כָּל הַמֵּיקֵל בָּאָרֶץ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ" וא"כ עַכְשָׁו בְּחוּ"ל אֵין דִּין רְבָעִי נוֹהֵג בְּאִילָנוֹת, וְאִי מִדְּרַבָּנָן - כ"ע מוֹדוּ דְּנוֹהֵג בִּשְׁאָר אִילָנוֹת ה"ה בְּחוּ"ל דִּרְבָעִי נוֹהֵג מִדְּרַבָּנָן. וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס: לִשְׁבִיעִית אָזְלִינַן בָּתַר חֲנָטָה כְּאִילָן וְלָא בָּתַר לְקִיטָה כְּיָרָק - מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דִּבְיָרָק אָזְלִינַן בָּתַר לְקִיטָה לְעִנְיַן שְׁבִיעִית. וְלָא דַּק, דִּבְמַס' שְׁבִיעִית (שְׁבִיעִית ג,א) תְּנַן "כָּל הַסְּפִיחִים מֻתָּרִין חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב" וְהִקְשָׁה רַבֵּינוּ נִסִּים דִּבְפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פְּסָחִים נא:) תָּנֵי אִיפְּכָא! וְתֵרֵץ: דִּבְהָהִיא דְּמַס' שְׁבִיעִית דְּקָתָנֵי "כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין" מַיְרֵי בִּסְפִיחִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ בַּשְּׁבִיעִית, דִּכְיָוָן שֶׁגָּדְלוּ רֻבָּן בַּשִּׁשִּׁית הֵם כְּשֶׁל שִׁשִּׁית וּמֻתָּרִים אַף לִסְחוֹרָה "חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב" שֶׁהֵם אֲסוּרִים לִסְחוֹרָה כְּדִין שְׁבִיעִית אוֹ אַחַר הַבִּעוּר לַאֲכִילָה, כְּדִמְפָרְשִׁינַן בִּירוּשַׁלְמִי דְּכָל יָרָק אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד עָלָיו בֵּין חָדָשׁ בֵּין יָשָׁן אֲבָל סְפִיחֵי כְרוּב - שֶׁדַּרְכּוֹ לְגַדֵּל אִמָּהוֹת הָאִמּוֹת - וְיֵשׁ עָלִין שֶׁהֵם גְּדֵלִים בַּשְּׁבִיעִית וְשֶׁמָּא יִקַּח מִן הֶעָלִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין וְיֹאמַר מִן הָאִמָּהוֹת לָקַחְתִּי. וְהַהִיא דְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (שָׁם) דְּקָתָנֵי "כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִים" מַיְרֵי בִּסְפִיחִים שֶׁגָּדְלוּ בַּשְּׁבִיעִית וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָרֵישׁ "וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא נִזְרַע מֵהֵיכָן אוֹסְפִין אֶלָּא לִמֵּד עַל הַסְּפִיחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִים אֲפִילּוּ לַאֲכִילָה וכ"ש לִסְחוֹרָה וְסָבַר דִּסְפִיחִים אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית מִדְּאוֹרַיְתָא וַאֲפִילּוּ קֹדֶם זְמַן הַבִּעוּר וּכְשֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית אָסוּר מִדְּרַבָּנָן בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וְקָסָבַר כָּל שְׁאָר סְפִיחִים אֲסוּרִים בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית אֲבָל סְפִיחֵי כְרוּב שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיַרְקוֹת הַשָּׂדֶה לָא גָּזְרִינַן בָּהֶם מִשּׁוּם שְׁאָר סְפִיחִים דְּהָא מִנַּכְרָא מִלְּתָא וּמַה שֶּׁגָּדֵל אִמָּהוֹת הֲרֵי הִיא שֶׁל שְׁבִיעִית וְאָסוּר וּמַה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וְשָׁרֵי וּמַאן דַּחֲזֵי לְבַר אִינָשׁ דְּאָכַל סְפִיחֵי כְרוּב לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית לָא אָתֵי לְמֵיכַל שְׁאָר סְפִיחִים דְּהָא שָׁאנֵי מִשְּׁאָר סְפִיחִים וְלָא גָּזְרִינַן הֶתֵּירָא מִשּׁוּם אִסּוּרָא מ"מ ש"מ דְּלָא אָזְלִינַן כְּלָל בְּיָרָק בָּתַר לְקִיטָה אֶלָּא בָּתַר רֹב גִּדּוּלִים מִדְּקָשָׁרֵי סְפִיחֵי שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית וְיֵ"ל דִּנְהִי דְּהַהִיא דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר לְקִיטָה מ"מ בָּתַר חֲנָטָה נָמֵי לָא אָזְלִינַן אֶלָּא הַגָּדֵל בְּאִסּוּר אָסוּר בְּהֶתֵּר מֻתָּר מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֶתְרוֹג וּשְׁאָר אִילָן דְּאָזְלִינַן לְגַמְרֵי בָּתַר חֲנָטָה דְּאִם חָנַט בְּאִסּוּר אֲפִי' מַה שֶּׁגָּדַל בְּהֶתֵּר אַח"כ אָסוּר וְהַשְׁתָּא לִשְׁבִיעִית שָׁוֶה לְאִילָן דְּאִי הֲוָה כְּיָרָק הֲוָה אָזְלִינַן בָּתַר רֹב גִּדּוּל:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' אישות הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מב סעי' א:

ב מיי' פב' מהל' מחוסרי כפרה הל' ב:

ג מיי' פא' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ה:

ד מיי' פד' מהל' שמיטה ויובל הל' יב:

מסורת הש"ס

א משנה זבים; כתובות קו:; חגיגה טו:

ב נדה לא:

תורה אור השלם

שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהֹוָה [ירמיהו לב, מד]

וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן [שמות יח, כ]

יִתֵּן יְהֹוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ [דברים כח, ז]

תּוֹרַת יְהֹוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהֹוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי [תהילים יט, ח]

דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ נָחָשׁ עֲלֵי־צוּר דֶּרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֶב־יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ וְאָמְרָה לֹא־פָעַלְתִּי אָוֶן [משלי ל, יט-כ]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ [דברים כב, יג]

הָתָם הָא קָמַשְׁמַע לַן, דְּדַרְכֵּיהּ דְּאֶתְרוֹג כְּיָרָק – מָה יָרָק דַּרְכּוֹ לִיגְדַּל עַל כָּל מַיִם וּבִשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִישּׂוּרוֹ, אַף אֶתְרוֹג דַּרְכּוֹ לִיגְדַּל עַל כָּל מַיִם וּבִשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִישּׂוּרוֹ. [א(א)]וְהָא דִּתְנַן: "כּוֹי – יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַחַיָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַבְּהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה". נִיתְנֵי "דְּבָרִים"! וְתוּ, הָא דִּתְנַן: "זוֹ אַחַת מִן הַדְּרָכִים שֶׁשָּׁווּ גִּיטֵּי נָשִׁים לְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים", נִיתְנֵי "דְּבָרִים"! אֶלָּא, כֹּל הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּלוּגְתָּא תָּנֵי "דְּרָכִים", וְכֹל הֵיכָא דְּלֵיכָּא פְּלוּגְתָּא תָּנֵי "דְּבָרִים". דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶתְרוֹג שָׁוֶה לָאִילָן לְכָל דָּבָר". שְׁמַע מִינַּהּ. מִנְיָינָא דְּרֵישָׁא לְמַעוֹטֵי מַאי, מִנְיָינָא דְּסֵיפָא לְמַעוֹטֵי מַאי? מִנְיָינָא דְּרֵישָׁא – לְמַעוֹטֵי חוּפָּה. וּלְרַב הוּנָא, דְּאָמַר חוּפָּה קוֹנָה מִקַּל וָחוֹמֶר, לְמַעוֹטֵי מַאי? לְמַעוֹטֵי חֲלִיפִין. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וְגָמַר "קִיחָה" "קִיחָה" מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן – מָה שָׂדֶה מִקַּנְיָא בַּחֲלִיפִין, אַף אִשָּׁה נָמֵי מִקַּנְיָא בַּחֲלִיפִין, קָמַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! חֲלִיפִין אִיתַנְהוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִשָּׁה בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה

לָא

הָתָם הָא קמ"ל דְּטַעַם דְּאָזְלִינַן בָּהּ אַחַר לְקִיטָה מִשּׁוּם אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא הוּא: מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ לִגְדַּל עַל כָּל הַמַּיִם שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין כְּיָרָק דְּהַיְינוּ טַעְמָא דְּיָרָק כִּדְאָמַר בר"ה (דַּף יב.) גֹּרֶן וְיֶקֶב כְּתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן כו' מַה גֹּרֶן וָיֶקֶב מִיְּחָלִין שֶׁגְּדֵלִין עַל רֹב מַיִם דְּהַיְינוּ גְּשָׁמִים וּמִתְעַשְּׂרִין אַחֲרֵי הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה כִּדְאָמְרִינַן בר"ה (דַּף יב:) דְּאָזְלִינַן בָּתַר שָׁנָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ בָּהּ וְלֹא אַחַר לְקִיטָתוֹ וְיָלְפִינַן לָהּ מִקְּרָאֵי אַף כֹּל שֶׁגְּדֵלִין עַל רֹב מַיִם דְּהַיְינוּ אִילָנוֹת מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר וְאַע"ג דְּמַעֲשַׂר דִּידְהוּ דְּרַבָּנָן הוּא אַסְמְכִינְהוּ אַקְּרָאֵי יָצְאוּ יְרָקוֹת שֶׁגְּדֵלִין עַל כָּל מַיִם מִתְעַשֵּׂר לַשָּׁנָה הַבָּאָה: כּוֹי סָפֵק חַיָּה סָפֵק בְּהֵמָה: יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים כו' דְּכֵיוָן דְּמִסַּפְּקָא לָן נָזֵיל בֵּהּ לְחוּמְרָא: שָׁוֶה לַחַיָּה וְטָעוּן כִּסּוּי דָּם: וְלִבְהֵמָה חֶלְבּוֹ אָסוּר: וְשָׁוֶה לִבְהֵמָה וְחַיָּה טָעוּן שְׁחִיטָה: שֶׁאֵין שָׁוֶה לֹא לַחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה אָסוּר הַרְבָּעָה עִם בְּהֵמָה וְחַיָּה: זוֹ אַחַת מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַמֵּבִיא גֵּט אוֹ שִׁחְרוּר מִמְּדִינַת הַיָּם צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם בפ"ק דְּגִטִּין: דְּאִיכָּא פְּלֻגְתָּא חִלּוּק בִּדְרָכָיו בְּדֶרֶךְ זוֹ הוּא דּוֹמֶה לְכָאן וּבְדֶרֶךְ זוֹ אֵינוֹ דּוֹמֶה כְּגוֹן מַתְנִי' בַּג' דְּרָכִים לְמַעוּטֵי חֻפָּה דְּלָא קָנְיָא וּלְזָב הָכִי הוּא דְּהָוֵי אֹנֶס לְזִיבָה וְלֹא אֹנֶס אַחֵר וּלְגִטִּין בְּאֵלּוּ שָׁוֶה וְלֹא בְּאוֹמֵר תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי וּשְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לַעֲבָדַי דְּחוֹזֵר בְּגֵט וְאֵינוֹ חוֹזֵר בְּשִׁחְרוּר דְּזַכִּין לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: דַּיְקָא נָמֵי דְּהֵיכָא דְּלָא הָוֵי לֵיהּ פְּלֻגְתָּא תָּנָא לְכָל דָּבָר: מִנְיָנָא דְּרֵישָׁא ג' דְּרָכִים: מִנְיָנָא דְּסֵיפָא וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: לְמַעוּטֵי חֻפָּה שֶׁאִם מְסָרָהּ לָהּ אָבִיהָ לְחֻפָּה לְשֵׁם קִדּוּשִׁין אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּכָךְ: וּלְרַב הוּנָא כו' לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין (קִדּוּשִׁין דַּף ה.): חֲלִיפִין קִנְיַן סוּדָר: מָה שָׂדֶה מִקַּנְיָא בַּחֲלִיפִין דִּכְתִיב (רוּת ל':ח') וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ וְהָתָם שָׂדֶה הֲוַאי: חֲלִיפִין אִיתַנְהוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה דְּקַיְ"ל בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף מז.) קוֹנִין בִּכְלִי אַע"פ שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה:

מָה יָרָק דַּרְכּוֹ לִגְדַּל עַל כָּל מַיִם טַעְמָא דְּיָרָק מְפָרֵשׁ בְּפ"ק דר"ה (דַּף יב. וְשָׁם) דְּגֹרֶן וְיֶקֶב כְּתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר כְּדָגָן מִן הַגֹּרֶן כו' מַה גֹּרֶן וָיֶקֶב מִיְּחָלִים שֶׁגְּדֵלִים עַל רֹב מַיִם מִתְעַשְּׂרִים לְשָׁנָה שֶׁעָבְרָה יָצְאוּ יְרָקוֹת שֶׁגְּדֵלִין עַל כָּל מַיִם וְאַע"ג דְּמַעֲשַׂר יָרָק מִדְּרַבָּנָן וְהֵיאַךְ עוֹשֶׂה בִּנְיַן אָב מִדָּבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן אַסְמְכוּהָ רַבָּנָן אַקְּרָא כִּדְפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס ור"י פִּי' אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר תְּנֵהוּ עִנְיָן לִשְׁבִיעִית שֶׁנּוֹהֵג בְּיָרָק מִן הַתּוֹרָה דְּעִקַּר דְּרָשָׁה אָתְיָא לִשְׁבִיעִית לְעִנְיַן יָרָק דְּהָוֵי דְּאוֹרָיְיתָא בֵּין בְּיָרָק בֵּין בְּאִילָנוֹת כִּדְאָמְרִינַן בר"ה (דַּף טו:) אֵימָא לָךְ מַעֲשַׂר חָרוּבִין דְּרַבָּנָן וְאָמַרְתְּ לִי שְׁבִיעִית דִּבְנוֹת שׁוּחַ דְּאוֹרָיְיתָא וה"ה בִּירָקוֹת דְּהָווּ דְּאוֹרָיְיתָא מִסְתָּמָא כְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא אֹכֶל וְנִשְׁמָר כו' כִּדְתְנַן בְּמַס' שְׁבִיעִית (פ"ז מ"א) כְּלָל אָמְרוּ בִּשְׁבִיעִית כו' וה"ק מַה גֹּרֶן וָיֶקֶב שֶׁגְּדֵלִין עַל רֹב מַיִם וְאָזְלִינַן בָּתַר שָׁנָה שֶׁעָבְרָה לְגַבֵּי שְׁבִיעִית אַף כָּל כו' וְקָשֶׁה דַּהֲרֵי אֶתְרוֹג שֶׁגָּדֵל עַל כָּל מַיִם כִּדְאִיתָא בִּשְׁמַעְתִּין וְאַפֵּ"ה אָמְרִינַן שֶׁשָּׁוֶה לְאִילָן לְעִנְיַן שְׁבִיעִית לֵילֵךְ בָּתַר חֲנָטָה וְשֶׁמָּא י"ל דְּהָא דְּאָזְלִינַן בֵּהּ בָּתַר חֲנָטָה לִשְׁבִיעִית הַיְינוּ דַּוְקָא לְחוּמְרָא כְּגוֹן אִם חָנַט בִּשְׁבִיעִית וְנִלְקַט בִּשְׁמִינִית א"נ י"ל אַע"ג דְּאֶתְרוֹג גָּדֵל עַל כָּל מַיִם אֵין לָנוּ לְחַלְּקוֹ מִדִּין שְׁאָר אִילָנוֹת לְעִנְיַן שְׁבִיעִית כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן עָרְלָה וּרְבָעִי לֹא חִלְּקַתּוּ תּוֹרָה מִשְּׁאָר אִילָנוֹת וּדְרָשָׁה דְּגֹרֶן וְיֶקֶב לִירָקוֹת אָתָא וְלֹא לְאֶתְרוֹג וּמכ"מ לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא דְּרַבָּנָן תִּקְנוּ חֲכָמִים אַחַר לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ הוֹאִיל וְגָדֵל עַל כָּל מַיִם כְּיָרָק וְא"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב שֶׁהָאֶתְרוֹג שָׁוֶה לְאִילָן לְכִלְאַיִם שֶׁאֵינוֹ כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם וְנֶחְשַׁב דְּשָׁוֶה לְאִילָן בְּאַרְבַּע דְּרָכִים וְי"ל לָא תָּנֵי אֶלָּא דְּשָׁוֶה לְאִילָן לֵילֵךְ בָּתַר חֲנָטָה וּלְיָרָק בָּתַר לְקִיטָה וְא"ת אַמַּאי לָא חָשִׁיב שֶׁשָּׁוֶה לְיָרָק בִּשְׁנֵי דְּרָכִים כְּגוֹן לְעִנְיַן פֵּאָה דְּלָא מִחַיַּב אֶתְרוֹג בְּפֵאָה מִשּׁוּם דְּאֵין לְקִיטָתוֹ כְּאֶחָד דִּלְעִנְיַן פֵּאָה בָּעֵינַן לְקִיטָתוֹ כְּאֶחָד וּמֵהַאי טַעְמָא מְמַעֲטִינַן תְּאֵנָה בְּפֶרֶק כְּלָל גָּדוֹל (שַׁבָּת דַּף סח.) וּבְפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פְּסָחִים דַּף נו:) וּבְיָרָק נָמֵי אֵין פֵּאָה מִתְנַהֶגֶת דְּאֵינוֹ בִּכְלַל דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם כִּדְאִיתָא הָתָם וְי"ל כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִילָנוֹת טוּבָא שֶׁאֵין חַיָּבִין בְּפֵאָה כְּגוֹן הָאוֹג וְהֶחָרוּבִים הַשְּׁנוּיִם בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פ"א מִשְׁנָה ה) לֹא שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי שָׁוֶה לְיָרָק וּמֵהַאי טַעְמָא נָמֵי לָא קָאָמַר שָׁוֶה לְיָרָק לְעִנְיַן בִּכּוּרִים שֶׁאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעָה מִינִין כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי אִם כֵּן שָׁוֶה נָמֵי לִשְׁאָר אִילָנוֹת: **לֹא לַחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה** פִּי' לְעִנְיַן הַרְבָּעָה מִשּׁוּם דְּמִסְתַּפְּקָא לָן אִי מִין חַיָּה אִי מִין בְּהֵמָה הוּא הִקְשָׁה הָר' אֱלִיעֶזֶר מִמֶּ"ץ (חֻלִּין דַּף פ.) כּוֹי בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא מַאי אִרְיָא מִשּׁוּם דְּמִסְתַּפְּקָא לָן כו' אֲפִילּוּ יָדְעִינַן דְּחַיָּה הִיא לֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ חַיָּה אַחֶרֶת דְּאֵין מַרְבִּיעִין אַיִל עַל צְבִי וְי"ל דְּאָתְיָא כמ"ד (שָׁם) כּוֹי זֶה הַבָּא מִן הַתַּיִשׁ וּמִן הַצְּבִיָּה וּמְסַפְּקָא לָן אִי חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב אוֹ לָא דְּאִי הָוֵה אָמַר דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין הַיְינוּ מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ צְבִי: **וְאִשָּׁה בְּפָחוֹת מש"פ לָא מַקְנְיָא נַפְשָׁהּ** פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מִשּׁוּם דִּגְנַאי הוּא לָהּ הִלְכָּךְ בְּטֵיל לָהּ תּוֹרַת חֲלִיפִין בְּקִדּוּשִׁין וַאֲפִילּוּ בִּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ש"פ אִי יָהֵיב לָהּ בְּתוֹרַת חֲלִיפִין וְקָשֶׁה לר"ת דא"כ פְּשָׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה תִּתְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מש"פ וְעוֹד כֵּיוָן דְּתָלֵי טַעְמָא מִשּׁוּם דִּגְנַאי הוּא לָהּ א"כ אַמַּאי לֹא פָּרֵיךְ בַּגְּמָרָא בְּנוֹתֶיהָ דְּרַבִּי יַנַּאי דְּקָפְלוּ אַנַּפְשַׁיְהוּ וְלָא מִקַּדְשֵׁי בְּפָחוֹת מִתַּרְקָבָא דְּדִינָרֵי כו' כִּי הֵיכִי דְּפָרֵיךְ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יא.) אַמַּתְנִיתָ' דב"ש וְעוֹד קָשֶׁה כֵּיוָן דס"ד הַשְׁתָּא לְמִגְמַר קִנְיָנֵי אִשָּׁה מִקִּנְיָנֵי שָׂדֶה א"כ אִשָּׁה נָמֵי תִּקְנֵי בַּחֲזָקָה כְּמוֹ שָׂדֶה וְעוֹד דִּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ה.) בָּעֵי בגמ' בִּשְׁטָר מְנָלַן וּמַאי בָּעֵי לִגְמַר מִשָּׂדֶה לְכָךְ נִרְאֶה לר"ת דְּגָרְסִי' בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לָא מַקְנְיָא וְלָא גָּרַס נַפְשָׁהּ דְּלָא בִּקְפֵדָא תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא ה"ט מִשּׁוּם דְּגָמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן דִּכְתִיב בֵּהּ כֶּסֶף וּבְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לָא מִקְרֵי כֶּסֶף וְהַמַּקְשֶׁה שֶׁהִקְשָׁה תְּחִלָּה וְאֵימָא ה"נ בִּשְׁטָר וַחֲזָקָה לֹא הִקְשָׁה דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּלָא גָּמְרִינַן קִיחָה לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה כְּכָל עִנְיְנֵי שָׂדֶה וּלְהָכִי מִתַּבְעְיָא לָן לְקַמָּן בִּשְׁטָר מְנָלַן דְּלָא גָּמְרִינַן מִשָּׂדֶה אֶלָּא לְכֶסֶף דַּוְקָא דִּכְתִיב בֵּהּ קִיחָה וְלָא פָּרֵיךְ מַחֲלִיפִין אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּעֵין כֶּסֶף דִּקְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שָׁוֶה פְּרוּטָה וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ וְאֵימָא ה"נ שֶׁתִּתְקַנֶּה אִשָּׁה בַּחֲלִיפִין כְּשֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָם חֲלִיפִין שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּעֵין כֶּסֶף דִּקְרָא טְפֵי מִשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לא"נ שֶׁיִּשְׁוֶה הַשְּׁטָר פְּרוּטָה כִּדְאָמְרִי' גִּטִּין (דַּף כ.) כְּתָבוֹ עַל אִסּוּרֵי הֲנָאָה כָּשֵׁר אֲבָל חֲלִיפִין דְּשָׁוֶה פְּרוּטָה דּוֹמִין לְכֶסֶף וּמְשַׁנֵּי חֲלִיפִין אִיתַנְהוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וא"כ אֵינָם מִטַּעַם כֶּסֶף אֶלָּא קִנְיָן אַחֵר הוּא וא"ת הֵיכִי ס"ד דְּנֵילַף מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן שֶׁתִּתְקַנֶּה אִשָּׁה בַּחֲלִיפִין וְהָא שְׂדֵה עֶפְרוֹן גּוּפָא לָא מִקְנֵי בַּחֲלִיפִין דְּלָא מָצִינוּ חֲלִיפִין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּהָא אָמְרִינַן בִּבְכוֹרוֹת (דַּף יג.) מִיִּשְׂרָאֵל בַּחֲלָקָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים נָמֵי בַּחֲלָקָה וְי"ל דְּהַיְינוּ לְבַר מֵחֲלִיפִין דּוּמְיָא דְּיִשְׂרָאֵל בַּחֲלָקָה וה"ק מִיִּשְׂרָאֵל בַּחֲלָקָה קִנְיָן חָלָשׁ בַּר מֵחֲלִיפִין שֶׁהֵם בִּשְׁנֵיהֶם וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ח.) גַּבֵּי נִמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ בְּכֶסֶף נִקְנֶה וְאֵין נִקְנֶה בְּתוֹרַת תְּבוּאָה וְכֵלִים וּמַאי נִיהוּ חֲלִיפִין ש"מ לִשְׁאָר דְּבָרִים נִקְנִין בַּחֲלִיפִין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְכֵן הָיָה רָגִיל ר"ת לִשְׁלֹחַ הַרְשָׁאָה בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָיָה מַקְנֶה בַּחֲלִיפִין וּמִיהוּ בָּזֶה צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִכְתֹּב וְקָנִינָא מִנֵּהּ דְּאֵין שְׁלִיחוּת וּזְכִיָּה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק [חֲמִישִׁי] דְּבָבָא מְצִיעָא (דַּף עא:) אֶלָּא וְקָנָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּתָבִינַן וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן כֵּיוָן דִּפְשִׁיטָא לָן דְּאִשָּׁה לָא מִקַּנְיָא בַּחֲלִיפִין אַמַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף ח.) לְמֵימַר מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ שֶׁאֵינוֹ נִקְנֶה בְּתוֹרַת תְּבוּאָה וְכֵלִים דְּהַיְינוּ חֲלִיפִין תִּפּוֹק לֵיהּ דְּאִתַּקַּשׁ עֶבֶד עִבְרִי לְעִבְרִיָּה דְּמִינַּהּ גָּמְרִינַן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יד:) דְּעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף וְהָעִבְרִיָּה הֻקְשָׁה לְאִשָּׁה דִּכְתִיב אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְאַחֶרֶת כִּלְלָפֵי' מַה אַחֶרֶת בִּשְׁטָר וי"ל דְּרִבּוּי קִנְיָנִין גָּמְרִינַן מֵהֶקֵּישָׁא וְלָא מִעוּט קִנְיָנִין דְּכה"ג אָמְרִינַן בְּפֶרֶק כָּל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קיז:) תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי בְּדָם חַד לְאַפּוֹקֵי מִנּוֹתָר וְחַד לְמַעוּטֵי מִמְּעִילָה וְחַד מִטֻּמְאָה וּבְפ' ב"ש (זְבָחִים דַּף מה.) יָלֵיף נוֹתָר חִלּוּל חִלּוּל מִטֻּמְאָה וא"כ אַמַּאי צְרִיכֵי תְּרֵי קְרָאֵי חַד לְנוֹתָר וְחַד לְטֻמְאָה. אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּלָא נֶאֱמַר גְּזֵרָה שָׁוָה דְּחִלּוּל לְהָקֵל אֶלָּא לְהַחְמִיר:

מסורת הש"ס

א תוספתא ביכורים; משנה ביכורים; חולין קלב.

תורה אור השלם

וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאֻלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל־דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל [רות ד, ז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' נזירות הל' י:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהל' אישות הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' א:

ב מיי' פ"ג מהל' אישות הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' א:

מסורת הש"ס

א כתובות מו:

ב כתובות מ:

תורה אור השלם

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה [דברים כד, ג]

וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ [דברים כב, טז]

אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ [במדבר ל, יז]

וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים [שמות כא, ז]

וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת [שמות כא, יז]

וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף [שמות כא, יא]

לָא מַקְנְיָא נַפְשָׁהּ. מִנְיָינָא דְסֵיפָא לְמַעוֹטֵי מַאי – לְמַעוֹטֵי חֲלִיצָה. סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמֵינָא: תֵּיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִיְּבָמָה, מָה יְבָמָה שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּגֵט – יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה, זוֹ, שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט – אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה? קָמַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! אָמַר קְרָא: "סֵפֶר כְּרִיתֻת" – סֵפֶר כּוֹרְתָהּ, וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. [א]בְּכֶסֶף. מְנָא לַן? וְתוּ, הָא דִּתְנַן: "הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ בְּקִדּוּשֶׁיהָ, בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבְבִיאָה", מְנָלַן דְּמִיקַּנְיָא בְּכֶסֶף, וְכֶסֶף דַּאֲבוּהּ הוּא? (א)אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: דְּאָמַר קְרָא "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף" – אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר. וּמַאן נִיהוּ – אָב. וְאֵימָא לְדִידַהּ! הָכִי הַשְׁתָּא?! אָבִיהָ מְקַבֵּל קִידּוּשֶׁיהָ, דִּכְתִיב: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", וְאִיהִי שָׁקְלָה כַּסְפָּא?! (ב)וְאֵימָא הָנֵי מִילֵּי קְטַנָּה, דְּלֵית לַהּ יָד לְקַבֵּל קִידּוּשִׁין, אֲבָל נַעֲרָה, דְּאִית לַהּ יָד לְקַבֵּל קִידּוּשִׁין – תְּקַדֵּישׁ אִיהִי נַפְשָׁהּ וְתִשְׁקוֹל כַּסְפָּא! אָמַר קְרָא: "בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ" – כָּל שֶׁבַח נְעוּרִים לְאָבִיהָ. [ב]וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת לָאָב? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה", מָה אָמָה מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ – אַף בַּת נָמֵי מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ. תִּיפּוֹק לֵיהּ מִ"בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ"! אֶלָּא, בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב. הָכִי נָמֵי, בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב. וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִינֵּיהּ – מָמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא לָא יָלְפִינַן. וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִקְּנָסָא – מָמוֹנָא מִקְּנָסָא לָא יָלְפִינַן. וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִבּוֹשֶׁת וּפְגָם – שָׁאנֵי בּוֹשֶׁת וּפְגָם דַּאֲבוּהּ שַׁיֵּיךְ בְּגַוַּיְיהוּ. אֶלָּא, מִסְתַּבְּרָא דְּכִי קָא מְמַעֵט –

יְצִיאָה

לָא מַקְנְיָא נַפְשָׁהּ דִּגְנַאי הוּא לָהּ הִלְכָּךְ בְּטִיל לָהּ לְתוֹרַת חֲלִיפִין בְּקִדּוּשִׁין וַאֲפִילּוּ בִּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה אִי יָהֵיב לָהּ בִּלְשׁוֹן חֲלִיפִין עַל דְּיָהֵיב לָהּ בְּתוֹרַת לְשׁוֹן קִנְיָן אוֹ קִיחָה אוֹ קִדּוּשִׁין: **מָה יְבָמָה** שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּגֵט דִּילְפִי' לְקַמָּן בְּהַאי פִּרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף יד.) כְּתִיב לָהּ וְלֹא לִיבִמְתָּהּ: **בְּכֶסֶף מְנָלַן** הָכָא עִקָּר וּלְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ב.) אַגַּב גְּרָרָא נָקֵט לֵיהּ לְתָרוֹצֵי לְשׁוֹן קִנְיָן דְּמַתְנִי': **זַכַּאי בְּבִתּוֹ** שֶׁהַכֶּסֶף יִהְיֶה שֶׁלּוֹ וְהוּא מְקַבֵּל הַשְּׁטָר וְהוּא מוֹסְרָהּ לְבִיאָה עַל כָּרְחָהּ לְשֵׁם קִדּוּשִׁין בְּעוֹדָהּ נַעֲרָה: **מְנָלַן** הָנָךְ תַּרְתֵּי דְּמִקַּנְיָא בְּכֶסֶף כִּדְקָתָנֵי מַתְנִי' וּמְנָלַן שֶׁהָאָב זַכַּאי בּוֹ כִּדְקָתָנֵי הָתָם: **וְיָצְאָה חִנָּם** גַּבֵּי אָמָה הָעִבְרִיָּה הַיּוֹצְאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן בְּסִימָנֵי נְעָרוֹת וּמָנֵי לְמִכְתַּב וְיָצְאָה חִנָּם וְלָא בָּעֵי אֵין כֶּסֶף אֶלָּא לְמִדְרַשׁ בֵּהּ אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה שֶׁיּוֹצְאָה מִמֶּנּוּ אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר כְּשֶׁיּוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: **וְאֵימָא** לְדִידָהּ הָוֵי הַאי כֶּסֶף דְּהָא לָא כְּתִיב אֵין לוֹ כֶּסֶף דְּתֵידוּק מִינָּהּ אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה כּוּ' אֶלָּא הָכִי דּוּק מִינָּהּ אֵין כֶּסֶף בִּיצִיאָה זוֹ אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף בִּיצִיאָה אַחֶרֶת וּלְעוֹלָם לְדִידָהּ: **וְאִיהִי תִּשְׁקוֹל כַּסְפָּא** בִּתְמִיהַ אֶפְשָׁר שֶׁעַל חִנָּם זִכָּהוּ הַכָּתוּב בְּקַבָּלַת קִדּוּשֶׁיהָ: **וְאֵימָא** ה"מ דְּזָכֵי לֵיהּ לְקַבְּלָם בִּקְטַנָּה שֶׁאֵין לָהּ יָד דְּלָאו בַּת דֵּעָה הִיא וְאע"ג דִּקְרָא דְּמוֹצִיא שֵׁם רַע בְּנַעֲרָה כְּתִיב דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ב:י"ט) וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה לְעוֹלָם דְּקִדְּשָׁהּ נַהֲלָהּ בְּקַטְנוּתָהּ: **אֲבָל נַעֲרָה דְּאִית לַהּ יָד** מִשֶּׁהֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת גְּדוֹלָה לְכָל דָּבָר לְכָל עֳנָשִׁין וּלְמָמוֹן שֶׁמִּקָּחָהּ מִקָּח וּמִמְכָּרָהּ מִמְכָּר אִיהִי תְּקַדֵּשׁ נַפְשָׁהּ כו': **בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ** הָכִי דְּרֵישׁ לָהּ כָּל זְמַן שֶׁבִּנְעוּרֶיהָ הִיא שֶׁל אָבִיהָ דְּכָל שֶׁבַח הַבָּא לָהּ לְאָבִיהָ הוּא: **לְאָמָה** קְרָא יַתִּירָא הוּא וּדְרֵישׁ לֵיהּ בִּתּוֹ הֲרֵי הִיא לוֹ כְּאָמָתוֹ וּבְבִתּוֹ נַעֲרָה אַשְׁמְעִי' דְּאִי בִּקְטַנָּה לָא אִצְטְרִיךְ הַשְׁתָּא זְבוּנֵי מְזַבֵּן לַהּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ מִבַּעְיָא: **תִּפּוֹק לֵהּ מִבִּנְעוּרֶיהָ** אִי מִינֵּהּ הֲוֵי מָצֵי לְמֵילַף אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ מִלְּתָא יָלֵיף מֵהָתָם שֶׁמְּעִינַן מִינֵּהּ לֹא לְשֶׁבַח נְעוּרִים אָתְיָא דִּלְגוּפֵהּ אִצְטְרִיךְ גַּבֵּי נְדָרִים דְּקָאֵי עֲלַיְהוּ: **וְכִי תֵּימָא נֵילַף** מָמוֹן מִנְּדָרִים מָמוֹנָא מֵאִסּוּרָא כו': **וְכִי תֵּימָא נֵילַף** כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ מִכֶּסֶף קְנָסָהּ שֶׁאֹנֶס וּפִתּוּי לְאָבִיהָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף: **מָמוֹנָא מִקְּנָסָא לָא יָלְפִינַן** שֶׁהַקְּנָס כֻּלּוֹ חִדּוּשׁ וּמֵחִדּוּשׁ לָא גָּמְרִינַן וְהַאי קִדּוּשֶׁיהָ מְנָלַן לְאָבִיהָ הָוֵי: **מִבֹּשֶׁת וּפְגָם** דְּקַיְמָא לָן בִּכְתֻבּוֹת (דַּף מ:) שֶׁהַמְאַנֵּס נוֹתֵן בֹּשֶׁת וּפְגָם לָאָב וְהָנֵהוּ לָאו קְנָסָא נִינְהוּ: **לְאָבוּהּ שַׁיָּיךְ בְּגַוַּיְיהוּ** שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין חֵלֶק בָּהֶן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְבַיְּשָׁהּ וּלְפָגְמָהּ בִּשְׁבִיל מָמוֹן שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ דְּאִי בָּעֵי מָסַר לַהּ לִמְנֻוָּל וּמֻכֵּה שְׁחִין דְּהָוְיָא לָהּ בֹּשֶׁת וּפְגָם וְאָנַס זֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ מְחַסֵּר מָמוֹן זֶה שֶׁזִּלְזְלָהּ וְלֹא יִקְפְּצוּ עָלֶיהָ תּוֹבְעִין: **אֶלָּא** לְעוֹלָם מִקְּרָא קַמָּא דְּאֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה נָפְקָא וּדְקַשְׁיָא לָךְ וְאֵימָא לְדִידָהּ מִסְתַּבְּרָא דִּלְאָבִיהָ דְּכִי קָמְמַעֵט יְצִיאַת אֵרוּסִין מִדִּין יְצִיאַת אָמָה הָעִבְרִיָּה וּבָא לוֹמַר כָּאן אֵין כֶּסֶף אֲבָל בִּיצִיאַת אֵרוּסִין יֵשׁ כֶּסֶף:

וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ וא"ת תְּהֵא אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה מק"ו דִּיבָמָה מֵהַאי ק"ו גּוּפֵהּ וְאֵין לוֹמַר אִשָּׁה תּוֹכִיחַ דְּמָה לְאִשָּׁה שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּכֶסֶף תֹּאמַר בְּאָמָה וְי"ל דְּהָא שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית תּוֹכִיחַ דְּיוֹצְאָה בְּכֶסֶף וְאֵין יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה וא"ת הִיא גּוּפָא תֵּיתֵי בְּהַאי ק"ו דְּתִפּוֹק בַּחֲלִיצָה וְי"ל דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לִיבָמָה שֶׁיּוֹצְאָה בְּמִיתַת הַיָּבָם וּלְכָךְ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה תֹּאמַר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּמִיתַת אָדוֹן לְכָךְ אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה וא"ת א"כ הֵיכִי נֵימָא שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית תּוֹכִיחַ אִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּמִיתַת אָדוֹן תֹּאמַר בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה וְי"ל דְּנַעֲשָׂה יוֹכִיחַ מֵאִשָּׁה וּמִשִּׁפְחָה כְּנַעֲנִית דְּכִי פָּרְכַת מָה לְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּמִיתַת אָדוֹן אִשָּׁה תּוֹכִיחַ שֶׁיּוֹצְאָה בְּמִיתַת הַבַּעַל וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה מָה לְאִשָּׁה שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּכֶסֶף שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית תּוֹכִיחַ:

הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ וְכוּ' מְפָרֵשׁ בַּיְרוּשַׁלְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת בְּבִיאָה שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר לְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה: **וְאֵימָא** לְדִידָהּ וא"ת הָא ע"כ לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא אֶלָּא לוֹמַר שֶׁהֵן לָאָב דְּהָא דְּמִקַּדְּשָׁה בְּכֶסֶף גָּמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן וְי"ל דְּמ"מ מִיתּוּרָא לֹא נֶאֱמַר שֶׁהֵן שֶׁל אָב אִם אֵין מַשְׁמָעוּת דִּקְרָא דִּלְקַמָּן בְּמַסְקָנָא אָמְרִי' דְּהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי צְרִיכִי: **וְאֵימָא** ה"מ קְטַנָּה אע"ג דִּקְרָא אַיְירֵי בְּנַעֲרָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ב:ט"ז) וּסְקָלוּהָ וְעוֹד דְּמוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַקְּטַנָּה פָּטוּר מ"מ י"ל דְּה"ק אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה וְעַתָּה הִיא גְּדוֹלָה וא"ת הָא לִקְטַנָּה לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא דְּהַשְׁתָּא זְבוּנֵי מְזַבֵּן לַהּ כֶּסֶף קִדּוּשִׁין מִבַּעְיָא לכה"ג אָמְרִי' גַּבֵּי מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בְּפֶרֶק נַעֲרָה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה (כְּתֻבּוֹת דַּף מז.) וי"ל דְּלָא דָּמֵי לְגַבֵּי מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ נִיחָא כִּי כְּשֶׁמְּכָרָהּ מוֹכֵר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁהֲרֵי לִמְלַאכְתָּהּ נִמְכֶּרֶת אֲבָל קִדּוּשִׁין לָא שַׁיְּכָא בְּמֶכֶר אע"פ שֶׁיָּכוֹל לְיַיעֲדָהּ הַיְנוּ בְּכֶסֶף שֶׁנִּמְכְּרָה אֲבָל בְּקִדּוּשֶׁיהָ מַמָּשׁ לֹא מָצִינוּ שׁוּם זְכוּת לָאָב וא"ת הָא אָמְרִינַן בְּפֶרֶק נַעֲרָה (שָׁם) שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת לָאָב מִדְּזַכֵּי לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמִמְסְרָהּ לְחֻפָּה אע"פ שֶׁמְּבַטְּלָהּ מִמְּלַאכְתָּהּ וּפֵרֵשׁ הָתָם בַּקּוּנְטְרֵס דְּזָכֵי לֵיהּ רַחֲמָנָא מִדִּכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ דְּמַשְׁמַע כָּל נְתִינוֹת אֲפִילּוּ מְסִירָה לְחֻפָּה וּמַאי רְאָיָה אֵימָא ה"מ קְטַנָּה אֲבָל נַעֲרָה לֹא כִּדְאָמַר הָכָא וְי"ל דְּהַאי קְרָא אֶת בִּתִּי נָתַתִּי ע"כ אַיְירֵי בְּנַעֲרָה כִּדְפָרֵשִׁית וְהִי לְעִנְיַן קִדּוּשִׁין נוּכַל לְפָרֵשׁ אֶת בִּתִּי נָתַתִּי כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה הַחֻפָּה א"א לְפָרֵשׁ אֶלָּא בְּנַעֲרָה דְּאִי בְּקַטְנוּת א"כ הָיְתָה נְשׂוּאָה כְּשֶׁזִּנְּתָה וְדִינָהּ בְּחֶנֶק וְלֹא בִּסְקִילָה דְּעַל זְנוּת שֶׁל קַטְנוּת לָא מִחַיְּבָה: **וְכִי** תֵּימָא נֵילַף מִבֹּשֶׁת וּפְגָם תֵּימַהּ הֵיכִי בָּעֵי לְמֵימַר נֵילַף קִדּוּשִׁין מִבֹּשֶׁת וּפְגָם הָא בֹּשֶׁת וּפְגָם גּוּפֵהּ לָא יָדְעִינַן שֶׁהֵן לָאָב אֶלָּא מִקִּדּוּשִׁין דְּאָמַר בְּסוֹף אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף מ:) דְּאִי בָּעֵי מָסַר לַהּ לִמְנֻוָּל וּמֻכֵּה שְׁחִין וכ"ת לכ"מ מִיהָא דְּאִי בָּעֵי מָסַר לַהּ כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה וְהָיָה עוֹמֵד לָהּ בֹּשֶׁת זֶה אַף בְּנַעֲרוּת א"כ גַּם כְּשֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת יְהֵא בֹּשֶׁת וּפְגָם שֶׁל אָב מֵהַאי טַעְמָא וי"ל דְּלָא דָּמֵי בּוֹגֶרֶת לְנַעֲרוּת דִּנְהִי דְּלָא יָלְפִינַן מֵהֲפָרַת נְדָרִים כֻּלָּהּ מִלְּתָא לְעִנְיַן הָא יָלְפִינַן שֶׁלֹּא יִמְשֹׁךְ כֹּחַ הָאָב אֶלָּא יְמֵי נַעֲרוּת כִּי הַהִיא דִּלְקַמָּן וּמָה סִימָנִין שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָדוֹן בַּגְרוּת שֶׁמּוֹצִיאָה כו' וּמְנָא לָן הָא דְּבַגְרוּת מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב לְקִדּוּשִׁין וּלְכָל דָּבָר אִי לָאו דְּיָלְפִינַן מֵהֲפָרַת נְדָרִים מִיהוּ לָא נְהִירָא כֵּיוָן דִּבְטַעְמָא תַּלְיָא מִלְּתָא דְּאִי בָּעֵי מָסַר לַהּ בְּקַטְנוּת כָּךְ שַׁיָּיךְ דָּבָר זֶה לְבַגְרוּת כְּמוֹ לְנַעֲרָה לָכֵן נ"ל לְעֵיל וְאֵימָא ה"מ קְטַנָּה כְּלוֹמַר קְטַנָּה שַׁיָּיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ ק"ו דְּהַשְׁתָּא אָבִיהָ מְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ אִיהִי תִּשְׁקוֹל כַּסְפָּא כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ כְּלָל יָד לְקַדֵּשׁ עַצְמָהּ אֲבָל נַעֲרָה דְּאִית לַהּ יָד אִיהִי תְּקַדֵּשׁ נַפְשָׁהּ וְתִשְׁקוֹל כַּסְפָּא פֵּרוּשׁ כֵּיוָן דְּיֵשׁ לָהּ יָד לְקַדֵּשׁ עַצְמָהּ יִהְיוּ הַקִּדּוּשִׁין שֶׁלָּהּ אֲבָל אֱמֶת הוּא שֶׁגַּם כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה אָבִיהָ יָכוֹל לְקַדְּשָׁהּ וּכְשֶׁאָבִיהָ מְקַדְּשָׁהּ אָז יִהְיוּ הַקִּדּוּשִׁין שֶׁלּוֹ וְהַשְׁתָּא נִיחָא קֻשְׁיָא דִּלְעֵיל דִּקְרָא אַיְירֵי כְּשֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ וְהָתָם יָלֵיף בֹּשֶׁת וּפְגָם מִקִּדּוּשִׁין סע"י אָבִיהָ שֶׁהֵם שֶׁל אָבִיהָ וְהָכָא ה"ק וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִבֹּשֶׁת וּפְגָם קִדּוּשִׁין סע"י עַצְמָהּ שֶׁיְּהֵא שֶׁל אָבִיהָ מִבֹּשֶׁת וּפְגָם כִּי וַדַּאי מִקִּדּוּשֵׁי אָבִיהָ לֵיכָּא לְמֵילְפִינְהוּ שֶׁאֵלּוּ עַל יָדָהּ לְגַמְרֵי הֵם אֲבָל מִתְּחִלָּה הֲוָה יָלֵיף בֹּשֶׁת וּפְגָם שֶׁאֵינוֹ עַל יָדָהּ מִקִּדּוּשֵׁי אָבִיהָ וּבָתַר הָכִי אִיכָּא לְמֵילַף מָה שֶׁהוּא עַל יָדָהּ מִמָּה שֶׁאֵינוֹ עַל יַד אָבִיהָ:

יְצִיאָה דִּכְווֹתַהּ קָא מְמַעֵט. [א]וְהָא לָא דָּמְיָא הַאי יְצִיאָה לְהַאי יְצִיאָה, הָתָם נָפְקָא לַהּ מֵרְשׁוּת אָדוֹן לְגַמְרֵי, וְהָכָא אַכַּתִּי מִיחַסְּרָא מְסִירָה לְחוּפָּה! בַּהֲפָרַת נְדָרִים מִיהָא נָפְקָא לַהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ. דִּתְנַן: נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. [ב]וְהַאי "וְיָצְאָה חִנָּם" לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, דְּתַנְיָא: "וְיָצְאָה חִנָּם" – אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת, "אֵין כָּסֶף" – אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת. אָמַר רָבִינָא: אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא "אֵן כָּסֶף". מַאי "אֵין כָּסֶף" – אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר, וּמַאן נִיהוּ – אָב. (א)וּמִמַּאי דְּדָרְשִׁינַן הָכִי – דְּתַנְיָא: "וְזֶרַע אֵין לָהּ" [ג](ב)– אֵין לִי אֶלָּא זַרְעָהּ. זֶרַע זַרְעָהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶרַע אֵין לָהּ" – עַיֵּין לָהּ. וְאֵין לִי אֶלָּא זֶרַע כָּשֵׁר. זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶרַע אֵין לָהּ" – עַיֵּין לָהּ. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ לְזֶרַע זַרְעָהּ! זֶרַע זַרְעָהּ לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, דִּבְנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים. כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – לְזֶרַע פָּסוּל. וְתַנָּא גּוּפֵיהּ מְנָלֵיהּ דְּדָרֵישׁ הָכִי? אָמְרִי: כְּתִיב "מֵאֵן בִּלְעָם" וּ"מֵאֵן יְבָמִי", דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ יוֹד. וְהָכָא, כְּתִיב בֵּיהּ יוֹד – שְׁמַע מִינַּהּ לְדְרָשָׁא הוּא דַּאֲתָא. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב קִידּוּשֶׁיהָ לְאָבִיהָ, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא קִידּוּשֶׁיהָ לְאָבִיהָ, הֲוָה אָמֵינָא מִשּׁוּם דְּלָא טָרְחָא בְּהוּ, אֲבָל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דְּקָא טָרְחָא בְּהוּ אֵימָא דִּידַהּ הָווּ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, דְּקָא מִתַּזְנָא מִינֵּיהּ, אֲבָל קִידּוּשֶׁיהָ דְּמֵעָלְמָא קָאָתֵי לַהּ אֵימָא דִּידַהּ הָווּ, צְרִיכָא. גּוּפָא: "וְיָצְאָה חִנָּם" – אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת, "אֵין כֶּסֶף" – אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא נַעֲרוּת, וְלָא בָּעֵי בַּגְרוּת! (ג)אָמַר רַבָּה: בָּא זֶה וְלִמֵּד עַל זֶה. [ד](ד)מִידֵּי דַּהֲוָה אַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. דְּתַנְיָא: "תּוֹשָׁב" – זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם, "שָׂכִיר" – זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים. (ה)יֵאָמֵר "תּוֹשָׁב" וְלֹא יֵאָמֵר "שָׂכִיר", וַאֲנִי אוֹמֵר: קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל, קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִילּוּ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: "תּוֹשָׁב" – זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים. אֲבָל קְנוּי קִנְיַן עוֹלָם – אוֹכֵל. בָּא "שָׂכִיר" וְלִימֵּד עַל "תּוֹשָׁב", שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּי קִנְיַן עוֹלָם – אֵינוֹ אוֹכֵל. (ו)אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ, דְּכִי נָמֵי כְּתַב רַחֲמָנָא "תּוֹשָׁב נִרְצָע לֹא יֹאכַל" וַהֲדַר כְּתַב אִידַּךְ, הֲוָה שָׂכִיר מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר, וּמִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לַהּ קְרָא. אֶלָּא הָכָא, חַד גּוּפָא הִיא – כִּי נָפְקָא לַהּ בְּנַעֲרוּת, בַּגְרוּת מַאי בָּעֲיָא גַּבֵּיהּ? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְבֶגֶר דְּאַיְלוֹנִית, [ה]סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: בְּנַעֲרוּת תֵּיפּוֹק, בְּבַגְרוּת לָא תֵּיפּוֹק, קָא מַשְׁמַע לַן. (ז)מַתְקֵיף לַהּ מָר בַּר רַב אָשֵׁי: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? וּמָה סִימָנִין שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב – מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָדוֹן, בַּגְרוּת שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב – אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן? [ו]אֶלָּא אָמַר מָר בַּר רַב אָשֵׁי: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְעִיקַּר זְבִינָא דְּאַיְלוֹנִית, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: דְּאַתְיָא סִימָנֵי נַעֲרוּת – הָוֵי זְבִינָא, דְּלָא אַתְיָא סִימָנֵי נַעֲרוּת – לָא הָוֵי זְבִינַהּ זְבִינָא,

קא

יְצִיאָה דִּכְוָתָהּ קָא מְמַעֵט. יְצִיאַת אֵרוּסִין דּוּמְיָא דִּיצִיאַת אָמָה קָא מְמַעֵט מִדִּין אָמָה וּלְמֵימַר דְּיֵשׁ כֶּסֶף בָּהּ וּמַה יְצִיאַת אָמָה הָעִבְרִיָּה אֵין כֶּסֶף לָאָדוֹן דְּנָפְקָא מֵרְשׁוּתֵהּ דְּאָמַר קְרָא אַף מִעוּט דְּיֵשׁ כֶּסֶף דְּקָא דָּיֵיק לִיצִיאַת אֵרוּסִין יֵשׁ כֶּסֶף לְמִי שֶׁיָּצְאָה הֵימֶנּוּ דְּאָמַר וְהַיְינוּ אָב: **וְהָא לָא דָּמְיָא** יְצִיאַת אֵרוּסִין לִיצִיאַת אָמָה וְהֵיכִי קָאָמְרַתְּ דִּיצִיאַת אֵרוּסִין אָתֵי לְמַעוּטֵי הָא לָאו דִּכְוָתָהּ הִיא דְּאַכַּתִּי לָא נָפְקָא מֵרְשׁוּתֵהּ דְּאָב לְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וְלִירֻשָּׁתָהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה: **בַּהֲפָרַת נְדָרִים** מִיהָא נָפְקָא לֵיהּ מֵרְשׁוּתֵהּ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְבַדּוֹ: **וְיָצְאָה חִנָּם** וְלֹא פֵּרֵשׁ מָתַי תָּנָא: **אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת** שֶׁהִיא מִשְׁתַּנָּה מִנַּעֲרוּת לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת: **אֵין כֶּסֶף** אֶלָּא דָּבָר אַחֵר מוֹצִיאָהּ אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת וּלְקַמֵּהּ פָּרִיךְ מִכִּי נָפְקָא לַהּ בְּנַעֲרוּת בַּגְרוּת מַאי עֲבִידְתֵּהּ: **אֵן כֶּסֶף** בְּלֹא יוּ"ד כִּדְכְתִיב מֵאֵן יְבָמִי: **מְנָלַן** דְּדָרְשִׁינַן יוּ"ד דְּאֵין כִּי הַאי גַּוְנָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁהּ: **זֶרַע אֵין לָהּ** אֵין לִי שֶׁיְּעַכֵּב עַל בַּת כֹּהֵן מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה אֶלָּא זַרְעָהּ מִיִּשְׂרָאֵל: **זֶרַע זַרְעָהּ מִנַּיִן** ת"ל אֵין לָהּ עַיֵּין עָלֶיהָ שֶׁאִם מֵת בְּנָהּ וְיֵשׁ לוֹ בֵּן אַף הוּא מְעַכְּבָהּ: **זֶרַע פָּסוּל** כְּגוֹן מַמְזֵר: **בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים** נָפְקָא לָן בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת בְּפֶ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף סב:): **וְתַנָּא גּוּפֵהּ** מְנָא לֵהּ דְּמַשְׁמַע לֵיהּ אֵן בְּלֹא יוּ"ד: **מָאֵן בִּלְעָם** אֵין בְּדַעְתּוֹ לֵילֵךְ עִמָּנוּ: **וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ** כִּדְיָלֵיף לְעֵיל מֵאֵת בִּתּוֹ לְאָמָה: **דְּקָא מִתַּזְנָא** מִנֵּהּ וְדַעְתֵּהּ עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דִּשְׂכִיחָא: **דְּמֵעָלְמָא קָא אָתֵי לָהּ** וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לְזוּנָהּ בִּשְׁבִילָם: **בָּא זֶה וְלִמֵּד עַל זֶה** מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ נְעָרוּת בַּמִּקְרָא אֶלָּא מֵאֵילָיו הוּא לָמֵד שֶׁאֵין לָנוּ דָּבָר אַחֵר לִתְלוֹת יְצִיאָתוֹ בּוֹ הֻצְרַךְ לִכְתֹּב שְׁנֵיהֶם. דְּאִי כְּתַב חַד הֲוָה אֲמִינָא בַּגְרוּת הוּא דְּאַשְׁמוֹעִינַן קְרָא אֲבָל נְעָרוּת לָא מַפִּיק לָהּ בָּא חֲבֵרוֹ וְלָמַד עָלָיו עַל כָּרְחָךְ חַד מִנַּיְהוּ לְנַעֲרוּת אֲתָא: **מִדֵּי דַּהֲוָה אַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר** דִּכְתִיב גַּבֵּי תְּרוּמָה לְמִדְרַשׁ הָכִי: **תּוֹשָׁב** הָאָמוּר אֵצֶל תְּרוּמָה תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ: **זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם** עֶבֶד עִבְרִי הַנִּרְצָע בֵּיל כֹּהֵן וְאַעְפּ"כ אֵין גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ כִּשְׁאָר עֲבָדִים כְּנַעֲנִים לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה: **קִנְיַן שָׁנִים** שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לוֹ עֲדַיִן שֵׁשׁ שָׁנִים: **בָּא שָׂכִיר וְלִמֵּד עַל תּוֹשָׁב** דְּעַל כָּרְחָךְ חַד מִנַּיְהוּ לְנִרְצָע הוּא דַּאֲתָא וּמֵאַחַר שֶׁנִּכְתְּבוּ שְׁנֵיהֶם מַשְׁמָעוּתָא דְּנִרְצָע מִתּוֹשָׁב אָתְיָא שֶׁהוּא מְיֻשָּׁב אֶצְלוֹ יוֹתֵר מִן הַקָּנוּי לְשֵׁשׁ שָׁנִים: **הָתָם תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ** נִרְצָע וְשֶׁאֵינוֹ נִרְצָע שְׁנֵי גוּפִים הֵם וְאֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׁנֵיהֶם בְּבֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן: **דְּכִי נָמֵי כְּתַב רַחֲמָנָא כו'** כְּלוֹמַר וַאֲפִילּוּ פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב נִרְצָע לֹא יֹאכַל וְחָזַר וּפֵרֵשׁ עַל שֶׁאֵינוֹ נִרְצָע וְאַעְפּ"כ שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לִכְתְּבוֹ הָיִיתִי יָכוֹל לְתָרֵץ וְלוֹמַר אַע"ג דַּהֲוֵי שָׂכִיר מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּק"ו טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא לְפִיכָךְ כְּשֶׁכְּתָבוֹ סְתָם י"ל בָּא זֶה וְלִמֵּד עַל זֶה וְאֵין לָנוּ לְהַקְשׁוֹת יִכְתֹּב נִרְצָע בְּפֵרוּשׁ וְלֹא יִכְתֹּב שָׂכִיר: **אֲבָל הָכָא** לְאַפְּקָהּ קְרָא מֵרְשׁוּתֵהּ בְּנַעֲרוּתָהּ לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ אָמָה יוֹצְאָה בְּבַגְרוּת וְהֵיכִי כְּתַב לָן קְרָא מִידֵי דְּלָא הָוֵי לִכְתֹּב נְעָרוּת בְּהֶדְיָא וְתוּ לָא: **אַיְלוֹנִית** אֵין לָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת וְאַשְׁמוֹעִינַן קְרָא שֶׁיּוֹצְאוֹת יְמֵי בַּגְרוּתָהּ כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ עֶשְׂרִים שָׁנָה: **שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב** כִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ: **בַּגְרוּת שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב** דְּלָא אַשְׁכְּחָנָא דְּזָכֵי לֵיהּ קְרָא אֶלָּא נְעָרוּת דִּכְתִיב (דְּבָרִים כב) לַאֲבִי הַנַּעֲרָה: **אֵינוֹ דִּין כו'** וּלְקַמָּן פָּרִיךְ הָא אָמְרָן מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא: **לֹא נִצְרְכָה** קְרָא דְּבַגְרוּת אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהָאַיְלוֹנִית נִמְכֶּרֶת בְּקַטְנוּתָהּ כִּשְׁאָר בָּנוֹת:

יְצִיאָה דִּכְוָתָהּ קָא מְמַעֵט פֵּי' ר"ח יְצִיאַת אָמָה הָעִבְרִיָּה מֵאָדוֹן שֶׁהוּא עֵת נְעוּרִים אַף כָּאן נַעֲרָה מִיהוּ סַגְיָא לֹא מַשְׁמַע כְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִלְמֹד דִּבְיוֹם נְעָרוֹת מַיְירֵי אֶלָּא מְנָלַן דְּכֶסֶף דְּאָבִיהָ הָוֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ יְצִיאָה דִּכְוָתָהּ כְּגוֹן בִּרְשׁוּת אָדוֹן אִם הָיָה שָׁם כֶּסֶף אָז הָיָה נוֹתֵן לָאָדוֹן שֶׁיָּצְאָה מִמֶּנּוּ כְּמוֹ כֵן כָּאן שֶׁיֵּשׁ כֶּסֶף בִּיצִיאָתָהּ מֵרְשׁוּת אָב דְּאָבִיהָ הָוֵי וְכֵן מַשְׁמַע לְשׁוֹן הַקֻּשְׁיָא: **זֶרַע** פָּסוּל מִנַּיִן אוֹמֵר ר"י זֶרַע זַרְעָהּ פָּסוּל קָאָמַר דְּהָא כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה וְלֹא תֹאכַל עוֹד בִּתְרוּמָה הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְפָרֵשׁ זֶרַע פָּסוּל מַמָּשׁ אֶלָּא זֶרַע זַרְעָהּ: וְיָצְאָה חִנָּם אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת אֵין כֶּסֶף אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת. וא"ת בְּרֵישָׁא הֲוָה לֵיהּ לְמִנְקַט אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת וַהֲדַר יְמֵי בַּגְרוּת וְי"ל מִשּׁוּם דְּאֵין כֶּסֶף צָרִיךְ לְאוֹקְמֵהּ לִימֵי נְעָרוֹת כִּדְאָמַר לְעֵיל אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר דְּהַיְנוּ יְמֵי נַעֲרוּת דְּאֵין הָאָב זַכַּאי בְּקִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת: **בָּא** זֶה וְלִמֵּד עַל זֶה פֵּרוּשׁ אִי לָא כְּתַב אֶלָּא חַד הָוֵי מוֹקְמִי לֵיהּ בְּנִרְאֶה יוֹתֵר דְּהַיְנוּ בַּגְרוּת וא"ת וְלָמָּה לִי וְיָצְאָה חִנָּם נִלְמֹד עַל אֵין כֶּסֶף הָא ע"כ לָא הֲוָה מָצֵינַן לְאוֹקְמֵי אֵין כֶּסֶף בְּבַגְרוּת אֶלָּא בְּנַעֲרוּת דְּהָא מִנֵּהּ דָּרְשִׁינַן לְעֵיל אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר וּמַנּוּ אָב אִם כֵּן ע"כ הַאי קְרָא אַיְירֵי בְּנַעֲרוּת דְּאִלּוּ בְּבַגְרוּת אֵין הָאָב זַכַּאי בְּקִדּוּשִׁין דְּכֵיוָן שֶׁבָּגְרָה אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ וְאוֹמֵר הר"ס דְּאִי לָאו וְיָצְאָה חִנָּם הֲוָה מוֹקְמִינַן אֵין כֶּסֶף וְיִתּוּרָא דְּיוּ"ד דְּאָמַר רָבִינָא חַד לְנַעֲרוּת וְחַד לְבַגְרוּת וּדְרָשָׁה דְּאֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה לָא הֲוָה דָּרְשִׁינַן לְהָכִי אִצְטְרִיךְ וְיָצְאָה חִנָּם: **בַּגְרוּת** שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת הָאָב כו' וא"ת מִיתַת הָאָב תּוֹכִיחַ שֶׁמּוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּת הָאָב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן אַף אֲנִי אָבִיא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְמִיתַת הָאָב שֶׁכֵּן לֹא נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף תֹּאמַר בְּבַגְרוּת שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַגּוּף: **דְּלָא** אַתְיָא סִימָנֵי נַעֲרוּת לָא הָוֵי זְבִינַהּ זְבִינָא וא"ת וּבְקַטְנוּת אֵיךְ נֵדַע שֶׁלֹּא תָּבִיא סִימָנֵי נַעֲרוּת דְּסִימָנֵי אַיְלוֹנִית הַיְינוּ כְּשֶׁהִיא בַּת עֶשְׂרִים וְלֹא הֵבִיאָה שְׂעָרוֹת כִּדְאִיתָא פֶּרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף פ:) וְאַעַ"פ שֶׁיֵּשׁ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית שֶׁאֶפְשָׁר לְהַכִּיר בְּקַטְנוּת כְּגוֹן סִימָן דְּקוֹלָהּ עָבֶה וְאֵין שִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ כַּנָּשִׁים הָא אָמְרִינַן (שָׁם) גַּבֵּי סָרִיס עַל שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כֻּלָּן וּמִסְתָּמָא הוּא הַדִּין בְּאַיְלוֹנִית וי"ל דְּהָכִי קָאָמַר לָא הָוֵי זְבִינַהּ זְבִינָא וְצָרִיךְ הָאָדוֹן לְהַחֲזִיר מַעֲשֶׂיהָ וְהָאָב יַחֲזִיר הַכֶּסֶף וְגַם אֵין שַׁיָּךְ בָּהּ דִּין יִעוּד אִם יְעָדָהּ:

מסורת הש"ס

א ספרא אמור פרק ה ג

ב ספרא צו פרק יג ד; ספרא קדושים פרשה ד ו-ז; סנהדרין סד:; ספרא אמור פרק ה ד

ג זבחים פב:

ד יבמות ע.; ספרא אמור פרק ד יז; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ה בבא קמא ג.

ו פסחים עז:; סוטה כט.; פסחים יח:; סנהדרין מ:; יבמות כב:; יומא מג.; זבחים קג:; חולין קיח:; בבא מציעא צד:

ז לקמן טז.

תורה אור השלם

וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף [שמות כא, יא]

ועתה נעיין עוד במכילתא לפסוק "ויצאה חנם", שהיא הלכה וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:יא, ב]

וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה וגו' [ויקרא כב, יג]

וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ וגו' [במדבר כב, יד]

וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וגו' [דברים כה, ז]

וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ [ויקרא כב, י]

וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו וגו' [שמות כא, ו]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' נדרים הל' ט, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' ה:

ב מיי' פד' מהל' עבדים הל' ה, סמג עשין פג:

ג מיי' פא' מהל' יבום וחליצה הל' ג, סמג עשין נב, טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' ב:

ד מיי' פו' מהל' תרומות הל' ה:

ה מיי' פד' מהל' עבדים הל' ה, סמג עשין פג:

ו מיי' פד' מהל' עבדים הל' א, סמג עשין פג:

קָא מַשְׁמַע לַן "וְיָצְאָה חִנָּם כּוּ'". וּלְמָר בַּר רַב אָשֵׁי, דְּאָמַר: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא, הָא אָמְרִינַן מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לַהּ קְרָא! הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא לְשַׁנּוּיֵי, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי – מְשַׁנִּינַן. וְתַנָּא מַיְיתֵי לַהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ וְגוֹ'" – אֵין קִיחָה אֶלָּא בְּכֶסֶף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי". וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בְּבִיאָה – נִקְנֵית בְּכֶסֶף, זוֹ, שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּקָּנֶה בְּכֶסֶף? יְבָמָה תּוֹכִיחַ, שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה וְאֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף! מָה לִיבָמָה, שֶׁכֵּן אֵין נִקְנֵית בִּשְׁטָר, תֹּאמַר בְּזוֹ, שֶׁנִּקְנֵית בִּשְׁטָר! (א)תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ". הָא לְמָה לִי קְרָא, הָא אָתְיָא לַהּ! אָמַר רַב אָשֵׁי: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר מֵעִיקָּרָא דְּדִינָא פִּירְכָא. מֵהֵיכָא קָא מַיְיתֵית לַהּ – מֵאָמָה הָעִבְרִיָּה. מָה לְאָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּכֶסֶף, תֹּאמַר בְּזוֹ, שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּכֶסֶף. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ". (ב)וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "וְיָצְאָה חִנָּם", וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "כִּי יִקַּח אִישׁ". דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "כִּי יִקַּח", הֲוָה אָמֵינָא: קִידּוּשִׁין דִּיהַב לַהּ בַּעַל – דִּידַהּ הָווּ, כְּתַב רַחֲמָנָא "וְיָצְאָה חִנָּם". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וְיָצְאָה חִנָּם", הֲוָה אָמֵינָא: הֵיכָא דְּיָהֲבָה לֵיהּ אִיהִי לְדִידֵיהּ וְקִידְּשַׁתּוּ – הָווּ קִידּוּשֵׁי, כְּתַב רַחֲמָנָא "כִּי יִקַּח" – וְלָא "כִּי תִקַּח". (ג)"וּבְעָלָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה יְבָמָה שֶׁאֵין נִקְנֵית בְּכֶסֶף – נִקְנֵית בְּבִיאָה, זוֹ, שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף – אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה? אָמָה הָעִבְרִיָּה תּוֹכִיחַ, שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף וְאֵין נִקְנֵית בְּבִיאָה. מָה לְאָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁאֵין קִנְיָנָהּ לְשׁוּם אִישׁוּת, תֹּאמַר בְּזוֹ, שֶׁקִּנְיָנָהּ לְשׁוּם אִישׁוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְעָלָהּ". וּלְמָה לִי קְרָא, הָא אָתְיָא לַהּ! אָמַר רַב אָשֵׁי: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר מֵעִיקָּרָא דְּדִינָא פִּירְכָא: מֵהֵיכָא קָא מַיְיתֵית לַהּ – מִיְּבָמָה. מָה לִיבָמָה, שֶׁכֵּן זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת, תֹּאמַר בָּזוֹ, שֶׁאֵין זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְעָלָהּ".

וּמִנַּיִן

קא אמרת כו' ומאי תקשה ליה אי אשמועינן קרא בגר דאילונית דתפוס בה: ותנא מייתי ליה מהכא קדושי כסף דיליף להו רב יהודה דלעיל מאין כסף נפקי ליה לתנא מקיחה דשדה עפרון: כי יקח איש אשה ובעלה והצריכה הכתוב גט לפטרה מקיחה זו כדכתב סיפא דקרא והיה אם לא תמצא וגו': והלא דין הוא שתהא נקנית בכסף מק"ו ולמה לי קרא: שאינה נקנית בביאה אם מסרה ליה לביאה לשם שפחה אינה שפחתו בכך: נקנית בכסף כדכתיב מכסף מקנתו (ויקרא כה): זו שנקנית בביאה כדיליף לקמן מובעלה: יבמה אינה נקנית בכסף ליבם להיות כאשתו להוציאה בגט בלא חליצה כדיליף לקמן (קדושין דף יז.) יבמה יבא עליה ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף גומר בה: מעקרא דדינא ממקום שאתה בא ללמוד דהיינו אמה העבריה יש להשיב ולהכי קאמר מעקרא דדינא פרכא שהתשובה שהשיב בתחלה יבמה תוכיח לאו מעקרא דדינא אתיא אלא ממקום אחר: שכן יוצאה בכסף שפודה את עצמה בתוך שש שנים אם תרצה כדכתיב (שמות כא) והפדה והואיל וכסף חשוב בה לפדותה חשוב נמי לקנותה: שאינה יוצאה בכסף כדנפקא לן מספר כורתה ואין דבר אחר כורתה: ואיצטריך למכתב ויצאה חנם למילף מינה כדיליף לעיל יש כסף לאדון אחר: היכא דיהבה איהי לדידה כסף וקדשתו דאמרה ליה התקדש לי: להוו קדושין דכיון דאשמועי' דכסף עביד אישות מה לי כסף דידיה מה לי כסף דידה להכי הדר תנא קרא זמנא אחריתי דבהדיא כי יקח איש ולא כי תקח אשה לאיש: שכן אין קנינה לשום אישות הלכך לא שייכא בה ביאה: שכן זקוקה ועומדת לזה מחמת קדושי המת ואין ביאה באה אלא לגמור אבל קנין דמעקרא לא:

מעקרא דדינא פרכא שכן יוצאת בכסף ה"ה דמצי למינקט שכן יוצאת בשש ויובל וסימנין אלא ניחא ליה למפרך פירכא דשייכא אף בשפחה כנענית דהוה מצי למעבד ק"ו משפחה כנענית דלא שייכי פירכא דסימנים ושש ויובל הקשה ה"ר יעקב מאורליינ"ש אכתי למה לי כי יקח נהי דלא מצי יליף מק"ו מ"מ נילף מהקישא שהקישה לאמה העבריה מואם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת כדאיתא לקמן (קדושין דף טז.) ואמה העבריה נפקא לן לקמן (קדושין דף יד:) שנקנית בכסף מוהפדה ומה אמה נקנית בכסף אף אשה נקנית בכסף דאין משיבין על ההקש וי"ל דאי מהקש לחוד ה"א דלא סגי בפרוטה עד שיהא ב' פרוטות כדבעינן באמה העבריה כדמוכח לקמן ורבינו נתנאל תירץ כיון דלא ידענו דאמה העבריה נקנית בכסף אלא מוהפדה דהואיל ויוצאה בכסף נקנית בכסף לא ילפי' מינה קנין של אשה לפי שביאתה אינה יוצאה בכסף כמו אמה העבריה: **מה** לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף וא"ת נילף כסף מביאה ומה ביאה שאין קונה באמה העבריה קונה באשה כסף שקונה באמה העבריה אינו דין שיקנה באשה וי"ל כ"ש דאיכא למפרך יבמה תוכיח שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף: **היכא** דיהבה לדידה וקדשתו פי' בקונטרס שאומרת הרי אתה מקודש לי וקשה שהרי באיש אינו נופל לשון קדושין שאין נאסר בכך לשאר נשים ויש לפרש שאומרת הרי אני מקודשת לך וצריך לומר דיהבה לדידה לאו דוקא שהרי אביה מקבל הקדושין אלא רוצה לומר ואמרה: **כתב** רחמנא כי יקח ולא כי תקח אשה לאיש תימה כיון לעיקר קרא דכי יקח אתא למימר שהיא לא תקדשנו מה צריך למילף קיחה קיחה משדה עפרון בלאו הכי שמעינן ליה מדכתיב כי יקח ולא כי תקח אשה את איש וי"ל דאי לאו ג"ש הוה מוקמינן קרא דכי יקח איש אקידושין של ביאה אבל בקידושי כסף לא בעינן נתן הוא ואמר הוא להכי איצטריך גזרה שוה לאורויי דכי יקח מיירי בכסף ואפ"ה בעינן נתן הוא ואמר הוא: **ובעלה** מלמד שנקנית בביאה וא"ת תיפוק ליה מדכתיב כי יקח דמשמע נמי לשון ביאה כמו כולהו קיחה דעריות איש אשר יקח את אחותו ואשה אל אחותה לא תקח איש אשר יקח את אשת אחיו וי"ל דשאני היכא דאי אפשר לפרשו בענין אחר כדאמרינן בפ' נושאין על האנוסה (יבמות דף צז.) לקוחין כתובין בתורה סתם הראויה לשכיבה שכיבה הראויה לקיחה קיחה וא"ת ונילף מג"ש דנקנית בביאה כדאמרי' בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) אשה לבעלה מנין שנקנה בהעראה אתיא קיחה קיחה וי"ל דאי לאו כתב ובעלה עיקר ביאה לא הוה גמרינן מקיחה דעריות דכיון דקיחה דהתם לא משתעי בקנין כלל אבל לחשב העראה כגמר ביאה גמרינן שפיר: **אמה** העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואינה נקנית בביאה תימה אי הוה שתיק מובעלה ה"א אמה העבריה נמי נקנית בביאה מק"ו דהא לקמן (קדושין דף ט:) ממעטינן מובעלה אמה העבריה והכא אלו לא נכתב ובעלה קאמר וי"ל דהכי פריך והלא דין הוא דמשום אשה לא איצטריך ובעלה דאתיא בק"ו ואי למעוטי אמה העבריה לכתוב קרא ובעל ויהוי מוקי למעוטי אמה דמשום היא גופה לא צריך וה"א יתרה למה לי ומשני אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הוה אתיא בקל וחומר דהוה אמינא אמה העבריה תוכיח: **מה** ליבמה שכן זקוקה ועומדת וא"ת הלא אין מועיל לה זיקתה לענין כסף וא"כ כל זה אכנים בקל וחומר ונימא הכי ומה יבמה שאע"פ שהיא זקוקה ועומדת אין נקנית בכסף ונקנית בביאה אשה שאינה זקוקה ונקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה ולא יזיק לה מה שאינה זקוקה דכי האי גוונא צריך לומר פרק כיצד הרגל (ב"ק דף כה.) דבעי לאוכוחי התם דקרן משלם בחצר הניזק נזק שלם מק"ו דשן ורגל שפטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הניזק נזק שלם קרן שחייב ברשות הרבים חצי נזק אינו דין שחייב ברשות הניזק נזק שלם והקשה ר"י התם דאיכא למפרך מה לשן ורגל דהזיקן מצוי תאמר בקרן שאין הזיקו מצוי ומפרש ר"י התם דלענין חיוב נזק שלם ברשות הניזק לאו חומרא היא למפרך מינה שהרי אינה מועלת כלום בשן ורגל לחייב חצי נזק ברה"ר כקרן וכל זה אסים בקל וחומר ומה שן ורגל שאע"פ שהזיקן מצוי פטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הניזק נזק שלם קרן שאע"פ שאין הזיקו מצוי חייב ברשות הרבים חצי נזק אינו דין שחייב בחצר הניזק נ"ש ונראה לר"י דהכי פריך שכן זקוקה ועומדת לביאה כלומר שעקר מצותה להקים לאחיו שם הלכך נקל לה להקנות בביאה יותר מאשה וה"ר אליעזר משזנ"א פי' שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין. [וע' תוס' ב"ק כה. ד"ה אני]:

מסורת הש"ס

א מנחות ו.; חולין קיד.

ב מועד קטן ח.

ג לקמן ט:

גליון הש"ס

גמ' א"ר אשי כו' מעיקרא דדינא פירכא. תמורה כח ע"ב:

תורה אור השלם

וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף [שמות כא, יא]

וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה [בראשית כג, יג]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

[אב]וּמִנַּיִן שֶׁאַף בִּשְׁטָר? וְדִין הוּא: וּמָה כֶּסֶף, שֶׁאֵין מוֹצִיא – מַכְנִיס, שְׁטָר, שֶׁמּוֹצִיא – אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּכְנִיס? [גד]מָה לְכֶסֶף, שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. תֹּאמַר שְׁטָר, שֶׁאֵין פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, דִּכְתִיב: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ"! (א)אָמַר קְרָא: "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" – מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה: מָה יְצִיאָה בִּשְׁטָר – אַף הֲוָיָה נָמֵי בִּשְׁטָר. וְאַקֵּישׁ נָמֵי, יְצִיאָה לַהֲוָיָה: מָה הֲוָיָה בַּכֶּסֶף – אַף יְצִיאָה בְּכֶסֶף! אָמַר אַבָּיֵי: יֹאמְרוּ: כֶּסֶף מַכְנִיס, כֶּסֶף מוֹצִיא, סָנֵיגוֹר יֵעָשֶׂה קָטֵיגוֹר? אִי הָכִי, שְׁטָר נָמֵי יֹאמְרוּ: שְׁטָר מוֹצִיא, שְׁטָר מַכְנִיס, קָטֵיגוֹר יֵעָשֶׂה סָנֵיגוֹר? (ב)מִילֵּי דְּהַאי שְׁטָרָא לְחוּד וּמִילֵּי דְּהַאי שְׁטָרָא לְחוּד. הָכָא נָמֵי, הַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד! טִיבְעָא מִיהָא חַד הוּא. רָבָא אָמַר: אָמַר קְרָא: "וְכָתַב לָהּ" בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת, וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף. וְאֵימָא: בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת – וְאֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת בִּכְתִיבָה! הָא כְּתִיב "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" מַקִּישׁ וְכוּ'. וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא קָאֵי בְּגֵירוּשִׁין מְמַעֵט גֵּירוּשִׁין, קָאֵי בְּגֵירוּשִׁין וּמְמַעֵט קִידּוּשִׁין?! (ג)וּלְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאַפֵּיק לֵיהּ לְהַאי קְרָא לִדְרָשָׁא אַחֲרִינָא, שֶׁאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף מְנָא לֵיהּ? אָמַר קְרָא: "סֵפֶר כְּרִיתֻת" – סֵפֶר כּוֹרְתָהּ, וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. [ה-ז](ד)וְרַבָּנַן, הַאי "כְּרִיתֻת", מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְדָבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, [ח-י]כִּדְתַנְיָא: "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן", "עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם" – אֵין זֶה כְּרִיתוּת. "כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם" – הֲרֵי זֶה כְּרִיתוּת. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? מִכָּרֵת כְּרִיתֻת קָא נָפְקָא לֵיהּ. וְרַבָּנַן? כָּרֵת כְּרִיתֻת לָא מַשְׁמַע לְהוּ. (ה)חֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא, תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי! הֵי תֵּיתֵי? לָא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּשְׁטָר, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן הֲנָאָתָן מְרוּבָּה. לָא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּבִיאָה, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן קִנְיָנָן מְרוּבֶּה. לָא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּכֶסֶף, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ. וְכִי תֵּימָא כֶּסֶף נָמֵי בְּעַל כָּרְחָהּ, בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה – בְּאִישׁוּת מִיהָא לָא אַשְׁכְּחַן. [יא-יב]אָמַר רַב הוּנָא: חוּפָּה קוֹנָה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ מַאֲכִיל בִּתְרוּמָה – קוֹנֶה, חוּפָּה שֶׁמַּאֲכֶלֶת בִּתְרוּמָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּקְנֶה? [יג-יד](ו)וְכֶסֶף אֵינוֹ מַאֲכִיל? וְהָאָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה, אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ", וְהַאי "קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא". וּמַה טַּעַם אָמְרוּ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת – גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִמְזְגוּ לָהּ כּוֹס בְּבֵית אָבִיהָ וְתַשְׁקֶנּוּ לְאָחִיהָ וְלַאֲחוֹתֶיהָ. אֶלָּא פְּרֵיךְ הָכִי: וּמָה כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ גּוֹמֵר – קוֹנֶה,

חוּפָּה

שְׁטָר שֶׁאֵין פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת אִם כָּתַב לַגִּזְבָּר שְׁטָר עַל מְעוֹת פִּדְיוֹן הֶקְדֵּשׁ אֵין הֶקְדֵּשׁוֹ פָּדוּי דִּבְעֵינַן וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ: **הַאי שְׁטָרָא לְחוּד וְהַאי שְׁטָרָא** לְחוּד בָּזֶה כָּתוּב לְשׁוֹן כְּנִיסָה וְזֶה מְפָרֵשׁ לְשׁוֹן יְצִיאָה: **הַאי כַּסְפָּא לְחוּד** כְּשֶׁהוּא נוֹתְנוֹ מְפָרֵשׁ עַל מְנָת מָה הוּא נוֹתְנוֹ: **חַד הוּא** אֵינוֹ נִזְכָּר בְּתוֹכוֹ אִם לְהוֹצִיא אִם לְהַכְנִיס: **קָאֵי בְּגֵרוּשִׁין** וּמְמַעֵט קִדּוּשִׁין בִּתְמִיָּה: **וּלְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי** דְּמַפִּיק לֵיהּ לְהַאי וְכָתַב לִדְרָשָׁא אַחֲרִינָא בפ"ב דְּגִטִּין (דַּף כא:): **לְדָבָר הַכּוֹרֵת** שֶׁיְּהֵא הַסֵּפֶר מַבְדִּילָן וְלֹא שֶׁיְּהֵא בּוֹ תְּנַאי הָאוֹגְדָן: **אֵין זֶה כְּרִיתוּת** שֶׁכָּל יָמֶיהָ הִיא נֶאֱגֶדֶת בּוֹ לְקַיֵּם תְּנַאי זֶה מֵחֲמָתוֹ: **הֲרֵי זֶה כְּרִיתוּת** אֲפִילּוּ מִיַּד דְּהִיא תְּקַיֵּם תְּנָאוֹ וְתֵלֵךְ שֶׁאֶפְשָׁר לִדְבָרִים הַלָּלוּ לָבֹא לִידֵי הַכְלָלָה: **מִכָּרֵת כְּרִיתוּת** דַּהֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב סֵפֶר כָּרֵת דְּמַשְׁמַע סֵפֶר כּוֹרְתָהּ וְהַךְ דְּרָשָׁא אַחֲרִיתִי מִיַּתּוּרָא דְּלִשָּׁנָא: **חֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא כו'** הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ הַאי תַּנָּא דִּלְעֵיל דְּפָרֵיךְ בְּכוּלְּהוּ וְהֲלֹא דִּין הוּא וְהָדַר דְּלָא אָתוּ מִדִּינָא וְאִצְטְרִיךְ קְרָא לָמָּה לִי קְרָא בְּכוּלְּהוּ נֶהֱוֵי דַּחֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי בְּמָה מָצִינוּ בְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁקּוֹנִין בְּעָלְמָא וְקוֹנִין כָּאן אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם קוֹנִים בְּמָקוֹם אַחֵר כֶּסֶף וּשְׁטָר קוֹנֶה בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יד:) בִּיאָה קוֹנָה בִּיבָמָה: **כֶּסֶף וּבִיאָה** הֲנָאָתָן מְרֻבָּה אֲבָל שְׁטָר אֵרוּסִין אֵין בּוֹ לָהּ שׁוּם הֲנָאָה שֶׁהֲרֵי אֵין כָּתוּב בּוֹ אֶלָּא הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי: **קִנְיָנָן מְרֻבֶּה** שֶׁקּוֹנִין קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים: **בע"כ** בִּיאָה קוֹנָה בִּיבָמָה בע"כ דְּנָפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (דַּף נג.) מְיַבְּמָהּ וְכֵן שְׁטָר מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה בע"כ מִבַּעְלָהּ: **בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה** **בע"כ** שֶׁאָבִיהָ מוֹכְרָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ: **כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ מַאֲכִיל בִּתְרוּמָה** אִם נִתְאָרְסָה לְכֹהֵן כִּדְתְנַן בִּכְתֻבּוֹת (דַּף נז:) אֵין הָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה: **שֶׁאֵינוֹ גּוֹמֵר** לְהוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּת אָבִיהָ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וְלִירֻשָּׁתָהּ:

וּמִנַּיִן שֶׁאַף בִּשְׁטָר וּמק"ו דְּאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁאֵין נִקְנֵית בְּבִיאָה וְנִקְנֵית בִּשְׁטָר לֵיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמָה גּוּפָהּ מֵאַלְתְּקַדֵּשׁ לְאַחֶרֶת נָפְקָא לָן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף טז.) וַאֲפִילּוּ לְרַב חִסְדָּא דְּיָלֵיף לָהּ מִלֹּא תֵּצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים אֲבָל נִקְנֵית הִיא בְּקִנְיַן הָעֲבָדִים אִכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְלְעֵיל שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּכֶסֶף וְעוֹד דְּכֵיוָן דִּלְרַב חִסְדָּא אָב כּוֹתְבוֹ לֵיכָּא לְמֵילַף בְּאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בְּזֶה הָעִנְיָן שֶׁהַבַּעַל כּוֹתְבוֹ: **שֶׁכֵּן** פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר וא"ת כָּל זֶה אָשִׂים בק"ו וּמַה כֶּסֶף שאע"פ שֶׁפּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר וְאֵינוֹ מוֹצִיא וַאֲפ"ה מַכְנִיס שְׁטָר שאע"פ שֶׁאֵין פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ מוֹצִיא אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּכְנִיס י"ל דַּחֲמוּרָא הַכְּתוּבָה בַּפָּסוּק אֵין לְהַכְנִיס בק"ו דְּוַדַּאי חוּמְרָא שֶׁל סְבָרָא נִתְּנָה לְהָשִׁיב בק"ו אֲבָל הַכְּתוּבָה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁהִיא הַגּוֹרֶמֶת מַעֲלָה וא"ת וְנֵימָא ק"ו מִקַּרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מוֹצִיאוֹת וַאֲפ"ה מַכְנִיסוֹת פֵּי' דְּאָדָם יָכוֹל לְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּקַרְקַע וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּקַרְקַע וְהָתָם לֵיכָּא לְמִפְרַךְ שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ וְי"ל דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְקַרְקַע שֶׁכֵּן קוֹנִין מִטַּלְטְלִין אַגַּבָּן תֹּאמַר בִּשְׁטָר וא"ת מִטַּלְטְלִין יוֹכִיחוּ שֶׁאֵין קוֹנִין אַגַּבָּן וְאֵינָן מוֹצִיאוֹת וּמַכְנִיסוֹת אַף אֲנִי אָבִיא שְׁטָר וְי"ל מַה לְמִטַּלְטְלִין שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ: **מַה** הֲוָיָה בְּכֶסֶף אַף יְצִיאָתָהּ בְּכֶסֶף וּלְעִנְיַן בִּיאָה לֵיכָּא לְמֵימַר מַה הֲוָיָה בְּבִיאָה אַף יְצִיאָתָהּ בְּבִיאָה שֶׁלְּהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה הוּא מְגָרְשָׁהּ וְעוֹד מִשּׁוּם שֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר רָגִיל לְגָרְשָׁהּ וְאָז יֵשׁ לוֹ לִפְרֹשׁ: **סָנֵיגוֹר** יֵעָשֶׂה קָטֵיגוֹר וא"ת א"כ הֵיכִי קָאָמַר לְעֵיל מָה לְאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּכֶסֶף וְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא נִקְנֵית בְּכֶסֶף אַדְּרַבָּה גְּרִיעוּתָא דְּאֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר וְי"ל דִּבְאָמָה הָעִבְרִיָּה לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי לְפִי שֶׁמִּתְּחִלָּה שֶׁאָבִיהָ מוֹכְרָהּ לְשִׁפְחוּת הוּא מְקַבֵּל הַכֶּסֶף מִן הָאָדוֹן א"כ כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ דִּין הוּא שֶׁיְּקַבֵּל הָאָדוֹן הַכֶּסֶף אֲבָל אִישׁ שֶׁמְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה הַכֹּל בָּא עַל יָדוֹ בֵּין הַקִּדּוּשִׁין בֵּין הַגֵּרוּשִׁין וְהָתָם שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ יֹאמְרוּ כֶּסֶף מַכְנִיס וְכוּ': **קָאֵי** בְּגֵרוּשִׁין מְמַעֵט גֵּרוּשִׁין וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר קָאֵי בִּכְתִיבָה וּמְמַעֵט בִּכְתִיבָה דִּפְשָׁטָא דִּקְרָא מַשְׁמַע שֶׁבָּא לוֹמַר דַּוְקָא בִּכְתִיבָה דְּקָאָמַר אִם לֹא תִּמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְכָתַב לָהּ מַשְׁמַע דַּוְקָא בְּזֶה הָעִנְיָן: **עַל** מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם אֵין זֶה גֵּט פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁכָּל יָמֶיהָ נֶאֱגֶדֶת לְקַיֵּם תְּנַאי זֶה מֵחֲמָתוֹ וא"ת אַמַּאי לֹא אָמַר דְּהָוֵי גֵּט שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אָבִיהָ יְכוֹלָה הִיא לִכָּנֵס לַבַּיִת וְשׁוּב אֵינָהּ נֶאֱגֶדֶת בּוֹ דִּלְאַחַר מִיתַת אָבִיהָ לָא חָשִׁיב בֵּית אָבִיהָ כִּדְאָמְרִינַן בִּנְדָרִים (דַּף מו.) קוֹנָם לְבֵיתְךָ שֶׁאֵינִי נִכְנָס מֵת אוֹ מְכָרוֹ מֻתָּר וְי"ל דְּבֵית אָבִיהָ קְרוּיִם כָּל יוֹצְאֵי חֲלָצָיו שֶׁל אָבִיהָ אע"ג שֶׁמֵּת כִּדְכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ל"ח:י"א) גַּבֵּי תָּמָר שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית אָבִיךְ אע"פ שֶׁמֵּת אָבִיהָ כִּדְמוֹכְחֵי קְרָאֵי: **וְרַבִּי** יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִכָּרֵת כְּרִיתֻת נָפְקָא תֵּימָה דִּבְפֶרֶק הַמְגָרֵשׁ (גִּטִּין ד' פג:) קָאָמַר עַל רַבָּנָן דְּר"א בֶּן עֲזַרְיָה כָּרֵת כְּרִיתוּת לָא דָּרְשִׁי וְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בִּכְלָל דְּרַבָּנָן וְהָכָא אָמַר דְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דָּרַשׁ כָּרֵת כְּרִיתוּת וְי"ל דְּלָא קָאָמַר לָא מַשְׁמַע לְהוּ אֶלָּא דְּלָא דָּרְשִׁי פֵּירוּשׁ לְהַהוּא דְּרָשָׁא דְּהָתָם דְּמִבְּעֵי לְהוּ לִדְרָשָׁא דְּהָכָא: **שֶׁכֵּן** יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בִּיאָה בִּיבָמָה שְׁטָר בְּגֵרוּשִׁין כֶּסֶף בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה וְקָשֶׁה לְרַבֵּינוּ תָּם אִם זֶה חָשׁוּב בַּעַל כָּרְחָהּ מַה שֶּׁהָאָב מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ בְּעַל כָּרְחָהּ א"כ מַאי קָאָמַר רַב הוּנָא לְקַמֵּהּ כֶּסֶף בְּאִישׁוּת מִיהָא לָא אַשְׁכְּחַן בע"כ הֲלֹא הָאָב מְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ קְטַנָּה בְּכֶסֶף בע"כ וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם כֵּיוָן דְּאָב בִּמְקוֹם בִּתּוֹ קָאֵי אֵין זֶה חָשׁוּב בע"כ כֵּיוָן שֶׁהוּא מִדַּעְתּוֹ שֶׁל אָב וא"ת א"כ הֵיכִי קָאָמַר כֶּסֶף נָמֵי אִיתָא בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה בע"כ הֲרֵי אָב מוֹכְרָהּ מִדַּעְתּוֹ וְי"ל דְּהָכִי פָּרֵיךְ כֶּסֶף אִיתָא בְּאָמָה בע"כ כְּגוֹן שֶׁהָאָדוֹן מְיַעֵד אֶת הָעִבְרִיָּה בְּכֶסֶף מִקְנָתָהּ בע"כ שֶׁל אָב וּבע"כ שֶׁל בַּת דְּהָא דְּאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יט.) אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ שֶׁצָּרִיךְ לְיַעֲדָהּ לֹא שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת מֵרְצוֹנָהּ אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעָהּ שֶׁלְּשֵׁם קִדּוּשִׁין מְיַעֲדָהּ וְאע"ג דְּאָמַר לְקַמָּן בְּאִישׁוּת מִיהָא לָא אַשְׁכְּחָנָא וּבְכִי הַאי גַּוְונָא שֶׁמְּיַעֵד הָוֵי אִישׁוּת מ"מ בַּתְּחִלָּה לֹא בָּא הַכֶּסֶף בִּשְׁבִיל אִישׁוּת וְיֵשׁ מְיַשְּׁבִים פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּוַדַּאי זֶה קָרוּי בְּעַל כָּרְחָהּ מְכִירָה שֶׁל אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁחוֹב הוּא לָהּ וְאִם הָיְתָה בַּת דַּעַת לֹא הָיְתָה מִתְרַצִּית אֲבָל קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה לָאו חוֹב הוּא לָהּ כְּמוֹ מְכִירָה וְסוֹפָהּ עוֹמֶדֶת לְנַשֵּׂא אִם הָיְתָה בַּת דַּעַת הָיְתָה מִתְרַצִּית וְלָא חָשִׁיב עַל כָּרְחָהּ:

מסורת הש"ס

א גיטין כא:
ב לקמן כג.
ג סוכה כד:; גיטין פג:; עירובין טו:
ד גיטין כא:
ה זבחים נ.; זבחים יז.; חולין קכ.; חולין קיח.; בבא מציעא סא.; לקמן מא:
ו כתובות נז:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שכן פודין וכו' מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן. עיין ב"ק דף יב ע"א תוס' ד"ה אנא מתניתא:

תורה אור השלם

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ [ויקרא כז, יט]

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה [דברים כד, ג]

וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ [ויקרא כב, יא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' גירושין הל' א:
ב מיי' פא' מהל' גירושין הל' ב, סמג עשין מח:
ג מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' א:
ד מיי' פד' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ט:
ה מיי' פא' מהל' גירושין הל' א:
ו מיי' פח' מהל' גירושין הל' יא:
ז מיי' פח' מהל' גירושין הל' טז, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' כ:
ח מיי' פא' מהל' גירושין הל' א:
ט מיי' פח' מהל' גירושין הל' יא:
י מיי' פח' מהל' גירושין הל' טז, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' כ:
יא מיי' פו' מהל' תרומות הל' ג:
יב מיי' פח' מהל' תרומות הל' ז:
יג מיי' פו' מהל' תרומות הל' ג:
יד מיי' פח' מהל' תרומות הל' ז:

אב(א)חוּפָּה שֶׁגּוֹמֶרֶת – אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּקְנֶה? מָה לְכֶסֶף, שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. בִּיאָה תּוֹכִיחַ. (ב)מָה לְבִיאָה, שֶׁכֵּן קוֹנָה בִּיבָמָה. כֶּסֶף יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין: לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן: שֶׁקּוֹנִין בְּעָלְמָא וְקוֹנִין כָּאן, אַף אֲנִי אָבִיא חוּפָּה שֶׁקּוֹנָה בְּעָלְמָא, וְקוֹנָה כָּאן. מָה לְצַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן הֲנָאָתָן מְרוּבָּה. שְׁטָר יוֹכִיחַ. מָה לִשְׁטָר, שֶׁכֵּן מוֹצִיא בְּבַת יִשְׂרָאֵל. כֶּסֶף וּבִיאָה יוֹכִיחוּ. וְחָזַר הַדִּין: לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן: שֶׁקּוֹנִין בְּעָלְמָא וְקוֹנִין כָּאן – אַף אֲנִי אָבִיא חוּפָּה, שֶׁקּוֹנָה בְּעָלְמָא וְקוֹנָה כָּאן. מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַב הוּנָא – כֶּסֶף מִיהָא בְּאִישׁוּת לָא אַשְׁכְּחַן בְּעַל כָּרְחָהּ. ג אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְשׁוּבוֹת בַּדָּבָר. חֲדָא, דְּ"שָׁלֹשׁ" תְּנַן וְ"אַרְבַּע" לָא תְּנַן. וְעוֹד: כְּלוּם חוּפָּה גּוֹמֶרֶת אֶלָּא עַל יְדֵי קִידּוּשִׁין, וְכִי גָּמְרִינַן חוּפָּה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי קִידּוּשִׁין מֵחוּפָּה שֶׁעַל יְדֵי קִידּוּשִׁין? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הָא דְּקָאָמְרַתְּ "שָׁלֹשׁ" תְּנַן וְ"אַרְבַּע" לָא תְּנַן – תַּנָּא מִילְּתָא דִּכְתִיבָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי, מִילְּתָא דְּלָא כְּתִיבָא בְּהֶדְיָא לָא קָתָנֵי. וּדְקָאָמְרַתְּ "כְּלוּם חוּפָּה גּוֹמֶרֶת אֶלָּא עַל יְדֵי קִידּוּשִׁין" – רַב הוּנָא נָמֵי הָכִי קָאָמַר: וּמָה כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ גּוֹמֵר אַחַר כֶּסֶף – קוֹנֶה, חוּפָּה שֶׁגּוֹמֶרֶת אַחַר כֶּסֶף – אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּקְנֶה? ד(ג)תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד בְּכֶסֶף? נָתַן לָהּ כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף, וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי", "הֲרֵי אַתְּ מְאוֹרֶסֶת לִי", "הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִינְתּוּ" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. אֲבָל הִיא שֶׁנָּתְנָה, וְאָמְרָה הִיא: "הֲרֵינִי מְקוּדֶּשֶׁת לְךָ", "הֲרֵינִי מְאוֹרֶסֶת לְךָ", "הֲרֵינִי לְךָ לְאִינְתּוּ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא: טַעְמָא דְּנָתַן הוּא וְאָמַר הוּא, הָא נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אֵימָא סֵיפָא: אֲבָל הִיא שֶׁנָּתְנָה לוֹ וְאָמְרָה הִיא – לָא הָווּ קִידּוּשִׁין. טַעְמָא דְּנָתְנָה הִיא וְאָמְרָה הִיא, הָא נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא – הָווּ קִידּוּשִׁין! רֵישָׁא דַּוְקָא, סֵיפָא כְּדֵי נְסָבַהּ. וְתָנֵי סֵיפָא מִילְּתָא דְּסָתְרָא לַהּ לְרֵישָׁא? הּאֶלָּא הָכִי קָאָמַר: נָתַן הוּא וְאָמַר הוּא – פְּשִׁיטָא דְּהָווּ קִידּוּשִׁין. נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא – נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנָּתְנָה הִיא וְאָמְרָה הִיא, וְלָא הָווּ קִידּוּשִׁין. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: נָתַן הוּא וְאָמַר הוּא – מְקוּדֶּשֶׁת. נָתְנָה הִיא וְאָמְרָה הִיא – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא – סְפֵיקָא הִיא וְחָיְישִׁינַן מִדְּרַבָּנַן. ואָמַר שְׁמוּאֵל: בְּקִידּוּשִׁין, נָתַן לָהּ כֶּסֶף וְשָׁוֶה כֶּסֶף וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת", "הֲרֵי אַתְּ מְאוֹרֶסֶת", "הֲרֵי אַתְּ (לִי) לְאִינְתּוּ" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. "הֲרֵינִי אִישֵׁךְ", "הֲרֵינִי בַּעְלֵיךְ", "הֲרֵינִי אֲרוּסֵיךְ" – אֵין כָּאן בֵּית מֵיחוּשׁ. ח(ד)וְכֵן בְּגֵירוּשִׁין, נָתַן לָהּ וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְשׁוּלַּחַת", "הֲרֵי אַתְּ מְגוֹרֶשֶׁת", "הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם" – הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת. "אֵינִי אִישֵׁךְ", "אֵינִי בַּעְלֵיךְ", "אֵינִי אֲרוּסֵיךְ" – אֵין כָּאן בֵּית מֵיחוּשׁ. אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: לְמֵימְרָא דְּסָבַר שְׁמוּאֵל יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת, הָוְיָין יָדַיִם? ט(ה)וְהָתְנַן: הָאוֹמֵר "אֱהֵא" – הֲרֵי זֶה נָזִיר. וְהָוֵינַן בַּהּ: וְדִילְמָא "אֱהֵא בְּתַעֲנִית" קָאָמַר? וְאָמַר שְׁמוּאֵל, וְהוּא שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו. טַעְמָא דְּנָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו, הָא לָאו הָכִי – לָא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאָמַר "לִי". אִי הָכִי, מַאי קָמַשְׁמַע לַן? הָנֵי

לִישָּׁנֵי

אַף אֲנִי אָבִיא חֻפָּה שֶׁקּוֹנָה בְּעָלְמָא שֶׁגּוֹמֶרֶת לְיוֹרְשָׁהּ וּלְהָפֵרַת נְדָרֶיהָ יִקְנֶה נָמֵי כָּאן בְּלֹא אֵרוּסִין: **שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בע"כ** שֶׁקּוֹנָה בְּעָלְמָא בִּיאָה בִּיבָמָה וּשְׁטָר בְּגֵרוּשִׁין וְכֶסֶף בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה: **כֶּסֶף בְּאִישׁוּת מִיהָא לָא אַשְׁכְּחַן בְּעָלְמָא בע"כ** וְאַפֵּ"ה קוֹנֶה כָּאן וְאַף עַל כָּרְחָהּ כְּגוֹן אָב מְקַבֵּל קִדּוּשִׁין לְבַת קְטַנָּה אַף אֲנִי אָבִיא חֻפָּה: **שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר** לְהָא דַּאֲמַרְתְּ חֻפָּה קוֹנָה בְּלֹא כֶּסֶף: **וְעוֹד כְּלוּם חֻפָּה גּוֹמֶרֶת** דְּקָאָמְרַתְּ חֻפָּה שֶׁגּוֹמֶרֶת כו' וְכֵיוָן שֶׁאֵינָהּ גּוֹמֶרֶת אֶלָּא לְאַחַר קִדּוּשִׁין הֵיאַךְ אַתָּה בָּא לָדוּן חֻפָּה שֶׁלֹּא ע"י קִדּוּשִׁין מֵחֻפָּה שע"י קִדּוּשִׁין: **הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת** לִי אוֹ הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי: **וְתַנָּא סֵיפָא מִלְּתָא דְּסָתְרָא לְרֵישָׁא** בִּתְמִיהַּ וְכִי אָמְרִינַן בְּכָל הֵיכָא כְּדֵי נְסָבָהּ מִילֵּי דְּלָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי וְתַנְיֵהּ בִּכְדִי אֲבָל סֵיפָא דְּסָתְרָא לְרֵישָׁא לָא תָּנֵי תַּנָּא: **ה"ק סֵיפָא** אֲבָל שִׁנָּה מִמַּה שֶּׁאָמַרְנוּ כְּגוֹן שֶׁנָּתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא נַעֲשָׂה כְּאִלּוּ נָתְנָה הִיא וְאָמְרָה הִיא וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּבָעֵינַן כִּי יִקַּח אִישׁ: **נָתַן הוּא** דָּמֵי לְכִי יִקַּח אִישׁ: **וְאָמְרָה הִיא** דָּמֵי לְתִקַּח אִשָּׁה לְאִישׁ: **וְחָיְישִׁינַן מִדְּרַבָּנָן** שֶׁאִם בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ צְרִיכָה גֵּט מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁמָּא לֹא הָיוּ שֶׁל הָרִאשׁוֹן קִדּוּשִׁין וְחָלוּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי אוֹ שֶׁמָּא שֶׁל רִאשׁוֹן קִדּוּשִׁין וְלֹא שֶׁל שֵׁנִי: **בְּקִדּוּשִׁין נָתַן לָהּ כו'** מִשּׁוּם דְּהָא בָּעֵי לְמֵימַר סֵיפָא בְּגֵרוּשִׁין נָתַן לָהּ כו' נְקַט כִּי הַאי לִישָּׁנָא (נָתַן): **הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת** וְלָא גָּרְסִינַן לִי: **אֵין כָּאן בֵּית מֵחוּשׁ** אֵין כָּאן אֲפִי' סְפֵק קִדּוּשִׁין דְּכִי יִקַּח כְּתִיב וְלֹא שֶׁיִּקַּח עַצְמוֹ לָהּ וּלְגֵרוּשִׁין אֵין כָּאן בֵּית מֵחוּשׁ אַף לְפָסְלָהּ לִכְהֻנָּה: **יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת** בֵּית יָד אֲחִיזַת הַדָּבָר אַע"פ שֶׁאֵינוֹ מוֹכִיחַ אֲחִיזַת לָשׁוֹן גָּמוּר כִּי הָכָא דְּקָאָמַר הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלָא קָאָמַר לְמַאן: **הָוְיָן יָדַיִם** וְאָמַר דִּלְדִידֵהּ קָדְשָׁהּ: **אֶהָא** אֶהֱיֶה: **שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** דְּוַדַּאי אֶהֱיֶה אַף אֲנִי כָּזֶה קָאָמַר אַלְמָא בָּעֵינַן הוֹכָחָה: **לִשָּׁנֵי בָּתְרָאֵי** דְּקָאָמַר בְּהוּ אֵין כָּאן בֵּית מֵחוּשׁ בֵּין דְּקִדּוּשִׁין בֵּין דְּגֵרוּשִׁין:

חֻפָּה שֶׁגּוֹמֶרֶת אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּקְנֶה וא"ת נֵימָא דַּיּוֹ אַסּוֹף דִּינָא דְּמֵהֵיכָא מַיְתֵית לְחֻפָּה קוֹנָה מִשּׁוּם דְּגוֹמֶרֶת דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מָה לְהַלָּן אַחַר כֶּסֶף אַף כָּאן לְאַחַר כֶּסֶף וי"ל דְּאָתְיָא כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר (ב"ק דַּף כה.) הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וָחֹמֶר לֹא אָמַר דַּיּוֹ וְהָכָא אִי אָמַר דַּיּוֹ מִפְּרִיךְ קַל וָחֹמֶר דִּלְאַחַר כֶּסֶף לָא אִצְטְרִיךְ וא"ת לְדִידָן דְּאָמַר דְּחֻפָּה אֵינָהּ קוֹנָה נֵימָא דְּכֶסֶף גּוֹמֵר אַחַר כֶּסֶף מק"ו דְּחֻפָּה מַה חֻפָּה שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה גּוֹמֶרֶת כֶּסֶף שֶׁקּוֹנָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּגְמֹר וי"ל דְּלָא מָצֵי לְאוֹכוּחֵי שֶׁיִּגְמֹר אֶלָּא אַחַר כֶּסֶף כְּחֻפָּה וּמַאי אַלִּימֵהּ הַאי כֶּסֶף מֵהַאי כֶּסֶף: **אַף** אֲנִי אָבִיא חֻפָּה שֶׁקּוֹנָה בְּעָלְמָא וְקוֹנָה כָּאן מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן קוֹנִין בע"כ וְאַע"פ שֶׁמּוֹסֵר בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה לְחֻפָּה בע"כ כֵּיוָן דִּבְמְקוֹם בִּתּוֹ קָאֵי לָא חֲשִׁיב בע"כ וא"ת אַכַּתִּי אַשְׁכְּחָנָא חֻפָּה בְּבַעַל כָּרְחָהּ דְּיִעוּד דְּלָאו נִשּׂוּאִין עוֹשָׂה וְנִמְצָא שֶׁאַחַר יִעוּד כּוֹנְסָהּ הָאָדוֹן לְחֻפָּה עַל כָּרְחוֹ דְּאָב וי"ל אַע"פ שֶׁהַיִּעוּד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעַל כָּרְחוֹ דְּאָב הַחֻפָּה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מִדַּעַת: **וְרַב** הוּנָא כֶּסֶף בְּאִשּׁוּת מִיהָא לָא אַשְׁכְּחָנָא בע"כ אַע"פ שֶׁהָאָב מְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ קְטַנָּה בְּעַל כָּרְחָהּ מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהוּא מִדַּעַת הָאָב לָא קָרֵי בְּעַל כָּרְחָהּ כִּדְפָרֵשִׁית וְעוֹד בְּחֻפָּה נָמֵי אַשְׁכַּחְנָא כִּי הַאי גַּוְנָא (כְּתֻבּוֹת מח.) שֶׁהָאָב מוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ קְטַנָּה לְחֻפָּה: **הָא** נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא כו' מַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר כְּלָל נָתְנָה הִיא וְאָמַר הוּא מִשּׁוּם דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ דִּפְעָמִים מְקֻדֶּשֶׁת בְּאָדָם חָשׁוּב כִּדְאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף ז.): **הָא** לָאו הָכִי לָא אַלְמָא קָסָבַר יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם וא"ת אַמַּאי לָא מְשַׁנֵּי דִּלְעוֹלָם הָוְיָן יָדַיִם וְהָתָם דְּקָאָמַר אַהָא אֲפִלּוּ יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן דְּדִלְמָא אֶהֱא בְּתַעֲנִית קָאָמַר וי"ל דִּטְפֵי מַשְׁמַע אַהָא לְשׁוֹן נְזִירוּת מִלְּשׁוֹן תַּעֲנִית דְּאַהָא מַשְׁמַע מִיָּד וּפְעָמִים שֶׁאָכַל וְלָא מָצֵי לְמֵימַר אֶהֱא בְּתַעֲנִית עַל לְמָחָר אֲבָל גַּבֵּי נְזִירוּת מִיָּד יָכוֹל לְהַתְחִיל נְזִירוּתוֹ אִם יִרְצֶה: **הָכָא** בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאָמַר לִי מַשְׁמַע דְּמַסִּיק הָכָא לִשְׁמוּאֵל דְּיָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם וְתֵימַהּ דִּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת נְדָרִים (דַּף ב.) אָמַר הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ מֻדְּרַנִי מִמָּךְ מֻפְרְשַׁנִי מִמָּךְ מְרֻחְקַנִי מִמָּךְ שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לָךְ אָסוּר וְקָאָמְרֵי' עֲלָהּ בַּגְּמָרָא (שָׁם דַּף ז:) אָמַר שְׁמוּאֵל בְּכֻלָּן עַד שֶׁיֹּאמַר שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לָךְ וּמַסִּיק מַאי טַעְמָא דִּלְמָא מֻדְּרַנִי מִמָּךְ דְּלָא מִשְׁתַּעֵינָא בַּהֲדָךְ מַשְׁמַע מֻפְרְשַׁנִי מִמָּךְ דְּלָא עָבֵדְנָא מַשָּׂא וּמַתָּן בַּהֲדָךְ מַשְׁמַע מְרֻחְקַנִי דְּלָא קָאֵמְנָא בְּד' אַמּוֹת דִּילָךְ מַשְׁמַע וּפָרִיךְ (שָׁם דַּף ה:) לֵימָא דְּסָבַר שְׁמוּאֵל יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם וּמְשַׁנֵּי שְׁמוּאֵל מוֹקֵי מַתְנֵי' כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם וּמִדְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל מוֹקֵי לְמַתְנֵי' כְּרַבִּי יְהוּדָה מִכְּלָל דְּאִיהוּ לָא סְבִירָא לֵיהּ כְּוָתֵיהּ אֶלָּא סְבִירָא לֵיהּ דְּהָוְיָן יָדַיִם וְאֵין לְפָרֵשׁ דִּשְׁמוּאֵל מוֹקִי לְמַתְנֵי' כְּרַבִּי יְהוּדָה וְסָבַר לֵיהּ כְּוָתֵיהּ מִדְּאָמַר בָּתַר הָכִי וּמַאי דְּחָקֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל לְאוֹקְמָא מַתְנֵי' כְּרַבִּי יְהוּדָה וּמַאי קַשְׁיָא אַמַּאי דָּחֵק וּמוֹקֵי מַתְנֵי' כְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דְּסָבַר לֵיהּ כְּוָתֵיהּ לְכָךְ מוֹקֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא וַדַּאי קִים לֵיהּ דְּהָוְיָן יָדַיִם וְעוֹד דְּאָמַר בְּגִטִּין (דַּף פה.) גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְדֵין דִּי יֶהֱוֵי לִיכִי מִנַּאי הוּא גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט וּפְלִיגֵי רַבָּנָן עָלֵיהּ וּשְׁמוּאֵל סָבַר כְּרַבָּנָן וי"ל דְּהַרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא אָמַר לִי לֹא מַשְׁמַע כְּלָל דִּמְקֻדֶּשֶׁת לִי קָאָמַר דְּאָדָם עָשׂוּי לְקַדֵּשׁ אִשָּׁה לַחֲבֵרוֹ וְיָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת כְּלָל כִּי הָנֵי וַדַּאי קָאָמַר שְׁמוּאֵל לָא הָוְיָן יָדַיִם אֲבָל בְּהַאי דִּנְדָרִים הָווּ מוֹכִיחוֹת טְפֵי וְכֵן הַהוּא דְּכוֹתֵב טָפְסֵי גִּטִּין הָווּ מוֹכִיחוֹת דְּאֵין אָדָם מְגָרֵשׁ אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ אַךְ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת נָזִיר (דַּף ב:) יֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסִי הָאוֹמֵר אַהָא ה"ז נָזִיר אָמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְהָא אָמַר לֵימָא דְּקָסָבַר שְׁמוּאֵל יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם אִין מש"ה כִּי נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו הָוֵי יָדַיִם מוֹכִיחוֹת וּמְהַנֵּי אֲבָל אֵין נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו הָוֵי יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת וְלָא מְהַנֵּי וְאִית סְפָרִים דְּגָרְסִי לֵימָא קָסָבַר שְׁמוּאֵל יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָן יָדַיִם וּמְשַׁנֵּי עוֹבֵר לְפָנָיו הָוְיָן יָדַיִם שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לְכָל הַפָּחוֹת אֲבָל אֵין עוֹבֵר לְפָנָיו אֲפִלּוּ שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לָא הָוֵי:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי' מהל' אישות הל' א:
ב מיי' פי' מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' נד סעי' א:
ג מיי' פא' מהל' אישות הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' ב:
ד מיי' פג' מהל' אישות הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א:
ה מיי' פג' מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ח:
ו מיי' פג' מהל' אישות הל' א:
ז מיי' פג' מהל' אישות הל' ו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א ו:
ח מיי' פא' מהל' גירושין הל' ד, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ג:
ט מיי' פא' מהל' נזירות הל' ו:

מסורת הש"ס

א עבודה זרה מו.
ב יבמות עז.; שבת כח.; זבחים יב:; מנחות ו.; זבחים יא.; סנהדרין סו.; זבחים טז.; מנחות ס:; לקמן עח.; זבחים ה.; מכות ד:; ברכות לה.; בבא מציעא פז:; בבא קמא פח.; בבא מציעא ד.; בבא מציעא סא.; לקמן כא.; חולין קיד.
ג יבמות נב.; תוספתא קידושין
ד משנה גיטין; גיטין פב.
ה נזיר ב:

גליון הש"ס

גמ' אבל היא שנתנה ואמרה. ע' ר"ן נדרים ל ע"א:

לִישָּׁנֵי בָּתְרָאֵי קָא מַשְׁמַע לַן: הָכָא כְּתִיב "כִּי יִקַּח" – וְלֹא שֶׁיִּקַּח אֶת עַצְמוֹ. וְהָכָא כְּתִיב "וְשִׁלְּחָהּ" – וְלֹא שֶׁיְּשַׁלַּח אֶת עַצְמוֹ. [א]תָּנוּ רַבָּנַן: "הֲרֵי אַתְּ אִשְׁתִּי", "הֲרֵי אַתְּ אֲרוּסָתִי", "הֲרֵי אַתְּ קְנוּיָה לִי" – מְקוּדֶּשֶׁת. "הֲרֵי אַתְּ שֶׁלִּי", "הֲרֵי אַתְּ בִּרְשׁוּתִי", "הֲרֵי אַתְּ זְקוּקָה לִי" – מְקוּדֶּשֶׁת. וְלִיתְנִינְהוּ כּוּלְּהוּ כַּחֲדָא! תַּנָּא תְּלָת תְּלָת, שַׁמְעִינְהוּ וְגַרְסִינְהוּ. [ב]אִיבַּעְיָא לְהוּ: "מְיוּחֶדֶת לִי" מַהוּ? "מְיוֹעֶדֶת לִי" מַהוּ? "עֶזְרָתִי" מַהוּ? "נֶגְדָּתִי" מַהוּ? "עֲצוּרָתִי" מַהוּ? "צַלְעָתִי" מַהוּ? "סְגוּרָתִי" מַהוּ? "תַּחְתַּי" מַהוּ? "תְּפוּשָׂתִי" מַהוּ? "לְקוּחָתִי" מַהוּ? [ג]פְּשׁוֹט מִיהָא חֲדָא, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "לְקוּחָתִי" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, מִשּׁוּם "שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". [ד]אִיבַּעְיָא לְהוּ: "חֲרוּפָתִי" מַהוּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "חֲרוּפָתִי" – מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁכֵּן בִּיהוּדָה קוֹרִין לָאֲרוּסָה "חֲרוּפָה". וִיהוּדָה הָוְיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא? הָכִי קָאָמַר: הָאוֹמֵר "חֲרוּפָתִי" – מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ". וְעוֹד, בִּיהוּדָה קוֹרִין לָאֲרוּסָה "חֲרוּפָה". וִיהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: הָאוֹמֵר "חֲרוּפָה" בִּיהוּדָה – מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁכֵּן בִּיהוּדָה קוֹרִין לָאֲרוּסָה "חֲרוּפָה". בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּשֶׁאֵין מְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עִסְקֵי גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ – מְנָא יָדְעָה מַאי קָאָמַר לַהּ? וְאֶלָּא בִּמְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עִסְקֵי גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ – אַף עַל גַּב דְּלָא אָמַר לָהּ נָמֵי, [ה][ו](א)דִּתְנַן: הָיָה מְדַבֵּר עִם אִשָּׁה עַל עִסְקֵי גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ, וְנָתַן לָהּ גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ וְלֹא פֵּירֵשׁ – רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּיּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי! [ז]אָמְרִי: לְעוֹלָם בִּמְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עִסְקֵי גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ, וְאִי דְּיָהֵיב לַהּ וְשָׁתֵיק הָכִי נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דִּיהַב לַהּ וַאֲמַר לַהּ בְּהָנֵי לִישָּׁנֵי, וְהָכִי קָא מִיבְּעֵי לֵיהּ: הָנֵי לִישָּׁנֵי לְקִידּוּשֵׁי קָאָמַר לַהּ, אוֹ דִּילְמָא לִמְלָאכָה קָאָמַר לַהּ? תֵּיקוּ. [ח][ט]גּוּפָא: הָיָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עִיסְקֵי גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ, וְנָתַן לָהּ גִּיטָּהּ וְקִידּוּשֶׁיהָ וְלֹא פֵּירֵשׁ – רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּיּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: וְהוּא שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן. וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: וְהוּא שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי אוֹמֵר: וְהוּא שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן. וְאִי לָאו דַּעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, מְנָא יָדְעָה מַאי קָאָמַר לַהּ? אָמַר אַבָּיֵי: מֵעִנְיָן לְעִנְיָן בְּאוֹתוֹ עִנְיָן. [י](ב)אָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב אָשֵׁי: וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב גִּיטִּין וְקִידּוּשִׁין לֹא יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶם, אֲפִילּוּ לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ הָא דְּרַב הוּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל? אֲמַר לֵיהּ: אִין, הָכִי נָמֵי. [י](ג)וְכֵן בְּגֵירוּשִׁין, נָתַן לָהּ גִּיטָּהּ וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְשׁוּלַּחַת" "הֲרֵי אַתְּ מְגוֹרֶשֶׁת", "הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם" – הֲרֵי הִיא מְגוֹרֶשֶׁת. פְּשִׁיטָא נָתַן לָהּ גִּיטָּהּ, וְאָמַר לָהּ לְאִשְׁתּוֹ: "הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין" –

לִשָּׁנֵי בָּתְרָאֵי דְּקָאָמַר בְּהוּ אֵין כָּאן בֵּית מֵיחוּשׁ בֵּין לְקִדּוּשִׁין בֵּין לְגֵרוּשִׁין: **לִתְנִינְהוּ כַּחֲדָא** לָמָּה לִי לְמִתְנֵי מְקֻדֶּשֶׁת מְקֻדֶּשֶׁת תְּרֵי זִמְנֵי: **מְיֻחֶדֶת** לְשׁוֹן וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד (בְּרֵאשִׁית ב':כ"ד): **מְיֹעֶדֶת** לְשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ (שְׁמוֹת כא) שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה: **עֶזְרָתִי נֶגְדָּתִי** לְשׁוֹן אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בְּרֵאשִׁית ב':י"ח): **סְגוּרָתִי** לְשׁוֹן וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר (שָׁם): **עֲצוּרָתִי** לְשׁוֹן עֲצֶרֶת שֶׁתְּהֵא נֶאֱסֶפֶת עִמִּי לַבַּיִת וְרַבּוֹתַי אָמְרוּ לְשׁוֹן כִּי אִשָּׁה עֲצוּרָה לָנוּ (שְׁמוּאֵל א כ"א:ו') וְלָא נְהִירָא דְּהַהִיא עֲצוּרָה מִמֶּנּוּ קָאָמַר דְּהָא אֲחִימֶלֶךְ אָמַר לוֹ לְדָוִד אִם נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה וְדָוִד אַהְדַּר לֵיהּ אִשָּׁה עֲצוּרָה לָנוּ וְהִנְנוּ טְהוֹרִים: **וִיהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא** וְכִי הַמִּקְרָא צָרִיךְ סִיּוּעַ מִמִּנְהָג שֶׁבִּיהוּדָה: **שֶׁכֵּן בִּיהוּדָה** כו' אֲבָל מִקְרָא לֵיכָּא לְמֵילַף דְּהַהוּא יִחוּד בְּעָלְמָא הוּא שֶׁהֲרֵי בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ וּמֵעִקָּרָא הֲוָה סָלְקָא דַּעְתֵּהּ כְּמ"ד בְּגִטִּין (דַּף מג.) בַּחֲצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר דְּשַׁיְּכֵי בָּהּ נָמֵי קִדּוּשִׁין: **בְּמַאי עָסְקִינַן** בְּהָנָךְ לִשָּׁנֵי דְּקָא מִבַּעְיָא לָן אִי הָווּ קִדּוּשִׁין אוֹ לָא ה"ל אִי בְּשֶׁאֵין מְדַבֵּר עִמָּהּ קֹדֶם לָכֵן עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין וְכֵן בְּהָנָךְ לִשָּׁנֵי דְּגֵרוּשִׁין שֶׁלֹּא הָיָה מְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עֵסֶק גִּטָּהּ: **מְנָא יָדְעָה כו'** כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ הָווּ הָנָךְ לִשָּׁנֵי לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין הֵיכִי מַקְדְּשָׁא הָא לָא יָדְעָה מַאי קָאָמַר לָהּ שֶׁתִּתְרַצֶּה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ: **וְאֶלָּא בִּמְדַבֵּר** מַה לִּי אִי לָא הֲוֶה לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין אֲפִלּוּ לֹא אָמַר לָהּ מִידֵי נָמֵי אֶלָּא שֶׁנָּתַן לָהּ קי"ל דְּהָווּ קִדּוּשִׁין כְּר' יוֹסֵי: **גִּטָּהּ וְקִדּוּשֶׁיהָ** אוֹ גִּטָּהּ אוֹ קִדּוּשֶׁיהָ: **ה"נ** דִּמְקֻדֶּשֶׁת כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמְרִינַן מִסְּתָמָא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין נָתַן וְהִיא קִבְּלָתַם לְכָךְ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּפָרֵישׁ הָנָךְ לִשָּׁנֵי אִם לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין הֵן נִתְקַדְּשָׁה וְאִם לְשׁוֹן לָבוֹא לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ הֵם הֲרֵי גִּלָּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לְקַדְּשָׁהּ עַכְשָׁו: **וְהוּא שֶׁעֲסוּקִין כו'** הָא דְּקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי דַּיּוֹ וְהוּא שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדִבּוּר עִסְקֵי קִדּוּשֵׁיהֶן עַל שְׁעַת נְתִינָה: **מְנָא יָדְעָה** כֵּיוָן דִּבְשַׁעַת נְתִינָה לֹא עוֹסְקִין בְּדִבּוּר הַקִּדּוּשִׁין מְנָא יָדְעָה שֶׁלְּשֵׁם קִדּוּשִׁין הוּא נוֹתְנָם לָהּ שֶׁתִּתְרַצֶּה וְאע"פ שֶׁדִּבְּרוּ כְּבָר בְּכָךְ הֲרֵי פָּסְקוּ אוֹתוֹ עֵסֶק: **מֵעִנְיָן לְעִנְיָן** שֶׁפָּסְקוּ מִלְּדַבֵּר בְּקִדּוּשִׁין מַמָּשׁ וְהָיוּ מְדַבְּרִים בִּדְבָרִים אֲחֵרִים וּמִיהוּ לְדַבֵּר צָרְכֵי זִוּוּגָם הָיָה כְּמוֹ כַּמָּה יֵשׁ לְךָ נְדוּנְיָא וְכַמָּה שָׁלוֹת יֵשׁ לְךָ לְהִתְפַּרְנֵס מֵהֶם: **בְּטִיב גִּטִּין** בְּהִלְכוֹתֵיהֶן: **לֹא יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶן** לִהְיוֹת דַּיָּן בַּדָּבָר שֶׁמָּא יַתִּיר אִסּוּר עֶרְוָה וְזֶהוּ עִוּוּת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן: **אַפֵּי' לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ** הָא דַּהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי נֵימָא נָמֵי דְּלָא יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶם כְּלוֹמַר מִי שְׁכִיחָא הָא אוֹ לָא שְׁכִיחָא שֶׁיְּהֵא אָדָם נוֹתֵן גֵּט אוֹ קִדּוּשִׁין לְאִשָּׁה וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ: **וְכֵן בְּגֵרוּשִׁין** כְּמוֹ אָמַר מַר וְכֵן בְּגֵרוּשִׁין כו': **פְּשִׁיטָא** בְּנִיחוּתָא:

עֲצוּרָתִי מַהוּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְשׁוֹן עֲצֶרֶת שֶׁתְּהֵא נֶאֱסֶפֶת עִמִּי בַּבַּיִת וְרַבּוֹתַי מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כִּי אִשָּׁה עֲצוּרָה לָנוּ וְלָא נְהִירָא דְּהַהוּא עֲצוּרָה מִמֶּנּוּ קָאָמַר דְּהָא אֲחִימֶלֶךְ אָמַר לוֹ לְדָוִד אִם נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה וְדָוִד אַהְדַּר לֵיהּ אִשָּׁה עֲצוּרָה לָנוּ וְהִנְנוּ טְהוֹרִים עכ"ל ור"י מְיַשֵּׁב לִשָּׁנָא דִּקְרָא כְּפֵרוּשׁ רַבּוֹתָיו דה"פ כִּי אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֶצְלֵנוּ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם הָיָה זֶה אֲבָל עַכְשָׁו אֲנַחְנוּ טְהוֹרִים וְנִיחָא דְּכָל אֵלּוּ הַלְּשׁוֹנוֹת הַשְׁתָּא לִשָּׁנָא דִּקְרָא: **מִשּׁוּם** שְׁנָא' וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְסָבַר דִּקְרָא מַיְרֵי בְּחֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְע"ע וכמ"ל בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף מג.) דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ: **שֶׁכֵּן** בִּיהוּדָה קוֹרִין לָאֲרוּסָה חֲרוּפָה וְדַוְקָא בִּיהוּדָה אֲבָל בְּעָלְמָא לֹא דְּקָסָבַר דִּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ: **לֹא** יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶן פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לֹא יְהֵא דַּיָּן בַּדָּבָר שֶׁמָּא יַתִּיר אִסּוּר עֶרְוָה וְזֶהוּ עִוּוּת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן והר"ר עַזְרִיאֵל פֵּי' שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם הַנָּשִׁים עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין לְקַדְּשָׁם שֶׁפְּעָמִים שֶׁתְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת בַּאֲמִירָתָם אוֹ בִּנְתִינָתָם וְלֹא יָבִין וְקָשֶׁה תֵּינַח בְּקִדּוּשִׁין בְּגֵרוּשִׁין מָה בְּכָךְ אִם יִסְבֹּר שֶׁאֵינָהּ [מְגֹרֶשֶׁת] וְשֶׁמָּא אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְכֹהֵן מִיהוּ לִשָּׁנָא דְּעִמָּהֶן לָא מַשְׁמַע הָכִי דְּאֵין אָדָם יָכוֹל לִתֵּן גֵּט אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ וְעוֹד דִּלְקַמָּן בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף יג.) מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ חֲשָׁשׁ אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ דְּאָמַר וְקָשִׁין לָעוֹלָם מִדּוֹר הַמַּבּוּל וּמִיהוּ יֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא לְמֵחַשׁ אִם פָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר: **אַפֵּי'** לָא שְׁמִעַ לֵהּ פֵּרוּשׁ אָדָם שֶׁנִּתְמַנָּה אַגִּטִּין וְקִדּוּשִׁין צְרִיכִין אָנוּ לְהוֹדִיעוֹ הָא דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהּ דִּשְׁכִיחָא אוֹ דִּלְמָא לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָכִי דְּלָא שְׁכִיחָא כֻּלֵּי הַאי וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס:

מסורת הש"ס

א משנה מעשר שני
ב לקמן יג.
ג גיטין פה:

תורה אור השלם

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

וַיַּפֵּל יְהֹוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה [בראשית ב, כא]

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לֹא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ [בראשית ב, יח]

עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד [בראשית ב, כד]

וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה [ויקרא יט, כ]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' אישות הל' ו, סמג עשין עח, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ב:
ב מיי' פג' מהל' אישות הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ג:
ג מיי' פג' מהל' אישות הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ב:
ד מיי' פג' מהל' אישות הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ג:
ה מיי' פג' מהל' אישות הל' ח:
ו מיי' פא' מהל' גירושין הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ב:
ז מיי' פג' מהל' אישות הל' ז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ג:
ח מיי' פג' מהל' אישות הל' ח:
ט מיי' פא' מהל' גירושין הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ב:
י מיי' פא' מהל' גירושין הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ד:

[א]– לֹא אָמַר וְלֹא כְלוּם. אָמַר לָהּ לְשִׁפְחָתוֹ: "הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם" – לֹא אָמַר וְלֹא כְלוּם. אָמַר לָהּ לְאִשְׁתּוֹ: "הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמֵךְ" מַהוּ? מִי אָמְרִינַן לִמְלָאכָה קָאָמַר לַהּ, אוֹ דִילְמָא לִגְמָרֵי קָאָמַר לַהּ? [בג]אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר: "הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין", "הֲרֵי אַתָּה לְעַצְמְךָ". הַשְׁתָּא וּמָה עֶבֶד כְּנַעֲנִי דִּקְנֵי לֵיהּ גּוּפֵיהּ, כִּי אָמַר לֵיהּ "הֲרֵי אַתָּה לְעַצְמְךָ" – לִגְמָרֵי קָאָמַר לֵיהּ, אִשָּׁה דְּלָא קְנֵי לֵיהּ גּוּפַהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? [ד]אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: אָמַר לְעַבְדּוֹ "אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ" מַאי? מִי אָמְרִינַן "אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ" – לִגְמָרֵי קָאָמַר לֵיהּ, אוֹ דִילְמָא לִמְלָאכָה קָאָמַר לֵיהּ? [ה(א)]אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב אָשֵׁי וְאָמְרִי לַהּ רַב חָנִין מָחוֹזָאָה לְרַב אָשֵׁי: תָּא שְׁמַע: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְנָכְרִי – יָצָא לְחֵירוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁלֹּא כָּתַב עָלָיו אוֹנוֹ, אֲבָל כָּתַב עָלָיו אוֹנוֹ – זֶהוּ שִׁחְרוּרוֹ. הֵיכִי דָּמֵי אוֹנוֹ? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: דִּכְתַב לֵיהּ: כְּשֶׁתִּבְרַח מִמֶּנּוּ – "אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ". [ו]אָמַר אַבָּיֵי: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. בַּהֲנָאַת מִלְוֶה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית. הַאי הֲנָאַת מִלְוֶה, הֵיכִי דָמֵי? אִילֵימָא דְּאַזְקְפַהּ, דַּאֲמַר לַהּ אַרְבַּע בְּחַמְשָׁה – הָא רִבִּית מְעַלַּיְיתָא הוּא. וְעוֹד, הַיְינוּ מִלְוֶה! [ז]לָא צְרִיכָא, דְּאַרְוַח לַהּ זִימְנָא. אָמַר רָבָא: "הֵילָךְ מָנֶה עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי" בְּמֶכֶר – לֹא קָנָה, בְּאִשָּׁה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, בְּפִדְיוֹן הַבֵּן – אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, בִּתְרוּמָה – יָצָא יְדֵי נְתִינָה. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. [(ב)]מַאי קָסָבַר רָבָא? אִי קָסָבַר מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה – אֲפִילּוּ כּוּלְּהוּ נָמֵי, וְאִי קָסָבַר לֹא שְׁמָהּ מַתָּנָה – אֲפִילּוּ תְּרוּמָה נָמֵי לָא. [ט(ג)]וְעוֹד, הָא רָבָא הוּא דְּאָמַר: מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה! דְּאָמַר רָבָא: "הֵילָךְ אֶתְרוֹג זֶה עַל מְנָת שֶׁתַּחְזִירֵהוּ לִי" – נְטָלוֹ וְהֶחְזִירוֹ – יָצָא. וְאִם לָאו – לֹא יָצָא! [יא־יג]אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: בְּכוּלְּהוּ קָנֵי לְבַר מֵאִשָּׁה, לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא מָר בְּרֵיהּ דְּרַב נְחֶמְיָה לְרַב אָשֵׁי: הָכִי אָמְרִינַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא כְּווֹתָיךְ. [יד(ד)]אָמַר רָבָא: "תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי

וְאֶקַּדֵּשׁ

לֹא אָמַר כְּלוּם לְהִתְגָּרְשָׁהּ אִם כָּתַב לָשׁוֹן זֶה בְּגֵט שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין: **הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת** לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין הוּא וְלֹא לְשׁוֹן שִׁחְרוּר לְשִׁפְחָה דְּאִי בַּת חוֹרִין מַשְׁוֶה לָהּ אֵינָהּ מֻתֶּרֶת לַעֲבָדִים אֲבָל לְשׁוֹן גֵּט הוּא לְאִשָּׁה שֶׁמַּתִּירָהּ לְכָל שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ עַל יָדוֹ: **לִגְמָרֵי** אֲפִלּוּ לְהִנָּשֵׂא: **לִמְלָאכָה** שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהּ: **לְעַבְדּוֹ** כְּנַעֲנִי: **לִגְמָרֵי** אֲפִי' לְשִׁחְרוּר גּוּפוֹ וּמֻתָּר בְּבַת חוֹרִין: **יָצָא לְחֵירוּת** וְאַעַ"ג דְּקִי"ל (גִּטִּין דַּף מז.) קוֹנְסִין אוֹתוֹ לִפְדּוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו דְּאַפְקְעֵהּ מִמִּצְוֹת: **וְצָרִיךְ גֵּט** שִׁחְרוּר לְהַתִּירוֹ בְּבַת חוֹרִין מִשּׁוּם דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים גּוּפוֹ לָא קָנֵי דִּכְתִיב מֵהֶם תִּקְנוּ אַתֶּם קוֹנִין מֵהֶם וְלֹא הֵם קוֹנִים מִכֶּם וְלֹא הֵם קוֹנִים זֶה אֶת זֶה (שָׁם דַּף לח.): **בל"א** שֶׁצָּרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר שֶׁלֹּא כָּתַב עָלָיו אוֹנוֹ כְּשֶׁמְּכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: **אוֹנוֹ** לְשׁוֹן שְׁטָר: **לִכְשֶׁתִּבְרַח** מִמֶּנּוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: **אֵין לִי עֵסֶק בָּךְ** אַלְמָא לְשׁוֹן שִׁחְרוּר הוּא: **הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה** דְּאָמַר הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמִלְוֶה שֶׁהִלְוִיתִיךְ: **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** דְּקִיחָה מִשָּׂדֵה עֶפְרוֹן גָּמְרִינַן דְּיָהֵיב מִידִי בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין וּמַלְוֶה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה וּכְבָר הֵן שֶׁלָּהּ וּמָעוֹת אֲחֵרִים הִיא חַיֶּבֶת לוֹ: **בַּהֲנָאַת מִלְוֶה** מְפָרֵשׁ לָהּ וְאָזֵיל: **אִילֵימָא דְּאַזְקְפָהּ** מֵעִקָּרָא אַרְבָּעָה בַּחֲמִשָּׁה וְהַשְׁתָּא אָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוּז חֲמִישִׁי: **רִבִּית מְעַלַּיְיתָא הוּא** וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ הַעֲרָמַת רִבִּית: **ה"ג וְעוֹד הַיְינוּ** מִלְוֶה שֶׁאַף הַזּוּז הַזֶּה כְּבָר מְחֻיֶּבֶת וְעוֹמֶדֶת: **לָא צְרִיכָא דְּאַרְוַח לָהּ** זְמַן הַלְוָאָתוֹ וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁאַתְּ הָיִית נוֹתֶנֶת פְּרוּטָה לְאָדָם שֶׁיְּפַיְּסֵנִי עַל כָּךְ אוֹ לִי וַאֲפִי' לְאַגַּר נָטַר לָא דָּמֵי כְּלָל וְאִם פֵּרֵשׁ לָהּ כָּךְ מְקֻדֶּשֶׁת וְהַעֲרָמַת רִבִּית הוּא דַּהֲוְיָא וְלֹא רִבִּית גָּמוּר דְּלָא קָץ לָהּ מִידִי וְלָא מִידֵי שָׁקֵל מִנָּהּ וכ"ש אִם מָחַל לָהּ כָּל הַמִּלְוֶה וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בַּהֲנָאַת מְחִילָה זוֹ דְּהַשְׁתָּא הוּא דְּקָא יָהֵיב לָהּ הַךְ פְּרוּטָה דַּהֲנָאַת מִלְוֶה אֲבָל כִּי מְקַדֵּשׁ לָהּ בְּעִקַּר הַמָּעוֹת לָאו מִידֵי יָהֵיב לָהּ שֶׁכְּבָר הֵם בִּרְשׁוּתָהּ וְהֵם שֶׁלָּהּ: **בְּמֶכֶר לֹא קָנָה** כְּגוֹן קַרְקַע דְּקִי"ל לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כו.) שֶׁהִיא נִקְנֵית בְּכֶסֶף אֵינוֹ נִקְנֶה בְּכָךְ דְּלָאו מִידֵי יָהֵיב לֵיהּ: **יָצָא יְדֵי נְתִינָה** וּמוֹכְרָהּ לַכֹּהֲנִים וְהַדָּמִים שֶׁלּוֹ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ מַאי נָפְקָא: **וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן** לְפִי שֶׁבִּשְׂכַר זֶה יִתֵּן לוֹ שְׁאָר תְּרוּמוֹתָיו וַהֲוֵי הַאי כֹּהֵן כְּקוֹנֶה תְּרוּמָה בִּשְׂכָרוֹ וּמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ הַתְּרוּמָה וּתְנַן בִּבְכוֹרוֹת (דַּף כו:) כֹּהֲנִים הַמְסַיְּעִים בְּבֵית הַגְּרָנוֹת אֵין נוֹתְנִין לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת בִּשְׂכָרָן וְאִם עָשׂוּ כֵן חִלְּלוּ וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (מַלְאָכִי ב׳:ח׳) שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי: **לֹא הֶחְזִירוֹ לֹא יָצָא** דַּהֲוָה לֵיהּ גָּזֵל לְמִפְרַע: **אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי** וְהַאי בְּכוּלְּהוּ אָמַר רָבָא דְּקוֹנֶה לְבַר מֵאִשָּׁה כו' וְהַאי לַחֲלִיפִין דָּמֵי כְּקִנְיָן בְּסוּדָר דְּאֵינוֹ אֶלָּא אוֹחֵז בּוֹ וּמַחֲזִירוֹ:

אִשָּׁה דְּלָא קְנֵי לֵיהּ גּוּפָהּ לכ"ש אע"ג דְּגַבֵּי הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין לֹא מְהַנֵּי מק"ו הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּלָא שַׁיָּיךְ חֵרוּת בְּאִשָּׁה וְלָא עָבִיד ק"ו אֶלָּא מִלְּשׁוֹנוֹת דְּשַׁיְּיכֵי הָכָא וְהָכָא: **כְּשֶׁתִּבְרַח** מִמֶּנּוּ כְּלוֹמַר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל אֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר כְּשֶׁתִּבְרַח מִמֶּנִּי מֵעַכְשָׁו אֵין לִי עֵסֶק בָּךְ א"כ יִהְיֶה מִיָּד בֶּן חוֹרִין וְיִתְחַיֵּב בְּמִצְוֹת וְלֹא יוּכַל לְקַיְּמוֹ בְּבֵית הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים נִמְצָא שֶׁרַע לוֹ מַה שֶּׁכּוֹתֵב עָלָיו אוֹנוֹ: **דְּאַרְוַח** לָהּ זִמְנָא פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁהָיְתָה חַיֶּבֶת לוֹ וְנָתַן לָהּ זְמַן וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁאַתְּ הָיִית נוֹתֶנֶת לְאָדָם פְּרוּטָה שֶׁיְּפַיְּסֵנִי עַל כָּךְ וְאִם פֵּרֵשׁ לָהּ כָּךְ מְקֻדֶּשֶׁת וְהַעֲרָמַת רִבִּית הוּא דַּהֲוְיָא וְלֹא רִבִּית גָּמוּר דְּלָא קָץ לָהּ וְלָא מִידֵי שָׁקִיל מִנָּהּ וכ"ש אִם מָחַל לָהּ כָּל הַמִּלְוֶה וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בַּהֲנָאַת מְחִילָה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אֲבָל כִּי מְקַדְּשָׁהּ בְּעִקַּר הַמָּעוֹת לָאו מִידֵי יָהֵיב לָהּ שֶׁכְּבָר הֵם שֶׁלָּהּ וּבִרְשׁוּתָהּ וּמַה שֶׁפֵּי' דְּרִבִּית קְצוּצָה לֹא הָוֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת לְאִישׁ כְּלוּם לֹא נִהְרָא כֵּיוָן שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ זֶה פְּרוּטָה בְּקִדּוּשִׁין וְלֹא נָתַן לָהּ כְּלוּם הָוֵי כְּאִלּוּ נָתְנָה לוֹ פְּרוּטָה מַמָּשׁ וַהֲוֵי רִבִּית גָּמוּר וְכִי הַהִיא (ב"מ דַּף סב:) דְּמָנֶה אֵין לִי חִטִּין בְּמָנֶה יֵשׁ לִי שַׁיָּיךְ לִקְרוֹת הַעֲרָמַת רִבִּית שֶׁמַּעֲרִים דְּלָא הָוֵי אַגַּר נְטַר לֵהּ לָכֵן פר"ת דְּאַיְירֵי הָכָא שֶׁהָיְתָה חַיֶּבֶת מָעוֹת לְאָדָם אַחֵר וְהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לִפְרֹעַ וּבָא זֶה וְנוֹתֵן לַמַּלְוֶה פְּרוּטָה לְאַרְווֹחֵי לָהּ זִמְנָא וְקִדְּשָׁהּ בְּאוֹתָהּ הֲנָאָה וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית וְהָא אָמַר בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (בָּבָא מְצִיעָא דַּף סט:) שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לְחַבְרֵיהּ שְׁקוֹל ד' זוּזֵי וְאוֹזְפֵי לִפְלוֹנִי זוּזֵי דְּלָא אֲסָרָהּ תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֹּוֶה לְמַלְוֶה וְיֵ"ל הַיְינוּ שֶׁאֵין הַלֹּוֶה נוֹתֵן כְּלוּם לַנּוֹתֵן אֲבָל אִם הָיָה נוֹתֵן הָיָה נִרְאֶה כִּשְׁלוּחוֹ וְאָסוּר דְּהָכִי נָמֵי אָמְרִינַן הָתָם בְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (שָׁם) שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לְחַבְרֵיהּ שְׁקוֹל ד' זוּזֵי וֶאֱמוֹר לִפְלוֹנִי דְּלוֹזְפַן זוּזֵי הַיְינוּ כְּשֶׁאֵין הַמְקַבֵּל נוֹתֵן כְּלוּם לַמַּלְוֶה כִּי אִם הָיָה נוֹתֵן הָיָה נִרְאֶה כִּשְׁלוּחוֹ וְאָסוּר וְא"ת אַמַּאי מוֹקֵי לָהּ בְּאַרְוַח לָהּ בִּתְחִלַּת הַלְוָאָה הָיָה יָכוֹל לְהַעֲמִיד דַּהֲנָאַת מִלְוֶה מְקֻדֶּשֶׁת כְּגוֹן שֶׁהַמְקַדֵּשׁ נוֹתֵן לַמַּלְוֶה פְּרוּטָה לְהַלְווֹת לָהּ מָעוֹת וּבְאוֹתָהּ פְּרוּטָה נִתְקַדְּשָׁה לוֹ וְיֵ"ל דַּהֲנָאַת מִלְוֶה מַשְׁמַע מִלְוֶה שֶׁהָיְתָה עָלָיו כְּבָר: **לֹא** הֶחְזִירוֹ לֹא יָצָא וא"ת אַמַּאי לֹא יָצָא הָא לָא הֲוָה תְּנַאי כָּפוּל וְיֵ"ל דְּאִיכָּא תְּנַאי דְּלָא בָּעֵי כָּפוּל כְּגוֹן הָכָא שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁיְּבָרֵךְ חֲבֵרוֹ עַל אֶתְרוֹג שֶׁלּוֹ וּגְלוּיָה מִלְּתָא אָמְרוּ (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף מט: וְשָׁם) בְּהַהוּא גַּבְרָא דְּזַבֵּין נִכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמִסַּק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְלָא פֵּרֵשׁ וְלָא מִידֵי וּבְסוֹף לָא סָלֵיק בָּעֵי לְמִהְדַּר וְאָמַר רַב הוּנָא הָוֵי דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב וְאֵינָם דְּבָרִים א"כ מַשְׁמַע דַּוְקָא מִשּׁוּם דְּלָא פֵּרֵשׁ אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ הָוֵי תְּנַאי אע"ג דְּלָא כְּפָלֵיהּ וה"נ אִיתָא בְּמִי שֶׁמֵּת (ב"ב דַּף קמז.) גַּבֵּי ס"מ שֶׁאָמַר כִּמְדֻמֶּה אֲנִי שֶׁאִשְׁתִּי מְעֻבֶּרֶת אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת נְכָסַי לִפְלוֹנִי לְסוֹף נִתְגַּלָּה שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְקָאָמַר הָתָם דְּלָא הָוֵי מַתָּנָה מִשּׁוּם דְּמֵעִקָּרָא לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִיתֵּן לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת ה"נ לָא בָּעֵינַן תְּנַאי כָּפוּל כֵּיוָן שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְכָךְ וא"ת וּבְלָא הֶחֱזִירוֹ אַמַּאי לֹא יָצָא וְהָא הָוֵי תְּנַאי וּמַעֲשֶׂה בְּדָבָר אֶחָד וְהַתְּנַאי בָּטֵל כִּדְאָמְרִי' הָתָם (גִּטִּין דַּף עה.) מִכְּדֵי כָּל תְּנַאי מֵהֵיכָא יָלְפִינַן מִתְּנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וְהָתָם תְּנַאי בְּדָבָר אֶחָד וּמַעֲשֶׂה בְּדָבָר אַחֵר הֲוָה וְיֵ"ל הָתָם לָא הָוֵי מַסְקָנָא הָכִי וְאִיכָּא שִׁנּוּיֵי אַחֲרִינֵי א"נ י"ל הָא דְּלָא מְהַנֵּי תְּנַאי וּמַעֲשֶׂה בְּדָבָר אֶחָד הַיְינוּ כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה כִּי הַהִיא דְּעַל מְנָת שֶׁתַּחְזִירִי לִי אֶת הַנְּיָר דְּפֶרֶק מִי שֶׁאֲחָזוֹ (שָׁם) דְּהָתָם ס"ל דְּכָל הָאוֹמֵר ע"מ לָאו כְּאוֹמֵר מֵעַכְשָׁו דָּמֵי וְנִמְצָא שֶׁאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת עַד שֶׁמַּחֲזֶרֶת הַנְּיָר וְאָז אֵינוֹ שֶׁלָּהּ אֲבָל הָכָא סָבַר דְּכָל הָאוֹמֵר עַל מְנָת כְּאוֹמֵר מֵעַכְשָׁו דָּמֵי: **וְאִם** לָאו לֹא יָצָא וְהָא דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דַּף מא:) אֶתְרוֹג הָיָה לוֹ לר"ג נְטָלוֹ ר' יְהוֹשֻׁעַ וְיָצָא בּוֹ וּנְתָנוֹ לר"ע וְיָצָא בּוֹ ר"ע וְהֶחֱזִיר לר"ג וְדַיְקִי' מִינַּהּ מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה אע"פ שֶׁר' יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֶחֱזִירוֹ לר"ג דַּעְתּוֹ שֶׁל ר"ג הָיָה לְכָךְ שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁיַּחֲזֹר לְיָדוֹ אַחַר שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם: **לְבַר** מֵאִשָּׁה לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין וא"ת בְּמַאי דָּמוּ לַחֲלִיפִין אִי מִשּׁוּם דַּחֲלִיפִין הָדְרֵי הָא בַּחֲלִיפִין גּוּפַיְהוּ אָמַר בִּנְדָרִים פֶּרֶק הַשּׁוּתָּפִין (נְדָרִים דַּף מח:) דְּאִי תָּפֵיס לָא מַתְפְּסֵי וְנִרְאֶה לר"י דְּלָאו חֲלִיפִין הוּא וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דְּלָא הָווּ קִדּוּשִׁין לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ הָעוֹלָם לְהַחֲזִיר חֲלִיפִין וְהָוֵי כְּעֵין חֲלִיפִין דָּמֵי וְאָתֵי לְמֵימַר אִשָּׁה נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין הִלְכָּךְ אַפְקְעִינְהוּ רַבָּנַן לְקִדּוּשִׁין מִינַּהּ תֵּדַע דְּאִי כַּחֲלִיפִין דָּמוּ בְּמֶכֶר הֵיאַךְ קָנָה בְּהַאי מָנֶה הָא אֵין מַטְבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין וְכֵן בְּפִדְיוֹן הַבֵּן לָמָּה יְהֵא בְּנוֹ פָּדוּי בַּחֲלִיפִין הֲלֹא כֶּסֶף ה' שְׁקָלִים כְּתִיב וְלֹא חֲלִיפִין:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' עבדים הל' ג, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' מג:

ב מיי' פה' מהל' עבדים הל' ג, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' מא:

ג מיי' פא' מהל' גירושין הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ד:

ד מיי' פה' מהל' עבדים הל' ג, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' מא:

ה מיי' פח' מהל' עבדים הל' א, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' פ:

ו מיי' פה' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז:

ז מיי' פה' מהל' אישות הל' טו, ש"ע אה"ע סי' כח סעי' ט:

ח מיי' פה' מהל' אישות הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ט:

ט מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רמא סעי' ו:

י מיי' פח' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' י, סמג עשין מד, טוש"ע או"ח סי' תרנח סעי' ד:

יא מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ח:

יב מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' יט, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ז:

יג מיי' פה' מהל' אישות הל' כד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' א:

יד מיי' פה' מהל' אישות הל' כא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ב:

מסורת הש"ס

א תוספתא עבודה זרה; גיטין מג:; ערכין כט:

ב עירובין סב.

ג סוכה מא:; בבא בתרא קלז:

ד גיטין פה:

תורה אור השלם

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה [שמות יג, יג]

וְאֶקַּדֵּשׁ לָךְ" – מְקוּדֶּשֶׁת, מִדִּין עָרֵב. עָרֵב, לָאו אַף עַל גַּב דְּלָא מָטֵי הֲנָאָה לִידֵיהּ – קָא מְשַׁעְבֵּיד נַפְשֵׁיהּ, הַאי אִיתְּתָא נָמֵי, אַף עַל גַּב דְּלָא מָטֵי הֲנָאָה לִידַהּ – קָא מְשַׁעְבְּדָא וּמַקְנְיָא נַפְשַׁהּ. [א]"הֵילָךְ מָנֶה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי" – מְקוּדֶּשֶׁת, מִדִּין עֶבֶד כְּנַעֲנִי. עֶבֶד כְּנַעֲנִי, לָאו אַף עַל גַּב דְּלָא קָא חָסֵר וְלָא מִידֵּי – קָא קָנֵי נַפְשֵׁיהּ, הַאי גַּבְרָא נָמֵי, אַף עַל גַּב דְּלָא קָא חָסַר וְלָא מִידֵּי – קָא קָנֵי לַהּ לְהַאי אִיתְּתָא. [ב]"תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לוֹ" – מְקוּדֶּשֶׁת, מִדִּין שְׁנֵיהֶם. עָרֵב, לָאו אַף עַל גַּב דְּלָא קָא מָטֵי הֲנָאָה לִידֵיהּ – קָא מְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ, הַאי אִיתְּתָא נָמֵי, אַף עַל גַּב דְּלָא קָא מָטֵי הֲנָאָה לִידַהּ – קָא מַקְנְיָא נַפְשַׁהּ. מִי דָּמֵי? עָרֵב, הַאי דְּקָא קָנֵי לֵיהּ קָא חָסַר מָמוֹנָא, הַאי גַּבְרָא קָא קָנֵי לַהּ לְהַאי אִיתְּתָא וְלָא קָא חָסַר וְלָא מִידֵּי! עֶבֶד כְּנַעֲנִי יוֹכִיחַ, דְּלָא קָא חָסַר מָמוֹנָא וְקָא קָנֵי נַפְשֵׁיהּ. מִי דָּמֵי? הָתָם הָךְ דְּקָא מַקְנֵי קָא קָנֵי, הָכָא הַאי אִיתְּתָא קָא מַקְנְיָא נַפְשַׁהּ וְלָא קָא קָנְיָא וְלָא מִידֵּי! עָרֵב יוֹכִיחַ, אַף עַל גַּב דְּלָא קָא מָטֵי הֲנָאָה לִידֵיהּ מְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ. (א)בָּעֵי רָבָא: "הֵילָךְ מָנֶה וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לָךְ" מַהוּ? אָמַר מָר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָּא: מְקוּדֶּשֶׁת. אֲמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי לְמָר זוּטְרָא: אִם כֵּן, הָוֵה לֵיהּ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת, ג(ב)וַאֲנַן אִיפְּכָא תְּנַן: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה! אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ דְּאָמְרָה לֵיהּ "אַגַּב"? הָכָא בְּאָדָם חָשׁוּב עָסְקִינַן, דִּבְהַהִיא הֲנָאָה דְּקָא מְקַבֵּל מַתָּנָה מִינַּהּ גָּמְרָה וּמַקְנְיָא לֵיהּ נַפְשַׁהּ. [ד]אִיתְּמַר נָמֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: וְכֵן לְעִנְיַן מָמוֹנָא. וּצְרִיכָא, (ג)דְּאִי אַשְׁמוֹעִינַן קִידּוּשִׁין, מִשּׁוּם דְּהָא אִיתְּתָא נִיחָא לַהּ בְּכָל דְּהוּ כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "טָב לְמֵיתַב טַן דּוּ מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ." אֲבָל מָמוֹנָא – אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוֹעִינַן מָמוֹנָא, מִשּׁוּם דְּאִיתְיְהִיב לִמְחִילָּה, אֲבָל קִידּוּשִׁין, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. [ה]אָמַר רָבָא: "הִתְקַדְּשִׁי לִי לְחֶצְיִי" – מְקוּדֶּשֶׁת. "חֶצְיֵיךְ מְקוּדֶּשֶׁת לִי" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא: מַאי שְׁנָא "חֶצְיֵיךְ מְקוּדֶּשֶׁת לִי" דְּאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת – "אִשָּׁה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲצִי אִשָּׁה, הָכִי נָמֵי – "אִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲצִי אִישׁ! [ו]אֲמַר לֵיהּ: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם, אִיתְּתָא לְבֵי תְרֵי לָא חַזְיָא, אֶלָּא גַּבְרָא מִי לָא חֲזֵי לְבֵי תְרֵי? וְהָכִי קָאָמַר לַהּ – דְּאִי בָּעֵינָא לְמִינְסַב אַחֲרִיתִי – נָסֵיבְנָא. (ד)אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא: וְנִיפְשְׁטוּ לַהּ קִידּוּשֵׁי בְּכוּלַּהּ! מִי לָא תַּנְיָא: הָאוֹמֵר: "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" – תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? ז(ה)וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּמַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ – הָוְיָא כּוּלָּהּ עוֹלָה. מִי דָּמֵי? הָתָם – בְּהֵמָה, הָכָא – דַּעַת אַחֶרֶת. ח(ו)הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְהָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּהֵמָה שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין, הִקְדִּישׁ חֶצְיָהּ וְחָזַר וּלְקָחָהּ וְהִקְדִּישָׁהּ – קְדוֹשָׁה, וְאֵינָהּ קְרֵיבָה, וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה, וּתְמוּרָתָהּ כַּיּוֹצֵא בָּהּ. שְׁמַע מִינַּהּ תְּלָת:

שְׁמַע

וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לְךָ וּכְשֶׁנְּתָנוֹ לוֹ א"ל הִתְקַדְּשִׁי לִי מְקֻדֶּשֶׁת וְאַע"ג דְּלָא מָטֵי הֲנָאָה לְיָדָהּ: **מִדִּין עָרֵב** מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁהֶעָרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד לַמַּלְוֶה אָנוּ יְכוֹלִין לִלְמֹד: **הֵילָךְ מָנֶה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי** וְהוּא שְׁלוּחוֹ אֶלָּא שֶׁמְּקַדְּשָׁהּ מִשֶּׁלּוֹ: **מְקֻדֶּשֶׁת** וְאַע"ג דְּמָמוֹנָא לָאו שֶׁל מְשַׁלֵּחַ הוּא: **מִדִּין עֶבֶד כְּנַעֲנִי** דִּתְנַן בְּמַתְנִי' לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כב:) קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף ע"י אֲחֵרִים שֶׁאֲחֵרִים פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹנָן וְהוּא קוֹנֶה עַצְמוֹ וְיוֹצֵא לְחֵרוּת וְאַע"ג דְּלָא חָסֵר אִיהוּ בְּהַאי מָמוֹנָא מִדֵּי: **וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לוֹ** לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי בְּמָנֶה שֶׁתִּתֵּן לוֹ בִּשְׁבִילִי: **מִדִּין שְׁנֵיהֶם** מִבֵּין שְׁנֵי הַדִּינִין הַלָּלוּ שֶׁל עָרֵב וְשֶׁל עֶבֶד כְּנַעֲנִי אָנוּ לְמֵדִין: **הַאי** דְּקָא מַקְנֵי בַּעַל הָעֶבֶד שֶׁהוּא מַקְנֶה אֶת הָעֶבֶד לְחֵרוּת קָא קָנֵי הַאי כֶּסֶף שֶׁמְּקַבֵּל בְּפִדְיוֹנוֹ: **וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לְךָ** וְהוּא קִבְּלוֹ וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכָךְ: **מְקֻדֶּשֶׁת** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵל טַעְמֵהּ לְקַמֵּהּ: **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** אָדָם הֻקַּשׁ לְקַרְקָעוֹת דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:מ"ו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה: **עִם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת** שֶׁמּוֹכֵר אוֹ נוֹתֵן לוֹ קַרְקָעוֹת וּמִטַּלְטְלִין וְזֶה מוֹשֵׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין וְהַקַּרְקָעוֹת קְנוּיִים לוֹ בִּמְשִׁיכַת הַמִּטַּלְטְלִין: **וַאֲנַן אִיפְּכָא תְּנַן** שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת הַקַּרְקַע בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בָּהֶן כְּגוֹן כֶּסֶף אוֹ שְׁטָר אוֹ חֲזָקָה דְּנָעַל וְגָדַר וּפָרַץ כָּל שֶׁהוּא וְהַמִּטַּלְטְלִים נִקְנִים אַגַּבָּן: **בְּאָדָם חָשׁוּב עָסְקִינַן** שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לְקַבֵּל מַתָּנוֹת: **בְּהַהִיא הֲנָאָה כו'** שֶׁתִּרְצֶה זֹאת לָתֵת פְּרוּטָה לְאָדָם שֶׁיְּפַיְּסֶנּוּ לָזֶה לְקַבֵּל הֵימֶנָּה מַתָּנָה: **וְכֵן לְעִנְיַן מָמוֹנָא** הָנָךְ שְׁמַעְתָּא דְּרָבָא דְּיָלְפִינָא קִדּוּשִׁין מִדִּין עָרֵב וּמִדִּין עֶבֶד כְּנַעֲנִי כֵּן לְעִנְיַן מָמוֹנָא מָכַר לוֹ שָׂדֶה וְאָמַר לוֹ תֵּן הַכֶּסֶף לִפְלוֹנִי וַהֲרֵי מְכוּרָה לְךָ בּוֹ קָנָה מִדִּין עָרֵב הֵילָךְ מָנֶה וּתְהֵא שָׂדְךָ מְכוּרָה לִפְלוֹנִי קָנָה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי הַשָּׂדֶה מִדִּין עֶבֶד תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְתִקְנֶה לוֹ שָׂדִי בּוֹ קוֹנֶה מִדִּין שְׁנֵיהֶם: **נִיחָא לָהּ** לִהְיוֹת נִקְנֵית בְּכָל דְּהוּ בְּקִנְיָן כָּל שֶׁהוּא וַאֲפִילּוּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה בְּעָלְמָא: **טַן דּוּ** בְּגוּפִים שְׁנַיִם בַּעַל וְאִשְׁתּוֹ וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ לָהּ אֶלָּא לְצַוּוֹת בְּעָלְמָא: **דְּאִתְיְהִיב לִמְחִילָּה** שֶׁאָדָם רַשַּׁאי לִמְחֹלוֹ: **אִשָּׁה אֲמַר רַחֲמָנָא** כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה: **אִישׁ אֲמַר רַחֲמָנָא** כִּי יִקַּח אִישׁ: **אִיתְּתָא לְבֵי תְּרֵי** לְהִנָּשֵׂא לָהֶם אִי אֶפְשָׁר הִלְכָּךְ הַאי לָא קַדִּישׁ אֶלָּא פַּלְגָא וְחֶצְיָהּ נִשְׁאַר לְאַחֵר א"כ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לָזֶה: **נִפְשְׁטוּ קִדּוּשֵׁי בְּכֻלָּהּ** כִּי אָמַר חֶצְיֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי דְּהָא מְקֻדֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ קָאָמַר לָהּ: **וַאֲפִי' לְמָ"ד כו'** פְּלֻגְתַּיְהוּ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה: **הָתָם בְּהֵמָה** הִיא וְשֶׁלּוֹ הִיא וְאֵין מְעַכֵּב עַל יָדוֹ מִלְּהִתְקַדֵּשׁ לְפִיכָךְ יֵשׁ כֹּחַ בְּמַאֲמָרוֹ לִפְשֹׁט וְהָכָא דַּעַת אַחֶרֶת יֵשׁ חֲשׁוּבָה כְּמוֹתוֹ הַמְעַכֶּבֶת בַּדָּבָר שֶׁאִם אֵין אִשָּׁה רוֹצָה אֵינָם קִדּוּשִׁין וְזוֹ לֹא נִתְרַצָּה אֶלָּא לְחֶצְיָהּ לְפִיכָךְ אֵין דִּבּוּרוֹ תָּפִיס בָּהּ: **הָא לָא דָּמְיָא כו'** מַסְקָנָא דְּתֵירוּצָא הוּא אֵין דָּבָר זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לִבְהֵמָה שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין דְּאִיכָּא דַּעַת אַחֶרֶת הַמְעַכֶּבֶת בָּהּ וְהָתָם לָא אָמְרִי' דְּתִתְקַדֵּשׁ כֻּלָּהּ ע"פ הָאֶחָד: **וְאֵינָהּ קְרֵבָה** הוֹאִיל וּבִתְחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ לֹא נִרְאֵית לִקָּרֵב שֶׁלֹּא הִקְדִּישָׁהּ אֶלָּא חֶצְיָהּ וְתִמָּכֵר וְיַקְרִיב אַחֶרֶת בְּדָמֶיהָ: **וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה** אִם הֵמִיר בָּהּ: **וּתְמוּרָתָהּ כַּיּוֹצֵא בָהּ** דְּאֵינָהּ קְרֵבָה דְּמִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה בָּאתָה:

אִם כֵּן הו"ל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּאָדָם הֻקַּשׁ לְקַרְקָעוֹת דִּכְתִיב וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה וְקָשֶׁה דְּהַהוּא קְרָא כְּתִיב בְּעֶבֶד אֲבָל בֶּן חוֹרִין לֹא אִתַּקַּשׁ אֶלָּא דַּוְקָא בִּדְמֵי עֲלַי לְפִי שֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד כִּדְאִיתָא בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף טו.) וְעֶבֶד נָמֵי פְּלוּגְתָּא הִיא בפ"ק דב"ק (דַּף יב.) אִי כִּמְקַרְקְעֵי אִי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי וְנִרְאֶה דְּלָאו דַּוְקָא יֵשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת אֶלָּא אַף כִּי נָמֵי אֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת לֹא מָצִינוּ מִטַּלְטְלִין נִקְנִין אַגַּב מִטַּלְטְלִין דִּנְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת לֹא שַׁיָּךְ בְּהוּ אַגַּב א"נ י"ל דה"ק ע"כ אִי אִשָּׁה נִקְנֵית אַגַּב מִטַּלְטְלִין שָׂדֶה נָמֵי נִקְנֶה אַגַּב מִטַּלְטְלִין שֶׁהֲרֵי קִנְיַן כֶּסֶף דְּאִשָּׁה יָלְפִינַן מִשָּׂדֶה קִיחָה קִיחָה וְאִם אֵין שָׂדֶה נִקְנֶה מֵהֵיכָא תֵּיתֵי בְּאִשָּׁה:

וְנִפְשְׁטוּ קִדּוּשֵׁי בְּכֻלַּהּ מִי לָא תַּנְיָא כו' תֵּימַהּ דִּבְרֵישׁ תְּמוּרָה (דַּף יא:) יָלֵיף רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה וּבְדָבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ מִקְּרָא דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' וְגַבֵּי אִשָּׁה לָא כְּתִיב קְרָאֵי וא"כ מַאי פָּרִיךְ הָא לָא דָּמוּ לַהֲדָדֵי וְנִרְאֶה שֶׁלְּכָךְ דִּקְדֵּק רַשִׁ"י וּפֵרֵשׁ דְּהָא מְקֻדֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ קָאָמַר לָהּ וְכִדְאָמַר בְּרֵישׁ פִּרְקִין דְּאָסַר לָהּ אַכ"ע כְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ לְפִיכָךְ יֵשׁ לִהְיוֹת דִּינָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ אֲבָל אִם הָיָה אוֹמֵר מְאֹרֶסֶת אוֹ אַחַד מֵהַנֵּיהוּ לִשְׁנֵי דִּלְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ו.) עַל זֶה לֹא הָיָה מַקְשֶׁה וְנִפְשְׁטוּ קִדּוּשֵׁי בְּכֻלָּהּ לְפֵרוּשׁ זֶה: **וַאֲפֵי'** לְמַאן דְּאָמַר אֵין כֻּלָּהּ עוֹלָה הָתָם (תְּמוּרָה יא:) מְפָרֵשׁ לְמַאן דְּאָמַר דְּאֵין כֻּלָּהּ עוֹלָה מַה יֵּעָשֶׂה מִמֶּנָּה וְקָאָמַר דְּיִמָּכְרֶנָּה לְצָרְכֵי עוֹלוֹת חוּץ מִדְּמֵי הָרֶגֶל שֶׁהִקְדִּישׁ וּפָרִיךְ הֵיאַךְ יִפָּטֵר זֶה מֵעוֹלָתוֹ הָא הָוְיָא לֵיהּ עוֹלָה חֲסֵרָה וּמְשַׁנֵּי כְּגוֹן דְּאָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה כְּמוֹ שֶׁאֶמְנָעֶנָּה:

וְחָזַר וּלְקָחָהּ הָא דְּנָקַט וְחָזַר וּלְקָחָהּ וְלָא נָקַט בְּהֵמָה שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל אֶחָד חֶצְיָהּ מִשּׁוּם דְּלָא שַׁיָּךְ הָתָם וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה וּתְמוּרָתָהּ כַּיּוֹצֵא בָּהּ דְּשֻׁתָּפִין אֵין מְמִירִין כִּדְאָמַר בִּתְמוּרָה (דַּף יג.) וּבפ"ק [דִּזְבָחִים] (דַּף ו.):

מסורת הש״ס

א בבא מציעא מז.

ב תוספתא בבא בתרא; משנה קידושין; גיטין כב.; בבא בתרא קנ:; לקמן כז.; לקמן כו.; בבא בתרא עז:

ג בבא קמא קיא.

ד תמורה יא.; חולין סט:; חולין קלה.; ערכין ד:

ה תמורה יא:

ו תמורה כו.; זבחים יב.; כריתות כז.

גליון הש״ס

גמ' וחזר ולקחה והקדישה. ע' גטין מג ע״ב תד״ה גמרו:

תורה אור השלם

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' אישות הל' כב, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי' כט סעי' ה:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' כא, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי' כט סעי' ג:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' כב, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי' כז סעי' ט:

ד מיי' פא' מהל' מכירה הל' ו, סמג עשין כב, טוש״ע חו״מ סי' קצ סעי' ג ד ה ו ז:

ה מיי' פג' מהל' אישות הל' ט, טוש״ע אה״ע סי' לא סעי' ח:

ו מיי' פג' מהל' אישות הל' ט, טוש״ע אה״ע סי' לא סעי' ח:

ז מיי' פט״ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ב:

ח מיי' פט״ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ד:

(א)שְׁמַע מִינַּהּ בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִים, וּשְׁמַע מִינַּהּ דָּחוּי מֵעִיקָּרָא הָוֵי דָּחוּי, וּשְׁמַע מִינַּהּ יֵשׁ דִּחוּי בְּדָמִים. [א]בָּעֵי רָבָא: "חֶצְיֵיךְ בַּחֲצִי פְרוּטָה, וְחֶצְיֵיךְ בַּחֲצִי פְּרוּטָה" מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמַר לַהּ "חֲצִי פְּרוּטָה" – פַּסְקַהּ, אוֹ דִילְמָא מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הוּא? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הוּא, "חֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה וְחֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה" מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמַר לַהּ בִּפְרוּטָה וּפְרוּטָה – פַּסְקַהּ לְמִילְּתֵיהּ, אוֹ דִילְמָא כֹּל בְּיוֹמֵיהּ מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הוּא? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר כֹּל בְּיוֹמֵיהּ מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הוּא, "חֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה הַיּוֹם וְחֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה לְמָחָר" מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמַר לַהּ לְמָחָר – פַּסְקַהּ, אוֹ דִילְמָא הָכִי קָאָמַר לַהּ: "קִדּוּשִׁין מַתְחֲלוּ מֵהָאִידָּנָא וּמִגְמָר לָא נִיגְמְרוּ עַד לְמָחַר"? "שְׁנֵי חֲצָיַיִךְ בִּפְרוּטָה" מַהוּ? הָכָא וַדַּאי בְּחַד זִימְנָא קָאָמַר לַהּ, אוֹ דִילְמָא אֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת לַחֲצָאִין כְּלָל? תֵּיקוּ. [ב]בָּעֵי רָבָא: "שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ לִשְׁנֵי בָנַי בִּפְרוּטָה" מַהוּ? בָּתַר נוֹתֵן וּמְקַבֵּל אָזְלִינַן וְהָאִיכָּא מָמוֹנָא, אוֹ דִילְמָא בָּתַר דִּידְהוּ אָזְלִינַן וְהָא לֵיכָּא? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב פָּפָּא: "בִּתְּךָ וּפָרָתְךָ בִּפְרוּטָה" מַהוּ? מִי אָמְרִינַן בִּתְּךָ בַּחֲצִי פְּרוּטָה וּפָרָתְךָ בַּחֲצִי פְּרוּטָה, אוֹ דִילְמָא בִּתְּךָ בִּפְרוּטָה וּפָרָתְךָ בִּמְשִׁיכָה? תֵּיקוּ. [ג]בָּעֵי רַב אָשֵׁי: "בִּתְּךָ וְקַרְקָעֲךָ בִּפְרוּטָה" מַהוּ? בִּתְּךָ בַּחֲצִי פְּרוּטָה וְקַרְקָעֲךָ בַּחֲצִי פְּרוּטָה, אוֹ דִילְמָא בִּתְּךָ בִּפְרוּטָה וְקַרְקָעֲךָ בַּחֲזָקָה? תֵּיקוּ. הָהוּא גַּבְרָא דְּאַקַדֵּישׁ בְּשִׁירָאֵי, רַבָּה אָמַר: לָא צְרִיכִי שׁוּמָא. רַב יוֹסֵף אָמַר: צְרִיכִי שׁוּמָא. אִי דְּאָמַר לַהּ בְּכֹל דְּהוּ, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּלָא צְרִיכִי שׁוּמָא. [ד]אִי דְּאָמַר לַהּ "חַמְשִׁין" וְלָא שָׁווּ חַמְשִׁין – הָא לָא שָׁווּ. כִּי פְּלִיגִי, דְּאָמַר "חַמְשִׁין" וְשָׁווּ חַמְשִׁין. רַבָּה אָמַר: לָא צְרִיכִי שׁוּמָא, דְּהָא שָׁווּ חַמְשִׁין. רַב יוֹסֵף אָמַר: צְרִיכִי שׁוּמָא, כֵּיוָן דְּאִיתְּתָא לָא בְּקִיאָה בְּשׁוּמָא לָא סָמְכָה דַּעְתַּהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי בְּכֹל דְּהוּ נָמֵי פְּלִיגִי. רַב יוֹסֵף אָמַר: שָׁוֶה כֶּסֶף הֲרֵי הוּא כְּכֶסֶף, מָה כֶּסֶף דְּקִיץ –

אַף

בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִים אִם נִדְחוּ יִדָּחוּ לְעוֹלָם וְאִיכָּא לְמַ"ד (יוֹמָא דַּף סל.) אֵין דִּחוּי אֶלָּא בִּשְׁחוּטִין אֲבָל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁנִּדְחוּ חוֹזְרִים וְנִרְאִין וּלְדִידֵיהּ קְרֵבָה הַךְ בְּהֵמָה כְּשֶׁחָזַר וְלָקַח חֶצְיָהּ: **דָּחוּי מֵעִיקָּרָא** כְּגוֹן זוֹ שֶׁמִּתְּחִלַּת הֶקְדֵּישָׁהּ לֹא נִרְאֵית לִקָּרֵב וְאִיכָּא לְמַ"ד (סֻכָּה דַּף לג:) דִּפְלִיג וְאָמַר אֵין דִּחוּי אֶלָּא בְּנִרְאֶה וְנִדְחָה: **יֵשׁ דִּחוּי בְּדָמִים** יֵשׁ תּוֹרַת דִּחוּי בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא לְדָמָיו כְּגוֹן זוֹ שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הִקְדִּישָׁהּ אֶלָּא לְדָמֶיהָ שֶׁתִּמָּכֵר וְיַקְדִּשׁוּ דְּמֵי חֶצְיָהּ שֶׁהֲרֵי לִקָּרֵב לַחֲצָאִין לֹא הָיְתָה רְאוּיָה וְאַפ"ה חָל עָלֶיהָ תּוֹרַת דִּחוּי לִדְחוֹת מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לְעוֹלָם וְלָא אָמְרִינַן אֵין דִּחוּי אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהִקְדִּישׁ לְגוּפוֹ לִקָּרֵב: **פַּסְקָהּ** וַהֲוָה לֵיהּ כִּמְקַדֵּשׁ לַחֲצָאִין: **מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הוּא** וְרֵישָׁא דְּמִלְּתָא אַמַּסְקָנָא נָמֵי קָאֵי וְלָאו לַחֲצָאִין הוּא דְּהָא חֲצִי פְּרוּטָה לָאו בַּר תְּפִיסָה הוּא: **כֵּיוָן דְּאָמַר בִּפְרוּטָה פַּסְקָהּ** וְלֹא הָיָה תְּחִלַּת דִּבּוּרוֹ אֶלָּא לְחֶצְיָהּ וְטָעָה לוֹמַר שֶׁמְּקַדְּשִׁין לַחֲצָאִין: **כָּל בְּיוֹמֵיהּ** הוֹאִיל וּבְדַעְתֵּיהּ לְגָמְרוֹ הַיּוֹם: **לִשְׁנֵי בָּנַי** וְהֵם גְּדוֹלִים וַעֲשָׂאוּהוּ שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ: **אוֹ דִילְמָא בִּתְּךָ בִּפְרוּטָה** דְּמֵידַע יָדַע דְּבִבְצִיר מִפְּרוּטָה לָא מִקַּדְּשָׁה וּפָרָתוֹ לֹא אָמַר עַל פְּרוּטָה אֶלָּא שֶׁתִּקְנֶה לוֹ כְּשֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה: **קַרְקָעֲךָ בַּחֲזָקָה** כְּשֶׁיַּחֲזִיק בָּהּ: **לָא צְרִיכִי שׁוּמָא** שֶׁיְּשׁוּמוּ אוֹתָן שַׁמָּאִים קוֹדֶם שֶׁתִּתְקַבְּלֵם: **צְרִיכִי שׁוּמָא** וְכֵיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְאוּם תְּחִלָּה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **בְּכָל דְּהוּ** הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁהֵן דְּלָא צְרִיכִי שׁוּמָא דִּבְצִיר מִפְּרוּטָה לָא שָׁווּ: **אִי דְּאָמַר** הִתְקַדְּשִׁי לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז וַהֲרֵי לָךְ אֵלּוּ בִּדְמֵיהֶם: **וְשָׁווּ חַמְשִׁין** מִיהוּ לֹא שֶׁמְּאוּם בְּקִיאִים קוֹדֶם לָכֵן: **שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף** גַּבֵּי קִדּוּשִׁין כֶּסֶף כְּתִיב וְשָׁוֶה כֶּסֶף אִתְרַבִּי כְּכֶסֶף כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף הִלְכָּךְ כִּי כֶּסֶף בָּעֵינַן דְּקָיֵיץ:

שְׁמַע מִנַּהּ בַּעֲלֵי חַיִּים פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אִם נִדְחוּ יִדָּחוּ לְעוֹלָם דְּאִיכָּא לְמַ"ד אֵין דִּחוּי אֶלָּא בִּשְׁחוּטִין אֲבָל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁנִּדְחוּ חוֹזְרִים וְנִרְאִים וּלְדִידֵיהּ קְרֵבָה הַךְ בְּהֵמָה כְּשֶׁחָזַר וְלָקַח חֶצְיָהּ וְס"מ דָּחוּי מֵעִיקָּרָא הָוֵי דָּחוּי פֵּי' כְּגוֹן זוֹ שֶׁמִּתְּחִלַּת הֶקְדֵּישָׁהּ לֹא נִרְאֵית לִקָּרֵב דְּאִיכָּא מַאן דִּפְלִיג דְּאֵין דִּחוּי אֶלָּא בְּנִרְאֶה וְנִדְחָה וְס"מ יֵשׁ דִּחוּי בְּדָמִים פֵּי' יֵשׁ תּוֹרַת דִּחוּי בְּדָבָר שֶׁאֵין קָדוֹשׁ אֶלָּא לְדָמָיו כְּגוֹן זוֹ שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הִקְדִּישָׁהּ אֶלָּא לְדָמֶיהָ שֶׁתִּמָּכֵר וְיַקְדִּשׁוּ דְּמֵי חֶצְיָהּ שֶׁהֲרֵי לִקָּרֵב לַחֲצָאִין לֹא הָיְתָה רְאוּיָה וְאַפ"ה חָל עָלֶיהָ תּוֹרַת דִּחוּי לִדְחוֹת מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לְעוֹלָם וְלָא אָמְרִינַן אֵין דִּחוּי אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהִקְדִּישׁ לְגוּפוֹ לִקָּרֵב וא"ת לָמָּה לִי לְמֵימַר הָנֵי תַּרְתֵּי ס"מ יֵשׁ דִּחוּי בְּדָמִים וְדִחוּי מֵעִיקָּרָא וַהֲלֹא אִי אֶפְשָׁר לְדִחוּי מֵעִיקָּרָא שֶׁלֹּא יְהֵא דִּחוּי בְּדָמִים וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַשְׁכְּחַן דִּחוּי מֵעִיקָּרָא אע"ג שֶׁקָּדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף כִּדְאָמַר ר' יוֹחָנָן פ' נִגְמַר הַדִּין (סַנְהֶדְרִין דַּף מז.) כְּגוֹן אָכַל חֵלֶב וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְחָזַר בּוֹ וְהוֹאִיל וְנִדְחָה כְּשֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִשּׁוּם דְּזֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה יִדָּחֶה וְלָאו דַּוְקָא נָקַט הָתָם וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן תְּחִלָּה דְּה"ה עָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאַח"כ הִפְרִישׁ קָרְבָּן דְּהַשְׁתָּא הָוֵי דִּחוּי מֵעִיקָּרָא דְּהָא ר"י הוּא דְּאִית לֵיהּ דִּחוּי מֵעִיקָּרָא הָוֵי דִּחוּי אֶלָּא מִשּׁוּם אִידָךְ מִלְּתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּמַיְיתִי הָתָם אָכַל חֵלֶב וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה דְּלָא מָצֵי לְמֵימַר דְּנִשְׁתַּטָּה תְּחִלָּה כֵּיוָן דְּשׁוֹטֶה הוּא לָאו בַּר הַפְרָשָׁה הוּא נָקַט נָמֵי הִפְרִישׁ קָרְבָּן וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאַשְׁכְּחַן נָמֵי קְדֻשַּׁת דָּמִים אע"ג דְּלָא הָוֵי דִּחוּי מֵעִיקָּרָא כְּגוֹן הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ וְיָלְדָה זָכָר וְהָוֵי קְדֻשַּׁת דָּמִים דְּאֵין פֶּסַח בָּא מִנְּקֵבָה וְלָא הָוֵי דִּחוּי מֵעִיקָּרָא שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד רָאוּי לְהַקְרִיב וְיֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסִינַן ס"מ קְדֻשַּׁת דָּמִים מַלְחָה וּמְפָרֵשׁ לוֹהֶה תְּמוּרָתָהּ מִלִּקָּרֵב מִדְּקָתָנֵי וּתְמוּרָתָהּ כַּיּוֹצֵא בָּהּ וְלָא נְהִירָא דְּהָא בִּכְרִיתוֹת (דַּף כח.) גַּבֵּי מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן לְכִבְשָׂתוֹ וְהֶעֱנִי הוֹאִיל וְנִדְחָה יִדָּחֶה גָּרְסִינַן נָמֵי ס"מ תְּלָת כְּמוֹ בִּשְׁמַעְתִּין וְהָתָם ע"כ אֵין לְפָרֵשׁ קְדֻשַּׁת דָּמִים מַלְחָה הַתְּמוּרָה דְּאֵין תְּמוּרָה בְּעוֹפוֹת אֶלָּא ע"כ הַיְנוּ קְלוּשָׁה וְאֵינָהּ קְרֵבָה וא"ת לָמָּה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן לְאַשְׁמוּעִינַן הָנֵי תְּלָת מִילֵּי הָא שָׁמְעִינַן לֵהּ בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה טָמֵא (פְּסָחִים דַּף נח.) וְיֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּכְרִיתוֹת (שָׁם) דִּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְרַבָּנָן מַיְיתֵי דִּבְרֵי הָאָמוֹרָאִים וְיֵשׁ לִתְמוֹהַּ אַמַּאי לָא פָּרִיךְ עֲלָהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן כִּי הֵיכִי דְּפָרִיךְ בְּסוֹף כְּרִיתוֹת (שָׁם) עֲלָהּ דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן לְכִבְשָׂתוֹ וְהֶעֱנִי הוֹאִיל וְנִדְחָה יִדָּחֶה דְּפָרִיךְ עֲלָהּ מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵהַהִיא דְּאָמַר הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה [לְפִסְחוֹ קוֹדֶם הַפֶּסַח תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ פֶּסַח] יָלְדָה זָכָר יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר [וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח] וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב פֶּסַח וְעוֹד אַדִּפְרֵךְ עֲלָהּ מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן לְסַיּוּעֵהּ עֲלָהּ מִדְּרַבָּנָן דְּקָאָמְרֵי בְּרֵישָׁא יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְעוֹד כֵּיוָן דְּפָרִיךְ מִיחִידָאָה אַדִּפְרֵךְ מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּבְרַיְיתָא לִפְרֵךְ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמַתְנִי' דִּתְמוּרָה דִּתְנַן פֶּרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף יח:) גַּבֵּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וְיָלְדָה זָכָר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה וְיֵשׁ לוֹמַר הַיְנוּ טַעְמָא דְּפָרִיךְ מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דִּבְהַהִיא אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ דְּעַד כָּאן לָא פְּלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ אֶלָּא בְּדָבָר דְּשַׁיָּיךְ בֵּיהּ קְדֻשַּׁת דָּמִים סָבְרֵי מִנּוֹ דְּנָחֲתָא בֵּיהּ קְדֻשַּׁת דָּמִים נָחֲתָא בֵּיהּ נָמֵי קְדֻשַּׁת הַגּוּף וּקְדֻשַּׁת הַגּוּף לָא הָוֵי שֶׁהֲרֵי אֵין פֶּסַח בָּא מִן הַנְּקֵבָה אֲבָל גַּבֵּי קֵן אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ שֶׁהֲרֵי אֵין קְדֻשַּׁת דָּמִים חָלָה בְּעוֹפוֹת וּלְמִלְּתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּהָכָא לָא מָצֵי לְאוֹתוּבֵי מִשּׁוּם דַּהֲוָה כִּי הַהוּא דְּהַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ וְאִי הֲוָה מוֹתֵיב מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲוָה אֲמִינָא לְסַיּוּעֵיהּ מִדְּרַבָּנָן וּמִמִּלְּתָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר נָמֵי לָא מָצֵי לְאוֹתְבֵהּ מִשּׁוּם דַּהֲוָה יְחִידָאָה:

חֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה וְחֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי לֹא יוֹעִיל וְהָא לֹא אָמַר לְעֵיל דְּלָא פָּשְׁטוּ קִדּוּשִׁין בְּכֻלָּהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא דַּעַת אַחֶרֶת וְאֵינָהּ מִתְרַצָּה אֶלָּא לָמָּה שֶׁשּׁוֹמַעַת אֲבָל אִם הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתְרַצָּה בְּכֻלָּהּ פָּשְׁטוּ קִדּוּשִׁין בְּכֻלָּהּ וְהָכָא נָמֵי גַּלֵּי דַּעְתָּהּ שֶׁמִּתְרַצָּה בְּכֻלָּהּ וְי"ל דְּאִי הָוֵי מַיְירֵי דְּאָמַר לָהּ בִּלְשׁוֹן קִדּוּשִׁין אִין ה"נ דְּהָווּ פָּשְׁטוּ קִדּוּשִׁין בְּכֻלָּהּ אֲבָל הָכָא אַיְירֵי דְּאָמַר לָהּ הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי אוֹ בְּאַחַד מֵהָנֵי לְשׁוֹנֵי דִּלְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ו.): **חֶצְיֵיךְ** בִּפְרוּטָה הַיּוֹם וְחֶצְיֵיךְ בִּפְרוּטָה לְמָחָר כָּךְ אָמַר לָהּ בְּפַעַם אַחַת: **שְׁתֵּי** בְנוֹתֶיךָ לִשְׁנֵי בָנַי אוֹמֵר ר"י דְּמַיְירֵי בְּבָנוֹת קְטַנּוֹת דִּקְדּוּשִׁין דְּאָב נִינְהוּ דְּאִי בִּגְדוֹלוֹת וְאָב מְקַבֵּל קִדּוּשִׁין בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת פְּשִׁיטָא דְּבָעֵי פְּרוּטָה לְכָל אַחַת דְּשָׁלִיחַ לֹא עָדִיף מִמְּשַׁלְּחוֹ דְּבָתַר נוֹתֵן דְּקָאָמַר לָאו דַּוְקָא שֶׁהֲרֵי הַנּוֹתֵן ע"כ בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת בָּנָיו הוּא בָּא וְאִי בָּתַר נוֹתֵן אָזְלִינַן הָוֵי בָּעֵי שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת כְּאִלּוּ הַבָּנִים בְּעַצְמָם מְקַדְּשִׁין אֲבָל הַבַּעְיָא הִיא אִי בָּתַר מְקַבֵּל אָזְלִינַן לְגַמְרֵי דְּשֶׁמָּא אֵין לָחוּשׁ אֶלָּא שֶׁיְּקַבֵּל הַמְקַבֵּל שָׁוֶה פְּרוּטָה וְנ"ל שֶׁבֵּרֵר לְאֵיזֶה מֵהֶם כְּגוֹן רָחֵל לִרְאוּבֵן וְלֵאָה לְשִׁמְעוֹן דְּאל"כ הָוֵי קִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבִיאָה: **בִּתְּךָ** וּפָרָתְךָ בִּפְרוּטָה כֵּיוָן דְּפָרָה אֵין נִקְנֵית בְּכֶסֶף שֶׁאֵינָהּ לְהוּ בָּתַר בִּתּוֹ וַהֲדַר בָּעֵי בִּתְּךָ וְקַרְקָעֲךָ דְּקַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף: **וְרַב יוֹסֵף אָמַר צְרִיכִי שׁוּמָא** קוֹדֶם קִדּוּשִׁין קָאָמַר כִּדְפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס וְתֵימַהּ דִּלְקַמָּן פ"ב (קִדּוּשִׁין דַּף מח.) תַּנְיָא גַּבֵּי הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטַר חוֹב וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שָׁמִין אֶת הַנְּיָר אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת וּמַשְׁמַע שָׁמִין אֶת הַנְּיָר אַחַר קִדּוּשִׁין וְאע"ג דְּמִתְּחִלָּה שׁוּמַת הַנְּיָר לֹא הָיְתָה יְדוּעָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלְלִישָּׁנָא דְּאָמַר בְּכֹל דְּהוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי אַיְירֵי דְּאָמַר לָהּ כֹּל דְּהוּ וּלְלִישָּׁנָא דִּבְכָל דְּהוּ נָמֵי פְּלִיגֵי הָכִי קָאָמַר וְאִם רוֹצֶה לְקַדְּשָׁהּ בִּשְׁטָר שָׁמִין אֶת הַנְּיָר מִתְּחִלָּה אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת כְּלוֹמַר אִם שָׁמוּהוּ תְּחִלָּה לְאַפּוֹקֵי מִמַּ"ד מְקֻדֶּשֶׁת אע"פ שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מִטַּעַם שְׁטָר:

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פג' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ז:

ב מיי' פג' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ז:

ג מיי' פג' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ז:

ד מיי' פז' מהל' אישות הל' יח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' א:

מסורת הש"ס

א כריתות כח.

ב זבחים יב.

גליון הש"ס

גמ' בתר נותן ומקבל. עיין ב"מ צז ע"א:

אַף שָׁוֶה כֶּסֶף נָמֵי דְּקִיץ. אָמַר רַב יוֹסֵף: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּתַנְיָא: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" – בְּכֶסֶף הוּא נִקְנֶה, וְאֵינוֹ נִקְנֶה בִּתְבוּאָה וְכֵלִים. [אב]הַאי תְּבוּאָה וְכֵלִים הֵיכִי דָמֵי? אִילֵימָא דְּלָא מַקְנוּ בְּהוּ כְּלָל, "יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא – לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף; וְאִי דְּלֵית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, מַאי אִירְיָא תְּבוּאָה וְכֵלִים, אֲפִילוּ כֶּסֶף נָמֵי! אֶלָּא לָאו דְּאִית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְכֵיוָן דְּלָא קַיְיצִי לָא? (א)וְאִידָּךְ, הָכִי קָאָמַר: בְּתוֹרַת כֶּסֶף הוּא נִקְנֶה, וְאֵין נִקְנֶה בְּתוֹרַת תְּבוּאָה וְכֵלִים, וּמַאי נִינְהוּ – חֲלִיפִין. וּלְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר: פֵּירוֹת לָא עָבְדֵי חֲלִיפִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא, לְעוֹלָם דְּלֵית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה. וּדְקָאָמְרַתְּ "מַאי אִירְיָא תְּבוּאָה, וְכֵלִים אֲפִילוּ כֶּסֶף נָמֵי!", לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: (ב)לָא מִיבַּעְיָא כֶּסֶף, דְּאִי אִית בֵּיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – אִין, אִי לָא – לָא, אֲבָל תְּבוּאָה וְכֵלִים, אֵימָא מִדְּמִקָּרְבָא הֲנָאתַיְיהוּ, גָּמַר וּמַקְנֵי נַפְשֵׁיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. (ג)אָמַר רַב יוֹסֵף: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּתַנְיָא: "עֵגֶל זֶה לְפִדְיוֹן בְּנִי", "טַלִּית זוֹ לְפִדְיוֹן בְּנִי" – לֹא אָמַר כְּלוּם. "עֵגֶל זֶה בְּחָמֵשׁ סְלָעִים לְפִדְיוֹן בְּנִי", "טַלִּית זוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים לְפִדְיוֹן בְּנִי" – בְּנוֹ פָּדוּי. הַאי פִּדְיוֹן, הֵיכִי דָמֵי? אִילֵימָא דְּלָא שָׁוֵי, כֹּל כְּמִינֵּיהּ? אֶלָּא לָאו אַף עַל גַּב דְּשָׁוֵי, וְכֵיוָן דְּלָא קַיְיצִי – לָא? [ג]לָא, לְעוֹלָם דְּלָא שָׁוֵי, וּכְגוֹן דְּקַבֵּיל כֹּהֵן עִילָּוֵיהּ. כִּי הָא דְּרַב כָּהֲנָא שָׁקֵיל סוּדָרָא מִבֵּי פִּדְיוֹן הַבֵּן, אָמַר (לֵיהּ): לְדִידִי חֲזֵי לִי חָמֵשׁ סְלָעִים. אָמַר רַב אָשֵׁי: לָא אֲמַרַן אֶלָּא כְּגוֹן רַב כָּהֲנָא, דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא וּמִבְּעֵי לֵיהּ סוּדָרָא אַרֵישֵׁיהּ, אֲבָל כּוּלֵּי עָלְמָא – לָא. כִּי הָא דְּמָר בַּר רַב אָשֵׁי זְבַן סוּדָרָא מֵאִימֵּיהּ דְּרַבָּא מִקּוּבֵּי שָׁוֵי עַשְׂרָה בִּתְלֵיסַר. [דה](ד)אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה", וְנָתַן לָהּ דִּינָר – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיַשְׁלִים. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּאָמַר לַהּ "מָנֶה" וְיָהֵב לַהּ דִּינָר, כְּמַאן דְּאָמַר לַהּ: "עַל מְנָת" דָּמֵי. [ו]וְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: כָּל הָאוֹמֵר "עַל מְנָת" כְּאוֹמֵר "מֵעַכְשָׁיו" דָּמֵי. [ז]מֵיתִיבִי: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה", וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וְרָצָה אֶחָד מֵהֶן לַחֲזוֹר אֲפִילּוּ בַּדִּינָר הָאַחֲרוֹן – הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. [ח]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאָמַר "בְּמָנֶה זֶה". הָא מִדְּסֵיפָא "בְּמָנֶה זֶה", רֵישָׁא בְּמָנֶה סְתָם, [ט]דְּקָא תָנֵי סֵיפָא: אָמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה זֶה" וְנִמְצָא מָנֶה חָסֵר דִּינָר, אוֹ דִּינָר שֶׁל נְחֹשֶׁת – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. דִּינָר רַע – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיַחְלִיף. [י]לָא, רֵישָׁא וְסֵיפָא דְּאָמַר "בְּמָנֶה זֶה", וּפָרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ: רָצָה אֶחָד מֵהֶן לַחֲזוֹר, אֲפִילּוּ בְּדִינָר הָאַחֲרוֹן – הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. כֵּיצַד – כְּגוֹן דְּאָמַר לַהּ "בְּמָנֶה זוֹ". (ה)וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רֵישָׁא בְּמָנֶה סְתָם, הַשְׁתָּא בְּמָנֶה סְתָם לָא הָווּ קִידּוּשֵׁי, "בְּמָנֶה זֶה" מִיבַּעְיָא? אִי מִשּׁוּם הָא לָא אִירְיָא – תְּנָא סֵיפָא לְגַלּוֹיֵי רֵישָׁא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר רֵישָׁא "בְּמָנֶה זֶה", אֲבָל בְּמָנֶה סְתָם הָווּ קִידּוּשִׁין, תְּנָא סֵיפָא "בְּמָנֶה זֶה", מִכְּלָל דְּרֵישָׁא בְּמָנֶה סְתָם, וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא הָווּ קִידּוּשִׁין. רַב אָשֵׁי אָמַר: מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ שָׁאנֵי, דְּדַעְתַּהּ אַכּוּלֵּיהּ. הַאי דִּינָר שֶׁל נְחֹשֶׁת, הֵיכִי דָמֵי? אִי דְּיָדְעָה בֵּיהּ – הָא סְבָרָה וְקַבְּלָה! לָא צְרִיכָא, דְּיַהֲבֵיהּ נִיהֲלַיהּ בְּלֵילְיָא, אִי נָמֵי דְּאִשְׁתְּכַח לֵיהּ בֵּינֵי זוּזֵי. [יא]הַאי דִּינָר רַע הֵיכִי דָמֵי? אִי דְּלָא נָפֵיק – הַיְינוּ דִּינָר שֶׁל נְחֹשֶׁת! אָמַר רַב פָּפָּא: כְּגוֹן דְּנָפֵיק עַל יְדֵי הַדְּחָק. [יב]אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר לַהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה", וְהִנִּיחַ לָהּ מַשְׁכּוֹן עֲלֵיהֶ[ם] – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,

מָנֶה

מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ בְּעֶבֶד עִבְרִי כְּתִיב: יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ יָשִׁיב קְרָא יַתִּירָא הוּא דְּמָנֵי לְמִכְתַּב לְפִיהֶן גְּאֻלָּתוֹ לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף לְעִנְיַן פִּדְיוֹן וְכֵיוָן דְּמִיפְּרוּק בֵּיהּ אִקְנוּיֵי נָמֵי מַקְנֶה בֵּיהּ דִּכְתִיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: וְכֵיוָן דְּלָא קָיֵיץ לָא וְה"ק וְאֵינוֹ נִקְנֶה בִּתְבוּאָה וְכֵלִים אֶלָּא א"כ קָצַץ דָּמֶיהָ: בְּתוֹרַת כֶּסֶף וְכוּ' בְּתוֹרַת דָּמִים הוּא נִקְנֶה בֵּין שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו כֶּסֶף בֵּין שָׁוֶה כֶּסֶף בְּתוֹרַת דָּמִים אַקְנוּ וְלֹא בְּתוֹרַת חֲלִיפִין שֶׁדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת חֲלִיפִין בִּתְבוּאָה וְכֵלִים כֵּלִים שֶׁנֶּאֱמַר (רוּת ד':ז') שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וּתְבוּאָה נָמֵי דִּכְתִיב (שָׁם) כָּל דָּבָר: וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַזָּהָב פֵּירֵי לָא עָבְדֵי חֲלִיפִין אִם נָתַן תְּבוּאָה בְּתוֹרַת חֲלִיפִין כְּמוֹ סוּדָר לִקְנוֹת בָּהֶן שָׂדֶה אוֹ שׁוּם דָּבָר בַּחֲלִיפִין לֹא קָנוּ וְהַאי כָּל דָּבָר מְפָרֵשׁ לֵיהּ דְּהַכֹּל נִקְנֶה בְּמִנְעָל הַשְׁתָּא לֵיכָּא לְמֵימַר תּוֹרַת תְּבוּאָה וְכֵלִים הַיְנוּ חֲלִיפִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר: אֶלָּא לְעוֹלָם וְאֵינוֹ נִקְנֶה בִּתְבוּאָה וְכֵלִים דְּקָאָמַר בִּדְלֵית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה: מְקָרְבָא הֲנָאתַיְיהוּ מְזֻמָּנִין לֵהָנוֹת מֵהֶם: לְפִדְיוֹן בְּנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבְּכוֹר דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"ח:ט"ו-ט"ז) וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים: לֹא אָמַר כְּלוּם אַפֵּי' נְתָנוֹ לַכֹּהֵן: כָּל כְּמִינֵּיהּ כִּי אָמַר בְּחָמֵשׁ סְלָעִים בִּתְמִיהַ: דְּשָׁוֵי וְאַפֵּי' הָכִי קָתָנֵי רֵישָׁא לֹא אָמַר כְּלוּם הוֹאִיל וְלֹא שָׁמוֹ: לְדִידִי שָׁוֵי לִי אֲנִי שָׂם אוֹתוֹ לְעַצְמִי וַאֲקַבְּלוֹ בְּכָךְ: דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא וְלָא אָזֵל בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ: מַקּוּבֵי שֵׁם מָקוֹם: וְנָתַן לָהּ דִּינָר מִיָּד מְקֻדֶּשֶׁת דְּקִבְּלָה לֵיהּ לְשֵׁם קִדּוּשִׁין וְע"מ שֶׁיַּשְׁלִים תְּנָאוֹ: הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין חָלִין עַד שֶׁתְּקַבֵּל אֶת כֻּלּוֹ וְאַתְּ אָמַרְתְּ מְקֻדֶּשֶׁת: בְּמָנֶה זוֹ דְּלַדַעְתָּהּ אַכֻּלָּהּ: דִּינָר רַע לְקַמָּן מְפָרֵשׁ: כֵּיצַד דְּאָמַר בְּמָנֶה זוֹ וְנִמְצָא חָסֵר דִּינָר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר רָצָה אֶחָד לַחֲזוֹר הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ: מִסְתַּבְּרָא דִּפְרוּשֵׁי מְפָרֵשׁ: הַשְׁתָּא בְּמָנֶה סְתָם תְּנָא לֵיהּ דִּיכוֹלִים לַחֲזוֹר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קִבְּלָה אֶת כֻּלָּהּ: בְּמָנֶה זוֹ וְנִמְצָא חָסֵר דְּהַשְׁתָּא לֹא קִבְּלָה כֻּלָּהּ מִבְּעֵי' דְּמָנֵי הָדְרָא: מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ שָׁאנֵי וְאַע"ג דְּאָמַר בְּמָנֶה סְתָם כֵּיוָן דַּחֲזִיתֵהּ מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ דַּעְתָּהּ אַכֻּלָּהּ אֲבָל כִּי לֹא נָתַן לָהּ אֶלָּא דִּינָר וְקִבִּילְתֵּהּ וַדַּאי לְשֵׁם קִדּוּשִׁין קִבִּילְתֵּהּ וְעַל מְנַת שֶׁיַּשְׁלִים: דְּאִשְׁתְּכַח בֵּינֵי זוּזֵי וְלֹא הִכִּירָה בּוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁהָיָה מְעֹרָב בֵּינֵיהֶם: הַיְנוּ דִּינָר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְאַמַּאי מְקֻדֶּשֶׁת:

אַף שָׁוֶה כֶּסֶף דְּקִיץ הָא דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יב.) הָהוּא גַּבְרָא דְּקַדֵּשׁ בְּזוּזָא דְּאַחוּרְדִּי יָתֵב רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא וְקָא מְעַיֵּין בֵּיהּ אִי אִית בֵּיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה אִין אִי לָא לָא לִכְאוֹרָה דּוֹמֶה דְּלָא כְּרַב יוֹסֵף: **וּמַאי** נִיהוּ חֲלִיפִין אֵין עֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין וְלֹא קוֹנֶה עַצְמוֹ בַּחֲלִיפִין דְּמָה שֶׁהוּא קוֹנֶה בְּכֶסֶף נָפְקָא לָן מֵהַאי קְרָא דְּמִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יד:) אֲבָל עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. כִּדְתָנֵי בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין (דַּף לט:) גַּבֵּי שֶׁקַּל מָאתָא וּשְׁדָא בֵּיהּ אָמַר לָהּ קְנֵי הַאי וּקְנֵה נַפְשָׁךְ וּמַשְׁמַע מִשּׁוּם דַּהֲוָיָא לֵהּ כֵּלָיו שֶׁל מַקְנֶה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם אֲבָל בְּכֵלָיו שֶׁל קוֹנֶה קָנְתָה וּמִתּוֹרַת חֲלִיפִין מַשְׁמַע וְלֹא בְּתוֹרַת כֶּסֶף וְכָךְ פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל שָׁם: **מְנָא** אָמֵינָא לַהּ דְּתַנְיָא עֵגֶל זֶה לְלִשְּׁנָא קַמָּא מַיְתֵי רְאָיָה: **רַב** כָּהֲנָא שְׁקַל סוּדָרָא בְּפִדְיוֹן הַבֵּן מַשְׁמַע הָכָא דְּרַב כָּהֲנָא הָיָה כֹּהֵן וְתֵימַהּ דִּבְסוֹף אֵלּוּ עוֹבְרִין (פְּסָחִים דַּף מט.) מַשְׁמַע דְּלָא הָיָה כֹּהֵן דְּקָאָמַר אִי לָאו דִּנְסִיבִי כַּהֲנְתָּא לָא גָּלַאי וְי"ל דִּתְרֵי רַב כָּהֲנָא הֲווּ אִי נָמֵי י"ל דִּבִשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ הָיָה לוֹקֵחַ כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק הַזְּרוֹעַ (חֻלִּין דַּף קלב.) רַב כָּהֲנָא אָכַל בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ: **אֲבָל** כּוּלֵּי עָלְמָא לָא וְא"ת מַאי טַעְמָא דְּלָא מְהַנֵּי מִי גָּרַע מִמַּתָּנָה ע"מ לְהַחֲזִיר דְּאָמְרִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ו:) דִּשְׁמָהּ מַתָּנָה וְי"ל דְּאִין הָכִי נָמֵי דְּמִגְרַע גָּרַע דְּהָתָם אִיכָּא דָּבָר חָשׁוּב דַּהֲוֵי מַתָּנָה אַע"פ שֶׁנָּתַן ע"מ לְהַחֲזִיר אֲבָל הָכָא גַּבֵּי פִּדְיוֹן לֹא הָיָה שָׁוֶה אוֹתוֹ סוּדָר חָמֵשׁ סְלָעִים וּמִתְּחִלָּה כְּשֶׁנָּתַן לוֹ לֹא יָצָא יְדֵי נְתִינָה: **הַשְׁתָּא** בְּמָנֶה סְתָם לָא הָווּ קִדּוּשִׁין בְּמָנֶה זוֹ מִבַּעְיָא וְא"ת דִּלְמָא הָא קמ"ל דִּבְמָנֶה זוֹ אַע"ג דְּלָא חָזְרָה בָּהּ לָא הָוֵי קִדּוּשִׁין כֵּיוָן שֶׁנִּמְצָא חָסֵר וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמֵרֵישָׁא שָׁמְעַת מִינָּהּ כֵּיוָן דִּבְמָנֶה סְתָם יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ וְלָא אָמְרִינַן יַשְׁלִים אַלְמָא לֹא חָלוּ הַקִּדּוּשִׁין כְּלָל עַל שֶׁיַּשְׁלִים הָכִי נָמֵי כִּי אָמַר לָהּ בְּמָנֶה זוֹ וְנִמְצָא חָסֵר לֹא חָלוּ הַקִּדּוּשִׁין וְאַף הַהַשְׁלָמָה לָא מְהַנְּיָא שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ לְהַשְׁלָמָתוֹ אֶלָּא לְמָנֶה שֶׁאָמַר לָהּ וַהֲרֵי הוּא חָסֵר:

מסורת הש"ס

א לקמן כח:
ב לקמן מו.
ג תוספתא בכורות
ד לקמן מז.
ה בבא מציעא ק.; גיטין מב.; בבא קמא צח:; חולין צח.

גליון הש"ס

גמ' מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה. ע"ל יד ע"ב תד"ה מוכר עצמו:

תורה אור השלם

אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ [ויקרא כה, נא]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' עבדים הל' א:
ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' ח:
ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ז, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ה:
ד מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
ה מיי' פו' מהל' אישות הל' יז:
ו מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' ח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ג:
ז מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
ח מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
ט מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
י מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
יא מיי' פז' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ז:
יב מיי' פה' מהל' אישות הל' כג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ו:

א(א)מָנֶה אֵין כָּאן – מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן. אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: קִידְּשָׁהּ בְּמַשְׁכּוֹן מְקוּדֶּשֶׁת! הָתָם בְּמַשְׁכּוֹן דַּאֲחֵרִים וְכִדְרַבִּי יִצְחָק. ב(ב)דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן – שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה" – אִם אֵינוֹ קוֹנֶה, צְדָקָה מִנַּיִן? מִכָּאן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן. בְּנֵי רַב הוּנָא בַּר אָבִין זְבוּן הָהִיא אַמְתָּא בִּפְרִיטֵי, לָא הֲווֹ בַּהֲדַיְיהוּ, אוֹתִיבוּ נִסְכָּא עֲלֵיהּ. לְסוֹף אִייַּקַּר אַמְתָּא. אֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמֵּי, אֲמַר לְהוּ: פְּרִיטֵי אֵין כָּאן, נִסְכָּא אֵין כָּאן. [ג]תָּנוּ רַבָּנַן: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה", נְטָלַתּוּ וּזְרָקַתּוּ לַיָּם אוֹ לָאוּר אוֹ לְכָל דָּבָר הָאָבֵד – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הָא שְׁדֵיתִינְהוּ קַמֵּיהּ – הָווּ קִידּוּשִׁין? הָא קָאָמְרָה לֵיהּ: שְׁקֵיל, לָא בָּעֵינָא! [ד]לָא מִיבַּעְיָא קָא אָמַר: לָא מִיבַּעְיָא שְׁדֵיתִינְהוּ קַמֵּיהּ דְּלָא הָווּ קִידּוּשִׁין, אֲבָל זְרָקַתּוּ לַיָּם אוֹ לָאוּר אֵימָא כֵּיוָן דְּמִיחַיְּיבָא בְּהוּ, קַדּוּשֵׁי קַדִּישׁ נַפְשָׁהּ, וְהָא דְּקָא עָבְדָא הָכִי, סָבְרָא: אֶיבְדְּקֵיהּ לְהַאי גַּבְרָא אִי רַתְחָנָא הוּא אוֹ לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. [ה]תָּנוּ רַבָּנַן: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" – "תְּנֵם, לְאַבָּא וּלְאָבִיךְ" – אֵינָהּ "מְקוּדֶּשֶׁת. "עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּם לִי" – מְקוּדֶּשֶׁת. תְּנָא אַבָּא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּרֵישָׁא, תְּנָא אָבִיךְ לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּסֵיפָא. "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" – "תְּנֵם לִפְלוֹנִי" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלֵם לִי" – מְקוּדֶּשֶׁת. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן "אַבָּא וְאָבִיךְ", הָתָם הוּא דְּכִי אָמְרָה "עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּם לִי" – הָווּ קִידּוּשִׁין, דְּסָמְכָה דַּעְתַּהּ עִילָּ[וֹ]יְהוּ, סָבְרָה: עָבְדִין לִי שְׁלִיחוּתַאי. אֲבָל פְּלוֹנִי – לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינַן פְּלוֹנִי, הָכָא הוּא דְּכִי אַמְרַהּ "תְּנֵם לִפְלוֹנִי" – לָא הָווּ קִידּוּשֵׁי, דְּלָא מְקָרְבָא דַּעְתַּהּ לְגַבֵּיהּ לְמִיתְבֵהּ לֵיהּ בְּמַתָּנָה, אֲבָל "אַבָּא וְאָבִיךְ", דִּמְקָרְבָא דַּעְתַּהּ לְגַבַּיְיהוּ, אֵימָא בְּמַתָּנָה יַהֲבִיתֵיהּ נִיהֲלַיְיהוּ, צְרִיכָא. [ו]תָּנוּ רַבָּנַן: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" – "תְּנֵם עַל גַּבֵּי סֶלַע" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה סֶלַע שֶׁלָּהּ – מְקוּדֶּשֶׁת. בָּעֵי רַב בִּיבִי: סֶלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם, מַהוּ? תֵּיקוּ. [ז]"הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכִכָּר" – "תְּנֵהוּ לְכֶלֶב" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה כֶּלֶב שֶׁלָּהּ – מְקוּדֶּשֶׁת. בָּעֵי רַב מָרִי: כֶּלֶב רָץ אַחֲרֶיהָ, מַהוּ? בְּהָהוּא הֲנָאָה דְּקָא מַצְּלָה נַפְשָׁהּ מִינֵּיהּ גָּמְרָה וּמַקְנְיָא לֵיהּ נַפְשָׁהּ, אוֹ דִּלְמָא מָצֵי אָמְרָה לֵיהּ: "מִדְּאוֹרָיְיתָא חִיּוּבֵי מְחַיְּיבַתְּ לְאַצּוֹלַן"? תֵּיקוּ. [ח]"הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכִכָּר" – "תְּנֵהוּ לְעָנִי" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, אֲפִילּוּ עָנִי הַסָּמוּךְ עָלֶיהָ. מַאי טַעְמָא? אָמְרָה לֵיהּ: כִּי הֵיכִי דְּמִחַיַּיבְנָא בֵּיהּ אֲנָא, הָכִי מְחַיְּיבַתְּ בֵּיהּ אַתְּ. הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא מְזַבֵּין

חוּמְרֵי

מָנֶה אֵין כָּאן הִלְכָּךְ מַשְׁכּוֹן אֵינוֹ שָׁוֶה (כָּאן) כְּלוּם שֶׁאֵין הַמַּשְׁכּוֹן מַתָּנָה: **בְּמַשְׁכּוֹן דַּאֲחֵרִים** שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ וְקִדְּשָׁהּ בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו הִלְכָּךְ מְקֻדֶּשֶׁת שֶׁהַמַּשְׁכּוֹן עַצְמוֹ קָנוּי לָהּ: **בִּפְרִיטֵי** עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרוּטוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת: **נִסְכָּא** חֲתִיכָה שֶׁל כֶּסֶף: **פְּרִיטֵי אֵין כָּאן** שֶׁהִתְנוּ עָלֶיהָ הִלְכָּךְ נִסְכָּא שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן לִהְיוֹת בִּמְקוֹמוֹ לִקְנוֹת שֶׁאִם נָתְנוּ הַפְּרוּטוֹת הָיְתָה קְנוּיָה לָהֶם דְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף: **נְטָלַתּוּ** וּזְרָקַתּוּ לַיָּם בְּפָנָיו לוֹמַר אֵינִי רוֹצָה: **הָא שְׁדִיתִינְהוּ** קַמֵּיהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ אָבוּד הָווּ קִדּוּשִׁין בִּתְמִיהַ: **מִדְּמִחַיְּבָא** בֵּיהּ לְשַׁלּוּמֵי גָּמְרָה וְקִדְּשָׁה נַפְשָׁהּ וּלְפִי שֶׁהוּא שֶׁלָּהּ זְרָקַתּוּ לְנַסּוֹת אֶת זֶה אִם הוּא רַגְזָן: **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לִתֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְאֶקַּדֵּשׁ לְךָ דְּהָתָם אִיהִי קָאָמְרָה לֵיהּ מֵעִקָּרָא אֲבָל כָּאן מְשַׁטָּה הִיא בּוֹ כְּלוֹמַר תֵּן מְעוֹתֶיךָ לַאֲחֵרִים: **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּרֵישָׁא** דְּאַף עַל גַּב דְּאָבִיהָ הוּא לֹא גָּמְרָה וְקִדְּשָׁה נַפְשָׁהּ: **כֹּחַ דְּסֵיפָא** דְּאָמַר מְקֻדֶּשֶׁת לאע"ג דְּלָא קָרוֹב שֶׁלָּהּ הוּא: **סָמְכָה** עָלֶיהָ דַּעֲבִיד שְׁלִיחוּתָהּ וְכִי מְקַבֵּל לְהוּ הָוֵה שְׁלוּחָהּ וּמְקַדְּשָׁהּ: **וְאִם הָיָה סֶלַע** שֶׁלָּהּ מְקֻדֶּשֶׁת שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁמְּקַבַּלְתּוֹ: **רָץ אַחֲרֶיהָ** לְנָשְׁכָהּ:

מָנֶה אֵין כָּאן מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן פֵּי' וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וְהַכֶּסֶף אֵינוֹ בְּעַיִן הֵיאַךְ יִקְנֶה שֶׁאֵין הַמַּשְׁכּוֹן תַּחַת הַכֶּסֶף כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בְּיַד הָאִשָּׁה וְאַף אִי אָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמַשְׁכּוֹן זֶה וְהַמַּשְׁכּוֹן יִהְיֶה שֶׁלָּךְ פְּשִׁיטָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת וּכְמוֹ כֵן אִם אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ אֶתֵּן לְךָ מָנֶה בְּמַתָּנָה וְהִנִּיחַ לוֹ מַשְׁכּוֹן עָלֶיהָ לֹא קָנָה הַמָּנֶה בִּמְשִׁיכַת הַמַּשְׁכּוֹן וְאֵין לְחַלֵּק בֵּין מַתָּנָה לְקִדּוּשִׁין וְרַבֵּינוּ חַיִּים כֹּהֵן בְּשֵׁם ר"ת אוֹמֵר שֶׁאִם אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֶתֵּן לְךָ מָנֶה בְּמַתָּנָה וְהֵילָךְ מַשְׁכּוֹן עָלָיו וְאַל תַּחֲזִיר לִי הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ הַמָּנֶה דְּקָנָה וְאַף יָכוֹל לְעַכֵּב הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּנֶה וְתֵימַהּ מֵהָא דְּאָמַר בְּהַשּׂוֹכֵר אֶת הָאֻמָּנִין (ב"מ דַּף עה:) גַּבֵּי הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים לְהַעֲלוֹת פִּשְׁתָּן וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָבוּד מָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אָדָם וְחָזְרוּ בָּהֶן שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן אוֹ מַטְעָן וְקָאָמְרִינַן. עַל כַּמָּה שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן א"ר נַחְמָן עַל כְּדֵי שְׂכָרָן אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן עַל אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים זוּז הָתָם כְּשֶׁבָּאת אֲבֵילָה בְּיָדוֹ פֵּרוּשׁ שֶׁבָּאוּ כְּלֵי אֻמָּנוּת שֶׁל פּוֹעֵל לְיַד בַּעַל הַבַּיִת וְהַשְׁתָּא כִּי בָּאת אֲבֵילָה בְּיָדוֹ מַאי הָוֵי הָא מָנֶה אֵין כָּאן מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן וי"ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם גָּרְמוּ לוֹ הֶפְסֵד וְעוֹד שֶׁאֵין הָאֲבֵילָה בְּתוֹרַת מַשְׁכּוֹן אֶלָּא קְנוּיָה לוֹ לִשְׂכֹּר פּוֹעֲלִין וּכְשֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת שִׁדּוּכִין צָרִיךְ לִזָּהֵר בְּדָבָר יָפֶה שֶׁיֹּאמַר הֲרֵי אֲנִי מַקְנֶה לְךָ כָּךְ וְכָךְ בְּגוּף הַחֵפֶץ דְּאִם אָמַר אִם אֶחֱזֹר בִּי אֶתֵּן לְךָ כָּךְ וְכָךְ וְהֵא לְךָ מַשְׁכּוֹן מָנֶה אֵין כָּאן מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן וְשֶׁמָּא בְּשִׁדּוּכִין לָא אָמְרִינַן מָנֶה אֵין כָּאן מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן כֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁאֶחָד מֵהֶן חוֹזֵר בּוֹ הַשֵּׁנִי מִתְבַּיֵּשׁ בַּדָּבָר:

מַשְׁכּוֹן דַּאֲחֵרִים וְכִדְרַבִּי יִצְחָק אע"ג דְּרַבִּי יִצְחָק אַיְרֵי בְּמַשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ מִנֵּיהּ לְמֵימַר כֵּיוָן דְּבַעַל חוֹב קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה קִנְיָן גָּמוּר עַל שֶׁיִּפְדֶּה בִּשְׁעַת הַלְוָאָה נָמֵי חָיֵיס שִׁעְבּוּדֵיהּ לְחָשֵׁב מָמוֹן לְקַדֵּשׁ בּוֹ הָאִשָּׁה וְלִקְנוֹת בּוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וְכֵן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לז. וְשָׁם) בְּהַהִיא דְּאָמַר הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן אֵינוֹ מְשַׁמֵּט וּמְפָרֵשׁ הָתָם מִשּׁוּם דְּקָנֵי לֵיהּ כְּרַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי יִצְחָק הָוֵי שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ וְהַמַּלְוֶה מַשְׁמַע בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ כִּדְמַשְׁמַע סוֹף פֶּרֶק הָאֻמָּנִים (ב"מ פא: וְשָׁם) אֶלָּא ה"פ הָתָם כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ לְגַמְרֵי סְבָרָא הוּא דְּיִקְנֶה הוּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּט דַּחֲשִׁיב שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ וְדָרְשִׁינַן בְּסִפְרֵי (פ' רְאֵה) אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ וְלֹא שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ פֶּרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף לא: וְשָׁם) בְּהַהִיא דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל חֲמֵצוֹ אַחַר הַפֶּסַח עוֹבֵר לְרַבִּי מֵאִיר וּמְפָרֵשׁ הָתָם מִשּׁוּם דְּקָנֶה לֵיהּ כַּר' יִצְחָק וְכֵיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ כְּרַבִּי יִצְחָק שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ קָנֵי לֵיהּ נָמֵי לְעִנְיַן דְּקָרֵינַן לֵיהּ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה: **מִנַּיִן** לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן פֵּי' בַּקּוּנְטְ' בִּשְׁאָר דּוּכְתֵּי לְהִתְחַיֵּב בַּאֲנָסִין וְקָשֶׁה דְּהָא ר"מ וְר' יְהוּדָה פְּלִיגֵי בְּמַלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן אִי הָוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר אִי שׁוֹמֵר חִנָּם אֲבָל שׁוֹאֵל לָא הָוֵי וְאוֹקֵי גְּמָרָא ר"מ כַּר' יִצְחָק מַשְׁמַע דְּר' יִצְחָק לֹא אָמַר לְהִתְחַיֵּב בַּאֲנָסִין לְכָךְ נִרְאֶה לִי שֶׁקּוֹנֶה אֶת הַמַּשְׁכּוֹן לְהִתְחַיֵּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה: **צְדָקָה** מִנַּיִן וא"ת אִיכָּא צְדָקָה מִמָּה שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ לִשְׁכַּב עָלָיו וְי"ל דְּדַיֵּיק מִדִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ד:י"ג) וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָ וְאִי לָא הָוֵי קוֹנֶה לֵיהּ א"כ כְּשֶׁמְּבָרְכוֹ הֶעָנִי הָוֵי לֵיהּ רִבִּית דְּבָרִים וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּלָא מִקְרֵי צְדָקָה אֶלָּא הַנּוֹתֵן מִשֶּׁלּוֹ כְּמוֹ צַדֵּק מִשֶּׁלְּךָ וְתֵן לוֹ (ב"ב פח:): **תְּנֵם** לְאַבָּא אוֹ לְאָבִיךְ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְאִם תֹּאמַר הָא אָמְרִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ו:) תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְאֶתְקַדֵּשׁ אֲנִי לָךְ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם שֶׁהִתְחִילָה הִיא בַּדָּבָר אִכָּא לְמֵימַר דְּדַעְתָּהּ לְהִתְקַדֵּשׁ אֲבָל הָכָא שֶׁהוּא אָמַר לָהּ תְּחִלָּה הִתְקַדְּשִׁי לִי וְהִיא מְשִׁיבָה תְּנֵם לְמִי שֶׁתִּרְצֶה אִכָּא לְמֵימַר דְּאֵין דַּעְתָּהּ לְהִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא הִיא מְשַׁטָּה בּוֹ וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת: **תְּנֵם** לִפְלוֹנִי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וא"ת אַמַּאי קָתָנֵי לְעֵיל בַּבָּרַיְתָא אָבִיךְ לְאַבָּא וְלִפְלוֹנִי סַגְיָא וְאִיכָּא לְמֶעְבַּד כָּל הָנֵי צְרִיכוּתָא וְשֶׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר דְּאֵין לָחוּשׁ לְכָךְ כֵּיוָן דְּלָא תְּנָא אָבִיךְ בַּבָּרַיְתָא לְחוּדֵיהּ אִי נָמֵי י"ל דִּלְהָכִי תְּנָא אָבִיךְ וּפְלוֹנִי מִשּׁוּם דס"ל דְּלֶהֱוֵי מְקֻדֶּשֶׁת טְפֵי כְּשֶׁאָמְרָה תְּנֵם לִפְלוֹנִי מִכְּשֶׁאָמְרָה תְּנֵם לְאָבִיךְ דִּסְמִיכָה דַּעְתָּהּ טְפֵי כְּשֶׁיְּהֵא בְּיַד פְּלוֹנִי: **אִם** הָיָה סֶלַע שֶׁלָּהּ מְקֻדֶּשֶׁת פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דַּחֲצֵרָהּ קוֹנָה לָהּ וְלָא נְהִירָא דְּאִם כֵּן מַאי בָּעֵי סֶלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם מַהוּ פְּשִׁיטָא דְּאֵינָהּ קוֹנָה כֵּיוָן דְּהוּא חָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם כִּדְאָמְרִינַן פֶּרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף פד:) אָמַר רַבִּי יַנַּאי חָצֵר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין קוֹנִין זֶה מִזֶּה וּמוֹקֵי לָהּ בְּמוֹלֵד בְּתוֹךְ קֻפָּתוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ אֲבָל בְּמוֹלֵד עַל הַקַּרְקַע לֹא וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָכָא הַטַּעַם אֵין תָּלוּי בְּקִנְיַן חֲצֵרָהּ אֶלָּא כְּשֶׁהַסֶּלַע שֶׁלָּהּ סְמוּכָה דַּעְתָּהּ וּכְשֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ לֹא סְמוּכָה דַּעְתָּהּ וּבָעֵי כְּשֶׁהַסֶּלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם אִי סְמוּכָה דַּעְתָּהּ אוֹ לֹא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' אישות הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' יב:

ב מיי' פי' מהל' שכירות הל' א, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' עב סעי' ב:

ג מיי' פד' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' ז:

ד מיי' פד' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' ז:

ה מיי' פד' מהל' אישות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' ח:

ו מיי' פד' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' ט:

ז מיי' פד' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' יא:

ח מיי' פד' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' ל סעי' י:

מסורת הש"ס

א גיטין לז.

ב שבועות מד.

תורה אור השלם

הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ [דברים כד, יג]

לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ*(בכתר ארם צובה היה כתוב רֵעֶיךָ) אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, טז]

[א]חוּמְרֵי פְּתַכְיָיתָא. אֲתַאי הָהִיא אִיתְּתָא, אֲמַרָה לֵיהּ: "הַב לִי חַד שׁוֹכָא". אֲמַר לַהּ: "אִי יָהֲבִינָא לִיךְ מִיקַּדְּשַׁתְּ לִי"? אֲמַרָה לֵיהּ: "הַבָה מֵיהֲבָה". אָמַר רַב חָמָא: כֹּל "הַבָה מֵיהֲבָה" לָאו כְּלוּם הוּא. [ב]הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא שָׁתֵי חַמְרָא בְּחָנוּתָא. אֲתַאי הָהִיא אִיתְּתָא, אֲמַרָה לֵיהּ: "הַב לִי חַד כָּסָא". אֲמַר לַהּ: "אִי יָהֵיבְנָא לִיךְ מִיקַּדְּשַׁתְּ לִי"? אֲמַרָה לֵיהּ: "אַשְׁקוּיֵי אַשְׁקְיַין". אָמַר רַב חָמָא: כֹּל "אַשְׁקוּיֵי אַשְׁקְיַין" לָאו כְּלוּם הוּא. הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא שָׁדֵי תַּמְרֵי מִדִּקְלָא. אֲתַאי הָהִיא אִיתְּתָא, אֲמַרָה לֵיהּ: "שְׁדִי לִי תַּרְתֵּי"! אֲמַר לַהּ: "אִי שָׁדֵינָא לִיךְ מִיקַּדְּשַׁתְּ לִי"? אֲמַרָה לֵיהּ: "שְׁדִי מִישְׁדָּא". אָמַר רַב זְבִיד: כֹּל "שְׁדִי מִישְׁדָּא" לָאו כְּלוּם הוּא. [ג]אִיבַּעְיָא לְהוּ: "הַב", "אַשְׁקִי", "וּשְׁדִי", מַהוּ? – אָמַר רָבִינָא: מְקוּדֶּשֶׁת. רַב סָמָא בַּר רַקְתָּא אָמַר: תָּגָא דְּמַלְכָּא! אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְהִלְכְתָא: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְהִלְכְתָא: שִׁירָאֵי לָא צְרִיכֵי שׁוּמָא. וְהִלְכְתָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְהִלְכְתָא כְּרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן.

[ד(א)]תָּנוּ רַבָּנַן: בִּשְׁטָר כֵּיצַד? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, "בִּתְּךָ מְקוּדֶּשֶׁת לִי", "בִּתְּךָ מְאוֹרֶסֶת לִי", "בִּתְּךָ לִי לְאִינְתּוּ" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. מַתְקֵיף לַהּ רַבִּי זֵירָא בַּר מָמֵל: הָא לָא דָּמֵי הַאי שְׁטָרָא לִשְׁטַר זְבִינֵי! הָתָם, מוֹכֵר כּוֹתֵב לוֹ "שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ", הָכָא בַּעַל כּוֹתֵב "בִּתְּךָ מְקוּדֶּשֶׁת לִי"! אָמַר רָבָא: הָתָם מֵעִנְיָינָא דִּקְרָא וְהָכָא מֵעִנְיָינָא דִּקְרָא. הָתָם כְּתִיב "וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ" – בְּמוֹכֵר תְּלָה רַחֲמָנָא, הָכָא כְּתִיב "כִּי יִקַּח" – בְּבַעַל תְּלָה רַחֲמָנָא. הָתָם נָמֵי כְּתִיב "שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ"! קְרִי בֵּיהּ "יַקְנוּ". מַאי טַעְמָא קָרֵית בֵּיהּ "יַקְנוּ" – מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וּמָכַר", הָכִי נָמֵי קְרִי בֵּיהּ "כִּי יַקַּח", דִּכְתִיב "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה". אֶלָּא אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא נִינְהוּ וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנַן אַקְּרָאֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָתָם נָמֵי כְּתִיב "וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה". [ה]וְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, "בִּתְּךָ מְקוּדֶּשֶׁת לִי", "בִּתְּךָ מְאוֹרֶסֶת לִי", "בִּתְּךָ לִי לְאִינְתּוּ", בֵּין עַל יְדֵי אָבִיהָ בֵּין עַל יְדֵי עַצְמָהּ – מְקוּדֶּשֶׁת מִדַּעְתּוֹ, וְהוּא שֶׁלֹּא בָּגְרָה. [(ב)]כָּתַב לָהּ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי", "הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִינְתּוּ", "הֲרֵי אַתְּ מְאוֹרֶסֶת לִי" – מְקוּדֶּשֶׁת, בֵּין עַל יְדֵי אָבִיהָ, בֵּין עַל יְדֵי עַצְמָהּ, מִדַּעְתָּהּ, וְהוּא שֶׁבָּגְרָה. [(ג)]בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שְׁטַר אֵירוּסִין שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מַהוּ? הֲוָיוֹת לִיצִיאוֹת מַקְּשִׁינַן, מָה

יְצִיאָה

חוּמְרֵי בוטייני"ש שֶׁעוֹשִׂין שֶׁל בְּדִיל וְחוֹרְזִין הַרְבֵּה מֵהֶן בְּחוּט אֶחָד וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּמִין עֲנָק וְנוֹשְׂאִין בְּצַוָּארֵיהֶן לִמְכֹּר וְיֵשׁ גּוֹרְסִין פְּתַכְיָתָא וְהֵן שֶׁל זְכוּכִית כְּמִין טַבָּעוֹת דַּקִּים וְקוֹרִין אוֹתוֹ פורילי"ש וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ אוּשְׁטְנִית: חַד שׁוֹכָא מְלֹא חוּט הָעֲנָק: מִקַּדְּשַׁתְּ לִי בִּלְשׁוֹן שְׁאֵלָה: הַב אַשְׁקֵי וּשְׁדֵי דְּלָא כְּפַלְתֵּהּ לְדִיבּוּרָא: תָּגָא דְּמַלְכָּא בְּכֶתֶר הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּע: וְהִלְכְתָא כר"א דְּאָמַר (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ח.) הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה וְנָתַן לָהּ דִּינָר הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְיַשְׁלִים: כְּרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן דְּאָמַר לְעֵיל (שָׁם) מָנֶה אֵין כָּאן מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן: בִּתְּךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְהִיא בִּרְשׁוּת אָבִיהָ לְקַדְּשָׁהּ כְּגוֹן שֶׁלֹּא בָּגְרָה: לִשְׁטַר זְבִינֵי וּמִנַּלַן דְּכִי הַאי גַּוְנָא הָוֵי שְׁטָרָא: מַאי טַעְמָא קָרֵית בֵּהּ יַקְנוּ מִשּׁוּם דִּכְתִיב וּמָכַר בִּתְמִיהַ קְרִי בֵּהּ כִּי יַקַּח וְנֵימָא לַאֲבִי הַנַּעֲרָה קָאָמַר שֶׁיְּהֵא מַקִּיחָהּ לַבַּעַל וּמִשּׁוּם דִּכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי: הִלְכְתָא נִינְהוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי: הָתָם נָמֵי גַּבֵּי שְׁטַר זְבִינֵי כְּתִיב וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה אַלְמָא הַמּוֹכֵר נְתָנוֹ לַלּוֹקֵחַ דִּכְתִיב וָאֶקַּח וְלֹא כְּתִיב וָאֶתֵּן וְיִרְמְיָהוּ הָיָה קוֹנֶה אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד חֲנַמְאֵל אַלְמָא מוֹכֵר כּוֹתֵב שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ וְנוֹתֵן בְּיַד לוֹקֵחַ אֲבָל הָכָא כִּי יִקַּח כְּתִיב: בֵּין ע"י עַצְמָהּ שֶׁקִּבְּלָתָהּ הִיא מִדַּעְתּוֹ שֶׁל אָב: מִדַּעְתָּהּ שֶׁהִיא אָמְרָה לוֹ לְקַבֵּל וְהָא דִּבְעִינַן דַּעְתָּא דִּידָהּ וְהוּא שֶׁבָּגְרָה: שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם אִשָּׁה אַחֶרֶת וְנִמְלַךְ:

כָּל אַשְׁקֵי אַשְׁקוּיֵי כו'. הָנָךְ תְּלָת עוֹבְדֵי אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דִּבְשׁוּם דָּבָר אֵין מוֹעִיל לֹא בְּמִילֵּי דַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְלֹא בִּשְׁאָר מִילֵּי: הַב אַשְׁקֵי וּשְׁדֵי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וא"ת מִי גָּרַע מִתֵּן מָעוֹת לִפְלוֹנִי דִּמְקֻדֶּשֶׁת. כ"ש כְּשֶׁאוֹמֶרֶת תֵּן לִי וי"ל דְּשָׁאנֵי הָכָא דִּמְעִיקָּרָא הָיְתָה שׁוֹאֶלֶת שֶׁלֹּא בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין וּמִשּׁוּם הָכִי אִכָּא לְמֵימַר כְּשֶׁאוֹמֶרֶת הַב אַדַּעְתָּא דִּמְעִיקָּרָא קָאָמְרָה: וְהִלְכְתָא שִׁירָאֵי לֹא צָרִיךְ שׁוּמָא. וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לִפְסֹק כְּרַבָּה לְגַבֵּי רַב יוֹסֵף דְּהָא בְּבָבָא בָּתְרָא (דַּף קמג:) פָּסְקִינַן הִלְכְתָא כְּרַבָּה בַּר מִשֶּׁה בְּעִנְיַן וּמַתָּנָה וי"מ דְּהַיְנוּ דַּוְקָא בְּמִילֵּי דב"ב וְלָא נְהִירָא לע"כ דִּבְכוּלֵּי גְּמָרָא הִלְכְתָא כְּרַבָּה כִּדְמוּכַח פֶּרֶק מִי שֶׁאֲחָזוֹ (גִּטִּין דַּף עד:) גַּבֵּי הַהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לַאֲרִיסֵיהּ כ"ע דְּלוּ תְּלָתָא וְשָׁקְלוּ רִבְעָא כו' וְקָאָמַר וְתִסְבְּרָא דְּרַבָּה כְּרַשְׁבָּ"ג וְהָא קי"ל הִלְכְתָא כְּרַבָּה וּדְהָא קי"ל אֵין הֲלָכָה כְּרשב"ג מַשְׁמַע מִדְּקָאָמַר וְהָא קי"ל הִלְכְתָא כְּרַבָּה מַשְׁמַע דִּבְכוּלֵּי גְּמָרָא הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ וְשֶׁמָּא יֵשׁ לִדְחוֹת דְּהָתָם יֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסֵי דְּהָא קי"ל הִלְכְתָא כְּרַבָּה דְּמַשְׁמַע דְּהָא דַּוְקָא וְלָא בְּכוּלֵּי גְּמָרָא מִיהוּ קַשְׁיָא אַמַּאי לָא קָאָמַר בְּהֶדְיָא הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבָּה כִּדְאָמַר הֲלָכָה כר' אֶלְעָזָר וְהִלְכְתָא כְּרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן וְאוֹמֵר ר"ת דַּאֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּדַוְקָא שִׁירָאֵי הוּא דְּלָא צְרִיכֵי שׁוּמָא לְפִי שֶׁשּׁוּמָתָן יָדוּעַ קְצָת וְאֵין רְגִילִין לִטְעוֹת בּוֹ כָּל כָּךְ אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים כְּגוֹן אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ שֶׁאֵינָם טוֹבוֹת אֶלָּא מְעַט וּרְגִילִים לִטְעוֹת בְּהַרְבֵּה יוֹתֵר מִשָּׁוְיָם צְרִיכֵי שׁוּמָא מִשּׁוּם דְּלָא סָמְכָה דַּעְתָּהּ וּלְפִיכָךְ נָהֲגוּ הָעוֹלָם לְקַדֵּשׁ בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין בָּהּ אֶבֶן וְהָא דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפֶרֶק שֵׁנִי (קִדּוּשִׁין דַּף מח:) שֶׁהוֹסִיף לָהּ נֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁמוּ אוֹתוֹ אִי נָמֵי הַהוּא נֹפֶךְ כְּעֵין שִׁירָאֵי שֶׁיָּדוּעַ שָׁוְיוֹ קְצָת וְהַהוּא גַּבְרָא דְּקַדֵּשׁ בְּאַבְנָא דְּכַחְלָא (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף יב.) וַהֲוָה רַב חִסְדָּא מְשַׁעֵר אִי אִית בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה אַבְנָא דְּכַחְלָא לָא הָוֵי כִּשְׁאָר אֲבָנִים טוֹבוֹת אֶלָּא כְּעֵין אַבְנֵי שַׁיִשׁ כִּדְאַשְׁכְּחָנָא פ"ה דְּסֻכָּה (דַּף נא:) בְּהוֹרְדוֹס דְּבָנְיָהּ לבהמ"ק בְּאַבְנֵי דְּשִׁישָׁא וְכַחְלָא וּמַרְמְרָא וי"מ מִשּׁוּם הָכִי אִצְטְרִיךְ לִפְסֹק כְּרַבָּה לְגַבֵּי רַב יוֹסֵף מִשּׁוּם דְּרַב יוֹסֵף הֵבִיא לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ח.) כַּמָּה רְאָיוֹת לִדְבָרָיו עוֹד י"מ מש"ה לָא קָאָמַר הִלְכְתָא כְּרַבָּה דְּלָא תֵּימָא דְּקִימוּ רַבָּה לְאִיכָּא דְּאָמְרֵי דִּבְכָל דְּהוּ לָא צְרִיכֵי שׁוּמָא אֲבָל אָמַר לָהּ חַמְשִׁין וְשָׁוֵי חַמְשִׁין בָּעֵי שׁוּמָא לְפִיכָךְ פָּסַק דִּבְשׁוּם עִנְיָן לָא בָּעֵי שׁוּמָא לְפִי זֶה הַטַּעַם יִתְיַשֵּׁב הָא דְּאִצְטְרִיךְ לִפְסֹק כְּרַבָּה אע"ג דִּבְכָל דּוּכְתָּא קי"ל כְּוָתֵיהּ: כָּתַב עַל הַנְּיָר וְעַל הַחֶרֶס. מַשְׁמַע דִּשְׁטָר כָּשֵׁר עַל הַחֶרֶס וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמָּן בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף כו.) דְּאָמַר כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר וְעַל הַחֶרֶס שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ שָׂדִי נְתוּנָה לָךְ הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה וְקָשֶׁה דְּאָמַר בפ"ב דִּכְתֻבּוֹת (דַּף כא.) הַאי מַאן דְּבָעֵי לְאַחֲוּוֹיֵי חֲתִימַת יְדֵיהּ בְּבֵי דִּינָא לִכְתֹּב אַחַסְפָּא כו' וְקָאָמַר דַּוְקָא אַחַסְפָּא אֲבָל אַמְּגִלְּתָא לָא דִּלְמָא מַשְׁכַּח אִינִישׁ דְּלָא מְעַלֵּי וְכָתַב עָלֶיהָ מַאי דְּבָעֵי וּתְנַן הוֹגִיהַ עָלָיו כְּתַב יָדוֹ מַשְׁמַע אֲבָל עַל חֶרֶס לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָכִי דְּאַפִּי' כָּתוּב עָלָיו לֹא יוֹעִיל וְאוֹמֵר ר"ת דְּהַהִיא דִּלְקַמָּן אֲתָיָא כר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר (בְּגִטִּין דַּף פו.) עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי וְהַהִיא דִּכְתֻבּוֹת אֲתָיָא כר"מ דְּאָמַר (שָׁם) עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי וְהַהִיא דְּהָכָא לָא אֲתָיָא כר' מֵאִיר דְּקַיְימָא לָן כְּוָתֵיהּ בִּשְׁטַר קִדּוּשִׁין עֵדֵי חֲתִימָה כִּדְמוּכַח לְקַמָּן בְּפֶרֶק שֵׁנִי (קִדּוּשִׁין דַּף מח.) וְעֵדִים שֶׁעַל גַּבֵּי הַחֶרֶס לָא חֲשִׁיבֵי וְאֵין מוֹכִיחַ מִתּוֹכוֹ כְּלוּם בְּחֶרֶס דְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לְהִזְדַּיֵּף הוּא וּתְנַן בפ"ב דְּגִטִּין (דַּף כב:) אֵין כּוֹתְבִין לֹא עַל נְיָר מָחוּק וְלֹא עַל דִּפְתְּרָא מִשּׁוּם שֶׁיָּכוֹל לְהִזְדַּיֵּף וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין וְאָמְרוּ מַאן חֲכָמִים ר' אֶלְעָזָר ש"מ דְּלָא מְהַנֵּי בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לְהִזְדַּיֵּף וְאע"ג דְּאָמַר בְּגִטִּין בְּסוֹף פֶּרֶק שֵׁנִי (דַּף כב: וְשָׁם) לֹא הִכְשִׁיר ר' אֶלְעָזָר אֶלָּא בְּגִטִּין אֲבָל בִּשְׁטָרוֹת לָא ה"מ בִּשְׁטָרוֹת הָעוֹמְדוֹת לִרְאָיָה דִּבְעִינַן רָאוּי לַעֲמֹד יָמִים רַבִּים אֲבָל הָכָא שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה וְלִקְנוֹת בּוֹ שָׂדֶה כְּעֵין גִּטִּין הָוֵה שֶׁעָשׂוּי לְגָרֵשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה לְפִי שָׁעָה וְאע"פ שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁל קִנְיָן יָכוֹל לְהוֹעִיל לִרְאָיָה כְּמוֹ כֵן הַגֵּט יָכוֹל לְהוֹעִיל כִּדְאָמַר בְּפ' הַכּוֹתֵב (כְּתֻבּוֹת פט:) וּבְפ"ק דב"מ (דַּף יט.) וכ"ת לִקְרְעִינֵהּ בָּעֵינָא לְאִנְּסוֹבֵי בֵּהּ אַלְמָא אע"פ שֶׁהִיא צְרִיכָה לִרְאָיָה עִקָּרוֹ לֹא לְכָךְ נַעֲשָׂה: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. הָכָא נִיחָא דְּקָתָנֵי הוּא רְבוּתָא לְפִי דִּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִתְקַדֵּשׁ בְּלֹא שְׁטָר אֲבָל לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כו.) גַּבֵּי שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ יֵשׁ לִתְמוֹהַּ מַאי רְבוּתָא דְּאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה דְּהָתָם הַמּוֹכֵר נוֹתֵן הַשְּׁטָר וְכָךְ לִי בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה כְּמוֹ בְּאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וי"ל מִשּׁוּם דִּכְתַב בֵּהּ נְתִינָה אַחֲרִיתִי סֵפֶר הַמִּקְנָה ס"ד דְּלִבְעֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה מִשּׁוּם דְּמוֹכֵר מַקְנֶה שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ קמ"ל דְּלָא בָּעֵי: **הָא** לָא דָּמֵי הַאי שְׁטָרָא וְכוּ' וּמִגֵּט לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת דִּבְגֵט אַחַד דָּמֵי שַׁפִּיר לְגֵט דְּמָה הַבַּעַל כּוֹתְבוֹ כב"ב: **הִלְכְתָא** נִינְהוּ ל"ל קְרָא לְוְיָצְאָה וְהָיְתָה שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בִּשְׁטָר וי"ל דִּשְׁטַר מֶכֶר לְחוּד הָוֵי הִלְכְתָא וּשְׁטַר קִדּוּשִׁין נָפְקִי מִכִּי יִקַּח דְּבַעַל כּוֹתְבוֹ וְדָמֵי לְמֶכֶר וא"נ דְּקָאָמַר הִלְכְתָא נִינְהוּ לְשׁוֹן רַבִּים לָאו דַּוְקָא וּכְהַאי גַּוְונָא אַשְׁכְּחָן בְּרֵישׁ בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה לב:) דְּקָאָמַר הִי קְרָא וְהִי הִלְכְתָא. אַךְ קָשֶׁה לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כו.) גַּבֵּי שָׂדֶה דְּקָבָעֵי מִנַּיִן שֶׁנִּקְנֵית בִּשְׁטָר וְאַיְיתֵי קְרָא דִּכְתִיב וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה וְשֶׁמָּא י"ל דְּכֵיוָן דְּהַהוּא קְרָא לֹא הָוֵי אֶלָּא מִדִּבְרֵי קַבָּלָה אֵין לְהַקְפִּיד בְּכָךְ אִי נָמֵי יֵשׁ לְפָרֵשׁ הֲלָכוֹת תְּלוּיָה כְּלוֹמַר מִנְהָג הָיָה כָּךְ:

מסורת הש"ס

א יבמות נב.; לקמן כו.; בבא בתרא נא.

ב תוספתא קידושין; לקמן יט:

ג לקמן מח.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והלכתא וכו' וא"ת אמאי איצטריך. עי' ברכות דף יב ע"ב ובמע"ד שם:

בא"ד דע"כ בכולי גמרא. וכן דעת רש"י עירובין ד' נב ע"ב ד"ה כמאן והרי"ף פ"ב דשבת דף טו:

בסה"ד אע"ג דבכל דוכתא קי"ל כוותיה. ועי' מגילה ד' כט ע"ב תד"ה והלכתא:

תורה אור השלם

כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו [ויקרא כה, כה]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ [דברים כב, יג]

שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלַםִ וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה [ירמיהו לב, מד]

וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ [דברים כב, טז]

וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי [ירמיהו לב, יא]

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מה, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' י:

ב מיי' פד' מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מה, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' י:

ג מיי' פד' מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מה, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' י:

ד מיי' פג' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מה, טוש"ע אה"ע סי' לב סעי' ג:

ה מיי' פג' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מה, טוש"ע אה"ע סי' לב סעי' א:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' גירושין הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קלא סעי' א:

ב מיי' פג' מהל' אישות הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לב סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' אישות הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לב סעי' א:

ד מיי' פכ"ד מהל' מלווה ולווה הל' א, סמג עשין צד, טוש"ע אה"ע סי' נא סעי' א:

ה מיי' פכ"ג מהל' אישות הל' יג:

ו מיי' פו' מהל' זכייה ומתנה הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' נא סעי' א:

ז מיי' פג' מהל' איסורי ביאה הל' ו:

הן הן הדברים הנקנים באמירה תימה דבפרק שני דייני גזרות (כתובות קט.) תנן הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה ולמה תשב ישאננה ויקרא חמיו לדין כיון דהן הן דברים הנקנין באמירה וי"ל שאחתן אינו רוצה לטרוח בב"ד ולמיקם בדינא ורשב"ם פי' דדוקא כשמתוך התנאים עמדו וקדשו אז נקנים באמירה ומדקדק מדקתני עמדו וההוא דשני דייני גזרות מיירי בשלא קדשו מתוך הדברים ומ"מ מאחר שהסכימו על כך תשב עד שתלבין ראשה ומיהו אין ראיה מלשון עמדו דאורחיה דגמרא בהכי כמו קטנה שלא מאנה (והגדילה) ועמדה ונשאת ביבמות פ' ב"ש (יבמות דף קח.) ור"ת פי' דהא דאמר נקנים באמירה בנשואין ראשונים דוקא שהאב משיא את בתו ויש לו קרוב דעת גדול אצל חתנו אבל התם מיירי בשניים וכן היה אומר ר"ת אין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אחיה ואמה לא:

[א]יְצִיאָה בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ – אַף הֲוָיָה בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, אוֹ דִלְמָא הֲוָיוֹת לַהֲדָדֵי מַקְּשִׁינַן, מָה הֲוָיָה דְּכֶסֶף לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ – אַף הֲוָיָה דִּשְׁטָר לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ? [ב]בָּתַר דְּבַעְיָא הֲדַר פַּשְׁטָהּ: הֲוָיָה לִיצִיאָה מַקְּשִׁינַן, דְּאָמַר קְרָא "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה". [ג](א)אִיתְּמַר: כְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ, וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ – רָבָא וְרָבִינָא אָמְרִי: מְקוּדֶּשֶׁת. רַב פָּפָּא וְרַב שֵׁרֵבְיָא אָמְרִי: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אָמַר רַב פָּפָּא: אֵימָא טַעְמָא דִידְהוּ וְאֵימָא טַעְמָא דִידִי. אֵימָא טַעְמָא דִידְהוּ – דִּכְתִיב: "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" – מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה, מָה יְצִיאָה לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, אַף הֲוָיָה נָמֵי לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ. וְאֵימָא טַעְמָא דִידִי: "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" – מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה, מָה יְצִיאָה בָּעֵינַן דַּעַת מַקְנֶה, אַף הֲוָיָה בָּעֵינַן דַּעַת מַקְנֶה. [ד](ב)מֵיתִיבִי: אֵין כּוֹתְבִין שְׁטָרֵי אֵירוּסִין וְנִשּׂוּאִין אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶן. מַאי לָאו שְׁטָרֵי אֵירוּסִין וְנִשּׂוּאִין מַמָּשׁ! לָא, שְׁטָרֵי פְּסִיקְתָא. וְכִדְרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, [ה]דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: "כַּמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ?" – "כָּךְ וְכָךְ", "לְבִתְּךָ?" – "כָּךְ וְכָךְ", עָמְדוּ וְקִדְּשׁוּ – קָנוּ, הֵן הֵן הַדְּבָרִים הַנִּקְנִים בַּאֲמִירָה. וּבְבִיאָה. מְנָא לַן? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא "בְּעֻלַת בַּעַל" – מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ בַּעַל עַל יְדֵי בְּעִילָה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אֲבָהוּ וְאָמְרִי לַהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: כְּעוּרָה זוֹ שֶׁשָּׁנָה רַבִּי "וּבְעָלָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה? אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמֵינָא עַד דִּמְקַדֵּשׁ וַהֲדַר בָּעֵיל, קָא מַשְׁמַע לַן. מַתְקֵיף לַהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: אִם כֵּן, נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, דְּאָמַר רַחֲמָנָא בִּסְקִילָה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? אִי דְּאַקַדֵּישׁ וַהֲדַר בְּעֵיל בְּעוּלָה הִיא, אִי דְּאַקַדֵּישׁ וְלָא בְּעֵיל לָאו כְּלוּם הוּא! אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי: מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ, כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אֲמַר לְהוּ אַבָּיֵי: עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי רַבִּי וְרַבָּנַן אֶלָּא בְּאַחֵר, אֲבָל בַּעַל – דִּבְרֵי הַכֹּל אִם בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ – עֲשָׂאָהּ בְּעוּלָה! [ז](ג)מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, וַעֲדַיִין הִיא בְּתוּלָה – כּוּלָּן בִּסְקִילָה. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה, וְכוּלָּן בְּחֶנֶק. (ד)אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּשְׁטָר, הוֹאִיל וְגוֹמֵר וּמוֹצִיא, גּוֹמֵר וּמַכְנִיס. וְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי "וּבְעָלָהּ", מַאי עָבֵיד לֵיהּ? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ – זוֹ נִקְנֵית בְּבִיאָה, וְאֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּבִיאָה. (ה)סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא תֵּיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִיבָמָה: וּמָה יְבָמָה שֶׁאֵין נִקְנֵית בְּכֶסֶף, נִקְנֵית בְּבִיאָה, זוֹ, שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף, אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה? (ו)מָה לִיבָמָה, שֶׁכֵּן זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִב "אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ", הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְאַחֶרֶת. מָה אַחֶרֶת מִיקַּנְיָא בְּבִיאָה – אַף אָמָה הָעִבְרִיָּה מִיקַּנְיָא בְּבִיאָה, קָא מַשְׁמַע לַן. וְרַבִּי, הַאי סְבָרָא מְנָא לֵיהּ? אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "וּבָעַל", מַאי "וּבְעָלָהּ" – שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. (ז)וּלְרָבָא דְּאָמַר: בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרַהּ לִי: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ" – קִידּוּשִׁין הַמְסוּרִין לְבִיאָה הָווּ קִידּוּשִׁין, קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה לָא הָווּ קִידּוּשִׁין. מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "אוֹ בְעָלָהּ", מַאי "וּבְעָלָהּ" – שְׁמַע מִינַּהּ כּוּלְּהוּ. וְרַבִּי, הַאי "בְּעֻלַת בַּעַל", מַאי עָבֵיד לֵיהּ? הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ – בַּעַל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוּלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאֵין אַחֵר עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוּלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. (ח)וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי הַאי סְבָרָא? וְהָתַנְיָא: בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וַעֲדַיִין הִיא בְּתוּלָה – כּוּלָּם בִּסְקִילָה. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה, וְכוּלָּם בְּחֶנֶק!

אָמַר

יציאה בעינן לשמה דכתיב (דברים כד) וכתב לה לשמה: **הויה דכסף לא בעינן** שתהא לשמה שתהא צורת הדינר טבועה לשמה: **הדר פשטה** ויצאה והיתה שהרי עיקר שהשטר קונה באשה מכאן למדנו: **שלא מדעתה** קודם הכתיבה לא נמלך בה ואח"כ הודיעה וקבלתה ובגדולה קאי והוא הדין בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה: **מה יציאה שלא מדעתה** שהרי על כרחה היא מתגרשת: **דעת מקנה** היינו בעל שהקנה אותה בגט זה לעצמה ופוטרה ממנו ובעינן שיכתב מדעתו דכתיב וכתב לה: **אף כאן דעת מקנה** דהיינו האשה שנקנית לבעל: **מאי לאו שטרי ארוסין ממש** כגון בתך מקודשת לי: **שטרי פסיקתא** התנאים שביניהם וממון שפוסקין זה לזה: **באמירה** בלא קנין שהקדושין הן גמר הדבר דבההיא הנאה דקא מתחתני אהדדי גמרי ומקני ובאותן התנאים קאמר שהעדים אין רשאין לכתוב עליהם שטר אלא מדעתם דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא כמלוה בשטר: **אמר קרא בעולת בעל** כי ימצא איש שכב עם אשה בעולת בעל: **כעורה זו** בתמיה וכי אינה מקבלת עליך שאתה מחזר ללמדה ממקום אחר: **עד דמקדש בכסף והדר** בעיל כדכתיב כי יקח דהיינו כסף והדר ובעלה: א"כ דהכי קאמר קרא דבעינן כסף וביאה ובלאו ביאה לא מקדשה: **נערה מאורסה דבסקילה כו'** הלכך ע"כ כי יקח הוו קדושין לעצמן ובעלה הוו קדושין לעצמן בלא כסף ומשכחת סקילה בקדושי כסף בלא ביאה: **בעולה** היא וסקילה בבתולה כתיבא (דברים כ"ב:כ"ג) כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש וגו' ודרשינן (כתובות דף מח:) בתולה ולא בעולה שהבעולה בחנק כשאר אשת איש: **שלא כדרכה** דאתקוש משכבות להדדי דכתיב (ויקרא כ':י"ג) משכבי אשה שתי משכבות וקרינא בה כי יקח ובעלה ואכתי בתולה היא: א"ל אביי ליכא לאוקמי הכי דאי בא עליה ארוס שלא כדרכה תו לא הויא בסקילה דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי גבי באו עליה עשרה שלא כדרכה ואמרו כולן בסקילה אלא באחר שאינו בעלה אבל בעלה עושה אותה בעולה בשלא כדרכה דילפינן לה מבעולת בעל כדלקמן: **שלא כדרכה** דאתקוש משכבות להדדי דכתיב (ויקרא כ':י"ג) משכבי אשה שתי משכבות וקרינא בה כי יקח ובעלה ואכתי בתולה היא: **ועדיין היא בתולה** שבאו כולן עליה שלא כדרכה: **הראשון בסקילה** לקמן יליף טעמא בשמעתין: **משכחת לה דבסקילה**: שקדשה בשטר והיא לא בעיא ביאה: **דהואיל וגומר** ומוציא גומר ומכנים בלא ביאה הלכך אם לאו דר' יוחנן הוה אמינא לגבי כסף עד דמקדש ובעיל אבל השתא דנפקא לן מבעולת בעל דבבעילה לחודה מקדשה ע"כ כי יקח דיליף קיחה קיחה אגמריה דבכסף לחודיה מקדשה דאי עד דמקדש ובעיל כסף מאי אהני: **לאחרת אשתו**: א"כ דלא אשמעינן אלא קדושי ביאה לכתוב ובעל מאי ובעלה זו ולא אמה העבריה: **ולרבא דאמר** לקמן בפ' שני גבי מקדש אחת משתי אחיות סתם לא הוו קדושין הואיל ואין ראויין לביאה שאינו יודע איזו אשתו ואיזו אחות אשתו שהיא בכרת ואמר רבא בר אהינא אסברה לי חכם אחד ששמו בר אהינא למדני טעם זה מן המקרא כי יקח ובעלה קיחת כסף הראויה לבעילה הוא דהויא קיחה מנא ליה הא דדרשי' ליה לכדרבי ולמעוטי אמה: א"כ דלקדושי ביאה ולמעוטי אמה ותו לא יליף מינה לכתב או בעלה: מאי **ובעלה** משמע דקאי נמי אקיחה למילף הך דבר אהינא: **האי סברא** דאין אחר עושה אותה בעולה שלא כדרכה:

מסורת הש"ס

א כתובות קב:

ב מועד קטן יח:; כתובות קב.

ג סנהדרין סו:

ד לקמן מח.

ה לעיל ד:

ו לקמן טז.

ז לקמן נא.

ח תוספתא סנהדרין

תורה אור השלם

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ [דברים כב, כג-כד]

כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל [דברים כב, כב]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע [שמות כא, י]

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם [שמות כא, א]

אָמַר רַבִּי זֵירָא: מוֹדֶה רַבִּי לְעִנְיַן קְנָס דְּכוּלְּהוּ מְשַׁלְּמִי. מַאי שְׁנָא מִקְּטָלָא? שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ". [א(א)]וְרַבָּנַן הַאי "לְבַדּוֹ" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא, "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" – עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין כְּאֶחָד, דִּבְרֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: "וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ". וְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי סְבָרָא מְנָא לֵיהּ? אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "בְּעוּלַת אִישׁ", מַאי "בְּעוּלַת בַּעַל" – שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: תְּחִילַּת בִּיאָה קוֹנָה אוֹ סוֹף בִּיאָה קוֹנָה? נָפְקָא מִינַּהּ כְּגוֹן שֶׁהֶעֱרָה בָּהּ, וּפָשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר. [ב]אִי נַמֵי, לְכֹהֵן גָּדוֹל דְּקָא קָנֵי בְּתוּלָה בְּבִיאָה, מַאי? אָמַר אַמֵּימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: כָּל הַבּוֹעֵל – דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה. [ג(ב)]אִיבַּעְיָא לְהוּ: בִּיאָה נִשּׂוּאִין עוֹשָׂה, אוֹ אֵירוּסִין עוֹשָׂה? נָפְקָא מִינַּהּ – לְיוֹרְשָׁהּ, וְלִיטַּמֵּא לָהּ, וּלְהָפֵר נְדָרֶיהָ. אִי אָמְרַתְּ נִשּׂוּאִין עוֹשָׂה – יוֹרְשָׁהּ וּמִיטַּמֵּא לָהּ וּמֵיפֵר נְדָרֶיהָ, וְאִי אָמְרַתְּ אֵירוּסִין עוֹשָׂה – אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ וְאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לָהּ וְאֵינוֹ מֵיפֵר נְדָרֶיהָ. מַאי? [ד־יא(ג)]אָמַר אַבָּיֵי: תָּא שְׁמַע: הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ בְּקִדּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבְבִיאָה, וְזַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, וּמְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ, וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ. נִישֵּׂאת – יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל שֶׁאוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ. קָתָנֵי "בִּיאָה", וְקָתָנֵי "נִישֵּׂאת"! כִּי קָתָנֵי "נִישֵּׂאת" – אַשְּׁאָרָא. [יב־טו(ד)]אָמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע: בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה, וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם – קְנָאָהּ, וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ

לְטַמֵּא

מוֹדֶה לְעִנְיַן קְנָס אע"ג דִּלְעִנְיַן קְטָלָא לָא חֲשִׁיב לָהּ כִּבְתוּלָה לְעִנְיַן קְנָס בְּשֶׁאֵינָהּ אֲרוּסָה מוֹדֶה דְּכוּלְּהוּ מְשַׁלְּמִי: **לְבַדּוֹ** קְרָא יַתִּירָא הוּא דְּהָא כְּתִיב (דְּבָרִים כ"ב:כ"ו) וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר: **שְׁנֵיהֶם שָׁוִים** בְּנֵי עֳנָשִׁין לְמַעוּטֵי גָּדוֹל הַבָּא עַל הַקְּטַנָּה: **הַאי סְבָרָא** דְּבַעַל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוּלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ כו' מְנָלַן: **תְּחִלַּת בִּיאָה קוֹנָה** בַּאֲרוּסִין: **אִי נָמֵי לְכֹהֵן גָּדוֹל** אִם מֻתָּר לְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה אִי אָמְרַתְּ תְּחִלַּת בִּיאָה קוֹנָה מֻתָּר וְאִם סוֹף בִּיאָה קוֹנָה נַעֲשֵׂית בְּעוּלָה מִשְּׁעַת הַעֲרָאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין וַאֲסִירָה לֵיהּ דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"א:י"ד) בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקָּח: **בִּיאָה אֵרוּסִין עוֹשָׂה כו'** הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה מִי הָוְיָא הַךְ בִּיאָה כְּנִשּׂוּאִין אוֹ אֵינָהּ אֶלָּא כִּשְׁאָר אֵרוּסִין: **וְאֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ כו'** לקי"ל (יְבָמוֹת דַּף כט:) אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה לֹא אוֹנֵן וְלֹא מִטַּמֵּא לָהּ מֵתָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ וְאֵינוֹ מֵפֵר נְדָרֶיהָ בְּלֹא אָבִיהָ: **וּמְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ** אִם גֵּרְשָׁהּ בַּעְלָהּ מִן הָאֵרוּסִין בְּעוֹדָהּ נַעֲרָה: **פֵּרוֹת** נִכְסֵי הַנּוֹפְלִים לָהּ מִבֵּית אֲבִי אִמָּהּ: **קָתָנֵי** קִדּוּשֵׁי בִיאָה וַהֲדַר תָּנֵי נִשֵּׂאת אַלְמָא בִּיאָה לָאו נִשּׂוּאִין עָבְדִי: **כִּי קָתָנֵי נִשֵּׂאת אַשְּׁאָרָא** אַכֶּסֶף וּשְׁטָר דְּאֵין עוֹשִׂין נִשּׂוּאִין אֲבָל בִּיאָה לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ דְּנִשּׂוּאִין עוֹשָׂה: **מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה** מִדַּעַת הָאָב אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן כְּנוֹתֵן אֶצְבַּע בָּעַיִן וְאֵינָהּ בִּיאָה: **קְנָאָהּ** וְאִם רוֹצֶה לְהוֹצִיאָהּ מוֹצִיאָהּ בְּגֵט: **וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ** אִם קִבֵּל בָּהּ אָבִיהָ קִדּוּשִׁין: **וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ** כְּשֶׁהִיא נִדָּה שִׁבְעַת יָמִים כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא ט"ו:כ"ד) וַתְּהִי נִדָּתָהּ עָלָיו:

עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס בְּנֵי עֳנָשִׁין לְמַעֵט גָּדוֹל הַבָּא עַל הַקְּטַנָּה וְלֹא נְהִירָא דְּהָא תְּנַן בְּפֶ' יוֹצֵא דֹּפֶן (נִדָּה דַּף מד:) וּמַיְיתִי לָהּ בְּסָמוּךְ בַּת ג' שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כו' וְקָא אָמַר אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה מוּמָתִין עַל יָדָהּ מַשְׁמַע דְּגָדוֹל הַבָּא עַל הַקְּטַנָּה חַיָּב וְאע"ג דִּקְטַנָּה לָאו בַּת עֳנָשִׁין הִיא וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּהַהִיא דְּהָתָם אַתְיָא כְּרַבִּי יוֹנָתָן דִּפְלִיג אַדְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא וְלַחַק הוּא ור"ת פֵּי' עַל שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִיתָה אַחַת וְלָאו בִּבְנֵי עֳנָשִׁין תַּלְיָא מִלְּתָא וַאֲפִילּוּ גָּדוֹל הַבָּא עַל הַקְּטַנָּה חַיָּב אִם הֵם שָׁוִים בִּקְטָלָא וְקָאֵי אַמִּלְּתֵיהּ דר"מ דְּאָמַר בְּפֶ' ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף סו:) גַּבֵּי נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה דְּר"מ סָבַר נַעֲרָה וְלֹא קְטַנָּה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים נַעֲרָה אֲפִילּוּ קְטַנָּה כְּמַשְׁמָעוֹ וּבְעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא מֵרַב בָּא עַל קְטַנָּה הַמְאֹרָסָה לְרַבִּי מֵאִיר מַהוּ לְגַמְרֵי מְמַעֲטִינַן לֵיהּ אוֹ מִסְּקִילָה מְמַעֵט לֵיהּ אֲבָל מֵחֶנֶק לֹא וְקָאָמַר הָתָם מִסְתַּבְּרָא דִּלְגַמְרֵי מְמַעֵט לֵיהּ דְּאִי ס"ד מִסְּקִילָה מְמַעֵט לָהּ אֲבָל חֶנֶק חַיָּב וְהָא בָּעֵינַן שְׁנֵיהֶם שָׁוִין כְּלוֹמַר בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁאִם הָיְתָה גְּדוֹלָה בִּסְקִילָה וּלְפֵרוּשׁ זֶה נִיחָא דְּבָעֵי הָתָם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בָּא עַל קְטַנָּה הַמְאֹרָסָה לְרַבִּי מֵאִיר מַהוּ דַּוְקָא בַּאֲרוּסָה מִבַּעְיָא לֵיהּ מִשּׁוּם דְּאֵינָן שָׁוִין בְּמִיתָה אֲבָל בִּנְשׂוּאָה לֵיכָּא לְמִבְעֵי שֶׁהֲרֵי מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק וְאִם הָיְתָה גְּדוֹלָה הָיְתָה נַמֵי בְּחֶנֶק וּשְׁנֵיהֶם שָׁוִין לְמִיתָה אֲבָל לְפֵ"ה קָשֶׁה אַמַּאי מִבְּעֵי לֵיהּ בַּאֲרוּסָה טְפֵי מִבִּנְשׂוּאָה וּמִיהוּ י"ל כֵּיוָן דמיתו גַּם שְׁנֵיהֶם כְּתִיב בִּנְשׂוּאָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לִפְטוּר אֲבָל בִּקְטַנָּה אֲרוּסָה מִבַּעְיָא לֵיהּ לס"ל דְּחַיָּב וְקָאָמַר עַל שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין כְּלוֹמַר דַּאֲפִילּוּ אֲרוּסָה נַמֵי הוּא פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵינָם בְּנֵי עֳנָשִׁין וְקָשֶׁה דְּאִיכָּא הָתָם אָמוֹרָאֵי דְּנָפְקֵי מִלְּתָא דר"מ דְּחַיָּב בְּחֶנֶק מֵהַאי קְרָא דִּכְתִיב וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ וּבָעֵי הָתָם לר"מ הַאי וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם לר"מ מַאי עָבִיד לֵיהּ וּמַאי בָּעֵי לוֹקְמָא בִּנְשׂוּאָה כִּלְפֵי' וי"ל דְּנִיחָא לֵיהּ לְתַנָּא לִדְחֹק לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין דְּיוֹצֵא דֹּפֶן (נִדָּה דַּף מד:) אֲפִילּוּ כר"מ: **כָּל הַבּוֹעֵל דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה** תֵּימַהּ דִּבְפֶ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף נה:) יָלְפִינַן דְּאִשָּׁה נִקְנֵית לְבַעְלָהּ בְּהַעֲרָאָה אָתְיָא קִיחָה קִיחָה מֵעֲרָיוֹת וְהַעֲרָאָה הַיְנוּ תְּחִלַּת בִּיאָה וְהָכָא מַסִּיק דְּסוֹף בִּיאָה קוֹנָה וְאוֹמֵר רַשְׁבַּ"א דְּכִי אָמְרִינַן הַעֲרָאָה קוֹנָה הַיְנוּ בְּשֶׁלֹּא עָשָׂה כִּי אִם הַעֲרָאָה וּפֵרֵשׁ מִיַּד דְּמוּכַח שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִקְנוֹת בִּגְמַר בִּיאָה אֲבָל הָכָא מַיְירֵי שֶׁגָּמַר בִּיאָתוֹ דְּאָז לָא קָנֵי בְּהַעֲרָאָה כֵּיוָן שֶׁדַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה וְהַלָּשׁוֹן מוֹכִיחַ דְּקָאָמַר כָּל הַבּוֹעֵל וְלָא קָאָמַר כָּל הַמְעָרֶה והריב"ס תֵּרֵץ הָא דְּנִקְנֵית בְּהַעֲרָאָה הַיְנוּ בִּמְפָרֵשׁ שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת בְּהַעֲרָאָה אֲבָל בִּסְתָם דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה ור"ת תֵּרֵץ דַּאֲחֲרֵי שֶׁנִּתְרַבְּתָה הַעֲרָאָה כִּגְמַר בִּיאָה אִם כֵּן כָּל מָקוֹם שֶׁמַּזְכִּיר בִּיאָה בְּהַעֲרָאָה קָאָמַר וה"ק תְּחִלַּת הַעֲרָאָה קוֹנָה אוֹ בְּסוֹף הַעֲרָאָה קוֹנָה וְלָמֶ"ל (שָׁם) הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה לְשׁוֹן דְּבָה תְּחִלָּה וְסוֹף וְרַבֵּינוּ נִסִּים גָּאוֹן תֵּרֵץ דְּהַהִיא דִּיבָמוֹת אַיְירֵי אַחַר קִדּוּשִׁין לע"י אוֹתָהּ הַעֲרָאָה הָוֵי כִּנְשׂוּאָה כְּמוֹ חֻפָּה דִּלְאַחַר קִדּוּשִׁין וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ דְּקִיחָה קִיחָה גַּבֵּי קִדּוּשִׁין כְּתִיב וְלָא מַיְירֵי בְּחֻפָּה כְּלָל: **וּמְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ** יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם יָכוֹל הָאָב לְקַבֵּל גֵּט לְבִתּוֹ קְטַנָּה מְשֻׁנֶּשֶׂאת וְנִרְאֶה לְמוֹרִי הר"ר יִצְחָק דִּמְשֻׁנֶּשֶׂאת אֵין הָאָב יָכוֹל לְקַבֵּל לָהּ גֵּט וַאֲפִילּוּ הִיא קְטַנָּה וּמֵבִיא רְאָיָה מֵהָא דִּתְנַן בִּירוּשַׁלְמִי בְּמַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת בפ"ח דְּהָכִי תְּנַן הָתָם הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמָה וְאָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעְלֵיךְ אוֹ גֵּרְשֵׁךְ וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וְכוּ' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר וְקָאָמַר עֲלָהּ בַּגְּמָרָא נִיחָא מֵת בַּעְלֵיךְ גֵּרְשֵׁךְ מִי לֹא יָדְעָה רַבָּנַן אָמְרִין כְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁכֵּן אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה וְאָבִיהָ מְקַבֵּל גִּטָּהּ ור"א אוֹמֵר אֲפִילּוּ תֵּימָא כְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה תִּפָּתֵר שֶׁאָמְרָה לוֹ הִתְקַבֵּל לִי גִּטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וְהָיָה לוֹ לַהֲבִיאוֹ בִּי' יָמִים וּמָצָא סוּס רָץ וֶהֱבִיאוֹ בְּה' יָמִים וְהַשְׁתָּא מִדְּדָחִיק לְאוֹקְמֵי כְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה וּכְגוֹן שֶׁאָמְרָה הִתְקַבֵּל וְכוּ' וְלָא מוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וְאָבִיהָ מְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ מַשְׁמַע דִּמְשֻׁנֶּשֶׂאת אַף כִּי הִיא קְטַנָּה אֵין אָבִיהָ מְקַבֵּל גִּטָּהּ: **וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ** פ"ה אִם קִבֵּל בָּהּ אָבִיהָ קִדּוּשִׁין וְיֵשׁ לִתְמוֹהַּ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מוּמָתִים עַל יָדָהּ וְאֵשֶׁת אִישׁ בִּכְלָל כִּדְמוּכַח פֶּרֶק בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין דַּף סט.) אֲפִילּוּ בְּהֵמָה כִּדְאִיתָא פֶּרֶק ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין נה:) בִּשְׁמַעְתָּא דְּתַקָּלָה וְקָלוֹן וְנִרְאֶה לר"י דְּקָאֵי אַאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם קְנָאָהּ וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּקוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר וְחַיָּבִין עָלֶיהָ אַף מִדְּאוֹרַיְיתָא דסל"א דְּלָא קָנְיָא אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן כִּדְאָמַר (יְבָמוֹת דַּף סח.) עָשׂוּ בִּיאַת בֶּן ט' כְּמַאֲמָר בְּגָדוֹל דִּמְמַעֲטִין לָהּ לְקַמָּן בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף יט.) מֵאֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן ה"נ נַעֲשָׂה בִּיאָה בִּקְטַנָּה כְּמַאֲמָר בְּגָדוֹל קמ"ל וּמִיהוּ קָשֶׁה דִּבְפֶרֶק בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין דַּף סט.) לַיְיק מֵהָךְ דְּהוֹלְכִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת אַחַר הָרֹב דְּאִי לָא אָזְלִינַן אַחַר הָרֹב נְחוּשׁ דִּלְמָא אַיְלוֹנִית הִיא וְאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא קַדֵּשׁ וְהַשְׁתָּא כֵּיוָן דְּאִאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם קָאֵי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אַדַּעְתָּא דְּהָכִי לֹא יִיבֵּם וכ"ת דְּאַקִּדּוּשִׁין דְּאָחִיו קָאֵי וּלְהָכִי קָאָמַר דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא קַדֵּישׁ וְהַשְׁתָּא מַאי נ"מ אֲפִילּוּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי קַדֵּישׁ מ"מ מָנֵי לְמִפְרַךְ אַמַּאי חַיָּבִים מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ וְהָא אַיְלוֹנִית לָאו בַּת יִבּוּם הִיא דִּכְתִיב (דְּבָרִים כֹּה) אֲשֶׁר תֵּלֵד פְּרָט לְאַיְלוֹנִית לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ בֵּין אִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ דְּעָלְמָא קָאֵי וְחִדּוּשׁ הָוֵי דְּקָאֵי נַמֵי אַאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם דְּמִסֵּיפָא דְּאִם בָּא עָלֶיהָ א' מִכָּל הָעֲרָיוֹת כו' לָא הֲוָה שָׁמְעִינַן דְּמֵהַהִיא לָא מִשְׁתַּמַּע אֶלָּא בִּדְוָקָא א"א וְהָתָם פָּרִיךְ מֵהָא דִּמְחַיְּבִין מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ והר"ר דָּוִד תֵּרֵץ דְּאִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּסֵיפָא דְּמוּמָתִים עַל יָדָהּ ר"ל דְּאַף הַבְּהֵמָה אִם הִיא בָּאָה עַל הָאִשָּׁה נֶהֱרֶגֶת עַל יָדָהּ הַבְּהֵמָה דְּאִי לָא תָּנֵי אֶלָּא הָא דְּמוּמָתִים עַל יָדָהּ הֲ"א הַיְנוּ דַּוְקָא עֲרָיוֹת דְּדוּמְיָא דְּא"א אֲבָל הַבְּהֵמָה לֹא אֲבָל הַשְׁתָּא דִּתְנָא בְּרֵישָׁא וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ א"כ סֵיפָא דְּקָתָנֵי מוּמָתִים עַל יָדָהּ אַשְׁמוּעִינַן חִדּוּשׁ דְּאַף אוֹתָן עֲרָיוֹת דְּלָא דָּמְיָן לְא"א כְּמוֹ הַבְּהֵמָה אָמְרִינַן נֶהֱרֶגֶת. [וְעַ"ע תּוֹסְ' יְבָמוֹת נז: וְתוֹס' סַנְהֶדְרִין נה:]:

מסורת הש"ס

א סנהדרין סו:

ב לקמן יח:; יבמות כט:

ג תוספתא סוטה; משנה כתובות; כתובות סה:; כתובות מו:

ד נדה מד:; יבמות נז:; משנה נדה; סנהדרין סט.; סנהדרין נה:

גליון הש"ס

גמ' אי נמי לכה"ג דקא קני בתולה. עיין יבמות דף נט ע"א תוס' ד"ה הא לא:

תוס' ד"ה ומקבל וכו' לבתו קטנה משנשאת. עיין ברש"י יבמות דף קט ע"א ד"ה קטנה שהשיאה וסנהדרין דף סט ע"א ד"ה קנאה ולקמן מג ע"ב ד"ה היא ואביה:

תורה אור השלם

וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ [דברים כב, כה]

כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל [דברים כב, כב]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה [ויקרא כא, יד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' איסורי ביאה הל' ה:

ב מיי' פג' מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לג סעי' ב:

ג מיי' פי' מהל' אישות הל' א:

ד מיי' פג' מהל' אישות הל' יא:

ה מיי' פי"ז מהל' גזילה ואבידה הל' יג, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' ער סעי' ב:

ו מיי' פי"א מהל' נדרים הל' ו, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' א:

ז מיי' פב' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ד:

ח מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יט, סמג עשין ח, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ז:

ט מיי' פי"ב מהל' אישות הל' א:

י מיי' פי"ב מהל' אישות הל' ג:

יא מיי' פכ"ב מהל' אישות הל' יב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' סט סעי' א ג:

יב מיי' פג' מהל' אישות הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' א:

יג מיי' פא' מהל' יבום וחליצה הל' יז, טוש"ע אה"ע סי' קסז סעי' ד:

יד מיי' פג' מהל' איסורי ביאה הל' ב:

טו מיי' פג' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ג:

לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כְּעֶלְיוֹן, [א-ד]וְאִם נִישֵּׂאת לְכֹהֵן – אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, וְאִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה – מוּמָתִין עַל יָדָהּ, וְהִיא פְּטוּרָה. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין – פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה. קָתָנֵי "בִּיאָה", וְקָתָנֵי "נִישֵּׂאת"! הָכִי קָאָמַר: אִי הָנֵי נִשּׂוּאִין דְּכֹהֵן נִינְהוּ – אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. (א)תָּא שְׁמַע: וּכְבָר שָׁלַח יוֹחָנָן בֶּן בַּג בַּג אֵצֶל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה לִנְצִיבִין: שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. שָׁלַח לוֹ: וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן? מוּחְזְקַנִי בְּךָ שֶׁאַתָּה בָּקִי בְּחַדְרֵי תוֹרָה, לִדְרוֹשׁ בְּקַל וָחוֹמֶר אִי אַתָּה יוֹדֵעַ?! [ה-ז]וּמָה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה – כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה, זוֹ, שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה. הֵיכִי דָּמֵי? אִי בְּבִיאָה שֶׁעַל יְדֵי חוּפָּה, וְכֶסֶף שֶׁעַל יְדֵי חוּפָּה – בִּתְרַוְייהוּ מֵיכָל אָכְלָה! וְאֶלָּא, בְּבִיאָה שֶׁעַל יְדֵי חוּפָּה, וְכֶסֶף שֶׁלֹּא עַל יְדֵי חוּפָּה – הָכָא תַּרְתֵּי, וְהָכָא חֲדָא! אֶלָּא לָאו בְּבִיאָה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי חוּפָּה, וְכֶסֶף שֶׁלֹּא עַל יְדֵי חוּפָּה. (ב)אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא נִשּׂוּאִין עוֹשָׂה – מִשּׁוּם הָכִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דַּאֲלִימָא לַהּ בִּיאָה מִכֶּסֶף. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ קִדּוּשִׁין עוֹשָׂה, מַאי שְׁנָא הָכָא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ, וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בְּבִיאָה שֶׁעַל יְדֵי חוּפָּה וְכֶסֶף שֶׁלֹּא עַל יְדֵי חוּפָּה. וּדְקָאָמְרַתְּ: "הָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חֲדָא" – קַל וָחוֹמֶר מִיהָא אִיתֵיהּ; (ג)וְהָכִי שְׁלַח לֵיהּ: וּמָה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה אֲפִילּוּ עַל יְדֵי חוּפָּה – כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בְּלֹא חוּפָּה, זוֹ, שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה עַל יְדֵי חוּפָּה – אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה בְּלֹא חוּפָּה? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה, מִשּׁוּם דְּעוּלָּא. וּבֶן בַּג בַּג? גַּבֵּי שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לָא שַׁיֵּיר בְּקִנְיָנַהּ, הָכָא, שַׁיֵּיר בְּקִנְיָנַהּ. רָבִינָא אָמַר: מִדְּאוֹרָיְיתָא – מִיפְשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּאָכְלָה, וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דִּשְׁלַח לֵיהּ. וְהָכִי שְׁלַח לֵיהּ: שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, וְלָא חָיְישַׁתְּ לְסִימְפּוֹן. שְׁלַח לֵיהּ: וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן? מוּחְזְקַנִי בְּךָ שֶׁאַתָּה בָּקִי בְּחַדְרֵי תוֹרָה, לִדְרוֹשׁ בְּקַל וָחוֹמֶר אִי אַתָּה יוֹדֵעַ?! וּמָה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה – כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה, וְלָא חָיְישִׁינַן לְסִימְפּוֹן, זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה, וְלֹא נֵיחוּשׁ לְסִימְפּוֹן? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה

עַד

וּמָה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְכוּ' זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ. וא"ת וְנֵימָא יְבָמָה תּוֹכִיחַ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ וְאֵין כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ אַף אֲנִי אָבִיא אֲרוּסָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהַאי ק"ו אֵינוֹ כ"א גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא דַּאֲרוּסָה מִקְּרֵי קִנְיַן כַּסְפּוֹ כְּמוֹ שִׁפְחָה הִלְכָּךְ לֹא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ יוֹכִיחַ עי"ל דְּלֵיכָּא לְמֵימַר יְבָמָה תּוֹכִיחַ דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לִיבָמָה שֶׁכֵּן אֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף תֹּאמַר בְּאִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף דִּין הוּא שֶׁתֹּאכַל בִּתְרוּמָה עַל יְדֵי כֶּסֶף: **מַה שִׁפְחָה** כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ. מֵהַאי ק"ו לֵיכָּא לְמֵילַף שֶׁתְּהֵא אִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּכֶסֶף כִּדְפָרִיךְ לְעֵיל גַּבֵּי אָמָה הָעִבְרִיָּה אֲבָל לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה לֹא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ הָכִי: זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ. וא"ת וְנֵימָא דַּיּוֹ אַסּוֹף דִּינָא כְּלוֹמַר מֵאֵיזֶה כֹּחַ אַתָּה בָא לִגְמוֹל כֶּסֶף מִכֹּחַ בִּיאָה דַּיּוֹ כְּבִיאָה וְלֹא יַאֲכִיל אֶלָּא אַחַר חֻפָּה וְגְמָתָהּ בפ"ב דב"ק (דַּף כה.) וי"ל הָכָא סָבְרֵי כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר לָא אָמְרִינַן דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמִפְרַךְ ק"ו וְאִי אֲמַרְתְּ הָכָא דַּיּוֹ מִפְרָךְ ק"ו וְרַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן מִקּוֹצִי תֵּרֵץ דְּלָא אָמְרִינַן דַּיּוֹ אֶלָּא הֵיכָא דְּבָעֵי לְמֵימַר דִּין אָדָם כְּגוֹן הָתָם דְּאָמַר קֶרֶן בר"ה אֲנִי נֶזֶק וְאַתָּה בָא לִגְמוֹל נ"ש מק"ו שֵׁן וָרֶגֶל אֲבָל הָכָא דְּרַחֲמָנָא אָמַר קִנְיַן כֶּסֶף אוֹכֵל וְאֵין אָנוּ בָּאִין לִגְמוֹל מִן הק"ו אֶלָּא מַהוּ קִנְיַן כֶּסֶף:

וּמַה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְכוּ' זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ וא"ת וְנֵימָא יְבָמָה תּוֹכִיחַ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ וְאֵין כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ אַף אֲנִי אָבִיא אֲרוּסָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהַאי ק"ו אֵינוֹ כ"א גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא דַּאֲרוּסָה מִקְּרֵי קִנְיַן כַּסְפּוֹ כְּמוֹ שִׁפְחָה הִלְכָּךְ לֹא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ יוֹכִיחַ עי"ל דְּלֵיכָּא לְמֵימַר יְבָמָה תּוֹכִיחַ דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לִיבָמָה שֶׁכֵּן אֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף תֹּאמַר בְּאִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף דִּין הוּא שֶׁתֹּאכַל בִּתְרוּמָה עַל יְדֵי כֶּסֶף: **מַה** שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ מֵהַאי ק"ו לֵיכָּא לְמֵילַף שֶׁתְּהֵא אִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּכֶסֶף כִּדְפָרִיךְ לְעֵיל גַּבֵּי אָמָה הָעִבְרִיָּה אֲבָל לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה לֹא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ הָכִי: **רָבִינָא** אָמַר מִדְּאוֹרָיְיתָא מִפְשַׁט פְּשִׁיטָא דְּאָכְלָה פי' וְרָבִינָא בָּא לְקַיֵּים לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ דְּבִיאָה אֵירוּסִין עוֹשָׂה וּדְקָאָמְרַתְּ מַאי שְׁנָא הָכָא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ בִּדְאוֹרָיְיתָא פְּשִׁיטָא דְּאָכְלָה בֵּין בְּבִיאָה בֵּין בְּכֶסֶף וְהָא דְּשָׁלַח לֵיהּ לְאָסְרָהּ בִּתְרוּמָה מִדְּרַבָּנָן וּמִדְּרַבָּנָן הָיָה רִיב"ב דָּן ק"ו דִּבְבִיאָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּאָכְלָה אֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן דְּלָא שַׁיָּיךְ בָּהּ חֲשַׁשׁ סִמְפּוֹן מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם שׁוֹתֶה בְּכוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ ומק"ו רוֹצֶה לָדוּן דִּבְכֶסֶף נָמֵי לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְסִמְפּוֹן כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **זוֹ** שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה פ"ה דִּבְנִשֵּׂאת פְּשִׁיטָא דְּכ"ע מוֹדוּ דְּלָא חָיְישִׁינַן לְסִמְפּוֹן דְּאֵין אָדָם שׁוֹתֶה בְּכוֹס אֶלָּא א"כ בּוֹדְקוֹ וְיָדַע וְקִבֵּל עָלָיו וְקָשֶׁה מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְט' דְּאַיְירֵי בִּנְשׂוּאֹת דְּהָא לֹא בָּא רָבִינָא לְיַשֵּׁב אֶלָּא דַּאֲרוּסִין עוֹשָׂה וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב דה"ק כִּי הֵיכִי דִּבְנִשּׂוּאִין פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּאָכְלָה דְּכ"ע מוֹדוּ דְּאֵין אָדָם שׁוֹתֶה בְּכוֹס אֶלָּא א"כ בּוֹדְקוֹ ה"נ אֵינוֹ בָּא עָלֶיהָ אֶלָּא א"כ בּוֹדְקָהּ וְאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת והרר"ס פֵּרֵשׁ דה"ק מַה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בִּתְרוּמָה אֲפִילּוּ מִן הַתּוֹרָה כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ אֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁכַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ אֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן וּמַיְירֵי שַׁפִּיר בְּבִיאָה שֶׁלֹּא ע"י חֻפָּה:

לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן שֶׁעוֹשָׂה בּוֹעֲלָהּ מוֹשָׁב וּמִשְׁכָּב אֲפִי' עֶשֶׂר מַצָּעוֹת אֲבָל לֹא לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים כְּמִשְׁכָּבָהּ שֶׁל נִדָּה עַצְמָהּ אֶלָּא לְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כָּעֶלְיוֹנוֹ שֶׁל זָב וְכֵן מְפָרֵשׁ לָהּ בְּמַס' נִדָּה (דַּף לב:) אֲבָל פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ אֶלָּא טֻמְאַת עֶרֶב כְּנוֹגֵעַ בְּעָלְמָא: **נִשֵּׂאת לְכֹהֵן** קס"ד שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה לְנִשּׂוּאִין אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה אֲבָל פְּחוּתָה מִבַּת ג' שָׁנִים אֵין חֻפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ הוֹאִיל וְאֵין בִּיאָתָהּ בִּיאָה: **וְהִיא פְּטוּרָה** לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת עֳנָשִׁין: **אִי הָנֵי נִשּׂוּאִין** הַאי מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה דִּתְנָא בְּרֵישָׁא אִי לְכֹהֵן הָוֵי אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה: **שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ** אִם בָּא עָלֶיהָ כֹּהֵן וְלֹא קְנָאָהּ בְּכֶסֶף אֵינָהּ אוֹכֶלֶת דִּבְעֵינַן קִנְיַן כַּסְפּוֹ וְקִדּוּשִׁין נָמֵי לָא תָּפְסֵי בָּהּ שֶׁתְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ בְּבִיאָתָהּ שֶׁהֲרֵי הִיא כַּחֲמוֹר עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר: **כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ: **זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ** קס"ד הַשְׁתָּא דְּבִיאָה עוֹשָׂה נִשּׂוּאִין כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל וְנִשֵּׂאת פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּאָכְלָה דְּנָפְקָא לֵהּ בְּסִפְרֵי מִכָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ וְהַךְ דְּבֶן בַּג בַּג הָתָם תָּנֵי לָהּ: **הֵיכִי דָּמֵי** דְּיָלֵיף כֶּסֶף מִבִּיאָה אִי נֵימָא בִּיאָה שֶׁלְּאַחַר חֻפָּה וְיָלֵיף מִינָּהּ כֶּסֶף שֶׁהִכְנִיסָהּ אַחַר כָּךְ לְחֻפָּה: **בִּתְרַוַיְיהוּ אָכְלָה** וּמַאי אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה דְּקָאָמַר: **אֶלָּא בְּבִיאָה** שֶׁע"י חֻפָּה וְקָא יָלֵיף מִינָּהּ כֶּסֶף שֶׁלֹּא עַל יְדֵי חֻפָּה הֵיכִי יָלֵיף לָהּ מִינָּהּ הָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חֲדָא: **מַאי שְׁנָא** בִּיאָה דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ: **וּמַאי** שְׁנָא כֶּסֶף דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ: **וַאֲפִלּוּ ע"י חֻפָּה** דְּהָא לָאו בַּת נִשּׂוּאִין הִיא: **מִשּׁוּם דְּעוּלָּא** דְּאָמְרִי' בְּרֵישׁ פִּרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף ה.) שֶׁמָּא יִמְזְגוּ לָהּ כּוֹס בְּבֵית אָבִיהָ וְתַשְׁקֶה לְאָחֶיהָ וְלַאֲחוֹתֶיהָ: **לֹא שִׁיֵּיר בְּקִנְיָנָהּ** אַחַר שֶׁנָּתַן הַכֶּסֶף אֵין הַקִּנְיָן חָסֵר כְּלוּם: **הָכָא שִׁיֵּיר בְּקִנְיָנָהּ** דַּאֲכַתִּי מְחֻסְּרָה מְסִירָה לְחֻפָּה לְעִנְיַן לְיוֹרְשָׁהּ וְלִיטַּמֵּא לָהּ: **רָבִינָא אָמַר** מֵהָכָא לֵיכָּא לְמִפְשַׁט דְּנִשּׂוּאִין עוֹשָׂה דְּהָא אֲפִילּוּ אֵירוּסִין עוֹשָׂה אָכְלָה מִדְּאוֹרָיְיתָא וְכֶסֶף נָמֵי מִדְּאוֹרָיְיתָא אָכְלָה: **וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דִּשְׁלַח לֵהּ** הָא דְּשָׁלַח לֵיהּ לְאָסְרָהּ בִּתְרוּמָה מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּאָסַר לָהּ: **מִשּׁוּם סִמְפּוֹן** שֶׁמָּא יִמָּצֵא בָּהּ מוּם וְנִמְצְאוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת: **סִמְפּוֹן** כָּל דָּבָר הַמְבַטֵּל דָּבָר קָרוּי סִמְפּוֹן שֶׁלּוֹ כְּגוֹן שׁוֹבֵר הָוֵי סִמְפּוֹן שֶׁל שְׁטָר בִּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ כ.) וְכָאן קוֹרֵא סִמְפּוֹן דָּבָר הַמְבַטֵּל אֶת הַקִּדּוּשִׁין אוֹ אֶת הַמִּקָּח שֶׁל עֶבֶד: **וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דִּשְׁלַח לֵהּ** הָא דְּשָׁלַח לֵיהּ לְאָסְרָהּ בִּתְרוּמָה מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּאָסַר לָהּ: **אִי אַתָּה יוֹדֵעַ** בִּתְמִיהַ: **זוֹ שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ** דִּבְנִשֵּׂאת מוֹדֶה דְּלָא חָיְישִׁינַן לְסִמְפּוֹן דְּאֵין אָדָם שׁוֹתֶה בְּכוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ וְיָדַע וְקִבֵּל עָלָיו: **אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה כו'** וּלְקַמֵּהּ פָּרִיךְ מַאי בֵּינַיְיהוּ הוֹאִיל וְסוֹף סוֹף לֹא אָכְלָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' תרומות הל' ג:
ב מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' יג:
ג מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ו:
ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יב:
ה מיי' פו' מהל' תרומות הל' א, סמג לאוין רנד:
ו מיי' פו' מהל' תרומות הל' ג:
ז מיי' פח' מהל' תרומות הל' ז:

מסורת הש"ס

א תוספתא כתובות; ספרי במדבר
ב יבמות כט:
ג נדה מד; יבמות נז; משנה נדה; סנהדרין סט, סנהדרין נה:

תורה אור השלם

[ויקרא יח]

עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה, מִשּׁוּם דְּעוּלָּא. א(א)וּבֶן בַּג בַּג? סִימְפּוֹן, בַּעֲבָדִים לֵית לֵיהּ. אִי מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי הוּא – הָא קָא חָזֵי לֵיהּ. אִי מִשּׁוּם מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר – מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? לִמְלָאכָה קָא בָּעֵי לֵיהּ לָא אִיכְפַּת לֵיהּ. ב(ב)נִמְצָא גַּנָּב אוֹ קוּבְיוּסְטוּס – הִגִּיעוֹ. מַאי אָמְרַתְּ, לִסְטִים מְזוּיָּן אוֹ (נִכְתַּב) [מוּכְתָּב] לַמַּלְכוּת? הָנְהוּ קָלָא אִית לְהוּ! (ג)מִכְּדִי, בֵּין לְמָר וּבֵין לְמָר לָא אָכְלָה, מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: קִיבֵּל, מָסַר, וְהָלַךְ. בְּכֶסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בְּדִינָר וְכוּ'. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי? אָמַר רַבִּי זֵירָא: שֶׁכֵּן אִשָּׁה מַקְפֶּדֶת עַל עַצְמָהּ, וְאֵין מִתְקַדֶּשֶׁת בִּפָחוֹת מִדִּינָר. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, כְּגוֹן בְּנָתֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי, דְּקָפְדָן אַנַּפְשַׁיְיהוּ, וְלָא מְקַדְּשָׁן בִּפָחוֹת מִתַּרְקְבָא דְּדִינָרֵי, הָכִי נָמֵי דְּאִי פָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה חַד זוּזָא מֵאַחֵר, הָכִי נָמֵי דְּלָא הָווּ קִדּוּשִׁין? אֲמַר לֵיהּ: פָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה לָא קָאָמֵינָא, כִּי קָאָמֵינָא, דְּקַדְּשַׁהּ בְּלֵילְיָא, אִי נָמֵי דְּשַׁוְּיָה שָׁלִיחַ. גד(ד)רַב יוֹסֵף אָמַר: טַעְמַיְהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – כֶּסֶף מְדִינָה. גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – כֶּסֶף מְדִינָה. וּכְלָלָא הוּא?

וַהֲרֵי

סִמְפּוֹן בַּעֲבָדִים לֵיכָּא לְבַטֵּל אֶת הַמִּקָּח: **הָא קָא** חָזֵי לְהוּ וְסָבַר וְקִבֵּל: **נִמְצָא גַּנָּב כו'** אֵינוֹ בָּטֵל בְּכָךְ דְּהָא קי"ל הַמּוֹכֵר עֶבֶד לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא גַּנָּב אוֹ קֻבְיוּסְטוּס הִגִּיעוֹ וּבָרַיְתָא הִיא [בב"ב בְּהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת] (ב"ב דַּף צב:): **קֻבְיוּסְטוּס** גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת: **הִגִּיעוֹ** הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ דִּסְתָם עֶבֶד גַּנָּב הוּא: **לִסְטִים** מְזֻיָּן דְּהָא לָא שְׁכִיחַ וְלֹא קִבְּלוֹ עָלָיו: **אוֹ מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת** שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה לַמֶּלֶךְ: **קָלָא** אִית לְהוּ וְסָבַר וְקִבֵּל: **קִבֵּל מָסַר וְהָלַךְ** סִימָן הוּא: **קִבֵּל** עָלָיו אֶת הַמּוּמִים מִשּׁוּם סִמְפּוֹן לֵיכָּא מִשּׁוּם דְּעֻלָּא אִיכָּא: **מָסַר** הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְעוֹלָה בַּדֶּרֶךְ מִשּׁוּם סִמְפּוֹן אִיכָּא מִשּׁוּם שֶׁמָּא תַּשְׁקֶה לֵיכָּא דְּלֵיתַנְהוּ לְאָחִיהָ וְלַאֲחוֹתָהּ גַּבָּהּ: **תַּרְקַבָּא** שְׁלֹשָׁה קַבִּין: **דְּדִינָרֵי** זְהוּבִים: **דְּשַׁוְיָהּ שָׁלִיחַ** לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ וְלֹא נִמְלַךְ בָּהּ בְּכַמָּה וּבְנֹתֶיהָ דְּרַבִּי יַנַּאי נָמֵי אִי שָׁווּ שָׁלִיחַ לָא הָווּ קִדּוּשִׁין אֶלָּא בְּתַרְקַבָּא דְּדִינָרֵי: **כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כֶּסֶף צֹרִי** אִם פֵּרֵשׁ שְׁקָלִים הָוֵי שֶׁקֶל צֹרִי וְאִם סְתָם הָוֵי מַטְבֵּעַ הַפְּחוּתָה שֶׁבְּצֹרִי: **וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף** מְדִינָה לְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ כֶּסֶף מְדִינָה שְׁמִינִית שֶׁבְּכֶסֶף צֹרִי אִם סֶלַע הוּא שְׁמִינִית שֶׁבְּסֶלַע צֹרִי וְאִם דִּינָר הוּא שְׁמִינִית שֶׁבְּדִינָר צֹרִי הִלְכָּךְ פְּרוּטָה לָא מָצֵית לְמֵימַר לְפִי שֶׁהִיא שֶׁל נְחֹשֶׁת וּבְצֹרִי מַטְבֵּעַ שֶׁל נְחֹשֶׁת לֵיכָּא וּבְקִדּוּשִׁין כֶּסֶף כְּתִיב דְּהָא קִיחָה קִיחָה גְּמִירֵי וְכֵיוָן דְּאַפִּיקְתֵּי' מִפְּרוּטָה אַלְמָא מִילֵּי דַּחֲשִׁיבוּת בָּעֵי אוֹקְמוּהָ אַדִּינָר כִּדְלְקַמָּן: **וּכְלָלָא הוּא** שֶׁכֶּסֶף שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה דַּוְקָא כֶּסֶף כְּתִיב אוֹ שָׁוְיוֹ ונ"מ דְּהָוֵי כֶּסֶף צֹרִי וְלֹא פְּרוּטוֹת:

עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה מִשּׁוּם דְּעֻלָּא מִדְּנָקַט עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה מַשְׁמַע דְּהַיְנוּ כְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה דְּפֶ' אע"פ (כְּתֻבּוֹת דַּף נז.) שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת בְּהַגָּעַת זְמַן עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה וְתֵמַהּ דִּבְפֶ' אע"פ (שָׁם) פְּלִיגֵי אָמוֹרָאֵי בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן אִי מִשּׁוּם דְּעֻלָּא אוֹ מִשּׁוּם סִמְפּוֹן אֲבָל בְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה מוֹדוּ כּוּלְּהוּ דְּטַעְמָא מִשּׁוּם סִמְפּוֹן כִּדְאִיתָא הָתָם דְּקָאָמַר הָתָם [וּבַתְרַיְיתָא] מִשּׁוּם סִמְפּוֹן וְהָכָא קָאָמַר מִשּׁוּם דְּעֻלָּא דְּהַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִמְזְגוּ וי"ל עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה לָאו דַּוְקָא אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן וּכְמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה וּלְפִי שֶׁבְּהַגָּעַת זְמַן רְגִילִין לַעֲשׂוֹת חֻפָּה נָקַט חֻפָּה והר"ר מֹשֶׁה מִנַּרְבּוֹנָה מְפָרֵשׁ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה הָוֵי דַּוְקָא דְּקָסָבַר אִי לָאו דְּגָזְרוּ מֵעִקָּרָא מִשּׁוּם דְּעֻלָּא מִשּׁוּם סִמְפּוֹן לֹא הָיוּ מַתְחִילִין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה שֶׁהֲרֵי מוּמִין לָא שְׁכִיחֵי וְרֹב נָשִׁים אֵין בָּהֶם מוּם אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לִגְזֹר מִשּׁוּם דְּעֻלָּא שֶׁגָּזְרוּ בַּתְּחִלָּה עַל הַגָּעַת זְמַן מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִמְזְגוּ הֶאֱרִיכוּ הַגְּזֵרָה מִשָּׁם וְאֵילָךְ עַל הַחֻפָּה מִשּׁוּם סִמְפּוֹן הוֹאִיל וּכְבָר הֻצְרְכוּ לִגְזֹר עַל הַגָּעַת זְמַן מִשּׁוּם דְּעֻלָּא וּלְכָךְ תָּלָה הַטַּעַם בִּדְעֻלָּא שֶׁהוּא עִקַּר הַדָּבָר וְגַם יֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסִי הָתָם עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה מִשּׁוּם דְּעֻלָּא וּמִשּׁוּם סִמְפּוֹן וּלְפִי"ז נִיחָא וּקְצָת קָשֶׁה דְּאָמַר בְּסָמוּךְ אִיכָּא בֵּינַיְהוּ קִבֵּל מָסַר וְהָלַךְ בְּמָסַר וְהָלַךְ לְמ"ד מִשּׁוּם דְּעֻלָּא לֵיכָּא וּמִשּׁוּם סִמְפּוֹן אִיכָּא וּלְפִי' הר"ר מֹשֶׁה ק' מַאי קָאָמַר הָא כּוּלְּהוּ אִית לְהוּ דְּעֻלָּא וְהַהִיא דְּסִמְפּוֹן כִּדְפֵי' וְצ"ל דְּמַאי בֵּינַיְהוּ לָאו לְפִי הָאֱמֶת שֶׁנּוֹהֵג עַכְשָׁו דְּהָא חָיְישִׁינַן לְסִמְפּוֹן אֶלָּא לְפִי מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה בָּא לְפָרֵשׁ מַה לָּנוּ אִי הָוֵי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּעֻלָּא אוֹ מִשּׁוּם סִמְפּוֹן: **קֻבְיוּסְטוּס** פ"ה גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת וְקָשֶׁה לְבפ"ק דִּבְכוֹרוֹת (דַּף ה.) אָמַר שָׁאַל קוּנְטְרִיקוֹס הַטַּפְסָר לְריב"ז גַּבֵּי שְׁקָלִים וּבֶקַע לַגֻּלְגֹּלֶת בְּגִבּוּי הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹנֶה מָאתַיִם וְאֶחָד כִּכָּר וי"א מָנֶה וּבִנְתִינַת הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹנֶה ק' כִּכַּר מֹשֶׁה רַבְּכֶם גַּנָּב הָיָה אוֹ קֻבְיוּסְטוּס הָיָה אוֹ אֵינוֹ בָּקִי בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָיָה וּמָה עִנְיַן גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת לְחֶסְרוֹן הַשְּׁקָלִים לָכֵן פר"ח דְּקֻבְיוּסְטוּס מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא וְהָא דְּאָמַר בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (פָּרָשָׁה וַיִּשְׁלַח) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשַּׁחַר דְּקָאָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב לַמַּלְאָךְ וְכִי גַּנָּב אַתָּה אוֹ קֻבְיוּסְטוּס אַתָּה שֶׁאַתָּה מִתְיָרֵא מִן הַשַּׁחַר לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס נִיחָא

וּלְפֵרוּשׁ רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר דְּאָדָם שֶׁמְּשַׂחֵק בְּקוּבְיָא רָגִיל לִהְיוֹת עָלָיו נוֹשִׁים הַרְבֵּה וְנִטְמָן בִּפְנִים: **הָנְהוּ קָלָא אִית לְהוּ** פ"ה וְסָבַר וְקִבֵּל וְקָשֶׁה לר"ת דִּבְפֶרֶק הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דַּף צב:) אָמַר בְּהֶדְיָא לִסְטִים מְזֻיָּן אוֹ מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וּמְפָרֵשׁ ר"ת קָלָא אִית לְהוּ וְלָא שְׁכִיחֵי וְלָא חָשׁוּ לְהוּ לְסִמְפּוֹן כֵּיוָן דְּלָא שְׁכִיחֵי וְרַבֵּינוּ אֱלִיָּהוּ מְקַיֵּים פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּהֵיכָא דְּקִבֵּל הַמּוֹכֵר מָעוֹת אָמְרִינַן מִדְּלָא בָּדַק הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם נְתִינַת הַמָּעוֹת הָנֵי מוּמִין דְּאִית לְהוּ קָלָא אִם כֵּן סָבַר וְקִבֵּל וְהָא דְּאוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מַיְירֵי קֹדֶם שֶׁנָּתַן הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת וּקְצָת מַשְׁמַע כֵּן הָתָם דְּפָרִיךְ וְלֵימָא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה אַלְמָא מַשְׁמַע דְּהַלּוֹקֵחַ מַחְזִיק:

קִבֵּל מָסַר וְהָלַךְ פ"ה קִבֵּל אוֹ מָסַר אוֹ הָלַךְ כְּלוֹמַר מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְקָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָכָא דִּבְמָסַר לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל חָיְישִׁינַן לְסִמְפּוֹן וּבְפֶרֶק נַעֲרָה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה (כְּתֻבּוֹת מח:) אָמַר רַב מְסִירָתָהּ לַכֹּל אַף לִתְרוּמָה מַשְׁמַע דְּמִשּׁוּם סִמְפּוֹן לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמָסַר וְהָלַךְ חֲדָא מִלְּתָא הִיא וה"פ מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְהָלַךְ גַּם הוּא עִמָּהֶם וְהִלְכָּךְ חָיְישִׁינַן לְסִמְפּוֹן דְּהָא לָא בַּדְקִינַן לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא בְּבֵיתוֹ אֲבָל מְסִירָה דְּהָתָם מַיְירֵי כְּשֶׁלֹּא הָלַךְ עִמָּהֶם דְּהָא בָּדַק לָהּ מִיָּד:

שֶׁכֵּן אִשָּׁה מַקְפֶּדֶת עַל עַצְמָהּ וְכוּ' קס"ד דְּר' זֵירָא אֲפִילּוּ פָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קָאָמַר דְּאֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת הוֹאִיל וּרְגִילָה לְהַקְפִּיד עַל דִּינָר מִשּׁוּם דִּכְתִיב כֶּסֶף בִּקְרָא וּלְגַבֵּי דִּידָהּ לָא חָשִׁיב כֶּסֶף אֶלָּא דָּבָר שֶׁרְגִילָה בּוֹ לְהַקְפִּיד ומס"ה (קָפְדִי) בְּנוֹתֶיהָ דְּרַבִּי יַנַּאי שֶׁרְגִילוֹת לְהַקְפִּיד עַל תַּרְקַבָּא דְּדִינָרֵי הָכִי נָמֵי לֹא יִתְקַדְּשׁוּ אֲפִילּוּ בְּדִינָר אֲפִילּוּ פָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה פָּחוֹת מִתַּרְקַב לֹא יֵחָשֵׁב כֶּסֶף לְגַבַּיְהוּ וְאֵין זוֹ סְבָרָא וּמְשַׁנֵּי פָּשְׁטָה יָדָהּ לָא קָאָמִינָא דַּאֲפִילּוּ בִּפְרוּטָה הָיְתָה מִתְקַדֶּשֶׁת דְּכֶסֶף קָרֵינָא בֵּיהּ כִּי קָאָמִינָא דְּקִדְּשָׁהּ בְּלֵילְיָא אִי נָמֵי דְּשַׁוְיֵהּ שָׁלִיחַ וּבְהָכִי הָוֵי פְּלוּגְתָּא דְּב"ש וב"ה דְּמַתְנִי' וּפֵרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דִּבְנוֹתֶיהָ דְּרַבִּי יַנַּאי הֵיכָא דְּשָׁווּ שָׁלִיחַ לָא הָווּ קִדּוּשִׁין אֶלָּא דַּוְקָא בְּתַרְקַבָּא דְּדִינָרֵי וְקָשֶׁה לְא"כ נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין כֵּיוָן דְּאָזְלִינַן בָּתַר כָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי דַּעְתָּהּ לכה"ג פָּרֵיךְ בְּפ"ק דְּגִטִּין (דַּף יז.) וּבְפֶרֶק חֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דַּף כט.) גַּבֵּי בַּר אֶלְיָשִׁיב וְנִרְאֶה דְּהָכִי פָּרֵיךְ אֶלָּא מֵעַתָּה כְּגוֹן בְּנָתֵהּ דְּרַבִּי יַנַּאי וְכוּ' וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי דְּלָא מִתְקַדְּשֵׁי בִּפְחוּת מִתַּרְקַבָּא דְּדִינָרֵי א"כ נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין דִּבְנוֹתֶיהָ דְּרַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם שֶׁהֵן עֲשִׁירוֹת לָא מִתְקַדְּשֵׁי בִּפְחוּת מִתַּרְקַבָּא דְּדִינָרֵי וַאֲחֵרוֹת מִתְקַדְּשׁוֹת בְּדִינָר וּמְשַׁנֵּי פָּשְׁטָה יָדָהּ לָא קָאָמִינָא דְּגִלְּתָה בְּדַעְתָּהּ דְּאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת וּמִתְקַדֶּשֶׁת אֲפִי' בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה כִּי קָאָמִינָא דְּקִדְּשָׁהּ בְּלֵילְיָא אִי נָמֵי דְּשַׁוְיֵהּ שָׁלִיחַ דְּהָא כֻּלָּן שָׁווֹת דְּבִפְחוּת מִדִּינָר אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת וְהָא אֵינָן יוֹצְאוֹת מִכְּלַל שְׁאָר נָשִׁים דְּהֵן יוֹדְעוֹת שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לְשָׁלִיחַ אֶלָּא כְּמוֹ לִשְׁאָר נָשִׁים: **כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר** בַּתּוֹרָה סְתָם כֶּסֶף צֹרִי פֵּי' הַקּוּנְט' אִם פֵּרֵשׁ שְׁקָלִים הָוֵי שֶׁקֶל צֹרִי וְאִם סְתָם הָוֵי מַטְבֵּעַ פְּחוּתָה שֶׁבְּצֹרִי הִלְכָּךְ פְּרוּטָה לָא מָצֵית אָמְרַתְּ לְפִי שֶׁהִיא שֶׁל נְחֹשֶׁת וּבְצֹרִי מַטְבֵּעַ שֶׁל נְחֹשֶׁת לֵיכָּא וּבְקִדּוּשִׁין כֶּסֶף כְּתִיב דְּקִיחָה קִיחָה גְּמִירֵי וְכֵיוָן דְּאַפִּיקְתֵּיהּ מִפְּרוּטָה אַלְמָא מִילֵּי דַּחֲשִׁיבוּת בָּעֵי אוֹקְמוּהָ אַדִּינָר וּלְקַמֵּיהּ בִּשְׁמַעְתִּין פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס לה"ג גּוּפָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי וְהַיְנוּ מִשּׁוּם דְּלָאו קָאֵי אַלְּעֵיל דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ לְאַלְתַּר לֵימָא רַב אַסִּי דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי:

מסורת הש"ס

א כתובות נז:

ב תוספתא בבא בתרא; בבא בתרא צב:

ג פסחים כג:; עירובין סה.

ד בבא קמא לו:; בכורות נ:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הנהו קלא אית להו פי' הקונטרס וסבר וקבל. עיין גיטין דף פו ע"א תד"ה עלולי מלכא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' מכירה הל' יב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רלב סעי' י:

ב מיי' פט"ו מהל' מכירה הל' יב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רלב סעי' י:

ג מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' א:

ד מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' ב, סמג עשין צה:

[אב]וַהֲרֵי טַעֲנָה, דִּכְתִיב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר", וּתְנַן: שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין, הַטַּעֲנָה – שְׁתֵּי כֶסֶף, וְהַהוֹדָאָה – שָׁוֶה פְּרוּטָה. (א)הָתָם דּוּמְיָא דְּכֵלִים, מָה כֵּלִים שְׁנַיִם – אַף כֶּסֶף שְׁנַיִם, וּמָה כֶּסֶף דָּבָר חָשׁוּב – אַף כֵּלִים דָּבָר חָשׁוּב. וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב: "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ", וּתְנַן: הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי! "כֶּסֶף" "הַכֶּסֶף" – רִיבָּה. [ג](ב)וַהֲרֵי הֶקְדֵּשׁ, דִּכְתִיב: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְחוּלָּל! הָתָם נָמֵי, "כֶּסֶף" "כֶּסֶף" יָלֵיף מִמַּעֲשֵׂר. וַהֲרֵי קִידּוּשֵׁי אִשָּׁה, דִּכְתִיב: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ", וְגָמַר "קִיחָה" "קִיחָה" מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן, וּתְנַן: בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה. נֵימָא רַב אַסִּי דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי?! אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, הָכִי אִיתְּמַר: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: כָּל כֶּסֶף קָצוּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – כֶּסֶף מְדִינָה. [ד-ז](ג)מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן, שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה, מֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע – כּוּלָּם בְּשֶׁקֶל הַקּוֹדֶשׁ, בְּמָנֶה צוֹרִי! [חט](ד)"וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה" אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, דְּלָא תְּנַן. דְּתַנְיָא: הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ – נוֹתֵן לוֹ סֶלַע. וְלָא תֵּימָא סֶלַע – אַרְבְּעָה זוּזֵי, אֶלָּא מַאי סֶלַע – פַּלְגָא דְּזוּזָא, דַּעֲבִידִי אִינָשֵׁי דְּקָרוּ לְפַלְגָא דְּזוּזָא אִיסְתֵּירָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי, כְּדְחִזְקִיָּה. דְּאָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא: "וְהֶפְדָּהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ, וְיוֹצְאָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דִּיהַב לַהּ דִּינָר – הַיְינוּ דִּמְגָרְעָה וְאָזְלָה עַד פְּרוּטָה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דִּיהַב לַהּ פְּרוּטָה, מִפְּרוּטָה מִי מְגָרְעָה? וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: הֵיכָא דִּיהַב לַהּ דִּינָר – תִּיגָּרַע עַד פְּרוּטָה, הֵיכָא דִּיהַב לַהּ פְּרוּטָה – לָא תִּיגָּרַע כְּלָל!

לָא

והרי טענה שאדם טוען את חברו ומשביעין אותו אם הודה במקצת דכתיב כי יתן איש וגו' ועליו כתיב אשר יאמר כי הוא זה דילפינן מינה (ב"ק דף קז.) שהמודה מקצת ישבע דונקרב בעל הבית התם כתיב ודרשי' ליה לשבועה: **ותנן שבועת הדיינין** אינה בפחות מטענת שתי מעות כסף ופליגי בה רב ושמואל רב אמר כפירה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף ואפילו לא כפר בה אלא פרוטה או הודה בפרוטה חייב מ"מ מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דווקא כסף קאמר אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו הכתוב אלא לחכמים ולא קים להו לרבנן לאשבועה בבציר מהכי דאי קרא דווקא כסף כתיב נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבכסף מיהו שתים מנא להו: **הכי גרסי' ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב** שיהו שוים שתי כסף ולאפוקי ממ"ד התם טענו שני מחטין חייב בהודאת אחת מהן לכך יצאו כלים למה שהן כלומ' שיתחייב בכלים בכל שהו. ורבותינו מפרשים שהדינר הוא מטבע הפחותה שבכסף ופרכא מדקתני שתי כסף שהן מעות ותירוצא מה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב ומעה דבר חשוב הוא ולדידי קשיא בה טובא חדא לא"כ דכל כסף האמור בתורה דינר הוא היכי אתיא הך היקשא ומפקא ליה הא כי אתא היקשא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא דאתא ועוד מה כלים דבר חשוב וכי מחט דבר חשוב הוא והא אמרינן התם לכך יצאו כלים למשהו אלמא לא חשיבי מחטים ועוד בהדיא אמרינן התם איפכא מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב וכסף כי אתא להך דרשה אתא: **הפורט סלע ממעות מעשר שני** מסקנא ב"ש אומר בכל הסלע מעות כו' ומיהו שמעינן מינה שחילל תחלה המעשר בפרוטות של נחשת ועתה בא לפרוט בהן סלע: **ונתן הכסף וקם לו** דכתיב ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו: **שחיללו על הפרוטה מחולל** דאין אונאה להקדש דכתיב (ויקרא כ"ה:י"ד) איש את אחיו ואשמועינן שמואל דכי היכי דאמעיט מאונאה אמעיט נמי מבטול מקח: **כסף כסף** גמר פדיון הקדש מפדיון מעשר אבל שאר כסף שבתורה לא יליף מינה דלא דמו ועוד דהכא כספים יתירא כתיבא: **כסף קצוב הוי כסף צורי** וכסף קידושין אינו קצוב ולא איירי ביה רב אסי כלל: **קצוב** שנאמר בו כמה כגון חמשים של קנס ושלשים של עבד ומאה של מוציא שם רע שנאמר בהן שקלים ונאמר חשבונו: **בשקל הקדש במנה צורי** שקל הקדש שיש בכ"ה שקלים מנה צורי: **ושל דבריהם איצטריכא ליה דלא תנן** כמה הוי ואשמועינן דהוא כסף מדינה: **כדתנן התוקע כו'** כלומר היכא מצינו כסף דבריהם כדתנן כו': **התוקע לחברו** באזנו לשון רבינו הלוי ורבינו הזקן למדנו שהכהו אצל האזן: **נותן לו סלע** כך שערו דמי בשתו לאדם בינוני ואשמועינן רב אסי דלא תימא האי סלע ד' זוזי סלע צורי אלא פלגא דזוזא שמיני שבסלע צורי: **איסתירא** סלע פלגא דזוזא והוא סלע מדינה: **כדחזקיה** לקמן בפרקין (קידושין דף יד:) דקתני גבי עבד עברי קונה את עצמו בגרעון כסף שמחשב עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו בכך וכך לקחתני ולא היה לך לשעבדני אלא שש שנים ונמצאת קונה עבודתי לשנה בכך וכך חשוב כמה שנים עבדתיך ואני מכסף מקנתי דמי עבודת שנים הללו וטול השאר ואמרינן מנא ה"מ ואמר חזקיה והפדה ולא כתיב ונפדית משמע שאף אדוניה מסייע בפדיונה וזהו שמגרעת פדיונה ויוצאת אלמא אין אמה העבריה נקנית בפחות מדינר: **אי אמרת בשלמא וכו' מפרוטה מאי מגרעה** שתתן לו שוב כלום ולקמיה מסיק מלתיה ואמר וקידושי אשה לב"ש מאמה העבריה נפקא ליה וכו' אלא דפרכי' גמרא ולא שבקי' לאסוקי למלתי':

והרי טענה וכו' פ"ה מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דווקא קאמר כסף אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו אלא לחכמים ולא קים להו לאשבועה בבציר מהכי דאי קרא כסף דווקא קאמר נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבכסף מיהו שתים מנא להו ומשני מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב כלומר שיהיו שוין שתי כסף ולאפוקי ממ"ד טענו שני מחטין חייב בהודאת אחת מהן לכן יצאו כלים למשהו כלומר שיתחייב עליהן בכל שהוא ורבותינו מפרשים שהדינר הוי מטבע הפחות שבכסף ופריך מדקתני שתי כסף שהם מעות ולא קתני שני דהוי משמע שני דינרין ותרץ מה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב ומעה דבר חשוב ולדידי קשה בה טובא חדא א"כ דכל כסף האמור בתורה הוא דינר היכי אתיא הך היקשא ומפיק לה הא כי אתא היקשא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא דאתא ועוד מאי קאמר מה כלים דבר חשוב וכי מחט דבר חשוב הוא והא אמר לכך יצאו כלים למשהו אלמא לא חשיבי מחטין ועוד בהדיא אמר התם איפכא מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב וכסף כי אתא להך דרשה אתא עכ"ל ור"י הקשה על פי' רש"י כיון דמטבע פחות שבכסף היא מעה היכי שייך כלל למימר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמה אדינר ה"ל למימר אמעה שהוא מטבע פחות שבכסף דבשלמא לקמן (קידושין דף יב.) דאמר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמה אדינר היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי שפיר כסף לגבי אמה העבריה וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוי כסף אוקמוה אדינר דהוי דבר חשוב אבל השתא דאמר דבדברי ליכא פרוטה אלמא מטבע פחות שלהן היינו מעה נהי נמי דאפיקתיה מפרוטה אדינר אמאי מוקמת ליה אמעה הוה לן לאוקמא ועוד קשה דפי' דאתא לאפוקי ממ"ד טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן לחייב דהא בפ' שבועת הדיינים (שבועות דף לט:) משמע דהך דרשה דמה כסף דבר חשוב אתי אליבא דשמואל דלרב סבירא ליה כסף כי אתא לכפירה הוא דאתא לכן נראה לר"י כמו שפי' בשם רבותיו דדינר הוי מטבע הפחותה שבכסף ומה שהקשה רש"י דאי כל כסף האמור בתורה דינר היכי אתיא היקשא ומפקא ליה הא כי אתא היקשא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים אתא נראה דלא קשה ליה מידי דהא אין היקש למחצה וכי היכי דגמרינן מינה שנים גמרינן מינה נמי דבר חשוב ומה שהקשה וכי מחט דבר חשוב הוא הא אמרי' התם לכך יצאו כלים למשהו הא נמי לא קשה דאפי' מחט יש בו חשיבות גדול שראוי לעשות בו מלאכה גדולה והא דקאמר התם יצאו כלים למה שהן לאו דווקא למה שהן אלא לאפוקי דלא בעינן שיהא הכלי שוה מעה אך שיהא שוה פרוטה ומ"מ חשיבות גדול יש שראוי לעשות בו מלאכה גדולה ומה שהקשה דבשבועות גרסי' איפכא הא נמי לא קשיא מידי דהתם היינו לשמואל דלא איצטריך ליה כסף למילי אחרינא ודריש ליה התם ללמד על כלים דבעינן דבר חשוב אבל הכא אתא אליבא דרב דמוקי כסף לכפירה ולדידיה תרוייהו דרשות נפקי מכלים שנים ודבר חשוב ומיהו לפי' זה דאמר דבדברי ליכא מעה קשה דהא כתיב (ויקרא כז) עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרים מעין אלמא היתה מעה בימי משה בכסף שבתורה ואומר ר"ת דגרה לא הוי מעה אלא משקל היה בימי משה שהיה שוה מעה ושוב עשו ממנו מטבע וקראוהו מעה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' א:

ב מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' ג, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' פח סעי' א:

ג מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' ח, סמג עשין קלב:

ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' א:

ה מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סז:

ו מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' א, סמג עשין צג:

ז מיי' פג' מהל' נערה בתולה הל' א, סמג לאוין פז, סמג עשין נה:

ח מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' ט, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' מא:

ט מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' י, ש"ע חו"מ סי' תכ סעי' מב:

מסורת הש"ס

א שבועות לט:

ב בבא מציעא נז.

ג תוספתא בכורות; תוספתא כתובות; משנה בכורות; בכורות מט:

ד בכורות נ:

גליון הש"ס

גמ' ושל דבריהם כסף מדינה. עיין כתובות דף סז ע"א תוד"ה אמר אביי:

תורה אור השלם

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וגו' [שמות כב, ו]

וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר וגו' [דברים יד, כה]

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וגו' [ויקרא כז, יט]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא וגו' [דברים כד, א]

וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי וגו' [בראשית כג, יג]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וגו' [במדבר יח, טז]

אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן וגו' [שמות כא, לב]

וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה וגו' [דברים כב, כט]

וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא וגו' [דברים כב, יט]

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי וגו' [שמות כא, ח]

והפדה, או אז יאפשר לאב או לאחד הקרובים לפדות וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ח, ב]

[א]לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – דּוּמְיָא דְּיִיעוּד, מַה יִיעוּד, אַף עַל גַּב דְּאִי בָּעֵי מְיַיעֵד וְאִי בָּעֵי לָא מְיַיעֵד, כֹּל הֵיכָא דְּלָא מָצֵי מְיַיעֵד – לָא הָווּ זְבִינָא זְבִינֵי, הָכִי נָמֵי כֹּל הֵיכָא דְּלָא מָצְיָ[א] מִיגָּרְעָא – לָא הָווּ זְבִינָא זְבִינֵי. וְקִידּוּשֵׁי אִשָּׁה לְבֵית שַׁמַּאי נָפְקָא לְהוּ מֵאָמָה הָעִבְרִיָּה: מָה אָמָה הָעִבְרִיָּה בִּפְרוּטָה לָא מִקַּנְיָא, אַף אִשָּׁה בִּפְרוּטָה לָא מִיקַּדְּשָׁא. וְאֵימָא פַּלְגָא דְּדִינָר, וְאֵימָא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת! כֵּיוָן דְּאַפִּיקְתֵּיהּ מִפְּרוּטָה – אוֹקְמַהּ אַדִּינָר. רָבָא אָמַר: הַיְינוּ טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי: שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כְּהֶפְקֵר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בִּפְרוּטָה. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר: פְּרוּטָה כָּל דְּהוּ. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא עֲלַהּ קָתָנֵי: כַּמָּה הִיא פְּרוּטָה – אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי. וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אֲבָל הָכָא כְּדַחֲשִׁבָה לְהוּ לְאִינָשֵׁי – וְהָא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: שִׁיעֵר רַבִּי סִימַאי בְּדוֹרוֹ כַּמָּה הִיא פְּרוּטָה: אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי, וְכִי אֲתָא רָבִין אָמַר: רַבִּי דּוֹסְתַּאי וְרַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא שִׁיעֲרוּ כַּמָּה הָוֵי פְּרוּטָה – אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי! אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּתָנֵינָא: "צֵא וַחֲשׁוֹב כַּמָּה פְּרוּטוֹת בִּשְׁנֵי סְלָעִים – יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם" – הַשְׁתָּא אַלְפַּיִם לָא הָוְיָין, יָתֵר מֵאַלְפַּיִם קָרֵי לְהוּ? אֲמַר לְהוּ הַהוּא סָבָא: אֲנָא תְּנֵינָא לַהּ: "קָרוֹב לְאַלְפַּיִם". סוֹף סוֹף אַלְפָּא וַחֲמֵשׁ מְאָה וּתְלָתִין וְשִׁיתָּא הוּא דְּהָוְיָין! כֵּיוָן דְּנָפְקָא לְהוּ מִפַּלְגָא – קָרוֹב לְאַלְפַּיִם קָרֵי לֵיהּ. גּוּפָא, כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: שִׁיעֵר רַבִּי סִימַאי בְּדוֹרוֹ כַּמָּה הִיא פְּרוּטָה – אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי, וְכִי אֲתָא רָבִין אָמַר: שִׁיעֲרוּ רַבִּי דּוֹסְתַּאי וְרַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא כַּמָּה הִיא פְּרוּטָה – אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב דִּימִי: נֵימָא, אַתְּ וְרָבִין בִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי קָא מִיפַּלְגִיתוּ, (א)דְּתַנְיָא: פְּרוּטָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים – אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי, שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף – דִּינָר, מָעָה – שְׁנֵי פּוּנְדְּיוֹנִין, פּוּנְדְּיוֹן – שְׁנֵי אִיסָּרִין, אִיסָּר – שְׁנֵי מְסַמֵּיסִים, מְסַמֵּס – שְׁנֵי קוּנְטְרוֹנְקִין, קוּנְטְרֹנְק – שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. נִמְצָא, פְּרוּטָה – אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בָּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה הַדְרַסִין לְמָעָה, שְׁנֵי הַנְצִין לְהַדְרֵיס, שְׁנֵי שְׁמֵנִין לַהֶנֶץ, שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְשָׁמֵין, נִמְצָא, פְּרוּטָה – אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי. לֵימָא דְּמָר אָמַר כְּתַנָּא קַמָּא וְרָבִין דְּאָמַר כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? אֲמַר לֵיהּ: בֵּין דִּידִי וּבֵין רָבִין אַלִּיבָּא דְּתַנָּא קַמָּא, וְלָא קַשְׁיָא: הָא – דְּאִיַּיקּוּר אִיסּוּרֵי, הָא – דְּזוּל אִיסּוּרֵי. הָא דְּאִיַּיקּוּר אִיסּוּרֵי – קוּם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּזוּזָא, הָא דְּזוּל – קוּם תְּלָתִין וּתְרֵין בְּזוּזָא. [ב]אָמַר שְׁמוּאֵל: קִידְּשָׁהּ בִּתְמָרָה, אֲפִילּוּ עוֹמֵד כּוֹר תְּמָרִים בְּדִינָר – מְקוּדֶּשֶׁת; חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָדַי. [ג]וְהָא אֲנַן תְּנַן: בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּקִידּוּשֵׁי וַדַּאי, הָא בְּקִידּוּשֵׁי סָפֵק. הָהוּא גַּבְרָא דְּאַקַדֵּישׁ בִּזְוּודָא דְּאוּדְרֵי, יָתֵיב רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא קַמֵּיהּ דְּרַב וְקָא מְעַיֵּין בַּהּ, אִי אִית בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – אִין, אִי לָא – לָא. וְאִי לֵית בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה לָא? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: חָיְישִׁינַן! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּקִידּוּשֵׁי וַדַּאי, הָא בְּקִידּוּשֵׁי סָפֵק. הָהוּא גַּבְרָא דְּאַקַדֵּישׁ בְּאַבְנָא דְכוּחְלָא, יָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָא מְשַׁעֵר לַהּ, אִי אִית בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – אִין, וְאִי לָא – לָא. וְאִי לֵית בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה לָא? וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: חָיְישִׁינַן! רַב חִסְדָּא לָא סָבַר לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. אֲמַרָה לֵיהּ אִימֵּיהּ: וְהָא הָהוּא יוֹמָא דְּקַדְּשַׁהּ הֲוָה בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה! אֲמַר לַהּ: לָאו כָּל כְּמִינָּךְ דְּאָסְרַתְּ לַהּ אַבָּתְרָא.

לָאו

לא ס"ל שתהא נקנית בדבר שאין בו גרוע מאחר שנכתב גרוע כאן: **דומיא דיעוד** כי היכי דאמר לענין יעוד שנכתב עמו אשר לא יעדה ולמדנו שרשאי האדון ליעדה לו בתוך שני אמהות ותהיה מקודשת לו אם יאמר לה הרי את מיועדת לי במה שיש לי עליך ואין צריך כסף אחר ואמר לקמן (קדושין דף יח:) אין אביה רשאי למכרה לקרובים שהיא אסורה להם משום ערוה לפי שאין אני מקיים בה אשר לא יעדה וגרוע נמי כיעוד מה יעוד אע"ג כו': **לא הוו** בשני סלעים כדמפרשית בסמוך: **וקדושי אשה כו'** מסקנא דמלתא דר"ל היא דקא מסיק ואומר טעמא דב"ש כדאחזקיה: **אף אשה** בפרוטה לא מקדשה דגמרינן מקדושי יעוד: **פלגא** דדינר ואיכא גרוע על פרוטה: **כיון דאפיקתיה מפרוטה** אלמא חשיבותא בעי' אוקמה אדינר דחשיב: **כהפקר** לקנות בדבר מועט ומדרבנן הוא דקאמרי לה ב"ש דאפקעה רבנן לקדושין הפחותין מדינר: **כל דהו** כל מה שהדורות משנים את המטבע פעמים שפוחתין פעמים שמוסיפין משקלם: **שער ר' סימאי** מעשה בא לפניו באשה שנתקדשה בפרוטה והצריך להיות שוה אחד משמנה באסר ובטל את הקדושין: **אחד מששה** לקמן מפרש פלגתייהו: **א"ל רב יוסף** לאביי: **אי הכי** דאין פרוטה פחותה מכאן: **היינו דתניא** שאני שונה בתורת כהנים צא וחשב כו': **אלפים פרוטות**: **השתא** אם הוא אחד משמנה באסר האיטלקי: **אלפים** פרוטות: **לא הוו** בשני סלעים כדמפרשית בסמוך: **יותר מאלפים קרי להו** משנה זו שנויה אצל נהנה מן ההקדש שמביא על הנאת פרוטה אשם בכסף שקלים צא וחשב להתרחק מן העבירה שאף על השוגג צריך כפרה גדולה כגון זו: **א"ל ההוא סבא** טועה אתה במשנה זו דאנא תנינא לה וקרוב לאלפים תנינא בה: **אלפא** וחמש מאה ותלתין ושתא הוין שהסלע ד' דינרין והדינר כ"ד אסרים כדלקמן ואי אסר שמנה פרוטות לעולם נמצאו קצ"ב פרוטות בדינר והשמנה דינר שבשתי סלעים עולים כל אחד מאתים פרוטות חסר שמנה הרי אלף ותקל"ו: **כיון דנפקא** אלף השני מאחיו שלשים וששה קרוב לאלפים קרי ליה: **פונדיונין** אסרין מסמסים קונטרונקין מיני מטבעות הם קטנות זו מזו וכן הדרסין הנצין שמנין: **נמצאת פרוטה** אחד מששה שהאסר אחד מכ"ד בדינר כדקאמרת אבל הפרוטות גדולות ממה שאמרת שהדינר שש מעה והמעה ג' הדרסים הרי י"ח הדרסים לדינר והם שלשים ושש הנצין והם שבעים ושנים שמינין והם קמ"ד פרוטות חלקם לכ"ד חלקים תמצא ששה בכל חלק הרי שש פרוטות לאסר שהוא אחד מכ"ד בדינר: **אלפא לת"ק** היינו כשתים מתני' והך דרבנן לאו שהוסיפו על הפרוטות אלא האסרין הוזלו ועמדו שלשים ושתים בדינר בימיהם ולעולם קצ"ב פרוטות בדינר חשוב ו' פעמים שלשים ושתים ותמנא קצ"ב ובימי ר' סימאי היו האסרים יקרים כמשפטם כ"ד בדינר ונמצאת שהפרוטה שהיא קצ"ב לדינר היתה אחד משמנה באסר: **במדי** כלומר במקום שאין תמרים מצוין: **והא תנן** כו' ואם באתה לומר כן אין שיעור קדושין: **הא בקדושי** ודאי אם ישנו שוה פרוטה במקומו הוו קדושין ודאי ואם בא אחר וקדשה אח"כ מותרת לראשון ואינה צריכה גט משני ואם אינו ש"פ במקומו קדושי ודאי לא הוו לבטל קדושי שני אבל קדושי ספק הוו ואינה מותרת לאחר בלא גט דחיישינן שמא ש"פ במדי ושיעור אחני לדעת אלו אין קדושין גמורים שמאחר שקדש בפרוטה במקומם אין נמנעים בדבר: **בזוזא דאודרי** אגודה של מוכין: **והאמר שמואל** הא דלעיל חיישינן שמא ש"פ במקום אחר: **אבנא דכחלא** שיש שחור דומה לכחול: **יתיב רב חסדא וקא מעיין כו'** לפי שבא אחר וקדשה בפרוטה אח"כ: **ההוא יומא** ביום שקדשה הוה בה ש"פ ועכשיו הוזלה: **לאו כל כמינך** להעיד שהראשון קדושין ואוסרתה אבתרא:

רב חסדא לא סבר לה דשמואל הכא לא תני לשנויי הא בקדושי ספק כדלעיל משום דמירי שקדשה אחיו אח"כ בפרוטה והיה בא רב חסדא להפקיע קדושי ראשון כדאמר לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא ואי הוה אמר דראשונים ספק הוו א"כ צ"ל דצריכה גט מראשון א"כ תהיה אסורה משום דהויא גרושת אחיו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' עבדים הל' ג, סמג עשין פה:

ב מיי' פד' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ג:

ג מיי' פד' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ג:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא בתרא

תורה אור השלם

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ [שמות כא, ח-ט]

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

הִנְנִי מֵעִיר עֲלֵיהֶם אֶת־מָדָי אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא יַחְשֹׁבוּ וְזָהָב לֹא יַחְפְּצוּ־בוֹ [ישעיהו יג, יז]

לָאו הַיְינוּ דִּיהוּדִית דְּבֵיתְהוּ דְּרַבִּי חִיָּיא, (דַּהֲוַית) [דַּהֲוָה] לַהּ צַעַר לֵידָה, אֲמַרָה לֵיהּ: אֲמַרָה לִי אֵם: קַבֵּיל בִּיךְ אֲבוּךְ קִידּוּשֵׁי כִּי זוּטְרַתְּ. אֲמַר לַהּ: לָאו כָּל כְּמִינַּהּ דְּאִימָּךְ דְּאָסְרָה לִיךְ עִילָּוַאי. (א)אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב חִסְדָּא: אַמַּאי? הָא אִיכָּא סָהֲדֵי בְּאִידִית, דְּיָדְעִי דִּבְהָהוּא יוֹמָא הֲוָה בַּיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה! הַשְׁתָּא מִיהָא לָא לֵיתַנְהוּ קַמַּן. לָאו הַיְינוּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: עֵידֶיהָ בְּצַד אַסְתָּן, וְתֵיאָסֵר?! אַבָּיֵי וְרָבָא לָא סְבִירָא לְהוּ לְהָא דְּרַב חִסְדָּא. אִם הֵקִילּוּ בִּשְׁבוּיָה, דִּמְנַוְּולָה נַפְשַׁהּ גַּבֵּי שַׁבַּאי, נָקֵיל בְּאֵשֶׁת אִישׁ?! אִישְׁתְּאַר מֵהַהִיא מִשְׁפָּחָה בְּסוּרָא, וּפְרַשׁוּ רַבָּנַן מִינַּהּ. וְלָאו מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל, אֶלָּא מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לְהוּ כְּאַבָּיֵי וְרָבָא. הָהוּא גַּבְרָא דְּאַקַדֵּישׁ בְּשׁוּטִיתָא דְּאָסָא בְּשׁוּקָא, שַׁלְחַהּ רַב אַחָא בַּר הוּנָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף: כְּהַאי גַּוְונָא מַאי? שְׁלַח לֵיהּ: נַגְּדֵיהּ כְּרַב, וְאַצְרֵיךְ גִּיטָּא כִּשְׁמוּאֵל. א־גדְּרַב מְנַגֵּיד עַל דִּמְקַדֵּשׁ בְּשׁוּקָא, וְעַל דִּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, וְעַל דִּמְקַדֵּשׁ בְּלָא שִׁידּוּכֵי. ד־ווְעַל דִּמְבַטֵּיל גִּיטָּא, וְעַל דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָּא, וְעַל דִּמְצַעַר שְׁלוּחָא דְּרַבָּנַן, וְעַל דְּחָלָה שַׁמְתָּא עִילָּוֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין, חט(ב)וְעַל חַתְנָא דְּדָיֵיר בֵּי חֲמוּהּ. דְּדָיֵיר – אִין, חָלֵיף – לָא?! וְהָא הָהוּא חַתְנָא דַּחֲלֵיף אַבָּבָא דְּבֵי חֲמוּהּ וְנַגְּדֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת! הָהוּא מֵידָם הֲוָת דָּיְימָא חֲמָתֵיהּ מִינֵּיהּ. נְהַרְדָּעֵי אָמְרִי: בְּכוּלְּהוּ, לָא מְנַגֵּיד רַב אֶלָּא עַל דִּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה בְּלָא שִׁידּוּכֵי. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: וַאֲפִילּוּ בְּשִׁידּוּכֵי נָמֵי מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא. ʼהָהוּא גַּבְרָא דְּקַדֵּישׁ בְּצִיפְּתָא דְּאָסָא, אֲמַרוּ לֵיהּ: וְהָא לֵית בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה! אֲמַר לְהוּ: תִּיקְדּוֹשׁ בְּאַרְבַּע זוּזֵי דְּאִית בַּהּ. שְׁקַלְתַּהּ וְאִישְׁתִּיקָא. אָמַר רָבָא: הָוֵה שְׁתִיקוּתָא דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת, וְכׇל שְׁתִיקוּתָא דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת, לָאו כְּלוּם הִיא. יאאָמַר רָבָא: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּתַנְיָא: אָמַר לָהּ: כִּנְסִי סֶלַע זוֹ בְּפִקָּדוֹן, וְחָזַר וְאָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי לִי בּוֹ. בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת – מְקוּדֶּשֶׁת, לְאַחַר מַתַּן מָעוֹת, רָצְתָה – מְקוּדֶּשֶׁת, לֹא רָצְתָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי "רָצְתָה" וּמַאי "לֹא רָצְתָה"? אִילֵּימָא "רָצְתָה" – דְּאָמְרָה: "אִין", "לֹא רָצְתָה" דְּאָמְרָה: "לָא", מִכְּלָל דְּרֵישָׁא,

כִּי

לָאו הַיְינוּ דִּיהוּדִית רַב חִסְדָּא קָאָמַר לָהּ: נַעַר נָאֶה שֶׁהָיְתָה יוֹלֶדֶת תְּאוֹמִים דְּאָמַר מַר (בִּיבָמוֹת דַּף סה:) יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה אַחֵי פַּזִּי וְטָוֵי אַחְוָתָא: קַבֵּל בִּיךְ אֲבוּךְ קִידּוּשֵׁי מֵאִישׁ אַחֵר וּבַעַל זֶה אָסוּר לָךְ: בְּאִידִית שֵׁם מָקוֹם וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּכָאן וְהָלְכוּ לָהֶם: דְּרַבִּי חֲנִינָא בִּכְתֻבּוֹת גַּבֵּי בְּנוֹתֶיךָ דִּשְׁמוּאֵל דְּאִשְׁתַּבְיָין וְאַיְתִינְהוּ לְבֵי מִדְרְשָׁא דְּרַבִּי חֲנִינָא וְאוֹקְמִינְהוּ לְשַׁבוּיַיהוּ אַבָּרַאי הָא אָמְרָה נִשְׁבֵּיתִי וּטְהוֹרָה אֲנִי וְכֵן אִידָךְ וְהִתִּירָם לִכְהֻנָּה וְאָמְרוּ לֵיהּ לְר' חֲנִינָא הָא אִיכָּא סָהֲדֵי בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁרָאוּ אוֹתָן שֶׁנִּשְׁבּוּ וּתְנַן אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית וְהִיא אוֹמֶרֶת טְהוֹרָה אֲנִי אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת וַאֲמַר לְהוּ הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיתַנְהוּ וְאֵינָן מְעִידִין עַל שִׁבְיָתָן וְנַתִּירֵם: עֲלֶיהָ בְּצַד אַסְתָּן רוּחַ צְפוֹנִית וְאֵינָן בָּאִים וּמְעִידִים וְתֵאָסֵר בִּתְמִיהַּ: לָא סְבִירָא לְהוּ הָא דְּרַב חִסְדָּא לְהַתִּירָהּ מִשּׁוּם דְּאִיכָּא סָהֲדֵי בְּאִידִית: מֵהַהִיא מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר וְיָלְדָה לוֹ: וְלָאו מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא ס"פ בְּמָדַי: אֶלָּא מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לְהוּ לְאַבַּיֵּי וְרָבָא דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא סָהֲדֵי בְּאִידִית לָא מְקִילִּינַן בָּהּ: בְּשׁוּטִיתָא דְּאָסָא בְּשַׁרְבִיט בַּד שֶׁל הֲדַס: נַגְּדֵיהּ כְּרַב מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא דְּקַדֵּישׁ בְּשׁוּקָא: וְאַצְרְכֵיהּ גִּטָּא אִם בָּאת לִנָּשֵׂא לְאַחֵר כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָדַי: דְּרַב מְנַגֵּד כו' מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא: וְעַל דִּמְבַטֵּל גִּטָּא הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא דִּלְמָא לָא יָדְעֵי לֵיהּ אִינָשֵׁי דְּבַטְּלֵיהּ קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לְיָדָהּ וְשֶׁמָּא יִתְּנֶנּוּ הַשָּׁלִיחַ לְאַחַר שֶׁבִּטְּלוֹ וְתִנָּשֵׂא בּוֹ: וְעַל דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּטָּא כְּגוֹן בְּגֵט הַמְעֻשֶּׂה בְּיִשְׂרָאֵל דְּמוֹצִיא לַעַז עַל בָּנֶיהָ: דִּמְצַעֵר שָׁלִיחַ דְּרַבָּנָן שֶׁמַּזְמִינוֹ לָדִין מִפִּי הַדַּיָּנִין וְזֶה קָם עָלָיו וּמַכֵּהוּ: וְעַל חַתְנָא דְּדָיֵיר בְּבֵית חָמוֹתָו שֶׁמָּא יִכָּשֵׁל בָּהּ שֶׁסְּתָם חֲמוֹתוֹ אוֹהֶבֶת אֶת חֲתָנָהּ דְּאָמַר מַר (בִּפְסָחִים דַּף קיג.) הֲוֵי זָהִיר בְּאִשְׁתְּךָ מֵחֲתָנָהּ הָרִאשׁוֹן: מֵידָם הֲוָת דָּיְמָא חֲמָתֵיהּ מִינֵּיהּ חֲשָׁדוּהָ מִמֶּנּוּ לְשׁוֹן דּוֹמֶה וּבַת דּוֹמָה (סוֹטָה דַּף כז.): בְּצִיפְּתָא דְּאָסָא מַחֲצֶלֶת שֶׁל הֲדַס: בַּל' זוּזֵי דְּאִית בָּהּ כְּרוּכִים הָיוּ בָּהּ: שְׁקַלְתָּא כְּלוֹמַר נְקָטָהּ לָהּ וְלֹא הִשְׁלִיכַתָּהּ וְאִשְׁתַּתְּקָה: הָוְיָא שְׁתִיקָה דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת שֶׁמִּתְּחִלָּה כְּשֶׁקִּבְּלַתָּה וְהַמָּעוֹת הָיוּ בְּתוֹכָהּ לֹא יָדְעָה בָּהֶן וּכְשֶׁיָּדְעָה אַחַר כֵּן וְשָׁתְקָה שְׁתִיקָה דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת הִיא וְלָאו כְּלוּם הִיא דְּהַאי דְּשָׁתְקָה מִשּׁוּם דְּלָא אִכְפַּת לַהּ מֵימַר אָמְרָה מֵעִקָּרָא לָאו אַדַּעְתֵּהּ דְּהָכִי קַבֵּלְתִּינְהוּ: מְנָא אֲמִינָא לַהּ דִּשְׁתִיקָה דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת לָאו כְּלוּם הִיא: בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת אִם קֹדֶם שֶׁקִּבְּלָתַן אָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בּוֹ מְקֻדֶּשֶׁת דְּכִי קִבְּלָתֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי קִבְּלָתֵיהּ: מִכְּלָל דְּרֵישָׁא דְּלָא פְּלִיג בֵּין רָצְתָה לְלֹא רָצְתָה:

הָא אִיכָּא סָהֲדֵי בְּאוֹרִית ה"ג ר"ת וְלָא גָּרֵיס בְּאִידִית וְהַסּוֹפְרִים טָעוּ בֵּין אִידִית לְאוֹרִית וְאוֹרִית הוּא מַעֲרָב כְּמוֹ אוֹרְיָה בְּפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר (ב"ב דַּף כה.) גַּבֵּי שְׁכִינָה בְּמַעֲרָב מַאי אוֹרְיָה אֲוִיר יָהּ וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אוֹרְיָה מִזְרָח אֲוִיר שֶׁל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה וְהַשְׁתָּא אָתְיָא שַׁפִּיר דִּבְנֵי בָּבֶל הָיוּ אוֹמְרִים הָא אִיכָּא סָהֲדֵי בְּאוֹרִי' כְּלוֹמַר בא"י שֶׁהוּא מַעֲרָב כִּדְאָמְרִינַן בְּמַעַרְבָא אָמְרֵי וְרַב חֲנִינָא מא"י אָמַר עֲלֶיהָ בְּצַד אַסְתָּן וְתֵאָסֵר כְּלוֹמַר בָּבֶל שֶׁהִיא בַּצָּפוֹן דְּאַסְתַּן הוּא צָפוֹן כִּדְאָמְרָן (מְגִלָּה דַּף כח:) שְׁמַעְתְּתָא בָּעֵי צְנוּתָא כְּיוֹמָא דְּאִסְתְּנָא דְּרוּחַ צְפוֹנִית מוֹנַעַת אֶת הַגְּשָׁמִים כִּדְאָמַר (אִיּוֹב ל"ז:כ"ב) מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה תַּרְגּוּמָא מִצְּפוּנָא אִסְתְּנָא יָאתֵי: **וְהָאִיכָּא** סָהֲדֵי בְּאוֹרִית אֵין לְפָרֵשׁ דְּנִחוּשׁ שֶׁמָּא אִיכָּא סָהֲדֵי דא"כ אֵין לַדָּבָר סוֹף דִּלְעוֹלָם אִיכָּא לְמֵיחַשׁ וְהָא נָמֵי לֵיכָּא לְפָרֵשׁ וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי דְּיָדְעֵי דִּבְהַהוּא שַׁעְתָּא הֲוָה בֵּהּ ש"פ דִּפְשִׁיטָא דְּעַל זֶה רָאוּי לְהַחְמִיר אֶלָּא נִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי כְּלוֹמַר יָצָא הַקּוֹל שֶׁיֵּשׁ עֵדִים בְּאוֹרִית אוֹ בִּמְדִינַת הַיָּם: **אִם** הֵקַלְנוּ בִּשְׁבוּיָה אִית סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶן מִשּׁוּם דִּמְנַוְּלָא נַפְשָׁהּ נָקֵל בְּאֵשֶׁת אִישׁ וי"מ אִם הֵקַלְנוּ בִּשְׁבוּיָה הַיְנוּ מִשּׁוּם דַּאֲפִילּוּ אִיכָּא סָהֲדֵי שֶׁנִּשְׁבֵּית מ"מ לֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם נִטְמְאָה א"כ אֵינָהּ אֲסוּרָה מה"ת (א"כ) נָקֵל בְּאֵשֶׁת אִישׁ דְּאִי אִיכָּא סָהֲדֵי דְּאוֹתָהּ חֲבִילָא דְּכַחְלָא אִית בָּהּ ש"פ הָוְיָא א"א גְּמוּרָה א"כ אֵין דִּין הוּא שֶׁנָּקֵל עָלֶיהָ וי"מ אִם הֵקַלְנוּ בִּשְׁבוּיָה מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא אֶלָּא אִסּוּר לָאו דְּזוֹנָה נָקֵל בא"א דְּאִיכָּא אִסּוּר מִיתָה וְלָא נִהְרָא שֶׁהֲרֵי הַשְּׁבוּיָה נָמֵי פְּעָמִים דְּאִיכָּא אִסּוּר מִיתָה אִם הוּא כֹּהֵן וְיֵשׁ לוֹ בֵּן מִמֶּנָּה שֶׁהוּא חָלָל וַיַּעֲבֹד עֲבוֹדָה בַּמִּזְבֵּחַ בְּשַׁבָּת וּבָזֶה יֵשׁ חִיּוּב מִיתָה: **וְעַל** דִּמְבַטֵּל גִּטָּא פ"ה כְּגוֹן הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ וא"ל גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא וְאִיכָּא לְמֵחַשׁ שֶׁמָּא יִתְּנֶנּוּ לָהּ הַשָּׁלִיחַ לְאַחַר שֶׁבִּטְּלוֹ וְתִנָּשֵׂא בּוֹ וְלָא נִהְרָא דְּאֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַשָּׁלִיחַ כֵּיוָן שֶׁהוּא מוּחֶה בּוֹ דְּאַטּוּ בִּרְשִׁיעֵי עָסְקִינַן לָכֵן נ"ל כִּדְאָמַר הָתָם (גִּטִּין דַּף לב.) בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה ב"ד וּמְבַטְּלוֹ לִפְנֵיהֶם הִתְקִין ר"ג שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹשִׂין כֵּן אַךְ פְּלִיגִי הָתָם (דַּף לג.) דְּאִיכָּא לְמ"ד אִם בִּטְּלוֹ מְבֻטָּל וּלְדִידֵיהּ נִיחָא שֶׁהֲרֵי אִשָּׁה זוֹ אֵינָהּ יוֹדַעַת שֶׁבִּטְּלוֹ וְתִנָּשֵׂא וַאֲפִילּוּ לְמ"ד הָתָם אִם בִּטְּלוֹ אֵינוֹ מְבֻטָּל מ"מ הֲרֵי מוֹצִיא לַעַז עַל הַגֵּט: **בְּכֻלְּהוּ** לָא מְנַגֵּד רַב עַל זֶה סוֹמְכִין הַחֲתָנִים בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁדָּרִים בְּבֵית חֲמוֹתָם וַאֲפִלּוּ לְמַאן דְּחָיֵישׁ לְעֵיל מַה שֶּׁדָּרִין עַכְשָׁו בְּבֵית חֲמוֹתָם הַיְנוּ בִּשְׁבִיל טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁדָּרִים בְּלֹא שְׂכִירוּת דְּבַבַּיִת לֵיכָּא הוֹכָחָה שֶׁאֵינָם דָּרִים בִּשְׁבִיל חֲמוֹתָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שְׂכַר טוֹבוֹת שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: **מִשּׁוּם** פְּרִיצוּתָא מְפָרֵשׁ ר"ת דְּהַיְנוּ פְּרִיצוּתָא לְפִי שֶׁצָּרִיךְ אוֹ עֵדֵי בִּיאָה אוֹ עֵדֵי יִחוּד וְדָבָר מְכֹעָר שֶׁמַּעֲמִיד עֵדִים עַל כָּךְ וְקָשֶׁה דְּבִיבָמוֹת פ' ר"ג (יְבָמוֹת דַּף נב.) מַיְתֵי לָהּ מִגְּנַת יְבָמָה מְקַדֵּשׁ וַהֲדַר בָּעֵיל לֹא קָדֵישׁ לוֹקֶה מַכַּת מַרְדּוּת מִדְּרַבָּנַן כְּרַב וְהָתָם לָאו מִשּׁוּם עֵדִים תַּלְיָא טַעְמָא דְּהָא יְבָמָה מִדְּאוֹרַיְתָא אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּבִיאָה אֶלָּא נִרְאֶה לְר"י דְּהַיְנוּ פְּרִיצוּת שֶׁעוֹשִׂין תְּחִלַּת קִנְיָנָן בְּבִיאָה דּוֹמְיָא דִּמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּכֵי: **בִּשְׁעַת** מַתַּן מָעוֹת מְקֻדֶּשֶׁת ה"ג וְלָא גָּרְסִינַן בֵּין רָצְתָה בֵּין לֹא רָצְתָה כִּדְאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יג.) לִתְנֵי מְקֻדֶּשֶׁת סְתָם כִּי הָתָם:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' אישות הל' כא:
ב מיי' פג' מהל' אישות הל' כב:
ג מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' ד:
ד מיי' פו' מהל' גירושין הל' כו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' סז:
ה מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה:
ו מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יא, סמג לאוין רח, טוש"ע חו"מ סי' ח סעי' ה:
ז מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' פז סעי' ט:
ח מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' טו, סמג לאוין קנו:
ט מיי' פב' מהל' איסורי ביאה הל' יב:
י מיי' פה' מהל' אישות הל' כה, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ה:
יא מיי' פה' מהל' אישות הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ד:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קלה.
ב יבמות נב.

כִּי אָמְרָה "לָא" נָמֵי הָווּ קִידּוּשִׁין? אַמַּאי, וְהָא קָאָמְרָה "לָא"! אֶלָּא לָאו: "רָצְתָה" – דְּאָמְרָה: "אִין", לֹא רָצְתָה – דְּאִישְׁתִּיקָה מִשְׁתָּקָה. וּשְׁמַע מִינַּהּ שְׁתִיקָה דִּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת – וְלֹא כְּלוּם הִיא. קָשׁוּ בָּהּ בְּפוּם נַהֲרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מִי דָּמֵי? הָתָם בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן יַהֲבִינְהוּ נִיהֲלַהּ, סָבְרָה: אִי שָׁדֵינָא לְהוּ וּמִיתַּבְרִי – מְחַיַּיבְנָא בְּהוּ, הָכָא בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין יַהֲבִינְהוּ נִיהֲלַהּ, וְאִי אִיתָא דְּלָא נִיחָא לַהּ – (לִישְׁדִּינְהוּ)! פָּרֵיךְ רַב אַחַאי: אַטּוּ כּוּלְּהוּ נְשֵׁי דִּינָא גְּמִירִי? הָכִי נָמֵי סַבְרַהּ: אִי שָׁדֵינָא לְהוּ וּמִיתַּבְרִי מִיתְחַיַּיבְנָא בְּאַחְרָיוּתַיְיהוּ. שְׁלַחָה רַב אַחָא בַּר רַב לְקַמֵּיהּ דְּרָבִינָא: כְּהַאי גַּוְונָא מַאי? שְׁלַח לֵיהּ: אֲנַן לָא שְׁמִיעַ לַן הָא דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אַתּוּן דִּשְׁמִיעַ לְכוּ – חוּשׁוּ לַהּ. [א(א)]הָהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוָה קָא מְזַבְּנָה וַורְשְׁכֵי, אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא חֲטַף וַורְשְׁכָא מִינַּהּ, אֲמַרָה לֵיהּ: הַבֵהּ נִיהֲלִי! אֲמַר לַהּ: אִי יָהֵיבְנָא לִיךְ מִיקַּדְּשַׁתְּ לִי? שְׁקַלְתֵּיהּ וְאִישְׁתִּיקָה. וְאָמַר רַב נַחְמָן: יְכוֹלָה לְמֵימַר: אִין, שְׁקַלִי, וְדִידִי שְׁקַלִי. [ב(ב)]אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: קִידְּשָׁהּ בְּגָזֵל וּבְחָמָס, וּבִגְנֵיבָה, אוֹ שֶׁחָטַף סֶלַע מִיָּדָהּ וְקִדְּשָׁהּ – מְקוּדֶּשֶׁת! הָתָם בִּדְשַׁדֵּיךְ. [ג]וּמְנָא תֵּימְרָא דְּשָׁנֵי לַן בֵּין שַׁדֵּיךְ וּדְלָא שַׁדֵּיךְ, דְּתַנְיָא: אָמַר לָהּ: "כִּנְסִי סֶלַע זוֹ שֶׁאֲנִי חַיָּיב לִיכִי" וְחָזַר וְאָמַר לָהּ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בּוֹ", בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת, רָצְתָה – מְקוּדֶּשֶׁת, לֹא רָצְתָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. לְאַחַר מַתַּן מָעוֹת, אֲפִילּוּ רָצְתָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי "רָצְתָה" וּמַאי "לֹא רָצְתָה"? אִילֵימָא "רָצְתָה" – דְּאָמְרָה אִין, לֹא רָצְתָה – דְּאָמְרָה לָא, הָא אִישְׁתִּיקָה – הָווּ קִידּוּשִׁין. וְנִתְנֵי "מְקוּדֶּשֶׁת" סְתָם, כִּי הָתָם! אֶלָּא: "רָצְתָה" – דְּאָמְרָה "אִין", "לֹא רָצְתָה" – דְּאִישְׁתִּיקָה, וְקָא תָנֵי דְּאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי טַעְמָא? יְכוֹלָה לְמֵימַר: אִין, שְׁקַלִי, וְדִידִי שְׁקַלִי. [ד]וְאֶלָּא קַשְׁיָא הָךְ דְּקִדְּשָׁהּ בְּגָזֵל וּבְחָמָס וּבִגְנֵיבָה אוֹ שֶׁחָטַף סֶלַע מִיָּדָהּ וְקִדְּשָׁהּ – מְקוּדֶּשֶׁת! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: הָא – דְּשַׁדֵּיךְ, הָא – דְּלָא שַׁדֵּיךְ. [ה(ג)]כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, עֲיַילוּ רַבָּנַן לְנַקּוֹטִינְהוּ לִשְׁמַעְתָּתֵיהּ. אֲמַר לְהוּ הַהוּא מֵרַבָּנַן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מָנִי: כְּשֵׁם שֶׁאֵין אִשָּׁה נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה – כָּךְ אֵין קַרְקַע נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. אֲמַרוּ לֵיהּ: וְהָתַנְיָא: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשָּׁה נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה – קַרְקַע נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה! [ו]אֲמַר לְהוּ: כִּי תַּנְיָא הָהִיא – בַּחֲלִיפִין, דְּתַנְיָא: קוֹנִין בִּכְלִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. [ז(ד)]הֲדַר יָתְבִי וְקָאָמְרִי, הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב גִּיטִּין וְקִדּוּשִׁין לֹא יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶן. אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְקָשִׁין לְעוֹלָם יוֹתֵר מִדּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ". מַאי מַשְׁמַע? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: מוֹלְדִין בְּנִין מִנְּשֵׁי חַבְרֵיהוֹן חוֹבִין עַל חוֹבִין מוֹסִיפִין, (ה)וּכְתִיב "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגַם דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ וְגוֹ'", וְאִילּוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל לֹא נִגְזְרָה גְּזֵירָה עַל דָּגִים שֶׁבַּיָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ" – וְלֹא דָּגִים שֶׁבַּיָּם. וְאִילּוּ הָכָא, אֲפִילּוּ דָּגִים שֶׁבַּיָּם. (ו)וְאֵימָא עַד דְּעָבֵיד לְכוּלְּהוּ! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ". וְאֵימָא: אָלָה לְחוּד, וְהָנָךְ לְחוּדַיְיהוּ!

מִי

כִּי אָמְרָה לָא נָמֵי הָווּ קִידּוּשִׁין בִּתְמִיהַּ: **דְּשָׁתְקָה** מִשְׁתַּקָּה וְלֹא רָצְתָה דְּקָאָמַר ה"ק לֹא אָמְרָה רוֹצָה אֲנִי: **לֹא כְּלוּם** הִיא דְּהַאי דְּשָׁתְקָה מִשּׁוּם דְּלָא אִיכְפַּת לַהּ הוּא: **מִי דָּמֵי** שְׁתִיקָה דְּהָכָא לִשְׁתִיקָה דְּהָתָם: **הָתָם** גַּבֵּי כִּנְסִי בְּפִקָּדוֹן מֵעִיקָּרָא בְּתוֹרַת שְׁמִירָה קְבִילְתֵּהּ כִּי הָדַר אָמַר הִתְקַדְּשִׁי לִי בּוֹ סָבְרָה אִי שָׁדֵינָא לֵיהּ כו' הִלְכָּךְ לָא שְׁדָתִינְהוּ וְהַאי דְּלָא מַחְאִי מִשּׁוּם דְּלָא אִיכְפַּת לַהּ אֲבָל גַּבֵּי נְפִיתָא מֵעִיקָּרָא בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין קִבַּלְתֵּיהּ וּנְהִי דִּנְפִיתָא לֵית בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה כִּי הָדַר וְאָמַר תִּקְדּוֹשׁ בְּזוּזֵי דְּאִית בָּהּ אִי לָא נִיחָא לַהּ תִּשְׁדִּינְהוּ דְּהָא לֹא נִתְחַיְּבָה בִּשְׁמִירָתָהּ וּמִדְּלָא שְׁדָתִינְהוּ ש"מ נִתְרַצֵּית בְּקִדּוּשִׁין: **דִּינָא גְּמִירִי** וְיָדְעָה כֵּיוָן דְּלָא קִבְּלָה נְטִירוּתָא עֲלָהּ אִי שָׁדְיָא לְהוּ לֹא תִּתְחַיֵּב: **לָא שְׁמִיעַ לַן** לֹא הוּא אָמַר לָנוּ וְלֹא אַחֵר מִשְּׁמוֹ: **חוּשׁוּ לַהּ** וְאַצְרְכוּהָ גִּטָּא: **וַורְשְׁכֵי** בינלו"ש (בינליל"ש: אֲגָדִים, חֲגוֹרוֹת): **גָּזֵל** דְּלָא יָהֵיב דָּמֵי: **חַמְסָן** דְּיָהֵיב דְּמֵי אֲבָל לֹא נִתְרַצּוּ בְּעָלִים מֵעוֹלָם לִמְכֹּר: **בִּדְשַׁדֵּךְ** שֶׁדִּבֵּר בָּהּ קֹדֶם לָכֵן וְנִתְרַצֵּית לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ דְּהָתָם כִּי שָׁתְקָה מִשּׁוּם דְּנִיחָא לַהּ הוּא: **נִימָא מְקֻדֶּשֶׁת סְתָם** וְלָא אִצְטְרִיךְ לִפְלוֹנִי וּלְמֵימַר דְּכִי אָמְרָה לֹא אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת שֶׁאַף הַקְּטַנִּים יוֹדְעִים בּוֹ: **כִּי הָתָם** כְּלוֹמַר בְּהַהִיא דִּלְעֵיל בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת מְקֻדֶּשֶׁת: **לֹא רָצְתָה** דְּאִשְׁתַּקָּה וְקִבִּילְתֵּהּ וְאַפֶּ"ה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דִּלְדִהּ שָׁקְלָה וּלְאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֲפִלּוּ רָצְתָה דְּאָמְרָה אִין לֹא מְקַדְּשָׁה דְּמֵעִיקָּרָא קִבַּלְתֵּיהּ בְּחוֹבָה וְכִי הֲדַר אָמְרָה אִין לָא קָיָהֵיב לַהּ מִידֵּי: **וְאֶלָּא קַשְׁיָא הַךְ כו'** מַסְקָנָא דְּמְנָא תֵּמְרָא הִיא: **לְנַקּוֹטִינְהוּ לִשְׁמַעְתָּתֵיהּ** נִתְקַבְּצוּ לְבֵהמ"ד וְאָמְרוּ כָּל שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה חֲדָשָׁה מִפִּיו יֹאמְרֶנָּה בְּאָזְנֵי חֲבֵרָיו כְּדֵי לְצָרְפָם שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכְּחוּ: **קוֹנִין בַּחֲלִיפִין** שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ (רוּת ד':ז'): **הֲדַר יָתְבִי וְקָאָמְרִי** בִּשְׁמַעְתֵּהּ דְּר' אַסִּי הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה כו' א"ר אַסִּי עֲלָהּ קָשִׁים לְעוֹלָם דַּיָּנִים הַמּוֹרִים הוֹרָאָה בַּעֲרָיוֹת וְאֵינָם בְּקִיאִין יוֹתֵר מִדּוֹר הַמַּבּוּל: **פָּרָצוּ** כְּמוֹ וְכֵן יִפְרֹץ (שְׁמוֹת א) מוֹלְדִין בָּנִין: **מַאי מַשְׁמַע** מֵהָכָא קָשִׁים לְעוֹלָם דְּקָאֵי עַל כֵּן תֶּאֱבַל אַאֵשֶׁת אִישׁ: **כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף** דַּהֲוָה בָּקִי בְּתַרְגּוּם נְבִיאִים שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל דְּהַאי פָּרְצוּ דָמִים בְּדָמִים נָגְעוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ קָאֵי: **כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ** בְּעָלְמָא כְּתִיב מִיהָא שָׁמְעִינַן מִינֵּהּ דְּאָבַל אָלָה קָאָמַר עַל כֵּן תֶּאֱבַל דְּהָא אָלֹה אָלָה מֵהָנָךְ דִּקְרָא קַמָּא הִיא:

כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה כָּךְ אֵין הַקַּרְקַע נִקְנֵית כו' תֵּימַהּ דְּהַ"ל לְמֵלַק אִיפְּכָא דְּהָא קִנְיָנֵי אִשָּׁה לָא יָלְפִינַן אֶלָּא מִשָּׂדֶה וְשֶׁמָּא י"ל דְּלֵית לֵיהּ ג"ש דְּקִיחָה קִיחָה אֶלָּא נָפְקָא לֵיהּ מִוְיָצְאָה חִנָּם א"נ י"ל דְּאוֹרְחֵיהּ דִּגְמָ' לְמִינְקַט הַפָּשׁוּט תְּחִלָּה כְּדַאֲמַ' בִּנְדָרִים (דַּף כה:) כְּשֵׁם שֶׁנִּדְרֵי שְׁגָגוֹת מוּתָּרוֹת כָּךְ שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת מוּתָּרוֹת ואע"ג דְּנֶדֶר לָא יָלְפִינַן אֶלָּא מִשְּׁבוּעוֹת דִּכְתִיב הָאָדָם בִּשְׁבוּעָה פְּרָט לְאָנוּס (שְׁבוּעוֹת דַּף כו:):

מסורת הש"ס

א לקמן נב:

ב לקמן נב.

ג רות רבה

ד לעיל ו.

ה זבחים קיג:

ו שבועות לט.

גליון הש"ס

גמ' לא נגזרה גזירה על דגים שבים. ע' הרא"ם בראשית ו ד"ה אשר בחרו:

תורה אור השלם

אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ [הושע ד, ב]

וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [שמות א, יב]

עַל־כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל־יוֹשֵׁב בָּהּ בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמָיִם וְגַם־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ [הושע ד, ג]

כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ [בראשית ז, כב]

כִּי מְנָאֲפִים מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ יָבְשׁוּ נְאוֹת מִדְבָּר וַתְּהִי מְרוּצָתָם רָעָה וּגְבוּרָתָם לֹא־כֵן [ירמיהו כג, י]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ב:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ב:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ג:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ג:

ה מיי' פא' מהל' מכירה הל' ד, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצ סעי' ב:

ו מיי' פה' מהל' מכירה הל' ו, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצה סעי' ב:

ז טוש"ע אה"ע סי' מט סעי' ג:

מִי כְּתִיב "וּפָרְצוּ"? "פָּרָצוּ" כְּתִיב. [א]הֲדוּר יָתְבִי וְקָאָמְרִי: הָא דִּתְנַן: הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וּמֵתָה – יָבִיאוּ יוֹרְשִׁין עוֹלָתָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: וְהוּא שֶׁהִפְרִישַׁתָּה מֵחַיִּים. אֲבָל לֹא הִפְרִישַׁתָּה מֵחַיִּים – לָא. [ב]אַלְמָא קָסָבַר שִׁיעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרָיְיתָא. אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא הִפְרִישַׁתָּה מֵחַיִּים. אַלְמָא קָסָבַר: שִׁיעְבּוּדָא הָוֵה דְּאוֹרָיְיתָא. (א)וְהָא פְּלִיגֵי בַּהּ חֲדָא זִימְנָא, דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מִלְוָה עַל פֶּה – אֵינָהּ גּוֹבָה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מִלְוָה עַל פֶּה – גּוֹבָה בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין מִן הַלָּקוֹחוֹת. צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא – בְּהָךְ קָאָמַר שְׁמוּאֵל, מִשּׁוּם דְּלָא מִלְוָה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא, אֲבָל בְּהָךְ – אֵימָא מוֹדֶה לְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרֵישׁ לָקִישׁ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהָא – בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּמִלְוָה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, אֲבָל בְּהָךְ – אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, צְרִיכָא. [ג]אָמַר רַב פָּפָּא: הִילְכְתָא, מִלְוָה עַל פֶּה – גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת. גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין – שִׁיעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְיתָא, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת – דְּלֵית לֵיהּ קָלָא. וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בְּגֵט וּבְמִיתַת הַבַּעַל. בִּשְׁלָמָא גֵּט, דִּכְתִיב: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת". אֶלָּא מִיתַת הַבַּעַל מְנָלַן? סְבָרָא הוּא: הוּא אַסְרַהּ וְהוּא שָׁרְתַהּ. (ב)וְהָא עֲרָיוֹת, דְּאָסַר לְהוּ וְלָא שָׁרֵי לְהוּ! אֶלָּא מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא יְבָמָה שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים – אֲסוּרָה, הָא יֵשׁ לָהּ בָּנִים – מוּתֶּרֶת. וְדִילְמָא: אֵין לָהּ בָּנִים – אֲסוּרָה לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לְיָבָם, וְיֵשׁ לָהּ בָּנִים – לְכוּלֵּי עָלְמָא נָמֵי אֲסוּרָה! אֶלָּא, מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל – אֲסוּרָה, הָא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שַׁרְיָא. וְדִילְמָא לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּלָאו, לְכוּלֵּי עָלְמָא בַּעֲשֵׂה? הַאי עֲשֵׂה מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אִי דְּאַהֲנְיָא מִיתַת הַבַּעַל – תִּישְׁתְּרֵי לְגַמְרֵי, אִי דְּלָא אַהֲנְיָא מִיתַת הַבַּעַל – תּוֹקְמַהּ בְּמִילְּתָא קַמַּיְיתָא! אַלְמָה לָא? אַפִּיקְתַּהּ מִמִּיתָה וְאוֹקֵימְתַּהּ עַל עֲשֵׂה, מִידֵּי דַּהֲוָה אַפְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁים, [ד][ה]דְּמֵעִיקָּרָא אִית בְּהוּ מְעִילָה, וַאֲסִירֵי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. פַּרְקִינְהוּ – מְעִילָה לֵית בְּהוּ, בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה אֲסִירֵי. אֶלָּא מִדְּאָמַר קְרָא: "פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה". מַתְקֵיף לַהּ רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: אֵימָא, מַאן אַחֵר – יָבָם! אָמַר רַב אָשֵׁי: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר: חֲדָא, דְּיָבָם לָא אִיקְּרִי אַחֵר. וְעוֹד: כְּתִיב: "וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת" "אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן", וְאִיתַּקַּשׁ מִיתָה לְגֵירוּשִׁין – מָה גֵּירוּשִׁין שַׁרְיָא וְגוֹמֶרֶת, אַף מִיתָה שַׁרְיָא וְגוֹמֶרֶת. וְהַיְּבָמָה נִקְנֵית בְּבִיאָה כוּ'. בְּבִיאָה מְנָלַן? אָמַר קְרָא:

"יְבָמָהּ

הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וּמֵתָה. מִשְׁנָה הִיא בְּמַס' קִנִּים (פ"ב מִשְׁנָה ה) וְקָתָנֵי סֵיפָא הֵבִיאָה עוֹלָתָהּ וּמֵתָה לֹא יָבִיאוּ יוֹרְשֶׁיהָ חַטָּאתָהּ פֵּרוּשׁ מִשּׁוּם דְּהָוֵי חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ וּלְמִיתָה אָזְלָא מַשְׁמַע דְּוַדַּאי יוֹרְשֶׁיהָ לֹא יָבִיאוּ חַטָּאתָהּ אַחַר עוֹלָתָהּ אֲבָל הִיא עַצְמָהּ אִם הָיְתָה חַיָּה מְבִיאָה חַטָּאתָהּ אַחַר עוֹלָתָהּ וּפְטוּרָה וְתֵימַהּ דִּבְרֵישׁ תָּמִיד נִשְׁחָט (פְּסָחִים נט.) אָמְרִינַן דְּכָל חַטָּאוֹת קוֹדְמוֹת לְעוֹלוֹת שֶׁבָּאוֹת עִמָּהֶם אֲפִילּוּ חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת בְּהֵמָה וא"כ הֵיאַךְ אֶפְשָׁר שֶׁהֵבִיאָה עוֹלָתָהּ קוֹדֶם חַטָּאתָהּ וְלֵיכָּא לְמֵימַר דִּלְכַתְּחִלָּה קָאָמַר דְּמִתְנֵיה לִהְיוֹת הַחַטָּאוֹת קוֹדְמוֹת לָעוֹלוֹת אֲבָל בְּדִיעֲבַד אִם הִקְדִּימָה הָעוֹלָה קְרֵבָה הַחַטָּאת אַחֲרֶיהָ דְּהָא פָּרִיךְ בְּפֶרֶק תָּמִיד נִשְׁחָט (שָׁם) וּמִי קְרֵבָה וְהָתַנְיָא וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה מַה ת"ל כו' וּמַסִּיק זֶה בָּנָה אָב שֶׁכָּל הַחַטָּאוֹת קוֹדְמוֹת לָעוֹלוֹת הַבָּאוֹת עִמָּהֶן אַלְמָא מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד לֹא קְרֵבָה וְי"ל דְּהָתָם מַיְירֵי בִּמְצוֹרָע וְדַוְקָא בִּמְצוֹרָע הוּא דְּקָאָמַר אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד לֹא קְרֵבָה מִשּׁוּם דִּכְתִיב בֵּהּ הֲוָיָה (וַיִּקְרָא י"ד:ב') זֹאת תִּהְיֶה דְּהָוֵי עִכּוּבָא כִּדְמוֹכַח בפ"ק דִּמְנָחוֹת (דַּף ה.) אֲבָל בְּעָלְמָא אָמְרִינַן בְּדִיעֲבַד קְרֵבָה שַׁפִּיר א"נ י"ל דִּלְפִי הַמַּסְקָנָא דְּהָתָם (פְּסָחִים נט:) נִיחָא דְּקָאָמַר וּבְדִיעֲבַד נָמֵי כָּשֵׁר מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְהֶעֱלָה דְּמַשְׁמַע שֶׁהֶעֱלָה כְּבָר וּמֵעַתָּה יָלְפִינַן בְּעָלְמָא מִנֵּהּ מִבִּנְיַן אָב דְּמֵאַחַר דְּגַבֵּי לָן בִּמְצוֹרָע דִּבְדִיעֲבַד קְרֵבָה הוּא הַדִּין בְּעָלְמָא: **מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה.** פִּי' כְּגוֹן קָרְבָּנוֹת וּפִדְיוֹן הַבֵּן וַעֲרָכִין וּנְזָקִין שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים עִנְיְנֵי נְתִינוֹת הַלָּלוּ אִם לֹא שֶׁנִּתְחַיְּבָה הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ אֲבָל מַלְוֶה כְּגוֹן שֶׁלָּוָה לוֹ מָעוֹת בְּלֹא שְׁטָר אע"ג דִּכְתִיב הָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ לָא חָשִׁיב כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כֵּיוָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה שִׁעוּר הַנְּתִינָה דִּפְשִׁיטָא מָה שֶׁהוּא לֹוֶה צָרִיךְ לִפְרוֹעַ: **אָמַר רַב פָּפָּא** הִלְכְתָא מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין דְּשִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְתָא וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת דְּלֵית לֵהּ קָלָא. תֵּימַהּ דִּבְשִׁלְהֵי גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דַּף קעו.) קָאָמַר רַב פָּפָּא גּוּפֵהּ מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁים שֶׁלֹּא תִּנְעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִֹין וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרָיְתָא וְאוֹמֵר ר"ח דְּהָכָא מַיְירֵי בְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כְּגוֹן נְזָקִין וַעֲרָכִין וְקָרְבָּן דְּאָמַר לְעֵיל דְּשִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְתָא דְּלָא שַׁיָּךְ טַעְמָא דִּנְעִילַת דֶּלֶת דִּלְעִנְיַן יוֹרְשִׁים עֲשָׂאוּם כְּמִלְוָה בִּשְׁטָר וּלְעִנְיַן לָקוֹחוֹת לֹא עֲשָׂאוּם כְּמִלְוָה בִּשְׁטָר אֲבָל הָתָם בְּמִלְוָה עַל פֶּה שֶׁאֵינָהּ כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת בְּלֹא שְׁטָר: **אֶלָּא** מִיתַת בַּעַל מנ"ל תֵּימַהּ דִּבְפֶרֶק ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף נג.) מַצְרִיכִין קְרָא בְּאֵשֶׁת אָב וּבִשְׁאָר עֲרָיוֹת שֶׁאֲסוּרוֹת בֵּין מֵחַיִּים בֵּין לְאַחַר מִיתָה וּבְפ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף נה.) מַצְרִיךְ קְרָא בִּיבָמָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים לַאֲסוּרָה לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְהָכָא מַצְרִיךְ קְרָא לְהַתִּיר אֵשֶׁת אִישׁ לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ וי"ל דַּאֲחֲרֵי שֶׁרָאִינוּ שֶׁהִתִּיר הַכָּתוּב אֵשֶׁת אִישׁ לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ כִּדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁמַעְתִּין אִצְטְרִיךְ קְרָאֵי דְּהָתָם לֶאֱסֹר עֲרָיוֹת לְאַחַר מִיתָה דְּלָא נֵילַף מֵאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִתִּיר הַכָּתוּב: **מִדְּאָמַר** רַחֲמָנָא אַלְמָנָה לְכ"ג וא"ת וְלֵימָא ה"ק רַחֲמָנָא אַלְמָנָה לְכ"ג אֲסוּרָה אֲפִילּוּ כְּשֶׁהוּא יָבָם הָא לְכוּלֵּי עָלְמָא שַׁרְיָא לְיַבְּמִין אֲבָל לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ דְּאִשָּׁה לְאַחַר מִיתָה נָמֵי אֲסוּרָה לכ"ע שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם יִבּוּם וי"ל א"כ ה"ל לְמִכְתַּב הַאי קְרָא אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה בְּפָרָשַׁת יְבָמִין: **לכ"ע** בַּעֲשֵׂה אוֹמֵר ר"י דְּאִיכָּא עֲשֵׂה בְּאֵשֶׁת אִישׁ כְּגוֹן וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית ב':כ"ד) וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ תֵּימַהּ דְּלָא יָלְפִינַן שֶׁתַּתִּיר מִיתָה מק"ו מִגֵּט וּמַה גֵּט שֶׁאֵינוֹ מַתִּיר לַיָּבָם בְּשׁוּם עִנְיָן אֲפִילּוּ אֵין לָהּ בָּנִים מַתִּיר לְעָלְמָא בְּכָל עִנְיָן מִיתָה שֶׁמַּתֶּרֶת לַיָּבָם שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּתִּיר לְעָלְמָא בְּכָל עִנְיָן: **חֲדָא** דְּיָבָם לָא אִקְרֵי אַחֵר תֵּימַהּ דְּגַבֵּי שְׂדֵה אֲחֻזָּה אָמְרִינַן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:) דְּיָבָם אִקְרֵי אַחֵר דְּקָאָמַר אִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר וְאָחִיו הָוֵי בִּכְלָל וי"ל דְּלָא דָּמֵי דִּבְמָקוֹם שֶׁמְּדַבֵּר בְּכָל אָדָם הָוֵי יָבָם בִּכְלָל אַחֵר אֲבָל הָכָא דִּבְעֵי לְמֵימַר דְּמֻתֶּרֶת לַיָּבָם דַּוְקָא א"כ הָוֵי יָבָם אַחֵר דַּוְקָא:

מִי כְּתִיב וּפָרְצוּ דְּמוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן דְּנֵיקוּ עַל כֵּן אַכְּלָא מִלְּתָא: **פָּרְצוּ כְּתִיב** וּמִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא וְעָלָה לְחוֹדָהּ כְּתִיב עַל כֵּן תֶּאֱבַל: **הָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת**: וְהוּא שֶׁהִפְרִישַׁתָּה **מֵחַיִּים** וְאַשְׁמְעִינַן דִּקְרֵבָה לְאַחַר מִיתָה אֲבָל לֹא הִפְרִישַׁתָּה לָא אַשְׁמְעִינַן תַּנָּא לְכָךְ אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְהַקְרִיבָהּ שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים: **קָסָבַר** הָא לַאֲמוֹר רַבָּנַן נִכְסֵי מִשְׁתַּעְבְּדֵי עַל חוֹב הַמֻּטָּל עַל הַמֵּת: **לָאו דְּאוֹרַיְיתָא** הִיא לוֹמַר דִּנְכָסוֹהִי אֲחִינָא עֲרֵבִין בֵּהּ וּמִשְׁתַּעְבְּדִים מִדִּין עָרֵב וְיִהְיוּ מִלְוֶה עַל פֶּה וּמַלְוֶה שֶׁל שְׁטָר שָׁוִין אֶלָּא מִלְוֶה בִּשְׁטָר שֶׁהוּא שֶׁיִּעֲבְדוֹ דְּכָתַב לֵיהּ נִכְסֵי אַחֲרָאִין לָךְ מִשְׁתַּעְבְּדֵי מִלְוֶה עַל פֶּה לָא מִשְׁתַּעְבְּדֵי: **וְר' אַסִּי אָמַר כו'** וְהָא נָמֵי לְנִקּוּטִינְהוּ לִשְׁמַעְתֵּהּ אַמְרוּהוּ הָתָם: **הָא פְּלִיגֵי בַּהּ חֲדָא זִמְנָא** הָנֵי אָמוֹרָאֵי גּוּפַיְהוּ שְׁמוּאֵל וְרַבִּי יוֹחָנָן: **אֵינָהּ גּוֹבָה מִן הַיּוֹרְשִׁין** דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרָיְתָא וכ"ש מִן הַלָּקוֹחוֹת אֲבָל מִלְוָה בִּשְׁטָר הוּא עַצְמוֹ שֶׁיִּעֲבְדוֹ דְּכָתַב לֵיהּ כָּל נִכְסֵי דְּאִית לִי אַחֲרָאִין לִשְׁטָרָא דְּנָן: **דְּלָאו מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה** לֹא הֻטַּל עָלָיו חוֹבָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ אֶלָּא מֵעִסְקֵי מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ: **אֲבָל בְּהַךְ** דְּיוֹלֶדֶת דְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא עָלֶיהָ אֵימַר אֲמִירָא כִּכְתָבָה בִּשְׁטָר: **דְּלֵית לֵיהּ קָלָא** וְאִיהוּ דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁהּ וְאַף עַל גַּב דְּשִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְתָא עֲבוּד רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא לַלּוֹקֵחַ דְּלָא הֲוָה יָדַע: **דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת** וְגוֹ' וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר: וְהוּא שָׁרֵי לָהּ כְּשֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם נִפְטְרָה הֵימֶנּוּ שֶׁהֲרֵי בּוֹ הָיְתָה קְשׁוּרָה: **וְהָא עֲרָיוֹת** כְּגוֹן אֵשֶׁת אָבִיו וְכַלָּתוֹ וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו שע"י קִדּוּשֵׁי הַבַּעַל נֶאֶסְרוּ לִקְרוֹבָיו וּכְשֶׁיָּמוּת הַבַּעַל לָא שָׁרוּ לְהוּ שֶׁאֲסוּרוֹת לִקְרוֹבָיו לְעוֹלָם: **לְכוּלֵּי עָלְמָא** בַּעֲשֵׂה וְיָצְאָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר ע"י גֵּרוּשִׁין וְלֹא ע"י מִיתָה דְּשַׁלְּחָהּ לָזוֹ וְלֹא לְאַחֶרֶת מַשְׁמַע וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה: **הַאי עֲשֵׂה מַאי עֲבִידְתֵּהּ** שֶׁיְּהֵא הוּא עוֹמֵד בְּפָנֶיהָ וְאִסּוּר לָאו וְכָרֵת שֶׁבָּהּ פָּקְעוּ: **אִי אַהֲנֵי מִיתַת הַבַּעַל כו'** וְאִי לָא אַהֲנֵי לְאַשְׁמוּעֵךְ קְרָא דְּאֵין מִיתָה מְשַׁלַּחַת: **תּוֹקְמֵהּ בְּמִלְּתָא קַמַּיְיתָא** וְלָא אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לָאו בכ"ג: **אַלְמָה לָא** לְשׁוֹן קוּשְׁיָא הוּא וְכִי לֹא דָּבָר הָגוּן הוּא כֵּן: **אַפְּקְתֵּהּ** מִיתַת הַבַּעַל מֵחִיּוּב מִיתַת בֵּית דִּין וְאוֹקְמַתֵּהּ בְּאִסּוּר עֲשֵׂה: **מֵעִקָּרָא** קוֹדֶם פִּדְיוֹנָן: **וַאֲסִירֵי בְּגִיזָּה** כִּדְאָמְרִינַן דִּכְתִיב לֹא תָגֹז: **פַּרְקִינְהוּ מְעִילָה לֵית בְּהוּ** וּמֻתָּרִין לַאֲכִילָה לְכָל אָדָם וַאֲסִירֵי בְּגִיזָּה כִּדְאָמְרִינַן בִּבְכוֹרוֹת (דַּף טו.) תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה בָּשָׂר וְלֹא חָלָב וּדְרִישׁ לֵיהּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן: **אִתַּקַּשׁ מִיתָה לְגֵרוּשִׁין כו'** וְהַאי דְּלָא יָלֵיף לֵיהּ מִמַּשְׁמָעוּת דִּקְרָא דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן כו' הָא לְאַחֵר שָׁרֵי מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְלְעֵיל לָזֶה בְּלָאו וּלְכוּלֵּי עָלְמָא בַּעֲשֵׂה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מחוסרי כפרה הל' יג:

ב מיי' פא' מהל' מחוסרי כפרה הל' יג:

ג מיי' פי"א מהל' מלווה ולווה הל' ד, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיא סעי' א:

ד מיי' פא' מהל' מעילה הל' א, סמג עשין רי:

ה מיי' פא' מהל' מעילה הל' ט:

מסורת הש"ס

א בבא קמא קד:; בבא בתרא קנז.; בבא בתרא קעה.; בבא בתרא מב.

ב יבמות נה.

גליון הש"ס

גמ' שיעבודא דאורייתא. עיין ב"ב דף קכה ע"ב תד"ה ואין הבכור:

תוס' ד"ה מלוה וכו' פי' כגון קרבנות. עי' במאור פ"ד דביצה ד"ה והא דת"ר אין סומכין:

תורה אור השלם

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה וגו' [ויקרא יב]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא וגו' [דברים כד, א]

וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת וגו' [דברים כ, ז]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וגו' [דברים כד, ג]

[אב]״יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה״. וְאֵימָא, לְכוּלַּהּ מִילְּתָא כְּאִשָּׁה! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהוּ כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִים בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַבִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְיִבְּמָהּ״ – בִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ וְאֵין כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִים בָּהּ. [ג]וְאֵימָא: מַאי ״וְיִבְּמָהּ״? דִּבְעַל כׇּרְחָהּ מְיַבֵּם. אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא: ״וְיִבֵּם״, מַאי ״וְיִבְּמָהּ״? שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. [ד]בַּחֲלִיצָה. מְנָלַן? דִּכְתִיב: ״וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל״ – כֵּיוָן שֶׁחָלַץ בָּהּ נַעַל, הוּתְּרָה לְכׇל יִשְׂרָאֵל. [ה(א)]הַאי ״יִשְׂרָאֵל״ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: ״בְּיִשְׂרָאֵל״ – בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁל נׇכְרִים! תְּרֵי ״בְּיִשְׂרָאֵל״ כְּתִיבִי. [ו(ב)]וְאַכַּתִּי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, וּבָאתָה יְבָמָה לַחְלוֹץ, וְאָמַר לָנוּ: עֲנוּ כּוּלְּכֶם וְאִמְרוּ: ״חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל״. הָהוּא, מִ״וְּנִקְרָא שְׁמוֹ״ נָפְקָא. וּבְמִיתַת הַיָּבָם. מְנָלַן? קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּחֶנֶק – מִיתַת הַבַּעַל מַתִּירָתָהּ, יְבָמָה שֶׁהִיא בְּלָאו – לֹא כׇּל שֶׁכֵּן? מָה לְאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁכֵּן יוֹצְאָה בְּגֵט, תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּגֵט! הָא נָמֵי יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה. אֶלָּא: מָה לְאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁכֵּן אוֹסְרָהּ מַתִּירָהּ! אָמַר רַב אָשֵׁי: הָא נָמֵי אוֹסְרָהּ מַתִּירָהּ – יָבָם אוֹסְרָהּ, יָבָם שָׁרֵי לַהּ. [ז]וּתְהֵא אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה יְבָמָה שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּגֵט – יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה, זוֹ, שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט – אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה? אָמַר קְרָא: ״סֵפֶר כְּרִיתֻת״ – סֵפֶר כּוֹרְתָהּ, וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. וּתְהֵא יְבָמָה יוֹצֵאת בְּגֵט מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵין יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה – יוֹצְאָה בְּגֵט, זוֹ שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה – אֵין דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט? אָמַר קְרָא: ״כָּכָה״, וְ״כָכָה״ עִיכּוּבָא. (ג)וְכֹל הֵיכָא דְּאִיכָּא עִיכּוּבָא לָא דָּרְשִׁי קַל וָחוֹמֶר? וְהָא יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב: ״גּוֹרָל״, וְ״חוּקָּה״, (ד)וְתַנְיָא: ״וְעָשָׂהוּ חַטָּאת״ – הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת, וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה בִּמְקוֹם שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ הַגּוֹרָל – קִידֵּשׁ הַשֵּׁם, מְקוֹם שֶׁקִּידֵּשׁ הַגּוֹרָל – אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּקַדֵּשׁ הַשֵּׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעָשָׂהוּ חַטָּאת״ – הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת. וְטַעְמָא דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא, הָא לָאו הָכִי דָּרְשִׁינַן קַל וָחוֹמֶר, אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בֵּיהּ ״חוּקָּה״! אָמַר קְרָא: ״לָהּ״, ״לָהּ״ – וְלֹא לִיבָמָה. וְאֵימָא ״לָהּ״ לִשְׁמָהּ! תְּרֵי ״לָהּ״ כְּתִיבִי. וְאַכַּתִּי מִיבְּעֵי לֵיהּ חַד ״לָהּ״ לִשְׁמָהּ, וְאִידָּךְ ״לָהּ״ – וְלֹא לָהּ וְלַחֲבֶירְתָּהּ! אֶלָּא, אָמַר קְרָא: ״נָעַל״ – נַעַל אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא – לָא. (ה)וְהַאי ״נָעַל״ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: ״נַעֲלוֹ״ – אֵין לִי אֶלָּא נַעֲלוֹ, נַעַל שֶׁל כׇּל אָדָם מְנָא לֵיהּ? [חט(ו)]תַּלְמוּד לוֹמַר: ״נַעַל״ ״נַעַל״ – רִיבָּה. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״נַעֲלוֹ״? – נַעֲלוֹ הָרָאוּי לוֹ, פְּרָט לְגָדוֹל שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ, פְּרָט לְקָטָן שֶׁאֵין חוֹפֶה אֶת רוֹב רַגְלוֹ, פְּרָט

לִמְסוּלְיָם

יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ כְּלוֹמַר בִּיאָתָהּ הֵן לִקּוּחֶיהָ: וְלֵימָא כְּאִשָּׁה מַה אִשָּׁה כֶּסֶף וּשְׁטָר כִּי בִּיאָה אַף יְבָמָה כֶּסֶף וּשְׁטָר כִּי בִּיאָה דְּהָא כְּתִיב לְאִשָּׁה: וְיִבְּמָהּ בִּיאָה מַשְׁמַע שָׁנָה עָלֶיהָ הַכָּתוּב לְעַכֵּב: ה"ג הַאי מִבְּעֵי לֵהּ וְיִבְּמָהּ בְּעַל כׇּרְחָהּ דִּלְהָכִי דָּרְשִׁינַן לֵהּ בִּיבָמוֹת (דַּף ח:): אִם כֵּן דִּלְבִיאָה גּוֹמֶרֶת אוֹתָהּ נֵימָא וְיִבֵּם מַאי וְיִבְּמָהּ לְמֵילַף נָמֵי בְּעַל כׇּרְחָהּ וְהָכִי תַּנְיָא לֵהּ בְּהֶדְיָא בִּיבָמוֹת בְּפֶ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף נג.) וְיִבֵּם בִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ וְאֵין כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִין בָּהּ וְיִבְּמָהּ בְּעַל כׇּרְחָהּ: מְנָלַן דַּחֲלוּצָה מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא דִּלְמָא מִצְוַת חֲלִיצָה הוּא דְּרָמָא רַחֲמָנָא עֲלָהּ וּלְעוֹלָם לָא מִשְׁתַּרְיָא: בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הָכִי מַשְׁמַע בְּיִשְׂרָאֵל רְאוּיָה לְהָבִיא לְבֵית מִשְׁחַלְצָה: תְּרֵי בְּיִשְׂרָאֵל לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל: שֶׁהִיא בְּלָאו לָשׁוּק לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר: מַה לְאֵשֶׁת אִישׁ הַנִּתֶּרֶת ע"י מִיתַת הַבַּעַל: שֶׁכֵּן אוֹסְרָהּ מַתִּירָהּ שֶׁהֲרֵי בַּעְלָהּ הוּא הָאוֹסְרָהּ לְפִיכָךְ הוּא מַתִּירָהּ בְּמִיתָתוֹ אֲבָל יְבָמָה דְּקִדּוּשֵׁי דְּבַעַל קָאָסְרֵי לַהּ הֵיאַךְ תְּהֵא מִיתַת הַיָּבָם מַתִּירָתָהּ: הָא נָמֵי כְּשֶׁמֵּת יָבָם נִמְצָא אוֹסְרָהּ מַתִּירָהּ דְּאִי לָאו יָבָם מִכִּי מָיֵית הַבַּעַל אִשְׁתַּרְיָא לַהּ: כָּכָה יֵעָשֶׂה אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה וְגוֹ': דִּכְתִיב גּוֹרָל עַל הַשְּׂעִירִים: וּכְתִיב חֻקָּה בַּפָּרָשָׁה וְכׇל חֻקָּה עִכּוּבָא הוּא: הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת שָׂעִיר שֶׁגּוֹרַל הַשֵּׁם עוֹלֶה עָלָיו עוֹשֵׂהוּ חַטָּאת: וְאֵין הַשֵּׁם אִם קָרָא עָלָיו שֵׁם חַטָּאת אֵינוֹ נִקְבַּע בְּכָךְ וְיַפִּיל עֲלֵיהֶם גּוֹרָלוֹת וְאִם יִפֹּל הַגּוֹרָל עַל חֲבֵרוֹ יְהֵא זֶה לַעֲזָאזֵל: שֶׁיָּכוֹל כְּלוֹמַר לְהָכִי אִצְטְרִיךְ הַאי קְרָא שֶׁהָיִיתִי יָכוֹל לוֹמַר וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַגּוֹרָל כְּגוֹן גַּבֵּי קִנִּין דִּכְתִיב בָּהֶם (וַיִּקְרָא ה':ז') אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְאִם הֵטִיל עֲלֵיהֶם גּוֹרָל אֵינָם נִקְבָּעִים בְּכָךְ וְיָכוֹל לְשַׁנּוֹתָם דְּקי"ל בְּסֵדֶר יוֹמָא (דַּף מא.) אֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת אֶלָּא אוֹ בִּלְקִיחַת בְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּית כֹּהֵן: קִדֵּשׁ הַשֵּׁם אִם אָמַר בִּשְׁעַת לְקִיחָה זוֹ לְחַטָּאת וְזוֹ לְעוֹלָה הֻקְבְּעוּ וְאִם שִׁנָּה פָּסוּל: כָּאן שֶׁקִּדֵּשׁ הַגּוֹרָל דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ט"ז:ח') וְנָתַן אַהֲרֹן וְגוֹ' אֵין דִּין כוּ': ת"ל שָׁנָה עָלָיו לְעַכֵּב: הֲוָה דָּרְשִׁינַן קַל וָחֹמֶר לְהָבִיא מַה שֶּׁלֹּא נִכְתַּב בַּפָּרָשָׁה וְאַע"ג דִּכְתִיב עִכּוּבָא: לָהּ דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ: תְּרֵי לָהּ כְּתִיבִי וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְגוֹ': וְלֹא לָהּ וְלַחֲבֶרְתָּהּ שֶׁשְּׁמוֹתָן שָׁוִין שֶׁאֵין שְׁתֵּי נָשִׁים מִתְגָּרְשׁוֹת בְּגֵט אֶחָד אִם כָּתַב פְּלוֹנִי מְגָרֵשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית נָשָׁיו: אָמַר קְרָא נַעַל קְרָא יְתֵירָא בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל דְּמָצֵי לְמִכְתַּב בֵּית הֶחָלוּץ: פְּרָט לְנַעַל גָּדוֹל שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ:

הָא נָמֵי יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה כֵּיוָן דַּחֲלִיצָה בִּמְקוֹם גֵּט לָא חֲשִׁיב לָהּ פִּירְכָא: **וּתְהֵא** אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה וא"ת אִכָּא לְמִפְרַךְ מַה לִּיבָמָה שֶׁכֵּן בְּלָאו וְלָכֵן דִּין הוּא שֶׁתֵּצֵא בְּקַל תֹּאמַר בְּאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּמִיתָה וְי"ל כֵּיוָן שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחֲלִיצָה מַפְקַע' אִסּוּרָא אֵין לְחַלֵּק בֵּין חָמוּר לְקַל וְהָכִי נָמֵי אָמְרִינַן בִּיבָמוֹת (דַּף קיט.) וְכִי מֵאַחַר שֶׁהִתַּרְתָּהּ מָה לִי אִסּוּר לָאו מָה לִי אִסּוּר כָּרֵת וְאַע"ג דְּעָבְדִינַן מִנַּהּ לְעֵיל ק"ו וּמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּמִיתָה כו' לָא דָּמֵי דְּהָתָם אָנוּ רוֹצִים לְהַשְׁווֹתָם זֶה לָזֶה וְלֵימָא דְּבִכוּלְּהוּ אִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְאַחַר מִיתָה בֵּין דְּבַעַל בֵּין דְּיָבָם אֲבָל אֵין לוֹמַר כְּשֶׁמַּפְקִיעַ אֶת הַקַּל לֹא יַפְקִיעַ אֶת הֶחָמוּר דְּאַדְּרַבָּה נֹאמַר עַתָּה לְהֵפֶךְ הוּא הַדִּין אֶת הֶחָמוּר דְּאֵין לְחַלֵּק בֵּין לְחָמוּר בֵּין לְקַל כְּדְפֵרַשְׁתִּי:

וּתְהֵא יְבָמָה יוֹצֵאת בְּגֵט מק"ו תֵּמַהּ מָה לְאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁכֵּן נִקְנֵית בִּשְׁטָר וּלְכָךְ דִּין הוּא שֶׁתֵּצֵא בִּשְׁטָר אֲבָל יְבָמָה לֹא וְכִי תֵּימָא דְּלָא פָּרְכִינַן מֵהַכְנָסָה לְהוֹצָאָה הָא לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ה:) פָּרְכִינַן מָה לִשְׁטָר שֶׁכֵּן מוֹצִיא וּמה"ה דִּין הוּא שֶׁמַּכְנִיס וּכְמוֹ כֵן נֹאמַר עַתָּה לְהֶפֶךְ דְּכֵיוָן שֶׁמַּכְנִיס דִּין הוּא שֶׁמּוֹצִיא וְאוֹמֵר הר"מ דַּעֲבִיד ק"ו מִיָּבָם וִיבִמְתּוֹ וְקוֹרֵא לָהּ אֵשֶׁת אִישׁ דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ה:ה') וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה כֵּיוָן שֶׁלְּקָחָהּ נַעֲשֵׂית כְּאִשְׁתּוֹ לְכׇל דָּבָר לִהְיוֹת יוֹצְאָה בְּגֵט אע"פ שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בִּשְׁטָר: אָמַר קְרָא כָּכָה עִכּוּבָא. וא"ת מְנָא לַן דְּאָתְיָא כָּכָה לְמַעוּטֵי יְבָמָה מִגֵּט דִּלְמָא אָתֵי לְמַעוּטֵי מִיתַת הַיָּבָם שֶׁלֹּא תְּהֵא מֻתֶּרֶת בְּמִיתַת הַיָּבָם וְי"ל דִּסְבָרָא הוּא דְּכָכָה יֵעָשֶׂה לֹא מְמַעֵט אֶלָּא יְצִיאוֹת דִּבִידֵי אָדָם דְּהַיְנוּ גֵּט דּוּמְיָא דַּחֲלִיצָה דְּתָלוּ בַּעֲשִׂיָּה אֲבָל יְצִיאָה דִּבִידֵי שָׁמַיִם דְּהָוֵי מֵאֵילָא כְּגוֹן מִיתָה לֹא מְמַעֵט: **הָא** לָאו הָכִי דָּרְשִׁינַן ק"ו אע"ג דִּכְתִיב בֵּהּ חֻקָּה תֵּמַהּ הָא בְּפֶרֶק טָרַף בַּקַּלְפִּי (יוֹמָא דַּף מא.) מוֹקְמִי הָא בָּרַיְתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דִּסְתָם סִפְרָא רַבִּי יְהוּדָה וְשָׁמְעִינַן לֵהּ לְר' יְהוּדָה בְּפֶרֶק הוֹצִיאוּ לוֹ (יוֹמָא דַּף ס:) דְּאָמַר לֹא כְּתִיב חֻקָּה אֶלָּא בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן בִּפְנִים וְהַגְרָלָה הָוֵי בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן בַּחוּץ א"כ מַאי פָּרֵיךְ לְעֵיל וַהֲרֵי יוה"כ דִּכְתִיב בֵּהּ גּוֹרָל וְחֻקָּה וְהָא לָא כְּתִיב חֻקָּה בְּהַגְרָלָה כִּדְפֵי' וְי"ל דְּפָרֵיךְ הָכָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב אֲשֶׁר עָלָה תְּרֵי זִמְנֵי אַלְמָא דְּרֵישׁ ק"ו אע"ג דִּכְתִיב עִכּוּבָא וְהָרַב רַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן מִקּוּצִי תֵּרֵץ מִדְּאִצְטְרִיךְ לֵהּ לְר' יְהוּדָה וְזֹאת לְגַלּוֹת דְּלָא קַיְמָא חֻקָּה אֶלָּא אַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן בִּפְנִים ש"מ דְּדָרְשִׁינַן ק"ו אע"ג (הֵיכָא) דִּכְתִיב חֻקָּה דְּאִי לָא דָּרְשִׁינַן ק"ו הֵיכָא דִּכְתִיב חֻקָּה לִשְׁתֹּק מִזֹּאת וַאֲנָא יָדַעְנָא דְּחוּקָּה לָא כְּתִיב אַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בַּחוּץ דְּהַיְינוּ הַגְרָלָה מִדְּאִצְטְרִיךְ וְעָשָׂהוּ חַטָּאת לְמִדְרַשׁ הַגּוֹרָל עֹשֵׂהוּ חַטָּאת וְאֵין הַשֵּׁם עֹשֵׂהוּ חַטָּאת מִכְּלָל דְּלָא קַיְמָא חֻקָּה אַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בַּחוּץ דְּהַיְינוּ הַגְרָלָה דְּאִי קָאֵי חֻקָּה עַל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן בַּחוּץ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ וְעָשָׂהוּ חַטָּאת לְמַעוּטֵי קְרִיאַת שֵׁם הָא לָא דָּרְשִׁינַן ק"ו הֵיכָא דִּכְתִיב עִכּוּבָא וְהֵיכִי תִּסַּק אַדַּעְתִּין לְרַבּוֹת קְרִיאַת שֵׁם מק"ו אֶלָּא ש"מ דְּדָרְשִׁינַן ק"ו אֲפִלּוּ הֵיכָא דִּכְתִיב חֻקָּה וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ וְעָשָׂהוּ וַאֲפִלּוּ אִי כְּתִיבָה חֻקָּה בַּחוּץ וְאִצְטְרִיךְ נָמֵי וְזֹאת לְגַלּוֹיֵי דְּלָא כְּתִיבָה חֻקָּה בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן בַּחוּץ דְּלֵיכָּא לְמֵימַר מִדְּאִצְטְרִיךְ וְעָשָׂהוּ יָדְעִינַן לֵהּ כֵּיוָן דְּדָרְשִׁינַן ק"ו אֲפִלּוּ הֵיכָא דִּכְתִיב חֻקָּה:

מסורת הש״ס

א יבמות קא:
ב יבמות קו:; תוספתא יבמות
ג חולין כד.
ד יומא מ:; כריתות כח.
ה יבמות קג:
ו יבמות קא.; משנה יבמות

תורה אור השלם

כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה וגו׳ [דברים כה, ה]

וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וגו׳ [דברים כה, ז]

וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וגו׳ [דברים כה, ט]

וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל וגו׳ [ויקרא טז, ח]

וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכׇּל־חַטֹּאתָם אַחַת וגו׳ [ויקרא טז, לד]

וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ וגו׳ [ויקרא טז, ט]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא וגו׳ [דברים כד, א]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וגו׳ [דברים כד, ג]

וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל [דברים כה, י]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ א:
ב מיי׳ פה׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ ב, סמג עשין נא, סמג עשין נב, טוש״ע אה״ע סי׳ קע סעי׳ יב ב:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ י, סמג עשין נא, טוש״ע אה״ע סי׳ קסו סעי׳ ז:
ד מיי׳ פה׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ ב, סמג עשין נב:
ה מיי׳ פד׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ ה, סמג עשין נב, טוש״ע אה״ע סי׳ קסט סעי׳ א:
ו מיי׳ פד׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ ח, סמג עשין נב, טוש״ע אה״ע סי׳ קסט סעי׳ מב:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ גירושין הל׳ א:
ח מיי׳ פד׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ יט, סמג עשין נב, טוש״ע אה״ע סי׳ קסט סעי׳ יד:
ט מיי׳ פד׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ יח, ש״ע אה״ע סי׳ קסט סעי׳ כב:

(א)לְמְסוּלְיָם שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב! אִם כֵּן נִיכְתּוֹב קְרָא "נָעַל", מַאי "הַנָּעַל"? שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. א־

ז(ב)מַתְנִי' עֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר, וְקוֹנֶה עַצְמוֹ בְּשָׁנִים, וּבַיּוֹבֵל, וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף. יְתֵירָה עָלָיו אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁקּוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בְּסִימָנִין. הַנִּרְצָע, נִקְנֶה בִּרְצִיעָה, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּיּוֹבֵל, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן. גְּמָ' עֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף. מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" – מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנֶה בְּכֶסֶף. אַשְׁכְּחַן עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, הוֹאִיל וְכָל קִנְיָנוֹ בְּכֶסֶף, נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "וְהֶפְדָּהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ, וְיוֹצְאָה. אַשְׁכְּחַן אָמָה הָעִבְרִיָּה, הוֹאִיל וּמִיקַּדְשָׁה בְּכֶסֶף – מִיקַּנְיָא בְּכֶסֶף, עֶבֶד עִבְרִי מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" – מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה. אַשְׁכְּחַן מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, הוֹאִיל וְנִמְכָּר בְּעַל כּוֹרְחוֹ, מוֹכֵר עַצְמוֹ מְנָלַן? (ג)יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר". הָנִיחָא לְמַאן דְּיָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", אֶלָּא לְמַאן דְּלָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר קְרָא: "וְכִי תַשִּׂיג" – מוּסָף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן. הוּמַאן תַּנָּא דְּלָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"? הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְשֵׁשׁ, וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין – אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ. (ד)הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין – נִרְצָע. מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין – מַעֲנִיקִים לוֹ. הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין – רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: זֶה וָזֶה אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ, זֶה וָזֶה נִרְצָע, וָזֶה וָזֶה מַעֲנִיקִים לוֹ, וְזֶה וָזֶה רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנָּא קַמָּא לָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", וְרַבִּי אֶלְעָזָר יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"? אָמַר רַב טָבְיוֹמֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", וְהָכָא בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר מוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ? מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין: "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" – זֶה, וְלֹא מוֹכֵר עַצְמוֹ. וְאִידָךְ: "וַעֲבָדְךָ" – לְךָ, וְלֹא לְיוֹרֵשׁ. וְאִידָךְ? "וַעֲבָדְךָ" אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאִידַּךְ? הַהוּא לְהַרְצָאַת אָדוֹן הוּא דַּאֲתָא. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע? מִדְּמַיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ" – אָזְנוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא אָזְנוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַצְמוֹ.

וְאִידָךְ?

מִסּוּלְיָא נִפְחַת כִּלְמִסַּיְּס וְחָזֵל שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב סוֹל"א (סֶלְיָה) בְּלַעַ"ז: **מַתְנִי' נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר** בַּגְּמָרָא יָלֵיף לָהּ: **בְּשָׁנִים** לְסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים יוֹצֵא חָפְשִׁי: **וּבַיּוֹבֵל** אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ: **וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף** פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמְגָרֵעַ לוֹ אֲדוֹנוֹ מִפִּדְיוֹנוֹ דְּמֵי שִׁעְבּוּד הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ וְהַכֹּל לְפִי חֶשְׁבּוֹן דְּמֵי מִקְנָתוֹ כִּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:נ') וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים קְנָאוֹ בְּשֵׁשׁ מָנִים וְעָתִיד לָצֵאת בְּסוֹף שֵׁשׁ נִמְצָא קוֹנֶה עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה: **יְתֵרָה עָלָיו** שֶׁקּוֹנָה עַצְמָהּ בְּכָל אֵלֶּה וּבְסִימָנֵי נַעֲרוּת כִּדְיָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ד.) מִוְּיָצְאָה חִנָּם: **וּבְמִיתַת הָאָדוֹן** וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת יוֹרְשָׁיו אֲבָל עֶבֶד הַנִּמְכָּר בִּתְחִלָּתוֹ וּמֵת הָאָדוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ מַשְׁלִימָן לְיוֹרְשָׁיו וְכוּלְּהוּ יָלֵיף בגמ': **גְּמ' מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ** בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב: **הוֹאִיל וְכָל קִנְיָנוֹ** שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּכֶסֶף שֶׁלֹּא נֶאֶמְרָה בּוֹ מְשִׁיכָה בְּמִטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:י"ד) מִיַּד עֲמִיתֶךָ עַל שֶׁיִּמְשֹׁךְ מִיַּד לְיַד לְפִיכָךְ עֶבֶד נִקְנֶה לוֹ בְּכֶסֶף: **שֶׁמְּגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ** מִכְּלָל כְּתִיב וְנִפְדָּה מַשְׁמַע וְהֶפְדָּהּ שֶׁאַף הַבַּעַל מְסַיֵּעַ בְּפִדְיוֹנָהּ אַלְמָא בְּכֶסֶף נִקְנֵית דְּאִי לֹא קְנָאָהּ בְּדָמִים מַאי מְגָרְעָה: **אַשְׁכְּחַן אָמָה הָעִבְרִיָּה** דְּמִתַּקְנְיָא **בְּכֶסֶף** וְהַדִּין נוֹתֵן הוֹאִיל וְקִדּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף קִנְיָנָהּ בְּכֶסֶף: **מְכָרוּהוּ ב"ד** בִּגְנֵבָתוֹ דִּכְי יִמָּכֵר ע"י אֲחֵרִים מַשְׁמַע וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁיְּהֵא נִקְנֶה בְּכֶסֶף בְּלֹא חֲזָקָה הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ צַד קַל שֶׁנִּמְכָּר בְּעַל כָּרְחוֹ: **שָׂכִיר שָׂכִיר** נֶאֱמַר בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ (שָׁם) כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְנִמְכַּר וְגוֹ' כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ וְנֶאֱמַר בִּמְכָרוּהוּ ב"ד כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר וְגוֹ' בְּפָרָשַׁת כִּי יִמָּכֵר כְּתִיב (דְּבָרִים ט"ו:י"ח): **לְמַאן דְּלָא יָלֵיף** דְּלֵית לֵיהּ הַךְ גְּזֵרָה שָׁוָה וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ מַאן נִינְהוּ: **וְכִי תַשִּׂיג** בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּסְמָכוֹ לְפָרָשַׁת מוֹכֵר עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְיִלְמַד נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּהֶקֵּישָׁא וּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּתִיב מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: **וְיֶתֶר עַל שֵׁשׁ** אִם הִתְנָה לִמָּכֵר לְעֶשֶׂר שָׁנִים: **מְכָרוּהוּ ב"ד** דִּכְתִיב (שָׁם) וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים אֲבָל בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ לֹא כְּתִיב שֵׁשׁ דִּכְי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי מִיַּד אֲחֵרִים מַשְׁמַע וּרְצִיעָה בִּמְכָרוּהוּ ב"ד כְּתִיבָא וְכֵן הַעֲנָקָה דְּגַבֵּי יִמָּכֵר לְךָ כְּתִיבִי: **רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית** שֶׁיְּהוּ לוֹ וְלָדוֹת מִמֶּנָּה: **אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית** וַאֲסוּרָה לוֹ אֲבָל בִּמְכָרוּהוּ ב"ד כְּתִיב (שְׁמוֹת כ"א:ד') אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה: **לֹא יָלֵף שָׂכִיר שָׂכִיר** הִלְכָּךְ דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ לָא כְּתִיב בֵּיהּ: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא יָלֵף שָׂכִיר שָׂכִיר** לִשְׁאָר מִלֵּי וְהָנֵי לת"ק בְּהֶדְיָא כְּתִיב מִעוּטַיְיהוּ וְלָא אַהֲנֵי לֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה: **וְלֹא לְיוֹרְשִׁין** דְּאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח אִם אֵין לוֹ בֵּן אֲבָל עוֹבֵד הוּא אֶת הַבֵּן כִּדִלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:): **וַעֲבָדְךָ אַחֲרִינָא כְּתִיב** כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ: **לְהַרְצָאַת אָדוֹן** לְהַרְצוֹת עַל הָעֲנָקוֹ שֶׁלֹּא יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו כִּדְמְפָרֵשׁ קְרָא: **אָזְנוֹ** מִעוּט הוּא דִּקְרָא יַתִּירָא לִדְרָשָׁה דְּהָא כְּתִיב וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ:

הוֹאִיל וְכָל קִנְיָנוֹ בְּכֶסֶף פ"ה הוֹאִיל וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ מְשִׁיכָה כְּיִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיַד דְּהַיְינוּ מְשִׁיכָה וְקָשֶׁה לר"ת לְפִי שֶׁיֵּהָא סְתָמָא דִּגְמָרָא כלר"ל דְּלְר' יוֹחָנָן דְּאָמַר בְּפֶ' הַזָּהָב (ב"מ דַּף מז:) דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת דָּרְשִׁינַן בפ"ב דִּבְכוֹרוֹת (דַּף יג:) מִיַּד עֲמִיתֶךָ בְּכֶסֶף הָא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְשִׁיכָה וקי"ל כְּר' יוֹחָנָן לְגַבֵּי רֵישׁ לָקִישׁ וְעוֹד דִּבְמַס' ע"ז (דַּף עב.) אָמְרִינַן לכ"ע מְשִׁיכָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנָה לָכָךְ נִרְאֶה לר"ת דה"פ הוֹאִיל וְכָל קִנְיָנוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּכֶסֶף דִּכְתִיב בֵּיהּ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ לְאַפּוּקֵי שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה בִּשְׁטָר דְּיִשְׂרָאֵל גּוּפֵיהּ לָא קָנֵי ע"ע בִּשְׁטָר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִתַּקַּשׁ לְאָמָה וְאָמָה לְאַחֶרֶת דְּדָרְשִׁינַן (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף טז.) מָה אַחֶרֶת מִקַּנְיָא בִּשְׁטָר אַף זוֹ וְכוּ' וּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא שַׁיָּךְ הַאי טַעְמָא שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין וְעוֹד נִרְאֶה לר"ת דַּאֲפִילּוּ בְּקַרְקָעוֹת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ קוֹנֶה בִּשְׁטָר כִּדְאָמַר בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דַּף נד.) עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִכִּי מָטָא זוּזֵי לִידֵיהּ אִסְתַּלַּק לֵיהּ וְיִשְׂרָאֵל לָא קָנֵי עַד דְּמָטָא שְׁטָרָא לִידֵיהּ מַשְׁמַע דְּאֵין קִנְיַן שְׁטָר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וא"ת לָאו ק"ו הוּא וּמָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה ע"ע בִּשְׁטָר קוֹנֶה בְּכֶסֶף יִשְׂרָאֵל כו' וי"ל דְּמִסְתַּבְּרָא דִּלְכָל אֶחָד יֵשׁ קִנְיָן לְעַצְמוֹ כִּדְאַשְׁכְּחַן בפ"ב דִּבְכוֹרוֹת (דַּף יג.) גַּבֵּי מִטַּלְטְלִין מִדְּיִשְׂרָאֵל בַּחֲלִיפִין עוֹבֵד כּוֹכָבִים נָמֵי בַּחֲלִיפִין: **מוֹכֵר** עַצְמוֹ מנ"ל יָלֵיף שָׂכִיר שָׂכִיר פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס נֶאֱמַר בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ וְנֶאֱמַר בִּמְכָרוּהוּ ב"ד כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר וא"ת כֵּיוָן דְּיָלֵיף שָׂכִיר שָׂכִיר לָמָּה אִצְטְרִיךְ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ גַּבֵּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים נֵילַף שָׂכִיר דִּכְתִיב גַּבֵּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים (וַיִּקְרָא כ"ה:נ"ג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה וְגוֹ' מִנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל וְנִמְכַּר לְיִשְׂרָאֵל מֵאַמָּה כִּדְמְפָרֵשׁ גְּמ' לְעֵיל וְי"ל דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְכִדְדָרְשִׁינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ח.) בְּכֶסֶף הוּא נִקְנֶה וְאֵינוֹ נִקְנֶה בִּתְבוּאָה וְכֵלִים וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ וְהֶפְדָּהּ לְעִנְיַן כֶּסֶף לִשְׁתּוֹק מִינֵּיהּ וְנֵילַף עִבְרִיָּה מע"ע הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל וְעִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מֵעִבְרִי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מג"ש דִּשְׂכִיר שָׂכִיר וי"ל אה"נ אֶלָּא אִצְטְרִיךְ לִדְרָשָׁה אַחֲרִינָא לְגִרְעוֹן כֶּסֶף וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ הֶקֵּישָׁא לע"ע וְעִבְרִיָּה לְקִנְיַן כֶּסֶף נֵילַף שָׂכִיר שָׂכִיר מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וי"ל דְּהֶקֵּישָׁא לע"ע לְעִבְרִיָּה אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר מָה עִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים אַף עִבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא וּמָה עִבְרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וְיוֹבֵל אַף עִבְרִיָּה כו': **לְךָ** וְלֹא לְיוֹרֵשׁ פֵּי' כְּגוֹן בַּת וְאָח אֲבָל עוֹבֵד הוּא אֶת הַבֵּן כִּדִלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:): וְלֹא אָזְנוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַצְמוֹ. וא"ת לת"ק אָזְנוֹ לְמִעוּטֵי דְּמוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע תִּפּוֹק לֵיהּ דְּמוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע דְּאֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כִּדִלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כא:) דְּבָעֵינַן אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי וי"ל דְּאִי לָאו אָזְנוֹ הֲוָה יָלְפִינַן מג"ש דִּשְׂכִיר שָׂכִיר מִמְּכָרוּהוּ ב"ד דְּאַף עַל גַּב דְּלָא מָצֵי אָמַר אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי ה"א דְּנִרְצָע קמ"ל אָזְנוֹ דְּאֵין נִרְצָע:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' עבדים הל' א:

ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' יב, סמג עשין פג:

ג מיי' פב' מהל' עבדים הל' ב:

ד מיי' פב' מהל' עבדים הל' ג:

ה מיי' פב' מהל' עבדים הל' ח:

ו מיי' פב' מהל' עבדים הל' ה, סמג עשין פה:

ז מיי' פג' מהל' עבדים הל' ו:

ח מיי' פד' מהל' עבדים הל' יב, סמג עשין פג:

מסורת הש"ס

א לקמן יז:

ב מסכת עבדים

ג בבא מציעא צה.

ד תמורה ל:, לקמן כ.

גליון הש"ס

גמ' ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר. עיין ב"מ קיא ע"ב תד"ה וריב"ב:

תוס' ד"ה הואיל וכו' משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים. עיין בכורות יג ע"א תוד"ה מה:

תורה אור השלם

[ויקרא כה, נא]

[שמות כא, ח]

[שמות כב, ב]

[ויקרא כה, מ]

[ויקרא כה, מז]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ד, ב]

[דברים טו, יג]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ב, ב]

[דברים טו, יב]

[דברים טו, יח]

[שמות כא, ו]

[א(א)]וְאִידָךְ? הָהִיא – לִגְזֵירָה שָׁוָה הוּא דַּאֲתָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לִרְצִיעָה שֶׁהִיא בְּאֹזֶן יָמָנִית? נֶאֱמַר כָּאן: "אֹזֶן", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "אֹזֶן". מָה לְהַלָּן יָמִין – אַף כָּאן יָמִין. וְאִידָךְ? אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "אֹזֶן", מַאי "אָזְנוֹ"? [ב]וְאִידַךְ? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ: "אָזְנוֹ" – וְלֹא אָזְנָהּ. וְאִידַךְ? נָפְקָא לַהּ מִ"וְּאִם יֹאמַר הָעֶבֶד" – הָעֶבֶד וְלֹא אָמָה. [ג]וְאִידַךְ? מִיבְּעֵי לֵיהּ: עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד. וְאִידַךְ? מֵ"עֶבֶד" "הָעֶבֶד" נָפְקָא. וְאִידַךְ? "עֶבֶד" "הָעֶבֶד" לָא דָּרֵישׁ. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ? מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין: "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ" – לוֹ, וְלֹא לְמוֹכֵר עַצְמוֹ. [ד]וְאִידַךְ? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ: לוֹ, וְלֹא לְיוֹרְשָׁיו. יוֹרְשָׁיו אַמַּאי לָא? "שָׂכִיר" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, מָה שָׂכִיר פְּעוּלָּתוֹ לְיוֹרְשָׁיו – אַף הַאי פְּעוּלָּתוֹ לְיוֹרְשָׁיו! אֶלָּא: לוֹ, וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ. [ה(ב)]מִדִּסְבִירָא לַן בְּעָלְמָא כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי נָתָן: מִנַּיִן לַנּוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה, וַחֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ – מִנַּיִן שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה וְנוֹתְנִין לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ". אֲתָא "לוֹ" לְאַפּוֹקֵי. וְאִידַךְ? בְּעָלְמָא נָמֵי לָא סְבִירָא לַן כְּרַבִּי נָתָן. [ו]מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית? מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין: "אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה" – לוֹ, וְלֹא לְמוֹכֵר עַצְמוֹ. וְאִידַךְ? לוֹ – בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִידַךְ? מִ"כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר" נָפְקָא, דְּתַנְיָא: "כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ" – שָׂכִיר אֵינוֹ עוֹבֵד אֶלָּא בַּיּוֹם, עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁעֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" – עִמְּךָ בְּמַאֲכָל, עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. [(ג)]וְאִידַךְ? אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי מִילֵּי מִדַּעְתֵּיהּ, אֲבָל בְּעַל כָּרְחֵיהּ אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. [(ד)]אֶלָּא, מַאן תַּנָּא דְּלָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"? הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְגוֹ'" אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: בַּמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִי בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר! [ז(ה)]אִי בְּנִרְצָע – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר! הָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", לָמָּה לִי? נֵילַף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְעוֹלָם יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", וְאִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, מוֹכֵר עַצְמוֹ הוּא, דְּלָא עֲבַד אִיסּוּרָא, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, דַּעֲבַד אִיסּוּרָא, אֵימָא נִיקְנְסֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר מָר: אִי בְּנִרְצָע – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר. מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְגוֹ'" בַּמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִי בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר! [ח(ו)]אִי בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין – הֲרֵי כְּבָר אָמוּר! הָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנִרְצַע שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא: אָמַר קְרָא: "אִישׁ", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאִישׁ וְאֵין נוֹהֵג בָּאִשָּׁה – הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ רְצִיעָה. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב נִרְצָע. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, מִשּׁוּם דְּלָא מְטַאי זִמְנֵיהּ, אֲבָל נִרְצָע, דִּמְטַאי זִמְנֵיהּ, אֵימָא נִיקְנְסֵיהּ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן נִרְצָע, מִשּׁוּם דַּעֲבַד לֵיהּ שֵׁשׁ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, דְּלָא עֲבַד לֵיהּ שֵׁשׁ, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. [(ז)]וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "וְשַׁבְתֶּם", וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "לְעוֹלָם". דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לְעוֹלָם", הֲוָה אָמֵינָא לְעוֹלָם מַמָּשׁ, כְּתַב רַחֲמָנָא "וְשַׁבְתֶּם". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וְשַׁבְתֶּם", הֲוָה אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא עֲבַד שֵׁשׁ, אֲבָל הֵיכָא דַּעֲבַד שֵׁשׁ לֹא יְהֵא סוֹפוֹ חָמוּר מִתְּחִלָּתוֹ, מָה תְּחִלָּתוֹ שֵׁשׁ – אַף סוֹפוֹ נָמֵי שֵׁשׁ, קָמַשְׁמַע לַן: "לְעוֹלָם" – לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. אֶלָּא מַאן תַּנָּא דְּלָא יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"? רַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא: "וְאִם

וְנֶאֱמַר לְהַלָּן אֹזֶן בִּמְצוֹרָע עָנִי שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה לִדְרָשָׁה שֶׁהֲרֵי נֶאֶמְרָה לְעַצְמָהּ בִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וְהֻכְפְּלָה וְהָכִי אָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת (דַּף י.): **הַהוּא [מֵאֹזֶן]** וּמִעוּטָא נָפְקָא לָן מִדִּכְתִיב אָזְנוֹ דְּמַשְׁמַע אָזְנוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא שֶׁל אַחֵר: **וְלֹא אָזְנָהּ** שֶׁל אָמָה הָעִבְרִיָּה נִרְצַעַת וְהָא דִּכְתִיב (דְּבָרִים טו) וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן אַהַעֲנָקָה קָאֵי כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:): **כְּשֶׁהוּא עֶבֶד** מִוְּאִם יֹאמַר הָעֶבֶד נָפְקָא שֶׁאִם לֹא אָמַר אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי עַד שֶׁיִּכְלוּ שֵׁשׁ שָׁנָיו אֵינוֹ נִרְצָע: **עֶבֶד הָעֶבֶד** עֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד הָעֶבֶד נָפְקָא לֵהּ מֵהֵ"א יַתִּירָא לְמִעוּטֵי אָמָה: **לָא דָּרֵישׁ** דְּאוֹרְחָא דִּקְרָא לְאִשְׁתְּעֵי הָכִי: **וְלֹא לְיוֹרְשָׁיו** אִם לֹא הִסְפִּיק לְהַעֲנִיקוֹ עַד שֶׁמֵּת: **פְּעֻלָּתוֹ** שְׂכַר פְּעֻלָּתוֹ: **וְלֹא לְבַעַל** חוֹבוֹ אֵין הָאָדוֹן מְחֻיָּב לְהַגְבּוֹת הָעֲנָקוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ וּמִשּׁוּם דִּסְבִירָא לַן בְּעָלְמָא כְּרַבִּי נָתָן דְּאָמַר הַנּוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ מוֹצִיאִין מִזֶּה וְנוֹתְנִין לָזֶה אִצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי הַעֲנָקָה מֵהַאי דִּינָא: **מִכִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר נָפְקָא** גָּמְרִינַן בַּעַל כָּרְחוֹ וְכִי תֵּימָא בֵּהּ קְרָא אֲדוֹנָיו יִתֵּן לוֹ כו' לְמִעוּטֵי מוֹכֵר עַצְמוֹ: **וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ** בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ כְּתִיב לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא בַּיּוֹבֵל: **אִם בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ** וּלְלַמֵּד שֶׁאִם פְּגָעוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ יוֹבֵל מוֹצִיאוֹ: **הֲרֵי כְּבָר אָמוּר** דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּהּ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: **אִם בְּנִרְצָע** לְלַמֵּד שֶׁאַף הַנִּרְצָע יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל: **הֲרֵי כְּבָר אָמוּר** לְקַמֵּהּ בָּעֵי לָהּ מַאי הִיא: **דְּלָא עֲבַד אִסּוּרָא** דְּלָא גָּנַב כְּלוּם אֲבָל מְכָרוּהוּ ב"ד בִּגְנֵבָתוֹ נֵימָא נִקְנְסֵהּ לַעֲבֹד עַל שֵׁשׁ: **לִקְנְסֵהּ** עַל שֶׁאָמַר לֹא אֵצֵא וְעָבַר עַל כִּי עֲבָדַי הֵם (וַיִּקְרָא כ"ה:מ"ב) וְהוּא קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ חִנָּם: **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ** בְּפָרָשַׁת יוֹבֵל כְּתִיב: **הֲרֵי כְּבָר אָמוּר** כִּדְאָמַר לְעֵיל עַל שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: **אִי בִּמְכָרוּהוּ ב"ד הֲרֵי כְּבָר אָמוּר** וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּדְאוֹקְמָא לְעֵיל: **דְּלָא מְטָא זִמְנֵיהּ** לֹא מָלְאוּ שֵׁשׁ שָׁנָיו לָצֵאת: **לִקְנְסֵהּ** עַל שֶׁאָמַר לֹא אֵצֵא וְעָבַר עַל כִּי עֲבָדַי הֵם (וַיִּקְרָא כ"ה:מ"ב) וְהוּא קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ חִנָּם: **מִשּׁוּם דַּעֲבַד לֵהּ שֵׁשׁ** קֹדֶם לָכֵן וְאֵין רַבּוֹ מַפְסִיד בְּשִׁלּוּחוֹ אֲבָל מְכָרוּהוּ ב"ד שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ אֵימָא דְּלָא נַפְסְדֵיהּ לְאָדוֹן קמ"ל: **לְעוֹלָם** וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם וְהוּא לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל דִּטְפֵי מֵהָכִי לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָא כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא וְשַׁבְתֶּם אִישׁ וְגוֹ' וְאוֹקְמָא בְּנִרְצָע: **ה"מ** דְּיוֹצֵא נִרְצָע בַּיּוֹבֵל וְלֹא קֹדֶם לָכֵן הֵיכָא דְּלָא עֲבַד שֵׁשׁ אַחַר רְצִיעָה אֲבָל הֵיכָא דַּעֲבַד שֵׁשׁ אַחַר רְצִיעָתוֹ אֵימָא נִפּוֹק בְּשֵׁשׁ דְּלָא תְּהֵא רְצִיעָה חֲמוּרָה מִתְּחִלַּת מִכְרוֹ: קמ"ל **לְעוֹלָם** מִילֵי דְּחָשׁוּב עַל לְעוֹלָם:

וְאִידָךְ לג"ש הוּא דַּאֲתָא. פי' וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא מְפוּנָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין דְּאִי אֵינָהּ מְפוּנָה אֶלָּא מִצַּד אֶחָד אִיכָּא מ"ל (נִדָּה דַּף כב:) דְּלְמֵדִין וּמְשִׁיבִין וּמַאי מְשִׁיבִין דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ. מָה לִמְצוֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת: **הַהוּא [מֵאֹזֶן]** וּמִעוּטָא נָפְקָא לָן מִדִּכְתִיב אָזְנוֹ דְּמַשְׁמַע אָזְנוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא שֶׁל אַחֵר: וְאִידָךְ. פִּי' ת"ק בְּעָלְמָא נַמִּי לָא ס"ל כְּר' נָתָן מִכָּאן מְדַקְדְּקִין דְּאֵין הֲלָכָה כְּר' נָתָן דְּהָא ר"א וְרַבָּנָן פְּלִיגֵי בִּדְר' נָתָן וְר' אֱלִיעֶזֶר דְּשַׁמּוּתִי הוּא סָבַר כְּר' נָתָן וַהֲלָכָה כְּרַבָּנָן וְעוֹד מְדַקְדֵּק ר"ת מֵהָא דְּאָמַר לְקַמָּן פ' הָאוֹמֵר (קִדּוּשִׁין דַּף סט.) גַּבֵּי אוֹשְׁפִּיזְכְנֵהּ דר' שֶׁמְּלַאי מַמְזֵירָא הֲוָה א"ל אִי קְדִימְתָּךְ טַהַרְתִּינְהוּ לִבְנָךְ וּמְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דְּא"ל זִיל גְּנוֹב וְאִזְדַּבַּן לְעֶבֶד עִבְרִי וְאִי מוֹכֵר עַצְמוֹ רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר זִיל גְּנוֹב ה"ל לְמֵימַר זִיל זְבוֹן עַצְמְךָ אֶלָּא ש"מ דְּאֵין הֲלָכָה כְּר"א דְּהַאי מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְכִי הֵיכִי דִּבְהָא לֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ בְּהָא דְּקָאָמַר מַעֲנִיקִין לוֹ נַמִּי לֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ אֶלָּא וַדַּאי אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ כת"ק וְעוֹד רְאָיָה מֵהָא דְּאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף טז:) הָא מַנִּי תּוּטַאי הִיא דְּאָמַר לוֹ וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ מַשְׁמַע דְּאֵין הֲלָכָה כְּוָתֵהּ ור"ת ור"י פִּי' דַּהֲלָכָה כְּר' נָתָן דְּהָא גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף לא.) דְּאָמַר רָבָא מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה אִי אֶפְשָׁר לְרָבָא לְיַשֵּׁב אַלִּיבָּא דְּרַב נַחְמָן דְּאָמַר יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן אֶלָּא כְּר' נָתָן וקי"ל כְּרַב נַחְמָן בְּדִינֵי וְרָבָא נַמִּי דָּחַק לְהַעֲמִידָהּ כְּמוֹתוֹ וקי"ל כְּרָבָא גַּבֵּי אַבַּיֵּי וּמַה שֶּׁהֵבֵאתִי דִּמְדְּלֵית הִילְכְתָא כר"א בְּהָא דְּרַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית ה"נ נֵימָא דְּלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ בְּהַהִיא דְּמַעֲנִיקִין לוֹ אֵין זֶה רְאָיָה דִּלְמָא בְּהַהִיא אֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אֲבָל בְּאַחֲרֵינֵי הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ וְעוֹד דִּשְׁמָא גַּם בְּהָא דְּמוֹכֵר עַצְמוֹ רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית נַמִּי הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ וְהָא דְּנָקַט הָתָם זִיל גְּנוֹב לְרַוְחָא דְּמִלְּתָא נָקַט דְּמְכָרוּהוּ ב"ד כ"ע מוֹדוּ דְּרַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וּמַה שֶּׁאוֹמֵר לר"א שַׁמּוּתִי הוּא בְּרוֹב סְפָרִים גָּרַס ר' אֶלְעָזָר וְהָא דְּקָאָמַר תּוּטַאי הִיא דִּלְמָא הָכִי קָאָמַר תּוּטַאי הִיא וס"ל כְּוָתֵהּ וה"ר נְתַנְאֵל מְפָרֵשׁ לְגַבֵּי מִלְוֶה כ"ע אִית לְהוּ כְּר' נָתָן וְהָכִי נְפָרֵשׁ לְעֵיל אַלִּיבָּא דר"א אֶלָּא לוֹ וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לָן בְּעָלְמָא כְּר' נָתָן בִּשְׂכַר שְׂכִירוּת שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה וְנוֹתְנִין לָזֶה אָתָא לוֹ וְאַפְּקֵיהּ פִּי' שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם הַעֲנָקָה לב"ח וְאִידָךְ ת"ק בְּעָלְמָא נַמִּי פִּי' בִּשְׂכַר שְׂכִירוּת לָא קי"ל כְּר' נָתָן מִשּׁוּם דְּטָרַח בְּגוּפוֹ אֲבָל בב"ח כ"ע אִית לְהוּ דְּרַבִּי נָתָן כִּלְפֵי': **כִּי** טוֹב לוֹ עִמָּךְ ה"ר אַבְרָהָם גָּרֵיס כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ (וַיִּקְרָא כ"ה:מ') דְּמֵהָתָם יָלְפִינַן בת"כ אֲבָל בְּסִפְרֵי לָא דָּרֵישׁ מִידִי מִכִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ דְּאֵין זֶה צִוּוּי אֶלָּא סִפּוּר דְּבָרִים בְּעָלְמָא: וְאִידָךְ אִי מֵהָתָם הֲוָה ה"מ מִדַּעְתֵּהּ. אַף עַל גַּב דְּמִדַּעְתּוֹ מִוְּאִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה נָפְקָא מ"מ הֲוָה אֲמִינָא לְהַרְצָאַת אָדוֹן קָאָתֵי: **אֵיזֶהוּ** דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאִישׁ וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּאִשָּׁה וְאִם תֹּאמַר וְאֵימָא זוֹ מְכָרוּהוּ ב"ד דְּלָא שַׁיָּךְ בְּאִשָּׁה דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כב) בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בִּגְנֵבָתָהּ וְיֵ"ל דְּמ"מ יֵשׁ מְכִירָה נוֹהֶגֶת בְּאִשָּׁה אֲבָל יֵשׁ רְצִיעָה אֵינוֹ נוֹהֵג בְּאִשָּׁה [וְתֵימַהּ דְּכֵיוָן דִּקְרָא לָא מַשְׁמַע אֶלָּא בְּנִרְצָע לְמַאי אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר אִי בִּמְכָרוּהוּ ב"ד הֲרֵי כְּבָר אָמוּר]. ת"י:

מסורת הש"ס

א יבמות קד.
ב פסחים לא:, כתובות יט:, כתובות פב:, בבא קמא מו:, גיטין לז.
ג שבת נב:, יבמות יח:, סנהדרין נא:, נדה נט:, מנחות עד:, זבחים יח:, סוכה יב:, גיטין יט:, עירובין מז:, גיטין ד:, כתובות קז:, עירובין ח:
ד ספרא בהר פרק ב ה; תמורה יד:; ספרא בהר פרק ז ד
ה זבחים קב.
ו יבמות עא.
ז זבחים סב:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ונאמר וכו' במצורע עני. עיין ביבמות דף ע"ב רש"י ד"ה ושמעינן ליה לר"א:

תורה אור השלם

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר וגו' [ויקרא יד, יד]
וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וגו' [ויקרא יד, כח]
וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא וגו' [שמות כא, ה]
הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה וגו' [דברים טו, יד]
וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף וגו' [במדבר ה, ז]
אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ וגו' [שמות כא, ד]
לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר וגו' [דברים טו, יח]
וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ וגו' [דברים טו, טז]
וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו וגו' [ויקרא כה, מא]
כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ [ויקרא כה, מ]
וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ וגו' [ויקרא כה, י]
וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו וגו' [שמות כא, ו]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:
ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' יג:
ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' יג:
ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו:
ה מיי' פג' מהל' מלוה ולוה הל' ו, סמג עשין צג, טוש"ע חו"מ סי' פו סעי' א:
ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' ג:
ז מיי' פג' מהל' עבדים הל' ב:
ח מיי' פג' מהל' עבדים הל' ו:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' עבדים הל' ו:

ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' ז:

[א]"וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה" רַבִּי אוֹמֵר: בְּאֵלֶּה הוּא נִגְאָל, וְאֵין נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה – נִגְאָל בְּשֵׁשׁ, זֶה, שֶׁנִּגְאָל בְּאֵלֶּה – אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּגְאָל בְּשֵׁשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֵלֶּה" – בְּאֵלֶּה הוּא נִגְאָל, וְאֵין נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", אַמַּאי קָאָמַר "וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה"? נֵילַף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר"! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְעוֹלָם יָלֵיף "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", וְשָׁאנֵי הָכָא דְּאָמַר קְרָא "יִגְאָלֶנּוּ" – לָזֶה, וְלֹא לְאַחֵר. (א)וּמַאן תַּנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי? רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא: "לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה" רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "בְּאֵלֶּה" – לְשִׁחְרוּר, בִּשְׁאָר כָּל אָדָם – לְשִׁעְבּוּד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "בְּאֵלֶּה" – לְשִׁעְבּוּד, בִּשְׁאָר כָּל אָדָם – לְשִׁחְרוּר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אָמַר קְרָא: "אִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה" – אֶלָּא בְּאַחֵר – "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל". וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אִם לֹא יִגָּאֵל" – אֶלָּא – "בְּאֵלֶּה", "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל". וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? מִידֵּי "אֶלָּא בְּאֵלֶּה" כְּתִיב? אֶלָּא בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי: "אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ" – זוֹ גְּאוּלַּת קְרוֹבִים, "אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ" – זוֹ גְּאוּלַּת עַצְמוֹ, "וְנִגְאָל" – זוֹ גְּאוּלַּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו, שְׁדִי גְּאוּלַּת קְרוֹבִים אַגְּאוּלַּת עַצְמוֹ, מָה גְּאוּלַּת עַצְמוֹ לְשִׁחְרוּר – אַף גְּאוּלַּת קְרוֹבִים לְשִׁחְרוּר. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: מִקְרָא נִדְרָשׁ לְאַחֲרָיו, שְׁדִי גְּאוּלַּת אֲחֵרִים אַגְּאוּלַּת עַצְמוֹ, מָה גְּאוּלַּת עַצְמוֹ לְשִׁחְרוּר – אַף גְּאוּלַּת אֲחֵרִים לְשִׁחְרוּר. אִי הָכִי, "בְּאֵלֶּה" לְמָה לִי? אִי לָאו "בְּאֵלֶּה" הֲוָה אָמֵינָא מִקְרָא נִדְרָשׁ בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו, וְהַכֹּל לְשִׁחְרוּר. אִי הָכִי, הֲדַר קוּשְׁיָא לְדוּכְתֵּיהּ. אֶלָּא, בִּסְבָרָא קָמִיפַּלְגִי: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: מִסְתַּבְּרָא גְּאוּלַּת אֲחֵרִים לְשִׁיעְבּוּד, דְּאִי אָמְרַתְּ לְשִׁחְרוּר, הֲווֹ מִימַּנְעִי וְלָא פָּרְקִי לֵיהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: מִסְתַּבְּרָא גְּאוּלַּת קְרוֹבִים לְשִׁיעְבּוּד, דְּאִי אָמְרַתְּ לְשִׁחְרוּר, כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא אָזֵל וּמְזַבֵּין נַפְשֵׁיהּ. [ב](ב)אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל לְשִׁחְרוּר. מַאן חֲכָמִים? רַבִּי הִיא, דְּמַפֵּיק לֵיהּ לְהַאי "בְּאֵלֶּה" לִדְרָשָׁה אַחֲרִינָא, וּמִקְרָא נִדְרָשׁ בֵּין לְפָנָיו וּבֵין לְאַחֲרָיו. וְרַבִּי, הַאי "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל"

–

וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה בְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּתִיב: **בְּאֵלֶּה** בִּקְרוֹבִים דִּכְתִיב לְעֵיל מִנֵּהּ אוֹ דוֹדוֹ וְגוֹ': **וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה** נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל לֹא כְּתִיב בֵּהּ גְּאֻלַּת קְרוֹבִים דְּלָא נָפְקָא לָן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף יד:) מִוְּהֶפְדָּהּ אֶלָּא גְּאֻלַּת עַצְמָהּ: **נֵילַף שָׂכִיר שָׂכִיר** גְּאֻלַּת קְרוֹבִים לְנִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דִּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נָמֵי כְּתִיב כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ: **דִּפְלִיגִי עֲלֵהּ דְּרַבִּי** וְאָמְרִי דְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ: **ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי כו'** דְּמַפִּיק הַאי בְּאֵלֶּה לִדְרָשָׁה אַחֲרִיתִי: **לְכִדְתַנְיָא** לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַע"פ שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תַּחַת יָדְךָ אִם לֹא יִגָּאֵל יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ עַד הַיּוֹבֵל וְאִי אַתָּה רַשַּׁאי לָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין: **בְּאֵלֶּה לְשִׁחְרוּר** גְּאָלוּהוּ קְרוֹבִים אֵינוֹ מִשְׁתַּעְבֵּד לָהֶם: **וְיוֹצֵא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל** מֵאוֹתוֹ אַחֵר שֶׁיִּגְאָלֵהוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַלְמָא גְּאָלוֹ שְׁאָר כָּל אָדָם מִשְׁתַּעְבֵּד לוֹ: **ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי כו'** דְּמַפִּיק הַאי בְּאֵלֶּה לִדְרָשָׁה אַחֲרִיתִי: **וְנִגְאָל** זוֹ גְּאֻלַּת אֲחֵרִים וְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל גְּאָלוֹ מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁתַּחַת יָדֵינוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר: **ר' יוֹסֵי סָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו** גְּאֻלַּת עַצְמוֹ פְּשִׁיטָא לָן דְּהָוְיָא לְשִׁחְרוּר וְהִיא מְלַמֶּדֶת עַל שְׁאָר גְּאֻלּוֹת לְר' יוֹסֵי אֵינָהּ מְלַמֶּדֶת אֶלָּא עַל גְּאֻלַּת קְרוֹבִים שֶׁהִיא לְפָנֶיהָ וּמִקְרָא הַנִּדְרָשׁ לְלַמֵּד נִדְרָשׁ לְלַמֵּד עַל שֶׁלְּפָנָיו הַכָּתוּב לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ: **שְׁדִי גְּאֻלַּת קְרוֹבִים אַגְּאֻלַּת עַצְמוֹ** לְלַמֵּד הֵימֶנּוּ לְפִי שֶׁמְּלַמֵּד עַל שֶׁלְּפָנָיו הִלְכָּךְ גְּאֻלַּת קְרוֹבִים לָמְדוּ מִגְּאֻלַּת עַצְמוֹ הַכְּתוּבָה אַחֲרֶיהָ: **לְאַחֲרָיו** הַכְּתוּבָה לְמַטָּה הֵימֶנּוּ הִלְכָּךְ גְּאֻלַּת עַצְמוֹ מְלַמֶּדֶת עַל גְּאֻלַּת אֲחֵרִים אַלְמָא לְמוּד גְּאֻלַּת אֲחֵרִים מִגְּאֻלַּת עַצְמוֹ: **אִי הָכִי** דִּבְעָלְמָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו וְהָכָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב בְּאֵלֶּה הוּא הָדַר קַשְׁיָא לְדוּכְתֵּהּ לר"ע הֵיכִי מַשְׁתְּמַע שִׁעְבּוּד דְּוַדַּאי בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל אַקְּרוֹבִים: **ה"א כו'** אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּאֵלֶּה לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין אֵלֶּה לַאֲחֵרִים לְמָר כִּדְאִית לֵהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵהּ: **אֶלָּא בִּסְבָרָא פְּלִיגִי** כְּלוֹמַר אִי פְּשִׁיטָא לָן דְּהַאי בְּאֵלֶּה אַקְּרוֹבִים קָאֵי עַל כָּרְחָךְ שִׁעְבּוּד דְּוַדַּאי בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל אַאֲחֵרִים מַשְׁתְּמַע אֶלָּא בִּסְבָרָא פְּלִיגִי אִי הַאי בְּאֵלֶּה אַקְּרוֹבִים קָאֵי אוֹ אַאֲחֵרִים קָאֵי דְּהָא אֲחֵרִים נָמֵי בְּהַהוּא קְרָא כְּתִיבִי: **ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר מִסְתַּבְּרָא** אֲחֵרִים לְשִׁעְבּוּד דְּהַאי בְּאֵלֶּה אַקְּרוֹבִים קָאֵי דְּשִׁעְבּוּד דְּוַדַּאי בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל אַאֲחֵרִים דְּאִי אָמְרַתְּ כו': **ור"ע סָבַר מִסְתַּבְּרָא** אַקְּרוֹבִים שִׁעְבּוּד וְהַאי אֵלֶּה אַאֲחֵרִים קָאֵי וְשִׁעְבּוּד דְּוַדַּאי בַּיּוֹבֵל אַקְּרוֹבִים קָאֵי דְּאִי אָמְרַתְּ כו': **וְיוֹצֵא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל** מֵאוֹתוֹ אַחֵר שֶׁיִּגְאָלֵהוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַלְמָא גְּאָלוֹ שְׁאָר כָּל אָדָם מִשְׁתַּעְבֵּד לוֹ: **לְכִדְתַנְיָא** לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַע"פ שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תַּחַת יָדְךָ אִם לֹא יִגָּאֵל יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ עַד הַיּוֹבֵל וְאִי אַתָּה רַשַּׁאי לָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין:

וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ כו' וְאִם תֹּאמַר שְׂדֵה אֲחֻזָּה יוֹכִיחַ שֶׁנִּגְאֶלֶת בְּאֵלֶּה וְאֵינָהּ נִגְאֶלֶת בְּשֵׁשׁ אַף אֲנִי אָבִיא נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דה"נ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כ:) עֲבִיד הוֹכָחָה מֵעֶבֶד לְשָׂדֶה וּמִשָּׂדֶה לְעֶבֶד וי"ל דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְשָׂדֶה שֶׁכֵּן אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּמִיתַת הָאָדוֹן לְהָכִי אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ תֹּאמַר בְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיּוֹצֵא בְּמִיתַת הָאָדוֹן עַל כֵּן דִּין הוּא שֶׁיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ: **אַמַּאי** קָאָמַר וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה נֵילַף שָׂכִיר שָׂכִיר פֵּרוּשׁ שֶׁיְּהֵא מוֹכֵר עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל בְּאֵלֶּה וא"ת כִּי נַמֵּי לָא יָלְפִינַן שָׂכִיר שָׂכִיר לוֹמַר שֶׁיְּהֵא מוֹכֵר עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל בְּאֵלֶּה מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מ"מ נֵילַף מֵכִי תַּשִּׂיג וָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְיִלְמַד מוֹכֵר עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל בְּאֵלֶּה מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיֵשׁ לוֹמַר דַּעֲבִיד ק"ו מִמְּכָרוּהוּ ב"ד שֶׁאֵינוֹ כָּתוּב לְמַעְלָה בְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וא"ת הֵיכִי תִּסַּק אַדַּעְתִּין דְּנֵילַף מְכָרוּהוּ ב"ד מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בג"ש דְּשָׂכִיר שָׂכִיר הָא אֲמַרְתְּ דִּסְבָרָא לוֹמַר גַּבֵּי מְכָרוּהוּ ב"ד דְּלִקְנְסֵהּ מִשּׁוּם דַּעֲבַד אִסּוּרָא וי"ל דְּבָתַר דְּגַלֵּי קְרָא לְעֵיל שֶׁיּוֹצֵא בַּיּוֹבֵל אע"ג דַּעֲבַד אִסּוּרָא כִּדְמְפָרֵשׁ הֲוָה בָּעֵי לְמֵילַף שָׂכִיר שָׂכִיר שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה אִי לָאו הֲוָה קְרָא וא"ת אַכַּתִּי הֵיכִי בָּעֵי לְמֵילַף שָׂכִיר שָׂכִיר שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה מִנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָה לְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דִּין הוּא שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטָּמַע בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְי"ל דְּהַאי סְבָרָא שֶׁלֹּא יִטָּמַע אֵינָהּ כְּתוּבָה וְאֵין לִסְתּוֹר מֵהַךְ סְבָרָא: **אָמַר** קְרָא יִגְאָלֶנּוּ הִקְשָׁה הָ"ר מֵאִיר לְמַאי דְּס"ד דְּלָא יָדְעִינַן מִעוּטָא הַאי יִגְאָלֶנּוּ אַמַּאי לָא יָלֵיף ק"ו שֶׁמְּכָרוּהוּ ב"ד יִהְיֶה נִגְאָל בְּאֵלֶּה וּמָה נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ נִגְאָל בְּאֵלֶּה מְכָרוּהוּ ב"ד שֶׁנִּגְאָל בְּשֵׁשׁ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁכֵּן יוֹצֵא בְּמִיתַת הָאָדוֹן וְלָכֵן דִּין הוּא שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה תֹּאמַר לְנִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִיתַת הָאָדוֹן שֶׁהֲרֵי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן וּלְכָךְ דִּין הוּא שֶׁלֹּא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וּמ"מ קָשֶׁה דְּהָא אָמָה עִבְרִיָּה מָצִינוּ לְמֵילַף מֵהַאי ק"ו דְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת וַהֲדַר נֵילַף ע"ע הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מֵהֶקֵּישָׁא דְּעִבְרִי לְעִבְרִיָּה וּמַהֲר"י תֵּרֵץ דְּאִי לָא יִגְאָלֶנּוּ הֲ"א דְּנִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל נָמֵי נִגְאָל בְּאֵלֶּה וה"פ וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה פֵּרוּשׁ דְּלָא כְּתִיב בִּקְרָא בְּהֶדְיָא שֶׁיִּגָּאֵל בְּאֵלֶּה נִגְאָל בְּשֵׁשׁ נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דִּכְתִיב בְּהֶדְיָא בִּקְרָא שֶׁנִּגְאָל בְּאֵלֶּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּגָּאֵל בְּשֵׁשׁ וְה"נ אָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דַּף פח:) דְּבָעֵי לְמֵימַר דְּשׁוֹר אוֹכֵל אֲפִילוּ בִּמְחֻבָּר מק"ו מֵאָדָם וּמָה אָדָם שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּתָלוּשׁ אוֹכֵל בִּמְחֻבָּר שׁוֹר שֶׁאוֹכֵל בְּתָלוּשׁ אֵינוֹ דִּין שֶׁאוֹכֵל בִּמְחֻבָּר אַלְמָה עֲבִיד ק"ו מֵאָדָם שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּתָלוּשׁ אע"פ שֶׁאֱמֶת הוּא שֶׁאוֹכֵל אַף בְּתָלוּשׁ אֶלָּא ה"פ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּתָלוּשׁ דְּלָא כְּתִיב בְּהֶדְיָא בִּקְרָא שֶׁאָדָם אוֹכֵל בְּתָלוּשׁ כִּלְפֵּי הָכָא: **וְרַבִּי** יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִידֵּי אֶלָּא [בְּאַחֵר] כְּתִיב נִרְאֶה דְּלָא גָּרֵס לֵיהּ דִּפְשִׁיטָא דִּקְרָא הָכִי הוּא וְעוֹד דְּבְמַסְקָנָא לָא מְתָרְצָא הַהִיא קֻשְׁיָא בֵּין לְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בֵּין לר"ע וּבְרוֹב סְפָרִים אֵינוֹ וְלִסְפָרִים דְּגָרְסֵי לֵיהּ נִרְאֶה לְהר"ם דְּהָכִי פֵּרוּשׁוֹ מִידֵּי אֶלָּא [בְּאַחֵר] כְּתִיב כֵּיוָן דְּלָא אַיְירֵי כְּלָל אֶלָּא מִקְּרוֹבִים מְנָלֵהּ לְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּבִשְׁאָר כָּל אָדָם לְשִׁעְבּוּד דִּלְמָא קְרוֹבִים מָנוּ לְמִפְרְקֵהּ אֲבָל אֲחֵרִים לָא מָנוּ לְמִפְרְקֵהּ אֲפִילוּ לְשִׁעְבּוּד וּבְהָכִי מִתָּרְצָא שַׁפִּיר אַמַּסְקָנָא דְּמַיְירֵי קְרָא נָמֵי אַגְּאֻלַּת רְחוֹקִים וא"כ פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הָכִי הוּא לְמָר כִּדְאִית לֵהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵהּ: **אֶלָּא** בִּסְבָרָא קָמִפַּלְגִי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אִי פְּשִׁיטָא לָן דְּהַאי בְּאֵלֶּה אַקְּרוֹבִים קָאֵי ע"כ שִׁעְבּוּד דְּוַדַּאי בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל אַאֲחֵרִים מַשְׁתְּמַע כִּדְקָאָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִשּׁוּם דְּמָצִית לְהַקְשׁוֹת לר"ע מִידֵּי אֶלָּא בְּאֵלֶּה כְּתִיב אֶלָּא בִּסְבָרָא פְּלִיגִי אִי הַאי בְּאֵלֶּה אַקְּרוֹבִים קָאֵי אוֹ אַאֲחֵרִים קָאֵי דְּהָא אֲחֵרִים נָמֵי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא ר' יוֹסֵי סָבַר בְּאֵלֶּה אֵלּוּ קְרוֹבִים ור"ע סָבַר בְּאֵלֶּה אֵלּוּ אֲחֵרִים וְהִקְשָׁה רַבִּי בָּרוּךְ כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ לר"ע דְּהַאי בְּאֵלֶּה אֵלּוּ אֲחֵרִים וּלְשִׁחְרוּר הֵיכִי קָאָמַר לְעֵיל ר"ע בְּאֵלֶּה לְשִׁעְבּוּד אַדְּרַבָּה ה"ל לְמֵימַר בְּאֵלֶּה הַיְינוּ אֲחֵרִים לְשִׁחְרוּר וְיֵשׁ לוֹמַר לְדִבְרֵי ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי קָאָמַר כְּלוֹמַר מָה שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בְּאֵלֶּה דְּהַיְינוּ קְרוֹבִים לְשִׁעְבּוּד: **וְרַבִּי** הַאי וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל מַאי עָבֵיד לֵיהּ לָא בָּעֵי לְמַאי אֲתָא דְּהָא מִבָּעֵי לֵיהּ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל הַיּוֹבֵל אֶלָּא הָכִי בָּעֵי אַמַּאי נָקַט בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל וְהָא כְּתִיב בִּקְרָא אַחֲרִינָא עַל שְׁנַת הַיּוֹבֵל:

מסורת הש"ס

א ספרא בהר פרק ט א

ב שבת פו:

גליון הש"ס

גמ' דא"ק יגאלנו לזה ולא לאחר. ע' יומא מ ע"ב תד"ה ועשהו חטאת:

תוס' ד"ה אמר ובו' דלא כתיב בקרא בהדיא. וכיוצא בזה ברכות כא ע"א ברש"י שם:

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ [ויקרא כה, נד]

כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ [ויקרא כה, נג]

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ [ויקרא כה, מח]

אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל [ויקרא כה, מט]

– בְּנָכְרִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדֶךָ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁאֵינוֹ תַּחַת יָדֶךָ? אָמַרְתָּ, וְכִי מָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת לוֹ? הָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדֶךָ. (א)וּבִשְׁטָר. מְנָלַן? אָמַר עוּלָּא: אָמַר קְרָא: "אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ" – הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְאַחֶרֶת, מָה אַחֶרֶת מִקַּנְיָא בִּשְׁטָר – אַף אָמָה הָעִבְרִיָּה מִקַּנְיָא בִּשְׁטָר. [א]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: שְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה אָדוֹן כּוֹתְבוֹ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אָב כּוֹתְבוֹ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּאִיתְּמַר: שְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה, מִי כּוֹתְבוֹ? רַב הוּנָא אָמַר: אָדוֹן כּוֹתְבוֹ, רַב חִסְדָּא אָמַר: אָב כּוֹתְבוֹ. הָנִיחָא לְרַב הוּנָא, אֶלָּא לְרַב חִסְדָּא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" – אֲבָל נִקְנֵית הִיא כְּקִנְיַן עֲבָדִים. וּמַאי נִיהוּ – שְׁטָר. וְאֵימָא: אֲבָל נִקְנֵית הִיא כְּקִנְיַן עֲבָדִים, וּמַאי נִיהוּ – חֲזָקָה! אָמַר קְרָא: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם" – אוֹתָם בַּחֲזָקָה, וְלֹא אַחֵר בַּחֲזָקָה. וְאֵימָא: אוֹתָם בִּשְׁטָר, וְלֹא אַחֵר בִּשְׁטָר! הַכְתִיב "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים". וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא, שְׁטָר הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן מוֹצִיאָה בְּבַת יִשְׂרָאֵל. אַדְּרַבָּה, חֲזָקָה הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן קוֹנָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר! בְּאִישׁוּת מִיהַת לָא אַשְׁכְּחַן. אִי בָּעֵית אֵימָא: לְהָכִי אַהֲנִי "אִם אַחֶרֶת". וְרַב הוּנָא, הַאי "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? הָהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ: שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד. וְרַב חִסְדָּא? אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא: "לֹא תֵצֵא כָּעֲבָדִים", מַאי "כְּצֵאת הָעֲבָדִים"? – שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּשָׁנִים. דִּכְתִיב: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת וְגוֹ'" בַּיּוֹבֵל. דִּכְתִיב: "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ". [ב]בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף. אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: "וְהֶפְדָּהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרַעַ[ת] פִּדְיוֹנָהּ וְיוֹצְאָה. תָּנָא: וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף וּבִשְׁטָר. בִּשְׁלָמָא כֶּסֶף, דִּכְתִיב: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ"; שָׁוֶה כֶּסֶף נָמֵי, "יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף; אֶלָּא הַאי שְׁטָר הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דִּכְתַב לֵיהּ שְׁטָרָא אַדְּמֵיהּ, הַיְינוּ כֶּסֶף! [ד](ב)אֶלָּא, שִׁיחְרוּר – שְׁטָר לְמָה לִי? לֵימָא לֵיהּ בְּאַפֵּי תְּרֵי: "זִיל", אִי נָמֵי בְּאַפֵּי בֵּי דִינָא: "זִיל". אָמַר רָבָא: זֹאת אוֹמֶרֶת עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי, וְהָרַב שֶׁמָּחַל עַל גִּרְעוֹנוֹ – אֵין גִּרְעוֹנוֹ מָחוּל. (ג)יְתֵירָה עָלָיו, אָמָה הָעִבְרִיָּה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָמָה הָעִבְרִיָּה קוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בְּמִיתַת הָאָב מֵרְשׁוּת אָדוֹן, מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה סִימָנִין שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב – מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָדוֹן, מִיתָה שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב – אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן? מֵיתִיבִי רַב הוֹשַׁעְיָא: יְתֵירָה עָלָיו אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁקּוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בְּסִימָנִין. וְאִם אִיתָא, נִיתְנֵי נָמֵי מִיתַת הָאָב! תְּנָא וְשַׁיֵּיר. מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? שַׁיֵּיר מִיתַת הָאָדוֹן. אִי מִשּׁוּם מִיתַת הָאָדוֹן, לָאו שִׁיּוּרָא הוּא, דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא נָמֵי בְּאִישׁ – לָא קָתָנֵי. וְאֶלָּא נִיתְנֵי! תַּנָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָה קָתָנֵי, דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָה – לָא קָתָנֵי. וְהָא סִימָנִין, דְּאֵין לָהֶם קִצְבָה, וְקָתָנֵי! אָמַר רַב סַפְרָא: אֵין לָהֶם קִצְבָה לְמַעְלָה, אֲבָל יֵשׁ לָהֶם קִצְבָה לְמַטָּה.

לַאֲחֶרֶת לְקִיחַת קִדּוּשִׁין: **הָנִיחָא כו'** פְּלֻגְתַּיְיהוּ לְקַמֵּהּ: **אָדוֹן כּוֹתְבוֹ** בְּתוֹךְ קְנוּיָה לִי וְנוֹתְנוֹ לְאָב כְּדֶרֶךְ שְׁאָר קִדּוּשִׁין שֶׁהַבַּעַל כּוֹתֵב בְּתוֹךְ הִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי: **אֶלָּא לְמ"ד אָב כּוֹתְבוֹ** לָא יָלֵיף מִשְּׁאָר קִדּוּשִׁין וּמְנָלֵהּ דְּקָנֵי לֵיהּ שְׁטָרָא: **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** בְּשֵׁן וָעַיִן בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁאִם סִמֵּא אֶת עֵינֶיהָ וְכֵן עֵינוֹ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּכָךְ אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ וְזֶה מַשְׁלִים שֵׁשׁ וְיוֹצֵא: **אֲבָל נִקְנֵית הִיא כְּקִנְיַן עֲבָדִים** כְּנַעֲנִים וְהֵם נִקְנִין בִּשְׁטָר כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף כב:) דְּאִתַּקַּשׁ לְקַרְקָעוֹת דְּנִקְנִין בִּשְׁטָר בְּכֶסֶף וּבַחֲזָקָה: וּמַאי נִיהוּ חֲזָקָה וּלְקַמָּן (שָׁם) מְפָרֵשׁ הֵיאַךְ בַּחֲזָקָה שֶׁיְּכַפּוּהָ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אַחַת: **וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם** בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי כְּתִיב אוֹתָם כַּאֲחֻזָּה הַנִּקְנִין בַּחֲזָקָה וְלֹא אַחֵר: **בְּנִכְסֵי הַגֵּר** שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין וּנְכָסָיו הֶפְקֵר: **לְהָכִי אַהֲנִי אִם אַחֶרֶת** הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְאַחֶרֶת לְגַלּוֹת עַל הַתַּלְמוּד שֶׁל כְּצֵאת הָעֲבָדִים שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ עַל קִנְיַן הַשְּׁטָר וְלֹא עַל הַחֲזָקָה אֲבָל עִקַּר שְׁטָר לָאו מִקִּדּוּשִׁין יָלֵיף דְּאֵימָא אָדוֹן כּוֹתְבוֹ אֶלָּא מִשְּׁטָר קַרְקָעוֹת יָלֵיף כִּשְׁטַר עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְאָב כּוֹתְבוֹ כִּי הֵיכִי דִּשְׁטָר שָׂדוֹת מוֹכֵר כּוֹתְבוֹ כִּדְיָלְפִינַן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ט.) מִן וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה: **שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים** וּלְגוּפָהּ אִצְטְרִיךְ וְלָא לְמֵעַק מִנֵּהּ אֲבָל נִקְנֵית כְּקִנְיַן עֲבָדִים דְּכָל קְרָא דְּמִבְּעֵי לְגוּפֵהּ לָא אָתֵי לְדַקְיָא: **מַאי כְּצֵאת** דִּלְדַקְיָא נָמֵי אָתֵי לוֹמַר לָךְ מִדִּין יְצִיאָה לְבַדָּהּ מִעֲטָהּ וְלֹא מִדִּין הַקִּנְיָן: **לָמָּה לִי שְׁטָר** הָא אֵין גּוּפוֹ קָנוּי אֶלָּא חוֹב מָמוֹן עֲבוֹדַת שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו: **לָמָּה לִי שְׁטָר** הָא אֵין גּוּפוֹ קָנוּי אֶלָּא חוֹב מָמוֹן עֲבוֹדַת שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו: **נֵימָא לֵיהּ בְּאַפֵּי** תְּרֵי זִיל לֵית לִי עֲלָךְ מִידִי וְנִפְטָר: גּוּפוֹ קָנוּי עַד שֶׁיַּגִּיעוּ יְמֵי חֻפְשׁוֹ וּלְפִיכָךְ הָרַב שֶׁמָּחַל עַל גִּרְעוֹנוֹ אֵינוֹ מָחוּל וְצָרִיךְ שִׁחְרוּר וְאִם לָאו חוֹזֵר וּמִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ אִם יִרְצֶה דְּלָא שַׁיָּךְ בּוֹ מְחִילַת מָמוֹן אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁחְרוּר וְכִי כָּתַב לֵיהּ לְשׁוֹן שִׁחְרוּר וְנָתַן לֵיהּ נָפֵק דְּלָא גָּרַע מִכְּנַעֲנִי דְּנָפֵק בִּשְׁטָר דִּכְתִיב אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ וְגָמַר לָהּ לָהּ מֵאִשָּׁה: **בְּמִיתַת הָאָב** אָבִיהָ: **מִיתָה שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב** שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְיוֹרְשָׁיו כִּדְקַיְימָא לָן בִּכְתֻבּוֹת (דַּף מג.) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב בַּת הַנִּיזּוֹנֶת מִן הָאַחִין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְעַצְמָהּ אָמַר רַב כָּהֲנָא מ"ט דְּרַב דִּכְתִיב וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם אֹתָם לִבְנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם מַגִּיד שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ לִבְנוֹ: **שַׁיֵּיר מִיתַת אָדוֹן** דְּקַיְ"ל לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:) דְּאֵינָהּ עוֹבֶדֶת אֶת הַבֵּן: **דְּאִיתָא נָמֵי בְּאִישׁ** דְּנִרְצָע נָמֵי יוֹצֵא בְּמִיתַת אָדוֹן דְּאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבֵּן כִּדְתְנַן בְּמַתְנִיתִין לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף יד:): **וְאֶלָּא נִתְנֵי** מִיתַת הָאָב הוֹאִיל וְלֹא שַׁיֵּיר מִידֵי: **שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָּה** וְכֶסֶף מִקְנָתוֹ וְשֵׁשׁ שָׁנִים וְיוֹבֵל כֻּלְּהוּ יָדְעֵי לְאֵימַת וְכַמָּה: **וְהָא סִימָנִין כו'** שֶׁיֵּשׁ שֶׁמְּמַהֶרֶת לְהָבִיא וְיֵשׁ שֶׁמְּאַחֶרֶת: **לְמַעְלָה** אֵימַת דְּמַיְיתָא לְאַחַר י"ג שָׁנִים הָווּ סִימָנֵי נַעֲרוּת:

בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדְךָ. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אִם לֹא יִגָּאֵל יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ עַד הַיּוֹבֵל וְאֵין אַתָּה רַשַּׁאי לָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין וא"ת תִּיפּוֹק לֵיהּ מִדִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:נ') וְחִשַּׁב עִם קוֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל דְּאִי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ תַּחַת יָדְךָ לָא אָתֵי וְיֵ"ל דְּאִי מֵהָתָם הֲ"א דְּמַיְירֵי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ תַּחַת יָדְךָ דַּאֲתָא קְרָא לְמֵימַר שֶׁמּוֹדִיעִין לוֹ אֶת הַדִּין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אִם יִרְצֶה לִשְׁמֹעַ לְקַבֵּל עָלָיו דִּין תּוֹרָה אֲבָל בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדְךָ הֲ"א לָא נִיחָא לֵיהּ כְּלָל קמ"ל הָא קְרָא דְּאִיתָּר שֶׁהֲרֵי הַרְבֵּה יוֹבֵל כְּתִיבֵי בְּפָרָשָׁה לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ לֹא תָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין וְלֹא יֵצֵא אא"כ יְשַׁלֵּם כֶּסֶף ואע"ג דִּכְתִיב וְחִשַּׁב עִם קוֹנֵהוּ דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ שֶׁיְּדַקְדֵּק עִם קוֹנֵהוּ וְלֹא יַכְעִס עָלָיו ואע"פ שֶׁאֵינוֹ תַּחַת יָדְךָ פְּעָמִים שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲרִים עָלָיו וּלְהַטְעוֹתוֹ בַּדִּין וְחֶשְׁבּוֹן וא"ת אִי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדְךָ מָה שַׁיָּךְ יוֹבֵל וְלָמָּה לִי נָמֵי דִּקְדּוּק כְּלָל וְיֵ"ל דְּהָכָא שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּטוּחַ עָלָיו וְנָתַן לוֹ מָעוֹת עַל מֶכֶר גּוּפוֹ בָּא הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק: **שֶׁכֵּן** מוֹצִיא בְּבַת יִשְׂרָאֵל הָא דְּלָא נָקַט שֶׁכֵּן מַכְנִיס דְּהוּא דְּמֵי טְפֵי מִשּׁוּם דִּבְגֵט כְּתִיב בְּהֶדְיָא: **לֵימָא** לֵהּ בְּאַפֵּי תְּרֵי זִיל תֵּימַהּ אַמַּאי פָּרֵיךְ גְּמָרָא לֵימָא לֵהּ בְּאַפֵּי תְּרֵי זִיל אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ וְיַפְקִירֶנּוּ שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁגּוּפוֹ קָנוּי יֵצֵא בְּהֶפְקֵר לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת וא"צ גֵּט שִׁחְרוּר בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לח.) וְלָמָּה לִי שְׁטָרָא וַאֲפִלּוּ לְמ"ד (שָׁם:) דְּהַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר הַיְינוּ מִשּׁוּם הַפְקָעַת אִסּוּר כְּדֵי לְהַתִּירוֹ בְּבַת יִשְׂרָאֵל וא"כ בע"ע לָמָּה לִי שְׁטָרָא דִּבְלָאו הָכִי מֻתָּר וְיֵ"ל דְּאִין ה"נ וּמִיהוּ לָא הֲוָה קָשֶׁה לָמָּה לִי שְׁטָרָא לִיפְקוּהָ בְּהֶפְקֵר דִּפְשִׁיטָא דְּיֵשׁ יְצִיאוֹת אֲחֵרוֹת לְבַד מִשְּׁטָר אֶלָּא הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ אַף כְּשֶׁבָּא לְהוֹצִיאוֹ בִּשְׁטָר לָמָּה לִי שְׁטָר אוֹתוֹ לָשׁוֹן הַכָּתוּב בִּשְׁטָר דְּהַיְינוּ הֲרֵי אַתְּ בֶּן חוֹרִין הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמְךָ כִּדְתְנַן בְּהַמְגָרֵשׁ (שָׁם דַּף פה:) אוֹתוֹ לָשׁוֹן עַצְמוֹ יֹאמַר לוֹ בע"פ לס"ד דְּאֵין צָרִיךְ אֶלָּא מְחִילָה כְּמוֹ מְחִילַת חוֹב בְּעָלְמָא וּלְבַסּוֹף דְּמַסִּיק ע"ע גּוּפוֹ קָנוּי לְשׁוֹן הַכָּתוּב בִּשְׁטָר אֵין מוֹעִיל בְּעַל פֶּה: **אָמַר** רָבָא זֹאת אוֹמֶרֶת עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי מִדְּלָא חָשִׁיב בְּמַתְנִיתִין שְׁטָר מַשְׁמַע דְּסָבַר דְּעֶבֶד עִבְרִי אֵין גּוּפוֹ קָנוּי וְתֵימַהּ דְּרָבָא דְּקָאָמַר עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי הֵיכִי פְּלִיג אַמַּתְנִיתִין וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּרָבָא דַּיֵּיק מִבְּרַיְיתָא הָכִי וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ הָכִי דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף כח.) עַל הֵיכָן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה וּמַסִּיק רָבָא לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר רָבָא עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי וְיֵ"ל דְּמַתְנִי' נָמֵי סָבְרָה דְּגוּפוֹ קָנוּי וְהָא דְּלָא חָשִׁיב שְׁטָר מִשּׁוּם דְּתַנָּא דְּמַתְנִי' לָא חָשִׁיב אֶלָּא יְצִיאוֹת שֶׁהֵם בע"כ שֶׁל אָדוֹן אֲבָל שְׁטָר מִדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדוֹן: **וְהָרַב** שֶׁמָּחַל עַל גִּרְעוֹנוֹ אֲבָל אִם לֹא הָיָה גּוּפוֹ קָנוּי הָיְתָה מְחִילָה מוֹעֶלֶת וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק מִכָּאן דִּמְחִילָה לָא בָּעֵי קִנְיָן וּמִיהוּ יֵשׁ לִדְחוֹת דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מַחֲזִיק בְּגוּפוֹ אֵין לְךָ קִנְיָן גָּדוֹל מִזֶּה: **מִיתָה** שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן וְאִם תֹּאמַר חֻפָּה תּוֹכִיחַ שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָבִיהָ וְאֵין מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן דְּאִי חֻפָּה מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן אֵין אָדָם קוֹנֶה בַּת חֲבֵרוֹ שֶׁהֲרֵי יָכוֹל לְהַכְנִיסָהּ וּלְהוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּת אָדוֹן וְיֵ"ל מַה לְחֻפָּה שֶׁכֵּן אֵינָהּ מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ וּלְכָךְ אֵינָהּ מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן תֹּאמַר בְּמִיתָה שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב בע"כ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' עבדים הל' ג:
ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' ח:
ג מיי' פב' מהל' עבדים הל' יב:
ד מיי' פב' מהל' עבדים הל' יא:

מסורת הש"ס

א לעיל ט:
ב מסכת עבדים; משנה קידושין
ג לעיל ד.; בבא מציעא יב:

תורה אור השלם

[שמות כא, י]
[שמות כא, ז]
[ויקרא כה, מו]
[שמות כא, כו]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ז, ו]
[שמות כא, ב]
[ויקרא כה, מ]
[שמות כא, ח]
[שמות כא, יח]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ח, ב]
[ויקרא כה, נא]

לְמַטָּה. [א](א)דְּתַנְיָא: בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת – שׁוּמָא, מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עַד בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְעוֹדָן בּוֹ – שׁוּמָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סִימָן. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד – דִּבְרֵי הַכֹּל סִימָן. מֵתִיב רַב שֵׁשֶׁת: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה מַעֲנִיקִים לָהֶם, שְׁלֹשָׁה בָּאִישׁ, וּשְׁלֹשָׁה בָּאִשָּׁה. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אַרְבָּעָה בְּאֶחָד, לְפִי שֶׁאֵין סִימָנִים בָּאִישׁ, וְאֵין רְצִיעָה בָּאִשָּׁה. וְאִם אִיתָא, נִיתְנֵי נָמֵי מִיתַת אָב! וְכִי תֵּימָא הָכָא נָמֵי תַּנָּא וְשַׁיֵּיר, וְהָא אַרְבָּעָה קָתָנֵי! וְכִי תֵּימָא תַּנָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָה קָתָנֵי וְדָבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָה לָא קָתָנֵי, וְהָא סִימָנִין, דְּאֵין לָהֶם קִצְבָה, וְקָתָנֵי! וְכִי תֵּימָא הָכָא נָמֵי כִּדְרַב סָפְרָא, וְהָאִיכָּא מִיתַת אָדוֹן, דְּאֵין לָה(ם) קִצְבָה, וְקָתָנֵי! מִיתַת אָדוֹן נָמֵי לָא קָתָנֵי. וְאֶלָּא, אַרְבָּעָה מַאי נִיהוּ? שָׁנִים, וְיוֹבֵל, וְיוֹבֵל שֶׁל רְצִיעָה, וְאָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִים. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אַרְבָּעָה בְּאֶחָד מֵהֶם, לְפִי שֶׁאֵין סִימָנִים בָּאִישׁ וְאֵין רְצִיעָה בָּאִשָּׁה. וְאִם אִיתָא, בְּאִשָּׁה מִיהָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ אַרְבָּעָה, שְׁמַע מִינַּהּ. [ב]מֵתִיב רַב עַמְרָם: וְאֵלּוּ מַעֲנִיקִים לָהֶם: הַיּוֹצֵא בְּשָׁנִים, וּבַיּוֹבֵל, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וְאָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִים. וְאִם אִיתָא, נִיתְנֵי נָמֵי מִיתַת אָב! וְכִי תֵּימָא תְּנָא וְשַׁיֵּיר, וְהָא "אֵלּוּ" קָתָנֵי! וְכִי תֵּימָא: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָה קָתָנֵי, דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָה לָא קָתָנֵי, וְהָא סִימָנִין, דְּאֵין לָהֶם קִצְבָה וְקָתָנֵי. וְכִי תֵּימָא הָכָא נָמֵי כִּדְרַב סָפְרָא, הָאִיכָּא מִיתַת אָדוֹן! תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ! תְּיוּבְתָּא. וְהָא רֵישׁ לָקִישׁ קַל וָחוֹמֶר אָמַר! קַל וָחוֹמֶר פְּרִיכָא הוּא, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְסִימָנִין – שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַגּוּף, תֹּאמַר בְּמִיתַת אָב – שֶׁכֵּן לֹא נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף. [ג]תָּנֵי חֲדָא: עֱנֶק עֶבֶד עִבְרִי – לְעַצְמוֹ, וַעֲנֶק אָמָה הָעִבְרִיָּה – לְעַצְמָהּ. וְתַנְיָא אִידַּךְ: עֱנֶק אָמָה הָעִבְרִיָּה וּמְצִיאָתָהּ – לְאָבִיהָ, וְאֵין לְרַבָּהּ אֶלָּא שְׂכַר בַּטָּלָה בִּלְבָד. מַאי לָאו, הָא – דְּנָפְקָא בְּסִימָנִים, וְהָא – דְּנָפְקָא לַהּ בְּמִיתַת אָב! [ד]לָא, אִידִי וְאִידִי דְּנָפְקָא לַהּ בְּסִימָנִין, וְלָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִיתֵיהּ לְאָב, הָא דְּלֵיתֵיהּ לְאָב. [ה](ב)בִּשְׁלָמָא עֱנֶק אָמָה הָעִבְרִיָּה לְעַצְמָהּ – לְמַעוֹטֵי אַחִין, דְּתַנְיָא: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם" – אוֹתָם לִבְנֵיכֶם, וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם. מִכָּאן שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת בִּתּוֹ לִבְנוֹ. אֶלָּא עֱנֶק עֶבֶד עִבְרִי לְעַצְמוֹ – פְּשִׁיטָא! אֶלָּא לְמַאן? אָמַר רַב יוֹסֵף: יוֹד קֶרֶת קָא חָזֵינָא הָכָא. אַבָּיֵי אָמַר: הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָא מַנִּי – תּוּטַאי הוּא. דְּתַנְיָא, תּוּטַאי אוֹמֵר: "לוֹ", וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ. גּוּפָא, אֵלּוּ מַעֲנִיקִים לָהֶם: הַיּוֹצֵא בְּשָׁנִים, וּבַיּוֹבֵל, וּבְמִיתַת אָדוֹן, וְאָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִין. אֲבָל בּוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף – אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בּוֹרֵחַ – אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, וְיוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף – מַעֲנִיקִים לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה מַעֲנִיקִים לָהֶם, שְׁלֹשָׁה בָּאִישׁ וּשְׁלֹשָׁה בָּאִשָּׁה, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אַרְבָּעָה בְּאֶחָד מֵהֶן לְפִי שֶׁאֵין סִימָנִין בָּאִישׁ וּרְצִיעָה בָּאִשָּׁה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲנִיקִים אֶלָּא לַיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן וְאָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּשַׁלְּחֶנּוּ" "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ". [ו]"יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בּוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ" – מִי שֶׁשִּׁילּוּחוֹ מֵעִמָּךְ, יָצָא בּוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף שֶׁאֵין שִׁילּוּחוֹ מֵעִמָּךְ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בּוֹרֵחַ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, דְּאֵין שִׁילּוּחוֹ מֵעִמָּךְ, אֲבָל יוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, שֶׁשִּׁילּוּחוֹ מֵעִמָּךְ. [ז]בּוֹרֵחַ – הַשְׁלָמָה בָּעֵי! דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְבוֹרֵחַ שֶׁחַיָּיב לְהַשְׁלִים – תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד".

יָכוֹל

לְמַטָּה אִם הֵבִיאָה לִפְנֵי זְמַנָּהּ אֵינָן סִימָנִין: ה"ג לְהָא מַתְנִיתָא בְּפֶרֶק יוֹצֵא דֹּפֶן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שׁוּמָא מִבֶּן ט' שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עַל י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְעוֹדָן בּוֹ שׁוּמָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה אוֹמֵר סִימָן בֶּן י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד דִּבְרֵי הַכֹּל סִימָן. וְהָתָם פָּרֵיךְ לֵיהּ בִּגְמָ' אַמַּאי נָקַט י"ג וְלָא נָקַט י"ב וּמְתָרֵץ לָהּ: **בֶּן ט' שָׁנִים** הַכֹּל מוֹדִים שׁוּמָא: **מִבֶּן תֵּשַׁע וְעַל בֶּן י"ב שָׁנָה וְעוֹדָן בּוֹ** כְּשֶׁהִגִּיעַ לְי"ב וְלֹא נָשְׁרוּ פְּלוּגְתָּא אֲבָל אִם נָשְׁרוּ קוֹדֶם י"ב לָא פְּלִיג ר' יוֹסֵי דְּאִינְהוּ מִלְּתָא דְּלָאו סִימָן הֲוֵי וּמִבֶּן י"ג שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מוֹדוּ רַבָּנָן דַּהֲוֵי סִימָן וַאֲפִילּוּ נָשְׁרוּ: **שׁוּמָא** ורוא"ה (וירוא"ה: יַבֶּלֶת) בְּלַעַ"ז וְדַרְכָּהּ לִצְמוֹחַ בָּהּ שֵׂעָר אַלְמָא הַמְּבִיאָה קוֹדֶם תֵּשַׁע אֵינוֹ סִימָן וְיֵשׁ לָהּ קִצְבָה לְמַטָּה: **ד' מַעֲנִיקִים לָהֶם** תַּנָּאֵי פְּלִיגִי לְקַמָּן אִיכָּא לְמ"ד בּוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ וְאִיכָּא לְמ"ד יוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף מַעֲנִיקִים לוֹ לְפִיכָךְ קָבַע כָּאן ר' שִׁמְעוֹן מִנְיַן אַרְבָּעָה וְאֵין בּוֹרֵחַ וְגִרְעוֹן אֶחָד מֵהֶן וקס"ד הַשְׁתָּא שֶׁהֵן הַיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ שָׁנִים וְהַיּוֹצֵא בַּיּוֹבֵל וְנִרְצָע שֶׁיּוֹצֵא בְּמִיתַת אָדוֹן וְסִימָנִין דְּאָמָה הָעִבְרִיָּה: **שְׁלֹשָׁה מֵהֶן בָּאִישׁ** שָׁנִים וְיוֹבֵל וּמִיתַת אָדוֹן דְּנִרְצָע וּשְׁלֹשָׁה בָּאִשָּׁה שָׁנִים וְיוֹבֵל וְסִימָנִין: **וְאֵין רְצִיעָה בָּאִשָּׁה** וּלְקַמֵּיהּ פָּרֵיךְ בְּלָא רְצִיעָה נָמֵי אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצֵאת בְּמִיתַת הָאָדוֹן: **כִּדְרַב סָפְרָא** דְּיֵשׁ לָהּ קִצְבָה לְמַטָּה: **מִיתַת אָדוֹן** לָא קָתָנֵי בְּהָנֵי ד': **שָׁנִים וְיוֹבֵל** הַפּוֹגֵעַ בְּתוֹךְ שֵׁשׁ: **וְיוֹבֵל שֶׁל רְצִיעָה** וְיוֹבֵל הַמּוֹצִיא אֶת הַנִּרְצָע וְהָנֵי חִפּוּשֵׂי דְּיוֹבֵל כָּל חַד חָשִׁיב בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ: **ה"נ מִסְתַּבְּרָא** דְּמִיתַת אָדוֹן לָא קָתָנֵי בְּהוּ: **וְאִם אִיתָא** דְּתָנָא מִיתַת הָאָדוֹן וְתַרְתֵּי יוֹבְלֵי כְּחַד חָשִׁיב לְהוּ הָא אִיתָא נָמֵי בְּאִשָּׁה וּמַאי נִיהוּ דְּקָאָמַר אֵין רְצִיעָה בְּאִשָּׁה דִּבְלָא רְצִיעָה נָמֵי הָווּ בָּהּ אַרְבָּעָה עֱנֶק: **אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶן** כו' וּלְקַמָּן יָלְפִינַן כּוּלְּהוּ לְטַעְמַיְהוּ: **וְאֵין לְרַבָּהּ** בִּמְצִיאָתָהּ אֶלָּא שְׂכַר בַּטָּלָה כַּמָּה שֶׁבָּטְלָה מִמְּלַאכְתּוֹ כְּשֶׁהִגְבִּיהַתָּהּ וּלְקַמֵּיהּ פָּרֵיךְ עֱנֶק ע"ע לְעַצְמוֹ פְּשִׁיטָא: **הָא דְּנָפְקָא בְּסִימָנִים** וְאָבִיהָ קַיָּים הָווּ דְּאָב: **וְהָא דְּנָפְקָא בְּמִיתַת הָאָב** דְּהוֹאִיל דְּלֵיתֵיהּ לְאָב זָכְיָה אִיהִי בַּעֲנָק: **זְכוּת בִּתּוֹ** זְכוּת שֶׁזָּכְתָה לוֹ תּוֹרָה בְּשֶׁבַח בִּתּוֹ: **יו"ד קֶרֶת** יו"ד שֶׁהִיא קְטַנָּה עֲשָׂאָהּ עִיר גְּדוֹלָה כְּלוֹמַר הֶאֱרִיךְ מִשְׁנָתוֹ חִנָּם: **וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ** וּמִדִּסְבִירָא לָן כְּרַבִּי נָתָן אֲתָא לוֹ אַפְּקֵיהּ כִּדְפָרֵשִׁית לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף טו.): **אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶן** כו' וּלְקַמָּן יָלְפִינַן כּוּלְּהוּ לְטַעְמַיְהוּ: **אֶלָּא לַיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ** דְּהָעֱנֵק בְּדִידֵיהּ כְּתִיב: **תְּשַׁלְּחֶנּוּ וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ** תְּרֵי זִמְנֵי תְּשַׁלְּחֶנּוּ לְרַבּוֹת שְׁאָר שִׁלּוּחִין לְהַעֲנָק: **שֶׁשִּׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ** שֶׁיְּהֵא מְקַבֵּל גֵּרָעוֹן וּמְשַׁלְּחוֹ: **שֶׁאֵין שִׁלּוּחוֹ** מֵעִמָּךְ מִדַּעְתְּךָ אֶלָּא מֵאֵלֵיהֶם: **הַשְׁלָמָה** בָּעֵי לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ וּלְאַחַר הַשְׁלָמָה הֲרֵי הוּא כַּיּוֹצֵא בְּשָׁנִים וְיַעֲנִיקֵהוּ:

וְהָא אַרְבָּעָה קָתָנֵי נִרְאֶה דְּדָיֵיק מֵהָא דְּקָתָנֵי וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אַרְבָּעָה בְּאֶחָד מֵהֶן דְּמַשְׁמַע דְּנָחֵית לְפָרוּשֵׁי כּוּלְּהוּ וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּדָיֵיק מִדְּקָתָנֵי אַרְבָּעָה מַעֲנִיקִים לָהֶן דְּהָא אָמַר בפ"ב דְּסוֹטָה (דַּף טז.) תָּנָא וְשַׁיֵּיר אע"ג דְּתָנָא מִנְיָנָא גַּבֵּי הָא דְּאָמְרִינַן בְּג' מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא: **מַה** לְסִימָנִין שֶׁכֵּן נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף וְאִם תֹּאמַר מִכָּל הָנֵי אִיכָּא לְמֵעַק ק"ו וּמַה סִימָנִין שאע"פ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַגּוּף אֵינוֹ מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב וַאֲפ"ה מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן מִיתָה שאע"פ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן וְי"ל דְּוַדַּאי גַּבֵּי אָדוֹן שַׁיָּיךְ לוֹמַר שִׁנּוּי הַגּוּף גּוֹרֵם הוֹצָאָה מִשּׁוּם דְּאֵין זֶה הַגּוּף שֶׁקָּנָה אֲבָל גַּבֵּי אָב לֹא שַׁיָּיךְ טַעַם דְּשִׁנּוּי הַגּוּף דִּלְעוֹלָם הוּא אָבִיהָ אַחַר הַשִּׁנּוּי כְּמוֹ קוֹדֶם הַשִּׁנּוּי וא"ת נַעֲשֶׂה ק"ו מִשָּׁנִים וְיוֹבֵל שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב וּמוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָדוֹן מִיתַת אָב שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב אֵינוֹ דִּין וְכוּ' וכ"ת מַה לְשָׁנִים וְיוֹבֵל שֶׁכֵּן מוֹצִיאִין בע"ע תֹּאמַר בְּמִיתַת אָב וְכוּ' סִימָנִין יוֹכִיחוּ וְי"ל דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְסִימָנִין שֶׁכֵּן נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף וא"ת תֵּיתֵי מִבֵּינַיְיהוּ דְּמַאי אֲמַרְתְּ מַה לְסִימָנִים שֶׁכֵּן נִשְׁתַּנָּה הַגּוּף שָׁנִים וְיוֹבֵל יוֹכִיחוּ מַה לְשָׁנִים וְיוֹבֵל שֶׁכֵּן מוֹצִיאִין בע"ע סִימָנִין יוֹכִיחוּ וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כו' הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוֹצִיאִין בְּעָלְמָא שָׁנִים וְיוֹבֵל בע"ע וְסִימָנִין נָמֵי מוֹצִיאִין בְּעָלְמָא שֶׁהֲרֵי מוֹצִיאִין הָאִישׁ מִידֵי קְטַנּוּת וּמוֹצִיאִין כָּאן אַף אֲנִי אוֹמֵר כו' וְי"ל דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוֹצִיאִין מֵעַבְדוּת תֹּאמַר בְּמִיתַת הָאָב שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁמּוֹצִיאָה מֵעַבְדוּת וְאַע"ג דְּהִיא גּוּפָא בָּעֵי לְמֵילַף מ"מ כָּל כַּמָּה דְּלָא יָלְפִינַן פִּרְכָא הִיא וא"ת נַעֲשֶׂה ק"ו מִמִּיתַת אָדוֹן שֶׁאֵינָהּ מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב שֶׁאִם מֵת אָדוֹן בְּעוֹדָהּ קְטַנָּה חוֹזֶרֶת לִרְשׁוּת אָב עַד בַּגְרוּת וּמוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּת אָדוֹן מִיתַת אָב שֶׁמּוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת אָב אֵינוֹ דִּין וְכוּ' וְי"ל מַה לְמִיתַת אָדוֹן שֶׁכֵּן מוֹצִיאָה בְּגִרְעוֹן תֹּאמַר בְּמִיתַת אָב וְכוּ': **וְהִתְנַחַלְתֶּם** אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם מִכָּאן שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ כו' הר"ר יְהוּדָה מקורבי"ל הִקְשָׁה לָמָּה לִי וְהִתְנַחַלְתֶּם שֶׁאֵין מוֹרִישׁ זְכוּת בִּתּוֹ לִבְנוֹ פְּשִׁיטָא דְּמֵהֵיכָא נָפְקָא לָן (כְּתֻבּוֹת דַּף מו:) דְּמַעֲשֵׂה הַבַּת לָאָב מִלְּחָמָהּ וְאִמָּהּ גּוּפָהּ אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לִבְנוֹ כִּדְדָיֵיק לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יז:) דְּאִמָּהּ אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת וְי"ל ה"מ גְּדוֹלָה הוּא דְּנָפְקָא לָן מִלְּחָמָהּ אֲבָל קְטַנָּה לָא נָפְקָא מִלְּחָמָהּ אֶלָּא מִסְּבָרָא דְּהַשְׁתָּא זַבּוּנֵי מְזַבֵּן לַהּ וְכוּ' וּלְהָכִי אִיצְטְרִיךְ וְהִתְנַחַלְתֶּם: אָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִים ת"ל וְכִי תְּשַׁלְּחֶנּוּ. תֵּימָה דִּלְקַמֵּיהּ דָּרְשִׁינַן אַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן לְהַעֲנָקָה וְלָמָּה לִי תְּרֵי קְרָאֵי וְי"ל דְּתַרְוַיְיהוּ צְרִיכִי דְּאִי לָאו לַאֲמָתְךָ לָא הֲוָה יָלְפִינַן הַעֲנָקָה בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה מִכִּי תְּשַׁלְּחֶנּוּ כֵּיוָן דְּלָא אַשְׁכְּחַן בָּהּ הַעֲנָקָה כְּלָל וְאִי לָא וְכִי תְּשַׁלְּחֶנּוּ מֵאַף לַאֲמָתְךָ לָא הֲוָה שָׁמְעִינַן הַעֲנָקָה אֶלָּא בְּיוֹצְא' בְּשֵׁשׁ דּוּמְיָא דְּעֶבֶד אֲבָל בְּסִימָנִים לֹא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' אישות הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קנה סעי' יד:
ב מיי' פג' מהל' עבדים הל' יד:
ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו, סמג עשין פד:
ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו, סמג עשין פד:
ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו, סמג עשין פד:
ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו, סמג עשין פד:
ז מיי' פג' מהל' עבדים הל' יד:
ח מיי' פב' מהל' עבדים הל' ד, סמג עשין פב:

מסורת הש"ס

א תוספתא נדה
ב ספרא בהר פרשה ו ה; כתובות מג.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והא וכו' הלכה עוקרת את המקרא. עיין רשב"א בחידושיו פרק ז דחולין דף צג ד"ה ותמיה לי ועיין כריתות דף ב ע"ב ברש"י ד"ה אהכי תני ארבעה:

תורה אור השלם

וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ [ויקרא כה, מו]

הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ [דברים טו, יד]

כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ [דברים טו, יב]

וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם [דברים טו, יג]

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם [שמות כא, ב]

יָכוֹל אֲפִילּוּ חָלָה? – תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַשְּׁבִעַת יֵצֵא"? [א](א)אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁבָּרַח וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל. מַהוּ דְּתֵימָא: הוֹאִיל וְאַפֵּיק לֵיהּ יוֹבֵל, "שִׁילּוּחוֹ מֵעִמָּךְ" קָרֵינַן בֵּיהּ, וְלָא נִיקְנְסֵיהּ, וְנַעֲנֵיק לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]אָמַר מָר: יָכוֹל אֲפִילּוּ חָלָה – תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַשְּׁבִעַת יֵצֵא". אֲפִילּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ? וְהָתַנְיָא: חָלָה שָׁלֹשׁ וְעָבַד שָׁלֹשׁ – אֵינוֹ חַיָּיב לְהַשְׁלִים, חָלָה כָּל שֵׁשׁ – חַיָּיב לְהַשְׁלִים! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט. [ג]הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – אָמְרַתְּ: חָלָה שָׁלֹשׁ וְעָבַד שָׁלֹשׁ – אֵין חַיָּיב לְהַשְׁלִים. הָא אַרְבַּע – חַיָּיב לְהַשְׁלִים. אֵימָא סֵיפָא: חָלָה כָּל שֵׁשׁ – חַיָּיב לְהַשְׁלִים. הָא אַרְבַּע – אֵין חַיָּיב לְהַשְׁלִים! הָכִי קָאָמַר: חָלָה אַרְבַּע, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁחָלָה כָּל שֵׁשׁ וְחַיָּיב לְהַשְׁלִים. [ד]תָּנוּ רַבָּנַן: כַּמָּה מַעֲנִיקִים לוֹ? חָמֵשׁ סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין, שֶׁהֵן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סְלָעִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים, כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים, כַּחֲמִשִּׁים שֶׁבָּעֲרָכִין. אָמַר מָר: חָמֵשׁ סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין, שֶׁהֵם חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סְלָעִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי מֵאִיר, מִנְיָנָא אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן? הָא קָא מַשְׁמַע לַן: מִיבְצָר הוּא דְּלָא (מְבַצַּר) [לִיבְצַר] לֵיהּ מֵהַאי מִנְיָנָא, וְאִי בָּצַר לֵיהּ מֵחַד מִינָא וְטָפֵי לֵיהּ מֵחַד מִינָא – לֵית לַן בַּהּ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? יָלֵיף "רֵיקָם" "רֵיקָם" מִבְּכוֹר. מָה לְהַלָּן חָמֵשׁ סְלָעִים – אַף כָּאן חָמֵשׁ סְלָעִים. וְאֵימָא, חָמֵשׁ סְלָעִים מִכּוּלְּהוּ! אִי כְּתִיב "רֵיקָם" לְבַסּוֹף, כִּדְקָאָמְרַתְּ. הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "רֵיקָם" בְּרֵישָׁא, שְׁדִי "רֵיקָם" אַ"צֹּאן", "רֵיקָם" אַ"גּוֹרֶן", "רֵיקָם" אַ"יֶּקֶב". וְנֵילַף "רֵיקָם" "רֵיקָם" מֵעוֹלַת רְאִיָּה! אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". (ב)רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? יָלֵיף "נְתִינָה" "נְתִינָה" מֵעֶבֶד. מָה לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים – אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים. וְנֵילַף "נְתִינָה" "נְתִינָה" מֵעֲרָכִין, מָה לְהַלָּן חֲמִשִּׁים – אַף כָּאן חֲמִשִּׁים! חֲדָא, דְּתָפַשְׂתָּ מְרוּבֶּה לֹא תָּפַשְׂתָּ, תָּפַשְׂתָּ מוּעָט תָּפַשְׂתָּ. וְעוֹד, עֶבֶד מֵעֶבֶד הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים כַּחֲמִשִּׁים שֶׁבָּעֲרָכִין. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? גָּמַר "נְתִינָה" "נְתִינָה" מֵעֲרָכִין, מָה לְהַלָּן חֲמִשִּׁים – אַף כָּאן חֲמִשִּׁים. וְאֵימָא: כַּפָּחוּת שֶׁבָּעֲרָכִין! "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" כְּתִיב. וְנֵילַף "נְתִינָה" "נְתִינָה" מֵעֶבֶד, מָה לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים – אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים; חֲדָא, דְּתָפַשְׂתָּ מְרוּבֶּה לֹא תָּפַשְׂתָּ, וְעוֹד, עֶבֶד מֵעֶבֶד הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף! רַבִּי שִׁמְעוֹן "מִיכָה" "מִיכָה" גָּמַר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב צֹאן גּוֹרֶן וָיֶקֶב. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי צֹאן גּוֹרֶן וָיֶקֶב לְמָה לִי? [ה]הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲנִיקִין אֶלָּא מִצֹּאן גּוֹרֶן וָיֶקֶב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר – תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר צֹאן גּוֹרֶן וָיֶקֶב? לוֹמַר לָךְ: מָה צֹאן גּוֹרֶן וָיֶקֶב מְיוּחָדִים, שֶׁיֶּשְׁנָן בִּכְלַל בְּרָכָה – אַף כֹּל שֶׁיֶּשְׁנָן בִּכְלַל בְּרָכָה, יָצְאוּ כְּסָפִים, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יָצְאוּ פְּרָדוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן? פְּרָדוֹת מַשְׁבְּחָן בְּגוּפַיְיהוּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? כְּסָפִים עָבֵיד בְּהוּ עִיסְקָא. וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא צֹאן, הֲוָה אָמֵינָא בַּעֲלֵי חַיִּים – אִין, גִּידּוּלֵי קַרְקַע – לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא גּוֹרֶן. וְאִי כְּתַב גּוֹרֶן, הֲוָה אָמֵינָא: גִּידּוּלֵי קַרְקַע – אִין, בַּעֲלֵי חַיִּים – לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא צֹאן. יֶקֶב לְמָה לִי?

לְמָר

(יְכוֹל אֲפִלּוּ חָלָה. בְּתוֹךְ שֵׁשׁ יְהֵא חַיָּב לְהַשְׁלִים יְמֵי חָלְיוֹ:) (ת"ל וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא. וַאֲפִלּוּ לֹא עָבַד שֵׁשׁ שְׁלֵמִים:) **וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל** אַחֲרֵי כֵן לְמָחֳרָת: **בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט** בְּחָלְיוֹ שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה קַל קָתָנֵי לְעֵיל כָּל שֵׁשׁ אֵינוֹ חַיָּב לְהַשְׁלִים דְּהָא עָבַד לֵיהּ מְלָאכָה: **מַעֲשֵׂה מַחַט** תּוֹפֵר: **חָלָה ל' נַעֲשָׂה כו'** דְּהָכִי קָתָנֵי כִּי חָלָה שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מַשְׁלִים חָלָה יוֹתֵר מִכָּאן כְּחָלָה כָּל שֵׁשׁ וְהוּא חַיָּב לְהַשְׁלִים: **מִכָּל מִין וּמִין** מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ שָׁוֶה ה' סְלָעִים מִכָּל אֶחָד שֶׁהֵן ט"ו סְלָעִים וּלְקַמֵּיהּ פָּרֵיךְ מִנְיָנָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן: **כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד** נֵזֶק שׁוֹר מוּעָד שֶׁהָרַג אֶת הָעֶבֶד וּלְקַמֵּיהּ יָלֵיף טַעְמָא: **כַּחֲמִשִּׁים שֶׁל עֲרָכִין** הוּא עֵרֶךְ גָּדוֹל שֶׁבָּעֲרָכִין: **מִנְיָנָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן** בִּשְׁלֹשָׁה מִינִין שֶׁל חָמֵשׁ הָווּ לְהוּ ט"ו: **הָא קמ"ל כו'** לְהָכִי תָּנֵי שֶׁהֵן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא קָפֵיד אֶלָּא אַמִּנְיָנָא דט"ו סְלָעִים אֲבָל אַחָמֵשׁ מִכָּל מִין לָא קָפֵיד דְּאִי בָּצַר לֵיהּ מֵהַאי וּטְפֵי לֵיהּ מֵהַאי לֵית לַן בַּהּ: **רֵיקָם רֵיקָם** לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם (דְּבָרִים ט"ו:י"ג) וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן כְּתִיב (שְׁמוֹת ל"ד:כ') וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: **אִי כְּתִיב רֵיקָם לְבַסּוֹף** הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ מִיִּקְבֶךָ וְלֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם כִּדְקָאָמְרַתְּ: **רֵיקָם מֵעִקָּרָא** קֹדֶם הַעֲנֵק תַּעֲנִיק שַׁדֵּי רֵיקָם כו': **מֵעוֹלַת רְאִיָּה** דְּלֵיתַהּ אֶלָּא שְׁתֵּי כֶסֶף: **אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ** סֵיפָא דְּהַעֲנֵק תַּעֲנִיק הוּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁתִּדְרוֹשׁ הַמִּקְרָא לְרַבּוֹת וְלֹא לְמַעֵט: **נְתִינָה נְתִינָה** כְּתִיב הָכָא תִּתֵּן לוֹ וּכְתִיב הָתָם בְּנִזְקֵי עֶבֶד כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו (שָׁם כא): **וְנֵילַף נְתִינָה נְתִינָה מֵעֶבֶד חֲדָא** דְּתָפַשְׂתָּ מְרֻבָּה כו' כּוּלָּהּ חֲדָא קָאֵי הִיא עַל עֶבֶד מֵעֶבֶד הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף: **מִיכָה מִיכָה גָּמַר** אֵין אָדָם דָּן ג"ש מֵעַצְמוֹ וּמְסוּרָה הָיְתָה לָהֶם מֵרַבּוֹתֵיהֶם וּמִסִּינַי אֵיזוֹ תֵּבָה נִכְתְּבָה לג"ש כְּכָל דָּבָר הַלָּמֵד מֵחֲבֵרוֹ וְעַד הַשְׁתָּא דַּהֲוָה אָמְרִינַן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן גָּמַר מֵרַבֵּהּ דִּנְתִינַת הַעֲנֵק נִדְרָשׁ לג"ש הֲוָה פָּרְכִינַן ג"ש מְנָא לֵהּ דְּגָמַר מִנְּתִינָה דַּעֲרָכִין נִגְמַר מִנְּתִינָה דְּעֶבֶד מש"ה אִצְטְרִיךְ לְתָרוֹצֵי ג"ש דְּר' שִׁמְעוֹן לָאו ג"ש דִּנְתִינָה גָּמַר אֶלָּא דְּמִיכָה כְּתִיב בְּעֶבֶד (וַיִּקְרָא כ"ה:ל"ט) וְכִי יָמוּךְ וּכְתִיב בַּעֲרָכִין (שָׁם כז) וְאִם מָךְ הוּא: **הַיְינוּ** דִּכְתִיב צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב לְמֵימַר שָׁדֵי ג"ש אַכָּל חַד מִנַּיְהוּ דְּהָווּ לְהוּ ט"ו: **לָמָּה לִי** הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מֵאֲשֶׁר בֵּרַכְךָ: **בִּכְלַל בְּרָכָה** כָּאן פָּרֶה וְרָבֶה וְכֵן גִּדּוּלֵי קַרְקַע:

חָלָה שָׁלֹשׁ וְעָבַד שָׁלֹשׁ אֵינוֹ חַיָּב לְהַשְׁלִים יֵשׁ שֶׁהָיוּ רוֹצִים לוֹמַר שֶׁאוֹתָם שְׂכִירִים מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת אִם חָלוּ חֲצִי זְמַן כְּמוֹ כֵן לֹא יִהְיוּ מַשְׁלִימִים אֶת זְמַנָּן כְּמוֹ ע"ע דְּהָכָא וְיִטְּלוּ כָּל הַשְּׂכִירוּת כֵּיוָן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק הַשּׂוֹכֵר אֶת הָאֻמָּנִין (ב"מ דַּף עז.) קָאָמַר רַב פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וַאֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם וּפָרֵיךְ וְהִתְנַן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת אוֹ שֶׁאֲחָזַתּוּ חַמָּה יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ טַעְמָא דְּמֵת לוֹ מֵת שֶׁאָנוּס הוּא הָא לָאו הָכִי אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וְהַשְׁתָּא אִי הֵיכָא דְּאָנוּס נוֹטֵל שְׂכִירוּתוֹ מְשֻׁלָּם מַאי פָּרֵיךְ לְרַב דִּלְמָא הֵיכָא דְּמֵת לוֹ מֵת דְּאָנוּס הוּא נוֹטֵל שְׂכִירוּת מְשֻׁלָּם וְרַב אַיְירֵי בִּדְלָא אָנוּס וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא מָה שֶׁהִרְוִיחַ אֶלָּא ע"כ אַף כִּי נָמֵי הָוֵי אָנוּס אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא מָה שֶׁהִרְוִיחַ וְאִי לָאו אָנוּס יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה לבעה"ב שׂוֹכֵר עָלָיו אִם בָּאתָה אֲבֵילָתוֹ נֵילוֹ אוֹ מַטְעֵהוּ כִּדְאָמַר (שָׁם עה:) גַּבֵּי הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהַעֲלוֹת פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה וְהַשְׁתָּא פָּרֵיךְ שַׁפִּיר לְרַב וא"כ מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת נָמֵי אִם חָלוּ לֹא יִקְחוּ אֶלָּא מָה שֶׁהִרְוִיחוּ דְּאֵין לְדַמּוֹתָם כְּלָל לע"ע דְּעֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנוֹ הִלְכָּךְ חָלָה שָׁלֹשׁ אֵינוֹ חַיָּב לְהַשְׁלִים דְּאֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה יוֹתֵר מִיְּכָלְתּוֹ אֲבָל מְלַמֵּד אֵין גּוּפוֹ קָנוּי אֶלָּא שָׂכַר עַצְמוֹ לִלְמֹד עַל הַזְּמַן וּכְשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁלִים לֹא יִטּוֹל אֶלָּא מָה שֶׁהִרְוִיחַ וְעוֹד נִרְאֶה לְחַלֵּק בֵּין מְלַמֵּד לע"ע דְּעָבַד הֵיכָא דְּחָלָה ג' וְעָבַד ג' הַיְינוּ טַעְמָא דְּאֵינוֹ חַיָּב לְהַשְׁלִים מִשּׁוּם דִּכְתִיב בְּסֵפֶר (יְשַׁעְיָהוּ ט"ז:י"ד) מִקְנֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים כִּשְׁנֵי שָׂכִיר אִם כֵּן מִנְיָנוּ דִּשְׁנַיִם דְּשָׂכִיר הֵן שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְהַיְינוּ דִּכְתִיב כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְהִילְכָּךְ הֵיכָא דַּעֲבַד שָׁלֹשׁ דְּהַיְינוּ שְׁנֵי שָׂכִיר אָמַר דְּאֵינוֹ חַיָּב לְהַשְׁלִים וְיִטּוֹל שְׂכָרוֹ כֵּיוָן דַּעֲבַדוּ ג' שָׁנִים דְּהַיְינוּ שְׁנֵי שָׂכִיר:

וְנֵילַף רֵיקָם רֵיקָם מֵעוֹלַת רְאִיָּה וא"ת בְּעוֹלַת רְאִיָּה גּוּפָהּ מְנָא לַן דְּבַכֹּל שֶׁהוּא נֵילַף מִבְּכוֹר וּתְהֵא ה' סְלָעִים וְי"ל דְּשֶׁמָּא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא דְּבַכֹּל שֶׁהוּא דְּהָא לְמ"ד בפ"ק דַּחֲגִיגָה (דַּף ז.) דְּעוֹלַת רְאִיָּה שְׁתֵּי כֶסֶף דְּבַר תּוֹרָה אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי פ"ק דְּמַסֶּכֶת פֵּאָה דַּהֲוֵי הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי:

חֲדָא דְּתָפַשְׂתָּ מְרֻבֶּה לֹא תָּפַשְׂתָּ תֵּמַהּ כֵּיוָן דִּכְתִיב אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ הֲוָה לָן לְמֵילַף מִן הַמְרֻבֶּה כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּפָרֵיךְ וְנֵילַף רֵיקָם רֵיקָם מֵעוֹלַת רְאִיָּה וּמְשַׁנֵּי אָמַר קְרָא אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ וי"ל דְּלָא דָּמֵי דִּלְעֵיל לֹא כְּתַב אֶלָּא אַחַד רֵיקָם אַבְּכוֹר וְעוֹלַת רְאִיָּה אִית לָן לְמֵילַף מִן הַמְרֻבֶּה מִשּׁוּם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ אֲבָל הָכָא אַחַד נְתִינָה כְּתִיב גַּבֵּי עֶבֶד וְאַחַד גַּבֵּי עֲרָכִין וְאֵין לוֹמַר דַּאֲשֶׁר בֵּרַכְךָ קָאֵי אַמְרֻבֶּה דְּהַיְינוּ עֲרָכִין אִם סְבָרָא לְלַמֵּד מֵעֶבֶד מִשּׁוּם דְּתָפַשְׂתָּ מוּעָט תָּפַשְׂתָּ וְתֵדַע דְּהָא כִּי יָלֵיף מֵעֲרָכִין מְהַנֵּי אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ לְאַפּוֹקֵי דְּלָא נֵילַף מִפָּחוּת שֶׁבָּעֲרָכִין כִּדְפָרֵיךְ בְּסָמוּךְ וְנֵילַף מִפָּחוּת שֶׁבָּעֲרָכִין וּמְשַׁנֵּי אָמַר קְרָא אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ:

מסורת הש"ס

א סוכה ה.

ב יומא עב.

גליון הש"ס

גמ' בעושה מעשה מחט. עיין ב"ק דף פו ע"א תד"ה שבת גדולה:

תורה אור השלם

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא וגו' [שמות כא, ב]

וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו' [ויקרא כז, ג]

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר וגו' [שמות לד, כ]

וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם [דברים טו, יג]

שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר וגו' [דברים טז, טז]

אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וגו' [שמות כג, טו]

אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן וגו' [שמות כא, לב]

הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהֹוָה וגו' [דברים טו, יד]

וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן וגו' [ויקרא כז, כג]

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן וגו' [ויקרא כז, ח]

וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד [ויקרא כה, לט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' עבדים הל' טו, סמג עשין פג:

ב מיי' פג' מהל' עבדים הל' ה:

ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' ה:

ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' יד, סמג עשין פג, סמג עשין ב, סמג לאוין קעה:

ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' יד, סמג עשין פג, סמג עשין ב, סמג לאוין קעה:

לְמָר – לְמַעוּטֵי כְּסָפִים, לְמָר – לְמַעוּטֵי פְּרָדוֹת. [א](א)תָּנוּ רַבָּנַן: "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", יָכוֹל נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בְּגְלָלוֹ – מַעֲנִיקִים לוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בִּגְלָלוֹ – אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַעֲנֵק תַּעֲנִיק" – מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ" – הַכֹּל לְפִי בְּרָכָה תֵּן לוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן. נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בִּגְלָלוֹ – מַעֲנִיקִים לוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בִּגְלָלוֹ – אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק"? דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. [ב־ד](ב)תָּנוּ רַבָּנַן: עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן, וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבַּת. אָמָה עִבְרִיָּה אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. הַנִּרְצָע וְהַנִּמְכָּר לְנָכְרִי אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. אָמַר מָר: עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן, וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבַּת. מְנָהָנֵי מִילֵּי? (ג)דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" – לְךָ וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ. אַתָּה אוֹמֵר: לְךָ וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: לְךָ וְלֹא לַבֵּן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד", הֲרֵי לַבֵּן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים: "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" לְךָ – וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ. (ד)מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן, וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן – שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעָדָה וְלִשְׂדֵה אֲחוּזָּה. אַדְּרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם! כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן? הָא יֵשׁ בֵּן – אֵין יִבּוּם. אֶלָּא טַעְמָא דְּאִיכָּא הָא פִּירְכָא, הָא לָאו הָכִי אָח עֲדִיף? וְתִיפּוֹק לִי דְּהָכָא תַּרְתֵּי, וְהָכָא חֲדָא! (ה)שְׂדֵה אֲחוּזָּה נָמֵי, מֵהַאי פִּירְכָא הוּא דְּקָא נָפְקָא לֵיהּ לְתַנָּא: כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן? [ו]אָמָה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. מְנָהָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי פְּדָא: דְּאָמַר קְרָא "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן" – הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לַנִּרְצָע, מָה נִרְצָע אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת – אַף אָמָה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. וְהַאי "לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן" לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן" – לְהַעֲנִיק. [ז]אַתָּה אוֹמֵר לְהַעֲנִיק, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִרְצִיעָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד" – "[הָעֶבֶד]" וְלֹא אָמָה הָעִבְרִיָּה. (הֲרֵי רְצִיעָה אָמוּר), (ו)הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן" – לְהַעֲנִיק! אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא: "לַאֲמָתְךָ כֵּן", מַאי "תַּעֲשֶׂה"? שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. הַנִּרְצָע וְהַנִּמְכָּר לְנָכְרִי אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. נִרְצָע? דִּכְתִיב: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם" – וְלֹא אֶת הַבֵּן וְאֶת הַבַּת. נִמְכָּר לְנָכְרִי מְנַיִן? אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" – וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ. [ח]אָמַר רָבָא: דְּבַר תּוֹרָה נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" – וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ. מִכְּלָל דְּאִית לֵיהּ יוֹרְשִׁים. גֵּר אֶת הַנָּכְרִי – אֵינוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. [ט](ז)דִּתְנַן: גֵּר וְנָכְרִי שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם נָכְרִי, גֵּר יָכוֹל לוֹמַר לְנָכְרִי טוֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה וַאֲנִי מָעוֹת, טוֹל אַתָּה יַיִן נֶסֶךְ וַאֲנִי פֵּירוֹת. מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת גֵּר – אָסוּר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּאוֹרַיְיתָא, כִּי לֹא בָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ נָמֵי – כִּי שָׁקֵיל חִילּוּפֵי עֲבוֹדָה זָרָה הוּא דְּקָא שָׁקֵיל! אֶלָּא: מִדְּרַבָּנַן, גְּזֵירָה הוּא דַּעֲבוּד רַבָּנַן שֶׁמָּא יַחְזוֹר לְסוּרוֹ. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשֶׁיָּרְשׁוּ, אֲבָל כְּשֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ – אָסוּר. [י](ח)נָכְרִי אֶת הַגֵּר, וְגֵר אֶת הַגֵּר – אֵינוֹ לֹא מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. דִּתְנַן: לָוָה מָעוֹת מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְּירוּ בָּנָיו עִמּוֹ – לֹא יַחֲזִיר לְבָנָיו. וְאִם הֶחֱזִיר – אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְהָתַנְיָא רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ! לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁהוֹרָתוֹ וְלֵידָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדוּשָּׁה,

וְכָאן

לִמְעוּטֵי כו' דְּלָא תֵּימָא אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ רִבּוּיָא הוּא וְרִבָּה הַכֹּל וְכֵיוָן דְּאִתְרַבִּי גְּלוּלֵי קַרְקַע וּבַעֲלֵי חַיִּים (כָּל שֶׁכֵּן) כְּסָפִים: **הַכֹּל לְפִי** הַבְּרָכָה אִם נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּשְׁבִילוֹ הַרְבֵּה תּוֹסִיף עַל הַעֲנָקוֹ וְאִם לָאו אַל תִּפְחוֹת מִן הַכָּתוּב: **עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן** אִם מֵת אֲדוֹנָיו עוֹבֵד אֶת בְּנוֹ עַד מְלֹאת שֵׁשׁ אוֹ עַד הַיּוֹבֵל הַפּוֹגְעוֹ בְּתוֹכָם: **וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבַּת** אִם אֵין לוֹ בֵּן: **וְלֹא לְיוֹרֵשׁ** אַחֵר יוֹרְשִׁין כְּגוֹן הַבַּת אוֹ הָאָח: **יַעֲבֹד** מִדְּלָא כְּתִיב יַעַבְדְךָ: **שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו** לִיעָדָה שֶׁמְּיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה בְּכֶסֶף מִקְנָתָהּ וְאֵין צְרִיכָה קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"א:ט') וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה: **וְלִשְׂדֵה אֲחֻזָּה** הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ פּוֹדֶה בֵּית כּוֹר זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף וְאִם לֹא פְּדָאָהּ וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר לְאַחֵר אֵין יָכוֹל עוֹד לִפְדּוֹתָהּ וּכְשֶׁיּוֹצְאָה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ בַּיּוֹבֵל מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים אֲבָל אִם לְקָחָהּ בְּנוֹ שֶׁל מַקְדִּישׁ אֵינָהּ יוֹצְאָה הֵימֶנּוּ בַּיּוֹבֵל לְהִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים דְּהָכִי תַּנְיָא בַּעֲרָכִין (דַּף כה:) וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה בְּעָלִים וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה גִּזְבָּר לְאַחֵר וְלֹא לַבֵּן אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחֵר וְלֹא לָאָח כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְאִישׁ הֲרֵי הָאָח אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לְאַחֵר לְאַחֵר וְלֹא לַבֵּן וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעָדָה וּלְעֶבֶד עִבְרִי: אַדְּרַבָּה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן הָא אִם יֵשׁ בֵּן אֵין יִבּוּם. בְּנִיחוּתָא: אֶלָּא טַעְמָא מַאי מְרַבֵּית לַבֵּן טְפֵי מֵאָח דְּאִיכָּא הַאי פִּרְכָא דִּכְלוּם יֵשׁ יִבּוּם כו' וּמְשַׁנֵּי שְׂדֵה אֲחֻזָּה נָמֵי מֵהַאי פִּרְכָא כו' דְּאִי לָאו הַאי פִּרְכָא דִּכְלוּם יֵשׁ יִבּוּם לָא קַיְמָא לַן לְרַבּוֹיֵי בֵּן טְפֵי מֵאָח דְּהָתָם לֹא בֵּן כְּתִיב בְּהֶדְיָא וְלֹא אָח כְּתִיב בְּהֶדְיָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָם תַּחַת אָבִיו לִיעָדָה דִּכְתִיב בְּהֶדְיָא הוּא דִּמְרַבֵּינַן לְהוּ וּפָרְכִינַן עֲלָהּ אַדְּרַבָּה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם לְיִבּוּם וְאִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוּיֵי עֲלָהּ כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם כו' הָא אִם יֵשׁ בֵּן אֵין יִבּוּם וְהָתָם לֵיכָּא לְמֵילַף מִדְּהָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חֲדָא דְּהָא חֲדָא וַחֲדָא נִינְהוּ אֶלָּא דְּאִיכָּא יְעִידָה בַּבֵּן וְיִבּוּם בָּאָח דִּכְתִיב בְּהֶדְיָא: **מָה נִרְצָע אֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבֵּן** דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כא) וַעֲבָדוֹ לוֹ וְלֹא לַבֵּן: **לְהַעֲנִיק** בִּקְרָא דִּלְעֵיל מִינֵּהּ כְּתִיב הַעֲנֵק וַהֲדַר כְּתִיב רְצִיעָה וּכְתִיב בָּתְרֵהּ וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן וְאַהַעֲנָק קָאֵי: **אִם כֵּן** דִּלְהֶקֵּישָׁא לְחוּדֵיהּ אֲתָא נִכְתּוֹב וְאַף לַאֲמָתְךָ כֵּן מַאי תַּעֲשֶׂה לְאַגְמוּרֵי נָמֵי הַעֲנָק: **דְּבַר תּוֹרָה** מִדְּאִצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי עֶבֶד עִבְרִי: **מִשֶּׁבָּאוּ** לִרְשׁוּת גֵּר אָסוּר לְהַחֲלִיפָם דְּקָמִתְהֲנֵי מֵאִסּוּרֵי הֲנָאָה: **כִּי לֹא בָּאוּ נָמֵי** מִכִּי מָיֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים זָכָה בַּחֲצָאִין וְהַשְׁתָּא קָא מַחְלִיף לְהוּ אֶלָּא ש"מ הָא דְּיוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו עוֹבֵד כּוֹכָבִים לָאו מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא דְּאֵינוֹ מִתְיַיחֵס אַחַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּכְקָטָן שֶׁנּוֹלַד מֵאֵלָיו דָּמֵי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן הוּא: **שֶׁמָּא יַחֲזֹר לְסוּרוֹ** מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ: **עוֹבֵד כּוֹכָבִים** אֶת הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר הָאָב: **וְגֵר** אֶת הַגֵּר אָב וּבְנוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּירוּ: **לֹא יַחֲזִיר לְבָנָיו** אִם מֵת הָאָב: **אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ** אֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה עֲלֵיהֶם בְּמַעֲשָׂיו כְּלוֹמַר אֵין מַחֲזִיקִין לוֹ טוֹבָה שֶׁלֹּא הִצְרִיכוּהוּ לְכָךְ:

לְמָר לְמַעוּטֵי כְּסָפִים לְמָר לְמַעוּטֵי פְּרָדוֹת צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דְּמָר מְמַעֵט כְּסָפִים דַּוְקָא וּמָר מְמַעֵט פְּרָדוֹת דַּוְקָא אֲבָל לְפִי סְפָרִים דְּלָא גָּרְסִינַן ורשב"י כְּסָפִים מַשְׁכְּחִי בְּעִסְקָא צָרִיךְ לוֹמַר לְמַעוּטֵי פְּרָדוֹת וכ"ש כְּסָפִים וּמִיהוּ קָשֶׁה אַמַּאי נָקַט כְּלָל יֶקֶב וְהָא מִכְּלָל וּפְרָט דִּלְעֵיל מְמַעֵט לְמַעוּטֵי לָכֵן נִרְאֶה לְרַבִּי דְּגָרְסִינַן לְמָר לְאַתּוּיֵי כְּסָפִים וּלְמָר לְאַתּוּיֵי פְּרָדוֹת וְהַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ שַׁפִּיר יֶקֶב דְּאִי לָא כְּתִיב יֶקֶב לָא הֲוָה מְרַבֵּינַן לֹא כְּסָפִים וְלֹא פְּרָדוֹת דַּהֲוָה מְמַעֲטִינַן תַּרְוַיְיהוּ מִצֹּאן וְגֹרֶן אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב צֹאן וְגֹרֶן וְיֶקֶב הָוֵי יֶקֶב כְּעֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת לר"ש אֲתָא לְרַבּוֹת פְּרָדוֹת דַּוְקָא דְּמַשְׁכְּחִי בְּגוּפַיְיהוּ ולר"א בֶּן יַעֲקֹב לְרַבּוֹיֵי כְּסָפִים דַּוְקָא דְּמַשְׁכְּחִי בְּעִסְקָא: **מְרַבֶּה** אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעָדָה וְלִשְׂדֵה אֲחֻזָּה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּה פּוֹדֶה בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בְּנ' שֶׁקֶל כֶּסֶף וְאִם לֹא פְּדָאָהּ וּמְכָרָהּ הַגִּזְבָּר לְאַחֵר כְּשֶׁיּוֹצְאָה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ בַּיּוֹבֵל מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים אֲבָל אִם לְקָחָהּ בְּנוֹ שֶׁל הַמַּקְדִּישׁ מִיַּד הַגִּזְבָּר אֵינָהּ יוֹצְאָה מִיָּדוֹ בַּיּוֹבֵל לְהִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים דִּכְתִיב וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר וְלֹא לַבֵּן וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר לֵיהּ נַחֲלָה דְּבֵן קוֹדֵם לָאָח וְי"ל דְּלָא חָשִׁיב אֶלָּא הָנְהוּ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאָח כְּלָל וְאִיתַנְהוּ בְּבֵן אֲבָל נַחֲלָה אִיתָא נָמֵי בְּאָח בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן וּבַת: **חֲלִיפֵי** עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים קָא שָׁקֵיל וְאֵין לוֹמַר טַעְמָא מִשּׁוּם בְּרֵרָה כְּלוֹמַר הַשְׁתָּא הוּבְרַר הַדָּבָר דְּזֶה חֶלְקוֹ דְּאִם כֵּן אֲפִילּוּ בָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ נָמֵי יְהֵא מֻתָּר מֵהַאי טַעְמָא: **[אֶלָּא** מִדְּרַבָּנָן גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַחְזֹר לְסוּרוֹ כו' וְהַשְׁתָּא לָא הָוֵי חֲלִיפֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דַּחֲכָמִים לֹא תִּקְּנוּ לוֹ יְרֻשָּׁה כִּי אִם בְּהֶתֵּר דְּהֵם אָמְרוּ וְהֵם אָמְרוּ וא"ת אַמַּאי יַחְזֹר לְסוּרוֹ הָא מִיָּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי וְאִם יַחְזֹר לְסוּרוֹ יֵשׁ לוֹ דִּין יִשְׂרָאֵל מוּמָר וי"ל שֶׁיִּטְעֶה לִהְיוֹת לוֹ חֵלֶק יְרֻשַּׁת אָבִיו]. ת"י:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' עבדים הל' יד, סמג עשין פד:

ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' יב, סמג עשין פג:

ג מיי' פד' מהל' עבדים הל' ד:

ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' ז:

ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' יג:

ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' יג:

ז מיי' פו' מהל' נחלות הל' ט:

ח מיי' פו' מהל' נחלות הל' י, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' רפג סעי' א:

ט מיי' פז' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' קמו סעי' ד:

י מיי' פו' מהל' נחלות הל' י, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' קכז סעי' ב:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא לא:

ב בבא בתרא יא.; בבא מציעא עא.

ג סוכה מ.; בבא קמא קב.

ד ספרא בחוקתי פרק י יב; בבא בתרא קח:; ערכין כה:

ה בבא בתרא קי:

ו מנחות נא:; לעיל יד:

ז משנה דמאי; עבודה זרה סד.

ח משנה שביעית

תורה אור השלם

הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהֹוָה וגו' [דברים טו, יד]

כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וגו' [דברים טו, יב]

שש שנים יעבד. בעוד שמכאן אנו למדים ש"עבד עברי וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ב, ו]

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא וגו' [שמות כא, ב]

וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהֹוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי וגו' [ויקרא כז, טז-כא]

וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ [שמות כא, ט]

וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וגו' [דברים טו, יז]

וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא וגו' [שמות כא, ה]

וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו וגו' [שמות כא, ו]

וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה וגו' [ויקרא כה, נ]

וְכָאן שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדוּשָּׁה, וְלֵידָתוֹ בִּקְדוּשָּׁה. [א]רַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "כִּי יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר". וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד שָׁאנֵי? אֶלָּא מֵהָכָא: "כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה". וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרָבָא? מִי כְּתִיב "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ"? וְרָבָא, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַב חִיָּיא בַּר אָבִין? מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּאַבְרָהָם שָׁאנֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: יֵשׁ בָּעִבְרִי שֶׁאֵין בָּעִבְרִיָּה, וְיֵשׁ בָּעִבְרִיָּה שֶׁאֵין בָּעִבְרִי. יֵשׁ בָּעִבְרִי שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּשָׁנִים, וּבַיּוֹבֵל, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן – מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעִבְרִיָּה, וְיֵשׁ בָּעִבְרִיָּה, שֶׁהֲרֵי עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּסִימָנִין וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית, וּמַפְדִּין אוֹתָהּ, בְּעַל כּוֹרְחוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעִבְרִי. [א]אָמַר מָר: יֵשׁ בָּעִבְרִי שֶׁאֵין בָּעִבְרִיָּה. וּרְמִינְהִי: יְתֵירָה עָלָיו אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁקּוֹנָה עַצְמָהּ בְּסִימָנִין! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן שֶׁיְּעָדָהּ. יְעָדָהּ, פְּשִׁיטָא! גִּיטָּא בָּעֲיָא! מַהוּ דְּתֵימָא לָא (לִיבְטְלָה) [לִיבְטְלָן] הִילְכָתָא מִינַּהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. אִי הָכִי, אַמַּאי יוֹצְאָה בְּסִימָנִין? הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא יְעָדָהּ, יוֹצְאָה אַף בְּסִימָנִין. [ב]וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית. מִכְּלַל דְּעֶבֶד עִבְרִי נִמְכָּר וְנִשְׁנֶה? וְהָתַנְיָא: "בִּגְנֵבָתוֹ" – וְלֹא בִּכְפֵילוֹ. "בִּגְנֵיבָתוֹ" – וְלֹא בִּזְמָמוֹ. "בִּגְנֵיבָתוֹ" – כֵּיוָן שֶׁנִּמְכַּר פַּעַם אַחַת שׁוּב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמוֹכְרוֹ. אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּגְנֵיבָה אַחַת, כָּאן בִּשְׁתֵּי גְּנֵיבוֹת. [ג(ב)]אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: "בִּגְנֵיבָתוֹ" – טוּבָא מַשְׁמַע! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּאָדָם אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. [ד]תָּנוּ רַבָּנַן: גְּנֵיבוֹ אֶלֶף, וְשָׁוֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת – נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר. גְּנֵיבוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וְשָׁוֶה אֶלֶף – אֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה גְּנֵיבוֹ כְּנֶגֶד מִמְכָּרוֹ – נִמְכָּר, וְאִם לָאו – אֵינוֹ נִמְכָּר. אָמַר רָבָא: בְּהָא זְכָנְהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבָּנַן, דְּמַאי שְׁנָא גְּנֵיבוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשָׁוֶה אֶלֶף דְּאֵין נִמְכָּר, דְּנִמְכַּר כּוּלּוֹ אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא חֶצְיוֹ, הָכִי נָמֵי: נִמְכַּר בִּגְנֵיבָתוֹ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא נִמְכַּר בַּחֲצִי גְּנֵיבָתוֹ. וּמַפְדִּין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחוֹ. סְבַר רָבָא לְמֵימַר בְּעַל כָּרְחֵיהּ דְּאָדוֹן. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מַאי נִיהוּ – דְּכָתְבִנָא לֵיהּ שְׁטָרָא אַדְּמֶיהָ? אַמַּאי? נָקֵיט מַרְגָּנִיתָא בִּידֵיהּ, יָהֵיבְנָא לֵיהּ חַסְפָּא? [ה]אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּעַל כָּרְחֵיהּ דְּאָב, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. אִי הָכִי, עֶבֶד עִבְרִי נָמֵי, נִכְפִּינְהוּ לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה! הָדַר אָזֵיל וּמְזַבֵּין נַפְשֵׁיהּ. [ו־ז]הָכָא נָמֵי הָדַר אָזֵיל וּמְזַבֵּין לַהּ! הָא קָתָנֵי: אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית. וּמַנִּי – רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא: מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאִישׁוּת וְשׁוֹנֶה, לְשִׁפְחוּת וְשׁוֹנֶה, לְאִישׁוּת אַחַר שִׁפְחוּת, אֲבָל לֹא לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת כָּךְ אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי דְּתַנְיָא: "בְּבִגְדוֹ בָהּ" –

כֵּיוָן

וְלֵדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה הֵיכָא דְּלֵדָתוֹ שֶׁל בֵּן בִּקְדֻשָּׁה מִחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל גָּמוּר: **מ"ט לָא אָמַר** כְּרָבָא דְּיָלֵיף לָהּ מֵחֲשַׁב עִם קוֹנֵהוּ: **משא"כ** בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה לְקַמֵּהּ בָּעֵי לָהּ: **וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית** לְקַמֵּי' יָלֵיף לֵיהּ: **בְּעַל כָּרְחוֹ** לְקַמֵּהּ מְפָרֵשׁ לֵיהּ: **יְתֵרָה עָלָיו אָמָה הָעִבְרִיָּה** אַלְמָא כָּל הָנָךְ אִיתַנְהוּ בָּהּ: **כְּגוֹן שֶׁיְּעָדָהּ** וְתוּ לָא נָפְקָא בְּהָנֵי אֶלָּא בְּגֵט: **הִילְכְתָא** הִלְכוֹת אָמָה הָעִבְרִיָּה וְאִם רָצְתָה לָצֵאת בָּא' מֵאֵלּוּ בְּלֹא גֵט תֵּצֵא קמ"ל: **וְלֹא בִּכְפֵילוֹ** אִם יֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵין לוֹ מִמַּה לְשַׁלֵּם הַכֶּפֶל אֵינוֹ נִמְכָּר: **בִּזְמָמוֹ** אִם הֵעִיד בַּחֲבֵרוֹ שֶׁגָּנַב וְהוּזַם וְאֵין לוֹ בַּמֶּה לְשַׁלֵּם אֵינוֹ נִמְכָּר: **בִּגְנֵבָתוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּמְכַּר פַּעַם אַחַת שׁוּב אֵינוֹ נִמְכָּר** קס"ד וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ מַשְׁמַע לֵיהּ וְנִמְכַּר פַּעַם אַחַת וְלֹא שְׁתֵּי מְכִירוֹת: **כָּאן בִּגְנֵבָה אַחַת כָּאן בִּשְׁתֵּי גְּנֵבוֹת** בִּגְנֵבָה אַחַת פַּעַם אַחַת דְּאִם אֵינוֹ שָׁוֶה כָּל גְּנֵבָתוֹ אֵינוֹ נִמְכָּר בִּשְׁבִיל חֶצְיָהּ וְלִכְשֶׁיֵּצֵא יִמָּכֵר מִשּׁוּם חֶצְיָהּ וְהַאי דְּקָתָנֵי וְנִמְכַּר וְנִשְׁנָה בִּשְׁתֵּי גְּנֵבוֹת אֲפִלּוּ לֹא עָמַד בַּדִּין עַל שֶׁגָּנַב שְׁתֵּיהֶם וְאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דְּמֵי הָאַחַת נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר דְּכָל חֲדָא וַחֲדָא קָרֵינַן בֵּיהּ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: **טוּבָא מַשְׁמַע** אִם עָמַד עַל שְׁתֵּיהֶן בְּדִין א' כֻּלָּן קָרֵינַן בֵּיהּ בִּגְנֵבָתוֹ כְּדִכְתִיב (יוֹנָה ד) וּבְהֵמָה רַבָּה וְגוֹ' וְהַקָּנֶה אֲשֶׁר בָּאוּר (שְׁמוֹת ז':י"ח): **אֶלָּא כָּאן בְּאָדָם אֶחָד** שֶׁעָמַד בַּדִּין בְּבַת אַחַת אֵינוֹ נִמְכָּר וְנִשְׁנָה אֲפִלּוּ בִּגְנֵבוֹת הַרְבֵּה דַּהֲוָה קוּמְיָא דְּאַחַת הַכָּתוּב הוֹצִיאָהּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲבָל בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁמַּעֲמִידִים אוֹתוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּדִּין נִמְכָּר בִּשְׁבִיל כָּל אַחַת וְאַחַת וְהוּא הַדִּין אִם גָּנַב וְעָמַד בַּדִּין וְנִמְכַּר וְחָזַר וְגָנַב מִשֶּׁיָּצָא חָפְשִׁי חוֹזֵר וְנִמְכָּר: ה"ג ת"ר גְּנִיבוֹ אֶלֶף וְשָׁוֶה ה' מֵאוֹת נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר גְּנָבוֹ ה' מֵאוֹת וְשָׁוֶה אֶלֶף אֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל: **כְּנֶגֶד מִמְכָּרוֹ** לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר: **בְּהָא זַכִּינְהוּ ר"א לְרַבָּנָן** יֵשׁ לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה וְנִצָּחוֹן בְּמַחֲלֹקֶת זֶה: **וְלֹא חֶצְיוֹ** כִּי הַשְׁתָּא שֶׁשָּׁוֶה שְׂכַר עֲבוֹדַת שֵׁשׁ שָׁנִים פִּי שְׁנַיִם בִּגְנֵבָתוֹ וְאֵין עָלָיו לַעֲבֹד אֶלָּא חֶצְיָן: **מַאי נִיְהוּ** ה"ל בַּעַל כָּרְחוֹ לְעִבְרִיָּה טְפֵי מֵעִבְרִי אִי לְמֵימְרָא דְּאִי לֵית לַהּ גִּרְעוֹנָהּ כָּתְבִינַן לֵיהּ שְׁטָרָא עַל דָּמֶיהָ וְתִתְכַּנֵּס לוֹ כְּשֶׁתַּשִּׂיג יָדָהּ מְנָא לַן הָא אִיהוּ נָקֵט מַרְגָּנִיתָא גּוּפָהּ הַמִּשְׁתַּעְבֵּד לוֹ וַאֲנַן יָהֲבִינַן לֵיהּ חַסְפָּא: **בע"כ דְּאָב** אִם יֵשׁ לוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ וּפוֹדֶה אוֹתָהּ: **וּמַנִּי** הָא דְּקָתָנֵי אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית: **מוֹכֵר אָדָם בִּתּוֹ לְאִשּׁוּת וְשׁוֹנֶה** קִבֵּל בָּהּ קִדּוּשִׁין וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין חוֹזֵר וּמְקַדְּשָׁהּ לְאַחֵר וְכֶסֶף קִדּוּשֶׁיהָ שֶׁלּוֹ אִם לֹא בָּגְרָה: **לְשִׁפְחוּת וְשׁוֹנֶה** מְכָרָהּ וְיָצְאָה בְּשֵׁשׁ אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן וְעוֹדָהּ קְטַנָּה חוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ אֲבָל יָצְאָה בְּסִימָנִין לֹא לַאֲפִילּוּ לֹא מְכָרָהּ מֵעוֹלָם וְהֵבִיאָה סִימָנִין אֵינוֹ מוֹכְרָהּ כִּדְתַנְיָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (דַּף כט:) יָכוֹל יִמְכֹּר אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה אָמַרְתָּ וּמָה מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁו שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר: **לְאִישׁוּת אַחַר שִׁפְחוּת** מוֹכְרָהּ בְּקַבָּלַת קִדּוּשִׁין אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ לְשִׁפְחוּת וְיָצְתָה וְחָזְרָה אֵלָיו: **אֲבָל לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת** קִבֵּל קִדּוּשִׁין וְחָזְרָה אֵלָיו שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אֵין חוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לְשִׁפְחוּת וּלְקַמֵּהּ יָלְפִי' לָהּ: **וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** כְּלוֹמַר קָמִפַּלְגִי ת"ק ור"ש בִּדְרָשָׁה דְּהַאי קְרָא דִּפְלִיגִי בָּהּ ר"א ור"ע:

כָּאן שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלֵדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אָז רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְתֵימַהּ דִּבְפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב קמט.) גַּבֵּי עֻבְדָּא דְּאִסּוּר גִּיּוֹרָא ה"ל תְּלֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי רָבָא פֵּי' בְּפִקָּדוֹן כִּי קָא שְׁכִיב קָאָמַר רָבָא הֵיכִי לִקְנִינְהוּ רַב מָרִי לְהָנְהוּ זוּזֵי וְכוּ' מַשְׁמַע דְּרָבָא לֹא רָצָה לְשַׁלֵּם לְרַב מָרִי בַּר רָחֵל אֶלָּא הָיָה רוֹצֶה לִזְכּוֹת בָּהֶן וְהַשְׁתָּא וְכִי לֹא הָיָה רוֹצֶה שֶׁתְּהֵא רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ שֶׁהֲרֵי רַב מָרִי בַּר רָחֵל הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלֵדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה הֲוָה וְאוֹמֵר ר"ת דְּלְגַבֵּי הַלְוָאָה שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ שֶׁמְּשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה אֲבָל הָתָם פִּקָּדוֹן הֲוָה וְאַדְּרַבָּה רָבָא טָרַח לְשָׁמְרָם וְאֵין נִרְאֶה לר"י לְחַלֵּק כְּלָל בֵּין מִלְוֶה לְפִקָּדוֹן אֶלָּא נִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלֵדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ לְפִי שֶׁהוּא קָרוֹב לִהְיוֹת כְּיִשְׂרָאֵל וְאָתֵי לְאִחַלּוּפֵי וּלְשַׁוְיֵהּ יִשְׂרָאֵל גָּמוּר וְאִם יְיַבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו יֹאמְרוּ שֶׁאֵינָהּ זְקוּקָה עוֹד לְאָחִיו שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָם וְלֵדָתָם בִּקְדֻשָּׁה: **כָּאן** בִּגְנֵבָה אַחַת כָּאן בִּשְׁתֵּי גְּנֵבוֹת פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּהָא אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִמְכָּר וה"ק וְנִמְכַּר פַּעַם א' בִּגְנֵבָה אַחַת וְלֹא פְּעָמִים בִּגְנֵבָה אַחַת אֲבָל נִמְכָּר הוּא שְׁתֵּי פְּעָמִים בִּשְׁתֵּי גְנֵבוֹת וַאֲפִלּוּ לֹא עָמַד בַּדִּין עַל שֶׁגָּנַב שְׁתֵּיהֶן וְאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דְּמֵי אַחַת נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר דְּכָל חֲדָא וַחֲדָא קָרֵינַן בֵּיהּ בִּגְנֵבָתוֹ וּפָרִיךְ בִּגְנֵבָתוֹ טוּבָא מַשְׁמַע אִם עָמַד עַל שְׁתֵּיהֶן בַּדִּין כּוּלְּהוּ קָרֵינַן בִּגְנֵבָתוֹ כְּדִכְתִיב וּבְהֵמָה רַבָּה וְהַקָּנֶה אֲשֶׁר בָּאוּר וַאֲפ"ה חָזַר וְנִמְכַּר הוּא לְאִיכָּא אֶלָּא כָּאן בְּאָדָם אֶחָד שֶׁעָמַד בְּדִין בְּבַת אַחַת אֲפִלּוּ בִּגְנֵבוֹת הַרְבֵּה אֵינוֹ נִמְכָּר וְנִשְׁנֶה דַּחֲדָא גְּנֵבָה הִיא אֲבָל בְּב' בְּנֵי אָדָם שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתוֹ בַּדִּין שְׁתֵּי פְּעָמִים נִמְכָּר בִּשְׁבִיל כָּל אַחַת וְאַחַת וה"ה אִם גָּנַב וְעָמַד בַּדִּין וְנִמְכַּר וְחָזַר וְגָנַב מִשֶּׁיָּצָא לְחָפְשִׁי חוֹזֵר וְנִמְכָּר עכ"ל וְקָשֶׁה מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בִּגְנֵבָה אַחַת אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִמְכָּר דְּהָא לָא אַתְיָא לֹא כְּרַבָּנָן וְלֹא כר"א דְּהָא בְּסָמוּךְ קָאָמַר ת"ר הָיָה גְּנִיבוֹ אֶלֶף וְשָׁוֶה ה' מֵאוֹת נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר וכר"א נַמֵּי לָא אָתֵי דְּאִיהוּ קָאָמַר אִם הָיָה גְּנָבוֹ כְּנֶגֶד מִמְכָּרוֹ נִמְכָּר וְאִם לָאו אֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל מַשְׁמַע אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת אֵינוֹ נִמְכָּר לָכָךְ פר"י כָּאן בִּגְנֵבָה אַחַת נִמְכָּר וְחוֹזֵר וְנִמְכָּר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם כָּל הַגְּנֵבָה דְּנִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ מַשְׁמַע שֶׁנִּמְכָּר כַּמָּה פְּעָמִים עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם כָּל גְּנֵבָתוֹ אֲבָל בִּשְׁתֵּי גְנֵבוֹת לֹא יִמָּכֵר אֶלָּא פַּעַם אַחַת וּפָרִיךְ בִּגְנֵבָתוֹ טוּבָא מַשְׁמַע הֵיכָא דְּגָנַב וְחָזַר וְגָנַב לְאוֹתוֹ אָדָם עַצְמוֹ מִקְרֵי שַׁפִּיר בִּגְנֵבָתוֹ אֵימָא דְּנִמְכָּר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם הַכֹּל וּמְשַׁנֵּי בְּאָדָם אֶחָד דְּגָנַב וְחָזַר וְגָנַב לְאוֹתוֹ אָדָם עַצְמוֹ נִמְכָּר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ כָּל הַגְּנֵבוֹת דְּהַיְנוּ שַׁפִּיר בִּגְנֵבָתוֹ אֲבָל בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם אֵינוֹ נִמְכָּר וְנִשְׁנֶה: **אָמַר** אַבָּיֵי בְּעַל כָּרְחֵהּ דְּאָב פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אִם יֵשׁ לוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ וּפוֹדֶה אוֹתָהּ וק"ק לְהר"מ א"כ מַאי קָאָמַר בְּסָמוּךְ ה"נ דְּאָזֵיל וּמְזַבֵּן לָהּ וּמַה תּוֹעֶלֶת בִּמְכִירָתוֹ מֵאַחַר דְּנִכּוֹף אוֹתוֹ לִפְדוֹתָהּ וְשֶׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר דְּנִכּוֹף בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לִפְדוֹתָהּ בע"כ דְּאָב מִשּׁוּם דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאָב שֶׁתַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ וִיהֵא פַּרְנָסָתוֹ לְאָב עָלֶיהָ וְהַשְׁתָּא נִיחָא שַׁפִּיר דְּהָדַר אָזֵיל וּמְזַבֵּן לָהּ:

אָמַר אַבָּיֵי בְּעַל כָּרְחֵהּ דְּאָב פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אִם יֵשׁ לוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ וּפוֹדֶה אוֹתָהּ וק"ק לְהר"מ א"כ מַאי קָאָמַר בְּסָמוּךְ ה"נ דְּאָזֵיל וּמְזַבֵּן לָהּ וּמַה תּוֹעֶלֶת בִּמְכִירָתוֹ מֵאַחַר דְּנִכּוֹף אוֹתוֹ לִפְדוֹתָהּ וְשֶׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר דְּנִכּוֹף בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לִפְדוֹתָהּ בע"כ דְּאָב מִשּׁוּם דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאָב שֶׁתַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ וִיהֵא פַּרְנָסָתוֹ לְאָב עָלֶיהָ וְהַשְׁתָּא נִיחָא שַׁפִּיר דְּהָדַר אָזֵיל וּמְזַבֵּן לָהּ:

מסורת הש"ס

א נזיר סא.
ב בבא בתרא קכט.

תורה אור השלם

[דברים ב, ה]
[דברים ב, ט]
[ויקרא כה, נ]
[שמות כב, ב]
[דברים יט]
[שמות כב, ג]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ח, א]
[שמות כא, ח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' עבדים הל' ז:
ב מיי' פג' מהל' גניבה הל' יב, סמג עשין עא:
ג מיי' פג' מהל' גניבה הל' טו:
ד מיי' פג' מהל' גניבה הל' יד:
ה מיי' פד' מהל' עבדים הל' ב, סמג עשין פה:
ו מיי' פג' מהל' אישות הל' יא:
ז מיי' פי' מהל' אישות הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ג:
ח מיי' פד' מהל' עבדים הל' יג:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' אישות הל' יב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' נה סעי' ז:

ב מיי' פד' מהל' עבדים הל' ט:

ג מיי' פד' מהל' עבדים הל' יא:

ד מיי' פד' מהל' עבדים הל' יב:

(א)כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, שׁוּב אֵין רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "בְּבִגְדוֹ בָהּ" – כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ, שׁוּב אֵין רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ. (ב)בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: יֵשׁ אֵם לַמָּסוֹרֶת, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וְלַמָּסוֹרֶת. (ג)בָּעֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִעוּד נִישּׂוּאִין עוֹשֶׂה, אוֹ אֵירוּסִין עוֹשֶׂה? נָפְקָא מִינַּהּ לְיוֹרְשָׁהּ, וְלִיטַּמֵּא לָהּ, וּלְהָפֵר נְדָרֶיהָ. מַאי? [אב]תָּא שְׁמַע: "בְּבִגְדוֹ בָהּ" – כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ. זַבּוֹנֵי הוּא דְּלָא מְזַבֵּין לַהּ, הָא יַעוֹדֵי מְיַיעֵד לַהּ, וְאִי אָמְרַתְּ נִישּׂוּאִין עוֹשֶׂה, כֵּיוָן דְּנִישֵּׂאת שׁוּב אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ אֵירוּסִין עוֹשֶׂה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָכָא בְּקִידּוּשִׁין דְּעָלְמָא קָאֵי. וְהָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן שֶׁמְּסָרָהּ אָבִיהָ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב בִּשְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ – שׁוּב אֵין יָכוֹל לְמוֹכְרָהּ. [גדה]תָּא שְׁמַע: אֵין מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמְרוּ: מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּקַדִּישׁ נַפְשַׁהּ, אַלְמָנָה קָרֵי לַהּ? וְאֶלָּא דְּקַדְּשַׁהּ אָבִיהָ. מִי מָצֵי מְזַבֵּין לַהּ? וְהָא אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת. וְאָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָכָא בְּקִדּוּשֵׁי יִעוּד, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לָאו לְקִידּוּשִׁין נִיתְּנוּ. וְאִי אָמְרַתְּ נִישּׂוּאִין עוֹשֶׂה, כֵּיוָן שֶׁנִּישֵּׂאת שׁוּב אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ! וְאֶלָּא מַאי, אֵירוּסִין עוֹשֶׂה? – וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ?! הָא אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר: שָׁאנֵי אֵירוּסִין דִּידַהּ מֵאֵירוּסִין דְּאָבִיהָ? – אֲפִילּוּ תֵּימָא נִישּׂוּאִין עוֹשֶׂה, שָׁאנֵי נִישּׂוּאִין דִּידַהּ מִנִּישּׂוּאִין דְּאָבִיהָ. הַאי מַאי? בִּשְׁלָמָא אֵירוּסִין מֵאֵירוּסִין שָׁאנֵי, אֶלָּא נִישּׂוּאִין מִנִּישּׂוּאִין,

מִי

כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בכר"ע גָּרַס כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ לע"כ מִבְּעֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא כִּדְאָמְרִינַן פ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ד.) וְיֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת כר"א כִּדְדָרְשִׁינַן בִּבְכוֹרוֹת (דַּף לד.) דְּרָמֵינַן מֵהָאי פְּלוּגְתָּא עַל מִלְּתָא אַחֲרִיתִי דְּאָמַר הָתָם לר"א יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וְרָמֵינַן עֲלָהּ מֵהָא דְּיֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת ס"ל וה"פ ור"ע סָבַר כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְשֵׁם יִעוּד אִם גֵּרְשָׁהּ בְּגֵט וְחָזְרָה אֵצֶל אָבִיהָ אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ דְּאֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת דְּסָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא כְּלוֹמַר בְּבִגְדוֹ קָרֵינַן בֵּהּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן בֶּגֶד דְּאִי לְשׁוֹן בְּגִידָה אִבְּעִי לֵיהּ לְמֵימַר בְּבִגְדוֹ כְּמוֹ בְּשָׁמְעוֹ (דְּבָרִים כט) וְאע"ג דִּבְעָלְמָא קָרֵינַן בְּפָגְעוֹ (בַּמִּדְבָּר לה) הָתָם לֵיכָּא לְמִטְעֵי אֲבָל הָכָא אִיכָּא לְמִטְעֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת. וּמִדְּלָא כָּתַב בְּבִגְדוֹ בְּיוֹ"ד מַשְׁמַע הַיְינוּ לְשׁוֹן בְּגִידָה דְּאִי לְשׁוֹן בֶּגֶד הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב בְּיוֹ"ד וְאע"ג דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ל"ט:י"ב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ בְּלֹא יוֹ"ד הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא לְמִטְעֵי וְקָשֶׁה הֵיכִי דַּיְיק שֶׁהַמָּסֹרֶת לְשׁוֹן בְּגִידָה מִדְּלָא כְּתִיב בְּבִגְדוֹ בְּיוֹ"ד דַּאֲדְרַבָּה נֵדוּק שֶׁהוּא לְשׁוֹן פְּרִיסַת טַלִּית מִדְּלָא כָּתַב בְּבָגְדוֹ בְּוָי"ו וְעוֹד דְּאֵין רְגִילוּת לְמִכְתַּב לֹא יוֹ"ד וְלֹא וָי"ו בְּתוֹךְ אוֹתִיּוֹת הַפְּעֻלָּה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהַמִּקְרָא וַדַּאי מַשְׁמַע לְשׁוֹן פְּרִיסַת טַלִּית כְּמוֹ וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ דְּאִי לְשׁוֹן בְּגִידָה הָיָה רָאוּי לִקְרוֹת בְּבִגְדוֹ אֲבָל הַמָּסֹרֶת הוּא לְשׁוֹן בְּגִידָה דְּאִי לְשׁוֹן פְּרִיסַת טַלִּית הָיָה לוֹ לִכְתֹּב בְּבִגְדוֹ עָלֶיהָ וְלֹא בְּבִגְדוֹ בָּהּ וּמִיהוּ קָשֶׁה לר"ת דְּאֵין דֶּרֶךְ הַגְּמָרָא לְהַקְדִּים דִּבְרֵי ר"ע לְדִבְרֵי ר"א שֶׁהָיָה רַבּוֹ לָכֵן נִרְאֶה לר"ת דְּגָרְסִי' כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ דִּבְרֵי ר"א ור"ע אוֹמֵר כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ וְנִיחָא הַשְׁתָּא שֶׁדִּבְרֵי ר"א קוֹדְמִין לְדִבְרֵי ר"ע שֶׁהָיָה תַּלְמִידוֹ וה"פ ר"א סָבַר יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת וּמָסֹרֶת הָוֵי לְשׁוֹן בֶּגֶד דְּהַיְינוּ פְּרִיסַת טַלִּית מִדְּלָא כְּתִיב בְּבָגְדוֹ בְּוָי"ו אוֹ בְּבִגְדוֹ בְּיוֹ"ד אע"ג דִּבְשָׁמְעוֹ לֹא כָּתַב בְּוָי"ו הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא לְמִטְעֵי ור"ע סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא הַיְינוּ לְשׁוֹן בְּגִידָה דְּאִי לְשׁוֹן בֶּגֶד הל"ל בְּבִגְדוֹ דְּמִבֶּגֶד יֹאמַר בִּגְדוֹ כְּמוֹ מִנֶּגֶד נֶגְדּוֹ וּמֵחֵלֶב חֶלְבּוֹ וְאע"ג דְּקָרֵינַן וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ וְלֹא בְּבִגְדוֹ הָתָם לֵיכָּא לְמִטְעֵי וי"מ בְּהַאי דִּכְתִיב אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְקָרֵינַן לוֹ בְּוָי"ו ר"ע סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא דְּהַיְינוּ לוֹ בְּוָי"ו וְהַשְׁתָּא מְגַלֶּה עַל בְּבִגְדוֹ שֶׁהוּא לְשׁוֹן בֶּגֶד פְּרִיסַת טַלִּית ר"א סָבַר יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת וּכְתִיב לֹא בְּאָלֶ"ף וְהַשְׁתָּא מְגַלֶּה עַל בְּבִגְדוֹ שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּגִידָה:

זַבּוֹנֵי הוּא דְּלָא מְזַבֵּן לַהּ הָא יַעוֹדֵי מְיַעֵד לַהּ לָאו דַּוְקָא יִעוּדֵי מְיַעֵד אֶלָּא ר"ל קִדּוּשֵׁי מְקַדֵּשׁ לָהּ דְּאִי לֹא הָיָה יָכוֹל לְקַדְּשָׁהּ אַמַּאי קָאָמַר שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ פְּשִׁיטָא אַפֵּי' לְקַדְּשָׁהּ אֵינוֹ יָכוֹל כ"ש לְמָכְרָהּ וְיֵשׁ מְיַשְּׁבִין הַגִּרְסָא זַבּוֹנֵי הוּא דְּלָא מְזַבֵּן לַהּ הָא לִשְׁאָר מִלֵּי מָנֵי עָבֵיד וְקָא מַתְמַהּ גְּמָרָא הָא יַעוֹדֵי מְיַעֵד לַהּ כְּלוֹמַר הֵיכִי אָמְרִינַן לִשְׁאָר מִלֵּי מָנֵי עָבֵיד וְהָא כְּבָר יַעוֹדֵי מְיַעֵד לַהּ וְאִי אָמְרַתְּ נִשּׂוּאִין עוֹשֶׂה אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ וְלָאו:

בִּשְׁלָמָא אֵרוּסִין מֵאֵרוּסִין שָׁאנֵי פֵּי' שָׁאנֵי אֵרוּסִין דִּדָהּ דְּכֵיוָן דְּהוּא לֹא קִדְּשָׁהּ יָכוֹל לְמָכְרָהּ אֶלָּא נִשּׂוּאִין מִנִּשּׂוּאִין מִי שָׁאנֵי פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְתָא נָפְקָא מֵרְשׁוּתֵיהּ לְגַמְרֵי וְקָשֶׁה וְהָא אֵרוּסִין נָמֵי הָווּ דְּאוֹרַיְתָא כִּדְיָלְפִינַן לְעֵיל מִכִּי יִקַּח וכ"ת דמ"מ יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין אֵרוּסִין לְנִשּׂוּאִין מִשּׁוּם דִּבְנִשּׂוּאִין נָפְקָא מֵרְשׁוּתֵיהּ לְגַמְרֵי כִּדְפֵי' הַקּוּנְטְרֵס הָא לֵיתָא דְּהָא קְטַנָּה אִי מְסָרָהּ נַפְשָׁהּ לְחֻפָּה ה"נ דְּנָפְקָא מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּאָב פְּשִׁיטָא דְּלָא לָכֵן יֵשׁ לְיַשֵּׁב פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס הָכִי בִּשְׁלָמָא אֵרוּסִין מֵאֵרוּסִין שָׁאנֵי דְּאַכַּתִּי בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּאָב הִיא לְכָל מִלֵּי לְיָרְשָׁהּ וְלִיטַּמֵּא לָהּ וּלְהָפֵר נְדָרֶיהָ עִם בַּעֲלָהּ חוּץ מִמְּכִירָה שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ אַחַר שֶׁקִּבֵּל כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ א"כ הָא מִלְּתָא הָוֵי חִדּוּשׁ וְאִיכָּא לְמֵימַר אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא חִדּוּשׁוֹ וְאִיכָּא לְאוֹקְמֵי הַאי חִדּוּשׁ בְּאֵרוּסִין דִּידֵיהּ פֵּרוּשׁ כְּשֶׁקִּבֵּל אָבִיהָ קִדּוּשִׁין אֲבָל נִשּׂוּאִין גְּמוּרִין דְּמַפְקֵי לָהּ לְגַמְרֵי מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּאָב א"כ אֵין לְחַלֵּק בֵּין נִשּׂוּאִין דִּדָהּ לְנִשּׂוּאִין דִּידֵיהּ וּבְנִשּׂוּאִין דִּדָהּ נָמֵי לָא מָצֵי מְזַבֵּן לַהּ אֲבָל קְטַנָּה דְּמִמַּסְרָה נַפְשָׁהּ לְחֻפָּה לָא אַשְׁכְּחַן דְּנָפְקָא מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּאָב בְּהָכִי:

בְּדִבְרֵי ר"ע גָּרְסִינַן כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ דְּעַל כָּרְחָךְ מִבְּעֵי לֵהּ לְאוֹקְמֵי יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא כר"ע כִּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין בפ"ק וְיֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת כר"א כִּדְדַיְקִי' בִּבְכוֹרוֹת דְּרָמֵינַן מֵהָא פְּלוּגְתָּא עַל מִלְּתָא אַחֲרִיתִי דְּאָמְרִינַן הָתָם לר"א יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וְרָמֵינַן עֲלָהּ מֵהָא דְּיֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת ס"ל בִּפֶ' כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּבַמְּכִילְתָּא גָּרְסִינַן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ בְּדִבְרֵי ר"ע ולר"א לֵיתָא הָתָם: **לְעַם נָכְרִי** דְּהַיְינוּ לְשִׁפְחוּת לֹא יִמְשֹׁל הָאָב מֵאַחַר שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ אָדוֹן עָלֶיהָ לְשֵׁם יִעוּד אִם גֵּרְשָׁהּ בְּגֵט וְחָזְרָה אֵצֶל אָבִיהָ אֲבָל לֹא יְעָדָהּ וְחָזְרָה אֵצֶל אָב חוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ כְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי לְעֵיל לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת הוּא דְּלָא כִּי הָכָא דְּמִכִּי יְעָדָהּ הֲוָה לֵיהּ לְאִישׁוּת אֲבָל לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת מָנֵי מְזַבֵּן ור"א אוֹמֵר כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ שֶׁמְּכָרָהּ לְשִׁפְחוּת שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ לְעַם נָכְרִי דְּהַיְינוּ שִׁפְחוּת אֲבָל לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת קִדּוּשִׁין מָנֵי מְזַבֵּן ור"ש דָּרֵישׁ לְהָא כר"א כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ שׁוּב לֹא יִמְכְּרֶנָּה וְדָרֵישׁ לֵיהּ נָמֵי כר"ע דְּכֵיוָן שֶׁפֵּירַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לֹא יִמְכְּרֶנָּה לְהָכִי קָאָמַר לֹא לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת וְלֹא לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת: **לַמָּסֹרֶת** בְּבִגְדוֹ כְּתִיב וְלֹא בְּבִגְדוֹ אֵין הַבָּרַת חִירֶק בְּלֹא יוֹ"ד וּנְקֻדָּה שֶׁתַּחַת הַבֵּי"ת בִּמְקוֹם יוֹ"ד מִשְׁתַּמֶּשֶׁת אֲבָל לְפִי מַה שֶּׁנִּכְתַּב הָיָה לוֹ לִקְרוֹת חֲטַף קָמָץ בְּבִגְדוֹ לְשׁוֹן בְּגִידָה כְּמוֹ שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הָאָלָה (דְּבָרִים כ"ט:י"ח): **יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא** בְּבִגְדוֹ קָרֵינַן כְּמוֹ וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ (בְּרֵאשִׁית לט): **יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וְלַמָּסֹרֶת** הִלְכָּךְ דָּרֵישׁ תַּרְוַיְהוּ וא"ת הָא דְּאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין גַּבֵּי בַּסֻּכֹּת בַּסֻּכֹּת בַּסֻּכּוֹת לר"ש יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא הָתָם לֵיכָּא לְמֵימַר מִקְרָא וּמָסֹרֶת דְּאִי אִיתֵהּ לְהַאי לֵיתֵהּ לְהַאי אִם שְׁלֹשָׁה דְּפָנוֹת הִכְשַׁרְתָּ לֹא תִּדְרֹשׁ מִקְרָא וְאִם תִּפְסֹל לֹא תִּדְרֹשׁ מָסֹרֶת אֲבָל כָּאן יֵשׁ לְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם: **יִעוּד** אָמַר לַאֲמָתוֹ הָעִבְרִיָּה הֲרֵי אַתְּ מְיוּעֶדֶת לִי בְּכֶסֶף מִקְנָתֵךְ: **הָא יִעוּדֵי מְיַעֵד** כְּלוֹמַר לְקִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא לְשֵׁם שִׁפְחוּת מוֹכְרָהּ: **אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ** כִּדְאַשְׁכְּחַן לְעִנְיַן נְדָרִים דְּאַפְּקָהּ קְרָא מֵרְשׁוּתֵהּ וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְגוֹ' וּלְעִנְיַן יְרֻשָּׁה וְיָרַשׁ אוֹתָהּ מִכָּאן שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ: **הָכָא דְּקָתָנֵי** פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ לָאו בְּיִעוּד קָאֵי אֶלָּא בְּקִדּוּשֵׁי קְטַנָּה בְּעָלְמָא שֶׁלֹּא נִמְכְּרָה: **כֵּיוָן שֶׁמְּסָרָהּ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב בָּהּ כו'** כְּלוֹמַר שֶׁקִּדְּשָׁהּ לְאִשּׁוּת: **אֵין מוֹכְרָהּ** הָאָב לְבִתּוֹ לִקְרוֹבִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה עֲלֵיהֶם לְיַעֵד דִּבְעִינַן אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ (שְׁמוֹת כא): **מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים** וְלֹא בָּעֵינַן יִעוּד וְהֵיכָא דְּאִיתֵהּ אֲמַר קְרָא דְּתָפִיס: **וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ** כְּשֶׁהִיא אַלְמָנָה לְכ"ג וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין כִּדְלְקַמָּן בפ"ג (קִדּוּשִׁין דַּף סח.): **אִי דְּקַדֵּישׁ נַפְשָׁהּ** שֶׁלֹּא ע"י אָבִיהָ וְנִתְאַרְמְלָה הֵימֶנּוּ: **אַלְמָנָה קָרֵי לָהּ** בִּתְמִיהַּ וְכִי יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה קְטַנָּה כְּלוּם: **וְאָמַר רַב עַמְרָם** גָּרְסִינַן: **הָכָא** שֶׁנִּתְאַרְמְלָה מִקִּדּוּשֵׁי יִעוּד וְהַאי דְּהָדַר מָנֵי לְזַבּוֹנָהּ וְלָא קָרֵי לֵהּ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת אַלִּיבָּא דר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה הִיא דְּאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף יט.) מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל מִקְנָתָהּ לָאו לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ וְכִי מְיַעֵד לָהּ בְּעַבְדוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ מְיַעֵד לָהּ וְאֵין קִדּוּשִׁין אֵלּוּ ע"י הָאָב וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁיִּהְיוּ קִדּוּשִׁין הִלְכָּךְ הֲדַר מָנֵי לְזַבּוֹנָהּ: **הָא אֵין אָדָם מוֹכֵר וְכוּ'** וַאֲפִי' אַחַר אֵרוּסִין: **שָׁאנֵי אֵרוּסִין** דִּדָהּ דְּכֵיוָן דְּהוּא לֹא קִדְּשָׁהּ יָכוֹל לְמָכְרָהּ: **בִּשְׁלָמָא אֵרוּסִין מֵאֵרוּסִין שָׁאנֵי** דְּאִיכָּא לְמֵימַר אָב קָפֵיד קְרָא דְּלָא לְזַבְּנָהּ בָּתַר דְּקִדְּשָׁהּ וְכֵיוָן דְּהָנֵי קִדּוּשִׁין לָאו אִיהוּ עָבֵיד נִתַּן לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ:

מסורת הש"ס

א סוכה ו:; בכורות לד.

ב פסחים פו:; מכות ז:; סוכה ו:

ג יבמות כט:; לעיל י.

ד לקמן מד:; יבמות פה.

תורה אור השלם

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

מי שאני? ולרב נחמן בר יצחק דאמר: אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לקידושין ניתנו, במאי מוקים לה? מוקים לה כרבי אליעזר דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי מזבין לה, אבל לשפחות אחר אישות - מצי מזבין לה. בעי ריש לקיש: מהו שמייעד אדם לבנו קטן? "בנו" אמר רחמנא, בנו כל דהו, או דילמא בנו דומיא דידיה, מה הוא גדול - אף בנו גדול? [אב(א)]אמר רבי זירא: תא שמע: "איש" - פרט לקטן. "אשר ינאף את אשת איש" - פרט לאשת קטן. ואי אמרת מייעד, אם כן מצינו אישות לקטן. [ג(ב)]ואלא מאי, אינו מייעד? אמאי קא ממעט ליה קרא? תיפשוט מינה דמייעד. אמר רב אשי: הכא ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו עסקינן, דמדאורייתא חזיא ליה, מהו דתימא: כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה, הבא עליה מתחייב באשת איש, קא משמע לן. [ד]מאי הוי עלה? תא שמע, אמר רבי אייבו אמר רבי ינאי: אין יעוד אלא בגדול, אין יעוד אלא מדעת. תרתי? "מה טעם" קאמר. מה טעם אין יעוד אלא בגדול - לפי שאין יעוד אלא מדעת. [ה]ואיבעית אימא: מאי מדעת - מדעת דידה. דתני אביי בריה דרבי אבהו: "אשר לא יעדה" - מלמד שצריך ליעדה. (ג)הוא תני לה, והוא אמר לה: בקידושי יעוד, ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו. רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא לקידושין ניתנו, שאני הכא דאמר רחמנא "יעדה". מאי רבי יוסי ברבי יהודה? דתניא: "יעדה, והפדה" - צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה. מכאן אמר רבי יוסי ברבי יהודה: אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת. אלמא קסבר: מעות הראשונות - לאו לקידושין ניתנו. [ו]רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא לקידושין ניתנו, שאני הכא דאמר רחמנא "והפדה". [ח]אמר רבא אמר רב נחמן: אומר אדם לבתו קטנה "צאי וקבלי קידושיך", מדרבי יוסי ברבי יהודה. לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, וכי משייר בה שוה פרוטה - הוו קידושי, הכא נמי לא שנא. [ט]ואמר רבא אמר רב נחמן: המקדש במלוה שיש עליה משכון - מקודשת, מדרבי יוסי ברבי יהודה. לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, האי הלואה היא, והיא גופה משכון היא, וכי

אלא נשואין מי שאני כיון דנשואין דאורייתא ניניהו נפקא לגמרי מרשותיה: ולרב נחמן דאמר לקמן לר' יוסי בר' יהודה נמי במעות הראשונות היא מתקדשת דקדושין דאב ניניהו במאי מוקי לה ואפילו ארוסין עושה היכי הדר מזבן לה: מוקי לה כרבי אליעזר גרסינן: דאמר לשפחות אחר שפחות כו' דקודם כיון שנגע בה ועל השתא מהדרינן לאוקמה דלא כרבי אליעזר משום דשמותי הוא: אמאי ממעט ליה קרא הואיל וליתא: תפשוט דמייעד ומיהו מיעטה קרא ממיתה: דמדאורית' חזיא ליה כלומר זקוקה לו באותה ביאה לכל דבר וקנאה ליורשה כדתנן (נדה דף מה.) בן תשע שבא על יבמתו קנאה: תרתי הא חדא הוא כיון דאין יעוד אלא מדעת פשיטא דאין יעוד אלא בגדול: שצריך ליעדה גרסי': הוא תני לה והוא אמר לה הוא תני למתניתין והוא אמר בה מנפשיה ואהי טעמא דהאי צריך ליעדה רבי יוסי ברבי יהודה היא דאמר מעות הראשונות שקבל האב לאו לקדושין נתנו ואין יעוד אלא בפרוטה שעליה לפיכך אין דעת האב בכאן מתחלה ואם אינו מודיעה שמתקבל עליה אין כאן קדושין: לקדושין נתנו ונפקא מינה דהוה ליה מכר את בתו לאשות ואם יעדה ונתארמלה שוב אין מוכרה לשפחות לרבי עקיבא: שאני הכא דכתי' לשון יעדה למארשה לשון דעה: יעדה והפדה ואין יעידה אלא במקום פדיה שאם בא ליעדה בסוף שש צריך שיהא שהות ביום שאם תבוא לחשבון גרעונה דיהא עליה גרעון של פרוטה: מעות הראשונות לאו לקדושין נתנו דאי קבל אב ע"מ להתיעד וקדושי יעוד תלויין באב אף על גב דליכא שהות נמי כיון דאמר בתוך שש תתיעד לי הוה ליה יעוד למפרע משעת מכירה: וכי משייר בה שוה פרוטה הוו קדושין אלמא הואיל ומכרה ויודע שאדון יכול ליעדה לאחר זמן מדעתה הוה והוה ליה כאומר לה קבלי קדושיך: לאו לקדושין נתנו ואינו מקדשה אלא ע"י גרעון שיש לו עליה דהוה מלוה שהרי היא חייבת לו או הם או שוים והיא עצמה משכון:

ולרב במאי מוקי לה כרבי אליעזר. פי' בקונטרס ועל השתא מהדרינן לאוקומי דלא כרבי אליעזר דשמותי הוא לפי' ר"ת דגרים הכא במאי מוקי לה כר' עקיבא נ"ל דעל השתא מהדר לאוקומי כרבי אליעזר משום דרבנן דר' שמעון קיימי כוותה דאמרי אבל לא לשפחות אחר אישות ור' שמעון נמי הכי אית ליה אלא שמוסיף עוד אבל לא לשפחות אחר שפחות: **איש** פרט לקטן ואף על גב דקטן לאו בר עונשין הוא מ"מ איצטריך קרא למעוטי לקס"ד שיהא נהרג כיון שהאשה נהרגת על ידו: **ומדאורייתא** חזיא ליה פי' בקונטרס דזקוקה לו וביאתו ביאה לכל דבר וקנאה ליורשה וליטמא לה כדתנן (נדה דף מה.) בן ט' שבא על יבמתו קנאה וקשה דזה אינו אלא מדרבנן ולפסלה מן האחין כדתנן בהאשה רבה (יבמות דף נו:) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול אבל ליורשה ולשאר דברים לא הויא כאשתו ולכן נ"ל דמדאורייתא חזיא ליה בעלמא כגון שהיה היבם גדול וקטן זה ביאתו ביאה כלומר שאם בא על אחת מכל עריות שבתורה מומתים על ידו מהו דתימא הואיל ומדאורייתא כו' כלומר אי לאו האי קרא דממעטיה ה"א מדאורייתא חשובה כאשתו קמ"ל שאינו קונה אותה אלא מדרבנן כדאמרינן בעלמא (שם) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול: תרתי - **תרתי** פי' בקונטרס הא בהא תליא כלומר חדא מלתא היא דכיון שאין יעוד אלא מדעת פשיטא דאין יעוד מועיל אלא בגדול שהרי קטן לא מצי לשוויי שליח לקדש וה"ר אלחנן פי' תרתי כלומר דסתרן אהדדי דרישא דאמרי' אין יעוד אלא בגדול משמע אפילו שלא מדעת מהני והדר אמרינן אין יעוד אלא מדעת משמע אבל שלא מדעת לא מהני: **אומר** אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך מדר' יוסי תימה מאי אתא לאשמועינן פשיטא למה לא תתקדש אפילו היה אומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך היתה מקודשת מדין ערב כדלעיל (קדושין דף ז.) כ"ש שאמר לבתו וכי תימא דהכא לא שייך דין ערבות דהא לא דבר למקדש א"כ לר' יוסי בר' יהודה דאמר דמקדשת בפרוטה אחרונה אטו ניזיל מנה דאם לא אמר כלום לא לבת ולא למקדש תהא מקודשת אלא ע"כ המכירה חשובה כאלו אמר אביה לבת התקדשי ביעוד א"כ המכירה נמי תחשב כאלו אמר למקדש וי"ל דלא הוי לא כאומר לו ולא כאומר לה אלא הכי מוכיח ע"כ קטנה יש לה יד לקבל קדושין מדאשכחן גבי יעוד דאמר רחמנא שתיעד על ידי עצמה שאם לא היה מועיל בעלמא כשנותן לה רשות להתקדש מדעת ע"י עצמה לא היה אומר הכתוב שיהיה מועיל לענין יעוד וא"ת היאך היא מתקדשת באומר לה צאי וקבלי קדושיך והלא קטן לית לה זכיה מן התורה כדמשמע פ"ק דב"מ (דף יב.) דקטנה אין לה יד לזכות בעצמה ואמרינן דמציאת הקטן לר' יוסי אין בו גזל גמור אלא מדבריהם בשלמא גבי יעוד דהתם דין הוא שתזכה בשכר שאינו אלא מחילת שעבוד בעלמא וי"ל דבדעת אחרת מקנה לה יש לה זכיה מדאורייתא כדמשמע בפ' [האומר] (גיטין סה.) דפריך לרב חסדא דאמר אחד זה ואחד זה קונה לעצמו ואינו זוכה לאחרים מההיא דאומר אדם לעבדו ולשפחתו העבריים הילך מעות הללו ופדה מהן מעשר שני ושפחה עברית קטנה היא ולאו בענין שאינו נקוב דרבנן מכלל שהיה רוצה להוכיח שזכה אפילו לאחרים מן התורה: **וכי** משייר בה שוה פרוטה הוו קדושין אלמא הואיל ומכרה ויודע שאדון יכול ליעדה לאחר זמן מדעתה הוה והוה ליה כאומר לה קבלי קדושיך: **במלוה** שיש עליה משכון מקודשת מדר' יוסי בר' יהודה אין לפרש דמיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקני ליה מדרבי יצחק דאם כן הוה לו להביא כאן דרבי יצחק כמו שמביא לעיל (קדושין דף ח:) גבי קדשה במשכון מקודשת ולעיל הוה לו להביא דרבי יוסי ברבי יהודה אלא אפי' במשכון בשעת הלואה איירי ואפי' אין מחזיר לה משכון אלא שמוחל לה את המלוה ואע"פ שהמשכון בידו דהא המקדש במלוה שיש עליה משכון קאמר ולא המקדש במשכון וא"ת כיון דמקדש בהנאת מחילת מלוה אפילו בלא משכון אמרי' דמקודשת לעיל. ולמה אנו צריכין למימר מר' יוסי וי"ל דהיכא דאיכא משכון גרוע טפי דס"ד דלא סמכה דעתה כיון שאינו מחזיר לה משכון קמ"ל מלתא דרבי יוסי דמקודשת וא"ת היכי נילף מרבי יוסי ברבי יהודה מיעוד והלא ביעוד מחזיר לה המשכון הינו גופה משכון היא והכא אין מחזיר לה משכון וי"ל דפשיטא ליה דאין עקר היעוד בחזרת משכון אלא מחמת מחילת שעבוד המלוה לחוד וני"ל לדקדק דקסבר ר' יוסי בר' יהודה דעבד עברי אין גופו קנוי דאי גופו קנוי מה ענין זה אצל מלוה שיש עליה משכון אין כאן מלוה כלל אלא מקדשה בהקנאת גופה לעצמה ומיהו י"ל דע"כ לא בהקנאת גופה שהיא קנויה לו מקדשה דאם כן איך תקדש בלא שטר שחרור ובלא הפקר: **לאו** לקדושין נתנו ואינו מקדשה אלא ע"י גרעון שיש לו עליה דהוה מלוה שהרי היא חייבת לו או הם או שוים והיא עצמה משכון:

מסורת הש"ס

א סנהדרין נב:

ב יבמות סח.

ג לקמן מה.

גליון הש"ס

גמ' תרתי מה טעם קאמר. כעין זה ביצה דף יד ע"א בבא מציעא דף י"ד ע"א:

שם מדעת דידה. עיין לעיל דף ה ע"א תוס' ד"ה שכן ישנן בע"כ:

תורה אור השלם

וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ [שמות כא, ט]

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת [ויקרא כ, י]

ואם לבנו ייעדנה. כאן ניתנת לאדון הרשות ליתן את האמה לבנו לאשה. בגמרא קידושין (יט, א) מוכרע. "אין ייעוד אלא בגדול ואין ייעוד אלא מדעת", ועל כן פוסק רמב"ם (הל' עבדים פ"ד ה"ז). "וכיצד מייעדו לבנו? אם היה בנו גדול ונתן רשות לאביו לייעדה לו, הרי האב אומר לה בפני שניים, הרי את מקודשת לבני". רש"י לפסוקנו אומר שעל הבן עצמו לומר לה "הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמייך", וראה דברי "לחם משנה" לרמב"ם שם המיישב את דבריהם של רמב"ם ורש"י. [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ט, א]

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לֹא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת [שמות לא, ח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' יח:

ב מיי' פג' מהל' איסורי ביאה הל' א:

ג מיי' פג' מהל' איסורי ביאה הל' א:

ד מיי' פד' מהל' עבדים הל' ז:

ה מיי' פד' מהל' עבדים הל' ח:

ו מיי' פד' מהל' עבדים הל' ח:

ז מיי' פד' מהל' עבדים הל' ז:

ח מיי' פג' מהל' אישות הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ז:

ט מיי' פה' מהל' אישות הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' יא:

וְכִי מְשַׁיֵּיר בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה וּמְיַיעֵד – הָווּ קִידּוּשִׁין, הָכָא נָמֵי לָא שְׁנָא. [א(א)]תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי", "הֲרֵי אַתְּ מְאוֹרֶסֶת לִי" אֲפִילּוּ בְּסוֹף שֵׁשׁ, וַאֲפִילּוּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְנוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג אִישׁוּת וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שְׁהוּת בְּיוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [(ב)]מָשָׁל לְאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי מֵעַכְשָׁיו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וּבָא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – שֶׁמְּקוּדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן. מָשָׁל לְמַאן? אִילֵימָא מָשָׁל לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – הָא אִם יֵשׁ שְׁהוּת בְּיוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – לֹא! אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: מָשָׁל לְרַבָּנַן. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, הָא לָא אֲמַר לֵיהּ "מֵעַכְשָׁיו", קָא מַשְׁמַע לַן. [ב(ג)]תַּנְיָא אִידַּךְ: הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְהָלַךְ וְקִידְּשָׁהּ לְאַחֵר – שִׂיחֵק בָּאָדוֹן, וּמְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם רָצָה לְיַיעֵד – מְיַיעֵד. מָשָׁל לָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וּבָא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – שֶׁמְּקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי. מָשָׁל לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבָּנַן, הָאָמְרִי רַבָּנַן: אִם רָצָה לְיַיעֵד – מְיַיעֵד! אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: מָשָׁל לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, הָא לָא אֲמַר לַהּ "לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם", קָא מַשְׁמַע לַן. [ג(ד)]תַּנְיָא אִידַּךְ: הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְיַיעֵד – נִתְקַיֵּים הַתְּנַאי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם רָצָה לְיַיעֵד – מְיַיעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה – תְּנָאוֹ בָּטֵל. [ד-ו(ה)]וּלְרַבִּי מֵאִיר תְּנָאוֹ קַיָּים? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֵין לָךְ עָלַי שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וּתְנָאוֹ בָּטֵל, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן – תְּנָאוֹ קַיָּים. אָמַר חִזְקִיָּה: שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא "לְאָמָה" – פְּעָמִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכְרָהּ אֶלָּא לְאָמָה בִּלְבָד. 'וְרַבָּנַן, הַאי "לְאָמָה" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? הַאי מִיבְּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא: "לְאָמָה" – מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא: אִם מְקַדְּשָׁהּ לִפְסוּלִים, לֹא יִמְכְּרֶנָּה לִפְסוּלִים? מָה לִמְקַדְּשָׁהּ לִפְסוּלִים, שֶׁכֵּן אָדָם מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, יִמְכְּרֶנָּה לִפְסוּלִים, שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאָמָה" – מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ" – שֶׁרָעָה בְּנִישּׂוּאֶיהָ. מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָמָה"? מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ

לִקְרוֹבִים.

מָשָׁל לְמָאן. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מִדִּבְרֵי מִי אָנוּ לְמֵדִין הָא אִם יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם כו' אַלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּמַתְחֲלֵי קִדּוּשִׁין בְּגִרְעוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ לְרַבָּנָן מִדִּבְרֵי חֲכָמִים אָנוּ לְמֵדִין דְּאָמְרִי אֲפִלּוּ אֵין שְׁהוּת בַּיּוֹם דְּקָסָבְרִי לְכָךְ נִתְּנוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת דְּאִי בָּעֵינַן לְיַעוּדֵי יְהֵא יִעוּד מֵעַכְשָׁו דְּאִי לָאו מֵהַהִיא שַׁעְתָּא מַתְחֲלֵי בְּמַאי מְקַדְּשָׁהּ הַשְׁתָּא וּפָרִיךְ פְּשִׁיטָא דְּמִנַּיְנוּ לְמֵילַף וּמְשַׁנֵּי מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא אֲמַר לֵיהּ לְאָב מֵעַכְשָׁו וְתֵילַף מִנֵּהּ דַּאֲפִי' לֹא פֵּרֵשׁ מֵעַכְשָׁו אֶלָּא הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן קמ"ל הַאי תַּנָּא דְּאָמַר אָנוּ לְמֵדִין הַמָּשָׁל מִדִּבְרֵי רַבָּנָן דְּאִי אָמַר מֵעַכְשָׁו אִין וְאִי לָא לָא וְקָשֶׁה דִּבְכוּלֵּיהּ גְּמָרָא הַמָּשָׁל בָּא לְלַמֵּד עַל הַדָּבָר כְּמוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה וְעוֹד הֵיאַךְ נֹאמַר דְּמִיִּעוּד נִלְמוֹד בְּאִשָּׁה שֶׁתְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן וְהָא לָא אַיְרֵי רַבָּנָן כְּלָל כְּשֶׁבָּא אַחֵר וְקִדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְמֵי הַמְּכִירָה לְכָךְ פֵּרֵשׁ ר"י שֶׁהַמָּשָׁל בָּא לְלַמֵּד וְלוֹמַר דְּכִי הֵיכִי דִּפְשִׁיט לַן הָתָם בְּאוֹמֵר לְאִשָּׁה הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁי' יוֹם וּבָא וְקִדְּשָׁהּ אַחֵר בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁמְּקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן ה"ה גַּבֵּי יִעוּד שֶׁאִם בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר הַמְּכִירָה קֹדֶם הַיִּעוּד דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּמָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ וְהָכִי קָאָמַר מָשָׁל לְמָאן עַל מִי מְלַמֵּד הַמָּשָׁל אִלֵּימָא לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה וְהָאָמַר אִם יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם וְכוּ' וְאִם כֵּן לָא דָּמֵי לְאוֹמֵר שֶׁהֲרֵי בָּעֵינַן שֶׁיִּתֵּן לָהּ שׁוּם דָּבָר בַּסּוֹף אֶלָּא מָשָׁל לְרַבָּנָן הַמָּשָׁל בָּא לְלַמֵּד לָנוּ עַל דִּבְרֵי רַבָּנָן שֶׁאִם בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר הַמְּכִירָה קֹדֶם הַיִּעוּד אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּפָרִיךְ פְּשִׁיטָא דְּכֵיוָן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה כָּךְ הוּא הַדִּין ה"נ גַּבֵּי יִעוּד כָּךְ הוּא לְרַבָּנָן וּמְשַׁנֵּי מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא אֲמַר מֵעַכְשָׁו וַאֲפִילּוּ לְרַבָּנָן נָמֵי תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לְאַחֵר שֶׁקִּדְּשָׁהּ קֹדֶם הַיִּעוּד דְּלָא דָּמֵי לְאוֹמֵר לְאִשָּׁה דְּהָתָם אָמַר לָהּ מֵעַכְשָׁו קמ"ל דְּכֵיוָן דְּכָל מְכִירָה ע"מ לְיַעֵד כְּמַאן דְּאָמַר לָהּ מֵעַכְשָׁו דָּמֵי: **מָשָׁל לְרַבִּי** יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מלר"י בְּרַבִּי יְהוּדָה אָנוּ לְמֵדִין מִשּׁוּם דְּלָא פֵּרֵשׁ מֵעַכְשָׁו אע"ג דְּהָוֵי לֵיהּ לְקַדְּשָׁהּ בְּהוּ לְאַחַר זְמַן מִיהוּ כִּי קָדְמוּ אַחֵר הָווּ קִדּוּשִׁין ה"נ לָא שְׁנָא מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא א"ל בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת ע"מ שֶׁתִּתְיַעֵד לִי לְסוֹף שֵׁשׁ וּמִשּׁוּם הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי דִּמְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי אֲבָל הֵיכָא דְּאָמַר הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵימָא אע"ג דְּלָא אָמַר לֵהּ מֵעַכְשָׁו חָיְלֵי הַשְׁתָּא וּמְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן אִם יִרְצֶה בְּסוֹף שְׁלֹשִׁים קמ"ל דְּדָמֵי לַהֲדָדֵי דְּכֵיוָן דְּתָלָה הַכָּתוּב יִעוּד בַּמָּעוֹת הַלָּלוּ לְאַחַר זְמַן מֵעִקָּרָא כִּי יַהֲבִינְהוּ לְהָכִי יַהֲבִינְהוּ שֶׁאִם יִרְצֶה לְיַעֵד מְיַעֵד וְאַף ע"פ כֵּיוָן דְּלָא אָמַר מֵעַכְשָׁו מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי גַּם פֵּי' זֶה לֹא נִרְאֶה שֶׁהֲרֵי בְּכוּלֵּי גְּמָרָא הַמָּשָׁל בָּא לְלַמֵּד עַל הַדָּבָר וּפֵרֵשׁ רַבֵּינוּ יִצְחָק מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא אֲמַר לַהּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכֵיוָן דְּלָא פָּרֵישׁ נֵימָא דִּלְדַעְתֵּהּ שֶׁיָּחוּלוּ הַקִּדּוּשִׁין מֵעַכְשָׁו דְּמַהֲנֵי טְפֵי מַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁהֲרֵי כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה בְּיָדוֹ לְיַעֲדָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה וְאִם קִדְּשָׁהּ אַחֵר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת קָא מַשְׁמַע לַן כֵּוָן דְּלָא אָמַר מֵעַכְשָׁו בְּהֶדְיָא מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי: **לְרַבִּי** מֵאִיר תְּנָאוֹ קַיָּם וְכוּ' מִדְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לָא קַשְׁיָא דְּיִעוּד לָא הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן:

וְכִי מְשַׁיֵּר בַּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה הָווּ קִדּוּשִׁין אַלְמָא הוֹאִיל וּמְכָרָהּ וְיוֹדֵעַ שֶׁאָלוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לְאַחַר זְמַן מִדַּעְתֵּהּ הָוְיָא וַהֲוָה לֵיהּ כְּאוֹמֵר לָהּ קַבְּלִי קִדּוּשַׁיִךְ: **לָאו לְקִדּוּשִׁין** נִתְּנוּ וְאֵינוֹ מְקַדְּשָׁהּ אֶלָּא ע"י גֵּרָעוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ דַּהֲוָה מִלְוָה שֶׁהֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לוֹ אוֹ הֵם אוֹ שָׁוְיָם וְהִיא עַצְמָהּ מַשְׁכּוֹן: **אֲפִילּוּ בְּסוֹף** שֵׁשׁ בְּיוֹם הַשְׁלָמָתָם: **מָשָׁל לְאוֹמֵר לְאִשָּׁה** כְּלוֹמַר מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְאוֹמֵר לְאִשָּׁה כו': **מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן דְּה"ק לָהּ מֵעַתָּה נַתְחֲלוּ אִי בָּעֵינָא בְּהוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם: **מָשָׁל לְמָאן** מִדִּבְרֵי מִי אָנוּ לְמֵדִין: **הָא אִם יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם כו'** אַלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּמַתְחֲלֵי קִדּוּשִׁין בְּגִרְעוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ: **לְרַבָּנָן** מִדִּבְרֵי חֲכָמִים אָנוּ לְמֵדִין דְּאָמְרֵי אֲפִי' אֵין שְׁהוּת דְּקָסָבְרִי לְכָךְ נִתְּנוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת דְּאִי בָּעֵינַן לְיַעוּדֵי יְהֵא יִעוּד מֵעַכְשָׁו דְּאִי לָאו מֵהַהִיא שַׁעְתָּא מַתְחֲלֵי בְּמַאי מְקַדְּשָׁהּ הַשְׁתָּא: **פְּשִׁיטָא** דְּמִנַּיְנוּ לְמֵילַף: **מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא א"ל** לְאָב הַאי אָלוֹן מֵעַכְשָׁו וְתֵילַף מִנֵּהּ דַּאֲפִי' לֹא פֵּרֵשׁ מֵעַכְשָׁו אֶלָּא הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן: **קמ"ל** הַאי תַּנָּא דְּאָמַר לְמֵדִין הַמָּשָׁל מִדִּבְרֵי רַבָּנָן דְּאִי אָמַר מֵעַכְשָׁו אִין אִי לָא לָא: **מָשָׁל לְאוֹמֵר כו'** כְּלוֹמַר מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְאוֹמֵר לְאִשָּׁה כו': **מָשָׁל לְמָאן** מִדִּבְרֵי מִי אָנוּ לְמֵדִים: **לְרַבָּנָן** מִדִּבְרֵי חֲכָמִים אָנוּ לְמֵדִין דְּאָמְרֵי אֲפִי' אֵין שְׁהוּת דְּקָסָבְרִי לְכָךְ נִתְּנוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת דְּאִי בָּעֵינַן לְיַעוּדֵי יְהֵא יִעוּד מֵעַכְשָׁו דְּאִי לָאו מֵהַהִיא שַׁעְתָּא מַתְחֲלֵי בְּמַאי מְקַדְּשָׁהּ הַשְׁתָּא: **לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה** דְּמִשּׁוּם דְּלָא פֵּרֵשׁ מֵעַכְשָׁו אע"ג דְּה"ל לְקִדּוּשֵׁי בְּהוּ לְאַחַר זְמַן כִּי קָדְמוּ אַחֵר הָווּ קִדּוּשִׁין ה"נ לָא שְׁנָא: **פְּשִׁיטָא** דְּמִנַּיְנוּ לְמֵילַף: מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא א"ל לְאָב הַאי אָלוֹן מֵעַכְשָׁו וְתֵילַף מִנֵּהּ דַּאֲפִי' לֹא פֵּרֵשׁ מֵעַכְשָׁו אֶלָּא הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן: **מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָא אֲמַר** לָהּ בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת עַל מְנָת שֶׁתִּתְיַעֵד לִי לְאַחַר זְמַן וּמִשּׁוּם הָכִי א"ר יוֹסֵי דִּמְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי אֲבָל הֵיכָא דְּאָמַר הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים אע"ג דְּלָא אָמַר מֵעַכְשָׁו חָיְלֵי הַשְׁתָּא וּמְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן אִם יִרְצֶה בְּסוֹף שְׁלֹשִׁים: **קמ"ל** דְּדָמוּ אַהֲדָדֵי דְּכֵיוָן דְּתָלָה הַכָּתוּב יִעוּד בַּמָּעוֹת הַלָּלוּ לְאַחַר זְמַן מֵעִקָּרָא כִּי יַהֲבִינְהוּ לְהָכִי יַהֲבִינְהוּ שֶׁאִם יִרְצֶה לְיַעֵד מְיַעֵד וַאֲפִלּוּ הָכִי כֵּיוָן דְּלָא אָמַר מֵעַכְשָׁו מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי: **ולר"מ תְּנָאוֹ קַיָּם** בִּתְמִיהַּ: **בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן** דְּנִתַּן לִמְחִילָה הָוֵי תְּנָאֵי קַיָּם אֲבָל עוֹנָה דְּצַעֲרָא דְּגוּפָא הוּא לֹא אִתְיְהִיב לִמְחִילָה: **מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִים** מַמְזֵר וְנָתִין שֶׁאֵין רַשַּׁאי לְנַעֵל וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת לָהֶם אֶלָּא לְשִׁפְחוּת בִּלְבַד: **אִם מְקַדְּשָׁהּ לִפְסוּלִין** דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין: **לֹא יִמְכְּרֶנָּה לִפְסוּלִין** בִּתְמִיהַּ: **מַה לִמְקַדְּשָׁהּ לִפְסוּלִין** כְּלוֹמַר מַה לִי לְקַנְתֵּר עַל מְקַדְּשָׁהּ לִפְסוּלִין הֲרֵי מָצִינוּ שֶׁהַקִּדּוּשִׁין מְסוּרִין בְּיָדוֹ לְדָבָר גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁאֲפִלּוּ בְּשֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין מְקַדְּשָׁהּ כִּדְיָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ד:) מִוְּיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: **יִמְכְּרֶנָּה לִפְסוּלִין** בִּתְמִיהַּ וַהֲלֹא אֵין הַמְּכִירָה מְסוּרָה בְּיָדוֹ כָּל כָּךְ שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מוֹכְרָהּ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה כִּדְדָרְשִׁינַן ק"ו וּמָה מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁו שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (דַּף כט:): **שֶׁרָעָה** בְּנִשּׂוּאֶיהָ שֶׁאֲסוּרָה לוֹ מִיהָא תָּפְסֵי לֵיהּ בָּהּ קִדּוּשִׁין כִּדְכְתִיב (שְׁמוֹת כא) אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ מִכָּאן שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' עבדים הל' ז:
ב מיי' פד' מהל' עבדים הל' טו:
ג מיי' פד' מהל' עבדים הל' טז:
ד מיי' פו' מהל' אישות הל' ט:
ה מיי' פי"ב מהל' אישות הל' ו:
ו מיי' פי"ב מהל' אישות הל' ז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' סט סעי' ז:
ז מיי' פד' מהל' עבדים הל' יב:

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לעיל ט.
ב לקמן נח:; משנה קידושין; תוספתא קידושין
ג מסכת עבדים
ד מסכת עבדים; משנה כתובות; תוספתא גיטין; מכות ג:; תוספתא כתובות; תוספתא נזיר; נזיר יא.; תוספתא קידושין; בבא מציעא צד.; כתובות פג.; גיטין פד:
ה לקמן סג.; בבא מציעא צד.; בבא מציעא נא.; כתובות נו.; בבא בתרא קכו:

תורה אור השלם

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ז, ו]
[שמות כא, י]
[שמות כא, ז]
[שמות כא, ח]

לִקְרוֹבִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא: אִם מוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין, לֹא יִמְכְּרֶנָּה לִקְרוֹבִים? מָה לְמוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין, שֶׁאִם רָצָה לְיַיעֵד – מְיַיעֵד, יִמְכְּרֶנָּה לִקְרוֹבִים, שֶׁאִם רָצָה לְיַיעֵד – אֵינוֹ מְיַיעֵד? אָמַר קְרָא "לְאָמָה" – מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. וְרַבִּי מֵאִיר? לִפְסוּלִין, נָפְקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. בִּקְרוֹבִים, סָבַר לַהּ כְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי אֵין מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. [א]תָּנֵי חֲדָא: מוֹכְרָהּ לְאָבִיו, וְאֵין מוֹכְרָהּ לִבְנוֹ. וְתַנְיָא אִידַּךְ: אֵין מוֹכְרָהּ לֹא לְאָבִיו וְלֹא לִבְנוֹ. בִּשְׁלָמָא אֵינוֹ מוֹכְרָהּ לֹא לְאָבִיו וְלֹא לִבְנוֹ – כְּרַבָּנַן. אֶלָּא מוֹכְרָהּ לְאָבִיו וְאֵין מוֹכְרָהּ לִבְנוֹ, כְּמַאן? לָא כְּרַבָּנַן וְלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר! לְעוֹלָם כְּרַבָּנַן, מוֹדוּ רַבָּנַן הֵיכָא דְּאִיכָּא צַד יִעוּד. [ב]תָּנוּ רַבָּנַן: "אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא" – בְּגוּפוֹ נִכְנַס בְּגוּפוֹ יֵצֵא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יְחִידִי נִכְנַס יְחִידִי יֵצֵא. מַאי בְּגוּפוֹ נִכְנַס בְּגוּפוֹ יֵצֵא? אָמַר רָבָא: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הָהוּא – מִ"לֹּא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" נָפְקָא. אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמֵינָא: נִיתֵּיב לֵיהּ דְּמֵי עֵינֵיהּ וְנִיפּוֹק, קָא מַשְׁמַע לַן. [ג](א)רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יְחִידִי נִכְנַס יְחִידִי יֵצֵא. מַאי יְחִידִי יֵצֵא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הָכִי קָאָמַר: יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים – רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים – אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. [ד](ב)תָּנוּ רַבָּנַן: נִמְכַּר בְּמָנֶה, וְהִשְׁבִּיחַ וְעָמַד עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ, אֶלָּא מָנֶה – שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ". (ג)נִמְכַּר בְּמָאתַיִם וְהִכְסִיף וְעָמַד עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ אֶלָּא מָנֶה – תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּפִי שָׁנָיו". אֵין לִי אֶלָּא עֶבֶד הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, הוֹאִיל וְנִגְאָל בִּקְרוֹבִים – יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. (ד)נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מְנָלַן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂכִיר" "שָׂכִיר" לִגְזֵירָה שָׁוָה. אָמַר אַבָּיֵי: הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא. אֲמַר לֵיהּ הָהוּא מֵרַבָּנַן לְאַבָּיֵי: מִכְּדִי הָנֵי קְרָאֵי אִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְקוּלָּא וְאִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא. מַאי חָזֵית (דְּדַרְשִׁינְהוּ) [לְמִידְרְשִׁינְהוּ] לְקוּלָּא? נִידְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא! [ה](ה)לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מִדְּאַקֵּיל רַחֲמָנָא לְגַבֵּיהּ. דְּתַנְיָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" – עִמְּךָ בְּמַאֲכָל וְעִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִיבָּר, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִים וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. (ו)וְאֵימָא: הָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיצְטַעַר לֵיהּ, הָא לְעִנְיַן פִּדְיוֹן נַחְמִיר עֲלֵיהּ. מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית: (ז)אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית – לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" – דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. (ח)לֹא הִרְגִּישׁ – לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ". לֹא בָאת לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה". (ט)מַאי שְׁנָא הָתָם דְּאָמַר "לֹא הִרְגִּישׁ" וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּאָמַר "לֹא בָאת לְיָדוֹ"? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ – הוּתְּרָה לוֹ. הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר. [י]לֹא בָאת לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה", וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ לָא כְּתִיבָא בְּהַאי עִנְיָנָא, הָא קָא מַשְׁמַע לַן: נִיזַבֵּין אִינָשׁ בְּרַתֵּיהּ וְלָא נֵיזִיף בְּרִיבִּיתָא. מַאי טַעְמָא – בְּרַתֵּיהּ מְגָרְעָא וְנָפְקָא וְהָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא. [זח](י)לֹא בָאת לְיָדוֹ עַד שֶׁלֹּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ וְגוֹ'". לֹא בָאת לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְנִמְכַּר לָךְ". (יא)לֹא לְךָ אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר", וְלֹא לְגֵר צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר תּוֹשָׁב שֶׁנֶּאֱמַר: "גֵּר תּוֹשָׁב". "מִשְׁפַּחַת גֵּר" – זֶה נָכְרִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לְעֵקֶר"

–

לִקְרוֹבִים אע"ג שֶׁאֵין כָּאן יִעוּד שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ: **וְרַבִּי מֵאִיר** דְּדָרֵשׁ לְאַחֵי לְאָמָה בְּפוֹסֵק ע"מ שֶׁלֹּא לְיַעֵד: **כְּרַבָּנָן** לְעֵיל בִּשְׁמַעְתִּין דְּקָתָנֵי אֵין מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים: **אֵין מוֹכְרָהּ לְאָבִיו** שֶׁאֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם בַּת בְּנוֹ: **וְלֹא לִבְנוֹ** דַּהֲוְיָא לֵיהּ אֲחוֹתוֹ וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי כָרֵיתוֹת כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף סז:): **אֵין מוֹכְרָהּ לְאָבִיו** שֶׁאֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם בַּת בְּנוֹ: **וְלֹא לִבְנוֹ** דַּהֲוְיָא לֵיהּ אֲחוֹתוֹ וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי כָרֵיתוֹת כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף סז:): **הֵיכָא דְּאִיכָּא צַד יִעוּד** כְּשֶׁמּוֹכְרָהּ לְאָבִיו וְיֵשׁ לוֹ בֵּן לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ דַּהֲוְיָא לֵיהּ בַּת אָחִיו אֲבָל כְּשֶׁמּוֹכְרָהּ לִבְנוֹ אֵין כָּאן צַד יִעוּד לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ דַּהֲוְיָא לֵיהּ אֲחוֹת אָבִיו: **בְּגוּפוֹ יֵצֵא** לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ: **יְחִידִי יֵצֵא** לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ: **הֲוָה אֲמִינָא** לֹא תֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד שֶׁיּוֹצֵא וְאֵין נוֹטֵל כְּלוּם אֲבָל זוֹ תֵּצֵא וְתִטּוֹל דְּמֵי עֵינָהּ קמ"ל קְרָא יְתֵירָא דְּאֵין יְצִיאָה בְּחֶסְרוֹן אֵבָרִים כְּלָל: **יְחִידִי נִכְנַס** לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נָמֵי מַשְׁמַע לֵיהּ בְּגַפּוֹ לְשׁוֹן בְּגוּפוֹ וּמְפָרֵשׁ לֵיהּ לוֹמַר שֶׁאִם בָּא בְּגוּפוֹ יְחִידִי יֵצֵא יְחִידִי: **מוֹסֵר לוֹ** עַל כָּרְחוֹ: **שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ** כְּשֶׁבָּא לִגְרוֹעַ וְלִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ: **אֶלָּא מָנֶה** כַּמָּה מַגִּיעַ מִמֶּנָּה לְכָל שָׁנָה שֶׁל שֵׁשׁ שָׁנִים שְׁתוּת מָנֶה וְכַמָּה מִגְרָע לְכָל שָׁנָה וְאִם נוֹתְרָה שָׁנָה נוֹתֵן לוֹ שְׁתוּת מָנֶה וְלֹא אָמְרִינַן הֲרֵי הִשְׁבִּיחַ שֶׁנִּתְיַקְּרָה הַפְּעֻלָּה אוֹ הֶחֱלִיף כֹּחַ וְעוֹמֵד עַל מָאתַיִם תְּמָנֶה מָאתַיִם לִפְעֻלַּת שֵׁשׁ שָׁנִים וְיִתֵּן לוֹ שְׁלִישׁ מָנֶה: **מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ** מַשְׁמַע מִקְנָתוֹ יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ: **הִכְסִיף** נִתְקַלְקֵל: **שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ** אֶת הַשָּׁנִים שֶׁעָלָיו לַעֲבֹד אֶלָּא בְּמָנֶה כְּאִלּוּ נִמְכַּר בְּמָנֶה וּלְקַמֵּיהּ יָלֵיף מַאי חָזֵית דְּדָרֵשׁ לְהוּ לְקוּלָּא וְיָדוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל הַתַּחְתּוֹנָה כִּדְאָמְרָן: **אָמַר אַבָּיֵי הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי** כִּי הֲוָה בְּדִיחָא דַּעְתֵּיהּ הֲוֵי רָגִיל לְמֵימַר הָכִי הֲרֵינִי פָּתוּחַ וּמוּכָן לְהָשִׁיב לְשׁוֹאֲלַי דְּבַר תּוֹרָה כְּבֶן עַזַּאי שֶׁהָיָה דָּר בִּטְבֶרְיָא שֶׁהָיָה חָרִיף וְדַרְשָׁן וְאָמַר (בְּכוֹרוֹת כח.) כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם חוּץ מִן הַקֵּרֵחַ הַזֶּה: **נִדְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא** לְהַחְמִיר עַל הָעֶבֶד הִשְׁבִּיחַ יִתֵּן כְּפִי שָׁנָיו הִכְסִיף יָשִׁיב לְפִי כֶּסֶף מִקְנָתוֹ: **נִדְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא** לְהַחְמִיר עַל הָעֶבֶד הִשְׁבִּיחַ יִתֵּן כְּפִי שָׁנָיו הִכְסִיף יָשִׁיב לְפִי כֶּסֶף מִקְנָתוֹ: **מ"ש דְּקָתָנֵי לֹא הִרְגִּישׁ** דְּמַשְׁמַע אִם לֹא הִרְגִּישׁ סוֹפוֹ לָבֹא לְכָךְ וּבְכוּלְּהוּ תָּנָא לֹא בָּאת לְיָדוֹ עַל שֶׁמּוֹכֵר דְּמַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לַתַּנָּא דְּדַרְכּוֹ בְּכָךְ דְּלָא תָּבֹא לְיָדוֹ שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה עַל שֶׁיְּקַבֵּל עוֹד פּוּרְעָנוּת: **מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** שֶׁלֹּא בָּא לִידֵי עַבְדוּת אֶלָּא שֶׁהָיָה חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית: **אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית** אִסּוּר הַקַּל שֶׁבָּהּ הָעוֹשֶׂה סְחוֹרָה בְּפֵרוֹתֶיהָ דַּהֲוָה לֵיהּ לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה לְאָכְלָהּ (וַיִּקְרָא כה) וְלֹא לִסְחוֹרָה: **בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת** וְכִי תִמְכְּרוּ אִם תִּמְכְּרוּ וְתִקְנוּ מַה שֶּׁאָסַרְתִּי לָכֶם בּוֹ סוֹפְךָ לִמְכֹּר מִמְּכָרֶיךָ וְכָל כְּלֵי בֵיתֶךָ: **לֹא הִרְגִּישׁ** לֹא שָׂם לִבּוֹ לְפוּרְעָנוּת הַבָּא עָלָיו לַחֲזֹר בּוֹ מֵעֲבֵרָה שֶׁבְּיָדוֹ גַּבֵּי לֹא הִרְגִּישׁ גָּרְסִינַן לְסוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו וְגַבֵּי לֹא בָּאת לְיָדוֹ בְּכוּלְּהוּ גָּרְסִי' בַּתּוֹסֶפְתָּא עַד שֶׁמּוֹכֵר וְהָכִי מַשְׁמַע לֹא תָּבֹא בְּיָדוֹ הִרְהוּר תְּשׁוּבָה עַד שֶׁבָּא לְכָל אֵלּוּ: **מ"ש דְּקָתָנֵי לֹא הִרְגִּישׁ** דְּמַשְׁמַע אִם לֹא הִרְגִּישׁ סוֹפוֹ לָבֹא לְכָךְ וּבְכוּלְּהוּ תָּנָא לֹא בָּאת לְיָדוֹ עַל שֶׁמּוֹכֵר דְּמַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לַתַּנָּא דְּדַרְכּוֹ בְּכָךְ דְּלָא תָּבֹא לְיָדוֹ שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה עַל שֶׁיְּקַבֵּל עוֹד פּוּרְעָנוּת: **אע"ג דְּבִתּוֹ בְּהַאי עִנְיָנָא לָא כְּתִיבָא** לִדְרוֹשׁ בָּהּ סְמִיכַת פָּרָשָׁה מִכָּל מָקוֹם הוֹאִיל וּפָרָשַׁת רִבִּית סְמוּכָה לְפָרָשַׁת מִמְכַּר בַּיִת אֲנַן סָהֲדֵי שֶׁכְּבָר מָכַר אֶת בִּתּוֹ אִם יֵשׁ לוֹ בַּת קְטַנָּה קֹדֶם שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית דְּנִיחָא לֵיהּ וְכוּ': **וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ** הַכֹּל בְּסֵדֶר סְמִיכַת פָּרָשִׁיּוֹת הוּא לוֹרְשׁוֹ וְכֵן זוֹ קָשָׁה מִשֶּׁלְּפָנֶיהָ: **שֶׁנֶּאֱמַר לְגֵר** פָּרָשָׁה אַחֶרֶת הִיא הַסְּמוּכָה לְנִמְכַּר לָךְ וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וְגוֹ':

שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד קס"ד דְּלָא גָּרַע מֵעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן וְיוֹבֵל וּבִגְרְעוֹן כֶּסֶף וְעוֹבֵד אֶת הַבַּת וַאֲפִלּוּ הָכֵי יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים: **כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי** כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ וְקָשֶׁה מַאי אָדוֹן דַּי לוֹ לִהְיוֹת כַּאֲדוֹנוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר כִּדְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי דִּפְעָמִים אֵין לוֹ אֶלָּא כַּר אַחַת אִם שׁוֹכֵב עָלָיו בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ מְקַיֵּם כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ וְאִם אֵינוֹ שׁוֹכֵב עָלָיו וְגַם אֵינוֹ מוֹסְרוֹ לְעַבְדּוֹ זוֹ מִדַּת סְדוֹם נִמְצָא שֶׁעַ"כ צָרִיךְ לִמְסֹר לְעַבְדּוֹ וְהַיְנוּ אָדוֹן לְעַצְמוֹ: **אֲבָקָה** שֶׁל שְׁבִיעִית פֵּרוּשׁ אִסּוּר קַל שֶׁבָּהּ דְּעִקַּר אִסּוּר שְׁבִיעִית אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוֹדַת קַרְקַע כְּגוֹן חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה אֲבָל מַשָּׂא וּמַתָּן אֵינוֹ אֶלָּא עֲשֵׂה בְּעָלְמָא לְאָכְלָה וְלֹא לִסְחוֹרָה וּמִסְתַּבְּרָא שֶׁבָּא לוֹ עֹנֶשׁ זֶה עַל מַשָּׂא וּמַתָּן מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הָא קמ"ל לִזְבּוֹן אִינִישׁ בְּרַתֵּהּ. אַף עַל גַּב שֶׁמַּפְּקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחוֹ. מִכָּל מָקוֹם רִבִּית קָשֶׁה יוֹתֵר: **לַעֲקֹר** זֶה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁסּוֹפָהּ לֵעָקֵר: ל"ז שַׁיָּךְ לע"ב עַל ל' וּפֵשׁ לֵהּ תַּרְתֵּי נִתֵּב לֵהּ תַּרְתֵּי כְּפִי שָׁנָיו. פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לָא אַיְּרִי קְרָא לֹא בְּהִשְׁבִּיחַ וְלֹא בְּהִכְסִיף וְקָשֶׁה דְּא"כ אַמַּאי שָׁנֵי קְרָא בִּלְשׁוֹנוֹ נִכְתּוֹב אִידֵי וְאִידֵי מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ אוֹ כְּפִי שָׁנָיו וְאוֹמֵר ה"ר בָּרוּךְ דְּה"פ אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לַעֲבֹד תַּרְתֵּי וּפָשׁוּ לֵיהּ אַרְבַּע לִתֵּב לֵהּ אַרְבַּע מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ בֵּין הִכְסִיף וּבֵין הִשְׁבִּיחַ מִשּׁוּם שֶׁהוּא סָמוּךְ לִזְמַן כְּנִיסָה טְפֵי מִזְּמַן יְצִיאָה וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים לַעֲבֹד אַרְבַּע וּפָשׁ תַּרְתֵּי נִיתֵּיב לֵיהּ כְּפִי שָׁנָיו שֶׁהוּא שָׁוֶה עַתָּה וְהוּא סָמוּךְ לִזְמַן יְצִיאָה בֵּין הִכְסִיף וּבֵין הִשְׁבִּיחַ: לַעֲקֹר זֶה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. שֶׁסּוֹפָהּ לֵעָקֵר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' עבדים הל' יא:
ב מיי' פד' מהל' עבדים הל' ו:
ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' ד:
ד מיי' פב' מהל' עבדים הל' ט:
ה מיי' פא' מהל' עבדים הל' ט:
ו מיי' פד' מהל' עבדים הל' ב:
ז מיי' פא' מהל' עבדים הל' א:
ח מיי' פא' מהל' עבדים הל' ב:

מסורת הש"ס

א תמורה ל.; לעיל יד:
ב ערכין ל.
ג ספרא בהר פרק ח ה
ד סוטה מה.
ה ספרא בהר פרק ז ג; לקמן כב.
ו סוכה מ:; ערכין ל:
ז לקמן כו.; בבא מציעא נו:
ח תוספתא ערכין
ט לקמן מ.; זבחים קטז.; מועד קטן כז:; סוטה כב.; יומא פו:
י בבא מציעא עא.
יא בבא קמא קיג:

תורה אור השלם

[שמות כא, ח]
[שמות כא, ג]
[שמות כא, כו]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ג, א]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ג, ב]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ז, ו]
[ויקרא כה, נא]
[ויקרא כה, נב]
[ויקרא כה, נג]
[ויקרא כה, מ]
[דברים טו, טז]
[ויקרא כה, יג]
[ויקרא כה, יד]
[ויקרא כה, כה]
[ויקרא כה, כט]
[ויקרא כה]
[שמות כא, ז]
[ויקרא כה, לה]
[ויקרא כה, לו]
[ויקרא כה, לט]
[ויקרא כה, מז]

– זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ. אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, הָא אַהְדְּרֵיהּ קְרָא, דְּתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְהָלַךְ זֶה וְנַעֲשָׂה כּוֹמֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֵימָא: לִידְחֵי אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל – תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ". וְאֵימָא: "גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לוֹ" – כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיטַּמַּע בֵּין הַנָּכְרִים, הָא לְעִנְיַן פִּדְיוֹן נַחְמִיר עֲלֵיהּ, מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא! (א)אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי. כְּתִיב: "אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים" וּכְתִיב: "וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים". וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרוּבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת? אֶלָּא, נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ – "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ – "כְּפִי שָׁנָיו". וְאֵימָא הָכִי קָאָמַר: הֵיכָא דַּעֲבַד תְּרֵי וּפָשׁ לֵיהּ אַרְבַּע – נִיתֵּיב לֵיהּ אַרְבַּע "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", עֲבַד אַרְבַּע וּפָשׁוּ לֵיהּ תַּרְתֵּי – נִיתֵּיב תַּרְתֵּי "כְּפִי שָׁנָיו"? אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא: "אִם עוֹד רַבּוֹת שָׁנִים", "אִם מְעַט נִשְׁאַר שָׁנִים", מַאי "בַּשָּׁנִים" – נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים, "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" – נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים "כְּפִי שָׁנָיו". אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּרְשִׁינְהוּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְהָנֵי קְרָאֵי כְּסִינַי. (סִימָן: עֶבֶד, בַּיִת, חֲצָאִין, בַּיִת עֶבֶד, קְרוֹבִים). בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, נִגְאָל לַחֲצָאִין, אוֹ אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין? [א]"גְּאֻלָּתוֹ" "גְּאֻלָּתוֹ" מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה גָּמַר: מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין – אַף הַאי נָמֵי אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין, אוֹ דִּילְמָא לְקוּלָּא אָמְרִינַן, לְחוּמְרָא לָא אָמְרִינַן? אֲמַר לֵיהּ: לָאו אָמְרַתְּ הָתָם: "נִמְכַּר" – כּוּלּוֹ וְלֹא חֶצְיוֹ, הָכִי נָמֵי, "נִגְאָל" – כּוּלּוֹ וְלֹא חֶצְיוֹ. [ב]אָמַר אַבָּיֵי: אִם תִּימְצֵי לוֹמַר נִגְאָל לַחֲצָאִין, מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ לְקוּלָּא וּלְחוּמְרָא. לְקוּלָּא: זַבְנֵיהּ בְּמֵאָה, יְהַב לֵיהּ חַמְשִׁין, פַּלְגָא דְּדָמֵי, וְאַשְׁבַּח וְקָם עַל מָאתַן, אִי אָמְרַתְּ נִגְאָל לַחֲצָאִין – יָהֵיב לֵיהּ מְאָה וְנָפֵיק, וְאִי אָמְרַתְּ אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין – יָהֵיב לֵיהּ מְאָה וְחַמְשִׁין וְנָפֵיק. וְהָאָמְרַתְּ נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ – "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ"! כְּגוֹן דְּאוֹקִיר וְזָל וְאוֹקִיר. מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ לְחוּמְרָא: זַבְנֵיהּ בְּמָאתַן, יְהַיב מְאָה, פַּלְגֵי דְּדְמֵי, וְאִיכְסַף וְקָם עַל מְאָה, אִי אָמְרַתְּ נִגְאָל לַחֲצָאִין – יָהֵיב לֵיהּ חַמְשִׁין וְנָפֵיק, וְאִי אָמְרַתְּ אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין – הָנָךְ מְאָה פִּקָּדוֹן נִינְהוּ גַּבֵּיהּ, יָהֵיב לְהוּ נִיהֲלֵיהּ וְנָפֵיק. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, נִגְאָל לַחֲצָאִין, אוֹ אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין? "גְּאֻלָּתוֹ" "גְּאֻלָּתוֹ" מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה גָּמַר: מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת לַחֲצָאִין – אַף הַאי נָמֵי אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין, (ב)אוֹ דִּילְמָא: הֵיכָא דְּגַלֵּי – גַּלֵּי, הֵיכָא דְּלָא גַּלֵּי – לָא גַּלֵּי? [ד]אֲמַר לֵיהּ: מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן נִשְׁמַע, שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, דְּתַנְיָא: "אִם גָּאֹל יִגְאַל" – מְלַמֵּד שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ה]אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה טַעַם, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה – חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ בַּיּוֹבֵל, הוּרַע כֹּחוֹ – שֶׁאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ו]מַקְדִּישׁ, שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה – יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, יִפָּה כֹּחוֹ – שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ז]הַאי מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה נָמֵי, הוֹאִיל וְהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאִם מָלְאָה לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְלֹא נִגְאֲלָה נֶחְלָט – יִפָּה כֹּחוֹ, שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. אֵיתִיבֵיהּ: "אִם גָּאֹל יִגְאַל" – מְלַמֵּד שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ בַּיּוֹבֵל – הוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, מַקְדִּישׁ, שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל – אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין? (ג)מָה לְמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה, שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחוֹ לִיגָּאֵל מִיָּד, תֹּאמַר בְּמַקְדִּישׁ שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל מִיָּד. (ד)מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה יוֹכִיחַ, שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל מִיָּד וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין! לָא קַשְׁיָא:

הָא

עֶבֶד ל' וּפָשׁ לֵהּ תַּרְתֵּי נִתֵּב לֵהּ תַּרְתֵּי כְּפִי שָׁנָיו. פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס לָא אַיְירֵי קְרָא לֹא בְּהִשְׁבִּיחַ וְלֹא בְּהִכְסִיף וְקָשֶׁה דְּא"כ אַמַּאי שָׁנֵי קְרָא בִּלְשׁוֹנוֹ נִכְתּוֹב אִידֵי וְאִידֵי מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ אוֹ כְּפִי שָׁנָיו וְאוֹמֵר ה"ר בָּרוּךְ דְּה"פ אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְעֶבֶד תַּרְתֵּי וּפָשׁוּ לֵיהּ אַרְבַּע לִתֵּב לֵהּ אַרְבַּע מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ בֵּין הִכְסִיף וּבֵין הִשְׁבִּיחַ מִשּׁוּם שֶׁהוּא סָמוּךְ לִזְמַן כְּנִיסָה טְפֵי מִזְּמַן יְצִיאָה וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים לְעֶבֶד אַרְבַּע וּפָשׁ תַּרְתֵּי נִיתֵּיב לֵיהּ כְּפִי שָׁנָיו שֶׁהוּא שָׁוֶה עַתָּה וְהוּא סָמוּךְ לִזְמַן יְצִיאָה בֵּין הִכְסִיף וּבֵין הִשְׁבִּיחַ: **גְּאֻלָּתוֹ** גְּאֻלָּתוֹ גָּמַר נִרְאֶה לר"ת דְּלָאו ג"ש גְּמוּרָה הִיא אֶלָּא גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּאִי ג"ש גְּמוּרָה הִיא א"כ מַאי קָאָמַר אוֹ דִלְמָא לְקֻלָּא אָמְרִינַן לְחֻמְרָא לָא אָמְרִינַן הָא כֵּיוָן דְּהָוֵי ג"ש בֵּין לְקֻלָּא בֵּין לְחֻמְרָא אִית לָן לְמֵילַף דְּאֵין ג"ש לְמֶחֱצָה וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמֵּהּ גַּבֵּי בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה דְּקָאָמַר הֵיכָא דְּגַלֵּי גַּלֵּי וְהֵיכָא דְּלָא גַּלֵּי לָא גַּלֵּי וְאִי ג"ש הִיא אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּלָא גַּלֵּי נָמֵי: **אֵיתִיבֵיהּ** פִּי' מִסֵּיפָא דְּקָתָנֵי מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה יוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וְאִם תֹּאמַר מַאי פָּרֵיךְ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּלְמָא הַךְ בָּרַיְתָא אַתְיָא כְּוָתֵהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְהָא דְּקָאָמַר לְעֵיל גַּבֵּי בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין הַיְינוּ בָּתַר דְּרַבִּי לָן קְרָא בְּמַקְדִּישׁ אִם גָּאֹל יִגְאַל אֲבָל הַךְ בָּרַיְתָא דְּקָאָמַר דְּאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין מַיְירֵי אִם לֹא נִכְתַּב אִם גָּאֹל יִגְאַל דה"נ קָאָמַר לְעֵיל שֶׁיָּכוֹל וי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ כָּל שִׁיטַת הַבָּרַיְתָא אַף לְפִי הָאֱמֶת לְבָתַר דִּכְתִיב נָמֵי אִם גָּאֹל יִגְאַל דְּאִי לָאו הָכִי אַמַּאי נָקַט כָּל שִׁיטָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ קַיֶּמֶת הֲוָה מָצֵי לְמִינְקַט ק"ו מע"ע מַה ע"ע שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ שֶׁיּוֹצֵא בַּיּוֹבֵל אַפ"ה אֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין כִּדְבְסָמוּךְ מַקְדִּישׁ שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ אִם הִגִּיעַ יוֹבֵל אֵינָהּ נִגְאֶלֶת וּמִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים אֵינוֹ דִין שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וְעַל ק"ו זֶה לֵיכָּא לְמִפְרַךְ מִידֵי אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּהַאי יוֹכִיחַ מַיְירֵי אַף לְפִי הָאֱמֶת בָּתַר דִּכְתַב אִם גָּאֹל יִגְאַל וא"ת מ"מ אַמַּאי לָא נָקַט הַאי ק"ו מע"ע כֵּיוָן דְּלֵיכָּא לְמִפְרַךְ מִידֵי עִלָּוֵהּ וי"ל דְּקָלֶה מִשָּׁלֶה עֲדִיפָא לֵיהּ לְמֵילַף:

זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ לַחְטוֹב עֵצִים וּשְׁאָר צְרָכֶיהָ וְלֹא לְשֵׁם אֱלֹהוּת: **הָא אַהְדְּרֵיהּ קְרָא** לְכָל יִשְׂרָאֵל לְרַחֵם עָלָיו: **לִדְחֵי אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל** אֶלְחֶה אֶבֶן שֶׁלֹּא תְּהֵא לוֹ גְּאֻלָּה: **רִבּוֹת בַּשָּׁנִים** מַשְׁמַע שֶׁיְּהֵא רִבּוּי בְּשָׁנִים וְכִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹתָן מְרֻבּוֹת עַל שֵׁשׁ אוֹ מוּעָטוֹת: **אֶלָּא** ה"ק אִם יֵשׁ רִבּוּי בְּדָמָיו שֶׁנִּתְרַבָּה בְּתוֹךְ שָׁנִים הַלָּלוּ כְּגוֹן שֶׁהִשְׁבִּיחַ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ חָשׁוּב כִּשְׁעַת קְנִיָּה לְהָקֵל: **נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ** בְּתוֹךְ שָׁנִים הַלָּלוּ חָשׁוּב אוֹתוֹ כְּפִי דְּמֵי שָׁנָיו שֶׁל עַכְשָׁו: **נִיתֵּיב לֵיהּ** דְּמֵי אַרְבַּע שָׁנִים וְלָא אַיְירֵי קְרָא לֹא בְּהִשְׁבִּיחַ וְלֹא בְּהִכְסִיף: **לַחֲצָאִין** הִגִּיעַ יָדוֹ לִדְמֵי חֲצִי גִּרְעוֹנוֹ יִתֵּן וְיִמַּעֵט חֲצִי שָׁנָיו מֵעָלָיו: **אוֹ אֵין נִגְאָל כְּלָל** אֶלָּא א"כ מָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ: **שְׂדֵה אֲחֻזָּה** כְּתִיב בָּהּ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ וְלֹא לַחֲצָאִין וְהָכָא כְּתִיב יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ וְלָא כְּתִיב כְּדֵי: **אוֹ דִילְמָא לְקֻלָּא אָמְרִינַן** דִּגְאֻלַּת חֲצָאִין יֵשׁ בָּהּ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר כִּדְלְקַמֵּהּ וְהֵיכָא דְּהָוֵי קֻלָּא לְגַבֵּהּ אָמְרִינַן דְּנִגְאָל וְהֵיכָא דְּהָוֵי חוּמְרָא אָמְרִינַן דְּאֵינוֹ נִגְאָל כִּדְאָמַר קְרָא גַּבֵּי הִשְׁבִּיחַ וְהִכְסִיף דְּאָזְלִינַן לְקֻלָּא: **לָאו אֲמַרְתְּ** לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף יח.) גְּנָבוֹ חָמֵשׁ מֵאוֹת וְשָׁוֶה אֶלֶף לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ נִמְכָּר אַלְמָא וְנִמְכַּר כֻּלּוֹ וְלֹא חֶצְיוֹ מַשְׁמַע הָכָא נָמֵי דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:מ"ט) אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאַל כֻּלּוֹ וְלֹא חֶצְיוֹ מַשְׁמַע: **מַשְׁכַּחַת לָהּ לְקֻלָּא** דְּהָוְיָא לָהּ הַגְּאֻלָּה קֻלָּא גַּבֵּהּ לְטוֹבָתוֹ וּמַשְׁכַּחַת לָהּ לְרָעָתוֹ: **זַבְנֵהּ בְּמֵאָה** קְנָאוֹ בְּמָנֶה וְיָהֵיב לֵיהּ הַאי עֶבֶד בָּתַר הָכִי חֲמִשִּׁים בִּגְאֻלַּת חֶצְיוֹ אִי אָמְרַתְּ הָוְיָא גְּאֻלָּה כִּי אוֹקַר תּוּ לָא בִּרְשׁוּת דְּמָרֵהּ אוֹקַר אֶלָּא פַּלְגֵּהּ וְאִם בָּא עַכְשָׁו לִגְמוֹר פִּדְיוֹנוֹ יָהֵב לֵהּ מְאָה וְנָפֵיק: **אוֹ אֵין נִגְאָל כְּלָל** אֶלָּא א"כ מָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ: **וְאִי אָמְרַתְּ אֵינוֹ נִגְאָל** אוֹקַר כּוּלֵּיהּ בִּרְשׁוּת דְּמָרֵהּ וְיָהֵיב לֵיהּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין: **וְהָא אֲמַרְתְּ נִתְרַבָּה כו'** דְּהֵיכָא דְּנִשְׁבַּח אֵין מְחַשְּׁבִים לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת מִקְנָתוֹ: **דְּאוֹקַר וְזָל וְאוֹקַר** שֶׁקְּנָאוֹ בְּמָאתַיִם וְהוּזַל וְעָמַד עַל מָנֶה וַחֲשִׁיב לֵיהּ כְּפִי שָׁנָיו וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמוֹר פִּדְיוֹנוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד עַל מָאתַיִם: ה"ג בְּמַסְקָנָא וְאִי אָמְרַתְּ אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין הָנֵי מְאָה פִּקָּדוֹן נִינְהוּ גַּבֵּהּ יָהֵב לֵיהּ נִהֲלֵהּ וְנָפֵיק. ול"ג וְהָא אֲמַרְתְּ נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ כו'. וְאִי אָמְרַתְּ אֵינוֹ נִגְאָל לַחֲצָאִין לֹא קְנָאָן הָאָדוֹן בְּתוֹרַת גְּאֻלָּה וְעַכְשָׁו שֶׁהִכְסִיף הוּא עוֹמֵד כּוּלֵּיהּ לִפְדוּתוֹ וְהָנָךְ זוּזֵי הָווּ פִּקָּדוֹן גַּבֵּהּ וְיָהֵיב לְהוּ נִהֲלֵהּ וְנָפֵיק: **הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה** שֶׁהוּא נִגְאָל עַד שָׁנָה וְלֹא יוֹתֵר: **נִגְאָל לַחֲצָאִין** אִם נָתַן חֲצִי דָּמָיו בְּתוֹךְ שָׁנָה מַפְרִיק פַּלְגֵּהּ אוֹ לֹא: **שְׂדֵה אֲחֻזָּה** כְּתִיב בָּהּ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ וְלֹא לַחֲצָאִין וְהָכָא כְּתִיב יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ וְלָא כְּתִיב כְּדֵי: **גְּאֻלָּתוֹ** יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: **הֵיכָא דְּגַלֵּי** בִּכְדֵי גְּאֻלָּתוֹ לְמֵימְרָא דְּכוּלָּהּ גְּאֻלָּה בָּעֵינַן גַּלֵּי: **וְהֵיכָא דְּלָא** כְּתִיב בָּהּ כְּדֵי לָא מַיְתִינַן לֵיהּ: **שֶׁלֹּוֶה** אִם אֵין לוֹ לֹוֶה מֵאֲחֵרִים וְגוֹאֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן מוֹכֵר בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה דְּבָעֵינַן וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ (וַיִּקְרָא כ"ה:כ"ו) מַשְׁמַע נָמֵי שֶׁגּוֹאֵל לַחֲצָאִין: **וְאִם גָּאֹל יִגְאַל** בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּה: **לְפִי שֶׁמְּצִינוּ** כו' ר"ש דָּרֵישׁ טַעְמָא דִּקְרָא בְּכָל דּוּכְתָּא (ב"מ דַּף קטו.) וְהָכָא נָמֵי יָהֵיב טַעְמָא לִקְרָא וְאַשְׁמְעִינַן דְּהִקְפִּידָה תּוֹרָה לַחֲזוֹר שֶׁלֹּא תִּפָּקַע אֲחֻזָּה מִיּוֹרְשִׁים לְפִי שֶׁיָּפֶה כֹּחַ מוֹכֵר שֶׁאֵין נַחֲלָתוֹ נִפְקַעַת שֶׁהֲרֵי חוֹזֶרֶת לוֹ בַּיּוֹבֵל לְפִיכָךְ לֹא חָשׁ לְיַפּוֹת כֹּחוֹ לִלְווֹת וְלִגְאוֹל לַחֲצָאִין אֲבָל מַקְדִּישׁ לְפִי שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ לְהַפְסִיד נַחֲלָתוֹ בַּיּוֹבֵל כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"א) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ וְגוֹ' וּמִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים יִפָּה הַכָּתוּב כֹּחוֹ בִּתְחִלַּת פִּדְיוֹנוֹ לִלְווֹת וְלִגְאוֹל לַחֲצָאִין וּמֵהָכָא אִית לָן לְמִגְמַר נָמֵי מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה דְּלֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין שֶׁהֲרֵי הוּרַע כֹּחוֹ לֵחָלֵט בְּסוֹף שָׁנָה וְלֹא יָצָא בַּיּוֹבֵל: **אֵיתִיבֵיהּ** דְּקָתָנֵי סֵיפָא מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה יוֹכִיחַ שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְכוּ': **מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה הוּרַע כֹּחוֹ לִגְאוֹל מִיָּד** עַד שֶׁתְּהֵא שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ כִּדְכְתִיב (שָׁם כה) בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ אֵין מְכִירָה פְּחוּתָה מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מֵעֵת לְעֵת וְאַחַ"כ גּוֹאֵל בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף כִּדְכְתִיב (שָׁם) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְגוֹ' כַּמָּה שָׁנִים הֵם מִשֶּׁנִּלְקְחָה עַד הַיּוֹבֵל שֶׁהָיָה עָתִיד לְהַחֲזִיר לַבְּעָלִים עֶשְׂרִים שָׁנָה וְדָמֶיהָ עֶשְׂרִים מָנֶה הֲרֵי שֶׁקְּנִיַּת תְּבוּאוֹת כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה וְכֵן יִגָּרַע לְכָל שָׁנָה שֶׁאֲכָלָהּ לְפִי גְּאֻלָּתוֹ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יח:

ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' ז:

ג מיי' פב' מהל' עבדים הל' י:

ד מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' ב, סמג עשין קנד:

ה מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' טו:

ו מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יז:

ז מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ט:

ח מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ד:

מסורת הש"ס

א ערכין ל:

ב מנחות נב:

ג בבא מציעא עא.

ד בבא קמא קיג:

גליון הש"ס

גמ' מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין. עיין ב"ב דף קג ע"א תד"ה ואמאי וערכין דף לא ע"א תד"ה תני חדא:

תורה אור השלם

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ [ויקרא כה, מח]

וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ [ויקרא כה, נב]

אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל [ויקרא כה, מט]

אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ [שמות כב, ב]

אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ [ויקרא כה, נא]

וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ [ויקרא כה, כו]

וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ [ויקרא כה, כט]

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ [ויקרא כז, יט]

בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ [ויקרא כה, טו]

הָא רַבָּנַן, הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. [א][א]תָּנֵי חֲדָא: לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, וְתַנְיָא אִידַּךְ: אֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנַן, הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. (סִימָן: חָרַשׁ חָבַשׁ זְמַן) אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי: אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְמוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה – שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחוֹ לִיגָּאֵל לְעוֹלָם, תֹּאמַר בְּמַקְדִּישׁ – שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל לְעוֹלָם! [ב]אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אָשֵׁי: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר נֶיהְדַּר דִּינָא, תֵּיתֵי בְּמָה הַצַּד: מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה יוֹכִיחַ, שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל לְעוֹלָם וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. מָה לְמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה, שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחוֹ לִיגָּאֵל מִיָּד. מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה יוֹכִיחַ. [ג]וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁנִּגְאָלִין, וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, אַף אֲנִי אָבִיא מַקְדִּישׁ – שֶׁנִּגְאָל, וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא: אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחָם לִיגָּאֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, תֹּאמַר בְּמַקְדִּישׁ שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה! אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר: עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי יוֹכִיחַ, שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִיגָּאֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ב]בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, נִגְאָל לִקְרוֹבִים אוֹ אֵין נִגְאָל לִקְרוֹבִים? "גְּאֻלָּתוֹ" "גְּאֻלָּתוֹ" מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה גָּמַר: מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת לַחֲצָאִין וְנִגְאֶלֶת לִקְרוֹבִים – אַף הַאי נָמֵי אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין וְנִגְאָל לִקְרוֹבִים. [ג]אוֹ דִילְמָא: כִּי כְּתִיבָא "גְּאוּלָּה" – בַּחֲצָאִין הוּא דִּכְתִיבָ[א], בִּקְרוֹבִים לָא כְּתִיבָ[א]? אֲמַר לֵיהּ: אֵינוֹ נִגְאָל. אֵיתִיבֵיהּ: "בְּכֹל גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" – לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי. מַאי לָאו בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה? לָא, בָּתֵּי חֲצֵרִים. בָּתֵּי חֲצֵרִים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב"! הָהוּא לְקוֹבְעוֹ חוֹבָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. [ד][ד]דְּתַנְיָא: "וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו" – רְשׁוּת. אַתָּה אוֹמֵר רְשׁוּת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל" – וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִיקַּח, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו" – חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכֹל... גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" – הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב אָשֵׁי, וְאָמְרִי לַהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְרַבּוֹת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה – הַיְינוּ דִּכְתִיב "בְּכֹל", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְרַבּוֹת בָּתֵּי חֲצֵרִים – מַאי "בְּכֹל"? קַשְׁיָא. [ה]אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי: מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִגְאָלֶנּוּ" "יִגְאָלֶנּוּ" "יִגְאָלֶנּוּ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים? לְרַבּוֹת כָּל הַגְּאוּלּוֹת שֶׁנִּגְאָלוֹת כַּסֵּדֶר הַזֶּה. מַאי לָאו בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וְעֶבֶד עִבְרִי? לָא, בָּתֵּי חֲצֵרִים וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה. בָּתֵּי חֲצֵרִים וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה בְּהֶדְיָא כְּתִיב: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב"! כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם, הָכִי נָמֵי לְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם. הֵיכָא אִיתְּמַר דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק? אַהָא, דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ: עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל לִקְרוֹבִים אוֹ אֵינוֹ נִגְאָל לִקְרוֹבִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי לָא תִּבְּעֵי לָךְ, דְּאָמַר: מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה – נִגְאָל בְּשֵׁשׁ, אַלְמָא לָא מִיפְּרֵק. כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן מַאי? יָלְפִינַן "שָׂכִיר" "שָׂכִיר", וְלָא דָּרְשִׁי "יִגְאָלֶנּוּ", אוֹ דִילְמָא "יִגְאָלֶנּוּ" – לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר? [ה]תָּא שְׁמַע: "בְּכֹל... גְּאוּלָּה תִּתְּנוּ" – לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי. מַאי לָאו בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה וְעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל? לָא, עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי. עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ"!

הָהוּא

הָא רַבָּנַן דְּלָא יָהֲבִי טַעְמָא לִקְרָא וְאָמְרִי דְּהוּרַע כֹּחוֹ בַּהֲדָא מִלְּתָא הוּרַע נָמֵי בְּמִלְּתָא אַחֲרִיתָא בַּר מֵהֵיכָא דְּגַלֵּי בֵּהּ קְרָא וּבְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה גָּמְרִינַן גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּה וְהָא דְּקָא אָמֵינָא דְּבַיִת בְּעִיר חוֹמָה לֹוֶה וְגוֹאֵל כו' לר"ש קָאָמֵינָא דְּיָהֵיב טַעְמָא לִקְרָא: **תָּנֵי חֲדָא** הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה לֹוֶה וְגוֹאֵל כו': **אִיכָּא לְמִפְרַךְ**. בְּהָא מַתְנִיתִין דְּאַדְּרַבֵּהּ קְרָא לְמַקְדִּישׁ שֶׁיִּלְוֶה וְיִגְאַל מִשּׁוּם דְּהָא אָתְיָא לֵיהּ מִדִּינָא שֶׁל מוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל: **מַה לְּמוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה** שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחוֹ לִגְאֹל **לְעוֹלָם** מִשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה וְאֵילָךְ: **תֹּאמַר בְּמַקְדִּישׁ שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִגְאֹל לְעוֹלָם** לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל אִם לֹא מְכָרָהּ הַגִּזְבָּר דְּאֵין מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים עַל הַיּוֹבֵל: **מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה יוֹכִיחַ כו' לְעוֹלָם** עַל הַיּוֹבֵל וּבַיּוֹבֵל חוֹזֵר' בְּלֹא פִּדְיוֹן: **אַף אֲנִי אָבִיא מַקְדִּישׁ** לְפִיכָךְ הֶעֱרַךְ אִם גָּאֹל יִגְאַל לוֹמַר שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל: **אִיכָּא לְמִפְרַךְ** בְּהָא מַתְנִיתִין דְּאַדְּרַבֵּהּ קְרָא לְמַקְדִּישׁ שֶׁיִּלְוֶה וְיִגְאַל מִשּׁוּם דְּהָא אָתְיָא לֵיהּ מִדִּינָא שֶׁל מוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל: **בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה** דְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לִגְאֹל עַד שֶׁתָּבוֹא שָׁנָה שְׁלִישִׁית וּמוֹכֵר בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה אֵינוֹ גּוֹאֵל אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה נִמְצָא שֶׁאֵין זֶה וָזֶה גּוֹאֲלִין בַּשְּׁנִיָּה: **עֶבֶד עִבְרִי וְכוּ'** כִּדְאָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף כ:) וְנִגְאָל כֻּלּוֹ וְלֹא לַחֲצָיו וְאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל דְּהָא אוֹ הִשִּׂיגָה כְּתִיב (וַיִּקְרָא כה): **נִגְאָל בִּקְרוֹבִים** עַל כָּרְחוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ כִּדְאַשְׁכְּחַן בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה (שָׁם) וּבָא גֹּאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגוֹ': **אַף הַאי נָמֵי** אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין לְרַבָּנַן קָבָעֵי לֵיהּ דְּאָמְרִי לְעֵיל אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין וְנֵימָא נָמֵי דִּלְהָכִי גָּמַר דְּנִגְאָל בִּקְרוֹבִים: **אוֹ דִּילְמָא כִּי כְּתִיב** גְּאֻלָּתוֹ בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לְמַעֵט חֲצָאִין הוּא דִּכְתִיב שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם) וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ כְּדֵי כֻּלּוֹ וְלֹא כְּדֵי חֶצְיוֹ הִילְכָּךְ כִּי הֲדַר כָּתַב ג"ש לְמִגְמַר הַאי מִלְּתָא הוּא דִּכְתִיב וְלָא לְמִגְמַר גְּאֻלַּת קְרוֹבִים דְּהָא לְגַבֵּי גְּאֻלָּתוֹ כְּתִיבִי: **בְּכֹל גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ** וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ קְרָא יַתִּירָא הוּא וְלֹא פֵּרֵשׁ לְמַאי אָתָא: **לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי** שֶׁיְּהוּ נִגְאָלִין לִקְרוֹבִים: **בָּתֵּי הַחֲצֵרִים** עֲיָרוֹת שֶׁאֵין מֻקָּפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ: **עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב** הֲרֵי הֵן כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה: **לְקָבְעוֹ חוֹבָה** עַל הַקְּרוֹבִים: **וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל** מִנּוּטְלֵי חֵלֶק בָּאָרֶץ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין מִזֶּרַע יַעֲקֹב בְּעוֹד אֶחָד מִכָּל יִשְׂרָאֵל קַיָּם הוּא קָרוֹב לוֹ: **אֶלָּא יֵשׁ לוֹ** גּוֹאֲלִין אֲבָל אֵין הַגּוֹאֵל רוֹצֶה לִקַּח וְלִמֶּלֶךְ הַכָּתוּב שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד הַקָּרוֹב: **אֶלָּא יֵשׁ לוֹ** גּוֹאֲלִין אֲבָל אֵין הַגּוֹאֵל רוֹצֶה לִקַּח וְלִמֶּלֶךְ הַכָּתוּב שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד הַקָּרוֹב: **חוֹבָה** וְהַאי כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל דְּרֵישׁ בְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּיַד הָרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ לִגְאֹל וְאֵין הַגְּאֻלָּה מֻטֶּלֶת אֶלָּא עַל הַקָּרוֹב מִן הַכֹּל: **מַאי בְּכָל** נִכְתּוֹב גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: **מַה ת"ל בְּעֶבֶד** עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: **לְרַבּוֹת כָּל הַגְּאֻלּוֹת** הָעוֹמְדוֹת לִגְאֹל שֶׁיְּהֵא נִגְאָל כַּסֵּדֶר הַזֶּה קס"ד שֶׁיְּהוּ נִגְאָלִין לִקְרוֹבִים בָּא לְלַמְּדֵנוּ: **וְעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל** דְּלָא כְּתִיב בֵּהּ גְּאֻלַּת קְרוֹבִים: **לְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם** לְגַבֵּי שְׂדֵה אֲחֻזָּה כְּתִי' וּבָא גֹּאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְלֹא פִּי' הַקָּרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם כִּי הָכָא דְּפָרֵישׁ דּוֹדוֹ בְּרֵישָׁא וְאִם אֵין לוֹ דּוֹד בֶּן דּוֹדוֹ וְאִי לָאו מִשְּׁאָר בְּשָׂרוֹ: **וְעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל** דְּלָא כְּתִיב בֵּהּ גְּאֻלַּת קְרוֹבִים: **מִי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה נִגְאָל בְּשֵׁשׁ** אַלְמָא ס"ל דְּאֵין נִגְאָל בִּקְרוֹבִים: **יִגְאָלֶנּוּ** כְּתִיב בְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים גַּבֵּי קְרוֹבִים וּמַשְׁמַע מִעוּטָא: **לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי** שֶׁיְּהוּ נִגְאָלִין לִקְרוֹבִים:

מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר ע"ע הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹכִיחַ. וא"ת וְלָמָּה לִי וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ דִּכְתִיב בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה לְמֵימַר שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין תִּיפּוֹק לֵהּ בק"ו מע"ע וּמַה ע"ע הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ לִגְאֹל מִיָּד וְאַפ"ה אֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין כִּדְבְסָמוּךְ מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ לִגְאֹל מִיָּד כִּדְכְתִיב בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת (וַיִּקְרָא כ"ה:ט"ו) אֵין דִּין שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וי"ל דְּאַדְּרַבָּה אִית לָן לְמֵימַר אִיפְּכָא וּמַה מַקְדִּישׁ שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ לְחֵלֶק לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וְאַפ"ה לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין מוֹכֵר שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ שֶׁחוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וכ"ת מַה לַּמַּקְדִּישׁ שֶׁיָּפָה כֹּחוֹ לִגְאֹל מִיָּד תֹּאמַר בְּמוֹכֵר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ לִגְאֹל מִיָּד מ"מ בָּתֵּי הַחֲצֵרִים שֶׁיָּפֶה כֹּחָן לִגְאֹל מִיָּד מָצִינוּ לְמִגְמַר מֵהָנֵי ק"ו וְלִהְיוֹת לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וּמֵאַחַר דְּחָזֵינַן בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים שְׂדֵה אֲחֻזָּה נָמֵי מַפְּקִי' לֵיהּ לְהַאי דִּינָא דְּתַרְוַיְיהוּ בְּחַד פָּרָשׁ' כְּתִיבִי עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ דִּכְתִיב בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין דס"ד לְמֵילַף מִמַּקְדִּישׁ כִּדְפָרֵשִׁית וּמֵהַשְׁתָּא יָלְפִינַן נָמֵי בָּתֵּי הַחֲצֵרִים מִנֵּהּ שֶׁאֵין לֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין: **מַאי בְּכָל** לִכְתֹּב גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ וְשָׁמְעִינַן שְׂדֵה אֲחֻזָּה לְקָבְעוֹ חוֹבָה וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים בִּכְלָל וא"ת לֵימָא דְּאָתֵי לְרַבּוֹת עֶבֶד עִבְרִי וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דְּאָתֵי לְרַבּוֹיֵי מִילֵי דְּנַחֲלַת קַרְקַע כִּדְכְתִיב וּבְכָל אֶרֶץ מַשְׁמַע דְּוָקָא אֶרֶץ מְרַבֵּינַן:

מסורת הש"ס

א ערכין לא.

ב זבחים ה.; סוטה כט:; סנהדרין סו.; לקמן עח.; מנחות ס:; מנחות ו.; זבחים יא.; מכות ד:; זבחים טז.; לעיל ה:; זבחים יב:; שבת כח.; נזיר מ.; יבמות עז.; בבא מציעא סא.; חולין קיד.; עבודה זרה מו.; בבא מציעא ד.; בבא מציעא פז:

ג בבא קמא פח.

ד ספרא בהר פרק ה ב

ה ספרא בהר פרק ח ג

תורה אור השלם

וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר וגו' [ויקרא כה, ל]

וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת וגו' [ויקרא כה, כט]

וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ [ויקרא כה, כד]

וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב וגו' [ויקרא כה, לא]

כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל וגו' [ויקרא כה, כה]

וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי וגו' [ויקרא כה, כו]

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־דֹדוֹ אוֹ וגו' [ויקרא כה, מח-מט]

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ [ויקרא כה, מח]

כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ [ויקרא כה, מ]

כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ [ויקרא כה, נג]

אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה וגו' [ויקרא כה, מט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ב:

ב מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יח:

ג מיי' פ"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ב:

ד מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יח:

ה מיי' פב' מהל' עבדים הל' ז:

[א]הָהוּא לְקוֹבְעוֹ חוֹבָה, וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. [ב]תָּא שְׁמַע: מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִגְאָלֶנּוּ" "יִגְאָלֶנּוּ" "יִגְאָלֶנּוּ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים? לְרַבּוֹת כָּל הַגְּאוּלּוֹת שֶׁנִּגְאָלוֹת כַּסֵּדֶר הַזֶּה. מַאי לָאו בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה וְעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל? לָא, בָּתֵּי חֲצֵרִים וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה. בָּתֵּי חֲצֵרִים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב"! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם. וְהַנִּרְצָע נִקְנֶה בִּרְצִיעָה. דִּכְתִיב: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְגוֹ'" וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן. דִּכְתִיב: "וַעֲבָדוֹ" – וְלֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. "לְעֹלָם" – לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. (א)תָּנוּ רַבָּנַן: "מַרְצֵעַ" – אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסִּירָא וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ" – לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁנִּקַּח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. [ג]רַבִּי אוֹמֵר: מָה מַרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתֶּכֶת – אַף כֹּל שֶׁל מַתֶּכֶת. דָּבָר אַחֵר: "הַמַּרְצֵעַ" – לְהָבִיא הַמַּרְצֵעַ הַגָּדוֹל. [ד]אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: יוּדָן בְּרִיבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ: כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִים אֵין רוֹצְעִים אֶלָּא בַּמִּילְתָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם. וְאִם תֹּאמַר: בְּמִילְתָא הֵם רוֹצְעִים – הֵיאַךְ עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן יֵעָשֶׂה בַּעַל מוּם? הָא אֵין נִרְצָע אֶלָּא בְּגוֹבַהּ שֶׁל אֹזֶן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? (ב)דְּרַבִּי דָּרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי: "וְלָקַחְתָּ" – כְּלַל. "מַרְצֵעַ" – פְּרַט. "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת" – חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל שֶׁל מַתֶּכֶת. (ג)רַבִּי יוֹסֵי דָּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי: "וְלָקַחְתָּ" – רִיבָּה. "מַרְצֵעַ" – מִיעֵט. "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת" – חָזַר וְרִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רַבִּי – רַבִּי כֹּל מִילֵּי, מַאי מַיעֵט – מַיעֵט סַם. אָמַר מָר: "הַמַּרְצֵעַ" – לְהָבִיא מַרְצֵעַ הַגָּדוֹל. מַאי מַשְׁמַע? כִּדְאָמַר רָבָא: "הַיָּרֵךְ" – הַמְּיוּמֶּנֶת שֶׁבַּיָּרֵךְ, הָכָא נָמֵי: "הַמַּרְצֵעַ" – מְיוּחָד שֶׁבַּמַּרְצְעִין. (ד)אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, יוּדָן בְּרִיבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ: כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין, אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּמִילְתָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם. וְיֵעָשֶׂה בַּעַל מוּם! אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא: אָמַר קְרָא: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" – לְמוּחְזָק שֶׁבְּמִשְׁפַּחְתּוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן, מַהוּ שֶׁיִּמְסוֹר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית? חִידּוּשׁ הוּא, לָא שְׁנָא כֹּהֲנִים וְלָא שְׁנָא יִשְׂרָאֵל, [ה]אוֹ דִילְמָא: שָׁאנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְרִיבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת? רַב אָמַר: מוּתָּר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב עָנָן: כִּי הֲוֵיתוּ בֵּי מָר שְׁמוּאֵל, בְּאִיסְקוּמְדְּרֵי אִיטַּלְלִיתוּ? מַאי טַעְמָא לָא תֵּימְרוּ לֵיהּ מֵהָא: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם. וְאִם תֹּאמַר אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, תִּיפּוֹק לִי דְּבָעֵינָא: "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי" וְלֵיכָּא, תּוּ לָא מִידֵּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כֹּהֵן, מַהוּ בִּיפַת תּוֹאַר? חִידּוּשׁ הוּא, לָא שְׁנָא כֹּהֵן וְלָא שְׁנָא יִשְׂרָאֵל, אוֹ דִילְמָא שָׁאנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְרִיבָּה בָּהֶן מִצְוֹת יְתֵרוֹת? רַב אָמַר: מוּתָּר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר. בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּשְׁרֵי, דְּלֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע. כִּי פְּלִיגִי בְּבִיאָה שְׁנִיָּה, רַב אָמַר: מוּתָּר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר. רַב אָמַר: מוּתָּר, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרַיא – אִישְׁתְּרַי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר, דְּהָא הָוְיָא לַהּ גִּיּוֹרֶת, וְגִיּוֹרֶת לְכֹהֵן לָא חַזְיָא. [ז]אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דַּאֲסִירָא, דְּהָוְיָא לַהּ גִּיּוֹרֶת. כִּי פְּלִיגִי בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, רַב אָמַר: מוּתָּר, דְּהָא לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר, כֹּל הֵיכָא דְּקָרֵינָא בֵּיהּ: "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" – קָרֵינָא בֵּיהּ: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה". כֹּל הֵיכָא דְּלָא קָרֵינָא בֵּיהּ: "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" – לָא קָרֵינָא בֵּיהּ: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה". [ח]תָּנוּ רַבָּנַן: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה" – בִּשְׁעַת שִׁבְיָהּ. "אֵשֶׁת" – וַאֲפִילּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. "יְפַת תּוֹאַר" – לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע. מוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר

תְּמוּתוֹת

ההוא דבכל גאלה תתנו תלה בה קרא לְקָבְעוֹ חוֹבָה: וְאַפִּי' לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר גַּבֵּי שָׂדֶה אֲחֻזָּה רְשׁוּת הָכָא מוֹדֶה דְּחוֹבָה דְּלָא יִטָּמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: **לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל** כִּדְיָלְפִינַן בְּרֵישׁ פִּרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף טו.) מוֹשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ: **סוֹל** ברוק"א (שְׁפוּד, קָנֶה עֵץ מְחֻדָּד) בְּלַעַ"ז: **סִירָא** קוֹץ: **מַקְדֵּחַ** טרייל"א (טריילר"א: מַקְדֵּחַ) : **מִכְתָּב** גרייפ"א (גרפי"א: מַכְתֵּב, חֶרֶט) שֶׁחוֹקְקִין בְּפִנְקְסֵיהֶן: **מַרְצֵעַ הַגָּדוֹל** לְקַמֵּהּ מְפָרֵשׁ מַאי גְּמָרָא: **יוֹדָן בְּרִיבִּי** יוֹדָן שְׁמוֹ וְגָדוֹל בְּדוֹרוֹ הָיָה וְכָל הֵיכָא דְּקָרֵי לֵיהּ בְּרִיבִּי לְשׁוֹן חָכְמָה וַחֲרִיפוּת הוּא: **אֶלָּא בְּמִילְתָא** אַלְיָה שֶׁל אֹזֶן בְּבָשָׂר וְלֹא בִּתְנוּךְ: **וחכ"א כו'** חוֹלְקִין עָלָיו וְזוֹ רְאָיָה שֶׁלָּהֶם קִים לָן דְּאֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם וְלֹא יָכוֹל עוֹד לָשׁוּב לְחִזּוּק הָרִאשׁוֹן וּלְקַמֵּהּ יָלְפִינַן וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ לְמֻחְזָק שֶׁבְּמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהֵיאַךְ הוּא נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם וְהִתְנַן (בְּכוֹרוֹת דַּף לז.) גַּבֵּי מוּמִין נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַסְּחוּס אֲבָל לֹא מִן הָעוֹר: **הָא אֵין רוֹצְעִים כו'** הֲרֵי יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד מִכָּאן שֶׁאֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגָבְהּוֹ שֶׁל אֹזֶן: **בְּמַאי קָא מִפַּלְגֵי** גַּבֵּי סוֹל וְסִירָא: **דָּרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי** בְּכָל הַתּוֹרָה מָקוֹם שֶׁכּוֹלֵל וּפוֹרֵט דּוֹרֵשׁ שֶׁהַפְּרָט פֵּרוּשׁ שֶׁל כְּלָל וְאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט וְכִי חָזַר וְכָלַל לֹא הוֹסִיף לְךָ בַּכְּלָל הָאַחֲרוֹן אֶלָּא הַדּוֹמֶה לִפְרָט: **רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי** אֵין הַפְּרָט פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל כְּלָל שֶׁתֹּאמַר אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט אֶלָּא לְמַעוּטֵי הוּא בָּא לְפִי שֶׁבַּכְּלָל הָיָה מְרַבֶּה אֶת הַכֹּל וּבָא הַמִּעוּט אַחֲרָיו לוֹמַר בָּזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ כָּלַלְתִּי לְךָ הִלְכָּךְ אֲפִלּוּ לֹא חָזַר וְכָלַל הָיִיתִי מֵבִיא כְּעֵין הַפְּרָט וְכִי חָזַר וְרִבָּה רִבָּה הַכֹּל וְלֹא מִעֵט לְךָ אֶלָּא דָּבָר אֶחָד וּמְסָרוֹ הַכָּתוּב לַחֲכָמִים אֵיזֶה דָּבָר הָרָאוּי לְמַעֵט מִן הַכְּלָל פֵּי' מִעֵט מְמַעֵט קְצָת מַשְׁמָעוֹ: **מִעֵט סַם** שֶׁלֹּא יִתֵּן סַם עַל אָזְנוֹ וְיִנָּקְבֶנָּה דְּהָא לָא דָּמֵי לְמַרְצֵעַ שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵב מִכֹּחַ אָדָם אֶלָּא מֵאֵלָיו: **הַיָּרֵךְ מְיֻמָּן שֶׁבַּיָּרֵךְ** בְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין צ:) ר' יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַחַת וְהַדַּעַת מַכְרַעַת שֶׁל יָמִין וְיָלֵיף לָהּ מֵהַ"א דְּהַיָּרֵךְ וְדָרַשׁ הַיָּרֵךְ חֲשׁוּבָה שֶׁבִּרְכוֹת: **וְיֵעָשֶׂה בַּעַל מוּם** וּמָה בְּכָךְ וַהֲלֹא רְצִיעָה מִצְוָה הִיא: **חִדּוּשׁ הוּא** שֶׁהִתִּיר שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְיִשְׂרָאֵל: **בְּאִסְקוּנְדְרֵי אִטַּלְלִיתוּ** לֹא הִטִּיתֶם לֵב לְדַקְדֵּק בִּשְׁמוּעָתְכֶם אֶלָּא כִּמְשַׂחֲקִין בְּפַסְפָּסִין מריל"ש: **וא"ת אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית** לָמָּה לִי טַעְמָא מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם בְּלָאו הָכִי נָמֵי לָא שַׁיָּךְ רְצִיעָה דִּבְעֵינַן אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי: **תּוּ לָא מִידֵּי** אֵין לְהָשִׁיב עַל זֹאת: **כֹּהֵן** אָסוּר בְּגִיּוֹרֶת שֶׁהָיְתָה זוֹנָה קֹדֶם: **מַהוּ בִּיפַת תֹּאַר** בַּמִּלְחָמָה: **מֻתָּר** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: דִּבְּרָה תּוֹרָה לֹא הִתִּירַתָּה אֶלָּא בִּשְׁבִיל יֵצֶר הָרַע שֶׁאִם לֹא יַתִּירֶנָּה יַעֲבֹר עַל הָאַזְהָרָה כִּדְיָלֵיף לְקַמֵּהּ מִדִּכְתִיב יְפַת תֹּאַר שֶׁיֵּצֶר הָרַע מִתְגָּרֶה בּוֹ הִלְכָּךְ בְּכֹהֵן נָמֵי אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְיֵצֶר הָרַע וְשַׁרְיָא: **בְּבִיאָה שְׁנִיָּה** שֶׁכְּבָר נִתְקָרְרָה רוּחוֹ: **וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ** לְקַמֵּהּ: **קָרֵינָא בָּהּ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה** הֻתְּרָה לוֹ בַּמֶּה שֶׁנָּתַן עֵינָיו בָּהּ: **בִּשְׁעַת שִׁבְיָהּ** אִם נָתַן מִתְּחִלָּה עֵינָיו בָּהּ וְלֹא שֶׁלְּקָחָהּ לְמָכְרָהּ אוֹ לְשִׁפְחָה וְאַחַ"כ נָתַן עֵינָיו בָּהּ: **יְפַת תֹּאַר** מַשְׁמַע מִתּוֹךְ שֶׁמִּתְגָּרֶה בָּהּ יִצְרוֹ מֵחֲמַת יָפְיָהּ הִתִּירָהּ לוֹ וּבְקֹשִׁי אֶלָּא דְּמוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר תְּמוּתוֹת שְׁחוּטָה בְּשַׂר מְסֻכֶּנֶת שְׁחוּטָה וְאַע"פ שֶׁהִיא מְאוּסָה כְּדִכְתִיב בִּיחֶזְקֵאל וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל: **וְלֹא יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת** לְאַחַר שֶׁיָּמוּתוּ וִיהוּ נְבֵלוֹת:

לְקָבְעוֹ חוֹבָה וַאֲפִילוּ לְר' יְהוֹשֻׁעַ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס וְאַפִּי' לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר לְגַבֵּי שָׂדֶה אֲחֻזָּה רְשׁוּת הָכָא מוֹדֶה דַּהֲוֵי חוֹבָה כִּי הֵיכִי דְּלָא יִטָּמַע בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהָכָא לֹא שַׁיָּךְ לְאַקְשׁוּיֵי מַאי בְּכָל דְּהָא לֹא נִכְתַּב בְּהַהִיא עִנְיָנָא אַךְ הִקְשָׁה הָ"ר שְׁמוּאֵל מִקּוּצִי כֵּיוָן דְּמוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ע"כ לָא חֲזִי לְקָבְעוֹ חוֹבָה אֶלָּא בע"ע בִּלְבַד וא"כ אֵין הָרִבּוּי דִּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם שָׁוֶה שֶׁהֲרֵי לְעִנְיַן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה אֵין מְרַבֶּה קְבִיעוּת חוֹבָה וּלְעִנְיַן ע"ע הוּא מְרַבֶּה חוֹבָה וא"כ הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר בָּתֵּי הַחֲצֵרִים וע"ע הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְקָבְעוֹ חוֹבָה בִּשְׁתֵּיהֶן וכר"א וְאָז הָוֵי רִבּוּי שָׁוֶה: **ההוא** לְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם וּשְׁלֹשָׁה יִגְאָלֶנּוּ אָתֵי אַל לְגוּפֵהּ וְאַל בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים וּבִשְׂדֵה אֲחֻזָּה דִּכְתַב בְּאַל קְרָא וְאַל לְמִדְרַשׁ יִגְאָלֶנּוּ לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר: **בְּבִיאָה** שְׁנִיָּה כ"ע לָא פְּלִיגֵי דְּאָסוּר וְאַף ע"ג דְּגַבֵּי שִׁפְחָה לָא מְפַלֵּג בֵּין בִּיאָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה דְּאַף בִּיאָה שְׁנִיָּה שָׁרְיָא דְּהָא אוֹתִיב שְׁמוּאֵל לְעֵיל הָתָם הַיְנוּ טַעְמָא דְּהָוֵי חִדּוּשׁ שֶׁהֻתַּר אִסּוּר לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל הֻתַּר נָמֵי גַּבֵּי כֹּהֵן אֲבָל הָכָא דְּכִי שָׁרְיָא גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין כָּאן חִדּוּשׁ וּלְגַבֵּי כֹּהֵן אֲסוּרָה מִטַּעַם זוֹנָה וְאַע"פ שֶׁמִּתְגַּיֶּרֶת בְּעַל כָּרְחָהּ עֲשָׂאָהּ הַכָּתוּב כְּגִיּוֹרֶת גְּמוּרָה וְאַכַּתִּי אִיכָּא אִסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן וְלֹא מָנִינוּ שֶׁהִתִּיר: **אֵשֶׁת** אֲפִילוּ אֵשֶׁת אִישׁ ואע"פ דְּאֵין אִישׁוּת בְּכוּתִית כִּדְאִיתָא פ' ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין נב:) מ"מ אִיכָּא עֲשֵׂה דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ב':כ"ד) וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' עבדים הל' ז:

ב מיי' פב' מהל' עבדים הל' ז:

ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:

ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' ח:

ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:

ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' ד:

ז מיי' פח' מהל' מלכים ומלחמות הל' ד:

ח מיי' פח' מהל' מלכים ומלחמות הל' ג:

מסורת הש"ס

א שבועות ד:; בכורות לז:; בכורות נא.

ב מנחות כח:; סוכה נ:

ג שבועות לז:; עירובין כז:

ד בכורות לז:

גליון הש"ס

גמ' לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. עי' סוטה דף לו ע"א תד"ה כמאן:

תורה אור השלם

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ [ויקרא כה, מח]

וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב וגו' [ויקרא כה, לא]

וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו וגו' [שמות כא, ו]

וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וגו' [דברים טו, יז]

במרצע. הרי זה אחד משלושת המקומות שבהם לפי ר' וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ו, ד]

עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד וגו' [בראשית לב, לג]

וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו וגו' [ויקרא כה, מא]

וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא וגו' [שמות כא, ה]

וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ [דברים כא, יב]

וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה [דברים כא, יא]

[א]תְּמוּתוֹת שְׁחוּטוֹת, וְאַל יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת נְבֵילוֹת. "וְחָשַׁקְתָּ" – אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נָאָה. "בָּהּ" – וְלֹא בָּהּ וּבַחֲבֶרְתָּהּ. "וְלָקַחְתָּ" – לִיקּוּחִין יֵשׁ לְךָ בָּהּ. "לְךָ לְאִשָּׁה" – שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לוֹ וְאַחַת לְאָבִיו, אַחַת לוֹ וְאַחַת לִבְנוֹ. "וַהֲבֵאתָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה. [ב]תָּנוּ רַבָּנַן: "אִם אָמֹר יֹאמַר" – עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה. אָמַר בִּתְחִילַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי" – עַד שֶׁיֹּאמַר בִּשְׁעַת יְצִיאָה. אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִילַּת שֵׁשׁ – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד" – עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד. אָמַר מָר: אָמַר בִּתְחִילַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי". מַאי אִירְיָא, מִ"לֹּא אֵצֵא חָפְשִׁי"? תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵינַן: "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי" וְלֵיכָּא! [ג]וְתוּ, אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִילַּת שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר "הָעֶבֶד". אַטּוּ סוֹף שֵׁשׁ לָאו עֶבֶד הוּא? אָמַר רָבָא: מַאי בִּתְחִילַּת שֵׁשׁ – בִּתְחִילַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה. וּמַאי בְּסוֹף שֵׁשׁ – בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה. [ד]תָּנוּ רַבָּנַן: לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ". לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי". הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ". רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲהֵבְךָ". הוּא חוֹלֶה וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ". רַבּוֹ חוֹלֶה וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה – אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמָּךְ". [ה](א)בָּעֵי רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי: שְׁנֵיהֶם חוֹלִין, מַאי? "עִמָּךְ" בָּעֵינַן – וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִילְמָא "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" בָּעֵינַן – וְהָא לֵיכָּא? תֵּיקוּ. (ב)תָּנוּ רַבָּנַן: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" – עִמְּךָ בְּמַאֲכָל, עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה. שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִיבָּר, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי תֶּבֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי – כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. [ו]תָּנוּ רַבָּנַן: "וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכָּר – בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מִי נִמְכָּרִים? מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ חַיָּיב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכָּר – אִשְׁתּוֹ מִי נִמְכְּרָה? מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ חַיָּיב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוֹעִינַן בָּנָיו, מִשּׁוּם דְּלָא בְּנֵי מֵיעְבַּד וּמֵיכַל נִינְהוּ. אֲבָל אִשְׁתּוֹ, דְּבַת מֵיכַל וּמֵיעְבַּד הִיא, אֵימָא תַּעֲבֵיד וְתֵיכוֹל. וְאִי אַשְׁמְעִינַן אִשְׁתּוֹ, דְּלָאו דִּירְכַּהּ לְהַדּוֹרֵי, אֲבָל בָּנָיו, דְּדִירְכַּיְיהוּ לְהַדּוֹרֵי, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תָּנוּ רַבָּנַן:
אִילּוּ

תְּמוּתוֹת אמורטויי"ש (אמורטילי"ש: גוֹסְסוֹת): וְחָשַׁקְתָּ בְּחִשְׁקוֹ תָּלָה הַכָּתוּב וַאֲפִי' אֵינָהּ נָאָה: וְלֹא בָּהּ וּבַחֲבֶרְתָּהּ שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתַּיִם: לִקּוּחִין יֵשׁ לְךָ בָּהּ קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין וְאַע"פ שֶׁהָיְתָה עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מִתְגַּיֶּירֶת מִדַּעְתָּהּ: לְךָ וְלֹא לַאֲחֵרִים שֶׁלֹּא יִקָּחֶנָּה לְצֹרֶךְ אֲחֵרִים כְּגוֹן אָבִיו: שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה לָבֹא עָלֶיהָ: ה"ג לְהַאי בָּרַיְתָא בְּסִפְרֵי בְּפ' רְאֵה אָנֹכִי וְאִם אָמֹר יֹאמַר עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי עַד שֶׁיֹּאמַר בִּשְׁעַת יְצִיאָה אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר אִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד. וְהָכִי פֵּרוּשָׁהּ אָמַר וְשָׁנָה שְׁתֵּי הָאֲמִירוֹת בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אֵצֵא מַשְׁמַע סָמוּךְ לִיצִיאָה אָמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּסוֹף שֵׁשׁ כו' עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד: ה"ג אָמַר מָר אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ כו' מַאי אִרְיָא מִלֹּא אֵצֵא חָפְשִׁי תִּפּוֹק לֵהּ דְּבָעֵינַן כו' וְתוּ אָמַר בַּסּוֹף וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּא' הָעֶבֶד אַטּוּ סוֹף שֵׁשׁ לָאו עֶבֶד הוּא. וְהָכִי פֵּרוּשָׁהּ אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ כו' קס"ל תְּחִלַּת שֵׁשׁ מַמָּשׁ תִּפּוֹק לֵהּ דְּבָעֵינַן אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי וַעֲדַיִן בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁלֹּא מָסְרוּ לוֹ עֲדַיִן שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית: אַטּוּ סוֹף שֵׁשׁ לָאו עֶבֶד הוּא יוֹם אַחֲרוֹן נִקְרָא סוֹף שֵׁשׁ וְכָל הַיּוֹם הוּא עֶבֶד: ה"ג אָמַר רָבָא בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה ול"ג לָא קַשְׁיָא ול"ג כָּאן. וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ כָּל תְּחִלַּת שֵׁשׁ דְּקָתָנֵי כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְהַתְחִיל לְסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה לְפִי חֶשְׁבּוֹן גִּרְעוֹנָהּ שֶׁעֲדַיִן עָלָיו שָׁוֶה פְּרוּטָה דְּהָוֵי דְּמֵי עֶבֶד וְכָל סוֹף שֵׁשׁ (פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה) מֵאַחַר שֶׁהִתְחִיל בָּהּ נִקְרָא סוֹף דְּלָאו עֶבֶד הוּא דְּאֵין עָלָיו שָׁוֶה פְּרוּטָה וְה"ק אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ קֹדֶם פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה דִּכְבָר יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וְלֹא בְּסוֹף שֵׁשׁ לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה אֵינוֹ נִרְצָע וַאֲפִי' אָמַר וְשָׁנָה דִּכְתִיב לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי סָמוּךְ לִיצִיאָה וְכָל זְמַן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו פְּרוּטָה שְׁלֵמָה לָאו סָמוּךְ לִיצִיאָה הוּא אִי אָמַר וְשָׁנָה בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֹאמַר הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת גִּרְסָא זוֹ בְּפִי כֹּל וְאֵינִי יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ שֶׁהַרְבֵּה תְּשׁוּבוֹת בָּהּ וְזֶה הַלָּשׁוֹן אָמֹר יֹאמַר עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר אִם אָמֹר יֹאמַר אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ פַּעַם אַחַת וְלֹא חָזַר וְאָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע דְּבָעֵינַן אָמֹר יֹאמַר שְׁתֵּי אֲמִירוֹת אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי וְזֶה כְּבָר יָצָא הַשְׁתָּא קַשְׁיָא לִי טוּבָא הָא נָמֵי תִּפּוֹק לִי מֵאֲמָר יֹאמַר דְּהָא לֹא אָמַר וְשָׁנָה וְאִם בָּאתָ לְפָרֵשׁ אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ שְׁתֵּי פְּעָמִים א"כ לָא דָּמְיָא לְרֵישָׁא דְּאִי אוֹמֵר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ שְׁתֵּי פְּעָמִים מְנָא לֵהּ דְּאֵינוֹ נִרְצָע וְעוֹד מַה לִּי לְשַׁבְּקֵהּ לִדְרָשָׁה קַמַּיְיתָא דִּדְרֵשׁ הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד וְנָקֵט לֵהּ קְרָא אַחֲרִינָא מִלֹּא אֵצֵא וַהֲרֵי כְּבָר יָצָא תִּפּוֹק לֵהּ מֵהָעֶבֶד: **לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים** שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ וְיָלְדָה לוֹ: כִּי טוֹב לוֹ פְּרָט לְחוֹלֶה: **כִּי טוֹב לוֹ** פְּרָט לְחוֹלֶה: **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ** עַל כָּרְחָךְ בִּבְנֵי יִשְׂרְאֵלִית דְּאִי בִּבְנֵי כְּנַעֲנִית הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ כְּתִיב (שְׁמוֹת כ"א:ד'): **דְּלָאו בְּנֵי מֶעְבַּד וּמֵיכַל** נִינְהוּ שֶׁקְּטַנִּים הֵם: **לְאַהְדּוּרֵי** לְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים לְפִי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה:

ה"ג שֶׁלֹּא יִקָּחֶנָּה לְאָבִיו וְלֹא לִבְנוֹ ול"ג שְׁתַּיִם אַחַת לוֹ וְאַחַת לְאָבִיו אוֹ אַחַת לוֹ וְאַחַת לִבְנוֹ דְּמַאי אִרְיָא שְׁתַּיִם אֲפִילוּ אַחַת לְאָבִיו נָמֵי הָוֵי אִסּוּר דְּהָא לְךָ דָּרְשִׁינַן:

שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לָבוֹא עָלֶיהָ מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דְּבַמִּלְחָמָה אָסוּר לָבוֹא עָלֶיהָ כָּל עִקָּר וַאֲפִילוּ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה אֵינוֹ מוּתָּר עַד לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים וְתֵימַהּ א"כ מַאי קָאָמַר לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע כֵּיוָן דְּבַמִּלְחָמָה אָסוּר עַד שֶׁיָּבֹא לְבֵיתוֹ וּלְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים הֵיאַךְ נִתְפַּיֵּס יִצְרוֹ בְּכָךְ אַכַּתִּי אִיכָּא יֵצֶר הָרָע בַּמִּלְחָמָה וּבְבֵיתוֹ עַד יֶרַח יָמִים וְעוֹד קָשֶׁה אַמַּאי קָרֵי לָהּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּיְּירָה וְעוֹד קָשֶׁה מֵהָא דְּאָמַר בְּפֶ' ב' דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף כא.) תָּמָר בַּת יְפַת תֹּאַר הָיְתָה וּלְפִיכָךְ הָיְתָה מוּתֶּרֶת לְאַמְנוֹן כִּדְכְתִיב דַּבֵּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ וְאִם לֹא בָּא דָּוִד עַל מַעֲכָה אֵם תָּמָר עַד לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים הֵיאַךְ הָיְתָה מוּתֶּרֶת לְאַמְנוֹן וַהֲרֵי אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו הָיְתָה שֶׁהֲרֵי אֵם תָּמָר לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים חֲשׁוּבָה גִּיּוֹרֶת וְלִקּוּחִין יֵשׁ לוֹ בָּהּ דִּבְשְׁלָמָא אִם נְפָרֵשׁ דִּיפַת תֹּאַר מוּתֶּרֶת מִיָּד שַׁפִּיר (דָּמֵי) מַאי דְּקָאָמְרָה תָּמָר כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ לְפִי שֶׁהָיְתָה מוּתֶּרֶת לוֹ דְּאִיכָּא לְמֵימַר שֶׁנִּתְעַבְּרָה אִמָּהּ בַּמִּלְחָמָה שֶׁעֲדַיִן הָיְתָה אִמָּהּ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְזוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּבִתּוֹ שֶׁל דָּוִד דְּאֵין בֵּן הַבָּא מִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ דְּוָלָד עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים כְּמוֹתָהּ אֲבָל לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ עַד לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים קָשֶׁה כִּדְפֵרַשְׁתִּי וְנִרְאֶה לר"ת דְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה מוּתֶּרֶת בַּמִּלְחָמָה אֲבָל בִּיאָה שְׁנִיָּה אֲסוּרָה עַד שֶׁתָּבֹא בְּבֵיתוֹ גִּיּוֹרֶת [וְהָא דְּקָאָמַר שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה כו' הַיְינוּ לְהַתְחִיל לִמְנוֹת יֶרַח יָמִים דְּאֵין יָכוֹל לְדָחְקָהּ לַעֲשׂוֹת סֵדֶר הַפָּרָשָׁה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּבֵיתוֹ] וְיֵשׁ מְיַשְּׁבִים פֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס וְלֹא קָשֶׁה מִידִי מַה שֶּׁהִקְשָׁה אֵיךְ נִתְפַּיֵּס יִצְרוֹ דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּבְטֵל הֵימֶנּוּ יֵצֶר הָרָע כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת מוּתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה אַמַּאי קָרֵי לָהּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּיְּירָה הָא נָמֵי לֹא קָשֶׁה דְּאִיכָּא לְמֵימַר לְפִי שֶׁמְּגַיְּירָהּ בע"כ וְאֵינָהּ גִּיּוֹרֶת גְּמוּרָה קָרֵי לָהּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה מִתָּמָר לֹא קָשֶׁה דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּתָמָר לֹא הָיְתָה בַּת דָּוִד אֶלָּא מִקֹּדֶם לָכֵן הָיְתָה אִמָּהּ מְעֻבֶּרֶת וְהָא דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב י"ג:י"ח) כֵּן תִּלְבַּשְׁנָה בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ מְעִילִים לֹא מִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה בִּתּוֹ אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּגְדְּלָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל דָּוִד עִם בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ אַךְ אֵין לְתָרֵץ שַׁפִּיר לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס מַה חִלּוּק בֵּין בִּיאָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה דִּמְחַלֵּק גְּמָרָא לְעֵיל וּמִיהוּ אוֹמֵר ר"י דְּבִירוּשַׁלְמִי מָצִינוּ מַחֲלֹקֶת אָמוֹרָאִים בְּדָבָר זֶה וְהָכִי אִיתָא הָתָם רַב אָמַר לֹא הִתִּיר אֶלָּא בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וַאֲנִי אוֹמֵר לֹא בִּיאָה שְׁנִיָּה וְלֹא רִאשׁוֹנָה הֻתְּרָה אֶלָּא לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים כִּדְכְתִיב וְאַחַר כֵּן תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ:

מסורת הש"ס

א פסחים מח:

ב ספרא בהר פרק ז ג, לעיל כ.; ערכין ל:

תורה אור השלם

וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת-תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה [דברים כא, יא]

וַהֲבֵאתָהּ אֶל-תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת-רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת-צִפָּרְנֶיהָ [דברים כא, יב]

וְאִם-אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת-אֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי [שמות כא, ה]

וְהָיָה כִּי-יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת-בֵּיתֶךָ כִּי-טוֹב לוֹ עִמָּךְ [דברים טו, טז]

וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל-אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב [ויקרא כה, מא]

אִם-בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם-בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ [שמות כא, ג]

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פח' מהל' מלכים ומלחמות הל' ג:

ב מיי' פג' מהל' עבדים הל' י, סמג עשין פג:

ג מיי' פג' מהל' עבדים הל' י, סמג עשין פג:

ד מיי' פג' מהל' עבדים הל' יא, סמג עשין פג:

ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' יא, סמג עשין פג:

ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' א, סמג עשין פג:

אִילּוּ נֶאֱמַר "אָזְנוֹ בַּדֶּלֶת", הָיִיתִי אוֹמֵר: יִדְקוֹר כְּנֶגֶד אָזְנוֹ בַּדֶּלֶת. דֶּלֶת – אִין, אָזְנוֹ – לָא. וְאֹזֶן לָא? וְהָכְתִיב: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ"! אאֶלָּא: הָיִיתִי אוֹמֵר יִרְצָעֶנָּה לָאֹזֶן מֵאַבְּרַאי וְיַנִּיחֶנָּה עַל הַדֶּלֶת, וְיִדְקוֹר כְּנֶגֶד אָזְנוֹ בַּדֶּלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת" – הָא כֵּיצַד? דּוֹקֵר וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֵצֶל דֶּלֶת. ב"דֶּלֶת" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי: בֵּין עֲקוּרָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ עֲקוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְזוּזָה" – מָה מְזוּזָה מְעוּמָּד – אַף דֶּלֶת נָמֵי מְעוּמָּד. (א)רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חוֹמֶר: מָה נִשְׁתַּנָּה אֹזֶן מִכָּל אֵבָרִים שֶׁבַּגּוּף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹלִי עַל הַר סִינַי בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" – וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ – יֵרָצַע. (ב)וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חוֹמֶר: מָה נִשְׁתַּנָּה דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם בְּשָׁעָה שֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" – וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהוֹצֵאתִים מֵעַבְדוּת לְחֵירוּת, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ – יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם. גד(ג)מַתְנִי' עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּבִשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ וּבִשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא הַכֶּסֶף מִשֶּׁל אֲחֵרִים. (ד)גְּמָ' מְנַלַן? דִּכְתִיב: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה" – הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה. מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה נִקְנֶה בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר, וּבַחֲזָקָה – אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. אִי מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל – אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי חוֹזֵר לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל? – תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". התָּנָא: אַף בַּחֲלִיפִין. וְתַנָּא דִּידַן? מִילְּתָא דְּלֵיתַהּ בְּמִטַּלְטְלִין – קָתָנֵי, מִילְּתָא דְּאִיתַהּ בְּמִטַּלְטְלִין – לָא קָתָנֵי. זאָמַר שְׁמוּאֵל: עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה. כֵּיצַד? תְּקָפוֹ וּבָא אֶצְלוֹ – קְנָאוֹ. קְרָאוֹ וּבָא אֶצְלוֹ – לֹא קְנָאוֹ. בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידַן, מִילְּתָא דְּאִיתַהּ בְּמִטַּלְטְלֵי – לָא קָתָנֵי, דְּלֵיתַהּ בְּמִטַּלְטְלֵי – קָתָנֵי. אֶלָּא לְתַנָּא בָּרָא, נִיתְנֵי מְשִׁיכָה! כִּי קָתָנֵי, מִילְּתָא דְּאִיתַהּ בֵּין בִּמְקַרְקְעֵי בֵּין בְּמִטַּלְטְלֵי, מְשִׁיכָה דִּבְמִטַּלְטְלֵי אִיתָא, בִּמְקַרְקְעֵי לֵיתַהּ – לָא קָתָנֵי. ח(ה)כֵּיצַד? תְּקָפוֹ וּבָא אֶצְלוֹ – קְנָאוֹ, קְרָאוֹ וּבָא אֶצְלוֹ – לֹא קְנָאוֹ. וּקְרָאוֹ לָא? וְהָתַנְיָא: כֵּיצַד בִּמְסִירָה? אֲחָזָהּ בְּטַלְפָּהּ, בִּשְׂעָרָהּ, בָּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ, בַּשְּׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ וּבְזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ – קְנָאָהּ. טכֵּיצַד בִּמְשִׁיכָה? קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו, כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה יָד וָרֶגֶל – קְנָאָהּ. רַבִּי אַסִּי וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהַלֵּךְ לְפָנָיו מְלֹא קוֹמָתָהּ. יאאָמְרִי: בְּהֵמָה אַדַּעְתָּא דְּמָרַהּ אָזְלָה, עֶבֶד אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָזֵיל. אָמַר רַב אָשֵׁי: עֶבֶד קָטָן כִּבְהֵמָה דָּמֵי. יב(ו)תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד בַּחֲזָקָה? הִתִּיר לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ הוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, הִפְשִׁיטוֹ, הִרְחִיצוֹ, סָכוֹ, גֵּרְדוֹ, הִלְבִּישׁוֹ הִנְעִילוֹ, הִגְבִּיהוֹ – קְנָאוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא תְּהֵא חֲזָקָה גְּדוֹלָה מֵהַגְבָּהָה, שֶׁהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם. מַאי קָאָמַר? יגאָמַר רַב אָשֵׁי: הִגְבִּיהוֹ הוּא לְרַבּוֹ – קְנָאוֹ, הִגְבִּיהוֹ רַבּוֹ לוֹ – לֹא קְנָאוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא תְּהֵא חֲזָקָה גְּדוֹלָה מֵהַגְבָּהָה, שֶׁהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם. הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ: הִגְבִּיהוֹ הוּא לְרַבּוֹ – קְנָאוֹ, אֶלָּא מֵעַתָּה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית תִּקָּנֶה בְּבִיאָה? כִּי קָאָמְרִינַן: זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה מִצְטַעֵר, הָכָא: זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה נֶהֱנֶה הוּא. שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רַב אַחַיי [בַּר אַדָּא] דְּמִן אַחָא: מַאן לֵימָא לַן דְּלָאו הֲנָאָה אִית לְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ? וְעוֹד: "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב, הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב כְּדַרְכָּהּ לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה הִנְדּוּאָה גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין הֲוָה. חֲלַשׁ, עָל מָר זוּטְרָא לְשַׁיּוֹלֵי בֵּיהּ, חַזְיֵיהּ דְּתָקֵיף לֵיהּ עָלְמָא טוּבָא. אֲמַר לֵיהּ לְעַבְדֵּיהּ: שְׁלוֹף לִי מְסָנַאי וְאַמְטִינְהוּ לְבֵיתָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי גָּדוֹל הֲוָה.

זֶה

אילו נאמר ונתת אזנו בדלת הייתי אומר ידקר כנגד אזנו בדלת אבל אזן לא ירצענה: לאזן מאבראי כלומר רחוק מן הדלת כדכתיב את אזנו והדר יתן אזנו בדלת ויקח את המרצע וידקר בדלת מעבר השני כנגד אזנו לקיים ולקחת המרצע ונתת באזנו בדלת: דוקר ויורד אזנו כשנותנה על הדלת עד שמגיע לדלת: עקורה מן המזוזה ומוטלת לארץ: מה מזוזה מעמד דבלאו הכי לא מיקרי מזוזה: חמר צרור המרגליות וצרור הבשם תלוי בצואר לתכשיט: מתני' וקונה את עצמו מיד רבו: בכסף ע"י אחרים שיתנוהו לרבו ע"מ שיצא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין לעבד בלא רבו: ובשטר ע"י עצמו שיקבלנו הוא ובגמרא מפרש לכולה דרבי מאיר ורבנן: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים דעבד אין לו כלום דאם מצא מציאה או קבל מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות משל אחרים ויתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו: גמ' שדה נקנית בכל הני ולקמן יליף בפרקין (דף כו.) וכל עובדי כוכבים ככנענים משנמכר לעבד אלא שכל עבדים נקראין על שם כנען משום דכתיב ביה (בראשית ט) עבד עבדים: מלתא דאיתה בעבד וליתא בשאר מטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמי בשאר מטלטלין שהמטלטלין גם הם נקנין בחליפין לא אצטריך ליה למתני: תקפו בחזקה: לא קנאו דמדעתיה אזל ואין זו משיכה: בשלמא לתנא דידן לא תקשי לשמואל אמאי לא תני משיכה במתניתין דאיכא לתרוצי כדאוקימנא דמלתא דאיתא במטלטלין לא קתני אלא תנא ברא דתנא חליפין בהדייהו תקשי לשמואל אי איתיה דנקנה במשיכה לתנייה נמי במתניתין: מלתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי כגון חליפין כסף ושטר עם השאר דאיתנהו במקרקעי אבל משיכה דליתא במקרקעי לא תנא בהדייהו: כיצד במסירה גבי בהמה קאי דקתני מתני' (לקמן קדושין דף כה:) בהמה גסה נקנית במסירה: בשערה כגון שער שבראש הסוס: שליף משאוי: אדעתא דמרה אזלא על דעת הקורא אותה לפי שאין לה דעת: אדעתיה דנפשיה מדעת עצמו: קטן דלית ליה דעת כבהמה דמי ואם קראו לשם קניה ובא אצלו קנאו: התיר לו מנעלו העבד ללוקח: גרדו גראט"ר (גרטי"ר: לגרד) בלע"ז: הגביהו העבד את הלוקח: מאי קאמר מה ענין הגבהה דעלמא להגבהה דהכא הגבהה דעלמא לוקח מגביה החפץ והכא אמרינן שהעבד מגביהו משום עבודה שהלוקח משעבד בו לקנותו בחזקה: אלא מעתה דהגביהו הוא לרבו קנאו: שפחה כנענית תקנה בביאה דהא אגבהה ליה: הנדוואה מארץ כושי כוש מתרגמינן הנדוואה: דתקיף ליה עלמא גוסס ונוטה למות: אמר ליה מר זוטרא לעבדיה דגר: שלוף לי מסנאי לקנותו בחזקה היה מתכוין שיהא בעבודתו כשימות אדונו: איכא דאמרי גדול היה העבד ונזהר בו שלא יזכה הוא עצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פרש למיתה ומר זוטרא פרש לחיים תחתיו שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד:

כמין חמר. פרש הקונטרס צרור מרגליות או בשמים שתלוי בצואר נשים לתכשיט ור"ת פרש חמר מעשה וכן פרש הערוך בלשון ערבי כשאומר לחברו מה מעשיך אומר לו מה חמרך: מה נשתנה אזן יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה) ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כך: [ת"ל לעולם כו' ואין לומר לעולמו של יובל דא"כ לשתוק קרא מיניה ונילף משדה אחוזה. ת"י]: איכא דאמרי גדול היה העבד ונזהר בו שלא יזכה הוא בעצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו זה פרש למיתה יהודה הנדוואה וזה פרש לחיים מר זוטרא תחתיו במקומו שלא יהיה העבד רגע אחד בלא אדון:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:

ב מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:

ג מיי' פה' מהל' עבדים הל' א:

ד מיי' פב' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פב, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצו סעי' א:

ה מיי' פה' מהל' עבדים הל' א:

ו מיי' פב' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פב, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצו סעי' א:

ז מיי' פה' מהל' עבדים הל' א:

ח מיי' פב' מהל' מכירה הל' ג, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצו סעי' ה:

ט מיי' פב' מהל' מכירה הל' ו, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצז סעי' ג:

י מיי' פב' מהל' מכירה הל' ד:

יא מיי' פה' מהל' עבדים הל' א, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כה:

יב מיי' פב' מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצז סעי' ב:

יג מיי' פב' מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין פז, טוש"ע חו"מ סי' קצו סעי' ג:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים אגדות של דורשי רשומות דורשי חמורות ה

ב אוצר מדרשים אגדות של דורשי רשומות דורשי חמורות ד

ג מסכת עבדים

ד ספרא בהר פרשה ו ד; בכורות יג.

ה בבא בתרא עה:

ו בבא בתרא נג:

גליון הש"ס

מתני' וקונה א"ע בכסף. עיין יבמות מח ע"א תד"ה המפקיר:

גמ' מאן לימא לן דלא הוי הנאה לתרוייהו. עיין יומא פב ע"א תד"ה מה רוצח ובסנהדרין נח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה:

תורה אור השלם

[שמות כא, ו]

[דברים טו, יז]

[ויקרא כה, נה]

[שמות יב]

[ויקרא כה, מו]

[שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, מטות; כוחו של הלא אפס ד]

[ויקרא יח, כב]

זֶה פֵּירַשׁ לְמִיתָה, וְזֶה פֵּירַשׁ לְחַיִּים. [א](א)וְאִיכָּא דְּאָמְרִי קָטָן הֲוָה, וּדְלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְבְּזוּ יִשְׂרָאֵל נְכָסָיו, וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים – קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: גְּדוֹלִים – קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין, קְטַנִּים – כָּל הַמַּחְזִיק בָּהֶן זָכָה בָּהֶן. [ב־ד]וְקוֹנֶה עַצְמוֹ בְּכֶסֶף כּוּ׳ בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים. אִין, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵּימָא שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, מִכְּדֵי שְׁמַעְנָא לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: חוֹב הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת. וּתְנֵינָא: זָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. אֶלָּא פְּשִׁיטָא מִדַּעְתּוֹ, וְהָא קָמַשְׁמַע לַן: עַל יְדֵי אֲחֵרִים – אִין, עַל יְדֵי עַצְמוֹ – לָא. אַלְמָא אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ. אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ. עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אִין, עַל יְדֵי אֲחֵרִים – לָא. וְאִי מִדַּעְתּוֹ, עַל יְדֵי אֲחֵרִים אַמַּאי לָא? וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן: דְּגִיטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִים כְּאֶחָד, וְהָא לָא תָּנֵי הָכִי, דְּתַנְיָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר! אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְשָׁאנֵי כֶּסֶף, הוֹאִיל וְקָנֵי לֵיהּ בְּעַל כּוּרְחֵיהּ – מַקְנֵי לֵיהּ בְּעַל כּוּרְחֵיהּ. (ב)אִי הָכִי, שְׁטָר נָמֵי! הַאי שְׁטָרָא לְחוּד וְהַאי שְׁטָרָא לְחוּד. הָכָא נָמֵי, הַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד? טִיבְעָא מִיהָא חַד הוּא. רָבָא אָמַר: כֶּסֶף – קַבָּלַת רַבּוֹ גָּרְמָה לוֹ, שְׁטָר – קַבָּלַת אֲחֵרִים גָּרְמָה לוֹ. [ה]וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ. בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אִין, עַל יְדֵי אֲחֵרִים – לָא. אַמַּאי? נְהִי נָמֵי דְּשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, מִכְּדֵי שְׁמַעְנָא לְהוּ לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי: זְכוּת הוּא שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵירוּת, וּתְנֵינָא: זָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. [ו]וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְקָא מַשְׁמַע לַן דְּיֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ – אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים – וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְהָא קַיְימָא לַן דְּגִיטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד? [ח־ט]וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי אֲחֵרִים – אַף עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן דִּזְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת, אִי הָכִי, נְעָרְבִינְהוּ וְנִיתְנִינְהוּ: בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ! (ג)אֶלָּא: בְּכֶסֶף – בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בִּשְׁטָר – עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הוּא, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְשָׁלֹשׁ מַחְלוֹקוֹת בַּדָּבָר. אָמַר רַבָּה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – גָּמַר "לָהּ" "לָהּ" מֵאִשָּׁה: מָה אִשָּׁה עַד שֶׁיּוֹצִיא גֵּט לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, אַף עֶבֶד נָמֵי עַד שֶׁיּוֹצִיא גֵּט לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ. בָּעֵי רַבָּה:

לְרַבִּי

וְאִכָּא דְּאָמְרֵי קָטָן הֲוָה וְאַעַפ"כ הֻצְרַךְ לְכָל זֹאת: **וְלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל** דְּאָמַר כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן זָכָה אַפִּי' לְאַחַר זְמַן זָכָה בָּהֶן: **וּתְנֵינָא אֵין חָבִין לְאָדָם כו'** אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לְדָבָר שֶׁהוּא חוֹבָה אוֹ הֶפְסֵד וְהֵיכִי תָּנֵי מַתְנִיתִין דְּנִפְדָּה עַל יְדֵי אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: **ע"י עַצְמוֹ לֹא** שֶׁאִם נָתַן לוֹ כֶּסֶף לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ אֵינוֹ פָּדוּי דְּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ: **בְּמַאי עָסְקִינַן** הַאי קָנָה עַצְמוֹ ע"י אֲחֵרִים: **אִלֵּימָא שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** שֶׁל עֶבֶד: **שָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** בפ"ק דְּגִטִּין חוֹב הוּא לָעֶבֶד שֶׁיּוֹצֵא כו' שֶׁאִם הָיָה עֶבֶד כֹּהֵן פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה וְאִי עֶבֶד יִשְׂרָאֵל אוֹסְרוֹ בְּשִׁפְחָה דִּשְׁכִיחָא לֵיהּ פְּרִיצָא לֵיהּ: **תְּנֵינָא** כְּמוֹ הַתְנַן: **וּתְנֵינָא אֵין חָבִין לְאָדָם כו'** אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לְדָבָר שֶׁהוּא חוֹבָה אוֹ הֶפְסֵד וְהֵיכִי תָּנֵי מַתְנִיתִין דְּנִפְדָּה עַל יְדֵי אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: **אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ** וְאִם תֹּאמַר פְּשִׁיטָא הָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן לע"י עַצְמוֹ לֹא דְּאֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ בְּשׁוּם צַד: **ע"י עַצְמוֹ לֹא** שֶׁאִם נָתַן לוֹ כֶּסֶף לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ אֵינוֹ פָּדוּי דְּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ: **וְאִי מִדַּעְתּוֹ** שֶׁאָמַר לוֹ קַבֵּל גִּטִּי: **בָּאִין כְּאֶחָד** וְלָא אָמְרִינַן לֹא הוֹצִיא רַבּוֹ אֶת הַגֵּט מֵרְשׁוּתוֹ וְאֵין זוֹ קַבָּלָה: **וְהָא לָא תָּנֵי** בְּבָרַיְתָא הָכִי: **הַאי שְׁטָרָא לְחוּד כו'** זֶה לְשׁוֹן קְנִיָּה וְזֶה לְשׁוֹן שִׁחְרוּר: **הַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד** זֶה נִתָּן לִקְנִיָּה וְזֶה נִתָּן לְשִׁחְרוּר: **טִבְעָא מִיהָא חַד הוּא** וְאֵין נִכָּר הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם: **כֶּסֶף קַבָּלַת רַבּוֹ** שֶׁמְּקַבֵּל רַבּוֹ הַכֶּסֶף גָּרְמוּ לוֹ לְהִשְׁתַּחְרֵר מֵאֵלָיו וְאֵין אֲחֵרִים הַלָּלוּ חָבִין אֶלָּא קַבָּלַת הָרַב וְהָרַב אֵין נַעֲשָׂה שְׁלוּחוֹ אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ וּמַקְנֵהוּ מֵאֵלָיו אֲבָל חֵרוּת הַשְּׁטָר קַבָּלַת אֲחֵרִים גָּרְמָה לוֹ וְכֵיוָן דְּחוֹב הוּא לוֹ אֵין חָבִין לְאָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: **שְׁמַעְנָא לְהוּ כו'** בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דַּף יא:): **תְּנֵינָא** כְּמוֹ הַתְנַן: **דְּיֵשׁ קִנְיָן** כִּי יָהֲבִי לֵיהּ ע"מ שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת בּוֹ: **וְהָא קי"ל** כְּלוֹמַר וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שֶׁהָעֶבֶד מְקַבֵּל אֶת גִּטּוֹ וְאִי רַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלָהּ דְּמִלְּתָא מִי שָׁבְקִינַן רַבָּנַן וְעָבְדִינַן כר"מ: **אַף ע"י אֲחֵרִים** וְאַפִּי' שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דִּזְכוּת הוּא לָעֶבֶד כו': **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא** הַךְ סֵיפָא דִּשְׁטָר דְּלֵית לֵיהּ גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד: **וְשָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר** רַבִּי מֵאִיר אִית לֵיהּ בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְאַפִּי' שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְלֹא ע"י עַצְמוֹ דְּאֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ וּבִשְׁטָר ע"י עַצְמוֹ וְלֹא ע"י אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דְּחוֹב הוּא לוֹ וְכֶסֶף אע"ג דְּחוֹב הוּא לוֹ קַבָּלַת רַבּוֹ גָּרְמָה לוֹ ור"ש בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר ע"י אֲחֵרִים דְּקָסָבַר זְכוּת הוּא לוֹ וְלֹא ע"י עַצְמוֹ דְּגַבֵּי כֶּסֶף אִית לֵיהּ אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ וְגַבֵּי שְׁטָר לֵית לֵיהּ גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד כִּדְקָתָנֵי אַף בִּשְׁטָר כו' וכ"ש בְּכֶסֶף אַלְמָא בְּתַרְוַיְהוּ אִית לֵיהּ ע"י עַצְמוֹ לֹא וְרַבָּנַן דְּמַתְנִי' אִית לְהוּ בְּכֶסֶף בֵּין ע"י אֲחֵרִים בֵּין ע"י עַצְמוֹ דְּיֵשׁ קִנְיָן אֲחֵרִים דִּזְכוּת הוּא לוֹ וְכֵן בִּשְׁטָר בֵּין ע"י אֲחֵרִים בֵּין ע"י עַצְמוֹ וּדְקַיְמָא לַן גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד כְּרַבָּנַן עָבְדִינַן לֵיהּ וְהַאי דְּלָא עָרְבִינְהוּ וּתְנִינְהוּ מִשּׁוּם דְּסֵיפָא ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר הִיא אֲבָל רֵישָׁא ה"ק לֵיהּ רַבָּנַן לר"מ אַף בְּכֶסֶף ע"י עַצְמוֹ דְּיֵשׁ קִנְיָן וכ"ש ע"י אֲחֵרִים דִּזְכוּת לוֹ וכ"ש שְׁטָר דִּזְכוּת וְאִם בָּאנוּ לְפָרֵשׁ שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת וְלוֹמַר דְּרַבָּנַן אִית לְהוּ בְּכֶסֶף בֵּין ע"י עַצְמוֹ בֵּין ע"י אֲחֵרִים וּבִשְׁטָר ע"י אֲחֵרִים וְלֹא ע"י עַצְמוֹ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר כְּר' מֵאִיר בְּכֶסֶף לע"י עַצְמוֹ לֹא וְאֵין קִנְיָן וּכְרַבָּנַן בִּשְׁטָר דְּאֵין גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד א"כ הָא דְּקי"ל גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד יְחִידָאָה הִיא וְכר' מֵאִיר עָבְדִינַן לֵיהּ הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְפָרוּשֵׁי אֶלָּא כִּדְפָרֵשִׁית דְּרֵישָׁא דְּמִלְּתָא אַמְרוּהָ רַבָּנַן וְסֵיפָא אֲתָאן לר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: **שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ** דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ד:א') וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאִיהִי לָא אַקְנְיֵהּ לְבַעַל לְגוּפָהּ: **שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ** שֶׁל רַבּוֹ וְרַבָּנַן גָּמְרֵי הָכִי מָה אִשָּׁה מְקַבֶּלֶת גִּטָּהּ אַף עֶבֶד מְקַבֵּל גֵּט:

וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי קָטָן הָיָה וְאעפ"כ הֻצְרַךְ לִזְכּוֹת בּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְנֶה עַצְמוֹ מִן הַהֶפְקֵר אַחַר מִיתַת הָאָדוֹן וּדְלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל דִּלְאַבָּא שָׁאוּל הָיָה יָכוֹל לִזְכּוֹת בּוֹ וַאֲפִי' לְאַחַר מִיתָה כְּפֵי"ה וְקָשֶׁה לר"ת מְנָא לֵיהּ דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ דִּכְאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ וּמַה שֶּׁהֶחֱזִיק בּוֹ מֵחַיִּים לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא יַקְדִּימֶנּוּ אַחֵר וְיִזְכֶּה בּוֹ וְעוֹד ה"ל לְמֵימַר וְכִדְרַבָּנַן וְעוֹד קָשֶׁה דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לט.) פְּסִיק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל וְאע"ג דְּרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר דְּאֵין הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל מ"מ קי"ל דִּבְכָל מָקוֹם הֲלָכָה כְּרִיבָ"ל לְגַבֵּי דְּרַבִּי יוֹחָנָן כִּדְמוֹכַח בְּרֵישׁ פ"ד דִּמְגִלָּה (דַּף כז.) דְּמַשְׁמַע שֶׁמִּדִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֵם עִקָּר . מִדִּבְרֵי ר' יוֹחָנָן גַּבֵּי בֵּית הַכְּנֶסֶת מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ וא"כ הֵיכִי עֲבוּד הָכָא דְּלָא כְּהִילְכְתָא וְנִרְאֶה לר"ת דְּגָרַס הָכָא וּכְאַבָּא שָׁאוּל כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ לְאַבָּא שָׁאוּל דְּאָמַר כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן זָכָה בָּהֶן הֻצְרַךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן שֶׁלֹּא יַקְדִּימֶנּוּ אַחֵר וְעוֹד מְפָרֵשׁ ר"ת בְּעִנְיָן אַחֵר אִיכָּא דְּאָמְרֵי קָטָן הֲוָה שֶׁאִם הָיָה גָּדוֹל לֹא הָיָה מוֹעִיל בּוֹ זֶה פֵּרֵשׁ לְמִיתָה וְזֶה פֵּרֵשׁ לְחַיִּים וְאע"פ שֶׁעַבְדוּת אֲחֵרִים עָלָיו קוֹדֵם הוּא לִזְכּוֹת בְּעַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָד אֲבָל קָטָן שֶׁאֵין לוֹ יָד כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה בָּהֶן כְּאַבָּא שָׁאוּל וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁלוֹף מְסָּנָאי מֵחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת יְהוּדָה הִנְדְּוָאָה עָשָׂה כָּךְ וְהַיְינוּ כְּאַבָּא שָׁאוּל דְּאָמַר קָטָן אֵין לוֹ יָד לִזְכּוֹת בְּעַצְמוֹ וּמִשּׁוּם הָכִי זָכָה בּוֹ מַר זוּטְרָא אֲפִילּוּ לְאַחַר מִיתָה אֲבָל לְרַבָּנַן בֵּין גָּדוֹל וּבֵין קָטָן וַאֲפִילּוּ עַבְדוּת אֲחֵרִים עָלָיו קָנָה עַצְמוֹ בֶּן חוֹרִין ור"י מְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָאָמַר וּכְאַבָּא שָׁאוּל דְּאַמִּלְּתָא קַמָּא נָמֵי קָאֵי וַאֲפִי' לְלִישָּׁנָא קַמָּא דְּגָדוֹל הֲוָה לֹא הָיְתָה חֲזָקָה מוֹעֶלֶת כְּלוּם אֶלָּא דַּוְקָא לְאַבָּא שָׁאוּל דִּלְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי בֵּין גְּדוֹלִים וּבֵין קְטַנִּים קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין לֹא הָיָה מַר זוּטְרָא יָכוֹל לִזְכּוֹת בּוֹ דְּטַעְמַיְהוּ דְּרַבָּנַן מְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לט:) דְּגָמַר לָהּ לָהּ מֵאִשָּׁה דְּמָה אִשָּׁה מִיתַת בַּעַל מַתִּירָהּ בְּלֹא גֵּט אַף עֶבֶד מִשְׁתַּלֵּחַ בְּלֹא גֵּט וְהָוֵי הַשְׁתָּא מִיתַת הַבַּעַל כְּגֵט וְאִם הָיָה נוֹתֵן לוֹ גֵּט מִי הָיָה אַחֵר יָכוֹל לִזְכּוֹת בּוֹ אֲבָל לְאַבָּא שָׁאוּל נִיחָא דְּהָא יָלֵיף מָה אִשָּׁה אִסּוּרָהּ מַפְקַעַת בְּמִיתַת הַבַּעַל וְלָא מָמוֹנָא אַף עֶבֶד כו' וְכֵיוָן שֶׁהָיָה מְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ לְמַר זוּטְרָא לֹא הָיָה חָפֵץ לִזְכּוֹת בְּעַצְמוֹ וְהָוֵי כְּמוֹ קָטָן לְאַבָּא שָׁאוּל: [**וְהָא** קמ"ל ע"י אֲחֵרִים אִין כו' וא"ת מֵעִקָּרָא נָמֵי יָדַע תַּלְמוּדָא דְּהָכִי הוּא אִידּוּשׁ דְּמַתְנִיתִין כִּדְאָמַר בְּכֶסֶף ע"י אֲחֵרִים אִין ע"י עַצְמוֹ כו' וְיֵשׁ לוֹמַר דַּהֲוֵי סָבַר מֵעִקָּרָא דַּהֲוֵי חִידּוּשׁ דְּמַתְנִי' מִתַּרְוַיְהוּ מִמַּה שֶׁהוּא ע"י אֲחֵרִים וּמִן דִּיּוּקָא לע"י עַצְמוֹ לֹא וּמַסִּיק דְּלָא אִצְטְרִיךְ מַתְנֵי' אֶלָּא מִן הַדִּיּוּק. ת"י]: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** אוֹמֵר אַף שְׁטָר ע"י אֲחֵרִים וְלֹא ע"י עַצְמוֹ וְשָׁלֹשׁ מַחְלֹקוֹת בַּדָּבָר. פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס ר' מֵאִיר אִית לֵיהּ בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים וַאֲפִי' שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ דְּאֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ וּבִשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דְּחוֹב הוּא לוֹ וְכֶסֶף אע"ג דְּחוֹב הוּא לוֹ קַבָּלַת רַבּוֹ גָּרְמָה לוֹ וְלר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ בֵּין כֶּסֶף בֵּין שְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים דְּקָסָבַר זְכוּת הוּא לוֹ וְלֹא ע"י עַצְמוֹ דְּגַבֵּי כֶּסֶף אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד וְגַבֵּי שְׁטָר לֵית לֵיהּ גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד כִּדְקָתָנֵי אַף שְׁטָר כו' וְכָל שֶׁכֵּן כֶּסֶף אַלְמָא בְּתַרְוַיְהוּ אִית לֵיהּ ע"י עַצְמוֹ לֹא וְרַבָּנַן דְּמַתְנִי' אִית לְהוּ בְּכֶסֶף בֵּין ע"י עַצְמוֹ בֵּין ע"י אֲחֵרִים ע"י עַצְמוֹ דְּיֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד ע"י אֲחֵרִים דִּזְכוּת הוּא לוֹ וְכֵן שְׁטָר בֵּין ע"י עַצְמוֹ בֵּין ע"י אֲחֵרִים ולקי"ל דְּגִטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד כְּרַבָּנַן עֲבִידְנָא לֵיהּ וְהַאי דְּלָא עָרְבִינְהוּ וּתְנִינְהוּ מִשּׁוּם דְּסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא אֲבָל רֵישָׁא הָכִי קָאָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן לְר' מֵאִיר אַף בְּכֶסֶף ע"י עַצְמוֹ דְּיֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד וכ"ש ע"י אֲחֵרִים דִּזְכוּת הוּא לוֹ וְכָל שֶׁכֵּן שְׁטָר וְאִם בָּאנוּ לְפָרֵשׁ שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת וְלוֹמַר לְרַבָּנַן אִית לְהוּ בְּכֶסֶף בֵּין ע"י אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ וּבִשְׁטָר ע"י אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כר"מ דִּבְכֶסֶף ע"י עַצְמוֹ לֹא דְּאֵין קִנְיָן וּכְרַבָּנַן בִּשְׁטָר דְּאֵין גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד א"כ הָא דְּקַיְימָא לַן דְּגִטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִים כְּאֶחָד יְחִידָאָה הִיא וְכר' מֵאִיר עָבְדִינַן הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְפָרוּשֵׁי אֶלָּא כִּדְפָרֵשִׁית דְּרֵישָׁא דְּמִלְּתָא רַבָּנַן אַמְרוּהָ וְסֵיפָא אֲתָאן לר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר עכ"ל וא"ת מְנָא לֵיהּ הַךְ שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת דִּלְמָא כּוּלָּהּ מִלְּתָא דְּרַבָּנַן דְּמַתְנִיתִין רַשְׁבָּ"א וּבְכֶסֶף ע"י עַצְמוֹ הַיְינוּ אַף ע"י עַצְמוֹ וּבִשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים דַּוְקָא וְהָא דְּקַיְימָא לַן דְּגִטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִים כְּאֶחָד מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לַן כְּרַבִּי מֵאִיר וְלֹא כר"ש בֶּן אֶלְעָזָר וְיֵשׁ לוֹמַר אִי גָּרְסִינַן בְּבָרַיְתָא דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אַף בִּשְׁטָר ע"י אֲחֵרִים וְלֹא ע"י עַצְמוֹ עַל כָּרְחָךְ יֵשׁ שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר לע"כ לָאו הַיְינוּ רַבָּנַן דְּמַתְנִי' דְּהָא אָמְרֵי בְּהֶדְיָא בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ וְלִסְפָרִים דְּלָא גָּרְסִינַן אַף נ"ל כֵּיוָן דְּאַשְׁכְּחַן דְּרַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַשְׁבָּ"א כִּדְאִיתָא בְּסוֹף פ"ק דְּגִטִּין (דַּף יב:) דְּאָמְרֵי אִי בָּעֵי זָרֵק לֵיהּ גִּטָּא וּפָסֵל לֵיהּ אַלְמָא אִית לְהוּ דְּגִטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד וְכֵן דְּהָכִי הוּא לָא קָרֵי לְיָחִיד חֲכָמִים בְּמַתְנִיתִין כֵּיוָן דְּרַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ וּלְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר:

מסורת הש"ס

א גיטין לט.
ב לעיל ה.
ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

תורה אור השלם

וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה: [ויקרא יט, כ]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: [דברים כד, ג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' זכייה ומתנה הל' יז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' ערה סעי' כט:
ב מיי' פד' מהל' זכייה ומתנה הל' ב:
ג מיי' פה' מהל' עבדים הל' ב:
ד מיי' פה' מהל' עבדים הל' א, טוש"ע חו"מ סי' רמג סעי' א:
ה מיי' פה' מהל' עבדים הל' ב, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:
ו מיי' פה' מהל' עבדים הל' ב, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:
ז מיי' פה' מהל' עבדים הל' ג, ש"ע יו"ד סי' רסז סעי' מד:
ח מיי' פה' מהל' עבדים הל' ב:
ט מיי' פה' מהל' עבדים הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' מא:

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, עֶבֶד כְּנַעֲנִי מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּיטּוֹ מִיַּד רַבּוֹ? כֵּיוָן דְּגָמַר "לָהּ" "לָהּ" מֵאִשָּׁה, כְּאִשָּׁה, אוֹ דִּילְמָא אִשָּׁה דְּאִיהִי מָצֵי מְקַבֶּלֶת גִּיטָּהּ – שָׁלִיחַ נָמֵי מָצֵי מְשַׁוְּיָא. עֶבֶד דְּאִיהוּ לָא מְקַבֵּל גִּיטֵּיהּ – שָׁלִיחַ נָמֵי לָא מָצֵי מְשַׁוֵּי. בָּתַר דְּבַעְיָא הֲדַר פַּשְׁטַהּ: "לָהּ" "לָהּ" מֵאִשָּׁה, כְּאִשָּׁה. א(א)וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָנֵי כָּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ. דְּאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ שְׁלוּחֵי דִידַן נִינְהוּ, מִי אִיכָּא מִידֵּי דַּאֲנַן לָא מָצֵינַן עָבְדִינַן וְאִינְהוּ מָצֵי עָבְדִי? וְלָא?! וְהָא עַבְדָּא, דְּאִיהוּ לָא מָצֵי מְקַבֵּל גִּיטֵּיהּ וּשְׁלִיחַ מָצֵי מְשַׁוֵּי! ב(ב)וְלָא הִיא, יִשְׂרָאֵל לָא שָׁיְכִי בְּתוֹרַת קָרְבָּנוֹת כְּלָל, עֶבֶד שַׁיָּיךְ בְּגִיטִּין. דְּתַנְיָא: נִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהָעֶבֶד מְקַבֵּל גִּיטּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁלּוֹ. וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא הַכֶּסֶף מִשֶּׁל אֲחֵרִים. נֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי: דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ, וְאֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: יֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ, וְיֵשׁ קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ. גאָמַר רַבָּה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ, וְאֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר מָנֶה, וַאֲמַר לֵיהּ: "עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבָּךְ רְשׁוּת בּוֹ". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לֵיהּ "קְנִי" – קָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ. וְכִי אָמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" – לֹא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" – אַהֲנִי לֵיהּ תְּנָאֵיהּ. דוְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כֹּל כִּי הַאי גַּוְונָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּקָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר מָנֶה וַאֲמַר לֵיהּ: "עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת". הרַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לֵיהּ "קְנִי" – קָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ. וְכִי אָמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" – לֹא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: לְדִידֵיהּ נָמֵי הָא לָא קָא מַקְנֵי לֵיהּ, דְּהָא לָא אָמַר לֵיהּ אֶלָּא "עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת". וּרְמִי דְּרַבִּי מֵאִיר אַדְּרַבִּי מֵאִיר, וּרְמִי דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן, דְּתַנְיָא:

אֵין

לר' שמעון בן אלעזר דאמר עבד אינו מקבל גטו עבד מהו שיעשה שליח לקבל גטו: **גמר לה לה מאשה ועושה שליח:** **כאשה דמי** ועושה שליח לקבלה כאשה דנפקא לן (לקמן קידושין דף מח.) משלחה מביתו מלמד שהאשה עושה שליח והיינו דקאמר על ידי אחרים: **או דלמא כו'** וע"י אחרים דקאמר שיזכה לו רבו גטו על ידי אחרים או הם עושים שלא מדעתו: **גמר לה לה מאשה ועושה שליח:** **הני כהני** לענין הקרבת קרבנות: **שלוחי דרחמנא נינהו** ולא שלוחי דילן ונפקא מינה למודר הנאה מכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו והא מלתא אבעיא לן בנדרים בפרק אין בין המודר (נדרים דף לה:): **והא עבד כו'** והיכי יליף רב הונא מהאי טעמא היתר בהקרבה למודר הנאה: **בתורת קרבנות** שיהיו הן עובדים את העבודה: **שייך בגטין** אם אינו מקבל גטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו: **אבל לא מיד רבו שלו** אם היו שניהם של איש אחד: **לר"מ** דאמר בכסף ע"י אחרים סבר אין קנין לעבד בלא רבו אם נתנו לו במתנה זכה בו רבו הלכך אע"ג דהוי כסף משל אחרים אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו: **ורבנן סברי יש קנין** אם נתנו לו מתנה הואיל ולדעת אחרת מקנהו ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב הויא לעבד ומפריק ביה על ידי עצמו: **קנין לאשה ובעלה** בעלמא איצטריכא לן ואשה כי עבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד איכא למשמע לה"ה באשה: **לכ"ע אין קנין** אי יהבי ליה סתמא: **אהני ליה תנאה** דמעקרא אדעתא דתנאה אקניה: **לר"מ** דאמר בכסף ע"י אחרים סבר אין קנין לעבד בלא רבו אם נתנו לו במתנה זכה בו רבו הלכך אע"ג דהוי כסף משל אחרים אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו: **לא כלום אמר ליה** דכיון דקנה עבד קנה רבו: **ורבנן סברי יש קנין** אם נתנו לו מתנה הואיל ולדעת אחרת מקנהו ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב הויא לעבד ומפריק ביה על ידי עצמו: **שתצא בו לחרות** שתתנהו לרבך בפדיונך:

מהו שיעשה שליח לקבל גטו מיד רבו יש מפרשים דהכי קמבעיא ליה היכא דאמר העבד לאחר לקבל ליה גטו מיד רבו מהני קבלתו או לא דכי לא א"ל לקבל גטו ובא ומקבלו פשיטא לן דמהני דאמרינן במתניתין (לעיל קדושין דף כב:) ובשטר ע"י אחרים אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גטי שמא מגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות או לא ויש מפרשים דהכי קמבעיא ליה מהו שיעשה שליח הא דאמר ר' שמעון בן אלעזר בשטר ע"י אחרים בתורת שליחות קאמר כלומר צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גטו משום דגמר לה לה מאשה ולמ"ד זכות הוא לו יכול לקבל גטו שלא מדעתו כל זמן שאינו מוחה ולמ"ד חוב הוא לו צריך לעשות מדעתו שיתרצה וא"כ אם הוא עומד וצווח לא מהני קבלתו או דילמא לאו בתורת שליחות קאמר דלא דמי לאשה דלוקא אשה דאיהי מקבלת גטה שליח נמי מצי משוייא אבל עבד לר' שמעון בן אלעזר כיון דאיהו לא מצי מקבלו שליח נמי לא מצי לשוויי ואם כן בשטר על ידי אחרים דקאמר היינו אפילו עומד וצווח כיון דאינו מטעם שליחות: **דאמר** רב הונא הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו פירש בקונטרס דמיירי לענין הקרבת קרבנות ונפקא מינה לענין מודר הנאה מן הכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו תימה דמשמע הכא דפשיטא ליה ובמסכת נדרים בפרק אין בין המודר (נדרים דף לה:) בעי הני כהני שלוחי דרחמנא הוו או שלוחי דידן ולא איפשיטא ואמאי לא מייתי התם הך מלתא דרב הונא בריה דרב יהושע למפשטה ויש לומר דאורחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי דלא מפשטא אלא ממשנה או מברייתא אע"ג דמצי למפשט מדברי אמוראי אי נמי יש לומר דהתם הכי קמבעיא ליה הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל או דלמא הוו נמי שלוחי דידן ונפקא מינה שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים אי שלוחי דרחמנא [נמי] נינהו הוי קרבן כשר ואי הוו [דוקא] שלוחי דידן אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים: **ורבי** אלעזר אומר כל כי האי גוונא כו' אומר רבינו תם דהלכה כר' מאיר דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ואליבא דרב ששת דמוקי פלוגתא כי מקני ליה אחר ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו דמשמע אבל אי אמר ליה על מנת שתצא בו לחרות אפילו ר"מ מודה דאהני ליה תנאיה וכן משמע פרק בתרא דנדרים (דף פח.) דתנן התם המדיר חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו אומר לה הרי מעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך וקאמר עלה בגמרא אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אבל אי אמר לה מה שתרצי תעשי קני יתהון בעל ושמואל אמר אפילו אמר לה מה שתרצי עשי לא קני יתהון בעל ומסיק כמאן אזלא הא שמעתא דרב כר"מ וקיימא לן (בכורות דף מט:) הלכתא כותיה דרב באיסורי ואע"ג דפליגי נמי לענין ממון מכל מקום לענין איסורא איתשיל משמע דהלכה כרבי מאיר דהא רב קאי כותיה והיינו ע"כ אליבא דרב ששת דאילו לר"א אליבא דר"מ אפי' מה שאת נותנת לפיך קנה יתהון בעל כמו שאין מועיל ע"מ שתצא לחרות אלא ע"כ כרב ששת ולא כר"א סבירא להו לרב ושמואל ס"מ לרב ששת ע"מ שתצא בו לחרות מועיל לכ"ע כמה שאת נותנת לפיך דמועיל אפילו לר"מ ואומר ר"ת דמשמע מהתם דהלכה כרב ששת ולא כר"א ועוד מייתי ראיה דהלכה כרב ששת מפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עא.) דאמרינן התם בן סורר ומורה אינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו ופריך בגמרא אמו מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה ומשני כשנתנו לה אחרים ע"מ שאין לבעלה רשות בהן והשתא בשלמא לרב ששת מכל מקום אתי לכל הפחות מיהא כרבנן אלא לר' אלעזר לא אתיא דהתם לא כר' מאיר ולא כרבנן עוד מייתי ראיה מההיא דפסחים פרק האשה (דף פח:) גבי האומר לעבדו שחוט עלי פסח ושכח מה אמר לו רבו כו' ופריך בגמרא מה שקנה עבד קנה רבו ומשני כגון דאקני ליה ע"מ שאין לרבו רשות בו והיינו כרב ששת אבל לר"א הוה צריך לאוקמי שאמר לו ע"מ שתצא ידי פסח אך ר"י אומר דאין ראיה לומר דהלכה כרב ששת מההיא דנדרים ומפרק בן סורר דהתם מתוקמא שפיר אפי' לר"א דיש לחלק בין אשה לעבד ומצינו למימר אפילו לר"א דאמר לר"מ אפילו אמר לו ע"מ שתצא בו לחרות קנה רבו יכול להיות דבאשה לא קנה הבעל שהרי אינם שוים שאין יד האשה כיד הבעל כמו שיד העבד כיד רבו ותדע דהא אלו אם נתן הבעל מתנה לאשתו קנתה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות כדאיתא פרק חזקת הבתים (ב"ב דף נא:) ואלו אם נתן מתנה לעבדו לא קנה העבד כלל ועוד תדע שאינן שוים שהרי אם נתנו אחרים מתנה לעבד סתמא זכה הרב בין בגוף בין בפירות דאין קנין לעבד בלא רבו היינו שאין קנין לעבד כלל ויש לרב גוף ופירות ואם נתנו אחרים מתנה לאשה אין לבעלה כי אם פירות אבל הגוף שלה דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות אבל הגוף לאשה וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות לאע"ג דמציאת האשה לבעלה לגמרי אין לדמות מציאה למתנה וכן משמע בירושלמי דכתובות פ' מציאת האשה דקאמר התם מפני מה מציאת האשה לבעלה שמא תגנב זהובים ותאמר מציאה מצאתי ופריך הבגע עצמך מתנה כלומר במתנה עצמה נחוש להא שמא תגנב ותאמר נתנו לי מתנה ומשני מתנה יש לה קול ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל מה היתה מרווחת לומר נתנו לי במתנה אלא ש"מ דבמתנה שנתנו לה אחרים אין לבעל אלא פירות אבל הגוף לאשה ואלו בעבד אם נתן לו אחד מתנה קנה האדון הפירות והגוף וא"ת לפר"ת דלרב ששת מועיל ע"מ שתצא בו לחרות אפילו לר"מ א"כ אמאי קאמר ר"מ במתני' בכסף ע"י עצמו לא הא ע"י עצמו נמי משכחת לה באומר ע"מ שתצא בו לחרות וי"ל דכה"ג ע"י אחרים מיקרי ולא על ידי עצמו כיון דלא קנה אותם העבד לגמרי ולא נתנו לו אלא ע"מ שיצא בו לחרות ואע"ג דלר' אלעזר דמוקי פלוגתייהו בע"מ שתצא בו לחרות מיקרי ע"י עצמו היינו משום דלר' אלעזר אית ליה דקניה עבד וקנה רביה אבל לרב ששת דאית ליה לא קניה רביה מיקרי ע"י אחרים דמאחר שאין העבד קונהו אלא לצאת בו לא קניה ליה רביה וע"י אחרים מיקרי ומיהו קשה אליבא דר"א דמוקי פלוגתייהו באומר ע"מ שתצא בו לחרות אם כן היאך מצינו לרבנן דר' מאיר בכסף ע"י עצמו הואיל ולא הקנו לו אלא ע"מ שיצא בהם לחרות ע"י אחרים הוא כדבעינן למימר לר' מאיר אליבא דרב ששת וי"ל דרבנן ע"י עצמו דר' מאיר קיימי דאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עצמו לא ולר' אלעזר אליבא דר' מאיר אפילו הקנו לו ע"מ שיצא בהם לחרות קנה עבד קנה רבו ואין יוצא בו לחרות ומיקרי שפיר ע"י עצמו ואהא קיימי רבנן ואהכי קאמר וחכ"א בכסף במה שאתה קורא ע"י עצמו דקאמרת דאינו יוצא אפילו אם נתנו לו ע"מ שיצא בו לחרות אנו אומרים שיצא בו לחרות דכה"ג אשכחן בהמניקין (גטין דף נח:) ובשבועות (דף מב.) ובפ"ב דכתובות (דף יח.) דאמר ר' אליעזר בן יעקב פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו דהיינו מה שאתם קורין טענת עצמו:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' נדרים הל' ה:

ב מיי' פו' מהל' עבדים הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' נה:

ג מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:

ד מיי' פז' מהל' נדרים הל' יז, סמג עשין פב, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רכב סעי' א:

ה מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' יג, סמג עשין פב, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:

ו מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' יד:

ז מיי' פה' מהל' עבדים הל' ב, סמג עשין פב, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:

מסורת הש"ס

א יומא יט.

ב תמורה כה:; גיטין כג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' וי"ל דאורחיה דגמ' וכו'. בציון של הגאון מוהרי"ב זצ"ל ועוד כתובות ד מד ע"א תד"ה והלכתא ולקמן דף סה ע"א תד"ה ואם נתן ובר"ן נדרים ד' עב ע"א ד"ה ולענין הלכה:

[א]אֵין אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלֹא חוֹמֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלֹא חוֹמֶשׁ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא בְּזוּזֵי דְּבַעַל, וּמַעֲשֵׂר דְּבַעַל – שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּבַעַל קָא עָבְדָה?! [ב]וְאֶלָּא בְּזוּזֵי דִּידַהּ וּמַעֲשֵׂר דִּידֵיהּ – "אִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִשָּׁה! אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא, דְּאַקְנִי לַהּ אַחֵר מָנֶה, וַאֲמַר לַהּ: "עַל מְנָת שֶׁתִּפְדִּי בּוֹ אֶת הַמַּעֲשֵׂר", וְאִיפְּכָא שְׁמַעְנָא לְהוּ! [ג][ד]אָמַר אַבָּיֵי: אֵיפוֹךְ. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם לָא תֵּיפוֹךְ, וְהָכָא בְּמַעֲשֵׂר דַּאֲתָא מִבֵּי נָשָׁא עָסְקִינַן, וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: מַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶקְדֵּשׁ הוּא, וְלָא קָנֵי לֵיהּ בַּעַל. וְרַבָּנַן לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמְרִי: מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא, וְקָנֵי לֵיהּ בַּעַל, הִילְכָּךְ שְׁלִיחוּתָא דְּבַעַל קָעָבְדָא. [ה]תָּנָא: יוֹצֵא בְּשֵׁן וָעַיִן וְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִים. בִּשְׁלָמָא שֵׁן וָעַיִן – כְּתִיבִי. אֶלָּא רָאשֵׁי אֵבָרִים מְנָלַן? דּוּמְיָא דְּשֵׁן וָעַיִן, מָה שֵׁן וָעַיִן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין – אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. (א)וְאֵימָא נִיהְווֹ שֵׁן וָעַיִן כִּשְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין! צְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שֵׁן", הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ

שֵׁן

אֵין אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קס"ד בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁהוּא מִשֶּׁלָּהּ בַּעְלָהּ שֶׁהִיא כְּבַעְלָהּ וְקָרֵינַן לֵיהּ מִמַּעַשְׂרוֹ וּכְדִמְפָרֵשׁ לָהּ וְאָזֵיל: **אִשָּׁה פּוֹדָה בְּלֹא חוֹמֶשׁ** דְּלָאו דִּלָּהּ הוּא וְאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל פִּדְיוֹן מַעַשְׂרוֹת וְהֶקְדֵּשׁוֹת אֶלָּא בְּעָלִים: **שְׁלִיחוּתֵיהּ עַבְדָא** ומ"ט דְּמַאן דְּאָמַר פּוֹדִין בְּלֹא חוֹמֶשׁ: **אֶלָּא בְּזוּזֵי** דִּלָּהּ דְּנִכְסֵי מְלוֹג: **וּמַעֲשֵׂר דִּילֵיהּ** מִשֶּׁלּוֹתָיו: **אִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא אִשָּׁה** אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא אִשָּׁה מִמַּעֲשַׂר בַּעְלָהּ דְּאִשָּׁה כְּאַחֵר דָּמְיָא: **ע"מ שֶׁתִּפְדִּי בּוֹ כו'** שֶׁתְּהֵא כְּאִישׁ אַחֵר לִפְדּוֹת בְּלֹא חוֹמֶשׁ רַבָּנַן סָבְרִי כִּי אָמַר לָהּ קְנִי קָנָה לֵיהּ בַּעְלָהּ וְכִי אָמַר לָהּ ע"מ לָאו כְּלוּם הוּא הִילְכָּךְ זוּזֵי הָווּ נָמֵי דְּבַעַל וּשְׁלִיחוּתֵיהּ עֲבַדָא אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ קָרֵינָא בֵּיהּ וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר לְדִידָהּ גּוּפָהּ לָא אַקְנִי לָהּ אֶלָּא לְהָכִי שֶׁתְּהֵא כְּאִישׁ אַחֵר לִפְדּוֹת בְּלֹא חוֹמֶשׁ: **דַּאֲתָיָא מִבֵּי נָשָׁא** שֶׁמֵּת אָבִיהָ וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וִירָשַׁתּוּ עִם שְׁאָר נְכָסִים וִירֻשָּׁה הַבָּאָה לָהּ לְאַחַר מִכָּאן נִכְסֵי מְלוֹג הֵן וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת: ור"מ לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפ"ב מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא וַאֲכִילָתוֹ מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ הוּא הִלְכָּךְ אֵינוֹ כִּשְׁאָר נְכָסִים לְמִקְנְיֵיהּ בַּעַל בְּתַקַּנְתָּא דְּתִקּוּן רַבָּנַן פֵּרוֹת לַבַּעַל הִלְכָּךְ לָא זָכֵי בֵּיהּ וְכִי פָּרְקָה לֵיהּ בְּזוּזֵי דְּבַעַל לָאו מִמַּעַשְׂרוֹ הוּא דְּזוּזֵי דְּחַד וּמַעֲשֵׂר דְּחַד: **וְרַבָּנַן לְטַעְמַיְיהוּ** דְּאָמְרִי מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא וְחָיְילָא עָלֶיהָ תַּקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן וּפֵרוֹת לַבַּעַל כִּשְׁאָר נִכְסֵי מְלוֹג וְכֵיוָן דִּבְזוּזֵי דְּבַעַל פָּרְקָה בָּעֵי חוֹמֶשׁ: **תָּנָא יוֹצֵא בְּשֵׁן וָעַיִן** אַמַּתְנִי' קָאֵי: **רָאשֵׁי אֵבָרִים** כ"ד הֵם וּמְנוּיִים אֵצֶל נְגָעִים (פֶּרֶק ו מִשְׁנָה ז) וּמַיְיתִי לְהוּ לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין (קִדּוּשִׁין דַּף כה.): **שֶׁאֵין חוֹזְרִין** אִם נִטְּלָן כְּשֵׁן וָעַיִן וְנִגְמַר בְּמָה מְנַיְינוּ: **אֵין מְלַמְּדִין** מִדְּלָא כְּתִיב אֶחָד וְנִגְמוֹר כּוּלְּהוּ מִנֵּיהּ: **צְרִיכִי** דְּלָא גָּמַר חַד מֵחַבְרֵיהּ הִלְכָּךְ לָא בָּאִין כְּאֶחָד נִינְהוּ:

ה"ג רַשִׁ"י אֶלָּא בְּזוּזֵי דִּידַהּ וּבְמַעֲשֵׂר דִּידֵהּ פֵּרוּשׁ בְּזוּזֵי דִּלָּהּ דְּנִכְסֵי מְלוֹג וּמַעֲשֵׂר דִּילֵיהּ מִשֶּׁלּוֹתָיו אִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא מִמַּעַשְׂרוֹ וְלֹא אִשָּׁה מִמַּעֲשַׂר בַּעְלָהּ דְּאִשָּׁה כִּי אַחֵר דָּמְיָא וְקָשֶׁה לר"ת דְּלָא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר אִישׁ וְאִשָּׁה כְּלָל אֶלָּא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר מִמַּעַשְׂרוֹ אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא מִמַּעֲשַׂר חֲבֵרוֹ וְנִרְאֶה לר"ת דְּגָרַס אֶלָּא בְּזוּזֵי דִּידַהּ וּמַעֲשֵׂר דִּידַהּ וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ אִישׁ אֲמַר רַחֲמָנָא דְּמוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל מַעַשְׂרוֹ וְלֹא אִשָּׁה אֲפִילּוּ בְּזוּזֵי דִּידַהּ וּמַעֲשֵׂר דִּידַהּ וַאֲפִי' הִיא אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה אֵינָהּ מוֹסֶפֶת חוֹמֶשׁ וְהָא דְּתָנֵי בת"כ בְּפָ' בְּהַר אִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה לְעִנְיַן פְּדִיָּה דַּוְקָא מְרַבֵּינַן אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא לְעִנְיַן חוֹמֶשׁ דְּס"ד הוֹאִיל וּכְתִיב בֵּיהּ בְּמַעֲשֵׂר לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה וְדָרְשִׁינַן מִנֵּיהּ בְּסִפְרֵי דְּגָדוֹל מַעֲשֵׂר שֶׁמֵּבִיא לִידֵי תַּלְמוּד כְּשֶׁשּׁוֹהֶה בִּירוּשָׁלַיִם לַאֲכִילַת מַעַשְׂרוֹ וְה"א אִשָּׁה כֵּיוָן דְּלָאו בַּת לִמּוּד הִיא לֵיתָהּ בְּדִינֵי מַעֲשֵׂר לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי וְהָא דִּמְמַעֵט בת"כ קָטָן מֵאִישׁ ה"נ הֲוָה מָצֵי לְמִעוּטֵי אִשָּׁה מֵחוֹמֶשׁ כִּדְאָמַר הָכָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרַבִּי בְּהַהִיא קְרָא גּוּפֵיהּ אִשָּׁה מֵאִם גָּאוֹל יִגְאַל נִיחָא לֵיהּ לְמִנְקַט אִישׁ וְלֹא קָטָן לְמִעוּטֵי לְגַמְרֵי וּמִיהוּ בְּאָנָס הִזְכִּיר ר"ת לְמַעַן תִּלְמַד הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּאִצְטְרִיךְ לְרַבּוֹת אִשָּׁה לְעִנְיַן פְּדִיָּה דְּלָא תִּסַּק אַדַּעְתֵּיהּ לְמִעוּטֵי מֵאִישׁ לְגַמְרֵי כִּי הֵיכִי דִּמְמַעֲטִינַן קָטָן וּמַה שֶּׁפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בְּזוּזֵי דִּלָּהּ הַיְנוּ נִכְסֵי מְלוֹג לָא נְהִירָא דְּכֵיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ וּמַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעְלָהּ כְּזוּזֵי דִּילֵיהּ חֲשִׁיבִי כִּדְאָמַר גַּבֵּי מַעֲשֵׂר דְּאָתֵי מִבֵּי נָשָׁא דְּקָנֵי לָהּ בַּעַל לְמ"ד מַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא וּשְׁלִיחוּתָא דְּבַעַל קָא עָבְדָא לָכֵן נ"ל דְּזוּזֵי דִּלָּהּ מַיְירֵי כְּשֶׁהִקְנָה לָהּ אַחֵר מָנֶה ע"מ שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ רְשׁוּת בּוֹ דְּהָא פָּרְשִׁינַן לְעֵיל שֶׁאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת: **תָּנָא** יוֹצֵא בְּשֵׁן וָעַיִן וְתַנָּא דִּידַן דְּלָא תָּנָא לְהוּ מִשּׁוּם דְּסָבַר דְּצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר:

מסורת הש"ס

א סוטה מד:; לקמן מב:; נזיר לז:; לקמן לה.; לקמן לז:; סנהדרין סז:; לקמן נח.; בכורות מט.

תורה אור השלם

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו [ויקרא כז, לא]

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ [שמות כא, כו-כז]

וכי יכה איש את עין עבדו... ושחתה. מכיוון שברור, שבעניין נזקי גוף שוה עבד עברי לישראל חופשי, מסכימים הכל שהעבד שבו מדובר כאן הוא עבד כנעני דווקא. "לא אמרתי אלא מכה שיש בה השחתה"136מכילתא (המ')., רק במקרה של השחתה מוחלטת של עינו יצא העבד לחופשי, והוא הדין במקרה של השחתה מוחלטת של שנו. עין ושן באות כאן כציונים מפרטים של אברי הגוף, מן החשוב ביותר ועד לפחות ביותר, ולדעת התלמוד (קידושין כד ע"א ואילך) כלולים בשתי אלה כל ראשי האברים, שהם 'מומין שבגלוי ואינן חוזרין'. מצוה זו תכליתה היא להביא את אדוניו של העבד הכנעני ליחס הוגן וזהיר כלפיו. וזה אשר מתחייב בטיפול אכזרי בעבדו, ייענש בהפסד העבד137ראה שד"ל ע"א., ועל כן נחשב הפסד העבד עקב שילוחו לא לתשלומין כי אם לקנס138וראה דברי רש"ר הירש ע"א.. [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:כו, א]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב:

ב מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב:

ג מיי' פג' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יז:

ד מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יא:

ה מיי' פה' מהל' עבדים הל' ד, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כז:

שֵׁן דְּחָלָב, כְּתַב רַחֲמָנָא "עַיִן". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "עַיִן" הֲוָה אָמֵינָא מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ – אַף כֹּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אֲבָל שֵׁן – לָא, צְרִיכָא. וְאֵימָא: "כִּי יַכֶּה" – כְּלַל, "שֵׁן וְעַיִן" – פְּרָט. כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. שֵׁן וָעַיִן – אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא – לָא! א(א)"לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" – חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ מוּם שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִים – אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. באִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר – אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ. אַלְמָה תַּנְיָא: תָּלַשׁ בִּזְקָנוֹ וְדִילְדֵּל בּוֹ עֶצֶם – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת! "לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" – רִיבּוּיָא הוּא. גוְאִי רִיבּוּיָא הוּא, אֲפִילּוּ הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחְזוֹר נָמֵי, אַלְמָה תַּנְיָא: הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחְזוֹר – אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵירוּת? אִם כֵּן, שֵׁן וָעַיִן מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? ד(ב)תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכוּלָּם, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: צָרִיךְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צָרִיךְ. (ג)הַמַּכְרִיעִים לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן בְּשֵׁן וָעַיִן, שֶׁהַתּוֹרָה זִכְּתָה לוֹ, וְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא בִּשְׁאָר אֵבָרִים, הוֹאִיל וּקְנָס חֲכָמִים הוּא. קְנָס הוּא?! קְרָאֵי קָא דָּרְשִׁינַן! אֶלָּא: הוֹאִיל וּמִדְרַשׁ חֲכָמִים הוּא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? יָלֵיף "שִׁילּוּחַ" "שִׁילּוּחַ" מֵאִשָּׁה. מָה אִשָּׁה בִּשְׁטָר – אַף עֶבֶד נָמֵי בִּשְׁטָר. וְרַבִּי מֵאִיר: אִי כְּתַב "חָפְשִׁי" לְבַסּוֹף – כְּדְקָאָמְרַתְּ. הַשְׁתָּא דִּכְתַב "לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" – הֲוָה לֵיהּ חָפְשִׁי מֵעִיקָּרָא. ה(ד)תָּנוּ רַבָּנַן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. נֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ – אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. אָמַר רַב שֶׁמֶן לְרַב אָשֵׁי: לְמֵימְרָא דְּקָלָא לָאו כְּלוּם הוּא? ו(ה)וְהָתָנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרִי בֵּי רַב: סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת – מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק. ח(ו)אֲמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי אָדָם, דְּכֵיוָן דְּבַר דַּעַת הוּא – אִיהוּ מִיבַּעֵית נַפְשֵׁיהּ. כִּדְתַנְיָא: הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵירוֹ – פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. כֵּיצַד? תָּקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ – פָּטוּר, אֲחָזָהוּ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ – חַיָּיב. ט(ז)תָּנוּ רַבָּנַן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְכָהֲתָה, עַל שִׁינּוֹ וְנָדְדָה, אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַכְשָׁיו – אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת, וְאִם לָאו – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. תַּנְיָא אִידַּךְ: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ כְּהוּיָה וְסִמְּאָהּ, שִׁינּוֹ נְדוּדָה וְהִפִּילָהּ, אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת, וְאִם לָאו – אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוֹעִינַן הָךְ קַמַּיְיתָא, מִשּׁוּם דְּמֵעִיקָּרָא נְהוֹרָא בְּרִיָּא וְהַשְׁתָּא נְהוֹרָא כְּחִישָׁא. אֲבָל הָכָא, דְּמֵעִיקָּרָא נָמֵי נְהוֹרָא כְּחִישָׁא – אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוֹעִינַן הָא, מִשּׁוּם דְּסַמְיַהּ לְגַמְרֵי, אֲבָל הָתָם, דְּלָא סַמְיַהּ לְגַמְרֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. יא יב(ח)תָּנוּ רַבָּנַן: הֲרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ לִכְחוֹל לוֹ עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, לַחְתּוֹר לוֹ שִׁינּוֹ וְהִפִּילָהּ – שִׂיחֵק בְּאָדוֹן, וְיָצָא לְחֵירוּת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: "וְשִׁחֲתָהּ" – עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין לְשַׁחֲתָהּ. יגוְרַבָּנַן, הַאי "וְשִׁחֲתָהּ", מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ לִכְדְתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הֲרֵי שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִימֵּא עוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "וְשִׁחֲתָהּ" – עַד שֶׁיְּכַוֵּין לְשַׁחֲתָהּ. וְאִידָּךְ? מִ"וְשִׁחֵת" "שִׁחֲתָהּ" נָפְקָא. וְאִידַּךְ? "שִׁחֵת" "שִׁחֲתָהּ" לָא דָּרֵישׁ. טואָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה, וַחֲטָטָהּ – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. מַאי טַעְמָא? מְחוּסָּר אֵבֶר הוּא. טזוְתַנָּא תּוּנָא: תַּמּוּת וְזַכְרוּת בִּבְהֵמָה, וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בְּעוֹפוֹת. יזיָכוֹל יָבְשָׁה גַּפָּהּ, נִקְטְעָה רַגְלָהּ, נֶחְטְטָה עֵינָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָעוֹף" – וְלֹא כָּל הָעוֹף. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: הָיְתָה לוֹ

יְתֶרֶת,

הואיל ומדרש חכמים הוא פי' משום הכי אמר דבשאר דברים צריך גט שחרור ול"ת ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא והלא כמה גופי תורה תלויין שאינם באין אלא מכח דרשה לכן נראה לר"ת דגט זה אינו אלא מדרבנן דחיישינן שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה לפי שאין המדרש ידוע לעולם לכך תקנו גט שחרור וריב"א פירש דוקאי שן ועין דכתיבי בהדיא בקרא ועלייהו כתיב לחפשי ישלחנו דמשמע חפשי מעיקרא ובהא פשיטא ליה דלא גמר שילוח שילוח מאשה ולכן א"צ גט שחרור אבל שאר אברים דלא נפקי אלא מיתורא דישלחנו ואתי בהכי גמירי שילוח שילוח מאשה ולכך צריך להו גט שחרור: **תרנגול** שהושיט ראשו וכו' בתרנגול גרסינן נזק שלם ובסוס שצנף חצי נזק וכן מוכח בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף יח:): **מבעי** ליה לכדתניא הרי שהושיט כו' השתא משמע לכ"ע דכשלא נתכוון לעין פטור ותימה דבפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כו:) אמר רבה היתה מנחת לו אבן בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה לעין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן וי"ל דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא שהוא מתכוין לטובה ולא נתכוון לעין כלל אבל ההיא דהתם הוי דומיא לכחול לו עין וסימאה דאיכא חדא לטיבותא שנתכוון לרפאות וחדא לריעותא שנתכוון לעין: **סמויה** וחטטה יוצא בהן לחרות ואע"ג דלעיל אמר כהויה וסמאה אם אינו יכול להשתמש בה כבר אין יוצא בהן לחרות והכא כיון דסמויה משמע שלא היה יכול להשתמש בה כבר מ"מ הכא שאני דחטטה עשאו מחסר אבר: [**ותנא** תונא כו' תימה דלא דמי לעוף דמתחלה לא היה בו דבר שראוי לפסול בו דאפילו עינו סמויה בו לא היה פסול אבל עבד הרי היה בו מתחלה דבר הראוי לצאת בו. ת"י]: **ת"ל** מן העוף ולא כל העוף תימה ל"ל קרא כיון דמחסר אבר פסול לבני נח כדדרשינן בפ"ק לע"ז (דף ה:) ובפ"ב דזבחים (ד' קטז.) מכל החי מכל בשר הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה וי"ל דאי לא כתב קרא גבי ישראל הוה מוקמינן קרא דבני נח בישראל ולא לבני נח כדאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח א"נ ה"א כיון דאשתרי בעל מום בעופות טפי מבהמה אשתרי אפילו מחסר אבר וקרא דכתיב איירי בבהמה:

שן דחלב שן שינק בה לעתיד להחליפה כגון בעבד קטן: **לחפשי ישלחנו** רבה לו שלוחים מדלא כתיב חפשי הוא או יצא חפשי: **בטל ממלאכתו** העין נסמת מראות והשן מללעוס: **ודלדל בו עצם** השמיטו ממקומו ומחבר בבשר: **יוצא בו** לחרות אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו ליבש ולפול ואע"ג דליכא בטול מלאכה דהא עצם דזקן לאו מידי הוי עביד כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי אברים: **ריבויא** הוא אינו לשון כלל להיות נדון בכלל ופרט אלא ברבה ומיעט ורבה רבה הכל: **וצמתה** יבשה: **יוצא בו** לחרות אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו ליבש ולפול ואע"ג דליכא בטול מלאכה דהא עצם דזקן לאו מידי הוי עביד כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי אברים: א"כ דלא ממעט מידי מעוט דשן ועין למאי מיעט: **בכולן** בראשי אברים קאי: **וצריך** גט שחרור להתירו בבת חורין: **שהתורה זכתה לו** דכתיב בהדיא: **אי כתב חפשי לבסוף** כדקאמרת דלאו חפושו אלא בשלוח: **השתא דכתיב** לחפשי ישלחנו הוה ליה חפשי מעיקרא וכי אתא ישלחנו לשאר ראשי אברים אתא: **כנגד עינו** שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש: **ושברו** בקול: **משלם נזק שלם** כסומכוס מוקמינן לה בב"ק דאמר בהמה שהזיקה בצרורות משלם נזק שלם: **ושברו את הכלים** בקולם: **חצי נזק** כדין צרורות לרבנן דפליגי עליה דסומכוס בב"ק ואמרי אינו משלם אלא חצי נזק צרורות: **שאני אדם** דבר דעת הוא האי נזק וכי מבעית מדעתיה קא מבעית שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום: **וכהתה** ולא נסמית לגמרי שרואה במקצת: **אם יכול להשתמש** במראה זה: **וצריכי** הני תרתי יצא לחרות לאשמועינן דהיכא דאין יכול להשתמש אע"ג דלא סמאה לגמרי הויא השחתה והיכא דסמאה לגמרי אע"ג דכהויה הויא מעיקרא הואיל והיה יכול להשתמש למראיתה בלאו הויא השחתה: **והשתא נהורא כחישא** שאין יכול להשתמש: **דמעיקרא נמי נהורא כחישא** ואע"ג דיכול להשתמש בו אימא לאו עין הוא: **לחתור לו שנו** לנקרה ולגרר סביב מושבה: **לכדתניא הושיט ידו למעי שפחה** להוציא עוברה פטור דלא נתכוון לעין כלל אבל כחול לי עיני דנתכוון לעין אע"ג שלא נתכוון לשחתה חייב: **משחת** נפקא לן הא לר"א פרט לזה שלא נתכוון לשחת כלל ושחתה משמע בעסוק בה הכתוב מדבר ואפ"ה מתכוין לשחתה בעינן: **וחטטה** הוציאה לחוץ: **ותנא תונא** כלומר מצינו תנא שלנו המסייענו בזאת: **ואין תמות וזכרות בעופות** האי קרא דריש הנאמר בכל (כלל) הקרבנות (ויקרא כ"ב:י"ח) איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם וגו' לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים מדלא כתיב לרצונכם זכר תמים ולשתוק למדך שאין מקפיד על תמות וזכרות אלא על אלו: **נחטטה עינה** אלמא אף על גב דסמויה מעיקרא כי חטטה מחשיב ליה מומא:

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פה' מהל' עבדים הל' ד, סמג עשין פז, טור יו"ד סי' רסז:
ב מיי' פה' מהל' עבדים הל' י, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' ל:
ג מיי' פה' מהל' עבדים הל' י, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לא:
ד מיי' פה' מהל' עבדים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כז:
ה מיי' פה' מהל' עבדים הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לה:
ו מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ט:
ז מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ט:
ח מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ז, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לב כה:
ט מיי' פה' מהל' עבדים הל' ח, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לד:
י מיי' פה' מהל' עבדים הל' ט, ש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לג:
יא מיי' פה' מהל' עבדים הל' יב:
יב מיי' פה' מהל' עבדים הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לו:
יג מיי' פה' מהל' עבדים הל' יב:
יד מיי' פה' מהל' עבדים הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לו:
טו מיי' פה' מהל' עבדים הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לג:
טז מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' א, סמג לאוין שטו:
יז מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' א, סמג לאוין שטו:

מסורת הש"ס

א בכורות לז.
ב גיטין מב:
ג סוטה מד:
ד בבא קמא צח.; בבא קמא צא.
ה בבא קמא יח:
ו תוספתא בבא קמא
ז תוספתא בבא קמא
ח מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא קמא כו:

תורה אור השלם

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ וגו' [שמות כא, כ]

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ וגו' [שמות כא, כו-כז]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא וגו' [דברים כד, א]

יצא לחפשי חנם. התיבה "חפשי" היא גם שם עצם וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ב, ז]

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ וגו' [שמות כא, כו]

וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהֹוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי וגו' [ויקרא א, יד]

[א]יְתֶרֶת, וַחֲתָכָהּ – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. אָמַר רַב הוּנָא: וְהוּא שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד. סָבֵי דְנָזוֹנְיָא לָא אֲתוֹ לְפִירְקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אֲמַר לֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא: זִיל צַנְעִינְהוּ. אֲזַל אֲמַר לְהוּ: מַאי טַעְמָא לָא אֲתוֹ רַבָּנַן לְפִירְקָא? אֲמַרוּ לֵיהּ: אַמַּאי נֵיתֵי? דִּבְעֵינַן מִינֵּיהּ מִילְּתָא וְלָא פְּשַׁט לַן. אֲמַר לְהוּ: מִי בְּעֵיתוּ מִינַּאי מִידֵּי וְלָא פְּשִׁיטְנָא לְכוּ? בְּעוֹ מִינֵּיהּ: עֶבֶד שֶׁסֵּרְסוֹ רַבּוֹ בַּבֵּצִים, מַהוּ? כְּמוּם שֶׁבְּגָלוּי דָּמֵי, אוֹ לָא? לָא הֲוָה בִּידֵיהּ. אָמְרוּ לוֹ: מָה שְׁמָךְ? אֲמַר לְהוּ: הַמְנוּנָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: לָאו הַמְנוּנָא, אֶלָּא קַרְנוּנָא. [ב]אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא. אֲמַר לֵיהּ: מַתְנִיתָא בְּעוֹ מִינָּךְ. דִּתְנַן: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם כּוּלָּם אֵין מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, [ג(א)]וְאֵלּוּ הֵם: רָאשֵׁי אֶצְבָּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחוֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה וְרָאשֵׁי דַדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁבָּאִישׁ. וְתָנֵי עֲלַהּ: בְּכוּלָּם עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת. רַבִּי אוֹמֵר: אַף הַסֵּירוּס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַף הַלָּשׁוֹן. אָמַר מָר: רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסֵּירוּס. סֵירוּס דְּמַאי? אִילֵימָא סֵירוּס דְּגִיד, הַיְינוּ גְּוִיָּה. אֶלָּא לָאו: סֵירוּס דְּבֵיצִים? [ד]רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסֵּירוּס. וְרַבִּי, לָשׁוֹן לָא? וּרְמִינְהוּ: הֲרֵי מִי שֶׁהָיָה מַזֶּה וְנִתְּזָה הַזָּאָה עַל פִּיו, רַבִּי אוֹמֵר: הִיזָּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא הִיזָּה. [ה]מַאי לָאו עַל לְשׁוֹנוֹ? לֹא, עַל שְׂפָתָיו. עַל שְׂפָתָיו פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא זִימְנָא דְּחָלֵים שִׂפְוָתֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ו]וְהָתַנְיָא: עַל לְשׁוֹנוֹ! וְעוֹד תַּנְיָא: וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן, רַבִּי אוֹמֵר: רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹ! אֶלָּא, רַבִּי אוֹמֵר: סֵירוּס, וְלָא מִיבַּעְיָא לָשׁוֹן. בֶּן עַזַּאי אָמַר: לָשׁוֹן, אֲבָל סֵירוּס – לָא. וּמַאי "אַף"? אַקַּמַּיְיתָא. אִי הָכִי, נַקְדְּמַהּ דְּבֶן עַזַּאי בְּרֵישָׁא! תַּנָּא שַׁמְעַהּ לִדְרַבִּי וְקַבְעַהּ, וְשַׁמְעַהּ לִדְבֶן עַזַּאי וְתַנְיַ[הּ], וּמִשְׁנָה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ. [ז]אָמַר עוּלָּא: הַכֹּל מוֹדִים בְּלָשׁוֹן לְעִנְיַן טוּמְאָה דְּגָלוּי הוּא אֵצֶל הַשֶּׁרֶץ. מַאי טַעְמָא? "אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי נָמֵי בַּר נְגִיעָה הוּא. [ח]לְעִנְיַן טְבִילָה – כְּטָמוּן דָּמֵי. מַאי טַעְמָא: "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" אָמַר רַחֲמָנָא, מָה בְּשָׂרוֹ מֵאַבָּרַאי – אַף כֹּל מֵאַבָּרַאי. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְעִנְיַן הַזָּאָה. רַבִּי מְדַמֵּי לַהּ לְטוּמְאָה, וְרַבָּנַן מְדַמּוּ לַהּ לִטְבִילָה. וְתַרְוַיְיהוּ בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי: "וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא וְגוֹ'" רַבִּי סָבַר: "וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ", רַבָּנַן סָבְרִי: "וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם". וְרַבָּנַן נָמֵי, נְדַמְּיַיהּ לְטוּמְאָה? טָהֳרָה מִטָּהֳרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. וְרַבִּי, נְדַמְּיַיהּ לִטְבִילָה? "וְכִבֶּס בְּגָדָיו" – הִפְסִיק הָעִנְיָן. [ט(ב)]וְסָבַר רַבִּי לְעִנְיַן טְבִילָה כְּטָמוּן דָּמֵי? וְהָאָמַר רָבִין אָמַר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַעֲשֶׂה בְּשִׁפְחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי שֶׁטָּבְלָה, וְעָלְתָה וְנִמְצָא עֶצֶם בֵּין שִׁינֶּיהָ, וְהִצְרִיכָהּ רַבִּי טְבִילָה אַחֶרֶת. [י(ג)]נְהִי דְּבִיאַת מַיִם לָא בָּעֵינַן, מְקוֹם הָרָאוּי לָבוֹא בּוֹ מַיִם בָּעֵינַן, [יא(ד)]כִּדְרַבִּי זֵירָא. דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: כָּל הָרָאוּי לְבִילָּה – אֵין בִּילָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ. וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָּה – בִּילָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

כְּתַנָּאֵי:

יְתֶרֶת אֶצְבַּע יְתֵרָה: שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד שֶׁרְאוּיָה בְּשׁוּרַת שְׁאָר אֶצְבָּעוֹת: סָבֵי דְנָזוֹנְיָא שֵׁם מָקוֹם: זִיל צַנְעִינְהוּ אֱמוֹר עֲלֵיהֶם לְהִסָּגֵר וְלֵישֵׁב בַּבַּיִת וְזֶה לְשׁוֹן נִדּוּי לְתַלְמִיד חָכָם כִּדְאָמַר בְּמוֹעֵד קָטָן (דַּף יז.) לֵאמֹר לוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד הִסָּגֵר וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ: כְּמוּמִין שֶׁבְּגָלוּי דָּמֵי שֶׁהֲרֵי תְּלוּיִין בַּכִּיס וְנִכָּרִים מִבַּחוּץ אוֹ לֹא הוֹאִיל וּטְמוּנִין בְּתוֹךְ הַכִּיס: קַרְנוּנָא יוֹשֵׁב קְרָנוֹת אַתָּה וְלֹא בַּעַל תּוֹרָה: מַתְנִיתָא בְּעוּ מִינָּךְ גָּרְסִינַן דְּמִבָּרַיְיתָא דְּתָנֵי עֲלָהּ דְּמַתְנִיתִין רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסֵּירוּס יָלֵיף לָהּ: אֵין מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה שֵׁם אֶחָד מִן הַנְּגָעִים כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ג:י') וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת וּכְתִיב בָּהּ (שָׁם) לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ נִרְאֵית כְּאַחַת פְּרָט לְמִחְיָה שֶׁהִיא בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּפֵּעַ וְיוֹרֵד לְכָל צַד שֶׁאֵין יָכוֹל לִרְאוֹת רֹאשׁ הַנֶּגַע וְרַגְלָיו כְּאַחַת: וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם שְׂפַת הָאֹזֶן: רֹאשׁ גְּוִיָּה גִּיד: וְרָאשֵׁי דַדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה אֲבָל שֶׁבָּאִישׁ אֵינָן בּוֹלְטִין כָּל כָּךְ וְאֵין זֶה שִׁפּוּעַ: לְחֵירוּת דְּכֻלָּן אִם קְנָעוֹ לוֹ רַבּוֹ מוּם שֶׁבְּגָלוּי הוּא וְאֵינוֹ חוֹזֵר: רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסֵּירוּס מוֹסִיף עַל אֵלּוּ לְעִנְיַן עֶבֶד וְשֵׁן וְעַיִן לָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְרַבִּי לְמִנְוֹת בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּבְהֶדְיָא כְּתִיב וְאֵיל קְרֵי בֵּי רַב הוּא ות"ק לָא פְּלִיג בְּהָא: אַף הַלָּשׁוֹן שֶׁדַּרְכּוֹ לֵרָאוֹת כְּשֶׁהוּא מְדַבֵּר וּמוּם שֶׁבְּגָלוּי הוּא: אָמַר מָר כו' רַב חִסְדָּא מַסִּיק וְאָזֵיל לְמִלְּתֵיהּ לְמִפְשַׁט בַּעְיָא דְּסָבֵי: הַיְינוּ גְּוִיָּה דְּאַחְנֵי לְעִנְיַן נְגָעִים וּדְכוּלְּהוּ אָמַר ת"ק עֶבֶד יוֹצֵא לְחֵירוּת: וְאֶלָּא דְּבֵיצִים ס"מ בַּעְיָא דְּסָבֵי פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּנָן וְרַבִּי הִיא: ה"ג וּלְרַבִּי לָשׁוֹן לֹא וּלְרַבִּי לָשׁוֹן לָא הָוֵי מוּם גָּלוּי בִּתְמִיהַ: עַל פִּיו שֶׁל טָמֵא: רַבִּי אוֹמֵר הָזָה לְאַ"ע דְּהַזָּאָה עַל הַגָּלוּי בָּעֵינַן כִּדְלְקַמֵּיהּ: דְּאָלִים סוֹגֵר פִּיו בַּחֲזָקָה עַל שֶׁשְּׂפָתָיו נִדְבָּקוֹת מְאֹד וְלָא נַשְׁוִינְהוּ כְּגָלוּי הוֹאִיל וּפְעָמִים הֵם טְמוּנוֹת ע"י אֲלוּמוֹ קמ"ל. אָלִים דָּבָר שֶׁהוּא מַדְבִּיק יָפֶה שולדו"ר (שׁוֹלְדִי"ר: לִלְחֹץ בַּחֲזָקָה) בְּלַעַ"ז כִּדְאָמְרִינַן גַּבֵּי תְּפִירוֹת עוֹר בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין דַּף קכג:) שָׁאנֵי עוֹר דְּאָלִים: שֶׁנִּטַּל רֹב הַלָּשׁוֹן לְעִנְיַן מוּמֵי בְּכוֹר שָׁנוּ בִּבְכוֹרוֹת: רֹב הַמְּדַבֵּר מִמְּקוֹם פְּרִישַׁת דִּבּוּקוֹ וּלְמַעְלָה קָרֵי מְדַבֵּר אע"ג דְּדִבּוּר בִּבְהֵמָה לָא שַׁיְיכָא קָרֵי לֵהּ מְדַבֵּר הוֹאִיל וְהוּא הַמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הָאָדָם: אֶלָּא רַבִּי אוֹמֵר סֵרוּס אע"פ שֶׁהֵן טְמוּנִין בַּכִּיס לְעוֹלָם: וְלָא מִבַּעְיָא לָשׁוֹן שֶׁהוּא נִגְלֶה לִפְרָקִים: וּמַאי אַף דְּקָאָמַר בֶּן עַזַּאי: אַקַּמַּיְיתָא קָאֵי אַעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה הַמְּנוּיִין אֵצֶל נְגָעִים דְּקָאָמַר ת"ק עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת מוֹסִיף בֶּן עַזַּאי לְעִנְיַן עֶבֶד אַף הַלָּשׁוֹן: אֶלָּא לֹא גָּרְסִינַן וְהָכִי גָּרְסִינַן תַּנָּא שְׁמָעָהּ לִדְרַבִּי וְקַבְעָהּ כו' קְבָעָהּ אֵצֶל הָרִאשׁוֹנוֹת וַהֲדַר שְׁמָעָהּ לְדְבֶן עַזַּאי שֶׁהָיָה מוֹסִיף לָשׁוֹן לְבַדּוֹ עַל הָרִאשׁוֹנוֹת וְנִמְצָא חָלוּק עַל רַבִּי בְּסֵרוּס וּקְבָעָהּ בִּלְשׁוֹן אַף כְּמוֹ שֶׁאֲמָרָהּ בֶּן עַזַּאי וְהָיָה לוֹ לַתַּנָּא לְקָבְעָהּ בֵּין ת"ק לְרַבִּי וַהֲדַר לְמִתְנֵי תּוֹסֶפֶת סֵרוּס עֲלָהּ אֶלָּא שֶׁמֵּאַחַר שֶׁנִּקְבְּעָה שֶׁל רַבִּי אֵצֶל ת"ק וְהָיְתָה שְׁגוּרָה בְּפִי הַתַּלְמִידִים כָּךְ לֹא זָזָה שֶׁל רַבִּי מִמְּקוֹמוֹ וְסִדְּרוּ שֶׁל בֶּן עַזַּאי אַחֲרֶיהָ לְפִי שֶׁהַגִּרְסָא הַשְּׁגוּרָה בַּפֶּה קָשֶׁה לְשַׁנּוֹתָהּ וְלַחֲזוֹר וּלְגָרְסָהּ בְּלָשׁוֹן אַחֵר: לְעִנְיַן טֻמְאָה לקי"ל מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים אֵינוֹ מְטַמֵּא וְנָפְקָא לָן בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף מג.) מוּכַל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְגוֹ' הָא שֶׁטֶף טָהוֹר בִּתְמִיהַ הָא טְבִילָה בָּעֵי אֶלָּא כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב בְּדָבָר שֶׁהוּא גָּלוּי כְּיָדָיו וְהַזָּב לֹא שָׁטַף עֲדַיִן כָּל גּוּפוֹ בַּמַּיִם שֶׁלֹּא טָבַל מִזּוֹבוֹ וְכִבֵּס בְּגָדָיו: אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ אָמַר רַחֲמָנָא הַאי קְרָא בְּיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם הוּא: בַּר נְגִיעָה כְּיָדָיו הוּא בְּגָלוּי שֶׁהֲרֵי מוֹצִיא לְשׁוֹנוֹ וְנוֹגְעִין בּוֹ בְּגָלוּי הִלְכָּךְ נֶגַע שֶׁרֶץ בִּלְשׁוֹנוֹ טִמְּאָהוּ: כְּטָמוּן דָּמֵי וְאֵין צָרִיךְ בִּיאַת מַיִם בְּתוֹךְ הַפֶּה: אַף כָּל מֵאַבָּרַאי וְלֹא שֶׁיִּכָּנְסוּ מַיִם לְתוֹךְ הַפֶּה וְאַף לְהוֹצִיא כָּל הַלָּשׁוֹן אֵינוֹ יָכוֹל וּטְבִילָה לְמִקְצָת לֹא אַשְׁכְּחִינַן אֲבָל נְגִיעָה בְּכָל שֶׁהוּא הָוְיָא נְגִיעָה: רַבִּי דָּרֵישׁ עַל הַטָּמֵא וְחִטְּאוֹ חִטּוּי עַל מְקוֹם טֻמְאָה הָוֵי חִטּוּי: רַבִּי דָּרֵישׁ עַל הַטָּמֵא וְחִטְּאוֹ חִטּוּי עַל מְקוֹם טֻמְאָה הָוֵי חִטּוּי: וְרַבָּנָן סָבְרֵי וְחִטְּאוֹ וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בָּעֵינַן חִטּוּי שֶׁיִּפּוֹל עַל מָקוֹם הָרָאוּי לִרְחִיצָה דְּהַיְינוּ טְבִילָה: טָהֳרָה מִטָּהֳרָה הַזָּאָה מִטְּבִילָה: וְהִצְרִיכָהּ רַבִּי טְבִילָה אַחֶרֶת מִשּׁוּם חֲצִיצָה אַלְמָא בָּעֵי בִּיאַת מַיִם לְתוֹךְ הַפֶּה: כְּר' זֵירָא דְּאָמַר בִּמְנָחוֹת (דַּף קג:) אֵין מְבִיאִין מִנְחָה שֶׁל שִׁשִּׁים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד דְּקִים לְהוּ לְרַבָּנָן שֶׁאֵין נִבְלָלִין יָפֶה בְּשָׁוִין בְּיַחַד וְהָוֵינַן בָּהּ וְכִי אֵין נִבְלָלִין מַאי הָוֵי וְהָא אֲנַן תְּנַן אִם לֹא בָּלַל כָּשֵׁר וְאָמַר רַבִּי זֵירָא עֲלָהּ כָּל הָרָאוּי לְבִלָּה אֵין בִּלָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ וְאַפֵּי' לֹא בָּלַל כָּשֵׁר וְכֹל שֶׁאֵין רָאוּי לְבִלָּה כְּגוֹן שִׁשִּׁים וְאֶחָד בִּלָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ דְּרָאוּי לְבִלָּה בָּעֵינַן:

הַמְּנוּנָא קַרְנוּנָא פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס יוֹשֵׁב קְרָנוֹת אַתָּה וְלֹא בַּעַל תּוֹרָה ור"ח פֵּרֵשׁ אַתָּה אוֹמֵר הַמְּנוּנָא הַיְינוּ אִם נוּנָא דָּג חָם וְאֵין כֵּן אֶלָּא קַר נוּנָא דָּג שֶׁהוּא קַר: **רַבִּי** מְדַמֶּה לֵיהּ לְטֻמְאָה וא"ת מַאי פָּרֵיךְ לְעֵיל מֵהַזָּה עַל לְשׁוֹנוֹ דִּלְמָא הַזָּאָה שָׁאנֵי דְּאִתַּקַּשׁ לְטֻמְאָה אֲבָל לְעִנְיַן רָאשֵׁי אֵבָרִים מְדַמֵּינַן לִטְבִילָה וְי"ל דְּע"כ לֵיכָּא לְדַמּוּיֵי לִטְבִילָה שֶׁהֲרֵי שֵׁן וְעַיִן דְּהָווּ גְּלוּיֵי לְעֶבֶד שֶׁהוּא יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת וּלְגַבֵּי טְבִילָה הָווּ כְּטָמוּן כִּדְמַסִּיק בְּסָמוּךְ דְּלָא בָּעֵינַן בִּיאַת מַיִם: **כָּל** הָרָאוּי לְבִלָּה כו' עִיקַּר מִלְּתָא דר' זֵירָא בְּפ' הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים (מְנָחוֹת דַּף קג.) דִּתְנַן אִם אָמַר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה שֶׁל שִׁשִּׁים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן מֵבִיא שִׁשִּׁים בִּכְלִי אֶחָד וְהָאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא מִשּׁוּם דְּשִׁשִּׁים נִבְלָלִין וס"א אֵין נִבְלָלִין וּפָרֵיךְ כִּי אֵין נִבְלָלִין מַאי הָוֵי וְהָתְנַן אִם לֹא בָּלַל כָּשֵׁר אָמַר ר' זֵירָא כָּל הָרָאוּי לְבִלָּה אֵין בִּלָּה מְעַכֶּבֶת וְאַפֵּי' לֹא בָּלַל כָּשֵׁר וְכֹל שֶׁאֵין רָאוּי לְבִלָּה בִּלָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ דְּרָאוּי לְבִלָּה בָּעֵינַן וְאִם תֹּאמַר מַאי פָּרֵיךְ וְאִם לֹא בָּלַל כָּשֵׁר נְהִי דִּבְלִילָה לָא מְעַכְּבָא הַיְינוּ דַּוְקָא בְּדִיעֲבַד אֲבָל לְכַתְּחִלָּה מִצְוָה לִבְלֹל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכֵיוָן דְּהַאי גַּבְרָא לְמִנְחָה גְּדוֹלָה קָמְכַוֵּין אִם אִיתָא דִּבְעָלְמָא כָּשֵׁר בְּדִיעֲבַד בְּהַאי גַּבְרָא שֶׁהִתְנַדֵּב קָרְבָּן גָּדוֹל שָׁרֵי אַף לְכַתְּחִלָּה עוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא נַפְקוּתָא אַלִּבָּא דְּמ"ד הָתָם אֲפִילּוּ הַמִּתְנַדֵּב מִנְחָה גְּדוֹלָה אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא לֹג אֶחָד אִם כֵּן כְּשֶׁהִתְנַדֵּב ס"א עֶשְׂרוֹנִים יִצְטָרֵךְ לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים לְפִי שֶׁאֵין נִבְלָלִים יָפֶה וְיִצְטָרֵךְ לְהָבִיא שְׁנֵי לֻגִּים שֶׁמֶן וְהוּא לֹא הִתְנַדֵּב אֶלָּא לֹג אֶחָד וְהָוֵי כְּמוֹ יִתּוּר שַׁמְנוֹ דְּקַיְימָא לָן (מְנָחוֹת יח.) דְּיִתּוּר שַׁמְנוֹ פָּסוּל וְאִי הֲוָה שָׁרֵי בְּדִיעֲבַד בִּכְלִי אֶחָד הָיָה טוֹב לְהָבִיא לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי יִתּוּר שֶׁמֶן וּמִיהוּ קָשֶׁה מ"ט דְּרָאוּי אִי שָׁנָה הַכָּתוּב בַּבְּלִילָה לְעַכֵּב לִבְעֵי בְּלִילָה מַמָּשׁ וְאִי לֹא שָׁנָה אֲפִילּוּ רָאוּי לֹא לִבְעֵי וְי"ל דְּוַדַּאי שָׁנָה הַכָּתוּב בָּלוּל כַּמָּה פְּעָמִים אֲבָל לֹא כָּתַב בִּלְשׁוֹן צִוּוּי וּבְלִילָה מַשְׁמַע לְאַתְּיָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא בָּעֵינַן אֶלָּא רָאוּי וא"ת בִּטְבִילָה מנ"ל דְּבָעֵינַן רָאוּי וְיֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְרָחַץ אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ דְּמַשְׁמַע אֲפִי' בֵּית הַסְּתָרִים וּכְתִיב וְיָדָיו וְדָרְשִׁינַן מַה יָּדָיו מֵאַבָּרַאי אַף כֹּל מֵאַבָּרַאי וּמְמַעֲטִים בֵּית הַסְּתָרִים מ"מ כֵּיוָן דְּאִיכָּא כֹּל דִּמְרַבֵּינַן אֲפִי' בֵּית הַסְּתָרִים אִיכָּא לְמֵימַר לְכָל הַפָּחוֹת לְהָכִי מְרַבֵּי דְּבָעֵינַן רָאוּי לְבִיאַת מַיִם:

מסורת הש"ס

א ספרא תזריע פרשת נגעים פרק ב ט; משנה נגעים

ב נדה סו:

ג נדה סו:

ד מנחות יח:; מנחות קג:; מכות יח:; יבמות קד:; בבא בתרא פא:; חולין פג:

גליון הש"ס

גמ' מ"ט אשר יגע. ג' התוס' בנדה ד' מג ע"א וכי יגע:

תורה אור השלם

וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא [ויקרא יג, יד]

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת [ויקרא יג, י]

וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן [ויקרא יג, יב]

וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה [ויקרא יד, ז]

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב [ויקרא טו, ה]

וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף בַּמָּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב [ויקרא טו, יא]

וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר [ויקרא טו, יג]

וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב [במדבר יט, יט]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' עבדים הל' ו, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כט:

ב מיי' פג' מהל' טומאת צרעת הל' ח:

ג מיי' פה' מהל' עבדים הל' ד, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כז:

ד מיי' פי"ב מהל' פרה אדומה הל' א:

ה מיי' פי"ב מהל' פרה אדומה הל' א:

ו מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ז:

ז מיי' פא' מהל' טומאת מת הל' ג:

ח מיי' פא' מהל' מקואות הל' י, סמג עשין רמח, טוש"ע יו"ד סי' קצח סעי' לח:

ט מיי' פב' מהל' מקואות הל' יג, סמג לאוין קיא, טוש"ע יו"ד סי' קצח סעי' כד:

י מיי' פא' מהל' מקואות הל' י, סמג לאוין קיא, טוש"ע יו"ד סי' קצח סעי' מג:

יא מיי' פי"ז מהל' מעשה הקרבנות הל' ו:

(א)כְּתַנָּאֵי: "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת" - כּוּלָּן בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. א(ב)בַּבֵּיצִים וְלֹא בַּגִּיד? אֶלָּא: כּוּלָּן אַף בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כּוּלָּם בַּגִּיד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "מָעוּךְ וְכָתוּת" - אַף בַּבֵּיצִים, "נָתוּק וְכָרוּת" - בְּגִיד - אִין, בְּבֵיצִים - לָא. (ג)מַתְנִי' בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה, וְהַדַּקָּה בְּהַגְבָּהָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּהֵמָה דַּקָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. ב(ד)גְּמָ' דָּרֵשׁ רַב בְּקִמְחוֹנְיָא: בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. אַשְׁכְּחִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְתַלְמִידֵי דְּרַב, אֲמַר לְהוּ: מִי אָמַר רַב בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה? וְהָאֲנַן בִּמְסִירָה תְּנַן! וְרַב נָמֵי בִּמְסִירָה אָמַר, הֲדַר בֵּיהּ מֵהַהִיא? הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זוֹ וְזוֹ נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זוֹ וְזוֹ בְּהַגְבָּהָה. מַתְקֵיף לַהּ רַב יוֹסֵף: אֶלָּא מֵעַתָּה, פִּיל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּמֶּה יִקָּנֶה? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: בַּחֲלִיפִין. אִי נָמֵי בְּשׂוֹכֵר אֶת מְקוֹמוֹ. (ה)רַבִּי זֵירָא אָמַר: מֵבִיא אַרְבָּעָה כֵּלִים וּמַנִּיחָן תַּחַת רַגְלָיו. שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ: כְּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - קָנָה לוֹקֵחַ? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּסִימְטָא.

אִי

כְּתַנָּאֵי סֵרוּס לְבֵיצִים אִי הָוֵי מוּם גָּלוּי: **בְּבֵיצִים וְלֹא בְּגִיד** בִּתְמִיהַ גִּיד וַדַּאי גָּלוּי הוּא: **אַף בְּבֵיצִים** וְלָא תֵּימָא מוּם טָמוּן הוּא דְּוַדַּאי מִנְכַּר: **מָעוּךְ וְכָתוּת אַף בַּבֵּיצִים** דְּמִנְכַּר טְפֵי: **בַּגִּיד וְלֹא בְּבֵיצִים** דְּוַדַּאי מוּם טָמוּן הוּא וְלֹא מוּם גָּלוּי הוּא: **כָּרוּת** כְּרוּתִין הַחוּטִין שֶׁהַבֵּיצִים תְּלוּיִין בָּהֶן בְּכִיסָן וּמְעוֹרִים בְּמִקְצָת וְאֵינָן נְתוּקִין לְגַמְרֵי: **נָתוּק** בַּיָּד לְגַמְרֵי וַעֲדַיִן תְּלוּיִין בַּכִּיס נָתוּק הָוֵי טְפֵי מִכָּרוּת כִּדְאָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת (דַּף נו:) לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁחַיָּב אַלְמָא נָתוּק הָוֵי טְפֵי מִכָּרוּת: **מַתְנִי' נִקְנֵית בִּמְסִירָה** בְּעָלֶיהָ מוֹסְרִים אוֹתָהּ לַלּוֹקֵחַ בְּאַפְסָר אוֹ בִּשְׂעָרָהּ כִּדְתַנְיָא לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף כב:) כֵּיצַד בִּמְסִירָה כו' אֲבָל מְשִׁיכָה לָא מַקְנְיָא דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ לְהוֹלִיכָהּ לְפָנָיו: **מַתְנִי' נִקְנֵית בִּמְסִירָה** בְּעָלֶיהָ מוֹסְרִים אוֹתָהּ לַלּוֹקֵחַ בְּאַפְסָר אוֹ בִּשְׂעָרָהּ כִּדְתַנְיָא לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף כב:) כֵּיצַד בִּמְסִירָה כו' אֲבָל מְשִׁיכָה לָא מַקְנְיָא דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ לְהוֹלִיכָהּ לְפָנָיו: **בְּהַגְבָּהָה** וְלֹא בִּמְשִׁיכָה: **גְּמ' וְהָא אֲנַן תְּנַן בִּמְסִירָה וְרַב נָמֵי בִּמְסִירָה** אָמַר הָיָה רָגִיל לוֹמַר: **גְּמ' וְהָא אֲנַן תְּנַן בִּמְסִירָה וְרַב נָמֵי בִּמְסִירָה** אָמַר הָיָה רָגִיל לוֹמַר: **הֲדַר בֵּהּ** כו' בִּתְמִיהַ עַל הָכָא שְׁמוּאֵל קָאָמַר לָהּ: **זוֹ וָזוֹ** הַדַּקָּה וְהַגַּסָּה וְכִי הַאי תַּנָּא סְבִירָא לֵיהּ לְרַב: **זוֹ וָזוֹ בְּהַגְבָּהָה** וְלֹא בִּמְסִירָה וְלֹא בִּמְשִׁיכָה: **בַּמֶּה יִקָּנֶה** שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ: **מֵבִיא אַרְבָּעָה כֵּלִים** דְּקָנֵי לֵיהּ כֵּלָיו כו': ס"מ כו' וּפְלוּגְתָּא הִיא בב"ב (דַּף פה.): **בְּסִמְטָא** זָוִית שֶׁהִיא אֵצֶל רְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵינָהּ לֹא רה"ר וְלֹא רה"י:

בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בְּעָלֶיהָ מוֹסְרִים אוֹתָהּ לַלּוֹקֵחַ בְּאַפְסָר כִּדְתַנְיָא לְעֵיל כֵּיצַד בִּמְסִירָה אוֹחֲזָהּ בְּטַלְפֶיהָ כו' מַשְׁמַע מִתּוֹךְ לְשׁוֹנוֹ דִּמְסִירָה בָּעֵינַן מִיָּד לְיָד וְכֵן פֵּרֵשׁ ריב"ס וּמַיְתֵי רְאָיָה מֵהָא דְּאָמַר בפ"ק דב"מ (דַּף ח:) מַאי לְשׁוֹן מְסִירָה כְּאָדָם הַמּוֹסֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ וְכֵן הַהִיא דְּאָמַר בִּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר מַאן מָסַר לֵיהּ דְּלִקְנֵי דְּמַשְׁמַע דִּמְסִירָה הָוֵי מִיָּד לְיָד וְקָשֶׁה לר"י דְּהָא אָמְרִינַן לְעֵיל כֵּיצַד בִּמְסִירָה אֲחָזָהּ בְּטַלְפֶיהָ כו' דִּלְשׁוֹן אֲחִיזָה בְּטַלְפֵי מַשְׁמַע שֶׁמֵּעַצְמוֹ אוֹחֲזָהּ וְלֹא מְסָרָהּ לוֹ אָדָם לָכֵן נִרְאֶה לְרַבִּי דְּלָא בָּעֵינַן מִיָּד לְיָד אֶלָּא כֵּיוָן דְּאָמַר לָךְ חֲזֵק וּקְנֵי קָנָה וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם בִּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר מַאן קָמָסַר לֵיהּ דְּלִקְנֵי הַיְינוּ מִי אָמַר לוֹ לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי וְרשב"ם פֵּי' אָחַז בְּטַלְפֶיהָ אָחַז בְּמַתְּנַת הַמּוֹכֵר דְּמַשְׁמַע נָמֵי מִתּוֹךְ לְשׁוֹנוֹ דְּלָא בָּעֵינַן מְסִירָה מִיָּד לְיָד וְעוֹד רְאָיָה מִפֶּרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף עו:) דִּפְלִיגֵי הָתָם תַּנָּאֵי חַד אָמַר סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְסִירָה וְחַד אָמַר עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ וּמַסִּיק דְּכָל הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי כ"ע לָא פְּלִיגֵי דְּקָנֵי כִּי פְּלִיגֵי כְּגוֹן דְּאָמַר לֵיהּ לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵי מַר סָבַר קָפֵיל וּמָר סָבַר מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ מִדְּאָמַר קָפֵיל אַלְמָא אֵינוֹ מוֹסְרָהּ מִיָּד לְיָד דְּאִי מָסַר לֵיהּ אַמַּאי לָא קָנֵי הָא בָּטְלָה הַקְפָּדָתוֹ אֶלָּא ש"מ דִּמְסִירָה לָא הָוֵי מִיָּד לְיָד וְעוֹד אִי מְסִירָה מִיָּד לְיָד בָּעֵינַן לָא ה"ל לְמֵימַר לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי אֶלָּא תָּא חֲזֵק וּקְנֵי: **בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה** פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דַּוְקָא בִּמְסִירָה אֲבָל בִּמְשִׁיכָה לָא מִקַּנְיָא דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ לְהוֹלִיכָהּ לְפָנָיו מַשְׁמַע לְפֵרוּשׁוֹ דִּמְסִירָה עֲדִיפָא מִמְּשִׁיכָה וְהָא דְּקָאָמַר בַּגְּמָרָא דָּרֵשׁ רַב בְּקִמְחוֹנְיָא בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה וְכָל שֶׁכֵּן בִּמְסִירָה וּפָרִיךְ שְׁמוּאֵל לְתַלְמִידֵי דְּרַב וְהָאֲנַן בִּמְסִירָה תְּנַן פֵּי' בִּמְסִירָה דַּוְקָא וְלֹא בִּמְשִׁיכָה וְקָשֶׁה לר"י מַאי פָּרִיךְ שְׁמוּאֵל וְהָאֲנַן בִּמְסִירָה תְּנַן וְלֹא בִּמְשִׁיכָה הָא תְּנַן בפ"ק דב"מ (דַּף ב.) הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִים עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג וְכוּ' שֶׁהַשְּׁנַיִם יַחֲלֹקוּ מִשּׁוּם דְּכָל אֶחָד קָנָה מֶחֱצָה וּמַנְהִיג הַיְינוּ מְשִׁיכָה וְעוֹד דְּאָמַר הָתָם (דַּף ח:) שָׁמְעַתְּ מִנַּהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי רוֹכֵב וּמַנְהִיג חַד קָנֵי וְחַד לָא קָנֵי וְלָא יָדַעְנָא הֵי מִנַּיְהוּ הֵיכִי דָּמֵי אִלֵּימָא רוֹכֵב לְחוּד וּמַנְהִיג לְחוּד מִי אִיכָּא לְמ"ד דְּלָא קָנֵי מַשְׁמַע דִּשְׁמוּאֵל גּוּפֵהּ דְּקָאָמַר הָכָא בִּמְסִירָה דַּוְקָא תְּנַן קָאָמַר הָתָם דְּמַנְהִיג קָנֵי דְּהַיְינוּ מְשִׁיכָה וְעוֹד קָשֶׁה דְּבַגְּמָרָא בָּעוּ פִּיל לְר' שִׁמְעוֹן בַּמֶּה יִקָּנֶה תִּבְעֵי לֵיהּ נָמֵי בְּהֵמָה גַּסָּה בִּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר בַּמֶּה יִקָּנֶה אַלִּבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּמְסִירָה לֹא אֶפְשָׁר דְּמַאן מָסַר לֵיהּ דְּלִקְנֵי וּמְשִׁיכָה לָא קָנְיָא בִּבְהֵמָה גַּסָּה לְדִידְהוּ וּמִיהוּ הַךְ פִּרְכָא אִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי וּלְחַלֵּק בֵּין מִקָּח וּמִמְכָּר לִמְצִיאָה וְנִכְסֵי הַגֵּר דְּמִקָּח וּמִמְכָּר דְּאֶפְשָׁר בִּמְסִירָה לָא מִקְנֵי בִּמְשִׁיכָה אֲבָל בִּמְצִיאָה וְנִכְסֵי הַגֵּר דְּלָא אֶפְשָׁר בִּמְסִירָה מַקְנְיָא בִּמְשִׁיכָה אֲבָל אַכַּתִּי קָשֶׁה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאִית לֵיהּ הָכָא בִּמְסִירָה דַּוְקָא כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְהָתָם קָתָנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר רוֹכֵב בַּשָּׂדֶה וּמַנְהִיג בָּעִיר קָנֵי וּמוֹקֵי לָהּ בְּמִקָּח וּמִמְכָּר אַלְמָא מְשִׁיכָה קָנֵי אַף לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְכָךְ פֵּי' ר"י בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה הַיְינוּ אַף בִּמְסִירָה וְכָל שֶׁכֵּן בִּמְשִׁיכָה דַּעֲדִיפָא וְהַשְׁתָּא נִיחָא דְּפָרִיךְ שְׁמוּאֵל וְהָאֲנַן בִּמְסִירָה תְּנַן כְּלוֹמַר אַף בִּמְסִירָה וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק דִּמְשִׁיכָה עֲדִיפָא מִמְּסִירָה מֵהָא דְּקָתָנֵי בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף עו.) סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְסִירָה דִּבְרֵי רַבִּי וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה מַשְׁמַע דְּלָא קָנֵי בִּמְסִירָה לְרַבָּנַן אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה אַלְמָא דְּרַבִּי דְּאָמַר בִּמְסִירָה לָא לְמַעוּטֵי מְשִׁיכָה אֲתָא אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר בִּמְשִׁיכָה לְמַעוּטֵי מְסִירָה אֲתָא וְהַלָּשׁוֹן נָמֵי מַשְׁמַע דְּקָאָמַר הָתָם סְפִינָה נָמֵי תִּקְנֵי בִּמְסִירָה מַשְׁמַע עִם הַמְּשִׁיכָה וְכֵן סוֹבֵר רשב"ם דִּמְשִׁיכָה חֲשׁוּבָה מִן הַמְּסִירָה דְּפֵרֵשׁ בְּפֶרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (בָּבָא בָּתְרָא דַּף עו:) עֲלָהּ דְּהַהִיא דְּאַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְהוּ מְסִירָה קוֹנָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּסִמְטָא [וּבְחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן] וּפֵרֵשׁ רשב"ם הָתָם מְסִירָה קוֹנָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר לְמִקְנְיָה הָתָם בִּמְשִׁיכָה דְּאֵין מְשִׁיכָה אֶלָּא כְּשֶׁמּוֹשֵׁךְ בִּרְשׁוּתוֹ וְהַאי לָאו רְשׁוּתֵיהּ הִיא מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּסִמְטָא דְּשַׁפִּיר הָוֵי רְשׁוּתוֹ לְהַנִּיחַ שָׁם מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ מַשָּׁא"כ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְכֵיוָן דְּאֶפְשָׁר בִּמְשִׁיכָה שֶׁהוּא קִנְיָן חָשׁוּב לָאו אוֹרְחָא דְּאַרְעָא לְמִקְנְיָה בִּמְסִירָה שֶׁהוּא קִנְיָן גָּרוּעַ ור"ת הִקְשָׁה עַל פֵּרוּשׁ רשב"ם וְכִי מִינוּת הֵן מְשִׁיכָה וּמְסִירָה שֶׁמִּתְבַּטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר וּפֵרֵשׁ רַבֵּינוּ תָּם לְשֵׁם מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּסִמְטָא כָּל שֶׁכֵּן מְסִירָה דַּעֲדִיפָא מִמְּשִׁיכָה וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י וּמִיהוּ שִׁיטָה דִּשְׁמַעְתָּא קָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ כִּדְפֵרַשְׁתִּי וה"ר חַיִּים כֹּהֵן מְיַשֵּׁב פֵּרוּשׁ רשב"ם וּמְפָרֵשׁ דִּמְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה בְּסִמְטָא לֹא מִטַּעְמָא דְּרשב"ם אֶלָּא נִרְאֶה לוֹ הַטַּעַם שֶׁהַסִּמְטָא רְשׁוּת שֶׁל יָחִיד הוּא וְהַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה וּסְתָמָא דְּמִלְּתָא הַמּוֹכֵר קָדַם וְהֵבִיא בְּהֶמְתּוֹ לְשָׁם קוֹדֶם שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ וְאִם כֵּן הָוֵי מְקוֹם בְּהֶמְתּוֹ כַּחֲצֵרוֹ וְאֵין מְסִירָה וְלֹא שׁוּם קִנְיָן מְהַנֵּי בִּרְשׁוּת מוֹכֵר אע"ג דִּמְשִׁיכָה קָנְיָא שָׁם הַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁעָקַר הַדָּבָר מִמְּקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן ור"י הִקְשָׁה עַל מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ תָּם דִּמְסִירָה קוֹנָה אַף בְּסִמְטָא מֵהַהִיא דְּפֶרֶק הַסְּפִינָה (בָּבָא בָּתְרָא דַּף עו:) דְּקָאָמַר הָתָם סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְסִירָה דִּבְרֵי רַבִּי וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בִּמְשִׁיכָה וּפָרִיךְ הֵיכִי דָּמֵי אִלֵּימָא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְכוּ' עַל דְּקָאָמַר לֵימָא אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי מְסִירָה קוֹנָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אָמְרֵי כְּרַבִּי כוּ' מַשְׁמַע דְּאִי הֲוָה מוֹקֵי לָהּ בְּסִמְטָא לָא הָוֵי קָשֶׁה מִידֵי וְאִי מְסִירָה קוֹנָה בְּסִמְטָא אֲפִי' אִם מַיְירֵי פְּלֻגְתָּא דְּרַבִּי וַחֲכָמִים בְּסִמְטָא הֲוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ הָכִי לֵימָא אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי כְּרַבִּי לְכָךְ נִרְאֶה לר"י הָא דְּאָמְרֵי אַבָּיֵי וְרָבָא מְסִירָה קוֹנָה ברה"ר הַיְינוּ דַּוְקָא ברה"ר אֲבָל לֹא בְּסִמְטָא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רשב"ם [וְע' הֵיטֵב תּוֹס' בָּבָא בָּתְרָא עו. ל"ה סְפִינָה]: **שָׁמְעַתְּ מִנַּהּ כְּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר קָנָה לוֹקֵחַ** וא"ת דִּלְמָא לָא מַיְירֵי בִּרְשׁוּת מוֹכֵר וי"ל סְתָמָא דְּמִלְּתָא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר מַיְירֵי שֶׁשָּׁם הַבְּהֵמָה עוֹמֶדֶת וְהָוֵי מָנֵי לְמִלְחֵי דְּאָמַר לֵיהּ מוֹכֵר יִקְנֶה לָךְ כֵּלֶיךָ דִּבְהָא לכ"ע קָנָה לוֹקֵחַ כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף פו.):

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ח:

ב מיי' פב' מהל' מכירה הל' ה, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצז סעי' א:

מסורת הש"ס

א בכורות לט:

ב תוספתא יבמות; ספרא אמור פרק ז ט

ג בבא בתרא פו:

ד בבא קמא יא:

ה גיטין עח.; עבודה זרה עא:

תורה אור השלם

וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהֹוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ [ויקרא כב, כד]

אִי נַמֵי: בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת. [א-ג(א)]מַתְנִי' נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת – נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת – אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה. נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, [ד]וְזוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת לִישָּׁבַע עֲלֵיהֶן. גְּמָ' בְּכֶסֶף מְנָלַן? אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא: "שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ". וְאֵימָא עַד דְּאִיכָּא שְׁטָר, דִּכְתִיב: "וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם"! אִי כְּתִיב "יִקְנוּ" לְבַסּוֹף – כִּדְקָאָמְרַתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "יִקְנוּ" מֵעִיקָּרָא, כֶּסֶף – קָנֵי, שְׁטָר – רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא. [ה]אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר – לֹא קָנָה. וְאִי פָּרֵישׁ – פָּרֵישׁ. כִּי הָא דְּרַב אִידִי בַּר אָבִין כִּי זָבֵין אַרְעָא, אָמַר: אִי בָּעֵינָא בְּכַסְפָּא – אִיקְנֵי, אִי בָּעֵינָא בִּשְׁטָרָא – אִיקְנֵי. אִי בָּעֵינָא בְּכַסְפָּא – אִיקְנֵי, דְּאִי בָּעֵיתוּ לְמִיהְדַּר, לָא מָצֵיתוּ הָדְרִיתוּ. וְאִי בָּעֵינָא בִּשְׁטָרָא – אִיקְנֵי, דְּאִי בָּעֵינָא לְמִיהְדַּר, הָדַרְנָא בִּי. [ז(ב)]וּבִשְׁטָר. מְנָלַן? אִילֵּימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים", וְהָאָמְרַתְּ שְׁטָר רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא מֵהָכָא, "וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה". אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁטַר מַתָּנָה, אֲבָל בְּמֶכֶר לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ דָּמִים. [ח(ג)]מֵתִיב רַב הַמְנוּנָא: בִּשְׁטָר כֵּיצַד? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָיר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם שָׁוֶה פְּרוּטָה, "שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ", "שָׂדִי נְתוּנָה לָךְ" – הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה. הוּא מוֹתֵיב לַהּ וְהוּא מְפָרֵק לַהּ: בְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ. רַב אָשֵׁי אָמַר: בְּמַתָּנָה בִּיקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לוֹ, וְלָמָּה כָּתַב לוֹ לְשׁוֹן מֶכֶר – כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כּוֹחוֹ. וּבַחֲזָקָה. מְנָלַן? אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא: "וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם", בַּמֶּה תְּפַשְׂתֶּם – בִּישִׁיבָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ", בַּמֶּה יְרִשְׁתֶּם – בִּישִׁיבָה. [ט(ד)]שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" – דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. [י]וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? תְּנָא תַּקַּנְתָּא דְרַבָּנַן קָתָנֵי. נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת. מְנָהָנֵי מִילֵּי? אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת וְגוֹ' עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה". [י(ה)]אִיבַּעְיָא לְהוּ: בָּעֵינַן צְבוּרִים, אוֹ לָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: תָּא שְׁמַע: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא חַיֶּיבֶת בְּפֵאָה, וּבְבִכּוּרִים,

וְלִכְתּוֹב

אִי נָמֵי מַשְׁכַּחַת לָהּ הַגְבָּהָה אַגַּב פִּיל: **בַּחֲבִילֵי** זְמוֹרוֹת הַגְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וּמוֹלִיכִין עֲלֵיהֶם דְּהַגְבָּהַת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הַגְבָּהָה הִיא דִּנְפְקָא לֵיהּ מִתּוֹרַת לָבוּד: **מַתְנִי' שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת** הַיְינוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאַחֲרָיוּת כָּל אָדָם הַלֹּוֶה וְהַנּוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ עֲלֵיהֶן לְפִי שֶׁקַּיָּמִין וְעוֹמְדִין לְפִיכָךְ נִסְמָכִין עֲלֵיהֶן: **בַּחֲזָקָה** רְפַק בֵּהּ בְּמָרָא אוֹ דְּיֵישׁ אַמַּגְרֵי אוֹ נָעַל אוֹ פָּרַץ כָּל שֶׁהוּא: **נִקְנִין עִם נְכָסִים כו'** אִם מָכַר מִטַּלְטְלִין עִם קַרְקַע כֵּיוָן שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ אֶת הַקַּרְקַע בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה קִנְיָנִים נִקְנִים מִטַּלְטְלִין עִמָּהּ: **וְזוֹקְקִים** נְכָסִים הַלָּלוּ שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת דְּקָמַיְירֵי בְּהוּ תַּנָּא אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן כו'. אַע"ג דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת לְבַדָּן כִּדְנָפְקָא לָן בִּשְׁבוּעוֹת (דַּף מב:) הֵיכָא דִּטְעָנוֹ כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת וְנִתְחַיֵּיב לִשָּׁבַע עַל הַמִּטַּלְטְלִין זוֹקְקִין הַמִּטַּלְטְלִין אֶת הַקַּרְקָעוֹת לִשָּׁבַע עֲלֵיהֶן הַאי זוֹקְקִין אַנְּכָסִים קָאֵי שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת וְלָאו אַבֵּית דִּין: **גְּמ' וְאֵימָא עַד דְּאִיכָּא שְׁטָר** בַּהֲדֵי כֶּסֶף דִּכְתִיב קְרָא (יִרְמְיָהוּ ל"ב:מ"ד) וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם: **לֹא שָׁנוּ** דְּקָנֵי בְּכַסְפָּא לְחוּדֵיהּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין רְגִילִין לִכְתֹּב שְׁטַר מְכִירָה: **לֹא קָנָה** דְּכֵיוָן דִּרְגִילִין בְּהָכִי לֹא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ דְּלוֹקֵחַ עַל דְּנָקֵט שְׁטָרָא וְעִקַּר דַּעְתּוֹ לִקְנוֹת עַל הַשְּׁטָר הוּא: **וְאִם פָּרֵשׁ** אִם רְצוֹנִי יִקְנֶה לִי כַּסְפִּי אוֹ יִקְנֶה שְׁטָרִי: **אִי בָּעֵינָא כו'** לְהָכִי אָמַר תַּרְוַיְיהוּ שֶׁיְּהֵא הוּא יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲבָל הַמּוֹכֵר לֹא יַחֲזוֹר כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאִם בָּא הַמּוֹכֵר לַחֲזוֹר יֹאמַר לוֹ אֲנִי רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה לִי כַּסְפִּי וְאִם הוּא בָּא לַחֲזוֹר יֹאמַר לוֹ אֵינִי רוֹצֶה שֶׁיְּהֵא כַּסְפִּי קוֹנֶה עַד שֶׁיָּבֹא הַשְּׁטָר וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי הַשְּׁטָר אֶחֱזוֹר בִּי: **אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה** אַלְמָא יֵשׁ קִנְיָן אַף בַּסֵּפֶר לְבַדּוֹ: **עַל שֶׁיִּתֵּן דָּמִים** דְּלָא גָּמַר מוֹכֵר וּמַקְנֶה עַד דְּקַבֵּיל דָּמִים וְאַע"ג דְּקַבֵּיל דָּמִים בָּעֵי שְׁטָרָא אֶלָּא הֵיכָא דְּפָרֵישׁ וְכִדְאָמְרִינַן לְעֵיל: **הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה** קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אוֹ אוֹ קָתָנֵי: **מִפְּנֵי רָעָתָהּ** דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלִקְנְיֵהּ לֵיהּ שְׁטָרָא לַלּוֹקֵחַ כִּי הֵיכִי דְּלָא מָצֵי לְמִהְדַּר בֵּיהּ: **רַב אַשִׁי אָמַר** הַךְ מַתְנִי' בְּנוֹתֵן מַתָּנָה מַיְירֵי וְכוּלָּהּ חֲדָא הִיא וְלָאו אוֹ אוֹ קָתָנֵי אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ כָּתַב לוֹ שָׂדִי מְכוּרָה וּנְתוּנָה לָךְ לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ שֶׁאִם יִגְבֶּנָּה בַּעַל חוֹב שֶׁל נוֹתֵן מִמֶּנּוּ יָשׁוּב עָלָיו לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ דָּמִים הַמְפֹרָשִׁים: **וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם** גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם קָאָמַר לֵיהּ: **בִּישִׁיבָה** דִּתְפַסְתֶּם אַתֶּם יוֹשְׁבִים קָאֵי: **מִיַּד לְיָד** דְּהַיְינוּ מְשִׁיכָה: **וּלְר' יוֹחָנָן** דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַזָּהָב: **דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת** כִּדְאַשְׁכְּחַן גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ: **אָמַר לָךְ** מַתְנִי' לָא תִּקְשֵׁי לִי דְּתַקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן קָתָנֵי תַּנָּא דְּמַתְנִי' שֶׁעָקְרוּ חֲכָמִים קִנְיַן הַמָּעוֹת וְאָמְרוּ לֹא תִּקָּנֶה אֶלָּא מְשִׁיכָה גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ נִשְׂרְפוּ חִטֶּיךָ בַּעֲלִיָּה: **וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם** בִּבְנֵי יְהוֹשָׁפָט כְּתִיב וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה: **צְבוּרִין** בּוֹ שֶׁיְּהוּ אוֹתָן מִטַּלְטְלִין מוּנָּחִין בְּתוֹךְ קַרְקַע: **וּבְוִידּוּי** ל"ג דְּאַף מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע מִתְוַדֶּה עַל הַמַּעַשְׂרוֹת וְיָכוֹל לוֹמַר וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ וְלָא דָּמֵי לְבִכּוּרִים דְּבָעֵי לְמֵימַר אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי:

אִי נָמֵי בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מַשְׁכַּחַת לָהּ לְהַגְבָּהַת פִּיל בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת הַגְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה וּמַעֲלֵהוּ עֲלֵיהֶן דְּהַגְבָּהַת ג' הַגְבָּהָה הִיא דִּנְפַק לָהּ מִתּוֹרַת לָבוּד וּלְפֵרוּשׁוֹ בְּכֵלִים לָא מָצֵי לְמֵימַר דְּלִקְנֵי מִדִּין הַגְבָּהָה שֶׁיַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת רַגְלָיו דִּסְתָמַיְיהוּ אֵין בְּעָיִן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וּלְפִי' ר"ת דִּמְפָרֵשׁ דְּהַגְבָּהָה בְּטֶפַח קָנֵי. נ"ל סְתָם כֵּלִים אֵין בְּעָיִן טֶפַח וְקָשֶׁה אַמַּאי נָקַט חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת לִנְקוֹט אֲבָנִים אוֹ עֵצִים וּמְפָרֵשׁ הָרַב מִשַּׁאנְץ דִּלְהָכִי נָקַט חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת לְפִי שֶׁהֵן מַאֲכַל פִּיל כִּדְאָמְרִינַן פֶּרֶק מְפַנִּין (שַׁבָּת דַּף קכח.) מְטַלְטְלִין חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְפִילִין וּמַגְבִּיהִין לַפִּיל חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת לְמַעְלָה וְהוּא קוֹפֵץ וּמַגְבִּיהַּ אֶת עַצְמוֹ מִן הָאָרֶץ וְאוֹכְלָן וְאֵין לִתְמוֹהַּ אִי חֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה בְּהָכִי דְּכה"ג אַשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק שִׁלּוּחַ הַקֵּן (חֻלִּין דַּף קמב.) כִּי הֵיכִי דְּלִנְגְּבִינְהוּ וְלִקְנִינְהוּ: **אָמַר** קְרָא שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ הָא דְּלָא אַיְיתֵי מִקְּרָא דִּכְתִיב גַּבֵּי עֶפְרוֹן (בְּרֵאשִׁית כג) מִשּׁוּם דִּלְמָא ה"מ מִנָּכְרִי שֶׁכָּל קִנְיָנוֹ בְּכֶסֶף: **עַל** הַנְּיָיר אוֹ עַל הַחֶרֶס פֵּי' לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף ט:): **וְלָמָּה** כָּתַב בִּלְשׁוֹן מֶכֶר כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחוֹ וא"ת וְלָמָּה כָּתַב לוֹ בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה בִּשְׁלָמָא מֶכֶר מִשּׁוּם אַחֲרָיוּת אֶלָּא מָה יִפּוּי כֹּחַ יֵשׁ בְּמַתָּנָה אִי מִשּׁוּם דִּבְמַתָּנָה לֵית בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מִצְרָא הָא אָמַר בְּפֶרֶק הַמְקַבֵּל (ב"מ דַּף קח:) דְּמַתָּנָה דְּאִית בָּהּ אַחֲרָיוּת אִית בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מִצְרָא וי"ל דִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת כּוֹתֵב לוֹ אִם צָרִיךְ לְאַחֲרָיוּת מַרְאֶה שֶׁל מֶכֶר וְאִם צָרִיךְ לְדִינָא דְּבַר מִצְרָא מַרְאֶה שֶׁל מַתָּנָה וּמַצְנִיעַ שֶׁל מֶכֶר [וְעוֹד נִרְאֶה דְּמַיְירֵי שַׁפִּיר בִּשְׁטָר אֶחָד וְהָא דְּכָתַב לֵיהּ בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה לְפִי שֶׁהָאֱמֶת הוּא כָּךְ וְכוּ'] וּבִירוּשַׁלְמִי בְּפִרְקִין מְפָרֵשׁ דְּיִפּוּי כֹּחַ שֶׁל מַתָּנָה הַיְינוּ לְגַבֵּי בּוֹר וְדוּת דְּמוֹכֵר שָׂדֶה בִּסְתָם לֹא מָכַר בּוֹר וְדוּת אֲבָל מַתָּנָה בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן הַכֹּל: **קַרְקַע** כָּל שֶׁהוּא חַיֶּיבֶת בְּפֵאָה בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַסֶּכֶת פֵּאָה פָּרִיךְ עַל הַךְ מִשְׁנָה עַד שֶׁלֹּא קְצָרָהּ אֵינָהּ חַיֶּיבֶת בְּפֵאָה וּמִשֶּׁקְּצָרָהּ אֵין כָּאן שִׁיּוּר וּמְשַׁנֵּי תִּפָּתֵר שֶׁהָיָה שָׁם קָנֶה א' וּבוֹ חֲמִשָּׁה שִׁיבּוֹלוֹת מִדְּלְחִיק לוֹמַר כֵּן מַשְׁמַע דִּבְכָל שֶׁהוּא חַיֶּיבֶת בְּפֵאָה וְכֵן מַשְׁמַע בְּסָמוּךְ דְּדָחִיק לְאוֹקְמָא בְּמַחַט וְתָלָה בָּהּ מַרְגָּלִיּוֹת וּבְפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר (ב"ב דַּף כז:) מוֹקֵי לָהּ בְּחִטָּה דְּאִי בְּאִילָן לָא מִחַיֵּיב בְּבִכּוּרִים אא"כ הָיָה לוֹ י"ו אַמָּה לְכָל רוּחַ כְּשִׁעוּר יְנִיקָה וְתֵימָה דְּהָא חִטָּה נָמֵי יוֹנֶקֶת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כִּדְמוֹכַח בִּשְׁמַעְתָּא דַּעֲרוּגָה בְּפֶרֶק ר' עֲקִיבָא (שַׁבָּת דַּף פה.) וי"ל אַע"ג דִּינִיקָה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מ"מ אֵין עִקַּר יְנִיקָתָהּ אֶלָּא כְּנֶגְדּוֹ וכה"ג אַשְׁכְּחַן גַּבֵּי אִילָן גּוּפֵיהּ אַע"ג שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מִתְפַּשְּׁטִים חוּץ לי"ו אַמָּה כִּדְמוֹכַח בְּלֹא יַחְפֹּר (ב"ב שָׁם) אַפֵּ"ה לָא בָּעֵי אֶלָּא י"ו אַמָּה דְּכָךְ הוּא עִקַּר יְנִיקָתוֹ: **וּבְוִידּוּי.** פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לל"ג בְּוִידּוּי דְּאַף מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע מִתְוַדֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂר וְיָכוֹל לוֹמַר וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ וְלָא דָּמֵי לְבִכּוּרִים דְּבָעֵי לְמֵימַר אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי וְכֵן פר"י לל"ג וּבְוִידּוּי וְלֹא מִטַּעַם דְּרַשִׁ"י אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבִירוּשַׁלְמִי (דְּפֵאָה פ"ג) פָּרִיךְ אַהָא מִלְּתָא גּוּפָא אַמַּאי לָא תָּנֵי וּבְוִידּוּי אַלְמָא מַשְׁמַע דְּלָא גָּרְסִינַן לֵיהּ וְגַם מַשְׁמַע מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע מִתְוַדֶּה כְּגוֹן פֵּרוֹת לְקוּחִין:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא בתרא; לעיל ז.; משנה בבא בתרא; רש"י על בבא קמא עט:; בבא בתרא קנו.; בבא בתרא פו.; גיטין כב.; גיטין יד:; בבא קמא יב.; בבא בתרא קנ:

ב בבא בתרא נא.

ג לעיל ט.; יבמות נב.

ד בבא מציעא מז:; לעיל כ.; ערכין ל:

ה משנה פאה; בבא בתרא קנ.; בבא בתרא כז.

תורה אור השלם

[ירמיהו לב, מד]

[ירמיהו לב, יא]

[ירמיהו מ, י]

[דברים יא, לא]

[ויקרא כה, יד]

[דברי הימים ב כא, ג]

[דברים כו]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מכירה הל' ג, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצ סעי' א:

ב מיי' פג' מהל' מכירה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' קצח סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' מכירה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א:

ד מיי' פה' מהל' טוען ונטען הל' ג, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' צה סעי' ה:

ה מיי' פא' מהל' מכירה הל' ד, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצ סעי' ז:

ו מיי' פא' מהל' מכירה הל' ה, ש"ע חו"מ סי' קצ סעי' ח:

ז מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רמא סעי' א:

ח מיי' פא' מהל' מכירה הל' ז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצא סעי' א ב:

ט מיי' פג' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצח סעי' א:

י מיי' פב' מהל' מתנות עניים הל' ג:

אב **וְלִכְתּוֹב** עָלֶיהָ פְּרוֹסְבּוֹל, וְלִקְנוֹת עִמָּהּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת. וְאִי אָמְרַתְּ בָּעֵינַן צְבוּרִים, כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חֲזֵי? תַּרְגּוּמָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר בִּיסְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף: כְּגוֹן שֶׁנָּעַץ בָּהּ מַחַט. אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: קְבַסְתַּן! אִיכְפַּל תַּנָּא לְאַשְׁמוֹעִינַן מַחַט? אָמַר רַב אָשֵׁי: מַאן לֵימָא לַן דְּלָא תְּלָה בָּהּ מַרְגָּנִיתָא דְּשָׁוְיָא אַלְפָּא זוּזֵי. (א)תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַעֲשֶׂה בְּמָדוֹנִי אֶחָד שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה, וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה. אָמְרוּ לוֹ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מָה עָשָׂה? הָלַךְ וְלָקַח בֵּית סֶלַע סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר: "צְפוֹנִי זֶה לִפְלוֹנִי, וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת", וָמֵת, וְקִיְּימוּ אֶת דְּבָרָיו. וְאִי אָמְרַתְּ בָּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ, בֵּית סֶלַע לְמַאי חֲזֵי? מִי סָבְרַתְּ בֵּית סֶלַע, סֶלַע מַמָּשׁ? מַאי סֶלַע – דְּנָפִישׁ טוּבָא. וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ סֶלַע – דְּקָשֵׁי כְּסֶלַע. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁחָלָה בִּירוּשָׁלַיִם – כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאָמְרִי לַהּ: בָּרִיא הָיָה – כְּרַבָּנַן, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה, אָמְרוּ לוֹ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מָה עָשָׂה? הָלַךְ וְלָקַח בֵּית רוֹבַע סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר: "טֶפַח עַל טֶפַח לִפְלוֹנִי וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת", וָמֵת, וְקִיְּימוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרָיו. וְאִי אָמְרַתְּ בָּעֵינַן צְבוּרִים, טֶפַח עַל טֶפַח לְמַאי חֲזֵי? (ב)הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, לְדָמֵי. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת מַמָּשׁ, נַיקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בַּחֲלִיפִין. וְאֶלָּא מַאי, לְדָמֵי? נַיקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בִּמְשִׁיכָה! אֶלָּא: דְּלֵיתֵיהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה. הָכִי נָמֵי, דְּלֵיתֵיהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְנִיזַכִּינְהוּ נִיהֲלֵיהּ אַגַּב אַחֵר? לָא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ, סָבַר שָׁמֵיט וְאָכֵיל לְהוּ. וְאֶלָּא מַאי "אֵין לוֹ תַּקָּנָה"? הָכִי קָאָמַר: לְמַאי דְּלָא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ – אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. (ג)תָּא שְׁמַע: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה, אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַזְּקֵנִים: עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד

נָתוּן

וְלִכְתֹּב עָלֶיהָ פְּרוֹסְבּוֹל דְּאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דַּף לז.) אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹסְבּוֹל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע וְאִם יֵשׁ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא לַלֹּוֶה כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹסְבּוֹל אַף מֵחוֹב גָּדוֹל וְשׁוּב לֹא תְּשַׁמְּטֶנּוּ שְׁבִיעִית דְּכִי תִּקּוּן הִלֵּל פְּרוֹסְבּוֹל אַשִּׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת תַּקּוּן דְּמִלְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: **לְמַאי חֲזֵי** כַּמָּה מִטַּלְטְלִין יִצָּבֵר בָּהּ: **שֶׁנָּעַץ בָּהּ מַחַט** וְאוֹתָהּ מַחַט הָיָה מוֹכֵר לוֹ עִם הַקַּרְקַע: **קְבַסְתַּן** נְעַרְתַּנִי: **אִכְפַּל תַּנָּא** הֶעֱרִךְ תַּנָּא לִטְרֹחַ וּלְהַשְׁמִיעַ קִנְיָנֵי מְחָטִין: **מְלוֹנֵי** מֵאוֹתוֹ מָקוֹם כִּדְכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ י"ב:י"ט) מֶלֶךְ מָדוֹן אֶחָד: **אֵין לָךְ תַּקָּנָה** לְהַקְנָן פָּרֵיךְ וְלִקְנִינְהוּ בִּמְשִׁיכָה אוֹ בַּחֲלִיפִין: **שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע** וְלֹא הָיָה לוֹ קַרְקַע: **וְלָקַח לוֹ בֵּית סֶלַע** אֶחָד גָּרְסִי' וְקס"ד קַרְקַע מְלֵאָה רֹחַב סֶלַע שֶׁהוּא מַטְבֵּעַ ל"א סֶלַע מַמָּשׁ שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ וְחָלוּל וְאֵין לְהַעֲמִיד עָלָיו צֹאן וְחָבִיּוֹת: **דְּקָשֵׁי כִּי סֶלַע** דְּאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה (הִיא) וּלְקָחָהּ בְּזוֹל: **שֶׁחָלָה בִּירוּשָׁלַיִם** וּמַאן דְּתָנֵי חָלָה סָבַר לָהּ כְּר' אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר בְּבָבָא בָּתְרָא אֶחָד בָּרִיא וְאֶחָד מְסֻכָּן אֵין דְּבָרָיו קַיָּמִין בְּדִבּוּר אֶלָּא בְּקִנְיָן דְּלֵית לֵיהּ דְּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ לְפִיכָךְ אָמְרוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע וּלְקַמֵּהּ פָּרֵיךְ וְנִקְנִינְהוּ בִּמְשִׁיכָה אוֹ בַּחֲלִיפִין: **וְאָמְרִי לָהּ שֶׁהָיָה בָּרִיא** אֲבָל חָלָה לֹא אִצְטְרִיךְ לְהָכִי דְּדִבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין כְּרַבָּנַן דִּפְלִיגִי אדר' אֱלִיעֶזֶר: **וְאָמְרִי לָהּ שֶׁהָיָה בָּרִיא** אֲבָל חָלָה לֹא אִצְטְרִיךְ לְהָכִי דְּדִבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין כְּרַבָּנַן דִּפְלִיגִי אדר' אֱלִיעֶזֶר: **בֵּית רֹבַע** בֵּית זְרִיעַת רֹבַע הַקַּב לְפִי חֶשְׁבּוֹן סָאתַיִם בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן: **לְדָמֵי** מָעוֹת הָיוּ בְּיָדוֹ לִתֵּן מַתָּנָה וְגָבַר דְּמֵי מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת עָלָיו: **הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא** דְּמָעוֹת הָיוּ וּלְפִיכָךְ לֹא יָכוֹל לְקָנוֹתוֹ בַּחֲלִיפִין דְּקַיְ"ל בְּפֶ' הַזָּהָב (ב"מ ד' מו.) אֵין מַטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין: **בִּמְשִׁיכָה** יָבֹא הַמְקַבֵּל וְיִמְשֹׁךְ: **הָכָא נָמֵי לֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל** שֶׁיִּתֵּן כֵּלָיו לַמַּקְנֶה דְּכֵלִים שֶׁל קוֹנֶה בָּעֵי שֶׁהַקּוֹנֶה פּוֹשֵׁט כֵּלָיו לַמַּקְנֶה וְאַחֵר לֹא הָיָה שָׁם שֶׁחָפֵץ בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל קוֹנֶה לִתֵּן כֵּלָיו בִּשְׁבִילוֹ: **וְנִיזַכִּינְהוּ נִהֲלֵהּ** בִּמְשִׁיכָה ע"י אַחֵר זְכֵה בְּאֵלּוּ לִפְלוֹנִי: **לֹא סָמְכָה דַּעְתֵּהּ** דְּהַאי נוֹתֵן וְלֹא הָיָה מַאֲמִין בְּאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִמְסֹר הַמִּטַּלְטְלִין מִפְּנֵי שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ וְהָיָה מְקַיְּמָם בְּבֵיתוֹ: **מַאי אֵין לוֹ תַּקָּנָה** הָא יָכוֹל לִזְכּוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים אִם יִרְצֶה: **שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה** וְשָׁכַח וְלֹא נָתַן רְשׁוּת לִתְרֹם:

וְלִכְתֹּב עָלֶיהָ פְּרוֹסְבּוֹל דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דַּף לז.) אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹסְבּוֹל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע אֲבָל אַמִּטַּלְטְלִין לֹא מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְכַלּוֹתָן אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא לַלֹּוֶה כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹסְבּוֹל אַף מֵחוֹב גָּדוֹל וְשׁוּב לֹא תְּשַׁמְּטֶנּוּ שְׁבִיעִית וְכִי אֵין לוֹ קַרְקַע אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו מִשּׁוּם מִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחַ שֶׁמַּלְוִין לְאָדָם שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע וּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחַ לֹא עָבְדוּ רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא ור"ת פֵּי' דְּהַיְנוּ טַעְמָא שֶׁכּוֹתֵב פְּרוֹסְבּוֹל עַל הַקַּרְקַע מִשּׁוּם דְּרָאוּי לִגְבּוֹת חוֹבוֹ וְאע"ג דְּלֵיכָּא אֶלָּא קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא חֲזִי לִגְבּוֹת כָּל חוֹבוֹ כִּי הַהִיא דְּקַטִּינָא דְּאַבַּיֵּי דִּכְתֻבּוֹת בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כְּתֻבּוֹת דַּף נח:) לְגַבֵּי וַהֲלַךְ גַּבֵּי: ה"נ אֶלָּא מַאי לְדָמֵי נַקְנִינְהוּ נִהֲלֵהּ בִּמְשִׁיכָה דְּלֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה וְנִקְנִינְהוּ נִהֲלֵהּ אַגַּב אַחֵר לָא סָמְכָה דַּעְתֵּהּ סָבַר שָׁמֵט וְאָכֵל. וְכֵן הִגִּיהַּ רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁ כְּתִיבַת יָדוֹ וּלְפִי גִּרְסָא זוֹ בָּא לְקַיֵּם הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא דִּלְעוֹלָם מַיְרֵי לְדָמֵי וּבָעֵינָא צְבוּרִים דְּאִי בְּחָבִיּוֹת נִקְנִינְהוּ בַּחֲלִיפִין אַגַּב אַחֵר דְּלֵיכָּא לְמֵימַר שָׁמֵט וְאָכִיל כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְיָדוֹ אֲבָל הַמָּעוֹת שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ לִמְשֹׁךְ יָכוֹל לוֹמַר אֶשְׁמְרֵם וְשָׁמֵט וְאָכִיל אֲבָל בְּרוֹב סְפָרִים כָּתוּב גִּרְסָא אַחֶרֶת אֶלָּא מַאי לְדָמֵי לִקְנִינְהוּ נִהֲלֵהּ בִּמְשִׁיכָה אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר דְּלֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה דְּלִקְנְיֵהּ הָכָא נָמֵי לֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה דְּלִקְנִינְהוּ בַּחֲלִיפִין וְנִקְנִינְהוּ נִהֲלֵהּ אַגַּב אַחֵר לָא סָמְכָה דַּעְתֵּהּ וּלְפִי גִּרְסָא זוֹ אֵינָהּ עוֹמֶדֶת הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא וּמִכָּאן מְדַקְדֵּק ה"ר שִׁמְעִי' דְּאֵין מוֹעִיל קִנְיַן סוּדָר אֶלָּא בִּפְנֵי הַקּוֹנֶה שֶׁלְּכָךְ לֹא הִקְנָה לוֹ בַּחֲלִיפִין ע"י אַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה מוֹעִיל כְּלוּם כֵּיוָן דְּלֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה בְּפָנֵינוּ וּפֶלֶא גָּדוֹל הִיא בְּעֵינֵי ריב"ן שֶׁהֲרֵי מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שֶׁקּוֹנִין בְּסוּדָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַקּוֹנֶה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה וְעוֹד תֵּדַע שֶׁבְּכָל הַגְּמָרָא מַשְׁמַע שֶׁמּוֹעִיל קִנְיַן סוּדָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַקּוֹנֶה ע"י אַחֵר שֶׁהָעֵדִים קוֹנִין מִן הַמַּקְנֶה עֲבוּרוֹ כִּדְאָמַר וְקָנִינָא מִנֵּהּ בְּמָנָא דְּכָשֵׁר לְמִקְנְיָא בֵּהּ (ב"מ דַּף מז.) וּבְכַמָּה דִּכְתִין אָמְרִי' שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ וְהוּא דְּקָנוּ מִיָּדוֹ מַשְׁמַע בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָעֵדִים רְגִילִין לִקְנוֹת מִן הַמַּקְנֶה לְצֹרֶךְ הַקּוֹנֶה וְאִם אֵין מוֹעִיל קִנְיַן הָעֵדִים אֶלָּא בְּפָנָיו לָמָּה עֲשָׂאוּהוּ עִקָּר וְהִנִּיחוּ קִנְיַן הַקּוֹנֶה דְּמוֹעִיל לְעוֹלָם אֲבָל שֶׁל עֵדִים אֵין מוֹעִיל אֶלָּא כְּשֶׁיֵּעָשֶׂה בִּפְנֵי הַקּוֹנֶה וְגַם לָמָּה הֻרְגְּלוּ לַעֲשׂוֹת בְּסוּדָר שֶׁל עֵדִים כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹעִיל כְּלוּם אֶלָּא בִּפְנֵי הַקּוֹנֶה וְאָז הוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ עֵדִים וּמִיהוּ יֵשׁ לְיַשֵּׁב גִּרְסָא זוֹ לְפִי מַה שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לְפִי' ה"נ דְּלֵיתֵהּ לִמְקַבֵּל מַתָּנָה וּלְכָךְ לֹא הִקְנָה לוֹ בַּחֲלִיפִין ע"י אַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שׁוּם אָדָם שֶׁהָיָה חָפֵץ בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל קוֹנֶה לִתֵּן סוּדָרוֹ עֲבוּרוֹ מִשּׁוּם דְּאִי בָּעֵי מַקְנֶה פָּסִיק לֵיהּ אֲבָל אֱמֶת הוּא אִי הֲוָה מַשְׁכַּח הֲוָה

מְתַנֵי: **מַעֲשֶׂה** בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא תָּרַם וְשָׁכַח וְלֹא נָתַן רְשׁוּת לִתְרֹם וְהָיָה מְמַהֵר לִתְרֹם בְּעוֹדוֹ בִּסְפִינָה שֶׁהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא יֹאכְלוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ וְיִסְמְכוּ עָלָיו וּסְבוּרִים שֶׁתָּרַם לַחֲזָקָה עַל חָבֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וְקָשֶׁה לְא"כ מָה הָיָה מוֹעִיל תִּקּוּנוֹ אַדְּרַבָּה גָּרַע טְפֵי שֶׁמָּא יֹאכְלוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ הַכֹּל וְאַף הָעִשּׂוּר עַצְמוֹ מִיהוּ יֵשׁ לְתָרֵץ כֵּן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לַחֲשֹׁשׁ בְּכָךְ שֶׁהָיָה הַרְבֵּה תְּבוּאָה בַּכְּרִי וְהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיָּבֹא וּמִן הַמּוּתָר יַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר וּמִיהוּ קָשֶׁה אֵיךְ יָצָא מִבֵּיתוֹ עַל שֶׁלֹּא תִּקְּנוֹ וְשֶׁלֹּא הוֹדִיעָם שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וְהָא אָמְרִינַן חֲזָקָה עַל חָבֵר שֶׁאֵין מוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וְעוֹד קָשֶׁה לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לִתֵּן לָהֶם וּלְהַשְׂכִּיר לָהֶם מָקוֹם בִּקְרִיאַת שֵׁם סַגִּי וְעוֹד קָשֶׁה וַהֲלֹא לֹא עָשָׂה כְּלוּם כֵּיוָן שֶׁלֹּא אָמַר שֶׁיְּהֵא מְעֻשָּׂר וְעוֹד הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כַּמָּה מַעֲשֵׂר כִּי הַהִיא דְּהַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים (דְּמַאי פ"ז מ"ל) דְּאָמַר עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן תִּשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְעוֹד קָשֶׁה [דִּבְסֵיפָא] תָּנֵי א"ר יְהוֹשֻׁעַ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד נָתוּן לְר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה כֹּהֵן לָמָּה הֻצְרַךְ לָזֶה וַהֲלֹא לֹא הָיָה לוֹ לִירָא שֶׁמָּא יֹאכְלוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁהֲרֵי הַתְּבוּאָה הָיְתָה בְּבֵית רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ וְעוֹד קָשֶׁה כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָבַע מָקוֹם לִצְפוֹנוֹ אוֹ לִדְרוֹמוֹ מָה הוֹעִיל בְּהַפְרָשָׁתוֹ דְּהָא תַּנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבְּחֶפֶן זֶה מְחֻלָּל עַל אִסָּר זֶה וְלֹא קָבַע לוֹ מָקוֹם חֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָרָא לוֹ שֵׁם עַד שֶׁיִּקְבַּע לוֹ מָקוֹם לִצְפוֹנוֹ אוֹ לִדְרוֹמוֹ וּמַיְתֵי עֲלָהּ הַהִיא עוּבְדָּא דְּרַשְׁבַּ"ג ור"י ור' יוֹסֵי שֶׁנִּתְאָרְחוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אָמְרוּ נִרְאֶה הֵיאַךְ מְעַשֵּׂר בעה"ב הַזֶּה פֵּרוֹתָיו וְהָיָה אוֹמֵר פֵּרוֹת שֶׁבִּכְלִי זֶה יִהְיוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת שֶׁבִּדְלוֹסְקְמָא אָמְרוּ לוֹ נָא וֶאֱכוֹל מְעוֹתֶיךָ הִשְׂכַּרְתָּ מָעוֹת וְאִבַּדְתָּ נְפָשׁוֹת וְאָמַר ר"ת שֶׁשְּׁעַת הַבִּעוּר הָיָה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְבָעֵר מַעַשְׂרוֹתָיו מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְלִיתְּנֵם לְבַעֲלֵיהֶן וְכֵן מַשְׁמַע בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דְּקָתָנֵי כֵּיצַד מִצְוַת בִּעוּר נוֹתְנִין תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְלֵוִי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעְשַׂר עָנִי לֶעָנִי וּמִתְבַּעֲרִין בְּכ"מ ור"ש אוֹמֵר הַבִּכּוּרִים נוֹתְנִים לַכֹּהֵן כִּתְרוּמָה וְקָתָנֵי בָּתַר הָכִי מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו צְבוּרִים וּרְחוֹקִים מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה וְכוּ' וּקְרִיאַת שֵׁם דְּהָתָם הַיְנוּ שֵׁם בְּעָלִים שֶׁיְּבָרְרוּ הַבְּעָלִים לְמִי יִתְּנֵם דְּהַיְנוּ בִּעוּר אֲבָל לֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ לֹא לִקְבֹּעַ מָקוֹם וְלֹא לְהַזְכִּיר סְכוּם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁכְּבָר הִזְהִירָם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ כִּי לֹא הָיָה מְתֻקָּן וא"ת לָמָּה אֵינוֹ מַזְכִּיר תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בְּהַהוּא מַעֲשֶׂה דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וי"מ מִשּׁוּם דְּחִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי מה"ת וְשֶׁמָּא הִפְרִישָׁהּ קֹדֶם שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא וּנְתָנָהּ לַכֹּהֵן וְלֹא נְהִירָא וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל לָחוּשׁ לְאִסּוּרָא דְּרַבָּנָן וי"מ דִּלְהָכִי לֹא הִזְכִּיר תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לְפִי שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּבִעוּר כִּדְתְנַן בְּמַס' בִּכּוּרִים (פ"ב מ"ב) וּמַיְתֵי לָהּ בְּפֶ' הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף עג.) יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבְבִכּוּרִים מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה וְכוּ' וְחָשִׁיב בִּעוּר מַשְׁמַע דִּתְרוּמָה לֹא מְחַיְּבָא בְּבִעוּר אֲבָל קָשֶׁה לע"כ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה חַיֶּבֶת הִיא בְּבִעוּר כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִי' דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁהֵבֵאתִי לְעֵיל כֵּיצַד מִצְוַת בִּעוּר תְּרוּמָה נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן אַלְמָא חַיֶּבֶת הִיא בְּבִעוּר וּלְכָל הַפָּחוֹת מִדְּרַבָּנָן וְגַם בְּמִשְׁנָיוֹת (דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי פ"ה מ"י) מַפִּיק לָהּ מִקְּרָא וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי לְרַבּוֹת תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מֵהַהִיא דְּיֵשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבְבִכּוּרִים מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה דְּמַשְׁמַע תְּרוּמָה אֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּבִעוּר די"ל דְּמַיְרֵי הָתָם לְבַעֲרָם מִן הָעוֹלָם כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַבִּעוּר כְּגוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבִכּוּרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָכְלָם חוּץ לִירוּשָׁלַיִם לְכָךְ צָרִיךְ לְבַעֲרָם מִן הָעוֹלָם כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַבִּעוּר אִם לֹא יְבִיאֵם בִּירוּשָׁלַיִם אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם אֵין צָרִיךְ לְבַעֲרָהּ מִן הָעוֹלָם אֶלָּא צָרִיךְ לִתְּנָהּ לַכֹּהֵן וְהַיְנוּ בִּעוּר שֶׁלָּהּ מ"מ הֲדַרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתָּהּ אַמַּאי לֹא בִּעֵר הַתְּרוּמָה וְי"ל דְּוַדַּאי תְּרוּמָה הִפְרִישׁ בְּעוֹדָהּ בַּשָּׂדֶה דִּרְגִילוּת הוּא לְהַפְרִישׁ בַּגֹּרֶן וְאִית לָן לְמֵימַר שֶׁהִפְרִישׁ בְּעוֹד הָיְתָה הַתְּבוּאָה בַּגֹּרֶן מִיָּד אַחַר הַמֵּרוּחַ כִּדְאָמַר הָתָם (יְרוּשַׁ' דְּמַעַשְׂרוֹת פ"ג) חֲזָקָה לַגֹּרֶן שֶׁלֹּא תֵּעָקֵר עַד שֶׁהִפְרִישׁוּ מִמֶּנָּה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וה"נ אִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת מָנָא פֵּרוֹת צְבוּרִים אֲסוּרִין מִשּׁוּם גֶּזֶל וְחַיָּבִין מִשּׁוּם תְּרוּמָה מְפֻזָּרִים מֻתָּרִים מִשּׁוּם גֶּזֶל וּפְטוּרִים מִן הַתְּרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַגֹּרֶן שֶׁתֵּעָקֵר אא"כ נִתְרְמָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' שמיטה ויובל הל' יט, סמג לאוין ערא:
ב מיי' פג' מהל' מכירה הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ז:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קנו:
ב ביצה לו.
ג משנה מעשר שני; בבא מציעא יא.
ד משנה פאה; בבא בתרא קנ.; בבא בתרא כז.

נָתוּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ. וְעִישּׂוּר אַחֵר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד נָתוּן לוֹ לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לַעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ. שְׁמַע מִינַּהּ בָּעֵינַן צְבוּרִים בַּהּ! שָׁאנֵי הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיטַרְחִינְהוּ. [אב](א)תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רָבָא בַּר יִצְחָק אָמַר רַב: שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵן: "זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" – חוֹזֵר בַּשְּׁטָר, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה. "עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" – חוֹזֵר בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה. [ג]וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא: שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן. תְּרֵי – הָא דַּאֲמַרַן, אִידַּךְ: אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב לוֹ אֶת הַשְּׁטָר, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: כּוֹתְבִים שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ. כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק עִמּוֹ בַּקַּרְקַע – נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא. שְׁמַע מִינַּהּ לָא בָּעֵינַן צְבוּרִים בַּהּ! שָׁאנֵי שְׁטָר דְּאַפְסֵירָא דְּאַרְעָא הוּא. (ב)וְהָא עֲלַהּ קָתָנֵי: זוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחְרָיוּת בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה! שְׁמַע מִינַּהּ: לָא בָּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ, שְׁמַע מִינַּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי בָּעֵינַן "אַגַּב" אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע, דְּקָתָנֵי כֹּל הָנֵי, וְלָא קָתָנֵי אַגַּב. וּלְטַעְמָיךְ, "קְנִי" מִי קָתָנֵי? [ה]אֶלָּא, עַד דְּאָמַר "קְנִי"? הָכָא נָמֵי, עַד דַּאֲמַר "אַגַּב". וְהִלְכְתָא: צְבוּרִים – לָא בָּעֵינַן, "אַגַּב" וּ"קְנִי" – בָּעֵינַן. [ז]אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׂדֶה בְּמֶכֶר וּמְטַלְטְלִין בְּמַתָּנָה מַהוּ? תָּא שְׁמַע: עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד, נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ! [ט]אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׂדֶה לְאֶחָד, וּמְטַלְטְלִין לְאַחֵר מַהוּ? תָּא שְׁמַע: עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לַעֲנִיִּים וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ. מַאי "מוּשְׂכָּר" – מוּשְׂכָּר לְמַעֲשֵׂר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּיַד עֲנִיִּים הֲוָה. (ג)אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנָּתַן דְּמֵי כּוּלָּן, אֲבָל לֹא נָתַן דְּמֵי כּוּלָּן – לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו. (ד)תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרָבָא: יָפֶה כֹּחַ הַכֶּסֶף מִכֹּחַ הַשְּׁטָר, וְכֹחַ הַשְּׁטָר מִכֹּחַ הַכֶּסֶף. יָפֶה כֹּחַ הַכֶּסֶף – שֶׁהַכֶּסֶף פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁטָר. וְיָפֶה כֹּחַ הַשְּׁטָר – שֶׁהַשְּׁטָר מוֹצִיא בְּבַת יִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכֶסֶף. [י](ה)וְיָפֶה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם מִכֹּחַ חֲזָקָה, וְכֹחַ חֲזָקָה מִכֹּחַ שְׁנֵיהֶם. יָפֶה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם – שֶׁשְּׁנֵיהֶם קוֹנִים בְּעֶבֶד עִבְרִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחֲזָקָה. יָפֶה כֹּחַ חֲזָקָה – שֶׁחֲזָקָה מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶם – קְנָאָם כּוּלָּם.

בַּמֶּה

נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא כִּדְאָמַר בְּמַס' עֲרָכִין (דַּף יא:) מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי חֲנַנְיָא שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּעַ אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגְּדָא בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אָמַר לוֹ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וַאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים אַלְמָא לֵוִי הֲוָה. סִפְרֵי (פ' קֹרַח) וּכְבָר בִּקֵּשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגְּדָא אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִין וַאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִין: **וּמְקוֹמוֹ מֻשְׂכָּר** וְנָתַן לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּרוּטָה בִּשְׂכַר הַמָּקוֹם וְנִמְצְאוּ מְטַלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע בְּכֶסֶף וְהָכִי מַסְקָנָא דְּהַךְ מִלְּתָא בְּמַס' מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ"ה מ"ט) וְנִתְקַבְּלוּ שָׂכָר זֶה מִזֶּה וְאע"פ שֶׁעֲדַיִין לֹא הִפְרִישׁ קְרִיַּית שֵׁם הוּא שֶׁאָסוּר לִשְׁהוֹת לַחֲבֵרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וַאֲפִלּוּ אָכְלוּ מִמֶּנּוּ אֵין כָּאן חִיּוּב מִיתָה מִשּׁוּם טֶבֶל וּמִן הַמֻּתָּר יַפְרִישׁ מַעַשְׂרוֹתָיו: **נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף** שְׁנַת מַעֲשַׂר עָנִי הָיְתָה וְר' עֲקִיבָא גַּבַּאי עֲנִיִּים הָיָה וּבִסְפִינָה הָיוּ שְׁנֵיהֶם עִמּוֹ: **צְבוּרִים בָּעֵינַן** מִדְּקָאָמַר מְקוֹמוֹ וְלֹא מָקוֹם אַחֵר: **דְּלָא לַטַּרְחִינְהוּ** וּלְהוֹצִיא מִשָּׁם כָּל זְמַן שֶׁרָצוּ לְהַנִּיחוֹ שָׁם: **שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵן** שְׁנֵי דִּינִין חֲלוּקִין בִּשְׁטָר: **זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ** הַחֲזִיקוּ בּוֹ לְצָרְכּוֹ וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר לִרְאָיָה בְּעָלְמָא: **חוֹזֵר בַּשְּׁטָר** אִם אוֹמֵר אֵין רְצוֹנִי שֶׁתְּהֵא לוֹ רְאָיָה בְּיָדוֹ: **ע"מ וְכוּ'** חוֹזֵר אַף בַּשָּׂדֶה שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָן שְׁלוּחִין לִזְכּוֹת אֶלָּא עִם הַשְּׁטָר וַהֲרֵי חוֹזֵר לוֹ בַּשְּׁטָר: **אִם קָדַם** קוֹדֶם נְתִינַת הַכֶּסֶף אוֹ קוֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק: **כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר** שָׂדִי מְכוּרָה לִפְלוֹנִי וְלָא אָמְרִינַן שְׁטָר מֻקְדָּם הוּא כֵּיוָן דְּקָנוּ מִינֵּיהּ מֵהַשְׁתָּא א"נ כְּאַבַּיֵּי דְּאָמַר (ב"מ דַּף יג.) עֵדָיו בַּחֲתוּמָיו זָכִין לוֹ: **כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק כו'** ר' חִיָּיא בַּר אָבִין אֲמַר לַהּ וְאֵינָהּ מִן הַמִּשְׁנָה: **נִקְנֶה הַשְּׁטָר** כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ זֶה קְנֵי קַרְקַע בַּחֲזָקָה וְהַשְּׁטָר עִמָּהּ: **אַפְסָר** קבישט"ר כְּלוֹמַר בֵּית אֲחִיזָתָהּ וּכְגוֹן קַרְקַע דָּמֵי: **וְזוֹ הִיא כו'** אַלְמָא שְׁאָר נְכָסִים כִּשְׁטָר: **כֶּסֶף וּשְׁטָר** קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי בְּפִרְקִין יָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף יד:): **אַגַּב** שֶׁיֹּאמַר לוֹ קְנֵי קַרְקַע וּקְנֵי מְטַלְטְלִין אַגַּבָּהּ: **כָּל הָנֵי** וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן וְלָא קָתָנֵי אַגַּבָּן ק' צֹאן: **עַד דְּאָמַר קְנֵי** הֻצְרַךְ לוֹמַר לְאַחֵר זְכֵה בְּטֶפַח עַל טֶפַח לִפְלוֹנִי וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן שֶׁבְּיָדִי שֶׁלֹּא אוּכַל לַחֲזוֹר בִּי: **נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא כִּדְאָמַר בְּמַס' עֲרָכִין (דַּף יא:) מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי חֲנַנְיָא שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּעַ אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגְּדָא בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אָמַר לוֹ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וַאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים אַלְמָא לֵוִי הֲוָה. סִפְרֵי (פ' קֹרַח) וּכְבָר בִּקֵּשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגְּדָא אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִין וַאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִין: **וּמְקוֹמוֹ מֻשְׂכָּר** וְנָתַן לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּרוּטָה בִּשְׂכַר הַמָּקוֹם וְנִמְצְאוּ מְטַלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע בְּכֶסֶף וְהָכִי מַסְקָנָא דְּהַךְ מִלְּתָא בְּמַס' מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ"ה מ"ט) וְנִתְקַבְּלוּ שָׂכָר זֶה מִזֶּה וְאע"פ שֶׁעֲדַיִין לֹא הִפְרִישׁ קְרִיַּית שֵׁם הוּא שֶׁאָסוּר לִשְׁהוֹת לַחֲבֵרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וַאֲפִלּוּ אָכְלוּ מִמֶּנּוּ אֵין כָּאן חִיּוּב מִיתָה מִשּׁוּם טֶבֶל וּמִן הַמֻּתָּר יַפְרִישׁ מַעַשְׂרוֹתָיו: **מֻשְׂכָּר** הַיְנוּ מֶכֶר וְהַמַּעֲשֵׂר הָיָה מַתָּנָה וּש"מ נִקְנוּ מְטַלְטְלִין דְּמַתָּנָה אַגַּב קַרְקַע שֶׁל מֶכֶר: **שָׂדֶה לְאֶחָד וּמְטַלְטְלִין לְאַחֵר** וְאָמַר לְבַעַל הַשָּׂדֶה קְנֵי הַשָּׂדֶה לְעַצְמְךָ וְאַגַּבָּהּ יִקְנוּ מְטַלְטְלִין לִפְלוֹנִי: **נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף** שְׁנַת מַעֲשַׂר עָנִי הָיְתָה וְר' עֲקִיבָא גַּבַּאי עֲנִיִּים הָיָה וּבִסְפִינָה הָיוּ שְׁנֵיהֶם עִמּוֹ: **דְּיַד עֲנִיִּים** הוּא הוֹאִיל וְגַבַּאי שֶׁל עֲנִיִּים הָיָה הֲרֵי הוּא כְּיָדוֹ וְאַח"כ בְּאַחֵר: **לֹא שָׁנוּ** דִּמְטַלְטְלִין נִקְנִין בַּחֲזָקָה דְּקַרְקַע אֶלָּא שֶׁנָּתַן לוֹ דְּמֵי כָּל הַמְּטַלְטְלִין וְהַקַּרְקַע דְּכִי אַחֲזֵיק בַּקַּרְקַע אַדַּעְתָּא לְמִקְנֵי כּוּלֵּיהּ אַחֲזֵיק אֲבָל לֹא נָתַן לוֹ דְּמֵי כָּל הַמְּטַלְטְלִין לֹא קָנָה מְטַלְטְלִין בַּחֲזָקָה דְּקַרְקַע אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו: **שְׁטָר אֵין פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** בִּבְכוֹרוֹת נָפְקָא לָן בְּפֶ' יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה (דַּף נח.) דִּכְתִיב בְּהוּ כֶּסֶף הֶקְדֵּשׁ דִּכְתִיב וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּכְתִיב וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוּרָה הַיְנוּ מַטְבֵּעַ: **מוֹצִיא בְּבַת יִשְׂרָאֵל** גֵּט אִשָּׁה: **כֶּסֶף וּשְׁטָר** קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי בְּפִרְקִין יָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף יד:):

נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ. שֶׁהָיָה לֵוִי כִּדְפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה אֵיךְ נָתַן לוֹ וְהָא קַנְסִינְהוּ עֶזְרָא (יְבָמוֹת דַּף פו:) וְי"ל דְּסָבַר לֹא קְנָס לַעֲנִיִּים וְר' יְהוֹשֻׁעַ עָנִי הָיָה כִּדְאָמַר בִּבְרָכוֹת (דַּף כח.) מִכּוֹתְלֵי בֵּיתְךָ נִכָּר שֶׁפֶּחָמִי אַתָּה וא"ת לָמָּה לֹא נָתַן לוֹ גַּם מַעֲשַׂר עָנִי וְי"ל לְפִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִתֵּן לְהַרְבֵּה עֲנִיִּים כִּדְאָמְרִינַן בְּעֵירוּבִין (דַּף סג.) הַנּוֹתֵן מַתְּנוֹתָיו לְכֹהֵן אֶחָד מֵבִיא רָעָב לָעוֹלָם אִי נָמֵי הָיָה לוֹ לְר' יְהוֹשֻׁעַ מָאתַיִם זוּז לְפִיכָךְ לֹא לָקַח מַעֲשַׂר עָנִי ומ"מ הָיָה יָכוֹל לִקַּח מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּתוֹרַת עֲנִיּוּת הוֹאִיל וְלֹא הָיָה עָשִׁיר וְהָיָה מִתְפַּרְנֵס בְּדֹחַק וְלָמֶ"ד (בִּיבָמוֹת דַּף פו:) קְנָסָא לַכֹּהֲנִים אִכָּא לְמֵימַר דְּיָהֵיב לֵיהּ כר"ע דְּאָמַר מִקַּמֵּי קְנָסָא הָיָה לַלֵּוִי וְלֹא לַכֹּהֵן וּלְבָתַר קְנָסָא הָיָה אַף לַכֹּהֵן:

וּמְקוֹמוֹ מֻשְׂכָּר לוֹ. בְּסֵיפָא קָתָנֵי וְנִתְקַבְּלוּ שָׂכָר זֶה מִזֶּה וְתֵימַהּ לָמָּה לֹא הִקְנָה לוֹ הַמָּקוֹם בַּחֲלִיפִין וְשֶׁמָּא שְׂכִירוּת אֵין נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין דְּאָמַר הָתָם (. ב"מ דַּף נט:) כְּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה כָּךְ שְׂכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה וּבַחֲלִיפִין לָא קָתָנֵי:

חוֹזֵר בַּשְּׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה וא"ת וּמַה יַּרְוִיחַ בָּזֶה אִם יַחֲזוֹר בִּשְׁטָר כֵּיוָן שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר בַּשָּׂדֶה וְי"ל דְּלָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִיפּוֹק שְׁטָר עִלָּוֵיהּ דְּאִיכָּא קָלָא בִּשְׁטָר טְפֵי מִבְּעָלִים וְיֹאמְרוּ שֶׁהוּא עָנִי שֶׁמּוֹכֵר הַכֹּל וְלֹא יִמְצָא מַלְוֶה:

נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה לֵוִי כִּדְפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה אֵיךְ נָתַן לוֹ וְהָא קַנְסִינְהוּ עֶזְרָא (יְבָמוֹת דַּף פו:) וְי"ל דְּסָבַר לֹא קְנָס לַעֲנִיִּים וְר' יְהוֹשֻׁעַ עָנִי הָיָה כִּדְאָמַר בִּבְרָכוֹת (דַּף כח.) מִכּוֹתְלֵי בֵּיתְךָ נִכָּר שֶׁפֶּחָמִי אַתָּה וא"ת לָמָּה לֹא נָתַן לוֹ גַּם מַעֲשַׂר עָנִי וְי"ל לְפִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִתֵּן לְהַרְבֵּה עֲנִיִּים כִּדְאָמְרִינַן בְּעֵירוּבִין (דַּף סג.) הַנּוֹתֵן מַתְּנוֹתָיו לְכֹהֵן אֶחָד מֵבִיא רָעָב לָעוֹלָם אִי נָמֵי הָיָה לוֹ לְר' יְהוֹשֻׁעַ מָאתַיִם זוּז לְפִיכָךְ לֹא לָקַח מַעֲשַׂר עָנִי ומ"מ הָיָה יָכוֹל לִקַּח מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּתוֹרַת עֲנִיּוּת הוֹאִיל וְלֹא הָיָה עָשִׁיר וְהָיָה מִתְפַּרְנֵס בְּדֹחַק וְלָמֶ"ד (בִּיבָמוֹת דַּף פו:) קְנָסָא לַכֹּהֲנִים אִכָּא לְמֵימַר דְּיָהֵיב לֵיהּ כר"ע דְּאָמַר מִקַּמֵּי קְנָסָא הָיָה לַלֵּוִי וְלֹא לַכֹּהֵן וּלְבָתַר קְנָסָא הָיָה אַף לַכֹּהֵן:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קנ:; בבא בתרא עז.

ב תוספתא בבא בתרא; לעיל ז.; משנה קידושין; גיטין כב.

ג משנה מעשר שני; בבא מציעא יא.

ד תוספתא כתובות

ה בבא בתרא סז.; בבא קמא יב.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' מכירה הל' יד:

ב מיי' פו' מהל' מכירה הל' טו, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רמג סעי' ו ז:

ג מיי' פכ"ד מהל' מלווה ולווה הל' א, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' רלח סעי' א:

ד מיי' פו' מהל' מכירה הל' יג, סמג עשין פה, טוש"ע חו"מ סי' סו סעי' י:

ה מיי' פג' מהל' מכירה הל' ח:

ו מיי' פג' מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א ב:

ז מיי' פג' מהל' מכירה הל' ח:

ח מיי' פג' מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א ב:

ט מיי' פג' מהל' מכירה הל' י, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ג:

י מיי' פא' מהל' מכירה הל' יט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצב סעי' יב:

[א]בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁנָּתַן לוֹ דְּמֵי כוּלָּן, אֲבָל לֹא נָתַן לוֹ דְּמֵי כוּלָּן – לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו. מְסַיַּיע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן – קָנָה אֶת כּוּלָּן. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: תֵּדַע, שֶׁאִילּוּ מָסַר לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּאַפְסָר אֶחָד וְאָמַר לֵיהּ "קְנֵי" – מִי לָא קָנֵי? אֲמַר לֵיהּ: מִי דָּמֵי? הָתָם אִיגּוּדוֹ בְּיָדוֹ, הָכָא אֵין אִיגּוּדוֹ בְּיָדוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: תֵּדַע דְּלָא קָנֵי, אִילּוּ מָסַר לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּאַפְסָר אֶחָד וְאָמַר לוֹ "זוֹ קְנֵי" – מִי קָנֵי? מִי דָּמֵי? הָתָם גּוּפִים מוּחְלָקִים, הָכָא סַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא. וְזוֹקְקִים אֶת הַנְּכָסִים וְכוּ'. אָמַר עוּלָּא: מִנַּיִן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה? [ב(א)]שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן", וּתְנַן: עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן אָמֵן"? "אָמֵן" עַל הָאָלָה, "אָמֵן" עַל "הַשְּׁבוּעָה". "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ אַחֵר. "אָמֵן" שֶׁלֹּא סָטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. [ג]הַאי אֲרוּסָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְהָתְנַן אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, מַאי טַעְמָא – "תַּחַת אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֵיכָּא. אֶלָּא דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְנִסְתְּרָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, [ד ה(ב)]מִי בָּדְקִי לַהּ מַיָּא? "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן" אָמַר רַחֲמָנָא, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן – מַיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין אִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן – אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ. [ו]אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגּוּל! אַשְׁכְּחַן סוֹטָה, דְּאִיסּוּרָא, מָמוֹנָא מְנָלַן? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחוֹמֶר: וּמָה סוֹטָה

שֶׁלֹּא

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁנָּתַן לוֹ דְּמֵי כֻלָּם וְאִם תֹּאמַר בְּלֹא חֲזָקָה נָמֵי קָנָה מִטַּעַם כֶּסֶף וְי"ל דְּמַיְירֵי בְּאַתְרָא דְּלָא קָנוּ בְּכַסְפָּא וא"ת וּמַאי קָאָמַר יָפֶה כֹּחַ חֲזָקָה מִכֹּחַ כֶּסֶף וַהֲלֹא חֲזָקָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת בְּלֹא כֶסֶף וְאוֹמֵר הר"ח דִּבְמַתָּנָה מַיְירֵי קָנָה כֻּלָּם כְּשֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן בְּלֹא כֶסֶף וה"ר שְׁמוּאֵל מֵאַבְרָא פִּי' שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻלָּם כְּגוֹן שֶׁהַמּוֹכֵר הָיָה חַיָּב לַלּוֹקֵחַ מָעוֹת כְּבָר וְהַשְׁתָּא נִיחָא דִּבְאוֹתָם מָעוֹת לֹא הָיָה קוֹנֶה כִּי הֵיכִי דְּלָא מָצֵי לְקַדּוּשֵׁי בְּהֶן אִתְּתָא לְפִי שֶׁהוּא מִלְוֶה ה"נ לָא מָצֵי לְמִקְנֵי בְּהֶן קַרְקַע וּבְהַאי נָמֵי אִיכָּא יָפֶה כֹּחַ לַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה בְּלֹא כֶסֶף: **עֶשֶׂר** בְּהֵמוֹת בְּאַפְסָר אֶחָד נִרְאֶה דְּמַיְירֵי שֶׁכֻּלָּן קְשׁוּרִין בְּאַפְסָר אֶחָד וְהוּא אוֹחֵז בִּטְלָפַיִם אוֹ בְּשַׂעֲרָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן וְעָלָהּ קָאָמַר מִי לָא קָנֵי הַשְּׁאָר וה"ה בְּשָׂדוֹת בַּחֲזָקָה שֶׁל אַחַת מֵהֶם קוֹנֶה דִּלְהָא דָּמְיָא דְּאִי הֶחֱזִיק בְּאַפְסָר מַמָּשׁ מַאי מַיְיתֵי מֵהָא דִּלְמָא הָכָא שָׁאנֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֻלָּן וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא שֶׁנָּתַן דְּמֵי כָּל הַבְּהֵמוֹת כִּי הֵיכִי דְּבָעֵינַן בְּשָׂדוֹת שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻּלָּן וּמְשַׁנֵּי הָתָם אִגּוּדוֹ בְּיָדוֹ כְּלוֹמַר רָאוּי הָיָה לִהְיוֹת בְּיָדוֹ אִם יִרְצֶה לֶאֱחֹז בְּאַפְסָר שֶׁכֻּלָּן קְשׁוּרִים בְּאַפְסָר אֶחָד וְיִקְנֶה כֻּלָּן הַשְׁתָּא נָמֵי הָוֵי כִּמְחֻבָּרוֹת יַחַד אֲבָל שָׂדוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱחֹז כֻּלָּן כְּאֶחָד: **אָמֵן** מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר כו' וא"ת מנ"ל כָּל הָנֵי הָא לָא כְּתִיב אֶלָּא תְּרֵי אָמֵן וי"ל מֵחַד אָמֵן מַפִּיק שַׁפִּיר אָלָה וּשְׁבוּעָה וְאִישׁ זֶה וְאִישׁ אַחֵר שֶׁהֲרֵי אַכָּל מַה דִּכְתִיב בַּפָּרָשָׁה קָאֵי וְאָלָה וּשְׁבוּעָה בְּהֶדְיָא כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה וּכְתִיב נָמֵי תַּחַת אִישֵׁךְ דְּמַשְׁמַע בֵּין מֵאִישׁ זֶה בֵּין מֵאִישׁ אַחֵר וְאִידָךְ אָמֵן קָאֵי אַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם דְּלָא כְּתִיבִי בַּפָּרָשָׁה: **אֶלָּא** דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְקָא מַשְׁקֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה וְתַחַת אִישֵׁךְ דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא הָכִי מַשְׁמַע כְּלוֹמַר שֶׁאַתְּ עַכְשָׁו תַּחַת אִישֵׁךְ וְאִם תֹּאמַר מנ"ל לְפָרוּשֵׁי קְרָא הָכִי הָא טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ מַשְׁמַע שֶׁהַסְּתִירָה הָיְתָה בִּנְשׂוּאִין וְי"ל דְּה"ק דְּכִי הֵיכִי דִּמְרַבֵּי מֵאִישׁ קִנּוּי דַּאֲרוּסִין בְּרֵישׁ פֶּרֶק אֲרוּסָה (סוֹטָה דַּף כֹּל.) הָכִי נָמֵי נְרַבֶּה סְתִירָה: **וְנִקָּה** הָאִישׁ מֵעָוֹן אָמַר רַחֲמָנָא וא"ת לוֹקְמֵהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשׁוֹגֵג שֶׁלֹּא יָדַע עַל לְאַחַר מִכָּאן דְּנִסְתְּרָה לכה"ג מְנֻקֶּה מֵעָוֹן חָשִׁיב לֵיהּ דְּהָא כִּי מוּקֵי לָהּ ע"י גִּלְגּוּל לָאו מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הוּא אִם זָנְתָה בָּאֲרוּסִין אֶלָּא כֵּיוָן דְּשׁוֹגֵג הוּא מְנֻקֶּה מֵעָוֹן קָרֵינָא בֵּיהּ וי"ל דְּשָׁאנֵי הָכָא כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁעַת הַשְׁקָאָה יוֹדֵעַ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּאִסּוּר בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשׁוֹגֵג בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד לָאו מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הוּא אֲבָל ע"י גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בִּשְׁעַת הַשְׁקָאָה מְנֻקֶּה מֵעָוֹן קָרֵינָא בֵּיהּ: **הָכִי** גָּרְסִי' אֶלָּא לָאו ע"י גִּלְגּוּל וְלָא גָּרְסִי' דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתַּתְּרָה וְנִכְנְסָה לְחֻפָּה וְכוּ' אֶלָּא הָכִי גָּרְסִינַן אֶלָּא לָאו עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁקִּנֵּא לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה וְנִסְתְּרָה וְגִלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה ע"י אֲרוּסִין אע"פ שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִן לִשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָן שֶׁהֲרֵי לֹא קִנֵּא לָהּ וּכְמוֹ כֵּן מְגַלְגְּלִין שְׁבוּעָה דְּקַרְקַע אע"פ שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בְּהוּ שְׁבוּעָה וְאִי קַשְׁיָא הֲוָה לֵיהּ לְאוֹקְמֵהּ בְּדְקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתַּתַּר וּמַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה דְּקָרֵינָא בָּהּ תַּחַת אִישֵׁךְ וּכְגוֹן שֶׁלֹּא בָא עָלֶיהָ דַּהֲוָה לֵיהּ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הָא בָּעֵי לְאוֹקְמֵי הָכִי בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דַּף נח.) וְאוֹתְבִנָא עֲלָהּ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל הִלְכָּךְ אֵין לָךְ שְׁבוּעָה עַל זְנוּת שֶׁל אֵרוּסִין בְּשׁוּם עִנְיָן אֶלָּא ע"י גִּלְגּוּל דִּזְנוּת אֵרוּסִין קָדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל הוּא וּבִיבָמוֹת (ג"ז שָׁם) אִיכָּא דְּמוֹקִי לָהּ כְּשֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ וְעֻלָּא לָא סְבִירָא לֵיהּ הַאי שִׁנּוּיָא דְּשִׁנּוּיָא דְּחִיקָא הוּא כֵּן פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה דְּהָא בִּשְׁמַעְתִּין נָמֵי ע"כ סָמִיךְ אַהַהִיא שִׁנּוּיָא דְּקָאָמַר אִלֵּימָא דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וּמַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה תַּחַת אִישֵׁךְ אָמַר רַחֲמָנָא פְּרָט לַאֲרוּסָה וְלָמָּה לֵיהּ הַאי קְרָא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל אֶלָּא ש"מ סָמִיךְ אַהַהוּא שִׁנּוּיָא דְּבָא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ א"כ הָדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתֵּהּ לָכֵן נ"ל דְּהַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא רָצָה לְאוֹקְמֵי בְּנִכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה דִּסְבַר לָהּ כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר. אֵין חֻפָּה לִפְסוּלוֹת וְכֵיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה אֵין חֻפָּה תּוֹפֶסֶת בָּהּ וְלֹא קָרֵינָא בָּהּ תַּחַת אִישֵׁךְ וא"ת לְרַב דְּאָמַר. יֵשׁ חֻפָּה לִפְסוּלוֹת א"כ יָכוֹל לְאוֹקְמָהּ דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְנִכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה א"כ גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מנ"ל וי"ל דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵאַמֵּן מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר כְּלוֹמַר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת שְׁבוּעָה עַל אַחֵר שֶׁהֲרֵי לֹא קִנֵּא לָהּ וּמְגַלְגֵּל עָלֶיהָ ע"י אַחֵר וא"ת וְעֻלָּא אַמַּאי לָא מַפִּיק גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מֵאַמֵּן מֵאִישׁ זֶה וּמֵאִישׁ אַחֵר וי"ל דְּמֵהָא לָא נָפְקָא דִּמְגַלְגְּלִין עַל קַרְקָעוֹת דְּהָא דִּמְגַלְגְּלִין שְׁבוּעָה מֵאִישׁ אַחֵר הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּאוֹתוֹ אִישׁ אַחֵר שַׁיָּךְ בּוֹ שְׁבוּעָה אִם קִנֵּא אֲבָל קַרְקַע דְּלָא שַׁיָּךְ בָּהּ שְׁבוּעָה כְּלָל אֵימָא לֹא מְגַלְגְּלִין אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמַלְמְדִינַן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה דְּקַרְקַע לְגִלְגּוּל דַּאֲרוּסָה נִיחָא שַׁפִּיר דִּלְגַבֵּי אֲרוּסָה נָמֵי לֹא שַׁיָּךְ בָּהּ שְׁבוּעָה אֶלָּא ע"י גִּלְגּוּל דַּוְקָא כִּדְפָרֵשִׁית וא"ת לְרַב הֵיכִי מַפִּיק גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מֵאִישׁ אַחֵר הָא לָא דָּמֵי לָהּ כִּדְפָרֵשִׁית וי"ל דִּסְבַר מֵאִישׁ אַחֵר דְּקָאָמַר הַיְינוּ אֲפִי' מִקָּטָן. שֶׁאֵין מְקַנְּאִין לָהּ עַל יָדוֹ דְּלָא שַׁיָּךְ בּוֹ שְׁבוּעָה אֲפִי' הָכִי מְגַלְגְּלִין וְעֻלָּא לֵית לֵיהּ הַאי סְבָרָא:

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים דְּקָנָה בַּחֲזָקָה דְּשָׂדֶה זוֹ אֶת שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ בִּזְמַן שֶׁנָּתַן לוֹ כו' וּמִטַּלְטְלִין הַנִּקְנִין עִם קַרְקַע נָמֵי כְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ דָּמֵי וְהַיְינוּ דְּרָבָא: מְסַיַּע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל הַךְ דְּקָתָנֵי כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קְנָאָן כֻּלָּן: אִגּוּדוֹ בְּיָדוֹ כֻּלָּן אֲגוּדוֹת בְּאֶגֶד זֶה שֶׁבְּיָדוֹ: אִיכָּא דְּאָמְרִי תֵּדַע דְּלָא קָנֵי וְלֵיתָא דִּשְׁמוּאֵל: וְזוֹ לָא תִּיקְנֵי ל"ג: וְאָמַר לֵיהּ זוֹ קְנֵי מִי קָנֵי לִשְׁאָרָא הָא אָמַר זוֹ הָכָא נָמֵי כִּי אַחֲזָקָה בְּהָא וְאֵין הַשְּׁאָר נִכָּרוֹת עִמָּהּ זוֹ קָנֵי הוּא: גּוּפִין מֻחְלָקִין וְכִי אָמַר לֵיהּ זוֹ קְנֵי הוּא מַשְׁמַע וְלֹא קָנָה הַשְּׁאָר הָכָא לֹא זוֹ קָנֵי הוּא: דְּסַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא דְּהָא כֻּלָּהּ מְחֻבֶּרֶת: סַדְנָא טרינ"ק (טרונ"ק: גֶּזַע, גּוּשׁ, יְסוֹד) כְּמוֹ סַדָּן שֶׁל נַפָּחִים כְּלוֹמַר עֶשֶׁת וְחִבּוּר הַקַּרְקַע אַחַת הוּא דְּהָא כֻּלָּהּ מְחֻבֶּרֶת: אָמֵן אָמֵן יְתֵירָא לְמִדְרַשׁ בֵּיהּ גִּלְגּוּל כִּדְקָא מְסַיֵּם וְאָזֵיל אָמֵן שֶׁלֹּא סָטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה וְלֹא אֶפְשָׁר לְאוֹקְמָהּ אֶלָּא בְּגִלְגּוּל: עַל הָאָלָה יַרְכֵךְ נוֹפֶלֶת וְגוֹ': הַשְּׁבוּעָה שֶׁהָיָה מַשְׁבִּיעָהּ הַכֹּהֵן וְאוֹמֵר מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת כִּדְכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה) וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ: כְּנוּסָה שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי גַּבֵּי יְבָמָה שׁוֹמֶרֶת יָבָם מַמְתֶּנֶת וּמְצַפָּה לְיִבּוּם כְּמוֹ שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (בְּרֵאשִׁית לז) לְהָכִי שַׁיָּךְ לְשׁוֹן כְּנִיסָה כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים כה) לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר אֶלָּא יְבָמָהּ יִקָּחֶנָּה לְאִשָּׁה בְּבֵיתוֹ: אִי נֵימָא כו' וּמַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וּמִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי וְלֹא שֶׁתִּשָּׁבַע עַל כֻּלָּם כְּאֶחָד וה"ק בֵּין שֶׁהִיא אֲרוּסָה בֵּין שֶׁהִיא נְשׂוּאָה יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ וּלְהַשְׁקוֹתָהּ: לֹא שׁוֹתוֹת אִם נִסְתְּרוּ דְּבָעֵינַן תַּחַת אִישָׁהּ: וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה שֶׁהִיא גָּרְמָה לְעַצְמָהּ לֵאָסֵר עָלָיו: וְקָא מַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה עַל סְתִירַת אֵרוּסִין: וְנִקָּה הָאִישׁ שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה שֶׁנֶּאֶסְרָה עָלָיו בִּסְתִירָה זוֹ: ה"ג אֶלָּא לָאו ע"י גִּלְגּוּל וְלָא גָּרְסִינַן דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאֶסְתַּתֵּר וְנִכְנְסָה לְחֻפָּה כו': גִּלְגּוּל שֶׁקִּנֵּא לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה וְנִסְתְּרָה וּמְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה עַל אֵרוּסִין אע"פ שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִן לִשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָן שֶׁהֲרֵי לֹא קִנֵּא וְאִי קַשְׁיָא הֲוָיָא לָהּ לְאוֹקְמָא בִּדְקָנֵי לָהּ אֲרוּסָה וְאִסְתַּתְּרָה וּמַשְׁקֶה לָהּ מִשֶּׁנִּכְנְסָה לַחֻפָּה וְקָרֵינָא בָּהּ תַּחַת אִישֵׁךְ וּכְגוֹן שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ דַּהֲוָה לֵיהּ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הָא בָּעֵי לְאוֹקְמָא הָכִי בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דַּף נח.) וְאוֹתְבִינָא עֲלָהּ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל הִלְכָּךְ אֵין לָךְ לְהַשְׁבִּיעָהּ עַל זְנוּת שֶׁל אֵרוּסִין בְּשׁוּם עִנְיָן אֶלָּא ע"י גִּלְגּוּל דִּזְנוּת אֵרוּסִין קָדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל הוּא וּבִיבָמוֹת אִיכָּא דְּמוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ וְעֻלָּא לָא סְבִירָא לֵיהּ הַהוּא שִׁנּוּיָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מכירה הל' כ, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצב סעי' יב:

ב מיי' פד' מהל' סוטה הל' יז:

ג מיי' פב' מהל' סוטה הל' ב:

ד מיי' פב' מהל' סוטה הל' ח:

ה מיי' פג' מהל' סוטה הל' יז:

ו מיי' פד' מהל' סוטה הל' יז:

מסורת הש"ס

א ספרי במדבר; יבמות נח.; משנה סוטה; סוטה יח.; במדבר רבה

ב סוטה כח.; סוטה מז:; שבועות ה.

תורה אור השלם

וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן [במדבר ה, כב]

וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה [במדבר ה, יט]

וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ [במדבר ה, כ]

וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ [במדבר ה, לא]

שֶׁלֹּא נִיתְּנָה לְהִתָּבַע בְּעֵד אֶחָד – מְגַלְגְּלִין, מָמוֹן, שֶׁנִּיתָּן לְהִתָּבַע בְּעֵד אֶחָד – אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּגַלְגְּלִין? אַשְׁכְּחַן בְּוַדַּאי, סָפֵק מְנָלַן? תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: נֶאֶמְרָה שְׁבוּעָה בַּחוּץ, וְנֶאֶמְרָה שְׁבוּעָה בִּפְנִים. מָה שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בִּפְנִים – עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי, אַף שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּחוּץ – עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי. עַד הֵיכָן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: דְּאָמַר לֵיהּ: "הִישָּׁבַע לִי שֶׁאֵין עַבְדִּי אַתָּה". [א]הָהוּא שַׁמּוֹתֵי מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ! דְּתַנְיָא: הַקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ "עֶבֶד" – יְהֵא בְּנִידּוּי. "מַמְזֵר" – סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. "רָשָׁע" – יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו! [ב]אֶלָּא אָמַר רָבָא: הִישָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא נִמְכַּרְתָּ לִי בְּעֶבֶד עִבְרִי. הַאי טַעֲנְתָּא מְעַלַּיְיתָא הִיא, מָמוֹנָא אִית לֵיהּ גַּבֵּיהּ! רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי. אִי הָכִי, הַיְינוּ קַרְקַע! מַהוּ דְּתֵימָא: קַרְקַע הוּא דְּעָבְדִי אִינָשֵׁי דְּמִזַּבְּנִי בְּצִינְעָא, אִם אִיתָא דְּזַבֵּין – לֵית לֵיהּ קָלָא. הַאי, אִם אִיתָא דְּזַבֵּין – קָלָא אִית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ג(א)]מַתְנִי' כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחֵר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה – נִתְחַיֵּיב זֶה בַּחֲלִיפָיו. כֵּיצַד? הֶחְלִיף שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ חֲמוֹר בְּשׁוֹר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה – נִתְחַיֵּיב זֶה בַּחֲלִיפָיו. [ד]גְּמָ' חֲלִיפִין מַאי נִיהוּ? – מַטְבֵּעַ, שְׁמַע מִינַּהּ: מַטְבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין? אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל הַנִּישּׁוֹם דָּמִים בְּאַחֵר, כֵּיוָן

שלא נתנה לתבע שבועה שלה בעד אחד כדאמרינן התם (ריש סוטה) דצריך שני עדים שראוה שנסתרה דיליף דבר דבר ממָמון: **ממון שנתן לתבע** להשביע בעד אחד אם טענו מנה וכפר לו בכולו ועד אחד מעידו שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה (שבועות דף מ.): **אינו דין שמגלגלין** את שבועתו להשביע בגלגול: **אשכחן ודאי** שמגלגלין שבועה טענת ברי כדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: **ספק מנין** טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בשבועות (דף מה.) חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין: **מנלן** אי מק"ו לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק וגלגול נמי ספק ממון עיקר שבועתו אינו באה אלא בטענת ודאי דכתיב (שמות כ"ב:ו') כי יתן איש ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא משום דמורו בה היתרא כדאמר התם (שבועות דף מח:) וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי גלגול דידיה נמי בטענת ודאי ולא בטענת ספק: **שבועה בפנים** דסוטה שמשביעין אותה בעזרה: **עד היכן** כחה של גלגול לגלגל דבר שאין נשבעין עליו: **דאמר ליה עבדי אתה** אפי' זו מגלגלין אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר ובמסקנא מפרש מאי רבותא מקרקע דאמר עד היכן: **הקורא לחברו עבד** עבד כנעני: **יהא בנדוי** היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו: **סופג את הארבעים** היו קונסין מכות מרדות וניחא ליה הא מנדוי: **רשע יורד עמו לחייו** כלומר לזו אין ב"ד נזקקים אבל הוא מותר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולרד לאומנותו: **טענה מעלייתא היא** ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה: **גופו קנוי** ואינה טענת מטלטלין: **היינו קרקע** והא תנינן לה במתני' דמגלגלין ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועינן גלגול עבדי אתה: **לית ליה קלא** מש"ה תנן בה גלגול: **מתני' כל הנעשה דמים באחר** שדרכו ליתנו בדמים כשקונין חפץ אחד והשתא ס"ד דמטבע אתא לאשמועינן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כעין שלף איש נעלו: **כיון שזכה** בו המקנה ומשך זוז אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם אם מתו או אם נאבדו עליו לשלם המעות שפוסק לתת לו לפי שכשמושך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא: **החליף שור בפרה** כיון שמשך בעל הפרה את השור נקנית פרה ללוקח בכל מקום שהיא ואונסה עליו ובגמרא פריך מאי כיצד הואיל והוא אתי לאשמועינן דמטבע נעשה חליפין שאע"פ שבתורת דמים קיימא לן (בב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח כי יהבינהו נהליה בתורת קנין סודר קני כי סודר הוה ליה למתני כיצד החליף מעות בפרה: **גמ' מאי ניהו מטבע** שהוא הנתן דמים באחר בכל מקום ואשמועינן מתני' לאע"ג דבתורת דמים קיימא לן דלא קני כי יהביה ליה בתורת חליפין קני: **שמע מנה כו'** ואנן קיימא לן בפרק הזהב (ב"מ דף מו.) דאין מטבע נעשה חליפין: **אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנשום דמים באחר** כל דבר שאם בא ליתנו דמים באחר צריך לשומו בדמים דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע:

ספק מנלן פי' בקונטרס טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בפרק הנשבעין (שבועות דף מה. (ושם) חלקו האריסין והשותפין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין וא"ת מאי בעי לן מנ"ל נילף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אע"ג דלא נתנה לתבע בעד אחד א"כ ילפינן ספק מספק וי"ל דלא דמי דהתם כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק אבל ממון דעיקר שבועה דידיה אינו בטענת ספק אימא דלא מגלגלין עליה ספק: **נאמרה** שבועה בפנים וא"ת למה לי ק"ו דלעיל לומר שמגלגלין נילף מהאי דרשה גופה שמגלגלין בממון משום דנאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ במה מצינו וי"ל דאי לאו ק"ו בהאי מה מצינו דהכא לא מצינו למילף דממונא מאיסורא לא ילפינן אבל בתר דגלי לן האי ק"ו דילפינן ממונא מאיסורא א"כ מהשתא מפקינן שפיר בהא מה מצינו לעשות ספק כודאי ואומר רבי שלא על כל ספקות מגלגלין שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל לו ולומר השבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת כגון נעשה לו שותף או אריס לכה"ג אמרינן בסוף כל הנשבעים (שבועות דף מח:) דמגלגלים: **הקורא** לחברו עבד יהא בנדוי מכאן מדקדק ר"ת דכל היכא דאמר כה"ג כי ההיא דנדרים (דף ז:) בשומע אזכרה מפי חבירו היה חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי לא שיהא מאיליה אלא ב"ד היו חייבין לנדותו כדאמר הכא שמותי משמתינן ליה והיינו מדה כנגד מדה כלומר הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור כך מקללין אותו בארור דהיינו נדוי וכן הקורא לחבירו ממזר הוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו: **כל** הנעשה דמים באחר פי' בקונטרס כל שדרכו ליתנו בדמים כשקונין חפץ דהיינו מטבע וקס"ד דמטבע נעשה חליפין אתא לאשמועינן דמירי שנתן בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כדכתיב (רות ד':ז') שלף איש נעלו כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו רב ולוי פליגי פרק הזהב (ב"מ דף מז.) אי חליפין בכליו של קונה או בכליו של מקנה דרב סובר בכליו של קונה ולוי סובר בכליו של מקנה לרב ניחא שפיר אי גרסינן כיון שזכה זה נתחייב זה הקונה והכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו המקנה שזוכה במטבע של קונה נתחייב זה הקונה באונסי חליפין שהם ברשות המקנה בכל מקום שהם ואם נאבדו יאבדו לו ואי ל"ג זה פי' הכי כיון שזכה זה קנה בחליפין כלומר כיון שזכה המקנה במטבע או בסודר של קונה נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא מצי הדר ביה וללוי דאמר בכליו של מקנה כלומר שיתן המקנה פרוטה לקונה אי גרס נתחייב זה צריך לומר כיון שזכה זה הקונה נתחייב זה דהיינו המקנה להשיב לו חליפיו שאינו יכול לחזור בו ואי לא גרסינן זה הכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו הקונה נתחייב הוא עצמו באונסי חליפין כדפרשית: **כיצד** החליף שור בפרה או חמור כו' לרב ניחא שפיר והכי פירושא החליף הקונה שורו בעבור הפרה כדי לקנות הפרה בכ"מ שהיא אבל ללוי קשה היאך יפרש לוי החליף שור בפרה והלא גם השור וגם הפרה נותן המקנה לקונה דתרוייהו של מקנה ואומר ר"י שיש לפרש החליף המקנה את השור בהנאת קבלת הפרה שהקונה מקבלה הימנו בעבור דבר שהוא נותן לו: **ש"מ** מטבע נעשה חליפין ואע"פ שבתורת דמים קי"ל (ב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח אבל מעות אינן קונות אלא למהם במי שפרע כי יהבינהו מיהא נהליה בתורת קנין סודר נעשו חליפין וקנו כי סודר כדפרש בקונטרס ואם תאמר ומה טעם שמטבע נעשה חליפין למאן דאמר פירי לא עבדי חליפין אלא נעל דוקא דהא מטבע לאו כלי הוא ואומר רבינו תם דמטבע כעין כלי שראוי לתלותו בצואר בתו ועוד אומר ר"י משום שראוי לשקול בו משקלות ועוד יש לומר דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר מחשבינן ליה כלי: **הכי** קאמר כל הנשום דמים באחר פי' בקונטרס כל דבר שאם בא ליתנו דמים באחר צריך לשומו היינו כל מטלטלין בר ממטבע כיון שזכה זה כו' ואם נתנו בתורת חליפין נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן תורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא הוו חליפין ולא מטבע אתא לאשמועינן דיקא נמי דלאו מטבע אתא לאשמועינן כו' מאי כיצד ה"ל למתני כיצד החליף מעות בפרה ומשני ה"ק וכו' ותרתי אתא לאשמועינן נקט ברישא מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלי ופירי נמי כו' כל מידי דלא הוי כלי פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי ולא אמרינן נעל דוקא כיצד החליף שור בפרה פי' בשר שור בפרה וכ"ש שור חי דחשיב טפי ודמי לכלי שמשתמשים בו הניחא לרב ששת דאמר פרי עבדי חליפין היכא לתרוצי כולה מתניתין בין למאי דסלק אדעתין מעיקרא בין למאי דתרצינן כל הנשום אלא לר"נ מאי כיצד למאי דס"ד מעיקרא ואף למאי דאוקימנא השתא ומשני ה"ק יש דמים שהם כחליפין וכולה מתניתין חדא היא ובמטבע עסקינן וה"ק כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע פעמים שדמים קונות כמו חליפין דנעל ואף כשנתנוהו בתורת דמים כיצד החליף דמי שור בפרה כלומר מכר לו שור במנה ומשכו ונתחייב לו המנה אמר לו המוכר יש לך פרה לתן בדמיו אמר לו הן שמאה לו במנה אמר לו מוכר השור המעות שאתה חייב לי נתונים לך בדמיה מעות הללו קונים בלא משיכת הפרה כחליפין עכ"ל ויש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת ומפרשי לר"נ ורב ששת פליגי בפירי דוקא כגון פירות ממש או בשר שור ולא בשאר מטלטלין ומוליכין הסוגיא בתר מאי דס"ד מעיקרא דלמאי דאוקמינן השתא מתוקמא כר"נ שפיר דמודה הוא בשאר מטלטלין דעבדי חליפין א"כ בשור חי קאמר ר"נ דעבדי חליפין ולאו מלתא היא לטעמא לר"נ מפרש בפרק הזהב (ב"מ דף מז.) דאמר קרא נעל נעל אין מידי אחרינא לא משמע דבעינא דוקא נעל אבל כל דבר אחר אפילו שור חי לא עביד חליפין ור"ח ור"י מקיימי פי' זה והיא דפרק הזהב דקאמר ר"נ נעל אין ר"ל כל דדמי לנעל דהיינו כלים שמשתמשים בהם ושור וחמור גופייהו כנעל דמו ונעשין חליפין אפי' למ"ד פירי לא עבדי חליפין ומטעם שפי' בקונטרס דדמו לכלים הואיל שמשתמשין בו והוי חזי למלאכה והשתא הא דפריך לר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין כולה סוגיא קאי למאי דס"ד מעיקרא כמו שפי' בקונטרס אבל לרב יהודה דאמר כל הנשום אתי שפיר אפילו לר"נ דאמר כיצד החליף שור בפרה ולא בשר שור ומשני ה"ק ר"נ דיש דמים שהן כחליפין והשתא ניחא ליה למאי דס"ד מעיקרא ולמאי דאוקימנא השתא אבל לפי' הקונטרס קשה דמשמע מתוך פירושו לגוף השור וגוף הפרה היינו פירות ועלייהו קאמר ר"נ דפירי לא עבדי חליפין א"כ קשה דהא תנן בפרק השואל (שם דף ק.) המחליף פרה בחמור וילדה וכו' אלמא קונה האחד במשיכת חבירו ושייך שפיר חליפין בחמור ופרה ומיהו מצינו למלחי למ"ל פירי לא עבדי חליפין מפרש דמי פרה בחמור וקאי וילדה אחמור אבל עוד קשה דתנן פרק הזהב (בבא מציעא דף מז.) פרתך בכמה בכך וכך וחמורך בכמה בכך וכך וקתני דקני לה לחמור במשיכת הפרה לכך נראה דדוקא בשר שור הוא דחשבינן פירי אבל שור וחמור גופייהו כנעל דמו כדפרשתי לעיל:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא מו.

גליון הש"ס

גמ' רשע יורד. ע' תענית ד' ז ע"ב תד"ה מותר לקרותו: שם לחייו. ע' ערוך ערך חי:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יד, סמג עשין דרבנן,, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:

ב מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' יב, סמג עשין צה, טור חו"מ סי' צד:

ג מיי' פה' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:

ד מיי' פה' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:

כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה נִתְחַיֵּיב בַּחֲלִיפִין. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי: כֵּיצַד? הֶחְלִיף שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ חֲמוֹר בְּשׁוֹר. שְׁמַע מִינַּהּ. וּלְמַאי דִּסְלֵיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא דְּמַטְבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, מַאי כֵּיצַד? הָכִי קָאָמַר: פֵּירוֹת נָמֵי עָבְדִי חֲלִיפִין. כֵּיצַד? הֶחְלִיף בְּשַׂר שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ בְּשַׂר חֲמוֹר בְּשׁוֹר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה נִתְחַיֵּיב בַּחֲלִיפִין. א(א)הָנִיחָא לְרַב שֵׁשֶׁת, דְּאָמַר: פֵּירוֹת עָבְדִי חֲלִיפִין. אֶלָּא לְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: פֵּירוֹת לָא עָבְדִי חֲלִיפִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? (ב)הָכִי קָאָמַר: יֵשׁ דָּמִים שֶׁהֵן כַּחֲלִיפִין, כֵּיצַד? הֶחְלִיף דְּמֵי שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ דְּמֵי חֲמוֹר בְּשׁוֹר. ב(ג)מַאי טַעְמָא? סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה, מָעוֹת קוֹנוֹת. וּמָה טַּעַם אָמְרוּ מְשִׁיכָה קוֹנָה? גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ: "נִשְׂרְפוּ חִיטֶּיךָ בָּעֲלִיָּיה". (ד)מִילְּתָא דִּשְׁכִיחָ[א] גְּזַרוּ בַּהּ רַבָּנַן, מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָ[א] לָא גְּזַרוּ בַּהּ רַבָּנַן. וּלְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לַהּ כְּרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר פֵּירוֹת עָבְדִי חֲלִיפִין, מְתָרֵץ כְּרַב שֵׁשֶׁת. אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּרַב נַחְמָן דְּאָמַר פֵּירוֹת לָא עָבְדִי חֲלִיפִין, וּמַטְבֵּעַ לָא קָנֵי, בְּמַאי מוֹקֵי לַהּ? עַל כָּרְחָךְ, כְּרַב שֵׁשֶׁת סְבִירָא לֵיהּ. **מַתְנִי'** רְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ בְּכֶסֶף, וּרְשׁוּת הַהֶדְיוֹט בַּחֲזָקָה. אֲמִירָתוֹ לְגָבוֹהַּ – כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט. ג(ה)**גְּמָ'** תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד רְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ בְּכֶסֶף? גִּיזְבָּר שֶׁנָּתַן מָעוֹת בִּבְהֵמָה, אֲפִילּוּ בְּהֵמָה בְּסוֹף הָעוֹלָם – קָנָה. וּבַהֶדְיוֹט – לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ. דכֵּיצַד אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לַהֶדְיוֹט? הָאוֹמֵר "שׁוֹר זֶה עוֹלָה", "בַּיִת זֶה הֶקְדֵּשׁ", אֲפִילּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם – קָנָה. בַּהֶדְיוֹט – לֹא קָנָה

עַד

כֵּיוָן שֶׁזָּכָה כו' אִם נְתָנוֹ בְּתוֹרַת חֲלִיפִין נִקְנוּ חֲלִיפִין לַלּוֹקֵחַ בִּמְשִׁיכָה שֶׁמָּשַׁךְ בַּעַל הַמֶּקַח אֶת זֶה וְאַשְׁמוֹעִינַן דְּתוֹרַת חֲלִיפִין בְּמִטַּלְטְלִין וּלְמֵימַר לְאַע"ג דְּלֵיתַנְהוּ כְּלִי אֶלָּא מִטַּלְטְלִין בְּעָלְמָא הָווּ חֲלִיפִין וְלֹא מַטְבֵּעַ אַתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן: **דַּיְקָא נָמֵי** דְּלָאו מַטְבֵּעַ אַתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן: **כֵּיצַד הֶחְלִיף דְּמֵי שׁוֹר בְּפָרָה** מָכַר לוֹ שׁוֹר בְּמָנֶה וּמְשָׁכוֹ וְנִתְחַיֵּיב לוֹ זֶה הַמָּנֶה אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר יֵשׁ לְךָ פָּרָה לִתֵּן בְּדָמִים א"ל הֵן שָׁמְאָה לוֹ בְּמָנֶה אוֹ בִּפְרָס אָמַר לוֹ מוֹכֵר הַשּׁוֹר הֲרֵי מָעוֹת שֶׁאַתָּה חַיָּב לִי נְתוּנִים לְךָ בְּדָמֶיהָ מָעוֹת הַלָּלוּ קוֹנִים בְּלֹא מְשִׁיכַת פָּרָה כַּחֲלִיפִין דְּכֵלִים: **מַאי כֵּיצַד** ה"ל לְמִתְנֵי כֵּיצַד הֶחֱלִיף מָעוֹת בְּפָרָה: **מַאי כֵּיצַד** ה"ל לְמִתְנֵי כֵּיצַד הֶחֱלִיף מָעוֹת בְּפָרָה: **מַאי כֵּיצַד** ה"ל לְמִתְנֵי כֵּיצַד הֶחֱלִיף מָעוֹת בְּפָרָה: **ה"ק כו'** תַּרְתֵּי אַתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן נָקַט בְּרֵישָׁא מַטְבֵּעַ וַהֲדַר אַשְׁמוֹעִינַן שְׁאָר מִטַּלְטְלִין: **וּפֵירֵי נָמֵי כו'** כָּל מִידֵי דְּלָא הָוֵי כְּלִי פֵּירֵי קָרֵי לֵהּ לְעִנְיַן חֲלִיפִין וּמִשּׁוּם דְּפֵירֵי שְׁכִיחֵי נָקַט פֵּירֵי: **עָבְדֵי חֲלִיפִין** עוֹשִׂין תּוֹרַת חֲלִיפִין וְלָא אָמְרִינַן נַעַל דַּוְקָא: **בְּשַׂר שׁוֹר** וכ"ש שׁוֹר חַי דְּעָדִיף טְפֵי דְּדָמֵי לִכְלִי שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ: **הָנִיחָא לְרַב שֵׁשֶׁת** אִיכָּא לְתָרוּצֵי לְמַתְנִיתִין בֵּין לְמַאי דְּס"ל מֵעִיקָּרָא בֵּין לְמַאי דְּתָרְצְנָא כָּל הַנּוֹשֵׂא: **אֶלָּא לר"נ** מַאי כֵּיצַד לְמַאי דְּס"ל מֵעִיקָּרָא וְאַף לְמַאי דְּאוֹקִימְנָא נָמֵי לֵיתָא בִּפְלֻגְתָּא דְּרַב שֵׁשֶׁת ור"נ בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף מז.): **מַאי טַעְמָא** שָׁאנֵי מִשְּׁאָר מָעוֹת: **ה"ק יֵשׁ דָּמִים שֶׁהֵן כַּחֲלִיפִין** כָּלָה מַתְנִי' אֲלָא מִלְּתָא קָאָמַר וּבְמַטְבֵּעַ עָסְקִינַן וה"ק כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחֵר דְּהַיְנוּ מַטְבֵּעַ פְּעָמִים שֶׁדָּמִים קוֹנִים כְּמוֹ חֲלִיפִין דִּנְעַל וְאַף כְּשֶׁנְּתָנוּהוּ בְּתוֹרַת דָּמִים: **כֵּיצַד הֶחְלִיף דְּמֵי שׁוֹר בְּפָרָה** מָכַר לוֹ שׁוֹר בְּמָנֶה וּמְשָׁכוֹ וְנִתְחַיֵּב לוֹ זֶה הַמָּנֶה אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר יֵשׁ לְךָ פָּרָה לִתֵּן בְּדָמִים א"ל הֵן שָׁמְאָה לוֹ בְּמָנֶה אוֹ בִּפְרָס אָמַר לוֹ מוֹכֵר הַשּׁוֹר הֲרֵי מָעוֹת שֶׁאַתָּה חַיָּב לִי נְתוּנִים לְךָ בְּדָמֶיהָ מָעוֹת הַלָּלוּ קוֹנִים בְּלֹא מְשִׁיכַת פָּרָה כַּחֲלִיפִין דְּכֵלִים: **מַאי טַעְמָא** שָׁאנֵי מִשְּׁאָר מָעוֹת: **סָבַר לָהּ** תַּנָּא דְּמַתְנִי' כְּר' יוֹחָנָן דְּאָמַר כו' וּמְשִׁיכָה מִדְּרַבָּנָן אִיתָא: **שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ** הַמְקַבֵּל מָעוֹת נִשְׂרְפוּ חִטֶּיךָ אִי מִתְרְמֵי לֵיהּ דְּלֵקָה לָא טָרַח לְאַצּוֹלִינְהוּ סָבַר לֹא בִּשְׂרֵפָתָן אַפְסִיד וְלֹא בְּהַצָּלָתָן אֶשְׂתַּכַּר לְהָכִי אוֹקְמִינְהוּ בִּרְשׁוּתֵיהּ לִהְיוֹת הֶפְסֵד הַשְּׂרֵפָה עָלָיו וְהַשָּׂכָר לַחֲזוֹר אִם נִתְיַקְּרוּ דְּלִמְסַר נַפְשֵׁיהּ לְאַצּוֹלִינְהוּ: **בְּמִלְּתָא דִּשְׁכִיחָא** שְׁאָר נְתִינַת מָעוֹת בְּמִקָּח: **מִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא** שֶׁיְּהֵא חַיָּב לוֹ הַדָּמִים קֹדֶם לָכֵן: **מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת** וְיָלֵיף לָהּ מֵאוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ ול"ש לָא שְׁכִיחָא מִדִּשְׁכִיחָא: **הָנִיחָא אִי סָבַר לָהּ כְּרַב שֵׁשֶׁת** דִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין שֶׁאֵינָן כְּלִי נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין מוּקֵי לְמַתְנִיתִין כְּרַב שֵׁשֶׁת כָּל הַנּוֹשֵׂא כִּדְאוֹקִימְנָא דְּהָא אַתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן: **אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּרַב נַחְמָן** דְּאָמַר נַעַל דַּוְקָא דְּהוּא כְּלִי: **וּמַטְבֵּעַ לָא קָנֵי** לר"ל מִדְּאוֹרַיְתָא דְּנֵימָא יֵשׁ דָּמִים שֶׁהֵם כַּחֲלִיפִין לְאוֹקְמֵי אַדְּאוֹרַיְתָא בְּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחַ כִּדְאוֹקְמָה ר"נ הֵיכִי מְתָרֵץ לָהּ לְמַתְנִיתִין בֵּין לְדִסְלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא בֵּין לְמַאי דְּאוֹקִימְנָא. יֵשׁ מְשַׁנִּין סוּגְיָא שֶׁל שְׁמוּעָה זוֹ בְּשִׁיטָה אַחֶרֶת וְאָמְרֵי פְּלוּגְתָּא דר"נ וְרַב שֵׁשֶׁת בְּפֵירֵי דַּוְקָא וְלֹא בִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין וּמוֹלִיכִין שִׁיטַת הַסּוּגְיָא בָּתַר מַאי דְּסָלֵיק אַדַּעְתָּא מֵעִיקָּרָא דִּלְמַאי דְּאוֹקִימְנָא הַשְׁתָּא מִתּוֹקְמָא כר"נ שַׁפִּיר דְּמוֹדֶה הוּא בִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין וְלָאו מִלְּתָא הִיא דְּטַעְמָא דר"נ מְפָרֵשׁ בְּהַזָּהָב (דַּף מז.) דְּאָמַר קְרָא נַעַל נַעַל אִין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא וְטַעְמָא דְּרַב שֵׁשֶׁת מִלְּקַיֵּים כָּל דָּבָר בְּכָל דָּבָר וּמַטְבֵּעַ הַיְנוּ טַעְמָא דְּלָא עָבֵד חֲלִיפִין מִשּׁוּם דְּלְדַעְתֵּיהּ אֲגָרְתָּא וְגָרְתָּא עֲבִידָא דְּבָטְלָה שֶׁהַמַּלְכוּת פּוֹסַלְתָּהּ וְאֵינָהּ כְּלוּם: **מַתְנִי' רְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ בְּכֶסֶף** בגמ' מְפָרֵשׁ דְּמָעוֹת הֶקְדֵּשׁ קוֹנוֹת: **בַּחֲזָקָה** מְשִׁיכָה: **אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כו'** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **גְּמ' בִּבְהֵמָה** קָרְבַּן נָדוּר:

שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ נִשְׂרְפוּ חִטֶּיךָ בַּעֲלִיָּה וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי עָקְרוּ קְנִיַּית מָעוֹת שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְתָא לְגַמְרֵי וְתִקְּנוּ שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה קוֹנָה וְלֹא מָעוֹת הֲוָה לְהוּ לְתַקּוֹנֵי שֶׁיִּקְנוּ הַמָּעוֹת עִם הַמְּשִׁיכָה דְּהַשְׁתָּא לָא מִעַקְּרָא קְנִיָּה דְּאוֹרַיְתָא לְגַמְרֵי וְלֵיכָּא נָמֵי לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יֹאמַר הַמּוֹכֵר נִשְׂרְפוּ חִטֶּיךָ כֵּיוָן דְּמָצֵי לְמִהְדַּר בֵּיהּ כָּל כַּמָּה דְּלָא מָשַׁךְ וְיֵ"ל דְּשֶׁמָּא לִפְעָמִים הָיָה הַלּוֹקֵחַ מוֹשֵׁךְ הַחִטִּין וְאִי לֹא קָנָה בִּמְשִׁיכָה לְחוּדָהּ יֹאמַר לַמּוֹכֵר נִשְׂרְפוּ חִטֶּיךָ בָּעֲלִיָּה וְא"ת הַשְׁתָּא נַמֵּי כֵּיוָן דְּמָעוֹת אֵינָן קוֹנוֹת לִפְעָמִים יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת לַמּוֹכֵר קֹדֶם שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַחִטִּין וְיֹאמַר הַמּוֹכֵר נִשְׂרְפוּ מְעוֹתֶיךָ בַּעֲלִיָּה וְיֵ"ל דְּלָהָא לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ דִּלְכָל הַפָּחוֹת יְהֵא הַמּוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמָעוֹת וּכְסָפִים אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע וְהָתָם לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר נִשְׂרְפוּ מְעוֹתֶיךָ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' מכירה הל' ו, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:

ב מיי' פג' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצח סעי' א:

ג מיי' פט' מהל' מכירה הל' ב:

ד מיי' פט' מהל' מכירה הל' ב:

מסורת הש"ס

א לעיל ח.

ב בבא מציעא מו:

ג עירובין פא:

ד נזיר נה.; יבמות לא.; עירובין סג.; ביצה ב:; כתובות נו:; ביצה יח.; עירובין סב.

ה תוספתא קידושין

[א(א)] עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ וְיַחְזִיק. מְשָׁכוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק לִפְדוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם – נוֹתֵן מָאתַיִם. מַאי טַעְמָא – "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם, וְלֹא הִסְפִּיק לִפְדוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה – נוֹתֵן מָאתַיִם. מַאי טַעְמָא – לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ. פְּדָאוֹ בְּמָאתַיִם, וְלֹא הִסְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה – נוֹתֵן מָאתַיִם, מַאי טַעְמָא – "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". פְּדָאוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם – מַה שֶּׁפָּדָה פָּדוּי, וְאֵין נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה. אַמַּאי? הָכִי נָמֵי נֵימָא: לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ? אַטּוּ הֶדְיוֹט לָאו בְּמִי שֶׁפָּרַע קָאֵי? [ב(ב)] מַתְנִי' כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוֹת הָאָב עַל הַבֵּן – אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּיבִין. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ – אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ – אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין. [ג] וְכָל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ בֵּין שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ – אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין, חוּץ מִ"בַּל תַּקִּיף" וּ"בַל תַּשְׁחִית", וּ"בַל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים".

[ד(ג)] גְּמָ' מַאי "כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב"? אִילֵימָא כָּל מִצְוֹת דְּמִיחַיַּיב בְּרָא לְמִיעְבַּד לְאַבָּא, נָשִׁים פְּטוּרוֹת? וְהָתַנְיָא: "אִישׁ" – אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם! אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל מִצְוֹת הַבֵּן הַמּוּטָּלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ – אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. [ה־ז(ד)] תְּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: הָאָב חַיָּיב בִּבְנוֹ לְמוּלוֹ, וְלִפְדוֹתוֹ, וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וּלְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף לְהַשִּׁיטוֹ בַּמַּיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת – מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. לִיסְטוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא: כְּאִילּוּ מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. [ח־ט] "לְמוּלוֹ" מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ". וְהֵיכָא דְּלָא מַהְלֵיהּ אֲבוּהּ מִיחַיְּיבִי בֵּי דִּינָא לְמִימְהֲלֵיהּ, דִּכְתִיב: "הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר". וְהֵיכָא דְּלָא מַהְלוּהּ בֵּי דִּינָא מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִימְהַל נַפְשֵׁיהּ, דִּכְתִיב: "וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה". [י] אִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִיחַיְּיבָא? דִּכְתִיב: "כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים" – אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ. אַשְׁכְּחַן מִיָּד, לְדוֹרוֹת מְנָלַן? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "צַו" אֵינוֹ אֶלָּא זֵירוּז, מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. זֵירוּז, דִּכְתִיב: "וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ". מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, דִּכְתִיב: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם" [יא] "לִפְדוֹתוֹ". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה". וְהֵיכָא דְּלָא פַּרְקֵיהּ אֲבוּהּ מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִפְרְקֵיהּ דִּכְתִיב: (פָּדֹה) "תִּפָּדֶה". [יב] וְאִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִיפַּקְדָה? דִּכְתִיב: "תִּיפָּדֶה" – "תִּפְדֶּה", כֹּל שֶׁמְּצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ – מְצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֶת אֲחֵרִים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ – אֵינוֹ מְצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֲחֵרִים. [יג] וְאִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִיחַיְּיבָא לְמִיפְרַק נַפְשַׁהּ? דִּכְתִיב: "תִּפְדֶּה" – "תִּיפָּדֶה", כֹּל שֶׁאֲחֵרִים מְצֻוִּוים לִפְדּוֹתוֹ – מְצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, וְכֹל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּוים לִפְדּוֹתוֹ – אֵין מְצֻוֶּוה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּוין לִפְדּוֹתָהּ? דְּאָמַר קְרָא: "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה" – בָּנֶיךָ וְלֹא בְּנוֹתֶיךָ. [יד(ה)] תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת – הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. שֶׁזֶּה מִצְוָתוֹ עַל אָבִיו, וְזֶה מִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הַכֹּל מוֹדִין

כָּל

עַל שֶׁיִּמְשׁוֹךְ בְּשׁוֹר: **וְיַחֲזִיק** בְּבַיִת: **מְשָׁכוֹ** הֶדְיוֹט חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ מִיַּד הַגִּזְבָּר בְּמָנֶה: **וְלֹא הִסְפִּיק לִפְדוֹתוֹ** כְּלוֹמַר לִתֵּן דָּמָיו לַגִּזְבָּר: **נוֹתֵן מָאתַיִם** דְּכִי אַיַּיקַר בִּרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ אַיַּיקַר הוֹאִיל וְלֹא נָתַן הַמָּעוֹת: **לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט כו'** שֶׁאִם מְשָׁכוֹ מִיַּד הֶדְיוֹט יְשַׁלֵּם כָּל מְעוֹתָיו דִּקְנָאוֹ בִּמְשִׁיכָה וּבִרְשׁוּתוֹ הוּא זָל: **פְּדָאוֹ** נָתַן אֶת הַמָּעוֹת: **מַתְנִי' כָּל מִצְוֹת הָאָב כו'** בגמ' מְפָרֵשׁ לַהּ: **מַתְנִי'**: **שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא** שֶׁהַזְּמַן גּוֹרֵם לָהּ שֶׁתְּהֵא: **חוּץ מִבַּל תַּקִּיף** פְּאַת הָרֹאשׁ: **וּבַל תַּשְׁחִית** פְּאַת זָקָן: **וּבַל תִּטַּמֵּא** דְּכֹהֲנִים: **גְּמ' אִי נֵימָא** דְּמִחַיֵּיב בְּרָא לְמִעְבַּד לְאַבָּא וְהָכִי מַשְׁמַע כָּל מִצְוֹת שֶׁהַבֵּן מְצֻוֶּה עַל אָבִיו נָשִׁים פְּטוּרוֹת בִּתְמִיהַּ: **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם** לִשְׁנַיִם הוּא אוֹמֵר: **הַמּוּטָּלוֹת (עָלָיו) עַל הָאָב** כְּגוֹן הָנָךְ דִּמְפָרֵשׁ בְּבָרַיְיתָא לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה וּלְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ בְּה' סְלָעִים אִם בְּכוֹר הוּא וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה וְכֻלָּהּ יָלֵיף וְאָזֵיל מִקְּרָאֵי: **אַף לְהַשִּׁיטוֹ בַּנָּהָר** שֶׁמָּא יִפְרוֹשׁ בִּסְפִינָה וְתִטְבַּע וְיִסְתַּכֵּן אִם אֵין יוֹדֵעַ לָשׁוּט: **לִסְטוּת ס"ד** וַהֲלֹא יָשַׁב וְלֹא לָמְדוּ כְּלוּם: **כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת** דְּכֵיוָן דְּאֵין לוֹ אֻמָּנוּת וְיֶחְסַר לַחְמוֹ יֵלֵךְ בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וִילַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת: **מִחַיֵּיב אִיהוּ** כְּשֶׁיִּגְדַּל: **כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ** וְלֹא אֶת שָׂרָה: **אַשְׁכְּחַן מִיָּד** לְאַבְרָהָם נֶאֱמַר כֵּן: **אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן זֵרוּז** שֶׁיְּהֵא מָהִיר וְזָרִיז בַּדָּבָר וְנוֹהֵג מִיָּד וְנוֹהֵג לְדוֹרוֹת: **וְאִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִפַּקְדָא** אִיהִי אִמּוֹ מִנַּיִן שֶׁאֵינָהּ מְצֻוָּה לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ דְּכֵיוָן דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא הוּא בָּעֵי קְרָא לְמִעוּטָהּ: **לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ** כְּשֶׁהוּא בְּכוֹר וְלֹא פְּדָאוֹ אָבִיו: **וְאִיהִי מְנָלַן דְּלָא מְחַיְּבָה** נְהִי דְּאָבִיהָ אֵינוֹ מְצֻוֶּה לִפְדּוֹתָהּ דִּכְתִיב בְּכוֹר בָּנֶיךָ אֵימָא אִיהִי תִּפָּדֶה נַפְשָׁהּ לִכְשֶׁתִּגְדַּל דְּהָא קָרֵינַן בֵּהּ תִּפָּדֶה אַלְמָא מִצְוָה אַחֶרֶת נָמֵי רַמְיָא וְהַךְ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַזְּמַן גְּרָמָא הִיא: **תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה כו'** כְּלוֹמַר קְרִי בֵּהּ תִּפָּדֶה: **כֹּל שֶׁאֲחֵרִים כו'** הָאָב: **הוּא לִפְדּוֹת** שֶׁלֹּא פְּדָאוֹ אָבִיו:

מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק וְכוּ' נוֹתֵן מָאתַיִם מ"ט לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ וא"ת תִּפּוֹק לֵהּ מִטַּעַם דַּאֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט וְכֵיוָן דִּמְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וי"ל כֵּיוָן דִּבְטָעוּת הָיָה כְּמוֹ הָכָא שֶׁלֹּא הָיָה סָבוּר שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַשַּׁעַר לָא הָוֵי כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט וְקָשֶׁה דְּאָמַר בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דַּף קלג:) גַּבֵּי בְּנוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר דְּאַשְׁכַּח מַרְגָּנִיתָא אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ זִיל מוֹכְרָהּ לְגִזְבָּר דְּהֶקְדֵּשׁ וְלָא תַּשְׁוְיָא אַתְּ דַּאֲמִירָה לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט וְאַמַּאי הָא שׁוּמָא בְּטָעוּת הוּא אִם יֹאמַר לְתִתָּהּ פָּחוֹת מִשָּׁוְיָהּ וי"ל בְּדָבָר שֶׁאֵין שׁוּמָתוֹ יְדוּעָה כְּגוֹן מַרְגָּנִיתָא גּוֹמֵר בְּדַעְתּוֹ אַפִּי' תִּשָּׁוֶה יוֹתֵר שֶׁהֲרֵי כְּמוֹ כֵן מְסַפֵּק שֶׁמָּא שָׁוֶה פָּחוֹת א"נ י"ל דְּהָתָם כְּשֶׁשָּׁם אוֹתָהּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוְיָהּ מִתְכַּוֵּן לְוַתֵּר לַהֶקְדֵּשׁ א"כ שַׁיָּךְ לוֹמַר אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לַהֶדְיוֹט אֲבָל הָכָא לֹא נִתְכַּוֵּן לְוַתֵּר כְּלָל כְּשֶׁמְּשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם שֶׁכָּךְ הָיָה שָׁוֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְלֹא שַׁיָּךְ אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט:

אַטּוּ הֶדְיוֹט לָאו בְּמִי שֶׁפָּרַע קָאֵי וְכֵיוָן דְּהֶדְיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ בְּלֹא מִי שֶׁפָּרַע הֵיכָא דְּיָהֵיב לוֹ דָּמֵי כְּמוֹ כֵן הֶקְדֵּשׁ לֹא יַחֲזוֹר בּוֹ וְקָשֶׁה דְּאָמַר פֶּרֶק הַנִּזָּקִין (גִּטִּין ד' נב.) דְּיַתְמֵי הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ וְלָא מִקְנוּ אֶלָּא בִּכְסָפִים דְּקָא יָהֵיב דָּמֵי לְיַתְמֵי אַפֵּירֵי וְאָזֵל אֵין לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אַיַּיקוּר יַתְמֵי יָכְלוּ לַחֲזוֹר בָּהֶם שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ וְאַמַּאי וְהָא בְּהֶדְיוֹט נָמֵי אִיכָּא בְּמִי שֶׁפָּרַע וי"ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם גַּבֵּי יַתְמֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא דִּינָם כְּהֶדְיוֹט וא"כ אֵינָם קוֹנִים בְּלֹא מְשִׁיכָה אֶלָּא שֶׁיִּפּוּ חֲכָמִים כֹּחָם לַעֲשׂוֹת כְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁיְּהוּ קוֹנִים בְּכֶסֶף הִילְכָּךְ בִּמְקוֹם הֶפְסֵדָם שֶׁל יְתוֹמִים אוֹקְמוּהָ אַדִּינָא אע"ג דְּהֶדְיוֹט קָאֵי בְּמִי שֶׁפָּרַע כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט מְרֻבֶּה מִשֶּׁלָּהֶן וְלֹא יָבוֹאוּ לִידֵי הֶפְסֵד ע"י תַּקָּנַת חֲכָמִים כִּי לוּלֵי הַתַּקָּנָה הָיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם אַפִּי' קִבְּלוּ הַמָּעוֹת כֵּיוָן שֶׁלֹּא מָשַׁךְ אֲבָל הֶקְדֵּשׁ דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא דְּמַקְנֵי בְּכַסְפָּא אֲבָל רַבָּנַן תִּקְנוּ מְשִׁיכָה לְהַרְוִיחָן שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ וְכֵיוָן דְּהֶדְיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֶלָּא א"כ מְקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע נוֹקְמֵיהּ אַדִּינֵיהּ בְּכֶסֶף וְלֹא יוּכַל הֶקְדֵּשׁ לַחֲזוֹר בּוֹ כְּלָל כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הַכֶּסֶף:

אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וא"ת למ"ל קְרָא תִּפּוֹק לֵהּ דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא שֶׁנִּמּוֹל בַּשְּׁמִינִי לְלֵידָתוֹ וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת וי"ל כֵּיוָן דְּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה אֵין לָהּ הֶפְסֵק לָאו זְמַן גְּרָמָא הוּא וא"ת אַכַּתִּי מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא דְּאֵין מָלִין אֶלָּא בַּיּוֹם כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף עב.) וי"ל דְּאָתְיָא כמ"ד הָתָם דְּמִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ נוֹהֶגֶת בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה:

וְאִיהִי מְנָא לַן דְּלָא מְחַיְּבָה לְמִפְרַק נַפְשָׁהּ דִּכְתִיב תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה וְאִם תֹּאמַר תִּפּוֹק לֵהּ מִשּׁוּם דִּכְתִיב כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה דְּמַשְׁמַע בָּנֶיךָ וְלֹא בְּנוֹתֶיךָ וְיֵשׁ לוֹמַר דס"ד בְּכוֹר בָּנֶיךָ אָב חַיָּב לִפְדּוֹת וְלֹא נְקֵבָה אֲבָל הַנְּקֵבָה תִּפְדֶּה עַצְמָהּ לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְהַאי קְרָא:

מסורת הש"ס

א תוספתא ערכין

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; שבת סב.; ראש השנה ל.

ג לקמן ל:

ד תוספתא קידושין; קוהלת רבה; לקמן ל:

ה משנה בכורות; בכורות מט.; בכורות מט:

תורה אור השלם

[ויקרא כז, יט]
[ויקרא כז, יז]
[בראשית יא]
[בראשית ז]
[ויקרא יט, כז]
[ויקרא כא, א]
[ויקרא יט, ג]
[בראשית כא, ד]
[בראשית יז, י]
[בראשית יז, יד]
[במדבר טו, כג]
[דברים ג, כח]
[דברים טו, כג]
[במדבר יח, טו]
[שמות לד, כ]
[שמות יג, ב]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:

ב מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג:

ג מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג:

ד מיי' פו' מהל' ממרים הל' א, סמג עשין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יז:

ה מיי' פג' מהל' מילה הל' א, סמג עשין כח, טוש"ע יו"ד סי' רס סעי' א:

ו מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' א:

ז מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' א, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' א:

ח מיי' פא' מהל' מילה הל' א:

ט מיי' פא' מהל' מילה הל' ב, סמג עשין כח, טוש"ע יו"ד סי' רסא סעי' א:

י טוש"ע יו"ד סי' רסא סעי' א:

יא מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ב, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

יב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ב:

יג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' א:

יד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

[א]כָּל הֵיכָא דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים – הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. מַאי טַעְמָא? מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיפָא. כִּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּאִיכָּא חָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים וְחָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מִלְוָה (דִּכְתִיב) [הַכְּתוּבָה] בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, בְּהָנֵי חָמֵשׁ פָּרֵיק לִבְרֵיהּ וְאָזֵיל כֹּהֵן וְטָרֵיף לֵיהּ לְחָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים לְדִידֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: מִלְוָה דִּכְתִיב בְּאוֹרָיְיתָא לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְהִילְכָּךְ מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיף. [ב](א)תָּנוּ רַבָּנַן: לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל – פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹלֶה לָרֶגֶל, וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ. שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת, וְזוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, כִּדְקָאָמַר טַעְמָא. אֶלָּא רַבָּנַן מַאי טַעְמַיְיהוּ? דְּאָמַר קְרָא: "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה", וַהֲדַר: "לֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם". [ג]תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאִם הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים מֵחָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁחַיָּיב לִפְדּוֹת כּוּלָּן – תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה". פְּשִׁיטָא, בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָא רַחֲמָנָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נֵילַף בְּכוֹר בְּכוֹר מִנַּחֲלָה, מָה לְהַלָּן "רֵאשִׁית אוֹנוֹ", אַף כָּאן "רֵאשִׁית אוֹנוֹ", קָא מַשְׁמַע לַן. [ד]לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם". וְהֵיכָא דְּלָא אַגְמְרֵיהּ אֲבוּהּ מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִיגְמַר נַפְשֵׁיהּ, דִּכְתִיב: "וּלְמַדְתֶּם". [ה]אִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִיחַיְּיבָא? דִּכְתִיב: "וְלִימַּדְתֶּם" "וּלְמַדְתֶּם", כֹּל שֶׁמְּצֻוֶּוה לִלְמוֹד – מְצֻוֶּוה לְלַמֵּד, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּוה לִלְמוֹד – אֵינוֹ מְצֻוֶּוה לְלַמֵּד. [ו]וְאִיהִי מְנָלַן דְּלָא מִיחַיְּיבָה לְמֵילַף נַפְשַׁהּ? דִּכְתִיב: "וְלִימַּדְתֶּם" "וּלְמַדְתֶּם", כֹּל שֶׁאֲחֵרִים מְצֻוִּוין לְלַמְּדוֹ – מְצֻוֶּוה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ, וְכֹל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּוין לְלַמְּדוֹ – אֵין מְצֻוֶּוה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּוין לְלַמְּדָהּ? דְּאָמַר קְרָא: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" אֶת בְּנֵיכֶם, וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם. [ז]תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא לִלְמוֹד וּבְנוֹ לִלְמוֹד – הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם בְּנוֹ זָרִיז וּמְמוּלָּח וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ – בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. כִּי הָא דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שַׁדְּרֵיהּ אֲבוּהּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי. כִּי אֲתָא חַזְיֵיהּ דְּלָא הֲוָה מִיחַדְּדָן שְׁמַעְתֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא עֲדִיפָא מִינָּךְ, תּוּב אַתְּ, דְּאֵיזִיל אֲנָא. (ב)שְׁמַע אַבָּיֵי דְּקָא הֲוָה אָתֵי. הֲוָה הָהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנַן דְּאַבָּיֵי, דְּכִי הֲווֹ עָיְילִי בִּתְרֵין אֲפִילּוּ בִּימָמָא הֲווֹ מִיתַּזְקִי. אֲמַר לְהוּ: לָא לִיתֵּיב לֵיהּ אִינָשׁ אוּשְׁפִּיזָא, אֶפְשָׁר דְּמִתְרְחִישׁ נִיסָּא. עָל, בָּת בְּהָהוּא בֵּי רַבָּנַן. אִידְּמִי לֵיהּ כְּתַנִּינָא דְּשִׁבְעָה רֵישְׁוָותֵיהּ. כֹּל כְּרִיעָה דִּכְרַע נְתַר חַד רֵישֵׁיהּ. אֲמַר לְהוּ לִמְחַר: אִי לָא אִתְרְחִישׁ נִיסָּא סַכֵּינְתִּין. [ח](ג)תָּנוּ רַבָּנַן: לִלְמוֹד תּוֹרָה וְלִישָּׂא אִשָּׁה – יִלְמוֹד תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה – יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רֵיחַיִם בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה?! וְלָא פְּלִיגִי: הָא – לַן, וְהָא – לְהוּ. מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בִּדְרַב הַמְנוּנָא דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אֲמַר לֵיהּ: כְּשֶׁיָּבֹא לְיָדְךָ – הֲבִיאֵהוּ לְיָדִי. כִּי אֲתָא חַזְיֵיהּ דְּלָא פָּרֵיס סוּדָרָא. אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא פָּרֵיסַתְּ סוּדָרָא? אֲמַר לֵיהּ: דְּלָא נְסֵיבְנָא. אַהַדְרִינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזִי דְּלָא חָזֵית לְהוּ לְאַפַּי עַד דְּנָסְבַתְּ. [ט]רַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה – כָּל יָמָיו בַּעֲבֵירָה. בַּעֲבֵירָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: כָּל יָמָיו בְּהִרְהוּר עֲבֵירָה. (ד)אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לָאָדָם מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ עֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא, אוֹמֵר: תִּיפַּח עַצְמוֹתָיו. אָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי דַּעֲדִיפְנָא מֵחַבְרַאי, דִּנְסֵיבְנָא בְּשִׁיתְּסַר, וְאִי הֲוָה נְסֵיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר

הֲוָה

כָּל הֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ נִכְסֵי אֶלָּא ה' סְלָעִים: כִּכְתֻבָּה בִּשְׁטָר דָּמְיָא וּבְפִדְיוֹן עַצְמוֹ הָיָה מְחֻיָּב קֹדֶם שֶׁשִּׁעְבֵּד קַרְקְעוֹתָיו וְיִטְרֹף אֶת הַלָּקוֹחוֹת הִלְכָּךְ בְּחָמֵשׁ בְּנֵי חָרֵי דְּאִיכָּא פָּרֵיק לִבְרֵיהּ דְּאֵין זֶה אוֹנָאָה שֶׁהֲרֵי מְנָת בְּנוֹ עָלָיו יוֹתֵר מִמְּנָתוֹ: **וְאָזֵל כֹּהֵן וְטָרֵף** לָקוֹחוֹת עַל פִּדְיוֹן עַצְמוֹ: **לָאו כִּכְתֻבָּה בִּשְׁטָר** דָּמֵי וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִמְּשֻׁעְבָּדִים: **דִּכְתִיב וּלְמַדְתֶּם** קְרָא אַחֲרִינָא הוּא וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם (דְּבָרִים ה':א'): **דְּלָא מְחַיְּבָה** לְלַמֵּד אֶת בְּנָהּ דִּכְתִיב וּלְמַדְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם קְרִי בֵּהּ וּלְמַדְתֶּם לְאַקּוֹשִׁינְהוּ דְּלָא מִפַּקְדָא לִלְמֹד: **דְּלָא מְחַיְּבָה** לְלַמֵּד אֶת בְּנָהּ דִּכְתִיב וּלְמַדְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם קְרִי בֵּהּ וּלְמַדְתֶּם לְאַקּוֹשִׁינְהוּ דְּלָא מִפַּקְדָא לִלְמֹד: **אֲחֵרִים** הָאָב: אִם הָיָה בְּנוֹ זָרִיז וְהָאָב רוֹאֶה שֶׁיַּצְלִיחַ מִמֶּנּוּ וְאֵין לוֹ סִפּוּק נְכָסִים שֶׁיִּלְמְדוּ שְׁנֵיהֶם יִלְמֹד בְּנוֹ וְהוּא יַטְרִיחַ אַחַר מְזוֹנוֹת וְיַסְפִּיקֶנּוּ: **בֵּי רַבָּנַן** בהמ"ד רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב הֲוָה: **לָא לִיתֵּיב לֵיהּ אִינָשׁ אֻשְׁפִּיזָא** לְרַב אַחָא וְעַל כָּרְחוֹ יָלִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמִתּוֹךְ חֲסִידוּתוֹ יֵעָשֶׂה לוֹ נֵס וְיַהֲרֹג אֶת הַמַּזִּיק: **בַּת לָן**: אִדְּמִי לֵיהּ מַזִּיק: **כְּתַנִּינָא דְּשַׁבְעָה רֵישֵׁיהּ** שֶׁהָיוּ לוֹ שֶׁבַע גֻּלְגּוֹלוֹת: **כָּל כְּרִיעָה דְּכָרַע** רַב אַחָא מִתְפַּלֵּל עַל אוֹתוֹ מַזִּיק נָתַר חַד רֵישָׁא: **סַכֵּנְתִּין** סִכַּנְתֶּם אוֹתִי: **הָא לַן הָא לְהוּ** בְּנֵי בָבֶל הָיוּ הוֹלְכִין וְגוֹרְסִין מִשְׁנִיּוֹת הַתַּנָּאִים בא"י וּמִתּוֹךְ שֶׁלּוֹמְדִים חוּץ לִמְקוֹמָם אֵין צָרְכֵי הַבַּיִת מֻטָּלִים עָלָיו נוֹשֵׂא אִשָּׁה דַּהֲוָה בְּלֹא הִרְהוּר וְאַחַ"כ הוֹלֵךְ וְלוֹמֵד תּוֹרָה: **לְהוּ** לִבְנֵי א"י הַלּוֹמְדִים בִּמְקוֹמָם אִם נוֹשֵׂא אִשָּׁה יְהוּ צָרְכֵי הַבַּיִת מֻטָּלִין עָלָיו וִיבַטְּלוּהוּ: **חַזְיֵהּ** רַב הוּנָא לְרַב הַמְנוּנָא: **דְּלָא פָּרִיס סוּדָר** כְּדֶרֶךְ הַנְּשׂוּאִין שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְכַסּוֹת רֹאשָׁן:

וְאָזֵיל כֹּהֵן וְטָרֵף לְהוּ מִשַּׁעְבְּדֵי כְּלוֹמַר בִּבְנֵי חָרֵי פָּרֵיק לֵיהּ לִבְרֵיהּ שֶׁאִם הָיָה פּוֹדֶה עַצְמוֹ בִּבְנֵי חָרֵי לֹא הָיָה פּוֹדֶה בְּנוֹ מִמְּשֻׁעְבְּדֵי דְּמַיְרֵי שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד הַבֵּן וּלְכָךְ מַקְדִּים פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאֵין כָּאן אוֹנָאָה לַלָּקוֹחוֹת דִּמְנָת בְּנוֹ עָלָיו יוֹתֵר מִמְּנָת גּוּפוֹ כְּפֵ"ה וְק' דְּאַדְּרַבָּה יֵשׁ אוֹנָאָה לַלָּקוֹחוֹת דִּמְנָת גּוּפוֹ עָדִיף וְיֹאמְרוּ פְּדֵה אֶת עַצְמְךָ בַּתְּחִלָּה וְאִם יֹאמַר אֶפְדֶּה אֶת עַצְמִי מִמְּשֻׁעְבְּדֵי יֹאמְרוּ אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים בִּמְקוֹם בְּנֵי חָרֵי וְאַפִּי' פָּדָה בְּנוֹ בְּכוֹר מִבְּנֵי חָרֵי יֹאמְרוּ לַכֹּהֵן הִנַּחְנוּ לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אוֹתָם חָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין וּלְכָךְ פֵּרֵשׁ ר"י דְּמַיְירֵי כְּגוֹן דְּאִיכָּא חָמֵשׁ מְשֻׁעְבְּדֵי' מִיִּצְחָק שֶׁעֲשָׂאָן אַפּוֹתֵיקֵי לַכֹּהֵן בַּעֲבוּר יַעֲקֹב בְּנוֹ וְאַחַ"כ מְכָרָהּ וְשׁוּב גָּדַל יַעֲקֹב וְהָיָה לוֹ בֵּן וְעָמַד הוּא וּבְנוֹ לִפְדּוֹת וְאֵין לָהֶם אֶלָּא ה' סְלָעִים מִבְּנֵי חָרֵי וְר' יְהוּדָה סָבַר מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמֵי וְהָיוּ לוֹ אַפּוֹתַקְאוֹת בִּשְׁטָר לַכֹּהֵן קוֹדֵם וּלְכָךְ גּוֹבֶה מֵהֶן אע"פ שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חָרֵי לְיַעֲקֹב לְפִי שֶׁמְּנָתוֹ עַל נִכְסֵי אָבִיו יוֹתֵר מֵעַל נִכְסֵי עַצְמוֹ דְּחוֹב הָאָב עַל נִכְסֵי הָאָב וְלֹא עַל נִכְסֵי הַבֵּן וְאֵינָם יְכוֹלִים לוֹמַר הִנַּחְנוּ לְךָ מָקוֹם בְּנִכְסֵי יַעֲקֹב שֶׁאֵין עָלָיו לְשַׁלֵּם חוֹב שֶׁל אָבִיו וּמִנְּכָסָיו אֵין לוֹ כְּלוּם וְכֵן מַשְׁמַע הַלָּשׁוֹן דְּקָתָנֵי שֶׁזֶּה מִצְוָתוֹ עַל אָבִיו: **הָא לַן** וְהָא לְהוּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בְּנֵי בָבֶל הָיוּ הוֹלְכִין וְגוֹרְסִין מִשְׁנִיּוֹת הַתַּנָּאִים בא"י וּמִתּוֹךְ שֶׁלּוֹמְדִים חוּץ לִמְקוֹמָם אֵין צָרְכֵי הַבַּיִת מֻטָּל עֲלֵיהֶם נוֹשֵׂא אִשָּׁה דַּהֲוָה לֵיהּ בְּלֹא הִרְהוּר וְאַחַ"כ לוֹמֵד תּוֹרָה הָא לְהוּ לִבְנֵי א"י הַלּוֹמְדִים בִּמְקוֹמָם אִם נוֹשֵׂא אִשָּׁה יְהוּ כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת מֻטָּלִין עָלָיו וִיבַטְּלוּהוּ וְקָשֶׁה לר"ת דְּמַשְׁמַע דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל דְּנוֹשֵׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה כְּדֵי לִהְיוֹת בְּלֹא הִרְהוּר וּמוֹקֵי לָהּ לְמִלְּתֵיהּ בִּבְנֵי בָבֶל א"כ אַכַּתִּי אִיכָּא הִרְהוּר כֵּיוָן שֶׁהוֹלְכִים לִלְמֹד חוּץ לִמְקוֹמָן וְעוֹד קָשֶׁה אַחַר שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה הֵיאַךְ יֵצֵא חוּץ לִמְקוֹמוֹ לִלְמֹד וַהֲלֹא הוּא צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחַר מְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבפ"ק דְּגִטִּין (דַּף ו:) אַשְׁכְּחַן דְּשָׁלַח רַבִּי חֶבְיָתָר בְּנֵי אָדָם הַבָּאִים מִשָּׁם לְכָאן הֵם מְקַיְּמִין בְּעַצְמָן וַיִּתְּנוּ אֶת הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְאֶת הַיַּלְדָּה מָכְרוּ בַּיַּיִן פֵּרוּשׁ שֶׁצְּרִיכִין בָּנָיו וּבְנוֹתָיו לְהִתְמַשְׁכֵּן בַּעֲבוּר מְזוֹנוֹתֵיהֶן מַשְׁמַע שֶׁאֵין עוֹשִׂים יָפֶה שֶׁהוֹלְכִים לִלְמֹד חוּץ לִמְקוֹמָן עַל כֵּן נִרְאֶה לר"ת אִיפְּכָא דְּר' יוֹחָנָן דְּאָמַר רֵחַיִם בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה לִבְנֵי בָבֶל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַנִּיחַ אִשְׁתּוֹ וְיֵלֵךְ וְיִלְמֹד תּוֹרָה וְעוֹד שֶׁהֵם עֲנִיִּים וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר נוֹשֵׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה לִבְנֵי א"י אָמַר שֶׁיְּכוֹלִים לִלְמֹד בִּמְקוֹמָם וְגַם הֵם עֲשִׁירִים וְטוֹב לוֹ שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה וְיִלְמֹד תּוֹרָה בְּטָהֳרָה וּמִיהוּ פְּעָמִים שֶׁגַּם בְּנֵי א"י הָיוּ יוֹצְאִים חוּץ לִמְקוֹמָם לְבָבֶל לִלְמֹד תּוֹרָה אֶלָּא רֻבָּם הָיוּ לוֹמְדִים בִּמְקוֹמָם וְאֵין תֵּמַהּ אִם שְׁמוּאֵל שֶׁהָיָה מִבְּנֵי בָבֶל דְּמוֹרֶה לִבְנֵי א"י שֶׁהָיוּ לְפָנָיו תַּלְמִידִים מִבְּנֵי א"י שֶׁהָיָה מְדַבֵּר לָהֶם וְר' יוֹחָנָן אע"פ שֶׁהָיָה מא"י הָיָה מְדַבֵּר לַתַּלְמִידִים שֶׁלְּפָנָיו מִבָּבֶל וְכֵן מָצִינוּ בפ"ק דְּשַׁבָּת (דַּף ט.) גַּבֵּי מֵאֵימָתַי הַתְחָלַת אֲכִילָה רַב אָמַר מִשֶּׁיִּטֹּל יָדָיו וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מִשֶּׁיַּתִּיר חֲגוֹרוֹ וּמְפָרֵשׁ הָתָם הָא לַן וְהָא לְהוּ וע"כ רַבִּי חֲנִינָא אע"ג שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיָה מְדַבֵּר לַתַּלְמִידִים שֶׁלְּפָנָיו מִבָּבֶל כִּדְאָמְרִי' הָתָם הָנֵי חַבְרִין בַּבְלָאֵי כֵּיוָן דְּשָׁרוּ הֶמְיָינֵיהוּ לָא מַטְרְחִי לְהוּ מַשְׁמַע דִּבְנֵי בָבֶל הָיוּ רְגִילִין בְּהַתָּרַת חֲגוֹרָה וּמִיהוּ קָשֶׁה מֵהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין (בְּרָכוֹת דַּף מד.) דְּקָאָמַר רַב חִסְדָּא עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת וּפָרִיךְ עֲלָהּ דְּרַב חִסְדָּא אִינְהוּ אָכְלֵי וַאֲנַן מְבָרְכִים וּמְשַׁנֵּי אִיפּוּךְ וּמַאי קוּשְׁיָא דִּלְמָא רַב חִסְדָּא שֶׁהָיָה מִבָּבֶל מְדַבֵּר לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו מא"י וְר' יוֹחָנָן לִבְנֵי בָבֶל כְּמוֹ בְּכָל דּוּכְתֵּי וי"ל דְּקִים לְהוּ דְּלָא הָווּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה תַּלְמִידֵי דְּרַב חִסְדָּא מִתַּלְמִידֵי א"י וּמִיהוּ נִרְאֶה לְהַ"ר יִצְחָק דְּמֵהַהִיא דְּכֵיצַד מְבָרְכִין ל"ק מִידֵי דְּשָׁאנֵי עִנְיַן אֲכִילָה וּבְרָכוֹת דְּדִין הוּא לְכָל אָדָם שֶׁיְּבָרֵךְ לְפִי הַמִּנְהָג שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם אֲפִי' לֹא הָיָה מֵאוֹתוֹ מָקוֹם וּלְהָכִי מְתַמַּהּ גְּמָרָא אַלִּיבָּא דְּרַב חִסְדָּא שֶׁהָיָה מִבָּבֶל וְלָמָּה מְבָרְכִין עַל פֵּרוֹתֶיהָ דְּמַשְׁמַע הַיְנוּ פֵּרוֹת שֶׁל א"י:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כא, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יז:

ד מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ג, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' א:

ה מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' א, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:

ו מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' א, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:

ז מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ב:

ח מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ה, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ב:

ט מיי' פט"ו מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מט, טוש"ע אה"ע סי' א סעי' ג:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות

ב לקמן לט:

ג תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא נג

ד בכורות מט:

תורה אור השלם

[במדבר טז]

[שמות יז]

[שמות לד, כ]

[שמות יג, ב]

[דברים כא, יז]

[דברים יא, יט]

הֲוָה אָמֵינָא לְשָׂטָן: גִּירָא בְּעֵינָיךְ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבִּי נָתָן בַּר אַמֵּי: אַדִּידָךְ עַל צַוְּארֵי דִּבְרָךְ. מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וְתַרְתֵּי וְאָמְרִי לַהּ: מִתַּמְנֵי סְרֵי עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. כְּתַנָּאֵי: "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ", רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וְתַרְתֵּין, וְחַד אָמַר: מִתַּמְנֵי סְרֵי וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבְּעָה. עַד הֵיכָן חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן זְבוּלוּן בֶּן דָּן, שֶׁלִּימְּדוֹ אֲבִי אָבִיו מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. מֵיתִיבִי: לִמְּדוֹ מִקְרָא – אֵין מְלַמְּדוֹ מִשְׁנָה, וְאָמַר רָבָא: מִקְרָא – זוֹ תּוֹרָה! כִּזְבוּלוּן בֶּן דָּן, וְלֹא כִּזְבוּלוּן בֶּן דָּן. כִּזְבוּלוּן בֶּן דָּן – שֶׁלִּמְּדוֹ אֲבִי אָבִיו, וְלֹא כִּזְבוּלוּן בֶּן דָּן, דְּאִילּוּ הָתָם מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, וְאִילּוּ הָכָא – מִקְרָא לְבַד. (א)וַאֲבִי אָבִיו מִי מִיחַיַּיב? וְהָתַנְיָא: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" – וְלֹא בְּנֵי בְנֵיכֶם. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", לוֹמַר לָךְ: שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה – מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ לִמְּדוֹ לוֹ וְלִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת! א(ב)הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" – אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵיכֶם, בְּנֵי בְנֵיכֶם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ". אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵיכֶם" – בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם. (ג)אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן בְּנוֹ תּוֹרָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ קִבְּלָהּ מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּחֹרֵב". רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דִּשְׁדֵי דִּיסְנָא אַרֵישֵׁיהּ וְקָא מַמְטֵי לֵיהּ לְיָנוֹקָא לְבֵי כְנִישְׁתָּא. אֲמַר לֵיהּ: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אֲמַר לֵיהּ: מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּחֹרֵב"? מִכָּאן וְאֵילָךְ, רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לָא טָעֵים אוּמְצָא עַד דְּמַקְרֵי לְיָנוֹקָא וּמוֹסְפֵיהּ. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא לָא טָעֵים אוּמְצָא עַד דְּמַיְיתֵי לְיָנוֹקָא לְבֵית מִדְרְשָׁא. אָמַר רַב סָפְרָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מַאי דִּכְתִיב "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ" – אַל תִּקְרֵי "וְשִׁנַּנְתָּם", אֶלָּא "וְשִׁלַּשְׁתָּם". ב(ד)לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו: שְׁלִישׁ בַּמִּקְרָא, שְׁלִישׁ בַּמִּשְׁנָה, שְׁלִישׁ בַּתַּלְמוּד. מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה חַיֵּי? לָא צְרִיכָא לְיוֹמֵי. לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ רִאשׁוֹנִים "סוֹפְרִים", שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: וָא"ו דְּ"גָחוֹן"– חֶצְיָין שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה. "דָּרֹשׁ דָּרַשׁ" – חֶצְיָין שֶׁל תֵּיבוֹת. "וְהִתְגַּלָּח" – שֶׁל פְּסוּקִים. "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר" – עַיִ"ן דְּיַעַר חֶצְיָין שֶׁל תְּהִלִּים. "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן" – חֶצְיוֹ דִּפְסוּקִים. (ה)בָּעֵי רַב יוֹסֵף: וָא"ו "דְּגָחוֹן", מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אֲמַרוּ לֵיהּ: נֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְנִימְנִינְהוּ, מִי לָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנָאוּם? אֲמַר לְהוּ: אִינְהוּ בְּקִיאִי בַּחֲסֵירוֹת וִיתֵרוֹת, אֲנַן לָא בְּקִיאִינַן. (ו)בָּעֵי רַב יוֹסֵף: "וְהִתְגַּלָּח", מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: פְּסוּקֵי מִיהָא לַיְתוֹ לִימְנִינְהוּ! בִּפְסוּקֵי נָמֵי לָא בְּקִיאִינַן, דְּכִי אֲתָא רַב אַחָא בַּר אַדָּא, אָמַר: בְּמַעְרְבָא פָּסְקִי לֵיהּ לְהַאי קְרָא לִתְלָתָא פְּסוּקֵי: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן". תָּנוּ רַבָּנַן: חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה פְּסוּקִים הָווּ פְּסוּקֵי סֵפֶר תּוֹרָה, יָתֵר עָלָיו תְּהִלִּים שְׁמוֹנָה, חָסֵר מִמֶּנּוּ דִּבְרֵי הַיָּמִים שְׁמוֹנָה. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְשִׁנַּנְתָּם", שֶׁיְּהוּ דִּבְרֵי תוֹרָה מְחוּדָּדִים בְּפִיךָ, שֶׁאִם יִשְׁאַל לְךָ אָדָם דָּבָר אַל תְּגַמְגֵּם וְתֹאמַר לוֹ, אֶלָּא אֱמוֹר לוֹ מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר:

"אֱמֹר

הֲוָה אֲמֵינָא לֵיהּ לַשָּׂטָן גִּירָא בְּעֵינֶיךָ כְּלוֹמַר הָיִיתִי מִתְגָּרֶה בּוֹ וְהַשָּׂטָן הוּא יֵצֶר הָרַע וְלֹא אִירָא שֶׁיַּחְטִיאֵנִי: **אַדִּידָךְ עַל צַוְּארֵי דִּבְרָךְ** בְּעוֹד יָדְךָ תַּקִּיפָה עַל בִּנְךָ קֹדֶם שֶׁיַּגְדִּיל וְלֹא יְקַבֵּל תּוֹכַחְתְּךָ הַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה: **מִשִּׁיתְסַר** שָׁנִין הִגִּיעַ זְמַן לִכְנוֹס וְיוֹתֵר מֵעֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין אַל תְּאַחֲרֵהוּ לָשׁוֹן אַחֵר אַדִּידָךְ עַל צַוְּארֵי דִּבְרָךְ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹד יָדְךָ תַּקִּיפָה עָלָיו הֱוֵי זָהִיר לְלַמְּדוֹ תּוֹכָחוֹת וְאֵיזֶה זְמַנּוֹ מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וְתַרְתֵּין בְּצָעִיר מִשִּׁיתְסַר אֵין בּוֹ דַּעַת לְקַבֵּל תּוֹכָחוֹת כָּל כָּךְ וְאַל תַּכְבִּיד יִסּוּרִין וְתוֹכָחוֹת וְיוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים וְתַרְתֵּין יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁלֹּא יִבְעַט וְזֶה עִקָּר: **עַל פִּי דַרְכּוֹ** דֶּרֶךְ שֶׁכָּל יָמָיו יְהֵא מִתְנַהֵג בּוֹ חִנּוּךְ לוֹ בְּנַעֲרוּתוֹ וְאֵיזוֹהִי נַעֲרוּתוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה כו': **זְבוּלוּן בֶּן דָּן** תַּלְמִיד שֶׁהָיָה בִּימֵיהֶם: **אֵינוֹ מְלַמְּדוֹ מִשְׁנָה** אֵין חוֹבַת בְּנוֹ עָלָיו אֶלָּא בְּמִקְרָא מִכָּאן וְאֵילָךְ יִלְמַד הוּא לְעַצְמוֹ: **תּוֹרָה** וְלֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים: **כִּזְבוּלוּן בֶּן דָּן** שֶׁלִּמְּדוֹ אֲבִי אָבִיו וְעַד הֵיכָן נָמֵי דְּקָאָמְרִי' הָכִי קָאָמְרִי' עַד הֵיכָן אָדָם חַיָּיב לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּדוֹרוֹתָיו אָמַר רַב יְהוּדָה לִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ: **דִּשְׁדֵי דִּיסָנָא** אַרֵישֵׁיהּ סָדִין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲטִיפַת הָרֹאשׁ אֶלָּא כִּסּוּי בְּעָלְמָא שָׂם עַל רֹאשׁוֹ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בְּגִלּוּי רֹאשׁוֹ וְלֹא הִסְפִּיק לְהִתְעַטֵּף בְּסוּדָרוֹ: **מַאי כּוּלֵּי** הַאי שֶׁמִּהַרְתָּ לָצֵאת בְּלֹא עֲטִיפָה הַהוֹגֶנֶת לָךְ: **לָא טָעִים אוּמְצָא** בָּשָׂר מְעַט בְּגֶחָלִים הָיוּ רְגִילִין לִטְעוֹם בַּבֹּקֶר: **עַד דְּמַקְרֵי לְיָנוֹקָא וּמוֹסְפֵיהּ** מְהַדֵּר לוֹ מַה שֶּׁקָּרָא אֶתְמוֹל וּמְלַמְּדוֹ עוֹד פָּסוּק יוֹתֵר: **אֶלָּא וְשִׁלַּשְׁתָּם** מִקְרָא כְּתִיב וּשְׁנִיתָם שֶׁיְּשַׁלְּשֵׁם: **גְּמָ'** סְבָרוֹת וְטַעֲמֵי סְתִימוֹתֵיהֶן שֶׁל מִשְׁנָיוֹת וּלְתָרֵץ בַּמֶּה שֶׁסּוֹתְרוֹת זוֹ אֶת זוֹ: **לְיוֹמֵי** יְמֵי הַשָּׁבוּעַ: **לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ כו'** מִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא: **נִקְרְאוּ רִאשׁוֹנִים סוֹפְרִים** כְּדִכְתִיב (ד"ה א ב) וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ: **וָי"ו דְּגָחוֹן** כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן: **לֹא זָזוּ מִשָּׁם** לֹא אִיתְפָּרַשׁ הֵיכָא: **חָסֵר מִמֶּנּוּ** מִמִּנְיַן ס"ת: **יְהוּ מְחֻדָּדִין בְּפִיךָ** חֲזוֹר עֲלֵיהֶם וּבְדוֹק בְּעָמְקָם שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ אָדָם לֹא תִּצְטָרֵךְ לְגַמְגֵּם אֶלָּא שֶׁתּוּכַל לוֹמַר מִיָּד:

לָא צְרִיכָא לְיוֹמֵי פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס יְמֵי הַשַּׁבָּת כְּלוֹמַר שְׁנֵי יָמִים מִקְרָא וּשְׁנֵי יָמִים מִשְׁנָה וּשְׁנֵי יָמִים גְּמָרָא וְלָא נְהִירָא דְּא"כ אַכַּתִּי הֲוָה מָצֵי לְמִפְרַךְ מִי יָדַע כַּמָּה חַיֵּי ונ"ל לְפָרֵשׁ דְּבְכָל יוֹם וְיוֹם עַצְמוֹ יְשַׁלֵּשׁ עַל כֵּן תִּקֵּן בְּסֵדֶר רַב עַמְרָם גָּאוֹן כְּמוֹ שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִים בְּכָל יוֹם קֹדֶם פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה לוֹמַר מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא ור"ת פִּי' שֶׁאָנוּ סוֹמְכִין אַהָא דְּאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף כד.) בָּבֶל בְּלוּלָה בַּמִּקְרָא בַּמִּשְׁנָה וּבַגְּמָרָא דִּגְמָרַת בָּבֶל בָּלוּל מִכֻּלָּם: **נִקְרְאוּ** סוֹפְרִים פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס כְּדִכְתִיב וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ וּבִירוּשַׁלְמִי (שְׁקָלִים פ"ה) מְפָרֵשׁ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מְסֻפָּרוֹת כְּגוֹן אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת (שַׁבָּת דַּף עג.) וְאַרְבָּעָה אֲבוֹת נְזִיקִין (ב"ק דַּף ב.) וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם: [**יָתֵר עָלָיו** תְּהִלִּים שְׁמוֹנָה כו' תֵּימַהּ לע"כ בַּחֻמָּשׁ יֵשׁ יוֹתֵר אֲפִילּוּ אִם יִהְיוּ פְּסוּקֵי תְהִלִּים מג' תֵּבוֹת בִּלְבַד אֵינוֹ כ"כ כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּחֻמָּשׁ. ת"י]: **אַל תְּגַמְגֵּם** וְתֹאמַר לוֹ וְהָא דְּאָמַר בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דַּף כג:) דְּצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן מְשַׁנֵּי בְּדִבּוּרֵיהּ במסכ' אוֹמֵר ר"ת דְּהַיְנוּ אִם שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ אִם לָמַד מַסֶּכֶת זוֹ אַל יִתְנָאֶה לוֹמַר שֶׁלְּמָדָהּ כְּלוֹמַר לָמַדְתִּי הַרְבֵּה אֲבָל אִם שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה אוֹ שֶׁצְּרִיכִין לִלְמוֹד מִמֶּנּוּ מסכ' צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ מְחֻדָּדִים בְּפִיו שֶׁלֹּא יְגַמְגֵּם בַּדָּבָר וְלָא דָּמֵי לְהָא דְּאָמַר (מַסֶּכֶת ד"א זוּטָא פ"ג) לַמֵּד לְשׁוֹנְךָ לוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא תִּתְבַּדֶּה וְתֵאָחֵז דְּהַיְנוּ בְּמִלֵּי דְעָלְמָא וַאֲפִילּוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה לֹא יֹאמַר יוֹדֵעַ אֲנִי דָּבָר לְהִתְפָּאֵר בּוֹ בְּכָךְ אֶלָּא מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ יוֹרֶה וְיִלְמֹד לַתַּלְמִידִים:

מסורת הש"ס

א אבות דרבי נתן
ב ספרי במדבר
ג סנהדרין מג:; ברכות כא:
ד עבודה זרה יט:
ה שבת מט:
ו נדרים לח.

תורה אור השלם

[משלי כב, ו]
[דברים יא, יט]
[דברים ד, ט]
[דברים ד, י]
[ויקרא יא, מב]
[ויקרא י, טז]
[ויקרא יג, לג]
[תהילים פ, יד]
[תהילים עח, לח]
[תהילים עד, לח]
[שמות יט, ט]
[דברים יט]
[דברים ו, ז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ב, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ג:

ב סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמז סעי' ד:

[א]״אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וְגוֹ׳״ וְאוֹמֵר: ״קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ״, וְאוֹמֵר: ״כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים״, וְאוֹמֵר: ״חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים״, וְאוֹמֵר: ״חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ״, וְאוֹמֵר: ״אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר״. מַאי ״אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר״? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: אֲפִילּוּ הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד – נַעֲשִׂים אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה. וְאֵינָם זָזִים מִשָּׁם עַד שֶׁנַּעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶת וָהֵב בְּסוּפָה״, אַל תִּקְרֵי ״בְּסוּפָה״ אֶלָּא ״בְּסוֹפָהּ״. תָּנוּ רַבָּנַן: ״וְשַׂמְתֶּם״ – סַם תָּם, נִמְשְׁלָה תּוֹרָה כְּסַם חַיִּים. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת בְּנוֹ מַכָּה גְּדוֹלָה וְהִנִּיחַ לוֹ רְטִיָּה עַל מַכָּתוֹ, וְאָמַר לוֹ: בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁהָרְטִיָּה זוֹ עַל מַכָּתְךָ אֱכוֹל מַה שֶּׁהֲנָאָתֶךָ, וּשְׁתֵה מַה שֶּׁהֲנָאָתֶךָ, וּרְחוֹץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן וְאֵין אַתָּה מִתְיָירֵא. וְאִם אַתָּה מַעֲבִירָהּ הֲרֵי הִיא מַעֲלָה נוֹמֵי. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע וּבָרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין. וְאִם אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה – אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת״, וְאִם אֵין אַתֶּם עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה – אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ״, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ״. וְאִם אַתָּה רוֹצֶה אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ״. (א)תָּנוּ רַבָּנַן: קָשֶׁה יֵצֶר הָרָע, שֶׁאֲפִילּוּ יוֹצְרוֹ קְרָאוֹ רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו״. אָמַר רַב יִצְחָק: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״רַק רַע כָּל הַיּוֹם״. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם וּמְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ״, וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֱלֹהִים לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ״. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנִי אִם פָּגַע בְּךָ מְנֻוּוָל זֶה – מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אִם אֶבֶן הוּא – נִימּוֹחַ, וְאִם בַּרְזֶל הוּא – מִתְפּוֹצֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה׳ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע״. אִם אֶבֶן הוּא – נִימּוֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״ וְאוֹמֵר: ״אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם״. (ב)לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה. מְנָלַן? דִּכְתִיב: ״קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים״. [ב]בִּשְׁלָמָא בְּנוֹ – בְּיָדוֹ, אֶלָּא בִּתּוֹ – בְּיָדוֹ הִיא? הָכִי קָאָמַר לְהוּ: נִיתֵּן לַהּ מִידֵּי וְ[נַ]לְבְּשַׁיהּ וְנִכַסְּיַיהּ כִּי הֵיכִי דְּ[לְ]קְפְּצוּ עֲלַהּ אִינָשֵׁי. (ג)לְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת. מְנָלַן? אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: ״רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ״. אִם ״אִשָּׁה״ מַמָּשׁ הִיא: כְּשֵׁם שֶׁחַיָּיב לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה – כָּךְ חַיָּיב לְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת. אִם תּוֹרָה הִיא: כְּשֵׁם שֶׁחַיָּיב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה – כָּךְ חַיָּיב לְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לְהַשִּׁיטוֹ בַּנָּהָר. מַאי טַעְמָא? חַיּוּתֵיהּ הוּא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת – מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. לִיסְטוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ! אֶלָּא, כְּאִילּוּ מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאַגְמְרֵיהּ עִיסְקָא. (ד)כָּל מִצְוֹת הָאָב עַל הַבֵּן וְכוּ׳. מַאי כָּל מִצְוֹת הָאָב עַל הַבֵּן? אִילֵימָא כֹּל מִצְוָתָא דְּמִיחַיַּיב אַבָּא לְמֶיעְבַּד לִבְרֵיהּ נָשִׁים חַיָּיבוֹת – וְהָתַנְיָא: הָאָב חַיָּיב בִּבְנוֹ לְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ. אָבִיו – אֵין, אִמּוֹ – לֹא! [ג](ה)אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר: כָּל מִצְוֹת הָאָב הַמּוּטֶּלֶת עַל הַבֵּן לַעֲשׂוֹת לְאָבִיו, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּיבִין. תְּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״אִישׁ״ – אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״תִּירָאוּ״ – הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. [ד](ו)אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ״? – אִישׁ סִיפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אִשָּׁה אֵין סִיפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, מִפְּנֵי שֶׁרְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ. אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב: נִתְגָּרְשָׁה, שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. [ה](ז)תָּנוּ רַבָּנַן: נֶאֱמַר: ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ״, וְנֶאֱמַר: ״כַּבֵּד אֶת ה׳ מֵהוֹנֶךָ״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב כִּבּוּד אָב וָאֵם לִכְבוֹד הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר: ״אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ״, וְנֶאֱמַר: ״אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב מוֹרָאַת אָב וָאֵם לְמוֹרָאַת הַמָּקוֹם. (ח)נֶאֱמַר: ״מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת״, וְנֶאֱמַר: ״אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב בִּרְכַּת אָב וָאֵם לְבִרְכַּת הַמָּקוֹם. אֲבָל בְּהַכָּאָה וַדַּאי אִי אֶפְשָׁר. (ט)וְכֵן בְּדִין, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן שׁוּתָּפִין בּוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁלֹשָׁה שׁוּתָּפִין הֵן בָּאָדָם: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, וְכִבְּדוּנִי. (י)תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ

אִם בַּרְזֶל הוּא מִתְפּוֹצֵץ תֵּמַהּ דְּהָא קְרָא מַשְׁמַע שֶׁהַפַּטִּישׁ מְפוֹצֵץ סֶלַע וּמְשַׁבְּרוֹ וְכֵן קָשֶׁה בְּפֶרֶק דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לל.) דְּקָאָמַר מַה פַּטִּישׁ מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְחַלֵּק לְכַמָּה טְעָמִים וְיֵשׁ גּוֹרְסִים רַשְׁבָּ״ם מְחַלֵּק ול״נ מִתְחַלֵּק וְיֵשׁ שֶׁגּוֹרְסִים כָּאן אִם בַּרְזֶל הוּא מְפַעְפֵּעַ וְאִם סֶלַע הוּא מִתְפּוֹצֵץ שֶׁנֶּאֱמַר הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ וּכְפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סָלַע שֶׁהָאֵשׁ מְפַעְפֵּעַ הַבַּרְזֶל וְהַפַּטִּישׁ מְפוֹצֵץ אֶת הַסֶּלַע ור״ת מְפָרֵשׁ שֶׁהַסֶּלַע מְשַׁבֵּר אֶת הַבַּרְזֶל וה״ק וּכְפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ מִכֹּחַ סֶלַע כִּדְאָמַר בַּמִּדְרָשׁ מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁלָּקַח סַנְפִּירִינוֹן לְבָדְקוֹ נְתָנוֹ עַל הַסַּדָּן וְהִכָּה בְּקוּרְנָס נִשְׁבַּר הַקּוּרְנָס וְנֶחֱלַק הַסַּדָּן וְהַסַּנְפִּירִינוֹן לֹא זָז מִמְּקוֹמוֹ.:

שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ וְאע״ג דְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְבַעְלָהּ מִדְּרַבָּנָן בְּעָלְמָא מ״מ אֵינָהּ מְצוּוָּה אֵצֶל אָבִיהָ אֶלָּא אֵצֶל בַּעֲלָהּ:

אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ שֶׁתְּהֵא בָּקִי בָּהּ כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁאֲסוּרָה לְךָ אִי נָמֵי מִסֵּיפָא דִּקְרָא וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא שֶׁתְּהֵא יָדוּעַ לְךָ: **כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר** שֶׁנִּלְחַם בָּהֶם עִם אוֹיְבָיו: **כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים** תַּלְמִידָיו שֶׁל אָדָם הַקְּרוּיִין בָּנָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְחִזְקִיָּהוּ (ל״ה ב כט) בָּנַי עַתָּה אַל תִּשָּׁלוּ וְאוֹמֵר הִנֵּה אָנֹכִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן לִי וְגוֹ׳ (יְשַׁעְיָהוּ ח׳:י״ח): **אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם** מִשּׁוּם דְּדַמִּינְהוּ לְחִצִּים נָקַט לְשׁוֹן מִלּוּי אַשְׁפָּה: **אֶת אוֹיְבִים בַּשַּׁעַר** סֵיפָא דְּאַשְׁרֵי הַגֶּבֶר הוּא: **נַעֲשׂוּ אוֹיְבִים** מִתּוֹךְ שֶׁמַּקְשִׁים זֶה לָזֶה וְאֵין זֶה מְקַבֵּל דִּבְרֵי זֶה: **אֶת וָהֵב בְּסוּפָה** הָכִי דְּרֵישׁ לָהּ סֵפֶר מִלְחֲמוֹת מִלְחָמָה שֶׁעַל יְדֵי סֵפֶר אַהֲבָה יֵשׁ בְּסוֹפָהּ: **וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה סַם תָּם** סַם שֶׁלֵּם שֶׁאֵינוֹ חָסֵר שׁוּם תַּקָּנָה: **מַה שֶּׁהֲנָאָתְךָ** כָּל מַה שֶּׁלַּעַתְךָ נוֹחָה הֵימֶנּוּ וַאֲפִי׳ דְּבַשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה שֶׁקָּשִׁים לַמַּכָּה: **נוֹמֵי** נְמָחִים בורפיליו״ש (בורבולי״ש: אֲבַעְבּוּעוֹת, כִּיבִים) בְּלַעַ״ז: **אִם תֵּיטִיב** לֶקַח טוֹב: **שְׂאֵת** תִּתְנַשֵּׂא עַל יִצְרְךָ: **מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ** שֶׁל יֵצֶר הָרַע בָּאָדָם לְהַחְטִיאוֹ: **וְאִם אַתָּה רוֹצֶה** עָסוּק בַּתּוֹרָה וְאַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ: **כָּל הַיּוֹם** קְרָא יְתֵירָא הוּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכָּל שָׁעוֹת הַיּוֹם רָעָתוֹ מִתְחַדֶּשֶׁת: **מְנֻוּוָל זֶה** יֵצֶר הָרַע מִתְגָּרֶה בָּךְ: **מִתְפּוֹצֵץ** שֶׁהַתּוֹרָה כָּאֵשׁ נִמְשְׁלָה הַמְפַעְפֵּעַ אֶת הַבַּרְזֶל: **אֶלָּא בִּתּוֹ בְּיָדוֹ הִיא** בִּתְמִיהַּ כְּלוּם יָכוֹל לְהַרְגִּיל לָהּ אֲנָשִׁים לְהַשִּׂיאָהּ דְּאָמַר קְרָא וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים: **אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ** שֶׁתְּהֵא בָּקִי בָּהּ כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁאֲסוּרָה לְךָ אִי נָמֵי מִסֵּיפָא דִּקְרָא וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא שֶׁתְּהֵא יָדוּעַ לְךָ: **רְאֵה חַיִּים** אֻמָּנוּת שֶׁתִּחְיֶה בּוֹ עִם אִשָּׁה מַקִּישׁ אֻמָּנוּת לְאִשָּׁה: **אִם אִשָּׁה** הָאָמוּר כָּאן אִשָּׁה מַמָּשׁ הִיא כְּשֵׁם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחַיָּב אָדָם לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה כָּךְ חַיָּב כו׳: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** מַאי קָא מוֹסִיף ר׳ יְהוּדָה: **עִסְקָא** אִם לִמְּדוֹ סְחוֹרָה לת״ק הֲרֵי לִמְּדוֹ חַיִּים לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָתֵי לְטַעְמָא אֻמָּנוּת דְּזִמְנָא לְכַמָּה פְּעָמִים שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה וְעוֹמֵד וּמְלַסְטֵם: **דְּמִתְחַיֵּב אַבָּא לְמֶעְבַּד לִבְרָא** כְּגוֹן לְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ וְהָכִי מַשְׁמַע מַתְנִי׳ כָּל מִצְוֹת שֶׁהָאָב מְצֻוֶּה עַל מַעֲשֵׂה הַבֵּן: **הַמּוּטֶּלֶת עַל הַבֵּן** כְּגוֹן כִּבּוּד וּמוֹרָא: **סִפֵּק** יָכוֹל שֶׁאֵין מוֹחֶה בְּיָדוֹ: **רְשׁוּת אֲחֵרִים** בַּעֲלָהּ: **נִתְגָּרְשָׁה** מִבַּעְלָהּ הֲרֵי הִיא כְּאָחִיהָ בְּמִצְוַת כִּבּוּד: **וַדַּאי בְּהַכָּאָה אִי אֶפְשָׁר** לְהַקִּישָׁהּ שֶׁאֵין הַכָּאָה כְּלַפֵּי מַעְלָה: **וְכֵן בְּדִין** שֶׁיֻּקְשׁוּ לְכִבּוּד וּמוֹרָא עַל הַבֵּן שֶׁהֲרֵי אַף הֵן שֻׁתָּפִין לַמָּקוֹם בּוֹ: **שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין** הֵן מְפָרֵשׁ בַּבָּרַיְתָא בְּמַסֶּכֶת נִדָּה אִישׁ מַזְרִיעַ לָבָן שֶׁבּוֹ אִשָּׁה מַזְרַעַת אֹדֶם שֶׁבּוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹפֵחַ בּוֹ נְשָׁמָה מַרְאֵה עַיִן וּשְׁמִיעַת אֹזֶן וְדִבּוּר:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פכ׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ז, סמג עשין כז, טוש״ע חו״מ סי׳ י סעי׳ א:

ב מיי׳ פכ׳ מהל׳ אישות הל׳ א, סמג לאוין פא, טוש״ע אה״ע סי׳ קיג סעי׳ א:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ ממרים הל׳ ו, סמג עשין קיג, טוש״ע יו״ד סי׳ רמ סעי׳ יז:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ ממרים הל׳ ו, סמג עשין קיג, טוש״ע יו״ד סי׳ רמ סעי׳ יז:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ ממרים הל׳ א:

מסורת הש״ס

א סוכה נב.

ב כתובות נב:

ג לעיל כט.

ד לעיל כט.

ה סוטה כג:; בבא קמא קט:; כריתות ח:

ו תוספתא קידושין

ז ספרא קדושים פרשה א ה-ו

ח פסיקתא רבתי

ט נדה לא.

י חולין סג:; אסתר רבה

תורה אור השלם

[משלי ז, ד]

[משלי ז, ג]

[תהילים קכז, ד]

[תהילים קכ, ד]

[תהילים מה, ו]

[תהילים קכז, ה]

[תהילים ז, ג]

[במדבר כא, יד]

[דברים יא, יח]

[בראשית ד, ז]

[בראשית ח, כא]

[בראשית ו, ה]

[תהילים לז, לב]

[תהילים לז, לג]

[ירמיהו כג, כט]

[ישעיהו נה, א]

[איוב יד, יט]

[ירמיהו כט, ו]

[קהלת ט, ט]

[ויקרא יט, ג]

[משלי ג, ט]

[שמות כ, יב]

[שמות כ, יא]

[דברים ו, יג]

[ויקרא כד, טו]

[שמות כא, יז]

[שמות כא, טו]

[א]שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּיבּוּד אָב לְכִיבּוּד אֵם. וְגָלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהַבֵּן מִתְיָירֵא מֵאָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמְּדוֹ תּוֹרָה, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרָא הָאֵם לְמוֹרָא הָאָב. (א)תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָפֶה עָשִׂיתִי שֶׁלֹּא דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, שֶׁאִלְמָלֵי דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, צִיעֲרוּנִי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר – כְּאִילּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". [ב]אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא מְסַגֵּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִילּוּי הָרֹאשׁ. אָמַר: שְׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי. [ג]שָׁאַל בֶּן אַלְמָנָה אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַבָּא אוֹמֵר: "הַשְׁקֵינִי מַיִם" וְאִימָּא אוֹמֶרֶת: "הַשְׁקֵינִי מַיִם", אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם? אֲמַר לֵיהּ: הַנַּח כְּבוֹד אִמְּךָ וַעֲשֵׂה כְּבוֹד אָבִיךָ, שֶׁאַתָּה וְאִמְּךָ חַיָּיבִים בִּכְבוֹד אָבִיךָ. בָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ כָּךְ. [ד]אָמַר לוֹ: רַבִּי, נִתְגָּרְשָׁה מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: מִבֵּין רִיסֵי עֵינֶיךָ נִיכָּר שֶׁבֶּן אַלְמָנָה אַתָּה. הַטֵּל לָהֶן מַיִם בְּסֵפֶל וְקַעְקַע לָהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין. (ב)דָּרֵשׁ עוּלָּא רַבָּה אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה: מַאי דִּכְתִיב: "יוֹדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ" – "מַאֲמַר פִּיךָ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "אִמְרֵי פִּיךָ" – בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", אָמְרוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם: לִכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא דּוֹרֵשׁ. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" חָזְרוּ וְהוֹדוּ לְמַאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. רָבָא אָמַר: מֵהָכָא: "רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת" – "רֹאשׁ דְּבָרְךָ" וְלֹא "סוֹף דְּבָרְךָ"? אֶלָּא מִסּוֹף דְּבָרְךָ נִיכָּר שֶׁרֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת. [ו](ג)בְּעוֹ מִינֵּיהּ מֵרַב עוּלָּא: עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מָה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ. פַּעַם אַחַת בִּקְשׁוּ חֲכָמִים פְּרַקְמַטְיָא בְּשִׁשִּׁים רִיבּוֹא שָׂכָר, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מוּנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צִיעֲרוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מָה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד לְאָבִיו בְּאַשְׁקְלוֹן, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ. בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים אֲבָנִים לָאֵפוֹד בְּשִׁשִּׁים רִיבּוֹא שָׂכָר, וְרַב כָּהֲנָא מַתְנֵי בִּשְׁמוֹנִים רִיבּוֹא, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מוּנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צִיעֲרוֹ. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה בְּעֶדְרוֹ. נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ, אָמַר לָהֶם: יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם שֶׁאִם אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אַתֶּם נוֹתְנִין לִי, אֶלָּא אֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְסַדְתִּי בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אַבָּא. [ז]וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וּמָה מִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה – כָּךְ, מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה. אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמֵינָא: מַאן דַּהֲוָה אָמַר לִי הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: סוּמָא פָּטוּר מִן הַמִּצְוֹת – עָבֵידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנַן, דְּהָא לָא מִיפַּקְּדִינָא וְהָא עָבֵידְנָא. הַשְׁתָּא דְּשַׁמְעִיתַהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּוה וְעוֹשֶׂה, אַדְּרַבָּה: מַאן דְּאָמַר לִי דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה עָבֵידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנַן. [ח]כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: פַּעַם אַחַת הָיָה לָבוּשׁ סִירְקוֹן שֶׁל זָהָב, וְהָיָה יוֹשֵׁב בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי. וּבָאתָה אִמּוֹ וְקָרְעָתוּ מִמֶּנּוּ, וְטָפְחָה לוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְיָרְקָה לוֹ בְּפָנָיו, וְלֹא הִכְלִימָהּ. [ט](ד)תָּנֵי אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ: יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנֵי וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם, וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בָּרֵיחַיִם

וּמְבִיאוֹ

מְשַׁדַּלְתּוֹ מְפַתֶּה אוֹתוֹ כְּדִמְתַרְגְּמִינַן וְכִי יְפַתֶּה (שְׁמוֹת כב) אֲרֵי יְשַׁדֵּל: וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי וְהָעוֹבֵר בַּסֵּתֶר אוֹמֵר אֵין הַמָּקוֹם כָּאן לְפִיכָךְ הוּא נִסְתָּר לוֹמַר אֵין יוֹדֵעַ נִמְצָא כְּדוֹחֵק רַגְלָיו וּמְקַצְּרוֹ לוֹמַר אֵין כָּאן: מְלֹא כָל הָאָרֶץ מַשְׁמַע מִשְׁתַּרְבֵּב וְיוֹרֵד לְמַטָּה וְהַזּוֹקֵף קוֹמָתוֹ נִרְאֶה כְּדוֹחֵק: אָמַר לוֹ כָּךְ ר' יְהוֹשֻׁעַ הֵשִׁיב לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵשִׁיב לוֹ ר' אֱלִיעֶזֶר: נִתְגָּרְשָׁה שֶׁאֵין אִמִּי חַיֶּבֶת בִּכְבוֹד אָבִי מַהוּ: מִבֵּין רִיסֵי עֵינֶיךָ שְׂעָרוֹת שֶׁבְּשׁוּרוֹת כִּסּוּי הָעַיִן אַתָּה נִכָּר שֶׁהָיִיתָ יָתוֹם וְנָשְׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיךָ מִן הַבְּכִי כִּדְאָמְרִי' [בְּסַנְהֶדְרִין] (ד' קד:) וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ וּבוֹכֶה כְּנֶגְדָּהּ עַל שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו: שֶׁבֶּן אַלְמָנָה אַתָּה וְלֹא צָרִיךְ אַתָּה לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא לִלְמֹד בָּאתָ וַאֲנִי אוֹמֵר לְךָ שֶׁכְּבוֹד שְׁנֵיהֶם שָׁוֶה עָלֶיךָ: הַטֵּל לָהֶם מַיִם בְּסֵפֶל וְקַעְקַע קַרְקֵר לָהֶם כְּמוֹ שֶׁמְּקַרְקְרִין לְתַרְנְגוֹלִים וּלְפִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת וְהוּא שְׁאָלוֹ כְּמוֹ שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת אָמַר לִי אַבָּא וְאִימָּא הֱשִׁיבוֹ בִּלְשׁוֹן שְׂחוֹק: חָזְרוּ וְהוֹדוּ לְמַאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כ"ש שֶׁחַיָּב אָדָם בִּכְבוֹדוֹ שֶׁאַף הוּא שֻׁתָּף בִּבְרִיאָתוֹ כְּאָבִיו וְאִמּוֹ וְחַיָּיו וּמוֹתוֹ מְסוּרִין בְּיָדוֹ: רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת לֹא הֻזְקַק הַכָּתוּב לוֹמַר רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיוּ מְרַנְּנִים אַחַר דְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים לוֹמַר לִכְבוֹדוֹ הִזְהִיר וּלְאַחַר זְמַן חָזְרוּ וְהוֹדוּ כְּשֶׁשָּׁמְעוּ סוֹף דְּבָרָיו לָמְדוּ שֶׁרֹאשׁ דְּבָרָיו אֱמֶת: בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר הָיָה מִשְׂתַּכֵּר בָּהּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא דִּינָרֵי זָהָב: תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְהוּא יָשֵׁן: מָה מִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה כָּךְ שִׁלֵּם לוֹ הקב"ה שְׂכָרוֹ: הָא דְּר' יְהוּדָה דְּאָמַר סוּמָא פָּטוּר מִן הַמִּצְוֹת בב"ק פֶּרֶק הַחוֹבֵל (בָּבָא קַמָּא דַּף פז.): יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן סְעוּדָה לַתַּלְמִידִים: לָא מִפַּקְּדִינָא שֶׁהָיָה סַגִּי נְהוֹר: פַּעַם אַחַת הָיָה לָבוּשׁ דָּמָא בֶּן נְתִינָה: סִרְקוֹן לְבוּשׁ שֶׁקּוֹרִין צִינְד"ר (צִינְדִי"ר: מִין מֶשִׁי) : שֶׁל זָהָב מְרֻקָּם חוּטֵי זָהָב: פַּסְיוֹנֵי עוֹף חָשׁוּב וְשָׁמֵן מִין שְׂלָו שֶׁיָּרַד בַּמִּדְבָּר: וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם שֶׁנֶּעֱנַשׁ עָלָיו שֶׁמַּרְאֶה לוֹ צָרוּת עַיִן עַל סְעֻדָּתוֹ: וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בָּרֵחַיִם שֶׁהִיא מְלָאכָה קָשָׁה:

כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר כְּאִלּוּ דוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה הַיְנוּ דְּתַנְיָא כָּיֵיף לְיִצְרֵהּ וּכְדִמוֹכַח פֶּרֶק קַמָּא דַּחֲגִיגָה (דַּף טז.): **כַּבֵּד** אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ בִּירוּשַׁלְמִי דּוֹרֵשׁ מֵהוֹנֶךָ כְּמוֹ מֵחֲנָּךְ מַשְׁמַע שֶׁהִקְפִּיד הקב"ה עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ שֶׁבִּכְבוֹדוֹ הוּא אוֹמֵר כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ דְּהַיְנוּ. מֵחֲנָּךְ דְּמַשְׁמַע מִמַּה שֶּׁחֲנָנְךָ כְּלוֹמַר אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן חַיָּב וְאִם לָאו פָּטוּר וּבְכִבּוּד אָב וָאֵם נֶאֱמַר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ דְּמַשְׁמַע בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן וּבֵין שֶׁאֵין לוֹ וְהֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ חַיָּב לְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים לָזוּן אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ.:

וְהָיָה מַפְתֵּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו בִּירוּשַׁלְמִי יֵשׁ שֶׁהָיוּ רַגְלָיו פְּשׁוּטוֹת עַל הַתֵּבָה וּלְכָךְ לֹא שִׁבְּרָהּ:

גָּדוֹל הַמְּצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה נִרְאֶה דְּהַיְנוּ טַעְמָא דְּמִי שֶׁמְּצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה עָדִיף לְפִי שֶׁדּוֹאֵג וּמִצְטַעֵר יוֹתֵר פֶּן יַעֲבֹר מִמִּי שֶׁאֵין מְצֻוֶּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ שֶׁאִם יִרְצֶה יַנִּיחַ: **דְּלָא** מְפַקְּדְנָא וְעָבְדִינָא מִכָּאן מְדַקְדֵּק ר"ת דְּנָשִׁים מְבָרְכוֹת עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא אע"ג דִּפְטוּרוֹת לְגַמְרֵי דַּאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן לָא מְחַיְּבִי כִּדְמוֹכַח פֶּרֶק מִי שֶׁמֵּתוֹ (בְּרָכוֹת דַּף כ:) מ"מ יְכוֹלוֹת הֵן לְבָרֵךְ וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם לֹא תִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא (שְׁמוֹת כ':ז') מִשּׁוּם מְבָרְכוֹת בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה דְּאִי לָאו הָכִי הֵיכִי שָׂמַח רַב יוֹסֵף וַהֲלֹא מַפְסִיד כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן: **וּבָאת** אִמּוֹ וְקָרְעָתוֹ יֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהָיְתָה מְטֹרֶפֶת מִדַּעְתָּהּ: **יֵשׁ** מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנֵי פֵּרוּשׁ עוֹף חָשׁוּב וְהַיְנוּ מִין שְׂלָו שֶׁיֵּשׁ בַּמִּדְבָּר: **וְטוֹרְדוֹ** מִן הָעוֹלָם פֵּרוּשׁ שֶׁנֶּעֱנַשׁ עָלָיו שֶׁמַּרְאֶה לוֹ צַר עַיִן עַל סְעֻדָּתוֹ וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בְּרֵחַיִם שֶׁהִיא מְלָאכָה קָשָׁה וּמְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁמְּכַבְּדוֹ בִּדְבָרִים טוֹבִים וְנִחוּמִים וּבִגְמָרַת יְרוּשַׁלְמִי (פֵּאָה פ"א) גָּרְסִינַן מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵיהֶם מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנִי פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ אָבִיו מֵאַיִן לְךָ כָּל אֵלֶּה אָמַר לוֹ סָבָא מַאי אִכְפַּת לָךְ עַל דִּטְחוֹן וֶאֱכוֹל כְּלוֹמַר לְעוֹס וֶאֱכוֹל כְּעֵין כְּלָבִים דִּמְלַקְּשִׁין וְאוֹכְלִים א"כ הֶרְאָהוּ שֶׁקָּשֶׁה עָלָיו וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה טוֹחֵן בְּרֵחַיִם וְאָב זָקֵן הָיָה לוֹ וְאַתָּא צַוֵּוי לַטּוֹחֲנִין פֵּרוּשׁ מִצְוַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל אָבִיו לָבֹא לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ א"ל בְּנוֹ טְחוֹן וַאֲנִי אֵלֵךְ תַּחְתֶּיךָ לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה אִם לְבִזְיוֹנָךְ טָב לָךְ וְאִם לְמַלְקֵי טָב לָךְ:

מסורת הש"ס

א חגיגה טז.

ב אוצר מדרשים מדרש גדול וגדולה כ; במדבר רבה

ג אוצר מדרשים מדרש עשרת הדברות; עבודה זרה כג:

ד אוצר מדרשים מדרש עשרת הדברות

גליון הש"ס

גמ' שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. עיין יבמות ה' ע"ב תד"ה טעמא:

תורה אור השלם

[ויקרא יט, ג]

[שמות כ, יא]

[ישעיהו סו, א]

[ישעיהו ו, ג]

[תהילים קלח, ד]

[שמות כ, ב]

[תהילים קיט, קס]

[במדבר יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ממרים הל' א:

ב מיי' פה' מהל' דעות הל' ו:

ג מיי' פה' מהל' דעות הל' ח, טוש"ע או"ח סי' ב סעי' ו:

ד מיי' פו' מהל' ממרים הל' יד, סמג עשין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יד:

ה מיי' פו' מהל' ממרים הל' יד, סמג עשין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יד:

ו מיי' פו' מהל' ממרים הל' ז, סמג עשין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ד:

ז מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:

ח מיי' פו' מהל' ממרים הל' י, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ג:

ט טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ד:

וּמְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: כְּגוֹן אֲבִימִי בְּרִי קָיֵים מִצְוַת כִּיבּוּד. חַמְשָׁה בְּנֵי סְמִיכֵי הֲוָה לֵיהּ לַאֲבִימִי בְּחַיֵּי אָבִיו, וְכִי הֲוָה אֲתָא רַבִּי אֲבָהוּ, קָרֵי אַבָּבָא, רָהֵיט וְאָזֵיל וּפָתַח לֵיהּ וְאָמַר: אִין, אִין, עַד דְּמָטֵאי הָתָם. יוֹמָא חַד אֲמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיַין מַיָּא. אַדְּאַיְיתִי לֵיהּ נִמְנֵם. גָּחֵין קָאֵי עֲלֵיהּ עַד דְּאִיתְּעַר. אִיסְתַּיַּיעָא מִילְּתֵיהּ וּדְרַשׁ אֲבִימִי "מִזְמוֹר לְאָסָף". [א]אֲמַר לֵיהּ רַב יַעֲקֹב בַּר אֲבוּהּ לְאַבָּיֵי: כְּגוֹן אֲנָא, דְּעַד דְּאָתֵינָא מִבֵּי רַב אַבָּא מְדַלֵּי לִי כָּסָא וְאִמָּא מָזְגָה לִי, הֵיכִי אֶיעֱבֵיד? אֲמַר לֵיהּ: מֵאִמָּךְ קַבֵּיל, וּמֵאֲבוּךְ לָא תְּקַבֵּל דְּכֵיוָן דְּבַר תּוֹרָה הוּא חָלְשָׁה דַּעְתֵּיהּ. רַבִּי טַרְפוֹן הֲוָה לֵיהּ הָהִיא אִמָּא דְּכֹל אֵימַת דַּהֲוָת בָּעֲיָא לְמֵיסַק לְפוּרְיָא גָּחִין וּסְלִיק לַהּ, וְכֹל אֵימַת דַּהֲוָת נָחִית, נֶחְתַּת עֲלוֹיָה. אֲתָא וְקָא מִשְׁתַּבַּח בֵּי מִדְרְשָׁא. אָמְרֵי לֵיהּ: עֲדַיִין לֹא הִגַּעְתָּ לַחֲצִי כִּיבּוּד. כְּלוּם זָרְקָה אַרְנָקִי בְּפָנֶיךָ לַיָּם וְלֹא הִכְלַמְתָּהּ? רַב יוֹסֵף כִּי הֲוָה שָׁמַע קָל כַּרְעָא דְּאִמֵּיהּ, אָמַר: אֵיקוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינָה דְּאָתְיָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חֲמָאָן. רַבִּי יוֹחָנָן כִּי עִבְּרַתּוּ אִמּוֹ – מֵת אָבִיו, יְלָדַתּוּ – מֵתָה אִמּוֹ. וְכֵן אַבָּיֵי. אִינִי? וְהָאָמַר אַבָּיֵי: אֲמַרָה לִי אֵם! הָהִיא מְרַבְּיָנְתֵּיהּ הֲוַאי. רַב אַסִּי הֲוָה לֵיהּ הָהִיא אִמָּא זְקֵינָה. אֲמַרָה לֵיהּ: בָּעֵינָא תַּכְשִׁיטִין. עֲבַד לַהּ. בָּעֵינָא גַּבְרָא: נְיעַיֵּין לָךְ. בָּעֵינָא גַּבְרָא דְּשַׁפִּיר כְּוָתָךְ, שַׁבְקַהּ וַאֲזַל לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. [ב]שְׁמַע דְּקָא אָזְלָה אַבָּתְרֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר לֵיהּ: מַהוּ לָצֵאת מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ? אֲמַר לֵיהּ: אָסוּר. לִקְרַאת אִמָּא מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: אֵינִי יוֹדֵעַ. אִתְּרַח פּוּרְתָּא, הֲדַר אֲתָא. אֲמַר לֵיהּ: אַסִּי, נִתְרַצִּיתָ לָצֵאת – הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. אֲמַר לֵיהּ: חַס וְשָׁלוֹם, דִּלְמָא מִירְתָּח רָתַח? אֲמַר לֵיהּ: מַאי אֲמַר לָךְ? אֲמַר לֵיהּ: הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם. אֲמַר לֵיהּ: וְאִם אִיתָא דְּרָתַח – לָא הֲוָה מְבָרֵךְ לָךְ. אַדְּהָכִי וְהָכִי שְׁמַע לַאֲרוֹנָא דְּקָאָתֵי. אָמַר: אִי יָדְעִי לָא נְפַקִי. [ג]תָּנוּ רַבָּנַן: מְכַבְּדוֹ בְּחַיָּיו, וּמְכַבְּדוֹ בְּמוֹתוֹ. בְּחַיָּיו כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר אָבִיו לְמָקוֹם, לֹא יֹאמַר: "שַׁלְּחוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי", "מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי", "פִּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי". אֶלָּא כּוּלְּהוּ: "בִּשְׁבִיל אַבָּא". [ד]בְּמוֹתוֹ כֵּיצַד? הָיָה אוֹמֵר דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּיו, לֹא יֹאמַר: "כָּךְ אָמַר אַבָּא", אֶלָּא: "כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי, הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ". וְהָנֵי מִילֵּי תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹמֵר: "זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא". [ה]תָּנוּ רַבָּנַן: חָכָם – מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ. תּוּרְגְּמָן – אֵינוֹ מְשַׁנֶּה לֹא שֵׁם אָבִיו וְלֹא שֵׁם רַבּוֹ. אֲבוּהּ דְּמַאן? אִילֵימָא אֲבוּהּ דִּמְתוּרְגְּמָן – אַטּוּ תּוּרְגְּמָן לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא? [ז]אֶלָּא אָמַר רָבָא: שֵׁם אָבִיו שֶׁל חָכָם, וְשֵׁם רַבּוֹ שֶׁל חָכָם. כִּי הָא דְּמָר בַּר רַב אָשֵׁי כִּי הֲוָה דָּרֵישׁ בְּפִירְקָא, אִיהוּ אָמַר: אַבָּא מָרִי, וְאָמוֹרֵיהּ אָמַר: הָכִי אָמַר רַב אָשֵׁי. [ט(א)]תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ מוֹרָא וְאֵיזֶהוּ כִּיבּוּד? מוֹרָא – לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעוֹ. כִּיבּוּד – מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה, מַכְנִיס וּמוֹצִיא. אִיבַּעְיָא לְהוּ:

מִשֶּׁל

אִסְתַּיַּא מִלְּתָא בְּעוֹלוֹ גָּחַן לְפָנָיו שֶׁהֵבִין וְדָרַשׁ מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ שֶׁלֹּא הָיָה מֵבִין בּוֹ מִקֹּדֶם לָכֵן וְדָרְשׁוּ וי"מ שֶׁמִּקְרָא זֶה לְבַד דָּרַשׁ מִזְמוֹר לְאָסָף קִינָה לְאָסָף מִבְּעֵי לֵיהּ וְדָרַשׁ שֶׁאָמַר אָסָף שִׁירָה עַל שֶׁכִּלָּה הקב"ה חֲמָתוֹ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים שֶׁבְּבֵיתוֹ וּמִתּוֹךְ כָּךְ הוֹתִיר פְּלֵיטָה מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִלְמָלֵא כָּךְ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשּׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּלָּה ה' אֶת חֲמָתוֹ וַיַּצֶּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן כָּךְ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אַךְ יֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁאָסָף אָמַר שִׁירָה עַל שֶׁטָּבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ מָשָׁל לְשִׁפְחָה שֶׁהָלְכָה לִשְׁאֹב מַיִם מִן הַבְּאֵר וְנָפַל כַּדָּהּ לַבְּאֵר וְהָיְתָה מִצְטַעֶרֶת וּבוֹכָה עַל שֶׁבָּאתָה שִׁפְחַת הַמֶּלֶךְ לִשְׁאֹב וּבְיָדָהּ כְּלִי שֶׁל זָהָב וְנָפַל אוֹתוֹ כְּלִי שָׁם הִתְחִילָה הָרִאשׁוֹנָה לְשׁוֹרֵר וְאָמְרָה עַל עַכְשָׁו לֹא הָיִיתִי סְבוּרָה שֶׁיּוֹצִיא שׁוּם אָדָם כְּלִי שֶׁהוּא שֶׁל חֶרֶס מִן הַבְּאֵר שֶׁאֵינוֹ נֶחְשָׁב וְעַכְשָׁו מִי שֶׁיּוֹצִיא אוֹתוֹ שֶׁל זָהָב יוֹצִיא כְּלִי עִמּוֹ כָּךְ בְּנֵי קֹרַח שֶׁהָיוּ בְּלוּעִים כְּשֶׁרָאוּ שֶׁטָּבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אָמְרוּ שִׁירָה אָמְרוּ מִי שֶׁיּוֹצִיא הַשְּׁעָרִים יוֹצִיא גַּם אוֹתָנוּ לְכָךְ אָמַר אָסָף מִזְמוֹר שֶׁהוּא מִמִּשְׁפַּחַת קֹרַח: ר' טִרְפוֹן הָוְיָא לֵיהּ אִמָּא. יֵשׁ בִּירוּשַׁלְמִי פַּעַם אַחַת אִמֵּהּ דְּר' טִרְפוֹן הָלְכָה בְּזִמְנֵי דְּיָדָהּ בַּחֲצֵרָהּ וְיָצְאָתָה מִמִּטָּתָהּ לְבַקְּשׁוֹ וְשָׂם ר' טִרְפוֹן יָדוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ עַל הַקַּרְקַע שֶׁלֹּא תִּטַּנֵּף רַגְלֶיהָ וְהָיְתָה דּוֹרֶסֶת עַל יָדָיו וְעוֹד אִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי דְּאִמֵּהּ דְּר' יִשְׁמָעֵאל כָּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא דַּהֲוָה אָתֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִבֵּי מִדְרְשָׁא הָיְתָה רוֹחֶצֶת אֶת רַגְלָיו וְהָיְתָה שׁוֹתָה אֶת הַמַּיִם כְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה כָּךְ הָיָה מְסָרֵב בְּדָבָר עַד שֶׁבָּאת לִפְנֵי חֲכָמִים וְהָיְתָה קוֹבֶלֶת עַל ר' יִשְׁמָעֵאל בְּנָהּ שֶׁלֹּא הָיָה מְקַיֵּים מִצְוַת כִּבּוּד וְנִבְהֲלוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר וְשָׁאֲלוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסִפֵּר לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה וְצִוּוּ לוֹ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָהּ וּבְעִנְיָן זֶה הוּא כִּבּוּד:

וּמְבִיאוֹ לעוה"ב שֶׁמְּכַבְּדוֹ בִּדְבָרוֹ דְּבָרִים טוֹבִים וְנִחוּמִים וְהַמְּלָאכָה מֵטִיל עָלָיו בְּלָשׁוֹן רַכָּה מַרְאֶה לוֹ צֹרֶךְ הַשָּׁעָה שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִתְפַּרְנֵס אֶלָּא בִּיגִיעָה זוֹ וּבִגְמָרַת יְרוּשַׁלְמִי גָּרַס מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵיהֶם מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנֵי פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ אָבִיו מֵאַיִן לְךָ כָּל אֵלֶּה אָמַר לוֹ סָבָא מָה אִכְפַּת לְךָ טְחוֹן וֶאֱכוֹל כְּלוֹמַר לְעוֹס וֶאֱכוֹל הֶרְאָהוּ שֶׁקָּשֶׁה לוֹ וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה טוֹחֵן בְּרֵחַיִם וְהָיָה לוֹ אָב זָקֵן וְשָׁלַח הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל אָבִיו לָבֹא לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ אָמַר לוֹ בְּנוֹ אַבָּא טְחוֹן וַאֲנִי אֵלֵךְ תַּחְתֶּיךָ לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה: **חֲמִשָּׁה בְּנֵי סְמִיכֵי** הֲוָה לֵיהּ לַאֲבִימִי בְּחַיֵּי אָבִיו וַאֲפִלּוּ הָכִי כִּי הֲוָה קָרֵי ר' אֲבָהוּ אַבָּבָא הָיָה אֲבִימִי רָץ וּפוֹתֵחַ לוֹ וְאֵינוֹ מַנִּיחַ לְאֶחָד מִבָּנָיו לֵילֵךְ: **אִין אִין** אֶפְתַּח אֶפְתַּח: **אִסְתַּיַּיעָא מִלְּתָא** בְּעוֹלוֹ גָּחַן לְפָנָיו שֶׁהֵבִין בַּמִּדְרָשׁ מִזְמוֹר אֶחָד שֶׁבְּסֵפֶר תְּהִלִּים שֶׁלֹּא הָיָה מֵבִין בּוֹ קֹדֶם לָכֵן לְדָרְשׁוֹ וי"מ שֶׁמִּקְרָא זֶה לְבַדּוֹ דָּרַשׁ מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ וְגוֹ' קִינָה לְאָסָף מִבְּעֵי לֵיהּ וְדָרַשׁ כָּךְ שֶׁאָמַר אָסָף שִׁירָה עַל שֶׁכִּלָּה הקב"ה חֲמָתוֹ בְּעֵצִים וַאֲבָנִים שֶׁבְּבֵיתוֹ וּמִתּוֹךְ כָּךְ הוֹתִיר פְּלֵיטָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאִלְמָלֵא כָּךְ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשּׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּלָּה ה' אֶת חֲמָתוֹ וַיַּצֶּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן (אֵיכָה ד':י"א): **כְּגוֹן אֲנָא** שֶׁאֲנִי אָהוּב לְאָבִי וְיַקִּיר לְאִמִּי וְעוֹשִׂין לִי זֹאת מָה אֶעֱשֶׂה: **כֵּיוָן** דְּבַר תּוֹרָה הוּא חָלְשָׁה דַּעְתֵּהּ אִם תְּקַבֵּל מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה: **אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חֲמָאָן** שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּים כְּבוֹדָם כְּכָל הַצֹּרֶךְ וְהוּא נֶעֱנָשׁ עֲלֵיהֶם: **מְרַבְּנִיתֵיהּ** אוֹמֶנֶת: **נִתְרַצִּית לָצֵאת** סָבוּר הָיָה שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ לְבָבֶל: **יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם** עַל מְקוֹמְךָ: **אֲמַר לֵיהּ** ר' אַסִּי לר"א דִּלְמָא ח"ו מִרְתָּח רָתַח עָלַי רַבִּי יוֹחָנָן: **הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר אָבִיו לְמָקוֹם** אִם מַכִּיר בְּאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁמְּכַבְּדִים אָבִיו לַחֲלוֹק לוֹ כָּבוֹד לְקַבֵּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר בִּשְׁמוֹ אַל יִתְלֶה הַכָּבוֹד בְּעַצְמוֹ וְאַף שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיְּכַבְּדוּהוּ כְּאָבִיו אֶלָּא יִתְלֶה הַכָּבוֹד בְּאָבִיו: **שַׁלְּחוּנִי בִּשְׁבִיל** אַבָּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לִי אֲבָל אִם אֵינוֹ נִשְׁמָע לַמָּקוֹם בִּדְבַר אָבִיו כִּדְבַר עַצְמוֹ אַל יִתְלֶה בְּאָבִיו שֶׁאֵינוֹ לוֹ אֶלָּא גְּנַאי: **הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ** עָלַי יָבֹא כָּל רַע הָרָאוּי לָבֹא עַל נַפְשׁוֹ: **מִכָּאן וְאֵילָךְ** כְּבָר קִבֵּל מַה שֶּׁקִּבֵּל שֶׁאֵין מִשְׁפַּט רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגֵיהִנֹּם אֶלָּא י"ב חֹדֶשׁ: **חָכָם מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו כו'** חָכָם הַדּוֹרֵשׁ דְּרָשָׁה בָּרַבִּים וְלוֹחֵשׁ לַתֻּרְגְּמָן וְהוּא מַשְׁמִיעַ מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ אִם בָּא לוֹמַר דְּבַר הֲלָכָה שֶׁאָמַר אָבִיו אוֹ רַבּוֹ לוֹחֵשׁ לַתֻּרְגְּמָן כָּךְ אָמַר אַבָּא מוֹרִי כָּךְ אָמַר רַבִּי וּמוֹרִי: **אֲבָל הַתֻּרְגְּמָן** הַמַּשְׁמִיעַ לָרַבִּים אֵינוֹ מְשַׁנֶּה אֶלָּא מְכַנֵּהוּ בִּשְׁמוֹ וְאוֹמֵר כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי: **אֲבוּהּ דְּמַאן** אֵין הַמְּתֻרְגְּמָן מְשַׁנֶּה: **אִי נֵימָא אֲבוּהּ דְּתוּרְגְּמָן** אִם לוֹחֵשׁ לוֹ חָכָם דְּבַר הֲלָכָה בְּשֵׁם אָבִיו שֶׁל תּוּרְגְּמָן לְהַשְׁמִיעַ לָרַבִּים בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ לֹא יְשַׁנֶּה לוֹמַר כָּךְ אָמַר אַבָּא מוֹרִי אֶלָּא קוֹרֵהוּ בִּשְׁמוֹ: **אַטּוּ תֻּרְגְּמָן לָאו בַּר חִיּוּבָא** לְכַבֵּד אֶת אָבִיו הוּא: **כִּי הֲוָה דָּרֵשׁ בְּפִרְקָא** וְלוֹחֵשׁ דְּבַר הֲלָכָה לַתֻּרְגְּמָן בְּשֵׁם רַב אַשִׁי אָבִיו אִיהוּ אָמַר לַתֻּרְגְּמָן כָּךְ אָמַר אַבָּא מוֹרִי: **וְאָמוֹרֵיהּ** כְּשֶׁהוּא מַשְׁמִיעַ לָרַבִּים בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ אוֹמֵר כָּךְ אָמַר רַב אַשִׁי וְאֵינוֹ אוֹמֵר כָּךְ אָמַר אָבִיו וַאֲדוֹנָיו שֶׁל חָכָם: **לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ** בַּמָּקוֹם הַמְיוּחָד לְאָבִיו לַעֲמוֹד שָׁם בְּסוֹד זְקֵנִים עִם חֲבֵרָיו בְּעֵצָה: **וְלֹא מַכְרִיעוֹ** אִם הָיָה אָבִיו וְחָכָם אַחֵר חֲלוּקִין בִּדְבַר הֲלָכָה לֹא יֹאמַר נִרְאִים דִּבְרֵי פְּלוֹנִי:

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' כה:
ב מיי' פה' מהל' מלכים ומלחמות הל' ט:
ג מיי' פו' מהל' ממרים הל' ד, סמג עשין קיב, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי':
ד מיי' פו' מהל' ממרים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ט:
ה מיי' פד' מהל' תלמוד תורה הל' ג:
ו מיי' פו' מהל' ממרים הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' טו:
ז מיי' פה' מהל' תלמוד תורה הל' ג:
ח מיי' פו' מהל' ממרים הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' טו:
ט מיי' פו' מהל' ממרים הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ב ד:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים מדרש עשרת הדברות; ספרא קדושים פרשה א ין; פסיקתא רבתי

גליון הש"ס

גמ' הריני כפרת משכבו. כעין זה במתני' רפ"ב דנגעים:

תורה אור השלם

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם לְעִיִּים [תהילים עט, א]

כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ [שמות כ, יב]

[א]מִשֶּׁל מִי? רַב יְהוּדָה אָמַר: מִשֶּׁל בֵּן. רַב נָתָן בַּר אוֹשַׁעְיָא אָמַר: מִשֶּׁל אָב. אוֹרוֹ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב יִרְמְיָה, וְאָמְרִי לַהּ לִבְרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה, כְּמַאן דְּאָמַר מִשֶּׁל אָב. (א)מֵיתִיבִי: נֶאֱמַר: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וְנֶאֱמַר: "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ". מָה לְהַלָּן בְּחֶסְרוֹן כִּיס, אַף כָּאן בְּחֶסְרוֹן כִּיס. וְאִי אָמְרַתְּ מִשֶּׁל אָב, מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? לְבִיטּוּל מְלָאכָה. [בג](ב)תָּא שְׁמַע: שְׁנֵי אַחִים, שְׁנֵי שׁוּתָּפִין הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ – פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַאֲכִילִין זֶה לָזֶה מַעְשַׂר עָנִי. וְאִי אָמְרַתְּ מִשֶּׁל בֵּן, נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ מִשֶּׁל עֲנִיִּים! – לָא צְרִיכָא, לְהַעֲדָפָה. [ד]אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי עֲלַהּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: תָּבֹא מְאֵירָה לְמִי שֶׁמַּאֲכִיל אֶת אָבִיו מַעְשַׂר עָנִי. וְאִי לְהַעֲדָפָה, מַאי נָפְקָא מִינַּהּ?! אֲפִילּוּ הָכִי זִילָא בֵּיהּ מִילְּתָא. [ה]תָּא שְׁמַע: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל אַרְנָקִי וְיִזְרְקֶנּוּ לַיָּם בְּפָנָיו וְאֵינוֹ מַכְלִימוֹ. וְאִי אָמְרַתְּ מִשֶּׁל אָב, מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ. וְכִי הָא דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא. דְּרַב הוּנָא קְרַע שִׁירָאֵי בְּאַנְפֵּי רַבָּה בְּרֵיהּ. אָמַר: אֵיזִיל אִיחְזֵי אִי רָתַח אִי לָא רָתַח. וְדִלְמָא רָתַח וְקָעָבַר אַ"לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"! דְּמָחֵיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ. וְהָא קָעָבַר מִשּׁוּם "בַּל תַּשְׁחִית"! דַּעֲבַד לֵיהּ בְּפוּמְבְּיָינֵי. וְדִילְמָא מִשּׁוּם הָכִי לָא רָתַח? דַּעֲבֵד לֵיהּ בִּשְׁעַת רִיתְחֵיהּ. [ו](ג)מַתְנֵי לֵיהּ רַב יְחֶזְקֵאל לְרָמִי בְּרֵיהּ: הַנִּשְׂרָפִים בַּנִּסְקָלִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יִדּוֹנוּ בִּסְקִילָה, שֶׁהַשְּׂרֵיפָה חֲמוּרָה. אֲמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ: אַבָּא, לָא תַּיתְנְיֵיהּ הָכִי. מַאי אִירְיָא שְׂרֵיפָה חֲמוּרָה, תִּיפּוֹק לִי דְּרוּבָּא נִסְקָלִים נִינְהוּ! אֶלָּא הָכִי אַיתְנְיֵיהּ: הַנִּסְקָלִים בַּנִּשְׂרָפִים. [ז]אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִדּוֹנוּ בִּשְׂרֵיפָה, שֶׁהַסְּקִילָה חֲמוּרָה. מַאי אִירְיָא דִּסְקִילָה חֲמוּרָה? תִּיפּוֹק לִי דְּרוּבָּא נִשְׂרָפִים נִינְהוּ! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם רַבָּנַן הוּא דְּקָאָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: דְּקָאָמְרַתְּ שְׂרֵיפָה חֲמוּרָה – לָא, סְקִילָה חֲמוּרָה. [ח]אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּנָא, לָא תֵּימָא לֵיהּ לַאֲבוּךְ הָכִי. דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אַל יֹאמַר לוֹ "אַבָּא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה", אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: "אַבָּא כָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה". "כָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה" – צַעוֹרֵי קָא מְצַעַר לֵיהּ! אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: "אַבָּא, מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ". [ט]אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר: אַבָּא אוֹמֵר: "הַשְׁקֵינִי מַיִם", וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת – מַנִּיחַ אֲנִי כְּבוֹד אַבָּא, וְעוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוָה. שֶׁאֲנִי וְאַבָּא חַיָּיבִים בַּמִּצְוָה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה לֵיעָשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים – תֵּיעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְיֵלֵךְ הוּא בִּכְבוֹד אָבִיו. אָמַר רַב מַתְנָה: הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. [י](ד)אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְנָה אָמַר רַב חִסְדָּא: הָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מָחוּל. הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. [יא]וְרַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִילּוּ הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מָחוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". אָמַר רָבָא: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלְמָא דִּילֵיהּ הוּא, וְתוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא – מָחֵיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ,

הָכָא

משל מי מאכילו ומשקהו ומכבדו: **מאי נפקא לה מינה** מאי חסרון כיס איכא לגבה: **פודין זה לזה מעשר שני** אם יש לאביו מעשר שני פודה הבן משלו לצרך אביו בלא חומש ולא אמרי' הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגבה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו: **ומאכילין זה לזה מעשר עני** אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו: **להעדפה** עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתרה יאכילנו מעשר עני: **שיטול אביו ארנקי כו'** ואי אמרת כבוד האב על הבן בחסרון כיס אינו אלא משל אב אם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא ומאי נפקא לה מינה להכלימו: **ודלמא רתח** ואמר לאבוה מילי ברתחה: **וקא עבר רב הונא: משום לפני עור** שגורם לבנו לחטוא: **בפומביני** במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו: **הנשרפין בנסקלין** משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה וקיי"ל (סנהדרין ד' עט:) כל חייבי מיתות שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה כולן ידונו בקלה שאין אתה רשאי למשך את הקל לענש חמור שלא נתחייב בו: **רבי שמעון** אומר ידונו **בסקילה** שהיא קלה דאית ליה לרבי שמעון שרפה חמורה מסקילה וטעמא מפרש בסנהדרין (דף נ.): **אמר ליה** רב יהודה בריה דרב יחזקאל לרב יחזקאל אבא לא תתנייא הכי הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רבא דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשרפה חמורה תפוק לי דליכא למימר כולן בשרפה דא"כ אזלת לך בתר מיעוטא: **הנסקלין בנשרפין** לאע"ג דנשרפין רבא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה: **התם רבנן הוא דקאמרי ליה לרבי שמעון כו'** האי דקאמרי שהסקילה חמורה לאו טעמא יהבי למלתייהו אלא הכי אמרי ידונו בשרפה בתר רבא ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם אין אתה מקל אלא מחמיר שהסקילה חמורה: **לא תימא לאבוך הכי** להודיעו פתאום שהוא טועה דקאמרת לי' לא תתנייא הכי: **כך כתוב בתורה צעורי קא מצער** ליה והרי הוא כאומר לו עברת על ד"ת: **מקרא כתוב בתורה כך** ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב והוא עצמו יבין שטעה: **אבא אומר השקיני מים** ויש מצוה אחרת לפני לעשות כגון לקבר את המת או לויה:

רב יהודה אומר משל בן מדקדק ר"י למ"ד משל בן אם נזדמן לו כבוד אב ואבדת עצמו ואבדת חברו היכא יעשה אם יעסק בכבוד אביו הלא אבדת חברו קודמת כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף לב.) יכול אמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל וכו' והיינו אל תחזיר שאומר לו עסוק בכבודי דאל תחזיר בחנם לא אצטריך קרא משמע א"כ דאבדת חברו קודמת לכבוד אב ואם ואם יעסק באבדת חברו הרי אבדתו קודמת דכתיב (דברים ט"ו:ד') אפס כי לא יהיה בך אביון (ב"מ ל: לג.) שלך קודם לכל אדם ואם יעסק באבדתו הרי כבוד אביו קודם למאן דאמר משל בן ונראה לר"י שיניח כבוד אביו ואבדת חברו ויעסק באבדתו דהא דאמר כבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו לפי שזהו גוף הכבוד אבל באבדתו כיון שאין האב נהנה באבדה עצמה אין הבן חייב להפסיד אבדתו בשביל אביו ואע"ג דאמרינן בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למ"ד משל בן התם מיירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למרמא אימתא אאינשי ביתה דאי לאו הכי אם בחנם משליך רשע הוא דעובר בבל תשחית ואפילו היכא דשוגג הוא ומשליכו בחמתו מ"מ נהנה בהשלכת ארנקי ומש"ה אין להכלימו: **אורו** לה רבנן לרבי ירמיה כמ"ד משל אב משמע שכך הלכה וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישמע (סוף סימן נז) ופסק היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו וכן פסק ר"י ור"ח דאם אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כדאמר בנערה שנתפתתה (כתובות דף מט:) דרב אכפיה לההוא גברא ואפק מניה ארבע מאה זוזי לצדקה ועוד דאמרינן בירושלמי אמר רבי יוסי הגלילי דהוין כל שמעתתי ברירי לי כהך שכופין את הבן לזון את אביו ועוד ראיה מהא דאמר בירושלמי דרבי יונתן ורבי יאשיה הוו קאזלי באורחא אתא ההוא גברא וקא נשק לכרעיה דרבי יונתן אמר מאי האי אמר לה דאמרי ליה זיל זעוק בבי כנישתא כלומר הוריתי לו שיעשה כל כך שיפרנסנו בנו א"ל אמאי לא אכפי' מר אמר ליה כגון זו כופין בתמיה אמר ליה את צריכת לכך פרוש וכי לא ידעת דכופין פשיטא דכופין ועוד ראיה מירושלמי שהבאתי למעלה כבד את ה' מהונך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין יש לו הון ובין אין לו הון: **דמחיל** ליה ליקרה וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוון לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא (קדושין דף פא:) שצריך מחילה וכפרה: **ותפוק לי** משום דרובא נסקלין נינהו לפום ריהטא ה"ק ואפילו היתה סקילה חמורה היו נסקלים ואין זה נכון לפרש שלפי מה שמגיה הנסקלים בנשרפים אף על גב שנשרפים רבן הן בסקילה לפי שהיא קלה אלא הכי פירושו למה לי שרפה חמורה אפילו הם שוות תפוק לי משום דרבא נסקלים נינהו:

מסורת הש"ס

א ספרא קדושים פרשה א ה
ב תוספתא מעשר שני
ג סנהדרין פ:
ד סוטה מא:; סנהדרין יט:; כתובות יז.

גליון הש"ס

גמ' משל בן. ע' בר"ש פ"א מ"א דפאה:

שם דמחיל ליה ליקריה. ע' טורי אבן מגילה כח ע"א ד"ה א"ת משנאי:

תורה אור השלם

כַּבֵּד אֶת־יְהוָה מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל־תְּבוּאָתֶךָ [משלי ג, ט]

כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ [שמות כ, יא]

כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ [שמות כ, יב]

לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, יד]

כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר [דברים כ, יט]

וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה [שמות יג, כא]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ממרים הל' ג, סמג עשין קי, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ה:
ב מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יא:
ג מיי' פו' מהל' מתנות עניים הל' יג:
ד טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ה:
ה מיי' פו' מהל' ממרים הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ח:
ו מיי' פי"ד מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד:
ז מיי' פי"ד מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ו:
ח מיי' פו' מהל' ממרים הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יא:
ט מיי' פו' מהל' ממרים הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יב:
י מיי' פו' מהל' ממרים הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יט:
יא מיי' פה' מהל' תלמוד תורה הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' לב:

הָכָא תוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא?! הֲדַר אָמַר רָבָא: אִין, תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא, דִּכְתִיב: "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה". אִינִי?! וְהָא רָבָא מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דִּבְרֵיהּ וְדַל לֵיהּ כָּסָא לְרַב פָּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ. לְרַב מָרִי וּלְרַב פִּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ. אִיקְפַּד וַאֲמַר: הָנוּ רַבָּנַן רַבָּנַן, וְהָנוּ רַבָּנַן לָאו רַבָּנַן? וְתוּ, רַב פָּפָּא הֲוָה מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דְּאַבָּא מָר בְּרֵיהּ וְדַלֵּי לֵיהּ כָּסָא לְרַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה וְלָא קָם מִקַּמֵּיהּ וְאִיקְפַּד! אֲפִילּוּ הָכִי – הִידּוּר מֶיעְבַּד לֵיהּ בָּעוּ. אָמַר רַב אָשֵׁי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר: הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מָחוּל, נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. מֵיתִיבִי: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עֲלֵיהֶם. נָתַן הַכּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא נְטָלוֹ, נְתָנוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקִיבְּלוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה זֶה יְהוֹשֻׁעַ? אָנוּ יוֹשְׁבִין וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרִיבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ?! אֲמַר לֵיהּ: מָצִינוּ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ, אַבְרָהָם גָּדוֹל מִמֶּנּוּ – וְשִׁמֵּשׁ. אַבְרָהָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, וְכָתוּב בּוֹ: "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם". וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִדְמוּ לוֹ – לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא לְעַרְבִיִּים. וְאָנוּ, לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרִיבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ?! (א)אָמַר לָהֶם רַבִּי צָדוֹק: עַד מָתַי אַתֶּם מַנִּיחִים כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם וְאַתֶּם עוֹסְקִים בִּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת? הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת, וּמַעֲלֶה נְשִׂיאִים, וּמוֹרִיד מָטָר, וּמַצְמִיחַ אֲדָמָה, וְעוֹרֵךְ שׁוּלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאָנוּ לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרִיבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ? [אב]אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַב אָשֵׁי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר: נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" – שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. [ג](ב)תָּנוּ רַבָּנַן: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" – יָכוֹל אֲפִילּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן", וְאֵין זָקֵן אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין זָקֵן אֶלָּא מִי שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". יָכוֹל יַעֲמוֹד מִפָּנָיו מִמָּקוֹם רָחוֹק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" – לֹא אָמַרְתִּי קִימָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הִידּוּר. [ד]יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" – מָה קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אַף הִידּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. יָכוֹל יַעֲמוֹד מִפָּנָיו מִבֵּית הַכִּסֵּא וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" – לֹא אָמַרְתִּי קִימָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הִידּוּר. [ה](ג)יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם... וְיָרֵאתָ" – דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". [וז](ד)רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" – אֲפִילּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָע. [ח]רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יַנִּיק וְחַכִּים. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: יַנִּיק וְחַכִּים – לָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: אֲפִילּוּ יַנִּיק וְחַכִּים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אָמַר לָךְ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא – אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", מַאי שְׁנָא דְּפַלְגִינְהוּ רַחֲמָנָא – לְמֵימַר: דְּהַאי לָאו הַאי, וְהַאי לָאו הַאי. שְׁמַע מִינַּהּ אֲפִילּוּ יַנִּיק וְחַכִּים. וְתַנָּא קַמָּא, מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיסְמַךְ "זָקֵן" "וְיָרֵאתָ". וְתַנָּא קַמָּא מַאי טַעְמָא? אִי סָלְקָא דַעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא:

"מִפְּנֵי

הָכָא תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא בִּתְמִיָּה הַכָּבוֹד תָּלוּי בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹל עַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁהִיא שֶׁל הקב"ה: **וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה** כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה בַּתְּחִלָּה הִיא נִקְרֵאת תּוֹרַת הַשֵּׁם וּמִשֶּׁלְּמָדָהּ וּגְרָסָהּ הִיא נִקְרֵאת תּוֹרָתוֹ: **רַבָּנַן** אַתֶּם חֲכָמִים וַחֲשׁוּבִים בְּעֵינֵיכֶם שֶׁלֹּא עֲמַדְתֶּם מִפְּנֵי וְרַבָּנַן חֲבֵירֵיכֶם דְּקָמוּ מִפְּנֵי לָאו רַבָּנַן נִינְהוּ וּבִלְשׁוֹן תֵּמַהּ אָמַר לָהֶם: **הִידּוּר** לָנוּעַ מְעַט כְּאִלּוּ רוֹצֶה לַעֲמוֹד מִפָּנָיו: **לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא לְעַרְבִיִּים** שֶׁאָמַר לָהֶם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם שֶׁהָעַרְבִיִּים מִשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם כְּדַאֲמָרָן בְּבָבָא מְצִיעָא (ד' פו:) אָמְרוּ לוֹ בְּעַרְבִיִּים חֲשַׁדְתָּנוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם: **רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי** כְּלוֹמַר אָדָם גָּדוֹל וְכֵן כָּל בְּרַבִּי שֶׁבַּגְּמָ': **אִי סָלְקָא דַעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר ת"ק** דְּאַחַד הוּא דְּאַיְירֵי בֵּיהּ קְרָא שֵׂיבָה וְהוּא חָכָם נִכְתּוֹב מִפְּנֵי שֵׂיבָה זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ וְנֶגְמַר ג"ש מַאי שְׁנָא דְּפַלְגִינְהוּ ש"מ תַּרְתֵּי מִלֵּי נִינְהוּ וה"ק מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן שֶׁקָּנָה חָכְמָה וַאֲפִילּוּ יַנִּיק וּמִדְּקָפֵיל אַחָכְמָה אָמְרִינַן נָמֵי שֵׂיבָה לָאו זָקֵן אַשְׁמַאי קָאָמַר דְּלֵיכָּא לְמֵימַר רַבִּי יוֹסֵי אַזָּקֵן אַשְׁמַאי נָמֵי פְּלִיג אִם כֵּן הַיְינוּ אִיסִי בֶּן יְהוּדָה: **זָקֵן אַשְׁמַאי** אָדָם רָשָׁע וְעַם הָאָרֶץ: **מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל** גָּמַר זָקֵן מִזִּקְנֵי מָה לְהַלָּן גְּדוֹלִים וַחֲכָמִים דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"א:ט"ז) אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו: **אֵין זָקֵן אֶלָּא** זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה וּלְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן דִּבֵּר הַכָּתוּב וּלְקַמֵּיהּ פָּרֵיךְ הַיְינוּ ת"ק: **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הִידּוּר** בַּעֲמִידָתוֹ דְּהַיְינוּ תּוֹךְ ד' אַמּוֹת דְּמוֹכְחָא מִילְּתָא שֶׁמִּפָּנָיו הוּא עוֹמֵד: **יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן** יָכוֹל יְהֵא הִידּוּר זֶה הִידּוּר מָמוֹן לְכַבְּדוֹ בְּמָמוֹן: **יָכוֹל יַעֲצִים** עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לג.) פָּרֵיךְ אַטּוּ בִּרְשִׁיעֵי עָסְקִינַן: **דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב** לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֶׂה הַדָּבָר הוּא יוֹדֵעַ אִם רָאָהוּ אוֹ לָאו לְפִי שֶׁיָּכוֹל לְהִשָּׁמֵט מֵעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יַחְזִיקוּהוּ כְּרָשָׁע וְשֶׁיְּדִינוּהוּ לְכַף זְכוּת וְיֹאמְרוּ לֹא רָאָהוּ לְכָךְ נֶאֱמַר וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ שֶׁכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת גְּלוּיוֹת לוֹ וְיוֹדֵעַ בְּךָ שֶׁלִּסְתּוֹר וּלְבַטֵּל מִצְוָתוֹ נִתְכַּוַּנְתָּ: **שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ** אִם יָכוֹל לֵילֵךְ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת שֶׁלֹּא יַעֲמִיד אֶת הַצִּבּוּר: **זָקֵן וְיָרֵאתָ** לְהָכִי סָמַךְ וְיָרֵאתָ לְזָקֵן לוֹמַר שֶׁאַף הַזָּקֵן יִירָא: **כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָע** וַאֲפִי' זָקֵן אַשְׁמַאי: **ת"ק סָבַר יַנִּיק וְחַכִּים לָא** וְהָכִי קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא אֵין זָקֵן אֶלָּא זָקֵן שֶׁהוּא חָכָם שֶׁנֶּאֱמַר אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְהָתָם זְקֵנִים וַחֲכָמִים הָיוּ כִּדְכְתִיב אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם וְגוֹ' אַלְמָא זְקֵנִים וִידוּעִים הָווּ: **וְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי** דְּמַשְׁנֵי לֵיהּ לִקְרָא מִמַּשְׁמָעוֹ זִקְנָה מַמָּשׁ וּדְרֵישׁ לֵיהּ זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה סָבַר אֲפִי' יַנִּיק וְחַכִּים: **אִי סָלְקָא דַעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר** ת"ק דְּאַחַד הוּא דְּאַיְירֵי בֵּיהּ קְרָא שֵׂיבָה וְהוּא חָכָם נִכְתּוֹב מִפְּנֵי שֵׂיבָה זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ וְנֶגְמַר ג"ש מַאי שְׁנָא דְּפַלְגִינְהוּ ש"מ תַּרְתֵּי מִלֵּי נִינְהוּ וה"ק מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן שֶׁקָּנָה חָכְמָה וַאֲפִילּוּ יַנִּיק וּמִדְּקָפֵיל אַחָכְמָה אָמְרִינַן נָמֵי שֵׂיבָה לָאו זָקֵן אַשְׁמַאי קָאָמַר דְּלֵיכָּא לְמֵימַר רַבִּי יוֹסֵי אַזָּקֵן אַשְׁמַאי נָמֵי פְּלִיג אִם כֵּן הַיְינוּ אִיסִי בֶּן יְהוּדָה: **מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִסְמַךְ** לוֹמַר שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ כִּדְלְעֵיל: **כִּדְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי** דְּתַרְתֵּי נִינְהוּ נִכְתּוֹב בְּתַרְוַיְיהוּ קִימָה וְהִידּוּר:

זָקֵן אַשְׁמַאי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אַשְׁמַאי רָשָׁע וְעַם הָאָרֶץ וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי קָאָמַר אִיסִי בֶּן יְהוּדָה דְּשֵׂיבָה מַשְׁמַע אֲפִילּוּ זָקֵן אַשְׁמַאי וַהֲלֹא מִצְוָה אֲפִלּוּ לְהַכּוֹתוֹ לְבַזּוֹתוֹ לְזַלְזְלוֹ לְכָךְ פר"ת אַשְׁמַאי לְשׁוֹן שׁוֹמְמִין כְּמוֹ פִּתְחֵי שַׁמַּאי דִּמְנָחוֹת (דַּף לג:) כְּלוֹמַר בּוּר וְעַם הָאָרֶץ כְּדִמְתַרְגְּמִינַן וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם וְאַרְעָא לָא תְּבוּר (בְּרֵאשִׁית מ"ז:י"ט): **וְאֵין זָקֵן אֶלָּא חָכָם שֶׁנֶּאֱמַר אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ כו'** לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה גְּמוּרָה הִיא דְּאִם כֵּן לִבְעוּ מוּמְחִין כִּי הָתָם אֶלָּא לָא הָוֵי אֶלָּא הוֹכָחָה בְּעָלְמָא דְּזָקֵן אַשְׁמַאי אֵינוֹ: **מַאי שְׁנָא דְּפַלְגִינְהוּ** ש"מ דְּהַאי לָאו הַאי. וה"ק מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן שֶׁקָּנָה חָכְמָה ש"מ אֲפִי' יַנִּיק וְחַכִּים וּפֵירֵשׁ בַּקּוּנְט' מִדְּקָפֵיל קְרָא אַחָכְמָה ש"מ דְּזָקֵן לָאו אַשְׁמַאי אֶלָּא בָּעֵינַן חָכְמָה בַּהֲדֵיהּ דְּלֵיכָּא לְמֵימַר ר' יוֹסֵי נָמֵי אַזָּקֵן אַשְׁמַאי פְּלִיג וְקָאָמַר דְּלָא בָּעֵינַן חָכְמָה דְּא"כ הַיְינוּ אִיסִי בֶּן יְהוּדָה כֵּן פֵּירֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס וְעוֹד מוֹסִיף ר"י דְּלֵיכָּא לְמֵימַר נָמֵי דְּוַדַּאי פְּלִיג וְאָמַר זָקֵן אַשְׁמַאי מְהַנֵּי וְאִיסִי פְּלִיג עָלֵיהּ וְאוֹמֵר אֲפִי' סָבֵי דְּאַרְמָאֵי דְּהָא כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמַע קָאָמַר הָא לָא אַשְׁכְּחַן בְּשׁוּם דּוּכְתָּא דְּזָקֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים צָרִיךְ לְכַבְּדוֹ וְעוֹד דִּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לג.) קָאָמַר דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי אַרְמָאֵי וְתָלֵי טַעְמָא בְּכַמָּה הַרְפַּתְקֵי עָדוּ עֲלַיְיהוּ וְלָא קָאָמַר מִשּׁוּם דְּאִיסִי וְא"ת כֵּיוָן דְּבַהֲדֵי שֵׂיבָה נָמֵי בָּעֵי חָכְמָה כִּדְפֵירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דִּמְרַבֶּה אֲפִי' יַנִּיק וְחַכִּים שֵׂיבָה דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דַּאֲפִי' יַנִּיק וְחַכִּים כ"ש שֵׂיבָה וְחַכִּים דְּמַאי גָּרַע אִם הוּא זָקֵן בַּהֲדֵי חָכָם וי"ל דְּאִי לָא כְּתַב רַחֲמָנָא שֵׂיבָה הֲוָה דְּנִבְעֵי זָקֵן וְחָכָם מַמָּשׁ אֲבָל יַנִּיק וְחַכִּים לָא לְהָכֵי אָתָא שֵׂיבָה לְגַלּוּיֵי דְּלָא בָּעֵינַן זָקֵן וְחַכִּים אֶלָּא בְּחַד לְחוּד סַגִּי אֲפִילּוּ יַנִּיק וְחַכִּים וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּאִם כֵּן מַאי קָאָמַר אִי ס"ל כִּדְקָאָמַר ת"ק לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא מִפְּנֵי שֵׂיבָה זָקֵן תָּקוּם אַדְּרַבָּה לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא זָקֵן דְּהָא נָמֵי אָמַר זָקֵן בְּלֹא שֵׂיבָה זָקֵן בְּמַשְׁמָעוֹ זָקֵן מַמָּשׁ מַשְׁמַע אֶלָּא וַדַּאי זָקֵן יַנִּיק וְחַכִּים מַשְׁמַע וְהָדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתַּהּ וְנִרְאֶה לר"י דְּוַדַּאי יַנִּיק וְחַכִּים צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מֻפְלָג וּלְכָךְ אִצְטְרִיךְ שֵׂיבָה אע"פ שֶׁאֵינוֹ מֻפְלָג דְּכָךְ לִי זָקֵן שֶׁאֵינוֹ מֻפְלָג כְּמוֹ יַנִּיק וְחַכִּים שֶׁהוּא מֻפְלָג אֲבָל אִם הָיוּ שָׁוִים בְּחָכְמָה הַיָּנִיק וְהַזָּקֵן צָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד הַיָּנִיק מִפְּנֵי הַזָּקֵן דְּגַבֵּי יַנִּיק צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מֻפְלָג בְּחָכְמָה וְגַבֵּי זָקֵן אֵינוֹ צָרִיךְ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' יד:

ב מיי' פ"ב מהל' מלכים ומלחמות הל' ג:

ג מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ט, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' א:

ד מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ד:

ה מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ג:

ו מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ו:

ז מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ט, ש"ע יו"ד סי' רמד סעי' א:

ח מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה הל' ט, ש"ע יו"ד סי' רמד סעי' א:

מסורת הש"ס

א ויקרא רבה

ב ספרא קדושים פרק ז יב-יג; תנא דבי אליהו רבה

ג בבא מציעא נח:

ד ספרא קדושים פרק ז טו

תורה אור השלם

כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה [תהילים א, ב]

וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ [בראשית יח, ח]

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא [דברים יז, טו]

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ [במדבר יא, טז]

יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז [משלי ח, כב]

לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, יד]

מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, לב]

"מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ, תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" וּמִדְּלָא כְּתַב הָכִי, שְׁמַע מִינַּהּ חַד הוּא. (א)אָמַר מָר: יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" – מָה קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס – אַף הִידּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. וְקִימָה לֵית בַּהּ חֶסְרוֹן כִּיס? מִי לָא עָסְקִינַן דְּקָא נָקֵיב מַרְגָּנִיתָא, אַדְּהָכִי וְהָכִי קָאֵים מִקַּמֵּיהּ וּבָטֵיל מִמְּלַאכְתּוֹ! א(ב)אֶלָּא: אַקֵּישׁ קִימָה לְהִידּוּר. מָה הִידּוּר שֶׁאֵין בּוֹ בִּיטּוּל – אַף קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ בִּיטּוּל. וְאַקֵּישׁ נָמֵי הִידּוּר לְקִימָה, מָה קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס – אַף הִידּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִין בִּמְלַאכְתָּם. [ב]וְלָא? וְהָתְנַן: כָּל בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וְאוֹמְרִים לָהֶם: אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִים. וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִם כֵּן, אַתָּה מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבֹא. (ג)אָמַר מָר: יָכוֹל יַעֲמוֹד מִפָּנָיו מִבֵּית הַכִּסֵּא וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ. וְלָא? וְהָא רַבִּי חִיָּיא הֲוָה יָתֵיב בֵּי מַסְחוּתָא וְחָלֵיף וְאָזֵיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי, וְלָא קָם מִקַּמֵּיהּ וְאִיקְפַּד, וַאֲתָא אֲמַר לֵיהּ לַאֲבוּהּ: שְׁנֵי חוּמָּשִׁים שָׁנִיתִי לוֹ בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, וְלֹא עָמַד מִפָּנַי! וְתוּ: בַּר קַפָּרָא, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יוֹסֵי, הֲוָה יָתֵיב בֵּי מַסְחוּתָא. עָל וְאָזֵיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי וְלָא קָם מִקַּמֵּיהּ, וְאִיקְפַּד, וַאֲתָא אֲמַר לֵיהּ לַאֲבוּהּ: שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי שְׁלִישׁ שָׁנִיתִי לוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים – וְלֹא עָמַד מִפָּנַי! וְאָמַר לוֹ: שֶׁמָּא בָּהֶן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר. טַעְמָא דְּבָהֶן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר, הָא לָאו הָכִי לָא! [ג]לָא קַשְׁיָא: הָא בְּבָתֵּי גַּוָּאֵי, הָא בְּבָתֵּי בָּרָאֵי. ד(ד)הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּכָל מָקוֹם מוּתָּר לְהַרְהֵר חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּמִבֵּית הַכִּסֵּא. דִּילְמָא לְאוּנְסֵיהּ שָׁאנֵי. יָכוֹל יַעֲצִּים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ. אַטּוּ בְּרַשִׁיעֵי עָסְקִינַן? [ה]אֶלָּא: יָכוֹל יַעֲצִּים עֵינָיו מִקַּמֵּי דְּלִימְטְיֵיהּ זְמַן חִיּוּבָא, דְּכִי מְטָא זְמַן חִיּוּבָא הָא לָא חָזֵי לֵיהּ דְּקָאֵים מִקַּמֵּיהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְיָרֵאתָ". [ו]תָּנָא: אֵיזוֹהִי קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִידּוּר – הֱוֵי אוֹמֵר זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר אַבָּיֵי: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּרַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל בְּרַבּוֹ הַמּוּבְהָק – מְלֹא עֵינָיו. אַבָּיֵי מִכִּי הֲוָה חָזֵי לֵיהּ לְאוּדְנֵיהּ דְּחַמְרָא דְּרַב יוֹסֵף דְּאָתֵי, הֲוָה קָאֵים. אַבָּיֵי הֲוָה רְכִיב חֲמָרָא וְקָא מְסַגֵּי אַגּוּדָּא דִּנְהַר סַגְיָא, יָתֵיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא וְרַבָּנַן בְּאִידַּךְ גִּיסָא וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ. אֲמַר לְהוּ: וְלָאו רַב מוּבְהָק אֲנָא? אֲמַרוּ לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתִּין. [ז]רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ – תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן דְּאִי מַקֵּיף – חָיֵי. אַבָּיֵי מַקֵּיף, רַבִּי זֵירָא מַקֵּיף. רָבִינָא הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי, חֲלַף הָהוּא גַּבְרָא קַמֵּיהּ וְלָא מִיכַּסֵּי רֵישָׁא. אָמַר: כַּמָּה חֲצִיף הָא גַּבְרָא. אֲמַר לֵיהּ: דִּלְמָא מִמָּתָא מַחְסֵיָא נִיהוּ, דְּגִיסִי בַּהּ רַבָּנַן. [ט]אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" – וַאֲפִילּוּ כָּל שֵׂיבָה בַּמַּשְׁמָע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי דְּאַרְמָאֵי. אָמַר: כַּמָּה הַרְפַּתְקֵי עֲדוֹ עֲלַיְיהוּ דְּהָנֵי. רָבָא מֵיקָם לָא קָאֵי, הִידּוּר עָבֵד לְהוּ. [י]אַבָּיֵי יָהֵיב יְדָא לְסָבֵי. רָבָא מְשַׁדַּר שְׁלוּחֵיהּ. רַב נַחְמָן מְשַׁדַּר גּוֹזָאֵי. אָמַר: אִי לָאו תּוֹרָה כַּמָּה נַחְמָן בַּר אַבָּא אִיכָּא בְּשׁוּקָא? אָמַר רַבִּי אַיְיבוּ אָמַר רַבִּי יַנַּאי:

אֵין

יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ט:ט"ו) לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל דְּמַשְׁמַע בְּמָמוֹן וּכְגוֹן וְדַל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ (שְׁמוֹת כ"ג:ג'): **מִי לָא עָסְקִינַן** כְּלוֹמַר מִי לָא מַשְׁמַע נָמֵי אֲפִילּוּ נוֹקֵב מַרְגָּנִיתָא שֶׁאֻמָּנוּת יְקָרָה הִיא וּמַצְרִיךְ לֵיהּ לְמֵיקַם וְאַעַ"ג דְּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאִיכָּא חֶסְרוֹן כִּיס: **מָה הִדּוּר שֶׁאֵין בּוֹ בִּטּוּל מְלָאכָה** דְּאֵין לְשׁוֹן הִדּוּר אֶלָּא נְשִׂיאוּת פָּנִים אוֹ בְּמָמוֹן אוֹ בְּכִבּוּד דְּבָרִים וְאֵין בְּמַשְׁמָעוֹ בִּטּוּל מְלָאכָה: **מָה קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס** דְּהָא אוֹקִימְנָא דְּבְשֶׁאֵין בָּהּ בִּטּוּל מְלָאכָה עָסְקִינַן וְתוּ לָא שַׁיָּךְ בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס: **אַף הִדּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס** וְעַל כָּרְחָךְ לֹא נִכְתַּב הִדּוּר אֶלָּא לִדְרֹשׁ כְּדַאֲמָרַן לְמַעוּטֵי עֲמִידָה מֵרָחוֹק וּלְמַעוּטֵי בֵּית הַמֶּרְחָץ כְּדַאֲמָרַן: **עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם** בִּמְבִיאֵי בִכּוּרִים קָאֵי כְּשֶׁעוֹבְרִים בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם: **נִמְצֵאתָ מַכְשִׁילָן** שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עוֹד שֶׁיֹּאמְרוּ נִבְזִים אָנוּ בְּעֵינֵיהֶם וְלָאו מִשּׁוּם חִבּוּב מִצְוָה הֲוָה וְאִלּוּ בְּנֵי אָדָם הַנִּכָּרִים חֲשׁוּבִים בָּעִיר וַעֲסוּקִים בַּמִּצְוֹת לָא הֲוָה לְמֵיקַם מִקַּמַּיְהוּ: **מַסְחוּתָא** מֶרְחָץ כְּדִמְתַרְגְּמִי' (בְּרֵאשִׁית מג) וַיִּרְחַץ וְאַסְחִי: **שְׁנֵי חֻמָּשִׁים** שְׁנֵי חֲמִישִׁיּוֹת שֶׁל סֵפֶר שָׁנִיתִי לוֹ מִדְרַשׁ אַגָּדוֹתָיו: **שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי שְׁלִישׁ** שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁל שְׁלִישׁ הַסֵּפֶר: **תּוֹרַת כֹּהֲנִים** סֵפֶר וַיִּקְרָא שָׁנִיתִי לוֹ בָּרַיְתָא שֶׁל מִדְרַשׁ הַסֵּפֶר: **בָּהֶן הָיָה מְהַרְהֵר** וְטָרוּד הָיָה וְלֹא הֵבִין בְּעָבְרְךָ לְפָנָיו: **בָּתֵּי גַּוָּאֵי** מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים עֲרֻמִּים וְהָא דְּר' שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי בְּבָתֵּי בָּרָאֵי מָקוֹם שֶׁעוֹמְדִים לְבוּשִׁים דְּהָתָם מְקוֹם הִדּוּר הוּא: **ה"נ מִסְתַּבְּרָא** דְּר' שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי בְּבָתֵּי בָּרָאֵי מִדְּקָאָמַר לֵיהּ בָּהֶן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר: **לְאֻנְסֵהּ שָׁאנֵי** פְּעָמִים שֶׁהוּא טָרוּד וּמְעַיֵּן בִּשְׁמוּעָתָהּ לִפְנֵי כְּנִיסָתוֹ לַמֶּרְחָץ וְעַ"כ הִיא שְׁגוּרָה בְּפִיו וְלִבּוֹ וּמְעַיֵּן בָּהּ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ: **בְּרַשִׁיעֵי עָסְקִינַן** בִּתְמִיהָ לָמָּה לִי קְרָא אִם רָאָה וְעָצַם עֵינָיו הֲרֵי עָבַר עַל תָּקוּם וְהָדַרְתָּ: **זְמַן חִיּוּבֵהּ** בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו כִּדְלְקַמָּן (עַמּוּד ב): **ת"ל וְיָרֵאתָ** יֵשׁ לְךָ לִירָא מִן הַיּוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ תַּחְבּוּלוֹת לְהִפָּטֵר מִמִּצְוָתוֹ: **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר** כָּבוֹד וּנְשִׂיאוּת פָּנִים שֶׁדָּבָר הַנִּכָּר הוּא שֶׁבִּשְׁבִילוֹ עָמַד: **בְּאִידָךְ גִּיסָא** הַנָּהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם: **וְלָאו רַב מֻבְהָק** אֲנָא וְאַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם רְחוֹקִים יוֹתֵר מִד' אַמּוֹת אִבְּעֵי לְכוּ לְמֵיקַם: **לָאו אַדַּעְתִּין** לֹא נִזְכַּרְנוּ לַעֲמֹד שֶׁהָיִינוּ טְרוּדִים: **וְאִי מַקִּיף** מְסַבֵּב דֶּרֶךְ אַחֶרֶת שֶׁלֹּא לַעֲבֹר לִפְנֵי הַנִּכְבָּד: **חַיֵּי** מַאֲרִיךְ יָמִים: **ת"ל וְיָרֵאתָ** יֵשׁ לְךָ לִירָא מִן הַיּוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ תַּחְבּוּלוֹת לְהִפָּטֵר מִמִּצְוָתוֹ: **דְּגִיסִי בְּהוּ בְּרַבָּנָן** תָּמִיד רְגִילִים אֶצְלָם וְלִבָּם גַּס בַּחֲכָמִים כְּאִלּוּ הֵם מֵהֶם: **גִּיסֵי** בְּלַעַ"ז פריבי"ז: **הַרְפַּתְקֵי** מִקְרָאוֹת וְצָרוֹת וְרָאוּ נִסִּים הַרְבֵּה וּמוֹפְתִים: **עֲדוֹ עֲלַיְהֶן** עָבְרוּ עֲלֵיהֶם: **אַבָּיֵי יָהֵב יְדָא לְסָבֵי** פּוֹשֵׁט יָדוֹ לִזְקֵנִים כָּל כַּמָּה שֶׁעוֹבְרִים אֶצְלוֹ וְנִשְׁעָנִין עָלָיו: **רָבָא** הָיָה שׁוֹלֵחַ שְׁלוּחָיו לִפְשֹׁט לָהֶן יָד אֲבָל הוּא עַצְמוֹ לֹא: **רַב נַחְמָן מְשַׁדֵּר גּוֹזָאֵי** סָרִיסִים שֶׁהָיוּ תָּמִיד לְפָנָיו לְפִי שֶׁהָיָה שַׂר חֲתַן הַנָּשִׂיא וְאַב ב"ד הָיוּ רְגִילִין לַעֲמֹד לְפָנָיו מְשָׁרְתִים לְהַכּוֹת וְלִכּוֹף מַאן דְּלָא צָיֵית דִּינָא וּכְשֶׁהָיוּ זְקֵנִים עוֹבְרִים לְפָנָיו הָיָה שׁוֹלֵחַ הָנָךְ סָרִיסִים לְהַחֲזִיק בְּיָדָם אֲבָל הוּא עַצְמוֹ לֹא שֶׁלֹּא לְזַלְזֵל בְּתוֹרָתוֹ דְּקָאָמַר אִי לָאו תּוֹרָה כַּמָּה נַחְמָן אִיכָּא בְּשׁוּקָא הִלְכָּךְ אֵין חֲשִׁיבוּתִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל תּוֹרָה וְאִית דִּמְפָרְשִׁי אַבָּיֵי יָהֵב יְדָא לְסָבֵי מְכַבֵּד עַצְמוֹ בִּזְקֵנִים וּפוֹשֵׁט לָהֶם יָדוֹ שֶׁיִּשָּׁעֵן הוּא עֲלֵיהֶם רָבָא מְשַׁדֵּר שְׁלוּחֵהּ שֶׁיֵּצְאוּ לִקְרָאתוֹ לִכְבוֹדוֹ וְכֵן רַב נַחְמָן וְלֵיתָא דְּכָל הֵיכָא דְּגָרְסִי' יָהֵיב יְדָא לְהִשָּׁעֵן אֲחֵרִים עָלָיו קָאָמַר וְלֹא לְהִשָּׁעֵן הוּא עַל אֲחֵרִים כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּיוֹמָא (דַּף ט:) רֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה סָחֵי בְּיַרְדְּנָא אֲתָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה יָהֵב לֵהּ יְדָא שֶׁיִּשָּׁעֵן ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ עָלָיו וְיֵצֵא לִשְׂפַת הַנָּהָר:

אֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמֹד כו' תֵּמַהּ מַה לְשׁוֹן רַשַּׁאי שַׁיָּךְ דְּמַשְׁמַע דְּאִיכָּא אִסּוּרָא וְי"ל דְּמַיְירֵי בְּעוֹסְקִין בִּמְלֶאכֶת אֲחֵרִים. וְהַשְׁתָּא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן רַשָּׁאִים וּמִיהוּ י"ל רַשָּׁאִים כְּמוֹ חַיָּבִין כִּי הַהִיא דִּתְנַן בַּעֲרָכִין פֶּרֶק הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ (עֲרָכִין דַּף כח:) כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן בְּשׁוֹר זֶה לְעוֹלָה אע"פ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי פֵּי' אע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב וְהַשְׁתָּא נִיחָא דְּמַיְירֵי שַׁפִּיר בְּעוֹסְקִין בִּמְלֶאכֶת עַצְמָן.: **שְׁנֵי חֻמָּשִׁין** פֵּי' בַּקּוּנְטְ' לְשׁוֹן חֹמֶשׁ הַסֵּפֶר וְי"מ חֲמִשָּׁה חֻמָּשִׁין יֵשׁ בּוֹ כְּמוֹ בְּשֶׁל תּוֹרָה אַשְׁרֵי הָאִישׁ (תְּהִלִּים א) כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם (שָׁם מב) אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל (שָׁם עג) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה (שָׁם צ) יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי (שָׁם קז) לְכָל אֶחָד מִן הַסְּפָרִים אֵלּוּ מְסַיֵּם בְּאָמֵן לְבַד מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא סוֹף תְּהִלִּים: [**שֶׁמָּא** בָּהֶן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר כו' לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר בָּהֶן לה"ה בִּשְׁאָר ד"ת אֶלָּא הָא דְּקָאָמַר הָכִי סוֹד ה' לִירֵאָיו כְּדְאִיתָא בב"ר דְּאָמַר ר' חִיָּא יָבֹא עָלַי אִם לֹא הָיִיתִי מִסְתַּכֵּל בְּסֵפֶר תְּהִלִּים כו'. ת"י:]

מסורת הש"ס

א בבא מציעא לב:

ב חולין נד:

ג אוצר מדרשים מדרש תהלים הקדמה א

ד שבת מ:; זבחים קב:; שבת קנ.; ברכות כד:; עבודה זרה מד:

תורה אור השלם

מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהֹוָה [ויקרא יט, לב]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ב, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ה:

ב מיי' פד' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יז:

ג מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ד:

ד מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' ג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פה סעי' ב:

ה מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ב, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ב ג:

ו מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ב, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ב ג:

ז מיי' פה' מהל' תלמוד תורה הל' ז, ש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ט:

ח מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ו:

ט מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ז:

י מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ז:

[א]אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרוּבֶּה מִכְּבוֹד שָׁמַיִם. מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ – תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". וְאִי אָמְרַתְּ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבַד, אַמַּאי לָא נִיטְרַח? חִיּוּבָא הוּא! אֶלָּא לָאו כּוּלֵּי יוֹמָא! לָא, לְעוֹלָם שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבַד, וַאֲפִילּוּ הָכִי כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ – לָא נִיטְרַח. (א)אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ נִקְרָא רָשָׁע, וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים, וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי הָאֱלֹהִים", מוֹרָא זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ – כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" – הֲרֵי מוֹרָא זוֹ קִימָה. וְאֵימָא מוֹרַאת רִבִּית וּמוֹרַאת מִשְׁקָלוֹת! רַבִּי אֶלְעָזָר: "פְּנֵי" "פְּנֵי" גָּמַר. [ב]אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּנוֹ וְהוּא רַבּוֹ, מַהוּ לַעֲמוֹד מִפְּנֵי אָבִיו? תָּא שְׁמַע, דַּאֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּנָא, קוּם מִקַּמֵּי אֲבוּךְ. שָׁאנֵי רַב יְחֶזְקֵאל דְּבַעַל מַעֲשִׂים הֲוָה, דַּאֲפִילּוּ מָר שְׁמוּאֵל נָמֵי קָאֵים מִקַּמֵּיהּ. אֶלָּא מַאי קָאָמַר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: זִימְנִין דְּאָתֵי מֵאֲחוֹרַי, קוּם אַתְּ מִקַּמֵּיהּ וְלָא תֵּיחוּשׁ לִיקָרָא דִּידִי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּנוֹ וְהוּא רַבּוֹ, מַהוּ שֶׁיַּעֲמוֹד אָבִיו מִפָּנָיו? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲנִי אֵינִי כְּדַי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי בְּנִי, אֶלָּא מִשּׁוּם כְּבוֹד בֵּית נָשִׂיא. [ג]טַעְמָא דַּאֲנָא רַבֵּיהּ, הָא אִיהוּ רַבַּאי – קָאֵימְנָא מִקַּמֵּיהּ! הָכִי קָאָמַר: אֲנִי אֵינִי כְּדַי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי בְּנִי וַאֲפִילּוּ הוּא רַבַּאי, דְּהָא אֲנָא אֲבוּהּ, אֶלָּא מִשּׁוּם כְּבוֹד בֵּית נָשִׂיא. [ד ה]אִיבַּעְיָא לְהוּ: רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי, אוֹ לָא? אָמַר אַבָּיֵי: תָּא שְׁמַע: טָמֵא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן, וְטָהוֹר עוֹמֵד – טָמֵא. טָמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר יוֹשֵׁב – טָהוֹר, וְאִם יָשַׁב הַטָּמֵא – הַטָּהוֹר טָמֵא. [ו]וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנוּגַּעַת. וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: זֹאת אוֹמֶרֶת רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי, שְׁמַע מִינַּהּ. [ז]אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לַעֲמוֹד מִפְּנֵי סֵפֶר תּוֹרָה? רַבִּי חִלְקִיָּה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרִי: קַל וָחוֹמֶר, מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ עוֹמְדִים – מִפָּנֶיהָ לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! רַבִּי אִלְעַי וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי הֲווֹ יָתְבִי. חֲלֵיף וְאָזֵיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ. אֲמַר לְהוּ: חֲדָא – דְּאַתּוּן חַכִּימֵי וַאֲנָא חָבֵר. וְעוֹד, כְּלוּם תּוֹרָה עוֹמֶדֶת מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ. [ח]סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. לָיֵיט עֲלַהּ אַבָּיֵי. "וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה", רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא. חַד אָמַר לִגְנַאי, וְחַד אָמַר לְשֶׁבַח. מַאן דְּאָמַר לִגְנַאי – כִּדְאִיתָא. מַאן דְּאָמַר לְשֶׁבַח, אָמַר חִזְקִיָּה: [ט]אָמַר לִי רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָא: חָכָם עוֹבֵר – עוֹמֵד מִלְּפָנָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת – יוֹשֵׁב. אַב בֵּית דִּין עוֹבֵר – עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֹא עֵינָיו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת יוֹשֵׁב. נָשִׂיא עוֹבֵר – עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֹא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה". [י](ב)כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ – סוּכָּה, וְלוּלָב, שׁוֹפָר, וְצִיצִית,

וּתְפִילִּין.

מִכְּבוֹד שָׁמַיִם שֶׁהֲרֵי פְּנֵי יוֹצְרוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית הִלְכָּךְ מִי שֶׁעוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ שַׁחֲרִית אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲמֹד מִפָּנָיו אֶלָּא עַרְבִית: **אַמַּאי לָא** מַאי טִרְחָא אִיכָּא אוֹרְחָא דְמִלְּתָא הוּא: **לָא נִטְרַח** גָּרְסִינַן: **וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע** אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב אַלְמָא תַּלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים אֶלָּא כְּצֵל מָה טַעַם לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָרֵא מִלִּפְנֵי ה' וּמוֹרָא זוֹ קִימָה הִיא כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **מוֹרַאת רִבִּית** דְּגַבֵּי רִבִּית נָמֵי כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:ל"ו) אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ וְגוֹ' וְיָרֵאתָ וְכֵן גַּבֵּי מִשְׁקָלוֹת (דְּבָרִים כ"ה:ט"ו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק וְכוּ': **פְּנֵי פְּנֵי גְּמַר** כְּתִיב הָכָא מִלִּפְנֵי וּכְתִיב הָתָם (וַיִּקְרָא יט) מִפְּנֵי שֵׂיבָה: **וְהוּא רַבּוֹ** הַבֵּן רַבּוֹ שֶׁל אָבִיו: **מִקַּמֵּי אֲבוּךְ** וְאַע"ג דְּרַב יְהוּדָה רַבֵּיהּ דְּרַב יְחֶזְקֵאל אֲבוּהּ הֲוָה כִּדְאָמְרִי' לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף לב.) אַבָּא לָא תִּתְנְיָיא הָכִי: **אֶלָּא מַאי קָאָמַר לֵיהּ** אַמַּאי צָרִיךְ לְאַזְהוּרֵהּ אִי לָאו לְמֵילַף מִנֵּהּ הוֹרָאָה בְּעָלְמָא דְּאַף עַל פִּי שֶׁהוּא רַבּוֹ חַיָּב לַעֲמֹד מִפָּנָיו: **אֲנִי אֵינִי כְּדַאי לַעֲמֹד מִפְּנֵי בְּנִי** קס"ד לה"ק אֲנִי רַבּוֹ שֶׁל בְּנִי וְלֹא הָיִיתִי כְּדַי לַעֲמֹד מִפָּנָיו אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּתְחַתֵּן בְּנָשִׂיא וּמִדְּקָאָמַר אֲנִי אֵינִי כְּדַי ש"מ דְּאִלּוּ הָיָה כְּדַי שֶׁהָיָה תַּלְמִידוֹ הֲוָה לֵיהּ לְמֵיקַם: **ה"ק** כְּלוֹמַר אֵינִי כְּדַי דְּקָאָמַר לָאו מִשּׁוּם גְּדֻלַּת תּוֹרָה הוּא אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָבִיו קָאָמַר דְּאֵין אָב כְּדַי לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַבֵּן: **רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי** רַבּוֹ רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי וְצָרִיךְ לַעֲמֹד מִפָּנָיו: **אוֹ לָאו** כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי אֶלָּא כְּיוֹשֵׁב דְּבָתְרֵהּ דִּידֵהּ אָזְלִינַן וְהָא קָא יָתֵיב: ה"ג לְהַךְ בָּרַיְתָא בת"כ טָמֵא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר עוֹמֵד טָמֵא טָמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר יוֹשֵׁב טָהוֹר וְאִם יָשַׁב הַטָּמֵא הַטָּהוֹר טָמֵא וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנֻגַּעַת. וְיָלֵיף לָהּ מִקְּרָא דְּאֵין מְצֹרָע מְטַמֵּא טָהוֹר הַנִּכְנָס עִמּוֹ לָאֹהֶל אֶלָּא א"כ יוֹשֵׁב הַמְּצֹרָע וְרֵישָׁא דְּבָרַיְתָא הָכִי אִיתָא מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ מוֹשָׁבוֹ טָמֵא מִכָּאן אָמְרוּ הַטָּמֵא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן כו': **טָמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר יוֹשֵׁב טָהוֹר** דִּישִׁיבַת טָהוֹר לָא מְהַנֵּי מִידֵי אֶלָּא יְשִׁיבַת טָמֵא: **וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנֻגַּעַת** וְאָדָם נוֹשְׂאָהּ תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן לֹא נִטְמָא הַטָּהוֹר עַד שֶׁיֵּשֵׁב נוֹשֵׂא הָאֶבֶן וְאִם יָשַׁב נוֹשֵׂא הָאֶבֶן נִטְמָא הַטָּהוֹר וַאֲפִי' הוּא עוֹמֵד: **זֹאת אוֹמֶרֶת** מִדְּקָתָנֵי וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנֻגַּעַת: **רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי** דְּלָאו בָּתְרֵהּ דִּידֵהּ אָזְלִינַן אֶלָּא בָּתַר בְּהֵמָה הַנּוֹשַׂאתּוֹ דְּהָא הָכָא לָא בָּתַר אֶבֶן אָזְלִינַן אֶלָּא בָּתַר אָדָם הַנּוֹשְׂאָהּ אָזְלִינַן דְּאִי בָּתְרָהּ דִּידַהּ אָזְלִינַן אֲפִלּוּ לֹא יָשַׁב נוֹשְׂאָהּ נִטְמָא הַטָּהוֹר דְּהָא אִיהִי מִתָּב יָתְבָא בְּחֵיקוֹ אוֹ בִּכְתֵפוֹ שֶׁל זֶה הַנּוֹשְׂאָהּ: **מַהוּ לַעֲמֹד** מִי מְחַיֵּב לְמֵיקַם אוֹ לָא: **תּוֹרָה עוֹמֶדֶת מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ** בִּתְמִיהַּ לְפִי שֶׁעֲסוּקִים בִּדְבַר הֲלָכָה הָיוּ קָרֵי לְהוּ לְדִידְהוּ תּוֹרָה עַצְמָהּ וּלְדִידַהּ קָרֵי לוֹמְדֶיהָ: **לָיֵט עֲלָהּ אַבַּיֵי** אַהַךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מַאן דְּקָיֵת לֵיהּ: כִּדְאִיתָא מִשּׁוּם דְּדָבָר מְגֻנֶּה הוּא לֹא רָצָה לְפָרְסְמָהּ וַהֲרֵי הוּא מְפֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא רָאוּ כַּמָּה עָבִים שׁוֹקָיו כַּמָּה צַוָּארוֹ שָׁמֵן הַכֹּל מִשֶּׁלָּנוּ: **עוֹמֵד מִלְּפָנָיו** מִשֶּׁמַּתְחִיל לִכָּנֵס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיַּעֲבֹר הֵימֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת הַשְּׁנִיּוֹת: **שֶׁנֶּאֱמַר וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה** וּמֹשֶׁה נָשִׂיא הָיָה:

אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית תֵּימַהּ לָמָּה אִקְפִּיד רָבָא לְעֵיל שֶׁמָּא קָמוּ מִפָּנָיו שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְלָאו אַדַּעְתֵּהּ וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּדִין זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאוֹתָם הַדָּרִין בְּבֵית הָרַב דְּמִסְתָּמָא עָמְדוּ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית אֲבָל תַּלְמִידִים אֲחֵרִים חַיָּבִין לַעֲמֹד אֲפִי' מֵאָה פְּעָמִים בְּיוֹם שֶׁמָּא יִרְאֶה אַחֵר וְיַחְשְׁדֵם וַאֲפִלּוּ אוֹתָם שֶׁדָּרִין בְּבֵית הָרַב נָמֵי אִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת צְרִיכִין לַעֲמֹד: [אֵין ת"ח כו'. תֵּימַהּ וְכִי כָּל הָנֵי דִּלְעֵיל מַיְרֵי בְּלֹא קָמוּ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְנ"ל אֵינוֹ רַשַּׁאי אֵינוֹ חַיָּב כִּדְפֵי' לְעֵיל] ת"י: **וְאֵימָא מוֹרָא מִשְׁקָלוֹת** פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס גַּבֵּי מִשְׁקָלוֹת כְּתִיב (דְּבָרִים כ"ה:ט"ו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ וְקָשֶׁה דְּלָא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם דִּכְתִיב בְּהוּ מוֹרָא בְּהֶדְיָא וְיֵשׁ גּוֹרְסִים מִכְשׁוֹלוֹת דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ט:י"ד) וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ וא"ת א"כ מַאי מְשַׁנֵּי פְּנֵי פְּנֵי גָּמַר גַּבֵּי מִכְשׁוֹל נָמֵי כְּתִיב לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וי"ל דְּלָא דָּמֵי לַעֲמִידָה מִפְּנֵי זָקֵן שַׁיָּךְ לִירָא מִפְּנֵי הַשֵּׁם כִּדְאָמַר (ב"ק דַּף מא:) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא לְרַבּוֹת ת"ח וְר' יִצְחָק מְפָרֵשׁ דְּמָצִינוּ מוֹרָא בְּמִשְׁקָלוֹת . כִּדְאָמְרִי' בַּמִּדְרָשׁ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים הַיְנוּ בִּשְׁבִיל הַמִּשְׁקָלוֹת וְעַל עָוֹן זֶה בָּא עֲמָלֵק דְּבָתַר פָּרָשַׁת מִשְׁקָלוֹת כְּתִיב זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בְּפָרָשַׁת כִּי תֵצֵא וְהַיְנוּ דִּכְתִיב בְּמִשְׁלֵי מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה' וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ וְסָמוּךְ לֵהּ בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן כְּלוֹמַר שֶׁעַל עָוֹן זֶה בָּא זָדוֹן וְקָלוֹן שֶׁל עֲמָלֵק:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ח, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' טז:

ב מיי' פו' מהל' ממרים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ז:

ג מיי' פו' מהל' ממרים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ז:

ד מיי' פי' מהל' טומאת צרעת הל' יב:

ה מיי' פט"ז מהל' טומאת צרעת הל' ג:

ו מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ד, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' טז:

ז מיי' פי' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ט, סמג עשין פה, טוש"ע יו"ד סי' רפב סעי' ב:

ח טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' יא:

ט מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' ו, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמד סעי' ט יג יד:

י מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג, סמג לאוין נז, טוש"ע או"ח סי' יז סעי' ב:

מסורת הש"ס

א במדבר רבה

ב במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

גליון הש"ס

גמ' יושב תחת האילן וטהור. עי' יבמות דף קג ע"ב תד"ה כיון שנכנס:

תורה אור השלם

[ויקרא יט, לב]

[ויקרא יט, יד]

[קהלת ח, יג]

[ויקרא כה, לו]

[דברים כה, יג-טו]

[ויקרא יד]

[שמות יז, ח]

[במדבר טו, לט]

וּתְפִילִּין. (א)וְאֵיזוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ – מְזוּזָה, מַעֲקֶה, אֲבֵידָה, וְשִׁילּוּחַ הַקֵּן. [א](ב)וּכְלָלָא הוּא? הֲרֵי מַצָּה, שִׂמְחָה, הַקְהֵל, דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת! וְתוּ: וַהֲרֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה, פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּפִדְיוֹן הַבֵּן דְּלָאו מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ הוּא – וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת! (ג)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין לְמֵדִין מִן הַכְּלָלוֹת, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "חוּץ", [ב](ד)דִּתְנַן: בַּכֹּל מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין חוּץ מִן הַמַּיִם וּמֶלַח, וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאִיכָּא כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת! אֶלָּא אֵין לְמֵדִין מִן הַכְּלָלוֹת, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "חוּץ". [ג]וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת מְנָלַן? – גָּמַר מִתְּפִילִּין, מַה תְּפִילִּין נָשִׁים פְּטוּרוֹת – אַף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וּתְפִילִּין? – גָּמַר לַהּ מִתַּלְמוּד תּוֹרָה, מָה תַּלְמוּד תּוֹרָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת – אַף תְּפִילִּין נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְנַקִּישׁ תְּפִילִּין לִמְזוּזָה! תְּפִילִּין לְתַלְמוּד תּוֹרָה אִיתַּקּוּשׁ, בֵּין בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה בֵּין בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה, תְּפִילִּין לִמְזוּזָה בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה לָא אִיתַּקּוּשׁ. וְנַקִּישׁ מְזוּזָה לְתַלְמוּד תּוֹרָה! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם", גַּבְרֵי בָּעוּ חַיֵּי, נְשֵׁי לָא בָּעוּ חַיֵּי?! [ד]וַהֲרֵי סוּכָּה דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, דִּכְתִיב "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים", טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא הָאֶזְרָח לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, הָא לָאו הָכִי נָשִׁים חַיָּיבוֹת! [ה](ה)אָמַר אַבָּיֵי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל דִּכְתִיב "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" – "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ: מָה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ – אַף סוּכָּה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. וְרָבָא אָמַר: אִיצְטְרִיךְ,

ותפלין וקסבר לילה לאו זמן תפלין אי נמי שבת וי"ט לאו זמן תפלין הלכך כיון דאיכא שעתא דלא מחייב בה זמן גרמא הוא: אבדה השבת אבדה: **וכללא הוא** בתמיה וכי כלל קבוע הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: **והרי אכילת** מצה ליל ראשון שהוא חובה כדכתיב (שמות י"ב:י"ח) בערב תאכלו מצות וזמן גרם לה בט"ו בניסן ונשים חייבות כדאמר בפסחים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא: **וכן שמחה ברגל** כדכתיב (דברים ט"ז:י"ד) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך: **תלמוד תורה** דאמרן לעיל (קדושין דף כט:) נשים פטורות וכן פדיון הבן כדלעיל בפרקין (שם.): **ופריה ורביה** אמרינן ביבמות (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשוה איש דרכו לכבש ואין דרכה של אשה לכבש וכל דלא קרינן בה וכבשוה לא קרינן בה פרו ורבו: **אין למדין מן הכללות** כל היכא דתני כלל כי האי גונא כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין בראיה אין למדין מהם דאיכא בהו דלאו דוקא ואפילו מקום שנאמר בו חוץ דאיכא למימר מדאפיק האי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייר מידי אפ"ה אין למדין: **בכל מערבין** ערובי חצרות: **ומשתתפין** שתופי מבואות: **חוץ מן המים ומן המלח** דמילי דזיין בעינן והני לא זייני שבמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושביתתו: **והאיכא כמהין ופטריות** מיני אוכלין הם וקים להו לרבנן דלא זייני: **גמירי מתפלין** במה מצינו בתפלין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל וכו' ולקמן פריך אדיליף מתפלין לפטור נילף ממצה והקהל לחיוב: **גמירי מתלמוד תורה** דאיתקוש להדדי ושננתם לבניך (דברים ו) וכתיב בתריה וקשרתם לאות: **מה תלמוד תורה נשים פטורות** דכתיב לבניך ולא לבנותיך אף תפלין נשים פטורות: **ונקיש תפלין למזוזה** לחייב הנשים דהא כתיב בתריה וכתבתם על מזוזות ונימא מה מזוזה נשים חייבות כדלקמן אף תפלין נשים חייבות ומשנינן תפלין לת"ת אתקוש בין בפרשה ראשונה כדפרשית לעיל בין בפרשה שניה והיו לטוטפת בין עיניכם וסמיך ליה ולמדתם אתם את בניכם: **תפלין למזוזה לא אתקיש בשניה** שתלמוד תורה מפסיק ביניהם: **ונקש מזוזה לתלמוד תורה** כדאתקש בפרשה שניה דסמיך לה וכתבתם ונימא נשים פטורות: **לא ס"ל** לפטור נשים מדתלה מתן שכרה ברבוי ימים ונשי נמי בעי חיי: **האזרח להוציא את הנשים** ברייתא היא במסכת סכה:

ותפלין וציצית אע"ג דקיימא לן בהקומץ רבה (מנחות דף לו:) דלילה זמן תפלין והלכה ואין מורין כן מ"מ שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אין נוהגין בשבתות וי"ט כדדרשינן בפרק המוצא תפלין (עירובין דף צו.) לפי שאין צריכין אות דשבת גופא איקרי אות כדכתיב כי אות היא וציצית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטר נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כה:) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזרה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא ועוד דאמר בפ"ב דברכות (דף יד:) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אביי אנן מתחילינן מדמתחלי במערבא וכיון דמתחילינן גמרינן ותמה היכי חשיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפילו למ"ד (שם) ציצית חובת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלובשה בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה ואומר ר"י כיון שחיובו תלוי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה לחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב: **מעקה** אבדה ושלוח הקן תימה לרבי בכל הני כתיב לאו במעקה כתיב (דברים כ"ב:ח') לא תשים דמים בביתך אע"ג דמוקמינן ליה (בב"ק דף טו:) למגדל כלב רע וסולם רעוע דהיינו שימה בידים מ"מ אתי נמי למעקה דהא דרשי בספרי ועשית זו מצות עשה לא תשים דמים זו מצות לא תעשה ובאבדה נמי כתיב (דברים כ"ב:ג') לא תוכל להתעלם ובשלוח הקן כתיב (שם) לא תקח האם על הבנים וא"כ איך יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא והא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ואומר ר"י דבכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו ובמעקה אין שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחלה על מנת שלא לעשות מעקה אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך או שעשה ונפל אין שם אלא עשה דועשית מעקה ואז נשים פטורות ובאבדה נמי משכחת לה עשה בלא לאו כגון שנטלה על מנת להחזירה וכגון שנטלה אחר יאוש דהשתא לית בה לאו דלא תוכל להתעלם וגם ליכא לאו דלא תגזול נמי ואח"כ נמלך שלא להחזירה דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם ושלוח הקן נמי כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא שלחה דהשתא ליכא לאו כי אם עשה דשלח תשלח וי"ת למ"ת איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא לנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין דאיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבא עשה אחר וידחנו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה.) משום די"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים אינה אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה בי"ט וכ"ת אין הכי נמי אמאי לא נשתמיט תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר לעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף הכא הלאו אלים: **בכל מערבין** פי' בקונטרס בין ערובי חצרות בין ערובי תחומין ולא נהירא דהא בערובי חצרות בעינן פת לכך נראה בכל מערבין ערובי תחומין דוקא: **גברא** בעי חיי נשי לא בעי חיי אע"ג דהאי קרא דרשינן בפ' במה מדליקין (שבת דף לב:) גבי בטול תורה בעון בטול תורה בנים קטנים מתים מ"מ לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא והא דכתיב כי היא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"ת מהאי טעמא גברא בעי חיי י"ל דקרא לא קאי אתלמוד תורה אלא אקיום מצות כלומר התורה מלמדת לך מצות שהם חייך ועוד יש לומר דאין ה"נ דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמזוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגברי בעי חיי וכו' כיון דאשכחן מיעוטא גביהו כדאמר לעיל והודעתם לבניך ולא לבנותיך אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרוצה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רוצה לפטור נשים יש סברא לומר דאתי סברא דגברא בעי חיי ומפקא מהקישא ומחייבי נשים במזוזה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג, סמג לאוין נז:

ב מיי' פא' מהל' עירובין הל' ח, סמג עשין א, טוש"ע או"ח סי' שפו סעי' ה:

ג מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יג, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' לח סעי' ג:

ד מיי' פו' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' א, סמג עשין מג, טוש"ע או"ח סי' תרמ סעי' א:

ה מיי' פו' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' ה, סמג עשין מג, טוש"ע או"ח סי' תרלט סעי' א:

מסורת הש"ס

א שבת סב.

ב עירובין כז.

ג עירובין כז.; עירובין כט.

ד משנה עירובין

ה סוכה כח:; ערכין ג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מעקה בסה"ד הלאו אלים. עיין חולין קמא ע"א תד"ה ל"צ:

תורה אור השלם

[דברים ו, ח]
[דברים כב, א-ג]
[דברים יא, כ]
[דברים כב, ו-ז]
[דברים כב, ח]
[דברים לא, י-יג]
[דברים טז, ט-יא]
[בראשית א, כח]
[שמות יג, יב-יג]
[שמות כג, טו]
[דברים ו, ז]
[דברים טז, יא]
[דברים לא, יב]
[דברים ו, ז-ח]
[דברים יא, יט]
[דברים ו]
[דברים יא]
[דברים יא, כא]
[ויקרא כג, מב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' חגיגה הל' א, סמג עשין רכו:

ב מיי' פא' מהל' חגיגה הל' א, סמג עשין רכו:

אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: נֵילַף "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" מֵחַג הַמַּצּוֹת, מָה לְהַלָּן נָשִׁים חַיָּיבוֹת – אַף כָּאן נָשִׁים חַיָּיבוֹת, צְרִיכָא. [א(א)]וַהֲרֵי רְאִיָּה, דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, וְטַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "זְכוּרְךָ" – לְהוֹצִיא הַנָּשִׁים, הָא לָאו הָכִי נָשִׁים חַיָּיבוֹת! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: נֵילַף "רְאִיָּה" "רְאִיָּה" מֵהַקְהֵל. [ב]וְאַדְּיָלְפִינַן מִתְּפִילִּין לִפְטוּרָא, נֵילַף מִשִּׂמְחָה לְחִיּוּבָא! אָמַר אַבָּיֵי: אִשָּׁה בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ. אַלְמָנָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? בִּשְׁרוּיָה אֶצְלוֹ. (ב)וְנֵילַף מֵהַקְהֵל! מִשּׁוּם דְּהָוֵה מַצָּה וְהַקְהֵל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד – אֵין מְלַמְּדִים. (ג)אִי הָכִי, תְּפִילִּין וּרְאִיָּה נָמֵי שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד – וְאֵין מְלַמְּדִים! צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא תְּפִילִּין וְלָא כְּתַב רְאִיָּה, הֲוָה אָמֵינָא: נֵילַף רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רְאִיָּה וְלָא כְּתַב תְּפִילִּין, הֲוָה אָמֵינָא: אַקֵּישׁ תְּפִילִּין לִמְזוּזָה, צְרִיכָא. אִי הָכִי, מַצָּה וְהַקְהֵל נָמֵי צְרִיכִי! לְמַאי צְרִיכִי? בִּשְׁלָמָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הַקְהֵל וְלָא כְּתַב מַצָּה, הֲוָה אָמֵינָא: נֵילַף "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" מֵחַג הַסּוּכּוֹת. (ד)אֶלָּא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא מַצָּה, וְלָא בָּעֵי הַקְהֵל, וַאֲנָא אָמֵינָא: טְפָלִים חַיָּיבִים, נָשִׁים לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! הִילְכָּךְ, הָוֵה לְהוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְאֵין מְלַמְּדִים. (ה)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? (ו)וְתוּ: מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ נָשִׁים חַיָּיבוֹת מְנָלַן? דְּיָלֵיף מִמּוֹרָא, מָה מוֹרָא נָשִׁים חַיָּיבוֹת – אַף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּיבוֹת. וְנֵילַף מִתַּלְמוּד תּוֹרָה! – מִשּׁוּם דְּהָוֵה לֵיהּ תַּלְמוּד תּוֹרָה וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִים.

וּלְרַבִּי

אִצְטְרִיךְ לְמִעוּטָהּ בְּהֶלְיָא: מָה לְהַלָּן נָשִׁים חַיָּבוֹת בַּאֲכִילַת מַצָּה לַיְלָה הָרִאשׁוֹנָה: רְאִיָּה מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ: רְאָיָה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל דִּכְתִיב בֵּהּ (דְּבָרִים ל"א:י"ג) בְּבֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וְהָתָם נָשִׁים חַיָּבוֹת דִּכְתִיב הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף: וְאַדְּיָלְפִינַן מִתְּפִלִּין לִפְטוּרָא אַמַּתְנִי' (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף כט.) פָּרִיךְ דְּגָמַר כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא מִתְּפִלִּין לִפְטוֹר אֶת הַנָּשִׁים בְּבִנְיַן אָב דְּמָה מָצִינוּ בִּתְפִלִּין: נֵילַף בִּנְיַן אָב בְּמָה מָצִינוּ מִשִּׂמְחָה שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְנָשִׁים חַיָּבוֹת: בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ אֵין חוֹבַת הַשִּׂמְחָה תְּלוּיָה בָּהּ אֶלָּא עַל בַּעְלָהּ שֶׁיְּשַׂמְּחֶנָּה קְרִי בֵּהּ וְשִׂמַּחְתָּ: אַלְמָנָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר הָא כְּתִיב בָּהּ שִׂמְחָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט"ז:י"א) וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה: בִּשְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לֹא נִצְטַוֵּית הִיא אֶלָּא בַּעֲנִיִּים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְנִצְטַוָּה מִי שֶׁהִיא שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לְשַׂמְּחָהּ מִשֶּׁלּוֹ בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּכְלֵי פִשְׁתָּן: אִי הָכִי תְּפִלִּין וּרְאִיָּה נָמֵי נֶהֱוֵי שְׁנֵי כְתוּבִים כו' וְהֵיכִי יָלֶפֶת מִתְּפִלִּין לִפְטוֹר הָא כְּתִיב פְּטוּרָא בֵּין בִּתְפִלִּין דְּאִתַּקִּישׁ לת"ת בֵּין בִּרְאִיָּה דִּכְתִיב זְכוּרְךָ לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים: צְרִיכִי לְמִכְתַּב פְּטוּרָא בְּתַרְוַיְיהוּ דְּלָא גָּמְרֵי מֵהֲדָדֵי הִלְכָּךְ לָאו לְמֵימְרָא דְּאֵין מְלַמְּדִין אַכְּתִיב בְּתַרְוַיְיהוּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלָא הָוֵה גָּמִיר חַד מֵחַבְרֵהּ כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵל: דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא פְּטוּרָא דְּנָשִׁים בִּתְפִלִּין וְלָא כְּתַב בִּרְאָיָה הֲוָה נֵילַף רְאָיָה מֵהַקְהֵל לְחַיֵּב אֶת הַנָּשִׁים: א"ה מַצָּה וְהַקְהֵל נָמֵי צְרִיכִי וְלָאו שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד נִינְהוּ וְנֵילַף שְׁאָר מִצְוַת עֲשֵׂה מִינַּיְיהוּ לְחִיּוּבָא: לְמַאי צְרִיכִי תַּרְוַיְיהוּ אֶלָּא חַד מִינַּיְיהוּ נִכְתּוֹב וְנִגְמַר אִידָךְ מִינֵּהּ עִם כָּל שְׁאָר מִצְוַת עֲשֵׂה: בִּשְׁלָמָא אִי הֲוָה כְּתַב חִיּוּבָא בְּהַקְהֵל לָא הָוְיָא אָתְיָא מַצָּה מִינֵּהּ בְּבִנְיַן אָב דַּהֲוָה אָמֵינָא נִגְמַר ג"ש מֵחַג הַסֻּכּוֹת ט"ו ט"ו מָה לְהַלָּן נָשִׁים פְּטוּרוֹת דִּכְתִיב הָאֶזְרָח לְהוֹצִיא הַנָּשִׁים אַף מַצָּה נָשִׁים פְּטוּרוֹת: וַאֲנָא אָמֵינָא טְפֵלִים חַיָּבִין דִּכְתִיב (דְּבָרִים לא) וְהַטַּף: מא"ל נֵילַף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא מִמַּצָּה וְהַקְהֵל לְחִיּוּבָא: מא"ל נֵילַף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא מִמַּצָּה וְהַקְהֵל לְחִיּוּבָא: מוֹרָא אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ דְּיָלְפִינַן בֵּהּ נָשִׁים לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף כט.) כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּירָאוּ הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם: וְנֵילַף מִתַּלְמוּד תּוֹרָה לִפְטוּרָה:

סד"א נֵילַף ט"ו ט"ו מֵחַג הַמַּצּוֹת מָה לְהַלָּן נָשִׁים חַיָּבוֹת. פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ יֶשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכוֹל מַצָּה וא"ת לְמַאי אִצְטְרִיךְ בְּמַצָּה דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל וְלוֹמַר דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה בְּלָאו הָכִי נָמֵי יָדְעִינַן שֶׁנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה דְּאִי פְּטוּרוֹת לָמָּה לִי הָאֶזְרָח לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים דְּגַבֵּי סֻכָּה פְּשִׁיטָא דִּפְטוּרוֹת דְּהָא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא אֶלָּא ש"מ דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ הָאֶזְרָח גַּבֵּי סֻכָּה לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים דְּלָא נֵילַף ט"ו ט"ו מֵחַג הַמַּצּוֹת וְאִם כֵּן לָמָּה לִי טַעְמָא דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ וי"ל דְּעַ"כ אִצְטְרִיךְ לְטַעְמָא דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ דְּאִי לָא דְּחָזֵינַן מִינֵּהּ דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה ה"א הָאֶזְרָח אָתָא לְרַבּוּיֵי נָשִׁים דִּלְמִעוּטֵי לָא אִצְטְרִיךְ דְּהָא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא אֲבָל הַשְׁתָּא דְּחָזֵינַן דְּחַיָּבוֹת בְּמַצָּה מִכֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ א"כ ע"כ הָאֶזְרָח לְמִעוּטֵי אָתָא דִּלְרַבּוֹת לָא אִצְטְרִיךְ דמג"ש דט"ו ט"ו נָפְקָא: הֵ"א נֵילַף רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל וא"ת הָא אָמְרִינַן מַצָּה וְהַקְהֵל הָווּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין וי"ל דמג"ש דִּרְאִיָּה רְאִיָּה הֲוָה אֲמֵינָא דְּיָלְפִינַן רְאִיָּה מֵהַקְהֵל: אִשָּׁה בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אֵין חוֹבַת הַשִּׂמְחָה בָּהּ אֶלָּא עַל בַּעְלָהּ שֶׁיְּשַׂמְּחֶנָּה אַלְמָנָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר פֵּרוּשׁ דִּכְתִיב בָּהּ שִׂמְחָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט"ז:י"ד) וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה וּמְשַׁנֵּי בִּשְׁרוּיָה אֶצְלוֹ כְּלוֹמַר לֹא נִצְטַוֵּית הִיא אֶלָּא בַּעֲנִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁנִּתְחַיֵּב מִי שֶׁהִיא שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לְשַׂמְּחָהּ מִשֶּׁלּוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּכְלֵי פִשְׁתָּן עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ וְקָשֶׁה לר"ת דְּהַיְינוּ בִּזְמַן שֶׁאֵין בהמ"ק קַיָּם כִּדְמוֹכַח בְּעַרְבֵי פְסָחִים (פְּסָחִים דַּף קט.) דְּקָאָמַר אֲנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶם בְּיַיִן וְנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶם בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִים וְהַהוּא מִלְּתָא לָא מִתּוֹקְמָא אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאֵין בהמ"ק קַיָּם כִּדְאָמַר הָתָם דְּבִזְמַן הַזֶּה אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן אֲבָל בִּזְמַן שבהמ"ק קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר שֶׁנֶּאֱמַר וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ וְעוֹד דְּמַשְׁמַע מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַאֲכִילָהּ שַׁלְמֵי שִׂמְחָה מִיהוּ בְּמַס' חֲגִיגָה (דַּף ו.) לָא מַשְׁמַע הָכִי דְּקָאָמַר הָתָם בֵּן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ חַיָּב לְהַעֲלוֹת עוֹלַת רְאִיָּה לְהַר הַבַּיִת וְאִם הוּא צָרִיךְ לְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּב וּפָרִיךְ עַל הָאִידְלָנָא מַאן אַתְיֵהּ וְקָאָמַר אַבָּיֵי עַל הָכָא דְּהָוֵה אִמּוֹ דִּמְחוּיֶּבֶת בְּשִׂמְחָה אַתְיֵהּ וְעוֹד אִי שִׂמְחָה בִּכְלֵי פִשְׁתָּן זֶה יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת בְּבֵיתָהּ וְעוֹד תַּנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא (דַּחֲגִיגָה פ"א). שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל רְאִיָּה חֲגִיגָה שִׂמְחָה יֵשׁ בִּרְאִיָּה שֶׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶם שֶׁכֻּלָּהּ לַשָּׁמַיִם וְיֵשׁ בַּחֲגִיגָה מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶם שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת לִפְנֵי הַדִּבּוּר וְיֵשׁ בְּשִׂמְחָה שֶׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶם שֶׁהַשִּׂמְחָה נוֹהֶגֶת בְּאִישׁ וּבְאִשָּׁה אַלְמָא בְּגוּף הַקָּרְבָּן קָאָמַר וּמְפָרֵשׁ ר"ת אִשָּׁה בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ בְּשַׁלְמֵי שִׂמְחָה שֶׁלּוֹ שֶׁהַחוֹבָה מֻטֶּלֶת עַל בַּעְלָהּ וּבְאַלְמָנָה עַל שֶׁשְּׁרוּיָה אֶצְלוֹ אֲבָל הִיא גּוּפָהּ לָא מִחַיְּבָא לְאַתְוּיֵי שַׁלְמֵי שִׂמְחָה: ה"א נֵילַף רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל. וא"ת הָא אָמְרִינַן מַצָּה וְהַקְהֵל הָווּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין וי"ל דמג"ש דִּרְאִיָּה רְאִיָּה הֲוָה אֲמֵינָא דְּיָלְפִינַן רְאָיָה מֵהַקְהֵל: וְאִי כְּתַב רְאִיָּה וְלָא כְּתַב תְּפִלִּין אֵינוֹ ר"ל דְּלָא לִכְתּוֹב תְּפִלִּין כְּלָל דְּמִצְוַת תְּפִלִּין אִצְטְרִיךְ לִכְתּוֹב אֶלָּא ה"ק לֹא לִכְתּוֹב תְּפִלִּין הֶקֵּישָׁא דִּתְפִלִּין לת"ת: וְלָא בָּעֵי הַקְהֵל פֵּי' לָא לִכְתּוֹב חִיּוּבָא דְּנָשִׁים גַּבֵּי הַקְהֵל אֲבָל מִצְוַת הַקְהֵל בָּעֵי לְמִכְתַּב: וַאֲנָא אָמֵינָא טְפָלִים חַיָּבִים נָשִׁים לֹא כָּל שֶׁכֵּן וא"ת לָמָּה לִי הַאי ק"ו בְּלָאו ק"ו נָמֵי מָצֵי לְמֵילַף הַקְהֵל מִמַּצָּה לְחַיֵּיב נָשִׁים וַאֲפִילּוּ לָא כְּתִיב נָשִׁים בְּהַקְהֵל כְּלָל שֶׁכֵּן שִׁיטַת כָּל שְׁנֵי כְתוּבִים וי"ל דְּאִי לָא כְּתִיב נָשִׁים בְּהַקְהֵל ה"א אַדְּרַבָּה נֵילַף רְאִיָּה דְּהַקְהֵל מֵעוֹלַת רְאִיָּה וְלִפְטוֹר כִּדְקָאָמַר לְעֵיל וא"ת כֵּיוָן דְּלָא נֵילַף חִיּוּב דְּהַקְהֵל מִמַּצָּה לָמָּה לִי דְּאָמַר לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא מַצָּה וְלָא בָּעֵי הַקְהֵל בְּלָא מַצָּה נָמֵי נָפְקָא לָן חִיּוּבָא בְּהַקְהֵל מִטְּפָלִים בְּק"ו טְפָלִים חַיָּבִים וְכוּ' וי"ל דְּאִי לָא כְּתִיב נָשִׁים בְּמַצָּה הֲוָה אֲמֵינָא דְּמִקַּל וָחֹמֶר לָא אָתוּ נָשִׁים לְחִיּוּבָא דִּטְפָלִים מַעֲלוּ מִנָּשִׁים לְפִי שֶׁבָּאִים לִכְלַל חִיּוּב אֲבָל נָשִׁים אֵין סוֹפָן לָבֹא לִידֵי חִיּוּב לָא אֲבָל הַשְׁתָּא שֶׁמָּצִינוּ דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה וּטְפָלִים פְּטוּרִים מֵעַתָּה נוּכַל לָדוּן מק"ו בְּהַקְהֵל הֵיכָא דִּטְפָלִים חַיָּבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהְיוּ נָשִׁים חַיָּבוֹת: סד"א נֵילַף ט"ו ט"ו מֵחַג הַמַּצּוֹת מָה לְהַלָּן נָשִׁים חַיָּבוֹת פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ יֶשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכוֹל מַצָּה וא"ת לְמַאי אִצְטְרִיךְ בְּמַצָּה דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל וְלוֹמַר דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה בְּלָאו הָכִי נָמֵי יָדְעִינַן שֶׁנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה דְּאִי פְּטוּרוֹת לָמָּה לִי הָאֶזְרָח לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים דְּגַבֵּי סֻכָּה פְּשִׁיטָא דִּפְטוּרוֹת דְּהָא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא אֶלָּא ש"מ דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ הָאֶזְרָח גַּבֵּי סֻכָּה לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים דְּלָא נֵילַף ט"ו ט"ו מֵחַג הַמַּצּוֹת וְאִם כֵּן לָמָּה לִי טַעְמָא דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ וי"ל דְּעַ"כ אִצְטְרִיךְ לְטַעְמָא דְּכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ דְּאִי לָא דְּחָזֵינַן מִינֵּהּ דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמַצָּה ה"א הָאֶזְרָח אָתָא לְרַבּוּיֵי נָשִׁים דִּלְמִעוּטֵי לָא אִצְטְרִיךְ דְּהָא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא אֲבָל הַשְׁתָּא דְּחָזֵינַן דְּחַיָּבוֹת בְּמַצָּה מִכֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ א"כ ע"כ הָאֶזְרָח לְמִעוּטֵי אָתָא דִּלְרַבּוֹת לָא אִצְטְרִיךְ דמג"ש דט"ו ט"ו נָפְקָא: נָשִׁים חַיָּבוֹת מנ"ל דְּיָלֵיף מִמּוֹרָא וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר דְּיָלְפִינַן מִמְּזוּזָה וְיֵשׁ לוֹמַר דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּיָלֵיף מִמְּזוּזָה וְאַחַד מִינַּיְיהוּ נָקַט וא"ת אִם כֵּן הָוֵי מוֹרָא וּמְזוּזָה שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין וי"ל דִּצְרִיכֵי תַּרְוַיְיהוּ דְּאִי כְּתַב מוֹרָא וְלָא כְּתַב מְזוּזָה הֲוָה אֲמֵינָא דִּבְמְזוּזָה יִהְיוּ פְּטוּרִים דְּיָלְפִינַן מת"ת וְאִי כְּתַב מְזוּזָה וְלָא כְּתַב מוֹרָא הֲוָה אֲמֵינָא דְּבְמוֹרָא יִהְיוּ פְּטוּרִין כִּדִלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לה.) דְּאֵין סִפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת: וְנֵילַף מת"ת וְאִם תֹּאמַר אַדְּרַבָּה אִית לָן לְמֵילַף מִמּוֹרָא לְחִיּוּב דְּהָא אָמַר פ"ק דִּיבָמוֹת (דַּף ח.) כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְאַקּוֹשֵׁי לְקוּלָּא וּלְחוּמְרָא לְחוּמְרָא מַקְּשִׁינַן וְאָמַר הר"ס דְּמִסְתַּבְּרָא דמת"ת אִיכָּא טְפֵי לְמֵילַף כֵּיוָן דְּאַשְׁכְּחַן דְּנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִמִּצְוָה יְקָרָה וַחֲבִיבָה כת"ת דִּין הוּא שֶׁיִּהְיוּ פְּטוּרִין בְּכָל הַשְּׁאָר שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא עי"ל דִּסְבָרָא הוּא לְמֵילַף טְפֵי מת"ת מִמּוֹרָא דְּשָׁאנֵי אָב וָאֵם דְּהִקִּישׁ כְּבוֹדָם לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְאֵין לְמֵילַף שְׁאָר מִצְוֹת מִינֵּהּ עי"ל דְּאֵין סְבָרָא לוֹמַר נֵילַף מִמּוֹרָא דְּמוֹרָא נָמֵי לִפְעָמִים דְּאֵינָהּ חַיֶּבֶת הֵיכָא דִּרְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ כִּדְאָמְרִינַן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ל:) אִשָּׁה אֵין סִפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת:

מסורת הש"ס

א חגיגה ד.

ב פסחים כו.; סנהדרין סז:; פסחים מה.; נזיר לז:; יומא ס.

ג לקמן מב:; לקמן נח.; לקמן לז:; בכורות מט.

ד סוכה כח:; זבחים נז.; זבחים מו.; שבועות כו:; חולין קיג:

ה מעילה יא:; לקמן נח.; זבחים מח.; חולין קיז.

ו שבת סב.; עירובין צו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ה"א כו' דילפינן ראיה מהקהל. עי' זבחים נז ע"א רש"י ד"ה אין מלמדים:

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה [ויקרא כג, לד]

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ [ויקרא כג, ו]

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה [שמות כג, יז]

בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם [דברים לא, יא]

וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם [דברים טז, יא]

הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת [דברים לא, יב]

אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא יט, ג]

(א)וּלְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, דְּאָמַר: עַל שְׁנֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ" מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִשּׁוּם דְּהָוֵה תַּלְמוּד תּוֹרָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא נָמֵי, נִיהְווֹ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וּמוֹרָא שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין! צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא מוֹרָא, וְלָא כְּתַב פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, הֲוָה אָמֵינָא: "וְכִבְשֻׁהָ" אָמַר רַחֲמָנָא – אִישׁ דְּדַרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ – אִין, אִשָּׁה דְּאֵין דַּרְכָּהּ לְכַבֵּשׁ – לָא. וְאִי כְּתַב פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא כְּתַב מוֹרָא, הֲוָה אָמֵינָא: אִישׁ דְּסִיפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת – אִין, אִשָּׁה דְּאֵין סִיפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת – לָא, וְכֵיוָן דְּאֵין סִיפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִּתְחַיֵּיב כְּלָל, צְרִיכָא. (ב)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רָבָא: פַּפּוּנָאֵי יָדְעִי לַהּ לְטַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא. (ג)וּמַנּוּ – רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" – הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לִתְפִילִּין, מָה תְּפִילִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת – אַף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ – נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וּמִדְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ – נָשִׁים פְּטוּרוֹת, מִכְּלָל דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ – נָשִׁים חַיָּיבוֹת. (ד)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר תְּפִילִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תְּפִילִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר תְּפִילִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ – רַבִּי מֵאִיר, וְסָבַר לַהּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד מְלַמְּדִין, וּתְפִילִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִשּׁוּם דְּהָוֵאי מַצָּה, שִׂמְחָה, וְהַקְהֵל שְׁלֹשָׁה כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וּשְׁלֹשָׁה כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. אב(ה)וְכָל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה וְכוּ'. מְנָהָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אָמַר קְרָא: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם" – הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה. דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תָּנָא: אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם" – הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל דִּינִים שֶׁבַּתּוֹרָה. דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא: אָמַר קְרָא: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" – הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן הָךְ קַמַּיְיתָא, מִשּׁוּם כַּפָּרָה חָס רַחֲמָנָא עֲלַהּ, אֲבָל דִּינִין, אֵימָא: אִישׁ, דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן – אִין, אִשָּׁה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָא, מִשּׁוּם דְּחַיּוּתַהּ הִיא, אֲבָל כּוֹפֶר אֵימָא:

אִישׁ,

וְלר' יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא דְּאָמַר חִיּוּבָא בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה כְּתִיב בְּנָשִׁים הֵיכִי יָלֵיף תּוּ שְׁאָר מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא לְחִיּוּב מִמּוֹרָא הָא הָווּ מוֹרָא וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד: **וּפִדְיוֹן הַבֵּן** דְּיָלְפִינַן לְעֵיל בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף כט.) נָשִׁים פְּטוּרוֹת מִלִּפְדּוֹת בְּנֵיהֶם דִּכְתִיב תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה: **צְרִיכִי** כְּלוֹמַר לָאו בָּאִין כְּאֶחָד נִינְהוּ וּלְמֵימְרָא דְּאֵין מְלַמְּדִין אֶלָּא תַּרְוַיְהוּ צְרִיכִי דְּאִי הֲוָה כְּתַב חַד לָא גָּמִיר אִידָךְ מִינֵּהּ: **דַּרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ** אֶת הָאָרֶץ בַּמִּלְחָמָה וְאֵין דַּרְכָּהּ כו' וְכֵיוָן דְּלָא קָרֵינַן בָּהּ וְכִבְשׁוּהָ לָא קָרֵינַן בָּהּ פְּרוּ וּרְבוּ: **סִפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת** לְכַבֵּד אֶת אָבִיו שֶׁאֵין אֵימַת אֲחֵרִים עָלָיו: **לֹא תִּתְחַיֵּיב כְּלָל** אֲפִילּוּ פְּנוּיָה: **הָנִיחָא כו'** לְעֵיל קָאֵי דְּאוֹתְבִנָא נֵילַף מת"ת וְשָׁנֵינַן מִשּׁוּם דְּהָוֵי ת"ת וּפִדְיוֹן הַבֵּן כו': **מא"ל** א"כ אִיפְּכָא אִיכָּא לְמֵילַף דְּשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת: **פַּפּוּנָאֵי יָדְעִי כו'** תַּלְמִידִים שֶׁבְּפַפּוּנָא וּמַנּוּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שֶׁהָיָה דָּר בְּפַפּוּנָא כִּדְאָמַר בְּהַשּׁוּתָּפִין (ב"ב דַּף טז.) גַּבֵּי שָׂטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ דְּרָשָׁהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בְּפַפּוּנָא אֲתָא שָׂטָן וְנַשְּׁקֵהּ אַכַּרְעֵהּ: **לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה'** הֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה הֻקְּשָׁה לִתְפִלִּין וְלָא שָׁבְקִינַן הֶקֵּישָׁא וְגָמְרִינַן מִבִּנְיַן אָב מִמַּצָּה וְהַקְהֵל לִזְמַן גְּרָמָא וְלֹא מִתַּלְמוּד תּוֹרָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן לְשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא: **וּמִדְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת** שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת מִדְּאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב הֶקֵּישָׁא לְמִפְטְרִינְהוּ מִזְּמַן גְּרָמָא מִכְּלָל דְּבִשְׁאָר מִצְוֹת חַיָּבוֹת: **הָנִיחָא כו'** פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף סא.) וּבְפֶרֶק בָּתְרָא דְּעֵירוּבִין (דַּף נה:): **מא"ל** א"כ אִיפְּכָא אִיכָּא לְמֵילַף דְּשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת: **וּפָרְכִינַן וּלְרַבִּי יְהוּדָה** דְּאָמַר מְלַמְּדִין בְּסַנְהֶדְרִין בְּפֶ' ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף סז:) וְאָמַר נָמֵי בְּעֵירוּבִין (דַּף נו:) דִּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא מא"ל מֵהֵיכָא תֵּיתֵי פְּטוּרָא לְמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא: **מא"ל** נֵילַף מת"ת וּפִדְיוֹן הַבֵּן שְׁאָר מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא לִפְטוֹר: **מא"ל** א"כ אִיפְּכָא אִיכָּא לְמֵילַף דְּשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת: **מִשּׁוּם דְּהָוֵי שִׂמְחָה** כו' וְלָא סְבִירָא לַן כְּאַבַּיֵּי דְּאָמַר לְעֵיל אִשָּׁה בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ: **לְכָל עֳנָשִׁין** וְלָאוִין עוֹנְשִׁין מַלְקוּת הֵן: **דְּבֵי ר' אֱלִיעֶזֶר תָּנָא כו'** לָאו לְפָרוֹשֵׁי מַתְנִי' מַיְיתֵי לָהּ אֶלָּא אַיְּידֵי דְּאַיְיתִינָא עוֹנְשִׁין מַיְיתֵי נָמֵי אַגַּב מֵהֵיכָא אִתְרַבּוֹ לְדִינֵי מָמוֹן וּמִיתָה לָמוּת עַל יָדָן הַהוֹרְגָן: **לְכָל מִיתוֹת** שֶׁיִּתְחַיֵּיב הַהוֹרְגָן עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכֵן הַשּׁוֹר כֹּפֶר: **הַךְ קַמַּיְיתָא** דְּמִשְׁתַּעֵי בְּקָרְבַּן שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן דְּגָזַל הַגֵּר בְּפֶ' נָשֹׂא: **דְּחַיּוּתָהּ הִיא** דְּאִי לַיְתָא בִּכְלַל דִּינִין אֵין לָהּ חַיִּים הַכֹּל גּוֹזְלִין אוֹתָהּ וְהִיא גּוֹזֶלֶת אֶת אֲחֵרִים וְהַכֹּל בְּדֵלִין הֵימֶנָּה: **אֲבָל כֹּפֶר** וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה דְּמִשְׁתַּעֵי גַּבֵּי כֹּפֶר דְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם:

וּלְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא נִהְווּ מוֹרָא וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה שְׁנֵי כְתוּבִין. וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר לְרַבָּנָן לֶהֱווּ מוֹרָא וּמְזוּזָה ב' כְּתוּבִים וּלְמַאי דְּפָרֵשִׁית לְעֵיל דְּתַרְוַיְהוּ צְרִיכִי אָתֵי שַׁפִּיר: **מִכְּלָל** דמ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְהֶקֵּישָׁא לְמִפְטַר נָשִׁים מִזְּמַן גְּרָמָא מִכְּלָל דמ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת פֵּרוּשׁ דְּאִי ה"א פְּטוּרוֹת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ הֶקֵּישָׁא דִּתְפִלִּין לְמִפְטַר נָשִׁים מִזְּמַן גְּרָמָא בְּלָאו הָכִי נָמֵי הֲוָה יָדְעִינַן הַשְׁתָּא כְּשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת כ"ש דִּזְמַן גְּרָמָא וְלָא נְהִירָא דְּהֵיכִי מָצֵי שָׁתֵיק מֵהֶקֵּישָׁא דִּתְפִלִּין אַדְּרַבָּה אִי שָׁתֵיק מִינֵּהּ הֲוָה יָלְפִינַן מִמַּצָּה וְהַקְהֵל דְּמ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא דְּנָשִׁים חַיָּבוֹת לְכָךְ פֵּרֵשׁ ר"י מִכְּלָל דמ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת דְּאִי פְּטוּרוֹת הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב הֶקֵּישָׁא דְּתוֹרַת ה' בְּפִיךָ עַל ת"ת אוֹ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן לְהַקִּישָׁהּ אֵלָיו וְלוֹמַר כִּי הֵיכִי דְּנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִתַּלְמוּד אוֹ מִפִּדְיוֹן דְּהַיְנוּ מ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא ה"נ פְּטוּרוֹת מִכָּל מ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא כְּמוֹ דְּמַקִּישׁ לִפְטוֹר דְּהַזְּמַן גְּרָמָא לִתְפִלִּין אֶלָּא ש"מ מִדְּכָתַב הַאי הֶקֵּישָׁא לִתְפִלִּין דְּהָוֵי הַזְּמַן גְּרָמָא מִכְּלָל דִּשְׁאָר מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא חַיָּבוֹת: **אֶלָּא** לְמ"ד תְּפִלִּין הָוֵי מ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא מַאי אִכָּא לְמֵימַר פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּאַדְּרַבָּה אִיפְּכָא הֲוָה לָן לְמֵימַר דְּשֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת מִתְּפִלִּין וְשֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת מִמַּצָּה וְהַקְהֵל דְּסָבַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד מְלַמְּדִים וּמְשַׁנֵּי מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דִּתְפִלִּין לָא הָווּ זְמַן גְּרָמָא רַבִּי מֵאִיר וְסָבַר לַהּ אֵין מְלַמְּדִים וּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דִּלְדִידֵיהּ לָא אִצְטְרִיךְ הֶקֵּישָׁא אֶלָּא כִּדְגָמְרִינַן לְעֵיל מִבִּנְיַן אָב וְגָמְרִינַן מֵרְאִיָּה דְּהָוֵי מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת וּדְקַשְׁיָא לָן נֵילַף מִמַּצָּה וְהַקְהֵל לְחִיּוּבָא ר"מ סָבַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִים עכ"ל וְהַיְנוּ טַעְמָא דְּמ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת דְּדַוְקָא בְּמַצָּה וְהַקְהֵל כְּתַב רַחֲמָנָא לוֹמַר דְּחַיָּבוֹת אֲבָל כָּל מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא בְּעָלְמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת דְּכֵיוָן דְּאֵין מְלַמְּדִין הָווּ כְּמוֹ מִיעוּטָא דַּוְקָא הָנֵי חַיָּבוֹת אֲבָל אַחֲרִינֵי לֹא וא"ת תֵּינַח זְמַן גְּרָמָא אֲבָל שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא מְנָא לֵיהּ דְּחַיָּבוֹת וְי"ל כֵּיוָן דת"ת וּפִדְיוֹן הַבֵּן הָווּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין הָווּ כְּמוֹ מִיעוּטָא דַּוְקָא הָנֵי פְּטוּרוֹת אֲבָל שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא בְּעָלְמָא נָשִׁים חַיָּבוֹת: **מִשּׁוּם** דְּהָוֵי שִׂמְחָה מַצָּה וְהַקְהֵל שְׁלֹשָׁה כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וא"ת תֵּרַגְתָּ הַהִיא דמ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא דִּפְטוּרוֹת דְּלֵיכָּא לְמֵילַף מִמַּצָּה וְהַקְהֵל דְּאִיכָּא שִׂמְחָה בַּהֲדַיְהוּ הָווּ שְׁלֹשָׁה כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד כִּדְפָרֵשִׁית אֶלָּא דמ"ע שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא מנ"ל דְּחַיָּבוֹת אֵימָא דִּפְטוּרוֹת מִתַּלְמוּד תּוֹרָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן וי"ל דְּלֵית לֵיהּ דְּר' יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וְהָווּ לְהוּ ג' כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד ת"ת וּפִדְיוֹן הַבֵּן וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה וא"ת וּלְאַבַּיֵּי דְּאָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף לד:) אִשָּׁה בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ א"כ לֵיכָּא אֶלָּא ב' כְּתוּבִים וּמַאי מְתָרֵץ ר' יְהוּדָה דְּאָמַר מְלַמְּדִין מִמ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא אֵימָא דְּנֵילַף לְחִיּוּב מִמַּצָּה וְהַקְהֵל וי"ל דְּמוּסַף קִדּוּשׁ הַיּוֹם בַּהֲדֵי מַצָּה וְהַקְהֵל וְהָווּ ג' כְּתוּבִים וְאֵין מְלַמְּדִין וְנָשִׁים. חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם מִן הַתּוֹרָה דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ':ח') זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת זָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן וְכֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּשְׁמִירָה יֶשְׁנוֹ בִּזְכִירָה וְהָנֵי נָשֵׁי הוֹאִיל וְאִיתְנְהוּ בִּשְׁמִירָה אִיתְנְהוּ נָמֵי בִּזְכִירָה: **מִשּׁוּם** כַּפָּרָה חָס רַחֲמָנָא עָלֶיהָ וא"ת כ"ש דְּאִם לֹא נִכְתְּבָה חָס עָלֶיהָ טְפֵי דְּאֵין עָלֶיהָ לֹא עֹנֶשׁ וְלֹא חֵטְא וי"ל דְּמִכָּל מָקוֹם אִצְטְרִיךְ כַּפָּרָה הֵיכָא דִּכְתִיב בָּהּ עֹנֶשׁ לְנָשִׁים בְּהֶדְיָא כְּגוֹן גַּבֵּי עֲרָיוֹת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג, סמג לאוין נא:

ב מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ה, סמג לאוין קכה:

מסורת הש"ס

א זבחים כג:; סנהדרין עב:; שבת קיא.; סנהדרין מה:; עבודה זרה נד:; לעיל כד.; גיטין עו.; גיטין מג:; ערכין יד:; כריתות ו.

ב בבא קמא נד:

ג ספרי במדבר; מכות יא.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ד מעילה יא:

ה סוכה כח.; פסחים מג.; יבמות פד:; תמורה ב:; בבא קמא טו.

תורה אור השלם

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ [בראשית א, כח]

וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהֹוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהֹוָה מִמִּצְרָיִם [שמות יג, ט]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהֹוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא [במדבר ה, ו]

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם [שמות כא, א]

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

אִישׁ, דְּבַר מִצְוֹת – אִין, אִשָּׁה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָא: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה חָס רַחֲמָנָא עֲלַהּ, אֲבָל הָנָךְ תַּרְתֵּי – אֵימָא לָא, צְרִיכָא. חוּץ מִ"בַּל תַּקִּיף" וּ"בַל תַּשְׁחִית" כּוּ'. בִּשְׁלָמָא "בַּל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים", דִּכְתִיב: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" – בְּנֵי אַהֲרֹן, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. אֶלָּא "בַּל תַּקִּיף" וּ"בַל תַּשְׁחִית" מְנָלַן? א(א)דִּכְתִיב: "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ" – כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּהַשְׁחָתָה יֶשְׁנוֹ בְּהַקָּפָה. וְהָנֵי נְשֵׁי, הוֹאִיל וְלָאו אִיתַנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה, לֵיתַנְהוּ בְּהַקָּפָה. וּמְנָלַן דְּלָאו אִיתַנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה? אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא: דְּהָא לָא אִית לְהוּ זָקָן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא: דְּאָמַר קְרָא: "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ", מִדְּשַׁנֵּי קְרָא בְּדִיבּוּרֵיהּ, דְּאִם כֵּן נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "פְּאַת זְקַנְכֶם". מַאי "זְקָנְךָ" – זְקָנְךָ, וְלֹא זְקַן אִשְׁתְּךָ. וְלָא? וְהָתַנְיָא: זְקַן אִשָּׁה, וְהַסָּרִיס שֶׁהֶעֱלוּ שֵׂעָר – הֲרֵי הֵן כְּזָקָן לְכָל דִּבְרֵיהֶם. מַאי לָאו לְהַשְׁחָתָה? אָמַר אַבָּיֵי: לְהַשְׁחָתָה לָא מָצֵית אָמְרַתְּ, דְּיָלֵיף "פְּאַת" "פְּאַת" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מָה לְהַלָּן נָשִׁים פְּטוּרוֹת – אַף כָּאן נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְאִי סְבִירָא לַן דְּכִי כְּתִיב "בְּנֵי אַהֲרֹן" – אַכּוּלֵּיהּ עִנְיָנָא כְּתִיב, נִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ וְתֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר, וַאֲנָא אָמֵינָא: וּמָה כֹּהֲנִים שֶׁרִיבָּה בָּהֶם הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת – "בְּנֵי אַהֲרֹן" – וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, יִשְׂרָאֵל לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִי לָאו גְּזֵירָה שָׁוָה הֲוָה אָמֵינָא: הִפְסִיק הָעִנְיָן. (ב)הַשְׁתָּא נָמֵי נֵימָא הִפְסִיק הָעִנְיָן! וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה שָׁוָה, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "לֹא יְגַלְּחוּ", יָכוֹל גִּילְּחוֹ בְּמִסְפָּרַיִים יְהֵא חַיָּיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַשְׁחִית". ביָכוֹל לְקָטוֹ בְּמַלְקֵט וּבְרָהִיטְנֵי יְהֵא חַיָּיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְגַלְּחוּ". הָא כֵּיצַד? גִּילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תַּעַר. אִם כֵּן, נִיכְתּוֹב קְרָא: "אֶת שֶׁבִּזְקָנֶךָ", מַאי "פְּאַת זְקָנֶךָ" – שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. גוְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: זְקַן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֶעֱלוּ שֵׂעָר הֲרֵי הֵן כְּזָקָן לְכָל דִּבְרֵיהֶם, לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר מָר זוּטְרָא: לְטוּמְאַת נְגָעִים. טוּמְאַת נְגָעִים בְּהֶדְיָא כְּתִיבָא, "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן"! אֶלָּא אָמַר מָר זוּטְרָא: לְטָהֳרַת נְגָעִים. טָהֳרַת נְגָעִים נָמֵי פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּבַת טוּמְאָה הִיא – בַּת טָהֳרָה הִיא! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא לִצְדָדִים כְּתִיב: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ", "אוֹ בְזָקָן" – הֲדַר אֲתָאן לְאִישׁ, קָא מַשְׁמַע לַן. אִיסִי תָּנֵי: אַף "בַּל יִקְרְחוּ" – נָשִׁים פְּטוּרוֹת. מַאי טַעְמָא דְּאִיסִי דְּדָרֵישׁ הָכִי? "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת. כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ", בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת – לְקָרְחָה. (ג)אַתָּה אוֹמֵר לְקָרְחָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִגְדִידָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ" – הֲרֵי גְּדִידָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת – לְקָרְחָה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַגְּדִידָה וּלְהוֹצִיא אֶת הַקָּרְחָה? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַגְּדִידָה, שֶׁיֶּשְׁנָהּ בִּמְקוֹם הַשֵּׂעָר וְשֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שֵׂעָר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַקָּרְחָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בִּמְקוֹם שֵׂעָר. וְאֵימָא: בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת – בֵּין לְקָרְחָה בֵּין לִגְדִידָה, וְכִי כְּתַב: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ", בִּשְׂרִיטָה הוּא דִּכְתִיב! קָסָבַר אִיסִי שְׂרִיטָה וּגְדִידָה

אַחַת

דאיכא איבוד נשמה משום הכי חייבה רחמנא לשלם כפר: **הקפת הראש** המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו שאחורי האזנים חלקים הם על סמוך לגבה והצדעים מקום שער הם כלם והמשחית שער הצדעים שיהא ראשו מקף בשוה לפדחתו וצדעיו ואחרי אזניו עגל סביב היא הקפה: **כל שישנו בהשחתה** דזקן ישנו בהקפת הראש: **הקפת הראש** המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו שאחורי האזנים חלקים הם על סמוך לגבה והצדעים מקום שער הם כלם והמשחית שער הצדעים שיהא ראשו מקף בשוה לפדחתו וצדעיו ואחרי אזניו עגל סביב היא הקפה: **ולא זקן אשתך** אפילו העלתה זקן והשחיתה: **פאת פאת** כתיב בישראל פאת זקנך וכתיב בכהנים ופאת זקנם לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמר אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן אכולא מלתא דכתיב בההוא ענינא קאי: **נשתוק קרא מינה** מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ואתיי פטורא בק"ו מכהנות: **הפסיק הענין** ולא קאי בני אהרן אלא אטומאה לחוד שיש הפסק בנתים כגון לא יטמא: **מבעיא ליה לכדתניא** לתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא נתחייב אלא בהשחתה שע"י גלוח וכיון דאיכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשיה למעוטי בנות הואיל והפסיק הענין: **מלקט** פליינ"א (מקנועה) של מנחשי חרבות שמחליקין בה את תיק הסיף: **רהיטני** פליינ"א (מקנועה) של עושי תריסין: **ת"ל** לא יגלחו האמור בכהנים ואין דרך גלוח בכך ואתיא ג"ש לתן האמור של כהנים בישראל ושל ישראל בכהנים: **אם כן** דלהכי הוא דאתא נכתוב את שבזקנך דהוה ליה נמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה בההוא קרא גבי ראש ומדהוי כתיב גבי זקן את שבזקנך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבזקנך והדר נילף גלוח דהשחתה בפאת פאת ישראל מכהנים א"נ כבנין אב חייב פאת זקן בכהנים וחייב פאת זקן בישראל: **מאי פאת ש"מ תרתי** ג"ש שלמה למלך הכתוב אף לכל האמור בענין: **לטומאת נגעים** שסימני מקום שער חלוקים מסימני עור בשר שבנגעי עור בשר כתיב שער לבן ובסימני נתקי ראש וזקן שער צהב וקאמר הכא דאם העלתה אשה שער בזקנה הוו סימני נגעה כדין נתקי זקן: **בהדיא כתיב** זקן של אשה דכתיב איש או אשה: **לטהרת נגעים** לכשתטהר תטען דין טהרת מנגע בתגלחת וצפרים: **איצטריך** לטמאת נגעים כדאמרן מעקרא להשוות סימני נתקי זקן אשה לסימני זקן איש ולאמרת בהדיא כתיב סל"א לנגעין כתיב דאשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אנתקי הראש ולא בזקן דכתיב בסיפיה אתאן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן כזקן לכל דבריהם: **בנים ולא בנות** בנים אתם לה' לא תתגדלו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדילה אף הבנות: **או** אינו אלא אף לגדילה: **כשהוא אומר** בפסוק שלאחריו כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: **גדילה** אשגרטינ"ר (אישגרטיניי"ר: לסרוט) וחוקי האמורי היו על מתיהן: ה"נ מרבה אני את הגדילה שישנה במקום שער ושלא במקום שער ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער: **בשריטה הוא דכתיב** וקס"ל שריטה וגדילה תרתי נינהו אחד ביד ואחד בכלי ואע"ג דשריטה בהאי ענינא לא כתיב כיון דדמיא לגדילה כתבה הכא ולא תימא אף היא נשים פטורות כתב כי עם קדוש לרבויי והכי שפיר טפי ולאו לסרוסי קרא דהא בנים ולא בנות גבי גדילה כתיב ומינה סליק:

איש דבר מצות הוא אין אשה לא ולאו דווקא דהא אתקש עבד לאשה לחייבו במצות כאשה דגמר (בחגיגה דף ד.) לה לה מאשה אלא הכי קאמר אינה חייבת כל כך כמו איש: **וכי** כתב עם קדוש לשריטה הוא דכתיב פירש בקונטרס לסל"א לגדילה ושריטה תרתי נינהו אחד ביד ואחד בכלי וא"ת מי הזקיקנו לומר דכי עם קדוש קאי אשריטה שלא הזכירה באותה פרשה כלל ולא קאי אגדילה ואקרחה דכתיבי בהאי ענינא וי"ל דניחא ליה טפי למימר דכי עם קדוש קאי אשריטה אע"פ שלא הזכר באותה פרשה מלמסרס המקרא ולומר דבנים אתם לא קאי אלא תתגדלו דסמיך ליה אלא אקרחה שאין סמוך לו שהרי גדילה הפסיק הענין ואפכא לא מצית אמרת כדמפרש גמרא ומה ראית להוציא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סרוס אחר דעם קדוש קאי אגדילה שלפני פניו ולא אקרחה שלפניו: **הרי** הוא כזקן לכל דבריו וא"ת ואיך תמצא זקן בסרים והרי מי שאין לו זקן אחד מסימני סרים ואמרינן. בסרים על שיהיו בו כלן וי"ל כגון שהביא זקן אחר רוב שנותיו דכה"ג סרים הוא כדאמר פ' יוצא דפן (נדה דף מז.) דכי לא נולדו בו סימני סרים הוה קטן על רוב שנותיו ובהגיע לרוב שנותיו הוה גדול והוה סרים.: **להשחתה** לא מצית אמרת דיליף פאת וכו' וא"ת למה לי ג"ש הא מוכח ליה שפיר מלשני קרא בדבוריה. וי"ל דה"מ מקמי דשמעינן בברייתא דיש להם חשיבות זקן בשום מקום אבל לבתר דשמעינן דגלי לית לן למעוטי מלשני כו': **אם** כן לכתב את שבזקנך פרוש א"כ דלהכי הוא דאתא דהפסיק הענין נכתוב את שבזקנך דהוה ליה כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה בהאי קרא גבי ראש ונוכל לומר כבנין אב שחייב בפאת זקן בכהנים כדכתיב ופאת זקנם לא יגלחו וחייב פאת זקן בישראל והדר יליף גלוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה בפאת פאת דישראל מכהנים מאי פאת ש"מ ג"ש שלמה למלך הכתוב אף לכל האמור בענין כגון הקפת הראש ופאת זקן דדרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן וכ"ש בישראל מג"ש דפאת פאת: **וכי** כתב עם קדוש לשריטה הוא דכתיב. פירש בקונטרס לסל"א לגדילה ושריטה תרתי נינהו אחד ביד ואחד בכלי וא"ת מי הזקיקנו לומר דכי עם קדוש קאי אשריטה שלא הזכירה באותה פרשה כלל ולא קאי אגדילה ואקרחה דכתיבי בהאי ענינא וי"ל דניחא ליה טפי למימר דכי עם קדוש קאי אשריטה אע"פ שלא הזכר באותה פרשה מלמסרס המקרא ולומר דבנים אתם לא קאי אלא תתגדלו דסמיך ליה אלא אקרחה שאין סמוך לו שהרי גדילה הפסיק הענין ואפכא לא מצית אמרת כדמפרש גמרא ומה ראית להוציא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סרוס אחר דעם קדוש קאי אגדילה שלפני פניו ולא אקרחה שלפניו:

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ב, סמג לאוין נא, טוש"ע יו"ד סי' קפא סעי' יב ו:

ב מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' קפא סעי' י:

ג מיי' פח' מהל' טומאת צרעת הל' א:

מסורת הש"ס

א נזיר נז:

ב מכות כא.; נזיר מ:; נזיר נח:; ספרא קדושים פרק ו ד

ג סוכה מ.

תורה אור השלם

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו [ויקרא כא, א]

לֹא־[יִקְרְחוּ] (יקרחה) קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת [ויקרא כא, ה]

לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ [ויקרא יט, כז]

וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן [ויקרא יג, כט]

וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר [ויקרא יד, ט]

בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה [דברים יד, א־ב]

בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת [דברים יד, א]

וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, כח]

אַחַת הִיא. אַבָּיֵי אָמַר: הַיְינוּ טַעְמָא דְּאִיסִי, דְּגָמַר "קָרְחָה" "קָרְחָה" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מָה לְהַלָּן נָשִׁים פְּטוּרוֹת – אַף כָּאן נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְאִי סְבִירָא לַן דְּכִי כְּתִיב קְרָא, בְּכוּלֵּי עִנְיָינָא הוּא דִּכְתִיב, נִשְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ וְתֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר, וַאֲנָא אָמֵינָא: וּמָה כֹּהֲנִים שֶׁרִיבָּה בָּהֶם הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת – "בְּנֵי אַהֲרֹן" – וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, יִשְׂרָאֵל לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִי לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה הֲוָה אָמֵינָא: הִפְסִיק הָעִנְיָן. א(א)הַשְׁתָּא נָמֵי נֵימָא הִפְסִיק הָעִנְיָן, וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵרָה שָׁוָה – מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "לֹא יִקְרְחוּ", יָכוֹל אֲפִילּוּ קָרַח אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קְרָחוֹת לֹא יְהֵא חַיָּיב אֶלָּא אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָרְחָה" – לְחַיֵּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. (ב)"בְּרֹאשָׁם" מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּיב אֶלָּא עַל בֵּין הָעֵינַיִם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הָרֹאשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרֹאשָׁם" – לְחַיֵּיב עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם. בוְאֵין לִי אֶלָּא כֹּהֲנִים, שֶׁרִיבָּה בָּהֶם הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת, יִשְׂרָאֵל מְנָלַן? – נֶאֱמַר כָּאן: "קָרְחָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "קָרְחָה", מָה כָּאן חַיָּיב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה, וְחַיָּיב עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם – אַף לְהַלָּן חַיָּיב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה, וְחַיָּיב עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם. גוּמָה לְהַלָּן עַל מֵת, אַף כָּאן עַל מֵת. אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "קֹרַח", מַאי "קָרְחָה" – שְׁמַעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. רָבָא אָמַר: הַיְינוּ טַעְמָא דְּאִיסִי, דְּיָלֵיף "בֵּין עֵינֵיכֶם" מִתְּפִילִּין, מָה לְהַלָּן נָשִׁים פְּטוּרוֹת, אַף כָּאן נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְרָבָא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּאַבָּיֵי? "קֹרַח" "קָרְחָה" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְאַבָּיֵי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרָבָא? אָמַר לָךְ: תְּפִילִּין גּוּפַיְיהוּ מֵהָכָא גָּמַר לַהּ: מָה לְהַלָּן מְקוֹם שֶׁעוֹשִׂים קָרְחָה, בְּגוֹבַהּ שֶׁל רֹאשׁ, אַף כָּאן מְקוֹם הַנָּחָה בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ. וּבֵין לְאַבָּיֵי וּבֵין לְרָבָא, הַאי "בָּנִים אַתֶּם", מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? הַאי מִיבְּעֵי לְכִדְתַנְיָא: "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים – אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, אֵין אַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים – אֵין אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. (ג)רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה", וְאוֹמֵר: "בָּנִים לֹא אֵמֻן בָּם", וְאוֹמֵר: "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים", וְאוֹמֵר: "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא: סְכָלֵי הוּא דְּמִקְרוּ בְּנֵי, כִּי לֵית בְּהוּ הֵימָנוּתַיְיהוּ לָא מִיקְרוּ בְּנֵי – תָּא שְׁמַע, וְאוֹמֵר: "בָּנִים לֹא אֵמֻן בָּם", (ד)וְכִי תֵּימָא: כִּי לֵית בְּהוּ הֵימָנוּתָא הוּא דְּמִיקְרוּ בָּנִים, כִּי פָּלְחוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה לָא מִיקְרוּ בָּנִים – תָּא שְׁמַע, וְאוֹמֵר: "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים". וְכִי תֵּימָא: "בָּנִים מַשְׁחִיתִים" הוּא דְּמִיקְרוּ, בְּנֵי מְעַלְיָיא לָא מִיקְרוּ – תָּא שְׁמַע, וְאוֹמֵר: "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי". ד־ו**מַתְנִי'**, הַסְּמִיכוֹת, וְהַתְּנוּפוֹת, וְהַהַגָּשׁוֹת, וְהַקְּמִיצוֹת, וְהַ[הַ]קְטָרוֹת, וְהַמְּלִיקוֹת, וְהַקַּבָּלוֹת, וְהַהַזָּאוֹת – נוֹהֲגִים בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים, חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה וּנְזִירָה שֶׁהֵן מְנִיפוֹת. (ה)**גְּמָ'** סְמִיכוֹת. דִּכְתִיב: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְסָמַךְ" – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִים, וְאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל סוֹמְכוֹת. תְּנוּפוֹת. "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְהֵנִיף" – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין, וְאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מְנִיפוֹת. הַגָּשׁוֹת. דִּכְתִיב: "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה... הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן" – בְּנֵי אַהֲרֹן, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. קְמִיצוֹת. דִּכְתִיב: "וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְקָמַץ" – בְּנֵי אַהֲרֹן, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. הַקְטָרוֹת. דִּכְתִיב: "וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן" – בְּנֵי אַהֲרֹן, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. הַמְּלִיקוֹת. דִּכְתִיב: "וּמָלַק... וְהִקְטִיר", אִיתַּקַּשׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה. הַקַּבָּלוֹת. דִּכְתִיב: "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן", וְאָמַר מָר: "וְהִקְרִיבוּ"

אַחַת הִיא מַשְׁמָעוּת שְׁתֵּיהֶן בֵּין בְּיָד בֵּין בִּכְלִי: **מִבְּנֵי אַהֲרֹן** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"א:ה') לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם גַּבֵּי אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים: **דְּכִי כְּתִיב** קְרָא בְּנֵי אַהֲרֹן: **נִשְׁתּוֹק** קְרָא מֵהָךְ ג"ש גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל: **בְּרֹאשָׁם** הָאָמוּר אֵצֶל כֹּהֲנִים מַה ת"ל דִּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין עֵינֵיכֶם מַשְׁמַע סָמוּךְ לַפַּדַּחַת: **וּמַה לְהַלָּן** בְּיִשְׂרָאֵל עַל מֵת דְּהָתָם כְּתִיב לָמֵת: **א"כ** דְּלַהָךְ מִלְּתָא לְחוּדָהּ אֲתָא: **נִכְתּוֹב** בִּתְרַוַיְיהוּ קֹרַח מַאי קָרְחָה הֲוָה לֵיהּ כג"ש יְתֵרָה לְמִדְרַשׁ נָמֵי הָא: **תְּפִלִּין** גּוּפַיְיהוּ מֵהָכָא גְּמִירֵי כְּלוֹמַר הַהִיא ג"ש דְּבֵין עֵינֵיכֶם מִבְּעֵי לֵהּ לְמִגְמַר מְקוֹם תְּפִלִּין מֵהָכָא דְּלָא תֵּימָא בֵּין עֵינֵיכֶם מַמָּשׁ דְּהַיְינוּ עַל פַּדַּחְתּוֹ אֶלָּא יָלֵיף מִבֵּין עֵינֵיכֶם דְּקָרְחָה דִּבְמָקוֹם שֵׂעָר דִּבְלָאו מְקוֹם שֵׂעָר לָא מַשְׁכַּחַת קָרְחָה וְהַיְינוּ לְמַעְלָה מִפַּדַּחְתּוֹ: **וּבֵין לְאַבָּיֵי וּבֵין לְרָבָא** דְּנָפְקָא לְהוּ פְּטוּרָא דְּנָשִׁים מִקְּרָא אַחֲרִינָא בָּנִים אַתֶּם מַאי דָּרְשִׁי בֵּהּ: **וכ"ת** סְכָלֵי הוּא דְּמִקְרוּ בְּנֵי כְּשֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא שְׁטוּת הוּא דְּמִקְרוּ בָּנִים אֲבָל כְּשֶׁהֵם רְשָׁעִים דְּלֵית בְּהוּ הֵימָנוּתָא לָא מִקְרוּ בָּנִים: **וכ"ת** סְכָלֵי הוּא דְּמִקְרוּ בְּנֵי כְּשֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא שְׁטוּת הוּא דְּמִקְרוּ בָּנִים אֲבָל כְּשֶׁהֵם רְשָׁעִים דְּלֵית בְּהוּ הֵימָנוּתָא לָא מִקְרוּ בָּנִים: **מַשְׁחִיתִים** דְּהַיְינוּ עֲבוֹדָה זָרָה כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים ל':ט"ז) פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל וְגוֹ': **בְּנֵי מְעַלְיָא** לָא מִקְרוּ עוֹד לְעוֹלָם: **ת"ש** דַּהֲדַר מִקְרוּ בְּנֵי אֵל חַי ע"י תְּשׁוּבָה: **מַתְנִי' הַסְּמִיכוֹת כו'** אֵינָהּ סוֹמֶכֶת וְאֵינָהּ מְנִיפָה וְאֵינָהּ מַגֶּשֶׁת מִנְחָה וַאֲפִלּוּ הִיא כֹּהֶנֶת אֵין הָעֲבוֹדָה כְּשֵׁרָה בָּהּ לְהַגִּישׁ מִנְחָה בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כְּמִשְׁפָּטָהּ דְּתָנֵינַן לָהּ בפ"ב דְּסוֹטָה (דַּף יד:) וְאֵינָהּ קוֹמֶצֶת וּמַקְטֶרֶת וְאֵינָהּ מוֹלֶקֶת עוֹף וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת דָּם וְאֵינָהּ מַזָּה דַּם חַטַּאת הָעוֹף חוּץ מִסּוֹטָה וּנְזִירָה שֶׁהֵם מְנִיפוֹת מִנְחָתָן בְּעַצְמָן בֵּין כֹּהֲנוֹת בֵּין יִשְׂרְאֵלִיּוֹת שֶׁמִּנְחָתָן טְעוּנָה תְּנוּפָה בַּבְּעָלִים וּבַגְּמָ' יָלֵיף לָהּ: **גְּמָ' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** דְּוַיִּקְרָא וּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא וְסָמַךְ יָדוֹ: **גְּמָ' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** דְּוַיִּקְרָא וּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא וְסָמַךְ יָדוֹ: **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵנִיף** בְּצַו אֶת אַהֲרֹן הַמַּקְרִיב אֶת זֶבַח שְׁלָמָיו וּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא וְהֵנִיף: **הַקְרֵב אוֹתָהּ** מֵהַאי קְרָא נָפְקָא לַן הַגָּשָׁה בפ"ב דְּסוֹטָה (שָׁם:): **אִתַּקַּשׁ** מְלִיקָה לְהַקְטָרָה וְהָא מְעַטִינַן נָשִׁים מִוְּהִקְטִירוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן:

אִי לָאו ג"ש הֲ"א הִפְסִיק הָעִנְיָן וא"ת הֵיכִי תִּסַּק אַדַּעְתִּין לְמֵימַר הָכִי הָא מַפְּקִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף לה:) מִפְּאַת שֶׁאֵינָהּ בְּבַל תַּשְׁחִית וְלֹא אָמַר דְּקָרְחָה שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה קֹדֶם בַּל תַּשְׁחִית הִפְסִיק הָעִנְיָן לִפְאַת זָקָן וכ"ש דְּקָאֵי אַקָּרְחָה שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה בְּפָרָשָׁה קְרוֹבָה יוֹתֵר לִבְנֵי אַהֲרֹן דִּכְתִיב בַּפָּרָשָׁה וְעוֹד קָשֶׁה לת"ק דְּמַתְנִיתִין הֵיכִי פְּלִיג אַקָּרְחָה דְּקָאָמַר בְּמַתְנִי' חוּץ מִבַּל תַּקִּיף וּבַל תַּשְׁחִית וְלָא קָאָמַר וּבַל יִקְרְחוּ וְהָא אֲפִילּוּ מִפְּאַת אָמַר לְעֵיל דְּקָאֵי אַבְּנֵי אַהֲרֹן כ"ש דְּקָאֵי אַקָּרְחָה דִּקְרוֹבָה לִבְנֵי אַהֲרֹן וי"ל לסל"א דְּגַבֵּי קָרְחָה לאע"ג שֶׁהִיא קְרוֹבָה לִבְנֵי אַהֲרֹן הִפְסִיק הָעִנְיָן מִשּׁוּם דִּכְתִיב (דְּבָרִים י"ד:ב') כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה דִּמְרַבֶּה נָשִׁים וַאֲפִילּוּ בְּיִשְׂרָאֵל וּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דְּלָא הִפְסִיק הָעִנְיָן: **אִם כֵּן** לִכְתּוֹב קְרָא קֹרַח פֵּי' וְלִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה הֲוָה מַפְּקֵי בַּמֶּה מָצִינוּ וְאִי מִשּׁוּם דְּרִבָּה בְּהוּ מִצְוֹת יְתֵרוֹת אֵין לָנוּ לְחַלֵּק מִצְוָה אַחַת שֶׁאָנוּ מוּזְהָרִין בְּכֹהֲנִים וּבְיִשְׂרָאֵל בְּהֶדְיָא דְּוַדַּאי גּוּף הַמִּצְוָה לֹא הָיִינוּ לוֹמְדִים אֲבָל פֵּרוּשׁ הַמִּצְוָה גָּמְרֵי שַׁפִּיר מֵהֲדָדֵי: **תְּפִלִּין** גּוּפַיְהוּ מֵהָכָא גָּמְרִינַן לְהוּ וא"ת וּמָה בְּכָךְ מ"מ נֵילַף קָרְחָה מִתְּפִלִּין דְּאֵין ג"ש לְמֶחֱצָה וְנֵימָא מַה תְּפִלִּין נָשִׁים פְּטוּרוֹת ה"נ גַּבֵּי קָרְחָה וי"ל דְּשֶׁמָּא לֹא נִגְמְרָה ג"ש אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינַן מְקוֹם הֲנָחַת תְּפִלִּין וְקָשֶׁה לְהר"ס אַמַּאי אֵין מַנִּיחִין תְּפִלִּין בְּכָל הָרֹאשׁ כִּי הֵיכִי דְּקָאָמַר קָרְחָה בְּכָל הָרֹאשׁ וְשֶׁמָּא לְהָכִי מְהַנֵּי הַאי בֵּין עֵינֵיכֶם דַּהֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב בְּרָאשֵׁיכֶם וְאע"ג דְּגַבֵּי קָרְחָה כְּתִיב בֵּין עֵינֵיכֶם וַאֲפ"ה קָרְחָה בְּכָל הָרֹאשׁ וי"ל דִּלְגְמַר ג"ש נִכְתַּב: **הַסְּמִיכוֹת** וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת נִרְאֶה דְּמֵהַגָּשׁוֹת וְאֵילָךְ מַיְירֵי בְּכֹהֲנִים וְאָתוּ קְרָאֵי בגמ' לְמַעוּטֵי כֹּהֲנוֹת אֲבָל סְמִיכוֹת וּתְנוּפוֹת אַיְירֵי בְּיִשְׂרָאֵל: **הַקַּבָּלוֹת** וְהַהַזָּאוֹת וְהוֹלָכָה וּזְרִיקָה לָא קָתָנֵי דְּהוֹלָכָה בִּכְלַל קַבָּלָה שֶׁהֲרֵי מִן וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן נָפְקָא כְּמוֹ קַבָּלָה וּזְרִיקָה בִּכְלַל הַזָּאָה וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא בַּגְּמָרָא לְמַעוּטֵי נָשִׁים תִּפּוֹק לֵהּ דְּכוּלְּהוּ מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הָווּ שֶׁהֲרֵי אֵינָן נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בַּיּוֹם כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא ז':ל"ח) בְּיוֹם צַוֺּתוֹ לְהַקְרִיב קָרְבְּנֵיהֶם וי"ל דְּמ"מ אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטִינְהוּ וּלְמִפְסַל קָרְבָּן בְּנָשִׁים דְּאִי לָאו קְרָא לָא הֲוָה יָדְעִינַן שֶׁעֲבוֹדָה פְּסוּלָה בָּהֶן לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי לְמֵימַר דִּמְחַלְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָתָן פְּסוּלָה מִיהוּ מִסְּמִיכָה קָשֶׁה אַמַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטִינְהוּ דְּהָא עֲבוֹדָה לָא מִתְחַלֵּל בְּהָכִי כְּלוֹמַר בְּלֹא סְמִיכָה כְּשֵׁרָה נָמֵי אֵין הַקָּרְבָּן פָּסוּל בְּכָךְ וְאִם נַעֲשָׂה סְמִיכָה בְּנָשִׁים לֹא מִפְסַל קָרְבָּן בְּכָךְ. וי"ל דְּמ"מ אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי לסל"ד מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְסָמַךְ וְשָׁחַט אִתַּקַּשׁ סְמִיכָה לִשְׁחִיטָה מַה שְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּנָשִׁים כִּדְתְנַן בִּזְבָחִים (דַּף לא:) וּמַיְיתֵי בִּשְׁמַעְתָּא קַמַּיְיתָא דִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף ב:) כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּזָרִים וּבְנָשִׁים וְכוּ' אַף סְמִיכָה כְּשֵׁרָה בְּנָשִׁים לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי וּתְנוּפָה נָמֵי אִצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי מִשּׁוּם דְּאַשְׁכְּחַן תְּנוּפָה דִּכְשֵׁרָה בְּנָשִׁים כִּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגוים הל' טו, סמג לאוין סב, טוש"ע יו"ד סי' קפ סעי' י:

ב מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגוים הל' טו, טוש"ע יו"ד סי' קפ סעי' י:

ג מיי' פי"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגוים הל' טו, טוש"ע יו"ד סי' קפ סעי' י:

ד מיי' פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' ח, סמג עשין קפב:

ה מיי' פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' טו:

ו מיי' פט' מהל' ביאת מקדש הל' א:

ז מיי' פג' מהל' סוטה הל' טו:

ח מיי' פח' מהל' נזירות הל' ד:

מסורת הש"ס

א מכות כ.; ספרא אמור פרק א א; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יד ז; ספרא אמור פרק א ד; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יד ב; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יד ו; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יד ה; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק טו ה

ב ספרא אמור פרק א ג

ג במדבר רבה

ד שמות רבה

ה ספרא צו פרשה יא א-ב; ספרא ויקרא דנדבה פרשה ב א-ב; חגיגה טז:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הקבלות וכו' וא"ת אמאי אצטריך. ע' ברא"ש פ' אמור ד"ה בני אהרן:

תורה אור השלם

לֹא־[יִקְרְחוּ] (יקרחה) קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם וגו' [ויקרא כא, ה]

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו' [ויקרא כא, א]

וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וגו' [דברים יא, יח]

בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין וגו' [דברים יד, א]

כִּי אֱוִיל עַמִּי אוֹתִי לֹא יָדָעוּ בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה וגו' [ירמיהו ד, כב]

וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת וגו' [דברים לב, כ]

הוֹי גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֺן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים וגו' [ישעיהו א, ד]

וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וגו' [הושע ב, א]

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו [ויקרא א, ד]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן וגו' [ויקרא א, ב]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא וגו' [ויקרא ז, כט-ל]

וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי וגו' [ויקרא ו, ז]

וֶהֱבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וגו' [ויקרא ב, ב]

וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ וגו' [ויקרא ג, ה]

וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ וגו' [ויקרא א, טו]

וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וגו' [ויקרא א, ה]

"וְהִקְרִיבוּ" – זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. וְהַזָּאוֹת. הַזָּאָה דְּהֵיכָא? אִי דְּפָרָה, "אֶלְעָזָר" כְּתִיב בַּהּ. אִי דִּפְנִים, "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ" כְּתִיב בַּהּ. אֶלָּא הַזָּאָה דְּבֶן עוֹף, (א)דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִבֶּן צֹאן. וּמָה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן לִשְׁחִיטָתוֹ – קָבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּאָתוֹ, בֶּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לִמְלִיקָתוֹ – אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לוֹ לְהַזָּאָתוֹ? (ב)חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה וּנְזִירָה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ: לָא תֵּיתֵיב אַכַּרְעָךְ עַד דְּאָמְרַתְּ לִי לְהָא שְׁמַעְתְּתָא: מִנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה? מְנָלַן?! בְּגוּפַהּ כְּתִיב: "וְהֵנִיף אֶת הַמִּנְחָה"! אֶלָּא: תְּנוּפָה בִּבְעָלִים מְנָלַן? (ג)אָתְיָא "יָד" "יָד" מִשְּׁלָמִים. כְּתִיב הָכָא: "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה" וּכְתִיב הָתָם: "יָדָיו תְּבִיאֶנָּה". (ד)מָה כָּאן כֹּהֵן – אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, מָה לְהַלָּן בְּעָלִים – אַף כָּאן בְּעָלִים. הָא כֵּיצַד? כֹּהֵן מַכְנִיס יָדוֹ תַּחַת יַד בְּעָלִים וּמֵנִיף. אַשְׁכְּחַן סוֹטָה, נְזִירָה מְנָלַן? אָתְיָא: "כַּף" "כַּף" מִסּוֹטָה. [אב]**מַתְנִי'** כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בָּאָרֶץ – אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּאָרֶץ – נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ,

חוּץ

ה"ג הַזָּאָה דְּהֵיכָא ול"ג הֵיכָא כְּתִיבָה: **אִי דְּפָרָה** הַזָּאַת דָּמָהּ דְּפָרָה אֲדוּמָּה: **אֶלְעָזָר כָּתוּב בָּהּ** וַאֲפִילוּ אַחֵר כֹּהֲנִים פְּסוּלִין וכ"ש נָשִׁים: **אִי דִּפְנִים** הַזָּאָה דִּפְנִים כְּגוֹן הַפָּרֹכֶת וּמִזְבַּח הַזָּהָב הָאֲמוּרִין בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר: **הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ כְּתִיב בָּהֶן** לְמַעוּטֵי הֶדְיוֹטִים וכ"ש נָשִׁים וּמַאי אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְתַנָּא לְמִתְנְיֵיהּ: הַזָּאַת דַּם עוֹף דִּכְתִיב בְּחַטַּאת הָעוֹף (וַיִּקְרָא ה':ט') וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן נָשִׁים פְּסוּלוֹת וְנָפְקָא לֵיהּ מִק"ו מִזְּרִיקַת דַּם עוֹלַת בֶּן צֹאן דִּכְתִיב בֵּיהּ (שָׁם א) וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן: **לֹא קָבַע לוֹ כֹּהֵן לִשְׁחִיטָתוֹ** שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּזָר דִּכְתִיב (שָׁם) וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר (בְּרָכוֹת דַּף לא:): **לְהַזָּאָתוֹ** לִזְרִיקַת דָּמוֹ כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא א':י"א) וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן: **בֶּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לִמְלִיקָתוֹ** דִּכְתִיב (שָׁם) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ: **לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה** דְּדָרֵיהּ שֶׁהָיָה בְּדוֹרוֹ אֲמוֹרָא כְּמוֹתוֹ וְיֵשׁ לְהָבִין מִכָּאן שֶׁעֲדַיִן בִּימֵי ר"א הָיָה רַבִּי יֹאשִׁיָּה בַּר פְּלֻגְתֵּיהּ דְּר' יוֹנָתָן קַיָּם לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ לְאַפּוּקֵי ר' יֹאשִׁיָּה קַשִּׁישָׁא: **בִּבְעָלִים מְנָלַן** שֶׁתְּהֵא הַסּוֹטָה עַצְמָהּ מְנִיפָתָהּ דִּלְמָא לַכֹּהֵן קָאָמַר רַחֲמָנָא כְּדִכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה':כ"ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וְגוֹ': ה"ג מָה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן מָה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים: **בִּבְעָלִים מְנָלַן** שֶׁתְּהֵא הַסּוֹטָה עַצְמָהּ מְנִיפָתָהּ דִּלְמָא לַכֹּהֵן קָאָמַר רַחֲמָנָא כְּדִכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה':כ"ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וְגוֹ': **יָדָיו תְּבִיאֶנָּה** בִּבְעָלִים כְּתִיב וּבִתְנוּפָה מִשְׁתָּעֵי: ה"ג מָה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן מָה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים: **כַּף כַּף מִסּוֹטָה** בְּסוֹטָה כְּתִיב (שָׁם ה) וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ וּבְנָזִיר כְּתִיב וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר (שָׁם ו): **מַתְנִי' תְּלוּיָה וְאֵינָהּ תְּלוּיָה** בגמ' מְפָרֵשׁ לְהוּ:

אִי דְּפָרָה אֶלְעָזָר כְּתִיב בַּהּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אֲפִילוּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט פָּסוּל וכ"ש נָשִׁים תָּמַהּ הָנִיחָא לְמ"ד לְדוֹרוֹת נָמֵי בָּעֵי' כ"ג דּוּמְיָא דְּאֶלְעָזָר פָּרֵיךְ שַׁפִּיר אֲבָל לְמ"ד בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט מְרַבֵּינַן לֵיהּ לְדוֹרוֹת קָשֶׁה דְּמַאי פָּרֵיךְ הָכָא גְּמָרָא דִּלְמָא מש"ה אִצְטְרִיךְ (קְרָא) הָכָא לְמַעוּטֵי נָשִׁים מִשּׁוּם דְּהָעֲבוֹדָה מֻתֶּרֶת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט לְדוֹרוֹת וְי"ל דְּה"פ מִדְּאִצְטְרִיךְ הָתָם לְרַבּוּיֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִכְּלָל לְגַבֵּי נָשִׁים פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְתַנָּא דְּאֵין עֲבוֹדָה כְּשֵׁרָה בָּהֶן וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּסָמוּךְ אִי דִּפְנִים וְכוּ': **אִי דִּפְנִים כֹּהֵן מָשִׁיחַ** כְּתִיב פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת וּמִזְבַּח הַזָּהָב הָאֲמוּרִים בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וְנִרְאֶה לְהר"ם לאע"ג דְּפַר הֶעְלֵם דָּבָר מְרַבֵּינַן הָתָם (ת"כ פ' וַיִּקְרָא) לַעֲבוֹדָתָהּ כְּשֵׁרָה אֲפִילוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט דִּמְרַבֵּינַן לֵיהּ מִן ה' דְּהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ אַפֵּ"ה מִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט דְּכָשֵׁר בָּהּ מִכְּלָל דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לְתַנָּא דְּנָשִׁים אֵינָן כְּשֵׁרוֹת בָּהּ: וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן לִשְׁחִיטָתוֹ קָבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּאָתוֹ בֶּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן וְכוּ'. וא"ת אִכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְּבֶן צֹאן שֶׁקָּבַע לוֹ כְּלִי (עֵץ חֶרֶשׂ וְאֵזוֹב) ומש"ה בָּעֵי כֹּהֵן לְהַזָּאָתוֹ אֲבָל בֶּן עוֹף שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כְּלִי לְהַזָּאָתוֹ שֶׁהֲרֵי הַזָּאָה דְּבֶן עוֹף בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן הָוְיָא לָא בָּעֵינַן כֹּהֵן דכה"ג פָּרִיךְ בִּזְבָחִים (דַּף מח:) דְּהָתָם בָּעֵי לְמֵילַף מֵהַאי ק"ו דְּהָכָא דְּבֶן עוֹף טָעוּן שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן אִי לָאו הַאי פִּרְכָא וי"ל דְּפִרְכָא זוֹ דְּטָעוּן כְּלִי הָוֵי פִּרְכָא כָּל דְּהוּ דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּהַזָּאָה מְהַנְּיָא טְפֵי בְּעִנּוּיוֹ שֶׁל כֹּהֵן יוֹתֵר מִבִּכְלִי וא"כ הָתָם דְּבָעֵי לְמֵילַף בְּהַאי ק"ו דְּבֶן עוֹף תְּהֵא שְׁחִיטָתוֹ בַּצָּפוֹן הָוֵי מִלְּתָא רַבָּה דְּבָעֵי לְאַתּוּיֵי צָפוֹן דְּאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַזְּבָחִים א"כ יֵשׁ סְבָרָא לְמַעוּטֵי צָפוֹן מִבֶּן עוֹף בְּפִרְכָא כָּל דְּהוּ אֲבָל כֹּהֵן שֶׁצָּרִיךְ בְּכָל הַזְּבָחִים לָא הָוֵי מִלְּתָא רַבָּה לְרַבּוּיֵי בְּבֶן עוֹף הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְמַעוּטֵי בְּפִרְכָא כָּל דְּהוּ כִּדְפָרֵשִׁית וְעוֹד י"ל דְּהָכָא עָבְדִינַן ק"ו הָכִי וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁאֵינוֹ טָעוּן כֹּהֵן בַּתְּחִלָּה שֶׁהֲרֵי שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁרָה טָעוּן כֹּהֵן בַּסּוֹף לְקַבָּלָה וּלְהוֹלָכָה וְלִזְרִיקָה בֶּן עוֹף שֶׁטָּעוּן כֹּהֵן בַּתְּחִלָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן כֹּהֵן בַּסּוֹף שֶׁהֲרֵי בְּכָל מָקוֹם טָעוּן כֹּהֵן בַּסּוֹף יוֹתֵר מִבַּתְּחִלָּה לְעִקַּר עֲבוֹדָה דְּקָרְבָּן הָוֵי בַּסּוֹף וְהַשְׁתָּא הָוֵי ק"ו מִנֵּהּ וּבֵהּ וְאֵין לְהָבִיא בְּהַאי ק"ו שׁוּם פִּרְכָא: **חוּץ** מִמִּנְחַת סוֹטָה וּנְזִירָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְנִיפוֹת וא"ת תִּפּוֹק לֵיהּ דְּכָל הָנֵי אֵינָם כְּשֵׁרוֹת בְּנָשִׁים לְפִי שֶׁהֵן מְחֻסְּרֵי בְגָדִים דְּהָא אָמַר בְּפ"ב דִּזְבָחִים (דַּף יז:) דַּאֲפִילוּ כֹּהֲנִים בִּזְמַן שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם אֵין כְּהֻנָּתָם עֲלֵיהֶם וְי"ל דְּמַיְירֵי שֶׁלָּבְשׁוּ אֶת הַבְּגָדִים א"נ י"ל כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ בְּבִגְדֵי כְהֻנָּה לָא הָווּ מְחֻסְּרֵי בְגָדִים: **כָּל** מִצְוָה הַתְּלוּיָה בָּאָרֶץ כו' חוּץ מִן הָעָרְלָה וְהַכִּלְאַיִם בַּיְרוּשַׁלְמִי פָּרֵיךְ אַמַּאי לָא תָּנֵי לֵיהּ חַלָּה וּמְשַׁנֵּי לְפִי שֶׁאֵינָהּ בְּעִסָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וְלָא מַיְירֵי מַתְנִי' אֶלָּא בִּדְבָרִים הַנּוֹהֲגִים בְּיִשְׂרָאֵל וּבְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וְקָשֶׁה אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ נָמֵי הָתָם אַמַּאי לָא תָּנֵי תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר כִּדְפָרֵיךְ מֵחַלָּה וְאֵין לוֹמַר לְפִי שֶׁאֵינָם אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דְּהָא חַלָּה נָמֵי אֵינָהּ בח"ל אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְאַפֵּ"ה בָּעֵי אַמַּאי לָא תָּנֵי חַלָּה וְלָא מְשַׁנֵּי לְפִי שֶׁהִיא מִדְּרַבָּנָן וי"ל דִּלְהָכִי בָּעֵי מֵחַלָּה לְפִי שֶׁגָּזְרוּ עַל חַלָּה בְּכָל מָקוֹם אֲבָל עַל תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר לֹא גָּזְרוּ בִּמְקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים מא"י אֶלָּא דַּוְקָא אֲעָיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לָאָרֶץ וְהַיְנוּ טַעְמָא דְּגָזְרוּ עַל הַחַלָּה בְּכָל מָקוֹם טְפֵי מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר לְפִי שֶׁהַחַלָּה דּוֹמָה יוֹתֵר לְחוֹבַת הַגּוּף שֶׁהֲרֵי הַחִיּוּב בָּא ע"י גִּלְגּוּל עִסָּה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה וְהִלְכָּךְ דִּין הוּא שֶׁיִּנְהַג בכ"מ אֲפִלּוּ בח"ל אֲבָל תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר אֵינָן מוּטָלוֹת אֶלָּא עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע וְדָמֵי טְפֵי לְחוֹבַת הָאָרֶץ עי"ל דְּהַיְנוּ טַעְמָא דְּלָא בָּעֵי מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר מִשּׁוּם דְּתָנֵי בַּיְרוּשַׁלְמִי רַבּוֹתֵינוּ שבח"ל הָיוּ מַפְרִישִׁין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַד שֶׁבָּאוּ הָרוֹבִים וּבִטְּלוּם וּבָעֵי מַאי רוֹבִים מְתוּרְגְּמָנַיָּא וְיֵשׁ לִתֵּן טַעַם דִּלְפִיכָךְ בִּטְּלוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר לְפִי שֶׁעַכְשָׁו בח"ל אֵין הַקַּרְקָעוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁהֲרֵי מְשֻׁעְבָּדוֹת הֵן לַמֶּלֶךְ וְאָנוּ נוֹתְנִים מֵהֶם מַס לַמֶּלֶךְ אִם כֵּן אֵין לָהֶם דִּין קַרְקַע לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר וְאִם תֹּאמַר בא"י נָמֵי מְשֻׁעְבָּדוֹת הֵן לַמֶּלֶךְ וְאַפֵּ"ה מַפְרִישִׁין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר וי"ל דְּאֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בא"י לְהַפְקִיעַ מִיַּד מַעֲשֵׂר וּמִן הַיְּרוּשַׁלְמִי שֶׁהֵבֵאתִי יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּעָרְלָה וְכִלְאַיִם נוֹהֲגִים בְּשֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וְכֵן מַשְׁמַע בְּפֶרֶק אֵין מַעֲמִידִין (ע"ז דַּף לה:) דְּקָאָמַר הָתָם מִפְּנֵי מָה גְּבִינוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָם בִּשְׂרָף שֶׁל עָרְלָה וּמַיְירֵי בְּעָרְלָה שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים דִּלְדָחֵק הוּא לוֹמַר דְּמַיְירֵי בְּעָרְלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לח:) דְּקָאָמַר סְפֵק עָרְלָה בח"ל יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִרְאֶנּוּ לוֹקֵט וְעַל כָּרְחָךְ מַיְירֵי בְּעָרְלָה דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּאִי בְּעָרְלָה דְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא אָסוּר לִמְכֹּר דְּדָמֵי עָרְלָה אֲסוּרִין וְקָשֶׁה דְּהָא אָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת [ר"ה (דַּף ט:) לְעִנְיַן] עָרְלָה אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם עָרְלָה וְאִם כֵּן אֵיךְ אָנוּ נֶהֱנִים מִן הַכְּרָמִים שֶׁהָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים מַבְרִיכִין אוֹתָן בְּכָל שָׁנָה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין וַדַּאי שֶׁמַּבְרִיכִין כֻּלָּם הָוֶה לָנוּ לֵילֵךְ אַחַר הָרֹב וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן שֶׁשָּׁאַל בְּעוֹבְדֵי אֲדָמָה וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁאֵינָן חוֹתְכִין הַזְּמוֹרָה מִן הַסַּבָּךְ וְאִם כֵּן הוּא יוֹנֵק עוֹד מִן הַזְּקֵנָה וְאָמַר הָתָם (יְרוּשַׁלְמִי פ"ק דְּעָרְלָה) הַמַּבְרִיךְ בִּזְמַן שֶׁיּוֹנֵק מִן הַזְּקֵנָה פָּטוּר מִן הָעָרְלָה וְאִם סָפֵק חַיָּב וְהוּא נִכָּר הֵיטֵב כְּשֶׁיּוֹנֵק מִן הַזְּקֵנָה וּכְשֶׁאֵינוֹ יוֹנֵק מִן הַזְּקֵנָה כְּשֶׁהַזְּמוֹרָה יוֹנֶקֶת מִן הַזְּקֵנָה עֲלֵיהֶן נוֹטִין [לְצַד אַחֵר] וּכְשֶׁפּוֹסֵק עֲלֵיהֶן נוֹטִין לְצַד [זְקֵנָה] וְסִימָנָךְ דְּהַאי מַאן דְּאָכִיל מֵחַבְרֵיהּ בָּהֵית לְאִסְתַּכּוֹלֵי בֵּיהּ וְנִרְאֶה דְּחָדָשׁ נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה וּלְכָךְ יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁאִם אָדָם יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים נִזְרְעוּ אַחַר זְמַן הַקְּרָבַת הָעֹמֶר דְּהַיְנוּ אַחַר י"ו **מַכְנִיס** כֹּהֵן יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף וא"ת וְהָא הָוֵי חֲצִיצָה דה"נ אָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת (דַּף נג.) אֵין תְּנוּפָה בְּחוֹבְרִין פֵּי' בְּשֻׁתָּפִים דְּהֵיכִי לֶעֱבַד לִנְפוֹ וַהֲדַר לִנְפוֹ כְּלוֹמַר דְּהַשֻּׁתָּפִין זֶה אַחַר זֶה יָנִיפוּ חֲדָא תְּנוּפָה אָמַר רַחֲמָנָא וְלָא שְׁתֵּי תְּנוּפוֹת וְאִי מַנַּח חַד מִן הַשֻּׁתָּפִין יָדֵיהּ תַּחַת יָדֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ א"כ הָוֵי חֲצִיצָה אַלְמָא לדכה"ג הָוֵי חֲצִיצָה וי"ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָכָא הַיְנוּ טַעְמָא דְּלָא הָוֵי חֲצִיצָה בכה"ג לְפִי שֶׁהוּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב דִּבְעֵינַן כֹּהֵן וּבְעָלִים אֲבָל הָתָם גַּבֵּי שְׁנֵי שֻׁתָּפִין חָשִׁיב כה"ג חֲצִיצָה אִם אֶחָד מֵהֶם מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד חֲבֵרוֹ לְפִי שֶׁאֵינָהּ גְּזֵרַת הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן מְנִיפִים עוֹד י"ל דה"נ לָא מַיְירֵי שֶׁהַכֹּהֵן מַנִּיחַ אֶת יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים מַמָּשׁ דבכה"ג הָוֵי חֲצִיצָה אֶלָּא ר"ל שֶׁאוֹחֵז הַכְּלִי לְמַטָּה וְהַבְּעָלִים אוֹחֲזִין לְמַעְלָה וְהַשְׁתָּא לֵיכָּא חֲצִיצָה כְּלָל דה"נ אַשְׁכְּחַן גַּבֵּי בִּכּוּרִים שֶׁהַכֹּהֵן הָיָה אוֹחֵז בִּשְׂפָתָיו כְּלוֹמַר בִּשְׂפַת הַכְּלִי לְמַעְלָה וְהַבְּעָלִים לְמַטָּה ה"נ גַּבֵּי מְנָחוֹת אִיפְּכָא שֶׁיַּד הַבְּעָלִים תִּהְיֶה לְמַעְלָה וְיַד הַכֹּהֵן לְמַטָּה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' תרומות הל' א:

ב מיי' פא' מהל' תרומות הל' ו:

מסורת הש"ס

א מנחות נו.; זבחים מח:; זבחים סה.; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ה ה

ב סוטה יט.

ג סוכה מז:; מנחות סא.; במדבר רבה

ד מכות יח:; כתובות לח.

תורה אור השלם

אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ וגו' [ויקרא ד, ג]

וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד [ויקרא ד, טז]

וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד וגו' [במדבר יט, ד]

וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי וגו' [ויקרא ד, ו]

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָֹה וְזָרְקוּ וגו' [ויקרא א, יא]

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה וגו' [במדבר ה, כה]

מבחינה זו, לפנינו ויכוח נקודתי על משמעותו של פסוק וגו' [שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, בשלח; ארבעה מודלים של מנהיגות יא]

יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָֹה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת וגו' [ויקרא ז, ל]

וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָֹה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן וגו' [במדבר ה, יח]

וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וגו' [במדבר ו, יט]

[אב]חוּץ מִן הָעָרְלָה וְכִלְאַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הֶחָדָשׁ. **גְּמָ'** מַאי תְּלוּיָה וּמַאי שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה? אִילֵימָא תְּלוּיָה – דִּכְתִיב בַּהּ "בִּיאָה", וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה – דְּלָא כְתִיב בַּהּ "בִּיאָה", וַהֲרֵי תְּפִילִּין וּפֶטֶר חֲמוֹר, דִּכְתִיב בְּהֶן "בִּיאָה", וְנוֹהֲגִין בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ! אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף – נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ, חוֹבַת קַרְקַע – אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אֵלֶּה הַחֻקִּים" – אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. "וְהַמִּשְׁפָּטִים" – אֵלּוּ הַדִּינִים. "אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן" – זוֹ מִשְׁנָה. "לַעֲשׂוֹת" – זוֹ מַעֲשֶׂה. "בָּאָרֶץ" – יָכוֹל כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן לֹא יְהוּ נוֹהֲגִים אֶלָּא בָּאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה". אִי כָּל הַיָּמִים, יָכוֹל יְהוּ נוֹהֲגִים בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּאָרֶץ". ג(א)אַחַר שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב וּמִיעֵט – צֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם וְגוֹ'" – מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיוּחֶדֶת, שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף, וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ – אַף כֹּל שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. חוּץ מִן הָעָרְלָה וְהַכִּלְאַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְקוּלָּא פְּלִיג אוֹ לְחוּמְרָא פְּלִיג? לְחוּמְרָא פְּלִיג, וְהָכִי קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא: חוּץ מִן הָעָרְלָה וּמִן הַכִּלְאַיִם, דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ, אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמֵימַר חוֹבַת קַרְקַע הִיא. אֲבָל חָדָשׁ, בָּאָרֶץ – אִין, בְּחוּצָה לָאָרֶץ – לָא. מַאי טַעְמָא? "מוֹשָׁב" – לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה מַשְׁמַע. וַאֲתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר: אַף חָדָשׁ נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַאי טַעְמָא? "מוֹשָׁב" – בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים. אוֹ דִּלְמָא לְקוּלָּא פְּלִיג, וְהָכִי קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא: חוּץ מִן הָעָרְלָה וְהַכִּלְאַיִם, דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ, וְכָל שֶׁכֵּן חָדָשׁ, דְּ"מוֹשָׁב" – כָּל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע. וַאֲתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר: חָדָשׁ אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ, דְּ"מוֹשָׁב" – לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה מַשְׁמַע. וּמַאי "אַף" – אַקַּמַּייתָא. (ב)תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר אַבָּיֵי: מַאן תַּנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא. דְּתַנְיָא: לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מוֹשָׁב" אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: הֲרֵי שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מוֹשָׁבוֹת", וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ! אָמַר לוֹ: שַׁבָּת קַל וָחוֹמֶר אָתְיָא, מָה מִצְוֹת קַלּוֹת נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ – שַׁבָּת חֲמִירָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן? מִדְּאָמַר אַבָּיֵי: מַאן תַּנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שְׁמַע מִינַּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְחוּמְרָא פְּלִיג, שְׁמַע מִינַּהּ. מִכְּדֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַהֵיכָא קָאֵי? אַנְּסָכִים. בִּנְסָכִים

בִּיאָה

חוץ מן הערלה והכלאים שאע"פ שתלויות בארץ נוהגים אף בח"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן (קדושין דף לח:): **אף החדש** מלאכלו לפני העומר: **גמ' תלויה** דכתיב בה ביאה שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבאו (ויקרא יט) כי יביאך (שמות יג): **גמ' תלויה** דכתיב בה ביאה שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבאו (ויקרא יט) כי יביאך (שמות יג): **תפלין ופטר חמור** כתיב בהו והיה כי יביאך בפרשת קדש לי (שם): **ונוהגין בין בארץ בין כו'** תפלין אשכחן בכמה דוכתין דרבנן אמוראי דבבל דמנחי תפלין (פטר חמור בפטר רחם תלה רחמנא): **חובת הגוף** היינו אינה תלויה בארץ אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גדוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפלין עבודת כוכבים פטר חמור מילה עריות וכיוצא בהם: **חובת קרקע** שמוטלת על הקרקע או גדוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים: **מנא ה"מ** דחובת הגוף נוהגת בכל מושבות וחובת הקרקע אינה אלא בארץ: **תשמרון** זו משנה שמביאה לידי מעשה דכתיב תשמרון לעשות: **אשר אתם חיים** בין בארץ בין בח"ל: **צא ולמד** על איזה מהם הכתוב אומר כל הימים אשר אתם חיים על האדמה: **ממה שאמור בענין** דסמוך ליה אבד תאבדון וגו' דהיינו עבודת כוכבים ועליהם נתרבו כל מושבות כדכתיב כל הימים אשר אתם חיים ודבר הלמד מענינו אחד מי"ג מדות היא ונלמד מכאן דכל חובת הגוף נוהגת אף בח"ל: **אבל חדש** לא נהג ואע"ג דכתיב ביה ממושבותיכם בסיפיה דולחם וקלי וכרמל וגו' לאו למימרא בכ"מ שאתם יושבים אלא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו: **או דלמא לקולא פליג** דקאמר ת"ק חוץ מן הערלה והכלאים מהלכה וכ"ש חדש דכתיב ביה מושבות ומשמע כ"מ שאתם יושבים ואתא ר"א למימר אף החדש הוא מן המצות התלויות בארץ ואין נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירשה וישיבה משמע: **אקמייתא** לא קאי אחוץ אלא אכל מצוה התלויה בארץ: **מאן ת"ק דמתני'** דפליג אדר"א: **ר' ישמעאל היא** דשמעינן ליה דאמר מושב לאחר ירשה וישיבה הוא ואין חדש נוהג אלא בארץ ואתא ר"א למימר אף החדש נוהג כערלה וכלאים ונוהג בכל מושבות אלמא לחומרא פליג: **ללמדך שכ"מ כו'** גבי פרשת נסכים קאי בפרשת שלח לך דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה לה' וגו' ויליף ר' ישמעאל בשחיטת קדשים (דף קיא.) מקרא דלא בא הכתוב אלא להטעינם נסכים לבמות צבור ולא לבמות יחיד ונפקא ליה מדכתיב אשר אני נותן לכם בבמה הנוהגת לכלכם הכתוב מדבר הלכך על כרחך האי מושבותיכם לאו כ"מ שאתם יושבים משמע דאין במת צבור אלא במקום אחד אלא האי מושב דכתיב אתא קרא לאשמועינן דאף בבמת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת צבור לא נתחייבו בנסכים אבל משבאו לשילה דהיינו לאחר ירשה וישיבה נתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים מבמות צבור ואפילו משחרבה שילה והיתה במת צבור בנוב ובגבעון והיינו דקאמר ללמדך שכ"מ כו' כלומר מדפריש לך קרא במה הנוהגת בכלכם ש"מ מושב דכתיב בנסכים לאו כ"מ משמע דא"כ הויא לה במת יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היתר הבמות: **והרי שבת** נאמר בה לא תבערו וגו' ונוהגת בכ"מ אף מושבותיכם דנסכים בכ"מ קאמר ובבמת יחיד הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר והאי דתלייה בביאת הארץ ה"ק על עכשיו הייתם במשכן שהבמות נאסרו ועדיין לא הקרבתם נסכים אלא בבמות צבור ומשתבואו לארץ כל י"ד שנה שלא הקבע משכן שילה והיו שוכנים בגלגל טרודים במלחמה וקי"ל שהתרו הבמות בא כתוב זה ללמדנו כי תבאו אל הארץ ותהא במת יחיד מותרת אף היא תטעון נסכים והכי איתא בזבחים (שם):

כל מצוה התלויה בארץ כו' חוץ מן הערלה והכלאים. בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה ומשני לפי שאינה בעסה של עובדי כוכבים ולא מירי מתני' אלא בדברים הנוהגים בישראל ובעובדי כוכבים וקשה אמאי לא פריך נמי התם אמאי לא תני תרומה ומעשר כדפריך מחלה ואין לומר לפי שאינם אלא מדרבנן דהא חלה נמי אינה בח"ל אלא מדרבנן ואפ"ה בעי אמאי לא תני חלה ולא משני לפי שהיא מדרבנן וי"ל דלהכי בעי מחלה לפי שגזרו על חלה בכל מקום אבל על תרומה ומעשר לא גזרו במקומות הרחוקים מא"י אלא דוקא בעירות הסמוכות לארץ והיינו טעמא דגזרו על החלה בכל מקום טפי מתרומה ומעשר לפי שהחלה דומה יותר לחובת הגוף שהרי החיוב בא ע"י גלגול עסה שהאדם עושה והלכך דין הוא שינהג בכ"מ אפילו בח"ל אבל תרומה ומעשר אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת הארץ עי"ל דהיינו טעמא דלא בעי מתרומה ומעשר משום דתני בירושלמי רבותינו שבח"ל היו מפרישין תרומה ומעשר על שבאו הרובים ובטלום ובעי מאי רובים מתורגמניא ויש ליתן טעם דלפיכך בטלו תרומה ומעשר לפי שעכשו בח"ל אין הקרקעות שלנו שהרי משעבדות הן למלך ואנו נותנים מהם מס למלך אם כן אין להם דין קרקע להפריש תרומה ומעשר ואם תאמר בא"י נמי משעבדות הן למלך ואפ"ה מפרישין תרומה ומעשר וי"ל דאין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשר ומן הירושלמי שהבאתי יש להוכיח דערלה וכלאים נוהגים בשל עובדי כוכבים וכן משמע בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לה:) דקאמר התם מפני מה גבינות העובדי כוכבים אסורין מפני שמעמידין אותם בעורף של ערלה ומיירי בערלה של עובדי כוכבים דדחק הוא לומר דמיירי בערלה של ישראל וכן משמע לקמן (קדושין דף לח:) דקאמר ספק ערלה בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ועל כרחך מיירי בערלה דעובד כוכבים דאי בערלה דישראל הלא אסור למכור דדמי ערלה אסורין וקשה דהא אמרינן במסכת [ר"ה (דף ט:) לענין] ערלה אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב יש בהם משום ערלה ואם כן איך אנו נהנים מן הכרמים שהעובדי כוכבים מבריכין אותן בכל שנה ואף על פי שאין אנו יודעין ודאי שמבריכין כלם הוה לנו לילך אחר הרב ואומר רבינו שמשון ששאל בעובדי אדמה ואמרו לו שאינן חותכין הזמורה מן הסבך ואם כן הוא יונק עוד מן הזקנה ואמר התם (ירושלמי פ"ק דערלה) המבריך בזמן שיונק מן הזקנה פטור מן הערלה ואם ספק חייב והוא נכר היטב כשיונק מן הזקנה וכשאינו יונק מן הזקנה כשהזמורה יונקת מן הזקנה עליהן נוטין [לצד אחר] וכשפוסק עליהן נוטין לצד [זקנה] וסימנך דהאי מאן דאכיל מחבריה בהית לאסתכולי בה ונראה דחדש נוהג בזמן הזה ולכך יש לזהר שאם אדם יודע בודאי שהשעורים נזרעו אחר זמן הקרבת העומר דהיינו אחר י"ו בניסן שלא יאכל מהם ומספק אין לאסור כל השעורים כיון דרוב השעורים נזרעו קודם ט"ז בניסן ובירושלמי נמי משמע דחדש נוהג אף בשל עובדי כוכבים דפריך עלה דמתני' דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל עובדי כוכבים משמע דחדש דקתני במתניתין נוהג בשל עובדי כוכבים: **הרי תפלין ופטר חמור** פרש בקונטרס דנוהג בח"ל דהא אשכחן בכמה דוכתין דרבנן אמוראי דבבל דמנחי תפלין וכן תנינו בבכורות (דף יח.) דרמי בר חמא דהיה מבבל היה לו פטר חמור וא"ת דלמא מדרבנן הוו עבדי וי"ל דמ"מ פריך שפיר דכי נמי מדרבנן הוו עבדי מ"מ הוה ליה למתנייה במתני' חוץ מתפלין ופטר חמור דהא חשיב ערלה במתני' דמשמע בסמוך דאינו אלא מדרבנן דקתני יורד ולוקח וכו' וא"ת היכי תסק אדעתיה למימר דמצוה התלויה בארץ אינה אלא א"כ נאמר בה ביאה והרי כלאים דלא כתיב בהו ביאה וקרי ליה במתני' תלויה בארץ וי"ל דלעולם היה יודע דמצוה שהיא חובת הקרקע נקראת תלויה בארץ אע"ג דלא כתיב בה ביאה אלא הוה סלקא דעתיה דאף אותה שאינה חובת קרקע אלא חובת הגוף אי כתב בה ביאה הויא נמי נקראת תלויה בארץ ולהכי פריך הרי תפלין ופטר חמור: ה"ג לא ולמד ממה שכתוב בענין מה עבודת כוכבים מיוחדת. ול"ג עבודת כוכבים בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה שהרי יצאת לומר אבד תאבדון: **ללמדך שכ"מ שנאמר בו מושב** פרש בקונטרס דגבי פרשת נסכים קאי דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה וגו' ויליף ר' ישמעאל מקרא דלא בא הכתוב אלא להטעינן נסכים לבמת צבור ואפילו קרבן יחיד בבמת צבור כדמשמע לקמן (עמוד ב) אבל לא קרבן יחיד בבמת יחיד ונפקא לן מדכתיב בהאי פרשת נסכים אשר אני נותן לכם משמע בבמה הנוהגת בכלכם הכתוב מדבר הלכך ע"כ האי מושבותיכם לא משמע כל מקום שאתם יושבים דאין במת צבור אלא במקום אחד א"כ ממושבותיכם דכתיב אתא לאשמועינן דאף במת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת צבור לא נתחייבו בנסכים אלא לוקא על שבאו לשילה דהיינו אחר ירשה וישיבה ונתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים מבמת צבור אפילו משחרבה שילה היתה במת צבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך שכ"מ כו' כלומר מלפרש לן קרא במה הנוהגת בכלכם ש"מ מושבותיכם דכתיב בנסכים לאו כל מקום משמע לא"כ הוי לה במת יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היתר הבמות עכ"ל: **והרי שבת שנאמר בה מושבות** פי' בקונטרס דכתיב לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת ולא נהירא דהא אצטריך לדרשא אחרינא כדדרשינן בפ"ק דשבת (דף כ.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורות בית המוקד וע"ק דקאמר בסמוך סל"א הואיל בענינא דמועדות כתיב והאי קרא לא כתיב בעניינא דמועדות לכך נראה דקרא אחרינא הוא דכתיב שבת היא לה' בכל מושבותיכם בפרשת אמור אל הכהנים גבי מועדות:

מסורת הש"ס

א לקמן לט.; סנהדרין ס.

ב ספרי במדבר

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהֹוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וגו' [שמות יג, יא-טז]

וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהֹוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וגו' [שמות יג, יא]

אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן וגו' [דברים יב, א]

כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וגו' [דברים כא, א]

אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים וגו' [דברים יב, ב]

וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד וגו' [ויקרא כג, יד]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וגו' [במדבר טו, ב]

שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וגו' [ויקרא כג, ג]

לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת [שמות לה, ג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ב, סמג לאוין קמד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ח:

ב מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' סט:

ג מיי' פז' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' א, סמג עשין טז:

בִּיאָה וּמוֹשָׁב כְּתִיב בְּהוּ?! הָכִי קָאָמַר: לְלַמֵּד שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּיאָה וּמוֹשָׁב אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אִי הָכִי, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: הֲרֵי שַׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מוֹשָׁבוֹת", וְאָמַר לוֹ: שַׁבָּת קַל וָחוֹמֶר הִיא, נֵימָא לֵיהּ: אֲנָא בִּיאָה וּמוֹשָׁב קָאָמֵינָא! חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר לֵיהּ, חֲדָא – דַּאֲנָא בִּיאָה וּמוֹשָׁב קָאָמֵינָא. וְעוֹד: דְּקָא אָמְרַתְּ הֲרֵי שַׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מוֹשָׁבוֹת" – שַׁבָּת קַל וָחוֹמֶר הִיא. (א)בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּקֵירְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר קָא מִיפַּלְגִי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לָא קֵירְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: קֵירְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר. אָמַר אַבָּיֵי: הַאי תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַפֵּיק מֵאִידַּךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. (ב)דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ בִּיאוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה, אַף כֹּל לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה. (ג)וְאִידַּךְ, מִשּׁוּם דְּהָוֵה מֶלֶךְ וּבִיכּוּרִים שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וְאִידַּךְ: צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא מֶלֶךְ וְלָא כְּתַב בִּיכּוּרִים, הֲוָה אָמֵינָא: בִּיכּוּרִים, דְּקָא מִיתְהֲנֵי – לְאַלְתַּר. וְאִי כְּתַב בִּיכּוּרִים וְלָא כְּתַב מֶלֶךְ, הֲוָה אָמֵינָא: מֶלֶךְ, דְּדַרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ – לְאַלְתַּר. וְאִידַּךְ: נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא מֶלֶךְ וְלָא בָּעֵי בִּיכּוּרִים, וַאֲנָא אָמֵינָא: וּמָה מֶלֶךְ, דִּלְכַבֵּשׁ לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה, בִּיכּוּרִים – לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וְאִידַּךְ: אִי כְּתַב הָכִי הֲוָה אָמֵינָא: מִידֵּי דְּהָוֵה אַחַלָּה, קָא מַשְׁמַע לַן. (ד)וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, "מוֹשָׁב" דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שַׁבָּת, לְמָה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְמוֹעֲדוֹת כְּתִיבָא, תִּיבְּעֵי קִידּוּשׁ כִּי מוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. "מוֹשָׁב" דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי חֵלֶב וָדָם, לְמָה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְקָרְבָּנוֹת כְּתִיבִי, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָרְבָּן, נִיתְסַר חֵלֶב וָדָם, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא קָרְבָּן – לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. [א]"מוֹשָׁב" דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מַצָּה וּמָרוֹר, לְמָה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וּכְתִיב "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ", בִּזְמַן דְּאִיכָּא פֶּסַח – אִין, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא פֶּסַח – לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. "בִּיאָה" דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי תְּפִילִּין וּפֶטֶר חֲמוֹר, לְמָה לִי? הָהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ, שֶׁבִּשְׁבִילָהּ תִּיכָּנֵס לָאָרֶץ. (ה)בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר "מוֹשָׁב" – כָּל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע, הַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח" – מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח אֲכוּל, מֵעִיקָּרָא – לָא אֲכוּל. אַלְמָא

אַקְרוּב

ביאה ומושב כתיב בהו והיכי יליף מינה מושב בלא ביאה דלמא האי דמפרש בה ביאת הארץ הוא דלא בעי למימר כל מקום שאתם יושבים אבל מושב בלא ביאה אימא לך אפילו ח"ל: **ה"ק** רבי ישמעאל שכל מקום שנאמר ביאה ומושב ולא אתא ר' ישמעאל לאשמועינן דכתיב בה נמי ביאת הארץ ומושבות: **במאי קמפלגי** מה ראה ר"ע שלא למד כר' ישמעאל דכיון דכתיב ביאה ומושב בארץ קאמר לאחר ירשה וישיבה: **ר' ישמעאל סבר לא קרבו נסכים** במדבר ואע"ג דכתיב במלאים (שמות כ"ט:ל"ח) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב בה נסכים בעולת התמיד בקרבן צבור הוא דהוו אבל היחידים לא נתחייבו בנסכים אלא מביאת הארץ ואילך לאחר ירשה וישיבה: **ור"ע סבר קרבו נסכים** ליחיד במדבר משקרבו לרבים הלכך על כרחך אי להטעינה נסכים לבמה גדולה לא איצטריך קרא שכבר טעונה ועומדת וביאה האמורה כאן לא הוזכרה אלא מפני במת יחיד שהותרה בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינם נסכים: **האי תנא דבי ר' ישמעאל** דלעיל דלית ליה ירשה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוצא מדעתו של תנא אחר דאפילו לא כתיב אלא ביאה לחודה אינו אלא לאחר ירשה וישיבה: **ופרט לך באחת מהן** גבי מלך כתיב (דברים י"ז:י"ד) כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך: **ובכורים** והיה כי תבוא אל הארץ (שם כו) דפריש בה נמי ירשה וישיבה: **מלך דדרכו לכבש** ישימו עליהם לאלתר ויצא לפניהם: **מידי דהוה אחלה** דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) בבואכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משנה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שנאמר בהן כי יביאך כי תבאו וכאן נאמר בבואכם מכיון שבאו נתחייבו: **למה לי** כיון דחובת הגוף היא פשיטא דנוהגת בכל מושבות: **תבעי קידוש** ב"ד ולא נהיג קידוש אלא ביהודה כדאמר בסנהדרין (דף יא:) כל דרישות שאתה דורש יהיו בשכנו של מקום: **גבי חלב ודם** חקת עולם לדרתיכם בכל מושבתיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג): **גבי מצה** בכל מושבתיכם תאכלו מצות (שמות י"ב:כ'): **יאכלוהו** לפסח: **בשלמא למ"ד כו'** ומושב דכתיב גבי חדש לאו לירשה וישיבה אתא היינו כו':

במאי קמפלגי פי' בקונטרס מה ראה ר"ע לחלוק על ר' ישמעאל אבל לא בעי מה ראה רבי ישמעאל לחלוק על ר"ע משום דדריש לכם במה הנוהגת בכלכם כדפי' בקונטרס לעיל: **לא** קרבו נסכים במדבר פי' על שנתישבו בא"י משום דכתיב בכל מושבותיכם ואע"ג דכתיב גבי מלואים וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב בהו נסכים בעולת תמיד בקרבן צבור הוא דהואי אבל קרבן יחיד לא נתחייב בנסכים אלא מביאת הארץ ואילך ולאחר ירשה וישיבה ועל כן לא נתחייבו בנסכים במדבר דאי נתחייבו שוב לא הפסיקו אפילו בגלגל ור"ע סבר קרבו נסכים במדבר פי' ונסכים דכתיב בפ' שלח לך היינו נסכי יחיד אף בבמת יחיד דאי להטעין נסכים לקרבן יחיד בבמה גדולה לא איצטריך קרא שכבר טעונה ועומדת מזמן שהיו במדבר וא"כ מושב דקאמר לא לאחר ירשה וישיבה קאמר שהרי במדבר הקריבום שהיה קדם ולא בא אלא להתיר קרבן יחיד בבמת יחיד בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינם נסכים: **הואיל** ונאמרה ביאה בתורה סתם בפ' בהעלותך על בחדש הראשון פי' רש"י דפרשה שבראש הספר לא נאמרה על הסדר ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד וא"ת ולמה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כתנא דהכא דאמר סכ"מ שנאמר ביאה אינו אלא אחר ירשה וישיבה ובפסח נאמר ביאה וא"ת א"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קדם שנכבשה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדבור וא"ת כיון שמן הדין לא היה להם לעשות מה גנות היה להם וי"ל דהיינו גנותם שנשתהו לכנס לארץ על מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נצטוו ואם היו זוכים לכנס לארץ מיד היו מצווים מיד עוד י"ל דס"ל כי האי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפלין משמע עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח וא"ת א"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רבם ערלים וכתיב (שמות י"ב:מ"ח) כל ערל לא יאכל בו והיינו גנותם ומ"מ אינם חוטאים במה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח וא"ת למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח צפונית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נזופים בעון מרגלים וכן משמע במסכת חגיגה. (דף ו.): [**בכורים** לא כ"ש כו' לית לה השתא הך סברא דלעיל בכורים דמתהניא לאלתר] ת"י: **מושב** דכתב רחמנא גבי מצה למה לי תימה דבסוף ערבי פסחים (פסחים דף קכ:) מפיק מינה לקבעו חובה בזמן הזה וי"ל דשמא תנאי הוא דהאי תנא מפיק ליה מבערב תאכלו מצות: **בזמן** דאכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא קמ"ל מושבותיכם וא"ת ביאה דכתיב גבי פסח למה לי וי"ל דאתא לומר עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וא"ת מבערב תאכלו מצות (שמות י"ב:כ') נפקא דהכתוב קבעו חובה ועל כרחך שלא בזמן פסח איירי דאי בזמן פסח מעל מצות ומרורים נפקא (פסחים דף קכ.) וי"ל דתרי קראי מושבותיכם ובערב תאכלו מצות צריכי חד לח"ל בזמן שבית המקדש קיים וחד לחוצה לארץ בזמן שאין בית המקדש קיים: ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול. הקשה ה"ר אברהם אבן עזרא היכי אמרינן ממחרת הפסח דהכא הוי ששה עשר בניסן שנקרב העומר דלמא ממחרת הפסח ממחרת שחיטת הפסח קאמר דהיינו ט"ו בניסן שעדיין לא נקרב העומר דהכי נמי אשכחן בפרשת מסעי דכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל והם יצאו בט"ו ואומר ר"ת דהאי ממחרת הפסח דהכא היינו ט"ו בניסן נמי קאמר וה"פ דקרא ויאכלו מעבור הארץ כלומר מן הישן ממחרת הפסח שהרי הוצרכו לאכל מצות וקלוי דהיינו חדש לא אכלו עד עצם היום הזה דהיינו ט"ז בניסן לאחר שקרב העומר וה"נ אשכחן ט"ז דאקרי בעצם היום הזה דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ור"י מפרש נהי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו הכא ר"ל ט"ז ולשון התורה לחוד ולשון חכמים לחוד ולשון נביאים לחוד ועל כרחך צ"ל כן דאם לא כן אמאי איצטריך למימר מעיקרא לא אכול הא אין לחלק בין ט"ו לקדם ט"ו כיון דאכתי לא אקרב עומר אלא פשיטא לר"ל ט"ז דהיינו ממחרת אכילת הפסח והיא דפ' מסעי ר"ל ממחרת שחיטת הפסח כדפרשתי. [וע"ע תוס' ר"ה יג. ד"ה דאקריבו]:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' חמץ ומצה הל' א:

מסורת הש"ס

א זבחים קיא.

ב יבמות ד:; שבת כו:; מנחות לט:

ג מעילה יא:; יומא ס.; זבחים נז.; זבחים מו.; סנהדרין מה:; פסחים מה.; לקמן נח.; נזיר לז:; זבחים כג:; פסחים כו.; שבועות כו:; לקמן מב:; סנהדרין עב:; סנהדרין סז:; עבודה זרה נד:; כריתות ו.; לעיל כד.; גיטין עו.; בכורות מט.; חולין קיז.; ערכין יד:; לעיל לד:; חולין קיג:

ד יבמות ו:; סנהדרין לה:

ה ראש השנה יג.

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וגו' [במדבר טו, ב]

כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה וגו' [דברים יז, יד]

וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וגו' [דברים כו, א]

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ וגו' [במדבר טו, כ]

שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וגו' [ויקרא כג, ג]

חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ [ויקרא ג, יז]

בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ וגו' [במדבר ט, יא]

כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת [שמות יב, כ]

וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהֹוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וגו' [שמות יג, יא]

וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם וגו' [יהושע ה, יא]

אַקְרוּב עוֹמֶר וַהֲדַר אֲכוּל. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְאַחַר יְרוּשָּׁה וִישִׁיבָה, נֵיכוּל לְאַלְתַּר! לָא הֲווֹ צְרִיכִי, דִּכְתִיב "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת, אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן". אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן". וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת". הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה וּפָסַק מָן מִלֵּירֵד, וְהָיוּ מִסְתַּפְּקִין מִמָּן שֶׁבִּכְלֵיהֶם עַד שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן. (א)תַּנְיָא אִידַךְ: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה". וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה אָכְלוּ? וַהֲלֹא אַרְבָּעִים שָׁנָה חָסֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם אָכְלוּ! אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: עוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, טָעֲמוּ בָּהֶם טַעַם מָן. תַּנְיָא אִידַךְ: בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד. מִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת – שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", וּכְתִיב: "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם", וּכְתִיב: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", וּכְתִיב: "מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר" וּכְתִיב: "עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים תַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן" וּכְתִיב: "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", צֵא מֵהֶן שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְמַפְרֵעַ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה. (ב)וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה – שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם"? מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וּמְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, וְנוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. (ג)וְהוּא הַדִּין שֶׁיִּנְהֲגוּ, וּמָה חָדָשׁ, שֶׁאֵין אִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עוֹלָם, וְאֵין אִיסּוּרוֹ אִיסּוּר הֲנָאָה, וְיֵשׁ הֶיתֵּר לְאִיסּוּרוֹ, נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ – (ד)כִּלְאַיִם, שֶׁאִיסּוּרָן אִיסּוּר עוֹלָם, וְאִיסּוּרָן אִיסּוּר הֲנָאָה, וְאֵין הֶיתֵּר לְאִיסּוּרָן – אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּנְהֲגוּ בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ? וְהוּא הַדִּין לְעָרְלָה בִּשְׁתַּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

כָּל

לא הוו צריכי שנסתפקו מן המן שבכליהם: אל ארץ נושבת מעבר הירדן ואילך שהיא חשובה מארץ סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מתאוה לכנס לה וקרי לה טובה: **קצה ארץ כנען** בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהוא קצה כניסת ארץ כנען: **חסר שלשים** שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים דכתיב (שמות ט"ז:א') ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה בשבתנו על סיר הבשר וגו' וכתיב (שם) הנני ממטיר לכם לחם אלמא בששה עשר באייר המן התחיל לירד: **ויבכו בני ישראל** שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשנצטוה יהושע להסיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתיב בעשור לחדש הראשון: **צא שלשים ושלשה למפרע** והן עשרה דניסן ועשרים וג' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא: **שלש מצות חדש וערלה וכלאים: בכניסתן לארץ** שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו: **והוא הדין שינהגו** החדש מפרש בו מושב וקסבר כל מקום שאתם יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו: **שאין אסורו אסור עולם** אלא כל ששה עשר בניסן דכתיב עד עצם: **ואין אסורו אסור הנאה** דתנן (מנחות דף עא.) קוצר לשחת ומאכיל לבהמה: **ויש היתר לאסורו** וביום ששה עשר עצמו אסורו מותר אם יש עומר קרב: **כלאים שאסורן אסור עולם** זרע חטה וחרצן אסורים הנפנים לעולם: **ואסורין בהנאה** דכתיב (דברים כב) תקדש לשון הקדש: **והוא הדין לערלה בשתים** אף הערלה באה בק"ו זה בשני הוכחות אע"פ שהשלישי אין בה שאין אסורו אסור עולם מיהו אסור הנאה הוא ואין לו היתר בתוך ימי אסורו: **רבי אלעזר בר"ש** פליג אדלעיל וסבר דחדש אינו נוהג בח"ל וערלה וכלאים אינו אלא הלכה או דברי סופרים כדלקמן:

אקרוב עמר והדר אכול בירושלמי מקשה למה לא אכלו מנה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתרץ דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דלאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני: **ובני ישראל** אכלו את המן מ' שנה אי אפשר כו' וא"ת אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא בהדיא דכתיב (יהושע ה':י"ב) וישבת המן ממחרת הפסח ולא היה עוד לבני ישראל מן אלמא דעד השתא הוה להו לישראל ושמא ניחא ליה למדרש מדברי תורה: על באם אל ארץ נושבת. פי' בקונטרס היינו מעבר לירדן ואילך דחשובה מארץ סיחון ועוג על באם אל קצה ארץ כנען היינו על שפת הירדן שהוא קצה ארץ כנען והיינו ארץ סיחון ועוג וי"מ איפכא דארץ נושבת היינו ארץ סיחון ועוג וקרי לה נושבת לפי שקרובה למדבר ומפקא ממדבר והויא ישוב וקצה ארץ כנען היינו סוף ארץ כנען: **ובני** ישראל אכלו את המן מ' שנה אי אפשר כו' וא"ת אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא בהדיא דכתיב (יהושע ה':י"ב) וישבת המן ממחרת הפסח ולא היה עוד לבני ישראל מן אלמא דעד השתא הוה להו לישראל ושמא ניחא ליה למדרש מדברי תורה: צא מהן ל"ג למפרע. פי' בקונטרס שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשנצטוה יהושע להסיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים כדכתיב בעוד שלשת ימים אתם עוברים נמצא שכלו שלשים יום אבל משה בז' בניסן ולמחרת ביום ח' דבר הקב"ה עם יהושע שקודם לכן לא דבר עמו שאין השכינה שורה מתוך עצבות. והיינו דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש והקשה ר"י מקרא אחרינא דכתיב ביהושע ויהי מקצה שלשת ימים ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות ומקצה שלשת ימים היינו יום עשירי וקאמר להו למחר אלמא בי"א עברו וקרא קאמר בעשור לחדש וי"מ שהקב"ה דבר עם יהושע ביום ל' דאבל משה שהוא ז' בניסן ואע"ג דאין שכינה שורה מתוך עצבות מ"מ מקצת היום ככולו וקאמר להו בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן לבא מאותו יום שעומד בו ויהושע אמר להם מקצה ג' ימים עם אותו יום שנתיחד עמו הדבור דהיינו ל"ב כי מחר יעשה ה' נפלאות דהיינו ל"ג יום ויום עשירי בחדש ולאו הוא דבעוד שלשת ימים דקאמר הקב"ה חלוק ממקצה שלשת ימים דקאמר יהושע ועוד לא הוי כמו בעוד שלשת ימים ישא פרעה (בראשית מ':י"ג) דהתם הוי בתוך שלשה ימים כדכתיב (שם) ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה וגו' לפיכך יש ליישב פרוש ראשון דודאי לא דבר עמו אלא דוקא ביום ל"א לאבל משה דהיינו ח' ניסן ואמר לו הקב"ה בעוד שלשת ימים עם אותו יום שעמד בו דהיינו יום עשירי תעברו ומקצה שלשת ימים דקאמר יהושע להעם היינו סוף יום שני שסמוך ליום ג' וזהו ביום ל"ב בסופו סמוך לתחלת יום ל"ג כמו ההוא דפסחים (דף יא:) במפק תרתי ועייל תלת וכן מצינו בירמיה (לל) דכתיב מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ופריך בערכין (דף לג.) מאי קאמר שבע והלא עבד יוצא בשש ומשני שש לנמכר ושבע לנרצע פי' שאם פגע בו יובל שנת ז' לרציעתו או למכירתו תשלחהו אלמא אע"ג שהיובל משמט מתחלתו קורא מקץ שבע שנים הכא נמי קרי תחלת יום ג' מקצה שלשת ימים: **שאין אסורו אסור עולם** פי' בקונטרס אלא כל ט"ז בלבד ויש היתר לאסורו שביום ט"ז אסורו נתר אם עומר קרב ולפי זה אתיא כר' יהודה דאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סח.) דכל ט"ז אסור כי ליכא עומר ואיכא למאן דאמר התם האיר המזרח מתיר:

והוא הדין לערלה בשתים פי' בקונטרס אע"ג דאין אסורו אסור עולם דמותרת בשנה רביעית מיהו אסורו אסור הנאה ואין לו היתר תוך ימי אסורו והקשה ר"ת הרי הפרי שגדל בשני ערלה אסור לעולם ואין לו היתר ופי' ר"ת לערלה זו בשנה רביעית קאמר דיש היתר לאסורו על ידי פדיון אבל בשתים ר"ל אסורו אסור עולם ואסור הנאה והר"ר י"ט פירש דבערלה ממש קאמר דיש היתר לאסורו והכי פירושו יש היתר לגרס אסור ולנטעם וכלאים אסור לגדלם ולזורעם והקשה לו רבינו תם דקתני בספרי יש היתר לאחר אסורו משמע שהאסור נפקע וה"ר משה מפונטייז"א מפרש לערלה יש היתר לאסורו על ידי ב"ד לפרי ערלה אסורין עד ט"ו בשבט ואם חסרו ב"ד חדש כסלו הרי ממהרין יום התירן וכן חדש דחדש אסור עד י"ז בניסן ואם חסרו ב"ד חדש אדר נמצא שממהרין יום התירו מה שאין כן בכלאים שאין ב"ד יכולים להתירן בשום ענין ועוד אומר ר"י דאאילן קאי דיש היתר לאסורו לפרי שגדל בו דאינו נאסר מה שגדל לאחר ג' שנים וכן קנה שבלת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבלת לאחר העומר הואיל והשריש קודם העומר ולפי זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר.: **והוא** הדין לערלה בשתים ואם תאמר טבל ותרומה ומעשר נילף מק"ו דחדש דנוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ או במה מצינו שהרי אסורו אסור עולם ואין היתר לאסורו בעולם טבל ותרומה וי"ל דאיכא למפרך מה לחדש שכן אינו בשאלה תאמר בהני שהן בשאלה פי' שיכולין לשאול לחכם כדי לחזור מהפרשת תרומה ומעשר שהפרישו וטבל אע"ג שאינו בשאלה דלעולם הוי טבל עד שתקנו מ"מ כיון דאסורו אינו אלא מחמת תרומה ומעשר לא חמירי מנייהו עוד י"ל דאיכא למפרך דלא דמי לחדש שהרי אסורו בא מאליו ולא ע"י מעשה אדם אבל טבל ותרומה אסורן בא ע"י מירוח שהוא מעשה אדם ושמא יש לדחות דחדש נמי בא ע"י אדם דהיינו החרישה והזריעה:

מסורת הש"ס

א חגיגה ה:

ב ראש השנה יא.; תוספתא סוטה

ג נזיר לז.; פסחים מד:

ד במדבר רבה

גליון הש"ס

גמ' ר"א ב"ר שמעון אומר. פליג על אבוהי וכן שבת מד ע"א:

רש"י ד"ה ואסורין בהנאה וכו' לשון הקדש. אין זה המסקנא לקמן נו ע"ב וצ"ע:

תורה אור השלם

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת וגו' [שמות טז, לה]

וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהֹוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהֹוָה [דברים לד, ה]

וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ וגו' [דברים לד, ח]

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהֹוָה וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וגו' [יהושע א, א]

מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וגו' [יהושע א, ב]

עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה וגו' [יהושע א, יא]

וְהָעָם עָלוּ מִן־הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְגָּל בִּקְצֵה וגו' [יהושע ד, יט]

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד וגו' [דברים לא, ב]

לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא [שמות כג, כו]

[א]כָּל מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ – נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. לְאַחַר כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ – אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, חוּץ מִן הַשְׁמָטַת כְּסָפִים וְשִׁילּוּחַ עֲבָדִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם לְאַחַר כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ – נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. הַשְׁמָטַת כְּסָפִים חוֹבַת הַגּוּף הִיא! [ב(א)]לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְכִדְתַנְיָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט" – בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמִיטַּת קַרְקַע, וְאַחַת שְׁמִיטַּת כְּסָפִים. בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע – אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, בִּזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע – אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים. וְאֵימָא: בִּמְקוֹם שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע – אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע – אֵין אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים! תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'" מִכָּל מָקוֹם. שִׁילּוּחַ עֲבָדִים חוֹבַת הַגּוּף הִיא! סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ", בָּאָרֶץ – אִין, בְּחוּצָה לָאָרֶץ – לָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹבֵל הִיא" – מִכָּל מָקוֹם. [ג(ב)]אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָרֶץ"? בִּזְמַן שֶׁהַדְּרוֹר נוֹהֵג בָּאָרֶץ – נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין דְּרוֹר נוֹהֵג בָּאָרֶץ – אֵינוֹ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ. [ד-ו(ג)]תְּנַן הָתָם: הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, עָרְלָה הֲלָכָה, וְהַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מַאי הֲלָכָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הִלְכְתָא מְדִינָה. עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אֲמַר לֵיהּ עוּלָּא לְרַב יְהוּדָה: בִּשְׁלָמָא לְדִידִי, דְּאָמֵינָא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי – הַיְינוּ דְּשָׁנֵי לַן בֵּין סְפֵק עָרְלָה לִסְפֵק כִּלְאַיִם. [ז(ד)]דִּתְנַן: סְפֵק עָרְלָה, בָּאָרֶץ – אָסוּר, בְּסוּרְיָא – מוּתָּר. בְּחוּצָה לָאָרֶץ יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִרְאֶנּוּ לוֹקֵט. [חט(ה)]וְאִילּוּ גַּבֵּי כִלְאַיִם תְּנַן: כֶּרֶם הַנָּטוּעַ יָרָק, וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ, בָּאָרֶץ – אָסוּר, בְּסוּרְיָא – מוּתָּר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ – יוֹרֵד וְלוֹקֵט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְקוֹט בַּיָּד. אֶלָּא לְדִידָךְ

נִיתְנֵי

כָּל מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְהַנְהִיגָהּ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ דְּהַיְינוּ חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ: **חוּץ מֵהַשְׁמָטַת כְּסָפִים** וּלְקַמֵּהּ פָּרִיךְ הָא נָמֵי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ קֹדֶם לָכֵן דְּהָא חוֹבַת הַגּוּף הִיא וּמַאי חוּץ: **לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְכִדְתַנְיָא** דְּלָא נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ קֹדֶם לָכֵן: **בִּזְמַן שֶׁאֵין אַתָּה** מְשַׁמֵּט קַרְקַע כְּגוֹן בַּמִּדְבָּר וּלְאַחַר שֶׁגָּלוּ: **וְאֵימָא בְּמָקוֹם** כו' וּלְמִעוּטֵי חוּצָה לָאָרֶץ אַף **בִּזְמַן הָאָרֶץ: אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בכ"מ** קָסָבַר מוֹשָׁב כָּל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע: **הִלְכְתָא מְדִינָה** הִנְהִיגוּהוּ הֵם עֲלֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ: **הַיְינוּ דְּשָׁנֵי לָן** חָמוּר סְפֵק עָרְלָה מִסְּפֵק כִּלְאַיִם סְפֵק עָרְלָה סָפֵק עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אִי נָמֵי פַּרְדֵּס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִיעוֹת עָרְלָה וּשְׁאָר נְטִיעוֹת וְלַקָּט עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִן הַפֵּרוֹת וְאֵין יָדוּעַ מֵהֵיכָן: **בְּסוּרְיָא** הִיא אֲרַם צוֹבָה שֶׁכְּבָשָׁהּ דָּוִד וּסְנִיפָהּ עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקָסָבַר כִּבּוּשׁ יָחִיד לָא שְׁמֵיהּ כִּבּוּשׁ הִלְכָּךְ סְפֵקוֹ מֻתָּר וּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לט.) פָּרְכִינַן וְאִי הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֵיאַךְ מֵקֵל בִּסְפֵקָהּ וּמְשַׁנֵּינַן אֵימָא כָּךְ נֶאֶמְרָה הֲלָכָה סְפֵקָהּ מֻתָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַדָּאָהּ אָסוּר: **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ** דְּרַחִיק טְפֵי וְלָא מִחֲלַף: **יוֹרֵד** יִשְׂרָאֵל וְלוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַלּוֹקֵט מִפַּרְדֵּס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִיעוֹת יְלָדוֹת וּזְקֵנוֹת וְיִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִכְנָס שָׁם וְלוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה: **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא** יִרְאֶנּוּ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוּא לוֹקֵט מִן הָעָרְלָה וְהָא דְּתַנְיָא לְעֵיל בְּסוּרְיָא מֻתָּר כְּשֶׁנִּלְקַט כְּבָר אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ לֵךְ רֵד וּלְקֹט: **כֶּרֶם הַנָּטוּעַ** יָרָק שֶׁזָּרַע יָרָק בֵּין הַגְּפָנִים לה"ל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם: **וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ** וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא מִיָּרָק שֶׁגָּדֵל בְּכֶרֶם הוּא וה"ל סְפֵק כִּלְאַיִם: **יוֹרֵד** עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלוֹקֵט מִן הַכִּלְאַיִם מַמָּשׁ וּמוֹכֵר לְחָבֵר: **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא** יִלְקֹט הֶחָבֵר עַצְמוֹ בַּיָּד וְאִם אִיתָא דְּעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ דִּבְרֵי סוֹפְרִים וְלֹא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מַאי שְׁנָא דְּאַחְמִיר בִּסְפֵק עָרְלָה מִסְּפֵק כִּלְאַיִם:

הַשְׁמָטַת כְּסָפִים חוֹבַת הַגּוּף הִיא פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס וְלָמָּה אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ עָלֶיהָ לְאַחַר כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ כֵּיוָן דְּחוֹבַת הַגּוּף נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ אַף בַּמִּדְבָּר וּמְשַׁנֵּי בִּזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע כְּגוֹן בַּמִּדְבָּר דְּלֵיכָּא חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה אִי אַתָּה וְכוּ' וּפָרִיךְ וְאֵימָא בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט כְּלוֹמַר אַף בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם לֹא תִּנְהַג הַשְׁמָטַת כְּסָפִים אֶלָּא בָּאָרֶץ וּמְשַׁנֵּי הָכָא רַבְּיֵהּ קְרָא ת"ל כִּי קָרָא שְׁמִטָּה דְּמַשְׁמַע מ"מ וְקָשֶׁה לא"כ לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר ת"ל כִּי קָרָא שְׁמִטָּה כֵּיוָן דְּהַתֵּרוּץ שֶׁל קֻשְׁיָא הוּא אֶלָּא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר (אֶלָּא) אָמַר קְרָא כִּי קָרָא שְׁמִטָּה וְעוֹד קָשֶׁה דְּהֵיאַךְ נוּכַל לְפָרֵשׁ לְעֵיל שֶׁתִּנְהוֹג שְׁמִטַּת כְּסָפִים בַּמִּדְבָּר וַהֲלֹא דִּין שְׁמִטּוֹת אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה כִּדְאָמְרִינַן בְּסוֹף פִּרְקִין (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף מ:) גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁקָּדַם לִשְׁמִטָּה ס"א שָׁנָה וְנִרְאֶה לִי הַשְׁמָטַת כְּסָפִים חוֹבַת הַגּוּף הוּא וא"כ פְּשִׁיטָא דְּנוֹהֵג אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּמַאי אֲתָא ר"א בַּר' שִׁמְעוֹן לְאַשְׁמוֹעִינַן וּמְשַׁנֵּי לָא צְרִיכָא לְכִדְרַבִּי כְּלוֹמַר מִשּׁוּם הֶקֵּישָׁא דְּמַקְשֵׁי כְּסָפִים לְקַרְקָעוֹת אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר וְגָרְסִי' מַהוּ דְּתֵימָא בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע דְּהַיְינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרֵי חוֹבַת קַרְקַע הִיא אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים וּבְמָקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים וְכֵיוָן דְּאֵין שְׁמִטַּת קַרְקַע בְּחוּצָה לָאָרֶץ הַשְׁמָטַת כְּסָפִים לֹא תִּנְהוֹג בְּחוּצָה לָאָרֶץ תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי קָרָא שְׁמִטָּה מ"מ וּמִתַּקְרָא זֶה מַפִּיק לֵיהּ ר"א בר"ש דְּנוֹהֵג אַף בח"ל וּלְפִי גִּרְסָא זוֹ וְאֵימָא בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט כו' הוּא סִיּוּם הַתֵּרוּץ וְלָאו בִּלְשׁוֹן קֻשְׁיָא הוּא כְּמוֹ לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס וְאִית סְפָרִים דְּגָרְסִי נָמֵי בְּמָקוֹם כו' וְכֵן בְּסָמוּךְ דְּפָרִיךְ שִׁלּוּחַ עֲבָדִים חוֹבַת הַגּוּף הִיא כו' כִּדְפָרֵשִׁית גַּבֵּי הַשְׁמָטַת כְּסָפִים צָרִיךְ לְפָרֵשׁ גַּבֵּי שִׁלּוּחַ עֲבָדִים וְלָא נִיחָא לְפָרֵשׁ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּהַשְׁמָטַת כְּסָפִים וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לו.) גַּבֵּי הָא דְּאָמַר אַבַּיֵּי בִּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּלָא מְשַׁמֵּט מִדְּאוֹרַיְיתָא וְרַבִּי הִיא דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כו' דְּקַרְקַע אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת מֵחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה אֶלָּא דַּוְקָא בִּזְמַן הַבַּיִת מֵהַאי קְרָא גּוּפֵיהּ וּפֵרֵשׁ אֶחָד שְׁמִטַּת קַרְקַע לַחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְאֶחָד שְׁמִטַּת כְּסָפִים דְּהַשְׁמָטַת מִלְוֶה אִילֵי וְאִילֵי שְׁבִיעִית כְּשֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג שְׁמִטִּין נָמֵי לֹא הָיוּ נוֹהֲגִין כִּדְדָרֵשׁ בִּירוּשַׁלְמִי וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַחַת שְׁמִטַּת יוֹבֵל וְאַחַת שְׁמִטַּת שְׁבִיעִית בִּזְמַן שֶׁיּוֹבֵל נוֹהֵג שְׁבִיעִית נוֹהֵג אֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג כו' וּבַזְּמַן הַזֶּה אֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג דִּגְבֵי יוֹבֵל כְּתִיב בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ יוֹבֵל נוֹהֵג כו' וּבַזְּמַן הַזֶּה אֵין יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ וְהוֹאִיל וְיוֹבֵל אֵינוֹ נוֹהֵג שְׁבִיעִית נָמֵי אֵינָהּ נוֹהֶגֶת וְקָשֶׁה מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ לִשְׁמִטַּת קַרְקַע הַיְינוּ מֵחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה בִּשְׁבִיעִית וְהֻצְרַךְ לְהָבִיא רַשִׁ"י הַהִיא דְּרָשָׁה דִּירוּשַׁלְמִי דְּא"כ הָיָה לוֹ לְאַבַּיֵּי לְהָבִיא אוֹתָהּ כֵּיוָן שֶׁהִיא עִקָּר דְּמִשָּׁם מוֹכִיחַ דִּשְׁמִטָּה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת שֶׁהֲרֵי לָא יָדְעִינַן כְּלוּם אֶלָּא מֵהַהוּא לְכָךְ פֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ תָּם כִּי זֹאת הַדְּרָשָׁה דְּהָכָא הַיְינוּ הַהִיא דִּירוּשַׁלְמִי דְּהָא רַבִּי נָמֵי אֲמָרָהּ הָתָם וּשְׁמִטַּת קַרְקַע קָרֵי יוֹבֵל שֶׁחוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁבִיעִית וּשְׁמִטַּת כְּסָפִים קָרֵי שְׁבִיעִית שֶׁאֵין הַשְׁמָטַת כְּסָפִים בַּיּוֹבֵל כִּדְדָרְשִׁינַן בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת רְאֵה וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים וְלֹא יוֹבֵל וה"פ בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע בַּיּוֹבֵל שֶׁהִיא חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים הַיְינוּ שְׁבִיעִית שֶׁכְּסָפִים נוֹהֲגִים וה"ה דְּמַיְירֵי בִּשְׁמִטַּת חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה דִּשְׁמִטַּת שְׁבִיעִית לְגַמְרֵי יָלְפִינַן לָהּ מִשְּׁמִטַּת יוֹבֵל וְהָא דְּנָקַט שְׁמִטַּת כְּסָפִים מִשּׁוּם דְּנָקַט קַרְקַע לְפִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְהַזְכִּיר מַה הִיא שְׁמִטַּת יוֹבֵל נָקַט נָמֵי שְׁמִטַּת כְּסָפִים דְּדָמְיָא לְהוּ שְׁמִטַּת יוֹבֵל שֶׁבַּיּוֹבֵל חוֹזְרוֹת הַשָּׂדוֹת מִלּוֹקֵחַ לַמּוֹכֵר וּשְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּמוֹ כֵן מִפְקָעִים מִמַּלְוֶה לַלֹּוֶה אִי נָמֵי מִשּׁוּם דְּבִשְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת שְׁמִטַּת כְּסָפִים מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיוֹבֵל וּמִשּׁוּם הָכִי נָקַט לָהּ: **הָעָרְלָה** הֲלָכָה וְהַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וא"ת אַמַּאי לָא יָלְפִינַן כִּלְאַיִם מִקַּל וָחֹמֶר דְּחָדָשׁ דְּנוֹהֵג אַף בח"ל דְּאוֹרַיְיתָא וּמָה חָדָשׁ שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם כו' וְי"ל דְּקָסָבַר הַאי תַּנָּא דִּכְתִיב גַּבֵּי כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לְמַעוּטֵי זְרָעִים שֶׁבח"ל כִּדְאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף לט.) וְאֵין לוֹמַר דְּעָרְלָה מִיהָא נֵיתֵי בְּקַל וָחֹמֶר דְּחָדָשׁ דְּאִיכָּא לְמֵימַר כִּלְאַיִם יוֹכִיחוּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' שמיטה ויובל הל' ב, סמג עשין קמט:

ב מיי' פט' מהל' שמיטה ויובל הל' ב, סמג עשין קמט:

ג מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ח:

ד מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ב, סמג לאוין קמב, טוש"ע יו"ד סי' רצג סעי' ב:

ה מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' י, סמג לאוין קמד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ח:

ו מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ח, סמג לאוין קמה, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' סט:

ז מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ט י:

ח מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' יב:

ט מיי' פח' מהל' כלאים הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' סט:

מסורת הש"ס

א מועד קטן ב:; גיטין לו.

ב ספרא אמור פרשה י יא

ג משנה ערלה

ד ברכות לו.

ה תוספתא ערלה

גליון הש"ס

גמ' נמכר חוצה לו בארץ אסור. עי' חידושי הרמב"ן ב"ב לד ע"א ד"ה אבל עינבי:

תורה אור השלם

וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב [ויקרא כה, לט-מא]

מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָֹה [דברים טו, א-ב]

וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָֹה [דברים טו, ב]

וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ [ויקרא כה, י]

נִיתְנֵי אוֹ: "זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ", אוֹ: "זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵט"! הָאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב עָנָן: תְּנִי אוֹ: "זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ" אוֹ: "זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵט". מָר בְּרֵיהּ דְּרַבְנָא מַתְנֵי לֵיהּ לְקוּלָּא: "זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְקוֹט בַּיָּד". אֲמַר לֵיהּ לֵוִי לִשְׁמוּאֵל: אַרְיוֹךְ, סַפֵּק לִי, וַאֲנָא אֵיכוֹל. רַב אַוְיָא וְרַבָּה בַּר רַב חָנָן מְסַפְּקוּ סְפוּקֵי לַהֲדָדֵי. אָמְרִי חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא: אֵין עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. שַׁלְחַהּ רַב יְהוּדָה לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. שְׁלַח לֵיהּ: סְתוֹם סְפֵיקָהּ, וְאַבֵּד וַדָּאֵהּ, וְהַכְרֵז עַל פֵּירוֹתֵיהֶן שֶׁטְּעוּנִים גְּנִיזָה. וְכָל הָאוֹמֵר אֵין עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ – לֹא יְהֵא לוֹ נִין וָנֶכֶד, "מַשְׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרָל בִּקְהַל ה'". (א)וְאִינְהוּ כְּמַאן סַבְרוּהָ? כִּי הָא דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל: אֵין עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְלָא? וְהָאֲנַן תְּנַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הֶחָדָשׁ! תְּנִי: "חָדָשׁ". [א]אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַסִּי: וְהָתַנְיָא: סְפֵק עָרְלָה בָּאָרֶץ – אָסוּר, בְּסוּרְיָא – מוּתָּר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ – יוֹרֵד וְלוֹקֵט! "אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה" אֲמַר לֵיהּ: אֵימָא כָּךְ נֶאֶמְרָה: סְפֵיקָהּ מוּתָּר, וַדָּאָהּ אָסוּר. [ב]אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לוֹקִין עַל הַכִּלְאַיִם דְּבַר תּוֹרָה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: וְהָאֲנַן תְּנַן: הַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים! לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם, כָּאן בְּהַרְכָּבַת הָאִילָן. (ב)כִּדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" – חוּקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ כְּבָר, "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע" (ג)– מָה בְּהֶמְתְּךָ בְּהַרְבָּעָה, אַף שָׂדְךָ בְּהַרְכָּבָה. וּמָה בְּהֶמְתְּךָ נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אַף שָׂדְךָ נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאֶלָּא הָכְתִיב: "שָׂדְךָ"! הָהוּא לְמַעוֹטֵי זְרָעִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַב חָנָן וְרַב עָנָן הֲווֹ שָׁקְלִי וְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא. חַזְיוּהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דְּקָא זָרַע זְרָעִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אֲמַר לֵיהּ: נֵיתֵי מָר נְשַׁמְּתֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָא חֲוֵרִיתוּ. [ג]וְתוּ, חַזְיוּהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דְּקָא זָרַע חִטֵּי וּשְׂעָרֵי בֵּי גוּפְנֵי. אֲמַר לֵיהּ: נֵיתֵי מָר נְשַׁמְּתֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָא צְהַרִיתוּ, לָא קַיְימָא לַן כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפּוֹלֶת יָד?! [ד]רַב יוֹסֵף מְעָרֵב בִּיזְרָנֵי וְזָרַע. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָאֲנַן תְּנַן: הַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים! אֲמַר לֵיהּ: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם, כָּאן בְּכִלְאֵי זְרָעִים. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם דְּבָאָרֶץ אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה – בְּחוּצָה לָאָרֶץ נָמֵי גְּזַרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. כִּלְאֵי זְרָעִים דְּבָאָרֶץ לָא אֲסִירֵי בַּהֲנָאָה – בְּחוּצָה לָאָרֶץ נָמֵי לָא גְּזַרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. (ד)הֲדַר אָמַר רַב יוֹסֵף: לָאו מִלְּתָא הִיא דַּאֲמַרִי, דְּרַב זָרַע גִּינְתָא דְּבֵי רַב מְשָׁאֲרֵי מְשָׁאֲרֵי, מַאי טַעְמָא – לָאו מִשּׁוּם עֵירוּבֵי כִּלְאַיִם? אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: בִּשְׁלָמָא אִי אַשְׁמְעִינַן

אַרְבַּע

נִתְנֵי אוֹ אִידִי וְאִידִי כו' דְּעָרְלָה וּדְכִלְאַיִם אוֹ זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵט דְּלָא אָסְרוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֶלָּא אֶת הַזּוֹרֵעַ אוֹ אֶת הַלּוֹקֵט בְּיָדַיִם: **סָפֵק לִי** לְקוֹט שֶׁלֹּא בִּפְנֵי שֶׁיִּהְיֶה סָפֵק אֶצְלִי וַאֲנָא אֵיכוֹל וּבְעָרְלָה קָאֵי: **חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא** עִיפָּא וַאֲבִימִי בְּנֵי רַחֲבָה דְּפוּמְבְּדִיתָא: **סְתוֹם סְפֵיקָא וְאַבֵּד וַדָּאָה** כְּלוֹמַר סְפֵקוֹ מֻתָּר וַדָּאָה אָסוּר וְהֶתֵּר סְפֵיקָא סְתָמֵיהוּ לְהוֹרוֹת בְּהַצְנֵעָה וְלֹא לְדָרְשׁוֹ בָּרַבִּים הוֹאִיל וּמְקִלִּין בָּהּ וכה"ג אָמְרִי' בִּנְדָרִים (דַּף כג:) בְּמִלְּתָא אַחֲרִיתִי רַב הוּנָא בַּר חִנָּנָא סָבַר לְמִדְרְשָׁהּ בְּפִרְקָא א"ל רָבָא תַּנָּא סָתֵים לָהּ סְתוּמֵי וְאַתְּ דָּרֵישׁ לָהּ בְּפִרְקָא אַלְמָא סָתוּם סָתוּם הַדָּבָר קָאָמַר כָּךְ הֵשִׁיב רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם בַּר' יְהוּדָה זצ"ל: **וְאַבֵּד וַדָּאָה** הוֹאִיל וְהֵן מְקִלִּין אַל תַּתִּיר לָהֶם לְסָפֵק זֶה אֵצֶל זֶה אֶלָּא אַבֵּד אוֹתָם הַפֵּרוֹת בְּיָדַיִם: **וְהַכְרֵז עַל פֵּרוֹתֵיהֶן** שֶׁל אֵלּוּ הַמְּקִלִּין בָּהּ שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה: **אַף הֶחָדָשׁ** אַלְמָא בְּעָרְלָה כת"ק ס"ל דְּהָא מוֹסִיף חָדָשׁ: **נִתְנֵי** אוֹ אִידִי וְאִידִי כו' דְּעָרְלָה וּדְכִלְאַיִם אוֹ זֶה וָזֶה יוֹרֵד וְלוֹקֵט דְּלָא אָסְרוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֶלָּא אֶת הַזּוֹרֵעַ אוֹ אֶת הַלּוֹקֵט בְּיָדַיִם: **תָּנֵי חָדָשׁ** וְלָא תִּתְנֵי אַף וְהָכִי קָאָמַר עָרְלָה וְכִלְאַיִם הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר הַתְּלוּיִין בָּאָרֶץ וְאֵין נוֹהֲגִין בח"ל אֲבָל חָדָשׁ נוֹהֵג בח"ל דִּכְתִיב בּוֹ מוֹשָׁב כָּל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים: **בְּסוּרְיָא** מֻתָּר וְאִי וַדַּאי בח"ל הֲלָכָה הֵיכִי מַזְלְזְלִינַן בִּסְפֵיקָא: **כָּךְ נֶאֶמְרָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה: לוֹקִין עַל הַכִּלְאַיִם** בח"ל דְּבַר תּוֹרָה כִּדְיָלֵיף לְקַמֵּיהּ: **בְּהַרְכָּבַת הָאִילָן** מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ: **חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ** מִדְּלָא כְּתִיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי מַשְׁמַע אֶת חֻקֹּתַי אֲשֶׁר מֵעוֹלָם תִּשְׁמְרוּ מְלַמֵּד שֶׁהִזְהִיר אֶת נֹחַ וּבָנָיו עֲלֵיהֶן וְאֵלּוּ הֵן הַחֻקִּים בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע וְאֵיזוֹ זְרִיעַת כִּלְאַיִם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֶׁחֲקַקְתִּים לְךָ כְּבָר דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה דָּבָר הַמְסֻיָּים וְהַיְינוּ הַרְכָּבָה וּמֵהָכָא נָפְקָא לָן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ס.) דִּבְנֵי נֹחַ הֻזְהֲרוּ עֲלֵיהֶן וְהָכָא אַתָּה מוֹסִיף לִלְמֹד מֵהֶקֵּשׁ זֶה דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה אַפִּי' בח"ל דְּהָא חוֹבַת הַגּוּף הִיא אַף שָׂדְךָ בח"ל: **וְהָכְתִיב שָׂדְךָ** הַמְיוּחָד לְךָ וח"ל לֹא הִקְנוּ לְךָ מִן הַשָּׁמַיִם: **הַהוּא לְמַעוּטֵי זְרָעִים** דְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם בח"ל דְּמִשּׁוּם דְּאַפְּקֵיהּ בִּלְשׁוֹן זְרִיעָה כְּתַב שָׂדְךָ: **נִשַּׁמְתֵּיהּ** דְּהָא עָבַר עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים: **לָא חֲוֵרִיתוּ** אֵין הִלְכוֹת כִּלְאַיִם מְחֻוָּרִים לָכֶם: **לֹא צְהַרִיתוּ** אֵין הִלְכוֹת כִּלְאַיִם נְהוּרוֹת וּמְאִירוֹת לָכֶם: **לָא קי"ל כר'** יֹאשִׁיָּה בִּתְמִיהַּ וְטַעְמֵיהּ דְּר' יֹאשִׁיָּה לָא יָדַעְנָא מֵהֵיכָא נָפְקָא לֵיהּ דְּבָעֵינַן ב' מִינֵי זְרָעִים וְחַרְצָן שְׁלִישִׁי וּמַפֹּלֶת יָד נָפְקָא לֵיהּ (דְּבָרִים כ"ב:ט') מִלֹּא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם מַשְׁמַע שֶׁזְּרִיעַת הַכֶּרֶם עַצְמָהּ תִּהְיֶה בְּכִלְאַיִם: **מְעָרֵב בִּזְרָנֵי** וְזָרַע וְלֹא בְּכֶרֶם: **וְהָא אֲנַן תְּנַן כו'** וקס"ל אַפִּי' כִּלְאֵי זְרָעִים נָמֵי אָסְרוּ בָּהּ כִּי הֵיכִי לדא"י אֲסִירֵי מִדְּאוֹרָיְתָא: **כִּלְאֵי זְרָעִים** לָא כְּתִיב בָּהֶם פֶּן תִּקְדַּשׁ דְּמִשָּׁלֵךְ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם נָפְקוּ: **לָאו מִלְּתָא הִיא** דְּאָמְרִי דְּלָא גָּזְרוּ עַל כִּלְאֵי זְרָעִים בח"ל: **לְגִנְּתָא דְּבֵי רַב** שֶׁהָיְתָה לְצֹרֶךְ הַתַּלְמִידִים לֶאֱכֹל יָרָק שֶׁבָּהּ: **מְשָׁאֲרֵי** מִשְׁאֲרֵי עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת:

תָּנֵי חָדָשׁ וא"ת אַמַּאי צָרִיךְ לְמִחַק אַף לֵימָא דְּקָאֵי אַכִּלְאַיִם וי"ל כֵּיוָן דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין עָרְלָה בח"ל אֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁיְּהֵא מַחְמִיר בְּכִלְאַיִם יוֹתֵר מֵעָרְלָה וְעוֹד אוֹמֵר ר"י כֵּיוָן דְּכִלְאַיִם דְּרַבָּנָן וְחָדָשׁ דְּאוֹרָיְתָא אֵין שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי אַף אַכִּלְאַיִם וְלָא פָּרִיךְ אֶלָּא אַלִּיבָּא לְמ"ד עָרְלָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי: **הַהוּא** לְמַעוּטֵי זְרָעִים פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס זְרָעִים שֶׁבַּכֶּרֶם דְּאֵין לוֹקִין עָלָיו אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ כִּלְאֵי זְרָעִים דְּקַרְקַע דְּבָהֶם לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא כֵּיוָן דְּחוֹבַת קַרְקַע הוּא פְּשִׁיטָא דְּאֵין נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ אֲבָל כִּלְאֵי זְרָעִים שֶׁבַּכֶּרֶם אִצְטְרִיךְ קְרָא אע"ג דְּחוֹבַת קַרְקַע הוּא דס"ד לְמֵילְפִינְהוּ בק"ו דְּחָדָשׁ כֵּיוָן דְּאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה אֲבָל זְרָעִים לָא מָצֵי לְמֵילַף מק"ו דְּחָדָשׁ דְּהָא כִּלְאֵי זְרָעִים דְּקַרְקַע אֵינָם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה כִּדְאָמַר לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין כִּלְאֵי זְרָעִים דְּבָאָרֶץ לָא אֲסִירֵי בַּהֲנָאָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן: לָא קי"ל כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. פֵּי' בַּקּוּנְט' לָא יָדְעִינַן מֵהֵיכָא נָפְקָא ב' מִינֵי זְרָעִים וְחַרְצָן שְׁלִישִׁי וּמַפֹּלֶת יָד נָפְקָא לֵיהּ מִלֹּא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם מַשְׁמַע שֶׁזְּרִיעַת הַכֶּרֶם עַצְמָהּ תְּהֵא כִּלְאַיִם עכ"ל וְנִרְאֶה דְּהַאי דְּבָעֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן הַיְינוּ דַּוְקָא לְהִתְחַיֵּב מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֲבָל מִכִּלְאֵי זְרָעִים מִתְחַיֵּב מִשְּׁנֵי מִינִין כְּמוֹ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה אַפִּי' לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְתֵדַע מִדְּקָאָמַר הָא כְּתִיב שָׂדְךָ לְמַעוּטֵי כִּלְאֵי זְרָעִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאִי לֵית לֵהּ לר' יֹאשִׁיָּה כִּלְאֵי זְרָעִים לָמָּה לִי שָׂדְךָ דְּמַשְׁמַע לְמַעוּטֵי ח"ל אֲפִלּוּ בא"י נָמֵי אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַשְׁמַע דְּבְכִלְאֵי זְרָעִים לָא פְּלִיג וְכֵן מוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר הָתָם עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה נֶאֱמַר שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר כַּרְמְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם כְּלוֹמַר בְּלֹא חַרְצָן מִחַיֵּב מִשּׁוּם כִּלְאַיִם בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה אַדְּרַבָּה אָמְרִין לְהַתְרָאָה שֶׁאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם שָׂדְךָ וּמִשּׁוּם כַּרְמְךָ לוֹקֶה שְׁתַּיִם כְּלוֹמַר כִּי אִיכָּא כֶּרֶם בַּהֲדֵי כִּלְאַיִם לוֹקֶה שְׁתַּיִם וְאִי אִיתָא דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה לֵית לֵהּ כִּלְאֵי זְרָעִים מַאי בָּעֵי לֵיהּ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר כַּרְמְךָ וְהָא אֵינוֹ לוֹקֶה כְּלָל עַל שָׂדְךָ כִּי אִם עַל כִּלְאֵי כֶּרֶם אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ אִית לֵהּ שַׁפִּיר כִּלְאֵי זְרָעִים בְּלֹא כִּלְאֵי כֶּרֶם וא"ת אַמַּאי לָא בָּעֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאֵי זַרְעֵי' אֶלָּא שְׁנֵי מִינִים וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם בָּעֵי שְׁלֹשָׁה מִינִים וְי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דִּקְרָא ה"ק כַּרְמְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם כְּלוֹמַר בָּעֵינַן שֶׁיִּהְיוּ כִּלְאַיִם קֹדֶם שֶׁיִּזְרָעוּ בְּכֶרֶם אֲבָל גַּבֵּי שָׂדְךָ וְכִלְאֵי זְרָעִים כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה קְרוּיִם כִּלְאַיִם לְהִתְחַיֵּב כְּשֶׁזּוֹרְעָן בְּקַרְקַע דְּגוּף הַקַּרְקַע קָרוּי שָׂדֶה וְנִרְאֶה דַּהֲלָכָה כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאַף ע"ג דְּאַשְׁכְּחַן כַּמָּה מִשְׁנָיוֹת דְּלָא כְּוָתֵהּ כְּגוֹן הַמַּעֲבִיר עָצִיץ נָקוּב בַּכֶּרֶם (כִּלְאַיִם פ"ז מִשְׁנָה ח) וְהַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ כו' (שָׁם מִשְׁנָה ה) מ"מ קי"ל כְּוָתֵהּ כִּדְאָמַר בְּפֶ' מִי שֶׁמֵּתוּ (בְּרָכוֹת דַּף כב.) נָהוּג עָלְמָא כִּתְלָתָא סָבֵי כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאַיִם וּכְרַבִּי אִלְעַאי כו' וּמֻתָּר לִזְרֹעַ תַּחַת הַכֶּרֶם וְגַם מֻתָּר לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים בח"ל כִּדְאָמְרִינַן הָכָא רַב יוֹסֵף מְעָרֵב בִּזְרָנֵי וְזָרַע וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר לָאו מִלְּתָא הִיא הָא כְּבָר תַּרְצָהּ אַבַּיֵּי וְנִרְאֶה לה"ר שְׁמוּאֵל מֵאֵיוורא"ה דְּטוֹב לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים סָמוּךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מֵעִקָּרוֹ שֶׁל אִילָן דְּנִרְאֶה כְּמַרְכִּיב זְרָעִים בְּתוֹךְ הָאִילָן:

מסורת הש"ס

א מנחות לח:

ב סנהדרין ס.

ג לעיל לז.

ד משנה שבת

גליון הש"ס

גמ' למעוטי זרעים שבחוצה לארץ. עיין שבת פד ע"ב תד"ה ארבע:

תורה אור השלם

לָכֵן לֹא־יִהְיֶה לְךָ מַשְׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרָל בִּקְהַל יְהֹוָה [מיכה ב, ה]

אֱדַיִן דָּנִיֵּאל דִּי־שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר בֵּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא וּפִשְׁרֵא אַל־יְבַהֲלָךְ עָנֵה בֵלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרִאי חֶלְמָא (לשנאיך) [לְשָׂנְאָךְ] וּפִשְׁרֵהּ (לעריך) [לְעָרָךְ] [דניאל ד, טז]

אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ [ויקרא יט, יט]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' יא, סמג לאוין קמד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ט:

ב מיי' פא' מהל' כלאים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' א:

ג מיי' פה' מהל' כלאים הל' ב, סמג לאוין רס, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' א:

ד מיי' פה' מהל' כלאים הל' ו, סמג לאוין רס, טוש"ע יו"ד סי' רצה סעי' ג:

אַרְבַּע עַל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה וְאַחַת בְּאֶמְצַע – שַׁפִּיר. אֶלָּא הָכָא, מִשּׁוּם נוֹי. וְאִי נָמֵי מִשּׁוּם טִרְחָא דְּשַׁמָּעָא הִיא. (א)מַתְנִי' כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת – מְטִיבִין לוֹ, וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו, וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת – אֵין מְטִיבִין לוֹ, וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו, וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. [אב](ב)גְּמָ' וּרְמִינְהִי: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּימֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם. [ג]אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת יְתֵירָה עַל זְכִיּוֹתָיו מְטִיבִים לוֹ, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמְּקַיֵּים כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. מִכְּלָל דְּהָנָךְ אֲפִילּוּ בַּחֲדָא נָמֵי? אָמַר רַב שְׁמַעְיָה: לוֹמַר שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה – מַכְרַעַת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת יְתֵירָה עַל זְכִיּוֹתָיו מְטִיבִין לוֹ? וּרְמִינְהוּ: כֹּל שֶׁזְּכִיּוֹתָיו מְרוּבִּין מֵעֲוֹנוֹתָיו – מְרִיעִין לוֹ, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁשָּׂרַף כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ וְלֹא שִׁיֵּיר מִמֶּנָּה אֲפִילּוּ אוֹת אַחַת. וְכֹל שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרוּבִּין מִזְּכִיּוֹתָיו – מְטִיבִין לוֹ, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁקִּיֵּים כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ וְלֹא חִיסֵּר אוֹת אַחַת מִמֶּנָּה! [ד]אָמַר אַבָּיֵי: מַתְנִיתִין דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טָב וְיוֹם בִּישׁ. רָבָא אָמַר: הָא מַנִּי – רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר: שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא. (ג)דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לָךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּית הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכִיבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ", בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאַרַכְתָּ יָמִים". [ה](ד)הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו: עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה לַבִּירָה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְנָטַל אֶת הַבָּנִים וּבַחֲזִירָתוֹ נָפַל וָמֵת – הֵיכָן טוֹבַת יָמָיו שֶׁל זֶה, וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? אֶלָּא: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ" – לְעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ טוֹב, "וּלְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ" – לְעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ אָרוֹךְ. וְדִלְמָא לָאו הָכִי הֲוָה? רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חֲזָא. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבֵירָה הֲוָה? מַחְשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲוָה, וּכְתִיב: "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם"?! אִיהוּ נָמֵי הָכִי קָאָמַר: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא, אַמַּאי לָא אַגִּין מִצְוֹת עֲלֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיתֵי לִידֵי הִרְהוּר? וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵין נִזּוֹקִין! הָתָם בַּהֲלִיכָתָן שָׁאנֵי. (ה)וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזִירָתָן! סוּלָּם רָעוּעַ הֲוָה, דִּקְבִיעַ הֶיזֵּיקָא, וְכָל הֵיכָא דִּקְבִיעַ הֶיזֵּיקָא לָא סָמְכִינַן אַנִּיסָּא. דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי". אָמַר רַב יוֹסֵף: אִילְמָלֵי דַּרְשֵׁיהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ – לָא חֲטָא. וְאַחֵר מַאי הוּא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי הַאי גַּוְונָא חֲזָא. (ו)וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לִישָּׁנָא דְּחוּצְפִּית הַמְתוּרְגְּמָן חֲזָא דַּהֲוָה גָּרֵיר לֵיהּ דָּבָר אַחֵר. אֲמַר: פֶּה שֶׁהֵפִיק מַרְגָּלִיּוֹת יְלַחֵךְ עָפָר?! נְפַק חֲטָא. (ז)רָמֵי רַב טוֹבִי בַּר רַב קִיסְנָא לְרָבָא: תְּנַן כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִין לוֹ: עָשָׂה – אִין, לֹא עָשָׂה – לָא. וּרְמִינְהִי: יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵירָה – נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, כְּגוֹן שֶׁבָּא דְּבַר עֲבֵירָה לְיָדוֹ וְנִיצּוֹל הֵימֶנָּה. (ח)כִּי הָא דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפֵּי תְּבַעְתֵּיהּ הָהִיא מַטְרוֹנִיתָא. אֲמַר מִלְּתָא וּמַלֵּי נַפְשֵׁיהּ שִׁיחְנָא וְכִיבָא, עֲבַדָה הִיא מִילְּתָא וְאִיתַּסִּי. עֲרַק, טְשָׁא בְּהָהוּא בֵּי בָנֵי דְּכִי הֲווֹ עָיְילִין בִּתְרֵין אֲפִילּוּ בִּימָמָא הֲווֹ מִיתַּזְּקִי. לְמָחַר אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן: מַאן נַטְרָךְ? אֲמַר לְהוּ: שְׁנֵי

נוֹשְׂאֵי

אַרְבַּע מל' רוּחוֹת הָעֲרוּגָה אִם הָיָה זוֹרְעָן בַּעֲרוּגָה אַחַת וְנִשְׁמָר לְהַנִּיחַ רֶוַח בֵּינֵיהֶם שֶׁלֹּא יִינְקוּ זֶה מִזֶּה כְּמִשְׁפָּטָם הַשְּׁנוּיָה בְּמַס' שַׁבָּת (דַּף פד:) הֲוָה שָׁמְעִינַן מִינָּהּ שֶׁאָסוּר לִזְרֹעַ כִּלְאַיִם בח"ל אֲבָל הַשְׁתָּא דְּזָרַע כָּל מִין בַּעֲרוּגָה לְבַדּוֹ לָאו מִשּׁוּם כִּלְאַיִם הוּא אֶלָּא שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ הַשַּׁמָּשׁ שֶׁהוֹלֵךְ לְהָבִיא יָרָק לְבַקֵּשׁ מִין שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ בֵּין שְׁאָר הַמִּינִין וְיוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה עֲרוּגָה הוּא: דְּשַׁמְּעָא שַׁמָּשׁ: מַתְנִי' הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: מְטִיבִין לוֹ מַשְׁמַע בְּהַאי עָלְמָא: וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: גְּמ' אֵלּוּ דְּבָרִים כו' הָנֵי הוּא דְּאוֹכֵל פֵּרוֹת וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת אֲבָל מִצְוָה אַחֲרִיתִי לָא וַאֲנַן תְּנַן מְטִיבִין לוֹ וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ: מִכְּלָל דְּהָנֵי אֲפִילּוּ אַחַת נָמֵי וַאֲפִילּוּ לֹא קִיֵּם שְׁאָר מִצְוֹת בִּתְמִיהַ וְהָא רוּבָּא עֲוֹנוֹת הוּא: לוֹמַר שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה מַכְרַעַת הָא דְּקָתָנֵי אֵלּוּ דְּבָרִים בְּמֶחֱצָה עֲוֹנוֹת וּמֶחֱצָה זְכִיּוֹת קָאָמַר וְיֵשׁ בְּמֶחֱצָה זְכִיּוֹת אַחַת מֵאֵלּוּ מַכְרַעַת אֶת הַכַּף כְּאִלּוּ הָוֵי רוּבָּא זְכִיּוֹת וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְמִצְוָה יְתֵרָה דְּמַתְנִי' וְכִי לֵית לֵיהּ בָּהּ אֶלָּא מֵהָנֵי צָרִיךְ לְמִצְוָה יְתֵרָה: מְרִיעִין לוֹ בעוה"ז לְנַקּוֹתוֹ מֵעֲוֹנוֹתָיו שֶׁיִּטּוֹל שָׂכָר שָׁלֵם: מְטִיבִין לוֹ לְשַׁלֵּם לוֹ שְׂכַר מִצְוֹתָיו בְּחַיָּיו כְּדֵי לְטָרְדוֹ: מַתְנִי' דְּקָתָנֵי מְטִיבִין וּמְרִיעִין דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טָב וְיוֹם בִּישׁ מִי שֶׁעוֹשֶׂה מִצְוָה יְתֵרָה דְּהָוֵי רוּבָּא זְכִיּוֹת מְתַקְּנִין לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה י"ט שֶׁנִּפְרָעִים מִמֶּנּוּ עֲוֹנוֹתָיו וְזֶהוּ תִּקּוּן י"ט לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא וְכֹל שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין דְּקָתָנֵי מְרִיעִין לוֹ הַיְינוּ דְּעָבְדִין לֵיהּ הַזְמָנַת יוֹם בִּישׁ שֶׁמְּשַׁלְּמִין לוֹ שְׂכַר מִצְוֹתָיו כָּאן לִהְיוֹת מְתֻקָּן לוֹ יוֹם רַע: רָבָא אָמַר לְעוֹלָם כִּדְאָמְרָן מֵעִיקָּרָא מְטִיבִין לוֹ בִּשְׂכַר פֵּרוֹת וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת וְהָךְ מַתְנִי' דְּקָתָנֵי מְרִיעִין לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב הִיא: שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּאוֹתוֹ מַתַּן שָׂכָר לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין מַתַּן שָׂכָר אֶלָּא לָעוֹלָם הַבָּא: וְדִלְמָא לָא הֲוָה הָכִי לֹא יֶאֱרַע הַדָּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם אֶלָּא מַאֲרִיכִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו: וְדִלְמָא אוֹתָהּ שָׁעָה מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה הָיָה וְלֹא הָיָה לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם וּמְשַׁנֵּי מַחְשָׁבָה רָעָה וּמַעֲשֶׂה לֹא עָשָׂה אֵין הקב"ה מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה וְלֹא הָיָה לוֹ לִלְקוֹת: לְמַעַן תְּפֹשׂ שֶׁתְּפָסוּ בְּלִבָּם הִרְהוּרֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דְּבָהּ מִשְׁתָּעֵי קְרָא: וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כו' וְהֵיכִי אָמְרִי' דְּרַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חֲזָא: אֵיךְ אֵלֵךְ וְאַע"ג דְּבִשְׁלִיחוּתָא דְּמָקוֹם הֲוָה מִסְתְּפֵי מֵהֶיזֵּקָא דִּקְבִיעָא: אִלְמָלֵי דַּרְשֵׁהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא דִּלְמַעַן יִיטַב לָךְ בָּעוֹלָם הַבָּא לֹא חָטָא דְּאִיהוּ נָמֵי כה"ג חֲזָא אָמַר אֵין שָׂכָר בָּעוֹלָם וְיָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה: דָּבָר אַחֵר חֲזִיר: וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כו' וְהֵיכִי אָמְרִי' דְּרַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חֲזָא: הָתָם שֶׁבָּא דְּבַר עֲבֵרָה לְיָדוֹ הַהוּא יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה דְּקָאָמַר נוֹטֵל עָלֶיהָ שָׂכָר בַּעֲבֵרָה שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְכָפָה יִצְרוֹ וְלֹא עָבַר אֵין מִצְוָה יְתֵרָה מִזּוֹ: תְּבַעְתֵּהּ לִזְנוּת: טָשָׁא נִטְמַן: הָווּ מִתַּזְּקִי שֶׁמְּצוּיִן בּוֹ מַזִּיקִין:

שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה מַכְרַעַת וא"ת בְּלָאו הָכִי נָמֵי אָמְרִי' בְּמַסֶּכֶת ר"ה (דַּף יז.) דְּרַב חֶסֶד מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד כְּשֶׁהֵן שְׁקוּלִין וי"ל דְּבִשְׁאָר מִצְוֹת כְּשֶׁמַּעֲשָׂיו שְׁקוּלִים הָוֵי כְּבֵינוֹנִי אֲבָל בְּהָנֵי חָשִׁיב צַדִּיק גָּמוּר: **מַתְנִיתִין** דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טָב וְיוֹם בִּישׁ פֵּי' הַקּוּנְטְ' מִי שֶׁעוֹשֶׂה מִצְוָה יְתֵרָה דְּהָוֵי רוּבָּא זְכִיּוֹת מְתַקְּנִין לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה יוֹם טוֹב וְנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ עֲוֹנוֹתָיו וְזֶהוּ תִּקּוּן י"ט לוֹ לעה"ב וְכֹל שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּים דְּקָתָנֵי מְרִיעִין לוֹ הַיְינוּ דְּעָבְדִינַן לֵיהּ הַזְמָנַת יוֹם בִּישׁ שֶׁמְּשַׁלְּמִין לוֹ שְׂכַר מִצְוֹתָיו כָּאן לִהְיוֹת מְתֻקָּן לוֹ יוֹם רַע רָבָא אָמַר פֵּירוּשׁ לְעוֹלָם כִּדְאָמְרָן מֵעִיקָּרָא מְטִיבִין לוֹ בִּשְׂכַר פֵּרוֹת וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת וְהָךְ מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי מְרִיעִין לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב הִיא דְּאָמַר שְׂכַר מִצְוֹת כו' וְקָשֶׁה דְּמַשְׁנֵי הָא מַנִּי רַבִּי יַעֲקֹב הִיא מַשְׁמַע דְּעַד הַשְׁתָּא לָא אוֹקְמִינַן כְּרַבִּי יַעֲקֹב וּלְפִי' הַקּוּנְטְ' לְאַבַּיֵּי נָמֵי בֵּין מַתְנִיתִין בֵּין בָּרַיְתָא אָתֵי כְּרַבִּי יַעֲקֹב לָכֵךְ פֵּי' ר"ת מַתְנִי' דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טוֹב וְיוֹם בִּישׁ וְתַרְוַיְהוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּמְטִיבִין לוֹ דְּבָרַיְתָא הָוֵי פֵּירוּשׁ אַמַּתְנִי' כְּלוֹמַר פְּעָמִים שֶׁעוֹשִׂין לוֹ יוֹם טוֹב כְּדֵי לְקַבֵּל שְׂכַר מִצְוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבְאוֹתוֹ יוֹם יְהֵא דּוֹמֶה לוֹ כְּמוֹ שֶׁקִּיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֲבָל רֹב יָמָיו שֶׁל רָשָׁע שָׁרוּי בְּרָעָה וְהַיְינוּ שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכִיּוֹתָיו וּמְרִיעִין לוֹ הַיְינוּ פְּעָמִים שֶׁעוֹשִׂין לוֹ יוֹם רַע כְּדֵי לְמָרֵק עֲוֹנוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבְאוֹתוֹ יוֹם יְהֵא דּוֹמֶה לוֹ כְּמִי שֶׁשָּׂרַף כָּל הַתּוֹרָה אֲבָל רֹב יָמָיו שֶׁל צַדִּיק שָׁרוּי בְּטוֹבָה כְּשֶׁזְּכִיּוֹתָיו מְרֻבִּין עַל עֲוֹנוֹתָיו וְהַיְינוּ דְּלָא כְּר' יַעֲקֹב דְּאָמַר שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא כְּלָל: **מַחְשָׁבָה** רָעָה אֵין הקב"ה מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה וּבְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִיפְּכָא מַחֲשָׁבָה רָעָה הקב"ה מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה דִּכְתִיב (עוֹבַדְיָה א':י') מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה עֵשָׂו לְיַעֲקֹב שׁוּם רָעָה אֶלָּא מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עָלָיו מְצָרְפָהּ הקב"ה לְמַעֲשֶׂה וּמַחֲשָׁבָה טוֹבָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין הקב"ה מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה כִּדִכְתִיב בְּדָנִיֵּאל (וְדָרְיָוֶשׁ) עַל מֶעָלֵי שִׁמְשָׁא הֲוָה מִשְׁתַּדַּר. לְשֵׁיזָבוּתֵהּ פֵּרוּשׁ שֶׁהָיָה דָּרְיָוֶשׁ עוֹשֶׂה כָּל כֹּחוֹ לְהַצִּיל דָּנִיֵּאל מִגּוֹב אֲרָיוֹת אַלְמָא אע"ג שֶׁהִצִּילוֹ עַל הָעֶרֶב קָאָמַר קְרָא שֶׁלֹּא הִצִּילוֹ אֶלָּא מְבַקֵּשׁ לְהַצִּילוֹ מִדִּכְתִיב לְשֵׁיזָבוּתֵי' וְלֹא כְּתַב וְשֵׁיזְבֵיהּ:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין יב:
ב מיי' פג' מהל' תלמוד תורה הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמו סע' יח:
ג מיי' פג' מהל' תשובה הל' ב:
ד מיי' פט' מהל' תשובה הל' א:
ה מיי' פט' מהל' תשובה הל' א:

מסורת הש"ס

א תוספתא קידושין
ב לקמן פב.; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קלו; שבת קכז.; אבות דרבי נתן; דברים רבה
ג תוספתא חולין
ד קוהלת רבה; אוצר מדרשים פסיקתא פסיקתא חדתא מט
ה יומא יא.
ו משנה שבת
ז משנה מכות
ח לעיל כט:

תורה אור השלם

שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים [דברים כב, ז]

וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת [דברים ה, טו]

לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזֹרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם כֻּלָּם [יחזקאל יד, ה]

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וַיֹּאמֶר יְהוָֹה עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַיהוָֹה בָּאתִי [שמואל א טז, ב]

כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ [דברים ה, טז]

נוֹשְׂאֵי קֵיסָר שְׁמָרוּנִי כָּל הַלַּיְלָה. אֲמַרוּ לֵיהּ: שֶׁמָּא דְּבַר עֶרְוָה בָּא לְיָדְךָ וְנִיצַלְתָּ הֵימֶנּוּ, דִּתְנֵינָא: כָּל הַבָּא דְּבַר עֶרְוָה לְיָדוֹ וְנִיצַּל הֵימֶנּוּ – עוֹשִׂין לוֹ נֵס. "גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ" – כְּגוֹן רַבִּי צָדוֹק וַחֲבֵירָיו. רַבִּי צָדוֹק תְּבַעְתֵּיהּ הָהִיא מַטְרוֹנִיתָא, אֲמַר לַהּ: חֲלַשׁ לִי לִיבַּאי וְלָא מָצֵינָא, אִיכָּא מִידֵּי לְמֵיכַל? אֲמָרָה לֵיהּ: אִיכָּא דָּבָר טָמֵא. אֲמַר לַהּ: מַאי נָפְקָא מִינַּהּ? דְּעָבֵיד הָא – אָכֵיל הָא. שְׁגַרַת תַּנּוּרָא, קָא מַנְחָא לֵיהּ. סָלֵיק וְיָתֵיב בְּגַוֵּיהּ. אֲמָרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אֲמַר לַהּ: דְּעָבֵיד הָא – נָפֵיל בְּהָא. אַמְרַהּ לֵיהּ: אִי יָדְעִי כּוּלֵּי הַאי – לָא צַעַרְתָּיךְ. רַב כָּהֲנָא הֲוָה קָמְזַבֵּין דִּיקוּלֵי, תְּבַעְתֵּיהּ הָהִיא מַטְרוֹנִיתָא. אֲמַר לַהּ: אֵיזִיל אֶיקַשֵּׁיט נַפְשַׁאי, סָלֵיק וְקָנָפֵיל מֵאִיגָּרָא לְאַרְעָא. אֲתָא אֵלִיָּהוּ קַבְּלֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אַטְרַחְתַּן אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי! אֲמַר לֵיהּ: מִי גְּרַם לִי, לָאו עַנְיוּתָא? יְהַב לֵיהּ שִׁיפָא דְּדִינָרֵי. רָמֵי לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: תְּנַן: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָן וְאוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּימֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: כִּיבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם. (א)בְּכִיבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ", בִּגְמִילוּת חֲסָדִים כְּתִיב: "רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד", וּבַהֲבָאַת שָׁלוֹם כְּתִיב: "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אָתְיָא "רְדִיפָה" "רְדִיפָה". כְּתִיב הָכָא: "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", וּכְתִיב הָתָם: "רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד". בְּתַלְמוּד תּוֹרָה כְּתִיב: "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ". בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן נָמֵי כְּתִיב: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", לִיתְנֵי נָמֵי הָא! תְּנָא וְשַׁיַּיר. תָּנֵי תַּנָּא: "אֵלּוּ דְּבָרִים", וְאַתְּ אָמְרַתְּ תְּנָא וְשַׁיַּיר?! אָמַר רָבָא: רַב אִידִי אַסְבְּרַא לִי: "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ" – וְכִי יֵשׁ צַדִּיק טוֹב וְיֵשׁ צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב? אֶלָּא: טוֹב לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת – זֶהוּ צַדִּיק טוֹב, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת – זֶהוּ צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "אוֹי לְרָשָׁע רָע כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ". וְכִי יֵשׁ רָשָׁע רַע וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ רַע? אֶלָּא: רַע לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת – הוּא רָשָׁע רַע, רַע לַשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ רַע לַבְּרִיּוֹת – זֶהוּ רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רַע. (ב)הַזְּכוּת יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב וְגוֹ'" – עֲבֵירָה יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְאֵין לָהּ פֵּירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹי לְרָשָׁע רָע וְגוֹ'" וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים: "וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ"? עֲבֵירָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּירוֹת – יֵשׁ לָהּ פֵּירוֹת. וְשֶׁאֵין עוֹשָׂה פֵּירוֹת – אֵין לָהּ פֵּירוֹת. (ג)מַחֲשָׁבָה טוֹבָה מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". מַאי: "וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ"? אָמַר רַב אַסִּי: אֲפִילּוּ חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ – מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ עֲשָׂאָהּ. מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ה'". וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "הִנְנִי מֵבִיא אֶל הָעָם הַזֶּה רָעָה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם"? מַחֲשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פְּרִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּרִי – אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. א(ד)וְאֶלָּא הָא דִּכְתִיב: "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת [בֵּית] יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם"? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַהוּא בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא דִּכְתִיב, דְּאָמַר מָר: חֲמוּרָה עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. (ה)עוּלָּא אָמַר: כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ – הוּתְּרָה לוֹ. הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲבוֹר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר ה' אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ [וְאַחַר] אִם אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלָי, וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ". (ו)אָמַר רַבִּי אִלְעַאי הַזָּקֵן: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו – יֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים, וְיִתְכַּסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. ב(ז)אִינִי? וְהָתַנְיָא: כָּל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ – רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. מָה הִיא? רַבָּה אוֹמֵר: זֶה הַמִּסְתַּכֵּל בַּקֶּשֶׁת. רַב יוֹסֵף אוֹמֵר: זֶה הָעוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר! לָא קַשְׁיָא, הָא – דְּמָצֵי כָּיֵיף לְיִצְרֵיהּ, וְהָא – דְּלָא מָצֵי כָּיֵיף לְיִצְרֵיהּ. [ג]תְּנַן הָתָם: אֵין מַקִּיפִין בְּחִילּוּל הַשֵּׁם, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד. מַאי "אֵין מַקִּיפִין"? אָמַר מָר זוּטְרָא: שֶׁאֵין עוֹשִׂים כְּחֶנְווֹנִי. מָר בְּרֵיהּ דְּרַבְנָא אָמַר: לוֹמַר שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה – מַכְרַעַת. (ח)תָּנוּ רַבָּנַן: לְעוֹלָם

יִרְאֶה

כְּגוֹן רַבִּי צָדוֹק שֶׁכָּבַשׁ כֹּחַ לְכָךְ יִצְרוֹ לְהִתְגַּבֵּר בְּחֶפְצֵי קוֹנוֹ: אָמַר מַאי נָפְקָא מִנָּהּ דְּהָא מִלְּתָא דְלָא נִזְדַּמֵּן לִי אֶלָּא מַאֲכָל טָמֵא יֵשׁ לִי לֶאֱכֹל מִכָּאן לַעֲבִיד הַאי הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית רָאוּי לְמַאֲכָל טָמֵא: שְׁגַרַת תַּנּוּרָא אוֹתָהּ אֲרַמִּית הִסִּיקָה אֶת הַתַּנּוּר לִצְלוֹת דָּבָר הַטָּמֵא שָׁם וְאִשָּׁה גְדוֹלָה הָיְתָה שֶׁאֵין יָכוֹל לִפָּטֵר מִמֶּנָּה וּמָסוּר בְּיָדָהּ לְהָרְגוֹ: קָא מַנְחָא לֵיהּ לְאוֹתוֹ צְלִי בְּתוֹכוֹ: נָפֵל בְּהָא בְּאוּר שֶׁל גֵּיהִנָּם: אִי יָדְעִי אִלּוּ יָדַעְתִּי שֶׁחָמוּר עֲלֵיכֶם הַדָּבָר כָּל כָּךְ: דִּיקוּלֵי סַלִּים שֶׁנָּשִׁים נוֹתְנוֹת שָׁם פִּלְכֵיהֶן: אַטְרַחְתַּן שֶׁהָיִיתִי בְּמָקוֹם אַחֵר רָחוֹק ד' מֵאוֹת פַּרְסֵי: לָאו עַנְיוּתָא בִּתְמִיהַּ אִם לֹא הָעֲנִיּוּת לֹא הֻצְרַכְתִּי לִהְיוֹת עָסְקֵי בִּמְלֶאכֶת נָשִׁים: שִׁיפָא שֵׁם כְּלִי: דִּינָרֵי זְהוּבִים: יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ לָעוֹלָם הַבָּא: יִיטַב לָךְ בְּחַיֶּיךָ: יִמְצָא חַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא צְדָקָה וְכָבוֹד בָּעוֹלָם הַזֶּה: חַיֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֹרֶךְ יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא: בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן נָמֵי כו' וְלִתְנְיֵהּ: רַבִּי אִידִי אַסְבְּרָא לִי אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאִלּוּ דְּהָנָךְ כּוּלְּהוּ הַבְּרִיּוֹת נֶהֱנִין מִמֶּנּוּ וְנִמְצָא טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת וּבְהַהוּא כְּתִיב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ דִּבְהַאי קְרָא כְּתִיב כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעֲלָלָיו יֹאכַל בְּחַיָּיו אֲבָל בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן טוֹב לַשָּׁמַיִם הוּא וְאֵין כָּאן טוֹב לַבְּרִיּוֹת וְלָא כְּתִיב בֵּיהּ כִּי פְרִי מַעֲלָלָיו יֹאכֵל וְהִלְכָּךְ לָא תָּנְיֵהּ גַּבֵּי אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה: רַע לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת כְּגוֹן רוֹצֵחַ וְגַזְלָן וְגַנָּב: רַע לַשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ רַע לַבְּרִיּוֹת מְגַלֶּה עֲרָיוֹת מְבַזֶּה מוֹעֲדִים אוֹכֵל חָלָב: אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֵין נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי רִשְׁעוֹ: עֲבֵרָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת כְּגוֹן חִלּוּל הַשֵּׁם שֶׁאָדָם חָשׁוּב עוֹבֵר עֲבֵרָה וַאֲחֵרִים לְמֵדִין מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן: מַחֲשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת שֶׁקִּיֵּם מַחֲשַׁבְתּוֹ וַעֲשָׂהּ: מַחֲשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת שֶׁקִּיֵּם מַחֲשַׁבְתּוֹ וַעֲשָׂהּ: מִצְטָרְפָה לְמַעֲשֶׂה וְנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ אַף עַל הַמַּחֲשָׁבָה: עוּלָּא אָמַר הָא דִּכְתִיב פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם בְּעוֹבֵר וְשׁוֹנֶה כְּתִיב כִּי הֲדַר מְהַרְהֵר לַעֲשׂוֹת מִצְטָרֶפֶת לְמַעֲשֶׂה וַאֲפִי' לָא עָבִיד לָהּ אֵין חֲזָרָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לָהּ כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר: וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ הַיְנוּ פַּרְהֶסְיָא שֶׁרוֹאֶה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם: יִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים שֶׁלֹּא יִרְאֶה עַצְמוֹ בִּכְבוֹדוֹ אוּלַי יֵרַךְ לְבָבוֹ בְּכָךְ וְגַם אִם יֶחֱטָא אֵין אָדָם נוֹתֵן לֵב לְפִי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעֵינֵיהֶם לָכֵן יִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים: אֵין עוֹשִׂין לוֹ כְּחֶנְוָנִי הַמַּקִּיף לָאָדָם פְּעָמִים רַבּוֹת וְגוֹבֶה כָּל הֲקָפוֹתָיו יַחַד אֵין עוֹשִׂין כָּךְ מִלְמַעְלָה לִמְחַלְּלֵי הַשֵּׁם אֶלָּא נִפְרָעִין מִיָּד: שֶׁאִם הָיְתָה כַּף הַמֹּאזְנַיִם שְׁקוּלָה וְיֵשׁ בְּאֶחָד הָעֲוֹנוֹת חִלּוּל הַשֵּׁם מַכְרִיעַ אֶת הַכַּף לְחוֹבָה וְהַאי מַקִּיפִין לְשׁוֹן עִיּוּנֵי כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין בְּבוּעֵי (חֻלִּין דַּף מו:) אַקְפִינְהוּ וְאִדְמוּ (שָׁם דַּף נ.) שֶׁמַּקְרִיב זוֹ אֵצֶל זוֹ וּמְעַיֵּן אִם דּוֹמוֹת:

וְיַעֲשֶׂה מה שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ פֵּי' ר"ח ח"ו שֶׁהֻתַּר לוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה אֶלָּא כָּךְ אָמַר ר' אִלְעַאי יְגִיעַת דְּרָכִים וְהָאַכְסְנָאוֹת וּלְבִישַׁת שְׁחוֹרִים מְשַׁבְּרִים יֵצֶר הָרַע וּמוֹנְעִים אָדָם מִן הָעֲבֵרָה.: **אֵין** מַקִּיפִין בְּחִלּוּל הַשֵּׁם פר"ח מִשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת וְשֶׁמָּא הַיְנוּ הָא דִּתְנַן (פ"ד מ"ד) כָּל הַמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּגָלוּי אֲבָל לְשׁוֹן מַקִּיפִין קָשֶׁה וְשֶׁמָּא בָּרַיְתָא הִיא אַף עַל גַּב דְּאוֹמֵר תְּנַן:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ד, סמג לאוין טו:

ב טוש"ע או"ח סי' רכט סעי' א:

ג סמג לאוין ב:

מסורת הש"ס

א ברכות ה:

ב תוספתא פאה; אבות דרבי נתן

ג שבת סג.; תוספתא פאה; מסכת כלה רבתי; ברכות ו.

ד שבועות כט.; חולין ה.

ה סוטה כב.; יומא פו.; מועד קטן כז:; ערכין ל:; לעיל כ.

ו מועד קטן יז.; חגיגה טז.

ז אוצר מדרשים מדרש שני כתובים; משנה חגיגה; חגיגה יא:; חגיגה טז.

ח אוצר מדרשים מדרש לעולם

תורה אור השלם

בָּרְכוּ יְהֹוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל וגו' [תהילים קג, כ]

רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד [משלי כא, כא]

וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם וגו' [דברים ה, טו]

כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן וגו' [דברים ה, טז]

סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ [תהילים לד, טו]

לְאַהֲבָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וגו' [דברים ל, כ]

שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ וגו' [דברים כב, ז]

אִמְרוּ צַדִּיק כִּי־טוֹב כִּי־פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ [ישעיהו ג, י]

אוֹי לְרָשָׁע רָע כִּי־גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לּוֹ [ישעיהו ג, יא]

וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ [משלי א, לא]

אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהֹוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְהֹוָה וַיִּשְׁמָע וגו' [מלאכי ג, טז]

אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי [תהילים סו, יח]

שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי וגו' [ירמיהו ו, יט]

לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזֹרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם כֻּלָּם [יחזקאל יד, ה]

וְאַתֶּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ וגו' [יחזקאל כ, לט]

כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה וגו' [יחזקאל א, כח]

[א(א)]יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ כְּאִילּוּ חֶצְיוֹ חַיָּיב וְחֶצְיוֹ זַכַּאי. עָשָׂה מִצְוָה אַחַת – אַשְׁרָיו, שֶׁהִכְרִיעַ עַצְמוֹ לְכַף זְכוּת, עָבַר עֲבֵירָה אַחַת – אוֹי לוֹ, שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה" – בִּשְׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא אוֹבֵד מִמֶּנּוּ טוֹבוֹת הַרְבֵּה. [ב]רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְפִי שֶׁהָעוֹלָם נִידּוֹן אַחַר רוּבּוֹ, וְהַיָּחִיד נִידּוֹן אַחַר רוּבּוֹ, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת – אַשְׁרָיו, שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת, עָבַר עֲבֵירָה אַחַת – אוֹי לוֹ, שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֵא אֶחָד כּוּ'" – בִּשְׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁעָשָׂה זֶה אָבַד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה. [גד(ב)]רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ צַדִּיק גָּמוּר כָּל יָמָיו וּמָרַד בָּאַחֲרוֹנָה – אִיבֵּד אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ". וַאֲפִילּוּ רָשָׁע גָּמוּר כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בָּאַחֲרוֹנָה – אֵין מַזְכִּירִים לוֹ שׁוּב רִשְׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ". [ה]וְנִיהֱוֵי כְּמֶחֱצָה עֲוֹנוֹת וּמֶחֱצָה זְכֻיּוֹת? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּתוֹהֵא עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. [ו]**מַתְנִי'** כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּמִּקְרָא וּבַמִּשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ – לֹא בִּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק". וְכֹל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ – אֵינוֹ מִן הַיִּישׁוּב. **גְּמָ'** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: לְמָה צַדִּיקִים נִמְשָׁלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה – לְאִילָן שֶׁכּוּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טָהֳרָה, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לִמְקוֹם טוּמְאָה. נִקְצַץ נוֹפוֹ – כּוּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טָהֳרָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא יִסּוּרִים עַל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּירְשׁוּ הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד". וּלְמָה רְשָׁעִים דּוֹמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה – לְאִילָן שֶׁכּוּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טוּמְאָה וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לִמְקוֹם טָהֳרָה. נִקְצַץ נוֹפוֹ – כּוּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טוּמְאָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לָהֶן טוֹבָה לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי לְטוֹרְדָן וּלְהוֹרִישָׁן לְמַדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת". [זח]וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית נִתְזָה בְּלוֹד. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵילָה זוֹ בִּפְנֵיהֶם: תַּלְמוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל? נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר: מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר: תַּלְמוּד גָּדוֹל. נַעֲנוּ כּוּלָּם וְאָמְרוּ: תַּלְמוּד גָּדוֹל, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁקָּדַם לְחַלָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה, לִתְרוּמוֹת וּלְמַעַשְׂרוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע, לִשְׁמִיטִּים שִׁשִּׁים וְאַחַת, לְיוֹבְלוֹת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ. מֵאָה וְשָׁלֹשׁ? מֵאָה וְאַרְבַּע הָוְיָין! קָסָבַר: יוֹבֵל מִתְחִילָּתוֹ הוּא מְשַׁמֵּט. [ט(ג)]וּכְשֵׁם שֶׁהַלִּימּוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה כָּךְ דִּינוֹ קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה, כִּדְרַב הַמְנוּנָא. דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין תְּחִילַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן". (ד)וּכְשֵׁם שֶׁדִּינוֹ קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה כָּךְ שְׂכָרוֹ קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ. בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ". [יא]כֹּל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּפָסוּל לְעֵדוּת. תָּנוּ רַבָּנַן: הָאוֹכֵל בַּשּׁוּק הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְכֶלֶב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים פָּסוּל לְעֵדוּת. אָמַר רַבִּי אִידִי בַּר אָבִין: הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: רַגְזָן

לא

לְפִי שֶׁהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ כו' יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ כְּאִלּוּ שָׁקוּל כָּל הָעוֹלָם שָׁקוּל כְּמֶחֱצָה צַדִּיקִים וַחֲסִידִים וּמֶחֱצָה רְשָׁעִים וּכְאִלּוּ מַעֲשָׂיו שְׁקוּלִים כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה עָשָׂה מִצְוָה אַחַת נִמְצְאוּ זְכֻיּוֹתָיו מַכְרִיעִין וְנִמְצָא צַדִּיק וְעַל יָדוֹ כָּל הָעוֹלָם הֻכְרַע לִהְיוֹת רֻבָּן צַדִּיקִים: **וְנֶהֱוֵי** צַדִּיק שֶׁמָּרַד כְּמֶחֱצָה עֲוֹנוֹת וּכְמֶחֱצָה זְכֻיּוֹת וְלָמָּה אִבֵּד אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת: **בְּתוֹהֶא** מִתְחָרֵט עַל כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה: **לָמָּה צַדִּיקִים דּוֹמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה** בְּיִסּוּרִין הַבָּאִים עֲלֵיהֶם: **וְנוֹפוֹ** כְּלוֹמַר מְעַט מִמֶּנּוּ: **נִקְצַץ** מִמֶּנּוּ נוֹפוֹ: **כָּךְ** נִפְרָעִין מִן הַצַּדִּיקִים מְעַט עֲוֹנוֹת שֶׁבְּיָדָם וְנִמְצְאוּ כֻּלָּם נְקִיִּים: **וְלָמָּה רְשָׁעִים דּוֹמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה** בְּטוֹבָה שֶׁמַּשְׁפִּיעִים לָהֶם: **נוֹפוֹ** מְעַט מִמֶּנּוּ אַף אֵלּוּ יֵשׁ בְּיָדָם מִעוּט טוֹבוֹת וּזְכֻיּוֹת: **נִקְצַץ נוֹפוֹ** קַבָּלַת שְׂכָרָם הִיא קְצִיצַת נוֹפָם: **לְמַדְרֵגָה** אשולוי"א (אישלייר"א: מַדְרֵגָה) כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַדְרֵגוֹת לָאֲרִיַּן שֶׁסְּבִיבוֹת הַמִּגְדָּלִים כְּשֶׁמַּנְמִיכִי' קַרְקָעִיתָן: **יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ** כְּשֶׁרוֹאִין הָרְשָׁעִים שַׁלְוָתָן נִרְאֵית דַּרְכָּם בְּעֵינֵיהֶם יְשָׁרָה וְאַחֲרִיתָהּ שֶׁל אוֹתָהּ שַׁלְוָה הַזְמָנַת דַּרְכֵי מָוֶת הָיְתָה: **בֵּית נִתְזָה** שֵׁם הָאִישׁ: **שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה** נִמְצְאוּ שְׁנֵיהֶם בְּיָדוֹ: **גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה** שֶׁקָּדַם לְחַלָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם נִתְּנָה לָהֶם תּוֹרָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וּבְחַלָּה לֹא נִתְחַיְּבוּ עַד שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ דִּכְתִיב בְּבֹאֲכֶם וְאָמַר מַר (סִפְרֵי פ' שְׁלַח לְךָ) מְשֻׁנָּה בִּיאָה זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה דִּכְתִיב בְּהוּ כִּי תָבֹאוּ וְכָאן נֶאֱמַר בְּבֹאֲכֶם מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָהּ וּבִתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת לְאַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק דִּכְתִיב תְּבוּאַת זַרְעֶךָ שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד מַכִּיר חֶלְקוֹ וְהֵן י"ד שָׁנִים הֲרֵי נ"ד וּמִשָּׁם הִתְחִילוּ לִמְנוֹת שְׁמִטִּין כִּדְאָמְרִינַן בַּעֲרָכִין (דַּף יב:) וְעָשׂוּ שְׁמִטָּה לְסוֹף שֶׁבַע הֲרֵי ס"א שָׁנִים וּלְסוֹף נ' עָשׂוּ יוֹבֵל הֲרֵי ק"ג: **מִתְּחִלָּתוֹ מְשַׁמֵּט** מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה מִיּוֹ"כ עֲבָדִים נִפְטָרִים וְשָׂדוֹת חוֹזְרוֹת וַעֲדַיִן לֹא עָבְרוּ אֶלָּא מ"ט אֲבָל שְׁבִיעִית אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת אֶלָּא בְּסוֹפָהּ דִּכְתִיב (דְּבָרִים טו) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים לְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים כָּל שָׁנָה שְׁבִיעִית בְּמִנְיַן ס"א: **תְּחִלַּת דִּינוֹ** לְיוֹם הַדִּין תְּחִלַּת תְּבִיעוֹת שֶׁעָלָיו מִפְּנֵי מָה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה: **פּוֹטֵר מַיִם** הַפּוֹרֵק עוֹל תּוֹרָה רֵאשִׁית מָדוֹן הוּא תְּחִלַּת דִּינוֹ וְאֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ נ"ה:א') הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם: **וּכְשֵׁם שֶׁדִּין** פֻּרְעָנוּת תּוֹרָה קוֹדֵם לְדִין פּוּרְעָנוּת מַעֲשֶׂה כָּךְ שְׂכָרוֹ אִם עָסַק בַּתּוֹרָה קוֹדֵם לִשְׂכַר מַעֲשֶׂה: **בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו** וְאָמַר מַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף לז.) תִּשְׁמְרוּן זוֹ מִשְׁנָה: יִנְצֹרוּ יְקַיְּמוּ: **וּפָסוּל לְעֵדוּת** דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב אֵין מַקְפִּיד עַל עַצְמוֹ וְאֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים וְכֵן הָאוֹכֵל בַּשּׁוּק הוֹאִיל וְאֵין מַקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ אֵינוֹ בּוֹשׁ לִגְזֹל בְּעַצְמוֹ וְלִפָּסֵל:

תַּלְמוּד גָּדוֹל שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. תֵּימָה דְּאָמַר בספ"ק דב"ק (דַּף יז.) ר' יוֹחָנָן מְשִׁי יְדֵיהּ וּמַנַּח תְּפִלִּין וְהָדַר אָמַר לָן קַיֵּם אָמְרִינַן לְמֵילַף לָא אָמְרִי' וּפָרִיךְ וְהָא אָמַר מָר גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס מִי נִתְלֶה בְּמִי קָטָן נִתְלֶה בְּגָדוֹל וא"כ כֵּיוָן דְּאָמַר קַיֵּם כָּל שֶׁכֵּן לְמַד שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ אַלְמָא מוּכָח הָתָם מֵהָכָא דְּמַעֲשֶׂה גָּדוֹל וְי"ל דְּהָתָם הָכִי פֵּי' וַהֲדַר אָמַר לָן קַיֵּם אָמְרִינַן לְמֵילַף לָא אָמְרִינַן וּפָרִיךְ הָתָם וְהָאָמַר מָר גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה א"כ הֵיאַךְ קַיֵּם אִם לֹא לָמַד וְכֵיוָן שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים לוֹ קַיֵּם הֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ לְמַד וְאַתְּ אָמַרְתָּ קַיֵּם אָמְרִינַן לְמֵילַף לָא אָמְרִי' וּמְשַׁנֵּי הָא לְמִגְמַר הָא לְאַגְמוֹרֵי כְּלוֹמַר לְמִגְמַר לְדִידֵיהּ וַדַּאי מַעֲשֶׂה עָדִיף אֲבָל לְאַגְמוֹרֵי אַחֲרִינָא וַדַּאי עָדִיף טְפֵי מִמַּעֲשֶׂה וְהִלְכָּךְ לְמֵילַף לְאַחֲרֵינֵי לָא אָמְרִי' וי"מ דְּאָדָם שֶׁלֹּא לָמַד עֲדַיִן וּבָא לִמָּלֵךְ אִם יִלְמֹד תְּחִלָּה אוֹ יַעֲסֹק בְּמַעֲשֶׂה אוֹמְרִים לוֹ לִמּוּד תְּחִלָּה לְפִי שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ חָסִיד אֲבָל אָדָם שֶׁלָּמַד כְּבָר הַמַּעֲשֶׂה טוֹב יוֹתֵר מִלִּמּוּד: **אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה** וְהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת לא.) כְּשֶׁמַּכְנִיסִין אָדָם לַדִּין אוֹמְרִים לוֹ נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה הַיְנוּ דַּוְקָא לְעִנְיַן שְׁאֵלָה שֶׁשּׁוֹאֲלִין לוֹ עַל מַשָּׂא וּמַתָּן אֲבָל מ"מ נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ תְּחִלָּה עַל שֶׁלֹּא קָבַע עִתִּים לַתּוֹרָה.: **וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף פָּסוּל לְעֵדוּת** פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס הוֹאִיל וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ בּוֹשׁ לִגְזֹל בְּעַצְמוֹ וְלִפָּסֵל וְקָשֶׁה אַמַּאי פָּסוּל לְעֵדוּת הוּא הָא אָמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי ר"ש בְּרַבִּי הֲוָה אָכֵיל בְּשׁוּקָא חַזְיֵהּ ר"מ אָמַר לוֹ אֵין שֶׁבַח לְתַלְמִיד לֶאֱכֹל בַּשּׁוּק מַשְׁמַע דִּלְאַחֵר אֵין קְפִידָא וּפֵי' ר"ח דְּהָכָא מַיְרֵי שֶׁחוֹטֵף וְאוֹכֵל וא"ת אִם כֵּן פְּשִׁיטָא דְּפָסוּל דְּגַזְלָן הוּא וְי"ל שֶׁחוֹטֵף פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אִי נָמֵי שֶׁגָּזַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו והר"ר אֱלִיָּהוּ מְפָרֵשׁ כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ אֵצֶל הַמּוֹכְרִים וְטוֹעֵם מִשֶּׁל כֻּלָּם מְעַט כְּאִלּוּ רוֹצֶה לִקְנוֹת מֵהֶם וְנִיחָא הַשְׁתָּא שֶׁקּוֹרִין כֶּלֶב שֶׁדּוֹמֶה לְכֶלֶב אוֹכֵל כָּאן מְעַט וְכָאן מְעַט ור"ת פֵּרֵשׁ דְּאוֹכֵל בַּשּׁוּק הַיְנוּ שֶׁאוֹכֵל סְעוּדָה דְּפַת דִּגְנַאי יוֹתֵר:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' תשובה הל' ד:
ב מיי' פג' מהל' תשובה הל' ב:
ג מיי' פג' מהל' תשובה הל' ג:
ד מיי' פב' מהל' תשובה הל' א:
ה מיי' פג' מהל' תשובה הל' ג:
ו מיי' פי"א מהל' עדות הל' א, סמג לאוין ריד, טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' יז:
ז מיי' פג' מהל' תלמוד תורה הל' ג:
ח מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' יח:
ט מיי' פג' מהל' תלמוד תורה הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' יט:
י מיי' פי"א מהל' עדות הל' א, סמג לאוין ריד, טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' יז:
יא מיי' פי"א מהל' עדות הל' ה, ש"ע חו"מ סי' לד סעי' יח:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים אגדות של דורשי רשומות; תוספתא קידושין; קוהלת רבה
ב אוצר מדרשים פסיקתא פסיקתא חדתא מט
ג סנהדרין ז.
ד שמות רבה
ה אוצר מדרשים מדרש לעולם

תורה אור השלם

טוֹבָה חָכְמָה מִכְּלֵי קְרָב וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה [קהלת ט, יח]

וְאַתָּה בֶן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא־יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת בָּהּ בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ [יחזקאל לג, יב]

וְאִם־יִתְקְפוֹ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק [קהלת ד, יב]

וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד [איוב ח, ז]

יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי־מָוֶת [משלי יד, יב]

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ [במדבר טו, כ]

פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ [משלי יז, יד]

וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ [תהילים קה, מד]

לֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ אֶלָּא רַגְזָנוּתָא. וּלְאָדָם טוֹב מַטְעִימִים אוֹתוֹ מִפְּרִי מַעֲשָׂיו. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ – דּוֹר הֲנָאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב" – מוֹשָׁבוֹ מוֹשַׁב לֵצִים.

הֲדַרַן עֲלָךְ הָאִשָּׁה נִקְנֵית

א(א) **הָאִישׁ** מְקַדֵּשׁ בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ. הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ. בגְּמָ' הַשְׁתָּא בִּשְׁלוּחוֹ מְקַדֵּשׁ, בּוֹ מִיבַּעְיָא?! אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁלוּחוֹ. כִּי הָא דְּרַב סָפְרָא מְחָרֵיךְ רֵישָׁא, רָבָא מָלַח שִׁיבּוּטָא. גאִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּהָא אִיסּוּרָא נָמֵי אִית בֵּהּ, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָסוּר לָאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה, שֶׁמָּא יִרְאֶה בָּהּ דָּבָר מְגוּנֶּה וְתִתְגַּנֶּה עָלָיו, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". דוְכִי אִיתְּמַר דְּרַב יוֹסֵף – אַסֵּיפָא אִיתְּמַר, הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ. הַשְׁתָּא בִּשְׁלוּחָהּ מִיקַּדְּשָׁא בָּהּ מִיבַּעְיָא?! אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה בָּהּ יוֹתֵר מִבִּשְׁלוּחָהּ. כִּי הָא דְּרַב סָפְרָא מְחָרֵיךְ רֵישָׁא, רָבָא מָלַח שִׁיבּוּטָא. אֲבָל בְּהָא אִיסּוּרָא לֵית בַּהּ, כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: טָב לְמֵיתַב טַן דּוּ מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ. ה(ב)הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה. כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה – אִין, כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה – לָא. מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתִּגְדַּל וְתֹאמַר: "בִּפְלוֹנִי אֲנִי רוֹצָה". וזשְׁלִיחוּת מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "וְשִׁלַּח" – מְלַמֵּד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ. ח־יא"וְשִׁלְּחָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁהִיא עוֹשָׂה "שָׁלִיחַ". "וְשִׁלַּח" "וְשִׁלְּחָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁהַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ. אַשְׁכְּחַן בְּגֵירוּשִׁין, בְּקִידּוּשִׁין מְנָלַן? וְכִי תֵּימָא דְּיָלֵיף מִגֵּירוּשִׁין – מָה לְגֵירוּשִׁין, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ! אָמַר קְרָא: "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" – מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה, מָה יְצִיאָה מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – אַף הֲוָיָה נָמֵי מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ. יב(ג)וְאֶלָּא הָא דִּתְנַן: הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "צֵא תְּרוֹם" – תּוֹרֵם כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעַת בַּעַל הַבַּיִת – תּוֹרֵם בְּבֵינוֹנִית, אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים.

פִּיחֵת

לֹא עָלָה בְּיָדוֹ בִּשְׂכָרוֹ אֶלָּא כַּחֵשׁ בְּשָׂרוֹ בְּרַגְזָנוּתוֹ לֹא נִשְׂתַּכֵּר כְּלוּם: דּוֹר נָלוֹז: שֶׁנֶּאֱמַר וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב וְזֶה שֶׁאֵינוֹ בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ בַּמֶּה יִתְעַסֵּק אִם לֹא בְּלֵיצָנוּת: מַתְנִי' הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ בגמ' יָלֵיף לָהּ: כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה וכ"ש כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה אִם קִבֵּל קִדּוּשִׁין מְקֻדֶּשֶׁת וְהַאי דְּנָקַט נַעֲרָה אוֹרַח אַרְעָא אַשְׁמוּעִינַן דִּקְטַנָּה לְכַתְּחִלָּה לֹא כִּדְמְפָרֵשׁ בגמ': גְּמ' מִצְוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁלוּחוֹ דְּכִי עָסֵק גּוּפוֹ בְּמִצְוֹת מְקַבֵּל שָׂכָר טְפֵי: מְחָרֵךְ רֵישָׁא לִכְבוֹד שַׁבָּת: שִׁבּוּטָא דָּג: בְּהָא אִסּוּרָא נָמֵי אִיכָּא אִם יָכוֹל לְקַדֵּשׁ בְּעַצְמוֹ וְקִדֵּשׁ ע"י שָׁלִיחַ דְּמִצְוָה שֶׁיִּרְאֶנָּה שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה עָלָיו: וְכִי אִתְּמַר דְּרַב יוֹסֵף דְּאָמַר מִצְוָה הוּא דְּאִיכָּא וְלָאו אִסּוּרָא אַסֵּיפָא אִתְּמַר: אֲבָל בְּהָא אע"פ שֶׁלֹּא רְאַתְהוּ לֵיכָּא אִסּוּרָא לוֹמַר שֶׁמָּא תִּרְאֶה בּוֹ דָּבָר מְגֻנֶּה: דְּאָמַר ר"ל טָב לְמֵיתַב טַן דּוּ מָשָׁל הוּא שֶׁהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת עַל בַּעַל כָּל דְּהוּ שֶׁהוּא טוֹב לָשֶׁבֶת עִם שְׁנֵי גּוּפִים מִשֶּׁבֶת אַלְמָנָה: טַן גּוּף: דּוּ שְׁנַיִם וְאִי קַשְׁיָא ה"נ גַּבֵּי דִּדָהּ אִיכָּא אִסּוּרָא כִּי יָהֵיב קִדּוּשִׁין לִשְׁלוּחָהּ וְלָא חֲזֵי לֵהּ אִין הָכִי נָמֵי וּמִיהוּ מַתְנִי' בְּדִידָהּ קָאָמַר דְּהִיא מְקַדֶּשֶׁת בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ הִלְכָּךְ הָא דִּתְנָא בָּהּ לְמִצְוָה אַשְׁמוּעִינַן אֲבָל אִסּוּרָא לְגַבֵּי דִּדָהּ לֵיכָּא אֲבָל רֵישָׁא דְּאַיְּרֵי בְּדִידֵהּ תְּנָא בּוֹ מִשּׁוּם אִסּוּרָא: וְשִׁלַּח בְּגֵרוּשִׁין כְּתִיב וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ וּמִדְּלָא כָּתַב וְגֵרְשָׁהּ לְלַמְּדֵנוּ בָּא שֶׁהָאִישׁ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהוֹלִיךְ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ: מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּטָּהּ קְרִי בֵּהּ וְשִׁלְּחָהּ לָא מַפִּיק הֵ"א: וְשִׁלַּח וְשִׁלְּחָהּ שְׁנֵי פְּעָמִים נֶאֱמַר בָּעִנְיָן: שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ הִלְכָּךְ אִיתַנְהוּ נָמֵי עַל יְדֵי שְׁלִיחוּת: תּוֹרֵם כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת לְפִי מַה שֶּׁהוּא מַכִּיר בַּעַל הַבַּיִת אִם עֵינוֹ יָפָה אוֹ עֵינוֹ רָעָה עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים עַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים שֶׁהַתְּרוּמָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר מְפֹרָשׁ אֶלָּא רֵאשִׁית דְּגָנְךָ (דְּבָרִים י"ח:ל') וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא:

מַתְנִי' הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ הַשְׁתָּא בִּשְׁלוּחוֹ מְקַדֵּשׁ בּוֹ מִבַּעְיָא. וְאֵין שַׁיָּךְ לְתָרֵץ הָכָא לָאו דַּוְקָא ור"ל לֹא זוֹ אַף זוֹ דְּלָא שַׁיָּךְ לְשַׁנּוּיֵי הָכִי אֶלָּא בִּשְׁתֵּי בָּבוֹת אֲבָל בִּשְׁתֵּי תֵּבוֹת לֹא: **אָסוּר** לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה כו'. אע"ג דְּקָתָנֵי הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ לְכַתְּחִלָּה לֹא נָקַט לֵיהּ אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינַן דִּין קִדּוּשִׁין: **אִי** אִתְּמַר דְּרַב יוֹסֵף אַסֵּיפָא אִתְּמַר וּלְהָכֵי לֹא מוֹקֵי אַרֵישָׁא וּכְגוֹן שֶׁמַּכִּירָהּ מִשּׁוּם דְּהָא מנ"ל דִּלְמָא מַתְנִי' מַיְירֵי בֵּין מַכִּירָהּ וּבֵין אֵין מַכִּירָהּ וְאַפֵּי' אִסּוּרָא אִיכָּא וּמִלְּתָא דְּרַב יוֹסֵף לֹא נֵדַע: **כְּשֶׁהִיא** נַעֲרָה אִין כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה לָא וא"ת וְלִמָּא לְרְבוּתָא נָקַט נַעֲרָה וְכָל שֶׁכֵּן קְטַנָּה וי"ל דְּדַיֵּיק מִדְּקָתָנֵי כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה וְלֹא קָתָנֵי הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ נַעֲרָה מַשְׁמַע דַּוְקָא נַעֲרָה אֲבָל לֹא קְטַנָּה א"נ י"ל דְּדַיֵּיק מִדְּלָא קָתָנֵי בְּמַתְנִי' הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ סְתָם כִּדְתְנַן (כְּתֻבּוֹת דַּף מו:) הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ בְּקִדּוּשֶׁיהָ וְלֹא מְפָרֵשׁ נַעֲרָה כִּי הָכָא מַשְׁמַע דְּהָכָא דִּמְפָרֵשׁ נַעֲרָה הָוֵי דַּוְקָא וְלֹא קְטַנָּה: **אָסוּר** לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה ואע"ג דְּאָמַר לְעֵיל דְּאִסּוּרָא לֵיכָּא מִשּׁוּם דְּטָב לְמֵיתַב טַן דּוּ ה"מ בִּגְדוֹלָה שֶׁהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת ע"י עַצְמָהּ דְּכֵיוָן שֶׁנִּתְרַצֵּית לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא תַּחֲזֹר אֲבָל קְטַנָּה שֶׁמִּתְקַדֶּשֶׁת ע"י אָבִיהָ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה לֹא הָיְתָה מִתְרַצֵּית וְעַכְשָׁו שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִים לְקַדֵּשׁ בְּנוֹתֵינוּ אֲפִי' קְטַנּוֹת הַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הַגָּלוּת מִתְגַּבֵּר עָלֵינוּ וְאִם יֵשׁ סִפֵּק בְּיַד אָדָם עַכְשָׁו לָתֵת לְבִתּוֹ נְדוּנְיָא שֶׁמָּא לְאַחַר זְמַן לֹא יִהְיֶה סִפֵּק בְּיָדוֹ וְתֵשֵׁב בִּתּוֹ עֲגוּנָה לְעוֹלָם: **וְשִׁלַּח** וְשִׁלְּחָהּ מְלַמֵּד שֶׁהַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ פ"ה דִּתְרֵי וְשִׁלְּחָהּ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה וא"ת הָא אִצְטְרִיךְ חַד וְשִׁלְּחָהּ לְמִדְרַשׁ דִּקְטַנָּה וְשׁוֹטָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְגָּרֵשׁ. דְּהָכִי מַשְׁמַע וְשִׁלְּחָהּ מִי שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת פְּרָט לְזוֹ שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְהִיא חוֹזֶרֶת וי"ל דְּוְשִׁלְּחָהּ בַּתְרָא יֵשׁ שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת דְּמָצֵי לְמֵימַר וְנָתַן בְּיָדָהּ וְלִשְׁתּוֹק מִדְּכָתַב וְשִׁלַּח ש"מ לִדְרָשָׁה וּמֵה"א דְּוְשִׁלְּחָהּ נָפְקָא דְּרָשָׁה אַחֶרֶת ור"ח פֵּי' דִּמְשַׁלְּחָהּ אַחֲרוֹן דָּרֵישׁ כֻּלְּהוּ וְדָרֵישׁ שָׁלַח דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר וְנָתַן בְּיָדָהּ וְכֵן וָי"ו דְּוְשִׁלְּחָהּ וְכֵן ה' דְּוְשִׁלְּחָהּ וְאִידָךְ וְשִׁלְּחָהּ אִצְטְרִיךְ לְהַךְ דְּרָשָׁא דִּמְשַׁלְּחָהּ וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְזֶה לְשׁוֹן ר"ח דְּתַנְיָא שָׁלַח מְלַמֵּד שֶׁעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ פֵּרוּשׁ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אַחֲרוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְנָתַן בְּיָדָהּ וְלָמָּה כָּתַב שָׁלַח לוֹמַר שֶׁעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ הוֹסִיף ה' דִּכְתִיב שִׁלְּחָהּ מְלַמֵּד שֶׁהִיא עוֹשָׂה שָׁלִיחַ וְשִׁלְּחָהּ הוֹסִיף ו' עוֹד מְלַמֵּד שֶׁהַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ: **תּוֹרֵם** כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת פֵּרוּשׁ לְפִי מַה שֶּׁמַּכִּיר בְּבַעַל הַבַּיִת עֵינוֹ יָפָה אוֹ עֵינוֹ רָעָה וְיֵשׁ בִּתְרוּמָה שָׁלֹשׁ מִדּוֹת לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר מְפֹרָשׁ אֶלָּא רֵאשִׁית דְּגָנְךָ דְּמַשְׁמַע כָּל שֶׁהוּא וּבִירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ לְהוּ א"ר לֵוִי בֵּינוֹנִית א' מִן הַחֲמִשִּׁים וְנָפְקָא לֵיהּ מִתְּרוּמַת מֶכֶם דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ל"א:ל') וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אָחֻז מִן הַחֲמִשִּׁים כָּל מַה שֶּׁאַתָּה אוֹחֵז אָחוּז א' מֵחֲמִשִּׁים וּכְמוֹ שֶׁמָּנִינוּ תְּרוּמַת מֶכֶם אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים אַף כָּל תְּרוּמָה תּוֹרֵם אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים וְזוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית וְעַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים וְנָפְקָא לֵיהּ מִקְּרָא דִּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל מ"ה:י"ג) שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים וְחֹמֶר הָוֵי שְׁלֹשִׁים סְאִין וְאֵיפָה ג' סְאִין נִמְצָא שִׁשִּׁית הָאֵיפָה עוֹלֶה חֲצִי סְאָה וּכְשֶׁתּוֹרֵם שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר נִמְצָא דְּהַיְנוּ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים וְהַיְנוּ עַיִן רָעָה וְעַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים מִמ' נָפְקָא לֵהּ נָמֵי מֵהַאי קְרָא דִּכְתִיב שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וּכְתִיב נָמֵי בְּהַאי קְרָא וְשִׁשִּׁיתֶם כְּלוֹמַר וְשִׁשִּׁיתֶם קָאֵי אַחֹמֶר חִטִּים וְחֹמֶר שְׂעוֹרִים דִּבְכָל חַד וְחַד אִיכָּא שְׁתוּת דְּהַיְנוּ סְאָה לִשְׁנֵי חוֹמָרִים וְתֵן שִׁשִּׁית הָאֵיפָה דִּכְתִיב בְּהַאי קְרָא עַל וְשִׁשִּׁיתֶם נִמְצָא דְּהַיְנוּ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים דְּהָוְיָא סְאָה וַחֲצִי לְשִׁשִּׁים סְאִין דְּהַיְנוּ חֹמֶר חִטִּים וְחֹמֶר שְׂעוֹרִים:

מסורת הש"ס

א תוספתא קידושין

ב לקמן פא:

ג תוספתא תרומות; משנה תרומות; כתובות צט:

גליון הש"ס

גמ' מלח שיבוטא. עי' ע"ז דף ל"ט ע"א תד"ה וסימנך:

שם אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה. עי' מהרש"א ח"א פ"א דב"ב דף טז ע"א:

תוס' ד"ה האיש וכו' אבל בב' תיבות לא. עי' באר שבע פ"א דהוריות ד"ה על פיהם:

תורה אור השלם

אַשְׁרֵי־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב [תהלים א, א]

לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, יח]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה [דברים כד, א-ג]

וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה [דברים כד, ג]

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' אישות הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ז:

ב מיי' פל' מהל' שבת הל' ו, סמג עשין ל, טוש"ע או"ח סי' רנ סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין ל, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' א:

ד מיי' פג' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין ל, טוש"ע אה"ע סי' לו סעי' א:

ה מיי' פג' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ח:

ו מיי' פב' מהל' גירושין הל' א:

ז מיי' פו' מהל' גירושין הל' ג, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמ סעי' א:

ח מיי' פו' מהל' גירושין הל' א:

ט מיי' פו' מהל' גירושין הל' ד:

י מיי' פה' מהל' גירושין הל' א, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמ סעי' ג:

יא מיי' פז' מהל' גירושין הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' לח:

יב מיי' פד' מהל' תרומות הל' ז:

[א]פִּיחֵת עֲשָׂרָה אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מְנָלַן? וְכִי תֵּימָא דְּיָלֵיף מִגֵּירוּשִׁין – מָה לְגֵירוּשִׁין, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן חוּל! אָמַר קְרָא: "אַתֶּם", "גַּם אַתֶּם" – לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. (א)וְנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה, וְנֵיתוֹ הָנָךְ וְנִגְמְרוּ מִינֵּיהּ! מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ: שֶׁכֵּן יֶשְׁנָהּ בְּמַחְשָׁבָה. [ב](ב)וְהָא דִּתְנַן: חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרוּ לְאֶחָד: "צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ", וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵן לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ, אִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן – הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים עִמּוֹ. מְנָלַן? וְכִי תֵּימָא דְּיָלֵיף מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן חוּל אֵצֶל קָדָשִׁים! [ג](ג)נָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: מִנַּיִן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם", וְכִי כָּל הַקָּהָל כּוּלָּן שׁוֹחֲטִין? וַהֲלֹא אֵינוֹ שׁוֹחֵט אֶלָּא אֶחָד! אֶלָּא מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּקָדָשִׁים, וְנֵיתֵי הָנָךְ וְנִיגְמְרוּ מִינֵּיהּ! מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ: מָה לְקָדָשִׁים, שֶׁכֵּן רוֹב מַעֲשֵׂיהֶן עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. (ד)חֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא, תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי? – הֵי תֵּיתֵי? (ה)לָא נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּקָדָשִׁים וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן חוּל אֵצֶל קָדָשִׁים. לָא נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּגֵירוּשִׁין וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ – מָה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּמַחְשָׁבָה. אֶלָּא: לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ! הָכִי נָמֵי. [ד][ה](ו)וְאֶלָּא "אַתֶּם" "גַּם אַתֶּם" לְמָה לִי? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יַנַּאי. דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי "גַּם אַתֶּם" – מָה אַתֶּם בְּנֵי בְרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְרִית. [ו](ז)הָא לְמָה לִי קְרָא? מִדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נָפְקָא! דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הָעֶבֶד נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גֵּט מִיַּד בַּעְלָהּ שֶׁל אִשָּׁה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּיטִּין וְקִידּוּשִׁין. [ז](ח)אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: עֶבֶד, דְּלָאו בַּר הֶיתֵּירָא הוּא כְּלָל. אֲבָל נָכְרִי, הוֹאִיל וְאִיתֵיהּ בִּתְרוּמָה דְּנַפְשֵׁיהּ, דִּתְנַן: הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁתָּרְמוּ – תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, אֵימָא שָׁלִיחַ נָמֵי עָבֵיד, קָמַשְׁמַע לַן. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּפָטַר, דִּתְנַן: תְּרוּמַת נָכְרִי מְדַמַּעַת וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ חוֹמֶשׁ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, "אַתֶּם" "גַּם אַתֶּם" לְמָה לִי? [ח][ט](ט)אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאָמַר מָר: "אַתֶּם" – וְלֹא אֲרִיסִין, "אַתֶּם" – וְלֹא שׁוּתָּפִין, "אַתֶּם" – וְלֹא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, "אַתֶּם" – וְלֹא הַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֵימָא: "אַתֶּם" – וְלֹא שְׁלוּחֲכֶם נָמֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. הָנִיחָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן, דְּמַפֵּיק לֵיהּ לְהַאי קְרָא לִדְרָשָׁא אַחֲרִינָא, מְנָא לַן? דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן יוֹצְאִים

בְּפֶסַח

פִּחֵת י' שֶׁתָּרַם אֶחָד מֵאַרְבָּעִים: **תְּרוּמָתוֹ** תְּרוּמָה דְּאָמַר לֵיהּ בְּהָכִי אַמַּלְתִּיךְ: **מְנָלַן** דְּשָׁלִיחַ תּוֹרֵם: **גַּם** אַתֶּם כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם וְהַאי גַּם יַתִּירָא הוּא: **בְּמַחְשָׁבָה** נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יח) וְנֶחְשַׁב: **וְאָמְרוּ** לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָתָם: **צֵא** וּבַקֵּשׁ פֶּסַח הָאָבוּד: **וְהֵן** אוֹכְלִין עִמּוֹ שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאוּהוּ שָׁלִיחַ לִשְׁחוֹט וְשֶׁלָּהֶן פָּסוּל: **מְנָלַן** דִּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ לִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים: **אֵצֶל** קָדָשִׁים אֲפִי' תְּרוּמָה חוֹל הוּא אֶצְלוֹ: **רֹב** מַעֲשֵׂיהֶם כָּל עֲבוֹדַת הַקְרָבָתָם ע"י כֹּהֲנִים שֶׁהֵם שְׁלוּחִים: **הֵי** תֵּיתֵי גָּרְסִי': **שֶׁכֵּן** יֶשְׁנָן בְּמַחְשָׁבָה קָדָשִׁים נָמֵי אִיתַנְהוּ בְּמַחְשָׁבָה (וְכֵן נָמֵי פְּסוּל קָדָשִׁים וּפִגּוּל ע"י מַחְשָׁבָה הֵם בָּאִים) גָּמַר בְּלִבּוֹ לוֹמַר שׁוֹר זֶה עוֹלָה הֲרֵי הוּא עוֹלָה כִּדְתָנֵי' בִּשְׁבוּעוֹת בפ"ג (דַּף כו:) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו גָּמַר בְּלִבּוֹ מִנַּיִן ת"ל כָּל נְדִיב לֵב עוֹלוֹת: **וְתֵיתֵי** מֵהָנָךְ מַה קָּדָשִׁים שֶׁהֵן קֹדֶשׁ יֶשְׁנָן בִּשְׁלִיחַ תְּרוּמָה שֶׁהִיא חוֹל לֹא כָּל שֶׁכֵּן מָה לְקָדָשִׁים שֶׁכֵּן רֹב מַעֲשֵׂיהֶם ע"י שָׁלִיחַ גֵּרוּשִׁין יוֹכִיחוּ מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן חוֹל אֵצֶל תְּרוּמָה קָדָשִׁים יוֹכִיחוּ וְחָזַר הַדִּין הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁיֶּשְׁנָן ע"י עַצְמוֹ וּשְׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ אַף אֲנִי אָבִיא תְּרוּמָה: **ה"ג** אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים הוֹאִיל וְאִיתֵיהּ בִּתְרוּמָה דְּנַפְשֵׁיהּ: **לְכִדְר'** יַנַּאי לְהָכִי כְּתַב גַּם לְרַבּוּיֵי שָׁלִיחַ מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקּוּשֵׁי לִמְשַׁלְּחוֹ לְמֵימַר דִּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים פָּסוּל: **לְפִי** שֶׁאֵינוֹ כו' אַלְמָא לָא בָּעֵי קְרָא דִּמְסַבְרָא אִית לַן לְמֵימַר דְּמִילֵּי דְּלָא שַׁיָּיךְ בָּהּ לָא מִתְעֲבֵיד עָלֶיהָ שָׁלִיחַ: **לָאו** בַּר הֶיתֵּירָא הוּא גָּרְסִי' אֵינוֹ בְּשׁוּם צַד הֶתֵּר אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מְגָרֵשׁ דְּהָא אֵין לוֹ קִדּוּשִׁין: **שֶׁתָּרְמוּ** אֶת שֶׁלָּהֶן: **תְּרוּמָתָן** תְּרוּמָה לֶאֱסֹר לְזָרִים דְּקָסָבַר אֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ וּמֵרוּחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ פּוֹטֵר מִן הַתְּרוּמָה וּבִמְנָחוֹת (דַּף סז.) יָלֵיף לָהּ טַעְמָא מִדְּגָנְךָ דְּגָנְךָ תְּרֵי זִמְנֵי לְמְעוּטֵי דְּגוּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת: **מְדַמַּעַת** אִם נָפְלָה לְחֻלִּין אוֹסַרְתָּהּ: **וְחַיָּבִין** עָלֶיהָ חֹמֶשׁ הָאוֹכְלָהּ בְּשׁוֹגֵג: **וְר'** שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר דְּקָסָבַר אֵין מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים חַיָּב בִּתְרוּמָה וְיָלֵיף לָהּ מִדְּגָנְךָ וְלֹא דְּגוּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְנָחוֹת (שָׁם) וּלְדִידֵיהּ לֵיכָּא מִעוּט אַחַר מִעוּט דְּמַצְרִיךְ לְהוּ צְרִיכֵי: **אַתֶּם** גַּם אַתֶּם לָמָּה לִי פְּשִׁיטָא דְּלָא הָוֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים שָׁלִיחַ דְּהָא לֵיתֵיהּ בִּתְרוּמָה דְּנַפְשֵׁיהּ: **אִיצְטְרִיךְ** לְרַבּוּיֵי שָׁלִיחַ לִתְרוּמָה מִשּׁוּם דִּכְתִיב אַתֶּם לְמְעוּטֵי אֲרִיסִים מִלִּתְרוֹם חֶלְקוֹ שֶׁל בעה"ב וְאַפִּטְרוֹפּוֹס יְתוֹמִים וְהַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵימָא לְמְעוּטֵי נָמֵי שָׁלִיחַ לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ גַּם לְרַבּוּיֵי: **הָנִיחָא** לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּנָפְקָא לֵיהּ שְׁלִיחוּת דְּקָדָשִׁים מִשְּׁחָטוּ אוֹתוֹ:

פִּחֵת י' אוֹ הוֹסִיף י' תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס פִּחֵת שֶׁתָּרַם א' מִמ' וְקָאֵי פִּחֵת אַבַּעַל הַבַּיִת וי"מ אִיפְּכָא דְּפִחֵת שֶׁתָּרַם אֶחָד מִשִּׁשִּׁים וְקָאֵי פִּחֵת אַתְּרוּמָה מ"מ מַשְׁמַע הֵיכָא דְּתָרַם הַשָּׁלִיחַ וַאֲפִי' אָתָא בעה"ב וְאָמַר לוֹ לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי לְכָךְ אַפֵּ"ה תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וְקָשֶׁה דְּמַאי שְׁנָא מִדְּהָא דְּאָמַר (ב"מ דַּף כב.) הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּתְרוֹם וְהָלַךְ וְתָרַם אִם א"ל בעה"ב כְּלָךְ אֵצֶל יָפוֹת אִם נִמְצְאוּ יָפוֹת מֵהֶן תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וְאִם לָאו אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וּמוֹקֵי לָהּ הָתָם כְּגוֹן דְּשַׁוְיֵיהּ בעה"ב שָׁלִיחַ וַאֲפֵ"ה אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לוֹ בְּהֶדְיָא שֶׁמִּתְרַצֶּה לְיָפוֹת וְי"ל דְּהָתָם הַיְינוּ טַעְמָא לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִבְרֹר הַיָּפוֹת כְּדֵי לִתְרוֹם אֶלָּא הַבֵּינוֹנִים אֲבָל הָכָא דְּיֵשׁ הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם דְּדַרְכָּן לִתְרוֹם בְּעַיִן יָפָה מָצֵי לְמֵימַר לֵיהּ לְהָכִי אַמַּלְתִּיךְ וּבַטְּלַתְּ דַּעְתָּךְ אֵצֶל דַּעְתִּי לְמָה שֶׁאַמַּלְתִּיךְ: **מָה** לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן חֹל אֲבָל לָא מָצֵי לְמֵימַר שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בע"כ כִּי הַהִיא דִּלְעֵיל דְּאִיכָּא לְמֵימַר קִדּוּשִׁין יוֹכִיחוּ אֲבָל לְעֵיל לָא מַיְתֵי לֵיהּ אֶלָּא גַּבֵּי קִדּוּשִׁין: **שֶׁכֵּן** יֶשְׁנָהּ בְּמַחְשָׁבָה וּמִיהוּ קִדּוּשִׁין הָווּ אָתוּ מִתְּרוּמָה וּמִגֵּרוּשִׁין דְּכִי פָּרְכַתְּ מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בע"כ תְּרוּמָה תּוֹכִיחַ מַה לִתְרוּמָה שֶׁכֵּן יֶשְׁנָהּ בְּמַחְשָׁבָה גֵּרוּשִׁין יוֹכִיחוּ וּמִיהוּ מֵהֶקֵּישָׁא דְּוְיָצְאָה וְהָיְתָה לָא הֲוָה מָצֵי. מַפִּיק דְּאִצְטְרִיךְ לִשְׁאָר דְּרָשׁוֹת: **נָפְקָא** לֵהּ מִדְּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה וא"ת אַמַּאי לָא יָלֵיף דִּשְׁלִיחוּת מַהֲנֵי בְּקָדָשִׁים מִשְּׁחִיטַת פָּרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן מִדְּאִצְטְרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה בִּבְעָלִים כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא ט"ז:י"א) וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ מִכְּלָל דִּבְשְׁאָר קָדָשִׁים לָא בָּעִינַן בְּעָלִים וְי"ל דְּהָא דִּמְמַעֲטִינַן מִפָּרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַיְינוּ חַטָּאת דַּוְקָא דּוּמְיָא דְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וה"ט מִשּׁוּם דִּבְחַטָּאת כְּתִיב אוֹתוֹ אֲפִי' בע"כ וְהִלְכָּךְ כֵּיוָן דְּאִי אִיתָא לְקַמָּן מַקְרִיבִין אוֹתוֹ בע"כ דִּין הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה שָׁלִיחַ אֲבָל שְׁאָר קָרְבָּנוֹת. דְּלָא מַקְרִיבִין בע"כ לָא הֲוָה יָדְעִינַן שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ אִי לָאו דְּנָפְקָא לֵיהּ מִדְּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: **שֶׁכֵּן** יֶשְׁנָן בְּמַחְשָׁבָה תְּרוּמָה דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"ח:כ"ז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם וְקָדָשִׁים דִּכְתִיב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב כט) כָּל נְדִיב לֵב עוֹלוֹת: **הָעוֹבֵד** כּוֹכָבִים וְהַכּוּתִי שֶׁתָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה פֵּרֵשׁ הַקּוּנְט' לֶאֱסֹר לְזָרִים דְּקָסָבַר אֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ וּמֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ פּוֹטֵר מִן הַתְּרוּמָה וּבִמְנָחוֹת (דַּף סז.) יָלֵיף טַעְמָא מִדְּגָנְךָ דְּגָנְךָ תְּרֵי זִמְנֵי לְמְעוּטֵי דְּגוּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת מְדַמַּעַת אִם נָפְלָה בְּחֻלִּין אוֹסַרְתָּהּ וְחַיָּבִין עָלֶיהָ חֹמֶשׁ הָאוֹכְלָהּ בְּשׁוֹגֵג ור"ש פּוֹטֵר דְּקָסָבַר אֵין מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים חַיָּב בִּתְרוּמָה וְיָלֵיף מִדְּגָנְךָ וְלֹא דְּגוּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְדִידֵיהּ לֵיכָּא מִעוּט אַחַר מִעוּט דְּמַצְרִיךְ לְהוּ אַצְרוּכֵי עכ"ל וְקָשֶׁה לְפִי' דְּמַשְׁמַע דִּפְלִיגֵי בְּיֵשׁ קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבְפ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין מז.) פְּלִיגֵי בָּהּ אָמוֹרָאֵי וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר דִּפְלִיגֵי תַּנָּאֵי בִּפְלֻגְתָּא דְּאָמוֹרָאֵי לְכָךְ פֵּי' ר"י דְּת"ק סָבַר דַּאֲפִי' יֵשׁ קִנְיָן מַשְׁכַּחַת שַׁפִּיר שֶׁתְּבוּאָתוֹ חַיָּב בִּתְרוּמָה כְּגוֹן שֶׁגָּדְלָה שְׁלִישׁ בִּידֵי יִשְׂרָאֵל וְאִי מִשּׁוּם מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּפוֹטֵר י"ל דְּמַיְירֵי שֶׁמֵּרְחוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִי מִשּׁוּם זַרְעֲךָ וְלֹא לָקוּחַ י"ל דְּמַיְירֵי שֶׁלְּקָחָם קֹדֶם מֵרוּחַ וְאַחַ"כ מֵרְחָם יִשְׂרָאֵל וּפְטוּרָא דְּלָקוּחַ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַר מֵרוּחַ כֵּן פֵּי' ר"ת וְקָשֶׁה לא"כ אַמַּאי דְּהָכִי פּוֹטֵר ר"ש וּמַאי טַעְמָא וי"ל דְּטַעֲמָא כִּדְאָמַר [בִּזְבָחִים] (דַּף מה.) דְּאָמַר ר"ש קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין בָּהֶם מְעִילָה מִשּׁוּם דְּיָלְפִינַן חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה וּבִתְרוּמָה כְּתִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אַלְמָא מְמַעֵט לֵיהּ מִקְּרָא בְּהֶדְיָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' תרומות הל' א:

ב מיי' פג' מהל' קרבן פסח הל' ד:

ג מיי' פא' מהל' שלוחין ושותפין הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קפב סעי' א:

ד מיי' פב' מהל' שלוחין ושותפין הל' א:

ה מיי' פד' מהל' תרומות הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קפח סעי' א:

ו מיי' פו' מהל' גירושין הל' ו, סמג עשין עח, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' לא:

ז מיי' פד' מהל' תרומות הל' טו:

ח מיי' פד' מהל' תרומות הל' י:

ט מיי' פד' מהל' תרומות הל' ב:

מסורת הש"ס

א שבת קלא:

ב משנה פסחים; פסחים צח:

ג פסחים עח:

ד זבחים יז.; זבחים נ.; לעיל ה.; חולין קכ.; בבא מציעא סא.; בכורות מג.; חולין קיח.

ה בכורות ה:

ו בבא מציעא עא:

ז גיטין כג:

ח תוספתא תרומות; משנה תרומות; כתובות צט:

ט גיטין נב.

גליון הש"ס

גמ' לרבות את השליח. עי' יבמות קא ע"ב תד"ה וקראו לו ובערכין דף ב ע"א תד"ה קרבנו:

שם ישנה במחשבה. עי' גיטין לא ע"א תד"ה כך תרומת מעשר:

שם מכאן ששלוחו ש"א כמותו. עי' בפרש"י בחומש ס' ויקרא כ"ד י"ד בפסוק ורגמו אותו כל העדה:

שם גם אתם למה לי. עי' טורי אבן חגיגה י' ע"ב ד"ה מה התם:

תורה אור השלם

[במדבר יח, כח]

[במדבר יח, ג]

[במדבר כח]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות יב:ו, ב]

[ויקרא כב, יד]

[שמות יב, ו]

בפסח אחד? שנאמר: "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולם שוחטים? והלא אינו שוחט אלא אחד! אלא מכאן שכל ישראל יוצאים בפסח אחד – שליח בקדשים מנא ליה? – מיניה. ודילמא שאני התם, דאית ליה שותפות בגווייהו. אלא מהכא: "ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית". ודילמא התם נמי, דאית ליה שותפות בגווייהו? אם כן תרי קראי למה לי? אם אינו ענין להיכא דשייך תניהו ענין להיכא דלא שייך. [א(א)]האי מיבעי ליה לכדרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: "איש" זוכה, ולא הקטן זוכה. ההוא מ"איש לפי אכלו" נפקא. [ב]ואכתי מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד. סבר לה כמאן דאמר: אין שוחטין את הפסח על היחיד. ואלא הא דאמר רב גידל אמר רב: מנין ששלוחו של אדם כמותו? שנאמר: "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה". תיפוק ליה שליחות מהכא! ותיסברא דהא שליחות הוא? והא קטנים לאו בני שליחות נינהו! אלא, כי הא דרבא בר רב הונא. דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב: מנין שזכין לאדם שלא בפניו? שנאמר: "ונשיא אחד נשיא אחד". ותיסברא זכות היא? הא חובה נמי איכא, דאיכא דניחא ליה בהר, ולא ניחא ליה בבקעה, ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר! [ג]ואלא כדרבא בר רב הונא. דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב: מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות? "לחוב" אמאי? אלא: "לחוב על מנת לזכות" – תלמוד לומר: "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו". [ה(ב)]אמר רב נחמן אמר שמואל: יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם – בית דין מעמידים להם אפוטרופוס, ובוררים להם חלק יפה, ואם הגדילו – יכולים למחות. ורב נחמן דידיה אמר: אם הגדילו אינם יכולים למחות, דאם כן מה כח בית דין יפה? [ו ז(ג)]ומי אית ליה לרב נחמן "אם כן מה כח בית דין יפה"? והתנן: שום הדיינים שפיחתו שתות או הותירו שתות – מכרן בטל. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מכרן קיים. (ואמר רבן שמעון בן גמליאל): אם כן – מה כח בית דין יפה! ואמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים. לא קשיא:

הא

בפסח אחד אע"פ שאין בו כזית לכל אחד דקסבר אכילת פסחים לא מעכבא אלא זריקת דם לאלא: מניה מן המקרא עצמו דמכל מקום אחד מהן שוחטו בשליחותם: דאית ליה שתפות דהא של כל הקהל הוא אבל שליח בעלמא לא: ויקחו להם איש וגו' אחד לוקח לכל המשפחה: איש זוכה ולעולם משום דאית ליה שתפות בגווייהו ודקאמרת אם אינו ענין הוא לו דאיצטריך לו למעוטי קטן שאין לו כח לקח בשביל אחרים להיותו זוכה להן במקחו: ואכתי מבעי ליה איש לפי אכלו תכסו דשוחטין את הפסח על היחיד ולא איתר לן שליחות היכא דלא שייך: אין שוחטין את הפסח על היחיד רבי יהודה אמרה ויליף לה מלא תוכל לזבח את הפסח באחד ביחיד: והא הוו נמי קטנים בנוחלי הארץ וכי הזוכים להם בתורת שלוחין באו והלא אין שליחות לקטן דגבי ושלח ושלחה איש כתיב (דברים כ"ד:א') כי יקח איש ומנה ילפינן (ב"מ דף עא:) דאין הקטן עושה שליח: אלא ההוא לאו לאתויי שליח אתא אלא לזכין לאדם שלא בפניו אתא דקטנים כשלא בפניו דמו וכיון דנחלת הארץ זכות היא להם היתה חלוקתם חלוקה: אלא ההוא לאו לאתויי שליח אתא אלא לזכין לאדם שלא בפניו אתא דקטנים כשלא בפניו דמו וכיון דנחלת הארץ זכות היא להם היתה חלוקתם חלוקה: אלא כדרבא כלומר לא זכות שלא בפניו גרידתא איכא למשמע מינה לגדולים אלא לאורויי נמי דלקטנים אפי' חובה הבאה מחמת זכות רשאין ב"ד לעשות להן כי הכא דלזכותם בנחלה באו ואע"פ שפעמים שחלוקה זו חובתם דאיכא דלא ניחא ליה בחלק שנפל לו אפ"ה לא הדרי בהו: לחוב אמאי אי פשיטא לן שיבא לחובתם מה לנו להעמיד אפוטרופוס לכך: אלא לחוב ע"מ לזכות אנו נעמידו לדון ולערער בשבילם לזכותם ולהנאתם ואם יתחייבו בדין מה שעשו עשו: נשיא אחד והכא זכות וחובה הוה כדאמרן דאיכא דניחא ליה (בהו) בהכי כו' כדאמרן: ובוררין לו חלק יפה לכל אחד יפה לזה ויפה לזה: שום הדיינים ששמו נכסי לוה למלוה שלא בפני לוה או שלא מדעתו משום דלא הוה גלית דינא:

ודילמא שאני התם דאית לה שתפות בגוויהו פי' אבל בשויה שליח היכא דליכא שתפות מנלה ואין לומר דאין הכי נמי היכא דליכא לו שתפות בגוויהו לא מני שויה שליח דהא תנן בפ' האשה (פסחים דף פח:) הרי שאמר לו רבו צא ושחט עלי הפסח ושכח מה אמר לו רבו גדי או טלה יקח גדי וטלה ויאמר אם גדי אמר לי רבי טלה שלי וגדי שלו ואם טלה אמר לי רבי גדי שלי וטלה שלו ומדקאמר טלה שלי וגדי שלו משמע שאין לו שתפות בגדי אפ"ה שוחט גדי עבור רבו אלמא דמני לשויה שליח אפי' היכא דלית ליה שתפות בגויה וא"ת אמאי לא דחי לעיל נמי דההיא דר' יהושע בן קרחה מיירי דאית ליה שתפות בגויה כדאמר הכא וי"ל דלרבי יונתן דמפיק מהאי קרא דכל ישראל יוצאין בפסח אחד דקסבר אכילת פסחים לא מעכבא א"כ האי דקאמר אחד שוחט לכולן מיירי דאית ליה שתפות בגויה דהא בהכי קרא מיירי אבל לרבי יהושע בן קרחה דאמר דכל ישראל אין יוצאין בפסח אחד לפי שצריך דכל אחד יאכל כזית א"כ האי ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל ר"ל דאחד שוחט פסחים הרבה דמאחד פסח ליכא לכל אחד כזית וא"כ מפיק שפיר דהיכא דליכא שתפות דמני שחט: **איש** זוכה ואין קטן זוכה ואם תאמר ולמה לי קרא והא קי"ל (גטין דף לט.) דאין יד לקטן וי"ל דלגבי פסח איצטריך ס"ד הואיל דשייך באכילת פסחים וצריך להמנות עליו דכתיב (שמות י"ב:ג') שה לבית אפי' קטן אימא אף לאחרים זכה קמ"ל.: **אלא** לחוב ע"מ לזכות וקשה דאמר בפ' הנזקין (גטין ד' נב.) דאין האפוטרופין רשאין לחוב ולזכות בנכסי יתומים ופריך התם לזכות אמאי לא ומשני לחוב ע"מ לזכות וי"ל דהתם מיירי בתביעת חובות שיש לאחרים עליהם ובהא ודאי אין רשאין דשמא לא יתבעום כשהן גדולים אבל כשהן תובעין בשביל היתומים כי הכא בחלוקה דקרקעות דכי גדלי נמי צריכין לחלק בהם ודאי מעמידין אפוטרופוס לחוב ע"מ לזכות: **יתומים** שבאו אומר ר"ת דוקא שבאו אבל אם היה האחד מוחה אין להעמיד אפוטרופוס לחלק בעל כרחם ומחלוקת הארץ אין להביא ראיה שהיו שם כמה יונקי שדים דשאני התם שהיה על פי הדבור ואורים ותמים ומיהו קשה מהא דאמר פרק אלמנה לכ"ג (יבמות דף סז.) גבי כהן שמת והניח אשה מעוברת ועבדים וקאמר התם זכרים יאכלו ואי משום חלק העובר פי' דשמא ימנא עובר זכר וקי"ל (שם) ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל עבדינן להו תקנתא כרב נחמן דאמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלק כו' מ"מ שמעינן מהתם דאע"ג שהאחד קטן ביותר ואין בו דעת לשאל אם רוצה לחלק אם לאו קומיה דעובר דעבדינן ליה תקנתא והכא אמרינן דוקא באו ושמא יש לומר דהתם תקנה היא לעובר שמתעלה חלקו בכך שהעבדים אוכלים בתרומה לפי שהתרומה בזול ועוד משם לא משמע שאם האחד היה מוחה בפירוש שנוכל להעמיד לו על כרחו אפוטרופוס לחלק: **ובוררין** להם חלק יפה מלשון בוררין היה מדקדק ר"י דהיינו בלא גורל דמה ברירה שייך בגורל והיה מפרש שאין צריכין גורל ולא שומת ב"ד וכל החלוקה תלויה בדעתו כמו שהיו עושים יתומים עצמם אם היו גדולים ושהיה כל אחד בורר לעצמו וזוכה בשלו וכן לענין דינא דגוד או איגוד נמי נראה לר"י דהוו כיתומים עצמן ויכולין לחלק שני אפנים אע"ג דתרווייהו צריכי להאי וצריכי להאי ושייך ביה גוד או איגוד שהעמידו חכמים אלו אפוטרופים שנעשו ע"י ב"ד כמו יתומים עצמן לחלק בלא שומת ב"ד ובלא גורל דבסברותם לבד תלויה החלוקה כשני אחים גדולים החולקים בנכסי אביהן שבורר כל אחד לעצמו וה"ה לענין דינא דגוד או איגוד דמהניא חלוקת האפוטרופא לגמרי ולא יוכלו למחות כשיגדלו ור"ת מפרש דהיינו דוקא בגורל וכי טריחותא להטיל גורלות וגם צריך שומת ב"ד ודוקא בדבר דלא שייך ביה גוד או איגוד ובוררין שייך שפיר בגורל כגון אם יש שם שלש שדות שלא יחלקו כל אחת לג' חלקים אלא בוררין כל אחת לבדה שיהא כל אחד חלקו אחד בבת אחת וכמה ענייני ברירות יש בחלונות וצלמות ושייך לומר שפיר חלק יפה ושוב הודה ר"י לפי' ר"ת:

מסורת הש"ס

א פסחים צא:

ב יבמות סז:; גיטין לג:; כתובות ק.

ג משנה כתובות

תורה אור השלם

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם [שמות יב, ו]

דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת [שמות יב, ג]

וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה [שמות יב, ד]

וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ [במדבר לד, יח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' שלוחין ושותפין הל' ב:

ב מיי' פב' מהל' קרבן פסח הל' ב:

ג מיי' פי"א מהל' נחלות הל' ד, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' רצ סעי' א:

ד מיי' פי' מהל' נחלות הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' רפט סעי' א:

ה מיי' פי' מהל' נחלות הל' ד, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' רפט סעי' א:

ו מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ו:

ז מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הל' יא, סמג עשין נד, טוש"ע חו"מ סי' קט סעי' ג:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' יב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' לז:

ב מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ט:

ג מיי' פא' מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' כט ל:

ד מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' יב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' לח:

ה מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ח:

ו מיי' פא' מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, סמג לאוין קע, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' כט:

ז מיי' פט"ו מהל' מכירה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' רלב סעי' א:

ח מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ז:

ט מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ו, ש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ח:

י מיי' פז' מהל' מעילה הל' ב, סמג עשין רי:

יא מיי' פז' מהל' מעילה הל' א:

יב מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, סמג עשין רי, טוש"ע חו"מ סי' רצב סעי' ד:

יג מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' רצב סעי' ה:

הָא – דִּטְעוּ, הָא – דְּלָא טְעוּ. אִי דְּלָא טְעוּ, מַאי יְכוֹלִים לִמְחוֹת? יְכוֹלִים לִמְחוֹת בְּרוּחוֹת. [א(א)]אָמַר רַב נַחְמָן: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת. פָּחוֹת מִשְּׁתוּת – נִקְנֶה מִקָּח. יָתֵר עַל שְׁתוּת – בָּטֵל מִקָּח. שְׁתוּת – קָנָה, וּמַחְזִיר אוֹנָאָה. [בג]אָמַר רָבָא: הָא דַּאֲמַרַן "פָּחוֹת מִשְּׁתוּת – נִקְנֶה מִקָּח" – לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא שַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ, אֲבָל שַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ, אָמַר: לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלָא לְעַוּוֹתֵי. [ד]וְהָא דַּאֲמַרַן "יָתֵר מִשְּׁתוּת – בָּטֵל מִקָּח" – לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אָמַר (נִיפְלִיגַן) [נִפְלוֹג] בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא, אֲבָל אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא – מִכְרָן קַיָּים, דִּתְנַן: שׁוּם הַדַּיָּינִים שֶׁפִּיחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת – מִכְרָן בָּטֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִכְרָן קַיָּים. [ה־ז(ב)]וְהָא דַּאֲמַרַן "שְׁתוּת – קָנָה, וּמַחְזִיר אוֹנָאָה" – לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלֵי, אֲבָל בְּמִקַּרְקְעֵי – אֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת. וּבְמִקַּרְקְעֵי לָא אֲמַרַן, אֶלָּא דִּפְלוּג בְּעִילוּיָא, אֲבָל פְּלוּג בְּמִשְׁחֲתָא – לָא, כִּדְרַבָּה. דְּאָמַר רַבָּה: כָּל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִכְּדֵי אוֹנָאָה – נָמֵי חוֹזֵר. [חט(ג)]וְהָא דִּתְנַן: הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵירָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. שִׁילַּח בְּיַד פִּיקֵּחַ – פִּיקֵּחַ חַיָּיב. [י]וְאַמַּאי? נֵימָא: שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ! שָׁאנֵי הָתָם דְּאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה. דְּאָמְרִינַן: דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי תַּלְמִיד – דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִים? [יא]וְהָדְתַנְיָא: שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ – שָׁלִיחַ מָעַל, עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ – בַּעַל הַבַּיִת מָעַל. כִּי עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ דְּבַעַל הַבַּיִת – בַּעַל הַבַּיִת מִיהָא מָעַל. אַמַּאי? נֵימָא: אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה! שָׁאנֵי מְעִילָה, דְּיָלְפָא "חֵטְא" "חֵטְא" מִתְּרוּמָה: מָה תְּרוּמָה מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – אַף מְעִילָה מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ. [(ד)]וְנֵילַף מִינַּהּ! מִשּׁוּם דַּהֲוֵי מְעִילָה וּשְׁלִיחוּת יָד שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. מְעִילָה – הָא דַּאֲמַרַן. שְׁלִיחוּת יָד מַאי הִיא? [יב(ה)]דְּתַנְיָא: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לְחַיֵּיב עַל הַמַּחְשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ'". [יג(ו)]אָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: וַהֲלֹא נֶאֱמַר "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע"! אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: וַהֲלֹא נֶאֱמַר "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ"! אָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: אִם כֵּן, "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע" לְמָה לִי? שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הוּא, אָמַר לְעַבְדּוֹ וְלִשְׁלוּחוֹ מִנַּיִן – תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע". הָנִיחָא לְבֵית הִלֵּל. אֶלָּא לְבֵית שַׁמַּאי, דְּמוֹקְמִי לֵיהּ לְהַאי קְרָא בְּמַחְשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה,

נֵילַף

הָא דְּטָעוּ הָא דְּפָחֵית שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר: בְּרוּחוֹת מִי שֶׁנָּפַל לוֹ חֵלֶק בַּדָּרוֹם אוֹמֵר נוֹחַ לִי חֵלֶק בַּצָּפוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׁם שָׂדֶה סְמוּכָה לָהּ שֶׁנָּפְלָה לוֹ מֵאִמּוֹ: הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת כו' כָּךְ דִּינָן שֶׁל לָקוֹחוֹת כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף מט:): ה"ג וְהָא דַּאֲמַרַן יָתֵר עַל שְׁתוּת בָּטֵל מִקָּח לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא. הָא דְּאָמַר יָתֵר עַל שְׁתוּת בְּטֵלָה חֲלוּקָה לְגַמְרֵי לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁלֹּא הִתְנוּ מִתְּחִלָּה לִהְיוֹת שׁוּמַת הַנְּכָסִים בִּשְׁלֹשָׁה שֶׁהֵן ב"ד אֲבָל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת חֲלוּקָתָם כְּדִין שׁוּם הַדַּיָּינִין אֲפִי' יוֹתֵר עַל שְׁתוּת מִכְרָן קַיָּים דְּקי"ל כְּרשב"ג דְּאָמַר מִכְרָן קַיָּים בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבּוֹת פֶּרֶק אַלְמָנָה נִיזּוֹנֵית (כְּתוּבּוֹת ד' נט:) וְלָא ס"ל לְרָבָא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן לְעֵיל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים: וְהָא דַּאֲמַרַן שְׁתוּת צָרִיךְ לְהַחֲזִיר אוֹנָאָה לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלֵי דְּאוֹנָאָה כְּתִיבָה בָּהֶן אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד: בְּעִלּוּיָא שֶׁלֹּא חִלְּקוּ בַּחֶבֶל לִטּוֹל כָּל אֶחָד בְּרָעָה וּבְיָפָה אֶלָּא הֶעֱלוּם בְּדָמִים וְנָטַל זֶה בְּרָעָה כְּפִי דָּמִים וְזֶה בְּיָפָה כְּפִי דָּמִים: חוֹזֵר שֶׁאֵין זֶה כִּשְׁאָר אוֹנָאוֹת דְּקי"ל בְּהַזָּהָב (ב"מ דַּף מט:) פָּחוֹת מִשְּׁתוּת מָחֵיל אִינָשׁ דְּהָתָם אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְצַמְצֵם הַדָּמִים אֲבָל טוֹעֶה בְּמִדָּה טָעוּת הוּא וְאַדַּעְתָּא דְּהָכֵי לָא עֲבִיד: נֵימָא שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ יִתְחַיֵּיב שׁוֹלְחוֹ וְלֹא הַשָּׁלִיחַ: אֵין שָׁלִיחַ חָשׁוּב שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה שֶׁיִּתְחַיֵּיב שׁוֹלְחוֹ אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּעוֹשֶׂה מֵאֵילָיו: שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ קָאֵי שֶׁהָיוּ אֶצְלוֹ מָעוֹת הֶקְדֵּשׁ וְטָעָה כִּסְבוּר שֶׁהֵן שֶׁל חוּלִּין וּמְסָרוֹ לִשְׁלִיחַ לִקַּח בָּהֶן חָלוּק וְקָנָה בָּהֶן טַלִּית שָׁלִיחַ מָעַל וְלֹא הַשּׁוֹלְחוֹ שֶׁבְּדָבָר זֶה אֵינוֹ שְׁלוּחוֹ: אֲבָל אִם עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ בַּעַל הַבַּיִת מָעַל וּמֵבִיא קָרְבַּן מְעִילָה: חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה לְרֹב דְּבָרִים הִיא לְמוּדָה מִתְּרוּמָה בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה (דַּף יח:) כְּתִיב הָכָא וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וּכְתִיב בִּתְרוּמָה בְּאוֹכְלָהּ בְּשׁוֹגֵג וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא: מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ לַהֲרָמָתָהּ: וְנֵילַף מִינַּהּ לְכָל דְּבַר עֲבֵרָה דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ: שְׁלִיחוּת יָד בְּפִקָּדוֹן: עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע בָּתַר אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ כְּתִיב: לְחַיֵּיב עַל הַמַּחֲשָׁבָה אוֹ עַל הַדִּבּוּר שֶׁאִם אָמַר אוֹ חָשַׁב לִשְׁלוֹחַ יָד בְּפִקָּדוֹן הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּתוֹ מֵאוֹתָהּ שָׁעָה וְאֵילָךְ לְהִתְחַיֵּיב בְּכָל אֳנָסִין שֶׁיֶּאֶרְעוּ בּוֹ אֲפִילּוּ הָוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּיב עַד עַכְשָׁיו אֶלָּא בִּפְשִׁיעָה: אֵין לִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב בָּאֳנָסִין בִּשְׁלִיחוּת יָד אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשָּׁלַח בָּהּ יָד הוּא עַצְמוֹ:

הָא דִּטְעוּ הָא דְּלָא טְעוּ ה"ה דְּמָצֵי לְמֵימַר הָא דְּטָעוּ בִּשְׁתוּת וְהָא דְּטָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת וְלָא אִצְטְרִיךְ לוֹמַר יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּרוּחוֹת: אֲבָל שַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ מָצֵי אָמַר לֵהּ לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ כו' וא"ת הָא אָמְרִי' בְּפ' אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת (כְּתוּבּוֹת דַּף ק. וְשָׁם) שָׁלִיחַ כְּמַאן רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן שָׁלִיחַ כְּדַיָּינִין מַשְׁמַע דְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת הַמִּקָּח קַיָּים כְּדַיָּינִים וְרָבָא גּוּפֵיהּ קָאָמַר הָכָא דְּאִי שַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ מָצֵי א"ל לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ כו' מַשְׁמַע דְּהַמִּקָּח בָּטֵל אַף בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת וְאוֹמֵר רשב"ם דְּהָתָם רָבָא מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן קָאָמַר וְלֵיהּ לָא ס"ל וְהָכָא מִשְּׁמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ ור"ת מְפָרֵשׁ דְּהָתָם מַיְירֵי בְּשָׁלִיחַ הַדַּיָּינִין דְּאַלְמוּהוּ רַבָּנַן לִהְיוֹת כְּמוֹתָם וְהָכָא מַיְירֵי בְּשָׁלִיחַ דְּשַׁוְּיֵהּ הַלּוֹקֵחַ בְּעַצְמוֹ אִי נָמֵי י"ל דִּנְהִי דְּקָאָמַר הָתָם שָׁלִיחַ כְּדַיָּינִין וְהַמִּקָּח קַיָּים הָאוֹנָאָה מִיהָא צָרִיךְ לְהַחֲזִיר וְהָכָא נָמֵי ה"ק לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ כו' וְצָרִיךְ לְהַחֲזִיר הָאוֹנָאָה וְלֹא כִּשְׁאָר אָדָם דְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת הָוְיָא מְחִילָה: ה"ג בַּקּוּנְטְרֵס הָא דַּאֲמַרַן יָתֵר מִשְּׁתוּת בָּטֵל מִקָּח לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא אֲבָל אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא לָא. כְּלוֹמַר הַמִּקָּח קַיָּים וּלְפִי גִּרְסָא זוֹ מַיְיתֵי רְאָיָה מֵרשב"ג דְּאָמַר מִכְרָן קַיָּים וְלָא ס"ל לְרָבָא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן לְעֵיל דַּהֲלָכָה כַּחֲכָמִים וְהָא דַּאֲמַרַן שְׁתוּת קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנָאָה לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִים דְּהָא כְּתִיב בָּהֶן אוֹנָאָה אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד עכ"ל וְקָשֶׁה לר"ת הֵיאָךְ מַיְיתֵי גַּבֵּי שְׁתוּת אֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת מַשְׁמַע דְּבְיָתֵר מִשְּׁתוּת יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה וּבְפֶרֶק הַמְקַבֵּל (ב"מ דַּף קח.) מַסִּיק רַב נַחְמָן זָבִין שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַן אֵין לָהֶם אוֹנָאָה וְעוֹד קָשֶׁה דְּפֵירֵשׁ דְּרָבָא לָא ס"ל כר"נ וְדֹחַק הוּא דְּהָא רַב נַחְמָן רַבּוֹ הָיָה וע"ק דְּלְפִי' הַקּוּנְטְרֵס גָּרַס מֵעִקָּרָא יָתֵר מִשְּׁתוּת בְּמִלְּתֵיהּ וּמַיְיתֵי רְאָיָה מִמִּשְׁנָה דְּשׁוּם הַדַּיָּינִין שֶׁפִּחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת כו' וְאַמַּאי מַיְיתֵי רְאָיָה מִנָּהּ הָא מִשְׁנָה זוֹ לָא מַיְירֵי כְּלָל בְּיָתֵר מִשְּׁתוּת מַה יְּהֵא לְדִינָן וא"כ לָא הָוֵי דּוֹמֶה כְּלוּמֶה לְכָךְ נִרְאֶה לר"ת דְּגָרַס אִיפְּכָא וְכֵן גָּרַס ר"ח וה"ג הָא דְּאָמַר שְׁתוּת קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנָאָה לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא אֲבָל אָמַר נִפְלוֹג בְּשׁוּמָא דְּבֵי דִינָא לָא וְהָוֵי הַמִּקָּח בָּטֵל וְהַשְׁתָּא מַיְיתֵי רְאָיָה מֵחֲכָמִים וְהָא דְּאָמַר יָתֵר מִשְּׁתוּת בָּטֵל הַמִּקָּח לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלֵי אֲבָל בְּמִקַּרְקְעֵי כו' וְהַשְׁתָּא נִיחָא שַׁפִּיר דְּזָבִין שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַן מִיהוּ קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָכָא לְפִי' רַבֵּינוּ תָּם דְּבְקַרְקָעוֹת לֹא שַׁיָּיךְ בִּטּוּל מִקָּח אַלִּבָּא דְּרַב נַחְמָן וּבְפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף נז.) אָמַר ר"נ הָלֵל אָמַר רַב. חַסְלָא אוֹנָאָה אֵין לָהֶם בִּטּוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶם וי"ל דְּבִטּוּל מִקָּח דְּהָתָם הַיְינוּ מִפַּלְגָּא וה"נ אִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי עַל פַּלְגָּא יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה אֲבָל בְּצִיר מִפַּלְגָּא לָא הָוֵי בִּטּוּל מִקָּח וְהַהוּא דְּזָבִין מֵאָה בְּמָאתַן אִי פַּלְגָּא דְּלוֹקֵחַ לָא הָוֵי זָבִין מֵאָה בְּמָאתַן דְּלוֹקֵחַ אֶלָּא פָּחוֹת מִמָּאתַן פּוּרְתָּא וְאִי מָאתַן דְּלוֹקֵחַ הָא דְּקָתָנֵי עַל פַּלְגָּא לָאו דְּלוֹקֵחַ אֶלָּא ר"ל יוֹתֵר מִפַּלְגָּא פּוּרְתָּא אֲבָל מִפַּלְגָּא הַמִּקָּח קַיָּים: אַמַּאי מָעַל נֵימָא אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה תֵּימַהּ הָא ע"כ מַיְירֵי בְּשׁוֹגֵג דְּאִי בְּמֵזִיד לֵיכָּא מְעִילָה דְּאֵין מְעִילָה בְּמֵזִיד א"כ יֵשׁ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה דְּלָא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי תַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִים כֵּיוָן שֶׁהוּא שׁוֹגֵג דְּהָכִי נָמֵי מַשְׁמַע בְּפ' מְרֻבֶּה (ב"ק דַּף עט:) דְּקָאָמַר הֲרֵי שֶׁגָּנַב טָלֶה מִן הָעֵדֶר וְאָמַר לַכֹּהֵן טוֹל טָלֶה זֶה שֶׁהוּא שֶׁלִּי אוֹ נְתָנוֹ לַכֹּהֵן לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וְהֶרְאָה לוֹ בְּטָלֶה שֶׁל חֲבֵרוֹ וּמַסִּיק דְּמַיְירֵי שֶׁאוֹנְיָאוֹ הַכֹּהֵן מֵרְשׁוּת בְּעָלִים נִתְחַיֵּיב הַגַּנָּב בִּמְשִׁיכַת הַכֹּהֵן וְהִקְשָׁה ר"י הָתָם אַמַּאי חַיָּיב הַגַּנָּב נֵימָא אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה וְתֵרֵץ כֵּיוָן שֶׁאֵין הַכֹּהֵן יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בָּא מִגְּנֵבָה לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וְאוֹמֵר ר"י דְּהָכָא מַיְירֵי אֲפִי' דְּנִזְכַּר הַשָּׁלִיחַ קָאָמַר דִּמְעַל בַּעַל הַבַּיִת וְהַשְׁתָּא פָּרִיךְ שַׁפִּיר אַמַּאי מָעַל נֵימָא אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה דְּדִבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין ואע"ג דְּנִזְכַּר הַשָּׁלִיחַ מָעַל בַּעַל הַבַּיִת כִּדְמוּכַח בִּמְעִילָה (דַּף כא.) דְּקָתָנֵי נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא נִזְכַּר שָׁלִיחַ הַשָּׁלִיחַ מָעַל נִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם חֶנְוָנִי מָעַל וְהַטַּעַם לְפִי דִּמְעִילָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג כִּדְפָרֵשְׁתִּי לְפִיכָךְ מָעַל אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִזְכַּר וְאוֹתוֹ שֶׁנִּזְכַּר מֵזִיד הוּא מ"מ קָשֶׁה אִם נִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם אִם נִזְכַּר הַשָּׁלִיחַ לְבַד בַּעַל הַבַּיִת מָעַל:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא נ:; בבא בתרא צה.

ב מנחות סט.; מנחות עז.; בבא בתרא צ.; בבא מציעא נו:

ג משנה בבא קמא; בבא קמא נט:

ד שבועות כו:; סנהדרין סז:; זבחים נז.; פסחים מה.; זבחים כג:; זבחים מו.; פסחים כו.; נזיר לז:; סנהדרין מה:; סנהדרין עב:; מעילה יא:; יומא ס.; לקמן נח.; לעיל כד.; ערכין יד:; לעיל לד:; חולין קיג:; גיטין עו.; לעיל לז:; בכורות מט.; עבודה זרה נד:; חולין קיז.; כריתות ו.

ה משנה בבא מציעא; בבא מציעא מג:

ו ספרא צו פרק ח א; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יב ד; גיטין צ.

גליון הש"ס

גמ' הרי הן כלקוחות. עיין גטין דף מח ע"א תד"ה אי לאו דאר"י:

תורה אור השלם

נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהֹוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהֹוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם [ויקרא ה, טו]

וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשָׁם [ויקרא כב, ט]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ [שמות כב, ז]

שְׁבֻעַת יְהֹוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם [שמות כב, י]

מסורת הש"ס

א בבא קמא עט.; כתובות לג:; בבא קמא עא.

ב שבת נו.

תורה אור השלם

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ [ויקרא יז, ד]

מַדּוּעַ בָּזִיתָ אֶת־דְּבַר יְהוָה לַעֲשׂוֹת הָרַע (בעינו) [בְּעֵינַי] אֵת אוּרִיָּה הַחִתִּי הִכִּיתָ בַחֶרֶב וְאֶת־אִשְׁתּוֹ לָקַחְתָּ לְּךָ לְאִשָּׁה וְאֹתוֹ הָרַגְתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן [שמואל ב יב, ט]

וַיֹּאמֶר אוּרִיָּה אֶל־דָּוִד הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה יֹשְׁבִים בַּסֻּכּוֹת וַאדֹנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֹנִים וַאֲנִי אָבוֹא אֶל־בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם־אִשְׁתִּי חַיֶּךָ וְחֵי נַפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה [שמואל ב יא, יא]

[א](א)נֵילַף מִינֵּיהּ! מִשּׁוּם דְּהָוֵה מְעִילָה טְבִיחָה וּמְכִירָה שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. מְעִילָה – הָא דַּאֲמַרַן, טְבִיחָה וּמְכִירָה מַאי הִיא? אָמַר קְרָא: "וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ" – מָה מְכִירָה עַל יְדֵי אַחֵר, אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "אוֹ" – לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא: "תַּחַת" – לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? גַּלֵּי רַחֲמָנָא בְּשְׁחוּטֵי חוּץ, "דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ" – הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ. אַשְׁכְּחַן גַּבֵּי שְׁחוּטֵי חוּץ, בְּכָל הַתּוֹרָה מְנָלַן? דְּיָלֵיף מִשְּׁחוּטֵי חוּץ. אַדְּיָלֵיף מִשְּׁחוּטֵי חוּץ, נֵילַיף מֵהָנָךְ! הֲדַר כְּתַב רַחֲמָנָא: "וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא" – אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפוֹ, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. [ב]וּלְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִים, הָנֵי "הַהוּא" "הָהוּא" מַאי דָּרֵישׁ בְּהוּ? חַד, לְמַעוֹטֵי שְׁנַיִם שֶׁאוֹחֲזִים בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִים, וְחַד, "הוּא" – וְלֹא אָנוּס, "הוּא" – וְלֹא שׁוֹגֵג, "הוּא" – וְלֹא מוּטְעֶה. וְאִידָךְ? מֵ"הוּא" "הָהוּא". וְאִידָךְ? "הוּא" "הַהוּא" לָא דָּרֵישׁ. [גד]וְהָא דְּתָנֵי: הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "צֵא הֲרוֹג אֶת הַנֶּפֶשׁ", הוּא – חַיָּיב, וְשׁוֹלְחָיו – פָּטוּר. שַׁמַּאי הַזָּקֵן אוֹמֵר מִשּׁוּם חַגַּי הַנָּבִיא: שׁוֹלְחָיו חַיָּיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ הָרַגְתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן". מַאי טַעְמֵיהּ דְּשַׁמַּאי הַזָּקֵן? קָסָבַר: שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד מְלַמְּדִין, וְ"הוּא" "הַהוּא" לָא דָּרֵישׁ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם דָּרֵישׁ, וּמַאי חַיָּיב – חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: אֲפִילּוּ מִדִּינֵי שָׁמַיִם נָמֵי פָּטוּר?! אֶלָּא: דִּינָא רַבָּה וְדִינָא זוּטָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. (ב)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי הָתָם דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא: "אֹתוֹ הָרַגְתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן". וְאִידַךְ: הֲרֵי לְךָ כְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן, מָה חֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן – אֵין אַתָּה נֶעֱנָשׁ עָלָיו, אַף אוּרִיָּה הַחִתִּי – אִי אַתָּה נֶעֱנָשׁ עָלָיו. מַאי טַעְמָא – מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הֲוָה, דְּקָאָמַר לֵיהּ: "וַאדֹנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֹנִים". אָמַר רָבָא: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר סָבַר שַׁמַּאי שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד מְלַמְּדִין, וְ"הוּא" "הַהוּא" לָא דָּרֵישׁ, מוֹדֶה בְּאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ "צֵא בְּעוֹל אֶת הָעֶרְוָה" וְ"אֱכוֹל אֶת הַחֵלֶב" שֶׁהוּא חַיָּיב, וְשׁוֹלְחָיו פָּטוּר. שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה מִתְחַיֵּיב. אִיתְּמַר, רַב אָמַר: שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד. דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא אָמְרִי: אֵין שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד. מַאי טַעְמָא דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּלָא אֲמַר לֵיהּ: "הֱוֵי לִי עֵד" – אֶלָּא מֵעַתָּה קִידֵּשׁ אִשָּׁה בִּפְנֵי שְׁנַיִם וְלָא אָמַר לָהֶם: "אַתֶּם עֵדַיי" – הָכִי נָמֵי דְּלָא הָווּ קִידּוּשֵׁי? [ה]אֶלָּא, רַב אָמַר: שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד – אַלּוּמֵי קָא מְאַלֵּימְנָא לְמִילְּתֵיהּ. דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא אָמְרִי: אֵין שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד – כֵּיוָן דְּאָמַר מָר: "שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ" – הָוֵה לֵיהּ כְּגוּפֵיהּ. מֵיתִיבִי: אָמַר לִשְׁלֹשָׁה "צְאוּ וְקַדְּשׁוּ לִי הָאִשָּׁה" – אֶחָד שָׁלִיחַ וּשְׁנַיִם עֵדִים, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כּוּלָּם שְׁלוּחִין הֵן, וְאֵין שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה, אֲבָל בִּשְׁנַיִם – דִּבְרֵי הַכֹּל לָא! [ו]הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שָׁלִיחַ וְעֵד אֶחָד. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שָׁלִיחַ וּשְׁנֵי עֵדִים. וְרַב כְּבֵית שַׁמַּאי?! אֵיפוּךְ. וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי אִיפְּכָא: רַב אָמַר: אֵין שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד, דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא אָמְרִי: שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד. וְהִילְכְתָא: שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד. [ז-ט]אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר לִשְׁנַיִם: "צְאוּ וְקַדְּשׁוּ לִי אֶת הָאִשָּׁה" – הֵן הֵן שְׁלוּחָיו, הֵן הֵן עֵדָיו. וְכֵן בְּגֵירוּשִׁין,

וְכֵן

נֵילַף מִנַּהּ מִמְּעִילָה: מַה מְכִירָה אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא ע"י אַחֵר הַגַּנָּב מוֹכֵר וְהַלּוֹקֵחַ לוֹקֵחַ: אַף טְבִיחָה אֲפִילּוּ טְבָחָהּ שָׁלִיחַ נִתְחַיֵּב הַגַּנָּב בְּתַשְׁלוּמֵי ד' וָה': אוֹ מְכָרוֹ לְרַבּוֹת אֲפִילּוּ שָׁלִיחַ: תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשֶּׂה לְחַד מִנַּיְהוּ יְתֵרָה הוּא וּדְרוֹשׁ לְרַבּוֹת שֶׁאִם מִנָּה שָׁלִיחַ תַּחְתָּיו לִטְבּוֹחַ חַיָּב הַגַּנָּב: מַאי אִיכָּא לְמֵימַר נֵילַף מִנַּהּ דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה: הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ גָּרְסִינַן: וְלָמ"ד אֵין מְלַמְּדִין וְלֵית לָן לְמֵילַף מִמְּעִילָה וּטְבִיחָה דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה וּמִסְּבָרָא אֵין שָׁלִיחַ לְאִית לָן לְמֵימַר דְּיֵשׁ לוֹ לִשְׁמוֹעַ לְדִבְרֵי הָרַב וְהָנֵי הָהוּא הָהוּא מַאי דָּרֵישׁ בְּהוּ: לְמַעוּטֵי שְׁנַיִם אוֹחֲזִין וְכוּ' שֶׁפְּטוּרִין מֵחַטָּאת לִשְׁחוּטֵי חוּץ: הַהוּא וְלֹא אָנוּס דְּהַהוּא מַשְׁמַע שֶׁיְּהֵא בַּהֲוָיָתוֹ וּבְיִשּׁוּב דַּעְתּוֹ: קָסָבַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד מְלַמְּדִים וְיָלֵיף מִמְּעִילָה וּטְבִיחָה דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה וְהָנֵי הַהוּא דָּרֵישׁ לְהוּ חַד לְמַעוּטֵי שְׁנַיִם אוֹחֲזִים וְחַד לְמַעוּטֵי אָנוּס וְלֵית לֵיהּ דְּרָשָׁה דְּהוּא הַהוּא: מִכְּלָל לת"ק כו' בִּתְמִיהָ: אַלּוּמֵי אַלִּימוּהָ לְמִלְּתָא דְּעֵדוּת כְּשֶׁעָשָׂה הַדָּבָר ע"י הַשָּׁלִיחַ: דִּינָא רַבָּה וְדִינָא זוּטָא אִיכָּא בֵּינַיְהוּ לְשַׁמַּאי מִחַיֵּב בְּדִינָא רַבָּה בְּעֹנֶשׁ גָּדוֹל ולת"ק לָא מֶעֱנַשׁ כּוּלֵי הַאי כְּהוֹרֵג עַצְמוֹ אֶלָּא כְּגוֹרֵם: וַאֲדוֹנִי יוֹאָב זֶהוּ מֶרֶד שֶׁקְּרָאוֹ אָדוֹן בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ: אִם ת"ל דְּהַאי חַיָּב דְּקָאָמַר שַׁמַּאי בְּדִינֵי אָדָם קָאָמַר וְיָלֵיף מִמְּעִילָה וּטְבִיחָה וְקָסָבַר שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד כו' אַפ"ה מוֹדֶה הוּא בְּאוֹמֵר כו' הוֹאִיל וְנֶהֱנָה שָׁלִיחַ זֶה: שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד בֵּין לְקִדּוּשִׁין בֵּין שֶׁשָּׁלַח מָמוֹן לְבַעַל חוֹבוֹ מִצְטָרֵף שָׁלִיחַ עִם עֵד לִהְיוֹת שְׁנַיִם אוֹ אִם שְׁנֵיהֶם שְׁלוּחִים הָיוּ בְּיַחַד שְׁנֵיהֶם מְעִידִים בַּדָּבָר: ה"נ דְּלָא הָווּ קִדּוּשֵׁי הֲרֵי רָאוּ וְכִי אָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף כט.) צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אַתֶּם עֵדַי ה"מ בְּעֵדֵי הוֹדָאָה שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם מוֹדֶה לְתָבְעוֹ מָנֶה וְאוֹמֵר הַדִּין עִמְּךָ מִפְּנֵי שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁתִּיקוֹ מֵעָלָיו עַד לְאַחַר זְמַן וְאע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם לְפִיכָךְ אֵין הַשּׁוֹמֵעַ יָכוֹל לְהָעִיד בִּפְנֵי הוֹדָאָה עַד שֶׁיֹּאמַר אַתֶּם עֵדַי אֲבָל בְּעָלְמָא לָא: אַלּוּמֵי אַלִּימוּהָ לְמִלְּתָא דְּעֵדוּת כְּשֶׁעָשָׂה הַדָּבָר ע"י הַשָּׁלִיחַ: הוּא דְּאָמַר רַב: שָׁלִיחַ וְעֵד אֶחָד יְכוֹלִין לְהָעִיד עַל הַדָּבָר: אִיפוּךְ לְב"ה לב"ש: מַתְנֵי אִיפְּכָא לִפְלוּגְתָּא דְּאָמוֹרָאֵי: וְהִלְכְתָא שָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד גָּרְסִי': הֵן הֵן עֵדָיו דְּשָׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד: וְכֵן בְּגֵרוּשִׁין אִם שָׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ ע"י שְׁנַיִם:

עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא כו' תֵּימָה אַמַּאי קָאָמַר עַל כָּאן לָא פְּלִיגִי כִּי נָמֵי פְּלִיגִי מִי לָא פָּרֵיךְ שַׁפִּיר מִמִּלְּתֵיהּ לב"ה וי"ל הַיְינוּ טַעֲמָא דְּלָא רָצָה לְמִפְרַךְ מב"ה דַּהֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי אִיפּוּךְ כִּדְמְשַׁנֵּי בְּסָמוּךְ:

מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הֲוָה דְּקָאָמַר לֵהּ וַאדֹנִי יוֹאָב כו' פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּמוֹרֵד הָיָה מֵאַחַר דְּקָאָמַר אֲדֹנִי יוֹאָב בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְלֹא נִרְאֶה. שֶׁהֲרֵי יוֹאָב לֹא הָיָה מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ מֵאִיר אָבִיו שֶׁל ר"ת מַה שֶּׁאָמַר לוֹ דָּוִד שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵאֵן בַּדָּבָר כִּדְכְתִיב כָּל עַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חוֹנִים וַאֲנִי אָבֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכוֹל וְגוֹ' בִּתְמִיהָ וְלֹא הָיָה לוֹ לְסָרֵב וי"מ דְּהַמֶּרֶד הָיָה שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר אֲדוֹנִי יוֹאָב קוֹדֶם הַמֶּלֶךְ דָּוִד.: **שֶׁלֹּא** מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה מִתְחַיֵּב וא"ת וְהָא אִיכָּא מְעִילָה שֶׁאִם אָמַר הַגִּזְבָּר לְשָׁלִיחַ אֱכוֹל כִּכָּר זֶה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְהַשָּׁלִיחַ לֹא יָדַע שֶׁהוּא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ דְּחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ וְאַמַּאי זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה מִתְחַיֵּב הוּא וְיֵ"ל דִּמְעִילָה לֹא מִתְחַיֵּב הַמְשַׁלֵּחַ ע"י הֲנָאַת הַשָּׁלִיחַ אֶלָּא ע"י הַגְּבָהָה דְּשָׁלִיחַ דְּמִיַּד לְאַגְבָּהֵהּ שָׁלִיחַ קַנְיֵהּ וְהַהִיא שַׁעְתָּא חַיָּב מְשַׁלֵּחַ אָמְנָם מְסֻפָּק הָיָה ר"י בְּאוֹמֵר לְשָׁלִיחַ הוֹשֵׁט יָדְךָ לְכַד שֶׁל שֶׁמֶן וְתֵהָנֶה מִן הַסִּיכָה אוֹ שֵׁב עַל עוֹרוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ הִתְחַמֵּם בְּגִזֵּי עוֹלָה וְהַשָּׁלִיחַ לֹא יָדַע דְּהֵם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ דְּהַשְׁתָּא לֹא עֲשָׂאוֹ שָׁלִיחַ אֶלָּא מִן הַהֲנָאָה אִם יִתְחַיֵּב הַמְשַׁלֵּחַ כִּדְאָמְרִינַן גַּבֵּי מְעִילָה אוֹ דִּלְמָא זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה מִתְחַיֵּב לָא אָמְרִינַן: **וְלָא** אָמַר לָהֶם אַתֶּם עֵדַי ה"נ דְּלָא הָווּ קִדּוּשֵׁי וּפְשִׁיטָא דְּהָווּ קִדּוּשִׁין מַשְׁמַע דְּלָא מַצְרְכִי לוֹמַר אַתֶּם עֵדַי כִּי אִם בְּהוֹדָאָה כִּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף כט.) שֶׁאִם אָמַר לַחֲבֵרוֹ אַתָּה חַיָּב לִי מָנֶה וְהוֹדָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם אִם לֹא אָמַר אֶחָד מֵהֶם אַתֶּם עֵדַי יָכוֹל לוֹמַר לוֹ הַיּוֹם אוֹ לְמָחָר מְשַׁטֶּה אֲנִי בָּךְ מִיהוּ אִי לָא טָעִין לָא טָעֲנִינַן לֵיהּ אֲבָל עָשׂוּי אָדָם שֶׁלֹּא לְהַשְׂבִּיעַ עַצְמוֹ כְּגוֹן אִם הוֹדָה הַלֹּוֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם חַיָּב אֲנִי לָךְ בְּלֹא תְּבִיעַת הַמַּלְוֶה טָעֲנִינַן לֵהּ אַפִּי' כִּי לֹא טָעַן: עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא כו'. תֵּימָה אַמַּאי קָאָמַר עַל כָּאן לָא פְּלִיגִי כִּי נָמֵי פְּלִיגִי מִי לָא פָּרֵיךְ שַׁפִּיר מִמִּלְּתֵיהּ לב"ה וי"ל הַיְינוּ טַעֲמָא דְּלָא רָצָה לְמִפְרַךְ מב"ה דַּהֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי אִיפּוּךְ כִּדְמְשַׁנֵּי בְּסָמוּךְ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' גניבה הל' י:

ב מיי' פי"ח מהל' מעשה הקרבנות הל' טז:

ג מיי' פב' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ב:

ד מיי' פב' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ג:

ה מיי' פג' מהל' אישות הל' טו:

ו מיי' פג' מהל' אישות הל' טז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ב:

ז מיי' פג' מהל' אישות הל' טז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ב:

ח מיי' פז' מהל' גירושין הל' יד:

ט מיי' פב' מהל' גירושין הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' קמב סעי' יח:

[א]וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. וּצְרִיכָא דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בְּקִידּוּשִׁין – מִשּׁוּם דִּלְמֵיסְרַהּ קָאָתֵי, אֲבָל גֵּירוּשִׁין – נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן גֵּירוּשִׁין – מִשּׁוּם דְּאִיתְּתָא לְבֵי תְּרֵי לָא חַזְיָא, אֲבָל מָמוֹנָא – אֵימָא: הָנֵי מִיפְלָג פָּלְגִי. צְרִיכִי. מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר הַמַּלְוֶה חֲבֵירוֹ בְּעֵדִים צָרִיךְ לְפוֹרְעוֹ בְּעֵדִים – הָנֵי נוֹגְעִים בְּעֵדוּת נִינְהוּ, דְּאִי אָמְרִי: "לָא פְּרַעְנֵיהּ" אָמַר לְהוּ: "פְּרָעוּנִי"! [ב]אֶלָּא לְעוֹלָם קָסָבַר: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בְּעֵדִים אֵין צָרִיךְ לְפוֹרְעוֹ בְּעֵדִים, וּמִגּוֹ דְּיָכְלִי לְמֵימַר: "אַהֲדְרִינְהוּ לְלֹוֶה", יְכוֹלִין לְמֵימַר: "פְּרַעְנֵיהּ לְמַלְוֶה". [ג]וְהַשְׁתָּא דְּתַקּוּן רַבָּנַן שְׁבוּעַת הֶיסֵּת – מִשְׁתַּבְעִי הָנֵי עֵדִים דְּיַהֲבִינָא לֵיהּ, וּמִשְׁתַּבַּע מַלְוֶה דְּלָא שָׁקֵיל לֵיהּ, וּפָרַע לֵיהּ לֹוֶה לְמַלְוֶה. [ד][ה](א)הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ. תְּנַן הָתָם: נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה – הִיא וְאָבִיהָ מְקַבְּלִין אֶת גִּיטָּהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאֶחָד, אֶלָּא אָבִיהָ מְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ. וְכׇל שֶׁאֵין יְכוֹלָה לִשְׁמוֹר אֶת גִּיטָּהּ – אֵין יְכוֹלָה לְהִתְגָּרֵשׁ. [ו]אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּמַחְלוֹקֶת לְגֵירוּשִׁין, כָּךְ מַחְלוֹקֶת לְקִידּוּשִׁין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מַחְלוֹקֶת לְגֵירוּשִׁין, אֲבָל לְקִידּוּשִׁין – דִּבְרֵי הַכֹּל אָבִיהָ וְלֹא הִיא. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן? גֵּירוּשִׁין, דְּמַכְנֶסֶת עַצְמָהּ לִרְשׁוּת אָבִיהָ – בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ. קִידּוּשִׁין, דְּמַפְקַעַת עַצְמָהּ מֵרְשׁוּת אָבִיהָ – אָבִיהָ וְלֹא הִיא. וַהֲרֵי מַאֲמָר, דְּמַפְקַעַת עַצְמָהּ מֵרְשׁוּת אָבִיהָ, וּתְנַן:

קְטַנָּה

וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אִם שָׁלַח חוֹב לַמַּלְוֶה ע"י שְׁנַיִם: דִּלְמִיסְרָה קָאָתֵי הִלְכָּךְ מַה לָּהֶם לְאָסְרָהּ עֲלֵיהֶם וְעַל כׇּל הָעוֹלָם בְּשֶׁקֶר: דְּאִיתְּתָא לְבֵי תְּרֵי לָא חַזְיָא וְכֵיוָן דִּתְרֵי נִינְהוּ לָא מְשַׁקְּרֵי: מַאי קָסָבַר ר"נ דְּאָמַר וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת: אִי קָסָבַר הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים צָרִיךְ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים וְאֵין נֶאֱמָן לוֹמַר פָּרַעְתִּי הֵיכִי מְהֵימְנֵי לוֹמַר נְתַנּוּם לַמַּלְוֶה הֲרֵי נוֹגְעִים בְּעֵדוּתָם הֵן: דְּאִי לָא שֶׁאִם לֹא יֹאמְרוּ מְעִידִין אָנוּ שֶׁקִּבְּלָם הַמַּלְוֶה אָמַר לָהֶן לֹוֶה פְּרָעוּנִי מַה שֶּׁמָּסַרְתִּי לָכֶם דִּפְעָמִים שֶׁמָּסְרוּ לָהֶם בְּעֵדִים: אַהְדְּרִינְהוּ לַלֹּוֶה לַמְשַׁלֵּחַ וְאֵין עֲלֵיהֶם אֲפִי' שְׁבוּעָה שֶׁהֲרֵי אֵין הוֹדָאָה בְּמִקְצָת כָּאן: יָכְלִי לְמֵימַר נָמֵי יְהֵיב יְהַבִינָא לַמַּלְוֶה וְדִבְרֵיהֶן קַיָּמִין וּבְתוֹרַת עֵדוּת שֶׁאֵינָם נוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן: וְהַשְׁתָּא דְּתַקּוּן רַבָּנַן שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִקְצָת הֵטִילוּ עָלָיו שְׁבוּעָה מֵהַשְׁתָּא אֲפִי' סְבִירָא לַן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים אֵין צָרִיךְ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים אֲפ"ה נוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן דְּאִי אָמְרֵי אַהְדְּרִינְהוּ נִיהֲלָךְ בָּעֵי אִשְׁתְּבוּעֵי לְפִיכָךְ הֵן מְעִידִין שֶׁקִּבֵּל מַלְוֶה מִיָּדָם כְּדֵי שֶׁיִּפָּטְרוּ מִן הַשְּׁבוּעָה וְנוֹחַ הוּא לָהֶם לְהַפְסִיד הַמָּמוֹן לַמַּלְוֶה מִלְּהִשָּׁבַע בְּשֶׁקֶר לאע"ג דַּחֲשִׁידֵי אַמָּמוֹנָא לָא חֲשִׁידֵי אַשְּׁבוּעֲתָא הִלְכָּךְ בְּמָמוֹן לָא אָמְרִינַן הֵן הֵן עָלָיו וְכֵיוָן דְּעֵדִים לָא הָווּ הֲרֵי הַדִּין הַזֶּה כַּדִּין הַקָּבוּעַ בִּשְׁבוּעוֹת (דַּף מז:) גַּבֵּי חֶנְוָנִי עַל פִּנְקָסוֹ מִשְׁתַּבְעִי אִינְהוּ דִּיהַבוּ לְהוּ לַמַּלְוֶה וְנִפְטָרִין מִן הַשּׁוֹלֵחַ דְּהוּא הֶאֱמִינָן בִּשְׁבוּעָה שֶׁמָּסַר לָהֶן מְעוֹתָיו אֲבָל מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁאֵין נֶאֱמָנִין לוֹ בִּשְׁבוּעָה וּמִשְׁתַּבַּע דְּלָא שָׁקֵיל מִינַּיְהוּ וּפָרַע לֹוֶה לַמַּלְוֶה: נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה ה"ה לִקְטַנָּה וְהַאי דִּפְלִיגִי בְּנַעֲרָה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּר' יְהוּדָה: הִיא וְאָבִיהָ אוֹ הִיא אוֹ אָבִיהָ הִיא שֶׁהֲרֵי גְּדוֹלָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ יָד וְאָמְרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים כד) וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאָבִיהָ שֶׁהַתּוֹרָה זִכְּתָה לוֹ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ וְאִתַּקַּשׁ יְצִיאָה לַהֲוָיָה וַאֲזוּקָא נַעֲרָה אֲבָל קְטַנָּה אָבִיהָ וְלֹא הִיא וַאֲזוּקָא מִן הָאֵרוּסִין אֲבָל מִן הַנִּשּׂוּאִין הִיא וְלֹא אָבִיהָ דְּמִשֶּׁנִּשֵּׂאת אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ: אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאֶחָד בְּגוּף אֶחָד: וְכׇל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אֶת גִּטָּהּ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְגָּרֵשׁ אֲפִילּוּ עַל יְדֵי אָבִיהָ דְּהָא שׁוֹטָה הִיא וא"ר יִצְחָק וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ (שָׁם) מִי שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת יָצְתָה זוֹ שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת פ' חֵרֵשׁ שֶׁנָּשָׂא (יְבָמוֹת דַּף קיג:): כָּךְ מַחֲלֹקֶת בְּקִדּוּשִׁין מִגֵּרוּשִׁין נִשְׁמַע לְקִדּוּשִׁין דִּלְרַבָּנַן אִם קִדְּשָׁה עַצְמָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּלְר' יְהוּדָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: מ"ט דְּר' יוֹחָנָן אַלִּבָּא דְּרַבָּנַן דְּשָׁנֵי לֵיהּ בֵּין קִדּוּשִׁין לְגֵרוּשִׁין: גֵּרוּשִׁין דְּמַכְנֶסֶת עַצְמָהּ בְּקַבָּלַת גִּטָּהּ לִרְשׁוּת אָבִיהָ אָמְרִינַן דְּאָבִיהָ נָמֵי נִיחָא לֵיהּ שֶׁתְּקַבֵּל הִיא וְהָוֵי גֵּט: מַאֲמָר קִדּוּשֵׁי יָבָם בִּיבִמְתּוֹ קְרוּיָה מַאֲמָר:

וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת תֵּימָה דְּאָמַר בִּירוּשַׁלְמִי וְכֵן בְּקִדּוּשִׁין הָלָא דְּתֵימָא בִּשְׁטָר אֲבָל בְּכֶסֶף לֹא וְי"ל דְּהַהִיא בָּתַר דְּתַקּוּן רַבָּנַן שְׁבוּעַת הֶסֵּת: **לְעוֹלָם** קָסָבַר הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים א"צ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים כו' תֵּימָה דְּמַשְׁמַע דְּאִי הֲוָה אָמְרִינַן דְּצָרִיךְ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים לָא נִיחָא שַׁפִּיר וְלֵיתָא דַּאֲפִי' לְמ"ד דְּצָרִיךְ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים נִיחָא שַׁפִּיר דִּמְהֵימְנֵי דְּהָא קי"ל (שְׁבוּעוֹת דַּף מה:) דַּאֲפִי' לְמ"ד הַמַּלְוֶה לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדִים צָרִיךְ לְפׇרְעוֹ בְּעֵדִים הַמַּפְקִיד לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדִים אֵין צָרִיךְ לְהַחֲזִירוֹ בְּעֵדִים דְּנֶאֱמָן הוּא לוֹמַר הֶחֱזַרְתִּיו לְךָ בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר נֶאֶנְסוּ וְהָכָא נָמֵי בְּפִקָּדוֹן דְּהָא פִּקָּדוֹן נִינְהוּ אֵצֶל הָעֵדִים שֶׁהַלֹּוֶה מָסַר לְהָנֵי כְּדֵי לְהוֹלִיכוֹ וא"כ נֶאֱמָנִים לוֹמַר פְּרַעְנוּם מִגּוֹ דִּיכוֹלִים לוֹמַר הֶחֱזַרְנוּם לַלֹּוֶה וְי"ל דְּמ"מ אֲפִי' גַּבֵּי פִּקָּדוֹן אֵין נֶאֱמָנִים אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כִּדְאָמַר הָתָם (ב"ב ל' ע:) אַטּוּ כִּי אָמַר נֶאֶנְסוּ מִי לָא שְׁבוּעָה בָּעֵי וְכׇל עַל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעָה אֵין מַמָּשׁ בְּעֵדוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁאֲפָרֵשׁ בְּסָמוּךְ: **וְהַשְׁתָּא** דְּתַקּוּן רַבָּנַן שְׁבוּעַת הֶסֵּת כו' וא"ת מ"מ לָמָּה לֹא יִהְיוּ הָעֵדִים נֶאֱמָנִים לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ לוֹמַר פְּרַעְנוּם שֶׁהֲרֵי שׁוּב אֵינָם נוֹגְעִים בָּעֵדוּת וְאוֹמֵר ר"י דִּלְכָךְ אֵין נֶאֱמָנִים לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ מִשּׁוּם דְּרַחֲמָנָא אָמַר (דְּבָרִים י"ט:ט"ו) עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר דְּמַשְׁמַע הַנֶּאֱמָנִים בְּדִבּוּר בִּלְבַד אֲבָל הָעֵדִים הַטְּעוּנִים לִשָּׁבַע קֹדֶם שֶׁיֵּאָמְנוּ דִּבְרֵיהֶם אֵין מַמָּשׁ בְּעֵדוּתָם וְיֵשׁ מַקְשִׁים הֵיאַךְ אָמְרִינַן מִגּוֹ דְּיָכְלֵי לְמֵימַר אַהֲדְרֵי' לַלֹּוֶה כֵּיוָן דִּשְׁנַיִם הֵם הָא אָמַר בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה (כְּתֻבּוֹת דַּף יח:) לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמְרֵי אֲנוּסִים הָיִינוּ מֵחֲמַת נְפָשׁוֹת אֲבָל אָמְרוּ אֲנוּסִים מֵחֲמַת מָמוֹן אֵין נֶאֱמָנִים וּמַקְשֶׁה הָתָם ר"י אַמַּאי לֹא יְהוּ נֶאֱמָנִים לוֹמַר אֲנוּסִים הָיִינוּ מֵחֲמַת מָמוֹן בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמְרוּ אֲנוּסִים הָיִינוּ מֵחֲמַת נְפָשׁוֹת וּמְתָרֵץ ר"י דִּבְשְׁנֵי עֵדִים לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר מִגּוֹ שֶׁיְּהוּ נֶאֱמָנִים בְּמִגּוֹ לְפִי שֶׁאֵין הָאֶחָד יוֹדֵעַ מַה בְּדַעַת חֲבֵרוֹ לִטְעוֹן א"כ הָכָא אַמַּאי נֶאֱמָנִים בְּמִגּוֹ וְאוֹמֵר הר"ר יַעֲקֹב מִקּוֹצִי דִּבְטַעֲנָה שֶׁנִּפְטָרִים בָּהּ מִמָּמוֹן כִּי הָכָא בְּטוּחִים הֵם זֶה עַל זֶה שֶׁיֹּאמְרוּ דָּבָר אֶחָד וּלְכָךְ אָמְרִינַן הָכָא דְּנֶאֱמָנִים בְּמִגּוֹ אֲבָל בְּהַהִיא דְּפֶ' הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה (שָׁם) דְּלֵיכָּא דֶּרֶךְ דְּמָמוֹנָא לְגַבֵּי הָעֵדִים הָתָם וַדַּאי אֵין נֶאֱמָנִים בְּמִגּוֹ כִּי אֵין עַל אֶחָד יוֹדֵעַ מַה בְּדַעַת חֲבֵרוֹ לִטְעוֹן: **תְּנַן** הָתָם נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה הִיא וְאָבִיהָ מְקַבְּלִין גִּטָּהּ פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס וַאֲזוּקָא נַעֲרָה אֲבָל קְטַנָּה דִּבְרֵי הַכֹּל אָבִיהָ וְלֹא הִיא וְאע"ג דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הִתְקַבֵּל (גִּטִּין דַּף סה.) ג' מִדּוֹת בְּקָטָן וְקָאָמַר וּכְנֶגְדּוֹ בִּקְטַנָּה מִתְגָּרֶשֶׁת בְּקִדּוּשֵׁי אָבִיהָ פֵּי' שֶׁמְּקַבֶּלֶת גִּטָּהּ צ"ל דְּמַיְירֵי בִּיתוֹמָה אוֹ בִּנְשׂוּאָה וַאֲפִי' יֵשׁ לָהּ אָב אֲבָל מִן הָאֵרוּסִין אָבִיהָ וְלֹא הִיא וּמִיהוּ קָשֶׁה דִּלְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין קָאָמַר קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה הִתְקַבֵּל לִי גִּטִּי אֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁיַּגִּיעַ גִּטָּהּ לְיָדָהּ מַשְׁמַע אֲבָל כְּשֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ מְגֹרֶשֶׁת וְאע"ג דְּמוֹקֵי כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ דִּיּוּקָא דְּהָא נַעֲרָה ה"ז גֵּט אֲבָל מ"מ מִתְּחִלָּה הֲוָה ס"ל דְּמַיְירֵי בְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וַאֲפ"ה מַשְׁמַע כְּשֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ מְגֹרֶשֶׁת ש"מ קְטַנָּה יֵשׁ לָהּ יָד לְקַבֵּל גִּטָּהּ לְכָךְ פֵּי' ר"י בר"מ דִּנְקַט נַעֲרָה וה"ה קְטַנָּה וְהָא דִּנְקַט נַעֲרָה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּר' יְהוּדָה דַּאֲפִי' בְּנַעֲרָה אָבִיהָ וְלֹא הִיא וְשׁוּב חָזַר בּוֹ רַשִׁ"י וְהִגִּיהַּ בְּפֵרוּשׁוֹ דִּנְקַט נַעֲרָה וה"ה קְטַנָּה. [וְעַ"ע תּוֹס' גִּטִּין סל: ל"ה נַעֲרָה]: **וְכֹל** שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אֶת גִּטָּהּ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְגָּרֵשׁ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לֹא ע"י עַצְמָהּ וְלֹא ע"י אָבִיהָ לְפִי שֶׁהִיא כְּשׁוֹטָה וְשׁוֹטָה מְמַעֲטִינַן בְּפֶ' חֵרֵשׁ (יְבָמוֹת דַּף קיג:) מִמְּשַׁלְּחָהּ וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת וא"כ לפ"ז קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ יוֹדַעַת לִשְׁמוֹר גִּטָּהּ אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת לֹא ע"י אָבִיהָ וְלֹא עַל יָדֶיהָ ור"ת פֵּי' דִּקְטַנָּה מִתְגָּרֶשֶׁת ע"י אָבִיהָ וּמֵבִיא רְאָיָה מִירוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר הָתָם מַה טַּעַם שׁוֹטָה אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת פְּלִיגֵי בָּהּ אָמוֹרָאֵי חַד אָמַר מִשּׁוּם גְּזֵירָה פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יְהוּ נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ לְהַפְקִירָהּ וְחַד אָמַר מִשּׁוּם שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אֶת גִּטָּהּ פֵּי' שֶׁחוֹזֶרֶת וּבָעֵי מַאי בֵּינַיְהוּ אִיכָּא בֵּינַיְהוּ תְּלַת מִלֵּי עֶבֶד וְגֵרֵשׁ יֵשׁ לָהּ אָב וְיָכוֹל לִשְׁמוֹר גִּטָּהּ עִתִּים שׁוֹטָה וְעִתִּים חֲלוּמָה וּפר"ת עֶבֶד וְגֵרֵשׁ לְמ"ד מִשּׁוּם גְּזֵירָה מְגֹרֶשֶׁת דְּכֵיוָן דְּלָא הָוֵי הַאי אִסּוּרָא דְּנִגְרֶרֶת אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן שָׁרֵי בְּדִיעֲבַד לְמ"ד מִשּׁוּם דִּמְשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת דְּכֵיוָן דַּהֲוֵי הַאי אִסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא אָסוּר אֲפִי' בְּדִיעֲבַד יֵשׁ לָהּ אָב וְיָכוֹל לִשְׁמוֹר גִּטָּהּ לְמ"ד מִשּׁוּם גְּזֵירָה אָסוּר לְגָרְשָׁהּ לְכַתְּחִלָּה וּלְמ"ד מִשּׁוּם דִּמְשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת אֲפִי' לְכַתְּחִלָּה מִתְגָּרֶשֶׁת דְּזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְפִי שֶׁאָבִיהָ מְשַׁמְּרָהּ שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר עִתִּים שׁוֹטָה וְעִתִּים חֲלוּמָה לְמ"ד מִשּׁוּם גְּזֵירָה אָסוּר לְגָרְשָׁהּ לְכַתְּחִלָּה דִּלְמָא יִנְהֲגוּ בָּהּ מִנְהַג הֶפְקֵר לְמ"ד מִשּׁוּם דִּמְשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת זוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת כְּשֶׁמְּגָרְשָׁהּ כְּשֶׁהִיא חֲלוּמָה וְיָכוֹל לְגָרְשָׁהּ כְּשֶׁהִיא חֲכָמָה א"כ מַשְׁמַע מִתּוֹךְ הַיְרוּשַׁלְמִי דִּקְטַנָּה כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב יְכוֹלָה לְהִתְגָּרֵשׁ כִּדְפָרֵשִׁית יֵשׁ לָהּ אָב לִשְׁמוֹר אֶת גִּטָּהּ לְמ"ד מִשּׁוּם דִּמְשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת מִתְגָּרֶשֶׁת דְּזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת שֶׁאָבִיהָ מְשַׁמְּרָהּ שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת אע"ג דְּקָאָמַר הָתָם דְּמִשּׁוּם גְּזֵירָה אָסוּר ה"מ בִּגְדוֹלָה וְהִיא שׁוֹטָה לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ תַּאֲוָה וּבְנֵי אָדָם לְהוּטִים אַחֲרֶיהָ דִּנְהִי נָמֵי שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת מ"מ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ מִשּׁוּם גְּזֵירָה אֲבָל בִּקְטַנָּה דְּלָאו בַּת תַּאֲוָה לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ כְּלָל וּמִתְגָּרֶשֶׁת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' שלוחין ושותפין הל' ז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קכא סעי' ט:

ב מיי' פי"א מהל' מלוה ולווה הל' א, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' ע סעי' א:

ג מיי' פא' מהל' שלוחין ושותפין הל' ז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קכא סעי' ט:

ד מיי' פב' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ב:

ה מיי' פב' מהל' גירושין הל' יט, ש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ו:

ו מיי' פג' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ד:

מסורת הש"ס

א משנה גיטין; גיטין סד:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה היא ואביה וכו' אבל מן הנשואין. עיין ביבמות קט ע"א רש"י ד"ה קטנה שהשיאה. ובסנהדרין סט ע"א רש"י ד"ה קנאה. ולעיל י' ע"א תד"ה ומקבל:

תוס' ד"ה והשתא כו' בפ' האשה שנתארמלה ל"ש וכו'. לא שנו אלא דאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אבל מחמת נפשות הרי אלו נאמנים כצ"ל:

[א]קְטַנָּה מִן הָאֵירוּסִין – אֵין עוֹשִׂים בָּהּ מַאֲמָר אֶלָּא מִדַּעַת אָבִיהָ. וְהַנַּעֲרָה – בֵּין מִדַּעַת עַצְמָהּ בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ, (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין). אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, הָכִי אִיתְּמַר: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן? קִידּוּשִׁין, דְּמִדַּעְתַּהּ – אָבִיהָ וְלָא הִיא. גֵּירוּשִׁין, דִּבְעַל כָּרְחַהּ – בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ. [ב(א)]הֲרֵי מַאֲמָר, דְּמִדַּעְתַּהּ, וְקָתָנֵי: בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ! הָתָם בְּמַאֲמָר דִּבְעַל כָּרְחַהּ, וְרַבִּי הִיא. דְּתַנְיָא: הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רַבִּי אוֹמֵר: קָנָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי? גָּמַר מִבִּיאָה דִּיבָמָה, מָה בִּיאָה דִּיבָמָה בְּעַל כָּרְחַהּ – אַף הָכָא נָמֵי בְּעַל כָּרְחַהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: יָלְפִינַן מִקִּידּוּשִׁין, מָה קִידּוּשִׁין דְּמִדַּעְתַּהּ – אַף הָכָא נָמֵי דְּמִדַּעְתַּהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: מִילֵּי דִּיבָמָה מִיבָמָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. וְרַבָּנַן סָבְרִי: קִידּוּשִׁין מִקִּידּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא כִּדְקָא מְתָרֵץ רַבִּי יוֹחָנָן, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: "מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין". אֶלָּא נֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: הָא מַנִּי – רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאַחַת. אִי רַבִּי יְהוּדָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין?! מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגֵירוּשִׁין מִיבְּעֵי לֵיהּ! אִין הָכִי נָמֵי, אַיְּידֵי דִּתְנָא מַאֲמָר דְּדָמֵי לְקִידּוּשִׁין, תְּנָא נָמֵי: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין. וְרַבִּי יְהוּדָה, מַאי שְׁנָא מַאֲמָר? הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, רַבִּי יוֹחָנָן נָמֵי לָא תִּיקְשֵׁי לָךְ מֵעִיקָּרָא: שָׁאנֵי מַאֲמָר, הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. תְּנַן: הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ. בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ – אִין, בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ – לָא, תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ! אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: הָא נָמֵי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. [(ב)]וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה? וְהָקָתָנֵי סֵיפָא: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ", "הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ" וְאָמְרִינַן: מַאן תַּנָּא "הִתְקַדְּשִׁי" "הִתְקַדְּשִׁי"? [(ג)]וְאָמַר רַבָּה: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד! וְכִי תֵּימָא כּוּלַּהּ רַבִּי יְהוּדָה, וּבִפְרָטֵי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּמִי סָבַר לַהּ? [ג(ד)]וְהָתַנְיָא: זֶה הַכְּלָל: כָּלַל – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, פָּרַט – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "שְׁבוּעָה לֹא לָךְ, לֹא לָךְ, לֹא לָךְ" – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לֹא לָךְ, לֹא לָךְ, לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ שְׁבוּעָה" – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אֶלָּא: כּוּלַּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וּבִשְׁלִיחוּת סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אַסִּי לָא עָל לְבֵי מִדְרְשָׁא. אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי אֲמוּר הָאִידָּנָא בֵּי מִדְרְשָׁא? אֲמַר לֵיהּ: אַף אֲנָא לָא עַיֵּילִ[י], רַבִּי אָבִין הוּא דְּעָיֵיל וַאֲמַר: חַבְרוּתָא כּוּלַּהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן. וּצְוַח רֵישׁ לָקִישׁ כִּי כְּרוּכְיָא: "וְיָצְאָה. וְהָיְתָה", וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: רַבִּי אָבִין בַּר סַמְכָא הוּא? אֲמַר לֵיהּ: אִין, כְּמִין יַמָּא לְטִיגְנֵי הוּא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָא, לָא רַבִּי אָבִין בְּרַבִּי חִיָּיא, וְלָא רַבִּי אָבִין בַּר כָּהֲנָא, אֶלָּא רַבִּי אָבִין סְתָם. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִירְמֵא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן:

נַעֲרָה,

קְטַנָּה שֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם מִן הָאֵרוּסִין לַעֲנַיִן רְשׁוּת אָבִיהָ עָלֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִשִּׂיאָהּ: וְהַנַּעֲרָה בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ וְכוּ' אַלְמָא הֵיכָא דִּמְפַקַּעַת עַצְמָהּ מֵרְשׁוּת אָב קָיְימֵי נַמֵּי רַבָּנָן בְּמִלְּתַיְהוּ: קִדּוּשִׁין דְּמִדַּעְתָּהּ דְּבָעֵינַן דַּעַת הַמַּקְנֶה: אָבִיהָ וְלֹא הִיא שֶׁהַתּוֹרָה זִכְּתָה לוֹ אֲבָל גֵּרוּשִׁין שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּעַל כֻּרְחָהּ בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ דְּמַה לָּנוּ לְדַעְתּוֹ כִּי מְקַבֵּל נֵיהּ אִיהוּ נָמֵי עַל כָּרְחָהּ הוּא: וְרַבִּי הִיא דְּאָמַר מַאֲמָר תּוֹפֵס בִּיבָמָה בְּעַל כָּרְחָהּ אִם זָרַק לָהּ כֶּסֶף וְאָמַר לָהּ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי: רַבִּי אָמַר קָנָה בִּשְׁאָר מַאֲמָר לִהְיוֹת צְרִיכָה גֵּט לְמַאֲמָר זֶה אִם בָּא לַחֲלוֹץ לָהּ: בִּיאָה דִּיבָמָה קָנְיָא לָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ דִּנְפְקָא לָן מִוְּיִבְּמָהּ בפ"ק דִּיבָמוֹת (דַּף ח:): וה"נ מִסְתַּבְּרָא דְּהָא דְּקָתָנֵי גַּבֵּי מַאֲמָר בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ בְּמַאֲמָר עַל כָּרְחָהּ קָאֵי אֲבָל בִּשְׁאָר קִדּוּשִׁין אָבִיהָ וְלֹא הִיא כְּר' יוֹחָנָן: מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא בְּהַהִיא וְהַנַּעֲרָה בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ בֵּין מִדַּעַת עַצְמָהּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִדּוּשִׁין: הַהִיא ר' יְהוּדָה הִיא וא"ת בְּמַאֲמָר מ"ט מוֹדֶה ומ"ש מַאֲמָר מִגֵּרוּשִׁין הֲרֵי שְׁנֵיהֶם עַל כָּרְחָהּ לְקַמֵּהּ פָּרֵיךְ לָהּ וּמְשַׁנֵּי שֶׁכֵּן זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגֵרוּשִׁין מִבְּעֵי לֵהּ וַאֲפִילּוּ בְּגֵרוּשִׁין דְּאִיתְנְהוּ בְּעַל כָּרְחָהּ פְּלִיג ר' יְהוּדָה נָמֵי וְאָמַר אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאַחַת: מ"ש מַאֲמָר כֵּיוָן דִּבְגֵרוּשִׁין פְּלִיג דְּאִיתְנַיְיהוּ בְּעַל כָּרְחָהּ ומ"ש מַאֲמָר דְּמוֹדֶה בֵּהּ: הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת לְפִיכָךְ תּוֹפֵס בָּהּ בְּכָל דְּהוּ: הַשְׁתָּא דַּאֲתֵית לְהָכִי דְּתָלֵית טַעְמָא מִשּׁוּם דִּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת לְרַבִּי יוֹחָנָן נָמֵי לְטַעְמֵהּ קַמָּא דְּיָהֵיב רַבִּי יוֹחָנָן לְמִלְּתַיְהוּ דְּרַבָּנָן דְּגֵרוּשִׁין מַכְנֶסֶת עַצְמָהּ לִרְשׁוּת אָבִיהָ וְקִדּוּשִׁין מַפְקַעַת עַצְמָהּ וְאוֹתֵבְנָא מִמַּאֲמָר דְּמַפְקַעַת עַצְמָהּ לָא תִּקְשֵׁי דְּאִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי נָמֵי שָׁאנֵי מַאֲמָר הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת: בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ לֹא אַלְמָא נַעֲרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב לֹא מְקַדְּשָׁה עַצְמָהּ וקס"ל דְּדִבְרֵי הַכֹּל הִיא: הִתְקַדְּשִׁי לִי כו' אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת וְאִם לָאו אֵין מִצְטָרְפִין לש"פ דְּכֵיוָן דְּאָמַר בְּכָל חֲדָא הִתְקַדְּשִׁי כָּל חֲדָא הָווּ קִדּוּשִׁין בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְהוּ: מַאן תְּנָא דִּבְעֵינַן הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי וְאִי לֹא אָמַר הִתְקַדְּשִׁי לְכָל חֲדָא אֶלָּא הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ וּבָזוֹ הָווּ מִצְטָרְפִי לִפְרוּטָה: ר"ש הִיא דְּאָמַר גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד: וּבִפְרָטֵי סָבַר לָהּ כְּר"ש דְּלָא חָשִׁיב פְּרָטָא עַד שֶׁיֹּאמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁבוּעָה: כְּלָל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת וּבִשְׁבוּעוֹת מְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלָלוֹ שֶׁל ר"מ וּפְרָטוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ: חַיָּב חֲמִשָּׁה גְּזֵלוֹת: לֹא לָךְ לֹא לָךְ דְּאִיכָּא בְּלֹא וָי"ו אֲבָל וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ כְּלָלָא הָוֵי: לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה דִּבְעֵינַן שְׁבוּעָה בָּאַחֲרוֹנָה אֲבָל אִם הִזְכִּיר שְׁבוּעָה תְּחִלָּה לָא שָׁדֵינַן אַכּוּלְּהוּ וּכְלָלָא הָוֵי: אֶלָּא מַתְנִי' דְּהִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי ר"ש הִיא: וּבִשְׁלִיחוּת סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָבִיהָ וְלֹא הִיא: אֲנָא נַמֵּי לָא הֲוַאי בֵּי מִדְרָשָׁא אֲבָל רַבִּי אָבִין הֲוָה בְּבֵי מִדְרָשָׁא וְהוּא אָמַר לִי לְאַחַר שֶׁיָּצָא שֶׁחִבְּרוּ כָּל חֲבוּרוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְנִמְנוּ וְגָמְרוּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבִקְדּוּשִׁין אָבִיהָ וְלֹא הִיא: כִּי כְּרוּכְיָא תַּרְגּוּם שֶׁל עָגוּר גרוא"ה בְּלַעַ"ז: וְיָצְאָה וְהָיְתָה כָּךְ הָיָה צוֹעֵק הָא כְּתִיב וְיָצְאָה וְהָיְתָה הֲוָיָה כִּיצִיאָה מַה גֵּרוּשִׁין בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ אַף קִדּוּשִׁין בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ: אֲמַר לֵיהּ וְאָבִין בַּר סַמְכָא הוּא בִּלְשׁוֹן שְׁאֵלָה קָאָמַר לֵיהּ וּבָכִי אַתָּה כְּרַבִּי אָבִין זֶה שֶׁיֵּשׁ לִסְמוֹךְ עַל דְּבָרָיו שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּשְׁמוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁכֵּחַ: כְּמִין יַמָּא לְטִגְנֵי לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁהוּת שִׁכְחָה בֵּינְתַיִם שֶׁכְּשֶׁיָּצָא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֲמָרָהּ לִי מִיָּד כְּשׁוֹלֶה דָּג מִן הַיָּם וְהַמַּחֲבַת נְתוּנָה עַל הָאוּר לְתִתּוֹ בְּתוֹכוֹ בַּשֶּׁמֶן לְטַגְּנוֹ טִגְנֵי פריזר"א בְּלַעַ"ז: אֲנָא לָא ר' אָבִין בְּרַבִּי חִיָּיא בִּשְׁמוּעָה זוֹ שֶׁל ר' אָבִין לֹא שָׁמַעְתִּי אֵיזֶה אָבִין הוּא:

בְּמַאֲמָר דבע"כ וְרַבִּי הִיא וא"ת א"כ מַאי קָאָמַר קְטַנָּה אֵין עוֹשִׂין בָּהּ מַאֲמָר אֶלָּא מִדַּעַת אָבִיהָ וְהַנַּעֲרָה מִדַּעְתָּהּ וּמִדַּעַת אָבִיהָ וְאִי כְּרַבִּי הָא לָא בָּעֵינַן לֹא דַּעְתָּהּ וְלֹא דַּעַת אָבִיהָ וי"ל דְּהָכִי קָאָמַר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָהּ אוֹ לְאָבִיהָ וְאַח"כ יְקַדְּשֶׁנָּה בְּעַל כָּרְחָהּ: **מַאי שְׁנָא מַאֲמָר** פֵּירוֹ' אַמַּאי מְחַלֵּק מַאֲמָר מִגֵּרוּשִׁין אִי מִשּׁוּם דְּמַאֲמָר בע"כ גֵּרוּשִׁין נָמֵי בע"כ נִינְהוּ:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁבוּעָה לֹא לָךְ לֹא לָךְ חַיָּב עַל כָּל אַחַת כָּךְ גִּרְסַת הַקּוּנְטְ' וּפִי' דִּבְעִנְיָן זֶה הָוֵי פְּרָטָא אֲבָל אָמַר שְׁבוּעָה לֹא לְךָ וְלֹא לָךְ כְּלָלָא הָוֵי וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת דְּוָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן ור"ת גּוֹרֵס אִיפְּכָא דְּאַדְּרַבָּה כְּשֶׁאוֹמֵר וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ מַשְׁמַע שֶׁהוּא נִשְׁבָּע לְכָל אֶחָד אֲבָל כְּשֶׁאוֹמֵר לֹא לָךְ לֹא לָךְ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת:

צָוַח ר"ל וְיָצְאָה וְהָיְתָה וְאע"ג דַּאֲפִילּוּ ר"ל לֹא מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה שֶׁהֲרֵי בִּקְטַנָּה הִיא מִתְגָּרֶשֶׁת אַף ע"י עַצְמָהּ לְרַבָּנָן אִם יֵשׁ לָהּ דַּעַת לִשְׁמוֹר גִּטָּהּ וְאֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת עַל יְדֵי עַצְמָהּ מ"מ יֵשׁ לָנוּ לְהַשְׁווֹתָם בְּכָל מַה שֶּׁנּוּכַל מִלְּשׁוֹן וְיָצְאָה וְהָיְתָה א"כ אֵין לָנוּ לְחַלֵּק בֵּין קִדּוּשִׁין לְגֵרוּשִׁין בְּנַעֲרָה דִּנְהִי נָמֵי דִּמְחַלְּקִין גַּבֵּי קְטַנָּה הַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין לָהּ יָד לְקַבֵּל קִדּוּשִׁין אֲבָל לְקַבֵּל גִּטָּהּ יֵשׁ לָהּ יָד כֵּיוָן שֶׁנִּשֵּׂאת: **כְּמִין יַמָּא לְטִגְנֵי** פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לֹא הָיְתָה שְׁהוּת שִׁכְחָה בֵּינְתַיִם כְּמוֹ שׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם וְהַמַּחֲבַת נְתוּנָה עַל הָאוּר לִתֵּן בְּתוֹכָהּ בַּשֶּׁמֶן לְטַגְּנָן ור"ח פֵּרֵשׁ דִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֵם וּקְרוֹבִים זֶה לָזֶה כְּלוֹמַר אֵין אָדָם מְשַׁקֵּר כה"ג דְּכֵיוָן דְּמָקוֹם קָרוֹב הוּא סָבַר אִי מְשַׁקַּרְנָא אָתֵי אִינָשׁ אַחֲרִינָא וּמַכְחִישֵׁנִי הִלְכָּךְ לָא מְשַׁקֵּר:

מסורת הש"ס

א יבמות יט:
ב לקמן מו.
ג נדרים פז:
ד ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק טו א; שבועות לו:; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כג ב; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יז א; שבועות לח.

תורה אור השלם

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' יבום וחליצה הל' א, סמג עשין נא, טוש"ע אה"ע סי' קסו סעי' ג:
ב מיי' פב' מהל' יבום וחליצה הל' א, סמג עשין נא, טוש"ע אה"ע סי' קסו סעי' ג:
ג מיי' פז' מהל' שבועות הל' י, סמג לאוין רמח:

נַעֲרָה, מַהוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּיטָּהּ מִיַּד בַּעְלָהּ? כְּיַד אָבִיהָ דָּמְיָא, אוֹ כַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא? כְּיַד אָבִיהָ דָּמְיָא, מָה אֲבִיהָ מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – אַף הִיא נָמֵי מְשַׁוְּיָא שָׁלִיחַ. אוֹ דִילְמָא כַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא, וְעַד דְּמָטֵיא גִּיטָּא לִידַהּ לָא מִיגָּרְשָׁה. [א](א)וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרָבָא הָא? וְהָאָמַר רָבָא: כָּתַב גֵּט וּנְתָנוֹ בְּיַד עַבְדָּהּ יָשֵׁן וּמְשַׁמַּרְתּוֹ – הֲרֵי זֶה גֵּט. נֵיעוֹר – אֵינוֹ גֵּט. נֵיעוֹר אַמַּאי אֵינוֹ גֵּט – דְּהָוְיָא לַהּ חָצֵר מִשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ. וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ כַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא, כִּי מְטָא גִּיטַּהּ לִידַהּ נָמֵי לָא תִּיגָּרֵשׁ, דְּהָוְיָא לַהּ חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ! [ב]אֶלָּא לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּכִי יַד אָבִיהָ דָּמְיָא, וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: מִי אַלִּימָא כְּיַד אָבִיהָ לְשַׁוּוֹיֵי אִיהִי שָׁלִיחַ, אוֹ לָא? אֲמַר לֵיהּ: אֵין עוֹשָׂה שָׁלִיחַ. [ג](ב)אֵיתִיבֵיהּ: קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה: "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי" – אֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ. הָא נַעֲרָה – הֲרֵי זֶה גֵּט! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּשֶׁאֵין לַהּ אָב. [ד]הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִם אָמַר אָבִיהָ: "צֵא וְקַבֵּל גֵּט לְבִתִּי", אִם רָצָה בַּעַל לַחֲזוֹר בּוֹ – לֹא יַחְזוֹר. מִכְּלָל דְּרֵישָׁא בִּדְיֵשׁ לָהּ אָב עָסְקִינַן! חַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה: "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי" – אֵינוֹ גֵּט, עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ. הָא נַעֲרָה – הֲרֵי זֶה גֵּט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב, אֲבָל יֵשׁ לָהּ אָב וְאָמַר אָבִיהָ: "צֵא וְקַבֵּל לְבִתִּי גִּיטָּהּ", וְרוֹצֶה בַּעַל לַחְזוֹר – לֹא יַחְזוֹר. אִיתְּמַר: קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, אָמַר שְׁמוּאֵל: צְרִיכָה גֵּט, וּצְרִיכָה מֵיאוּן. אָמַר קַרְנָא: דְּבָרִים בְּגוֹ: אִם גֵּט, לָמָּה מֵיאוּן? אִם מֵיאוּן, לָמָּה גֵּט? אֲמַרוּ לֵיהּ: הָא מָר עוּקְבָא וּבֵי דִינֵיהּ בְּכַפְרִי. אַפְכוּהָ, שַׁדְּרוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב. אֲמַר לְהוּ: הָאֱלֹהִים! צְרִיכָה גֵּט, וּצְרִיכָה מֵיאוּן. וְחַס לֵיהּ לְזַרְעֵיהּ דְּאַבָּא בַּר אַבָּא, דְּנֵימָא הָכִי. וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: צְרִיכָה גֵּט – שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין, צְרִיכָה מֵיאוּן – שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין, וְיֹאמְרוּ אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן: וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ. [ה]עוּלָּא אָמַר: אֲפִילּוּ מֵיאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה. אַף עַל גַּב דְּשִׁידְּכוּ? מַאן דְּמַתְנֵי הָא, לָא מַתְנֵי הָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר עוּלָּא: קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ – אֲפִילּוּ מֵיאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה. [ו](ג)מֵתִיב רַב כָּהֲנָא: וְכוּלָּן, אִם מֵתוּ, אוֹ מֵיאֲנוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְילוֹנִיּוֹת – צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת. דְּקַדְּשַׁהּ מַאן? אִילֵימָא דְּקַדְּשַׁהּ אָבִיהָ, בְּמֵיאוּן סַגִּי לַהּ?! גֵּט מְעַלְּיָא בָּעֲיָא! אֶלָּא לָאו דְּקַדְּשָׁה אִיהִי נַפְשַׁהּ, וְקָתָנֵי דְּבָעֲיָא מֵיאוּן! הוּא מוֹתֵיב לַהּ וְהוּא מְפָרֵק לַהּ: כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב. (ד)מֵתִיב רַב הַמְנוּנָא: אֵין מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ: מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים.

וְשָׁרִין

נְעָרָה לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי מְקַבֶּלֶת אֶת גִּטָּהּ מַהוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה אַחֵר שָׁלִיחַ לְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ בְּחַיֵּי אָבִיהָ: כְּיַד אָבִיהָ כו' הָא דְּאָמְרִי רַבָּנָן דְּהִיא עַצְמָהּ מְקַבֶּלֶת מַאי סְבִירָא לְהוּ לְיַד אָבִיהָ מְדַמּוּ לָהּ אוֹ לַחֲצַר אָבִיהָ מְדַמּוּ לָהּ: וּמִי מְסַפְּקָא לֵהּ לְרָבָא שֶׁיְּהֵא עַל אָדָם בֶּן דַּעַת תּוֹרַת חָצֵר כְּשֶׁהוּא נֵעוֹר: יָשֵׁן וְהִיא מְשַׁמַּרְתּוֹ הֲרֵי זֶה גֵּט דְּהָוְיָא לָהּ חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתָּהּ עַל יָדָהּ: נֵעוֹר אֵינוֹ גֵּט דְּהָוְיָא חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעַת הָעֶבֶד עַצְמוֹ וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְחָצֵר גְּמוּרָה דְּכִי אִתְרַבַּאי חֲצֵרָהּ מִשּׁוּם דְּהָתָם חָצֵר מִשְׁתַּמֶּרֶת עַל פִּי הַבְּעָלִים שֶׁגְּדוּרָה סָבִיב וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל: כְּיַד אָבִיהָ כו' הָא דְּאָמְרִי רַבָּנָן דְּהִיא עַצְמָהּ מְקַבֶּלֶת מַאי סְבִירָא לְהוּ לְיַד אָבִיהָ מְדַמּוּ לָהּ אוֹ לַחֲצַר אָבִיהָ מְדַמּוּ לָהּ: אֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ דְּאֵין שְׁלִיחוּת לְקָטָן הִלְכָּךְ הַמְּבִיאוֹ לָהּ יְהֵא שְׁלוּחוֹ שֶׁל בַּעַל לְהוֹלָכָה וְיִתְּנֶנּוּ לָהּ: אִם אָמַר לוֹ אָבִיהָ שֶׁל קְטַנָּה: אִם רָצָה הַבַּעַל לַחֲזוֹר בּוֹ מִשֶּׁנִּמְסְרוּ לוֹ: לֹא יַחֲזוֹר דְּשָׁלִיחַ לְקַבָּלָה הָוְיָא הוּא וּמִשֶּׁבָּא גֵּט לְיָדוֹ נִתְגָּרְשָׁה וַאֲפִילּוּ נִשְׂרַף הַגֵּט מִיָּד: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים דִּקְטַנָּה לֹא שַׁיָּךְ בָּהּ שְׁלִיחוּת כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב אֲבָל יֵשׁ לָהּ אָב וְאָמַר לֵיהּ אָבִיהָ כו' כְּלוֹמַר אֲבָל יֵשׁ לָהּ אָב שַׁיָּךְ בָּהּ שְׁלִיחוּת ע"פ אָבִיהָ אֲפִי' נַעֲרָה שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיהָ בֵּין שֶׁל קְטַנָּה בֵּין שֶׁל נַעֲרָה הִתְקַבֵּל לְבִתִּי כו' וּמֵהַשְׁתָּא לָא תִּקְשֵׁי דִּיּוּקָא דְּרֵישָׁא דְּהָא בְּשֶׁאֵין לָהּ אָב קָאֵי: קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ לֹא אָמַר לָהּ אָבִיהָ לְקַבְּלָם וְלֹא יָדַע וּבִקְטַנָּה הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ: צְרִיכָה גֵּט וּצְרִיכָה מֵאוּן כִּדְאָמַר טַעְמָא לְקַמֵּהּ: אָמַר קַרְנָא דְּבָרִים בְּגוֹ כָּךְ אָמַר קַרְנָא יֵשׁ דְּבָרִים בְּתוֹךְ דָּבָר זֶה כְּלוֹמַר יֵשׁ תְּשׁוּבָה וְתֵמַהּ בְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל: אָמְרוּ לֵיהּ בְּנֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְקַרְנָא: הָא מַר עוּקְבָא וּבֵית דִּינוֹ בְּכַפְרִי שֵׁם מָקוֹם סָמוּךְ לָנוּ אִם נְהַרְדְּעָא שֶׁשְּׁמוּאֵל שָׁם רָחוֹק מִמֶּנּוּ בֹּא וְנִשְׁאַל לְמַר עוּקְבָא וְהוּא הָיָה אַב בֵּ"ד בִּימֵי שְׁמוּאֵל כִּדְאָמַר בְּמו"ק (דַּף טז:): אַפְכוּהָ וְשַׁדְּרוּהָ לְקַמֵּהּ דְּרַב בְּשֵׁם קַרְנָא צְרִיכָה גֵּט וּמֵאוּן וּבְשֵׁם שְׁמוּאֵל דְּבָרִים בְּגוֹ וְשַׁדְּרוּהָ לְקַמֵּהּ דְּרַב לֵידַע אִם יוֹדֶה לְדִבְרֵי שְׁמוּאֵל שֶׁהָיָה חָלוּק עַל הַדָּבָר וּמִשּׁוּם דְּרַב אוֹהֲבוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָיָה אַפְכוּהָ אוּלַי יוֹדֶה לְדִבְרֵי קַרְנָא שֶׁאָמְרוּ בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל: אַבָּא בַּר אַבָּא אֲבוּהַּ דִּשְׁמוּאֵל הֲוָה: וּצְרִיכָה מֵאוּן שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִדּוּשֶׁיהָ וְיֹאמְרוּ כו' הָרוֹאֶה שֶׁהִצְרַכְנוּהָ גֵּט סָבוּר שֶׁנִּתְרַצָּה הָאָב בְּקִדּוּשֶׁיהָ וַהֲוָה לֵיהּ גְּרוּשָׁתוֹ מְעַלְּיָא וְשׁוּב אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בַּאֲחוֹתָהּ שֶׁאֲחוֹת גְּרוּשָׁתוֹ בְּכָרֵת דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יח) בְּחַיֶּיהָ כָּל שֶׁבְּחַיֶּיהָ וְאִי קַדֵּישׁ אֲחוֹתָהּ אָתֵי לְאַפּוּקָהּ בְּלֹא גֵּט: וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ הָא דְּאָמַר צְרִיכָה גֵּט כְּשֶׁשִּׁדֵּךְ בָּהּ לְאָבִיהָ קֹדֶם קִדּוּשִׁין דְּאִיכָּא לְסַפּוּקֵי שֶׁמָּא נִתְרַצָּה כְּשֶׁשָּׁמַע וְהָווּ לְהוּ קִדּוּשִׁין לְמַפְרֵעַ: אֲפִי' מֵאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה קְטַנָּה כְּלוּם בְּחַיֵּי אָבִיהָ: וּמִתַּמַּהּ גְּמָרָא אֲפִילּוּ שִׁדְּכוּ אָמַר עוּלָּא דְּאַף מֵאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה: וּמְשַׁנֵּי דְּמַתְנֵי הָא לָא מַתְנֵי הָא מַאן דְּמַתְנֵי פְּלֻגְתָּא דְּעוּלָּא אַדִּשְׁמוּאֵל לָא מַתְנֵי אַדִּשְׁמוּאֵל הַאי פֵּרוּשָׁא דְּפָרֵישׁ בָּהּ ר"נ וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ: אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר עוּלָּא מִלְּתָא בְּאַפֵּהּ נַפְשֵׁהּ הוּא מַתְנֵי לָהּ וְלָא אַדְּרַב וּשְׁמוּאֵל וּסְתָמָא קָאָמַר לֵיהּ וְלָא שְׁנָא שִׁדְּכוּ וְלָא שְׁנָא לֹא שִׁדְּכוּ: וְכֻלָּן ט"ו עֲרָיוֹת שֶׁשָּׁנִינוּ בִּיבָמוֹת שֶׁפּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם וְיָלֵיף לָהּ מִקְּרָא שֶׁהָעֶרְוָה הַנּוֹפֶלֶת לְיִבּוּם לִפְנֵי קָרוֹב שֶׁהִיא עָלָיו בְּכָרֵת פְּטוּרָה וּפוֹטֶרֶת צָרָתָהּ וְכֻלָּן הָעֲרָיוֹת אִם מֵתוּ קֹדֶם שֶׁמֵּת הַבַּעַל אוֹ מֵאֲנוּ בְּבַעַל אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ (קֹדֶם מֵאוּן) דִּכְשֶׁמֵּתָה וְנָפְלָה הַצָּרָה לִפְנֵי הַיָּבָם לֹא צָרַת עֶרְוָה הָיְתָה וְלֹא פְּטָרָהּ עֶרְוָה צָרוֹתֶיהָ וּמֻתָּרוֹת לַיָּבָם וְקָתָנֵי בִּתּוֹ בְּאוֹתָן ט"ו וְקָאָמַר דְּאִם מֵאֲנָה בְּחַיֵּי אֲחִי אָבִיהָ שֶׁהוּא בַּעְלָהּ וּמֵת לְאַחַר מֵאוּן צָרָתָהּ מִתְיַבֶּמֶת לְאָבִיהָ אַלְמָא יֵשׁ לָנוּ בִּתּוֹ מְמָאֶנֶת בְּחַיֵּי אָבִיהָ וְהֵיכִי דָּמֵי: אִי דְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לְאָחִיו בְּמֵאוּן סַגִּי לָהּ בִּתְמִיהַּ וַהֲלֹא זָכְתָה תּוֹרָה לָאָב בְּקִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ: דְּקִדְּשָׁה אִיהִי נַפְשָׁהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ: מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב כְּגוֹן שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ לְאַחֵר וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה בְּקַטְנוּתָהּ שֶׁהֲרֵי הִיא בְּחַיֵּי אָבִיהָ כִּיתוֹמָה דְּכֵיוָן שֶׁהִשִּׂיאָהּ אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן קִדְּשָׁה הִיא אֶת עַצְמָהּ לַאֲחִי אָבִיהָ דְּהָנֵי קִדּוּשִׁין בָּעוּ מֵאוּן שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ לְהַמְתִּין אֶת דַּעַת אָבִיהָ וּבְמֵאוּן סַגֵּי לְהוּ דְּאֵין מַעֲשֵׂה קְטַנָּה כְּלוּם אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דְּתַקּוּן נִשּׂוּאִין לִקְטַנָּה שֶׁאֵין לָהּ אָב שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ בָּהּ מִנְהַג הֶפְקֵר: אֵין מוֹכְרָהּ לְבִתּוֹ לִקְרוֹבִים שֶׁאֵין לָהֶם קִדּוּשִׁין בָּהּ דְּבָעֵינַן רְאוּיָה לְיִעוּד: מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים כִּדְאָמְרִינַן בפ"ק (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף יט:) בִּתּוֹ לְאָמָה פְּעָמִים שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְאִמָּהוֹת:

קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ. וְנִרְאֶה לה"ה בְּנַעֲרָה אִיכָּא חִיּוּשׁ לר"ל אַלִּבָּא דְּר' יְהוּדָה וּלְר' יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּכ"ע וְהָא דְּנָקַט קְטַנָּה מִשּׁוּם דִּבְנַעֲרָה לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר צְרִיכָה מֵאוּן דְּאֵין מֵאוּן בְּנַעֲרָה כִּדְאָמַר (נִדָּה ד' נב.) עַד מָתַי הַבַּת מְמָאֶנֶת עַד שֶׁתָּבִיא ב' שְׂעָרוֹת: מַאן דְּמַתְנֵי הָא פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס מַאן דְּמַתְנֵי פְּלֻגְתָּא דְּעוּלָּא אַדִּשְׁמוּאֵל לָא מַתְנֵי אַדִּשְׁמוּאֵל הַאי פֵּי' דְּפָרֵישׁ בָּהּ ר"נ וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ אֶלָּא סָבַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל בְּלֹא שִׁדְּכוּ וּמש"ה פְּלִיג עֲלַיְהוּ: אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר עוּלָּא אֲפִי' מֵאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס וַאֲפִי' שִׁדְּכוּ וְזֶה דְּחָקוֹ לְפָרֵשׁ כֵּן דְּאִי בְּלֹא שִׁדְּכוּ דַּוְקָא מַאי אִיכָּא בֵּין אִיכָּא דְּאָמְרִי לְלִישָּׁנָא קַמָּא וְקָשֶׁה דְּאֵין זוֹ סְבָרָא לוֹמַר שֶׁתְּהֵא חֲלוּקָה כָּל כָּךְ דְּהָא לְעֵיל פָּרִיךְ גְּמָרָא אע"ג דְּשִׁדְּכוּ אַלְמָא סְבִירָא לַגְּמָרָא שֶׁהַדָּבָר פָּשׁוּט הוּא דְּבְשִׁדְּכוּ צָרִיךְ מֵאוּן וְהָכָא לְלִישָּׁנָא דְּאִיכָּא דְּאָמְרֵי אָמְרִי' דְּלָא צָרִיךְ לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּלְעוּלָּא לֹא מַיְרֵי אֶלָּא דַּוְקָא בְּלֹא שִׁדְּכוּ וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין אִיכָּא דְּאָמְרִי לְלִישָּׁנָא קַמָּא דְּלִלְשָׁנָא קַמָּא פְּלִיג אַדְּרַב וּשְׁמוּאֵל כִּדְפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס דְּמַאן דְּמַתְנֵי פְּלֻגְתָּא דְּעוּלָּא אַדְּרַב וּשְׁמוּאֵל כו' וּלְכָךְ אִיכָּא דְּאָמְרִי לְכ"ע סְבִירָא דְּלָא פְּלִיג אַדִּשְׁמוּאֵל וּמִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ אִתְּמַר בְּלֹא שִׁדְּכוּ וּמַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא וְלָא פְּלִיגֵי: אֶלָּא דְּקִדְּשָׁה נַפְשַׁהּ וְקָתָנֵי דְּבָעֲיָא מֵאוּן וְתְיוּבְתָּא דְּעוּלָּא דְּאָמַר אֲפִילּוּ מֵאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה וא"ת לִשְׁמוּאֵל מִי נִיחָא וְהָא אִיהוּ דְּאָמַר דְּבָעֲיָא גֵּט בַּהֲדֵי מֵאוּן וְהָכָא קָאָמַר אוֹ מֵאֲנוּ דְּמַשְׁמַע דְּלָא בָּעֲיָא גֵּט וי"ל בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל לָא ק"ל מִידֵי דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְעֵיל מַיְרֵי בְּשִׁדֵּךְ וְהָכָא מַיְרֵי בְּדְלָא שִׁדֵּךְ וּלְהָכֵי לֹא מַצְרִיךְ אֶלָּא מֵאוּן אֶלָּא לְעוּלָּא קָשֶׁה דְּאִי מַיְרֵי בְּשִׁדֵּךְ גֵּט וּמֵאוּן בָּעֵי לְפֵי' ר"י לְלִישָּׁנָא דְּאִיכָּא דְּאָמְרִי וּלְפֵי' הַקּוּנְטְרֵס אֲפֵי' מֵאוּן לֹא צָרִיךְ וְאִי מַיְרֵי בִּדְלָא שִׁדֵּךְ אֲפֵי' מֵאוּן לֹא צָרִיךְ בֵּין לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס בֵּין לְפֵי' ר"י:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' גירושין הל' יז, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קלט סעי' יז:
ב מיי' פב' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ב:
ג מיי' פו' מהל' גירושין הל' ט, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ב:
ד מיי' פב' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' ב:
ה מיי' פב' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' יא:
ו מיי' פו' מהל' יבום וחליצה הל' כא, סמג עשין צא, סמג עשין צב, טוש"ע אה"ע סי' קעג סעי' ז:

מסורת הש"ס

א משנה גיטין; גיטין עב.; גיטין עב:; גיטין עח.
ב משנה גיטין; גיטין סג.; גיטין סה.
ג יבמות ב:; משנה יבמות; יבמות יב.
ד לעיל יח:

(א)וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְקַדְּשַׁהּ אָבִיהָ, מִי מָצֵי מְזַבֵּין לַהּ? הָא אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת! אֶלָּא לָאו דְקַדִּישׁ אִיהִי נַפְשָׁהּ וְקָא קָרֵי לַהּ אַלְמָנָה! (ב)אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָכָא בְּקִידּוּשֵׁי יִעוּד. וְאַלִּיבָּא דְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לָאו לְקִידּוּשִׁין נִיתְּנוּ. אִיתְּמַר: מֵת וְנָפְלָה לִפְנֵי אָחִיו לְיִבּוּם, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ, וְאֵינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָתוֹ. כֵּיצַד? עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר – צְרִיכָה גֵּט, וּצְרִיכָה חֲלִיצָה, וּצְרִיכָה מֵיאוּן. צְרִיכָה גֵּט – שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי. צְרִיכָה חֲלִיצָה – שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן. צְרִיכָה מֵיאוּן – שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב לֹא בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן וְלֹא בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי, וְיֹאמְרוּ אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ. אב(ג)לֹא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר – אֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא חֲלִיצָה בִּלְבַד. מַאי אָמְרַתְּ: תִּיבְּעֵי נָמֵי מֵיאוּן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ? הַכֹּל יוֹדְעִים: אֲחוֹת חֲלוּצָה דְּרַבָּנַן. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּאן שָׁנָה רַבִּי אֲחוֹת גְּרוּשָׁה מִדְּאוֹרָיְיתָא, אֲחוֹת חֲלוּצָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (ד)הָנְהוּ בֵּי תְרֵי דַּהֲווֹ קָא שָׁתוּ חַמְרָא תּוּתֵי צִיפֵּי בְּבָבֶל. שְׁקַל חַד מִינַּיְיהוּ כָּסָא דְחַמְרָא, יְהַב לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ. אֲמַר: מִיקַּדְשָׁא לִי בְּרַתָּיךְ לִבְרִי. אָמַר רָבִינָא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב –

שֶׁמָּא

וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ אַלְמָנָה כו' הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין אע"פ שֶׁהֵן בַּעֲבֵרָה דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין: **אִלֵּימָא** דְקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לְאוֹתוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנָה הֵימֶנּוּ לִפְנֵי מְכִירָה זוֹ: **בְּקִדּוּשֵׁי יִעוּד** שֶׁנִּתְאַלְמְנָה מִקִּדּוּשֵׁי יִעוּד וְאַף"ת הֲלֹא ע"י אָבִיהָ בָּאוּ לָהּ וַהֲוָה לֵיהּ מוֹכֵר לְאִישׁוּת וְשׁוּב אֵינוֹ מוֹכְרָהּ לְשִׁפְחוּת הָא מַתְנִי' אַלִּיבָּא דְרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁמְּקַבֵּל עַל הַמְּכִירָה לָאו לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ אֶלָּא לְשִׁפְחוּת וְיִעוּד שֶׁתּוֹפֵס בָּהּ מֵחֲמַת שֶׁפּוֹחֵת פְּרוּטוֹת פְּעֻלָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ הוּא בָּא וְלֹא ע"י אָבִיהָ בָּאוּ לָהּ דְּלֶהֱוֵי הַךְ מְכִירָה בָּתְרָיְיתָא שִׁפְחוּת בָּתַר אִישׁוּת: **אִתְּמַר מֵת** זֶה שֶׁקִּדְּשָׁהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ: **מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ** צְרִיכָה מֵאוּן עִם גֵּט הַמּוּטָל עָלֶיהָ אִם עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר אוֹתוֹ הַגֵּט מַצְרִיכָהּ לִהְיוֹת עִמּוֹ מֵאוּן: **וְאֵינָהּ מְמָאֶנֶת** לְזִקָּתוֹ אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר דְּאֵין עָלֶיהָ גֵּט אֶלָּא חֲלִיצָה לְזִקָּתוֹ אוֹתָהּ חֲלִיצָה אֵינָהּ זוֹקַקְתָּהּ לִהְיוֹת מְמָאֶנֶת עִם הַחֲלִיצָה וְהַשְׁתָּא מְפָרֵשׁ לְמִלְּתָא וְאָזֵיל: **כֵּיצַד עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר** דקי"ל בִּיבָמוֹת (דף נ.) דְּהָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ וּבָא לְפָטְרָהּ בְּלֹא כְּנִיסָה צְרִיכָה גֵּט לְמַאֲמָרוֹ וַחֲלִיצָה לְזִקָּתוֹ וְזוֹ שֶׁקִּדְּשָׁהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ אַף צְרִיכָה מֵאוּן עִמָּהֶם שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב לֹא בְּשֶׁל רִאשׁוֹן וְלֹא בְּשֶׁל שֵׁנִי וְלֹא הָיְתָה צְרִיכָה לֹא גֵּט וְלֹא חֲלִיצָה וְהָרוֹאֶה שֶׁהִצְרַכְנוּהָ גֵּט אוֹמֵר שֶׁהַקִּדּוּשִׁין קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים הֵן וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בַּאֲחוֹתָהּ וְקַשְׁיָא לִי לָמָּה לִי שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן אֲפִילּוּ נִתְרַצָּה בְּשֶׁל רִאשׁוֹן וּבְשֶׁל שֵׁנִי לֹא נִתְרַצָּה אֵין זֶה גֵּט וְכֵיוָן דְּאֵין כָּאן גֵּט תָּפְסֵי קִדּוּשִׁין בַּאֲחוֹתָהּ דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹת חֲלוּצָה כִּדְלְקַמָּהּ וְהָרוֹאֶה שֶׁהִצְרִיכוּהָ גֵּט אוֹמֵר דְּגֵט גָּמוּר הוּא וְקִדּוּשִׁין אֵין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ וּצְרִיכָה מֵאוּן וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה בְּקִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן כְּדִי נְסָבָהּ: **הַכֹּל יוֹדְעִים** שֶׁאֲפִלּוּ אִם חֲלִיצָה זוֹ חֲלִיצָה גְּמוּרָה קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ שֶׁאֲחוֹת חֲלוּצָה אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: **כָּאן שָׁנָה רַבִּי** בִּיבָמוֹת שָׁנִינוּ הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ וָמֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת הַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ וָמֵת הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה דַּהֲוְיָא לַהּ אֲחוֹת גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁהִיא עֶרְוָה לוֹ בְּחַיֶּיהָ וְעַל מִשְׁנָה זוֹ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כָּאן שָׁנָה לָנוּ רַבִּי מִמִּשְׁנָה זוֹ אָנוּ לְמֵדִים דַּאֲחוֹת גְּרוּשָׁה הָוְיָא עֶרְוָה מִן הַתּוֹרָה אֲבָל אֲחוֹת חֲלוּצָה אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: **תּוּתֵי צִפֵּי** תַּחַת אִילָנֵי צַפְצָפָה שֶׁהוּא מִין עֲרָבָה. לָשׁוֹן אַחֵר מַחְצָלוֹת נְתוּנוֹת ע"ג זִיזִין הַבּוֹלְטִין ברה"ר לָשֶׁבֶת תַּחְתֵּיהֶן מִפְּנֵי הַחַמָּה: **בְּרַתָּךְ לִבְרִי** בִּתְּךָ לִבְנִי: **אֲפִילּוּ לְמ"ד** דְּבַת שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב אָמְרִינַן:

אֶלָּא לָאו דְקִדְּשָׁהּ אִיהִי נַפְשָׁהּ וְקָרֵי לַהּ אַלְמָנָה אַלְמָא בָּעֵי גֵּט אוֹ מֵאוּן דְּאִי לָאו הָכִי לָא קָרֵי לַהּ אַלְמָנָה וְקָשֶׁה לְעֵיל דְּאָמַר אֲפִי' מֵאוּן לֹא צְרִיכָה וְאַף"ת אַמַּאי לֹא מְשַׁנֵּי דְּמַיְירֵי כְּשֶׁשִּׁדְּכוֹ וְהָכִי קָרֵי לַהּ אַלְמָנָה וְיֵ"ל כֵּיוָן דְּשִׁדֵּךְ הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ וְא"כ הָדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתָּהּ וּמִי מָצֵי מְזַבֵּן לַהּ וְהָא אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת אֲבָל אַלִּיבָּא דִּשְׁמוּאֵל נִיחָא דְמוֹקֵי לַהּ בְּלֹא שִׁדְּכוֹ וְקָרֵי לַהּ אַלְמָנָה מִשּׁוּם דְּבָעֵי מֵאוּן אֶלָּא לְעֵיל קַשְׁיָא וְאַף"ת וּמִגְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט נָמֵי תִּקְשֵׁי אֲפִי' לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּהֵיכִי מַשְׁכַּחַת לַהּ גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אִי מַיְירֵי בְּשִׁדְּכוֹ מִי מָצֵי מְזַבֵּן לַהּ הָא אֵין אָדָם מְזַבֵּן כו' וְאִי מַיְירֵי בְּלֹא שִׁדְּכוֹ הָא לָא בָּעְיָא אֶלָּא מֵאוּן וְהֵיכִי קָרֵי לַהּ גְּרוּשָׁה הָא אֵינָהּ אֲסוּרָה לְכֹהֵן וְיֵ"ל דִּלְעוֹלָם מַיְירֵי בְּלֹא שִׁדְּכוֹ וּמַיְירֵי שֶׁכָּךְ אֵרַע שֶׁלֹּא מֵאֲנָה אֶלָּא גֵּרְשָׁהּ דֶּאֱמֶת הוּא שֶׁנִּפְסֶלֶת לְכֹהֵן בְּאוֹתוֹ גֵּט כִּיתוֹמָה שֶׁהִשִּׂיאוּהָ אָחִיהָ וְאִמָּהּ דְּאִם מֵאֲנָה לֹא נִפְסְלָה לְכֹהֵן וְאִם גֵּרְשָׁהּ פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה אֲבָל וַדַּאי פְּשִׁיטָא דְּלָא בָּעֵי אֶלָּא מֵאוּן: **צְרִיכָה מֵאוּן** שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה לֹא לָרִאשׁוֹן וְלֹא לַשֵּׁנִי פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן כְּדִי נְסָבָהּ דַּאֲפִילּוּ נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן וְלֹא נִתְרַצָּה לַשֵּׁנִי קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ דַּאֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ דְּרַבָּנָן כִּדְאָמְרִינַן בְּסָמוּךְ וְיֵשׁ יֹאמְרוּ דְּלָא תָּפְסֵי בַּהּ קִדּוּשִׁין וְיַתִּירוּ אֵשֶׁת אִישׁ לְעָלְמָא בְּלֹא גֵּט וְרַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן מִקּוּצִי אוֹמֵר דְּהָא נָמֵי כְּדִי נְסָבָהּ דַּאֲפִילּוּ נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן וְלַשֵּׁנִי אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָא שֶׁמָּא יֹאמְרוּ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ וַהֲרֵי הֵן תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ מִן הַתּוֹרָה דְּאִי מִשּׁוּם נִתְרַצָּה בְּקִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן אֲחוֹת חֲלוּצָה אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְאִי מִשּׁוּם מַאֲמָר שֶׁל שֵׁנִי הָא נָמֵי אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דְּמַאֲמָר בִּיבָמָה אֵינוֹ דְּאוֹרָיְיתָא וא"כ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לִשְׁמָא יֹאמְרוּ דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ מִשּׁוּם הַגֵּט וּלְכָךְ הִצְרִיכוּ מֵאוּן וְאַף"ת א"כ אַמַּאי נָקַט לֹא נִתְרַצָּה כְּלָל וּפר"י דְּלָא מִבַּעְיָא קָאָמַר לָא מִבַּעְיָא נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן דְּבָעֵי מֵאוּן לְפִי דְּכֵיוָן דְּנִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן מֵעַתָּה בֵּין נִתְרַצָּה לַשֵּׁנִי בֵּין לֹא נִתְרַצָּה אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לִשְׁמָא יֹאמְרוּ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין מִשּׁוּם הַגֵּט וּפְשִׁיטָא דְּתוֹפְסִין דְּאִי לֹא נִתְרַצָּה לַשֵּׁנִי אֵינָהּ אֶלָּא אֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ וַאֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ דְּרַבָּנָן וַאֲפִי' נִתְרַצָּה לַשֵּׁנִי נָמֵי אֵין הַמַּאֲמָר שֶׁעָשָׂה הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן אֶלָּא אֲפִי' אֲמַרְתְּ לֹא נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן דְּאָז אִם נִתְרַצָּה לַשֵּׁנִי אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ שֶׁהֲרֵי קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי הָווּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין אֲפ"ה אִיכָּא לְמֵיחַשׁ דְּשֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה אַף לַשֵּׁנִי וְאָז קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ וְיֹאמְרוּ דְּאֵין כו' וּלְהָכִי נָקַט לֹא נִתְרַצָּה בִּשְׁנֵיהֶם וְאַף"ת לָמָּה לִי מֵאוּן כֵּיוָן דִּצְרִיכָה חֲלִיצָה א"כ חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן וא"כ אֲפִילּוּ נִתְרַצָּה נָמֵי לַשֵּׁנִי קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ כִּדְפָרֵשִׁית דַּאֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ דְּרַבָּנָן וְאִי מִשּׁוּם מַאֲמָר הַשֵּׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וא"כ אֵיךְ יִטְעוּ לוֹמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ וּמֵאוּן לָמָּה לִי וְיֵ"ל דְּאִי לָא בָּעֵינַן מֵאוּן אִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ חֲלִיצָה אֵינָהּ הוֹכָחָה כִּי יַעֲלֶה עַל דַּעַת בְּנֵי אָדָם לוֹמַר שֶׁכָּךְ הָאֱמֶת שֶׁנִּתְרַצָּה לַשֵּׁנִי וְלֹא לָרִאשׁוֹן שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן שֶׁקִּדְּשָׁהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ וְהִילְכָּךְ אִכָּא לְמֵימַר דְּלָא נִתְרַצָּה לוֹ אֲבָל הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא עָשָׂה כָּל כָּךְ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן כְּמוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁהַשֵּׁנִי הָיָה סָבוּר שֶׁהָיְתָה זְקוּקָה לוֹ וְהִילְכָּךְ אִכָּא לְמֵימַר שֶׁנִּתְרַצָּה לַשֵּׁנִי וּמַה שֶּׁהִצְרִיכוּהָ חֲלִיצָה אֵינוֹ אֶלָּא לִרְוָחָא דְּמִלְּתָא מִשּׁוּם בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם בַּעֲלֵי סְבָרָא וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁנִּתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן לְכָךְ הִצְרִיכוּהָ מֵאוּן לְהוֹדִיעָם שֶׁאָנוּ מְסֻפָּקִים דְּשֶׁמָּא אֵינָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ: **הַכֹּל יוֹדְעִים** אֲחוֹת חֲלוּצָה דְּרַבָּנָן דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כָּאן שָׁנָה רַבִּי אֲחוֹת חֲלוּצָה דְּרַבָּנָן. שֶׁשָּׁנִינוּ בִּיבָמוֹת (דף מא.) הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ וָמֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ וָמֵת פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם דַּהֲוָה לֵיהּ אֲחוֹת גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁהִיא עֶרְוָה לוֹ בְּחַיֶּיהָ וְעַל מִשְׁנָה זוֹ קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כָּאן שָׁנָה רַבִּי כו' וְאַף"ת כִּי לֹא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר נָמֵי תִּבְעֵי מֵאוּן דְּנֵחוּשׁ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּאָבִיו אוֹ בְּבֶן אָחִיו כִּי יֹאמְרוּ שֶׁנִּתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן וְהָוְיָא כַּלָּתוֹ שֶׁל אָב אוֹ דּוֹדָתוֹ שֶׁל בֵּן וְהָיָה לָנוּ לְהַצְרִיכָהּ מֵאוּן לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא נִתְרַצָּה אַף לָרִאשׁוֹן וְקִדּוּשֵׁי דְּאָב אוֹ קִדּוּשִׁין דְּבֵן תּוֹפְסִין בָּהּ וְיֵ"ל דְּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הָאָב מֵאַחַר שֶׁהָיָה לָהּ שׁוּם עֵסֶק עִם בְּנוֹ שֶׁאֵין אָדָם רָגִיל אֵצֶל כַּלָּתוֹ לִהְיוֹת לִבּוֹ עָלֶיהָ לְקַדְּשָׁהּ אֲפִי' הָיְתָה מֻתֶּרֶת לוֹ כִּי הַאי דְּלָא נִתְרַצָּה לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְפִי שֶׁכַּלָּתוֹ אֲסוּרָה לוֹ אֲפִי' אַחַר מִיתָה אֲבָל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ הַמֻּתֶּרֶת לְאַחַר מִיתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ וְרָגִיל אֶצְלָהּ וּלְכָךְ עָשׂוּ חֲכָמִים תַּקָּנָה בַּדָּבָר שֶׁמָּא יֶאֱרַע שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' איסורי ביאה הל' ט, סמג לאוין קח, טוש"ע אה"ע סי' טו סעי' כו:

ב מיי' פא' מהל' יבום וחליצה הל' יג, סמג עשין נב, סמג לאוין קי, טוש"ע אה"ע סי' קעד סעי' ג:

ג מיי' פג' מהל' אישות הל' טו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ג ה:

מסורת הש"ס

א יבמות פה.

ב לעיל יט.

ג יבמות מד.; יבמות מ:

ד לעיל יח:

תורה אור השלם

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לֹא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הַבֵּן לָא אָמְרִינַן. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבִינָא: וְדִילְמָא שָׁלֵיחַ שַׁוְיֵהּ? לָא חֲצִיף אִינִישׁ לְשַׁוּוֹיֵי לַאֲבוּהּ שָׁלִיחַ. וְדִילְמָא אַרְצוּיֵי אַרְצְיַיהּ קַמֵּיהּ? אֲמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר שִׁימִי: בְּפֵירוּשׁ אָמַר מָר דְּלָא סָבַר לְהָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל. הָהוּא גַּבְרָא דְּקַדֵּישׁ בְּכִישָּׁא דְּיַרְקָא בְּשׁוּקָא. אֲמַר רָבִינָא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב – הָנֵי מִילֵּי דֶּרֶךְ כָּבוֹד, אֲבָל דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן – לָא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא: בִּזָּיוֹן דְּמַאי? אִי בִּזָּיוֹן דְּיַרְקָא, אִי בִּזָּיוֹן דְּשׁוּקָא? נָפְקָא מִינַּהּ דְּקַדֵּישׁ בְּכַסְפָּא בְּשׁוּקָא, אוֹ בְּכִישָּׁא דְּיַרְקָא בְּבֵיתָא, מַאי? אֲמַר לֵיהּ: אִידֵי וְאִידֵי דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן הוּא. הַהוּא דְּאָמַר לְקָרִיבַאי, וְהִיא אָמְרָה לְקָרִיבַהּ. כְּפַתֵּיהּ עַד דַּאֲמַר לַהּ: "תֶּיהֱוֵי לְקָרִיבַהּ". אַדְּאָכְלִי וְשָׁתוּ אֲתָא קָרִיבֵיהּ בְּאִיגָּרָא וְקַדְּשַׁהּ. אָמַר אַבָּיֵי: כְּתִיב "שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב". רָבָא אָמַר: חֲזָקָה אֵין אָדָם טוֹרֵחַ בִּסְעוּדָה וּמַפְסִידָהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּלָא טְרַח. [א]נִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת אָבִיהָ, וְהָלַךְ אָבִיהָ לִמְדִינַת הַיָּם וְעָמְדָה וְנִישֵּׂאת, אָמַר רַב: אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיָּבֹא אָבִיהָ וְיִמַחֶה. רַב אַסִּי אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁמָּא יָבוֹא אָבִיהָ וְיִמַחֶה, וְנִמְצֵאת זָרָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה לְמַפְרֵעַ. הֲוָה עוּבְדָא וְחַשׁ לַהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִּי. [ב]אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: וּמוֹדֶה רַב שֶׁאִם מֵתָה – אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ. אוֹקֵי מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ. [ג]נִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְאָבִיהָ כָּאן, רַב הוּנָא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אוֹכֶלֶת. רַב הוּנָא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. וַאֲפִילּוּ לְרַב, דְּאָמַר אוֹכֶלֶת – הָתָם הוּא דְּלָא אִיתֵיהּ לְאָב, אֲבָל הָכָא דְּאִיתֵיהּ לְאָב, הַאי דְּאִישְׁתִּיק – מִירְתָּח רָתַח. רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אוֹכֶלֶת. וַאֲפִילּוּ לְרַב אַסִּי דְּאָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, הָתָם הוּא דְּשֶׁמָּא יָבוֹא אָבִיהָ וִימַחֶה, אֲבָל הָכָא מִדִּשְׁתֵּיק – אִיתְנוּחֵי אִיתְנְחָא לֵיהּ. [ד(א)]נִתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְאָבִיהָ כָּאן, רַב הוּנָא אָמַר: אוֹכֶלֶת, רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. אָמַר עוּלָּא: הָא דְּרַב הוּנָא "כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם". הַשְׁתָּא וּמָה הָתָם דְּקִידּוּשֵׁי דְּאוֹרָיְיתָא אָמְרַתְּ לָא אָכְלָה, הָכָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!

נִרְאִין

שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הַבֵּן בְּקִדּוּשִׁין שֶׁקִּדֵּשׁ לוֹ הָאָב שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לָא אָמְרִינַן דְּאָב בְּקִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ בְּכָל דְּהוּ נִיחָא לֵיהּ דְּטָב לְמֵיתַב טַן דּוּ אֲבָל גַּבְרָא דַּיֵּיק וְנָסֵיב וּבֵן אֵינוֹ בִּרְשׁוּת אָבִיו לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה שֶׁלֹּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ: וְדִילְמָא אַרְצוּיֵי אַרְצְיַיהּ בֵּן קַמֵּיהּ אָבִיו וְגִלָּה לוֹ דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא חָפֵץ בָּהּ וְהָאָב נַעֲשָׂה לוֹ שָׁלִיחַ מֵאֵלָיו וְזָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: מַר רָבִינָא: בְּפֵירוּשׁ שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ דְּלָא סָבַר לֵיהּ לִדְרַב וּשְׁמוּאֵל (דְּאֵין) חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב וכ"ש לְשֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ הַבֵּן שָׁלִיחַ אא"כ שָׁמַעְנוּ וּדְקָאָמַר אֲפִילוּ לְמ"ד כו' לְרַוְוחָא דְּמִלְּתָא כִּי הֵיכִי דְּלִיקַבְּלֵהּ מִינֵּהּ קָאָמַר הָכִי: בְּכִישָּׁא אֲגֻדָּה וּקְטַנָּה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ הֲוַאי: אִידֵי וְאִידֵי בַּחֲדָא מִינַּיְיהוּ הָוֵי בִּזָּיוֹן: הוּא אָמַר לִקְרִיבַי מַעֲשֶׂה הָיָה שֶׁהָאִישׁ אָמַר לָתֵת בִּתּוֹ קְטַנָּה לִקְרוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ אָמְרָה שֶׁיִּתְּנֶנָּה לִקְרוֹבָהּ: כַּפְתֵּיהּ הִכְרִיחַתּוּ וְהוֹדָה לָהּ לְתִתָּהּ לִקְרוֹבָהּ וְעָשׂוּ סְעוּדָה לְחַבַּת חִתּוּן וְזִמְּנוּ אֶת קְרוֹבֵיהֶן: בְּאִגָּרָא בַּעֲלִיָּה: וְקִדְּשָׁהּ בַּסֵּתֶר וַעֲדַיִן לֹא קִבֵּל הָאָב קִדּוּשִׁין מִקָּרוֹב שֶׁל אִשְׁתּוֹ: לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלָא חָיְישִׁינַן בְּהָא שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב דְּלָא הָדַר בֵּהּ מִדִּבּוּרֵיהּ: רָבָא אָמַר טַעְמָא אַחֲרִינָא דְּוַדַּאי לֹא נִתְרַצָּה דְּכֵיוָן דְּטָרַח הַאי אֲבִי הַבַּת לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה אֵינוֹ מַפְסִידָהּ: דְּלָא טָרַח לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְאַבָּיֵי מִכֵּיוָן דְּאוֹדִי לָהּ תּוּ לָא הָדַר וְלָא חָיְישִׁינַן לְשֶׁמָּא נִתְרַצָּה: אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה אִם כֹּהֵן הוּא זֶה וְאַע"פ שֶׁלֹּא הָיְתָה חֻפָּה זוֹ לְדַעַת הָאָב וְאָמְרוּ רַבָּנָן (כְּתֻבּוֹת דַּף נז:) אֵין הָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה זוֹ הוֹאִיל וְקִדּוּשֶׁיהָ לְדַעְתּוֹ הָיוּ חֻפָּה נָמֵי נִיחָא לֵיהּ עַל שֶׁנִּשְׁמַע שֶׁיָּבֹא וְיִמְחֶה: וּמוֹדֶה רַב אַע"ג דְּגַבֵּי תְּרוּמָה מַחְזְקִינַן לֵיהּ בַּחֲזָקָה שֶׁנִּתְרַצָּה בַּחֻפָּה הָתָם הוּא דְּאִי נֵימָא לֹא נִתְרַצָּה אֲכָלָהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא דַּאֲרוּסָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה דְּבַר תּוֹרָה אֲבָל לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה דְּבָעֵינַן שְׁאֵרוֹ מוֹדֶה דְּאֵינוֹ אֶלָּא כְּאָרוּס וְאִם מֵתָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ דְּכֵיוָן דִּמְסַפְּקָא לָן אִם מִתְרַצָּה בַּחֻפָּה אִם לָאו אוֹקְמָא מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ: וְנִשֵּׂאת שֶׁלֹּא לְדַעַת לֹא הוֹדִיעָתוֹ: וּמָה הָתָם דְּקִדּוּשֶׁיהָ דְּאוֹרַיְיתָא שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְדַעַת:

בְּפֵירוּשׁ אָמַר מַר לָא סְבִירָא לֵהּ לְהָא דִשְׁמוּאֵל דְּקָאָמַר לְעֵיל חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה לָרִאשׁוֹן וּפֵירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּהַיְינוּ רָבִינָא דְּלָא סָבַר לִשְׁמוּאֵל וְאַע"ג דְּקָאָמַר רָבִינָא אֲפִי' לְמ"ד דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב לָאו מִשּׁוּם דִּס"ל הָכִי אֶלָּא לְרַוְוחָא דְּמִלְּתָא נַקְטֵהּ וּפָסַק רַב אַלְפָס וּבִשְׁאִלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי דְּהִילְכְתָא כְּרָבִינָא דְּהוּא בַּתְרָאָה וְסוֹף הוֹרָאָה הָיָה וְרַבָּה בַּר שִׁימִי נָמֵי סָבַר כְּוָתֵיהּ וְלָא חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב וְאֵין צָרִיךְ לֹא גֵּט וְלֹא מֵאוּן וַאֲפִי' שִׁדְּכוּ וְאַע"ג דְּמִתַּמָּה גְּמָרָא לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף מד:) וְאַע"ג דְּשִׁדְּכוּ מִיהוּ אִיכָּא דְּאָמְרִי אֵינוֹ סוֹבֵר כֵּן וְא"כ אֵין צָרִיךְ לִדְחוֹק וּלְפָרֵשׁ מַה שֶּׁפֵּי' ר"י לְעֵיל אֲפִילוּ מֵאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה דַּוְקָא הֵיכָא דְּלָא שִׁדְּכוּ דְּאִיכָּא לְמֵימַר כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס וּמַיְירֵי אֲפִילוּ שִׁדְּכוּ וְאִי מִשּׁוּם דְּמִתַּמָּה גְּמָרָא וְאַע"ג דְּשִׁדְּכוּ אִיכָּא לְמֵימַר דְּמֵאִיכָּא דְּאָמְרִי וְאֵילָךְ אִית לֵהּ סְבָרָא אַחֶרֶת וּמִסְתָּמָא זוֹ הִיא דַּאֲפִילוּ בְּשִׁדְּכוּ אֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן שֶׁהֲרֵי כְּמוֹ כֵן קָאָמַר רָבִינָא וְעוֹד פָּסַק בִּשְׁאִלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי בִּקְטַנָּה שֶׁהָלַךְ אָבִיהָ לִמְדִינַת הַיָּם שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְהִתְקַדֵּשׁ מִדְּרַבָּנָן כְּדִין יְתוֹמָה דְּאֵין לָהּ אָב דְּתִקְּנוּ רַבָּנָן קִדּוּשִׁין מִשּׁוּם הֶפְקֵר וְזוֹ שֶׁהָלַךְ אָבִיהָ לְמל"ה הֲרֵי הִיא כִּיתוֹמָה מִשּׁוּם הֶפְקֵר וְה"ר מְנַחֵם מיונ"י אֵינוֹ מוֹדֶה בַּדָּבָר וּמַעֲשֶׂה אֵירַע בְּאֶחָד שֶׁהָלַךְ לְאֶרֶץ רְחוֹקָה וְלוֹ בַּת קְטַנָּה וְנִתְקַדְּשָׁה הַבַּת וְאָסַר ה"ר מְנַחֵם מיונ"י לְקִיּוּמָהּ וְאָמַר חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְקַדְּשֶׁנָּה אָבִיהָ לְאִישׁ אַחֵר בְּמָקוֹם שֶׁהוּא וְנִמְצָא בָּא זֶה עָלֶיהָ בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ וְשָׁלַח לוֹ רַבֵּינוּ תָּם לִדְבָרֶיךָ אִם מֵת הָאָב במל"ה הִיא תֵּאָסֵר לְכָל אָדָם לְעוֹלָם שֶׁמָּא קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ בִּמְדִינַת הַיָּם וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְמִי וְהֵשִׁיב רַבֵּינוּ מְנַחֵם דִּלְהָא לָא חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְקַדֵּשׁ אָמְרִי' שֶׁמָּא קִדֵּשׁ לָא אָמְרִינַן דְּהָכִי הַאי גַּוְונָא אָמַר פֶּרֶק כָּל הַגֵּט (גִּטִּין דַּף כח:) לְשֶׁמָּא מֵת לָא חָיְישִׁי' לְשֶׁמָּא יָמוּת תַּנָּאֵי הִיא וְקי"ל כְּרַבִּי יוֹסֵי דִּפְלִיג עָלֶיהָ דר"מ דְּאָמַר חָיְישִׁינַן לְשֶׁמָּא יָמוּת דר"מ וְר' יוֹסֵי הֲלָכָה כְּר' יוֹסֵי וְעַל זֶה אָמַר ר"ת דְּהַשְׁתָּא דַּאֲתֵית לְהָכִי אַף כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה מֻתֶּרֶת דְּכֵיוָן דְּלָא חָיְישִׁי' שֶׁמָּא קִדֵּשׁ א"כ הִיא מֻתֶּרֶת לְעוֹלָם דְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר דַּעֲדַיִן לֹא קִדֵּשׁ וַאֲפִי' חָיְישַׁתְּ שֶׁמָּא יְקַדֵּשׁ הוֹאִיל וְכָל שָׁעָה יֵשׁ לוֹמַר עֲדַיִן לֹא קִדֵּשׁ מֻתֶּרֶת הִיא אֶצְלוֹ וְלָא דָּמֵי לְשֶׁמָּא יָמוּת דְּהָתָם מַיְירֵי שֶׁאָסַר אֶת אִשְׁתּוֹ בִּתְרוּמָה כְּשֶׁהַגֵּט חָל שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי מִיתָתוֹ וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּמִיַּד יָמוּת נִמְצָא דְּכָל שָׁעָה אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּמִיַּד יָמוּת אֲבָל הָכָא דְּאֵינָהּ אֲסוּרָה עַל שֶׁיָּחוּלוּ הַקִּדּוּשִׁין שֶׁקִּדֵּשׁ אָבִיהָ שָׁם כָּל שָׁעָה אִיכָּא לְמֵימַר עֲדַיִן לֹא חָלוּ הַקִּדּוּשִׁין כִּלְפֵּי' וְהֵבִיא ר"ת רְאָיָה מֵהֲלָכוֹת גְּלוּלוֹת שֶׁפֵּרֵשׁ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשִׁין קְטַנָּה דְּאִיתָא לַאֲבוּהּ בִּמְדִינַת הַיָּם וְאַנְסִיבְתָּא אִמָּהּ שְׁאֶלְתָּא הָדָא מִלְּתָא קַמֵּהּ דְּרַבָּנָן וְאָמְרוּ שַׁפִּיר עֲבַדְתְּ אִמָּהּ דְּנִשּׂוּאִין תַּקִּינוּ לִקְטַנָּה אִם אִיתָהּ לְאָב מְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה וְאִי לֵיתֵיהּ מִנַּסְבָא בְּתִקּוּן חֲכָמִים וּלְכִי גָּדְלָה גָּלְיָא נִשּׂוּאִין בַּהֲדֵיהּ וּלְכִי אָתֵי אָב לֹא צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ: **וְנִמְצֵאת** זָרָה לְמַפְרֵעַ נִרְאֶה דְּזָרָה דְּנָקַט לָא קָאָמַר שֶׁתְּהֵא זָרָה דְּאוֹרַיְיתָא שֶׁהֲרֵי מִן הַתּוֹרָה אֲרוּסָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה אֶלָּא זָרָה דְּרַבָּנָן קָאָמַר וְאַע"ג דְּלָא שַׁיָּיךְ הָכָא לֹא מִשּׁוּם סִמְפּוֹן וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁמָּא יְמַזְּגוּ דְּכֵיוָן דְּנִכְנֶסֶת לַחֻפָּה דַּעְתָּא מְיַחֵל לָהּ וּמִדְּלֵק בְּלִיק לָהּ אַפֵּ"ה לֹא חִלְּקוּ חֲכָמִים בֵּין אֲרוּסָה לַאֲרוּסָה כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין חֻפָּתָהּ חֻפָּה גְּמוּרָה שֶׁהָאָב יָכוֹל לִמְחוֹת לָא פְּלוּג רַבָּנַן בֵּין זוֹ לְלֹא נִכְנְסָה לַחֻפָּה כְּלָל: **הֲוָה** עוּבְדָא וְחָשׁ לָהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִּי נִרְאֶה דַּהֲלָכָה כְּרַב אַסִּי דְּהָא הֲדַר בֵּיהּ רַב אַךְ ר"ת פָּסַק הִלְכְתָא כְּרַב שֶׁהֲרֵי רַב אַסִּי הָיָה תַּלְמִידוֹ וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהָרַב וְהַתַּלְמִיד חוֹלְקִין הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָרַב בַּאֲמוֹרָאֵי רִאשׁוֹנִים עַל אַבָּיֵי וְרָבָא אֲבָל מִכָּאן וְאֵילָךְ פָּסְקִינַן כְּבָתְרָאֵי לְפִי שֶׁדִּקְדְּקוּ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים לְהַעֲמִיד הֲלָכָה עַל בּוּרְיָהּ וְאַע"ג דְּחָשׁ לָהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִּי מִסְּתָמָא לֹא חָזַר בּוֹ אֶלָּא חוּמְרָא בְּעָלְמָא שֶׁהֶחְמִיר אַנַּפְשֵׁיהּ כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בפ"ק דִּמְגִלָּה (דַּף ה.) אָמַר רַב מְגִלָּה בִּזְמַנָּהּ בְּיָחִיד שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ בַּעֲשָׂרָה רַב אַסִּי אָמַר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה בַּעֲשָׂרָה הֲוָה עוֹבָדָא וְחָשׁ לָהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִּי וְאַפֵּ"ה קי"ל כְּרַב דְּהָא ר' יוֹחָנָן קָאֵי כְּוָתֵיהּ בפ"ב דִּמְגִלָּה (דַּף יט:) דְּאָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן הַקּוֹרֵא בַּמְּגִלָּה הַכְּתוּבָה בֵּין הַכְּתוּבִים לֹא יָצָא וּמָחוּ לֵיהּ אַמּוֹחֵיהּ לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּצִבּוּר מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר אֲבָל יָחִיד לָא אַלְמָא מַשְׁמַע דִּפְעָמִים קוֹרִין אוֹתָהּ בְּיָחִיד וְהַיְינוּ בִּזְמַנָּהּ כְּרַב: **אוֹקֵי** מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵהּ וַאֲפִי' הוּא מַחֲזִיק בְּנִכְסֵי מְלוֹג שֶׁלָּהּ אֵינוֹ בְּחֶזְקָתוֹ אֶלָּא בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה דִּתְפִיסָתוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין הָיְתָה וְאַע"ג דְּשָׁרֵי לָהּ רַב לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּמִן הַתּוֹרָה אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה כִּדְפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' תרומות הל' טז:
ב מיי' פכ"ב מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מח, סמג לאוין פא, טוש"ע אה"ע סי' צ סעי' ד:
ג מיי' פח' מהל' תרומות הל' טז:
ד מיי' פח' מהל' תרומות הל' טז:

מסורת הש"ס

א מנחות עא:; מנחות יז:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בפירוש וכו' אם מת האב במדינת הים היא תאסר לכל אדם. עיין סוטה י' ע"א ובמהרש"א בח"א שם:

בא"ד וע"ז אמר ר"ת וכו'. ע' יומא נה ע"ב תד"ה אלא בחטאת:

תורה אור השלם

שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא־יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא־יְדַבְּרוּ כָזָב וְלֹא־יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית כִּי־הֵמָּה יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד [צפניה ג, יג]

כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו [משלי י, כו]

נִרְאִין דִּבְרֵי תַלְמִיד. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַב הוּנָא – הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב. [אב]אִיתְּמַר: קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, אָמַר רַב: בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב. וְרַב אַסִּי אָמַר: אָבִיהָ וְלֹא הִיא. אֵיתִיבֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב אַסִּי, וְאָמְרִי לַהּ חִיָּיא בַּר רַב לְרַב אַסִּי: "אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ", אֵין לִי אֶלָּא אָבִיהָ, הִיא עַצְמָהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם מָאֵן יְמָאֵן" – מִכָּל מָקוֹם. [ג]אֲמַר לְהוּ רַב: לָא תֵּיזְלוּ בָּתַר אִיפְּכָא. יָכֵיל לְשַׁנּוֹיֵי לְכוּ: כְּגוֹן שֶׁפִּיתָּהּ שֶׁלֹּא לְשׁוּם אִישׁוּת. פִּיתָּהּ שֶׁלֹּא לְשׁוּם אִישׁוּת קְרָא בָּעֵי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לוֹמַר שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כִּמְפוּתָּה. אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: אִי הָכִי, הַיְינוּ דִּתְנֵינָא: "מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה" – שֶׁצְּרִיכָה הֵימֶנּוּ קִידּוּשִׁין. וְאִם פִּיתָּהּ לְשׁוּם אִישׁוּת, קִידּוּשִׁין לְמָה לִי? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: צְרִיכָה קִידּוּשִׁין לְדַעַת אָבִיהָ. [דה](א)מַתְנִי' הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ", "הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ" אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ" אִם יֵשׁ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּכוּלָּן – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה. (ב)גְּמָ' מַאן תְּנָא "הִתְקַדְּשִׁי" "הִתְקַדְּשִׁי"? אָמַר רַבָּה: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. "בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ" אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה כּוּ'. אַהֵיָיא? אִילֵימָא אַרֵישָׁא, מַאי אִירְיָא אוֹכֶלֶת? אֲפִילּוּ מֻנַּחַת נָמֵי, דְּהָא "הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ" קָאָמַר! אֶלָּא אַסֵּיפָא. וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא? וְהָא מִלְוָה הִיא! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲרֵי שֻׁלְחָן, וַהֲרֵי בָּשָׂר, וַהֲרֵי סַכִּין, וְאֵין לָנוּ [פֶּה] לֶאֱכוֹל! (ג)רַב וּשְׁמוּאֵל אָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לְעוֹלָם אַרֵישָׁא, וְלָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבַּעְיָא מֻנַּחַת, דְּאִי אִיכָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה – אִין, אִי לָא – לָא. אֲבָל אוֹכֶלֶת, הוֹאִיל וּמִיקָּרְבָא הֲנָיָיתָהּ, אֵימָא גָּמְרָה וּמַקְנְיָא נַפְשָׁהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ו]רַבִּי אַמֵּי אָמַר: לְעוֹלָם אַסֵּיפָא, וּמַאי "עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה" – עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. [זח](ד)אָמַר רָבָא: שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרַבִּי אַמֵּי תְּלָת. שְׁמַע מִינַּהּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וּשְׁמַע מִינַּהּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה וּפְרוּטָה, דַּעְתָּהּ אַפְּרוּטָה,

וּשְׁמַע

נִרְאִין דִּבְרֵי תַּלְמִיד עֻלָּא קָמְסַיֵּים לְמִלְּתֵיהּ וְאָזֵל וְקָאָמַר נִרְאִין דִּבְרֵי ר' יִרְמְיָה שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַב הוּנָא: הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב בְּחַיָּיו קִדְּשָׁהּ וְהִשִּׂיאָהּ עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ כְּאִלּוּ הִיא יְתוֹמָה וְהוּא רָאָה וְשָׁתַק אוֹ הִפְקִיר זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ אוֹ שֶׁתִּיקָתוֹ הוֹדָאָה דִּבְשַׁלְמָא נִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתּוֹ וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ אִיכָּא לְמֵימַר בַּחֲדָא שְׁתִיקָה מִרְתָּח רָתַח אֲבָל כְּגוֹן הַאי לָא שְׁתֵיק: יְכוֹלִין לְעַכֵּב הוֹאִיל וּבִשְׁעַת קַבָּלָה לֹא נִתְרַצָּה הָאָב אִם בָּאתָה לַחֲזוֹר קוֹדֶם שֶׁיִּתְרַצֶּה הָאָב חוֹזֶרֶת וְלָא מְהַנְיָא תּוּ רִצּוּי הָאָב: אֵין לִי דְּיָכוֹל לְמָאֵן אֶלָּא אָבִיהָ: הִיא כּו' וְקָס"ל בְּפִתָּהּ לְשֵׁם קִדּוּשִׁין אַשְׁמוֹעִינַן קְרָא וּלְמֵימַר דְּמָנֵי הַלְּדָה בָּהּ: לָא תֵּיזְלוּ בָּתַר אִפְּכָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ: יָכוֹל לְשַׁנּוֹיֵי לְכוּ קְרָא בִּפְתוּי שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין מִשְׁתָּעֵי: קְרָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּאָבִיהָ יָכוֹל לְעַכֵּב וְכֵן הִיא וּמְהֵיכָא תֵּיתֵי לָן לְאָסְרָהּ בְּהַהִיא בְּעִילָה לְמֵימַר קִדּוּשִׁין הֵן: אָמַר ר"נ לוֹמַר שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כִּמְפֻתָּה קְרָא לָאו לְאַשְׁמוֹעִינַן הֶתֵּרָא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּכִי מְעַכְּבָא אִיהִי נָמֵי מְשַׁלֵּם קְנָס כְּדִין מְפֻתָּה שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב קְנָסָא בְּמֵאוּן הָאָב הָכִי נָמֵי תָּלֵי בְּמֵאוּן דִּידָהּ: אִי הָכִי סִיַּעְתָּא הִיא: הַיְינוּ וַדַּאי דִּתְנֵינָא מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ כּו': אֲמַר לֵיהּ מֵהָא לָא תְּסַיְּיעַן דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּמַצְרִיךְ לָהּ בְּקִדּוּשֵׁי אַחֲרֵינֵי לְדַעַת אָבִיהָ: מַתְנִי' וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּכֵיוָן דְּאָמַר הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי כָּל חֲדָא וַחֲדָא הָווּ קִדּוּשִׁין בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיְהוּ:

מַתְנִי' וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּכֵיוָן דְּאָמַר הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי כָּל חֲדָא וַחֲדָא הָווּ קִדּוּשִׁין בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיְהוּ:

הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ אַהֵיָּיא קָאֵי וְטַעְמָא מַאי: גְּמָ' מַאן תְּנָא הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי הוּא דְּהָוֵי פְּרָטָא אֲבָל בָּזוֹ וּבָזוֹ לָאו פְּרָטָא הוּא: אָמַר רַבָּה ר"ש הִיא בִּשְׁבוּעוֹת (דַּף לו:) גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ: אַהֵיָּיא קָאֵי הָיְתָה אוֹכֶלֶת: אִילֵימָא אַרֵישָׁא כִּי אָמַר הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי: אֶלָּא אַסֵּיפָא דַּחֲשִׁיבָא לֵיהּ כְּלָלָא קָאָמַר דְּאִם הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה כּו' וְכִי אִיכָּא בַּחֲדָא שָׁוֶה פְּרוּטָה מִיהָא מְקַדְּשָׁא: וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא וַאֲפִילּוּ הָרִאשׁוֹנָה אוֹ הַשְּׁנִיָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה אע"פ שֶׁאֵין בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת: וְהָא מִלְוָה הִיא כֵּיוָן דְּקִדּוּשִׁין לֹא נִגְמְרוּ עַד שֶׁתִּתְקַבֵּל כֻּלָּם וְהִיא כְּבָר אָכְלָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶם שֶׁתִּקְנֶה אוֹתָהּ בְּקִדּוּשֶׁיהָ הָוְיָא זוֹ הָרִאשׁוֹנָה מִלְוָה גַּבָּהּ: הֲרֵי שֻׁלְחָן כּו' כְּלוֹמַר הֲרֵי לָנוּ מִשְׁנָה שְׁנוּיָה וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְפָרְשָׁהּ: וּמִקָּרְבָא הֲנָיָיתָהּ מוּכֶנֶת הָיְתָה הֲנָאָתָהּ וְגִלְּתָה אֶת לִבָּהּ שֶׁהָיְתָה חֲפֵצָה בָּהֶן: ש"מ מִדְּר' אַמֵּי דְּשָׁנֵי הָא מִלְּתָא תְּלָתָא: וּשְׁמַע מִנָּהּ פְּרוּטָה וּמִלְוָה דַּעְתָּהּ אַפְּרוּטָה מִדְּשַׁנְיָיה לְמַתְנִי' הָכִי דְּכִי יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה ש"פ מְקֻדֶּשֶׁת וְאע"ג דְּקַמַּיְיתָא מִלְוָה הָוְיָא בַּהֲדָהּ וּבְכוּלְּהוּ קְשֶׁה דְּהָא כְּלָלָא חָשֵׁיב לֵיהּ גַּבֵּי מִנְחַת וְקָאָמַר דְּאִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת אַלְמָא קִדּוּשֵׁי אַכּוּלְּהוּ קָיְימֵי אַפִ"ה גַּבֵּי אוֹכֶלֶת לֶהֱווּ לְהוּ מִלְוָה וּפְרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת בָּאַחֲרוֹנָה: ש"מ הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מִדְּקַבֵּיל הַךְ אַתְקַפְתָּא דְּפָרְכִינַן לְעֵיל וְהָא מִלְוָה הִיא וְאִיזְדְּקִיק לְשַׁנּוֹיֵי עֲלָהּ מַאי בְּאַחַת בָּאַחֲרוֹנָה קָאָמַר אַלְמָא ס"ל שֶׁאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת:

וּשְׁמַע מִנָּהּ פְּרוּטָה וּמִלְוָה דַּעְתָּהּ אַפְּרוּטָה מִדְּשַׁנְיָיה לְמַתְנִי' הָכִי דְּכִי יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה ש"פ מְקֻדֶּשֶׁת וְאע"ג דְּקַמַּיְיתָא מִלְוָה הָוְיָא בַּהֲדָהּ וּבְכוּלְּהוּ קְשֶׁה דְּהָא כְּלָלָא חָשֵׁיב לֵיהּ גַּבֵּי מִנְחַת וְקָאָמַר דְּאִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת אַלְמָא קִדּוּשֵׁי אַכּוּלְּהוּ קָיְימֵי אַפִ"ה גַּבֵּי אוֹכֶלֶת לֶהֱווּ לְהוּ מִלְוָה וּפְרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת בָּאַחֲרוֹנָה:

נִרְאִין דִּבְרֵי תַלְמִיד מַשְׁמַע הָכָא דְּרַב יִרְמְיָה תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב הוּנָא הֲוָה וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (בְּרָכוֹת דַּף כז:). מַשְׁמַע דְּתַלְמִיד חָבֵר דְּרַב הֲוָה דְּקָאָמַר הָתָם רַב צְלֵי שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶ"ש א"ל רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא מִי בָּדְלַת א"ל אִין בָּדֵילְנָא וּמִדְּלָא קָאָמַר לֵיהּ רַב יִרְמְיָה מִי בָּדֵיל מָר שְׁמַע מִנָּהּ שֶׁהָיָה לוֹ תַּלְמִיד חָבֵר וְנִרְאֶה דִּתְרֵי רַב יִרְמְיָה הֲווּ: אָמַר רַב יוֹסֵף אִי הָכִי בְּנִיחוּתָא וְסִיַּעְתָּא הִיא וְכֵן הָיָה רַב יוֹסֵף רָגִיל לוֹמַר כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף כח.) א"ה הַיְינוּ דְּמִתַּרְגְּמִינַן סַסְגּוֹנָא א"ל אַבַּיֵי צְרִיכָה קִדּוּשִׁין כּו' וְלָא תְּסַיְּעָהּ מֵהָא וי"מ לר"נ בָּא לְיַשֵּׁב לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שֶׁפִּתָּהּ לְשֵׁם אִישׁוּת וְגַרְסִי' אֶלָּא אָמַר ר"נ וְלָא תֵּימָא דְּמִתְקַשֵּׁי לְרַב אַסִּי דְּאָמַר אָבִיהָ וְלֹא הִיא דְּהָא דְּקָאָמַר הָכָא דִּיכוֹלָה לְמָאֵן אֵינוֹ ר"ל דְּלָא תְּהֵא אִשְׁתּוֹ כֵּיוָן דְּרוֹצָה אָבִיהָ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב אֶלָּא ר"ל שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כִּמְפֻתָּה כְּלוֹמַר כְּדִין שְׁאָר מְפֻתּוֹת שֶׁהָאָב מְמָאֵן כִּלְפֵּי' בְּקוּנְטְרֵס וּפָרִיךְ רַב יוֹסֵף בִּתְמִיהָ אִי הָכִי כּו': בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב וְאַע"ג דְּאָמַר רַב לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף מד:) חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב הַיְינוּ בִּסְתָמָא שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק אֲבָל הֵיכָא דְּמִיחָה גִּלָּה בְּדַעְתּוֹ וְלָא מִבַּעְיָא אִם לֹא נִתְרַצָּה הָאָב שֶׁיְּכוֹלָה הִיא לְעַכֵּב אֶלָּא אֲפִי' נִתְרַצָּה הָאָב יְכוֹלָה לְעַכֵּב וא"ת מַה יּוֹעִיל שֶׁתְּעַכֵּב אַחֲרֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה הָאָב הָא בִּדִילוֹ לְקַדְּשָׁהּ בְּעַל כָּרְחָהּ וי"ל הַיְינוּ דַּוְקָא בִּתְחִלַּת הַקִּדּוּשׁ אֲבָל הֵיכָא דְּנִתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ וְאַחַ"כ נִתְרַצָּה הָאָב וְאַתָּה רוֹצֶה לוֹמַר דִּמְקֻדֶּשֶׁת מִטַּעַם דִּזְכוּת הוּא לוֹ אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּבִתּוֹ מְעַכֶּבֶת דְּחוֹב הוּא לוֹ וְלֹא הָיָה מִתְרַצֶּה אִם הָיָה יוֹדֵעַ דִּמְעַכְּבָה וּמִיהוּ לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס לָא קַשְׁיָא מִידֵּי דְּפֵי' הוֹאִיל וּבִשְׁעַת קַבָּלַת הַקִּדּוּשִׁין לֹא נִתְרַצָּה הָאָב אִם בָּאתָה לַחֲזוֹר קוֹדֶם שֶׁיִּתְרַצֶּה הָאָב חוֹזֶרֶת וְלָא מְהַנֵּי תּוּ רִצּוּי הָאָב: קְרָא בָּעֲיָא פֵּי' שֶׁלֹּא תְּהֵא אִשְׁתּוֹ בְּאוֹתָהּ בִּיאָה פְּשִׁיטָא דְּהָא אֲפִילּוּ לֹא יְמָאֲנוּ אֵינָהּ אִשְׁתּוֹ בְּהַךְ בִּיאָה כֵּיוָן שֶׁפִּתָּהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת בִּשְׁלָמָא אִם פִּתָּהּ לְשֵׁם אִישׁוּת אַשְׁמוֹעִינַן חִדּוּשׁ דְּבֵין הִיא וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב אֲבָל הַשְׁתָּא מַאי חִדּוּשׁ אַשְׁמוֹעִינַן וְלֵיכָּא לְמֵימַר דִּקְרָא ה"ק שֶׁאִם יָבֹא אָבִיהָ לְקַדְּשָׁהּ לְאוֹתוֹ מְפַתֶּה שֶׁתּוּכַל בִּתּוֹ לְמָאֵן דִּפְשִׁיטָא שֶׁיָּכוֹל לְקַדְּשָׁהּ בע"כ וּמְשַׁנֵּי לוֹמַר שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כִּמְפֻתָּה פֵּי' לְעוֹלָם מַיְירֵי שֶׁפִּתָּהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת וְאַפֵּ"ה אַשְׁמוֹעִינַן רְבוּתָא דְּכִי מְעַכְּבָא אִיהִי שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס דִּכְמוֹ דְּתָלָה הַכָּתוּב קְנָס דִּמְפֻתָּה בְּמֵאוּן הָאָב כָּךְ תְּלָאוֹ בְּמֵאוּן דִּידָהּ וְהַאי מֵאוּן דִּידָהּ וַדַּאי אֵינוֹ מוֹעִיל לְעִנְיַן שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לוֹ דְּכֵיוָן דְּאָבִיהָ רוֹצֶה שֶׁתְּהֵא אִשְׁתּוֹ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב אֶלָּא מְהַנֵּי שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כְּאִלּוּ הָאָב מְמָאֵן א"נ נָפְקָא מִנָּהּ הֵיכָא דְּבָא עָלֶיהָ וְאַחַ"כ נִתְיַתְּמָה דְּהַשְׁתָּא מְהַנֵּי מֵאוּן דִּידָהּ לְעַכֵּב שֶׁלֹּא תְּהֵא אִשְׁתּוֹ:

אָמַר רַב יוֹסֵף אִי הָכִי בְּנִיחוּתָא וְסִיַּעְתָּא הִיא וְכֵן הָיָה רַב יוֹסֵף רָגִיל לוֹמַר כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף כח.) א"ה הַיְינוּ דְּמִתַּרְגְּמִינַן סַסְגּוֹנָא א"ל אַבַּיֵי צְרִיכָה קִדּוּשִׁין כּו' וְלָא תְּסַיְּעָהּ מֵהָא וי"מ לר"נ בָּא לְיַשֵּׁב לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שֶׁפִּתָּהּ לְשֵׁם אִישׁוּת וְגַרְסִי' אֶלָּא אָמַר ר"נ וְלָא תֵּימָא דְּמִתְקַשֵּׁי לְרַב אַסִּי דְּאָמַר אָבִיהָ וְלֹא הִיא דְּהָא דְּקָאָמַר הָכָא דִּיכוֹלָה לְמָאֵן אֵינוֹ ר"ל דְּלָא תְּהֵא אִשְׁתּוֹ כֵּיוָן דְּרוֹצָה אָבִיהָ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב אֶלָּא ר"ל שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כִּמְפֻתָּה כְּלוֹמַר כְּדִין שְׁאָר מְפֻתּוֹת שֶׁהָאָב מְמָאֵן כִּלְפֵּי' בְּקוּנְטְרֵס וּפָרִיךְ רַב יוֹסֵף בִּתְמִיהָ אִי הָכִי כּו':

וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס אֲפִילּוּ הָרִאשׁוֹנָה אוֹ הַשְּׁנִיָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה אע"ג דְּאֵין בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת וְהָא מִלְוָה הִיא כֵּיוָן דְּהַקִּדּוּשִׁין לֹא נִגְמְרוּ עַד שֶׁתְּקַבֵּל כֻּלָּם וְהִיא אָכְלָה הָרִאשׁוֹנָה כְּבָר קוֹדֶם שֶׁתִּקְנֶה אוֹתָהּ בְּקִדּוּשִׁין הָוְיָין מִלְוָה גַּבָּהּ וא"ת כֵּיוָן דִּבְתוֹרַת קִדּוּשִׁין אָתוּ לְיָדָהּ הֵיכִי הָוֵי מִלְוָה הָא אָמְרִינַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק הָאוֹמֵר (קִדּוּשִׁין דַּף נט.) הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר ל' יוֹם אֲפִי' נִתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת מְקֻדֶּשֶׁת אַלְמָא לָאו מִלְוָה נִינְהוּ הֵיכָא דִּבְתוֹרַת קִדּוּשִׁין אָתוּ לְיָדָהּ וי"ל דְּיֵשׁ לְחַלֵּק דְּהָתָם הֲרֵי הַדִּבּוּר נִגְמַר קוֹדֶם שֶׁנִּתְאַכְּלוּ אֲבָל הָכָא דְּלָא נִגְמְרוּ הַקִּדּוּשִׁין עַד אַחַר מְסִירָה אַחֲרוֹנָה וּבְתוֹךְ כָּךְ אָכְלָה הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אִיכָּא לְמֵימַר דְּמִלְוָה הֵן אֶצְלָהּ: [אֵימָא גָּמְרָה וּמַקְנְיָא כּו' אע"ג דְּלָא תָּלוּ בְּדִידָהּ לְהִתְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה כִּדְאָמְרִינַן בפ"ק מִיהוּ בַּעַל עוֹשֶׂה צְרִיכוּתָא] ת"י:

מסורת הש"ס

א לקמן סג:, לקמן מח.
ב נדרים פז:, לעיל מד.
ג לעיל ח.
ד לקמן נב.

תורה אור השלם

אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת [שמות כב, טז]
וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה [שמות כב, טו]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' יא:
ב מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' קעז סעי' ג:
ג מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' קעז סעי' ג:
ד מיי' פה' מהל' אישות הל' כה:
ה מיי' פה' מהל' אישות הל' כב, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ה:
ו מיי' פה' מהל' אישות הל' כג, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ה:
ז מיי' פה' מהל' אישות הל' כו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז:
ח מיי' פה' מהל' אישות הל' טז, ש"ע אה"ע סי' כח סעי' יד:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' זכייה ומתנה הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' נ סעי' א ב:

ב מיי' פו' מהל' זכייה ומתנה הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' נ סעי' א ב:

ג מיי' פח' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, סמג עשין קמא, טוש"ע יו"ד סי' שכז סעי' א:

ד מיי' פה' מהל' תרומות הל' טז:

ה מיי' פה' מהל' תרומות הל' כב, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' סה:

ו מיי' פה' מהל' תרומות הל' ג:

[א]וּשְׁמַע מִינַּהּ: מָעוֹת בְּעָלְמָא – חוֹזְרִים. [ב(א)]אִיתְּמַר: הַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ, רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מָעוֹת מַתָּנָה. רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִים – אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ, וְגָמַר וְנָתַן לְשׁוּם פִּקָּדוֹן. וְלֵימָא לַהּ לְשׁוּם פִּקָּדוֹן! סָבַר לָא מְקַבְּלָה. וּשְׁמוּאֵל סָבַר: מָעוֹת מַתָּנָה – אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ, וְגָמַר וְנָתַן לְשׁוּם מַתָּנָה. וְנֵימָא לַהּ לְשׁוּם מַתָּנָה! סָבַר: כְּסִיפָא לַהּ מִילְּתָא. [ג]מֵתִיב רָבִינָא: הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח – אֵינָהּ חַלָּה, וְגָזֵל בְּיַד כֹּהֵן. וְאַמַּאי גָּזֵל בְּיַד כֹּהֵן? נֵימָא: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה קֶמַח, וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה! שָׁאנֵי הָתָם, דְּנָפֵיק חוּרְבָּה מִינַּהּ – זִימְנִין דְּאִית לֵיהּ לְכֹהֵן פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ רְבָעִים קֶמַח, וְהַאי אָלֵישׁ לֵיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְקָסָבַר נִתַּקְּנָה עִיסָּתוֹ, וְאָתֵי לְמֵיכְלַהּ בְּטִיבְלַהּ. וְהָאָמְרַתְּ: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה קֶמַח! יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ. יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישׁ חַלָּה קֶמַח, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, דְּסָבַר: טַעְמַיְיהוּ מַאי – מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן וְטִירְחָא דְּכֹהֵן אַחִילְתֵּיהּ. [ד(ב)]וְתִיהְוֵי תְּרוּמָה, וְלֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה מִמָּקוֹם אַחֵר. מִי לָא תְּנַן: מִן הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב – תְּרוּמָה, וְלֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר מִמָּקוֹם אַחֵר? בִּתְרֵי מָנֵי – צָאֵית, בְּחַד מָנָא – לָא צָאֵית. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם כֹּהֵן מֵיצַת צָיֵית, וְקָסָבַר בַּעַל הַבַּיִת נִתַּקְּנָה עִיסָּתוֹ, וְאָתֵי לְמֵיכַל בְּטִיבְלָא. וְהָאָמְרַתְּ: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה קֶמַח! יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ. יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה קֶמַח, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, דְּסָבַר טַעְמָא מַאי – מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן, טִירְחָא דְּכֹהֵן קַבְּלַהּ עֲלֵיהּ. וְתִיהְוֵי תְּרוּמָה, וְיַחְזוֹר וְיִתְרוֹם. מִי לָא תְּנַן: מִשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב עַל הַנָּקוּב – תְּרוּמָה, וְיַחְזוֹר וְיִתְרוֹם! הָא אוֹקֵימְנָא: בִּתְרֵי מָאנֵי צָאֵית, בְּחַד מָנָא לָא צָאֵית. [ה(ג)]וְלָא צָאֵית?! וְהָתְנַן: הַתּוֹרֵם קִישׁוּת וְנִמְצָא מָרָה, אֲבַטִּיחַ וְנִמְצֵאת סָרוּחַ – תְּרוּמָה, וְיַחֲזוֹר וְיִתְרוֹם! שָׁאנֵי הָתָם, דְּמִדְּאוֹרָיְיתָא תְּרוּמָה מְעַלְּיָא הִיא, [ו(ד)]מִדְּרַבִּי אִלְעַאי. דְּאָמַר רַבִּי אִלְעַאי: מִנַּיִן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ" – אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ, נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה? מִכָּאן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אָמַר רָבָא:

לא

וּשְׁמַע מִנַּהּ מָעוֹת בְּעָלְמָא חוֹזְרִין פֵּי' אִם אָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי בִּפְרוּטָה זוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ וּבְעוֹד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ הַקִּדּוּשִׁין חָזַר בּוֹ מִלְּקַדְּשָׁהּ לָא אָמְרִי' דְּלֶהֱווּ הַמָּעוֹת שֶׁמָּסַר לָהּ קֹדֶם הַחֲזָרָה מַתָּנָה אֶלָּא פִּקָּדוֹן הוּא אֶצְלָהּ וְחוֹזְרִין לוֹ וה"נ אָמְרִינַן כְּשֶׁאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי בִּתְמָרָה זוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ וּבְעוֹד שֶׁלֹּא גָּמַר דִּבּוּרוֹ אָכְלָה הָרִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה מַה שֶּׁאָכְלָה מִלְוֶה הֵן אֶצְלָהּ וְלֹא יָחוּלוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא בְּעַיִן וּלְכָךְ צָרִיךְ פְּרוּטָה בָּאַחֲרוֹנָה דְּאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת בְּעָלְמָא מַתָּנָה וְהֵיכָא דְּלָא נִגְמְרוּ הַקִּדּוּשִׁין הָווּ הַמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנִים מַתָּנָה אֶצְלָהּ וְלָא בָּעְיָא לְאַהְדּוּרִינְהוּ הֵיכָא דְּגָמַר דְּבָרָיו לְשֵׁם קִדּוּשִׁין כִּי הָכָא נֵימָא דְּיָחוּלוּ הַקִּדּוּשִׁין אַף עַל אוֹתָן תְּמָרִים שֶׁאֵינָם בָּעוֹלָם וְכִי אָכְלָה מִידֵּי אָכְלָה דִּבְשַׁלְמָא בְּעָלְמָא לָא הָווּ קִדּוּשִׁין שֶׁהֲרֵי מַתָּנָה הֵן אֶצְלָהּ כִּי הָדַר בֵּיהּ מִקִּדּוּשִׁין אֲבָל הָכָא שֶׁלֹּא חָזַר מִלְּקַדְּשָׁהּ נְהִי נָמֵי דְּכִי אָכְלָה הָרִאשׁוֹנָה עֲדַיִין לֹא גָּמַר כָּל הַקִּדּוּשִׁין וּמְקַדְּשָׁהּ נָמֵי אַף בְּקַמַּיְיתָא כֵּיוָן דִּבְתוֹרַת קִדּוּשִׁין אָתוּ לְיָדָהּ דְּהָווּ כְּמוֹ נִתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת דִּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף נט.) דְּאָמְרִינַן דִּמְקֻדֶּשֶׁת כֵּיוָן דִּבְתוֹרַת קִדּוּשִׁין אָתֵי לְיָדָהּ אֲפִלּוּ אֵין שָׁוֶה פְּרוּטָה אֶלָּא בְּקַמַּיְיתָא אוֹ בְּכֻלָּן מְקֻדֶּשֶׁת וְיוּכַל לִהְיוֹת דִּבְהָא פְּלִיגֵי רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַבִּי אַמֵּי דְּרַב וּשְׁמוּאֵל סָבְרֵי מָעוֹת בְּעָלְמָא מַתָּנָה וְלָא מִבַּעְיָא דְּלָא בָּעֵינַן שָׁוֶה פְּרוּטָה בָּאַחֲרוֹנָה אֶלָּא אֲפִלּוּ כֻּלָּן מִצְטָרְפוֹת וא"כ הֵיכִי מָנֵי קָאֵי אַסֵּיפָא וְהָא קָתָנֵי עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה אֶלָּא קָאֵי אַרֵישָׁא כִּדְפָרֵשִׁית וְרַבִּי אַמֵּי סָבַר מָעוֹת בְּעָלְמָא חוֹזְרִים כִּדְפָרֵשִׁית: דְּאִתְּמַר. אִית דִּגְרַס אִתְּמַר בְּלָא דָּלֶ"ת וְהַדִּין עִמָּהֶם דְּלָא שַׁיָּךְ הַמַּחֲלֹקֶת לְכָאן כְּלָל דַּאֲפִלּוּ לְמ"ד דְּבַאֲחוֹתוֹ מָעוֹת חוֹזְרִין הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּאָדָם יוֹדֵעַ כו' וְגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם פִּקָּדוֹן אֲבָל הֵיכָא דְּאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם יָחוּלוּ אִם לֹא שֶׁמָּא נָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה וְעוֹד דְּאִי גָּרְסִי' דְּאִתְּמַר קָשֶׁה רַב אַדְּרַב דִּלְעֵיל פֵּרֵשׁ שֶׁלֹּא רָצָה לְהַעֲמִידָהּ כְּר' אַמֵּי דְּמוֹקֵי לָהּ אַסֵּיפָא מִשּׁוּם דְּסָבַר מָעוֹת מַתָּנָה וְהָכָא קָאָמַר דְּחוֹזְרִין לָכֵן נִרְאֶה דְּגָרְסִינַן אִתְּמַר דְּמִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא: [וְקָסָבַר בעה"ב נִתְקְנָה עִסָּתוֹ כו' מֵעִקָּרָא אוֹקְמָא מִשּׁוּם חֲרָדָה דְּכֹהֵן וְלָא אוֹקְמָא מִשּׁוּם בעה"ב מִשּׁוּם דְּכֹהֵן גּוּפֵיהּ יָדַע אִי מָחֵיל אֲבָל בעה"ב לֹא יָדַע דְּמָחֵל כֹּהֵן]. ת"י: דְּאִתְּמַר אִית דִּגְרַס אִתְּמַר בְּלָא דָּלֶ"ת וְהַדִּין עִמָּהֶם דְּלָא שַׁיָּךְ הַמַּחֲלֹקֶת לְכָאן כְּלָל דַּאֲפִלּוּ לְמ"ד דְּבַאֲחוֹתוֹ מָעוֹת חוֹזְרִין הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּאָדָם יוֹדֵעַ כו' וְגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם פִּקָּדוֹן אֲבָל הֵיכָא דְּאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם יָחוּלוּ אִם לֹא שֶׁמָּא נָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה וְעוֹד דְּאִי גָּרְסִי' דְּאִתְּמַר קָשֶׁה רַב אַדְּרַב דִּלְעֵיל פֵּרֵשׁ שֶׁלֹּא רָצָה לְהַעֲמִידָהּ כְּר' אַמֵּי דְּמוֹקֵי לָהּ אַסֵּיפָא מִשּׁוּם דְּסָבַר מָעוֹת מַתָּנָה וְהָכָא קָאָמַר דְּחוֹזְרִין לָכֵן נִרְאֶה דְּגָרְסִינַן אִתְּמַר דְּמִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא: [מִן הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב תְּרוּמָה לְעִנְיָן שֶׁאֵין הַכֹּהֵן חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ וְגַם אֵין הבעה"ב חַיָּב לְהַפְרִישׁ עוֹד מִשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב דְּכֵיוָן דְּאֵין עָלָיו חִיּוּב תְּרוּמָה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן הֵם אָמְרוּ דְּאֵין צָרִיךְ תִּקּוּן אַחֵר לְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב]. ת"י: [וְקָסָבַר בעה"ב נִתְקְנָה עִסָּתוֹ כו'. מֵעִקָּרָא אוֹקְמָא מִשּׁוּם חֲרָדָה דְּכֹהֵן וְלָא אוֹקְמָא מִשּׁוּם בעה"ב מִשּׁוּם דְּכֹהֵן גּוּפֵיהּ יָדַע אִי מָחֵיל אֲבָל בעה"ב לֹא יָדַע דְּמָחֵל כֹּהֵן]. ת"י

אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה לְמ"ד הָתָם (תְּמוּרָה דַּף ו:) כֹּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵד אִי עָבֵיד מְהַנֵּי דְּאִי לָא מְהַנֵּי אַמַּאי לָקֵי נִיחָא מַאי דְּקָאָמַר דְּהַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה דְּאִי אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה אֲבָל לְמ"ד הָתָם דְּאִי עָבֵיד לָא מְהַנֵּי וְהָא דְּלָקֵי מִשּׁוּם דַּעֲבַר אַמִּלְּתָא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא א"כ קָשֶׁה מַאי קָאָמַר הָכָא גְּמָרָא אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ דְּאֵינוֹ קָדוֹשׁ וְאַפֵּ"ה אִיכָּא נְשִׂיאוּת חֵטְא דַּעֲבַר אַמִּלְּתָא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּוַדַּאי בְּעָלְמָא לָא מְהַנֵּי וְהָכָא מְהַנֵּי וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר גְּמָרָא אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה כָּתוּב כְּלוֹמַר אִי מִשּׁוּם דַּעֲבַר אַמִּלְּתָא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא כֵּיוָן דִּבְקְרָא כְּתִיב. בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ כָּל חֵלֶב. דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר דְּמַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לִתְרֹם מִן הַיָּפֶה וְאִם לֹא הֵבִיא מֵחֶלְבּוֹ פְּשִׁיטָא דַּעֲבַר א"כ לָמָּה כְּתִיב הַאי קְרָא וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ פְּשִׁיטָא אֶלָּא ש"מ לְהָכִי כְּתָבֵיהּ לוֹמַר לָךְ דְּהַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה דְּאִיכָּא שְׁנֵי חֲטָאוֹת חֵטְא שֶׁעָבַר עַל מַה דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא דְּיִתְרֹם מִן הַיָּפֶה וְחֵטְא עַל תְּרוּמָתוֹ דְּהָוְיָא תְּרוּמָה מִן הָרָעָה וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר מִכָּאן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה כו':

וּשְׁמַע מִנַּהּ מָעוֹת בְּעָלְמָא חוֹזְרִין כָּל קִדּוּשִׁין שֶׁאֵינָן קִדּוּשִׁין לָא אָמְרִי' מָעוֹת מַתָּנָה אֶלָּא פִּקָּדוֹן וְחוֹזְרִין וְהַיְנוּ דְּקָרֵי לָהּ לְהָךְ אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה דְּכֵיוָן דַּאֲכָלַתּוּ וְלֵיתַנְהוּ בִּשְׁעַת גְּמַר קִדּוּשִׁין לֹא מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהֶן וַהֲוָה לְהוּ כְּפִקָּדוֹן שֶׁאֲכָלַתּוּ וְאִתְעֲבִיד מִלְוֶה בַּאֲכִילָתָהּ דְּאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת בְּעָלְמָא מַתָּנָה וְאִי לָא גְּמִיר קִדּוּשִׁין לָא בָּעְיָא לְאַהְדּוּרִינְהוּ הַשְׁתָּא דִּגְמִיר נָמֵי מְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה הוּא וּמַתָּנָה נָמֵי לָא הָוֵי דְּהָא ע"מ קִדּוּשִׁין נְתָנוֹ וְגָמַר דְּבָרָיו: אֵינָהּ חַלָּה דִּכְתִיב רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם: וְגָזֵל הוּא בְּיַד כֹּהֵן אִם אֵינוֹ מַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים: דְּזִמְנִין דְּאִית לְכֹהֵן פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר וְהַאי קֶמַח שֶׁנָּתַן לוֹ יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם חַלָּה וְקִסְבּוֹר שֶׁשֵּׁם חַלָּה עָלָיו וְאֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה לְהִצְטָרֵף וּלְהַשְׁלִים אֶת הַשִּׁעוּר: שָׁאנֵי הָתָם לְהָכִי אַצְרְכוּהָ רַבָּנָן לְאַהְדּוּרֵי דִּנְפַק מִנַּהּ חֲרָדָה: חֲמֵשֶׁת רְבָעִים קֶמַח חֲמִשָּׁה לֻגִּין צִפּוֹרִים חַיָּבִין בְּחַלָּה שֶׁהֵן ו' יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֶׁבַע מִדְבָּרִיּוֹת וּבֵיצָה וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה דְּהַיְנוּ עֲרִיסוֹתֵיכֶם כְּדֵי עִסַּת מִדְבָּר עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת וְהָעֹמֶר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהָאֵיפָה שְׁלֹשָׁה סְאִין וְהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין וְהַקַּב אַרְבַּע לֻגִּין נִמְצָא אֵיפָה ע"ב לֻגִּין עֲשִׂירִית שֶׁל ע' לֻגִּין שִׁבְעָה לֻגִּין פָּשׁוּ לְהוּ שְׁתֵּי לֻגִּין שֶׁהֵן שְׁנֵים עָשָׂר בֵּיצִים עֲשִׂירִית שֶׁלָּהֶן בֵּיצָה וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה הֲרֵי עֹמֶר שִׁבְעָה לֻגִּין וּבֵיצָה וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה הוֹסִיפוּ בִּירוּשָׁלַיִם עַל הַמִּדּוֹת שְׁתוּת וְהִגְדִּילוּ קַבִּין וְלֻגִּין שְׁתוּת מִלְּבַר דַּהֲוָה חוּמְשָׁא מִלְּגָאו נָתְנוּ שֵׁשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת בְּחָמֵשׁ פָּשׁוּ לְהוּ לֹג מִדְבָּרִי וּבֵיצָה וְחֹמֶשׁ וְהֵן לֹג יְרוּשַׁלְמִי בֵּיצַד לֹג מִדְבָּרִי שִׁשָּׁה בֵּיצִים תְּנֵהוּ בְּחָמֵשׁ בֵּיצִים גְּדוֹלִים הֲרֵי לֹג יְרוּשַׁלְמִי חָסֵר בֵּיצָה גְּדוֹלָה עֲשֵׂה מִבֵּיצָה וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה מִדְבָּרִית שֶׁבְּיָדְךָ בֵּיצָה יְרוּשַׁלְמִית שֶׁחֹמֶשׁ בֵּיצָה הוּא שְׁתוּת מִלְּבַר לְהוֹסִיף עַל בֵּיצָה מִדְבָּרִית לְהַשְׁלִים בֵּיצָה יְרוּשַׁלְמִית הֲרֵי שֵׁשׁ לֻגִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת וְהֵם חָמֵשׁ צִפּוֹרִיִּים שֶׁהַצִּפּוֹרִיִּים עוֹדְפוֹת עַל יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שְׁתוּת: דְּזִמְנִין דְּאִית לְכֹהֵן פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר וְהַאי קֶמַח שֶׁנָּתַן לוֹ יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם חַלָּה וְקִסְבּוֹר שֶׁשֵּׁם חַלָּה עָלָיו וְאֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה לְהִצְטָרֵף וּלְהַשְׁלִים אֶת הַשִּׁעוּר: וְאָלֵישׁ לְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְלָשׁ אוֹתָם בְּיַחַד: וְתֶהְוֵי תְּרוּמָה וְלֹא תֵּאָכֵל עַל שֶׁיַּפְרִישׁ עָלֶיהָ חַלָּה מִמָּקוֹם אַחֵר לָמָּה הִזְקִיקוּהוּ לְהַחֲזִירוֹ מֵחֲמַת חֲרָדָה זוֹ יֹאמְרוּ הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח הֲרֵי הִיא חַלָּה דְּגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה וְלֹא תֹּאכַל לְכֹהֵן עַל שֶׁיַּפְרִישׁ הַכֹּהֵן עָלֶיהָ חַלָּה: עַל שֶׁיַּפְרִישׁ עָלֶיהָ תְּרוּמָה מִמָּקוֹם אַחֵר וְהַאי מִמָּקוֹם אַחֵר לָאו דַּוְקָא דְּה"ה אִם מַפְרִישׁ עָלֶיהָ מִינַּהּ וּבַהּ: מִי לָא תְּנַן דִּכְוָתַהּ לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַחֲזִירָהּ: הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב דַּהֲוָה לֵיהּ מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר: תְּרוּמָה הִיא שֶׁאֵין הַכֹּהֵן חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ: וְלֹא תֹּאכַל לְכֹהֵן דְּהָא טֶבֶל גָּמוּר הוּא שֶׁלֹּא חָל שֵׁם תְּרוּמָה עָלֶיהָ שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל דָּבָר פָּטוּר הִפְרִישָׁהּ וְטֶבֶל אָסוּר אַף לְכֹהֵן: עַל שֶׁיַּפְרִישׁ עָלֶיהָ תְּרוּמָה מִמָּקוֹם אַחֵר וְהַאי מִמָּקוֹם אַחֵר לָאו דַּוְקָא דְּה"ה אִם מַפְרִישׁ עָלֶיהָ מִינַּהּ וּבַהּ: בִּשְׁנֵי מָאנֵי קָיֵית נָקוּב וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב שְׁנֵי כֵּלִים הֵם וְכִי אָמְרַתְּ לַכֹּהֵן חֲזוֹר וְהַפְרֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁטֶּבֶל הוּא שֶׁלֹּא חָל שֵׁם תְּרוּמָה עָלֶיהָ קָיֵית לָךְ: בְּחַד מָנָא כְּגוֹן חַלַּת קֶמַח שֶׁנִּטְּלָה עַל קֶמַח הַנּוֹתָר שָׁם כִּי אֲמַרְתְּ לֵיהּ לַכֹּהֵן אֵינָהּ חַלָּה חֲזוֹר וְהַפְרֵשׁ עָלֶיהָ לֹא קָיֵית לָךְ לְפִיכָךְ הִצְרִיכוּהוּ לְהַחֲזִירָהּ: כֹּהֵן מֵיצַת צָיֵית דְּכֹהֲנִים זְרִיזִים וּכְשֵׁרִים הֵם דְּאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה אֶלָּא לְכֹהֵן חָבֵר וְלָמָּה הִצְרִיכוּהוּ לְהַחֲזִירָהּ מִשּׁוּם בַּעַל הַבַּיִת דְּאִי מְעַכֵּב לָהּ כֹּהֵן סָבוּר נִתְקְנָה עִסָּתוֹ: וְנֶהֱוֵי תְּרוּמָה וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם וְלָמָּה הִזְקִיקוּהוּ לְהַחֲזִיר מִיִּרְאָה זוֹ יֹאמְרוּ הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה וְגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם: מִי לָא תְּנַן כה"ג וְלָא אַצְרְכִיתֵהּ לְאַהְדּוּרֵי: וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם מִן הַנָּקוּב שֶׁלֹּא נִפְטַר בָּרִאשׁוֹנָה וְלָא אָמְרִי' נֶהְדְּרֵיהּ כֹּהֵן שֶׁמָּא יֹאמַר בַּעַל הַבַּיִת נִתְקְנוּ פֵּרוֹתָיו: וְיַחֲזוֹר וְיִתְרֹם מִן הַנָּקוּב שֶׁלֹּא נִפְטַר בָּרִאשׁוֹנָה וְלָא אָמְרִי' נֶהְדְּרֵיהּ כֹּהֵן שֶׁמָּא יֹאמַר בַּעַל הַבַּיִת נִתְקְנוּ פֵּרוֹתָיו: בִּשְׁנֵי מָאנֵי קָיֵית נָקוּב וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב שְׁנֵי כֵּלִים הֵם וְכִי אָמְרַתְּ לַכֹּהֵן חֲזוֹר וְהַפְרֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁטֶּבֶל הוּא שֶׁלֹּא חָל שֵׁם תְּרוּמָה עָלֶיהָ קָיֵית לָךְ: בְּחַד מָנָא כְּגוֹן חַלַּת קֶמַח שֶׁנִּטְּלָה עַל קֶמַח הַנּוֹתָר שָׁם כִּי אֲמַרְתְּ לֵיהּ לַכֹּהֵן אֵינָהּ חַלָּה חֲזוֹר וְהַפְרֵשׁ עָלֶיהָ לֹא קָיֵית לָךְ לְפִיכָךְ הִצְרִיכוּהוּ לְהַחֲזִירָהּ: אֲבַטִּיחַ בוזיקל"ש (בוליק"א: אֲבַטִּיחַ) : שָׁאנֵי הָתָם דְּמִדְּאוֹרָיְיתָא תְּרוּמָה מְעַלְּיָא הִיא הִלְכָּךְ לֹא מָנֵי לְמֵימַר נִהְדְּרֵיהּ לִהְיוֹת טֶבֶל דְּיַעַרְבִינֵיהּ עִם פֵּרוֹתָיו וּגְזֵרָה דַּחֲרָדָה נָמֵי לֵיכָּא דְּא"נ לָא קָיֵית לָךְ וְאָכַל לְהוּ בִּשְׁאָרָא לֵיכָּא אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְיתָא דְּהָא אִפְּטַרוּ: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ לֹא תִשְׂאוּ חֵטְא הָא אִם תָּרִימוּ אֶת הָרָעָה שֶׁבּוֹ תִּשְׂאוּ חֵטְא אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא טו:

ב יבמות פט:; משנה דמאי

ג יבמות פט.; משנה תרומות; בבא בתרא קמג.

ד משנה תרומות; יבמות פט:; בבא בתרא פד:; בבא מציעא נו.

תורה אור השלם

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ [במדבר טו, כ]

וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ [במדבר יח, לב]

[א]לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר לָהּ: "בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ". אֲבָל אָמַר לָהּ: "בְּאֵלּוּ" – אֲפִילּוּ אוֹכֶלֶת נָמֵי מְקוּדֶּשֶׁת, כִּי קָא אָכְלָה – מִדְּנַפְשַׁהּ קָאָכְלָה. (א)תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן וּבֶאֱגוֹז" אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ", אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ", אִם יֵשׁ בְּכוּלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בָּזוֹ" – נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, "בָּזוֹ" – נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, וְעוֹד "בָּזוֹ" וְעוֹד "בָּזוֹ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה. הַאי "בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן בֶּאֱגוֹז", הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאָמַר לַהּ: "אוֹ בְּאַלּוֹן, אוֹ בְּרִמּוֹן, אוֹ בֶּאֱגוֹז", אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת? וְהָא "אוֹ" קָאָמַר! וְאֶלָּא "בְּאַלּוֹן וּבְרִמּוֹן וּבֶאֱגוֹז" – הַיְינוּ "בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ"! אֶלָּא לָאו דַּאֲמַר לַהּ: "בְּאֵלּוּ", הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ" – מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָאו בְּ"אֵלּוּ" עָסְקִינַן. פֵּירוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן בֶּאֱגוֹז", כֵּיצַד? כְּגוֹן דְּאָמַר לַהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ". וְקָתָנֵי סֵיפָא "בָּזוֹ" נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶם שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִילּוּ רֵישָׁא, לָא קָא מְפַלֵּיג בֵּין אוֹכֶלֶת לְמַנַּחַת. שְׁמַע מִינַּהּ: כֹּל הֵיכָא דַּאֲמַר לַהּ "בְּאֵלּוּ" כִּי קָא אָכְלָה – מִנַּפְשַׁהּ קָא אָכְלָה, שְׁמַע מִינַּהּ. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אַסֵּיפָא קָאֵי, וּמַאי "עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה" – עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, הָכִי נָמֵי: עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֶלָּא לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אַרֵישָׁא קָאֵי, וְאוֹכֶלֶת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – הָכָא כְּלָלֵי קָחָשֵׁיב, פְּרָטֵי לָא קָא חָשֵׁיב. (ב)הָא מַנִּי – רַבִּי הִיא, דַּאֲמַר: לָא שְׁנָא "כְּזַיִת כְּזַיִת", וְלָא שְׁנָא "כְּזַיִת וּכְזַיִת", פְּרָטָא הָוֵי. [ב ג]אָמַר רַב: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה. נֵימָא כְּתַנָּאֵי: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה, וּמָר סָבַר מִלְוָה לָאו לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה? וְתִסְבְּרָא?! אֵימָא סֵיפָא: וְשָׁוִים בְּמֶכֶר שֶׁזֶּה קָנָה. אִי אָמְרַתְּ מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה, בְּמַאי קָנֵי?! אָמַר רַב נַחְמָן: הוּנָא חַבְרִין מוֹקֵים לַהּ בְּמִילֵּי אוּחְרֵי, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּגוֹן שֶׁאָמַר לַהּ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" וְנִמְצָא מָנֶה חָסֵר דִּינָר. מָר סָבַר: כְּסִיפָא לַהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ. וּמָר סָבַר: לָא כְּסִיפָא לַהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ. (ג)וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" וְנָתַן לָהּ דִּינָר – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת וִישַׁלֵּים, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרַהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? אָמְרִי: מָנֶה חָסֵר דִּינָר כְּסִיפָא לַהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ, מָנֶה חָסֵר תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע לָא כְּסִיפָא לַהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ. ד(ד)מֵיתִיבִי: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּפִקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֵךְ" וְהָלְכָה וּמְצָאַתּוּ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד, אִם נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וּבְמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מִלְוָה

הֲרֵי

לא שנו היכא דאוכלת ראשונה ראשונה דאין מצטרפת לפרוטה: אלא דאמר לה בזו ובזו ובזו דלא גמרי קדושין ולא נקנה לה על נתינה אחרונה שהיא גמר דבורו וכבר היו הראשונות מלוה: אבל באלו מקבלת הראשונה לא באתה לידה בתורת מלוה דמשנגמר הדבור הקנה לה בתורת קדושין וכי אכלה מדידה קא אכלה ואפילו אכלה ראשונה ראשונה מקדשת אם יש בכלן שוה פרוטה: הניחא כו' לאו לרבא פרכינן אלא לעיל קאי דמתרצינן היתה אוכלת דמתני' לרב ושמואל ארישא ולרבי אמי אסיפא הניחא לר' אמי דאוקמה להיתה אוכלת דמתניתין אסיפא דהוי כללא ומאי באחת באחרונה הכא נמי היתה אוכלת דברייתא קאי נמי אכללא כדתני בה בזו ובזו אם יש בכלן שוה פרוטה מקדשת ותנא פלגתא גבי נטלתו ואכלתו למימר על שיהא באחת מהן מנינו נמי לתרוצי על שיהא באחרונה אלא לרב ושמואל דאמרי באחת אפילו אחלה מקמייתא נמי אמר ואפרטא דהתקדשי התקדשי קאי ואוכלת אצטריכא לה האי באחת דברייתא היכי מתרצי הא בהך ברייתא לא תנא שום פרטא דהא בזו ובזו ובזו כללא חשיב לה וכ"ש היכא דקתני ועוד בזו ועוד בזו וקתני גבי אוכלת על שיהא באחת מהן ואי אקמייתא דאכלתינהו מיל נמי קאמר דאי איכא באחלה שוה פרוטה מקדשת קשיא הא הוה ליה מלוה: ה"ג הא מני רבי היא דאמר ל"ש כזית כזית ול"ש כזית וכזית פרטא הוי. והך סיפא דקתני בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו תנא אחרינא הוא ולאו היינו תנא דרישא ומציעתא וס"ל כרבי ותנא אוכלת והוא הדין למנחת ואוכלת אצטריכא ליה לאשמועינן דאע"ג דמקרבה הנייתה לא מקדשה בפחות מש"פ ולהכי תנא בזו בזו תרי זמני גבי נטלתו ואכלתו ועוד בזו ותנא אם יש באחת מכלן שוה פרוטה מקדשת משום דס"ל התקדשי אכל חדא קאי התקדשי בזו התקדשי בזו ועוד בזו התקדשי והך דרבי בזבחים בפ"ב במחשב בשחיטת הזבח בין ששחט ע"מ לאכל כזית למחר כזית בחוץ בין שאמר כזית למחר וכזית בחוץ הוו להו שתי מחשבות ולרבי יהודה דאזל בתר לשון ראשון הוי פגול וחייבין עליו כרת: באלון ברמון באגוז אלון אגלנ"ט בלע"ז והוא מאכל חזיר יער ובלשון אשכנז אייכל"ן וגם בני אדם אוכלין ואולין אותם באש כמו ערמונים: אינה מקדשת אפלו ישנה בעין: ה"ג בזו ובזו אם יש בכלן כו' בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו וכו'. ואמאי דפלגינהו לתרי בבי דרישא ומציעתא ותנא בתרוייהו אם יש בכלן משום דבעי אפלוגי במציעתא בין אוכלת למנחת כדמפרש ואזל: הניחא כו' לאו לרבא פרכינן אלא לעיל קאי דמתרצינן היתה אוכלת דמתני' לרב ושמואל ארישא ולרבי אמי אסיפא הניחא לר' אמי דאוקמה להיתה אוכלת דמתניתין אסיפא דהוי כללא ומאי באחת באחרונה הכא נמי היתה אוכלת דברייתא קאי נמי אכללא כדתני בה בזו ובזו אם יש בכלן שוה פרוטה מקדשת ותנא פלגתא גבי נטלתו ואכלתו למימר על שיהא באחת מהן מנינו נמי לתרוצי על שיהא באחרונה אלא לרב ושמואל דאמרי באחת אפילו אחלה מקמייתא נמי אמר ואפרטא דהתקדשי התקדשי קאי ואוכלת אצטריכא לה האי באחת דברייתא היכי מתרצי הא בהך ברייתא לא תנא שום פרטא דהא בזו ובזו כללא חשיב לה וכ"ש היכא דקתני ועוד בזו ועוד בזו וקתני גבי אוכלת על שיהא באחת מהן ואי אקמייתא דאכלתינהו מיל נמי קאמר דאי איכא באחלה שוה פרוטה מקדשת קשיא הא הוה ליה מלוה: ה"ג הא מני רבי היא דאמר ל"ש כזית כזית ול"ש כזית וכזית פרטא הוי. והך סיפא דקתני בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו תנא אחרינא הוא ולאו היינו תנא דרישא ומציעתא וס"ל כרבי ותנא אוכלת והוא הדין למנחת ואוכלת אצטריכא ליה לאשמועינן דאע"ג דמקרבה הנייתה לא מקדשה בפחות מש"פ ולהכי תנא בזו בזו תרי זמני גבי נטלתו ואכלתו ועוד בזו ותנא אם יש באחת מכלן שוה פרוטה מקדשת משום דס"ל התקדשי אכל חדא קאי התקדשי בזו התקדשי בזו ועוד בזו התקדשי והך דרבי בזבחים בפ"ב במחשב בשחיטת הזבח בין ששחט ע"מ לאכל כזית למחר כזית בחוץ בין שאמר כזית למחר וכזית בחוץ הוו להו שתי מחשבות ולרבי יהודה דאזל בתר לשון ראשון הוי פגול וחייבין עליו כרת: אינה מקדשת אפלו ישנה בעין: להוצאה נתנה הלוה רשאי להוציאה בהוצאה ואינו חייב להעמידה בעסקא שתהא מצויה בכל עת שיתבענו וכיון דלהוצאה נתנה הויא לה כי דידה ולא יהיב לה מידי: ושוין במכר אם מכר לו קרקע שנקנה בכסף אם אמר ליה מלוה שיש לי עליך יהא לך בשביל המכר ונתרצה לו קנה הלוקח אם ישנה בעין: במלוי אוחרי בדבר אחר דהך מלוה לא במלוה שיש לו עליה קאמר אלא שאמר לה התקדשי לי במנה ונמצא מנה חסר דינר ואמר לה הרי הוא עלי מלוה: כסיפא לה מלתא למתבעיה ולא סמכה דעתה הלכך אינה מקדשת: כסיפא לה מלתא לדבר מועט הוא דינר ממנה: לר"א שלא קבלה מכל המנה אלא דינר לא כסיפא לה מלתא למתבעיה את המנה: אפלו לא נשתייר כו' מקדשת בההיא הנאה דמחל לה גבה:

לשון רש"י ה"ג בזו ובזו אם יש בכלן ש"פ כו' ואמאי דפלגינהו לתרי בבי רישא דקתני באלו ומציעתא דקתני בזו ובזו אע"ג דתנא בתרוייהו אם יש בכלן כו' משום דקבעי לפלוגי במציעתא בין אוכלת למנחת כדמפרש ואזל: לשון רש"י הניחא לאו לרבא פרכינן אלא לעיל קאי דמתרצינן דהיתה אוכלת דמתניתין לרב ושמואל קאי ארישא ולר' אמי אסיפא: הא מני רבי היא דאמר ל"ש כזית כזית לא שנא כזית וכזית פרטא הוי. והך סיפא דקתני בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו הוה פרטא כמו התקדשי התקדשי ותנא אוכלת דבעינן ש"פ וה"ה מנחת ואוכלת אצטריכא ליה לאשמועינן דאע"ג דמקרבא הנייתה לא מקדשה בפחות משוה פרוטה ולאו היינו ת"ק דמציעתא דתנא בזו ובזו אם יש לו בכלן שוה פרוטה מקדשת דלרבי פרטא הוה ובעינן ש"פ באחת מהן אלא תרי תנאי הוו ומי ששנה זו לא שנה זו מלתא דרבי בפ"ב דזבחים (דף ל:):

מסורת הש"ס

א משנה קידושין; לקמן סג.

ב שבועות לח.

ג לעיל ח.

ד שבת קנד:; תוספתא קידושין

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' אישות הל' כח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ו:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' יג:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' כז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' יח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ו:

הֲרֵי הִיא כְּפִקָּדוֹן. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְּמָר סָבַר: מִלְוָה, אַף עַל גַּב דְּלֹא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה, וּמָר סָבַר: נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה – אִין, וְאִי לָא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה – לָא. אֲבָל דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה מְקוּדֶּשֶׁת! אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְתִסְבְּרָא הָא מְתָרַצְתָּא? הָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא. הַאי פִּקָּדוֹן הֵיכִי דָמֵי? אִי דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ אַחְרָיוּת, הַיְינוּ מִלְוָה. אִי דְּלָא קַבִּיל עֲלֵיהּ אַחְרָיוּת – אִי הָכִי אַדְּתָנֵי סֵיפָא: וּבְמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, נִיפְלוֹג וְנִיתְנֵי בְּדִידַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחְרָיוּת, אֲבָל קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחְרָיוּת, אַף עַל גַּב דְּלֹא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת! אֶלָּא, תָּרֵיץ הָכִי: וּבְמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [א]רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מִלְוָה הֲרֵי הִיא כְּפִקָּדוֹן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר רַבָּה: אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן בְּבֵי רַב דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי: בְּמִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה וְהוּא הַדִּין לְאוֹנְסִין קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: מִלְוָה בִּרְשׁוּת לֹוֶה קָיְימָא, וְהוּא הַדִּין לָאוֹנָסִים. וּמָר סָבַר: מִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים קָיְימָא, וְהוּא הַדִּין לָאוֹנָסִים. [ב]וְאָמֵינָא לְהוּ: לָאוֹנָסִים – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּבִרְשׁוּת לֹוֶה קָיְימִי, מַאי טַעְמָא – לָא גָּרְעָא מִשְּׁאֵלָה, מָה שְׁאֵלָה דְּהָדְרָה בְּעֵינַהּ חַיָּיב בָּאוֹנָסִים, מִלְוָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אֶלָּא הָכָא מִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. (א)וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא: הַשּׁוֹאֵל קוּרְדּוֹם מֵחֲבֵירוֹ, בִּיקַּע בּוֹ – קְנָאוֹ. לֹא בִּיקַּע בּוֹ – לֹא קְנָאוֹ. לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרַהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? לָא, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּמִלְוָה, דְּלָא הָדְרָה בְּעֵינַהּ. אֲבָל בִּשְׁאֵלָה, דְּהָדְרָה בְּעֵינַהּ, דִּבְרֵי הַכֹּל בִּיקַּע בּוֹ – אִין, לֹא בִּיקַּע בּוֹ – לֹא קְנָאוֹ. [ג]נֵימָא כְּתַנָּאֵי? "הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטַר חוֹב", אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אֲחֵרִים וְהִירְשָׁהּ עֲלֵיהֶם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הַאי שְׁטַר חוֹב הֵיכִי דָמֵי? אִילֵימָא שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים – הַיְינוּ מִלְוָה בְּיַד אֲחֵרִים! אֶלָּא לָאו שְׁטַר חוֹב דִּידַהּ, וּבִמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה קָמִיפַּלְגִי? [ה]לְעוֹלָם שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים, וְהָכָא בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר וּבְמִלְוָה עַל פֶּה קָא מִיפַּלְגִי. (ב)בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בְּמַאי פְּלִיגִי – בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. דְּתַנְיָא: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין שֶׁכָּתַב וְלֹא מָסַר, בֵּין שֶׁמָּסַר וְלֹא כָּתַב – לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וְיִמְסוֹר. מָר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי. [ז](ג)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לְהוּ דְּרַבִּי, וְהָכָא בִּדְרַב פָּפָּא קָמִיפַּלְגִי, דְּאָמַר רַב פָּפָּא: הַאי מַאן דְּזָבֵין שְׁטָרָא לְחַבְרֵיהּ, צָרִיךְ לְמִיכְתַּב לֵיהּ: "קְנִי לָךְ הוּא וְכָל שִׁעְבּוּדֵיהּ". מָר אִית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא. (ד)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב פָּפָּא וְהָכָא בִּדְשְׁמוּאֵל קָמִיפַּלְגִי. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל:

הַמּוֹכֵר

אֶלָּא מִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה אִכָּא בֵּינַיְהוּ פ' לת"ק לר"ש אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דְּמַלְוֶה בִּרְשׁוּת לֹוֶה קַיְימָא ור"ש בֶּן אֶלְעָזָר דְּאָמַר מְקֻדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דְּמַלְוֶה בִּרְשׁוּת מַלְוֶה קַיְימָא וא"ת אַכַּתִּי נֵימָא רַב כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּהּ דְּהָא אִיהוּ דְּאָמַר הַמְּקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לָא מָנֵי סָבַר כר"ש בֶּן אֶלְעָזָר וְי"ל דְּרַב נָמֵי סָבַר כְּוָתֵהּ וְלָא תִּקְשֵׁי מִידֵי דְּהָא דְּאָמַר רַב אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מַיְרֵי בְּמִלְוֶה שֶׁהִתְחִיל לְהוֹצִיאָהּ וּבְהָא קָאָמַר דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֲפִילּוּ נִשְׁתַּיֵּר שָׁוֶה פְּרוּטָה ור"ש בֶּן אֶלְעָזָר לָא אַיְירֵי אֶלָּא בְּמִלְוֶה שֶׁהִיא עֲדַיִן בְּעַיִן וְאַע"ג דְּאָמַר בְּמַתְנִיתָא לר"ש אִם נִשְׁתַּיֵּר ש"פ מְקֻדֶּשֶׁת דְּמַשְׁמַע אַע"פ שֶׁהִתְחִיל לְהוֹצִיאָהּ י"ל דְּר"ש בֶּן אֶלְעָזָר מַיְרֵי שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהֶן יָד אֲבָל אִם הִתְחִיל לְהוֹצִיאָהּ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: **אֶלָּא** הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא הַשּׁוֹאֵל קֻרְדֹּם מֵחֲבֵרוֹ בִּקַּע בּוֹ קְנָאוֹ לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יוּכַל הַמַּשְׁאִיל לַחֲזוֹר בּוֹ קָאָמַר אֲבָל לְעִנְיַן לְהִתְחַיֵּב בָּאֳנָסִין כִּי לֹא בִּקַּע בּוֹ נָמֵי חַיָּב בָּאֳנָסִין כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף נט.) דְּמִשְּׁעַת מְשִׁיכָה חַיָּב בָּאֳנָסֶיהָ: **לְעוֹלָם** שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים אֲבָל שְׁטַר חוֹב דִּידָהּ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וא"ת וּמַאי שְׁנָא וְהָא אִידֵי וְאִידֵי מִלְוֶה הִיא וְי"ל דְּהָתָם מִלְוֶה דִּידֵהּ שֶׁקְּנָאתוֹ כְּבָר וְאֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ שׁוּם דָּבָר חָדָשׁ שֶׁהֲרֵי אוֹתָם הַמָּעוֹת הָיוּ שֶׁלָּהּ קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין דִּין הוּא דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֲבָל כְּשֶׁנּוֹתֵן לָהּ הַמַּלְוֶה דַּאֲחֵרִים נוֹתֵן לָהּ דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדָהּ קֹדֶם אָמַר דִּמְקֻדֶּשֶׁת דִּנְהִי דְּאֵין הַמִּלְוֶה בְּעַיִן מ"מ זְכוּת הוּא לוֹ כְּאִלּוּ הָיָה בְּעַיִן: **דְּכ"ע** לֵית לְהוּ דְּרַבִּי מִכָּאן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מִדַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּכ"ע אִית לְהוּ דְּרַבִּי דִּמְסִירַת אוֹתִיּוֹת לְחוּדָהּ מְהַנֵּי וְהָכָא גַּבֵּי אִשָּׁה נָמֵי מַיְרֵי שֶׁמָּסַר לָהּ אֶת הַשְּׁטָר וְהַיְינוּ טַעְמָא דַּחֲכָמִים דְּאָמְרֵי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דְּקָסָבְרִי דְּצָרִיךְ לוֹמַר בַּפֶּה כְּשֶׁמּוֹסֵר לוֹ הַשְּׁטָר קְנֵי לָךְ אִיהוּ וְכָל שִׁעְבּוּדֵהּ וְהוּא לֹא אָמַר לָהּ כָּךְ וּפְלִיגִי בִּדְרַב פַּפָּא דְּכִי הֵיכִי דְּאָמַר רַב פָּפָּא דְּבָעֵי לְמִכְתַּב לֵיהּ קְנֵי לָךְ אִיהוּ וְכָל שִׁעְבּוּדֵהּ כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ לוֹמַר הָכִי בַּפֶּה לְמ"ד אוֹתִיּוֹת בִּמְסִירָה נִקְנוֹת וּמִדְּקָאָמַר גְּמָרָא דְּכ"ע לֵית לְהוּ דְּרַבִּי שָׁמַע מִינָּהּ דְּלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ דְּרַבִּי וּבְפֶרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף עז.) יֵשׁ סְפָרִים חֲלוּקִין אִית דְּגָרְסִי דַּהֲלָכָה דְּאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה וְאִית דְּגָרְסִי דַּהֲלָכָה דְּאֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה וּמַשְׁמַע הָכָא כְּהַהִיא גִּרְסָא דְּאֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה:

הֲרֵי הִיא כְּפִקָּדוֹן דְּאִם נִשְׁתַּיֵּר אִין לֹא נִשְׁתַּיֵּר לֹא: אֲבָל לכ"ע הַמְּקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּעַיִן מְקֻדֶּשֶׁת: וְתִסְבְּרָא מְתָרַצְתָּא הִיא דְּקָתָנֵי בְּמִלְוֶה אַע"פ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מְקֻדֶּשֶׁת: אִי דְּקַבִּיל עֲלֵהּ אַחְרָיוּת שֶׁאִם יִגָּנֵב תְּשַׁלְּמֶנּוּ לוֹ: הַיְינוּ מִלְוֶה כֵּיוָן שֶׁנִּגְנַב וְנִתְחַיְּיבָה בּוֹ נַעֲשָׂה מִלְוֶה אֶצְלָהּ וְכֵיוָן דִּתְנָא בְּמִלְוֶה אַע"פ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מְקֻדֶּשֶׁת פִּקָּדוֹן נָמֵי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר תִּתְקַדֵּשׁ בֵּהּ: אֶלָּא דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵהּ אַחְרָיוּת וְכִי אִגְּנוּב לָא אִחַיְּיבָא בֵּהּ אֲבָל קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחְרָיוּת מְקֻדֶּשֶׁת: אַדְּתָנֵי בְּמִלְוֶה נִפְלוֹג בְּפִקָּדוֹן גּוּפֵהּ דְּיֵשׁ פִּקָּדוֹן שֶׁאֲפִי' לֹא נִשְׁתַּיֵּר כְּלוּם מְקֻדֶּשֶׁת: אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ בִּדְלָא קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחְרָיוּת קָתָנֵי דְּאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּמִלְוָה הִיא וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְכִי נִשְׁתַּיֵּר מְקֻדֶּשֶׁת בְּהַהִיא שִׁיּוּר וְגַבֵּי מִלְוֶה תָּרִיץ הָכֵי אַע"פ שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דִּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה: בְּמַאי קָמִפַּלְגִי אִי בִּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה פְּלִיגִי סוֹף סוֹף כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ רַב לִשְׁמַעְתֵּהּ: אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן בְּבֵי רַב מְצָאתִי הַתַּלְמִידִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ דְּכָל הֵיכָא דְּאַמְרֵי בְּבֵי רַב לָאו רַב מַמָּשׁ הוּא אֶלָּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הוּא: וְקָאָמְרִי לְעוֹלָם לְהוֹצָאָה נִתְּנָה לְדִבְרֵי הַכֹּל וְאִם שָׁלַח בָּהּ יָד לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה הֲרֵי הֶחֱזִיק בָּהֶם וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לַחֲזוֹר וַהֲוְיָא לֵיהּ מִלְוֶה וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וַאֲפִילּוּ רֻבָּהּ בְּעַיִן וְהָכָא בְּשֶׁלֹּא הוֹצִיא מִמֶּנָּה כְּלוּם וּלְהָכִי אָמַר ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר מְקֻדֶּשֶׁת דְּקָסָבַר מִלְוֶה שֶׁהִיא כֻּלָּהּ בְּעַיִן בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הִיא לַחֲזָרָה אִם בָּא מַלְוֶה לַחֲזוֹר בּוֹ וּלְתָבְעָהּ חוֹזֵר הִלְכָּךְ הַשְׁתָּא הוּא דְּיָהֲבָה נִהֲלָהּ וְהוּא הַדִּין לְאוֹנְסִין קַיְימָא נָמֵי בִּרְשׁוּתֵהּ דְּאִי מִתְאַנְסִי פָּטוּר הַלֹּוֶה: הַשּׁוֹאֵל קֻרְדֹּם לַעֲשָׂרָה יָמִים: בִּקַּע בּוֹ הָוְיָא חֲזָקָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יְמֵי שְׁאֵלָתוֹ וְאֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ: נֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לְגַ"ר' מֵאִיר אִם בִּקַּע בּוֹ קְנָאוֹ לֹא בִּקַּע בּוֹ לֹא קְנָאוֹ ולת"ק אֲפִלּוּ לֹא בִּקַּע בּוֹ נָמֵי דְּמִלְוָה אֵינוֹ בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה: דְּלָא הָדְרָה בְּעֵינָא הִלְכָּךְ כֵּיוָן דִּרְשַׁאי הַלֹּוֶה לִקַּח בָּהֶן סְחוֹרָה מִיָּד הָוְיָא לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ וְאֵין הַמַּלְוֶה יָכוֹל לַחֲזוֹר שֶׁהֲרֵי לֹא לְכָךְ הִלְוָהוּ לְקַבֵּל מָעוֹת הַלָּלוּ עַצְמָן אֶלָּא מָעוֹת אֲחֵרִים: נֵימָא כְּתַנָּאֵי הָא דְּרַב דְּאָמַר הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: וְהִרְשָׁה עֲלֵיהֶן כָּתַב לָהּ הַרְשָׁאָה עֲלֵיהֶן: נִקְנוֹת בִּמְסִירָה אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְתֹּב שְׁטַר מְכִירָה עַל הַשְּׁטָר שֶׁהוּא מוֹכֵר לוֹ אֶלָּא מִשֶּׁמָּסַר לוֹ שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל אֲחֵרִים לִזְכּוֹת בּוֹ נִתְחַיֵּב הַלֹּוֶה לִפְרוֹעַ לָזֶה: בֵּין שֶׁכָּתַב לוֹ שְׁטַר מְכִירָה עָלָיו וְלֹא מָסַר לוֹ שְׁטַר הַחוֹב וּבֵין שֶׁמָּסַר לוֹ שְׁטַר הַחוֹב וְלֹא כָּתַב לוֹ שְׁטַר מְכִירָה עָלָיו לֹא קָנָה וה"נ שֶׁמָּסַר לָהּ שְׁטַר הַחוֹב אַע"פ שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ שְׁטַר מְכִירָה עָלָיו מ"ל מְקֻדֶּשֶׁת אִית לֵהּ דְּרַבִּי וּמָר לֵית לֵהּ דְּרַבִּי: וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ"ע לֵית לְהוּ דְּרַבִּי וְהָכָא בְּשֶׁמָּסַר וְכָתַב מַיְרֵי אֶלָּא שֶׁכָּתַב לָהּ קְנֵי לָךְ הַאי שְׁטָר וְלֹא כָּתַב לָהּ קְנֵי לָךְ כָּל שִׁעְבּוּדָא דְּאִית בֵּהּ מַאן דְּאָמַר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּרַב פָּפָּא: וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ"ע לֵית לְהוּ דְּרַבִּי וְהָכָא בְּשֶׁמָּסַר וְכָתַב מַיְרֵי אֶלָּא שֶׁכָּתַב לָהּ קְנֵי לָךְ הַאי שְׁטָר וְלֹא כָּתַב לָהּ קְנֵי לָךְ כָּל שִׁעְבּוּדָא דְּאִית בֵּהּ מַאן דְּאָמַר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּרַב פָּפָּא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב פָּפָּא וְכִי אָמַר ר"מ מְקֻדֶּשֶׁת בְּשֶׁכָּתַב לָהּ כו' וְהָכָא בִּדְשְׁמוּאֵל קָא מִפַּלְגִי:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' מלווה ולווה הל' ח, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' עג סעי' א:

ב מיי' פט"ז מהל' מלווה ולווה הל' א, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קכ סעי' א:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' יב:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז ח:

ה מיי' פה' מהל' אישות הל' יב:

ו מיי' פה' מהל' אישות הל' יג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז ח:

ז מיי' פו' מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' סו סעי' א:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא צט.; ערכין כג.

ב בבא בתרא עט:; בבא בתרא עו.

ג שבת קנד:; בבא בתרא עו:; בבא מציעא נז.

ד בבא קמא פט.; כתובות פה:; בבא מציעא כ.

א(א)הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ, וְחָזַר וּמְחָלוֹ – מָחוּל, וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל. דְּמָר אִית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. וּמָר לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. (ב)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל, וְהָכָא בְּאִשָּׁה קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: אִשָּׁה סָמְכָה דַּעְתַּהּ, מֵימָר אָמְרָה: לָא שָׁבֵיק לֵיהּ לְדִידִי וּמָחֵיל לֵיהּ לַאֲחֲרִינֵי, וּמָר סָבַר: אִשָּׁה נָמֵי לָא סָמְכָה דַּעְתַּהּ בג(ג)בְּמִלְוָה עַל פֶּה. בְּמַאי פְּלִיגִי? בִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לִפְלוֹנִי בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן – קָנָה. דמָר סָבַר: כִּי קָאָמַר רַב הָנֵי מִילֵּי בְּפִקָּדוֹן, אֲבָל מִלְוָה – לָא. וּמָר סָבַר: לָא שְׁנָא מִלְוָה וְלָא שְׁנָא פִּקָּדוֹן. ו(ד)נֵימָא כְּתַנָּאֵי: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטָר" – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁמִין אֶת הַנְּיָר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הַאי שְׁטָר הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים – קַשְׁיָא דְּרַבִּי מֵאִיר אַדְּרַבִּי מֵאִיר. אֶלָּא בִּשְׁטַר חוֹב דִּידַהּ, וּבִמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה קָא מִיפַּלְגִי! (ה)אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּשְׁטָר שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים. ווְרַבִּי מֵאִיר לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי, וְרַבִּי אֶלְעָזָר לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתִי, וְרַבָּנַן מְסַפְּקָא לְהוּ אִי כְּרַבִּי מֵאִיר אִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, הִלְכָּךְ: שָׁמִין אֶת הַנְּיָר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. (ו)וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כְּגוֹן שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּבִדְרֵישׁ לָקִישׁ קָמִיפַּלְגִי. דְּבָעֵי רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁטַר אֵירוּסִין שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מַהוּ? הֲוָיָה לִיצִיאָה מַקְשִׁינַן, מָה יְצִיאָה בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, אַף הֲוָיָה נָמֵי בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ. אוֹ דִלְמָא: הֲוָיוֹת לַהֲדָדֵי מַקְשִׁינַן, מָה הֲוָיָה דְּכֶסֶף לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, אַף הֲוָיָה דִּשְׁטָר לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ. בָּתַר דְּבַעְיַהּ הֲדַר פַּשְׁטַהּ: "וְיָצְאָה... וְהָיְתָה", מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה. מָר אִית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ. (ז)וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁכְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ. וּבִפְלוּגְתָּא דְּרָבָא וְרָבִינָא, וְרַב פָּפָּא וְרַב שֵׁרֵבְיָא קָמִיפַּלְגִי. דְּאִיתְּמַר: כְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רָבָא וְרָבִינָא אָמְרִי: מְקוּדֶּשֶׁת, רַב פָּפָּא וְרַב שֵׁרֵבְיָא אָמְרִי: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. ח(ח)נֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: "עֲשֵׂה לִי שֵׁירִים נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לָךְ", כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂאָן – מְקוּדֶּשֶׁת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁיַּגִּיעַ מָמוֹן לְיָדָהּ. הַאי מָמוֹן הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא אוֹתוֹ מָמוֹן, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: אֲפִילּוּ אוֹתוֹ מָמוֹן נָמֵי לָא! אֶלָּא בְּמַאי כּוּ מִקַּדְּשָׁא? אֶלָּא לָאו בְּמָמוֹן אַחֵר, וּשְׁמַע מִינַּהּ בִּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה קָמִיפַּלְגִי. ט(ט)וְסָבְרִי דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה [וְעַד] סוֹף וְהָוֵה מִלְוָה. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה מְקוּדֶּשֶׁת, וּמָר סָבַר: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת? (י)לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא – בְּיֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר:

אֵינָהּ

וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ שֶׁל מַלְוֶה: מוֹחֵל שֶׁהַלֹּוֶה לֹא נִתְחַיֵּב נַלּוֹקֵחַ כְּלוּם אֶלָּא מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר וַהֲרֵי מְחָלוֹ אֶלָּא ר"מ לֵית לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל הִלְכָּךְ סָמְכָה דַּעְתָּהּ וְלָא חָיְישִׁינַן דִּלְמָא אָזֵל וּמֵחֵיל לֵיהּ וְרַבָּנָן אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל הִלְכָּךְ לָא סָמְכָה דַּעְתָּהּ דִּסְבְרָה אָזֵל וּמֵחֵיל לֵיהּ: אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל דְּאִי בָּעֵי אָזֵל וּמֵחֵיל לֵיהּ: וְהָכָא בְּאִשָּׁה קָא מִפַּלְגִי כְּלוֹמַר אִם הָיָה מַקְנֵהוּ קַרְקַע בִּדְמֵי שְׁטָר זֶה וַדַּאי לֹא קָנָה הַמַּלְוֶה אֶת הַקַּרְקַע דְּלָא סָמְכָה דַּעְתָּא דְּבַעַל קַרְקַע אֲבָל בְּאִשָּׁה סָבַר ר"מ דְּסָמְכָה דַּעְתָּהּ דְּכֵיוָן דְּאִתְּתָא הִיא לָא שָׁבֵק לְדִידִי וּמֵחֵיל לַאֲחֵרֵינֵי: בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן אָמַר לוֹ כֵּן קָנָה וְאֵין טַעַם בַּדָּבָר דְּהָא אַל הוּא מִתְּנַת מִלֵּי דְּשַׁוְינְהוּ רַבָּנַן הִלְכְתָא בְּלָא טַעְמָא בְּמַס' גִּטִּין: בְּפִקָּדוֹן דְּאִיתֵיהּ בְּעֵין וְסָמְכָה דַּעְתָּא דִּמְקַבֵּל: נֵימָא כְּתַנָּאֵי בִּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטָר גָּרַס וְלָא גָּרַס הָכָא בִּשְׁטַר חוֹב: ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת וְאַף' אֵין בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה כִּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא לְקַמָּן אִי מִשּׁוּם דִּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה מְקֻדֶּשֶׁת אִי מִשּׁוּם כִּדְמְשַׁנִּינַן לְקַמֵּיהּ: אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְאַף' הַנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה דְּלָאו דַּעְתָּהּ לְהִתְקַדֵּשׁ בִּפְרוּטַת הַנְּיָר אֶלָּא בַּמֶּה דִּכְתִיבָא בֵּיהּ: ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת וְאַף' אֵין בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה כִּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא לְקַמָּן אִי מִשּׁוּם דִּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה מְקֻדֶּשֶׁת אִי מִשּׁוּם כִּדְמְשַׁנִּינַן לְקַמֵּיהּ: שָׁמִין אֶת הַנְּיָר דִּלְדַעְתָּהּ נָמֵי אַנְּיָר: קַשְׁיָא לר"מ אלר"מ דְּהָא תַּנְיָא לְעֵיל הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטַר חוֹב ר"מ אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת: אֶלָּא לָאו בִּשְׁטַר חוֹב דִּדָהּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִלְוֶה עָלֶיהָ: בִּשְׁטָר שֶׁאֵין לוֹ עֵדִים עָלָיו שְׁטַר אֵרוּסִין קָאָמַר שֶׁכָּתַב לָהּ עַל הַנְּיָר הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְלֹא הֶחְתִּים עָלָיו עֵדִים אֶלָּא מְסָרוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים פְּלֻגְתָּא דר"מ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין גַּבֵּי גֵּט דְּקָאָמַר ר' אֶלְעָזָר אע"פ שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים אֶלָּא נְתָנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים כָּשֵׁר שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִים עַל הַגֵּט אֶלָּא מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם: כָּרְתִי מְשַׁוֵּי לֵיהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת: מְסַפְּקָא לְהוּ בְּהָאִי אִי כר"מ אִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר וּסְבִירָא לְהוּ דִּלְדַעְתָּהּ נָמֵי אַנְּיָרָא הִלְכָּךְ שָׁמִין כו' וּלְפִי הַתֵּרוּץ הַזֶּה נִרְאֶה בְּעֵינַי דְּלָא גָּרַס בְּהָא דְּרַבָּנַן וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא וחכ"א שָׁמִין אֶת הַנְּיָר אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת וּבְאֵין שָׁוֶה מִידֵי לָא אַיְרֵי מִשּׁוּם דִּמְסַפְּקָא לְהוּ בְּהַהִיא אִי כר"מ אִי כְּר' אֶלְעָזָר וְהַשְׁתָּא כְּיֵשׁ בּוֹ הוּא דְּאָתוּ לְאַפְלוּגֵי דְּאִם יֵשׁ בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת בְּתוֹרַת כֶּסֶף דִּלְדַעְתַּיְהוּ נָמֵי אַנְּיָר: שֶׁכְּתָבוֹ לִשְׁטַר אֵרוּסִין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ: יְצִיאָה בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ דִּכְתִיב (דְּבָרִים כֹּד) וְכָתַב לָהּ לִשְׁמָהּ הוּא: שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ לֹא יָדְעָה כְּשֶׁנִּכְתַּב: רָבָא וְרָבִינָא אָמְרוּ מְקֻדֶּשֶׁת טַעֲמַיְהוּ מְפָרֵשׁ בפ"ק (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ט:) מַה יְצִיאָה לָא בָּעֵינַן כְּתִיבָה מִדַּעְתָּהּ שֶׁהֲרֵי בְּעַל כָּרְחָהּ מְגָרְשָׁהּ אַף הֲוָיָה כו': אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מַה יְצִיאָה בָּעֵינַן בִּכְתִיבַת הַגֵּט דַּעַת מַקְנֶה דְּהַיְינוּ בַּעַל שֶׁמַּקְנֶה אֶת הָאִשָּׁה לְעַצְמָהּ בְּגֵט זֶה אַף הֲוָיָה בָּעֵינַן דַּעַת מַקְנֶה וְהִיא הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְנָה אֶת עַצְמָהּ לַבַּעַל בִּשְׁטָר זֶה: כְּהָנֵי תַּנָּאֵי מְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה לִשְׁמַעְתֵּיהּ דְּרַב: שֵׁירִין אֶצְעָדָה מְתַרְגְּמִינַן שֵׁירִין (בַּמִּדְבָּר לא): וְאֶקַּדֵּשׁ אֲנִי לָךְ בִּשְׂכַר פְּעֻלָּתֵךְ שֶׁהַזָּהָב מִשֶּׁלָּהּ הוּא: אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁיַּחֲזִירֵם לָהּ לְאַחַר שֶׁנִּגְמָרִים: מִכְּלָל לת"ק אֲפִילּוּ אוֹתוֹ מָמוֹן נָמֵי לָא בִּתְמִיהַ כְּלוֹמַר מִכְּלָל דְּכֵיוָן שֶׁעֲשָׂאָן דְּקָאָמַר ר"מ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדָהּ קָא מַתְמַהּ אֶלָּא בְּמַאי בּוֹ מַקְדְּשָׁא: אֶלָּא בִּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה קָמִפַּלְגִי וְהָכָא מַאי מִלְוֶה אִיכָּא דְּקָסָבְרִי כּוּלְּהוּ יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַל סוֹף כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה כְּשֶׁנִּגְמְרָה נִתְחַיֵּב בָּהּ בַּעַל הַמְּלָאכָה לַפּוֹעֵל בִּשְׂכִירוּת עֲשִׂיַּית הַמְּלָאכָה הִלְכָּךְ כְּשֶׁמַּחֲזִירָן לָהּ הַהוּא הָוְיָא לָהּ מִלְוֶה לְמַפְרֵעַ:

הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ וְחָזַר וּמְחָלוֹ מָחוּל י"מ הַיְינוּ טַעְמָא דְּמָחֲלוֹ מָחוּל מִשּׁוּם דְּקִנְיַן שְׁטָר אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְלֹא אַלִּים לְהַפְקִיעַ כֹּחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא יוּכַל לִמְחוֹל אוֹתוֹ וְכֵן מַשְׁמַע בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דַּף קמז:) דְּקִנְיַן שְׁטָרוֹת אֵינָן אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן: **כִּי** קָאָמַר רַב בְּפִקָּדוֹן אֲבָל בְּמִלְוָה לֹא וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר לכ"ע כִּי קָאָמַר רַב אֲפִילּוּ בְּמִלְוֶה וְהָכָא אַיְרֵי בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן וְקָמִפַּלְגִי בִּדְשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אֲפִי' יוֹרֵשׁ מוֹחֵל א"נ סָבְרִי כִּשְׁמוּאֵל וּבִסְמִכָה דַּעְתָּהּ קָא מִפַּלְגִי וְכִדְאָמַר לְעֵיל אֶלָּא מִדְּלָא קָאָמַר הָכִי שְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי' שְׁמוּאֵל מוֹדֶה דְּהַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן וּמְחָלוֹ אֵינוֹ מָחוּל וְהָא דְּקָאָמַר לְעֵיל הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ וְחָזַר וּמְחָלוֹ מָחוּל הַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁאֵין הַלֹּוֶה בְּפָנֵינוּ בְּשָׁעָה שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר: **שָׁמִין** אֶת הַנְּיָר וַדַּוְקָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן אָמְרִי' דְּשָׁמִין אֶת הַנְּיָר אֲבָל לְר"מ אֲפִי' אִיכָּא בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּאָמַר עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי הַקִּדּוּשִׁין וא"ת לְרַבָּנָן אַמַּאי שָׁמִין אֶת הַנְּיָר אֲפִילּוּ כִּי לֵיכָּא בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתִי וי"ל דְּנָזֶה מְהַנֵּי אִם הָיָה בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין אֲבָל אִם אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כִּי אִם מִסָּפֵק לְהַצְרִיכָהּ גֵּט אִם נִשֵּׂאת לְאַחֵר: **אִילֵימָא** בִּשְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים קַשְׁיָא דר"מ אדר"מ וְאִם תֹּאמַר וּמַאי קַשְׁיָא לְשַׁנֵּי דִּלְעֵיל מַיְירֵי דְּאָמַר לֵיהּ קְנִי לָךְ שְׁטָר וְכָל שִׁעְבּוּדֵיהּ וְהָכָא מַיְרֵי דְּלָא אֲמַר לֵיהּ וי"ל שֶׁהָיָה תּוֹפֵס לְלֹחַק מֵאַחַר שֶׁהַלְּשׁוֹנוֹת שָׁוִים לוֹמַר שֶׁאֵינָם בְּסִגְנוֹן אֶחָד: וְרַבָּנָן מְסַפְּקָא לְהוּ כו'. לְפֵרוּשׁ זֶה לָא גָּרַס בְּמִלְּתַיְהוּ וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּהָא אֲפִילּוּ לֵיכָּא בַּנְּיָר שָׁוֶה פְּרוּטָה צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק דְּשֶׁמָּא עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתִי כר"א דְּאִי אֲמַרְתְּ דְּאֵין צְרִיכָה גֵּט א"כ קָאֵי כר"מ דְּאָמַר עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי מִכֹּל וָכֹל וא"כ מַאי הָאִי דְּקָאָמַר מְסַפְּקָא לְהוּ אִי כר"מ אִי כְּר' אֶלְעָזָר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' מכירה הל' יא, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' סו סעי' כג:

ב מיי' פו' מהל' מכירה הל' ז:

ג מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' ג, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קכו סעי' א:

ד מיי' פו' מהל' מכירה הל' ז:

ה מיי' פג' מהל' זכייה ומתנה הל' ג, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קכו סעי' א:

ו טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ח:

ז מיי' פא' מהל' גירושין הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' קל סעי' א:

ח טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז:

ט מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו:

מסורת הש"ס

א מנחות לו:; נזיר סב:; לקמן נח:; סנהדרין קיג.; חולין קלד.; בבא בתרא כד.

ב לקמן סט:; סוכה ו:; יומא נט.

ג בבא בתרא קמח.; גיטין יג.

ד משנה קידושין; לקמן סג.; לעיל מו.

ה בבא בתרא קע.

ו לעיל ט.

ז כתובות קב:

ח בבא קמא צט.

ט תמורה כה:

י לקמן סג.; בבא קמא פט.; כתובות פה:; בבא מציעא כ.; בבא קמא עב.; חולין כט:

גליון הש"ס

גמ' שמין את הנייר. ע"ל ז ע"ב תוד"ה ורב יוסף:

תורה אור השלם

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

אֵינָהּ לְשְׂכִירוּת אֶלָּא בַּסּוֹף. וּמָר סָבַר: יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. [א](א)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא, בְּאוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי, וּמַר סָבַר: אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי. [ב](ב)וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי, וְיֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וּמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהוֹסִיף לָהּ נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ. דְּמָר סָבַר: מִלְוָה וּפְרוּטָה, דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה, וּמָר סָבַר: דַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוָה. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: "בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" – מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: "בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְכָל שֶׁכֵּן "בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ". [ג]רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: בֶּאֱמֶת אָמְרוּ: בֵּין "בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי", בֵּין "בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִם הוֹסִיף לָהּ נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ – מְקוּדֶּשֶׁת. בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי נָתָן – אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׂכִירוּת, בֵּין רַבִּי נָתָן לְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא – אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מִלְוָה וּפְרוּטָה. מָר סָבַר: מִלְוָה וּפְרוּטָה, דַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוָה, וּמָר סָבַר: דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה. [ד]מַתְנִי' "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן" וְנִמְצָא שֶׁל דְּבַשׁ, "שֶׁל דְּבַשׁ" וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן, "בְּדִינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף" וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב, "שֶׁל זָהָב" וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף, "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר" וְנִמְצָא עָנִי, "עָנִי" וְנִמְצָא עָשִׁיר – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִטְעָהּ לְשֶׁבַח, מְקוּדֶּשֶׁת. [ה]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה", תָּנֵי חֲדָא: בּוֹ וּבַמֶּה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְתַנְיָא אִידַּךְ: בּוֹ וְלֹא בַּמֶּה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. וְתַנְיָא אִידַּךְ: בַּמֶּה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא בּוֹ. וְלָא קַשְׁיָא: הָא – בְּמַיָּא, הָא – בְּחַמְרָא, הָא – בְּצִיהֲרָא. [ו]אִם הִטְעָהּ לְשֶׁבַח הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן יַיִן וְנִמְצָא חוֹמֶץ, חוֹמֶץ וְנִמְצָא יַיִן – שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶם. אַלְמָא, אִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחַלָּא וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחַמְרָא. הָכָא נָמֵי: אִיכָּא נִיחָא לֵיהּ בְּכַסְפָּא וְלָא נִיחָא לֵיהּ בְּדַהֲבָא! אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אָשֵׁי: אַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְאַבָּיֵי דְּיָתֵיב וְקָמַסְבַּר לֵיהּ לִבְרֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: "הַלְוֵינִי דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְלֵךְ וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית" וְהָלַךְ וְהִלְוָה שֶׁל זָהָב. מָר סָבַר: קְפֵידָא. וּמָר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. אִי הָכִי "הִתְקַדְּשִׁי לִי"? "הִתְקַדְּשִׁי לוֹ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! הִטְעָהּ לְשֶׁבַח? הִטְעָהוּ לְשֶׁבַח מִיבְּעֵי לֵיהּ! "נִמְצָא" מֵעִיקָּרָא נָמֵי דְּזָהָב הֲוָה! (ג)אֶלָּא אָמַר רָבָא: אֲנִי וַאֲרִי שֶׁבַּחֲבוּרָה (תַּרְגֵּימְנָא) [תַּרְגֵּימְנוּהָ] וּמַנּוּ – רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה הִיא לִשְׁלוּחָהּ "צֵא וְקַבֵּל לִי קִדּוּשַׁי מִפְּלוֹנִי שֶׁאָמַר לִי הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף" וְהָלַךְ וְנָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל זָהָב, מָר סָבַר: קְפֵידָא, וּמָר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הִיא לוֹ, וּמַאי "נִמְצָא" – דְּקָא צַיֵּיר בִּבְלִיתָא. (ד)אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן – הָא דַּאֲמַרַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל – דִּתְנַן:

גֵּט

אינה לשכירות אלא לבסוף כשמחזירין לה והרי גשם קידושין הוא מוחלו אלא ואין כאן מלוה כשמחזירין לה: ואיבעית אימא לכ"ע ישנה כו' ולכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת: והכא באומן קונה כו' כלומר הכא בשלא התנה להיות שכיר ימים אלא קבלן שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך ובאומן קבלן כשמשביחו ועשה מן הזהב כלי קונה לזכות בכלי כשהוא משביחו קמפלגי ר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי ואין בזו לומר ישנה לשכירות כו' דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה וכשמחזירו לו בשכר הקנוב ההיא שעתא הרי הוא כמוכרו לו: אין אומן קונה כו' והרי הוא כשאר שכירות: בשכר שעשיתי עמך התקדשי לי אינה מקודשת דהויא ליה כמלוה: בשכר שאעשה עמך מקודשת לכשיגמור ויתננו לה דקא סבר אינה לשכירות אלא לבסוף: ר' נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף: וכ"ש וכו' וכיון דגמרו והחזירו לה כבר היא מלוה גמורה: ואם הוסיף לה כו' מכלל דרבי נתן סבר אפילו הוסיף לה אינה מקודשת דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אמלוה: איכא בינייהו שכירות אם ישנה מתחלה ועד סוף או לאו כדפרשית: ת"ק סבר קפידא היא ולא ניחא ליה לתת לה זהב ואין זה שלוחו בזאת ורבי שמעון סבר מנא ניחא ליה דחשיבותא היא גביה והאי דקאמר ליה דינר כסף מראה מקום הוא לו להקל עליו ולומר אם אינך יכול להלוות לי דינר זהב תלוה לי דינר כסף: בו ובמה שבתוכו בשניהם זכתה (דמצטרפי) לשוה פרוטה: בו קדשה ולא במה שבתוכו אינה זוכה בו ואינו מצטרף לש"פ: בו קדשה ולא במה שבתוכו אינה זוכה בו ואינו מצטרף לש"פ: במיא דלא חשיבא (היא) ולא היתה דעתה אלא בכלי: בחמרא במה שבתוכו ולא בו דעבידי למשתיא ומהדרי כוס למריה: בצהרא ציר דגים שעשוי לימים רבים לטבל בו והכוס צריך לשמרו בו ובמה שבתוכו וי"א צהרא שמן לשון יצהר (במדבר יח): שניהם הלוקח ומוכר ומשנה בבבא בתרא היא: אכא דניחא ליה בחלא ואף על גב דחמרא עדיף פעמים שזה צריך לחמץ: הכא במאי עסקינן כו' כלומר אי טעות גבי דידה הוי לא הוה פליג ר"ש אלא כגון דהוה טעות גבי דידיה דאמר לשליח כו': ת"ק סבר קפידא היא ולא ניחא ליה לתת לה זהב ואין זה שלוחו בזאת ורבי שמעון סבר מנא ניחא ליה דחשיבותא היא גביה והאי דקאמר ליה דינר כסף מראה מקום הוא לו להקל עליו ולומר אם אינך יכול להלוות לי דינר זהב תלוה לי דינר כסף: אי הכי לשליח קדשה לו התקדשי לו מבעי לה ועוד אם טעות גביה הוא אם הטעהו מבעי לה ועוד נמצא של זהב דקתני מאי היא מעיקרא כי יהביה בחזקת זהב יהביה: קפידא לא היתה חפצה אלא בשל כסף דאיכא דניחא ליה בכספא: ומר סבר מראה מקום היא לו אף אם לא יתן אלא כסף קבלנהו ומיהו היכא דטעאי איהי גופה לא פליג ר"ש: ומאי נמצא הא מעיקרא הכי הוה: דהוה ציר בבליתא כשנתנו לשליח היה צרור בסמרטוט ומנחתו של זהב: כולהו סבירא להו מראה מקום הוא לו האומר לשלוחו לעשות לו בדבר הקל ועשה לו בדבר כבד דאין זו שנוי ולא א"ל דבר הקל אלא להראות לו מקום להקל בשליחותו אם כבד עליו בענין אחר:

דכ"ע ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אין לדקדק מכאן דהלכה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף דהא לא הוה מצי למימר לכ"ע אינה לשכירות דא"כ מ"ט דמ"ד אינה מקודשת אך יש להביא ראיה דהלכה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף מההיא דפ"ק דמסכת ע"ז (דף יט:) תנן הגיע לכפה שמעמידים בה עבודת כוכבים אסור לבנותה וקאמר ר"א בגמ' דאם בנה שכרו מותר ומפרש התם טעמא משום דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ואימת קמיתסר במכוש אחרון ובמכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה ש"מ דהכי הילכתא דליכא מאן דפליג ואין נפקותא לענין חזרה דהא דאמר רב (ב"מ דף עז.) פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום היינו אפי' למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף אבל איכא נפקותא לענין קדושין דאי ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף חשיב האי שכירות מלוה ואינה מקודשת ולענין עבודת כוכבים אם בנה שכרו מותר ואע"ג דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף מ"מ אינה משתלמת אלא לבסוף כדאמרי' בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סה.) כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת: הא במיא פי' הקונטרס במיא שאינם חשובים אמרי' בו ולא במה שבתוכו בחמרא דחשוב במה שבתוכו ולא בו ובצהרא פרש ציר דגים שעשוי לימים רבים לטבל והכוס צריך לו לשמרו לשון אחר צהרא שמן כמו יצהר שצריך לכלי שמשהין אותו לזמן גדול בו ובמה שבתוכו וקשה לר"ת דאין זה סדר הברייתא שהביא לכן פר"ת במיא בו ובמה שבתוכו שהמים בטלים לגבי הכוס בחמרא בו ולא במה שבתוכו שהיין חשוב ואינו בטל לגבי הכוס ומ"מ אינו חשוב כ"כ שנאמר דלעתה תהא על היין אבל בצהרא במה שבתוכו דחשוב יותר מן הכוס אבל לא בו דהכוס אינו בטל לגבי צהרא ומיהו קושיא דר"ת לאו קושיא היא שהרי מצינו בגמרא דאינו חושש לסדר הברייתא כדאמר בפ' הישן (סוכה כו.) גבי לא יישן אדם בתפלין לא שנת קבע ולא עראי כו' ודוק ותשכח:

איכא דניחא לה בכספא ולא ניחא לה בדהבא פי' כגון שצריכה כסף להטליס תכשיט של כסף שעושה ומיהו היכא שהטעה האשה בממון לא פליג. רבי שמעון: דהוה ציר בבליתא פי' בקונט' כשנתנו לשליח היה צרור בסמרטוט וכשהגיע ליד האשה מצאתו של זהב ולעיל כי פריך נמצא מעיקרא נמי זהב היה לא מצי לשנויי מאי נמצא דהוה ציר בבליתא דהא האשה עצמה מקבלת קדושין א"כ יודעת היא שהוא של זהב שאם היא סבורה שהוא של כסף הוי קשיא ליה אמאי מקודשת והא איכא דניחא לה בכספא ולא ניחא לה בדהבא וכ"ש שהשליח יודע כך דאל"כ טועה הוא ואין הקדושין כלום ולא שייך התם טעמא דמראה מקום היא לו אבל הכא שעשאתו שליח לקבל קדושין שייך טעמא דמראה מקום היא לו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי' מהל' שכירות הל' ד, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' שו סעי' ב:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו:

ד מיי' פח' מהל' אישות הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כד:

ה מיי' פה' מהל' אישות הל' כט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ט:

ו מיי' פי"ז מהל' מכירה הל' ב, סמג לאוין קג, טוש"ע חו"מ סי' רלג סעי' א:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא קיב.

ב סנהדרין יט:; פסחים סג.; בבא קמא צט:

ג תוספתא בבא בתרא; בבא בתרא קסה.

ד בבא מציעא קיח:

ה לקמן סג.; בבא קמא עב.; חולין כט:

(א)גֵּט פָּשׁוּט, עֵדָיו מִתּוֹכוֹ. מְקוּשָּׁר, עֵדָיו מֵאֲחוֹרָיו. פָּשׁוּט שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מֵאֲחוֹרָיו, וּמְקוּשָּׁר שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מִתּוֹכוֹ – שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מְקוּשָּׁר שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מִתּוֹכוֹ – כָּשֵׁר, שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. (ב)וְהָוֵינַן בַּהּ: וְתַנָּא קַמָּא לֵית לֵיהּ מִנְהַג הַמְּדִינָה? וְאָמַר רַב אָשֵׁי: בְּאַתְרָא דִּנְהִיגִי בְּפָשׁוּט וַעֲבַד לֵיהּ מְקוּשָּׁר, אִי נָמֵי: בְּאַתְרָא דִּנְהִיגִי בִּמְקוּשָּׁר וַעֲבַד לֵיהּ פָּשׁוּט – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּוַדַּאי קְפִידָא. כִּי פְּלִיגִי, בְּאַתְרָא דִּנְהִיגִי בֵּין בְּפָשׁוּט בֵּין בִּמְקוּשָּׁר, וַאֲמַר לֵיהּ: "עֲבֵיד לִי פָּשׁוּט", וַאֲזַל וַעֲבַד לֵיהּ מְקוּשָּׁר. מָר סָבַר: קְפֵידָא, וּמָר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. א(ג)רַבִּי אֶלְעָזָר – דִּתְנַן: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי", וְקִבֵּל לָהּ גִּיטָּהּ מִמָּקוֹם אַחֵר – פָּסוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַכְשִׁיר. אַלְמָא קָסָבַר: מַרְאָה מָקוֹם הִיא לוֹ. אָמַר עוּלָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁבַח מָמוֹן, אֲבָל בְּשֶׁבַח יוּחֲסִין, דִּבְרֵי הַכֹּל – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי טַעְמָא – "מְסָאנָא דְּרַב מִכַּרְעַאי לָא בָּעֵינָא". תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם הִטְעָהּ לְשֶׁבַח יוּחֲסִים אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. (ד)אָמַר רַב אָשֵׁי: מַתְנִיתִין נָמֵי דַּיְקָא. דְּקָתָנֵי: "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן" וְנִמְצָא לֵוִי, "לֵוִי" וְנִמְצָא כֹּהֵן, נָתִין וְנִמְצָא מַמְזֵר, "מַמְזֵר" וְנִמְצָא נָתִין. וְלָא פְּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן. מַתְקֵיף לַהּ מָר בַּר רַב אָשֵׁי: אֶלָּא דְּקָתָנֵי: "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת" וְאֵין לוֹ, עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ וְיֵשׁ לוֹ, דְּשֶׁבַח מָמוֹן הוּא, הָכִי נָמֵי דְּלָא פְּלִיג?! אֶלָּא פְּלִיג בְּרֵישָׁא וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא. הָכָא נָמֵי פְּלִיג בְּרֵישָׁא וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא. הָכִי הַשְׁתָּא? הָתָם, אִידֵּי וְאִידֵּי דְּשֶׁבַח מָמוֹן, פְּלִיג בְּרֵישָׁא וְהוּא הַדִּין בְּסֵיפָא. הָכָא, דְּשֶׁבַח יוּחֲסִים הוּא, אִם אִיתָא דִּפְלִיג, נִתְנֵי! אִיבָּעֵית אֵימָא: הָכָא נָמֵי שֶׁבַח יוּחֲסִים, מִי סָבְרַתְּ מַאי מְגוּדֶּלֶת – גְּדוֹלָה מַמָּשׁ? מַאי מְגוּדֶּלֶת – גַּדֶּלֶת, דְּאָמְרָה הִיא: לָא נִיחָא לִי דְּשָׁקְלָה מִילֵּי מִינַּאי וְאָזְלָא נָדְיָא קַמֵּי שִׁיבָבוֹתַיי. ב(ה)תָּנוּ רַבָּנַן: "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי קַרְיָינָא", כֵּיוָן שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיִּקְרָא וִיתַרְגֵּם. יְתַרְגֵּם מִדַּעְתֵּיהּ?! וְהָתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ – הֲרֵי זֶה בַּדַּאי. וְהַמּוֹסִיף עָלָיו – הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. אֶלָּא מַאי תַּרְגּוּם – תַּרְגּוּם דִּידַן. וְהָנֵי מִילֵּי דַּאֲמַר לַהּ: "קַרְיָינָא", אֲבָל אָמַר לַהּ: "קָרָא אֲנָא" – עַד דְּקָרֵי אוֹרָיְיתָא נְבִיאֵי וּכְתוּבֵי בְּדִיּוּקָא. ד"עַל מְנָת שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה", חִזְקִיָּה אָמַר: הֲלָכוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תּוֹרָה. מֵיתִיבִי: אֵיזוֹ הִיא מִשְׁנָה? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֲלָכוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִדְרָשׁ!

מַאי

גֵּט פָּשׁוּט הֶעָשׂוּי כְּעֵין שֶׁלָּנוּ: עֵדָיו מִתּוֹכוֹ תַּחַת הַכְּתָב: מְקוּשָּׁר הָתָם מְפָרֵשׁ לָהּ בְּבָבָא בָּתְרָא שֶׁתִּקְּנוּהוּ לַכֹּהֲנִים שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַחֲזִיר גְּרוּשׁוֹתֵיהֶן וּכְשֶׁהָיוּ כּוֹעֲסִין הוֹלְכִין אֶל הַסּוֹפֵר דִּמְמַהֵר לִכְתֹּב גֵּט וְנוֹתְנוֹ לָהּ וּמִתְחָרֵט לְאַחַר זְמַן תִּקְּנוּ לְהוּ מְקוּשָּׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טוֹרַח לַעֲשׂוֹתוֹ וְאַדְּהָכִי וְהָכִי מִיתְּבָא דַּעְתֵּיהּ מַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ שִׁיטָה חָלָק וְכוֹתֵב שִׁיטָה וְשִׁיטָה חָלָק וְכוֹתֵב שִׁיטָה וְכֵן עַל שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ יוֹתֵר שִׁיטִין חָלָק וְכוֹפֵל חֵלֶק הָרִאשׁוֹן עַל הַכְּתָב וְתוֹפֵר וְחוֹזֵר וְכוֹפֵל חֵלֶק הַשֵּׁנִי עַל שִׁיטַת הַכְּתָב שֶׁתַּחְתָּיו וְתוֹפֵר וְכֵן שְׁלִישִׁי וְהָעֵדִים חוֹתְמִין מִבַּחוּץ בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר וְיָלְפִינַן הָתָם לְגֵט פָּשׁוּט עֵדָיו שְׁנַיִם מְקוּשָּׁר עֵדָיו שְׁלֹשָׁה וְכָל כֶּפֶל וְכֶפֶל קָרוּי קֶשֶׁר וּשְׁלֹשָׁה קְשָׁרִין יֵשׁ בּוֹ וְאִם בָּא לְהַרְבּוֹת קְשָׁרִים מַרְבֶּה בְּעֵדִים וּשְׁאָר טֹפֶס הַשְּׁטָר כָּתוּב כְּדַרְכּוֹ: שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ כְּתִקּוּן חֲכָמִים: שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט שֶׁלֹּא לִתְפֹּר הַקְּשָׁרִים וְאִם מַפְסִיק אֲוִיר בֵּין שִׁיטּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת מַה בְּכָךְ וְטַעֲמָא לְת"ק מְפָרֵשׁ הָתָם (דַּף קסל:) דְּקָסָבַר אֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט מִפְּנֵי שֶׁהַמְקוּשָּׁר וְהַפָּשׁוּט אֵין זְמַנּוֹ שָׁוֶה שֶׁאֵין כּוֹתְבִין זְמַן לַמְקוּשָּׁר מֵאוֹתָהּ שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁנָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ בְּפָשׁוּט וַעֲשָׂאוֹ מְקוּשָּׁר וַעֲשָׂאוֹ פָּשׁוּט פָּסוּל דְּכִי עַבְדֵּהּ בַּעַל שָׁלִיחַ לִכְתֹּב עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא דְּשַׁוְיֵהּ וּבְהָאי לָא אַיְירֵי תַּנָּאֵי קַמָּאֵי אֶלָּא כְּשֶׁאֵינָהּ בִּמְקוֹם עֵדִים וְהַיְינוּ דְּהָוֵינַן בַּהּ ות"ק לֵית לֵיהּ מִנְהַג הַמְּדִינָה וּמַאן פְּלִיג עָלֶיהָ בְּהָאי: וּמְשַׁנֵּי וַדַּאי פְּלֻגְתָּא אַחֲרִיתָא הִיא וּמִיהוּ בְּאַתְרָא דִּנְהִיגִי כו': עֲבִיד לִי פָּשׁוּט שְׁלִיחוּת קַלָּה: וְעָבֵד מְקוּשָּׁר שְׁלִיחוּת כְּבֵדָה רשב"ג סָבַר מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ דְּאָמַר דַּי לָךְ בְּפָשׁוּט וְכִי עָבִיד מְקוּשָּׁר הוֹאִיל וּמִנְהַג מְדִינָה אַף בִּמְקוּשָּׁר כָּשֵׁר וְתַנָּאֵי קַמָּאֵי פְּלִיגִי עֲלֵהּ וְאָמְרִי קְפִידָא הוּא וְדַוְקָא אָמַר לֵיהּ לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט: מַרְאָה מָקוֹם הִיא לוֹ שָׁם תִּמְצָאֵנוּ וְלְתַנָּא קַמָּא הָוֵי קְפִידָא אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּתְקַבְּלֶנּוּ אֶלָּא שָׁם וְאֵין זֶה שְׁלוּחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר: מַרְאָה מָקוֹם הִיא לוֹ שָׁם תִּמְצָאֵנוּ וְלְתַנָּא קַמָּא הָוֵי קְפִידָא אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּתְקַבְּלֶנּוּ אֶלָּא שָׁם וְאֵין זֶה שְׁלוּחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר: בְּשֶׁבַח מָמוֹן הוּא דְּאָמַר ר"ש לְאַעַ"פ שֶׁהִטְעָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּמִסְתָּמָא נִיחָא לָהּ: אֲבָל בְּשֶׁבַח יוּחֲסִין עַל מְנָת שֶׁאֲנִי מַמְזֵר וְנִמְצָא שֶׁהוּא נָתִין לָא נִיחָא לָהּ בְּשִׁבְחוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגָּאֶה עָלֶיהָ: מְסָאנָא דְּרַב מִכַּרְעַאי מִנְעָל גָּדוֹל מִמִּדַּת רַגְלַי אֵינִי חֲפֵצָה בּוֹ שֶׁאֵינִי יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ בּוֹ וּמָשָׁל הוּא: נָתִין זֶה גִּבְעוֹנִי עַל שֵׁם וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם וְאָמְרִי' בִּיבָמוֹת (דַּף עח:) דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם: מְגוּדֶּלֶת גְּדוֹלָה וּרְאוּיָה לְשַׁמְּשֵׁנִי: אֶלָּא פְּלִיג בְּרֵישָׁא בְּבָבָא קַמַּיְיתָא גַּבֵּי עָנִי וְנִמְצָא עָשִׁיר: וה"ה דִּפְלִיג בְּבָבָא בָּתְרַיְיתָא גַּבֵּי שִׁפְחָה וְכֵיוָן דִּפְלִיג בְּרֵישָׁא דְּאִם הִטְעָהּ לְשֶׁבַח לָאו טָעוּתָא הִיא לָא אִצְטְרִיךְ לְמֶהְדַּר אַפְלוּגֵי בְּסֵיפָא הָכִי נָמֵי גַּבֵּי שֶׁבַח יוּחֲסִין לָא אִצְטְרִיךְ אַפְלוּגֵי דִּפְלִיג בְּרֵישָׁא בְּשֶׁבַח מָמוֹן וה"ה דִּפְלִיג בְּסֵיפָא לְשֶׁבַח יוּחֲסִין: הָתָם גַּבֵּי בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגֻדֶּלֶת: אִידִי וְאִידִי רֵישָׁא דְּעָנִי וְנִמְצָא עָשִׁיר וְסֵיפָא דְּאֵין לוֹ שִׁפְחָה וְיֵשׁ לוֹ תַּרְוַיְיהוּ לְשֶׁבַח מָמוֹן הוּא כֵּיוָן דְּגַלֵּי ר"ש פְּלוּגְתָּא בְּרֵישָׁא לָא אִצְטְרִיךְ לְמֶהְדַּר אַפְלוּגֵי בְּסֵיפָא: הָכָא גַּבֵּי לֵוִי וְנִמְצָא כֹּהֵן: לְשֶׁבַח יוּחֲסִין הוּא וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּמוֹדֶה ר' שִׁמְעוֹן בְּהָא מִשּׁוּם דִּמְסָאנָא דְּרַב מִכַּרְעַאי הוּא אִם אִיתָא דִּפְלִיג ר' שִׁמְעוֹן עָלֶיהָ נִתְנְיֵיהּ: גַּדֶּלֶת חֲשׁוּבָה: לָא נִיחָא לִי שֶׁתְּהֵא שִׁפְחָה חֲשׁוּבָה לִי דְּשָׁקְלָה מִלֵּי מִנַּאי וְאָזְלָא נָדְיָא גַּבֵּי שְׁכֵבְתַּאי מִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה חֲשׁוּבָה מְנַוְּיָה לְסַפֵּר עִם שְׁכֵנוֹתֶיהָ וְתִשְׁמַע מִמֶּנִּי דְּבָרִים וּתְסַפֵּר אוֹתָם לִפְנֵי שְׁכֵינוֹתַי וְתִתֵּן אוֹתִי בְּפִיהֶם לְלַעַג וָקֶלֶס: יְתַרְגֵּם אַפֵּי' מִדַּעְתּוֹ בִּתְמִיהָ שֶׁלֹּא כְּתַרְגּוּם שֶׁלָּנוּ: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ שֶׁבָּא לְחַסֵּר תּוֹסֶפֶת הַתַּרְגּוּם שֶׁלָּנוּ לוֹמַר לֹא אֲתַרְגֵּם פָּסוּק זֶה אֶלָּא כְּצוּרָתוֹ כְּגוֹן לֹא תַעֲנֶה עַל רִב (שְׁמוֹת כג) לֹא תַסְהִיד עַל דִּינָא הֲרֵי זֶה בַּדַּאי: וְהַמּוֹסִיף עָלָיו שֶׁבָּא לוֹמַר הוֹאִיל וְנִתַּן רְשׁוּת לְהוֹסִיף אוֹסִיף גַּם אֲנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֶרְצֶה: הֲרֵי זֶה מְחָרֵף מְבַזֶּה אֶת הַמָּקוֹם מְשַׁנֶּה אֶת דְּבָרָיו וְאוּנְקְלוֹס כְּשֶׁהוֹסִיף לֹא מִדַּעְתּוֹ הוֹסִיף שֶׁהֲרֵי בְּסִינַי נִתַּן אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּכַּח וְחָזַר וְיִסְּדוֹ כִּדְאָמְרִי' בִּמְגִלָּה (דַּף ג.) וְשׁוּם שֶׁכָּל זֶה תַּרְגּוּם: וְהָנֵי מִלֵּי דְּסַגֵּי בִּשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים דְּאָמַר לָהּ קַרְיָינָא: הֲלָכוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי: תּוֹרָה קס"ל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב: מִדְרָשׁ סִפְרָא וְסִפְרֵי שֶׁהֵן הֲלָכוֹת שֶׁל [מִדְרְשֵׁי] מִקְרָאוֹת (סֵפֶר וַיִּקְרָא):

שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אִי מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ אֲוִיר בֵּין שִׁיטָה לְשִׁיטָה כְּשֶׁפּוֹשְׁטוֹ אֵין לָחוּשׁ שֶׁיֵּשׁ סוֹפְרִים הַרְבֵּה שֶׁאֵינָם אֻמָּנִים לְסַדֵּר כְּתִיבָתָן וּמַנִּיחִין אֲוִיר בֵּין הַשִּׁיטוֹת וְנִרְאֶה דְּאַפֵּי' יֵשׁ חָלָק הַרְבֵּה אֵין לָחוּשׁ וְאַע"ג דְּגֵט קֵרֵחַ פָּסוּל לָא מִקְּרֵי קֵרֵחַ אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ שִׁיטּוֹת שֶׁל חָלָק טְפֵי מִן הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בּוֹ אֲבָל אִם יֵשׁ עֵדִים הַחֲתוּמִים בּוֹ כַּשִּׁיטּוֹת שֶׁל חָלָק לָא מִקְּרֵי קֵרֵחַ: מַאי מְגֻדֶּלֶת גַּדֶּלֶת פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס חֲשׁוּבָה וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵי הָאֲנָשִׁים דְּבָרֶיהָ מְקֻבָּלִים וְרַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל פֵּי' מְגַדֶּלֶת שֵׂעָר כְּמוֹ מְגַדְּלָא שְׂעַר נְשַׁיָּא (חֲגִיגָה דַּף ד:) וּמִתּוֹךְ שֶׁהוֹלֶכֶת מִבַּיִת לְבַיִת לִקְלֹעַ מְסַפֶּרֶת כָּל הַדְּבָרִים מִמֶּנָּה: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ פֵּרוּשׁ כְּמַשְׁמָעוּתוֹ כְּגוֹן לֹא תַעֲנֶה עַל רִב מְתַרְגֵּם לָא תַסְהִיד עַל דִּינָא הֲרֵי זֶה בַּדַּאי דְּאַדְּרַבָּה מִנְיָה הוּא לְהוֹנָיָא הַדִּין לְאוֹרָהּ אֶלָּא הָכִי מְתַרְגֵּם לָא תִתְמְנַע מִלְּאַלְפָא לְמָאן דְּמִתְבְּעֵי מִנָּךְ בְּדִינָא וְהַמּוֹסִיף עָלָיו פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁבָּא לוֹמַר הוֹאִיל וְנִתַּן רְשׁוּת לְהוֹסִיף אוֹסִיף אֲנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֶרְצֶה הֲרֵי זֶה מְחָרֵף פֵּרוּשׁ מְבַזֶּה אֶת הַשֵּׁם מְשַׁנֶּה אֶת דְּבָרָיו וְאוּנְקְלוֹס שֶׁהוֹסִיף לֹא מִדַּעְתּוֹ הוֹסִיף שֶׁהֲרֵי בְּסִינַי נִתַּן הַתַּרְגּוּם שֶׁנִּשְׁתַּכַּח וְחָזַר וְיִסְּדוֹ כִּדְאָמַר בִּמְגִלָּה (דַּף ג.) וְרַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל פֵּרֵשׁ. הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ כְּגוֹן וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת כ"ד:י') דִּמְתַרְגֵּם וַחֲזוּ יָת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה בַּדַּאי דְּהַשְּׁכִינָה מַמָּשׁ לֹא רָאוּ דִּכְתִיב (שָׁם לג) כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי וְהַמּוֹסִיף עָלָיו דְּאָמַר וַחֲזוּ יָת מַלְאֲכָא דֶּאֱלָהָא הֲרֵי זֶה מְחָרֵף שֶׁתּוֹלֶה שֶׁבַח הַמָּקוֹם בַּמַּלְאָךְ אֶלָּא הָכִי מְתַרְגְּמִי' וַחֲזוּ יָת יְקָרָא דֶּאֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא בתרא; משנה בבא בתרא; בבא בתרא קס.
ב בבא בתרא קסה.
ג משנה גיטין; גיטין סה.
ד משנה קידושין
ה תוספתא מגילה

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פט' מהל' גירושין הל' לד, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' מט:
ב מיי' פח' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כה:
ג מיי' פח' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כה:
ד מיי' פח' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כו:

[א]מַאי תּוֹרָה – מִדְרַשׁ תּוֹרָה. וְהָנֵי מִילֵּי דַּאֲמַר לַהּ: "תָּנֵינָא", אֲבָל אֲמַר לַהּ: "תַּנָּא אֲנָא", עַד דְּתָנֵי הִילְכְתָא, סִפְרָא, וְסִיפְרֵי, וְתוֹסֶפְתָּא. [ב](א)"עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד" – אֵין אוֹמְרִים כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וּכְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, אֶלָּא, כֹּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם דָּבָר אֶחָד בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ, וַאֲפִילּוּ בְּמַסֶּכְתָּא דְכַלָּה. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם" – אֵין אוֹמְרִים כְּחַכְמֵי יַבְנֶה, כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו, אֶלָּא, כֹּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר חָכְמָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ. [ג]"עַל מְנָת שֶׁאֲנִי גִּבּוֹר" – אֵין אוֹמְרִים כְּאַבְנֵר בֶּן נֵר וּכְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֶלָּא כֹּל שֶׁחֲבֵירָיו מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר" – אֵין אוֹמְרִים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אֶלָּא כֹּל שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ. [ד]"עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק" – אֲפִילּוּ רָשָׁע גָּמוּר – מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע" – אֲפִילּוּ צַדִּיק גָּמוּר – מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר דְּבַר עֲבוֹדָה זָרָה בְּדַעְתּוֹ.

(ב)עֲשָׂרָה קַבִּים חָכְמָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים יוֹפִי יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים עֲשִׁירוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה רוֹמִי וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים עֲנִיּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה בָּבֶל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים גַּסּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. (ג)וְגַסּוּת לְבָבֶל לָא נְחִית? וְהָכְתִיב: "וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם. וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה. וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָה בַיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חֲנוּפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁיָּרְדוּ לְבָבֶל! אִין, לְהָכָא נְחִית, וְאִשְׁתַּרְבּוֹבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבּוּב לְהָתָם. דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי: "לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת", שְׁמַע מִינַּהּ. (ד)אִינִי?! וְהָאָמַר מָר: סִימָן לְגַסּוּת – עֲנִיּוּת, וַעֲנִיּוּת בְּבָבֶל הוּא דְּאִיכָּא! מַאי עֲנִיּוּת – עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה. דִּכְתִיב: "אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילָם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמוֹד, וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. עֲשָׂרָה קַבִּים גְּבוּרָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ פָּרְסִיִּים וְכוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים כִּנִּים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מָדַי כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים כְּשָׁפִים יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה מִצְרַיִם כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים נְגָעִים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ חֲזִירִים כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים זְנוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עַרְבִיָּא כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים עַזּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מֵישָׁן כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים שִׂיחָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים שִׁכְרוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ כּוּשִׁים כּוּ'. עֲשָׂרָה קַבִּים שֵׁינָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ עֲבָדִים וְאֶחָד נָטְלוּ כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

[ה]מַתְנִי' "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן" וְנִמְצָא לֵוִי, "לֵוִי" וְנִמְצָא כֹּהֵן, "נָתִין" וְנִמְצָא מַמְזֵר. "מַמְזֵר" וְנִמְצָא נָתִין, "בֶּן עִיר" וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ, "בֶּן כְּרַךְ" וְנִמְצָא בֶּן עִיר. "עַל מְנָת שֶׁבֵּיתִי קָרוֹב לַמֶּרְחָץ" וְנִמְצָא רָחוֹק, "רָחוֹק" וְנִמְצָא קָרוֹב. (ה)"עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת" וְאֵין לוֹ, אוֹ "עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ" וְיֵשׁ לוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים" וְיֵשׁ לוֹ, אוֹ עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵין לוֹ. וּבְכוּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה: "בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ" – אַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעַתּוּ. [ו](ו)גְּמָ' הָהוּא גַּבְרָא דְּזַבֵּין לְנִכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמִיסַּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְעִידָּנָא דְּזַבֵּין לָא אֲמַר וְלָא מִידֵּי. אָמַר רָבָא: הָוֵי דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָם דְּבָרִים. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא? אִילֵימָא מֵהָא דִּתְנַן:

"יַקְרִיב

ה"ג מַאי תּוֹרָה מִדְרַשׁ תּוֹרָה: בֶּן עַזַּאי וּבֶן זוֹמָא תַּלְמִידִים הָיוּ וּבַחוּרִים וְלֹא בָּאוּ לִכְלַל סְמִיכָה וְלֹא הָיוּ בִּימֵיהֶם כְּמוֹתָם בַּתּוֹרָה כִּדְתְנַן (סוֹטָה דַּף מט.) מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָּנִים: בְּכָל מָקוֹם מֵאֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת: וַאֲפִילּוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה שֶׁאֵין עוֹמֶק בָּהּ וּבָרַיְתָא הִיא וְכָךְ הִיא שְׁנוּיָה כַּלָּה בְּלֹא בְּרָכָה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ כְּנִדָּה: בְּכָל מָקוֹם מֵאֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת: דִּבְרֵי חָכְמָה מִלְּתָא דְּתַלְיָא בִּסְבָרָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם אָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דַּף לה:) שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה: ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה תְּרֵיסַר אַלְפֵי עֶגְלִים הָיָה מְעַשֵּׂר מֵעֶדְרוֹ כָּל שָׁנָה (שַׁבָּת דַּף נד:): חָכְמָה תּוֹרָה וְדֶרֶךְ אֶרֶץ: הָאֵיפָה לְעֵיל מִינַּהּ כְּתִיב זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אוֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה יֵצֶר הָרַע שֶׁנִּמְסַר בְּיָדָם הִשְׁלִיכוּ בְּתוֹכָהּ כִּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף סד.) שַׁלְיוּהָ בְּדוּלָא דַּאֲבָרָא וְאֵלּוּ שְׁתֵּי נָשִׁים נָשְׂאוּ יֵצֶר הָרַע שֶׁל חֲנֻפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ כִּדְכְתִיב וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם הִיא גַּסּוּת הָרוּחַ וַחֲנֻפָּה נִרְאֶה בְּעֵינַי דְּדָיֵיק לֵיהּ מִכַּנְפֵי הַחֲסִידָה שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין סג.): לְהָכָא לְבָבֶל: לְהָתָם לְעֵילָם: דַּיְקָא נָמֵי דִּכְתִיב לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת גַּבֵּי הוֹלָכָה כְּתִיב לָהֶן שְׁתֵּי נָשִׁים וְגַבֵּי קְבִיעוּתָא כְּשֶׁבָּאוּ לִבְנוֹת בַּיִת לִקְבּוֹעַ בְּבָבֶל כָּתַב לָהּ דְּהַיְינוּ חֲנֻפָּה לְחוּדָהּ לָשׁוֹן אַחֵר לִבְנוֹת וְלֹא בָּנוּ: מַאי עֲנִיּוּת דַּהֲוָה לֵיהּ סִימָנָא לְגַסּוּת: עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה דְּאֵינָהּ נוֹחָה עַל גַּסֵּי הָרוּחַ דְּמִתּוֹךְ גַּסּוּתוֹ אֵין מְשַׁמֵּשׁ כָּל צָרְכּוֹ וְאֵין מְחַזֵּר עַל שְׁמוּעָתוֹ: דִּכְתִיב אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה אַלְמָא עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה בְּעֵילָם הוּא שֶׁהָיָה בָּהּ דָּנִיֵּאל כִּדְכְתִיב (דָּנִיֵּאל ח':ב') וַאֲנִי (הָיִיתִי) בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה אֲשֶׁר בְּעֵילָם הַמְּדִינָה וְכֵן מָרְדְּכַי וְלֹא הָיוּ דּוֹרָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וְלֹא זָכוּ אֵלּוּ הַחֲכָמִים לְלַמֵּד כְּאִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם שָׁדַיִם לְהָנִיק אֲבָל בָּבֶל זָכְתָה לְלַמֵּד כִּדְכְתִיב בְּעֶזְרָא כִּי הֵכִין לְבָבוֹ לְהָבִין בְּתוֹרַת ה' וּלְלַמֵּד לְיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט: עַזּוּת מַמְזֵרוּת: תִּשְׁעָה נָטְלָה מֵישָׁן רֻבָּן מַמְזֵרִים כִּדְאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף עא:) גַּבֵּי יוּחֲסִין מֵישָׁן מִיתָה וּבִיבָמוֹת אָמְרִי' נָמֵי פְּסוּלֵי דְּהַרְפַּנְיָא מִשּׁוּם פְּסוּלֵי דְּמֵישָׁן בִּשְׁלְהֵי פ"ק (דַּף יז.): מַתְנִי' בֶּן עִיר וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ יְשִׁיבַת כְּרַכִּים קָשָׁה שֶׁהַכְּרַךְ הוּא מְקוֹם שְׁוָקִים וְהַיּוֹקֶר מָצוּי בּוֹ וְלַחַץ עוֹבְרִים וְשָׁבִים: בֶּן כְּרַךְ וְנִמְצָא בֶּן עִיר אַע"פ שֶׁהִטְעָה לְשֶׁבַח טָעוּת הוּא: לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַע"פ שֶׁהַדָּבָר כֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁיו שֶׁאֵין תְּנָאוֹ אֱמֶת: גְּמ' לְנִכְסֵהּ מְקַרְקְעֵי: אַדַּעְתָּא לְמִסַּק וְנֶאֱנַס וְלֹא עָלָה: וּבְעִדָּנָא דְּזַבֵּן לָא אֲמַר דְּאַדַּעְתָּא לְמִסַּק מְזַבִּינָא דְּאִילּוּ פָּרֵשׁ בִּשְׁעַת מְכִירָה דְּאַדַּעְתָּא לְמִסַּק מְזַבִּינָא לָא הֲוָה זְבִינָא דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא זַבֵּן שֶׁיְּהֵא דָּר כָּאן בְּלֹא קַרְקַע:

לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לִבְנוֹת לָהּ וְלֹא בָּנוּ כְּמוֹ אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ וְאָמְרִי' (שַׁבָּת דַּף נו:) בִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָנָה וי"מ מִדִּכְתִיב לָהּ וְלָא כְתִיב לָהֶן מַשְׁמַע דְּלֵיכָּא אֶלָּא אַחַת וְהַיְינוּ חֲנֻפָּה וְלָא נְהִירָא דְּהָא בְּכָל הַפָּרָשָׁה קוֹרֵא אֵיפָה לְשׁוֹן יָחִיד וְעַל זֶה שַׁיָּךְ שַׁפִּיר לִבְנוֹת לָהּ וי"מ מִדִּכְתִיב לָהּ בְּלֹא מַפִּיק הֵ"א דְּכָל לָהּ שֶׁבַּמִּקְרָא מַפִּיק הֵ"א בַּר מִשְּׁלֹשָׁה וְזֶה אֶחָד מֵהֶם הָוֵי כְּמוֹ לֹא בְּאָלֶ"ף וְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא נִתְקַיֵּים לָהּ שֵׁם זֶה וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י גַּבֵּי וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ (בַּמִּדְבָּר לב) שֶׁהוּא רָפֶה לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּים לָהּ שֵׁם זֶה: **דְּבָרִים** שֶׁבַּלֵּב אֵינָם דְּבָרִים מַשְׁמַע דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ דְּבָרָיו אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ דְּבָרָיו לְהֶדְיָא וְאָמַר בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר שֶׁהוּא מוֹכְרָם לְפִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לָלֶכֶת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָוֶה הַמֶּכֶר בָּטֵל וְקָשֶׁה אַמַּאי הָא בָּעֵינַן תְּנַאי כָּפוּל וַהֲרֵי לֹא הִתְנָה שֶׁאִם לֹא יֵלֵךְ לֹא יִתְקַיֵּים הַמִּקָּח וְרַשְׁבַּ"ם פֵּרֵשׁ (סֻכָּה דַּף מא:) גַּבֵּי אֶתְרוֹג עַל מְנָת לְהַחֲזִיר אִם הֶחְזִירוֹ יָצָא לֹא הֶחְזִירוֹ לֹא יָצָא וְאַע"ג דְּבָעֵינַן תְּנַאי כָּפוּל הָנֵי מִלֵּי בְּאִסּוּר כְּגוֹן הִתְקַדְּשִׁי לִי עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז וְכֵן בְּגֵט אַתְקֵן שְׁמוּאֵל בְּגִטָּא דִּשְׁכִיב מְרַע אֲבָל בְּמָמוֹן לָא בָּעֵינַן תְּנַאי כָּפוּל וְלָא נְהִירָא דְּהָא כָּל תְּנַאי יָלְפִינַן מִבְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וְהָתָם דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן וְאוֹמֵר ר"י דְּצָרִיךְ לְחַלֵּק וְלוֹמַר דְּיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם צְרִיכִין תְּנַאי כָּפוּל אֶלָּא גִּלּוּי מִלְּתָא דְּאָנַן סָהֲדֵי דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי עָבִיד וְגַם יֵשׁ דְּבָרִים דַּאֲפִילּוּ גִּלּוּי מִלְּתָא לָא בָּעֵי כְּגוֹן הַהִיא דְּהַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְשָׁמַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁהַמַּתָּנָה בְּטֵלָה וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא לְפִי שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין שֶׁלְּכָךְ הָיָה בְּדַעְתּוֹ וּכְמוֹ כֵן אָנַן סָהֲדֵי דְּלָא זַבֵּן אֶלָּא אַדַּעְתָּא לְמִסַּק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כו:

ב מיי' פח' מהל' אישות הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כז כח:

ג מיי' פח' מהל' אישות הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כט ל:

ד מיי' פח' מהל' אישות הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' לא לב:

ה מיי' פח' מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כד:

ו מיי' פי"א מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רז סעי' ד:

מסורת הש"ס

א תוספתא קידושין; תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא נב

ב אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש

ג סנהדרין כד.; תנא דבי אליהו רבה

ד פסחים פז.

ה משנה קידושין; תוספתא שביעית; לקמן ס:

ו יבמות קו.

תורה אור השלם

וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וגו' [זכריה ה, ט]

אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם וגו' [שיר השירים ח, ח]

לכנים. הפיכת עפרה של מצרים לכנים היתה המכה האחרונה וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות ח:יב, א]

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו' [ויקרא א, ג]

(א)"יַקְרִיב אֹתוֹ" – מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל כָּרְחוֹ – תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצֹנוֹ". [א]הָא כֵּיצַד? – כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: "רוֹצֶה אֲנִי". וְאַמַּאי? הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נִיחָא לֵיהּ! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים? וְדִילְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲנַן סָהֲדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ בְּכַפָּרָה. [בג](ב)אֶלָּא מִסֵּיפָא: וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּגִיטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: "רוֹצֶה אֲנִי". וְאַמַּאי? הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נִיחָא לֵיהּ! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים? וְדִילְמָא שָׁאנֵי הָתָם, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. (ג)אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, מֵהָכָא: הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְאָמַר: כִּסָבוּר הָיִיתִי שֶׁהִיא כֹּהֶנֶת וַהֲרֵי הִיא לְוִיָּה, לְוִיָּה וְנִמְצֵאת כֹּהֶנֶת, עֲנִיָּה וַהֲרֵי הִיא עֲשִׁירָה, עֲשִׁירָה וַהֲרֵי הִיא עֲנִיָּה – מְקוּדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעַתּוּ. וְאַמַּאי? הָא קָאָמַר כִּסָבוּר הָיִיתִי! אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דִּלְחוּמְרָא. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, מֵהָכָא: בְּכוּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה "בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ" – אַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאַמַּאי? הָא קָאָמְרָה "בְּלִבִּי הָיָה"! וְדִילְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּכֵיוָן דְּאַתְנְיֵיהּ לָאו כֹּל כְּמִינַּהּ דְּעָקְרָא לֵהּ לִתְנָאֵיהּ. [ד](ד)אֶלָּא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין: עוֹבְדָא הֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא, וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא, וּפַשְׁטוּהָ מֵהָא: הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן אוֹ מִן הַדְּלוֹסְקָמָא", וְהֵבִיא לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת: "לֹא הָיָה לִי בְּלִבִּי אֶלָּא עַל זֶה", כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ מִזֶּה – בַּעַל הַבַּיִת מָעַל. וְאַמַּאי? הָא קָאָמַר "בְּלִבִּי"! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים? וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דִּלְמִיפְטַר נַפְשֵׁיהּ מִקָּרְבָּן קָאָתֵי. הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר מֵזִיד הֲוָה! לָא עָבִיד אִינִישׁ דִּמְשַׁוֵּי נַפְשֵׁיהּ רַשִׁיעָא. [ה]הֲוָה לֵיהּ לוֹמַר "נִזְכַּרְתִּי", דִּתְנַן: נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת, וְלֹא נִזְכַּר שָׁלִיחַ – שָׁלִיחַ מָעַל. [ו]הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמִיסַּק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. סְלֵיק וְלָא אִיתְדַּר לֵיהּ. אָמַר רָבָא: כֹּל דְּסָלֵיק – אַדַּעְתָּא לְמֵידַר הוּא, וְהָא לָא אִיתְדַּר לֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אַדַּעְתָּא לְמִיסַּק, וְהָא סְלֵיק לֵיהּ. הָהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמִיסַּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְסוֹף לָא סְלֵיק. אָמַר רַב אָשֵׁי: אִי בָּעֵי, סָלֵיק. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִי בָּעֵי, לָא סָלֵיק? מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּאִיתְיְלִיד אוּנְסָא בְּאוֹרְחָא. [ז](ה)מַתְנִי' הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. [ח](ו)גְּמָ' וּתְנַן נָמֵי גַּבֵּי גִיטִּין: הָאוֹמֵר "תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וּנְתָנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר – פָּסוּל, "הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וּנְתָנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר – כָּשֵׁר. (ז)וּצְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי קִידּוּשִׁין – מִשּׁוּם דִּלְקָרוֹבַהּ קָאָתֵי, בְּהַאי אַתְרָא רָחֲמוּ לִי וְלָא מְמַלְּ[לִ]י מִילֵּי עִלָּוַי, בְּהַאי אַתְרָא סָנוּ לִי מְמַלְּ[לִ]י מִילֵּי עִלָּוַי. אֲבָל גַּבֵּי גִּיטִּין, דִּלְרַחוּקַהּ קָאָתֵי, אֵימַר לָא אִיכְפַּת לֵיהּ. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן גַּבֵּי גֵירוּשִׁין, בְּהַאי אַתְרָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִיבַזֵּי, בְּהַאי אַתְרָא לָא נִיחָא לֵיהּ, אֲבָל גַּבֵּי קִידּוּשִׁין – אֵימָא לָא אִיכְפַּת לֵיהּ, צְרִיכָא. [טי](ח)מַתְנִי' הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה. [יא]עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מוּמִין וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין – תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה. שֶׁכָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים פּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים. גְּמָ' וּתְנַן נָמֵי גַּבֵּי כְּתוּבּוֹת כִּי הַאי גַּוְונָא! הָכָא, קִידּוּשִׁין אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, תְּנָא כְּתוּבּוֹת אַטּוּ קִידּוּשִׁין, הָתָם, כְּתוּבּוֹת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, תְּנָא קִידּוּשִׁין אַטּוּ כְּתוּבּוֹת. [יב](ט)מַתְנִי' הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ אִשָּׁה אַחַת בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן

אֵינָהּ

יַקְרִיב אוֹתוֹ קְרָא יַתִּירָא הוּא דְּהָא כְּתִיב בְּרֵישָׁא דִּקְרָא זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַיֵּים דִּבְרֵי נִדְרוֹ: דְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים וְאִית לַן לְאַחְזוּקֵיהּ בְּחֶזְקַת מְקַיֵּים מִצְוָה וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְקַיֵּים דִּבְרֵי בֵּית דִּין: שָׁאנֵי הָתָם דִּלְחוּמְרָא כְּלוֹמַר אִכָּא לְמֵימַר דְּהָא דְּתָנֵי מְקוּדֶּשֶׁת לְחוּמְרָא קָאָמַר שֶׁאֵינָהּ מוּתֶּרֶת לְאַחֵר בְּלֹא גֵט אֲבָל קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים לָא הָווּ לְבַטֵּל קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יִתָּפְסוּ בָּהּ שֶׁאִם בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ צְרִיכָה גֵט אַף מִשֵּׁנִי: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת וַהֲיְינוּ קוּלָּא: כֵּיוָן דְּאַתְנְיֵיהּ שֶׁפֵּירֵשׁ תְּנָאוֹ בְּפִיו לָאו כֹּל כְּמִינָּהּ לְמֶעְקַר תְּנָאוֹ בִּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב הוֹאִיל וְשָׁמְעָה וְלֹא מִיחֲתָה לוֹמַר אַעַפ"כ אֲנִי חֲפֵצָה בְּךָ קַדֵּשׁ אוֹתִי בְּלֹא תְּנַאי: וְרַב חִסְדָּא הֲוָה בֵּי רַב הוּנָא כְּלוֹמַר הָלַךְ לְבֵי מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַב הוּנָא לְעַיֵּין בַּדָּבָר: הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן מָעוֹת וְהָיוּ שָׁם מָעוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשָׁגַג בַּעַל הַבַּיִת כִּסָבוּר שֶׁהֵן חוּלִּין: דְּלוֹסְקָמָא טַסְקָא (טסק"א: שַׂק) : וְהֵבִיא לוֹ מֵאוֹתוֹ חַלּוֹן: לֹא הָיָה בְּלִבִּי מִכִּיס זֶה אֶלָּא מִכִּיס זֶה: בעה"ב מָעַל שֶׁהֲרֵי עָשָׂה שָׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ וּתְנַן (מְעִילָה דַּף כ.) הַשָּׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ הבעה"ב מָעַל: וְהָא לֹא הָיָה בְּלִבִּי קָאָמַר וַהֲוָה לֵיהּ לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ: לְמִפְטַר נַפְשֵׁיהּ מִקָּרְבָּן קָאָמַר וְשַׁקּוּרֵי קָא מְשַׁקֵּר אֲבָל הַאי גַּבְרָא חָזֵינַן דְּטָרַח לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָנֵס: לָא עָבִיד אִינִישׁ כו' קוּשְׁיָא הִיא כְּלוֹמַר דִּילְמָא הַאי דְּלָא מִיפְּטַר מִשּׁוּם דְּלָא מְהֵימַן הוּא וּדְקָאָמְרַתְּ הָיָה לוֹ לִפְטוֹר עַצְמוֹ בְּעִנְיָן אַחֵר וְלוֹמַר מֵזִיד הָיִיתִי הָא לָא נִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר דִּמְשַׁוֵּי נַפְשֵׁיהּ רָשָׁע: נִזְכַּרְתִּי לְאַחַר (שֶׁהָלַכְתִּי) לְהוֹצִיאָהּ בַּשּׁוּק בִּשְׁלִיחוּתִי נִזְכַּרְתִּי שֶׁהֵם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ קוֹדֶם שֶׁהוֹצֵאתָ: שָׁלִיחַ מָעַל וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר דְּכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר לֹא שְׁגָגָה הִיא גַּבֵּיהּ וְשָׁלִיחַ חַיָּיב שֶׁהוֹצִיא מָעוֹת הֶקְדֵּשׁ לְחוּלִּין וְאִלּוּ לֹא נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת הֲוָה רַמְיָא מְעִילָה עֲלֵיהּ דְּאִתְרְבִי שָׁלִיחַ לִמְעוֹל שׁוֹלְחוֹ עַל יָדוֹ בְּרֵישׁ פִּרְקִין (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף מב:) אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאִפְּטַר בע"ה רַמְיָא מְעִילָה אַשָּׁלִיחַ כְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ דְּאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה וְהָעוֹשֶׂה הוּא מִתְחַיֵּיב: דְּזַבֵּין נִכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמִיסַּק וּפָרֵישׁ לֵיהּ דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי עָבִיד: וְלָא אִתְדַּר וְלֹא יָכוֹל לָדוּר אוֹ מִשּׁוּם חִסּוּר מְזוֹנוֹת אוֹ לֹא מָצָא דִּירָה: וְהָא לָא מִתְדַּר לֵיהּ וַהֲוָה לֵיהּ כְּמַאן דְּלָא מָצֵי לְמִיסַּק וַהֲדַר זְבִינֵי: אִי בָּעֵי הֲוָה סָלֵיק וּבְדִילֵיהּ קַיְימָא מִלְּתָא וְלֹא בָּטְלָה זְבִינֵיהּ: אִי בָּעֵי לָא סָלֵיק בִּתְמִיהַ מִי אֲנָסוֹ: דְּאִיתְיְלִיד לֵיהּ אוֹנְסָא בְּאוֹרְחָא שָׁמַע שֶׁהָיוּ לִסְטִים בַּדֶּרֶךְ לְלִישָּׁנָא קַמָּא לָא הָדְרִינַן זְבִינֵי דְּהָכִי קָאָמַר דְּאִי בָּעֵי לְמִטְרַח וּלְאַהְדּוֹרֵי בָּתַר שַׁיַּרְתָּא הֲוָה סָלֵיק וּלְלִישָּׁנָא בָּתְרָא דְּקָא מַתְמַהּ אַתְּמוּהֵי וּמַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שׁוּם עִכּוּב אֲבָל אִם הָיָה לוֹ צַד עִכּוּב הָדְרֵי זְבִינֵי: מַתְנִי' אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת דְּדַוְקָא קָאָמַר לֵיהּ מָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם אוֹהֲבִים וְאִם בָּא אָדָם לוֹמַר דְּבָרִים עָלַי בִּפְנֵיהֶם יִמְחוּ בְּיָדוֹ: הֲרֵי הִיא שָׁם הַמִּתְאַהֶבָה וְאֵין זוֹ קְפִידָא: הָכָא לְאַשְׁמוּעִינַן קִדּוּשִׁין אִצְטְרִיכָא לֵיהּ תְּנָא דִּין כְּתֻבָּה אַטּוּ דִּין קִדּוּשִׁין: גְּמ' לָא מְמַלֵּי מִלֵּי עָלַי לֹא יֹאמְרוּ לָהּ דְּבַר גְּנַאי עָלַי: לָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִבְזֵי שֶׁהַמְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ גְּנַאי הוּא לוֹ: מַתְנִי' תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה דְּאָמַר אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה נַדְרָנִית אֲבָל גּוּפָא בָּעֲיָא מִדִּבְרֵיהֶם מִסְפֵּיקָא כֵּיוָן דְּלָא פָּרֵישׁ דִּלְמָא דַּעְתֵּיהּ נָמֵי אַנַּדְרָנִית: הַפּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים מְפוֹרָשִׁים בִּבְכוֹרוֹת (פֶּרֶק מוּמִין אֵלּוּ): גְּמ' כְּהַאי גַּוְונָא מִשְׁנָה שְׁנוּיָה שָׁם בְּהַמַּדִּיר: הָכָא לְאַשְׁמוּעִינַן קִדּוּשִׁין אִצְטְרִיכָא לֵיהּ תְּנָא דִּין כְּתֻבָּה אַטּוּ דִּין קִדּוּשִׁין: וְהָתָם דְּקָאֵי בְּדִינֵי כְּתֻבּוֹת אִצְטְרִיכָא לֵיהּ מִשּׁוּם כְּתֻבָּה וּתְנָא הַמְקַדֵּשׁ אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת אַטּוּ כְּתֻבָּה דְּבָעֵי לְמִתְנֵי בְּסֵיפָא כְּנָסָהּ סְתָם תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה: מַתְנִי' סִבְלוֹנוֹת דּוֹרוֹנוֹת שֶׁדֶּרֶךְ חָתָן לִשְׁלֹחַ לַאֲרוּסָתוֹ:

הָיָה לוֹ לוֹמַר מֵזִיד הָיִיתִי דִּנְהִי דְּאֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ לוֹמַר בְּלִבִּי הָיָה כָּךְ מִכָּל מָקוֹם מֵזִיד הָיִיתִי הָוֵי טַעֲנָה מְקוּבֶּלֶת יוֹתֵר וְאֵין נִרְאֶה כָּל כָּךְ רַמָּאוּת והר"ס פֵּי' וַדַּאי מֵזִיד הָיִיתִי אָנוּ מַאֲמִינִים לוֹ יוֹתֵר כִּי הָא דְּאָמְרִי' בפ"ק דב"מ (דַּף ג:) גַּבֵּי אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם אָכַלְתָּ חֵלֶב וְהוּא אוֹמֵר לֹא אָכַלְתִּי דַּחֲכָמִים פּוֹטְרִים מִטַּעַם דְּאִם יִרְצֶה לוֹמַר מֵזִיד הָיִיתִי: דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ אֻנְסָא בְּאוֹרְחָא וּלְעֵיל שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים צָרִיךְ לוֹמַר דְּלִלִישָּׁנָא דְּאִי בָּעֵי לָא סָלֵיק אִתְיְלִיד לֵיהּ אֻנְסָא בְּאוֹרְחָא וּלְלִישָּׁנָא דְּאִי בָּעֵי סָלֵיק צָרִיךְ לוֹמַר דְּאִתְיְלִיד אֹנֶס שֶׁאֲפִלּוּ ע"י תִּיּוּר לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲלוֹת:

מסורת הש"ס

א ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ג טו; בבא בתרא מח.; ערכין כא.

ב משנה ערכין; ערכין כא.

ג לקמן סב.; משנה קידושין

ד משנה מעילה; מעילה כא.; עבודה זרה עב.; בבא מציעא ז.

ה תוספתא קידושין

ו יבמות קו.; משנה גיטין; גיטין סה.

ז גיטין עד.

ח משנה כתובות; כתובות עב:

ט תוספתא קידושין; כתובות עג:

גליון הש"ס

גמ' ואמאי הא קאמר כסבור הייתי. עי' תשובת מיימוני סדר נשים סי' ג' ודו"ק:

תורה אור השלם

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה [ויקרא א, ג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' טז:

ב מיי' פב' מהל' גירושין הל' כ, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קלד סעי' ה:

ג מיי' פז' מהל' עבדים הל' ז:

ד מיי' פז' מהל' מעילה הל' א:

ה מיי' פז' מהל' מעילה הל' ה:

ו מיי' פי"א מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רז סעי' ג:

ז מיי' פז' מהל' אישות הל' כא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ז:

ח מיי' פט' מהל' גירושין הל' לג, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' מה מז:

ט מיי' פז' מהל' אישות הל' ו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לט סעי' א:

י מיי' פכ"ה מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' קיז סעי' ג:

יא מיי' פז' מהל' אישות הל' ז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לט סעי' ג ד:

יב מיי' פד' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' א ט:

[א]אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, שֶׁמֵּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח. וְכֵן קָטָן שֶׁקִּידֵּשׁ. גְּמָ' וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן שָׁוֶה פְּרוּטָה, אַיְּידֵי דְּקָא נָפֵיק מָמוֹנָא מִינֵּיהּ – טָעֵי, אֲבָל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אֵימָא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְכִי קָא מְשַׁדֵּר סִבְלוֹנוֹת – אַדַּעְתָּא דְקִידּוּשִׁין קָא מְשַׁדֵּר. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי, מִשּׁוּם דְּבֵין פְּרוּטָה לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לָא קִים לְהוּ לְאִינָשֵׁי. אֲבָל קָטָן שֶׁקִּידֵּשׁ – הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאֵין קִידּוּשֵׁי קָטָן כְּלוּם, אֵימָא: כִּי קָא מְשַׁדֵּר סִבְלוֹנוֹת אַדַּעְתָּא דְקִידּוּשֵׁי קָא מְשַׁדֵּר, קָא מַשְׁמַע לַן. אִיתְּמַר: רַב הוּנָא אָמַר: חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת. וְכֵן אָמַר רַבָּה: חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת. אָמַר רַבָּה: וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין: אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא: שֶׁמֵּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבָּה: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא: שֶׁמֵּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח. הָכָא הוּא דְּטָעֵי. הָא בְּעָלְמָא הָווּ קִידּוּשִׁין. וְאַבָּיֵי: "לָא מִיבַּעְיָא" קָאָמַר. לָא מִיבַּעְיָא בְּעָלְמָא, דְּלָא נְחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין כְּלָל, אֶלָּא אֲפִילּוּ הָכָא, דִּנְחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין אֵימָא: הָווּ קִידּוּשִׁין, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]מַאי הָוֵי עֲלַהּ? אָמַר רַב פָּפָּא: בְּאַתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי – חָיְישִׁינַן, מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי – לָא חָיְישִׁינַן. [ג]מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי – פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּרוּבָּא מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי, וּמִיעוּטָא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי. מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא, קָא מַשְׁמַע לַן. [ד]בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא מֵרָבָא: הוּחְזַק שְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: וְכִי מִפְּנֵי (שֶׁמַּחְזִיק) [שֶׁהוּחְזַק] שְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק נַחְזִיק בָּהּ כְּאֵשֶׁת אִישׁ? מַאי הָוֵי עֲלַהּ? אָמַר רַב אָשֵׁי: בְּאַתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבִי כְּתוּבָּה – חָיְישִׁינַן, כָּתְבִי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי – לָא חָיְישִׁינַן. [ה](א)מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבִי – פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּלָא שְׁכִיחַ סָפְרָא. מַהוּ דְּתֵימָא סָפְרָא הוּא דְּאִתְרְמִי, קָא מַשְׁמַע לַן. [ו][ז](ב)מַתְנִי' הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת – אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אָדָם אֶחָד כַּלְכַּלָּה שֶׁל תְּאֵנִים. וְשֶׁלָּהֶן הָיְתָה, וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר: "הֲרֵי כּוּלְּכֶם מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכַּלָּה זוֹ", וְקִיבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כּוּלָּן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת. (ג)גְּמָ' מְנָהָנֵי מִילֵּי? אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: דְּאָמַר קְרָא: "אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר", הַתּוֹרָה אָמְרָה: בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ, לֹא יְהֵא לוֹ לִיקּוּחִים אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶם. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם" – אִי קִידּוּשִׁין לָא תָּפְסִי בַּהּ, כָּרֵת מִי מְחַיֵּיב? (ד)אֶלָּא אָמַר רָבָא: קְרָא בְּזֶה אַחַר זֶה, וּמַתְנִיתִין כִּדְרַבָּה. דְּאָמַר רַבָּה: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ. גּוּפָא. אָמַר רַבָּה: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ. אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי:

הַמַּרְבֶּה

אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלָא אָמְרִינַן יוֹדֵעַ הָיָה שֶׁאֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין וְגָמַר וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְשֵׁם קִדּוּשִׁין אֶלָּא אָמְרִינַן מֵחֲמַת קִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח: וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת מִשֶּׁהִגְדִּיל: גְּמ' וּצְרִיכָא לְמִתְנֵי שְׁתֵּי נָשִׁים בִּפְרוּטָה וּלְמִתְנֵי אוֹ אַחַת בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְקָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ לְאַשְׁמוּעִינַן בְּכוּלְּהוּ דְּסִבְלוֹנוֹת דְּבָתַר הָכִי לָאו לְקִדּוּשִׁין נְתָנוּ: טָעֵי וְסָבַר דְּקִדּוּשִׁין נִינְהוּ וְלָא מַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ דְּסִבְלוֹנוֹת לְשֵׁם קִדּוּשִׁין: חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת מִי שֶׁשִּׁדֵּךְ בְּאִשָּׁה וְנִתְרַצָּה וְקָדַם וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת בְּעֵדִים חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא קִדּוּשִׁין הֵן וְאִם נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר צְרִיכָה גֵּט מִן הָרִאשׁוֹן: וְכֵן אָמַר רַבָּה גָּרַס: וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין יֵשׁ לִי לְהָשִׁיב עַל דְּבָרַי: הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא דְּטָעֵי כו' בְּקִדּוּשֵׁי קַמָּאֵי וּסְמִיךְ עֲלַיְיהוּ אֲבָל הָאִי דְּלָא קִדֵּשׁ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָכִי: הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא דְּטָעֵי כו' בְּקִדּוּשֵׁי קַמָּאֵי וּסְמִיךְ עֲלַיְיהוּ אֲבָל הָאִי דְּלָא קִדֵּשׁ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָכִי: בְּעָלְמָא הֵיכָא דְּשָׁלַח בְּלֹא קִדּוּשִׁין: דְּלָא נְחִית לְתוֹרַת קִדּוּשִׁין כְּלָל וְלֹא הֶעֱלָה קִדּוּשִׁין עַל לִבּוֹ: אֲבָל הָכָא דְּנָחִית לְהָכִי וּמִתּוֹךְ שֶׁעָלָה עַל לִבּוֹ וְנִזְכַּר שֶׁאֵין קִדּוּשָׁיו כְּלוּם וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת אֵימָא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין: חָיְישִׁינַן דְּכֵיוָן דְּאוֹרְחַיְיהוּ לְקַדּוּשֵׁי בְּרֵישָׁא חָיְישִׁינַן דִּלְמָא הָנֵי לְשֵׁם קִדּוּשִׁין: הֻחְזַק שְׁטַר כְּתֻבָּה בַּשּׁוּק שֶׁרָאוּ שְׁטַר כְּתֻבָּה: מַהוּ אִם נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר מַהוּ לְהַחֲזִיקָהּ כִּמְקֻדֶּשֶׁת לָרִאשׁוֹן: דְּלָא שְׁכִיחַ סָפְרָא אֵין הַסּוֹפֵר מָצוּי בָּעִיר תָּמִיד: סָפְרָא הוּא דְּאִתְרְמִי לֵיהּ וְקָדַם לִכְתּוֹב קוֹדֶם קִדּוּשִׁין: מַתְנִי' כְּאַחַת אָמַר הֲרֵי שְׁתֵּיכֶם מְקֻדָּשׁוֹת לִי: אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת וְאֵין אַחַת מֵהֶן צְרִיכָה גֵּט וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן: גְּמ' בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁן כְּאַחַת קס"ד דִּקְרָא בְּהָכִי כְּתִיב וְקָאָמַר לֹא תִקַּח אֵין לְךָ בָּהֶן לִקּוּחִין: אִי הָכִי דִּקְרָא בְּבַת אַחַת כְּתִיב הֵיכִי מִחַיֵּיב כָּרֵת אִם בָּא עֲלֵיהֶן הֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה: אֶלָּא בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁבְּקִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנָה הִיא אִשְׁתּוֹ וְקָאָמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ וְאִם בָּא עָלֶיהָ עָנוּשׁ כָּרֵת: וּמַתְנִיתִין כִּי הָווּ נָמֵי בְּבַת אַחַת מֵהַאי קְרָא נָפְקִי וְכִדְרַבָּה וּסְבָרָא בְּעָלְמָא הוּא כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ הִלְכָּךְ כֵּיוָן דְּבַאֲחוֹת אִשָּׁה לָא תָּפְסִי קִדּוּשִׁין כִּי קַדְּשִׁינְהוּ בב"א נָמֵי לָא הָווּ קִדּוּשִׁין:

חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת. פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס שֶׁשִּׁדֵּךְ הָאִשָּׁה וְנִתְרַצֵּית וְקָדַם קוֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת בְּעֵדִים חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין שָׁלַח מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא מֵחֲמַת קִדּוּשִׁין הֵם וּלְכָךְ נָקַט בִּלְשׁוֹנוֹ שִׁדֵּךְ דְּאִלְ"כ לָא הָוֵי קִדּוּשִׁין דְּמַאן יָדְעָה כִּדְאָמַר בפ"ק (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ו.) גַּבֵּי נָתַן לָהּ קִדּוּשִׁין וְלֹא פֵּרֵשׁ וְקָשֶׁה לְהר"ס וְכִי שִׁדֵּךְ מַאי הָוֵי וְהָא בָּעֵינַן שֶׁיְּדַבֵּר מֵעִנְיָן לְעִנְיָן וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ חוֹשְׁשִׁין כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח לָהּ סִבְלוֹנוֹת חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא קִדְּשָׁהּ כְּבָר וְכֵן מַשְׁמַע בְּסָמוּךְ דְּקָאָמַר בְּאַתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבִי כְּתֻבָּה חָיְישִׁינַן וְהָתָם עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא קִדֵּשׁ כְּבָר דִּלְשׁוֹן חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין שָׁלַח לֹא שַׁיָּיךְ דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּלָא שָׁלַח לָהּ הַכְּתֻבָּה לְשֵׁם קִדּוּשִׁין: ה"ג מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי פְּשִׁיטָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת כְּלוֹמַר הֵיכָא דְּשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת קוֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין דִּמְקֻדֶּשֶׁת דִּלְמָא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין שָׁלַח וי"מ פְּשִׁיטָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת דְּאָמְרִי' דְּקִדְּשָׁהּ כְּבָר וְהָוֵי כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי וּמְשַׁנֵּי לָא צְרִיכָא דְּרֻבָּא מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי וּמִיעוּטָא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא פֵּי' וְלֹא תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת קמ"ל דְּאָזְלִינַן בָּתַר רֻבָּא וּתְהֵא מְקֻדֶּשֶׁת וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי קָאָמַר נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא וְהָוֵי לְהָקֵל מִיהוּ אֵין זוֹ קוּשְׁיָא דְּה"נ אַשְׁכְּחַן בְּכַמָּה דּוּכְתִּין (גִּטִּין דַּף יט:) חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בְּמֵי מֵילִין כְּתָבוֹ וְהָוֵי חֲשָׁשָׁא לְהָקֵל וְהָוֵי גִּטָּא מִכֹּל וָכֹל וְכֵן בְּרֵישׁ פ' אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לב.) שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ זְמַנּוֹ בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כָּשֵׁר חָיְישִׁי' שֶׁמָּא אַחֲרוּהוּ וּכְתָבוּהוּ. ור"ח גָּרֵס אִיפְּכָא לָא צְרִיכָא דְּרֻבָּא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי וּמִיעוּט מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי מַהוּ דְּתֵימָא לָא נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תְּהֵא מְקֻדֶּשֶׁת קמ"ל דְּחָיְישִׁי' לְמִיעוּטָא וּתְהֵא מְקֻדֶּשֶׁת וְהַשְׁתָּא נִיחָא דְּחָיְישִׁינַן לְמִיעוּטָא מִשּׁוּם חֹמֶר דְּאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ. וְהַשְׁתָּא הָא דְּקָאָמַר רַב פָּפָּא בְּאַתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי הַיְינוּ שֶׁמִּיעוּטָם מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי וְאַפְּ"ה חָיְישִׁי' לְמִיעוּטָא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי הַיְינוּ שֶׁכֻּלָּם מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי אַךְ ר"י מָצָא כָּתוּב גִּרְסָא אַחֶרֶת מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי פְּשִׁיטָא דְּלָא חָיְישִׁינַן וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לָא צְרִיכָא דְּרֻבָּא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי וּמִיעוּט מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא וּתְהֵא מְקֻדֶּשֶׁת קמ"ל: לֹא תִקָּח פֵּי' לֹא יְהֵא לָךְ לִקּוּחִין בָּהּ תֵּמַהּ אִם לֹא תִקַּח מַשְׁמַע שֶׁאֵין לִקּוּחִים תּוֹפְסִים בָּהּ א"כ אַמַּאי תָּפְסִי קִדּוּשִׁין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכ"ג וּגְרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט הָא כְּתִיב בָּהֶן לֹא תִקַּח וי"ל דְּלָא מַשְׁמָעוּת דְּלָא תִקַּח דָּרְשִׁי' אֶלָּא מַשְׁמַע לֵיהּ לה"פ דִּקְרָא וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח בְּבַת אַחַת פֵּרוּשׁ לְכָל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ דִּין אֲחוֹת אִשָּׁה וַאֲסוּרָה וַאֲחוֹת אִשָּׁה נָפְקָא לָן בְּפֶרֶק הָאוֹמֵר (קִדּוּשִׁין דַּף סז:) דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ דְּחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת הִיא: אִי הָכִי הַיְינוּ דִּכְתִיב וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂת וְאִי קִדּוּשִׁין לָא תָּפְסִי כָּרֵת מִי מְחַיֵּיב. וְקָשֶׁה דְּאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת פֶּרֶק אַרְבָּעָה אַחִין (יְבָמוֹת דַּף כח:) גַּבֵּי שְׁלֹשָׁה אַחִים שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְב' אֲחָיוֹת דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם שֶׁנֶּאֱמַר אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ אַלְמָא מַשְׁמַע אע"ג דְּקִדּוּשִׁין לָא תָּפְסִי יֵשׁ בָּהֶם כָּרֵת כֵּיוָן שֶׁפּוֹטֵר אוֹתָם מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם וְי"ל דְּשָׁאנֵי הָתָם דְּלֵיכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְפָרֵיךְ הָכָא כָּרֵת מִי מְחַיֵּיב דִּבְלֹא הַקִּדּוּשִׁין נָמֵי אִיכָּא כָּרֵת דְּהָא פָּגַע בְּאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מג סעי' א:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' כח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מה סעי' א:

ג מיי' פט' מהל' אישות הל' כח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מה סעי' א:

ד מיי' פט' מהל' אישות הל' כט, טוש"ע אה"ע סי' מה סעי' ג:

ה מיי' פט' מהל' אישות הל' כט, טוש"ע אה"ע סי' מה סעי' ג:

ו מיי' פט' מהל' אישות הל' א:

ז מיי' פט' מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מא סעי' ב ג:

מסורת הש"ס

א סנהדרין עז:

ב בבא בתרא קמג.

ג יבמות יט.; יבמות כח:

ד עירובין נ.

ה תוספתא קידושין; כתובות עג:

גליון הש"ס

גמ' כל שאינו בזה א"ז. ע' גיטין דף מט ע"א תד"ה כגון וזבחים ד' ל ע"א תד"ה דבריו ובכורות דף ט ע"א תד"ה אמר:

תוס' ד"ה ה"ג וכו' והשתא ניחא דחיישינן למיעוט. ע' בכורות ד' כ' ע"ב תד"ה חלב:

תורה אור השלם

וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ [ויקרא יח, יח]

כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם [ויקרא יח, כט]

[א]הַמַּרְבֶּה בַּמַּעֲשֵׂר – פֵּירוֹתָיו מְתוּקָּנִים וּמַעְשְׂרוֹתָיו מְקוּלְקָלִין. וְאַמַּאי? נֵימָא: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ. אֲמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי מַעֲשֵׂר, דְּאִיתֵיהּ לַחֲצָאִים, דְּאִי אָמַר: "תִּיקְדּוֹשׁ פַּלְגָא דְחִיטְּתָא" – קָדְשָׁה. [ב]וַהֲרֵי מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, דְּלֵיכָּא לַחֲצָאִין, וְלֵיכָּא בְּזֶה אַחַר זֶה. וְאָמַר רָבָא: יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי, וּקְרָאָן "עֲשִׂירִי" – עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִים זֶה בָּזֶה. [ג(א)]שָׁאנֵי מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, דְּאִיתֵיהּ בְּטָעוּת. דִּתְנַן: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" – שְׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין. [ד(ב)]הֲרֵי תּוֹדָה, דְּלֵיתַהּ בְּטָעוּת, וְלֵיתַהּ נָמֵי בְּזֶה אַחַר זֶה, וְאִיתְּמַר: תּוֹדָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת, חִזְקִיָּה אָמַר: קָדְשִׁי לַהּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לָא קָדְשִׁי לַהּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. [ה]לָאו אִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַכֹּל מוֹדִים הֵיכָא דְּאָמַר: "קָדְשִׁי לַהּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים" – קָדְשִׁי, "לֹא יִקְדְּשׁוּ אַרְבָּעִים אֶלָּא אִם כֵּן קָדְשִׁי שְׁמוֹנִים" – לָא קָדְשִׁי. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בִּסְתָם, מָר סָבַר: לְאַחְרָיוּת קָא מִיכַּוֵּון. וּמָר סָבַר: לְקָרְבָּן גָּדוֹל קָא מִיכַּוֵּון. וְרָבָא, לָמָּה לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי כְּרַבָּה? תִּיפּוֹק לֵיהּ קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה נִינְהוּ. לְדִבְרָיו דְּרָמֵי בַּר חָמָא קָאָמַר. [וז(ג)]אִיתְּמַר: קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה, אַבָּיֵי אָמַר: הָווּ קִידּוּשִׁין. רָבָא אָמַר: לָא הָווּ קִידּוּשִׁין. אָמַר רָבָא: בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרַהּ לִי: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ", קִידּוּשִׁין הַמְסוּרִין לְבִיאָה – הָווּ קִידּוּשִׁין, קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה – לָא הָווּ קִידּוּשִׁין. (ד)תְּנַן: הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת – אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת. הָא אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ מֵאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ – מְקוּדֶּשֶׁת. וְאַמַּאי? קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה נִינְהוּ! תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא! אָמַר לָךְ רָבָא: וּלְטַעְמָיךְ, אֵימָא סֵיפָא: מַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אֶחָד כַּלְכַּלָּה שֶׁל תְּאֵנִים, וְשֶׁלָּהֶן הָיְתָה, וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר: "הֲרֵי כּוּלְּכֶם מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכַּלָּה זוֹ". וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת. אֲחָיוֹת הוּא דְּאֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת, הָא נָכְרִיּוֹת – מְקוּדָּשׁוֹת. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאָמַר "כּוּלְּכֶם" – "קְנִי אַתְּ וַחֲמוֹר" הוּא, וְ"אַתְּ וַחֲמוֹר" לֹא קָנָה.

אֶלָּא

הַמַּרְבֶּה בַּמַּעַשְׂרוֹת הַמַּפְרִישׁ אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה שְׁמוֹנָה אַרְבָּעָה לְחוּלִּין בְּכָל זֶה וּמִכָּל חֲמִישִׁית לְמַעֲשֵׂר: מַעַשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין דְּטֶבֶל וּמַעֲשֵׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה שֶׁהַכְּרִי כּוּלּוֹ טֶבֶל הָוֵה וּכְשֶׁמָּנָה אַרְבָּעָה לְחוּלִּין לֹא הָיָה לוֹ לִיטּוֹל מִן הַכְּרִי לְמַעֲשֵׂר אֶלָּא חֲצִי מִדָּה חֲמִישִׁית וְהוּא הִפְרִישׁ מִדָּה שְׁלֵמָה וְשֵׁם מַעֲשֵׂר לֹא חָל עָלָיו אֶלָּא כְּפִי חֶשְׁבּוֹן וְנִמְצָא הַשְּׁאָר טֶבֶל וְאָסוּר לְכָל אָדָם עַל שֶׁיְּתַקְּנֶנָּה וְאִם אִיתָא דְּכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֵינוֹ בְּבַת אַחַת כְּלָל אַמַּאי פֵּרוֹתָיו מְתוּקָּנִין וְלָמָּה חָל שֵׁם מַעֲשֵׂר אֲפִי' לְפִי חֶשְׁבּוֹן הֲרֵי אֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁאִם הִפְרִישׁ פַּעַם אַחַת וְחָזַר וְהִפְרִישׁ לֹא הָיָה שֵׁם מַעֲשֵׂר חָל עַל הָאַחֲרוֹן: וְלֵיתַנְהוּ בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁאִם שְׁחָטָהּ עַל אַרְבָּעִים חַלּוֹת וְחָזַר וְאָמַר עַל אַרְבָּעִים אֲחֵרוֹת יִקָּדְשׁוּ גַּם אֵלּוּ עִם אֵלּוּ לֹא קָדְשׁוּ שֶׁהַתּוֹדָה טְעוּנָה אַרְבָּעִים חַלּוֹת כִּדְאָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת (דַּף עו.) וּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח מְקַדַּשְׁתָּן קְדֻשַּׁת הַגּוּף כִּדְאָמְרִינַן הָתָם (דַּף עח:) קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא בִּזְבִיחָה דְּהַאי קָרְבָּנוֹ בְּלֶחֶם מִשְׁתַּעֵי דִּכְתִיב עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ וְגוֹ': דְּאִם אָמַר תִּתְקַדֵּשׁ פַּלְגָא לְחִטְּתָא קָדְשָׁה הִלְכָּךְ כְּשֶׁהִפְרִישׁ בְּבַת אַחַת יוֹתֵר מִכַּשִּׁעוּר יֵשׁ לוֹ לְמַעֲשֵׂר לָחוּל עַל כָּל חִטָּה וְחִטָּה לְפִי חֶשְׁבּוֹן וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּנִתְפְּסוּ כּוּלְּהוּ לְפִי חֶשְׁבּוֹן אֲבָל גַּבֵּי אֲחָיוֹת לֵיכָּא לְמֵימַר נִתְפְּסוּ קְצָת קִדּוּשִׁין אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא: דְּלֵיכָּא לַחֲצָאִין כְּשֶׁמָּנָה תְּשִׁעָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא שְׁנַיִם וְלוֹמַר חֲצִי כָּל אֶחָד יְהֵא מַעֲשֵׂר וְיִקְרַב לַחֲצָאִין וְלֵיתָא נָמֵי בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁאַחַר שֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי וְחָזַר וְקָרָא לְאֶחָד עָשָׂר עֲשִׂירִי אֵינוֹ קָדוֹשׁ: וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר גָּמוּר אֲבָל אֵינוֹ יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא וְהַשֵּׁנִי שֵׁם שְׁלָמִים עָלָיו כְּדִין אַחַד עָשָׂר שֶׁקָּרָא עֲשִׂירִי אַחַר שֶׁטָּעָה וְקָרָא לָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי דְּקי"ל שֶׁהוּא שְׁלָמִים כִּדִלְקַמָּן הַאי הָוֵי נָמֵי שְׁלָמִים שֶׁהֲרֵי אַחַד עָשָׂר זֶה אַף הוּא אַחַר קְרִיאַת תְּשִׁיעִי נִקְרָא עֲשִׂירִי וַהֲרֵי הֵן מְעוֹרָבִים וְיִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיָבִיא בְּהֵמַת חוּלִּין וְיֹאמַר כ"מ שֶׁהֵן שְׁלָמִים יְהֵא מְחוּלָּל עַל בְּהֵמָה זוֹ וְיִקְרַב זוֹ שְׁלָמִים וְהַשְּׁנַיִם נֶאֱכָלִין לַבְּעָלִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם סְפֵק מַעֲשֵׂר וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים וְהָא הָכָא דְּאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה דְּאִלּוּ קָרָא לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי לֹא קָדַשׁ אַחַד עָשָׂר כְּלָל וְכִי קְרָאָהוּ בַּהֲדֵי חָשִׁיב חַד מִנַּיְהוּ מַעֲשֵׂר לִפְטוֹר אֶת הַתְּשִׁיעָה: שָׁאנֵי מַעֲשֵׂר דְּאִיתֵיהּ בְּטָעוּת אִם טָעָה מִלִּקְרוֹת הָעֲשִׂירִי בִּשְׁמוֹ הָוֵי מַעֲשֵׂר דִּתְנַן [קָרָא] לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר שֶׁבָּא אַחֲרָיו שֶׁל זֶה קָרָא עֲשִׂירִי (עַל) שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין וְסוֹף הַמִּשְׁנָה תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים וְיָלֵיף לָהּ מִקְּרָאֵי הִלְכָּךְ כִּי הֵיכִי דְּחָל שְׁמוֹ עַל הַטָּעוּת חָל נָמֵי כִּי נָפֵק אַחַד עָשָׂר בַּהֲדֵיהּ וְלֹא הִפְסִיד הָעֲשִׂירִי אֶת שְׁמוֹ בְּכָךְ אֲבָל קִדּוּשִׁין לֵיתַנְהוּ בְּטָעוּת אֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ בְּבַת אַחַת: וַהֲרֵי תּוֹדָה לַחְמֵי תּוֹדָה: לֵיתַנְהוּ בְּטָעוּת שֶׁאִם שָׁחַט תּוֹדָה עַל אַרְבָּעִים חַלּוֹת וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁחוֹרוֹת וְנִמְצְאוּ לְבָנוֹת שֶׁאֵינָן אוֹתָן שֶׁבְּדַעְתּוֹ לֹא קָדְשׁוּ דִּתְנַן (נָזִיר דַּף לא.) הֶקְדֵּשׁ טָעוּת ב"ש אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ וּב"ה אוֹמְרִים אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ: וְלֵיתַנְהוּ בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁאִם שְׁחָטָהּ עַל אַרְבָּעִים חַלּוֹת וְחָזַר וְאָמַר עַל אַרְבָּעִים אֲחֵרוֹת יִקָּדְשׁוּ גַּם אֵלּוּ עִם אֵלּוּ לֹא קָדְשׁוּ שֶׁהַתּוֹדָה טְעוּנָה אַרְבָּעִים חַלּוֹת כִּדְאָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת (דַּף עו.) וּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח מְקַדַּשְׁתָּן קְדֻשַּׁת הַגּוּף כִּדְאָמְרִינַן הָתָם (דַּף עח:) קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא בִּזְבִיחָה דְּהַאי קָרְבָּנוֹ בְּלֶחֶם מִשְׁתַּעֵי דִּכְתִיב עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ וְגוֹ': עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת הֵבִיא אֶלָּא לָעֲזָרָה שְׁמוֹנִים: קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים וְיוֹצְאָה יְדֵי תּוֹדָתוֹ וְהָתָם מְפָרֵשׁ הֵיכִי מִתְחַלְּלִים: לֹא קָדְשׁוּ קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּדְרַבָּה פְּלִיגֵי דְּאָמַר כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֵינוֹ בְּבַת אַחַת וּמַקְשֵׁי לָהּ מִדְּחִזְקִיָּה שֶׁהָיָה רַבּוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן כִּדְאָמְרִינַן בְּעֵירוּבִין (דַּף כל.) גַּבֵּי סַנְדָּל שֶׁנִּפְסְקָה אַחַת מִתַּרְסִיּוֹתָיו: הֵיכָא דְּאָמַר וְכוּ' כְּלוֹמַר הֵיכָא דְּלָא נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּקָּדְשׁוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים וְאֶת הַשְּׁאָר הֵבִיא לְאַחֲרָיוּת שֶׁאִם יֹאבְדוּ אוֹ יִטָּמְאוּ אֵלּוּ יְהוּ אֵלּוּ תַּחְתֵּיהֶן: לֹא יִקָּדְשׁוּ כְּלוֹמַר לֹא נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּקָּדְשׁוּ אַרְבָּעִים בְּלֹא שְׁמוֹנִים שֶׁבְּלַקְנוּהוּ וְאָמַר (וְכֻלְּכֶם) נִתְכַּוַּנְתִּי: לֹא קָדְשׁוּ כִּדְרַבָּה דְּכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֵינוֹ בְּבַת אַחַת: בִּסְתָמָא שֶׁשָּׁחַט סְתָם וְהָלַךְ לוֹ: לְאַחֲרָיוּת מִתְכַּוֵּן וְלֹא הָיָה בְּלִבּוֹ אֶלָּא עַל אַרְבָּעִים: קָרְבָּן גָּדוֹל וְעַל כֻּלָּם הָיָה לִבּוֹ: וְרָבָא לָמָּה לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי לְעֵיל טַעְמָא דְּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כִּדְרַבָּה: תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּהָא לֹא קִדֵּשׁ אֶלָּא אַחַת מֵהֶן אֶלָּא שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אֵיזוֹ הִיא אִית לֵיהּ לְרָבָא דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה הֵן שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן אֲחוֹת אִשָּׁה וְשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרָבָא דְּאָמַר לְקַמָּן קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין רְאוּיִין לְבִיאָה אֵינָן קִדּוּשִׁין: לְדִבְרָיו דְּרָמֵי בַּר חָמָא קָאָמַר לָהּ לְדִידָךְ דְּלָפַתְּ לֵיהּ מֵהַאי קְרָא לָא תּוֹקְמָא לִקְרָא בְּבַת אַחַת דְּקַשְׁיָא וְנִכְרְתוּ אֶלָּא אוֹקְמִי בְּזֶה אַחַר זֶה וַהֲדַר תִּיפּוֹק לָךְ בְּבַת אַחַת דְּמַתְנִי' מִינַּהּ וּבַהּ מִשּׁוּם דְּרַבָּה: אִתְּמַר גָּרַס: קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה קִדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְלֹא פֵּרֵשׁ אֵיזוֹהִי מֵהֶם דְּאֵין יָכוֹל לִשָּׂא אַחַת מֵהֶן דְּשֶׁמָּא זוֹ הִיא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ: בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרָא לִי הֱבִינַנִי דָּבָר זֶה שֶׁיְּכוֹלַנִי לְהָבִיא לוֹ רְאָיָה מִן הַתּוֹרָה: כִּי יִקַּח אִישׁ דְּהַיְנוּ קִדּוּשֵׁי כֶּסֶף דְּגָמְרִינַן לְהוּ (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף ב.) קִיחָה קִיחָה וּכְתִיב וּבְעָלָהּ דְּבָעֵינַן רְאוּיָה לְבִיאָה: כְּאַחַת הוּא דְּאֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת מִשּׁוּם דְּכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּזֶה אַחַר זֶה אֲפִי' בְּבַת אַחַת אֵינוֹ: הָא אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ וְלֹא פֵּרֵשׁ מְקֻדֶּשֶׁת: הָא נָכְרִיּוֹת שֶׁעִמָּהֶם מְקֻדָּשׁוֹת: קְנִי אַתְּ וַחֲמוֹר הוּא נוֹתֵן מַתָּנוֹת לְנוֹלָד וּלְעֻבָּר שֶׁבִּמְעֵי אִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה כְּלוּם גַּם הַנּוֹלָד אֵינוֹ קוֹנֶה שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לָזֶה בְּלֹא זֶה וְהָכָא נָמֵי אִיכָּא חֲדָא דְּלָא חַזְיָא לֵיהּ כְּלָל:

קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה רָבָא אָמַר לָא הָווּ קִדּוּשִׁין פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דִּכְתִיב וּבְעָלָהּ דְּבָעֵינַן רְאוּיִין לְבִיאָה וְקָשֶׁה דְּהָא חַיָּיבֵי לָאוִין אֵינָם רְאוּיִן לְבִיאָה וְתָפְסִי בְּהוּ קִדּוּשִׁין לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה כְּלוֹמַר שֶׁאִסּוּר הַבִּיאָה ע"י קִדּוּשִׁין וְהַיְינוּ הֵיכָא דְּקִדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת בִּסְתָם שֶׁמִּקּוֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין הָיְתָה כָּל אַחַת מֵהֶן מוּתֶּרֶת וְעַכְשָׁו ע"י הַקִּדּוּשִׁין נֶאֶסְרוּ שְׁתֵּיהֶן אֲבָל חַיָּיבֵי לָאוִין אִסּוּר הַבִּיאָה לֹא בָּאָה ע"י הַקִּדּוּשִׁין שֶׁהֲרֵי מִקּוֹדֶם לָכֵן נֶאֶסְרוּ בְּבִיאָה כְּמוֹ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין:

מסורת הש"ס

א ספרא בחוקתי פרק יג ב; ספרא בחוקתי פרק יג ג; נזיר לא:; תוספתא בכורות; משנה נזיר; בכורות ס:

ב מנחות עח:; מנחות מח.; עירובין נ.

ג לעיל ט:

ד יבמות כח:; יבמות יט.

תורה אור השלם

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ [דברים כד, א]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מעשרות הל' יד, סמג עשין קלח, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' עו:

ב מיי' פח' מהל' בכורות הל' ד:

ג מיי' פח' מהל' בכורות הל' א:

ד מיי' פי"ב מהל' פסולי המוקדשין הל' טו:

ה מיי' פי"ב מהל' פסולי המוקדשין הל' טו:

ו מיי' פט' מהל' אישות הל' ב:

ז מיי' פט' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מא סעי' ב:

אֶלָּא לָאו דְּאָמַר לְהוּ: "אַחַת מִכֶּם" וְקָתָנֵי: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת? לְרָבָא קַשְׁיָא רֵישָׁא, לְאַבָּיֵי קַשְׁיָא סֵיפָא. אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, רָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ. אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת – אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת. הָא אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ, מֵאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ – מְקוּדֶּשֶׁת. [א]וְאִם אָמַר: "הָרְאוּיָה לְבִיאָה תִּתְקַדֵּשׁ לִי" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וּמַעֲשֶׂה נָמֵי בְּחָמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אֶחָד כַּלְכַּלָּה שֶׁל תְּאֵנִים וְאָמַר: "הָרְאוּיָה לִי מִכֶּם תִּתְקַדֵּשׁ לִי", וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת. (א)וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אַחַת מֵאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ – נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁקִּידֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת, וְאֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת. וּמַעֲשֶׂה נָמֵי בְּחָמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶם שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אֶחָד כַּלְכַּלָּה שֶׁל תְּאֵנִים וְאָמַר: הֲרֵי כּוּלְּכֶם וְאַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכַּלָּה זוֹ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת. תָּא שְׁמַע: הַמְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ סְתָם – אֵין הַבּוֹגְרוֹת בַּכְּלָל. הָא קְטַנּוֹת בַּכְּלָל. וְאַמַּאי? קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה נִינְהוּ, וּתְיוּבְתָּא דְּרָבָא! אָמַר לָךְ רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה. הָא בּוֹגְרוֹת קָתָנֵי! מַאי בּוֹגְרוֹת – בּוֹגְרוֹת דְּעָלְמָא. אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּשַׁוִּיתֵיהּ שָׁלִיחַ. מַהוּ דְּתֵימָא כִּי מְקַבֵּל קִידּוּשֵׁי – אַדַּעְתָּהּ דִּידַהּ קָא מְקַבֵּל, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא שָׁבֵיק אִינִישׁ מִידֵּי דְּאִית לֵיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ. מִי לָא עָסְקִינַן דְּאָמְרָה לֵיהּ "קִידּוּשַׁי לְדִידָךְ"? אֲפִילּוּ הָכִי, לָא שָׁבֵיק אִינִישׁ מִצְוָה דְּרַמְיָא עֲלֵיהּ וְעָבֵיד מִצְוָה דְּלָא רַמְיָא עֲלֵיהּ. [ב](ב)תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִּתֵּי בָנוֹת מִשְּׁתֵּי נָשִׁים, וְאָמַר: "קִידַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי הַגְּדוֹלָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת וְאִם גְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, אִם קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת" – כּוּלָּן אֲסוּרוֹת, חוּץ מִקְּטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. (ג)הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ. דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי: "אֵינִי יוֹדֵעַ", וְלָא קָתָנֵי "אֵין יָדוּעַ", שְׁמַע מִינַּהּ. אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא? לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: לָא מַחֵית אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ לִסְפֵיקָא. קָא מַשְׁמַע לַן דְּמַחֵית אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ לִסְפֵיקָא. (ד)תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁקִּידֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִידֵּשׁ – נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי: "אֵינוֹ יוֹדֵעַ", וְלָא קָתָנֵי: "אֵינוֹ יָדוּעַ". [ג](ה)אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא? סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ: מֵת וְלוֹ אָח אֶחָד, חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם – אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַיבֵּם. אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָם מִיָּדָם. דַּוְקָא מִיחְלָץ וַהֲדַר יַבּוֹמֵי, אֲבָל יַבּוֹמֵי וַהֲדַר מִיחְלָץ – לָא, דְּקָא פָּגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָתוֹ. [ד](ו)תָּא שְׁמַע: שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִידֵּשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִידֵּשׁ – זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין! הָכָא נָמֵי, שֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ. דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי: "אֵינוֹ יוֹדֵעַ", וְלָא קָתָנֵי: "אֵין יָדוּעַ", שְׁמַע מִינַּהּ. אִי הָכִי, מַאי לְמֵימְרָא? סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ: מֵת, וְלָזֶה אָח וְלָזֶה אָח – זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם –

הָאֶחָד

אֶלָּא לָאו אַחַת מִכֶּם דְּלָאו אַתְּ וַחֲמוֹר הוּא דְּאִם קִדֵּשׁ זוֹ לֹא קִדֵּשׁ זוֹ: רָבָא מְתָרֵץ מַתְנִי' לְטַעְמֵיהּ הָא דְּקָתָנֵי כְּאַחַת לָאו לְמֵדַק הָא אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא ה"ק הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מֵאִשָּׁה וּבִתָּהּ הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁקִּדְּשָׁן כְּאַחַת וְאֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת דְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה הֵן: הֲרֵי כּוּלְּכֶם וְאַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת כּוּ' דְּהַשְׁתָּא לָאו אַתְּ וַחֲמוֹר הוּא דְּהָא דְּאֵין אֲחָיוֹת מְקֻדָּשׁוֹת מִשּׁוּם סְפֵיקָא הוּא דְּלָא יָדַע הֵי קַדֵּשׁ הָא אִי יָדַע בַּת זְכִיָּה הִיא הִלְכָּךְ נָכְרִיּוֹת מְקֻדָּשׁוֹת וְהָא דְּלָא אוֹקְמָא כְּגוֹן דְּאָמַר אַחַת מִכֶּם מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' כּוּלְּכֶם וְאֵין לְשַׁבֵּשׁ הַסְּפָרִים וְלוֹמַר דְּאַחַת מִכּוּלְּכֶם גָּרַס וּכְגוֹן שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ אֶלָּא חֲדָא דא"כ לָא מִתָּרְצָא הָא דְּאַשְׁמוֹעִינַן לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף נב.) מִמַּתְנִי' אִשָּׁה נַעֲשֵׂית שָׁלִיחַ לַחֲבֶרְתָּהּ בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהּ צָרָה: הַמְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ סְתָם אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי: אֵין הַבּוֹגְרוֹת בִּכְלָל אִם יֵשׁ בּוֹגְרוֹת הַרְבֵּה אֵין אַחַת מֵהֶן בִּסְפֵק קִדּוּשִׁין הַלָּלוּ לְהִצְטָרֵךְ גֵּט לְפִי שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ לְקַבֵּל לָהוּ קִדּוּשִׁין: הָא קְטַנּוֹת בִּכְלָל וּצְרִיכוֹת גֵּט וַאֲפִי' הַרְבֵּה: כְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא בּוֹגֶרֶת אַחַת וּקְטַנָּה אַחַת וְכֵיוָן שֶׁאֵין הַגְּדוֹלָה בִּסְפֵק אֵין קִדּוּשִׁין אֶלָּא בִּקְטַנָּה וְקִדּוּשֵׁי וַדַּאי הֵן וְה"ה אִם הָיוּ שָׁם גְּדוֹלוֹת הַרְבֵּה כֵּיוָן דְּאֵינָן בִּכְלָל הָווּ לְהוּ קִדּוּשִׁין בִּקְטַנָּה וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוּיֵי כְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גְּדוֹלָה אַחַת דְּעַל כָּרְחָךְ קְטַנּוֹ' דּוּמְיָא דִּגְדוֹלוֹת דָּיְקִינַן וּמֵהַשְׁתָּא דַּיְיק הָכִי הָא קְטַנָּה בִּכְלָל: וְהָא בּוֹגְרוֹת קָתָנֵי טוּבָא וְלִכְוָותֵיהּ דָּיְקִינַן עַל כָּרְחָיךְ הָא קְטַנּוֹת בִּכְלַל וְלֵיכָּא תַּרְתֵּי: בּוֹגְרוֹת דְּעָלְמָא כָּל אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת בּוֹגֶרֶת אֵין אוֹתָן הַבּוֹגְרוֹת בִּכְלַל קִדּוּשִׁין שֶׁקִּבֵּל אָבִיהָ: אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בִּדְלֵיכָּא טוּבָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי מִשּׁוּם דְּיוּקָא דִּידֵיהּ לְמֵדַק הָא קְטַנּוֹת בִּכְלָל לְאַשְׁמוֹעֵי' דְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה הֲוֵי קִדּוּשִׁין אֶלָּא הַשְׁתָּא לָא אִיהוּ אִצְטְרִיךְ וְלָא דְּיוּקָא דִּידֵיהּ אִצְטְרִיךְ דִּפְשִׁיטָא דְּבוֹגֶרֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת וְאֵין כָּאן עוֹד אֶלָּא קְטַנָּה וְקִדּוּשִׁין מְסוּרִין לְבִיאָה הֵן וּפְשִׁיטָא דְּהָווּ קִדּוּשִׁין: דְּשַׁוְּיתֵהּ שָׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל הַבָּא: דְּאִית לֵהּ הֲנָאָה מִנֵּהּ דְּכֶסֶף קִדּוּשֶׁיהָ שֶׁלּוֹ: מִי לָא עָסְקִינַן קֻשְׁיָא הִיא וְכִי לָא שָׁמְעִינַן מִנָּהּ מִמַּתְנִי' דַּאֲפִי' אָמְרָה לְאָבִיהָ קִדּוּשַׁי לְדִידָךְ קָתָנֵי נָמֵי דְּאֵינָהּ בִּכְלָל: דְּרַמְיָא עָלֶיהָ דִּכְתִיב (יִרְמְיָהוּ כ"ט:ו') וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים: גְּדוֹלוֹת בְּנוֹת הָרִאשׁוֹנָה: קְטַנּוֹת בְּנוֹת הַשְּׁנִיָּה: אִם קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת וכ"ש אֶמְצָעִית שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת בִּסְפֵק זֶה וּלְגַבֵּי בְּנוֹת שְׁנִיָּה מִקְרֵי כּוּלְּהוּ בְּנוֹת גְּדוֹלוֹת: כּוּלָּן אֲסוּרוֹת לַאֲחֵרִים עַד שֶׁיִּתֵּן גֵּט וַאֲפִי' אֶמְצָעִית שֶׁבַּקְּטַנּוֹת דִּלְגַבֵּי קְטַנּוֹת אוֹתָהּ הַבַּת גְּדוֹלָה הִיא וְשָׁמְעִינַן דְּהַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת סְתָם שְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת גֵּט: שֶׁהֻכְּרוּ בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין פֵּרֵשׁ לוֹ: וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ שָׁכַח אֵיזוֹ גְּדוֹלָה פֵּרֵשׁ לוֹ: לְאַפּוּקֵי מֵר' יוֹסֵי דִּפְלִיג בְּאִידָךְ פִּרְקָא (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף סד:) וְאָמַר כּוּלָּן מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לַאֲחֵרִים בְּלֹא גֵּט חוּץ מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת: דְּלָא מַחֵית אִינִישׁ נַפְשֵׁהּ לִסְפֵקָא לְהַזְכִּיר שֵׁם גְּדוֹלָה אִם לֹא גְּדוֹלָה שֶׁבְּכוּלָּן שֶׁאִם יִשְׁתַּכַּח הַדָּבָר שֶׁלֹּא יְהֵא בְּסָפֵק: אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָם מִיָּדָם וַאֲפִי' לֹא כָּנַס הָרִאשׁוֹן אֶת יְבִמְתּוֹ וּפָגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָתוֹ מֵאַחַר שֶׁכְּנָסָהּ הַשֵּׁנִי פָּקַע זִקָּה וְהֻתְּרָה לָרִאשׁוֹן לְקַיְּימָהּ לַאֲחוֹת זְקוּקָה דְּרַבָּנָן הִיא וְלָא קָנְסֵי לֵיהּ לְהוֹצִיאָהּ: אֵין יָדוּעַ מַשְׁמַע לְעוֹלָם: סֵיפָא אִצְטְרִיכָא לֵיהּ דְּקָתָנֵי הָיוּ שְׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם וְאַשְׁמוֹעִינַן דַּוְקָא הָכִי מִחְלָץ חַד מִנַּיְיהוּ לַחֲדָא בְּרֵישָׁא וַהֲדַר מְיַבֵּם שֵׁנִי לַשְּׁנִיָּה מִמָּה נַפְשָׁךְ אִם זוֹ אֲרוּסַת אָחִיו שַׁפִּיר מְיַבֵּם וְאִם לָאו נָכְרִית בְּעָלְמָא הִיא וְאֵינָהּ אֲחוֹת יְבִמְתּוֹ הַזְּקוּקָה לוֹ דְּתֶהֱוֵי דּוּמְיָא לַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁהֲרֵי נִפְטְרָה זִקַּת אֲחוֹתָהּ הֵימֶנָּה בַּחֲלִיצַת אָחִיו וְלֹא גָּזְרוּ עַל אֲחוֹת חֲלוּצָה מִשֶּׁחָלְצָה אֶלָּא עַל הֶחָלוּץ לְבַדּוֹ דְּקָא פָּגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָה וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא חָלַץ א' מִן הָאַחִין אֲסוּרָה אֲחוֹתָהּ עַל כּוּלָּן מִדִּבְרֵיהֶם מִשּׁוּם דְּדָמְיָא לַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ: הָכִי גָּרְסִינַן דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי וְאֵין יוֹדֵעַ וְלָא קָתָנֵי וְאֵין יָדוּעַ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' אישות הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' מא סעי' ג:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' מא סעי' ב:

ג מיי' פח' מהל' יבום וחליצה הל' א, סמג עשין נב, טוש"ע אה"ע סי' קעו סעי' א:

ד מיי' פח' מהל' יבום וחליצה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' קעו סעי' ג:

מסורת הש"ס

א תוספתא יבמות; משנה יבמות

ב לקמן סד:; משנה קידושין; נדרים סא:

ג יבמות כג:

ד יבמות כג:; משנה יבמות

ה משנה יבמות; יבמות כג:

ו יבמות כג:; תוספתא יבמות

גליון הש"ס

גמ' א"ה מאי למימרא. כעין זה בכתובות ד' פט ע"ב וע' בשיטה מקובצת שם בשם הרמב"ן וכאן ישאר הקושיא:

רש"י ד"ה דרמיא עליה דכתי' ואת בנותיכם. כתובות ד' נב ע"ב:

הָאֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם – אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ – אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָם. (א)דַּוְקָא מִיחְלָץ וַהֲדַר יַבּוּמֵי, אֲבָל יַבּוּמֵי וַהֲדַר מִיחְלָץ – לָא, דְּקָא פָּגַע בִּיבָמָה לַשּׁוּק. [א]תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי טָבְיוֹמֵי: לְזֶה חֲמִשָּׁה בָּנִים וּלְזֶה חֲמִשָּׁה בָּנוֹת, וְאָמַר: "אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקוּדֶּשֶׁת לְאֶחָד מִבָּנַי" – כָּל אַחַת וְאַחַת צְרִיכָה חֲמִשָּׁה גִּיטִּין. מֵת אֶחָד מֵהֶם – כָּל אַחַת וְאַחַת צְרִיכָה אַרְבָּעָה גִּיטִּין, וַחֲלִיצָה מֵאֶחָד מֵהֶן. (ב)וְכִי תֵּימָא: הָכִי נָמֵי כְּשֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ, הָא "אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ לְאֶחָד מִבָּנַי" קָתָנֵי, תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא, תְּיוּבְתָּא. וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי בְּיַעַ"ל קַגַּ"ם. (ג)מַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים. אָמַר רַב: שְׁמַע מִינַּהּ מִמַּתְנִיתִין אַרְבַּע, וְנָקֵיט רַב בִּידֵיהּ תְּלָת. [ב]שְׁמַע מִינַּהּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית – מְקוּדֶּשֶׁת, וּשְׁמַע מִינַּהּ: קִידְּשָׁהּ בְּגָזֵל – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, אֲפִילוּ בְּגָזֵל דִּידַהּ. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: שֶׁלָּהֶם הָיְתָה וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה – טַעְמָא דִּשְׁבִיעִית, דְּהֶפְקֵר הוּא, הָא דִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ – לָא. [ג]וּשְׁמַע מִינַּהּ: אִשָּׁה נַעֲשֵׂית שָׁלִיחַ לַחֲבֶירְתָּהּ, וַאֲפִילוּ בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהּ צָרָה. וְאִידַּךְ מַאי הִיא? קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִים לְבִיאָה. וְנִיחְשְׁבַהּ! מִשּׁוּם דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּאַבָּיֵי אִי כְּרָבָא. [ד](ד)כִּי סְלֵיק רַבִּי זֵירָא אַמְרַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֲמַר לֵיהּ: מִי אָמַר רַב הָכִי? וְהוּא לָא אֲמַר?! וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּזַל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – שְׁנֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִים לְהַקְדִּישׁ, זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: מִי אָמַר רַב כְּוָותִי? (ה)מֵיתִיבִי: קִידְּשָׁהּ בְּגָזֵל, בְּחָמָס, וּבִגְנֵיבָה, אוֹ שֶׁחָטַף סֶלַע מִיָּדָהּ וְקִידְּשָׁהּ – מְקוּדֶּשֶׁת! הָתָם בְּגָזֵל דִּידַהּ. הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אוֹ שֶׁחָטַף סֶלַע מִשֶּׁלָּהּ – מִכְּלָל דְּרֵישָׁא בְּגָזֵל דְּעָלְמָא עָסְקִינַן! פֵּירוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ: קִידְּשָׁהּ בְּגָזֵל, בְּחָמָס, וּבִגְנֵיבָה כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחָטַף סֶלַע מִיָּדָהּ וְקִידְּשָׁהּ בּוֹ.

וְהָא

הָאֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִכְנוֹס דִּלְמָא פָּגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָה: **דַּוְקָא** קָתָנֵי הָאֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן תְּחִלָּה וַהֲדַר יִבּוּמֵי אַחַת מֵהַשְּׁתַּיִם אַחַר חֲלִיצַת אָחִיו אֲבָל יִבּוּמֵי אַחַת מִן הַשְּׁתַּיִם תְּחִלָּה אַפֵּי' לְאַחַר חֲלִיצַת אָחִיו שֶׁאֵין כָּאן אֲחוֹת זְקוּקָה לָא מִשְׁתְּרֵי דְּכֵיוָן דְּלָא חָלַץ הַיָּחִיד לִשְׁתֵּיהֶן אִיכָּא לְמֵיחַשׁ בְּזוֹ שֶׁמִּתְיַבֶּמֶת שֶׁמָּא זוֹ הִיא יְבִמְתּוֹ שֶׁל יְחִידִי נִמְצָא כּוֹנְסָהּ נוֹשֵׂא יְבָמָה לַשּׁוּק כְּלוֹמַר לְמִי שֶׁאֵין לְיַבְּמָהּ וְנוֹשֵׂא אוֹתָהּ בְּלֹא חֲלִיצָה וּמִשּׁוּם הַקְדָּמַת חֲלִיצַת אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם לְיִבּוּם שֶׁל שֵׁנִי לָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנְיָא דְּהָא דִּפְגִיעַת אֲחוֹת זְקוּקָתוֹ מֵרֵישָׁא שָׁמְעִינַן: **אַחַת** מִבְּנוֹתֶיךָ מְקֻדֶּשֶׁת לְאֶחָד מִבָּנַי וּכְגוֹן שֶׁעֲשָׂאוּהוּ שָׁלִיחַ: **כָּל** אַחַת צְרִיכָה ה' גִּטִּין שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ נִתְקַדְּשָׁה וּמֵאֵיזֶה מֵהֶם נִתְקַדְּשָׁה לְפִיכָךְ צְרִיכוֹת גֵּט מִכֻּלָּן: **וַחֲלִיצָה** מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁמָּא אֲרוּסַת הַמֵּת הִיא וְכָל אַחַת עוֹמֶדֶת בְּסָפֵק זֶה: **יַעַ"ל** קַגַ"ס סִימָנֵי הֲלָכוֹת הֵן שֶׁנֶּחְלְקוּ בָּהֶם אַבַּיֵּי וְרָבָא וּבְכָל מָקוֹם הֲלָכָה כְּרָבָא חוּץ מֵאֵלּוּ יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דַּף כא:) וְעֵד זוֹמֵם אַבַּיֵּי אָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל בְּפֶרֶק [זֶה בּוֹרֵר] (סַנְהֶדְרִין דַּף כז.) לֶחִי הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו בפ"ק דְּעֵירוּבִין (דַּף טו.) קִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבִיאָה בִּשְׁמַעְתִּין גִּלּוּי דַּעְתָּא בְּגִטָּא בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לד.) מוּמָר אוֹכֵל נְבֵלוֹת לְתֵאָבוֹן בְּפ' [זֶה בּוֹרֵר] (דַּף כז.): **וְנָקֵט** רַב בִּידֵיהּ תְּלָת לְשָׁלֹשׁ מֵהֶן הָיָה אוֹחֵז בְּיָדוֹ לְסַדְּרָן בְּסֵדֶר גִּרְסָתוֹ אֲבָל הָרְבִיעִית לֹא הָיְתָה מַחֲזֶקֶת בְּיָדוֹ לְסַדְּרָהּ בְּגִרְסַת הַגְּמָרָא: **הַמְקַדֵּשׁ** בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא אָמְרִינַן לָאו מָמוֹנוֹ דְּזוֹכֶה בָּהֶן נִינְהוּ אֶלָּא כֵּיוָן דְּזָכָה בָּהֶן מָמוֹנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר אִי נָמֵי דְּלָא תֵּימָא לְאָכְלָהּ אָמַר רַחֲמָנָא (וַיִּקְרָא כה) וְלֹא לְדָבָר אַחֵר: **וַאֲפִילוּ** בְּגָזֵל דִּידֵהּ וְלָא אָמְרִינַן מִדְּקִבִּילְתֵּיהּ אַחֲלְתֵּיהּ: **וַאֲפִילוּ** בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהּ צָרָה ואע"פ שֶׁבְּכָל עֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ אֵין הַצָּרָה נֶאֱמֶנֶת שְׁלִיחוּתָהּ מִיהָא כֵּיוָן דַּעֲבָדָא עֲבָדָא דְּהָא הָכָא בַּקִּדּוּשִׁין הַלָּלוּ הֵן נַעֲשׂוֹת צָרוֹת ע"י זוֹ שֶׁקִּבְּלָה וְקָתָנֵי (הָיוּ) נָכְרִיּוֹת מְקֻדָּשׁוֹת: **וְנִיחְשְׁבֵהּ** רַב נָמֵי לְהָא וְאַמַּאי לָא נָקַט בִּידֵהּ אֶלָּא תְּלָת הָא נָמֵי ש"מ דְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה לָא הָווּ קִדּוּשִׁין: **מְסַפְּקָא** לֵהּ אִי כְּאַבַּיֵּי דְּמוֹקֵי לָהּ בְּבַת אַחַת שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁתֵּיהֶן הָא קִדֵּשׁ אַחַת מֵהֶן מְקֻדֶּשֶׁת ואע"ג דְּלָא פֵּרֵשׁ וּשְׁמַע מִנַּהּ הָווּ קִדּוּשִׁין וְאִי כְּרָבָא דְּמוֹקֵי בְּשֶׁלֹּא קִדֵּשׁ אֶלָּא אַחַת וּלְהָכִי אָמַר רַב שְׁמַע מִנַּהּ מִמַּתְנִיתִין אַרְבַּע דַּהֲלֵי קִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבִיאָה נָמֵי שָׁמְעִינַן מִנַּהּ אֲבָל לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ הֵי מִנַּיְהוּ שָׁמְעַת מִנַּהּ אִי הָווּ קִדּוּשִׁין אִי לָא הָווּ קִדּוּשִׁין: **אָמְרָהּ** לִשְׁמַעְתָּא הָא דְּקָא אָמְרִינַן לְעֵיל קִדְּשָׁהּ בְּגָזֵל אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: **אָמַר** רַב הָכִי קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אַתְּמוּהֵי אַתְמַהּ מִשּׁוּם דְּלָא סְבִירָא לֵהּ: **וּפָרְכִינַן** וְאֵלּוּ רַבִּי יוֹחָנָן גּוּפֵיהּ מִי לָא אֲמַר הָכִי דְּגָזֵל שֶׁבְּיָדוֹ אֵינוֹ מָמוֹנוֹ: **אַחְסְנָן** יָהֵיב דְּמֵי עַל כָּרְחוֹ שֶׁל בַּעַל חֵפֶץ: **בְּגָזֵל** דִּידֵהּ כֵּיוָן דְּקִבִּילְתֵּיהּ אַחֲלְתֵּיהּ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ הָא רַב נָמֵי בְּגָזֵל דִּידֵהּ קָאָמַר:

הָאֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן פֵּי' הָאֶחָד יְחִידִי וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם וְדַוְקָא מְחַלֵּץ וַהֲדַר יִבּוּמֵי פֵּרוּשׁ שֶׁחָלַץ הַיְּחִידִי תְּחִלָּה וַהֲדַר יִבּוּמֵי א' מִן הַשְּׁנַיִם אַחַר חֲלִיצַת אָחִיו דְּמִמָּה נַפְשָׁךְ מוּתָּר דְּאִי חָלַץ אָחִיו לִזְקוּקָתוֹ א"כ מוּתָּר זֶה לִקַּח אֲחוֹתָהּ כֵּיוָן דְּחָלַץ אָחִיו פָּקַע הַזִּקָּה וְאִי לֹא חָלַץ לִזְקוּקָתוֹ א"כ זֶה יְיַבֵּם זְקוּקָתוֹ אֲבָל יִבּוּמֵי אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם אַפֵּי' לְאַחַר חֲלִיצַת אָחִיו שֶׁאֵין כָּאן אֲחוֹת זְקוּקָתוֹ כִּדְפֵרַשְׁתִּי לֹא מִשְׁתְּרֵי דְּכֵיוָן דְּלֹא חָלַץ הַיְּחִידִי לִשְׁתֵּיהֶן אִיכָּא לְמֵיחַשׁ בְּזוֹ שֶׁמִּתְיַבֶּמֶת שֶׁמָּא זוֹ יְבִמְתּוֹ שֶׁל יָחִיד וְנִמְצָא כּוֹנְסָהּ כְּפוֹגֵעַ בִּיבָמָה לַשּׁוּק בְּלֹא חֲלִיצָה וְלֹא מָנְיוּ לְפָרֵשׁ דְּדַוְקָא מְחַלֵּץ וַהֲדַר יִבּוּמֵי קָאֵי אַשְּׁנַיִם אֲבָל אִיפְּכָא לֹא מִשּׁוּם דְּשֶׁמָּא פָּגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָתוֹ דְּהָא מֵרֵישָׁא שָׁמְעִינַן: **וְהִילְכְתָא** כְּוָתֵהּ דְּאַבַּיֵּי ביע"ל קג"ם מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי ר"ת בִּבְנוֹ שֶׁל הר"ר אוֹשַׁעְיָא הַלֵּוִי שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת עָשִׁיר אֶחָד וְאָמַר בִּתְּךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי סְתָמָא וְלֹא פֵּרֵשׁ פְּלוֹנִית בִּתְּךָ וְאָמַר ר"ת דִּמְקֻדֶּשֶׁת וְלָא מִבַּעְיָא אִם שַׁיָּךְ בְּאַחַת מֵהֶם בְּשֵׁם וְאַחַ"כ קִדְּשָׁהּ סְתָם דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכֵי קִדְּשָׁהּ אֶלָּא אֲפִי' לֹא שַׁיָּךְ בְּשֵׁם אֶלָּא שֶׁנִּתְרַצּוּ בַּפֶּה וְאָמַר פְּלוֹנִיתָא אֶתֵּן לְךָ יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכֵי קַיְּמִי דִּשְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב וְעוֹד אַפֵּי' לֹא פֵּרֵשׁ נָמֵי אַפֵּי' בַּפֶּה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר דְּקִדֵּשׁ הַגְּדוֹלָה מִשּׁוּם דְּלֹא יֵעָשֶׂה כֵּן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה וְהר"ר מְנַחֵם מִיּוֹנִי נֶחֱלַק עָלָיו וְאָמַר דְּהָא הָוֵי נָמֵי כְּמִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאִי כְּדִבְרֵי ר"ת דְּהַגְּדוֹלָה מְקֻדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דְּלֹא יֵעָשֶׂה כֵּן בִּמְקוֹמֵנוּ זֶה אֵינוֹ לֹא לְרָבָא וְלֹא לְאַבַּיֵּי דְּהָא אֲפִילוּ לְאַבַּיֵּי דְּאָמַר הָוֵי קִדּוּשִׁין לֹא אָמְרִינַן אֶלָּא לְהַצְרִיכָהּ גֵּט אִם כֵּן זֶה נָמֵי צָרִיךְ לִתֵּן גֵּט וְאַף ר"ת חָזַר בּוֹ וְלֹא עָבַד עוּבְדָא: **ביע"ל** קג"ם לְמֶ"ל פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס לֶחִי הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו ור"ת מְפָרֵשׁ דְּהַלְמֶ"ל הַיְנוּ. יְמֵי נִדָּה שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן שֶׁאֵין עוֹלִים לִסְפִירַת זִיבָתָהּ וּבְנֵי נַרְבּוֹנָא מְפָרְשִׁים דְּהַלְמֶ"ל הַיְנוּ פְּלוּגְתָּא דְּפֶ' כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף כה:) לֹא אֶפְשָׁר וְלֹא קָמְכַוֵּן דַּהֲלָכָה כְּאַבַּיֵּי וּמִכָּל מָקוֹם לֹא הֻזְכַּר יע"ל קג"ס אֶלָּא עַל יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת וְעֵד זוֹמֵם וא"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב נָמֵי פָּשַׁע בָּהּ וְיָצְאת לַאֲגַם וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ אַבַּיֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה אָמַר חַיָּב וְרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה אָמַר פָּטוּר (ב"מ דַּף לו:) וַהֲלָכָה כְּאַבַּיֵּי דְּהָא מַסְקִינַן (שָׁם דַּף מב.) וְהִלְכְתָא תְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב כלפר"ח וּבַסְּפָרִים לֹא כְּתִיב וְהִלְכְתָא בְּהַךְ שְׁמַעְתָּא אֲבָל כָּתַב בה"ג וְגַם כָּתוּב בַּסְּפָרִים גַּבֵּי הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ. בְּעֻבְדָּא דְּגָרִיפְתָא דְּאַרְבָּאֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּלְכָךְ לֹא נִכְתְּבָה בִּכְלָלָא ליע"ל קג"ס דִּלְאַחַר כָּךְ נִפְסְקָה הַךְ הִילְכְתָא כְּרַבָּנָן סָבוֹרָאֵי: **הַמְקַדֵּשׁ** בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מְקֻדֶּשֶׁת פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס וְלֹא אָמְרִינַן לָאו מָמוֹנוֹ הוּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה כֵּיוָן דְּלָאו בָּא אֶלָּא מִטַּעַם זְכִיָּה כֵּיוָן דְּזָכָה בּוֹ מָמוֹנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר אִי נָמֵי יֵשׁ לְפָרֵשׁ דאע"ג דְּאָסוּר לִקְנוֹת מֵהֶם חֵפֶץ כִּדְכְתִיב. לְאָכְלָה וְלֹא לִסְחוֹרָה ה"מ לְכַתְּחִלָּה אֲבָל בְּדִיעֲבַד הַמִּקָּח קַיָּם וְכֵן גַּבֵּי אִשָּׁה בְּדִיעֲבַד מְקֻדֶּשֶׁת וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמָּן בְּמַתְנִיתִין (קִדּוּשִׁין דַּף נו:) דְּקָתָנֵי מְכָרָן וְקִדֵּשׁ בִּדְמֵיהֶן מְקֻדֶּשֶׁת: **וַאֲפִילוּ** בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהּ צָרָה דִּנְהִי נָמֵי דְּצָרָתָהּ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר מֵת בַּעְלָהּ דִּלְמָא מְקַלְקְלָא לָהּ הָנֵי מִלֵּי עֵדוּת בְּלֹא מַעֲשֶׂה אֲבָל עֵדוּת בְּמַעֲשֶׂה נֶאֱמֶנֶת אִי נָמֵי י"ל דְּהַחִלּוּק הָוֵי מֵהָא דְּאָמַר אִשָּׁה נַעֲשֵׂית שָׁלִיחַ לַחֲבֶרְתָּהּ אַפֵּי' הֵיכָא דְּקִבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין מִסְתָּמָא: **וְהוּא** לֹא אָמַר וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן גָּזַל כו' תֵּימָהּ מַאי מַתְמָהּ גְּמָרָא דִּלְמָא לֹא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִלְּתֵיהּ אֶלָּא בְּגָזֵל בְּעָלְמָא דַּאֲחֵרִים אֲבָל בְּגָזֵל דִּידֵהּ פְּלִיג עֲלֵהּ דְּרַב דְּאָמַר דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּהָא שָׁמְעִינַן בְּסָמוּךְ דִּבְגָזֵל דִּידֵהּ מְקֻדֶּשֶׁת טְפֵי מִבְּגָזֵל דְּעָלְמָא וְי"ל דְּהָא דִּמְהַנֵּי גָּזֵל דִּידֵהּ טְפֵי מִגָּזֵל דְּעָלְמָא הָנֵי מִלֵּי בִּלְשֶׁעֵךְ אֲבָל בִּדְלָא שַׁיָּךְ אַדְּרַבָּה גָּרַע גָּזֵל דִּידֵהּ מִגָּזֵל דְּעָלְמָא דְּתָנֵי אָמְרָה אִין שְׁקַלִי וְדִידִי שְׁקַלִי וְרַב הָוָה מַיְרֵי בִּדְלָא שַׁיָּךְ וא"ת מַאי אֲתָא ר' יוֹחָנָן לְאַשְׁמוּעִינַן בְּהָא דְּאָמְרִינַן דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ פְּשִׁיטָא דְּהָא אָמְרִינַן בְּכַמָּה מִשְׁנָיוֹת וּבְרַיְתוֹת דְּגָזֵל אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּיֵאוּשׁ כְּגוֹן הַהִיא דְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ ד' כב.) שֶׁטָּף נָהָר קוֹרָיו עֵצָיו וַאֲבָנָיו אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ מַשְׁמַע הָא לֹא נִתְיָאֲשׁוּ לֹא וי"ל דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָא מַשְׁמַע לַן דְּאֵין הַגַּזְלָן יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁן לְפִי שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ אֲבָל בִּגְזָלָן לֵיכָּא שׁוּם חִדּוּשׁ כִּדְפָרֵשִׁית וא"ת לְרַב נָמֵי דְּקָאָמַר לְעֵיל דְּקִדְּשָׁהּ בְּגָזֵל אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מַאי אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן הָא מִכְּלָל מִשְׁנָה שְׁלֵמָה הִיא דְּהֵיכָא דְּלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים אֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר מִכָּל מָקוֹם אִצְטְרִיךְ מִלְּתֵיהּ דְּרַב דְּאִי מִכְּלָל הַמִּשְׁנָה הֲוָה אֲמִינָא דְּוַדַּאי בְּמָמוֹנָא הוּא דְּלֹא קָנָה אֶלָּא בְּיֵאוּשׁ לִיחַיְּבוּהוּ בֵּית דִּין לְשַׁלֵּם אֲבָל לְחוּמְרָא אע"ג דְּלֹא נִתְיָאֲשׁוּ אָמְרִינַן שֶׁאִם קִדֵּשׁ אִשָּׁה מְקֻדֶּשֶׁת לְהַצְרִיכָהּ גֵּט לְכָךְ אִצְטְרִיךְ מִלְּתֵיהּ דְּרַב לוֹמַר דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְהַשְׁתָּא נִיחָא שַׁפִּיר דְּמִתַּמַּהּ גְּמָרָא מִמִּלְּתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְהוּא לֹא אָמַר כְּלוֹמַר וְכִי ר' יוֹחָנָן לֹא אָמַר כָּךְ וְהָא אִיהוּ דְּאָמַר אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וַאֲפִילוּ אִסּוּרָא דְּרַבָּנָן לֵית בָּהּ וּכְמוֹ כֵן בְּקִדּוּשִׁין נָמֵי לֹא נַחְמִיר לְהַצְרִיכָהּ גֵּט וְהַשְׁתָּא מַיְיתֵי שַׁפִּיר גְּמָרָא מֵר' יוֹחָנָן:

מסורת הש"ס

א יבמות כג:; יבמות צט:; יבמות ק:; יבמות צח:

ב בבא קמא עג.

ג לעיל מו.

ד בבא קמא ע.; בבא קמא סח:; בבא מציעא ז.

ה לעיל יג.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ביע"ל וכו' בסה"ד הילכתא כרבנן סבוראי. ע' יבמות לט ע"א תד"ה אע"ג:

ד"ה המקדש וכו' ה"מ לכתחלה. ע' ע"ז ד' סב ע"א תוס' ד"ה נמצא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' אישות הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' כ:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' ג:

ג מיי' פד' מהל' אישות הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' לו סעי' ח:

ד מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' כד, סמג עשין קלב:

[א]וְהָא מַתְנִיתִין, דְּגָזֵל דִּידַהּ, וְקָאָמַר רַב: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת! לָא קַשְׁיָא: הָא – דְּשַׁדְיֵהּ, הָא – דְּלָא שַׁדְיֵהּ. [ב](א)הָהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוָה קָא מַשְׁיָא כַּרְעָא בְּמִשִׁיכְלָא דְּמַיָּא, אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא, חֲטַף זוּזֵי מֵחַבְרֵיהּ וּשְׁדָא לַהּ. אֲמַר לַהּ: מִיקַּדְּשַׁתְּ לִי. אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אֲמַר: לֵית דְּחָשׁ לְהָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: סְתָם גְּזֵילָה – יֵאוּשׁ בְּעָלִים הָוֵי. [ג]הָהוּא אֲרִיסָא דְּקַדֵּישׁ בְּמוּזָא דְּשַׁמְכֵי, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אֲמַר לֵיהּ: מַאן אַחְלָךְ? וְהָנֵי מִילֵּי בְּמוּזָא, אֲבָל כִּישָׁא, מָצֵי אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא שְׁקַלִי כִּישָׁא, שְׁקֵיל אַתְּ כִּישָׁא, כִּישָׁא כִּי כִּישָׁא. [ד]הָהוּא סָרְסְיָא דְּקַדֵּישׁ בִּפְרוּמָא דְּשִׁיכְרָא. אֲתָא מָרֵיהּ דְּשִׁיכְרָא אַשְׁכְּחֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא תֵּיתֵיב מֵהַאי חֲרִיפָא? אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אֲמַר: לֹא אָמְרוּ "כְּלָךְ אֵצֶל יָפוֹת", אֶלָּא לְעִנְיַן תְּרוּמָה בִּלְבָד. [ה](ב)דְּתַנְיָא: כֵּיצַד אָמְרוּ: תּוֹרֵם שֶׁלֹּא מִדַּעַת תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה? הֲרֵי שֶׁיָּרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וְלִיקֵּט וְתָרַם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, אִם חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, וְאִם לָאו – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ אִם חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל אִם לָאו? הֲרֵי שֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת וּמְצָאוֹ וְאָמַר לוֹ: "כְּלָךְ אֵצֶל יָפוֹת" אִם נִמְצְאוּ יָפוֹת מֵהֶם – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, וְאִם לָאו – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. הָיוּ הַבְּעָלִים מְלַקְּטִים וּמוֹסִיפִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אֲבָל הָכָא, מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא הוּא דַּעֲבַד, וְאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [ו-ח](ג)מַתְנִי' הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד – לֹא קִידֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג – לֹא קִידֵּשׁ, בְּמֵזִיד – קִידֵּשׁ. [ט]וּבְהֶקְדֵּשׁ, בְּמֵזִיד – קִידֵּשׁ, וּבְשׁוֹגֵג – לֹא קִידֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג – קִידֵּשׁ, בְּמֵזִיד – לֹא קִידֵּשׁ. (ד)גְּמָ' נֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּתַנְיָא: "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה – לָא. מַאי טַעְמָא? כִּי קָא זָכוּ – מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבֵין קָדָשִׁים קַלִּים – לֹא קִידֵּשׁ. שְׁמַע מִינַּהּ. (ה)תָּנוּ רַבָּנַן: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לְתַלְמִידָיו: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקַּנְתְּרָנִים הֵם, וְלֹא לִלְמוֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים אֶלָּא לְקַפְּחֵנִי בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים. דָּחַק סוּמְכוֹס וְנִכְנַס. אָמַר לָהֶם: כָּךְ שָׁנָה לִי רַבִּי מֵאִיר: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבֵין קָדָשִׁים קַלִּים – לֹא קִידֵּשׁ. כָּעַס רַבִּי יְהוּדָה (עֲלֵיהֶם). אָמַר לָהֶם: לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם: אַל יִכָּנְסוּ מִתַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן מִפְּנֵי שֶׁקַּנְתְּרָנִים הֵם, וְלֹא לִלְמוֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים אֶלָּא לְקַפְּחֵנִי בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים. וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה מִנַּיִן?! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יֹאמְרוּ: מֵאִיר שָׁכַב, יְהוּדָה כָּעַס, יוֹסֵי שָׁתַק – (דִּבְרֵי) תוֹרָה מָה תְּהֵא עָלֶיהָ? וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לְקַבֵּל קִידּוּשִׁין לְבִתּוֹ בָּעֲזָרָה? וְאֵין אִשָּׁה עֲשׂוּיָה לַעֲשׂוֹת לָהּ שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִידּוּשֶׁיהָ בָּעֲזָרָה? וְעוֹד: דָּחֲקָה וְנִכְנְסָה מַאי? תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ". רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "לְךָ" – וּלְכָל צְרָכֶיךָ. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כְּאֵשׁ. מָה אֵשׁ לַאֲכִילָה, אַף הוּא נָמֵי לַאֲכִילָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

נִמְנוּ

וְהָא מַתְנִי' בְּגֶזֶל דִּדָהּ דְּקָתָנֵי שֶׁלָּהֶן הָיְתָה וְדָיֵיק רַב מִנָּהּ דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אִי לָאו לִשְׁבִיעִית הֲוַאי: בִּדְלֵיךְ מִקַּמֵּי הָכִי (וְנִתְרַגָּה) לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ דְּכִי קְבִילְתֵּהּ לְגָזֵל דִּדָהּ בְּשֵׁם קִדּוּשִׁין אַחֲלְתֵּהּ: מְשִׁיכְלָא סֵפֶל: דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּסֵדֶר טְהָרוֹת (כֵּלִים פֶּרֶק כו מִשְׁנָה ח) וּמַיְתִינַן לָהּ בגמ' דְּהַגּוֹזֵל (ב"ק דַּף קיד.) עוֹרוֹת שֶׁל גַּנָּב אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן וְשֶׁל גַּזְלָן מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן דְּקָסָבַר כֵּיוָן דְּיָדַע מַאן גַּזְלֵיהּ וְלָא מָצֵי לְאַגְבּוּיֵי מִנֵּיהּ אַיָּאוּשֵׁי מְיָאֵשׁ: ה"ג הָהוּא אֲרִיסָא דְּקַדֵּשׁ בְּמוּזָא דְשַׁמְכֵי מְלֹא יָד שֶׁל בְּצָלִים: מַאן אַחֲלָךְ מִי מָחַל לְךָ חֶלְקוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אֲבָל כִּשָּׁא אֲגֻדָּה שֶׁדֶּרֶךְ הַיָּרָק לִהְיוֹת מִתְחַלֵּק בַּאֲגֻדּוֹת וְכָל הָאֲגֻדּוֹת הֵן שָׁווֹת אִם נָטַלְתִּי אַחַת טֹל אַתָּה אַחַת: הָהוּא סַרְסְיָא עוֹשֶׂה שֵׁכָר מִתְּמָרִים שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת לְמֶחֱצָיַת שָׂכָר וַחֲבֵרוֹ בב"מ בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (בָּבָא מְצִיעָא דַּף מב:): בִּפְרוּזְמָא דְּשִׁכְרָא לְאַחַר שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַמַּשְׁקֶה: מֵהַאי חֲרִיפָא יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב מֵחֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא נָתְנוּ בּוֹ מַיִם פְּעָמִים הַרְבֵּה וְיֵשׁ לוֹ לַחְלוּחִית לָתֵת עוֹד טַעַם בְּמַיִם אֲחֵרִים: לֹא אָמְרוּ כְּלָךְ אֵצֶל יָפוֹת שֶׁיּוֹעִיל לְמִי שֶׁנָּטַל אֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת דְּנֵימָא גַּלֵּי דַּעְתֵּהּ דְּנִיחָא לֵהּ אֶלָּא לְעִנְיַן תְּרוּמָה בִּלְבַד דְּהָא לִתְרֹם הֵן עוֹמְדוֹת אֲבָל לְעִנְיַן מִי שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ מִשּׁוּם כִּסּוּפָא הוּא דְּקָאָמַר לֵהּ דְּלָא נִכְסוּף אֲבָל לְמִפְרַע לָא נִיחָא לֵיהּ: אִם חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל אִם מַקְפִּיד בַּעַל הַבַּיִת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה וְדוֹמֶה לוֹ שֶׁגְּזָלָהּ: אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה דְּהַשְׁתָּא וַדַּאי הָכִי קָאָמַר לֵיהּ אִם מָצָאתָ עוֹד יָפוֹת מֵאֵלּוּ הָיִיתָ גּוֹזְלָן: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ בֵּין שֶׁיֵּשׁ יָפוֹת בֵּין שֶׁאֵין יָפוֹת מֵהֶן: וְהָא מַתְנִי' בְּגֶזֶל דִּדָהּ דְּקָתָנֵי שֶׁלָּהֶן הָיְתָה וְדָיֵיק רַב מִנָּהּ דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אִי לָאו לִשְׁבִיעִית הֲוַאי: מַתְנִי' בְּחֶלְקוֹ שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים: בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי כו' דְּקָסָבַר ר' מֵאִיר מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא: ר' יְהוּדָה אוֹמֵר בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ דְּמַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא: בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ בַּגְּמָ' מְפָרֵשׁ לָהּ: וּבְהֶקְדֵּשׁ כו' וְטַעְמַיְהוּ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: גמ' בַּה' לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים לְהִתְחַיֵּב עֲלֵיהֶם קָרְבַּן שְׁבוּעָה אע"ג דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְהַנִּשְׁבָּע עֲלֵיהֶם וְהוֹדָה אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם שֶׁל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן דְּוְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ כְּתִיב הָנֵי אִתְרַבּוּ לְהוּ מִבַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ נָמֵי קָרֵינָא בְּהוּ לְפִי שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ: כִּי קָא זָכוּ בֵּין כֹּהֲנִים בְּחָזֶה וָשׁוֹק בֵּין בְּעָלִים בַּבָּשָׂר: מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ הַקְרָבַת אֵמוּרִים וּזְרִיקַת הַדָּם מַתִּיר הַבָּשָׂר: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ לְאַחַר שֶׁחֲלָקוּם וְלָא קָתָנֵי הַמְקַדֵּשׁ בְּקָדָשִׁים קַלִּים: קַנְתְּרָנִים מַקְנִיטִים: לְקַפְּחֵנִי כְּמוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו (סוֹטָה דַּף מב.) לִקְצֹץ רַגְלַיִנוּ בַּהֲלָכוֹת לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵם חֲרִיפִים וְאֵין עוֹמֵד כְּנֶגְדָּם: וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה מִנַּיִן דְּקָתָנֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וַהֲרֵי אִם יוֹצְאִים חוּץ לָעֲזָרָה אֲפִלּוּ לְעֶזְרַת נָשִׁים הֵם נִפְסָלִים בְּיוֹצֵא וְנָשִׁים אֵין נִכְנָסוֹת לָהּ כִּדְתְנַן בְּאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת בפ"ק דְּמַסֶּכֶת כֵּלִים: לְבִתּוֹ קְטַנָּה אוֹ נַעֲרָה: דָּחֲקָה וְנִכְנְסָה מַהוּ וְכִי לֹא הֻצְרַכְנוּ לִשְׁאוֹל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מַה יֹּאמְרוּ אִם קִדְּשָׁהּ אִם קִדּוּשִׁין הֵם אִם לָאו: לְכָל צְרָכֶיךָ וַאֲפִלּוּ לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה: כְּאֵשׁ חֶלְקוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הִשְׁוָה לְחֶלְקוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מָה מִזְבֵּחַ לַאֲכִילָה אַף כֹּהֵן לַאֲכִילָה וְלֹא לְדָבָר אַחֵר:

אִם נִמְצְאוּ יָפוֹת מֵהֶן תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה הָתָם (בב"מ דַּף כב.) מוֹקֵי לָהּ לְשַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ וא"ת אִם כֵּן מַאי קָאָמַר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְי"ל דְּה"ק מַה שֶּׁתּוֹרֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הָיָה וא"כ צָרִיךְ לוֹמַר גַּבֵּי פְּרוּזְמָא לְשַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ דְּאִי לָאו הָכִי מַאי מַיְתֵי: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם תֹּאמַר מִי גָּרַע מֵהַמְקַדֵּשׁ עַל מְנָת שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ לַשִּׁלְטוֹן (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף סג.) דִּמְקֻדֶּשֶׁת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ כְּלוּם אֶלָּא שֶׁעָשָׂה לָהּ הֲנָאָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם יָכוֹל לִטֹּל שָׂכָר מִדִּבּוּרוֹ וַהֲוֵי כְּאִלּוּ נָתַן לָהּ פְּרוּטָה אֲבָל הָכָא הַטּוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מִשֶּׁלּוֹ דְּהָא מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא וְאֵינוֹ יָכוֹל לִקַּח מָמוֹן מֵהֲנָאָה שֶׁעָשָׂה לָהּ [אע"ג דְּאִית בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה שֶׁיָּכוֹל לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן מ"מ כֵּיוָן שֶׁהוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלָא דָּמֵי לְע"מ שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ לַשִּׁלְטוֹן. ת"י]: וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה מִנַּיִן פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּאֵין אִשָּׁה נִכְנֶסֶת לָעֲזָרָה כִּדְתְנַן פ"ק דְּכֵלִים וְלָא דַּק דְּלָא אַשְׁכְּחַן בְּשׁוּם דּוּכְתָּא דְּנָשִׁים אֲסוּרוֹת לִכָּנֵס לָעֲזָרָה שֶׁהֲרֵי בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכֵלִים תְּנַן הַחֵיל מְקֻדָּשׁ הֵימֶנּוּ שֶׁאֵין טְמֵא מֵת נִכְנָס לְשָׁם לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין מְחֻסַּר כִּפּוּרִים נִכְנָס לְשָׁם וְחַיָּבִים עָלֶיהָ חַטָּאת לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ עֶזְרַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵין יִשְׂרְאֵלִים נִכְנָסִים לְשָׁם אֶלָּא בִּשְׁעַת צָרְכֵיהֶם לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה תְּנוּפָה וְלָא קָתָנֵי נָשִׁים שֶׁאֵין נִכְנָסוֹת שָׁם וְעוֹד תְּנַן בְּפֶרֶק כָּל הַפְּסוּלִין (זְבָחִים דַּף לא:) שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּנָשִׁים א"כ יְכוֹלָה לִכָּנֵס לָעֲזָרָה וְעוֹד הֲרֵי סוֹטָה וּנְזִירָה נִכְנָסוֹת לָעֲזָרָה לְהָנִיף לְכָךְ נִרְאֶה לִי וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה לְהִתְקַדֵּשׁ מִנַּיִן הֲרֵי אֵין רְגִילוּת שֶׁתִּכָּנֵס לְשָׁם כְּדֵי לְהִתְקַדֵּשׁ שֶׁהֲרֵי בִּזָּיוֹן הוּא וּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא וְלָא אַיְרֵי תַּנָּא מִזֶּה:

[וְזֶה יִהְיֶה לְךָ מִקְדָּשׁ כו' קָשֶׁה לִבְשְׁתּוֹק מִלֶּךְ דְּמַשְׁמַע כָּל צָרְכֶיךָ וְלָא אִצְטְרִיךְ לִכְתֹּב אֵשׁ. ת"י]:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ב:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' א:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' ח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' יז:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' ח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' יז:

ה מיי' פד' מהל' תרומות הל' ג:

ו מיי' פה' מהל' אישות הל' ה:

ז מיי' פה' מהל' אישות הל' ד:

ח מיי' פג' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יז:

ט מיי' פה' מהל' אישות הל' ג:

מסורת הש"ס

א לעיל יג.

ב תוספתא תרומות; בבא מציעא כב.

ג בבא קמא יב:

ד זבחים קיד.; תמורה ח.; בכורות נג:; בבא בתרא קכג:; בבא קמא יב:

ה נזיר מט:

תורה אור השלם

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהֹוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ [ויקרא ה, כא]

זֶה־יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ [במדבר יח, ט]

נִמְנוּ וְגָמְרוּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים וּבֵין קֳדָשִׁים קַלִּים – לֹא קִידֵּשׁ. וְרַב אָמַר: עֲדַיִין הִיא מַחְלוֹקֶת. אָמַר אַבָּיֵי: כְּווֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִסְתַּבְּרָא, [א(א)]דְּתַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁאֵין חוֹלְקִים מְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים – תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר... לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, שֶׁלֹּא קָמוּ תַּחְתֵּיהֶם בְּדַלּוּת, אֲבָל יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד עוֹפוֹת, שֶׁהֲרֵי קָמוּ תַּחְתֵּיהֶן בְּדַלּוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת... לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד עוֹפוֹת, שֶׁהַלָּלוּ מִינֵי דָמִים וְהַלָּלוּ מִינֵי קְמָחִים, אֲבָל יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, שֶׁהַלָּלוּ וְהַלָּלוּ מִינֵי דָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעַל מַחֲבַת". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, שֶׁהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בַּיָּד וְהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בִּכְלִי, אֲבָל יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, שֶׁהַלָּלוּ וְהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בַּיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַחֲבַת, שֶׁזּוֹ מַעֲשֶׂיהָ רַכִּים וְזוֹ מַעֲשֶׂיהָ קָשִׁים, אֲבָל יַחְלְקוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת, שֶׁהַלָּלוּ וְהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם קָשִׁים, אִי נָמֵי מַעֲשֵׂיהֶם רַכִּים? – תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַחֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֲבָל יַחְלְקוּ בְּקָדָשִׁים קַלִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ כְּאָחִיו" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "אִם עַל תּוֹדָה" – כְּשֵׁם שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים כָּךְ אֵין חוֹלְקִים בְּקָדָשִׁים קַלִּים. [ב]"אִישׁ" אִישׁ חוֹלֵק, אֲפִילּוּ בַּעַל מוּם, וְאֵין הַקָּטָן חוֹלֵק וַאֲפִילּוּ תָּם. סְתָם סִפְרָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה, וְהוּא קָאָמַר דְּלֵית בַּהּ דִּין חֲלוּקָה כְּלָל. שְׁמַע מִינַּהּ. (ב)אָמַר רָבָא: וּכְרַב מִי לָא תַּנְיָא? וְהָתַנְיָא: הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים חוֹלְקִים. מַאי חוֹלְקִים? חוֹטְפִים, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָטַף חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ, וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ: "בֶּן חַמְצָן" עַד יוֹם מוֹתוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא: מַאי קְרָאָה? "אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ". רַבָּה אָמַר: מֵהָכָא, "לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ" מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד – לֹא קִידֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹגֵג – לֹא קִידֵּשׁ, מֵזִיד – קִידֵּשׁ וְכוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דִּגְמָרָא: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא קֹדֶשׁ לַה'" – לַה' הוּא, וְלֹא לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה. הֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב: "כֵּן תָּרִימוּ גַם אַתֶּם תְּרוּמַת ה'", וּתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמָה – מְקוּדֶּשֶׁת! – דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "לַה'". וַהֲרֵי חַלָּה, דִּכְתִיב בַּהּ: "תִּתְּנוּ לַה'", וּתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת – מְקוּדֶּשֶׁת! – דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "קֹדֶשׁ". וַהֲרֵי שְׁבִיעִית, דִּכְתִיב בַּהּ: "יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם", וּתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית – מְקוּדֶּשֶׁת! – דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "לַה'". וַהֲרֵי תְּרוּמָה, דִּכְתִיב: "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה", וּתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמָה – מְקוּדֶּשֶׁת! הָהוּא בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב.

וְלָאו

נִמְנוּ וְנִגְמְרוּ לְמִנְיָן וְרַבּוּ הָאוֹמְרִים אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּבִטְּלוּ הַמּוּעָטִים וְחָזְרוּ בָּהֶם וְנִגְמְרוּ לוֹמַר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: עֲדַיִן הִיא מַחֲלֹקֶת לֹא עָמְדוּ לְמִנְיָן וְלֹא חָזַר בּוֹ ר' יְהוּדָה: כְּוָתֵהּ דְּר' יוֹחָנָן מִסְתַּבְּרָא דְּחָזַר בּוֹ ר' יְהוּדָה: שֶׁאֵין חוֹלְקִין מְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים כְּפִי דָמִים לוֹמַר טוֹל אַתָּה מִנְחָה וַאֲנִי חָזֶה וְשׁוֹק אוֹ בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם: כָּל מִנְחָה מַשְׁמַע שֶׁבַּמִּנְחָה עַצְמָהּ יַחְלְקוּ כָּל בְּנֵי אַהֲרֹן: יָכוֹל לֹא הוֹצִיא הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁהֲרֵי לֹא קָמוּ בְּכָל מָקוֹם מְנָחוֹת תַּחַת זְבָחִים בְּדַלּוּת דִּבְקָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד מֵבִיא עָנִי עוֹפוֹת תַּחַת בְּהֵמָה: זְבָחִים הַיְנוּ בְּהֵמָה הַטְּעוּנָה זְבִיחָה בְּסַכִּין: אֲבָל יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד חַטַּאת הָעוֹף: שֶׁהֲרֵי קָמוּ תַּחְתֵּיהֶן בְּדַלּוּת דִּכְתִיב בְּמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ וּבִשְׁמִיעַת קוֹל (וַיִּקְרָא ה':י"א) וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵיפָה: וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה דְּכוּלְּהוּ קְרָאֵי יַתִּירֵי נִינְהוּ דְּמָצֵי לְמִכְתַּב כָּל מִנְחָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה לָמָּה לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי כָּל מִינֵי מְנָחוֹת: ת"ל וְעַל מַחֲבַת וְגו' אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִמְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים שֶׁאֵינָן מִינָן תְּנֵהוּ עִנְיָן לִזְבָחִים וְעוֹפוֹת: יָכוֹל לֹא מִעֵט הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁהָעוֹפוֹת מַעֲשֵׂיהֶן בְּיַד מְלִיקָה בְּצִפֹּרֶן וְהַזְּבָחִים מַעֲשֵׂיהֶן בִּכְלִי בְּסַכִּין: מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כֵּלִים הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וְכָל הַמְּנָחוֹת הַנִּקְמָצוֹת טְעוּנוֹת לֹג שֶׁמֶן וּמַחֲבַת צָפָה וְאֵינָהּ עֲמֻקָּה וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא רְחָבָה וְצָפָה הַסֹּלֶת מִתְפַּשֵּׁט בְּכֻלּוֹ וְהָאוּר שׂוֹרֵף אֶת שַׁמְנָהּ לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂיהֶן קָשִׁים וּמַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה וְאֵין הָאוּר שׂוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן לְפִי שֶׁנִּבְלָע בְּעָבִי הַחַלּוֹת לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂיהֶן רַכִּין: אֲבָל יַחְלְקוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַחֲבַת טוֹל אַתָּה חֶלְקִי בְּמִנְחַת רְאוּבֵן וַאֲנִי אֶטּוֹל חֶלְקְךָ בְּמִנְחַת שִׁמְעוֹן: יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ קָרְבָּן כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּמוֹ מִנְחָה אֲבָל יַחְלְקוּ קָרְבָּן כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ בְּקָדָשִׁים קַלִּים דְּאִית לְהוּ זְכִיָּה בְּגַוַּיְהוּ וְיָכוֹל לִמְכֹּר חֶלְקוֹ בְּקָרְבָּן זֶה בִּשְׁבִיל זֶה: אִישׁ כְּאָחִיו לְמַעוּטֵי קָטָן: אֲפִי' בַּעַל מוּם שֶׁאַף הֵם הָיוּ מִתְלַיְּעִים בָּעֵצִים וּמַפְשִׁיטִים וּמְנַתְּחִים וְשׁוֹחֲטִים: סִפְרָא תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְהָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אִיתָא אַלְמָא לֵית בָּהּ דִּין שְׂאָר חֲלוּקוֹת בְּעִלּוּי דָמִים וְשָׁמְעִינַן מִנָּהּ דְּלָאו מָמוֹנוֹ הוּא אֶלָּא מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ הוּא דְּזָכוּ: הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם מִמֶּנּוּ גַּבֵּי לֶחֶם הַפָּנִים תַּנְיָא אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק נִשְׁתַּלְּחָה בְּרָכָה בְּלֶחֶם הַפָּנִים וְכָל כֹּהֵן הַמַּגִּיעוֹ כַּזַּיִת יֵשׁ אוֹכֵל וְשָׂבֵעַ יֵשׁ אוֹכֵל וּמוֹתִיר מִכָּאן וְאֵילָךְ נִשְׁתַּלְּחָה מְאֵרָה בְּלֶחֶם הַפָּנִים וְכָל כֹּהֵן הַמַּגִּיעוֹ כַּפּוֹל הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם מִמֶּנּוּ דְּלָא מְהַנֵּי לְהוּ מִידֵי וְהַגַּרְגְּרָנִין חוֹלְקִין וקס"ל דְּהַאי חוֹלְקִין לָאו לִטּוֹל חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ קָאָמַר כֵּיוָן דְּנִשְׁתַּלְּחָה בּוֹ מְאֵרָה כַּפּוֹל לְמַאי חָזֵי אֶלָּא חוֹלְקִין דֶּרֶךְ עִלּוּי מַנִּיחַ חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל כְּנֶגְדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר אַלְמָא אִית בְּהוּ דִּין חֲלֻקָּה וְעַל כָּרְחָךְ הָא ר' יְהוּדָה הִיא דְּאָמַר מָמוֹנוֹ הוּא וּמְשַׁנֵּי לְעוֹלָם אֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה וּמַאי חוֹלְקִין חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ קָאָמַר וּכְשֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לוֹ חוֹטֵף חֵלֶק חֲבֵרוֹ וְאוֹכְלוֹ וְהָא דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דַּף נו.) הַנִּכְנָסִים חוֹלְקִין בַּצָּפוֹן חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ קָאָמַר וּבְעוֹד שֶׁהָיְתָה בּוֹ בְּרָכָה: מַאי קְרָא דְּחַמְצָן לְשׁוֹן חַמְסָן: אַשְּׁרוּ חָמוֹץ הַחֲזִיקוּ יַד הַנִּגְזָל לְהַצִּילוֹ מִיַּד עוֹשְׁקוֹ: וְלֹא אַשְּׁרוּ חֹמֶץ לָא גָרְסִינַן הָכָא אֶלָּא בְּבָבָא קַמָּא (דַּף מו:) גַּבֵּי מִנַּיִן שֶׁנִּזְקָקִין לַתּוֹבֵעַ תְּחִלָּה: מִשְּׁמֵיהּ דִּגְמָרָא כָּךְ נִקְבְּעָה בַּגְּמָרָא וּשְׁגוּרָה בְּפִי בְּנֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ: דְּלָא כְּתִיב לַה' מִלַּמֵּד שֶׁתְּהֵא שֶׁלּוֹ אֲבָל תְּרוּמַת ה' שֶׁגָּוֶה עָלֶיהָ הוּא: וַהֲרֵי חַלָּה כו' וּתְנַן הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת כָּל תְּרוּמוֹת בְּמַשְׁמָע וְחַלָּה נָמֵי תְּרוּמָה הִיא דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ט"ו:כ"א) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה: וּתְנַן הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מְקֻדֶּשֶׁת דִּקְתָנֵי (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף נ:) וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה וְאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין אֲחָיוֹת מְקֻדָּשׁוֹת הָא נָכְרִיּוֹת מְקֻדָּשׁוֹת: הַהוּא בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב וְהֵם קְרוּיִם קֹדֶשׁ לַה':

וְסָמִיךְ לֵהּ אִם עַל תּוֹדָה וא"ת וְהָא מוֹקְמִינַן לָהּ כְּר' יְהוּדָה וְר' יְהוּדָה לָא דָרֵישׁ סְמוּכִים אֶלָּא בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה כִּדְאִיתָא בְּרֵישׁ יְבָמוֹת (דַּף ד.) וְי"ל דְּלָאו סְמוּכִים מַמָּשׁ דָּרֵישׁ אֶלָּא וָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז) וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים: **אִישׁ** חוֹלֵק וַאֲפִי' בַּעַל מוּם לָאו מֵהָכָא נָפְקָא אֶלָּא מִקְּרָא אַחֲרִינָא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ו) כָּל זָכָר לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם וְלָא אִצְטְרִיךְ לְהַךְ דְּרָשָׁא דְּהָכָא אֶלָּא לוֹמַר לָךְ שֶׁאֵין כֹּהֵן קָטָן חוֹלֵק וַאֲפִי' תָּם: **וְקָאָמַר** דְּלֵית בַּהּ דִּין חֲלוּקָה כְּלָל פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטּוֹל מָמוֹן אַחֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ כִּדְמְפָרֵשׁ בְּבָרַיְתָא אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ אֵין דִּין חֲלֻקָּה כְּלָל אֲפִי' מִנֵּהּ וּבֵהּ דְּהָא אַשְׁכְּחַן בְּכַמָּה דּוּכְתִּין חֲלֻקָּה גַּבֵּי קָדָשִׁים כִּדְתְנַן פֶּרֶק שׁוֹאֵל (שַׁבָּת דַּף קמח:) מַטִּילִין חֲלָשִׁים בְּקָדָשִׁים וּבפ"ק דִּפְסָחִים (דַּף ג:) נָמֵי הִגִּיעַנִי כַּפּוֹל וְכֵיוָן דְּלֵית בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה אֵינוֹ יָכוֹל לְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא: **מַאי** חוֹלְקִין חוֹטְפִין כְּלוֹמַר לְעוֹלָם אֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה וְהַאי חוֹלְקִין חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ קָאָמַר וּכְשֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ כִּי אִם מְעַט חוֹטֵף חֵלֶק חֲבֵרוֹ וְאוֹכְלוֹ כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָטַף חֵלֶק חֲבֵרוֹ וא"ת כֵּיוָן שֶׁדַּרְכָּן לַחְטוֹף אַמַּאי קָרוּ לְהַהוּא חַמְצָן טְפֵי מֵאֲחֵרִים וְי"ל לְפִי שֶׁחָטַף חֵלֶק הַגַּרְגְּרָן כְּמוֹתוֹ אֲבָל הָאֲחֵרִים לֹא הָיוּ חוֹטְפִין אֶלָּא מֵחֵלֶק הַצְּנוּעִין כְּשֶׁמּוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם:

מסורת הש"ס

א ספרא צו פרק י ה-ו; מנחות עב:

ב יומא לט.

תורה אור השלם

וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו [ויקרא ז, י]

וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב וגו' [ויקרא ז, ט]

אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת וגו' [ויקרא ז, יב]

וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד [שמות כה, ל]

אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ [תהילים עא, ד]

לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ וגו' [ישעיהו א, יז]

וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהֹוָה הוּא קֹדֶשׁ וגו' [ויקרא כז, ל]

וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו' [ויקרא כז, ג]

כֵּן תָּרִימוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהֹוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ וגו' [במדבר יח, כח]

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהֹוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם [במדבר טו, כא]

כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ [ויקרא כה, יב]

קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהֹוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא וגו' [ירמיהו ב, ג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"י מהל' מעשה הקרבנות הל' טו:

ב מיי' פ"י מהל' מעשה הקרבנות הל' יז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' מעילה הל' י:

וְלָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ? תַּרְגְּמַהּ רָבִין סָבָא קַמֵּיהּ דְּרַב: אָמַר קְרָא: "הוּא" – בַּהֲוָיָיתוֹ יְהֵא. וּבַהֶקְדֵּשׁ, בְּמֵזִיד – קִידֵּשׁ, בְּשׁוֹגֵג – לֹא קִידֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג – קִידֵּשׁ, בְּמֵזִיד – לֹא קִידֵּשׁ. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב: שְׁמַעִית מִינֵּהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן תַּרְתֵּי: שִׁגְגַת מַעֲשֵׂר דְּרַבִּי יְהוּדָה, שִׁגְגַת הֶקְדֵּשׁ דְּרַבִּי מֵאִיר – שְׁנֵיהֶם אֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהֶם. חֲדָא – לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹצָה, וַחֲדָא – לְפִי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים, וְלָא יָדַעְנָא הֵי מִינַּיְיהוּ. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: נִיחְזֵי אֲנַן: מַעֲשֵׂר – אִיהִי לָא נִיחָא לַהּ מִשּׁוּם טִרְחָא דְּאוֹרְחָא, אִיהוּ נִיחָא לֵיהּ דְּנִיקְנֵי אִיתְּתָא מִמֵּילָא. אֶלָּא הֶקְדֵּשׁ – תַּרְוַיְיהוּ לָא נִיחָא לְהוּ דְּנִתַּחֵיל הֶקְדֵּשׁ עַל יְדַיְיהוּ. וְרַבִּי יַעֲקֹב אָמַר: אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא, מִי לָא אִיכָּא לְמֵימַר: מַעֲשֵׂר, אִיהִי לָא נִיחָא לַהּ מִשּׁוּם טִירְחָא דְּאוֹרְחָא, אִיהוּ לָא נִיחָא לֵיהּ מִשּׁוּם אוּנְסָא דְּאוֹרְחָא?! אֶלָּא הֶקְדֵּשׁ, בִּשְׁלָמָא אִיהִי לָא נִיחָא לַהּ דְּנִתַּחֵיל הֶקְדֵּשׁ עַל יָדַהּ, אֶלָּא אִיהוּ מִי לָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִיקְנֵי אִיתְּתָא מִמֵּילָא? בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב חִסְדָּא: אִשָּׁה אֵין מִתְקַדֶּשֶׁת, מָעוֹת מַהוּ שֶׁיֵּצְאוּ לְחוּלִּין? אֲמַר לֵיהּ: אִשָּׁה אֵין מִתְקַדֶּשֶׁת – מָעוֹת הֵיאַךְ יֵצְאוּ לְחוּלִּין? בְּעָא מִינֵּהּ רַב חִיָּיא בַּר אָבִין מֵרַב חִסְדָּא: בְּמֶכֶר מַאי? אֲמַר לֵיהּ: אַף בְּמֶכֶר לֹא קָנָה. א(א)אֵיתִיבֵיהּ: חֶנְוָנִי כְּבַעַל הַבַּיִת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֶנְוָנִי כְּשׁוּלְחָנִי. (ב)עַד כָּאן לָא קָא מִיפַּלְגִי אֶלָּא דְּמָר סָבַר: חֶנְוָנִי כְּשׁוּלְחָנִי, וּמָר סָבַר חֶנְוָנִי כְּבַעַל הַבַּיִת. אֲבָל דְּכוּלֵּי עָלְמָא: אִם הוֹצִיא – מָעַל! רַבִּי מֵאִיר לִדְבָרָיו דְּרַבִּי יְהוּדָה קָאָמַר: לְדִידִי, אִם הוֹצִיא נָמֵי לֹא מָעַל, אֶלָּא לְדִידָךְ, אוֹדִי לִי מִיהָא דְּחֶנְוָנִי כְּבַעַל הַבַּיִת! וַאֲמַר לֵיהּ: לָא, כְּשׁוּלְחָנִי. אָמַר רַב: חֲזַרְנוּ

וְלָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַתְּ מִנַּהּ בִּתְמִיהַ מִדִּכְתִיב קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ כִּתְרוּמָה הֵם לוֹ וש"מ תְּרוּמָה נָמֵי הָוְיָא קֹדֶשׁ לַה': אָמַר קְרָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר לַה' הוּא בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא לַה': שְׁמַעִית מִנַּהּ דְּר' יוֹחָנָן תַּרְתֵּי טַעְמָא דְּמִתַּרְתֵּי בָּבֵי דְּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי בָּהּ בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ שִׁגְגַת מַעֲשֵׂר לְר' יְהוּדָה הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ מַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא אַמַּאי בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ וְשִׁגְגַת הֶקְדֵּשׁ לר"מ כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ שׁוֹגֵג מַאי שְׁנָא: וּשְׁנֵיהֶם אֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהֶן כְּלוֹמַר שְׁמַעִית מר' יוֹחָנָן טַעְמָא דְּתַרְתֵּי בָּבֵי דְּמַתְנִי' דְּאַיְּרֵי בִּשְׁגָגוֹת וְתָנֵי תַּנָּא דִּידַן בְּתַרְוַיְהוּ אֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהֶן: חֲדָא לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹצָה בַּחֲדָא מִנַּיְהוּ פֵּרֵשׁ לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹצָה אִם הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁהוּא כֵּן לֹא קִבְּלָתוֹ לְשֵׁם קִדּוּשִׁין וְהָווּ לְהוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת: וַחֲדָא לְפִי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים דְּנָפְקָא מִנַּהּ דִּבְהָהִיא דְּפָרֵישׁ בָּהּ ר' יוֹחָנָן לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹצָה אִם בְּדַקְנוּהָ וְאָמְרָה רוֹצָה אֲנִי וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת אֵין אָנוּ צְרִיכִין לִבְדֹּק אוֹתוֹ דְּמִסְתָּמָא מֵינָח נִיחָא לֵיהּ: וְלָא יָדְעָנָא הֵי מִנַּיְהוּ בְּאֵיזֶה מֵהֶן תָּלָה בָּאִשָּׁה וְאֵיזוֹ תָּלָה בִּשְׁנֵיהֶם: מִשּׁוּם טִירְחָא דְּאוֹרְחָא לְהַצְרִיכָהּ לְהַעֲלוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם: מִמֵּילָא בְּחִנָּם בְּלֹא טֹרַח: דְּנִתְחַל הֶקְדֵּשׁ עַל יְדַיְהוּ שֶׁהוּא דָּבָר אִסּוּר וְקָרְאָן הַכָּתוּב מוֹעֲלֵי מַעַל וְאִם קִדּוּשִׁין הֵן הֲרֵי נִתְחַלֵּל שֶׁזּוֹ הִיא הוֹצָאָתוֹ כְּשֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת גָּבוֹהַּ וּנְתָנוֹ לָהּ: וְר' יַעֲקֹב דְּאָמַר לָא יָדְעִינַן הֵי מִנַּיְהוּ אָמַר לָךְ הָא אִיפְּכָא נָמֵי מִי לֵיכָּא לְפָרוּשֵׁי וּלְמֵימַר בְּמַעֲשֵׂר לְפִי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן רוֹצִים וּבְהֶקְדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹצָה: מִשּׁוּם טִירְחָא דְּאוֹרְחָא לְהַצְרִיכָהּ לְהַעֲלוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם: מִשּׁוּם אֻנְסָא דְּאוֹרְחָא דְּעַל כָּרְחָךְ אֻנְסָא דְּאוֹרְחָא עֲלֵהּ רַמְיָא שֶׁהַמַּעֲשֵׂר אֵין בּוֹ כָּאן שָׁוֶה פְּרוּטָה שֶׁלֹּא נִתַּן לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁאֲפִי' תִּמְכְּרֶנּוּ דָּמָיו נִתְפָּסִין בִּקְדֻשָּׁתוֹ וְקִדּוּשֶׁיהָ צְרִיכִין שֶׁיְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה הִלְכָּךְ אִי הֲוָה יָדַע מֵעִקָּרָא דְּמַעֲשֵׂר הוּא כֵּיוָן דְּבָעֵי לְקַבּוֹלֵי עֲלֵהּ אֻנְסָא דְּאוֹרְחָא לָא הֲוָה מְקַדְּשָׁהּ לָהּ בֵּהּ דִּשְׁכִיחַ לְאִתְּנוּסֵי טְפֵי גַּבֵּי אִתְּתָא מִגַּבְרָא א"נ לָא רָמֵי אַחְרָיוּת עָלֶיהָ לָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִתְנֵיס מִנֵּהּ פֶּן תֵּעָצֵב וְתֹאמַר לוֹ קִדַּשְׁתַּנִי בְּדָבָר שֶׁלֹּא נֶהֱנֵיתִי בּוֹ: בִּשְׁלָמָא אִיהִי לָא נִיחָא לַהּ דְּנִתְחַל הֶקְדֵּשׁ עַל יָדָהּ דְּמָה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בְּחִלּוּלוֹ אִם לֹא תְּקַבְּלֶנּוּ יִצְטָרֵךְ זֶה לְקַדְּשָׁהּ בְּהֶתֵּר מִשֶּׁלּוֹ: דְּנִקְנֵי אִתְּתָא מִמֵּילָא וְאע"פ שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם לַהֶקְדֵּשׁ הַשְׁתָּא מִיהָא נִיחָא לֵיהּ שֶׁמָּא אֵין לוֹ מִשֶּׁלּוֹ עַכְשָׁו כְּלוּם: אִשָּׁה הָא קָאָמְרִינַן דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּשִׁגְגַת הֶקְדֵּשׁ לְרַבִּי מֵאִיר: מָעוֹת מַהוּ שֶׁיֵּצְאוּ לְחֻלִּין לֵהָנוֹת מֵהֶן עַתָּה וְזֶה יִתְחַיֵּב בָּהֶן קָרְבַּן מְעִילָה: הֵיאַךְ יָצְאוּ לְחֻלִּין בַּמֶּה יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ אַחֲרֵי שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם קַיָּמִין: בְּמֶכֶר מַאי לָקַח הַחֵפֶץ בְּמָעוֹת הֶקְדֵּשׁ בְּשׁוֹגֵג לְרַבִּי מֵאִיר קָנָה אוֹ לֹא קָנָה: לֹא קָנָה וְלֹא יָצְאוּ מָעוֹת לְחֻלִּין וְאֵין מְעִילָה לְרַבִּי מֵאִיר בְּהֶקְדֵּשׁוֹת אֶלָּא בְּאוֹכֵל אֳכָלֵי הֶקְדֵּשׁ אֲבָל הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ אֵין לוֹ מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן שֵׁם הֶקְדֵּשׁ עֲלֵיהֶם: חֶנְוָנִי כְּבַעַל הַבַּיִת מִשְׁנָה הִיא בִּמְעִילָה גִּזְבָּר הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל שֻׁלְחָנִי אִם צְרוּרִין לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא לֹא מָעַל הַגִּזְבָּר אֶלָּא שֻׁלְחָנִי וְאִם מֻתָּרִים יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא מָעַל הַגִּזְבָּר דִּבִרְשׁוּתֵהּ עֲבַד דְּמִידַע יָדַע דְּשֻׁלְחָנִי צָרִיךְ לְמָעוֹת תָּדִיר אֲבָל בעה"ב בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן דְּלָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי אַפְקְדִינְהוּ גַּבֵּהּ דִּסְתָם בעה"ב אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ תָּמִיד בְּמָעוֹת לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא מָעַל בעה"ב וְלֹא הַגִּזְבָּר שֶׁהִפְקִידוֹ: חֶנְוָנִי כבעה"ב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ תָּמִיד לְמָעוֹת שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ פֵּרוֹת וְכָל מֶכֶר חֲנוּתָם בְּאַשְׁרַאי וְדַי לוֹ בְּמִעוּט מָעוֹת שֶׁבְּיָדוֹ: ר' יְהוּדָה אוֹמֵר חֶנְוָנִי כְּשֻׁלְחָנִי: אֲבָל לְכ"ע הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ מָעַל אֶחָד מֵהֶם אַלְמָא בְּמֶכֶר לְר' מֵאִיר קָנָה דְּאִם לֹא קָנָה הֵיאַךְ יָצְאוּ מָעוֹת לְחֻלִּין: לְדִידִי אִם הוֹצִיא לֹא מָעַל לֹא זֶה וְלֹא זֶה שֶׁאֵין מְעִילָה בְּמָעוֹת אֶלָּא בָּאֳכָלִין: לְדִידָךְ דְּיֵשׁ מְעִילָה בְּמָעוֹת: אוֹדִי לִי מִיהָא דְּחֶנְוָנִי כבעה"ב וְהוּא מָעַל וְלֹא גִזְבָּר דְּלָאו בִּרְשׁוּתֵהּ עֲבַד וְא"ל ר' יְהוּדָה לָא מוֹדֵינָא לָךְ בְּהָא אֶלָּא כְּשֻׁלְחָנִי הוּא וּמָעַל גִּזְבָּר דְּמִידַע יָדַע דְּצָרִיךְ תָּמִיד לְמָעוֹת לִקְנוֹת סְחוֹרָה:

אִיהוּ לָא נִיחָא לַהּ מִשּׁוּם אֻנְסָא דְּאוֹרְחָא פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְעַל כָּרְחָךְ אֻנְסָא לְאוֹרְחָא עָלֶיהָ דִּידַהּ רַמְיָא שֶׁהַמַּעֲשֵׂר אֵין כָּאן בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה שֶׁלֹּא נִתַּן לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁאֲפִי' יִמְכְּרֶנּוּ דָּמָיו נִתְפָּסִין בִּקְדֻשָּׁתוֹ וְקִדּוּשִׁין צְרִיכִין שֶׁיְּהוּ שָׁוִים שָׁוֶה פְּרוּטָה הִלְכָּךְ אִי הֲוָה יָדַע מֵעִקָּרָא דְּמַעֲשֵׂר הָוֵי כֵּיוָן דְּבָעֵי לְקַבּוֹלֵי עֲלֵהּ אֻנְסָא דְּאוֹרְחָא לָא הֲוָה מְקַדֵּשׁ לָהּ בֵּהּ דִּשְׁכִיחַ לְאִתְּנוּסֵי גַּבֵּי אִתְּתָא טְפֵי מִגַּבְרָא מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יָחוּלוּ הַקִּדּוּשִׁין בְּמֵזִיד עַל שֶׁיְּהוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְקָשֶׁה דְּפָרִיךְ בִּבְכוֹרוֹת (דַּף ט:) וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר שֶׁהִקְפִּידָה תּוֹרָה בְּכֶסֶף צוּרָה פֵּי' כְּשֶׁפּוֹדֶה אוֹתוֹ צָרִיךְ לְפַדּוֹתוֹ בְּכֶסֶף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוּרָה וְקָאָמַר ר' יְהוּדָה בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ וּמַאי פָּרִיךְ וְהָא אִיהוּ לֹא אָמַר שֶׁיִּגְמְרוּ עַל שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם וַאֲיְרוּשָׁלַיִם לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה בְּכֶסֶף צוּרָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים יד) וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ אֶלָּא ש"מ מְקַדֶּשֶׁת אֲפִי' בִּגְבוּלִין אִם קִבְּלָה אֶת הַמַּעֲשֵׂר לָכֵן נ"ל כְּפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס שֵׁנִי דְּפֵרֵשׁ אִי נָמֵי אֲפִי' דְּאֵין אַחְרָיוּת מֻטָּל עָלָיו לָא נִיחָא לֵהּ דְּתִהְוֵי לַהּ תַּרְעֹמֶת עָלֶיהָ לוֹמַר לוֹ קִדַּשְׁתַּנִי בְּדָבָר שֶׁלֹּא הוֹעִיל לִי מִיהוּ קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָכָא דְּמַתְנִי' אַיְּרֵי בִּגְבוּלִין וַאֲפִ"ה קָאָמַר ר' יְהוּדָה דִּבְמֵזִיד קִדֵּשׁ דְּמַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא וְכֵן מַשְׁמַע לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף נד:) דְּקָאָמַר הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ וּמוּקֵי לַהּ כְּר' יְהוּדָה וְהַהִיא ע"כ בִּגְבוּלִין אַיְּרֵי דְּאִי בִּירוּשָׁלַיִם אֵין פּוֹדִין בּוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַלְמָא מַשְׁמַע דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא לְר' יְהוּדָה אֲפִי' בִּגְבוּלִין וְקָשֶׁה מִפֶּרֶק חֵלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף קיב:) דְּמַשְׁמַע הָתָם דִּבִגְבוּלִין כ"ע לָא פְּלִיגֵי דְּמָמוֹן גָּבוֹהַּ גַּבֵּי עִסַּת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי ר"מ פּוֹטֵר מִן הַחַלָּה וַחֲכָמִים מְחַיְּבִין וְאָמַר רַב חִסְדָּא מַחְלֹקֶת בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם דְּר"מ סָבַר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא וְרַבָּנַן סָבְרִי מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא אֲבָל בִּגְבוּלִין דִּבְרֵי הַכֹּל פְּטוּרִים וְי"ל דְּאע"ג דִּלְר' יְהוּדָה מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא אֲפִי' בִּגְבוּלִין מ"מ קָאָמַר רַב חִסְדָּא דְּלָאו עִסָּה הִיא לְהִתְחַיֵּב בְּחַלָּה הוֹאִיל וְאֵין רְאוּיָה שָׁם לֶאֱכֹל: אַף בְּמֶכֶר לֹא קָנָה וְלֹא יָצְאוּ מָעוֹת לְחֻלִּין וְאֵין מְעִילָה לר"מ אֶלָּא בְּאוֹכֵל הֶקְדֵּשׁ אֲבָל בְּמוֹצִיא הֶקְדֵּשׁ אֵין לוֹ מְעִילָה דְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא שֵׁם הֶקְדֵּשׁ חָל עָלָיו דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתָא בֵּי גַזָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ כֵּיוָן דְּאִי הֲוָה יָדַע לָא הֲוָה מַפִּיק אֲבָל בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ לר"מ לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר הֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד מִתְחַלֵּל וּמַפִּיק לָהּ מִקְּרָא (אוֹ מַעֲלָה מָעַל) וְאֵין מְעִילָה אֶלָּא בְּשִׁנּוּי כְּלוֹמַר בְּמֵזִיד דְּאִם יִרְצֶה לְגָזְלוֹ יִקָּנֶנּוּ מִיָּד וְזֶה שָׁנָה הֵיכָא דְּקִדֵּשׁ בְּמֵזִיד וּרְאָיָה. דְּמַעֲלָה מַעַל הָוֵי בְּמֵזִיד דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה:י"ב) גַּבֵּי סוֹטָה אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מַעַל וְהָתָם עַל כָּרְחָךְ בְּמֵזִיד קָאָמַר דְּוַדַּאי כְּשֶׁמְּזַנָּה מְזִידָה הִיא וּקְרָא דְּוְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ לְמִנְיָנָהּ בְּעָלְמָא דִּבְלָאו כֶּסֶף הוּא מִתְחַלֵּל אִם יִרְצֶה לְגָזְלוֹ וּמִיהוּ בְּמַעֲשֵׂר קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּבֵין בְּשׁוֹגֵג וּבֵין בְּמֵזִיד לֹא קִדֵּשׁ דִּבִמְעִילָה הוּא דִּגְלִי קְרָא דִּבְמֵזִיד מִתְחַלֵּל אֲבָל מַעֲשֵׂר דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתָא שֵׁם מַעֲשֵׂר עָלָיו וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר מָמוֹן בְּעָלִים הוּא וּלְכָךְ בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ דְּמָמוֹנָא הוּא אֲבָל בְּשׁוֹגֵג לֹא מִשּׁוּם טִירְחָא דְּאוֹרְחָא:

מסורת הש"ס

א משנה בבא מציעא
ב שבת קכה.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה איהו בסה"ד הואיל ואין ראויה שם לאכול. עיין ב"מ ד' צ ע"א תד"ה כאן:

מסורת הש"ס

א נדרים יא.

חֲזַרְנוּ עַל כָּל צְדָדִים שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא מָצִינוּ הֶקְדֵּשׁ בְּשׁוֹגֵג אֵין מִתְחַלֵּל, בְּמֵזִיד מִתְחַלֵּל. וּמִשְׁנָתֵינוּ בִּכְתָנוֹת כְּהוּנָּה שֶׁלֹּא בָּלוּ, הוֹאִיל וְנִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. [א]תָּא שְׁמַע: כְּתָנוֹת כְּהוּנָּה שֶׁבָּלוּ מוֹעֲלִין בָּהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. מַאי לָאו אֲפִילּוּ לֹא בָּלוּ? לָא, בָּלוּ דַּוְקָא. [ב]תָּא שְׁמַע: מוֹעֲלִים בַּחֲדָתִין וְאֵין מוֹעֲלִים בַּעֲתִיקִים. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוֹעֲלִין אַף בַּעֲתִיקִים, שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. [ג]וְאַמַּאי? נֵימָא: הוֹאִיל וְנִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, דְּהָא חוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה אָתוּ, דִּתְנַן: חוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ, וְכָל צָרְכֵי הָעִיר בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. לָא תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה. תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יִצְחָק: אַבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁנָּשְׁרוּ מוֹעֲלִים בָּהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. לָא תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה. [ד(א)]אִי רַבִּי יְהוּדָה, יְרוּשָׁלַיִם מִי מִיקַּדְשָׁא? וְהָתְנַן: כְּאִימְּרָא, כַּדִּירִים, כָּעֵצִים, כָּאִישִּׁים, כַּהֵיכָל, כַּמִּזְבֵּחַ, כִּירוּשָׁלַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר: "יְרוּשָׁלַיִם" לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכִי תֵּימָא, מִשּׁוּם דְּלֹא אָמַר: "כִּירוּשָׁלַיִם", וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר "כִּירוּשָׁלַיִם" – לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיִּדּוֹר בְּדָבָר הַקָּרֵב בִּירוּשָׁלַיִם!

תְּרֵי

חֲזַרְנוּ עַל כָּל צְדָדִין שֶׁל ר"מ כו' כְּלוֹמַר אע"פ שֶׁשָּׁנִינוּ לר"מ בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ לָאו מִשּׁוּם דְּס"ל הֶקְדֵּשׁ בְּשׁוֹגֵג אֵין מִתְחַלֵּל שֶׁחֲזַרְנוּ בכ"מ שֶׁשָּׁנָה ר"מ בְּהִלְכוֹת הֶקְדֵּשׁ וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁאָמַר בּוֹ הֶקְדֵּשׁ מִתְחַלֵּל בְּמֵזִיד וְאֵין מִתְחַלֵּל בְּשׁוֹגֵג אֶלָּא בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד מִתְחַלֵּל וְלֵיתַנְהוּ לְהָנֵי טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן לר"מ יֵשׁ מְעִילָה בְּמָעוֹת הֶקְדֵּשׁ וְכֵיוָן דְּמָעַל נָפַק לְחֻלִּין: וּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ אַלְמָא לֹא נִתְחַלֵּל: בִּכְתָנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁלֹּא בָּלוּ וּרְאוּיִין לַעֲבוֹדָה וְכָל זְמַן שֶׁרְאוּיִין לַעֲבוֹדָה אֵין מְעִילָה בְּשִׁגְגָתָן שֶׁלְּכָךְ הִקְדִּישׁוּ מִתְּחִלָּה לֵהָנוֹת בָּהֶן שׁוֹגְגִין רַק שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְחַלְּלָן שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים זְרִיזִים כְּמַלְאָכִים לְהַפְשִׁיטָן בִּגְמַר עֲבוֹדָה וְלֹא יִשְׁהוּ עֲלֵיהֶם אַחַר הָעֲבוֹדָה כְּהֶרֶף עַיִן: בָּלוּ דַּוְקָא דְּכֵיוָן דְּאֵין רְאוּיִין לַעֲבוֹדָה הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁ וְלֹא נִתְּנוּ לֵהָנוֹת בָּהֶן: מוֹעֲלִין בַּחֲדָתִין כו' שׁוֹפָרוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וּבָהֶם נוֹתְנִים שְׁקָלִים בְּאֶחָד כָּתוּב עָלָיו תִּקְלִין חַדְתִּין וּמִי שֶׁלֹּא שָׁקַל שִׁקְלוֹ בַּאֲדָר שֶׁמְּבִיאוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ נוֹתְנוֹ לְתוֹכוֹ וְהַגִּזְבָּרִין נוֹתְנִים אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה כְּשֶׁמַּגִּיעַ אֶחָד מִפִּרְקֵי הַתְּרוּמָה שֶׁבִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תּוֹרְמִין אוֹתָהּ וּבַשֵּׁנִי כָּתוּב תִּקְלִין עַתִּיקִין וּמִי שֶׁלֹּא שָׁקַל אֶשְׁתָּקַד מְבִיאוֹ לַשָּׁנָה הַבָּאָה וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ שׁוֹפָר זֶה וְהַגִּזְבָּרִים מְפַנִּין אוֹתָן מָעוֹת לִשְׁיָרֵי לִשְׁכָּה מִשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה: מוֹעֲלִין בְּתִקְלִין חַדְתִּין שֶׁהֲרֵי לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הֵן עוֹמְדִין: וְאֵין מוֹעֲלִין בְּתִקְלִין עַתִּיקִין שֶׁתּוֹרַת שְׁיָרֵי לִשְׁכָּה עֲלֵיהֶם וְנִתָּנִים לְחוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי תִּקּוּן הָעִיר כִּדְלְקַמָּן וְקָסָבַר ר' יְהוּדָה אֵין מְעִילָה בִּשְׁיָרֵי לִשְׁכָּה שֶׁנִּשְׁאַר עוֹדֵף עַל הַקֻּפּוֹת לְאַחַר ג' תְּרוּמוֹת: ה"ג שֶׁהָיָה ר"מ אוֹמֵר מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי לִשְׁכָּה: וְהָא חוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ כו' וְאַמַּאי מוֹעֲלִין בָּהֶן נֵימָא לֹא נָתְנוּ שִׁגְגוֹת אוֹתָן מָעוֹת לִמְעִילָה מֵאַחַר שֶׁעוֹמְדִין לְחוֹמַת הָעִיר שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁיִּהְיוּ זְרִיזִים מִלֵּהָנוֹת מִן הַחוֹמָה לֵישֵׁב בְּצִלָּהּ וְעָלֶיהָ אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ אע"פ שֶׁהֻתְּרָה הֲנָאַת הַחוֹמָה לְעִנְיַן שְׁאָר הֲנָאוֹת מִיהָא בִּקְדֻשָּׁתַיְהוּ קָיְמִי: אֵימָא ר' יְהוּדָה אוֹמֵר מוֹעֲלִין בַּעֲתִיקִים כִּדְאָמְרִי בְּמַתְנִי' נָמֵי בְּשׁוֹגֵג קִדֵּשׁ דְּקָסָבַר אע"פ שֶׁנִּתְּנוּ כְּתָנוֹת כְּהֻנָּה לֵהָנוֹת לַכֹּהֲנִים לְאַחַר עֲבוֹדָה לְעִנְיַן שְׁאָר הֲנָאוֹת בִּקְדֻשָּׁתַיְהוּ קָיְמִי וּמָעַל זֶה בְּקִדּוּשִׁין וְיָצְאוּ לְחֻלִּין אֲבָל מֵזִיד שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה לֹא נִתְחַלֵּל וְלֹא קִדֵּשׁ: כְּאִמְּרָא הֲרֵי עָלַי כִּכָּר זֶה כְּאִמְּרָא כְּשֶׂה הַתָּמִיד: כַּדִּירִים דִּיר בְּהֵמוֹת הֶקְדֵּשׁ וְדִיר הָעֵצִים: וְכִי תֵּימָא הָא דְּאָמַר ר' יְהוּדָה לֹא אָמַר כְּלוּם מִשּׁוּם דְּלֹא אָמַר כִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא הֲרֵי זֶה עָלַי יְרוּשָׁלַיִם: וּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ אַלְמָא לֹא נִתְחַלֵּל:

בִּכְתָנוֹת כְּהֻנָּה פ"ה מִשְׁנָתֵנוּ דְּקָתָנֵי לֹא קִדֵּשׁ אַלְמָא לֹא מִתְחַלֵּל בְּמִקְדָּשׁ בִּכְתָנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁלֹּא בָּלוּ וּרְאוּיִין לַעֲבוֹדָה וְכָל זְמַן שֶׁרְאוּיִין לַעֲבוֹדָה אֵין מְעִילָה בְּשִׁגְגָתָן שֶׁלְּכָךְ הִקְדִּישׁוּ בַּתְּחִלָּה לֵהָנוֹת בְּשִׁגְגָתָן בְּכָל עֵת שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְחַלְּלָם שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים זְרִיזִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְהַפְשִׁיטָן בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה וְלֹא יִשְׁהוּ עֲלֵיהֶם אַחַר עֲבוֹדָה כְּהֶרֶף עַיִן וא"ת א"כ הֵיכִי קָאָמַר ר' יְהוּדָה דִּבְשׁוֹגֵג קִדֵּשׁ וְגַם בְּמֵזִיד אַדְּבָא לר"מ הֲרֵי לֹא נִתְחַלְּלוּ דְּהָא כְּלֵי שָׁרֵת הֵן וּכְלֵי שָׁרֵת אָמְרִי' דְּיֵשׁ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל וְאֵין יוֹצְאִין לְחֻלִּין וי"ל דְּאַיְרֵי דְּאוֹתָן כְּתֻנּוֹת לֹא נִתְחַנְּכוּ עֲדַיִן לַעֲבוֹדָה דְּאָז אֵין קְדֻשַּׁת כְּלֵי שָׁרֵת עֲלֵיהֶם אֶלָּא קְדֻשַּׁת בֶּדֶק הַבַּיִת כִּדְאָמַר פ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (ד' טז:) עֲבוֹדָתָן מְחַנַּכְתָּן: **מוֹעֲלִין** בַּחֲדָתִין וְאֵין מוֹעֲלִין בַּעֲתִיקִין כו' כָּךְ הָיָה הָעִנְיָן שֶׁל הֲבָאַת שְׁקָלִים בְּא' בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים לְהָבִיא וְכָל אוֹתוֹ חֹדֶשׁ הָיוּ מְבִיאִין שִׁקְלֵיהֶם בַּלִּשְׁכָּה עַל פְּרוֹס חַג הַפֶּסַח הַיְנוּ אֶחָד בְּנִיסָן וְתוֹרְמִין מֵהֶן תְּרוּמָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבְּג' פְּרָקִים בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין בִּפְרוֹס הַפֶּסַח וּבִפְרוֹס עֲצֶרֶת וּבִפְרוֹס הֶחָג כְּלוֹמַר כָּל הַשְּׁקָלִים הַבָּאִים מֵאֶחָד בַּאֲדָר עַד אֶחָד בְּנִיסָן נוֹתְנִין אוֹתָן תּוֹךְ הַלִּשְׁכָּה וְתוֹרְמִין מֵהֶן תְּרוּמָה רִאשׁוֹנָה בְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין וּמֵהֶן הָיוּ לוֹקְחִין כָּל קָרְבְּנוֹת צִבּוּר עַל פְּרוֹס עֲצֶרֶת לְפִי הַצֹּרֶךְ וּמִן הַמּוֹתָר שֶׁל אוֹתָן קֻפּוֹת פְּלִיגִי [תַּנָּאֵי] הָתָם (בִּשְׁקָלִים פ"ל מ"ל) חַד אוֹמֵר שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶן רִקּוּעֵי פַּחִין צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ וְחַד אוֹמֵר שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶן קַיִץ לַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר מִן הַלִּשְׁכָּה לְאַחַר שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הַקֻּפּוֹת נַעֲשׂוּ שִׁירַיִם לְחוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ וּמִנִּיסָן וְאֵילָךְ הַמֵּבִיא שִׁקְלוֹ נוֹתְנוֹ בְּתִקְלִין חַדְתִּין פֵּרוּשׁ שׁוֹפָרוֹת הַנִּקְרָאִים כָּךְ רְחָבִים לְמַטָּה וּקְצָרִים לְמַעְלָה וְעַל שֵׁם שֶׁנּוֹתְנִין לְתוֹכָן שְׁקָלִים חֲדָשִׁים מִשָּׁנָה זוֹ נִקְרָאִים תִּקְלִין חַדְתִּין וּמִשֶּׁמַּגִּיעַ אֶחָד בְּסִיוָן דְּהַיְנוּ פְּרוֹס עֲצֶרֶת תּוֹרְמִין תְּרוּמָה שְׁנִיָּה שֶׁנּוֹתְנִין שְׁקָלִים שֶׁהוּבְאוּ בְּתִקְלִין חַדְתִּין לְתוֹךְ אוֹתָן שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת כְּדֵי לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר עַל פְּרוֹס הֶחָג וּמִפְּרוֹס עֲצֶרֶת הַמֵּבִיא שִׁקְלוֹ כְּמוֹ כֵן נוֹתְנוֹ עוֹד בְּתִקְלִין חַדְתִּין עַד אֶחָד בְּתִשְׁרֵי דְּהַיְנוּ עַל פְּרוֹס הֶחָג וְאָז תּוֹרְמִין תְּרוּמָה ג' לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר עַד א' בְּנִיסָן וְאִם לֹא מַסְפֶּקֶת תְּרוּמָה שְׁלִישִׁית עַד נִיסָן בְּהָא פְּלִיגֵי הָתָם (שָׁם ו.) ת"ק סָבַר יַחֲזֹר וְיִתְרֹם פֵּי' מֵחַדְתִּין שֶׁבָּאוּ בֵּין סֻכּוֹת לְפֶסַח אֲבָל מִן הַשִּׁירַיִם שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ לְאַחַר שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הַקֻּפּוֹת אֵין תּוֹרְמִין לְעוֹלָם ור"מ סָבַר יִקַּח מִן הַשִּׁירַיִם וּמֵאוֹתָן שֶׁבָּאוּ אַחַר שֶׁכָּלוּ שְׁלֹשָׁה פִּרְקֵי הַתְּרוּמָה דְּהַיְנוּ בֵּין סֻכּוֹת לְנִיסָן וְלֹא מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁ רשב"י אִם מוֹעֲלִין בָּהֶן אוֹ לֹא אָמְנָם ר' יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם פֵּרֵשׁ דְּמוֹעֲלִין בְּחַדְתֵּי לְר' יְהוּדָה אַף לְאַחַר כָּל הַתְּרוּמָה שֶׁמָּא יִצְטָרְכוּ לָהֶן לְבַסּוֹף לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת וְהָכִי נָמֵי תָּנֵי בְּמַסֶּכֶת שְׁקָלִים (שָׁם) גַּבֵּי קֻפּוֹת דְּקָאָמַר הָתָם שְׁלֵמָה שְׁלִישִׁית כְּלוֹמַר שֶׁכְּלָתָה כָּל הַקֻּפָּה הַשְּׁלִישִׁית חוֹזֵר לַשְּׁנִיָּה שְׁלֵמָה שְׁנִיָּה חוֹזֵר לָרִאשׁוֹנָה שָׁלְמוּ שְׁלָשְׁתָּן יַחֲזֹר וְיִתְרֹם פֵּרוּשׁ מִתִּקְלִין חַדְתִּין שֶׁהוּבְאוּ אַחַר הֶחָג וְאַל יִתְרֹם מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה ר"מ אוֹמֵר יַחֲזֹר לַשִּׁירַיִם שֶׁהָיָה ר"מ אוֹמֵר מוֹעֲלִין בַּשִּׁירַיִם שֶׁמָּא יִצְטָרְכוּ לָהֶם לְבַסּוֹף וְהַשְׁתָּא סָבַר כְּמַאן דְּאָמַר יַחֲזֹר וְיִתְרֹם וּלְכָךְ מוֹעֲלִין בַּחַדְתִּין שֶׁמָּא יִצְטָרְכוּ לָהֶם אֲבָל לֹא בַּעֲתִיקִין פֵּרוּשׁ דְּהַיְנוּ שׁוֹפָרוֹת אֲחֵרִים וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תִּקְלִין עַתִּיקִין דְּמִי שֶׁלֹּא שָׁקַל אֶשְׁתָּקַד מְבִיאוֹ לַשָּׁנָה הַבָּאָה וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ שׁוֹפָר זֶה וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן לְפִי שֶׁתּוֹרַת שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה עֲלֵיהֶן וְעוֹשִׂין מֵהֶן חוֹמוֹת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ ר"מ אוֹמֵר מוֹעֲלִין אַף בַּעֲתִיקִין שֶׁהָיָה ר"מ אוֹמֵר מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה ור"מ לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר הָתָם שָׁלְמוּ כֻּלָּם חוֹזֵר לַשִּׁירַיִם וְלוֹמִין זֶה לָזֶה דְּכִי הֵיכִי דְּחוֹזְרִים לַשִּׁירַיִם ה"נ חוֹזְרִים לָעַתִּיקִין אִם יִצְטָרְכוּ וא"ת וְהֵיכִי מָצֵי לִתְרֹם מֵעַתִּיקִין לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הָא בָּעֵינַן תְּרוּמָה חֲדָשָׁה כִּדְדָרְשִׁי' בר"ה (דַּף ז.) הָבֵא מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה מְעוֹלַּת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וי"ל דְּהַיְנוּ לְמִצְוָה אֲבָל הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר עָבְדִינַן א"נ י"ל כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ בְּשָׁנָה זוֹ כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁנָה תְּמִימָה מִן הַהֲבָאָה שַׁפִּיר קָרֵינָא בֵּהּ תְּרוּמָה חֲדָשָׁה וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִיחָא קֻשְׁיָא אַחֶרֶת שֶׁמַּקְשִׁין הָעוֹלָם דְּבְמַסֶּכֶת שְׁקָלִים (דַּף ז.) אָמַר אַבְנֵי מִזְבֵּחַ וַעֲזָרוֹת וְהֵיכָל מוֹעֲלִים בָּהֶם וּפָרִיךְ הָתָם וְכִי יֵשׁ מְעִילָה בִּשְׁיָרַיִם הֲרֵי מִשְּׁיָרַיִם נַעֲשִׂין וְכִי תֵּימָא ר"מ הִיא דְּאָמַר מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרַיִם כְּלוּם אָמַר ר"מ אֶלָּא בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ וְאֵלּוּ חוּץ לִשְׁנָתוֹ קָיְמִינַן שֶׁהֲרֵי מִזְבֵּחַ וְהֵיכָל כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ שֶׁנַּעֲשׂוּ וְקָשֶׁה דְּהָא ר"מ אָמַר הָכָא מוֹעֲלִין בַּעֲתִיקִין אע"ג דְּעָבְרוּ שְׁנָתָן וא"כ מָצִינוּ לְאוֹקְמֵי כְּוָתֵהּ הַהִיא דְּמַסֶּכֶת שְׁקָלִים וּמַאי פָּרִיךְ הָתָם כְּלוּם אָמַר ר"מ וּלְפִי מַה דְּמִתָּרְצִינַן הָכָא דְּקָרֵינַן בֵּהּ תְּרוּמָה חֲדָשָׁה מֵאַחַר שֶׁהוּבָא בְּשָׁנָה זוֹ נִיחָא שַׁפִּיר הָא דְּלָא מָצִינוּ לְאוֹקְמֵי הַהִיא דְּהָתָם כר"מ: **אֵימָא** ר' יְהוּדָה מִכָּאן מַשְׁמַע דְּל"ג לְעֵיל גַּבֵּי אֵין מוֹעֲלִין בַּעֲתִיקִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה דְּאִי גָּרֵס לֵיהּ הֲוָה לֵיהּ לְאִפּוּךְ אֶלָּא וַדַּאי סְתָמָא נִשְׁנֵית וְגַם ר"ת מָחַק מִסִּפְרוֹ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פה' מהל' מעילה הל' יד:

ב מיי' פו' מהל' מעילה הל' יג:

ג מיי' פד' מהל' שקלים הל' ח:

ד מיי' פא' מהל' נדרים הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' רד סעי' ב:

תְּרֵי תַּנָּאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר עוּלָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּבַר פְּדָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: הֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד – מִתְחַלֵּל, בְּשׁוֹגֵג – אֵין מִתְחַלֵּל. וְלֹא אָמְרוּ בְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן בִּלְבָד. וְכִי מֵאַחַר דְּאֵין מִתְחַלֵּל, קָרְבָּן בְּמַאי מְחַיֵּיב?! אֶלָּא כִּי אֲתָא רָבִין פָּרֵישׁ מִשְּׁמֵיהּ דְּבַר פְּדָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: הֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד – מִתְחַלֵּל, בְּשׁוֹגֵג – אֵין מִתְחַלֵּל. וְלֹא אָמְרוּ בְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל אֶלָּא לְעִנְיַן אֲכִילָה בִּלְבָד. [אב]אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּמַעֲשֵׂר הוֹאִיל וּסְתַם לַן תְּנָא כְּוָתֵיהּ, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּהֶקְדֵּשׁ הוֹאִיל וּסְתַם לַן תְּנָא כְּוָתֵיהּ. [ג](א)כְּרַבִּי מֵאִיר בְּמַעֲשֵׂר, מַאי הִיא – דִּתְנַן: כֶּרֶם רְבָעִי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חוֹמֶשׁ וְאֵין לוֹ בִּיעוּר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ. [ד]בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלֵלוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כּוּלּוֹ לַגַּת. (ב)מַאי טַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל – גָּמְרִי "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר, מָה מַעֲשֵׂר יֵשׁ לוֹ חוֹמֶשׁ וְיֵשׁ לוֹ בִּיעוּר – אַף כֶּרֶם רְבָעִי יֵשׁ לוֹ חוֹמֶשׁ וְיֵשׁ לוֹ בִּיעוּר. וּבֵית שַׁמַּאי לָא גָּמְרִי "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כְּמַעֲשֵׂר, כְּמַאן סְבִירָא לְהוּ? אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, אַמַּאי כּוּלּוֹ לַגַּת? הָאָמַר מַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא! אֶלָּא לָאו כְּרַבִּי מֵאִיר! [ה](ג)כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּהֶקְדֵּשׁ מַאי הִיא – דִּתְנַן: שִׁילַּח בְּיַד פִּיקֵּחַ וְנִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵצֶל חֶנְוָנִי – חֶנְוָנִי מָעַל לִכְשֶׁיּוֹצִיא. [וז](ד)וּכְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַעֲשֵׂר מִי לָא תְּנַן? וְהָתְנַן: הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ – מוֹסִיף עָלָיו חֲמִישִׁיתוֹ, בֵּין מִשֶּׁלּוֹ בֵּין שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר הִיא – מִי מָצֵי יָהֵיב לֵיהּ בְּמַתָּנָה? וְהָאָמַר: מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא! אֶלָּא לָאו רַבִּי יְהוּדָה! [חט]לָא, לְעוֹלָם רַבִּי מֵאִיר וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּיָהֵיב נִיהֲלֵיהּ בְּטִיבְלֵיהּ, וְקָסָבַר: מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין. [יא](ה)תָּא שְׁמַע: הַפּוֹדֶה נֶטַע רְבָעִי שֶׁלּוֹ – מוֹסִיף עָלָיו חֲמִישִׁיתוֹ, בֵּין מִשֶּׁלּוֹ, בֵּין שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר – מִי מָצֵי יָהֵיב לֵיהּ? וְהָא גָּמְרִי "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר! אֶלָּא לָאו רַבִּי יְהוּדָה? [יב]לְעוֹלָם רַבִּי מֵאִיר, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּיָהֵיב כְּשֶׁהוּא סְמָדַר. וּדְלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: סְמָדַר אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי. [יד](ו)תָּא שְׁמַע: מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ מַעֲשֵׂר בְּסֶלַע וְלֹא הִסְפִּיק לִפְדּוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בִּשְׁתַּיִם – נוֹתֵן סֶלַע, וּמִשְׂתַּכֵּר בְּסֶלַע, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר, אַמַּאי מִשְׂתַּכֵּר בְּסֶלַע? "וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא לָאו רַבִּי יְהוּדָה! לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְהָכָא חַד סְתָמָא, וְהָכָא תְּרֵי סְתָמֵי. (ז)וְאִי סְתָמָא דַּוְקָא, מָה לִי חַד סְתָמָא מָה לִי תְּרֵי סְתָמֵי?! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר הוֹאִיל וּתְנַן בִּבְחִירְתָּא כְּווֹתֵיהּ.

תְּנַן

תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה פ"ה אִיכָּא לְמ"ד יְרוּשָׁלַיִם מְקוּדֶּשֶׁת שֶׁאִם יִטּוֹל מֵאַבְנֵי הַחוֹמָה לִבְנוֹתָם בְּבֵיתוֹ מָעַל וְאִיכָּא לְמֶ"ד לָא מְקוּדֶּשֶׁת מִיהוּ קָשֶׁה דִּבְפֶ' שְׁנֵי דַּיָּינֵי גְּזֵירוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף קו:) תָּנֵי אַבְנֵי מִזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרָה בָּאִין מִבֶּדֶק הַבַּיִת חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה כְּגוֹן חוֹמַת הָעִיר בָּאִין מִשְּׁיָרֵי לִשְׁכָּה וּבְמַסֶּכֶת שְׁקָלִים (דַּף ז.) תַּנְיָא אַבְנֵי מִזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה כְּגוֹן חוֹמַת הָעִיר בָּאִים מִלִּשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת וי"ל דְּהָא פְּלִיגֵי דְּהַהִיא דִּשְׁנֵי דַּיָּינֵי גְּזֵירוֹת ס"ל אֵין מוֹעֲלִין בְּשִׁירַיִם וּכְמַאן דְּאָמַר יְרוּשָׁלַיִם אֵינָהּ קְלוּשָׁה וְהָכִי קָאָמַר דְּאַבְנֵי מִזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת דִּקְלוּשִׁים בָּאִין מִבֶּדֶק הַבַּיִת דְּקָלוּשׁ כְּמוֹ כֵן וְחוֹמַת הָעִיר דְּאֵינוֹ קָלוּשׁ בָּא מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה וְהַהִיא דְּמַסֶּכֶת שְׁקָלִים דְּקָאָמַר אַבְנֵי מִזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרָה בָּאִין מִשְּׁיָרֵי לִשְׁכָּה סָבַר דְּמוֹעֲלִין בְּשִׁירֵי הַלִּשְׁכָּה וּלְכָךְ עוֹשִׂין מֵהֶן דָּבָר קְדֻשָּׁה וכ"ש מִבֶּדֶק הַבַּיִת דְּקַיֵּים טְפֵי חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה כְּגוֹן חוֹמוֹת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ בָּאִין מִבֶּדֶק הַבַּיִת כְּלוֹמַר אַף מִבֶּדֶק הַבַּיִת דִּקְלוּשׁ קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה דְּקָסָבַר יְרוּשָׁלַיִם קְדֻשָּׁה: **קָרְבָּן** מִי מְחַיֵּב דְּלָא הָיָה חַיָּב בְּהוֹנָאָה אֶלָּא בַּאֲכִילָה אוֹ בַּהֲנָאַת הַגּוּף: **לֹא** אָמְרוּ אֶלָּא לְעִנְיַן אֲכִילָה הָא דְּנָקַט אֲכִילָה לָאו דַּוְקָא דְּה"ה אִם הָיָה שֶׁמֶן דְּהֶקְדֵּשׁ וְהִדְלִיק בּוֹ הַנֵּר דְּמָעַל שֶׁהֲרֵי כִּלָּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם וא"ת א"כ אַמַּאי מוֹעֲלִין בְּחַלְתִּין וְי"ל דְּהָתָם נַמֵּי אַיְירֵי שֶׁשָּׁקַל בְּנֶגְדָּן מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁנֶּהֱנָה מִגּוּף הַשְּׁקָלִים וַהֲוֵי כְּמוֹ אֲכִילָה וְלָא אֲתָא אֶלָּא לְמַעוּטֵי הוֹנָאָה: **גָּמַר** קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר וא"ת א"כ נ"ל הִלּוּלִים דִּדְרֵשׁ מִנֵּהּ בְּפ ' כֵּיצַד מְבָרְכִין (בְּרָכוֹת דַּף לה.) אַחֲלְיֵיהּ וַהֲדַר אַכְלֵיהּ תִּפּוּק לֵיהּ מֵהָךְ ג"ש וְי"ל דְּאִי מג"ש לָא הֲוָה יָדְעִינַן דְּפִדְיוֹן רְבָעִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי נוֹהֵג וְלֹא בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית אִי נָמֵי הֲוָה אָמֵינָא דְּגָמַר מִמַּעֲשֵׂר נֵילַף מִשְּׁבִיעִית שֶׁתּוֹפֵס דָּמָיו וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְחוּלִּין (אֲבָל מֵאַחַר דְּגָמְרֵי מֵהִלּוּלִים שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס דָּמָיו גָּמַר מִמַּעֲשֵׂר): **לְעֵיל** לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְעִנְיַן אֲכִילָה הָא דְּנָקַט אֲכִילָה לָאו דַּוְקָא דְּה"ה אִם הָיָה שֶׁמֶן דְּהֶקְדֵּשׁ וְהִדְלִיק בּוֹ הַנֵּר דְּמָעַל שֶׁהֲרֵי כִּלָּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם וא"ת א"כ אַמַּאי מוֹעֲלִין בְּחַלְתִּין וְי"ל דְּהָתָם נַמֵּי אַיְירֵי שֶׁשָּׁקַל בְּנֶגְדָּן מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁנֶּהֱנָה מִגּוּף הַשְּׁקָלִים וַהֲוֵי כְּמוֹ אֲכִילָה וְלָא אֲתָא אֶלָּא לְמַעוּטֵי הוֹנָאָה: **שִׁלַּח** בְּיַד פִּקֵּחַ וְנִזְכַּר כו' וא"ת אַמַּאי לָא מַיְיתֵי מֵרֵישָׁא דְּקָאָמַר שִׁלַּח בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן עָשׂוּ שְׁלִיחוּתוֹ נִזְכָּר מָעַל לֹא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתוֹ חֶנְוָנִי מֵעַל אַלְמָא הֵיכָא דַּהֲוֵי שׁוֹגֵג חַיָּב קָרְבַּן מְעִילָה וי"ל דְּמֵהַהִיא לָא מוּכָח אֶלָּא דִּבְשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל אֲבָל דִּבְמֵזִיד לֹא מִתְחַלֵּל לָא שָׁמְעִינַן וּמֵהָךְ דְּהָכָא שָׁמְעִינַן תַּרְתֵּי מִדְּקָאָמַר נִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵצֶל חֶנְוָנִי חֶנְוָנִי מָעַל וְלֹא בַּעַל הַבַּיִת אַלְמָא מַשְׁמַע דִּבְמֵזִיד אֵינוֹ מִתְחַלֵּל וּמִדְּקָאָמַר חֶנְוָנִי מָעַל לִכְשֶׁיּוֹצִיא מִכְּלָל דִּבְשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל:

תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה אִיכָּא לְמ"ד יְרוּשָׁלַיִם מְקוּדֶּשֶׁת כְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁאִם יִטּוֹל מֵאַבְנֵי הַחוֹמָה לִבְנוֹת בְּבֵיתוֹ מָעַל וְאִיכָּא לְמֶ"ד לָא מְקוּדֶּשֶׁת: בַּר פְּדָא פְּלִיג אַדְּרַב וס"ל כְּר' יוֹחָנָן דְּטַעְמָא דר"מ בְּמַתְנִי' מִשּׁוּם דְּקָסָבַר אֵין הֶקְדֵּשׁ מִתְחַלֵּל בְּשׁוֹגֵג דְּמִקָּח טָעוּת הוּא דְּלָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ עַל יָדֶיהָ: וְלֹא אָמְרוּ בְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל כְּלוֹמַר לָא כְּתִיב בַּתּוֹרָה מִתְחַלֵּל אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ קָרְבַּן מְעִילָה אֲבָל הַמָּעוֹת כָּל מָקוֹם שֶׁהוֹלְכוֹת הֶקְדֵּשׁ הֵם: לְעִנְיַן אֲכִילָה הָאוֹכֵל כִּכָּר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ דְּאָזַל לֵיהּ הֶקְדֵּשׁ וה"ה לְהַדְלָקַת נֵר וּלְכָל הֲנָאָה אֲבָל הוֹנָאַת מָעוֹת הֶקְדֵּשׁ אֵין בָּהֶם מְעִילָה דְּלָא נָפְקֵי מֵרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ: בְּמַעֲשֵׂר דְּמָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא: כְּר' יְהוּדָה בְּהֶקְדֵּשׁ דְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל וְלֹא מֵזִיד: אֵין לוֹ חוֹמֶשׁ הַמְחַלֵּל פֵּרוֹתָיו לְהַעֲלוֹת הַדָּמִים לִירוּשָׁלַיִם אֵין צָרִיךְ לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ וַאֲפִי' בְּעָלָיו: אֵין לוֹ בִּעוּר בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית שֶׁל שְׁמִטָּה שֶׁהַמַּעַשְׂרוֹת מִתְבַּעֲרִים מִן הַבַּיִת שֶׁאָסוּר לְהַשְׁהוֹתָן יוֹתֵר כִּדְכְתִיב כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר וְגוֹ': יֵשׁ לוֹ כִּדְיָלֵיף לְקַמָּן: יֵשׁ לוֹ דִּין פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ דִּין עוֹלֵלוֹת דְּכַרְמְךָ קָרֵינָא בֵּיהּ וְהָעֲנִיִּים אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ פּוֹדִין אוֹתָן וּמַעֲלִין דְּמֵיהֶן: פֶּרֶט הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת בְּצִירָה וּכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ט:י') וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט: עוֹלֵלוֹת אֶשְׁכּוֹל שֶׁאֵין לוֹ פְּסִיגִין אֶלָּא אַחַת הִיא כּוּלָּהּ: כּוּלּוֹ לַגַּת דְּקָסָבְרֵי כּוּלּוֹ מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי דְּיָלֵיף מִינֵּיהּ כִּלְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל וְלָא קָרֵינָא בֵּיהּ כַּרְמְךָ: וְהָא גָּמַר קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ הַאי תַּנָּא גָּמַר מִמַּעֲשֵׂר דְּאִי לָא גְּמִיר חוֹמֶשׁ בְּנֶטַע רְבָעִי מנ"ל אַלְמָא מַעֲשֵׂר נַמֵּי נָתַן בְּמַתָּנָה וְר' יְהוּדָה הִיא: וב"ה דִּמְדַמּוּ כֶּרֶם רְבָעִי לְמַעֲשֵׂר כְּמַאן סְבִירָא לְהוּ בְּמַעֲשֵׂר לְעִנְיַן מָמוֹן גָּבוֹהַּ אוֹ מָמוֹן הֶדְיוֹט: אֶלָּא לָאו כר"מ וב"ה כִּסְתָם מִשְׁנָה חֲשִׁיב לְהוּ דַּהֲלָכָה כְּמוֹתָן: וְכַר' יְהוּדָה בְּהֶקְדֵּשׁ מַאי הִיא הֵיכָן תְּנַן בְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל בְּמֵזִיד אֵין מִתְחַלֵּל: שִׁלַּח בְּיַד פִּקֵּחַ רֵישָׁא הָכִי תְּנַן שִׁלַּח בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן עָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן נִזְכָּר מָעַל לֹא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן לֹא מָעַל שִׁלַּח בְּיַד פִּקֵּחַ וְנִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵצֶל חֶנְוָנִי וְאוֹקְמִינַן הָתָם כְּשֶׁנִּזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם גִּזְבָּר וְשָׁלִיחַ: חֶנְוָנִי מָעַל כְּשֶׁיּוֹצִיא דִּשְׁגָגָה גַּבֵּיהּ אִיתֵיהּ אֲבָל הָנֵי מְזִידִין נִינְהוּ וְלָא מְחַיְּבֵי מְעִילָה אַלְמָא שׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל מֵזִיד אֵין מִתְחַלֵּל: מִשֶּׁלּוֹ שֶׁהִפְרִישׁ מִכַּרְמוֹ: בֵּין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה קס"ד לְאַחַר שֶׁהִפְרִישׁ נָתַן לוֹ וְקָתָנֵי מוֹסִיף חוֹמֶשׁ דְּשֶׁלּוֹ הוּא וְקָרֵינַן בֵּיהּ אִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ (וַיִּקְרָא כז): מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא וְלָא מָצֵי יָהֵיב לֵיהּ וְהָוֵה לֵיהּ זֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ כְּאִלּוּ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְאֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ אֶלָּא בְּעָלִים דְּלָא קָרֵינָא בֵּיהּ מִמַּעַשְׂרוֹ: וְקָסָבַר כו' דְּאִיכָּא לְמֶ"ד בְּעָלְמָא כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וְאִיהוּ ס"ל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוּרַם לָאו מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא דְּאֵין שֵׁם מַעֲשֵׂר עָלָיו לִכְלוּם: וְהָא גָּמַר קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ הַאי תַּנָּא גָּמַר מִמַּעֲשֵׂר דְּאִי לָא גְּמִיר חוֹמֶשׁ בְּנֶטַע רְבָעִי מנ"ל אַלְמָא מַעֲשֵׂר נַמֵּי נָתַן בְּמַתָּנָה וְר' יְהוּדָה הִיא: כְּשֶׁהוּא סְמָדַר כְּשֶׁהָעֲנָבִים נִכָּרִים לְאַחַר שֶׁנָּפַל הַפֶּרַח וקמ"ל דְּכָל זְמַן שֶׁהוּא סְמָדַר יָכוֹל לִתְּנוֹ בְּמַתָּנָה שֶׁאֵין שֵׁם רְבָעִי עָלָיו וּדְלָא כְּר' יוֹסֵי דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת עָרְלָה סְמָדַר עָרְלָה אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי וְקָרֵינָא בֵּיהּ עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ: מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ אִישׁ מֵחֲבֵרוֹ: נוֹתֵן סֶלַע וְקוֹנֶה אֶת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁמְּשָׁכוֹ קְנָאוֹ וְלָא אָמְרִינַן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו מַעֲשֵׂר אַיְּקַר וְצָרִיךְ לְחַלְּלוֹ בִּשְׁנַיִם: מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן הֶדְיוֹט וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ אֵין הֶקְדֵּשׁ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה דִּכְתִיב בֵּיהּ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ וְאֵין שְׁטָר וַחֲזָקָה קוֹנִין קַרְקְעוֹתָיו וְלֹא מְשִׁיכָה אֶת מִטַּלְטְלִין: הָכִי גָּרְסִינַן לְעוֹלָם ר' יְהוּדָה וְהָכָא חַד סְתָמָא וְהָתָם תְּרֵי סְתָמֵי כר"מ סְתַם לָן תְּרֵי זִמְנֵי בִּשְׁתֵּי מְקוֹמוֹת תְּנָא רַבִּי מִשְׁנָה זוֹ דְּכֶרֶם רְבָעִי אַחָדָא בְּסֵדֶר זְרָעִים (מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פ"ה מ"ג) וַאֲחָדָא בְּעֵדְיוֹת (פ"ד מ"ה): הָכִי גָּרְסִינַן וְאִי סְתָמָא דַּוְקָא מָה לִי חַד סְתָמָא כו': הוֹאִיל וּתְנַן בִּבְחִירְתָּא כְּוָתֵיהּ מַסֶּכֶת עֵדִיּוֹת קָרֵי בְּחִירְתָּא שֶׁכָּל דִּבְרֵיהֶם הֵעִידוּ מִפִּי הַגְּדוֹלִים וַהֲלָכָה כְּמוֹתָן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יז:

ב מיי' פו' מהל' מעילה הל' ג:

ג מיי' פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב:

ד מיי' פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ו:

ה מיי' פז' מהל' מעילה הל' ה:

ו מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' א:

ז מיי' פב' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' קלג:

ח מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' א:

ט מיי' פב' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' קלג:

י מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' טז:

יא מיי' פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב, סמג עשין קלז, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ו:

יב מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' טז:

יג מיי' פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב, סמג עשין קלז, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ו:

יד מיי' פח' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ז:

מסורת הש"ס

א משנה פאה; משנה מעשר שני; משנה עדיות; ספרא קדושים פרשה ג ז

ב נדרים יא.

ג מעילה כא.; משנה מעילה

ד משנה מעשר שני; במדבר רבה

ה משנה מעשר שני

ו משנה מעשר שני

ז יבמות קא:

תורה אור השלם

וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא יט, י]

וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהֹוָה [ויקרא יט, כד]

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהֹוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, ל]

וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, כג]

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ [ויקרא כז, יט]

אב(א) תְּנַן הָתָם: בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְמִגְדַּל עֵדֶר וּכְמִדָּתָהּ לְכָל רוּחַ, זְכָרִים – עוֹלוֹת, נְקֵבוֹת – זִבְחֵי שְׁלָמִים. אֶלָּא זְכָרִים, עוֹלוֹת הוּא דְּהָווּ, זִבְחֵי שְׁלָמִים לָא הָווּ? אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הָכָא בְּבָא לָחוּב בְּדָמֵיהֶן עָסְקִינַן, וְהָכִי קָאָמַר: חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא עוֹלוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: הֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד מִתְחַלֵּל. ג(ב) וּקְדוּשַּׁת הַגּוּף מִי מִתְחַלֵּל? וְהָתְנַן: אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמוּקְדָּשִׁין אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּבִכְלֵי שָׁרֵת בִּלְבַד. כֵּיצַד? הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, בָּא חֲבֵירוֹ וְרָכַב, בָּא חֲבֵירוֹ וְרָכַב – כּוּלָּם מָעֲלוּ. הָיָה שׁוֹתֶה בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, בָּא חֲבֵירוֹ וְשָׁתָה, בָּא חֲבֵירוֹ וְשָׁתָה – כּוּלָּם מָעֲלוּ! הָהִיא – רַבִּי יְהוּדָה הִיא, הָא רַבִּי מֵאִיר. מִדְּרַבִּי יְהוּדָה נִשְׁמַע לְרַבִּי מֵאִיר – לָאו אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הֶקְדֵּשׁ בְּשׁוֹגֵג מִתְחַלֵּל וּקְדוּשַּׁת הַגּוּף לָא מִתַּחֲלָא. לְרַבִּי מֵאִיר נָמֵי, אַף עַל גַּב דְּהֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד מִתְחַלֵּל קְדוּשַּׁת הַגּוּף לָא מִתַּחֲלָא! הָתָם לָא קָא מְכַוֵּין לְאַפּוֹקִינְהוּ לְחוּלִּין. הָכָא – קָא מְכַוֵּין לְאַפּוֹקִינְהוּ לְחוּלִּין. אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים, בְּקָדָשִׁים קַלִּים מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? – אֲמַר לֵיהּ הָהוּא מֵרַבָּנַן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ: קַל וָחוֹמֶר: קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים מִתְחַלְּלִים – קֳדָשִׁים קַלִּים לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! ג(ג) אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: הֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד – מִתְחַלֵּל, בְּשׁוֹגֵג – אֵין מִתְחַלֵּל, אֶחָד קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים וְאֶחָד קֳדָשִׁים קַלִּים. קַל וָחוֹמֶר: קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים מִתְחַלְּלִים – קֳדָשִׁים קַלִּים לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!

תָּהֵי

הכי גרסינן תנן התם בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר כו' זכרים עולות משום דחיישינן שמא מירושלים יצאת ורוב בהמות היוצאות ממנה זבחים הם ואיכא לספוקי בכל זבחים שהיא ראויה להם הלכך זכר דחזי לעולה מספקא לעולה ולקמן פריך עלה: נקבות זבחי שלמים דאילו בעולה ליכא לספוקי: שלמים לא הוו בתמיה דלמא שלמים היא והיכי מקריב לה עולה: אמר רבי אושעיא בבא לחוב בדמיהן עסקינן כלומר איהי ודאי לא קרבה וה"ק אם בא אדם זה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמיה שהוא בספק ולהוציאה לחולין ולהקדיש את דמיה אם זכר הוא נתחייב אף בדמי עולה דחיישינן שמא עולות הן: אמר רבי אושעיא בבא לחוב בדמיהן עסקינן כלומר איהי ודאי לא קרבה וה"ק אם בא אדם זה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמיה שהוא בספק ולהוציאה לחולין ולהקדיש את דמיה אם זכר הוא נתחייב אף בדמי עולה דחיישינן שמא עולות הן: ורבי מאיר היא דאמר במתניתין (לעיל קדושין דף נב:) הקדש במזיד מתחלל ויכול זה להוציאן לחולין מזיד ויתפסו הדמים בקדושתם ועל ידי תנאי יביא שני דמים אחד לעולה ואחד לשלמים ויאמר אם עולה היא הרי היא מתחללת על זו והשני יהא שלמי נדבה ואם שלמים היא הרי היא מתחללת על של שלמים והשני נדבת עולה: הא רבי מאיר היא הך מתניתין דשקלים דבהמה שנמצאת כרבי מאיר מוקמינן לה דאמר הקדש מתחלל במזיד ואפי' קדשת הגוף נמי מתחלל: לאו א"ר יהודה הקדש בשוגג מתחלל והיא עקר חלול וקאמר דקדשת הגוף לא מתחללין שוגג: וקדשת הגוף דקדשי מזבח מי מתחללת בלא מום: אין מועל אחר מועל אין שתי מעילות זו אחר זו בקרן אחד של הקדש דכיון שמועל בו הראשון יצא לחולין: אלא בהמה של קדשי מזבח הראויה לקרבן לפי שאין יוצאה לחולין כשהיא תמימה וכן כלי שרת: ההיא ר' יהודה היא מדקתני אין מועל אחר מועל אלמא מקמא הוא דנפק לחולין אע"ג דשוגג הוא דאי מזיד ליכא מעילה והאי סברא לרבי יהודה הוא דשמעת ליה דאמר במתניתין (שם) הקדש בשוגג מתחלל: ופרכינן מלר"י נשמע לרבי מאיר בחלול מזיד דהא פלוגתייהו ליתא אלא במזיד ושוגג אבל בקדשת הגוף וקדשת דמים אין מחלוקת ביניהם באותו הקדש שאין מתחלל לר' יהודה בשוגג אין מתחלל במזיד לר' מאיר: לאו א"ר יהודה הקדש בשוגג מתחלל והיא עקר חלול וקאמר דקדשת הגוף לא מתחללין שוגג: לר' מאיר נמי דקאמר עקר חלול הקדש במזיד קדשת גוף לא אמר דנתחיל: ומשני התם לא מכוין לאפוקינהו לחולין כו' כלומר חלול דמזיד לר' מאיר עדיפא מחלול דשוגג לר' יהודה דאילו שוגג לא מכוין לאפוקינהו לחולין וגזרת הכתוב הוא דמחייביה רחמנא קרבן מעילה הלכך קדשת הגוף לא מתחיל אבל חלול מזיד לר' מאיר מכוין לאפוקינהו לחולין הלכך קדשת הגוף נמי מתחלא: אימר דשמעת ליה לר' מאיר כו' אדרבי אושעיא פריך דאוקמא ההיא דשקלים כר"מ אימר דשמעת ליה לר"מ דאמר הקדש במזיד מתחלל בקדשי קדשים כגון קדשי בדק הבית דהיינו סתם הקדש והוא הדין לקדשי קדשים דכולהו הוי לגבוה כקדשי בדק הבית: בקדשים קלים מי שמעת לה וההיא דבהמה איכא לספוקי נמי בקדשים קלים והיכא שמעת ליה לרבי מאיר דמתחללין במזיד: לר' מאיר נמי דקאמר עקר חלול הקדש במזיד קדשת גוף לא אמר דנתחיל:

אמר רב אושעיא בבא לחוב בדמיהן. פירש בקונטרס איהי ודאי לא מקרבה ומיירי בבא להתחייב בדמיהם פירוש אדם זה המוצאה קבל עליו לתקן כל הספק שעליה ורוצה להוציאה לחולין והכי קאמר חיישינן שמא עולות ויביא ב' בהמות או ב' דמים ויאמר אם זו עולה תהא מחוללת על זו והאחרת תהא שלמי נדבה ואם היתה זו שלמים תהא מחוללת על זו והאחרת תהא נדבת עולה ורבי מאיר היא דאמר הקדש כו' משמע מתוך פי' הקונטרס דצריך שיחלל הקדשה שעל הבהמה הנמצאת על אותה שהביא ובדרך חלול דוקא וקסבר ר' מאיר דנפדין תמימים וקשה שהרי לא מצינו דסבר רבי מאיר דתמימים נפדין יותר משאר תנאים ולא שייך זה כלל בפלוגתא דידיה ור' יהודה לכך פר"י דלעולם קסבר בעלמא דתמימים אינם נפדין כגון דרך חלול והכא מיירי שנתכוין לגזלה ולקנותה מיד המקדיש ולזכות בה ולשנות בה ובכה"ג שרי ואחר שהוציאה לחולין עלה בדעתו לחוב בדמיהן כדפרשית: אין מועל אחר מועל פירש בקונטרס אין מעילה זו אחר זו בקרן אחד של הקדש דכיון שמעל בה הראשון יצא לחולין אלא בהמה וכלי שרת בלבד תימה דבתוספתא דמעילה (פ"ב) תניא קרדום של הקדש בקע בו ובא חברו ובקע בו כולן מעלו נתנו לחברו וחברו לחברו הוא מעל וחברו מותר לבקע בו לכתחלה והשתא היכי דמי אי האי קרדום כלי שרת כי נתנו לחברו אמאי לא מעל חברו הא אמרינן יש מועל אחר מועל בכלי שרת ואם אינה כלי שרת אמאי אמר כולן מעלו הא אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד ויש לומר דלעולם מיירי בקרדום שאינה כלי שרת ולא קשה מידי דהא דאמרי' הכא דאין מועל אחר מועל היינו כשהוא סבור שהכלי של חברו ואז הוא מתכוין לגזלה היכא דנתנו לחברו כדין שליחות יד בפקדון דהיכא דמתכוין להוציאו מרשות לרשות נקרא גזלן על כל הפקדון אפילו לא הוציאן אלא מקצתן אבל האי דתוספתא דקאמר בא חברו ובקע בו ובא חברו ובקע בו דכולן מעלו מיירי דכל חד וחד יסבור שהוא שלו ואינו מתכוין להוציאו מרשות לרשות אלא ליהנות ולהניחו אחר ההנאה ואז כשייהנה לא ימעול אלא כפי טובת הנאה שיש לו במלאכה ומשום הכי אמרינן שלא יצא לחולין ומעלו כולן אבל נתנו לחברו וחברו לחברו לא מעל אלא הראשון שהוציאו מרשות לרשות ונהי נמי דסבר שהיא שלו מ"מ מתכוין הוא להוציאו מרשותו לרשות חברו ולפיכך נ"ל בא חברו ורכב עליו ובא חברו ורכב עליו כולן מעלו ואע"ג שנתכוין לגזלו ולהוציאו מרשות לרשות דאם לא כן מאי איריא בהמה וכלי שרת אפילו בקדשי בדק הבית יש מועל אחר מועל היכא דאינו מתכוין להוציאו מרשות לרשות אלא ליהנות ממנו ולהניח כדפרשית אלא לעולם מיירי שמתכוין לגזלה ואפ"ה אמרינן דכולן מעלו כדפרשית וראיה לחלק בין נהנה מדבר שסבור שהוא שלו לדבר שהיה סבור שהוא של אחרים מההיא דאמרינן (מעילה דף כ.) גבי נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל נתנה לחברו הוא מעל וחברו לא מעל ופריך מכדי משקל שקלה מה לי שקלה הוא מה לי שקלה חברו ומוקי רישא דלא מעל באבנים מסורות לגזבר שאינם יוצאים מרשות הקדש וגם הגזבר לא נתכוין לגזלם אלא ליהנות מהם דסבור שהם שלו וסיפא דקתני הוא מעל מיירי שנתכוין להוציאם מרשות לרשות כדקתני נתנם לחברו הוא מעל ועוד ראיה מההיא דפרק אלו נערות (כתובות לד:) דקאמר התם הניח להם אביהם פרה שאולה כסבורים הם של אביהם היא טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול אבל כסבורים שהיא דפקדון וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר שלם אם כן יש חלוק בין סבור שהוא שלו לסבור שהוא של אחרים: קדשים קלים מי שמעת לה אם היא של קדשים קלים מה תקנה נעשה לה אפלו נתכוין לגזלה לא תצא לחולין כיון דליכא מעילה בהן דבשלמא קדשי קדשים כגון בדק הבית וחטאת ועולה דיש בהו מעילה שייך לחולין על ידי מעילה שמועל בהן ואם תאמר מאי קשה ליה ולא יוציאנה לחולין אלא יביא בהמה אחרת ויאמר אם זו עולה הרי אני גוזלה וזו תהא עולה תחתיה ואם היא קלים כגון שלמים היא עצמה תהא שלמים ולא יקריב אלא היא ואחרת לעולת נדבה ויש לומר דאי אפשר לתקן הכי שהרי יש לספק בבהמה זאת הנמצאת משום חששת בכור ומעשר דלא הוו מתנותיהם כמתנות של שלמים דשלמים טעונין שתי מתנות ובכור ומעשר מתנה אחת ולא יכול להקריבה אלא צריך להמתין עד שיתמומו ולא רצה לתקן שיתמומו לא על שיתמומו ואז יאמר אם שלמים תהא מחוללת על מעות הללו ואפילו קדשים קלים אינם מתחללים תמימים משום דמשמע ליה לרבי אושעיא כל זמן שהם תמימים וקתני זכרים עולות ונקבות זבחי שלמים הוי נמי שמנה הבהמה מני למעבד הכי בכל התמנה עד שיתמומו:

מסורת הש"ס

א משנה שקלים

ב משנה מעילה; מעילה יט:

ג זבחים ג:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:

ב מיי' פד' מהל' שקלים הל' ג:

ג מיי' פו' מהל' מעילה הל' ד:

[א]תְּהֵי בַּהּ רַבִּי יוֹחָנָן: וְכִי אוֹמְרִים לוֹ לָאָדָם: עֲמוֹד וַחֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה? אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַמְתִּין לַהּ עַד שֶׁתּוּמַם, וּמַיְיתֵי שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת וּמַתְנֶה. [ב]אָמַר מָר: זְכָרִים – עוֹלוֹת. דִּילְמָא תּוֹדָה הִיא? דְּמַיְיתֵי נָמֵי תּוֹדָה. וְהָא בָּעֲיָא לֶחֶם! דְּמַיְיתֵי נָמֵי לֶחֶם. [ג]וְדִילְמָא אָשָׁם הוּא? אָשָׁם בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאִישְׁתְּכַח בֶּן שָׁנָה. וְדִילְמָא אֲשַׁם מְצוֹרָע הוּא, אֲשַׁם נָזִיר הוּא? לָא שְׁכִיחִי. וְדִילְמָא פֶּסַח הוּא? פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, מִזְהָר זְהִירִי בֵּיהּ, וְשֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ – שְׁלָמִים הוּא. [ד]וְדִילְמָא בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר נִינְהוּ? לְמַאי הִילְכְתָא, לְמֵיכְלִינְהוּ בְּמוּמָן? הָכִי נָמֵי בְּמוּמָן מִתְאַכְלִי! [ה]אָמַר מָר: נְקֵבוֹת – זִבְחֵי שְׁלָמִים. דִּילְמָא תּוֹדָה הִיא? דְּמַיְיתֵי תּוֹדָה. וְהָא בָּעֲיָא לֶחֶם! דְּמַיְיתֵי נָמֵי לֶחֶם. [ו]וְדִילְמָא חַטָּאת הִיא? חַטָּאת בַּת שְׁנָתָהּ, וְאִישְׁתְּכַח בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים. וְדִילְמָא חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ! לָא שְׁכִיחַ. [ז]אִשְׁתְּכַח בַּת שְׁנָתָהּ, מַאי? תַּנְיָא, חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר: עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת. לְחַטָּאת סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: כְּחַטָּאת – כּוֹנְסָהּ לְכִיפָּה וְהִיא מֵתָה מֵאֵלֶיהָ. [ח]תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין לוֹקְחִים בְּהֵמָה בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי,

וְאִם

תהי בה ר' יוחנן בקא דרבי אושעיא: וכי אומרים לו לאדם כו' דכל בהמות מזבח אסור לחללה תמימה שנאמר אם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ואמר מר (מנחות דף קא.) בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר יכול יפדו על מום עובר כו' וזה שבא למלך ולחוב בדמיה נאמר לו עמוד וחטא לחללה מזיד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: אלא אמר רבי יוחנן הא דקתני זכרים עולות לא היא ולא דמיה קרבין בעולה תמימה אלא ממתינן לה עד שתומם מום קבוע ויהא מותר לחללה ומייתי שתי בהמות אחד לעולה ואחד לשלמים ומתנה אם זו עולה תהא זו עולה תחתיה וחברתה שלמי נדבה ואם זו שלמים תהא זו שלמים תחתיה וחברתה עולת נדבה: דמייתי נמי תודה ומתנה: ודלמא אשם הוא וליכא למימר דנייתי נמי אשם דאין אשם בא נדבה: ומשני אשם בן שתי שנים דאשם גזלות ומעילות ושפחה חרופה כתיב בהן איל והאי מתני' דאשתכח בן שנה וליכא לספוקי באשם: ודלמא אשם נזיר או אשם מצורע דכתיב בהו כבש: בזמנו כל זמן שהוא ראוי לפסח: שלא בזמנו עבר זמנו: שלמים הוא והא מייתי שלמים: למאי הלכתא תירוצא הוא כלומר למאי הילכתא אתית לספוקינהו בבכור ומעשר למיכלינהו במומו שספק בכור וספק מעשר נאכלין במומן לבעלים שהרי אין להם פדיון והני נמי לכשנפלו נאכלין במומן ואוכלן בתורת בכור ומעשר שאין נשחטין באטליז ואין נשקלין בליטרא: חטאת בת שנתה היא דכתיב (ויקרא ה':ו') נקבה מן הצאן כשבה וכל כשבה (בן שנה) [בת שנתה] היא: ואשתכח בת שתי שנים ובהמה דמתניתין בבת שתי שנים עסקינן: עז בת שנתה לחטאת לשנא דקרא (במדבר ט"ו:כ"ז) לסימנא בעלמא נקט כלומר אם בת שנתה היא מקריבה חטאת: חטאת סלקא דעתך דילמא לאו חטאת היא והיכי קריבה ותנאי נמי ליכא דחטאת לא קריבה נדבה: כחטאת כונסה לכפה והיא מתה מאליה כדין חטאת שאינה ראויה לקרב כגון חמש חטאות דאזלי למיתה (תמורה דף טז.): לכפה לאו דוקא או שמא כפה היתה מתוקנת לכך: והיא מתה שאין נותנין לה מזונות: אין לוקחין בהמות במעות מעשר שני חוץ לירושלים דכתיב (דברים י"ד:כ"ה) וצרת הכסף בידך ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך:

דמיתי נמי תודה וא"ת ואמאי צריך להביא בהמה אחרת לתודה באותה עצמה שיעשה זבחי שלמים יתנה ויאמר אם אינה שלמים תהא תודה ואי משום המתנות הוו שוין ואי משום דלא שוו באכילתן דשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד ותודה ליום ולילה ואין מביאין קדשים לבית הפסול ע"כ האי תנא קסבר דמביאין מדקתני בסמוך פסח שלא בזמנו שלמים ואע"ג דפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה ושלמים נאכלים לב' ימים ולילה אלמא לא חייש מן האכילה וי"ל משום דתודה בעי לחם וא"ת ליתי לחם ויתנה אם היא תודה הרי לחמה ואם היא שלמים תהא הלחם נדבה הא אין לחם בא נדבה וחלין בעזרה הוא כדאמרינן בפרק התודה (מנחות דף פ:): **ודלמא אשם** הוא ואם תאמר ויתנה באותן של שלמים דהא שוו במתנות ואי משום סמיכה דשלמים טעונין סמיכה ואשם אין טעון סמיכה הא סמיכה לא מעכבא ואי משום אכילה הא קסבר דמביאים קדשים לבית הפסול ויש לומר דאין להתנות אשם בשלמים שהרי שלמים טעונין נסכים ואשם אין טעון נסכים ואין לומר שיתנה לנסכים ויאמר אם היא שלמים מוטב ואם לאו יהו נסכי נדבה שהרי אין נסכי חובה ונסכי נדבה שוין שנסכי חובה לספלים ונסכי נדבה מזלפן על גבי אשים: **ודלמא אשם** נזיר ואשם מצורע הוא ואם תאמר אשם מצורע מיהא יתנה בשלמים שהרי שוין הן בנסכים ויש לומר דעיקר קושיא מאשם נזיר ואשם מצורע נקט אגב אשם נזיר עוד י"ל דבאשם מצורע איכא חששא אחרינא שצריך ליתן מדמו על בהונות מצורע והכא ליכא מצורע עוד אמר ה"ר שמשון מקוצי דאין לומר שיתנה אשם בשלמים דשמא היום או למחר ידע בעל האשם שנאבד האשם ויביא אחר תחתיו ולא ידע שנמצא ויהיה אותו שיביא חלין לעזרה משום דהוי אשם שנתכפרו בעליו באחר (ולמיתה) [ולרעיה] אזלא והשתא ניחא דלא מני להקשות מידי אבל בעולה ליכא למיחש להא אם יביא עולה אחרת שהרי עולה בא נדבה: **שלא** בזמנו הוי שלמים וא"ת כיון דמזהר זהירי בפסח איך יבא לידי פסח שלא בזמנו וי"ל דלפעמים הפסח חולה ומפריש אחר או שמא מיירי בפסח שנטמאו בעליו אי נמי כגון שהפריש שני פסחים לאחריות שעכשו לא נקרב אלא אחד מהן ונשאר אחר זמנו: **אשתכח** בת שנתה מאי אבל לעיל גבי אשם לא מני למבעי אשתכח בת שתי שנים מאי לפי שנוכל לומר שיהיה תקנה ברעיה דכל שבחטאת מתה באשם רועה ואם כן תרעה על שתסתאב והדמים יהיו לקיץ המזבח אבל בחטאת אין בה תקנה כלל ומשום הכי בעי גמרא ומאי תקנתה וא"ת לעיל דקאמר זכרים עולות ניחוש דילמא שעירי רגלים וראשי חדשים שהם חטאות צבור והם זכרים וא"כ אמאי לא בעי גמרא לעיל כי הכא דלמא חטאות נ"ל דלהא ליכא למיחש דהא לב ב"ד מתנה עליהם שאם נאבדו יהיו חולין: **אין** לוקחין בהמה במעשר שני פירש בקונטרס חוץ לירושלים משום דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך דהתורה הקפידה בכסף צורה ועוד שמא תכחש בטורח הדרך ולא נהירא דהא דבעינן כסף צורה היינו דוקא דרך חלול כגון לקנות דבר שאינו אוכל שאז צריך לחזור ולמכור אבל במקח להוליך בהמה ולאכלה בירושלים שרי ולא בעינא כסף צורה והכי נמי אמר בהגוזל קמא (ב"ק דף נז:) מי שיש לו מעות בבבל שאינם יוצאין בירושלים זבין בהמה בבבל וממטי לה בירושלים אלמא לא בעינן כסף צורה מיהו ללשנא דשמא תכחיש לא קשה כלי האי דאיכא למימר דיותר טוב לקנות בהמה ולהעלותה לירושלים ואע"ג שמתכחשת מטורח הדרך מלהביא המעות של בבל שאינם יוצאים בירושלים אבל ללשנא דכסף צורה קשה טובא כדפרשית לכך נראה לר"י לפרש דהיינו טעמא דאין לוקחין בהמות כו' גזרה שמא יגדל עדרים והכי נמי אמרינן בפרק לולב הגזול (סוכה דף מ:) דקאמר התם מעות מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים על שחוטים מתחללין על חיין אין מתחללין ומסיק מחלוקת בזכרים אבל בנקבות דברי הכל אין מתחללין על חיין שמא יגדל מהם עדרים ובזכרים פליגי אי גזרינן זכרים אטו נקבות אי לא דרבי מאיר לא גזר ורבנן גזרי והכא דקאמר אין לוקחין גזרה זכרים אטו נקבות ואם תאמר כיון דטעמא הוי משום גזרה אמאי קאמר התם לשון מתחללין דמשמע אפילו דיעבד לא מהני והא אמר בכל דוכתי דכל דבר שהוא דרבנן בדיעבד מהני ואם כן מחללין מבעי ליה דכוותה אמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מה:) דקאמר התם אלא מאי דרבנן אין מתחללין אין מחללין מבעי ליה ויש לומר כיון דבהיא דלולב הגזול יש תקנה לעשות לומר יחזרו דמים למקומן כדקאמר הכא משום הכי קאמר דאפילו דיעבד לא מהני דאי אמרינן מהני כך לי דיעבד כמו שהיה עושה אותו בתחלה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ב מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ג מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ד מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ה מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ו מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ז מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יח:
ח מיי' פז' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' טז:

(א)וְאִם לָקַח בְּשׁוֹגֵג – יַחְזְרוּ דָּמִים לִמְקוֹמָם. בְּמֵזִיד – תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בַּמָּקוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּמִתְכַּוֵּין וְלָקַח תְּחִילָּה לְשֵׁם שְׁלָמִים, אֲבָל בְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹצִיא מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחוּלִין, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד – יַחְזְרוּ דָּמִים לִמְקוֹמָם. וְהָאֲנַן תְּנַן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֵזִיד – קִידֵּשׁ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלְּלִין עַל יָדָהּ, וְעוֹלָה וְאוֹכַלְתּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. [א]מַתְקִיף לַהּ רַבִּי יִרְמְיָה: וַהֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה, עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת, דְּאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן, וּתְנַן: אֵין לוֹקְחִים בְּהֵמָה טְמֵאָה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֲפִילּוּ בִּירוּשָׁלַיִם. וְאִם לָקַח – יֹאכַל כְּנֶגְדָּן! אֶלָּא הָכָא בְּאִשָּׁה חֲבֵירָה עָסְקִינַן, דְּיָדְעָה. אָמַר מָר: אִם לָקַח יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. וְאַמַּאי? יַחְזְרוּ דָּמָיו לִמְקוֹמָם, כִּי הָתָם! אָמַר שְׁמוּאֵל:

כְּשֶׁבָּרַח.

בְּשׁוֹגֵג שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהֵן מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם כּוֹפִין הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים דְּמִקַּח טָעוּת הוּא שֶׁאִלּוּ יָדַע שֶׁהֵן מְעוֹת מַעֲשֵׂר לֹא הָיָה לוֹקְחָהּ דִּטְרִיחָא לֵיהּ מִלְּתָא לְהוֹלִיכָהּ לִירוּשָׁלַיִם וּבְמָעוֹת הֲוָה נִיחָא לֵיהּ לְאַמְטוּיִינְהוּ: בַּמָּקוֹם בִּירוּשָׁלַיִם דִּכְתִיב (דְּבָרִים יב) אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר וְגוֹ': בל"א אַמֵּזִיד קָאֵי: לְשֵׁם שְׁלָמִים שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל בְּהֵמוֹת שֶׁנִּקָּחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לִקְרֵב שְׁלָמִים כִּדְיָלְפִינַן לָהּ בִּמְנָחוֹת (דַּף פב.) שָׁם שָׁם וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וּבְמַעֲשֵׂר כְּתִיב וְאָכַלְתָּ שָׁם: לְחֻלִּין שֶׁלְּקָחָהּ לְאוֹכְלָהּ חוּץ לַמָּקוֹם: בֵּין שׁוֹגֵג לָאו אַמִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְחֻלִּין קָאֵי דְּא"כ לָאו שׁוֹגֵג הוּא וְהַאי מִתְכַּוֵּן דְּקָתָנֵי אַמֵּזִיד קָאֵי וְהָכִי קָאָמַר אֲבָל לְקָחָהּ לְשֵׁם חֻלִּין דְּמֵזִיד דִּידֵיהּ מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂר לְחֻלִּין הוּא בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם שׁוֹגֵג מִשּׁוּם דְּמִקַּח טָעוּת הוּא וּמֵזִיד דְּקָנְסֵי' לֵיהּ לַמּוֹכֵר כִּדְאָמַר לְקַמָּן דְּלָאו עַכְבְּרָא גַּנָּב אֶלָּא חוֹרָא גַּנָּב: בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ דְּכֵיוָן דְּלֵיכָּא טָעוּת מִשּׁוּם קְנָסָא לָא אָמְרִי רַבָּנָן דְּלִבְטוֹל: אָמַר ר' אֶלְעָזָר מַתְנִיתִין לֵיכָּא לְמִקְנְסֵהּ כְּלָל דְּאִשָּׁה יוֹדַעַת כּוּ' וְלֹא נִתְכַּוְּונָה לְהוֹצִיאוֹ לְחֻלִּין אֲבָל מוֹכֵר זֶה יוֹדֵעַ שֶׁהַמָּעוֹת מִתְחַלְּלוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְחֻלִּין הֵן בְּיָדוֹ וְעָבַר עַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל (וַיִּקְרָא י"ט:י"ד) דְּיוֹדֵעַ שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִתְכַּוֵּן לְאוֹכְלָהּ בְּעִירוֹ: וַהֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה דְּאָדָם יוֹדֵעַ כּוּ' דְּאִיכָּא לְמֵימַר כִּי שָׁקֵיל לְהוּ לַמָּעוֹת אַדַּעְתָּא לְאַסּוֹקִינְהוּ לִירוּשָׁלַיִם שָׁקֵיל לְהוּ וּתְנַן יֹאכַל כְּנֶגְדָּן הַלּוֹקֵחַ יִקַּח מָעוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְיֹאמַר כָּל מָקוֹם שֶׁהַמָּעוֹת בְּיַד מוֹכֵר יְהוּ מְחֻלָּלוֹת עַל אֵלּוּ וְיַעֲלֵם וְיֹאכְלֵם בִּירוּשָׁלַיִם: אֶלָּא מַתְנִי' בְּאִשָּׁה חֲבֵרָה עָסְקִינַן דְּיָדְעָה שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל ע"י קִדּוּשֶׁיהָ וְעוֹלָה וְאוֹכַלְתָּן אֲבָל סְתָם מוֹכֵר לֹא יָדַע שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר מִתְחַלֵּל עַל בְּהֵמָה טְמֵאָה: אָמַר ר' אֶלְעָזָר מַתְנִיתִין לֵיכָּא לְמִקְנְסֵהּ כְּלָל דְּאִשָּׁה יוֹדַעַת כּוּ' וְלֹא נִתְכַּוְּונָה לְהוֹצִיאוֹ לְחֻלִּין אֲבָל מוֹכֵר זֶה יוֹדֵעַ שֶׁהַמָּעוֹת מִתְחַלְּלוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְחֻלִּין הֵן בְּיָדוֹ וְעָבַר עַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל (וַיִּקְרָא י"ט:י"ד) דְּיוֹדֵעַ שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִתְכַּוֵּן לְאוֹכְלָהּ בְּעִירוֹ: כִּי הָתָם כִּדְאַמְרָן גַּבֵּי לוֹקֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה מֵזִיד:

וְאִם לָקַח בְּשׁוֹגֵג יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם פֵּי' בְּקוּנְט' דְּכוֹפִין הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים דְּמִקַּח טָעוּת הוּא דְּאִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁמָּעוֹת מַעֲשֵׂר הֵן לֹא הָיָה לוֹקְחָהּ דִּטְרִיחָא לֵיהּ מִלְּתָא לְהוֹלִיכָהּ לִירוּשָׁלַיִם וְהַמָּעוֹת הֲוָה נִיחָא לֵיהּ לְאַמְטוּיִינְהוּ וְא"ת מַה קְּנָס הוּא לַמּוֹכֵר בְּהַךְ אַדְּרַבָּה רֶוַח הוּא לוֹ שֶׁיִּפָּטֵר לְהַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם כִּי הַמָּעוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינָן בְּיָדוֹ כֵּיוָן דְּאָמְרִינַן יַחְזְרוּ לִמְקוֹמָם וְי"ל דְּוַדַּאי קְנָס הוּא לוֹ מַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם דִּבְלָאו הֲזָרַת הַמִּקָּח יְכוֹלִים לְפָטְרוֹ מִלְּהַעֲלוֹת הַמָּעוֹת לִירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיִינוּ מַצְרִיכִים הַלּוֹקֵחַ לְחַלֵּל קְדֻשַּׁת מָעוֹת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁבְּיַד הַמּוֹכֵר מֵאַחַר שֶׁהַמּוֹכֵר לְפָנֵינוּ וְהָיָה הַלּוֹקֵחַ מַעֲלָן לִירוּשָׁלַיִם וְהַיְינוּ דְּפָרִיךְ לִקְנְסֵהּ לַלּוֹקֵחַ שֶׁיֹּאכַל כְּנֶגְדָּן בִּירוּשָׁלַיִם וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁבְּיַד הַמּוֹכֵר:

בְּמֵזִיד תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בַּמָּקוֹם וְקָשֶׁה כְּמַאן אַתְיָא הַךְ בָּרַיְתָא אִי כְּרַבָּנַן הָא אָמְרֵי אֵין מִתְחַלְּלִין אֲפִי' דִּיעֲבַד וְאִי כְּר' מֵאִיר אֲפִי' לְכַתְּחִלָּה מְחַלְּלִין דְּהָכִי אִיתָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית (פ"ו) דְּקָתָנֵי אֶחָד שְׁבִיעִית וְאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְחַלְּלִין עַל חַיָּה וְעוֹף וְעַל הַבְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם וְהָא דְּנָקַט לְעֵיל מִתְחַלְּלִין בְּמִלְּתֵיהּ דר"מ דְּמַשְׁמַע דִּיעֲבַד מִשּׁוּם רְבוּתָא דְּרַבָּנַן נַקְטָהּ לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִי' דִּיעֲבַד אֵין מִתְחַלְּלִין וְאוֹמֵר ר"י דְּאַתְיָא כְּרַבָּנַן וּלְכָךְ מִתְחַלֵּל הָכָא עַל בְּהֵמָה דְּמַיְירֵי בִּתְמִימָה דַּחֲזְיָא לִשְׁלָמִים וְיָבִיא אוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלֶהָ בְּתוֹרַת שְׁלָמִים וְהָתָם מַיְירֵי בְּבַעֲלַת מוּם דְּלָא חַזְיָא לִשְׁלָמִים וּלְכָךְ אֵין מִתְחַלֵּל בְּדִיעֲבַד גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל עֲדָרִים עֲדָרִים וְהָכִי נָמֵי אִיתָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּהַךְ בָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי בְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אִם הָיְתָה בַּעֲלַת מוּם אוֹ שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו טְמֵאִין בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם וּמֵהָהִיא דְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דַּף נז:) דְּקָאָמַר זַבֵּן בְּהֵמָה וּמַמְטֵי לָהּ הָתָם שֶׁמָּא אַתְיָא כְּר' מֵאִיר דְּאָמַר מֻתָּר לְחַלֵּל לְכַתְּחִלָּה אִי נָמֵי כְּרַבָּנַן וַאֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה וּמִשּׁוּם תַּקָּנַת מָעוֹת בָּבֶל שֶׁאֵינָם יוֹצְאִים לְהֶלְיָא בִּירוּשָׁלַיִם:

אֲבָל בְּמִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחֻלִּין פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס שֶׁלְּקָחָהּ לְאָכְלָהּ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בֵּין שׁוֹגֵג לָאו אַמִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְחֻלִּין קָאֵי דְּאִם כֵּן לָאו שׁוֹגֵג הוּא וְהַאי מִתְכַּוֵּן דְּקָתָנֵי אַמֵּזִיד קָאֵי וְה"ק אֲבָל לְקָחָהּ לְשֵׁם חֻלִּין דְּמֵזִיד דִּידֵיהּ מְכַוֵּן לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂר לְחֻלִּין הוּא בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם שׁוֹגֵג מִשּׁוּם שֶׁמִּקַּח טָעוּת הוּא וּמֵזִיד דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לַמּוֹכֵר כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן לָאו עַכְבְּרָא גַּנָּב אֶלָּא חוֹרָא גַּנָּב וּפָרִיךְ וְהָאֲנַן תְּנַן ר' יְהוּדָה אוֹמֵר בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ פֵּרוּשׁ כֵּיוָן דְּטָעוּת לֵיכָּא מִשּׁוּם קְנָסָא לֹא אָמְרוּ רַבָּנַן דְּלִיבְטַל כִּי הָכָא דְּאָמְרִינַן יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם אָמַר ר' אֶלְעָזָר מַתְנִי' לֵיכָּא לְמִקְנְסֵהּ כְּלָל דְּאִשָּׁה יוֹדַעַת כּוּ' וְלֹא נִתְכַּוְּנָה לְהוֹצִיאוֹ לְחֻלִּין אֲבָל מוֹכֵר זֶה יוֹדֵעַ שֶׁהַמָּעוֹת מִתְחַלְּלוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְחֻלִּין הֵן בְּיָדוֹ וְעוֹבֵר עַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִתְכַּוֵּן לְאוֹכְלָהּ בְּעִירוֹ כָּךְ פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה טוּבָא חֲדָא דְּלָאו בִּרְשִׁיעֵי עָסְקִינַן שֶׁפֵּי' שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִתְכַּוֵּן לְאָכְלָהּ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְעוֹד קָשֶׁה מַאי לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל אִיכָּא הָכָא הֲלֹא אִם לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ יִקַּח מֵאָדָם אַחֵר וְלֹא שַׁיָּךְ לִפְנֵי עִוֵּר אֶלָּא דַּוְקָא דְּקָאֵי בִּתְרֵי עִבְרֵי דְנַהֲרָא כְּגוֹן מוֹשִׁיט כּוֹס יַיִן לְנָזִיר וְאֵבֶר מִן הַחַי לִבְנֵי נֹחַ כִּדְאָמְרִינַן פ"ק דְּמַסֶּכֶת ע"ז (דַּף ו:) וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהַבְּהֵמָה נִתְפֶּסֶת בִּקְדֻשָּׁה וְהַמָּעוֹת נִתְחַלְּלוּ וְכִי מִשּׁוּם קְנָס נֶאֱמַר יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם וְהַמּוֹכֵר יֹאכַל הַבְּהֵמָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְלֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁיַּחֲזֹר וִיחַלֵּל לוֹקֵחַ קְדֻשַּׁת הַבְּהֵמָה עַל מְעוֹתָיו דְּהָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה קַיְימָא דִּסְבַר לָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְדֶּה דְּלָא אַלִּים לְמִתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ וְעוֹד קָשֶׁה מַאי פָּרִיךְ וְהָאֲנַן תְּנַן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר קִדֵּשׁ הָא לָא דָּמְיָא כְּלָל דְּהָכָא לוֹקֵחַ אָמַר בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא יוֹלִיכֶנָּה לִירוּשָׁלַיִם אֲבָל הָכָא הָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת שֶׁתּוֹלִיכֵנּוּ לִירוּשָׁלַיִם לְכָךְ פר"י אֲבָל בְּמִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחֻלִּין כְּלוֹמַר שֶׁהִתְנָה עִם הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא תָּחוּל קְדֻשַּׁת הַמָּעוֹת עַל הַבְּהֵמָה אֶלָּא הַמָּעוֹת יְהוּ בִּקְדֻשָּׁה וְעַל הַמּוֹכֵר לְהַעֲלוֹתָן לִירוּשָׁלַיִם וְהַיְינוּ מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחֻלִּין שֶׁהַקְּדֻשָּׁה לֹא תָּחוּל עַל בְּהֶמְתּוֹ יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יֹאכְלֵם הַמּוֹכֵר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא סָבוּר הַמּוֹכֵר דְּפָקַע מִינַּיְהוּ קְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאע"ג שֶׁפֵּרֵשׁ לוֹ הַלּוֹקֵחַ קָסָבַר שֶׁאֵין לַלּוֹקֵחַ לְהַפְקִיעַ קְדֻשַּׁת הַמָּעוֹת כֵּיוָן שֶׁמָּכַר לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לְהִתְחַלֵּל וְהַשְׁתָּא פָּרִיךְ שַׁפִּיר וְהָא תְּנַן בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ וּמָעוֹת לֹא נִתְחַלְּלוּ וְשָׁבְקִינַן לְהוּ בְּיַד הָאִשָּׁה וְסָמְכִינַן עֲלָהּ שֶׁתַּעֲלֵם לִירוּשָׁלַיִם הָכָא נָמֵי לָמָּה הַמֶּכֶר בָּטֵל יַעֲלֵם הַמּוֹכֵר לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלֵם בִּקְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר וּמְשַׁנֵּי אִשָּׁה יוֹדַעַת כּוּ' אֲבָל הָכָא הַמּוֹכֵר אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְפִי שֶׁמּוֹכֵר לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לְהִתְחַלֵּל עָלָיו וְקָסָבַר שֶׁלֹּא הוֹעִיל תְּנָאִי שֶׁל לוֹקֵחַ וְיָצְאוּ לְחֻלִּין וְאִם נֹאמַר לוֹ שֶׁיּוֹלִיכֵם לֹא יַאֲמִין לָנוּ:

מַתְקִיף לַהּ ר' יִרְמְיָה וַהֲלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִתְחַלֵּל עָלֶיהָ מָעוֹת וַאֲפִלּוּ הָכִי קָאָמַר יֹאכַל כְּנֶגְדָּן וְלֹא אָמְרִינַן אָדָם יוֹדֵעַ וְאִם כֵּן גַּבֵּי אִשָּׁה נָמֵי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר דִּבְעַל יֹאכַל כְּנֶגְדָּן בִּירוּשָׁלַיִם וּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּיֹאכַל כְּנֶגְדָּן רוֹצֶה לוֹמַר וְהַלּוֹקֵחַ יִקַּח מָעוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְיֹאמַר כ"מ שֶׁהַמָּעוֹת בְּיַד הַמּוֹכֵר יְהוּ מְחֻלָּלִים עַל מָעוֹת אֵלּוּ וְיַעֲלֵם וְיֹאכְלֵם בִּירוּשָׁלַיִם וְהִקְשָׁה רַבִּי יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הָא מוֹקְמָא לָהּ בְּסָמוּךְ כְּשֶׁבָּרַח הַמּוֹכֵר וְא"כ הֵיאַךְ הוּא יָכוֹל לְחַלְּלָם וַהֲרֵי אֵין אָדָם מְחַלֵּל דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (ב"ק דַּף סט.) בִּשְׁמַעְתָּא דִּצְנוּעִין דְּפָרִיךְ לְר' יוֹחָנָן דְּאָמַר גָּזַל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שְׁנֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ וּפָרִיךְ מֵהַאי דִּצְנוּעִין שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה יְהוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת הַלָּלוּ אַלְמָא דְּמַעֲשֶׂה חִלּוּל לְהֶקְדֵּשׁ וּמְשַׁנֵּי כָּל הַמִּתְלַקֵּט וּפֵרֵשׁ רִיבָּ"א דְּאֵין זֶה אֶלָּא קְנָסָא דְּקָנְסוּהוּ לַלּוֹקֵחַ אֲבָל לְעוֹלָם הַמָּעוֹת קְלוּטִים בְּיַד הַמּוֹכֵר וְהַר"ר מֵאִיר מְפָרֵשׁ שָׁאנֵי הָכָא שֶׁהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְחַלֵּל הַמַּעֲשֵׂר בְּיַד הַמּוֹכֵר מִשּׁוּם דִּזְכוּת הוּא לוֹ לַמּוֹכֵר וְזָכִין לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו דְּהָא זְכִיָּה מִטַּעַם שְׁלִיחוּת וַהֲוֵי כְּמוֹ שָׁלִיחַ וְהָכִי נָמֵי אָמְרִינַן בִּנְדָרִים (דַּף לו:) דִּבְעֵי הָתָם הַתּוֹרֵם מִשֶּׁלּוֹ עַל חֲבֵרוֹ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים אוֹ לָא מִי אָמְרִינַן זְכוּת הוּא לוֹ וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אוֹ דִּלְמָא נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֶעְבַּד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ וְעַד כָּאן לָא מִבַּעְיָא לֵיהּ הָתָם אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֶעְבַּד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ אֲבָל הֵיכָא דְּלָא שַׁיָּךְ כִּי אִם זְכוּת כִּי הָכָא עָבְדִינַן זְכוּתֵיהּ אֲבָל בְּהַהִיא דִּצְנוּעִים לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי שֶׁהֲרֵי הַגַּזְלָנִים עַצְמָם אֵינָם יְכוֹלִים לְתַקֵּן כְּלוּם מַה שֶּׁבְּיָדָם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ שֶׁלָּהֶם וַהֲוֵי גָּזֵל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ וְכֵיוָן דְּאִינְהוּ לָא מָצוּ עָבְדִי שְׁלוּחַיְיהוּ נָמֵי לָא מָצוּ עָבְדִי וְהַשְׁתָּא נִיחָא שֶׁכְּשֶׁהַמָּעוֹת בְּיַד הַמּוֹכֵר יָצְאוּ לְחֻלִּין אִם יֹאכַל הַלּוֹקֵחַ כְּנֶגְדּוֹ אע"פ שֶׁאֵין בְּיָדוֹ דְּכֵיוָן שֶׁהוּא זְכוּת לַמּוֹכֵר יַעֲשֶׂה לוֹקֵחַ שְׁלוּחוֹ וִיחַלְּלֶנּוּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יז:

מסורת הש"ס

א תוספתא מעשר שני

תורה אור השלם

רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם [דברים טו, כג]

א(א) כשברח. וטעמא דברח, הא לא ברח – קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח! לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. ואי לא עכברא, חורא מאי קעביד? מסתברא, כל היכא דאיכא איסורא – התם קנסינן. (ב) מתני' המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל, ובעגלה ערופה, בצפורי מצורע, ובשער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחולין שנשחטו בעזרה – אינה מקודשת. מכרן וקידש בדמיהן – מקודשת. ב(ג) גמ' בערלה מנלן? דתניא: "ערלים לא יאכל" – אין לי אלא איסור אכילה, הנאה מנין? שלא יהנה ממנו, ולא יצבע בו, ולא ידליק בו את הנר? תלמוד לומר: "וערלתם את ערלתו" – לרבות את כולם. ג בכלאי הכרם מנלן? אמר חזקיה: אמר קרא: "פן תקדש" – פן תוקד אש. רב אשי אמר: "פן יהיה קדש". אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין – אף כלאי הכרם תופס את דמיו ויוצא לחולין! אלא מחוורתא כדחזקיה. ד(ד) "שור הנסקל" מנין? דתניא: ממשמע שנאמר: "סקול יסקל השור" – איני יודע שנבילה היא, ונבילה אסורה באכילה? מה תלמוד לומר: "לא יאכל את בשרו"? מגיד לך שאם שחטו לאחר שנגמר דינו – אסור באכילה. בהנאה מנין? תלמוד לומר: "ובעל השור נקי". מאי משמע? שמעון בן זומא אומר: כאדם שאומר לחבירו: "יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום". ממאי דהאי "לא יאכל את בשרו" להיכא דשחיט לאחר שנגמר דינו הוא דאתא? דילמא היכא דשחיט לאחר שנגמר דינו שרי, והא "לא יאכל" – היכא דסקליה מיסקל הוא דאתא, וכדרבי אבהו אמר רבי אלעזר. ה(ה) דאמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: כל מקום שנאמר: "לא יאכל" "לא תאכל" ו"לא תאכלו" – אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה! (ו) הני מילי היכא דנפקא לן איסור אכילה מ"לא יאכל", הכא איסור אכילה מ"סקול יסקל" נפקא. דאי סלקא דעתך לאיסור הנאה הוא דכתיב, נכתוב קרא: "לא יהנה". אי נמי: "לא יאכל", "את בשרו" למה לי?! אף על גב דשחטיה כעין בשר – אסור. ו(ז) מתקיף לה מר זוטרא: ואימא הני מילי היכא דבדק צור ושחט בה, דמיחזי כסקילה, אבל שחטיה בסכין – לא! מידי סכין באורייתא כתיב? ועוד תניא: בכל שוחטין, בין בצור, בין בזכוכית, בין בקרומית של קנה. והשתא דנפקא לן איסור אכילה ואיסור הנאה תרוייהו מ"לא יאכל", האי "בעל השור נקי" למאי אתא? להנאת עורו. סלקא דעתך אמינא: "לא יאכל את בשרו" כתיב, בשרו אסור ועורו מותר. (ח) ולהנך תנאי דמפקי ליה האי "בעל השור נקי" לחצי כופר ולדמי ולדות, הנאת עורו מנא להו? מ"את בשרו", את הטפל לבשרו. ואידך?

"את"

כשברח המוכר שהדמים בידו: ומתמהינן הא לא ברח קנסינן למוכר: אלא חורא גנב אלמלא חור שהעכבר מצניע גנבתו שם לא היה גונב: חורא מנא לה מאין לו הגנבה: מתני' המקדש בערלה כו' דכולהו אסורי הנאה נינהו כדיליף לה בגמרא: מכרן וקדש בדמיהם מקדשת דאין הדמים נתפסין באסור כדיליף לקמן: גמ' מנלן שאסורה בהנאה: מנין שלא יהנה ממנו כגון שלא יצטבע בו בפירי הראוי ליצטבע בו כגון קליפי אגוזין ושומר לפירי אסור כפירי: ולא ידליק בו את הנר כגון מן השמן: אף כלאי הכרם תופס את דמיו אלמה תנן במתני' מכרן וקדש בדמיהם מקדשת אלמא אין אוסרין את דמיהם: שהוא נבלה הואיל וסקלו ונבלה כבר למדנו מלא תאכלו כל נבלה (דברים יד) שאסורה באכילה: מגיד דאם שחטו כו' ותרתי אשמועינן קרא סקול יסקל השור ואם נשחט לא יאכל: להיכא דסקליה מסקל ולאסריה בהנאה אתא דלא יאכל משמע אסורי הנאה כדרבי אבהו דמנבלה נפקא לן בה אסור הנאה שהנבלה פרט בה הכתוב התר הנאה ולהכי כתיב בדידיה בהדיא לא יאכל ולא פרט אחריו התר ובעל השור נקי לדרשא אחרינא אתא לחצי כפר ודמי ולדות כדלקמן: עד שיפרט לך הכתוב דמלאצטריך לפרש בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה למשריה בהנאה ולא נכתב בו אלא לא תאכלו ש"מ לא תאכלו אסור הנאה הוא ובפסחים (דף כב.) פרכינן עלה טובא: לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה ל"ג במלתיה דרבי אבהו דאי הוה סבירא לה דברים ככתבן דוקא תו לא מצי יליף מינה דהיכא דלא פרט התר לתסר דהאי דנבלה לאו אתא להתר הנאה אלא לאשמועינן דחלופא אסור: ה"מ דשמעינן אסור הנאה מלשון אכילה היכא דנפקא לן אסור אכילה מינה דכיון דמבעי ליה נמי לאזהורי אאכילה כולל כל הנאות בלשון אכילה דילפינן מנבלה התם דלא יאכל אסור הנאה נמי משמע אבל הכא דאסור אכילה מקרא אחרינא נפק ולא אצרך זה אלא להנאה למה לי לאפוקי הנאה בלשון אכילה לכתב לא יהנה אלא ודאי לאכילה גופה אצטריך ולהיכא דשחטיה: אי נמי לכתב לא יאכל ולשתוק את בשרו למה לי: כעין בשר ששחטו: ואימא ה"מ דאשמעינן קרא דאפילו שחטו אסור היכא דבדק צור ושחט בה דסקילה היא דמנבלה לא מצי נפק דלאו נבלה הוא אבל שחיטת סכין לא: מידי סכין כתיבא באורייתא אלא שחיטה וכיון דהכי הוא כי שחטה נמי בצור לאו סקילה היא אלא שחיטה ואסר לך הכתוב בשרו והוא הדין סכין: חורא מנא לה מאין לו הגנבה:

ולהנך תנאי דמפקי לה להאי ובעל השור נקי בב"ק (ד' מא:): לחצי כפר שאם הרג את האדם נקי מחצי כפר ואע"ג דמועד משלם כפר שלם לא אמרינן תם ישלם חצי כפר כי היכי דגבי נזקין משלם חצי נזק: ולדמי ולדות אם נגף אשה הרה ויצאו ילדיה אינו משלם דמי ולדות לבעל כמו שהאדם הנוגף משלם כדכתיב (שמות כא) ענוש יענש וגו':

כשברח פי' היה לאין לוקחין עבדים: הא לא ברח קנסינן למוכר כמו שהוא כלעיל דאמר יחזרו דמים למקומם שהוא קנסא למוכר שרוצה למכר בהמתו חוץ לירושלים דקנס הוא כשתחזור לו: ונקנסיה ללוקח פירוש שיאכל כנגדו בירושלים ולא יתבטל ולפרוש ר"מ פריך שפיר שהמעות שביד המוכר יוצאין לחולין על ידי הלוקח אבל לפי ריב"א קשה מאי פריך אדרבה מוטב לקנוס המוכר להוציא אסור מידו מלקנוס הלוקח וישאר האסור ביד המוכר כלומר המעות שלא נתחללו ושמא יאכלם חוץ לירושלים דכסבור נתחללו וי"ל דלדידיה הכי פריך ולקנסיה ללוקח שילך לבית המוכר ויאמר לו המעות שהן קדושין בידך תהא קדשתן על אלו ואז יצאו לחולין: מסתברא כל היכא דאיכא אסור קנסינן ליה פירוש והיינו המוכר שהרי המעות דמעשר ברשותו קאי קיימא ולפיכך קנסו ליה שיחזרו דמים למקומם והיינו שלא מכר בהמתו וזה לאחר לפרוש ריב"א דפרש דלעולם המעות שביד המוכר קלושים מקדשת מעשר וצריך להעלותן לירושלים א"כ אדרבה זכות הוא לו מה דאמרן יחזרו דמים למקומם דטוב לו שיחזור לו בהמתו מלהעלות דמיו בירושלים אבל לפרוש הר"ס ניחא אך זה קשה לפרוש הקונטרס לעיל דפי' גבי אבל מתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין דהמעות יצאו לחולין והבהמה קלושה ועלה קאמר יחזרו דמים למקומם ואם כן לפי סברא זו הוי ליה למקנסיה ללוקח למימר דיאכל כנגדו בירושלים שהרי האסור הוא בידו דהיינו בהמה אבל לפרוש [ריב"א] ניחא שהרי האסור הוא ביד המוכר ואם תאמר לעיל דקאמר גמרא דקנסוהו ללוקח ויאכל כנגדן מאי קנס הוא זה כי נמי אמר יחזרו דמים למקומם צריך הלוקח להעלות המעות לירושלים וי"ל דהקנס הוי מזה דמתחלה לקח הבהמה בעיקר ממעות מעשר שני לפטר עצמו מלהעלות לירושלים וכשנאמר לו שיאכל כנגדו בירושלים והמקח יהיה שלו יהיה לו הפסד גדול בלקיחת הבהמה שלקח: המקדש בערלה כו' אינה מקדשת פירוש לפי שאסור הנאה וא"ת אמאי אינה מקדשת הא שרי להנות ממנו שלא כדרך הנאתו כדאמר בפ' כל שעה (פסחים דף כד:) ויש לומר דהכא מיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו אי נמי יש לומר דמיירי שפיר דאיכא שוה פרוטה אף שלא כדרך הנאתו מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה להנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות ואם תאמר ואמאי לא חשיב בהך מתני' פגול ונותר וטמא ויש לומר דבקדשים לא קא מיירי והא דלא חשיב חמץ בפסח משום דקסבר כרבי יוסי הגלילי דשרי בהנאה בפרק כל שעה (פסחים דף כג.) והא דלא חשיב עבודת כוכבים משום דלא שייך למתני בה מכרן וקדש בדמיהן מקדשת שהרי עבודת כוכבים תופסת דמיה ושביעית אחר הבעור: מנין שלא יצבע בו אע"ג דאמרינן לא יהנה אצטריך לאשמועינן שלא יצבע דס"ל דשרי משום דחזותא לאו מלתא היא ואצטריך לאשמועינן שלא ידליק דסלקא דעתך דשרי משום דמכלה אותו קמ"ל לאסור בכל ענין וכדרך הנאתו אבל שלא כדרך הנאתו שרי. [וע"ע היטב תוס' ב"ק קא. ל"ה ולא יצבע]:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' כא כב:

ב מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ט, סמג לאוין קמד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' א:

ג מיי' פי' מהל' מאכלות אסורות הל' ו, סמג לאוין קמה, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' ג:

ד מיי' פד' מהל' מאכלות אסורות הל' כב, סמג לאוין קמה:

ה מיי' פח' מהל' מאכלות אסורות הל' טו, סמג לאוין קלט:

ו מיי' פא' מהל' שחיטה הל' יד, סמג עשין סג, טוש"ע יו"ד סי' ו סעי' א:

מסורת הש"ס

א גיטין מה.; ערכין ל.

ב משנה תמורה; תוספתא עוקצין; תמורה לג:; מנחות קא.; משנה עבודה זרה; בכורות ט:; עבודה זרה עד.

ג פסחים כב:; בבא קמא קא.

ד פסחים כב:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא קמא מא.

ה פסחים כא:

ו בבא קמא מא.

ז חולין טז:; חולין יז.; חולין ג.; חולין טו:

ח פסחים כב:

תורה אור השלם

[במדבר ו, יח]
[ויקרא יד, ד]
[שמות כא, כח]
[שמות יג, יג]
[דברים כא]
[ויקרא יט, כג]
[דברים כב, ט]
[דברים יד, כא]
[שמות כא, ל]

(א)"אֶת" לָא דָּרֵישׁ. כִּדְתַנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאָמְרִי לַהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּין שֶׁבַּתּוֹרָה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּירַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל אֶתִּין שֶׁדָּרַשְׁתָּ מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ קִבַּלְתִּי עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" – לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. (ב)בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה: מְנָלַן? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: "כַּפָּרָה" כְּתִיב בַּהּ, כְּקָדָשִׁים. (ג)"צִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע" מְנָלַן? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר מִבִּפְנִים, וְנֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר מִבַּחוּץ. מָה מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בִּפְנִים עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר – אַף מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בַּחוּץ עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר. [א]אִיתְּמַר: צִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע מֵאֵימָתַי אֲסוּרִים? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשְּׁעַת לְקִיחָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה, שְׁחִיטָה הוּא דְּאָסְרָה לַהּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשְּׁעַת לְקִיחָה, מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה נָפְקָא, מָה עֶגְלָה עֲרוּפָה מֵחַיִּים – אַף צִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע מֵחַיִּים. [ב](ד)וְעֶגְלָה עֲרוּפָה גּוּפַהּ מֵאֵימָתַי? אָמַר רַבִּי יַנַּאי: גְּבוּל שָׁמַעְתִּי בָּהּ וְשָׁכַחְתִּי, וְנָסְבִין חַבְרַיָּא לוֹמַר: יְרִידָתָהּ לְנַחַל אֵיתָן הִיא אוֹסַרְתָּהּ. אִי מָה עֶגְלָה עֲרוּפָה מִשְּׁעַת לְקִיחָה לָא מִיתַּסְרָא, אַף צִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע נָמֵי מִשְּׁעַת לְקִיחָה לָא מִיתַּסְרִי! הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם אִית לֵיהּ גְּבוּל אַחֲרִינָא, הָכָא מִי אִית לֵיהּ גְּבוּל אַחֲרִינָא?! אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ" – לְרַבּוֹת אֶת הַמְשׁוּלַּחַת, "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" – לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחוּטָה. וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ מֵחַיִּים אֲסוּרָה, לְאַחַר שְׁחִיטָה מִיבַּעְיָא?! מַהוּ דְּתֵימָא מִידֵּי דַּהֲוֵה אַקָּדָשִׁים, דְּמֵחַיִּים אֲסִירִי, וְאָתְיָא שְׁחִיטָה וּמַכְשְׁרָה לְהוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ג](ה)אֵיתִיבֵיהּ: שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה – יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה. וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ מֵחַיִּים אֲסוּרָה, הָרִאשׁוֹנָה אַמַּאי מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה? אֲמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵיפָה בִּבְנֵי מֵעֶיהָ, דְּלָא חָל עֲלַהּ קְדוּשָּׁה כְּלָל. [ד](ו)אֵיתִיבֵיהּ: שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא בְּאֵזוֹב וְשֶׁלֹּא בְּעֵץ אֶרֶז וְשֶׁלֹּא בִּשְׁנִי תוֹלַעַת, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוּקְצָה לְמִצְוָתָהּ – אֲסוּרָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָהּ – מוּתֶּרֶת. [ה](ז)עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא מָר סָבַר: שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שְׁמָהּ שְׁחִיטָה, וּמָר סָבַר: שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא מֵחַיִּים לָא מִיתַּסְרָא! תַּנָּאֵי הִיא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר מִבִּפְנִים, וְנֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר בַּחוּץ. מָה מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בִּפְנִים – עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר, אַף מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בַּחוּץ – עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר. [ו]גּוּפָא: "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ" – לְרַבּוֹת אֶת הַמְשׁוּלַּחַת, "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" – לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחוּטָה. (ח)וְאֵיפוֹךְ אֲנָא! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: לֹא מָצִינוּ בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֲסוּרִים. מַתְקֵיף לַהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: וְלָא הֲרֵי

מוקצה

אֶת לָא דָּרֵישׁ לְרִיבּוּיָא: כִּי הַאי תַּנָּא שֶׁפֵּירֵשׁ מִלְּדָרְשָׁן: הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּין שֶׁבַּתּוֹרָה לְרִיבּוּיָא: פֵּירֵשׁ שֶׁיָּרֵא לְרַבּוֹת שׁוּם דָּבָר לְהַשְׁווֹתוֹ לְמוֹרָא הַמָּקוֹם: ה"ג וְעֶגְלָה עֲרוּפָה מֵאֵימָתַי אָמַר רַבִּי יַנַּאי כו' מֵאֵימָתַי נֶאֱסֶרֶת הוֹאִיל וְאֵין דָּמֶיהָ קְלוּטִין לֹא קְלֵטַת מִזְבֵּחַ וְלֹא קְלֵטַת בֶּדֶק הַבַּיִת אֶלָּא הִיא עַצְמָהּ לַעֲרִיפָה: כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים כ"א:ח'): כְּקָדָשִׁים וְקָדָשִׁים אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה שֶׁהֲרֵי מוֹעֲלִין בָּהֶן (וְלָא פָּרְכִינַן אִי מַה קֹּדֶשׁ כו' דְּאֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ): צִפּוֹרֵי מְצוֹרָע מַכְשִׁירֵי בַּחוּץ הֵן שֶׁהֲרֵי חוּץ לָעִיר נַעֲשֵׂית מִצְוָתָהּ וּלְהַכְשִׁיר אֶת הַמְּצוֹרָע לָבֹא בַּמַּחֲנֶה: מַכְשִׁיר בִּפְנִים אֲשַׁם מְצוֹרָע: מְכַפֵּר בִּפְנִים כָּל הַקָּרְבָּנוֹת: מְכַפֵּר בַּחוּץ עֶגְלָה עֲרוּפָה: מַה בִּפְנִים עָשָׂה מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר לֹא חִלֵּק בֵּין אֲשַׁם מְצוֹרָע לִשְׁאָר אֲשָׁמוֹת: מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה נֶאֱסֶרֶת הַשְּׁחוּטָה וְהַמְשֻׁלַּחַת מוּתֶּרֶת כִּדְלְקַמָּן: מִשְּׁעַת לְקִיחָה נֶאֱסָרוֹת שְׁתֵּיהֶן עַל שֶׁיִּשְׁלַח הַמְשֻׁלַּחַת וְנִתֶּרֶת בְּשִׁלּוּחָהּ: מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה מַה הָתָם מִתַּסְרָא מֵחַיִּים כְּקָדָשִׁים אַף כָּאן מֵחַיִּים: ה"ג וְעֶגְלָה עֲרוּפָה מֵאֵימָתַי אָמַר רַבִּי יַנַּאי כו' מֵאֵימָתַי נֶאֱסֶרֶת הוֹאִיל וְאֵין דָּמֶיהָ קְלוּטִין לֹא קְלֵטַת מִזְבֵּחַ וְלֹא קְלֵטַת בֶּדֶק הַבַּיִת אֶלָּא הִיא עַצְמָהּ לַעֲרִיפָה: גְּבוּל שָׁמַעְתִּי בָּהּ וְשָׁכַחְתִּי מֵאֵימַת נֶאֱסֶרֶת: יְרִידָתָהּ לְנַחַל אֵיתָן הִיא הַגּוֹרֶמֶת לָהּ שֵׁם עֲרִיפָה וְאוֹסַרְתָּהּ: הָכָא מִי אִית לֵהּ גְּבוּל אַחֲרִינָא וְכֵיוָן דְּיָלְפִינַן לָהּ אִסּוּר מֵחַיִּים ע"כ קִיחָה הִיא דְּגָרְמָא: כָּל רִבּוּיָא הוּא: אֲשֶׁר רִבּוּיָא הוּא: לְאַחַר שְׁחִיטָה מִבַּעְיָא וְלָמָּה לִי קְרָא לְמֵיסְרָהּ בִּשְׁלָמָא לְהֶתֵּירָא דִּמְשֻׁלַּחַת אִצְטְרִיךְ קְרָא אֶלָּא אִסּוּרָא דִּשְׁחוּטָה לָמָּה לִי: וְאָתְיָא שְׁחִיטָה וּמַכְשְׁרָה לָהּ עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת וְהָא נָמֵי תִּתַּכְשַׁר לְאַחַר גְּמַר מִצְוָתָהּ: טְרֵפָה פְּסוּלָה לְטַהֲרַת מְצוֹרָע דִּכְתִיב חַיּוֹת (וַיִּקְרָא יד): וְנִמְצֵאת טְרֵפָה קס"ל כְּשֶׁבָּדַק בַּסִּימָנִים נִמְצֵאת שֶׁנִּטְרְפָה בִּשְׁחִיטָתָהּ דְּאִי נִטְרְפָה מֵעִקָּרָא כְּגוֹן נֶקֶב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ אוֹ שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ לֹא שַׁיָּיךְ לְמִתְנֵי וְנִמְצֵאת: יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת: וְהָרִאשׁוֹנָה מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה לקס"ל שְׁחִיטָה הִיא דְּאָסְרָה לָהּ וְהָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא: אַמַּאי מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה דִּלְמָא בִּשְׁעַת קִיחָה רְאוּיָה הָיְתָה וְהֵיכָן הֻתַּר אִסּוּרָהּ: שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם דְּבִשְׁעַת קִיחָה לָא הֲוְיָא חַזְיָא וְלֹא חָל עָלֶיהָ אִסּוּר: ר' יַעֲקֹב סָבַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִצְוָתָהּ שְׁמָהּ שְׁחִיטָה לְאָסְרָהּ: מֵחַיִּים לָא מִתַּסְרָא דְּאִי אִתַּסְרָא בְּמַאי פָּקַע אִסּוּרָהּ: תַּנָּאֵי הִיא הָנֵי תַּנָּאֵי סְבִירָא לְהוּ כִּדְקָאָמְרַתְּ דְּלָא מִתַּסְרָא וְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּיָלֵיף מַכְשִׁיר מִמְּכַפֵּר סְבִירָא לֵיהּ דְּמִתַּסְרָא מֵחַיִּים כִּמְכַפֵּר: מְכַפֵּר בַּחוּץ עֶגְלָה עֲרוּפָה: מַה בִּפְנִים עָשָׂה מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר לֹא חִלֵּק בֵּין אֲשַׁם מְצוֹרָע לִשְׁאָר אֲשָׁמוֹת: וְאִיפּוּךְ אֲנָא וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ לְרַבּוֹת אֶת הַמְשֻׁלַּחַת: לֹא מָצִינוּ בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֲסוּרִין אִסּוּר עוֹלָם:

כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כְּקָדָשִׁים דִּכְתִיב (דְּבָרִים כא) כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְקָדָשִׁים אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה שֶׁהֲרֵי מוֹעֲלִין בָּהֶן תֵּימַהּ דְּבִכְרִיתוֹת (דַּף ו.) מַפִּיק לֵיהּ מִוְּעָרְפוּ שָׁם שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתָהּ וי"ל דִּתְרַוַּיְהוּ צְרִיכִי דְּאִי מִשּׁוּם כַּפָּרָה הֲוָה אָמֵינָא מֵחַיִּים אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה כְּמוֹ קָדָשִׁים אֲבָל לְאַחַר עֲרִיפָה מוּתֶּרֶת כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתָהּ לְהָכִי אִצְטְרִיךְ וְעָרְפוּ שָׁם וְאִי מִוְּעָרְפוּ שָׁם לְחוּד הֲוָה אָמֵינָא לְאַחַר עֲרִיפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה אֲבָל מֵחַיִּים לֹא לְהָכִי אִצְטְרִיךְ כַּפָּרָה אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר דְּהָא דְּקָאָמַר הָכָא כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ לֹא עִקַּר דְּרָשָׁא הִיא דְּהָא אִצְטְרִיךְ לִדְרָשָׁה אַחֲרִיתִי כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶ' קַמָּא דְּחוּלִּין (דַּף יא.) דִּלְמָא טְרֵפָה הִיא וְכִי תֵּימָא מֵהַאי נָפְקָא לַן מִינַּהּ כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כְּקָדָשִׁים אֶלָּא עִקַּר דְּרָשָׁה דְּהָכָא הָוֵי מִוְּעָרְפוּ שָׁם.: **מִשְּׁעַת** שְׁחִיטָה פֵּי' וּמְשֻׁלַּחַת נָמֵי תֵּאָסֵר מִשְּׁחִיטַת חֲבֶרְתָּהּ עַל הַשִּׁלּוּחַ וְאֵין לְפָרֵשׁ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה בִּשְׁחוּטָה וּבִמְשֻׁלַּחַת לֵיכָּא אִסּוּר כְּלָל דְּהָא תְּנָא צִפּוֹרֵי מְצוֹרָע דְּמַשְׁמַע תַּרְוַיְהוּ: **מִי** אִית לֵהּ גְּבוּל אַחֲרִינָא דְּאֵין לוֹמַר הֲבָאַת צִפּוֹרִים כְּמוֹ הוֹרָדַת עֶגְלָה עֲרוּפָה דְּהָא הוֹרָדַת עֶגְלָה עֲרוּפָה כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה (דְּבָרִים כ"א:ג') וְהוֹרִידוּ זִקְנֵי הָעִיר אֶת הָעֶגְלָה אֲבָל הֲבָאַת צִפּוֹרִים לֹא כְּתִיב אֲבָל לְקִיחָה כְּתִיבָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יד) וְלָקַח לַמִּטַּהֵר: **וְזֶה** אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ לְרַבּוֹת הַשְּׁחוּטָה וא"ת לְהַךְ תַּנָּא אִסּוּר הֲנָאָה מְנָא לֵהּ אַלִּיבָּא דְּחִזְקִיָּה דְּאָמַר לֹא תֹאכְלוּ לֹא מַשְׁמַע אִסּוּר הֲנָאָה וי"ל דִּגְמָרֵי אִסּוּר מְשֻׁלַּחַת מִשְּׁחוּטָה מַה שְּׁחוּטָה אֲסוּרָה אַף מְשֻׁלַּחַת אֲסוּרָה וְאִסּוּר דִּמְשֻׁלַּחַת הֲנָאָה הוּא דְּמֵחַיִּים לֹא שַׁיָּיךְ אֲכִילָה: **שְׁחָטָהּ** וְנִמְצֵאת טְרֵפָה פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לקס"ל כְּשֶׁבָּדַק בַּסִּימָנִין נִמְצֵאת שֶׁנִּטְרְפָה בִּשְׁחִיטָה כְּגוֹן שֶׁנִּקַּב הַוֶּשֶׁט דְּאִי נִטְרְפָה מֵעִקָּרָא כְּגוֹן נְקַב קְרוּם אוֹ נֶחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ לֹא שַׁיָּיךְ לְמִתְנֵי נִמְצֵאת וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר גְּמָרָא אַמַּאי מוּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה כְּלוֹמַר אִסּוּר שֶׁבָּהּ הֵיכָן הָלַךְ וּמְשַׁנֵּי שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם וְלֹא חָל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אֶלָּא מִקֹּדֶם שְׁחִיטָה וּלְהָכֵי מוֹקֵי לָהּ בִּטְרֵפוֹת דִּבְנֵי מֵעַיִם דְּאִי הֲוָה מוֹקֵי לָהּ בִּטְרֵפוֹת שֶׁבַּחוּץ וְקֹדֶם שְׁחִיטָה לָא הֲוָה קָרֵי לֵהּ נִמְצֵאת אֶלָּא הַשּׁוֹחֵט טְרֵפָה אֲבָל בִּטְרֵפוֹת דִּבְנֵי מֵעַיִם נִקְרָא שַׁפִּיר נִמְצֵאת שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נִרְאֶה וְקָשֶׁה כִּי נָמֵי נִמְצֵאת טְרֵפָה שֶׁנִּקְּבוּ הַדַּקִּין שֶׁמָּא הַטְּרֵפוּת בָּא אַחַר הַלְּקִיחָה וא"כ אַמַּאי מוּתֶּרֶת תֵּאָסֵר מִסָּפֵק לְכַנ"ל דְּמֵעִקָּרָא ס"ל שׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה כְּגוֹן שֶׁנִּקְּבוּ הַדַּקִּין וּפָרִיךְ אַמַּאי מוּתֶּרֶת שֶׁמָּא אַחַר לְקִיחָה הָיָה וּמְשַׁנֵּי שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם כְּגוֹן שֶׁנִּטַּל הַכָּבֵד אוֹ טְרֵפוּת אַחֶרֶת שֶׁוַּדַּאי הָיָה מִתְּחִלָּה: **תַּנָּאֵי** הִיא נֶאֱמַר מַכְשִׁיר כו' אַף מַכְשִׁיר הָאָמוּר בַּחוּץ עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כִּמְכַפֵּר. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מַכְשִׁיר הַיְינוּ צִפּוֹרֵי מְצוֹרָע וּמְכַפֵּר עֶגְלָה עֲרוּפָה תֵּימָה דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּיָלְפִינַן צִפּוֹרִים לַאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה וּבִכְרִיתוֹת (דַּף כה.) מַשְׁמַע דְּיָלְפִינַן עֶגְלָה עֲרוּפָה מִכַּפָּרִים וְיֵשׁ לוֹמַר דִּמְעִיקָּרָא צָרִיךְ לְמֵילַף צִפּוֹרִים מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה דְּמָה עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה לְכָל הַפָּחוֹת מִשְּׁעַת עֲרִיפָה אַף צִפּוֹר דִּמְשַׁלַּחַת אֲסוּרָה לְכָל הַפָּחוֹת אִסּוּר דְּשַׁיָּיךְ בָּהּ הָא וְהַיְינוּ עַל כָּרְחָךְ מֵחַיִּים קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה וְכֵיוָן דְּאַשְׁכְּחַן אִסּוּר מֵחַיִּים בִּמְשַׁלַּחַת אִם כֵּן שַׁפִּיר יָלְפִינַן הָתָם עֶגְלָה עֲרוּפָה דְּנֶאֱסֶרֶת מֵחַיִּים מִצִּפּוֹר הַמְשַׁלַּחַת וְאַחַר כָּךְ יָלְפִינַן צִפּוֹר הַשְּׁחוּטָה דְּנֶאֱסֶרֶת לְאַחַר קְבִירָה אַף מֵחַיִּים דְּהַיְינוּ מִשְּׁעַת לְקִיחָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה:

מסורת הש"ס

א בבא קמא מא:; בכורות ו:

ב מגילה כא.

ג חולין קמ.; כריתות כה.

ד זבחים ע:; חולין פב.; כריתות כד:

ה משנה נגעים

ו תוספתא נגעים

ז כריתות כה.

ח פסחים כב:

תורה אור השלם

אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ [דברים ו, יג]

כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהֹוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם [דברים כא, ח]

וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל [דברים כא, ג]

וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל [דברים כא, ד]

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב [ויקרא יד, ד]

וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה [דברים יד, יב]

כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ [דברים יד, יא]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ז:

ב מיי' פי' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו:

ג מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ט:

ד מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ז:

ה מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ז:

ו מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ז:

[אב]מוּקְצֶה וְנֶעֱבָד, דְּבַעֲלֵי חַיִּים נִינְהוּ וַאֲסִירִי! כִּי אֲסִירִי – לְגָבוֹהַּ, לְהֶדְיוֹט – מִישְׁרָא שְׁרֵי. מַתְקִיף לַהּ רַבִּי יִרְמְיָה: הֲרֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע בְּעֵדִים, דְּבַעֲלֵי חַיִּים נִינְהוּ וַאֲסִירִי! אֶלָּא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: לֹא מָצִינוּ רוֹב בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֲסוּרִים. [ג(א)]דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: דְּאָמַר קְרָא: "וְשִׁלַּח עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" – כְּשָׂדֶה, מָה שָׂדֶה מוּתֶּרֶת – אַף הַאי נָמֵי מוּתֶּרֶת. הַאי "שָׂדֶה" לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "שָׂדֶה" – שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד בְּיָפוֹ וְיִזְרְקֶנָּה לַיָּם, בְּגַבָּת וְיִזְרְקֶנָּה לַמִּדְבָּר, וְשֶׁלֹּא יַעֲמוֹד חוּץ לָעִיר וְיִזְרְקֶנָּה בְּתוֹךְ הָעִיר. אֶלָּא כֹּל שֶׁעוֹמֵד בָּעִיר וְיִזְרְקֶנָּה חוּץ לַחוֹמָה. וְאִידַּךְ? אִם כֵּן נִיכְתּוֹב קְרָא: "שָׂדֶה", מַאי "הַשָּׂדֶה"? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. רָבָא אָמַר: לֹא אָמְרָה תּוֹרָה: "שַׁלַּח" לְתַקָּלָה. בִּשְׂעַר נָזִיר. מְנָלַן? דְּאָמַר קְרָא "קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" – גִּידּוּלוֹ יִהְיֶה קָדוֹשׁ. [ד]אִי מָה קֹדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו, וְיוֹצֵא לְחוּלִּין – אַף שְׂעַר נָזִיר תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְיוֹצֵא לְחוּלִּין! מִי קָרֵינַן "קוֹדֶשׁ"? "קָדוֹשׁ" קָרֵינַן. בְּפֶטֶר חֲמוֹר. נֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא: פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. [ה(ב)]בָּשָׂר בְּחָלָב. מְנָלַן? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: אֶחָד אִיסּוּר אֲכִילָה, וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה, וְאֶחָד אִיסּוּר בִּישּׁוּל. (ג)מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי". מָה לְהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה – אַף כָּאן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה. [ו]וְחוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁחוֹט לִי – בְּשֶׁלִּי. וְשֶׁלְּךָ – בְּשֶׁלְּךָ. מַה שֶּׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ – אָסוּר, אַף שֶׁלְּךָ בְּשֶׁלִּי – אָסוּר. אִי מָה שֶׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ עָנוּשׁ כָּרֵת, אַף שֶׁלְּךָ בְּשֶׁלִּי עָנוּשׁ כָּרֵת? אָמַר קְרָא: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה'... וְנִכְרַת", עַל קָרְבָּן – עָנוּשׁ כָּרֵת, עַל חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה – אֵין עָנוּשׁ כָּרֵת. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְשֶׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ – שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת! (ד)אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: מֵהָכָא: "וּשְׁחָטוֹ" "וְשָׁחַט אֹתוֹ" "וְשָׁחַט אֹתוֹ". תְּלָתָא קְרָאֵי יַתִּירֵי, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם... וְזָבַחְתָּ", בְּרִחוּק מָקוֹם אַתָּה זוֹבֵחַ וְאִי אַתָּה זוֹבֵחַ בְּמָקוֹם קָרוֹב, פְּרָט לְחוּלִּין שֶׁלֹּא יִשָּׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. [ז]וְאֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים הָרְאוּיִם לִיקָּרֵב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת בַּעֲלֵי מוּמִים, שֶׁכֵּן: מִין הַמַּכְשִׁיר. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחַיָּה? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה, שֶׁהִיא בִּשְׁחִיטָה כִּבְהֵמָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁחָטוֹ" "וְשָׁחַט אוֹתוֹ" "וְשָׁחַט אוֹתוֹ". יָכוֹל לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט יְהֵא מוּתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם... וְזָבַחְתָּ... וְאָכַלְתָּ", מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ בְּרִחוּק מָקוֹם – אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ בְּמָקוֹם קָרוֹב, פְּרָט לְחוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. וְאֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים

הָרְאוּיִם

הֲרֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע בְּעֵדִים דְּבַעֲלֵי חַיִּים נִינְהוּ וַאֲסִירִי לְהָכִי נְקַט עֵדִים דְּאִי עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים אֵינָם אֲסוּרִין לְהֶדְיוֹט וְאִם תֹּאמַר לְפִי ר"ת דִּמְפָרֵשׁ דְּשׁוֹר הַנִּסְקָל שָׁרֵי בַּהֲנָאָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי אֶלָּא עַל אַחַר הַסְּקִילָה וְכֵן נַמֵּי קָאָמַר בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע אִם כֵּן קָשֶׁה מֵהָכָא דְּמַאי קָאָמַר דְּבַעֲלֵי חַיִּים אֲסִירֵי דְּמַשְׁמַע אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה אַף מֵחַיִּים וּלְפִי שִׁיטָתוֹ לֹא נִזְכַּר כָּאן הֲנָאָה כְּלָל אֶלָּא ה"פ לֹא מָצִינוּ בַּעֲלֵי חַיִּים דַּאֲסִירֵי כְּלוֹמַר שֶׁהִזְהִיר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא לְשׁוֹחֲטוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל הַבָּשָׂר וּפָרִיךְ הֲרֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע דְּבַעֲלֵי חַיִּים נִינְהוּ וְלֹא הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶלָּא לְשׁוֹחֲטָן כְּדֵי לֶאֱכֹל הַבָּשָׂר אֲבָל לֵהָנוֹת מֵהֶם כָּל זְמַן שֶׁהֵם חַיִּים וַדַּאי מֻתָּר:

כֹּל שֶׁעוֹמֵד תּוֹךְ הָעִיר וְיִזְרְקֶנָּה חוּץ לַחוֹמָה פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דִּבְשָׂדֶה לֹא מְהַנֵּי שִׁלּוּחַ דִּבְעֵינַן וְשִׁלַּח עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְקָשֶׁה שֶׁהֲרֵי מְצֹרָע הָיָה וְנִטְהַר חוּץ לָעִיר שֶׁהֲרֵי אָסוּר לִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה וְי"ל דְּשֶׁמָּא אַחַר כַּפָּרָה הָיָה הַכֹּהֵן נוֹשְׂאָהּ אוֹ הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ לָעִיר וּמְשַׁלְּחָהּ חוּץ לָעִיר: **מַה** שֶּׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ אָסוּר פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס אָסוּר בַּהֲנָאָה לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם מִי יַתִּירֵם דְּכֵיוָן דְּהֻקְדְּשׁוּ אֵינָן יְכוֹלִין לִהְיוֹת מֻתָּרִים אֶלָּא ע"י זְרִיקָה הַמַּתֶּרֶת בְּקָדָשִׁים וְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּחוּץ אֵין נִזְרָקִין וְהִקְשָׁה הר"מ דִּכְמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁזְּרִיקָה מוֹעִילָה מִידֵי מְעִילָה וַאֲפִלּוּ הָכִי אָמְרִינַן (מְעִילָה דַּף יב.) קָדָשִׁים שֶׁמֵּתוּ יָצְאוּ מִידֵי מְעִילָה וּלְעַ"ג שֶׁלֹּא נִזְרַק הַדָּם וּכְמוֹ כֵן נֹאמַר שֶׁהַשְּׁחִיטָה תּוֹעִיל מִידֵי אִסּוּר אֵבֶר מִן הַחַי וְיִהְיוּ מֻתָּרִים בַּאֲכִילָה לְפִיכָךְ פֵּרֵשׁ הר"ס מַה שֶּׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ אָסוּר וְאֵין לָהֶם תּוֹרַת קָדָשִׁים לַעֲלוֹת לַמִּזְבֵּחַ לִפְטוֹר הַבְּעָלִים אַף שֶׁלְּךָ בְּשֶׁלִּי לֹא הָיָה לָהֶם תּוֹרַת חֻלִּין וְלֹא חֲזוּ לְהֶתֵּרָא דְּסַיֵּיךְ בְּהוּ דְּהַיְנוּ אֲכִילָה: **תַּלְמוּד** לוֹמַר וּשְׁחָטוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דִּתְלָתֵי קְרָאֵי צְרִיכֵי אַחַד לְחַיָּה וְאַחַד לְעוֹפוֹת וְאַחַד לְאִסּוּר אֲכִילָה בְּלִיעֲבַל כִּדְמְפָרֵשׁ גְּמָרָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׁחִיטָה תְּנֵהוּ לַאֲכִילָה דִּלְבַעֲלֵי מוּמִין לֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא אַף לִשְׁחִיטָה כִּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁהֲרֵי הוּא מִין הַכָּשֵׁר וְהַסֵּפֶר רוֹצֶה לַהֲבִיאוֹ מִסְּבָרָא וְלֹא צָרִיךְ קְרָא אע"ג דִּבְחַיָּה נַמֵּי קָאָמַר מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בִּשְׁחִיטָה כִּבְהֵמָה מַשְׁמַע דִּבְלָאו קְרָא מַיְתֵי לָהּ וְיֵשׁ לוֹמַר לְהַ"ק מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה בְּלָאו קְרָא אִי לָאו קְרָא אֲבָל כֵּיוָן דְּאִיכָּא קְרָא נוֹקֵי בֵּהּ קְרָא אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין יוֹתֵר שָׁוִין שֶׁהֵן מִין הַכָּשֵׁר וְיֶשְׁנוֹ בִּשְׁחִיטָה עוֹד י"ל ת"ל וּשְׁחָטוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ דְּמַשְׁמַע דְּמַצְרִיךְ ג' קְרָאֵי אַחַד לְבַעֲלֵי מוּמִין וְאַחַד לְחַיָּה וְאַחַד לְעוֹפוֹת וְאִסּוּר אֲכִילָה בְּלִיעֲבַל נָפְקֵי לָהּ מִקְּרָא דִּתְמִימִים דְּכִי הֵיכִי דְּנָפְקָא לָן דַּאֲסִירֵי לֶאֱכֹל תְּמִימִים מִוְּזָבַחְתָּ וְאָכַלְתָּ כְּמוֹ כֵן נַמֵּי אָסוּר הָנֵי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לָן דְּאָסוּר לְשׁוֹחֲטָן בָּעֲזָרָה דְּנֶאֱמַר דִּקְרָא דְּמַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ קָאֵי אַכּוּלְּהוּ:

מִקְנָה בְּהֵמָה שֶׁהִקְנָה לְתִקְרֹבֶת ע"ז אֲסוּרָה לַגָּבוֹהַּ כִּדְאָמַר בִּתְמוּרָה (דַּף כח.) מִן הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע מִן הַבָּקָר לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד מִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה נֶעֱבָד שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ: רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע בְּעֵדִים דִּבְנֵי סְקִילָה נִינְהוּ דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ':ט"ז) וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה וְנִרְבָּע דִּכְתִיב (שָׁם) וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ וְיָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף נו:) מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ נֶאֱסַר וַאֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ וּלְהָכִי נְקַט בְּעֵדִים דְּאֵינוֹ נִסְקָל בְּעַל אֶחָד דְּאָמַר מַר (בב"ק דַּף מד:) כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר: יָפוֹ חוֹמָתָהּ עַל הַיָּם: בְּגַבַּת חוֹמָתָהּ עַל הַמִּדְבָּר וְרַחֲמָנָא אָמַר שָׂדֶה: שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ הָעִיר וְיִזְרְקֶנָּה חוּץ לַחוֹמָה מִדִּכְתִיב וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל מִחוּץ לָעִיר מִכְּלָל דְּעוֹמֵד בָּעִיר וּמְשַׁלְּחָהּ אֶל הַחוּץ דְּאִי בְּעוֹמֵד חוּץ לָעִיר מַאי וְשִׁלַּח אֶל מִחוּץ לָעִיר אִיכָּא הָא מֵעִקָּרָא קָאֵי שִׁלּוּחַ נַמֵּי הָתָם קַיְמָא: רָבָא אָמַר סְבָרָא הוּא שֶׁהַמְשֻׁלַּחַת מֻתֶּרֶת דְּלָא אָמְרָה הַתּוֹרָה שַׁלַּח לְתַקָּלָה שֶׁתְּהֵא לְמִכְשׁוֹל עָוֹן וְיִלְכְּדֶנָּה אָדָם וְיֹאכְלֶנָּה וּקְרָא דַּאֲמָרַן לְעֵיל לְרַבּוֹת אֶת הַמְשֻׁלַּחַת אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא: אָמַר קְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה חָסֵר וָי"ו כְּתִיב לְמִדְרַשׁ בֵּהּ קֹדֶשׁ הוּא וְזֶה א' מִן הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּמָּסֹרֶת חֲסֵרִים: אָמַר קְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה חָסֵר וָי"ו כְּתִיב לְמִדְרַשׁ בֵּהּ קֹדֶשׁ הוּא וְזֶה א' מִן הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּמָּסֹרֶת חֲסֵרִים: קָלוֹשׁ קָרֵינַן לְהָכִי קָרֵינַן קָלוֹשׁ לְמִעוּטֵי דָּמָיו שֶׁאֵין דִּין קְדֻשָּׁה עָלָיו קוֹדֶשׁ מַשְׁמַע שֵׁם קְדֻשָּׁה קָלוֹשׁ מַשְׁמַע הוּא קָלוֹשׁ: פְּלֻגְתָּא דר' יְהוּדָה וְר' שִׁמְעוֹן בִּבְכוֹרוֹת: לְאַחַר עֲרִיפָה וְדִבְרֵי הַכֹּל דְּאָמַר הָתָם וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר וּגְמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה: וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כב) לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ: שְׁחוֹט שֶׁלִּי בְּשֶׁלִּי שְׁחוֹט זִבְחֵי בַּחֲצֵרִי כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא א':ה') וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר וְגוֹ': וְשֶׁלְּךָ בְּשֶׁלְּךָ כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים י"ב:כ"א) וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא בִּשְׁעָרֶיךָ: מַה שֶּׁלִּי בְּשֶׁלְּךָ אָסוּר בַּהֲנָאָה דְּמִי יַתִּיר הֲנָאָה שֶׁנֶּאֱסַר בָּהּ מֵחַיִּים אַחֲרֵי שֶׁאֵין דָּמוֹ נִזְרָק: וּשְׁחָטוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ מַה ת"ל שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ בִּשְׁלָמִים בָּרִאשׁוֹנָה כְּתִיב וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּבִשְׁתַּיִם כְּתִיב וְשָׁחַט אוֹתוֹ מת"ל אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִעוּטִין דְּמַשְׁמַע מִכֻּלְּהוּ זֶה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה וְלֹא אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִרְחַק וְזָבַחְתָּ וּבָא הַכָּתוּב לְהַתִּיר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה מִשֶּׁיָּבֹאוּ לָאָרֶץ וְאִם יִתְרַחֲקוּ מִן הַמִּשְׁכָּן לְפִי שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא הֻתְּרוּ לֶאֱכֹל שׁוּם בְּהֵמָה הָרְאוּיָה לְהַקְרָבָה אֶלָּא עַל יְדֵי הַקְרָבָה: בְּרִחוּק מָקוֹם חוּץ לַמִּקְדָּשׁ: אַתָּה זוֹבֵחַ חֻלִּין שֶׁלְּךָ וְאִי אַתָּה זוֹבֵחַ בָּעֲזָרָה שֶׁהוּא מָקוֹם הַקָּרוֹב לוֹ: ה"ג פְּרָט לְחֻלִּין שֶׁלֹּא יִשָּׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה: אֶלָּא תְּמִימִים וּבִרְאוּיִם לְהַקְרָבָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר דְּאִלּוּ בְּשֶׁאֵין רְאוּיִם לְהַקְרָבָה לֹא אִתְּסַר בְּשַׂר תַּאֲוָה דִּידְהוּ בַּמִּדְבָּר: שֶׁכֵּן מִין הַכָּשֵׁר לְהַקְרִיב כֵּיוָן דְּדָמֵי לְהוּ בְּהָכִי אָתֵי לְמִגְמַר לֵיהּ בַּמֶּה מָצִינוּ לְהַחְמִיר וְלֶאֱסֹר: שֶׁהִיא בִּשְׁחִיטָה כִּבְהֵמָה וְאִתַּקַּשׁ לִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בְּפָרָשָׁה זֹאת אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְגוֹ' וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף כח.) מָה פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בִּשְׁחִיטָה אַף צְבִי וְאַיָּל בִּשְׁחִיטָה וְכֵיוָן דְּבִשְׁחִיטָה אִתַּקַּשׁ לְהוּ אִיכָּא לְמִגְמַר נָמֵי מִנָּהּ שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁחִיטָה בָּעֲזָרָה דְּכָל דְּבַר זְבִיחָה אָסַר רַחֲמָנָא: וּשְׁחָטוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ מַה ת"ל שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ בִּשְׁלָמִים בָּרִאשׁוֹנָה כְּתִיב וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּבִשְׁתַּיִם כְּתִיב וְשָׁחַט אוֹתוֹ מת"ל אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִעוּטִין דְּמַשְׁמַע מִכֻּלְּהוּ זֶה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה וְלֹא אַחֵר: מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָן מְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה: הָכִי גָּרְסִינַן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים תַּלְמוּד לוֹמַר וּשְׁחָטוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ וְהָכִי נָמֵי גָּרְסִינַן בְּסִפְרֵי וּפֵרוּשָׁא אַחַד לְחַיָּה וְאַחַד לְעוֹפוֹת וְאַחַד לְאִסּוּר אֲכִילָה בְּלִיעֲבַל וּדְקָתָנֵי מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה הָכִי קָאָמַר אִי לֹא כְּתַב קְרָא אִכָּא לְמֵימַר אֲתָא לְרִיבּוּיָא בְּדַלְקָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ו:

ב מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' יא:

ג מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' א:

ד מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, סמג עשין קמא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ח:

ה מיי' פט' מהל' מאכלות אסורות הל' א, סמג לאוין קמ, טוש"ע יו"ד סי' פז סעי' א:

ו מיי' פב' מהל' שחיטה הל' א, סמג עשין סג:

ז מיי' פב' מהל' שחיטה הל' א, סמג עשין סג:

מסורת הש"ס

א ספרא מצורע פרשה ב ה

ב חולין קטו:

ג מנחות קא:; חולין קטז.; בכורות י.

ד ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק יז ז-ט

גליון הש"ס

גמ' רשב"י אומר משום ר"ש (בן יוחאי). כן הוא בחולין קטז:

תורה אור השלם

וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר וגו' [ויקרא יד, ז]

כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר וגו' [במדבר ו, ה]

וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן וגו' [ויקרא כב, יד]

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר וגו' [שמות יג, יג]

רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי וגו' [שמות כג, יט]

רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי וגו' [שמות לד, כו]

לֹא תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר וגו' [דברים יד, כא]

וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב וגו' [שמות כב, ל]

וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהֹוָה לִפְנֵי וגו' [ויקרא יז, ד]

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ וגו' [ויקרא ג, ב]

וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וגו' [ויקרא ג, ח]

וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ וגו' [ויקרא ג, יג]

כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ וגו' [דברים יב, כא]

הָרְאוּיִם לִיקְרַב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין? מְרַבֶּה אֲנִי בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁכֵּן: מִין הַמַּכְשִׁיר. וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחַיָּה? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה, שֶׁהִיא בִּשְׁחִיטָה כִּבְהֵמָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁחָטוֹ" "וְשָׁחַט אוֹתוֹ" "וְשָׁחַט אוֹתוֹ". [א](א)יָכוֹל לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט יַשְׁלִיכֶנּוּ לִפְנֵי כְלָבִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ" – אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב, וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. (ב)אַשְׁכְּחִינְהוּ מָר יְהוּדָה לְרַב יוֹסֵף וּלְרַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה דַּהֲווֹ קָיְימִי אַפִּיתְחָא דְּבֵי רַבָּה. אֲמַר לְהוּ: תַּנְיָא: הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר, בְּבָשָׂר בְּחָלָב, וּבְחוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אַלְמָא חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לָאו דְּאוֹרָיְיתָא. (ג)וּרְמִינְהוּ: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה – יִשָּׂרְפוּ, וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּעֲזָרָה. אִישְׁתִּיקוּ. אֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה. אֲמַר לְהוּ: פַּלְגָא[ה] אוֹקְמִינְכוּ, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ. [ב]דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַטְּרֵיפָה וְכֵן הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה – זֶה וָזֶה חוּלִּין בַּעֲזָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בַּהֲנָאָה, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. [ג](ד)מְכָרָן וְקִידֵּשׁ בִּדְמֵיהֶן – מְקוּדֶּשֶׁת. מְנָלַן? מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ", כֹּל שֶׁאַתָּה מְהַיֶּיה הֵימֶנָּה – הֲרֵי הוּא כָּמוֹהוּ, מִכְּלָל דְּכָל אִיסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה שְׁרוּ. (ה)וְנֵילַף מִינַּהּ! מִשּׁוּם דַּהֲוֵה עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁבִיעִית שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. [ד](ו)עֲבוֹדָה זָרָה – הָא דַּאֲמַרַן. שְׁבִיעִית מַאי הִיא? "יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם" – מָה קוֹדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו, אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ. אִי מָה קוֹדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְיוֹצֵא לְחוּלִּין, אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ וְיוֹצְאָה לְחוּלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" – בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא. [ה](ז)כֵּיצַד? לָקַח בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית בָּשָׂר – אֵלּוּ וָאֵלּוּ מִתְבַּעֲרִים בַּשְּׁבִיעִית. בַּבָּשָׂר דָּגִים – יָצָא בָּשָׂר נִכְנְסוּ דָּגִים. בְּדָגִים יַיִן – יָצְאוּ דָּגִים נִכְנַס יַיִן. בְּיַיִן שֶׁמֶן – יָצָא יַיִן נִכְנַס שֶׁמֶן. הָא כֵּיצַד? אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּס בַּשְּׁבִיעִית, וּפִירִי עַצְמוֹ אָסוּר. (ח)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? [תְּרֵי] מִיעוּטֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב הָכָא: "כִּי חֵרֶם הוּא", וּכְתִיב הָתָם: "יוֹבֵל הִיא" – הִיא אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. [ו]מַתְנִי' הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת וּבְמַעַשְׂרוֹת, וּבְמַתָּנוֹת, וּבְמֵי חַטָּאת, וּבְאֵפֶר חַטָּאת – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל. [ז]גְּמָ' אָמַר עוּלָּא: טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת, וּבְמַעַשְׂרוֹת, וּבְמַתָּנוֹת בְּמֵי חַטָּאת, וּבְאֵפֶר פָּרָה – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל. [ט]אֲמַר לֵיהּ: הָכָא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ טְבָלִים מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן. וְקָא סָבַר: מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין מֵרַב הוּנָא: טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן אוֹ אֵינָהּ מָמוֹן? אֲמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת וּבְמַעַשְׂרוֹת וּבְמַתָּנוֹת בְּמֵי חַטָּאת וּבְאֵפֶר פָּרָה – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל! אֲמַר לֵיהּ: וְלָאו אוֹקֵימְנָא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ טְבָלִים מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן?

אֲמַר

ת"ל כו' כֵּיוָן דְּאִתְרַבּוּ הָנָךְ מִינַּיְהוּ לְעִנְיַן אִסּוּר שְׁחִיטָה אִתְרַבּוּ נָמֵי לְעִנְיַן אֲכִילָה כִּתְמִימִים: וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב וְכוּ' וְהָכִי מִשְׁתַּמְּעֵי חֻלִּין מִנַּהּ דְּאִילּוּ הַאי קְרָא מַיְירֵי בְּבָשָׂר הַיּוֹצֵא חוּץ מִמְּחִיצָתוֹ כְּגוֹן עֵבָר שֶׁהוֹצִיא אֶת יָדוֹ בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ יָלְפִינַן לָהּ (חֻלִּין דַּף סח.) מֵהַאי קְרָא לְאִסּוּרָא וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה כְּגוֹן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ בִּגְלוּי כְּשָׂדֶה שֶׁאֵין לוֹ מְחִיצָה הֲרֵי הוּא כִּטְרֵפָה וְלֹא תֹאכְלוּ וּמִיעֵט בְּסֵיפֵהּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ לְמַעוּטֵי חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה וְלָרֵישׁ הָכִי אוֹתוֹ הוּא דְּנֶאֱסַר בִּיצִיאַת מְחִיצָה וְלַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ דְּמוּתָּר בַּהֲנָאָה וְלֹא חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה הַנֶּאֱסָרִין ע"י כְּנִיסַת מְחִיצָה דַּאֲסוּרִין אַף בַּהֲנָאָה: תַּנְיָא הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר כו' בָּרַיְיתָא הִיא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת בְּפֶטֶר חֲמוֹר מְחַיֵּיס ר' שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף נז:) מוּתָּר בַּהֲנָאָה: וּבְבָשָׂר בְּחָלָב רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעֵיל (שָׁם) וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת בְּפֶטֶר חֲמוֹר מְחַיֵּיס ר' שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף נז:) מוּתָּר בַּהֲנָאָה: וּבְחֻלִּין בָּעֲזָרָה קָסָבַר אִסּוּרוֹ לָאו דְּאוֹרָיְיתָא לֹא אִסּוּר שְׁחִיטָתוֹ וְלֹא אִסּוּר הֲנָאָתוֹ וְלָא דָּרֵישׁ בִּרְחוֹק מָקוֹם הָכִי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דִּילְמָא אָתֵי לְמֵימַר קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה הֵן שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן וְקָא מִתְהַנֵּי מִנַּיְיהוּ וְאָתֵי לֵיהָנוֹת מִקָּדָשִׁים שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן: יִשָּׂרְפוּ וְלֹא סַגֵּי לְהוּ בִּקְבוּרָה אַלְמָא אִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה דְּאִי מִדְּרַבָּנָן מִי מַחְמְרִינַן כּוּלֵּי הַאי נְהִי דִּבְבְהֵמָה גְּזוּר אַטּוּ פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין דְּלָא נֵימְרוּ קָדָשִׁים פְּסוּלִין נִקְבָּרִים אֶלָּא חַיָּה אִי עִקַּר אִסּוּר דִּידֵיהּ לָאו דְּאוֹרָיְיתָא מֵהֵיכָא תֵּיתֵי הָא לֵיכָּא לְמִגְזַר אַטּוּ קָדָשִׁים וְלָמָּה הִיא בִּשְׂרֵפָה וַאֲפִילּוּ בִּקְבוּרָה אֶלָּא וַדַּאי אִסּוּרָן מִן הַתּוֹרָה וּשְׂרֵפָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים בִּבְהֵמָה גְּזוּר דִּילְמָא אָתֵי לְמֵימַר קָדָשִׁים פְּסוּלִין לִקְבוּרָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה יִשָּׂרְפוּ וּבְחַיָּה נָמֵי גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תַּחֲלוֹק בְּדִין חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה שֶׁהִשְׁווּ חֲכָמִים דִּבְרֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁלֹּא יְפַקְפְּקוּ בָּהֶם: פַּלְגָא קַנְטְרָן רָגִיל לַחֲלוֹק עַל חֲבֵרָיו: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מְקֻדֶּשֶׁת שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה וְר' שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פה.) וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (שָׁם דַּף פ.) וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (ב"ק דַּף עח.) שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה וְכָל חִיּוּב וְאִסּוּר הַבָּא ע"י שְׁחִיטָה אֵינוֹ חָל עָלֶיהָ הִלְכָּךְ אִסּוּר חֻלִּין הַלָּלוּ ע"י שְׁחִיטָה בָּא עָלֶיהָ וְהָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא: וּבְחֻלִּין בָּעֲזָרָה קָסָבַר אִסּוּרוֹ לָאו דְּאוֹרָיְיתָא לֹא אִסּוּר שְׁחִיטָתוֹ וְלֹא אִסּוּר הֲנָאָתוֹ וְלָא דָּרֵישׁ בִּרְחוֹק מָקוֹם הָכִי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דִּילְמָא אָתֵי לְמֵימַר קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה הֵן שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן וְקָא מִתְהַנֵּי מִנַּיְיהוּ וְאָתֵי לֵיהָנוֹת מִקָּדָשִׁים שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן: אֶת הַטְּרֵפָה טְרֵפָה הַנִּכֶּרֶת: מְנָלַן דְּלָא תָּפְסֵי דְּמֵיהוּ: שְׁאַתָּה מְהַיֶּה גָּרְסִינַן: יָצָא בָּשָׂר מִתְקַדֶּשֶׁת שְׁבִיעִית דִּבְפֵירוֹת גּוּפַיְיהוּ כְּתִיב בּוֹ תִּהְיֶה בַּהֲוָיָיתוֹ תְּהֵא אֲבָל חִלּוּפֵיהֶם הֵן יוֹצְאִין לְחֻלִּין: וּפֵירֵי עַצְמוֹ הַפֵּירֵי הָרִאשׁוֹן אָסוּר לְאַחַר הַבִּיעוּר שֶׁלֹּא יָצָא מִקְדֻשָּׁתוֹ:

אַלְמָא חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרָיְיתָא וא"ת הָא מַשְׁמַע דְּאִיכָּא אִסּוּרָא דְּרַבָּנָן דְּהָכִי מַשְׁמַע לִשְׁנָא וא"כ הֵיאַךְ מְקַדֵּשׁ בָּהֶן וְהָאָמַר רַב בפ"ק דִּפְסָחִים (דַּף ז.) דְּהַמְקַדֵּשׁ מו' שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה וַאֲפִילּוּ בְּחִטֵּי קֻרְדְּנַיְיתָא דְּאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשִׁין וְי"ל דְּהָתָם אִיכָּא מִיהָא שָׁעוֹת דְּאוֹרָיְיתָא לְפִי מַה שֶׁפֵּי' ר"ת הָתָם אֲבָל הָכָא לֵיכָּא אֶלָּא אִסּוּרָא דְּרַבָּנָן וּלְפִי' הַקּוּנְטְרֵס נָמֵי לָא קָשֶׁה מִידֵּי לְמַסְקָנָא דְּהָא אֲפִילּוּ לְר"ש אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת:

וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה וע"כ דְּאוֹרָיְיתָא נִשְׂרָפִים כִּדְמוּכָח פֶּרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פה:) דְּקָאָמַר הָתָם אא"ב דְּחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה דְּאוֹרָיְיתָא הַיְינוּ דְּגָזְרִינַן חַיָּה אַטּוּ בְּהֵמָה וְנִיחָא מַה דְּקָאָמַר וְכֵן חַיָּה אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָאו דְּאוֹרָיְיתָא מַאי וְכֵן חַיָּה הִיא גּוּפָהּ אֵינָהּ אֶלָּא דְּרַבָּנָן וְאַטּוּ נִגְזוֹר:

וּשְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין תֵּימַהּ הֵיכִי הָווּ ב' כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד הָא לָא אָתֵי שְׁבִיעִית מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכֵּן אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה וי"ל מ"מ נִכְתּוֹב שְׁבִיעִית וְנֵיתֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִינָּהּ וּכְהַאי גַּוְונָא מִקְרֵי שַׁפִּיר ב' כְּתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד כִּדְאַמְרִינַן בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי וְלָא בָּעֵינַן שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד יָכוֹל לִלְמֹד וא"ת אַכַּתֵּי אִי לָא כְּתִיב עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לָא הֲוָה יָלְפִינַן דִּינָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִשְּׁבִיעִית שֶׁהֲרֵי אֵינָם שָׁוִים דִּשְׁבִיעִית אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּס וְהָרִאשׁוֹנִים יוֹצְאִים לְחֻלִּין וּבַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים (ע"ז דַּף נד:) אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר חֲלִיפִין וַחֲלִיפֵי חֲלִיפִין אֲסוּרִין וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר חֲלִיפֵי חֲלִיפִין מוּתָּרִים אַכַּתֵּי לָא הָוֵי כִּשְׁבִיעִית שֶׁהָאַחֲרוֹן נִתְפָּס וי"ל מִדִּכְתִיב (דְּבָרִים ז) כִּי חֵרֶם הוּא דְּמַשְׁמַע מִינָּהּ דְּלִדְרָשָׁא אֲתָא לוֹמַר דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּשְׁבִיעִית הָווּ ב' כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאִצְטְרִיךְ לְגוּפֵהּ לְאַשְׁמוֹעִינַן דַּחֲלִיפֵי חֲלִיפִין מוּתָּרִים דְּהָא יָלְפִינַן מִדִּכְתִיב (שָׁם) כָּמֹהוּ דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת:

מַתְנִי' וּבְמַתָּנוֹת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה: וַאֲפִילּוּ הוּא יִשְׂרָאֵל וְקָא ס"ד אַע"פ שֶׁאֵין לוֹ בְּכָל אֵלּוּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבְּיָדוֹ לִתְּנָם לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה וְגַם הִיא לֹא זָכְתָה אֶלָּא בְּטוֹבַת הֲנָאָה זוֹ שֶׁהִיא צְרִיכָה לִיתְּנָם לְכֹהֵן וְהַמַּעֲשֵׂר לְלֵוִי וּמִתְקַדֶּשֶׁת בְּטוֹבַת הֲנָאָה זוֹ דְּקָסָבַר טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן: גְּמָ' אֵינוֹ מָמוֹן לְקַדֵּשׁ בּוֹ הָאִשָּׁה: כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין הוֹאִיל וְעוֹמֶדֶת לִתְרוֹם וְנִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְכָךְ וְזָכָה הַכֹּהֵן בְּחַיָּיו בַּתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ שֶׁלֹּא הֵטַל עָלָיו אֶלָּא לְהַפְרִישָׁהּ וּלְקַיְּימָהּ לְעַצְמוֹ אַף יוֹרֵשׁ זֶה יַפְרִישֶׁנָּה וְיִמְכְּרֶנָּה לַכֹּהֲנִים וְכֵן הִיא תִּמְכְּרֶנָּה וְהוּא הַדִּין נָמֵי דִּמְצִי לְאוֹקְמָהּ בִּתְרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן אֶלָּא הָא קַשְׁיָא לֵיהּ א"כ מַאי קמ"ל מַתְנִיתִין פְּשִׁיטָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' שחיטה הל' ב, סמג עשין סג:
ב מיי' פב' מהל' שחיטה הל' ב, סמג עשין סג:
ג מיי' פז' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג, סמג לאוין כב, טוש"ע יו"ד סי' קמד סעי' א:
ד מיי' פו' מהל' שמיטה ויובל הל' ו:
ה מיי' פו' מהל' שמיטה ויובל הל' ז:
ו מיי' פה' מהל' אישות הל' ה:
ז מיי' פה' מהל' אישות הל' ג:
ח מיי' פה' מהל' אישות הל' ו:
ט מיי' פה' מהל' אישות הל' ו:

מסורת הש"ס

א פסחים כא:; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק יז י
ב משנה תמורה
ג תמורה לג:
ד עבודה זרה נד:
ה זבחים נז.; סנהדרין סז:; נזיר לז:; שבועות כו:; זבחים מו.; מעילה יא:; סנהדרין מה:; פסחים כו.; זבחים כג:; יומא ס.; סנהדרין עב:; פסחים מה.; חולין קיז.; גיטין עו.; כריתות ו.; בכורות מט.; לעיל לז:; לעיל לד:; ערכין יד:; לעיל כד.; חולין קיג:; לעיל מב:
ו ספרא בהר פרק ג ג; סוכה מ:
ז עבודה זרה נד:
ח זבחים מח.; יומא ס.; פסחים כו.; זבחים נז.; מעילה יא:; שבועות כו:; זבחים מו.; חולין קיז.; לעיל לד:

תורה אור השלם

[שמות כב, ל]
[ויקרא כה, כא]
[דברים כו]
[ויקרא כה, יא]
[ויקרא כה, יב]
[דברים ז, כו]
[במדבר יט]
[דברים יח, ג]

אֲמַר לֵיהּ: הוּצְאָה אַתְּ. אִיכְּסִיף, הוּא סָבַר: מִשְּׁמַעְתָּא קָאָמַר לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמֵינָא: רַב אַסִּי דְּהוּצָל קָאֵי כְּוָתָיךְ. [א](א)נֵימָא כְּתַנָּאֵי: הַגּוֹנֵב טִבְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ – מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי חוּלִּין שֶׁבּוֹ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן, וּמָר סָבַר: טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן. (ב)לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, וְהָכָא בִּטְבָלִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן וּבְמַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין. וּמָר סָבַר: לָאו כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין. [ב]וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, וְהָכָא בִּדְשְׁמוּאֵל קָמִיפַּלְגִי. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: חִיטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי. (ג)דְּמָר אִית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. וּמָר לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל, וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי, דְּקַנְסוּהוּ רַבָּנַן לְגַנָּב. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּקַנְסוּהוּ רַבָּנַן לְבַעַל הַבַּיִת, דְּלָא אִיבְּעֵי לֵיהּ לְשַׁהוֹיֵיהּ לְטִיבְלֵיהּ. [גד](ד)תְּנַן: הַמְקַדֵּשׁ בִּתְרוּמוֹת, וּבְמַעַשְׂרוֹת, וּבְמַתָּנוֹת, בְּמֵי חַטָּאת, וּבְאֵפֶר פָּרָה – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת וְאַף עַל פִּי יִשְׂרָאֵל. וּרְמִינְהוּ: הַנּוֹטֵל שָׂכָר לָדוּן – דִּינָיו בְּטֵלִים, לְהָעִיד – עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה, לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ – מֵימָיו מֵי מְעָרָה, וְאֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה! [ה]אֲמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּשְׂכַר הֲבָאָה וּמִילּוּי, כָּאן בִּשְׂכַר הַזָּאָה וְקִידּוּשׁ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי הָכָא: "בְּמֵי חַטָּאת וּבְאֵפֶר פָּרָה", וְקָתָנֵי הָתָם: "לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ". שְׁמַע מִינַּהּ.

הֲדַרַן עֲלָךְ הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ

[וז](ה)**הָאוֹמֵר** לַחֲבֵירוֹ: "צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית", וְהָלַךְ וְקִידְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ – מְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וּבָא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – מְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי. בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן – תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. [ח]"מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וּבָא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – מְקוּדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן, אוֹ בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל – לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. [ט]גְּמָ' הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "צֵא וְקַדֵּשׁ". תָּנָא: מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֶלָּא שֶׁנָּהַג בּוֹ מִנְהַג רַמָּאוּת. וְתַנָּא דִּידַן, "הָלַךְ" נָמֵי דְּקָתָנֵי – הָלַךְ בְּרַמָּאוּת. מַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָתָנֵי "הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ",

וּמַאי

הוּצְאָה אַתְּ. הוּא סָבַר מִשְּׁמַעְתָּא קָאָמַר לֵהּ מוּצָא אַתְּ מִשְּׁמוּעָה זוֹ נִרְאֶה שֶׁאֵין אַתָּה חָכָם בָּהּ אִי נָמֵי קְטִיל קָנֵי בְּאַגְמָא אַתְּ לְשׁוֹן הוּצָא וְדַפְנָא (סֻכָּה דַּף כג.): נֵימָא כְּתַנָּאֵי טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן אוֹ אֵינָהּ מָמוֹן: מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ אַף דְּמֵי תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ: אֶלָּא דְּמֵי חֻלִּין שֶׁבּוֹ אֲבָל בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר אָמַר לֵהּ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ וּכְשֶׁיָּבֹא כֹּהֵן גַּם הוּא לְתָבְעוֹ יִדְחֶהוּ וְיֹאמַר לֹא לָךְ אֶתְּנֶנָּה כִּי אִם לְכֹהֵן אַחֵר: ה"ג לָא דְּכ"ע טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן וְהָכָא בְּמַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ קָמִיפַּלְגִי. וּכְגוֹן שֶׁנָּפַל לוֹ טֶבֶל זֶה מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן רַבִּי סָבַר כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וְזָכָה אֲבִי אִמּוֹ בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁבּוֹ שֶׁאַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים מִדְּקַנְסִינְהוּ עֶזְרָא לַלְוִיִּם: וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָאו כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וְצָרִיךְ הַיּוֹרֵשׁ הַזֶּה לִתְּתָן לַכֹּהֵן וְאֵין לוֹ בָּהֶן אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה וְהִיא אֵינָהּ מָמוֹן: וְאִיבָּעֵית אֵימָא לכ"ע כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן וְהָכָא לָאו דְּנָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן עָסְקִינַן אֶלָּא שֶׁנִּגְדְּלוּ בְּאַרְעוֹ וְטַעְמָא דְּרַבִּי מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר חִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי הִלְכָּךְ אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַטֶּבֶל אֶל הַגַּנָּב כּוּלָּהּ דִּידִי הוּא דְּפָטַרְנָא נַפְשַׁי בְּחִטָּה אַחַת לִתְרוּמָה וְכִי פְּלִיג רַבִּי עֲלֵיהּ דְּר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה בִּתְרוּמָה לְחוּדָהּ פְּלִיג אֲבָל בְּמַעֲשֵׂר מוֹדֶה דְּלָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידֵהּ הוּא: וְרַבִּי יוֹסֵי לֵית לֵהּ דִּשְׁמוּאֵל הִלְכָּךְ בִּתְרוּמָה נָמֵי לָא מָצֵי תָּבַע לֵהּ וה"ה דְּמָצֵי לְאוֹקְמֵהּ נָמֵי בִּטְבָלִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ ולכ"ע כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן וְקָמִיפַּלְגִי בִּשְׁמוּאֵל אֶלָּא אִי אוֹקְמַתְּ הָכִי אוֹקְמַתְּ לֵהּ מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי מְקֻדֶּשֶׁת דְּלָא כְּתַרְוַיְהוּ דְּכֵיוָן דְּטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן וּמַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּלֹא הוּרְמוּ דָּמְיָין הֵיכִי מְקַדְּשָׁא הָא אֵין לוֹ בִּתְרוּמָה אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה וַאֲפִילּוּ נָפְלוּ לוֹ טְבָלִים מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאָמְרִינַן כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דָּמְיָין וּפְלֻגְתַּיְהוּ בְּטִבְלָא דְּאָתֵי מֵאַרְעֵהּ מִתְּרַצְנָא מַתְנִי' כִּדְשַׁנִּינַן לְעֵיל וְדִבְרֵי הַכֹּל: קְנָסוּהוּ לְגַנָּב שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּרוּמָה אֶצְלוֹ מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים וְנִמְצָא חוֹטֵא נִשְׂכָּר: לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ מִשְׁנָה הִיא בִּבְכוֹרוֹת הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן דִּינָיו בְּטֵלִים לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ מֵימָיו מֵי מְעָרָה וְאֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה: לְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת כְּשֶׁנּוֹתֵן הָאֵפֶר בַּמַּיִם קָרֵי קִדּוּשׁ: מֵי מְעָרָה סְרוּחִים הֵם: אֵפֶר מִקְלֶה כְּלוֹמַר סְתָם אֵפֶר שֶׁבָּא מִן הַקְּלוּי בָּאֵשׁ: בִּשְׂכַר הֲבָאָה הָאֵפֶר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּשְׂכַר מִלּוּי הַמַּיִם דְּמִלְּתָא דְּטִירְחָא הִיא וְרַחֲמָנָא לָא רָמְיָא עֲלֵהּ וְשָׁרֵי לְמִשְׁקַל אַגְרָא וּמְקַדֶּשֶׁת וּמַתְנִיתִין דִּבְכוֹרוֹת בִּשְׂכַר הַזָּאָה וְקִדּוּשׁ דְּלֵיכָּא טִירְחָא וּשְׂכַר לִמּוּל מִנְיָה הוּא נוֹטֵל וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (דְּבָרִים ד':ה') רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי וְגוֹ' מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם (נְדָרִים דַּף לז.): דַּיְקָא נָמֵי דְּמַתְנִיתִין לָאו אַהַזָּאָה וְקִדּוּשׁ קָאֵי דְּקָתָנֵי מֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת שֶׁעֲדַיִין אֵינָן מְעוֹרָבִין: מַתְנִי' הָאוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁנֵיהֶם דַּאֲסוּרָה לִשְׁנֵיהֶם אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן הָאֶחָד גֵּט וּלְאָדָם אַחֵר אֲסוּרָה עַל שֶׁיִּתְּנוּ שְׁנֵיהֶם גֵּט וּבַגְּמָרָא פְּלִיגִי בָּהּ וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא: בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה שֶׁמָּא אֵינָן קִדּוּשִׁין וּבַת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל נָמֵי לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמַת בֵּית אָבִיהָ שֶׁמָּא הָווּ קִדּוּשִׁין וְזָר פּוֹסֵל בְּקִדּוּשִׁין אֶת בַּת כֹּהֵן מִן הַתְּרוּמָה: פֶּרֶק שְׁלִישִׁי הָאוֹמֵר מַתְנִי' הָאוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁנֵיהֶם דַּאֲסוּרָה לִשְׁנֵיהֶם אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן הָאֶחָד גֵּט וּלְאָדָם אַחֵר אֲסוּרָה עַל שֶׁיִּתְּנוּ שְׁנֵיהֶם גֵּט וּבַגְּמָרָא פְּלִיגִי בָּהּ וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא: בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה שֶׁמָּא אֵינָן קִדּוּשִׁין וּבַת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל נָמֵי לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמַת בֵּית אָבִיהָ שֶׁמָּא הָווּ קִדּוּשִׁין וְזָר פּוֹסֵל בְּקִדּוּשִׁין אֶת בַּת כֹּהֵן מִן הַתְּרוּמָה:

מֵימָיו מֵי מְעָרָה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מַיִם סְרוּחִים וּבְחִנָּם דָּחַק לְפָרֵשׁ כֵּן דְּמָנֵי לְפָרֵשׁ מֵי מְעָרָה מַמָּשׁ כְּלוֹמַר מְכֻנָּסִים וְאֵינָן מַיִם חַיִּים וַאֲנַן מַיִם חַיִּים בָּעֵינַן וְאֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה פֵּרוּשׁ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים ד':ה') רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם וְזֶה שֶׁעָשָׂה בְּשָׂכָר עָבַר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה וּמִקְרָא מַמָּשׁ לֹא נָפַק לֵיהּ דְּהָא לָא שָׁמְעִינַן מִינֵּהּ הֵיכָא דַּעֲבַד בְּשָׂכָר דְּלָא מְהַנֵּי אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא דְּלָא מְהַנֵּי אֲפִלּוּ דִּיעֲבַד: מַתְנִי': הָאוֹמֵר וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וא"ת מַה חִדּוּשׁ יֵשׁ כָּאן פְּשִׁיטָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַיְירֵי כְּגוֹן דְּאָמַר הַשָּׁלִיחַ לָאִשָּׁה בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין פְּלוֹנִי שְׁלָחַנִי לְקַדְּשֵׁךְ לוֹ וּבְתוֹךְ כָּךְ אָמַר לָהּ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְהִיא יָדְעָה דְּקִדְּשָׁהּ לְנַפְשֵׁהּ לאל"כ לֹא הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ וְאַשְׁמוֹעִינַן חִדּוּשׁ דְּמַהוּ דְּתֵימָא הָא דְּקָאָמַר לִי נִצְרָךְ מְשַׁלְּחוֹ קָאָמַר קמ"ל דְּלָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' גניבה הל' ד:

ב מיי' פג' מהל' תרומות הל' א:

ג מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה, סמג לאוין רס, טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' יח:

ד מיי' פז' מהל' פרה אדומה הל' ב, סמג עשין רלו:

ה מיי' פז' מהל' פרה אדומה הל' ב, סמג עשין רלו:

ו מיי' פט' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ט:

ז מיי' פז' מהל' אישות הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ב:

ח מיי' פז' מהל' אישות הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ג:

ט מיי' פט' מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' ט:

מסורת הש"ס

א נדרים פד:; תוספתא מעשר שני

ב מכות כ.

ג נזיר סב:; בבא מציעא נז.; לעיל מח.

ד משנה בכורות; בכורות כט.

ה תוספתא קידושין; לעיל יט:

גליון הש"ס

גמ' מר סבר כמי שהורמו. ע' תוס' בבא בתרא דף קכג ע"ב ד"ה וקסבר וצ"ע:

וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָתָנֵי "הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ"? (א)הָכָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן, וְהָתָם רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן. הָכָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן: דְּאִי תְּנָא "שְׁלוּחוֹ" הֲוָה אָמֵינָא: שְׁלוּחוֹ הוּא דַּהֲוֵי רַמַּאי, דְּסָמְכָה דַּעְתֵּיהּ, סָבַר: עָבֵד לִי שְׁלִיחוּתִי, אֲבָל חֲבֵירוֹ, דְּלָא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ, אֵימָא לָא לֶיהֱוֵי רַמַּאי. הָתָם רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן: דְּאִי תְּנָא: "הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ" הֲוָה אָמֵינָא: חֲבֵירוֹ הוּא דְּכִי קִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, דְּסָבַר: לָא טָרַח, אֲבָל שְׁלוּחוֹ דְּטָרַח אֵימָא: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ, קָא מַשְׁמַע לַן. אדָבִין חֲסִידָא אֲזַיל לְקַדּוֹשֵׁי לֵיהּ אִיתְּתָא לִבְרֵיהּ, קַדְּשַׁהּ לְנַפְשֵׁיהּ. וְהָתַנְיָא: מַה שֶּׁעָשָׂה – עָשׂוּי, אֶלָּא שֶׁנָּהַג בּוֹ מִנְהַג רַמָּאוּת! לָא יַהֲבוּהּ נִיהֲלֵיהּ. אִיבְּעִי לֵיהּ לְאוֹדוֹעֵי! סָבַר: אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא מְקַדֵּשׁ לַהּ. בגרַבָּה בַּר בַּר חָנָה יְהַיב לֵיהּ זוּזֵי לְרַב, אֲמַר: זַבְנַהּ נִיהֲלִי לְהַאי אַרְעָא. אֲזַל זַבְנַהּ לְנַפְשֵׁיהּ. וְהָתַנְיָא: מַה שֶּׁעָשָׂה – עָשׂוּי, אֶלָּא שֶׁנָּהַג בּוֹ מִנְהַג רַמָּאוּת! בָּאגָא דַּאֲלִימֵי הֲוָה (לֵיהּ), לְרַב – נָהֲגֵי בֵּיהּ כָּבוֹד, לְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה – לָא נָהֲגִי בֵּיהּ כָּבוֹד. אִיבְּעִי לֵיהּ לְאוֹדוֹעֵי! סָבַר: אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא זַבֵּין לַהּ. רַב גִּידֵּל הֲוָה מְהַפֵּיךְ בְּהַהִיא אַרְעָא. אֲזַל רַבִּי אַבָּא זַבְנַהּ. אֲזַל רַב גִּידֵּל קַבְלֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא. אֲזַל רַבִּי זֵירָא וְקַבְלֵיהּ לְרַב יִצְחָק נַפָּחָא. אָמַר לֵיהּ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלֶה אֶצְלֵנוּ לָרֶגֶל. כִּי סְלֵיק, אַשְׁכְּחֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: עָנִי מְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה, וּבָא אַחֵר וּנְטָלָהּ הֵימֶנּוּ, מַאי? דהאֲמַר לֵיהּ: נִקְרָא רָשָׁע. וְאֶלָּא מָר מַאי טַעְמָא עֲבַד הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא. הַשְׁתָּא נָמֵי נִיתְּבַהּ נִיהֲלֵיהּ מָר. אֲמַר לֵיהּ: זַבּוֹנֵי לָא מְזַבֵּינְנָא לַהּ, דְּאַרְעָא קַמַּיְיתָא הִיא, וְלָא מְסַמְּנָא מִילְּתָא. אִי בָּעֵי בְּמַתָּנָה – נִישְׁקְלֵיהּ. ורַב גִּידֵּל לָא נָחֵית לַהּ, דִּכְתִיב: "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". רַבִּי אַבָּא לָא נָחֵית לַהּ מִשּׁוּם דְּהַפֵּיךְ בַּהּ רַב גִּידֵּל. לָא מָר נָחֵית לַהּ וְלָא מָר נָחֵית לַהּ וּמִיתְקָרְיָא אַרְעָא דְּרַבָּנַן. זוְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הִתְקַדְּשִׁי לִי כו'. לֹא בָּא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, מַהוּ? רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מְקוּדֶּשֶׁת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת. מַאי טַעְמָא? הָנֵי זוּזֵי לָא לְמִלְוָה דָּמוּ וְלָא לְפִקָּדוֹן דָּמוּ. לְפִקָּדוֹן לָא דָּמוּ – פִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּתָא דְּמָרֵיהּ קָא מִתְאַכְלִי, וְהָנֵי בִּרְשׁוּתָא דִּידַהּ קָא מִתְאַכְלִי. לְמַלְוֶה נָמֵי לָא דָּמוּ – מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה, הָנֵי בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין יַהֲבִינְהוּ נִיהֲלַהּ. חלֹא בָּא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ, וְחָזְרָה בָּהּ, מַהוּ? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חוֹזֶרֶת – אָתֵי דִּיבּוּר, וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ חוֹזֶרֶת – לָא אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. טאֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: בִּיטֵּל, אִם עַד שֶׁלֹּא תָּרַם בִּיטֵּל – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְהָא הָכָא דְּדִיבּוּר וְדִיבּוּר הוּא, וְקָאָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר! שָׁאנֵי נְתִינַת מָעוֹת לְיַד אִשָּׁה, דְּכִי מַעֲשֶׂה דָּמוּ, וְלָא אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל מַעֲשֶׂה. י(ב)אֵיתִיבֵיהּ: הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: "גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא" – הֲרֵי זֶה בָּטֵל. וְהָא נְתִינַת גֵּט לְיַד שָׁלִיחַ, דְּכִי נְתִינַת מָעוֹת לְיַד אִשָּׁה דָּמֵי, וְקָתָנֵי הֲרֵי זֶה בָּטֵל! הָתָם נָמֵי, כׇּל כַּמָּה דְּלָא מְטָא גִּיטָּא לִידַהּ – דִּיבּוּר וְדִיבּוּר הוּא, אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. יא(ג)אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: כׇּל הַכֵּלִים יוֹרְדִין לִידֵי טוּמְאָתָן בְּמַחְשָׁבָה, וְאֵין עוֹלִים מִידֵי טוּמְאָתָן אֶלָּא בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה.

מַעֲשֶׂה

גְּמ' וּמַאי שְׁנָא הָתָם בְּפ' הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ: דְּקָתָנֵי הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מַאי שְׁנָא הָתָם דְּנָקַט לְשׁוֹן שְׁלִיחוּת שֶׁשְּׁלָחוֹ לְשָׁם כָּךְ וְהָכָא נָקַט חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לְשֵׁם כָּךְ אֶלָּא אִם יִזְדַּמֵּן לוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי דֶּרֶךְ אֲגָב: דְּסָבַר הַאי מְשַׁלֵּחַ לֹא טָרַח הַאי שָׁלִיחַ לְבַקְּשָׁהּ לִי בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא סָמְכָה דַּעְתֵּהּ לְשַׁוְּיֵהּ שָׁלִיחַ אֶלָּא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ אִם תִּמְצָאֶנָּה שָׁם קַדְּשֶׁנָּה לִי שָׁם וְאֵינִי מַטְרִיחֲךָ לְמָקוֹם אַחֵר וּמִיהוּ אִם עָבַר עָבַר: לָא יַהֲבוּהָ נִיהֲלֵהּ לֹא רָצוּ לִתְּנָהּ לְצֹרֶךְ בְּנוֹ: וּמַקְשִׁינַן אִבְּעִי לֵיהּ לְאוֹדוֹעֵהּ לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִן מִנְהַג רַמָּאוּת: בְּאָגָא דַּאֲלִימֵי בִּקְעָה שֶׁל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיְתָה וְלֹא יַנִּיחוּ לְכׇל אָדָם לִקְנוֹת קַרְקַע אֲנַס: מְהַפֵּךְ בְּהַהִיא אַרְעָא מְחַזֵּר עָלֶיהָ לִקְנוֹתָהּ: קַבְלֵהּ קִבֵּל עָלֶיהָ סִפֵּר דִּבְרֵי צַעֲקָתוֹ לְר' זֵירָא: לָרֶגֶל כְּשֶׁדּוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת הָרֶגֶל הָיוּ מִתְקַבְּלִין פְּנֵי הָרַב: עָנִי הַמְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה מְחַזֵּר אַחֲרֶיהָ לִזְכּוֹת בָּהּ מִן הַהֶפְקֵר אוֹ שֶׁיִּתְּנֶנָּה לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: נִקְרָא רָשָׁע שֶׁיּוֹרֵד לְחַיֵּי חֲבֵרוֹ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא שֶׁרַב גִּדֵּל מִתְעַסֵּק בָּהּ: דְּאַרְעָא קַמַּיְיתָא זוֹ הִיא לִי רִאשׁוֹנָה שֶׁלָּקַחְתִּי מֵעוֹלָם: וְלָא מְסַמְּנָא מִלְּתָא אֵינָהּ סִימָן טוֹב שֶׁיִּמְכֹּר אָדָם מִקָּחוֹ הָרִאשׁוֹן: אַרְעָא דְּרַבָּנַן הֶפְקֵר לַתַּלְמִידִים: וְאַעֲ"פ שֶׁנִּתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת בְּתוֹךְ ל' יוֹם דְּכִי בָּעוּ קִדּוּשִׁין לְמֵחַל לְתַנְיָהוּ לְמָעוֹת אַפְּ"ה חָיְלֵי: לָאו כְּמִלְוֶה דָּמוּ דְּנֵימָא הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: וְלָאו לְפִקָּדוֹן דָּמוּ דְּנֵימָא אִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כִּדְאָמַר בְּהָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף מז.) הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּפִקָּדוֹן וְהָלְכָה וּמְצָאַתּוּ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקֻדֶּשֶׁת כו': לְהוֹצָאָה נִתְּנָה מִקַּמֵּי דְּנִיתְחֲלֵי קִדּוּשִׁין וְכִי אָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּהּ לָאו דִּילַהּ הִיא וְלָאו מִילֵי יָהֵיב לָהּ אֲבָל אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לָהּ לְהוֹצִיאָן אֶלָּא ע"מ שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בָּהֶן וּלְהָכִי כִּי אָכְלָה דִּידַהּ אָכְלָה וּלְכִי מְטָא זִמְנָא מְקַדֵּשׁ: וְחָזְרָה בָּהּ בְּתוֹךְ ל' אָמְרָה אִי אֶפְשִׁי בָּהֶן: בִּטֵּל אִם עַד שֶׁלֹּא תָּרַם בִּטֵּל הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּתְרֹם וְחָזַר וּבִטְּלוֹ מִלִּהְיוֹת שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּפָנָיו אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: דְּכִי מַעֲשֶׂה דָּמוּ וְאַעֲ"פ שֶׁלֹּא חָלוּ מִיָּד הָוֵי מַעֲשֶׂה מִיהָא לָחוּל אַחַר שְׁלֹשִׁים וְהָא דְּקָרֵי לֵיהּ דִּבּוּר מִשּׁוּם דְּלָאו מַעֲשֶׂה מַמָּשׁ הוּא: וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ רְבוּתָא אַשְׁמוֹעִינַן אַעֲ"פ שֶׁלֹּא יָצָא אַחֲרָיו לְשֵׁם כָּךְ אֶלָּא שֶׁפָּגַע בּוֹ וְאָמַר לוֹ הֲרֵי בָּטֵל וְלֹא אָמְרִינַן לְצַעוּרֵי בְּעָלְמָא קָא מְכַוֵּן וְהָכִי מְפָרֶשֶׁת בְּפ' הַשּׁוֹלֵחַ: כׇּל כַּמָּה דְּלָא מְטָא גִּטָּא לְיַד הָאִשָּׁה לָאו מִידֵּי הוּא: יוֹרְדִין לִידֵי טֻמְאָה בְּמַחְשָׁבָה כְּגוֹן גְּלָמֵי כֵּלִים דְּאָמַר בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין (חֻלִּין דַּף כה.) כׇּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף לְשַׁבֵּץ וּלְגָרֵר וְאָמַר הָתָם דַּאֲכַתִּי חֶסְרוֹן מְלָאכָה הוּא וּטְהוֹרִים וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ שֶׁלֹּא לָשׁוּף וְשֶׁלֹּא לְשַׁבֵּץ הֱבִיאַתּוּ מַחֲשָׁבָה זוֹ לִידֵי גְּמַר מְלָאכָה מִכָּאן וּלְהַבָּא: וְאֵין עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן מִשֶּׁקִּבְּלוּהָ: אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה לְקַלְקְלָם שֶׁיְּשַׁבְּרֵם אוֹ יִנְקְבֵם וְכֵן עַל שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ טֻמְאָה אֵין עוֹלִין מִתּוֹרַת קַבָּלַת טֻמְאָה שֶׁיָּרְדוּ בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה עַל שֶׁיַּתְחִיל לָשׁוּף לְשַׁבֵּץ וּלְגָרֵר:

לְקִדּוּשֵׁי אִתְּתָא לִבְרֵהּ וּמַיְרֵי דְּאַרְעָוֵיי אַרְעֵי קַמֵּהּ וּשְׁתִיק לְנַשְּׂוֵיהּ שָׁלִיחַ אָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף מה:) דְּלָא חַנֵּיף אִינִישׁ דִּמְשַׁוֵּי אָבִיו שָׁלִיחַ אֲבָל הָכָא דְּאַרְעָוֵיי אַרְעֵי וּשְׁתִיק אִכָּא לְמֵימַר דְּסָמִיךְ עָלָיו: **עָנִי** הַמְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה וּבָא אַחֵר וּנְטָלָהּ כו' פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּמַיְרֵי בַּחֲרָרָה שֶׁל הֶפְקֵר וְקָשֶׁה מֵהָא דִּתְנַן בְּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ דַּף י.) רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל לוֹ עָלֶיהָ אוֹ שֶׁפֵּרֵשׂ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ וּבָא אַחֵר וּנְטָלָהּ הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ וְכֵן הָא דְּקָאָמַר הָתָם (שָׁם) מִי שֶׁלִּקֵּט מִקְצָת הַפֵּאָה וּפֵרֵשׂ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מַעֲבִירִים אוֹתוֹ הֵימֶנָּה וְאַמַּאי עָנִי מְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה הוּא וְאוֹמֵר ר"ת דְּאִסּוּר דִּמְהַפֵּךְ דְּנָקַט הָכָא לֹא שַׁיָּיךְ אֶלָּא דַּוְקָא כְּשֶׁרוֹצֶה הֶעָנִי לְהַרְוִיחַ בִּשְׂכִירוּת אוֹ כְּשֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת דָּבָר אֶחָד וַחֲבֵרוֹ מַקְדִּים וְקוֹנֶה וְהָוֵי דּוּמְיָא דְּרַב גִּדֵּל ומשה"ה קָאָמַר דְּנִקְרָא רָשָׁע כִּי לָמָּה מְחַזֵּר עַל זֹאת שֶׁטָּרַח בָּהּ חֲבֵרוֹ יֵלֵךְ וְיִשְׂתַּכֵּר בְּמָקוֹם אַחֵר אֲבָל אִם הָיְתָה הַחֲרָרָה דְּהֶפְקֵר לֵיכָּא אִסּוּר שֶׁאִם לֹא זָכָה בְּזֹאת לֹא יִמְצָא אַחֶרֶת וּמִיהוּ קָשֶׁה מֵהַהִיא דְּפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר (ב"ב דַּף כא:) דְּקָאָמַר הָתָם מַרְחִיקִין מִן הַדָּג כִּמְלֹא רִיצַת הַדָּג אַעֲ"פ שֶׁהוּא שֶׁל הֶפְקֵר וְנִרְאֶה דְּהָתָם הַיְנוּ טַעְמָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹרֵד לְאוּמָּנוּתוֹ כִּי הַהִיא דְּקָאָמַר הָתָם (שָׁם) הַאי בַּר מְבוֹאָה דְּאוֹקֵי רֵחְיָא וַאֲתָא בַּר מְבוֹאָה וְאוֹקֵי בַּהֲדֵהּ מָצֵי לְעַכּוֹבֵי עָלֶיהָ דְּקָאָמַר לֵיהּ דְּקָא פָּסְקַתְּ לְחַיּוּתַאי וְעוֹד אוֹמֵר רַבֵּינוּ מֵאִיר אָבִיו שֶׁל ר"ת דְּמַיְרֵי בְּדָג מֵת שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַדַּיָּגִים לְהָשִׂים בִּמְצוּדוֹת דָּג מֵת וְהַדָּגִים מִתְאַסְּפִים שָׁם סָבִיב אוֹתוֹ הַדָּג וְכֵיוָן שֶׁזֶּה פֵּרַשׂ מְצוּדָתוֹ תְּחִלָּה וְע"י מַעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה זֶה מִתְאַסְּפִים שָׁם סָבִיב וַדַּאי אִם הָיָה חֲבֵרוֹ פּוֹרֵשׂ הָוֵה כְּאִלּוּ גּוֹזֵל לוֹ וְיָכוֹל לוֹמַר לוֹ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר וּמִכָּאן נִרְאֶה לְמהר"ר יִצְחָק שֶׁאָסוּר לִמְלַמֵּד לְהַשְׂכִּיר עַצְמוֹ לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְלַמֵּד אַחֵר בְּבֵיתוֹ כׇּל זְמַן שֶׁהַמְלַמֵּד בְּבֵיתוֹ שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּא שָׂכִיר שָׁם יֵלֵךְ הַמְלַמֵּד בְּמָקוֹם אַחֵר לְהִשְׂתַּכֵּר שָׁם אִם לֹא שֶׁיֹּאמַר בעה"ב דְּאֵין רְצוֹנוֹ לְעַכֵּב הַמְלַמֵּד שֶׁלּוֹ אֲבָל אִם שָׂכַר בעה"ב מְלַמֵּד אֶחָד יָכוֹל בע"ה אַחֵר לִשְׂכֹּר אוֹתוֹ מְלַמֵּד עַצְמוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ הבעה"ב לֵךְ וּשְׂכֹר מְלַמֵּד אַחֵר דְּנֵימָא לֵיהּ אֵין רְצוֹנִי אֶלָּא לָזֶה שֶׁהֲרֵי כְּמִדּוֹמֶה לִי שֶׁזֶּה יִלְמֹד בְּנִי יָפֶה מִמְּלַמֵּד אַחֵר:

מסורת הש"ס

א נדרים ז:; שבת קמז:; סנהדרין עו:; כתובות מט.; בבא מציעא צה:; עירובין עה.

ב משנה גיטין; גיטין לב.

ג סוכה יג:; שבת נח:; מנחות סט.; שבת נב:; תוספתא כלים בתרא; משנה כלים

תורה אור השלם

עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה [משלי טו, כז]

עין משפט
נר מצוה

א טוש"ע אה"ע סי' לה סעי' י:

ב מיי' פז' מהל' מכירה הל' י:

ג מיי' פז' מהל' מכירה הל' יא, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קפג סעי' ב:

ד מיי' פז' מהל' מכירה הל' יא:

ה מיי' פט' מהל' אישות הל' יז, טוש"ע חו"מ סי' רלז סעי' א:

ו מיי' פי"ב מהל' זכייה ומתנה הל' יז, טוש"ע חו"מ סי' רמט סעי' ה:

ז מיי' פז' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' א:

ח מיי' פז' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' א:

ט מיי' פד' מהל' תרומות הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' לו:

י מיי' פו' מהל' גירושין הל' טז, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' נט:

יא מיי' פח' מהל' כלים הל' י:

מַעֲשֶׂה מוֹצִיא מִיַּד מַעֲשֶׂה וּמִיַּד מַחְשָׁבָה, מַחְשָׁבָה אֵין מוֹצִיאָה לֹא מִיַּד מַעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד מַחְשָׁבָה. בִּשְׁלָמָא מִיַּד מַעֲשֶׂה לָא מַפְּקָה, דְּלָא אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל מַעֲשֶׂה, אֶלָּא מִיַּד מַחְשָׁבָה מִיהָא תַּפֵּיק! [א(א)]שָׁאנֵי מַחְשָׁבָה דְּטוּמְאָה, דְּכִי מַעֲשֶׂה דָּמֵי, וְכִדְרַב פָּפָּא. דְּרַב פָּפָּא רָמֵי: כְּתִיב: "כִּי יֻתַּן", וְקָרֵינַן: "כִּי יוּתַּן". הָא כֵּיצַד? "כִּי יוּתַּן" דּוּמְיָא "דְּכִי יִתֵּן". מָה "יִתֵּן" דְּנִיחָא לֵיהּ, אַף "יוּתַּן", דְּנִיחָא לֵיהּ. [ב(ב)]רַב זְבִיד מַתְנֵי לְהָא שְׁמַעְתְּתָא אַהָא: וְכֵן הִיא שֶׁנָּתְנָה רְשׁוּת לִשְׁלוּחָהּ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלְכָה הִיא וְקִדְּשָׁה אֶת עַצְמָהּ, אִם שֶׁלָּהּ קָדְמוּ – קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין, וְאִם שֶׁל שְׁלוּחָהּ קָדְמוּ – אֵין קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין. [ג]לֹא קִדְּשָׁה אֶת עַצְמָהּ וְחָזְרָה בָּהּ, מַהוּ? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חוֹזֶרֶת, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ חוֹזֶרֶת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חוֹזֶרֶת, אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ חוֹזֶרֶת, לָא אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: בִּיטֵּל, אִם עַד שֶׁלֹּא תָּרַם בִּיטֵּל – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה! אָמַר רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁקָּדַם בַּעַל הַבַּיִת וְתָרַם אֶת כְּרְיוֹ, דַּהֲוָה לֵיהּ מַעֲשֶׂה. אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַכֵּלִים יוֹרְדִים לִידֵי טוּמְאָתָן בְּמַחְשָׁבָה, וְאֵין עוֹלִין מִטּוּמְאָתָן אֶלָּא בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה. מַעֲשֶׂה מוֹצִיא מִיַּד מַעֲשֶׂה וּמִיַּד מַחְשָׁבָה, מַחְשָׁבָה אֵינָהּ מוֹצִיאָה לֹא מִיַּד מַעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד מַחְשָׁבָה. בִּשְׁלָמָא מִיַּד מַעֲשֶׂה לָא מַפְּקָה, לָא אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל מַעֲשֶׂה, אֶלָּא מִיַּד מַחְשָׁבָה מִיהָא תַּפֵּיק! אֲמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי מַחְשָׁבָה דְּטוּמְאָה דְּכִי מַעֲשֶׂה דָּמֵי, וְכִדְרַב פָּפָּא. דְּרַב פָּפָּא רָמֵי: כְּתִיב: "כִּי יֻתַּן", וְקָרֵינַן: "כִּי יוּתַּן". הָא כֵּיצַד? "כִּי יוּתַּן" דּוּמְיָא "דְּיִתֵּן", מָה "יִתֵּן" דְּנִיחָא לֵיהּ אַף "יוּתַּן" נָמֵי דְּנִיחָא לֵיהּ. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: "גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא" – הֲרֵי זֶה בָּטֵל תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, תְּיוּבְתָּא. וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא. וְאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמֵימַר: שָׁאנֵי נְתִינַת מָעוֹת לְיַד אִשָּׁה דִּכְמַעֲשֶׂה דָּמֵי, אֲפִילּוּ הָכִי אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר. [(ג)]קַשְׁיָא הִילְכְתָא אַהִילְכְתָא. אָמְרַתְּ: הִילְכְתָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְקַיְימָא לַן הִילְכְתָא כְּרַב נַחְמָן, דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ שֶׁיַּחֲזוֹר וִיגָרֵשׁ בּוֹ? [ד]רַב נַחְמָן אָמַר: חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ. וְקַיְימָא לַן הִילְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן! נְהִי דְּבַטְּלֵיהּ מִתּוֹרַת שְׁלִיחַ, מִתּוֹרַת גֵּט לָא בַּטְּלֵיהּ. [ה]מְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי. אָמַר רַב: מְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי לְעוֹלָם, וּשְׁמוּאֵל אֲמַר: מְקוּדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם פָּקְעִי קִידּוּשֵׁי שֵׁנִי וְגָמְרִי קִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן. [ו(ד)]יָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ: קִידּוּשֵׁי שֵׁנִי בְּמַאי פָּקְעִי? אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: מָר אַרֵישָׁא מַתְנֵי לַהּ וְקַשְׁיָא לֵיהּ, רַב יְהוּדָה אַסֵּיפָא מַתְנֵי לַהּ וְלָא קַשְׁיָא לֵיהּ: "מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וְכוּ׳. אָמַר רַב: מְקוּדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת לְעוֹלָם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְקוּדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים פָּקְעִי קִידּוּשֵׁי שֵׁנִי וְגָמְרִי קִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן. לְרַב מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי תְּנָאָה הֲוַאי, אִי חֲזָרָה הֲוַאי. לִשְׁמוּאֵל פְּשִׁיטָא לֵיהּ דִּתְנָאָה הֲוַאי. [ז(ה)]וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: "מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה" – גֵּט וְאֵינוֹ גֵּט, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי אוֹמֵר: כָּזֶה גֵּט. וְנֵימָא רַב: הֲלָכָה כְּרַבָּנַן, וְנֵימָא שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי! צְרִיכָא. דְּאִילּוּ אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבָּנַן, הֲוָה אָמֵינָא: הָתָם דִּלְרַחוֹקַהּ קָאָתֵי, אֲבָל הָכָא, דִּלְקָרוֹבַהּ קָאָתֵי, אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל דִּתְנָאָה הֲוַאי. וְאִי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי, הֲוָה אָמֵינָא: הָתָם הוּא דְּאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה. אֲבָל הָכָא דְּיֵשׁ קִידּוּשִׁין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב, צְרִיכָא. אָמַר אַבָּיֵי: וּלְטַעְמֵיהּ דְּרַב, בָּא אֶחָד וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם", וּבָא אַחֵר וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם"

וּבָא

מַעֲשֶׂה מוֹנִיחַ מִיַּד מַעֲשֶׂה הִתְחִיל לָשׁוּף בִּטֵּל מֵהֶם תּוֹרַת גְּמַר מְלָאכָה לְשֵׁם כְּלִי בֵּין שֶׁיָּרַד לָהוּ ע"י מַעֲשֶׂה שֶׁהֶחֱלִיקָן וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין מְחֻסָּרִין עוֹד תִּקּוּן בֵּין שֶׁיָּרַד לָהוּ ע"י מַחֲשָׁבָה: מַחֲשָׁבָה אֵינָהּ מוֹנִיחָהּ חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לָשׁוּף לְשַׁבֵּן אַחַר שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לָשׁוּף שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּן אֵין יוֹצְאִין מִידֵי מַחְשַׁבְתָּן הָרִאשׁוֹנָה: דְּכִי מַעֲשֶׂה דָּמְיָא דְּרַחֲמָנָא קַרְיֵהּ מַעֲשֶׂה דִּכְתִיב כִּי יֻתַּן וְהַיְנוּ בְּיָדַיִם וְאע"ג דְּמַחֲשָׁבָה בְּעָלְמָא הוּא דַּאֲפִילּוּ נָפְלוּ מֵאֵילָא וְנִיחָא לֵיהּ הָוֵי הֶכְשֵׁר וּמִקְרֵי כִּי יֻתַּן: לְהָא שְׁמַעְתְּתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ: וְכֵן הִיא שֶׁנָּתְנָה כו' מִשְׁנָה הִיא לְקַמָּן בְּפ' בָּתְרָא: וְחָזְרָה בָּהּ בֵּין בִּפְנֵי שָׁלִיחַ בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וּלְקַמָּן מוֹתְבִינַן לֵיהּ מֵהָא דְּהַשּׁוֹלֵחַ גֵּט: מַחֲשָׁבָה אֵינָהּ מוֹנִיחָהּ חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לָשׁוּף לְשַׁבֵּן אַחַר שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לָשׁוּף שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּן אֵין יוֹצְאִין מִידֵי מַחְשַׁבְתָּן הָרִאשׁוֹנָה: וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא גַּבֵּי מַתְנִי' לֹא בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ וְחָזְרָה בָּהּ קי"ל הִילְכְתָא כר' יוֹחָנָן דְּאָתֵי דִּבּוּר וּמְבַטֵּל דִּבּוּר: מַהוּ שֶׁיַּחֲזוֹר וִיגָרֵשׁ בּוֹ בְּגֵט לְאַחַר שֶׁאָמַר לַשָּׁלִיחַ גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא: לְעוֹלָם אֵין בְּטֵלִין לְאַחַר ל' שֶׁהֲרֵי נָתַן לָהּ זְמַן לָחוּל בְּתוֹךְ ל' שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן פְּנוּיָן מִקִּדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן: וּשְׁמוּאֵל אָמַר כו' לְקַמָּן פָּרֵיךְ עֲלָהּ רַב חִסְדָּא: מַר אַרֵישָׁא דְּמַתְנִי' דְּלָא אָמַר מֵעַכְשָׁו מַתְנֵי לָהּ לְהַךְ פְּלוּגְתָּא וּמִשּׁוּם הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ לְמַר מַאי דְּקַשְׁיָא לֵיהּ: מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לְעוֹלָם וַאֲפִילּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים עוֹמֶדֶת בְּסָפֵק קִדּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם וַאֲסוּרָה לִשְׁנֵיהֶם בְּלֹא גֵּט הָאֶחָד כִּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא לְקַמָּן: וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵינָהּ בִּסְפֵיקָא אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁמָּא יָמוּת הָרִאשׁוֹן וְלֹא יִגָּמְרוּ הַקִּדּוּשִׁין וְנִמְצְאוּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי חָיְלֵי לְמַפְרֵעַ: מְסַפְּקָא לֵיהּ הַאי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים אִי תְּנָאָה הָוֵי אִם לֹא אֶחֱזוֹר בִּי בְּתוֹךְ ל' יִהְיוּ קִדּוּשִׁין מֵעַכְשָׁו: אִי חֲזָרָה הָוֵי מִמַּאי דְּקָאָמַר מֵעַכְשָׁו וְקָאָמַר אֵינִי אוֹמֵר מֵעַכְשָׁו אֶלָּא הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר ל' הִלְכָּךְ לְעוֹלָם הִיא בִּסְפֵיקָא דְּאִי הָוֵי תְּנָאָה קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן חָיְלֵי קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי לָא חָיְלֵי וְאִם חֲזָרָה הָוֵי קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי חָיְלֵי קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן לָא חָיְלֵי: לִשְׁמוּאֵל פְּשִׁיטָא לֵיהּ דִּתְנָאָה הָוֵי הִלְכָּךְ כָּל ל' יוֹם הָווּ קִדּוּשִׁין תְּלוּיִן שֶׁמָּא יַחֲזוֹר בּוֹ מִל' וְאֵילָךְ גְּמָרוֹ: גֵּט וְאֵינוֹ גֵּט מְסַפְּקָא לֵיהּ הַאי וּלְאַחַר מִיתָה אִי הָוֵי תְּנָאָה מֵהַיּוֹם יִהְיֶה גֵּט אִם אָמוּת וְלִכְשֶׁיָּמוּת נִמְצָא גֵּט לְמַפְרֵעַ מֵאוֹתוֹ יוֹם אִי חֲזָרָה הָוֵי וְחָזַר בּוֹ מֵהַיּוֹם וְאָמַר זֶה גִּטֵּךְ לְאַחַר מִיתָה וְלֹא אָמַר כְּלוּם דְּאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה דְּכֵיוָן דְּמִית הֵיכִי מְגָרֵשׁ: כָּזֶה גֵּט דִּתְנָאָה הָוֵי: הָתָם הוּא דְּאִיכָּא לְסַפּוּקֵי וּלְמֵימַר חֲזָרָה הָוֵי מִשּׁוּם דִּלְרַחוֹקָהּ אָתֵי וְקָשֶׁה בְּעֵינָיו לְרַחֲקָהּ וּלְגָרְשָׁהּ וּלְהָכִי הָדַר בֵּיהּ מִמֵּעַכְשָׁיו אֲבָל הָכָא דִּלְקָרוֹבָהּ קָאָמַר כָּל מַה דְּמָצֵי לְקָרוֹבָהּ מְקָרֵב לָהּ וְכִי אָמַר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים לֹא הָדַר בֵּיהּ מִמֵּעַכְשָׁו: הָתָם הוּא דְּאָמַר תְּנָאָה הוּא וְלֹא חֲזָרָה דְּאָדָם יוֹדֵעַ דְּאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה וּמִילֵי דִּכְדִי לֹא עָבִיד אִינִישׁ דְּאָמַר: אֲבָל הָכָא דְּיֵשׁ קִדּוּשִׁין לְאַחַר ל' יוֹם אִם לֹא קִדְּשָׁהּ אַחֵר בֵּינְתַיִם אֵימָא דִּלְמָא הָוֵי חֲזָרָה דְּלָא רָצָה לְקַדְּשָׁהּ מֵעַכְשָׁו שֶׁמָּא דַּעְתּוֹ עַל אַחֶרֶת וְיִמָּלֵךְ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם קָמַשְׁמַע לַן: וּלְטַעְמֵיהּ דְּרַב דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ בַּחֲזָרָה וּתְנָאָה בָּא אֶחָד וְאָמַר מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים וּבָא אַחֵר וְאָמַר מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר עֶשְׂרִים שֶׁכָּלוּ שֶׁל שֵׁנִי בְּתוֹךְ שֶׁל רִאשׁוֹן וְאִם דָּרִאשׁוֹן חֲזָרָה הָווּ לְהוּ דִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין דְּהָא רִאשׁוֹן הָדַר בֵּיהּ מִמֵּעַכְשָׁו:

מִיַּד מַחֲשָׁבָה מִיהָא תַּפֵּק. תֵּמַהּ לְפָרֵךְ נָמֵי גַּבֵּי תְּרוּמָה לְעֵיל לר"י דְּקָאָמַר אִם עַד שֶׁלֹּא תָּרַם בִּטֵּל אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה אֲבָל אִם מִשֶּׁתָּרַם בִּטֵּל תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וַאֲפִילּוּ תָּרַם הַשָּׁלִיחַ בְּמַחֲשָׁבָה דְּהָא תְּרוּמָה נִטֶּלֶת בְּאֹמֶד וּמַחֲשָׁבָה אַלְמָא לָא אָתֵי דִּבּוּר וּמְבַטֵּל דִּבּוּר וי"ל דְּמַחֲשָׁבָה דִּתְרוּמָה הָוְיָא יוֹתֵר כְּמַעֲשֶׂה דָּמֵי דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"ח:כ"ז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם וְהָוֵי כְּאִלּוּ תָּרַם בְּיָדַיִם וַאֲפִילּוּ מַעֲשֶׂה אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ תָּרַם אַחַ"כ כְּרְיוֹ אַחַר מַחֲשֶׁבֶת הַשָּׁלִיחַ אֲבָל גַּבֵּי טֻמְאָה אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתוֹ אֲבָל מְבִיאָתוֹ לִידֵי תּוֹרַת קַבָּלַת טֻמְאָה וְאוֹתָהּ הַבָּאָה יְכוֹלָה לְהִתְבַּטֵּל דְּהַכֹּל מוֹדִים דע"י הַמַּעֲשֶׂה מִתְבַּטֶּלֶת א"כ תִּתְבַּטֵּל עַל יְדֵי מַחֲשָׁבָה: **לֹא** קִדְּשָׁה עַצְמָהּ וְחָזְרָה בָּהּ מַהוּ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ וְחָזְרָה בָּהּ בְּלֹא אֲמִירָתָהּ לְשָׁלִיחַ דְּאִי אָמְרָה לַשָּׁלִיחַ אֵין רְצוֹנִי שֶׁתְּקַדְּשֵׁנִי פְּשִׁיטָא דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּהָוֵי מִשּׁוּם דְּאָמְרָה לוֹ תֶּהֱוֵי לִי שָׁלִיחַ לְקַדְּשֵׁנִי לָא מָנֵי' חוֹזֶרֶת: **אִם** בִּטֵּל עַד שֶׁלֹּא תָּרַם כו' הָכָא לָא מְשַׁנֵּי כִּדְלְעֵיל שָׁאנֵי נְתִינַת מָעוֹת לְיַד הָאִשָּׁה דִּכְמַעֲשֶׂה דָּמֵי הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּהָכָא לֵיכָּא נְתִינַת מָעוֹת אֶלָּא דִּבּוּר לְבַד: **מִתּוֹרַת** גֵּט לָא בַּטְּלֵהּ פי' דְּמִסְתָּמָא אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְבַטֵּל אֶלָּא הַשָּׁלִיחַ וּלְפִי זֶה אִם אָמַר בְּפֵרוּשׁ אֲנִי מְבַטֵּל הַגֵּט עַצְמוֹ שֶׁהוּא בָּטוּל וּפָסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ וּבְפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לב:) גָּרֵיס גִּטָּא גּוּפֵהּ מִי קָא בָּטֵל מַשְׁמַע שֶׁאֵין הַגֵּט מִתְבַּטֵּל וְצָרִיךְ לְפָרֵשׁ אַתָּה סָבוּר שֶׁהַגֵּט יָכוֹל לִפָּסֵל בְּבִטּוּל וְלֹא הִיא דַּהֲרֵי הוּא כְּמוֹ מָעוֹת שֶׁאֵינָן מִתְבַּטְּלוֹת דְּמֵאַחַר דְּהַגֵּט כָּתוּב כְּהִלְכָתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ וְאִם יִרְצֶה יַחֲזוֹר וִיגָרֵשׁ בּוֹ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' טומאת אוכלים הל' ב, סמג עשין רמו:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לו סעי' ז:

ג מיי' פט' מהל' אישות הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' לו סעי' ו:

ד מיי' פו' מהל' גירושין הל' כא, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמא סעי' סו:

ה מיי' פז' מהל' אישות הל' יא, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ב:

ו מיי' פז' מהל' אישות הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ג:

ז מיי' פט' מהל' גירושין הל' יד, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמה סעי' ג:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא כב:

ב לקמן עח:; משנה קידושין

ג גיטין לב:

ד שבת עא.

ה גיטין עד:; גיטין עב:

תורה אור השלם

וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם [ויקרא יא, לח]

וּבָא אַחֵר וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר עֲשָׂרָה יָמִים", מֵרִאשׁוֹן וּמֵאַחֲרוֹן – צְרִיכָה גֵּט, מֵאֶמְצָעִי – אֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט. מָה נַפְשָׁךְ – אִי תְּנָאָה הֲוַאי, דְּקַמָּא קִידּוּשֵׁי, דְּהָנָךְ לָאו קִידּוּשֵׁי. אִי חֲזָרָה הֲוַאי, דְּבָתְרָא קִידּוּשֵׁי, דְּהָנָךְ לָאו קִידּוּשֵׁי. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְתֵימָא: הַאי לִישָּׁנָא מַשְׁמַע תְּנָאָה וּמַשְׁמַע חֲזָרָה וְתִיבְעֵי גִּיטָּא מִכֹּל חַד וְחַד, קָא מַשְׁמַע לַן. [א]עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ. וְכֵן אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי לְרַבִּי אַסִּי: אַסְבְּרַהּ לָךְ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן: שַׁוּוֹ נַפְשַׁיְהוּ כִּי שִׁרְגָּא דְלִיבְנֵי, דְּכֹל חַד וְחַד רָוְחָא לְחַבְרֵיהּ שְׁבַק. [ב(א)]מֵתִיב רַב חֲנִינָא: "מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה" – גֵּט וְאֵינוֹ גֵּט, וְאִם מֵת – חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. בִּשְׁלָמָא לְרַב – מְסַיְּיעָא לֵיהּ, לִשְׁמוּאֵל נָמֵי: הָא מַנִּי – רַבָּנַן הִיא, וַאֲנַן דְּאָמְרִי כְּרַבִּי. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר שִׁיוּרָא הָוֵי, כֹּל גִּיטָּא דִּמְשַׁיַּיר בַּהּ וְלָא כְּלוּם הוּא. יַבּוּמֵי מְיַיבֵּם! אָמַר רָבָא: גֵּט לְהוֹצִיא, וּמִיתָה לְהוֹצִיא, מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר גֵּט, גְּמָרַתּוּ מִיתָה. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִי דָּמֵי? גֵּט מוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּת יָבָם, מִיתָה מַכְנֶסֶת לִרְשׁוּת יָבָם! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: הָתָם טַעְמָא מַאי? גְּזֵירָה "מִשּׁוּם מֵהַיּוֹם אִם מַתִּי" – הֲרֵי זֶה גֵּט. (ב)וְנִגְזוֹר "מֵהַיּוֹם אִם מַתִּי" דְּתַחְלוֹץ, אַטּוּ "מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה"! אִם אַתָּה אוֹמֵר חוֹלֶצֶת – מִתְיַיבֶּמֶת. הָכָא נָמֵי אִם אַתָּה אוֹמֵר חוֹלֶצֶת – מִתְיַיבֶּמֶת! תִּתְיַיבֵּם וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, חֲשָׁשָׁא דְּרַבָּנַן הוּא. [ג(ג)]מַתְנִי' הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מָאתַיִם זוּז" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהוּא יִתֵּן. "עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם", נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [דה(ד)]"עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ לוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ מָאתַיִם זוּז" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיַרְאֶה לָהּ. וְאִם הֶרְאָה עַל הַשֻּׁלְחָן – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [ו]גְּמָ' אִיתְּמַר, רַב הוּנָא אָמַר: "וְהוּא יִתֵּן". רַב יְהוּדָה אָמַר: "לִכְשֶׁיִּתֵּן". רַב הוּנָא אָמַר: "וְהוּא יִתֵּן" תְּנָאָה הָוֵי, מְקַיֵּים תְּנָאָה וְאָזֵיל. רַב יְהוּדָה אָמַר: "לִכְשֶׁיִּתֵּן" לְכִי יָהֵיב הָווּ קִידּוּשֵׁי, הַשְׁתָּא מִיהָא לָא הָווּ קִידּוּשֵׁי. [ז]מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִידּוּשִׁין מֵאַחֵר. לְרַב הוּנָא לָא הָווּ קִידּוּשֵׁי, לְרַב יְהוּדָה הָווּ קִידּוּשֵׁי. [ח]וּתְנַן נָמֵי גַּבֵּי גִיטִּין כִּי הַאי גַּוְונָא: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז" – הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת, וְהִיא תִּתֵּן. אִיתְּמַר רַב הוּנָא אָמַר: "וְהִיא תִּתֵּן". רַב יְהוּדָה אָמַר: "לִכְשֶׁתִּתֵּן". רַב הוּנָא אָמַר: "וְהִיא תִּתֵּן", תְּנָאָה הָוֵי, מְקַיְּימָא תְּנָאָה וְאָזְלָה. רַב יְהוּדָה אָמַר: "לִכְשֶׁתִּתֵּן", לְכִי יָהֲבָה לֵיהּ הוּא דְּהָוֵי גֵּט, הַשְׁתָּא מִיהָא לָא הָוֵי גֵּט.

מאי

וּבָא אַחֵר וְאָמַר מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר עֲשָׂרָה וה"ה דְּהַאי אַחֵר אִם קִדְּשָׁהּ סְתָם הוֹאִיל וְלֹא בָּא אַחֵר אַחֲרָיו מַה לִּי וְלִתְנָאוֹ אֶלָּא סִדְרָא נָקַט וּתְנָא: אִי חֲזָרָה הָוֵי דְּבָתְרָא הָווּ קִדּוּשִׁין שֶׁלֹּא בָּא אַחֵר אַחֲרָיו וְגָמְרוּ קִדּוּשִׁין לְאַחַר עֲשָׂרָה: הַאי לִשָּׁנָא מַשְׁמַע תְּנָאָה וּמַשְׁמַע חֲזָרָה שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת בְּמַשְׁמָע יֵשׁ אוֹמְרָהּ בִּלְשׁוֹן תְּנַאי וְיֵשׁ אוֹמְרָהּ בִּלְשׁוֹן חֲזָרָה וְאִיכָּא לְמֵימַר לְהַאי תְּנָאָה וּלְהַאי חֲזָרָה וְתִבְעֵי גִּטָּא מִכֹּל חַד וְחַד דִּלְמָא קַמָּא לַחֲזָרָה מְכַוֵּן וְאָלוּ שֶׁל שֵׁנִי וְשֵׁנִי לִתְנָאָה אִכַּוֵּן וְשֶׁלּוֹ קַיָּמִין וְאֵין שֶׁל רִאשׁוֹן וְשֶׁל אַחֲרוֹן קִדּוּשִׁין וּבָעֲיָא גִּטָּא מֵאֶמְצָעִי וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּקַמָּא תְּנָאָה וְשֶׁלּוֹ קַיָּמִין וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּכֻלְּהוּ חֲזָרָה וְשֶׁל אַחֲרוֹן לְבַד קַיָּמִין קמ"ל דְּלָאו תַּרְוַיְיהוּ מִשְׁתַּמְעֵי מִנֵּיהּ אֶלָּא סָפֵק תְּנָאָה סָפֵק חֲזָרָה וְאִי תְּנָאָה הוּא לְכוּלְּהוּ הָוֵי תְּנָאָה וְאֵין לְשׁוֹן חֲזָרָה כְּלָל וְאִי חֲזָרָה הָוֵי לָא הֲוָה בֵּיהּ לִשָּׁנָא דִּתְנָאָה כְּלָל וּמִמָּה נַפְשָׁךְ אֶמְצָעִי לָא הָווּ קִדּוּשִׁין: אַסְבְּרָה לָךְ כו' דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם דְּקָסָבַר שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת בְּמַשְׁמָע וּמְסַפְּקָא לֵיהּ לְגַבֵּי הַאי גַּבְרָא בִּתְנָאָה וּלְגַבֵּי הַאי בַּחֲזָרָה דְּאִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי תּוֹפְסִין דְּאֵין תְּפִיסָה אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶן וַאֲנַן הוּא דְּלָא יָדְעִינַן הֵי נִינְהוּ וּמִדְּקָתָנֵי תּוֹפְסִין מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צַד קִדּוּשִׁין לְכוּלְּהוּ: דְּשָׁווּ נַפְשַׁיְהוּ כִּי שִׁרְגָּא דְּלִבְנֵי הַמְסַדֵּר לְבֵנִים וְרָחָב כֻּלָּן שָׁוֶה אֵינוֹ מְסַדֵּר מַמָּשׁ זוֹ עַל זוֹ דְּא"כ הֲרֵי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה נוֹפֶלֶת וַחֲבֶרְתָּהּ אַחֲרֶיהָ אֶלָּא מְסַדֵּר תְּחִלָּה זוֹ אֵצֶל זוֹ וְחוֹזֵר וּמְסַדֵּר עָלֶיהָ שׁוּרָה אַחֶרֶת וְנוֹתֵן הַחִיצוֹנָה מְשׁוּכָה לַחוּץ כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר רֶוַח בַּתַּחְתּוֹנָה לִהְיוֹת שְׁנִיָּה יוֹשֶׁבֶת מִקְצָת עָלֶיהָ וּמִקְצָת עַל שֶׁאֶצְלָהּ וְנִשְׁאַר רֶוַח גַּם בַּשְּׁנִיָּה לִהְיוֹת שְׁלִישִׁית מִקְצָת עָלֶיהָ וְכֵן כֻּלָּם הָכָא נָמֵי כָּל אֶחָד מָצָא מָקוֹם זְמַן פָּנוּי לְקִדּוּשִׁין וְתָפְסוּ כֻּלָּן לְאָסְרָהּ: חוֹלֶצֶת שֶׁמָּא אֵינוֹ גֵּט וּזְקוּקָה לְיָבָם: וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת שֶׁמָּא גֵּט הוּא וַהֲוַיָא לָהּ גְּרוּשַׁת אָחִיו וַהֲרֵי הִיא לוֹ בְּכָרֵת שֶׁאֵין עָלֶיהָ זִקַּת יִבּוּם: הָא מַנִּי רַבָּנַן הִיא דִּמְסַפְּקָא לְהוּ אִי תְּנָאָה אִי חֲזָרָה: גִּטָּא דְּשַׁיֵּיר בֵּיהּ לָא כְּלוּם הוּא דְּרַחֲמָנָא אָמַר (דברים כד) כְּרִיתוּת: אִם מַתִּי פְּשִׁיטָא לַן דִּתְנָאָה הוּא וְהָוֵי גִּטָּא לְמַפְרֵעַ לִכְשֶׁיָּמוּת: הֲרֵי זֶה גֵּט וְאֵינָהּ צְרִיכָה חֲלִיצָה מִשֶּׁיָּמוּת: אַטּוּ מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה דִּפְשִׁיטָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּשִׁיוּרָא הוּא וְלָא הָוֵי גֵּט כְּלָל: וּמְשַׁנֵּי אִם אַתָּה מַצְרִיכָהּ חֲלִיצָה אָתוּ נָמֵי לְיַבּוּמָהּ דְּאָמַר מִדְּאַצְרְכוּהָ חֲלִיצָה קִים לְהוּ לְרַבָּנַן דְּלָאו גִּטָּא הוּא וְאָתוּ לְיַבּוּמֵי גְּרוּשָׁה וְהִיא בְּכָרֵת וּפָרְכִינַן הָכָא נָמֵי בְּמֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה נָחוּשׁ דִּלְמָא אָתֵי לְיַבּוּמָהּ שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר חוֹלֶצֶת מִתְיַבֶּמֶת וּמְשַׁנֵּי תִּתְיַבֵּם וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם דְּגִטָּא דְּשַׁיֵּיר בֵּיהּ לָאו גִּטָּא הוּא כְּלָל וְהָא דְּקָתָנֵי לֹא מִתְיַבֶּמֶת חֲשָׁשָׁא דְּרַבָּנַן הִיא דְּגָזְרוּ אַטּוּ מֵהַיּוֹם אִם מַתִּי אַחֲזָקָה לְיָבָם מוֹקְמִינַן לָהּ לֹא שַׁיָּךְ לְמִתְנֵי הָכָא אֶלָּא בִּיבָמוֹת גַּבֵּי מִלְּתָא אַחֲרִיתִי דְּמִשּׁוּם סְפֵיקָא בְּפֶרֶק ל' אַחִין (יְבָמוֹת לא.) אֲבָל הָכָא דַּאֲפִילּוּ סְפֵיקָא לֵיכָּא לָא בָּעֵי חֲזָקָה דְּהָא וַדַּאי יְבָמָה הִיא: מַתְנִי' הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה זוֹ עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז: ה"ג וְאִם הֶרְאָה עַל הַשֻּׁלְחָן אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְהָכִי פֵּרוּשָׁהּ וְאִם הָיָה שֻׁלְחָנִי וְהֶרְאָה לָהּ מָעוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ וְהֵם עַל שֻׁלְחָן שֶׁלְּפָנָיו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּלֹא נִתְכַּוְּונָה זוֹ אֶלָּא לִרְאוֹת מִשֶּׁלּוֹ: גְּמָ' אָמַר רַב הוּנָא וְהוּא יִתֵּן לִכְשֶׁיִּרְצֶה וְקִדּוּשִׁין חָלִין לְמַפְרֵעַ מִשְּׁעַת קִדּוּשִׁין וּמִיהוּ מוֹדֶה רַב הוּנָא דְּאִם מֵת קֹדֶם שֶׁנְּתָנוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה חֲלִיצָה שֶׁהֲרֵי לֹא קִיֵּים תְּנָאוֹ: וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר קֹדֶם שֶׁיְּקַיֵּים תְּנָאוֹ וְאַחַ"כ עָמַד זֶה וְקִיֵּים תְּנָאוֹ: לְרַב הוּנָא לָא הָווּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי קִדּוּשִׁין דְּהָא גָּמְרוּ קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן לְמַפְרֵעַ: לְרַב יְהוּדָה הָווּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי קִדּוּשִׁין שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן לֹא נִתְכַּוֵּן לְקַדְּשָׁהּ בִּפְרוּטָה אֶלָּא בְּמָאתַיִם זוּז דְּלֵית לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה בְּאוֹמֵר עַל מְנָת כְּאוֹמֵר מֵעַכְשָׁיו דָּמֵי וַהֲרֵי קָדְמוּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי:

אֲפִילּוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ פֵּרוּשׁ דְּהָא קוֹנִין וּמְשַׁיְּרִים שֶׁהֲרֵי הַמְקַדֵּשׁ ר"ל מֵעַכְשָׁיו יַתְחִילוּ הַקִּדּוּשִׁין וּלְאַחַר ל' יוֹם יִגָּמְרוּ וּפִי' בְּקוּנְטְרֵס דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּטַעַם דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם דְּקָסָבַר דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע תְּנָאָה אוֹ חֲזָרָה דְּא"כ לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר וּלְמִתְנֵי לְשׁוֹן תּוֹפְסִין דְּהָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶן וַאֲנַן לָא יָדְעִינַן הֵי נִינְהוּ וּמִסְּפֵיקָא צָרִיךְ גֵּט מִכֻּלְּהוּ וְלִשָּׁנָא דְּתוֹפְסִין מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּם צַד קִדּוּשִׁין וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי אָמְרִי' הָכָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת וְהָא אָמַר לְעֵיל בְּפ"ק (קִדּוּשִׁין דַּף ז.) הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה אֶצְלֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם הַיְינוּ טַעְמָא לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת לַחֲצָאִין וְהוּא שִׁיֵּיר בְּגוּף הָאִשָּׁה אֲבָל הָכָא לֹא שִׁיֵּיר בְּגוּף הָאִשָּׁה כְּלוּם אֶלָּא גּוֹמְרִין כֻּלָּם:

אֲפִילּוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ פֵּרוּשׁ דְּהָא קוֹנִין וּמְשַׁיְּרִים שֶׁהֲרֵי ... הַמְקַדֵּשׁ ר"ל מֵעַכְשָׁיו יַתְחִילוּ הַקִּדּוּשִׁין וּלְאַחַר ל' יוֹם יִגָּמְרוּ וּפִי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּטַעַם דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם דְּקָסָבַר דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע תְּנָאָה אוֹ חֲזָרָה דְּא"כ לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר וּלְמִתְנֵי לְשׁוֹן תּוֹפְסִין דְּהָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶן וַאֲנַן לָא יָדְעִינַן הֵי נִינְהוּ וּמִסְּפֵיקָא צָרִיךְ גֵּט מִכֻּלְּהוּ וְלִשָּׁנָא דְּתוֹפְסִין מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּם צַד קִדּוּשִׁין וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי אָמְרִי' הָכָא דִּמְקֻדֶּשֶׁת וְהָא אָמַר לְעֵיל בְּפ"ק (קִדּוּשִׁין דַּף ז.) הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה אֶצְלֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם הַיְינוּ טַעְמָא לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת לַחֲצָאִין וְהוּא שִׁיֵּיר בְּגוּף הָאִשָּׁה אֲבָל הָכָא לֹא שִׁיֵּיר בְּגוּף הָאִשָּׁה כְּלוּם אֶלָּא גּוֹמְרִין כֻּלָּם: **כָּל** גִּיטָּא דִּמְשַׁיֵּיר בֵּהּ לֹא כְּלוּם הוּא פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְר' דְּלָא הָוֵי גֵּט כְּרִיתוּת כֵּיוָן דְּשִׁיֵּיר בָּהּ וְלָא נְהִירָא דְּאִם כֵּן תִּקְשֵׁי לֵיהּ מִקִּדּוּשִׁין גּוּפַיְיהוּ דְּהֵיכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ כֵּיוָן דִּמְשַׁיֵּיר לָאו כְּלוּם הוּא דְּהָא אִתְקַשׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה לְכָךְ נִרְאֶה לוֹמַר דְּוַדַּאי בְּכִי הַאי גַּוְנָא הָוֵי כְּרִיתוּת אֶלָּא ה"פ כֹּל גִּטָּא דִּמְשַׁיֵּיר בֵּיהּ לָאו כְּלוּם הוּא כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִגְמַר אֶלָּא אַחַר מִיתָה אֵינוֹ גֵּט דְּאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה ה"ה בְּקִדּוּשִׁין אִם אָמַר מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְהֵיכָא דְּאָמַר מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר ל' יוֹם מְקֻדֶּשֶׁת דְּהָא קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ אַחַר ל' כְּמוֹ לִפְנֵי ל':

מסורת הש"ס

א משנה גיטין; תוספתא גיטין; בבא בתרא קלו.; גיטין עב.

ב יבמות לא.

ג לקמן סג.; גיטין עד.

ד תוספתא קידושין

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' אישות הל' יב, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ד:

ב מיי' פו' מהל' יבום וחליצה הל' ז, סמג עשין נא, סמג עשין נב, טוש"ע אה"ע סי' קעג סעי' טו:

ג מיי' פז' מהל' אישות הל' י, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ו:

ד מיי' פז' מהל' אישות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יד:

ה מיי' פז' מהל' אישות הל' ד, ש"ע אה"ע סי' לח סעי' יח:

ו מיי' פז' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ו:

ז מיי' פז' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ו:

ח מיי' פח' מהל' גירושין הל' כא, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' ב:

(א)מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שֶׁנִּתְקָרַע הַגֵּט אוֹ שֶׁאָבַד, לְרַב הוּנָא הָוֵי גֵּט, לְרַב יְהוּדָה לָא הָוֵי גֵּט. (ב)וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי קִידּוּשִׁין, בְּהָא קָאָמַר רַב הוּנָא, מִשּׁוּם דִּלְקָרוֹבַהּ קָאָתֵי, אֲבָל גֵּירוּשִׁין, דִּלְרַחוֹקַהּ קָאָתֵי, אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָךְ: בְּהָךְ קָאָמַר רַב הוּנָא, מִשּׁוּם דְּאִיהוּ לָא כְּסִיף לֵיהּ לְמִתְבְּעַהּ, אֲבָל הָכָא, דְּאִיהִי כְּסִיפָא לַהּ לְמִיתְבְּעֵיהּ אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה, צְרִיכָא. (ג)מֵיתִיבִי: "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז", אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקָרַע הַגֵּט אוֹ שֶׁאָבַד – הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת, לְאַחֵר לֹא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁתִּתֵּן. א(ד)וְעוֹד תַּנְיָא: אָמַר לָהּ "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז" וָמֵת, נָתְנָה – אֵין זְקוּקָה לַיָּבָם, לֹא נָתְנָה – זְקוּקָה לְיָבָם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נוֹתֶנֶת לְאָחִיו אוֹ לְאָבִיו אוֹ לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְּמָר סָבַר: "לִי וְלֹא לְיוֹרְשַׁיי", וּמָר סָבַר: "אֲפִילּוּ לְיוֹרְשַׁיי", דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא תְּנָאָה הָוֵי, תְּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! (ה)אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה: הָא מַנִּי – רַבִּי הִיא. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי: כָּל הָאוֹמֵר "עַל מְנָת" כְּאוֹמֵר "מֵעַכְשָׁיו" דָּמֵי, וּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ. וַאֲנָא דַּאֲמַרִי כְּרַבָּנַן. גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי: כָּל הָאוֹמֵר "עַל מְנָת" כְּאוֹמֵר "מֵעַכְשָׁיו" דָּמֵי. אָמַר רַבִּי זֵירָא: כִּי הֲוֵינַן בְּבָבֶל הֲוָה אָמְרִינַן: הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי: כָּל הָאוֹמֵר "עַל מְנָת" כְּאוֹמֵר "מֵעַכְשָׁיו" דָּמֵי, פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ. כִּי סָלְקִי לְהָתָם אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַסִּי דְּיָתֵיב וְקָאָמַר לַהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בְּאוֹמֵר "עַל מְנָת" כְּאוֹמֵר "מֵעַכְשָׁיו" דָּמֵי, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא: "מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה". (ו)וְהָתַנְיָא: "מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה" – גֵּט וְאֵינוֹ גֵּט, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי אוֹמֵר: כָּזֶה גֵּט. וּלְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר בְּ"עַל מְנָת" נָמֵי פְּלִיגִי, אַדְּמִיפַּלְגִי בְּ"מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה" – נִיפַּלְגֵי בְּ"עַל מְנָת"? לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּרַבִּי, דְּ"מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה" נָמֵי הֲרֵי זֶה גֵּט. וְנִיפַּלְגִי בְּ"עַל מְנָת", לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּרַבָּנַן! כֹּחַ דְּהֶיתֵּירָא עֲדִיף. "עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מִכָּאן וְכוּ'". פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לָאו תְּנָאָה הוּא, וּלְזָרוֹזֵיהּ קָאָמְרָ[ה], קָא מַשְׁמַע לַן. "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז" וְכוּ'. וְנֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ! וְעוֹד, תַּנְיָא: חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ! [ב]לָא קַשְׁיָא: הָא בְּקִידּוּשֵׁי וַדַּאי, הָא בְּקִידּוּשֵׁי סָפֵק. [ג]"עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ מָאתַיִם זוּז" וְכוּ'. תָּנָא: לֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא לִרְאוֹת מִשֶּׁלּוֹ. וְאִם הֶרְאָה לָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא דְּאַף עַל גַּב דְּנָקֵט דְּמֵי בְּעִיסְקָא. דה(ז)מַתְנִי' "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בֵּית כּוֹר עָפָר" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ לוֹ. "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי", אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ בֵּית כּוֹר עָפָר" – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיַרְאֶנָּה. וְאִם הֶרְאָהּ בְּבִקְעָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. [ו]גְּמָ' וְנֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ! וְעוֹד, תַּנְיָא: חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ! לָא קַשְׁיָא. הָא בְּקִידּוּשֵׁי וַדַּאי, הָא בְּקִידּוּשֵׁי סָפֵק. לָמָּה לִי לְמִיתְנֵא גַּבֵּי אַרְעָא וְלָמָּה לִי לְמִיתְנֵא גַּבֵּי זוּזֵי! צְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי זוּזֵי, מִשּׁוּם דַּעֲבִידִי אִינָשֵׁי דְּמַצְנְעִי. אֲבָל אַרְעָא, אֵימָא: אִי דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא – קָלָא אִית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי", אִם יֵשׁ לוֹ וְכוּ'. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אֲמַר לַהּ: מַאי נָפְקָא לָךְ מִינַּהּ, אֲנָא טָרַחְנָא וּמַיְיתֵינָא! קָמַשְׁמַע לַן. [ז]"עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ בֵּית כּוֹר עָפָר". תָּאנָא: לֹא נִתְכַּוְּונָה זוֹ אֶלָּא לִרְאוֹת מִשֶּׁלּוֹ. וְאִם הֶרְאָהּ בְּבִקְעָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא דְּנָקֵיט בְּדִיסְתּוֹרָא. (ח)גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ תְּנַן:

הַמַּקְדִּישׁ

מַאי בֵּינַיְיהוּ עַל כָּרְחָךְ לְרַב הוּנָא נָמֵי אֲסוּרָה לְנָשָׂא עַד שֶׁתִּתֵּן שֶׁמָּא לֹא יִתְקַיֵּים הַתְּנַאי וְגֵט בָּטֵל וּבָנֶיהָ מַמְזֵרִים: דִּלְקָרוֹבָה אָתֵי וּמַהֵר לְקָרְבָהּ אֵלָיו וְגָמַר קִדּוּשִׁין בִּפְרוּטָה שֶׁנָּתַן לָהּ: אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה דְּלָא גָּמַר לְמֶהֱוֵי גִּטָּא עַד שֶׁתִּתֵּן אוּלַי יִתְפַּיְּסוּ בֵּינְתַיִם שֶׁאֵין אָדָם מְמַהֵר לְרַחֵק אֶת אִשְׁתּוֹ: בְּהָךְ קָאָמַר רַב הוּנָא דִּמְגֹרֶשֶׁת מִיָּד לֹא חָשַׁשׁ הַבַּעַל לְעַכֵּב גֵּרוּשֶׁיהָ עַל שֶׁיְּקַבֵּל הַמָּעוֹת מִשּׁוּם דְּלָא כְּסִיף לְמִתְבַּע לָהּ: אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְרַצֵּית בְּקִדּוּשֶׁיהָ עַד שֶׁיִּתֵּן: שֶׁנִּתְקָרַע קֹדֶם שֶׁנְּתָנָהּ: נָתְנָה קֹדֶם שֶׁמֵּת: אֲבָל לְכ"ע תְּנָאָה הָוֵי וַאֲפִילּוּ ת"ק מוֹדֶה שֶׁאִם פֵּרֵשׁ עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן לִי אוֹ לְיוֹרְשַׁי שֶׁאֲפִלּוּ מֵת נוֹתְנָהּ לְיוֹרְשָׁיו וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה דַּהֲוָה לֵיהּ גֵּט לְמַפְרֵעַ מִשֶּׁקִּבְּלַתּוּ: כְּאוֹמֵר מֵעַכְשָׁיו ע"מ כָּךְ וְכָךְ דָּמֵי: כִּי סָלְקִי לְהָתָם כְּשֶׁעָלִיתִי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: לֹא נֶחְלְקוּ כְּלוֹמַר לָא מְסַפְּקָא לְהוּ לְרַבָּנַן אִי תְּנָאָה אִי חֲזָרָה אֶלָּא בְּמֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה: וְהַתַּנְיָא בְּנִיחוּתָא: פְּשִׁיטָא דְּאִם לֹא נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ ל' אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: לָאו תְּנָאָה הוּא וְלָא קָפְדָה אַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֶלָּא לְזָרוּזֶיהָ בְּעָלְמָא קָאָמְרָה: וְיֵשׁ לוֹ מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ הָא לָאו הָכִי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּמֻתֶּרֶת לְאַחֵר וְאַמַּאי נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ: קִדּוּשֵׁי וַדַּאי הָווּ אִם אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְנָפְקָא מִינָּהּ שֶׁאִם בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְכִי לָא יָדְעִינַן חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ וְאֵינָהּ מֻתֶּרֶת לְאַחֵר וּמִיהוּ צְרִיכָה גֵּט מִן הַשֵּׁנִי דְּשֶׁמָּא לֹא הָיוּ הָרִאשׁוֹנִים קִדּוּשִׁין: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לִרְאוֹת מִשֶּׁלּוֹ לְפִיכָךְ אִם הֶרְאָה עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁלְּפָנָיו וְהוּא שֻׁלְחָנִי וְהַמָּעוֹת אֵינָם שֶׁלּוֹ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: בְּעִסְקָא לְמֶחֱצָה שָׂכָר הָיוּ לְפָנָיו עַל שֻׁלְחָנוֹ לְהַחֲלִיף וּלְהִשְׂתַּכֵּר: מַתְנִי' בֵּית כּוֹר מָקוֹם הָרָאוּי לִזְרֹעַ ל' סְאִין וְחָשְׁבִינַן לְכָל סָאתַיִם מֵאָה עַל חֲמִשִּׁים כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים לְבֵית סְאָה וּבֵית כּוֹר אֶלֶף ות"ק אֹרֶךְ עַל נ' רֹחַב וְאִם אַתָּה מְרַבְּעוֹ תִּמְצָאֶנּוּ מָאתַיִם וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה וָה' טְפָחִים עַל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה וָה' טְפָחִים וְעוֹד דָּבָר מוּעָט: וְיֵשׁ לוֹ מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ הָא לָאו הָכִי אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּמֻתֶּרֶת לְאַחֵר וְאַמַּאי נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ: וְאִם הֶרְאָהּ בְּבִקְעָה הֲרֵי לִיךְ בִּקְעָה גְּדוֹלָה וּבָהּ כַּמָּה בָּתֵּי כּוֹרִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶן שֶׁלּוֹ: גְּמ' זוּזֵי הוּא דַּעֲבִידֵי אִינָשֵׁי דְּמַצְנְעִי וְהָתָם הוּא דְּחָזֵינָא אִי יֵשׁ לוֹ הָווּ קִדּוּשֵׁי וַדַּאי לָא חָזֵינָא הָווּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק: אֲבָל אַרְעָא אִי לָא יָדְעִינַן דְּיֵשׁ לוֹ אֲפִילּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק לֵיכָּא דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא קָלָא אִית לָהּ קמ"ל מִדְּתַנְיֵיהוּ גַּבֵּי הֲדָדֵי לְמֵימְרָא דְּאַרְעָא כִּי זוּזֵי מָה הָתָם יֵשׁ לוֹ וַדַּאי אֵין לוֹ סָפֵק אַף קַרְקַע יֵשׁ לוֹ וַדַּאי אֵין לוֹ סָפֵק: מַאי נָפְקָ' לִיךְ מִינָּהּ אִם רָחוֹק הוּא אֲנָא טָרַחְנָא וּמַיְיתֵינָא הַתְּבוּאָה לְבֵיתִי: אֲבָל לְכ"ע תְּנָאָה הָוֵי וַאֲפִילּוּ ת"ק מוֹדֶה שֶׁאִם פֵּרֵשׁ עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן לִי אוֹ לְיוֹרְשַׁי שֶׁאֲפִלּוּ מֵת נוֹתְנָהּ לְיוֹרְשָׁיו וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה דַּהֲוָה לֵיהּ גֵּט לְמַפְרֵעַ מִשֶּׁקִּבְּלַתּוּ: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לִרְאוֹת מִשֶּׁלּוֹ לְפִיכָךְ אִם הֶרְאָה עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁלְּפָנָיו וְהוּא שֻׁלְחָנִי וְהַמָּעוֹת אֵינָם שֶׁלּוֹ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: בְּדִיסְתּוֹרָא אֲרִיסוּת:

אִכָּא בֵּינַיְיהוּ שֶׁנִּתְקָרַע הַגֵּט אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד וְלֹא רָצָה לְשַׁנּוּיֵי אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּכִסְּטָה יָדֶיהָ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר כִּדְלְעֵיל דְּא"כ הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר דִּלְרַב הוּנָא צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי וּלְרַב יְהוּדָה אֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי וְהָא לֵיתָא דְּהָא אֲפִילּוּ לְרַב יְהוּדָה נָמֵי צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק [כלפר"י] פֶּרֶק מִי שֶׁאֲחָזוֹ (גִּטִּין עד.) לִכְשֶׁתִּתֵּן דִּמְגֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת עַד שֶׁתִּתֵּן וּלְעֵיל נָמֵי גַּבֵּי קִדּוּשִׁין לֹא מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי אִכָּא בֵּינַיְיהוּ שֶׁנִּתְאַכְּלוּ הַקִּדּוּשִׁין שֶׁנָּתַן לָהּ בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין כִּדְמְשַׁנֵּי הָכָא גַּבֵּי גִּטִּין שֶׁנֶּאֱבַד הַגֵּט וְהָכִי נִפְרַשׁ לְעֵיל לְרַב הוּנָא הָווּ קִדּוּשִׁין וּלְרַב יְהוּדָה לָא הָווּ קִדּוּשִׁין דְּהָא לְכ"ע אֲפִילּוּ נִתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת הָווּ קִדּוּשִׁין כֵּיוָן דִּבְתוֹרַת קִדּוּשִׁין יַהֲבִינְהוּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפִרְקִין (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף נט.) הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר ל' יוֹם מְקֻדֶּשֶׁת אֲפִילּוּ נִתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת: אֲבָל דכ"ע תְּנָאָה הָוֵי פֵּרוּשׁ וַאֲפִילּוּ ת"ק מוֹדֶה שֶׁאִם פֵּרֵשׁ ע"מ שֶׁתִּתְּנִי לִי אוֹ לְיוֹרְשַׁי שֶׁאֲפִי' מֵת נוֹתֶנֶת לַיּוֹרְשִׁים וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה דַּהֲוָה לֵיהּ גִּטָּא לְמַפְרֵעַ מִשֶּׁקִּבְּלַתּוּ וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה דְּאָמַר לְעֵיל לִכְשֶׁתִּתֵּן דִּלְדִידֵיהּ לָא הָוֵי גֵּט דְּהָא לְכִי יָהֲבָה לֵיהּ הָוֵי גִּטָּא וְהַשְׁתָּא מִיהָא לָא הָוֵי גִּטָּא דְּאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה וְאִם תֹּאמַר מַאי מַקְשֶׁה לְרַב יְהוּדָה דִּלְמָא לכ"ע סָבְרִי לִי וַאֲפִילּוּ לְיוֹרְשַׁי וְהָא פְּלִיגִי בֵּין ת"ק לְרַשְׁבָּ"ג דְּת"ק סָבַר כְּרַב יְהוּדָה דְּאָמַר לִכְשֶׁתִּתֵּן וְלָא הָוֵי גֵּט וְרַשְׁבָּ"ג סָבַר כְּרַב הוּנָא ומש"ה קָאָמַר דְּנוֹתֶנֶת לַיּוֹרְשִׁים שֶׁהַגֵּט חָל עָלֶיהָ לְמַפְרֵעַ וְי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ לַגְּמָרָא דְּהַלָּשׁוֹן דְּקָאָמַר לֹא נָתְנָה זְקוּקָה לְיָבָם ר"ל דְּמִתְיַבֶּמֶת אִם תִּרְצֶה וּלְרַב יְהוּדָה מְגֹרֶשֶׁת מִיהָא מִסָּפֵק לְמַפְרֵעַ כִּדְפֵרַשְׁתִּי לְעֵיל לִכְשֶׁתִּתֵּן מְגֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת עַד שֶׁתִּתֵּן וא"כ הָוֵי סְפֵיקָא שֶׁל אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה שֶׁהֲרֵי אִם תִּתְּנֶנָּה לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים מְגֹרֶשֶׁת מִסָּפֵק לְמַפְרֵעַ וְאִם כֵּן כֵּיוָן דִּסְפֵיקָא הוּא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת וּמֵהָכָא הָוֵי רְאָיָה לְמַאי דְּפֵרַשְׁתִּי לְעֵיל דִּלְרַב יְהוּדָה דְּאָמַר לִכְשֶׁתִּתֵּן הָוֵי גֵּט וְאֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁתִּתֵּן דְּאִם לֹא כֵן לִשַׁנֵּי הָכָא נָמֵי דְּקָאֵי כת"ק:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פח' מהל' גירושין הל' כב, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' ג:

ב מיי' פז' מהל' אישות הל' ג, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יד:

ג מיי' פז' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יח:

ד מיי' פז' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יט:

ה מיי' פז' מהל' אישות הל' ג, ש"ע אה"ע סי' לח סעי' כ כא:

ו מיי' פז' מהל' אישות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יט:

ז מיי' פז' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כא:

מסורת הש"ס

א גיטין עד.

ב חולין סט:

ג גיטין עד.

ד תוספתא גיטין

ה גיטין עה:; עבודה זרה לז.

ו גיטין עב:

ז תוספתא קידושין; משנה קידושין; לעיל מט:

ח בבא בתרא קב:

גליון הש"ס

מתני' ע"מ שיש לי בית כור עפר. עיין ב"ב דף מד ע"ב תוד"ה דלא וצע"ג:

אב(א)הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל, נוֹתֵן בְּזֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף. הָיוּ נְקָעִים עֲמוּקִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים – אֵין נִמְדָּדִין עִמָּהּ. פָּחוֹת מִכָּאן – נִמְדָּדִין עִמָּהּ. גוְהָוֵינַן בַּהּ: נְהִי דְּבַהֲדֵי אַרְעָא לָא קָדְשׁוּ, נִקְדְּשׁוּ בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְיהוּ! וְכִי תֵּימָא: כַּמָּה דְּלָא הָוֵי בֵּית כּוֹר לָא חֲשִׁיב, וּרְמִינְהוּ: (ב)"שָׂדֶה" מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִקְדִּישׁ בָּעִנְיָן הַזֶּה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת, לֶתֶךְ וַחֲצִי לֶתֶךְ, סְאָה, תַּרְקַב, וַחֲצִי תַּרְקַב, וַאֲפִילּוּ רוֹבַע מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדֶה" – מִכָּל מָקוֹם! דאָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: הָכָא בִּנְקָעִים מְלֵאִים מַיִם עָסְקִינַן, מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דִּסְלָעִים גְּבוֹהִים, שְׁמַע מִינַּהּ. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִיכֵּן נָמֵי! הָנְהוּ נְאַגְנֵי דְּאַרְעָא מִיקְרוּ, שִׂדְרָא דְּאַרְעָא מִקְרוּ. ה(ג)גַּבֵּי מֶכֶר תְּנַן: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ", וְהָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמוּקִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים – אֵין נִמְדָּדִים עִמָּהּ. פָּחוֹת מִכָּאן – נִמְדָּדִים עִמָּהּ. וְאָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְלֵאִים מַיִם. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פָּפָּא: לְפִי שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן אֶת מְעוֹתָיו בְּשָׂדֶה אַחַת וְיֵרָאֶה לוֹ כִּשְׁנַיִם וְכִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. והָכָא מַאי? לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לַהּ, אוֹ לְמֶכֶר מְדַמֵּינַן לַהּ? מִסְתַּבְּרָא לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לַהּ, דְּאָמַר לַהּ: אֲנָא טָרַחְנָא וְזָרַעְנָא וּמַיְיתֵינָא. זמַתְנִי' רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן – אֵינוֹ תְּנַאי. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן". וּכְתִיב: "וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: צָרִיךְ הַדָּבָר לְאוֹמְרוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן, יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאֲפִילּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנְחָלוּ. גְּמָ' שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי מֵאִיר! אָמַר לָךְ רַבִּי מֵאִיר: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו לִתְנַאי כָּפוּל הוּא דַּאֲתָא, לִכְתּוֹב: "וְאִם לֹא יַעַבְרוּ וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם", "בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" לָמָּה

בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג שֶׁכָּל שָׂדֶה אֲחֻזָּה פִּדְיוֹנוֹ שָׁוֶה מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב אַחַת יָפָה וְאַחַת רָעָה אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג נִפְדֵּי' בְּשָׁוְיָן: נְקָעִים כְּמִין גּוּמוֹת: נְהִי לְדַהֲדֵי אַרְעָא לֹא קָדְשֵׁי לִהְיוֹת נִמְדָּדִים בַּקַּרְקַע שָׁוֶה לִהְיוֹת קָטַפְרֵס שֶׁלָּהֶן נִמְדָּד לַעֲלוֹת בַּחֶשְׁבּוֹן: נִקְדְּשׁוּ בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְהוּ לִהְיוֹת נִמְדָּדִין לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהֶן וְלֹא יַעֲלֶה מִדְרוֹן שֶׁלָּהֶן בַּחֶשְׁבּוֹן: שָׂדֶה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְאִם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ וְגו' וְכָתַב וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ: כְּעִנְיָן הַזֶּה כְּדֵי זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים: לֶתֶךְ חֲצִי כּוֹר: תַּרְקַב חֲצִי סְאָה: דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ וְכָתַב הַכָּתוּב זֶרַע וּמִילֵי דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ אֵינָן נִפְדִּים בְּדָמִים הַלָּלוּ אֶלָּא בְּשָׁוְיָהּ: דּוּמְיָא דִּסְלָעִים שֶׁסְּתָם סֶלַע אֵין רָאוּי לִזְרִיעָה דְּקָשֶׁה הוּא: נַאַגְנֵי דְּאַרְעָא מִקְרוּ הַנְּקָעִים קְרוּיִין אַגָּנוֹת הַקַּרְקַע שֶׁהַמַּיִם מִתְכַּנְּסִין לְתוֹכָן כְּמוֹ וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת (שְׁמוֹת כ"ד): שִׁדְרָא דְּאַרְעָא מְקוֹם הַסְּלָעִים אֵין לָהֶם שֵׁם סְלָעִים לְעַצְמָן אֶלָּא עַל שֵׁם הַקַּרְקַע הֵם נִקְרָאִים שִׁדְרָאוֹת הַקַּרְקַע: הָכָא מַאי גַּבֵּי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה אִם הָיוּ בּוֹ סְלָעִים וּנְקָעִים שֶׁל י' טְפָחִים וְאֵינָן מְלֵאִים מַיִם: לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לָהּ וְנִמְדָּדִין עִמָּהּ: אוֹ לְמֶכֶר מְדַמֵּינַן לָהּ וְאֵין נִמְדָּדִין: מַתְנִי' כָּל תְּנַאי שֶׁאֵין כָּפוּל: כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְּנַאי וְאַע"פ שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי נִתְקַיְּמוּ הַדְּבָרִים כְּגוֹן הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא פֵּרֵשׁ לִכְפֹּל וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא יְהֵא גֵּט אֵין כָּאן תְּנַאי שֶׁל מָאתַיִם זוּז כְּלָל וַאֲפִי' לֹא נָתְנָה הָוֵי גֵּט וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהֻצְרַךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה לִכְפֹּל וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם שְׁמַע מִנָּה דְּאִי לֹא כָּפַל הָיְתָה מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת וְנוֹחֲלִין אֶרֶץ גִּלְעָד אֲפִלּוּ לֹא יַעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אַע"פ שֶׁאָמַר אִם יַעַבְרוּ וּנְתַתֶּם לֵית לַן מִכְּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו וְה"ה נָמֵי דְּבָעֵינַן תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה מִדְּלָא אָמַר תְּנוּ לָהֶם אִם יַעַבְרוּ מַשְׁמַע דְּאִם אָמַר הָכִי לָא אָתֵי תְּנָאָה וּמְבַטֵּל מַעֲשֶׂה דְּמַתָּנָה דְּקַדְמֵיהּ וְשָׁמְעִינַן נָמֵי דְּבָעֵינַן הֵן קוֹדֵם לְלָאו דְּלָא אָמַר תְּחִלָּה אִם לֹא יַעַבְרוּ אַל תִּתְּנוּ וְאִם יַעַבְרוּ וּנְתַתֶּם: ר"ח אָמַר אַתְּנַאי כָּפוּל לְחוּדֵיהּ פְּלִיג לְמֵימַר דְּאֵין צָרִיךְ לִכְפֹּל דְּמִכְּלַל הֵן נִשְׁמַע לָאו וְזֶה שֶׁכְּפָלוֹ מִשּׁוּם צֹרֶךְ הָיָה הַדָּבָר לְאוֹמְרוֹ מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן שֶׁכְּפָלוֹ יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ אַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁמֵּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה שֶׁהָיוּ קוֹנִין בָּהּ מִפְּנֵי מִקְנֶה רַב שֶׁלָּהֶן אַף בָּהּ לֹא יִטְּלוּ דְּהָכִי הֲוָה שָׁמְעִינַן לָהּ אִם יַעַבְרוּ וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד בִּשְׁבִיל כָּל חֶלְקָם הָא אִם לֹא יַעַבְרוּ יִהְיוּ נִקְנָסִים וְלֹא יִטְּלוּ חֵלֶק לֹא כָּאן וְלֹא כָּאן כְּלָל לְכָךְ פֵּרֵשׁ שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא יַפְסִידוּ חֶלְקָם בְּכָךְ (דְּאִי אַתָּה שׁוֹמֵעַ מִכְּלַל לָאו אִם אֵינוֹ מְפָרֵשׁ לִכְתֹּב) וְיִטְּלוּ כָּאן וְכָאן עַל פִּי הַגּוֹרָל: גְּמָ' שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ קֻשְׁיָא הִיא הֵיכִי יָלֵיף ר' מֵאִיר מִנֵּיהּ דְּבָעֵינַן כְּפִילָה הָא שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ ר' חֲנִינָא דִּכְפִילָה לָאו לְמִכְפַּל אֲתָא שֶׁלֹּא יִטְּלוּ אֶרֶץ גִּלְעָד כֻּלָּהּ דְּהָא מִכְּלָלָא שָׁמְעִינַן לָהּ אֶלָּא לְמֵימַר וְנֶאֶחְזוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲפִלּוּ אֵין עוֹבְרִין לַמִּלְחָמָה: אָמַר לָךְ ר' מֵאִיר אִי ס"ל קְרָא לְפָרוּשֵׁי אֲתָא דַּאֲפִילּוּ לֹא יַעַבְרוּ לֹא יַפְסִידוּ חֶלְקָם בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלָאו לִתְנַאי כָּפוּל אֲתָא לְהַחֲזִיק אֶת הַתְּנַאי שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא תְּהֵא מַתְּנַת אֶרֶץ גִּלְעָד מַתָּנָה וְאַשְׁמְעִינַן דְּמִכְּלַל הֵן אִי אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו אִם אֵינוֹ מְפָרְשׁוֹ: לִכְתּוֹב וְאִם לֹא יַעַבְרוּ וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם וְעַל כָּרְחָךְ הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא יַפְסִידוּ בָּהּ נְנַמְּלֵנוּ:

ה"ג הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל פֵּרוּשׁ בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג ול"ג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל דְּאִם כֵּן מַשְׁמַע דְּמַיְירֵי בַּשָּׁנָה עַצְמָהּ שֶׁל יוֹבֵל וּבְהָא פְּלִיגִי רַב וּשְׁמוּאֵל בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (דַּף כ"ט.) חַד אָמַר אֵינָהּ קְדוֹשָׁה כָּל עִיקָּר וְחַד אָמַר קָדוֹשׁ וְיוֹצֵא: אֵין נִמְדָּדִין עִמָּהּ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לִהְיוֹת נִגְאָלִים בְּדִין חוֹמֶר שְׂעוֹרִין אֲבָל נִגְאָל בְּשָׁוְיָן מִיהָא קָדְשֵׁי דְּאֵין לוֹמַר דְּלָא קָדְשֵׁי כְּלָל דְּהָא לָא גָּרַע מִבּוֹר וְגַת וְשׁוֹבָךְ דִּתְנַן ס"פ הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב דַּף ע"ב.) הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ הִקְדִּישׁ כֻּלּוֹ וַאֲפִילּוּ בּוֹר וְגַת וְשׁוֹבָךְ וְכָל שֶׁכֵּן סְלָעִים וּנְקָעִים: נִקְדְּשׁוּ בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְהוּ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְט' לִהְיוֹת נִמְדָּדִים לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהֶן וְלֹא יַעֲלֶה מִדְרוֹן שֶׁבָּהֶן לְחֶשְׁבּוֹן כִּי אִם קַרְקָעִית הַנְּקָעִים וּבְרֵישׁ פ' בֵּית כּוֹר (ב"ב קג.) פרשב"ם דְּהָכִי פָּרִיךְ נְהִי דְּבַהֲדֵי אַרְעָא לֹא קָדְשֵׁי כְּלוֹמַר אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְמָדְדוֹ עִמָּהּ לְפִי שֶׁהִיא שָׂדֶה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְיָכוֹל לִפְדּוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בפ"ע כְּאִלּוּ הִקְדִּישׁ שְׁתֵּי שָׂדוֹת שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹת זֶה בְּלֹא זֶה נִקְדְּשׁוּ בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְהוּ מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁיִּרְצֶה יִפְדֶּה אוֹתָן נְקָעִים בִּפְנֵי עַצְמָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִין בְּנ' שֶׁקֶל כֶּסֶף וְלָא נְהִירָא דְּמַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דְּהַמַּקְדִּישׁ שָׂדֶה אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ נְקָעִים שֶׁאֵין יָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ לַחֲצָאִין וְלֵיתָא דְּהָא אָמְרִינַן לְעֵיל בפ"ק (קִדּוּשִׁין דַּף כ:) הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּה לוֹ וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין לְכָךְ נִרְאֶה כְּפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס: אִי הָכִי אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִכָּאן נָמֵי ק"ק מַאי אִ"ב אִיכָּא הָכָא דְּהָא אֲפִי' מַיְירֵי בְּלֹא מְלֵאִים מַיִם תִּקְשֵׁי נָמֵי מִסְּלָעִים וְנִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּלָא קָפְדִינַן אַרָאוּי לִזְרִיעָה נִיחָא דִּפְחוֹת נִמְדָּדִין עִמָּהּ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּבָעֵינַן רָאוּי לִזְרִיעָה פָּחוֹת מִכָּאן נָמֵי אַמַּאי נִמְדָּדִין עִמָּהּ: כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְּנַאי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי נִתְקַיְּמוּ הַדְּבָרִים הוֹאִיל וְאֵין הַתְּנַאי כָּפוּל כְּגוֹן הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא פֵּרֵשׁ לִכְפֹּל וְאִם לֹא תִּתְּנִי לֹא יְהֵא גֵּט אֵין כָּאן תְּנַאי שֶׁל מָאתַיִם זוּז כְּלָל וַאֲפִי' לֹא נָתְנָה לוֹ הַמָּאתַיִם זוּז הָוֵי גֵּט כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה הֻצְרַךְ לִכְפֹּל וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן ש"מ דְּאִי לָא כְּפָלֵיהּ הָיְתָה מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת וְהָיוּ נוֹחֲלִין אֶרֶץ הַגִּלְעָד וַאֲפִלּוּ לֹא יַעַבְרוּ הַיַּרְדֵּן וְאַע"פ שֶׁאָמַר אִם יַעַבְרוּ וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד דְּמַשְׁמַע הָא אִם לֹא יַעַבְרוּ לָא לֵית לֵיהּ מִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו וְה"ה נָמֵי דְּבָעֵינַן תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה מִדְּלָא אָמַר תְּנוּ לָהֶם אִם יַעַבְרוּ מַשְׁמַע דְּאִם אָמַר הָכִי לָא אֲתָא תְּנָאָה וּמְבַטֵּל מַעֲשֶׂה דְּמַתָּנָה דְּקַדְמֵיהּ וְשָׁמְעִינַן נָמֵי דְּבָעֵינַן הֵן קוֹדֵם לְלָאו מִדְּלָא אָמַר תְּחִלָּה אִם לֹא יַעַבְרוּ אַל תִּתְּנוּ וְאִם יַעַבְרוּ וּנְתַתֶּם מֵהָכָא נִלְמוֹד לר"מ בָּעֵי כָּפוּל וְהֵן קוֹדֵם לְלָאו וּתְנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה ר"ח בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר צָרִיךְ הַדָּבָר לְאָמְרוֹ שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנְחָלוּ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּאַתְּנַאי כָּפוּל לְחוּדֵיהּ פְּלִיג אֲבָל לְעוֹלָם בָּעֵי תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה וְקָשֶׁה דְּהָא אָמַר בְּסוֹף פ' הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דַּף צד.) מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר בָּעֵינַן תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה רַבִּי מֵאִיר הוּא מַשְׁמַע דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל פְּלִיג אַכּוּלְּהוּ לָכֵן נִרְאֶה לִי דִּפְלִיג אַכּוּלְּהוּ: [ת"י שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן יֵשׁ בְּמַשְׁמָע אַף בְּאֶרֶץ כו' פרש"י שֶׁהָיוּ קוֹנִין בָּהּ וְאֵין נִרְאֶה לר"ת אֶלָּא] דה"פ שֶׁאֲפִי' בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנְחָלוּ לָא מִבַּעְיָא בְּאֶרֶץ גִּלְעָד לֹא יִנְחֲלוּ דְּכֵיוָן שֶׁהָיָה לָהֶם יִפּוּי כֹּחַ בְּאֶרֶץ גִּלְעָד אִם יַעַבְרוּ דְּבִשְׁבִיל זֶה נִתְּנָה לָהֶם אִם כֵּן דִּין הוּא שֶׁהוּרַע כֹּחָם אִם לֹא יַעַבְרוּ אֶלָּא אֲפִי' בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא יִפּוּ כֹּחָם אִם יַעַבְרוּ שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל זֶה לֹא נָתַן לָהֶם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲפִי' הָכִי הוּרַע כֹּחָם אִם לֹא יַעַבְרוּ אִלְמָלֵא הָיְתָה הַכְּפִילוּת לוֹמַר אִם לֹא יַעַבְרוּ וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

מסורת הש"ס

א תוספתא ערכין; משנה ערכין; ספרא בחוקתי פרק י ד; משנה בבא בתרא

ב ספרא צו פרשה י ט; פסחים מג:; בבא בתרא קג.; ערכין כה.

ג ספרא בחוקתי פרק י ו; בבא בתרא קב:

ד בבא בתרא קב:

תורה אור השלם

[ויקרא כז]

[ויקרא כז, טז]

[במדבר לב, כט]

[במדבר לב, ל]

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:

ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:

ג מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:

ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:

ה מיי' פכ"ח מהל' מכירה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' ריח סעי' א:

ו מיי' פז' מהל' אישות הל' ה, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' כב:

ז מיי' פו' מהל' אישות הל' ב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ב:

לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לִתְנַאי כָּפוּל הוּא דַּאֲתָא. וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: אִי לָא כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּאֶרֶץ כְּנַעַן", הֲוָה אָמֵינָא "וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם" – בְּאֶרֶץ גִּלְעָד, אֲבָל אֶרֶץ כְּנַעַן – כְּלָל לָא. וְרַבִּי מֵאִיר? "בְּתֹכְכֶם" – כֹּל הֵיכָא דְּאִית לְכוּ מַשְׁמַע. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה – לְאָדָם שֶׁהָיָה מְחַלֵּק נְכָסָיו לְבָנָיו, אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי בְּנִי יִתֵּן מָאתַיִם זוּז וְיִירַשׁ שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְאִם לֹא יִתֵּן – יִירַשׁ עִם אֶחָיו בִּשְׁאָר נְכָסִים. מִי גָּרַם לוֹ לִירַשׁ עִם אֶחָיו בִּשְׁאָר נְכָסִים – כְּפֵילוֹ גָּרַם לוֹ. וְהָא לָא דָּמְיָא מָשָׁל לְמַתְנִיתִין! הָתָם קָתָנֵי: יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאֲפִילּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנְחָלוּ, אַלְמָא כְּפֵילָה לְאֶרֶץ גִּלְעָד נָמֵי מַהֲנֵי. וְהָכָא קָתָנֵי: מִי גָּרַם לוֹ לִירַשׁ עִם אֶחָיו בִּשְׁאָר נְכָסִים – כְּפֵילוֹ גָּרַם לוֹ, אַלְמָא כְּפֵילָה לִשְׁאָר נְכָסִים הוּא דְּקָמַהֲנֵי! לָא קַשְׁיָא. הָא – מִקַּמֵּי דְּנֵימָא לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר "וְנֹאחֲזוּ", הָא – לְבָתַר דְּנֵימָא לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר "וְנֹאחֲזוּ". בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת, וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ". אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא לְמָה לִי? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: אִם תֵּיטִיב – אַגְרָא, אִם לֹא תֵיטִיב – לָא אַגְרָא וְלָא דִּינָא, קָא מַשְׁמַע לַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הֵיכָא דְּנִיחָא לַהּ לְדִידַהּ וְלָא נִיחָא לֵיהּ לְדִידְהוּ מַיְיתֵי בְּעַל כָּרְחַיְיהוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. "אִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה" לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הֵיכָא דְּנִיחָא לְהוּ לְדִידְהוּ וְלָא נִיחָא לַהּ לְדִידַהּ – נַיְיתֵי בְּעַל כָּרְחַהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ", "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" – בְּרָכָה, "אִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" – לֹא בְּרָכָה וְלֹא קְלָלָה, קָא מַשְׁמַע לַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם וְגוֹ'", "וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם וְגוֹ'", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "אִם תֹּאבוּ" – טוֹבָה, "וְאִם תְּמָאֲנוּ" – לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה, קָא מַשְׁמַע לַן. מַאי "חֶרֶב"

לָמָּה לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן דְּמַשְׁמַע מִיעוּטָא לְמְעוּטֵי שֶׁלֹּא יִטְּלוּ בְּאֶרֶץ גִּלְעָד כְּנֶגֶד חֶלְקָם שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן (הֲרֵי מַשְׁמַע נָמֵי מִוּנֹאחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם שֶׁלֹּא יִטְּלוּ בְּאֶרֶץ גִּלְעָד כְּנֶגֶד חֶלְקָם שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא קְרָא יְתֵירָא הוּא לְמִדְרַשׁ בֵּהּ תְּנָאֵי כָּפוּל) ס"מ הֻצְרַךְ לִכְפּוֹל וְלוֹמַר אִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא יְהֵא בְּדִבְרֵי כְלוּם וְאִי לֹא כְּפָלוֹ הָיְתָה מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת דְּמִכְּלַל הֵן לֹא נִשְׁמַע לָאו: וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לָךְ לְעוֹלָם לֹא בָּא לִכְפּוֹל אֶלָּא לְפָרֵשׁ שֶׁאֲפִי' לֹא יַעַבְרוּ לֹא יַפְסִידוּ נַחֲלָתָם מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאִם כָּתַב וְנֶאֶחְזוּ בְּתוֹכְכֶם וְתוּ לָא הֲ"א וְאִם לֹא יַעַבְרוּ יִטְּלוּ כְּפִי הַמַּגִּיעִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד שֶׁנֶּאֱחַזְתֶּם בָּהּ כְּבָר וְהֵם סִיְּעוּ אֶתְכֶם לְכָבְשָׁהּ אֲבָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּלָל לֹא לֹא בְּתוֹכָהּ יִטְּלוּ וְלֹא בְּאֶרֶץ גִּלְעָד כְּנֶגְדָּהּ לְהָכִי כְּתַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן יִטְּלוּ אע"פ שֶׁלֹּא סִיְּעוּ לְכוֹבְשָׁהּ אֲבָל לְמְעוּטֵי שֶׁלֹּא יִטְּלוּ אֶרֶץ הַגִּלְעָד כְּנֶגְדָּהּ לָא אִצְטְרִיךְ דְּמִכְּלַל הֵן הֲוָה שָׁמְעִינַן לָאו: כֹּל הֵיכָא דְּאִית לְכוּ מַשְׁמַע וְעַל כָּרְחָךְ לֹא כָּתַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֶלָּא לְמַעוּטֵי אֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁלֹּא יִטְּלוּהָ כֻּלָּהּ עַל פִּי מַתְּנָתוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם וּלְנַמְּלֵנוּ דְּמִכְּלַל הֵן לָא הֲוָה שָׁמְעִינַן לָאו: מָשָׁל דְּמֹשֶׁה: לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה כו' כָּךְ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים יִטְּלוּ אֶרֶץ כְּנַעַן וּשְׁנֵי שְׁבָטִים אֵלּוּ יַעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לַמִּלְחָמָה דְּהַיְינוּ דּוּמְיָא דְּיִתֵּן לָהֶם מָאתַיִם זוּז וְיִטְּלוּ אֶרֶץ הַגִּלְעָד וְאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא יַפְסִידוּ חֶלְקָם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן דְּהַיְינוּ שְׁאָר נְכָסִים: מִי גָּרַם לוֹ לִטּוֹל עִם אֶחָיו בִּשְׁאָר נְכָסִים כְּפֵלוֹ גָּרְמָא לוֹ דְּאִם לֹא כָּפַל הָיִיתִי שׁוֹמֵעַ דְּאִם לֹא יִתֵּן יִטּוֹל בְּאוֹתוֹ שָׂדֶה כְּפִי חֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ בּוֹ אֲבָל בִּשְׁתֵּי שָׂדוֹת שֶׁהִקְנֵיתִים לְאֶחָיו לֹא יִטּוֹל כְּלוּם וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִטּוֹל בְּאוֹתוֹ שָׂדֶה כְּנֶגֶד שְׁאָר נְכָסִים אַף בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן כְּפִילַת הַדְּבָרִים גָּרְמָה לָהֶם לִטּוֹל חֶלְקָם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁאִם לֹא כָּפַל הָיִיתִי אוֹמֵר לֹא יִטְּלוּ בָּהּ כְּלוּם אֶלָּא בְּאֶרֶץ גִּלְעָד מַה שֶּׁמַּגִּיעָם בָּהּ: הָתָם מַתְנִי' קָתָנֵי שֶׁאִם לֹא כָּפַל לֹא הָיוּ נוֹטְלִין כְּלוּם לֹא כָּאן וְלֹא כָּאן דְּקָאָמַר שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁאֵינָהּ חֲבִיבָה לָהֶם לֹא יִטְּלוּ מִדְּקָתָנֵי שֶׁאַף מַשְׁמַע דְּכָל שֶׁכֵּן בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁבָּחֲרוּ בָּהּ: ה"ג אַלְמָא כְּפֵילָה לְאֶרֶץ גִּלְעָד נָמֵי אַהֲנֵי וְהָכָא קָתָנֵי מִי גָּרַם לוֹ כו' אַלְמָא לָא אַהֲנֵי אֶלָּא לְאֶרֶץ כְּנַעַן דִּבְלָאו כְּפִילָה נָמֵי הָווּ שָׁקְלֵי מַה שֶּׁמַּגִּיעָם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד: לָא קַשְׁיָא מַתְנִי' דְּקָתָנֵי שֶׁאַף דְּמַשְׁמַע דְּכָל שֶׁכֵּן בְּאֶרֶץ גִּלְעָד: מִקַּמֵּי דְּנֵימָא לֵיהּ ר' מֵאִיר אִם כֵּן נִכְתּוֹב וְנֶאֶחְזוּ וַהֲוָה סָבַר ר' חֲנִינָא דְּכוּלָּא מִלְּתָא דְּרֵישׁ רַבִּי מֵאִיר לִתְנָאֵי כָּפוּל הִלְכָּךְ אֲמַר לֵיהּ שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו יֵשׁ מַשְׁמַע שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִטְּלוּ וכ"ש בְּמָקוֹם הֶחָבִיב לָהֶם דְּמִכְּלַל הֵן הָיִינוּ שׁוֹמְעִין לָאו וְאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא תִתְּנוּ לָהֶם אֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וּמִמֵּילָא דִּבְאֶרֶץ כְּנַעַן לָא שָׁקְלֵי דְּהָא לָא אָזְלֵי לְמִכְבְּשָׁהּ וּבָרַיְיתָא דְּקָתָנֵי דְּלָא אַהֲנֵי כְּפִילָה אֶלָּא לְאֶרֶץ כְּנַעַן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בָּתַר דַּאֲמַר לֵיהּ ר' מֵאִיר נִכְתּוֹב קְרָא וְנֶאֶחְזוּ לְמ"ל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲמַר לֵיהּ ר' חֲנִינָא לִטּוֹל חֵלֶק בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אַהֲנֵי דְּאִי לָא כַּתְבָהּ הֲוָה אֲמֵינָא וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד: שְׂאֵת מַשְׂאַת שָׂכָר: וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח פּוּרְעָנוּת מוּכֶנֶת לָבֹא אַלְמָא כְּפִילָה בָּעֵינַן וְאִם לָא כַּפְלָהּ מִכִּי אָמַר אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת הֲוָה שָׁמְעִי' דַּאֲפִי' אִם לֹא תֵיטִיב נָמֵי שְׂאֵת דִּתְנָאֵי שֶׁלֹּא כְּפָלוֹ אֵינוֹ מְבַטֵּל מַתָּנָה: לָמָּה לִי אִם תֵּיטִיב נִשְׁמַעַת מִכְּלָלָא: ס"ל כו' כְּלוֹמַר מִכְּלָלָא לֹא הֲוָה נָפְקָא לַן אֶלָּא בִּטּוּל מַתָּנָה הָא אִם לֹא תֵיטִיב לֹא תִּשָּׂא שָׂכָר וּפֻרְעָנוּתָא נָמֵי לָא תִּשְׁקוֹל לְהָכִי אִצְטְרִיךְ כְּפִילָה דִּינָא דְּפֻרְעָנוּתָא: בִּשְׁלָמָא לְר' מֵאִיר דְּאָמַר מִכְּלָלָא לָא שָׁמְעִי' הַיְינוּ דִּכְתִיב אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי לְפִי שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵּלֵךְ תָּחוּל עָלֶיךָ שְׁבוּעָה וּמִכְּלָלָא לָא שָׁמְעִינַן דְּאִם תֵּלֵךְ לֹא תָּחוּל: לָמָּה לִי לְפָרוֹשֵׁי אִם תֵּלֵךְ תִּנָּקֶה אֶלָּא דְּאִי לָא כַּפְלֵהּ לָא הֲוָה מְבַטֵּל תְּנָאָה לִשְׁבוּעָה דַּאֲפִי' יֵלֵךְ תָּחוּל עָלָיו אִם יִקַּח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן: הֵיכָא דְּנִיחָא לָהּ לְאִשָּׁה: וְלָא נִיחָא לְהוּ לִקְרוֹבִים: נַיְיתֵי לְהָכִי נִכְתַּב הַאי לְמִתְלֵי נָמֵי בִּקְרוֹבִים וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ קְרוֹבִים וְהָיִיתָ נָקִי: לָמָּה לִי וְאִם בְּחֻקּוֹתַי תִּמְאָסוּ נִשְׁמַע מִכְּלָל בְּרָכָה קְלָלָה:

מִקַּמֵּי דְּנֵימָא לֵיהּ ר' מֵאִיר אִם כֵּן נִכְתּוֹב וְנֶאֶחְזוּ וַהֲוָה סָבַר ר' חֲנִינָא דְּכוּלָּא מִלְּתָא דְּרֵישׁ רַבִּי מֵאִיר לִתְנָאֵי כָּפוּל הִלְכָּךְ אֲמַר לֵיהּ שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו יֵשׁ מַשְׁמַע שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִטְּלוּ וכ"ש בְּמָקוֹם הֶחָבִיב לָהֶם דְּמִכְּלַל הֵן הָיִינוּ שׁוֹמְעִין לָאו וְאִם לֹא יַעַבְרוּ לֹא תִתְּנוּ לָהֶם אֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וּמִמֵּילָא דִּבְאֶרֶץ כְּנַעַן לָא שָׁקְלֵי דְּהָא לָא אָזְלֵי לְמִכְבְּשָׁהּ וּבָרַיְיתָא דְּקָתָנֵי דְּלָא אַהֲנֵי כְּפִילָה אֶלָּא לְאֶרֶץ כְּנַעַן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בָּתַר דַּאֲמַר לֵיהּ ר' מֵאִיר נִכְתּוֹב קְרָא וְנֶאֶחְזוּ לְמ"ל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲמַר לֵיהּ ר' חֲנִינָא לִטּוֹל חֵלֶק בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אַהֲנֵי דְּאִי לָא כַּתְבֵהּ הֲוָה אֲמֵינָא וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד:

אִי לֹא כְּתַב אֶרֶץ כְּנַעַן הֲ"א בְּתוֹכְכֶם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד. פֵּי' בַּקּוּנְטְ' דְּאִם לֹא יַעַבְרוּ יִטְּלוּ חֶלְקָם כְּפִי הַמַּגִּיעִים בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁנֹּאחֲזוּ בָּהּ כְּבָר וְהֵם סִיְּעוּ [אֶתְכֶם] לְכָבְשָׁהּ אֲבָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּלָל וּכְלָל לֹא שֶׁהֲרֵי לֹא סִיְּעוּ לְכָבְשָׁהּ קָא מַשְׁמַע לַן דְּאעפ"כ יִטְּלוּ וְקָשֶׁה וְכִי אֵיזוֹ סְבָרָא הִיא שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּבָתֵּיהֶם וְיִרְשׁוּ עִם אֲחֵיהֶם שֶׁיָּצְאוּ לַמִּלְחָמָה [וְעוֹד דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמָשָׁל דְּמַיְיתִי] לְכָךְ נִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הָכִי אִם יַעַבְרוּ חֲלוּצִים בְּרָאשֵׁי הַצָּבָא לִהְיוֹת רִאשׁוֹנִים בַּמִּלְחָמָה בִּשְׂכַר טוֹבָה זוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ עִם אֲחֵיהֶם תִּתֵּן לָהֶם אֶרֶץ הַגִּלְעָד וְאִם לֹא יִתְחַמְּנוּ יוֹתֵר מֵאֲחֵיהֶם וְנֶאֶחְזוּ וְהָכִי נְפָרֵשׁ דְּאִי לֹא כָּתַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הֲ"א שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים בְּרֹאשׁ הַמִּלְחָמָה וְלֹא יְסַיְּעוּ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ אֶלָּא כִּשְׁאָר שְׁבָטִים כְּלָל וּכְלָל לֹא יִטְּלוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן קָמַשְׁמַע לַן דְּאַף עַל פִּי כֵן יִטְּלוּ וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי תִּפַּק אַדַּעְתֵּהּ שֶׁלֹּא יִטְּלוּ כְּלָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כֵּיוָן שֶׁסִּיְּעוּ בַּכִּבּוּשׁ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְי"ל דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ כֵּיוָן שֶׁהִקְנָה אֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁאָר שְׁבָטִים שֶׁהֲרֵי מֵאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶרֶץ גִּלְעָד נַעֲשׂוּ כְּמוֹ שֶׁסִּלְּקוּ עַצְמָן מִנַּחֲלוֹק בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְנֵימָא שֶׁאִם לֹא יְקַיְּימוּ תְּנָאָם לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק בָּהּ קָא מַשְׁמַע לַן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לוֹמַר שֶׁיִּטְּלוּ חֶלְקָם כִּשְׁאָר שְׁבָטִים כָּאן וְכָאן וְאִם תֹּאמַר לִכְתּוֹב קְרָא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בִּלְבַד וְלָא נִכְתּוֹב וְנֶאֶחְזוּ בְּתוֹכְכֶם וּמִמֵּילָא יָדַעְנוּ כֵּיוָן שֶׁנּוֹטְלִים חֶלְקָם בָּאָרֶץ שֶׁהִקְנָה לִשְׁאָר שְׁבָטִים כ"ש שֶׁיִּטְּלוּ חֶלְקָם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁלֹּא הִקְנָה לִשְׁאָר שְׁבָטִים וי"ל דְּאַדְּרַבָּה הֲ"א בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא נִתְיַפָּה כֹּחָם דַּיִּין הוּא שֶׁיִּטְּלוּ אֲבָל בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁנִּתְיַפָּה כֹּחָם בָּהּ יִקָּנְסוּ מִמֶּנָּה וְלֹא יִקְחוּ בָּהּ כְּלָל לְכָךְ נִכְתְּבוּ שְׁנֵיהֶם: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְינוּ דִּכְתִיב אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי אֶלָּא לר' חֲנִינָא לָמָּה לִי. תֵּמַהּ מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל מַחֲלוֹקֶת וַהֲלֹא לֹא הָיָה תְּנָאֵי אֶלָּא בְּפֵרוּשׁ אָמַר שֶׁיִּשָּׁבַע לוֹ שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה לִבְנוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְאִם לֹא פֵּרֵשׁ הַקְּרָא תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי אִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהָיָה עוֹבֵר שְׁבוּעָה בֵּין יִתְּנוּ וּבֵין לֹא יִתְּנוּ אִם לֹא הָיָה מֵבִיא אִשָּׁה וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס קָשֶׁה לְהָבִין שֶׁהֲרֵי מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּי' שֶׁאִם הָלַךְ אֱלִיעֶזֶר לְמִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם וְהֵם לֹא יִרְצוּ לִתֵּן לוֹ שֶׁיְּהֵא מוּתָּר בִּבְנוֹת כְּנַעַן וְזֶה אֵינוֹ [דִּלְפִי זֶה סל"א לר"ח ב"ג אַיְּרֵי בע"א מִמַּה שֶּׁאָמַר ר"מ] לָכֵן פר"י בִּשְׁלָמָא לְר' מֵאִיר דְּלֵית לֵיהּ מִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו אע"פ שֶׁסְּבָרָא הוּא כְּשֶׁאָדָם מַתְנֶה עִם חֲבֵרוֹ אִם תַּעֲשֶׂה זֶה אֶתֵּן לְךָ זֶה וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לֹא אֶתֵּן לְךָ כְּמוֹ כֵן כָּאן אע"פ שֶׁהוּא סְבָרָא שֶׁלֹּא הִשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיִּתְּנוּ הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ אִם לֹא יִתְּנוּ תִּהְיֶה נָקִי אֲבָל לְר' חֲנִינָא דְּאָזֵל בָּתַר סְבָרָא לְפִי דַּעַת בַּעֲלֵי הַתְּנָאִים לָמָּה פֵּרֵשׁ אִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ פְּשִׁיטָא אִם לֹא יִרְצוּ לִתֵּן דְּיִהְיֶה נָקִי וּלְמהר"ר יִצְחָק נִרְאֶה שֶׁשְּׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הִשְׁבִּיעוֹ אַחַת שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה לִבְנוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וּשְׁבוּעָה אַחֶרֶת שֶׁאִם לֹא יִתְּנוּ לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן וְדַיֵּיק מִדִּכְתִיב וְנִקִּיתָ מִשְּׁבוּעָתִי זֹאת מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ שְׁבוּעָה אַחֶרֶת:

אִי לֹא כְּתַב אֶרֶץ כְּנַעַן הֲ"א בְּתוֹכְכֶם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד פֵּי' בַּקּוּנְטְ' דְּאִם לֹא יַעַבְרוּ יִטְּלוּ חֶלְקָם כְּפִי הַמַּגִּיעִים בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁנֹּאחֲזוּ בָּהּ כְּבָר וְהֵם סִיְּעוּ [אֶתְכֶם] לְכָבְשָׁהּ אֲבָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּלָל וּכְלָל לֹא שֶׁהֲרֵי לֹא סִיְּעוּ לְכָבְשָׁהּ קָא מַשְׁמַע לַן דְּאעפ"כ יִטְּלוּ וְקָשֶׁה וְכִי אֵיזוֹ סְבָרָא הִיא שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּבָתֵּיהֶם וְיִרְשׁוּ עִם אֲחֵיהֶם שֶׁיָּצְאוּ לַמִּלְחָמָה [וְעוֹד דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמָשָׁל דְּמַיְיתִי] לְכָךְ נִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הָכִי אִם יַעַבְרוּ חֲלוּצִים בְּרָאשֵׁי הַצָּבָא לִהְיוֹת רִאשׁוֹנִים בַּמִּלְחָמָה בִּשְׂכַר טוֹבָה זוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ עִם אֲחֵיהֶם תִּתֵּן לָהֶם אֶרֶץ הַגִּלְעָד וְאִם לֹא יִתְחַמְּנוּ יוֹתֵר מֵאֲחֵיהֶם וְנֶאֶחְזוּ וְהָכִי נְפָרֵשׁ דְּאִי לֹא כָּתַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הֲ"א שֶׁאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים בְּרֹאשׁ הַמִּלְחָמָה וְלֹא יְסַיְּעוּ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ אֶלָּא כִּשְׁאָר שְׁבָטִים כְּלָל וּכְלָל לֹא יִטְּלוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן קָמַשְׁמַע לַן דְּאַף עַל פִּי כֵן יִטְּלוּ וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי תִּפַּק אַדַּעְתֵּהּ שֶׁלֹּא יִטְּלוּ כְּלָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כֵּיוָן שֶׁסִּיְּעוּ בַּכִּבּוּשׁ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְי"ל דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ כֵּיוָן שֶׁהִקְנָה אֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁאָר שְׁבָטִים שֶׁהֲרֵי מֵאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶרֶץ גִּלְעָד נַעֲשׂוּ כְּמוֹ שֶׁסִּלְּקוּ עַצְמָן מִנַּחֲלוֹק בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְנֵימָא שֶׁאִם לֹא יְקַיְּימוּ תְּנָאָם לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק בָּהּ קָא מַשְׁמַע לַן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לוֹמַר שֶׁיִּטְּלוּ חֶלְקָם כִּשְׁאָר שְׁבָטִים כָּאן וְכָאן וְאִם תֹּאמַר לִכְתּוֹב קְרָא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בִּלְבַד וְלָא נִכְתּוֹב וְנֶאֶחְזוּ בְּתוֹכְכֶם וּמִמֵּילָא יָדַעְנוּ כֵּיוָן שֶׁנּוֹטְלִים חֶלְקָם בָּאָרֶץ שֶׁהִקְנָה לִשְׁאָר שְׁבָטִים כ"ש שֶׁיִּטְּלוּ חֶלְקָם בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁלֹּא הִקְנָה לִשְׁאָר שְׁבָטִים וי"ל דְּאַדְּרַבָּה הֲ"א בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא נִתְיַפָּה כֹּחָם דַּיִּין הוּא שֶׁיִּטְּלוּ אֲבָל בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁנִּתְיַפָּה כֹּחָם בָּהּ יִקָּנְסוּ מִמֶּנָּה וְלֹא יִקְחוּ בָּהּ כְּלָל לְכָךְ נִכְתְּבוּ שְׁנֵיהֶם: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְינוּ דִּכְתִיב אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי אֶלָּא לר' חֲנִינָא לָמָּה לִי. תֵּמַהּ מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל מַחֲלוֹקֶת וַהֲלֹא לֹא הָיָה תְּנָאֵי אֶלָּא בְּפֵרוּשׁ אָמַר שֶׁיִּשָּׁבַע לוֹ שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה לִבְנוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְאִם לֹא פֵּרֵשׁ הַקְּרָא תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי אִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהָיָה עוֹבֵר שְׁבוּעָה בֵּין יִתְּנוּ וּבֵין לֹא יִתְּנוּ אִם לֹא הָיָה מֵבִיא אִשָּׁה וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס קָשֶׁה לְהָבִין שֶׁהֲרֵי מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּי' שֶׁאִם הָלַךְ אֱלִיעֶזֶר לְמִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם וְהֵם לֹא יִרְצוּ לִתֵּן לוֹ שֶׁיְּהֵא מוּתָּר בִּבְנוֹת כְּנַעַן וְזֶה אֵינוֹ [דִּלְפִי זֶה סל"א לר"ח ב"ג אַיְּרֵי בע"א מִמַּה שֶּׁאָמַר ר"מ] לָכֵן פר"י בִּשְׁלָמָא לְר' מֵאִיר דְּלֵית לֵיהּ מִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו אע"פ שֶׁסְּבָרָא הוּא כְּשֶׁאָדָם מַתְנֶה עִם חֲבֵרוֹ אִם תַּעֲשֶׂה זֶה אֶתֵּן לְךָ זֶה וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לֹא אֶתֵּן לְךָ כְּמוֹ כֵן כָּאן אע"פ שֶׁהוּא סְבָרָא שֶׁלֹּא הִשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיִּתְּנוּ הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ אִם לֹא יִתְּנוּ תִּהְיֶה נָקִי אֲבָל לְר' חֲנִינָא דְּאָזֵל בָּתַר סְבָרָא לְפִי דַּעַת בַּעֲלֵי הַתְּנָאִים לָמָּה פֵּרֵשׁ אִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ פְּשִׁיטָא אִם לֹא יִרְצוּ לִתֵּן דְּיִהְיֶה נָקִי וּלְמהר"ר יִצְחָק נִרְאֶה שֶׁשְּׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הִשְׁבִּיעוֹ אַחַת שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה לִבְנוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וּשְׁבוּעָה אַחֶרֶת שֶׁאִם לֹא יִתְּנוּ לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן וְדַיֵּיק מִדִּכְתִיב וְנִקִּיתָ מִשְּׁבוּעָתִי זֹאת מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ שְׁבוּעָה אַחֶרֶת:

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן [במדבר לב, ל]

הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ [בראשית ד, ז]

אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי [בראשית כד, מא]

אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי [בראשית כד, לח]

וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה [בראשית כד, ח]

אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם [ויקרא כו, ג]

וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי [ויקרא כו, טו]

לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כו, א]

אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ [ישעיהו א, יט]

וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהֹוָה דִּבֵּר [ישעיהו א, כ]

״חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ״? אָמַר רָבָא: מִילְחָא גְּלָלְנִיתָא, נַהֲמָא דְשַׂעֲרֵי אַקּוּשָׁא, וּבְצַלֵי. דְּאָמַר מָר: פַּת פּוּרְנִי חֲרֵיבָה בְּמֶלַח, וּבְצָלִים – קָשִׁים לַגּוּף כַּחֲרָבוֹת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי״, אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר, ״חִנָּקִי״ מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: ״הנקי״ כְּתִיב. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״הִנָּקִי״, אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: ״אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ״ – הִנָּקִי, ״וְאִם שָׁכַב״ – לֹא הִנָּקִי וְלֹא חִנְקִי, אֶלָּא אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא, קָא מַשְׁמַע לַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״הוּא יִתְחַטָּא בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם לֹא יִתְחַטָּא וְגוֹ׳״, אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: מִצְוַת הַזָּאָה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וְהֵיכָא דַּעֲבַד בְּחַד מִינַּיְיהוּ עֲבַד – קָא מַשְׁמַע לַן. ״וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: שְׁלִישִׁי לְמַעוֹטֵי שֵׁנִי, שְׁבִיעִי לְמַעוֹטֵי שִׁשִּׁי, דְּקָא מְמַעֵט בִּימֵי טָהֳרָה, אֲבָל הֵיכָא דַּעֲבַד בִּשְׁלִישִׁי וּבִשְׁמִינִי, דְּקָא מַפֵּישׁ בִּימֵי טָהֳרָה – אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. (א)״וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ לְמָה לִי? אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי לְקָדָשִׁים, אֲבָל לִתְרוּמָה – בְּחַד נָמֵי סַגִּיא, קָא מַשְׁמַע לַן. א(ב)**מַתְנִי׳** הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְאָמַר: כְּסָבוּר הָיִיתִי שֶׁהִיא כֹּהֶנֶת וַהֲרֵי הִיא לְוִיָּה, לְוִיָּה וַהֲרֵי הִיא כֹּהֶנֶת, עֲנִיָּה וַהֲרֵי הִיא עֲשִׁירָה, עֲשִׁירָה וַהֲרֵי הִיא עֲנִיָּה – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעַתּוּ. ב(ג)הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: ״הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּיר״, אוֹ ״לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּירִי״, ״לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר״, אוֹ ״לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי״, ״לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלֵיךְ״, אוֹ ״לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵיךְ״, ״לְאַחַר שֶׁיַּחְלוֹץ לִיךְ יְבָמֵיךְ״ – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. גוְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: ״אִם יָלְדָה אִשְׁתְּךָ נְקֵבָה הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת לִי״ – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אִם הָיְתָה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ מְעוּבֶּרֶת וְהוּכַּר עוּבָּרָהּ – דְּבָרָיו קַיָּימִין, וְאִם יָלְדָה נְקֵבָה – מְקוּדֶּשֶׁת. ד(ד)**גְּמָ׳** תְּנַן הָתָם: אֵין תּוֹרְמִין מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחוּבָּר. וְאִם תָּרַם – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִּי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר ״פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁים יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבָּרִים״, ״פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבָּרִים יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁים לִכְשֶׁיִּתָּלְשׁוּ״ וְנִתְלְשׁוּ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: כֹּל שֶׁבְּיָדוֹ לָאו כִּמְחוּסָּר מַעֲשֶׂה דָּמֵי. אֵיתִיבֵיהּ: הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: ״הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּיר״, ״לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּירִי״, ״לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר״, ״לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי״, ״לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלֵיךְ״, ״לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵיךְ״, ״לְאַחַר שֶׁיַּחְלוֹץ לִיךְ יְבָמֵיךְ״ – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. בִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ לָאו בְּיָדוֹ, אֶלָּא גֵּר, הָוֵי בְּיָדוֹ! גֵּר נָמֵי לָאו בְּיָדוֹ, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

גֵּר

חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ מַשְׁמַע אֲכִילַתְכֶם הוּא חֶרֶב תִּהְיוּ נִשְׂבָּעִים: **גְּלָלְנִיתָא** נַסָּה: **הַיְנוּ דִּכְתִיב אִם לֹא שָׁכַב הִנָּקִי** לֹא כָּפַל וְאִם שָׁכַב לֹא הִנָּקִי אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה אַתָּה שׁוֹמֵעַ קְלָלָה דְּאִי מִשּׁוּם דִּסְמִיךְ לֵיהּ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ׳ הַהוּא לֹא מְפָרֵשׁ בֵּהּ קְלָלָה הַשְּׁבוּעָה קַמַּיְיתָא אֶלָּא הַשְּׁבוּעָה דְּבָתְרֵהּ קָאֵי דִּסְמִיךְ לֵהּ וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְקַמַּיְיתָא שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ אָלָה דְּהָכִי כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן וְגוֹ׳ וְלֹא פֵּי׳ קְלָלָה אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה: **אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר** וְאִם שָׁכַב חִנְקִי מִבְּעֵי לֵהּ: הַיְנוּ דִּכְתִיב אִם לֹא שָׁכַב הִנָּקִי לֹא כָּפַל וְאִם שָׁכַב לֹא הִנָּקִי אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה אַתָּה שׁוֹמֵעַ קְלָלָה דְּאִי מִשּׁוּם דִּסְמִיךְ לֵיהּ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ׳ הַהוּא לֹא מְפָרֵשׁ בֵּהּ קְלָלָה הַשְּׁבוּעָה קַמַּיְיתָא אֶלָּא הַשְּׁבוּעָה דְּבָתְרֵהּ קָאֵי דִּסְמִיךְ לֵהּ וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְקַמַּיְיתָא שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ אָלָה דְּהָכִי כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן וְגוֹ׳ וְלֹא פֵּי׳ קְלָלָה אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה: **הַנָּקִי כְּתִיב** בְּלֹא יוּ״ד לְמִדְרְשֵׁהּ כְּמִקְרָאוֹ לִשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה אִם לֹא שָׁכַב תְּהֵא נְקִיָּה וּבַמָּסֹרֶת נָמֵי מִדְּרִישׁ הַשְּׁבוּעָה קַמַּיְיתָא לְמִשְׁדְּיֵהּ אַקְּרָא דְּבָתְרֵהּ וּלְמֵימַר חִנְקִי וְאַתְּ כִּי שָׂטִית כְּלוֹמַר אִם שָׂטִית תִּתְחַנְּקִי: **אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא** דְּלָא בָּעֵי כְּפִילָה לָמָּה לִי לְמִכְתַּב כִּי הַאי לִישָּׁנָא וְאִיכָּא לְמִדְרְשֵׁהּ הָכִי וְהָכִי נִכְתּוֹב תִּחְיֶה אוֹ לָשׁוֹן אַחֵר: **סל״א מִצְוַת הַזָּאָה בְּג׳ וּבְז׳ וְאִי עֲבַד בְּחַד מִינַּיְהוּ עֲבַד** דְּרֵישָׁא דִּקְרָא לָאו בְּלִישָּׁנָא דִּתְנָאָה כְּתִיב דְּלָא כְּתִיב אִם יִתְחַטָּא בּוֹ לְמִשְׁמַע מִינֵּהּ הָא אִם לֹא יִתְחַטָּא לֹא יִטְהַר אֶלָּא הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ וְאִיכָּא לְמֵימַר לָשׁוֹן נְוִוי בְּעָלְמָא הוּא: **וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא** וְגוֹ׳ לָמָּה לִי לָאו לְרַבִּי חֲנִינָא פָּרִיךְ אֶלָּא לְדִבְרֵי הַכֹּל בָּעֵי לָהּ: **לְמַעוּטֵי שִׁשִּׁי** שֶׁלֹּא רִחֵק הַזָּאָה מִטֻּמְאָתוֹ: ה״ג אֲבָל הֵיכָא דַּעֲבַד בִּשְׁלִישִׁי וּבִשְׁמִינִי דְּקָא מַפֵּשׁ בִּימֵי טָהֳרָה אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי. וְלָא גָּרִיס בָּרְבִיעִי וּבַשְּׁמִינִי דְּהָא וַדַּאי שַׁפִּיר דָּמֵי דְּכָל מַה שֶּׁמַּשְׁהֶה הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה אֵין בְּכָךְ כְּלוּם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַרְבֶּה וְשֶׁלֹּא יְמַעֵט בַּיָּמִים שֶׁבֵּין הַזָּאָה לְהַזָּאָה כִּדְאָמַר גַּבֵּי כֹּהֵן הַפּוֹרֵשׁ שִׁבְעָה לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים (יוֹמָא דַּף ח:) בִּשְׁלָמָא רִאשׁוֹן שֶׁמָּא שְׁלִישִׁי שֵׁנִי שֶׁמָּא שְׁלִישִׁי וְאַע״ג דְּאִיכָּא לְסַפּוּקֵי נָמֵי שֶׁמָּא עֲשִׂירִי אוֹ יוֹתֵר הוּא וְאִי גָּרְסִי׳ הָכִי לְעִנְיַן מִצְוַת הַזָּאָה בִּזְמַנָּהּ הוּא דְּגָרְסִינַן: **דְּקָא מַפֵּשׁ בִּימֵי טָהֳרָה** מַרְחִיק וְהוֹלֵךְ מִיּוֹם מַגַּע הַטֻּמְאָה: **מַתְנִי׳ שֶׁלֹּא הִטְעַתּוּ** אֶלָּא הוּא הִטְעָה אֶת עַצְמוֹ וְכֵיוָן דְּלָא פֵּרֵשׁ לָאו כָּל כְּמִינֵּהּ דְּהָווּ לְהוּ דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב: **מַתְנִי׳ שֶׁלֹּא הִטְעַתּוּ** אֶלָּא הוּא הִטְעָה אֶת עַצְמוֹ וְכֵיוָן דְּלָא פֵּרֵשׁ לָאו כָּל כְּמִינֵּהּ דְּהָווּ לְהוּ דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב: **לְאַחַר שֶׁיַּחְלֹץ לִיךְ יְבָמֵיךְ** קָסָבַר הַאי תַּנָּא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה לַשּׁוּק: **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** דַּהֲוָה לֵיהּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לָעוֹלָם וְעַכְשָׁו אֵין בְּיָדוֹ לְקַדְּשָׁהּ: **סל״א מִצְוַת הַזָּאָה בְּג׳ וּבְז׳ וְאִי עֲבַד בְּחַד מִינַּיְהוּ עֲבַד** דְּרֵישָׁא דִּקְרָא לָאו בְּלִישָּׁנָא דִּתְנָאָה כְּתִיב דְּלָא כְּתִיב אִם יִתְחַטָּא בּוֹ לְמִשְׁמַע מִינֵּהּ הָא אִם לֹא יִתְחַטָּא לֹא יִטְהַר אֶלָּא הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ וְאִיכָּא לְמֵימַר לָשׁוֹן נְוִוי בְּעָלְמָא הוּא: **גְּמ׳ מְחֻבָּר** אֵינוֹ חַיָּב בִּתְרוּמָה דְּרֵאשִׁית דְּגָנְךָ כְּתִיב (דְּבָרִים יח) מִידֵי דְּמִתַּקַּן שֶׁנֶּאֱסַף בִּכְרִי הִלְכָּךְ לֹא חָל שֵׁם תְּרוּמָה עַל הַתָּלוּשׁ שֶׁהִפְרִישׁ עָלָיו וְטֶבֶל הוּא בְּיַד כֹּהֵן וְיָכוֹל לִתְרֹם עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר וְכֻלָּהּ חֻלִּין וְהַמְּחֻבָּר שֶׁהִפְרִישׁ עָלָיו לֹא נִתְקַן וְלִכְשֶׁיִּתָּלֵשׁ צָרִיךְ לִתְרֹם: **גְּמ׳ מְחֻבָּר** אֵינוֹ חַיָּב בִּתְרוּמָה דְּרֵאשִׁית דְּגָנְךָ כְּתִיב (דְּבָרִים יח) מִידֵי דְּמִתַּקַּן שֶׁנֶּאֱסַף בִּכְרִי הִלְכָּךְ לֹא חָל שֵׁם תְּרוּמָה עַל הַתָּלוּשׁ שֶׁהִפְרִישׁ עָלָיו וְטֶבֶל הוּא בְּיַד כֹּהֵן וְיָכוֹל לִתְרֹם עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר וְכֻלָּהּ חֻלִּין וְהַמְּחֻבָּר שֶׁהִפְרִישׁ עָלָיו לֹא נִתְקַן וְלִכְשֶׁיִּתָּלֵשׁ צָרִיךְ לִתְרֹם: **פֵּרוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחֻבָּרִים** כְּלוֹמַר אוֹ שֶׁאָמַר פֵּרוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחֻבָּרִים יִהְיוּ תְּרוּמָה כו׳: **וְנִתְלְשׁוּ מַהוּ** שֶׁתְּהֵא תְּרוּמָה לְמַפְרֵעַ מִי הָוֵי כְּמַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם אוֹ לֹא: **כָּל שֶׁבְּיָדוֹ** כִּי הַאי שֶׁבְּיָדוֹ לִתְלֹשׁ וּלְהַפְרִישׁ מִיָּד:

בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל הַיְנוּ דִּכְתִיב אִם לֹא שָׁכַב הִנָּקִי פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁלֹּא כָּפַל אִם שָׁכַב לֹא הִנָּקִי אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה אַתָּה שׁוֹמֵעַ קְלָלָה דְּאִי מִשּׁוּם דִּסְמִיךְ לֵיהּ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ׳ הַהִיא לֹא מְפָרֵשׁ בָּהּ קְלָלָה הַשְּׁבוּעָה קַמַּיְיתָא אֶלָּא הַשְּׁבוּעָה בָּתְרַיְיתָא קָאֵי דִּסְמִיךְ לָהּ וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְגוֹ׳ וּשְׁבוּעָה קַמַּיְיתָא אֵין בָּהּ אָלָה דְּהָכִי כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהּ קְלָלָה אֶלָּא מִכְּלָל בְּרָכָה וְקָשֶׁה דְּהָא כָּל תְּנָאֵי מִבְּנֵי גָד וּמִבְּנֵי רְאוּבֵן גָּמְרִי׳ וְא״כ בָּעֵינַן הֵן קוֹדֵם לְלָאו וְהָכָא הָוֵה לָאו קוֹדֵם לְהֵן דְּהָא אִם לֹא שָׁכַב כְּתִיב בְּרֵישָׁא וְי״ל דְּאִם לֹא שָׁכַב חָשׁוּב הֵן שֶׁמָּה שֶׁאָנוּ רוֹצִים שֶׁתַּעֲשֶׂה חָשׁוּב הֵן קוּמְיָא דְּאִם יַעַבְרוּ שֶׁאָנוּ רוֹצִים שֶׁיַּעַבְרוּ וְאִם לֹא יַעַבְרוּ יַפְסִידוּ כָּךְ אָנוּ רוֹצִים שֶׁתִּתְקַיֵּם דְּבָרִים שֶׁלֹּא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ וְזֶהוּ הֵן וְאִם שָׁכַב תַּפְסִיד וְזֶהוּ לָאו: הַנָּקִי – **הַנָּקִי** כְּתִיב. פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס וְהָכֵי כּוֹפֵל וְאִם לֹא שָׁכַב הַנָּקִי וְאִם שָׁכַב חִנְקִי וְאַתְּ כִּי שָׂטִית דְּקָאֵי חִנְקִי אַוְּאַתְּ כִּי שָׂטִית דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ וְקָשֶׁה לְא״כ הָוָה לֵיהּ מַעֲשֶׂה קוֹדֵם לִתְנַאי וַאֲנַן אָמְרִינַן בְּמַתְנִי׳ לר״מ בָּעֵי תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה לָכֵן פר״י דְּלָא קָאֵי כְּלָל אַוְּאַתְּ כִּי שָׂטִית דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ אֶלָּא כְּתִיב הִנָּקִי וְהָוֵי כְּאִלּוּ הָיָה כְּתִיב חִנְקִי וְהַכֹּהֵן הָיָה חוֹזֵר וְכוֹפֵל אִם שָׁכַב חִנְקִי וְהַשְׁתָּא הָוֵי תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה: [**חַנְּקִי** כְּתִיב פֵּי׳ ר״ח לה״ק אִם לֹא שָׁכַב וְגוֹ׳ תַּחַת אִישֵׁךְ כְּלוֹמַר תְּשָׁאֵר תַּחַת אִישֵׁךְ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ׳ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ כְּלוֹמַר תֵּלְכִי מִמֶּנּוּ וְהָוֵי תְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה וְאַע״ג דַּהֲוֵי לָאו קוֹדֵם לְהֵן הָא אָמְרִינַן מֵהָכָא (סַנְהֶדְרִין לב: לג.) פּוֹתְחִין בִּזְכוּת תְּחִלָּה]: ת״י בִּשְׁלָמָא לר״מ הַיְנוּ דִּכְתִיב הוּא יִתְחַטָּא וְגוֹ׳ וְאִם לֹא יִתְחַטָּא. תֵּמַהּ מָה עִנְיָן זֶה לְמַחֲלֹקֶת אֲפִילּוּ לְר״מ לָמָּה לִי וַהֲלֹא בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כְּתִיב (וַיִּקְרָא י״ל:ח׳) וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר וְאִם לֹא יִרְחַץ לֹא יִטְהַר וי״ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם מִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא כֵּיוָן דְּמִצְוָה הוּא שֶׁצִּוָּה הקב״ה אִם לֹא עָשָׂה לֹא יָצָא אֲבָל הָכָא מַשְׁמַע קְצָת שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּנַאי מִדִּכְתִיב הוּא יִתְחַטָּא וַהֲוֵי כְּאִלּוּ כְּתִיב אִם יִתְחַטָּא בּוֹ יִטְהַר וְלֹא כְּתִיב וְיִתְחַטָּא וְיִטְהַר וְאָז הָוֵי נְוִוי כְּמוֹ וְרָחַץ וְטָהֵר:

ת״י בִּשְׁלָמָא לר״מ הַיְנוּ דִּכְתִיב הוּא יִתְחַטָּא וְגוֹ׳ וְאִם לֹא יִתְחַטָּא תֵּמַהּ מָה עִנְיָן זֶה לְמַחֲלֹקֶת אֲפִילּוּ לְר״מ לָמָּה לִי וַהֲלֹא בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כְּתִיב (וַיִּקְרָא יל) וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר וְאִם לֹא יִרְחַץ לֹא יִטְהַר וי״ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם מִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא כֵּיוָן דְּמִצְוָה הוּא שֶׁצִּוָּה הקב״ה אִם לֹא עָשָׂה לֹא יָצָא אֲבָל הָכָא מַשְׁמַע קְצָת שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּנַאי מִדִּכְתִיב הוּא יִתְחַטָּא וַהֲוֵי כְּאִלּוּ כְּתִיב אִם יִתְחַטָּא בּוֹ יִטְהַר וְלֹא . כְּתִיב וְיִתְחַטָּא וְיִטְהַר וְאָז הָוֵי נְוִוי כְּמוֹ וְרָחַץ וְטָהֵר: **אֵין** תּוֹרְמִין מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר פֵּי׳ בְּקוּנְטְרֵס הַמְחֻבָּר אֵינוֹ חַיָּב בִּתְרוּמָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים יח) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ דְּבָעֵינַן מִידֵּי דְּמִתַּקַּן וא״כ הָוֵי מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר וְקָשֶׁה דְּאִם כֵּן לִדְבָרָיו בְּתָלוּשׁ נָמֵי קֹדֶם שֶׁנִּתְמָרַח לֹא הָוֵי תְּרוּמָה שֶׁהֲרֵי לֹא מִתַּקַּן וְלֵיתָא דְּהָא אָמַר בְּעָלְמָא (עֵירוּבִין דַּף לא:) מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשִּׁבֳּלִים פָּטוּר מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה דְּמַשְׁמַע דְּמַהֲנֵי וְעַ״ק מֵהַהִיא דְּאָמַר (תְּרוּמוֹת פ״א מ״י) הַתּוֹרֵם מִדָּבָר שֶׁנִּגְמַר מְלַאכְתּוֹ דְּהַיְנוּ אַחַר מֵרוּחַ עַל דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ וְהַיְנוּ קֹדֶם מֵרוּחַ תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה לכ״נ לר״י הָא דִּמְחֻבָּר פָּטוּר נָפְקָא לַן מִדִּכְתִיב מִמֶּנּוּ דְּדָרֵשׁ בְּסִפְרֵי מִמֶּנּוּ וְלֹא מִן הַמְחֻבָּר דְּהָא קְרָא בְּתָלוּשׁ מַיְירֵי וְעַ״כ אַתָּא לְמֵימַר מִמֶּנּוּ אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד נָמֵי אָסוּר דְּאִי מִשּׁוּם לְכַתְּחִלָּה אַתָּא תִּפּוֹק לִי מִשּׁוּם דִּכְתִיב דְּגָנְךָ וּמְחֻבָּר לָאו מִתַּקַּן הוּא אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ דְּפָסוּל אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד בִּמְחֻבָּר וְהַהִיא דְּמַעֲשֵׂר שֶׁהִקְדִּימוֹ בְּשִׁבֳּלִים דְּמַהֲנֵי בְּדִיעֲבַד מַיְירֵי בְּתָלוּשׁ וְקֹדֶם מֵרוּחַ:

מסורת הש״ס

א זבחים יח.

ב לעיל נ.

ג יבמות צב:; תוספתא קידושין; בבא מציעא טז:; כתובות נח:

ד משנה תרומות; יבמות פט.; מנחות כה:; בכורות נג:

גליון הש״ס

גמ׳ אמר פירות ערוגה. לפענ״ד ה״ה אם אמר פירות ערוגה זו לכשיתלשו יהיו תרומה על פירות ערוגה זו כשיתלשו ע׳ תוס׳ ריש מעילה ד״ה ששחטן בדרום:

תורה אור השלם

[ישעיהו א, כ]

[במדבר ה, יט]

[במדבר יט, יב]

[במדבר יט, יט]

[שמות כה:א-כז, יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ אישות הל׳ ו, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ לח סעי׳ כד:

ב מיי׳ פז׳ מהל׳ אישות הל׳ יד, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ מ סעי׳ ה:

ג מיי׳ פז׳ מהל׳ אישות הל׳ טז, טוש״ע אה״ע סי׳ מ סעי׳ ח:

ד מיי׳ פה׳ מהל׳ תרומות הל׳ ט, טוש״ע יו״ד סי׳ שלא סעי׳ נה:

[א-ג] **גֵּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה.** מַאי טַעְמָא: "מִשְׁפָּט" כְּתִיב בֵּיהּ כַּדִּין, מִי יֵימַר דְּמִזְדַּקְּקוּ לֵיהּ הָנֵי תְּלָתָא. מַתְקֵיף לַהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: אֶלָּא מֵעַתָּה, הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְשִׁפְחָתוֹ, וְאָמַר: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֲשַׁחְרְרִיךְ" – הָכִי נָמֵי דְּהָווּ קִידּוּשִׁין? הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם – מֵעִיקָּרָא בְּהֵמָה, הַשְׁתָּא – דַּעַת אַחֶרֶת. [ד] וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֲגָרְשִׁיךְ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, הָכִי נָמֵי לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּהָווּ קִידּוּשִׁין? נְהִי דְּבְיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ, בְּיָדוֹ לְקַדְּשָׁהּ? [ה] תִּפְשׁוֹט דְּבָעֵי רַב אוֹשַׁעְיָא: הַנּוֹתֵן שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְאִשָּׁה, בְּאַחַת אָמַר לָהּ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי הַיּוֹם", וּבְאַחַת אָמַר לָהּ: "הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שֶׁאֲגָרְשִׁיךְ", תִּפְשׁוֹט מִינַּהּ דְּלָא הָווּ קִידּוּשִׁין! דִּלְמָא כִּי הֵיכִי דְּתָפְסִי קִידּוּשִׁין הַשְׁתָּא – תָּפְסִי נָמֵי לְאַחַר כֵּן. [ו](א) תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֵין תּוֹרְמִין מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחוּבָּר, וְאִם תָּרַם – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. כֵּיצַד? אָמַר: "פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁין יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבֶּרֶת", "פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבֶּרֶת יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁין" – לֹא אָמַר כְּלוּם. אֲבָל אָמַר "לִכְשֶׁיִּתָּלְשׁוּ" וְנִתְלְשׁוּ – דְּבָרָיו קַיָּימִין. (ב) יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אֲפִילּוּ אָמַר "פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁין יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבֶּרֶת", "פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ מְחוּבֶּרֶת יִהְיוּ תְּרוּמָה עַל פֵּירוֹת עֲרוּגָה זוֹ תְּלוּשִׁין לִכְשֶׁיָּבִיאוּ שְׁלִישׁ וְיִתָּלְשׁוּ", וְהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ וְנִתְלְשׁוּ – דְּבָרָיו קַיָּימִין. אָמַר רַבָּה: לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֶלָּא בְּשַׁחַת, אֲבָל בַּאֲגַם – לֹא. רַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִילּוּ בַּאֲגַם. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי אֲגַם לִישָּׁנָא דְּבוּצְלָנָא הוּא? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דְּאָמַר קְרָא: "הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ". כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ "אִם יָלְדָה אִשְׁתְּךָ נְקֵבָה, מְקוּדֶּשֶׁת לִי" – לֹא אָמַר כְּלוּם. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, אֲבָל אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת – דְּבָרָיו קַיָּימִין. כְּמַאן? אִי כְּרַבָּה כְּשֶׁהוּכַּר עוּבָּרָהּ, אִי כְּרַב יוֹסֵף – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּכַּר עוּבָּרָהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבָּה: לָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֶלָּא בְּשַׁחַת דְּבֵי כִּיבְשָׁא, אֲבָל בְּשַׁחַת דְּבֵי שָׁקְיָא – לָא. רַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִילּוּ בְּשַׁחַת דְּבֵי שָׁקְיָא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: "אִם יָלְדָה אִשְׁתְּךָ נְקֵבָה מְקוּדֶּשֶׁת לִי" – לֹא אָמַר כְּלוּם. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, אֲבָל אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת – דְּבָרָיו קַיָּימִים. כְּמַאן – כְּשֶׁהוּכַּר עוּבָּרָהּ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְרַבִּי, וְרַבִּי מֵאִיר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ – אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – הָא דַּאֲמַרַן. רַבִּי – דְּתַנְיָא:

"לֹא

צריך שלשה ישראלים שמזקקין לו להטבילו ולהודיעו מקצת מצות קלות וחמורות כדאמר ביבמות (דף מז.): **משפט כתיב בה** משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח: מי ימר דמזדקקו ליה הלכך לאו בידו הוא: **הכי נמי דהוו קדושין** הואיל ובידו לשחררה ולקדשה: ה"ג **מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת** הלכך אין מחוסר מעשה גדול מזה: ה"ג הנותן פרוטה לאשתו ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשיך אינה מקודשת. אם גרשה הכי נמי דהוו קדושין לרבי יוחנן: **בידו לקדשה** בתמיה וכי בידו לקדשה אם יגרשנה שמא לא תתרצה בקדושיו: **תפשוט דבעי רבי אושעיא** מהא דאמרן דמשום דאין בידו לקדשה משיגרשנה לא הוו קדושין ולא מידי תפשוט דבעי ר' אושעיא נמי דלא הוו קדושין דהשתא חלין לכשיגרשנה: **דלמא כי היכי דתפסי כו'** כלומר להכי מספקא ליה לרבי אושעיא בהא משום דאיכא למימר דלמא סבירא לן מגו דאי בעי לקדושי השתא מקדשי תפסי בה קדושין לאחר זמן מהשתא אבל המקדש את אשתו לא חזיא השתא למתפס קדושי שהרי מקודשת ועומדת: **תניא כותיה דרבי יוחנן** דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי: **אבל אם אמר לכשיתלשו** תרומה **ונתלשו דבריו קיימין** הואיל ובידו לתלש ולהפריש: **יתר על כן** אפילו מה שאין בידו דקסבר אדם מקדיש ומקנה דשלב"ל: **לכשיביאו שליש** שעדיין לא הביאו שליש ואין בידו לתלש ולהפריש דתבואה שלא הביאה שליש לאו תבואה היא כדאמר בר"ה (דף יג.) ועשת את התבואה לשלש אל תקרי לשלש אלא לשליש: **אלא בשחת** שאע"פ שלא נתבשלו הגרעינין שליש או אפי' עדיין לא נבלבו החטים שחת מיהא הוי וראוי לקצר ולהאכיל לבהמה דמילי דמנכר וחשוב הוא: **אבל באגם** שאינה אלא צמחים רכים ולקמן מפרש מאי לשון אגם: **לא** דכיון דלא חשיב לא חייל עליה שם תרומה למפרע: **דבוצלנא** שהוא מבצבץ ועולה מן הארץ ויש בו כדי לכוף וחבירו בעירובין (דף כט:) דלא אבנול זרתא שלא גדל זרת: **כמאן אזלא** אדרבי חנינא קאי כמאן פרש רבי חנינא מתני' דאם אשתו מעוברת דבריו קיימין אלמא דבר שלא בא כלל לעולם הוא דאין מקנה אבל בא מקנתו מקנה: **כמאן אי כרבה** סבירא ליה דאוקמא לרבי אליעזר בן יעקב בשחת הכא מעוברת נמי בשהוכר עוברה וכדרבי אליעזר בן יעקב ואי כרב יוסף סבירא ליה דאפילו באגם אמרה רבי אליעזר הכא אפילו לא הוכר אמר רבי חנינא מקודשת לדברי ר' אליעזר בן יעקב וכדרבי אליעזר בן יעקב קי"ל דמשנתו קב ונקי: **דבי כבשא** שדה של בית הבעל שקייה במי גשמים: **אבל בשחת דבי שקיא** של שדה בית השלחין שצריכה להשקות לא אמר דעבידא דפסידה כי לא משקה לה כדמבעי לה הלכך כמי שלא באה לעולם כלל הוא: **אפילו שחת דבי שקיא** הואיל והגיע לכלל שחת: **ודברי** הכל בין לרבה בין לרב יוסף הכר עוברה בעינן דומיא דשחת דהא נמי כשחת דבי כבשא הוא שנגמרו בידי שמים: **שלא בא לעולם** ביאה גמורה כי הכא דלא הביא שליש:

גר צריך שלשה משפט כתיב בה כדין נראה דוקא בקבלת מצות הוא דבעינן ג' אבל בטבילה בחד סגיא אם כבר קבל עליו המצות וראיה מההיא דיבמות (דף מה:) דקאמר התם ההוא דהוו קרו ליה בר ארמאי פירוש משום דמל ולא טבל אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו כלומר וכי לא ראה קרי מימיו דצריך לטבול א"כ משמע מדנפק בטבילת קריו משמע דלא בעינן שלשה ומיהו קשה מהא דאמר (שם דף מז:) דמושיבין אותה במים עד צוארה ושני תלמידי חכמים יושבים מבחוץ ומודיעין לה מקצת מצות קלות ומקצת חמורות ופריך והא בעינן שלשה ומשני תני שלשה אלמא משמע דלטבילה נמי בעינן שלשה ויש לומר דודאי למצוה בעינן שלשה אבל לא לעכב אי נמי י"ל דהא דבעי שלשה היינו טעמא משום קבלת מצות וא"ת משום קבלת מצות נמי אמאי בעינן שלשה והרי הודאות והלואות דכתיב בהן משפט ואפ"ה אמרינן בסנהדרין (דף ג.) דדן אפילו יחידי ויש לומר דיש לנו להשוותן לגזלות וחבלות דלעולם בעי שלשה דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וא"ת א"כ לבעי מומחין כמו גזלות וחבלות ויש לומר דשליחותייהו עבדינן כדאמרינן בגיטין (דף פח:) עוד אמר הר"ר נתנאל דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אע"ג שאינן מומחין דעל כרחך השתא ליכא מומחין שהרי אין סמוכין ולדורותיכם משמע לדורות עולם: **אלא** מעתה הנותן פרוטה לשפחתו כו' תימה אמאי לא משני נמי הכא מי ימר דמזדקקי ליה תלתא כדמשני לעיל וא"כ אינו בידו וי"ל דסוגיא זו אתיא כמ"ד ביבמות (דף מז:) עבד אין חייב בקבלת מצות לאחר שחרור לפי שהיה חייב קודם שחרור במצות אשה א"כ בשעת קנינו היו מטבילין אותו כדי לקבל המצות וטבילה דלאחר שחרור היינו טבילת גר והיא לא בעי שלשה: **נהי** דבידו לגרשה בידו לקדשה ה"ה נמי דמצי לשנויי לעיל הכי: **ואמר רבי חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת** פי' בקונטרס דאיירי אליבא דר"א בן יעקב דאלו רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"כ אפילו מעוברת לאו כלום הוא וא"ת מנ"ל לרבי חנינא דאיירי כשאין אשתו מעוברת ורבי אליעזר בן יעקב היא ולימא איירי אף כשאשתו מעוברת ורבנן היא וא"כ מאי קאמר לא שנו וי"ל משום דבכולה ברייתא דבסמוך הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר כו' דקתני רבי מאיר אומר מקודשת ולא תני בהדייהו זו אם ילדה אשתך נקבה כו' אלמא קסבר דאפילו ר' מאיר מודה דאינה מקודשת היכא דאמר ליה אם ילדה אשתך נקבה ורבי מאיר ורבי אליעזר אמרו דבר אחד כדאמר לקמן ולפיכך אתא רבי חנינא לפרש דלא אמר רבי אליעזר בן יעקב אלא כשאין אשתו מעוברת וכו' כדפרי' דהא רבי אליעזר בן יעקב מודה היכא דאמר לו אם ילדה אשתך נקבה לאו כלום הוא ונראה לאע"ג דהלכה כרבי אליעזר בן יעקב בעלמא דקב ונקי הוא הכא לית הלכתא כותיה ולאו כבולהו תנאי דאמרי אדם מקנה דשלב"ל דהא פליגי בב"מ (דף סו:) רב נחמן ורב הונא במוכר פירות דקל לחבירו רב הונא אמר עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו משבאו לעולם אין יכול לחזור בו ואדם מקנה דבר שלא בא לעולם ורב נחמן אמר אפילו באו לעולם יכול לחזור בו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וזה מכרן קודם שבאו לעולם והלכה כרב נחמן בדיני וא"כ אין הלכה כר"א בן יעקב:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הל' ו:

ב מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הל' ז:

ג מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הל' יז, סמג לאוין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רסח סעי' ב ג:

ד טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ז:

ה מיי' פז' מהל' אישות הל' יד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' ז:

ו מיי' פה' מהל' תרומות הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' נה:

מסורת הש"ס

א תוספתא תרומות

ב יבמות צג:

תורה אור השלם

[ויקרא כד, כב]

[במדבר טו, טז]

[ישעיהו נח, ה]

[דברים כג]

(א)"לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו", רַבִּי אוֹמֵר: בְּלוֹקֵחַ עֶבֶד עַל מְנָת לְשַׁחְרְרוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּגוֹן דִּכְתַב לֵיהּ: "לִכְשֶׁאֶקָּחֲךָ, הֲרֵי עַצְמְךָ קָנוּי לְךָ מֵעַכְשָׁיו". רַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּיר", "לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּירִי", "לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר", "לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי", "לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלִיךְ", "לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתִיךְ", "לְאַחַר שֶׁיַּחְלוֹץ לָךְ יְבָמִיךְ" – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת. וּמָה טַעַם אָמְרוּ "אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת" – מִשּׁוּם אֵיבָה. וְנִחְשׁוֹב נָמֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא! הַיְינוּ רַבִּי, הַיְינוּ רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. (ב)וְנִחְשׁוֹב נָמֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא: "קֻוֹנָּם שֶׁאֲנִי עוֹשָׂה לְפִיךְ" – אֵין צָרִיךְ לְהָפֵר. א(ג)רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָפֵר, שֶׁמָּא תַּעֲדִיף עָלָיו יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. הָאִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: בְּאוֹמֶרֶת: "יִקְדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשֵׂיהֶם", וְיָדַיִם אִיתַנְהוּ בָּעוֹלָם. במַתְנִי' הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ לַשִּׁלְטוֹן", "וְאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ כְּפוֹעֵל", דִּבֵּר עָלֶיהָ לַשִּׁלְטוֹן וְעָשָׂה עִמָּהּ כְּפוֹעֵל – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. גגְּמָ' אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: וְהוּא שֶׁנָּתַן לָהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה. וּבְשָׂכָר לָא? וְהָתַנְיָא: בִּשְׂכַר שֶׁהִרְכַּבְתִּיךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּקָרוֹן אוֹ בִסְפִינָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. בִּשְׂכַר שֶׁאַרְכִּיבֵךְ עַל הַחֲמוֹר, שֶׁאוֹשִׁיבֵךְ בְּקָרוֹן אוֹ בִסְפִינָה – מְקוּדֶּשֶׁת. וְכִי תֵּימָא הָכָא נָמֵי בְּדִיהַב לַהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְהָא בְּשָׂכָר קָאָמַר. (ד)וְעוֹד תַּנְיָא: שֵׁב עִמִּי בְּצַוְותָּא וְאֲקַדֵּשׁ לָךְ, שְׂחוֹק לְפָנַי, רְקוֹד לְפָנַי, עֲשֵׂה כַּדִּימוּס הַזֶּה – שָׁמִין, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְכִי תֵּימָא, הָכָא נָמֵי בְּדִיהַב לַהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְהָא שָׁמִין אוֹתוֹ קָאָמַר! תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ. ד(ה)אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: הַאי תַּנָּא בָּרָא סָבַר: אֵינָהּ לִשְׂכִירוּת אֶלָּא לְבַסּוֹף. וְתַנָּא דִּידַן סָבַר יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף. וּמַאי דּוּחְקֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ לְאוֹקוֹמֵיהּ לְמַתְנִיתִין בְּיֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, וּבְדִיהַב לַהּ? אָמַר רָבָא: מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "עַל מְנָת"? נִיתְנֵי "בִּשְׂכַר", אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: כֹּל "עַל מְנָת" הֵיכָא דִּיהַב לַהּ הוּא. ה(ו)מַתְנִי' "עַל מְנָת שֶׁיִּרְצֶה אַבָּא", רָצָה הָאָב – מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מֵת הָאָב – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. מֵת הַבֵּן – מְלַמְּדִין הָאָב לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה. וגְּמָ' מַאי "עַל מְנָת שֶׁיִּרְצֶה אַבָּא"? אִילֵימָא עַד דְּאָמַר אַבָּא "אִין", אֵימָא מְצִיעֲתָא: מֵת הָאָב – הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָא לָא אֲמַר "אִין"! אֶלָּא:

עַל

לא תסגיר אזהרה לב"ד שלא יסגירוהו לבעליו להשתעבד בו: בלוקח עבד ע"מ לשחררו דאי בשחררו ובא להשתעבד בו לא קרי ליה קרא עבד: לכשאקחך דבר שלא בא לעולם הוא: משום איבה איבת אחותה ואיבת בעלה ואשארא כר"מ סבירא ליה: קונם שאני עושה לפיך מעשה ידי יהיו לפיך כהקדש אין בעלה צריך להפר שאין נדרה חל שהרי משועבדת לו: שמא תעדיף על מעשה ידיה יותר מן הראוי לו ויותר ממה שהיא חייבת לעשות לו ובכתובות (דף סד:) אמרינן מה היא עושה לו משקל ה' סלעים שתי ביהודה שהן עשר סלעים בגליל ולכי אתיא העדפה קדשה אע"ג דלא באה לעולם בשעת הנדר: לעושיהם למי שבראם ומיהו במילי דמשתעבדי ידיה לבעל לא מצי לאקדושינהו: מתני' אעשה עמך כפועל בפעולת יום אחד: גמ' והוא שנתן לה פרוטה ואמר לה התקדשי לי בפרוטה זו על מנת כו' והא אתא לאשמועינן תנא דידן דבשכר דבור או בשכר פעולה לא מקדשה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומלוה הוא ולקמן מפרש היכי שמע לה ר"ל ממתני': שהרכבתיך כבר נתחייבה לו והוי מלוה גבה: שארכיבך והרכיבה: בצוותא שלא אשב יחידי: דימוס בנין: ע"מ תנאה משמע ולא בשכר: מתני' ע"מ שירצה אבא אביו של חתן: רצה האב בגמ' מפרש לה: מלמדין וכו' כדי לעקר את הקדושין למפרע ולא תזקק ליבם:

כגון דכתב לה לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו הכא משמע דלמ"ד אדם מקנה לדשלב"ל מ"מ צריך הוא לומר מעכשיו וכן משמע בפ"ק דב"מ (דף טז:) דקאמר התם אמר רבא שדה זו לכשאקחנה תהא קנויה לך מעכשיו וקשה דהא מלתא דרבי מאיר בסמוך גבי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי כו' דאמר ר"מ מקודשת ולא קאמר דלבעי למימר מעכשיו ואמאי צריך לומר בשדה ובעבד טפי מבגר וכי תימא דהא דקאמר מקודשת היינו היכא דאמר מעכשיו ואע"ג דליתיה בברייתא וכלאשכחן בפ' האשה שנפלו (כתובות דף פב.) גבי משך פרה זו ולא תהא קנויה לך עד לאחר ל' יום ומוקי לה דאמר מעכשיו ואע"ג דליתיה במלתיה הא לא נהירא לומר כן דמסברא מהני למ"ד אדם מקנה לדשלב"ל כדבר שבא לעולם דלא מצינו חלוק בדבר ובדבר שבא לעולם לא מצרכינן לומר מעכשיו דהא אמר במתניתין הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום לא בא אחר וקדשה מקודשת ואע"ג דלא אמר מעכשיו והדרא קשיא לדוכתיה לכך אומר ר"י דלא דמי לגבי קדושין היינו טעמא דלא בעי למימר מעכשיו משום דסתם קדושין בכסף וקנין מעות לא מתבטל כדאמר לעיל לא בא אחר וקדשה מקודשת ואע"ג דנתאכלו המעות אבל הכא גבי שחרור של עבד וגבי שדה דהתם רב קנינם בשטר ואם לא אמר מעכשיו ה"א אם נתקרע השטר בתוך הזמן העבד לא יהא משוחרר וגבי שדה נמי לא יהא קנוי לו להכי נקט בשדה ובעבד לשנא דמהני בכל ענין אפי' נקרע השטר והיינו כשאמר לו מעכשיו והר"ס פרש דלהכי נקט מעכשיו גבי שדה ועבד לאשמועינן דסבר כר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אע"פ שרוצה שיחול הקנין מעכשיו קנה דאי לא נקט מעכשיו ה"א דאתיא אפילו כרבנן וצריך לעשות קנין אחר השחרור וא"ת כיון שלא חל הקנין אמאי הזהיר הכתוב שלא להסגיר עבד אל אדוניו הא לא שחרר ליה מ"מ כשפדוהו או קנוהו שליחותיה עבדינן דניחא ליה דלקו בהימנותיה כדאמרי' בפ"ק דב"מ (דף טו:) גבי גזל שדה וחזר ולקחה מבעלים הראשונים כו' ומסיק דניחא ליה דלקו בהימנותיה אבל גבי קדושין לא שייך למימר הכי ולכך לא בעי אמר מעכשיו ומיהו קשה לפר"י דפרש דמעכשיו מהני אפי' נתקרע הגט א"כ ל"ל במשך פרה זו מעכשיו לאחר ל' יום דקא מוקי לה ר' יוחנן אפי' בעומדת באגם דמקום ראוי למשיכה פרוש ולא מבעיא בחצרו הא אפילו ברה"ר קיימא קנה כיון דאמר מעכשיו וי"ל דר' יוחנן לטעמיה לעיל בפרקין (קדושין דף ס.) מעכשיו ולאחר ל' יום שיורא הוי וה"ק מעכשיו יתחילו הקדושין ולא יגמרו אלא על לאחר ל' יום וכמו כן אמר גבי מעכשיו דמשיכה וכיון דלא קנה לגמרי צריך שיהו בשעת גמר המשיכה במקום ראוי למשיכה ומש"ה מוקי לה ר' יוחנן התם בעומדת באגם דראוי למשיכה אבל ברה"ר לא והא דקאמר הכא דאפי' נקרע השטר מהני הואיל ואמר ליה מעכשיו אתיא כשמואל דאמר לעיל (קדושין דף נט:) תנאה הוי וצריך לדקדק אלבא דרבי יוחנן איך אנו קונין שום דבר לאחר זמן כגון שלוכים ושאר תנאים דהא אפילו אמר ליה מעכשיו לא מהני לר' יוחנן אם חזר בו או אם הוא קנין סודר כיון שאין הסודר ביד הקונה בסוף הזמן דהדרא סודרא למריה לה"נ אמר (נדרים דף מח:) גבי ההוא גברא שרצה להקנות נכסים לבריה ע"מ שיהא בר בריה צורבא מרבנן (הוא) וקאמר התם דלא קני מהאי טעמא דאימת קא קני כי הויא בריה צורבא מרבנן והויא שעתא כבר הדרא סודרא למריה ואמר הר"ס דשמא ע"מ מהני אפילו לרבי יוחנן ולא הוי שיורא אלא תנאי ולכך טוב לומר ע"מ מעכשיו: **ה"ג** קונם מה שאני עושה לפיך ול"ג איני עושה כיון [דבלאו] דמשעבדת לבעלה לא מצית למיסר בקונם: **יפר** שמא תעדיף תימה הלא אינו מיפר אלא דברים שבינו לבינה ועינוי נפש וי"ל דהא נמי דברים שבינו לבינה שלפי שאי אפשר לנמנע להנות משלה מה שהיא חייבת לו ואי אפשר שלא יהנה יותר מן הראוי לו ויאסר אף בשאר מעשה ידיה ולכך צריך להפר: **וידים** איתנהו בעולם והוי כמקדיש דקל לפירותיו דמהני אפילו למ"ד אין אדם מקנה לדשלב"ל וה"ה דמצי לשנויי שאני קונמות דקדשת הגוף נינהו כדמשני בפ' אע"פ (כתובות דף נט.):

מסורת הש"ס

א גיטין מה.

ב משנה נדרים; נדרים פה.; כתובות סו.; כתובות נט.

ג לעיל יט:

ד משנה קידושין; לעיל מח.; לעיל מו.; לעיל מז.

ה לעיל מח.; בבא קמא עב.; בבא קמא צט.; חולין כט:

ו משנה קידושין; לעיל ס.

גליון הש"ס

תוד"ה כגון וכו' נקרע השטר כו' אתיא כשמואל. לשון זה צ"ע דהא הכא רבי הוא דאמר כן ואליבא דרבי גם רב מודה דמעכשיו ולאחר ל' יום הוי תנאי כמבואר בסוגיא דלעיל דף נט מהיום ולאחר מיתה הוי גט:

תורה אור השלם

לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו [דברים כג, טז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' נדרים הל' י, סמג לאוין רמב, טוש"ע אה"ע סי' פא סעי' ב:

ב מיי' פה' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יב:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' יט, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יב:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' יג:

ה מיי' פז' מהל' אישות הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ח ט י יא:

ו מיי' פז' מהל' אישות הל' א, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ח ט י יא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' אישות הל' יב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' כא:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' יג, ש"ע אה"ע סי' לז סעי' כג:

ג מיי' פט' מהל' אישות הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' כב:

ד מיי' פט' מהל' אישות הל' יד, ש"ע אה"ע סי' לז סעי' כה:

ה מיי' פט' מהל' אישות הל' יג, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' כד:

ו מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כג, סמג עשין נ:

ז מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כג, סמג עשין נ:

ח מיי' פב' מהל' אישות הל' כג, סמג עשין נ:

ט מיי' פב' מהל' אישות הל' כג, סמג עשין נ:

עַל מְנָת שֶׁיִּשְׁתּוֹק אַבָּא. אֵימָא סֵיפָא: מֵת הַבֵּן – מְלַמְּדִין אֶת הָאָב לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה. אַמַּאי? וְהָא שְׁתֵיק! אֶלָּא אֲמַר לַהּ "עַל מְנָת שֶׁלֹּא יְמַחֶה אַבָּא". [א]רֵישָׁא בְּחַד טַעְמָא וּמְצִיעֲתָא וְסֵיפָא בְּחַד טַעְמָא! אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אִין. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁמַע מִינַּהּ לְדְרַבִּי יַנַּאי דָּחֲקִינַן וּמוֹקְמִינַן מַתְנִיתִין בִּתְרֵי טַעֲמֵי וְאַלִּיבָּא דְּחַד תַּנָּא וְלָא מוֹקְמִינַן בִּתְרֵי תַּנָּאֵי וּבְחַד טַעְמָא. רַב יוֹסֵף בַּר אַמֵּי אָמַר: לְעוֹלָם חַד טַעְמָא הוּא, וּמַאי "עַל מְנָת שֶׁיִּרְצֶה אַבָּא" – עַל מְנָת שֶׁלֹּא יְמַחֶה אַבָּא מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. [אב(ב)]מַתְנִי' "קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדַּשְׁתִּיהָ", וּבָא אֶחָד וְאָמַר "אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ" – נֶאֱמָן. זֶה אָמַר "אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ" וְזֶה אָמַר "אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ" – שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גֵּט. וְאִם רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן גֵּט, וְאֶחָד כּוֹנֵס. גְּמָ' אָמַר רַב: – נֶאֱמָן לִיתֵּן גֵּט, וְאֵין נֶאֱמָן לִכְנוֹס. נֶאֱמָן לִיתֵּן גֵּט, אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. וְאֵין נֶאֱמָן לִכְנוֹס? אֵימָא יִצְרוֹ תּוֹקְפוֹ. [גד]רַב אַסִּי אָמַר: אַף נֶאֱמָן לִכְנוֹס. וּמוֹדֶה רַב אַסִּי בְּאוֹמֶרֶת "נִתְקַדַּשְׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדַּשְׁתִּי" וּבָא אֶחָד וְאָמַר "קִידַּשְׁתִּיהָ" שֶׁאֵין נֶאֱמָן לִכְנוֹס. תְּנַן: רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס, תְּיוּבְתָּא דְרַב! אָמַר לָךְ רַב: שָׁאנֵי הָתָם, דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא אַחֵר בַּהֲדֵיהּ – אִירְתוּתֵי מִירְתַת. [ה]תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב אַסִּי: קִידַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִידַּשְׁתִּיהָ, וּבָא אֶחָד וְאָמַר קִידַּשְׁתִּיהָ – אַף נֶאֱמָן לִכְנוֹס. כְּנָסָהּ וּבָא אַחֵר וְאָמַר אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ – לֹא כָּל הֵימֶנּוּ לְאוֹסְרָהּ עָלָיו. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "נִתְקַדַּשְׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדַּשְׁתִּי" וּבָא אֶחָד וְאָמַר "אֲנִי קִידַּשְׁתִּי" – אֵין נֶאֱמָן לִכְנוֹס. מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְחַפָּה עָלָיו. [ו]אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִסְקוֹל עַל יָדוֹ? רַב אָמַר: אֵין סוֹקְלִין. וְרַב אַסִּי אָמַר: סוֹקְלִין. [ז]רַב אָמַר: אֵין סוֹקְלִין, כִּי הֵימְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְאָב, לְאִיסּוּרָא, לְקַטָּלָא לָא הֵימְנֵיהּ. רַב אַסִּי אָמַר: סוֹקְלִין, לְכוּלַּהּ מִילְּתֵיהּ הֵימְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְאָב. אָמַר רַב אַסִּי: וּמוֹדֵינָא בְּאוֹמֶרֶת "נִתְקַדַּשְׁתִּי", שֶׁאֵין סוֹקְלִים. וְאָמַר רַב אַסִּי: הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא דִּידִי מַרְפְּסָן אִיגְּרֵי. הַשְׁתָּא, וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁאִם בָּא לִכְנוֹס כּוֹנֵס – אָמַרְתָּ סוֹקְלִים, מְקוֹם שֶׁאִם בָּא לִכְנוֹס אֵין כּוֹנֵס – אֵינוֹ דִּין שֶׁסּוֹקְלִין? וְלָא הִיא, לְאָב הֵימְנֵיהּ רַחֲמָנָא, לְדִידַהּ לָא הֵימְנַהּ. [ח(ג)]וְרַב חִסְדָּא אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – אֵין סוֹקְלִין. וְאַזְדָּא רַב חִסְדָּא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: "בְּנִי זֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד", "בִּתִּי זוֹ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד" – נֶאֱמָן לְקָרְבָּן, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת וְלֹא לָעוֹנָשִׁין. [ט(ד)]תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: "בְּנִי זֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד" "בִּתִּי זוֹ בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד" – נֶאֱמָן

אֶלָּא ע"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק אַבָּא פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁיִּשְׁתּוֹק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה וְאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁיִּשְׁתּוֹק לְעוֹלָם דְּא"כ הַיְינוּ שֶׁלֹּא יְמַחֶה דִּבְסָמוּךְ וְהֵיכִי אָמַר בָּהֶם רָצָה הָאָב מְקוּדֶּשֶׁת וַהֲרֵי שֶׁמָּא יְמַחֶה אַחַ"כ וִיבַטֵּל הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא ס"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה קָאָמַר וה"פ דְּמַתְנִי' רָצָה הָאָב כְּלוֹמַר שֶׁשָּׁתַק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה מְקוּדֶּשֶׁת לֹא רָצָה הָאָב אֶלָּא מִיחָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת מֵת הָאָב מְקוּדֶּשֶׁת פֵּי' מֵת הָאָב קוֹדֶם הַשְּׁמִיעָה דְּאֵין לוֹמַר אַחַר הַשְּׁמִיעָה וְשָׁתַק וְלֹא מִיחָה דְּאֵין זֶה חִדּוּשׁ וא"ת מֵאַחַר דְּמֵת קוֹדֶם הַשְּׁמִיעָה הֵיאַךְ הִיא מְקוּדֶּשֶׁת דִּלְמָא אִי הֲוָה שָׁמַע הֲוָה מוֹחֶה וי"ל דְּיֵשׁ לָנוּ לָדוּן דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא יְמַחֶה וא"ת אִם כֵּן מַאי פָּרִיךְ וְהָא לָא אֲמַר אִין אַמַּאי לָא אָמְרִי' דַּעְתּוֹ הָיָה לוֹמַר אִין אִם הֲוָה שָׁמַע כִּדְאָצְרִיכִינַן לְמֵימַר גַּבֵּי שְׁתִיקָה כִּדְפֵי' וְאוֹמֵר ר"ת דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הֵיכָא דִּמְחַסַּר אֲמִירָה לְהֵיכָא דְּלָא מְחַסַּר אֶלָּא שְׁתִיקָה: [**וְהָא** שְׁתֵיק וְלֵיכָּא לְמֵימַר מְלַמְּדִין הָאָב הַיְינוּ קוֹדֶם שְׁמִיעָה שֶׁמְּלַמְּדִין מַשְׁמַע לְאַחַר שְׁמִיעָה לְהָכִי פָּרִיךְ וְהָא שָׁתֵיק וּמַאי אַהֲנֵי לֵיהּ תּוּ אַחֲרֵי כֵן]: ת"י **אֶלָּא** ע"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק אַבָּא פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁיִּשְׁתּוֹק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה וְאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁיִּשְׁתּוֹק לְעוֹלָם דְּא"כ הַיְינוּ שֶׁלֹּא יְמַחֶה דִּבְסָמוּךְ וְהֵיכִי אָמַר בָּהֶם רָצָה הָאָב מְקוּדֶּשֶׁת וַהֲרֵי שֶׁמָּא יְמַחֶה אַחַ"כ וִיבַטֵּל הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא ס"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה קָאָמַר וה"פ דְּמַתְנִי' רָצָה הָאָב כְּלוֹמַר שֶׁשָּׁתַק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה מְקוּדֶּשֶׁת לֹא רָצָה הָאָב אֶלָּא מִיחָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת מֵת הָאָב מְקוּדֶּשֶׁת פֵּי' מֵת הָאָב קוֹדֶם הַשְּׁמִיעָה דְּאֵין לוֹמַר אַחַר הַשְּׁמִיעָה וְשָׁתַק וְלֹא מִיחָה דְּאֵין זֶה חִדּוּשׁ וא"ת מֵאַחַר דְּמֵת קוֹדֶם הַשְּׁמִיעָה הֵיאַךְ הִיא מְקוּדֶּשֶׁת דִּלְמָא אִי הֲוָה שָׁמַע הֲוָה מוֹחֶה וי"ל דְּיֵשׁ לָנוּ לָדוּן דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא יְמַחֶה וא"ת אִם כֵּן מַאי פָּרִיךְ וְהָא לָא אֲמַר אִין אַמַּאי לָא אָמְרִי' דַּעְתּוֹ הָיָה לוֹמַר אִין אִם הֲוָה שָׁמַע כִּדְאָצְרִיכִינַן לְמֵימַר גַּבֵּי שְׁתִיקָה כִּדְפֵי' וְאוֹמֵר ר"ת דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הֵיכָא דִּמְחַסַּר אֲמִירָה לְהֵיכָא דְּלָא מְחַסַּר אֶלָּא שְׁתִיקָה: [**וְלָא** מוֹקְמִינַן בִּתְרֵי תַּנָּאֵי דְּלָא כר"י בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד גַּבֵּי חָבִית]: ת"י **כֵּיוָן** דְּאִיכָּא חַד בַּהֲדֵהּ אַרְתוּתֵי מִרְתַּת וְאע"ג לע"כ אִיכָּא חַד מִנַּיְהוּ דִּמְשַׁקֵּר מִיהוּ אוֹתוֹ שֶׁכִּחֵשׁ מִתְיָרֵא לְכָנְסָהּ וְנוֹתֵן גֵּט:

לְקַטָּלָא לָא הִמְנֵה וא"ת וְהָא כְּתִיב בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה דְּאָמַר בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה וּסְקָלוּהָ אַלְמָא לְקַטָּלָא נָמֵי הִמְנֵה רַחֲמָנָא וי"ל דִּסְקָלוּהָ מַיְירֵי הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים מִיהוּ לְאִסּוּרָא הִמְנֵה רַחֲמָנָא כִּדְכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ: [**וְלָא** לַעֲנָשִׁין תֵּימַהּ הֵיכִי מַיְיתֵי לְרַב חִסְדָּא לְטַעְמֵיהּ הָא מִסְתָּמָא רַב אַסִּי לָא פְּלִיג אַמַּתְנִיתִין דִּלְקַמָּן דְּאַשְׁבוּיֵה לָא הֵימְנוּ וּלְמַכּוֹת וּלְעוֹנְשִׁין אֵין לְהַאֲמִינוֹ טְפֵי מִשְּׁבוּיָה]: ת"י

בְּנִי זֶה בֶּן י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד פֵּי' בַּקּוּנְט' דְּמַיְירֵי שֶׁהֵבִיא ב' שְׂעָרוֹת וְאַפֵּ"ה צְרִיכִין אָנוּ לֵידַע שְׁנוֹתָיו שֶׁהֲרֵי שָׁנִים בְּלֹא שְׂעָרוֹת אֵין מוֹעִילִין עַד ל"ו שָׁנָה דְּהַיְינוּ רֹב שְׁנוֹתָיו וְסִימָנִים בְּלֹא שָׁנִים דְּהַיְינוּ לִפְנֵי י"ג שׁוּמָא נִינְהוּ וְאעפ"כ קָאָמַר הָכָא גְּמָרָא דִּלְמַכּוֹת וַעֲנָשִׁים אֵינוֹ נֶאֱמָן פֵּי' לְמַכּוֹת הֵיכָא דְּלָא הִתְרוּ בּוֹ וּלְעוֹנְשִׁין הֵיכָא דְּהִתְרוּ בּוֹ וְקָשֶׁה לר"י כָּל הַנָּשִׁים הַבָּאוֹת לְפָנֵינוּ לַחֲלוֹץ הֵיאַךְ יַחְלְצוּ אע"ג שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סִימָנִים כֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים שְׁנוֹתֵיהֶם לָא מְהַנֵּי דְּשֶׁמָּא הַיָּבָם קָטָן וְאִישׁ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה דְּמַשְׁמַע וְלֹא קָטָן וְכָל הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים עַל הָעֲרָיוֹת הֵיאַךְ הֵן נֶהֱרָגִים וְאע"ג שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שְׂעָרוֹת מ"מ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שְׁנוֹתֵיהֶן וְשֶׁמָּא הֵם קְטַנִּים וְאוֹר"י דְּאִי אִיכָּא רִבּוּי שְׂעָרוֹת סָמְכִינַן אַרִבּוּי שְׂעָרוֹת דְּאֵין דַּרְכָּם לָבֹא קוֹדֶם י"ג שָׁנָה אִי נָמֵי אִם הֵם גְּדוֹלִים בְּקוֹמָה יֵשׁ לִסְמוֹךְ עַל הַסִּימָנִים וְהַקּוֹמָה וְאַפִּי' אֵין לוֹ כִּי אִם ב' שְׂעָרוֹת אֲבָל הָכָא מַיְירֵי שֶׁלֹּא הֵבִיא רַק ב' שְׂעָרוֹת וְלֹא הִגְדִּיל בְּקוֹמָה וּלְכָךְ קָאָמַר גְּמָרָא דִּלְמַכּוֹת וְעוֹנְשִׁין אֵינוֹ נֶאֱמָן עוֹד פר"י שִׁיטָה אַחֶרֶת דִּבְמָקוֹם סִימָנִין א"צ עֵדוּת שָׁנִים וא"ת א"כ מָה אָנוּ צְרִיכִין לְנֶאֱמָנוּתוֹ שֶׁל אָבִיו וְי"ל דְּמַיְירֵי הָכָא שֶׁאָבִיו הֵעִיד שֶׁכְּבָר עָבַר שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם שֶׁאָכַל בְּנוֹ חֵלֶב אוֹ בָּא עַל הָעֶרְוָה וְהָיָה גָּדוֹל כְּשֶׁעָשָׂה אֶת הָעֲבֵירוֹת אֲבָל אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הָיוּ לוֹ שָׁנִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן אוֹ סִימָנִים וּבָא לְאַשְׁמְעִינַן דְּהָאָב נֶאֱמָן לוֹמַר דְּאוֹתוֹ הַזְּמַן הָיוּ לוֹ שָׁנִים אוֹ סִימָנִים דְּהַיְינוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהָא דְּלָא חָשִׁיב סִימָנִין חַד מִנַּיְהוּ נָקַט:

ע"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק כְּשֶׁיִּשְׁמַע רָצָה הָאָב שֶׁשָּׁתַק בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה מְקוּדֶּשֶׁת לֹא רָצָה שֶׁמִּחָה: **וְהָא שָׁתֵיק** לֵיהּ וְחָלוּ קִדּוּשִׁין: **אֶלָּא ע"מ שֶׁלֹּא יְמַחֶה** אַבָּא הַךְ סֵיפָא דְּקָתָנֵי מְלַמְּדִין לָא מִתּוֹקְמָא כְּרֵישָׁא בע"מ שֶׁיִּשְׁתּוֹק אֶלָּא בע"מ שֶׁלֹּא יְמַחֶה וְכָל כַּמָּה דְּמָחֵי עָקַר לְהוּ שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע זְמַן לִמְחָאָה דְּרֵישָׁא לֵיכָּא לְאוֹקְמָא בְּהָכִי דְּא"כ מַאי רָצָה הָאָב וַהֲלֹא יֵשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת לְעוֹלָם דְּאֵין כָּאן קִדּוּשִׁין לְעוֹלָם וְעַל כָּרְחָךְ הָכִי קָתָנֵי עַל מְנָת שֶׁיִּשְׁתּוֹק אַבָּא שָׁתַק הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת לֹא שָׁתַק אֶלָּא מִיחָה לְאַלְתַּר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת וְאִם אָמַר ע"מ שֶׁלֹּא יְמַחֶה אַבָּא מֵת הָאָב עַל שֶׁלֹּא מִיחָה הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת אֲבָל כָּל יְמֵי חַיָּיו אֵינָם קִדּוּשִׁין מֵת הַבֵּן מְלַמְּדִין וְכוּ': **וְלָא מוֹקְמִינַן בִּתְרֵי תַּנָּאֵי** לְאוֹקְמֵי בְּאוֹמֵר עַל מְנָת שֶׁיִּרְצֶה אַבָּא כִּדְקָתָנֵי וּמִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ וּבְמַשְׁמָעוּת לָשׁוֹן קָמִפַּלְגִי תַּנָּא דְּרֵישָׁא סָבַר לְשׁוֹן שְׁתִיקָה הוּא וְכֵיוָן שֶׁשָּׁתַק חָלוּ קִדּוּשִׁין מִיָּד וְתַנָּא דְּסֵיפָא סָבַר לְשׁוֹן לֹא יְמַחֶה הוּא וְאֵינָם קִדּוּשִׁין עַל שֶׁיָּמוּת: **וּמַאי ע"מ שֶׁיִּרְצֶה ע"מ שֶׁלֹּא יְמַחֶה** וּכְשֶׁקָּבַע זְמַן לְמֶחָאָתוֹ הִלְכָּךְ רָצָה הָאָב שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשִׁים וְלֹא מִיחָה הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת לֹא רָצָה שֶׁמִּיחָה תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים מְקוּדֶּשֶׁת דְּאָמְרִי' תּוּ מַאן מָחֵי מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים מְלַמְּדִין אֶת הָאָב כו': **קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי** קְטַנָּה וְהוּא לֹא יָדַע לְמִי: **מַתְנִי'** שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גֵּט לְהַתִּירָהּ לַאֲחֵרִים: **גְּמָ' אָמַר רַב** הָא דִּתְנַן בָּא אֶחָד וְאָמַר אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ נֶאֱמָן לִתֵּן גֵּט קָאָמַר דְּנֶאֱמָן וְסָמְכִינַן עֲלֵיהּ שֶׁהוּא קִדְּשָׁהּ וְגִטּוֹ גֵּט: **נֶאֱמָן לִכְנוֹס** דְּמִרְתַּת דְּאָב וַדַּאי לֹא יְחַפֶּה עָלָיו אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁקִּבְּלָה קִדּוּשִׁין וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מִמִּי וּבָא אֶחָד כו' לָא מִרְתַּת דְּיוֹדֵעַ הוּא שֶׁתְּהֵא מְחַפָּה עָלָיו וְתִתְרַצֶּה בּוֹ וְתַכְחִישׁ אֶת כָּל הַבָּא לוֹמַר עוֹד אֲנִי הוּא: **שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא** בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ לְהַתִּיר אֵשֶׁת אִישׁ חִנָּם: **אַף נֶאֱמָן לִכְנוֹס** דְּלָא חָנֵיף לְמֵימַר לִפְנֵי הָאָב שֶׁקִּבֵּל הַקִּדּוּשִׁין אֲנִי הוּא דְּמִרְתַּת דִּלְמָא מַכְחִישׁ לֵיהּ וְאָמַר יָדַעְנָא דְּלָאו אַתְּ יְהַבְתְּ לִי קִדּוּשִׁין: **כֵּיוָן דְּאִיכָּא אַחֵר בַּהֲדֵיהּ** שֶׁאוֹמֵר אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ מִרְתַּת מֵעִקָּרָא שֶׁמָּא יַכִּיר הָאָב שֶׁחֲבֵרוֹ קִדְּשָׁהּ וְלֹא הוּא וְהַאי קוּשְׁטָא אָמַר וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ שֶׁכִּחֵשׁ יָרֵא לְכָנְסָהּ וְנוֹתֵן גֵּט: **קִדַּשְׁתִּי אֶת** בִּתִּי קְטַנָּה וְהוּא לֹא יָדַע לְמִי: **נֶאֱמָן לִכְנוֹס** דְּמִרְתַּת דְּאָב וַדַּאי לֹא יְחַפֶּה עָלָיו אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁקִּבְּלָה קִדּוּשִׁין וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מִמִּי וּבָא אֶחָד כו' לָא מִרְתַּת דְּיוֹדֵעַ הוּא שֶׁתְּהֵא מְחַפָּה עָלָיו וְתִתְרַצֶּה בּוֹ וְתַכְחִישׁ אֶת כָּל הַבָּא לוֹמַר עוֹד אֲנִי הוּא: **מַהוּ לִסְקוֹל עַל יָדוֹ** שֶׁל הָאָב כְּלוֹמַר עַל פִּיו אִם אָמַר קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְעֵדֵי קִדּוּשִׁין אֵין כָּאן לְפָנֵינוּ וְזִנְּתָה מַהוּ לְהַחְזִיק עַל פִּיו כְּדִין נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה וּלְסָקְלָהּ: **כִּי הֵימְנֵהּ** רַחֲמָנָא לְאָב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה (דְּבָרִים כ"ב:ט"ז): **לְאִסּוּרָא** לְאָסְרָהּ עַל כָּל הָעוֹלָם: **בְּאוֹמֶרֶת נִתְקַדַּשְׁתִּי** וְזִנְּתָה אַחַר כֵּן שֶׁאֵין סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פִּיהָ וְאַע"פ שֶׁהֶחֱזִיקָה עַצְמָהּ קוֹדֶם הַזְּנוּת בְּחֶזְקַת אֲרוּסָה וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **מַרְפְּסָן** אִגְּרֵי מְשַׁבְּרוֹת גַּגִּין וַעֲלִיּוֹת כְּלוֹמַר קָשׁוֹת לְשׁוֹמְעֵיהֶן שֶׁאֵינָם מְבִינִים טַעְמָם: **הַשְׁתָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִם** בָּא הָאוֹמֵר לִפְנֵי הָאָב אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ אָמַרְתְּ נֶאֱמָן לִכְנוֹס וְכוֹנֵס אַלְמָא לָא מַחְזְקִינַן לָהּ כָּל כָּךְ ע"פ הָאָב כִּמְקוּדֶּשֶׁת שֶׁנַּחְמִיר עָלֶיהָ לְאָסְרָהּ עַל זֶה אָמֵינָא סוֹקְלִין ע"פ הָאָב: **מָקוֹם שֶׁאִם בָּא לִכְנוֹס אֵינוֹ כּוֹנֵס** כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה נִתְקַדַּשְׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי שֶׁהֶחְמַרְנוּ עָלֶיהָ לְאָסְרָהּ לְמִי שֶׁבָּא וְאָמַר אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ אַלְמָא בְּחֶזְקַת מְקוּדֶּשֶׁת הִיא וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְמִי אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם זִנְּתָה סוֹקְלִים: **וְלֹא הִיא וְכוּ'** רַב אַסִּי קָא מַסִּיק לְמִלְּתֵיהּ וְאוֹמֵר וְלֹא הִיא אֵין זוֹ קוּשְׁיָא לְמֵבִין בְּטַעְמֵי שְׁמוּעָתִי: **לְאָב הִמְנֵיהּ** הִלְכָּךְ סוֹקְלִין: **לְדִידַהּ לָא הֵימְנַהּ** וְאֵין סוֹקְלִין וּלְעִנְיַן דִּינֵי נְפָשׁוֹת לָא קָטְלִינַן מִשּׁוּם חֲשָׁשָׁא וּלְעִנְיַן אִסּוּרָא טַעְמָא אַחֲרִינָא הוּא דְּשַׁוְּיָתָא לְנַפְשָׁהּ חֲתִיכָה דְּאִסּוּרָא וְהַאי לָא מִרְתַּת מִפְּנֵי שֶׁמְּחַפָּה עָלָיו וּלְגַבֵּי אָב מִרְתַּת: **לְטַעְמֵיהּ** דְּאָמַר אֵין הָאָב נֶאֱמָן לְהַחְזִיק אֶת הַבֵּן לֵיעָנֵשׁ עַל פִּיו לֹא הוּא וְלֹא אַחֵר: **בֶּן ט' שָׁנִים** בִּיאָתוֹ בִּיאָה לְחַיֵּיב אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת מִיתָה וְקָרְבָּן וְכֵן קְטַנָּה בַּת ג' בִּיאָתָהּ בִּיאָה לְחַיֵּיב גָּדוֹל הַבָּא עָלֶיהָ וְהִיא עֶרְוָה עָלָיו לְמִיתָה וְקָרְבָּן אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהִיא בַּת ג' וְכֵן הַקָּטָן וְהוּא בֶּן ט' שָׁנִים אֲבָל ע"פ הָאָב נֶאֱמָן הוּא לְקָרְבָּן לְשׁוֹגֵג: **אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת** וְלֵיעָנֵשׁ מִיתָה אִם בָּא עָלֶיהָ מֵזִיד: בֶּן י"ג וּבַת י"ב נִדְרֵיהֶן נֶדֶר וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ וּלְעִנְיַן עֳנָשִׁין שֶׁל כָּל הַמִּצְוֹת אִם הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סִימָן הוּא וַהֲרֵי הֵם גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר אֲבָל קוֹדֶם לָכֵן אֵין נִדְרָן נֶדֶר וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ וְאִם הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שׁוּמָא הֵן וְאֵין נֶעֱנָשִׁין בְּכָךְ עַל שׁוּם עֲבֵרָה:

מסורת הש"ס

א מנחות נה.

ב משנה קידושין; תוספתא קידושין

ג תוספתא טהרות

ד תוספתא נדה; נדה מה:; יבמות ק:; ברכות כד.; כתובות לט.

גליון הש"ס

גמ' נאמן ליתן גט. עיין נ"י פי"ב דיבמות דף לט ע"ב:

תורה אור השלם

וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ [דברים כב, כא]

נֶאֱמָן לִנְדָרִים, וְלַחֲרָמִים, וּלְהֶקְדֵּשׁוֹת וְלַעֲרָכִים, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת וְלָעוֹנָשִׁין. [א]מַתְנִי' "קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי", "קִדַּשְׁתִּיהָ וְגֵרַשְׁתִּיהָ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה", וַהֲרֵי הִיא קְטַנָּה – נֶאֱמָן. "קִדַּשְׁתִּיהָ וְגֵרַשְׁתִּיהָ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה", וַהֲרֵי הִיא גְּדוֹלָה – אֵינוֹ נֶאֱמָן. נִשְׁבֵּית וּפְדִיתִיהָ, בֵּין שֶׁהִיא קְטַנָּה בֵּין שֶׁהִיא גְּדוֹלָה – אֵינוֹ נֶאֱמָן. (א)גְּמָ' מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? רֵישָׁא בְּיָדֵיהּ, סֵיפָא לָאו בְּיָדֵיהּ. וְלָא? וַהֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לְחָלָל, דְּקָא פָּסְלַהּ מִכְּהוּנָּה! הָא לָא קַשְׁיָא, כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה דְּאָמַר: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִין. וַהֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לְמַמְזֵר! כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין. (ב)הֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, וּכְרַבִּי סִימַאי, דְּתַנְיָא, רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: מִן הַכֹּל עוֹשֶׂה רַבִּי עֲקִיבָא מַמְזֵר, חוּץ מֵאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא יִקָּח... וְלֹא יְחַלֵּל": – חִלּוּלִים עוֹשֶׂה, וְאֵין עוֹשֶׂה מַמְזֵרִים. כְּרַבִּי יְשֵׁבָב, דְּאָמַר: בּוֹאוּ וְנִצְוַוח עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁהָיָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר. הָנִיחָא לְרַבִּי יְשֵׁבָב אִי לְטַעְמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ – שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי לְאַפּוֹקֵי מִטַּעְמָא דְּרַבִּי סִימַאי קָאָתֵי, הֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לְחַיָּיבֵי עֲשֵׂה! אָמַר רַב אָשֵׁי וְתִסְבְּרָא רֵישָׁא מִשּׁוּם דִּבְיָדוֹ הוּא? נְהִי דִּבְיָדוֹ לְקַדְּשָׁהּ, בְּיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ? וְעוֹד, אִילּוּ אֲמַר הַאי דְּלָא נִיחָא [לֵיהּ] בְּגַוַּהּ מִי מָצֵי מְקַדֵּשׁ [לַהּ] נִיהֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ? ב(ג)אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: רֵישָׁא רַחֲמָנָא הֵימְנֵיהּ, כְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מִנַּיִן לְאָב שֶׁנֶּאֱמָן לֶאֱסוֹר אֶת בִּתּוֹ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", "לָאִישׁ" – אֲסָרָהּ, "הַזֶּה" – הִתִּירָהּ. בְּנִישּׂוּאִין הֵימְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְאָב, בִּשְׁבוּיָיה לָא הֵימְנֵיהּ. גד(ד)מַתְנִי' מִי שֶׁאָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ "יֵשׁ לִי בָּנִים" – נֶאֱמָן. "יֵשׁ לִי אַחִים" – אֵינוֹ נֶאֱמָן. גְּמָ' אַלְמָא נֶאֱמָן לְהַתִּיר וְאֵין נֶאֱמָן לֶאֱסוֹר. נֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן, הדְּתַנְיָא: בִּשְׁעַת קִידּוּשִׁין אָמַר יֵשׁ לוֹ בָּנִים, בִּשְׁעַת מִיתָה אָמַר אֵין לוֹ בָּנִים, בִּשְׁעַת קִידּוּשִׁין אָמַר אֵין לוֹ אַחִים, בִּשְׁעַת מִיתָה אָמַר יֵשׁ לוֹ אַחִים – נֶאֱמָן לְהַתִּיר וְאֵין נֶאֱמָן לֶאֱסוֹר, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אַף נֶאֱמָן לֶאֱסוֹר. אָמַר רָבָא: שָׁאנֵי הָתָם, כֵּיוָן דִּבְשַׁעַת מִיתָה קָא הָדַר בֵּיהּ, אֵימָא קוּשְׁטָא קָאָמַר. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְלָאו כָּל דְּכֵן הוּא? הַשְׁתָּא, וּמָה הָתָם דְּקָא מָרַע לֵיהּ לְדִבּוּרֵיהּ, אָמְרַתְּ קוּשְׁטָא קָאָמַר, מַתְנִיתִין, דְּלָא קָא מָרַע לֵיהּ לְדִבּוּרֵיהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? ואֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: מַתְנִיתִין דְּלָא מוּחְזָק לַן בְּאַחֵי וְלָא מוּחְזָק לַן בִּבְנֵי, דְּאָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא מוּחְזָק לַן בִּבְנֵי וְלָא בְּאַחֵי אָמַר: "יֵשׁ לִי בָּנִים" – נֶאֱמָן, "יֵשׁ לִי אַחִים" – אֵינוֹ נֶאֱמָן. לָאו כֹּל כְּמִינֵּיהּ דְּאָסַר לַהּ אַכּוּלֵּי עָלְמָא. בָּרַיְיתָא

דְּמוּחְזָק

וְלַחֲרָמִים אִם הֶחֱרִימוּ מִנִּכְסֵיהֶם הָוֵי חֵרֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת וְקָדָשִׁים וְכֵן אִם אָמַר עֶרְכִּי עָלַי נֶעֱרָךְ: **אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת** לְהַחְזִיק סַעֲרוֹתֵיהֶן בְּחֶזְקַת סִימָן לִלְקוֹת וּלְהֵעָנֵשׁ: **מַתְנִי'** גֵּרַשְׁתִּיהָ קִבַּלְתִּי אֶת גִּטָּהּ: **וַהֲרֵי הִיא קְטַנָּה** עַכְשָׁו כְּשֶׁאָמַר עָלֶיהָ כָּךְ: **נֶאֱמָן** לְפָסְלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה: **וַהֲרֵי הִיא גְּדוֹלָה** מִשֶּׁגָּדְלָה אָמַר כֵּן וּבְקַטְנוּתָהּ לֹא אָמַר אֵינוֹ נֶאֱמָן וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֵן: **נִשְׁבֵּית** הֲרֵי הִיא פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה מִשּׁוּם סָפֵק זוֹנָה וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **גמ' רֵישָׁא בְּיָדוֹ** בְּעוֹדֶנָּה קְטַנָּה בְּיָדוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְאַחֵר וְלַחֲזוֹר וּלְקַבֵּל גֵּט הֵימֶנּוּ הִלְכָּךְ נֶאֱמָן דְּמָה לוֹ לְשַׁקֵּר אִי בָּעֵי פָּסֵיל לָהּ: **סֵיפָא לָאו בְּיָדוֹ** לְקַדְּשָׁהּ מִשֶּׁגָּדְלָה וְלֹא לְמָסְרָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא גְּדוֹלָה וְלֹא קְטַנָּה: **וַהֲרֵי בְּיָדוֹ** כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה: **לְהַשִּׂיאָהּ לְחָלָל** נוֹלַד מֵאַלְמָנָה לְכ"ג דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפֶרֶק בָּתְרָא (קִדּוּשִׁין דַּף עב:) עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי כּוּתִי נָתִין חָלָל וּמַמְזֵר מִצְרִי וַאֲדוֹמִי שֶׁבָּאוּ עַל כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית פְּסָלוּהָ: **כְּר' דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה** ס"ל לְתַנָּא דִּידַן דְּאָמַר לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף עז.) בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִים דְּבַת חָלָל זָכָר כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה שֶׁאִשְׁתּוֹ טִהֲרָה אֶת זַרְעוֹ וְכֵיוָן דְּבִתּוֹ כְּשֵׁרָה אַלְמְנָתוֹ כְּשֵׁרָה דְּכֹל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ הִלְכָּךְ אֵין בְּיָדוֹ לִפְסוֹל בִּתּוֹ קְטַנָּה מִן הַכְּהֻנָּה וְא"ת הֲרֵי בְּיָדוֹ לְפָסְלָהּ בְּקִדּוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין הָתָם מִכְּהֻנָּה פָּסֵיל לָהּ מִתְּרוּמָה לָא פָּסֵיל לָהּ אִם בַּת כֹּהֵן הִיא אֲבָל נִשְׁבֵּית פְּסוּלָה אַף מִן הַתְּרוּמָה: **וַהֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לְמַמְזֵר** דְּקַיְמָא לָן (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף סח.) קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין וּבְיַד הָאָב לְהַשִּׂיאָהּ לוֹ בַּעֲבֵרָה וְתִפָּסֵל מִן הַתְּרוּמָה: **אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין** דְּאֵין בְּיַד הָאָב לְהַשִּׂיאָהּ אֶלָּא לְמִי שֶׁקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ וְהָא לר"ע לְקַמָּן בְּפִרְקִין (שָׁם): ה"ג **הֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ אַלְמָנָה לְכ"ג וְכַר' סִימַאי** כְּלוֹמַר אִם אַלְמָנָה הִיא הֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לְכ"ג וְאַפִּי' לר"ע לאע"ג דְּחַיָּבֵי לָאוִין הִיא מוֹדֶה ר' עֲקִיבָא דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ: **וְכִדְרַבִּי סִימַאי** דְּאָמַר מִן הַכֹּל שֶׁהֵן חַיָּבֵי לָאוִין עוֹשֶׂה ר' עֲקִיבָא הַוָּלָד מַמְזֵר דְּקָסָבַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין חוּץ מֵאַלְמָנָה לְכ"ג: **שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה** אַלְמָנָה לֹא יִקָּח וּסְמִיךְ לֵיהּ וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו דְּמַשְׁמַע חֲלָלִין הוּא עוֹשֶׂה זַרְעוֹ שֶׁמִּתְחַלְּלִין מִן הַכְּהֻנָּה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַמְזֵרִין וְכֵיוָן דְּאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר ש"מ ס"ל קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין דִּכְהֻנָּה דְּאִי אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין הָוֵי הַוָּלָד מַמְזֵר כִּדְתְנַן בְּפִרְקִין (לְעֵיל קִדּוּשִׁין סו:) כֹּל שֶׁאֵין לָהּ קִדּוּשִׁין עָלָיו הַוָּלָד מַמְזֵר: **כְּרַבִּי יְשֵׁבָב** מַתְנִי' כְּרַבִּי יְשֵׁבָב אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא ס"ל דְּאָמַר בּוֹאוּ וְנִצְוַח עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁמַּרְבֶּה פְּסוּלִין בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹמֵר כֹּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר כָּל אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בִּיאָתוֹ מֻתֶּרֶת בְּאִשָּׁה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ הַוָּלָד שֶׁנּוֹלַד מֵאוֹתָהּ בִּיאָה מַמְזֵר: **הָנִיחָא אִי טַעְמָא דְּנַפְשֵׁהּ** קָאָמַר וְלָאו לְאַפּוֹקֵי מִדְּר' סִימַאי לְאוֹדוֹיֵי אָתֵי לְאַפְלוּגֵי חַיָּבֵי לָאוִין דִּכְהֻנָּה לְאוֹדוֹיֵהוּ אֶלָּא כְּלָל הוּא בְּיָדוֹ שֶׁכָּל בִּיאָה שֶׁהִיא בַּעֲבֵרָה הַוָּלָד מַמְזֵר וְשַׁפִּיר מִתָּרְצִינַן לְמַתְנִי' דְּאֵין קִדּוּשֵׁי עֲבֵרָה קִדּוּשִׁין וְאֵין בְּיַד הָאָב לְהַשִּׂיא בִּתּוֹ לְמִי שֶׁמְּחַלְּלָהּ בְּבִיאָתוֹ: **אֶלָּא אִי לְאַפּוֹקֵי מִדְּר' סִימַאי** אָתֵי וְלֹא לְהוֹסִיף אֶלָּא חַיָּבֵי לָאוִין דִּכְהֻנָּה אֲבָל בְּמִצְרִי וַאֲדוֹמִי תּוֹךְ ג' דּוֹרוֹת שֶׁהֵן חַיָּבֵי עֲשֵׂה מוֹדֶה דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ הֲרֵי בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לָהֶן וְהֵן מְחַלְּלִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה כִּדְלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף עב:): **וְתִסְבְּרָא** דְּהַאי שְׁנוּיָא דִּלְעֵיל שְׁנוּיָא הוּא וְטַעְמָא דְּרֵישָׁא מִשּׁוּם דְּבְיָדוֹ הוּא נְהִי דִּבְיָדוֹ לְקַבֵּל קִדּוּשִׁין מֵאִישׁ שֶׁבָּא לְקַדְּשָׁהּ: **אִלּוּ אָמַר הַאי גַּבְרָא לָא נִיחָא לִי** לְקַדְּשָׁהּ מִי מָצֵי וְכוּ': **לָאִישׁ אֲסָרָהּ** עַל הַכֹּל שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְמִי וְכִי אָמַר הַזֶּה הִתִּירָהּ לָזֶה: **בְּנִשּׂוּאִין הֶאֱמִינָהּ** אִם נַעֲרָה אִם קְטַנָּה אֲבָל בּוֹגֶרֶת לָא מִשְׁתַּעֵי קְרָא דְּנַעֲרָה כְּתִיב הִלְכָּךְ לָא מְהֵימַן מִשֶּׁגָּדְלָה: **בִּשְׁבוּיָה** לֹא הֶאֱמִינוֹ כְּלָל: **מַתְנִי' יֵשׁ לִי בָּנִים** וְאֵין אִשְׁתּוֹ זְקוּקָה לְיָבָם: **יֵשׁ לִי אַחִים** זְקוּקָה לְיָבָם וְהִיא הָיְתָה עַד הֵנָּה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינָהּ זְקוּקָה: **גמ' בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אָמַר יֵשׁ לִי בָּנִים** כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּדְאַג מִן הַיִּבּוּם וְתִתְרַצֶּה לוֹ וּמִיהוּ כְּשֶׁקִּדְּשָׁהּ לֹא אָמַר עַל מְנָת: **גמ' בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אָמַר יֵשׁ לִי בָּנִים** כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּדְאַג מִן הַיִּבּוּם וְתִתְרַצֶּה לוֹ וּמִיהוּ כְּשֶׁקִּדְּשָׁהּ לֹא אָמַר עַל מְנָת: **בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אָמַר שֶׁאֵין לוֹ אַחִים** וְאֵין לִדְאֹג מִן הַיִּבּוּם: **נֶאֱמָן לְהַתִּיר כו'** כְּלוֹמַר נֶאֱמָן בַּמֶּה שֶׁאָמַר בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין וְאֵין נֶאֱמָן בַּמֶּה שֶׁאָמַר בִּשְׁעַת מִיתָה: **שָׁאנֵי הָתָם** בִּבְרַיְתָא כֵּיוָן דְּהָדַר בֵּיהּ מִדִּיבּוּרָא קַמָּא בִּשְׁעַת מִיתָה קוּשְׁטָא קָאָמַר שֶׁלֹּא יְהֵא עָוֹן תָּלוּי בּוֹ אֲבָל מַתְנִי' שֶׁלֹּא אָמַר בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אֵין לִי אַחִים כִּי אָמַר הַשְׁתָּא יֵשׁ לִי אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּלַנְעוּרָהּ קָא מִכַּוֵּן: **דְּקָא מָרַע לְדִבּוּרֵיהּ** בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין: **דְּלָא מַחְזַק לָן** הַאי גַּבְרָא בִּשְׁעַת מִיתָה לָא בְּאַחֵי וְלָא בִּבְנֵי וְקַיְמָא הַךְ אִתְּתָא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינָהּ זְקוּקָה לְיִבּוּם הִלְכָּךְ אָמַר יֵשׁ לִי בָּנִים אַחֲזָקָה קַמַּיְתָא הוּא דְּקָא מוֹקֵים לָהּ הִלְכָּךְ נֶאֱמָן וְאִי אָתֵי אָח לְאַחַר מִכָּאן וְאָמַר אַחֲוָה דְּמִיתְנָא אֲנָא לָאו כָּל כְּמִינֵּהּ דְּלַהֲנֵי דִּבּוּר לַחֲזָקָה: **אָמַר יֵשׁ לִי אַחִים** וְאֵין לִי בָּנִים לָאו כָּל כְּמִינֵּהּ דְּמַפְקִינַן לָהּ מֵחֲזָקָה: **בָּרַיְיתָא** דְּקָא"ר נָתָן נֶאֱמָן לֶאֱסֹר:

נֶאֱמָן לִנְדָרִים דְּעַל אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין תֵּימָה הָא אֵין נֶאֱמָן אֶלָּא כְּדָבָר שֶׁבְּיָדוֹ וְי"ל כֵּיוָן דְּסוֹפוֹ לִגָּלֵל עֲשָׂאוּהוּ כְּדָבָר שֶׁבְּיָדוֹ מִיהוּ קָשֶׁה מַאי אִרְיָא אָב אֲפִי' אַחֵר נָמֵי וי"ל דְּאָב דַּיֵּיק טְפֵי לָדַעַת שָׁנָיו לְפִי שֶׁעָלָיו מֻטָּל לְהוֹדִיעוֹ לַאֲחֵרִים וּלְכָךְ אָב עֲשָׂאוּהוּ כְּבַעַל וְלֹא לַאֲחֵרִים: [**כְּר'** דּוֹסְתַּאי וְכוּ' פרש"י כֵּיוָן שֶׁבִּתּוֹ כְּשֵׁרָה אַלְמְנָתוֹ כְּשֵׁרָה וְכוּ' ור"י אוֹמֵר טַעַם אַחֵר דְּאִם הָיָה פּוֹסְלָהּ בְּבִיאָתוֹ לֹא הָיוּ הַבָּנִים כְּשֵׁרִים דְּה"ל כְּחָלָל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה דלכ"ע הַוָּלָד חָלָל. ת"י]:

מסורת הש"ס

א חולין פו.

ב לקמן סח.; כתובות כט:

ג כתובות כב.

ד בבא בתרא קלד:

תורה אור השלם

אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהֹוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה וגו' [ויקרא כז, כח]

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, טו]

לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהֹוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ וגו' [דברים כג, ג]

אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא וגו' [ויקרא כא, ז]

קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי וגו' [ויקרא כא, ו]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה וגו' [ויקרא כא, יד-טו]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה וגו' [ויקרא כא, יד]

בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהֹוָה [דברים כג, ט]

וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וגו' [דברים כב, טז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' כד, סמג לאוין רכא, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' ח:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' כא:

ג מיי' פג' מהל' יבום וחליצה הל' א, סמג עשין נא, טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' ו:

ד מיי' פג' מהל' יבום וחליצה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' קנז סעי' ו:

ה טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' ז:

ו טוש"ע אה"ע סי' קנז סעי' ו:

דְּמוּחְזָק לַן בְּאַחֵי וְלָא מוּחְזָק לַן בִּבְנֵי, דְּאָמְרִינַן: "מָה לִי לְשַׁקֵּר": מַאי קָאָמַר, לְמִיפְטְרַהּ מִיָּבָם? מָצֵי אֲמַר: פָּטַרְנָא לָךְ בְּגִיטָּא. [א]רַבִּי סָבַר: "מָה לִי לְשַׁקֵּר" כִּי עֵדִים דָּמֵי, וְאָתוּ עֵדִים עָקְרִי חֲזָקָה. וְרַבִּי נָתָן סָבַר: "מָה לִי לְשַׁקֵּר" כִּי חֲזָקָה דָּמֵי, לָא אַתְיָא חֲזָקָה וְעָקְרָה חֲזָקָה לִגְמָרֵי.

[בג](א)**מַתְנִי'** הַמְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ סְתָם – אֵין הַבּוֹגְרוֹת בַּכְּלָל. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִּיתֵּי בָנוֹת מִשְּׁתֵּי נָשִׁים, וְאָמַר: "קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי הַגְּדוֹלָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת, אוֹ גְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, אוֹ קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִן הַגְּדוֹלוֹת שֶׁבַּקְּטַנּוֹת" – כּוּלָּן אֲסוּרוֹת חוּץ מִן הַקְּטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כּוּלָּן מוּתָּרוֹת, חוּץ מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת. [ד]"קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי הַקְּטַנָּה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם קְטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, אוֹ קְטַנָּה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת, אוֹ גְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת שֶׁהִיא קְטַנָּה מִן הַקְּטַנּוֹת שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת" – כּוּלָּן אֲסוּרוֹת חוּץ מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כּוּלָּן מוּתָּרוֹת, חוּץ מִן הַקְּטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת.

גְּמָ' הָא קְטַנּוֹת בַּכְּלָל, (ב)שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ: קִידּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִים לְבִיאָה, הָווּ קִידּוּשִׁין! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה. וְהָא "בּוֹגְרוֹת" קָתָנֵי! מַאי בּוֹגְרוֹת – בּוֹגְרוֹת דְּעָלְמָא. [ה]פְּשִׁיטָא, בּוֹגְרוֹת מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּשַׁוִּיתֵיהּ שָׁלִיחַ, מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי מְקַבֵּל קִידּוּשֵׁי אַדַּעְתָּא דִידַהּ קָא מְקַבֵּל, קָא מַשְׁמַע לַן: לָא שָׁבֵיק אִינִישׁ מִידֵּי דְּאִית לֵיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ, וְעָבֵיד מִידֵּי דְּלֵית לֵיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ. [ו]מִי לָא עָסְקִינַן דְּאָמְרָה לֵיהּ: "קִדּוּשַׁיי לָךְ"? אֲפִילּוּ הָכִי, לָא שָׁבֵיק אִינִישׁ מִצְוָה דְּרַמְיָא עֲלֵיהּ וְעָבֵיד מִצְוָה דְּלָא רַמְיָא עֲלֵיהּ. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִּיתֵּי בָנוֹת. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קַמַּיְיתָא, בְּהָךְ קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא זוּטְרָא מִינַּהּ לְהָךְ גְּדוֹלָה קָרֵי לַהּ, אֲבָל בְּהָא, אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי דְּ"קְטַנָּה" – לְהָךְ קְטַנָּה דְּכוּלְּהוּ קָרֵי לַהּ. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אֲבָל בְּהָךְ, אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר, צְרִיכָא. [ז](ג)לְמֵימְרָא דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: מַחֵית אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ לִסְפֵיקָא, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: לָא מַחֵית אִינִישׁ לִסְפֵיקָא. וְהָאִיפְכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ, דִּתְנַן: הַנּוֹדֵר "עַד הַפֶּסַח" – אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ, "עַד שֶׁיְּהֵא פֶּסַח" – אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא, [ח](ד)"עַד פְּנֵי פֶּסַח" – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּצֵא. [ט]אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר אַבְדִּימִי אָמַר רַב: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. וְהָתַנְיָא: זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ, וְאָמַר: "עַד פְּנֵי" – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּצֵא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ. אָמַר אַבָּיֵי: מַחֲלוֹקֶת בִּשְׁתֵּי כִּיתֵּי בָנוֹת, אֲבָל בְּכַת אַחַת – דִּבְרֵי הַכֹּל גְּדוֹלָה מַמָּשׁ, קְטַנָּה מַמָּשׁ, אֶמְצָעִית בִּשְׁמָהּ קָרֵי לַהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה לְאַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה,

אֶמְצָעִית

ולא שיש עדים בדבר אלא חזקה בעלמא כך שמענו עליו קודם קידושין וכי אמר בשעת קידושין יש לי בנים ואין לי אחין אי לאו דהדר ביה בשעת מיתה הוה מהימנינן ליה דאמרי' מה לי לשקר: **מאי קאמר** כלומר למאי קא מהני ליה האי דבור אי למפטרה מיבם הוא דאתי מצי אמר לה פטרנא ליך בגטא מחיים סמוך למיתתי וכי הדר ביה בשעת מיתה דהא פלוני: **רבי סבר מה לי לשקר** לשעת קידושין כאילו באו עדים בדבר זה דמי ועקר ליה לחזקה דהוה מחזקינן ליה מעיקרא באחי בלא בנים וקיימא לה הך אתתא בחזקת שאינה זקוקה וכי אתי בשעת מיתה לאפוקה מחזקה לאו כל כמיניה: **ור' נתן סבר כו'** ולא אתיא חזקה דמה לו לשקר ועקרה חזקה קמייתא דהוי קאי ביה קודם קידושין לאוקמה להך בחזקת שאינה זקוקה למיפסל דבוריה בשעת מיתה ומיהו אי לא הדר ביה הוה שריא לעלמא נהי דלא אתיא חזקה ועקרה חזקה לגמרי אורועי מיהא איתרעאי וכל כמה דלא אתכחש דבוריה קמא מהימן דאין אדם חוטא ולא לו ואילו אית ליה אחי הוה הדר ביה בשעת מיתה: **מתני' המקדש את בתו סתם** בתי מקודשת לך ולא פירש איזו מהם: **אין הבוגרת בכלל** ומותרת לכל אדם ואין צריכה גט מזה לפי שאינה ברשות האב לקדשה: **משתי נשים** שנשא שניה לאחר מיתת הראשונה: **גדולות** בת הראשונה: **קטנות** בת שניה: **כולן אסורות** קס"ד אפי' הן מאה שכל אחת קרויה גדולה אצל קטנה הימנה ובגמרא פריך אמאי לא תנא ספיקא אמצעית שבשתי הבנות שהן גדולות לגבי קטנות שבכולן: **כולן מותרות** דלא מחית איניש למימר מלתא דליתי בה לידי שאלה לחכמים וכי אמר גדולה גדולה שבגדולות קאמר: **גמ' הכי גרסינן הא קטנות בכלל** ואפילו יש שם שתי קטנות דאיכא לספוקי הי מינייהו והוו להו קידושין שאין מסורין לביאה דכל אחת ספק אחות אשה אפ"ה הוו בכלל ספק קידושין וצריכות גט: **כשאין שם אלא גדולה וקטנה** בוגרת וקטנה דכיון דבוגרת לא קידש שוב אין כאן ספק ומותר בקטנה: **והא בוגרות קתני** דמשמע טובא ולבנתיה תלוק הא קטנות טובא בכלל: **בוגרות דעלמא** של כל איש ואיש המקדשים את בנותיהן סתם אין הבוגרות בכלל הא קטנות בכלל וכגון דליכא אלא חדא קטנה והאי דמתרץ בשאין שם אלא גדולה וקטנה ה"ה דאי הוו בוגרות טובא כיון דאינן בכלל דקטנה הוו להו קידושין אלא להכי נקט חדא גבי בוגרת משום דמבעי ליה למלק קטנות דומיא דגדולות: **פשיטא** דכיון דאין שם אלא גדולה וקטנה דגדולה אינה מקודשת וקטנה מקודשת: **מאי עבידתיה** דאב בבתו בוגרת אי אמרת בשלמא בדאיכא טובא איצטריך לאשמועינן משום דיוקא דידיה הא קטנות בכלל למימרא דקדושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין אלא השתא לא איהו איצטריך ולא דיוקא דידיה: **אדעתא דידה** מקבל ואף היא בספק והוו להו קידושין שאין מסורים לביאה קמ"ל: **דאית ליה הנאה** שכסף קדושיה שלו: **מי לא עסקינן** קשיא היא וכי לא משמע נמי מתני' דאפי' אמרה לו קדושי יהו שלך קתני נמי דאין הבוגרת בכלל: ומשני אין ואפ"ה לא שביק איניש בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומוטל הוא עליו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים (ירמיהו כ"ט:ו'): **דלא רמיא עליה** אלא שליח בעלמא הוא והיא יש לה דעת להשיא את עצמה: **וצריכא** לאפלוגי בקדשתי את בתי הגדולה ובקדשתי את בתי הקטנה: **בההיא קאמר ר"מ** כולן בספק דשבח הוא לאדם לקרות בתו בלשון גדולה אם יש קטנה ממנה: **אבל קטנה** אימא מודה לר' יוסי דכל שהוא יכול לקרות בתו גדולה אין קורא אותה קטנה: **בההיא קאמר** ר"מ כולן בספק דשבח הוא לאדם לקרות בתו בלשון גדולה אם יש קטנה ממנה: **על הפסח** לענין נדרים קונם שאיני נהנה לך על הפסח אסור עד שיגיע ומשנכנס ליל ראשון מותר ואם אמר על שיהא פסח אסור עד שיצא פסח דכיון דאמר לשנא יתירא בעוד שיהא פסח קאמר: **נדר על פני הפסח ר"מ אומר על שיגיע** ומשיגיע אין כאן פני פסח ואע"פ שכל יום ויום של פסח פני הוא לחבירו לא מחית איניש נפשיה לספקא שיהא צריך לשאול איזה הוא וכי קאמר פני קמא דכולה קאמר שהוא פני שבכולן: **ור' יוסי אומר על שיצא** דכל חד וחד הוי פני לחבירו ולא ידעי הי נינהו אפי' אחרון הוי תחלתו פני לסופו: **מחלפת השיטה** הך דנדרים: **והתניא** בניחותא: **כל שזמנו קבוע** מספר ימי משך זמנו קבועים כגון פסח וי"ט למעוטי קיץ וקציר ובציר דאם אמר על פני או אפילו על שיהא אינו אסור אלא על שיגיע דכיון דאין משך זמנו קבוע שזה ממהר לכלות קיצו וקצירו וזה מאחר לא נתכוון זה אלא לתחלתו משיתחילו העם לקצר: **נדר על פני הפסח ר"מ אומר על שיגיע** ומשיגיע אין כאן פני פסח ואע"פ שכל יום ויום של פסח פני הוא לחבירו לא מחית איניש נפשיה לספקא שיהא צריך לשאול איזה הוא וכי קאמר פני קמא דכולה קאמר שהוא פני שבכולן: **מחלוקת בשתי כתי בנות** הכא סתם הוא דאיכא למימר כל בת ראשונה עביד איניש דקרי גדולה לגבי בת שניה וכל בת שניה עביד איניש דקרי קטנה לגבי בת ראשונה: **אבל בת אחת** שנולדו מאשה אחת: **אמצעית בשמה קרי לה** פלונית בתי הוא אומר ואין קורא לה לא גדולה ולא קטנה:

רבי סבר מה לי לשקר פי' הקונטרס לשעת קידושין כעדים דמו ועקר ליה לחזקה דמיחזק לן האי גברא באחי דהא מחזקינן ליה מעקרא באחי ולא בבני וקימא לה הך אתתא בחזקת שאין זקוקה ליבם וכי אתי בשעת מיתה לאפוקה מחזקתה לאו כל כמיניה ור' נתן סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתי חזקה ועקרה חזקה פי' מעקרא הות האי אתתא בחזקה שזקוקה ליבם שהרי מחזק לן באחי ולא בבני וכי הדר ואמר בשעת קידושין יש לי בנים אי לאו דהדר ביה בשעת מיתה הוה מהימן דאמר מה לי לשקר אי למפטרה מיבם קאתי מצי למפטרה בגטא שעה אחת קודם מיתתו [ואין נראה לר"י שנאמין אותו במה שאמר בשעת קידושין שהרי דעתו לקיימה אלא נראה לפרש מגו דאי בעי יכתב לה גט בשעת קידושין לגרשה כ"ז שירצה אע"ג דאסור לגרש בגט ישן מ"מ כיון דליעבד מהני חשיב שפיר מגו ת"י] אבל כי הדר ביה בשעת מיתה אוקמא אחזקה קמייתא דסבר מה לי לשקר כחזקה דמי ואין לו לעקר החזקה שהיתה קודם הקידושין ומיהו אי לא הדר ביה שריא לעלמא משום דאין אדם חוטא ולא לו ואלו היתה זקוקה הוה הדר בשעת מיתה וא"ת א"כ אמאי מוקי מתני' דלא מחזק לן באחי אפי' מחזק לן באחי יהא נאמן במה שאמר יש לי בנים מטעם דפרש הקונטרס דאין אדם חוטא ולא לו וי"ל משום דתנן במתני' יש לי אחים אינו נאמן משום הכי צריך לאוקמה בהכי אי נמי י"ל דאי מחזק לן באחי לא יהא נאמן במה שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר לה בגטא דשמא אין לו כח:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' יבום וחליצה הל' ג, סמג עשין נא, טוש"ע אה"ע סי' קנז סעי' ח:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' ח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' טו יז:

ג מיי' פט' מהל' אישות הל' ט, ש"ע אה"ע סי' לז סעי' יח:

ד מיי' פט' מהל' אישות הל' ט, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' יט:

ה מיי' פט' מהל' אישות הל' ח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' טו:

ו מיי' פט' מהל' אישות הל' ח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' טו:

ז מיי' פי' מהל' נדרים הל' ז, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רכ סעי' יא:

ח מיי' פי' מהל' נדרים הל' ז, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רכ סעי' יא:

ט מיי' פי' מהל' נדרים הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רכ סעי' יב:

מסורת הש"ס

א נדרים סא:; לעיל נא:

ב יבמות כג:

ג משנה נדרים; נדרים סא:; נדרים ס.

ד תוספתא נדרים

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רבי סבר מה לי לשקר. בתו"י מ"מ כיון דדיעבד מהני חשיב שפיר מגו. עיין גיטין דף כו ע"ב תד"ה לכשאכניסנה:

בא"ד בסופו דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר כו'. קשה לי הא בב"ב דף קלה ע"א אההיא דכי שכיב וכו' הרי דאפילו סמוך למיתה נאמן לומר גירשתי במגו דבידו לגרשה:

אֶמְצָעִית שֶׁבְּכַת שְׁנִיָּה תִּשְׁתְּרֵי! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה. וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִם אִיתָא דְּאִיכָּא, לִיתְנְיַיהּ. וּלְטַעְמָיךְ, אֶמְצָעִית שֶׁבְּכַת רִאשׁוֹנָה, דְּוַדַּאי סְפֵיקָא וַאֲסִירָא לֵיהּ, מִי קָתָנֵי לַהּ? הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם תַּנָּא קְטַנָּה דִּידַהּ לְאִיסּוּרָא, וְהוּא הַדִּין לְהָךְ דְּקַשִּׁישָׁא מִינַּהּ, הָכָא, אִם אִיתָא דְּאִיכָּא – נִיתְנְיַיהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא: הָא פֶּסַח, דְּכִי כַּת אַחַת דָּמֵי, וּפְלִיגִי! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם בְּלִישָּׁנָא דְּעָלְמָא קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: "עַד פְּנֵי הַפֶּסַח" – עַד קַמֵּי פִּיסְחָא, וּמָר סָבַר: עַד דְּמִיפְּנֵי פִּיסְחָא.

[א](א)מַתְנִי' הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: "קִדַּשְׁתִּיךְ" וְהִיא אוֹמֶרֶת: "לֹא קִדַּשְׁתַּנִי" – הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ וְהִיא מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. הִיא אוֹמֶרֶת "קִדַּשְׁתַּנִי" וְהוּא אוֹמֵר "לֹא קִדַּשְׁתִּיךְ" – הוּא מוּתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו. [ב](ב)"קִידַּשְׁתִּיךְ" וְהִיא אוֹמֶרֶת "לֹא קִידַּשְׁתָּ אֶלָּא בִּתִּי" – הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת גְּדוֹלָה וּגְדוֹלָה מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. הוּא מוּתָּר בִּקְרוֹבוֹת קְטַנָּה וּקְטַנָּה מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. [ג]"קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתֵּךְ" וְהִיא אוֹמֶרֶת "לֹא קִדַּשְׁתָּ אֶלָּא אוֹתִי" – הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת קְטַנָּה וּקְטַנָּה מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. הוּא מוּתָּר בִּקְרוֹבוֹת גְּדוֹלָה וּגְדוֹלָה אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו. (ג)גְּמָ' הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה קִדַּשְׁתִּיךְ וְכוּ'. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּיהּ דִּידֵיהּ, מִשּׁוּם דְּגַבְרָא לָא אִיכְפַּת לֵיהּ וּמִיקְּרֵי אָמַר. אֲבָל אִיהִי, אֵימָא: אִי לָאו דְּקִים לַהּ בְּדִיבּוּרַהּ, לָא הֲוַת אָמְרָה, וְלִיתְּסַר אִיהוּ בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, קָא מַשְׁמַע לַן. "קִידַּשְׁתִּיךְ" וְהִיא אוֹמֶרֶת וְכוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: מִדְּאוֹרָיְיתָא הֵימְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְאָב, מִדְּרַבָּנַן הֵימְנוּהָ לְדִידַהּ וְתִיתְּסַר בְּרַתַּהּ בְּדִיבּוּרַהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. "קִידַּשְׁתִּי אֶת בִּתֵּךְ" וְכוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? אַיְּידֵי דִּתְנָא הָא, תְּנָא נָמֵי הָא. אִיתְּמַר, רַב אָמַר: כּוֹפִין, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְבַקְּשִׁין. אַהֵיָּיא? אִילֵימָא אַרֵישָׁא – לָאו "כּוֹפִין" אִיכָּא וְלָא "מְבַקְּשִׁין" אִיכָּא! אֶלָּא אַסֵּיפָא. בִּשְׁלָמָא "מְבַקְּשִׁין" – לְחַיֵּי, אֶלָּא "כּוֹפִין" אַמַּאי?! אָמַר: לָא נִיחָא לִי דְּאִיתְּסַר בְּקָרִיבֶיהָ. [ד]אֶלָּא: שְׁמַעְתָּתָא אַהֲדָדֵי אִיתְּמַר, אָמַר שְׁמוּאֵל: מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ לִיתֵּן גֵּט. אָמַר רַב: אִם נָתַן גֵּט מֵעַצְמוֹ – כּוֹפִין אוֹתוֹ לִיתֵּן כְּתוּבָּה. אִיתְּמַר נָמֵי: אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמַר רַב: כּוֹפִין וּמְבַקְּשִׁין. תַּרְתֵּי?! הָכִי קָאָמַר: מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ לִיתֵּן גֵּט, וְאִם נָתַן מֵעַצְמוֹ – כּוֹפִין אוֹתוֹ לִיתֵּן כְּתוּבָּה. [ה]אָמַר רַב יְהוּדָה: הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד – אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו. בְּעוֹ מִינֵּיהּ מֵרַב יְהוּדָה: שְׁנֵיהֶם מוֹדִים, מַאי? אִין וְלָא וְרַפְיָא בִּידֵיהּ. אִיתְּמַר, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד – אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו, וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים. אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "קִדַּשְׁתִּיךְ" וְהִיא אוֹמֶרֶת "לֹא קִדַּשְׁתַּנִי" – הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ וְהִיא מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. אִי דְּאִיכָּא עֵדִים – אַמַּאי מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו? וְאִי דְּלֵיכָּא עֵדִים – אַמַּאי אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ? אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד! [ו]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דַּאֲמַר לַהּ "קִידַּשְׁתִּיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי", וְהָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם. [ז](ד)אֵיתִיבֵיהּ: הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ בְּפוּנְדְּקִי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינָהּ צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט שֵׁנִי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט שֵׁנִי. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא עֵדִים – מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי? וְאִי דְּלֵיכָּא עֵדִים – מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית הִלֵּל? אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד! וְלִיטַעְמָיךְ, אֵימָא סֵיפָא: וּמוֹדִים בְּנִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵירוּסִין שֶׁאֵין צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט שֵׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עֵד אֶחָד מְהֵימַן – מָה לִי מִן הָאֵירוּסִין, מָה לִי מִן הַנִּשּׂוּאִין? [ח](ה)אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּאִיכָּא עֵדֵי יִחוּד וְלֵיכָּא עֵדֵי בִיאָה. בֵּית שַׁמַּאי סָבְרִי: לָא

אָמְרִינַן

אֶמְצָעִית שֶׁבְּכַת שְׁנִיָּה תִּשְׁתְּרֵי אַרֵישָׁא קָאֵי דְּמִסַּפְּקָא לְכָל כַּת שְׁנִיָּה בַּגְּדוֹלָה אֶמְצָעִית לְגַבֵּי מַאן קָרֵי לַהּ גְּדוֹלָה אִי לָא לְגַבֵּי קְטַנָּה דְּהַהִיא כַּת אַלְמָא בְּכַת אַחַת פְּלִיגִי: **בְּשֶׁאֵין שָׁם** בְּכַת שְׁנִיָּה שׁוּם אֶמְצָעִית לְהָכִי תָּנֵי אֲסוּרוֹת כֻּלָּן אֲבָל אִי הָוֵי הָתָם אֶמְצָעִית הָוֵי תָּנֵי מַתְנִיתִין חוּץ מִן הַקְּטַנּוֹת שֶׁבַּקְּטַנּוֹת וְלָא הֲוָה תָּנֵי חוּץ מִן הַקְּטַנָּה: **וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא** דִּבְדְלֵיכָּא אֶמְצָעִית עָסְקִינַן: **דְּאִם אִיתָא דְּאִיכָּא** אֶמְצָעִית וְכוּלְּהוּ בָּעֵי לְאַשְׁמוֹעִינַן דַּאֲסִירָן נִתְנְיֵיהּ גַּבֵּי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנֵימָא הָכִי וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם גְּדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת אִם גְּדוֹלָה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת אוֹ אֶמְצָעִית שֶׁבַּקְּטַנּוֹת כֻּלָּן אֲסוּרוֹת אֶלָּא מִדְּלָא תַּנְיֵיהּ לְאַשְׁמְעִינַן בַּהּ אִסּוּרָא שְׁמַע מִינַּהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּלָא אֲסִירָא וְכִי קָתָנֵי כֻּלָּן אֲסוּרוֹת בִּדְלֵיכָּא אֶמְצָעִית: **וְלִיטַעֲמֵךְ** דַּאֲמַרְתְּ דְּאִי ס"ל לַאֲסוּרוֹת דְּאֶמְצָעִית נָמֵי קָאֵי הֲוָה מְפָרֵשׁ לַהּ: **אֶמְצָעִית שֶׁבְּכַת רִאשׁוֹנָה** דְּוַדַּאי אֲסִירָא אִם יֶשְׁנָהּ שָׁם דְּהָא מוֹדִים דְּכָל כַּת רִאשׁוֹנָה לְגַבֵּי כַּת שְׁנִיָּה גְּדוֹלָה קָרֵי לַהּ וַאֲסוּרָה נִתְנְיֵיהּ בְּרֵישָׁא כִּי הֵיכִי דְּנִשְׁמַע מִינַּהּ דַּאֲסוּרוֹת עֲלַהּ קָאֵי וְלָא תִּסַּק אַדַּעְתִּין לְמִשְׁרֵי וְלוֹמַר דְּכִי קָתָנֵי כֻּלָּן אֲסוּרוֹת כְּשֶׁאֵין שָׁם אֶמְצָעִית: **הָכִי הַשְׁתָּא** בְּהַהִיא לָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְפָרוֹשֵׁי דְּאַף ע"ג דְּמַתְנִיתִין כֻּלַּהּ בְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא שְׁתַּיִם בְּכָל כַּת לָא תִּסַּק אַדַּעְתִּין דְּאִי הֲוָה שָׁם אֶמְצָעִית לָא הֲוָה תָּנֵי כֻּלָּן אֲסוּרוֹת דְּכֵיוָן דִּתְנָא קְטַנָּה דִּידַהּ לְאִסּוּרָא וְאַשְׁמְעִינַן דְּקָרֵי לַהּ גְּדוֹלָה כ"ש אֶמְצָעִית דְּקַשִּׁישָׁא מִינַּהּ אֶלָּא כַּת שְׁנִיָּה דְּכִי לָא תְּנָא לַהּ אִיכָּא לְמֵימַר דְּמַתְנִיתִין בְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה אֲבָל אֶמְצָעִית לָא הֲוָה קָרֵי לַהּ גְּדוֹלָה אִם אִיתָא דְּאִיכָּא אֶמְצָעִית וְאַכּוּלְּהוּ קָאֵי אֲסוּרוֹת לִתְנְיֵיהּ בְּהֶדְיָא וְנִשְׁמַע דְּאַף הִיא אֲסוּרָה דְּלָא נִטְעֵי לְאוֹקְמָא בְּשֶׁאֵין שָׁם אֶמְצָעִית: **וַהֲרֵי פֶּסַח וְכוּ' וּפְלִיגִי** דְּאִיכָּא לְמ"ד לְיָמִים אֶמְצָעִיִּים נָמֵי קָרֵי פְּנֵי הוֹאִיל וְיֵשׁ מְאוּחָר מִמֶּנּוּ: **הָתָם בִּלְשָׁנָא דְּעָלְמָא פְּלִיגִי** דְּמַאן דְּאָסַר לָאו מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּכָל שֶׁיֵּשׁ מְאוּחָר מִמֶּנּוּ קָרֵי פְּנֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמַשְׁמַע לֵיהּ בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם מִפְּנֵי פִּסְחָא קָאָמַר שֶׁיְּהֵא הַפֶּסַח פָּנוּי פּוֹנֶה וְעוֹבֵר: **מַתְנִי' הוּא אָסוּר** בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ דְּשַׁוְּיָנְהוּ עָלֶיהָ חֲתִיכָה דְּאִסּוּרָא בְּהוֹדָאָתוֹ: **וּמוּתָּר בִּקְרוֹבוֹת קְטַנָּה וְכוּ'** שֶׁאֵין אִמָּהּ נֶאֱמֶנֶת עָלֶיהָ וְאַף הִיא אֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט דְּאִי בָּעְיָא גֵּט הָוְיָא לַהּ גְּרוּשָׁתוֹ וְנֶאֱסַר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ: **קְטַנָּה** הַבַּת: **גְּדוֹלָה** הָאֵם: **גְּמ' וּצְרִיכָא לְאַשְׁמְעִינַן** בְּכוּלְּהוּ דָּמֵי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בְּדִבּוּרוֹ נֶאֱסָר וּמִי שֶׁלֹּא אָסַר עַצְמוֹ אֵינוֹ נֶאֱסָר: **גַּבֵּי דִּידֵיהּ** כִּי אָמַר קִדַּשְׁתִּיךְ לָא מִתַּסְרָא אִיהִי בִּקְרוֹבָיו מִשּׁוּם דְּאִיהוּ שַׁקּוּרֵי מְשַׁקֵּר וְגַבְרָא לֹא אִכְפַּת לֵיהּ אִם אוֹסֵר עַצְמוֹ בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ חִנָּם: **וּמִקְּרֵי** וְאָמַר קִדַּשְׁתִּיהָ וְאַע"ג דְּלָא קִדְּשָׁהּ: **אֲבָל** אִיהִי כִּי אָמְרָה קִדַּשְׁתַּנִי דְּאָסְרָה נַפְשָׁהּ אַכּוּלֵּי עָלְמָא עַל שֶׁיִּתֵּן לַהּ גֵּט אִי לָאו דְּקִים לַהּ דְּקִדְּשָׁהּ לָא הֲוָה אָמְרָה וְנִתְסַר אִיהוּ עַל פִּיהָ בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ וַאֲפִי' לֹא נָתַן לַהּ גֵּט: **מִדְּרַבָּנָן** הֵימְנוּהָ רַבָּנָן לְאִמָּהּ עַל הַבַּת וּתְהֵא צְרִיכָה גֵּט וְתֵאָסֵר בִּקְרוֹבוֹתָיו: **כּוֹפִין** לִתֵּן לַהּ גֵּט: **לֹא כּוֹפִין אִיכָּא כו'** דְּאֵין צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט דְּהָא קָתָנֵי מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו וְאִי בָּעְיָא גֵּט הֲוָה מִתַּסְרָא בְּאָחִיו דַּהֲוְיָא לַהּ גְּרוּשַׁת אָחִיו: **וְאֶלָּא אַסֵּיפָא** דְּאָמְרָה קִדַּשְׁתַּנִי דְּבָעְיָא גֵּט: **בִּשְׁלָמָא מְבַקְּשִׁין** מִמֶּנּוּ לִתֵּן גֵּט: **לְחַיֵּי** שֶׁצָּרִיךְ בַּקָּשָׁה לֶאֱסֹר עַצְמוֹ בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ כְּדֵי לְהַתִּירָהּ לִנָּשֵׂא הוֹאִיל וְאֵין חֵפֶץ בָּהּ: **וּמִקְּרֵי** וְאָמַר קִדַּשְׁתִּיהָ וְאַע"ג דְּלָא קִדְּשָׁהּ: **וּשְׁמַעְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל אַהֲדָדֵי אִתְּמַר** לֹא נֶחֱלַק זוֹ עַל זוֹ בָּאוּ אֶלָּא לְהוֹסִיף הָאַחֲרוֹן מַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ הָרִאשׁוֹן: **וְאִם נָתַן מֵעַצְמוֹ** בְּלֹא בַּקָּשָׁה כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה דְּגַלִּי דַּעְתֵּהּ דְּקִדְּשָׁהּ וַאֲרוּסָה יֵשׁ לַהּ כְּתֻבָּה: **שְׁנֵיהֶם מוֹדִים** לְדִבְרֵי הָעֵד: **מַהוּ** הָא דְּתַנְיָא אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם דְּלָא מְהֵימַן הוּא וְהָא הֵימְנוּהָ אוֹ לְלָמָא מִשּׁוּם דְּאֵין קִדּוּשִׁין חָלִין בְּלֹא עֵדִים וְיָלֵיף דָּבָר דָּבָר מִמָּמוֹן כְּתִיב בַּעֲרָיוֹת עֶרְוַת דָּבָר (דברים כד) וּבְמָמוֹן כְּתִיב עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שם יט): **אִין וְלָא** לֹא הָיָה מַחֲזִיק בִּדְבָרָיו לֹא לֶאֱסוֹר וְלֹא לְהַתֵּר פְּעָמִים שֶׁאָמַר הֵן וּפְעָמִים שֶׁאָמַר לָאו וְרַפְיָא בִּידֵיהּ וְלֹא הָיְתָה מוּחְזֶקֶת הוֹרָאָה זוֹ בְּיָדוֹ: **אִתְּמַר** נָמֵי לָא גָּרְסִינַן נָמֵי: **וְאִי לֵיכָּא עֵדִים** וַאֲפִי' מוֹדֶה אַמַּאי אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ ע"פ עַצְמוֹ הֲלֹא אֵינָן קִדּוּשִׁין אֲפִלּוּ לִדְבָרָיו דְּאִי נָמֵי אָמַר בְּעֵד אֶחָד הָווּ קִדּוּשִׁין בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים הֵיכָא דְּאֵין עַל אֶחָד לָא אֲמַרְתְּ דְּעֵד אֶחָד חָשִׁיב לְחַיֵּיב שְׁבוּעָה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת הִלְכָּךְ בְּעֶרְוָה נָמֵי חָשִׁיב לְהִתְקַיֵּים קִדּוּשִׁין בְּפָנָיו וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים: **אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד** וְקָתָנֵי הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ אַלְמָא זֶה שֶׁמּוֹדֶה לוֹ נֶאֱסַר דַּחֲשִׁיב לְאִתְפּוֹסֵי קִדּוּשִׁין קַמֵּיהּ: **קִדַּשְׁתִּיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי** דְּהָווּ לְהוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין לְכָל דְּבָרָיו וְנֶאֱמָן הוּא לֶאֱסֹר אֶת עַצְמוֹ: **וְלָנָה עִמּוֹ בְּפֻנְדְּקִי** וַאֲפִי' לְאַחַר זְמַן: אִי **דְּאִיכָּא עֵדִים** דְּנִתְקַדְּשָׁה בְּבִיאָה: **אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד** וּשְׁנֵיהֶם מוֹדִים: **וְלִיטַעֲמֵךְ** דַּאֲמַרְתְּ דְּאִי ס"ל לַאֲסוּרוֹת דְּאֶמְצָעִית נָמֵי קָאֵי הֲוָה מְפָרֵשׁ לַהּ: **לֹא כּוֹפִין אִיכָּא כו'** דְּאֵין צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט דְּהָא קָתָנֵי מוּתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו וְאִי בָּעְיָא גֵּט הֲוָה מִתַּסְרָא בְּאָחִיו דַּהֲוְיָא לַהּ גְּרוּשַׁת אָחִיו: **וְאֶלָּא אַסֵּיפָא** דְּאָמְרָה קִדַּשְׁתַּנִי דְּבָעְיָא גֵּט:

וְאִם נָתַן גֵּט מֵעַצְמוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה מִכָּאן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּאַלְמָנָה מִן הָאֲרוּסִין יֵשׁ לַהּ כְּתֻבָּה וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתַב דְּהָא מִסְתָמָא הָכָא מַיְירֵי דְּלָא כָּתַב לַהּ דְּאִי כָּתַב לַהּ א"כ מַאי מְבַקְּשִׁין שַׁיָּךְ לְמֵימַר הָכָא אֶלָּא ש"מ דְּמַיְירֵי הָכָא דְּלָא כָּתַב לַהּ כְּתֻבָּה וַאֲפ"ה קָאָמַר כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה וּבְפֶרֶק הַכּוֹתֵב (כְּתֻבּוֹת פט:) דְּבָעֵי אַלְמָנָה מִן הָאֲרוּסִין יֵשׁ לַהּ כְּתֻבָּה אוֹ אֵין לַהּ כְּתֻבָּה הָיָה יָכוֹל לְהוֹכִיחַ מֵהָכָא אֲבָל לֹא רָצָה שֶׁהֲרֵי לֹא רָצָה לְהוֹכִיחַ מֵהָאָמוֹרָאִין כִּי אִם מִן הַמִּשְׁנָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' אישות הל' טו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מח סעי' א ב:

ב מיי' פט' מהל' אישות הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' מח סעי' ג:

ג מיי' פט' מהל' אישות הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' מח סעי' ד:

ד מיי' פט' מהל' אישות הל' טז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מח סעי' ו:

ה מיי' פד' מהל' אישות הל' ו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מב סעי' ב:

ו מיי' פט' מהל' אישות הל' טז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מח סעי' ה:

ז מיי' פי' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמט סעי' ב:

ח מיי' פי' מהל' גירושין הל' יח, סמג עשין נ, טוש"ע אה"ע סי' קמט סעי' ב:

מסורת הש"ס

א כתובות ט.

ב תוספתא קידושין

ג לקמן עט.

ד משנה עדיות; משנה גיטין; גיטין פא.

ה גיטין פא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואם נתן גט מעצמו כופין וכו' שהרי לא רצה להוכיח מהאמוראים. וכעין זה כתבו התוס' לעיל דף כג ע"ב ד"ה דאר"ה ועיין כתובות דף מ"ד ע"א תד"ה והלכתא ובר"ן נדרים דף עב ע"א ד"ה ולענין הלכה:

אָמְרִינַן הֵן הֵן עֵדֵי יִחוּד, הֵן הֵן עֵדֵי בִיאָה. וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: אָמְרִינַן הֵן הֵן עֵדֵי יִחוּד, הֵן הֵן עֵדֵי בִיאָה. וּמוֹדִים וַדַּאי בְּנִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵירוּסִין, דְּלָא אָמְרִינַן הֵן הֵן עֵדֵי יִחוּד הֵן הֵן עֵדֵי בִיאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד – אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו, וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד, בֵּי דִינָא רַבָּה אָמְרִי: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו. מַאן בֵּי דִינָא רַבָּה? רַב. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב. הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד, בֵּי דִינָא רַבָּה אָמְרִי: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו. מַאן בֵּי דִינָא רַבָּה – רַבִּי. מֵתִיב רַב אַחָדְבוּי בַּר אַמֵּי: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינַת הַיָּם וְאִשָּׁה עִמָּהֶם וַחֲבִילָה עִמָּהֶם, זֶה אוֹמֵר: זוֹ אִשְׁתִּי, וְזֶה עַבְדִּי, וְזוֹ חֲבִילָתִי, וְזֶה אוֹמֵר: זוֹ אִשְׁתִּי, וְזֶה עַבְדִּי, וְזוֹ חֲבִילָתִי. וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: אֵלּוּ שְׁנֵי עֲבָדַי, וַחֲבִילָה שֶׁלִּי – צְרִיכָה שְׁנֵי גִיטִּין, וְגוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַחֲבִילָה. הֵיכִי דָמֵי? אִי דְּאִית לֵיהּ סָהֲדֵי לְהַאי וְאִית לֵיהּ סָהֲדֵי לְהַאי, מִי מָצְיָ[א] אַמְרָהּ: אֵלּוּ שְׁנֵי עֲבָדַי וַחֲבִילָה שֶׁלִּי? אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד! [א]וְתִסְבְּרָא? עֵד אֶחָד בְּהַכְחָשָׁה מִי מְהֵימַן? אֶלָּא: לְמִישְׁרֵי לְעָלְמָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דִּשְׁרֵי, וְהָכָא הָכִי קָאָמַר: צְרִיכָה שְׁנֵי גִיטִּין – כְּדֵי לִגְבּוֹת כְּתוּבָּתָהּ מִן הַחֲבִילָה. וְרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר מִטַּלְטְלֵי מִשְׁתַּעְבְּדִי לִכְתוּבָּה. מַאי הָוֵי עֲלַהּ? רַב כָּהֲנָא אָמַר: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשָׁיו. רַב פָּפָּא אָמַר: חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו. אֲמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי לְרַב כָּהֲנָא: מַאי דַּעְתִּיךְ – דְּיָלְפַתְּ "דָּבָר" "דָּבָר" מִמָּמוֹן? אִי מָה לְהַלָּן הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי, אַף כָּאן הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי. אֲמַר לֵיהּ: הָתָם לָא קָא חָיֵיב לְאַחֲרִינֵי, הָכָא קָא חָיֵיב לְאַחֲרִינֵי. מָר זוּטְרָא וְרַב אַדָּא סָבָא בְּנֵי דְּרַב מָרִי בַּר אִיסּוּר פְּלוּג נִיכְסַיְיהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרַב אָשֵׁי, אֲמַרוּ לֵיהּ: "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים" אָמַר רַחֲמָנָא, דְּאִי בָּעֵי לְמִיהְדַּר לָא מָצוּ הָדְרִי בְּהוּ, וַאֲנַן לָא הָדְרִי, [ב]אוֹ דִלְמָא לָא מִקַּיְימָא מִלְּתָא אֶלָּא בְּסָהֲדֵי? אֲמַר לְהוּ: לָא אִיבְּרוֹ סָהֲדֵי אֶלָּא לְשַׁקְרֵי. [גד(א)]אָמַר אַבָּיֵי: אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד "אָכַלְתָּ חֵלֶב", וְהַלָּה שׁוֹתֵק – נֶאֱמָן. וְתַנָּא תּוּנָא: אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד "אָכַלְתָּ חֵלֶב" וְהַלָּה אוֹמֵר "לֹא אָכַלְתִּי" – פָּטוּר. טַעְמָא דְּאָמַר "לֹא", הָא אִישְׁתִּיק – מְהֵימַן. [ה(ב)]וְאָמַר אַבָּיֵי: אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד "נִטְמְאוּ טָהֳרוֹתֶיךָ", וְהַלָּה שׁוֹתֵק – נֶאֱמָן. וְתַנָּא תּוּנָא: עֵד אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמְאוּ" וְהַלָּה אוֹמֵר "לֹא נִטְמְאוּ" – פָּטוּר. טַעְמָא דְּאָמַר לֹא, הָא אִישְׁתִּיק – מְהֵימַן. וְאָמַר אַבָּיֵי: אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד

"שׁוֹרְךָ

אמרינן הן הן עדי יחוד כו'. משראוה שנתייחדה עמו אין צריך להעיד על הביאה דכיון דלבו גס בה מחזקינן אותו בחזקת שבא עליה לשם קדושין: ואיכא דאמרי דרבה משמיה דרב אמר ומאן קרי רב בי דינא רבה רבי: צריכה שני גטין קס"ד כדי להתירה לנשא: וגובה כתובתה מן החבילה מתה נפסך והמותר מוטל בספק עד יבא אליהו: אי דאית לה סהדי להאי שאמר בפנינו קדשה ואית ליה סהדי נמי להאי: מי מצי אמרה וכו' דתהוי מותרת הכתובה שלה ושלהן בספק: אלא לאו בעד אחד לכל אחד וש"מ דאפי' אינה מודה צריכה גט: עד אחד בהכחשה דאיכא אחר סהדא דמכחיש ליה מי מהימן אפי' לא מכחשא ליה איהי ליכא למאן דאמר דאין האחד בא אלא לשבועה והכא שבועה לא שייכא: צריכה שני גטין כדי לגבות כתובתה מן החבילה כלומר לעולם החבילה מונחת עד שיבא אליהו אלא א"כ נתנו לה שניהם גט מעצמן והגט מביאה לידי גבוי כתובה מן החבילה מתה נפסך אם של זה הוא הרי מחייב לה כתובה על פיו וכן זה וכ"ש אם כולה שלה: ור"מ היא וכו' כלומר וכולה לא אשמועינן אלא דמטלטלין משתעבדי לכתובה ור"מ היא דאמר במס' כתובות באשה שנפלו לה נכסים (דף פ:) גבי שומרת יבם שכתובתה על נכסי בעלה הראשון הניח אחיו מעות ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות אלמא מעות משתעבדי לכתובה: הודאת בעל דין כמאה עדים דכתיב (שמות כב) אשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקנת הודאתו: לא קא חייב לאחריני אינו אוסר לאחרים בהודאתו זו שאין נפסל אלא הוא: הכא קא חייבה לאחריני שקרובותיה נאסרו בו וקרוביו נאסרין בה: בני רב מרי גרס אחים הוו: על פי שנים שהצריכה תורה למאי הלכתא הצריך עדים משום דאי בעי למהדר ולומר לא כך היה לא יוכל לומר כן שאלו יעידום הוא שהצריכם הכתוב עדים ואנו אין אנו שקרנים ולא הדרינן בן ואין אנו צריכין עדים: או דלמא שאפילו הם מודים אין דבריהם קיימים אלא בעדים ונמצא אני מחזיק בשלו והוא בשלי שאין חלוקתנו כלום: לשקרי הכופרים בדברים לומר לא כן הוא: אכלת חלב בשוגג וחייב חטאת קרבן: נאמן העד וכשר הקרבן ואין כאן משום או הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) ולא שיודיעוהו אחרים והכי דרשינן לה בשמעתא קמייתא דהאשה רבה (ד' פז:) ולא שיודיעוהו אחרים והוא מכחיש:

לא אברו סהדי אלא לשקרי. מכאן אמר ר"ת דאין צריך עדים לעשות קנין והא דאמר פרק חזקת הבתים (ב"ב דף מ.) קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתבו לאו משום דלא מהני בלא שנים דלאו מהני אפי' בלא שנים אלא ה"ק קנין הרגיל בפני שנים אין צריך לומר כתבו אבל ודאי אין צריך שנים וכן משמע בפרק הזהב (ב"מ דף מה:) דקאמר התם היה עומד בגרן ואין בידו מעות כו' ופריך עלה ונקנינהו ניהליה אגב סודר ומשני דלית ליה סודר ואמאי לא משני דלא הוו שם עדים אלא ש"מ דקנין מהני בלא עדים וכן משמע בפ"ק דסנהדרין (דף ו.) דקאמר התם פשרה ביחיד וקי"ל (שם) דפשרה צריכה קנין: **אמר** לו עד אחד אכלת חלב והלה שותק נאמן פירוש דשתיקה כהודאה דמי והוי נודע לו מעצמו אבל אמר לו איני יודע אינו נאמן לחייבו קרבן דכתיב (ויקרא ד':כ"ג) או הודע אליו ולא שיודיעוהו אחרים ודווקא אחד אבל שנים נאמנים ומביא קרבן על ידם כדאמר התם (כריתות דף יא:) אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל וצריך נמי לפרש והלה שותק דאמר לו העד אכלת חלב והיה לך לידע והוא שותק: **ותנא** תונא והלה אומר לא אכלתי הא דנקט לא אכלתי ה"ה אם אמר איני יודע דפטור משום דכתיב (שם) או הודע והא דנקט לא אכלתי משום דבעי למתני סיפא גבי שנים אומרים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי ובהא איכא רבותא לר"מ דאפילו אמר לא אכלתי מחייב ר"מ: **נטמאו** טהרותיך והלה שותק נאמן שאמר לו העד בפניך נטמאו וכן צריך לפרש באכלת חלב כדפרשית וקשה דהא בפ' הנזקין (גטין דף נד:) מיתי היה עושה עמו בטהרות ואמר לו נטמאו טהרותיך נאמן טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן ופריך התם מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ומשני אמר אביי כל שבידו נאמן וכל שאינו בידו אינו נאמן וסיפא איירי שאין הטהרות בידו לכך אינו נאמן והיכי אמר אביי דנאמן כשאמר לו אכלת חלב ואע"ג שאין בידו להאכילו חלב וכן קשה לקמן דנאמן לומר שורך נרבע אע"ג דאין בידו להרביע שורו וי"ל דהיא דהנזקין מיירי כשאינו שותק אלא מכחישו והכא איירי כששותק ואינו מכחישו ומיהו קשה מרבא דהכא משמע דלא פליג רבא עליה דאביי דאמר דכל דבר שאין בידו בעי שותק והתם קאמר רבא אשכחיה ולא אמר ליה והדר אשכחיה ואמר ליה אינו נאמן משמע אבל אי אמר ליה מיד נאמן בכל ענין אפי' אין בידו ואפי' אין שותק והכא לא פליג אאביי דבאין בידו בעי שותק וי"ל שאני התם לפי שהיה בידו פעם אחת דהיינו בשעת שעשאו אבל הכא מעולם לא היה בידו כלל ולכן בעי שותק ונראה דהלכה כרבא לגבי אביי ועתה בענין זה יש שלשה דינים בדבר שהיה בידו כגון ההיא דהיה עושה עמו בטהרות נאמן ואפי' לא היה שותק ובדבר שאין בידו לעולם כגון אכלת חלב ושורך נרבע אי שתיק מהימן ואי לא שתיק לא מהימן ובדבר שאין בידו עתה אבל היה בידו פעם אחרת בהא פליגי אביי ורבא כדפרשתי התם גבי טהרות שעשיתי עמך דלרבא היכא דאשכחיה ואמר ליה מהימן ואפילו אינו שותק והלכה כרבא כדפרשית ושותק דאמר בשמעתין דנאמן נראה לר"י דהיינו בדבר שיש לו לידע כגון שאמר לו נתנסך יינך בפניך דומיא דאכלת חלב אבל אם אמר לו נתנסך יינך שלא בפניך ושותק ההיא שתיקה אינה כהודאה שלכך לא ישיב לו לפי שלא היה יודע ברור הדבר ומה שאמרנו דבר שאינו בידו כי אינו שותק לא מהימן היינו בגברא דלא מהימן כבי תרי אבל אי מהימן ליה כבי תרי נאמן כדאמר בסמוך גבי סמיא דקאמר רבא דנאמן אע"ג דהוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים כל שכן דנאמן במילתא אחריתי וצריך לומר דהא דאמר בכל דכתין (גטין דף ב:) עד אחד נאמן באסורין היינו דווקא להתיר כגון בשר זו מנוקרת או חתיכה זו של שומן אבל לאסור הדבר אינו נאמן אלא כמו שפרשתי והא דאמרינן דבדבר שאינו בידו כי אינו שותק לא מהימן היינו דווקא בדבר שאינו יכול להתברר אבל בדבר שיכול להתברר כגון שאמר לו יש שרץ בטהרותיך או עובד כוכבים מנסך יינך בא ואראך האסור בהא ודאי יש לחוש לדבריו ולבדק כדאמר לקמן (עמוד ב) גבי בעל מום דמני אמר ליה שלא ואחוי וכשאדם עושה חברו שליח לשמור יינו או להביא מן המרתף נאמן דהיינו בידו ומהימן עליה כבי תרי כשסומך עליו והא דבעינן שותק היינו דווקא דלא עשאו שליח:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' גירושין הל' י:
ב מיי' פה' מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין פג, טוש"ע חו"מ סי' קצה סעי' א:
ג מיי' פג' מהל' שגגות הל' ב:
ד מיי' פג' מהל' שגגות הל' א:
ה מיי' פי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ח:

מסורת הש"ס

א יבמות פז:
ב משנה טהרות
ג גיטין פא:

תורה אור השלם

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: [דברים כד, א]

לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר: [דברים יט, טו]

א(א)"שׁוֹרְךָ נִרְבַּע" וְהַלָּה שׁוֹתֵק – נֶאֱמָן, וְתַנָּא תּוּנָא: וְשֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵירָה, וְשֶׁהֵמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים – נֶאֱמָן. הַאי "עַל פִּי עֵד אֶחָד", הֵיכִי דָמֵי? אִי דְּקָא מוֹדוּ בְּעָלִים, הַיְינוּ "עַל פִּי הַבְּעָלִים", אֶלָּא לָאו דְּשָׁתֵיק? וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן הָךְ קַמַּיְיתָא, אִי לָאו דְּקִים לֵיהּ בְּנַפְשֵׁיהּ דַּעֲבַד – חוּלִּין בַּעֲזָרָה לָא הֲוָה מַיְיתֵי. אֲבָל "נִטְמְאוּ טָהֳרוֹתֶיךָ" – מֵימָר אָמְרִינַן: הַאי דְּשָׁתֵיק – דְּסָבַר, חֲזֵי לֵיהּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָא, מִשּׁוּם דְּקָא מַפְסֵיד לֵיהּ בִּימֵי טָהֳרָתוֹ, אֲבָל "שׁוֹרוֹ נִרְבַּע" מֵימָר אָמַר: כֹּל הַשְּׁווֹרִים לָאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְימִי, צְרִיכָא. באִיבַּעְיָא לְהוּ: אִשְׁתּוֹ זִינְּתָה בְּעֵד אֶחָד וְשׁוֹתֵק, מַהוּ? אָמַר אַבָּיֵי: נֶאֱמָן. רָבָא אָמַר: אֵינוֹ נֶאֱמָן. הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּעֶרְוָה, וְאֵין דָּבָר שֶׁבְּעֶרְוָה פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. אָמַר אַבָּיֵי: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּהָהוּא סַמְיָא דַּהֲוָה מְסַדַּר מַתְנְיָיתָא קַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל. יוֹמָא חַד נְגַהּ לֵיהּ וְלָא הֲוָה קָאָתֵי. שַׁדַּר שְׁלִיחָא אַבָּתְרֵיהּ. אַדְּאָזֵיל שְׁלִיחַ בַּחֲדָא אוֹרְחָא, אֲתָא אִיהוּ בַּחֲדָא. כִּי אֲתָא שָׁלִיחַ, אָמַר: אִשְׁתּוֹ זִינְּתָה. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: אִי מְהֵימַן לָךְ – זִיל אַפְּקַהּ, וְאִי לָא – לָא תַּפֵּיק. גמַאי לָאו אִי מְהֵימַן עֲלָךְ דְּלָאו גַּזְלָנָא הוּא? וְרָבָא: אִי מְהֵימַן לָךְ כְּבֵי תְרֵי – זִיל אַפְּקַהּ, וְאִי לָא – לָא תַּפְּקַהּ. וְאָמַר אַבָּיֵי: מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּיַנַּאי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָלַךְ לְכוֹחְלִית שֶׁבַּמִּדְבָּר, וְכִיבֵּשׁ שָׁם שִׁשִּׁים כְּרַכִּים, וּבַחֲזָרָתוֹ הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. וְקָרָא לְכָל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם: אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ אוֹכְלִים מְלוּחִים בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף אָנוּ נֹאכַל מְלוּחִים זֵכֶר לַאֲבוֹתֵינוּ. וְהֶעֱלוּ מְלוּחִים עַל שׁוּלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב, וְאָכְלוּ. וְהָיָה שָׁם אֶחָד, אִישׁ לֵץ לֵב רַע וּבְלִיַּעַל, וְאֶלְעָזָר בֶּן פּוֹעֵירָה שְׁמוֹ. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוֹעֵירָה לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, לִבָּם שֶׁל פְּרוּשִׁים עָלֶיךָ. וּמָה אֶעֱשֶׂה? הָקֵם לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ. הֵקִים לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינָיו. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד וִיהוּדָה בֶּן גְּדִידְיָה שְׁמוֹ, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה בֶּן גְּדִידְיָה לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ! רַב לְךָ כֶּתֶר מַלְכוּת, הַנַּח כֶּתֶר כְּהוּנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אִמּוֹ נִשְׁבֵּית בְּמוֹדִיעִים. וַיְבוּקַּשׁ הַדָּבָר וְלֹא נִמְצָא. וַיִּבָּדְלוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּזַעַם. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוֹעֵירָה לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, הֶדְיוֹט שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא דִּינוֹ, וְאַתָּה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל כָּךְ הוּא דִּינְךָ? וּמָה אֶעֱשֶׂה? אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתִי: רוֹמְסֵם. וְתוֹרָה מָה תְּהֵא עָלֶיהָ? הֲרֵי כְּרוּכָה וּמוּנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית, כָּל הָרוֹצֶה לִלְמוֹד יָבוֹא וְיִלְמוֹד. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִיָּד נִזְרְקָה בּוֹ מִינוּת, דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: תִּינַח תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מַאי? מִיָּד: וַתּוּצַץ הָרָעָה עַל יְדֵי אֶלְעָזָר בֶּן פּוֹעֵירָה, וַיֵּהָרְגוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה הָעוֹלָם מִשְׁתּוֹמֵם, עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וְהֶחְזִיר אֶת הַתּוֹרָה לְיוֹשְׁנָהּ. הֵיכִי דָמֵי? אִילֵימָא דְּבֵי תְרֵי אָמְרֵי: "אִישְׁתְּבַאי" וּבֵי תְרֵי אָמְרֵי: "לָא אִישְׁתְּבַאי" – מַאי חָזֵית דְּסָמְכַתְּ אַהָנֵי, סְמוֹךְ אַהָנֵי! (ב)אֶלָּא בְּעֵד אֶחָד, וְטַעְמָא דְּקָא מַכְחֲשִׁי לֵיהּ בֵּי תְרֵי, הָא לָאו הָכִי מְהֵימַן. וְרָבָא: לְעוֹלָם תְּרֵי וּתְרֵי, וְכִדְאָמַר רַב אַחָא בַּר רַב מִנְיוֹמֵי: בְּעֵדֵי הֲזָמָה. הָכָא נַמֵּי, בְּעֵדֵי הֲזָמָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שִׁפְחָה הִכְנִיסוּ תַּחְתֶּיהָ. אָמַר רָבָא:

מְנָא

שׁוֹרְךָ נִרְבַּע וְאָסוּר לְהַקְרָבָה אֲבָל לְסָקְלוֹ תְּרֵי בָּעֵינַן דְּאָמַר מַר (ב"ק דַּף מל.) כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר: וְתַנָּא תּוּנָא לְעִנְיַן פְּסוּלֵי קָרְבָּן בִּזְבָחִים וּבִבְכוֹרוֹת: וּצְרִיכָא לְאַשְׁמוֹעִינַן בְּכוּלְּהוּ דִּשְׁתִיקָתוֹ הוֹדָאָה הִיא: חֲזֵי לֵיהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ וְלָא אִכְפַּת לֵיהּ וְלָאו הוֹדָאָה הִיא וּמְתָרֵיס לִטְהוֹרִים: לָאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְימִי וְלָא אִכְפַּת לֵיהּ לְהַכְחִישׁוֹ וְהוֹדָאָה מִיהָא לָא הָוְיָא וּמוּתָּר לְהַקְרָבָה צְרִיכָא: אִשְׁתּוֹ זִנְּתָה בְּעֵד אֶחָד כְּלוֹמַר אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד אִשְׁתְּךָ זִנְּתָה וְהוּא שׁוֹתֵק מַהוּ לֶאֱסֹר הָעֵד עָלָיו: וְלָא הֲוָה אָתֵי הַהוּא סַמְיָא לְעֵת הַקָּבוּעַ לוֹ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל: שָׁדַר שְׁמוּאֵל שָׁלִיחַ בַּתְרֵיהּ שֶׁיְּמַהֲרֶנּוּ לָבֹא: מַאי לָאו אִי מְהֵימַן לָךְ הַאי עֵד כִּשְׁאָר עֵד אֶחָד דְּיָדַעְתְּ בֵּיהּ שֶׁאֵינוֹ מִפְּסוּלֵי עֵדוּת דְּלָאו גַּזְלָנָא הוּא: אַפְּקַהּ הוֹאִיל וְלֹא הִכְחַשְׁתּוֹ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים שֶׁל חַשְׁמוֹנָאִים הֲוָה: לְכוֹחֲלִית שֵׁם מְדִינָה שֶׁבַּמִּדְבָּר: מְלוּחִים יְרָקוֹת הֵם וְשֵׁם קָקוּלֵי בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמוֹ הַקּוֹטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ (אִיּוֹב ל':ד'): כְּשֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי שֶׁבָּאוּ מִן הַגּוֹלָה וְהָיוּ עֲנִיִּים וְהָיוּ מוֹצִיאִין הוֹצָאוֹת בַּמְּלָאכָה אַף אָנוּ נֹאכַל מְלוּחִין לִהְיוֹת זֵכֶר לַעֲוֹנִי אֲבוֹתֵינוּ וּלְהוֹדוֹת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ ב"ה שֶׁהִצְלִיחָנוּ וְהֶעֱשִׁירָנוּ: לִבָּן שֶׁל פְּרוּשִׁים עָלֶיךָ שׂוֹנְאֶיךָ הֵם וְאֵין שְׂמֵחִים בְּהַצְלָחָתְךָ: וּמָה אֶעֱשֶׂה לֵידַע שֶׁכֵּן הוּא: הָקֵם לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ תֵּן צִיץ הַקֹּדֶשׁ עַל מִצְחֲךָ וְיַעַמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם לְפִי שֶׁהַשֵּׁם כָּתוּב בּוֹ וְהֵם יְגַלּוּ אֶת לִבָּם וְאַע"ג דְּלָאו שְׁעַת עֲבוֹדָה כִּדְאָמַר בפ"ב (לְעֵיל קִדּוּשִׁין נד.) בִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶם: שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אִמּוֹ נִשְׁבֵּית מִן הַמּוֹדִיעִים לְכָךְ מִחוּ בּוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּרוּשִׁים אוֹמְרִים עָלָיו אִמּוֹ נִשְׁבֵּית בְּמוֹדִיעִים כֶּרֶךְ שֶׁל בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי הָיָה וּשְׁבוּיָה פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה וּנְשָׂאָהּ אָבִיו וְנִמְצָא חָלָל: וַיִּבָּדְלוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּזַעַם שֶׁכָּעַס הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם: כָּךְ הוּא דִּינוֹ לִסְבֹּל חֶרְפָּתוֹ: וְכָךְ הוּא דִּינְךָ בִּתְמִיהַ שֶׁלֹּא תִּנָּקֵם מֵהֶם: רוֹמְסֵם הֲרָגֵם: מַה תְּהֵא עָלֶיהָ שֶׁמָּא תִּשְׁתַּכַּח אָמַר לֵיהּ הֲרֵי ס"ת כְּרוּכָה וּמוּנַּחַת בְּתוֹכָהּ הַמִּצְוֹת וְלֹא יִשְׁתַּכְּחוּ: וַתּוּצַץ הָרָעָה לְשׁוֹן וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים (בַּמִּדְבָּר י"ז:כ"ג) לָ"א בָּעֲרָה לְשׁוֹן נוֹגְהִים (יְחֶזְקֵאל א) כְּנִיצוֹץ הַמַּבְעִיר גַּחֶלֶת: שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אֲחִי אִשְׁתּוֹ הָיָה וְהֶחְבִּיאָתוֹ: הֵיכִי דָמֵי וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וְלֹא נִמְצָא דְּמַשְׁמַע שֶׁהֶחֱזִיקוּהוּ בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת: סְמֹךְ אַהָנֵי דְּאָמְרֵי אִשְׁתְּבַאי וְהֵיכִי קָאָמַר וְלֹא מְצָאוּ וְאִי אָמְרַתְּ אוֹקֵי תְּרֵי לְבַהֲדֵי תְּרֵי וְאוֹקֵי אִתְּתָא אַחֶזְקָתָהּ ה"מ אִי הִיא קַמַּן וְהָיְתָה בָּאָה לב"ד לְהַתִּירָהּ אֲבָל בְּנָהּ זֶה הַנִּדּוֹן אֵין לוֹ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת שֶׁהֲרֵי מְעִידִים עַל תְּחִלַּת לֵדָתוֹ בִּפְסוּל: אֶלָּא לָאו בְּעֵד אֶחָד הֵעִיד עַל הַשְּׁבוּיָה וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ: דְּרַב אַחָא בַּר מִנְיוֹמֵי בְּעָלְמָא: שִׁפְחָה הִכְנִיסוּ תַּחְתֶּיהָ הִכְנִיסוּ לָהֶם שִׁפְחָה וּסְבוּרִים שֶׁהִיא זֹאת וְנִגְנְבוּהָ מֵהֶם לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבֵּית עַל שֶׁלֹּא נִתְיַחֲדָה בְּלֹא עֵדִים הִלְכָּךְ אֵין כָּאן הַכְחָשַׁת עֵדִים:

אָמַר אַבָּיֵי הִיא הִיא. תֵּימַהּ וְהָא אֲמַרְתְּ הַמְּקַדֵּשׁ בְּעֵד א' אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו דְּאֵין דָּבָר שֶׁבְּעֶרְוָה פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם וְי"ל דְּהָתָם אֶפְשָׁר כֵּיוָן דְּלָא קִדְּשָׁהּ בִּפְנֵי עֵדִים הַמָּעוֹת מַתָּנָה אֲבָל הָכָא הַבִּיאָה אוֹסֶרֶת בֵּין בְּעֵדִים בֵּין שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא שֶׁיֵּדַע הַבַּעַל הָאֱמֶת מִיהוּ קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָכָא עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה (דַּף ג:) מַשְׁמַע דְּאֵין הָאִשָּׁה נֶאֱסֶרֶת עַל בַּעְלָהּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי קִנּוּי וּסְתִירָה מַשְׁמַע דְּבָעֵינַן עֵדִים וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם מַיְירֵי בְּאֵינוֹ שׁוֹתֵק אֲבָל בְּשׁוֹתֵק בְּעֵד אֶחָד מְהֵימַן: **רָבָא** אָמַר כוּ' וְא"ת כֵּיוָן דְּשׁוֹתֵק וּשְׁתִיקָה כְּהוֹדָאָה דָּמְיָא לָמָּה לֹא תֵּאָסֵר עָלָיו וְכִי לֹא יוּכַל לַעֲשׂוֹתָהּ עָלָיו חֲתִיכָה דְּאִסּוּרָא וְי"ל דְּקָסָבַר רָבָא דְּטַעֲמָא דְּשׁוֹתֵק מְהֵימַן לָאו מִשּׁוּם דִּשְׁתִיקָה כְּהוֹדָאָה דָּמְיָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא רַגְלַיִם לַדָּבָר מְהֵימְנֵי לֵיהּ וְכֵיוָן שֶׁאֵין הָאִסּוּר מִכֹּחַ עֵדוּת הַבַּעַל אֶלָּא מִכֹּחַ עֵדוּת הָעֵד לָא מְהֵימְנֵי' לֵיהּ דְּעֵד אֶחָד אֵינוֹ נֶאֱמָן בְּדָבָר שֶׁבְּעֶרְוָה:

הָקֵם לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס וְאַע"ג דְּלָאו שְׁעַת עֲבוֹדָה הִיא הָא אָמְרִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף נד.) דְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה נִתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן וְקָשֶׁה דְּאַדְּרַבָּה מַשְׁמַע מֵהָתָם דְּמִיָּד שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לְהַפְשִׁיטָן שֶׁהָיוּ זְקוּקִין לְהַפְשִׁיטָן מִדְּקָאָמַר לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַשְׁמַע בְּשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲסִירָא וּמְפָרֵשׁ רַבֵּינוּ תָּם דִּלְדוּגְמָא צִיץ מִשּׁוּם דִּכְתִיב בּוֹ (שְׁמוֹת כ"ח:ל"ח) וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד מַשְׁמַע דְּמוּתָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה אֲבָל בִּשְׁאָר בְּגָדִים לֹא וְיַנַּאי הָיָה כֹּהֵן מִזֶּרַע בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי: **מַאי** חָזֵית דְּסָמְכַתְּ אַהָנֵי סְמוֹךְ אַהָנֵי דְּאִשְׁתַּבַּאי וְהֵיכִי קָאָמַר גְּמָרָא וְלֹא נִמְצָא הִקְשָׁה בַּקּוּנְט' אַדְּרַבָּה אוֹקֵי תְּרֵי בַּהֲדֵי תְּרֵי וְאוֹקֵי אֵם יַנַּאי בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת כִּדְאָמְרִינַן גַּבֵּי כֹּהֵן בְּפֶרֶק [הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה] (כְּתֻבּוֹת דַּף כו:) וְתֵרֵץ ה"מ אִי הֲוַאי אִיהִי קַמַּן וְהָיְתָה בָּאָה לב"ד לְהַתִּירָהּ דְּהָתָם אִית לַהּ חֲזָקָה לְכַשְׁרוּת אֲבָל בְּנָהּ זֶה הַנִּדּוֹן לְפָנֵינוּ אֵין לוֹ חֶזְקַת כַּשְׁרוּת שֶׁהֲרֵי מְעִידִים עַל תְּחִלַּת לֵדָתוֹ בִּפְסוּל שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאִמּוֹ נִשְׁבֵּית קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד וְא"ת מ"מ תֶּהֱוֵי לֵהּ חֲזָקָה דְּאִמֵּהּ שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת דְּהָא אָמְרִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא דִּכְתֻבּוֹת (דַּף יג.) לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ מַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ וי"ל דְּלָא אָמַר אוֹקֵי תְּרֵי בַּהֲדֵי תְּרֵי אֶלָּא בִּתְרוּמָה דְּרַבָּנַן וּתְרֵי וּתְרֵי סְפֵיקָא דְּרַבָּנַן וּבְהָא לֹא הֶחְמִירוּ אֲבָל בְּיוּחֲסִין דְּאִיכָּא אִסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא הֶחְמִירוּ וַאֲסוּרָה הִיא מִדְּרַבָּנַן:

מסורת הש"ס

א תמורה כח.; זבחים ע:; משנה זבחים; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ב ח; משנה בכורות ב יבמות צד.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הקם וכו' ומפרש ר"ת. עי' יומא סט ע"א תד"ה בגדי כהונה:

תורה אור השלם

בניגוד גמור לכך, היהדות לא נתנה למוסד המלוכה כמעט שום תפקיד דתי (למעט קריאת ספר הברית בפי המלך אחת לשבע שנים במעמד הקהֵל). עיקר התנגדותם של חז"ל למלכי בית חשמונאי נגע לכך שכמה ממלכים אלה הפרו את הכלל עתיק היומין והכריזו על עצמם כוהנים גדולים. בתלמוד מנוסחת הטענה בפיו של אחד מחכמי הפרושים שאמר לינאי המלך: "רב לך כתר מלכות! הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן".2קידושין סו ע"א. משמעות עיקרון זה היא חילון הכוח.3ביהדות הכוח אינו קדוש, אלא אם כן אלוהים הוא שמפעיל אותו. [שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, תצוה; מנהיגות בקוֹנְטְרָפּוּנְקְט ד]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' איסורי המזבח הל' ב:

ב מיי' פכ"ד מהל' אישות הל' יח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' ט:

ג מיי' פכ"ד מהל' אישות הל' יז, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' ט:

מְנָא אָמֵינָא לַהּ, דִּתְנַן: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַעֲשֶׂה בִּמְגוּרָה שֶׁל דִּסְקִים בְּיַבְנֶה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת שְׁלֵימָה, וּמָדְדוּ וְנִמְצֵאת חֲסֵירָה – [א]כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּהּ הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן מְטַהֵר, וְרַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: מִקְוֶה זֶה בְּחֶזְקַת שָׁלֵם הוּא עוֹמֵד, מִסָּפֵק אַתָּה בָּא לְחַסְּרוֹ – אַל תְּחַסְּרֶנּוּ מִסָּפֵק. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אָדָם זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא הוּא עוֹמֵד, מִסָּפֵק אַתָּה בָּא לְטַהֲרוֹ – אַל תְּטַהֲרֶנּוּ מִסָּפֵק. [בג(א)]אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: מָשָׁל לְעוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁירָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מָשָׁל לְעוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹדַע שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: אַתָּה דִּימִּיתוֹ לְבַעַל מוּם, וַאֲנִי דִּמִּיתִיו לְבֶן גְּרוּשָׁה אוֹ לְבֶן חֲלוּצָה, נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה. אִי דּוֹמֶה לְבֶן גְּרוּשָׁה וּלְבֶן חֲלוּצָה – נְדוּנֶנּוּ כְּבֶן גְּרוּשָׁה אוֹ כְּבֶן חֲלוּצָה, אִם דּוֹמֶה לְבַעַל מוּם – נְדוּנֶנּוּ כְּבַעַל מוּם. הִתְחִיל רַבִּי עֲקִיבָא לָדוּן: מִקְוֶה פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד, וּבַעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד, וְאַל יוֹכִיחַ בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה שֶׁפְּסוּלוֹ בִּשְׁנַיִם. דָּבָר אַחֵר: מִקְוֶה פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ, בַּעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ, וְאַל יוֹכִיחַ בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה שֶׁפְּסוּלוֹ מֵאֲחֵרִים. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן: עֲקִיבָא! כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַיִּים. הַאי בַּעַל מוּם שֶׁפְּסוּלוֹ בְּיָחִיד הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, מִי מְהֵימַן? אֶלָּא דְּשָׁתֵיק, וְדִכְוָתֵיהּ גַּבֵּי בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה דְּשָׁתֵיק, וְקָתָנֵי: מִקְוֶה פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד וּבַעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד, וְאַל יוֹכִיחַ בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה שֶׁפְּסוּלוֹ בִּשְׁנַיִם. (ב)וְאַבָּיֵי אָמַר: לְעוֹלָם דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, וּדְקָאָמְרַתְּ: 'אַמַּאי מְהֵימַן' – דְּאָמַר לֵיהּ: שְׁלַח אַחְוִי. וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי: מִקְוֶה פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ וּבַעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ, וְאַל יוֹכִיחַ בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה שֶׁפְּסוּלוֹ מֵאֲחֵרִים. וּבֶן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה דַּעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁירָה, מְנָלַן? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא: "וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" – בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר וּבֵין זֶרַע פָּסוּל. [ד]אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר: מֵהָכָא: "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה" – אֲפִילּוּ חוּלִּין שֶׁבּוֹ תִּרְצֶה. (ג)רַבִּי יַנַּאי אָמַר: מֵהָכָא: "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו? אֶלָּא זֶה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. בַּעַל מוּם דַּעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, מְנָלַן? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא: "לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" – כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר. וְהָא "שָׁלוֹם" כְּתִיב! אָמַר רַב נַחְמָן: וָיו דְּשָׁלוֹם קְטִיעָה הִיא. [ה]מַתְנִי' כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִידּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר. וְאֵיזֶה זוֹ – זוֹ כֹּהֶנֶת, לְוִיָּה, וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּשְּׂאוּ לְכֹהֵן, לְוִי, וְיִשְׂרָאֵל. [יד(ד)]וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִידּוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם. וְאֵיזֶה זוֹ – זוֹ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין. [זח]וְכָל מִי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִידּוּשִׁין, אֲבָל יֵשׁ לָהּ עַל אֲחֵרִים קִידּוּשִׁין – הַוָּלָד מַמְזֵר. וְאֵיזֶה זֶה – זֶה הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁאֵין לָהּ לֹא עָלָיו וְלֹא עַל אֲחֵרִים קִידּוּשִׁין – הַוָּלָד כְּמוֹתָהּ. וְאֵיזֶה זֶה – זֶה וְלַד שִׁפְחָה וְנָכְרִית.

גְּמָ' כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִידּוּשִׁין. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבִּי יוֹחָנָן: כְּלָלָא הוּא דְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִידּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵירָה הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר? הֲרֵי

מְנָא אֲמִינָא לַהּ דְּאֵין עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בִּדְבַר עֶרְוָה לִפְסוֹל וַאֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַכְחִישׁ: **מְגוּרָה** מְגוּרַת מַיִם כְּמִין בְּרֵיכוֹת מַיִם כִּדְאָמַר בְּבָבָא בָּתְרָא (דַּף סז.) לֹא מָכַר אֶת הַמְּגוּרוֹת שֶׁל מַיִם: **שֶׁל דִּיסְקִים** שֵׁם אָדָם אוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁבְּיַבְנֶה: **בְּחֶזְקַת שְׁלֵמָה** אַרְבָּעִים סְאָה: **הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן מְטַהֵר** דְּאָמַר הַשְׁתָּא הוּא דְּחָסֵר וּבְשָׁעָה שֶׁטָּבְלוּ בָּהּ אָדָם וְכֵלִים שְׁלֵמָה הָיְתָה: **מְטַמֵּא** דְּלָא יָדְעִינַן מֵאֵימַת חֲסֵרָה וְנִמְצָא שֶׁאֵינָהּ טְבִילָה: **שֶׁעֲבוֹדָתוֹ** שֶׁעָבַד כְּבָר כְּשֵׁרָה לְקַמָּן יָלֵיף לָהּ: **בַּעַל מוּם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ** שֶׁעָבַד כְּבָר פְּסוּלָה וַאֲפִילּוּ הָיָה שׁוֹגֵג לְקַמָּן יָלֵיף לָהּ: **מִקְוֶה פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד** בָּא אֶחָד וְאוֹמֵר אֲנִי מְדַדְתִּיו וְנִמְצָא חָסֵר נֶאֱמָן דקי"ל (גִּטִּין דַּף ב:) דְּעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין: **וּבַעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּיָחִיד** בָּא אֶחָד וְאָמַר בַּעַל מוּם הוּא נֶאֱמָן וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: **מֵאֲחֵרִים** מֵחֲמַת אִמּוֹ: **שְׁלַח אַחְוִי** אִם אֵינְךָ בַּעַל מוּם הַפְשֵׁט בְּגָדֶיךָ וְנִרְאֶה וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי בַּעַל מוּם פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ שֶׁנּוּכַל לְבָרֵר הַדְּבָרִים וְכֵן מִקְוֶה חֶסְרוֹנוֹ לְפָנֵינוּ: **וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו** וְגוֹ' בֵּין זֶרַע פָּסוּל חָלָל וּלְכַתְּחִלָּה לָא קָאָמַר דְּהָא מְחֻלָּל קַרְיֵהּ רַחֲמָנָא שֶׁנִּתְחַלֵּל מִקְּדֻשַּׁת כֹּהֵן: **חֻלִּין שֶׁבּוֹ** חֲלָלִין שֶׁבְּשֵׁבֶט לֵוִי דִּקְרָא בְּשֵׁבֶט לֵוִי כְּתִיב: **וּבַעַל מוּם דַּעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה מְנָלַן** אִם עָבַד בְּשׁוֹגֵג דְּאִלּוּ בְּמֵזִיד כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"א:כ"ג) אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְגוֹ' וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשַׁי אֶלָּא עָבַד בְּלֹא יְדִיעָה מְנָלַן דְּלָא מַכְשְׁרִינַן לֵיהּ מֵהַאי קְרָא דִּוְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו: **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ** לְעֵיל מִוְּהָיְתָה לוֹ כְּתִיב אַלְמָא בִּשְׁלֵמִים הוּא דְּאַכְשַׁר: **מַתְנִי' כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִדּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵרָה** שֶׁהַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ וְאֵין עֲבֵרָה בַּנִּשּׂוּאִין שֶׁלֹּא אֲסָרַתָּה תּוֹרָה עָלָיו: **כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית וְכוּ'** לֵוִי שֶׁנָּשָׂא כֹּהֶנֶת אוֹ יִשְׂרְאֵלִית בְּנָהּ לֵוִי וְכֹהֵן שֶׁנָּשָׂא לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית בְּנָהּ כֹּהֵן (וְלֵוִי) יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא כֹּהֶנֶת אוֹ לְוִיָּה הַוָּלָד יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם כְּתִיב: **אַחַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם** שֶׁנּוֹלַד מִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה הַוָּלָד פָּסוּל וְכֵן בֶּן מַמְזֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל מַמְזֵר וְכֵן בֶּן מַמְזֵר מִיִּשְׂרְאֵלִית מַמְזֵר וְכֵן בַּת נְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל נָתִין וּבֶן נָתִין מִכְּשֵׁרָה נָתִין: **אַלְמָנָה לְכ"ג** יֵשׁ קִדּוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבֵרָה דְּקָסָבַר קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין: **הַוָּלָד מַמְזֵר** בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: **מִכָּל עֲרָיוֹת** שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁל חַיָּבֵי כְרִיתוֹת: **הַוָּלָד כְּמוֹתָהּ** וְלַד נָכְרִית נָכְרִי וְאִם גִּיְּרוּהוּ הָוֵי גֵּר כָּשֵׁר וְאֵינוֹ מַמְזֵר: **וְלַד שִׁפְחָה** עֶבֶד שֶׁשִּׁחְרְרוֹ בְּעָלָיו כָּשֵׁר וּמֻתָּר בְּיִשְׂרְאֵלִית:

אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן מָשָׁל לְעוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְא"ת מַאי מָשָׁל הוּא זֶה הֲרֵי בַּמָּשָׁל אֲפִי' נוֹדַע שֶׁפָּסוּל הָיָה בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה אַפֵּ"ה עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה כִּדְמוֹכַח בְּסָמוּךְ מִקְּרָא וּבְכִי הַאי גַּוְנָא גַּבֵּי מִקְוֶה אִם נִמְצָא שֶׁמְּדִידָתוֹ הָיְתָה תְּחִלָּה בְּטָעוּת טַהֲרוֹתָיו טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ אֲפִילּוּ לְר' טַרְפוֹן וְאוֹר"י דִּבְתַרְתֵּי פְּלִיגֵי פְּלִיגֵי בְּטָהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ מַר אָזֵל בָּתַר חֲזָקָה דְּמִקְוֶה וּמַר אָזֵל בָּתַר חֲזָקָה דְּאָדָם וּבְשֶׁלֹּא נוֹדַע חֶסְרוֹן הַמִּקְוֶה לְמַפְרֵעַ [וּפְלִיגֵי נָמֵי בְּטָמֵא שֶׁטָּבַל בְּמִקְוֶה וּלְאַחַר זְמַן נוֹדַע שֶׁהָיָה חָסֵר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁטָּהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת לְמַפְרֵעַ וְאַהָא מַיְתֵי הַמָּשָׁל] וּפְלִיגֵי נָמֵי בְּמִקְוֶה שֶׁטָּבַל בָּהּ כֹּהֵן וְעָבַד עֲבוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה חָסֵר קֹדֶם הַטְּבִילָה רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר כְּשֵׁרָה הָעֲבוֹדָה מִידֵי דַּהֲוָה אַבֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה וְאַהָא קָאֵי הַמָּשָׁל: **שְׁלַח** וְאַחְוִי תַּרְגּוּם שֶׁל וְהִפְשִׁיט וְשִׁלַּח (וַיִּקְרָא א) מִכָּאן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהִתְבָּרֵר עֵד א' נֶאֱמָן עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל א' מַכְחִישׁוֹ: **וּלְזַרְעוֹ** אַחֲרָיו בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר בֵּין זֶרַע פָּסוּל וּבְרֵישׁ מְכִילְתִּין (דַּף ז.) אָמַר וְזֶרַע אֵין לָהּ אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע כָּשֵׁר זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן ת"ל וְכוּ' מַשְׁמַע דִּלְשׁוֹן זֶרַע לָא מַשְׁתְּמַע אֶלָּא כָּשֵׁר וְי"ל דְּשָׁאנֵי הָכָא דִּלְזַרְעוֹ מְיֻתָּר דַּהֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב וּלְבָנָיו שֶׁהֲרֵי בְּבָנוֹת לֹא שַׁיָּךְ בְּרִית כְּהֻנָּה וּלְכָךְ דָּרְשִׁינַן מִנֵּהּ אֲפִלּוּ זֶרַע פָּסוּל אֲבָל הָתָם אֵינוֹ מְיֻתָּר שֶׁהֲרֵי הָתָם יֵשׁ לוֹ בַּת כְּמוֹ בֵּן: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִדּוּשִׁין וְיֵשׁ כו' וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין וְאֵיזֶה זֶה הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. נִרְאֶה לְר"י דְּהַךְ סְתָמָא אָתְיָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַתֵּימְנִי דְּאָמַר בְּסוֹף פ' הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת מט.) יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי כְרֵתוֹת וְלֹא מֵחַיָּבֵי לָאוִין וכה"ג קָאָמַר הָכָא וְעוֹד נִרְאֶה לְר"י דַּהֲלָכָה כִּי הַךְ סְתָמָא אע"ג דְּאִיכָּא סְתָמָא אַחֲרִינָא בִּיבָמוֹת (דַּף נב.) כְּר' עֲקִיבָא מ"מ הַךְ סְתָמָא עִקָּר מִשּׁוּם דְּמַתְנִיָּא גַּבֵּי הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא דְּקִדּוּשִׁין וְעוֹד דְּמָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כִּי הַאי סְתָמָא כִּדְקָתָנֵי הָתָם (יְבָמוֹת דַּף יד:) פְּשִׁיטָא בְּנֵי חַיָּבֵי לָאוִין כְּשֵׁרִים נִינְהוּ וְעוֹד תָּנֵי אֵיזֶהוּ מַמְזֵר כָּל שֶׁאִסּוּרוֹ אִסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת מַשְׁמַע דְּלָא הָוֵי מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְרֵתוֹת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי' מהל' מקוואות הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רא סעי' עא:

ב מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' י:

ג מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' א:

ד מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' י:

ה מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' ח סעי' א ב ג:

ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' ח סעי' ד:

ז מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' א, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' יג:

ח מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' ח סעי' ה:

מסורת הש"ס

א תוספתא מקוואות

ב כתובות לג.

ג ראש השנה כה:; סנהדרין כח:

ד תמורה ה:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; יבמות נג:

תורה אור השלם

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב וַתִּקְרֶאןָ וגו' [במדבר כה]

וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר וגו' [במדבר כה, יג]

בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וגו' [דברים לג, יא]

וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי וגו' [דברים כו, ג]

לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם*(בספרי ספרד ואשכנז וגו' [במדבר כה, יב]

[א]גֵּר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת, דְּיֵשׁ קִידּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם, דְּתַנְיָא: גֵּר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת – הַוָּלָד מַמְזֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי! אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ מַתְנִיתִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא? מַתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת, וְיֵשׁ קִידּוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם. וְנִיתְנְיֵיהּ! תְּנָא "כָּל מָקוֹם" דְּסֵיפָא, לְאֵתוֹיֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי הִיא, וּתְנָא "אֵיזוֹ זוֹ" לְמַעוֹטֵי. [ב]"וְאֵיזוֹ זוֹ" וְתוּ לָא? וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דְּיֵשׁ קִידּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר! הָא לָא קַשְׁיָא, כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ. [ג]וַהֲרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, דְּיֵשׁ קִידּוּשִׁין וְאֵין עֲבֵירָה – הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר! תְּנָא "כָּל מָקוֹם" דְּרֵישָׁא, לְאֵתוֹיֵי. וְנִיתְנְיֵיהּ בְּהֶדְיָא! מִשּׁוּם דְּלָא מִתְּנֵי לַהּ. הֵיכִי נִיתְנֵי? כֹּהֶנֶת וּלְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית וַחֲלָלָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן לֵוִי וְיִשְׂרָאֵל – וַחֲלָלָה לְכֹהֵן מִי חַזְיָא? [ד(א)]וְהָאִיכָּא דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית רִאשׁוֹנָה – בְּנָהּ שְׁלִישִׁי הָוֵי! תְּנָא "כָּל מָקוֹם" דְּרֵישָׁא, לְאֵתוֹיֵי. וּלְרַב דִּימִי דְּאָמַר שֵׁנִי הָוֵי, תְּנָא "אֵיזוֹ זוֹ" לְמַעוֹטֵי. [ה(ב)]וְהָאִיכָּא, דְּכִי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּאוּמּוֹת – הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר. נִתְגַּיְּירוּ, הַלֵּךְ אַחַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם. תְּנָא "אֵיזוֹ זוֹ" לְמַעוֹטֵי. הַאי מַאי? אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא מַתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה הִיא, "כָּל מָקוֹם" דְּרֵישָׁא – לְאֵתוֹיֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, וּדְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, "אֵיזוֹ זוֹ" – לְמַעוֹטֵי דְּרַב דִּימִי וְרָבִין!

"כָּל

גמ' גר שנשא ממזרת דיש קדושין ואין עבירה דגר מותר בממזרת לר' יוסי דאמר קהל גרים לא איקרי קהל לקמן בפרק בתרא (קדושין דף עג.): וניתנייה גבי קדושין ויש עבירה במתני' בהדי אלמנה לכ"ג: כל מקום דסיפא דיש קדושין ויש עבירה כל מקום כללא משמע לאתויי הך דלא פריש לה בהדיא: ואיבעית אימא לעולם רבי יוסי היא דאמר גר מותר בממזרת ודקשיא לך כללא היא מתניתין לאו כללא כייל דלהכי תנא בה ואיזו זו היא כהנת ולויה כו' למימרא דהני הוא דהולד הולך אחר הזכר אבל יש אחרים אע"פ שיש קדושין ואין עבירה הולד הולך אחר הפגום: ואיזו זו ותו לא כלומר אם כן דאיזו זו דוקא אבל מדי אחרינא לא אזיל אחר הזכר גבי יש קדושין ואין עבירה: והרי חלל וכו' ותנן לקמן (קדושין דף עז.) בת חלל זכר פסולה לכהונה אלמא אחר הזכר הוא ומיקרי חללה: כרבי דוסתאי ס"ל לתנא דידן דאמר (שם) בנות ישראל מקוה טהרה לחללין ובתו כשרה לכהונה: והרי ישראל שנשא חללה דיש קדושין ואין עבירה דלא אסורה אלא לכהנים והולד הולך אחר הזכר דתנן לקמן (שם) בתו כשרה לכהונה ולא אמרינן חללה היא כפגום שבשניהם: וניתנייה בהדיא גבי כהנת לויה וישראלית ומשני משום דלא מתני לה אינה נשנית לו לתנא עם השאר בלשון קצר דנימא ואיזו כהנת לויה וישראלית וחללה שנשאו לכהן ללוי וישראל דמשמע חללה נמי לכהן אין עבירה: והאיכא יש קדושין ואין עבירה דהולד הולך אחר הזכר הא דרבה בר בר חנה: מצרי שני שנתגייר אביו: מצרית ראשונה שנתגיירה היא: בנה שלישי ומותר לשא ישראלית כדכתיב (דברים כ"ג:ט') דור שלישי יבא להם דכיון דיש קדושין ואין עבירה לבית אבותם קרינא ביה כישראל והא דאמרינן ביבמות (דף עח.) להם הלך אחר פסולן היינו לענין ישראל שנשא מצרית או מצרי שנשא ישראלית דיש קדושין ויש עבירה על שלשה דורות הולד הולך אחר המצרי דוילדו להם כתיב ואחריהם הולכים הוולדות אבל לענין מצרי ומצרית לא מגמר לן האי להם מידי דהא בתרוייהו להם קרינא ביה והוא מצרי והיא מצרית: ולרב דימי דאמר ביבמות בפרק הערל (יבמות דף עח.) דשני הוא ויליף לה מאשר יולדו הכתוב תלאו בלידה למימרא דבתר אמה שדינן ליה מדלא כתיב אשר יולידו: והאיכא גבי יש קדושין ואין עבירה הולד הולך אחר הפגום הא דכי אתא רבין וכו' באמות הלך אחר הזכר איש ואשה הבאים משני אמות [כדלקמן]: נתגיירו דיש קדושין ואין עבירה: הולד הולך אחר הפגום כדלקמן בשמעתין ומתניתין תני הולד הולך אחר הזכר: תנא איזו זו דרישא למעוטי ולאשמועינן דמתני' לא כללא כייל ומרישא דמלתיה דרבין ליכא לאקשויי למימר ונתנייה במתניתין גבי הולד הולך אחר הזכר דמתניתין ביש קדושין מיירי והני דלא נתגיירו אין כאן קדושין: האי מאי אסקנא דשמעתין פריך דשנינן לעיל ואי בעית אימא רבי יוסי היא אי אמרת בשלמא רבי יהודה היא דאמר גר אסור בממזרת לפיכך בנו הולך אחר הפגום כדין כל מקום שיש קדושין ויש עבירה איכא לתרוצי כל מקום דמתניתין לאתויי מאי ואיזו זו למעוטי מאי כל מקום דרישא לאתויי ישראל שנשא חללה דבתו כשרה דהולד הולך אחר הזכר: ודרבה בר בר חנה מצרי שני שנשא מצרית ראשונה דיש קדושין ואין עבירה לפיכך הולד שלישי: ואיזו זו למעוטי דרב דימי ודרבין כלומר ואיזו זו דרישא דמשמע אבל בעלמא לא אזיל אחר הזכר אי ס"ל כרב דימי דאף מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שני אשמועינן איזו זו דמתניתין למעוטי הא דלא אזיל בתר זכר וכל מקום דרישא לא תיתי אלא ישראל שנשא חללה וכדרבין דאמר נתגיירו הלך אחר הפגום ולא אזיל אחר זכר ואף על גב דאין עבירה ואי ס"ל כרבה בר בר חנה מייתינן ליה מכל מקום דרישא ואיזו זו למעוטי דרבין לחודא:

מתני' ר' יהודה היא. הקשה ה"ר יעקב מקוצי לר' יהודה נמי איכא למפרך הרי גר מצרי שנשא ממזרת דיש קדושין ואין עבירה כדאמר לקמן (קדושין דף על:) דמולה הוא בפסולי קהל דהיינו גר מצרי דמותר בממזרת ואפ"ה אמר דהולד הולך אחר הפגום והוי ממזר ותירץ ר"י בר אברהם דהגמרא לא נחית לאקשויי אא"כ יש אחד מהם כשר כגון גר כשר דראוי לבא בקהל שנשא ממזרת דהכי משמע ליה הסתא דיש קדושין ואין עבירה וגר מצרי שנשא ממזרת שניהם פסולים ולכך לא רצה להקשות מינה מיהו בתר הכי פריך ממצרי אף על גב דאינו כשר לבא בקהל וה"ה דהוה מצי למפרך ממצרי שנשא ממזרת אלא דפריך ליה שפיר: וניתנייה. פי' בסיפא תנא כל מקום לאתויי ולא פריך וליתנייה בהדיא כדפריך בסמוך דכיון דסבר גר אסור בממזרת דאיקרו קהל הוי קצת בכלל ממזרת ונתינה לישראל דתני במתניתין ולא צריך למתנייה במתניתין טפי כולי האי ומ"מ איצטריך למתני כל מקום דאי לאו הכי לא הוה מצי לאתויי (אלא) ממזרת ונתינה לישראל לבד: והרי חלל שנשא בת ישראל והולד הולך אחר הזכר. פירוש שהוא חלל כמו אביו וא"ת מאי פריך מה דהבן פסול לאו משום דאזלינן בתר הזכר לחודיה אלא משום דנקבה פגומה שהיא אמו שהזכר פוסלה בביאתו והוי חללה ויש לומר דע"כ פסולו של בן לאו משום פסול דנקבה הוא דהא ישראל שנשא חללה יוכיח שבתו כשרה לכהונה ואף על גב שאמה פסולה אם כן משמע דאזלינן דוקא בתר הזכר לכן פריך שפיר: הא מני ר' דוסתאי דאמר בנות ישראל כו'. וא"ת אמאי לא משני תנא כל מקום לאתויי כדאמרינן על ישראל שנשא חללה ויש לומר דא"כ מצינו למפרך ונתנייה בהדיא ולא מצי נמי לשנויי משום דלא מתני לה דהיכי נתנייה כדאמרינן בסמוך דהא ודאי מצי למתני במתניתין כהנת שנשאת לכהן וללוי ולישראל ולחלל שהרי לא הוזהרו כשרות לנשא לפסולים: **בנה** שלישי הוי פרש בקונטרס ומותר לשא ישראלית כדכתיב (דברים כ"ג:ט') דור שלישי יבא להם דכיון דיש קדושין ואין עבירה לבית אבותם קרינא ביה כישראל והא דקאמר ביבמות (דף עח.) להם הלך אחר פסולן היינו לענין ישראל שנשא מצרית או מצרי שנשא ישראלית דיש קדושין ויש עבירה על ג' דורות הולד הולך אחר המצרי דוילדו להם כתיב אחריהם הולכים הוולדות אבל במצרי ומצרית לא מגמר לן הא להם מידי דהתם בתרוייהו להם קרינא ביה הוא מצרי והיא מצרית עכ"ל ודקדק הר"ס דלא תימא דוקא ישראל שנשא מצרית שייך לומר הלך אחר פסולן לפי שאין שניהם פסולין אבל בשניהם פסולין לא שייך לומר הלך אחר פסולן דשניהם פסולים שהרי עמוני ומצרית שניהם פסולים והולכים אחר הפגום אלא הדבר תלוי בזה כשהם משני עממים שייך לומר כן דקרא בשני עממים איירי וקאמר הלך אחר הפסול שבכל עם ועם אבל כששניהם מעם אחד לא שייך לומר כן: **הא** מני ר' דוסתאי דאמר בנות ישראל כו' וא"ת אמאי לא משני תנא כל מקום לאתויי כדאמרינן על ישראל שנשא חללה ויש לומר דא"כ מצינו למפרך ונתנייה בהדיא ולא מצי נמי לשנויי משום דלא מתני לה דהיכי נתנייה כדאמרינן בסמוך דהא ודאי מצי למתני במתניתין כהנת שנשאת לכהן וללוי ולישראל ולחלל שהרי לא הוזהרו כשרות לנשא לפסולים: **וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר** פירוש שהוא חלל כמו אביו וא"ת מאי פריך מה דהבן פסול לאו משום דאזלינן בתר הזכר לחודיה אלא משום דנקבה פגומה שהיא אמו שהזכר פוסלה בביאתו והוי חללה ויש לומר דע"כ פסולו של בן לאו משום פסול דנקבה הוא דהא ישראל שנשא חללה יוכיח שבתו כשרה לכהונה ואף על גב שאמה פסולה אם כן משמע דאזלינן דוקא בתר הזכר לכן פריך שפיר: כל מקום דרישא לאתויי ישראל שנשא חללה ודרבה בר בר חנה ואיזו זו למעוטי דרבין ורב דימי. פירוש או או קתני כלומר אי אתיא כל מקום דרישא לאתויי מילתא דרבה בר בר חנה א"כ אתיא איזו זו למעוטי דרבין אבל לא דרב דימי משום דהא דרב דימי ליתא כיון דמילתא דרבה בר בר חנה איתא שהרי דברי זה סותרים את דברי זה דרבה בר בר חנה קאמר מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שלישי ולדברי רב דימי אינו אלא שני ואי לא אתיא כל מקום דרישא לאתויי מילתא דרבה בר בר חנה משום דלית הלכתא כוותיה א"כ נוכל לומר דאיזו זו דרישא אתי למעוטי ההיא דרב דימי:

מסורת הש"ס

א יבמות פד:

ב יבמות עח:

תורה אור השלם

בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי
יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהֹוָה
[דברים כג, ט]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כב:

ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יד, טוש"ע אה"ע סי' ח סעי' ב:

ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יד, טוש"ע אה"ע סי' ח סעי' ב:

ד מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה הל' כ, סמג לאוין קיב, סמג לאוין קטו, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' ו:

ה מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה הל' כא, סמג לאוין קטו, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' ז:

"כָּל מָקוֹם" דְּסֵיפָא - לְאֵתוֹיֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רַבִּי יוֹסֵי הִיא, "כָּל מָקוֹם" דְּרֵישָׁא - כְּדַאֲמַרַן, "אֵיזוֹ זוֹ" - כְּדַאֲמַרַן, אֶלָּא "כָּל מָקוֹם" דְּסֵיפָא לְאֵתוֹיֵי מַאי? וּלְטַעְמָיךְ, לְרַבִּי יְהוּדָה "אֵיזוֹ זוֹ" דְּסֵיפָא לְמָה לִי? אֶלָּא: אַיְּידֵי דִּתְנָא רֵישָׁא "אֵיזוֹ זוֹ", תְּנָא סֵיפָא "אֵיזוֹ זוֹ". הָכִי נָמֵי אַיְּידֵי דִּתְנָא רֵישָׁא "כָּל מָקוֹם", תְּנָא נָמֵי סֵיפָא "כָּל מָקוֹם". גּוּפָא: כִּי אֲתָא רָבִין, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּאוּמּוֹת - הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר. נִתְגַּיְּירוּ - הַלֵּךְ אַחַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם. [א][א]מַאי "בָּאוּמּוֹת הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר"? כִּדְתַנְיָא: מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד? [ב]תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ". יָכוֹל אַף עֶבֶד שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם" - מִן הַנּוֹלָדִין בְּאַרְצְכֶם, וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. "נִתְגַּיְּירוּ הַלֵּךְ אַחַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם" - בְּמַאי? אִילֵימָא בְּמִצְרִי שֶׁנָּשָׂא עַמּוֹנִית, מַאי פָּגוּם אִיכָּא, "עַמּוֹנִי" - וְלֹא עַמּוֹנִית! [ב]אֶלָּא בְּעַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית, וְאִי זָכָר הָוֵי - הַאי שְׁדְיֵהּ אַבָּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְאִם נְקֵבָה הָוְיָא - שְׁדְיַהּ אַבָּתְרַהּ דִּידַהּ. כֹּל שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִידּוּשִׁין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּמָטוּ בָּהּ מִשּׁוּם דְּרַבִּי יַנַּאי, וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא וּמָטוּ בָּהּ מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: אָמַר קְרָא: "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" - לַאֲחֵרִים וְלֹא לִקְרוֹבִים. [ג]מַתְקֵיף לַהּ רַבִּי אַבָּא: וְאֵימָא "לְאַחֵר" וְלֹא לְבֵן! בֵּן בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו", "אַחֵר" לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לַאֲחֵרִים וְלֹא לִקְרוֹבִים. וְאֵימָא: אִידֵי וְאִידֵי לְבֵן, הָא - לְכַתְּחִילָּה, וְהָא - דִּיעֲבַד. לְכַתְּחִילָּה מֵאֲחוֹת אִשָּׁה נָפְקָא: וּמָה אֲחוֹת אִשָּׁה, בְּכָרֵת לָא תָּפְסִי בַּהּ קִידּוּשִׁין, חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וְאֵימָא: אִידֵי וְאִידֵי בַּאֲחוֹת אִשָּׁה, הָא - לְכַתְּחִילָּה, הָא - דִּיעֲבַד! אִין הָכִי נָמֵי. [ד]אַשְׁכְּחַן אֲחוֹת אִשָּׁה, שְׁאָר עֲרָיוֹת מְנָלַן? יָלְפִינַן מֵאֲחוֹת אִשָּׁה: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה מְיוּחֶדֶת, שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת - וְלָא תָּפְסִי בָּהּ קִידּוּשִׁין, אַף כֹּל שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת - לָא תָּפְסִי בָּהּ קִידּוּשִׁין. בִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ אָתְיָין, אֶלָּא אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵשֶׁת אָח - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לַאֲחוֹת אִשָּׁה, שֶׁכֵּן אֵין לָהּ הֶיתֵּר בִּמְקוֹם מִצְוָה - תֹּאמַר בְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶיתֵּר בִּמְקוֹם מִצְוָה. [ה]אֵשֶׁת אִישׁ נָמֵי אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן אֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָן - תֹּאמַר בְּאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָן! [ג][ו]אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָה וְאִיתֵּימָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אָמַר קְרָא: "כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ", הוּקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כּוּלָּם לַאֲחוֹת אִשָּׁה, מָה אֲחוֹת אִשָּׁה לֹא תָּפְסִי בָּהּ קִידּוּשִׁין - אַף כָּל עֲרָיוֹת כּוּלָּם לֹא תָּפְסִי בָּהּ קִידּוּשִׁין. אִי הָכִי,

אֲפִילּוּ

כָּל מָקוֹם דְּסֵיפָא דְּיֵשׁ קִדּוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבֵרָה: לְאֵתוֹיֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת לְרַבִּי יְהוּדָה דְּיֵשׁ עֲבֵרָה דְּהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם דְּהָוֵי מַמְזֵר: כְּדַאֲמָרָן לְאֵתוֹיֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה: וְאֵיזוֹ זוֹ דְּרֵישָׁא כְּדַאֲמָרָן לְמַעוּטֵי דְּרָבִין אוֹ דְּרַב דִּימִי וְגֵר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת: כָּל מָקוֹם דְּסֵיפָא לְאֵתוֹיֵי מַאי הֵיכָא אַשְׁכְּחַן תּוּ יֵשׁ קִדּוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבֵרָה הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם בַּר מֵהָנֵי דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי': מַאי בָּאֻמּוֹת הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר לְמַאי הִילְכְתָא יֵשׁ לְהַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרוּ ומנ"ל דְּבָתַר זָכָר אָזְלִינַן: נִתְגַּיְּרוּ הַלֵּךְ אַחַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם מַאי הִיא לְעִנְיַן עַבְדוּת לֵיכָּא לְמֵימַר נִתְגַּיְּרוּ אֶלָּא לְעִנְיַן יוּחֲסִין וְלֹא מָצִינוּ חִלּוּק בֵּין אֻמָּה לְאֻמָּה מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרוּ אֶלָּא בְּעַמּוֹנִי וּמִצְרִי שֶׁזֶּה אָסוּר לְעוֹלָם וְזֶה עַד דּוֹר שְׁלִישִׁי וּפָגוּם מִשְּׁנֵי צְדָדִים בְּמַאי מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּקָאָמַר הַפָּגוּם שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם: אִילֵימָא בְּמִצְרִי שֶׁנָּשָׂא עַמּוֹנִית וְקָאָמַר הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּצְרִי וְאָסוּר עַד דּוֹר שְׁלִישִׁי דְּאִילּוּ עַמּוֹנִית שָׁרְיָא לְאַלְתַּר: מַאי פָּגוּם אִיכָּא בְּגַל הָאֵם דְּקָאָמַר נִתְגַּיְּרוּ אַתַּרְוַיְיהוּ קָאֵי לָשׁוֹן רַבִּים וּמַשְׁמַע דִּבְתַרְוַיְיהוּ מַשְׁכַּחַת בֵּהּ פְּגָם לְגַבֵּי תַּרְוַיְיהוּ קָאָמַר וְהָכָא גַּבֵּי אֵם לֵיכָּא פְּגָם: מִצְרִי וַאֲדוֹמִי עָשָׂה בָּהֶם נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף עז:): אִי זָכָר הַוָּלָד שַׁדְיָא בָּתַר עַמּוֹנִי וְאִסּוּר זְכָרִים שֶׁבּוֹ לְעוֹלָם וְלָא אָמְרִי' שַׁדְיָא בָּתַר מִצְרִית וִיהֵא דּוֹר שְׁלִישִׁי מֻתָּר וְאִי נְקֵבָה הִיא שַׁדְיֵהּ בָּתַר מִצְרִית וְלָא בָּתַר עַמּוֹנִי לְמִשְׁרְיָהּ לְלִידָהּ מִשּׁוּם וְלֹא עַמּוֹנִית אֶלָּא בְּנָהּ יְהֵא מֻתָּר שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי דְּאָמַר קְרָא (דְּבָרִים כ"ג:ט') לָהֶם הַלֵּךְ אַחַר פְּסוּלָן: מנה"מ דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי כָרֵתוֹת אֲבָל הַוָּלָד מַמְזֵר נָפְקָא לָן מִשֶּׁלֹּא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא יָבֹא מַמְזֵר וּמוֹקְמִינַן לָהּ בִּיבָמוֹת (דַּף מט.) בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו שֶׁהִיא לוֹ אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו שֶׁהִיא בְּכָרֵת וּמֵהָכָא יָלְפִינַן לָהּ בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף מה:) דְּכֹל שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין הַוָּלָד מַמְזֵר: וּמָטוּ בָּהּ יֵשׁ מַטִּים בְּדָבָר זֶה לוֹמַר שֶׁבְּשֵׁם ר' יַנַּאי נֶאֱמַר וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא אָמַר לָאו מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי מָטוּ בָּהּ אֶלָּא מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: לְאִישׁ אַחֵר שֶׁהוּא אַחֵר אֶצְלָהּ וְלֹא שֶׁהוּא קְרוֹבָהּ וְהָיְתָה לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין הוּא שֶׁהָיְתָה לוֹ בָּהֶן לְאִשָּׁה: לְבֵן בֶּן בַּעְלָהּ אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבוֹת לֹא: לֹא יִקַּח לֹא יְהֵא לְךָ בָּהּ לִקּוּחִין שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין: וְלֵימָא הָא לְכַתְּחִלָּה הָא דִּיעֲבַד כְּלוֹמַר לֹא יִקַּח לָאו שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ בָּהֶן קִדּוּשִׁין דִּיעֲבַד קָאָמַר אֶלָּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יְקַדְּשֶׁנָּה וּמִיהוּ אִי קַדֵּישׁ נֶהֱווּ קִדּוּשִׁין וַאֲתָא הַאי קְרָא אַחֲרִינָא לוֹמַר דְּאֵין בָּהּ הֲוָיָה כְּלָל וּלְעוֹלָם לַבֵּן קָאָמַר דְּכֵיוָן דְּאָמַר וְלֹא פֵּרֵשׁ קְרוֹבִים אֵין לְךָ לְהָבִיא בְּאִסּוּר זֶה אֶלָּא הָאָסוּר שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁקָּרוֹב מִן הַכֹּל: מֵאֲחוֹת אִשָּׁה נָפְקָא דִּכְתִיב בָּהּ לֹא תִקַּח לֹא תְקַדְּשֶׁנָּה: חַיָּבֵי מִיתוֹת אֵשֶׁת אָבִיו בִּסְקִילָה: אִידֵי וְאִידֵי לֹא תִקַּח וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר אֵימָא אִידֵי וְאִידֵי בַּאֲחוֹת אִשָּׁה דְּכֵיוָן דְּאַשְׁכְּחַן בָּהּ דְּאַזְהַר עֲלָהּ לְכַתְּחִלָּה אִיכָּא לְמֵימַר דַּהֲדַר כְּתַב וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר לְמַעוּטֵי בַּעַל אֲחוֹתָהּ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ הֲוָיָה אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבִים דְּלָא אַשְׁכְּחַן בְּהוּ אַזְהָרַת קִיחָה לְכַתְּחִלָּה לָא קָאָמַר דִּיעֲבַד לֹא נִתְפְּסוּ: אִין הָכִי נָמֵי דַּאֲחוֹת אִשָּׁה לְחוּדָהּ אִיכָּא לְמִגְמַר: דְּיָלְפִינַן מֵאֲחוֹת אִשָּׁה בְּבִנְיַן אָב בְּמָה מָצִינוּ: ה"ג מָה לַאֲחוֹת אִשָּׁה שֶׁכֵּן אֵין לָהּ הֶיתֵּר בִּמְקוֹם מִצְוָה כְּשֶׁאֵין לוֹ בָּנִים מֵאָחִיו הַמֵּת דְּיָלְפִינַן בפ"ק דִּיבָמוֹת (דַּף ג:) נֶאֱמַר כָּאן עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ מָה לְהַלָּן בִּמְקוֹם מִצְוָה אַף כָּאן בִּמְקוֹם מִצְוָה וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תִקָּח: מַה לְהָנָךְ לַאֲחוֹת אִשָּׁה קָאָמַר שֶׁכֵּן אֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אֲחוֹתָהּ הָאוֹסֶרֶת שֶׁאֲפִלּוּ גֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ אֲחוֹתָהּ אֲסוּרָה: אֵשֶׁת אִישׁ יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ שֶׁבַּעְלָהּ מַתִּירָהּ בְּגֵט: מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה בְּפָרָשַׁת עֲרָיוֹת כְּתִיב:

מְנָא הָנֵי מִלֵּי נִרְאֶה דְּלָא בָּעֵי מה"מ דְּהַוָּלָד מַמְזֵר דְּהָא בִּיבָמוֹת (דַּף מט.) מוּכָח לֵיהּ מִלֹּא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא יָבֹא מַמְזֵר וּמוֹקְמִי לָהּ בִּיבָמוֹת (שָׁם) בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו שֶׁהִיא לוֹ אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו שֶׁהִיא בְּכָרֵת אֶלָּא בָּעֵי מְנָא לַן דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן וְקָשֶׁה דְּמַאי בָּעֵי הֲלֹא הַדָּבָר פָּשׁוּט בְּכָל הַגְּמָרָא דְּקִדּוּשִׁין לָא תָּפְסִי דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא דְּכֵיוָן דְּהָוֵי מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת לָא תָּפְסִי קִדּוּשִׁין דְּהָא ר"ע הוּא דְּאָמַר (שָׁם) דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין וְלָא יָדְעִינַן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לר"ע דְּאָמַר יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין וְכֵיוָן דְּיֵשׁ מַמְזֵר דִּין הוּא דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין וְהָכִי נָמֵי אָמְרִינַן בִּשְׁמַעְתִּין הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר דְּהָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין אַלְמָא דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא וְאוֹר"י דְּאִין ה"נ דִּכְלָל זֶה אֱמֶת אַלִּיבָּא דר"ע וְהָכָא בָּעֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר (שָׁם) אֵין מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין [וּכְרִיתוּת] אֶלָּא מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת ב"ד וְאַפְּ"ה מוֹדֶה דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי כָרֵתוֹת כִּדְאָמַר (הַכֹּל מוֹדִים) שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ אַלְמָא דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא לְכ"ע וְאַלִּבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵי גְּמָרָא מְנָלַן דְּלָא תָּפְסִי קִדּוּשִׁין בְּחַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' עבדים הל' ג, סמג עשין רב:

ב מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה הל' כא, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' ז:

ג מיי' פד' מהל' אישות הל' יב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ו:

מסורת הש"ס

א סוטה ג:
ב ספרא בהר פרשה ו ג
ג יבמות ד.
ד יבמות ג:
ה יבמות נד:; כריתות ב:
ו יבמות ח.

גליון הש"ס

גמ' כשלמא כולהו אתיין. ע' יבמות נד ע"א תוד"ה שכן בידו:

תורה אור השלם

[דברים כ]
[ויקרא כה, מה]
[דברים כג, ד]
[דברים כג, א]
[ויקרא יח, יח]
[דברים כד, ב]
[ויקרא יח, כט]

[א][ב](א) אֲפִילּוּ נִדָּה נָמֵי! אַלְמָה אָמַר אַבָּיֵי: הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַסּוֹטָה, שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר? אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו", אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת נִדָּתָהּ – תְּהֵא בָּהּ הֲוָיָה. מִכְּדֵי אִיכָּא לְאַקּוֹשַׁהּ לְנִדָּה, וְאִיכָּא לְאַקּוֹשַׁהּ לַאֲחוֹת אִשָּׁה, מַאי חָזֵית דְּמַקְּשַׁתְּ לְהוּ לַאֲחוֹת אִשָּׁה? אַקְּשַׁהּ לְנִדָּה! קוּלָּא וְחוּמְרָא – לְחוּמְרָא מַקְּשִׁינַן. (ב)רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִיְּבָמָה: וּמָה יְבָמָה, שֶׁהִיא בְּלָאו – לָא תָּפְסִי בָּהּ קִידּוּשִׁין, חַיָּיבֵי מִיתוֹת וְחַיָּיבֵי כָּרֵיתוֹת לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִי הָכִי, שְׁאָר חַיָּיבֵי לָאוִין נָמֵי! [ג]אָמַר רַב פָּפָּא: חַיָּיבֵי לָאוִין בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ – "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה", וְכִי יֵשׁ שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם וַאֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם? אֶלָּא: "אֲהוּבָה" – אֲהוּבָה בְּנִישּׂוּאֶיהָ, "שְׂנוּאָה" – שְׂנוּאָה בְּנִישּׂוּאֶיהָ. וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: "כִּי תִהְיֶיןָ". (ג)וּלְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין, "כִּי תִהְיֶיןָ" בְּמַאי מוֹקֵים? בְּאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, וּכְרַבִּי סִימַאי. דְּתַנְיָא, רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: מִן הַכֹּל הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא עוֹשֶׂה מַמְזֵר חוּץ מֵאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא יְחַלֵּל" – חִילּוּלִים עוֹשֶׂה, וְאֵין עוֹשֶׂה מַמְזֵרוּת. וּלְרַבִּי יְשֵׁבָב, דְּאָמַר: בּוֹאוּ וְנִצְוַוח עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁהָיָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר? הָנִיחָא לְרַבִּי יְשֵׁבָב אִי לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי סִימַאי קָאָתֵי – שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי טַעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר, וַאֲפִילּוּ חַיָּיבֵי עֲשֵׂה, בְּמַאי מוֹקֵים לַהּ? בִּבְעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. וּמַאי שְׁנָא? מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵיהּ עֲשֵׂה שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל. וְרַבָּנַן, אַדְמוֹקֵי לַהּ בְּחַיָּיבֵי לָאוִין, נוֹקְמַהּ בְּחַיָּיבֵי עֲשֵׂה! הָנֵי חַיָּיבֵי עֲשֵׂה, בְּמַאי נִינְהוּ? אִי שְׁתֵּיהֶן מִצְרִיּוֹת – שְׁתֵּיהֶן שְׂנוּאוֹת, אִי אַחַת מִצְרִית וְאַחַת יִשְׂרְאֵלִית – שְׁתֵּי נָשִׁים מֵעַם אֶחָד בָּעֵינַן, אִי בְּעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל – מִי כְּתִיב "תִּהְיֶיןָ לְכֹהֵן"? וְרַבִּי עֲקִיבָא? בְּעַל כּוּרְחֵיךְ שְׁבְקֵיהּ לִקְרָא דְּהָוֵי דָּחֵיק, וּמוֹקֵי אַנַּפְשֵׁיהּ. [ד]וְכָל מִי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו וְכוּ'. שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית מְנָלַן? אָמַר רַב הוּנָא: אָמַר קְרָא: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר" – עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. אַשְׁכְּחַן דְּלָא תָּפְסִי בַּהּ קִדּוּשֵׁי, וְלָדָהּ

אֲפִילּוּ נִדָּה נָמֵי אִם קִדֵּשׁ פְּנוּיָה בִּימֵי נִדּוּתָהּ לֹא לֶהֱווּ קִדּוּשִׁין וְאִם בָּא עָלֶיהָ בְּנִדָּתָהּ יְהֵא הַוָּלָד מַמְזֵר: **אַלְמָה אָמַר אַבָּיֵי** בִּיבָמוֹת בְּהַחוֹלֵץ: **הַכֹּל מוֹדִים** שִׁמְעוֹן הַתֵּימְנִי דְּאָמַר (יְבָמוֹת מט.) יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי כָרֵיתוֹת מוֹדֶה בְּבָא עַל הַנִּדָּה ור"ע דְּאָמַר (שָׁם) יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין מוֹדֶה בְּבָא עַל הַסּוֹטָה דְּקִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה דַּהֲוָיָא עָלָיו בְּלָאו דְּלָא יוּכַל בַּעְלָהּ וְגוֹ' כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף יא:) הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה: **שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר** שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן קִדּוּשִׁין עוֹמְדִין בָּהּ: **מִכְּדֵי** הַךְ הֶקֵּישָׁא דְּרַבִּי יוֹנָה אִיכָּא לְאַקּוֹשִׁינְהוּ שְׁאָר עֲרָיוֹת לַאֲחוֹת אִשָּׁה דְּלָא לֶהֱווּ קִדּוּשִׁין וְאִיכָּא לְאַקּוֹשִׁינְהוּ לְנִדָּה דְּהָווּ קִדּוּשִׁין: **לְחוּמְרָא** לַעֲשׂוֹת הַוָּלָד מַמְזֵר שֶׁהַמַּמְזֵרוּת תְּלוּיָה בְּקִדּוּשִׁין דְּכָל מִי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין הַוָּלָד מַמְזֵר (דְּיָלְפִינַן לָהּ מֵאֵשֶׁת אָב בִּיבָמוֹת (דַּף מה:) מָה אֵשֶׁת אָב דְּלָא תָּפְסִי בַּהּ קִדּוּשִׁין וְהַוָּלָד מַמְזֵר אַף כֹּל שֶׁאֵין עָלָיו קִדּוּשִׁין הַוָּלָד מַמְזֵר): **אָתְיָא** שְׁאָר עֲרָיוֹת בק"ו מִיְּבָמָה לַשּׁוּק שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כִּדְאָמַר רַב בִּיבָמוֹת (דַּף יג:) מִנַּיִן שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה דִּכְתִיב לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לֹא תְּהֵא בָּהּ הֲוָיָה לְזָר: ה"ג חַיָּיבֵי מִיתוֹת וְחַיָּיבֵי כָרֵיתוֹת לא כ"ש: **א"ה שְׁאָר חַיָּיבֵי לָאוִין נָמֵי** נְהִי דְּלָא אָתֵי בק"ו נֵיתֵי בְּבִנְיַן אָב בְּמָה מָצִינוּ יְבָמָה שֶׁהִיא בְּלָאו וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ אַף כָּל שֶׁהוּא בְּלָאו אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ: **בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ** דְּתָפְסוּ: **וְכִי יֵשׁ אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם** כְּלוֹמַר וְכִי אַהֲבָתוֹ אוֹ שִׂנְאָתוֹ שֶׁל בַּעַל חֲשׁוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם לְשַׁנּוֹת דִּין הַנַּחֲלָה בִּשְׁבִילָהּ שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה לָא הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב אֶלָּא כִּי אֶת הַבְּכוֹר יַכִּיר וַאֲנָא יָדַעְנָא לָא שְׁנָא אִמּוֹ אֲהוּבָה וְלָא שְׁנָא אִמּוֹ שְׂנוּאָה: **שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ** שֶׁנִּשּׂוּאֶיהָ שְׂנוּאִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּגוֹן חַיָּיבֵי לָאוִין וְקָאָמַר רַחֲמָנָא כִּי תִהְיֶיןָ אַלְמָא אִית בְּהוּ הֲוָיָה וּלְקַמָּן פָּרֵיךְ דִּילְמָא בְּחַיָּיבֵי עֲשֵׂה הוּא דְּקָאָמַר וְלָא בְּחַיָּיבֵי לָאוִין: **ולר"ע** דְּאָמַר בִּיבָמוֹת שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין דְּקָתָנֵי (שָׁם דַּף נ:) חָלַץ וְעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר אֵין לְאַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם כְּלוֹמַר אֵין הַמַּאֲמָר תּוֹפֵס בָּהּ דְּקָם לֵיהּ הַשְׁתָּא בְּלֹא יִבְנֶה וְאָמַר בגמ' (שָׁם דַּף נב:) תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר אֵין הַדְּבָרִים הַלָּלוּ אֲמוּרִים אֶלָּא לְדִבְרֵי ר"ע שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה חֲלוּצָה כְּעֶרְוָה: **בְּאַלְמָנָה לכ"ג** בְּהַהוּא הוּא דְּתָפְסִי קִדּוּשֵׁי דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא בָּהּ דְּאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר אֶלָּא חָלָל: **בּוֹאוּ וְנִצְוַח עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף** שֶׁפּוֹסֵל הַרְבֵּה מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹמֵר כָּל בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ הֶתֵּר בָּהּ הַוָּלָד מַמְזֵר: **הַנִּיחָא** אִי לָאו כְּלָלָא הוּא אֶלָּא לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי סִימַאי דְּמַפִּיק אַף מֵחַיָּיבֵי לָאוִין אָתֵי וְאַשְׁמוֹעֵי' דִּבְכָל חַיָּיבֵי לָאוִין עוֹשֶׂה ר"ע מַמְזֵרִין שַׁפִּיר אִיכָּא לְאוֹקְמָא כִּי תִהְיֶיןָ לְרַבִּי יְשֵׁבָב אַלִּיבָּא דר"ע בְּמִצְרִי וַאֲדוֹמִי בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת דְּחַיָּיבֵי עֲשֵׂה נִינְהוּ דִּכְתִיב דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא וְלָא שָׁנֵי דְּהָוֵי לָהּ שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ: **אֶלָּא אִי טַעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר** וּכְלָלָא כַּיֵּל וְלָאו אַדְּרַבִּי סִימַאי לְחוּדֵיהּ פְּלִיג אֶלָּא אַשְׁמוֹעִינַן דְּכָל שֶׁבִּיאָתוֹ בְּאִסּוּר הַוָּלָד מַמְזֵר בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ: **בִּבְעוּלָה לכ"ג** דַּעֲשֵׂה הוּא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"א:י"ג) אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח וְלֹא בְּעוּלָה וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה וְלֵיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי הָא זוֹנָה הִיא אוֹ אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה דִּבְעוּלָה פְּנוּיָה לָאו זוֹנָה הִיא כְּדִתְנַן בִּיבָמוֹת (דַּף סח.) אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיֹּרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת וּבִיאַת אִסּוּר לְפָסוּל לָהּ: **וּמַאי שְׁנָא** הַאי עֲשֵׂה מֵחַיָּיבֵי עֲשֵׂה דְּמִצְרִי וַאֲדוֹמִי: **שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל** שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בכ"ג הִלְכָּךְ קִיל: **וְרַבָּנַן** דְּמוֹקֵי לְהַאי כִּי תִהְיֶיןָ בְּחַיָּיבֵי לָאוִין כֵּיוָן דְּמָצִינוּ לְמֵילַף בִּיבָמָה בְּמָה מָצִינוּ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן אַדְּמוֹקֵי לֵיהּ בְּחַיָּיבֵי לָאוִין נוֹקְמֵהּ בְּחַיָּיבֵי עֲשֵׂה: **בְּעַל כָּרְחָךְ שְׁבָקֵהּ לִקְרָא** דְּהָוֵי דָּחֵק וּמוֹקֵי אַנַּפְשֵׁהּ כֵּיוָן דְּגַלֵּי לָךְ קְרָא בִּיבָמָה דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין נֵילַף מִינֵּהּ דְּחַיָּיבֵי לָאוִין לֵית בְּהוּ קִדּוּשִׁין וְכִי תִהְיֶיןָ ע"כ לְחַיָּיבֵי עֲשֵׂה קָאָמַר וּכְגוֹן דַּחֲדָא מִצְרִית וּלְרַבִּי יְשֵׁבָב בִּבְעוּלָה לכ"ג: **שִׁפְחָה מְנָלַן** דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשֵׁי:

הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַסּוֹטָה שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בִּיבָמוֹת (דַּף מט -) נִדָּה מִשּׁוּם דִּכְתִיב תְּהִי נִדָּתָהּ דְּמַשְׁמַע יֵשׁ לָהּ הֲוָיָה וְאַע"ג דְּקַיְימָא בְּכָרֵת מ"מ לָא הָוֵי מַמְזֵר וּבָא עַל הַסּוֹטָה כוּ' כְּגוֹן אִשְׁתּוֹ שֶׁזִּנְּתָה דַּאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ דִּנְפְקָא לָן בִּיבָמוֹת פ"ק (דַּף יא:) מִיתּוּרָא דְּאַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה דִּכְתִיב גַּבֵּי מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ וְאַע"ג דְּחַיָּיבֵי לָאוִין הוּא שֶׁהֲרֵי הָוְיָא עָלָיו בְּלָאו דְּלָא יוּכַל בַּעְלָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְאִם כֵּן הֲוָה לָן לְמֵימַר דְּהַוָּלָד מַמְזֵר אַלִּיבָּא דר"ע מ"מ מוֹדֶה הָכָא בְּסוֹטָה דְּאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ מַשְׁמַע מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה אֶלָּא בְּסוֹטָה שֶׁלֹּא יָצְאת מִתַּחַת בַּעְלָהּ דְּהָכִי מַשְׁמַע לִשְׁנָא שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּלוֹמַר הַקִּדּוּשִׁין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בָּהֶן כְּבָר אֲבָל מַחֲזִיר סוֹטָתוֹ כְּלוֹמַר שֶׁגֵּרְשָׁהּ וְחָזַר וּכְנָסָהּ לָא מַיְירֵי דְּבָהָא לֹא מוֹדֶה ר"ע דְּוַדַּאי הַוָּלָד מַמְזֵר וְקָשֶׁה דְּהָא בְּפֶרֶק יֵשׁ מוּתָּרוֹת (יְבָמוֹת דַּף פה:) מַשְׁמַע בְּהֶדְיָא דַּאֲפִילּוּ מַחֲזִיר סוֹטָתוֹ שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר דְּקָאָמַר הָתָם מַחֲזִיר סוֹטָתוֹ אִכָּא בֵּינַיְיהוּ וא"כ לָא שַׁיָּיךְ בָּהּ טַעְמָא דְּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁפֵּרֵשׁ הַטַּעַם דְּמִשּׁוּם הָכִי לָאו מַמְזֵר מִשּׁוּם דַּעֲדַיִן קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ לָכֵן אוֹמֵר ר"י דְּיָלְפִינַן בְּסוֹטָה דְּתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין אַף בְּמַחֲזִיר סוֹטָתוֹ וְאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר מִמַּשְׁמָעוּת דְּהַאי קְרָא דְּמַפִּיק מִינֵּהּ (שָׁם דַּף יא:) דְּסוֹטָה אָסוּר לְהַחֲזִיר דְּהַיְינוּ מִלֹּא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה וּכְתִיב לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה דְּמַשְׁמַע שֶׁאִם הֶחֱזִירָהּ אִיכָּא הֲוָיָה וְכֵיוָן דְּתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר מִיהוּ קָשֶׁה דְּהָא עִיקַּר קְרָא בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ הוּא דִּכְתִיב וְאַפֵּ"ה אָמַר ר"ע דְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ לָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין וְגַם הַוָּלָד מַמְזֵר כִּדְאָמַר פֶּרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת מד.) וְלָא דָּרְשִׁי' לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה לְשׁוֹן הֲוָיָה וּבְמַחֲזִיר סוֹטָתוֹ דְּלָא אָתְיָא אֶלָּא מִדְּרָשָׁא אָמַר דְּתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשֵׁי וְדָרְשִׁינַן לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה לְשׁוֹן הֲוָיָה וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר כֵּן לָכֵן אוֹמֵר ה"ר שְׁלֹמֹה מלריו"ש דְּיֵשׁ לְיַשֵּׁב פֵּי' הַקּוּנְט' דְּכֵיוָן דְּכָל זְמַן דְּלָא גֵּרְשָׁהּ לֹא יְהֵא הַוָּלָד מַמְזֵר כִּדְפֵי' אֵין לוֹמַר דְּמִשּׁוּם שֶׁגֵּרְשָׁהּ יְהֵא אִסּוּר נוֹסָף דְּמָה גְּרִיעוּתָא יֵשׁ בָּהּ אַחַר הַגֵּרוּשִׁין יוֹתֵר מִלִּפְנֵי הַגֵּרוּשִׁין וְכֵיוָן דִּסְבָרָא הָוֵי לוֹמַר דִּלְאַחַר גֵּרוּשִׁין נָמֵי אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר הָכִי נָמֵי אִכָּא לְמֵימַר דְּתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא מִלְּתָא: **לְחוּמְרָא** מַקְּשִׁינַן וא"ת אַדְּרַבָּה חוּמְרָא לוֹמַר דְּתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין לְאָסְרָהּ לְעָלְמָא וי"ל דְּאַדְּרַבָּה חוּמְרָא הוּא לוֹמַר דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ דְּמִתּוֹךְ כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים דְּהַוָּלָד מַמְזֵר דְּאִי הָווּ תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר וְלֹא הָיִיתִי לוֹמֵד שְׁאָר חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת מִזְּקוּקַת יָבָם שֶׁל אָחִיו וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁבְּכֻלָּן אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר כְּמוֹ בְּנִדָּה אֲבָל מֵאַחַר דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁיְּהוּ כֻּלָּן לְמֵילַף מִזְּקוּקַת אָחִיו וא"ת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר אֵין מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי כָרֵיתוֹת מַאי חוּמְרָא אִכָּא לְמֵימַר דְּלָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין וי"ל דְּאַשְׁמוֹעִינַן לֵיהּ דְּאָמַר פָּגוּם מִיהָא הָוֵי וְאִי תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין אֲפִילּוּ פָּגוּם לֹא הָוֵי: **וּמָה יְבָמָה שֶׁהִיא בְּלָאו לָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין** וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר נִדָּה תּוֹכִיחַ שֶׁהִיא בְּכָרֵת וְתָפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין אַף אֲנִי אָבִיא כָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבְּכָרֵת וי"ל לק"ו זֶה אֵינוֹ אֶלָּא גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא דְּיֵשׁ לָנוּ לְהַקִּישׁ לַאֲחוֹת אִשָּׁה וְאֵין לָנוּ לוֹמַר נִדָּה תּוֹכִיחַ: **וְכִי יֵשׁ אֲהוּבָה וּשְׂנוּאָה** לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּצַדֶּקֶת וּרְשָׁעַת קָאָמַר דְּאִם כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר לֹא יוּכַל לְבַכֵּר דְּאַטּוּ מִשּׁוּם דְּאִמּוֹ רְשָׁעָה יַפְסִיד בְּנָהּ שֶׁהוּא בְּכוֹר נַחֲלָתוֹ אֲבָל הַשְׁתָּא כֵּיוָן דְּרָעָה בְּנִשּׂוּאִין דְּחַיָּיבֵי לָאוִין ס"ד דְּלָאו בְּנוֹ גָּמוּר הוּא:

מסורת הש"ס

א יבמות מט.
ב יבמות כג.
ג כתובות כט: לעיל סד.

תורה אור השלם

וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא [ויקרא טו, כד]

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר [דברים כד, ב]

כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ [דברים כה, ה]

קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ [ויקרא כא, ו]

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, טו]

כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה [דברים כא, טו]

בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה [דברים כג, ט]

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם [בראשית כב, ה]

**עין משפט
נר מצוה**

א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' א, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' יג:
ב מיי' פד' מהל' אישות הל' יב, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ו:
ג מיי' פד' מהל' אישות הל' יד, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ז:
ד מיי' פד' מהל' אישות הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ח:

וְלָדָהּ כְּמוֹתָהּ מְנָלַן? דְּאָמַר קְרָא: "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ". נָכְרִית מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם". אַשְׁכַּחְנָא דְּלָא תָּפְסִי בַּהּ קִידּוּשֵׁי, וְלָדָהּ כְּמוֹתָהּ מְנָלַן? (א)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: דְּאָמַר קְרָא: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי" – בִּנְךָ הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית קָרוּי בִּנְךָ, וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִית קָרוּי בִּנְךָ, אֶלָּא בְּנָהּ. אָמַר רָבִינָא: שְׁמַע מִינַּהּ: בֶּן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִי – קָרוּי בִּנְךָ. נֵימָא קָסָבַר רָבִינָא נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר? נְהִי דְּכָשֵׁר לָא הָוֵי, מַמְזֵר לָא הָוֵי, פְּסוּל מִיקְרֵי. הָהוּא בְּשִׁבְעָה גּוֹיִם כְּתִיב, שְׁאָר אוּמּוֹת מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ" – לְרַבּוֹת כָּל הַמְּסִירִים. הָנִיחָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דִּקְרָא. אֶלָּא לְרַבָּנַן, מַאי טַעְמָא? [א]אָמַר קְרָא: "וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְגוֹ'" – מִכְּלָל דְּמֵעִיקָּרָא לָא תָּפְסִי בַּהּ קִידּוּשִׁין. אַשְׁכְּחַן דְּלָא תָּפְסִי בַּהּ קִידּוּשִׁין, וְלָדָהּ כְּמוֹתָהּ מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ... וְיָלְדוּ לוֹ" – כֹּל הֵיכָא דְּקָרֵינַן בֵּיהּ "כִּי תִהְיֶינָה", קָרֵינַן בֵּיהּ "וְיָלְדוּ לוֹ". וְכֹל הֵיכָא דְּלָא קָרֵינַן בֵּיהּ "כִּי תִהְיֶינָה" – לָא קָרֵינַן בֵּיהּ "וְיָלְדוּ לוֹ". אִי הָכִי, שִׁפְחָה נָמֵי! אִין הָכִי נָמֵי. אֶלָּא "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ" לְמָה לִי? לְכִדְתַנְיָא:

הָאוֹמֵר

האשה וילדיה וגו' בשפחה כנענית שיחדה לעבד עברי ואמר קרא דלא יצא הבן חפשי עם אביו: **לא תתחתן בם** לא תהא לך בם תורת חיתון: **כי יסיר את בנך** לעיל מיניה כתיב בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך וסמיך ליה כי יסיר את בנך מדלא כתיב כי יסיר את בתך משמע דבן הנולד לעובד כוכבים מבתך קאמר שיסירנו העובד כוכבים מאחריו ושמעינן דבן בתך אפילו מן העובד כוכבים קרוי בנך: **ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך** מדלא כתיב נמי כי תסיר את בנך דנשמע מיניה דקפיד נמי קרא בבתו לא תקח לבנך משום כי תסיר את הבן הנולד לה מבנך אלמא בן העובדת כוכבים אינו קרוי בנך אלא בנה: **בנך מישראלית קרוי בנך כו'** לאו מקרא דייק לה אלא ה"ק מדלא קפיד קרא אבן הנולד ממנה ש"מ בנך מישראלית קרוי בנך אבל בנך מן העובדת כוכבים אינו בנך: **ש"מ** מיקרי ליה לבן בת ישראל הבא מן העובד כוכבים בנך: לימא קסבר רבינא עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר גרסי'. דאתא לאשמועינן דלא שדינן ליה בתר עובד כוכבים דנימא עובד כוכבים הוא ואם נתגייר יהא מותר לבא בקהל אלא בתר ישראלית שדינן ליה וכיון שבעבירה נולד הוה ליה ישראל פסול כשאר נולדים ממי שאין עליו קדושין דתנן במתני' (לעיל קדושין דף סו:) שהם ממזרים: ומשני מהכא לא תשמע ממזרות נהי דשמעינן מינה דכשר לא הוי מיקשי ליה בתר ישראל להיות נולד בעבירה ממזר מיהא לא תשמע מינה כדאמרינן ביבמות (דף מה:) דממזר מאשת אביו יליף מה אשת אב דאין לו עליה קדושין אבל יש לו קדושין על אחרת ועלה כתיב שהולד ממזר דסמיך ליה לא יבא ממזר אף כל שאין לו עליה קדושין אבל יש לו קדושין על אחרת לאפוקי עובד כוכבים דלית ליה קדושין כלל: **פסול** מקרי כשאר נולדים בעבירה מחייבי לאוין או עשה שאינן ממזרים: האי **בשבעה אומות כתיב** לא תתחתן בם וכי יסיר בשבעה גוים סבא"י הוא דכתיב שאר אומות מנלן: **דדריש טעמא דקרא** בב"מ (דף קטו.) גבי אלמנה דקאמר עשירה ממשכנין אותה עניה לא ממשכנין אותה דטעמא מאי אמר רחמנא לא תחבל בגד אלמנה מפני שאתה צריך להחזיר לה עבוטה לערב ומתוך כך שאתה יוצא ונכנס תמיד אצלה שחרית למשכן וערבית להחזיר אתה משיאה שם רע בשכנותיה והכי נמי דריש טעמא דחיתון משום כי יסיר ולא איצטריך קרא לפרושי טעמא ואייתר ליה כי יסיר לרבות שאר אומות אלא לרבנן איצטריך קרא לפרושי טעמא בז' אומות גופייהו ולמעוטי שאר אומות שאינן אדוקין בעבודת כוכבים כמותן כלקי"ל (חולין דף יג:) אומות שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן אלא מנהג אבותיהם בידיהם ולא אייתר ליה ריבויא ושאר אומות מנלן ודכותיה אמר בסנהדרין (דף כא.) גבי לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו לר"ש הוי האי לא יסור יתורא דבלאו פרושא דקרא הוי דרשי' ביה טעמא ולרבנן דלא דרשינן טעמא דקרא בעלמא הכא פריש קרא טעמא: **ואחר כן** לאחר שתטהר כפי גזרת הכתוב שהתיר לך יפת תאר והיתה לך כתיב דריש בה הויה אבל מעיקרא קודם היתר לא קרינן בה והיתה: **וילדו לו** שמתייחס אחר אביו: **לא קרינו ביה וילדו לו** אלא אחריה הוא מתייחס: **א"ה שפחה נמי** דולדה כמוה תפוק לן מהאי קרא דהא לא קרינן בה כי תהיין כדכתיב (בראשית כ"ב:ה') עם החמור עם הדומה לחמור:

ולדה כמוה מנלן. לפום ריהטא משמע דה"פ נימא דישראל הבא על השפחה הולד כשר והיכי נוכל להכשיר באין קדושין ויש עבירה יותר מיש קדושין ויש עבירה ואמר דהולד הולך אחר הפגום וכי תימא דאתא לאשמועינן דאפי' בא עליה ממזר הולד כמוה ויש לו תקנה בשחרור הא ליתא אלא לרבי טרפון (לקמן קדושין דף סט.) אבל לרבנן לא ונראה דה"פ ולדה כמוה מנא לן שלא יהא קרוי בנו לשום דבר ואפילו כבנו ממזר לא הוי לא ליורשו ולא לטמא לו ולא ליבם אשת אחיו ולא לפטור אשת אביו מיבום: **אמר** קרא לא תתחתן בם פירש בקונטרס לא יהא לך בהם תורת חתנות מיהו קשה שהרי האי קרא לא מיירי בעובדי כוכבים דהא גבי ז' עממים הוא דכתיב כדאמר בפרק הערל (יבמות דף עו.) אמר רבא בגרותן אית להו חתנות פירוש איסור לא תתחתן יש בהם ובגיותן לית להן חתנות לא שייך בהו חתנות לעבור עליו משום לא תתחתן לכך פר"ת דגמרא דמייתי קרא לא תתחתן הוי כמו וגומר ומסיפא דקרא דריש דכתיב בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך משמע שאין בה קיחה והקשה ה"ר יעקב מאורלינ"ש ואימא ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד תפסי בה קדושין דכה"ג אמר לעיל (קדושין דף סז.) גבי לא יקח איש את אשת אביו ותירץ מהר"ר יצחק סי"ס דאין ה"נ אלא סמך אלא תתחתן ואלא תקח דהוי כמו תרי קראי חד לכתחלה וחד לדיעבד ואע"ג דאמר לא תתחתן איירי בגרות ה"מ בתר דידענא מסקנא דילפינן דלא תפסי בה קדושין מקרא אחרינא לקמן בסמוך אבל אי לאו הכי טוב היה לאוקמא קרא דלא תתחתן לומר דלא תפסי בה קדושין מלאוקמא בגרות: **בנך** הבא מישראלית קרוי בנך פי' בקונטרס דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי דקאי אבתך לא תתן לבנו וה"ק בתך לא תתן לבנו משום דכי יסיר בנו בן בתך מאחרי והוא קרוי בנך אבל בנך הבא מן העובדת כוכבים ומבנך אינו קרוי בנך אלא בנה מדלא קאמר על בתו לא תקח לבנך כי תסיר בנך מאחרי אמר רבינא שמע מינה (בנך הבא מן העובדת כוכבים) כו' [וא"ת] רבינא היינו לדברי רבי יוחנן ומה בא לחדש רבינא מה שלא פירש רבי יוחנן דקאמר רבינא שמע מינה לכך פירש רבינו תם דכי יסיר את בנך קאי אבתו לא תקח לבנך וה"ק כי יסיר החותן את בנך שהוא חתנו מאחרי ומדלא חש הכתוב על בן הבן שמע מינה בנך הנולד לך מאשתך קרוי בנך לפי שהוא מישראל ומישראלית ואין אותו הבא מבנך ומן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה ודייק מלשנא דכי יסיר את בנך דמשמע מיעוט וממעט בן בנך מדלא כתיב כי יסירם או כי יסיר את זרעך אבל אכתי לא ידענא מעובד כוכבים הבא על ישראלית מה דינו ואתא רבינא וקאמר שמע מינה בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך מדלא כתיב גבי בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בתך מאחרי ונדוק מינה דעלה הקפיד רחמנא כדדייקינן גבי בתו לא תקח לבנך ומדלא קאמר הכי שמע מינה דבן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך והקפיד קרא אתרוייהו ולכך לא כתב כי יסיר את בתך מאחרי דמשמע מיעוט מבן בתו עוד פר"ת דכי יסיר קאי אבתו לא תקח לבנך כדמפרש אחותן קאי וה"ק כי יסיר החותן את בנך מאחרי שאין הזרע הבא מהן מתייחס אחר בנך אלא אחר העובדת כוכבים והיינו דאמר ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך והיא הסרה דקאמר קרא ובנך הבא מן הישראלית קרוי בנך דקאמר שמואל ורבי יוחנן (יבמות דף יז.) לא פרשו כלום בעובד כוכבים הבא על בת ישראל דמלתייהו בישראל הבא מן הישראלית שבעלה ישראל קאמר דהוי בנך ורבינא בא לדקדק שמע מינה בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך מדלא כתיב כי יסיר את בתך שמע מינה דבתך הנשואה לעובד כוכבים ליכא הסרה שהזרע מתייחס אחריה ופי' זה קשה לר"י דכי יסיר משמע דמיירי בהסרת יראת שמים כדדרשינן כי יסיר לרבות כל המסירים ומתרגמינן ארי יטען ית בנך מבתר דחלתי לכך נראה כפר"ת ראשון שפיר: **הניחא** לר"ש פי' דדריש טעמא דקראי ה"נ אמר טעמא דחתון דאי לא כתיב כי יסיר ה"א מסברא דמיירי משבעה עממים לפי שהם אדוקין בעבודת כוכבים יותר משאר אומות ולפיכך לא תתחתן וכתב רחמנא כי יסיר לרבות כל המסירין אלא לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא א"כ אי לאו קרא יתירה ה"א לא תתחתן מיירי בכל האומות ואצטריך כי יסיר לומר דווקא בשבעה עממים א"כ בשאר אומות מנלה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ד מהל' אישות הל' טו, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ח:

מסורת הש"ס

א יבמות יז:, פסיקתא רבתי; פסיקתא דרב כהנא; יבמות כג:, קוהלת רבה; במדבר רבה; בראשית רבה

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לימא קסבר רבינא כו' דלא שדינן כו'. עי' לקמן עה ע"ב תד"ה ורבי ישמעאל ובמהרש"א שם:

תורה אור השלם

אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ [שמות כא, ד]

וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ [דברים ז, ג]

כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר [דברים ז, ד]

וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה [דברים כא, יג]

כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה [דברים כא, טו]

מסורת הש״ס

א תמורה כה:

ב יבמות עח.

ג יבמות פה.; יבמות לז.; תנא דבי אליהו רבה

ד זבחים נד:; סנהדרין פז.

תורה אור השלם

אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ [שמות כא, ד]

לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהֹוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהֹוָה [דברים כג, ג]

נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם [במדבר ד, ב]

בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם [במדבר ד, כט]

כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ [דברים יז, ח]

[א(א)] הָאוֹמֵר לְשִׁפְחָתוֹ: ״הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין, וּוְלָדֵךְ עֶבֶד״ – הַוָּלָד כְּמוֹתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: דְּבָרָיו קַיָּימִים, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: ״הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ״. מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רָבָא: אַדְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. [ב(ב)] ״מַתְנִי׳ רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יְכוֹלִין מַמְזֵרִין לִיטָּהֵר. כֵּיצַד? מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא שִׁפְחָה, הַוָּלָד – עֶבֶד, שִׁיחְרְרוֹ – נִמְצָא הַבֵּן בֶּן חוֹרִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה עֶבֶד מַמְזֵר. גְּמָ׳ אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי טַרְפוֹן לְכַתְּחִילָּה קָאָמַר, אוֹ דִּיעֲבַד קָאָמַר? תָּא שְׁמַע: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי טַרְפוֹן: טִיהַרְתָּ אֶת הַזְּכָרִים, וְלֹא טִיהַרְתָּ אֶת הַנְּקֵיבוֹת. וְאִי אָמְרַתְּ לְכַתְּחִילָּה קָאָמַר, מַמְזֶרֶת נָמֵי תִּינְּסִיב לְעַבְדָּא! עֶבֶד אֵין לוֹ חַיִּיס. תָּא שְׁמַע: דְּאוּשְׁפִּיזְכָנֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְלַאי מַמְזֵר הֲוָה, וַאֲמַר לֵיהּ: אִי אַקְדֵּמְתָּךְ – טַהַרְתִּינְהוּ לִבְנָךְ. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לְכַתְּחִילָּה – שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דִּיעֲבַד, מַאי נִיהוּ? [ג]״דְּמַנְסֵיב לֵיהּ עֵצָה וְאָמַר לֵיהּ: זִיל גְּנוֹב וְאִיזְדַּבַּן בְּעֶבֶד עִבְרִי. וּבִשְׁנֵי דְּרַבִּי שִׁמְלַאי עֶבֶד עִבְרִי מִי הֲוָה? וְהָאָמַר מָר: אֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ רַבִּי טַרְפוֹן לְכַתְּחִילָּה קָאָמַר – שְׁמַע מִינַּהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה עֶבֶד מַמְזֵר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – דְּאָמַר קְרָא: ״לוֹ״ – הַלֵּךְ אַחַר פְּסוּלוֹ. [ו]״וְרַבָּנַן: הַהוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: ״לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם״ כְּתִיב, אֲתָא ״לוֹ״ אַפְּקֵיהּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לָאו אַף עַל גַּב דִּכְתַב ״לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם״ אֲתָא ״לוֹ״ אַפְּקֵיהּ, הָכָא נָמֵי אַף עַל גַּב דִּכְתִיב ״הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ״, אֲתָא ״לוֹ״ אַפְּקֵיהּ. וְרַבָּנַן: כָּל וָלָד בִּמְעֵי שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כְּוָלָד בִּמְעֵי בְּהֵמָה דָּמֵי.

הֲדַרַן עֲלָךְ הָאוֹמֵר

(ג) **עֲשָׂרָה** יוּחֲסִים עָלוּ מִבָּבֶל: כָּהֲנֵי, לְוִיֵּי, יִשְׂרְאֵלֵי, חֲלָלֵי, גֵּירֵי, וַחֲרוּרֵי, מַמְזֵירֵי, נְתִינֵי, שְׁתוּקֵי, וַאֲסוּפֵי. [ה]״כָּהֲנֵי לְוִיֵּי וְיִשְׂרְאֵלֵי – מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. לְוִיֵּי יִשְׂרְאֵלֵי חֲלָלֵי גֵּירֵי וַחֲרוֹרֵי – מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. [ח]״גֵּירֵי וַחֲרוּרֵי מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי – כּוּלָּם מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. וְאֵלּוּ הֵם: שְׁתוּקִי כֹּל שֶׁהוּא מַכִּיר אֶת אִמּוֹ וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת אָבִיו, אֲסוּפִי – כֹּל שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק, וְאֵינוֹ מַכִּיר לֹא אֶת אָבִיו וְלֹא אִמּוֹ. אַבָּא שָׁאוּל הָיָה קוֹרֵא לַשְּׁתוּקִי: ״בְּדוּקִי״. (ד)גְּמָ׳ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל. מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי ״עָלוּ מִבָּבֶל״? נִיתְנֵי ״הָלְכוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל״! מִילְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לַן, כִּדְתַנְיָא: ״וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. בִּשְׁלָמָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – הַיְינוּ דִּכְתִיב:

״דִּבְרֵי

הָאוֹמֵר לְשִׁפְחָתוֹ מְעוּבֶּרֶת: הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין בְּגֵט שִׁחְרוּר זֶה וּוְלָדֵךְ עֶבֶד: וְלָדָהּ כָּמוֹהָ מְשׁוּחְרָר כִּדְיָלֵיף בְּסֵיפָא שֶׁנֶּאֱמַר הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה לַאֲדוֹנֶיהָ הַוָּלָד שֶׁתֵּלֵד לַאדֹנֶיהָ אֵין הָאִשָּׁה לַאדֹנֶיהָ אֵין הַוָּלָד לַאדֹנֶיהָ: מַאי תַּלְמוּדָא הֵיכָא שָׁמְעִינַן מֵהַאי קְרָא דְּבָרָיו קַיָּמִין: אָמַר רָבָא אַדְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַאי קְרָא אַדְּרַבִּי יוֹסֵי קָאֵי וְלָדָהּ כָּמוֹהָ מִשּׁוּם שֶׁנֶּא׳ כו׳: מַתְנִי׳ יְכוֹלִין מַמְזֵרִין לִטָּהֵר מִפְּסוּל זַרְעָם שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנֵיהֶם מַמְזֵרִים: מַתְנִי׳ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ דְּאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁבְּבָבֶל מְיוּחָסוֹת הֵן שֶׁהִפְרִישׁ עֶזְרָא כָּל הַפְּסוּלִין מִשָּׁם וְהוֹלִיכָן עִמּוֹ: בְּנָהּ עֶבֶד וְאֵין מַמְזֵר דְּהָא וְלָדָהּ כָּמוֹהָ: בֶּן חוֹרִין וּמוּתָּר בְּיִשְׂרְאֵלִית: הֲרֵי זֶה עֶבֶד מַמְזֵר בַּגְּמָרָא יָלֵיף לָהּ טַעְמָא: גְּמ׳ לְכַתְּחִלָּה קָאָמַר מַמְזֵר נוֹשֵׂא שִׁפְחָה דְּקָסָבַר דְּכִי כְּתִיב לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ בְּיִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר כְּתִיב וְלֹא בְּמַמְזֵר: אוֹ דִּיעֲבַד קָאָמַר מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא שִׁפְחָה אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא יִשָּׂא דְּהָא יִשְׂרָאֵל הוּא וְקָרֵינָא בֵּיהּ לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ (דְּבָרִים כ״ג:י״ח) דִּמְתַרְגְּמִינַן לֹא יִסַּב גַּבְרָא וְגוֹ׳ דְּשִׁפְחָה הֲרֵי הִיא כִּבְהֵמָה וּבִיאוֹתֶיהָ הֶפְקֵר וּקְדֵשׁוֹת: טִהַרְתָּ אֶת הַזְּכָרִים שֶׁיֵּלְכוּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין וְיֹאמַר עֶבֶד אֲנִי וְנוֹשֵׂא שִׁפְחָה וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדוֹ: וְאֶת הַנְּקֵבוֹת לֹא טִהַרְתָּ אֵין דֶּרֶךְ אִשָּׁה לְגַלּוֹת מִמְּקוֹמָהּ וּלְבַקֵּשׁ תַּחְבּוּלוֹת לִנָּשֵׂא בַּסֵּתֶר מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ מוֹחִין בְּיָדָהּ אַלְמָא ר׳ טַרְפוֹן דִּיעֲבַד קָאָמַר דְּאִי לְכַתְּחִלָּה כֵּיוָן דְּאֵין מוֹחִין בְּיָדָהּ מַמְזֶרֶת נָמֵי תִּנְּסִיב לְעֶבֶד: עֶבֶד כְּנַעֲנִי אֵין לוֹ חַיִּים אֵינוֹ מִתְיַחֵס אַחַר אָבִיו דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית כ״ב:ה׳) עִם הַחֲמוֹר עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר כִּבְהֵמָה שֶׁאֵין הַוָּלָד כָּרוּךְ אַחֲרֵי הָאָב הִילְכָּךְ אִי מִנַּסְבָא לְעַבְדָּא לָא מְהַנֵּי מִידֵי: אִי אַקְדֵּמְתִּיךְ אַטַּהֲרֵיךְ לִבְנָךְ אִם הָיִיתִי מַכִּירְךָ קֹדֶם שֶׁנָּשָׂאתָ אִשָּׁה הָיִיתִי מַשִּׂיאֲךָ עֵצָה לְטַהֵר בָּנֶיךָ: שַׁפִּיר שֶׁהָיָה אוֹמֵר לוֹ לִקַּח שִׁפְחָה: מַאי נִיהוּ מַאי הֲוָה אָמַר לֵיהּ אִסּוּרָא לֹא הָיָה מְנַסִּיב עֵצָה לְמֶעְבַּד וּמְשַׁנֵּי דִּמְנַסִּיב לוֹ עֵצָה וְאָמַר לֵיהּ זִיל גְּנוֹב וְתִזְדַּבַּן לְעֶבֶד עִבְרִי וּתְהֵא שִׁפְחָה מוּתֶּרֶת לָךְ דִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְלֹא מוֹכֵר עַצְמוֹ וּלְהָכִי נָקַט זִיל גְּנוֹב וְהוּא הַדִּין נָמֵי מָצֵי לְאַקְשׁוּיֵי מִי שָׁרֵי לְאַנְסוּבֵי עֵצָה לְמִגְנַב אֶלָּא מַקְשְׁיָא אַחֶרֶת סַלְקֵיהּ דְּאִי הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ הָא הֲוָה מָצֵי לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי אֶלָּא דְּאָמַר לֵיהּ מְכֹר עַצְמְךָ לְעֶבֶד עִבְרִי וּכְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף יד:) זֶה וָזֶה רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית: וְהָאָמַר מַר בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין: אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג דְּמָנֵי לְמִקְרֵי בֵּהּ עַל שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: לֹא יָבֹא לוֹ דּוֹר אַחֲרָיו הוּא מוֹסֵךְ דְּהָכִי מַשְׁמַע דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ צַד מַמְזֵרוּת אֶלָּא מֵאוֹתוֹ: לֹא יָבֹא לוֹ דּוֹר אַחֲרָיו הוּא מוֹסֵךְ דְּהָכִי מַשְׁמַע דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ צַד מַמְזֵרוּת אֶלָּא מֵאוֹתוֹ: כְּוָלָד בִּמְעֵי בְּהֵמָה דָּמֵי שֶׁאֵין מִתְיַחֵס אַחַר אָבִיו כְּלָל: מַתְנִי׳ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ דְּאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁבְּבָבֶל מְיוּחָסוֹת הֵן שֶׁהִפְרִישׁ עֶזְרָא כָּל הַפְּסוּלִין מִשָּׁם וְהוֹלִיכָן עִמּוֹ: חֲלָלִין כֹּהֲנִים חֲלָלִין שֶׁנּוֹלְדוּ מִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה: וַחֲרוּרֵי מְשׁוּחְרָרֵי: נְתִינֵי גִּבְעוֹנִים שֶׁמָּלוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת (דַּף עח:) דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם: שְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי מְפָרֵשׁ לְהוּ וְאָזֵל אֵיזוֹהִי שְׁתוּקִי כו׳: לְוִיֵּי וְיִשְׂרְאֵלֵי חֲלָלֵי גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי מֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה אֲבָל כֹּהֲנִים בְּחַלְלֵי גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי לֹא שֶׁחֲלָלָה בְּלָאו וְגִיּוֹרֶת וּמְשׁוּחְרֶרֶת בְּחֶזְקַת זוֹנָה: גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי מַמְזֵרִים כו׳ מֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה דְּקָסָבַר קְהַל גֵּרִים לֹא אִקְרֵי קָהָל וְלֹא הֻזְהֲרוּ מַמְזֵרִים לָבֹא בִּקְהַל גֵּרִים אֲבָל לְוִיִּים יִשְׂרְאֵלִים בְּמַמְזֵרֵי לֹא וּשְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי סָפֵק מַמְזֵרִים הֵם וּמֻתָּרִים לְהִתְעָרֵב בְּמַמְזֵרִים כִּדְאָמַר בַּגְּמָרָא (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף עג.) בְּקָהָל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא בַּקָּהָל סָפֵק יָבֹא: וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת אָבִיו וּכְשֶׁקּוֹרֵא פְּלוֹנִי אַבָּא אִמּוֹ מְשַׁתַּקְתּוֹ: בְּדוּקֵי בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לֵיהּ: גְּמ׳ מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵהּ קָא מַשְׁמַע לַן עַל פִּי דַּרְכּוֹ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּמְדַבֵּר דְּבָרָיו לְיוּחֲסִין הִשְׁמִיעָנוּ וְלִמְּדָנוּ דָּבָר חָדָשׁ בִּלְשׁוֹן דִּנְקַט וְלִמְּדָנוּ עוֹד מִמֶּנּוּ לא״י גָּבוֹהַּ מִבָּבֶל: בִּשְׁלָמָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ דִּשְׁמַעְתְּ מִנַּהּ דְּהָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁתָּעֵי קְרָא:

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דִּיעֲבַד מַאי נִינְהוּ פֵּי׳ הַקּוּנְטְרֵס מַאי הַאי דְּקָאָמַר לֵיהּ אִסּוּרָא לָא הֲוָה מְנַסֵּיב לֵיהּ עֵצָה לְמֶעְבַּד וה״ה נָמֵי כשא״ל זִיל גְּנוֹב וְאִזְדַּבַּן בְּעֶבֶד עִבְרִי דַּהֲוָה מָצֵי לְאַקְשׁוּיֵי וּמִי שָׁרֵי לְהַשִּׂיאוֹ עֵצָה לִגְנוֹב וְלַעֲשׂוֹת אִסּוּרָא אֶלָּא גְּמָרָא פָּרִיךְ שַׁפִּיר עוי״ל דְּאִי הֲוָה מַקְשֵׁה לֵיהּ הָכִי הֲוָה לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי דְּאָמַר לֵיהּ זִיל וּמְכֹר עַצְמְךָ וְכר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף יד:) אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פז׳ מהל׳ עבדים הל׳ ה, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ סא:

ב מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ג, סמג לאוין קיז, טוש״ע אה״ע סי׳ ד סעי׳ כ:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ עבדים הל׳ י, סמג עשין פג, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ יד:

ד מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ד, סמג לאוין קיז, טוש״ע אה״ע סי׳ ד סעי׳ כ:

ה מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ב, טוש״ע אה״ע סי׳ ד סעי׳ יח:

ו מיי׳ פי״ט מהל׳ איסורי ביאה הל׳ טו, טוש״ע אה״ע סי׳ ח סעי׳ א:

ז מיי׳ פי״ט מהל׳ איסורי ביאה הל׳ טז, ש״ע אה״ע סי׳ ח סעי׳ ב ג:

ח מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ לג:

ט מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יב:

י מיי׳ פט״ו מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יג, טוש״ע אה״ע סי׳ ד סעי׳ לא:

(א)"דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל אֲרָצוֹת מְנָלַן? דִּכְתִיב: "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם". (ב)מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "עָלוּ מִבָּבֶל"? נִתְנֵי "עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל"! מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּסוֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. אִיתְּמַר אַבָּיֵי אָמַר: "עָלוּ" – מֵאֵילֵיהֶם, תְּנַן. וְרָבָא אָמַר: "הֶעֱלוּם" תְּנַן. וְקָמִיפַּלְגִי בִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּסוֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. (ג)אַבָּיֵי – לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. רָבָא – אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. אִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי: מָר סָבַר: אַפְרוֹשֵׁי אַפְרוֹשִׁינְהוּ וּמִנַּפְשַׁיְיהוּ סְלִיקוּ, וּמָר סָבַר: בְּעַל כָּרְחַיְיהוּ אַסּוֹקִינְהוּ. (ד)בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "עָלוּ", הַיְינוּ דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּל אֲרָצוֹת עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִיסָּה לְבָבֶל. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "הֶעֱלוּם", מִידָּע יָדְעִינְהוּ! נְהִי דְּיָדְעִי לְהָהוּא דָּרָא, לְדָרָא אַחֲרִינֵי לָא יָדְעִי. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר "עָלוּ", הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וָאֶקְבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא עַל אַהֲוָה וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר "הֶעֱלוּם", הָא מִיזְהָר זְהִירִי? נְהִי דְּאִיזְּהוּר בִּפְסוּלִים, בִּכְשֵׁירִים לָא אִיזְדְּהוּר. כָּהֲנֵי לְוָיֵי וְיִשְׂרְאֵלֵי. מְנָלַן דִּסְלִיקוּ? דִּכְתִיב: "וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם". (ה)חֲלָלֵי גֵּירֵי וַחֲרוּרֵי. חֲלָלֵי מְנָלַן? דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה חֲזָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל שְׁמָם. אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים וְלֹא נִמְצָאוּ וַיְגֹאֲלוּ מִן הַכְּהֻנָּה. וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים". וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי אַתֶּם בְּחֶזְקַתְכֶם. בַּמֶּה הֱיִיתֶם אוֹכְלִים בַּגּוֹלָה, בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל? אַף כָּאן נָמֵי, בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל. [א]וּלְמַאן דְּאָמַר: מַעֲלִים מִתְּרוּמָה לְיוּחֲסִין? הָנֵי דַּאֲכוּל בִּתְרוּמָה אָתוּ לְאַסּוֹקִינְהוּ! שָׁאנֵי הָתָם, דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ. וְאֶלָּא מַאי גְּדוֹלָה חֲזָקָה? דְּמֵעִיקָּרָא אֲכוּל בִּתְרוּמָה דְּרַבָּנַן, וּלְבַסּוֹף אֲכוּל בִּתְרוּמָה דְּאוֹרָיְיתָא. [ב]וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם הַשְׁתָּא נָמֵי בִּדְרַבָּנַן – אֲכוּל, בִּדְאוֹרָיְיתָא – לָא אֲכוּל, וְכִי מַסְּקִינַן מִתְּרוּמָה לְיוּחֲסִין – מִדְּאוֹרָיְיתָא, מִדְּרַבָּנַן לָא מַסְּקִינַן. אִי הָכִי, מַאי גְּדוֹלָה חֲזָקָה? דְּמֵעִיקָּרָא לֵיכָּא לְמִיגְזַר מִשּׁוּם תְּרוּמָה דְּאוֹרָיְיתָא, לְבַסּוֹף – אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמִיגְזַר מִשּׁוּם תְּרוּמָה דְּאוֹרָיְיתָא, בִּדְרַבָּנַן – אֲכוּל, בִּדְאוֹרָיְיתָא – לָא אֲכוּל. וְהָכְתִיב "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים" – בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים הוּא דְּלֹא יֹאכְל[וּ], הָא כֹּל מִידֵּי נֵיכוּל! [ג](ו)הָכִי קָאָמַר: לָא מִידֵּי דְּמִיקְּרֵי קֹדֶשׁ, וְלָא מִידֵּי דְּמִיקְּרֵי קֳדָשִׁים. לָא מִידֵּי דְּמִיקְּרֵי קֹדֶשׁ – דִּכְתִיב: "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", וְלָא מִידֵּי דְּמִיקְּרֵי קֳדָשִׁים, דְּאָמַר קְרָא "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", וְאָמַר מָר: "בַּמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים

לֹא

דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ וְגוֹ' מִכָּאן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דְּכָל עֲלִיָּיה סְתָם וְכָתַב וְעָלִיתָ: אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן דְּהַיְינוּ בָּבֶל וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם וּכְתִיב אֲשֶׁר הֶעֱלָה: מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּנָקַט תַּנָּא דִּידַן לִשָּׁנָא יְתֵירָא לְאַשְׁמוּעִינַן שֶׁכָּל עֲמָלוֹ שֶׁל עֶזְרָא לְנַקּוֹת אֶת בָּבֶל נִתְכַּוֵּן לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן וְרָאָה שֶׁהָיוּ חַכְמֵי הַדּוֹר עוֹלִין עִמּוֹ וְאֵין עוֹד בְּבָבֶל שֶׁיִּתְעַסֵּק לִבְדּוֹק בָּהֶן לְיַחֲסָן עָמַל וְהִפְרִישׁ פְּסוּלֵיהֶן וְהוֹלִיכָן עִמּוֹ וְהַדּוֹר שֶׁרָאוּ הַפְרָשָׁתָם הִכִּירוּ בָהֶם וְלֹא חָשַׁשׁ שֶׁיִּתְעָרְבוּ בָהֶן אֵלּוּ הַפְּסוּלִין הָעוֹלִים וּלְדוֹרוֹת הַבָּאִים נָמֵי כֵּיוָן דְּאָמַר מָר (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף עו:) לִשְׁכַּת הַגָּזִית הָיְתָה שָׁם שֶׁשָּׁם הָיוּ יוֹשְׁבִים מְיַחֲסֵי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה בְּכָל יוֹם מִזְהַר זְהִירֵי בִּפְסוּלֵי: הֶעֱלוּם עַל כָּרְחָם: אַפְרוּשֵׁי אַפְרוּשִׁינְהוּ וּמִתּוֹךְ שֶׁהֻפְרְשׁוּ הִכִּירוּ בָּהֶם אַנְשֵׁי מְקוֹמָם וְיָדְעוּ שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ עוֹד בָּהֶם: וּמִנַּפְשַׁיְיהוּ סְלִיקוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּהֶם: בִּשְׁלָמָא לְמ"ד שֶׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶם וְלֹא הִכִּירוּ בָּהֶם הָעוֹלִים עִמָּהֶם כָּל כָּךְ הַיְינוּ דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל סָפֵק יִחוּס הוּא אֵצֶל בָּבֶל שֶׁנַּעֲשֵׂית בָּבֶל כְּסֹלֶת נְקִיָּה וּבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הִכִּירוּם כָּל כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁנִּדְבְּקוּ עִמָּהֶם: עִסָּה סָפֵק עֵירוּבִין כְּעִסָּה זוֹ שֶׁמְּעָרְבִין בָּהּ שְׂאוֹר מַיִם וְקֶמַח מֶלַח וְסֻבִּין: כָּל הָאֲרָצוֹת עִסָּה פְּסֹלֶת אֵצֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין לִבְדּוֹק בְּיוּחֲסִים לְפִי שֶׁהַכֹּהֲנִים מְצוּיִים שָׁם: וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל שֶׁעֶזְרָא הִפְרִישָׁם וְיָצָא מִשָּׁם: אֶלָּא לְמ"ד הֶעֱלוּם תְּנַן הוֹאִיל וּבַעַל כָּרְחָם הֶעֱלוּם עִם אֵלּוּ יָצָא קוֹל פָּסוּל עֲלֵיהֶם וְהַכֹּל יָדְעוּ בִּפְסוּלָן וְנִזְהֲרוּ בָּהֶם כָּל הָעוֹלִים: וְאָבִינָה בָעָם מִי הָיָה וּמִי לֹא הָיָה ש"מ לֹא יָדַע עֶזְרָא מִי עָלָה עִמּוֹ וּמִי לֹא עָלָה עִמּוֹ וְסָבוּר שֶׁהָיוּ שָׁם לְוִיִּם כְּשֵׁרִים וְלֹא מָצָא רְאוּיִים לַעֲבוֹדָה אֶלָּא מֵאוֹתָן שֶׁקָּצְצוּ בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם בְּשִׁנֵּיהֶם וְאָמְרוּ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר ה' וְגוֹ' בְּמִזְמוֹר עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל (תְּהִלִּים קלז) שֶׁאָמַר לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן עָמְדוּ וְקָצְצוּ בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם בְּשִׁנֵּיהֶם וְאָמְרוּ לוֹ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר ה' עַל אַדְמַת נֵכָר לֹא נָשִׁיר לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אֵיךְ נָשִׁיר אֵין לָנוּ בַּמֶּה לְשַׁמֵּשׁ בְּנִימֵי הַכִּנּוֹרוֹת מֵאוֹתָן עָלוּ וּמִן הַכְּשֵׁרִים לֹא מָצָא לְפִי שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּבָבֶל בְּשַׁלְוָה וְהָעוֹלִים בִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ בְּעוֹנִי וּבְטוֹרַח הַמְּלָאכָה וּבְאֵימַת כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ וְהָנָךְ לְוִי דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין מֵהָנָךְ דְּלָא חֲזוּ לַעֲבוֹדָה הָיוּ: מִזְהַר זְהִירֵי בְּהוּ יוֹדֵעַ הָיָה מִי עָלָה וּמִי לֹא עָלָה: גְּדוֹלָה חֲזָקָה יֵשׁ לִסְמוֹךְ עָלֶיהָ יָפֶה: בִּקְשׁוּ כְּתָבָם הַמִּתְיַחֲשִׂים כְּתָב יִחוּסָם: הַתִּרְשָׁתָא נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה קָרוּי כֵּן בְּסֵפֶר עֶזְרָא וּבִגְמָרַת יְרוּשַׁלְמִי נִמְצָא שֶׁעַל שֵׁם שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה לַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת קֹדֶם שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁמָּא הֵטִיל סַם הַמָּוֶת בְּמַשְׁקֵה הַמֶּלֶךְ הִתִּירוּ לוֹ יֵין שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים לִשְׁתּוֹת לְכָךְ נִקְרָא הַתִּרְשָׁתָא: עַד עֲמֹד הַכֹּהֵן לְאוּרִים וְתוּמִּים כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ עַד שֶׁיָּבֹא מָשִׁיחַ דְּאוּרִים וְתֻמִּים לֹא הָיוּ בְּבַיִת שֵׁנִי: וְאָמַר לָהֶם כו' מִדִּכְתִיב מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שָׁמְעִינַן דְּלָא אֲסִירֵי בִּתְרוּמָה אֶלָּא מִקָּדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ: אָמַר לָהֶם תְּרוּמָה אֵינִי יָכוֹל לֶאֱסֹר עֲלֵיכֶם מִפְּנֵי חֶזְקַתְכֶם שֶׁהֶחֱזַקְתֶּם בְּבָבֶל לְאָכְלָהּ: קָדְשֵׁי הַגְּבוּל תְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם: אַף כָּאן כו' אַלְמָא מִדִּכְתִיב וַיְגֹאֲלוּ שְׁמַע מִנָּהּ נִתְחַלְּלוּ מִן הַכְּהֻנָּה וְהַיְינוּ חֲלָלִים: וּלְמ"ד בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (דַּף כד:): מַעֲלִין מִתְּרוּמָה לְיוּחֲסִין הָרוֹאֶה כֹּהֵן אוֹכֵל בִּתְרוּמָה בִּמְקוֹמוֹ אֵין צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרָיו בְּיוּחֲסִין וְנוֹשֵׂא כֹּהֵן בִּתּוֹ הָנֵי כֵּיוָן דְּאָכְלֵי בִּתְרוּמָה אָתֵי לְאַסּוּקִינְהוּ וְאַמַּאי לֹא חָשׁ לָהּ נְחֶמְיָה דְּלָא לְאַסּוּקִינְהוּ: שָׁאנֵי הָתָם דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ לָא אִצְטְרִיךְ לְמֵיחַשׁ לְהַאי דְּכֵיוָן דִּשְׁאָר כֹּהֲנִים אוֹכְלִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵם נִגְאֲלוּ מֵהֶם הוּרַע חֶזְקָתָם וְיֵשׁ בָּהֶם הֶכֵּר וְלָא אָתֵי לְאַסּוּקִינְהוּ: וְאֶלָּא כֵּיוָן דְּלֵיכָּא לְמִגְזַר מִילֵי מַאי גְּדוֹלָה חֲזָקָה דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי מַאי רְבוּתָא לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא מִנַּיִן לַחֲזָקָה כו' מִדְּקָאָמַר גְּדוֹלָה רְבוּתָא אַשְׁמוּעִינַן דְּאַע"ג דְּאִיכָּא צַד אִסּוּר הַשְׁתָּא טְפֵי מֵעִקָּרָא סָמְכִינַן עֲלָהּ: בִּתְרוּמָה דְּרַבָּנָן תְּרוּמַת חוּץ לָאָרֶץ: תְּרוּמָה דְּאוֹרָיְיתָא מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ: הַשְׁתָּא נָמֵי תְּרוּמָה דְּרַבָּנָן הִיא דַּאֲכוּל כִּדְמֵעִקָּרָא וּמַאי נִינְהוּ תְּרוּמַת פֵּרוֹת וְיָרָק: בִּתְרוּמָה דְּאוֹרָיְיתָא דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר לָא אֲכוּל: לֵיכָּא לְמִגְזַר מִשּׁוּם תְּרוּמַת הָאָרֶץ דְּלָא הֲוַאי גַּבַּיְיהוּ: וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ כָּל אוֹתוֹ הָעִנְיָן מְדַבֵּר בִּתְרוּמָה וְלֹא בְקָדָשִׁים דִּכְתִיב וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים וְלֵיכָּא לְאוֹקְמֵי אֶלָּא בִּתְרוּמָה שֶׁמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים מֻתָּר בָּהּ: וְלָא מִילֵי דְּאִקְרֵי קֳדָשִׁים חָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים דְּאַשְׁכְּחַן דְּאִקְרֵי קֳדָשִׁים: בַּמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים חָזֶה וָשׁוֹק:

וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם וא"ת וְהָא אָמְרִי' בְּמַתְנִיתִין עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל וְהָא חָשִׁיב לְוִיִּם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכָל הַלְוִיִּם שֶׁעָלוּ עִמּוֹ הָיוּ קָצְצוּ בְּהוֹנוֹת וְאֵינָם רְאוּיִים לְשׁוֹרֵר שִׁירָה שֶׁל דוּכָן: שָׁאנֵי הָתָם דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס בַּמֶּה שֶׁאֵין אוֹכְלִין בְּקָדָשִׁים וְלָא נְהִירָא דְּמִכָּל מָקוֹם אִיכָּא לְמֵיחַשׁ דִּלְמָא אָתוּ לְאַסּוּקִינְהוּ מִתְּרוּמָה לְקָדָשִׁים וּמִקָּדָשִׁים לְיוּחֲסִין וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ לְפִי שֶׁבִּקְשׁוּ כְּתָב יִחוּסָם וְלֹא מְצָאוּ: [וְאֶלָּא מַאי גְּדוֹלָה חֲזָקָה בִּשְׁלָמָא לְמ"ד אֵין מַעֲלִין הַיְינוּ גְּדוֹלָה חֲזָקָה דְּאַף ע"ג דְּהָוֵי לָן לְמִגְזַר דִּלְמָא אָתֵי לְאַסּוּקִינְהוּ לְיוּחֲסִין דְּהָא לֵית לֵיהּ רִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ אַפֵּ"ה לָא גָּזְרֵי' אֶלָּא לְמ"ד מַעֲלִין דְּאִית לֵיהּ סְבָרָא דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ מַאי גְּדוֹלָה חֲזָקָה הָא דְּלָא גָּזְרִינַן הָכָא מִשּׁוּם דְּרִיעַ חֶזְקָתַיְיהוּ. ת"י]:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ד:

ב מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ד:

ג מיי' פו' מהל' תרומות הל' ז:

מסורת הש"ס

א קוהלת רבה; אוצר מדרשים מדרש עשר גליות

ב לקמן עא:

ג סוכה ו:; יומא נט.; שבועות מד:; לעיל מח.; בבא מציעא נז.

ד לקמן עא.

ה תוספתא סוטה; אוצר מדרשים מדרשי חסר ויתר; כתובות כד:

ו יבמות סח:; כתובות כה.

תורה אור השלם

כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין וגו' [דברים יז, ח]

לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהֹוָה וְלֹא־יֹאמְרוּ עוֹד חַי־יְהֹוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו' [ירמיהו כג, ז]

וָאֶקְבְּצֵם אֶל־הַנָּהָר הַבָּא אֶל־אַהֲוָא וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וָאָבִינָה וגו' [עזרא ח, טו]

וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן־הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל־יִשְׂרָאֵל וגו' [עזרא ב, ע]

וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר וגו' [עזרא ב, סא]

וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד וגו' [עזרא ב, סג]

וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ [ויקרא כב, י]

וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא וגו' [ויקרא כב, יב]

מסורת הש"ס

א מסכת דרך ארץ רבה; סוטה יב.

ב אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא

ג כתובות כה.

תורה אור השלם

וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵ־הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל [עזרא ו, כא]

כִּי־רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי שְׁבוּעָה לוֹ כִּי־חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶן־אָרַח וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ לָקַח אֶת־בַּת־מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה [נחמיה ו, יח]

וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטוֹבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמֹּנִי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר־בָּא אָדָם לְבַקֵּשׁ טוֹבָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל [נחמיה ב, י]

וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטֹבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וְגֶשֶׁם הָעַרְבִי וַיַּלְעִגוּ לָנוּ וַיִּבְזוּ עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים הַעַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֹרְדִים [נחמיה ב, יט]

וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבוֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם [נחמיה ז, סא]

בַּיהוָה בָּגָדוּ כִּי־בָנִים זָרִים יָלָדוּ עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת־חֶלְקֵיהֶם [הושע ה, ז]

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ [דברים כב, ח]

לֹא תֹּאכַל וַאֲפִילּוּ זֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ חוֹזֶרֶת לִתְרוּמָה וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְחָזֶה וָשׁוֹק: לִשְׁכַנְיָה בֶּן אָרַח יִשְׂרָאֵל הָיָה: וְתוּ מִמַּאי דְּהָווּ לְהוּ בְּנֵי לְטוֹבִיָּה וְלִבְנוֹ מִנָּשִׁים הַלָּלוּ מִבַּת שְׁכַנְיָה וּמִבַּת מְשֻׁלָּם: וְתוּ מִמַּאי דְּהָווּ לְהוּ בְּנֵי לְטוֹבִיָּה וְלִבְנוֹ מִנָּשִׁים הַלָּלוּ מִבַּת שְׁכַנְיָה וּמִבַּת מְשֻׁלָּם: וְתוּ אַפִּי' הָיוּ לָהֶם מִמַּאי דְּמִבָּבֶל עָלוּ אוֹתָם נָשִׁים וּבְנֵיהֶם דִּלְמָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נוֹתְרוּ בִּימֵי גְּדַלְיָה אוֹתָם שְׁכַנְיָה וּמְשֻׁלָּם וְאִם נָשְׂאוּ טוֹבִיָּה וּבְנוֹ אֶת בְּנוֹתֵיהֶם (וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבוֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם הַיְינוּ שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי): לְמַעֲשֵׂה סְדוֹם שֶׁהָיוּ מְגַלֵּי עֲרָיוֹת דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית י"ג:י"ג) רָעִים וְחַטָּאִים רָעִים בְּגוּפָם וְחַטָּאִים בְּמָמוֹנָם וְאָמְרִינַן בְּחֵלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף קט:) דְּמָחֵי לְאִתְּתָא דְּחַבְרֵיהּ וּמַפִּילָהּ א"ל תֶּהֱוֵי גַּבָּךְ עַל דְּמִעַבְּרָא הֲרֵי מַמְזֵרִים נֶגְבֵּי יִשְׂרָאֵל: חַרְשָׁא לָשׁוֹן מַחֲרִישָׁה: בֵּית אֲבוֹתָם אָבִיו: וְזַרְעָם אִמּוֹ: זֶה אֲסוּפִי דַּאֲפִילּוּ שְׁתוּקִי מַכִּיר לְהוֹדִיעַ אִמּוֹ שֶׁהִיא מִיִּשְׂרָאֵל וְהָכָא לֹא יָדְעוּ אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם: אָמַר אָדוֹן מְסָרֵס הַמִּקְרָא וּדְרֵישׁ אָדוֹן כְּמוֹ אָדוֹן אֵימַר כְּמוֹ אָמַר: אָדוֹן הקב"ה: כִּכְרוּב קְלוּשִׁים כִּכְרוּבֵי הֶקְדֵּשׁ כְּחַיּוֹת הֶקְדֵּשׁ דִּכְתִיב בֵּהּ (יְחֶזְקֵאל י) פְּנֵי הַכְּרוּב: כְּנָמֵר כְּחַיָּה זוֹ שֶׁאֵינָהּ מַקְפֶּלֶת בְּזוּג חֲבֶרְתָּהּ: כְּאִלּוּ חֲרָשׁוֹ כוּ' מִשּׁוּם דְּלָא יָכְלוּ לְהַגִּיד יִחוּסָם קָרֵי לְהוּ תֵּל מֶלַח חַרְשָׁא לָשׁוֹן חוֹרֵשׁ: בָּנִים זָרִים מֵאִשָּׁה פְּסוּלָה לוֹ וּלְשֵׁם מָמוֹן נְסָבָהּ כִּלְמַסֵּיֵם קְרָא יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם מָמוֹן שֶׁנְּשָׂאָהּ לִשְׁמוֹ יֹאכְלֵם בְּחֹדֶשׁ אֶחָד: וְשֶׁמָּא תֹּאמַר חֶלְקוֹ כְּגוֹן נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל: וְלֹא חֶלְקָהּ כְּגוֹן נִכְסֵי מְלוֹג דְּהִיא לָאו אִסּוּרָא עַבְדָא שֶׁחֲזָרָה לִנָּשֵׂא לִמְיוּחָס: שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת פְּסוּלָה לוֹ: כּוֹפְתוֹ הַלּוֹקֶה כִּדְתְנַן כּוֹפְתִין שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (דַּף כב:) כּוֹפְתוֹ קוֹשְׁרוֹ: רוֹצְעוֹ מַלְקֵהוּ בִּרְצוּעָה: וְעַל כֻּלָּם כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים: אֵלִיָּהוּ כּוֹתֵב מַאי דְּקָאָמַר וְאָזֵיל אוֹי לוֹ לְפוֹסֵל זַרְעוֹ וְלִפוֹגֵם אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ כְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ: (הַאי אֵלִיָּהוּ לָאו אֵלִיָּהוּ דִּכְתִיב בַּמִּקְרָא הוּא דא"כ מִקַּמֵּי דַּהֲוָה אָתֵי מַאן כַּתְבֵהּ אֶלָּא שֵׁם מַלְאָךְ הוּא שֶׁהוּא סוֹפֵר לְמַעְלָה): כָּל הַפּוֹסֵל מְגַדֵּף תָּמִיד אֶת הַמִּשְׁפָּחוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ לְעוֹלָם אֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל פָּסוּל לְדַבֵּר בְּשֶׁבַח הַבְּרִיּוֹת לְעוֹלָם: נָטַר עַד דְּשָׁקֵיל שְׁמַעְיָה דְּרַב יְהוּדָה הַמְתֵּן עַד שֶׁיִּטּוֹל שְׁלוּחוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה שֶׁעוֹמֵד כָּאן לִטּוֹל: בַּר שְׁוִיסְקֵאל לָשׁוֹן גְּנַאי גַּרְגְּרָן אוֹכֵל שְׁוִיסָק נְגִי כִּדְאָמַר בִּפְסָחִים (דַּף נו.) בְּאַחוּרֵי פֶּסַח מְגָרַיִס מַאן לֵימָא לַן דְּלָא שְׁוִיסְקֵי עֲבִידְנְהוּ בְּשֵׁם רַבֵּינוּ הַלֵּוִי: שַׁמְתֵּיהּ כִּדְאַשְׁכְּחַן דִּמְנַדִּים לִכְבוֹד הָרַב בְּמוֹעֵד קָטָן (דַּף טז.): אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה רָגִיל הַהוּא גַבְרָא דְּקָרֵי לְאִינָשֵׁי עַבְדֵי: לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא לְמֵילַךְ בּוֹ אִם יֵשׁ לוֹ לֵילֵךְ לִפְנֵי רַב נַחְמָן: לָא מִבָּעֵי לָךְ לְמֵיזַל לִפְנֵי רַב נַחְמָן שֶׁאַתָּה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְאַתָּה רֹאשׁ בְּפוּמְבְּדִיתָא וְרַב נַחְמָן רֹאשׁ בִּנְהַרְדְּעָא וְדַיָּין לְרֹאשׁ גָּלוּתָא וַחֲתָנֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה כִּדְאָמְרִינַן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין דַּף קכד.) מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן חֲתָנֵי' דְּבֵי נְשִׂיאָה הוּא מְזַלְזֵל בִּשְׁמַעְתֵּהּ דְּר' יוֹחָנָן: יְקָרָא דְּבֵי נְשִׂיאָה שֶׁהוּא חֲתַן הַנָּשִׂיא: אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה שֶׁגְּנַאי הוּא וְשִׁפְלוּת לָדוּר שֶׁכְּפוּפִים לָזֶה שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלַאכְתּוֹ: דִּגְוָנְדְּרִיתָא הַיְינוּ מַעֲקֶה בְּאֶחָד הַלְּשׁוֹנוֹת: מִי סָנֵי כְּלוֹמַר מְכוֹעָר וְשִׁנּוּי לְשׁוֹן תּוֹרָה וּלְשׁוֹן שְׁאָר בְּנֵי אָדָם שֶׁאַתָּה מְדַבֵּר בְּעִמְקֵי שָׂפָה וּמִתְכַּוֵּן הָיָה רַב יְהוּדָה לְתָפְסוֹ בִּדְבָרָיו לְקַנְטְרוֹ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהִנָּשֵׂא עָלָיו לְהַזְמִינוֹ לְפָנָיו: אַקַּרְפִּיטָא סַפְסָל: תִּילְתָּא בְּרָמוּת רוּחָא מִתּוֹךְ שֶׁשְּׁלִישׁ רוּחוֹ גַּסָּה הוּא מְשַׁנֶּה בְּדִבּוּרוֹ: אַנְבְּגָא כּוֹס שֶׁהוּא רְבִיעִית וְהָיוּ רְגִילִין לִשְׁתּוֹת כּוֹס אֶחָד מִמַּשְׁקֶה הֶעָשׂוּי לִשְׁתוֹתוֹ שַׁחֲרִית וְקוֹרֵהוּ אַסְפָּרְגוֹס בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דַּף נא.): אַנְפָּק כּוֹס שֶׁל רְבִיעִית וּלְשׁוֹן אַנְפָּק הָיָה שָׂגוּר בְּפִיהֶם: תֵּיתֵי דּוֹנַג תָּבֹא בָּתֵי שֶׁכָּךְ שְׁמָהּ: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה שֶׁלֹּא יְלַמְּדֶנָּה לִהְיוֹת רְגִילָה בֵּין הָאֲנָשִׁים: קְטַנָּה הִיא רַב נַחְמָן קָאָמַר לֵהּ: לֵילְתָא שֵׁם אִשְׁתּוֹ: קוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ וְאִם אֶשְׁאַל בִּשְׁלוֹמָהּ תְּשִׁיבֵנִי: אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן אֶפְשָׁר לִשְׁלֹחַ לָהּ שְׁאִילַת שָׁלוֹם ע"י שָׁלִיחַ:

לֹא תֹאכֵל". "גֵּירֵי וַחֲרוֹרֵי". מְנָלַן? אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא: "וְכָל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲלֵהֶם". מַמְזֵרֵי. מְנָלַן? דִּכְתִיב "וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטֹבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמּוֹנִי", וּכְתִיב: "כִּי רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי שְׁבוּעָה לוֹ כִּי חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶן אָרַח וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ לָקַח אֶת בַּת מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה", קָסָבַר נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר. [א]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְתוּ: מִמַּאי דַּהֲווֹ לֵיהּ בְּנֵי? דִּילְמָא לָא הֲווֹ לֵיהּ בְּנֵי! וְתוּ: מִמַּאי דְּהָכָא הֲווֹ לְהוּ וּסְלִיקוּ? דִּילְמָא הָתָם הֲווֹ! אֶלָּא מֵהָכָא: "וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר, וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם", "תֵּל מֶלַח" – אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִים מַעֲשֵׂיהֶם לְמַעֲשֵׂה סְדוֹם שֶׁנֶּהֶפְכָה לְתֵל מֶלַח. "תֵּל חַרְשָׁא" – זֶה שֶׁקּוֹרֵא "אַבָּא" וְאִמּוֹ מְשַׁתַּקְתּוֹ. "וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם" – זֶה הוּא אֲסוּפִי שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק. "כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר" – אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אָמַר אָדוֹן: אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי חֲשׁוּבִים כִּכְרוּב וְהֵם שָׂמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר. אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אָמַר אָדוֹן: אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר – הֵן חֲשׁוּבִים לְפָנַי כִּכְרוּב. (א)אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ חֲרָשׁוֹ לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ וּזְרָעוֹ מֶלַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא". [ב]אָמַר רַבָּה בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשׁוּם מָמוֹן – הָוְיָין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּה' בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ". (ב)וְשֶׁמָּא תֹאמַר מָמוֹן פָּלֵט, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם". וְשֶׁמָּא תֹאמַר: "חֶלְקוֹ" – וְלֹא חֶלְקָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֶלְקֵיהֶם". וְשֶׁמָּא תֹאמַר לִזְמַן מְרוּבֶּה – תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֹדֶשׁ". מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: חֹדֶשׁ נִכְנַס וְחֹדֶשׁ יָצָא וּמָמוֹנָם אָבַד. וְאָמַר רַבָּה בַּר רַב אַדָּא וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי סַלָּא אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ אֵלִיָּהוּ כּוֹפְתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצְעוֹ. וְתָנָא: עַל כּוּלָּם אֵלִיָּהוּ כּוֹתֵב וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹתֵם: אוֹי לוֹ לַפּוֹסֵל אֶת זַרְעוֹ, וְלַפּוֹגֵם אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְלַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אֵלִיָּהוּ כּוֹפְתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצְעוֹ. [ג]וְכָל הַפּוֹסֵל – פָּסוּל. וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָא לְעוֹלָם, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל. הָהוּא גַּבְרָא דְּמִנְּהַרְדְּעָא דְּעָל לְבֵי מַטְבְּחַיָּא בְּפוּמְבְּדִיתָא. אֲמַר לְהוּ: הַבוּ לִי בִּישְׂרָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: נְטַר עַד דְּשָׁקֵיל (לְ)שַׁמָּעֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל וְנִיתֵּיב לָךְ. אֲמַר: מַאן יְהוּדָה בַּר שְׁוִיסְקֵאל דְּקָדֵים לִי, דְּשָׁקֵיל מִן קַמַּאי?! אֲזַלוּ אֲמַרוּ לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה. שַׁמְתֵּיהּ. אֲמַרוּ: רְגִיל דְּקָרֵי אִינָשֵׁי "עַבְדֵי". אַכְרֵיז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. [ד]אֲזַל הָהוּא אַזְמְנֵיהּ לְדִינָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אַיְיתִי פִּיתְקָא דְּהַזְמָנָא. אֲזַל רַב יְהוּדָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא. אֲמַר לֵיהּ: אֵיזִיל אוֹ לָא אֵיזִיל? אֲמַר לֵיהּ: מֵיזָל לָא מִיבְּעֵי לָךְ לְמֵיזַל, מִשּׁוּם דְּגַבְרָא רַבָּה אַתְּ, אֶלָּא מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי נְשִׂיאָה קוּם זִיל. [ה]אֲתָא אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָעָבֵיד מַעֲקֶה. אֲמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לַהּ מָר לְהָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה? אֲמַר לֵיהּ: פּוּרְתָּא דְּגוּנְדְּרִיתָא הוּא דְּקָא עָבֵידְנָא. אֲמַר לֵיהּ: מִי סְנֵיא "מַעֲקֶה" דִּכְתִיב בְּאוֹרָיְיתָא, אוֹ "מְחִיצָה" דַּאֲמוּר רַבָּנַן? אֲמַר לֵיהּ: יָתִיב מָר אַקַּרְפִּיטָא. אֲמַר לֵיהּ: וּמִי סְנֵי "סַפְסָל" דַּאֲמוּר רַבָּנַן, אוֹ "אִיצְטְבָא" דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי? אֲמַר לֵיהּ: לֵיכוֹל מָר אֶתְרוּנְגָא. אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הָאוֹמֵר "אֶתְרוּנְגָא" תִּילְתָּא בְּרָמוּת רוּחָא – אוֹ "אֶתְרוֹג" כִּדְקַרְיוּהּ רַבָּנַן, אוֹ "אֶתְרוֹגָא" דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי. אֲמַר לֵיהּ: לִישְׁתֵּי מָר אַנְבְּגָא. אֲמַר לֵיהּ: מִי סְנֵי "אִיסְפָּרָגוֹס" דְּקַרְיוּהּ רַבָּנַן אוֹ "אַנְפָּק" דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי? [ו](ג)אֲמַר לֵיהּ: תֵּיתֵי דּוֹנַג תַּשְׁקְיַנַן. אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּאִשָּׁה. קְטַנָּה הִיא. בְּפֵירוּשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. [ז]נְשַׁדַּר לֵיהּ מָר שְׁלָמָא לְיַלְתָּא. אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: קוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. אֶפְשָׁר עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל:

אֵין

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' ה יט:

ב טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' א:

ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יז, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ב:

ד טוש"ע חו"מ סי' קכד סעי' א:

ה מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד, סמג לאוין רח, טוש"ע חו"מ סי' ח סעי' ד:

ו מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ה, סמג לאוין קכו, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ה:

ז מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' א, טוש"ע או"ח סי' עה סעי' ג:

[א]אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה. עַל יְדֵי בַּעְלָהּ! אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל. שְׁלַחָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ: שְׁרִי לֵיהּ תִּגְרֵיהּ דְּלָא נִישַׁוְּויָךְ כִּשְׁאָר עַם הָאָרֶץ. אֲמַר לֵיהּ: מַאי שְׁיָאטֵיהּ דְּמָר הָכָא? אֲמַר לֵיהּ: טַסְקָא דְהַזְמָנוּתָא שַׁדַּר מָר אַבַּתְרַאי. אֲמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא שׁוּתָא דְמָר לָא גְּמִירְנָא, טַסְקָא דְהַזְמָנוּתָא מְשַׁדַּרְנָא לְמָר?! אַפֵּיק דִּיסְקָא דְהַזְמָנוּתָא מִבֵּי חֲדֵיהּ וְאַחְזִי לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: הָא גַּבְרָא וְהָא דִּסְקָא. אֲמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וַאֲתָא מָר לְהָכָא לִישְׁתַּעֵי מִילֵּיהּ כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵימְרוּ מְחַנְּפִי רַבָּנַן אַהֲדָדֵי. [ב]אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא שַׁמְּתֵיהּ מָר לְהָהוּא גַּבְרָא? – צַיַּעַר שְׁלִיחָא דְרַבָּנַן. וְנַגְּדֵיהּ מָר, דְּרַב מְנַגֵּיד עַל מַאן דִּמְצַעַר שְׁלוּחָא דְרַבָּנַן. דַּעֲדִיף מִינֵּיהּ עֲבַדִי לֵיהּ. [ג]מַאי טַעְמָא אַכְרֵיז מָר עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא? אֲמַר לֵיהּ: דִּרְגִיל דְּקָרֵי אִינָשֵׁי "עַבְדֵי", וְתָנֵי: כָּל הַפּוֹסֵל – פָּסוּל, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בִּשְׁבָחָא לְעוֹלָם. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל. אֵימַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל לְמֵיחַשׁ לֵיהּ, לְאַכְרוֹזֵי עֲלֵיהּ מִי אָמַר? אַדְּהָכִי וְהָכִי (אֲתָא הַהוּא בַּר דִּינֵיהּ מִנְּהַרְדָּעֵי). אֲמַר לֵיהּ הָהוּא בַּר דִּינֵיהּ לְרַב יְהוּדָה: לְדִידִי קָרֵית לִי "עַבְדָּא", דְּאָתֵינָא מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי מַלְכָּא?! אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּל דְּאָמַר מִדְּבֵית חַשְׁמוֹנַאי קָאָתֵינָא – עַבְדָּא הוּא. [ה](א)אֲמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לַהּ מָר לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא, אִם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ – שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ? אֲמַר לֵיהּ: הָא אִיכָּא רַב מַתְנָה דְּקָאֵי כְּוָותִי. (ב)רַב מַתְנָה לָא חַזְיֵיהּ לִנְהַרְדְּעָא תְּלֵיסַר שְׁנֵי. הָהוּא יוֹמָא אֲתָא. אֲמַר לֵיהּ: דְּכִיר מָר מַאי אֲמַר שְׁמוּאֵל כִּי קָאֵי חֲדָא כַּרְעָא אַגּוּדָּא וַחֲדָא כַּרְעָא בְּמַבָּרָא? אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּל דְּאָמַר מִדְּבֵית חַשְׁמוֹנַאי מַלְכָּא קָאָתֵינָא – עַבְדָּא הוּא, דְּלָא אִישְׁתְּיוּר מִינַּיְיהוּ אֶלָּא הַהִיא רְבִיתָא דִּסְלְקָא לְאִיגָּרָא וְרָמְיָא קָלָא וְאָמְרָה: כֹּל דְּאָמַר מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי אֲנָא – עַבְדָּא הוּא. נְפַלָה מֵאִיגָּרָא וּמִיתָה. אַכְרוּז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. הָהוּא יוֹמָא אִקַּרְעָן כַּמָּה כְּתוּבָּתָא בִּנְהַרְדְּעָא. כִּי קָא נָפֵיק, נָפְקִי אַבַּתְרֵיהּ לְמִירְגְּמֵיהּ. אֲמַר לְהוּ: אִי (שְׁתִיקוּ) [שָׁתְקִיתוּ] – שְׁתִיקוּ, וְאִי לָא מְגַלֵּינָא עֲלַיְיכוּ הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי זַרְעֲיָיתָא אִיכָּא בִּנְהַרְדְּעָא: חֲדָא מִיקַּרְיָא דְּבֵי יוֹנָה, וַחֲדָא מִיקַּרְיָא דְּבֵי עוֹרַבְתִּי. וְסִימָנָיךְ: טָמֵא – טָמֵא, טָהוֹר – טָהוֹר. שַׁדְיוּהּ לְהָהוּא רִיגְמָא מִידַּיְיהוּ וְקָם אַטְמָא בִּנְהַר מַלְכָּא. מַכְרִיז רַב יְהוּדָה בְּפוּמְבְּדִיתָא: אַדָּא וְיוֹנָתָן – עַבְדֵי. יְהוּדָה בַּר פָּפָּא – מַמְזֵירָא, בָּטֵי בַּר טוֹבִיָּה בְּרָמוּת רוּחָא לָא שָׁקֵיל גִּיטָּא דְחֵירוּתָא. מַכְרֵיז רָבָא בְּמָחוֹזָא: בַּלָּאֵי, דַּנָּאֵי, טַלָּאֵי, מַלָּאֵי, זַגָּאֵי – כּוּלָּם לִפְסוּל. אָמַר רַב יְהוּדָה: גּוֹבָאֵי – גִּבְעוֹנָאֵי, דּוּרְנוּנִיתָא – דָּרָאֵי נְתִינָאֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: הַאי בֵּי כוּבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא – כּוּלָּם דְּעַבְדֵי. (ג)אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אַרְבַּע מֵאוֹת עֲבָדִים, וְאָמְרִי לַהּ אַרְבַּעַת אֲלָפִים עֲבָדִים הָיוּ לוֹ לְפַשְׁחוּר בֶּן אִימֵּר, וְכוּלָּם נִטְמְעוּ בַּכְּהוּנָּה. וְכָל כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים אֵינוֹ אֶלָּא מֵהֶם. אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלְּהוּ יָתְבָן בְּשׁוּרָא דִּבְנְהַרְדְּעָא. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִם רָאִיתָ כֹּהֵן בְּעַזּוּת מֵצַח – אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמְּךָ כִּמְרִיבֵי כֹהֵן". אָמַר רַבִּי אָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ מֵעִיד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים וְאֵין מֵעִיד עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל", אֵימָתַי הָוֵי עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל – בִּזְמַן שֶׁהַשְּׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ – אֵין מַשְׁרֶה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיוּחָסוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּעֵת הַהִיא נְאֻם ה' אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל", "לְכָל יִשְׂרָאֵל" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת". "[וְהֵמָּה] יִהְיוּ לִי לְעָם", אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: זוֹ מַעֲלָה יְתֵירָה יֵשׁ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגֵרִים. דְּאִילּוּ בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב בְּהוּ: "וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם", וְאִילּוּ בְּגֵרִים כְּתִיב: "מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם ה'. וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים". [ו](ד)אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" – כְּתִיב הָכָא "וְנִסְפְּחוּ", וּכְתִיב הָתָם "לַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

מְטַהֵר

אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה שֶׁמָּא מִתּוֹךְ שְׁאִילַת שָׁלוֹם יִהְיוּ רְגִילִים זֶה עִם זֶה ע"י שְׁלוּחָם וְיָבוֹאוּ לִידֵי חִבָּה: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן ע"י בַּעְלָהּ אֶהְיֶה אֲנִי שָׁלִיחַ לַדָּבָר: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל שֶׁמַּרְגִּיל בָּהּ וְדַעְתָּהּ אֶצְלוֹ: שְׁלָחָה לֵיהּ יַלְתָּא לְרַב נַחְמָן: שְׁרֵי לֵיהּ תִּגְרֵיהּ פְּטוֹר אוֹתוֹ מִלְּפָנֶיךָ זֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא לוֹמַר מִשְׁרֵי לֵיהּ תִּגְרֵיהּ כְּשֶׁמְּמַהֵר לַעֲשׂוֹת בַּקָּשַׁת הָאִישׁ אוֹ דִּינוֹ כְּדֵי לְהִפָּטֵר מִמֶּנּוּ: מַאי שְׁיָאטֵיהּ דְּמָר הָכָא מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אֲלוֹנִי לָשׁוּט הֲלוֹם כְּלוֹמַר לָמָּה בָּא אֲלוֹנִי הֵנָּה: שׁוּתָא דְּמַר לָא יַדַעְנָא שִׂיחָתוֹ שֶׁל אֲלוֹנִי אֵינִי מֵבִין לְדַבֵּר בְּנַחוּת לְשׁוֹנוֹ: לְדִינָא מְזַמְּנָא לֵיהּ בִּתְמִיהַ: אַפֵּיק דִּיסְקָא דְּהַזְמָנוּתָא הוֹצִיא שְׁטַר הַזְמָנָה מֵחֵיקוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ רַב נַחְמָן שֶׁיָּבֹא לְפָנָיו: מִבֵּי חֲדֵיהּ מִתּוֹךְ חֵיקוֹ: נֵימָא מַר מִלֵּיהּ יְדַבֵּר דְּבַר זְכוּתוֹ עַל רִיבוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ: צַעַר שְׁלִיחָא דְּרַבָּנָן בִּזָּה אֶת שְׁלוּחוֹ לְפָנָיו וְחַיָּב מַלְקוֹת: דְּרַב מְנַגֵּד אַמַּאן דִּמְצַעֵר שָׁלִיחַ דְּרַבָּנָן כִּדְאָמַר בְּפֶ' קַמָּא (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף יב:): דַּעֲדִיפָא מִנֵּיהּ חֲמוּרָה מִמֶּנָּה עָשִׂיתִי לוֹ לְקָנְסוֹ: אַדְּהָכִי אָמַר הָהוּא בַּר דִּינֵיהּ לְרַב יְהוּדָה לְדִידִי דְּאָתֵינָא מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי קָרֵית לִי עֶבֶד: כֹּל דְּאָמַר מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי אֲנָא עֶבֶד הוּא שֶׁכָּל זַרְעוֹ הֲרָגָם הוֹרְדוֹס וְעֶבֶד הָיָה וּמָלַךְ תַּחְתֵּיהֶן וְקָרָא בָּנָיו עַל שֵׁם בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וּמִסְּתָמָא לָאו בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָסֵב דִּנְזְהָרִים הֵם לְהַשִּׂיא בְּנוֹתָם לַעֲבָדִים וְהָווּ לְהוּ כֻּלָּם עֲבָדִים: אִם קֹדֶם שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ אֲמָרָהּ לְאוֹתָהּ שְׁמוּעָה לְתַלְמִידָיו בְּשֵׁם רַבּוֹ נֶאֱמָן לְאוֹמְרָהּ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה וְאִם לָאו אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּשֵׁם רַבּוֹ שֶׁמָּא מֵחֲמַת מַעֲשֶׂה הַבָּא לְיָדוֹ הוּא אָמַר כֵּן: אַגּוּדָּא שְׂפַת הַנָּהָר: אַמַּבָּרָא עַל הַגֶּשֶׁר אִי נָמֵי בְּתוֹךְ הַסְּפִינָה לַעֲבֹר הַנָּהָר: כֹּל דְּאָמַר מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי אֲנָא עֶבֶד הוּא שֶׁכָּל זַרְעוֹ הֲרָגָם הוֹרְדוֹס וְעֶבֶד הָיָה וּמָלַךְ תַּחְתֵּיהֶן וְקָרָא בָּנָיו עַל שֵׁם בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וּמִסְּתָמָא לָאו בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָסֵב דִּנְזְהָרִים הֵם לְהַשִּׂיא בְּנוֹתָם לַעֲבָדִים וְהָווּ לְהוּ כֻּלָּם עֲבָדִים: אִקְרַע' כַּמָּה כְּתֻבְּתָא מִנְּשֵׁי אוֹתָהּ הַמִּשְׁפָּחָה: כִּי קָא נָפֵק רַב יְהוּדָה: לְמִרְגְּמֵיהּ לְפִי שֶׁגִּלָּה אֶת פְּסוּלָם: זַרְעֲיָתָא מִשְׁפָּחוֹת: וְקָם אַטְמָא בִּנְהַר מַלְכָּא בְּאוֹתָן הָאֲבָנִים שֶׁהִשְׁלִיכוּם בַּנָּהָר עָמַד מִכְשׁוֹל סְתִימָה בְּמֵי הַנָּהָר וּמָנַע אֶת מַהֲלַךְ הַמַּיִם: אַטְמָא סְתִימָה כִּדְמִתַּרְגֵּם סִתְּמוּם טָמוּנוּן (בְּרֵאשִׁית כו): מַכְרִיז רַב יְהוּדָה בְּפֻמְבְּדִיתָא שָׁם הָיָה יוֹשֵׁב: בַּלָּאֵי דַּנָּאֵי טַלָּאֵי מַלָּאֵי זַגָּאֵי שְׁמוֹת מְקוֹמוֹת אוֹ מִשְׁפָּחוֹת: גּוֹבָאֵי גִּבְעוֹנִי כְּלוֹמַר עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ גִּבְעוֹנִים נִקְרְאוּ בְּבָבֶל גּוֹבָאֵי קָרוֹב לַגִּבְעוֹנִים בִּשְׁמָן: דּוּרְנוּנִית דָּרָא דִּנְתִינָאֵי כְּפַר נְתִינִים הָיָה דּוּרָא כְּפָר כִּדְאָמַר (עֵירוּבִין דַּף ז:) דּוּרָא דְּרָעֲוָתָא א"נ מָרֵי דּוּרָאֵי (פְּסָחִים דַּף כה:) וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא כְּפַר נְתִינֵי נִקְרָא דּוּרְנִינוּת: בֵּי כוּבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא כְּפָר הַסָּמוּךְ אֶל פּוּמְבְּדִיתָא דְּמִתְקְרֵי בֵּי כוּבֵי: פַּשְׁחוּר בֶּן אִימַּר בִּימֵי יִרְמְיָה הָיָה: וְכֻלָּן נִטְמְעוּ בִּכְהֻנָּה ול"ג גְּלוֹלָה: נִטְמְעוּ נִבְלְעוּ נָשְׂאוּ בְּנוֹת כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מַחֲזִיקִין עַצְמָן בְּכֹהֲנִים מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים תְּרוּמָה מֵחֲמַת [שֶׁהָיוּ] עַבְדֵי כֹהֲנִים: אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו אַחַר מִשְׁפַּחְתָּם שֶׁהֵם בְּנֵי מְרִיבָה כְּדִכְתִיב כִּמְרִיבֵי כֹהֵן: עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל אוֹתָן שֶׁהֵן יִשְׂרָאֵל הוּא מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן מִשֶּׁלּוֹ: מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּחוֹת שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל גְּמוּרִים: בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אע"פ שֶׁאֵינָם לִי לְעָם וּמִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי מְקָרְבָן הֵם יִהְיוּ לִי לְעָם אֲבָל גֵּרִים אֵין מְקָרְבִין אוֹתָן מִן הַשָּׁמַיִם אֶלָּא אִם כֵּן הֵן מְקָרְבִין עַצְמָם תְּחִלָּה לִהְיוֹת טוֹבִים: קָשִׁין גֵּרִים שֶׁאֵינָם זְהִירִים בַּמִּצְוֹת וְהָרְגִילִים אֶצְלָם נִמְשָׁכִים אֶצְלָם וְלוֹמְדִים מִן מַעֲשֵׂיהֶם:

אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל. וְהָא דְּאָמַר בְּהַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דַּף פז.) אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ שֶׁשּׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הָאִשָּׁה עַל יְדֵי בַּעְלָהּ הַיְינוּ דַּוְקָא בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם אֲבָל לִשְׁלֹחַ לָהּ בְּשָׁלוֹם אֲפִילּוּ ע"י בַּעְלָהּ אָסוּר: קָשִׁים גֵּרִים פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְפִי שֶׁאֵינָם בְּקִיאִים בַּמִּצְוֹת וּמְבִיאִים פּוּרְעָנוּת וְעוֹד שֶׁמְּלַמְּדִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְכוּ' וי"מ לְפִי שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה בָּזֶה וְלָאו מִלְּתָא הִיא דְּהָא לֹא נִתְעָרְבוּ בִּשְׁבִיל הַגֵּרִים כְּשֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה כִּדְאָמְרִינַן בְּסוֹטָה (דַּף לז:) נִמְצָא לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְג' אֲלָפִים [ותק"ן בְּרִיתוֹת] שֶׁכֻּלָּן נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה אַלְמָא לֹא נִתְעָרְבוּ מִן הַגֵּרִים שֶׁהֲרֵי הַרְבֵּה עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּקָשִׁין גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת לְפִי שֶׁהִזְהִיר הקב"ה עֲלֵיהֶם בכ"ל מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אוֹתָם וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְצַעֲרוּם וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְפִי שע"י הַגֵּרִים יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת כִּדְאָמַר (פְּסָחִים דַּף פז:) מִפְּנֵי מָה יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִים בְּכָל אֲרָצוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר עוֹבְדֵי כוֹכָבִים כְּדֵי שֶׁיִּתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים וְלָא נְהִירָא דְּהָא אָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף מז.) עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַבָּא לְהִתְגַּיֵּר אוֹמְרִים לוֹ מָה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ לְהִתְגַּיֵּר תֵּדַע שֶׁיִּשְׂרָאֵל דָּוִים דְּחוּפִים וְאָמְרִי' הָתָם מִשּׁוּם דְּלִיפְרְשׁ הוּא דְּאָמַר מָר קָשִׁין גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת אַלְמָא דְּבָתַר שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ קָשִׁים הֵם והר"ר אַבְרָהָם גֵּר פֵּרֵשׁ לְפִי שֶׁהַגֵּרִין בְּקִיאִין בְּמִצְוֹת וּמְדַקְדְּקִין בָּהֶם קָשִׁים הֵם לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת דְּמִתּוֹךְ כֵּן הקב"ה מַזְכִּיר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ וכה"ג מָצִינוּ גַּבֵּי הַצָּרְפִית (מְלָכִים א יז) שֶׁאָמְרָה מַה לִּי וָלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים (כִּי) בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר [אֶת] עֲוֹנִי שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר הָיָה נִרְאֶה לָהּ שֶׁמַּזְכִּיר הַשֵּׁם עוֹנֶה ור"י פֵּרֵשׁ דִּלְפִיכָךְ קָשִׁים שֶׁנִּטְמְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחָה מְיֻחֶסֶת וְכֵן נִרְאֶה דְּמִשּׁוּם הָכִי מַיְיתֵי הָא דְּרַבִּי חֶלְבּוֹ עַל הָא מִלְּתָא דְּר' חָמָא בַּר חֲנִינָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ה, סמג לאוין קכו, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ו:

ב מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ו:

ג מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:

ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יז:

ה טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' לו:

ו מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הל' יח:

מסורת הש"ס

א יבמות צח.; יבמות עז.; בכורות לח:

ב בבא בתרא ג:

ג תלמוד ירושלמי יבמות

ד מסכת כלה רבתי; יבמות מז:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שותא דמר כו' שיחתו. ע' רש"י סוכה נו ע"ב ד"ה שותא דינוקא:

ד"ה כי כובי כו' כפר הסמוך. ע' בתשובת נודע ביהודה מהדורא תנינא חלק או"ח סי' כ:

תורה אור השלם

[הושע ד, ד]

[ירמיהו כ]

[תהילים קכב, ד]

[ירמיהו לא, א]

[ירמיהו ל, כה]

[יחזקאל לז, כז]

[ירמיהו ל, כא]

[ויקרא יד, נו]

[ישעיהו יד, א]

[א](א)מְטַהֵר שְׁבָטִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מְטַהֵר תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכָּסֶף וְהָיוּ לַה' מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה". [ב]אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֶּסֶף מְטַהֵר מַמְזֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף". מַאי "מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה – נִטְמְעָה. (ב)גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל אֲרָצוֹת עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִיסָּה לְבָבֶל. בִּימֵי רַבִּי בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶן: קוֹצִים אַתֶּם מְשִׂימִים לִי בֵּין עֵינַי? רְצוֹנְכֶם, יִטָּפֵל עִמָּכֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא. נִטְפַּל עִמָּהֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא, אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקוּבְּלַנִי מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אָבִיו: כָּל אֲרָצוֹת עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִיסָּה לְבָבֶל. בִּימֵי רַבִּי פִּנְחָס בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם לַעֲבָדָיו: כְּשֶׁאֲנִי אוֹמֵר שְׁנֵי דְבָרִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ טְלוּנִי בַּעֲרִיסָה וְרוּצוּ. כִּי עָיֵיל אָמַר לָהֶם: אֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה. אַדְּיָתְבִי וְקָמְעַיְּינִי בַּהּ, אֲמַר לְהוּ: כָּל אֲרָצוֹת עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִיסָּה לְבָבֶל. נְטָלוּהוּ בַּעֲרִיסָה וְרָצוּ. רָצוּ אַחֲרָיו וְלֹא הִגִּיעוּהוּ. יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְסַכָּנָה וּפֵירְשׁוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֵיכְלָא, בְּיָדֵינוּ הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר נִטְמְעוּ בָּהּ. סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה – נִטְמְעָה. (ג)אָמַר אַבָּיֵי: אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא: מִשְׁפַּחַת בֵּית הַצְּרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְרִיחֲקָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְקֵירְבָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ – אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, לְרַחֵק וּלְקָרֵב – כְּגוֹן אֵלּוּ דְּיָדְעִין, אֲבָל מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה – נִטְמְעָה. [ג]תָּאנָא: עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה, וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ. אֲבָל חֲכָמִים מוֹסְרִים אוֹתוֹ לִבְנֵיהֶם וּלְתַלְמִידֵיהֶן פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאָמְרִי לַהּ פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ. כְּדְתַנְיָא: "הֲרֵינִי נָזִיר אִם לֹא אֲגַלֶּה מִשְׁפָּחוֹת" – יִהְיֶה נָזִיר, וְלֹא יְגַלֶּה מִשְׁפָּחוֹת. [ד](ד)אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת חֲכָמִים מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵיהֶן פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאָמְרִי לַהּ פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, דִּכְתִיב: "זֶה שְּׁמִי לְעֹלָם", "לְעַלֵּם" כְּתִיב. רָבָא סָבַר לְמִידְרְשֵׁיהּ בְּפִירְקָא. אֲמַר לֵיהּ הָהוּא סָבָא: "לְעַלֵּם" כְּתִיב. [ה]רַבִּי אֲבִינָא רָמֵי: כְּתִיב "זֶה שְּׁמִי", וּכְתִיב "זֶה זִכְרִי". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בְּיוֹד הֵי וְנִקְרָא בְּאָלֶף דָּלֶית. (ה)תָּנוּ רַבָּנַן: בָּרִאשׁוֹנָה, שֵׁם בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אוֹתִיּוֹת הָיוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם, מִשֶּׁרַבּוּ הַפָּרִיצִים – הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ לִצְנוּעִים שֶׁבַּכְּהוּנָּה, וְהַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהוּנָּה מַבְלִיעִים אוֹתוֹ בִּנְעִימַת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: פַּעַם אַחַת עָלִיתִי אַחַר אֲחִי אִמִּי לַדּוּכָן, וְהִטֵּיתִי אָזְנִי אֵצֶל כֹּהֵן גָּדוֹל וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהִבְלִיעַ שֵׁם בִּנְעִימַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שֵׁם בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת אֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁצָּנוּעַ וְעָנָיו, וְעוֹמֵד בַּחֲצִי יָמָיו, וְאֵינוֹ כּוֹעֵס, וְאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר, וְאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו. וְכָל הַיּוֹדְעוֹ, וְהַזָּהִיר בּוֹ וְהַמְשַׁמְּרוֹ בְּטָהֳרָה – אָהוּב לְמַעְלָה, וְנֶחְמָד לְמַטָּה, וְאֵימָתוֹ מוּטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים – הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. (ו)אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּסָבָא: בָּבֶל בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרָה עוֹמֶדֶת, עַד שֶׁיִּוָּדַע לָךְ בַּמֶּה נִפְסְלָה. שְׁאָר אֲרָצוֹת – בְּחֶזְקַת פְּסוּל הֵן עוֹמְדוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע לָךְ בַּמֶּה נִכְשְׁרָה. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּחְזָק לְפָסוּל – פָּסוּל, מוּחְזָק לְכָשֵׁר – כָּשֵׁר. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא: אָמְרַתְּ מוּחְזָק לְפָסוּל – פָּסוּל. הָא סְתָמָא – כָּשֵׁר. וַהֲדַר תָּנֵי: מוּחְזָק לְכָשֵׁר – כָּשֵׁר. הָא סְתָמָא – פָּסוּל! אָמַר רַב הוּנָא בַּר תַּחְלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: לָא קַשְׁיָא,

כָּאן

מְטַהֵר הַשְּׁבָטִים מְיַחֲסָם: כֶּסֶף מְטַהֵר מַמְזֵרִים הַמְטֻמָּעִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵחֲמַת מָמוֹנָם וְהוּא גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיִּטְהֲרוּ שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא אֵין הקב"ה מַבְדִּילָם מֵאַחַר שֶׁנִּדְבְּקוּ בָּהֶם מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה: שֶׁנֶּאֱמַר וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף אוֹתָם שֶׁנִּטְמְעוּ מֵחֲמַת עָשְׁרָם וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא וְהָיוּ לַה' מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה צְדָקָתוֹ שֶׁל הקב"ה הִיא שֶׁאֵינוֹ מַבְדִּילָם אֶלָּא הוֹאִיל שֶׁנִּטְמְעוּ נִטְמְעוּ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ הַאי מְטַהֵר לָאו מַבְדִּיל פְּסוּלֵיהֶן קָאָמַר אֶלָּא מְטַהֲרָם וּמַכְשִׁירָם כֻּלָּם: עִסָּה כְּעִסָּה שֶׁהִיא מְעֹרֶבֶת וּבְשֵׁם ר' מֹשֶׁה מרומא"ט (רומ"א: רוֹמָא (בִּירַת אִיטַלְיָה)) שָׁמַעְתִּי עִסָּה כִּפְסֹלֶת עֲנָבִים שֶׁנִּסְחַט מַשְׁקֶה שֶׁלָּהֶם: בִּקְשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִסָּה לְהַחֲזִיק מִשְׁפְּחוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיֻחָסוֹת וְלִבְדֹּק אַחַר מִשְׁפְּחוֹת בָּבֶל כָּל הַבָּאִים לִשָּׂא מִשָּׁם אִשָּׁה: אָמַר לָהֶם אֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף דָּבָר שֶׁהוּא תָּמֵהַּ לָהֶם וְלֹא גָּלָה לָהֶם טַעְמוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהוּ טְרוּדִים בִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה וְלֹא יַחְזְרוּ אַחַר טַעַם הַשְּׁנִיָּה עַל שֶׁיִּפָּטֵר מֵהֶם וְטַעַם דְּאֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף כז:) יָלֵיף מֵאֶסֹף אֶת דָּמוֹ בִּשְׁפִיכָה בְּעָלְמָא: קוֹצִים אַתֶּם מְשִׂימִים בֵּין עֵינַי מִשּׁוּם דְּרַבִּי מִמִּשְׁפַּחַת בָּבֶל הָיָה מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל הִלֵּל שֶׁעָלָה וְקִבֵּל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל בְּנֵי בְתֵירָא: יִטָּפֵל לָכֶם רַבִּי חֲנִינָא לַהֲשִׁיבְכֶם דָּבָר: טְלוּנִי בַּעֲרִיסָה וְרוּצוּ שֶׁלֹּא יִפַּשְׁפְּשׁוּ אַחַר דְּבָרָיו וִיהֵא צָרִיךְ לְגַלּוֹת מִשְׁפָּחוֹת וְהוּא הָיָה זָקֵן וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָרוּץ: אָמַר לָהֶם אֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף דָּבָר שֶׁהוּא תָּמֵהַּ לָהֶם וְלֹא גָּלָה לָהֶם טַעְמוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהוּ טְרוּדִים בִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה וְלֹא יַחְזְרוּ אַחַר טַעַם הַשְּׁנִיָּה עַל שֶׁיִּפָּטֵר מֵהֶם וְטַעַם דְּאֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף כז:) יָלֵיף מֵאֶסֹף אֶת דָּמוֹ בִּשְׁפִיכָה בְּעָלְמָא: יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ בְּמִשְׁפְּחוֹת א"י לְבָרֵר אֶת דְּבָרָיו: כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְסַכָּנָה לִפְסוֹל מִשְׁפְּחוֹת אַנְשֵׁי זְרוֹעַ שֶׁיַּהַרְגוּם פֵּרְשׁוּ: הֵיכְלָא שְׁבוּעָה בְּהֵיכָלוֹ שֶׁל מָקוֹם: בְּיָדֵינוּ הוּא לְגַלּוֹת פְּסוּל מִשְׁפְּחוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: תְּנֵינָא דְּכָל מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה נִטְמְעָה דְּאֵין לְהַפְרִישָׁהּ וּלְהַרְחִיקָהּ וּלְבָרֵר סָפֵק מְטֻמְּעֵיהֶם מִי נִטְמַע מִי לֹא נִטְמַע אֶלָּא יִנָּיחוּ וְהֵם סָפֵק וְהֵם כְּשֵׁרִים לֶעָתִיד לָבֹא: בֵּית הַצְּרִיפָה שֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה: בֶּן צִיּוֹן אָדָם חָשׁוּב וְאִישׁ זְרוֹעַ: רִחֲקָהּ הִכְרִיז שֶׁהֵן פְּסוּלִין: אֵלִיָּהוּ בָּא לֶעָתִיד לָבֹא דִּכְתִיב (מַלְאָכִי ג) וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים זֶה מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל זֶה: דְּיוֹדְעִין שֶׁהַכֹּל מַחֲזִיקִים אוֹתָם בִּפְסוּלִים שֶׁנִּתְקָרְבוּ בִּזְרוֹעַ: אֲבָל מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה מֵחֲמַת שֶׁלֹּא נוֹדַע פְּסוּלָהּ נִטְמְעָה: עוֹד אַחֶרֶת מִשְׁפָּחָה אַחֶרֶת הָיְתָה לְבַד אוֹתָהּ שֶׁקֵּרְבָהּ בֶּן צִיּוֹן: שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת קְרִיאָתוֹ וּכְתִיבָתוֹ וּפֵרוּשׁוֹ חֲכָמִים מוֹסְרִין אוֹתוֹ כוּ': לְעֹלָם לְהַעֲלִים: כְּתִיב זֶה שְּׁמִי וּכְתִיב וְזֶה זִכְרִי מִדְּלָא כְּתִיב שְׁמִי וְזִכְרִי מַשְׁמַע שֶׁלָּמְדוּ שְׁנֵי שֵׁמוֹת וְאָמַר לוֹ זֶה שְׁמִי מְיֻחָד וּבָזֶה הַשֵּׁנִי אֲנִי נִזְכָּר: מִשֶּׁרַבּוּ הַפָּרִיצִין הַמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ: לַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה לְבָרֵךְ בּוֹ הָעָם בַּמִּקְדָּשׁ לְאַחַר עֲבוֹדַת צִבּוּר שֶׁל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר: מַבְלִיעִים אוֹתוֹ בִּנְעִימַת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים אוֹתָן שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִין בּוֹ וּמְבָרְכִין בְּשֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת כְּשֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אֶת קוֹלָם בִּנְעִימָה הָיוּ אֵלּוּ מְמַהֲרִים לְהַבְלִיעַ אֶת הַשֵּׁם בֶּן י"ב וְלֹא הָיָה נִשְׁמָע לָרַבִּים מִקּוֹל נְעִימוֹת חַבְרֵיהֶם בִּנְעִימַת בְּפִיּוֹס קוֹל שֶׁקּוֹרִין טָרוּף: שֵׁם בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּבֶן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם לֹא פֵּרְשׁוּ לָנוּ: אַחַר אֲחִי אִמִּי שֶׁהָיָה כֹּהֵן וְר' טַרְפוֹן הָיָה כֹּהֵן בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּכְתֻבּוֹת (פ"ה) מַעֲשֶׂה בְּר' טַרְפוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נָשִׁים בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת כְּדֵי לְהַאֲכִילָם תְּרוּמָה: לַדּוּכָן לְבָרֵךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: וְאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו לִנְטֹר אֵיבָה שֶׁמָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְהִנָּקֵם: עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בְּמִשְׁפָּחָה שֶׁאַתָּה בָּא לִדָּבֵק בָּהּ בַּמֶּה נִפְסְלָה: עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בַּמֶּה נִכְשְׁרָה צָרִיךְ אַתָּה לִבְדֹּק אַחַר הַמִּשְׁפָּחָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה מִשְׁנָתֵנוּ (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף עו.) אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵן שְׁמוֹנֶה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' מלכים ומלחמות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ה:

ב מיי' פי"ב מהל' מלכים ומלחמות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ה:

ג מיי' פי"ב מהל' מלכים ומלחמות הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ה:

ד מיי' פי"ד מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ה מיי' פי"ד מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

מסורת הש"ס

א במדבר רבה

ב לעיל סט:

ג שיר השירים רבה; משנה עדיות; תוספתא עדויות

ד פסחים נ.

ה קוהלת רבה

ו חולין ט.; ביצה כה.

גליון הש"ס

גמ' היכלא בידינו. עיין תוי"ט פ"ב משנה ט' דכתובות:

תורה אור השלם

וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת־בְּנֵי־לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכָּסֶף וְהָיוּ לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה [מלאכי ג, ג]

וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה־תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר [שמות ג, טו]

כָּאן – לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, כָּאן – לְהוֹצִיא אִשָּׁה מִיָּדוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: כֹּל שֶׁסִּיחָתוֹ בְּבָבֶל, מַשִּׂיאִין לוֹ אִשָּׁה. וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא רַמָּאֵי, חָיְישִׁינַן. (א)זְעֵירִי הֲוָה קָא מִישְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּהֲוָה אָמַר לֵיהּ: נְסֵיב בְּרַתִּי. יוֹמָא חַד הֲווֹ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, מְטוֹ לְעוּרְקְמָא דְמַיָּא, אַרְכְּבֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן אַכַּתְפֵּיהּ וְקָא מְעַבַּר לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אוֹרָיְיתַן כְּשֵׁרָה, בְּנָתִין לָא כְּשֵׁרָן? מַאי דַּעְתָּיךְ, (ב)אִילֵּימָא מִדִּתְנַן: עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל כָּהֲנֵי לְוָיֵי – אַטּוּ כָּהֲנֵי לְוָיֵי וְיִשְׂרְאֵלֵי כּוּלְּהוּ סְלִיקוּ? כִּי הֵיכִי דְּאִישְׁתְּיוּר מֵהָנֵי אִישְׁתְּיוּר נָמֵי מֵהָנֵי! אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּסוֹלֶת נְקִיָּיה וְעָלָה. עוּלָּא אִיקְּלַע לְפוּמְבְּדִיתָא לְבֵי רַב יְהוּדָה, חַזְיֵיהּ לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה דְּגָדֵל וְלָא נָסֵיב. אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא קָא מַנְסֵיב לֵיהּ מָר אִיתְּתָא לִבְרֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: מִי יָדַעְנָא מֵהֵיכָא אֶנְסְבֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: אַטּוּ אֲנַן מִי יָדְעִינַן מֵהֵיכָא קָאָתֵינַן? דִּילְמָא מֵהָנָךְ דִּכְתִיב: "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה". (ג)וְכִי תֵּימָא נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר, וְדִילְמָא מֵהָנָךְ דִּכְתִיב בְּהוּ: "הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וּסְרֻחִים עַל עַרְשׂוֹתָם". וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמַּשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרוּמִּים. וּמְגַדֵּף בַּהּ רַבִּי אֲבָהוּ: אִי הָכִי הַיְינוּ דִּכְתִיב: "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים" – מִשּׁוּם דְּמַשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרוּמִּים, "יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים". (ד)אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין זֶה עִם זֶה, וּמַדְבִּיקִין מִטּוֹתֵיהֶם זוֹ בָּזוֹ, וּמַחֲלִיפִין נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, וּמַסְרִיחִים עַרְסוֹתָם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶם. [א]אֲמַר לֵיהּ: הֵיכִי נַעֲבֵיד? אֲמַר לֵיהּ: זִיל בָּתַר שְׁתִיקוּתָא, כִּי הַאי דְּבָדְקִי בְּנֵי מַעְרְבָא: כִּי מִינְּצוּ בֵּי תְרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי חָזוּ הֵי מִנַּיְיהוּ דְּקָדֵים וְשָׁתֵיק – אָמְרִי: הַאי מְיוּחָס טְפֵי. אָמַר רַב: שְׁתִיקוּתֵיהּ דְּבָבֶל – הַיְינוּ יִחוּסָא. אִינִי? וְהָא אִיקְּלַע רַב לְבֵי בַּר שָׁפֵי חַלָּא וּבְדַק בְּהוּ, מַאי לָאו בְּיַחֲסוּתָא? לָא, בִּשְׁתִיקוּתָא. הָכִי קָאָמַר לְהוּ: בְּדוּקוּ אִי שָׁתְקִי אִי לָא שָׁתְקִי. [ב]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אִם רָאִיתָ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּתְגָּרִים זֶה בָּזֶה – שֶׁמֶץ פְּסוּל יֵשׁ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִידַּבֵּק אֶחָד בַּחֲבֵירוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִם רָאִיתָ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת הַמִּתְגָּרוֹת זוֹ בָּזוֹ – שֶׁמֶץ פְּסוּל יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָהּ לִידַּבֵּק בַּחֲבֶרְתָּהּ. אָמַר רַב פָּפָּא סָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: בָּבֶל – בְּרִיאָה. מֵישׁוֹן – מֵיתָה. מָדַי – חוֹלָה. עֵילָם – גּוֹסֶסֶת. וּמָה בֵּין חוֹלִין לְגוֹסְסִין? רוֹב חוֹלִין לְחַיִּים, רוֹב גּוֹסְסִים לְמִיתָה. עַד הֵיכָן הִיא בָּבֶל? רַב אָמַר: עַד נְהַר עֲזָק, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד נְהַר יוֹאָנִי. לְעֵיל בְּדִיגְלַת עַד הֵיכָא? רַב אָמַר: עַד בַּגְדָּא וְאַוָונָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד מוֹשְׁכְּנֵי. וְלֹא מוֹשְׁכְּנֵי בִּכְלָל? וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: מוֹשְׁכְּנֵי הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין! אֶלָּא: עַד מוֹשְׁכְּנֵי, וּמוֹשְׁכְּנֵי בִּכְלָל. לְתַחְתִּית בְּדִיגְלַת עַד הֵיכָא? אָמַר רַב שְׁמוּאֵל: עַד אַפַּמְיָא תַּתָּאָה. תַּרְתֵּי אַפַּמְיָא הָוְיָין: חֲדָא עִילָּיתָא וַחֲדָא תַּתַּיְיתָא, חֲדָא כְּשֵׁירָה וַחֲדָא פְּסוּלָה, וּבֵין חֲדָא לַחֲדָא פַּרְסָה, וְקָא קָפְדִי אַהֲדָדֵי וַאֲפִילּוּ נוּרָא לָא מוֹשְׁלִי אַהֲדָדֵי. וְסִימָנָיךְ דִּפְסוּלְתָּא הָא דְּמִישְׁתַּעְיָא מֵישָׁנִית. לְעֵיל בִּפְרָת עַד הֵיכָא? רַב אָמַר: עַד אַקְרָא דְתוּלְבַּקְנֵי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד גִּישְׁרָא דְּבֵי פְּרָת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עַד מַעְבַּרְתָּ[א] דְגִיזְמָא. לָיֵיט אַבָּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב יוֹסֵף אַדְּרַב. אַדְּרַב לָיֵיט, אַדִּשְׁמוּאֵל לָא לָיֵיט? אֶלָּא לָיֵיט אַדְּרַב, וְכָל שֶׁכֵּן אַדִּשְׁמוּאֵל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם אַדְּרַב לָיֵיט, אַדִּשְׁמוּאֵל לָא לָיֵיט, וְגִישְׁרָא דְּבֵי פְּרָת לְתַתַּאיהּ הֲוָה קָאֵי.

וְהָאִידָּנָא

לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה סְתָמָא בָּעֵי בְּדִיקָה: לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ אִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא כְּבָר מִסְּתָמָא לָא מַפְּקִינַן: כֹּל שֶׁסִּיחָתוֹ בְּבָבֶל שֶׁמְּסַפֵּר בִּלְשׁוֹן אַנְשֵׁי בָּבֶל מַשִּׂיאִין לוֹ אִשָּׁה דְּמַחְזְקִינַן לֵיהּ מִבָּבֶל: דְּאִיכָּא רַמָּאֵי שֶׁמְּלַמְּדִים שִׂיחַת בָּבֶל לְהַחֲזִיקוֹ בִּמְיוּחָסִים: דַּהֲוָה אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: נְסֵב בְּרַתָּאי וְלֹא הָיָה חָפֵץ בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוּא הָיָה מִבָּבֶל: אוֹרָיְיתִין כְּשֵׁרָה בְּרָתִין לָא כְּשֵׁרָה תַּלְמִידִי אַתָּה וְתוֹרָתִי כְּשֵׁרָה לְךָ וּבְנוֹתַי אֵינְךָ חָפֵץ: מַאי דַּעְתָּךְ שֶׁאַתָּה מַחֲזִיק בְּבָבֶל בִּמְיוּחָסִים דִּתְנַן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף סט.) עֲשָׂרָה יוּחֲסִין כו' וְסָבוּר אַתָּה שֶׁעָלוּ כָּל הַפְּסוּלִין: מֵהֵיכָא נַסְבְנָא אֵיזוֹ אִשָּׁה מְיוּחֶסֶת: זִיל בָּתַר שְׁתִיקוּתָא שְׁאַל לְךָ מִשְׁפָּחָה שַׁתְקָנִית שֶׁסְּתָם בְּנֵי מְרִיבָה הֵם פְּסוּלִין שֶׁמִּתּוֹךְ פְּסוּלָן שֶׁהָיוּ פּוֹרְשִׁים מֵהֶם נָטְרוּ אֵיבָה וְהֶחֱזִיקוּ בִּמְרִיבָה וּמְיוּחֶסֶת דְּבָבֶל הַיְינוּ שְׁתִיקוּתָא מִתּוֹךְ שֶׁהֵם שַׁתְקָנִים הֶחְזְקוּ בִּמְיוּחָסִים א"כ הַבָּא לִדְלוֹק בְּבָבֶל אֵינוֹ בּוֹדֵק אֶלָּא בִּשְׁתִיקָה לִדְלוֹק בְּשַׁתְקָנִים: לְבֵי בַּר שָׁפֵי חַלָּא שֵׁם הָאִישׁ שׁוֹפֶה חֹמֶץ כְּמוֹ הַשּׁוֹפֶה יַיִן לַחֲבֵרוֹ (ב"מ דַּף ס.): וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם לִדָּבֵק בַּחֲבֵרוֹ לְכָךְ הֵטִילוּ מִן הַשָּׁמַיִם מְרִיבָה בֵּינֵיהֶן: בְּרִיאָה מְיוּחֶסֶת וּנְקִיָּה: מֵתָה מַמְזֵרִים גְּמוּרִים כֻּלָּם: חוֹלָה רֻבָּם כְּשֵׁרִים וּמִיעוּטָן פְּסוּלִין כְּחוֹלִים הַלָּלוּ שֶׁרֻבָּן לְחַיִּים: גּוֹסֶסֶת רֻבָּן פְּסוּלִין וּמִיעוּטָן כְּשֵׁרִין: עַד הֵיכָן הִיא בָּבֶל לְיַחֵס: עַד נְהַר עֲזָק עַד נְהַר יוֹאָנִי לְפִי הָעִנְיָן נִרְאֶה שֶׁבָּבֶל בֵּין שְׁנֵי נְהָרוֹת גְּדוֹלִים חִדֶּקֶל וּפְרָת מַגִּיעִים אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם זֶה מִן הַמִּזְרָח וְזֶה מִן הַמַּעֲרָב וּבָאִין וּמוֹשְׁכִין מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן וְסוֹפוֹ שֶׁל פְּרָת שׁוֹפֵךְ בְּחִדֶּקֶל כָּל זֶה יֵשׁ לִלְמוֹד מִכָּאן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל בָּבֶל דִּכְתִיב (יִרְמְיָהוּ א':י"ל) מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה כְּלוֹמַר בָּבֶל בַּצָּפוֹן וּפְרָת יוֹרֵד מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל כִּדְאָמַר בְּעָלְמָא (שַׁבָּת דַּף סה:) מִטְרָא בְּמַעְרְבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת וְקָא בָּעֵי גְּמָרָא מַה שֶּׁבֵּין ב' הַנְּהָרוֹת פְּשִׁיטָא לָן דְּבָבֶל הִיא אֶלָּא מִשְּׂפַת חִדֶּקֶל וְלַחוּץ עַד הֵיכָן מִתְפַּשֵּׁט רָחְבָּהּ שֶׁל בָּבֶל אָמַר רַב עַד נָהָר עֲזָק וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד נְהַר יוֹאָנִי: לְעֵיל בְּדִיגְלַת עַד הֵיכָן לְמַעְלָה רָחְבָּהּ שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת וְעוֹד לְהַלָּן מֵחִדֶּקֶל עַד נְהַר עֲזָק וּצְרִיכִין לֵידַע אָרְכָּהּ כַּמָּה: לְעֵיל בְּדִיגְלַת לְצַד דָּרוֹם עַד הֵיכָן: עַד בַּגְדָּא וְאַוָונָא מְקוֹמוֹת הֵם סְמוּכוֹת זֶה לָזֶה וְחִדֶּקֶל מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן: וּשְׁמוּאֵל מוֹסִיף בְּאָרְכָּהּ לַדָּרוֹם עַד מוֹשְׁכְּנֵי: כַּגּוֹלָה פּוּמְבְּדִיתָא קָרוּי גּוֹלָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דַּף כג:): לְתַחְתִּית בְּדִיגְלַת עַד הֵיכָן לַצָּפוֹן וְעַל שְׂפַת חִדֶּקֶל בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל בָּבֶל עַד הֵיכָן אָרְכָּהּ מָשׁוּךְ לַצָּפוֹן: תַּתָּאָה הַתַּחְתּוֹנָה לְפִי שֶׁשְּׁתַּיִם הָיוּ זוֹ עֶלְיוֹנָה וְזוֹ תַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ מְשִׁיכַת הַנָּהָר וְיִחוּס שֶׁל בָּבֶל עַד הַתַּחְתּוֹנָה וְלֹא הִיא בִּכְלַל: חֲדָא כְּשֵׁרָה הָעֶלְיוֹנָה: וַחֲדָא פְּסוּלָה הַתַּחְתּוֹנָה: וַאֲפִי' נוּרָא לָא מוֹשְׁלֵי אַהֲדָדֵי כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ רְגִילִים אֶצְלָם שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בָּם: דִּפְסוּלְתָּא הָא דְּמִשְׁתַּעְיָא מֵישָׁנִית וְסִימָן זֶה יְהֵא בְּיָדְךָ שֶׁלֹּא תִּטְעֶה אֵי זוֹ פְּסוּלָה הַךְ דְּמִשְׁתַּעֵי בִּלְשׁוֹן מֵישָׁן שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְמֵישָׁן וְאָמַר לְעֵיל מֵישָׁן מֵיתָה: בִּפְרָת עַל שְׂפַת פְּרָת בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל בָּבֶל עַד הֵיכָן אָרְכָּהּ מָשׁוּךְ לַדָּרוֹם: עַד גִּשְׁרָא דִּפְרָת שְׁמוּאֵל הָיָה מוֹסִיף: לָיֵיט כֹּל שֶׁיִּסְמֹךְ עַל זֶה שֶׁאֵין יִחוּסָהּ שֶׁל בָּבֶל מָשׁוּךְ כָּל כָּךְ: אַדִּשְׁמוּאֵל לָא לָיֵיט בִּתְמִיהָ וַהֲרֵי הוּא מוֹסִיף: אַדִּשְׁמוּאֵל לָא לָיֵיט דְּכִי אֲמָרָהּ שְׁמוּאֵל לְמִלְּתֵיהּ פּוֹחֵת הָיָה וְלֹא מוֹסִיף וּבִימֵי שְׁמוּאֵל הָיָה הַגֶּשֶׁר לְמַטָּה מֵאַקְרָא דְּתוּלְבַּקְנֵי:

כָּאן לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה פֵּי' מְיוּחֶסֶת מל' אִמָּהוֹת דְּאִי מִשּׁוּם יִשְׂרְאֵלִית לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר דִּבְלָאו הָכֵי מוּתָּר בְּיִשְׂרְאֵלִית כִּדְאָמַר בְּעָלְמָא (יְבָמוֹת דַּף מה.) גַּבֵּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנּוֹלָד מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל דְּאָמְרִי' לֵיהּ זִיל גְּלֵי אוֹ נְסֵב בַּת מִינָּךְ אַלְמָא מַשְׁמַע דִּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ נוֹתְנִין לוֹ יִשְׂרְאֵלִית וּמוּתָּר לִשָּׂאנָהּ: עַד הֵיכָן הִיא בָּבֶל פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְפִי הָעִנְיָן נִרְאֶה שֶׁבָּבֶל הָיְתָה בֵּין שְׁנֵי נְהָרוֹת גְּדוֹלִים הַלָּלוּ חִדֶּקֶל וּפְרָת זֶה מִן הַמִּזְרָח וְזֶה מִן הַמַּעֲרָב וּבָאִין וּמוֹשְׁכִין מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן וְסוֹפוֹ שֶׁל פְּרָת שׁוֹפֵךְ בְּחִדֶּקֶל כָּל זֶה יֵשׁ לִלְמוֹד מִכָּאן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל בָּבֶל כִּדְכְתִיב מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה אַלְמָא דְּבָבֶל מִצָּפוֹן וּפְרָת יוֹרֵד מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל כִּדְאָמַר בְּעָלְמָא (שַׁבָּת דַּף סה:) מִטְרָא בְּמַעֲרָבָא סָהֲדָא רַבָּא פְּרָת שֶׁמֵּימָיו הָיוּ רַבִּין וּמְלֵאִים עַל שְׂפָתָיו וְקָא בָּעֵי גְּמָרָא מַה שֶּׁבֵּין שְׁתֵּי הַנְּהָרוֹת פְּשִׁיטָא לָן דְּבָבֶל הוּא אֲבָל מִשְּׂפַת חִדֶּקֶל וּמִבַּחוּץ עַד הֵיכָן מִתְפַּשֵּׁט רָחְבָּהּ שֶׁל בָּבֶל אָמַר רַב עַד נְהַר עֲזָק ור"ת פֵּי' שֶׁנְּהַר פְּרָת הָיָה בָּא וּמוֹשֵׁךְ מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם שֶׁהֲרֵי נְהַר פְּרָת בָּא מִקַּדְמַת עֵדֶן וְגַן עֵדֶן הוּא מִצָּפוֹן שֶׁל עוֹלָם וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַדָּרוֹם וּפְרָת בָּא מֵעֵדֶן וְהָיָה מוֹשֵׁךְ מִצָּפוֹן לַדָּרוֹם וְהָא דְּאָמַר מִטְרָא בְּמַעֲרָבָא סָהֲדָא רַבָּא פְּרָת דְּמַשְׁמַע דְּמוֹשֵׁךְ מִדָּרוֹם לַצָּפוֹן י"ל דְּה"ק שֶׁהַמַּיִם שֶׁל פְּרָת רַבִּים כָּל כָּךְ שֶׁיַּחְזְרוּ הַמַּיִם לְמָקוֹם שֶׁבָּאוּ דְּהַיְינוּ מִדָּרוֹם לַצָּפוֹן:

עין משפט
נר מצוה

א טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ד:

ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יז, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ב:

מסורת הש"ס

א מגילה כח:

ב לעיל סט:

ג שבת סב:

ד במדבר רבה

גליון הש"ס

גמ' וכ"ת עובד כוכבים ועבד כו'. לעיל סח ע"ב לקמן עה ע"ב יבמות מה ע"א סח ע"ב:

שם ודילמא מהנך. עיין מהרש"א בח"א יבמות דף כג ע"א:

תורה אור השלם

נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה [איכה ה, יא]

הַשֹּׁכְבִים עַל־מִטּוֹת שֵׁן וּסְרֻחִים עַל־עַרְשׂוֹתָם וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק [עמוס ו, ד]

לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים [עמוס ו, ז]

וְהָאִידָּנָא הוּא [דְּ]דַלְיוּהָ פָּרְסָאֵי. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: לְהָא גִּיסָא דִּפְרָת עַד הֵיכָא? אֲמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתָּיךְ? מִשּׁוּם בִּירָם? מְיַיחֲסֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא מִבִּירָם נָסְבִי. (א)אָמַר רַב פָּפָּא: כְּמַחְלוֹקֶת לְיוּחֲסִין, כָּךְ מַחְלוֹקֶת לְעִנְיַן גִּיטִּין. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: מַחְלוֹקֶת לְיוּחֲסִין, אֲבָל לְגִיטִּין – דִּבְרֵי הַכֹּל עַד אַרְבָּא תִּנְיָינָא דְּגִישְׁרָא. אָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא: חֲבֵיל יַמָּא – תְּכֵילְתָּא דְּבָבֶל. שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא – תְּכֵילְתָּא דַּחֲבֵיל יַמָּא. רָבִינָא אָמַר: אַף צִיצוֹרָא. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, חָנָן בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר: חֲבֵיל יַמָּא – תְּכֵילְתָּא דְּבָבֶל, שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא וְצִיצוֹרָא – תְּכֵילְתָּא דַּחֲבֵיל יַמָּא. אָמַר רַב פָּפָּא: וְהָאִידָּנָא אִיעָרְבִי בְּהוּ כּוּתָאֵי. וְלָא הִיא, אִיתְּתָא הוּא דִּבְעָא מִינַּיְיהוּ, וְלָא יְהַבוּ לֵיהּ. מַאי חֲבֵיל יַמָּא? אָמַר רַב פָּפָּא: זוֹ פְּרָת דְּבוֹרְסִי. הָהוּא גַּבְרָא דַּאֲמַר לְהוּ: אֲנָא מִן שׁוּט מֵישׁוּט, עָמַד רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא עַל רַגְלָיו וְאָמַר: שׁוּט מֵישׁוּט בֵּין הַנְּהָרוֹת עוֹמֶדֶת. וְכִי בֵּין הַנְּהָרוֹת עוֹמֶדֶת, מַאי הָוֵי? אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: בֵּין הַנְּהָרוֹת הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין. וְהֵיכָא קָיְימָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאִיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל. וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַד מַעְבַּרְתָּא דְּגִיזְמָא! אָמַר אַבָּיֵי: רְצוּעָה נָפְקָא. אָמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: חִלָּזוֹן נִיהֲוַונְד הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין. אֲמַר לְהוּ אַבָּיֵי: לָא תְּצִיתוּ לֵיהּ, יְבָמָה הִיא דִּנְפַלָה לֵיהּ הָתָם. אֲמַר לֵיהּ: אַטּוּ דִּידִי הִיא? דְּרַב חֲנַנְאֵל הִיא! אֲזוּל שַׁיְּילוּהָ לְרַב חֲנַנְאֵל, אֲמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב: חִלָּזוֹן נִיהֲוַונְד הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין. (ב)וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: מַאי דִּכְתִיב: "וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי", חֲלַח – זוֹ חִלָּזוֹן, חָבוֹר – זוֹ הַדְיָיב, נְהַר גּוֹזָן – זוֹ גִּינְזַק, עָרֵי מָדָי – זוֹ חֲמָדָן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרִי לַהּ: זוֹ נִהֲוַונְד וְחַבְרוֹתֶיהָ. מַאי חַבְרוֹתֶיהָ? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ מוּשְׁכֵי חוּסְקֵי וְרוּמְקֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָּם לִפְסוּל. קָסָלְקָא דַּעְתָּא: מוּשְׁכֵי הַיְינוּ מוּשְׁכְּנֵי. וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל: מוּשְׁכְּנֵי הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין! אֶלָּא מוּשְׁכֵי לְחוּד וּמוּשְׁכְּנֵי לְחוּד. "וּתְלָת עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּהּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חִלָּזוֹן, הַדְיָיב, וּנְצִיבִין, שֶׁפְּעָמִים בּוֹלַעְתָּן וּפְעָמִים פּוֹלַטְתָּן. (ג)"וַאֲרוּ חֵיוָה אָחֳרִי תִנְיָנָה דָּמְיָה לְדֹב". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ פָּרְסִיִּים, שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּדוֹב, וּמְסוּרְבָּלִין כְּדוֹב, וּמְגַדְּלִין שֵׂעָר כְּדוֹב, וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה כְּדוֹב. רַבִּי אַמֵּי כִּי הֲוָה חָזֵי פָּרְסָא דְּרָכֵיב, אָמַר: הַיְינוּ דּוּבָּא נָיְידָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי לְלֵוִי: הַרְאֵנִי פָּרְסִיִּים. אֲמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לַחֲיָילוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. הַרְאֵנִי חַבָּרִין. דּוֹמִין לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה. הַרְאֵנִי יִשְׁמְעֵאלִים. דּוֹמִין לִשְׂעִירִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא. הַרְאֵנִי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל. דּוֹמִים לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. כִּי הֲוָה נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אֲמַר: הוּמַנְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל – כּוּלַּהּ עַמּוֹנָאֵי הִיא. מַסְגַּרְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל – כּוּלָּהּ דְּמַמְזֵירֵי הִיא. בִּירְקָא אִיכָּא בְּבָבֶל – שְׁנֵי אַחִים יֵשׁ [בָּהּ] שֶׁמַּחֲלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה. בִּירְתָא דְּסָטְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל – הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, דְּאַקְפֵּי פִּירָא בְּכְווֹרֵי בְּשַׁבְּתָא וַאֲזִיל וְצָדוּ בְּהוּ בְּשַׁבְּתָא וְשַׁמְּתִינְהוּ רַבִּי אַחַי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאִישְׁתַּמּוּד. אַקְרָא דְּאַגְמָא אִיכָּא בְּבָבֶל – אַדָּא בַּר אַהֲבָה יֵשׁ בָּהּ,

הַיּוֹם

וְהָאִידָנָא הוּא דַּלְיוּהָ פָּרְסָאֵי שֶׁלְּקָחוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ וּבְנָאוּהוּ לְמַעְלָה מֵאַקְרָא וּלְהָכִי לָא בָּעֵי לְתַחַת פְּרָת עַד הֵיכָן לְפִי שֶׁפְּרָת נוֹפֵל בְּחִדֶּקֶל וְעוֹד בָּבֶל מוֹשֶׁכֶת לְמַטָּה מִמֶּנּוּ עַל אַפַּמְיָא תַּתָּאָה כִּדְאָמַר לְעֵיל: לְהַךְ גִּיסָא לִפְרָת עַל הֵיכָא בִּשְׂפָתוֹ כְּלַפֵּי מַעֲרָב עַד הֵיכָן מִתְפַּשֵּׁט רָחְבָּהּ שֶׁל בָּבֶל: מַאי דַּעְתָּךְ שֶׁבָּאתָ לִשְׁאֹל: מִשּׁוּם בִּירָם שֶׁמָּא בִּירָם שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּהַךְ גִּיסָא מִבַּעְיָא לָךְ: מְיַיחֲסֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא שֶׁהִיא בֵּין שְׁתֵּי הַנְּהָרוֹת מִבִּירָם נָסְבִי ש"מ מַחֲזִיקִים הֵם בָּהּ בְּחֶזְקַת יִחוּס: כְּמַחֲלֹקֶת לְיוּחֲסִין בְּאָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ שֶׁל בָּבֶל: כָּךְ מַחֲלֹקֶת לְגִטִּין דְּקַיְמָא לָן (גִּטִּין דַּף ב.) הַמֵּבִיא גֵּט מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין לִשְׁמָהּ וְהַמֵּבִיא גֵּט מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר וּבָבֶל הֲרֵי הִיא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין שֶׁאַף הֵם הָיוּ חֲכָמִים וּבְקִיאִין לִשְׁמָהּ: עַל אַרְבָּא תִּנְיָנָא אֲגַם שֶׁל קָנִים וַעֲרָבָה שֶׁקּוֹרִין אוסר"א: תִּנְיָנָא דְּגִשְׁרָא שְׁנֵי אֲגַמִּים הָיוּ לְמַטָּה מֵהַגֶּשֶׁר זֶה לְמַטָּה מִזֶּה: חֲבִיל יַמָּא שֵׁם מָקוֹם: תְּכֵלְתָּא דְּבָבֶל מִכְלִילָא וְתִפְאַרְתָּהּ שֶׁל בָּבֶל לְיוּחֲסִין: שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא וְצִיצוֹרָא מְקוֹמוֹת הֵם: תְּכֵלְתָּא דַּחֲבֵיל יַמָּא תִּפְאֶרֶת שֶׁל חֲבִיל יַמָּא: אִיתְּתָא בְּעָא מִנַּיְיהוּ כּוּתִיִּים לֹא נִתְעָרְבוּ בָּהֶם אֲבָל הַקּוֹל יָצָא עַל יְדֵי שֶׁשָּׁאַל כּוּתִי אֶחָד אִשָּׁה מֵהֶם אֲבָל הֵם לֹא נָתְנוּ לוֹ וְיֵשׁ אוֹמְרִים רַב פָּפָּא בְּעָא מִנַּיְיהוּ אִיתְּתָא וְלָא יַהֲבִי לֵיהּ לְכָךְ הָיָה מוֹצִיא עֲלֵיהֶם שֶׁמֶץ פָּסוּל וְקָשֶׁה בְּעֵינַי לוֹמַר כֵּן: כַּגּוֹלָה פּוּמְבְּדִיתָא קָרֵי גּוֹלָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דַּף כג:): וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן לְעֵיל מְיַחֲסוּתָא דְּבָבֶל בִּפְרָת עַל מַעְבַּרְתָּא דְּגִזְמָא וְתוּ לָא: מֵאִיהִי דְּקִירָא מָקוֹם עַל נְהַר פְּרָת לְמַעְלָה מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה: וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן לְעֵיל מְיַחֲסוּתָא דְּבָבֶל בִּפְרָת עַל מַעְבַּרְתָּא דְּגִזְמָא וְתוּ לָא: אָמַר אַבָּיֵי רְצוּעָה נָפְקָא בַּאֲלַכְסוֹן מִמַּעְבַּרְתָּא דְּגִזְמָא וּמַקֶּפֶת אֶת הַפְּסוּלִין עַל מַעֲלָה מֵאִיהִי דְּקִירָא שֶׁהֵי' מִן הַפְּסוּלִין וְשׁוּט מְשׁוּט בְּפִי הָרְצוּעָה עַל פְּרָת: אָמַר אַבָּיֵי רְצוּעָה נָפְקָא בַּאֲלַכְסוֹן מִמַּעְבַּרְתָּא דְּגִזְמָא וּמַקֶּפֶת אֶת הַפְּסוּלִין עַל מַעֲלָה מֵאִיהִי דְּקִירָא שֶׁהֵי' מִן הַפְּסוּלִין וְשׁוּט מְשׁוּט בְּפִי הָרְצוּעָה עַל פְּרָת: חִלָּזוֹן נָהָר: וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר בַּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁהִגְלָה סַנְחֵרִיב מִשְׁתָּעֵי: וְכֻלָּן לִפְסוֹל כָּל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ הַשְּׁבָטִים נִטְמְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בִּבְנוֹתֵיהֶם וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל חֲלָלוּ לְמַ"ד (יְבָמוֹת דַּף מה.) הַוָּלָד מֵאַחַר לָא הָוֵי פָּגוּם מִיהָא הָוֵי: וּתְלָת עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בַּחַיָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּמַרְאֵה דָּנִיֵּאל כְּתִיב וְהִיא בָּבֶל: בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּהּ בְּפֻמַּהּ מַשְׁמַע מִבִּפְנִים בֵּין שִׁנֶּיהָ מַשְׁמַע שֶׁבּוֹלְטוֹת מִבַּחוּץ: בּוֹלַעְתָּן מוֹשֶׁלֶת עֲלֵיהֶם: וּמְסֻרְבָּלִים כְּדוֹב בַּעֲלֵי בָשָׂר לְשׁוֹן עָבֶה וְשָׁמֵן הוּא וּבְעָלְמָא (שַׁבָּת דַּף קלז:) נָמֵי אָמְרֵי' קָטָן הַמְסֻרְבָּל בְּבָשָׂר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּבָשָׂר כְּסַרְבָּל: דּוֹב אֵין לוֹ מְנוּחָה כְּשֶׁהוּא קָשׁוּר הוֹלֵךְ וּבָא תָּמִיד סְבִיבוֹתָיו: דּוּבָּא נָיְדָא דּוֹב נוֹדֵד: הַרְאֵנִי פָּרְסִיִּים בַּעַל מְשָׁלוֹת וְדוּמִיּוֹת הָיָה לֵוִי וְקָאָמַר לוֹ רַבִּי מְשֹׁל לִי פָּרְסִיִּים לְמָה הֵם דּוֹמִים: כַּחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד גִּבּוֹרִים: חַבָּרִין אֻמָּה הַמְּכוֹעָרָה לְפַרְסִיִּים וּמַשְׁחִיתִים הֵם וְטַרְפָנִים הֵם יוֹתֵר מִפַּרְסִיִּים: לִשְׂעִירִים מְלֻבָּשִׁים שְׁחוֹרִים וְדוֹמִים לְשֵׁדִים: דּוֹמִים לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בִּלְבוּשִׁים לְבָנִים וַעֲטוּפִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל ט) וְהָאִישׁ לָבוּשׁ הַבַּדִּים וְהָכִי נָמֵי אָמְרִינַן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף כה:) עַל רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָיָה מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב בִּסְדִינִים הַמְצֻיָּצִין וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ כּוּ' וּבִנְדָרִים (דַּף כ:) נָמֵי אָמְרִינַן מַאן מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת רַבָּנַן וְאַמַּאי קָרֵי לְהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשּׁוּם דִּמְצֻיָּינִין כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בִּלְבוּשִׁים נָאִים: כִּי קָא נִיחָא נַפְשֵׁהּ נִזְרְקָה גְּסִיסָה בְּנַפְשׁוֹ: הוּמַנְיָא עִיר שֶׁשְּׁמָהּ כָּךְ: מַסְגַּרְיָא עִיר הִיא וְכָל הָנָךְ כּוּלְּהוּ מְקוֹמוֹת נִינְהוּ: בִּירְתָא דְּסַטְיָא עַל שֵׁם שֶׁסָּרוּ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם וּפֵרֵשׁ רַבִּי אֵיזֶהוּ סָרוּ: דְּאַקְפֵּי פִּירָא בְּכְוָורֵי וְאָזִיל וְצָדוּ בְּשַׁבְּתָא וְשַׁמְּתִינְהוּ וְכוּ' הֵצִיף הַבִּיבָר (ויבי"ר: בְּרֵכַת דָּגִים) דָּגִים הַרְבֵּה וְהָלְכוּ וְצָדוּ: דְּאַקְפֵּי הֵצִיף כִּדְמִתַּרְגְּמִינַן וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל (מְלָכִים ב ו: ו) וּקְפָא פַרְזְלָא: פִּירָא בְּרֵיכָה עֲשׂוּיָה לְגַדֵּל דָּגִים וּבְלַעַ"ז בִּיבָר (ויבי"ר: בְּרֵכַת דָּגִים): וְאִשְׁתַּמּוּד נִשְׁתַּמְּדוּ:

לְהַךְ גִּיסָא דִּפְרָת עַד הֵיכָן פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְהָכִי לָא בָּעֵי לְתַחַת פְּרָת עַד הֵיכָא לְפִי שֶׁפְּרָת נוֹפֵל בְּחִדֶּקֶל וְעוֹד בָּבֶל מוֹשֶׁכֶת לְמַטָּה מִמֶּנּוּ עַל אַפַּמְיָא תַּתָּאָה כִּדְאָמַר לְעֵיל: **אִתְּתָא** בְּעָא מִנַּיְהוּ וְלָא יְהַבוּ לֵהּ וּלְכָךְ הוֹצִיא עֲלֵיהֶם לַעַז וי"מ דְּקָאֵי אַדְּרַב פָּפָּא וְלָא נִהְיָרָא לר"י שֶׁיַּעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק לְהוֹצִיא לַעַז עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא כְּדִין: **בֵּין** הַנְּהָרוֹת הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִין וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֵן דְּאִי מִשּׁוּם חִדֶּקֶל וּפְרָת לָא הֲוָה בָּעֵי גְּמָרָא וְכִי בֵּין הַנְּהָרוֹת מַאי הָוֵי דִּפְשִׁיטָא דִּכְלֵי עָלְמָא דִּמְיַחֲסִי דִּלְעֵיל נַמֵּי לָא בָּעֵי אֶלָּא מִן הַגְּלִילִין אֲבָל בֵּין הַנְּהָרוֹת פְּשִׁיטָא לֵיהּ דִּמְיֻחָסִין הֵן:

מסורת הש"ס

א גיטין ו.
ב יבמות טז:
ג מגילה יא.; עבודה זרה ב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בין וכו' וצ"ל דשני מקומות הן. עיין עירובין דף יט ע"א תד"ה אם בין הנהרות:

תורה אור השלם

הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים דְּבַר־יְהֹוָה עֲלֵיכֶם כְּנַעַן אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְהַאֲבַדְתִּיךְ מֵאֵין יוֹשֵׁב [צפניה ב, ה]

וַיֶּגֶל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי [מלכים ב יח, יא]

וַאֲרוּ חֵיוָה אָחֳרִי תִנְיָנָה דָּמְיָה לְדֹב וְלִשְׂטַר־חַד הֳקִמַת וּתְלָת עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין (שניה) [שִׁנַּהּ] וְכֵן אָמְרִין לַהּ קוּמִי אֲכֻלִי בְּשַׂר שַׂגִּיא [דניאל ז, ה]

הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. הַיּוֹם נוֹלַד רַב יְהוּדָה בְּבָבֶל. (א)דְּאָמַר מָר: כְּשֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי. כְּשֶׁמֵּת רַבִּי נוֹלַד רַב יְהוּדָה. כְּשֶׁמֵּת רַב יְהוּדָה נוֹלַד רָבָא. כְּשֶׁמֵּת רָבָא נוֹלַד רַב אָשֵׁי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ". עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב וְגוֹ'". (ב)"צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו". רַב יְהוּדָה אָמַר: כְּגוֹן הוּמַנְיָא לְפוּם נַהֲרָא. "וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי וּפְלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָה מֵת וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל גָּדוֹל וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי ה'", רַב וּשְׁמוּאֵל: חַד אָמַר: לְטוֹבָה, וְחַד אָמַר: לְרָעָה. מַאן דְּאָמַר לְטוֹבָה – כִּי הָא דְּאִיסְתַּנְדְּרָא דְמֵישָׁן חַתְנֵיהּ דִּנְבוּכַדְנֶצַּר הֲוָה, שְׁלַח לֵיהּ: מִכּוּלֵּי הַאי שְׁבָיָה דְּאַיְיתֵית לָךְ – לָא שַׁדַּרְתְּ לַן דְּקָאֵי לְקַמָּן? בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ מִיִּשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ פְּלַטְיָהוּ בֶּן בְּנָיָהוּ: אֲנַן דַּחֲשִׁיבִינַן נֵיקוּ מִקַּמָּךְ הָכָא, וְעַבְדִּין נֵיזְלוּ לְהָתָם. וַאֲמַר נְבִיָּא: מִי שֶׁעָשָׂה טוֹבָה בְּיִשְׂרָאֵל, יָמוּת בַּחֲצִי יָמָיו? (ג)מַאן דְּאָמַר לְרָעָה, דִּכְתִיב: "וַתָּבֵא אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה' הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה קָדִימָה וְהִנֵּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת יַאֲזַנְיָה בֶן עַזֻּר וְאֶת פְּלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם", וּכְתִיב: "וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה". (ד)מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעֲרָב? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "[אֲחֹרֵיהֶם] אֶל הֵיכַל ה'" – מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין עַצְמָם וּמַתְרִיזִין עַצְמָם כְּלַפֵּי מַעְלָה. וְקָאָמַר נְבִיָּא: מִי שֶׁעָשָׂה הָרָעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל יָמוּת עַל מִיטָּתוֹ?! תִּסְתַּיֵּים דִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לְרָעָה, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל: מוּשְׁכְנֵי – הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוּחֲסִים. מֵישׁוֹן – לֹא חָשׁוּ לָהּ לֹא מִשּׁוּם עַבְדוּת וְלֹא מִשּׁוּם מַמְזֵרוּת, אֶלָּא כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בָּהּ לֹא הִקְפִּידוּ עַל הַגְּרוּשׁוֹת. א(ה)לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שְׁמוּאֵל אָמַר לְטוֹבָה, וּשְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ – יָצָא לְחֵירוּת וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף", עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה? אֶלָּא: עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו – קָרוּי עֶבֶד, עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו – אֵין קָרוּי עֶבֶד. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוֹת הֵם עוֹמְדוֹת. אַמֵּימָר שְׁרָא לֵיהּ לְרַב הוּנָא בַּר נָתָן לְמִינְסַב אִיתְּתָא מְחוֹזַיְיתָא. אֲמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי: מַאי דַּעְתָּיךְ – דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוֹת הֵן עוֹמְדוֹת? וְהָא בֵּי רַב כָּהֲנָא לָא מַתְנוּ הָכִי, וּבֵי רַב פָּפָּא לָא מַתְנוּ הָכִי, וּבֵי רַב זְבִיד לָא מַתְנוּ הָכִי! אֲפִילּוּ הָכִי לָא קַבְּלַהּ מִינֵּיהּ, מִשּׁוּם דִּשְׁמִיעַ לֵיהּ מֵרַב זְבִיד דִּנְהַרְדְּעָא. (ו)תָּנוּ רַבָּנַן: מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי טְהוֹרִים לֶעָתִיד לָבֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין טְהוֹרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם"! אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם" – וְלֹא מִן הַמַּמְזֵרוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אֲטַהֵר אֶתְכֶם" – הֱוֵי אוֹמֵר אַף מִן הַמַּמְזֵרוּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד". אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, מַאי "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד"? כִּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: יֶתְבוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְרוּחְצָן בְּאַרְעֲהוֹן דַּהֲווֹ (דָּמוּ) [דָּמַיִין] בַּהּ לְנוּכְרָאִין. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי לָאו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, הֲוָה אָתֵי אֵלִיָּהוּ מַפֵּיק מִינַּן צַוְורָנֵי צַוְורָנֵי קוֹלָרִין. בג(ז)תָּנוּ רַבָּנַן: גֵּר נוֹשֵׂא מַמְזֶרֶת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת. אֶחָד גֵּר אֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְחָלָל מוּתָּרִים בְּכֹהֶנֶת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? חֲמִשָּׁה קְהָלֵי כְּתִיבֵי.

חַד

הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם י"א מֵת הַיּוֹם וְאִם כֵּן אֵין זֶה רַב אַדָּא שֶׁבַּגְּמָרָא וְנִרְאֶה דְּהָא יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּכְנַס לִבְרִית מִילָה וְזֶה רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה שֶׁהֶאֱרִיךְ יָמִים הַרְבֵּה מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עַל דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים בִּימֵי רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק כִּדְאָמְרִינַן בְּבָבָא בָּתְרָא (דַּף כב.): צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו צָרִים שֶׁהָיוּ סוֹבְבִים אוֹתָם בְּאַרְצָם דְּהַיְינוּ עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁהֵצֵרוּ לָהֶם יוֹתֵר מִן הַכֹּל כִּדְאָמְרִינַן בְּחֵלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף צו:) עַמּוֹן וּמוֹאָב שְׁכֵנֵי בִישֵׁי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ אוֹתָם צִוָּה שֶׁיִּהְיוּ סוֹבְבִים אוֹתָם אַף בְּגָלוּתָם כְּגוֹן הוּמַנְיָא דְּכַלָּה דְּעַמּוֹנָאֵי הִיא כִּדְאָמְרִי' לְעֵיל הוֹשִׁיבָם סַנְחֵרִיב בְּבָבֶל וְהָיוּ מְצֵרִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּפוּם נַהֲרָא: חַד אָמַר לְטוֹבָה הָיָה מְיַלֵּל הַנָּבִיא עָלָיו: וְחַד אָמַר לְרָעָה שֶׁהָיָה רַע בְּעֵינָיו שֶׁמֵּת מִיתָה יָפָה: חַד אָמַר לְטוֹבָה הָיָה מְיַלֵּל הַנָּבִיא עָלָיו: וְחַד אָמַר לְרָעָה שֶׁהָיָה רַע בְּעֵינָיו שֶׁמֵּת מִיתָה יָפָה: דְּאִיסְתַּנְדְּרָא דְמֵישָׁן שִׁלְטוֹן שֶׁל מֵישָׁן: מִי שֶׁעָשָׂה הַטּוֹבָה הַזֹּאת שֶׁהִצִּיל אֶת הַגּוֹלָה מִלִּהְיוֹת עֲבָדִים לַעֲבָדוֹת: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחֹרֵיהֶם אֶל הַהֵיכָל שֶׁהָיָה בְּמַעֲרַב הָעֲזָרָה מָה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲחֹרֵיהֶם וְגוֹ' אֲחוֹרֵיהֶם מַמָּשׁ כְּשֶׁהוּא מִפּוֹרֵעַ שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּנִין לְהַרְאוֹת אֲחוֹרֵיהֶם לְגַנַּאי: מִי שֶׁעָשָׂה הַטּוֹבָה הַזֹּאת שֶׁהִצִּיל אֶת הַגּוֹלָה מִלִּהְיוֹת עֲבָדִים לַעֲבָדוֹת: תִּסְתַּיֵּים דִּשְׁמוּאֵל הוּא דְּאָמַר לְרָעָה דִּשְׁמוּאֵל לֵית לֵיהּ הָא דְּאָמַר דַּעֲבָדִים נִשְׁתַּלְּחוּ לְמֵישָׁן מִדְּקָאָמַר לֹא חָשׁוּ לָהּ מִשּׁוּם עַבְדוּת: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שְׁמוּאֵל הוּא דְּאָמַר לְטוֹבָה דְּאִית לֵיהּ הָא דְּנִשְׁתַּלְּחוּ עֲבָדִים לְמֵישָׁן וְהַאי דְּקָאָמַר לֹא חָשׁוּ לָהּ מִשּׁוּם עַבְדוּת שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר עֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו אֵין קָרוּי עֶבֶד וְהָנֵי נָמֵי מֵאַחַר שֶׁגָּלוּס מֵהֶם וְנִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶם זֶהוּ הֶפְקֵר כִּדְאָמְרִינַן בְּגִטִּין (דַּף לט:) נִתְיָאַשְׁתִּי מִפְּלוֹנִי עַבְדִּי וּמִשּׁוּם לְשׁוֹן הֶפְקֵר נָקַט לָהּ דְּכֵיוָן דְּאִתְיָאֵשׁ לֵיהּ מִינֵּיהּ פָּקַע לֵיהּ רְשׁוּתֵיהּ: וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר לִהְיוֹת מֻתָּר בְּיִשְׂרְאֵלִית: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר מַתְנִי' דְּקָתָנֵי דְּעָלוּ פְּסוּלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמַשְׁמַע דְּאֵין כָּל הָאֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת מְיֻחָסוֹת חוּץ מִבָּבֶל בִּלְבַד כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ פִּרְקָא (לְעֵיל קִידּוּשִׁין דַּף סט:) דִּמְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּקָאָמַר יִחֵס עֶזְרָא אֶת בָּבֶל: מִמְּחוֹזַיְיתָא וְאֵין מְחוֹזָא בְּתוֹךְ גְּבוּל בָּבֶל הָאֲמוּרִים לְעִנְיַן יוּחֲסִין: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר מַתְנִי' דְּקָתָנֵי דְּעָלוּ פְּסוּלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמַשְׁמַע דְּאֵין כָּל הָאֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת מְיֻחָסוֹת חוּץ מִבָּבֶל בִּלְבַד כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ פִּרְקָא (לְעֵיל קִידּוּשִׁין דַּף סט:) דִּמְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּקָאָמַר יִחֵס עֶזְרָא אֶת בָּבֶל: וְהָא בֵּי רַב כָּהֲנָא לֹא מַתְנוּ לָהּ הָכִי מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֶלָּא כִּדְאָמַר לְעֵיל כָּל הָאֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת פְּסוּלוֹת וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל הָאֲרָצוֹת עִסָּה: דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא לָאו הַיְינוּ רַב זְבִיד סְתָמָא: וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד יִגָּלוּ הַמַּמְזֵרִים מֵהֶם וְיֵשְׁבוּ בִּפְנֵי עַצְמָם: יִתְבוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לִרְחָצָן תַּרְגּוּם שֶׁל וַיֵּשֶׁב: דְּהָווּ דָּמְיָן בָּהּ לְנוּכְרָאִין תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל מַמְזֵר וְהָכִי קָאָמַר וְיָשַׁב הָעָם שֶׁהָיָה מֻכָּר מִגְּבוּל אַרְצוֹ וְנִטְרַד כְּמַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד גַּם הוּא מִגְּבוּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשֻׁעַ חֲלָקָהּ לָהֶם אַע"פ שֶׁלֹּא נִכְבְּשָׁה בְּיָמָיו כִּדְכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ י"ג:א') אַתָּה זָקַנְתָּ בָּאתָ בַּיָּמִים וְהָאָרֶץ נִשְׁאֲרָה הַרְבֵּה מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ וְקָא חָשִׁיב וְאָזֵיל חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי וְגוֹ': צַוְּרָנֵי צַוְּרָנֵי חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת ל"א קוֹלָרִין קוֹלָרִין וְהוּא לְשׁוֹן מַעֲשֶׂה בְּקוֹלָר שֶׁל בְּנֵי אָדָם דְּסוֹף יְבָמוֹת (דַּף קכב.): גֵּר נוֹשֵׂא מַמְזֶרֶת דְּקָסָבַר קְהַל גֵּרִים לֹא אִקְּרִי קָהָל וְהוּלָּד מַמְזֵר דִּכְתִיב לוֹ הַלֵּךְ אַחַר פְּסוּלוֹ: לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת קָסָבַר דִּקְהַל גֵּרִים אִקְּרִי קָהָל: וּמֻתָּרִים בִּכְהֻנָּה וְאַע"פ שֶׁהַכֹּהֲנִים אֲסוּרִים בְּגִיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וַחֲלָלָה דְּקָסָבַר לֹא הֻזְהֲרוּ כֹּהֲנוֹת כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִין לְאוֹתָן שֶׁהַפְּסוּל אֵינוֹ מֻזְהָר עֲלֵיהֶן כְּגוֹן אֵלּוּ: חֲמִשָּׁה קְהָלֵי כְּתִיבֵי גַּבֵּי אַזְהָרַת פְּסוּלֵי יוּחֲסִין לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה' (דְּבָרִים כ"ג:ג') לֹא יָבֹא לוֹ בִּקְהַל (שָׁם) לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל (שָׁם) לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל (שָׁם) דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל דְּמִצְרִי וַאֲדוֹמִי (שָׁם) וּקְהָל דִּגְבֵי פְּצוּעַ דַּכָּא (שָׁם) לֹא חָשִׁיב דְּלָאו מִן פְּסוּלֵי יוּחֲסִין קָא מִשְׁתָּעֵי:

הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס יֵשׁ אוֹמְרִים מֵת וא"כ אֵין זֶה רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה שֶׁבַּגְּמָרָא וְנִרְאֶה לוֹמַר יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁנִּכְנַס לִבְרִית מִילָה וְזֶה רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה שֶׁהֶאֱרִיךְ יָמִים הַרְבֵּה מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עַל דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים בִּימֵי רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק כִּדְאָמְרִי' בב"ב (דַּף כב:) אַךְ ר"י פִּי' דִּשְׁנֵי רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה הֲווּ:

חֲמִשָּׁה קְהָלֵי כְּתִיבֵי פִּי' גַּבֵּי אַזְהָרַת פְּסוּלֵי יוּחֲסִין אֲבָל קְהָל דִּגְבֵי פְּצוּעַ דַּכָּא לֹא חָשִׁיב דְּלָאו בִּפְסוּלֵי יוּחֲסִין מִשְׁתָּעֵי עוֹד אוֹמֵר ר"י מִשּׁוּם דְּלָא שַׁיָּךְ בֵּיהּ קָהָל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' עבדים הל' יג, סמג לאוין קמ, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' סד:

ב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כב:

ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' כב:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים מדרשים על משה רבינו דרש לפטירת מרעה ו; יומא לח:; קוהלת רבה; בראשית רבה

ב יבמות טז:

ג יומא עז.

ד סוכה נג:

ה יבמות מח.; גיטין לח.

ו תנא דבי אליהו רבה; תוספתא קידושין

ז תוספתא קידושין

תורה אור השלם

וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל יְהֹוָה אֲשֶׁר־שָׁם וגו' [שמואל א ג, ג]

וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא שָׁם [קהלת א, ה]

עֵת לַהֲרוֹג וְעֵת לִרְפּוֹא עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת [קהלת ג, ג]

פֵּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְהֹוָה לְיַעֲקֹב וגו' [איכה א, יז]

וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי וּפְלַטְיָהוּ בֶן־בְּנָיָה מֵת וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל־גָּדוֹל וגו' [יחזקאל יא, יג]

יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין־בָּהֶם כָּל־מְאוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּלִים בְּכָל־חָכְמָה וְיֹדְעֵי וגו' [דניאל א, ד]

וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ וַתָּבֵא אֹתִי אֶל־שַׁעַר בֵּית־יְהֹוָה הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה וגו' [יחזקאל יא, א]

וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־חֲצַר בֵּית־יְהֹוָה הַפְּנִימִית וְהִנֵּה־פֶתַח הֵיכַל יְהֹוָה בֵּין וגו' [יחזקאל ח, טז]

וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ [שמות יב, מד]

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר וגו' [יחזקאל לו, כה]

וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד וְהִכְרַתִּי גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים [זכריה ט, ו]

חַד – לְכֹהֲנִים, וְחַד – לַלְוִיִּם, וְחַד – לְיִשְׂרְאֵלִים, וְחַד – לְמִישְׁרֵי מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי, וְחַד – לְמִישְׁרֵי שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל. קְהַל גֵּרִים לָא אִיקְּרִי קָהָל. וְרַבִּי יְהוּדָה? כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מֵחַד "קָהָל" נָפְקִי, אִיַּיתַּר לֵיהּ לִקְהַל גֵּרִים. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָכִי נָמֵי, תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ, מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי וּשְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל מֵחַד "קָהָל" נָפְקָא – "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" – מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא מַמְזֵר סָפֵק – יָבֹא, בְּקָהָל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא בְּקָהָל סָפֵק – יָבֹא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָנֵי נָמֵי תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ, וְטַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה מֵהָכָא: "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר". וּלְרַבִּי יוֹסֵי? "חֻקָּה אַחַת" – הִפְסִיק הָעִנְיָן. [א]אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְחָלָל מוּתָּרִין בְּכֹהֶנֶת. מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁירוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִים. דָּרַשׁ רַבִּי זֵירָא בְּמָחוֹזָא: גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. רַגְמוּהּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּאֶתְרוֹגַיְיהוּ. אֲמַר רָבָא: מִי אִיכָּא דְּדָרֵישׁ מִילְּתָא כִּי הַאי בְּדוּכְתָּא דִּשְׁכִיחִי גִּיּוֹרֵי? דָּרַשׁ רָבָא בְּמָחוֹזָא: גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת. טַעֲנוּהּ בְּשִׁירָאֵי. הֲדַר דְּרַשׁ לְהוּ: גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַפְסֵידְתָּא לְקַמַּיְיתָא. אֲמַר לְהוּ: דְּטָבָא לְכוּ עֲבַדִי לְכוּ, אִי בָּעֵי מֵהָכָא נָסֵיב וְאִי בָּעֵי מֵהָכָא נָסֵיב. וְהִילְכְתָא: גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת – לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁירוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִים, וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת – כְּרַבִּי יוֹסֵי. אֵלּוּ הֵן: שְׁתוּקִי – כֹּל שֶׁמַּכִּיר. אָמַר רָבָא: דְּבַר תּוֹרָה שְׁתוּקִי כָּשֵׁר. מַאי טַעְמָא – רוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ, וּמִיעוּט פְּסוּלִין אֶצְלָהּ. [ב(א)]וְאִי אָזְלִי אִינְהוּ לְגַבַּהּ, כֹּל דְּפָרֵישׁ – מֵרוּבָּא פָּרֵישׁ. מַאי אָמְרַתְּ – דִּילְמָא אָזְלָה אִיהִי לְגַבַּיְיהוּ הֲוָה לֵיהּ קָבוּעַ, וְכֹל קָבוּעַ כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה דָּמֵי, [ג]וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" – מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא מַמְזֵר סָפֵק – יָבֹא. בְּקָהָל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא בְּקָהָל סָפֵק – יָבֹא! וּמָה טַעַם אָמְרוּ שְׁתוּקִי פָּסוּל? גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. אֶלָּא מֵעַתָּה, שְׁתוּקִי – שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו! כֹּל כִּי הָנֵי מְזַנּוּ וְאָזְלִי? בַּת שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו! אֶלָּא: לָא שְׁכִיחָא, הָכִי נָמֵי לָא שְׁכִיחָא! [ד]אֶלָּא מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִין. וְאָמַר רָבָא, דְּבַר תּוֹרָה: אֲסוּפִי – כָּשֵׁר. מַאי טַעְמָא? אֵשֶׁת אִישׁ – בְּבַעְלָהּ תּוֹלָה. מַאי אִיכָּא? מִיעוּט אֲרוּסוֹת וּמִיעוּט שֶׁהָלַךְ בַּעֲלֵיהֶם לִמְדִינַת הַיָּם, כֵּיוָן דְּאִיכָּא פְּנוּיָה, וְאִיכָּא נָמֵי דְּמֵחֲמַת רְעָבוֹן, הָוֵה פַּלְגָא וּפַלְגָא. וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בְּקָהָל ה'" – מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא מַמְזֵר סָפֵק יָבֹא. בְּקָהָל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא בְּקָהָל סָפֵק יָבֹא. וּמָה טַעַם אָמְרוּ אֲסוּפִי פָּסוּל – שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. אֶלָּא מֵעַתָּה אֲסוּפִי – אֲסוּפִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ בֵּין מֵאָבִיו בֵּין מֵאִמּוֹ! כֹּל הָנֵי שָׁדוּ וְאָזְלִי?! בַּת אֲסוּפִי לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ! אֶלָּא לָא שְׁכִיחַ, הָכִי נָמֵי לָא שְׁכִיחַ. אֶלָּא, מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִים. [ה]אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: מְצָאוֹ מָהוּל –

אֵין

חַד לַכֹּהֲנִים מִיהֲוָה מָנֵי לְמִכְתְּבִינְהוּ לְכוּלְּהוּ בַּחֲדָא אַזְהָרָה וְחַד קָהָל לֹא יָבֹא מַמְזֵר וְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל עַד עוֹלָם וְגַבֵּי מִצְרִי וַאֲדוֹמִי דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בָּכֶם: חַד לִקְהַל כֹּהֲנִים וְחַד לִקְהַל לְוִיִּם וְחַד לִקְהַל יִשְׂרְאֵלִים דְּאִי הֲוָה כְּתִיב חַד הֲוָה אָמֵינָא כֹּהֲנִים קָאָמַר אֲבָל לְוִיִּם מֻתָּרִים וְאִי כְּתִיב תְּרֵי הֲוָה אָמֵינָא לְוִיִּם וְכֹהֲנִים אֲבָל יִשְׂרְאֵלִים לֹא: וְחַד לְמִשְׁרֵי מַמְזֶרֶת בִּשְׁתוּקִי אע"פ שֶׁזֶּה וַדַּאי וְזֶה סָפֵק לֹא חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא זֶה כָּשֵׁר וְאָסוּר לִשָּׂא מַמְזֶרֶת דְּהָכִי דָּרְשִׁינַן בְּקָהָל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא מַמְזֵר הָא בְּקָהָל סָפֵק כְּגוֹן שְׁתוּקִי יָבֹא: וְחַד לְמִשְׁרֵי שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל דְּדָרְשִׁינַן הָכִי מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא בַּקָּהָל הָא מַמְזֵר סָפֵק יָבֹא וּדְקָתָנֵי מַתְנִי' שְׁתוּקִי פָּסוּל הוּא מִדְּרַבָּנָן כִּדְלְקַמָּן שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו: קְהַל גֵּרִים לֹא אִקְּרִי קָהָל דְּלָא אִיַּתַּר לָן קְרָא לַקָּהָל גֵּרִים: מֵחַד קְהָלָא נָפְקִי דְּשֵׁבֶט אֶחָד הֵם וְאֵין לִקְרוֹת קָהָל חֲצִי הַשֵּׁבֶט: הָנֵי נָמֵי תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ גַּבֵּי כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אִצְטְרִיכוּ תְּרֵי קְהָלֵי לִדְרָשָׁה וְאַפֵּי' הָכֵי אִיַּתַּר לְהוּ חַד לַקָּהָל גֵּרִים: מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי וּשְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל מֵחַד קְרָא נָפְקִי חַד מִקָּהָל וַדַּאי וְחַד מִמַּמְזֵר וַדַּאי דְּהָכִי דָּרְשִׁינַן לֹא יָבֹא מַמְזֵר וַדַּאי בַּקָּהָל וַדַּאי הָא מַמְזֵר סָפֵק בִּקְהַל יִשְׂרָאֵל וַדַּאי אוֹ מַמְזֵר וַדַּאי בְּקָהָל סָפֵק יָבֹא: וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָנֵי נָמֵי תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ כְּלוֹמַר לְהָנָךְ תַּרְתֵּי דְּרָשׁוֹת תְּרֵי קְרָאֵי אִצְטְרִיכוּ וְאִי לֹא אִיַּתַּר קְרָא לָא הֲוָה דָּרְשִׁינַן מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא הָא סָפֵק מַמְזֵר יָבֹא אֶלָּא הֲוָה אָמְרִינַן כְּכָל שְׁאָר סְפֵיקֵי אִסּוּר עַל הַוַּדַּאי אַזְהָרַת וַדַּאי נִלְקוֹת עָלָיו וְעַל אַזְהָרַת סָפֵק אַזְהָרַת סָפֵק לְאִסּוּרָא: הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר לָמָּה לִי לְמִכְתַּב קָהָל הָכָא אֶלָּא לְמֵימַר דְּגֵר אַקָּהָל קָאֵי וְאַשְׁמוּעִינַן דְּאִקְרֵי קָהָל: לֹא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת כֹּהֲנוֹת: לִנָּשֵׂא לִפְסוּלִין לִפְסוּלֵי כְּהֻנָּה גֵּר חָלָל מְשֻׁחְרָר שֶׁהַכֹּהֲנִים הֻזְהֲרוּ עַל בְּנוֹתֵיהֶם וְהֵם לֹא הֻזְהֲרוּ עֲלֵיהֶם מִלִּשָּׂא אוֹתָן אֲבָל לִפְסוּלִין שֶׁהָאֲנָשִׁים הַפְּסוּלִין הֻזְהֲרוּ עֲלֵיהֶן מִלִּשָּׂא אוֹתָן כְּגוֹן מַמְזֵרִין אוֹ נְתִינִים אַף הַנָּשִׁים הֻזְהֲרוּ עֲלֵיהֶם דְּהִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֳנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה וְהָכִי אָמְרִינַן בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק יֵשׁ מֻתָּרוֹת (יְבָמוֹת דַּף פד:): רַגְמוּהוּ כ"ע שֶׁהָיוּ שָׁם גֵּרִים הַרְבֵּה וְהִקְשָׁה לָהֶם שֶׁאָמַר קְהַל גֵּרִים לֹא אִקְּרֵי קָהָל: אִיכָּא דְּדָרֵשׁ כו' בִּתְמִיהַ: מֻתָּר בְּכֹהֶנֶת דְּלֹא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לִנָּשֵׂא לִפְסוּלִין: רוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ דְּכֵיוָן דְּמַכִּירִים אֶת אִמּוֹ דִּפְנוּיָה הִיא רֹב הָעוֹלָם כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ שֶׁאֵין הָרֹב מַמְזֵרִים וּקְרוֹבִים שֶׁהַוָּלָד מֵהֶם מַמְזֵר וְאַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד אִם בָּא עָלֶיהָ אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר: וּמִעוּט פְּסוּלִין כְּגוֹן מַמְזֵרִין וּקְרוֹבִין: וְאִי דְּאָזְלֵי אִינְהוּ לְגַבָּהּ וְאִם בִּבְעִילָה זוֹ הָלַךְ הַבּוֹעֵל אֶצְלָהּ דְּהַשְׁתָּא נָד לֵיהּ מִמְּקוֹם קְבִיעָתוֹ וְאֵין לְדוּנוֹ בְּתוֹרַת קָבוּעַ שֶׁהוּא נִדּוֹן כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר כָּל דְּפָרֵישׁ מֵרֻבָּא פָּרֵשׁ וְהַוָּלָד כָּשֵׁר: מַאי אֲמַרְתְּ מֵאֵיזֶה טַעַם תָּבֹא לְפָסְלוֹ דִּלְמָא אָזְלָה אִיהִי כו' אֵין זֶה אֶלָּא סָפֵק וְהַתּוֹרָה אָמְרָה מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא הָא מַמְזֵר סָפֵק יָבֹא: כֹּל כִּי הָנֵי מְזַנּוּ בִּתְמִיהַ וְכִי כָּל בְּעִילוֹת הַנִּמְנָאוֹת נָטִיל עַל אָבִיו שֶׁל זֶה לוֹמַר הוּא הוֹלִיד כָּל שְׁתוּקֵי הָעִיר: בַּת שְׁתוּקִית שֶׁנּוֹלְדָה עַל יְדֵי נְשׂוּאִין שֶׁנִּשֵּׂאת לְמוּתָּר לָהּ: לֹא יִשָּׂאֶנָּה שְׁתוּקִי שֶׁמָּא בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁתוּקִית הוּא שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ שֶׁל זֶה תְּחִלָּה בִּזְנוּת וְאַחַ"כ נָשָׂא שְׁתוּקִית: אֶלָּא לֹא שְׁכִיחַ מַסְקָנָא דְּקוּשְׁיָא הִיא אֶלָּא לְהָכִי לֹא חָיְישִׁינַן מִשּׁוּם דְּלָא שְׁכִיחַ שֶׁתִּנָּשֵׂא לוֹ אֲחוֹתוֹ אִי נָמֵי שְׁתוּקִי מִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא וּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן וְזֶה עִקָּר: דְּבַר תּוֹרָה אֲסוּפִי כָּשֵׁר אע"פ שֶׁאֵין מַכִּירִים אֶת אִמּוֹ וְנָחוּשׁ שֶׁמָּא מֵאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֲלָה לְאַחֵר דְּרֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי: מַאי טַעְמָא אֵשֶׁת אִישׁ בְּבַעְלָהּ תּוֹלָה אִם יָלְדָה מַמְזֵר אֵינָהּ מַשְׁלִיכָתוֹ לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ לוֹמַר מִבַּעֲלִי הוּא: מַאי אִיכָּא לְאַחְזוּקֵי בְּמַמְזֵרוּת אִיכָּא מִעוּטָא שֶׁהֵן אֲרוּסוֹת וְאֵין לָהֶם לִתְלוֹת בְּבַעַל אוֹ נְשׂוּאוֹת שֶׁהָלְכוּ בַּעֲלֵיהֶן לִמְדִינַת הַיָּם כֵּיוָן דְּאִיכָּא נָמֵי לְמֵימַר שֶׁל פְּנוּיָה הוּא וְכָשֵׁר אוֹ שֶׁל אִשָּׁה מִבַּעְלָהּ וְהִשְׁלִיכַתּוּ אִמּוֹ מֵחֲמַת רְעָבוֹן: שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו דַּאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ כֵּיוָן דְּמַכִּירִין אֶת חֲמוֹתוֹ שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרָה לֹא מְסַפְּקִינַן לָהּ בְּמִזְנָה לוֹמַר שֶׁהוּא הָיָה בְּנָהּ וְהִשְׁלִיכַתּוּ: כָּל הָנֵי שָׁדֵי וְאָזְלֵי וְכִי כָּל בָּנִים שֶׁהָיוּ לָהּ הִשְׁלִיכָה שֶׁנַּחֲזִיק כָּל הַנֶּאֱסָפִים בְּנֵי אֵם אַחַת וּבְסָפֵק בְּנֵי אָב אֶחָד וּמִשְּׁתֵּי אִמָּהוֹת נָמֵי לֹא כִּדְאָמַר לְעֵיל כָּל הָנֵי מְזַנּוּ וְאָזְלֵי: בַּת אֲסוּפִי מִן הַנְּשׂוּאִין שֶׁמָּא בַּעַל הָאֲסוּפִית הוּא אָבִיו:

[וְחַד לְמִשְׁרֵי שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל תֵּמַהּ הֵיכִי מִדְרַשׁ שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל מִיַּתּוּרָא דְּקָהָל וי"ל דְּמַקִּישׁ מַמְזֵר לְקָהָל מַה גַּבֵּי קָהָל מְמַעֲטִינַן קָהָל סָפֵק ה"נ גַּבֵּי מַמְזֵר מְמַעֲטִינַן מַמְזֵר סָפֵק. ת"י]: **אֶלָּא** מֵעַתָּה שְׁתוּקִי שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּמֻתָּר בָּהּ וּבְפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף לז.) אָמַר דְּרָבָא גּוּפֵיהּ ס"ל כר"א דְּמַתְנִי' דְּאָמַר סְפֵקָן אָסוּר וְי"ל דְּהָתָם קָאָמַר רָבָא אַלִּיבֵּיהּ אֲבָל הָכָא דְּקָאָמַר מ"ט אָמְרוּ שְׁתוּקִי פָּסוּל קָא בָּעֵי אַלִּיבָּא דְּכ"ע: **מַאי** אִכָּא מִעוּט אֲרוּסוֹת כו' תֵּמַהּ דְּמַשְׁמַע טַעְמָא דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ מִשּׁוּם דַּהֲוָה מִעוּט וְלָא יָדְעִינַן שֶׁמֵּאֲרוּסָה הִיא הָא אִם אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמֵּאֲרוּסָה הִיא וַדַּאי אִיכָּא לְאַחְזוּקֵי בְּמַמְזֵרוּת וְלֹא הִיא דַּאֲפִילּוּ יָדְעִינַן שֶׁמֵּאֲרוּסָה הִיא לָא הָוֵי מַמְזֵר דְּהָא אָמְרִי' (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף עה.) אֲרוּסָה שֶׁעִבְּרָה הַוָּלָד כָּשֵׁר וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי קָאָמַר וּמִעוּט שֶׁהָלְכוּ בַּעֲלֵיהֶם לִמְדִינַת הַיָּם דְּהָאִי נָמֵי יֵשׁ לָנוּ לְהַכְשִׁירוֹ דְּשֶׁמָּא בָּא עַל יְדֵי שֵׁם וְשַׁמֵּשׁ כִּי הַהוּא עוֹבְדָא (בִּירוּשַׁלְמִי) דְּאָבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וּבָא עַל יְדֵי שֵׁם וְשִׁמֵּשׁ וְהוֹלִיד אֶת שְׁמוּאֵל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכָא אִיכָּא רֵיעוּתָא שֶׁהִשְׁלִיכַתּוּ וְאִם אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא מֵאֲרוּסָה מַחְזְקִינַן לֵיהּ בְּוַדַּאי מַמְזֵר שֶׁאִם הָיָה מִן הָאָרוּס לֹא הָיְתָה מַשְׁלִיכָתוֹ אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר דְּלָא תָּלִינַן שֶׁבָּא עָלֶיהָ עַל יְדֵי שֵׁם אֶלָּא דַּוְקָא כְּשֶׁאוֹמֶרֶת כֵּן אֲבָל הַאי אֲסוּפִי כֵּיוָן דְּאֵין אִמּוֹ מְעִידָה עָלָיו אֵין לִתְלוֹת בְּהָכִי:

עין משפט נר מצוה

א סמג לאוין קכח, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ג:

ב מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' יח:

ג מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כא:

ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כא:

ה מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' לא, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' לא:

מסורת הש"ס

א כתובות טו.

תורה אור השלם

הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: [במדבר טו, טו]

לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: [דברים כג, ג]

אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. מְשַׁלְטֵי הַדָּמֵיהּ – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. שַׁיֵּיף מִשְׁחָא, וּמְלֵא כוּחְלָא, רְמֵי חוּמְרֵי, תְּלֵי פִּיתְקָא, וּתְלֵי קְמִיעָא – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. תְּלֵי בְּדִיקְלֵי, אִי מָטְיָא לֵיהּ חַיָּה – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי, אִם לָאו – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. זַרְדְּתָא סְמִיכָא לְמָתָא – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי, וְאִם לָאו – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. בֵּי כְּנִישְׁתָּא סְמִיכְתָּא לְמָתָא וּשְׁכִיחִי בֵּיהּ רַבִּים – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי, וְאִם לָאו – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. אָמַר אַמֵּימָר: הַאי פֵּירָא דְסוּפְלֵי – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי, חֲרִיפְתָּא דְנַהֲרָא – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. פִּשְׁרֵי – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. צִידֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. רְשׁוּת הָרַבִּים – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. אָמַר רָבָא: וּבִשְׁנֵי רְעָבוֹן אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי. הָא דְּרָבָא אַהֵיָּיא? אִילֵימָא אַרְשׁוּת הָרַבִּים – אַיְּידֵי דִּשְׁנֵי רְעָבוֹן קָטְלָא לֵיהּ?! וְאֶלָּא אַצִּידֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים – מַאי אִירְיָא שְׁנֵי רְעָבוֹן? אֲפִילּוּ בְּלָא שְׁנֵי רְעָבוֹן! [א(א)]אֶלָּא כִּי אִתְּמַר דְּרָבָא – אַהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זַבְדִּי אָמַר רַב: כׇּל זְמַן שֶׁבַּשּׁוּק – אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמָנִים עָלָיו, נֶאֱסַף מִן הַשּׁוּק – אֵין נֶאֱמָנִים עָלָיו. [ב]מַאי טַעְמָא? אָמַר רָבָא: הוֹאִיל וְיָצָא עָלָיו שֵׁם אֲסוּפִי. וְאָמַר רָבָא: וּבִשְׁנֵי רְעָבוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמָנִים עָלָיו. אָמַר רַב חִסְדָּא: שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִים לְאַלְתַּר, אֵלּוּ הֵן: אֲסוּפִי, חַיָּה, וּפוֹטֶרֶת חַבְרוֹתֶיהָ. אֲסוּפִי – הָא דַּאֲמַרַן. [ג(ב)]חַיָּה – דְּתַנְיָא: חַיָּה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר זֶה יָצָא רִאשׁוֹן וְזֶה יָצָא שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁלֹּא יָצְתָה וְחָזְרָה, אֲבָל יָצְתָה וְחָזְרָה – אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הוּחְזְקָה עַל עוֹמְדָהּ – נֶאֱמֶנֶת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאַהְדַר אַפַּהּ. [ד(ג)]פּוֹטֶרֶת חַבְרוֹתֶיהָ מַאי הִיא? דִּתְנַן: שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁהָיוּ יְשֵׁנוֹת בְּמִטָּה אַחַת וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן – כּוּלָּן טְמֵאוֹת. בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת טְמֵאָה – הִיא טְמֵאָה, וְכוּלָּן טְהוֹרוֹת. אָמַר רַב חִסְדָּא: שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ כְּשִׁיעוּר וֶוסֶת. [ה]תָּנוּ רַבָּנַן: נֶאֱמֶנֶת חַיָּה לוֹמַר: זֶה כֹּהֵן וְזֶה לֵוִי, זֶה נָתִין וְזֶה מַמְזֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם עַרְעָר, אֲבָל קָרָא עָלֶיהָ עַרְעָר – אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. [ד]עַרְעָר דְּמַאי? אִילֵימָא עַרְעָר חַד, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין עַרְעָר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם! אֶלָּא עַרְעָר תְּרֵי. [ו]וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ עַרְעָר חַד. וְכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין עַרְעָר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם – הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִיתָא חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת – חַד נָמֵי מְהֵימַן. [ז(ה)]נֶאֱמָן בַּעַל מִקָּח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי, וְלָזֶה אֵין מָכַרְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בִּזְמַן שֶׁמִּקָּחוֹ בְּיָדוֹ, אֲבָל אֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ – אֵינוֹ נֶאֱמָן.

וְנִיחְזֵי

אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דְּאִי לָאו דְּכָשֵׁר הוּא לֹא הֲוָה טַרְחָא בֵּהּ לְמִמְהַל לֵיהּ: מְשַׁלְטֵי הַדָּמֵיהּ אֵיבָרָיו מְתֻקָּנִים וּמְיֻשָּׁרִים: אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דְּאִי פָּסוּל הוּא לֹא הֲוָה מִתְקַנְּאָה לֵיהּ הוֹאִיל וְדַעְתָּהּ לְהַשְׁלִיכוֹ אֶלָּא מֵחֲמַת רְעָבוֹן הִשְׁלִיךְ ל"א מְשַׁלְטֵי הַדָּמֵיהּ אֵיבָרָיו גְּלוּלִים וּמְלֻבָּן וּמְזֹרָז אֵין זֶה מְזַנָּה אֶלָּא מִבְּעָלָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ תַּשְׁמִישׁ תָּדִיר הַוָּלָד מְלֻבָּן וּמְזֹרָז כִּדְאָמַר בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף לא.) ג' חֳדָשִׁים אַחֲרוֹנִים תַּשְׁמִישׁ יָפֶה לָאִשָּׁה וְיָפֶה לַוָּלָד שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הַוָּלָד מְזֹרָז וּמְלֻבָּן: הַדָּמֵיהּ אֵיבָרָיו כְּמוֹ הֲדוֹמֵי נַהֲמָהּ דְּעֵירוּבִין (דַּף ל.) וְהַדָּמִין תִּתְעַבְדוּן דְּדָנִיֵּאל: מְלֵא כֻּחְלָא סְבִיבוֹת עֵינָיו לְיַפּוֹתוֹ: רָמֵי חוּמְרֵי קְשָׁרִים שֶׁעוֹשִׂים לִרְפוּאָה וְתוֹלִין לַתִּינוֹק דְּאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף סו:) הַבָּנִים יוֹצְאִים בִּקְשָׁרִים: תָּלֵי פִּתְקָא קָמֵעַ שֶׁל כְּתָב: תָּלֵי קָמֵעַ שֶׁל עִקָּרִין: אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דְּהָא חָסָה עַל חַיָּיו וְהוֹכִיחַ תְּחִלָּתָהּ שֶׁאוֹהַבְתּוֹ וְלֹא הִשְׁלִיכַתּוּ לָמוּת: תָּלֵי בְּדִקְלָא אִי מָטְיָא לֵהּ חַיָּה רָעָה וִיכוֹלָה לְטָרְפוֹ מִשָּׁם יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְהָבִין דִּלְדַעַת מִיתָה הִשְׁלִיכַתְהוּ וְלֹא חָסָה עָלָיו יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי: זַרְדְּתָא דִּסְמִיכָא לְמָתָא אִי תָּלֵי בְּאִילָן שֶׁשְּׁמוֹ זַרְדְּתָא סלרי"ר (סורביי"ר: חֻזְרָר (אִילָן)) בְּלַעַ"ז אִי סְמִיכָא לְמָתָא אע"ג דְּלָא מָטְיָא לֵהּ חַיָּה יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דְּאָמַר בְּעַרְבֵי פְּסָחִים (פְּסָחִים דַּף קיא:) זַרְדְּתָא דִּסְמִיכָא לְמָתָא לֹא פְּחִיתָא מִשִּׁתִּין שֵׁידֵי: בֵּי כְנִישְׁתָּא בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁלָּהֶם חוּץ לָעִיר הָווּ וְאִי לָא שְׁכִיחִי בָּהּ רַבִּים כְּגוֹן אוֹרְחִים יֵשׁ לִדְאֹג מִמַּזִּיקִים: פֵּירָא דְּסֻפְלֵי נִמְצָא בַּחֲפִירָה הָעֲשׂוּיָה לְהַטִּיל שָׁם גַּרְעִינֵי תְּמָרִים לְמַאֲכַל בְּהֵמוֹת יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דְּחוּץ לָעִיר עָבְדֵי לֵיהּ וּשְׁכִיחִי בְּהוּ מַזִּיקִין: חֲרִיפְתָּא דְּנַהֲרָא נְתָנוּהוּ בַּעֲרֵבָה וְהִשְׁלִיכַתְהוּ לְאֶמְצָעִית הַנָּהָר מָקוֹם שֶׁהַסְּפִינוֹת עוֹבְרוֹת תָּמִיד אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי דִּלְכָךְ טָרְחָה לְהוֹלִיכוֹ עַל חֲרִיפוּת הַנָּהָר שֶׁיַּעַבְרוּ סְפִינוֹת שָׁם וְיִמְצָאוּהוּ: פִּשְׁרָא מְקוֹם שִׁפּוּעַ הַנָּהָר ע"י הַפְסָקַת שְׂלָגִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ סְפִינוֹת לַעֲבֹר שָׁם יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי: נֶאֱמָנִין עָלָיו לוֹמַר בְּנֵינוּ הוּא: בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן שֶׁהַרְבֵּה נִשְׁלָכִין לֹא רָאוּ חֲכָמִים לְפָסְלָם מֵחֲמַת יְנִיאַת קוֹל: נֶאֱמָנִים לְאַלְתַּר וְלֹא לְאַחַר זְמַן אֲבָל כָּל שְׁאָר הַנֶּאֱמָנִין נֶאֱמָנִים נָמֵי לְאַחַר זְמַן: וּפוֹטֶרֶת חַבְרוֹתֶיהָ מִן הַטֻּמְאָה כִּדִמְפָרֵשׁ: זֶה יָצָא רִאשׁוֹן וּבְכוֹר הוּא: אִם הֻחְזְקָה עַל עָמְדָהּ כִּדִמְפָרֵשׁ דְּלָא אַהַדְרָא אַפָּהּ נֶאֱמֶנֶת: וְאִם לָאו דְּאַהַדְרָא אַפָּהּ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת: שֶׁהָיוּ יְשֵׁנוֹת בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף סא.) מוּקֵי לָהּ בִּמְשֻׁלָּבוֹת וּדְבוּקוֹת זוֹ בָּזוֹ: כְּשִׁעוּר וֶסֶת לְאַחַר מְנִיחָה מִיָּד וּבְמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף יד:) מְפָרֵשׁ שִׁעוּר וֶסֶת שֶׁעוֹמֵד הָעֵד הוּא הַקִּנּוּחַ בְּגַל הַמַּשְׁקוֹף וְאֵינוֹ מְחַסֵּר אֶלָּא לְקַנֵּחַ מִיָּד: זֶה כֹּהֵן וְזֶה לֵוִי נָשִׁים שֶׁיָּלְדוּ בְּבַיִת אַחַת אֵשֶׁת כֹּהֵן וְלֵוִי נָתִין וּמַמְזֵר: שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ עַרְעָר שֶׁלֹּא יָצָא מְעוֹרֵר עַל הַוָּלָד לוֹמַר זֶה בְּנָהּ שֶׁל אֵשֶׁת מַמְזֵר: הֵיכָא דְּאִית לֵהּ חֲזָקָה לְכַשְׁרוּת שֶׁהָיוּ מַחֲזִיקִין בּוֹ בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר: אֲבָל הֵיכָא דְּלֵית לֵהּ חֲזָקָה לְכַשְׁרוּת שֶׁלֹּא נוֹדַע לַבְּרִיּוֹת מִי הוּא הַכָּשֵׁר וְלֹא יָצָא אֶחָד מֵהֶם יְדֵי סָפֵק: נֶאֱמָן בַּעַל הַמֶּקַח סֵיפָא דְּבָרַיְתָא דִּלְעֵיל: לָזֶה מָכַרְתִּי כו' אִם שְׁנַיִם מְעוֹרְרִין עַל הַמִּקָּח זֶה אוֹמֵר מָכַרְתָּ לִי וְזֶה אוֹמֵר לִי מָכַרְתָּ וְשֶׁלִּי הַמִּקָּח לְקַמָּן מוֹקֵי לֵיהּ שֶׁשְּׁנֵיהֶם נָתְנוּ לוֹ דָּמִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד דָּמִים שְׁלֵמִים אֶחָד מִדַּעְתּוֹ וְאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ: בִּזְמַן שֶׁמִּקָּחוֹ בְּיָדוֹ דִּרְמְיָא עָלֵיהּ לְמֵילַךְ שֶׁלֹּא לַחֲזֹר לוֹ מִזֶּה וּלְהַחֲזִיר לוֹ דָּמָיו וְיִתֵּן הַמִּקָּח לְמִי שֶׁלֹּא נִמְכַּר לוֹ דְּקָם לֵיהּ בְּמִי שֶׁפָּרַע הִלְכָּךְ מֵילַךְ דָּיֵיק: אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ וּשְׁנֵיהֶם אוֹחֲזִין בּוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּכֵיוָן דְּלָאו עֲלֵהּ רַמְיָא תּוּ לָא דַּיֵּיק לִזְכֹּר לְמִי הוּא:

בד"א בִּזְמַן שֶׁמִּקָּחוֹ בְּיָדוֹ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּרָמֵי עָלֵיהּ לְמֵילַךְ לְפִי שֶׁהוּא בְּמִי שֶׁפָּרַע אִם יַחֲזֹר בְּמִי שֶׁנָּתַן הַמָּעוֹת וְיַחֲזִיר לוֹ דָּמָיו אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ אֶלָּא שְׁנֵיהֶם אוֹחֲזִים בּוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּכֵיוָן דְּלָאו עֲלֵהּ רַמְיָא לֹא דַּיֵּיק לִזְכֹּר מִי הָוֵה וּפָרֵיךְ וְנִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט אַאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ פָּרֵיךְ לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס לְפִי' שֶׁלֹּא קִבֵּל הַמָּעוֹת אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם וְהָא וַדַּאי מִדְכַּר דְּכִיר מִמַּאן קַבֵּיל זוּזֵי וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא דְּנָקֵט זוּזֵי מִתַּרְוַיְיהוּ וְלָא יְדִיעַ כּוּ' וּלְפִי זֶה אָמְרִינַן דַּאֲפִילּוּ אָמַר שֶׁיָּדַע לֹא מְהֵימְנֵי מִשּׁוּם דְּלָא רָמֵי עָלֵיהּ לְמֵילַךְ כָּךְ שִׁיטַת הַקּוּנְטְרֵס וּמַה שֶּׁפֵּי' דִּפְרֵיךְ אַאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ דְּקָאָמַר דְּאֵינוֹ נֶאֱמָן וּפָרֵיךְ וְנִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט פֵּרוּשׁ וּלְאוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת וַדַּאי נִתְרַצָּה קָשֶׁה דְּמַאי יֵשׁ לָנוּ לְהַאֲמִינוֹ טְפֵי מֵעֵד אֶחָד דְּעָלְמָא דְּכֵיוָן שֶׁאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר מִגּוֹ כְּדֵי לְהַאֲמִינוֹ לָכֵן פֵּי' ר"ת בִּזְמַן שֶׁמִּקָּחוֹ בְּיָדוֹ וְאָז הוּא נֶאֱמָן מִטַּעַם מִגּוֹ דְּמָצֵי אָמַר לֹא מָכַרְתִּי אוֹ חָזַרְתִּי וּקְנִיתִיו אֲבָל אֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּאָז לֹא שַׁיָּךְ מִגּוֹ וּפָרֵיךְ וְלִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט נְהִי נָמֵי דְּמִקָּחוֹ בְּיָדוֹ אַמַּאי נֶאֱמָן אִם יֹאמַר אוֹתִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַמָּעוֹת לָזֶה נִתְרַצֵּיתִי דְּמַשְׁמַע דְּנֶאֱמָן בְּכׇל עִנְיָן וְאַמַּאי נֶאֱמָן הֲוָה מִגּוֹ בִּמְקוֹם עֵדִים דְּאֵנַן סָהֲדֵי דִּלְאוֹתוֹ שֶׁנָּתַן הַמָּעוֹת נִתְרַצָּה וּמְשַׁנֵּי דְּנָקֵט זוּזֵי כּוּ' וּלְפִי זֶה גָּרְסִי' וְלָא יְדִיעַ וְלָא גָּר' וְלֹא יָדַע דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לִידִיעָתוֹ דְּוַדַּאי חָיְישִׁינַן לִידִיעָתוֹ אִי הֲוָה יָדַע וּלְפִי זֶה נ"ל שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁאִם יָדַע הֲוָה אָמְרִי' נִתְרַצָּה לָזֶה אַךְ בְּרֵישׁ בָּבָא מְצִיעָא (דַּף ב:) גַּבֵּי שְׁנַיִם אוֹחֲזִים בְּטַלִּית דְּמוֹקֵי לָהּ בַּגְּמָרָא בְּמִקָּח וּמִמְכָּר וּפָרֵיךְ מִקָּח וּמִמְכָּר נֶחֱזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט וּפֵרֵשׁ הָתָם רַשִׁ"י כְּפִי שִׁיטָתוֹ דְּהָכָא וְעוֹד פֵּרֵשׁ הָתָם אע"ג דְּאָמַר בְּפֶ' בָּתְרָא דְּקִדּוּשִׁין דְּבִזְמַן שֶׁאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן וְהָכָא הָוֵי כְּאֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ דְּתַרְוַיְיהוּ אֲדוּקִין בְּטַלִּית וְאַמַּאי פָּרֵיךְ שֶׁיְּהֵא הַמּוֹכֵר נֶאֱמָן הָא מוֹקְמִינַן הָתָם בִּדְנָקֵט זוּזֵי מִתַּרְוַיְיהוּ וְהַשְׁתָּא ס"ל דְּלָא נָקֵט זוּזֵי אֶלָּא מֵחַד אַךְ לפר"ת קָשֶׁה דְּמַאי פָּרֵיךְ הָתָם וְנִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט וְהָא לְפֵרוּשׁוֹ אע"ג דְּלָא נָקֵט זוּזֵי אֶלָּא מֵחַד אֵין לָנוּ לְהַאֲמִינוֹ כִּדְפָרֵשִׁית לְכָךְ נ"ל הָתָם וְנִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט כְּלוֹמַר הֵיכִי קָתָנֵי בְּמַתְנִי' זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ כּוּ' נִשְׁאַל לַמּוֹכֵר מִמַּאן קִבֵּל הַמָּעוֹת וְלֶהֱוֵי כְּעֵד אֶחָד לִפְטוֹר אֶת מִי שֶׁמְּסַיֵּיעַ אֲפִי' מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת וּלְחַיֵּיב אֶת שֶׁכְּנֶגְדּוֹ שְׁבוּעָה דְּאוֹרָיְיתָא אֲבָל לְהוֹצִיא מָמוֹן מִזֶּה וְלִמְסֹר לָזֶה פְּשִׁיטָא דְּאֵינוֹ נֶאֱמָן רַק כִּדְפָרֵשִׁית וּמְשַׁנֵּי דְּנָקֵט זוּזֵי מִתַּרְוַיְיהוּ וְגַם לְפֵרוּשׁ זֶה גָּרְסִי' לֹא יָדַע אַךְ אִם הוּא יָדַע פְּשִׁיטָא שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לִידִיעָתוֹ לְחַיֵּב לָזֶה שְׁבוּעָה דְּאוֹרָיְיתָא כִּדְפֵרַשְׁתִּי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ל, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' לב:

ב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ל, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' לב:

ג מיי' פב' מהל' נחלות הל' יד, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' יב:

ד מיי' פט' מהל' איסורי ביאה הל' לב, טוש"ע יו"ד סי' קצ סעי' נ:

ה מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' לב, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' לה:

ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' לב, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' לה:

ז מיי' פכ' מהל' מכירה הל' ד, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רכב סעי' א:

מסורת הש"ס

א בראשית רבה

ב תוספתא בבא בתרא

ג נדה ס:; משנה נדה

ד גיטין ט.

ה תוספתא זבחים

גליון הש"ס

גמ' שלשה נאמנים. עיין מדרש ב"ר וישב פ' פ"ה:

(א)וְנִיחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט? לָא צְרִיכָא דְּנָקֵט מִתַּרְוַיְיהוּ וְאָמַר: חַד מִדַּעְתַּאי, וְחַד בְּעַל כּוּרְחַי. וְלָא יְדִיעַ הֵי מִדַּעְתּוֹ וְהֵי לֹא מִדַּעְתּוֹ. [א]נֶאֱמָן דַּיָּין לוֹמַר: לָזֶה זִכִּיתִי וְלָזֶה חִיַּיבְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁבַּעֲלֵי דִינִים עוֹמְדִים לְפָנָיו, אֲבָל אֵין בַּעֲלֵי דִינִים עוֹמְדִים לְפָנָיו – אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְנִיחְזֵי זְכוּתָא מַאן נָקֵיט? [ב]לָא צְרִיכָא, דְּקָרִיעַ זְכוּתַיְיהוּ. וְנִיהְדַּר וְנִידַיְינִינְהוּ! בְּשׁוּדָא דְּדַיָּינֵי. [ג](ב)אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר, אֵלּוּ הֵן: חַיָּה, אָבִיו, וְאִמּוֹ. חַיָּה – לְאַלְתַּר, אִמּוֹ – כָּל שִׁבְעָה, אָבִיו – לְעוֹלָם. כִּדְתַנְיָא. "יַכִּיר" – יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים. [ד]מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: "זֶה בְּנִי בְּכוֹר". וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר: "זֶה בְּנִי בְּכוֹר", כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר: "זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה" וְ"זֶה בֶּן חֲלוּצָה". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶאֱמָן. [ה־ז](ג)אַבָּא שָׁאוּל הָיָה קוֹרֵא לַשְׁתוּקִי "בְּדוּקִי". מַאי "בְּדוּקִי"? אִילֵימָא שֶׁבּוֹדְקִין אֶת אִמּוֹ וְאוֹמֶרֶת: לְכָשֵׁר נִבְעַלְתִּי – נֶאֱמֶנֶת, כְּמַאן – כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, תְּנֵינָא חֲדָא זִימְנָא! דִּתְנַן: הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: מָה טִיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה? אָמְרָה לָהֶם: מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא. רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. [חט](ד)– חֲדָא לְהַכְשִׁיר בָּהּ, וַחֲדָא לְהַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ – פּוֹסֵל בְּבִתָּהּ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ – מַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ, אַבָּא שָׁאוּל מַאי אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן? [א]דְּאַבָּא שָׁאוּל עֲדִיפָא מִדְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא: הָתָם, דְּרוֹב כְּשֵׁרִין אֶצְלָהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּרוֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ – אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל. מַתְנִי' כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל – מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר. [יביג](ה)רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וַדָּאָן בְּוַדָּאָן – מוּתָּר, וַדָּאָן בִּסְפֵיקָן, וּסְפֵיקָן בְּוַדָּאָן, וּסְפֵיקָן בִּסְפֵיקָן – אָסוּר. וְאֵלּוּ הֵן הַסְּפֵיקוֹת: שְׁתוּקִי, אֲסוּפִי, וְכוּתִי. (ו)גְּמָ' מַאי כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל? אִילֵימָא מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי – הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא, מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, אַהֵיָיא? אִילֵימָא אַוַּדָּאָן בִּסְפֵיקָן – הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וַדָּאָן בְּוַדָּאָן – מוּתָּר, וַדָּאָן בִּסְפֵיקָן, וּסְפֵיקָן בִּסְפֵיקָן – אָסוּר, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה לָא סְבִירָא לֵיהּ! וְכִי תֵּימָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר אַגֵּר בְּמַמְזֶרֶת, מִידֵּי גֵּר בְּמַמְזֶרֶת קָתָנֵי? כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל קָתָנֵי! אָמַר רַב יְהוּדָה:

הָכִי

וְנִחְזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט קָא ס"ל שֶׁלֹּא קִבֵּל מָעוֹת אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם הָא נַמִּי מִדְּכִיר דְּכִיר זוּזֵי דְּמַאן קַבֵּיל: וְלָא יָדִיעַ אֵין יָדוּעַ לָנוּ: בִּזְמַן שֶׁבַּעֲלֵי דִּינִין עוֹמְדִין לְפָנָיו רַמְיָא עֲלֵיהּ לְמִדְכַּר שֶׁעֲדַיִין לֹא יָצְאוּ מִשָּׁם מִשֶּׁנִּגְמְרוּ אֶת דִּינָם וְאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי זַכַּאי אִישׁ פְּלוֹנִי חַיָּב שֶׁאֵין בַּעֲלֵי דִּינִין עוֹמְדִין לְפָנָיו תּוּ לָא רַמְיָא עֲלֵיהּ לְמִדְכַּר: וְנִחְזֵי זְכוּתָא מַאן נָקֵט כְּגוֹן אֵיזֶהוּ מֵהֶם פְּסַק דִּין שֶׁל זְכוּת: וְנֶהְדַּר וְנִדַיְינִינְהוּ לָמָה לִי כּוּלֵּי הַאי לְמֵימַר אֵינוֹ נֶאֱמָן מַה לָּנוּ וְלַאֲמוּנָתוֹ נֶהְדַּר הוּא עַצְמוֹ אוֹ אַחֵר וִילוּנֵם לְפִי טַעֲנוֹתָם: בְּשׁוּדָא דְּדַיָּנֵי בְּדִין שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בְּטַעַם אֶלָּא הַכֹּל כְּפִיו שֶׁל דַּיָּן כִּי הַהִיא דִּכְתֻבּוֹת (דַּף פה:) דְּאָמַר נִכְסַי לְטוֹבִיָּה וְאָתוּ שְׁנֵי טוֹבִיָּה שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים וְאָמְרִינַן שׁוּדָא דְּדַיָּינֵי לְמִי שֶׁיִּתְנַדֵּב לֵב הַדַּיָּן לוֹמַר נִרְאֶה לִי שֶׁזֶּה הָיָה רָגִיל אֶצְלוֹ יוֹתֵר לָזֶה נָתַן וְכֵיוָן שֶׁפָּסַק כֵּן אִם בָּא לַחֲזֹר אֵינוֹ חוֹזֵר וּלְפִיכָךְ אֵין רוֹצִין לַחֲזֹר מִדִּין שֶׁמָּא יַטֶּנּוּ לִבּוֹ לְצַד הַשֵּׁנִי: כָּל שִׁבְעָה שֶׁעֲדַיִין אֵין אָבִיו מַכִּיר בּוֹ שֶׁלֹּא יָצָא מִתַּחַת יְדֵי אִמּוֹ לִכָּנֵס לַבְּרִית מִכָּאן וְאֵילָךְ מֵטָל עַל אָבִיו לְהַכִּירוֹ כְּדִכְתִיב יַכִּיר: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ נֶאֱמָן אֶלָּא גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה הוּא דִּפְלִיגִי: שֶׁבּוֹדְקִין אֶת אִמּוֹ וְנֶאֱמֶנֶת כְּמַאן כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּתְמִיהַּ לָמָּה לֵיהּ לְרַבִּי לְמִתְנְיֵיהּ לִפְלוּגְתָּא בִּתְרֵי דּוּכְתֵּי לִתְנֵי הָא דְּאַבָּא שָׁאוּל הָתָם וְכֵן הָיָה אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר כִּדְבָרָיו: וְכֹהֵן הוּא כְּלוֹמַר מְיוּחָס הוּא: חֲדָא לְהַכְשִׁיר בָּהּ ר"ג דְּלָא הֶאֱמִינָהּ אֶלָּא לְעַצְמָהּ שֶׁלֹּא נִתְחַלְּלָה מִן הַתְּרוּמָה אֲבָל לֹא לְהַכְשִׁיר אוֹתוֹ עֻבָּר שֶׁאִם בַּת הִיא לֹא תִּנָּשֵׂא לְכֹהֵן אַבָּא שָׁאוּל מַכְשִׁיר אַף בְּבִתָּהּ דְּהָא מַתְנִיתִין אַף בְּוָלָד קָאֵי שֶׁהוּא שְׁתוּקִי: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר כו' בפ"ק דִּכְתֻבּוֹת (דַּף יג:): דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא מִלֵּי הֵיכָא דְּרוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ כְּגוֹן פְּנוּיָה וְרוֹב הָעִיר מַשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה אֲבָל הֵיכָא דְּרוֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ כְּגוֹן אֲרוּסָה וְהִיא אוֹמֶרֶת מִן הָאָרוּס הוּא אוֹ פְּנוּיָה וְאֵין רוֹב הָעִיר מַשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה: מַתְנִי' כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה כְּגוֹן מַמְזֵרֵי בִּשְׁתוּקֵי וְאַע"ג שֶׁזֶּה וַדַּאי וְזֶה סָפֵק וְאִיכָּא לְמֵימַר שֶׁמָּא כָּשֵׁר הוּא אַפֵּ"ה שָׁרֵי כִּדְיָלְפִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף עג.) בַּקָּהָל וַדַּאי לֹא יָבֹא אֲבָל בִּקְהַל סָפֵק יָבֹא וּבַגְּמָרָא פָּרִיךְ הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: וַדָּאן בְּוַדָּאָן מוּתָּר כְּגוֹן מַמְזֵרִים בִּנְתִינִים: וַדָּאן בִּסְפֵקָן כְּגוֹן מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי בִּשְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי: סְפֵקָן בְּוַדָּאָן שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי בְּמַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי: סְפֵקָן בִּסְפֵקָן שְׁתוּקֵי בִּשְׁתוּקִית אֲסוּפֵי בַּאֲסוּפִית אֲסוּפֵי בִּשְׁתוּקִית: אָסוּר שֶׁמָּא זֶה כָּשֵׁר וְזֶה פָּסוּל: וְכוּתִי בגמ' מְפָרֵשׁ מַאי סְפֵיקַיְיהוּ וְכוּתִים אוֹתָם שֶׁהוֹשִׁיב סַנְחֵרִיב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן כְּדִכְתִיב (מְלָכִים ב י"ז:כ"ד) וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר (אֲנָשִׁים מִסְּפַרְוַיִם) וּמִכּוּתָה וְגוֹ' וְעַל שֵׁם שֶׁהֱבִיאָם מִכּוּתָה נִקְרְאוּ כּוּתִים וְנִתְגַּיְּרוּ מֵאֵימַת הָאֲרָיוֹת כְּדִכְתִיב (שָׁם) וַיְשַׁלַּח (בָּם אֶת) הָאֲרָיוֹת וְגוֹ' וְכוּלָּהּ עִנְיָנָהּ בִּמְלָכִים: גמ' וְכִי תֵּימָא ר' יְהוּדָה אוֹסֵר אַגֵּר בְּמַמְזֶרֶת קָמַשְׁמַעִינַן לֵיהּ דְּאָמַר הָכִי לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף עב.) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת וּבְמִילֵי אַחֲרִינָא לָא שָׁמְעִינַן דִּפְלִיג לְעִנְיַן יוּחֲסִין: מִידֵּי גֵּר בְּמַמְזֶרֶת קָתָנֵי לְעֵיל דְּאָתֵי רַבִּי יְהוּדָה לְאִפְלוּגֵי עֲלֵיהּ: כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל וְגֵר נָמֵי מִן הָאֲסוּרִין הוּא:

שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בְּדִין שֶׁאֵין תָּלוּי בְּטַעַם אֶלָּא הַכֹּל לְפִי רְאוֹת עֵינֵי הַדַּיָּינִין כִּי הַהִיא דִּכְתֻבּוֹת (דַּף פה:) דְּהַהוּא דְּאָמַר נְכָסַי לְטוֹבִיָּה וְאָתוּ תְּרֵי טוֹבִיָּה שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים וְאָמַר שׁוּדָא דְּדַיָּינֵי פֵּרוּשׁ לְמִי שֶׁמִּתְנַדֵּב לֵב הַדַּיָּן לוֹמַר שֶׁזֶּה הָיָה אוֹהֲבוֹ יוֹתֵר מִזֶּה לָזֶה נָתַן וְקָשֶׁה לר"ת דְּאִי בִּסְבָרָא תַּלְיָא מִלְּתָא כִּדְפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס אַמַּאי לָא אָמְרִינַן דְּנֶהְדַּר וְנִדַיְינֵיהּ דְּמִסְתַּמָּא לֹא יַהֲפֹךְ סְבָרָתוֹ רִאשׁוֹנָה וְעוֹד פ"ק דְּגִטִּין (דַּף יד:) אָמְרִינַן הֵילָךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי כו' תָּנֵי חֲדָא הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת יַחְזְרוּ לְיוֹרְשֵׁי הַמְשַׁלֵּחַ וְתַנְיָא אִידָךְ לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ וּמַסִּיק כָּאן אָמְרוּ שׁוּדָא עָדִיף וְהָתָם אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס לְכָךְ פר"ת שׁוּדָא דְּדַיָּינֵי דְּכָל מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת יַעֲשֶׂה דְּהֶפְקֵר ב"ד הָיָה הֶפְקֵר וְשׁוּדָא לְשׁוֹן הַשְׁלָכָה כְּמוֹ רָמָה בַיָּם דְּמִתַּרְגְּמִינַן שְׁדֵי בְיַמָּא (שְׁמוֹת ט"ו:א') וּרְאָיָה לפר"ת מֵהַהִיא דְּפֵ' מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כְּתֻבּוֹת דַּף צד:) גַּבֵּי שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁהָיוּ בְּיוֹם אֶחָד אָתוּ תַּרְוַיְיהוּ קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת וְאַגְבֵּי רַב שֵׁשֶׁת לְחַד מִנַּיְיהוּ הָדַר אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן וְאַגְבְּיֵהּ לְאִידָךְ אֲתָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת אֲמַר לֵיהּ מ"ט עֲבַד מָר הָכִי אֲמַר לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקָדִים פֵּי' שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁטָרוֹת נִכְתַּב בַּבֹּקֶר וְהָאֶחָד בָּעֶרֶב וַאֲמַר לֵיהּ אַטּוּ בִּירוּשָׁלַיִם יָתְבִינַן דְּכָתְבֵי שָׁעֵי וַאֲמַר לֵיהּ וְאַתְּ מַאי טַעְמָךְ אֲמַר לֵיהּ שׁוּדָא דְּדַיָּינֵי אֲמַר לֵיהּ אֲנָא נָמֵי שׁוּדָא דְּדַיָּינֵי אֲמַר לֵיהּ אֲנָא דַּיָּינָא וּמָר לָאו דַּיָּינָא וְהַשְׁתָּא לפר"ת נִיחָא הָא דְּקָאָמַר אֲנָא דַּיָּינָא וּמָר לָאו דַּיָּינָא דְּצָרִיךְ דַּיָּן קָבוּעַ לוֹמַר דְּהֶפְקֵר ב"ד הָיָה הֶפְקֵר וְרַב נַחְמָן הָיָה דַּיָּן קָבוּעַ אֲבָל לְפִי הַקּוּנְטְרֵס דְּפֵי' דְּבִסְבָרָא תַּלְיָא מִלְּתָא מַה לָּנוּ דַּיָּן קָבוּעַ פְּשִׁיטָא דִּסְבָרַת רַב נַחְמָן לָא הֲוָה עֲדִיפָא מִסְּבָרַת רַב שֵׁשֶׁת: כְּשֵׁם שֶׁאָדָם נֶאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה. וא"ת מנ"ל לְר' יְהוּדָה הָא דְּנֶאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה בִּשְׁלָמָא זֶה בְּנִי בְּכוֹר דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא נֶאֱמָן עָלָיו מִשּׁוּם דְּהָוֵי טוֹב נַוָּול סע"י כֵּן יִטּוֹל פִּי שְׁנַיִם אֲבָל לִפְסְלוֹ אַמַּאי נֶאֱמָן וְיֵ"ל דְּהָא דְּנֶאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר מַיְירֵי בְּתִינוֹק בֵּין הַבָּנִים דְּאוֹמֵר עַל קָטָן שֶׁבְּבָנָיו שֶׁזֶּה בְּכוֹר וְאַפֵּ"ה נֶאֱמָן וְאַע"ג סע"י שֶׁהוּא מֵעִיד עַל זֶה שֶׁהוּא בְּכוֹר מַחֲזִיק אֶת הַגְּדוֹלִים לְמַמְזֵרִים וְרַבֵּינוּ אֱלִיָּהוּ מְפָרֵשׁ דְּהַיְינוּ טַעְמָא דְּנֶאֱמָן מִשּׁוּם דִּכְתִיב כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר וְאָמְרִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף סח.) שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ כְּלוֹמַר שֶׁהִיא בְּלָאו וְקָאֵי יַכִּיר אַתַּרְוַיְיהוּ יַכִּיר שֶׁהוּא בְּכוֹר וְיַכִּיר שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה דִּשְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ וְכֵן מָצָאתִי בִּירוּשַׁלְמִי [וְהָא דְּקָאָמַר כְּשֵׁם כו' מִשּׁוּם דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא מַשְׁמַע דְּקָאֵי טְפֵי אַהַכָּרַת בְּכוֹר. ת"י]: אִי מֵהָתָם הֵ"א ה"מ הֵיכָא דְּרוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ כְּגוֹן פְּנוּיָה וְרוֹב הָעִיר מַשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה וא"ת אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ לְמַאן דְּאָמַר (כְּתֻבּוֹת דַּף יג:) דְּמַאן דְּמַכְשִׁיר מַכְשִׁיר אַפִּי' בְּרוֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ מַאי אֲתָא אַבָּא שָׁאוּל לְאַשְׁמוֹעִינַן הֲוָה לֵיהּ לְמִתְנֵי מִלְּתָא דְּאַבָּא שָׁאוּל גַּבֵּי הַאי מִלְּתָא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דִּכְתֻבּוֹת (שָׁם.) כִּדְפָרֵיךְ בְּסָמוּךְ לְמ"ד לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ מַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ וי"ל דְּמַתְנִי' דְּהָתָם לָא אַשְׁמְעִינַן רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִלֵּי אַפִּי' בְּרוֹב פְּסוּלִין כִּי אִם מִבָּרַיְיתָא דְּמַיְיתִי הָתָם זוֹ עֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ כו' וּלְכָךְ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן הָכָא מִלְּתָא דְּאַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ מַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ שְׁמַעִינַן שַׁפִּיר מִמִּשְׁנָה דְּהָתָם מִדְּקָתָנֵי רָאוּהָ מְדַבֶּרֶת וְהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת חַל לְהַכְשִׁיר בָּהּ וְחַל לְהַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ כְּדְאִיתָא הָתָם:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא ב:

ב לקמן עח:; יבמות מז.; בבא בתרא קכז:

ג משנה כתובות; תוספתא כתובות; כתובות יב:; כתובות טז.

ד כתובות יג:

ה יבמות לז.; תוספתא קידושין

ו משנה קידושין

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שבודקין וכו' ליתני הא דאבא שאול. ע' חולין דף פב ע"ב תד"ה תנינא:

תורה אור השלם

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע חו"מ סי' כג סעי' א:

ב טוש"ע חו"מ סי' כג סעי' א:

ג מיי' פב' מהל' נחלות הל' יד, סמג עשין צ, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' יב:

ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' טז, סמג לאוין קיז:

ה מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' יז, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כו:

ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' יא:

ז מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' יד, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' יז:

ח מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' יא:

ט מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' יד, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' יז:

י מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' יא:

יא מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' יד, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' יז:

יב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כא, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כד:

יג מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כג, ש"ע אה"ע סי' ד סעי' כו לא:

[א]הָכִי קָאָמַר: כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה, מַאי נִינְהוּ – גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וּדְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי – מוּתָּרִין לָבוֹא זֶה בָּזֶה. וְנוֹקְמַהּ בְּבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי! אִם כֵּן, מִצַּיְדַּהּ תַּבְרַהּ. אֶלָּא טַעְמָא דְּבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה, אֲסוּרָה לָבוֹא זֶה בָּזֶה? הֲרֵי פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה וּמוּתֶּרֶת לָבֹא זֶה בָּזֶה! וּכְלָלָא הוּא דְּכָל הָאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה? וַהֲרֵי אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה וְזוֹנָה דַּאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה, וַאֲסוּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: הָא מוּתָּר אָסוּר? וַהֲרֵי גֵּר שֶׁמּוּתָּר בְּכֹהֶנֶת וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת! אֶלָּא אָמַר רַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא: הָכִי קָאָמַר: כָּל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָּׂא אֶת בִּתּוֹ, וּמַאי נִיהוּ – גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת. וּכְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. וּכְלָלָא הוּא דְּכָל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָּׂא אֶת בִּתּוֹ מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה? הֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דְּכֹהֵן אָסוּר לִישָּׂא בִּתּוֹ, וַאֲסוּרִין נָמֵי לָבֹא זֶה בָּזֶה! לָא קַשְׁיָא, כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה. וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה וְכֹהֵן אָסוּר לִישָּׂא בִּתּוֹ, וְאָסוּר נָמֵי לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: הָא מוּתָּר אָסוּר? וַהֲרֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֹהֵן מוּתָּר לִישָּׂא בִּתּוֹ, וּמוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה! אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: הָכָא מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אֲפִילּוּ מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ נָמֵי הָוֵי מַמְזֵר. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מֵאֵשֶׁת אִישׁ הָוֵי מַמְזֵר, מֵאֲחוֹתוֹ – לָא הָוֵי מַמְזֵר. (א)מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: אֵיזֶהוּ מַמְזֵר – כֹּל שֶׁהוּא בְּ"לֹא יָבֹא", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. [ב]שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחַיָּיבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אֶלָּא אָמַר רָבָא: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בַּקָּהָל, וּמַאי נִיהוּ: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי – מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. אִי הָכִי מַאי רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר גֵּר בְּמַמְזֶרֶת, הָנֵי מִילֵּי גֵּר דְּרָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל, אֲבָל גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי דְּאֵין רְאוּיִין לָבֹא בַּקָּהָל – לָא. [ג](ב)תָּנוּ רַבָּנַן: בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, מִצְרִי וַאֲדוֹמִי, כּוּתִי וְנָתִין, חָלָל וּמַמְזֵר שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל – [פְּסָלוּהָ]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל – פּוֹסֵל, וְכֹל שֶׁאֵין זַרְעוֹ פָּסוּל – אֵינוֹ פּוֹסֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

כל

וְלָא כר"ש דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף עח.) גִּיֹּרֶת פְּחוּתָה מִבַּת ג' כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה וה"ק כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל כְּהֻנָּה וּמַאי נִיהוּ דִּמְרַבֵּי הַאי כְּלָלָא יֶתֶר עַל הָרִאשׁוֹנִים שֶׁאֲסוּרִין בִּקְהַל יִשְׂרָאֵל גִּיֹּרֶת שֶׁפְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וכ"ש יְתֵרָה עַל בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֻתָּרִין הָנָךְ אֲסוּרִין גִּיּוֹרוֹת וּמַמְזֵרִים וּנְתִינֵי וּשְׁתוּקֵי לָבֹא זֶה בָּזֶה: וְנוֹקְמַהּ בְּבַת שָׁלֹשׁ וְלֹא בִּפְחוּת וְנֵימָא דִּפְחוּתָה מֻתֶּרֶת לְכֹהֵן וּבַהּ לָא אַיְרֵי: א"כ לכר"ש מִתּוֹקְמָא דִּפְחוּתָה מֻתֶּרֶת לִכְהֻנָּה וְהוּא לֹא הִתִּיר לָבֹא בְּמַמְזֶרֶת אֶלָּא הָאֲסוּרִין לָבֹא בִּכְהֻנָּה הָוֵי מַשְׁמַע הַאי דִּפְחוּתָה אִית לֵהּ דַּאֲסוּרָה לְמַמְזֵר: מְצַיְּדָהּ תַּבְרָהּ תְּשׁוּבָתוֹ מוּכֶנֶת לְצִלּוֹ: אֲסוּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה בִּתְמִיהַ הִיא בְּמַמְזֵר וּמַמְזֵר בָּהּ וַהֲרֵי גִּיֹּרֶת וְכוּ' דְּכֵיוָן דִּקְהַל גֵּרִים לָאו קָהָל הוּא לָא שְׁנָא פְּחוּתָה ל"ש יְתֵרָה וְעַל כָּרְחָךְ תַּנָּא דִּידַן מַכְשְׁרֵי יְתֵרָה עַל בַּת שָׁלֹשׁ לְמַמְזֵר ש"מ אִית לֵהּ קְהַל גֵּרִים לָא אִקְרֵי קָהָל: וַהֲרֵי גֵּר כו' כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ קְהַל גֵּרִים לָא אִקְרֵי קָהָל: אֶלָּא אָמַר רַב נָתָן לָא תֵּימָא כָּל הָאֲסוּרִין דְּתִקְשֵׁי לָךְ אַלְמָנָה לְכ"ג וְתִקְשֵׁי לָךְ גֵּר מְעַלְיָא אֶלָּא ה"ק ת"ק כָּל שֶׁבִּתּוֹ אֲסוּרָה לִכְהֻנָּה וּמַאי נִיהוּ דְּמוֹסִיף הַאי כְּלָלָא עַל הָאֲסוּרִין לְיִשְׂרָאֵל גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיֹּרֶת וְכַר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב דְּאָמַר בְּמַתְנִי' (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין דַּף עז.) גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיֹּרֶת בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה מֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה וְהַיְנוּ גֵּר מֻתָּר בְּמַמְזֶרֶת וּמַמְזֵר בּוֹ דְּאִלּוּ בְּגֵר שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית לָא מָצִית לְאוֹקְמָהּ דְּמַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאָמַר כֹּהֵן אָסוּר לִשָּׂא בִּתּוֹ ר' יְהוּדָה דְּאָמַר בְּמַתְנִי' (שָׁם) בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר וּמִדְּסֵיפָא ר' יְהוּדָה דְּקָתָנֵי ר' יְהוּדָה אוֹסֵר רֵישָׁא לָאו ר' יְהוּדָה וּלְהָכִי מוֹקְמִי לָהּ כר"א בֶּן יַעֲקֹב וְשַׁמְעֵהּ ר' יְהוּדָה לת"ק דְּאִית לֵיהּ קְהַל גֵּרִים לָא אִקְרֵי קָהָל וּפְלִיג עֲלֵיהּ: וּכְלָלָא הוּא בִּתְמִיהַ דְּכָל הָאֲסוּרִין לְכֹהֵן מֻתָּרִין לְמַמְזֵר: כְּר' דּוֹסְתַּאי בְּר' יְהוּדָה ס"ל לְתַנָּא דִּידַן דְּאָמַר (שָׁם) בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִים: וְתוּ הָא הַמֻּתָּר לִשָּׂא כֹּהֵן בִּתּוֹ אָסוּר לָבֹא בָּאִסּוּרִין: וַהֲרֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל כו' וּמֻתָּר לָבֹא בְּמַמְזֵרִים דְּהָא אָמַר קְהַל גֵּרִים לָאו קָהָל הוּא: מַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ מִיתוֹת: מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ כְּרִיתוֹת: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לָאו בְּגֵר אִפְּלִיגוּ אֶלָּא דְּקָסָבַר יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי כָרֵתוֹת וה"ק כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאִסּוּרֵי עֶרְוָה מַמְזֵרִים הֵם וּמֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה הָנֵי חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת בִּבְנֵי חַיָּבֵי מִיתוֹת כְּגוֹן א"א דְּכֻלָּן מַמְזֵרִים הֵם וְר' יְהוּדָה אוֹסֵר לָבֹא חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת בִּבְנֵי חַיָּבֵי מִיתוֹת דְּקָסָבַר אֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ בִּיבָמוֹת (דַּף מט.): תְּנֵינָא פְּלוּגְתָּא אַחֲרִיתִי בְּמַתְנִי' בְּתַנָּאֵי אַחֲרֵינֵי וְלָמָּה לֵיהּ לְרַבִּי לְמִתְנֵי לְתַרְתֵּי בָּבֵי נִתְנֵי הָתָם לְגַבֵּי ר' יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן הָיָה רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר כִּדְבָרָיו: שֶׁהוּא בְּלֹא יָבֹא אע"פ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּלָאו הַוָּלָד מַמְזֵר: כֹּל שֶׁחַיָּבִין עַל בִּיאָתָהּ כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם: כֹּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת ב"ד אֲבָל חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת לֹא וְטַעְמָא דְּכוּלְּהוּ מְפָרֵשׁ בִּיבָמוֹת (שָׁם): זֶה בָּזֶה הֵם בְּמַמְזֵרִים וּמַמְזֵרִים בָּהֶם: אִי הָכִי אַמַּאי ר' יְהוּדָה אוֹסֵר הָנֵי וְהָאִי לָא אִקְרֵי קָהָל דְּהָא לָא חֲזוּ לָבֹא בַּקָּהָל: ה"ק כְּלוֹמַר וְכוּלָּהּ חַד תַּנָּא הוּא: בֶּן ט' שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁהוּא גֵּר עַמּוֹנִי וְכוּ' דִּבְכִי הַאי זִמְנָא חֲזֵי לְבִיאָה: פְּסָלוּהָ לִכְהֻנַּת מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית מִלְּהִנָּשֵׂא עוֹד לְכֹהֵן: כֹּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל מִן הַכְּהֻנָּה פּוֹסֵל אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי בֵּינַיְיהוּ:

הָכִי קָאָמַר כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהֻנָּה וּמַאי נִינְהוּ גִּיֹּרֶת פְּחוּתָה כו' וא"ת אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא דְּגֵר מֻתָּר בְּמַמְזֶרֶת כִּדְפָרֵיךְ לְעֵיל וְיֵ"ל דְּלָאו עִקַּר קֻשְׁיָא הִיא דְּפָרֵיךְ הָא תְּנָא לֵהּ רֵישָׁא אֶלָּא עִקָּרֵהּ אַאִידָךְ קֻשְׁיָא סְמִיךְ ר' יְהוּדָה אוֹסֵר אַהֲיָיא:

וַהֲרֵי גֵּר דְּמֻתָּר בְּכֹהֶנֶת וּמֻתָּר בְּמַמְזֶרֶת וא"ת מַאי פָּרֵיךְ וַהֲרֵי הַטַּעַם שֶׁהוּא מֻתָּר לְפִי שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִים וְלֹא מִשּׁוּם הֶכְשֵׁר גֵּר הוּא דִּלְעוֹלָם אָמְרִינַן דְּכֹהֵן אָסוּר בְּגִיּוֹרֶת וּמֻתָּר אָסוּר ר"ל כֹּל שֶׁמֻּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל מִטַּעַם יִחוּס אָסוּר לִקַּח מַמְזֶרֶת וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הֲרֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהַבַּת מֻתֶּרֶת לְכֹהֵן וּמֻתֶּרֶת בְּמַמְזֵר כר"א בֶּן יַעֲקֹב וכה"ג פָּרֵיךְ בְּסָמוּךְ:

דְּת"ק סָבַר מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ הָוֵי מַמְזֵר וְאִם תֹּאמַר הֵיכִי מִשְׁתַּמַּע פְּלֻגְתַּיְהוּ מִמַּתְנִי' וּפֵרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּת"ק כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאִסּוּר עֶרְוָה מַמְזֵרִים הֵם וּמֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה בְּנֵי חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת בִּבְנֵי חַיָּבֵי מִיתוֹת עכ"ל וְלָא נְהִירָא דְּדֹחַק הוּא לְכָךְ פר"י דה"ק. כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל שֶׁאֲפִלּוּ קִדּוּשִׁין אֵין תּוֹפְסִין בָּהֶם כְּגוֹן חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה כְּלוֹמַר כֹּל שֶׁבָּא מֵאִסּוּר תְּפִיסַת הַקִּדּוּשִׁין דְּהַיְנוּ בְּנֵי חַיָּבֵי כָרֵתוֹת וְחַיָּבֵי מִיתוֹת דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶם כֻּלָּן מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה דְּקָסָבַר יֵשׁ מַמְזֵר מִכָּל דָּבָר דְּלָא תָּפְסִי קִדּוּשִׁין: מַאי קָא מַשְׁמַע לַן תְּנֵינָא כו' ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כֹּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. וּפֵרוּשׁוֹ כְּמוֹ תְּנֵינָא חֲדָא זִמְנָא דִּלְעֵיל דְּהָכָא שָׁאוּל דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִתַּנְיָא הָתָם גַּבֵּי מִלְּתָא דְּר' יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן הָיָה רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר כִּדְבָרָיו וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִפְרַךְ תְּנֵינָא לִפְרֹךְ דְּר' יְהוּדָה אֶלֶּר' יְהוּדָה דְּהָכָא קָאָמַר ר' יְהוּדָה דְּאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת ב"ד וּבְמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דַּף מט.) קָאָמַר לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו אַיְּרֵי בַּאֲנוּסַת אָבִיו שֶׁהִיא בְּלָאו וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא יָבֹא מַמְזֵר מַשְׁמַע שֶׁמַּמְזֵר הָוֶה אַפִּי' מֵחַיָּבֵי לָאוִין דְּהָא ר' יְהוּדָה נָמֵי דָּרֵישׁ סְמוּכִים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה וְיֵ"ל דְּר' יְהוּדָה סָבַר הָתָם דְּאֵשֶׁת אָב דִּכְתִיב בֵּין לֹא יִקַּח וּבֵין לֹא יְגַלֶּה הָוֵי מְיֻתָּר דְּהַשְׁתָּא אֲנוּסַת אָבִיו לֹא יִקַּח כִּדְכְתִיב לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו אִשְׁתּוֹ מִבַּעְיָא וא"כ לְמִדְרְשֵׁהּ וְלוֹמַר דְּלָא יָבֹא מַמְזֵר דַּוְקָא מֵאֵשֶׁת אָבִיו וְלֵימָא הָכִי מִלֹּא יִקַּח עַל לֹא יְגַלֶּה דְּהַיְנוּ אֵשֶׁת אָבִיו הָוֵי מַמְזֵר טְפֵי לָא הָוֵי מַמְזֵר: דְּת"ק סָבַר מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ הָוֵי מַמְזֵר וְאִם תֹּאמַר הֵיכִי מִשְׁתַּמַּע פְּלֻגְתַּיְהוּ מִמַּתְנִי' וּפֵרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּת"ק כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאִסּוּר עֶרְוָה מַמְזֵרִים הֵם וּמֻתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה בְּנֵי חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת בִּבְנֵי חַיָּבֵי מִיתוֹת עכ"ל וְלָא נְהִירָא דְּדֹחַק הוּא לְכָךְ פר"י דה"ק כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל שֶׁאֲפִלּוּ קִדּוּשִׁין אֵין תּוֹפְסִין בָּהֶם כְּגוֹן חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה כְּלוֹמַר כָּל שֶׁבָּא מֵאִסּוּר תְּפִיסַת הַקִּדּוּשִׁין דְּהַיְנוּ בְּנֵי חַיָּבֵי כָרֵתוֹת וְחַיָּבֵי מִיתוֹת דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶם כֻּלָּן מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה דְּקָסָבַר יֵשׁ מַמְזֵר מִכָּל דָּבָר דְּלָא תָּפְסִי קִדּוּשִׁין: מַאי קָא מַשְׁמַע לַן תְּנֵינָא כו' ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כֹּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. וּפֵרוּשׁוֹ כְּמוֹ תְּנֵינָא חֲדָא זִמְנָא דִּלְעֵיל דְּהָכָא שָׁאוּל דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִתַּנְיָא הָתָם גַּבֵּי מִלְּתָא דְּר' יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן הָיָה רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר כִּדְבָרָיו וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִפְרַךְ תְּנֵינָא לִפְרֹךְ דְּר' יְהוּדָה אֶלֶּר' יְהוּדָה דְּהָכָא קָאָמַר ר' יְהוּדָה דְּאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת ב"ד וּבְמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דַּף מט.) קָאָמַר לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו אַיְּרֵי בַּאֲנוּסַת אָבִיו שֶׁהִיא בְּלָאו וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא יָבֹא מַמְזֵר מַשְׁמַע שֶׁמַּמְזֵר הָוֶה אַפִּי' מֵחַיָּבֵי לָאוִין דְּהָא ר' יְהוּדָה נָמֵי דָּרֵישׁ סְמוּכִים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה וְיֵ"ל דְּר' יְהוּדָה סָבַר הָתָם דְּאֵשֶׁת אָב דִּכְתִיב בֵּין לֹא יִקַּח וּבֵין לֹא יְגַלֶּה הָוֵי מְיֻתָּר דְּהַשְׁתָּא אֲנוּסַת אָבִיו לֹא יִקַּח כִּדְכְתִיב לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו אִשְׁתּוֹ מִבַּעְיָא וא"כ לְמִדְרְשֵׁהּ וְלוֹמַר דְּלָא יָבֹא מַמְזֵר דַּוְקָא מֵאֵשֶׁת אָבִיו וְלֵימָא הָכִי מִלֹּא יִקַּח עַל לֹא יְגַלֶּה דְּהַיְנוּ אֵשֶׁת אָבִיו הָוֵי מַמְזֵר טְפֵי לָא הָוֵי מַמְזֵר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכא, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' ח:

ב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' א, סמג לאוין קיז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' יג:

ג מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכא, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' ח:

מסורת הש"ס

א יבמות מד.; משנה יבמות; יבמות מט.

ב תוספתא יבמות; תוספתא נדה; יבמות סח.

תורה אור השלם

לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהֹוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהֹוָה [דברים כג, ג]

לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא*(בספרי ספרד ורוב ספרי אשכנז דַּכָּה) וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהֹוָה [דברים כג, ב]

לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהֹוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהֹוָה עַד־עוֹלָם [דברים כג, ד]

(א)כֹּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ. וְכֹל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ. (ב)מַאי אִיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא וּבֵין רַבִּי יוֹסֵי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצְרִי שֵׁנִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. מָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה וּפוֹסֵל בָּהּ, אַף כֹּל שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה – פּוֹסֵל. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. מָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל וּפוֹסֵל, אַף כֹּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל – פּוֹסֵל. לְאַפּוֹקֵי מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁאֵין זַרְעוֹ פָּסוּל, דְּאָמַר קְרָא: "בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'". (ג)רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ, וְכֹל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא אֶת בִּתּוֹ – אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ. מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי יוֹסֵי לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? אָמַר עוּלָּא: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. מָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל – וּפוֹסֵל, אַף כֹּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל – פּוֹסֵל. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. מָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל, אַף כֹּל שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל, אֲפִילּוּ נְקֵבוֹת, לְאַפּוֹקֵי גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי דִּנְקֵבוֹת הָווּ כְּשֵׁרוֹת לָבֹא בַּקָּהָל. דְּאָמַר מָר: עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית, מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית. [א]אָמַר רַב חִסְדָּא: הַכֹּל מוֹדִים בְּאַלְמְנַת עִיסָּה שֶׁפְּסוּלָה לַכְּהוּנָּה. מַאן מֵיקֵל בְּהָנֵי תַּנָּאֵי – רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְקָאָמַר: כֹּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ, וְכֹל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ. לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי אַלְמְנַת עִיסָּה שֶׁפְּסוּלָה לַכְּהוּנָּה. לְאַפּוֹקֵי מִדְּהָנֵי תַּנָּאֵי דִּתְנַן: הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא עַל אַלְמְנַת עִיסָּה שֶׁכְּשֵׁירָה לַכְּהוּנָּה. מַאי טַעְמָא – הָוֵי סְפֵק סְפֵיקָא, וּסְפֵק סְפֵיקָא לְקוּלָּא. (ד)וַדָּאָן בְּוַדָּאָן מוּתָּר. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. כִּי אַמְרִיתַהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲמַר לִי: הִלֵּל שׁוֹנֶה: עֲשָׂרָה יוּחֲסִים עָלוּ מִבָּבֶל וְכוּלָּם מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר?! [ב]וּרְמִי דְּרַב אַדְּרַב וּרְמִי דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל, דְּאִיתְּמַר: אֲרוּסָה שֶׁעִיבְּרָה, רַב אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי. רַב אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת. אֵיפוֹךְ, רַב אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר. (ה)תַּרְתֵּי לָמָּה לִי? צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא, בְּהָא קָאָמַר רַב מִשּׁוּם דְּרוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ. אֲבָל הָתָם, דְּרוֹב פְּסוּלִים אֶצְלָהּ, אֵימָא מוֹדֵי לִשְׁמוּאֵל. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָךְ, בְּהָא קָאָמַר רַב – מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיתְלְ[יַ]הּ בָּאָרוּס, אֲבָל בְּהָא אֵימָא מוֹדֵי לִשְׁמוּאֵל, צְרִיכָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לָא תֵּיפוֹךְ, וּמַאי מַמְזֵר דְּקָאָמַר רַב – לָאו מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, אֶלָּא דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי, דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי הַיְינוּ דְּרַב! אֶלָּא: מַאי שְׁתוּקִי – שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהוּנָּה. (ו)פְּשִׁיטָא, הַשְׁתָּא מִדִּין יִשְׂרָאֵל מְשַׁתְּקִינַן לֵיהּ, מִדִּין כְּהוּנָּה מִיבְּעֵי?! אֶלָּא: מַאי שְׁתוּקִי – שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִנִּכְסֵי אָבִיו. פְּשִׁיטָא, מִי יָדְעִינַן אֲבוּהּ מַנּוּ? לָא צְרִיכָא, דִּתְפַס. (ז)וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי שְׁתוּקִי – בְּדוּקִי, שֶׁבּוֹדְקִים אֶת אִמּוֹ וְאוֹמֶרֶת: "לְכָשֵׁר נִבְעַלְתִּי" – נֶאֱמֶנֶת. כְּמַאן – כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל? הָאָמַר שְׁמוּאֵל חֲדָא זִימְנָא, דִּתְנַן: הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: מָה טִיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה? מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא – רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל! צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא: הָתָם רוֹב כְּשֵׁירִים אֶצְלָהּ, אֲבָל הָכָא דְּרוֹב פְּסוּלִים אֶצְלָהּ, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תַּנְיָא: וְכֵן רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: עֲשָׂאוּהוּ כְּגֵר לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת, דְּתַנְיָא: גֵּר, עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת – מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, מִכָּאן וְאֵילָךְ – אָסוּר בְּמַמְזֶרֶת. [ג]וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה מִמֶּנּוּ. (ח)אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם גֵּר יָשָׁן וּמַמְזֶרֶת חֲדָשָׁה, אָמְרִי: בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא דְּקָא נָסֵיב מַמְזֶרֶת. הָכָא אִידֵי וְאִידֵי כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ. אֶלָּא: כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,

וְרַבִּי

כֹּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ לְכֹהֵן קָאָמַר וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ: מִצְרִי שֵׁנִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְתַנָּא קַמָּא כָּל מִצְרִי סְתָם קָאָסוּר בַּקָּהָל קָאָמַר וַאֲפִילּוּ שֵׁנִי וּמִיהוּ שְׁלִישִׁי לָאו מִצְרִי קָרֵי לֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל מְעַלְּיָא הוּא: מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁמָּנִינוּ שֶׁמְּחַלְּלָהּ בְּבִיאָתוֹ כִּדְיָלְפִינַן לָהּ לְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף עז.) מִלֹּא יְחַלֵּל שְׁנֵי חִלּוּלִין בַּמַּשְׁמָע מִדְּלָא כְּתִיב לֹא יָחֵל אֶחָד לָהּ וְאֶחָד לְזַרְעוֹ וּפוֹסֵל אֶת אִשָּׁה בְּבִיאָתוֹ: אַף כֹּל כו' וּמִצְרִי שֵׁנִי בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה הָוֵי: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹסֵל דְּהָא יֵשׁ מִזַּרְעוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל שֶׁהַזְּכָרִים אֲסוּרִים אִסּוּר עוֹלָם וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן הוֹאִיל וּבִתּוֹ כְּשֵׁרָה דְּעַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית אַלְמְנָתוֹ נָמֵי כְּשֵׁרָה: מָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁזַּרְעוֹ מִמֶּנָּה פָּסוּל חָלָל: אַלְמְנַת עִסָּה בִּכְתֻבּוֹת (דַּף יד.) מְפָרֵשׁ אַלְמְנַת סָפֵק חָלָל שֶׁהָיְתָה מְעֹרֶבֶת בִּסְפֵקוֹת בַּעֲלָהּ הָיָה סָפֵק וְהִיא בָּאָה מִכֹּחוֹ דַּהֲוָיָא לָהּ סְפֵק סְפֵיקָא: לְמַעוּטֵי אַלְמְנַת עִסָּה דְּהוֹאִיל דְּאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ שֶׁמָּא חָלָל הָיָה וּתְנַן (לְקַמָּן קִדּוּשִׁין עז.) בַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהֻנָּה לְעוֹלָם אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ: סְפֵק סְפֵיקָא בַּעֲלָהּ הָיָה סָפֵק וְהִיא בָּאָה מִכֹּחוֹ לְהִפָּסֵל: הִלֵּל שׁוֹנֶה מִשְׁנָה אַחַת כִּבְרַיְיתָא עֲשָׂרָה יוּחֲסִין כו' וְכָל הָאֲסוּרִין שֶׁבָּהֶם מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה: אֲרוּסָה שֶׁעִבְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם מֵהָאָרוּס אִם מֵאִישׁ אַחֵר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי שֶׁמָּא מֵהָאָרוּס וְכָשֵׁר שֶׁמָּא מֵאַחֵר וּפָסוּל: וְרַב אָמַר הַוָּלָד מַמְזֵר וְהַאי דְּאָמְרִינַן מֵרַבָּא דְּעָלְמָא הוּא וְהַכֹּל פְּסוּלִין אֶצְלָהּ אַלְמָא לְרַב סָפֵק כּוּלְּהוּ מְשַׁוֵּי לֵיהּ כְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר סְפֵקָן בְּוַדָּאָן מֻתָּר: וְאִי אִתְּמַר בְּהָא גַּבֵּי שְׁתוּקִי דְּמַתְנִיתִין הַבָּא מִן הַפְּנוּיָה: בְּהַהוּא קָאָמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת מִשּׁוּם דְּרֻבָּא הָוֵי כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ וְהָא דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם דִּשְׁתוּקִי הוּא: מִדִּין כְּהֻנָּה אִם הָיָה הָאָרוּס כֹּהֵן: מִי יָדְעִינַן אֲבוּהּ מַנּוּ דְּנִפּוֹק נִכְסֵי מִשְּׁאָר יוֹרְשֵׁי שֶׁל הָאָרוּס וְנֵיתִיב לְהַאי: דִּתְפִיס נִכְסֵי הָאָרוּס מִשֶּׁמֵּת וְאָמַר אָבִי הָיָה וְאַשְׁמְעִינַן שְׁמוּאֵל דְּמַפְּקִינַן לְהוּ מִנֵּיהּ: הָכִי גָּרְסִינַן תַּנְיָא וְכֵן רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כו': עֲשָׂאוּהוּ כְּגֵר לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת לְפִי שֶׁנִּתְיַשְּׁבוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְנִרְאִין כְּיִשְׂרָאֵל וְאָסוּר בִּפְסוּלוֹת לַקָּהָל שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל נָשָׂא פְּסוּלָה: הָתָם גַּבֵּי גֵּר וּמַמְזֶרֶת: גֵּר יָשָׁן וְהָרוֹאֶה אֵינוֹ מַכִּירוֹ לְפָנִים דְּסָבוּר שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית: וְהַמַּמְזֶרֶת חֲדָשָׁה כְּלוֹמַר יְדוּעָה וְנִכֶּרֶת לְמַמְזֶרֶת: אָמְרֵי יִשְׂרָאֵל נָסֵב מַמְזֶרֶת הָרוֹאֶה אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל נוֹשֵׂא מַמְזֶרֶת: אִידֵי וְאִידֵי כַּהֲדָדֵי הוּא וְאִי גֵּרִים יְשָׁנִים הֵם מַחֲזִיקִין אֶת זֶה בְּכַשְׁרוּת מַחֲזִיקִין גַּם אֶת זוֹ בְּכַשְׁרוּת:

וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מכ"ג בְּאַלְמָנָה וא"ת מַאי קָאָמַר דִּלְמָדוּהָ מכ"ג וְהָא עִקַּר דְּרָשָׁה נָפְקָא לָן בְּפֶ' אַלְמָנָה לכה"ג (יְבָמוֹת דַּף סח.) מִכִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר דְּכֵיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לוֹ פְּסָלָהּ וְי"ל דְּה"ק דְּלָא תִּקְשֵׁי לְהוּ מכה"ג בְּאַלְמָנָה דְּמָנִינוּ לְמֵילַף מִינֵּיהּ לְמָר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵיהּ כִּדְמְפָרֵשׁ גְּמָרָא בְּסָמוּךְ וְכֵן צָרִיךְ לוֹמַר בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף ג.) גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִסּוֹטָה:

וְכֻלָּן מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה וא"ת מַאי וְכֻלָּן וּפִי' בַּקּוּנְטְרֵס כָּל הָאֲסוּרִין מֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה קָשֶׁה לר"י דְּמִילֵי כָּל הָאֲסוּרִין קָתָנֵי וְנִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֻתָּר בְּמִינוֹ וְהַיְינוּ דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּמַתְנִיתִין דִּלְדִידֵיהּ סְפֵקָן בִּסְפֵקָן אָסוּר עוֹד יֵשׁ לוֹמַר וּמֻתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה כְּסֵדֶר דְּמַתְנִי' וְנִרְאֶה דַּהֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּהָא רַב פָּסִיק כְּוָתֵיהּ וַהֲלָכָה כְּרַב בְּאִסּוּרֵי לְגַבֵּי שְׁמוּאֵל וְעוֹד דְּרָבָא נָמֵי סָבַר דַּהֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף לז.) גַּבֵּי סָפֵק בֶּן ט' לָרִאשׁוֹן וּבֶן ז' לָאַחֲרוֹן וַהֲלָכָה כְּרָבָא:

וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מכ"ג בְּאַלְמָנָה וא"ת מַאי קָאָמַר דִּלְמָדוּהָ מכ"ג וְהָא עִקַּר דְּרָשָׁה נָפְקָא לָן בְּפֶ' אַלְמָנָה לכה"ג (יְבָמוֹת דַּף סח.) מִכִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר דְּכֵיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לוֹ פְּסָלָהּ וְי"ל דְּה"ק דְּלָא תִּקְשֵׁי לְהוּ מכה"ג בְּאַלְמָנָה דְּמָנִינוּ לְמֵילַף מִינֵּיהּ לְמָר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵיהּ כִּדְמְפָרֵשׁ גְּמָרָא בְּסָמוּךְ וְכֵן צָרִיךְ לוֹמַר בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף ג.) גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִסּוֹטָה:

כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית וא"ת הֵיאַךְ מְסַפֵּק מ"ט וְהָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גּוּפֵיהּ קָאָמַר בְּמַתְנִיתִין (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף עד.) דִּסְפֵקָן בִּסְפֵקָן אָסוּר וְכוּתִי הוּא מִן הַסְּפֵקוֹת כִּדְתְנַן בְּמַתְנִיתִין וְנִרְאֶה להר"מ דְּהָכֵי פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהֲרֵי אִם שְׁנֵיהֶם מַמְזֵרִים הֶתֵּר גָּמוּר הוּא וַאֲפִילּוּ אִם אֶחָד מַמְזֵר וְהָאֶחָד אֵינוֹ מַמְזֵר מִכָּל מָקוֹם גֵּר הוּא וּמֻתָּר בְּמַמְזֶרֶת וְלָא דָּמֵי לִשְׁאָר סְפֵקוֹת דְּמַתְנִיתִין דִּשְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי:

מסורת הש"ס

א לקמן עח:

ב יבמות סט.

ג יבמות סט.

ד יבמות לז.

ה כתובות יג:

ו יבמות ק:

ז תוספתא כתובות; משנה כתובות; כתובות טז.; כתובות יג.

ח ביצה כג.

תורה אור השלם

בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהֹוָה [דברים כג, ט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' כג, סמג לאוין קכב, טור אה"ע סי' ז, ש"ע אה"ע סי' ב סעי' ה:

ב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' יז, סמג לאוין קכא, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כז:

ג מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ח, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כב:

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת הֵם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר. א(א)וּמִי סָבַר לָהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי עֲקִיבָא? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיִן לְנָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ" – מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵרוּשִׁין, יָצָא נָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵרוּשִׁין. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי, מִיפְסַל בְּבִיאָתוֹ מִיבַּעְיָא?! אֶלָּא, רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת. וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר. (ב)וּמִי סָבַר לַהּ רַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי עֲקִיבָא? וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִילֵּל בְּצָרוֹת מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת! (ג)אֶלָּא, כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידֵי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שָׁלֹשׁ מַחְלוֹקוֹת בַּדָּבָר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת הֵן, וְכֹהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ בָּהֶם – כֹּהֲנִים פְּסוּלִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת", וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִן הַקּוֹצִים שֶׁבָּעָם. וּמִשּׁוּם הָכִי פַּסְלִינְהוּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֱמֶת הֵן, וְכֹהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ בָּהֶן – כֹּהֲנִים כְּשֵׁרִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת", וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִן הַבְּחִירִים שֶׁבָּעָם. וְאֶלָּא מִפְּנֵי מָה אֲסָרוּם – מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְיַיבְּמִים אֶת הָאֲרוּסוֹת

ופוטרים

ר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית סָבַר לָהּ כְּר' יִשְׁמָעֵאל כו'. לָא אִיתְפָּרַשׁ הֵיכָא אִתְּמַר לֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בַּבָּרַיְיתָא אֶלָּא מִשְּׁמַעְתָּא דְּר' יוֹחָנָן וְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּאָמְרִי לְקַמָּן שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר: גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנָּשְׂאוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל: וְר' יִשְׁמָעֵאל סָבַר לָהּ כְּר' עֲקִיבָא כו' דְּהָא חַיָּבֵי לָאוִין הֵן הִלְכָּךְ כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית דְּתַרְוַיְיהוּ סְפֵיקֵי מַמְזֵרִים הֵם דְּיֵשׁ לוֹמַר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם הוּא בָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית הַנְּשׂוּאָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וַהֲרֵי הוּא מַמְזֵר וְזוֹ בָּאָה מִכּוּתִי וְכוּתִית מֵעוֹלָם אִי נָמֵי אִיפְּכָא: אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵרוּשִׁין בָּהּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִדּוּשִׁין הוּא דְּאֵינוֹ פּוֹסְלָהּ בְּבִיאָתוֹ מִלֶּאֱכוֹל: הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי הַוָּלָד: מִפְּסִיל בְּבִיאָה מִבַּעְיָא וְלָמָּה לִי הַאי קְרָא אֶלָּא אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר ס"ל וְאע"ג דְּלָא תָּפְסֵי לֵיהּ בָּהּ קִדּוּשִׁין וְהָא דִּתְנַן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף סו:) כֹּל שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין הַוָּלָד מַמְזֵר דַּוְקָא בְּיֵשׁ לָהּ וְלוֹ קִדּוּשִׁין ע"י אֲחֵרִים דּוּמְיָא דְּאֵשֶׁת אָב דִּכְתִיב לֹא יָבֹא מַמְזֵר גַּבֵּהּ: אע"פ שֶׁנֶּחְלְקוּ ב"ש וב"ה בְּצָרוֹת שֶׁב"ש אוֹמְרִים צָרַת עֶרְוָה מִתְיַבֶּמֶת וב"ה אוֹסְרִים לְיַבֵּם אֶלָּא תִּנָּשֵׂא לַשּׁוּק בְּלֹא חֲלִיצָה בפ"ק דִּיבָמוֹת (דַּף יג.): מוֹדִים זֶה לָזֶה שֶׁאֵין מַמְזֵר כו' וּבְנֵי הָעוֹשִׂים כב"ש מַמְזֵרִים לב"ה הֵן דַּהֲווּ לְהוּ בְּנֵי אֵשֶׁת אָח שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה שֶׁהִיא בְּכָרֵת אֲבָל בְּנֵי הָעוֹשִׂים כְּבֵית הִלֵּל לב"ש אֵין מַמְזֵרִים לְפִי שֶׁהֵן בְּנֵי חַיָּבֵי לָאוִין שֶׁנִּשֵּׂאת יְבָמָה לַשּׁוּק בְּלֹא חֲלִיצָה: שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר בְּכוּתִים וְכֹהֲנִים הָאֲמוּרִים בִּקְרָא שֶׁנִּטְמְעוּ בָּהֶם: כִּדְכְתִיב וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְנֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת בְּסֵפֶר מְלָכִים (ב יז) גַּבֵּי כּוּתִיִּים בְּגָלוּת סַנְחֵרִיב שֶׁהִגְלָה הַשְּׁבָטִים בִּימֵי הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה: מִן הַקּוֹצִים לְשׁוֹן קוֹץ שֶׁהִיא פְּסוּלָה. ל"א מְקוּצִין הֵן מִן הָעָם לִפְסֹל:

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לָהּ כר"ע דְּאָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר. הֶאֱרִיךְ בַּקּוּנְטְרֵס וְצָרִיךְ פֵּרוּשׁ לְפֵרוּשׁוֹ מַהוּ הָאִסּוּר וְנ"ל דְּהַיְינוּ מַחֲשָׁשָׁא דִּלְמָא מַמְזֵר בֶּן יִשְׂרָאֵל יִשָּׂא כּוּתִית שֶׁהִיא עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים גְּמוּרָה שֶׁהִיא מִכּוּתִי וְכוּתִית וְהִיא עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים גְּמוּרָה מֵאַחַר דְּכוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן וְנִמְצָא שֶׁמַּמְזֵר נוֹקֵחַ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וא"ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּקָסָבַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר נֵימָא הַוָּלָד כָּשֵׁר וכ"ש דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ טְפֵי שֶׁלֹּא תִנָּשֵׂא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְשֶׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר אִם הַוָּלָד כָּשֵׁר א"כ הוּא הוֹלֵךְ אַחַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּדְאָמַר בס"פ דִּלְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף סז:) וְלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְכָךְ אִם תִּנָּשֵׂא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל הַשְׁתָּא דְּקָסָבַר הַוָּלָד מַמְזֵר א"כ הוֹלֵךְ אַחַר אִמּוֹ וְאִיכָּא לְמֵיחַשׁ טְפֵי שֶׁלֹּא תִנָּשֵׂא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אִי נָמֵי לע"כ סָבַר ר"א הַוָּלָד מַמְזֵר מִדַּחֲשִׁיב כּוּתִי בְּמַתְנִי' בַּהֲדֵי סְפֵקוֹת דְּהַיְינוּ סָפֵק מַמְזֶרֶת מִיהוּ קָשֶׁה לְפִי' הַקּוּנְטְרֵס דְּמַשְׁמַע דִּבְשׁוּם עִנְיָן כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית וּלְפֵרוּשׁוֹ אִם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם גֵּרוּת גָּמוּר לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְמִידֵי שֶׁהֲרֵי גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת לְכָךְ נִרְאֶה לר"י לְפָרֵשׁ דְּהָכִי הֵיכִי דִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל נִטְמְעוּ בָּהֶן ה"נ נִטְמְעוּ בָּהֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵיוָן דְּקָסָבַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר אִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא אֶחָד מֵהֶן יִשְׂרָאֵל גָּמוּר שֶׁנּוֹלַד מִיִּשְׂרָאֵל וְיִשְׂרְאֵלִית וְהָאֶחָד שֶׁמָּא מַמְזֵר הוּא מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל וא"ת הֵיכָא אַשְׁכְּחַן דְּקָסָבַר ר"ע עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר לָא אַשְׁכְּחַן בְּשׁוּם דּוּכְתָּא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר (יְבָמוֹת דַּף מט.) יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין בִּשְׁלָמָא עֶבֶד אִית בֵּיהּ לָאו דְּלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ (דְּבָרִים כ"ג:י"ח) אֶלָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים הֵיכָן מָצִינוּ לָאו בְּבִיאָתוֹ אַדְּרַבָּה בֵּ"ד שֶׁל שֵׁם גָּזְרוּ עָלָיו כִּדְכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ל"ח:כ"ל) הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר דַּעֲשֵׂה מִיהָא אִית בֵּיהּ מֵהַהוּא קְרָא דְּהוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף וּכְלר' יְשֵׁבָב דְּאָמַר (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף סח.) מִן הַכֹּל הָיָה עוֹשֶׂה ר' עֲקִיבָא מַמְזֵרִים וְאַפִּי' מְחַיָּבֵי עֲשֵׂה אֵין סְבָרָא לוֹמַר כֵּן דְּכר' יְשֵׁבָב קָאָמַר מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ מְפֹרָשׁ וְאִי מִשּׁוּם דִּכְתִיב (דְּבָרִים ז':ג') בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ הַיְינוּ אַזְהָרָה לִתְפִיסַת קִדּוּשִׁין אֲבָל אַזְהָרָתוֹ לְבִיאָתוֹ לָא שָׁמְעִינַן וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּכֵיוָן דְּאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן הָוֵי מַמְזֵר דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא כִּדְפֵי' בס"פ הָאוֹמֵר (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף סז:) מִיהוּ קָשֶׁה להל"ל אַנְסָבָה לר"ע לוֹקְמָהּ בַּאֲנוּסַת אָבִיו דִּלְדִידֵהּ לָא תָּפְסֵי קִדּוּשֵׁי הָא לַאֲחֵרֵנִי תָּפְסֵי שֶׁהֲרֵי ר"ע מֵאֲנוּסַת אָבִיו יָלֵיף דְּיֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין בס"פ הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף מט.) דְּמוֹקֵי לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו בַּאֲנוּסַת אָבִיו וא"כ הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר דְּאֵין מַמְזֵר אֶלָּא דּוּמְיָא דַּאֲנוּסַת אָבִיו לכה"ג אָמְרִינַן לִשְׁאָר תַּנָּאִים דְּקָסָבְרֵי בְּאֵשֶׁת אָב הַכָּתוּב מְדַבֵּר בָּעֵינַן דּוּמְיָא דְּאֵשֶׁת אָב דִּלְדִידֵהּ לָא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין הָא לַאֲחֵרֵנִי תָּפְסֵי וְיֵ"ל דְּעַל כָּרְחָךְ ר"ע לָא בָּעֵי דּוּמְיָא דַּאֲנוּסַת אָבִיו שֶׁהֲרֵי קָסָבַר ר"ע יֵשׁ מַמְזֵר אַפִּי' מֵחַיָּבֵי לָאוִין דְּלָאו דִּשְׁאֵר כְּגוֹן עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי וְאֵין בָּהֶן דּוּמְיָא דַּאֲנוּסַת אָבִיו שֶׁהוּא לָאו דִּשְׁאֵר פֵּרוּשׁ דִּקְרָבָה אֲבָל רַבָּנָן בָּעוּ דּוּמְיָא דְּאֵשֶׁת אָבִיו לְכָל מִילֵּי: **הַשְׁתָּא** מַמְזֵר הָוֵי מִפְּסִיל בְּבִיאָתוֹ מִבַּעְיָא וְאִם תֹּאמַר תִּקְשֶׁה לְר' יוֹחָנָן אֱלִר' יוֹחָנָן דְּהָא שָׁמְעִינַן לְר' יוֹחָנָן דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף מה:) עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר וא"כ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה ל"ל הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי מִפְּסִיל בְּבִיאָתוֹ מִבַּעְיָא וְאר"י הָא דְּמַצְרִיךְ ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' יִשְׁמָעֵאל אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה הַיְינוּ אַלִּיבָּא דְּר' יִשְׁמָעֵאל רַבֵּהּ וְלֵיהּ לָא ס"ל וְרַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן מִקּוּצִי פֵּרֵשׁ דְּלָאו הָא בְּהָא תַּלְיָא וְאֶפְשָׁר דְּלֶהֱוֵי מַמְזֵר וְאַפֶּ"ה אֵינוֹ פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ לאל"כ בְּפֶרֶק אַלְמָנָה לְכ"ג (יְבָמוֹת דַּף סט.) דַּךְ לר"ע דְּאָמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין וּמַאי כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר כִּי תִבָּעֵל אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה ל"ל פֵּרוּשׁ בִּשְׁלָמָא לִשְׁאָר תַּנָּאִים דְּאָמְרִי דְּקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין וְדָרְשֵׁי כִּי תִהְיֶה הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא הָנָךְ דְּאִית בְּהוּ הֲוָיָה וּמַפְּקִי מֵהַאי קְרָא דְּנִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ שֶׁפְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד דְּלֵית בְּהוּ הֲוָיָה לָא אָתוּ מֵהַאי קְרָא וּלְדִידְהוּ אִצְטְרִיךְ שַׁפִּיר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד כִּדְפָרֵשִׁי' הָכָא מִשּׁוּם ר' יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא לר' עֲקִיבָא דְּאָמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין וְדָרֵישׁ כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר כִּי תִבָּעֵל לְאִישׁ זָר כְּמוֹ שְׁאָר פְּסוּלִים וא"כ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה ל"ל וְהַשְׁתָּא לָא קָשֶׁה מִידֵּי לְר' יוֹחָנָן אֱלִר' יוֹחָנָן לאע"ג דְּאִית לֵיהּ כְּר' עֲקִיבָא בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד דְּהָוֵי הַוָּלָד מַמְזֵר מִיהוּ לָא סָבַר כְּוָותֵיהּ בִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין וּדְרֵישׁ שַׁפִּיר כִּי תִהְיֶה דְּאִית בְּהוּ הֲוָיָה כְּמוֹ רַבָּנָן דְּר' עֲקִיבָא וא"כ אִצְטְרִיךְ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד מִיהוּ הַלָּשׁוֹן ק"ק דְּקָאָמַר הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי כו' הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לָמָּה לִי כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק אַלְמָנָה (שָׁם דַּף סט.) וְנִרְאֶה לְיַשֵּׁב הָכִי הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד כְּמוֹ שְׁאָר פְּסוּלִין שֶׁיִּפְסֹל בְּבִיאָתוֹ מִבַּעְיָא כְּמוֹ בִּשְׁאָר פְּסוּלִים דְּכִי תִבָּעֵל וא"כ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה ל"ל מִכִּי תִבָּעֵל נָפְקָא וְהר"ר שְׁלֹמֹה מטריוואַ"ש מְיַשֵּׁב הָכִי הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וא"כ בִּיאָתוֹ בִּיאָה וְלָא הָוֵי כְּבִיאַת בְּהֵמָה דְּהַוָּלָד אֵין מַמְזֵר מִפְּסִיל בְּבִיאָתוֹ מִבַּעְיָא כְּמוֹ שְׁאָר פְּסוּלִין: **שֶׁאֵין** מַמְזֵר אֶלָּא מֵאִסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת פֵּרוּשׁ א"כ לֹא סָבַר ר' אֱלְעָזָר כר"ע וְאע"ג דְּיֵשׁ תַּנָּא הָתָם (דַּף מה:) דְּקָסָבַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר וְלֹא סָבַר כר"ע דְּאָמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין מִיהוּ הַלָּשׁוֹן דְּקָאָמַר הָכָא שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵאִסּוּר עֶרְוָה וְכוּ' מַשְׁמַע דְּוַקָּא מֵהָנֵי אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר וּלְעֵיל כִּי פָּרֵיךְ וּמִי סָבַר לֵיהּ כר"ע וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' יִשְׁמָעֵאל כו' הֲוֵי מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי לאע"ג דְּר' יִשְׁמָעֵאל לָא ס"ל כר"ע דְּאָמַר יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין אַפֶּ"ה מָצֵי סָבַר דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר וְהָא דְּלָא תָּרֵיץ לֵיהּ הָכִי מִשּׁוּם דְּאַשְׁכְּחַן דְּר' אֱלְעָזָר לֵית לֵיהּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר לֹא חָשׁ לְתָרֵץ דִּבְרֵי ר' יִשְׁמָעֵאל דְּהָא לָא מַיְתֵי ר' יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי אֱלְעָזָר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' ח:

מסורת הש"ס

א יבמות סח:; סוטה כו:; יבמות מה.
ב יבמות יד.
ג חולין יט.
ד ביצה כג.

תורה אור השלם

וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ [ויקרא כב, יג]

וַיִּהְיוּ יְרֵאִים אֶת־יְהוָֹה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת [מלכים ב יז, לב]

וּפוֹטְרִים אֶת הַנְּשׂוּאוֹת. מַאי דָּרְשִׁי? "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" – הָהִיא דְּיָתְבָה חוּצָה, הִיא לֹא תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, אֲבָל הָהִיא דְּלָא יָתְבָה חוּצָה – תִּהְיֶה לְאִישׁ זָר. וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין. (א)וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת. מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים? אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. דְּתַנְיָא: מַצַּת כּוּתִי מוּתֶּרֶת וְאָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר, לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִים בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ כּוּתִים – הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִים בָּהּ, יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֶלָּא הָכִי, מַאי אֵין בְּקִיאִין? לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין וְגֵירוּשִׁין. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אָח נִתְעָרְבוּ בָּהֶן. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן, יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת? נִיתְנֵי חֲדָא! מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה. וְרָבָא אָמַר: עֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בָּהֶן. אִיסּוּרָא מִשּׁוּם מַאי, מִשּׁוּם שִׁפְחָה? נִיתְנֵי חֲדָא! מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה. אמַתְנִי' הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה כֹּהֶנֶת – צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵן שְׁמֹנֶה: אִמָּהּ, וְאֵם אִמָּהּ, וְאֵם אֲבִי אִמָּהּ, וְאִמָּהּ, וְאֵם אָבִיהָ וְאִמָּהּ, וְאֵם אֲבִי אָבִיהָ וְאִמָּהּ. לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אַחַת. ב(ב)אֵין בּוֹדְקִין לֹא מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה. וְכֹל שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים וְגַבָּאֵי צְדָקָה – מַשִּׂיאִין לַכְּהוּנָּה וְאֵין צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֵיהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה חָתוּם עֵד בְּעַרְכֵי הַיְּשָׁנָה שֶׁל צִיפּוֹרִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה מוּכְתָּב בְּאִסְטְרַטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ. גגְּמָ' מַאי שְׁנָא בִּנְשֵׁי דְּבָדְקִינַן וּמַאי שְׁנָא בְּגַבְרֵי דְּלָא בָּדְקִינַן? נְשֵׁי דְּכִי מִינְּצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – בַּעֲרָיוֹת הוּא דְּמִינְּצוּ, וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְּתָא – לָא אִית לַהּ קָלָא, גַּבְרֵי דְּכִי מִינְּצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – בְּיוּחֲסִין הוּא דְּמִינְּצֵי, אִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְּתָא – אִית לַהּ קָלָא. דוְאִיהִי נָמֵי תִּבְדּוֹק בֵּיהּ בְּדִידֵיהּ? מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לִינָּשֵׂא לִפְסוּלִים. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה תָּנֵי: אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בִּשְׁלָמָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה –

מוקים

ופוטרין את הנשואות מן החליצה ולרבי עקיבא בני חייבי לאוין ממזרים הם: החוצה החיצונה שלא נכנסה עדיין לרשות הבעל לנשואין: ומשני יש ממזר מחייבי כריתות קא משמע לן ולאפוקי ממאן דאמר (יבמות דף מט.) אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין: ויש אומרים היינו רבי אליעזר: לפי שאין בקיאין אסרום ולקמן מפרש לענין יוחסין מאי בקיאין איכא הלכך לרבי אליעזר כותי לא ישא כותית שמא אחד מן הבקיאין שלא אירע פסול בנשואי אבותיו והשני משאינן בקיאין ואירע ספק אשת איש בקדושי אבותיו שנתקדשה לאחר ואמרו אינן קדושין ונשאת לאחר: מצת כותי מותרת לאכלה בפסח ואין בה משום חששא דחימוץ: ואדם יוצא בה בלילי י"ט הראשון שהמצה חובה ויוצא בה דלא הוי כקמחין ובצקות של עובדי כוכבים שלא חמצו דקי"ל (פסחים דף מ.) אדם ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה אחרת באחרונה משום דבמצת מצוה בעינן שמור לשם מצוה אבל מצת כותי א"צ לאכול מצה אחרת באחרונה דבקיאי במצות שמור: ואלא הכא גבי יוחסין מאי אין בקיאין שייך למימר: מאי קמ"ל האי ממזר מאחותו דקא פריש מאי הוה ולא תנא ממזר סתמא: ומשני יש ממזר מחייבי כריתות קא משמע לן ולאפוקי ממאן דאמר (יבמות דף מט.) אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין: וניתני חדא ממזר מאחותו נתערב בהן: עבד ושפחה נתערבו בהן עבד נשא מבנותיהם ושפחה נשאת לאחד מהם ואין אותה משפחה ידועה: ופרכינן איסורא משום שפחה דע"כ עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא שפחה וולדה עבד: ניתני שפחה לחודה: מתני' אשה כהנת דוקא נקט כדקתני סיפא לויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת: ארבע אמהות שהן שמונה בודקין בדורותיה ארבע אמהות שתים מצד האב ושתים מצד האם שהם שמונה כל אחת מהם אמה ואם אמה: בודקין שלא היו ממזרות או אחת מן הפסולות לקהל: ואם אבי אמה של אשה זו שהוא נושא: ואמה של אם אבי אמה: ואם אביה של זו שהוא נושא: ואמה של אם אביה: ואם אבי אביה של זו שהוא נושא ואמה: לויה וישראלית לכהן בא לכונסה מוסיפין עליהן עוד אחת. אם אחת בכל זוג וזוג כגון אמה ואם אמה ואמה וכן כולם: בודקין שלא היו ממזרות או אחת מן הפסולות לקהל: אין בודקין מן המזבח ולמעלה התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שמש על המזבח בידוע שמיוחס הוא: ולא מן הדוכן ולמעלה אם הועד עליו שעמד אצל הלוים בדוכן לשורר שיר: ולא מן הסנהדרין ולמעלה אם נמנה בסנהדרין א"צ לבדוק אותו וכן שוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין בנותיהם לכהן ואין צריכין לבדוק וטעמא דכולהו מפרש בגמרא: אף מי שהיה חתום בערכי הישנה של צפורי עיר סמוכה לצפורי ששמה ישנה כדאמרינן בעירובין (דף נט.) כעיר חדשה שביהודה דהיינו עיר ששמה חדשה כדכתיב (יהושע טו) צנן וחדשה: בערכי שהיה כתוב בסדרי הדיינין שהיו רגילים ליחס את הראויים לכך שהיו מיחסין וכותבין על הספר פלוני ופלוני מיוחסין הן שאין רגילין בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס: באסטרטיא של מלך בגמרא מפרש לה: גמ' מאי שנא בנשים דבדקינן כדקתני ד' אמהות ולא קתני ארבע אבות שיהו בודקין אביה ואבי אביה שלא היו ממזרים: בעריות הוא דמינצו אין זו מגנה את זו בפסול יחוס אלא בזנות: ואם איתא דאיכא בהו מילתא לפסול יוחסין לית לה קלא: איהי נמי הכהנת אמאי לא הצריכוה לבדוק ביחוס בעלה ד' אמהות דלמא איכא מילתא בנשי משפחתו ביוחסין: לא הוזהרו כשרות כהנות לינשא לפסולין כגון חללי גרי וחרורי וכיון דלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין רבנן נמי לא עבוד בהו מעלה לאצרוכינהו בדיקה ואפילו מחמת ממזרות ושתוקות אלא כי אתחזק איסורא ביה אבל לחששא ולמבדק לא אצרכינהו: שהם שתים עשרה על כל זוג מוסיף לבדוק עוד אם למעלה: שש עשרה על כל זוג של משנתנו מוסיף אמה של עליונה ואם אמה:

מצת כותי מותרת פי' מותרת לאכלה בפסח ואין בה משום חששא דחימוץ ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח בלילי יו"ט ראשון שאכילתה חובה ולא הויא כקמחין ובצקות של עובדי כוכבים דקיימא לן (פסחים דף מ.) דאדם ממלא כרסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וא"ת והא אמרי' (בפרקי דר"א פל"ח) כל האוכל פת כותי כאלו אוכל חזיר וי"ל היינו דוקא פת שהכותי לש ועושה בביתו אבל העיסה שהכותי עושה בביתו של ישראל מותר ונראה הא דקאמר ואדם יוצא בה ידי חובתו היינו דוקא שגם הכותי יאכל ממנה דאל"כ לא יצא ידי חובתו דהא לית להו לפני עור לא תתן מכשול:

הנושא אשה כהנת פי' כהן שבא לשא אשה כהנת וקאמר דצריך לבדוק משום שאנו רוצים שבנה ישמש ע"ג המזבח אבל אין לפרש דמיירי בישראל הבא לשא אשה כהנת ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה דא"כ אמאי נקט כהנת אפילו היתה חללה נמי הוי בנה כשר לכהונה דבני ישראל מקוה טהרה לחללות: צריך שיבדק אחריה ארבע אמהו' פי' בקונט' בודקין משום חשש דממזרות ולא נהירא מדפריך גמ' ואיהי נמי תבדוק בדידה ומשני לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים ומאי קאמר הא הוזהרו לינשא לממזרים דהא אפילו [מאן] דאמר לא הוזהרו היינו דוקא לינשא לחלל קאמר אבל לממזרים לא לכך צריך לומר דחששא דמתני' הוא משום חללות אבל משום ממזרות לא שייך חששא כלל דמכירין ישראל ממזרים שביניהם ומיהו תימה הא קתני לויה וישראלית מוסיפין עוד אחת ואי לא בדקי אלא בפסול חללות לויה וישראלית אמאי צריכין בדיקה כיון דאבוה לוי או ישראל אי אפשר בשום ענין להיות בה פסול חללה שהרי לכ"ע בני ישראל מקוה טהרה לחללות וא"כ ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה וי"ל דעיקר הבדיקה ותקנה משום פסול חללות ואגב בדיקה דחללות בדקי נמי היכא דלא שייך אלא פסול ממזרות כגון לויה וישראלית אבל גבי איהי דליכא פסול חללות דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין לא צריך לבדוק משום ממזרות ור"ת כתב בספר הישר דהא דצריך לבדוק היינו דוקא להכשיר בניהם לעבודה אי נמי להכשיר עצמו לעבודה אבל להאכילו בתרומה א"צ בדיקה כדאמר פ' האשה שנתארמלה (כתובות דף כד.) אני כהן וחברי כהן נאמן להאכילו בתרומה ואין נאמן להשיאו אשה:

מסורת הש"ס

א תוספתא פסחים; חולין ד.; גיטין י., ברכות מז: ב במדבר רבה

תורה אור השלם

כִּי-יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין-לוֹ לֹא-תִהְיֶה אֵשֶׁת-הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ [דברים כה, ה]

בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב [שמות יב, יח]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יח, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ג:

ב מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ב:

ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' כ:

ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' כא, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ג:

[א]מוֹקֵים לַהּ בִּלְוִיָּה וּבַת יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא מַתְנִיתָא נֵימָא פְּלִיגָא? לָא, מַאי "עוֹד אַחַת" – זוּג אַחַת. [ב]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל מִשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת. אִינִי? וְהָאָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: מִשְׁנָתֵינוּ כְּשֶׁקּוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר! מַאן דְּמַתְנֵי הָא – לָא מַתְנֵי הָא. [ג]אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל מִשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת. אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: אִם קוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר, צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ. אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה. מַאי טַעְמָא? אִי לָאו דְּבַדְקוּהּ לָא הֲווֹ מַסְּקִי לֵיהּ. וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר מָר: שֶׁשָּׁם הָיוּ יוֹשְׁבִים מְיַיחֲסֵי כְּהוּנָּה וּמְיַיחֲסֵי לְוִיָּה. [ד(א)]וְלֹא מִסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה. מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנוּקִּין בְּצֶדֶק – כָּךְ מְנוּקִּין מִכָּל מוּם. אָמַר מָרִימָר: מַאי קְרָאָה – "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ". [ה]אֵימָא מוּמָא מַמָּשׁ! אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", "עִמָּךְ" – בְּדוֹמִים לָךְ. וְדִלְמָא מִשּׁוּם שְׁכִינָה? אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר קְרָא: "וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ" – בְּדוֹמִים לָךְ. [ו(ב)]כָּל מִי שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים. לְמֵימְרָא דְּלָא מוֹקְמִינַן מִפְּסוּלִים? וּרְמִינְהוּ: הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וְהָוֵינַן בָּהּ: "הַכֹּל" לְאֵיתוֹיֵי מַאי? וְאָמַר רַב יְהוּדָה: לְאֵיתוֹיֵי מַמְזֵר! אָמַר אַבָּיֵי: בִּירוּשָׁלַיִם. וְכֵן תָּנֵי רַב שִׁמְעוֹן בַּר זֵירָא בְּקִידּוּשֵׁי דְּבֵי לֵוִי: בִּירוּשָׁלַיִם. [ז]וְגַבָּאֵי צְדָקָה מַשִּׂיאִים. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּמִנְּצוּ בַּהֲדֵי אִינָשֵׁי, דְּאָמַר מָר: מְמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא – אִית לֵיהּ קָלָא. [ח(ג)]אוּשְׁפִּיזְכָנֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה גִּיּוֹרָא הֲוָה, וַהֲוָה קָא מִנְּצֵי אִיהוּ וְרַב בִּיבִי, מָר אָמַר: אֲנָא עֲבֵידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא, וּמַר אָמַר: אֲנָא עֲבֵידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא. אֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף אֲמַר לְהוּ: תְּנֵינָא: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ... מִקֶּרֶב אַחֶיךָ", כָּל מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים – לֹא יְהֵא אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ. [ט]אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: וַאֲפִילּוּ אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל? אֲמַר לֵיהּ: אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קָרֵינָא בֵּיהּ. הִלְכָּךְ רַב בִּיבִי דְּגַבְרָא רַבָּא הוּא – לִיעַיֵּין בְּמִילֵּי דִשְׁמַיָּא, וּמָר – לִיעַיֵּין בְּמִילֵּי דְמָתָא. אָמַר אַבָּיֵי הִלְכָּךְ מַאן דְּמַשְׁרֵי צוּרְבָּא מִדְּרַבָּנַן בְּאוּשְׁפִּיזְכָנֵיהּ – לַאשְׁרֵי כְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, (דְּיָדַע לְמְהַפֵּיךְ) [דִּמְהַפֵּיךְ] לֵיהּ בִּזְכוּתֵיהּ. רַבִּי זֵירָא מְטַפֵּל בְּהוּ, רַבָּה בַּר אֲבוּהּ מְטַפֵּל בְּהוּ. בְּמַעְרְבָא אֲפִילּוּ רֵישׁ כּוֹרֵי לָא מוֹקְמֵי מִינַּיְיהוּ. בִּנְהַרְדְּעָא אֲפִילּוּ רֵישׁ גַּרְגּוּתָא לָא מוֹקְמִי מִינַּיְיהוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? דָּיְיקִי וּמַחְתְּמִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס וְכוּ'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּחֲיָילוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָא? "וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה". וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן וּזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּיעְתָּן. וְהָאִיכָּא צֶלֶק הָעַמּוֹנִי, מַאי לָאו דְּאָתֵי מֵעַמּוֹן? לָא, דְּיָתֵיב בְּעַמּוֹן. וְהָאִיכָּא אוּרִיָּה הַחִתִּי, מַאי לָאו דְּאָתֵי מֵחֵת? לָא, דְּיָתֵיב בְּחֵת. וְהָאִיכָּא אִתַּי הַגִּתִּי! וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי דְּיָתֵיב בְּגַת, וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן: אִתַּי הַגִּיתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ! [(ד)]וְעוֹד אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, וְכוּלָּם בְּנֵי יְפַת תּוֹאַר הָיוּ, וְכוּלָּם מְסַתְּפְּרִים קוֹמֵי, וּמְגַדְּלִים בְּלוֹרִית הָיוּ, וְכוּלָּם יוֹשְׁבִים בִּקְרוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּרָאשֵׁי גְּיָיסוֹת, וְהֵן הֵן בַּעֲלֵי אֶגְרוֹפִים שֶׁל בֵּית דָּוִד! דְּאָזְלִי לְבַעוֹתֵי עָלְמָא.

מַתְנִי'

מוֹקֵי לָהּ בִּלְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית כִּדְקָתָנֵי מַתְנִיתִין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אַחַת: מִי נֵימָא פְּלִיגָא אַמַּתְנִיתִין: מַאי מוֹסִיפִין עוֹד אַחַת דְּקָתָנֵי מַתְנִי': זוּג אַחַת שְׁתֵּי אִמָּהוֹת: זוֹ דִּבְרֵי ר"מ סְתָם מַתְנִיתִין דִּמְצָרִיךְ בְּדִיקָה: כְּשֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר א"נ בְּדִיקָה אֶלָּא אִם קָרְאוּ עָלֶיהָ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁמָּן שֶׁל פָּסוּל וְלֹא שֶׁמְּעִידִים עֵדוּת גְּמוּרָה אֶלָּא יְצִיאַת קוֹל וְכֵיוָן דְּקָרָא עָלֶיהָ עַרְעָר אַמַּאי פְּלִיגִי רַבָּנָן: מַאן דְּמַתְנֵי הָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: לָא מַתְנֵי הָא וְאָמוֹרָאֵי נִינְהוּ רַב יְהוּדָה וְרַב חָמָא אַלִּבָּא דְּרַב: צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אַפִּי' לְרַבָּנָן: שֶׁשָּׁם הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית הָיוּ יוֹשְׁבִים סַנְהֶדְרִין מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּמְיַחֲסִים אֶת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַבְדִּיל פְּסוּלִים מִן הָעֲבוֹדָה וּמִן הַדּוּכָן: מִכָּל מוּם פְּסוּל יוּחֲסִין וּבְסַנְהֶדְרִין קָאָמַר אוֹ גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה אֲבָל דַּיָּינִין בְּעָלְמָא לֹא כִּדְלְקַמָּן: עִמְּךָ מְיוּחָסִין כְּמוֹתְךָ: וְדִלְמָא מִשּׁוּם שְׁכִינָה סַנְהֶדְרִין שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּצְרְכוּ לִהְיוֹת מְיוּחָסִין מִשּׁוּם שְׁכִינָה עַל שֵׁם נְבוּאָה נֶאֶסְפוּ שָׁם כִּדְכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"א:י"ז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ וְגוֹ' אֲבָל סַנְהֶדְרִין שֶׁאֵין לְוִין כְּגוֹן סַנְהֶדְרֵי דְּיִתְרוֹ אוֹתָן מֹשֶׁה לֹא: וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ גָּרְסִינַן וְלֹא גָּרֵס בְּמַשָּׂא הָעָם אֶלָּא אַסַּנְהֶדְרִין דְּיִתְרוֹ קָאֵי וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ: שׁוֹטְרֵי הָרַבִּים דַּיָּינִין בְּעָלְמָא שֶׁאֵינָן מְמֻנִּין עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שֶׁל סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה: בִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ מַקְפִּידִין עַל כָּל דַּיָּינֵיהֶם לְיַחֲסָן: מְמַשְׁכְּנִין נוֹטְלֵי' מַשְׁכּוֹנוֹת עַל צְדָקָה שֶׁיִּפְסְקוּ עָלָיו וְאֵינוֹ נוֹתְנָן: וַאֲפִי' בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁהָאָדָם טָרוּד וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְרִיבִין עִמָּהֶן וּמְבַזִּין אוֹתָן: כָּל מְשִׂימוֹת מֵרִבּוּיָא דְּמַשְׁמָעוּת דִּקְרָא קָא יָלֵיף מִשּׁוּם תָּשִׂים מִקֶּרֶב אָחִיךָ תָּשִׂים כָּל מְשִׂימוֹת וַאֲפִי' סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה: בְּמִלֵּי דִּשְׁמַיָּא בְּגַבָּאֵי צְדָקָה וּבִקְנוּתָהּ וַחֲלֻקָּתָהּ וְסֵדֶר מְתֻרְגְּמָנִין וּמַפְטִירִין: בְּמִלֵּי דְּמָתָא שְׁאָר צָרְכֵי צִבּוּר לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת לְטוּרְזִינָא לְכַרְיָא פַּתְיָא לְאַגְנֵי נַפָּא: לַאֲשְׁרֵי כְּמוֹ לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה (בַּמִּדְבָּר י':ל"ג) אֲתַר בֵּית מַשְׁרֵי: מְטַפֵּל בְּהוּ מִתְעַסֵּק בָּהֶם לְכַבְּדָם וּלְהוֹשִׁיבָם בִּשְׂרָרָה: רֵישׁ כּוֹרֵי מְמֻנֶּה עַל הַמִּדּוֹת לְשׁוֹן לֶתֶךְ וְכוֹר: גַּרְגּוּתָא לְהַשְׁקוֹת בֵּית הַשְּׁלָחִין פְּעָמִים שֶׁהֵם שֶׁל רַבִּים וּמְמַנִּים שׁוֹטֵר עָלָיו שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אִישׁ בְּיוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: בַּחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּחֲלֻקָּה חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ וְחוֹזְרִין חֲלִילָה וְהוּא לְשׁוֹן אִסְטְרַטְיָא וְכוֹתְבִין בִּשְׁמוֹת מִשְׁפַּחַת פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי וְהָיוּ זְהִירִין לְיַחֲסָן מִכָּל מוּם כִּדְמְפָרֵשׁ שֶׁתְּסַיְּעֵם זְכוּת אֲבוֹתָם בַּמִּלְחָמָה: וְתוּ לֵיכָּא ל"ג: צֶלֶק הָעַמּוֹנִי בְּרָאשֵׁי גִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד נִמְנָה: דְּאָתֵי מֵעַמּוֹן וְנִתְגַּיֵּר אַלְמָא לֹא הִקְפִּיד עַל הַגֵּרִים: וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן בְּמַס' עֲבוֹדָה זָרָה (דַּף מד.) בָּא אִתַּי הַגִּתִּי שֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבִטְּלָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עֲטֶרֶת מַלְכָּם וְהוּא שֵׁם שִׁקּוּץ עַמּוֹנִים: יְלָדִים בַּחוּרִים הָיוּ לְדָוִד בַּחֲיָלוֹתָיו וְלֹא הָיוּ בָּנָיו: בְּנֵי יְפַת תֹּאַר נָשִׁים שֶׁלָּקְחוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים כ"א:י"ב) וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיוּ נוֹהֲגִים כְּמִשְׁפְּטֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: מְסַפְּרִים קוּמֵי וּמְגַלְּלֵי בְּלוֹרִית מֵאֲחוֹרֵי עָרְפָּם: לְבַעוּתֵי עָלְמָא אֲבָל לֹא הָיוּ יוֹרְדִין בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל:

אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה כו' וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי לֹא קָתָנֵי אֵין בּוֹדְקִין מִשְּׁטָרוֹת וּלְמַעְלָה דְּהָא אָמְרִינַן בפ"ב דִּכְתֻבּוֹת (דַּף כד:) מַעֲלִים מִשְּׁטָרוֹת לְיוּחֲסִין וְיֵ"ל דְּאֵין זֶה רְבוּתָא דְּהָא עֵדוּת מְעַלְּיָא הוּא וא"ת נִתְנֵי נַמֵּי אֵין בּוֹדְקִין מִנְּשִׂיאוּת כַּפַּיִם וּלְמַעְלָה וּמִתְּרוּמָה וּלְמַעְלָה כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק ב' דִּכְתֻבּוֹת (שָׁם) מַעֲלִין מִתְּרוּמָה לְיוּחֲסִין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּגַם זֶה אֵינוֹ רְבוּתָא כֵּיוָן דְּלָא שַׁיָּךְ אֶלָּא בְּכֹהֲנִים אֲבָל הָא [דִּתְנַן] אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה רְבוּתָא הוּא דְּמַיְירֵי אֲפִלּוּ בַּעֲבוֹדוֹת הַכְּשֵׁרוֹת בְּזָרִים כְּגוֹן שְׁחִיטָה אוֹ הַפְשֵׁט אע"ג דִּשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּנָשִׁים וּבַעֲבָדִים הַיְינוּ דִּיעֲבַד אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא עָבְדִי כִּי אִם כְּשֵׁרִים מְיֻחָסִין: וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ ה"ג רַשִׁ"י ול"ג בְּמַשָּׂא הָעָם שֶׁהֲרֵי גַּבֵּי שְׁכִינָה כְּתִיב כֵּן וְהַאי קְרָא דְּהָכָא כְּתִיב בְּיִתְרוֹ וְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ בְּמַשָּׂא הָעָם:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יט, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ג:

ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יז, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ב:

ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יח, טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ב:

ד מיי' פב' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ו, סמג עשין צז:

ה מיי' פב' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' א, סמג עשין צז:

ו מיי' פב' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ט, סמג עשין צז, טוש"ע חו"מ סי' ז סעי' ב:

ז מיי' פז' מהל' מתנות עניים הל' י, טוש"ע יו"ד סי' רמח סעי' ב:

ח מיי' פא' מהל' מלכים ומלחמות הל' ד, סמג עשין קיד, סמג עשין קטו:

ט מיי' פא' מהל' מלכים ומלחמות הל' ד, סמג עשין קיד, סמג עשין קטו:

מסורת הש"ס

א סנהדרין לו:

ב תוספתא סנהדרין; משנה סנהדרין; סנהדרין לו:; נדה מט:; סנהדרין לב.

ג יבמות מה:

ד סנהדרין כא.; סנהדרין מט.

תורה אור השלם

כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ [שיר השירים ד, ז]

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וגו' [במדבר יא, טז]

וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר וגו' [שמות יח, כב]

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וגו' [דברים יז, טו]

כָּל־אֵלֶּה בְנֵי־אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית־הָאָבוֹת בְּרוּרִים גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים וגו' [דברי הימים א ז, מ]

צֶלֶק הָעַמֹּנִי נַחְרַי הַבְּאֵרֹתִי (נשאי) [נֹשֵׂא] כְּלֵי יוֹאָב בֶּן־צְרֻיָה [שמואל ב כג, לז]

אוּרִיָּה הַחִתִּי כֹּל שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה [שמואל ב כג, לט]

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אִתַּי הַגִּתִּי לָמָּה תֵלֵךְ גַּם־אַתָּה אִתָּנוּ שׁוּב וגו' [שמואל ב טו, יט]

וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה [דברים כא, יא]

[א(א)]מַתְנִי' בַּת חָלָל זָכָר – פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה – בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לַכְּהוּנָּה. חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל – בִּתּוֹ פְּסוּלָה לַכְּהוּנָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. [ב(ב)]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת – בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לַכְּהוּנָּה, וְגֵר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל – בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לַכְּהוּנָּה, אֲבָל גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת – בִּתּוֹ פְּסוּלָה לַכְּהוּנָּה. אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת, עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לַכְּהוּנָּה. גְּמָ' מַאי לְעוֹלָם? מַהוּ דְּתֵימָא: מִידֵּי דַּהֲוָה אַמִּצְרִי וַאֲדוֹמִי, מָה לְהַלָּן לְאַחַר שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אַף כָּאן נָמֵי לְאַחַר שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: נֶאֱמַר כָּאן: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו". מָה לְהַלָּן זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת, אַף כָּאן זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת. [(ג)]אֶלָּא מֵעַתָּה, בִּתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל תִּישְׁתְּרֵי! מִי כְּתִיב בְּנוֹ? "זַרְעוֹ" כְּתִיב, "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו". בַּת בְּנוֹ תִּישְׁתְּרֵי! כְּתִיב "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", מַקִּישׁ זַרְעוֹ לוֹ, מָה הוּא – בִּתּוֹ פְּסוּלָה, אַף בְּנוֹ – בִּתּוֹ פְּסוּלָה. בַּת בִּתּוֹ תִּיתְּסַר! אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל – בִּתּוֹ פְּסוּלָה. הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: "בַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם"! אַיְּדֵי דִּתְנָא רֵישָׁא יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, תְּנָא נָמֵי סֵיפָא חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלוֹת, כָּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִים. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" – בְּעַם אֶחָד הוּא דִּמְחַלֵּל, בִּשְׁנֵי עֲמָמִים אֵינוֹ מְחַלֵּל. [גד(ד)]תָּנוּ רַבָּנַן: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" – אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, הִיא עַצְמָהּ, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ: קַל וָחוֹמֶר, מָה זַרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵירָה – מִתְחַלֵּל, הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵירָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת? [ה]הוּא, עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁעָבַר עֲבֵירָה וְאֵין מִתְחַלֵּל! מָה לְהוּא, שֶׁכֵּן אֵין מִתְחַלֵּל בְּכָל מָקוֹם, תֹּאמַר בְּהִיא, שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּכָל מָקוֹם. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר: אָמַר קְרָא "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" – לֹא יְחוּלַּל, זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. [(ה)]מַאי "אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר"? וְכִי תֵּימָא אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְזַרְעוֹ – שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה, אָמַר קְרָא: "לֹא יְחַלֵּל", לֹא יְחוּלֵּל – זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. [ו]תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה – כֹּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים. מַאי "פְּסוּלִים"? אִילֵּימָא פְּסוּלִים לוֹ, הֲרֵי מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ דִּפְסוּלָה לוֹ וּבָנֶיהָ כְּשֵׁרִים, דִּכְתִיב "תּוֹעֵבָה הִיא" – הִיא תּוֹעֵבָה, וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֲבִים! [ז]אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה – כֹּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה. נוֹלְדָה – אִין, לֹא נוֹלְדָה – לָא? הֲרֵי אַלְמָנָה, וּגְרוּשָׁה, זוֹנָה, דְּלֹא נוֹלְדָה, וְקָא הָוְיָא חֲלָלָה! אָמַר רַבָּה: הָכִי קָאָמַר: אֵיזוֹ חֲלָלָה מוּזְכֶּרֶת שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר כְּלָל? כֹּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה. מַאי "מוּזְכֶּרֶת"? אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָבִין: הָכִי קָאָמַר: אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה שֶׁעִיקָּרָהּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְאֵין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כֹּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּלֵי כְּהוּנָּה. [ח]תָּנוּ רַבָּנַן: אַלְמָנָה אַלְמָנָה אַלְמָנָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. גְּרוּשָׁה גְּרוּשָׁה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. [ט-יא]אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה, בִּזְמַן שֶׁהֵם כַּסֵּדֶר – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. זִינְּתָה וְנִתְחַלְּלָה וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאַרְמְלָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. אָמַר מָר: אַלְמָנָה אַלְמָנָה אַלְמָנָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָמֵי? אִילֵּימָא שֶׁבָּא עַל אַלְמְנַת רְאוּבֵן וְעַל אַלְמְנַת שִׁמְעוֹן וְעַל אַלְמְנַת לֵוִי, אַמַּאי אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת?

הֲרֵי

מַתְנִי' בַּת חָלָל זָכָר וְדַוְקָא נָקַט כִּדְקָתָנֵי וְאָזַל דְּבַת חֲלָלָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה: לְעוֹלָם בַּת בְּנוֹ וּבַת בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת שֶׁל חֲלָלִים זָכָר בֶּן זָכָר בַּת הָאַחֲרוֹן פְּסוּלָה כְּבַת הָרִאשׁוֹן אֲבָל בַּת בִּתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֵׁרָה דְּלָא אֲמִירָא בַּת חָלָל מֵחֲלָלָה דְּאָמְרִי' בִּתָּהּ שֶׁל חֲלָלָה מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה וְטַעְמָא יָלֵיף בַּגְּמָרָא וּדְוָקָא יִשְׂרָאֵל אֲבָל כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה בִּתּוֹ חֲלָלָה דְּכָל וְלַד הַנּוֹלָד בְּבִיאַת אִסּוּר כְּהֻנָּה הָוֵי חָלָל: חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל בִּתּוֹ פְּסוּלָה בגמ' פָּרֵיךְ הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: בַּת גֵּר זָכָר וַאֲפִילּוּ מִיִּשְׂרְאֵלִית כְּבַת חָלָל זָכָר וּפְסוּלָה לִכְהֻנָּה אֲבָל בַּת גִּיּוֹרֶת מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֵׁרָה וְטַעְמָא דְּכוּלְּהוּ הָנֵי תַּנָּאֵי דִּפְלִיגֵי בְּגִיּוֹרֶת מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כו' לֵית לֵיהּ הַאי דִּינָא דִּלְקַמָּן (קִדּוּשִׁין דַּף עח.) כָּל הַשָּׁוֶה שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב קָהָל לֹא פָּרֵיךְ דְּהַיְינוּ אוּמְיָא לְשִׂים בָּהֶן כָּל חָמוּר וְאֵין חֹמֶר שֶׁלָּהֶם שָׁוֶה וְאִיכָּא לְמ"ד בְּעַלְמָא (מַכּוֹת דַּף ל:) כָּל חָמוּר לָא פָּרֵיךְ וּמִיהוּ גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ פְּסוּלָה דְּבָעֵי' מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: גְּמ' מָה לְהַלָּן לְעִנְיַן טֻמְאָה הַזְּכָרִים הֻזְהֲרוּ עָלֶיהָ וְלֹא נְקֵבוֹת דִּכְתִיב בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן: אַף בִּפְסוּלֵי חֲלָלוּת זְכָרִים נִפְסְלוּ וְלֹא נְקֵבוֹת: גְּמ' מָה לְהַלָּן לְעִנְיַן טֻמְאָה הַזְּכָרִים הֻזְהֲרוּ עָלֶיהָ וְלֹא נְקֵבוֹת דִּכְתִיב בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן: אַף בִּפְסוּלֵי חֲלָלוּת זְכָרִים נִפְסְלוּ וְלֹא נְקֵבוֹת: בִּתּוֹ שֶׁל כ"ג מִן הָאַלְמָנָה תִּשְׁתְּרֵי דְּהָא אָמְרִי' נְקֵבוֹת מֻתָּרוֹת: זַרְעוֹ כְּתִיב וַאֲפִי' נְקֵבוֹת וְכִי אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה לְבַת בִּתּוֹ אַהֲנֵי: בַּת בְּנוֹ חָלָל תִּשְׁתְּרֵי דְּתַהֲנֵי לֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה וְלָא אַפֵּיק קְרָא אֶלָּא זַרְעוֹ אֲבָל זֶרַע זַרְעוֹ תִּכְשַׁר בִּנְקֵבוֹת מג"ש: זַרְעוֹ הֶקֵּשׁ וְהַזֶּרַע הֻזְכְּרוּ בְּתֵבָה זוֹ וְהַיְינוּ הֶקֵּישָׁא: בַּת בִּתּוֹ חֲלָלָה תִּתְּסַר מֵהַךְ הֶקֵּישָׁא: כְּשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלוֹת לְהַכְשִׁיר אֶת בִּתָּהּ מִמֶּנּוּ לִכְהֻנָּה כָּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִים לְהַכְשִׁיר אֶת בִּתּוֹ מִמֶּנּוּ לִכְהֻנָּה: בְּעַמָּיו מְלָא כְּתִיב בַּעֲמָמָיו מַשְׁמַע שֶׁאֵין זַרְעוֹ מְחַלֵּל אֶת בִּתּוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא וְאִשְׁתּוֹ מֵעַם אֶחָד שֶׁשְּׁנֵיהֶם חֲלָלִים: הִיא עַצְמָהּ מִנַּיִן שֶׁהָאַלְמָנָה מִתְחַלֶּלֶת בְּבִיאָתוֹ מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה לִלְקוֹת כֹּהֵן הֶדְיוֹט הַבָּא עָלֶיהָ אַחֲרָיו מִשּׁוּם חֲלָלָה: הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵרָה דִּכְתִיב לֹא יִקָּחוּ לְהַזְהִיר אִשָּׁה עַל יְדֵי הָאִישׁ בִּיבָמוֹת בְּפֶ' יֵשׁ מֻתָּרוֹת (יְבָמוֹת דַּף פד:): וְאֵין מִתְחַלֵּל דְּהָא לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ כְּתִיב וְלֹא אֶת עַצְמוֹ דִּתְנַן (בְּכוֹרוֹת דַּף מה:) הַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵרָה פָּסוּל עַד שֶׁיִּדֹּר הֲנָאָה וְכִי הִדִּירָהּ מִמֶּנּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה: מָה לְהוּא שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל בכ"מ אֲפִילּוּ בָּא עַל הַשִּׁפְחָה וְעַל הַזּוֹנָה תֹּאמַר בְּאִשָּׁה שֶׁנִּפְסֶלֶת בכ"מ שֶׁאִם בָּא עָלֶיהָ כּוּתִי חָלָל נָתִין מַמְזֵר פְּסוּלָה כִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף עד:) וְנָפְקָא לַן בִּיבָמוֹת (דַּף סח.) מִן וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסָלָהּ וְהוֹאִיל וְנִפְסֶלֶת בִּשְׁאָר בִּיאוֹת אִסּוּר תִּפָּסֵל אַף כָּאן: וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר שׁוּם תְּשׁוּבָה עַל ק"ו זֶה וְתָבֹא לְהַכְשִׁירָהּ הֲרֵי לְךָ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת דִּכְתִיב וְלֹא יְחַלֵּל עִקַּר חִלּוּל הָאָמוּר כָּאן מַשְׁמַע בִּיאַת עַצְמָהּ שֶׁהָיְתָה כְּשֵׁרָה וְנִתְחַלְּלָה אֲבָל זַרְעוֹ מֵעִיקָּרוֹ הוּא נִפְסָל וְאֵין זֶה לְשׁוֹן חִלּוּל: מַאי וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר מָה הָיָה לָנוּ לְהָשִׁיב עַל ק"ו דְּאִצְטְרִיךְ לְפָרוֹשֵׁי קְרָאֵי: הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ וְכִי תֵּימָא מֵעִיקָּרָא דְּלֵיכָּא לְמֵיתֵי הִיא עַצְמָהּ מק"ו מִזַּרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרָה וְנִתְחַלְּלָה אִכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְזַרְעוֹ כו': אִי נֵימָא פְּסוּלָה לוֹ וַאֲפִי' הוּא יִשְׂרָאֵל אִם בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה שֶׁאֵינוֹ שֶׁל מַמְזֶרֶת הָוֵי הַוָּלָד חָלָל: וַהֲרֵי מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ כְּשֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר דִּפְסוּלָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ד:ד') לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ וְגוֹ': וּבָנֶיהָ כְּשֵׁרִים בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהֻנָּה אִם יִשְׂרָאֵל הוּא: הִיא תּוֹעֵבָה כְּלוֹמַר בְּעֹנֶשׁ עֲבֵרָה: הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ וְכִי תֵּימָא מֵעִיקָּרָא דְּלֵיכָּא לְמֵיתֵי הִיא עַצְמָהּ מק"ו מִזַּרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרָה וְנִתְחַלְּלָה אִכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְזַרְעוֹ כו': וַהֲרֵי אַלְמָנָה לכ"ג וּגְרוּשָׁה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּבִיאָתוֹ וְכֵן זוֹנָה מִבִּיאַת פְּסוּלִין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כֹּהֵן הֶדְיוֹט נִקְרֵאת חֲלָלָה לִלְקוֹת עָלֶיהָ מִשּׁוּם חֲלָלָה דְּכָל אִסּוּר כְּהֻנָּה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ חֲלָלָה בְּבִיאָתוֹ: מֻזְכֶּרֶת מְפָרֵשׁ לְקַמָּן: ה"ק אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה הַמֻּזְכֶּרֶת בַּתּוֹרָה שֶׁעִקָּרָהּ מִמַּשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא שֶׁכָּתַב חֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאֵין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ מִילֵּי סוֹפְרִים דְּמִקְרָא נָפְקָא בְּהֶדְיָא: כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מֵאִסּוּר כְּהֻנָּה דִּסְתָם חָלָל הַיְינוּ וְלַד פָּסוּל לִכְהֻנָּה מִדִּכְתִיב וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ אֲבָל חֲלָלָה הַנַּעֲשֵׂית חֲלָלָה ע"י בִּיאָה הֻצְרְכוּ לִדְרֹשׁ בָּהּ מִקְרָאוֹת כְּגוֹן זוֹ שֶׁהָיְתָה כְּשֵׁרָה וְנִתְחַלְּלָה: אַלְמָנָה אַלְמָנָה אַלְמָנָה בָּא עַל אַלְמָנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ שֵׁמוֹת שֶׁל אַלְמָנוֹת: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת לְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: כְּסֵדֶר כַּסֵּדֶר הַזֶּה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה תְּחִלָּה וְנִשֵּׂאת לְשֵׁנִי וְגֵרְשָׁהּ וְנִשֵּׂאת לְכֹהֵן וְנִתְחַלְּלָה וְאַחַ"כ נִבְעֲלָה לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִים אוֹ לִקְרוֹבִים בִּבְעִילַת זְנוּת וְנַעֲשֵׂית זוֹנָה דְּמִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה חֲלָלָה אִיכָּא זוֹנָה לֵיכָּא וּמִשְּׁאָר אִסּוּרִים זוֹנָה הָוְיָא חֲלָלָה לָא הָוְיָא כִּדְלְקַמָּן: זִנְּתָה מִקְּרוֹבִים אוֹ מִמַּמְזֵר: וְנִתְחַלְּלָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ כֹּהֵן וַעֲשָׂאָהּ חֲלָלָה שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם זוֹנָה: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא:

[וכ"ת אִכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְזַרְעוֹ שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵרָה כו' תֵּימַהּ אַמַּאי לָא אָמְרִינַן נִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין יְצִירָתָהּ בַּעֲבֵרָה וּפָסוּל וְאִי פָּרְכַתְּ מָה נִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ שֶׁכֵּן זָר אֶצְלָהּ מֵעִיקָּרָא זַרְעוֹ יוֹכִיחַ וְחָזַר הַדִּין וְכוּ' וְשֶׁמָּא אֵין כָּאן צַד הַשָּׁוֶה אוֹ יֵשׁ שׁוּם פִּרְכָא. ת"י]:

מסורת הש"ס

א תוספתא קידושין; לקמן עח.; ספרא אמור פרק ב ח
ב משנה ביכורים
ג יבמות סט.
ד ספרא אמור פרק ב ז
ה סוטה מו.

תורה אור השלם

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, טו]

לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ [ויקרא כא, ד]

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו [ויקרא כא, א]

לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהֹוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה [דברים כד, ד]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה [ויקרא כא, יד]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יד, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' טז:
ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' טז, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' כא:
ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' א:
ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יב:
ה מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יג:
ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ב, סמג לאוין קיז:
ז מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יב:
ח מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' יא:
ט מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ח:
י מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ט:
יא מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' י:

הֲרֵי גּוּפִין מוּחְלָקִים, הֲרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים! אֶלָּא שֶׁבָּא עַל אַלְמָנָה אַחַת שָׁלֹשׁ בִּיאוֹת. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלָא אַתְרוֹ בֵּיהּ – פְּשִׁיטָא דְּאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. [א(א)]אֶלָּא דְּאַתְרוֹ בֵּיהּ אַכֹּל חֲדָא וַחֲדָא – אַמַּאי אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת? וְהָתְנַן: נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. אָמְרוּ לוֹ: "אַל תִּשְׁתֶּה" "אַל תִּשְׁתֶּה" וְהוּא שׁוֹתֶה – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! [ב]לָא צְרִיכָא, שֶׁבָּא עַל אַלְמְנַת רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה אַלְמְנַת שִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה אַלְמְנַת לֵוִי. מַהוּ דְּתֵימָא הֲרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים – קָא מַשְׁמַע לַן גּוּפִים מוּחְלָקִים בָּעֵינַן, וְלֵיכָּא. [גד(ב)]"אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה". הַאי תַּנָּא מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר – אִיפְּכָא נָמֵי! וְאִי קָסָבַר אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר – אֲפִילּוּ כַּסֵּדֶר הַזֶּה נָמֵי לָא! [ה"ו]אָמַר רָבָא: הַאי תַּנָּא אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר לֵית לֵיהּ, אִיסּוּר מוֹסִיף אִית לֵיהּ. אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְשַׁרְיָא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הָוְיָא לַהּ גְּרוּשָׁה, מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף לַהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט – אִיתּוֹסַף לַהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל, וַעֲדַיִין שַׁרְיָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה. הָוְיָא לַהּ חֲלָלָה, מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה – אִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל. אֶלָּא זוֹנָה – מַאי אִיסּוּר מוֹסִיף אִית בַּהּ? אָמַר רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא: הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל בְּיִשְׂרָאֵל. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: כָּל שֶׁהוּא בְּ"יִקָּח", הֲרֵי הוּא בְּ"לֹא יִקָּח". כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּ"יִקָּח" אֵינוֹ בְּ"לֹא יִקָּח" – פְּרָט לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה. [ג]אֲמַר לֵיהּ: דַּאֲמַר לָךְ, מַנִּי – רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים – פָּטוּר. דְּאִי רַבָּנַן, הָא אָמְרִי: אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. [ד]אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כִּי אָמְרִי רַבָּנַן אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר – הָנֵי מִילֵּי אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל, אֲבָל אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר – לָא חָיֵיל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מַנִּי – רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, וְכִי אָמְרִי רַבָּנַן אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, הָנֵי מִילֵּי אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל, אֲבָל אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר – לָא חָיֵיל. דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הַשְׁתָּא אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל לָא חָיֵיל, אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר מִיבַּעְיָא? מַהוּ דְּתֵימָא: אִיסּוּר כְּהוּנָּה שָׁאנֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. [ח]אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ – זוֹנָה מְשַׁוֵּי לַהּ. חֲלָלָה, מְשַׁוֵּי לַהּ אוֹ לָא מְשַׁוֵּי לַהּ? [ט]מִי אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר: מֵחַיָּיבֵי לָאוִין הָוְיָא חֲלָלָה, מֵחַיָּיבֵי כָּרֵיתוֹת לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אוֹ דִילְמָא אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה? אֲמַר לֵיהּ: אֵין (אִיסּוּר) חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה בִּלְבַד. אָמַר רָבָא: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן "אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה"? דְּתַנְיָא: לֹא יֵאָמֵר גְּרוּשָׁה בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְתֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, וַאֲנָא אָמֵינָא: הַשְׁתָּא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֲסוּרָה, לְכֹהֵן גָּדוֹל מִיבַּעְיָא? לָמָּה נֶאֶמְרָה: כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, כָּךְ חֲלוּקָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל. פְּשִׁיטָא, מִיגְרַע גָּרְעָה? אֶלָּא: כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט – כָּךְ אַלְמָנָה חֲלוּקָה מִגְּרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל. חֲלָלָה לָמָּה נֶאֶמְרָה? אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה. זוֹנָה לָמָּה נֶאֶמְרָה? נֶאֱמַר כָּאן "זוֹנָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זוֹנָה", מָה כָּאן זַרְעוֹ חוּלִּין, אַף לְהַלָּן זַרְעוֹ חוּלִּין. [י]אָמַר רַב אָשֵׁי: הִילְכָּךְ, כֹּהֵן הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ –

נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה וְכוּ' וְכָל הָנֵי חַיָּב בְּמַלְקוּת קָא מַיְרֵי: לָא צְרִיכָא שֶׁבָּא בִּיאָה אַחַת עַל אַלְמְנַת רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה וְכוּ': אִסּוּר מוֹסִיף אִית לֵיהּ שֶׁהוּא חָל עַל אִסּוּר כְּשֶׁהָאִסּוּר הַשֵּׁנִי מוֹסִיף עָלֶיהָ לְאָסְרָהּ בַּמֶּה שֶׁהָיְתָה מֻתֶּרֶת לוֹ מֵחֲמַת אִסּוּר רִאשׁוֹן אִית לֵיהּ שֶׁהוּא חָל אע"פ שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ מֵחֲמַת אִסּוּר רִאשׁוֹן וּלְהִתְחַיֵּב שְׁתַּיִם הִלְכָּךְ בִּזְמַן שֶׁהֵן כַּסֵּדֶר יֵשׁ בְּכֻלָּן אִסּוּר מוֹסִיף כִּמְפֹרָשׁ וְאָזֵיל אַלְמָנָה לֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט: נִתְגָּרְשָׁה מִגּוֹ דְּאִתּוֹסַף עֲלָהּ מֵחֲמַת שֵׁם גְּרוּשָׁה אִסּוּר אֵצֶל הֶדְיוֹט שֶׁהָיְתָה מֻתֶּרֶת לוֹ: אִתּוֹסַף בָּהּ אִסּוּר גְּרוּשָׁה אֵצֶל כ"ג וְאַע"פ שֶׁאֲסוּרָה לוֹ כְּבָר וּמְחַיֵּב שְׁתַּיִם: לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה אִם בַּת כֹּהֵן הִיא: מִגּוֹ דְּאִתּוֹסַף בֵּהּ אִסּוּרָא מִשּׁוּם חֲלָלָה לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה כִּדְיָלְפִינַן מִלֹּא יְחַלֵּל דְּנִתְחַלְּלָה מִקְּדֻשָּׁתָהּ: אִתּוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְגַבֵּי כ"ג לִלְקוֹת אַף מִשּׁוּם חֲלָלָה: מַאי אִסּוּר מוֹסִיף אִית בָּהּ בַּמֶּה נֶאֶסְרָה מִשּׁוּם זֶה שֶׁלֹּא נֶאֶסְרָה קֹדֶם לָכֵן: הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל אֲפִי' בְּיִשְׂרָאֵל כְּגוֹן אִם זִנְּתָה תַּחְתָּיו נֶאֱסֶרֶת עַל בַּעְלָהּ הָכָא נָמֵי אע"ג דְּהַאי זְנוּת לָאו תַּחַת בַּעְלָהּ הוּא מִיהוּ שֵׁם זְנוּת אַשְׁכְּחַן בֵּהּ מוֹסִיף בְּעָלְמָא: כָּל שֶׁהוּא בְּיִקָּח וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח וּסְמִיךְ לֵיהּ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה לֹא יִקָּח כֹּל שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בָּהּ כְּשֶׁהִיא בְּתוּלָה יִקַּח דִּרְאוּיָה לכ"ג יֶשְׁנוֹ בְּבַל יִקַּח אִם הָיְתָה אַלְמָנָה: פְּרָט לכ"ג וְכוּ' שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם אִסּוּר כְּהֻנָּה אֶלָּא מִשּׁוּם אִסּוּר אֲחוֹתוֹ: פָּטוּר מִכָּרֵת דְּלָא אָתֵי אִסּוּר יוֹם כִּפּוּרִים וּמֵיחַל אַהָאִסּוּר נְבֵלָה דְּקָדִים אִם נִתְנַבְּלָה מֵעֶרֶב יוֹם כִּפּוּרִים הֲרֵי קָדַם אִסּוּר נְבֵלָה וְאִם נִתְנַבְּלָה בְּיוֹם כִּפּוּרִים אֲפִי' הָכִי אֲסוּרָה הָיְתָה עָלָיו מִבְּעֶרֶב מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי: אִסּוּר חָמוּר עַל אִסּוּר קַל יוֹם כִּפּוּרִים שֶׁהוּא בְּכָרֵת עַל אִסּוּר נְבֵלָה שֶׁהוּא בְּלָאו: אֲבָל אִסּוּר קַל כו' כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל אִסּוּר אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בְּכָרֵת: וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי הָא מַנִּי דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמֵילַף דְּלָא לֵיחוּל אִסּוּר אַלְמָנָה לְכ"ג עַל אִסּוּר אֲחוֹתוֹ: רַבָּנָן הִיא דְּאָמְרֵי אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר הִלְכָּךְ אִצְטְרִיךְ לְהוּ לְמֵילַף לְה"מ אִסּוּר חָמוּר עַל אִסּוּר קַל אֲבָל קַל עַל חָמוּר לָא חָיֵיל: אִסּוּר כְּהֻנָּה שָׁאנֵי שֶׁרִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵרוֹת הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ קַל עַל חָמוּר דְּעָלְמָא נֵיחוּל קָא מַשְׁמַע לַן: זוֹנָה מְשַׁוֵּי לָהּ פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּזוֹנָה מְשַׁוֵּי לָהּ דְּהָא נִבְעֲלָה בְּעִילַת פְּסוּל וַאֲסוּרָה לְכֹהֵן מִשּׁוּם זוֹנָה אֶלָּא הָא מִבַּעְיָא לִי חֲלָלָה מִי מְשַׁוֵּי לָהּ לִלְקוֹת כֹּהֵן עָלֶיהָ מִשּׁוּם חֲלָלָה אוֹ לָא: לכ"ג מִבַּעְיָא מֵהֶדְיוֹטוּתוֹ נֶאֶסְרָה עָלָיו: כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה הָאֲמוּרוֹת אֵצֶל כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁיִּחֵד לָהּ לָאו לְעַצְמָהּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ (וַיִּקְרָא כ"א:ז') לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם זוֹנָה וַחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה הִיא לוֹקֶה עָלֶיהָ אַף מִשּׁוּם גְּרוּשָׁה כָּךְ חֲלוּקָה בכ"ג אע"פ שֶׁנֶּאֶמְרוּ (לוֹ) בּוֹ בְּלָאו אֶחָד: פְּשִׁיטָא מִגְרַע גָּרַע בִּתְמִיהַּ וְכִי מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה כ"ג נִתְמַעֲטָה קְדֻשָּׁתוֹ הֲלֹא מֵהֶדְיוֹטוּתוֹ נֶחְלְקָה עָלָיו לִשְׁנֵי לָאוִין: אִתּוֹסַף בָּהּ אִסּוּר גְּרוּשָׁה אֵצֶל כ"ג וְאַע"פ שֶׁאֲסוּרָה לוֹ כְּבָר וּמְחַיֵּב שְׁתַּיִם: הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל אֲפִי' בְּיִשְׂרָאֵל כְּגוֹן אִם זִנְּתָה תַּחְתָּיו נֶאֱסֶרֶת עַל בַּעְלָהּ הָכָא נָמֵי אע"ג דְּהַאי זְנוּת לָאו תַּחַת בַּעְלָהּ הוּא מִיהוּ שֵׁם זְנוּת אַשְׁכְּחַן בֵּהּ מוֹסִיף בְּעָלְמָא: כָּךְ חֲלוּקָה אַלְמָנָה מִגְּרוּשָׁה כו' שֶׁאִם הָיְתָה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וְהַאי דְּנָקַט תַּנָּא לִפְלוּגֵי אַלְמָנָה לְחוּדָהּ וְלָא אִצְטְרִיךְ לִפְלוּגֵי חֲלָלָה מִזּוֹנָה מִשּׁוּם דַּחֲלָלָה דְּמֻחְלֶקֶת מִזּוֹנָה מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט קִים לָן דְּגַבֵּי בִּגְרוּשָׁה וְה"ה בַּחֲלָלָה אֲבָל אַלְמָנָה דְּאִתּוֹסְפָא בכ"ג וְלָא מָנֵינוּ בָּהּ שֶׁנִּתְחַלְּקָה אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמֵילַף: חֲלָלָה לָמָּה נֶאֶמְרָה הֲרֵי אֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט לוֹמַר לָךְ אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִסּוּר כְּהֻנָּה מִקְרָא יְתֵרָה דָּרְשֵׁי' דְּהַאי דַּהֲדַר כְּתָבָהּ לְהָכִי כְּתָבָהּ לוֹמַר שֶׁתִּלְמַד מִסֵּדֶר הָאָמוּר חֲלָלָה אַחַר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁאֵין אִסּוּרָן נוֹהֵג אֶלָּא בְּכֹהֲנִים וְלֹא כְּתָבָהּ אַחַר זוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ שֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל בְּיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לָךְ שֶׁאֵין נִקְרֵאת חֲלָלָה אֶלָּא מְבִיאַת פְּסוּל כְּהֻנָּה לְבַדָּהּ וְלֹא מְבִיאַת אִסּוּר הַנּוֹהֵג אַף בְּיִשְׂרָאֵל: וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט: מַה כָּאן בכ"ג זַרְעוֹ חֻלִּין דִּכְתִיב לֹא יְחַלֵּל: הִלְכָּךְ הוֹאִיל וְאֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִסּוּר כְּהֻנָּה: כֹּהֵן הֶדְיוֹט אוֹ כ"ג שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ פְּנוּיָה:

הֲרֵי גּוּפִים מְחֻלָּקִים וְשֵׁמוֹת מְחֻלָּקִים נִרְאֶה לְבִכְלֵי נָקַט שֵׁמוֹת מְחֻלָּקִין שֶׁהֲרֵי בָּא עַל שְׁלֹשָׁה נָשִׁים נִדּוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וְאַע"פ שֶׁאֵין שֵׁם אֶחָד כְּלוֹמַר שֶׁכֻּלָּן נָשִׁים לְאִישׁ אֶחָד כִּמְפֹרָשׁ [בִּכְרִיתוֹת פ"ג] (דַּף טו.) אֶלָּא הַאי דְּנָקַט ג' אַלְמָנוֹת שֶׁל ג' בְּנֵי אָדָם לָאו דַּוְקָא דְּה"ה ג' אַלְמָנוֹת שֶׁל אָדָם אֶחָד וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּמְשַׁנֵּי אֶלָּא שֶׁבָּא עַל אַלְמָנָה אַחַת ג' בִּיאוֹת וְלָא מְשַׁנֵּי שֶׁבָּא עַל שְׁלֹשָׁה אַלְמָנוֹת שֶׁל אָדָם אֶחָד מִכְּלָל לכה"ג חַיָּב שְׁלֹשָׁה: **פְּרָט לכ"ג שֶׁבָּא** עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה תֵּימַהּ מַאי קָאָמַר בְּסָמוּךְ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר אֵימָא דְּאִסּוּר חָל עַל אִסּוּר לֵית לֵיהּ אִסּוּר מוֹסִיף אִית לֵיהּ וְהַאי אִסּוּרָא מוֹסִיף הוּא גַּבֵּי אֲחוֹתוֹ שֶׁהֲרֵי מֵעִקָּרָא הָיָה הָאִסּוּר מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּכְשֶׁנִּתְאַלְמְנָה אִתּוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַלְמָנָה [דְּהָוֵי אִסּוּר מוֹסִיף לְגַבֵּי מְשׁוּחַ מִלְחָמָה שֶׁאֵינוֹ אָחִיו וְכָל הַנָּשִׁים הָאֲסוּרוֹת לכ"ג אֲסוּרוֹת אַף לִמְשׁוּחַ מִלְחָמָה] וי"ל דְּאִיתָא בְּבָרַיְתָא אַחֶרֶת דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֲפִילּוּ אִסּוּר מוֹסִיף לֵית לֵיהּ א"נ יֵשׁ לוֹמַר דְּהָכִי מַיְתֵי כֵּיוָן דר"ש לֵית לֵיהּ אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר וְאע"ג דְּהָוֵי אִסּוּר חָמוּר עַל אִסּוּר קַל כִּי הַהִיא דְּאוֹכֵל נְבֵלָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּלָא חָל אִסּוּר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהִיא בְּכָרֵת עַל אִסּוּר נְבֵלָה שֶׁהִיא בְּלָאו הָכִי אִית לָן לְמֵימַר דְּלֵית לֵיהּ אִסּוּר מוֹסִיף בְּאִסּוּר קַל עַל אִסּוּר חָמוּר כִּי הַהִיא לכ"ג שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ה מהל' נזירות הל' י', סמג לאוין רב:
ב מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' יא:
ג מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ח:
ד מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' יח:
ה מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ח:
ו מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ט:
ז מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' י, סמג לאוין קלט:
ח מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' א, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' ח:
ט מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' א, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יב:
י מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יד:

מסורת הש"ס

א נזיר מב.; משנה נזיר; נזיר לח:; מכות כא.; משנה מכות
ב חולין קא.; חולין קיג.
ג פסחים לה:; שבועות כד.; נזיר ד.
ד ספרי במדבר; יבמות צה:

תורה אור השלם

וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח: [ויקרא כא, יג]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה: [ויקרא כא, יד]

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: [ויקרא כא, טו]

אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: [ויקרא כא, ז]

– זוֹנָה מְשַׁוֵּי לַהּ, חֲלָלָה לָא מְשַׁוֵּי לַהּ. חָזַר וּבָא עָלֶיהָ – עֲשָׂאָהּ חֲלָלָה. [א](א)אָמַר רַב יְהוּדָה: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִקָּח", וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְלִילְקֵי נָמֵי מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"! בְּשֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ. (ב)מֵתִיב רָבָא: אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת, מַאי לָאו שְׁנֵי שֵׁמוֹת וְתוּ לָא? לָא, שְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה וּשְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה. אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת! הָכִי קָאָמַר: אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת, וּלְעוֹלָם שְׁנֵי שֵׁמוֹת. [ב](ג)וַחֲלוּצָה דְּרַבָּנַן? וְהָתַנְיָא: גְּרוּשָׁה – אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה"! מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. [ג]אָמַר אַבָּיֵי: קִידֵּשׁ – לוֹקֶה, בָּעַל – לוֹקֶה. קִידֵּשׁ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יִקָּח". בָּעַל לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". רָבָא אָמַר: בָּעַל – לוֹקֶה, לֹא בָּעַל – אֵינוֹ לוֹקֶה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "לֹא יִקַּח... וְלֹא יְחַלֵּל" מָה טַעַם "לֹא יִקַּח"? מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". [ד]וּמוֹדֶה אַבָּיֵי בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁאִם קִידֵּשׁ וְלֹא בָּעַל – שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה. "לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיכָּא. [ה]וּמוֹדֶה רָבָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ – שֶׁלּוֹקֶה. "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" אָמַר רַחֲמָנָא, וַהֲרֵי הוּא חִילֵּל. וּשְׁנֵיהֶם מוֹדִים בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ – שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, דֶּרֶךְ לִיקּוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה. [ו](ד)רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. וְהַדִּין נוֹתֵן: מָה חָלָל, שֶׁבָּא מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה – בִּתּוֹ פְּסוּלָה, גֵּר, שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּתּוֹ פְּסוּלָה? מָה לְחָלָל, שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה. כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה, בִּתּוֹ פְּסוּלָה. (ה)מָה לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁכֵּן בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה! חָלָל יוֹכִיחַ. (ו)וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁאֵינָן בְּרוֹב הַקָּהָל, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב הַקָּהָל וּבִתּוֹ פְּסוּלָה. מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם צַד עֲבֵירָה! לָא תֵּימָא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ, אֶלָּא אֵימָא: מִצְרִי רִאשׁוֹן יוֹכִיחַ. מָה לְמִצְרִי רִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן אֵינוֹ רָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל. חָלָל יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין. לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁאֵינָן בְּרוֹב קָהָל, וּבִתּוֹ פְּסוּלָה. אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַגֵּר, שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב קָהָל וּבִתּוֹ פְּסוּלָה. מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן פּוֹסְלִים בְּבִיאָתָם. וְרַבִּי יְהוּדָה: גֵּר נָמֵי פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ, וּמַיְיתֵי לַהּ בַּמָּה הַצַּד מֵהַאי דִּינָא. [ט](ז)רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר גֵּר. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד – כְּשֵׁרָה לַכְּהוּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים... הַחֲיוּ לָכֶם", וַהֲלֹא פִּינְחָס הָיָה עִמָּהֶם! וְרַבָּנַן? "הַחֲיוּ לָכֶם" – לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. וְכוּלָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל", רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: עַד דְּאִית כָּל זֶרַע מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: "מִזֶּרַע", וַאֲפִילּוּ מִקְצָת זֶרַע. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי סָבַר: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּתוּלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרָבָא:

הַאי

זוֹנָה מְשַׁוֵּי לָהּ לְגַלּוֹת כֹּהֵן הַבָּא עָלֶיהָ עוֹד מִשּׁוּם זוֹנָה שֶׁהֲרֵי נִבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת מֵאִיסּוּר לָהּ: חֲלָלָה לָא מְשַׁוֵּי לָהּ וְאֵין כֹּהֵן שֵׁנִי הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם חֲלָלָה: חָזַר וּבָא עָלֶיהָ הוּא אוֹ כֹּהֵן אַחֵר עֲשָׂאָהּ חֲלָלָה שֶׁהֲרֵי אֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם זוֹנָה שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּכְהֻנָּה: כ"ג בְּאַלְמָנָה כו' וה"ה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט בִּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה דְּהָא מִגְמַר גְּמִירִי מְחַלְּלֵי מָה כָּאן זַרְעוֹ חֻלִּין אַף לְהַלָּן זַרְעוֹ חֻלִּין הִלְכָּךְ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט נָמֵי אִיכָּא לֹא יְחַלֵּל: לֹא יִקַּח מִשּׁוּם קִדּוּשִׁין וּבְבִיאָה שֶׁלְּאַחַר קִדּוּשִׁין הוּא דְּקָאָמַר לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל שֶׁחִלֵּל אוֹתָהּ: וְלִלְקֵי נָמֵי מִשּׁוּם חִלּוּל זַרְעוֹ: בְּשֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ דְּלֵיכָּא חִלּוּל זֶרַע אֲבָל הִיא נִתְחַלְּלָה בְּהַעֲרָאָה כִּדְתְנַן בִּיבָמוֹת (דַּף נו:) אֶחָד הַמְעָרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר קָנָה וְלֹא חִלֵּק בֵּין בִּיאָה לְבִיאָה: אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה בָּא עַל אַלְמָנָה שֶׁהִיא גְּרוּשָׁה: מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת מִשּׁוּם אַלְמָנָה וּמִשּׁוּם גְּרוּשָׁה: שְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה כו' וְהַאי שְׁנֵי שֵׁמוֹת דְּקָתָנֵי גְּרוּשָׁה וְאַלְמָנָה קָאָמַר וּמִיהוּ עַל כָּל אַחַת לוֹקֶה שְׁתַּיִם מִשּׁוּם לֹא יִקַּח וּמִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל: אֶלָּא עַל אַחַת עַל שֵׁם גְּרוּשָׁה הוּא חַיָּב עַל כָּל חִיּוּבִים הַתְּלוּיִם בָּהּ אֲבָל עַל חֲלוּצָה לֹא דַּחֲלוּצָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא דְּרַבָּנַן: קִדֵּשׁ כ"ג אוֹ כֹּהֵן הֶדְיוֹט אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן: לֹא יִקַּח קִדּוּשִׁין מַשְׁמַע שֶׁהֵן הַקּוֹנִים אוֹתָהּ: בָּעַל לוֹקֶה בָּעַל אַחַר קִדּוּשִׁין לוֹקֶה שְׁתַּיִם לֹא בָּעַל אֵינוֹ לוֹקֶה אֲפִי' אַחַת: וּמוֹדֶה אַבָּיֵי אע"ג דִּמְחַיֵּיב מַלְקוֹת אַקִּדּוּשִׁין בְּאִיסּוּר כְּהֻנָּה הָכָא הוּא דְּכָל חַד וְחַד לָאו בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁהּ וְלֹא תָּלָה הַכָּתוּב אֶת זֶה בָּזֶה בְּפֵירוּשׁ אֲבָל יִשְׂרָאֵל הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה אע"ג דִּכְתִיב לֹא יוּכַל לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ דְּהַיְינוּ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יְקַדְּשֶׁנָּה מוֹדֶה הוּא דְּאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּבְעוֹל דִּבְהֶדְיָא תָּלָה רַחֲמָנָא קִדּוּשִׁין בְּבִיאָה: לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה דְּכֵיוָן דִּלְקִיחָה הוּא קִדּוּשִׁין לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אִישׁוּת שֶׁל בִּיאָה קָאָמַר: וּמוֹדֶה רָבָא אע"ג דְּבָעֵי בְּאִיסּוּר כְּהֻנָּה תַּרְתֵּי דְּוָקָא בִּיאָה אַחַר קִדּוּשִׁין הוּא דְּבָעֵי דְּאַקִּדּוּשִׁין לְחוּדַיְהוּ לָא לָקֵי: אֲבָל בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ מוֹדֶה הוּא שֶׁהַבְּעִילָה אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּקִדּוּשִׁין דְּלָא יְחַלֵּל אָמַר רַחֲמָנָא וַהֲרֵי חִלֵּל: וּשְׁנֵיהֶם מוֹדִים בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אע"פ שֶׁלְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם כֹּהֵן בִּפְסוּלָה לוֹ לוֹקֶה עַל בִּיאָה בְּלֹא קִדּוּשִׁין מוֹדִים הֵם בְּיִשְׂרָאֵל הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה: ה"ג דֶּרֶךְ לִקּוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה עַל הַבִּיאָה לֹא פֵּירֵט לָאו אֶלָּא עַל יְדֵי לִקּוּחִין דְּלָא יוּכַל לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ כְּתִיב: בִּתּוֹ פְּסוּלָה כִּדְאָמְרָן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף עז.) מַקִּישׁ זַרְעוֹ לוֹ מָה הוּא מְחַלֵּל זַרְעוֹ אַף בְּנוֹ מְחַלֵּל זַרְעוֹ: יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵרָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה אִמּוֹ בְּאִיסּוּר אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים אֵין עִבּוּרוֹ בְּאִיסּוּר: שֶׁכֵּן בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה בְּאַלְמָנָה זוֹ וּלְפִיכָךְ בַּת הַנּוֹלָדָה מֵהֶן פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה שֶׁהֲרֵי יְצִירָתָהּ בַּעֲבֵרָה תֹּאמַר בְּגֵר שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית שֶׁבִּיאָתוֹ בְּהֶתֵּר: חָלָל יוֹכִיחַ שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית שֶׁאֵין בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה: שֶׁאֵינָן בְּרוֹב הַקָּהָל שֶׁחֲלוּקִין מִשְּׁאָר קָהָל שֶׁזֶּה יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵרָה וְזֶה בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה: אַף אֲנִי אָבִיא גֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב קָהָל שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה: מִצְרִי רִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵרָה וְלֹא בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵרָה וּבִתּוֹ פְּסוּלָה דְּהָא שְׁנִיָּה הִיא וְרַחֲמָנָא אָמַר דּוֹר שְׁלִישִׁי: שֶׁאֵינָן בְּרוֹב קָהָל שֶׁזֶּה יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵרָה וְזֶה אֵינוֹ רָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל וְגֵר אֵינוֹ בְּרוֹב קָהָל שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה: פּוֹסְלִין בְּבִיאָתָן אֶת הָאִשָּׁה מִן הַכְּהֻנָּה כִּדְתַנְיָא לְעֵיל בְּפִרְקִין (קִדּוּשִׁין דַּף עד:) בֶּן ט' שָׁנִים וְיוֹם א' גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי כו' תֹּאמַר בְּגֵר שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ: מֵהַאי דִּינָא מָה חָלָל שֶׁבָּא מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה פּוֹסֵל גֵּר שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה לְכ"ש כו': רש"א כו' הֲרֵי אַרְבַּע מַחֲלוֹקֶת בַּדָּבָר לר"י בַּת גֵּר זָכָר פְּסוּלָה וַאֲפִי' נָשָׂא יִשְׂרְאֵלִית לר' אֱלִיעֶזֶר אִי אִיכָּא צַד אֶחָד יִשְׂרָאֵל מַכְשִׁיר וּמִיהוּ גֵּר וְגִיּוֹרֶת בִּתּוֹ פְּסוּלָה וְלר' יוֹסֵי אֲפִי' גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה וּמִיהוּ הוֹרָתָהּ וְלֵדָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה בָּעֵי וְר' שִׁמְעוֹן אֲפִי' גִּיּוֹרֶת עַצְמָהּ מַכְשִׁיר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה בְּגֵיוּתָהּ דְּתִפּוֹק לָהּ מִכְּלַל זוֹנָה: וַהֲרֵי פִּינְחָס הָיָה בֵּינֵיהֶם בֵּין הַיּוֹצְאִים לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה: כָּל זֶרַע כְּלוֹמַר כָּל עִקַּר הַקָּרוּי זֶרַע הַיְינוּ מִן הָאָב לְאַפּוֹקֵי בַּת גֵּר זָכָר: מִקְצָת זֶרַע אֲפִי' זֶרַע כָּחוּשׁ כְּגוֹן מִן הָאֵם גֵּר שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתְּהֵא הוֹרָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּתוּלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁצָּמְחוּ וְנִגְמְרוּ בְּתוּלֶיהָ מִשֶּׁבָּאָה לִכְלַל יִשְׂרָאֵל דְּהַיְינוּ כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שָׁלֹשׁ נִגְמְרוּ בְּתוּלֶיהָ לְבִיאָה שֶׁאִם תִּבָּעֵל מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵינָן חוֹזְרִין אֲבָל קֹדֶם שָׁלֹשׁ כָּל שָׁעָה הֵם חוֹזְרִין וְנִצְמָחִים וּבָאִין וְהָכִי דָּרֵישׁ לִקְרָא בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּתוּלֶי' שֶׁלָּהּ יִהְיוּ מִזֶּרַע גִּדּוּלֵי יְהוּדִי:

מ"ט דֶּרֶךְ לְקוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה פֵּי' דְּלָא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ כְּתִיב ה"ג בְּקוּנְטְ' ול"ג דֶּרֶךְ הֲוָיָה אָסְרָה תּוֹרָה לְפִי דְּמֵהַאי קְרָא דַּהֲוָיָה מַפִּיק לְעֵיל דְּבָעֵי בִּיאָה לְהִתְחַיֵּיב הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ וְהַשְׁתָּא הֲוָיָה מַפִּיק מִינָּהּ שֶׁאֵין חַיָּיב בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אֶלָּא א"כ קִדֵּשׁ וְשֶׁמָּא י"ל דְּנוּכַל לִגְרוֹס דֶּרֶךְ הֲוָיָה אָסְרָה תּוֹרָה לְפִי דִּלְעֵיל דָּרֵישׁ לֵיהּ מִלְּאִשָּׁה דְּמַשְׁמַע דֶּרֶךְ שֶׁל אִישׁוּת דְּהַיְינוּ בִּיאָה וְהָכָא דָּרֵישׁ מִלִּהְיוֹת דְּמַשְׁמַע הֲוָיָה שֶׁהֵן קִדּוּשִׁין: וְרַבִּי יְהוּדָה גֵּר נָמֵי פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ וּמַיְתֵי לַהּ בְּמָה הַצַּד דְּחָלָל וּמִצְרִי רִאשׁוֹן וא"ת לר' יוֹסֵי אַמַּאי מַכְשִׁיר בְּמַתְנִי' בַּת גֵּר הֲוָה לָן לְמִפְסַל בְּמָה הַצַּד שֶׁבָּהֶן דְּחָלָל וּמִצְרִי כְּמוֹ רַבִּי יְהוּדָה וי"ל דְּקָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין זֶה הַצַּד הַשָּׁוֶה לְמֵילַף מִנַּיְיהוּ פָּסוּל לְבַת גֵּר שֶׁהֲרֵי בַּת חָלָל אֵינָהּ פְּסוּלָה לִקְהַל יִשְׂרָאֵל וּבַת מִצְרִי רִאשׁוֹן פְּסוּלָה לָבֹא בַּקָּהָל וְלֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינָן בְּרוֹב הַקָּהָל וּבִתּוֹ פְּסוּלָה כֵּיוָן שֶׁאֵין פְּסוּל בָּנוֹת שָׁוֶה וְעוֹד דְּחַק הוּא לוֹמַר וּלְפָרֵשׁ שֶׁאֵינָן בְּרוֹב קָהָל הַיְינוּ שֶׁבְּאֶחָד מֵהֶם יֵשׁ צַד עֲבֵרָה וּבְאַחֶרֶת הוּא פָּסוּל לָבֹא בַּקָּהָל דְּאֵין סְבָרָא לוֹמַר כֵּן דְּהָא אֵינָן שָׁוִין: [בְּמָה הַצַּד בְּהַאי דִּינָא קַשְׁיָא לְרִ"י דְּהָא לֹא שַׁיָּיךְ פְּסוּל בִּיאָה גַּבֵּי מִצְרִי אֶלָּא כְּשֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל דְּאִי בְּמִצְרִית כְּבָר הִיא פְּסוּלָה וְאִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד עֲבֵרָה כִּדְלְעֵיל כו']: ת"י

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ד, סמג לאוין קכב:
ב מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג לאוין קכב, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' א:
ג מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ב:
ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ב:
ה מיי' פי"א מהל' גירושין הל' יב, סמג לאוין פב:
ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ב:
ז מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ג:
ח מיי' פי"א מהל' גירושין הל' יב, סמג לאוין פב:
ט מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכא, טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' ח:

מסורת הש"ס

א משנה מכות
ב מכות יג.
ג יבמות כד.
ד יבמות עז.; תוספתא קידושין; יבמות נז.; ספרא אמור פרק ב ח; משנה קידושין; לעיל עז.
ה זבחים יב:; זבחים טז.; שבת כח.; זבחים יא.; זבחים ה.; מכות ד:; נזיר מ.; סוטה כט:; מנחות ס:; מנחות ו.; סנהדרין סו.; יבמות עז.; חולין קיד.; לעיל כא.; עבודה זרה מו.; בבא מציעא סא.; בבא מציעא ד.; בבא מציעא פז:; לעיל ה:
ו בבא קמא פח.
ז ספרי במדבר; יבמות ס:

גליון הש"ס

גמ' קידש ולא בעל שאינו לוקה. עיין יבמות דף י ע"ב תוס' ד"ה החולץ:
שם במה הצד מהאי דינא. ע' יבמות דנ"ב ע"א תד"ה ואי לאו:
שם גיורת פחותה מבת ג'. ע' סנהדרין ד' סח ע"ב תד"ה קטן:

תורה אור השלם

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, טו]

אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו [ויקרא כא, ז]

קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהֹוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ [ויקרא כא, ו]

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה [ויקרא כא, יד]

לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהֹוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה [דברים כד, ד]

וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם [במדבר לא, יח]

וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ [יחזקאל מד, כב]

הַאי קְרָא, רֵישָׁא בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְסֵיפָא בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט?! אֲמַר לֵיהּ: אִין. [א-ג(א)]וּכְתַב קְרָא הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: אִין, דִּכְתִיב: "וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל ה'" – וַהֲלֹא אֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד! אֶלָּא: "נֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה" – בְּהֵיכַל ה', "וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב" – בִּמְקוֹמוֹ. "וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ" – "מִכֹּהֵן" – אִין, מִיִּשְׂרָאֵל לָא?! הָכִי קָאָמַר: "מִכֹּהֵן יִקָּחוּ" – מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים יִקָּחוּ. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: "מִכֹּהֵן יִקָּחוּ" – מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים יִקָּחוּ. [ב]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִן הַמַּשִּׂיאִים לַכְּהוּנָּה יִקָּחוּ. רַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר, כֹּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ, וְכֹל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ – אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ. [ד]רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת. אָמַר רַב הַמְנוּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִילְסוּל בְּעַצְמָן כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. [ה]אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא: בָּא לִימָּלֵךְ – מוֹרִים לוֹ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נָשָׂא – אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, כְּרַבִּי יוֹסֵי. [ז]מַתְנִי' הָאוֹמֵר "בְּנִי זֶה מַמְזֵר" – אֵינוֹ נֶאֱמָן. וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים עַל הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ מַמְזֵר הוּא – אֵינָם נֶאֱמָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִים. גְּמָ' מַאי "וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם"? לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבַּעְיָא אִיהוּ, דְּלָא קִים לֵיהּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ אִיהִי דְּקִים לַהּ – לָא מְהֵימְנָא. וְלָא מִיבַּעְיָא הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת, דְּלָא מְהֵימְנִי, אֶלָּא אֲפִילּוּ עוּבָּר נָמֵי, דְּלֵית לֵיהּ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת לָא מְהֵימְנִי. [ח(ג)]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמָנִים. כִּדְתַנְיָא: "יַכִּיר" – יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים. מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: "זֶה בְּנִי בְּכוֹר". וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר: "זֶה בְּנִי בְּכוֹר", כָּךְ נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר "זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה" וְ"זֶה בֶּן חֲלוּצָה". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה – הַיְינוּ דִּכְתִיב "יַכִּיר", אֶלָּא לְרַבָּנַן, "יַכִּיר" לְמָה לִי? בִּצְרִיךְ הֶכֵּירָא. לְמַאי הִלְכְתָא? לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם? פְּשִׁיטָא, לְמָה לִי קְרָא? מִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מִיתְבַהּ לֵיהּ מַתָּנָה, מִי לָא יָהֲבֵי לֵיהּ? בִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לְאַחַר מִיכֵּן. וּלְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, "יַכִּיר" לְמָה לִי? שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס. [ט(ד)]מַתְנִי' מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּת לִשְׁלוּחוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וְהָלַךְ הוּא וְקִידְּשָׁהּ, אִם שֶׁלּוֹ קָדְמוּ – קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין, וְאִם שֶׁל שְׁלוּחוֹ קָדְמוּ – קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין, וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ

–

הַאי קְרָא רֵישָׁא בכ"ג דִּכְתִיב אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ כִּי אִם בְּתוּלוֹת וְהָא לֵיתַהּ אֶלָּא בכ"ג: וְסֵיפָא בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט דְּקָאָמַר בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקְחוּ וקס"ל לה"ק שֶׁהִיא אַלְמָנָה מְיוּחֶסֶת הָרְאוּיָה לְהַשִּׂיא לִכְהוּנָּה כִּדְלְדְרִישׁ לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה לְקַמָּן מִן הַמַּשִּׂיאִים לִכְהוּנָּה וְאַלְמָנָה שֶׁתְּהֵא מוּתֶּרֶת לְכֹהֵן לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ אֶלָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט וְהֵיכִי מַפְסִיק קְרָא מִילְּתָא: מִן הַמַּשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה אַלְמְנַת אָדָם שֶׁרָאוּי לְהַשִּׂיא בִּתּוֹ לִכְהוּנָּה יִקְחוּ לְמַעוּטֵי אַלְמְנַת גֵּר וְרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעֵיל דְּאַיְירִי יְחֶזְקֵאל אַסְמַכְתָּא בְּבַת גֵּר זָכָר דִּכְתִיב מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל זֶרַע בְּהַאי קְרָא אוֹרִי לָן אַסְמַכְתָּא דְּפוֹסֵל אִשָּׁה בְּבִיאָתוֹ: וּכְתַב קְרָא הָכִי בִּתְמִיהַּ דְּלָא פָּרֵישׁ בֵּהּ בְּהֶדְיָא דִּבְגַבְרָא אַחֲרִינָא בָּעֵי לְאִשְׁתַּעוּיֵי: וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל ה' אֲלָא מִלְּתָא מַשְׁמַע וְעַל כָּרְחָךְ מַפְסְקִינַן לֵיהּ וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בִּמְקוֹמוֹ בְּבֵית מִשְׁמַר הַלְּוִיִּם שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִים אֶת הַבַּיִת וְכֵן תַּרְגֵּם יוֹנָתָן בַּעֲזָרַת לֵיוָאֵי וְהֵיכָל אַנֵּר קָאֵי שֶׁהַמְּנוֹרָה הָיְתָה בְּהֵיכַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה: מִכֹּהֵן אִין אִם הָיְתָה אַלְמְנַת כֹּהֵן תִּנָּשֵׂא לְכֹהֵן אַלְמְנַת יִשְׂרָאֵל לָא בִּתְמִיהַּ הֲרֵי לֹא הוּזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט עַל אַלְמָנָה: מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים יִקְחוּ לְפָרוֹשֵׁי אָתָא דִּבְכֹהֵן הֶדְיוֹט קָאֵי וְהָכִי קָאָמַר וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה אֲפִילּוּ מִיִּשְׂרָאֵל מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים שֶׁאֵינוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל יִקְחוּ אוֹתָהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמָן אַרֵישָׁא נָמֵי פָּלִיג בַּגְּמָרָא יָלֵיף טַעְמָא: מִן הַמַּשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה אַלְמְנַת אָדָם שֶׁרָאוּי לְהַשִּׂיא בִּתּוֹ לִכְהוּנָּה יִקְחוּ לְמַעוּטֵי אַלְמְנַת גֵּר וְרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְעֵיל דְּאַיְירִי יְחֶזְקֵאל אַסְמַכְתָּא בְּבַת גֵּר זָכָר דִּכְתִיב מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל זֶרַע בְּהַאי קְרָא אוֹרִי לָן אַסְמַכְתָּא דְּפוֹסֵל אִשָּׁה בְּבִיאָתוֹ: וְכֹל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ כְּגוֹן גֵּר שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לָךְ כְּבָר אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמְנָתוֹ: סִלְסוּל מַעְלָה: נָשָׂא בַּת גֵּר וְגִיּוֹרֶת אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ: מַתְנִי' מַמְזֵר הוּא שֶׁנּוֹלַד לוֹ מֵחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת: אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּקָרוֹב הוּא אֶצְלוֹ וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לְהָעִיד עָלָיו: וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם הָאָב וְהָאֵם אוֹמְרִים עַל עֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ מַמְזֵר הוּא שֶׁאֵינוֹ מִן הַבַּעַל אֶלָּא מֵאִישׁ אַחֵר אֵינָן נֶאֱמָנִין וּבַגְּמָרָא פָּרִיךְ מַאי אֲפִי' מַאי רְבוּתָא דְּסֵיפָא מִדְּרֵישָׁא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמָן אַרֵישָׁא נָמֵי פָּלִיג בַּגְּמָרָא יָלֵיף טַעְמָא: גְּמ' לָא מִבַּעְיָא אִיהוּ הָאָב דְּלָא קִים לֵיהּ אִם מִמֶּנּוּ נִתְעַבְּרָה אוֹ מֵאַחֵר: גְּמ' לָא מִבַּעְיָא אִיהוּ הָאָב דְּלָא קִים לֵיהּ אִם מִמֶּנּוּ נִתְעַבְּרָה אוֹ מֵאַחֵר: לָא מְהֵימְנָא דְּלָא מִפְסָל אֶלָּא בְּעֵדוּת גְּמוּרָה: וְלָא מִבַּעְיָא הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת כְּגוֹן רֵישָׁא שֶׁכְּבָר יָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם וְעַל הַנֶּה הֻחְזַק בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר: אֵינוֹ נֶאֱמָן אַפְּסוּלָא קָיְימִי אֲבָל לְעִנְיַן בְּכוֹר לָא פְּלִיגִי: בִּצְרִיךְ הֶכֵּירָא קְרָא לִבְכוֹר הוּא דַּאֲתָא וּכְגוֹן שֶׁבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם וְלֹא הֻחְזַק לָנוּ בִּבְכוֹר אֶלָּא עַל פִּי אָבִיו וּפָרְכִינַן לְמַאי הִלְכְתָא אַשְׁמְעִינַן קְרָא דְּאָבִיו נֶאֱמָן עָלָיו לִטּוֹל פִּי שְׁנַיִם פְּשִׁיטָא דְּנֶאֱמָן ל"ל קְרָא: מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי לְמֵיתַב לֵיהּ כּוּלְּהוּ נִכְסֵי יָהֵיב לֵיהּ מְהֵימַן נָמֵי לְמִתְּבִינְהוּ נַחֲלָה בִּלְבוּרוֹ בְּתוֹרַת בְּכוֹרָה: לְאַחַר מִיכֵּן לְאַחַר שֶׁאָמַר לְפָנֵינוּ בְּכוֹר הוּא נָפְלוּ לוֹ וְהוּא רוֹצֶה לֵילֵךְ לְדֶרֶךְ רְחוֹקָה וּמֵעִיד עָלָיו שֶׁאִם יִפְּלוּ נְכָסִים שֶׁל אָב אוֹ אֶחָד מִמּוֹרִישִׁים לְפָנָיו בְּחַיָּיו יִטּוֹל זֶה בָּהֶן חֵלֶק בְּכוֹרָה לְהָכִי אִי לָאו דְּאַשְׁמְעִינַן קְרָא לֵיכָּא מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי לְמִתְּבִינְהוּ דְּהַשְׁתָּא לָא מָצֵי יָהֵיב דְּאֵין אָדָם מַקְנֶה לשלב"ל וְהַשְׁתָּא שָׁקֵיל לְהוּ בְּתוֹרַת יְרֻשָּׁה: כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס לְאַחַר שֶׁהֵעִיד כָּךְ אַהֲנֵי לֵיהּ שֶׁאִם יִפְּלוּ לוֹ נְכָסִים כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס שֶׁיִּטּוֹל זֶה בָּהֶן חֵלֶק בְּכוֹרָה וְאִי לָאו דְּהֵימְנֵיהּ קְרָא לְאָב לְהַכִּירוֹ מִשּׁוּם מִגּוֹ לֹא זָכָה בָּהֶן דְּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּאוֹמֵר נְכָסִים שֶׁיָּבוֹאוּ לִי כְּשֶׁאֶהְיֶה גּוֹסֵס נְתוּנִים לָךְ שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם הוֹאִיל וּבְשָׁעָה שֶׁבָּאִים לָעוֹלָם לָאו בַּר מַתָּנָה הוּא וּלְהָכִי נָקַט כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס וְלָא נָקַט לְאַחַר מִיתָה דְּהָנְהוּ אֲפִי' בְּתוֹרַת בְּכוֹרָה לָא מַהֲנֵי לֵיהּ דְּבוּרֵיהּ דְּאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק וְהַיְינוּ רָאוּי שֶׁבִּשְׁעַת מִיתָה עֲדַיִין לֹא הָיָה מוּחְזָק בָּהֶן אֲבָל רְאוּיִין לָבֹא לוֹ וְרַחֲמָנָא אָמַר (דְּבָרִים כא) בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ: מַתְנִי' אִם שֶׁלּוֹ קָדְמוּ קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין לְבַטְּלָהּ לִשְׁלִיחוּתֵיהּ דִּשְׁלִיחַ: מַתְנִי' אִם שֶׁלּוֹ קָדְמוּ קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין לְבַטְּלָהּ לִשְׁלִיחוּתֵיהּ דִּשְׁלִיחַ: וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אֵין יוֹדֵעַ אֵיזֶה קָדַם:

הַאי קְרָא רֵישָׁא בכ"ג פֵּרוּשׁ דִּכְתִיב אַלְמָנָה לֹא יִקְחוּ וְסֵיפָא בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט דִּכְתִיב מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל וְדָרְשִׁינַן שֶׁנִּזְרְעוּ בְּתוּלֶיהָ וּמַיְירֵי בְּכָל כֹּהֲנִים וְקָשֶׁה למ"מ מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל קָאֵי נָמֵי לכ"ג כְּמוֹ לְכֹהֵן הֶדְיוֹט וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ רֵישָׁא בכ"ג דִּכְתִיב אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ כִּי אִם בְּתוּלוֹת וְהָא לֵיתָא אֶלָּא בכ"ג סֵיפָא דִּקְרָא דִּכְתִיב וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ וְהַיְינוּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט הַלּוֹקֵחַ: **לָא צְרִיכָא** בִּנְכָסִים דְּנָפְלוּ לֵיהּ כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס וּפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּאִי לָאו דְּהֵימְנֵיהּ קְרָא לְאָב לְהַכִּירוֹ מִשּׁוּם מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מִתַּב לֵיהּ מִי לָא יָהֵיב לֵיהּ לָא קָא זָכָה בְּהוּ דַּאֲפִי' ר"מ דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם מוֹדֶה בְּאוֹמֵר נְכָסִים שֶׁיָּבוֹאוּ לִי כְּשֶׁאֶהְיֶה גּוֹסֵס נְתוּנִים לָךְ דְּלָא אָמַר כְּלוּם הוֹאִיל וּבְשָׁעָה שֶׁבָּאִים לְיָדוֹ לָאו בַּר מַתָּנָה הוּא דְּקָסָבַר מַתָּנָה דְּגוֹסֵס לָא מְהַנְּיָא אֲבָל הֵיכָא דְּבָא מִטַּעַם בְּכוֹרָה מְהַנְּיָא וּלְהָכִי נָקַט כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס וְלָא נָקַט בִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לְאַחַר מִיתָה דְּהָא וַדַּאי אֲפִי' בְּתוֹרַת בְּכוֹרָה לָא מְהַנֵּי לֵיהּ דִּבּוּרֵיהּ דְּאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק וְהַיְינוּ רָאוּי דִּבִשְׁעַת מִיתָה עֲדַיִין לֹא הָיָה מוּחְזָק בָּהֶן אֲבָל רְאוּיִין לָבֹא לוֹ וְרַחֲמָנָא אָמַר בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דִּנְתִינָה דְּגוֹסֵס אֵינָהּ כְּלוּם וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ מְדַקְדְּקִים דְּגוֹסֵס שֶׁרָמַז לִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ אֵין כּוֹתְבִין דְּגוֹסֵס אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם וְקָשֶׁה דִּבְמַסֶּכֶת שְׂמָחוֹת (פ"א) אָמְרִינַן הַגּוֹסֵס הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דְּבָרָיו נִדְרוֹ נֶדֶר וְהֶקְדֵּשׁוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַיְירֵי הָתָם יֵשׁ לִדְחוֹת דְּהָתָם הַיְינוּ הַלּוֹקֵחַ בְּנֶדֶר וְהֶקְדֵּשׁ דַּאֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט אֲבָל בְּעָלְמָא לֹא ומ"מ קָשֶׁה דְּאָמְרִי' בְּפֶ' מִי שֶׁאֲחָזוֹ (גִּטִּין דַּף ע:) שָׁחַט בּוֹ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם וְרָמַז וְאָמַר כִּתְבוּ וּתְנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ וְאֵין לָךְ גּוֹסֵס גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁבְּוַדַּאי יָמוּת וּבְפֶרֶק כָּל הַגֵּט (גִּטִּין דַּף כח.) נָמֵי אָמְרִינַן הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחוֹ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה נוֹתְנוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּים וְדַיֵּיק בַּגְּמָרָא אָמַר רָבָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא חוֹלֶה אֲבָל הִנִּיחוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא גּוֹסֵס לֹא יִתְּנוּ דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא מֵת מַשְׁמַע הָא אִי יָדְעִינַן בְּוַדַּאי שֶׁעֲדַיִין הוּא גּוֹסֵס נוֹתְנוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּים וְהָוֵי גֵּט אַלְמָא דְּגוֹסֵס כָּל דְּבָרָיו קַיָּימִין לָכֵן נ"ל דְּוַדַּאי גּוֹסֵס דְּבָרָיו קַיָּימִין וְהָכָא גַּבֵּי מַתָּנָה הַיְינוּ טַעְמָא דְּמַתְּנָתוֹ אֵינָהּ כְּלוּם מִשּׁוּם דְּמִסְתָמָא גּוֹסֵס אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר אֲבָל אִם הָיָה מְדַבֵּר פְּשִׁיטָא דִּדְבָרָיו קַיָּימִין וְהָא דְּנָקַט גּוֹסֵס וְלָא נָקַט חוֹלֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק מִשּׁוּם דְּמִסְתָמָא יִתְרַפֵּא וְאָז יְהֵא בְּיָדוֹ לְהַקְנוֹת אֲבָל גּוֹסֵס אֵין רְגִילוּת שֶׁיִּתְרַפֵּא וְחוֹלֶה נָמֵי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ דְּבָרָיו קַיָּימִין:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' בית הבחירה הל' ו:

ב מיי' פי"ד מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יב:

ג מיי' פב' מהל' מלכים ומלחמות הל' ד:

ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' כא:

ה מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' יב:

ו מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ט, סמג לאוין קז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כג:

ז מיי' פב' מהל' נחלות הל' יד, סמג עשין כו, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' יב:

ח מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' טז, סמג לאוין קיז:

ט מיי' פט' מהל' אישות הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ט:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים ל"ב מדות באגדה

ב יבמות סח.; לעיל עה.

ג יבמות מז.; בבא בתרא קכז:; לעיל עד.

ד משנה קידושין; לעיל נט:

תורה אור השלם

וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל יְהוָה אֲשֶׁר־שָׁם אֲרוֹן אֱלֹהִים [שמואל א ג, ג]

וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ [יחזקאל מד, כב]

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

– שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גֵּט. וְאִם רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן גֵּט, וְאֶחָד כּוֹנֵס. [א]וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁנָּתְנָה רְשׁוּת לִשְׁלוּחָהּ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלְכָה וְקִדְּשָׁה אֶת עַצְמָהּ, אִם שֶׁלָּהּ קָדְמוּ – קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין, וְאִם שֶׁל שְׁלוּחָהּ קָדְמוּ – קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין – שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים לָהּ גֵּט, וְאִם רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן לָהּ גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס. גְּמָ' וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי דִידֵיהּ, מִשּׁוּם דְּגַבְרָא קִים לֵיהּ בְּיוּחֲסִין, אֲבָל אִיתְּתָא דְּלָא קִים לַהּ בְּיוּחֲסִין, אֵימָא לָא נִיהְווֹ קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין. (א)וְאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי דִידַהּ, מִשּׁוּם דְּאִיתְּתָא דָּיְיקָא וּמִינַּסְבָא, אֲבָל אִיהוּ אֵימָא לָא אִיכְפַּת לֵיהּ, צְרִיכָא. [ב]אִיתְּמַר: קִידְּשָׁהּ אָבִיהָ בַּדֶּרֶךְ, וְקִידְּשָׁה עַצְמָהּ בָּעִיר, וַהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת. רַב אָמַר: הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חָיְישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם. [ג]אֵימַת? אִילֵּימָא בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה, בְּהָא נֵימָא רַב הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ? הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה. אֶלָּא לְאַחַר שִׁשָּׁה, בְּהָא נֵימָא שְׁמוּאֵל: חָיְישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם? וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּין נְעָרוֹת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד! לָא צְרִיכָא, דְּקַדֵּישׁ בְּהָהוּא יוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁשָּׁה. רַב אָמַר: הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, מִדְּהַשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת, בְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַשְׁתָּא הוּא דְּאַיְיתִי סִימָנִים. [ד](ב)וּשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא מִמִּקְוֶה? דִּתְנַן: מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר – כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – טְמֵאוֹת. (ג)שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיכָּא לְמֵימַר: הַעֲמֵד טָמֵא עַל חֶזְקָתוֹ וְאֵימַר לֹא טָבַל. אַדְּרַבָּה, הַעֲמֵד מִקְוֶה עַל חֶזְקָתוֹ וְאֵימַר לֹא חָסַר! הֲרֵי חָסֵר לְפָנֶיךָ. הָכָא נָמֵי: הֲרֵי בּוֹגֶרֶת לְפָנֶיךָ! הַשְׁתָּא הוּא דְּבַגְרָה. הָתָם נָמֵי: הַשְׁתָּא הוּא דַּחֲסַר! הָתָם תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא, הָכָא חֲדָא לְרֵיעוּתָא. [ה](ד)וּשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא מֵחָבִית? דְּתַנְיָא: הָיָה בּוֹדֵק אֶת הֶחָבִית לְהַפְרִישׁ עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְהוֹלֵךְ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת חוֹמֶץ – כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים וַדַּאי, מִיכָּן וְאֵילָךְ – סָפֵק. וְרָמֵינַן חָבִית אַמִּקְוֶה: מַאי שְׁנָא דְּהָכָא וַדַּאי וּמַאי שְׁנָא דְּהָכָא סָפֵק? (ה)וְאָמַר רַב חֲנִינָא מִסּוּרְיָא: מַאן תְּנָא חָבִית – רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּגַבֵּי מִקְוֶה נָמֵי סְפֵיקָא מְשַׁוֵּי. דְּתַנְיָא: כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – טְמֵאוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טְהוֹרוֹת, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – תּוֹלִין. אֲבָל לְרַבָּנַן, טֶבֶל לְמַפְרֵעַ! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיכָּא לְמֵימַר: הַעֲמֵד טֶבֶל עַל חֶזְקָתוֹ – וְאֵימַר לֹא נִיתְקַן. אַדְּרַבָּה, הַעֲמֵד יַיִן עַל חֶזְקָתוֹ, וְאֵימַר לֹא הֶחְמִיץ! הֲרֵי הֶחְמִיץ לְפָנֶיךָ. הָכָא נָמֵי, הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ! הַשְׁתָּא הוּא דְּבַגְרָה. הָכָא נָמֵי: הַשְׁתָּא הוּא דְּאַחְמֵיץ! הָתָם תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא, הָכָא חֲדָא לְרֵיעוּתָא הוּא דְּאִיכָּא. נֵימָא כְּתַנָּאֵי:

מִי

שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין גֵּט אִם בָּאת לִנָּשֵׂא לְאַחֵר: גְּמ' מִשּׁוּם דְּגַבְרָא קִים לֵיהּ בְּיוּחֲסִין וּבְשֶׁמָּא מְיֻחֶסֶת קִדְּשָׁהּ לוֹ וּבִטֵּל אֶת הַשָּׁלִיחַ אֲבָל אִתְּתָא דְּלָא קִים לַהּ בְּיוּחֲסִין אֵימָא אע"ג דְּקִדְּשָׁה עַצְמָהּ לֹא בִּטְּלָה אֶת הַשָּׁלִיחַ וְלָא סָמְכָה עַל קִדּוּשֶׁיהָ דִּסְבָרָא דִּלְמָא שָׁלִיחַ מַשְׁכַּח מְיֻחָס מִזֶּה: לָא אִכְפַּת לֵיהּ בְּבִתּוֹ אִם תִּנָּשֵׂא לִמְיוּחָס כָּל דְּהוּ וְלָא בַּטְּלֵהּ לִשְׁלִיחוּת דְּשָׁלִיחַ וַאֲפִלּוּ מְקַדְּשָׁהּ לְגָרוּעַ וְהָא דְּקָדִים קִדְּשָׁהּ סָבַר דִּלְמָא לָא מַשְׁכַּח אֲבָל אִי מַשְׁכַּח לָא בַּטְּלֵהּ: וְקִדְּשָׁה הִיא בָּעִיר בּוֹ בַּיּוֹם: וַהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת דְּבַדְקוּהָ לָדַעַת אִם יָצְאָה מֵרְשׁוּת הָאָב לִהְיוֹת קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וּמְצָאוּהָ בּוֹגֶרֶת בּוֹ בַּיּוֹם: הֲרֵי בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ וְקִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְלֹא שֶׁל אָבִיהָ: חָיְישִׁינַן לְקִדּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם שֶׁמָּא כְּשֶׁקִּדְּשָׁהּ הָאָב נַעֲרָה הָיְתָה וְקָדְמוּ קִדּוּשָׁיו: אִי נֵימָא בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁבֵּין נְעָרוֹת לְבַגְרוּת דְּאָמְרִינַן אֵין בֵּין נַעֲרוּת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד כְּשֶׁהֵבִיאָה סִימָנֵי נַעֲרוּת אֵינָהּ שׁוֹהָה לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וּפְעָמִים שֶׁהִיא מְמַהֶרֶת לִבְגּוֹר וְסִימָנֶיהָ נִכָּרִים בְּדַדֶּיהָ כִּדְתְנַן בְּמַס' נִדָּה (דַּף מז.) פַּגָּה בֹּחַל וְצֶמֶל: בְּהָא אָמַר רַב הֲרֵי בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ הָא כָּל אוֹתָן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּחֶזְקַת נַעֲרָה הִיא עַד שֶׁנִּכַּר בְּסִימָנֵי בַּגְרוּתָהּ וְכִי בְּדַקְנוּהָ בְּפַנְיָא וְאַשְׁתַּכְחָא בּוֹגֶרֶת מִי יֵימַר דְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת הִיא וְדִלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה: אֶלָּא לְאַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְהָא וַדַּאי מִשֶּׁמָּלְאוּ לָהּ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בָּגְרָה לָהּ: וְכִי תֵּימָא בְּצִיר הוּא דְּלֵיכָּא הָא טְפֵי אִכָּא הָא אֶלָּא בִּלְבַד קָאָמַר לֹא גָּרַס. דְּמֵהֵיכָא תֵּיסַק אַדַּעְתִּין לְמֵימַר הָכִי מִי קָאָמַר אֵין בֵּין נְעָרוֹת לְבַגְרוּת פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים: דְּקַדֵּישׁ בְּיוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁית אָבִיהָ בַּבֹּקֶר וְהִיא בָּעֶרֶב וְהַיּוֹם הַזֶּה הִיא בְּחֶזְקַת שֶׁתִּבָּגֵר: מִדְּהַשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת בְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת שֶׁכָּל הַיּוֹם הִיא בְּחֶזְקַת שֶׁתָּבִיא: עַל גַּבָּיו בְּכֵלִים שֶׁהִטְבִּיל בּוֹ: בֵּין שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה טָמֵא בּוֹ: בֵּין שֶׁנַּעֲשׂוּ ברה"ר שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה טָהוֹר בּוֹ: טְמֵאוֹת דְּלָאו סָפֵק הוּא אֶלָּא וַדַּאי אַלְמָא אָמְרִינַן כְּשַׁעַת מְצִיאָתָן מַחְזְקִינַן לֵיהּ מֵעִקָּרָא הָכָא נָמֵי נֵימָא מִדְּהַשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת בְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת שֶׁכָּל הַיּוֹם הִיא בְּחֶזְקַת שֶׁתָּבִיא: תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא טָמֵא עַל חֶזְקָתוֹ וַהֲרֵי חָסֵר לְפָנֶיךָ: הָכָא גַּבֵּי קִדּוּשֵׁי הָאָב חֲדָא לְרֵיעוּתָא הוּא דְּאִיכָּא הֲרֵי בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ אֲבָל אִם בָּאתָ לוֹמַר הַעֲמֵד אִשָּׁה עַל חֶזְקָתָהּ יוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁית לָאו חֶזְקַת בַּגְרוּת וְלָאו חֶזְקַת נְעָרוֹת אִית בָּהּ שֶׁהַיּוֹם הִיא עֲשׂוּיָה לְהִשְׁתַּנּוֹת: הָיָה בּוֹדֵק אֶת הֶחָבִית תָּמִיד שֶׁלֹּא תַּחְמִיץ וְהִנִּיחַ אוֹתָהּ הֶחָבִית לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ כְּלוֹמַר לִהְיוֹת סוֹמֵךְ עָלֶיהָ בְּהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹתָיו כְּשֶׁבָּא לִשְׁתּוֹת מֵאָה לֻגִּין טֶבֶל בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר הֲרֵי שְׁנֵי לֻגִּין בְּחָבִית פְּלוֹנִית תְּרוּמָה עַל מֵאָה לֻגִּין הַלָּלוּ וְכֵן עוֹשֶׂה תָּדִיר וְאַחַ"כ נִמְצֵאת חוֹמֶץ וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵימָתַי הֶחֱמִיצָה וְכָל תְּרוּמָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ מִשֶּׁהֶחְמִיצָה לֹא תִּקֵּן דְּקָסָבַר יַיִן וְחֹמֶץ שְׁנֵי מִינִין הֵן: כָּל ג' יָמִים וַדַּאי גָּרְסִינַן וְלָא גָּרְסִינַן הָרִאשׁוֹנִים אָמוֹרָאֵי פְּלִיגִי בָּהּ בב"ב (דַּף צו.) אִיכָּא לְמ"ד כָּל ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁאַחַר הַבְּדִיקָה שֶׁבְּדָקָהּ וּמְצָאָהּ יַיִן הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת יַיִן וַדַּאי וְכָל טְבָלִים שֶׁתָּלָה תְּרוּמָתָן בָּהּ בְּאוֹתָן ג' יָמִים מְתֻקָּנִים הֵן מִכָּאן וְאֵילָךְ סָפֵק וְהָוְיָא תְּרוּמָה לֶאֱסֹר לְזָרִים וְיַחֲזֹר וְיִתְרֹם דְּשֶׁמָּא כְּבָר הֶחֱמִיצָה וְלֹא הָיְתָה תְּרוּמָה וְאִיכָּא לְמ"ד כָּל ג' יָמִים שֶׁלִּפְנֵי בְדִיקָה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁמְּצָאָהּ חוֹמֶץ הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת וַדַּאי חֹמֶץ וְאִם עֲשָׂאָהּ בְּאוֹתָן ג' יָמִים תְּרוּמָה עַל מָקוֹם אַחֵר אֵינָהּ תְּרוּמָה וּמֻתֶּרֶת לְזָרִים אִם יְתַקְּנֶנָּה מִטִּבְלָהּ דְּלָא הָוֵי חֹמֶץ גָּמוּר בְּפָחוֹת מג' יָמִים וְזוֹ שֶׁנִּמְצֵאת חֹמֶץ בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּשָׁה יָמִים יֵשׁ שֶׁנִּתְקַלְקְלָה: מִכָּאן וְאֵילָךְ מג' וּלְמַפְרֵעַ סָפֵק וַהֲוֵי תְּרוּמָה לֶאֱסֹר לְזָרִים וְיַחֲזֹר וְיִתְרֹם: מ"ש גַּבֵּי מִקְוֶה דְּמַחְזְקִינַן לֵיהּ בְּחָסֵר מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִנִּיחוּהוּ בְּחֶזְקַת שָׁלֵם דְּקָתָנֵי כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טְמֵאוֹת אַלְמָא לָאו סָפֵק הוּא דְּאִי סָפֵק הוּא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר בְּרה"ר טְהוֹרוֹת וְהַאי מִקְוֶה עַל כָּרְחָךְ בִּתְחִלָּתוֹ הִשְׁלִימוּהוּ בְּאַרְבָּעִים סְאָה וְקָא מַחְזְקִינַן לֵיהּ מֵהַאי שַׁעְתָּא בְּחֶזְקַת חָסֵר וַדַּאי: וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי חָבִית דְּקָתָנֵי מִכָּאן וּלְהַלָּן סָפֵק וְלָא אָמְרִינַן מִשַּׁעְתָּא דְּסָלֵיק יָדָיו מִלְּבָדְקוֹ הֶחֱמִיץ: וא"ר חֲנִינָא גָּרַס: ברה"י תּוֹלִין כָּל סְפֵק טֻמְאָה לר"ש ברה"י תּוֹלִין כִּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא בִּשְׁמַעְתָּא קַמַּיְתָא דְּנִדָּה (דַּף ג.) דְּלָא דָּמֵי לִסְפֵק סוֹטָה דְּהָתָם יֵשׁ רַגְלַיִם לַדָּבָר: טֶבֶל לְמַפְרֵעַ זֶה שֶׁנִּתְקַן עַל יְדֵי חָבִית זוֹ דְּאָמְרִינַן מִדְּהַשְׁתָּא הֶחֱמִיץ מֵעִקָּרָא נָמֵי חֹמֶץ וה"נ נֵימָא מִדְּהַשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת בְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת: נֵימָא כְּתַנָּאֵי הָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל:

קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ בַּדֶּרֶךְ כו' וְקִדְּשָׁה עַצְמָהּ וְכוּ' וא"ת אַמַּאי אִפְלִיגוּ רַב וּשְׁמוּאֵל בכה"ג נִפְלְגוּ בְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ גְּרֵידָא כַּמָּה דְּפֵרֵשׁ דִּפְלִיגֵי בְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ וְאַחַר כָּךְ קִדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ וְי"ל דְּוַדַּאי לָא פְּלִיגֵי בְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לְחוּד דִּבְהָהִיא מוֹדֶה שְׁמוּאֵל דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּאָמְרִינַן הַעֲמֵד אִשָּׁה אַחֶזְקַת פְּנוּיָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם שֶׁקִּדְּשָׁהּ וַהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ וְאֵין קִדּוּשֵׁי הָאָב קִדּוּשִׁין אֲבָל עַתָּה שֶׁקִּדְּשָׁהּ אַף הִיא עַצְמָהּ לֵיכָּא חֲזָקָה דִּפְנוּיָה דִּמְמַּה נַפְשָׁךְ אֵשֶׁת אִישׁ הִיא אוֹ מִשּׁוּם קִדּוּשֵׁי אָבִיהָ אוֹ מִשּׁוּם קִדּוּשֵׁי דִּידָהּ וְלֵיכָּא הַאי סְבָרָא וּמִשּׁוּם הָכִי פְּלִיג שְׁמוּאֵל: [אִלֵּימָא בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה וְכוּ' מִתּוֹךְ פֵּי' רַשִׁ"י מַשְׁמַע דִּבְדָקוּהָ בְּתוֹךְ ו' וּמְצָאוּהָ בּוֹגֶרֶת וּמַה"ט פָּרִיךְ בְּהָא נֵימָא וְכוּ' וְאֵין נִרְאֶה דִּלְעוֹלָם לֹא תְּמַהֵר לִבְגּוֹר תּוֹךְ ו' אֶלָּא מַיְרֵי דְּבָאָה לְפָנֵינוּ אַחַר שִׁשָּׁה ול"ג הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה. ת"י]: וּשְׁמוּאֵל מ"ש מִמִּקְוֶה וְאִם תֹּאמַר לְרַב נָמֵי תִּקְשֵׁי לע"כ לָא קָאָמַר רַב דְּמִצַּפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת הָוְיָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא חֲזָקָה דִּנְעָרוֹת כְּפֵי' הַקּוּנְטְרֵס אֲבָל אִי הָוְיָא חֲזָקָה דְּנַעֲרוּת מוֹדֶה רַב דְּאוֹקְמָא אַחֶזְקָתָהּ וְהָכִי נָמֵי גַּבֵּי מִקְוֶה אִיכָּא חֲזָקָה דְּשָׁלֵם וי"ל דִּלְרַב נָמֵי קָשֶׁה וְנָקַט שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם דְּפָרִיךְ לֵיהּ בְּהֶדְיָא טְפֵי: [אַדְּרַבָּה הַעֲמֵד מִקְוֶה עַל חֶזְקָתוֹ וְאֵימַר לֹא חָסַר לְשׁוֹן אַדְּרַבָּה קָשֶׁה דְּהל"ל לְחוּמְרָא וּמִיהוּ הָכָא אִיכָּא לְפָרוֹשֵׁי הֵיכִי שָׂרְפִינַן עֲלָהּ קֳדָשִׁים אֲבָל גַּבֵּי יַיִן לְקַמָּן אֵין שַׁיָּךְ לְיַישֵּׁב כָּךְ. ת"י]: כָּל ג' יָמִים וַדַּאי ל"ג הָרִאשׁוֹנִים דְּהָא פְּלִיגֵי בָּהּ אָמוֹרָאֵי (בב"ב דַּף צו.) דְּאִיכָּא לְמ"ד ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים וַדַּאי יַיִן מִכָּאן וְאֵילָךְ סָפֵק וְאִיכָּא לְמ"ד ג' יָמִים הָאַחֲרוֹנִים וַדַּאי חֹמֶץ וּמִקֹּדֶם סָפֵק וְאִיכָּא לְמ"ד דְּג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים וַדַּאי יַיִן וְג' יָמִים הָאַחֲרוֹנִים וַדַּאי חֹמֶץ וּבֵינְתַיִם סָפֵק:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' אישות הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לו סעי' ז:

ב סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ה:

ג מיי' פב' מהל' אישות הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' א:

ד מיי' פי' מהל' מקואות הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רא סעי' עא:

ה מיי' פה' מהל' תרומות הל' כד:

מסורת הש"ס

א לעיל סה.

ב נדה ב:; משנה מקואות; תוספתא מקוואות; גיטין לא:

ג נדה ב:; חולין י.; עירובין לו.

ד תוספתא תרומות; בבא בתרא צו.

ה משנה קידושין

(א)מִי מוֹצִיא מִיַּד מִי? [א]הוּא מוֹצִיא מִיָּדָם בְּלֹא רְאָיָה, וְהֵן אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ בְּלֹא רְאָיָה, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אִם בָּרִיא הוּא – עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, וְאִם שְׁכִיב מְרַע הוּא – עֲלֵיהֶם לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁבָּרִיא הָיָה. (ב)נֵימָא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי נָתָן וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יַעֲקֹב? אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב. עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב הָתָם דְּאִיכָּא לְמֵימַר הַעֲמֵד מָמוֹן עַל חֶזְקָתוֹ, אֲבָל הָכָא מִי נֵימָא הַעֲמֵד גּוּף עַל חֶזְקָתוֹ?! וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי נָתָן. עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי נָתָן הָתָם דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּחֶזְקַת בְּרִיאִים קָיְימִי, מַאן דְּקָא מַפֵּיק נַפְשֵׁיהּ מֵחֲזָקָה – (הָוֵי) עֲלֵיהּ לְאֵיתוֹיֵי רְאָיָה, אֲבָל הָכָא מִי קָא מַפְּקָא נַפְשַׁהּ מֵחֲזָקָה דְּקַמֵּיהּ? נֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי: קִידְּשָׁהּ אָבִיהָ בַּדֶּרֶךְ וְקִידְּשָׁה עַצְמָהּ בָּעִיר וַהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת, תָּנָא חֲדָא: הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, וְתַנְיָא אִידָּךְ: חָיְישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם. מַאי לָאו: חַד כְּרַב וְחַד כִּשְׁמוּאֵל? [ב]לָא, אִידִּי וְאִידִּי כִּשְׁמוּאֵל – כָּאן בְּמַכְחַשְׁתּוֹ, כָּאן בְּשֶׁאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ. וְנֵימָא מִדְּמַתְנִיתָא לָא פְּלִיגֵי, אָמוֹרָאֵי נָמֵי לָא פְּלִיגֵי! וְתִסְבְּרָא? הָא רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַשְּׁיָא מִדְּוִויל עֲבַד עוֹבָדָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב, וְאִיקְפִּיד שְׁמוּאֵל וְאָמַר: כּוּלֵּי עָלְמָא כָּיְילִי לֵיהּ בְּקַבָּא זוּטָא וְהַאי מִדְּרַבָּנַן כָּיְילִי לֵיהּ בְּקַבָּא רַבָּה? וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא פְּלִיגֵי, אַמַּאי קָא מִקְפִּיד? דִּילְמָא כִּי עֲבַד עוֹבָדָא, בְּמַכְחַשְׁתּוֹ. (ג)אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא לְרַב אָשֵׁי, הָכִי אָמַר אַמֵּימָר: הִילְכְתָא כְּווֹתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. וְרַב אָשֵׁי אָמַר: הִילְכְתָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב. וְהִילְכְתָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב. [גד](ד)מַתְנִי' מִי שֶׁיָּצָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְאָמַר: "אִשָּׁה שֶׁיָּצְאת עִמִּי לִמְדִינַת הַיָּם – הֲרֵי הִיא זוֹ, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ" – אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה לֹא עַל הָאִשָּׁה, וְלֹא עַל הַבָּנִים. "מֵתָה וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ" – מֵבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים, וְאֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה. "אִשָּׁה נָשָׂאתִי בִּמְדִינַת הַיָּם – הֲרֵי הִיא זוֹ, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ" – מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים. "מֵתָה וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ" – צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה וְעַל הַבָּנִים. [הו]גְּמָ' אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: וְכוּלָּן בִּכְרוּכִים אַחֲרֶיהָ. [זח]תָּנוּ רַבָּנַן: "אִשָּׁה נָשָׂאתִי בִּמְדִינַת הַיָּם" – מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה, וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים. וּמֵבִיא רְאָיָה עַל הַגְּדוֹלִים, וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַקְּטַנִּים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים: בְּאִשָּׁה אַחַת, אֲבָל בִּשְׁתֵּי נָשִׁים – מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה וְעַל הַבָּנִים, עַל הַגְּדוֹלִים וְעַל הַקְּטַנִּים. (ה)אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ:

לא

מִי מוֹצִיא מִיַּד מִי הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם לקי"ל (ב"ב דַּף קמו:) בִּשְׁכִיב מְרַע שֶׁאֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה אִם עָמַד דְּגַלֵּי דַּעְתֵּהּ מִדְּלָא שִׁיֵּר מִידֵּי דְּמַתָּנָה מֵחֲמַת מִיתָה הָיָה וְאִם בָּרִיא הָיָה מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה וְעַכְשָׁיו הוּא אוֹמֵר שְׁכִיב מְרַע הָיִיתִי וְהֵן אוֹמְרִים בָּרִיא הָיָה מִי מוֹצִיא נְכָסִים מִיַּד מִי: הוּא מוֹצִיא מִיָּדָם אִם עָמְדוּ וְהֶחֱזִיקוּ בַּנְּכָסִים וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה שכ"מ וַאֲפִלּוּ הוּא בָּרִיא עַכְשָׁיו בִּשְׁעַת חֲזָרָה לָא אָמְרִינַן מִדְּהַשְׁתָּא בָּרִיא מֵעִיקָּרָא בִּשְׁעַת מַתָּנָה נָמֵי בָּרִיא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אִם בָּרִיא הוּא עַכְשָׁיו בִּשְׁעַת חֲזָרָה עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה וְאִי לָא מַיְתֵי מַחְזְקִינַן לֵיהּ כִּי הַשְׁתָּא וְהַיְנוּ כְּרַב: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אִם בָּרִיא הוּא עַכְשָׁיו בִּשְׁעַת חֲזָרָה עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה וְאִי לָא מַיְתֵי מַחְזְקִינַן לֵיהּ כִּי הַשְׁתָּא וְהַיְנוּ כְּרַב: וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יַעֲקֹב דְּלָא אָזֵיל בָּתַר הַשְׁתָּא אֶלָּא אָמְרִינַן שֶׁמָּא בִּשְׁעַת מַתָּנָה שְׁכִיב מְרַע הָיָה: הָתָם כו' וְכֵיוָן דִּסְפֵיקָא הוּא אָמְרִינַן הַעֲמֵד מָמוֹן עַל חֲזָקָה שֶׁהָיָה מֻחְזָק בּוֹ קֹדֶם מַתָּנָה זוֹ שֶׁהָיָה סָפֵק: מִי אִכָּא לְמֵימַר הַעֲמֵד הַגּוּף עַל חֶזְקָתוֹ וְתֶהֱוֵי נַעֲרָה יוֹמָא דְּמִשְׁלַם שִׁית אֵין בָּהּ לֹא חֶזְקַת נְעָרוֹת וְלֹא חֶזְקַת בַּגְרוּת שֶׁהַיּוֹם הִיא עוֹמֶדֶת לְהִשְׁתַּנּוֹת: מִי מַפְּקָא נַפְשָׁהּ מֵחֲזָקָה כְּלוֹמַר כִּי מְסַפְּקִינַן לָהּ בְּנַעֲרָה מִי מַפְּקִינַן לָהּ מֵחֶזְקַת הַרְבֵּה נְעָרוֹת בַּיּוֹם מִשְׁלַם שִׁית: בְּמַכְחַשְׁתּוֹ וְהָא דְּקָתָנֵי הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ בְּמַכְחַשְׁתּוֹ לְאָבִיהָ לוֹמַר כְּבָר בָּגַרְתִּי מֵאֶתְמוֹל: כּוּלֵּי עָלְמָא כָּיְלֵי לֵיהּ קְפִידָא הוּא דְּקָפֵיד עָלֶיהָ וְאָמַר לְכָל תַּלְמִידִים נִמְדְּדָה חָכְמָה בְּקַב קָטָן שֶׁיִּרְאִים לִסְמֹךְ עַל חָכְמָתָם וּלְהַתִּיר סְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ: וְהַאי מִדְּרַבָּנַן כָּיְלֵי לֵיהּ חָכְמָה בְּקַבָּא רַבָּה שֶׁפְּכוּ לוֹ חָכְמָה יְתֵרָה וְסוֹמֵךְ עַל בִּינָתוֹ לְהַתִּיר סָפֵק וְלוֹמַר מִדְּהַשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת בְּצַפְרָא נָמֵי בּוֹגֶרֶת: אַמַּאי קָפֵיד הָא רַב בְּמַכְחַשְׁתּוֹ קָאָמַר וְהַאי דַּעֲבַד עוֹבְדָא כְּוָתֵהּ בְּמַכְחַשְׁתּוֹ עֲבַד אֶלָּא וַדַּאי בְּאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ פְּלִיגֵי וְהַאי בְּשֶׁאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ עֲבַד עוּבְדָא: מַתְנִי' אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה לֹא עַל הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְיֻחֶסֶת שֶׁכְּבָר בְּדָקוּהָ כְּשֶׁנְּשָׂאָהּ: וְלֹא עַל הַבָּנִים כִּדְמוּקֵי בַּגְּמָרָא בִּקְטַנִּים וּכְרוּכִים אַחֲרֶיהָ דְּבְחֶזְקַת אִמָּן הֵן וְאֵין צְרִיכִים לְיַחֵס ע"י עֵדִים: מֵבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים שֶׁהִיא מְיֻחֶסֶת וְאֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים שֶׁהֲרֵי כְּרֵכִין אַחֲרֶיהָ: וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶסֶת לְפִי שֶׁכְּבָר בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ כְּשֶׁנְּשָׂאָהּ כָּאן: מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּנֵי אוֹתָהּ אִשָּׁה: מֵתָה וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ שֶׁאֵין כָּאן שׁוּם הוֹכָחָה מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְיֻחֶסֶת וְעַל הַבָּנִים שֶׁמֵּאוֹתָהּ אִשָּׁה הָיוּ: גְּמ' וְכֻלָּן דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין א"צ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים: בִּכְרֵכִין אַחֲרֶיהָ נִדְבָּקִין אֶצְלָהּ: ת"ר נָשָׂאתִי אִשָּׁה בִּמְדִינַת הַיָּם מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה וא"צ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים. וּמְסַיֵּים וְאָזֵל בְּאֵלּוּ בָּנִים אָמְרוּ בִּקְטַנִּים וְלֹא בִּגְדוֹלִים דְּאִם הֵבִיא רְאָיָה עַל הַגְּדוֹלִים שֶׁאֵין כְּרֵכִין אַחַר הָאֵם אֵין מֵבִיא רְאָיָה עַל הַקְּטַנִּים: בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁאָמַר אִשָּׁה אַחַת נָשָׂאתִי אֲבָל אָמַר שְׁתֵּי נָשִׁים הָיוּ וּמֵתָה הָאַחַת וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ שֶׁל זוֹ מֵבִיא רְאָיָה עָלֶיהָ שֶׁהִיא מְיֻחֶסֶת וְעַל הַבָּנִים שֶׁהֵם בָּנֶיהָ עַל הַגְּדוֹלִים וְעַל הַקְּטַנִּים וַאֲפִלּוּ כְּרֵכִין אַחֲרֶיהָ דְּשֶׁמָּא בָּנֶיהָ שֶׁל חֲבֶרְתָּהּ הָיוּ וְגִדְּלָתַן:

[וְהֵן אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ בְּלֹא רְאָיָה וא"ת כֵּיוָן דְּתָנָא דְּהוּא מוֹצִיא מִיָּדָם אֲפִלּוּ הֶחֱזִיקוּ בָּהֶם בְּלֹא רְאָיָה כ"ש דְּאֵין מוֹצִיאִין מִינֵּיהּ וְיֵ"ל דְּהָא קמ"ל דִּבְרְאָיָה מִיהָא מוֹצִיאִין דְּהֵ"א כֵּיוָן דְּלָא כְּתַב כִּדְמְהַלֵּךְ עַל רַגְלוֹהִי כו' אֲפִילוּ בִּרְאָיָה לָא מַפְּקִי כו'. ת"י]: מִי אִכָּא לְמֵימַר הַעֲמֵד הַגּוּף עַל חֶזְקָתוֹ פֵּי' וְתֶהֱוֵי נַעֲרָה יוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁית הֲרֵי הַיּוֹם עֲשׂוּיָה לְהִשְׁתַּנּוֹת וא"כ אֵין בָּהּ חֲזָקָה דְּנַעֲרוּת וְלֹא חֲזָקָה דְּבַגְרוּת ור"י פֵּי' דִּרְגִילוּת הֵן לָבֹא בַּבֹּקֶר וְאֵין שַׁיָּךְ חֲזָקָה דְּנַעֲרוּת: **אֶלָּא** הָכָא מִי מַפְּקָא נַפְשָׁהּ מֵחֲזָקָה אִי מְסַפְּקִינַן לָהּ בְּנַעֲרוּת הֲרֵי הַיּוֹם אֵין לָהּ חֲזָקָה מִשּׁוּם דָּבָר לֹא מִנַּעֲרוּת וְלֹא מִבַּגְרוּת שֶׁהֲרֵי הַיּוֹם עֲשׂוּיָה לְהִשְׁתַּנּוֹת: בְּמַכְחַשְׁתּוֹ - **בְּמַכְחַשְׁתּוֹ** פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁמַּכְחֶשֶׁת אָבִיהָ וְאוֹמֶרֶת בָּגַרְתִּי מֵאֶתְמוֹל וְלָאו דַּוְקָא בְּיוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁית אַיְירֵי: **וְאִי** ס"ד לָא פְּלִיגֵי אַמַּאי קָפֵד כִּי עֲבִיד רַב יוֹסֵף בַּר מְנַשְּׁיָא עֻבְדָּא בְּמַכְחַשְׁתּוֹ דְּהָא שְׁמוּאֵל נָמֵי מוֹדֶה לְרַב דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא ש"מ דִּפְלִיגֵי מִיהָא בְּאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ דְּרַב נָמֵי דְּקָאָמַר מִגְּתֵהּ דְּאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ וְרַב יוֹסֵף עֲבַד עוּבְדָּא כְּוָתֵהּ וְאִית סְפָרִים דְּגָרְסִי וְדִלְמָא כִּי עֲבַד רַב יוֹסֵף בְּאֵין מַכְחַשְׁתּוֹ וּלְפִיכָךְ כָּעַס שְׁמוּאֵל דַּאֲפִילוּ רַב נָמֵי מוֹדֶה לִשְׁמוּאֵל דְּחָיְישִׁינַן וְצָרִיךְ גֵּט מִסָּפֵק וְרַב יוֹסֵף עֲבַד עוּבְדָּא דְּלָא כְּחַד וְלָא נְהִירָא דְּהָא מִתּוֹךְ לְשׁוֹן דִּגְמָרָא מַשְׁמַע דִּלְכָל הַפָּחוֹת כְּרַב עֲבִיד כִּדְקָאָמַר עֲבַד עוּבְדָּא כְּרַב: **וְהִילְכְתָא** כְּוָתֵהּ דְּרַב וְאַף עַל גַּב דִּבְכוּלֵּי גְּמָרָא קי"ל (בְּכוֹרוֹת דַּף מט:) דְּהִילְכְתָא כְּוָתֵהּ דְּרַב בְּאִסּוּרֵי הָכָא נִפְסַק כָּאן הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אָמוֹרָאֵי דְּפָסְקִי כִּשְׁמוּאֵל: **מֵבִיא** רְאָיָה עַל הַבָּנִים וְאֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁהָאִשָּׁה הָיְתָה נִבְדֶּקֶת כְּבָר בַּד' אִמָּהוֹת קֹדֶם שֶׁהוֹלִיכָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וּבַגְּמָ' מוֹקֵי בִּכְרֵכִין אַחֲרֶיהָ וא"ת מַאי קמ"ל מַתְנֵי' דְּאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה פְּשִׁיטָא דְּכֵיוָן דְּנִבְדֶּקֶת כְּבָר דְּשׁוּב אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה וְעוֹד קָשֶׁה אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְמִתְנֵי הָא תָּנֵי לֵיהּ בְּרֵישָׁא לָכֵן פר"י אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ דְּלָא אָמְרִינַן שֶׁלָּקְחָה הָאִשָּׁה אִישׁ אַחֵר בִּמְדִינַת הַיָּם וְלֹא עַל הָאִשָּׁה שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיהָ דְּכֵיוָן דִּכְרֵכִין אַחֲרֶיהָ מֵתָה מֵבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים פֵּי' שֶׁהַבָּנִים שֶׁלּוֹ מִן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה אֲבָל אֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה שֶׁהֵם מִן הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה עִמּוֹ לִמְדִינַת הַיָּם דְּיָדְעִינַן בָּהּ שֶׁהִיא מְיֻחֶסֶת שֶׁהֲרֵי כְּבָר בְּדַקְנוּהָ אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהַבָּנִים הֵם מֵאִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה בִּמְדִינַת הַיָּם אֵין צָרִיךְ תּוּ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁאוֹתָהּ אִשָּׁה הָיְתָה מְיֻחֶסֶת דְּאֵין לָחוּשׁ שֶׁלָּקַח אִשָּׁה אַחֶרֶת שָׁם וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה אֵלּוּ בָּנִים דְּמִסְתָמָא מֵאִשְׁתּוֹ שֶׁהוֹצִיא מִכָּאן הֵם מֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שֶׁנָּשָׂא שָׁם אִשָּׁה אַחֶרֶת וְהָאִשָּׁה שֶׁהוֹצִיא מִכָּאן כְּבָר בְּדַקְנוּהָ קֹדֶם שֶׁהָלְכָה לִמְדִינַת הַיָּם:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' זכייה ומתנה הל' כב, טוש"ע חו"מ סי' רנא סעי' ב:

ב טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' ה:

ג מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ו:

ד מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג לאוין קכב, טור אה"ע סי' ג:

ה מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ו:

ו מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג לאוין קכב, טור אה"ע סי' ג:

ז מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ו:

ח מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג לאוין קכב, טור אה"ע סי' ג:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קנג:

ב יבמות קטז:; עירובין סח:; ביצה מ.

ג כתובות מג:

ד תוספתא קידושין

ה חגיגה כו.

[א]לא שנו אלא בקדשי הגבול, אבל ביוחסין – לא. ורבי יוחנן אמר: אפילו ביוחסין. [ב]ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות. [ג(א)]מלקין על החזקות – כרב יהודה. דאמר רב יהודה: הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה – לוקה עליה משום נדה. סוקלין ושורפין על החזקות – כדרבה בר רב הונא. דאמר רבה בר רב הונא: איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית – נסקלין זה על זה, ונשרפין זה על זה. [ד]אמר רבי שמעון בן פזי, אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: מעשה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה, והגדילתו, ובא עליה, והביאום לבית דין וסקלום. לא מפני שבנה ודאי, אלא מפני שכרוך אחריה. [ה(ב)]ואין שורפין תרומה על החזקות – דאמר רבי שמעון בן לקיש: שורפין על החזקות, ורבי יוחנן אומר: אין שורפין. ואזדו לטעמייהו, דתנן: תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו – רבי מאיר מטהר, וחכמים מטמאין, מפני שדרכו של תינוק לטפח. והוינן בה: מאי טעמיה דרבי מאיר? קסבר: רוב תינוקות מטפחין, ומיעוט אין מטפחין, ועיסה בחזקת טהרה עומדת, וסמוך מיעוטא לחזקה איתרע ליה רובא. ורבנן: מיעוטא כמאן דליתיה דמי, רובא וחזקה – רובא עדיף. אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא: זו היא ששורפין עליה את התרומה. רבי יוחנן אמר: אין זו חזקה ששורפין עליה תרומה. [ו]אלא איזו חזקה לרבי יוחנן ששורפין עליה את התרומה? כדתנן: עיסה בתוך הבית, ושרצים וצפרדעים מטפלין שם, ונמצאו חתיכות בעיסה. אם רוב שרצים – טמאה. אם רוב צפרדעים – טהורה. [(ג)]תניא כותיה דרבי יוחנן: שני דברים אין בהם דעת לישאל, ועשאום חכמים כמה שיש בהם דעת לישאל: תינוק, ועוד אחרת. [ז]תינוק – הא דאמרן. ועוד אחרת מאי היא? עיסה בתוך הבית, ותרנגולים ומשקים טמאים שם, ונמצאו

נקורים

לא שנו דסמכינן אכרוכין אלא לקדשי הגבול אם כהן הוא אוכלים בקדשי הגבול משהביא ראיה על אשה זו שהיא כשרה לכהונה סומכין על הבנים הכרוכין אחריה לומר בניה הן ואינן חללין: אבל ליוחסין אם יש בהן בנות אינן נשאות לכהנים עד שיביאו ראיה שהן בנותיה של זו: ור' יוחנן אמר אפילו ליוחסין סמכינן אחזקה שהן כרכין אחריה: ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דאמר סמכינן אחזקה שהוחזקו לכרך אצלה בחזקת שהיא אמו אפילו לענין דיני נפשות לסקל ולשרף זה על זה כדלקמן וכ"ש ליוחסין להכשר כהונה: מלקין על החזקות על דבר שאנו מחזיקים כן ואפילו אין עדות בדבר: שורפים וסוקלין כו' כדמפרש להו ואזיל: ואין שורפין תרומה על החזקות דבר שהוא טמא מתוך חזקה ולא מתוך שהוא ראיה ונגע בתרומה כגון תינוק שהוא סתמא מוחזק טמא שמתפש באשפה שיש שם נבלות ושרצים ונגע בתרומה אין שורפין אלא תולין כדמפרש טעמא כדאמרינן העמד עסה על חזקת טהרה ואלו הוא ממעוט תינוקות (הוא) שלא טפח: הוחזקה נדה בשכונותיה שראו שכונותיה שהיא היום היתה מלבשת בגדי נדותה: איש ואשה תינוק ותינקת שהגדילו בתוך הבית בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהם ואין אנו מכירין בהם בעדות גמור: נסקלין זה על זה אם בא הבן על האשה נסקל הבן עליה משום בא על אמו והיא עליו: ונשרפין זה על זה אם בא האיש על הבת דבתו בשרפה: ותינוק מרכב על כתפה והגדילתו בחזקת בנה: ובצק בידו כגון בילוע שנטל מן העסה: לטפח בשרצים ונבלות שבאשפה: סמך מיעוטא דאין מטפחים לחזקה דעסה ואתרע רבא דמטפחין דלר' מאיר לא בטיל מיעוטא לגמרי דשמעינן ליה (נדה דף לב.) דחייש למיעוטא הלכך במקומו עומד וכי משכח מילי לאצטרופי בהדה מצטרף: מיעוטא כמאן דליתיה דמי דבטיל ליה לגבי רבא ורבנן לטעמיהו דלא חיישי למיעוט (שם): זו היא ששורפין עליה את התרומה חזקה ששורפין עליה את התרומה חזקת תינוקות שמחזיקין לטפח שורפין עליה תרומה דהאי מטמאין דקאמרי רבנן לשרף קאמרי: שורפים וסוקלין כו' כדמפרש להו ואזיל: אין זו חזקה ששורפין כו' וכי אמרי רבנן לתלות קאמרי: שרצים גב הדומה לצפרדע הגב טמא והצפרדע טהור: מטפלים שם עושים נפולין נפולין חתיכות חתיכות: ונמצאו חתיכות בעסה ואין ידוע אם של שרצים או של צפרדעים: אם רב שרצים אם הבית מוחזקת להיות שרצים מצוים שם יותר מצפרדעים טמא אף לשרף דחזקה ורבא דאיתיה קמן הוא אבל היא דתינוק רבא ליתיה קמן הוא: כותיה דר' יוחנן דאמר מטמאין דרבנן לתלות: כמי שיש דעת לשאל וקי"ל (נדה דף ל:) ברה"י ספקו טמא דכדבר שאין בו דעת לשאל קי"ל (שם) דאפילו ברה"י ספקו טהור:

לא שנו אלא בקדשי הגבול לפי' רש"י הא דאמרינן דמהני כרכין היינו דוקא לתרומה שאם הוא כהן והביא ראיה על האשה אין צריך להביא ראיה על הבנים להאכילן בתרומה וקשה דמשמע דמכל מקום צריך שיהו כרכין להאכילן בתרומה ובפרק האשה שנתארמלה (כתובות דף כה:) אמרינן האומר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה אלמא לא בעינן שיהו כרכין אחריה ויש לומר דרב תנא הוא ופליג ורבינו תם פירש דרב סבר כמאן דאמר (שם כו:) אין מעלין מתרומה ליוחסין ולכך נאמן להאכילו תרומה כיון דבידו הוא ומתני' דהכא סברה כמאן דאמר (שם) מעלין מתרומה ליוחסין והכא הכי פירושו לא שנו אלא בקדשי הגבול פירוש בכל דבר קדשה כגון לתרומה ולנשיאת כפים ולהשיאו אשה אבל ליוחסין לא כלומר לסקל על ידו דקאמר זה הבן וזו אמו והבן בא עליה לא מהימן והיינו דקאמר ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דאמר סוקלין ושורפים על החזקות ולפירוש הקונטרס אבל ליוחסין כגון להיות משמש בנו על גבי המזבח לא מהימן צריך לומר דהכי מייתי ראיה סוקלין ושורפין על החזקות וכל שכן דנאמן ליוחסין: **שדרכו של תינוק לטפח** פרש בקונטרס לטפח באשפה וא"ת כיון שהתינוק אינו ודאי טמא אם כן אמאי נקט תינוק שנמצא בצד העסה לנקט שנגע בעסה ועוד קשה דאמרינן בתוספתא (דטהרות פ"ג ע"ש) מפני מה אמרו שהתינוק טמא משום דנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו והכא מפרש משום דמטפחין באשפה לכך פרש ר"ת שהתינוק ודאי טמא כדמפרש בתוספתא ולכך נקט שנמצא בצד העסה ובצק בידו דהשתא ספק הוא אם נטלה מן העסה וטמא את העסה או שמא אדם טהור נכנס לשם ונטל את העסה ונתן לתינוק ובהא פליגי ר' מאיר ורבנן דר' מאיר מטהר דתלינן באדם טהור וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח פי' בעסה ויש לנו לומר שנטלה ובכי האי גוונא פליגי בתוספתא גבי תינוק שנמצא בצד הקבר ושושנים בידו ואינו יודע אם התינוק נטלן או אדם טהור נתנן לו ר' מאיר מטהר וחכמים מטמאין: **סמוך מעוטא לחזקה ואתרע לה רבא** פירוש והוי רב כמאן דליתיה וקשה דבריש פרק בתרא דיבמות (דף קיט.) אמרינן גבי האשה שהלך בעלה למדינת הים וצרתה עמו ושמעה האשה שמת בעלה ר' מאיר אומר לא תנשא ולא תתיבם לפי דרב נשים מתעברות ויולדות ואיכא למימר שהצרה שהלכה עמו ילדה והויא האשה שנשארה פטורה מן היבום ומיעוט מפילות ילדיהן וקאמר ר"מ דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה שהרי היתה בחזקת זקוקה ליבום כשהלך בעלה למדינת הים ולא היה לו בנים והוה ליה פלגא ופלגא כלומר דמיעוטא וחזקה חשובין כנגד אותן רב דנשים מתעברות ויולדות והוה פלגא ופלגא ולא תנשא ולא תתיבם וכמו כן אית לן למימר הכא וכי תימא דאין הכי נמי והא דמטהר רבי מאיר היינו משום דתינוק אין בו דעת לשאל וכל ספק שאין בו דעת לשאל אף ברשות היחיד ספקו טהור דהא בהדיא אמרינן בסמוך בשמעתין דעשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לשאל וי"ל שאין זה רב חשוב אלא רב גרוע לכך מרעי ליה מיעוטא וחזקה ותדע שאין חשוב מדאמרינן בסמוך עשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לשאל ולכך מטמאין את העסה ואי הוה רב חשוב אפילו אין בו דעת לשאל הוה לן לטמויי וע"כ צריך לומר כן דאם לא כן קשה אליבא דרבנן דהא רבנן קאמרי התם גבי הלך בעלה למדינת הים ושמעה שמת תנשא דקסברי דמיעוט כמאן דליתיה דמי ורבא וחזקה רבא עדיף ואם כן אמאי קאמר הכא רבי יוחנן אליבא דרבנן אין זו חזקה ששורפין עליה תרומה אלא שמע מינה שאין זה רב חשוב ולפיכך התם דרב חשוב תנשא (ולפי זה ניחא מה שמקשים העולם דקשה להו גבי שני דברים אין בו דעת לשאל ועשאוהו כמי שיש בו דעת לשאל וקא חשיב דתינוק ומקשין מאי אריא שיש בו דעת לשאל תיפוק ליה משום דסבירא להו לרבנן במיעוטא כמאן דליתיה ורבא וחזקה רבא עדיף וא"כ אפילו אין בו דעת לשאל טמא דהא אין זה ספק טומאה אלא ודאי טומאה ש"מ שאין זה רב חשוב ואי לאו דעשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לשאל לא היו מטמאים):

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' איסורי ביאה הל' ז, טור אה"ע סי' ג:
ב מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' יט סעי' א:
ג מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כב, סמג לאוין קיא, טוש"ע יו"ד סי' קפה סעי' ב:
ד מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כ:
ה מיי' פט"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ג:
ו מיי' פט"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ה:
ז מיי' פט"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ד:

מסורת הש"ס

א כתובות עב.
ב משנה טהרות; חולין פו.
ג חולין ט:
ד חגיגה כו.

נִקּוּרִים נִקּוּרִים בָּעִיסָּה – תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמַשְׁקִים לְבָנִים, אֲבָל בְּמַשְׁקִים אֲדוּמִּים – אִם אִיתָא דְּנִקִּיר מִידָע יְדִיעַ. וְדִילְמָא בְּלַעְתִּינְהוּ עִיסָּה? [א]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דָּבָר זֶה שָׁמַע בְּרִיבִּי, וּפֵירוּשׁוֹ לֹא שָׁמַע: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמַשְׁקִים צְלוּלִים, שֶׁבָּבוּאָה שֶׁל תִּינוֹק נִיכָּר בָּהֶ[ן], אֲבָל מַשְׁקִים עֲכוּרִים – לֹא. [ב־ד](א)מַתְנִי' לֹא יִתְיַיחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף אִישׁ אֶחָד מִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים בִּזְמַן שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּפוּנְדְּקִי, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ. מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּקֵירוּב בָּשָׂר. וְאִם הִגְדִּילוּ – זוֹ יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ וְזֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ. גְּמָ' מַאי טַעְמָא? תְּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: הוֹאִיל וְנָשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת עֲלֵיהֶן. (ב)מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רֶמֶז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן – שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן אִמֶּךָ". [ה]וְכִי בֶּן אֵם מֵסִית, בֶּן אָב אֵינוֹ מֵסִית? אֶלָּא לוֹמַר לָךְ: בֵּן מִתְיַיחֵד עִם אִמּוֹ, וְאָסוּר לְהִתְיַיחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר אַבָּיֵי: לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר. לָא מִיבַּעְיָא בֶּן אָב, דְּסָנֵי לֵיהּ וְעָיֵיץ לֵיהּ עֵצוֹת רָעוֹת, אֶלָּא אֲפִילּוּ בֶּן אֵם, דְּלָא סָנֵי לֵיהּ – אִימָּא צָיְיתִי לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ו](ג)נֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם – יוֹצֵא בְּחֵיק, וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אֲפִילּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, בִּשְׁעַת אֲנִינוּת תְּבִיר יִצְרֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי לַהּ כְּרַבִּי יִצְחָק. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו" – אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת אֲנִינוּתוֹ שֶׁל אָדָם יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְאַבָּא שָׁאוּל? כִּי כְּתִיב הָהוּא – בְּמִתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו כְּתִיב, וְהָכִי קָאָמַר: מָה יִתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו, וְכִי גָּבַר עַל חֲטָאָיו? דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ! וְרַבָּנַן? כִּי הָהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוָה עוֹבָדָא וְאַפֵּיקְתֵּיהּ. [ז](ד)אֲבָל אִשָּׁה אַחַת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים, אֲבָל בִּפְרוּצִים – אֲפִילּוּ בֵּי עַשְׂרָה נָמֵי לָא. הֲוָה מַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: תֵּדַע, דְּמִיחַבְּרִי בֵּי עַשְׂרָה וְגָנְבִי כְּשׁוּרָא וְלָא מִיכַּסְפִי מֵהֲדָדֵי. [ח]נֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים – אִין, אִינָשֵׁי דְּעָלְמָא – לָא? שָׁאנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דְּיָדְעִי

לְאַתְרוּיֵי

נִקּוּרִים בִּיקרור"ש בְּלַעַ"ז שֶׁנִּקְּרוּ תַּרְנְגוֹלִים בָּעִסָּה: תּוֹלִין אִם עִסָּה זוֹ שֶׁל תְּרוּמָה חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא שָׁתוּ הַתַּרְנְגוֹלִין מַשְׁקִין הַטְּמֵאִים וּבְעוֹד הַמַּשְׁקֶה טוֹפֵחַ בְּחַרְטוּמֵיהֶם נִקְּרוּ בָּעִסָּה וּמִדְּקָאָמַר שְׁנֵי דְבָרִים הַלָּלוּ עֲשָׂאוּם כְּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֵל וְשָׁנִינוּ בְּאַחַת מֵהֶן תּוֹלִין מִכְּלָל דְּתִינוֹק תּוֹלִין: בְּרִיבִּי גָּדוֹל הַדּוֹר רִיבָּ"ל: וּפֵירוּשׁוֹ לֹא שָׁמַע דְּבַאֲדוּמִּים נָמֵי הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ וּלְחַלֵּק בֵּין צְלוּלִים לַעֲכוּרִים מַשְׁקִין צְלוּלִין נוֹחִין לִבְלֹעַ: שֶׁבָּבוּאָה שֶׁל תִּינוֹק דְּמוּת קְלַסְתֵּר פָּנָיו: מַתְנִי' עִם ב' נָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּן קַלָּה וּשְׁתֵּיהֶן נוֹחוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְלֹא תִירָא זוֹ מֵחֲבֵירָתָהּ שֶׁאַף הִיא תַּעֲשֶׂה כְּמוֹתָהּ: עִם ב' אֲנָשִׁים שֶׁהָאֶחָד בּוֹשׁ מֵחֲבֵרוֹ: מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ טַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': הִגְדִּילוּ זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ כו' וְכֵן הַבַּת עִם אָבִיהָ בְּעוֹדָהּ קְטַנָּה: וְיָשֵׁן עִמָּהֶם הַבֵּן עִם אִמּוֹ וּבְעוֹדוֹ קָטָן קָאָמַר לִישֵׁן עִמָּהּ בְּקֵרוּב בָּשָׂר כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵל: גְּמ' מַאי טַעְמָא לֹא יִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִשָּׁה שֶׁמִּתְיַיחֶדֶת עִם ב' אֲנָשִׁים: דַּעְתָּן קַלָּה עֲלֵיהֶן וּשְׁתֵּיהֶן נוֹחוֹת לְהִתְפַּתּוֹת: אֶלָּא לְהָכִי נָקַט קְרָא בֶּן אִמְּךָ לוֹמַר שֶׁהַבֵּן מָנוּי אֵצֶל הָאֵם: פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב לְעִנְיַן פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא שֶׁמְּדַבֵּר בַּהֲסָתָה אַמַּאי נָקַט בֶּן אִמֶּךָ: בֶּן אָב סָנֵי לֵיהּ לְפִי שֶׁמְּמַעֵט בְּחֶלֶק יְרֻשָּׁתוֹ: בֵּן אֵם לֹא סָנֵי לֵיהּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק יְרֻשָּׁה יַחַד זֶה יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו וְזֶה יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו: דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל דְּאָמַר אִישׁ מִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וָלָד שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין צָרִיךְ לְכַבְּדוֹ בְּמוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ לִקְבוּרָה לֹא בְּמִטָּה וְלֹא בִּכְלִיבָה אֶלָּא בְּחֵיק: וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וא"צ רַבִּים לְלַוּוֹתוֹ אֶלָּא ג': אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים מִשּׁוּם יִחוּד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת סְמוּכִין לָעִיר: מַה יִּתְאוֹנֵן מַה מּוֹעִיל אֲנִינוּת לָאָדָם לִסְמֹךְ עַל כָּךְ מִלְּהִזָּהֵר בְּיִצְרוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי צָרִיךְ לִהְיוֹת גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו שֶׁאִם לֹא כֵן יְהֵא יִצְרוֹ גּוֹבֵר עָלָיו וְיַחֲטִיאֶנּוּ: מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי לָמָּה יִתְאוֹנֵן אָדָם חַי לָמָּה יִתְרַעֵם אָדָם עַל הַקּוֹרוֹת הַבָּאוֹת עָלָיו אַחַר כָּל הַחֶסֶד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ שֶׁנָּתַתִּי לוֹ חַיִּים וְלֹא הֵבֵאתִי עָלָיו מִיתָה: עַל מִדּוֹתָיו עַל קוֹרוֹתָיו הַקּוֹרוֹת אוֹתוֹ: מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי לָמָּה יִתְאוֹנֵן אָדָם חַי לָמָּה יִתְרַעֵם אָדָם עַל הַקּוֹרוֹת הַבָּאוֹת עָלָיו אַחַר כָּל הַחֶסֶד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ שֶׁנָּתַתִּי לוֹ חַיִּים וְלֹא הֵבֵאתִי עָלָיו מִיתָה: וְכִי גָּבַר עַל חֲטָאָיו הוּא שֶׁלֹּא חָטָא לִי וּבְקִלְקָלָתוֹ הוּא חַי בִּתְמִיהַ: וְרַבָּנַן אֲפִילּוּ תְּבִיר יִצְרֵיהּ כִּדְקָאָמְרַתְּ יֵשׁ לָחוּשׁ פְּעָמִים שֶׁאֵין שָׁם אֲנִינוּת וְעוֹשִׂין עַצְמָן כְּאִלּוּ נוֹשְׂאִין תִּינוֹק מֵת וְיוֹצְאִין לַעֲבֵרָה כִּי הַהוּא עֻבְדָּא דַּהֲוָה עֻבְדָּא בְּהַהִיא אִתְּתָא וְאַפֵּקְתֵּהּ לְתִינוֹק חַי בְּחֶזְקַת מֵת לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה עִם הַהוֹלֵךְ עִמָּהּ לְקָבְרוֹ. לָשׁוֹן אַחֵר מִמּוֹרִי הַזָּקֵן וְלָא גָּרְסִינַן וְרַבָּנַן אֶלָּא כּוּלָּהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל גָּרֵים דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ כִּי הַהִיא אִתְּתָא דְּאָמְרִינַן בְּמוֹעֵד קָטָן (דַּף כז:) שֶׁקִּשְׁקְשָׁה עַל מֵתָהּ יוֹתֵר מִדַּאי עַל שֶׁמֵּתוּ ז' בָּנֶיהָ וְהִיא אַחֲרֵיהֶם מֵחֲמַת שֶׁנִּתְאוֹנְנָה עַל מִדּוֹתָיו. דַּהֲוָה עֻבְדָּא וְאַפֵּקְתֵּהּ ל"ג: וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים בַּמִּטָּה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא מֵתָה וְקִלְקְלוּ עִמָּהּ וְאֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה: דְּמִתְחַבְּרֵי עֲשָׂרָה וְגָנְבֵי כְּשׁוּרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַשּׂוֹי לַעֲשָׂרָה: מוֹסְרִים לוֹ בֵּית דִּין מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה וְהוּא מַעֲלֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ מוֹסְרִין לוֹ בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהֲרֵי נֶאֶסְרָה עָלָיו כִּדְתְנַן (סוֹטָה דַּף כז:) נִטְמְאָה נִטְמְאָה אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל אִם בָּא עָלֶיהָ שׁוּב אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה':ל"א) וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם נִמְחָק לְבַטָּלָה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף אִישׁ אֶחָד מִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים בִּזְמַן שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ מַשְׁמַע דִּלְרַבָּנַן אֲפִילּוּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ אָסוּר לְהִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי עִם שְׁתֵּי נָשִׁים וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ הוּא דְּשָׁרֵי אֲבָל עִם אִשָּׁה אַחַת אֲפִילּוּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ אָסוּר וְקָשֶׁה מֵהַהִיא דְּפֶרֶק אֵין מַעֲמִידִין (ע"ז דַּף כה.) גַּבֵּי הָא דִּתְנַן לֹא תִּתְיַיחֵד אִשָּׁה עִמָּהֶם וּבָעֵי עֲלָהּ בַּגְּמָרָא בְּמַאי עָסְקִינַן אִילֵימָא בְּאַחַד וְלִכְוָתֵהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִי שָׁרֵי וְהָתְנַן לֹא יִתְיַיחֵד כו' וּמַסִּיק בְּשֶׁאִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים עִמּוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין אִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ יִשְׂרָאֵל אִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ וּמִדְּלָא מוֹקֵי לָהּ הָתָם כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן נָמֵי אָתְיָא וּבְאִשָּׁה אַחַת נָמֵי מַשְׁמַע דְּשָׁרֵי כְּשֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ לְכָךְ נִרְאֶה לר"י דִּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא כְּשֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ דַּוְקָא וְהָכִי גָּרְסִינַן ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף אִישׁ אֶחָד מִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים וּבִזְמַן שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ יָשֵׁן עִמָּהֶן בְּפֻנְדְּקִי מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ וְאֶתְיָן אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן וַאֲפִילּוּ עִם אִשָּׁה אַחַת: כִּי הַהִיא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָה עוֹבָדָא וְאַפֵּקְתֵּהּ פר"ח מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה בּוֹכָה וּמִתְאוֹנֶנֶת עַל קֶבֶר בַּעְלָהּ וְהָיָה שָׁם אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר תָּלוּי אֶחָד וְצִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ לְשָׁמְרוֹ וּבָא אֵצֶל הָאִשָּׁה וּפִתָּה אוֹתָהּ וְשָׁמְעָה לוֹ וּכְשֶׁחָזַר אֵצֶל הַתָּלוּי לֹא מְצָאוֹ וְהָיָה מִצְטַעֵר מְאֹד מִפַּחַד הַמֶּלֶךְ אָמְרָה לוֹ הָאִשָּׁה אַל תִּירָא קַח בַּעְלִי מִקִּבְרוֹ וּתְלֵהוּ בִּמְקוֹמוֹ וְאַפֵּקְתֵּהּ לְבַעְלָהּ וּתְלָהוּ הֲרֵי לָךְ שֶׁאֲפִילּוּ בִּשְׁעַת אֲנִינוּת נִתְגַּבֵּר יִצְרָהּ עָלֶיהָ אַךְ הַקּוּנְטְרֵס פֵּרֵשׁ ב' לְשׁוֹנוֹת בְּלָשׁוֹן אֶחָד גָּרַס וְרַבָּנַן כִּי הַהִיא עֻבְדָּא דְּהַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָה עוֹבָדָא וְאַפֵּקְתֵּהּ וה"פ לְרַבָּנַן אֲפִילּוּ תְּבִיר יִצְרוֹ כִּדְקָאָמַר יֵשׁ לָחוּשׁ דִּפְעָמִים שֶׁאֵין שָׁם אֲנִינוּת וְעוֹשִׂין עַצְמָן כְּאִלּוּ נוֹשְׂאִין תִּינוֹק מֵת וְיוֹצְאִין לַעֲבֵרָה כִּי הַהוּא עֻבְדָּא דְּהַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָה עוֹבָדָא וְאַפֵּקְתֵּהּ לְתִינוֹק חַי בְּחֶזְקַת מֵת לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה עִם הַהוֹלֵךְ עִמָּהּ לְקָבְרוֹ וְעוֹד פֵּרֵשׁ לָשׁוֹן אַחֵר דְּלָא גָּרְסִינַן וְרַבָּנַן אֶלָּא הַכֹּל מִמִּלְּתֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ כְּלוֹמַר מַה יִּתְרַעֵם אָדָם עַל חֲטָאָיו דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ כִּי הָהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִתְּתָא כִּדְאִי' בְּסֵפֶר חֲסִידִים מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיוּ לָהּ ז' בָּנִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְהָיְתָה בּוֹכָה וְאָמְרוּ לָהּ אַל תִּבְכִּי וְאִם לָאו עוֹד יָמוּת בֵּן אַחֵר וְלֹא שָׁתְקָה וּמֵת אַחֵר וְכֵן עָשְׂתָה עַל שֶׁמֵּתוּ כֻּלָּם וְהִיא אַחֲרֵי כֵן מֵחֲמַת שֶׁנִּתְאוֹנְנָה עַל מִדּוֹתָיו וּלְהַאי פֵּרוּשָׁא ל"ג דַּהֲוָה עֻבְדָּא וְאַפֵּקְתֵּהּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ד:

ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח, סמג לאוין קנז, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ה:

ג מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' א, ש"ע אה"ע סי' כב סעי' א:

ד מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ז:

ה מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' א, סמג לאוין קנז, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' א:

ו מיי' פי"ב מהל' אבל הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שנג סעי' ד:

ז טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ה:

ח מיי' פג' מהל' סוטה הל' א:

מסורת הש"ס

א תנא דבי אליהו רבה

ב סנהדרין כא:; עבודה זרה לו:

ג מועד קטן כד.

ד סוטה ז.; עבודה זרה כה:

תורה אור השלם

כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ [דברים יג, ז]

מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל־חֲטָאָו [איכה ג, לט]

[קהלת ג, לט]

לְאַתְרוֹיֵי בֵּיהּ. [א(א)]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ – עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם לְהַשְׁתִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מִתְיַיחֵד עִם הָעֶרְוָה. נֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: מוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. תְּרֵי וְאִיהוּ, הָא תְּלָתָא! הָתָם כִּי הֵיכִי דְּנִיהְווֹ עֲלֵיהּ סָהֲדֵי. רַב וְרַב יְהוּדָה הֲווֹ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, הֲוָה קָאָזְלָא הַהִיא אִתְּתָא קַמַּיְיהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב יְהוּדָה: דַּל כַּרְעָיךְ מִקַּמֵּי גֵיהִנָּם. אֲמַר לֵיהּ: וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר בִּכְשֵׁרִים שַׁפִּיר דָּמֵי! אֲמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר דִּבְכְשֵׁרִים כְּגוֹן אֲנָא וְאַתְּ? אֶלָּא כְּגוֹן מַאי? כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפֵּי וַחֲבֵירָיו. [ב]אָמַר רַב: מַלְקִין עַל יִיחוּד, וְאֵין אוֹסְרִין עַל הַיִּיחוּד. אָמַר רַב אָשֵׁי: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּיִיחוּד פְּנוּיָה, אֲבָל בְּיִיחוּד דְּאֵשֶׁת אִישׁ – לָא, שֶׁלֹּא תְּהֵא מוֹצִיא לַעַז עַל בָּנֶיהָ. מָר זוּטְרָא מַלְקֵי וּמַכְרֵיז. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן מִפַּרְהַטְיָא לְרַב אָשֵׁי: מָר נָמֵי לַילְקֵי וְלַכְרֵיז! אֲמַר לֵיהּ: אִיכָּא דְּשָׁמַע בְּהָא וְלָא שָׁמַע בְּהָא. [ג]אָמַר רַב: מַלְקִין עַל לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל בָּנָי כִּי לוֹא טוֹבָה הַשְּׁמֻעָה". מָר זוּטְרָא מוֹתֵיב לַהּ אַפְסֵירָה עַל כַּתְפֵּיהּ וּמַקְרֵי לֵיהּ: "אַל בָּנָי" [ד]אָמַר רַבָּה: בַּעְלָהּ בָּעִיר – אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד. אָמַר רַב יוֹסֵף: פֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים – אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד. רַב בִּיבִי אִיקְלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף. בָּתַר דִּכְרַךְ רִיפְתָּא אֲמַר לְהוּ: שְׁקוּלוּ דַּרְגָּא מִתּוּתֵי בִּיבִי. וְהָא אָמַר רַבָּה: בַּעְלָהּ בָּעִיר – אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד! שָׁאנֵי רַב בִּיבִי דְּשׁוֹשְׁבִינְתֵּיהּ הֲוַאי וְגַיְיסָא בֵּיהּ. אָמַר רַב כָּהֲנָא: אֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְנָשִׁים מִבִּפְנִים – אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד. אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְנָשִׁים מִבַּחוּץ – חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד. [ה]בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אִיפְּכָא. אָמַר אַבָּיֵי: הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא הָכִי וְתָנָא מַתְנִיתָא אִיפְּכָא, אֲנָא נַעֲבֵיד לְחוּמְרָא. אַבָּיֵי דָּיֵיר גּוּלְפֵי. רָבָא דָּיַיר קְנֵה. אָמַר אָבִין: סְקָבָא דְּשַׁתָּא רִיגְלָא. הָנָךְ שְׁבוּיָיתָא דַּאֲתַאי לִנְהַרְדְּעָא. אַסְּקִינְהוּ לְבֵי רַב עַמְרָם חֲסִידָא, אַשְׁקוּלוּ דַּרְגָּא מִקַּמַּיְיהוּ. בַּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חֲדָא מִנַּיְיהוּ נְפַל נְהוֹרָא בְּאִיפּוּמָא. שַׁקְלֵיהּ רַב עַמְרָם לְדַרְגָּא דְּלָא הֲווֹ יָכְלִין בֵּי עַשְׂרָה לְמִדְלְיֵיהּ, דַּלְיֵיהּ לְחוּדֵיהּ, סָלֵיק וְאָזֵיל. כִּי מְטָא לְפַלְגָא [דְּ]דַרְגָּא אִיפְּשַׁח, רְמָא קָלָא: נוּרָא בֵּי עַמְרָם! אֲתוֹ רַבָּנַן, אֲמַרוּ לֵיהּ: כַּסֵּיפְתִּינַן. אֲמַר לְהוּ: מוּטָב תִּיכַּסְפוּ בֵּי עַמְרָם בְּעָלְמָא הָדֵין וְלָא תִּיכַּסְפוּ מִינֵּיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. אַשְׁבְּעֵיהּ דְּיִנְפַּק מִינֵּיהּ, נְפַק מִינֵּיהּ כִּי עַמּוּדָא דְנוּרָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזִי, דְּאַתְּ נוּרָא וַאֲנָא בִּישְׂרָא, וַאֲנָא עֲדִיפְנָא מִינָּךְ. רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה. יוֹמָא חַד אִידְּמִי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא בְּהָךְ גִּיסָא דְּנַהֲרָא, לָא הֲוָה מַבָּרָא – נְקַט מִצְרָא וְקָא עָבַר. כִּי מְטָא פַּלְגָא מִצְרָא שַׁבְקֵיהּ, אָמַר: אִי לָאו דְּקָא מַכְרְזִי בִּרְקִיעָא "הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי מֵאִיר וְתוֹרָתוֹ" שַׁוְּיתֵיהּ לִדְמָךְ תַּרְתֵּי מָעֵי. רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה. יוֹמָא חַד אִידְּמִי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא בְּרֵישׁ דִּיקְלָא. נַקְטֵיהּ לְדִיקְלָא וְקָסָלֵיק וְאָזֵיל. כִּי מְטָא לְפַלְגֵיהּ דְּדִיקְלָא שַׁבְקֵיהּ, אָמַר: אִי לָאו דְּמַכְרְזִי בִּרְקִיעָא "הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא וְתוֹרָתוֹ" שַׁוְּיתֵיהּ לִדְמָךְ תַּרְתֵּי מָעֵי. פְּלֵימוֹ הֲוָה רְגִיל לְמֵימַר כָּל יוֹמָא "גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשָׂטָן". יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְכִיפּוּרֵי הֲוָה. אִידְּמִי לֵיהּ כְּעַנְיָא. אֲתָא קְרָא אַבָּבָא, אַפִּיקוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אֲמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָּנָא כּוּלֵּי עָלְמָא גַּוַּאי וַאֲנָא אַבָּרַאי? עַיְּילֵיהּ וְקָרִיבוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אֲמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָּנָא כּוּלֵּי עָלְמָא אַתַּכָּא וַאֲנָא לְחוּדַאי? אַתְיוּהּ אוֹתְבוּהּ אַתַּכָּא. הֲוָה יָתֵיב מְלָא נַפְשֵׁיהּ שִׁיחְנָא וְכִיבֵי (עֲלֵיהּ) וַהֲוָה קָעָבֵיד בֵּיהּ מִילֵּי דְּמָאִיס. אֲמַר לֵיהּ:

תִּיב

לְאַתְרוֹיֵי בֵּהּ שֶׁאִם יָבֹא עָלֶיהָ אֵין מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: לֹא שָׁנוּ דְּאָמַר אִשָּׁה מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד לִנְקָבָיו וּבָעֵי לְהִתְרַחֵק לִצְנִיעוּת: דְּנֶהֱווֹ עָלֶיהָ סָהֲדֵי אִם יָבֹא עָלֶיהָ וְיָעִידוּ לִפְנֵי ב"ד וְלֹא יִמְחוּ עָלֶיהָ מִגַּלָּה: דַּלֵּי כַּרְעָיךְ מַהֵר לָלֶכֶת שֶׁנִּקְדְּמֶנָּה: כְּגוֹן אֲנָן בִּתְמִיהַ: רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפֵּי וַחֲבֵרָיו רַבִּי צָדוֹק וְרַב כָּהֲנָא בפ"ק (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף מ.): מַלְקִין עַל הַיִּחוּד מַרְדּוּת: וְאֵין אוֹסְרִין אֵשֶׁת אִישׁ עַל בַּעְלָהּ מֵחֲמַת יִחוּד: לֹא אָמְרוּ דְּמַלְקִין: אַתָּה מוֹצִיא לַעַז שֶׁיֹּאמְרוּ רָאוּהָ שֶׁזִּנְּתָה לְכָךְ הַלְּקוּהָ וְהַאִידְנָא לֵיכָּא מִיתַת בֵּית דִּין דְּמִקְטְלִינְהוּ: מַר זוּטְרָא מַלְקֵי עַל יִחוּד אֵשֶׁת אִישׁ וּמַכְרִיז עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְּתָה אֶלָּא נִתְיַחֲדָה: עַל לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה. מִי שֶׁיּוֹצֵא קוֹל עָלָיו שֶׁהוּא עוֹבֵר עֲבֵרוֹת מַלְקִין אוֹתוֹ דְּלָאו טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה לָאו הוּא דִּכְתִיב בִּבְנֵי עֵלִי אַל בְּנִי לָאו יֵשׁ כָּאן עַל לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה: אַפְסֵרָה קבסטר"א (קיביסטר"א: אַפְסָר (חֵלֶק מֵהָרִתְמָה, שֶׁבּוֹ מוֹשְׁכִים אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הַסּוּס בְּעָרְפוֹ)) : וּמִקְרֵי לֵיהּ קוֹרֵא לְפָנָיו אַל בְּנִי לְהוֹדִיעַ שֶׁעַל לָאו זֶה הוּא לוֹקֶה: בַּעְלָהּ בָּעִיר אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם יִחוּד לְהַלְקוֹת דְּמִסְתְּפֵי מִבַּעַל הַשְׁתָּא אָתֵי: שְׁקוֹלוּ דַּרְגָּא שֶׁהָלְכוּ בַּעֲלֵיהֶ וְיָרְדוּ רַב יוֹסֵף וְאִשְׁתּוֹ וְהוּא נִשְׁאַר בַּעֲלִיָּיה שְׁקוֹלוּ דַּרְגָּא מִתּוּתֵי בִּיבִי שֶׁלֹּא יֵרֵד וְיִתְיַחֵד: שׁוֹשְׁבִינְתֵּהּ בַּעֲלַת בְּרִית לוֹ: אֲנָשִׁים בַּחוּץ בְּבֵית הַחִיצוֹן: וְנָשִׁים בַּפְּנִימִי אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד שֶׁהַחִיצוֹנִים אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ לִפְנִים וְאֵיךְ יִתְיַחֵד הָאִישׁ אֶחָד עִם הַנָּשִׁים אֲבָל הַפְּנִימִים יֵשׁ לָהֶם דֶּרֶךְ לַחוּץ הִלְכָּךְ אֲנָשִׁים בִּפְנִים וְנָשִׁים בַּחוּץ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יֵצֵא אֶחָד מֵהֶם וְיִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים: אִיפְּכָא אֲנָשִׁים בַּחוּץ וְנָשִׁים בִּפְנִים חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִכָּנֵס הָאֶחָד לִפְנִים וְלֹא יַרְגִּישׁוּ בּוֹ חֲבֵרָיו אֲנָשִׁים בִּפְנִים וְנָשִׁים בַּחוּץ אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּכָּנֵס הִיא לִפְנִים וְאִם תִּכָּנֵס הִיא לִפְנִים לֹא אִכְפַּת לָן דְּאִשָּׁה מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְאִם אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא לְבֵין הַנָּשִׁים אֵין זֶה יִחוּד דְּמִסְתְּפֵי שֶׁמָּא יֵצֵא אֶחָד מֵהֶן אַחֲרָיו שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הַפְּנִימִיִּים עַל הַחִיצוֹנִים: גּוּלְפֵי מְקוֹם קִבּוּץ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים אוֹ לִדְרָשָׁה אוֹ לַחֲתֻפָּה הָיָה מְסַדֵּר קַנְקַנִּים שֶׁל חֶרֶס הַרְבֵּה בֵּינֵיהֶם שֶׁאִם יָבֹאוּ זֶה אֵצֶל זֶה יְקַשְׁקְשׁוּ וְיִשָּׁמַע קוֹל: דַּיָּיר לְשׁוֹן דָּרֵי דָרֵי (מְגִלָּה דַּף יב.) שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת: דַּיָּיר קָנֶה מְסַדֵּר קָנִים שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן קוֹלָם נִשְׁמָע: סְקָבָא דְשַׁתָּא רִגְלָא רֵעוּעַ שֶׁל יְמוֹת הַשָּׁנָה לְיִחוּד וְלַעֲבֵרָה יְמוֹת הָרֶגֶל שֶׁיֵּשׁ קִבּוּץ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים לִשְׁמֹעַ דְּרָשָׁה וְנוֹתְנִים וְנוֹשְׂאִים זֶה עִם זֶה סְקָבָא דלריסלור"א בְּלַעַ"ז כְּמוֹ דִּמְסַקֵּב לְהוּ לַחֲמָרַיְהוּ (ב"מ דַּף כז:): אַסְּקִינְהוּ שֶׁנָּיָה עֲלֵיהֶם לִפְדּוֹתָם וּנְתָנוּם בַּעֲלִיָּתוֹ: בַּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חֲדָא מִנַּיְיהוּ שֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת אֵצֶל פִּי אֲרֻבָּה שֶׁמִּן הָעֲלִיָּיה לַבַּיִת: נְפַל נְהוֹרָא בְּאִיפּוּמָא נָפַל אוֹר בַּבַּיִת דֶּרֶךְ פִּי הָעֲלִיָּיה שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ מְאִירוֹת: וְקָא סָלֵיק לְתָבְעָהּ: אִפְּשַׁח הִרְחִיב וּפִסֵּק רַגְלָיו לַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ בַּחֲזָקָה לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ: אָמַר נוּרָא בֵּי עַמְרָם הִזְעִיק בְּנֵי הַשְּׁכוּנָה לֶאֱסֹף וְלָבֹא לְכַבּוֹת הַדְּלֵקָה כְּדֵי שֶׁיֶּחְדַּל מִיִּצְרוֹ שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶן: אָתוּ רַבָּנַן שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁהָיָה שָׁם דְּלֵקָה: אַשְׁבְּעֵיהּ רַב עַמְרָם לְיֵצֶר הָרַע שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ: מִתְלוֹצֵץ בַּעֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁנָּקֵל הוּא לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ אִם הָיוּ רוֹצִים: אִדְּמֵי לֵיהּ שָׂטָן דְּהוּא יֵצֶר הָרַע: בְּהַךְ גִּיסָא דְּמַבָּרָא לְגַל הַשֵּׁנִי שֶׁמֵּעֵבֶר הַמַּיִם: לָא הֲוָה מַבָּרָא סְפִינוֹת הַמְּעַבְּרוֹת: נְקַט מִצְרָא חֶבֶל מָתוּחַ מִשְּׂפַת הַנָּהָר אֶל שְׂפָתוֹ וְאוֹחֲזִין בּוֹ לָבֹא עַל דַּף קָצָר הַמּוּטָל בְּרֹחַב הַנָּהָר: שַׁבְקֵיהּ הַיֵּצֶר לְרַבִּי מֵאִיר: אַתַּכָּא עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹכְלִין: וְכִיבֵי ולנ"ז (מלנ"ז: פֶּגַע) הַמּוֹצִיאִין לֵחָה וּמְאוּסִין:

מַלְקִין עַל הַיִּחוּד פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּמַיְירֵי בִּפְנוּיָה דְּהָכִי מוּקֵי לָהּ בְּסָמוּךְ וְאֵין אוֹסְרִים עַל הַיִּחוּד מַיְירֵי בְּיִחוּד אֵשֶׁת אִישׁ וְקָשֶׁה דְּאִם כֵּן לִגְלְיוֹן קָתָנֵי רֵישָׁא בִּפְנוּיָה וְסֵיפָא בְּאֵשֶׁת אִישׁ וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּסֵיפָא נָמֵי מַיְירֵי בִּפְנוּיָה וּלְאָסְרָהּ לְכֹהֵן מִשּׁוּם זוֹנָה וּמִיהוּ קָשֶׁה דִּתְנַן בפ"ק דִּכְתֻבּוֹת (דַּף יג.) הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְאָמְרוּ לָהּ מַה טִּיבוֹ שֶׁל עֻבָּר זֶה מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת וּפָרִיךְ עָלֶיהָ בַּגְּמָרָא מֵהָא דְּאָמַר רַב הָכָא אֵין אוֹסְרִין עַל הַיִּחוּד וּמְשַׁנֵּי מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִין וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי דְּמַיְירֵי לְאָסְרָהּ לְכֹהֵן לָא מְשַׁנֵּי גְּמָרָא הָתָם מִידֵי דְּהָא הָכָא מַיְירֵי לְיוּחֲסִין וַאֲפִ"ה אָמְרִינַן דְּאֵין אוֹסְרִין וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעוֹלָם מַיְירֵי לְיוּחֲסִין וְהָא דִּמְשַׁנֵּי הָתָם מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִין שָׁאנֵי הָתָם דְּאֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת מִשּׁוּם דְּמוֹדָה הִיא שֶׁנִּבְעֲלָה וְהָכָא דְּקָאָמַר דְּאֵין אוֹסְרִין הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ מוֹדָה שֶׁנִּבְעֲלָה: בַּעְלָהּ בָּעִיר אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם יִחוּד פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אֵין חוֹשְׁשִׁין לְהַלְקוֹת מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ הָא אִסּוּרָא מִיהָא אִיכָּא וְקָשֶׁה דְּאִם כֵּן מַאי פָּרִיךְ בְּסָמוּךְ עַל רַב יוֹסֵף דְּקָאָמַר שְׁקוֹלוּ דַּרְגָּא מִתּוּתֵי בִּיבִי וְהָאָמַר רַבָּה בַּעְלָהּ בָּעִיר אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם יִחוּד וּמַאי קַשְׁיָא נְהִי דְּמַלְקוּת לֵיכָּא אִסּוּרָא מִיהָא אִכָּא וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ אֵין חוֹשְׁשִׁין כְּלָל מִשּׁוּם יִחוּד וַאֲפִילּוּ אִסּוּרָא לֵיכָּא: סְקָבָא דְּשַׁתָּא רִגְלָא פֵּרוּשׁ רִעוּעַ שֶׁל יְמוֹת הַשָּׁנָה לְיִחוּד וְלַעֲבֵרָה כְּלוֹמַר יְמוֹת הָרֶגֶל [שֶׁיֵּשׁ] קְבוּצוֹת אֲנָשִׁים וְנָשִׁים לִשְׁמֹעַ הַדְּרָשָׁה וְנוֹתְנִין עַיִן זֶה עַל זֶה וי"א לְכָךְ נָהֲגוּ לְהִתְעַנּוֹת לְאַחַר פֶּסַח וּלְאַחַר סֻכּוֹת:

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ה:

ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכז, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ב:

ג מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ג, סמג לאוין קכז, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ב:

ד מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' כ:

ה מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' יב, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ח ט:

ו מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' ו:

מסורת הש"ס

א סוטה ז.

תורה אור השלם

[במדבר ה]

[שמואל א ב, כד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' כד סעי' א:

ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ט, טוש"ע אה"ע סי' כה סעי' י:

ג מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ז:

ד מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ז:

ה טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' ה:

אַבַּיֵּי מְכַלֵּי לְהוּ מִכְּלָה דִּבְרָא נִרְאֶה לְהָנֵי אָמוֹרָאֵי חוּמְרָא בְּעָלְמָא קָא עָבְדִי וַאֲנַן קַיְימָא לַן כְּרַבָּנָן דְּרַבִּי יְהוּדָה (לְקַמָּן קִידּוּשִׁין דַּף פב.) דְּאָמְרוּ לוֹ לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לֹא עַל מִשְׁכַּב זָכוּר וְלֹא עַל הַבְּהֵמָה:

תִּיב שַׁפִּיר. אֲמַר לֵיהּ: הַבוּ לִי כָּסָא, יְהַבוּ לֵיהּ כָּסָא. אַכְמַר שְׁדָא בֵּיהּ כִּיחוֹ. נְחַרוּ בֵּיהּ. שְׁקָא וּמִית. שְׁמַעוּ דַּהֲווֹ קָאָמְרִי: פְּלֵימוֹ קְטַל גַּבְרָא! פְּלֵימוֹ קְטַל גַּבְרָא! עֲרַק וּטְשָׁא נַפְשֵׁיהּ בְּבֵית הַכִּסֵּא. אָזֵיל בָּתְרֵיהּ, נְפַל קַמֵּיהּ. כִּי דַּחֲזְיֵיהּ דַּהֲוָה מִצְטַעַר גַּלֵּי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ. אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אָמְרַתְּ הָכִי? וְאֶלָּא הֵיכִי אֵימָא? אֲמַר לֵיהּ: לֵימָא מָר "רַחֲמָנָא נִגְעַר בֵּיהּ בְּשָׂטָן". רַבִּי חִיָּיא בַּר אָשֵׁי הֲוָה רְגִיל כָּל עִידָּן דַּהֲוָה נָפֵיל לְאַפֵּיהּ הֲוָה אָמַר: "הָרַחֲמָן יַצִּילֵנוּ מִיֵּצֶר הָרָע". יוֹמָא חַד (שְׁמַעְתִּינְהוּ) [שְׁמַעְתֵּיהּ] דְּבֵיתְהוּ, אֲמַרָה: מִכְּדֵי הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרֵישׁ לֵיהּ מִינַּאי, מַאי טַעְמָא קָאָמַר הָכִי? יוֹמָא חֲדָא הֲוָה קָא גָּרֵיס בְּגִינְּתֵיהּ. קַשְּׁטָה נַפְשַׁהּ, חָלְפָה וְתָנְיָיה קַמֵּיהּ. אֲמַר לַהּ: מַאן אַתְּ? אֲמַרָה: אֲנָא חָרוּתָא דַּהֲדַרִי מִיּוֹמָא. תַּבְעַהּ. אֲמַרָה לֵיהּ: אַיְיתִי נִיהֲלַי לְהָךְ רוּמָּנָא דְּרֵישׁ צוּצִיתָא. שְׁוַור, אֲזַל אַתְיֵיהּ נִיהֲלַהּ. כִּי אֲתָא לְבֵיתֵיהּ הֲוָה קָא שָׁגְרָא דְּבֵיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלֵיק וְקָא יָתֵיב בְּגַוֵּיהּ. אֲמַרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אֲמַר לַהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא הֲוַאי. לָא אַשְׁגַּח בַּהּ, עַד דִּיהֲבָה לֵיהּ סִימָנֵי. אָמַר לַהּ: אֲנָא מִיהָא לְאִיסּוּרָא אִיכַּוְּונִי. כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִתְעַנֶּה עַד שֶׁמֵּת בְּאוֹתָהּ מִיתָה. (א)דְּתַנְיָא: "אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ", בַּמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לְמֵתִים. (ב)רַבִּי עֲקִיבָא כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי פְּסוּקָא הֲוָה בָּכֵי, אָמַר: וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה, אָמְרָה תּוֹרָה: צְרִיכָה כַּפָּרָה וּסְלִיחָה, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ". כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה בּוֹכֶה: וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לֶאֱכוֹל שׁוּמָּן וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב – אָמְרָה תּוֹרָה: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לֶאֱכוֹל חֵלֶב וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" – עַל דָּבָר זֶה יִדְווּ כָּל הַדּוֹוִים. מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אֲחוֹתוֹ, וְדָר עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ. כִּי אַמְר[יתַ]הּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר: אָסוּר לְהִתְיַיחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וַאֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה. (ג)תְּנַן: מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּקֵירוּב בָּשָׂר, וּתְיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: וְלִיטַעְמָיךְ, הָא דְּתַנְיָא: אֲחוֹתוֹ וַחֲמוֹתוֹ וּשְׁאָר כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִתְיַיחֵד עִמָּהֶם אֶלָּא בְּעֵדִים. בְּעֵדִים – אִין, שֶׁלֹּא בְּעֵדִים – לָא! אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי בִּתִּי. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי כַּלָּתִי. לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁנִּכְשַׁל אוֹתוֹ תַּלְמִיד בַּחֲמוֹתוֹ. [א]אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה אַבָּיֵי מְכַלֵּ[י] לֵיהּ מִכּוּלֵּהּ דִּבְרָא. רַב שֵׁשֶׁת מְעַבַּר לֵיהּ מִצְּרָא. רַב חָנָן מִנְּהַרְדְּעָא אִיקְלַע לְרַב כָּהֲנָא לְפוּם נַהֲרָא. חַזְיֵיהּ דְּיָתֵיב וְקָא גָרֵס וְקָיְימָא בְּהֵמָה קַמֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לַהּ מָר אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה? אֲמַר לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּאי. [ב]אָמַר רָבָא: מִתְיַיחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת וְעִם שְׁתֵּי צָרוֹת, עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעְלָהּ, עִם אִשָּׁה וְתִינוֹקֶת שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בִּיאָה, וְאֵין מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה. [ג](ד)הִגְדִּילוּ זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְכוּ'. וְכַמָּה? אָמַר רַב אַדָּא בַּר רַב (עֻזָּא) [עַוָּא] אָמַר רַב אַסִּי: תִּינוֹקֶת בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תִּינוֹק בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אִיכָּא דְּאָמְרִי: תִּינוֹקֶת בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, תִּינוֹק בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וְיוֹם אֶחָד, וְזֶה וְזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ "שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ". [ד]אָמַר רַפְרָם בַּר פָּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ בּוֹשָׁה לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָּה, אֲבָל בּוֹשָׁה לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָּה – אָסוּר. מַאי טַעְמָא – יֵצֶר אַלְבְּשַׁהּ. [ה](ה)רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְלַע לְבֵי רַב חִסְדָּא חַתְנֵיהּ. שַׁקְלֵיהּ לְבַת בְּרַתֵּיהּ אוֹתְבַהּ בְּכַנְפֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לַהּ מָר דְּמִקַּדְּשָׁא? אֲמַר לֵיהּ: עֲבַרְתְּ לָךְ אַדְּרַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר: "בִּפְלוֹנִי אֲנִי רוֹצָה". מָר נָמֵי עֲבַר לֵיהּ אַדִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּאִשָּׁה! אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּאִידַּךְ דִּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לִי, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל:

הַכֹּל

תִּיב שַׁפִּיר שֶׁל כֹּהֲנֶן שֶׁלֹּא תַּמְאִיסֵנוּ: הָבוּ לִי כַּסָּא מָזְגוּ לִי כּוֹס: אַכְמַר סוּטִי"ר (טוּסִי"ר: לְהִתְעַטֵּשׁ) בְּלַעַ"ז: שָׁדָא בֵּיהּ כִּיחוֹ הִשְׁלִיךְ בְּתוֹכוֹ אֶת כִּיחוֹ לֵחָה הַיּוֹצְאָה מִן הַגָּרוֹן: נָחֲרוּ בֵּיהּ נָעֲרוּ בוֹ: שַׁקָּא הוּא הֶחֱזִיק עַצְמוֹ כְּמֵת: שַׁקָּא הִלְקִיחַ כְּמוֹ שֶׁקֶל: שָׁמְעוּ דְּקָאָמְרֵי פְּלִימוֹ קְטַל גַּבְרָא הִשְׁמִיעוּ לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ קוֹל יוֹצֵא מִבַּחוּץ וְאוֹמְרִים פְּלִימוֹ קְטַל גַּבְרָא: עֲרַק פְּלִימוֹ כִּסְבוּר שֶׁבָּאִים עָלָיו נוֹגְשֵׂי הַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ: טְשָׁא נֶחְבָּא בְּבֵית הַכִּסֵּא חוּץ לָעִיר: חַזְיֵהּ שָׂטָן לִפְלִימוֹ דְּמִצְטַעֵר: מַאי טַעְמָא אָמְרַתְּ הָכִי לָמָּה הֻרְגַּלְתָּ לְקַלְּלֵנִי: אֶלָּא הֵיכִי נֵימָא לִלְחוֹתְךָ מֵעָלַי שֶׁלֹּא תַּחְטִיאֵנִי: דְּפָרֵישׁ מִינַּאי מֵחֲמַת זִקְנָה וּמַה יָּרֵא מִיֵּצֶר הָרַע: קִשְּׁטָה נַפְשָׁהּ בְּתַכְשִׁיטֶיהָ קִשּׁוּטֵי בְּשָׂמִים וַאֲפַרְסְמוֹן: חָלְפָה וְתָנֵי קַמֵּהּ עָבְרָה לְפָנָיו וְשָׁנְתָה פַּעַם שְׁנִיָּה: דְּפָרֵישׁ מִינַּאי מֵחֲמַת זִקְנָה וּמַה יָּרֵא מִיֵּצֶר הָרַע: אֲנָא חֲרוּתָא אֲנִי זוֹנָה נָכְרִית בָּעִיר: דַּהֲדַרִי מִיּוֹם שֶׁחָזַרְתִּי הַיּוֹם הֲלוֹם: דְּרֵישׁ צוּצִיתָא עָנָף קָטָן שֶׁבְּגָבְהּ הָאִילָן: שָׂוַר קָפַץ: קָא יָתִיב בְּגַוֵּהּ לְהָמִית אֶת עַצְמוֹ: אִישָׁהּ הֲפֵרָם צְרִיכִין סְלִיחָה: בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר מֵאַחַר שֶׁאִישָׁהּ הֲפֵרָהּ מַה שֶּׁעָבְרָה וּמַה זּוֹ סְלִיחָה: וְהִיא שׁוֹתָה בְּיַיִן מִיָּד וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּהֶתֵּר הַיְינוּ שֶׁהִיא לְאִסּוּר נִתְכַּוְּונָה צְרִיכָה סְלִיחָה: אָמַר ר' טַרְפוֹן לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ הִזָּהֲרוּ בִּי לִהְיוֹת עִמִּי וְעִם כַּלָּתִי שֶׁלֹּא אֶתְיַחֵד עִמָּהּ: כָּל הַדָּוִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לֵב לִדְווֹת יִדְווּ עַל זֶה שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן וְיֵשׁ כָּאן נְשִׂיאוּת עָוֹן: וְדָר עִם אִמּוֹ אוֹ עִם בִּתּוֹ דְּלָא תַּקִּיף יִצְרֵהּ עֲלַיְיהוּ דְּאַהֲנוּ בֵּהּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה דְּלָא מְגָרֵי בִּקְרוֹבָתָא מִכִּי כַּחֲלִינְהוּ וְנַקְרִינְהוּ לְעֵינֵהּ כו' (סַנְהֶדְרִין דַּף סד.): מִתְיַחֵד עִם אֲחוֹתוֹ לִפְרָקִים אֲבָל אֵינוֹ דָּר תָּמִיד בְּיִחוּד אֶלָּא בַּבַּיִת: תַּנָּאֵי הִיא גָּרְסִינַן: אָמַר ר' טַרְפוֹן לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ הִזָּהֲרוּ בִּי לִהְיוֹת עִמִּי וְעִם כַּלָּתִי שֶׁלֹּא אֶתְיַחֵד עִמָּהּ: מִכְּלָאֵהּ מִכַּלֵּהּ דִּבְרָא כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה בִּגְרָסָא לְיִחוּד הָיָה מוֹנֵעַ הַבְּהֵמוֹת מִכָּל הַשָּׂדֶה ל"א שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ לִהְיוֹת רוֹעֶה וְהַבְּהֵמוֹת בַּשָּׂדֶה אֶחָד: שְׁתֵּי יְבָמוֹת נְשֵׁי שְׁנֵי אַחִין שֶׁשּׂוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ כִּשְׁתֵּי צָרוֹת שֶׁלּוֹחֲגוֹת שֶׁמָּא תִּפֹּל לְיִבּוּם לִפְנֵי בַּעְלָהּ וְתַעֲשֶׂה לָהּ צָרָה אִשָּׁה וְצָרָתָהּ וְאִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וּבַת בַּעְלָהּ כֻּלָּן שׂוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה (יְבָמוֹת דַּף קיז.): שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בִּיאָה כְּלוֹמַר מַה הִיא בִּיאָה שֶׁתֵּדַע לְסַפֵּר דְּבָרִים בַּשּׁוּק: וְאֵינָהּ מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה מִתּוֹךְ קְטַנָּה עֲדַיִין לֹא נִבְשָׁה יֵצֶר הִלְכָּךְ אֵין כָּאן מִשּׁוּם דַּעַת קַלָּה שֶׁלֹּא תְּהֵא נוֹחָה לְהִתְפַּתּוֹת: תִּינֹקֶת בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְהֵבִיאָה שְׂעָרוֹת דְּכִי אִיכָּא שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ הוּא דְּמִגָּרוּ בָּהּ וְסָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר (בְּנִדָּה דַּף מו.) בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיאָה שְׂעָרוֹת סִימָן הֵן מִכָּאן וְאֵילָךְ אֲבָל קֹדֶם לָכֵן שׁוּמָא וְתִינוֹק בֶּן י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד קָרֵי לֵהּ הִגְדִּיל וְלֹא יִישַׁן עִם אִמּוֹ עוֹד בְּקֵרוּב בָּשָׂר: זֶה וְזֶה בֵּין לְלִישָּׁנָא קַמָּא בֵּין לְלִישָּׁנָא בָּתְרָא דְּתִינֹקֶת בָּעֵינַן שָׁדַיִם נָכֹנוּ בְּסִימָנֵי נְעָרוֹת בְּסִימָנִין [שֶׁבַּשָּׁדַיִם] דְּהַיְינוּ בֹּחַל כִּדְתְנַן בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף מז.) בֹּחַל אֵלּוּ יְמֵי הַנְּעוּרִים וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ אֶלָּא דְּלְלִישָּׁנָא קַמָּא אִי אָתְיָא שְׂעָרוֹת מִתֵּשַׁע שָׁנִים וּלְמַעְלָה הָוֵי סִימָן גָּמוּר וְלְלִישָּׁנָא בָּתְרָא הָוֵי שׁוּמָא עַד בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד: בּוֹשָׁה לַעֲמֹד לְפָנָיו בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טַעַם בִּיאָה: לֹא סָבַר לָהּ מָר דְּמִקַּדְּשָׁא אֵין אֲלוֹנִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְרַחֵק מֵאֵשֶׁת אִישׁ:

מסורת הש"ס

א משנה נזיר; נדרים פג.; נזיר כא.; תוספתא נזיר

ב נזיר כג.

ג משנה קידושין

ד יבמות יב:; נדה מה:; תוספתא נדה; יבמות ק:; ברכות כד.; כתובות לט.

ה לעיל מא.

תורה אור השלם

וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהֹוָה יִסְלַח־לָהּ [במדבר ל, יג]

וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהֹוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ [ויקרא ה, יז]

רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה [יחזקאל טז, ז]

הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם. [א](א)מַתְנִי' לֹא יְלַמֵּד אָדָם רַוָּק סוֹפְרִים. וְלֹא תְּלַמֵּד אִשָּׁה סוֹפְרִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִרְעֶה רַוָּק בְּהֵמָה, וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רַוָּקִין בְּטַלִּית אַחַת, וַחֲכָמִים מַתִּירִים. [ג]גְּמָ' מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם יָנוּקֵי, וְהָתַנְיָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זְכוּר וְלֹא עַל הַבְּהֵמָה! אֶלָּא: רַוָּק – מִשּׁוּם אִמְּהָתָא דְּיָנוּקֵי. אִשָּׁה – מִשּׁוּם אֲבָהָתָא דְּיָנוּקֵי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף מִי שֶׁאֵין כּוּ'. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה כְּלָל, אוֹ דִּלְמָא בְּשֶׁאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ? תָּא שְׁמַע: אַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יִרְעֶה כּוּ'. תַּנְיָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זְכוּר וְלֹא עַל הַבְּהֵמָה. (ב)מַתְנִי' כׇּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים, וְלֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת הַנָּשִׁים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ. שֶׁאֵין אוּמָּנוּת שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת, שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאוּמָּנוּת, וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאוּמָּנוּת, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ. (ג)רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ חַיָּה וָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אוּמָּנוּת? וְהֵן מִתְפַּרְנְסִין שֶׁלֹּא בְּצַעַר! וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? אֶלָּא שֶׁהוֹרַעְתִּי מַעֲשַׂי, וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי. (ד)אַבָּא גּוּרְיָין אִישׁ צַיְדָּן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא גּוּרְיָא: לֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ חַמָּר, גַּמָּל, קַדָּר, סַפָּן, רוֹעֶה, וְחֶנְוָנִי – שֶׁאוּמָּנוּתָן אוּמָּנוּת לִיסְטִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: הַחַמָּרִין רוּבָּן רְשָׁעִים, וְהַגַּמָּלִין רוּבָּן כְּשֵׁרִין, הַסַּפָּנִין רוּבָּן חֲסִידִים. טוֹב שֶׁבָּרוֹפְאִים – לְגֵיהִנָּם, וְהַכָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים – שׁוּתָּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. (ה)רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כׇּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְּׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּימֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וּשְׁאָר כׇּל אוּמָּנִיּוֹת אֵינָן כֵּן. כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חוֹלִי אוֹ לִידֵי זִקְנָה אוֹ לִידֵי יִסּוּרִין, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסוֹק בִּמְלַאכְתּוֹ – הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכׇּל רַע בְּנַעֲרוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ. (ו)בְּנַעֲרוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? "וְקוֹיֵ ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ". בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ: "וְאַבְרָהָם זָקֵן... וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" – מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כׇּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי" [ד]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: כׇּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים – סוּרוֹ רַע, כְּגוֹן הַצּוֹרְפִים, וְהַסָּרִיקִים, וְהַנַּקּוֹרוֹת, וְהָרוֹכְלִין, וְהַגַּרְדִּיִּים, וְהַסַּפָּרִים וְהַכּוֹבְסִים, וְהַגָּרָע, וְהַבַּלָּן, וְהַבּוּרְסְקִי – אֵין מַעֲמִידִים מֵהֶם לֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל. מַאי טַעְמָא? לָא מִשּׁוּם דִּפְסִילִי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזִיל אוּמָּנוּתַיְהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּגָרָע: מְהַלֵּךְ עַל צִידּוֹ, וְרוּחוֹ גַּסָּה, וְנִתְלֶה וְיוֹשֵׁב, וְעֵינוֹ צָרָה, וְעֵינוֹ רָעָה, אוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קִימְעָא, וְחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת וְעַל הַגָּזֵל וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. (ז)דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה. מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה:

מַחְטָא

הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם וְאֵין דַּעְתִּי אַחֲרֶיהָ לְחִבַּת אִישׁוּת אֶלָּא לְחִבַּת קִרְבָה וְלַעֲשׂוֹת קוֹרַת רוּחַ לְאִמָּהּ כְּשֶׁאֲנִי מְחַבֵּב אֶת בִּתָּהּ: מַתְנִי' לֹא יְלַמֵּד רַוָּק סוֹפְרִים רַוָּק פָּנוּי בְּלֹא אִשָּׁה: סוֹפְרִים מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת כְּלוֹמַר לֹא יַרְגִּיל רַוָּק עַצְמוֹ לִהְיוֹת מִן הַסּוֹפְרִים וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ טַעְמָא וְכֵן לֹא תְּלַמֵּד אִשָּׁה סוֹפְרִים לֹא תַּרְגִּיל עַצְמָהּ לִהְיוֹת מְמַלַּמְּדֵי תִינוֹקוֹת: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי הִיא: לֹא יִרְעֶה רַוָּק אֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה לָהּ: וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רַוָּקִים בְּטַלִּית אַחַת שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מִשְׁכַּב זְכוּר: וַחֲכָמִים מַתִּירִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּמִשְׁכַּב זְכוּר וּבְהֵמָה: גְּמ' מ"ט לֹא יְלַמֵּד רַוָּק סוֹפְרִים אִי נֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁידֵי רַוָּקִים אַמִּשְׁכַּב זָכוּר דְּתִינוֹקוֹת: אָמְרוּ לוֹ לְר' יְהוּדָה דְּמַתְנִיתִין דְּקָאָמַר לֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רַוָּקִין בְּטַלִּית אַחַת: מִשּׁוּם אִמְהָתָא דְּיָנוּקֵי אִמּוֹתֵיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁמְּצוּיוֹת אֶצְלוֹ לְהָבִיא אֶת בְּנֵיהֶן לְבֵית הַסֵּפֶר: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה כְּלָל וּמוֹסִיף אַדְּתַנָּא קַמָּא דְּקָאָמַר רַוָּק שֶׁלֹּא נָשָׂא אִשָּׁה מִיָּמָיו וַאֲתָא ר' אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר אֲפִילוּ הָיְתָה לוֹ וּמֵתָה אֲבָל יֵשׁ לוֹ וְאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ מֻתָּר אוֹ דִּלְמָא כו': מַתְנִי' כׇּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים שֶׁמְּלֶאכֶת אֻמָּנוּתוֹ נַעֲשֵׂית לְנָשִׁים וְהַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לוֹ: לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים אֲפִילוּ עִם הַרְבֵּה נָשִׁים לְפִי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהוּ וְכֻלָּן מְחַפּוֹת עָלָיו וְאִלּוּ אִישׁ אַחֲרִינָא בֵּין שְׁתֵּי נָשִׁים תְּנַן (לְעֵיל קִדּוּשִׁין דַּף פ:) אֲבָל עִם שָׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שַׁפִּיר דָּמֵי: נְקִיָּה וְקַלָּה מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' שַׁפִּיר: וְאַל יֹאמַר בְּלִבּוֹ אֻמָּנוּת זוֹ אֵינָהּ מְעַשֶּׁרֶת אֶלָּא יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ: חַמָּר גַּמָּל סַפָּן קַדָּר בַּעֲלֵי קְרָנוֹת כׇּל אֵלּוּ אֻמָּנוּת לִסְטִיּוּת כְּשֶׁהֵן בַּדְּרָכִים הֵם נִכְנָסִים וְלוֹקְטִים עֵצִים מִן הַכְּרָמִים וּפֵרוֹת וְעוֹד שֶׁנִּשְׂכָּרִים לְאָדָם וּמַעֲבִירִין עַל תְּנָאָם: רוֹעֶה בְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁמַּעֲבִירָן לִרְעוֹת בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים: חֶנְוָנִי מְלֻמָּד בְּאוֹנָאָה לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן צְרוֹרוֹת בְּחִטִּין: מִשְּׁמוֹ שֶׁל אַבָּא גּוּרְיָא: הַחַמָּרִים רֻבָּן רְשָׁעִים מִפְּנֵי לִסְטִיּוּת: הַגַּמָּלִין רֻבָּן כְּשֵׁרִים שֶׁפּוֹרְשִׁין לַמִּדְבָּרוֹת לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִין וִירֵאִים לְנַפְשָׁם וּמְשַׁבְּרִים לִבָּם לַמָּקוֹם: הַסַּפָּנִין רֻבָּן חֲסִידִים שֶׁפּוֹרְשִׁין לִמְקוֹם הַסַּכָּנָה וְתָמִיד הֵם בִּרְעָדָה יוֹתֵר מִן הַגַּמָּלִין: טוֹב שֶׁבָּרוֹפְאִים לְגֵיהִנָּם אֵינוֹ יָרֵא מִן הַחֹלִי וּמַאֲכָלוֹ מַאֲכַל בְּרִיאִים וְאֵינוֹ מְשַׁבֵּר לִבּוֹ לַמָּקוֹם וּפְעָמִים שֶׁהוֹרֵג נְפָשׁוֹת וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לְרַפְּאוֹת הֶעָנִי וְאֵינוֹ מְרַפֵּא: טוֹב שֶׁבַּטַּבָּחִים סְפֵיקֵי טְרֵפוֹת בָּאוֹת לְיָדוֹ וְחָס עַל מָמוֹנוֹ וּמַאֲכִילָן: אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן שֶׁאַף הַבָּא לִידֵי זִקְנָה אוֹ יִסּוּרִין וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בָּהּ הוּא אוֹכֵל מִמַּתַּן שְׂכָרָהּ דִּכְתִיב עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה: גְּמ' סוּרוֹ רַע מִנְהָגוֹ רָעָה קְרֵבוּתוֹ רַע לְהִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ שֶׁיְּהֵא סָר אֵלָיו וּבָא לְבֵיתוֹ: גְּמ' סוּרוֹ רַע מִנְהָגוֹ רָעָה קְרֵבוּתוֹ רַע לְהִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ שֶׁיְּהֵא סָר אֵלָיו וּבָא לְבֵיתוֹ: הַצּוֹרְפִין צוֹרְפֵי זָהָב הָעוֹשִׂין לַנָּשִׁים שֵׁירִין נְזָמִים וְטַבָּעוֹת: הַסָּרִיקִים סוֹרֵק בְּגָדִים לְנָשִׁים פלוקיירל"א (פלוקיילרי"ש: סוֹרְקֵי צֶמֶר) : הַנַּקּוֹרוֹת מְנַקְּרֵי רֵחַיִם שֶׁל יָד שֶׁנָּשִׁים טוֹחֲנוֹת בָּהֶם כִּדְתְנַן בִּכְתֻבּוֹת (דַּף נט:) אֵלּוּ מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ טוֹחֶנֶת וְאוֹפָה וְאָמְרִינַן (שָׁם) בְּרֵחַיָּא דִּידָהּ: וְהָרוֹכְלִין מוֹכְרִין קִשּׁוּטֵי בְּשָׂמִים לְנָשִׁים: וְהַסַּפָּרִין הַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לָהֶן בִּשְׁבִיל בְּנֵיהֶם: וְהַגָּרָע אֻמָּן הַמַּקִּיז דָּם עַל שֵׁם שֶׁמְּגָרֵעַ אֶת הַדָּם: הַבֻּרְסְקִי מְעַבֵּד לָהֶם עוֹרוֹת לִלְבֹּשׁ וְלִנְעֹל: וְהַבַּלָּן מְחַמֵּם מֶרְחֲצָאוֹת: מְהַלֵּךְ עַל צִלּוֹ וְרוּחוֹ גַּסָּה וְנִתְלֶה וְיוֹשֵׁב שֶׁלָּשְׁתָּן סִימָנֵי גַּאֲוָה אֲבָל אֵין זוֹ דּוֹמָה לָזוֹ וּבְכֻלָּן הוּא חָלוּק מִמִּדַּת הַכְּשֵׁרִים נִתְלֶה וְיוֹשֵׁב אֵינוֹ יוֹשֵׁב אֶלָּא אִם כֵּן נִסְמָךְ אוֹ לַאֲחוֹרָיו אוֹ עַל צִלּוֹ דֶּרֶךְ גַּאֲוָה וּבִשְׁבִיל שֶׁהַבְּרִיּוֹת מוֹסְרִין נַפְשָׁן לְיָדוֹ הוּא מִתְגָּאֶה: וְעֵינוֹ צָרָה בְּמָמוֹנוֹ לְהוֹצִיא כְּלוּם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלֻמָּד לֶאֱכֹל אֵצֶל הַמַּקִּיזִין וְאֵינוֹ מְלֻמָּד לְהוֹצִיא: וְעֵינוֹ רָעָה נוֹתֵן עֵינָיו בִּבְרִיאִים שֶׁיֶּחֱלוּ וְיִהְיוּ צְרִיכִין לוֹ: אוֹכֵל הַרְבֵּה שֶׁמְּלֻמָּד לֶאֱכֹל עִם כַּמָּה אֲנָשִׁים בְּכׇל יוֹם: וּמוֹצִיא קִמְעָא מִתּוֹךְ שֶׁמַּאֲכָלוֹ יָפֶה בְּלֶחֶם נָקִי וּבָשָׂר שָׁמֵן שֶׁמְּמַעֲטִים אֶת הַזֶּבֶל שֶׁכׇּל אָדָם מֵכִין לִסְעוּדַת הַקָּזָה מַאֲכַל בְּרִיאָה: וְחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת מִתּוֹךְ שֶׁהַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לוֹ וְעִסְקוֹ עִמָּהֶן: וְעַל הַגֶּזֶל שֶׁהַנָּשִׁים גּוֹזְלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וְנוֹתְנוֹת לוֹ: וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים זִמְנִין דְּשָׁפֵי לֵיהּ לִדְמָא לְפָחוֹת מֵרְבִיעִית:

הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם וְעַל זוּ אָנוּ סוֹמְכִין הַשְׁתָּא שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּנָשִׁים: **לֹא** יְלַמֵּד רַוָּק סוֹפְרִים פֵּי' תַּלְמִידִים רַוָּק הוּא אָדָם פָּנוּי שֶׁלֹּא נָשָׂא אִשָּׁה מֵעוֹלָם וְתַרְגּוּם שֶׁל וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ הוּא רַוָּקִים (יְשַׁעְיָהוּ מ':ל'): וְלֹא יִרְעֶה בְּהֵמָה. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּאֲוָה יוֹתֵר מֵאִישׁ אַחֵר שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה: **וְלֹא** יִרְעֶה בְּהֵמָה מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּאֲוָה יוֹתֵר מֵאִישׁ אַחֵר שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה: **לֹא** יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים פֵּי' בַּקּוּנְטְ' וַאֲפִילּוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה וְדַוְקָא רוֹכֵל אֲבָל אִישׁ אַחֵר מֻתָּר וְקָשֶׁה לְהַר"ס דְּאָמַר לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף פא.) אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְנָשִׁים מִבַּחוּץ חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד מַשְׁמַע דְּאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם נָשִׁים הַרְבֵּה לְכ"ע לָכֵן נ"ל לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים אֲפִילּוּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ דְּשָׁרֵינַן לְעֵיל (קִדּוּשִׁין דַּף פ:) דְּכֵיוָן דְּהָוֵי רוֹכֵל אִיכָּא חֲשָׁשָׁא טְפֵי: **אֶלָּא** הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ פֵּרוּשׁ לְפִי מַזָּלוֹ דִּבְנֵי וְחַיֵּי וּמְזוֹנֵי לָאו בִּזְכוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא בְּמַזָּלָא תַּלְיָא מִלְּתָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' יג, סמג לאוין קפב, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' כ:

ב מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' כד סעי' א:

ג מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' יג, טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' כ:

ד מיי' פא' מהל' מלכים ומלחמות הל' ו:

מסורת הש"ס

א תוספתא קידושין

ב אוצר מדרשים מדרש לעולם; תוספתא קידושין

ג תוספתא קידושין

ד מסכת סופרים

ה תוספתא קידושין; משנה פאה; לעיל לט:

ו יומא כח:

ז ברכות סג.

גליון הש"ס

מתני' שעשה אברהם אבינו את כל התורה. יומא כח ע"ב וער' סוף קנים בפי' הקונטרס שם:

בגמ' אין מעמידין מהם לא מלך. ע' תי"ט פ"א משנה ד' דסנהדרין:

תורה אור השלם

עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ [תהילים צב, טו]

וְקוֹיֵ יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ [ישעיהו מ, לא]

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בַּכֹּל [בראשית כד, א]

עֵקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי [בראשית כו, ה]

מַחְטָא דְתַלְמִיּוּתָא. [א]תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵין לְךָ אוּמָּנוּת שֶׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם. אַשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאוּמָּנוּת מְעוּלָּה, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאוּמָּנוּת פְּגוּמָה. אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בַסָּם וּבְלֹא בוּרְסְקִי. אַשְׁרֵי מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בַּסָּם, וְאוֹי לוֹ [לְ]מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בּוּרְסְקִי. אִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵיבוֹת. [ב]רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם לִבְנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין עֲנִיּוּת מִן הָאוּמָּנוּת וְאֵין עֲשִׁירוּת מִן הָאוּמָּנוּת, אֶלָּא – לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם ה' צְבָאוֹת". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי צְבִי קַיָּיץ, וַאֲרִי סַבָּל, וְשׁוּעָל חֶנְוָנִי, וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר. וְהֵם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי. מָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַאֲנִי שֶׁנִּבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי – אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? אֶלָּא שֶׁהֲרֵעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִיפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ". רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת וְכוּ'. תַּנְיָא: רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁכָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמֶדֶת לוֹ אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי זִקְנוּתוֹ הֲרֵי הוּא מוּטָל בָּרָעָב. אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן – עוֹמֶדֶת לוֹ לְאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנוּתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? "וְקוֹיֵ ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים" בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ".

הֲדַרַן עֲלָךְ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין וּסְלִיקָא לַהּ מַסֶּכֶת קִידּוּשִׁין

מְחַטֵּא דְּתַלְמִיּוּתָא מַחַט תַּלְמִיּוּת ברושליי"ר (רִקְמָה) בְּלַעַ"ז שֶׁהַתְּפִירוֹת עֲשׂוּיוֹת תְּלָמִים תְּלָמִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כִּתְלָמִים שֶׁל מַחֲרֵישָׁה: שֶׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם שֶׁבְּטֵלָה מִן הָעוֹלָם בֵּין שֶׁהִיא נְקִיָּה בֵּין שֶׁהִיא מְאוּסָה יֵשׁ בָּהּ צֹרֶךְ וְאִם לֹא יְלַמְּדֶנָּה זֶה יְלַמְּדֶנָּה אַחֵר: אַשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו יוֹלְדָיו וְאֶת יְלָדָיו בְּאֻמָּנוּת נְקִיָּה: בַּשָּׂם מוֹכֵר בְּשָׂמִים: צְבִי קַיִּץ מְיַבֵּשׁ קְצִיעוֹת בַּשָּׂדֶה: סַבָּל נוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹת: כָּל אֻמָּנִיּוֹת אֵין לָהֶן מַתַּן שָׂכָר לְאַחַר זְמַן אֶלָּא שָׂכָר הַמָּנוּי לָהֶם בִּשְׁעָתָן אֲבָל תּוֹרָה מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּא מֵאֵלָיו לְאֹרֶךְ יָמִים וְאַף לְחוֹלֶה וּלְזָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בָּהּ עַכְשָׁו אוֹכֵל מִן הַקּוֹדְמוֹת: שֶׁנֶּאֱמַר עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה יִצְמְחוּ צֶמַח וְיִתְיַחֵל שְׂכָרָן לְעֵת שֵׂיבָתָן דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ וְגוֹ':

מסורת הש"ס

א פסחים סה.; סנהדרין ק:; בבא בתרא טז:

ב שבת קנא:

ג ברכות סג.

תורה אור השלם

לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְהֹוָה צְבָאוֹת [חגי ב, ח]

עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ־אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם [ירמיהו ה, כה]

עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ [תהילים צב, טו]

וְקוֹיֵ יְהֹוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ [ישעיהו מ, לא]

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ"א

דף ב.

תוס' בד"ה האשה נקנית כו' או העבריה דהא גבי יבמה קתני היבמה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל שהוצרכו זה לאף אם תאמר דמהכא אין ראיה דדרך לשנות איש ואשה בכל דוכתין בה' אלא יבמה קשיא אם לא ליבמה אקרא קאי ומ"מ קשה כו' עכ"ל ע"ש אבל לפי זה אין לו מקום כאן אלא בעיקר קושייתם לעיל ה"ל לומר כן דאין לחלק בכך וכמ"ש התוס' בריש כתובות דאכתי תקשי מהיבמה אבל הנ"ל דהכא לא אסקי התוס' אדעתייהו כלל לחלק בהכי והאי תירוצא שכתבו לעיל דאשה מבוררת בקרא ובתולה אינה מבוררת בקרא ולאו דקאי אלא אמה שנדחקו הכא לומר ושמא בהני עבד ואמה לא נופל בהו לשון ה' כו' אמרו דאין לומר בהך לעבד ואמה דלא תקשי מנייהו כלל דהיינו דלא תנא בהו בה' משום דלא הוה ריש הפרק כמו כל הנהו האשה דנקטו דהוו ריש הפרק דא"כ תקשי לך היבמה דלא הוה ריש הפרק וא"כ ע"כ איצטריך לן לאוקי כדלעיל דבהני עבד ואמה אין נופל כו' גם מה שהקשה מהרש"ל דהא האשה שנתארמלה דלא קאי אקרא מא"ל כו' אין כאן קושיא דה"ק האשה הנשואה המבוררת בקרא אם נתארמלה וכה"ג איכא לפרושי האשה שהלכה והאיש שהלך ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה בפרוטה כו' אבל גבי קידושין וערכין מנלן דשוה כסף ככסף וי"ל דילפינן מע"ע כו' עכ"ל דע"כ מפדיון הבן והקדש לא נילף להו דהא קדושין איתנהו בקרקע כמ"ש הר"ן וכן בשטר וה"נ פסיקא להו בערכין דאיתא בשטר וקרקע ומ"ש דילפינן להו מע"ע כו' היינו לחד תירוצא שכתבו לקמן אבל לתירוץ שני שכתבו התוס' לקמן דליכא למילף נזקין מע"ע משום דאימא דהקל עליו הכתוב בשוה כסף כדי שלא יטמע בין הנכרים א"כ ה"נ מה"ט ליכא למילף קדושין וערכין מע"ע אלא דלהאי תירוצא צ"ל דניליף ערכין וקדושין מנזקין וכן נראה מדבריהם לקמן מיהו ק"ק אמאי לא ניחא להו כדבעי למימר מעיקרא דמסברא נימא שוה כסף ככסף בקדושין וערכין ומיהו אצטריך קרא בע"ע ונזקין דאי לא הוה כתיב בע"ע ס"ל דלא יהיה שוה כסף ככסף בע"ע לפי שגם הוא גרם לו לימכר כו' כמ"ש התוס' בתירוץ שני ואי לא הוה כתיב בנזקין ס"ל דלא יהיה שוה כסף ככסף לפי שמצינו שהקפיד הכתוב לענין מיטב כו' כמו שכתבו התוס' בתירוץ קמא ודו"ק:

בד"ה היבמה נקנית כו' א"נ משום דלא אצטריך למיתני בהו מנינא למעוטי מידי עכ"ל ק"ק דהא בע"ע איכא למעוטי חליפין כדדרשינן לקמן מכסף מקנתו שאינו נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין דומיא דהכי ממעטינן הכא מנינא דרישא לקמן למעוטי חליפין ודו"ק:

בד"ה מ"ש הכא כו' דה"מ למתני וניתרת בשני דרכים כו' עכ"ל והוא שייך ללשון קדושין דמשמע דאסר לה אכולי עלמא ואינה מקודשת היינו דניתרת לכולי עלמא וק"ל:

בד"ה משום דקבעי למיתני כסף כו' אי נמי בשטר נמי אשכחן לשון קנין דכתיב ואקח ספר המקנה עכ"ל מיהו לא מצי למימר משום דקא בעי למתני שטר כו' ונגמר קיחה קיחה מואקח ספר המקנה דלהך מלתא לא נתקבלה ג"ש דקיחה קיחה ומהאי טעמא הא דאשה נקנית בשטר ילפינן לה לקמן מויצאה והיתה ולא ילפינן לה מהך ג"ש דקיחה דלא נתקבלה רק לענין כסף ודו"ק:

בד"ה וכתיב התם כו' וליתני האשה נקחת כו' הכל נקח בכסף מעשר כו' עכ"ל ניחא להו לאתויי הא דנקח דהוא בעצמו לשון נקנית ולא ניחא להו לאתויי ואקח את ספר המקנה דההוא לאו לשון קיחה משמע אלא דקאי אספר כמו קח ממנו דעפרון דקאי אכסף ולא אשדה ודו"ק:

דף ב:

גמ' ניתני דברים וניתני שלשה כו' בת"י אע"ג דאמרינן לעיל דהכא גבי אשה קאי קתני לשון נקבה היינו משום דקתני דרכים דמשמע לשון זכר ונקבה והכא פריך דניתני דברים וניתני שלשה דטפי ה"ל למתני בלשון זכר כמו בכל דוכתין עכ"ל:

שם מפני מה כו' בת"י כי יקח פי' דמשמע בע"כ ולא כתיב כי תלקח דמשמע מדעתה עכ"ל ומהרש"ל הגיה בגמ' תקח במקום תלקח וק"ל:

שם והא דתנן בז' דרכים כו' בת"י ואע"ג דלעיל לא קשיא מידי אלא משום דתני שלש כו' מ"מ פריך שפיר הכא דניתני דברים דמשמע דוקא לשון זכר עכ"ל:

שם והא דתנן אתרוג כו' בשלשה דרכים כו' ק"ק לעיל דפריך ממתני' דמסכת זבין מסדר טהרות משבעה אשלש דקתני הכא טפי ה"ל למפרך משלשה דקתני מקמיה בסדר זרעים אתרוג שוה לאילן בשלשה כו' אשלש דהכא מיהו למאי דמסיק התם לגבי זכר קתני לה לדרכו של איש ליבלק כו' ה"נ מצינן למימר ליסנא דאתרוג זכר הוא ודו"ק:

תוס' בד"ה א"נ שדות כו' וקשה א"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם כו' עכ"ל מלת א"כ אינו מדוקדק לכאורה במקום הזה וכבר הרבו בכוונת דבריהם מפרשי דבריהם ואין לי להאריך בהם בדחוקיהם אבל הנכון בעיני דודאי דמאי דקאמר נמי א"נ שדות כו' אצטריך נמי לג"ש דקיחה קיחה מכסף דאשה אקרי קנין כמ"ש התוס' לעיל אלא דמשמע להו הא דקאמר א"נ שדות בכסף כו' ולא סגי ליה בקרא דאשר קנה אברהם שנכתב בתורה משום דלא סמך בההוא קרא כסף לקנין כמו בהך קרא דמייתי מנביאים א"נ שדות בכסף יקנו דסמך בו הכסף לקנין (ועוד) [וע"ז] הקשו דמקרא דתורה נמי ה"מ לאתויי א"נ מכסף מקנתו דסמך גם בו הכסף לקנין ותירצו דלא איירי בההוא קרא בקנין שדה אלא בקנין ע"ע והוא בעי לאתויי קנין גבי שדה והשתא קשיא להו דאכתי ה"ל לאתויי מכסף מקנתו שנכתב בתורה דמשתמע מיניה דכסף אקרי קנין ואי משום דבעי לאתויי קנין דשדה כתירוצם קשה דא"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם וגו' ר"ל דה"ל למסמך עצמו אההוא קרא דכבר מייתי ליה דכתיב ביה קנין גבי שדה דהשתא קרא דהשדה אשר קנה אברהם מגלה לנו שיש קנין *) [גבי שדה וקרא דמכסף מקנתו מגלה לנו שיש קנין] בכסף וממילא משתמע דהאי השדה אשר קנה אברהם בכסף היה שאמר כסף השדה קח וגו' ואכתי לא הוצרך לאתויי קרא דנביאים שדות בכסף יקנו ותירצו דמ"מ כיון שאינו מפורש בקרא דבכסף היה קנינו של אברהם בשדה יש לבעל דין לחלוק אע"ג שאמר הכתוב כסף השדה קח ממני לא היה נקנה לו השדה בכסף אלא בחזקה או בשטר ונתן לו הכסף לפרעון וקנינו דכסף אינו אלא בע"ע דכתיב ביה מכסף מקנתו לכך הוצרך לאתויי קרא דנביאים שדות בכסף יקנו דמפורש ביה דקנין השדה הוא בכסף וכיון דלאברהם נתן לו הכסף מיד קנה השדה ולא הוצרך כלל לחזקה או לשטר וזה ברור ודו"ק:

בד"ה אתרוג שוה כו' פ"ה לערלה ורבעי כו' בתר לקיטה כירק כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ג.

בא"ד דהא מינכרא מילתא ומה שגדלו אמהות הרי הוא של שביעית ואסור ומה שלא כו' עכ"ל לכאורה דקאי אספיחי כרוב וקשה דהא אי אתה יכול לעמוד עליהן בין חדש ובין ישן ושמא יקח מן האמהות ויאמר מן העלין דקאתי היפך דלעיל גבי שנכנסו בשביעית ודוחק הוא לפרש דקאי אשאר ספיחין דלכך האמהות אסורין שיתלו שגדלו בשביעית ומה שלא הגיע שרי בהו אבל בספיחי כרוב כיון שגדלו בזמן מועט אף האמהות שרי במוצאי שביעית ולזה נתכוונו התוספות בפ' מקום שנהגו שכתבו וז"ל שאר ספיחין אסורין במ"ש דכשיראו אותן גדולים יסברו שלקטו בשביעית אבל ספיחי כרוב דכשיראו אותן גדולים לא יסברו שלקטו בשביעית דדרכן ליגדל הרבה בזמן מועט כו' עכ"ל וקרוב לזה לשון הר"ש פ"ט דשביעית ע"ש אבל לפי לשון זה שפיר אזלינן בתר לקיטה והתוס' דהכא כוונו להוכיח מתירוצו של הר"ן דאזלינן בתר רוב גידולין ודו"ק:

גמ' והא דתנן זו אחת מן הדרכים ששוו כו' ק"ק כיון דמס' גיטין היא נשנית קודם מס' קדושין הך קושיא דפריך הכא מעיקרא אמתני' דהכא דקתני שלש ממתני' דזב בשבעה דרכים כו' אמאי לא פריך הכי מקמיה אמתני' דגיטין דקתני בה אחת ומיהו למאי דמשני לעיל הכא דלגבי אשה קאי קתני לה בלשון נקבה ה"נ איכא למימר דהך דגיטין והכא ה"נ הכי פריך מאי אריא דקתני אחת משום דרכים ניתני דברים וניתני אחד ודו"ק:

תוס' בד"ה מה ירק דרכו כו' ככל דבר שהוא מאכל כו' כדתנן במס' שביעית כו' לענין שביעית כיון דלערלה ורבעי לא חלקתו כו' כצ"ל:

בא"ד היינו דוקא לחומרא כגון אם חנט בשביעית ונלקט בשמינית כו' עכ"ל נראה דר"ל אבל לקולא כגון אם חנט האתרוג בששית ונלקט בשביעית לא נידון כאילן להיתר אלא כירק ואסור משום שגדל על כל מים אע"ג דספיחין נמי מותרים בכה"ג כמ"ש התוספות לעיל היינו דוקא בגדלו בששית וק"ק אמאי קאמר דהוי אתרוג כאילן לענין שביעית דהיינו לחומרא בחנט בשביעית הא הוי נמי כירק לחומרא בחנט בששית וי"ל דלחומרא כאילן ניחא דאזלינן ממש בתר חנטה אבל כירק לחומרא לא הוי בתר לקיטה אלא הגדל באיסור אסור כמ"ש התוס' לעיל ולא חשיב הכא אתרוג כירק אלא במאי דאזיל בתר לקיטה כמו שכתבו התוס' לקמן וק"ל:

בא"ד ומה"ט נמי לא קאמר שוה לירק לענין בכורים כו' עכ"ל בהאי טעמא שכתבו לעיל דלא תני הכא אלא דשוה לאילן דילך בתר חנטה ולירק בתר לקיטה נמי ניחא הכא אלא דניחא להו הכא טפי בפשיטות בהאי טעמא שאין בכורים אלא מז' כו' ודו"ק:

בד"ה לא לחיה כו' משום דמספקא לן כו' הקשה הרר"א למ"ד כוי בריה בפני עצמו כו' עכ"ל דבריהם צריכין קצת ביאור דודאי איכא לפרושי לענין הרבעה ולמ"ד כוי בריה בפני עצמו קושטא היא אפילו ידעינן דחיה הוא או בהמה הוא דאסור בחיה או בבהמה אחרת כיון דבריה בפני עצמו הוא וכן למאן דאמר כוי זה הבא מן התייש ומן הצבייה אסור בחיה ובבהמה משום דודאי חוששין לזרע אב דאיכא למאן דס"ל הכי בפרק אותו ואת בנו ולא אסיק אדעתיה למימר דמספקא לן אי חוששין לזרע אב או לא ולכך לפירש"י שפירש משום דמספקא ליה ניזיל ביה לחומרא קא קשיא ליה מאי מספקא ליה למ"ד כוי בריה בפני עצמו הוא דאפילו ידעינן כו' ותירץ די"ל דרש"י פי' כן למ"ד כוי היינו תייש הבא על הצבייה אלא דלאו בודאי חוששין לזרע אב אלא כדבעי למימר התם דאיכא למ"ד דמספקא לן אי חוששין לזרע אב או לא דאי הוה אמר בודאי אין חוששין כו' והדברים ברורין למבין בלי גמגום ומהר"י אב"ן לא האריך בזה בקושיות דאין צורך וק"ל:

בד"ה ואשה בפחות כו' ועוד דלקמן בעי תלמודא בשטר מנלן כו' ליגמר משדה כו' עכ"ל ק"ק דאימא דלקמן דבעי הכי היינו למאי דמסיק הכא דאשה בפחות מש"פ לא מקניא כו' ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד שלא לכתוב וקנינא מיניה כו' ולשון ת"י שלא לכתוב וקנינא מיניה דקנינא מיניה משמע שהעדים שלוחים לקבל הקנין ואין שליחות כו' עכ"ל ודו"ק:

דף ג:

בא"ד אמאי איצטריך קרא למימר מכסף מקנתו כו' דהיינו חליפין ת"ל דאיתקש ע"ע כו' עכ"ל אע"ג דע"ע דאיתקש לאמה עבריה היינו בנמכר לישראל והאי מכסף מקנתו בע"ע הנמכר לעובד כוכבים איירי מכל מקום אין סברא שיהיה נמכר לעובד כוכבים עדיף מנמכר לישראל לקנות בחליפין וק"ל:

בד"ה ואין ל"א כורתה ואם תאמר תהא אמה העבריה יוצאה בחליצה מקל וחומר דיבמה מהאי קל וחומר כו' וי"ל כו' עכ"ל יש מקשים דאכתי ליעבד קל וחומר אחליצה מסימנים ושנים ויובל דאמה עבריה יוצאה בהן ואין יבמה יוצאה בהן דהשתא ליכא למימר אשה תוכיח ולא שפחה כנענית תוכיח ויש ליישב קצת דאפשר דפסיקא להו לתלמודא שום פירכא דלא ליעבד קל וחומר מסימנים ושנים ויובל אחליצה וזה שדקדקו התוספות לומר בהאי קל וחומר גופיה דהיינו דעביד תלמודא מגט לחליצה דע"כ פסיקא ליה לתלמודא בהאי קל וחומר דליכא ביה שום פירכא ובהכי ניחא דלא קשיא להו מעיקרא דליעביד קל וחומר באמה עבריה מיבמה מכסף אחליצה דהשתא ליכא למימר אשה תוכיח דאימא נמי דפסיקא ליה לתלמודא שום פירכא בהא מיהו ק"ק אהא דפרכי התוספות דאשה תוכיח דמה לאשה שאין יוצאה בכסף וכו' וי"ל דה"א שפחה כו' הא איכא למימר דמה לאשה ושפחה כנענית שאינן יוצאין בסימנין ויובל ושנים וליכא יוכיח כלל ואם כן הקל וחומר דמעיקרא מגט לחליצה באמה עבריה איבמה קאי וצ"ע ודו"ק:

בד"ה ואימא לידה ואם תאמר הא ע"כ לא איצטריך כו' וי"ל דמכל מקום כו' דלקמן במסקנא כו' עכ"ל דבריהם מבוארים יותר בפרק נערה דר"ל הא ע"כ לא איצטריך בשמעתין לקמן האי קרא דאין כסף אלא להך מלתא לומר שהן של אב דבכסף שפיר ילפינן ליה מגזירה שוה דקיחה קיחה ומאי פריך הכא ואימא לידה והאי תירצו דהשתא מיתורא דקרא בעלמא לא הוה מוקמינן ליה לומר שהן של אב כיון דלאו במשמעותו הוא אבל לקמן במסקנא דמסיק דיניאה לכוותה קממעט מצריך ליה להאי קרא דויצאה חנם אין כסף שפיר להך מילתא לומר שהן של אב דהוה שפיר במשמעותו דקרא ומהרש"ל גם החכם

מהר"י אב"ן לב הבינו לדברי התוספות בדרכים אחרים ע"ש ונעלם מהם לדברי התוספות לפרק נערה וק"ל:

בד"ה ואימא ה"מ כו' ואם תאמר הא לקטנה לא איצטריך קרא להשתא זבוני מזבין כו' עכ"ל אע"ג דודאי איצטריך האי קרא גם לנערה ולמימסרה לחופה לזכי ליה רחמנא כמ"ש התוספות לקמן מ"מ לקידושי קטנה לקיימינן ביה הכא למשמע לקטנה מיהת איצטריך קרא שפיר גם לקידושין כדאמר ואימא ה"מ קטנה כו' קשה דהא לא איצטריך קרא להשתא כו' ודו"ק:

בד"ה וכי תימא נילף כו' תימה היכי כו' הא בושת כו' לא ידעינן שהן לאב אלא מקדושין כדאמר סוף פרק אלו נערות כו' עכ"ל לכאורה משמעתין גופא דקאמר שאני בושת ופגם דאבוה שייך בגווייהו כפרש"י מוכר שפיר לבושת ופגם לא ידעינן שהן של אב אלא מקדושין ונ"ל משום דאיכא לפרושי ביה דלא כפירש"י אלא שפירושו לבושתו ופגם אבוה שייך בגווייהו משום לבושתו ובזיונו דאבוה הוא משא"כ קדושין למעלמא אתו ולית ביה בזיון לאבוה ומש"ה הוצרכו לאתויי הך דס"פ אלו נערות דבהדיא קאמר התם לבושת ופגם של אביה הוא משום טעמא דאי בעי מסר לה דהיינו שבידו לקדשה וק"ל:

בא"ד והשתא ניחא קושיא לעיל לקרא איירי כשקדשה אביה כו' עכ"ל ר"ל דקרא את בתי נתתי לאיש מיירי שפיר בנערה כשאביה מקדשה ולא קאמר ואימא ה"מ קטנה כו' אלא לענין שלא תקדוש נפשה כיון דאין לה יד אבל נערה תקדוש גם איהי נפשה ותשקול כספא כיון שיש לה יד וק"ל:

דף ד.

גמרא אם כן לימא קרא אן כסף מאי אין כסף כו' בערוך בערך אן פי' מלכתיב קרא אין ביו"ד ולא כתיב אן חסר בלא יו"ד דרשינן ליה לאו והן אין כסף לאדון כו' יש כסף לאדון כו' עכ"ל ע"ש:

תוס' בד"ה יצאה לכותה כו' אם היה שם כסף אז היה נותן לאדון שיצאה ממנו כו' עכ"ל ר"ל אם היה שם כסף בקטנותה קודם שיצאת בנערות היה נותן הכסף בפדיון גרעונה לאדון שיצאה ממנו כך כשיצאה מרשות אביה ע"י אירוסין בנערות הכסף לאב שיצאה מרשותו וכן פירש רש"י בפרק נערה בשם השאלתות ולפי זה יצאה לכותה היינו לענין שהכסף הוא למי שיצאה ממנו אבל לענין נערות לא הוה לכותה דבנערות ליכא כסף כלל לאדון שיצאה ממנו בסימנין אבל לפירוש ר"ח לא מדמה להו אלא לענין דאיירי בימי נעורים ואין כסף לאדון ממש לנערה יוצאה בסימנין והאי דקאמרי לכן משמע לשון הקושיא דפריך והא לא דמיא כו' דהיינו כפירושם דמדמה להו לענין דינא דכמו באם היה שם כסף היה לאדון כן בקידושין הכסף לאביה שיצאה גם כן ממנו אבל לפירוש ר"ח קשה ומאי קושיא והא לא דמיא כו' דהיינו לענין דינא דיציאת רשות דהא ודאי לענין דינא לא מדמה להו כלל אלא לענין דבימי נערות הוא מדמה להו אבל אין לפרש וכן משמע לשון הקושיא דהיינו קושיא דלעיל ואימא לדידה כו' דהא מלתא דפשיטא הוא דכבר כתבו זה דסוגיא לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביום נערות איירי כו' ושמעתי יש מגיהים וכן משמע לשון הקונטרס ונכון הוא לפי' הקונטרס בשמעתין משמע ולאו כפי' זה וכמו שפירש בפרק נערה בשם השאלתות דלאו לענין ימי נעורים מדמה להו אלא לענין דינא שהכסף ליוצאה ממנו הגם שלא הזכיר בפירושו אם היה שם כסף לאדון היה מ"מ הוא בכח המאמר שפי' אין כסף לאדון דנפקא מרשותיה כו' דהיינו דנפקא מרשותיה בסימנין אבל אם היה שם כסף קודם סימנין היה לאדון ודו"ק:

בד"ה ויצאה חנם כו' וא"ת ברישא ה"ל למנקט אלו ימי נערות כו' עכ"ל ונראה משום למשמע להו דבכה"ג יש למנקט מלתא דצריכא טפי ברישא כמו בתושב ושכיר לנקיט תושב שהוא קנין עולם ברישא ורש"י שפי' ומאחר שנכתבו שניהם משמעותא דנרצע מתושב אתיא כו' אין זה מספיק דמ"מ אמאי נקט הקרא תושב ברישא אי לאו דכן דרך הכתוב בכה"ג למנקט ברישא מילתא דצריכא טפי ורש"י בחומש פי' בהיפך הברייתא דמייתי הכא ויצאה חנם אלו ימי נערות ואין כסף לימי בגרות וכתב הרא"ם על דבריו דבברייתא אילו לא נאמר אלא ויצאה חנם קאמר כו' אבל רש"י דורש ב' המקראות לפי מה שהן כבר נכתבו כו' עכ"ל והאריך ע"ש ואין כל זה מספיק למה שינה והפך רש"י לדברי הברייתא גם אם לדרך הברייתא אילו לא נאמר קאמר ולמנקט ברישא לדבר הפשוט טפי אמאי לא נקט כן בכה"ג גבי תושב ושכיר גם נעלם ממנו לדברי התוספות דהכא דמוכח מלדבריהם דאי לאו משום דרשא דיש כסף לאדון אחר כו' ה"ל למנקט אלו ימי נערות ברישא דהוא מלתא דצריכא ובזה ניחא פרש"י בחומש שלא הביא הך דרשא דיש כסף לאדון כו' דאינו קרוב לפשוטו לכך פי' ב' המקראות כדרכן למנקט מלתא דצריכא ברישא כמו בתושב ושכיר ותו לא מידי:

ודע עוד שהרא"ם כתב עוד בזה שהברייתא דמכילתא גבי ויצאה חנם אין כסף אילו לא נאמר קאמר היינו דלא כאביי דמוקי לה לבגרות דאיילונית אלא כרבה דמוקי לה הכי והוא תמוה לדברי רבה ודאי נדחין בין לאביי בין למר בר רב אשי דלא שייך בא זה ולימד על זה בחד גופא ונראה דאביי נמי ס"ל דבגר דאיילונית הוה ק"ו מנערות וכדקאמר מר בר רב אשי אלא דלא ס"ל דאתא לעיקר זבינא דאיילונית אלא כדקאמר ליצאת בגר דאיילונית והא דקאמר ביה דלא תיפוק היינו ע"י נערות אי הוה חד גופא אבל ע"י בגרות דאיילונית תיפוק מק"ו דקאמר מר בר רב אשי וס"ל לאביי מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא כדקאמר לקמן ואתיא שפיר ברייתא דמכילתא לדברי אביי בפשיטות דבא זה ולימד על זה ותו לא מידי ודו"ק:

דף ד:

בד"ה מעיקרא דדינא כו' יוצאת בכסף ה"ה כו' שכן יוצאת בשש ויובל כו' עכ"ל לפי מה שפרש"י שכן יוצאת בכסף כו' והואיל וכסף חשוב בה לפדותה חשוב כו' עכ"ל נראה למשש ויובל וסימנין ליכא למיפרך הכא אקניית כסף ונ"ל דהתוספות מפרשים הא דקאמר שכן יוצאת בכסף היינו כיון שיש לאמה העבריה דין חלש שאינו באשה ביציאת כסף ה"נ איכא למימר דאית לה דין חלש שאינו באשה לענין קניית כסף וא"כ שפיר הה"ל שכן יוצאת בשש ויובל כו' כמו שכתבו התוספות וכה"ג כתבו לקמן דאיכא למיפרך מיציאת כסף אקניית שטר ומיהו קשה דא"כ לקמן דבעי למילף ביאה באשה מק"ו מיבמה אמאי לא פרכינן בכה"ג דמה ליבמה שכן יוצאת בחליצה ולכך נקנית בביאה וצ"ע:

בא"ד דאי מהיקש לחוד הוה אמינא דלא סגי בפרוטה עד שיהא ב' פרוטות כו' עכ"ל ק"ק דהשתא נמי דבעי למילף מקל וחומר נימא דיו לבא מן הדין להיות ב' פרוטות ויש ליישב דאתיא כרבי טרפון דאמר היכא דמפריך ק"ו לא אמרינן דיו וכה"ג כתבו התוס' לקמן בד"ה חופה כו' ע"ש:

בא"ד והר"ן תירץ כיון דלא ידענו דאמה עבריה נקנית בכסף אלא מוהפדה כו' עכ"ל אבל רש"י פי' מכסף מקנתו ואינו כן דההוא בע"ע הנמכר לנכרי איירי וכ"ה בהדיא לקמן וק"ל:

בד"ה מה לאמה כו' ואם תאמר נילף כסף מביאה כו' וי"ל כ"ש דאיכא למיפרך יבמה תוכיח כו' עכ"ל ר"ל דלא נילף אשה מאמה אלא כסף מביאה וליכא למיפרך הא דמסיק מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף דהא לא יליף אשה מאמה אלא כסף מביאה והאי תירצו כ"ש דאיכא למפרך יבמה תוכיח שנקנית בביאה כו' ר"ל דאקל וחומר אשה מאמה דקאמר לא קאי האי יוכיח מיבמה כדפריך מה ליבמה שכן אין נקנית בשטר אבל אהאי ק"ו לכסף מביאה קאי שפיר האי יוכיח מיבמה דמה לביאה שכן קונה ביבמה דהכי פריך לקמן גבי חופה מביאה וליכא למימר שטר יוכיח דמה לשטר שכן מוציא בבת ישראל ומתרווייהו מביאה ושטר ליכא למילף דאחלא מתרתי פרכינן כל דהו דמה להנך שכן ישנן בע"כ כדמסיק לקמן:

ודע דלקמן גבי הא דבעי למילף ביאה באשה מק"ו דיבמה ופריך מה ליבמה שכן זקוקה כו' איכא לאקשויי נמי כה"ג דנילף ביאה מכסף מק"ו ואיכא לתרוצי נמי בכה"ג דכ"ש דאיכא למפרך אמה עבריה יוכיח דקאי האי יוכיח אק"ו דביאה מכסף וק"ל:

בד"ה כתב רחמנא כו' דהכי אצטריך גזירה שוה לאורויי דכי יקח מיירי בכסף ואפ"ה בעינן נתן כו' עכ"ל יש לדקדק לפי זה מאי קאמר בברייתא והלא דין הוא כו' שנקנה בכסף אימא דודאי כן הוה אלא דאצטריך קרא דכי יקח לאורויי דבכסף נמי בעינן נתן הוא ואמר הוא וי"ל דהברייתא דקאמר והלא דין הוא כו' לא אקרא קאי דל"ל קרא אלא אדברי עצמו קאי ל"ל למילף כסף באשה מקרא הא איכא למילף בק"ו וכה"ג איתא בכמה דוכתין ודו"ק:

בד"ה אמה העבריה כו' לכתוב קרא ובעל והוה מוקי למעוטי אמה למשום היא גופה לא צריך כו' ומשני אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הוי אתיא בק"ו כו' עכ"ל כתב מהרש"ל בזה ואין להקשות א"כ היכי הוה דרשינן ובעל למעוטי אמה עבריה הא אשה גופה לא נקנית בביאה די"ל הכי כו' עכ"ל ע"ש באורך גם בעל לדברי ריבות נתקשה בזה דהיאך קאמרי דמשני אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הויא אתי בקל וחומר וכו' דהרי מה שאמה עבריה אינה נקנית הוא מכח ובעל דאמרינן זו ולא אחרת ומאי דאמרינן כו' עכ"ל ע"ש ביישוב דבריהם ואין לי להאריך אבל הנכון בעיני דמאי דמסיק לעיל דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וכל היכא דאיכא לשנויי משנינן והשתא הכא ודאי משמעות ובעל זו ולא אחרת לא מפקינן ליה ממשמעותיה אלא משום הך קושיא דהיאך אתיא אשה בקל וחומר דהא אמה עבריה תוכיח ה"א דלא אתי ובעל כלל למעוטי אמה עבריה אלא לגופיה אתי ובין אשה ובין אמה עבריה נקנין בביאה בק"ו ולא הוה איצטריך ובעל אלא מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא ובהכי יתיישב מה שמקשים לפי אותה סברא לא לכתוב רק ובעל ואימא לגופה אתא ומלאצטריך לגופה ולא אתיא בק"ו ע"כ לאימעוט אמה העבריה י"ל כדאמרינן דה"א דלא אימעוט אמה עבריה ושפיר אתיא בק"ו ולא אצטריך נמי קרא ובעל לגופה אלא מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ותו לא מידי ודו"ק:

דף ה.

גמרא ומה כסף שאין מוציא כו' מה לכסף שכן פודין בו הקדש כו' ובהאי ק"ו נמי ומה ביאה שאין מוציא מכנים כו' נמי ליכא למילף שטר דמה לביאה שכן קונה ביבמה ועוד דלא שייכא ביאה ביציאה כמ"ש התוס' לקמן ופירכא דלא שייכא לא פרכינן לה ובת"י הקשו אהאי קל וחומר דקאמר תלמודא אמאי לא קאמר חליצה תוכיח למוציא ואינו מכניס וק"ל:

תוס' בד"ה ומנין שאף בשטר כו' שאינה נקנית בזה הענין שהבעל כותבו עכ"ל כצ"ל:

בד"ה שכן פודין כו' מה לקרקע שכן קונין מטלטלין כו' מה למטלטלין שכן פודין כו' עכ"ל ומתרווייהו במה הצד ליכא למילף דאית בהו מה הצד כל דהו שכן הנאתן מרובה כדלקמן וק"ל:

בד"ה שכן ישנן בע"כ כו' כסף באמה העבריה וקשה לר"ת אם זה כו' הלא האב מקדש בתו קטנה בכסף בע"כ כו' עכ"ל חסר מלדבריהם פ"ה באמה עבריה בע"כ שהאב מוכרה כו' והקושיא לפ"ה דקאמר רב הונא דכסף באישות מיהת לא אשכחן וליכא בהו צד השוה ויליף חופה מינייהו דלא הל"ל הכי דהא לפ"ה ודאי דאשכחן באישות שהאב מקדש בתו קטנה בע"כ והכי הל"ל כסף באישות בעלמא לא אשכחן וליכא צד השוה שבהן שישנן בע"כ ושפיר איכא למילף חופה מינייהו אבל הכא דבעי למילף כסף מביאה ושטר ניחא ליה גם לפ"ה הא דקאמר כסף באישות מיהת לא אשכחן כלל בע"כ אפילו באב מקדש בתו קטנה דהא אכתי לא פסיקא לן קידושי כסף כלל אבל לפר"ת דאיתא בע"כ באמה עבריה ע"י יעוד אבל האב מקדש בתו קטנה לא מקרי כלל בע"כ ניחא דקאמר נמי רב הונא סתם דבאישות לא אשכחן בע"כ וכתבו לפי' ר"ת דאמה עבריה בע"כ היינו ע"י יעוד לא תקשי ליה מהא דאמר לקמן בסמוך ולקמן לרב הונא דבאישות לא אשכחן הא אשכחן ליה באישות ע"י יעוד דמ"מ בתחלה לא כו' ואין זה מקרי באישות והדברים ברורים למבין וק"ל:

בא"ד ויש מיישבים פ"ה כו' אבל קדושי קטנה לאו חוב הוא לה כמו מכירה כו' ולא חשיב ע"כ עכ"ל בפ"ה שלפנינו לא פירש כן אלא דאב המקדש בתו קטנה מקרי בע"כ כמ"ש לקמן כסף באישות כו' ואפילו הכי קונה כאן ואף ע"כ כגון אב מקבל קדושין לבתו קטנה כו' אלא דר"ל דיש ליישב פ"ה בהא דמכירת בתו לאמה מקרי בע"כ ואפילו הכי קאמר שפיר באישות סתם דלא אשכחן דבאב מקדש בתו קטנה לאו בע"כ הוא כיון דלאו חוב הוא לה ודו"ק:

ודע כי לפירוש רבינו תם יש לדקדק דסתמא דתלמודא פריך הכא כדבעי למילף כסף משטר וביאה דבאישות לא אשכחן ולקמן גבי הא דבעי למילף חופה מבינייהו לא פריך ליה סתמא דתלמודא אלא רב הונא פריך ליה ולפ"ה יש ליישב קצת ואחר העיון ראיתי בדברי הרא"ש ליישב זה גם לפירוש ר"ת ע"ש וק"ל:

דף ה:

בד"ה חופה כו' וא"ת לדידן דאמר דחופה כו' וי"ל דלא מצי לאוכוחי כו' ומאי אולמיה וכו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב דמאי דלא אסקי התוס' אדעתייהו הך סברא דמאי אולמיה האי כסף כו' תקשי להו גם לרב הונא דאדרבה נימא דאיפך הק"ו וכיון דסתרי אהדדי כל חד תיקום אדוכתיה כו' ע"כ תוכן דבריו ונראה ליישב דרב הונא ס"ל דהך מלתא דחופה דגומרת עדיפא ליה מתחלת הקנין דאיתא בכסף ולכך מסברא ליכא לאפוכי הק"ו אבל לדידן ע"כ הא ליתא דהא החופה גומרת ולא קניא ואם כן אית לן למילף בק"ו שהכסף שקונה יהיה גומר ועוד הקשה מהר"י אב"ן לב למאי תירצו ומאי אולמיה האי כסף מהאי כסף דהא אכתי איכא למילף בק"ו דכסף אחר שטר גומר בק"ו ומה חופה שאינו קונה גומר אחר שטר כסף שקונה אינו דין שיהיה גומר אחר שטר ונראה די"ל כיון דכסף ושטר שוין הן בתחלת הקנין כמו דנימא מאי אולמיה האי כסף מהאי כסף נימא נמי מאי אולמיה האי שטר מהאי כסף אבל בחופה דקאמר שתקנה היינו שגומרת אף בתחלה ותדע דכן הוא דאל"כ לרב הונא מאי אולמיה האי חופה מהאי חופה ואין להקשות דא"כ היאך יליף רב הונא חופה שגומרת בתחלת הקנין מכסף שאינו אלא קונה ונימא דיו לבא מן הדין כו' די"ל דלענין קונה תחלה בחופה לא צריך ק"ו דגומרת עדיפא ליה לרב הונא

כמ"ש לעיל וכיון לגומרת ע"כ להיא קונה נמי וכיון למפרך ק"ו לא אמרינן ליו ונימא לגומרת אף בתחלה וק"ע בכל זה ולו"ק:

בד"ה הא נתן הוא כו' מה שלא הזכיר כלל נתנה היא ואמר הוא משום ללא פסיקא כו' עכ"ל עיין בזה באורך בר"ן:

בד"ה הא לאו כו' והתם לקאמר אהא אפילו ידים שאין מוכיחות כו' עכ"ל ר"ל לפי קושייתם ללא הוה אהא ידים כלל וע"י שנזיר עובר לפניו הוה ידים שאין מוכיחות והיינו כפי אית לגרסי שכתבו התוס' לקמן להמתרץ אוקי לה הכי בריש מסכת נזיר ותירוצם הכא הוא בעצמו כפי גרסת היש ספרים לכתבו התוס' לקמן בנזיר עובר לפניו הוה ידים מוכיחות ואהא משמע ליה ידים ומיהו שאין מוכיחות הויין כלמסיק בשמעתין וק"ל:

בד"ה הכא כו' ושמואל סבר כרבנן כו' עכ"ל ליכא התם בהליא לשמואל סבר כרבנן אלא להכי איתא בפרק כל הגט לאמר שמואל גבי כותב טופסי גיטין לצריך שיניח מקום הרי את מותרת לכל אדם ולא קאמר נמי ליניח מקום ולין ליהוי ליכי מנאי וכ"ה בר"ן:

דף ו.

בד"ה לא יהא כו' שלא ידבר עם הנשים על עסקי קלושין לקדשה שפעמים כו' עכ"ל ר"ל לרך ליבור כמתעסק בעלמא ושלא לקדשה או לגרשה עתה ולכך ולאי ליתכוין שלא יאמר לה בלשון קלושין וגרושין לפי לעתו והשתא בגרושין קשה להו שפיר מה בכך אם לא יבין בו שהוא לשון גרושין ליכא למיחש בהיפך לשמא יסבור שהוא לשון גרושין ואינו לשון גרושין לולאי לא יאמר לה לשון גרושין לפי לעתו כיון שאין לעתו עתה לגרשה ובזה יתיישב ללא קשיא להו מגרושין לפירוש הקונטרס וקל להבין:

בד"ה אפילו לא שמיע כו' צריכין אנו להוליעו הא לרב יהולה כו' עכ"ל לעצמו ליכא לאזהורי ללא שייך להזהר בלבר שלא שמע אלא על אחרים שילעו בו שאינו יולע לבר זה קאמר לצריכין להזהירו ולהוליעו לכאורה לפרש"י אי לא שמיע ליה הא להלכה כר"י קשה לאף אם לא ילע להלכה כמותו מ"מ אם ילע פלוגתייהו לרבי יהולה ורבי יוסי יחמיר על עצמו למיעבל ככל חומרייהו ונראה לזה לקלקו התוס' לומר ללא ילע מלתא לרב יהולה וכן הוא גירסת הרא"ש בספר שלפנינו להיינו שאמר והוא שעסוקין באותו ענין ולא קאי אמלתא לרב הונא שאמר הלכה כר"י כפרש"י לגם אם לא ילע הלכה כמי יחמיר בלבר כמ"ש כך נ"ל בכוונת התוס' ותו לא מילי ולו"ק:

דף ו:

בד"ה לארווח לה כו' וא"ת אמאי מוקי לה בארווח כו' עכ"ל נראה מלבריהם ללפי' ר"ת קשיא להו הכי אבל לפ"ה לא תקשי להו הכי לאפשר לבתחלת הלואה כפי פי' הקונטרס ולאי ליכא מאן לפליג ביה להוה רבית קצוצה וק"ל:

בא"ד וי"ל בהנאת מלוה משמע מלוה שהיתה עליו כבר עכ"ל ואביי לנקט מילתיה בכה"ג משום לומיא למקלש במלוה ללא שייך בתחלת הלואה ולו"ק:

בד"ה לבר מאשה כו' ואתי למימר אשה נקנית בחליפין הלכך אפקעינהו רבנן כו' עכ"ל והיינו משום חומרא לא"א אפקעינהו כו' אבל בפליון הבן משום האי טעמא לשמא יאמרו בנו פלוי בחליפין לא אפקעינהו רבנן לפליון לעל מנת להחזיר וק"ל:

דף ז.

בד"ה ואפילו למאן לאמר כו' ומשני כגון לאמר הרי עלי עולה כמו שאמצאנה עכ"ל ובגמרות שלפנינו משני אמר רבא באומר הרי עלי עולה בחייה ולא ילענא לכוין לבריהם כפי פרש"י שם ולו"ק:

דף ז:

בד"ה ש"מ כו' ולא נהירא להא בבריתות גבי מטמא כו' כצ"ל:

בא"ד אפילו רבנן מולו שהרי אין קלושת למים חלה בעופות כו' עכ"ל לבריהם אינן מבוררין הכא לא"כ מאי קאמר עלה לר' אושעיא שמע מינה ליש ליחוי בלמים ועיין בזה ייטוב לבריהם בתוספות לתמורה בפרק כיצל מערימין וק"ל:

בא"ד וממילתא לר"א נמי לא מצי לאותביה משום להוה יחילאה עכ"ל גם בזה אין לבריהם מבוררין אם ר"ל לאותביה אר"י להכא לא הוו צריכי למימר הכי אלא להכי נמי הכא איכא למימר אי הוה מותיב ליה מר"א ה"א לסיועי מרבנן לפליגי התם אר"א ואם רצונם ללא מותיב התם אר' אושעיא מר"א למתניתין כמו שהקשו לעיל אין תירוצם מספיק לאכתי כמו לפריך עליה לרבי אושעיא מרבי שמעון אע"ג ליחילאה הוא משום למולו רבנן גבי קן כו' כמ"ש התוספות לעיל הכי נמי הוה מצי למפרך מר"א בכה"ג ועיין גם בזה בתוס' שם אבל לברי התוספות להכא תמוהים הם ולברי נביאות הוא לכוין לבריהם על פי לבריהם להתם ולו"ק:

בד"ה ורב יוסף כו' ותימה ללקמן כו' ומשמע שמין את הנייר אחר קלושין כו' וללישנא לבכל להו כו' שמין את הנייר מתחלה כו' עכ"ל לבריהם תמוהים לכאורה שתמהו מתוך משמעות להתם למשמע שמין אחר קלושין קאמר ושוב בלי טעם ללישנא לבכל להו נמי פליגי ניחא להו למשמע שפיר שמין קולם קלושין ונראה להגיה בלבריהם התקלשי לי בשטר כו' וחכמים אומרים שמין כו' והיינו ברייתא לקתני התם התקלשי לי בשטר רמ"א אינה מקולשת ור"א אומר מקולשת וחכמים אומרים שמין את הנייר כו' וכן הגיה רש"י בברייתא שם ומחק מלת חוב ומיירי בשטר אירוסין בלא עלי חתימה כלמוקי ליה התם והשתא לפי תמיהתם משמע להו לשמין הנייר אחר קלושין ומשמע ללעתא לאתתא נמי אנייר אבל אי הוה שמין הנייר מקולם קלושין בהא לא הוה פליג רבי מאיר לאינה מקולשת לולאי ללעתה נמי אנייר ולפי תירוצם ללישנא לבכל להו נמי פליגי קאמרי לשפיר מצי איירי בשמין קולם קלושין ורבי מאיר ולאי למולה נמי בהא ללעתה נמי אנייר אלא לרבנן אתו לפלוגי אר"א לאמר מקולשת סתם אפילו אין בו שוה פרוטה ומשום שטר ארוסין לעלי מסירה כרתי קאמרי רבנן לאינו כן אלא לשמין את הנייר מתחלה אם יש בו שוה פרוטה ולו"ק:

דף ח.

בד"ה ומאי ניהו כו' ולא קונה עצמו בחליפין למה שהוא קונה בכסף כו' עכ"ל לכאורה הוא מגומגם למי הכריחם כאן להזכיר קנין עצמו גם מהאי קרא למכסף מקנתו לא ילפינן שהוא קונה עצמו בכסף אלא שהוא נקנה בכסף כפרש"י וכלאיתא בהליא לקמן ואפשר לנקטו הכי משום הא למייתי מפ' השולח בעבל כנעני לאיירי במה שהוא קונה עצמו ושוין הן לין מה שהוא נקנה ומה שהוא קונה כפרש"י נמי לענין שוה כסף וק"ל:

בד"ה מנא אמינא לה לתניא ענל זה ללישנא קמא מייתי ראיה עכ"ל לבריהם צריכין ביאור והוא לבלאמר הכא בפליון בכל להו ולאי לכ"ע לא אמר כלום לגבי אשה לא צריכי שומא משום לבציר מפרוטה לא שוי כפרש"י לעיל אבל הכא הא בעי ה' סלעים אלא הא לאמר ענל זה לפליון בני להיינו לחמשה סלעים של פליון כפרש"י והוה לומה ממש ללעיל בלאמר חמשין ושוי חמשין וללישנא קמא ולאי למייתי שפיר ראיה אבל ללישנא בתרא לפליגי לעיל באמר בכל להו מאי מייתי הכא ראיה להא ולאי לאו באמר כל להו איירי הכא ומיהו קשה למלישנא לקאמר א"ל בכל להו נמי פליגי כו' משמע ללישנא בתרא נמי לבלאמר חמשין ושוי חמשין נמי פליגי ואם כן שפיר מייתי ראיה גם ללישנא בתרא ולוחק הוא לומר לה"ק לבמלתא לפליגי בלישנא קמא להיינו באמר חמשין ושוי חמשין מייתי ראיה גם ללישנא בתרא אבל במילתא לפליגי בלישנא בתרא לחוד ולא בלישנא קמא להיינו בכל להו לא מייתי כלל ראיה אלא שהנראה מלבריהם ללקמן שכתבו בל"ה והלכתא שירלאי כו' עול י"מ מש"ה לא קאמר כו' לפי זה יתישב הא לאצטריך לפסוק כרבה אע"ג לבכל כו' עכ"ל ללא הוה גרסינן בגמרא לאיכא לאמרי אלא בכל להו פליגי ול"ג מלת נמי להשתא ניחא ללפי א"ל לא פליגי כלל באמר חמשין ושוי חמשין אלא בכל להו בלחוד פליגי וליכא ראיה כלל ותו לא מילי ולו"ק:

בד"ה השתא כו' ואם תאמר ללמא הא קמשמע לן לבמנה זו אע"ג ללא חזרה כו' עכ"ל אבל לעיל לפריך הא מלסיפא במנה זו רישא במנה סתם כו' לא תקשי להו הכי ומאי קושיא לאימא לרישא במנה זו וחזרה וסיפא נמי במנה זו אע"ג ללא חזרה כיון שנמצא חסר לי"ל להכי פריך מלפריש בסיפא לאיירי במנה זו גבי נמצא חסר ע"כ רישא גבי חזרה לקתני סתם מנה לא איירי במנה זו מללא פריש בה ברישא כלפריש לה בסיפא ולמאי למוקי לה בפרושי קמפרש אין לחוש כיון להסיפא פירושא לרישא הוא ולו"ק:

דף ח:

בד"ה תנם לפלוני כו' כיון ללא תנא אביך בברייתא לחוליה כו' עכ"ל ר"ל כיון ללא תנא אביך בבבא לחוליה בברייתא כלתני תנם לפלוני כו' בבבא לחוליה אלא לאביך בבבא לאבא תני לה ובהני תרי בבי חלא לתנא תנם לאבא כו' ואילך תנם לפלוני כו' בחלא ברייתא בתרי בבי תני להו ואצטריך למעבל בהו צריכותא סגי ליה בהאי צריכותא לאבא ופלוני ולית לן למיחש למיעבל צריכותא גם לאביך ולפלוני כיון לבבבא לאבא גופא תני לה ולא בבבא אחריתי ומיהו בהך בבא גופא לאבא ואביך אצטריך ליה למיעבל בהו צריכותא אבל אביך לגבי פלוני לא חש למיעבל ביה צריכותא כיון ללא בחל בבא תני להו וכבר עביל צריכותא מהך בבא להך בבא ולו"ק:

דף ט.

בד"ה כתב על הנייר כו' הני מילי בשטרות העומלות לראיה כו' עכ"ל מה שיש לקלק על זה עיין בחילושינו בפ"ב לכתובות וק"ל:

בד"ה הא כו' למה הגט הבעל כותבו עכ"ל כצ"ל ומהרש"ל הגיה בסוף לבריהם ולמי למוכר עכ"ל ולא ילענא כוונתו בהגהה זו להא לא נחתי התוספות הכא אלא לבההוא צל להבעל כותבו למי שפיר שטר אירוסין לגט ומה ענין שהגט למי למוכר לכאן וק"ל:

בד"ה הלכתא נינהו כו' ושטר קלושין נפקי מכי יקח לבעל כותבו כו' עכ"ל ר"ל מכי יקח לבבעל תלה רחמנא ולקשיא ליה התם נמי כתיב שלות בכסף יקנו האי קרא לולקח את ספר המקנה קא עקר ליה ממשמעו ואע"ג להאי קרא כי יקח בקלושי כסף כתיב בגזירה שוה לקיחה קיחה מכל מקום לבתר לילפינן קנין שטר מויצאה והיתה קאי כי יקח איש וגו' גם אקנין שטר ויש לקלק כיון למעיקרא לפריך ובעי למוייי שטר מכר ושטר קלושין להללי בהך אוקימתא להלכתא נינהו להיינו בשטר מכר ולאי ליכא לאקשויי לנילף מינה למוייי ליה שטר קלושין למהלכתא לא ילפינן ואוקמה אמשמעו לכי יקח לבבעל תלה רחמנא אבל להאי אוקימתא לבשטר מכר כתיב מפורש ואקח את ספר המקנה אכתי תקשה לנילף מיניה למוייי ליה שטר קלושין ויש לייטב לאע"ג לעקרינן קרא לשלות בכסף יקנו ממשמעו מלכתיב ואקח את ספר המקנה מ"מ לא עקרינן משמעות לקרא לכי יקח וגו' לבבעל תלה רחמנא ומיהו בשמעתין גופא יש לקלק בזה להיאך בעי למימר שלות בכסף יקנו קרי ביה יקנו היאך סלקא לעתך למימר בקנין כסף של מכר לבמוכר תלה רחמנא להא ולאי הקונה נותן הכסף כמו שמצינו באברהם ובירמיה ויש לייטב לה"ק לאע"ג לולאי הקונה נותן הכסף מכל מקום קרי ביה יקנו לבמוכר תלה רחמנא שעל ידי קבלת הכסף הוא מקנה השלה למוכר ונ"מ לקנין שטר וכן בקנין כסף לעביל שטר לראיה כמו שמצינו בירמיה להמוכר כותבו וכה"ג אמרינן לקמן (קילושין לף כ"ו) שלות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום כו' מעיקרא כסף קני שטר ראיה בעלמא הוא ע"ש ולו"ק:

דף ט:

גמרא מה ליבמה שכן זקוקה ועומלת כו' יש לקלק לטפי הוה ליה למפרך הכא מה ליבמה שכן קנינה לשום אישות משא"כ אמה העבריה כלקאמר לעיל ויש לייטב להוצרך להך פירכא שכן זקוקה ועומלת הכא משום ללא תקשה אכתי לאימא למיעבל האי ק"ו באשה מיבמה ולא לכתוב קרא באשה ותיתי ליה בהאי ק"ו מיבמה אי לאו הך פירכא מה ליבמה שכן זקוקה כו' ושוב ראיתי בת"י בזה הלשון מה ליבמה שכן זקוקה כו' המ"ל אשה תוכיח אלא לאכתי המ"ל מה ליבמה שכן קנינה לשם אישות לאו ליכא למימר אשה תוכיח עכ"ל ולו"ק:

בפרש"י בל"ה אמר קרא בעולת בעל כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל עכ"ל ובכל נוסחאות ישנות וכן בילקוט מביא קרא והיא בעולת בעל לכתיב גבי אבימלך ורש"י מחקו משום להאי קרא לאבימלך בבן נח קמיירי ולרשינן מיניה בפרק ארבע מיתות בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם וק"ל:

דף י.

גמרא שאני התם לאמר קרא ומת האיש אשר שכב עמה לבלו ורבנן כו' משמע מאן ללריש לבלו להך לרשא להראשון בסקילה ס"ל כהך לרשא והוצאתם את שניהם על שיהו שנים שוין במיתה אחת וכן מוכחת הסוגיא לפ' ל' מיתות וא"כ הוא יש לקלק לפי' ר"ת שכתבו התוספות לרבי היאך קאמר להראשון בסקילה וכולן בחנק הא אין מיתתן שוה להיא בסקילה וכולן בחנק ויש לייטב לולאי מיתתה נמי בחנק כמו כולן אלא נילונית במיתה החמורה לה להיינו סקילה כלתנן בפ' ל' מיתות כל החייב ב' מיתות נילון בחמורה ונ"מ אם לא אתרו לה בראשון והתרו לה בשני גם היא נילונית בחנק ושפיר הוה

מיתתן שוה ושוב ראיתי בתוספות בפרק ארבע מיתות לאלבלו תרתי שמעת מינה לר"מ והכי נמי איכא למימר לרבי וק"ל:

תוס' בל"ה על שיהו שניהם כו' וקאמר התם מסתברא לגמרי כו' עכ"ל ליתא הכי בסוגיא דהתם אלא דפליגי ביה אי לגמרי ממעט ליה מעל שיהו שניהם שוין ואי מסקילה ממעט ליה מלכתיב לבדו וק"ל:

בא"ד אבל לפ"ה קשה אמאי מיבעיא ליה בארוסה טפי מבנשואה כו' עכ"ל ר"ל למערה לא ממעט ליה אלא מסקילה והא דמיבעיא ליה אי לגמרי ממעט ליה היינו משום לקטנה היא ובעינן שניהן שוין הך מלתא גופא הוה מצי למיבעיא בנשואה בקטנה אי בעינן שניהן שוין לר"מ וק"ק אמאי לא תקשי להו אמלתא דר"מ גופיה למאי לפטר לגמרי משום לבעינן שניהם שוין הך מלתא ה"ל לאשמועינן בנשואה כמו בארוסה ויש לייטב למשום רבותא לרבנן נקט קטנה ארוסה לאיהו בסקילה ולא ממעט ליה מערה ולו"ק:

בד"ה ומקבל את גיטה כו' למשנאתת אין האב יכול לקבל לה גט ואפילו היא קטנה כו' עכ"ל לפי זה לדברי הירושלמי ה"מ למילק לע"כ ביאה לאו נישואין עושה דהא קתני ביאה וקתני אביה מקבל גיטה אלא דלא פסיקא ליה לתלמודא דיקן דהיא דירושלמי לקטנה משנאתת אין אביה מקבל קדושיה ובת"י כתבו למאי לפרש"י בפרק נערה לבניסת אין אביה מקבל גיטה ה"מ למילק קתני ביאה וקתני אביה מקבל גיטה עכ"ל ולו"ק:

בד"ה וחייבין עליה כו' לסל"א דלא קניא אלא מדרבנן כדאמר עשו ביאת בן ט' כו' ה"נ עשה ביאה בקטנה כמאמר כו' עכ"ל אבל בא"א לעלמא בקטנה כיון דאביה מקבל קדושין ומדאורייתא ודאי דליכא למויי דאשת קטן דלא הוו קדושין כלל וק"ל:

בא"ד דהולכין בל"נ אחר הרוב דאי לא כו' ניחוש דלמא איילונית היא כו' עכ"ל ק"ק דעיל בתוספות בל"ה דלא אתיא סימני נערות כו' הוכיחו התוס' דאין להכיר בקטנותה סימני איילונית מסימני סריס הא מאיילונית גופא מהך דפריך בפ' בן סורר אקטנה דלמא איילונית היא מוכח בהדיא דא"א להכיר בקטנותה סימני איילונית אבל אין להקשות לפי מה שכתבו שם התוס' דה"ק התם דלא הוה זבינא זביני צריך האלון להחזיר מעשיה והאב יחזיר הכסף כו' בגלותה א"כ מאי פריך בפ' בן סורר דלמא בזינתה בקטנותה חייבים עליה משום א"א אח"כ לכי נגלה שרואין בה שאינה איילונית די"ל דמ"מ בקטנותה הוה התראת ספק (א) ואיכא למ"ד דלא שמיה התראה ולו"ק:

בא"ד וכ"ת דאקלושין כו' והשתא מאי נ"מ אפילו אדעתא דהכי קליש מ"מ מצי כו' עכ"ל בתוספות פ' ד' מיתות ובפרק הבע"י מפורשים דבריהם יותר בזה ע"ש וק"ל:

דף י:

בד"ה ומה שפחה כו' וא"ת ונימא יבמה תוכיח שביאתה מאכילתה כו' עכ"ל וכה"ג אמרינן לעיל יבמה תוכיח אהא דבעי למילף קנין כסף באשה מאמה העבריה ומיהו לעיל פרכינן אהאי יוכיח מה ליבמה שכן אינה נקנית בשטר ואפשר דהתם אקנין כסף משמע להו למפרך שפיר מקנין שטר אבל הכא אאכילת תרומה לכסף לא ניחא להו למפרך מקנין שטר מיהו מה ליבמה שכן אינה נקנית בכסף כמ"ש הכא בתירוץ שני משמע להו שפיר למפרך כיון דהוי מכסף אכסף:

ודע דאי הוה ילפינן הכא בק"ו כסף מביאה ודאי דהוי שפיר יוכיח מיבמה דמינו ביאה מאכיל וכסף אינו מאכיל וליכא למפרך כלל מה ליבמה שכן אינה נקנית בכסף אלא דמשמע להו דלא יליף הכא כסף מביאה דא"כ למאי דבעי למימר למפשט פשיטא ליה בביאה משום דנשואין עושה הא איכא למפרך מק"ו דהכא מה דביאה שכן נשואין עושה ליורשה ולטמא לה משא"כ בכסף אלא דאשה משפחה כנענית יליף בק"ו דהשתא ליכא למפרך הכי ולו"ק:

בד"ה זו שביאתה כו' והרר"ס פי' דה"ק מה כו' זו שביאתה מאכילתה מן התורה כו' עכ"ל מת"י דלא ניחא ליה להרר"ס למימר כפרש"י דאפילו ביאה ארוסין עושה אוכלת תרומה בביאה מדרבנן ולא חיישינן לסמפון דא"כ תקשה הא רבא מוכיח לעיל מדקתני נשאת אחר ביאה אלמא ארוסין עושה למ"מ אמאי לא אכלה תרומה ע"י ביאה ודוחק הוא לרבא ורבינא פליגי בזה ולו"ק:

בא"ד ומיירי שפיר בביאה שלא ע"י חופה עכ"ל לפרש"י נמי מיירי שפיר בביאה שלא ע"י חופה אלא משום דלפרש"י ניחא להו שפיר במאי דלא ניחא לרבינא באוקימתא דרב נחמן בר יצחק משום דקשיא ליה נימא דיו אסוף דינא כמו שהקשו התוספות דלרבינא ניחא לפרש"י דליכא דיו אסוף דינא דהא ביאה מאכיל בתרומה אף מדרבנן אבל לפי' הרר"ס קשה דמאי תיקן רבינא באוקימתא דיליה דהא לדידיה נמי איכא למימר דיו אסוף דינא וע"כ אית לן לתרוצי כמ"ש התוס' לעיל לרב נחמן ב"י ואהא תירצו דבהא תיקן רבינא באוקימתא דיליה טפי מבאוקימתא דרב נחמן בר יצחק דהשתא לאוקימתא דרבינא מיירי שפיר בביאה נמי שלא ע"י חופה דומיא דגבי כסף דאיירי שלא ע"י חופה משא"כ לרב נחמן ב"י דלא איירי הקל וחומר בדומה ולו"ק:

דף יא.

בד"ה על שתכנס כו' דקאמר התם בבתרייתא משום סמפון כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד לאו דוקא אלא על שיגיע זמן וכמשנה ראשונה כו' עכ"ל והשתא לא פליגי הנהו אמוראי דהתם אלא בפלוגתא דתנאי דהכא דהיינו במשנה ראשונה אי משום דעולא אי משום סמפון וצ"ל דהנהו אמוראי לא ס"ל כאוקימתא דרבינא אלא כאוקימתא דרב נחמן ב"י לעיל ופליגי אמוראי דהתם אליבא דר"י ב"ב ולו"ק:

בא"ד וגם יש ספרים לגרסי הכא על שתכנס לחופה משום דעולא ומשום סמפון כו' עכ"ל כצ"ל מת"י אבל התם ודאי ליכא למגרס הכי ע"ש הסוגיא וק"ל:

בא"ד ולפי' הרר"ס קשה מאי קאמר הא כולהו אית להו דעולא והדיא דסמפון כו' עכ"ל לכאורה קשה כיון לכולהו אית להו נמי דעולא אמאי לא תקשי להו לא"כ קבל נמי ליתא בינייהו ועוד במאי פליגי ויש לייטב לכולהו דאית להו דעולא היינו למשנה ראשונה ולא פליגי ר"י בן בתירא ובן בג בג אלא לפי משנה אחרונה דר"י ב"ב ס"ל משום דגזרו תחלה על הגעת זמן משום דעולא גזרו אח"כ על החופה משום סמפון ובן בג בג סבר למשום סמפון לחוד גזרו אח"כ על החופה ושפיר א"ב לפי משנה אחרונה קבל למ"ד משום דעולא גזרו במשנה אחרונה משום סמפון אע"ג דאיכא ק"ו דליכא סמפון מסברא נימא דגזרו נמי הכי מה"ט בקבל אע"ג דליכא סמפון ולא פלוג ומ"ד משום סמפון לחוד גזרו במשנה אחרונה בקבל דליכא סמפון לא גזרו אבל במסר והלך קשיא להו שפיר דבין למ"ד משום דעולא גזרו אח"כ משום סמפון ובין למ"ד משום סמפון לחוד גזרו אח"כ ליכא בינייהו מסר והלך דלכ"ע הא איכא למיחש משום סמפון ומיהו לפי תירוצם שכתבו דלפי משנה ראשונה בא לפרש מה לנו אי הוה טעמא משום דעולא אי משום סמפון עכ"ל ע"כ דלית לן למימר דלפי משנה ראשונה כולהו אית להו דעולא ולולי שיראתי להגיה בדבריהם אמרתי שטעות הוא שנפל בדבריהם הא שכתבו כולהו דאית להו דעולא דכצ"ל הא כולהו אית להו דהיא דסמפון לפי משנה אחרונה והשתא פליגי ר"י ב"ב ובן בג בג בתרתי דלמשנה ראשונה לר"י ב"ב הוה טעמא משום דעולא לחוד ולבן בג בג הוה טעמא משום סמפון ולמשנה אחרונה נמי פליגי דלריב"ב הוה טעמא למשום דגזרו מתחלה משום דעולא גזרו אח"כ משום סמפון ולבן בג בג משום סמפון לחוד גזרו בו גם אח"כ והשתא ניחא בפשיטות דקבל א"ב גם למשנה אחרונה על הגעת זמן דלריב"ב דהוי טעמא משום דעולא איכא ולבן בג בג משום סמפון ליכא ואיך שיהיה קשה לי לפי' הרר"ס ולגרסתו למשתעו ריב"ב ובן בג בג לפי משנה אחרונה ועל החופה היאך שלא לו שאתה אומר ארוסה אוכלת כו' ולא חיישת לסמפון הא איהו נמי חייש לסמפון וליכא בינייהו מסר והלך כלל ואדרבה לר"י ב"ב אינה אוכלת לפעמים כגון בקבל ועל הגעת הזמן משום דעולא ולבן בג בג אוכלת דליכא סמפון וצ"ע היטב בכל דבריהם ובת"י הך קושיא לפי' הרר"ס ולגרסתו ליתא ולו"ק:

בד"ה הנהו קלא אית להו כו' דפריך ולימא המע"ה אלמא משמע דהלוקח מוחזק עכ"ל ר"ל מהא דקתני נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו פריך הכי ודומיא דהכי ודאי דאיירי נמי הא דליסטים מזויין כו' א"ל הרי שלך לפניך ועיין בחילושנו בפרק אע"פ ולו"ק:

בד"ה שכן אשה מקפלת כו' ונראה דהכי פריך כו' וכ"ת ה"נ דלא כו' א"כ נתת דבריך לשיעורין עכ"ל מה שהוכרחו לפרש כן לדברי המקשה משום דלא ניחא להו כפ"ה דפריך בבנתיה דר' ינאי משום דאין סברא דכיון דהוה קס"ל למקשה דרבי זירא איירי אפילו בפשטה ידה אי בשאר בנות בדינר נמי אין סברא דלא ניקדש בפחות מדינר כיון דפשטה ידה בלאו בנתיה דרבי ינאי ה"ל למפרך כן ואי בשאר בנות סברא הוא א"כ לא תקשי מידי מבנתיה דרבי ינאי דהתם אין סברא אבל השתא ניחא דבתרוייהו ודאי אפשר דאיכא סברא אלא דמייתי מבנתיה דרבי ינאי דא"כ נתת דבריך לשיעורין ולו"ק:

דף יא:

בפרש"י בל"ה ורבותינו כו' דבהדיא אמרינן התם איפכא כו' אף כלים לדבר חשוב כו' עכ"ל כתב מהרש"ל נ"ל טעות וצ"ל אף כל לדבר חשוב כי רש"י לשם בהדיא גורס אף כל לדבר חשוב כו' והוא לורש יצאו כלים למה שהן שאין צריך לדבר חשוב לכן גרסינן אף כל לדבר חשוב כו' עכ"ל גם שפירש"י כן לשם מכל מקום הכא א"א להגיה כן דבהדיא פירש"י לפי גרסתו הכא לעיל ה"ג ומה כסף לדבר חשוב אף כל לדבר חשוב שיהו שוים שתי כסף ולאפוקי ממ"ד התם טענו שתי מחטין חייב יצאו כלים למה שהן כו' עכ"ל וכן הביאו התוס' הכא פירושו דהכא וכ"ה בפרש"י ישן וא"א למחוק בכל זה כל הספרים אלא לפירוש רש"י דהכא אית ליה דהך דרשא למה כסף לדבר חשוב הוא כו' אתיא גם לרב ולרב אתיא סוגיא דהכא ושפיר קאמרינן אף כלים לדבר חשוב דלא יצאו כלים למה שהן אליביה וזה שהקשו התוס' לפירש"י דהכא לזה אינו לרב לא אתיא כסף להך דרשא אלא לכפירה הוא דאתא ושמואל דדריש הכי התם ומה כסף לדבר חשוב אף כלים כו' עכ"ל לא למעט כלים למה שהן אתא דהא איהו מחייב בהו כדאמר התם בהדיא אלא כמו שפירשו התוס' שם לקיים הגירסא אף לשמואל אף כלים לדבר חשוב היינו לבעינן ב' פרוטות ולמה שהן דקאמר היינו אע"פ שאין שוין ב' מעות כו' ע"ש בתוספות ואף שקצרו קצת התוספות הכא בדבריהם אלו מ"מ אין לכוין דבריהם הכא אלא כמו שכתבנו לקיים כל הפירושים בלי גמגום ולו"ק:

תוס' בל"ה והרי טענה כו' הקשה על פרש"י כיון למטבע פחות שבצורי היא מעה כו' עכ"ל כן מוכח מפירושו שכתב נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי מיהו כו' גם ממה שפי' לעיל הלכך פרוטה לא מצית למימר כו' ובצורי של נחושת ליכא כו' למשמע מזה מעה של כסף היה בצורי שהוא א' מו' בדינר אבל לפירוש רבותיו הוה מטבע הפחותה שבצורי דינר אלא לגבי טענה מהיקשא דמה כלים לדבר חשוב אף כסף כו' ילפינן דלא בעי דינר וסגי במעה אע"ג דלא הוה כסף צורי ולכך לא קשה להו לפי' רבותיו אלא מעשרים גרה אפילו לפי האמת למסיק כל כסף קצוב כו' ובת"י הקשו עוד לפירש"י למאי למסיק לרב יהודה לא איירי בכסף סתם אלא בכסף קצוב הל"ל בטענה פרוטה לב"ה כמו בקידושין מיהו לפי' רבותיו נמי קשה לדברי המקשה דלא אסיק אדעתיה למימר מה כלים לדבר חשוב אף כסף כו' תקשי ליה מהך מתני' לטענה דבעי ב' מעות ובקדושי אשה לא בעי רק פרוטה ויש לייטב ולו"ק:

גמ' והרי מעשר כו' ותנן הפורט סלע כו' הקשה מהר"י אב"ן לב דהרי ב"ש קאמר בדינר ושוה דינר ואימא דה"נ חילל מעשר שוה דינר בפעם אחד בפרוטות שהיו שוות דינר עכ"ל ע"ש ונראה דלק"מ דכל המחלל תחלה על פרוטות היינו משום שלא היו לו אז מעשר שוה דינר וכל מעט מעשר שיבא לידו מחללו דאי היה לו מעשר שוה דינר היה לו לחלל מתחלה על דינר ולא על פרוטות וכן בכל פעם שיבא לו שוה דינר מעשר היה לו לחלל על דינר ולהביאן עמו לירושלים דאין במשוי הדרך בד' דינרים יותר מבסלע שהוא ד' דינרין ודוחק הוא לומר כשלא היה לו דינר כשחללן על פרוטות שוה דינר והוא ברור ולו"ק:

בפרש"י בל"ה כסף כסף גמר פליון הקדש כו' ועוד דהכא כספים יתירא כתיבי עכ"ל אין להקשות דאי כספים יתירא כתיבי ל"ל למימר כסף כסף לג"ש לימא כסף יתירא רבויא הוא די"ל דמלת כסף יתירא לא שייכא לרבות פרוטה של נחושת אבל ה' דהכסף הוי שפיר רבויא גבי מעשר ומיניה יליף שפיר ג"ש כסף כסף כאילו כתיב נמי גבי הקדש ה' יתירא וק"ל:

דף יב.

גמרא ואימא ב' פרוטות כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר כו' לדברי התוס' דלעיל בל"ה מעיקרא לדינא כו' שכתבו וי"ל דאי מהיקש לחוד ה"א דלא סגי בפרוטה עד שיהא ב' פרוטות כדבעינן באמה כו' (ב) הוא תמוה אמאי לא נקטו בדבריהם דינר כדמסיק הכא גם קשה לתירוצם דלעיל דאכתי לב"ש לקושטא הוא דבעי דינר כמו באמה עבריה תקשי ל"ל כי יקח למדרש מיניה כסף וי"ל בזה דודאי קלושי כסף איכא למילף שפיר מאמה עבריה לב"ש אלא דאצטריך כי יקח לב"ש דבעינן נתן הוא ואמר הוא כדעבדינן לעיל דריכותא אכי יקח וגו' ואוצאה חנם וגו' ע"ש ולו"ק:

תוס' בל"ה רב חסלא כו' משום דמיירי שקלשה אחיו כו' ואי הוה אמר דראשונים כו' עכ"ל אבל בת"י מפרש לה גם בקלשה אחר וז"ל הכא לא משני בקידושי ספק דאיירי כשקלשה אחר אח"כ ובא רב חסלא לאפקועי קלושי ראשון כדקאמר לאו כל כמינך כו' עכ"ל וצ"ע לתוספות שלפנינו מי הכריחם לפרש דאיירי שקלשה אחיו כו' ודוחק הוא לומר דמשמע להו הא דקא"ל לאו כל כמינך דאסרת לה אבתראה היינו אפילו בגט מראשון ונראה דמשמע להו דאי קלשה אחר כיון דאפשר בתקנה לישא את השני על ידי גט מראשון ודאי דהוה רב חסלא חש לשמואל להצריכה גט מראשון אבל בקלשה אח"כ אחיו דא"א בתקנה לישא את השני ע"י גט מראשון דא"כ הויא גרושת אחיו לא היה חושש לשמואל לאוסרה על אחיו השני וק"ל:

דף יב:

בד"ה והאיכא סהדי כו' לא"כ אין לדבר סוף לעולם איכא למיחש כו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא דאמאי לא נימא אי לא ידעינן בודאי שלא היה ש"פ בשעת קדושין לעולם איכא למיחש שמא היה ש"פ והוזלה אח"כ ודומיא דהכי לשמואל לעולם חיישינן שמא היה במקום אחר ש"פ ובת"י לדברים אלו אינן מפסיקא להו דלא איירי בכה"ג ללישנא והאיכא סהדי בחורית לא משמע לניחוש לשמא איכא סהדי ויש ליישב לדברי התוס' שלפנינו למשמע להו למשום דא"ל אימיה הכי פריך והאיכא סהדי בחורית כו' ואי משום לניחוש לשמא איכא סהדי א"כ אין לדבר סוף ולעולם אף בלא א"ל כן אימיה ניחוש לכך וק"ל:

בד"ה בשעת מתן ה"ג ול"ג בין רצתה ובין לא רצתה כדאמר כו' עכ"ל דע"כ אי הוה קתני בין לא רצתה היינו לאשתיקה דאי לא רצתה ממש תקשי כדאמר מכלל דרישא כי אמרה לא כו' וא"כ ליתני מקודשת סתם וק"ל:

דף יג.

גמרא אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא הא אישתיקה הוי קדושין כו' לאו מדיוקא דלא רצתה קאמר הא אשתיקה דהא מרישא איכא לדיוקי בהיפך רצתה דאמרה אין הא אשתיקה לא אלא דה"ק לפום סברא דהשתא דלא אמרינן הכא אין שקלי ודידי שקלי א"כ כמו לעיל קדשה בפקדון דאמרינן דאשתיקה הוה קדושין בשעת מתן מעות ה"נ הכא גבי קדשה בחוב ומש"ה פריך ניתני כי התם ובת"י כתבו ק"ק דהל"ל רצתה לאשתיקה לא רצתה דאמרה לא כנ"ל ולולי דבריהם היה נראה דרצתה לא משמע לאשתיקה אלא למשמע אמרה אין אבל לא רצתה איכא לפרושי שפיר דלא אמרה רצתה והיינו לאשתיקה וכדמסיק הכא ולעיל וק"ל:

שם קרקע נקנית בפחות משוה פרוטה א"ל כי תניא ההיא בחליפין כו' אין להקשות לפי מה שפי' התוס' לעיל דחליפין אינו קונה באשה משום דאשה בפחות מש"פ לא מקניא ול"נ נפשה והיינו טעמא משום דגמר קיחה קיחה משדה עפרון ובפחות מש"פ לא אקרי כסף עכ"ל וה"נ נימא הכי בשדה די"ל אע"ג דבשדה כתיב כסף לא אימעט חליפין מדלא איקרי כסף דהא בבועז נחלת קרקע היה וגלי לן קרא דנקנה בחליפין דכתיב ושלף איש נעלו אבל גבי אשה אתי כסף שפיר למעט חליפין דלא ילפינן בג"ש מקיחה אלא לענין כסף כמ"ש התוס' לעיל:

שם ואימא עד דעביד לכולהו לא ס"ד דכתיב כי מפני אלה אבלה כו' וכיון דע"כ על כן תאבל הארץ אאלה לחוד נמי קאי אית לן למימר דגם דגי הים יאספו נמי אאלה קאי וק"ל:

תוס' ד"ה האשה שהביאה כו' ומי קרבה והתניא כו' אלמא משמע דאפילו בדיעבד כו' עכ"ל הכי משמע להו מדמשני לעיל מיניה בשקרבה ופריך עלה ומי קרבה כו' ואי למצוה קאמר ולא לעכב אכתי נימא כשקרבה כ"כ התוספות בפ' תמיד נשחט אבל בתוס' דפ"ק דזבחים ורפ"ק דמנחות כתבו דאפילו דיעבד קאמר מדמשני שאני עולת מצורע כו' ש"מ דבעלמא אפילו דיעבד לא עכ"ל והתוס' דהכא סתמו בדבריהם המשמעות וסמכו עצמם דתרווייהו איתנהו וק"ל:

דף יג:

גמרא מי כתיב ופרצו פרצו כתיב כו' פרש"י ומלתא באנפי נפשה היא ועלה לחודה כתיב על כן תאבל עכ"ל ויש לדקדק מההיא דפרק שבועת העדות דהיינו כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו ובאלה ממנו ומכל העולם שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ וגו' והכא מוכח דלא קאי רק אפרצו לחוד מדכתיב פרצו בלא וי"ו וי"ל דלא קאמר דקאי אפרצו לחוד ולא אאינך דכתיבי בקרא אלא דקאי אפרצו בלחוד וה"ה אכל חדא וחדא מנייהו אלא דה"ק אילו הוה כתיב ופרצו ה"א דאכולהו ביחד קאי וכן נראה לפרש מדברי התוס' שם ובהכי ניחא דלא קאמר אלא מי כתיב ופרצו דודאי תירוץ קמא דאאלה לחוד נמי קאי ויש לדקדק מי הכריח למדרש כן מפרצו הא מפורש בהאי קרא ונאוף דהיינו א"א כדכתיב ואיש אשר ינאף את אשת איש ועלה קאי נמי על כן תאבל הארץ וגו' וי"ל דניאוף לא משמע אלא המנאף במזיד אבל ע"י הני שאינן יודעין בטיב גיטין וקדושין הן שוגגין באיסור א"א לא הוה בכלל ונאוף ואתא קרא דפרצו לרבות בכה"ג נמי דקאי עלה על כן תאבל הארץ וק"ל:

תוס' בד"ה מלוה הכתובה כו' שלא היו יודעים כו' אם לא שנתחייבה התורה כו' עכ"ל מת"י דקשה להו לפירש"י דהא ערכין קרי ליה התם מלוה הכתובה בתורה אע"ג דע"י מעשיו באו עכ"ל ודו"ק:

בד"ה אמר רב פפא כו' לענין יורשים עשאום כמלוה בשטר כו' עכ"ל הלשון מגומגם קצת דמאי עשאום דהא לענין יורשים מדינא אוקמא אדאורייתא כיון דשיעבודא דאורייתא ולענין לקוחות עבוד רבנן תקנתא משום דלית ליה קלא וק"ל:

בד"ה אלא מיתת כו' וי"ל דאחרי שראינו שהתיר הכתוב א"א כו' אצטריך קראי כו' עכ"ל לכאורה ה"ה בהיפך אחרי שראינו שאסר הכתוב בעריות אצטריך הכא להתיר בא"א וכן מוכח קצת בשמעתין מדפריך והא עריות דאסר להו ולא שרי להו ואין להקשות דהיאך נילף מעריות לאיסורא והא ה"ל שני כתובים ואין מלמדין די"ל דאיכא בהו שום צריכותא וכה"ג כתבו התוספות בפרק מי שאחזו בד"ה גמרינן מינייהו כו' ע"ש אבל הוא דחוק והנראה דר"ל דסוגיא דהכא מעיקרא לא אסיק אדעתיה שום קרא להיתר בא"א ושום קרא לאיסור בעריות ולכך פריך הכא אי סברא הוא להתיר בא"א והא עריות דאסרינן להו מסברא עד דמסיק מקרא דפן ימות וגו' גמרינן להיתר והשתא אחרי שראינו להיתר הכא בא"א קמצריך התם קראי לאיסורא דלא נילף מא"א כו' ואין להקשות לפי האמת דהתם דכתיבי קראי בעריות נימא מדאיצטריך קרא בעריות לאיסורא נימא בא"א מותר ול"ל קרא להתיר בא"א דקושטא דכן הוא וקרא לגבי א"א פן ימות וגו' לאו יתירא הוא אלא ממילא משתמע מיניה א"א להיתרא ותו לא מידי וק"ל:

בד"ה לכ"ע בעשה כו' שתתיר מיתה בק"ו מגט ומה גט שאינו מתיר כו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב דאיכא למיפרך מה לגט שכן מוציא בשפחה כנענית תאמר במיתה שאין מוציאה בשפחה כנענית שנאמר והתנחלתם אותם לבניכם וגו' ואפשר לתרץ הך קושיא דמצינן למימר יוכיח מחליצה שאינה מוציאה בשפחה כנענית ומותרת לכ"ע ותו איכא למידק נימא דיו אסוף דינא דלא מפרך ק"ו כו' מה להלן כשאין לה בנים אף כאן כשאין לה בנים עכ"ל ואני אומר דאיכא למיעבד ק"ו לעלמא מיבם ולא מיתה מגט והכי עבדינן ליה ומה יבם שאינה מותרת ע"י מיתה לעלמא שהותרה ע"י גט אינו דין שהיא מותרת ע"י מיתה דהשתא ליכא למיפרך מה לגט שכן מוציא בשפחה כנענית כו' דהא לא ילפינן כלל מיתה מגט אלא לעלמא מיבם וליכא נמי דיו אסוף דינא ואע"ג דאיכא דיו אתחילת דין אין לחוש בו ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה מדאמר רחמנא כו' וי"ל א"כ ה"ל למכתב כו' אלמנה וגרושה וגו' בפרשת יבמין עכ"ל כיון דבחד קרא כתיבי ה"ל למכתב כולהו בפרשת יבמין אגב אלמנה דלא שריא לכ"ע בלא יבמין אלא לכ"ע דיבמין אבל גרושה וחללה ודאי דאשכחן שפיר דשריא לכ"ע אף בלא יבמין ואין להקשות דהיאך איכא לאשכוחי דאחיו מאביו של כ"ג ישא גרושה וחללה דאסור בהן דדוחק להעמיד שנשאן באיסור י"ל כגון דאביו של כ"ג נשא אחת מפסולי כהונה והוליד אחיו של כ"ג ממנה דה"ל אח זה של כהן [גדול] חלל ושרי בגרושה וחללה וכשמת נפלה לפני אחיו כ"ג וק"ל:

בפרש"י בד"ה לכולי עלמא בעשה ויצאה וגו' ולא על ידי מיתה דושלחה לזו ולא לאחרת כו' עכ"ל ר"ל דכל הענין לא מדבר אלא בזו שנשאת לאחר ע"י גרושין של ראשון והוא כמו א"נ ודו"ק:

דף יד.

גמרא ובמיתת היבם מנ"ל ק"ו ומה א"א כו' מה לא"א כו' יש לדקדק לפי מה שכתבו התוס' לעיל דאצטריך קראי לאסור עריות משום דלא נילף מא"א להיתר והיינו במה מצינו ה"נ הכא ביבמה כיון דליכא קרא לאיסור נילף במה מצינו מא"א להיתר ויש ליישב דקושטא דהכי הוא אלא לרווחא דמלתא קאמר דק"ו נמי הוא וק"ל:

שם אלא מה לא"א שכן אוסרה כו' הא נמי אוסרה מתירה יבם כו' יש לדקדק במאי קמפלגי המקשה והמתרץ ויש ליישב דהמקשה קאמר דאינו דומה דבא"א אוסרה ע"י מעשיו ומש"ה נמי למתירה אבל יבם אינו אוסרה ע"י מעשיו אלא ע"י מעשי אחיו ואע"ג דהך פירכא אינו אלא סברא אין מכניסין אותה בק"ו כעין שכתבו התוס' לעיל בשם ר"א משאנ"א גבי הא דפרכינן מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת ורב אשי סבר כיון דמ"מ ביבם נמי הוא אוסרה דאי לאו יבם היתה מותרת לשוק הוא שרי לה ושפיר מכניסין הך פירכא דא"א אוסרה ע"י מעשיו בתוך הק"ו ותו ל"מ וק"ל:

שם ותהא א"א יוצאה בחליצה כו' ותהא יבמה יוצאה בגט כו' לכאורה קשה השתא דלא אסיק אדעתיה דאיכא מיעוטי דקראי לית לן למגמר הני ק"ו כלל כיון דאיכא למימר הכי וא"ל הכי אוקי כל חד וחד אדוכתיה כדאי' הך סוגיא במס' זבחים פ"ב והתוס' פ"ק דחולין בד"ה ותהא פרה כו' כתבו דלא הוי האי ק"ו דהכא אלא כמו מה מצינו וע"ש באורך ומיהו בהאי ק"ו דיבמה תצא בגט איכא למיעבד בדרך אחרת כדלעיל ומה א"א שהיא בחנק יוצאה בגט יבמה שהיא בלאו לא כ"ש שיוצאה בגט וק"ל:

תוס' בד"ה ותהא א"א יוצאה בחליצה וא"ת איכא למיפרך מה ליבמה שכן בלאו כו' עכ"ל ה"מ למיעבד ק"ו מגט אחליצה מה גט שאין יבמה יוצאת בו אשה יוצאת בו חליצה דיבמה יוצאת בו אינו דין שתהא אשה יוצאת בו דהשתא ליכא למיפרך מה ליבמה שהיא בלאו כו' דהא לאו אשת איש מיבמה ילפינן אלא חליצה מגט וכן לקמן דקאמר ותהא יבמה יוצאה בגט מק"ו ה"מ למיעבד כה"ג מחליצה אגט וליכא למפרך כמ"ש התוס' מה לאשת איש שכן נקנית בשטר כו' וצ"ל דאית ליה לתלמודא שום פירכא או יוכיח אהני ק"ו ודו"ק:

דף יד:

גמרא לכ"ע יליף שכיר שכיר והכא בהאי קרא כו' ק"ק אמאי לא קאמר לכ"ע יליף שכיר שכיר אלא מ"ד דאין מוכר עצמו נמכר לשש יליף שכיר שכיר בג"ש מנמכר לעכו"ם דאינו יוצא בשש כדממעטינן לקמן מבאלה ומ"ד דנמכר לשש יליף שכיר שכיר ממכרוהו ב"ד ובהא פליגי דמר ניחא ליה למילף מוכר עצמו ממוכר עצמו דהיינו לעכו"ם ומר ניחא ליה למילף נמכר לישראל מנמכר לישראל ויש ליישב ודו"ק:

תוס' בד"ה הואיל וכל קנינו כו' דה"פ הואיל כו' דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר דישראל כו' עכ"ל לאו דמכסף מקנתו קאמרינן לאפוקי שטר דלא קאמרינן אלא בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים אלא דר"ל הא דקאמר הכא בכסף היינו מדכתיב בכסף מקנתו ודקאמר עלה דכל קנינו כן הוא היינו לאפוקי שטר משום דשטר גופיה לא אתיא בע"ע אלא לאתקש לאמה ואמה לאחרת כו' ובעכו"ם לא שייך כו' אבל לא ניחא להו למימר דכל קנינו כסף לאפוקי חליפין דהא בנמכר לישראל נמי אימעיט מחליפין ותו לא מידי וק"ל:

באד"ה וא"ת לאו ק"ו הוא ומה עכו"ם שאינו קונה ע"ע בשטר קונה בכסף ישראל כו' עכ"ל ק"ק דהא שטר גופיה לא פסיקא ליה אלא מדאתקש לאמה ואמה לאחרת כו' כדלקמן ואם כן מיניה גופיה מהאי היקשא איכא למילף נמי כסף בלא ק"ו אלא דלפי האמת איצטריך למילף כסף מוהפדה דבעי דינר משום גרעון ולא סגי בפרוטה כמו באחרת וא"כ מהאי ק"ו נמי ליכא למילף כסף מה"ט דלא הוה ידעינן דבעי דינר (א) ויש ליישב דל"ק להו הכי השתא דלא ידע מהיכא אתי שטר בישראל אלא לפי' ר"ת דוכל קנינו אתי לאפוקי שטר בעכו"ם אם כן לא הוה ליה למיפרך שוב נמכר לישראל מנלן כיון דאיכא ק"ו בישראל מעכו"ם ודו"ק:

בד"ה מוכר עצמו מנלן כו' אמאי איצטריך והפדה כו' אלא איצטריך לדרשא אחרינא לגרעון כסף כו' עכ"ל לכאורה קשה דהא גופה דמלתא לגרעון גבי עכו"ם כתיב וחשב עם קונהו וגו' וא"כ לא אצטריך להך מלתא דבגרעון כסף דהא נמי נפקא מהך ג"ש דשכיר שכיר מעכו"ם ועבריה מע"ע מהיקשא כקושייתם וי"ל דגרעון כסף דגבי עכו"ם אינו אלא לפי שנות היובל דהא אינו יוצא בשש ואם כן איצטריך שפיר גרעון כסף גבי עבריה לפי שנות שש והרא"ם בפי' החומש הקשה וז"ל וא"ת ל"ל קרא דוהפדה ללמד שיוצאה בגרעון ת"ל מהיקשא דעבריה לעברי כו' י"ל דאצטריך דהא דתניא מפדין אותה בע"כ של אב אבל ליכא למימר דאיצטריך והפדה ללמד שנקנית בכסף כו' עכ"ל והאריך ע"ש נעלם ממנו דברי התוס' דהכא דבהדיא כתבו דליכא למילף גרעון כסף בעבריה אלא מוהפדה והיינו ע"כ כמ"ש דגרעון לפי שנים של שש ליכא בנמכר לעכו"ם ודבריו בכללן עוד תמוהין בענין זה שכתב דנפקא לן מג"ש דשכיר ממוכר עצמו דיליף ממוכר עצמו לעכו"ם מוי"ו דוכי תשיג הא ליתא דלמאן דיליף ג"ש מעכו"ם גופיה איכא למילף בהך ג"ש ולא קאמר מוי"ו דוכי תשיג אלא למאן דלא יליף ג"ש כדמוכח כולה שמעתין גם מה שתירץ בזה דאצטריך והפדה למפדין בע"כ זה אינו דמסברא יליף לקמן משום פגם משפחה דאל"כ בע"ע נמי נימא הכי מהיקשא דעברי לעבריה גם מ"ש דליכא למימר דאצטריך והפדה ללמד שנקנית כו' הוא תמוה ביותר דמהיכא דיליף גרעון דהיינו מנמכר לעכו"ם בכללו נמי דנקנית בכסף ומהיקשא דאמה לאחרת נמי ליכא למילף כסף דא"כ ה"ל כסף פרוטה ואנן בעינן דינר משום גרעון כדאמרינן בהדיא לעיל:

דף טו.

גמרא אבל מכרוהו ב"ד לעבד איסורא אימא ליקנסיה כו' מת"י ואי לא כתב במוכר עצמו ה"א איפכא שאני מכרוהו ב"ד דנמכר בע"כ כו' עכ"ל היינו דלכתוב בהדיא מכרוהו ב"ד דאי לאו הכי לא הוה ק"מ

לאוקמא לקרא במסתבר טפי וכה"ג צ"ל בהא דעביד צריכותא במכרוהו ב"ד ונרצע היינו לכתוב כל חדא במפורש דאל"כ לא הוה מוקמינן ליה אלא במסתבר טפי ולא הוה איצטריך למיעבד תרתי צריכותא וק"ק דהיאך יליף לעיל קניית כסף במוכר עצמו בג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד הא איכא למפרך מה למכרוהו ב"ד שכן נמכר בע"כ דה"נ הכא לענין יובל הוה פרכינן הכי אע"ג דאיכא למילף בג"ש ויש ליישב לפי מה שכתבו התוס' לקמן דבתר דגלי קרא לענין יובל דלא פרכינן ליה ילפינן שפיר כולה מלתא בג"ש ודו"ק:

שם איזהו דבר שנוהג באיש כו' בתו"י תימה כיון דקרא לא משתמע אלא בנרצע למאי אצטריך למימר אי במכרוהו ב"ד כבר אמור עכ"ל ולולי דבריהם היה נראה לומר דאי לאו אלא חד קרא אפשר דמסתברא הוה טפי לאוקמא במכרוהו ב"ד אע"ג דכתיב ביה איש אלא דבתר דכתיב תרי יתורא דקרא דכתיב ושב אל משפחתו וגו' וכתיב ושבתם איש וגו' קאמר מאי משמע לאוקמי ליה בהכי ושב אל משפחתו למכרוהו ב"ד ושבתם וגו' לנרצע ולא כללינהו בהני תרי קראי אתי חד למכרוהו ב"ד וחד לנרצע וקאמר משום דהך קרא דכתיב ביה איש משמע טפי לנרצע מלמכרוהו ב"ד ודו"ק:

תוס' בד"ה כי טוב לו כו' גרים כשכיר כתושב יהיה עמך כו' עכ"ל ר"ל משום דיש לבעל דין לחלוק דאדרבה גירסת התלמוד אמת ושם בת"כ הוא טעות וע"כ כתבו והוסיפו בדבריהם דבספרי לא דריש מידי כו' ואי מההוא קרא דכי טוב לו עמך הוה דריש ה"ל לאתויי הך דרשה בספרי דהיינו ספר במדבר וספר דברים דשם מקומו דהאי קרא דכי טוב לו גו' בפרשת ראה אבל בת"כ דהיינו ספר ויקרא מייתי הך דרשא בפ' בהר דשם כתיב כשכיר כתושב גו' וק"ק כיון דהאי קרא במוכר עצמו כתיב אימא דוקא בו נאמר כן עמך במאכל כו' אבל במכרוהו ב"ד ניחא קושטא הוא דעובד בין ביום ובין בלילה דכיון דעבד איסורא נקנסיה כדקאמר לקמן וק"ל:

דף טו:

גמרא ואי ס"ד יליף שכיר שכיר אמאי קאמר ומה מי כו' נילף שכיר כו' אבל הא ל"ק ליה ואי ס"ד יליף שכיר שכיר בלא ק"ו נמי ניחא דנמכר לעובד כוכבים נגאל בשש מג"ש דשכיר שכיר דניחא ליה לתנא דברייתא למילף ליה בק"ו וק"ל:

תוס' בד"ה אמאי קאמר כו' וא"ת כי נמי לא ילפינן שכיר שכיר כו' מ"מ נילף מוכי תשיג כו' עכ"ל לפום מה שהבינו השתא דעביד ק"ו ממוכר עצמו לישראל אמוכר עצמו לעכו"ם שיהיה נגאל בשש עליפא תקשי להו למאן דיליף מוכי תשיג מוכר עצמו גופיה נמי לא נגאל בשש ומאי קאמר והלא דין הוא ומה מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש כו' הא מוכר עצמו לישראל גופיה אינו נגאל בשש ויש ליישב דודאי הא נמי קשיא להו אלא דניחא להו להקשות להך קושיא גופיה דפריך תלמודא אמאן דיליף שכיר שכיר תקשי ליה נמי למאן דלא יליף שכיר שכיר אלא מוכי תשיג ודו"ק:

בד"ה אמר קרא כו' אמאי לא יליף ק"ו שמכרוהו ב"ד יהיה נגאל באלה כו' עכ"ל מהאי לישנא דקאמר ומה מי שאינו נגאל באלה כו' משמע ליה להרר"ס דפסיקא ליה מיהת לפי האמת דנמכר לישראל לא נגאל בקרובים ולעיל נמי דעביד ק"ו ומה יבמה שאין יוצאה בגט כו' היינו דהכי פסיקא ליה מיהת לפי האמת דאין יבמה יוצאה בגט וכה"ג בפ"ק דחולין גבי ותהא פרה כו' ולכך הכא קשיא ליה להרר"ס השתא דלא אסיק אדעתיה הך דרשה דיגאלנו תקשי ליה האי לישנא מהיכא פסיקא ליה למימר הכי לפי האמת דהא איכא למיעבד ק"ו למכרוהו ב"ד יהיה נגאל באלה מק"ו דעכו"ם שאינו יוצא בשש ומהר"י תירץ דגם בכה"ג שאינו כן לפי האמת עביד מיניה ק"ו ומשום דלא כתיב בקרא בהדיא כההיא דפרק הפועלים ועיין עוד לקמן בזה וניחא כל מה שנתקשה בזה מהר"י אב"ן לב ודו"ק:

בא"ד ותירץ דאיכא למיפרך מה לנמכר לעכו"ם שכן יוצא במיתת כו' עכ"ל ולמאי דיליף שכיר שיהיה נגאל באלה לא פרכינן הך פירכא דמיתת אדון דלהך מלתא לא ניתנה הג"ש לידרש מיהו מלתא דסברא הכתובה פרכינן אג"ש כדקאמר לעיל דליקנסיה משום דעביד איסורא ובהיפך בק"ו מלתא דסברא במלמד דליכא בלמד לא פרכינן למכניסין אותה בק"ו כמ"ש התוספות לעיל ומלתא דדינא דאיכא במלמד ולא בלמד פרכינן שפיר בק"ו וכן היא המלה ודו"ק:

בא"ד תאמר לנמכר לישראל שאינו יוצא במיתת האדון כו' דין הוא שלא יגאל באלה כו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב הא לאו פירכא הוא דאיכא למימר שדה אחוזה יוכיח שאינה יוצאה במיתת אדון ונגאלת באלה כו' עכ"ל ויותר קשה בזה דלפי קושייתו הוה ילפינן חדא מחדא מתרתי הא חדא מחדא דהיינו ע"ע נמכר לישראל שיהא נגאל באלה איכא למילף בק"ו הכי משדה אחוזה. ומה שדה אחוזה שאינו נגאל בשש נגאל באלה מכרוהו ב"ד שנגאל בשש אינו דין שנגאל באלה דהשתא ליתא הך פירכא דמיתת אדון שהרי שדה אחוזה נמי אינה יוצאת במיתת אדון ודברי בעל דברי ריבות בזה אלא ודאי נראה דלא עבדינן תחלת דינא משדה לעבד כ"א יוכיח עכ"ל דברי נביאות הן ומלה זו לא ידענא מהיכן יבא לו דאם עבדינן מיניה פירכא ויוכיח על הק"ו למה לא נעביד מיניה גם תחלת דינא אבל הנראה דודאי איכא למיעבד האי ק"ו משדה אחוזה אלא דניחא להו להקשות מהאי ק"ו דנמכר לעובד כוכבים גופיה ובפשיטות טפי דאההוא ק"ו משדה אחוזה היו צריכין לאתויי ראיה מלקמן דעביד הוכחה מעבד לשדה כו' כמ"ש התוס' לקמן ע"ק לי בזה דהא אק"ו דעביד בברייתא נמי איכא למפרך בכהאי גוונא מה לנמכר לישראל שהוא יוצא בשטר כדלקמן ולכך דין הוא שיוצא בשש תאמר בנמכר לעכו"ם שאינו יוצא בשטר וצ"ל בנמכר לעכו"ם שיוצא בשטר אע"ג דאינו נקנה בשטר כמ"ש התוספות לעיל וצ"ע ודו"ק:

בא"ד ומ"מ קשה דהא אמה העבריה מצינו למילף מהאי ק"ו כו' והדר נילף ע"ע כו' עכ"ל וה"ה דהוה מצי להקשות למאי דקיימינן השתא כמ"ד דלא יליף שכיר שכיר וא"כ מוי"ו דוכי תשיג ילפינן מוכר עצמו לישראל דנמכר באלה ולא בשש מנמכר לעכו"ם והדר נילף מכרוהו ב"ד בהאי ק"ו ומה מוכר עצמו לישראל דאינו נגאל בשש נגאל באלה מכרוהו ב"ד דנגאל בשש אינו דין שיהא נגאל באלה ויש ליישב דלפום סברא דהשתא דלא יליף ג"ש אלא מוכי תשיג ה"נ מוכר עצמו לישראל יוצא במיתת אדון דקרא ועבדך דדרשינן מיניה ולא ליורש לקמן במכרוהו ב"ד הוא דכתיב ודו"ק:

בא"ד ומהר"י תירץ כו' וה"פ ומה מי שאינו נגאל באלה פי' דלא כתיב בקרא בהדיא כו' עכ"ל אבל אי יליף מג"ש דשכיר שכיר מקרי שפיר בקרא בהדיא דודאי הוה הג"ש מופנה מצד אחד דאל"כ לא הוה למדין ממנה אפילו אי ליכא למפרך מידי כדאמרינן בפרק המפלת אך הסוגיא דלקמן קשה לתירוץ מהר"י דאמרינן לקמן דאבעיא להו ע"ע הנמכר לישראל נגאל לקרובים או לא כו' אליבא דרבי לא תיבעי לך דאמר מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש אלמא לא מיפרך כי תבעי לך אליבא דרבנן מאי ילפינן שכיר ולא דרשינן יגאלנו כו' ולפי פי' מהר"י לרבי נמי הא איכא למימר דלא דריש יגאלנו ודקאמר ומה מי שאינו נגאל כו' היינו דלא כתיב בקרא בהדיא וצ"ע ודו"ק:

בד"ה ור"י הגלילי מידי אלא באחר כתיב נראה כו' ולספרים דגרסי ליה נראה להר"ס בו' עכ"ל כצ"ל גם בשמעתין לפי מה שמקיים הר"ס הגירסא וכ"ה בדפוס ישן גם בת"י כתובים בקלף אבל הגירסא אמיתית גם לפרש"י צ"ל בשמעתין מידי אלא באלה כתיב והקושיא אליבא דר"ע לפשטיה דקרא ואם לא יגאל באלה דהיינו קרובים אלא באחר ויצא בשנת היובל וכר"י הגלילי אבל חדשים מקרוב באו בכל דפוסי לובלין ובדפוס קראקא הרכיבו שתי הגירסאות דהיינו ור"י הגלילי מידי אלא באלה כתיב והוא טעות גמור דר"י הגלילי לא קאמר הכי אלא ר"ע וא"א להולמם כל דברי התוס' כפי טעות הזה וק"ל:

דף טז.

גמרא שייר מיתת האדון אי משום מיתת האדון כו' אע"ג דקתני ליה בסיפא גבי נרצע ובמיתת אדון משום דלית ליה התם שיורא אחרינא אבל גבי אמה עבריה שייר ליה שפיר דאית ליה שיורא אחרינא דהיינו מיתת האב ודקאמר כיון דקתני באיש לאו שיורא הוא היינו נמי דגבי נרצע קתני לה אבל גבי אמה עבריה דיתירה היא על הע"ע לא קתני לה דלא קתני לישנא יתירה אלא במילתא דליתא כלל בע"ע וק"ל:

תוס' בד"ה לימא ליה כו' ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני כו' יוצא בהפקר כו' עכ"ל ואפילו אי בעינן נמי גבי הפקר בפני תרי מ"מ קשיא להו מהפקר גם למאי דמסיק דע"ע גופו קנוי לו דהא עבד כנעני גופו קנוי לו ומועיל בו הפקר והמגיה בדברי התוס' דאמאי לא פריך ויפקירנו טועה דמשמע דלדברי המקשה אמרו כן ואינו אלא למסקנא נמי קשה כמ"ש ודו"ק:

בד"ה אמר רבא כו' מלאה חשיב במתני' שטר משמע כו' עכ"ל ולמאי דבעי למימר דסגיא ליה זיל באפי תרי ל"ק להו דליחשביה נמי במתני' כדאומר ליה זיל באפי תרי דלאו היינו קניה דקתני וקונה את עצמו אלא מחילה בעלמא וכצ"ל גם לפי האמת דסגיא בהפקר ולא חשיב ליה משום דאין זה קניה ודו"ק:

דף טז:

גמרא וכ"ת ה"נ תנא ושייר והא ד' קתני כו' והמ"ל מאי שייר דהאי שייר דהכא ליכא למימר שייר מיתת אדון דהא לפי דעת המקשה קתני מיתת אדון ויש ליישב דאיכא למימר דשייר יובל של רציעה דבמתני' דילן חשיב נמי יובל ויובל של רציעה בתרתי מיהו לא אסיק אדעתיה דמקשה דקתני מיתת אדון למימר כדמתרצינן דחשיב יובל של רציעה ולא חשיב מיתת אדון דמשמע ליה דר"ש סתם דבריו וקאי על הת"ק דמייתי לקמן ואיהו חשיב מיתת אדון ולא חשיב יובל בתרתי והמתרץ השיב דע"כ ליכא למימר הכי דאם איתא דחשיב ר"ש מיתת אדון באשה מיהת אשכחן ד' וק"ק כיון דהמקשה דהכא רב ששת סמך עצמו בקושייתו וידע מלתא דת"ק דלקמן דהיינו רישא דר"ש דמייתי אמאי לא פריך מרישא דהך ברייתא וכדפריך רב עמרם ויש ליישב לפי דברי התוס' דרב ששת דהכא לא דייק ליה הא דקתני ד' אלא מדנחית לפרושי ואי אתה יכול לומר ד' בא' כו' ה"נ איכא למימר דלא דייק ליה שפיר מלת אלו דקתני ברישא וטפי דייק ליה הכא מדנחית לפרושי כולהו כמ"ש התוס' ודו"ק:

תוס' בד"ה מה לסימנין כו' וא"ת מכל הני איכא למילף ק"ו ומה סימנין שאע"פ שנשתנה בו עכ"ל קושייתם כעין שכתבו התוס' לעיל גבי הא דפרכינן מה ליבמה שכן זקוקה כו' דכל זה אכניס בק"ו ותירוצם נמי שכתבו הכא וי"ל דגבי אדון שייך לומר שינוי הגוף גורם כו' הוא כעין שכתבו שם לתרץ בשם ר"י דמה"ט לא מכניסין הפירכא בק"ו ומדברי אב"ן לב נראה שהבין כוונת התוס' בדרך אחר ע"ש ואין צורך להאריך וק"ל:

בא"ד מה להנך השוה שבהן שמוציאין מעבדות כו' ואע"ג דהיא גופא בעי למילף מ"מ כל כו' עכ"ל הקשה בספר לחם אבירים דא"כ בטלת הצד השוה שבכולי תלמודא ואפשר כו' עכ"ל תירוצו אינו מבורר ולי נראה דהכא כיון דהך פירכא גופא צד עבדות איכא פירכא גמורה בחדא מחדא לגבי שנים ויובל דהיינו דאיתנהו גם בע"ע ובהך מלתא ודאי דליכא למילף מנייהו מיתת אב פרכינן לה נמי שפיר גבי חדא מתרתי אע"ג דהיא גופה בעי למילף מנייהו משא"כ בעלמא דליכא למיעבד מה הצד בכה"ג ודאי דליכא למיעבד מה הצד במלתא גופה דבעי למילף מנייהו ודו"ק:

בד"ה והתנחלתם וגו' הקשה ל"ל והתנחלתם כו' וי"ל ה"מ גדולה כו' אבל קטנה לא נפקא כו' עכ"ל מיהו הכא בנערה דנפקא בסימנין קיימינן לא הוה אצטריך ליה לאתויי הך דרשה דוהתנחלתם אותם וגו' כקושייתם אלא דהאמת קאמר דגם בקטנה אין אדם מוריש זכות בתו לבנו וכ"ש בנערה וק"ל:

דף יז.

בפרש"י בד"ה יכול אפילו חלה בתוך שש כו' ת"ל ובשביעית יצא ואפילו לא עבד ' שש שלמים עכ"ל בפי' ישן כל זה אינו וכן נראה דהא המקשה גם המתרץ דמוקי לה בעושה מעשה מחט לקמן מפרש לה בחלה כל שש וק"ל:

גמ' ואימא חמש סלעים מכולהו כו' דהכי משמע קרא דלא כתיב אלא חד ריקם אכולהו ולא שייך לשנויי הכא אמר קרא כאשר ברכך גו' והא דכתיב צאן גורן ויקב ולא סגי ליה בחדא וריקם קאי עליה משום דאימא דבהנהו ה' סלעים בעינן דוקא הנהו ג' מינין ולקמן דבעי לר"י ור"ש האי צאן גורן ויקב ל"ל ולא קאמר דאיצטריך דבעי דוקא הנהו ג' מינין למכל מין ומין שלשים לר"י וחמשים לרבי שמעון ודאי דליכא למימר דוקא דהא נתינה כתיבה לבסוף ושדי ליה אכולהו ומכולהו דוקא שלשים לר"י וחמשים לר"ש נמי ליכא למימר דא"כ ה"ל לפרושי בברייתא דבעי שלשים לר"י וחמשים לר"ש דוקא מהנהו ג' מינין כדמפרש לה לר"מ וק"ל:

תוס' בד"ה חלה שלש כו' סוכר עליו אם באתה חבילתו לידו כו' עכ"ל ובלא באתה חבילה בידו נמי מ"מ שכר חצי היום שביל בעה"ב ודאי להפסיד לא גרע מחבילה בידו כדאמרינן בהדיא התם וק"ל:

בא"ד דשנים לשכיר הן ג' שנים והיינו דכתיב כי משנה שכר שכיר כו' עכ"ל ואין זה סותר דרשה דלעיל וכי ס"ד דע"ע עובד בין ביום ובין בלילה כו' מכאן שרבו מוסר לו שפחה כו' דה"נ ה"ק דלא היה לעובדו רק ביום של ששה שנים דהיינו ג' שנים שלמים דומיא דהכי אמרו לענין חזקה ג' שנים אבל עובדו גם בלילה דהיינו משנה שכר וגו' מכאן שרבו כו' ודו"ק:

בד"ה חדא לתפסת כו' ותדע דהא כי יליף מערכין מהני כאשר ברכך וגו' כו' עכ"ל פסיקא להו הכא טפי לומר כן משום דחדא נתינה כתיבה בהו וחדא מילתא היא לכולה בערכין היא בין המרובה ובין המועט מה שאין כן גבי ריקם אע"ג דחד ריקם הוא מכל מקום תרתי מילי נינהו בכור וראיה ודו"ק:

דף יז:

גמרא שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה כו' המתרץ ודאי נמי ידע דשדה אחוזה נפקא ליה נמי מהאי טעמא דנפקא ליה הכא לעובד את הבן ולא את כו' כדמסיק הכא והתם ולא נקט שדה אחוזה אלא לראיה דמהאי טעמא דקם תחת אביו ליעדה דקאמרינן הכא קם נמי תחת אביו לשדה אחוזה וכן הבן

המקשה קמא לפריך אדרבה מרבה אני את האח כו' משום דהכא חדא והתם חדא ומשני כלום יש יבום כו' והוה ליה הכא חדא והתם ולא כלום אלא דהמקשה בתרא לא הבין לדבריו אלא דשדה אחוזה נפקא ליה משום דרשא מקרא ולהכי פריך ותיפוק ליה דהכא תרתי והכא חדא ומשני דהכי קאמרינן דשדה אחוזה נמי כו' וכן יש לפרש הסוגיא דהתם שהביא רש"י ותו לא מידי ולו"ק:

בפרש"י בד"ה הא אם יש בן אין יבום בניחותא גרסינן עכ"ל משום דתחלת דברי המתרץ כלום יש יבום אלא כו' הוא בלשון בתמיה הוצרך לפרש לסוף דבריו אינן בלשון בתמיה אלא בניחותא וק"ל:

בד"ה להעניק כו' ואף לאמתך תעשה כן והענקה קאי עכ"ל דמלת תעשה לא משמע לו אלא לענין הענקה ולא לאקושי לנרצע לענין דאינו עובד הבן אלא מדהפסיק הענין בנרצע וכתב בתריה בההוא קרא גופיה ואף לאמתך וגו' משמע ליה נמי לאקושי לנרצע נמי קאתי וק"ל:

תוס' בד"ה למר למעוטי כספים כו' מכלל ופרט דלעיל מצינו למעוטי כו' עכ"ל מת"י גידולי קרקע לא נראה לר"י דהוי כלל ופרט וכלל הענק תעניק כלל צאן גורן פרט תתן לו חזר וכלל ולא מרבינן אלא כעין הפרט עכ"ל:

בד"ה (מת"י) אלא מדרבנן גזירה שמא יחזור לסורו והשתא לא הוו חליפי ע"ז לחכמים לא תקנו לו ירושה כ"א בהיתר דהם אמרו והם אמרו וא"ת אמאי יחזור לסורו והא מיד שנתגייר כקטן שנולד דמי ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומר וי"ל שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו עכ"ל וק"ל:

דף יח.

בתוס' בד"ה כאן שהורתו כו' פי' בקונטרס אז רוח חכמים נוחה כו' אלא נראה לר"י כו' ואתי לאחלופי לשוייה ישראל גמור כו' עכ"ל ממה שפרש"י הכא היכא דלידתו של בן בקדושה מיחלף בישראל גמור עכ"ל איכא לפרושי שפיר כפר"י אלא ממה שפרש"י לעיל מיניה אין רוח כו' אין מחזיקין לו טובה שלא הצריכוהו לכך עכ"ל אין לפרש כפר"י אלא כמו שהבינו התוס' וכן מצאתי בת"י ולו"ק:

בא"ד ואם ייבם אשת אחיו יאמרו כו' עכ"ל והוא הדין שמא יחלוץ לה וכן הוא בתוספות ישנים וק"ל:

בד"ה כאן בגניבה כו' וקשה מה שפי' בגניבה אחת אינו כו' לא אתיא לא כרבנן כו' היה גניבו אלף ושוה חמש מאות כו' עכ"ל דלא משמע להו לאוקמא היה גניבו אלף כו' בב' גניבות ועוד דאי בב' גניבות איירי מאי קאמר רבא בגניבתו אמר רחמנא ולא בחצי גניבתו כיון דב' גניבות הן כל חדא גניבה שלמה מיקרי וק"ל:

גמ' אי הכי ע"ע נמי נכפינהו לבני משפחה כו' הקשה בס' לחם אבירים ומאי קושיא דלמא שאני אמה עבריה שהאב מכרה ולקח המעות ולכן כפינן ליה כשיש לו אבל ע"ע למה כפינן בני המשפחה כו' עכ"ל ועיין תירוץ לזה שם בדוחק ולי נראה דכמו דכפינן לאביה כשיש לו לפרש"י שלא היה לו למכור בתו כיון שיש לו ה"נ נכוף לבני משפחה שהביאו אותו לידי כך והניחוהו למכור את עצמו ולא החזיקו ידו קודם שהעני כדכתיב בענינא וכי ימוך אחיך וגו' ולפי' התוספות דכפינן לבני המשפחה גם באמה ניחא טפי דלולי גם אביה מכח עניות מכר בתו וע"כ נכוף לבני המשפחה שהניחוהו לבא לידי כך ולא החזיקו ידו וניחא נמי לישנא דאי הכי דאי בע"כ דאלון הוה ניחא ליה דבאמה לא היה לו לקנותה מאביה שלא ברצונה משא"כ בע"ע שמכר עצמו מרצונו וק"ל:

בפרש"י בד"ה לשפחות ושונה כו' יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ומה מכורה כבר יוצאה כו' עכ"ל ובשנים ויובל ליכא למימר הכי כשהיא מכורה יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר דאימא בשנה שביעית וביובל יוצאה ואחר שעבר השביעית ויובל תימכר שנית אבל בסימנין אחר שיוצאה הרי עדיין הסימנין יותר גדולים בה וכ"ש הוא שלא תימכר וק"ל:

דף יח:

גמרא משום רבי אלעזר אמרו מוכרה לקרובים כו' כצ"ל רבי אלעזר בלא יו"ד והוא רבי אלעזר בן שמוע ול"ג רבי אליעזר ביו"ד שהוא רבי אליעזר בן הורקנוס בר פלוגתיה דר"ע הכא גבי בבגדו וכ"ה בפרק האיש מקדש וכן מוכח לקמן בדברי התוספות שכתבו לקמן לפי' ר"ת לגרים לקמן מוקי לה כר"ע לשפחות אחר אישות מני מוקין לה ואי הוה גרסינן הכא רבי אליעזר ביו"ד אכתי תקשי לרב נחמן ב"י דאמר אפילו לר' יוסי ב"י לקדושין היאך מצא ידיו ורגליו לאוקמא הך אלמנה אליבא דר"א דסבר אין אדם מוכר לשפחות אחר אישות ועוד מאי קאמרי התוס' דעל השתא מהדר לאוקמא כר"א כו' דהא עיקר מילתא אליבא דר' אליעזר נמי קא מהדר דהא ושוין שמוכרה אלמנה כו' קאי נמי לר' אליעזר אבל אי גרסינן ר' אלעזר ניחא וק"ל:

שם ואי אמרת נישואין עושה כיון שניסאת שוב כו' ואלא מאי אירוסין כו' לענין נשואין קאמר בפשיטות דאין לאביה שוב רשות בה אפילו לקדש דהא דקתני לאישות ושונה היינו אחר קדושין הראשונים ולמכור אפילו אחר קדושין לא דהיינו ולא לשפחות אחר אישות כדבעי לאוקמא הך בבגדו בה כו' לעיל והיינו דוקא בקדושין דידיה כדמסיק הכא אבל אחר אירוסין דידה מסיק הכא אפילו למכור שרי וק"ל:

תוס' בד"ה כיון שפירש כו' לכך נראה לר"ת כו' מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו או בבינגדו ביו"ד כו' עכ"ל לכאורה שלא חש ר"ת למאי שהקשו לעיל לפרש"י דאין רגילות לכתוב לא יו"ד ולא וי"ו בתוך אותיות הפעולה אלא שבאו לתרץ קושייתם לפרש"י דאין דרך התלמוד להקדים לדברי ר"ע כו' אבל מדברי התוספות דבכורות לא משמע כן ומהרש"ל כתב ליישב דבר זה גם בספר לחם אבירים ואין דבריהם מבוררין לי אבל אחר הדקדוק בדברי התוס' דגבי לשון בגידה הביאו מלשון בשמעו בחטף ומלשון בפגעו בחיריק וגבי לשון בגד לא הביאו אלא הלשון בגד גופיה דהיינו ותתפשהו בבגדו דמזה נראה דודאי יש לחלק בין התיבה שהיא מן השמות כגון בגד ובין התיבה שהיא מפעלים כגון בגד שמע פגע והשתא קשיא להו לפירוש רש"י דקשיא ליה בלשון בגד דה"ל למכתב ביו"ד דהברת חיריק משתמע יו"ד אדרבה נידוק להיפך בלשון בגידה הכי נמי הו"ל למכתב בבוגדו בוי"ו דהברת חטף משתמע וי"ו ועוד הקשו דאין רגילות לא יו"ד ולא וי"ו באותיות הפעולה כו' עיקר קושייתם דבשמות לא מצינו כלל בשום מקום תוספת יו"ד או וא"ו בין אותיות השורש של התיבה גם בפעלים דמצינו מלאים ביו"ד ובוי"ו מכל מקום אין רגילות הוא וכן נראה לעיקר דבריהם בלשון בגד שהוא מהשמות לא מצינו בו תוספת יו"ד כלל כמו שכתבו התוס' בההיא שם בבכורות והשתא לפי' ר"ת ניחא דהמסורת מלשון בגד דלא מצינו בשמות תוספת יו"ד אבל מלשון בגידה שהוא מהפעלים אע"ג דאין רגילות הוא לכתוב מלאים מ"מ כיון דמצינו מלאים בתורה הכי ה"ל למכתב מלא בבוגדו או בבינגדו בוי"ו או ביו"ד ומהרש"ל הגיה או בבוגדו ואינו כן בתוספות דבכורות אבל נקטו הכא הני ב' מלאים בפעלים מלשון בגידה האחת על משקל בשמעו ה"ל למכתב הכא בוי"ו כיון דאיכא למיטעי בלא וי"ו מלשון בגד דלא מצינו בשמות מלאים והשני' על משקל בפגעו הוה ליה למכתב ביו"ד כיון דאיכא למיטעי בלא יו"ד מלשון בגד ותו לא מידי ולו"ק:

בד"ה בשלמא אירוסין כו' אבל קטנה דממסרה נפשה לחופה לא אשכחן כו' עכ"ל נראה דר"ל לפי תירוצם דאירוסין ונשואין סתמא כתיבי באורייתא ולגבי אירוסין דהוי מכירה מלתא דחדוש מסברא לית לן לאוקמא אלא במסתבר טפי דהיינו אירוסין דידיה אבל בנשואין כיון דמפקי ליה מרשותיה לגמרי לית לן לפלוגי בין נשואין דידיה ובין נשואין דידה אבל בחופה אע"ג דנפקא נמי מרשותיה דאב לגמרי כיון דלאו סתמא כתיבי אלא דקרא איירי מפורש בנשואין דידיה דכתיב את בתי נתתי גו' דמיניה ילפינן מסירת חופה יש לנו לחלק שדוקא דידיה קאמר קרא וק"ל:

דף יט.

בד"ה אומר אדם כו' פשיטא למה לא תתקדש כו' מלין ערב כו' עכ"ל משמע להו מעיקרא באומר אדם לבתו כו' וכבר דיבר כן למקדש והאי קשיא להו פשיטא למה לא תתקדש מלין ערב וכי תימא דהכא מיירי בלא דיבר למקדש דהשתא לא שייך ביה דין ערב ולכך הוצרך לאתויי מדרבי יוסי ב"י דאפילו בלא דיבר למקדש מהני והאי קשיא להו דא"כ אפילו בלא דיבר נמי לבתו תהני דומיא דר"י ב"י אלא ע"כ המכירה חשובה כאילו אמר לבתו הכי נמי המכירה תיחשב כאילו אמר למקדש וא"כ מאי מייתי מדר"י ב"י אנאי וקבלי כו' דהא התם לא דיבר למקדש והאי תירצו דהמכירה ודאי אינה חשובה לא כאומר לה ולא כאומר לו ולא מייתי מדר' יוסי ב"י אלא לענין שיש לה יד להתקדש ברשות אביה כמו שיועיל לענין יעוד שהיא מתקדשת על ידי עצמה ברשות אביה שמכרה על דעת לייעדה ולו"ק:

בד"ה במלוה שיש כו' אין לפרש דאיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקני כו' ואפילו אין מחזיר כו' עכ"ל הא ודאי דאין לפרש הכא דוקא שלא בשעת הלואה דהא ההיא דר' יוסי בר' יהודה דמייתי מיניה איירי בשעת הלואה ועוד אי נמי דאיירי שלא בשעת הלואה מ"מ דינא הכי גם בשעת הלואה כמו שכתבו התוספות בהדיא לעיל דמדקני ליה מדר' יצחק בשלא בשעת הלואה אלים שיעבודיה ליחשב ממון לקדש בו אשה גם בשעת הלואה אלא דרוצה לומר דליכא לפרש הכא דמיירי ההיא כהאי טעמא דלעיל משום דקני ליה שלא בשעת הלואה מדרבי יצחק אלים שיעבודיה בשעת הלואה ור' יוסי ב"י דהכא ג"כ מהאי טעמא קאמר לה דא"כ הוה ליה לאתויי הכא מדר' יצחק דהתם והתם נמי ה"ל לאתויי מדר' יוסי ב"י דהכא אלא דהכא איירי אפילו בלא החזיר המשכון כלל ולא שייך הכא טעמא משום דקני ליה מדר' יצחק דלא מקדש לה במשכון כלל אלא במחילת מלוה ונרע האי מחילת מלוה טפי משום דלא סמכה דעתה כיון שלא החזיר לה המשכון ותו לא מידי ולו"ק:

בא"ד וא"ת היכי ניליף מר"י כו' והלא ביעוד מחזיר לה כו' וי"ל דפשיטא ליה כו' עכ"ל ויש לדקדק דמ"מ מאי מייתי ראיה מר' יוסי ב"י דהתם ודאי שמחזיר לה גופה סמכה דעתה ומקודשת שפיר במחילת מלוה כההיא דלעיל אבל הכא כיון דלא החזיר לה המשכון לא סמכה דעתה ועיין בספר לחם אבירים ליישב זה ולי נראה כיון דהתם קטנה היא ואין לה דעת לא שייך בהחזיר לה גופה ע"י יעוד לסמכה דעתה ואם כן ה"ה הכא בגדולה בלא החזיר לה המשכון ולו"ק:

דף יט:

גמרא ורבנן האי לאמה מאי עבדי ליה כו' הקשה בספר לחם אבירים אימא דאיצטריך להא דדרשינן לעיל לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת כו' ותירץ דמלמ"ד לאמה דריש לה ולפי מה שפירש"י בפרק נערה דהתם לאו מיתורא לאמה דריש אלא מהיקישא דבת לאמה ע"ש עוד נראה דהדרשות שקולים הם וכן נראה מדברי הרא"ש ע"ש וק"ל:

בפרש"י בד"ה ימכרנה לפסולים כו' ק"ו ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו כו' עכ"ל והאי קל וחומר ודאי עדיפא מק"ו דבשמעתין כמ"ש לעיל כיון שיוצאה בסימנין משום דנגלה היא היאך תימכר אח"כ בנתגלו בה סימנין ביותר וקרוב לזה כתב מהר"י אב"ן לב ועוד הקשה בהאי ק"ו דברייתא דניחא ליה דכמו דמקשה לפסולין היינו בדיעבד דקדושין תופסין בה אף המכירה דוקא בדיעבד ותירץ דהמ"ל הכי אלא דהך פירכא דפריך עדיפא ליה ולי נראה ליישב דלענין קדושין דאיסורא הוא איכא לפלוגי בין לכתחלה ובין דיעבד אבל לענין מכירה לא שייך לפלוגי בהכי דכיון דמכירתה מכירה בדיעבד למה לא ימכור אותה לכתחלה וק"ל:

תוס' בד"ה משל לרבי יוסי כו' לא נהירא שהרי בכולה תלמודא המשל בא ללמד כו' עכ"ל והכא לא קשיא להו קושיא שניה שהקשו לעיל דהכא ודאי ר"י ב"י איירי בהדיא בברייתא בקדשה לאחר תוך ימי המכירה דמקודשת לו ולא לאדון ולפ"ז הקשו בת"י לפר"י לקמן היאך קאמר דאי לאו המשל ה"א כיון דלא אמר לה לאחר שלשים כו' הרי כל שעה בידו ליעדה ואם קדשה אחר אינה מקודשת כו' הא קאמר בהדיא בברייתא דשיחק באדון ומקודשת לשני ותירץ דהכי קאמר דאפילו אין מפורש בדבריו יש ללמוד מהתם דמהו דתימא כו' ועוד האריך ולו"ק:

דף כ.

גמרא מולו רבנן היכא דאיכא צד יעוד כו' ואילך ברייתא דקתני לא לאביו ולא לבנו ס"ל דרבנן פליגי נמי אפילו היכא דאיכא צד יעוד ותרי תנאי פליגי אליבא דרבנן וק"ל:

שם ההוא מלא תצא כו' אי מהתם ה"א ניתיב ליה למי עיניה כו' ורש"י בחומש פי דע"ע נפקא ליה דאינו יוצא בראשי אברים מהיקשא לעברי לעבריה כו' על פי המכילתא ומני אתיא כראב"י דהכא וכ"כ הרא"ס וק"ל:

תוס' בד"ה שאינו יוצא בראשי אברים כו' דסלקא דעתך אמינא דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשש כו' עכ"ל ולעיל גבי אמה עבריה דדריש דאינה יוצאה בראשי אברים מלא תצא וגו' לא הוצרכו לכך אלא דסל"א כיון דיוצאת בסימני הגוף לסימנין מכל שכן דיוצאה בסימני הגוף דשן ועין והקשה הרא"ס לדברי המכילתא דהיינו כראב"י דשמעתין דנפקא ליה הא דאין עבד עברי יוצא בראשי אברים מהיקשא לעברי לעבריה הא כיון דהיקשא איכא לאוקמא למלתא אחריתי דהיינו למה עבריה נקנית בכסף אף עברי נקנה בכסף למה נפרש ההיקש דאינו יוצא בראשי אברים לבטל הק"ו מעבד כנעני דיוצא בראשי אברים כו' כיון דאפשר לקיים שניהם כו' וצ"ע עכ"ל ולי נראה דלק"מ דכיון דאין היקש למחצה מתבטל הק"ו דהיקשא עדיף מק"ו כדאמרינן בכ"מ ולו"ק:

דף כ:

גמרא אף האי נמי אינו נגאל לחצאין א"ד לקולא אמרינן כו' הכא בע"ע הוא דמבעיא ליה הכי משום דמסיק לעיל מקראי לענין השביח והכסיף דאזלינן לקולא ולא לחומרא קמבעיא ליה הכא נמי לענין חצאין דנימא נמי הכי אבל לקמן גבי בתי ערי חומה לא קמבעיא ליה הכי אי אזלינן לקולא אלא מבעיא ליה דאימא היכא דגלי גלי דהתם לא אשכחן ביה דאזלינן לקולא היכא דאיכא למיזל נמי לחומרא ויש

לדקדק גבי מקדיש שדהו מאי קמבעיא ליה אי נגאל לחצאין או לא למאי נ"מ כיון דגואל לעולם זרע חומר שעורים בחמשים כסף מאי קולא וחומרא שייך ביה לענין גאולת חצאין:

תוס' בד"ה איתיביה פי' מסיפא דקתני מוכר בית בבתי ערי חומה כו' עכ"ל דמרישא דקתני והלא דין הוא כו' ומה מוכר שדה אחוזה שיפה כחו כו' מקדיש שהורע כחו כו' ליליף ק"ו ליכא לאקשויי דלעיל אמר טעמא דקרא בהיפך זה די"ל דודאי הכא אי לאו קרא דאם נגאל יגאל במקדיש שדהו קאמר דליכא השתא טעמא דקרא אלא דאיכא למילף ק"ו אלא דמסיפא פריך דקאמר בהדיא בבתי ערי חומה דאינו לוה ונגאל לחצאין ולעיל קאמר דגואל לחצאין והא קשיא להו דהא מסיפא נמי לק"מ מהאי טעמא דאימא דלעיל קאמר טעמא דקרא בתר דרבי לן קרא במקדיש כו' והא תירצו דמשמע ליה הא דקאמר בתי ערי חומה יוכיח היינו גם לפי האמת דאל"ה ה"ל למינקט עבד עברי יוכיח דהוי גם לפי האמת והא קשיא להו דאכתי אמאי לא נקט האי ק"ו מע"ע לחודיה דהוי חדא מחדא ולא הוה אצטריך ליוכיח דהוי חדא מתרתי משדה אחוזה ומבתי ערי חומה ותירצו דשדה משדה עדיפא ליה אע"ג דהוי חדא מתרתי ויותר נראה בזה לשון ת"י דקרקע מקרקע עדיפא ליה דבתי ערי חומה לאו שדה הוא אלא קרקע ותו לא מידי אך קשה דהא למאי דיליף נמי חדא מתרתי משדה אחוזה ומבתי ערי חומה איכא למיפרך מה להנך השוה שבהן שכן הורע כחן לנגאל בשנה שניה והוצרך למימר ע"ע יוכיח כדמסיק אם כן טפי הוה ליה למיעבד ק"ו מע"ע גופיה לחודיה דליכא למיפרך מידי ודו"ק ובת"י הקשו מאי הורע כחו איכא באינו נגאל לחצאין הא אמרינן לעיל גבי עבד עברי לפעמים הוה קולא ולפעמים הוה חומרא ודו"ק:

דף כא.

תד"ה משום דאיכא כו' וא"ת ול"ל ומצא כדי גאולתו וגו' תיפוק ליה בק"ו מע"ע כו' וי"ל דאדרבה כו' עכ"ל יש לדקדק דמשמע לעיל לרבנן בבתי ערי חומה דאינו נגאל לחצאין אתיא מגזירה שוה דגאולתו הא איכא למילף מהאי ק"ו ומה ע"ע הנמכר לעובד כוכבים שיפה כחו לינגאל בשנה שניה אינו לוה ונגאל לחצאין בתי ערי חומה שהורע כחו לינגאל בשנה שניה אינו דין שאינו לוה ונגאל לחצאין לבתירוצם שכתבו גבי שדה אחוזה איכא למימר ק"ו איפכא ממקדיש שנגאל לחצאין לא מיתרצא הך שהרי לא יפה כחו בבתי ערי חומה לחזור לבעלים ביובל וי"ל דקושטא הוא למאי דמסיק דע"ע יוכיח בתי ערי חומה נמי מהאי ק"ו דע"ע נפקא ולא מגזירה שוה דגאולתו גאולתו והוא דחוק ודו"ק:

בא"ד מ"מ בתי החצרים שיפה כחו לינגאל מיד כו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב הא איכא למיפרך ע"ע יוכיח דנגאל מיד ואינו נגאל לחצאין ובהך פירכא נתבטל הק"ו האחרון ונתחזק הראשון והדרא קושיין לדוכתה עכ"ל ונראה לי לתרץ דלק"מ דמאי דקאמרינן לעיל גבי ע"ע נגאל כולו ולא לחצאין לאו מיתורא דקרא אלא ממשמעו מיהו אי איכא גזירה שוה או ק"ו דנגאל לחצאין ואפקיה ממשמעות אזלינן בתר ההוא ק"ו או גזירה שוה אלא דלעיל בתר משמעו אזלינן דאינו נגאל לחצאין משום דגזירה שוה גאולתו גאולתו משדה אחוזה מסייע ליה ותדע דהא רב הונא בר חיננא דמבעיא ליה מעיקרא בע"ע והשיב לו רב ששת מלכתיב ונגאל כולו ולא חציו מאי קמבעיא ליה איהו גופיה בתר הכי בבתי ערי חומה אי יליף גזירה שוה משדה אחוזה דאינו גואל לחצאין תפשוט ליה דע"כ לא יליף גאולתו גאולתו משדה אחוזה מדאיצטריך למכתב ונגאל בע"ע אלא ע"כ ונגאל לאו יתורא הוא אלא משמעות דקרא הוא כך כולו ולא חציו וגלי לן על גזירה שוה דגאולתו משדה אחוזה והשתא קמיבעיא ליה שפיר גם בבתי ערי חומה כיון דגלי קרא בע"ע דיליף גזירה שוה משדה אחוזה ה"נ נילף גזירה שוה בבתי ערי חומה א"ד היכא דגלי גלי והשתא התוספות דהכא דלא אסקי אדעתייהו אכתי דנילף ק"ו איפכא ממקדיש הקשו שפיר דאי נמי לא הוה כתיב בשדה אחוזה דאינו נגאל לחצאין מכל מקום בעבד עברי הוה ידעינן ליה ממשמעותיה מלכתיב ונגאל כולו ולא חציו ואם כן נילף מיניה בק"ו שדה אחוזה כמ"ש התוס' והא תירצו שפיר דאי לאו קרא בשדה אחוזה דאינו נגאל לחצאין הוה ילפינן ממקדיש בק"ו בשדה אחוזה ובתי החצרים דנגאל לחצאין וליכא למימר דע"ע יוכיח דע"ע גופיה נילף בהאי ק"ו ממקדיש דנגאל לחצאין ולאפוקי ממשמעותיה דנגאל ואדרבה השתא גזירה שוה דגאולתו גאולתו בע"ע משדה אחוזה הוה מסייע לק"ו ממקדיש דנגאל לחצאין ותו לא מידי ודו"ק:

בא"ד ומהשתא ילפינן נמי בתי החצרים מיניה שאינו לוה ונגאל לחצאין עכ"ל ק"ק לפ"ז אמאי לא נקט לעיל בברייתא האי ק"ו מקדיש מבתי ערי חצרים שאינו לוה ונגאל לחצאין דהשתא ליכא למיפרך תאמר במקדיש שיפה כחו לינגאל מיד דהא בתי ערי החצרים נמי יפה כחן לינגאל מיד והוה האי ק"ו חדא מחדא וקרקע מקרקע דליכא למימר דניחא למילף שדה משדה דהיינו מקדיש שדהו משדה אחוזה דהא ע"כ צריך למימר בתי ערי חומה יוכיח דלא הוה שדה משדה אלא קרקע מקרקע ודו"ק:

בד"ה מאי בכל כו' ושמעינן שדה כו' ואם תאמר לימא דאתי לרבות ע"ע וי"ל דמשמע כו' עכ"ל ביאור דבריהם דמקשינן דבכל ריבויא הוא ומשמע דלא אתי אלא למילתא חדתא ולקובעו חובה גבי שדה אחוזה לא מלתא חדתא היא דמיתורא דקרא גופיה גאולה תתנו וגו' נמי הוי שמעינן ליה בלאו רבויא דבכל והא קשיא להו דאכתי נימא דשדה אחוזה ובתי חצרים קאמר בברייתא לרבות לקובעו חובה מיתורא דקרא גופיה ומרבויא דבכל מרבינן ע"ע והא תירצו דמשמע ליה דלא אתי לרבויא אלא מלתא חדתא ועכ"פ מרבה נמי גאולת קרקע דהיינו בתי ערי חומה מיהו מרבינן נמי מיניה אף ע"ע הנמכר לישראל דהוי נמי מילתא חדתא אע"ג דלא הוי גאולת קרקע ולקמן שכתבו התוס' בד"ה לקובעו חובה כו' והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא כו' יש לדקדק ומאי קושיא דהא לקמן קיימינן לבתים דקתני היינו בתי ערי חומה וא"כ נימא דמשום בתי ערי חומה נקט רבויא דבכל דהוי קרקע ואגב מרבינן נמי ע"ע כמ"ש הכא דאיכא למימר דה"א דלא קאמרינן הכא הכי אלא למאי דבעי למימר דע"ע היינו נמכר לישראל דמלתא חדתא היא אבל בנמכר לעובד כוכבים לקובעו חובה כיון דלאו מלתא חדתא היא לא ה"ל לרבויי ברבוי דבכל כדמקשינן גבי שדה אחוזה והא תירצו דלא דמיא לבשדה אחוזה לקובעו חובה כיון דביה איירי קרא לא שייך לרבויי לקובעו חובה ממלת בכל משא"כ הכא בנמכר לישראל כיון דלא נכתב בהאי ענינא איכא למימר שפיר לרבויי מבכל אף לקובעו חובה ותו לא מידי ומהר"י אב"ן לב נתקשה בזה לאין צורך ודו"ק:

דף כא:

בד"ה ההוא לקרוב כו' וחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר עכ"ל ובברייתא הכי קאמר יגאלנו כו' שלש פעמים חדא ודאי אתא לגופיה והב' ודאי למיעוטא ולא לאחר אלא הג' למאי אתא ומפרש לרבות כל הגאולות כו' דהיינו לקרוב קרוב קודם וק"ל:

בד"ה בביאה שניה כו' אבל הכא לכי שריא גבי ישראל אין כאן חילול כו' עכ"ל לדברי התוספות ניחא דביאה ראשונה חילול הוא שהתורה התירה במלחמה אבל לפרש"י לקמן דביאה ראשונה נמי היא אחר כל המעשים בגירותה לאו חילול הוא טפי מביאה שניה וכן הקשו התוס' לקמן וק"ל:

בד"ה אשת אפילו אשת איש ואף על פי דאין אישות לכותים כו' עכ"ל והא דקאמר בע"ז הבא על הכותית חייב משום נשג"א היינו מדרבנן וכ"ה בת"י וק"ל:

דף כב.

בד"ה שלא ילחצנה כו' ונראה לרבינו תם דביאה ראשונה כו' אבל ביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גיורת כו' עכ"ל והא דקאמר שלא ילחצנה כו' היינו להתחיל למנות ירח ימים דאין יכול לדוחקה לעשות סדר הפרשה עד שתהיה בביתו עכ"ל ת"י וק"ל:

דף כב:

גמרא ותנא דידן מלתא דליתא במטלטלין קתני כו' כסף איתא נמי במטלטלין לרבי יוחנן דסבר הכי בבכורות מיד עמיתך בכסף מיהו כיון דמדרבנן ליתא במטלטלין כדאמרינן שמא יאמר נשרפו חטיך בעליה מיקרי שפיר ליתא במטלטלין ודו"ק:

תוס' בד"ה מה נשתנה כו' דמרצע גימטריא ד' מאות כו' עכ"ל דבגמ' דקאמר מה נשתנה אוזן כו' ליכא טעמא אלא למה תהיה הרציעה באבר האוזן ולא באבר אחר אבל על הרציעה טעמא אחרינא אית ביה משום דמרצע בגימטריא ד' מאות כו' ובהכי ניחא דלא קשה אהא דקאמר אוזן ששמעה כו' למה לא נאמר כן גם במצות אחרות שנאמרו בסיני וק"ל:

גמ' אי מה כו' אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל תלמוד לומר לעולם כו' עכ"ל ואין לומר לעולם של יובל דאם כן לשתוק קרא מיניה ונילף משדה אחוזה עכ"ל ת"י ולולי דבריהם נראה דודאי לק"מ דע"כ לעולם ממש משמע מדאצטריך לעיל ושבתם איש וגו' בע"ע דלא נימא לעולם ממש כדאמרן לעיל וק"ל:

תוס' בד"ה איכא דאמרי כו' אבל קטן שאין לו יד כו' כאבא שאול ולא א"ל שלוף לי מסנאי מחייס כו' עכ"ל דהא דקאמר חזיה דתקיף ליה עלמא אמר ליה כו' דמשמע דמחייס של יהודה אמר ליה שלוף לי כו' היינו ללישנא קמא דגדול הוה ובעי זה פירש למיתה וזה פירש לחיים אבל ללישנא דאיכא דאמרי דקטן הוה אבל אי הוה גדול לא הוה מהני ליה בזה פירש כו' אלא דקטן הוה וקושטא הוא דלאחר מיתת יהודה אמר ליה שלוף לי כו' וק"ק לדבריהם למי הכריחם לומר כן לפי' זה ואימא לפי' זה נמי ללישנא דאיכא דאמרי נמי שלוף לי מסנאי מחייס הוה דאע"ג דמהני ליה בקטן לאחר מיתה כמו מחייס כאבא שאול מכל מקום החזיק בו מחייס לפי שהיה ירא שמא יקדימנו אחר כמו שהקשו לפרש"י ויש ליישב ודו"ק:

דף כג.

בפרש"י בד"ה ורשב"א כו' ואם באנו לפרש ג' מחלוקת ולומר דרבנן כו' ובשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו כו' עכ"ל ולפי זה כולה מתני' כרבנן ולא תימא דרשב"א היא כדקאמר תלמודא אי נמי דהכי קאמר דבהא דבשטר על ידי אחרים ולא ע"י עצמו סברי רבנן דמתני' כרבי שמעון בן אלעזר ולא כר' מאיר ודו"ק:

גמ' והא קמ"ל על ידי אחרים אין ע"י עצמו לא כו' מת"י וא"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חילוק דמתני' כדאמר בכסף על ידי אחרים אין ע"י עצמו כו' וי"ל דהוה סבר מעיקרא דהוה חילוק דמתניתין מתרוייהו ממה שהוא על ידי אחרים ומן דיוקא דע"י עצמו לא ומסיק דלא אצטריך מתניתין אלא מן הדיוק עכ"ל וק"ל:

תוס' בד"ה רשב"א אומר כו' אלמא אית להו לגיטו וידו באין כאחד וכיון דהכי הוא לא קרי ליחיד חכמים כו' עכ"ל דלכאורה לא הוו צריכי להכי אלא כיון דרבנן דרבי מאיר אית להו לגיטו וידו באין כאחד בפ' קמא דגיטין ע"כ לג' מחלוקות בדבר דבכסף פליגי עליה דר' מאיר ומהני גם על ידי אחרים כיון דזכות הוא לו ובשטר פליגי עליה דרשב"א ומהני גם ע"י עצמו כיון דסבירא ליה לגיטו וידו באין כאחד ומתניתין אתיא שפיר כרבי שמעון בן אלעזר וכ"ה בת"י בשם ר"י והנראה לקיים דבריהם שלפנינו שבאו לקיים פרש"י שדקדק לפרש לרשב"א בין בכסף ובין בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו אפילו אי לא גרסינן אף ורישא למילתא במתני' רבנן וסיפא למלתא רשב"א ולא ניחא ליה לפרש דרישא למילתא נמי רשב"א ומודה הוא בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו ולא פליג אלא בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו והא תירצו דא"כ לא הוה קרי ליחיד חכמים במתני' אלא ע"כ רשב"א פליג נמי בכסף דהוי ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ורישא למלתא דלא כרשב"א ודו"ק:

דף כג:

בד"ה דאמר רב הונא כו' ונ"מ שאם היה כהן מקריב שלא כו' דרחמנא נמי נינהו הוי קרבן כשר ואי הוה דוקא שלוחי דידן כו' עכ"ל וכצ"ל לפי דברי התוס' בפ"ק דיומא ע"ש והתם בנדרים ודאי לענין מודר הנאה קמבעיא כדאמר בהדיא התם ואי נמי דשלוחי דרחמנא נמי נינהו כיון דשלוחי דידן נמי נינהו אסור במודר הנאה ולא קמיבעיא ליה להתיר במודר הנאה אלא אי שלוחי דרחמנא דוקא נינהו אלא דרב הונא דהכא לא נ"מ הכא לענין מודר הנאה כלל אלא לענין מקריב שלא לדעת הבעלים דמאי דקאמר שלוחי דרחמנא נמי נינהו כשר שלא לדעת בעלים ואי הוה דוקא שלוחי דידן כו' ודו"ק:

בד"ה ורא"א כל כה"ג כו' דמשמע מהתם דהלכה כרב ששת ולא כר"א כו' עכ"ל דר"א רב לא סבר כר"מ אלא כרבנן ושמואל דלא כמאן ועיין בזה באורך ברא"ש וק"ל:

דף כד.

בא"ד ומשני כשנתנו לה אחרים על מנת שאין לבעלה רשות בהן כו' עכ"ל ואע"ג דכל הנך אוקימתות הוי כרבנן לר"מ קנה הבעל כו' י"ל דתלמודא לא נחית לאשמועינן אלא דהלכה כרב ששת ממילא שמעינן לר' מאיר כו' עכ"ל הרא"ש ע"ש באורך והתוס' קצרו בדבריהם בכל זה וק"ל:

בא"ד אך ר"י אומר דאין ראיה לומר דהלכה כר"ש כו' דיש לחלק בין אשה לעבד כו' עכ"ל ומיהו באשה נמי לר"א פליגי רבי מאיר ורבנן ובע"מ שאין לבעליך רשות בו כדקאמר התם לרב דאי אמר לה מה שתרצי תעשי דקנה יתהון בעל כו' ורב כרבי מאיר ויש לדקדק לדברי ר"י מאי פריך מדר' מאיר אדרבי מאיר מהך דמעשר שני דע"מ שתפלי בו את המעשר הא ר"מ מודה לר"א בכה"ג באשה דלא קנה הבעל כמו שאתה נותן לפיך ויש ליישב דמ"מ פריך לר"מ אדר' מאיר ודרבנן אדרבנן דסברתם הכא הפוכה מסברתם גבי ע"מ שתפלי כו' דהכא בע"מ שאין לבעליך רשות בו לר"מ קני הבעל טפי מדרבנן וגבי מעשר בע"מ שתפלי כו' קני הבעל טפי לרבנן מדר"מ וקצת יש להוכיח כן מתוך שמעתין אף לפירוש רבינו תם דלא מחלק בין אשה לעבד דלא פריך אלא מסברתם דלר"א הא איכא לאוקמא פלוגתייהו גבי מעשר בע"מ שאין לבעליך רשות בו דקני גם לרבנן ולא תקשי מדרבנן אדרבנן דלא פליגי לעיל אלא בע"מ שתצא לחירות ולרב ששת נמי דמוקי פלוגתייהו לעיל דוקא בע"מ שאין לרבך רשות בו אבל בע"מ שתצא בו לחירות מודה ר"מ דלא קני איכא לאוקמה פלוגתייהו במעשר בע"מ שתפלי בו את המעשר ולא

תקשי מדר"מ אדר' מאיר אלא למ"מ פריך לסברתם במעשר הפוכה מלעיל ומיהו בהא איכא למימר דשפיר פריך כפשטיה למ"מ תקשי מכל שכן לרב ששת מדרבנן אדרבנן ולר"א מכ"ש תקשה מדר' מאיר אדר"מ גם קשה לפי' ר"י לא מיתשב ההוא סוגיא דפסחים דמוכחא כרב ששת ודברי ת"י ודברי הרא"ש נכונים בזה לדברי ר"י אין כאן מקומם ולא בא ר"י כלל לחלוק לדברי ר"ת לעיל אבל מקומם לעיל ההא דקאמר אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה כו' דאין קנין שלהם שוה בכל ענין אבל בפלוגתייהו דהכא שוין הן עבד ואשה אלא דלא דמי לגמרי לאשה כו' עיין בארוך ברא"ש ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה אלא בזוזי כו' לכן נ"ל דזוזי דידה איירי כשהקנה לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בו כו' שאין הבעל אוכל פירות עכ"ל לא ידענא היכן פירשו כן לעיל דאדרבה בהדיא כתבו לעיל דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות כו' והיינו לר"א לכ"ע ולרב ששת מיהת לר"מ אין קנין לאשה בלא בעלה בע"מ שאין לבעליך רשות בו ובת"י אלו הדברים אינן שם ולולי דבריהם שלפנינו הייתי יכול לפרש בזוזי דידה כו' היינו שנתן לה הבעל במתנה דבהנהו זוזי ודאי קנתה האשה לגמרי ואין לבעל בהן אפילו פירות כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

בד"ה תנא יוצא בשן כו' משום דסבר צריך גט שחרור עכ"ל ומתני' דידן בהא לא סבר כר"מ דאמר לקמן דאין צריך גט שחרור וק"ל:

דף כד:

בד"ה סמויה וחטטה כו' ואע"ג דלעיל אמר כהויה וסמאה כו' עכ"ל ומיהו מהא דקתני לעיל שינו נדולה והפילה דאם אינו יכול להשתמש בה כבר אין יוצא בה לחירות קשה דהא נמי עשאו מחוסר אבר כמו סמויה וחטטה ויש ליישב ודו"ק:

גמ' ותנא תונא כו' יכול כו' נחטטה עינה ת"ל מהעוף כו' מת"י תימה דלא דמי לעוף שמתחלה לא היה בו דבר שראוי ליפסל בו דאפילו עינו סמויה בה לא היה פסול אבל עבד הרי היה בו מתחלה דבר הראוי לצאת בו עכ"ל ודו"ק:

בפרש"י בד"ה שהתורה זכתה לו דכתיב בהדיא עכ"ל ולפי זה לא הוה אצטריך לן להך צריכותא לעבד לעיל בשן ועין אלא דאצטריך להו למכתב בהדיא לאשמועינן דלא צריכי גט שחרור ולפי' ר"ת בתוס' דגט זה אינו אלא מדרבנן כו' ניחא וק"ל:

בד"ה אי כתב חפשי בו' וכי אתא ישלחנו לשאר ראשי אברים כו' עכ"ל אין רצונו לשאר ראשי אברים דצריכין גט שחרור דהא לר"מ קיימינן ואיהו ס"ל דבכולן לא בעי גט שחרור אלא דר"ל לגופיה דשאר אברים כגון תלש זקנו כו' דלעיל דדריש ליה ישלחנו רבויא הוא ודו"ק:

דף כה.

תוס' בד"ה רבי מדמה ליה לטומאה וא"ת כו' דע"כ ליכא למויי לטבילה שהרי שן ועין כו' עכ"ל ויש לדקדק לרבנן דפליגי עליה דרבי בראשי אברים ומדמו להו לטבילה דהוה הלשון כטמון כמו בהזאה תקשי להו שהרי שן ועין דהוה גלוי לעבד כו' ולגבי טבילה הוה כטמון ויש ליישב דודאי לרבנן דהזאה לטבילה מדמינן לענין ראשי אברים נמי לגבי לשון לטבילה מדמינן דהוי כטמון ובשן ועין דוקא הא גלי קרא בעבד דהוי כגלוי ולא מדמינן ליה לטבילה אבל לרבי כיון דהזאה גופה לא מדמינן לטבילה אלא לטומאה אית לן למימר נמי כיון דלגבי לשן ועין לגבי עבד הוי גלוי ולא מדמינן ליה לטבילה גבי לשון נמי לא מדמינן ליה לטבילה אלא להזאה ולטומאה דטפי מסתבר למויי בעבד לכולי מלתא להזאה ולטומאה ממה שנאמר לחצאין למויי בעבד בשן ועין להזאה ולטומאה כדגלי קרא ובלשון לטבילה ובהכי ניחא דקשיא לן אמאי לא פליגי נמי בהזאה בשן ועין דמאן דמדמי ליה לטומאה הוי כגלוי ומאן דמדמי ליה לטבילה הוי שן ועין כטמון דיי"ל לרבנן דמדמי לה נמי לטבילה מ"מ כיון דבעבד גלי לן קרא בשן ועין דליכא למויי לטבילה ה"נ אית לן למימר בהזאה ודו"ק:

דף כה:

בד"ה בהמה גסה כו' ומיהו הך פירכא איכא לשנויי ולחלק בין מקח כו' עכ"ל ר"ל כל הנך קושיות דהא קושיא שהקשו ממתניתין דהתם ושהקשו נמי משמואל דהתם ודאי למתרצא נמי בהכי ואין להקשות לפי תירוצם דלכך לא פריך לר"מ ולר"א במציאה ונכסי גר לגבי פיל משום כיון דלא אפשר במסירה מודו דקונה במשיכה א"כ ה"נ נימא לרבי שמעון בפיל דמודה דיקנה במשיכה משום דלא אפשר בהגבהה די"ל דודאי לר"מ ולר"א בין קנין דמקח וממכר ובין קנין דמציאה ונכסי הגר איכא לפלוגי בהכי אבל לר"ש כולה במקח וממכר בין פיל לשאר בהמות לא מסתבר לפלוגי בהכי ודו"ק:

בא"ד מסירה קונה ברה"ר משום דלא אפשר כו' משיכה קונה בסימטא כו' לאו אורח ארעא למקניה במסירה כו' עכ"ל בתוס' דב"ב הקשה ר"ת לפי' רשב"ם אמאי לא משני הכא דמתני' איירי ברה"ר דלא שייך משיכה ורב איירי בסימטא בו' עכ"ל ע"ש ודו"ק:

בא"ד משמע דאי הוה מוקי לה בסימטא לא הוה קשיא מידי ואי מסירה קונה בסימטא אפילו כו' ה"ל למפרך הכי נימא כו' עכ"ל דבריהם אינן מובנים לי דהא לפירוש ר"ת דמסירה עדיפא ע"כ רבי דקאמר במסירה היינו דוקא במסירה וחכמים פליגי אף במשיכה ולא חש ר"ת להאי לישנא דעד שימשכנו כמו שהקשו התוס' לעיל לפרש"י וא"כ אי הוה מוקמי לפלוגתייהו דרבי וחכמים בסימטא לא הוה קשיא מידי נימא אביי ורבא דאמרי כרבי כו' דהא אדרבה אינהו בסימטא אף במשיכה קאמרי לפי' ר"ת והיינו דלא כרבי דאמר במסירה דוקא אלא כרבנן דפליגי עליה וסבירא להו אף במשיכה ובתוס' שם בד"ה במאי אוקימתא כו' הקשו שם בהיפך לפר"י דמשמע דאי מיירי בסימטא ניחא כו' ע"ש וצ"ע ודו"ק:

דף כו.

בד"ה אמר קרא שדות כו' משום דלמא ה"מ מעכו"ם כו' עכ"ל ולעיל בר"פ גבי קדושי אשה אע"ג דבעכו"ם איירי מ"מ יליף מיניה בג"ש לקיחה קיחה וק"ל:

בד"ה ולמה כתב כו' וא"ת ולמה כתב לו בלשון מתנה כו' וי"ל דב' שטרות כו' עכ"ל מת"י ונראה דאיירי שפיר בשטר אחד והא דכתב ליה בלשון מתנה לפי שהאמת הוא כך והא כו' עכ"ל ור"ל דהאמת הוא כך כלי שיקנה בשטר בלא דמים דאי הוה כתב מכר לחוד לא הוה קני בשטר עד שיתן דמים וכן הקשה מהר"י אב"ן לב לדברי התוס' וק"ל:

בד"ה ובוילוי פי' כו' אלא משום דבירושלמי פריך כו' אמאי לא תני ובוילוי כו' וגם משמע מי שאין לו קרקע כו' עכ"ל דבריהם תמוהים ממה שכתבו וגם משמע מי שאין לו קרקע מתולה בו' היינו כפרש"י וגם מה שכתבו דבירושלמי פריך כו' אמאי לא תני ובוילוי כו' ליתא התם הכי ודברי התוס' שכתבו בפרק לא יחפור על פרש"י דאיתא בירושלמי דאף בוילוי בעי קרקע ובפי' הר"ש במס' פאה כתוב דאיכא פלוגתא בהא בירושלמי וצריך עיון בכל זה דבירושלמי שלפנינו נראה כפרש"י דהכא ובפרק לא יחפור ודו"ק:

דף כו:

בד"ה מעשה ברבן גמליאל כו' ועוד קשה דבסיפא תני אמר רבי יהושע תרומת מעשר כו' למה הוצרך לזה כו' עכ"ל כצ"ל והוא סיפא דהך מתניתין דפ"ה דמעשר שני דמייתי לה הכא וקושייתם אינה מובנת לי דאע"ג דלא הוצרך לזה בשביל בני ביתו של רבי יהושע מ"מ הוצרך לומר כן מפני בני ביתו של ר"ג שמא יאכלו ממנו וצ"ע:

בא"ד וכן משמע בתוספתא דמס' מעשר שני כו' שהיו פירותיו כו' עכ"ל גם לדבריהם אלו בכללן משנה שלמה היא בפ"ה דמעשר שני וקצת בשינוי לשון ביעור כיצד נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעליה מעשר ראשון לבעליו מעשר עני לבעליו מעשר שני וביכורים מתבערין בכל מקום רש"א כו' מי שהיו פירותיו רחוקים כו' ומעשה בר"ג כו' וכ"כ התוס' בהדיא לקמן כדקתני במתני' כו' וכ"ה בתוס' פ"ק דב"מ וכן צריך להגיה כמו שהוא במתני' שכתבנו שמתבערין בכל מקום דקתני בסיפא דמלתא קאי על מעשר שני וביכורים דהיינו צריך לבערם מן העולם כמ"ש התוספות לקמן וכמ"ש הר"ש במקומו שם ודו"ק:

דף כז.

בא"ד שכבר הזהירום שלא יאכלו כי לא היה מתוקן כו' עכ"ל ולשון התוס' בפ"ק דב"מ אינו כן לכאורה שכתבו ופר"ת דשנת הביעור היה וכבר הפרישן כו' ע"ש וכתב מהרש"ל דהתוס' דהכא ס"ל שמתחלה לא הפרישן ולישנא דמתניתין מסייעו שאני עתיד למוד אלא אפשר בביתו אמר מקודם מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר רק כו' וכן פירש הר"ש בסדר זרעים ע"ש עכ"ל הא ודאי ללישנא דצבורין ואני עתיד למוד כו' משמע דמעולם לא הפרישן והר"ש בפירושו שפירש דמקודם לכן אמר מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר לא הוצרך לכך אלא למאן דאמר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ואינו יכול לזכותן ומקודם לכן דקאמר שאמר מה שאני כו' היינו אפילו בספינה ולא כמו שהבין מהרש"ל דבביתו אמר כן והשתא התוס' דהכא נמי ס"ל הכי דבספינה מקודם שקרא שם לבעלים דהיינו לר"י ולר"ע ולר"א אמר מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר וה"ה דקבע להם מקום בצפונו או בדרומו אלא שלא הזכיר בברייתא רק מה שהוצרך לעשות משום ביעור והשתא בביתו לא עישר כלום והוצרך להזהירם בביתו שלא יאכלו כמ"ש התוספות הכא וגם לשון התוס' דפ"ק דב"מ שכבר הפרישן יש לכוון בדרך זה שלא הפרישן בביתו אלא שאמר כן בספינה מה שאני עתיד להפריש כו' כדי שיוכל לזכותן וכמ"ש הר"ש ותו לא מידי ודו"ק בד"ה נתון ליהושע כו' וי"ל דסבר קנסא לעניים ור"י עני היה כו' ולמ"ד קנסא לכהנים איכא למימר דיהיב ליה כר"ע כו' עכ"ל כצ"ל ודבריהם מבוארים ע"פ מאי דאמרינן בפרק יש מותרות דפליגי אמוראי מאן דאמר קנסא לעניים ומ"ד קנסא לכהנים ולמ"ד נמי קנסא לכהנים איכא פלוגתא דראב"ע דמקמי קנסא הוי ללוי ולכהן דבתר קנסא לכהן ולא ללוי ולר"ע דמקמי קנסא היה ללוי ולא לכהן דבתר קנסא אף לכהן ועיין בזה בתוס' שם ובפ"ה דמס' מעשר שני בפירוש הר"ש:

בד"ה ומקומו מושכר לו בסיפא קתני נתקבלו שכר זה מזה ותימה למה לא הקנה כו' עכ"ל עיקר קושייתם אסיפא דלא הוו צריכין לקבל שכר זה מזה דבקנין המקום בחליפין אף בשאלה הוה סגי ותירצו ושמא אין שכירות כו' וה"ה בשאלה וכן נראה מדברי התוס' פרק קמא דב"מ ובפי' הר"ש פ"ה דמעשר שני וע"ש וק"ל:

בא"ד דאמר התם כשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות כו' ובחליפין לא קתני עכ"ל צ"ע לדבריהם דאין זה מוכרח דהא לעיל לגבי מכירת קרקע בלחוד קתני במתני' דנקנית בשטר ובכסף ובחזקה ולא קתני נמי חליפין וע"כ דהיינו טעמא משום דליתא במטלטלין קתני ודאיתא במטלטלין לא קתני כדאמרינן לעיל גבי עבד כנעני וא"כ ה"נ ניחא הכי לגבי שכירות קרקע דאיתא במטלטלין לא קתני וק"ל:

דף כז:

בד"ה אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה כו' עכ"ל ר"ל ואיסתתרה נמי כשהיא ארוסה כדאמר בגמ' ועיקר קושייתם אסתירת ארוסה וק"ל:

בד"ה ה"נ אלא כו' ול"ל האי קרא הל"ל מבלעדי אישך ולא שקדמה כו' עכ"ל וכן אהא דקאמר אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה וקא משקי כו' ונקה האיש מעון וגו' איכא לאקשויי הכי למה ליה האי קרא להך מלתא הל"ל מבלעדי אישך וגו' והכי פרכינן בהדיא בפרק ארוסה אלא טעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי ה"א ארוסה שתיא והא כו' מבלעדי אישך ולא שקדמה כו' ומתרץ לה כדברי התוס' כגון שבא עליה ארוס כו' וק"ל:

בא"ד וא"ת לרב כו' אם כן צריך לאוקמא דקני לה כשהיא ארוסה כו' עכ"ל לישנא דצריך הוא מגומגם ובספרים מדויקים הגיהו יכול לאוקמא כו' וק"ל:

דף כח.

בד"ה כיצד החליף כו' אבל ללוי קשה היאך יפרש לוי החליף שור כו' עכ"ל מלשון חליפין דקתני ברישא ובעלמא דקרי ליה חליפין ל"ק להו ללוי דמפרש ליה שם בההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ואקני ליה אבל מלישנא דהחליף שור בפרה וחמור בשור משמע כמשמעו שור תחת הפרה וחמור תחת השור והא קאמרי דמ"מ אור"י יש לפרש החליף כו' והלשון הכא קצת דחוק ובתוס' בפרק הזהב מבואר יותר המחליף פרה בהנאת קבלת חמור וכן החליף שור כו' עכ"ל גם כתבו שם דלפי זה הא דקתני לעיל כיון שזכה זה נתחייב כו' בין אי גרסינן זה שני או ל"ג ליה יש לפרשו כמו לרב כיון שזכה זה פירוש המוכר בהנאה שקבל ממנו כו' ע"ש וק"ל:

דף כח:

בפרש"י בד"ה ה"ק יש דמים כו' כולה מתני' חדא מלתא קאמר ובמטבע עסקינן כו' עכ"ל למסקנא ולאו לחדא מלתא ממש היא דכל הנעשה דמים כו' איירי ממש בגוונא חדא כיצד החליף דמי שור בפרה כו' וסיפא דכיצד כו' פירוש דרישא דכל הנעשה דמים אבל למאי דס"ד מעיקרא לא הוה מיירי בחדא מילתא ממש דרישא דכל הנעשה דמים כו' איירי במטבע דחליפין וסיפא דכיצד החליף שור כו' איירי בדמים שקונים כמו חליפין דהיינו דמי שור בפרה כו' ובהא הוה כולה חדא מלתא דכולה במטבע איירי וק"ל:

בד"ה כיצד החליף למי שור כו' א"ל מוכר השור הרי מעות שאתה חייב לי כו' מעות הללו קונים כו' עכ"ל התוס' בפרק הזהב הקשו בזה דהא מלוה ממש הוא וכיון דלא מצי לקדש אשה ה"נ לא יוכל לקנות בהן כמ"ש התוס' גם לעיל ותירצו דאיירי בהנאת מחילת למי שור דבהנאת מחילת מלוה יוכל לקדש אשה כדאמרינן לעיל ומיהו לא מצי למתני בפשיטות הכא הכי בשאר מלוה דכיון דשכיח הוא גזרו בהו רבנן דשמא יאמר לו נשרפו כו' וק"ל:

תוספות בד"ה הניחא לרב ששת כו' אבל כל דבר אחר אפילו שור חי כו' עכ"ל ליתא מפורש הכא בפרש"י אבל בפרק הזהב מפורש הכי בהדיא בפרש"י וכתב דל"ג בשר שור ע"ש וכן הבינו התוס' בפרש"י דהכא ולא מסתבר להו לומר דשור חי עדיף ממטלטלין והוה כלי ממש כמ"ש מהרש"ל ודקדק כן מדלא כתב בשמעתין דהכא נמי ל"ג בשר שור אלא בודאי סבירא ליה בשמעתין דהוא כלי ומש"ה לא מתיישב לשון כיצד דהא מתחלה איירי במטלטלין וע"כ צריך להגיה בשר שור שהוא גם כן פירות כמו מטלטלין כו' עכ"ל ודבריו אינן מבוארין לי דהא למאי דמוקי ליה כל הניעוס כו' דהיינו כל המטלטלין ניחא ליה בלשון כיצד החליף שור בפרה כו' ממש וע"כ משום דהוה נמי מטלטלין ולא הגיה בשר שור בפרה כו' אלא למאי דסלקא דעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין דלא איירי כיצד בשור חי דמיקרי מטלטלין אלא בבשר שור דלא הוה מטלטלין כמו מטבע ומה שהקשה מהרש"ל דאי שור חי לא מיקרי אלא מטלטלין וכפרש"י למציעא אם כן אמאי לא פריך לרב נחמן דאמר נעל אין מידי אחרינא לא ואפילו מטלטלין לפרש"י בפשיטות מהך מתניתין דהחליף פרה בחמור יש לומר ודאי הוי מצי למיפרך הכי אלא דניחא ליה למיפרך גם מרישא דכל הנעשה דמים כו' בין למאי דס"ד מעיקרא ובין לפי המסקנא כפרש"י ותו לא מידי ודו"ק:

בא"ד אבל עוד קשה דתניא בפרק הזהב פרתך בכך וכך וחמורך בכך וכך כו' עכ"ל כצ"ל דברייתא היא שם ובהך ברייתא מוכח דחליפין בכליו של קונה אלא דלוי מוקי לה כתנאי דפליגי התם בברייתא אבל אי הוה מתני' ודאי דהוה תקשי ללוי כמו שהקשו לעיל ללוי ממתני' דהכא דליכא לתרוצי התם כמו שתירצו לעיל וק"ל:

דף כט.

בפרש"י בד"ה תפלה תפלה כו' כלומר קרי ביה תפלה עכ"ל משום דכל מלות תפלה דכתיבי בקרא גבי בכור לפי נקודות הקרי ולפי ענינו בקרא משמע שהוא צווי לפלות אחרים הוצרך לומר דקרי ביה נמי תיפלה לפלות את עצמך אבל לקמן גבי הא דמחייב איהו למגמר נפשיה דכתיב ולמדתם כו' לא הוצרך לפרש קרי ביה דלאו ולמדתם את בניכם יליף ליה דלפי נקודות הקרי ולפי ענינו משמע שהוא צווי ללמד את אחרים אלא מקרא אחרינא בפשיטות יליף לה דהיינו ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם דההוא לפי נקודות הקרי ולפי ענינו ללמוד את עצמו הוא ומהרש"ל הבין דלקמן מיתורא דולמדתם קדריש ליה והקשה דהכא גבי פלה תפלה אמאי לא יליף ליה נמי מיתורא ולאו קושיא היא דאימא לידע תלמודא שום דרשה בפלה תפלה ולקמן נמי גבי ולמדתם לא מיתורא קדריש ליה מקרא אחרינא אלא דההוא קרא אחרינא פשטיה הכין הוא כמ"ש והר"ן כתב ולמדתם לאו מקרא ומסורת דריש אלא שהכל בכלל המקרא דכיון שהוא מחויב ללמד לאחרים יש ללמוד תחלה עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לכך דהא לפי מה שפרש"י דמתרי קראי ילפינן להו ללמד לאחרים מולמדתם את בניכם וללמוד בעצמו יליף ליה מולמדתם אותם ושמרתם וגו' כמ"ש הר"ן נ"כ בפירושו דהשתא כל חד מהני קראי משמעותיה הכי הוא ותו לא מידי ודו"ק:

גמ' כל שמצווה לפלות את עצמו מצוה לפלות אחרים כו' כל שאחרים מצווים לפלותו מצוה לפלות את עצמו כו' וק"ק לל"ל למימר כולי האי אלא דבפשיטות איכא למילף כל שאחרים מצווים לפלותו הוא מצוה לפלות אחרים וכל שאין אחרים מצווים לפלותו אין מצוה לפלות אחרים ויש ליישב ודו"ק:

דף כט:

בפרש"י בד"ה ככתובה בשטר כו' לאין זה אונאה שהרי מנת בנו עליו יותר ממנתו עכ"ל אע"ג דכ"ע סבירא להו דמנה דגופיה עדיף בדאיכא נמי חמש משועבדים הכא קאמר ר"י דמנת בנו עליו יותר ממנתו דהיינו להקדים מנת בנו מבני חרי משום דמנתו היה כבר חל על אביו מיהו אי לאו דפליגי במלוה הכתובה בתורה כו' ולכ"ע הוי ככתובה בשטר למיא לא הוי פליגי רבנן עליה דודאי ליכא אונאה כיון דמנת בנו עליו קודם מבני חרי היכא דאיכא נמי משועבדים למנת גופו והתוס' הקשו ע"ז דאדרבה כיון דלכ"ע מנה לגופו עדיף בדליכא אלא ה' סלעים מבני חרי הכי נמי הכא בדאיכא נמי ה' משועבדים מנה לגופו קודם לגבות מבני חרי ועוד הקשו בסוף דבריהם לפרש"י למ"מ לא ה"ל למימר שזה מנתו על אביו אלא שמנת בנו עליו דהיינו לגבות מבני חרי קודם למנתו ומה שנלחק מהרש"ל בזה בפרש"י לא ידענא מי הכריחו לכך שהרי התוספות נתקשו בפרש"י בכל זה ודו"ק:

תוס' בד"ה ואזיל כהן כו' שעשאן אפותיקי לכהן כו' והיה לו אפותיקאות בשטר לכהן כו' עכ"ל נראה דלאו דעשה שטר אפותיקי ממש דאם כן ודאי דלא הוי גרע משאר מלוה הכתובה בשטר לגבי ממשועבדי' אלא כיון דכתיבה בתורה כמו שעשאה אפותיקי בשטר הוי קאמר גם בת"י לא הזכירו כלל שם דעשאן אפיתיקי בשטר לכהן אלא שהיו משועבדים מיצחק אבי יעקב דהשתא אינן יכולין לומר הנחנו לך מקום בנכסי יעקב כו' כמ"ש התוס' שלפנינו מיהו יש לעיין בלדברי התוס' שלפנינו גם אם נפרש דלאו אפותיקי ממש קאמר מי הכריח אותם לפרש כלל דהוה כמו אפותיקי אמאי לא הוה סגי להו דהוה כמו שיעבוד בשטר בעלמא ויש ליישב שהצריכם לכך דאם נפרש דלא הוי אלא כשיעבוד בשטר בעלמא אכתי כיון דמנה לגופו עדיף אע"ג דכבר הוא חוב שיעבוד על יצחק אביו מ"מ נכסי בנו יעקב שהם בני חורין קודמין לגבות מהן את פדיון נפשו אי לאו דהוי כמו אפותיקי בשטר על נכסי יצחק אביהם והוי כמו שנגבה כבר בפדיון בנו יעקב ולא יוכלו לומר הנחנו כו' ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה הא לן כו' נראה לרבינו תם איפכא כו' שאינו יכול כו' ועוד שהם עניים כו' עכ"ל ר"ל שאינו יכול להניח אשתו כו' כההיא דגיטין ועוד שהם עניים ואף במקומן בבבל קשה [להן] להרויח מזונותן של בני ביתו קודם שילמוד תורה והיינו הך דר"י דרחיים בצוארו כו' דמשמע אף במקומן ילמדו תורה ואח"כ ישאו אשה ובהיפוך בבני א"י דליכא בהו ההיא דגיטין נילך מא"י לבבל וגם ליתא בהו ריחיים בצווארו כו' דעשירים המה וק"ל:

בא"ד ומיהו פעמים שגם בני א"י כו' אלא רובם היו לומדים במקומן כו' עכ"ל הוצרכו לזה לפי' ר"ת דפעמים שגם בני א"י כו' דהא שמואל הוה בבבל ועמהם היה מדבר הלכה נושא אדם אשה כו' ומיהו בע"כ רובם היו לומדין במקומן דאל"כ הוה הרהור דרובן ולא הוה קאמר הלכה נושא אדם כו' כמ"ש לעיל דאכתי איכא הרהור בכה"ג וק"ל:

דף ל.

גמרא יתר עליו תהלים שמנה כו' בת"י ותימה דע"כ בחומש יש יותר דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד א] אינו כ"כ כמו שיש בחומש עכ"ל ולא הבנתי התמיהה ב] כיון דמסיק בחומש נמי לא בקיאינן אימא דג' או ל' פסוקים לינן בחומש הוא חלא דידהו וק"ל:

שם ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים כו' רש"י כתב הך דרשה בפירוש החומש וכתבו הרא"ש בשם הספרי גם כתב הרא"ש שדרשו כן מדלא כתיב ולמדתם ומתוך שמעתין נראה שדרשו כן מדלא כתיב ושניתם אלא ושננתם דמשמע לשון חידוד ושנון וק"ל:

דף ל:

תוס' בד"ה שיש רשות אחרים עליה ואע"ג דמעשה ידיה כו' עכ"ל מעשה ידיה לא שייך הכא גבי מורא אלא גבי כיבוד כדלקמן ועיין בזה ברא"ש וק"ל:

דף לא.

בד"ה כבד את כו' משמע שהעדיפו על כבוד המקום כו' מהונך דהיינו ממחוננך כו' עכ"ל כצ"ל ולולי דברי התוס' היה נראה לפרש שהעדיפו המקום לממחוננך משמע דלא בקש אלא אם נתן לך הקב"ה תן לו וכבד אותו דהיינו כדאמרינן משלו תן לו אבל בכיבוד אב ואם אף אם אין לך תתן להם דהיינו שצריך לחזר על הפתחים כו' וק"ל:

בד"ה כל העובר כו' היינו דמצי כייף ליצריה כדמוכח בפ"ק דחגיגה עכ"ל כהך דחגיגה איתא נמי לקמן בפרקין ע"ש ודו"ק:

דף לב.

בד"ה רבי יהודה כו' יכול אמר לו אביו אל תחזיר כו' שא"ל עסוק בכבודי כו' עכ"ל לכאורה מההיא דלקמן מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה כו' יש להוכיח כן בפשיטות דמצות החזרת אבידה קודמת לכבוד אב ויש לומר דהך דלקמן איכא לאוקמי דוקא במצוה אחרת כגון לקבור את המת כו' כפרש"י אבל במצות החזרת אבידה לחבירו לא איירי ביה דודאי נדחית מפני כבוד אב ואם כיון דכבוד אב ואם קודם לאבידתו מכ"ש דהוי קודם לאבידת חבירו דהא אבידתו קודמת לאבידת חבירו ולהכי איצטריכו להך לפרק אלו מציאות דבהדיא קאמר שם יכול א"ל אביו אל תחזיר כו' לאבידת חבירו קודם לכבוד אב ואם והתם יליף לה מקרא ע"ש וק"ל:

בד"ה אורו ליה כו' אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כו' ועוד ראיה מירושלמי כו' עכ"ל דבריהם סותרים אהדדי דממה שכתבו מתחלה דצריך לפרנסו משלו היינו דוקא אם יש לו לבן ואין לו לאב ובתורת צדקה וכמפורש בהדיא ברא"ש ובר"ן ולבסוף כתבו ראייתם מירושלמי דאם אין לו לאב וגם אם אין לו לבן צריך לחזר על הפתחים משום מצות כיבוד ומינה דמכ"ש אם יש לו לבן ואין לו לאב דצריך לפרנסו משום מצות כיבוד והר"ש בריש מסכת פאה הרגיש בזה ותירץ דמאי דמסיק הכא נ"מ לבטול מלאכה ה"נ ה"ק שאם יבטל ממלאכתו בשביל כבוד אביו יהא צריך לחזר על הפתחים בשביל עצמו ואין לומר דמ"ד משל אב מודה דאי לית ליה לאב דחייב הבן משל עצמו דא"כ כי פריך כו' אף כבד אביך בחסרון כיס נוקמא בדלית ליה לאב אלא ודאי כו' עכ"ל וכהאי גוונא כתב הרא"ש והר"ן בשמו אבל לדברי התוספות שלפנינו סתומים בכל זה במקום שהיה להם לפרש גם בת"י כתבו אהא דקאמר ודאי אמרת משל אב כו' לא מסתבר ליה לאוקמא דוקא באין לו לאב עכ"ל וצ"ע ודו"ק:

דף לב:

בד"ה מ"ש דפלגינהו כו' דא"כ היינו איסי בן יהודה כו' עכ"ל דע"כ איסי בן יהודה בינוק וחכים כר"י הגלילי ס"ל כמ"ש הרא"ש והר"ן בהוכחות ע"ש וק"ל:

בא"ד אדרבה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה כו' זקן ממש משמע כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם אמאי לא תקשי להו לרבנן נמי דלא נכתוב רק זקן לחודיה דליכא למימר דאי לאו שיבה סל"א לזקן היינו ינוק וחכים לחול דא"כ תקשי להו לרבנן כמו שהקשו לר' יוסי הגלילי למה ל"ל לטעמייהו דרבנן דאי כר"י הגלילי נכתוב מפני שיבה תקום והדרת פני כו' הל"ל דלא נכתוב רק זקן לחול למשמע שפיר ינוק וחכים ואם נאמר בזה כמו שתירץ הרא"ש לרבנן דאי לא הוה כתיב שיבה רק זקן ה"א זקני הסוק השתא דכתיב זקן בתר שיבה מצרכינן לרבנן זקן וחכם א"כ לר"י הגלילי נמי איכא למימר הכי דאי לאו שיבה ה"א זקני הסוק השתא דכתיב בתר שיבה ינוק וחכים משמע כמ"ש הרא"ש ע"ש ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

בא"ד דודאי ינוק וחכים צריך שיהא מופלג כו' אבל אם היו שוים בחכמה כו' צריך שיעמוד הינוק מפני הזקן כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דמי הכריח אותם לומר דינוק וחכים צריך שיהא מופלג דא"נ זקן לקרא ינוק וחכים שאינו גם כן מופלג מ"מ איצטריך למכתב תרוייהו להשמיענו דינוק וחכים צריך לעמוד מפני הזקן וחכים ויש ליישב דבקרא לא משמע להשמיענו להקדים אלא ממילא משתמע כיון דבעי בינוק וחכים מופלג ובזקן לא בעי מופלג ע"כ בתרוייהו מופלגין צריך שיעמוד הינוק מפני הזקן ודו"ק:

דף לג.

בד"ה אין בעלי אומניות רשאין כו' למיירי בעוסקין במלאכת אחרים כו' עכ"ל והך דכל בעלי אומניות עומדין מפניהם כו' לא מסתברא ליה לאוקמי במלאכת עצמן דוקא וק"ל:

גמ' ואמר ליה שמא בהן יושב ומהרהר כו' מת"י לא היה צ"ל בהן ה"ה בשאר דברי תורה אלא הא דקאמר הכי סוד ה' ליראיו כדאיתא בב"ר דאמר רבי חייא יבא עלי אם לא הייתי מסתכל בספר תהלים עכ"ל וק"ל:

דף לג:

תוס' בד"ה אין תלמיד חכם רשאי לעמוד כו' שמא קמו מפניו שחרית וערבית כו' עכ"ל ולשון ת"י ותימה וכי כל הני דלעיל איירי כשלא קמו ערבית ושחרית כו' וצ"ל אינו רשאי אינו חייב כלפ"ל עכ"ל:

דף לד.

בפרש"י בד"ה ונקיש מזוזה לת"ת כדאיתקש בפרשה שניה כו' עכ"ל לליכא למימר מלשני בפרשה ראשונה להפסיק ביניהם בתפילין אשמועינן דלא להקיש לת"ת דהא בפרשה ראשונה א"נ נקיש מזוזה לתפילין דסמיך ליה נילף מזוזה לפטור כמו תפילין ולא נקט ת"ת דסמיך ליה בפרשה שניה אלא משום דתפילין גופייהו מת"ת קאתי וק"ל:

שם בד"ה האזרח להוציא את הנשים ברייתא היא כו' עכ"ל יש לדקדק אמאי לא קאמר דכל מ"ע שהזמן גרמא גמרינן מסוכה לפטר בה נשים מדכתיב האזרח דהא סוכה קתני לה הכא ברישא דברייתא מקמי דנקט תפילין ולא הוה ב' כתובים לגבי תפילין דהא איצטריך סוכה לפטור דלא נילף ט"ו ט"ו ממצה ויש ליישב דחדא מתרתי או מתלתא נקט דה"ה דהמ"ל דגמרינן לה מראיה כדלקמן וכה"ג כתבו התוס' לקמן דנקט כל מצות עשה שלא הזמן גרמא גמרינן ממורא והוה מצי למינקט מזוזה דנקט לה בברייתא ומורא לא נקט בברייתא כלל ועי"ל דהכא דנקט תלמודא טפי תפילין משום דמאי דמסיק דלמידין מב' כתובים אלא דגמרינן מתפילין דכל התורה הוקשה ליה מדכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ודו"ק:

תוס' בד"ה תפילין כו' למ"ד ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא כו' עכ"ל משמע להו מ"ד נמי ציצית חובת טלית היא מצי סבר נמי כר"ש דלילה לאו זמן ציצית הוא והיינו כמ"ש לקמן דכלי יום חייבין אפילו בקופסא וק"ל:

בד"ה גברא בעי חיי כו' אין סברא לומר דנחייבו נשים בת"ת משום סברא דגברי כו' כיון דאשכחן מיעוטא כו' עכ"ל ובהכי ניחא דלעיל גבי מורא בעי קרא דתירבו לרבות נשים ולא נימא דתיפוק ליה משום דכתיב גבי כבוד יאריכון ימיך וכי גברא בעי חיי כו' דהתם נמי כתיב מיעוטא דאיש דמפקי ליה נמי מהך סברא דגברי כו' ולכך בעי קרא דתירבו לרבות נשים אבל אין לחלק בין כיבוד למורא מדקאמר התם בסיפא דהתם מה ת"ל איש איש סיפק בידו לעשות דההוא בכיבוד שייך ולא במורא כמ"ש לעיל לדברי התוספות והרא"ש ודו"ק:

דף לד:

בד"ה סד"א נילף כו' ל"ל האזרח להוציא את הנשים לגבי סוכה פשיטא דפטורות כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דהא אי לא הוה כתיב קרא במצה לא הוה ב' כתובים והוה ילפינן שפיר כל מצות עשה שהזמן גרמא מהקהל לחיובא ולא לפטור מראיה דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ושפיר איצטריך האזרח לפטור בסוכה ושוב הוה יליף ט"ו דמצה מט"ו דסוכה לפטור ויש ליישב דבריהם הכא דמאי דלא אסיק אדעתיה אכתי הך מילתא דב' כתובים ועוד דמאי דמסיק לקמן דב' כתובים מלמדין אלא דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור מדכתיב תורת ה' בפיך קשיא להו שפיר אם כן לא הוה איצטריך שום קרא לפטור בסוכה נשים אי לאו מדאיצטריך דמצה חייבות הנשים והשתא ניחא לקמן דקאמר אי לא כתב מצה ה"א נילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות דהיינו לפטור דודאי כן הוא דמאי דלא אסיק אכתי דנילף כל התורה מתפילין מהיקשא דלקמן אלא במה מצינו מתפילין או מראיה דהשתא אי לא הוה כתיב גם האזרח בסוכות ה"א דנילף ליה לחיובא מהקהל ולא לפטור מתפילין וראיה דטפי אית לן לאקושי לחומרא ולכך איצטריך האזרח לפטור ושוב ילפינן ט"ו דמצה מט"ו דסוכה לפטור ומהרש"ל גם מהר"י אב"ן לב נדחקו בזה ואין צורך כי הדברים ברורים כמ"ש ועוד הקשה מהר"י אב"ן לב בזה דכהאי גוונא איכא לאקשויי לקמן דלמאי איצטריך חיובא לנשים בהקהל דבלאו הכי ידעינן לה דאי פטורות ל"ל זכורך בראיה להוציא הנשים דהא פשיטא דפטורות דהוה מצות עשה שהזמן גרמא אלא ש"מ דנשים חייבות בהקהל ולהכי איצטריך זכורך להוציא הנשים דלא נילף ראיה מהקהל והך קושיא ליכא לתרוצי כי הכא גבי האזרח דה"א דאתי לרבויי נשים דזכורך לא משמע כלל לרבות נשים אלא למעט ע"כ תוכן דבריו ונראה דהך קושיא נמי ל"ק דמאי דבעי למימר דהוה מצה והקהל ב' כתובים דהא אי לא הוה כתיב חיובא דנשים בהקהל הוה ילפינן שפיר כל מצות עשה שהזמן גרמא ממצה לחיובא ולא מתפילין וראיה לפטור דלחומרא מקשינן ושפיר אצטריך זכורך לפטור בראיה ושוב יליף לפטור נשים בהקהל בג"ש דראיה ראיה מראיה אלא דקושיא זו יפול ג"כ דוקא דמאי דמסיק דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור וא"כ לא הוה אצטריך פטור לנשים בראיה אי לאו מדאיצטריך לחייבן בהקהל מיהו עדיפא איכא לאקשויי בזה דמאי דמסיק דב' כתובים מלמדין ולא איצטריך הקהל משום ב' כתובים דאין מלמדין אלא דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור ל"ל חיובא דהקהל דהא איכא למילף מכ"ש מתפילין וממצה כדמסיק לקמן כמ"ש התוס' שם וע"כ נראה בזה דאע"ג דאיכא למילף מכ"ש מתפילין וממצה טרח וכתב לה קרא במפורש בהקהל דנשים חייבות דכה"ג אמרינן לעיל גבי נערות ובגרות מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ומינה אע"ג דהוה שמעינן לה נמי במדאיצטריך זכורך טרח וכתב לה קרא במפורש לחייב נשים בהקהל אבל גבי מצה הכי קא קשיא להו כיון דהך דרשא דכל שישנו כו' נמי אינו מפורש אלא הקישא בעלמא למאי אצטריך ליה דהא שפיר שמעינן ליה במדאיצטריך האזרח אע"ג דאינו מפורש הא בהך דרשא דכל שישנו כו' נמי אינו מפורש ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה ונילף מת"ת וא"ת כו' עי"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דלפי הנך שינויי לא ס"ל לשנויי דלעיל דיליף ממזוזה וחד מנייהו נקט כו' דאם כן מאי פריך ונילף מת"ת לפטור דטפי עדיף למילף לחיובא ממזוזה עכ"ל גם בת"י הנך שנויי בתראי דבתוס' הכא ליתנהו אלא תירוץ קמא איתא שם מיהו קשה לפי דברי התוס' שלפנינו דהנך תרתי תירוצי בתראי שכתבו אינן מספיקין דאכתי נילף ממזוזה ויש ליישב לפי הנך תירוצי בתראי דממזוזה לחוד ליכא למילף מידי דאי לאו דילפינן ממורא בכל מצות שלא הזמן גרמא דחייבי במזוזה נמי הוה מקשינן ליה לת"ת לפטור ולא הוה גמרינן ליה [לחיוב] מסברא דגברא בעי חיי כו' אי לאו דאשכחן גם בעלמא במצות שלא הזמן גרמא [דחייבין] ודו"ק:

גמ' דה"ל ת"ת ופריה ורביה ב' כתובים כו' כתב מהרש"ל הרי ת"ת בולאי צריכה דאל"כ הוה נילף ממורא לחיובא לשנויא קמא דתוס' כו' אלא בולאי פריה ורביה לא ליכתוב ונילף מת"ת אמאי לא נימא דה"א פ"ו חייב מקרא דאותם וצ"ל דבקושיא דפריך ולר"י כו' איתא נמי הך קושיא כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק אבל הנראה דס"ל לתלמודא דודאי לא הוה אצטריך למיכתב פ"ו ונילף מת"ת דע"כ לא דייקי להו דרבנן הא דכתיב פרו ורבו בלשון רבים דלא כתיב הכי אלא ברכה לשניהם ולא למצוה כמ"ש התוס' שם דאל"כ הא דכתיב וכבשה לא הוה מפקא ליה מהך משמעות ודו"ק:

דף לה.

בפרש"י בד"ה הניחא כו' א"כ איפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות כו' עכ"ל לא הוה צריך לפרש כן אלא דפריך כיון דתפילין שלא הזמן גרמא הוא הדרא קושיין לדוכתין דמצות עשה שהזמן גרמא מהיכי תיתי לן לפטור דממצה והקהל נילף לחיובא וכ"כ בת"י והקשו לפירושו דהכא שפירש דאיפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות כו' הא בהדיא אמרינן בעירובין למ"ד דתפילין מ"ע שלא הזמן גרמא דנשים חייבות גם בתוספות שלפנינו יש להוכיח כן במה שנדחקו לקמן בג' כתובים במצות עשה שלא הזמן גרמא דלא כריב"ב הא ניחא אפילו לריב"ב אי הוי נשים פטורות מתפילין למ"ד דתפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא ודו"ק:

תוס' בד"ה מכלל כו' אי שתיק מיניה הוה ילפינן ממצה והקהל כו' דנשים חייבות כו' עכ"ל אע"ג דאיכא למילף מראיה וסוכה לפטור טפי אית לן לאקושי לחומרא וק"ל:

בד"ה אלא למ"ד תפילין כו' והיינו טעמא דמ"ע שהזמן גרמא כו' דכיון דאין מלמדין הוי כמו מיעוטא כו' עכ"ל ור"ל שחולקין על פרש"י שפירש דנגמר לה מראיה דאינו כן אלא דלמאי דקאמרינן דב' כתובים אין מלמדין לא בעי למינמר מ"ע שהזמן גרמא מראיה כפרש"י אלא ממיעוטא דב' כתובים וכ"ה מפורש בת"י וזה לשונם פרש"י דלדידיה לא כו' אלא כדגמר לה לעיל מבנין אב מראיה כו' ואומר הסר מקוני דא"נ למגמר מראיה כפרש"י הכא אלא כיון דמצה והקהל הוו ב' כתובים ואין מלמדין חיוב אלא פטור כו' וכן בכל דוכתא דאמרינן ב' כתובים אין מלמדין הא איפכא מלמדין בלא שום קרא אחרינא עכ"ל ת"י ומהרש"ל נדחק בזה ואין צורך ודו"ק:

בד"ה משום דהוי כו' וי"ל דלית להו דר"י ב"ב וה"ל שלשה כתובים כו' ופריה ורביה כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא חשיב נמי מילה דבהדייהו דנשים פטורות מקרא דאותו וה"ל ג' כתובים אפילו לר"י ב"ב ובת"י כתבו לעיל דקאמר דהוה ת"ת ופדיון הבן ב' כתובים דה"ה דהמ"ל ת"ת ומילה עכ"ל ויש ליישב התוספות שלפנינו כיון דמילה לא שייכא באשה לא שייכא בב' כתובים ולא בשלשה כתובים ודו"ק:

דף לה:

גמרא מדשני קרא בדיבוריה כו' מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך כו' אע"ג דליתנהו נמי [בהקפה] מהיקשא דכל שישנו בהשחתה כו' לא הוה למיכתב נמי ראשך בלשון יחיד ולא ראש אשתך דאם כן לא הוה ידעינן כלל דשני קרא בדיבוריה דאימא דלישנא דקרא הוא בלשון יחיד ולא הוה דייקינן מיניה כלל לא ראש אשתך ולא לא זקן אשתך וק"ל:

בפרש"י בד"ה הפסיק הענין ולא קאי בני כו' שיש הפסק בינתיים כגון לא יטמא עכ"ל למאי דקיימינן הכא לתנא דמתני' דמחייב לנשים בקרחה מדלא תני נמי חוץ מבל קרחה כמ"ש התוס' לקמן המ"ל לא יקרחו וגו' הפסיק הענין ודו"ק:

תוס' בד"ה הרי הוא כזקן כו' כדאמר בפרק יוצא דופן הס"ד וא"כ מה"ד להשחתה לא כו' מדשני קרא בדיבוריה או מסברא דלעיל וי"ל דה"מ כו' כצ"ל מת"י וק"ל:

בד"ה אם כן ליכתוב כו' וכל שכן בישראל מגזירה שוה דפאת פאת עכ"ל רצה לומר דבתר דגלי לן בגזירה שוה דפאת פאת דלא הפסיק הענין כל שכן נמי הוי בישראל מכהן וק"ל:

דף לו.

גמרא ואביי מאי טעמא לא אמר כרבא אמר לך תפילין כו' עכ"ל קצת קשה ומאי קושיא דאימא דאביי בעי לאוקמא ההיא דאיסי אפילו כמ"ד תפילין הוי מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות בתפילין כדאי' בפרק המוצא תפילין וכמ"ש לעיל בשם התוספות וק"ל:

תוס' בד"ה אי לאו גזירה שוה כו' ויש לומר דסלקא דעתך אמינא כו' הפסיק הענין משום דכתיב כי עם קדוש כו' עכ"ל ולתנא דמתני' קושטא דהכי הוא דמחייב בקרחה לאביי משום דכתיב כי עם קדוש הפסיק הענין וק"ל:

בד"ה תפילין גופייהו כו' וי"ל דלינמר ג"ש נכתב עכ"ל אבל בתפילין ליכא למימר לינמר גזירה שוה נכתב כיון דלא נכתב גזירה שוה אלא להך מלתא בגובהה של ראש בלחוד כמ"ש התוספות לעיל לא לכתוב לא בתפילין ולא בקרחה בין עיניכם אלא לכתוב בתפילין נמי בראשיכם אי לאו למעט בתפילין כל הראש וק"ל:

בד"ה הסמיכות והתנופות וההגשות נראה דמהגשות ואילך איירי בכהנים כו' עכ"ל לכאורה מילתא דלאו צריכה קאמרי ויש ליישב דקשיא להו דלא ה"ל למיתני הכא ברישא דמיירי בעבודת מנחות הסמיכות דאיירי בעבודת קרבן אלא בסיפא הוה ליה למתני הסמיכות גבי המליקות וההזאות והקבלות והאי תנא דתני סמיכות גבי תנופות משום דהני תרתי לא איירי כלל בעבודת כהנים ומהגשות ואילך כו' וק"ל:

בד"ה [הקבלות כו'] ותנופה נמי אצטריך כו' כדמפרש לקמן חוץ ממנחת כו' וא"ת ת"ל דכל כו' עכ"ל כצ"ל והדל"א וקצת קשה לדבריהם מי הכריחם לזה גבי תנופה הא שפיר אצטריך ליה כמו כל הני עבודות דקתני ואי פסיקא להו בשום מקום דלא מיתחלא בלא תנופה הו"ל למימר הכי בקושייתם שהקשו אסמיכה ואפשר משום דתנופה נמי בישראל הוא כמו סמיכה כמ"ש לעיל משמע להו דלא מיתחלא ביה נמי עבודה בלא תנופה כמו בלא סמיכה אבל כל אינך בכהנים מיתעבדא ומיתחלא עבודה וק"ל:

דף לו:

גמרא אלא הזאה דבן עוף דאתיא בקל וחומר כו' ומה בן צאן כו' ולכאורה הוה מצי למימר הזאה דבן צאן גופיה דכתיב ביה וזרקו בני אהרן דהיינו זריקה והיינו הזאה כמ"ש התוס' לעיל אלא דלרבותא נקט בן עוף אע"ג דלא כתיב ביה מפורש אתיא בק"ו מבן צאן ועוד י"ל דאי אבן צאן הוה ליה למיתני בלישנא דקרא הזריקות וק"ל:

תוס' בד"ה אי לפרה כו' תימה הניחא למ"ד לדורות נמי בעינן כה"ג דומיא דאלעזר כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דהא אלעזר סגן הוה ולא כהן גדול והכי אמרינן בהדיא בפ' טרף בקלפי ונתתם אותה אל אלעזר אותה לאלעזר ולא לדורות א"ל לדורות בכה"ג וא"ל לדורות בכהן הדיוט ולכ"ע מדיוקא דאלעזר סגן הוה דייקינן ליה עיין שם וק"ל:

בד"ה אי לפנים כו' אפילו בכהן הדיוט דמרבינן ליה מן ה' דהכהן המשיח כו' עכ"ל לא מצאתיו כן אלא דבפ"ק דמגילה מרבינן מה' להמשיח מרובה בגדים אבל כהן הדיוט לא מרבינן מיניה וכפרש"י הכא למעוטי כהן הדיוט וק"ל:

בד"ה ומה בן צאן כו' מה לבן צאן שקבע לו כלי ומ"ה בעי כהן כו' עכ"ל כצ"ל והכי איתא בפרק איזהו מקומן אהך ק"ו דבעי למילף התם צפון בבן עוף אבל עץ ארז ואזוב לא הוזכר שם ולא שייך למיפרך אלא כלי ע"ש ודו"ק:

בא"ד אבל כהן שצריך בכל הזבחים כו' ליכא למעוטי בפירקא כל דהו כו' עכ"ל ולמאי דמסיק שם אותו בצפון ולא בן עוף בצפון ליכא למיפרך אק"ו דהכא מה לבן צאן שטעונה צפון ולהכי בעי כהן מה שאין כן בן עוף דלא בעי צפון לא בעי נמי כהן מהאי טעמא כיון דכהן צריך בכל הזבחים מה שאין כן צפון ודו"ק:

בד"ה מכניס כו' גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו' והבעלים למטה ה"נ גבי מנחות איפכא שיד כו' עכ"ל והיינו לפי לשון הכתובים לשנות יד כהן מיד בעלים אבל בשותפים לשוים הם ליכא למימר הכי וק"ל:

בד"ה כל מצוה כו' ואין לומר לפי שאינה אלא מדרבנן דהא חלה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לאתויי דהא קתני ערלה דאינו אלא מדרבנן כמו שהוכיחו התוס' לקמן וק"ל:

בא"ד ואם ספק חייב והוא ניכר היטב כשיונק מן הזקנה כו' עליה נוטין לצד סדן הזקנה כו' עכ"ל רצה לומר לתנא דמתני' הוא ניכר היטב כשרואה האדם בשעת הבצירה להיכן עליה נוטין אבל אם הוא ספק בקונה מן העובד כוכבים לאחר שנבצר ביד עובד כוכבים ואינו רואה עליה נוטין חייב דרובן אינן מחוברין לסדן אבל בזמנו של הר"ש אינן חותכין הזמורה מן הסדן כלל והספק בהן פטור וק"ל:

דף לז.

בפרש"י בד"ה ופטר חמור בפטר רחם תלה רחמנא עכ"ל בפירוש ישן אינו וכן נראה דהא אכתי לא אסיק אדעתיה הא דחובת הגוף היא אלא דבדכתיב ביה ביאה תלוי הדבר גם התוס' כתבו לפ"ה דעיקר הקושיא היא לפטר רחם נמי משום דאשכחן בבבל נמי הוו פודין פטר רחם כמו הקושיא דתפילין וק"ל:

תוס' בד"ה נלמד שכל מקום כו' ואפילו משחרבה שילה והיתה במת צבור בנוב ובגבעון כו' עכ"ל ר"ל אפילו בנוב וגבעון הותרו במות יחיד כמו בגלגלא אעפ"כ לא פסקו שם נסכים לקרבן יחיד בבמת צבור כמו שהיה בשילה ועיין בתוס' פ"ב דזבחים וק"ל:

דף לז:

גמרא נכתוב רחמנא מלך כו' לכבוש לאחר ירושה וישיבה ביכורים לא כל שכן כו' מת"י לית ליה השתא הך סברא דלעיל ביכורים דמתהני לאלתר עכ"ל:

שם מושב דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל כו' הנך קושיות דכולהו תנאי פריך כיון דכל הני חובת הגוף ילפינן להו שפיר מע"ז דנוהגים בין בארץ בין בחוצה לארץ ול"ל בהו מושבות ולמ"ד כל מקום שנאמר ביאה ומושב ילפינן מנסכים דלאחר ירושה וישיבה קאמר לא קשיא ליה ממצה דכתיב ביה גם ביאה בפרשת קדש יי"ל דלא קאי הך ביאה אמצה אלא אפסח ואתפילין דכתיבי בפרשת קדש אע"ג דכתיב בהו נמי מצה שבעת ימים תאכל מצות לאו היינו למצוה אלא רשות ולא הוי מצוה אלא בערב תאכלו מצות ותדע מדפריך בתר הכי ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין [ל"ל] אמאי שביק מצה דאיירי ביה תקשי ליה הכי ביאה לגבי מצה למה לי אך קצת קשה אמאי שביק חדש דקתני במתני' דר"א אסר בחוץ לארץ והיינו מדכתיב מושבות תקשי ליה ביאה גבי חדש ל"ל ודו"ק:

תוס' בד"ה מושב כו' תימה דבס"פ ע"פ מפיק מיניה לקובעו חובה בזמן הזה כו' וי"ל כו' עכ"ל כבר כתב מהרש"ל בזה דע"כ אינו מדברי התוס' דלקמן כתבו דתרווייהו צריכי כו' ובפרק ערבי פסחים לא מפקינן ממושבותיכם שום דבר אלא מבערב תאכלו מצות כו' ועוד מאי כתבו דשמא תנאי היא הא סתמא דתלמודא מסיק דכ"ע כו' עכ"ל ע"ש באורך ובד"ה בזמן דאיכא פסח כו' וי"ל דתרי קראי כו' חד לחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים וחד כו' עכ"ל כתב עוד מהרש"ל ותימה הלא מסקינן להדיא בע"פ דבעינן האי קרא לקובעו חובה בזמן הזה כו' ואם כן צריך אתה לומר דקרא דמושבותיכם בעי לחו"ל אפילו בזמן הבית והל"ל סל"א במקום דאיכא פסח כו' וא"כ ה"נ חד לארץ בזמן שבית המקדש אינו קיים וחד לחו"ל כו' עכ"ל ע"ש באורך ולי נראה לקיים כל ספרי התוס' שלפנינו דודאי לא שייך למימר גבי פסח במקום דאיכא פסח כו' כיון דפסח חובת הגוף הוא ובמדבר נמי הקריבו פסח כמ"ש לעיל אפילו למ"ד ביאה לחוד לאחר ירושה וישיבה משמע גבי פסח דרשינן ליה עשה מצוה זו כו' ולא קאמר האי ליתנא אלא בדבר התלוי בארץ כדלקמן גבי שמיטת קרקע ובודאי אין חילוק מדינא בין ארץ לחו"ל גבי פסח ולא נקטו התוספות חו"ל בדבריהם אלא לרבותא בעלמא דאפילו בחו"ל הכתוב קבעו חובה ועוד משום בזמן שבית המקדש קיים נקט חו"ל דמסתמא כל אחד עולה לרגל בא"י ומקיים לאכול מצה עם הפסח ואע"ג דחד מהני קראי לא אתי אלא בזמן שבהמ"ק קיים נקט תלמודא בין הכא גבי מושבותיכם ובין התם גבי בערב תאכלו מצות בזמן הזה משום כיון דלא מסיימי קראי נקט בכ"א מהן לרבותא דבתר דכתיב נמי איצטריך קרא לאתי האי קרא אפילו בזמן הזה ומיהו אי לא הוה כתיב אלא חד מנייהו לא הוה מוקמינן אלא במסתבר טפי דהיינו בזמן דאיכא פסח ואוכלו שלא עם הפסח כגון בחו"ל וזה נראה לי ברור ובזה ג"כ יש ליישב קצת גם דבריהם לעיל דודאי ששם אינן מדברי התוספות אלא שהם גליון במקום הזה על דברי התוספות שתרצו דאית בהו צריכותא ואיצטריך קרא דהכא לחו"ל שלא בזמן הבית כדקאמר בזמן דליכא פסח כו' תימה דבס"פ ע"פ מפיק מיניה לקובעו חובה בזמן הזה מקרא דבערב תאכלו מצות ותירצו דיש לומר דשמא תנאי היא כו' ר"ל לאו לענין דינא איכא תנאי אלא דאיכא תנא דהתם דמוקי מושבותיכם לחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים ובערב תאכלו מצות לזמן הזה ותלמודא דהכא ס"ל כאידך תנא דמוקי קראי בהיפך זה דקרא דבערב תאכלו אתי לחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים וקרא דמושבותיכם לזמן הזה ומ"מ דברי הגליון הזה דחוקים דלית כאן תמיה כלל דהא דנקט בין הכא בין התם בזמן הזה לאו קושיא היא כמ"ש לעיל ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה ממחרת הפסח ור"י מפרש נמי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו הכא ר"ל ט"ז ולשון התורה כו' עכ"ל בת"י אין זה דלשון תורה לחוד ולשון נביאים כו' דודאי לא הוצרכו לכך לפר"י דממחרת הפסח משמע הכי ומשמע הכי משמע לממחרת אכילת הפסח דהיינו ט"ז ומשמע נמי לממחרת שחיטת הפסח דהיינו ט"ו וע"כ נראה שהוצרכו לכך לפי' ר"ת דממחרת הפסח דנביאים נמי ט"ו הוא ואם כן מאי קאמר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דהא ממה שאכול ביום ט"ו דהיינו מן הישן משום מצה מעיקרא נמי הוה מצי אכול וליכא לאוכוחי איסור חדש מיניה ודוחק לומר כפי פירושו דאסיפא דקרא קאי בעצם היום הזה סמיך ולכך קאמרי התוס' דלשון תורה כו' דגם שמצינו בלשון תורה דממחרת היינו ט"ו וממחרת דאותו יום גופיה קאמר לשון חכמים דקאמרי ממחרת הפסח אכול כו' אינו כן דהוא לשון חכמים לחוד דהיינו ט"ז וממחרת הפסח היינו מחר שאחר יום הפסח ותו לא מידי ודו"ק:

דף לח.

בד"ה אקרוב כו' ומקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה כו' עכ"ל לפר"י דלעיל ניחא דמדקאמר ויאכלו מעבור הארץ משמע מעיקרא לא אכול מעבור הארץ כלל בין מישן שלא היה להן ובין מחדש שהיה להן משום איסור חדש ואם כן פריך למה לא אכלו מצה מחדש כו' אבל לפי' ר"ת שהיה להן ישן ממנו אכלו מצה בט"ו לא מקשה כלום כיון דאפשר לקיים שניהם לא תדחה עשה דמצה את הל"ת דחדש ואין לפרש נמי לעיל הא דפריך ממחרת הפסח אכול מעיקרא וכו' דהכי קאמר ממחרת הפסח היינו ט"ו אכול משום עשה דמצה דדחי לא תעשה דחדש אבל מעיקרא בי"ד לא אכול משום איסור חדש כדפריך בירושלמי דאם כן מאי קאמר תלמודא אלמא אקרוב והדר אכול וכו' ודו"ק:

בד"ה ובני ישראל וכו' אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא וכו' וישבות המן ממחרת וכו' עכ"ל הא דפסק המן מלירד בז' באדר לא מפיק מהתם אלא דר"ל כולה מלתא דלא הוו צריכי וכו' וק"ל:

בד"ה לא מצן וכו' ומשני שם לנמכר וז' לנרצע פירוש שאם פגע בו יובל שנת ז' וכו' עכ"ל כפי פרש"י שם דאיירי שפגע יובל בה' לא מוכח מידי דהשתא מקץ ז' שנים בסופו הוא אלא דלא ניחא להו לתוס' לפרש כן דאם כן אמאי נקט קרא טפי שפגע בה' משאר כל שנות היובל כמ"ש גם מהרש"ל וע"כ פירשו דאיירי קרא שפוגע יובל בז' לרציעתו דהשתא ניחא דנקט בכה"ג נרצע דומיא דנמכר דאינו עובד רק שש ובשביעית יצא ומיהו לא בעי תלמודא לשנויי מקץ שבע שנים בכה"ג לנמכר גופיה שיצא מקץ שבע דהיינו בתחילת שבע דהרי נמכר כבר נאמר בההוא קרא גופיה ועבדך שש שנים דהיינו שיצא בתחילת ז' ולהכי מוקי לה בנרצע לפעמים שיצא גם הוא בשש לרציעתו דהיינו בתחילת שבע ומיהו מה שכתבו התוס' בדבריהם או למכירתו לא ידעתי להולמו דבלא פגע בו יובל נמי הוא יצא בו' למכירתו דכתיב בשביעית יצא לחפשי ועוד מי הכריחם לכך לומר או למכירתו דהא לא מוקי ליה תלמודא אלא ושבע לנרצע והיינו כמ"ש לעיל משום דיצא בשש למכירה דהיינו תחילת ז' כבר אמור בההוא קרא גופיה ויש ליישב דאו למכירתו לא קאי אפגע בו יובל דקאמרי אלא פירושו דקרא מקץ ז' שנים וגו' דהיינו אם פגע יובל בז' לרציעתו או ועבדך שש שנים דהיינו למכירתו ושלחתו וגו' ודו"ק:

בד"ה שאין איסורו כו' ויש היתר לאיסורו שביום ט"ז כו' ולפי זה אתיא כר"י כו' עכ"ל קצת קשה דאיכא לפרושי בהיפך דמ"ד האיר המזרח מתיר כי ליכא עומר והיינו תוך ימי איסורו שאיסורו הוא עד שעומר קרב ביום ט"ז ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה וה"ה לערלה כו' ואם חיסרו ב"ד חודש כסליו הרי כו' עכ"ל ולא בעי למימר חדש טבת דסמוך לשבט דדרכו להיות חסר אבל כסליו היה ראוי להיות מלא כפי סדר החדשים אחד מלא ואחד חסר אבל לפי זה לא הל"ל אדר הסמוך לניסן חסר כיון שדרכו להיות חסר אבל הל"ל שחסרו בית דין שבט ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד ולפי' זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר עכ"ל לאו דוקא לפי' זה דה"ה לאינך פירושים דלעיל וק"ל:

בד"ה וה"ה ערלה כו' ואין היתר לאיסורו בעודו טבל ותרומה עכ"ל ר"ל בעוד שאינו מתקן הטבל הוי איסור עולם ואין היתר לאיסורו ובעודו תרומה היינו בעוד שלא שאל עליה שאפשר שלא יהיה תרומה על ידי שאלה כמ"ש בתירוץ אלא דלא אסקי אדעתייהו למיעבד פירכא בכך וק"ל:

דף לח:

בד"ה השמטת כו' אלא הל"ל אמר קרא כי קרא שמיטה וע"ק היאך כו' שקדם לשמיטה ס"א כו' עכ"ל כצ"ל ולא ידענא מאי קושיא דאימא דהתם שמיטת קרקע קאמר ועוד מאי אולמיה הך ברייתא דהתם מהך דהכא ואימא דמדהתם נמי קשיא ליה כי הכא אשמיטת כספים והא חובת הגוף כו' ובת"י זו הקושיא אינה וק"ל:

בא"ד ואית ספרים דגרסי נמי במקום כו' עכ"ל ר"ל ואימא נמי במקום כו' וכ"ה בת"י דהשתא ניחא לפרושי טפי שהוא סיום התירוץ וק"ל:

בא"ד הסיא דירושלמי דהא רבי נמי אמרה התם ושמיטת כו' כצ"ל:

דף לט.

בד"ה תני חדש וא"ת כו' אין שייך למתני אף כו' ולא פריך אלא אליבא דמ"ד ערלה הל"מ עכ"ל דברים אלו אינן מובנים לי דלמ"ד נמי ערלה מנהג מדינה אדרבה תקשי ליה טפי כיון דחדש דאורייתא לר"א כדמסיק לעיל מאי אף דקאמר אכלאים וערלה כיון דכולהו מדרבנן נינהו ובלאו הא דלעיל שאמרו משום ר"א הגדול דאין ערלה בחו"ל תקשי ליה אמתני' גופה מיניה וביה מאי אף חדש דקאמר ר"א מדאורייתא גם בת"י אלו דברים שבתוס' שלפנינו ולא פריך כו' אינן והפירכא ודאי בין למ"ד לעיל אמתניתין דמס' ערלה הל"מ ובין למאן דאמר הלכות מדינה דאי לאו הא דמייתי מר"א הגדול דאמר אין ערלה בחו"ל סל"א דר"א דמתניתין סבר כרשב"י דחדש מדאורייתא וכלאים וערלה נמי הוו דאורייתא מק"ו דלעיל אבל השתא דקאמר ר"א הגדול דהיינו ר"א דמתני' דהכא דאין ערלה בחו"ל וא"כ ע"כ דלית ליה ק"ו וכלאים נמי לא הוו רק מדרבנן וא"כ מאי אף חדש דקאמר ר"א במתני' דהכא כיון דחדש הוא דאורייתא לר"א וע"כ נראה דטעות נפל בדברי התוספות שלפנינו ודו"ק:

בד"ה ההוא למעוטי כו' אבל זרעים לא מצי למילף מק"ו דחדש דהא כלאי זרעים כו' עכ"ל לפי' הר"ר י"ט דלעיל גבי יש היתר לאיסורו בחדש וערלה דיש היתר לזורעה ולנוטעה איכא שפיר ק"ו כלאי זרעים דאסורין לזרוע מחדש דמותר לזרוע אלא שכבר דחה ר"ת דלעיל פירוש הר"ר י"ט וק"ל:

בד"ה לא קי"ל כר' יאשיה כו' ותדע מדקאמר הא דכתיב שדך למעוטי כלאי זרעים שבחו"ל כו' עכ"ל לפי מה שכתבו לעיל דלא אתי שדך למעוטי אלא כלאי כרם שבחו"ל ליכא הוכחה כלל ומהרש"ל כתב ליישב דבריהם דמ"מ כפשוטו נמי הוא דאיירי אף במיעוט כלאי זרעים כו' עכ"ל והוא דחוק דמ"מ כיון דמיעוטא לא אצטריך אלא לכלאי כרם שבחו"ל ליכא לדיוקי מיניה אלא כלאי כרם שבא"י אסור אבל כלאי זרעים ליכא לדיוקי מיניה כלל גם בת"י ליתא הך הוכחה כלל ואיכא שם הוכחה אחרינא מדקאמר ליה גבי כלאי זרעים לא חווריתו סתם ולא קאמר ליה נמי קי"ל כרבי יאשיה כו' כדקא"ל גבי כלאי כרם משמע דבכלאי זרעים מודה רבי יאשיה ולא קא"ל לא חווריתו אלא משום דבחו"ל היה לא גזרו בהו רבנן כמו גבי כלאי כרם כדמסיק ותו לא מידי ודו"ק:

בא"ד כתלתא סבי כרבי יאשיה בכלאים וכרבי אלעי כו' ומותר כו' עכ"ל כצ"ל:

דף מ:

בד"ה תלמוד גדול כו' וי"ל דהתם כו' כלומר למיגמר לדידיה ודאי מעשה עדיף כו' עכ"ל צ"ע בדבריהם דמי הכריחם לומר לדברי המתרץ דלגמר לדידיה מעשה עדיף ואימא דהמתרץ ודאי שבק סברת המקשה דבין למגמר לדידיה ובין לאגמורי לאחריני תלמוד עדיף אלא דהמתרץ השיב לו דהא דאמר לימד לא אמרינן היינו לימד לאחריני דבההיא ודאי דאפשר לקיים אמרינן ולא לימד אבל הלימוד עדיף ממעשה בין לאגמורי לאחריני ובין למגמר נפשיה דבהכי ע"כ מתוקמא הא דקאמר דהתלמוד גדול שהוא מביא לידי מעשה כדמוכח הכא כמו שהקשו בקושייתם וכן מוכיחין לשון התוס' בסוף פ"ק דב"ק שלא הזכירו שם בתירוצם לדברי המתרץ אלא שהתלמוד עדיף ממעשה ולא הזכירו שם גבי למגמר לדידיה שהמעשה עדיף מהתלמוד כמ"ש כאן ויש ליישב דבריהם דהכא כיון דע"כ לימד לאחריני עדיף טפי מלימד לדידיה דהא לימד לאחריני לא אמרינן אע"ג דודאי לימד לדידיה אמרינן כיון דקיים אית לן למימר נמי דמעשה עדיף מלימד לדידיה כסברת רש"י דמי נתלה במי דקטן נתלה בגדול דהא סתמא קאמר דלימד לא אמרינן דמשמע בין לימד לאחריני ובין לדידיה ואי הוה אמרינן דלימד לדידיה עדיף ממעשה או שוה למעשה הדרן קושיין דוכתיה כיון דקיים אמרינן לימד לדידיה נמי אמרינן אבל אי הוה גרע

ממעשה ניחא דע"כ לימד לא אמרינן היינו לאחריני והא דקאמר הכא דתלמוד מביא לידי מעשה היינו דוקא בלימד לאחריני וה"ק תלמוד לאחריני גדול ממעשה משום שמביא לידי מעשה את הרבים שלומדין ממנו ותו לא מידי ודו"ק:

בא"ד וי"מ לאדם שלא למד עדיין כו' א"ל למוד תחילה כו' אבל אדם שלמד כבר כו' עכ"ל ר"ל לכך היה סברת המקשה לאדם שלא למד כו' ובהכי איירי הך דשמעתין דהתלמוד עדיף ממעשה שמביא אותו לידי מעשה אבל התם דומיא דחזקיה קאמר שכבר למד כיון שהתלמוד מביא לידי מעשה וזה כבר למד מעשה דידיה עדיף ואמאי קאמר קיים אמרינן ולימד לא אמרינן ומשני ליה הא למגמר לדידיה ודאי דמעשה עדיף ליה כיון שכבר למד אבל למגמר לאחריני עדיף ממעשה אע"ג שכבר למד לדידיה ובהכי איירי דלימד לא אמרינן דהיינו לאחריני וק"ל:

דף מא.

תוספות בד"ה וכי אתמר כו' למאי מתני' איירי כו' ואפילו איסורא איכא ומלתא דרב יוסף כו' עכ"ל מלת בו לנקטן משום אינו מכירה הוא דאית ביה אפילו איסורא אבל במכירה אפילו מצוה לא הוה שמעינן מינה דהיינו מלתא דרב יוסף אבל בסיפא דליכא איסורא ע"כ ממלת בו שמעינן מלתא דרב יוסף וק"ק בפשיטות ה"ל לתרוצי דאפילו מתוקמא בחדא לית לן לאוקמא במכירה דוקא דטפי אית לן לאוקמא הרישא באינו מכירה דאפילו איסורא איכא ביה ואם כן לא שמעינן מינה מילתא דרב יוסף ודו"ק:

בד"ה ושלח ושלחה כו' וא"ת הא אצטריך כו' דמצי למימר ונתן בידה ולשתוק כו' עכ"ל יש לדקדק דמאי קשיא להו מעיקרא דודאי איכא למימר כתירוצם דהא בושלחה קמא נמי נפקא לן ב' דרשות ועוד מי הכריחם הכא בושלחה בתרא למיתורא דריש ליה לכתוב ונתן בידה ולישתוק דאימא כפירושו בושלחה קמא מדלא כתיב וגירשה ויש ליישב דבריהם דודאי בושלחה קמא ניחא כפירושו דושלחה לאו יתורא הוא אלא דדריש ב' דרשות ממשמעות דהיינו דין שליחות גופיה מדלא כתיב וגירשה ושליחות של האשה מדכתיב ושלחה בלא מפיק ה"א דמשמע שהיא תשלח אבל בושלחה בתרא כיון דלא ממשמעו נדרש דשליח עושה שליח אלא מיתורא דושלחה בתרא קשיא להו דההוא יתורא אצטריך ליה לדרשא אחריתא דמשלחה ואינה חוזרת להך מלתא לאו ממשמעות שמעינן ליה דהא אי נמי דהוה כתיב וגירשה שמעינן ליה שפיר מי שמגרשה ואינה חוזרת והאי תירצו דודאי מיתורא דרשינן ב' דרשות דהה"א נמי מיותרת וכפירוש ר"ח שכתבו דמושלחה אחרון דריש כולהו כו' נ"ל דקמא ודאי לאו יתורא הוא ולא משמע ליה למדרש כלום מדלא כתיב וגירשה כפרש"י והך מלתא דמשלחה ואינה חוזרת בלא יתורא ממשמעי דקמא שמעינן ליה אלא דושלחה בתרא יתורא הוא כולה דהיינו גם הה"א והוא למדרש שלשה דרשות דשמעתין ודו"ק:

דף מא:

בד"ה פיחת י' או כו' דאמר האומר לשלוחו צא ותרום כו' עכ"ל לשון הברייתא ליתא התם הכי באומר לשלוחו אבל מוקי לה התם הכי כמ"ש לקמן ע"ש וק"ל:

בד"ה נפקא ליה כו' משחיטת פרו של אהרן מדאיצטריך כו' מכלל דבשאר קדשים כו' עכ"ל דליכא למילף במה מצינו שאר קדשים דליבעי בעלים מפרו של אהרן דא"כ לא איצטריך קרא כלל דמהיכא תיתי לן דלא בעי בעלים דשליחות מנלן וק"ל:

בא"ד דבחטאת כתיב אותו אפילו בע"כ כו' אבל שאר קרבנות דלא מקריבין בע"כ כו' עכ"ל לא נמצא כן בשום דוכתא אלא בהיפך איתא בפ"ד דערכין שנינו חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן ודריש ליה מדכתיב יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ומייתי ליה לקמן בפרקין (א) וע"כ הנראה להגיה בהיפך דבריהם וכצ"ל והיינו טעמא משום דבחטאת לא כתיב אותו אפילו בע"כ (ב) והלכך כיון דאי איתא לקמן אין מקריבים אותו בע"כ דין הוא שיעשה שליח אבל שאר קרבנות דמקריבין בע"כ לא כו' עכ"ל והכי מסתברא טעמא טפי דבמקום דאין כופין אותו ביה תליא מילתא ויכול נמי לעשות שליח אבל היכא דכופין אותו לא תליא ביה מלתא ואינו יכול לעשות שליח ודו"ק:

בד"ה העובד כוכבים כו' מדמעת כו' ויליף מדגנך ולא דיגון כו' וקשה לפי' דמשמע דפליגי ביש קנין כו' עכ"ל לכאורה לא משמע כן מפרש"י אלא דלא פליגי תנאי דהכא אלא במירוח עובד כוכבים אבל לכ"ע אין קנין לעובד כוכבים וע"כ דליכא למימר דמשמע להו דהא בהא תליא כדפרש"י בפרק השולח דאם כן תקשה להו כמו שהקשו הכא והתם דאין סברא דפליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי ובמירוח ודאי דאיכא תנאי דפליגי בפרק רבי ישמעאל ויש ליישב דבריהם דודאי דאיכא לפרושי הכא דלא פליגי תנאי אלא במירוח אבל לכ"ע אין קנין לעובד כוכבים אלא דא"כ טפי תקשה למ"ד בפרק השולח דיש קנין לעובד כוכבים דכמאן ס"ל ולכך הוצרך ר"י לפרש דאין זה מוכרח דאיכא למימר דכ"ע ס"ל דיש קנין ומשכחת לה כגון שתבואתו גדלה שליש כו' מיהו קשה מה שפר"י בסוף דבריו ואי משום מירוח העובד כוכבים דפוטר י"ל דמיירי שמרחו ישראל כו' וקשה דא"כ כו' מי הצריכו לדחוקי כ"כ כיון דמצינן למימר שפיר דת"ק מחייב במירוח עובד כוכבים ור"ש פוטר דהא מצינו בפרק ר"י דכמה תנאי פליגי נמי בהכי ע"ש ודו"ק:

דף מב.

תוספות בד"ה ולמאי שאני כו' דהא תנן בפרק האשה הרי שא"ל כו' משמע שאין לו שותפות כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא מייתי לעיל הך מתני' שהרי היא מוקדמת בפרק האשה ומפורש בה אפילו לית ביה שותפות והך דמייתי לעיל היא בפרק מי שהיה ואינו מפורש בה אלא באית ביה שותפות ודו"ק:

בא"ד וא"ת אמאי לא דחי לעיל נמי דההיא לריב"ק מיירי באית ליה שותפות כו' עכ"ל בחומש הביא רש"י הך דרשא דריב"ק ושחט אותו וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו עכ"ל וכתב הרא"ם וא"ת אמאי לא יליף כו' דלמא הכא דאית ליה שותפות בגויה כו' וי"ל דנפקא ליה מהני תרי קראי באם אינו ענין כו' כדאי' בפרק האיש מקדש עכ"ל ונעלם ממנו דברי התוספות דהכא שכתבו דלרבי יהושע בן קרחה לא תקשי ליה ולמאי בדאית ליה שותפות ולא אצטריך למילף מהני תרי קראי באא"ע אלא לרבי יונתן הוא דפריך ולמאי דאית ליה שותפות כו' והיינו דלא פריך ליה לעיל לריב"ק אלא הכא לרבי יונתן וכמ"ש התוס' וק"ל:

בא"ד א"כ האי ושחטו אותו כו' ר"ל לאחד שוחט פסחים הרבה כו' עכ"ל אין זה מוכרח דהא איכא למימר דהרבה שוחטים הם וכ"א מהם שוחט על המנויים עמו על פסח שלו ויבא לכ"א מהמנויים עמו כזית אלא דאיכא למימר דמיירי נמי באחד שוחט פסחים הרבה וכיון דאין נמנין על ב' פסחים ע"כ לשוחט גם בליכא שותפות משא"כ לרבי יונתן דקרא מיירי בפסח אחד לכל ישראל וע"כ דאית ביה שותפות וק"ל:

בד"ה יתומים שבאו כו' אין להביא ראיה שהיו כו' דשאני התם שהיה על פי הדיבור כו' עכ"ל דלאו לגמרי מדמה להו (כו') [כן] לשון התוס' פרק השולח ע"ש:

דף מב:

בד"ה הא דטעו כו' והא דטעו בפחות משתות ולא אצטריך כו' עכ"ל דפחות משתות מודה רב נחמן דמכרן דדיינים קיים כדקאמרינן בפרק אלמנה ניזונית שליח כדיינים דהיינו דמכרן קיים בפחות משתות וחכמים נמי לא פליגי עליה דרשב"ג אלא בשתות ואין להקשות דא"כ שמואל דאמר יכולין למחות בפחות משתות דלא כמאן דהא חכמים לא פליגי אלא בשתות די"ל דשמואל ס"ל דפליגי נמי בפחות משתות ונקט שתות משום רבותא דרשב"ג ועוד י"ל דשמואל נמי ס"ל דחכמים מודו בפחות משתות דמכרן קיים דכח ב"ד יפה בדיינים גופיה משא"כ באפוטרופוס ודו"ק:

בד"ה ה"ג בקונטרס וכו' ואמאי מייתי ראיה מינה הא משנה זו לא מיירי כלל ביתר וכו' עכ"ל ר"ל דלא מיירי בהדיא ביתר משתות אלא בשתות הוא דפליגי (א) מיהו נראה דודאי רשב"ג פליג נמי ביתר משתות דאל"כ לא הוו פליגי אלא בנימוס שתות דהא בפחות משתות ודאי דלא פליגי לרב נחמן וכמ"ש לעיל ומשום דאינה קושיא כ"כ לפרש"י דהא קושטא הוא דפליגי נמי ביתר משתות לכך לא הקשו קושיא זו שם ודו"ק:

בד"ה אמאי מעל וכו' ואמר לבי"ח טול [טלה] זה שהוא וכו' כיון שאין הכהן יודע וכו' עכ"ל כצ"ל וק"ק לפי זה מאי מייתי ראיה משליחות יש ליש שליח לדבר עבירה דאימא הא דמרבי ביה שלוחו היינו בשלא ידע השליח שהוא פקדון ושוב ראיתי בתוס' בפרק מרובה שכתבו שם גבי טביחה על ידי אחר דלמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא ייתור עכ"ל ודו"ק:

דף מג.

גמרא גלי רחמנא בשחוטי חוץ וכו' הוא ולא שלוחו וכו' יש לדקדק הא אי לא גלי נמי רחמנא בשחוטי חוץ לית לן למילף ממעילה ומטביחה דיש שליח לדבר עבירה מדאצטריך למכתב בגרושין וקדשים דיש שליח דאי [איכא] למילף ממעילה וטביחה לא לכתוב בקדשים וגירושין ונילף להו נמי ממעילה וטביחה במכ"ש ויש ליישב דסד"א לא בהיפך זה דליכא למילף גרושין וקדשים דלאו דבר עבירה ממעילה וטביחה דהוי דבר עבירה וקנס ליה רחמנא דהוי שלוחו כמותו לחייב המשלח ודו"ק:

תוס' בד"ה מורד במלכות וכו' ולא נהירא שהרי יואב לא היה מורד וכו' עכ"ל ולשון ת"י יותר נכונים בזה וז"ל ואין נראה דאין זה מורד דלא בא להמליכו לקרותו מלך עכ"ל:

בד"ה שלא מצינו וכו' אכול ככר זה וכו' והשליח לא ידע שהוא של הקדש וכו' עכ"ל מפי' מהרש"ל דבעל הבית לא ידע דאי ידע פשיטא שאינו מועל ואפי' נזכר קודם שאכל השליח אינו מועל הבעה"ב עכ"ל וכתב עוד והשליח לא ידע פי' דאם ידע פשיטא שמעל בעל הבית כדלעיל בתוס' עכ"ל ופירושו דחוק כיון דאיירי בששניהם לא ידעו אמאי נקטו במילתייהו טפי לא ידע השליח מלא ידע המשלח וע"ק דפירושו מאי פשיטות איכא בידע השליח לחייב בעה"ב דלפום הסברא דהשתא שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב וע"ק דהא אליבא דשמאי קיימינן השתא דמודה בהא אע"ג דבעלמא לא ס"ל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואי איירי בלא ידע נמי השליח לא שייך ביה כלל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כמ"ש התוספות מההיא דנתנו לבכורות בנו וע"כ נראה כי טעות נפל בדברי התוס' שלפנינו וכצ"ל והמשלח לא ידע שהוא וכו' עכ"ל אבל השליח ידע ביה שהוא של הקדש וכן נראה מדברי ת"י ותו לא מידי ודו"ק:

דף מג:

בד"ה לעולם קסבר וכו' החזרתיו לך במגו דאי בעי אמר נאנסו וכו' וא"כ לומר פרענום מגו דיכולים לומר החזרנום וכו' עכ"ל וה"ל מגו למגו דפרענום למלוה במגו דהחזרנום ללוה והחזרנום במגו דנאנסו אבל בפשיטות הוה להו לאקשויי דלהימנינהו פרענום למלוה במגו דנאנסו דלא הוה רק חד מגו ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה תנן התם וכו' מ"מ מתחילה הוה ס"ד דמיירי בשיש לה אב וכו' עכ"ל ובת"י הוסיף בזה ובארוסה מיירי מדקתני סיפא ואם אמר אביה וכו' וק"ל:

ודע מה שהשוו קטנה לנערה לענין דהיא ואביה היינו דוקא לענין גרושין דיש לה יד אבל לא לענין קידושין דאין לקטנה יד וכמ"ש התוס' לקמן בד"ה נוח ר"ל ובהכי מוכח הא דקתני במאמר דאינו אלא מדעת אביה דמאמר היינו קידושי דרבנן וק"ל:

בד"ה וכל שאינה וכו' ורבינו תם פירש דקטנה מתגרשת ע"י אביה וכו' עכ"ל ואתאן לת"ק כ"ה בת"י וכ"כ התוספות בפרק התקבל ועוד תרצו שם בע"א ע"ש ודו"ק:

דף מד.

גמ' אלא כולה ר"ש היא ובשליחות ס"ל כרבי יהודה וכו' לכאורה מאי קאמר ובשליחות וכו' דהא לא בשליח לידה פליגי רבנן ורבי יהודה אלא בהיא גופה אם מקבלת גיטה אם לאו אבל בשליח לידה לכו"ע אין היא עושה שליח כדפשיט לקמן ר"נ לרבא והא דמדקדק תלמודא בו ובשלוחו קתני בה ובשלוחה לא קתני עיקר מילתא מדקדק משום דבה לא קתני אבל שלוחה שפיר לא קתני לכו"ע דאין היא עושה שליח כדפשיט רב נחמן לקמן ויש ליישב ובשליחות דקאמר לאו שליח לידה קאמר אלא קבלת הגט לידה מקרי שליחות ויד לאביה כדלקמן דעדיין הנערה ברשות אביה היא לכל דבר ולכך לרבנן מקבלת גיטה משום דהוי כיד ושליח לאביה ולר"י לא נעשית שליח ויד לאביה ודו"ק:

בפרש"י בד"ה כלל אינו וכו' ובשבועות מפרש איזה כללו של ר"מ ופרטו עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד שבועה שאין וכו' לא לך חייב אשם גזילות לא לך וכו' כללא לא הוי עכ"ל הס"ד כצ"ל וכ"ה בפרש"י ישן ולא נחית רש"י הכא לפרושי כללא ופרטא של ר"מ אלא לשמואל כדאית ליה התם דפרטו של ר"י הוא כללו של ר"מ וכללו של ר"י הוא פרטו לר"מ ולרבי יוחנן כדאית ליה התם דבין כללו ובין פרטו של ר"י הוא פרט לר"מ וכללו שאין לכם בידי כלום ומהרש"ל הגיה בפרש"י כאילו נחית לפרושי פרטא של ר"מ והיינו לשמואל דהתם ואין צורך כי דברי רש"י נכונים הם בלי הגה"ה כמ"ש בשם רש"י ישן:

ודע שגירסת רש"י מהופכת הכא מדהתם ואין לחוש בכך כי כן דרכו לפרש במקום זה כך ובמקום אחר שינה פירושו ודו"ק:

תוס' בד"ה נוח ר"ל וכו' יש לה יד כיון שנשאת עכ"ל לאו דוקא כיון שנשאת דבארוסה קיימינן אלא לר"ל דאף בנתארסה יצאת מרשות אב לרשות בעלה ובשעה שמקבלת הגט על אחר הגרושין אין רשות אביה עליה ולכך יש לה יד משא"כ בקידושין בשעה שמקבלת הקידושין רשות אביה עליה ואין לה יד וק"ל:

דף מד:

בד"ה קטנה וכו' דבנערה לא שייך למימר צריכה מיאון וכו' עכ"ל ולא חששו בה שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה ובקטנה דשייך בה וכו' עכ"ל הרא"ש ע"ש:

בד"ה אלא לקידשה וכו' ותיובתא דעולא וכו' אלא לעולא קשה דאי איירי בשידך גט וכו' עכ"ל לכאורה דבריהם אינן מובנין דלעיל כתבו לפר"י למר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והכא כתבו לשמואל בלא שידך דבעי מיאון ועוד מי הכריחם למימר לשמואל ניחא דאימא כיון דלא פליגי כמ"ש לעיל אימא דכו"ע פריך ועוד לפי דבריהם למה לא נאמר כה"ג גם לעולא לפר"י דמוקי מתניתין בשידך סבר דלא בעי רק מיאון ונוחין לי בכל זה דברי הת"י וז"ל וקתני דבעי מיאון לספרים דגרסי ותיובתא דעולא לפרש"י ניחא דפריך דוקא לעולא דאיירי בשידכו ואפ"ה אינה צריכה מיאון אבל לפר"י דמוקי עולא בשידכו מ"מ פריך שפיר דע"כ מתני' בלא שידכו דאי שידכו צריך נמי גט אבל לשמואל ניחא טפי דלדידיה צריך מיאון בלא שידך אע"ג דהמיאון לא בא אלא משום חששת גט ובלא שידכו ליכא חששת גט ואפ"ה איכא למיחש הכי עכ"ל והשתא דברי התוספות שלפנינו מובנין למה שכתבו ותיובתא דעולא היינו גירסת הגמרא שהיה כך ולכך הקשו ולשמואל מי ניחא וכו' ותירצו לפר"י דלשמואל מוקי מתני' בלא שידך דבעי מיהת מיאון אע"ג דליכא חששת גט ומה שכתבו לעיל דשמואל ועולא לא פליגי היינו דכל חד מנייהו מלתא באנפיה נפשיה קאמר שמואל איירי בשידך ועולא בלא שידך מיהו מתניתין דמתוקמא בלא שידך דבעי מיאון לא תקשי לשמואל דהא לא איירי כלל בלא שידך אבל לעולא דאיירי בלא שידך ולא בעי אפי' מיאון תקשי ליה מתניתין דבעי מיהת מיאון דבשידך דלא איירי ביה עולא ע"כ לא מתוקמא מתניתין דכיון דמיאון בעי גט נמי בעי דהמיאון בשידך לא בעי אלא משום חששת גט כמ"ש בת"י שכתבנו ותו לא מידי ודו"ק:

דף מה.

בד"ה צריכה מיאון וכו' וא"ת א"כ אמאי נקט לא נתרצה כלל וכו' עכ"ל ולולי דבריהם היה נ"ל דודאי איכא למיחש נמי שמא נתרצה לשניהם גם שמא נתרצה לראשון ולא לשני וקידושין תופסין באחותה אלא במה שהצריכו לה מיאון לא נגע ביה חששא דאכתי מיאון ל"ל אבל במה שהצריכו אותה מיאון נגע ביה הך חששא דשמא לא נתרצה לשניהם ולכך צריכה מיאון ושפיר נקט תלמודא לא נתרצה כלל ודו"ק:

בד"ה הכל יודעים וכו' וי"ל דמלתא דלא שכיחא היא שיקדשנה האב וכו' לפי שכלתו אסורה וכו' עכ"ל ובספר לחם אבירים הקשה בזה דאע"ג דעל ידי קדושי האב לא שכיחא מכל מקום אכתי הא שכיחא שיקדשנה אחיו של האב וימות ונפלה זו לפני האב ויפטרוה בלא חליצה כי יסברו שהיא כלתו כיון שהיתה צריכה חליצה מבנו וע"כ תיבעי מיאון ויש ליישב דהא נמי מלתא דלא שכיחא דלא חיישינן לשמא ימות ודו"ק:

דף מה:

בד"ה בפירוש אמר מר וכו' ואין צריך לא גט ולא מיאון ואפילו שידכו וכו' עכ"ל דהא שמואל בשידכו קמיירי כדמוקי לה רב נחמן וקאמר הכא דלא ס"ל כרב ושמואל מיהו למאי דקאמר מאן דמתני הא לא מתני הא שמואל איירי אפילו בלא שידכו ולפ"ז אינו מוכרח דרבינא לא ס"ל כשמואל אפי' בשידכו וק"ל:

בא"ד קטנה דאיתא לאבוה במ"ה וכו' דנשואין תקינו לקטנה וכו' עכ"ל והא דלא מוקי הך מתני' דלעיל דאי מיאנו והך דמוכרה אלמנה לכה"ג בכה"ג עי' ברא"ש וק"ל:

בד"ה הוה עובדא וכו' מש"ה לא חזר בו אלא חומרא וכו' ואפ"ה קי"ל כרב דהא ר"י קאי כוותיה וכו' עכ"ל ואין זו הראיה מכרעת דאימא רב ודאי חזר בו אלא דהתם מ"מ קי"ל כרבי יוחנן דסבר הכי ועיין ברא"ש וק"ל:

דף מו.

בד"ה בין היא וכו' ואע"ג דאמר רב לעיל חיישינן שמא נתרצה וכו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דאימא הא דחיישינן לעיל שמא נתרצה האב ובעי גט ומיאון היינו דוקא בשידכו כדמוקי לה ר"נ אבל הכא לא איירי בשידכו ולא חיישינן שמא נתרצה האב ויכול לעכב דבכה"ג ניחא לרב ושמואל הך מתני' דאי מיאנו כו' כמ"ש התוספות לעיל דלא פריך מינה אלא לעולא ודו"ק:

בד"ה קרא בעי וכו' אי נמי נ"מ היכא דבא עליה ואח"כ נתייתמה דהשתא מהני מיאון דידה לעכב כו' עכ"ל לכאורה לענין מיאון גופיה קאמרינן דהוה נ"מ וא"א לומר כן דאכתי תקשי בפיתה שלא לשם אישות קרא בעי אלא דר"ל דמאי נ"מ במיאון דידה לענין משלם קנס אם אביה רוצה להשיאה בע"כ של דידה אין כאן קנס וקאמרי דנ"מ אם נתייתמה שמת אביה אחר שנבעלה שמשלם קנס במיאון דידה ולא בעי לאוקמא ביתומה ממש לפטור מקנס והכי איתא בפרק נערה ע"ש:

גמ' ואפילו בקמייתא והא מלוה כו' מלדברי מהרש"ל וקשה למשמע אי אמרינן המקדש במלוה מקודשת היה שפיר ואמאי בעינן ש"פ וכו' ונראה ליישב משום דאי כו' עכ"ל ע"ש באורך ודבריו דחוקים הם דאם נימא דהמקדש במלוה מקודשת ודאי דאין לחלק בין מקדש בדבר אחר ובין מקדש במלוה ולמה לא תהני במלוה ע"י צירוף כמו במלתא אחריתא וסברא דחוקה היא לחלק בזה וכולה שמעתי' לא מוכחת כן ואין להאריך אבל אין כאן מקום קושיא דודאי איכא מ"ד לקמן דמקדש במלוה מקודשת אלא דהכא ה"ק כיון דבעי ש"פ באחת ולא מהני צירוף ע"כ משום דמקדש במלוה אינה מקודשת א"כ בקמייתא נמי לא תיקדש דהא מלוה היא וזה נ"ל ברור וק"ל:

שם אימא גמרה ומקניא נפשה וכו' אע"ג דלא תלי בדידה להתקדש בפחות מש"פ כדאמרינן בפ"ק מיהו בקל עושה צריכותא עכ"ל ת"י וק"ל:

דף מו:

תוספות בד"ה דאתמר אית וכו' ועוד דאי גרסינן דאתמר קשה דרב אדרב וכו' עכ"ל כן הוא לפי מה שכתבו כן לעיל דיכול להיות דרב ושמואל פליגי בהא אדרבי אמי אבל ודאי דאין זה מוכרח דאיכא למימר דרב נמי סבר כהא דרבי אמי למעות חוזרין והא דלא מוקי ליה כוותיה משום דס"ל מלוה ופרוטה לעתה אמלוה וק"ל:

גמ' וקסבר ב"ה נתקנה עיסתו וכו' מעיקרא אוקמא משום חורבא דכהן ולא אוקמא משום בעה"ב משום דכהן גופיה ידע אי מחיל אבל בעה"ב לא ידע דמחיל כהן וכו' עכ"ל ת"י ואין להקשות נמי אמאי לא משני בפשיטות כיון דבעה"ב סבר משום טירחא דכהן והא קבלה הרי אינו נותן לשם מתנה והוי גזל ביד כהן דמ"מ כיון דבעל הבית אינו נותן תרומה אחרת לפי סברתו משום טירחא דכהן אם כן לא גזלו כלום אלא דעשאוהו גזל ביד כהן משום חורבא דבעה"ב שלא יאכלנו בטיבלא וק"ל:

עוד מת"י מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה לענין שאין הכהן חייב להחזירה וגם אין הבע"ה חייב להפריש עוד משאינו נקוב וכו' דכיון דאין עליו חיוב תרומה אלא מדרבנן הם אמרו דאין צריך תיקון אחר לשאינו נקוב עכ"ל:

דף מז.

גמרא ואלא באלון וברימון ובאגוז היינו בזו ובזו ובזו וכו' עכ"ל לכאורה קשה אע"ג דלר"ש כולהו כללי הוו בין בוי"ו ובין בלא וי"ו מ"מ איצטריכי למתני תרוייהו כיון דלר"מ ור"י איכא לפלוגי בין בוי"ו ובין שלא בוי"ו כדאמרינן לעיל בלא לך ובלא לך ובת"י פירשו דהכי פריך דה"ל למתני גם ברישא נטלתו ואכלתו כדקתני בסיפא גבי בזו עכ"ל ודו"ק:

שם מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מלוה להוצאה וכו' ולא אסיק אדעתיה השתא למימר דפליגי ברשות בעלים לחזרה כדמוקי לקמן פלוגתא דת"ק ורשב"א ולמאי דמסיק ותסברא אימא סיפא ושוים וכו' ניחא דלא מתוקמא נמי בהכי ועוד יתיישב בזה לקמן ע"ש וק"ל:

בפרש"י בד"ה והאי דפלגינהו בתרי בבי דרישא וכו' עכ"ל ותלמודא נמי דקאמר ואילו רישא לא קא מפליג בין אוכלת וכו' היינו נמי מה"ט מדפלגינהו בב' בבי דאל"כ אימא דקאי נטלתו ואכלתו נמי ארישא דהתקדשי לי באלו ולמאי דמסיק לרב ושמואל דבזו נטלתו ואכלתו תנא אחרינא הוא אין להקשות אמאי פלגינהו לתרי בבי די"ל דלכך פלגינהו משום דהאי תנא אחרינא לא פליג בסיפא גבי בזו ובזו ובעוד בזו ועוד בזו דהוי פרט אבל ברישא גבי באלו מודה דהוי כלל וק"ל:

דף מז:

תוספות בד"ה אלא מלוה וכו' וי"ל דרשב"א מיירי שנגנבו או שאבדו שלא שלא וכו' עכ"ל ואיכא למימר דרשב"א לרבותא נקט בכה"ג דאע"ג דלא הוי כולו בעין כיון דלא נחסר בשליחות יד שלו אלא ע"י גניבה ואבידה הוי כמו כולו בעין אך קשה דהת"ק דאיירי נמי בכה"ג אע"פ שנשתיירו ממנה ש"פ אינה מקודשת אמאי נקט בכה"ג דהא אפי' כולו בעין נמי אינה מקודשת כיון דאינה ברשות בעלים לחזרה ואין סברא לומר דת"ק נקט הכי משום רבותא דרשב"א ויש ליישב דבין הת"ק ובין רשב"א לא נקטו בכה"ג אלא משום דומיא דפקדון דאיירי ביה בנשתיירו ודו"ק:

בד"ה אלא הא וכו' אבל לענין להתחייב באונסין כי לא ביקע וכו' עכ"ל הוצרכו לזה דהכא דאל"כ השתא דאכתי לא ידע לחלק בין הלואה לשאלה תקשי ליה לרב הונא בפשיטות לכ"ע דהכא אמר לכולי עלמא לאונסים דברשות לוה קיימי ודו"ק:

בפרש"י בד"ה נימא כתנאי הא דרב דאמר המקדש במלוה וכו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא לרב הא איכא לאוקמא נמי הך דפליגי במלוה ברשות בעלים לחזרה וכשהיא בעין ומלתיה דרב בשלא בה יד שהוציא ממנה כדמוקי להך דלעיל ויש ליישב דודאי הך דלעיל ניחא ליה לאוקמא דפליגי בהך סברא דהוי ברשות בעלים לחזרה דומיא דפקדון דקתני נמי בה דאיתא בה נמי הך סברא דהאי טעמא דמלוה להוצאה ניתנה לא שייכא כלל בפקדון אבל בברייתא דהכא דלא נקט בה אלא מלוה לא ניחא לן למימר דפליגי אלא בהך סברא דמלוה להוצאה ניתנה ודו"ק:

דף מח.

גמרא למ"ד המקדש במלוה מקודשת וכו' והיינו רבי מאיר דאמר הכא מקודשת ובפרק הגוזל קמא הקשו התוספות מהך ברייתא דלעיל דסבר רבי מאיר מלוה הרי הוא כפקדון דאינה מקודשת אלא בנשתיירה בעין וע"ש ודו"ק:

תוס' בד"ה אילימא וכו' דלעיל מיירי דא"ל קני וכו' והכא מיירי דלא א"ל וכו' עכ"ל דברי הת"י נכוחים בזה וז"ל קשיא לר"מ אדר' מאיר דליכא למימר דלעיל מיירי בכתב ומסר ופליגי בדרב פפא והכא בלא כתב ומסר ופליגי בדרבי דסתמא קתני כדלעיל עכ"ל אבל דבריהם שלפנינו לא ידעתי להולמם לחלקו בין א"ל ללא א"ל דהוא מילתא דלא הוזכר בתלמודא הכא אלא שהתוס' כ"כ לחלק לרבי דס"ל דלא בעי כתיבה ונ"ל הא שכתבו דאמר ליה ולא אמר ליה לאו דוקא אלא כתב ליה ולא כתב ליה והשתא הם ממש דברי ת"י ודו"ק:

בד"ה ורבנן מספקא וכו' דאי אמרת דא"ץ גט וכו' וא"כ מאי האי דקתני וכו' עכ"ל מהרש"ל הגיה מאי האי דקאמר מספקא להו אי וכו' ולא נמצא כן בכל נוסחאות ישנות שבלשון התוס' גם אין הגהתו מספיק במה שנתקשה בדבריהם בעל דברי ריבות וז"ל ואי אמרת דא"ץ גט ואיך אפשר לאומרו במה שכבר אמרו ורבנן מספקא להו וכו' ע"ש וכתב ליישב את זה בדחוקים עיין שם אבל הנ"ל ליישב דבריהם ולקיים כל נוסחת לשון תוספות ישנות שלפנינו והם דברי רש"י בעצמם שכתב דל"ג במלתא דרבנן ואם לאו אינה מקודשת אלא וחכ"א שמין וכו' ובאין שוה מילי לא איירי משום דמספקא וכו' עכ"ל וס"ל דודאי אי הוה גרסינן במילתייהו ואם לאו אינה מקודשת ע"כ כר"מ ממש הוה ס"ל בהא דעדי חתימה כרתי אבל השתא דלא איירי ביה רבנן מידי משמע ליה לתלמודא משום דמספקא להו דודאי כר"א לא ס"ל מדקאמרי שמין את הנייר וכו' וכר"מ נמי לא ס"ל דלא בעי גט ולדידהו בעי גט מספיקא לכך לא קתני במילתייהו ואינה מקודשת כדקתני במלתא דר"מ והשתא כוונת התוס' ממש כדבריו דמשמע ליה לתלמודא דהשתא דלא קתני במלתייהו ואם לאו אינה מקודשת אי אמרת דא"ץ גט וכר"מ סבירא להו בהא מאי האי דקתני בברייתא במילתייהו דלא איירי ביה בפחות משוה פרוטה דאינה מקודשת אלא ע"כ משום דמספקא להו אי כרבי מאיר אי כרבי אלעזר ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה שמין את הנייר וכו' אבל לר"מ אפי' איכא בנייר וכו' דאמר עדי וכו' עכ"ל גם בכאן כוונת דבריהם כן הוא מדקתני סתם במילתיה דר"מ אינה מקודשת ומשום דעדי חתימה כרתי ולא חילק בין אית ביה שוה פרוטה ללית ביה ע"כ דפליג נמי ארבנן בהא ואפי' איכא בנייר וכו' וק"ל:

בד"ה דכ"ע ישנה וכו' דהא לא המ"ל דכ"ע אינה לשכירות דא"כ מאי טעמא דמ"ד וכו' עכ"ל והרא"ש כתב בענין זה דבכהאי גוונא דאוקימתא דכ"ע אין אומן קונה וכו' אין לדקדק דהלכתא כך דלא המ"ל דכ"ע אומן קונה דא"כ לכ"ע מקודשת וכו' עיין שם ודבריו תמוהים לכאורה דודאי ה"מ לאוקמא דכ"ע אומן קונה אלא דהכא בפלוגתייהו לאו בקבלן מיירי אלא בשכיר יום דלא שייך ביה אומן קונה וכפרש"י

בשמעתין ויש ליישב דברי הרא"ש דמשמע ליה האי לישנא דקתני עשה לי שירים וכו' בקבלן ולא בשכיר יום ולא כפרש"י וק"ל:

דף מח:

גמרא תני חלא בו ובמה שבתוכו וכו' בו ולא במה שבתוכו וכו' במה שבתוכו ולא בו וכו' כצ"ל כמ"ש מהרש"ל אבל לפי ספרים הישנים (כוונתו הוא לגירסת הרא"ש ז"ל) לא הוה סדר בברייתא גם לפירוש ר"ת ואדרבה לפי פי' הקונטרס הוה ניחא הסדר במאי דסליק פתח וק"ל:

שם איכא דניחא ליה בכספא וכו' אבל ברישא דכוס של יין ושל דבש לא פריך הכי משום דפסיקא ליה לתלמודא דכ"ע בחדא מינייהו ניחא להו וכן בעני ועשיר דכ"ע ודאי בעשיר ניחא להו והיינו שבח ממון דשפיר פליג ר"ש בפשיטות דאם הטעה בההוא לשבח דמקודשת ולת"ק אינה מקודשת אף על גב דניחא בהך לכ"ע דאפשר שדעתה ורצונה בזה הדבר הפחות לכוונת שום ענין יותר ממה וכו' כמ"ש הרמב"ם ע"ש ול"ק ליה לר"ש אלא בזהב וכסף משום דאיכא דניחא וכו' וכמ"ש התוספות כגון שצריכה כסף להשלים וכו' אך מה שכתבו התוספות בסוף דבריהם ומיהו היכא שהטעה וכו' לא פליג ר"ש עכ"ל לפי פי' מהרש"ל שהגיה לא פליגי רבנן הפי' דחוק ויותר היה נראה להגיה לא פליגי אדרבי שמעון גם מה שפירש עוד בזה לקיים לשון התוספות שלפנינו הוא דחוק ואין להאריך אבל לפי העיון בת"י שאין דבריהם אלו מקום כאן וז"ל מר סבר מראה מקום הוא לו וכגון שקידשה בזהב כשיעור שוה דינר כסף או שהשליח מחל מה שהוסיף על שליחות דאל"כ אינה מקודשת שמא לא היה דעתו להרבות בשליחות כ"כ עכ"ל וכן יש לכוין דבריהם שלפנינו ודו"ק:

דף מט.

בפרש"י בד"ה מדרש ספרא וספרי שהן הלכות של מדרשי מקראות עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וספר ויקרא שכתב בפרש"י שלפנינו הוא טעות דספרא ודאי הוא ספר ויקרא אבל ספרי הוא ספר במדבר וספר דברים וק"ל:

תוס' בד"ה שיכול לעשותו וכו' ואע"ג דגט קרח פסול לא וכו' עכ"ל הך מילתא דגט קרח הוא ס"פ הזורק והיינו כשיש קשר ואין עד חתום עליו מאחוריו ופסול משום גזירת כולכם ור"ל דהכא כיון שעדיו מתוכו אין לחוש על שיטת חלק כיון שיש סופרים הרבה וכו' אבל מהרש"ל הגיה בדבריהם ואפילו יש חלק הרבה וכו' ופי' דה"נ כשכתב עדיו מתוכו כמנין הקשרים אין לחוש וכו' עכ"ל ולא ידענא מי הכריחו לזה דבעדיו מתוכו לא מכשיר אלא משום שיכול לעשותו פשוט ובפשוט לא בעי עדים כמנין שיטות החלק דכשר משום שיש סופרים הרבה וכו' ודו"ק:

דף מט:

בפרש"י בד"ה בן כרך ונמצא בן עיר אע"פ שהטעה לשבח וכו' עכ"ל לפי פירושו ודאי דלכ"ע ניחא להו בבן עיר והוי כמו שבח ממון אבל קשה דא"כ לעיל דפריך משפחה מגולת לדסיפא אמאי לא פליג ר"ש עליה ה"ל למפרך מרישא דלעיל מינה מבן כרך ונמצא בן עיר אמאי לא פליג ר"ש ולולי פירושו היה נ"ל דליכא שום שבח בבן עיר דאיכא דניחא ליה בבן כרך ואיכא דניחא ליה בבן עיר ואדרבה טפי פסיקא ליה לתלמודא בבן כרך דניחא והכי מוכח בסוף כתובות דקתני אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר וקאמרינן בשלמא מכרך לעיר דבכרך שכיחי כל מילי וכו' אלא מעיר לכרך מ"ט וכו' שישיבת כרכים קשה והשתא מצינן למימר שפיר דר"ש לא פליג בהא כיון דאיכא דניחא ליה וכו' כדפרכינן לעיל ודו"ק:

תוס' ד"ה דברים שבלב וכו' וקשה אמאי הא בעינן תנאי כפול וכו' עכ"ל ואכל הני מתני' דקתני הכא לא תקשי להו בפשיטות אמאי לא תני בהו תנאי כפול כמ"ש התוס' בפרק מי שאחזו וז"ל וכל הני מתני' איירי בתנאי כפול אע"ג דלא פירש לה"נ וכו' ע"ש אבל הכא קשיא להו שפיר דמדיוקא משמע משום שלא פירש וכו' ומהך דאתרוג דקשיא ליה לרשב"ם טפי דמימרא דאמוראי הוא וה"ל לפרש דאיירי בתנאי כפול ומיהו קשה לתירוצו של רשב"ם אכתי תקשי מההיא דהמקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת וכו' מדיוקא משמע אם פירש דבריו דהדיא הוי תנאי ואנן בעינן תנאי כפול ולתירוץ של ר"י דמיירי הך מתניתין דהמקדש וכו' כסבור שהיא כהנת דאיכא ביה גילוי מילתא דהוה מהדר קודם קידושין אשה כהנת כעין הך עובדא דבעי למיסק לא"י דהוה ליה גילוי מלתא דקודם המכירה אמר כך וכמ"ש הרא"ש בפרק י"נ ודו"ק:

בפרש"י בד"ה לנכסי מקרקעי אדעתא למיסק וכו' עכ"ל כתב הרא"ש לפי שאין זה דרך אדם למכור קרקעותיו וכו' אבל אם מכר כל מטלטלין שלו אפי' אמר בשעת וכו' עכ"ל ע"ש ולולי דבריו היה נ"ל לפרש מה שדקדק רש"י לפרש דמקרקעי הוו משום דאילו הוו מטלטלין ע"כ הלוקח הוה מוחזק בהו דאם לא כן בלאו הכי יכול לחזור ולא הוו זביני זבינא וא"כ מאי דחי לקמן התם משום דלחומרא והיינו דמספקא לן וא"כ הכי נמי הכא אית לן למימר דהמע"ה ושפיר קאמר דהוה זביני זבינא אבל בקרקע ניחא דלא הוה זביני זבינא דכיון דספיקא הוה קרקע בחזקת בעליה ולא הוה זביני זבינא וק"ל:

דף נ.

תוספות בד"ה היה לו לומר מזיד וכו' מ"מ מזיד הייתי הוה טענה מקובלת יותר כו' והר"ם פי' כו' עכ"ל מדברי תוספות ישנים יש ללמוד דלפי פי' הראשון במזיד הייתי נמי לא היה נאמן אלא כיון דהוי טענה מקובלת יותר מלא היה בלבי שלא פירש לו תביא לי מזה ולא טען כן מזיד הייתי ע"כ דלא למפטר נפשיה קאמר הכי אבל לפי' הר"ם קושטא הוא דבמזיד הייתי היה נאמן ובמגו יש להאמינו בשלא היה בלבי דמשני דאין כאן מגו לומר מזיד הייתי משום דלא בא למשוי נפשיה רשיעא והא דנאמן לומר מזיד הייתי דלא אמרינן דאין אדם משים עצמו רשע כבר כתבו התוספות בפ"ק דמציעא דאיכא למימר דעשה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה אבל לא היה בלבי במגו דמזיד הייתי ודאי אין להאמינו דאיכא למימר דלא רצה לעשות עצמו רשע ולומר מזיד הייתי והא דקאמר התם דנאמן לומר לא אכלתי מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי לא משום מגו הוא ותדע דהא מגו במקום עדים הוא אלא כלומר מה שאמרתי לא אכלתי יוכל לתרץ דבריו לא אכלתי בשוגג אלא במזיד כ"כ התוס' בפ"ק דמציעא ע"ש ודו"ק:

בד"ה לאתייליל וכו' צ"ל ללישנא דאי בעי לא סליק אתייליל וכו' וללישנא דאי בעי סליק צ"ל כו' עכ"ל כצ"ל מדברי מהרש"ל וכן נראה הגירסא לפי פרש"י אבל הב"י ח"מ סימן ר"ז כתב ליישב ולקיים דברי התוספות שלפנינו בלי הגה"ה ע"ש וק"ל:

דף נ:

בד"ה חוששין לסבלונות כו' וקשה להר"ם וכי כו' והא בעינן שידבר מענין כו' עכ"ל וליכא למימר דקושטא הוא דאיירי בכה"ג שמדבר מענין לענין ונותן לה סבלונות דא"כ מאי פריך ליה ממתני' דשלח לה סבלונות לאחר מכאן וכו' דודאי לא איירי בהכי כלל וק"ל:

בד"ה ה"ג מקדשי כו' קמשמע לן דחיישינן למיעוטא כו' משום חומרא דאיסור א"א כו' עכ"ל בת"י סיים דאשכחן דחיישינן למיעוטא משום חומר דא"א גבי מים שאין להם סוף עכ"ל וק"ל:

בא"ד והשתא הא דקאמר כו' דמקדשי והדר מסבלי היינו שמיעוטא כו' מסבלי והדר מקדשי היינו שכולם כו' עכ"ל ור"ל דזה דחוק דלפי' ר"ח דלא איירי רישא וסיפא בחדא גוונא משא"כ לפרש"י גם לפר"י ניחא דאיירי בגוונא חדא דבין ברישא ובין בסיפא ניזיל בתר רובא וק"ל:

בד"ה אי הכי כו' אע"ג דקידושין לא תפסי יש בהן כרת כיון שפוטר אותן כו' עכ"ל לכאורה הוא ראיה שיש בהן כרת כיון שפוטר מן החליצה ומן היבום כדאמר שם דחייבי כריתות פוטרין אבל חייבי לאוין צריכים חליצה אבל לא הוצרכו לזה דכיון דמהאי קרא יליף לה ר"ש ובקרא ונכרתה כתיב כדפריך הכא אלא דיש לפרש דבריהם שהוצרכו ראיה אמה שכתבו דקידושין לא תפסי בהו כיון שפוטר מן החליצה ומן הייבום משום דכ"א מהן היא באיסור אחות אשה ואחות אשה נפקא לן בפרק האומר דאין קידושין תופסין בה כמ"ש לעיל ודו"ק:

דף נא.

גמ' הרי תולה דליתא בטעות וליתא נמי בזה כו' וצ"ל דליתא נמי לתנאין אלא שהתלמודא לא חש לפרש וצריך לחלק דלא שייך הכא לומר כל חלה וחלה תקדוש פלגא כמו גבי חיטתא גם לפר"י בפרק מי שהוניאוהו בהא דאיתא לתנאין בחיטתא צריך לחלק אמאי לא נימא הכי בחלות ודו"ק:

בפרש"י בד"ה עשירי וי"א כו' והרי הן מעורבין וירעו עד שיסתאבו כו' עכ"ל ובפרק מי שהוניאוהו פרש"י בע"א וע"ש בתוס' וק"ל:

דף נא:

בד"ה הרי כולכם כו' ואין לשבש כו' דא' מכולכם כו' א"כ לא מתרצא כו' עכ"ל ובת"י כתבו לפי זה דאביי נמי צריך להגיה באומר הראויות לי מכם ול"ג הראויה לי מכם מדהוה אחת צרה לחברתה עכ"ל וק"ל:

דף נב.

תוס' בד"ה והלכתא כוותיה כו' אלא אפילו לא שייך בשם אלא שנתרצו כו' עכ"ל ושייך עליף טפי דהיינו בקישור התנאים כמו שאנו עושין וכן נראה מלשון תוספות ישנים שכתבו מאחר שקיבל עליו האב חרם תקנת הקהילות בעבורה מנה רמיא עליה וכו' עכ"ל וק"ל:

בא"ד ועוד אפילו לא פירש נמי אפילו בפה יש לנו לומר דקידש הגדולה כו' עכ"ל והיינו כי הכא שאמר בתך מקודשת סתם אבל בקידש אחת משתי אחיות ודאי גם ר"ת מודה ביה כמ"ש הרא"ש וע"ש:

בד"ה ביע"ל קנ"ס כו' ומ"מ לא הוזכר יע"ל קנ"ס אלא על יאוש כו' עכ"ל ר"ל לבר מהכא דהוזכר בו נמי וק"ל:

בא"ד וגם כתוב בספרים כו' בעובדא דציפא דאורבני כו' עכ"ל בסוף פרק המפקיד ולולי דבריהם הכא היה נראה לתרץ דלכך לא נאמרה הך מלתא בהאי כללא דלא חשיב אלא פלוגתא דנפשייהו משא"כ הך דבמלתיה דרבה רבם הוא דפליגי וכהאי גוונא כתבו התוס' במקומות אחרים וק"ל:

בד"ה והוא לא אמר כו' אבל בדלא שליך אדרבה גרע גזל דידה מגזל כו' עכ"ל ודקאמר רב אפילו בגזל דידה הכי קאמר אע"ג דגזל דידה מהני בדשליך אפ"ה בדלא שליך לא משום דגרע מגזל דעלמא וק"ל:

בא"ד והשתא ניחא שפיר דמתמה תלמודא ממילתא דר"י והוא לא אמר כו' עכ"ל ר"ל ולא מתמה כן מכמה משניות וברייתות דאינו נקנה אלא ביאוש משום דהוה אמינא דוקא בממונא כו' כמ"ש התוספות אבל ממילתיה דר"י גופיה פריך שפיר דאפילו איסורא דרבנן לית ביה לחומרא וכמו בקידושין דדמיא להקדש כדאמרינן בפ"ק וכן הוא בתוספות ישנים והשתא נמי לא אצטריך לן לתירוצא שכתבו התוספות לעיל דר"י לא אתי לאשמועינן אלא שאין הנגזל יכול להקדיש דשפיר אשמועינן גם בגזלן דלא מחמרינן בהקדש לאסור מיהת מדרבנן ודו"ק:

דף נב:

גמ' והני מילי במוזא אבל בכישא מני אמר ליה אנא שקלי כישא כו' ולעיל בפרקין דאמרינן בכישא דירקא דהוי דרך בזיון היינו דאין חוששין לשמא נתרצה האב אבל הכא איירי בגדולה דנתרצית ודאי דמקודשת גם בכישא וק"ל:

תוס' בד"ה אם נמצאו כו' וא"כ צ"ל גבי פרוזמא דשויא כו' עכ"ל ומיירי נמי בכה"ג שלא א"ל לשליח לקדשה בפרוזמא אלא לקדשה סתם והיה אפשר לו לקדשה בפחות וק"ל:

בד"ה המקדש בחלקו כו' דהא ממון גבוה הוא ואינו יכול ליקח ממון מהנאה כו' עכ"ל ובת"י כתבו אע"ג דאית ביה שוה פרוטה שיכול למוכרה לכהן מכל מקום כיון שהוא ממון גבוה אינה מקודשת ולא דמי לעל מנת שאדבר עליך לשלטון עכ"ל וק"ל:

גמ' וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש רבי יהודה סבר לך כו' ור' יוסי סבר כאש כו' מתוספות ישנים קשה לשתוק מלך דמשמע כל צורכך ולא איצטריך לכתוב אש עכ"ל ויש לדקדק כיון דהאי קרא בקדשי הקדשים איירי דהוי ממון גבוה מנלן בקדשים קלים ולולי פרש"י שפי' נמנו וגמרו כו' ועדיין היא מחלוקת קאי על רבי יהודה היה לי לפרש דנמנו וגמרו כו' ועדיין היא מחלוקת קאי גם לרבי יוסי וקושטא הוא דמעיקרא לא הוה יליף מהאי קרא אלא קדשי קדשים ובתר הכי נמנו וגמרו דאף בקדשים קלים לא קידש והיינו מקרא דמייתי אביי לקמן בברייתא דת"כ דר"י דלא יחלקו אף בקדשים קלים ורב קאמר עדיין היא מחלוקת דעדיין אף לר' יוסי איכא חלוקה בדין זה בין קדשי קדשים לקדשים קלים ואיך שיהיה קשה למאי דמייתי ת"כ דר"י מקראי דלא יחלקו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים למה לי האי קרא דמייתי רבי יוחנן גופיה מקדש הקדשים מן האש כו' ודו"ק:

דף נג.

תוס' בד"ה וקאמר דלית כו' פי' שאינו יכול ליטול ממון אחר של חבירו כו' עכ"ל לכאורה ממון של חבירו היינו ממחבת על מרחשת קאמר וזה אינו דהא ממחבת על מחבת נמי לא יחלוקו כדקתני בהדיא בברייתא אלא דר"ל ממון אחר של חבירו היינו אפילו ממחבת זו על מחבת אחרת ומיניה וביה שכתבו היינו במחבת אחת ואין להקשות מהיכא תיסק אדעתיה לומר דאפילו מיניה וביה לא יחלוקו עד שהוצרכו ראיה לזה דיש לומר דהוה ס"ל לפרש מחבת על מחבת היינו אפילו בכלי אחד ולכך הוצרכו לראיה דע"כ אשכחן חלוקה בקדשים כדתנן כו' והיינו ודאי בכהאי גוונא במחבת א' ומהא דקתני בברייתא איש חולק

כו' אין להביא ראיה למיתת איכא בהו חלוקה דאיכא לפרש איש חולק היינו שנוטל כ"א חלק ממנו בלא חלוקה והטלת גורל וק"ל:

דף נג:

בפרש"י בד"ה משום אונסא כו' אי נמי אפי' לא רמי אחריות עליה לא ניחא כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה כיון דאונסא דאורחא על האשה הל"ל גבי לידה נמי דלא ניחא לה משום אונסא דאורחא שעליה ויש ליישב דנקט הכי משום דשביק גבי לידה סברת רבי ירמיה דהיינו משום טירחא ולא נחית רבי ירמיה להך סברא דאונסא דאורחא וק"ל:

תוס' בד"ה איהו לא ניחא כו' משמע מתוך פירושו שלא יחולו הקידושין במזיד כו' עכ"ל דמה שפי' גבי שוגג איכא למילף אמזיד כיון דאינו שוה פרוטה כאן אין הקידושין נגמרים עד בואם לירושלים הגם שיש לגמגם בזה דה"ק דאין כאן שוה פרוטה אם לא יקבל עליו איהו אונסא דאורחא מ"מ הכי משמע דלא נגמרו הקידושין כלל דכיון דאין כאן שוה פרוטה מה יועיל לה שמקבל אונסא דאורחא הא השתא לא נתן לה כלום ובת"י וצ"ל דהמעשר שוה פרוטה מזומנים שאם היה הרבה תמצא שיתן לה שוה פרוטה למוכרו מיד כדי להוליכו לירושלים ואז יהיו הקידושין נגמרים מיד עכ"ל ודו"ק:

בד"ה אף במכר לא כו' ואין מעילה לר"מ אלא באוכל כו' ואין מעילה אלא בשינוי כלומר במזיד כו' עכ"ל כל דבריהם צריכין ביאור משום דלדברי רבי יהודה גבי הקדש מפורש בקרא דכתיב כי תמעל מעל וחטאה בשגגה כו' הרי מפורש דבשגגה יש מעילה ולא במזיד הוצרכו לומר דר"מ ס"ל דחטאה בשגגה דכתיב היינו דוקא לענין אוכל הקדש כדלקמן דבר פלא אבל במוציא מעות לא שייך ביה מעילה דכ"מ שהוא שם הקדש עליו כו' ומיהו במזיד מתחלל לר"מ משום שינוי דשינה לקנותה ולגוזלה מרשות הקדש כמ"ש התוספות לקמן ויליף לה דתמעל מעל מזיד משמע כמו גבי סוטה דכתיב לשון מעל והיא מזידה וקרא דונתן הכסף וקם לו דמשמע דאינו מתחלל במזיד אלא ע"י נתינת כסף תחתיו היינו למצוה אם לא שינה לקנותה בגזילה והך דאין מעילה אלא בשינוי היא במסכת מעילה בפרק הנהנה אך מה שכתבו דרבי מאיר לטעמיה כו' ומפיק ליה מקרא כי תמעל וגו' לא הוזכר בהך מלתא התם ר"מ ודו"ק:

בא"ד מקרא או לתמעל מעל ואין מעילה כו' במזיד לא קידש דבמעילה הוא דגלי כו' כצ"ל:

דף נד.

תוס' בד"ה מועלין בחלתין כו' דקאמר התם שלמה שלישית כלומר שכלו כל השלש קופות חוזר לשניה כו' עכ"ל וכ"ה בכל נוסחות תוספות שלפנינו ור"ל ראשונה ושניה ושלישית דקאמר היינו תרומה ראשונה שהיה באחד בניסן בשלש קופות ותרומה שניה היא שהיה באחד בסיון בשלש קופות ושלישית היא שהיה באחד בתשרי בשלש קופות וכן מפרש התם ברישא דהך תרם הראשונה וחיפה לשם א"י שניה לשם כרכין כו' שלישית לשם בבל כו' ור"ל לתרומה ראשונה שבאחד בניסן לשם ארץ ישראל שהביאו שקליהן מתחילה ותרומה שניה לשם כרכין כו' שהביאו שקליהן בין ניסן לסיון ותרומה שלישית לשם בבל כו' שהיו יותר רחוקין הביאו שקליהן בין סיון לתשרי כך נראה מפי' הרע"ב במתניתין והא דקאמר התם מתחילה מא' בניסן על א' בסיון נוטל מתרומה ראשונה שנתרמה בג' קופות באחד בניסן לשם א"י ואח"כ משנתרמה תרומה שניה בא' בסיון בג' קופות לשם כרכין כו' אע"פ שיש עדיין בראשונה שלא כלו הג' קופות בב' חדשים נוטל מג' קופות שמתרומה שניה עד א' בתשרי ומשנתרמה אז תרומה שלישית בג' קופות לשם בבל כו' אע"פ שלא כלו גם ג' קופות של תרומה שניה בב' חדשים נוטל משלש קופות מתרומה שלישית והא דכתבו התוספות דקאמר התם שלמה שלישית כלומר שכלו כל שלש קופות שמתרומה שלישית בתוך ששה חדשים שמתשרי עד ניסן חוזר למה שנשאר בג' הקופות של תרומה שניה כלו גם אלו חוזר למה שנשאר מג' קופות של תרומה ראשונה כלו גם אלו יחזור ויתרום מאותן שקלים שהביאו מתשרי עד ניסן אבל מהרש"ל לא הבין השמועה כך אלא דראשונה ושניה ושלישית קאי על הקופות בתרומה אחת ולפי הבנתו הגיה בדברי התוספות ואין טעם לפירושו למה חוזר מתחילה מקופה ראשונה לשניה ומשניה לשלישית כיון שכולו מתרומה א' ועוד שאר דחוקים ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש בלי הגה"ה וכפי' הרע"ב שם ודו"ק:

בד"ה אימא ר' יהודה כו' לל"נ לעיל גבי אין מועלין בעתיקין לדברי ר"י דאי גרסינן ליה הל"ל כו' עכ"ל וק"ק לפי זה דלא גרסינן ר' יהודה מאי פריך מהא דקתני ר"מ אומר מועלים בשירי הלשכה ואימא דר"מ במזיד דלא אמרינן במזיד הואיל ונתנו להנות כו' דהא במתנית' ס"ל דקידש במזיד בכתנות כהונה אבל אי גרסינן במתני' ר"י ניחא דע"כ בשוגג איירי מתני' דאל"כ לא הוה אמר ר"י מועלין בחלתין ויש ליישב דאע"ג דר"מ מזיד מקרא דתמעל מעל מפיק ליה כמ"ש התוס' לעיל דיליף מסוטה מ"מ לישנא דמתניתין מועלין בכ"מ לא משמע אלא שוגג וכה"ג צריך לפרש לקמן לפרש"י אהא דקאמר ההיא רבי יהודה מדקתני אין מועלין כו' דאי מזיד ליכא מעילה והאי כו' ע"ש ומיהו קשה אמאי לא פריך לרבי יוחנן נמי מכל הני כיון דליכא לאוקמא במזיד ודוחק לומר כמו שתרצו התוס' לקמן דבר פלא לענין אכילה מודה רבי מאיר והשתא מועלין בחלתין איירי נמי בכה"ג ששקל משקולת כנגדן שנהנה מגוף השקלים והוי כמו אכילה כו' עכ"ל דהא הכא לרבי יוחנן אכתי לא אסיק אדעתיה הא דמסיק לקמן דבר פלא הא דלא אמרו בשוגג מתחלל אלא לענין אכילה ותקשי ליה לרבי יוחנן ויש ליישב ודו"ק:

דף נד:

תוס' בד"ה תרי תנאי אליבא כו' מיהו קשה דבפרק ב' דייני גזירות תני אבני כו' ובמס' שקלים כו' עכ"ל ר"ל דהאי שינויא דמשני הכא אתרתי ברייתות דתרי תנאי נינהו ליכא לשנויי התם בפשיטות דלכאורה הסברות הפוכות דבחדא קתני אבני מזבח כו' וכל דבר שבקדושה אתיין מבדק הבית חוץ לחומת כו' וכל דבר שאינו קדוש כ"כ באין משירי לשכה ובאידך תני בהיפך זה ותירצו דמ"מ י"ל התם תרי תנאי ודו"ק:

בד"ה לא אמרו כו' שנהנה מגוף השקלים והוי כמו אכילה ולא אתא למעוטי אלא הוצאה עכ"ל ואיכא לאקשויי לפ"ז לקמן דמייתי הא דאין מועל אחר מועל במוקדשין כו' כיצד היה רוכב ע"ג בהמה ובא חבירו כו' ומוקי לה כר' יהודה דאמר הקדש בשוגג מתחלל הא כר"מ נמי אתי דמודה בכה"ג דבשוגג מתחלל כיון שנהנה מגוף הבהמה והכוס ולא פליג ר"מ אלא בהוצאת מעות ויש ליישב דלא קאמר לקמן דהיא רבי יהודה אלא כלומר כסברת ר' יהודה דסבר במתני' בכל שוגג מתחלל אבל ר"מ [לא] אשמועינן ליה בהדיא וקאמר נמי לקמן דמדרבי יהודה נשמע לר"מ היינו נמי מסברת ר"י ומיהו ר"מ נמי מודה בכה"ג כדקאמרינן הכא ודו"ק:

דף נה.

בד"ה אמר רב אושעיא כו' כל הספק שעליה ורוצה להוציאה לחולין כו' עכ"ל אע"ג שבתיקון זה להתחייב בדמיה של עולה ושלמים לא הוציאה לגמרי לחולין לאוכלה עכשיו משום חשש בכור ומעשר כדלקמן מ"מ הוציאה לחולין עכשיו מספיקות הללו להיות חולין גמורים כשיומום וק"ל:

בא"ד שנתכוין לגוזלה כו' ולשנות בה ובכה"ג שרי ואחר שהוציאה לחולין כו' עכ"ל ור"ל דודאי אסור לגזול הקדש אלא דהכא התירו חכמים לגזול כדי להוציאה מידי הקדש ולא ימעלו בה וכ"ה בת"י ומשום דהשתא לפירוש התוספות לא הוה איצטריך ליה לחוב בדמים דהא בגוזלה מן הקדש יצאת לחולין והא דקאמרי לאחר שהוציאה לחולין בגזלה עלה נמי בדעתו לחוב כו' וכדי שיתכפרו הבעלים מידי ספקא אם עולה אם שלמים ורבי יוחנן פריך ליה לקמן וכי אומר לו לאדם חטא כו' דהיינו שיגזול הבהמה לכתחילה מן ההקדש כדי שתזכה לתקן ספיקא אם לבהמה שלא ימעלו בה ואם לבעלים שיתכפרו ומהרש"ל נדחק לקמן בדבריהם ולא ידענא מי הכריחו לכך וק"ל:

בד"ה אין מועל כו' דהא דאמרינן הכא כו' ואז הוא מתכוין לגזלה היכא דנתנו לחבירו כו' עכ"ל הוא מגומגם דתרתי למה לי דהא הכא בבא לחוב בדמיהם סגי בלא נתנו לחבירו וכן בנתנו לחבירו סגי אפי' כסבור שהיא שלו כמ"ש התוספות לקמן אהך דתוספתא ואהך דנטל אבן או קורה כו' דמשמע מכל דבריהם דבנתכוון לגזלה אף על גב דלא נתנו לחבירו וכן בנתנו לחבירו אפי' לא נתכוון לגוזלה יצא מרשות הקדש לרשות אחרת מקרי וע"כ נראה להגיה כאן בדבריהם וכצ"ל ואז נתכוון לגוזלה כמו היכא דנתנו לחבירו כדין כו' דר"ל אם נתכוון לגוזלה מקרי שינוי ויצא מרשות לרשות אחר מקרי כמו נתנו לחבירו אע"ג דלא גזלה ומהרש"ל כתב לקמן במה שכתבו התוספות ונהי נמי דכסבור שהיא שלו כו' דהוה כמו א"נ כו' ע"ש הוא דרך דחוק ורחוק ודו"ק:

דף נה:

בד"ה למייתי נמי תודה כו' ואע"ג דפסח אינו נאכל כו' עכ"ל ר"ל גם בפסח שלא בזמנו דמיקרב שלמים אינו נאכל אלא ליום ולילה אחד דהיינו מותר הפסח דאמרינן ביה הכי בפרק האשה וק"ל:

בד"ה ולמאן אשם הוא כו' הא סמיכה לא מעכבא כו' עכ"ל צ"ע דא"כ הדרן קושיין לעיל דוכתין דהיא עצמה תיקרב שלמים ואי משום בכור ומעשר דאין מתנותיהן שוות הא מתנות לא מיעכבא כדפרכינן בפרק האשה גבי פסח אלא משום מתנות דאילו פסח מתנה אחת ואילו שלמים ב' שהן ארבע מאי נ"מ והא תנן כל הניתנין על מזבח החיצון שניתנין במתנה אחת כיפר כו' ואי נימא הכא כדמסיק שם אימר דקאמרינן לענין דיעבד לכתחילה נמי בתמיה א"כ ה"נ נימא הכי הכא לענין סמיכה וע"ש בתוספות ודו"ק:

בד"ה אשתכח בת כו' דכל שבחטאת מתה באשם רועה וא"כ תרעה עד שיסתאב והדמים כו' עכ"ל מיהו ברייתא לא מתוקמא אלא בנמצא בן שנה אע"ג דהאי נמי לא נאכל אלא במומו משום בכור ומעשר כדמסיק לעיל מ"מ הך מלתא חדתא באשם דהדמים יהיו לקיץ המזבח לא הוזכר בברייתא אלא דבבן שתי שנים המקשה ידע לעשות תקנה שלא הוזכרה בברייתא דהיינו תרעה כו' והדמים כו' אע"ג דבחטאת נמי ידע שמתה היכא דבאשם רועה מ"מ מתה לא מקרי תקנה ודרך שאלה קאמר בת שנתה מאי אי איכא תקנה אי לא וקאמר מדתני חנניה כו' דלית לה תקנה בבת שנתה ודו"ק:

בד"ה אין לוקחין כו' משום דכתיב וצרת הכסף וגו' וה"נ אמר בהגוזל כו' אלמא לא בעינן כסף צורה כו' עכ"ל ומתוך שמעתין דקתני במזיד תעלה ותאכל במקום ליכא לאחויי פרש"י דאימא למצוה הקפידה תורה לכסף צורה ולא לעיכובא ודו"ק:

דף נו.

בד"ה ואם לקח בשוגג כו' וא"ת מה קנס הוא למוכר כו' עכ"ל לכאורה מה קנס שייך בשוגג והא דיחזרו דמים אינו רק משום טעות גם קשה לכאורה מפרש"י נראה דאי לא יחזרו הדמים היה חל קדושת מעשר על הבהמה ולא היה צריך המוכר להעלות המעות לירושלים ונראה לפרש דקושייתם אינו על השוגג אלא אמזיד במתכוון להוציא מעות מעשר לחולין וכפי שיטת התוספות לקמן בפר"י דאין קדושת המעשר חל אז על הבהמה אלא שנשאר קדושת מעשר על המעות שביד המוכר ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה במזיד תעלה כו' ולכך אין מתחלל בדיעבד גזירה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין וי"ל דאה"נ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שהלוקח כו' עכ"ל ולאו מפיו אנו חיין בקושייתו דכבר הקשו התוס' בפרק לולב הגזול ותימה דמשום גזירה כו' לא הל"ל אין מתחללין דיעבד כדמשמע כו' דמשום גזירה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד וי"ל דאין מתחללין היינו שיחזרו דמים למקומן כו' עכ"ל ע"ש ודבריהם מפורש בת"י בשמעתין וז"ל במתכוין להוציא כו' וק"ק היאך יש כח לחכמים לעקור החילול שחל על הבהמה כו' ושמא אין זה בתורת חילול אלא בתורת מכר ויש כח ביד חכמים לבטל המכר ונמצא שלא חל מעולם קדושת מעשר על הבהמה עכ"ל ואין להקשות דא"כ מאי קא קשיא להו לתוספות לקמן לפרש"י שפירש שהבהמה נתפסת בקדושת מעשר והמעות נתחללו וכי משום קנס נאמר יחזרו דמים למקומן כו' עיין שם ואימא נמי כי הכא דיש כח ביד חכמים לבטל המכר כו' דלא דמי להכא משום גזירה דשמא יגלו עדרים אמרו כן לבטל המכר כדאמרינן בפרק לולב הגזול דאין מתחללין בדיעבד אבל התם דלאו משום גזירה דשמא יגלו עדרים אמרו כן אלא משום לפני עור וגו' דיודע שהלוקח מתכוון להוציאה לחולין אין זה כדאי לבטל המכר כיון דמדינא חל הקדושה על הבהמה ולא אשכחן ליה בשום דוכתא בכה"ג דליבטל המכר משום האי קנסא דלפני עור וגו' אבל לתירוץ מהרש"ל שכתב אהך קושיא דהכא ודאי קשה מאי קא קשיא להו לתוס' לקמן לפרש"י ואימא דהתם נמי צריך המוכר להעלות גם הבהמה לירושלים ודו"ק:

בא"ד ומההיא דהגוזל קמא דקאמר זבין בהמה כו' שמא אתיא כרבי מאיר כו' עכ"ל מהך דהגוזל הקשו לעיל לפרש"י והוה ניחא להו לפירוש ר"י לעיל לטעמא משום דשמא יגלו עדרים והיינו משום דלעיל הוי מצי לפלוגי להך דלולב הגזול איירי בבעלי מומין דאפי' דיעבד אין מתחללים אבל בתמימים דחזיין לשלמים אפי' לכתחילה מחללין ובהכי איירי ההיא דהגוזל אבל הכא שהוצרכו לומר דע"כ בתמימים נמי לכתחילה לא משום גזירה דיגלו עדרים קשיא להו שפיר מההיא דהגוזל דזבין בהמה כו' דהיינו אפי' לכתחילה ודו"ק:

דף נו:

בד"ה מסתברא כו' וזה דוחק לפריב"א כו' דטוב לו שיחזרו לו בהמתו מלהעלות דמיו לירושלים כו' עכ"ל לכאורה קשה ומאי דוחקא לפריב"א הא כבר תירצו בזה לעיל ובסמוך דאי לאו דקנסינן למוכר משום דאיסורא גביה הוה קנסינן ללוקח דאין הדמים חוזרים למקומן אלא שילך לבית המוכר ולחלל

המעות שביד המוכר שיצאו לחולין וצ"ל דהכי קא קשיא להו הכא למאי דמסיק דלכך קנסינן למוכר משום דאיסורא גביה דלא הוה אצטריך לזה אלא לקנס אם שוים הם הלוקח והמוכר לענין קנס ואין לנו לקנוס לא לזה ולא לזה יש לנו לומר דזכות הוא למוכר דטוב לו שיחזרו לו בהמתו מלהעלות דמיו לירושלים ועיין במהרש"ל בזה דרך אחרת ואין להאריך ודו"ק:

בד"ה המקדש כו' ואמאי לא חשיב בהך מתני' פגול נותר וטמא כו' עכ"ל ק"ק תיפוק ליה משום איסור קודש אינה מקודשת כדתנן לעיל המקדש בחלקו כו' ויש ליישב דפסיקא להו בשום דוכתא בפיגול כו' דפקע מינייהו איסור קודש (א) ובהכי ניחא נמי דה"מ למתני נמי בהו מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אע"ג דקודש תופס דמיו בכל הני פקע מינייהו איסור קודש ודו"ק:

בא"ד ושביעית אחר הביעור עכ"ל ר"ל דה"מ למתני נמי ברישא בשביעית דאינה מקודשת אחר הביעור אבל קודם הביעור הא קתני לעיל גבי אחיות דמקדש בשביעית אלא משום סיפא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת לא ה"מ למתני שביעית אחר הביעור שהרי תופס דמיו כדלקמן ומיהו לא ידענא לפי מ"ש התוספות לקמן דשביעית שרי בהנאה וא"כ לאחר הביעור נמי מקודשת ויש ליישב ודו"ק:

דף נז.

בפרש"י בד"ה כפרה כו' ולא פרכינן אי מה קודש כו' דאין משיבין כו' עכ"ל בפי' ישנים של רש"י כל זה אינו וכן נראה שהוא טעות דמה שייך בזה אין משיבין על ההיקש דהא הך מלתא גופה דתופס דמיו באנו ללמוד מקדשים כדלעיל גבי כלאי הכרם ומהרש"ל כתב ליישב וז"ל שסבר דודאי עגלה ערופה אינו תופס דמיו דהא לא אקרי קודש כו' עכ"ל ע"ש ודברים דחוקים הם מ"מ מאי פירכא שייכא הכא דמה לקדשים שתופס דמיו כיון דיוצא לחולין והוי קולא לגביה ודו"ק:

תוס' בד"ה כפרה כתיב בה כו' אבל מחיים לא להכי אצטריך כפרה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דזה התירוץ אינו עיקר דהא לקמן מוכח דעגלה יליף מצפרים כמ"ש התוס' לקמן עכ"ל ואין זה מוכרח דלקמן דעגלה יליף מצפרים היינו דוקא לר"ל אבל לרבי יוחנן ליכא למילף בעגלה מחיים אלא מהך דרשא דכפרה כתיב בה דמסתמא ר"י לא פליג ארבי ינאי רביה דס"ל עגלה אסורה גם מחיים וק"ל:

בד"ה וזה אסר וגו' וא"ת להך תנא כו' וי"ל דגמרינן איסור משולחת משחוטה כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל דלא ילפינן שחוטה ממשולחת דשחוטה איסורה תלוי בשחיטתה כו' ואף ר"ל דאוסר מחיים לא יליף שחוטה ממשולחת כו' עכ"ל ע"כ אין זה הטעם עיקר דהא משולחת גופה אינה אסורה לרבי יוחנן מחיים קודם שחיטת השחוטה ולר"ל נמי איסור משולחת גופה מחיים קודם שחיטת השחוטה ליכא למילף אלא מעגלה ערופה משעת לקיחה אבל עיקר הטעם דליכא למילף לר' יוחנן בשחוטה מחיים ממשולחת דמשולחת גופה אינה מחיים קודם שחיטה והשתא ניחא לר"ל נמי בין איסור המשולחת ובין איסור השחוטה ליכא למילף מחיים קודם שחיטה אלא מעגלה ערופה ודו"ק:

דף נז:

בד"ה הרי רובע כו' לשור הנסקל שרי כו' וכן נמי קאמר ברובע ונרבע כו' עכ"ל רובע ונרבע בכלל שור הנסקל הם אלא דבפי' ר"ת לא הוזכר בהו אלא בשור נגח וה"ה דה"מ למפרך בשמעתי' סתם משור הנסקל וכ"כ בת"י דה"ה דה"מ למפרך מעגלה ערופה ולפי דברי התוספות לעיל דהך דרשה דכפרה כתיב בה אינו עיקר ניחא דאיכא למימר לר' יוחנן בעגלה ערופה נמי אינה אסורה מחיים ודו"ק:

בד"ה כל שעומד כו' פ"ה דבשלה לא מהני שילוח דבעינן כו' עכ"ל בדברי פסקי התוספות עומד חוץ לעיר ומשלחה שלא כנגד העיר עכ"ל כמ"ש מהרש"ל וכ"ה בתוס' ישנים ודקאמר אלא כל שעומד בעיר ויזרקנה כו' היינו שעומד סמוך לעיר מחוץ לה ויזרקנה כו' עכ"ל:

בד"ה מה שלי כו' וכמו כן נאמר שהשחיטה תוציא מידי איסור אבר מן החי כו' עכ"ל דבריהם מגומגמין מה שייך כאן איסור אבר מן החי דלא הל"ל אלא שהשחיטה בחוץ תוציא מידי מעילה כמו המיתה אף על פי שלא נזרק הדם ואם נאמר שאין השחיטה דומה למיתה כלל כיון שמצינו שהשחיטה בפנים אינו מוציא מידי מעילה בלא זריקה א"כ מאי אהני ליה שתוציא בחוץ מידי אבר מן החי דהא בפנים נמי השחיטה מוציא מידי אבר מן החי ואפילו הכי אינו מוציא מידי מעילה בלא זריקה וה"נ ניחא כן מבחוץ ודו"ק:

בד"ה ת"ל ושחטו כו' וחל לאיסור אכילה כו' אא"ע לשחיטה כו' עכ"ל כ"ה בפרושים ישנים אבל בפירוש הדפוס שלפנינו הגיה כפי' התוספות דאצטריך נמי חל לבעלי מומין כו' וק"ל:

דף נח.

בד"ה אלמא כו' ולפ"ה נמי לא קשה מידי כו' עכ"ל ר"ל לפ"ה נמי לפי' שם משש שעות ולמעלה היינו מתחילת שש דהוי שעות דרבנן ל"ק כו' וק"ל:

גמ' מיעוטי כתיבי כתיב הכא והיית חרם כמוהו וכתיב התם יובל היא כו' כתב מהרש"ל נ"ל טעות דשני קראי למה ואף שהיה לי ליישב בדוחק מ"מ לא נהירא דבפרק רבי ישמעאל בע"ז איתא בהדיא דלא דרשינן שום מיעוט אלא קרא דחרם הוא ועוד למ"ד כו' עכ"ל והאריך ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים גם שבילקוט פרשת בהר איתא הגירסא כמו שהיא בגמרות שלפנינו וכבר הרגישו התוספות בקושייתו זאת דתרי קראי למה ותירצו דבכה"ג איתא הסוגיא בפרק כל שעה אהך דתרומת הלחם ועגלה ערופה הוו שני כתובין ולמאן דאמר דמלמדים תרי מיעוטי כתיבי דכתיב ושמו וכתיב הערופה וכתבו התוס' שם תימה לר"י אמאי אצטריך תרי מיעוטי בחד סגי להכי כתביה דלא למילף מנייהו וי"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא לא הוה מצי למעוטי אלא מלתא דלא דמי ליה אבל מלתא דדמי למיסר לא להכי איצטריך תרווייהו עכ"ל והכי נמי איכא למימר אתרי מיעוטי דהכא ומה שלא הזכיר בפרק ר"י אלא חד מיעוטא אין זה קושיא כלל דהתם לא נחית אלא לפרושי קרא דכתיב בע"ז למ"ד חליפי חליפין מותרין מלכתיב היא ולמ"ד אסורין איצטריך היא למעוטי ערלה וכלאי הכרם דס"ל שני כתובין מלמדים ומיהו סמך נמי אקרא דכתיב ביובל דאי לאו הכי לא הוה ממעטינן אלא מילתא דלא דמי אבל הכא דנחית לפרושי למאן דאמר שני כתובין מלמדין הוצרך לאתויי תרי קראי למעוטי אף דדמי כמ"ש התוספות בפרק כל שעה והריטב"א שכתב דה"ג תרי מיעוטי כתיבי כי חרם הוא ולא גרסינן והיית חרם כמוהו כו' לא מחק אלא האי קרא דוהיית חרם כמוהו דלאו בכלל תרי מיעוטי הוא אלא דגרס תחתיו כי חרם הוא כדמוכחת הסוגיא דפ' ר"י וכפרש"י שם אבל יובל היא ודאי דגרס ליה דההוא הוה בכלל תרי מיעוטי ומה שהקשה עוד למאן דאמר ב' כתובים אין מלמדין כי יובל היא למאי אתי אין כאן מקום קושיא דידע ביה תלמודא שום דרשא אחרינא גם זה הוא דוחק גדול שכתב לפי דרכו דתרי מיעוטי דקאמר תלמודא לאו דוקא אלא ב' כתובים כו' הוי כחד מיעוט כו' ולפי גירסת הריטב"א בגמרא כי חרם היא במקום והיית חרם כמוהו וכנראה מסוגיא דפ' ר"י כפרש"י שם יש להגיה גם בתוספות דהא ידעינן מלכתיב כי חרם הוא למשמע כו' וכ"כ מהרש"ל אך קשה לפי זה דהיאך סלקא דעתך למימר דאצטריך לגופיה לאשמועינן דחליפי חליפין מותרין כו' הא ודאי לא מהאי קרא קאתי אלא מכי חרם הוא קאתי כפרש"י שם וכגירסת הריטב"א וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות גמרות ישנות ונוסחת ילקוט וגם דברי התוספות שלפנינו דגרסינן כתיב הכא והיית חרם כמוהו והתם נמי בפ' ר"י דקאמר חליפי חליפין מותרין מלכתיב הוא לאו מכי חרם הוא כפרש"י שם אלא מכמוהו הוא דאיסורא לחליפין מוהיית חרם למשמע כל שאתה מהייה הימנו והיתר דחליפי חליפין מכמוהו למשמע מיעוטא הוא ולא חליפי חליפין ומסיק שם דלמ"ד ב' כתובין מלמדין כמוהו למעטינהו והשתא לדברי התוספות מתיישבין שפיר דליכא למימר דאצטריך האי קרא לגופיה להתיר חליפי חליפין דהא ידעי ליה מלכתיב כמוהו ולא אצטריך למכתב גביה והיית למשמע לאיסורא כל מה שאתה מהייה הימנו דההוא משביעית נפקא אי לאו משום ב' כתובים ובהכי יתיישב כל הסוגיא בלתי מחק וגרר ותו לא מידי:

ודע שלא תרצו הקושיא אלא למ"ד אין מלמדין וחליפי חליפין מותרין אבל למאן דאמר מלמדין וחליפי חליפין אסורין לא תרצו כלום וכן הניחו הדבר בקושיא שם בתוס' אבל בריטב"א כתב שם לתרץ והדברים דחוקים ואין להאריך ודו"ק:

בפרש"י בד"ה כמי שהורמו כו' וה"ה נמי למתני לאוקמא בתרומה כו' אם כן מאי קמשמע לן כו' עכ"ל מיהו אכתי לקמן קשה דבעי לאוקמא הך דגונב טיבלו כו' דקמפלגי בטובת הנאה ממון או לא אמאי תני כלל טבל ולא קתני גונב תרומה שהפריש ישראל חבירו ויש ליישב ודו"ק:

דף נח:

בד"ה ואיבעית אימא וכו' וטעמא דרבי משום דאית ליה דשמואל כו' עכ"ל ומתני' נמי בתרומה הוה נמי מתוקמא שפיר בהכי (א) אלא דקתני בה נמי מעשרות דליכא לאוקמא בהכי אבל הכא אימא דלא פליגי אלא בתרומה כפרש"י לקמן וק"ל:

בד"ה בשכר הבאה כו' ושרי למשקל אגרא ומקודשת כו' עכ"ל ומיהו הא דקתני במתניתין בתרומות ומעשרות לא ניחא ליה לאוקמא בשכר הבאת תרומות ומעשרות והוי ממון גמור ולא טובת הנאה דדרך כהן לחזר אחריהן בבית הגרנות וק"ל:

תוס' בד"ה והלך וקדשה כו' מקודשת לי והיא כו' הא דקאמר לי לצורך כו' עכ"ל כצ"ל מדברי הרא"ש וכ"ה בת"י וק"ל:

דף נט.

בפרש"י בד"ה אלא בשינוי כו' וכן על שלא יקבלו טומאה כו' אלא בשינוי מעשה על שיתחיל לסוף כו' עכ"ל והיינו למאן דאמר שינוי מעשה לתקן נמי מעשה הוא ולא כר"י דסבירא ליה בפרק במה בהמה דשינוי מעשה לתקן לאו כלום הוא והיינו על שלא קבלו טומאה אבל אחר שנטמאו ודאי דבעי לכ"ע שינוי מעשה לקלקל דהיינו שבירה ונקיבה כפרש"י לעיל ודו"ק:

תוס' בד"ה עני כו' דמיירי בלג מת כו' ועל ידי מעשה שעשה כו' עכ"ל אף על גב דהלגים חיים שרוצים לגזול עדיין הפקר הן מ"מ על ידי מעשה זה נתאספו ולא הוי כהפקר ולא קשיא להו אלא לפרש"י שפי' שם מן הלג היינו צייל שנתן עיניו בלג שהכיר חורן כו' דהוה כהפקר בעלמא ודו"ק:

דף נט:

בפרש"י בד"ה מקודשת כו' ושמואל אמר אינה בספיקא אלא על ל' יום שמא ימות כו' עכ"ל וה"ה לשמא יחזור כפירושו לקמן קידושין תלוין שמא יחזור בו כו' ולא ידענא למה שינה פירושו וק"ל:

תוס' בד"ה מידי מחשבה כו' ליפרוך נמי כו' לרבי יוחנן דקאמר אם עד כו' אבל אם משתרם ביטל כו' עכ"ל לא הוו צריכי לדיוקא דבהדיא הכי מתנייא במסכת תרומות בסיפא דהך מתני' דמייתי הכא ואם משתרם ביטל כו' ואיך שיהיה יש לדקדק בדבריהם אמאי לא תקשי להו בפשיטות גם לר"ל מהך סיפא דרישא דמ"ש ברישא דאתי דיבור ומבטל דיבור ובסיפא אין דיבור מבטל דיבור דהא איירי אפי' תרם השליח במחשבה ולמדתי ליישב זה מדברי תוספות ישנים וזה לשונם אהא דקאמרינן אלא מיד מחשבה מיהא תיפוק אף על גב דריש לקיש גופיה אית ליה לעיל דיבור מבטל דלית ביה מעשה כלל דיבור דהכא הוי כעין מעשה שהרי על ידי מחשבתו נגמר הדבר עכ"ל מיהו האי מעשה דעל ידי מחשבתו נגמר הדבר לא עדיף מנתינת מעות ליד אשה ולכך פריך שפיר לרבי יוחנן דלא חשיב ליה מעשה בכה"ג והשתא ה"נ הכא גבי תרומה לא תקשי מהך סיפא לר"ל כיון דנגמר הדבר ע"י מחשבתו הוי כעין מעשה אבל לר"י פריך שפיר דלא חשיב ליה מעשה כמו נתינת מעות ליד אשה ודו"ק:

בא"ד אפי' תרם אחר כך כריו אחר כו' כצ"ל:

בד"ה לא קידשה כו' דאי אמרה לשליח אין רצונה כו' פשיטא דאינה מקודשת דאטו כו' עכ"ל נ"ל דר"ל באמירתה גופה לשליח פשיטא להו לכולי עלמא אינה מקודשת אבל באמירה על ידי שליח לשליח פליג ר"ל דאל"כ לא הוה פריך מידי לר"ל מההיא דהגיע בשליח או ששלח אחריו שליח והיינו טעמא לר"ל דלא אתי דיבור דהאי שליח שני [ומבטל] דיבורא קמא דשליח ראשון אבל דיבורא גופא דשליח קמא ודאי דעדיף כמ"ש התוספות בפשיטות ודו"ק:

בד"ה אם ביטל כו' הכא לא משני כלעיל כו' דהכא ליכא נתינת כו' עכ"ל לכאורה דברים שאין צריכין הם דודאי כן הוא להאי לישנא שנתנה רשות לשלוחה והיאך סלקא דעתך למימר הכא נתינת מעות לאשה ויש ליישב דודאי משמע להו דע"כ להאי לישנא נמי איירי בנתינת מעות אחר כך לשליח דאם לא כן מאי נפקא מינה בחזרה שלה דפליגי בה ר"י ור"ל ומשו"ה קאמרי דלא דמיא לשאני נתינת מעות ליד אשה קודם חזרה דהוי כמעשה משא"כ הכא דליכא נתינת מעות כלל קודם חזרה ודו"ק:

בד"ה מתורת גט כו' וצריך לפרש אתה סבור כו' ולא היא דהרי הוא כמו מעות כו' עכ"ל לפי סוגיא דהכא בין המקשה ובין המתרץ סבירא להו דגט אינו כמו מעות דאע"ג דהמעות אינן בטלים ויוכל לקדש בהן שנית הגט אינו כן כיון דלשם גירושין נכתב מתחילה ונתבטל שוב לא יוכל לגרש בו אלא שהמקשה הוה ס"ל דבביטול שליחות סתם הגט נמי בטל והמתרץ השיב לו דמסתמא אינו מתכוין לבטל אלא השליח אבל לפי הסוגיא דבפרק השולח דלפי המסקנא גט אינו יכול לבטל כלל דהוי כמו מעות ע"כ המקשה טעה בזה והוה סבר שהגט יכול לבטלו ואינו דומה למעות וק"ל:

גמ' קשיא הלכתא אהלכתא כו' היינו למאי דמסיק דהלכתא כר"י אפילו בקמייתא ואע"ג כו' דכמעשה דמי ודמיא ליה הגט אבל ללישנא בתרא לק"מ דגט הוה מעשה טפי דאם לא כן תקשי לרב נחמן גופיה הך מתניתין דשולח גט כו' דעלה קאי רב נחמן וק"ל:

שם צריכה דאילו אמר רב כו' ה"א התם דלרחוקה כו' ה"א התם הוא דאין גט לאחר מיתה כו' קצת קשה למכח הנך סברות המ"ל לרב הוא דאמר אנא דאמרי אפילו כרבי אלא דהתם טעמא הוא דאין גט לאחר מיתה וחזרה הוה מילי דכלי ושמואל הוא דאמר אנא דאמרי אפילו כרבנן אלא דהתם משום דלרחוקה קאתי ולכך איכא לספוקי בחזרה ויש ליישב דלא נראה ליה לתלמודא לחלק מכח הנך סברות לפי האמת אלא דסל"א לחלק אי לאו פלוגתייהו ודו"ק:

דף ס.

בפרש"י בד"ה אסברא לך כו' דהא ליכא למימר טעמא דר"י משום דקסבר ב' לשונות כו' עכ"ל מיהו אכתי ק"ק דאימא טעמא דרב נמי דאמר מקודשת ואינה מקודשת לעולם נמי מהאי טעמא דר"י קאמר דכולן תופסין בה כי שרגא ליבני ומנ"ל לתלמודא למימר דמספקא ליה לרב אי תנאה אי חזרה ויש ליישב דלא ניחא ליה לאוקמא מלתא דרב הכי משום קושיא דהך ברייתא דפריך לר"י וק"ל:

בד"ה לרב יהודה הוי קידושי שני קידושין שהרי הראשון לא נתכוין לקדשה בפרוטה אלא במאתים זוז כו' עכ"ל לכאורה דר"ל לרב יהודה הר' זוז ניתנו בתורת קידושין ולא נתקדשה בפרוטה שנתן לה מתחילה ולא ידענא מי הכריחו לפרש כן דהא ע"כ גבי גט ליכא לפרושי הכי אלא לרב יהודה נמי בגט או בפרוטה שנתן לה מתחילה הוי מגורשת ומקודשת אלא שלא יתחילו הגירושין והקידושין אלא משעת נתינת הר' זוז ולא למפרע וכן מוכחא כולה שמעתי' ויש ליישב פירושו דה"נ ה"ק לא נתכוין לגמור הקידושין וכן הגירושין על שיתן לה הר' זוז ודו"ק:

תוס' בד"ה כל גיטא כו' לכך נראה לומר דודאי בכהאי גוונא הוי כריתות אלא כו' עכ"ל רצה לומר דודאי בכהאי גוונא נמי גבי גט אם נתן לה מהיום ולאחר ל' יום הוי כריתות וק"ל:

דף ס:

בד"ה איכא בינייהו כו' ולא רצה לשנויי א"ב לפשטה כו' דהא אפילו לרב יהודה נמי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל הקשה לי משכיל אחד מאי נ"מ ס"ס יכול לומר לרב הונא מקודשת ודאי לרב יהודה מקודשת ספק דהא הך אוקימתא דלעיל כו' עכ"ל ע"ש ואין להאריך בדחוקיו אבל הנראה בכולה שמעתין דהכא לענין קידושין והתם לענין גרושין בעיקר מלתא דפליגי רב הונא ורב יהודה היינו לענין אי בעי גט אי לא ולזה תרצו שפיר דהכא גבי פלוגתא דגט ליכא נפקא מינה בפשטה ידה אי בעי גט משני או לא דלרב יהודה נמי בעי גט מספק אבל לעיל בפלוגתא דקידושין איכא שפיר נפקא מינה בפשטה ידה דלרב הונא לא בעי גט ולרב יהודה בעי גט מספק ובתוס' בפרק מי שאחזו כתבו דהמ"ל נמי הכא גבי פלוגתא דגיטין דאיכא בינייהו לפשטה ידה וכבר כתבנו שם בחידושינו לפי דבריהם שם דאיכא בינייהו שפיר אי בעי גט אי לא היינו אם פשטה ידה שוב אחר כך עוד מאחר דלרב הונא אינה צריכה גט מן השליש דלשני מקודשת ודאי ולרב יהודה צריכה גט מספק והתוספות דהכא לא ניחא להו בהכי דהתלמודא לא רצה להאריך הכא דאיכא בינייהו בפשטה ידה תרי זימני ודו"ק:

בא"ד צריכה גט מספק כדאמרינן בפרק מי שאחזו לכשתתן כו' עכ"ל בודאי טעות נפל בדבריהם דמשמע דתלמודא קאמר התם הכי לרב יהודה למגורשת ואינה מגורשת וזה אינו שם אלא לר"י פי' שם מכח קושיא כמ"ש התוס' שם ומהרש"ל הגיה הכא בדבריהם והא דקאמרינן בפ' מי שאחזו לכשתתן כו' עכ"ל עיין שם והגהתו לא הבנתי דמאי אולמיה להו ההיא לפרק מי שאחזו כו' לפרושי בה מבסוגיא דשמעתין דהיא היא ויש להגיה בדבריהם כלפר"י בפרק מי שאחזו כו' והיינו כתוס' שם ודו"ק:

בפרש"י בד"ה בית כור כו' ובית כור אלף ות"ק אמות אורך על נ' רוחב ואם אתה מרבעו תמצאנו מאתים וששים כו' עכ"ל מצאתי בספר ישן וז"ל בכל הפירושים גבי בית כור פרש"י מאתים וששים וחצי על כו' וזה אינו יכול להיות אלא רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה על כו' משה עזריאל בן הר"ר אלעזר הדרשן עכ"ל וזה החשבון ודאי מכוון בצמצום הגם שישאר לך דבר מועט דהיינו באורך ג' אמות וטפח וה' אצבעות ברוחב אצבע לא יגיע לידי חשבון מפני דקותו ואצבע הוא הקטן בשיעורים כמו שיסד הפייט לפרשת שקלים על שהוא מכלה באצבע קטנה כו' וזה לך ביאורו בתשבורת אותן אלף ת"ק אמות על רוחב נ' תחלוק אותו באורך לששה חלקים יבא לכל חלק ר"ן אמות אורך ברוחב נ' קח ה' חלקים מהן והעמידן זה אצל זה ברוחב יהיה זה הריבוע ר"ן אמות על ר"ן אמות ואותו חלק הו' ר"ן אמות אורך ברוחב נ' שנשאר בידך חתוך אותו לג' חלקים ברוחב דהיינו שני חלקים בכ"א רוחב עשרים באורך ר"ן וחלק הג' עשרה רוחב באורך ר"ן וקח אותן ב' חלקים שהן ברוחב עשרים והעמידן ברוחב אצל הריבוע ר"ן על ר"ן האחד בשתי והשני בערב ויהיה הריבוע ר"ע על ר"ע אך חסר ממנו בקרן עשרים על עשרים שוב מאותו חלק שלישי שנשאר בידך ר"ן אורך ברוחב עשרה חתוך ממנו ארבעים אמות על עשרה אמות רוחב חתוך אותו לב' חלקים שיש כ"א אורך כ' ורוחב עשרה והעמידן זה אצל זה וממנו תמלא הקרן של עשרים על עשרים החסר לך בריבוע ר"ע על ר"ע שוב מה שנשאר בידך הוא מאתים וי' אמות אורך ברוחב עשרה חתוך אותו לד' חלקים דהיינו ג' חלקים כל אחד אורך ר"י אמות ורוחב ג' אמות וחלק הרביעי אורך ר"י על רוחב אמה קח אותן שלשה חלקים והעמידן זה על גב זה באורך יהיה אורך הרצועה שש מאות ושלשים ברוחב שלש אמות קח ר"ע אמות באורך ושלש אמות ברוחב מהן והעמידן אצל הריבוע בשתי ועוד ר"ע אמות אורך ברוחב שלש אמות העמד אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות על רע"ג אמות אך חסר ממנו הקרן שלש על שלש שוב קח מן הרצועה זו שנשאר בידך דהיינו באורך תשעים אמות ברוחב ג' קח ג' על ג' ותמלא ממנו קרן של ג' על ג' החסר לך בריבוע רע"ג על רע"ג שוב מה שנשאר בידך מרצועה זו שהיא פ"ז אורך על רוחב ג' חתוך אותה לג' חלקים שיהיה כל חלק ממנו רוחב אמה אחת והעמידן זה על גב זה באורך ויהיה ארכו רס"א אמות ברוחב אמה צרוף אותן והעמידן על אותן ר"י אמות ברוחב אמה שנשאר בידך כבר ויהיה אורכו תע"א אמות ברוחב אמה אח"כ מן התע"א אמות באורך ורוחב אמה חתוך ברוחב טפח א' ויהיה בידך ב' חלקים חלק האחד תע"א אמות ברוחב ה' טפחים והשני תע"א אמות ברוחב טפח קח ת"ע אמות מאותן תע"א אמות ברוחב טפח חלוק אותן לה' חלקים באורך ויהיה מת"ע אמות באורך לכל חלק מה' חלקים צ"ד אמות באורך וברוחב טפח העמידן זה אצל זה יהיה בידך צ"ד אמות אורך ברוחב ה' טפחים צרוף אותן והעמידן על אותן תע"א אמות אורך ברוחב ה' טפחים שהיו בידך כבר ויהיה אורכו תקס"ה אמה ברוחב ה' טפחים ועוד ישאר לך אמה אחת ברוחב טפח שלא בא בחשבון תניחו ותצרפו אח"כ שוב קח מן התקס"ה אמות ברוחב ה' טפחים שבידך תקמ"ו אמות ברוחב ה' טפחים וחלוק אותן לשנים דהיינו רע"ג אמות אורך ברוחב ה' טפחים העמד אצל הריבוע בשתי ועוד רע"ג אמות באורך וברוחב ה' טפחים העמד אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות וה' טפחים על רע"ג אמות וה' טפחים אך חסר בקרן ה' טפחים על ה' טפחים ושוב מאותן י"ט אמות שנשארו בידך מן התקס"ה אמות חתוך ה' טפחים על ה' טפחים ותמלא הקרן החסר ה' טפחים על ה' טפחים שוב מה שנשאר בידך הוא י"ח אמות וטפח באורך על רוחב ה' טפחים חתוך כל טפח וטפח ברוחב לאצבעות קטנות דהיינו ו' אצבעות לכל טפח ויהיה בידך שלשים רצועות שכ"א מהן אורך י"ח אמות וטפח ורוחב אצבע קטנה העמידן זו על גב זו באורך ויהיה ארכו תקמ"ה אמות ברוחב אצבע קטנה עוד צרוף לזה מה שכבר נשאר בידך שלא בא בחשבון לעיל מאמה אחת על הת"ע דהיינו אמה א' אורך על רוחב טפח חתוך גם אותו לאצבעות קטנות ויהיה ו' חלקים מאורך אמה ברוחב אצבע העמידן גם כן זה על גב זה ויהיה ששה אמות באורך ואצבע קטן ברוחב וצרוף אותו והעמד אותו על התקמ"ה אמות ברוחב אצבע קטנה שיש בידך כבר ויהיה בין הכל אורך תקנ"א אמות ורוחב אצבע קח מהן רע"ג אמות וה' טפחים ברוחב אצבע קטן והעמד אותן אצל הריבוע בשתי ועוד רע"ג אמות וה' טפחים אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע על רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע אך חסר ממנו בקרן אצבע קטנה על אצבע קטנה שוב קח מן הרצועה תקנ"א אמות נשאר לך ג' אמות וב' טפחים ברוחב אצבע קטנה קח ממנו אצבע קטנה על אצבע קטנה למלא הקרן החסר ויהיה הריבוע במכוון רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה על רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה וישאר לך ג' אמות וטפח וה' אצבעות קטנות באורך ואצבע קטנה ברוחב שאי אפשר לבא לידי חשבון מפני דקותו אם תחתוך אותו לרצועות לצרפו לריבוע הזה ודו"ק:

בפרש"י בד"ה קמ"ל מדתניניהו גבי הדדי למימרא כו' מה התם יש לו ודאי כו' עכ"ל אצריכותא דברייתא לא הוה צריך לפרש מדתניניהו גבי הדדי כו' דבהדיא תני בברייתא באין לו דחיישינן שמא יש לו דהיינו ספק אלא דמשמע ליה דאמתניתין נמי עביד הך צריכותא אע"ג דלא תני בה באין לו הוי ספק שמעינן ליה מדתניניהו גבי הדדי וגבי זוזי סברא הוא דאינה מקודשת ודאי אלא ספק כדקאמר משום דמנעי מינה אף קרקע אין לו ספק וק"ל:

דף סא.

גמרא דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים כו' ובפרק בית כור פריך גבי [מכר] דקתני בה נמי הכי ולא הוי דומיא דסלעים דהא מפרש לה אע"פ שאין מלאים מים ועיין שם בתוס' וק"ל:

תוס' בד"ה אי הכי אפי' כו' אא"ב דלא קפדינן אראוי לזריעה ניחא כו' עכ"ל ומעיקרא דפריך נהי דבהדי ארעא לא קדשו נתקדשו באנפי נפשייהו אסלעים נמי פריך ודו"ק:

בפרש"י בד"ה רבי חנינא כו' שהיו קנין בה מפני כו' לא יפסידו חלקם בכך ויטלו כאן וכאן כו' עכ"ל כצ"ל והשאר טעות כמ"ש מהרש"ל וכ"ה בפי' ישן וק"ל:

תוס' בד"ה כל תנאי כו' לכן נראה לי דפליגי אכולהו דדוקא ר"מ דמצריך תנאי כפול לא יעברו לגוף תנאי יכול ללמוד משם כל תנאים אבל ר"ח דמוקי אם לא יעברו לר"א אין ללמוד משם דאיכא למימר דלא למעט שאר לשונות תנאי קאתי אלא חדא לשונות עכ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה שאלמלא כן יש במשמע אף בארץ כו' פרש"י שהיו קנין בה ואין נראה לר"ת אלא דה"פ לא מבעיא כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ודו"ק:

דף סא:

בפרש"י בד"ה ל"ל בארץ כו' הרי משמע נמי מונאחזו כו' למדרש ביה תנאי כפול עכ"ל הוא מגומגם דהשתא דקיימינן למכלל הן אתה שומע לאו בלאו מונאחזו וגו' נמי שפיר שמעינן ליה דלא יטלו בארץ גלעד נגד חלקם שבא"י למכלל הן כו' גם בפירוש ישן כל זה אינו וכצ"ל ל"ל בארץ כנען למשמע מיעוטא שלא יטלו בארץ גלעד כנגד חלקם שבארץ כנען ש"מ הוצרך לכפול כו' עכ"ל וכל השאר טעות וק"ל:

בד"ה ור"ח א"ל כו' והם סייעו אתכם לכבשה אבל בארץ כנען כלל לא כו' עכ"ל ולא ניחא ליה לפרש בחד טעמא דאי הוה כתיב ונאחזו בתוככם לא הוה מוקמינן ליה אלא בארץ כנען שהיו קנין בה כמ"ש לעיל אבל השתא דכתיב בארץ כנען ע"כ בתוככם לארץ גלעד אתא די"ל כיון דבתוככם משמע טפי מכח הך סברא שהיו קנין בה לאוקמה בארץ כנען לא לכתוב בארץ כנען שאינו חוזר לגופיה דשמעינן ליה מבתוככם אלא לכתוב בארץ גלעד במפורש וכצ"ל לדברי התוס' דלא סגי להו בהך חדא סברא דבארץ כנען לא ייפה כחם כו' דא"כ בארץ כנען אינו חוזר לגופיה אלא לעיל במתניתין דאכתי לא אסיק אדעתיה הא דקא"ל ר"מ לכתוב ונאחזו גו' בארץ כנען ל"ל אסיק אדעתיה הך סברא דטפי איכא לרבויי ארץ כנען משום הך סברא דהיו קנין בה כפרש"י אי משום שלא ייפה כחם בה כמ"ש התוס' ודו"ק:

תוס' בד"ה אי לא כתיב בארץ כו' שיצאו למלחמה ועוד דאינו דומה למשל דמייתי לכן נראה לר"י כו' עכ"ל כ"ה בת"י וק"ל:

בד"ה בשלמא לרבי מאיר כו' משמע מתוך פירושו שאם הלך כו' מותר בבנות כנען וזה אינו דלפי זה סל"א לר"ח ב"נ איירי בע"א ממה שאמר ר"מ לכך פר"י כו' עכ"ל כ"ה בת"י ולפירוש הקונטרס ודאי ניחא דהוי מעשה ותנאי שהמעשה היה השבועה וישביעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני גו' והתנאי אם לא אל בית אבי תלך וגו' דמשמע אם ילך לא תחול השבועה ומותר ליקח מבנות כנען ויתיישב לפירושו הא דמייתי מעיקרא קרא בתרא אז תנקה מאלתי שהוא סיפורו של אליעזר ובתר הכי אייתי קרא דלקמיה שהוא דבורו של אברהם עצמו לאליעזר משום דבקרא קמא אינו מפורש התנאי דכתיב אשר לא תקח אשה לבני מבנות וגו' כי אם אל ארצי וגו' דמשמע שהשבועה היתה לשניהם שלא יקח אשה מבנות כנעני כ"א ממשפחתו אבל בקרא בתרא מפורש בלשון תנאי דכתיב וישביעני אדוני לא תקח גו' אם לא אל בית אבי תלך וגו' דמשמע אם ילך לא תחול השבועה ומותר בבנות הכנעני ולדברי התוספות ק"ק אמאי מייתי תלמודא קרא דבתריה מקודם ומיהו קשה לפרש"י שהרי המעשה קודם התנאי וישביעני גו' ואח"כ אם לא אל בית גו' שהוא התנאי גם בלאו דכתיב אז תנקה מאלתי היינו המעשה כי תבא אל משפחתי וגו' הוא התנאי ויש ליישב דסמך אקרא קמא בלאו דכתיב ואם לא תאבה האשה וגו' התנאי ונקית משבועתי שהוא המעשה הרי התנאי קודם למעשה גם לקרא בתרא מסיים ביה ואם לא יתנו לך אז תנקה מאלתי דהיינו תנאי קודם למעשה ודו"ק:

דף סב.

בפרש"י בד"ה והזה הטהור כו' ל"ל לאו לרבי חנינא פריך אלא לר"ה בעי לה עכ"ל ויש לדקדק דאימא לר"מ הוה ניחא ליה כיון דואם לא יתחטא וגו' בעי לתנאי כפול אצטריך האי קרא והזה הטהור וגו' למעט דעביד בחד מנייהו לא עביד אבל לר"ח ב"נ הא שמעינן ליה מואם לא יתחטא וגו' ויש ליישב דודאי בואם לא יתחטא וגו' לא יטהר משמע שפיר דעביד בחד מנייהו לא עביד אבל בהזה הטהור על הטמא ביום וגו' לא משמע דאי לא עביד הכי דלא טהור וק"ל:

תוס' בד"ה הנקי כתיב פי' בקונטרס כו' וקשה דא"כ הוה ליה מעשה קודם לתנאי כו' עכ"ל ובת"י וז"ל הנקי כתיב פר"ח דה"ק אם לא שכב וגו' תחת אישך כלומר תשאר תחת אישך ואת כי שטית וגו' מבלעדי

איסך כלומר תלכי ממנו והוי תנאי קודם למעשה ואע"ג דהוי לאו קודם להן הא אמרינן מהכא פותחין בזכות תחילה עכ"ל תוס' ישנים ודו"ק:

דף סב:

בפרש"י בד"ה ה"ג מעיקרא בהמה כו' אין לך מחוסר מעשה גדול מזה עכ"ל וכן צ"ל לקמן גבי מעשה ידיה של אשה דמקרי דבר שלא בא לעולם אע"ג דבידה הוא לעשות הוה מחוסר מעשה גדול משא"כ פירות ערוגה דלא מחוסר רק תלישה ולא הוה מחוסר מעשה גדול וק"ל:

תוס' בד"ה אלא מעתה כו' א"כ בשעת קנינו היו מטבילין אותו כו' עכ"ל ר"ל והיא טבילה ודאי נמי לא בעי ג' דלא עדיפא מטבילת גר אלא משום דבטבילה ראשונה היה מקבל עליו מצות כאשה לכך בעי ג' וק"ל:

בד"ה ואר"ח לא שנו כו' דאפילו רבי מאיר מודה דאינה מקודשת היכא דאמר ליה אם ילדה כו' עכ"ל אין להקשות דבמתניתין קתני כל הני דאינה מקודשת בהו ובתר הכי קתני אם ילדה אשתך כו' דאינה מקודשת וה"ל זו ואצ"ל זו די"ל דסיפא אם ילדה אשתך כו' ר"מ תנא לה ולכך תני לה בבבא אחריתא וכן אם ילדה אשתך כו' ולא ערבינהו בכל הנהו דתני ברישא דאינה מקודשת בהו ובת"י כתבו דמהא מדקדק ר"ח דאיירי בשאין אשתו מעוברת ואתיא כרבי אליעזר בן יעקב מדלא ערבינהו במתניתין בכל הני דתני ברישא:

ודע דבדפוסים חדשים מקרוב באו הגיהו במתניתין בסופה אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין ואם ילדה נקיבה מקודשת וכל זה טעות גמור לפי סוגית הגמרא דר"ח מפרש לה הכי ובנוסחת גמרות ישנות אינו גם ברא"ש ובר"י אינו ע"ש וק"ל:

דף סג.

בד"ה כגון דכתב כו' דקאמר התם אמר רב שדה זו לכשאקחנה כו' עכ"ל כצ"ל ומהכא מוכח בפ' האשה רבה דרב נמי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל וק"ל:

בא"ד דהא אמר במתניתין הרי את מקודשת לי לאחר שלשים כו' מקודשת כו' עכ"ל דע"כ לא איירי במעכשיו מדאיירי בסיפא במעכשיו ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו בפשיטות בדבר שבא לעולם גופיה מהך מתני' דקתני לאחר שלשים יום מקודשת ולא בעי מעכשיו ובהך דמשוך פרה זו כו' עד [לאחר] שלשים יום מוקי לה דוקא בדאמר מעכשיו ויש ליישב דודאי אסקי אדעתייהו לחלק דלא דמי לגבי קדושין הרי הקדושין קיימין גם לאחר שלשים אפי' נתאכלו המעות כיון שצריכה לשלם לו כמ"ש התוס' בפרק האשה משא"כ במשוך פרה זו דליתא המשיכה לאחר שלשים יום ולכך בעי למימר מעכשיו אבל מהך דשדה ועבד קשיא להו שפיר דלא אסקי אדעתייהו לחלק כמו שחילק ר"י לקמן דקדושין הן מסתמא בכסף ושדה ועבד רוב קניינם בשטר ולכך בעי מעכשיו משום שמא יקרע השטר ועיין בזה בתספות בפרק האשה שנפלו דמוכיחין כן לדבריהם כמ"ש ודו"ק:

בא"ד והא דקאמר הכא דאפילו נקרע השטר מהני כו' אתיא כשמואל דאמר לעיל תנאה כו' עכ"ל ובהך דשדה לכשאקחנה דאמר רב דקנה במעכשיו אע"ג דרב מספקא ליה לעיל במעכשיו אי תנאה אי חזרה הוי הכא מודה רב לשמואל דתנאה הוי כמ"ש התוספות בפרק האשה שנפלו ע"ש וק"ל:

בד"ה ה"ג קונם מה שאני עושה לפיך ול"ג איני עושה כיון דמשועבד כו' עכ"ל לכאורה לדבריהם תמוהים דהשתא נמי לגרסינן שאני עושה ע"כ למאי דמוקמינן לה באומרת יקדשו ידי כו' קושטא הוא דמהאי טעמא הוא דאינו צריך להפר ונראה לפרש דה"ק כיון דגופה משועבד לבעלה בהא לא הוה פליג ר"ע לומר שמא תעדיף דא"א לה לאסור גופה למחצה אבל נראה לדקדק מסוף דבריהם שכתבו למיסר בקונם דהך מילתא בקונם דלא צריכא הוא דודאי בקונם איירי ולא הל"ל אלא ולא מצית למיסר וע"כ נראה להגיה קצת בדבריהם וכצ"ל ול"ג איני עושה כיון דבלאו דמשועבדת לבעלה לא מצית כו' ור"ל דמשמע הכא דטעמא דא"צ להפר משום דמשועבדת לבעלה דמהאי טעמא פליג ר"ע בעודף ואי הוה גרסינן שאיני עושה שהוא דבר שאין בו ממש כמו איני ישן כמ"ש הטור י"ד סימן רכ"ט לא מצית למיסר בקונם ולא הוה פליג ר"ע בעודף וזה שדקדקו לומר בקונם דהשבועה ודאי חלה [אף] על דבר שאין בו ממש אבל הקונם שהוא לשון נדר אינו חל על דבר שאין בו ממש ואף שהתוספות בפרק אע"פ כתבו דאיני עושה לא מקרי דבר שאין בו ממש התוספות דהכא לא ס"ל כן וכמ"ש הטור ודו"ק:

דף סג:

גמרא ואמאי והא שתיק כו' מת"י וליכא למימר מלמלין האב היינו קודם שמיעה דמלמלין משמע לאחר שמיעה דהכי פריך והא שתיק ומאי אהני ליה תו אחרי כן עכ"ל וק"ל:

שם ולא אוקמיה ליה בתרי תנאי בתוספות ישנים דלא כר"י בפרק המפקיד גבי חבית עכ"ל:

שם אבל לא למכות ועונשין בתוספות ישנים תימה היכי מייתי לרב חסדא לטעמיה הא מסתמא רב אסי לא פליג אמתניתין דלקמן דאשבויה לא הימניה ולמכות ולעונשין אין להאמינו טפי משבויה עכ"ל ונראה דלאו קושיא היא דהא דלא האמינו קרא בשבויה משום דלאו בנשואין היא אבל מכות ועונשין שע"י נשואין כי הכא ודאי דהאמינו התורה כדכתיב וסקלוה בהאי פרשה ולא ס"ל וסקלוה בעדים כמ"ש התוספות לרב וק"ל:

תוס' בד"ה אלא ע"מ שישתוק כו' דאין לומר אחר השמיעה כו' דאין זה חילוק עכ"ל דהיינו רצה האב מקודשת דהיינו ששתק ומ"ל אם מת אחר כך דמהאי טעמא פרכינן לעיל בפשיטות והא לא אמר אין דאי אמר אין לא הוה חילוק דהיינו רצה האב מקודשת ומ"ל [אם] מת אח"כ ודו"ק:

בא"ד מאחר דמת קודם השמיעה כו' דלמא אי הוה שמע הוה מוחה כו' עכ"ל דליכא למימר אדרבה דלמא אי הוה שמע לא הוה מוחה ומקודשת מספק דא"כ אמאי לא מוקי כולה מתניתין בע"מ שלא ימחה ורצה האב מקודשת היינו מספק אלא ע"כ אע"ג דאשכחן לעיל בכמה דוכתין לשון מקודשת מספק לית לן לאוקמא הכא בכה"ג כיון דלמאי דאוקמא בע"מ שלא ימחה הוה מקודשת במת האב קידושין ודאי אית לן לאוקמא בגוונא דהוא מקודשת דרצה האב דהיינו נמי ודאי וה"נ השתא דמוקי למתניתין בע"מ שישתוק אית לן לאוקמא מקודשת דמת האב דומיא דמקודשת דרצה האב דהיינו קידושי ודאי וכה"ג נראה לומר הא דמוקי רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא בע"מ שלא ימחה ולא מוקי רישא ומציעתא בחד טעמא בע"מ שישתוק וסיפא בחד טעמא משום דמשמע ליה לאוקמא מת האב ומת הבן בחד גוונא ודו"ק:

בד"ה בני זה כו' דא"כ כל הנשים כו' דשמא היבם קטן כו' עכ"ל עיין בכל זה על סוף הדיבור בדברי הרא"ש שהם מפורשים יותר וק"ל:

דף סד.

בד"ה נאמן לנדרים דעל אחד נאמן באיסורין תימה הא אין כו' עכ"ל אע"ג דבשתק נאמן אפי' באין בידו היינו היכא דהוה ליה לידע כדלקמן בתוס' משא"כ הכא בקטנים והכא משום דאב הוא נמי ליכא להאמינו אלא בנשואי בתו קטנה אבל בדברים אחרים לא האמינו תורה לאב יותר מבאחר כדלקמן דאפילו בשבויה לא הימניה אלא דנאמן לנדרים מהאי טעמא דכל עד אחד נאמן באיסורים בכהאי גוונא וק"ל:

בפרש"י בד"ה כר' דוסתאי כו' כיון שבתו כשירה אלמנתו כשירה כו' עכ"ל ובת"י ור"י אומר ט"א דאם היה פוסלה בביאתו לא היו הבנים כשרים דה"ל כחלל שנשא חללה דלכולי עלמא הולד חלל עכ"ל:

בד"ה דלא מוחזק כו' הלכך אמר יש לי בנים כו' ואי אתי אח כו' לאו כל כמיניה כו' עכ"ל נראה שהוא בא ליישב מאי קאמר דנאמן בהא דאמר יש לי בנים מה לי לנאמנותו דא"נ אין לו בנים הרי הוא מוחזק דלית ליה אחי ולא הויא זקוקה ליבם ולהכי פירש ואי אתי אח"כ ואמר אנא אחוה דמיתנא אנא לאו כל כמיניה כו' אבל קשה למשמע דאי לא הוה אמר יש לי בנים הוה לן להאמין לההוא אח דאתי ואמאי נאמינו לההוא אח לאפוקה מחזקה דהא דבעלה גופיה לא נאמין באומר יש לי אחים דלאו כל כמיניה לאפוקה מחזקה כדמוקי הסיפא ועוד מאי קאמר דלאו כל כמיניה דאח דהא גם אם נאמינו הרי נאמין גם לבעלה שיש לו בנים והרא"ש כתב בזה בע"א וז"ל מתניתין דלא מוחזק לן לא כו' אמר יש לי בנים ואפילו אתי סהדי אח"כ דאית ליה אח מותרת לשוק כו' עכ"ל והשתא ניחא דאי לא הוה אמר דיש לו בנים אסורה לשוק כיון דאית לן סהדי דיש לו אחים (א) אך לפי מה שכתבו התוס' לקמן לחד תירוצא דאי הוה מוחזק לן באחי לא הוה נאמן בשעת מיתה לומר דיש לו בנים קשה דהכי נמי הכא כיון דאית לן סהדי דאית ליה אחי לית לן להאמינו בשעת מיתה דיש לו בנים ויש ליישב לפי תירוץ קמא שכתבו התוס' לקמן דנקט הכא לא מוחזק לן באחי משום סיפא באמר יש לו אחים דאינו נאמן לא הוצרכנו לכל זה דאיכא למימר שפיר דהא דאיצטריך הכא לומר נאמן באומר יש לו בנים היינו אפי' במוחזק לן דיש לו אחים ולא נקט לא מוחזק לן באחין אלא משום סיפא דיש לו אחים ודו"ק:

דף סד:

תוס' בד"ה רבי סבר כו' מני למיפטרה בגיטא שעה אחת קודם מיתתו כו' עכ"ל וכפרש"י מחיים סמוך למיתה ובתוספות ישנים כתבו ואין נראה לר"י שנאמין אותו במה שאמר בשעת קידושין שהרי דעתו לקיימה אלא נראה לפרש מגו דאי בעי יכתוב לה גט בשעת קדושין לגרשה כל זמן שירצה אף על גב דאסור לגרש בגט ישן מכל מקום כיון דלדיעבד מהני חשיב שפיר מגו עכ"ל תוספות ישנים וק"ל:

בא"ד א"נ י"ל דאי מוחזק לן באחי כו' דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר לה בגיטא דשמא כו' עכ"ל קצת קשה דהאי תירוצא דהא משמע בשמעתין דאיצטריך למימר אי למפטרה מיבם הא מני פטר לה בגיטא היינו דוקא בשעת קדושין דאי אמר לה אין לי אחים או יש לי בנים כדי שתתרצה לו ולא תדאג מן הייבום כפרש"י במתניתין הא מני פטר לה בגיטא ומה לו לשקר אבל בשעת מיתה כי אמר יש לי בנים אף על גב דלא שייך למימר אז דמני פטר לה בגיטא כמ"ש התוספות דאין לו כח מכל מקום מה לו לשקר דליכא למימר הכא דאמר כן כדי שתתרצה לו דהא כבר נשואה לו ואילו אית ליה אחי ולא בני לא הוה משקר בכדי דאין אדם חוטא ולא לו ודו"ק:

דף סה.

בפרש"י בד"ה הכי השתא כו' ואשמעינן דקרי לה גדולה וכ"ש אמצעית כו' עכ"ל ואע"ג דגדולה שבגדולות קשיא מכולהו וקתני לה איכא למימר משום דרבי יוסי נקט לה במלתיה נקט לה נמי ר' מאיר אע"ג דהויא במכ"ש וק"ל:

תוס' בד"ה ואם נתן כו' דאי כתב לה א"כ מאי מבקשין שייך למימר כו' עכ"ל דודאי אין כותב לה כתובה אלא אם כן קידשה כבר והמ"ל אי כתב לה כתובה אמאי הוא מותר בקרובותיה כדקתני במתני' וי"ל דה"ק אמאי מבקשין ממנו שצריך בקשה לאסור בקרובותיה הא בלאו הכי אסור בקרובותיה אם כתב לה כתובה דודאי כבר קדשה וק"ל:

דף סה:

בפרש"י בד"ה מי מני אמרה כו' לתיהוי מותר הכתובה שלה ושלהן בספק כו' עכ"ל הכי משמע ליה למקשה מדלא פירש בברייתא למותר הכתובה שלהן בלחוד ובתוספות ישנים כתבו ואי אית לה נמי סהדי א"כ אינה צריכה ב' גיטין דהוי כשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה דאמר אם ניסת לא תצא עכ"ל הכי איתא בפרק האשה שנתארמלה אבל לא קאי הכי במסקנא ע"ש גם קשה לתירוצם דאין זה מספיק דמ"מ כיון דלכתחילה לא תינשא כדאמר התם צריכה שפיר ב' גיטין כדי שתנשא לכתחילה ויש ליישב (ב) דהכא יש להאמין טפי לאותן שאומרים לא נתקדשה ותנשא אף לכתחילה כיון דאותן שאומרים נתקדשה הוכחשו כבר שאלו אומרים נתקדשה לזה ואלו אומרים לזה ודו"ק:

תוס' בד"ה א"ל על אחד אכלת כו' ולוקה אחד אבל שנים נאמנים כו' כדאמר התם כו' עכ"ל בריש פרק האשה רבה והיא סיפא דהך דא"ל על אחד כו' בריש פ' אמרו לו ואליבא דרבי מאיר קאמרי דב' נאמנים כמ"ש התוס' לקמן אבל רבנן פליגי עליה התם וסבירא להו דב' נמי אינן נאמנים (ג) וק"ל:

בד"ה נטמאו טהרותיך כו' דהיא דהניזקין מיירי כשאינו שותק אלא מכחישו כו' עכ"ל וה"ה באומר איני יודע וכ"ה ברא"ש בפרק הניזקין אבל במרדכי בשמעתין הוכיח בשם ר"ת דלא איירי במכחישו אלא דוקא באיני יודע ע"ש וק"ל:

בא"ד אבל א"ל מיד נאמן בכל ענין כו' ואפילו אין שותק כו' עכ"ל דהא ע"כ באינו שותק איירי רבא התם דומיא דאביי דאיירי דוקא במכחישו וק"ל:

בא"ד ושותק דאמר כו' נראה לר"י דהיינו בדבר שיש לו לידע כו' עכ"ל עיין במרדכי:

בא"ד דהיינו בדבר שיש לו לידע כו' דומיא דאכלת חלב אבל כו' שלכך לא ישיב לו כו' עכ"ל נראה מדבריהם דגם לאביי אית לן לפלוני בהכי וצ"ל דהך דאשתו זינתה בעל אחד דקאמר אביי היא היא מיירי נמי בכה"ג כשהיה לו לבעל לידע וקצת דחוק דמייתי אביי מההוא סמיא דמה היה לו לידע ודו"ק:

בא"ד וצ"ל כו' על אחד נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר כו' אבל לאסור כו' עכ"ל והיינו בדבר שאין בידו אבל בדבר שבידו לאסור על אחד גם כן נאמן באיסורין כמ"ש לעיל גבי נדרים דעל אחד נאמן באיסורין מיירי גם לאסור בכי האי גוונא בדבר שבידו וק"ל:

שם גמרא ותנא תונא על אחד אומר נטמאת והוא אומר לא נטמאתי פטור כו' כן הוא בכל נוסחות גמרות ישנות וברייתא ערוכה היא בריש פרק אמרו לו בכריתות ולענין ביאת מקדש בטומאה מתנייא

שם ומהרש"ל הגיה על אחד אומר נטמאו והלה אומר לא נטמאו פטור כו' גם לא נמצא בשום דוכתא האי תנא תונא ומלת פטור לא שייך בזה ולענין טהרות אמורה אבל במסכת טהרות בפרק הסרן תני על אחד אומר נטמאת והוא אומר לא נטמאתי טהור כו' ע"ש ואין להקשות לפי נוסחות הישנות למאי מייתי אביי מביאת מקדש אעושה בטהרות לאימא התם אי לאו דקים ליה בנפשיה לא הוה מייתי חולין בעזרה אבל בנטמאו טהרותיך כו' כדאמר לקמן בגריכותא ויש לומר דאביי משוה להו לפי האמת ולא מחלק בהכי ולא קאמר הכא אלא לפי הס"ד אי לא אמרה ודו"ק:

דף סו.

תוספות בד"ה אמר אביי היא כו' משמע דאין אשה נאסרת כו' משמע דבעינן עדים כו' עכ"ל ר"ל על עסקי קינוי וסתירה נאסרת שפיר בעד אחד אומר שנטמאה אבל בלא קינוי וסתירה אינה נאסרת אלא בב' עדים על הטומאה עיין שם וק"ל:

בד"ה מאי חזית כו' אלא בתרומה דרבנן כו' עכ"ל בפשיטות הוה מצי לתרוצי דהתם בתרומה דרבנן אקילו דתהני לה חזקת אמה משא"כ הכא ליוחסין דהוי איסורא דאורייתא אלא דהאמת כן דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן כדאיתא בפרק ד' אחין ואי לאו הכי אפילו בתרומה דרבנן לא תהני חזקת האם ודו"ק:

דף סו:

תוספות בד"ה אמר רבי טרפון כו' מאי משל הוא זה הרי במשל אפי' נודע כו' עכ"ל וה"נ איכא לאקשויי דע"כ נודע שהוא בעל מום היינו שנודע עתה שפסול היה בשעת עבודה דאל"כ אימא דהשתא נעשה בעל מום דאוקמיה אחזקה שהיה שלם דהכא ליכא שום חזקה אחרת לומר שהיה כבר בעל מום כמו במקוה דאיכא נמי חזקה להחמיר אדם זה בחזקת טמא [הוא] ואם כן הוא מאי מייתי מודאי שהיה בעל מום אספק שהיה מקוה חסר ובתירוצם דבתרתי פליגי הא נמי ניחא דבתרתי פליגי ומייתי מודאי אודאי ודו"ק:

בא"ד ופליגי נמי במקוה שטבל בו כהן ועבד עבודה ובאו עדים כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות ה"ל לתרוצי דפליגי נמי במקוה שהעידו שהיה ודאי חסר בשעת טבילה דכל טהרות שנעשו על גביו טהורות כמו בבן גרושה לענין קרבן ומי הכריח אותן לאוקמא שטבל בו כהן ועבד עבודה כו' וכ"ה בת"י וז"ל ופליגי נמי בטמא שטבל במקוה ולאחר זמן נודע שהיה חסר באותה שעה שטהרותיו טהורות למפרע והא מייתי המשל עכ"ל ויש ליישב דברי התוספות שלפנינו דודאי לענין טהרות שנעשו ע"ג לא פליג רבי טרפון דודאי כיון שנודע דבאותה שעה חסר היה אין לטהרם דבבן גרושה נמי בנודע שהיה בן גרושה הוחזק בבן גרושה מאותה שעה אלא דמכל מקום גזירת הכתוב שעבודתו כשירה ובהך מלתא בלחוד בעי רבי טרפון למילף מקוה מבן גרושה שתהיה עבודת כהן שטבל בה כשירה כמו בבן גרושה כן נראה לי ליישב דבריהם ודו"ק:

דף סז.

גמ' דתניא גר נושא ממזרת והולד ממזר דברי כו' כצ"ל ומייתי מהך ברייתא לרבי יוסי דאין עבירה וכך שנויה בהדיא הך ברייתא בפרק עשרה יוחסין בכל ספרים ישנים ובתוספתא ומהרש"ל הגיה גר שנשא ממזרת הולד ממזר דברי כו' הוא תמוה דמאי מייתי מינה ומאי אשמועינן רבי יוסי דהא לכולי עלמא הולד ממזר וק"ל:

בפרש"י בד"ה בנה שלישי כו' הלך אחר פסולן היינו לענין ישראל שנשא מצרית או כו' ויש עבירה כו' הולד הולך אחר המצרי כו' עכ"ל יש להקשות בזה דמאי לא תקשי מהך ונתנייה בסיפא דיש קדושין ויש עבירה והולד הולך אחר הפגום ואין לומר דכל מקום דסיפא לאתויי הך דאם כן מאי קשיא ליה לקמן בכל מקום דסיפא לר' יוסי לאתויי מאי הא שפיר איכא לאתויי הך ישראל שנשא מצרית ושוב מצאתי בתוספות ישנים שהקשו בכה"ג לקמן אהא (דפר"י) [דפרי'] כל מקום דסיפא לאתויי מאי לר' יוסי תימה דלמא לאתויי עמוני שנשא ישראלית דיש קדושין ויש עבירה והולד הולך אחר הפגום עכ"ל ואיך שיהיה קשה בין בישראל שנשא מצרית כו' ובין בעמוני שנשא ישראלית ונתנייה בהדיא דהא בסיפא מתני ליה שפיר דכל חדא באנפי נפשיה תני לה ויש ליישב בזה כעין שכתבו התוספות גבי גר שנשא ממזרת דבהדיא לא איצטריך למתני ליה דהכי נמי הכא הוה בכלל נתינה לישראל דמ"ש הוא אבל אכתי קשה אמאי לא משני הכי לרבי יוסי לקמן ודו"ק:

תוס' בד"ה ונתנייה פי' כו' דאי לאו הכי לא ה"מ לאתויי ממזרת ונתינה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאי לאו כ"מ לא ה"מ לאתויי ממזרת לגר ממזרת לישראל וק"ל:

בד"ה והרי חלל כו' דע"כ פסולו של בן לאו משום פסול דנקבה כו' שנשא חללה יוכיח כו' עכ"ל יש לדקדק בשמעתין מאי פריך מישראל שנשא חללה דהולד הולך אחר הזכר הא ע"כ לאו מהאי טעמא מכשרינן לבנו דהא לרבי דוסתאי קיימינן וחלל שנשא בת ישראל הולד נמי כשר ולא ניזיל בתר הזכר לפסול דליכא למימר דהך קושיא לרבי יהודה פרכינן ואליביה לא מוקמינן מתני' כרבי דוסתאי אלא לרבי יוסי דהא ע"כ לרבי יהודה נמי לא מתוקמא אלא כר' דוסתאי דאל"כ תקשי דליתני במתניתין חלל שנשא בת ישראל ולתנייה בהדיא כמ"ש התוספות לקמן ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

בד"ת בנה שלישי כו' שהרי עמוני ומצרית שניהם פסולים והולכין אחר הפגום כו' עכ"ל כצ"ל ובהכי מוקמינן לקמן הא דנתגיירו הלך אחר הפגום וק"ל:

דף סז:

בפרש"י בד"ה כדאמרן לאתויי ישראל שנשא חללה עכ"ל קיצר כאן במקום שהיה להאריך או כדרבה בר בר חנה אי ליתא לדרב דימי וכדקאמרינן לעיל לרבי יהודה וק"ל:

תוס' בד"ה מנא הני מילי כו' דהא ר"ע הוא דאמר אין קידושין כו' והכי נמי כו' הכל מודים בבא על הנדה כו' עכ"ל אע"ג דלר"ע נמי איכא קרא בחייבי לאוין דהוי ממזר מלא יגלה כנף אביו דהיינו אנוסת אביו כדאמרינן בפרק החולץ ואיצטריך נמי קרא לענין חייבי לאוין דלא תפסי בהו קידושין מיבמה כדלקמן בשמעתין מכל מקום אי לאו דהא בהא תליא מנא ליה לתלמודא למימר הכי דאימא לענין תפיסת קדושין ס"ל דחייבי לאוין תפסי כשמעון התימני ולא פליג אלא לענין ממזר אך מה שהביאו ראיה מהא דקאמר הכל מודים בבא על הנדה כו' אין קושייתם מבוררת דאימא דודאי לבתר דגלי קרא בחייבי כריתות דהוי ממזר וגלי נמי בהו דלא תפסי בהו קדושין אית לן למימר דהא בהא תליא אבל אי לא גלי קרא לא הוה ידענא דהא בהא תליא וכ"ה בתוספות ישנים ובתוספות דיבמות גם בתירוצם קשה שכתבו דהכא הסוגיא אליבא דרבי יהושע אבל לר"ע ולשמעון התימני לא אצטריך הני קראי מאי פריך הכא א"ה אפילו נדה כו' דהיינו לשמעון התימני ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד אין ממזר מחייבי לאוין וכריתות אלא מחייבי כו' עכ"ל כצ"ל:

דף סח.

בפרש"י בד"ה לחומרא כו' דילפינן לה מאחות אב כו' עכ"ל כל זה עד סוף הדבור בפירוש ישן אינו וכן נראה לטעות הוא דלא מאחות אב יליף אלא מאחות אחי אביו כפרש"י גם לעיל וק"ל:

תוס' בד"ה הכל מודים כו' שהרי עדיין קדושין תופסין בה כו' עכ"ל וכן נראה מפירושו בשמעתין ובתוספות דיבמות הקשו דא"כ בנדה למה לי קרא שהרי בה נמי עדיין קדושין תופסין ע"ש וכבר הרגיש רש"י בשמעתין בזה במה שפירש אפי' נדה נמי אם קידש פנויה בימי נדותה כו' ודו"ק:

בד"ה ומה יבמה כו' אמאי לא קאמר נדה תוכיח כו' אלא גילוי מלתא בעלמא כו' להקיש לאחות כו' עכ"ל וקצת קשה מאי פריך אי הכי שאר חייבי לאוין נמי הא איכא למימר נדה תוכיח שהיא מחייבי לאוין וכריתות ותפסי בה קדושין אף אני אביא במכ"ש שאר חייבי לאוין דתפסי בהו קדושין דבהנהו לא שייכי לאקושי לאחות אשה דלא תפסי בה קדושין כיון דהוה מחייבי כריתות ויש ליישב ודו"ק:

דף סח:

תוספות בד"ה ולדה כמוה כו' ולא לפטור אשת אביו מייבום עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אמר קרא כו' לא איירי בעובדי כוכבים כו' כדאמר בפרק הערל אמר רבא בגירותן אית להו חתנות כו' עכ"ל לכאורה ה"מ לתרוצי הכא בזה כעין שכתבו לקמן דהתם לפי המסקנא דהכא דילפינן דלא תפסי בה קדושין מקרא אחרינא אבל השתא דלא ידענא ליה אכתי מקרא אחריני אית לן לאוקמי טפי קרא דלא תתחתן דלא תפסי בה קדושין מלאוקמא בגירות ויש ליישב דלא ניחא הכא לתרוצי הכי דא"כ תקשי ואימא ה"מ לכתחילה כו' כמ"ש לקמן ודו"ק:

בד"ה בנך הבא כו' בנך מאחרי אמר רבינא שמע מינה כו' וקשה רבינא היינו כו' עכ"ל הל"א וכצ"ל מתוספות ישנים וק"ל:

בא"ד שאין הזרע הבא מהן מתייחס אחר בנך אלא אחר כו' דקאמר שמואל ורבי יוחנן כו' מלתא דשמואל גם כן היא בסוף פרק קמא דיבמות ע"ש:

דף סט.

בפרש"י בד"ה מאי ניהו כו' ומשני למנסיב כו' וה"ה נמי כו' ה"מ ליה לשנויי כו' מכור עצמך לע"ע כו' עכ"ל ק"ק אכתי היאך יהיב ליה עצה זו שהאדון ישחררו לבנו באיסור עשה לעולם בהם תעבודו ומי יימר דמשחררו ויעבור בעשה וק"ל:

בפרש"י בד"ה נתיני גבעונים שמלו כו' ואמרינן ביבמות דוד גזר עליהם כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין באורך בתוס' פרק הערל וק"ל:

דף סט:

בפרש"י בד"ה ואבינה כו' וסבור שהיו שם לוים כשרים ולא כו' עכ"ל כצ"ל:

גמ' אלא מאי גדולה חזקה כו' מת"י דבשלמא למ"ד אין מעלין היינו גדולה חזקה דאע"ג דהוה לן למגזר דלמא אתי לאסקינהו ליוחסין דהא לית ליה לריע חזקתייהו אפילו הכי לא גזרינן אלא למאן דאמר מעלין דאית ליה סברא לריע חזקתייהו מאי גדולה חזקה הא דלא גזרינן הכא משום דריע חזקתייהו עכ"ל:

דף ע.

בפרש"י בד"ה ולא יכלו כו' היינו שתוקי ואסופי עכ"ל כל דיבור זה טעות הוא דהא לא דריש מיניה אלא אסופי אבל שתוקי מתל חרשא נדרש ובפי' ישן אינו וק"ל:

דף ע:

בד"ה מצער שליחא כו' את שלוחו לפניו כו' דעליפא מיניה חומרא כו' עכ"ל כן הוא בפי' ישן ור"ל שביזה אותו במה שהוא שלוחי והייתי נבזה בעיניו והיה ראוי למלקות למנגיד רב אפילו מאן דמצער כו' ואני שמתיהו לחומרא מיניה כדאמרינן בעלמא דשמתא חמירא מנגידא ועשיתי כן לקונסו על שפגע גם בכבודי במה שביזה אותי בפני שלוחי וק"ל:

דף עא:

בפרש"י בד"ה על נהר יואני לפי הענין נראה שבבל כו' עכ"ל זהו ציורו הא לך ציורו X למאי לליטא אדרב וכ"ש אדשמואל אבל אדרבי יוחנן לא ה"ל למילט דאינו מסוך כל כך לעיל אבל מהרש"ל כתב לצייר כפי שמצא בספר ישן למעברתא לנזמא היא לעיל מאקרא לתולבקנא וכתב לתרץ הא דלא תקשי אמאי לא לייט נמי אדר"י משום דאביי היה מבבל כו' לאפוקי ר"י שהיה מא"י כו' ואין זה מספיק דמכל מקום אביי כמאן ס"ל כיון דלייט אדרב כ"ש אדשמואל ואדר"י ועוד דבכ"מ הלכתא כר"י לגבי רב ושמואל גם מה שבא לתרץ דאפשר דאביי לא הוה שמיע ליה הא דר"י זה אינו דהא אביי גופיה קאמר לקמן אהך דר"י רעועה יונאה גם מהרש"ל היפך בציורו אפמיא עלאה ואפמיא תתאה וזה אינו ודו"ק:

תוס' בד"ה כאן להשיאו כו' מיוחסת מל' אמהות לאו משום ישראלית כו' עכ"ל פי' מיוחסת מארבע אמהות שיהיה בתה ממנו כשירה לכהונה לאו משום להחזיקו בישראל ליתן לו ישראלית לא צריך כו' כדאמר בעלמא בפרק החולץ ועיין ברא"ש בזה וק"ל:

בד"ה על היכן כו' וגן עדן הוא מצפון של עולם וא"י כו' עכ"ל לא נמצא כן בשום מקום אבל בתוס' בפרק הספינה כתבו לגן עדן במזרח של עולם וכתבו ליישב הא דמשמע בדוכתא אחריתא דגן עדן במערב הוא ויש ליישב דבריהם דהכא דר"ל צפונית מזרחית וכ"כ התוספות בפרק ב' דבכורות דבבל צפונית מזרחית לא"י הוא עיין שם וצפון עולם שכתבו הכא היינו צפונית מזרחית ודו"ק:

בא"ד והא דאמר מטרא במערבא כו' דמשמע דמושך מדרום כו' שהמים של פרת רבים כ"כ כו' עכ"ל בפרק מומין אלו דחו סברא זו גם מתוך שמעתין יש להקשות לפי סברא זו דאמאי לא בעי לתחום לפרת על היכא דלא שייך למימר לפירושו שהפרת נופל בחדקל בסוף בבל כמו שפרש"י ותוספות לקמן דהא מתחילת יציאתה מג"ע מצפונית מזרחית לפי' ר"ת נפרדים ל' נהרות לארבעה ראשים ופרת הוא העיקר כדאמרי' פ"ב דבכורות הוא פרת למעיקרא ודוחק לומר דמתחילת יציאתו הוא פרת למעיקרא ואח"כ במזרח בבל הוא נופל לחדקל ואח"כ שוב הוא מתפרד מן החדקל ויוצא למערב בבל ודו"ק:

דף עב.

תוספות בד"ה בין הנהרות כו' דאי משום חדקל ופרת כו' דפשיטא לכולי עלמא דמייחסי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ונראה בעיני דאינו קשה כ"כ דנהי דעומד בין הנהרות ס"ס מאחר שגבוה כ"כ ומשוך עד דרוס לא מהני כו' עכ"ל ואין זה מספיק דאי משום דהוה לעיל מהגבולין עד דרוס וכדמסיק א"כ מאי קאמר בין הנהרות בין חדקל לפרת הרי היא כגולה דהאי כללא ודאי ליתא דהא בלעיל מהגבולין עד דרוס אף בין הנהרות אלו בכלל הפסולין הוא והכא ודאי לא נחית הכא להכי דהוה לעיל מהגבולין עד דמפרש והיכא קיימא אר"י מאיהי דקירא ולעיל כו' אלא ע"כ האי בין הנהרות כגולה לא מסיימי סימנא אלא בב' מקומות אחרים וכדמסיק נמי ניחא דקיימא לעיל מהגבולין עד דרוס אלא דרעוה יונאה ודו"ק:

דף עב:

תוספות בד"ה היום כו' אך ר"י פירש דשני רב אדא בר אהבה כו' עכ"ל ר"ל גם לפי' שנכנס לברית מילה נראה לו לומר דב' רב אדא בר אהבה הוו דלא ניחא ליה לומר שהאריך ימים כל כך וק"ל:

בד"ה חמשה קהלי כו' עוד אמר ר"י משום דלא שייך ביה קהל עכ"ל נ"ע בכוונתו היאך קאמר דלא שייך ביה קהל הא כתיב בו בקהל כמו באינך דמייתי ויש לפרש דבריהם דר"ל דבכל הנך דמייתי בין קהל הפסולים כגון ממזר ושתוקי וגרים בין קהל הכשרים כגון כהנים לוים וישראלים שייך בכל כת וכת לומר בהו קהל באנפי נפשיה דהיינו דיש בהו זכרים ונקבות אבל פצוע דכא לא שייך למקרי קהל כיון דלא שייך בנקבות ובקהל דכתיב גביה מוסב אקהל ישראל ולכך לא ניתן למדרשיה ככל הנך קהלי דשייך בגופייהו קהל בין בכשרים בין בפסולים ודו"ק:

דף עג.

בפרש"י בד"ה דמשרי שתוקי כו' ממזר ודאי הוא דלא יבא בקהל הא ממזר ספק כו' עכ"ל ובתוספות ישנים תימה היכי מדריש שתוקי בישראל מיתורא דקהל וי"ל דמקיש ממזר לקהל מה גבי קהל ממעטינן קהל ספק ה"נ גבי ממזר ממעטינן ממזר ספק עכ"ל וק"ל:

בד"ה בת שתוקית שנולדה על ידי נשואין שנשאת למותר לה עכ"ל דמישראל כשר לא נולדה הבת שהרי השתוקית אמה אסורה לישראל אלא שנשאת למותר לה גירי חרורי כו' וק"ל:

בד"ה לא ישאנה כו' שבא על אמו של זה תחלה בזנות ואח"כ נשא שתוקית עכ"ל לאו דוקא בכה"ג דה"ה דמצי לפרושי דמתחלה נשא השתוקית ואח"כ בא בזנות על אמו של זה וק"ל:

בד"ה שמא ישא אחותו מאביו דאחותו מאמו ליכא למיחש כיון דמכירים את אמותו שהיא בחזקת כשרות כו' עכ"ל אע"ג דאביו נמי בחזקת כשרות הוא דמאי פסקא מכל מקום איכא לאפוקי טפי האיש מחזקתו מהאשה מחזקתה דהוה ניכר הריונה ולידתה וק"ל:

תוס' בד"ה אלא מעתה שתוקי כו' קא בעי אליבא דכולי עלמא עכ"ל כלומר גם לרבנן דפליגי אדר"א כמ"ש התוספות שם ומיהו קצת קשה אכתי מאי פריך גם לרבנן בת שתוקית לא ישא כו' ואימא דקושטא דהכי הוא ולא פליגי רבנן דשרי אלא בשתוקי לשתוקית דליכא למגזר מידי אבל בשתוקי לבת שתוקית איכא למגזר אסור כמו בשתוקי לישראל ודו"ק:

בד"ה מאי איכא מיעוט כו' ארוסה שעיברה הולד כשר כו' וי"ל דהכא איכא ריעותא שהשליכתו כו' עכ"ל וליכא לאקשויי כיון דארוסה נמי בארוס תולה והולד כשר למה השליכתו כמו א"א די"ל דמ"מ אף שהולד כשר היא בושה לתלות בארוס דהוי דרך זנות דומיא דפנויה שזינתה שהשליכתו משום גנאי אף שהולד כשר מה שאין כן בתולה בבעלה וק"ל:

דף עג:

תוספות בד"ה בזמן כו' קשה דמאי יש לנו להאמינו טפי מעד אחד כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דמשמע ליה דמיירי בידעינן דזוזי למאן נינהו על פי עדים או ע"פ הלוקחים גופייהו כמ"ש הרא"ש ברפ"ק דמציעא ומשום דאיירי בכל ענין כמ"ש התוס' לפי' ר"ת דהשתא שפיר פריך ונחזי זוזי כו' דאנן סהדי דלמי שקיבל זוזי נתרצה למוכרו וי"ל דא"כ לא ה"ל לרש"י לפרש והא ודאי מכר לכיר כו' דבלאו טעמא מכר לכיר ודאי לזה שנתן לו המעות נתרצה ועוד מאי פריך ונחזי זוזי כו' ואימא דקושטא הכי הוא וה"ק דאינו נאמן לומר שמכר לזה אלא דניחזי זוזי ממאן נקט ולו ודאי מכר דאנן סהדי ולכך פירש ר"ת דפריך הכי ארישא משום דאנן סהדי כו' דלא ניחא ליה לפרושי ה"נ דפריך אסיפא ודו"ק:

בא"ד לא מכרתי או חזרתי וקניתיו אבל אין כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד ולפ"ז גרסינן ולא ידע ול"ג ולא ידיע דמשמע שאין אנו חוששין לידיעתו כו' עכ"ל כצ"ל ולאפוקי מפרש"י דגריס ולא ידיע דאיהו אפילו אמר שידע לא להימניה כו' כמ"ש לעיל אבל לפי פי' ר"ת דקאי אמקחו בידו ע"כ דאיירי באיהו גופיה נמי לא ידע דאי ידע ודאי מהי קבל זוזי מדעתיה חוששין לו גם אם לא ידע למי מכר ומשום דאנן סהדי דממי שקיבל זוזי מדעתיה נתרצה א"נ משום מגו דשייך נמי הכא וכן בההיא דרפ"ק דמציעא כתבו לקמן דגם שם לפי' ר"ת גרסינן ולא ידע וכ"כ גם הרא"ש שם דלא ידע מהי מדעתיה דאי ידע איהו גופיה לא הוה אצטריך ליה [למידע] למי מכר והיה מחייב שבועה דאורייתא לכשנגלו דאי כדבריו הרי אנן סהדי דלזה נתרצה למכור ומהרש"ל הוסיף בזה שאם ידע כו' פי' שאמר שזה נתן ברצון והאחר השליך בע"כ בפניו תו לא מהימן שמכר לזה שהשליך בע"כ כו' עכ"ל ולא ידענא מי הכריחו לזה והוא דבר תמוה שיאמר שלזה שמכר לא קיבל מרצון ומזה שלא מכר קיבל מרצון ואם דחקו לזה כפל לשון התוס' שכתבו דודאי חוששין לידיעתו וכתבו שוב שנית ולפ"ז נ"ל שלא ידע שאם ידע כו' אין זה במשמעות אבל חדא מהני כפולים הם לשון גליון כנראה מדברי ת"י ותו לא מידי ודו"ק:

דף עד.

תוספות בד"ה כשם שאדם כו' וקאי יכיר אתרוייהו כו' עכ"ל ובת"י מסיים והא דקאמר כשם כו' משום דפשטא דקרא משמע דקאי טפי אהכרת בכור עכ"ל וק"ל:

בד"ה אי מהתם כו' ראוה מדברת והיתה מעוברת חדא כו' עכ"ל מיהו איכא למאן דאמר התם דמוקי תרתי בבי למלתא אחריתא ובתוס' שם כתבו דלשון המשנה מה טיבו של עובר משמע דאתי להכשיר בבתה עכ"ל עיין שם:

דף עד:

בד"ה ה"ק כל האסורים כו' דלאו עיקר קושיא היא דפריך הא תנא לה רישא כו' עכ"ל נראה משום דאיכא למימר דלאו היינו רישא משום דברישא שרי גם גר בממזרת והכא לא שרי אלא כל הפסולים לבא בקהל אלא דבהא סמיך נמי אסיפא דקתני ר' יהודה אוסר היינו תנא קמא ואין להקשות דאם כן אמאי לא מוקי מתניתין לכולה ר' יהודה היא וה"ק כל הפסולים לבא בקהל מותרים בממזרת הא מותר לבא בקהל דהיינו גר אסור בממזרת שר' יהודה אוסר גר בממזרת ופליג אמתני' דר"פ דמתיר גר בממזרת די"ל דלא משמע ליה לתלמודא לאוקמא הכי דאין זה חוזר לגופיה דלא ה"ל למתני כל הפסולים לבא בקהל דשרי בממזרת אלא דגר אסור בממזרת ה"ל למתני אך יש לדקדק בשמעתין אמאי תקשי ליה מעיקרא הא תני ליה רישא דאדרבה ה"ל למידק מעיקרא הא מותר אסור דהיינו גר ות"ק לא ס"ל הכי לעיל בר"פ דהכי מדייק תלמודא לקמן הא מותר אסור וי"ל דלא משמע ליה לדיוקא מעיקרא הא מותר אסור אלא דאיכא למימר דכל האסורין מותרין זה בזה הא מותר אית בהו אסורין בממזרת ואית בהו דמותר בממזרת כגון גר אבל לקמן מדייק ותו הא מותר אסור משום דלא תימא האי כללא דכל האסורין ליתא אלא דאית בהו מותרין לבא זה בזה ואית בהו אסורין לבא זה בזה דא"כ תקשי ותו הא מותר אסור והרי כו' ואמאי קתני כל האסורין כו' הא במותר נמי דינא הכי דאיכא בהו הכי והכי וחדא קושיא היא ועוד נראה דלקמן פריך ותו הא מותר אסור כו' לדברי המתרץ דלא מוקי לה כר"ש מה"ט דתקשי ליה הא מותר דהיינו פחות מבת ג' אסור בממזרת ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה והרי גר כו' שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהן ומותרת בממזר כראב"י כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דהא תלמודא לא קאמר הכי אלא בגר גופיה קאמר שמותר בממזרת ומותר בכהנת ולשון ת"י מכוון בזה וז"ל דסמיך אהא דה"מ למפרך כדבסמוך הרי גר שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהונה ומותרת בממזר עכ"ל וגם לא הזכיר בזה כראב"י דלאו מלתא דראב"י היא לקמן במתני' ורבי יוסי נמי מתירה לכהן חוץ מרבי יהודה וק"ל:

בד"ה לתנא קמא כו' דהכי קאמר כל האסורין לבא בקהל שאין קדושין תופסין בהן כגון אפי' חייבי כריתות כו' כצ"ל וק"ל:

דף עה.

גמרא כ"ג באלמנה שביאתו בעבירה ופוסל כו' יש לדקדק לכאורה דהא חשיב נמי חלל שפוסל בביאתו ומאי ביאת עבירה אית ביה דהא לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין ואחרי העיון ראיתי בפרק אלמנה לכ"ג דעיקר דרשא דילפינן לכל הפסולין פוסלין בביאה מקרא דכי תהיה לאיש זר פריך א"ה חלל דלאו זר הוא לא ליפסיל אמר קרא לא יחלל זרעו מקיש זרעו לו כו' והשתא ניחא דלא קאמר הכא כי כ"ג באלמנה כו' אלא כל הנך דיליף מקרא דכי תהיה לאיש זר דלא תקשי להו מכ"ג באלמנה כו' כמ"ש התוס' אבל חלל דלאו מהאי קרא יליף ליה אלא מלא יחלל זרעו וגו' ולא בעי ביה ביאה בעבירה כי כ"ג באלמנה כו' וק"ל:

שם צריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר רב משום דרוב כשרים כו' לכאורה לפי הנך סברות דקאמר בצריכותא לרב המ"ל דלא תיפוך אלא דרב קאמר הכא הלכה כר"א משום דרוב כשרים אצלה משא"כ התם דרוב פסולין אצלה והוי הולד ממזר ומותר בממזרת ושמואל דקאמר הכא דמותר בממזרת משום דליכא למתלי בארוס משא"כ התם דאיכא למיתלי בארוס ולכך לא הוי רק שתוקי ואסור בממזרת וי"ל דלא ניחא ליה לתלמודא למימר דהנך סברות קיימי לפי האמת דא"כ הוי סברת רב הפוכה מסברת שמואל אלא דסל"א הכי וכה"ג איתא הסוגיא בפרק האומר בפלוגתא דרב ושמואל במקודשת לשני ע"ש בחידושינו ודו"ק:

שם צריכא דאי מהתם ה"א התם רוב כשרים אצלה כו' וה"ה בהיפך דאי מהכא ה"א הכא נאמנת דאיכא למתלי טפי בארוס אבל התם דליכא למתלי לא צריכא וק"ל:

תוס' בד"ה וכולן מותרין כו' לכ"א וא' מותר במינו והיינו דלא כר"א כו' עכ"ל לכאורה למינו דקאמר היינו ממזר בממזרת ושתוקי בשתוקית אבל ממזר בשתוקית ושתוקי בממזרת לא דאין זה מינו וא"א לומר כן דא"כ מאי פריך מדשמואל אדשמואל מהא דשתוקי אסור בממזרת אלא דר"ל במינו היינו נמי שתוקי בממזרת דהא ליתא לספק ממזר הוא השתוקי וליכא מאן דמחלק ביה דמאן דמתיר ספק בספק מתיר נמי ספק בוודאן ור"א דאוסר בין ודאן בספקן ובין ספיקן בספיקן כדמוכח סוגיא דלעיל וק"ל:

בד"ה כותי לא כו' מ"מ גר הוא ומותר בממזרת כו' עכ"ל דליכא למימר דר"א ס"ל גר אסור בממזרת דליכא מאן דס"ל הכי אלא רבי יהודה וק"ל:

בפרש"י בד"ה מכ"ג באלמנה כו' שני חלולין במשמע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא היה ולא נברא אלא יליף מלשון חילול עיין בדף ע"ז כו' עכ"ל וכה"ג כתב מהרש"ל בפרק ד' מיתות וכבר כתבנו שם בחידושינו ליישב ע"ש:

דף עה:

תוס' בד"ה ורבי ישמעאל כו' נימא הולד כשר וכ"ש דאיכא למיחש טפי שלא כו' עכ"ל דבריהם צריכין עיון דמשמע מתוך קושייתם דהא דקאמרינן עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר היינו דכשר ממש ואף שלא יתגייר משום דאמו ישראלית היא דאל"כ מאי קאמרי דאיכא למיחש שלא תנשא לעובד כוכבים הא הולד נמי עובד כוכבים הוא וכן נראה מפרש"י לקמן הא דפריך גבי עבד ושפחה נתערבו בהן ניתני חדא דע"כ עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כו' ואי אינו כשר אלא ע"י שנתגייר הגר ונשתחרר העבד הרי יש לחוש בעבד שנתערב בהן כמו בשפחה וא"כ הוא מאי תירצו בזה י"ל אם הולד כשר כו' וליכא למיחש כ"כ אם ינשאו לעובד כוכבים כו' ובדפוסים חדשים הגיהו דליכא למיחש לכך אם ינשאו כו' וכוונת הגה"ה זו דלפי תירוצם לית לן למימר דהולד כשר ממש אלא שהוא כשר אם נתגייר ונשתחרר אח"כ ולא הוי ממזר וכן הוא לשון פסקי תוספות עובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד כשר והוי עובד כוכבים עכ"ל וכן נראה מפרש"י בס"פ האומר גבי גר ע"ש אבל הוא דחוק דלא ה"ל להאריך בתירוצם כ"כ אלא דהל"ל דהולד כשר אינו ממש אלא אחר שנתגייר גם בכל דפוסים ישנים ובת"י כתוב כהאי לישנא וליכא למיחש כל כך אם ינשא כו' אבל השתא איכא למיחש טפי כו' דמשמע דאי נמי הולד כשר איכא למיחש במקצת ולא כ"כ כמו בהולד ממזר ואם נאמר דאינו כשר אלא עד לאחר שיתגייר הרי ליכא למיחש למידי דעובד כוכבים נושא עובדת כוכבים ונראה לפרש דבריהם דגם בתירוצם ס"ל כהך סברא דפרש"י לקמן דהולד כשר ממש קודם שיתגייר וישתחרר וכן מוכיחין דברי טור אה"ע סימן ז' ע"ש וה"ק ע"פ מ"ש בס"פ דלעיל דעיקר הקפידה דכי יסיר הוא בבן בתך מן העובד כוכבים שקרוי בנך אבל בן בנך הבא מן העובדת כוכבים אינו קרוי בנך והשתא ניחא דאם הולד כשר אין לחוש כ"כ דכי יסיר שהרי הוא בנו שהולך אחריו אבל אם הולד ממזר לא שדינן ליה בתר עובד כוכבים אלא בתר אמו שדינן ליה וכיון שבעבירה נולד הוי ממזר דהכי קאמרי' לעיל ס"פ האומר כן נ"ל ליישב דברי התוספות ואיך שיהיה דברי רש"י סותרין דלקמן מוכח מפירושו דהולד כשר ממש קודם שיתגייר וישתחרר ומפירושו בסוף פרק האומר לא משמע כן וצ"ע:

בא"ד הל"ל דאין ממזר אלא לומר לאנוסת אביו כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה השתא ממזר כו' ואור"י הא דמצריך רבי יוחנן כו' וא"כ אלמנה וגרושה למה לי כו' דלאו הא בהא תליא כו' דאל"כ בפרק אלמנה לכ"ג כו' פי' בשלמא לשאר תנאי כו' עכ"ל כצ"ל מהא דניחא ליה לתלמודא לשאר תנאי לא מוכח מידי דאימא נמי מכח הך סברא דהכא והא בהא תליא ומשום דלשאר תנאי לא הוי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר איצטריך שפיר אלמנה וגרושה לאשמועינן (לגר) [לעובד כוכבים] ועבד פוסל בביאה אלא לעיקר ראיית התוספות מהתם מדאיצטריך למימר לר"ע ומאי כי תהיה כי תיבעל ואי הא בהא תליא כדמשמע הכא לא הוי איצטריך ליה אלא כיון דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר מיפסל בביאה מבעיא וק"ל:

בא"ד והשתא לק"מ לר"י כו' מיהו לא סבר כוותיה בשאר חייבי לאוין כו' עכ"ל הכא ה"ל לאקשויי דא"כ הוא מאי פריך לרבי ישמעאל דאימא נמי רבי ישמעאל ס"ל הכי לעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כר"ע אלא דבחייבי לאוין לא ס"ל כר"ע ודריש שפיר כי תהיה וגו' כמו רבנן כמ"ש התוספות לרבי יוחנן אלא שסמכו קושיא זו בסמוך לקמן לפי מה שהביאו שם דאיכא גם תנא התם דס"ל הכי ודו"ק:

דף עו.

בפרש"י בד"ה וי"א היינו ר"א כו' ואירע ספק א"א בקידושי אבותיו כו' עכ"ל וצ"ל להך אוקמתא דר"א ס"ל גירי אמת נינהו ולכך משום הך ספיקא שייך בהו ממזר ומיהו צ"ל נמי שישראל נטמעו בהם ולכך כותי לא ישא כותית דאל"כ הא גר מותר בממזרת ולמאי דמוקמי נמי ממזר מאחותו ומאשת אח נתערבו בהן היינו דנטמעו בהו נמי ישראל דהא גר מותר בממזרת אבל למאי דמוקי לה משום שפחה שנתערבה ניחא נמי בלא נטמעו בהו ישראל וק"ל:

תוס' בד"ה הנושא אשה כו' ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחות תוספות שלפנינו ור"ל לפרש בנה היינו בנה של בתה אם תשא כהן שיהיה בן בתה נמי כשר לעבודה ומה שכתבו נמי אפי' היתה חללה נמי הוי בנה כשר כו' היינו נמי בן בתה ומהרש"ל פי' בנה לאו דוקא אלא ולד שלה כלומר הבת עכ"ל ואין צורך ודו"ק:

בא"ד כשר לכהונה לבני ישראל מקוה טהרה לחללות כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה צריך שיבדוק כו' שהרי לכ"ע בני ישראל מקוה טהרה לחללות כו' כצ"ל:

בא"ד ואין נאמן להשיאו אשה עכ"ל היינו אשה הבדוקה מארבע אמהות שיהא בנו כשר לעבודה כמ"ש התוס' לעיל ועיין בתוספות שם:

דף עו:

בד"ה אין בודקין כו' מעלין מתרומה ליוחסין וי"ל כו' עכ"ל איכא מ"ד דס"ל הכי התם ומה שהביאו התוספות לעיל דנאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה היינו כמ"ד דאין מעלין מתרומה ליוחסין וע"ש וק"ל:

בא"ד בנשים ועבדים כו' אבל לכתחילה לא עבדי כ"א כו' עכ"ל אפי' זריז לכתחילה לא עבדי כ"א מיוחסין לכהונה וכ"ה בת"י וק"ל:

דף עז.

גמרא מ"ט דרבי דוסתאי כו' אמר קרא לא יחלל וגו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דס"ל כסברת המקשה לעיל בת בנו תשתרי דהא איכא היקשא מקיש זרעו לו כו' אי לאו דהך דרשא דבעמיו ולא בעממיו מפיק ליה מהאי היקשא וק"ל:

שם וכ"ת איכא למפרך מה לזרעו שכן יצירתו בעבירה כו' בת"י תימה אמאי לא אמרינן בבעלה לפסול לה יוכיח שאין יצירתה בעבירה כו' ופסול ואי פרכת מה לנבעלה לפסול לה שכן זר אצלה מעיקרא זרעו יוכיח וחזר הדין כו' ושמא אין כאן צד השוה או יש שום פירכא עכ"ל גם אין להקשות נילף אלמנה לכהן גדול נמי מהאי קרא דכי תהיה לאיש זר וגו' דההוא קרא לא משמע אלא לזר אצלה מעיקרא כדאיתא בפרק אלמנה לכ"ג וחללה דקרא נמי לא הוי מוקמינן אלא בכה"ג בזר אצלה מעיקרא וכ"ה בת"י ומדבריהם אלו נראה דהא לנבעלה לפסול לה לפסלה היינו משום חללה ובזה יתיישב מה שהקשה המגיד גם הב"י אה"ע סימן ז' על דברי התוס' והראב"ד והרא"ש שכתבו דלא שייך איסור זונה בנבעלה לחייבי לאוין מהך דנבעלה לפסול לה והיינו חייבי לאוין ממזר נתין כו' לפוסלה מאיזה טעם אי לאו משום זונה כמ"ש הרמב"ם דהשתא לדברי תוספות ישנים שכתבו איכא למימר דלאו משום זונה פסלה אלא משום חללה אבל א"א לומר כן דהא מסקינן לקמן דאין חללה אלא מאיסורי כהונה וכל הנהו ממזר ונתין כו' דחשיב בנבעלה לפסול לה לפסלה אסורי קהל נינהו והשתא ניחא דחללה באלמנה לכ"ג ואי ליכא למילף מהנהו דנבעלה לפסול לה ומקרא גופיה דכי תהיה לאיש זר וגו' דלאו מטעם חללה פסלה דלא שייך חללה אלא באיסורי כהונה ואי לאו ריבויא דלא יחלל לאלמנה לכ"ג לא הוי מוקמינן חללה דקרא לנבעלה לפסול לה דהא לא שייך בהו חללה אלא דהוי מוקמינן לחללה דקרא לבת כ"ג מאלמנה ולבת גרושה מכהן הדיוט ותו לא מידי ודו"ק:

דף עז:

תוס' בד"ה הרי גופים כו' וכן משמע מדמשני אלא שבא על אלמנה אחת שלש ביאות ולא כו' עכ"ל ק"ק מאי משמע דאדרבה הוה ניחא ליה לשנויי באלמנה אחת מאיש אחד ושלש ביאות מבשלש אלמנות ושלש ביאות אפילו של איש אחד ומהא דמשני לפי האמת באלמנה אחת של שלשה בני אדם ולא מוקמי ליה בג' אלמנות של אדם אחד ואי דליכא להו לאוכחי מידי דמאי אולמא האי מהאי ואיכא למימר דחדא מינייהו נקט ויש ליישב דבריהם דהכי קאמר מדבעי לשנויי מעיקרא שבא על אלמנה אחת בשלש ביאות ואי ליה דבלא אתרו ביה ליכא לאתוקמא משום דהוה פשיטא דאינו חייב אלא אחת אמאי לא מתוקמא ליה הכי כדבעי למימר מעיקרא בג' אלמנות ומאיש אחד דבהא ואי דלא הוה פשיטא ליה דאינו חייב אלא אחת אלא ע"כ סבירא ליה בכהאי גוונא בשלש אלמנות אפילו מאיש אחד חייב על כל אחת כיון דגופין מחולקין ודו"ק:

בד"ה פרט לכ"ג כו' והאי איסורא מוסיף הוא כו' אתוסף בה איסור אלמנה כו' עכ"ל בפסקי תוספ' מפורש דהוה איסור מוסיף לגבי משוח מלחמה שאינו אחיו וכל הנשים האסורות לכהן גדול אסורות אף למשוח מלחמה עכ"ל וכ"ה בת"י:

בפרש"י בד"ה חללה למה כו' שתלמד מסדר האמור חללה אחר אלמנה כו' ולא כתבה אחר זונה וכו' עכ"ל ר"ל ששינה כאן בכ"ג מסדר הכתוב בכהן הדיוט זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה וגו' וכאן בכ"ג כתב חללה בתר גרושה וקודם זונה דכתיב אלמנה גרושה וחללה זונה וגו' ללמדך דחללה קאי אאלמנה וגרושה דהוו פסול כהונה ועיקר ההוכחה מדשינה למכתב חללה אחר גרושה אבל מדכתיב זונה בתר חללה לאו הוכחה גמורה דאל"כ תגליה למימר דזונה יתורא דקרא הוא לג"ש נאמר כאן זונה כו' דהא איצטריך למכתב משום שינוי הסדר ללמדך שאין חללה מאיסורי קהל אלא דבלאו הכי למדנו זה מדשינה למכתב חללה בתר גרושה לשמעינן מיניה שפיר דאין חללה אלא מפסול לכהונה אלא דהכי קאמר דבתר דהוצרך למכתב זונה משום גזירה שוה כדמסיק הוצרך לשנות ולמכתביה בתר חללה ודו"ק:

דף עח.

גמרא וחלוצה לרבנן כו' ולא בעי למימר דהאי תנא איסור חל על איסור לית ליה ואיסור מוסיף אית ליה ולכך אלמנה וגרושה כסדרן אית ליה דה"ל איסור מוסיף כדלעיל אבל גרושה וחלוצה כסדרן לאו איסור מוסיף הוא וי"ל דחלוצה ע"י החליצה איסור מוסיף הוא לגבי שאר אחין בלאו דלא יבנה וכה"ג לעיל גבי זונה וק"ל:

שם גר נמי פוסל בביאה כו' במה הצד מהאי דינא בת"י קשיא לר"י דהא לא שייך פסול ביאה גבי מצרי אלא כשנשאת בת ישראל דאי במצרית כבר היא פסולה ואיכא למפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד עבירה כדלעיל כו' עכ"ל ודו"ק:

תוס' בד"ה ור"י כו' וא"ת לרבי יוסי אמאי כו' ובאחרת הוא פסול לבא בקהל דאין כו' עכ"ל כצ"ל נראה לרמב"י ל"ק להו לית להו האי דינא באביה או אמו מישראל כפרש"י דאין צד חמור שלהם שוה אבל אית ליה האי דינא בבת גר וגיורת דמיקרי שפיר שאינו ברוב הקהל ואי לאו האי דינא לא הוה מפרשינן מזרע מקצת זרע אלא מפרשינן ליה כר"י מי שנזרעו בישראל אבל לרבי יוסי דאכשר נמי בת גר וגיורת ק"ל אמאי כו' דמסתברא ליפסל מהאי דינא וק"ל:

דף עח:

בפרש"י בד"ה האי קרא כו' וקס"ד דה"ק שהיא אלמנה ממיוחס כו' כדדרש ליה ר"י כו' עכ"ל האי מקשה ודאי דהכי קס"ל לפרש קרא כרבי יהודה דלא פריש ביה בקרא דבגברא אחרינא בעי לאשתעויי ולכך מקשה היכי מפסיק קרא ממילא אבל אי אסיק אדעתיה לפרש כרבנן קרא דסיפא מפורש הוא דבכהן הדיוט איירי מכהן היינו דמקצת כהנים יקחו ולא כל כהנים וק"ל:

תוס' בד"ה לא צריכא כו' לנוסם אין מעשיו כלום וקשה כו' לנוסם הרי הוא כחי כו' עכ"ל ומתוך שמעתין גופה לא תקשי להו לפרש"י דע"כ נוסם הרי הוא כחי דאי כמת הוא בתורת בכורה נמי לא יטול דהוה ליה ראוי ויש לומר דלא חשיב כמת אלא בדבר הבא על ידי מעשיו ודיבורו דאינו כלום אבל בירושה הבאה ממילא חשיב כחי אבל מהנך דשחיטות וגיטין קשיא להו שפיר דדיבורו ומעשיו הוי כחי וק"ל:

דף עט.

בד"ה קידשה אביה כו' נפלגו בקדשה אביה גדולה כו' עכ"ל אבל הא לא קשיא להו נפלגו בקדשה היא עצמה גדולה די"ל לעיקר פלוגתייהו אי בעי גט אי לא והשתא בקדשה היא עצמה גדולה ליכא נפקא מינה מידי דבין לרב דסבר השתא היא דבגרה ובין לשמואל דסבר חיישינן מכל מקום בעי גט אבל בקדשה אביה גדולה איכא שפיר נ"מ דלרב לא בעי גט ולשמואל בעי גט מספק וק"ל:

בד"ה ושמואל מ"ש ממקוה וא"ת לרב כו' אי הויא חזקה לנערות מודה רב כו' וי"ל כו' עכ"ל ויש לדקדק דאין תירוצם מספיק דמ"מ כפי סברת המקשה דהכא דאזלינן בתר השתא ולא בתר חזקה דשלם גבי מקוה ולא אסיק אדעתיה משום דאיכא תרתי לריעותא א"כ מאי קשיא ליה לעיל אילימא בתוך ששה בהא נימא רב כו' דאימא דרב סבר כי הך סברא דסבר המקשה הכא דאזלינן בתר השתא ולא בתר חזקה דנערות ודוחק לומר דזה המקשה אינו מקשה דלעיל דא"כ מה הביאו ראיה מפרש"י דרב מודה דאוקמה אחזקתה דאימא דהיינו לפי סברת המקשה דלעיל ונוחין לי דבריהם כפי מה שכתבו בתוספות ישנים דהא דקאמר אילימא בתוך ששה בהא כו' מתוך פרש"י משמע דבדקנוה בתוך ששה ומצאוה בוגרת ומ"ה פריך בהא נימא כו' ואין נראה דלעולם לא תמהר לבגור בתוך ששה אלא איירי דבאה לפנינו אחר ו' ול"ג השתא הוא דבגרה כו' עכ"ל והשתא ניחא דגם סברת המקשה דלעיל דלא ניזל בתר חזקה לרב אלא דפריך לרב לעיל בהא נימא רב כו' משום דבתוך ששה חדשים א"א לבא לידי בגרות והתוספות שכתבו דמודה רב דאוקמא אחזקתה לאו דמתוך שמעתין מוכח כן אלא מתוך פרש"י משמע כן ממה שפי' לרב בכולה שמעתין דביומא דמשלם שית ליכא חזקה לנערות ותו לא מידי ודו"ק:

עוד מת"י אדרבה העמד מקוה על חזקתו כו' לשון אדרבה קשה דהל"ל לחומרא ומיהו הכא איכא לפרושי היכי שרפינן עלה קדשים אבל גבי יין לקמן אין שייך לייסב כך עכ"ל וק"ל:

דף עט:

גמ' וכן אין מוציאין מידו בלא ראייה כו' מת"י וא"ת כיון דתנא דהוא מוציא מידם אפילו הוחזקו בהם בלא ראיה כ"ש דאין מוציאין מידו וי"ל דהא קמ"ל דבראיה מיהא מוציאין דה"א כיון דלא כתוב כדמהלך על רגלוהי כו' אפילו בראיה לא מפקי כו' עכ"ל עיין בתוספות בפרק מי שמת ודו"ק:

שם אמאי קא מיקפל כי עבד עובדא במכחשתו כו' מהרש"ל הגיה דלמא כי עבד עובדא כו' לא הבנתי הגהתו דאי מספקינן בעובדא אי במכחשתו אי לא א"כ א"נ דפליגי והיינו באין מכחשתו כמ"ש התוספות תקשי אמאי איקפל דלמא כי עבד עובדא במכחשתו ושמואל מודה ביה אלא כיון דע"כ כרב מיהא עביד כדקאמר לעיל עביד עובדא כוותיה דרב וכמ"ש התוספות א"כ אי לא פליגי ע"כ דדוקא במכחשתו עבד עובדא ודו"ק:

תוס' בד"ה במכחשתו פירוש כו' בגרתי מאתמול ולא דק דהא ביומא דמשלים כו' עכ"ל נראה דבריהם אלו ע"פ שיטתם שכתבו לעיל דתוך שש א"א לבא לידי בגרות וכיון דאיירי ביומא דמשלים שית א"א לבגור מאתמול דהוי תוך שש וק"ל:

בד"ה ואי ס"ד לא פליגי כו' ורב יוסף עבד עובדא כוותיה כו' ולפיכך כעס כו' דלא כחד כו' עכ"ל כפי' התוספות שלפנינו בכל דפוסים ישנים א"א להולמם ומהרש"ל הגיה ואית ספרים דגרסי ודלמא כי עביד רב יוסף באין מכחשתו ולפיכך כעס כו' כצ"ל עכ"ל ואם מצא כן בדברי ת"י נקבל ולולי הגהתו אין נראה לומר שבאו התוספות לאחות שום גרסא אחרת אלא דיש להגיה בדבריהם וליכא למימר דרב יוסף עבד עובדא באין מכחשתו ולפיכך כעס כו' דלא כחד כו' ור"ל דמנ"ל לתלמודא לאוכוחי דפליגי דאימא דלא פליגי אלא דהוא עבד עובדא באין מכחשתו ודלא כחד מינייהו ואהא תרצן דמדקאמר לעיל עבד

עובדא כרב מוכח דפסיקא ליה לתלמודא דכרב מיהא עבד וא"כ אי לא פליגי ע"כ במכחשתו עבד עובדא וזה מסכים עם מה שכתבנו לעיל ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה והלכתא כוותיה דרב כו' הוצרך לפסוק כאן הלכה כמותו משום כו' עכ"ל ק"ק דודאי הוצרך לפסוק כאן הלכה כמותו משום דהני מתניתא חדא מינייהו ע"כ דלא כרב דמאי דמסיק פלוגתייהו בשאין מכחשתו וכשמואל אתיין תרווייהו שפיר כדאמרינן לעיל כאן במכחשתו כאן בשאין מכחשתו ודו"ק:

בד"ה מביא ראיה כו' מתה מביא ראיה על הבנים פירוש שהם מן האשה שהלכה כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה פירוש שהבנים שלו מן האשה שמתה אבל אינו מביא ראיה שהם מן האשה שהלכה כו' עכ"ל לפי הגהתו משמע דבעי נמי ראיה על הבנים שהם שלו וזה אינו כיון דיודעין שהם של האשה זו יודעין נמי שהם שלו כדלעיל ברישא כיון דכרוכין אחריה והם שלה מסתמא נמי שהם שלו ולא מאיש אחר ה"נ הכא כיון שהביא ראיה שהם של אשה זו שמתה ומסתמא היא אשתו שהוציא מכאן כו' כמ"ש לקמן מסתמא נמי שהם שלו ולא מאיש אחר ויש לקיים כל נוסחת תוספות שלפנינו בלי הגה"ה וכ"ה בת"י ולא באו התוספות לפרש מתחלה הא דמתה מביא ראיה על הבנים דהא ודאי אין צריך פירוש דכיון דאין כרוכים אחריה במתה צריך להביא ראיה שהבנים הם של המתה כמ"ש בסמוך אלא דבאו לפרש הא דקתני אין מביא ראיה על האשה פי' שהם מן אשתו שהלכה למדינת הים עמו כו' אלא מאחר שמביא ראיה על הבנים שהם מן האשה שמתה שם א"צ כו' ותו לא מידי ודו"ק:

דף פ.

תוס' בד"ה לא שנו אלא בקדשי כו' ומתני' דהכא סברה כמ"ד מעלין כו' והכא ה"פ כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים מי הכריחם לומר דמתניתין דהכא סברה דמעלין מתרומה ליוחסין כו' אלא דלא הל"ל אלא דהכא בעי כרוכים משום דקדשי הגבול היינו בכל דבר שבקדושה אף להשיאו אשה ולא ליוחסין דקאמר היינו לסקול כו' מה שאין כן התם כיון דלאו כרוכים הם אינו נאמן להשיאו אשה וכן הוא בתוספות ישנים גם בתוס' בפרק שני דכתובות כתבו בזה בשם רבינו תם בענין אחר וז"ל ההיא דקדושין אתיא כרבי יהודה דאמר אין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד וקדשי הגבול היינו לכל דבר שבקדושה כו' והא דקאמר התם אבל לא ליוחסין היינו כו' לסקול ולשרוף כו' עכ"ל ע"ש ויש ליישב דבריהם דהכא ודו"ק:

בד"ה שדרכו של תינוק כו' לכך פירש ר"ת שתינוק ודאי טמא כדמפרש כו' מפני שדרכו של תינוק לטפח פי' בעיסה כו' עכ"ל ולפירושו ולטעמו אע"פ שאין בצק בידו מטמאין חכמים ולא נקט הכא בצק בידו אלא לרבותא דר"מ דאפ"ה תולין באדם טהור כ"נ מלשון תוספות פרק כיסוי הדם ע"ש ודו"ק:

בא"ד תינוק שנמצא בצד הקבר ושושנים כו' אדם טהור נתנו לו רבי מאיר כו' עכ"ל אע"פ שסתם תינוק טמא לפי' ר"ת היינו ממגע נדה והתם טהור מטומאה שהיא טומאת ז' ובעי הזאה שלישי ושביעי כ"כ התוספות בפרק כיסוי הדם ופרק כל היד ע"ש וקשה דל"ל דאדם טהור נתנו לו דא"נ אדם טמא נתנו לו שנטלו מן הקבר אין התינוק טמא טומאת שבעה דאדם שנגע באדם טמא מת לא הוי רק טומאת ערב ודו"ק:

בד"ה סמוך מיעוטא כו' דהא בהדיא אמרינן בסמוך בשמעתין לעשאוהו חכמים כו' עכ"ל לא ידענא מאי ראיה היא זו דהא לרבנן קאמרינן הכי לעשאוהו כיש בו דעת לשאול אבל לרבי מאיר דמטהר לא שייך ביה למימר לעשאוהו כיש בו דעת לשאול וכ"ה בתוספות בפרק כיסוי הדם דעיקר טעמא דרבי מאיר משום דאין בו דעת לשאול ואי לאו הכי הוה פלגא ופלגא כדאמרינן ביבמות ובתוס' פרק כל היד הקשו אדרבה לר"מ ל"ל טעמא דסמוך מיעוטא לחזקה כו' עיין שם ועיין בזה בחידושינו פרק כל היד ודו"ק:

בא"ד דעת כו' ואי הוה רוב חשוב אפי' אין בו דעת לשאול כו' וע"כ צ"ל כן כו' ורובא וחזקה רובא עדיף כו' עכ"ל לכאורה מאי אולמיה להו לאתויי מהתם הא ה"נ אמרינן הכי לרבנן רובא וחזקה רובא עדיף וכיון דרובא עדיף אין זה ספק אלא ודאי א"כ אפילו אין בו דעת לשאול אמאי אין שורפין עליו תרומה אי לאו דאין זה רוב חשוב ויש ליישב דהתם מפורש טפי דמהאי טעמא דרובא עדיף תינשא אפילו לקולא וה"נ הכא אמאי אין שורפין לישרף אפילו לקולא וק"ל:

בא"ד ולפי זה ניחא מה שמקשים העולם כו' עכ"ל כל אלו דברים באריכות אינן אלא דבריהם דלעיל ותדע שאין חשוב כו' ואין דברים הללו אלא גליון ופי' לדבריהם דלעיל ודו"ק:

דף פ:

בד"ה רש"א אף כו' במאי עסקינן אילימא בחד ודכוותיה בישראל מי שרי כו' עכ"ל וליכא לאוקמא בתרי דבישראל שרי כדדחינן התם דלא איירי בתלתא בדרך דכוותיה גבי ישראל בפרוצים מי שרי כו' ועיין שם פרש"י ודו"ק:

בא"ד לכך נראה לר"י דלרבי שמעון אינו אסור אלא כשאין אשתו עמו כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דבשתי נשים שרי לר"ש אפילו בלא אשתו עמו לפי' ר"י ולגירסתו ובאשה אחת לרבנן נמי שרי באשתו עמו לפר"י ולגירסתו אבל לשון תוספות ישנים נכונים בזה וז"ל לכ"נ לר"י דר"ש איירי בשאין אשתו עמו וה"ג רש"א כו' ודו"ק:

בד"ה כי ההיא כו' כדאיתא בספר חסידים כו' טעות הוא דגמרא ערוכה היא בסוף מסכת מ"ק ע"ש בפרש"י וק"ל:

דף פא.

בד"ה מלקין על כו' דהא הכא איירי ליוחסין ואפ"ה אמרינן דאין אוסרין כו' עכ"ל ולולי דבריהם היה נראה דלק"מ דהכא איירי בידעינן עם מי נתייחדה שמכירין אותו שאינו פוסל בביאתו לכהונה **(א)** וק"ל:

דף פב.

תוס' בד"ה אלא הכל לפי זכותו פירוש לפי מזלו דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא כו' עכ"ל. ולשון זכותו לא משמע כן ולולי דבריהם נראה דזכותו ממש קאמר דע"י זכות גדול אפשר שישתנה המזל בסיוע דשמיא כמ"ש התוספות סוף מסכת שבת וכמ"ש בחידושינו במסכת נדה אהא דאמרינן התם כי הכא מה יעשה אדם ויתעשר כו' יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויהיה לו בנים יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויתחכם כו' יבקש רחמים למי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה וגו' ובכן יזכנו אלהינו ויגאלנו במהרה אמן כן יהי רצון:

חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ"א

דף ב:

ותורה איקרי לשון נקבה דכתיב תורת ה' וגו' בתורה כתיב לשון נקבה לגבי תורה דכתיב וזאת התורה ובכמה פסוקים כה"ג ומייתי האי קרא מס' תהלים ואולי שנתכוונו במעלות התורה למה נקרא שמה נקבה לפי שהיא משיבת נפש אדם לדרך החיים ובכ"מ מדמה את התורה לאשה בכמה ענינים וכמ"ש אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת וגו' דכמו שהאשה משיבה את נפש היונק כן התורה משיבה נפשו של כל הרוצה לינק ממנה וק"ל:

[ניתני דברים ונתני שלשה כו'. וע"ש ולא כתיב כי תלקח כו' הכל מפורש בחידושי הלכות בס"ד ע"ש]:

משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר כו' משום שנלקחה הצלע ממנו בלי ידיעה בתוך התרדימה קרי ליה אבידה כמ"ש המין הקיסר לר"ג בפ' אד"מ אלהיכם גנב הוא דכתיב ויפל תרדמה לויסקליה בהליא ולזה אמר דבעל אבידה חוזר על אבידתו שמונא בה שבח גדול שנשבחת שם כמו שהשיבה בת קיסר שם במשל דנטלו ממנו קיתון של כסף והשיבו לו של זהב וק"ל:

דף יג.

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא כו'. הקדים גיטין לקדושין מטעם שהקדים המסדר מסכת גיטין קודם מס' קדושין ובפ' המשניות כתב הרמב"ם בהקדמתו ע"ד הכתוב ויצאה והיתה לאיש אחר שהקדים יציאה להויה ונראה הטעם דבקדושין לחוד הכל יודעין בו גם להתיר פנויה לאיש הוא דבר קל ולזה נשתרבב המנהג בדורינו שנותנין רשות לכל אדם היודע קצת לעסוק בקדושין משא"כ בגיטין שרבו כמו דבו דיניה והלכותיה בחומר א"א להתירה אין לאדם לעסוק בהן כ"א היודע כו' וכן בקדושין שאחר הגיטין באלו לא יהיה מתעסק בהן כ"א היודע בטיב גיטין שהיו קודם הקידושין אם גיטין גמורים היו דשמא לא היה גט ויתיר ע"י קדושין שאחריו א"א לעלמא ועוד נאמר בזה ע"פ הפסוק ויצאה והיתה וגו' במחזיר גרושתו משנשאת יבא לאהני איסורא למחזיר גרושתו אפילו לאחר מיתת המקדש כי יטעה לומר שגט מבעלה הראשון לא היה גט וא"כ לא היו הקדושין שאחריו קדושין כלל ומותרת לראשון ובאמת היה הגט גט והיו הקדושין קדושין ואסורה לראשון לעולם אפילו אחר מיתת המקדש ודו"ק:

שם וקשין לעולם יותר מדור המבול כו' הגם שיש בזה ספק א"א וקצת שוגג ובדור המבול היו נכשלין בודאי א"א דבני נח נצטוו על א"א מ"מ זה קשה יותר דבבני נח אין בו פסול ממזרות אבל בישראל שיש בהן פסול ממזרות מא"א עבירה גוררת עבירה כי העולם יטעו שהגיטין וקדושין גמורים היו והבנים כשרים וזהו בעצמו כוונת המתרגם למולידין בנין מנשי חבריהון חובין על כו' דהיינו פסול ממזרות יביאו לעולם בגיטין וקדושין שאינן כהלכתן [ומה שיש עוד לדקדק במאמר הזה תמצא מפורש בחידושי הלכות ע"ש]:

דף כ.

קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף כו'. ופירשו התוס' דמסברא שבא עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה עכ"ל וק"ק דא"כ למה קאמר דנסמכה וכי תמכרו ממכר וגו' לתשובו איש אל אחוזתו שהוא עיקר דין היובל וי"ל משום דכבר כתיב עיקר דין יובל זה לעיל מיניה ושבתם איש אל אחוזתו אבל האי קרא מפורש דכתיב לעיל מיניה מן השדה תאכלו את תבואתה וגו' דהיינו שיהיו כלם שוים באכילת שדה לבהמה שאוכלת מן השדה שהכל יהיה הפקר וכמ"ש לאכלה ולא לסחורה ולזה אמר אע"פ שאמרתי לך שכולם שוים בפירות שביעית לענין אכילה אל תאמר שבאותה שנה לא תשוב הקרקע גופה לבעלה הראשון ותהיה הפקר אלא אף בשנה זו שתאכלו כולם תבואתה הקרקע היא בחזקת בעליה גם לענין מלאכה ותיקון קרקע המותרות בשביעית וביובל והשתא נסמכה שפיר וכי תמכרו וגו' לאיסור פירות שביעית שאמר מן השדה תאכלו וגו' כלו' ולא תעשו בהם סחורה אבל השמטת קרקע ועבדים כבר נאמר ושבתם איש וגו' ולא חזרו כאן אלא משום פירות שביעית כמ"ש כן נראה לפי הדרש דהכא וק"ל:

לא באת לידו עד שמוכר כו'. פרש"י והכי משמע לא באת לידו הרהור תשובה עד כו' עכ"ל והוא דחוק ועיקר חסר מן הספר ולולי פירושו נראה דהאי לישנא אמור בין ביש לו בין באין לו כמו והשיגה ידו ומטה ידו דהיינו ממון דבר הניתן מיד ליד וז"ש כאן לא באת לידו כלום ממכירת אחוזת אבותיו שעדיין אין לו עד שבא לעונש גדול מזה דהיינו שמוכר בית מושב עיר חומה ומקשה אמאי לא קאמר נמי הכא האי לישנא דלא הרגיש ואמר כיון ששנה הותרה כו' ובודאי לא ירגיש. ואמר לא באת לידו עד שמוכר את בתו כו' ואע"ג דבתו לא כתיב בהאי ענינא הא קמ"ל כו' וקשה מהיכא קמ"ל הכי כיון דלא כתיבה הכא בהך ענינא מי יימר דכאן מקומה ומסברא נמי דקאמר דבתו קדמה למכור מלוות ברבית דברתיה מגרעה ונפקא והא מוספה ואזלא כפרש"י מה"ט נמי ה"ל להקדים נמי מכירה גופיה קודם רבית דמגרע פליין ונפיק כדקתני מתני' דע"ע יוצא בגרעון ורבית מוסיף ואזיל ביה ונראה לומר דה"ק דאי הוה מקומה של מכירת בתו בתר פרשת רבית ה"ל למכתב שם ולא בפרשת משפטים ומהא שמעינן דע"כ מוקדם מכירת בתו קודם פ' רבית ומטעמא דברתיה מגרעא כו' ומיהו במכירת עצמו לא תועיל הך סברא ולא ימכור עצמו קודם שילוה ברבית מדכתיב בתר פ' רבית והא דלא כתביה למכירת בתו קודם פ' רבית כיון דשם מקומה י"ל דלא חשיב אלא הנך שאדם עושה כן כסדר אבל במכירת בתו קודם שילוה ברבית אין כל אדם עושה כן וזה שדקדק לומר קמ"ל דנזבין איניש ברתיה כו' ולא ניזיף כו' ולא קאמר דמזבין איניש כו' ולא יזיף כו' דודאי כן יעשה האדם למכור בתו קודם שילוה ברבית אבל הוא אינו עושה כן אלא שמלוה ברבית מקודם שימכור בתו ודו"ק:

דף כט:

אפשר לאתרחש ניסא כו' ק"ק דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא וי"ל דודאי סמך אביי על חסידותו ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק ואין זה מקרי נס אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא וינכו לו מזכיותיו ומשום ספק זה אין למנוע הואיל שיהרוג אותו ולזה יתיישב דא"ל למחר אי לא איתרחש ניסא כו' שהיה מתרעם עליהם שלא תלה הדבר בתפלתו אלא בניסא והבאתם אותי לידי מדה זו שמנכין לי מזכיותי ודו"ק:

כתנינא לז' ריסוותא כל כריעה דכרע נתר כו' ע"פ מ"ש פ"ק דב"ק שדרו של אדם לאחר ע' שנה נעשה נחש והוא דלא כרע במודים וכתבו התוס' שם משום דבכריעה אמרינן כי זקיף זקיף כי חויא ולזה אמר הכא כיון דכרע זה החסיד כדינו נתר ונפל אותו כח של הנחש וז' הריסין דתנינא הם הז' כוחות הטומאה שהביא הנחש הקדמוני לעולם:

חזי דלא חזית אפי על דנסבת כו' דאמרינן אסור להסתכל פני רשע והיה מחשיבו בלא אשה כרשע כדאמר כל ימיו בהרהור עבירה וק"ל:

הקב"ה מנפה לאדם כו' כיון שהגיע לכ' שנין ולא נשא אומר תיפח עצמותיו כו' אמר שהקב"ה מנפה כו' כדאמרינן ביבמות כל שאינו מקיים פ"ו כאילו ממעט הדמות ואמר תיפח עצמותיו לפי שג' שותפין באדם ומאביו נבראו העצמות כדאמרינן במס' נדה וזה שאינו מקיים פ"ו וממעט הדמות מהעצמות במדה זו תיפח עצמותיו:

ואי הוה נסיבנא בי"ד ה"א כו' דקודם י"ד לאו בר עונשין וענין גירא בעין ע"ש שהעין תחלת סרסור דעבירה וק"ל:

דף ל.

חנוך לנער ע"פ דרכו ר"י ור"ן ח"א משיתסר כו' פרש"י שכל ימיו יהא מתנהג בו כו' ואיזהו נערותו כו' עכ"ל ולשון ע"פ לא משמע כן ונראה לפרש חנוך לנער ע"פ דרך טבע שלו דהיינו זמנו משיתסר עד כ"ב יש מי שראוי לקבל תוכחה מתחלת ט"ז ויש שזמנו מאוחר בכל השנים מט"ז עד כ"ב לפי שכלו וטבעו וכן למ"ד מי"ח כו' היינו יש מתחלת י"ח ויש שזמנו מאוחר בשנים שמי"ח עד כ"ד וכה"ג אמרינן גבי ספי ליה כי תורא כבן ו' וכבן ז' הא דבריא הא לחולה ודו"ק:

והודעתם לבניך וגו' כאילו למדו לבנו ולבן בנו עד סוף כו' דכיון שכ"א מלמד את בנו הרי ע"י אביהם עד סוף כל הדורות הם יודעים בתורה כי ממנו בא הלימוד לכולם וכאילו הוא היה מלמד בעצמו כולם:

שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת וגו'. רש"י בחומש פירש לפי פשוטו יום אשר עמדת מוסב על מקרא שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך והדרש דהכא ימאן זה אלא דקאי אדסמיך ליה והודעתם לבניך גו' שזאת ההודעה לבני בנים ה"ל כאילו הוא יום אשר עמדת וגו' ולכאורה לעם דור המדבר ידבר המקרא שהיו בהן הרבה שקבלוה מהר סיני ומאי כאילו קבלה כו' דמ"מ כיון דבערבות מואב בסוף מ' שנה נאמר כן ולכולם אמר כן שהיו בהן הרבה שלא עמדו על הר סיני ועי"ל דלא קאי כאילו קבלה מהר סיני על האב אלא על בן הבן שלא היה בהר סיני ודו"ק:

עד למקרי ליה ומוספיה כו'. למה שקרא עמו אתמול לא קרי ליה הודעה כיון שכבר ידעו ומ"מ קרא ליה נמי הא דאתמול שיהא חדוד בפיו כדדרשינן ושננתם מלשון שינון וחידוד כדלקמן והא דמייתי דאמר רב ספרא כו' דדריש ושננתם בענין אחר מלשון שניות והיינו משום דכתיב ושננתם בב' נונין שישנה לימודו ב' פעמים דה"ל עם תחלת למודו ג' פעמים וקאמר אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם שהנו"ן מתחלף בל' באותיות דטלנ"ת וקאמר לישלש לימודו במקרא ומשנה ותלמוד ויש לדקדק דמשמע דחייב אדם גם ללמוד עם בנו מקרא משנה ותלמוד דהא ושננתם לבניך כתיב ולעיל מקשינן בפשיטות לשמואל מברייתא דקתני למדו מקרא אין מלמדו משנה ויש ליישב דהך ברייתא דלעיל לא איירי אלא בבן בנו כדמסיק כזבולן בן לן ולא כזבולן כו' אבל בבנו חייב ללמדו מקרא משנה ותלמוד כדמוכח הכא אבל הרא"ש לא כ"כ אלא דבבנו נמי אינו חייב ללמדו רק מקרא ודו"ק:

לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות כו' וכה"ג דרשו פ' חלק ובפ' אין דורשין איה סופר כל אותיות שבתורה דלפי פשוטו סופר ממש כמו עזרא הסופר שפן הסופר אין זה במעלות התורה כ"כ כמ"ש סופרי המלך ועוד כי הוא מוכרע ממקומו דכתיב סופרים תרעתים שמעתים כו' דנדרש במעלות התורה כמ"ש בסוטה ובפ' חלק וכן סופר דכתיב גבי איה שוקל דנדרש איה שוקל הק"ו וק"ל:

שהיו אומרים וי"ו דגחון חציין של אותיות כו' דרש דרש חציין כו' והתגלח כו'. הכונה כלפי מה שאמרו כי התורה יש לה מ"ט פנים טהרה ומ"ט פנים טומאה וזה ע"פ חיבור אותיות לתיבות והתיבות לפסוקים אבל האותיות אינן מורים רק על שמותיו של הקב"ה שהוא הנסתר גמור של התורה ולפי שהסטרא דשמאלא וכח הטומאה הוא נחש הקדמוני וע"פ מ"ש הולך על גחו"ן זה נחש וע"כ הפסיק באותיות התורה בוי"ו דגחון לרמוז כפי אותיות התורה שהם כולן שמותיו של הקב"ה אין כאן מקום כלל לכח הטומאה דוי"ו דגחון מפסיקו:

ואמר כי דרש דרש הוא חציין של תיבות כו' כי התיבה בחיבור אותיות יש לה משמעות לצד הטהרה ולצד הטומאה ולזה רמז בתיבת דרש דרש דר"ל שהדרש והמכוון של התיבה שנים הם אחד לצד הטהרה וא' לצד הטומאה שהם ב' חלקי התורה ולפי פשוטו הוא כן כמ"ש דרש דרש ב' דרישות היו מפני מה נאכל זה וזה נשרף שהיה דרישה א' לצד הטהרה ודרישה שנית לצד הטומאה:

ואמר והתגלח הוא חציין של פסוקים דודאי הפסוק לפי חיבורו בתיבות אין לו רק משמעות אחת לפי פשוטו מ"מ הענין נוגע בשתים בטהרה ובטומאה כי האי קרא והתגלח ואת הנתק לא יגלח והסגיר גו' דמעשה זה אינו מעשה למצורע מוחלט אלא למוסגר שהוא ספק טהור וספק טמא וע"פ כוונה זו בעצמה אמר עי"ן דיער הוא חציין של אותיות דספרי תהלים לפי שהוא נתייסד בתפלות לבטל כחו של עשו שהוא כח הטומאה של נחש הקדמוני ע"כ בא החלוקה וההפסק באותיות חזיר מיער שהוא כחו של עשו כדאיתא במדרשות:

ואמר והוא רחום כו' הוא חציין של פסוקים לומר כי המכוון בחיבור האותיות לתיבות ולפסוקים שאנו מבקשים ומתפללים שירחם הקב"ה עלינו ולא ישחית ע"י האף והחמה שהם מכוחות של מלאכים משחיתים כדאמרינן בנדרים ודו"ק:

לתלתא פסוקי ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב וגו' ר"ל משום דבעבור ישמע העם לפי פשוטו אינו טעם דאנכי בא אליך בעב גו' וע"כ אמרו במערבא שהוא פסוק אחר ור"ל בעבור שישמע העם בדברי עמך יאמינו גם בך לעולם כענין שנאמר בים סוף ויאמינו בה' ובמשה וגו' וא"כ ויגד משה את דברי גו' לא משמע להו לפי ענינו פסוק אחד דלא מצינו בכל הענין דברי הש"י למשה ושוב דברי משה לישראל בפסוק אחד ודו"ק:

דף ל:

שנאמר אמור לחכמה אחותי גו'. פרש"י שתהא בקי כו' א"נ מסיפא דקרא ומודע גו' עכ"ל וכפי' ראשון מפורש בהדיא בגמרא בפ"ק דסנהדרין וע"ש בחידושינו:

קשרם על אצבעותיך גו'. כמה קראי מקמיה דהאי קרא בכה"ג כתיבי שם קשרם על גרגרותיך גו' קשרם על לבך גו' אבל מהאי קרא דמייתי משמע ליה דתהא רגיל ושגור בידך כ"כ שתוכל להבין בהם בלי דיבור גם ברמיזות יד ואצבע דהיינו קשרם על אצבעותיך וק"ל:

ואמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים גו' לעיקר החידוד והשינון בימי נערות לענין שינון מדמה בני הנעורים לחץ ומייתי למצינו שינון גבי חץ חצי גבור שנונים ואומר אשרי הגבר גו' משמע דלא בבני נעורים מדבר אלא עם רבים אשרי רבים שהוא גבור שלהם כי מלא את אשפתו שהוא (בה) כענין תיק החצים מאותן תלמידים שהן שנונים כחצים הללו ועי"ל אשפה ממש כי יש ב"ב המונעים את הנערים מללמוד בביתם שאומרים שהם ממלאים ביתם באשפה וע"כ אמר אשרי הגבר אשר מלא על ידיהם את ביתו באשפה ואינו מונע ביתו מהם וק"ל:

לא יבושו כי ידברו את אויבים גו'. מכי ידברו גו' משמע להו דלא במלחמת אויב ממש אמר אלא במלחמת אויב בתורה איירי דבתחלה נעשים אויבים ולבסוף נעשו אוהבים שנאמר את והב שהוא חסר א' וכמו והוא אהב ומצינו כה"ג חסר א' כמו שפרש"י בחומש גבי וימש חושך:

ואמר אל תקרי בסופה כו'. יש לעיין בזה דהא אמלחמה קאי כפרש"י ומצינו בה לשון נקבה ותכבד המלחמה ותוסף עוד מלחמה כמ"ש התוס' בר"פ ושפיר כתיב בסופה בלשון נקבה דהיינו בסוף המלחמה ונ"ל להגיה בגמרא אל תקרי בסופה אלא בסופן בנו"ן ור"ל כיון דאמלחמות דקרא קאי שהוא לשון רבים לא שייך בסופה שהוא לשון יחיד לנקבה אחת אלא בסופן בנו"ן שהוא לשון לנקבות רבות וק"ל:

ושמתם סם תם כו' לשון שימה לא יפול אלא לדברי כמ"ש פ"ק דסנהדרין גבי אשר תשים אלו כלי הדיינין ופרש"י שם דשייכא בהו שימה לדבר המיטלטל כו' עכ"ל. ובדרך צחות נקט סם חיים במקום סם תם כי ההיפך מתם הוא מת שיהיה לו סם המות למכתו כמ"ש שהוא יצה"ר הוא מלאך המות והמשל אכול מה שהנאתך כו' יש לפרש בנמשל דכל זמן שאתה עוסק בתורה שהיא הרטייה ע"ג מכתך שהוא יצה"ר אכול מה שהנאתך כו' ר"ל שתוכל ליהנות מתענוגי עוה"ז ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטייה זו שמגינה על המכה שלא תעלה נומי אבל כשאין אתם עוסקים בתורה שהוא העברת הרטייה מן המכה א"א שלא יבא לידי עבירה כענין ולא ע"ה חסיד שאינו יודע במה יכשל ויש לעיין שאמר כך אמר הקב"ה לישראל כו' אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תיטיב שאת גו' וזה הכתוב לקין נאמר ויש ליישב דלכאורה הענין כפול שאמר אם תיטיב שאת כפרש"י שתתנשא על היצה"ר למשול בו ול"ל למכתב טוב ואתה תמשול בו וע"כ אמרו תחלת המקרא אם תיטיב גו' לגבי ישראל נאמר דלהם נתנה התורה שנקראת לקח טוב אבל לקין לא נתנה התורה ואע"פ כן קאמר לו כי הבחירה נתנה לו שנאמר ואתה תמשול בו:

קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראו רע כו'. דל"א שהפועל הדבר לא יגנה מלאכתו ואפי' הכי קאמר בו שיוצרו גינהו וקראו רע וכמ"ש אוי לו לעיסה כו' ועי"ל שאפילו יוצרו שבראו לטובת האדם כדי שיזכה על ידו אם ינצחהו כמ"ש כי טוב מאד זה יצה"ר מ"מ קראו רע ע"ש שמחשבתו של היצה"ר הוא להרע כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות ודו"ק:

יצרו של אדם מתחדש כו' ויצרו של אדם מתגבר כו'. הכונה בזה לנגדי כח הנשמה שהוא שכל העיוני אמר שיצרו מתחדש עליו בכל יום להחטיאו בהרהור הלב מה שאין דרכו בכך במעי אמו כדאמרינן פרק המפלת ולכך מקרי לבר חדש ומייתי רק רע כל היום כדאמרינן דאין אדם ניצול מהרהור עבירה אבל לגבי כח הגופני שדרכו בכך אמר שמתגבר עליו להוסיף על חומר שלו ולזה אמר מבקש להמיתו דבגוף שייך מיתה ודבר הנלמד מענינו הוא דהאי קרא צופה רשע גו' בשטן איירי ולא ברשע אדם מדכתיב לעיל מיניה פי צדיק יהגה גו' תורת אלהיו בלבו גו' וע"ז אמר צופה רשע לצדיק להחטיאו ולהמיתו כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות ואמר שהקב"ה עוזרו מלהחטיאו לאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא ליטהר מסייעין אותו:

אם פגע בך מנוול זה כו'. קראו כך ע"ש מבית הסורים יצא למלוך כמ"ש לפתח חטאת רובץ משעה שיוצא ממעי אמו ממקום סרחון וטינופת כפרש"י בקהלת:

ואמר משכהו לבהמ"ד למקום תורה שהוא התבלין ליצה"ר כלעיל:

ואמר אם אבן הוא נגד הגוף והחומר הוא נמוח כחומר על ידי התורה:

ואם ברזל הוא להחטיאו נגד כח הנשמה הוא מתפוצץ ע"י התורה וזה שדימה התורה לאש נגד כח הנשמה שהברזל מתפוצץ על ידו כפירוש התוספות ודימה התורה למים נגד כח הגוף שהאבן נמוח ע"י וק"ל:

אם אשה ממש כשם שחייב להשיאו כך כו'. המקרא על עצמו ידבר אבל מהיקשא יליף לבנו באביו הדין כן ותלה הדבר באשה דכיון דמשיאו ביותר צריך לאומנות להחיות גם את אשתו ולפי הדרש אם תורה היא תלה הדבר בתורה דגם אם הוא עוסק תמיד בתורה צריך לאומנות ולא יסמוך על הנס כדאמרינן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ובחסידים ראשונים נמי לא אמרו בברכות אלא שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי והיא מתברכת ודו"ק:

השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום כו'. נ"ל דה"ק דודאי אין שוין ממש לכבוד אב ואם מאכיל ומשקה כו' לא שייך במקום וכן במורא לא עומד במקומו ולא כו' כל זה לא שייך במקום אבל השוה אותן הכתוב בחד לישנא לומר לך דכן בדין להשוותן לפי ששלשתן שותפים בו וכדמסיק דהמכבדן כאילו כיבד גם את המקום וקאמר למעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם דהיינו שם י"ה המחבר ומשתף שם איש ואשה כדאמרינן בסוטה וכאילו כבדני הבן כצ"ל וברוב נוסחות גרסינן וכבדוני בוי"ו וקאי גם לאב ואם שזכו לנחת מהם ולגדל בן כשר כזה ובהיפך קאמר לקמן בזמן שאדם מצער אביו ואמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם כו' היינו דהשם י"ה מסתלק מביניהם ולא רצה בשיתופם ונשאר אש ואש לפי שלא זכו לגדל בן כשר ודו"ק:

דף לא.

כל העובר עבירה בסתר כו'. דכיון דמתבייש מבני אדם לעבור בפרהסיא ועובר בסתר דומה לו כאילו אין שם השכינה שרואה בסתר והרי הוא דוחק בזה רגלי השכינה כאילו אין רגלי השכינה על הארץ והכתוב מעיד והארץ הדום רגלי ולזה נסמך מאמר ריב"ל אסור לאדם שיהלך ארבע אמות כו' שיעורו של אדם בכ"מ ארבע אמות וזה שהולך אותן ד' אמות בקומה זקופה ודומה לו כאילו הם שלו ממש ואין מקום לשכינה שם והכתוב אמר מלא כל הארץ גו' וק"ל:

א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך וכו'. יש לדקדק דא"כ שפיר הקדים אב לאם בקרא ול"ל טעמא דלעיל גלוי וידוע כו' שהבן מכבד את אמו יותר מאביו כו' וי"ל לעיקר הקושיא דלעיל למה שינה במורא להקדים אם לאב וק"ל:

א"ל מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה כו' פרש"י שבן אלמנה אתה ולא צריך אתה למעשה כו' עכ"ל. והוא לחוק כיון דהוא לא היה צריך לשאלות אלו לא הל"ל אבא ואימא אלא הל"ל אביו א"ל השקיני ואמו א"ל השקיני כו' ועוד קשה דא"כ בשאלה קמייתא ששאל לר"א דאבא אומר השקיני למה לא א"ל ר"א כך מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה וע"ק מה ראה ר"י בו שבן אלמנה הוא ואימא בן אלמן הוא ומתה אמו ובכה עליה עד שנשרו ריסי עיניו ונ"ל דבשאלה קמייתא ואלי לנמי ראה בריסי עיניו שהוא יתום אבל לא ידע אם בן אלמנה הוא או בן אלמן ושאל מלתא דהוה צריך לו כבר בהיות אביו ואמו שניהם קיימים ואולי אירע לו בחייהם כך ושאל אם שפיר עשה אבל כששאל בנתגרשה אמו מהו בצריך הדבר לאמו שאל ע"כ דאמו קיימת והוא בן אלמנה ולא שאל על עצמו שהרי כבר מת אביו אלא על אחין מן האם שנשאה אמו איש אחר והיה לה בנים ונתגרשה ממנו היאך יעשו וא"ל הטל להם מים בספל כו' ר"ל אחיך מן האם יעשה כן דכיון דא"א לו ליתן כוס לא' מהן שהוא כלי השתיה יתן להם מים רבים לפניהם בכלי הרחיצה שהוא הספל ויקעקע כו' ודו"ק:

כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא כו'. לכאורה שפיר קאמר אמרי פיך על ב' הדברות אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום כדאמר בסוף מס' מכות ויש ליישב דה"ק דמשמע דלא הודו כששמעו מתחלה על מאמר א' שהוא אנכי עד ששמעו עוד מאמרות וע"כ דלאו על לא יהיה לך נתכוין דאמאי הודו טפי כששמעו גם לא יהיה לך גו' מששמעו רק אנכי אלא ע"כ נתכוין הכתוב כששמעו גם כבוד אב ואם וכדמסיק דכששמעו אנכי גם לא יהיה לך אמרו לכבוד עצמו כו' וכפרש"י ועוד שמעתי בזה דלפי הדרש יהיה אמרי מלשון סוף ומלשון אימרא של בגד שהוא סופו ודו"ק:

אלא מסוף דברך ניכר שראש כו'. יש לדקדק דהיכן הוזכר סוף דברך במקרא ונראה לומר דאסיפא דקרא קסמיך דכתיב ולעולם כל משפט צדקך לפי שמצות כבוד אב ואם מצוה שכלית נמוסית כדמייתי בסמוך מה עשה עובד כוכבים אחד כו' ובאתה אמו כו' ולכך הודו או"ה ע"י מצוה זו גם לראשונות וז"ש דע"י סוף דברך שהם לכל עולם משפט וצדק דהיינו כבוד אב ואם הודו לראש דברך שהם אנכי ולא יהיה לך וקרא מצות כבוד אב ואם סוף דברך כלפי מה שאמרו שבלוחות שתים היו בכל א' ה' דברות וה"ל כבוד אב ואם סוף ה' דברות מלוח הראשונה ומייתי בתר הכי תרתי עובדי לכן הוא דהעובדי כוכבים מקיימין כבוד אב ואם:

אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון כו' מבואר בחידושינו פ' אין מעמידין ע"ש:

דף לא:

ה' בני סמכי ה"ל לאבימי בחייו כו'. דקדק לומר דהוו בני סמכי ובודאי הוו ידעי לכבד אביהם ולרוץ במקומו לפתוח לאבי אביהם אבל הוא לא הניח אותם כדי שיקיים הוא בעצמו מצות כבוד אב ועי"ל בני סמכי שהיו סמוכים על שלחן אביהם אבימי והיה בידו לצוות עליהם שיעשו מלאכתו במקומו לפתוח לאבי אביהם ולא הניח אותם וק"ל:

אסתעייא מלתא ודרש אבימי מזמור לאסף כו'. לפי' התוס' ניחא משום דקיים אבימי מצות כבוד אב זכה להך דרשא שדרש שאמר אסף מזמור משום כבוד בית אבותיו הבלועים שיעלו עם השערים בב"י:

מאבוך לא תקבל כיון דבר תורה הוא כו'. ואפילו למ"ד לקמן דבין האב ובין הרב שמחל על כבודו הוא מחול היינו הכבוד שראוי התלמיד לעשות לרבו אבל אם הרב עושה כבוד לתלמידו כי הכא אינו מחול למ"מ חלשה דעתיה וק"ל:

עדיין לא הגעת לחצי כבוד כלום זרקה כו'. כדאמרינן בעלמא ביותר צריך הכתוב להזהיר היכא דאיכא חסרון כיס ודו"ק:

אמר איקום מקמי שכינה כו'. ע"ד שאמרו לעיל בזמן שאדם מכבד כו' מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכמ"ש דה' משם י"ה שבאשה רומזת לשכינה ודו"ק:

עברתו מת אביו כו'. וכן אביי ובספר יוחסין אביי ר"ת אשר בך ירוחם יתום וק"ל:

נתרצית לצאת המקום כו' פרש"י סבור היה שלעתו לחזור למקומו כו' עכ"ל והוא לחוק למשמע דהדר אתא לשאול לקראת אמו קאמר גם נלחק לפרש יחזירך לשלום על מקומך ולולי פירושו נראה דלקראת אמו ולחזור לא"י קאמר ואפ"ה קא"ל ר' יוחנן איני יודע לאפשר לגם משום כבוד אם אסור לצאת מא"י לח"ל ומשום דמצות כבוד אם היה חביב עליה דרב אסי הדר אתי לפני ר"י להתיר לו ספיקו וא"ל ר"י נתרצית לצאת משום כבוד אם המקום יחזירך לכאן לא"י וק"ל:

אמר אי ידעי לא נפקי כו'. אע"ג דאמרינן בסמוך מכבדו בחייו ובמותו לקראת המת כי הכא אפשר שאין מקרי כבוד למת וק"ל:

מכאן ואילך יאמר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא כו'. גם בחייו מצינו שי"ל זכרונו לברכה כמ"ש גבי ואברהם היו יהיה לגוי גדול ובמותו מוסיף לחיי עוה"ב וק"ל:

דף לב.

כבד ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס כו'. אע"ג דאמרינן בעלמא דאין למדין ד"ת מדברי קבלה הכא אינו רק גילוי מילתא דלשון כבוד יפול בחסרון כיס וק"ל:

דף לב:

[הדר אמר רבא אין תורה דיליה דכתיב ובתורתו יהגה כו'. עי' פרש"י הכא וכבר כתבנו בזה בחידושינו פ"ק דע"ז ע"ש]:

הוה משקי בי הלולא כו' ולא קם מקמיה ואקפד כו'. במה שהיה משקה אותן הרי הודיען שמחל על כבודו ואעפ"כ לפי סברת המקשה אקפד משום דאין כבודו מחול ולדברי המתרץ אקפד דמ"מ הידור בעו למיעבד דאל"כ מאי פריך דהא אי נמי דכבודו מחול אקפד עלייהו כיון דהם לא ידעו שמחל על כבודו ה"ל כנתכוין לאכול חזיר ועלה בידו טלה כמ"ש התוס' לעיל וכצ"ל לקמן בעובדא דתנאי אך יש לדקדק לפי סברת המקשה דהרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול היאך מחלו רבא ורב פפא על כבודן והשקו עליהן דהמוחל ודאי הוא ג"כ באיסור כדמוכח לקמן שהביאו ראיה מאברהם דהא מהמלאכים שקבלו

מחילתו ליכא ראיה שהרי הם ידעו שמלאכים היו אלא מאברהם שנדמו לו כערביים ומחל על כבודו מייתי ראיה וכן מוכח מההיא דכתובות גבי אגריפס המלך שעבר מלפני הכלה כו' ודו"ק:

אברהם גדול הדור היה כו'. היינו נשיא דכתיב בי' נשיא אלהים אתה גו' וק"ל:

א"ל רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבוד המקום כו' אלא כו' אפילו למ"ד נשיא כו' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול כו'. יש לדקדק דמהאי דינא דרבי צדוק נימא נמי דליהוי מחילת המלך מחילה מק"ו מכבוד המקום וי"ל דהקב"ה עלמא דיליה היא ומלכותא דיליה ומצי מחיל ליקריה כדאמרינן לעיל בנשיא ורב אבל מלך ב"ו מלכותא דארעא לא הוה אלא כעין מלכותא דשמיא ומשמיא מוקמי ליה ולאו דיליה הוא כדכתיב כי לה' המלוכה ואין המלך ב"ו יכול למחול כבוד מלכות שמים וכה"ג מצאתי שוב במרדכי פרק הנזקין בשם מהר"מ ע"ש. וא"ת ליפשי הכא באברהם דשאני הכא דמצות כבוד אורחים שאני כדאמרינן במציעא מה שעשה אברהם בעצמו והוא עומד עליהם עשה הקב"ה כו' דה"נ משני בפ' א"נ גבי אגריפס דעמד וקרא דמצוה שאני ועיין ליישב זה בתוס' פ"ב דכתובות ובפ' א"נ ודו"ק:

אין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש וגו'. עי' פרש"י ועי"ל כיון שנתנבאו כולם ע"כ חכמים היו דאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ומ"ד זה שקנה חכמה שנאמר ה' קנני וגו' ה' קרויה קנין כמו ששנינו באבות אבל כיון שסתם מהו הקנין נימא שהוא תחלת כל הקניינים שהוא חכמת התורה כמפורש בהאי קרא ה' קנני ראשית דרכו קדם גו' ודו"ק:

דף לג.

כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי כו'. ומה טעם במצוה זו בשעתה ולא אמרו לעמוד מפני העוסק במצוה אחרת כתב הרמב"ם בפירוש המשניות לפי שהפחות והסגנים וגזברין יוצאין לקראתן וכשנכנסים שוב היה קהל וכבוד צבור ולמאי דדחי וקאמר דשאני התם דא"כ אתה מכשילן לעתיד היינו נמי דוקא במצוה ז שבאים לשם בכבוד גדול כמפורש שם שלא יאמרו נבזים אנו בעינייהם כו' כפרש"י וק"ל:

[כמה הרפתקי דעדו עליהם כו'. עיי' פרש"י ובערוך תרגום הרפתקי זמנים וק"ל]:

דף לג:

מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר ויראת מאלהיך הרי מורא זו קימה כו'. והא דלא קאמר מורא זו מוראת שמים גופיה כדכתיב את ה' אלהיך תירא וגו' י"ל דא"כ הל"ל אשר איננו ירא מלפני ה' אלהים כי התם ולכך מקשה נמי מקרא למוראת רבית כו' דכתיב כה"ג דלא כתיב ביה ה' ויש לדקדק אמאי לא פריך מקרא דאונאה דכתיב ביה נמי ויראת מאלהיך מקמי קרא דרבית ויש ליישב דהיינו משקלות שמאנה חבירו במשקל ונקט משקלות משום דמפורש ביה טפי ולא ירא אלהים כמ"ש התוספות וק"ל:

אבעיא להו רכוב כמהלך דמי כו'. והני עובדי דלעיל אביי מכי הוה חזי אודניה דחמרא דרב יוסף כו' אביי הוה רכיב חמרא כו' לבתר דמבעיא לן ופשט ליה הכי הני הוי וק"ל:

[ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לכ"ש כו'. מה שיש לדקדק בזה מפורש בחידושינו פרק אלו הן הלוקין ע"ש]:

נשיא עובר עומד כו' ואינו יושב כו' שנאמר והביטו אחרי משה עד וגו'. ארישא דקרא קסמיך דכתיב יקמו כל העם ונצבו וגו' וק"ל:

דף לו.

וכ"ת סכלי הוא למקרי בני כו' לפי שיש בחוטאים מחולקים לג' הא' שחוטא ע"י שאין לו דעת והשני שלא היה לו מלמד אותו לטוב והג' היודע ומורד ברבונו וז"ש סכלי הוא למקרי בני שאין זה אלא כשוגג בעלמא וקאמר בנים לא אמון בם שהיה להם ממי ללמוד ולא למדו וכ"ת לגם זה כיון שלא למד שאינו יודע שוגג מקרי וקאמר זרע מרעים בנים וגו' שידעו רבונם ומרדו בו כמ"ש בענין ידע שור קונהו וגו' כלומר שהוא דבר הידוע ישראל לא ידע וגו' שאני קונהו היינו ע"כ שעושה עצמו כאילו לא ידע וק"ל:

דף לז.

החוקים אלו מדרשות כו' הרמז שנאמר רחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו כי החוק שאין טעם מפורש בו בעי טפי דרישה מדרש חכמים:

והמשפטים אלו הדינין כן נאמר על הרוב בקרא מיהו מצינו בעולה כמשפט וכן בחוקת הפסח מצינו לשון משפט ואמר תשמרון זו משנה כי המשנה והלימוד הוא שמירת המצוה לעשותה כתקנה וק"ל:

דף לח.

ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום ומחודש כו' ר"ל מיום ליום בימי חודש כמו במשה בז' בחודש נולד ובז' בחודש מת אבל אין לפרש מיום ליום בימי השבוע דא"כ תקשי לך דוד שמת בשבת כדאמרינן פ' ב"מ ודאי לגם בשבת נולד ולמה שאל שם הודיעני ה' קצי באיזה יום בשבוע שימות והודיעו לו בשבת אפשר דדוד לא היה מחזיק עצמו לצדיק. ואת מספר ימיך וגו' ר"ל לפי דרכינו אמלא הימים במותו בימי אותו חודש שנולד בו ונראה הא דלא כתיב מספר שנותיך אמלא משום כיון דמיום ליום הוא הרי באותו יום מתחיל שנה אחרת כדמיון במשה שנולד בז' באדר כלו לו ק"ך שנה בו' אדר דבז' באדר מתחיל שנת קכ"א אבל אמר דהשנים מלאים מיום ליום באותו חודש וקרא דאת מספר ימיך אמלא רמז גם לזה דאמלא בלא אלף הראשונה שהיא לשימוש מספרו ע"א כי שנות האדם ע' שנה וע"א הם שנותיו של אדם במילואם שמת ביום שנולד שמתחיל בו ביום שנת ע"א דיום אחד בשנה חשוב שנה ודו"ק:

דף לט:

ה"ק כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו כו' מפירוש הרמב"ם שהיה מחצה זכאי ומחצה חייב ועושה מצוה א' על שיהיו זכיותיו מרובין מטיבין לו כו' וכיוצא בזה פירש הרע"ב אבל בסיפא לא פירשו כן אלא דה"ק כל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו ואינו עושה מצוה אחת כדי שיהא מחצה זכאי ומחצה חייב אין מטיבין כו' ולכאורה מי הכריחם לפרש כן דאיכא לדיוקי מרישא לסיפא איכא לדיוקא הא אם אינו עושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו על שנשאר מחצה על מחצה אין מטיבין כו' ובסיפא איכא לדיוקא בהיפך זה הא אם עושה מצוה אחת על שיהו מחצה על מחצה מטיבין לו כו' ולמה לא נפרש בסיפא כמו ברישא שהיה כבר מחצה על מחצה ואינו עושה מצוה אחת כדי שיהא רובו זכיות אין מטיבין לו כו' וכדיוקא דרישא ממש וכן מוכח בגמרא דהכא בשאר מצות אין שקולה מכרעת ונראה ליישב ע"פ דברי התוס' דבשאר מצות נמי אמרינן במסכת ר"ה ורב חסד מטה כלפי חסד והיינו דהוי כבינוני דזוכה לעוה"ב מיהת דאפילו בפושעי ישראל בגופן אמרינן שם דנידונין בגיהנם ועולין והכא קתני באינו עושה מצוה א' דאינו נוחל הארץ דהיינו עוה"ב אלא ע"כ דאיירי הסיפא בעוונותיו מרובין מזכיותיו והשתא לא תקשי מדיוקא דרישא לסיפא ודו"ק היטב:

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כו' הרי שא"ל אביו עלה לבירה כו' ולא תקשי לך מכל היעודים שבתורה דא"א לפרש רק בעוה"ז שאם תשמעו יבואו עליכם כל הברכות והטובות וישבו על אדמתם ובהיפך אם לא תשמעו יבואו כל הקללות ואבדתם מן הארץ די"ל לרבי יעקב דמודה דזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות שנזכרו בתורה גם בעוה"ז וכן בהיפך בחטא הרבים אבל ר"י לא אמר כן אלא ביחיד שמרובה בזכיות אין שכרו רק לעוה"ב דבעוה"ז מריעין לו כדי לזכותו בעוה"ב וכן בהיפך במרובה עונות מטיבין לו בעוה"ז כדי לטורדו בעוה"ב וכענין זה אמרו אין בידינו לא מיסורי צדיקים ולא משלות רשעים ומה שיש לדקדק עוד בדברי ר' יעקב עיין בחידושינו סוף מס' חולין:

בחזירתו נפל ומת היכן טובת ימיו של זה כו' דבנפל אח"כ ומת לא הוה קשיא ליה היכן טובתו כו' דאימא דהוה לו רוב עונות לגבי מצות אלו כדסבר תנא דמתניתין אבל בחזירתו דהיינו בעוסק עדיין במצוה זו כדלקמן דאין חילוק בין הליכתו ובין חזירתו גם אם היה לו רוב עונות לא היה לו ליפול ולמות לעסק המצוה תגין עליה אי הוה שכר מצוה בהאי עלמא דכה"ג אמרינן לקמן אי ס"ד כו' אמאי לא אגין מצות עליה כו' ואפי' למ"ד במס' סוטה מצוה בין בעידנא דעסיק בה כו' אגוני אגין מפורענות אצולי לא מצלא מהחטא מכל מקום מהרהור חטא אצולי בעידנא דעסיק בה כדאמר הכא וכצ"ל למאי דמסיק סולם רעוע הואי דקביע היזקא מ"מ אי ס"ד דשכר מצוה בהאי עלמא איכא ה"ל לאגוני עליה בעידנא דעסיק בה ודו"ק:

אלמלי דרשיה אחר להאי קרא כו' לא הוה חטא כו' ובפרק אין דורשין קאמר אחר קצץ בנטיעות היינו לבתר דחזא כה"ג או לישנא דגברא רבה כו' ומפרש בירושלמי דההוא גברא רבה הוא רבי יהודה הנחתום וע"ש בתוס' פרק אין דורשין:

ורמינהו ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה כו' יש לדקדק למאי דס"ד השתא תקשי ליה הא דאמרי' סור מרע א"ת אגרה בשינה ת"ל ועשה טוב וי"ל דההיא בבא מצוה לידו חייב לעשותה ואינו פטור בהא דאינו עובר עבירה אבל הכא איירי שאם לא בא לידו מצות עשה שזוכה מיהת בהא דאינו עובר עבירה כאילו עושה מצוה וק"ל:

דף מ.

דתנינא כל הבא לדבר כו' גבורי כח עושי דברו לשמוע וגו' נראה דכל זה מלשון הברייתא ומייתי דכל כו' וניצל הימנו עושין לו נס ורישא דהאי קרא ברכו ה' מלאכיו גו' ומשמע ליה דבצדיקים איירי מדכתיב לעיל מיניה לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם והם קרוים מלאכים כמ"ש כי מלאך ה' צבאות הוא ואמר שהם כמלאכים לכבוש את יצרם דהיינו גבורי כח כמ"ש איזו גבור הכובש את יצרו ואמר עושי דברו לשמוע גו' הקדים בקרא עשיה לשמיעה דלפי ענינו ה"ל למכתב בהיפך שומעים בקול דברו לעשות דברו אבל פי' הכתוב שהצדיקים הם עושי דברו של הקב"ה ע"י כוחם וכבישת יצרם ואז הש"י גוזר לשמוע לו בקול דברו כינוי דברו על הצדיק דהיינו לשמוע תפלתו ולעשות לו נס להצילו מהמזיקים כדלעיל בר"ח בר פפא ולהצילו משאר כל דבר צרה כעובדא דרבי צדוק ורב כהנא ולפי זה יש לפרש בקרא ברכו ה' מלאכיו גו' מלאכים ממש דהיינו ששומעין בקולו ובאים לעשות לו נס ולהצילו כעובדא דר"ח בר פפא ורב כהנא ודו"ק:

[תנן אלו דברים שאדם כו' אלו הן כיבוד אב ואם כו' בסדר המשנה במס' פאה לא חשיב להו הכי ובר"פ מפנין יבואר שם בחידושינו]:

בג"ח כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד כו' ביבמות פרק ב"ש פרש"י חיים בעוה"ב וכבוד בעוה"ז עכ"ל ולולי פירושו נראה להקדים העוה"ז והיינו חיים בעוה"ז וכבוד בעוה"ב כדאמרי' שהצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם וכן גבי תורה כי היא חייך בעוה"ז ואורך ימיך לעוה"ב:

בשילוח הקן נמי כתיב למען ייטב לך גו'. יש לדקדק הך מתני' דפאה ע"כ כרבי יעקב לא אתי דלדידיה אפי' בכבוד אב ואם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ממעשה דחזא כדאמר רבא גופיה לעיל אלא כרבנן דמתני' דהכא דאיכא שכר מצוה בהאי עלמא וא"כ מאי קשיא ליה ליתני נמי שילוח הקן הא אמרי' לעיל דהנך דקתני היינו לענין דשקולה מכרעת משא"כ בכל שאר מצות דבעינן רוב זכיות כדקתני במתני' וי"ל דהכי פריך כיון דלא פרט הני דהתם אלא משום דשקולה מכרעת ומכפל הלשון דכתיב בהו א"כ בשילוח הקן נמי דכתיב בכה"ג כפל לשון למען ייטב לך והארכת גו' ניתני ליה נמי ביה דשקולה מכרעת ומשני כיון דאין לשילוח הקן פירי אלא קרן לחוד לא תני ליה דלא נימא דשקולה מכרעת אלא היכא דאיכא פירי דהיינו טוב לשמים ולבריות כדמסיק משא"כ בשילוח הקן דלא הוי רק טוב לשמים אין לו פירי והכפל דכתיב ביה בשילוח הקן היינו שיהיה לו מן הקרן שכר טוב בעוה"ז וגם אריכות ימים לעוה"ב ולכך שינה הלשון דבכבוד אב כתיב למען יאריכון ימיך וא"כ למען ייטב לך והכא כתיב למען ייטב לך וא"כ והארכת ימים דלשון טוב נאמר על הקרן ובהנהו שאוכל מפירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב כתיב למען ייטב בסוף ובכל שאר מצות לאוכל גם מקרן בעוה"ז כתיב למען ייטב ברישא ועד"ז מייתי האי קרא אמרו צדיק כי טוב גו' דהיינו שהקרן קיימת לו לעוה"ב שכולו טוב כי בעוה"ז לא יצטרך לכך כי יאכל בעוה"ז הפירי וזהו צדיק טוב דקאמר היינו זהו צדיק שהטוב שהוא הקרן כולו קיים לו לעוה"ב מצורף לזה ע"פ מ"ש בחגיגה ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם כ"א יש לו ב' חלקים אחד בג"ע ואחד בגיהנם זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע שנאמר בארצם משנה ירשו נתחייב הרשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם שנאמר משנה שברון שברם והשתא צדיק וטוב לשמים ולבריות הקרן קיימת לעוה"ב ויורש גם חלק חבירו הרשע בג"ע וע"כ אמרו צדיק כי טוב שיש לו חלק טוב וכפול לעוה"ב ובהיפך הרע לשמים ולבריות נקרא רשע רע כי חלקו הוא כפול ברע שיורש גם חלק הצדיק בגיהנם ועד"ז יש לפרש קרא וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה וגו' ע"י שנגדע ונכרת קרן וחלק של הרשע בגן עדן תרוממנה קרן של צדיק בגן עדן שיהיה חלקו כפול שם:

ואלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי וגו' עבירה שעושה פירות כו' אבל קרא דאמר צדיק כי טוב וגו' ליכא לאוקמי במצוה שעושה פירות דהאי קרא דומיא דאידך דכתיב לגביה אוי לרשע רע כי גמול וגו' דאיירי בעבירה שאינה עושה פירות והיינו משום דהטובה מרובה בכ"מ ממדת פורענות וכה"ג אמרי' נמי בסמוך לענין צירוף מחשבה וק"ל:

אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס כו' קאמר אפילו לגבי לא עשאה אבל נאנס דוקא נקט דאם לא עשאה בלא אונס הרי עבר אמצות עשה ואין להקשות דאם כן מאי מייתי במחשבה רעה דומיא דהכי דאין הקב"ה מצרפה למעשה ואימא דההוא קרא לא איירי אלא שלא עשה העבירה בלא נאנס אבל אם לא עשאה ע"י אונס ואם לא נאנס היה עשאה הקב"ה מצרפה נמי למעשה כמו במחשבה טובה וי"ל ע"פ

מ"ש בפ' גט פשוט בג' דברים אין אדם ניצול בכל יום מהרהור עבירה ועיון תפלה ואבק לשון הרע והשתא האי קרא און אם ראיתי בלבי גו' לא אצטריך לאשמועינן בשלא עשאה בלא נאנס דהא מלתא פשיטא היא כיון דא"א בלא הרהור ולא אצטריך לאשמועינן אלא בשלא עשאה ע"י אונס ואם לא נאנס היה עשאה ואפ"ה אשמועינן דאין הקב"ה מצרפה למעשה וע"פ דרכנו נתכוין בקרא דבתר הכי אכן שמע אלהים הקשיב בקול תפלתי ר"ל ולא עוד גם תפלתי הקשיב אע"פ שאין אדם ניצול מהרהור עבירה בתפלה כמו שפירשו התוס' שם עיון תפלה היינו הרהור רע בתפלה וסיים ברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי בשביל הרהור עבירה וזה ולאי חסדו ששומע תפלתי בכה"ג וק"ל:

מחשבה שעושה מעשה כו' ושאין עושה מעשה כו' מפרש"י נראה לגרסי' מחשבה שעושה פירות כו' שאין עושה פירות כו' והענין א' דהמעשה ודאי הוא פרי המחשבה והלב ולפריך מתפוש ישראל בלבם משמע ליה מחשבת הלב לחוד בלא המעשה דלא הוזכר שם פרי הלב והמחשבה ועל"ז יש לפרש קרא שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך גו' גם שכמה עונשים אמורים בעובד עבודת כוכבים. יתברך זה בלבבו כשיחשוב מחשבת עבודת כוכבי' שלום יהיה לי מעונשים הנאמרים כי בשרירות לבי אלך ואיני נענש על המחשבה ועל זה אמר שאינו כן דולאי נענש הוא למען ספות הרוה את הצמאה שהקב"ה מוסיף ומצרף עונש הרוה שהוא המחשבה לחוד כאילו היה רוה כיון שלא בא לידי מעשה את הצמאה דהיינו לעובד עבודת כוכבים שהיה צמא ומתאוה לכך וק"ל:

ביון שעבר אדם עבירה ושנה בה כו' בפ' יוה"כ מסמיך ליה אקרא ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו ע"ש:

ויעשה כמו שלבו חפץ בתוס' פר"ח ח"ו שהותר לו לעבור כו' יגיעת דרכים והאכסנאות ולבישת שחורים כו' עכ"ל ובתוס' פרק אין דורשין לאו פירושו דלא משמע כן משמעתי' שם ובמ"ק אלא לגמרי משמע למוטב לו לאדם שיעשה חפצו בסתר כו' עכ"ל ונראה לקיים פירושו דולאי לפירושו נמי קאמר דאם לא מני כייף יצריה למוטב לו לאדם שיעשה בסתר אבל הא דלבישת שחורים ויכסה שחורים ע"כ אינו אלא משום דלכוף יצרו בדבר המשברו ולא יחטא כלל וכן נראה מפרש"י מיהו מה שפירש ליגיעת דרכים ואכסנאות משברים יצה"ר לא אצטריך לפרש ליעשה משום שבירת רוח אלא דאם לא מני משברו בלבישת וכיסוי שחורים צריך לילך למקום שאין מכירין אותו כדי שיעבור בסתר ולא בפרהסיא ודו"ק:

והתנן כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם כמ"ש כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר כו' נמצא כל שלא חס על כבוד הבורא לחנם הוא נברא ללא תכלית ודו"ק:

רבה אמר זה המסתכל בקשת כו' מפורש פ' אין דורשין ע"ש:

אין מקיפין כו' שאין עושין לו כחנוני כו' פרש"י המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד כו' אלא נפרעים מיד עכ"ל וקשה לפירושו דטבא ליה עבדי למחלל השם כדאמרינן פ"ק דע"ז אפסוק רק אתכם ידעתי גו' על כן אפקוד עליכם עונותיכם משל כו' מאוהבו נפרע ממנו מעט מעט ומשונאו נפרע ממנו בבת אחת ובערוך פירש בע"א אין ממתין לו על שיעשה זכות כנגד אותה העבירה כדי לאחותה כמו הנוטל מן החנוני היום ומחר פורע עכ"ל ותו לק"מ. ולע שמה שאמר הכא. אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם חלילה לומר בדרכי ה' שיהיה שוה עונש שוגג כמזיד אלא להשוגג ודאי קנת חוטא הוא וצריך כפרה ועונש אבל אין לו עונש גדול כמזיד ולא קאמר אחד שוגג ואחד מזיד כו' אלא דבחילול השם אין מקיפין עונשו של שוגג כמו שאין מקיפין עונשו של מזיד וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד דאבות לענין דנפרעין ממנו בגלוי:

בתוס' אין מקיפין כו' פי' רבינו חננאל משנה כו' אבל לשון מקיפין קשה כו' עכ"ל ונראה ליישב דבגלוי ממש ודאי דלא קאמר אלא לר"ל שהוא גלוי לכל שעונש שיבא על אותו מחלל השם הוא בשביל עון זה והיינו כי נפרעין ממנו מיד אחר שחילל השם יתלו העונש בו אבל אם יקיפו לו גם אם יבא לו עונש לאחר זמן לא יתלו אותו בעונש חילול השם וטעם הענין כי הוא מדה כנגד מדה כי הוא חילל ש"ש בפרהסיא יבא לו העונש נמי בגלוי ובפרהסיא ועוד נראה בזה דלמ"ד נמי שאם היתה שקולה מכרעת הוא לחוק לפרש לשון מקיפין מלשון עיוני כו' כפרש"י אלא לפירושו נמי מלשון הקפה והמתנה אלא למר זוטרא דאמר אין מקיפין כחנוני שיעשה זכות כנגד אותה העבירה כו' כפירוש הערוך שכתבנו לעיל ומר בריה דרבינא קאמר לענין זה קאמר לאין מקיפין שאם היתה שקולה מכרעת ואין מקיפין וממתינין לו על שיעשה עוד עבירה להכריע לחובה דבשקולה נמי בחילול השם הוי כאילו יש הכרע לחובה כאילו הוי רוב עונות ונפרעין ממנו מיד ודו"ק:

דף מ:

באילו חציו כו' עשה מצוה אחת אשריו כו' בחציו חייב וחציו זכאי נמי אמרינן ורב חסד מטה כלפי חסד היינו דהוי בינוני אבל צדיק גמור לא הוי על שיהיו רוב זכיות כמ"ש התוס' לעיל וכן לכף חובה שיהיה רשע גמור לא הוי על שיהיו רוב עונות ודו"ק:

ראבר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו כו' משום דלת"ק דאיירי ביחיד דריש ליה חוטא אחד מלשון חטא אחד וקאמר ראבר"ש לחוטא ממש קאמר יחיד שחטא דברבים איירי וחוטא אחד מכריע אותן לחובה דהעולם נידון אחר רובו ולקאמר נמי והיחיד נידון אחר רובו לזכות משום דאילו היה לאותו יחיד עצמו רוב עונות גם אם היה העולם מחצה על מחצה לא היה יכול הוא להכריע במצוה אחת שעשה את כל העולם לזכות כיון דהוא גופיה יש לו רוב עונות והוא אינו זוכה במצוה זו איך יזכו הרבים על ידו וע"ד קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים ודו"ק:

אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד כו' אפילו למאי דס"ד השתא דלא איירי בתוהא על הראשונות מ"מ כיון שמרד באחרונה כדכתיב צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו דהיינו מרד כדאמרינן פ"ב דיומא פשעים אלו המרדים מ"ה לא תצילנו צדקתו של כל ימיו ופריך מ"מ אמאי נימא למרד אחד שבאחרונות יאבד לו כל צדקתו שכבר עשה ולא יהא אלא כמחצה על מחצה והוי כבינוני ולמה איבד כל צדקתו בשביל מרד אחד ומשני למסתמא כיון למרד באחרונה ויודע את רבונו הרי הוא תוהא על הראשונות ואבד כל צדקתו של כל ימיו ומפרש"י נראה דלא מקשה ומשני ליה אלא בצדיק שמרד פ"א באחרונה למה יאבד צדקתו של כל ימיו אבל מן הרשע ל"ק ליה מידי שאמר בו לא יכשל ביום שובו מרשעו למפורש ביה בהדיא דאיירי ששב מרשעו של כל ימיו ונתכפר לו כבר ולכך אין מזכירין לו רשעו כלל וק"ל:

בל שיש במקרא ובמשנה ובדרך ארץ כו' פירש הרמב"ם דרך ארץ שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות עכ"ל וה"ה לשאר מלות טובות אלא דנקט הך מלמייתי עליה דמתניתין הך דדרש בר קפרא רגזן לא כו' ואדם טוב כו' כדלקמן ומיהו לא סגי ליה בדרך ארץ לחוד בלא מקרא ומשנה כדאמרינן ולא ע"ה חסיד וק"ל:

למה צדיקים נמשלים בעוה"ז כו'. עי' פרש"י ומתוך הענין דכל זה המשל לא שייך אהך מתני' דהכא אלא אסוגיא דמתני' לעיל דמחלק בין רוב זכיות ובין רוב עונות ומדמה את האדם לאילן כמו שכתוב כי האדם עץ השדה הוא דכמו שהאילן עושה פירות בענפיו כן האדם עושה פירות ומעשים באבריו ודימה את הצדיק ברוב זכיות שלו ומיעוט עונות לאילן שכולו כו' דהיינו שכל ענפיו שעושין פירות עומדים במקום טהרה ונופו אחד שעושה פירות נוטה למקום טומאה שמאהיל על הטומאה נקצץ אותו נוף א' הרי כולו במקום טהרה כן הוא בצדיק שרובו זכיות מקום טהרה ונופו א' שנוטה למקום טומאה דהיינו עון יחידי שבו נקצץ אותו נוף ועון בעוה"ז ע"י יסורין הרי כולו טהרה בעוה"ב וכן כל הדברים בהיפך לגבי הרשעים מסיים בהו כדי להוריקן למדריגה כו' משום דיש רשעים דנידונין בגיהנם ואח"כ מצפצפין ועולין כדאמרינן פ"ק דר"ה קאמר הכא שאלו רשעים שכבר קבלו שכרן משלם על מיעוט זכיות שלהן בעוה"ז אין עולין בעוה"ב מן הגיהנם ויורדין למדרגה כו' ומייתי קרא בצדיק דאשיתך מצער וגו' ר"ל בעוה"ז תקבל עונשך על המצער ומיעוט עון ואחריתך תקבל שכר על שגי ורוב זכיות שלך או שיהיה מצער מלשון צער ויסורין לפי הדרש וברשע קאמר יש דרך ישר וגו' דהיינו דרך יחידי ומעשה ישר שהיה בו יקבל שכרו בעוה"ז אבל באחרית יקבל עונשו על דרכי מות לשון רבים דהיינו על רוב עונות שבו ודו"ק:

וכבר היה ר' טרפון כו' נשאלה שאלה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה כו'. מהאי לישנא וכבר כו' משמע דקאי אדלעיל מיניה לא ידענא מה שייך הך מלתא אסוגיא דלעיל ולפי מה שכתבנו דהך סוגיא דלעיל לא שייכא אהך מתני' דהכא אלא אסוגיא דמתניתין דלעיל ניחא דהאי דאמר וכבר קאי אמתני' דהכא דשנינו בה כל שישנו במקרא במשנה דהיינו שני חלקים דמולה של תורה ובדרך ארץ הוא מעשה המלות הטובות בקיום שלשתן לא במהרה ינתק ולא ידענא איזה מהן עיקר כדמשמע בקרא דמייתי דאחד מהן עיקר וגדול בינייהם מדלא כתיב וחוטין שלשה לא במהרה ינתקו אלא וחוט אחד שהוא משולש ע"י שנים שעמו לא במהרה ינתק החוט העיקר מהם וע"ז אמר כי כבר נסתפקו בזה ר' טרפון והזקנים איזה מהן עיקר והגדול בינייהם ומה שיש לדקדק עוד בזה עיין בחידושי הלכות הכא ובסוף פ"ק דב"ק וק"ל:

גדול תלמוד שקדם לחלה מ' שנה כו' וה"ה דהמ"ל שקדם לג' מצות שנצטוו בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה כדאמרינן פרק כ"ג אלא דלא חשיב הכא אלא מצות התלויות בארץ ולא נקט ערלה וכלאים אף על פי שהם תלוים בארץ נוהגין גם בחו"ל כדתנן פ"ק ועי"ל דלא חשיב הכא אלא הנהו ודאי שנתקיימו בזמנו דקאמר בכ"א משא"כ הנהו ג' שלא נתקיימו בכניסתן לארץ כמצותן וק"ל:

[אין תחלת דינו כו' שנאמר פוטר מים כו' מבואר בחידושינו פ"ק דסנהדרין ע"ש]:

שכרו קודם למעשה שנאמר ויתן להם ארצות גוים גו' בעבור ישמרו חוקיו וגו' בפרש"י לעיל מפורש חקיו נמי הוא מדרש חכמים שאינו מפורש ולקמן פרק האיש מקדש אמרינן משנה זו מדרש ולכאורה יש לדקדק דבההוא קרא נמי החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות נמי מפורש הלימוד קודם לעשייה כדאמרינן לעיל דבהאי גוונא איכא כמה קראי דכתיב בהו הלימוד ואחר כך העשייה ושכרן לגבייהו ויש לומר דודאי הא דקאמר שכר של תלמוד קודם למעשה על כרחך ליש בלימוד שכר ובמעשה יש שכר אחר וזה אינו מפורש בתורה רק בהאי קרא שהזכיר ויתן להם ארצות גוים הוא גוף הקרקע של ארץ כנען נתן להם במתנה כמו שאמרו הוא בראה ונתנה למי שרוצה ואמר ועמל לאמים ירשו דהיינו מה שהכנענים הוסיפו על הקרקע כמו שנאמר ובתים וגו' ובורות וגו' לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת וגו' והוא שכר שני וע"כ נאמר בלשון ירושה שהכנענים תקנו אותן ואמר על שכר הראשון נתינת א"י הוא היה בעבור ישמרו חקיו שהוא המשנה ושכר השני שעשו שהכנענים היה בעבור שתורותיו שהם המצות ינצרו ויקיימו אותן הרי שכר המשנה שהוא גוף א"י קודם לשכר המעשה שהוא מה שעשו בו הכנענים ודו"ק:

האוכל בשוק ה"ז דומה לכלב כו' שדומה לכלב שאין מזונו מצוי בבית ואוכל גם בשוק אם נמצא לו שם וק"ל:

דף מא.

רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו כו' מסיים הפרק בדרש דבר קפרא שהוא מענין המתני' דאיירי בחוט השלישי דדרך ארץ דהיינו בעיקר המלות שיהא אדם נוח לבריות כפי' הרמב"ם וזה הרגזן הוא היפך מזה מדה הפחותה שהפלינו בה בפרק ל' נדרים כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ותחתונית שולטת בו כו' והוא בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו שנאמר ובעל חימה רב פשע וז"ש כאן גם שלא עלתה בידו לרבות עונות מזכיות מתוך רגזנותו מ"מ ידוע שהוא כבר רוב עונות אלא שעלה בידו רגזנותו שמביא לו חולי התחתוניות ומיני גיהנם ואמר אבל לאדם טוב דהיינו שיש בו מדה זו שהוא נוח לבריות וה"ז במדה זו ג"ח ומביא שלום לבריות וע"כ מטעימים לו בעוה"ז מפרי מעשיו הטובים אלו והקרן קיימת לעוה"ב כדתנן במתני' דפאה דמייתי לעיל:

וכל שאינו במקרא כו' ולא בד"א דור הנאה ממנו כו' איך שיהיה נדור שלא תהנה אתה ממנו ושלא יהיה הוא נהנה ממך כדי שלא תהא אתה מצוי עמו בישיבת לצים שנאמר ובמושב לצים וגו' עיין פרש"י ונראה ע"פ הגמרא דפרק אע"פ ליושב ובטל בעי שחוק ולצנות כדי שלא יבא לידי שעמום דאמרינן שם א"ב דמיטלטלא בגורייתא קטנייתי ונדרשיר וע"ש פרש"י והם מושב לצים כעניינים דאמרינן פ"ק דע"ז ודו"ק:

סליק פרק האשה נקנית

דף מג.

[מה חרב בני עמון וכו' מ"ט מורד במלכות הוה וכו' מפורש פרק במה בהמה]:

דף מט.

המתרגם פסוק כצורתו כו' והמוסיף עליו ה"ז מחרף כו' עיין פרש"י והוא לחוק שאינו מענין א' גם במוסיף מאי מחרף ומגדף איכא ויש לפרש מתרגם פסוק כצורתו היינו ויראו את אלהי ישראל שת"א יקר אלהי ישראל והמתרגם כצורתו ה"ז בדאי שהרי נאמר כי לא יראני האדם וגו' וכן בהיפך וידבר ה' אל משה וגו' המתרגם ומלל יקרא דה' עם משה ה"ז מחרף ומגדף ודו"ק:

דף מט:

[כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ כו' מבואר במסכת שבת]:

עשרה קבין חכמה ירדו לעולם כו' בכל הני קאמר ירדו ר"ל ירדו מן השמים לפי הגזירה כדאמרינן במס' נדה בחכם וגבור ועשיר שמלאך הממונה על כך מעמיד הטפה לפני הקב"ה ונוזר זו תהא חכם

זו גבור וזו עשיר מיהו אותה הגזירה מוכנת יותר בארץ הזאת מבאחרת לפי מלאך ומזל אותה מדינה בכל ארץ וארץ לפי הענינים שזכר ומ"ה לא קאמר נמי עשרה קבין צדקות ירדו לעולם ובהיפך י' קבין רשעות כו' משום דהוה דבר שאינו נגזר מן השמים כדקאמר התם אבל צדיק ורשע לא קאמר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וק"ל:

[**וגסות** לבבל לא נחית והכתיב ואשא עיני וגו'. כל דברי המאמר מבואר פרק זה בורר ע"ש]:

דף נב:

מאיר שכב יהודה כעס וכו'. דמתוך כעס בא לידי טעות לומר שאין קידושין בעזרה וא"כ תורה מה וכו':

דף נז.

דריש כל אתין שבתורה וכו'. שזהו ודאי כבוד התורה שאין בה שום אות שלא לצורך ולזה קאמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה מפני כבוד התורה כן אקבל שכר על הפרישה שזו כבוד שמים הוא שאין להשוות לו שום דבר לרבות ורע"ק לא היה חש בזה מלרבות ת"ח שגם זה בכלל כבוד שמים ותורתו שהם לומדים אותה וק"ל:

דף נט.

לא מר נחית וכו' ומתקריא ארעא דרבנן כו'. צ"ל דאח"כ הפקיר אותה רבי אבא דאל"כ לא הוו מצו רבנן ליהנות ממנה דמתנה אינה לשון הפקר ולא ניתנה במתנה אלא לרב גידל ומכאן לכל קנסות והפקר שב"ד עושין גם בזמן הזה הוא לת"ח ולא לעניי עם הארץ ודו"ק:

דף סו.

מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית כו' אבותינו היו אוכלים מלוחים כו'. הקושיות במאמר הזה שא"ל רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה כו' וכי על אותו יום לא ראו שעשה עבודה ומחזיק עצמו בכהן כשר למה לא מיחו בו ומה ענין לבש של פרושים עליך כו' הוא מבואר ע"פ מה ששנינו ג' כתרים הן כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה וכתר שם טוב עולה על גביהן יראה כמשמעו כתרים למלכי בית דוד היה כתר מלכות כמ"ש בע"ז (ד' מד) זאת היתה לי כי וגו' שהיה הכתר הולמתו וכתר כהונה הוא הציץ שהיה לכה"ג על ראשו שהיה עשייתו ככתר וכתר תורה הן התפילין שבראש כל אדם כמ"ש כתר תורה מונח בקרן זוית וכו' ולכך נקרא טוטפת ע"ש כלילא כמו לא תצא אשה בטוטפת כמ"ש התוס' פרק הקומץ ומסיים כתר שם טוב עולה על גביהן כמשמעו שעל הציץ היה כתוב קודש לה' ועל התפילין שם שדי ועל כתר מלכות נאמר וישב שלמה על כסא ה' שכתרו נקרא ע"ש והוא ענין המאמר כשהצליח ינאי במלחמה קרא לחכמי ישראל ועשה סעודה ע"פ חכמי ישראל ופרושים והעלו מלוחים על שלחנות של זהב שיזכור האדם בימי עושרו ומעלתו את ימי עניו ושפלותו כמ"ש זכור עניי ומרודי וגו' ואלעזר זה היה מכת הצדוקים שלא רצו לקבל מרבם להשתמש שלא לקבל פרס אבל השיא את המלך ואמר כי לבם כונתם בזה עליך למעט בכבוד הסעודה של שמחה שאין אתה ראוי לכל הכבוד הזה לכהונה ולמלוכה ז"ש הקם להם בציץ וכו' ע"פ מ"ש מקום יש בראש להניח ב' תפילין וכו' ונלמד מכה"ג שהניח ציץ תפילין ונמצא שא"א לו להניח אלו ג' כתרים בראש שהרי אין מקום בראש כ"א להניח שנים מהם דהיינו דא"א להיות מלך וכ"ג דא"כ נדחו התפילין שהוא כתר תורה והמלך וכה"ג צריכים לאותו כתר תורה דכתיב בי מלכים ימלוכו והשתא בא המין הזה להטעות למלך וא"ל בזה תבחן שכוונתם לפחות מכבודך שכבר היה לו בראשו כתר מלכות הקים להם בציץ כו' תתן גם כתר כהונה על ראשך ותראה מה יעשו ועשה כן ואמר יהודה וכו' רב לך כתר מלכות שכבר היה בראשך הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שאל"כ תפרוק מעליך כתר תורה שהם התפילין דא"א שיהיו ג' כתרים בראשך ביחד ואמר שהיו אומרים כו' בלשון רבים דהיינו שכת הצדוקים היו אומרים כי כוונתו של יהודה לזלזל במלך שאינו ראוי לכהונה משום דאמו נשבית וכו' וז"ש ואתה מלך וכה"ג כך הוא דינך לזלזל בכבודך ואמר רומסם ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומונחת וכו' בזה ג"כ הטעה את המלך דודאי אתה צריך ג"כ לכתר תורה ותניחה לאחרים ואמר רב נחמן מיד נזרקה בו מינות דגם לפי מה שהטעה אותו תניח תורה שבכתב תורה שבע"פ מה תהא עליה שגם אחרים לא ידעו בה ומסיים בה עד שבא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה דהיינו שלא תדחה התורה מפני ב' הכתרים האחרים שגם המלך צריך לה וכמ"ש לעיל והשתא ניחא דבמה שדחה התפילין שהוא כתר תורה מפני ב' כתרים אחרים מיחו בו אבל במה שעבד עבודה לא מיחו בו גם לפי מה שהיו אומרים שאמו נשבית וכו' כיון דעבודתו כשירה בדיעבד כדאמר לקמן ודו"ק:

דף סו:

ברך ה' חילו וכו' חולין שבו תרצה לפי פשוטו לשון תרצה אינו נופל בו והוא יתור לשון דסגי ליה למימר ברך ה' חילו ופועל ידיו וע"כ דרשו חילו מלשון חולין כמו ולא יחל דברו שהוא מלשון חללין ואע"פ שהוא חלל ולכתחלה נעשה חלל מלעבוד מ"מ תרצה בפועל ידיו דהיינו עבודה בדיעבד והאי לישנא נופל על הדיעבד גבי עבודה כדאמר פרק כיצד צולין נטמא הבשר וכו' מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה והציץ מרצה וק"ל:

וי"ו דשלום קטיעא וכו'. דה"ל הוי"ו קטיעא כיו"ד וקרינן שלים שהוא תרגומו של תמים היפך בעל מום וק"ל:

דף סט.

עלו מבבל כהני לויי וכו'. אלו עשרה כתות הם כלל ישראל המאמינים בה' וקדושתן עשר קדושות זו למעלה מזו על הכהן שהוא קודש הקדשים כמ"ש בסוף מסכת הוריות ושם חשיב ממזר ונתין קודם לגרי וחרורי דהיינו לענין להחיותו אבל הכא לענין יחוס וקדושה וגדר ערוה גירי וחרורי קודמין להן והא דחשיב שתוקי ואסופי לבסוף משום דהספק שנפל בהו מכל הני דחשיב מקודם ודע כי כמו כן בא"י שניתן להם לישראל יש עשר קדושות זו למעלה מזו עד קודש הקדשים כדתנן פ"ק דכלים וכמו שיש בצבא מעלה עשר קדושות זו למעלה מזו כדאמרינן במדרשות כן יש בצבאות שלמטה שהם כלל ישראל:

מאי איריא דתני עלו וכו' לא"י כו'. יש לדקדק מאי לא מדקדק כן בהאי ענינא גופיה בקרא דכתיב ואלה העולים מתל מלח תל חרשא וגו' ולא כתיב ואלה הלכו לא"י וכן עזרא עלה מבבל ולא כתיב עזרא הלך לא"י וי"ל דודאי ידע המקשה היכא דהזכיר הכתוב בבל אומר לשון עלה כיון דמעולה היה אבל בשאר ארצות לא ידע בהו דא"י גבוה מהם וא"כ הכא דעל כלל שבי הגולה קאמר י' יוחסין ויש מהן שלא עלו מבבל אלא משאר ארצות כגון תל חרשא וגו' לא ה"ל למיתני עלו שאינו נופל רק על בבל אלא ה"ל למיתני לשון הנופל גם על שבי הגולה שבשאר ארצות ולמיתני הלכו לא"י והשתא ניחא בעזרא שלא זכר בו רק להזכיר מהיכן בא דהיינו מבבל הוצרך נמי למימר עלה וכן בתל חרשא וגו' ומעיקרא לא השיב לו אלא מלשון עלו לא"י גבוה מכל הארצות ומקשה לו דהשתא תקשי טפי ליתני עלו לא"י דגם בשאר שבי הגולה שייך לומר עלו ומשני ליה דתני מבבל לומר לך אותן שאינן מיוחסין מעשרה היוחסין מבבל עלו שעשית כסולת נקייה אבל בשאר ארצות ודאי שנשארו מהן כדלקמן והשתא המ"ל אלא ולמיהדר מתירוצא קמייתא דקאמר א"י גבוה מכל הארצות אלא כיון דהוצרך למיתני בבל תני נמי עלו אבל האמת כן דא"י גבוה מכל הארצות כדמייתי קרא אשר העלה וגו' ודו"ק:

בהמ"ק גבוה מכל א"י וא"י מכל וכו'. שהעולם הוא כתפוח ומקום בהמ"ק הוא מרכז עולם וכן א"י ולכך אמרו בא"י כיון דהוא מקום הממוצע אוירו מזוג ומחכים ויותר מקום המקדש שע"כ היו שם בלשכת הגזית חכמי סנהדרין וק"ל:

דף סט:

כל ארצות עיסה וכו'. עיין פרש"י ועוד יש לפרש דבאין להם פסול דימה אותם לסולת נקיה קודם שנבלה ונעשית עיסה גם אם נפל בו דבר שאינו ראוי איכא לברר מתוכו להשליכו ונשארה נקיה אבל משנעשית עיסה אם נפל בו דבר שאינו ראוי קשה ליטלו ולהפרישו מתוך העיסה אחרי שנבלל ונתערב בו וכן י"ל מפי' ערוך בערך אלמן ע"ש ודו"ק:

ומבני לוי לא מצאתי וגו'. פרש"י לא מצאתי ראוים לעבוד וכו' שקצצו בהונות ידיהם וכו' וכ"כ התוס' דהא במתני' קתני דעלו נמי לוים מבבל ואפי' למ"ד עיקר שירה בפה ולא נפסלו בשנים שזקנים היו ביותר מנ' שנים דקצצו בהונות היו בחורבן בית ראשון וזה היה בתחלת בית שני הא אמרינן בפ"ק דחולין דבאוהל מועד אין לוים נפסלין בשנים אלא די"ל מתוך זקנתן כ"כ נפסלין בקול כדאמר התם אך קשה מהאי קרא דמייתי דעלו לוים מבבל דכתיב וישבו הכהנים והלוים ומן העם והמשוררים והשוערים וגו' וכמה מקראות מפורשים בענין דעזרא שהיו שם לוים משוררים ואין לומר דהיינו אחר שבא עזרא לכספיא המקום להביא לו לוים כשרים משם כמפורש בקרא דא"כ מאי מייתי מהאי קרא ללוים סליקו דכתיב וישבו הכהנים הלוים וגו' ואימא דהיינו אותן שהביאו לו מכספיא וכשרים היו ומנ"ל דהנהו דמתני' קצצו בהונות הוו מבבל וי"ל דודאי אותן לוים דעזרא דמוכח בהו דכשרים היו היינו מאותן שבאו מכספיא הוו כמפורש בעזרא אבל האי קרא דמייתי מתני' לא משמע ליה דאיירי בלוים כשרים ומן העם הפסיק הענין והמשוררים והשוערים לא קאי אלוים אלא אמן העם שהוצרכו להעמיד משוררים מן העם כיון שלא היו שם לוים כשרים ודו"ק:

חללי מנ"ל דתניא ר"י אומר גדולה חזקה וכו' עד ולבסוף אכול בתרומה דאורייתא וכו'. ואע"ג דחללי מקרי דכתיב אשר לא יאכלו מקדשי וגו' מ"מ אכול אפי' בתרומה דאורייתא כיון דלא הוו רק ספק וק"ל:

דף ע.

גירי וחרורי מנלן כו' דאמר קרא כל הנבדל מטומאת גויי וגו' משמע גרי וחרורי שהיו עובדי עבודת כוכבים כבר ונבדלו מעבודת כוכבים לדרוש את ה' ויש לדקדק דמהיכא משמע מהאי קרא דעלו מבבל ודלמא התם הוו כדפריך לקמן גבי ממזר ממאי דהכא הוו להו וסליקו כו' ויש ליישב דכתיב ברישא דקרא ויאכלו בני ישראל השבים מהגולה ומשמע להו דהאי וכל הנבדל גו' קאי נמי אשבים מהגולה דהיינו שעלו מבבל וק"ל:

ממזירי ונתיני. האי פיסקא דנתיני טעות הוא דלא מייתי ראיה הכא אלא אממזר אבל לנתיני לא הוצרך ראיה דבכמה קראי בעזרא ונחמיה מפורש דנתיני היו מן העולים וק"ל:

שדומין מעשיהם למעשה סדום שנהפכה לתל מלח כו'. הוא מפורש בפ' נצבים גפרית ומלח וגו' כמהפכת סדום וגו' ועי"ל דה"ק שנהפכה אשת לוט לתל מלח שהוא מפורש במעשה סדום גופיה ומעשה סדום פרש"י שהיו מגלי עריות דכתיב רעים בגופם וגו' ואין צורך לדרש זה דבעניננו מפורש שהיו מגלי עריות כמ"ש הוציאם אלינו ונדעה אותם ויצא להם זה הדרש לפי פשוטו לשמות מקומות הן למה הזכיר אותם מקומות שעלו מהן שבי הגולה יותר משאר מקומות שעלו משם בני הגולה:

תל חרשא זה שקורא אבא כו'. ומלת תל במקום הזה אינו נדרש לכאורה ויש ליישב תל מלשון תולה שהוא תולה את עצמו באיש אחד שהוא אביו והאם משתקתו:

ולא יכלו להגיד וגו' זהו אסופי כו'. פרש"י וזרעם אמו ונראה לדרש אם מלשון אם בצירי ר"ל זרעו מן האם לא יוכל ג"כ להגיד וק"ל:

אמר אלון כו' והם שמו עצמם כנמר כו'. צ"ע נמר היכא רמיזא כלל בקרא ואולי דדריש אות נו"ן מאלון ואימר דבתריה מלשון נמר ופרש"י כנמר כחיה שאינה מקפדת בזווג כו' ונראה דה"פ אני אמרתי שיהיו עושין רצוני ויהיו חשובים ככרוב שהיה במקדש שהיו דבוקים זה לזה כזכר ונקבה כמו שדרשו בפסוק כמער איש ולויות וגו' והם לא שמו כן אלא כנמר שאינה מקפדת בכך כפרש"י ודו"ק:

מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו כו' וכאילו זרעו מלח כו'. מבואר כי דמיון פרי בטן לפרי אדמה וכמו שהחורש לזריעה וזורע בו מלח לא זו שאין לו הנאה בזריעה אלא שגם הוא מכלה החרישה שאין דבר אחר יכול לצמוח כמ"ש גפרית ומלח וגו' לא תזרע ולא גו' כן הדבר הזה שמכלה החרישה והזריעה שאין לו בהן הנאה בזרע פסול כדאמרינן שאין השכינה שורה אלא במיוחסות שבישראל ובענין זה קאמר בה' בגדו להסתלק שכינתו מזרעו כי בנים זרים וגו' מאשה שהיא זרה לו ושמא תאמר ממון פליט ויצא שכרו בהפסדו אם אין לו וצריך לממון להיות לו לפליטה בכמה צרכים ולא יחוש לפסול זרע ואמר שאינו כן שממונו ודאי יאבד וזרעו פסול ישאר לו ושמא תאמר חלקו כו' כפרש"י ולא חלקה שהן נכסי מלוג דצריך שיהיה הקרן קיים ויהנה מיהא מאותן נשואין שיזכה בפירותיהן של נכסי מלוג שהן לבעל להיות לו לפליטה לצורכו ת"ל חלקיהם שגם הפירות מהם יאבדו לו ופרש"י יאכלם חודש שיאכלם בחדש אחד ואח"כ לא הל"ל חודש נכנס קודם ואח"כ חודש יוצא אלא חודש אחד יוצא וחודש אחר נכנס וממונן אבד אלא נראה לפרש דודאי לאו בחודש א' יאכל ויאבד הכל אלא דה"פ חודש נכנס ואותו חודש יוצא וממונו אבד ונתמעט בכל יציאת חודש עד שיתמעט בכל חודש וחודש עד שלא נשאר כלום בידו מאותו ממון ותלה הדבר בחודש כי גם מזל החודש גורם לו להגרע לו על שלא בטח בישועת ה' ונשא אשה לשם ממון ולפי ענין זה אמרו דאליהו כופתו והקב"ה רוצעו לפי שהנושא פסולה לו חייב מלקות בב"ד אלא שהוא מגלל להיתר לומר שאינו אמת וגם ב"ד שלמטה אין בידם להלקותו במקום שיש קצת ספק אבל אליהו שהוא פנחס הוא מלאך הברית לנקום ולקנא בדבר ערוה ואליו גלוי דבר ערוה הוא כופתו והקב"ה מלקה אותו על שסילק זה שכינתו מזרעו וענין המלקות ששולח עליו מכות ונגעי בני אדם כענין שאמרו אם ד' מיתות בטלו דין ד' מיתות לא בטלו כו':

על כולם אליהו כותב כו'. פרש"י כהנים לוים וישראלים כו' והוא דחוק להיכן הוזכר כהנים לוים ישראלים ויש לפרש דקאמר ועל כולם אמאי דקאמר ואזיל דהיינו על ג' תקלות שעשה זה דהיינו הא' שפסל זרעו וסלקו מן השכינה והב' שפגם את משפחתו שהטיל ביניהם פסול להתרחק מהם בדרי אחריני דלא ידעי מי הוא הפסול במשפחתו שכולם נכנסו בספק זה והג' על שעבר עבירה ונושא אשה פסולה וענין הכתיבה והחתימה שעבירתו זו עושה רושם כי הוא מעוות לא יוכל לתקן כמ"ש זה המוליד בן מן הערוה וק"ל:

וכל הפוסל פסול ואינו מדבר כו'. מפרש"י נראה דאינו מדבר בשבחה לא קאי אכל הפוסל אלא אכל הפסול וב' כללות קתני ולא משמע כן גם קשה וכי כללא הוא דכל הפוסל הוא פסול דהא איכא שפוסל באמת ורש"י הרגיש בזה ופירש כל הפוסל מגלף תמיד כו' ועיקר חסר מן הספר וע"כ נראה דכללא חדא קתני וה"פ כל הפוסל פסול ובאיזה פוסל אמרתי לך במי שאינו מדבר בשבחה של עולם שהוא מזכיר גנאי ופסול של אנשים ואינו מזכיר לעולם שבחן ויחוסן זהו ודאי פסול הוא ושמואל מוסיף בזה דכל הפוסל הוא פסול במום זה גופו שהוא פוסל כדמייתי מהך עובדא דהוה רגיל דקרי לאינשי עבדי ולא היה רגיל בשבחן כמו שעשה לרב יהודה ונמצא שהיה עבד וק"ל:

יהודה בר שוויסקאל דקליס כו'. ודאי על רב יהודה נתכוין לומר שהיה גרגרן ור"ל יהודה בר שוויסקאל שיהודה בר הכי הוא ולא על אביו נתכוין ולשון שוויסקאל לפי' רש"י מלשון צלי ואין הלמ"ד נופל בו גם היכן הוזכר דהגרגרנין אוכלין צלי אלא לדרך שררה הוא כדאמרינן גבי כהנים ויש לפרש דה"ק דשווי סקל כבן סורר דהיינו בסקילה על עיקר אכילת בשר ודו"ק:

א"ל מי סניא מעקה כו' ומי סניא ספסל כו'. בהני ה"ק אי חשבת לי צורבא מרבנן ה"ל למימר לישנא דאמרי רבנן ואי חשבת לי כשאר אינשי כמו שהזמנת לי הל"ל לישנא דאמרי אינשי ולא הוה לך למימר לישנא דלא רגילין ביה אבל גבי אתרונגא דלא שינה בלשון אלא בתוספת נו"ן הוצרך לאתויי ליה מדברי שמואל כל האומר אתרונגא תילתא ברמות רוחא כו' ועיין פרש"י ויש לפרש דב' לשונות הן א' לשון דרבנן וא' לשון שאר אינשי אבל לשון שאמרת הוא לשון שלישי ברמות רוחא כדשמואל ועי"ל שהגאוה מתחלקת לג' חלקים הא' במעשה כגון הולך טפוף והב' במחשבה בדעתו שאין כמוהו והג' בדבורו שמדבר גבוהה וזה שהוסיף באתרונגא הנ' מדבור הגבוהה שהנו"ן מאותיות דטלנ"ת שהם כח הלשון שע"י מדבר גדולות גבוהה וק"ל:

א"ל תיתי דונג תשקינן א"ל כו' יש לדקדק בזה מאי קאמר רב נחמן הכי לרב יהודה דהא לפי דעתו שרי להשתמש מיהת באשה קטנה ודוחק לומר דדרך שאלה קא"ל וי"ל שהשיב לרב יהודה אמאי דקאמר לישתי מר אנבגא בלישנא דלא אמרי רבנן ולא אינשי כדלעיל והא השיב דלהכי אמרי בהאי לישנא כדי דתשמע בתי דונג ותיתי ותשקינן שהיא מורגלת בהאי לישנא בבית ריש גלותא וק"ל:

דף ע:

[אין שואלין בשלום כו'. מפורש פ' הפועלים בחידושי אגדות ע"ש]:

א"ל מאי שיאטיה למר הכא כו'. אפשר ששכח בהזמנותו למלתא דלא רמיא עליה לאיניש לאו אדעתיה ודביתהו דא"ל שרי ליה תיגרא ברישא אמרה כן דודאי אית ליה מלתא הכא ודרך לומר כן לעשות בקשת איש כו' כפרש"י וק"ל:

מ"ט שמתיה מר ניער שלוחא דרבנן כו'. ולעיל משמע דשמתיה משום דביזה את רב יהודה ומנדין משום כבוד הרב כפרש"י לעיל ואפשר שרב יהודה מדרך ענוה לא תלה השמתא בכבודו דהא קושטא נמי דניער שלוחא דרבנן וק"ל:

לאכרוזי עליה מי אמר אדהכי והכי כו'. ר"ל אדהכי והכי שהיו נושאין ונותנין בדבר אם אמרה שמואל גם לאכרוזי [לרב יהודה ודאי אמר שמואל אפי' לאכרוזי] וק"ל:

אלא ההיא רביתא דסלקא לאיגרא ורמיא קלא כו'. משום דעד דנהרגנו כולם ע"י הורדוס עבדת הכי וברפ"ק דב"ב קאמר דהורדוס בעא למינסבה כדי שתהא משפחתו נקראת ע"ש חשמונאי ופרש"י הכא ומסתמא לאו בנות ישראל נשא דנזהרין הם להשיא כו' לשמואל דקסבר בפ' החולץ עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר הוצרך למימר הכי ומיהו בפ' אלו נאמרין פרש"י גבי אגריפס המלך שהיה מזרע הורדוס וא"ל אחינו אתה שהיתה אמו מישראל ועיין בזה בתוס' רפ"ק דב"ב ודו"ק:

איקרעו כמה כתובות כו'. פרש"י מנשי אותה המשפחה עכ"ל נראה דר"ל דהנשים שלהן היו ג"כ מאותה משפחה דאל"כ הל"ל דכמה נשים נאסרו לבעליהן מאותה משפחה ודו"ק:

ואי לא מגלינא כו' תרתי זרעייתא כו' וחדא מקרייא דבי עורבתי כו' וסימנא טמא טמא כו' רב יהודה לא קא"ל אלא לרבינא ורב אשי שסדרו תלמודא קא"ל דאל"כ הא גילה רב יהודה פסולייהו ולמה חזרו מרגמייהו א"נ דלא הוו ידעי השתא כלל בשמותן איזה מהן דבי יונה ואיזה דבי עורבתי אלא דרב יהודה קאמר דהוה ידע לגלות איזה דבי יונה ואיזה דבי עורבתי וק"ל:

בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל גיטא כו'. משמע דאכרוז עליו כדי שלא ישא בת חורין וכמ"ד בפרק השולח למעוכב גט שיחרור אסור בבת חורין ובתוס' סוף מסכת ע"ז כתבו שהיה מותר בשפחה ע"ש ודו"ק:

ד' מאות עבדים כו' היו לו לפשחור בן אימר וכולם נטמעו כו'. זה פשחור כהן היה והיה פקיד ונגיד בבית ה' כמפורש בירמיה וע"י שאכלו אלו תרומה היו מחזיקים עצמן לכהנים ונשאו נשים כשרות ופרש"י פי' נשאו בנות כהנים כו' ולא ידענא מי הכריחו לכך ואמר וכל כהן שיש בו עזות כו' כדלקמן דיחוסא דבבל שתיקותא ואמר אביי וכולן יתבי בשורא דבנהרדעי כו' דמפורש בירמיה שגלו דכתיב ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי וגו' ע"ש וק"ל:

אם ראית כהן בעזות כו' שנאמר ועמך כמריבי כהן ר"ל דמתוך יחוסו וחשיבותו של כהן הוא עומד במריבה ואינו שותק שלפי דעתו מתוך חשיבותו אין ראוי לעבור על מדותיו וזה כוונת הכתוב איש אל יריב וגו' אלא ישתוק במריבה וזהו ייחוסו כדלקמן אבל עמך שהוא גם ההמון אין עושין כן אלא שהם עושין כמריבי כהן כאילו הוא מיוחס וחשוב ככהן שאינו שותק במריבה ודו"ק:

[ואין מעיד עליו שנאמר שבטי יה עדות לישראל כו' מבואר בסוטה איש ואשה אם זוכין י"ה ביניהן י' מאיש וה' מאשה ואם לאו שאין זוכין כה"ג שאינה הוגנת לו אש אוכלתן והיינו שם י"ה המעיד עליהן דקאמר הכא וק"ל]:

אין משרה שכינתו כו' שנאמר אהיה לאלהים לכל משפחות כו' לפי מה שדרשו פרק נושאין להיות לך לאלהים ולזרעך וגו' בזרעך מיוחס אחריך מהאי קרא דאורייתא ה"מ לאתויי דאין שכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל אלא דהאי קרא דמייתי הכא הוא מפורש טפי לפי פשוטו דלשון משפחות הוא מלשון ייחוס של זרע וק"ל:

קשים גרים לישראל כספחת כו' מפורש ביבמות פרק החולץ ע"ש:

דף עא.

שבטו של לוי מטהר תחלה שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף כו' מבואר כי ישראל בכלל אם זוכין נמשלו לכסף כמ"ש פרק ג"ה כסף אלו צדיקים שנאמר צרור הכסף לקח בידו כמפורש שם בחידושינו ואם אין זוכין נמשלו לסיג כמ"ש ואצרוף כבור סיגיך וכדמיון זה הכא לענין ייחוס הן ככסף נקי והפסולים שנתערבו בהם הוו כסיג בתוך הכסף וצריך צירוף לטהרן שיעמדו בייחוסן על טהרן וזש"ה על כלל ישראל כי לעתיד ישוב לצרפן ולטהרן ככסף נקי מהפסולת שנתערבו בהן אחרי שטיהר כבר את בני לוי שזיקק אותן כזהב כי לפי חשיבותן של הכהנים בני לוי נדמו לזהב שהסיג מזיק בו יותר כמו הכהן שנתערבו בו הפסולים ואמר גבי שבט לוי גם וככסף היינו לגבי לוים שאין להם פסול יותר מישראל שכל הכשר לישראל כשר ללוי ומסיים בקרא והיו לה' מגישי מנחה בצדקה וגו' ולפי דברי ריב"ל דמפרש קרא כסף מטהר ממזרים מפרש מאי מגישי מנחה בצדקה כו' אבל לפי מה דאמרינן הכא למטהר ממש להבדילן מפסוליהן לא קאמר מאי מגישי מנחה וגו' ונראה לפרש לפי מה שמצינו בספר עזרא כשעלו בבית שני שנבדלו מנשים נכריות והביאו קרבנות אשם על חטאן שעבר כמ"ש שם ויתנו ידם להוציא נשיהם ואשמים איל צאן על אשמתם כן לעתיד כשיבדלו מן הפסולין יש להם להביא קרבן על חטאם שעבר ולפי שלא יהיה להם להביא קרבן עשיר כמ"ש אין בן דוד בא עד שיכלה פרוטה מן הכיס אלא שיביאו קרבן של דלי דלות שהוא המנחה וז"ש והיו מגישין לה' על חטאן מנחה שמביאין בדלי דלות השייכין בצדקה ר"ל במקבלי צדקה שאין להם כלום משלהם אבל למ"ד דכסף מטהר ממזרים אין סברא שיביאו קרבן אשם על העבר ולכך מקשה אליביה מאי מגישי מנחה כו' ודו"ק:

בימי רבי בקשו לעשות בבל עיסה כו' נטפל עמהם ר"ח בר חמא כו' גם רבי סתם במתניתין הכי דתני עלו מבבל שעשאה כסולת נקייה דלעיל אלא לפי שהיה מבבל לא האמינו לו עד שאמר ר"ח קבלתו מר"י שאמר משום אביו ר' יוסי שהיה מא"י:

א"ר יוחנן היכלא כו' נשבע בקדושת היכל וצ"ל דאפילו לאחר החורבן יש בו קדושה דס"ל כמ"ד בפ"ק דמגילה דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד וק"ל:

ושאמר בידינו הוא. פירש בערוך ידועים בידינו המשפחות כו' ויותר נראה לפרש בידינו הוא לגלות בלי שתגיע לנו סכנה והשתא מוכח שפיר דס"ל משפחה שנטמעה נטמעה אבל אם מפני סכנת של גדולי הדור לא רצה לגלות לא מוכח מידי דס"ל כמ"ד משפחה שנטמעה נטמעה ופרש"י דאין להפרישה כו' אלא יניחום והם ספק והם כשרים לעתיד לבא עכ"ל וכן מוכח לעיל דמטהר ממזרים לעתיד אבל השתא בספק הן עומדין ומי שידע בספיקן ודאי דירחק מהן משום דאין השכינה שורה אלא על המיוחסות שבישראל אלא כיון שנטמעה ולעתיד יהיו כשרים לגמרי אין לגלות לאחרים בספיקן ואין להפרישן כו' כפרש"י ובדור הזה רובן ספיקות והמגלה לחבירו אינו אלא כמוציא דבה ומתכבד בקלון חבירו הוא וכל הפוסל במומו פוסל ויש לגעור בהן ולהוכיחן על פניהם שישובו מדרכם הללו ובפרט השדכנים מועלים בזה ויש לעונשם על כך וק"ל:

משפחות בית הצריפה כו' מתני' היא בסוף מסכת עדיות על לרחק ולקרב ואביי מדקדק בה מדקתני בה כגון אלו אליהו כו' משמע דוקא הני ידעין אנן להו בהכשרן ובפסולן אבל משפחה שנטמעה כו' וכן מפורש התם ברישא א"ר יהושע אני כו' שאין אליהו בא לטהר ולטמא לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין ולקרב המרוחקין דהיינו שלא בא לרחק ולקרב אשר נטמעו כבר אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע ומייתי הך דבית הצריפה כו' ע"ש מה שמדקדק הרמב"ם שם בפי' המשנה בלשון המשנה ודע מה שפרש"י הכא אליהו בא לעתיד לבא דכתיב והשיב לב אבות על בנים זה מבני בניו כו' שם במתניתין לא משמע הכי אלא דאיכא מ"ד התם דפליג וקאמר אליהו לא בא לא לקרב ולא לרחק אלא לעשות שלום ומייתי מהאי קרא והשיב לב אבות על בנים וגו' אבל ר' יהושע דס"ל דבא לרחק ולקרב לא מייתי ליה כלל מקרא אלא דכן היה מקובל מר"י ב"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני ע"ש ודו"ק:

הריני נזיר אם לא אגלה כו' מבואר כמ"ש בס' יוסיפון שהיה בזמן הבית כת א' נקראו נזירים שהיו מתבודדין עצמן גם במדברות כדי שלא יבואו לדבר בקלון בני אדם ולהתרחק מדיבתם רעה ולזה אמר אם לא אגלה קלון ופסול משפחות אהיה נזיר כי זו מדת נזירים היא ואמר הגם כשיהיה נזיר הוצרך לנער עצמו ונקרא חוטא כדאמרינן ומה זה שלא ניער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא כו' אעפ"כ אסור לו לגלות ויהיה נזיר כתנאו גם אם חוטא יהיה וק"ל:

שם בן ד' אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהם פ"א כו' פרש"י קריאתו ככתיבתו ופירשו חכמים כו' עכ"ל ר"ל דודאי קריאתו ככתיבתו הכל יודעין בו וא"צ מסירת חכמים אבל פירושו של הכתיבה והקריאה וכונתו אין כל אדם יודע אלא ע"י קבלה ומסירת חכמים וכן רבא דבעי למדרשיה בפירקיה אפירושו קאמר וכן משמע מפרש"י בפרק אלו עוברין אבל כפשטיה קריאה וכתיבה לא שייך דרשה דהכל יודעין בו ומסיק לעלם כתיב דיש להתעלם פירושו וגם קריאתו ככתיבתו אסור מדכתיב זה שמי וזה זכרי כדבסמוך ומכאן מודעא רבה והמחאה מוחזקת לאותן דרשנים ברבים בדורותינו בסוד השם ובפירושו בכמה צירופים ויותר מהמה אם הם דברים שאינן נמסרים להם מפי חכם או שהתלמיד אינו הגון להבין הדברים על עיקרן ושרשן הרי הם דברים בדויים מלבם וה"ז בכלל מגלה פנים בתורה שלא כהלכה וכעושה התורה פלסתר וכל מי שבידו למחות ראוי למחות בהם וגם אני אם איסר חילי אבטלינייה:

כתיב זה שמי וזה זכרי כו' נכתב בי"ה ונקרא בא"ד כו' ואמרינן בעלמא דהיינו בעוה"ז אבל בעוה"ב נקרא ככתיבתו בי"ה והכונה כי בעוה"ז הוא מדת הדין שולט בשיתוף הרחמים כבריאתו ששיתף הקב"ה הרחמים והדין כמ"ש ביום ברוא ה' אלהים וגו' וע"כ הכתיבה שם הרחמים והקריאה שם הדין אבל עוה"ב כולו רחמים ואז יהיה השם שלם קריאתו ככתיבתו דבעוה"ז נקרא אדנ"י שהוא הזכרה מורה על הדין שע"כ נקרא ר"ה שהוא יום הדין יום הזכרון ושם אדנ"י מורה ע"ז א' הוא ר"ה וי' הוא י"כ וביניהם מלת דן שבאותן י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ הם ימי הדין וע"כ בעוה"ב שכולו רחמים יהיה זכרו ג"כ שהיא הקריאה משתנה כולו לרחמים וגם בעוה"ז כשמזכיר השם בתפלתו יהיה עיקר כונתו על הרחמים דיש אם למסורת שהיא הכתיבה כמ"ש בטור א"ח וזה כונת הכתוב דרשו ה' בהמצאו דהיינו שיהיה הדרישה והכונה בלב בהמצאו ככתיבתו אבל קראוהו אינו כן אלא בשם אחר והוא השם בהיותו קרוב אליו כקריאתו שהוא אדני היכל ההויה (בקריאה דנקודת שם א"ד הם עצמם נקודות שם י"ה) ודו"ק:

שם בן י"ב היו מוסרים אותו לכל אדם כו' ויש לדקדק הא אמרינן לעלם כתיב ואין סברא לחלק בין שם של ד' ובין של י"ב ולפי' רש"י לעיל (לעלם כתיב דהיינו) פירושו של שם הכא מיירי דהיו מוסרין לכל אדם כתיבת שם י"ב לא היו בקיאין בו כל אדם מיהו קריאתו ככתיבתו ודאי לאסור גם בו מדכתיב זה שמי וזה זכרי דאין לחלק בין זה השם לשם של ד' ואולי שהיו מוסרין אותו לכל אדם היינו לכהנים ואפילו הקריאה ככתיבתו הוא דשרי במקדש בברכת הכהנים כדאמרינן פ' א"נ ושמו את שמי שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין כו' וכדמייתי מהך עובדא דר' טרפון עליתי אחר אחי אמי לדוכן כו' אצל כ"ג כו' וק"ק דמשמע דבזמן ר' טרפון שהיה קרוב לחורבן בית שני היו מברכין בשם המיוחד ואנן אמרינן בר"פ טרף בקלפי משמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם ואפשר לחלק דהתם בשאר הכהנים קאמר דנמנעו אבל הכא בכ"ג איירי שלא היה נמנע וק"ל:

שם בן מ"ב אותיות אין מוסרין כו' הא דאמרינן בר"פ חלק ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב פרש"י פ"ק דע"ז שדורשו במ"ב אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ וע"ש בתוס' גם בזה ראיתי בדור הזה שאפילו מי שאין בו אחת ממדות הללו השם בן מ"ב מסור בידו גם בפרהסיא ומדה הראשונה דחשיב הכא אלא למי שצנוע כו' דהיינו שאינו מגלה אותו בפרהסיא דאפי' להתלמד אסור בפרהסיא כדאמרינן פ"ק דע"ז גבי ר"ח בן תרדיון שנענש על כך ע"כ כל מי שבידו למחות יגעור בחכמים האלה לפי דעתם לאבד בזה גם העוה"ב ודו"ק:

דף עא:

א"ל אורייתן כשרין בנתן לאו כו' מדמה להו ע"פ מ"ש פ"ק ראה חיים עם אשה וגו' אם אשה ממש כשם שחייב כו' אם אשה תורה היא כשם כו' וק"ל:

א"ל מי ידענא מהיכא אנסביה כו' יש לדקדק הא רב יהודה בבבל היה ואיהו גופיה קאמר לעיל משמיה דשמואל א"י עיסה לבבל ויש ליישב דאע"ג דאותן דנשתיירו בימי עזרא בבבל מיוחסים היו מ"מ היה חושש דמאותו זמן מימי עזרא שהיה כמעט ת"ר שנה עד רב יהודה נתערבו בהם פסולים הסמוכים לבבל דיש לו גבול ליחוס כדלקמן וק"ל:

וכ"ת עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כו' דאפי' מנסים דק"מ דמאן דמכשיר בין בפנויה בין בא"א מכשיר כדמסיק פרק החולץ ועוי"ל דאפי' למאי דס"ל התם דלא מכשיר בא"א מנסים דקרא ל"ק להו כלל דרוב בעילות אחר הבעל ודו"ק:

משום דמשתינין כו' יגלו בראש גולים כו' סכנת עניות אמרו שם בפרק במה אשה במשתינין בפני מטותיהם ערומים מ"מ האי עונשא דיגלו בראש גולים לא שייך ביה וק"ל:

אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה כו' מפורש שם אוכלים כרים מצאן וגו' והשותים במזרקי יין וגו' מתוך אלו תענוגים שאוכלים ושותים זה עם זה עם נשותיהם יבואו לזנות בנשיהם ומסריחים ערסותם בש"ז שאינו שלהם מתוך שהם מחליפין נשיהם לזנות אינן רוצין שיתעברו נשותיהם כמ"ש גבי עדה וצלה שאותה שלתשמיש מכוין בה שלא תתעבר ועי"ז הש"ז מסריח כמ"ש פ' רע"ק דש"ז המסריח אין ראוי להיות ולד נוצר ממנו וק"ל:

זיל בתר שתיקותא כו' פרש"י מתוך פסולן שהיו פורשין מהן נטרו איבה עכ"ל ודוחק יש לצדד בהיפך מתוך שהן פסולין יראים להחזיק במריבה כדי שלא יגלה לו בעל מריבו את פסולו ויש לפרש לדרך בעלי מריבות שכ"א מזלזל בחבירו ואומר לו פסול מה ופעמים שהאחד מתחכם כי ירא שחבירו יאמר לו פסול מה שעליו הוא מקדים עצמו לומר לחבירו אותו פסול וז"ש כל הפוסל במומו פוסל כדי שלא יאמר לו חבירו אותו פסול ולכך אמר הכא האי דלא קדים לומר לחבירו פסול מה אלא דקדים ושתיק הוא מיוחס טפי מחבירו שא"ל פסול מה דאם היה בו אותו פסול היה הוא מקדים עצמו לאומרו לחבירו דכל הפוסל במומו פוסל ודו"ק:

אריב"ל אם ראית ב' משפחות כו' בשני בני אדם כדקאמר רב איכא למימר דנפלה שנאה ביניהם ע"י שום דבר שפשע א' נגד חבירו אבל בב' משפחות שכל בני משפחה זו מתגרות עם בני משפחה אחרת ליכא טעמא אלא דמן השמים אין מניחין כו' וק"ל:

בבל בריאה מישן מיתה מדי כו' דמאי דאמרינן פ' הערל דממזרין אינן חיין כדי שלא יטמעו בהם הרי הוא בבבל בריאה כו' כולה כמשמעו וק"ל:

דף עב.

וכולן לפסול כ"מ שגלו כו' פרש"י אפילו למ"ד דלא הוי ממזר פגום מיהא כו' עכ"ל ולפי פרש"י שם (ביבמות יז) ניחא טפי דמ"מ איכא ממזרות שהן לא נזהרו ונשא זה אחותו או בתו כו' ע"ש ודו"ק:

תנינא דמיא לדוב תני רב יוסף אלו פרסיים כו' וע"ש זה נקרא שר של פרס של מעלה דוביאל כמפורש פ' י"ה ע"ש:

הראני פרסיים דומים לחיילות של בית דוד כפרש"י לענין גבורה כמפורש בחיילות בית דוד הגבורה בסוף ספר שמואל ובפרסיים אמרינן לעיל י' קבין גבורה באו לעולם ט' נטלו פרסיים כו':

הראני חברין דומין כו' עיין פרש"י ובערוך פי' שהם כומרין של פרסיים ועיין בתוס' פ"ק דשבת באורך בזה:

הראני ישמעאלים דומים לשעירים כו' פרש"י לענין מלבושים שחורים והראני ת"ח כו' לענין מלבושים לבנים והוא דוחק מה לו לתלות לשעירים ממזיקין שבבית הכסא גם מה שהביא ראיה לת"ח מר' יהודה בר אלעאי לאו מבבל היה ובתוס' בפ"ק דשבת ניחא שכתבו כן גבי חברין שהן כומרין שדרכן לצאת בשחורין ונראה לפרש לענין נקיות טהרה קאמר הראני ישמעאלים דומים לשעירים שבבית הכסא דאין מקפידין לנקיות כלל ות"ח שבבבל דומים למה"ש שמקפידין בנקיות וכמ"ש בת"ח לאסור אפי' להרהר בד"ת במבואות המטונפות ודו"ק:

דף עב:

היום יושב בחיקו של אברהם אבינו כו' מלת חיק נאמר בכ"מ על מקום הערוה ולפי' שהיום מת תלה בחיק של אברהם דר"ל שזכה רב אדא בר אהבה לבא לג"ע דאברהם הוא הכניסו כמ"ש דאברהם רואה בכל הנכנס לג"ע אם בעל כותית ערלתו מבשקר ליה ואין מכניסו ולפי' שבו ביום נכנס לברית מילה תלה בחיק אברהם שהוא ראשון הנימול בעולם וק"ל:

שאין צדיק נפטר כו' שנאמר וזרח השמש ובא השמש וגו' דלפי פשוטו לא הו"ל למכתב רק חד שמש או וזרח ובא השמש או וזרח השמש ובא אל מקומו וגו' וע"כ דרשוהו לשמש דקרא רמז על שני אורות זורחות של הצדיקים קאיירי דעד שלא כבתה שמשו של צדיק זה זרחה שמשו של צדיק אחר ומסיים ביה ואל מקומו של צדיק המת שואף וזורח צדיק השני וקאי נמי שפיר אקרא דלעיל מיניה דור הולך ודור בא וגו' דהיינו צדיק זה מת וצדיק זה נולד מיד ומייתי מהאי קרא ונר אלהים טרם וגו' דלפי פשוטו המקרא מסורס כדאמרינן לקמן בפרקין ושמואל שוכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו וע"כ דרשו הכא דלכך נסמך ושמואל שוכב לנר אלהים לרמוז נר אלהים היא הנשמה כמ"ש נר אלהים נשמת אדם טרם יכבה היינו טרם שנפטר עלי וכבר שמואל היה שם מוכן תחתיו וזרחה שמשו כמפורש בתר הכי ויקרא ה' אל שמואל וגו' וק"ל:

מי שעשה טובה בישראל ימות בחצי ימיו כו' דמסיים בהאי קרא אהה אדני ה' כלה אתה עושה שארית ישראל דמשמע שהיה מצטער עליו שהיה משארית ישראל שעשה כלה דהיינו שמת קודם זמנו אך למ"ד דרעה קשה דהיאך יתפרש סיפא דקרא כלה אתה עושה וגו' ויש ליישב דמשום דלעיל מיניה כתיב בחרב תפולו על וגו' וזה פלטיהו מת כדרך כל הארץ על מטתו ולכך התרעם וקובל הנביא יחזקאל שזה שעשה מעשה רע כזה ימות על מטתו ושארית ישראל יהיו כלים דהיינו במיתת חרב שזכר וק"ל:

עשרים וחמשה איש אחוריהם אל וגו' איני יודע שאחוריהם כו' בהאי קרא לא הוזכר במפורש שהיה פלטיהו בן בניהו בתוכם גם הביא התלמוד המקראות שלא כסדרן ונראה משום דבהאי קרא דכתיב אחוריהם אל היכל וגו' הוזכר שהיו כ"ה איש ובההוא קרא ותבא אותי אל שער ה' וגו' הוזכר נמי שהיו כ"ה איש מסתמא אית לן למימר שאותן כ"ה איש היו ופלטיהו היה בתוכן כמפורש בההוא קרא ונראה דבההוא קרא דאחוריהם אל היכל בלאו הך דרשא מפורש ביה מעשה הרע שעשו שאמר עוד תשוב תראה תועבות גדולות מאלה ויבא גו' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש ודו"ק:

שמואל לטעמיה דאמר המפקיר עבדו כו' וא"צ גט שחרור כו' עבד שאין לרב וכו' עיין פרש"י וק"ק דלפי זה בהורדוס שהרג כל בית חשמונאי הרי לא היה עליו רשות רבו וא"צ גט שחרור ואמאי קאמר שמואל כל האומר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא וי"ל דלאו לענין איסורא קאמר עבדא הוא אלא דמעבדים אתי מבית הורדוס ולא מבית חשמונאי הוא שנהרגו כולם אבל קשה דא"כ למה הכריז עליו רב יהודה דעבדא הוא דמשמע לענין פסול עבד ויש ליישב בדוחק דלכך הכריז עליו לפי שהיה מחזיק עצמו בכהן מבית חשמונאי ולכך הכריז עליו דמבית הורדוס הוא ואינו כהן אלא עבד משוחרר כשמואל ודו"ק:

וישב ממזר כו' בארעהון דהוו דמיין בה לנוכראין כו' כפרש"י דארץ פלשתים מגבול א"י הוא ונראה דהוו דמיין בה לנוכראין בעוה"ז מכח שבועת אברהם לאבימלך כמ"ש במצודת ציון של יבוסי וזה שסיים בענין והיה עקרון כיבוסי ר"ל כמו שהותר יבוסי בעוה"ז כך יהיה מותר כל ארץ פלשתים בעוה"ב שלא היתה השבועה רק בעוה"ז וק"ל:

דף פא.

א"ל והא מר הוא דאמר בכשרים ס"ל כו'. וצ"ל דהיו עם רב ורב יהודה עוד אנשים אחרים דאל"כ מאי קשיא ליה לרב יהודה דהא בדרך הוה ובעי רב שלשה וק"ל:

סקבא דשתא רינגא. פרש"י שיש שם קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה כו' וכה"ג אמרו בב"ה שעשו תיקון גדול פ' החליל ולפירושו הל"ל שבתא דריגלא דאז עיקר הדרשה ובערוך פי' ברינגא ממש ומשום דכיון שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכתם מתייחדין כו' עכ"ל ע"ש:

נורא בי עמרם אתו כו'. ודאי דהם הבינו שדליקה בביתו כפרש"י אבל הוא ודאי נתכוין על נורא דיצה"ר כדמסיק דודאי לא הוציא ר' עמרם חסידא שקר מפיו. וענין דאשבעיה על ליפוק מיניה כו' כענין שאמרו גבי בועז שאמר חי ה' שהיה נשבע ליצרו ונקרא יצרא לעבירה נורא כי כמו שהאש מחמם כן יצרא לעבירה הוא מחמם כמ"ש גבי אחאב והזונות רחצו משום דאחאב איש מצונן היה ועשאתו לו איזבל צורות זונות לחממו ואמרו נמי ביצרא לעבירה כאש בנעורת וז"ש את נורא ואנא בישרא ואנא עדיפנא מינך וק"ל:

אי לאו כו' הזהרו בר"מ ותורתו כו'. ר"ל דודאי היצה"ר שולט יותר בגדולים כמ"ש כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו אלא שהתורה מגנא ומצלא מגנא מיסורין ומצלת מן החטא כדאמרינן פ' היה נוטל ע"ש ודו"ק:

גירא בעינא דסטנא כו'. קללו בעין שהוא סרסור לעבירה זו כמפורש בכל הני עובדי דמייתי הכא ונקט גירא כלוחם עם היצה"ר:

אידמי ליה כעניא כו' כ"ע גוואי כו' כ"ע אתכא ואנא כו'. כי זה דרכו של היצה"ר כמ"ש פרק החליל בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש כפרש"י שם וכן הכא בתחלה עני הולך מבראי ברחוב שואל על הפתחים ואח"כ כאורח מגוואי ואח"כ כבעל הבית אתכא:

דף פא:

אזל בתריה נפל קמיה כדחזייה מצטער כו'. לפי דעת פלימו שהיה זה בן אדם ומית כבר בבית שלכך ערך לב"ה היה סבור עתה שזה דנפל קמיה איש אחר הוא ולא ידע מה היה לו או אפשר דהוה סבר השתא דבתחלה טעה ולא מת אז ואזל השתא בתריה ונפל קמיה ומית ולכך היה מצטער ביותר:

ואמר לימא מר רחמנא ליגער ביה בשטן כו'. דזה הוא מדת צדיקים כמ"ש ביהושע בן יהוצדק שהיה צדיק והשטן עומד על ימינו לשטנו ויאמר ה' אל השטן יגער וגו' ולא מצינו כו' שקללו ודו"ק:

הרחמן יצילנו מיצה"ר כו'. הגם שאחז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא ליטהר מסייעין לו וכה"ג אמרינן בפ"ק אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו כו' ע"ש:

כמה שני דפריש מינאי מ"ט קאמר כו' עכ"ל. פרש"י דפריש מינאי מחמת זקנה ומה ירא מיצה"ר עכ"ל ר"ל על השתא הוה סברה הא דפריש מינה מחמת זקנה הוא לכך לא קשטה עצמה כל אותם השנים אבל השתא דשמעה מיניה להתפלל להצילו מיצה"ר אי הוה פריש משום זקנה לא הוה צריך להתפלל ומ"ט קאמר הכי ולכך ראתה השתא לקשט עצמה בפניו וק"ל:

אישה הפרם וה' יסלח לה כו' והיא לא ידעה שהפר לה בעלה כו'. בקראי קמאי דפרשת הפרת אב לבתו ובהפרת ארוסה נמי כתיב וה' יסלח לה ומיירי נמי אחר ההפרה כמו שפרש"י בחומש ואפשר דאי לאו קרא דהכא בנשואה הנהו ב' קראי וה' יסלח לה איירי בענין אחר שאם עברה ולא הפר לה האב והארוס יסלח לה ה' אבל בהאי קרא דנשואה מפורש טפי אישה הפרם וה' יסלח לה למשמע אחר הפרה וק"ל:

כי מטי להאי פסוקא כו' לאכול בשר חזיר כו'. ובאידך קרא נקיט ר' עקיבא מי שנתכוין לאכול שומן כו' דקרא קמא גבי נדרים הוא בלאו וכמוהו בשר חזיר אבל האי קרא והוא לא ידע ואשם וגו' בקרבן איירי דלא בא רק על חייבי כריתות כמו חלב והשתא ניחא דאצטריכו הני תרי קראי משום דאינן שוים להאי

נדרים דאינן רק בלאו יש לו סליחה אבל האי דחלב נשא עונו ואין לו סליחה רק בקרבן אבל בפ"ד נזיר מייתי גם בקרא אחרינא משל לחזיר והוצרך שם לעשות צריכותא אתרתי מילתיה דר' עקיבא ע"ש:

איסי בן יהודה אומר כו'. בפ"ק דנזיר קאמר דאיסי קאמר לקרא איירי בב' חתיכות א' של חלב ואחד של שומן וניחא לפי זה שאמר ע"ד זה ילוו כל הלוויים דר"ל עד"ז שנקבע איסורא יש ללווי שצריך נשיאת עון אבל לא בחתיכה אחת דלא נקבע בו איסורא כלל וכתבו התוס' שם דדרשי י' ד' ו' ר"ת י"דע ו"אשם ו"נשא ודו"ק:

דף פב.

לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה כו' כצ"ל כנראה מפרש"י אבל ממאי דדרש בגמרא בר קפרא לעולם כו' נקיה וקלה וקאמר עלה מאי היא משמע דמלת וקלה לא היה כתוב במתני' דאל"כ מה הוסיף בר קפרא אמתניתין ועוד אמאי לא קאמר מאי היא אמתני' ור"ל דודאי בלי אומנות כלל לא יסמוך אדם על תפלתו להתעשר כדאמרינן בפ"ק שחייב כל אב ללמד בנו אומנות וליכא מאן דפליג שנינו ג"כ באבות כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה אלא דקאמר שאל יחשוב אדם דבמלאכה כבדה יתפרנס ותהיה מלאכתו קבע ותורתו עראי אלא יעסוק במלאכה נקיה וקלה שיוכל לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי כדאמרינן במסכת ברכות ויתפלל למי שהעושר שלו שיוכל להתעשר גם ממלאכה קלה ועראי שהרי ראינו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות כו' ויכול להתעשר ממלאכה קלה ועראי כמו מכבדה שהיא קבע והכל לפי הזכות ממש כמ"ש פירושו בחידושי הלכות ע"ש ור' נהוראי דקאמר נמי לקמן מניח אני כל אומנות שבעולם כו' אלא תורה ודאי דלא פליג וצריך כל אדם ללמוד אומנות אלא דה"ק מניח אני הקביעות של כל האומנות ואני מלמדו תורה בקבע ואומנות עראי וז"ש דהאומנות אינו עומד לאדם אלא בילדותו שאז הוא בכחו לקבוע לו אומנות כבדה אבל כשבא לידי זקנה או חולי אינו יכול לעשות מלאכה כ"כ כדי פרנסתו אבל התורה אינה כן דע"י התורה המלאכה נקיה וקלה שיכול לעשות גם בימי זקנה מתברכת לו וזה נתקיים בידו כהך דחסידים הראשונים בברכות. ומייתי בנערותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח וגו'. בפסוקים דלעיל מיניה אמר נותן ליעף כח ולאין אונים וגו' עד ילכו ולא ייעפו הכפל בכל זה לפי שיש ג' זמנים באדם נערות ובחרות וזקנה גם כל מעשה האדם תלויים בג' דברים דהיינו הא' השתדלות כמ"ש ויד חרוצים תעשיר והב' במזל כמ"ש חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא והג' בזכות גדול המשנה מזל כמ"ש התוס' בסוף מסכת שבת והכל לפי זכותו דקתני נמי הכא היינו נמי זכות גדול כמ"ש בחדושי הלכות והשתא קאמר נותן ליעף ע"י השתדלות רב כח ולאין אונים מצד המזל עצמה ירבה ואמר והרי ראה ייעפו נערים במלאכתן גם ייגעו מצד מזלן וכן בחורים כשול מצד השתדלותן ויכשלון מצד מזלן אבל קוי ה' שעושין תורתן קבע ומלאכתן עראי יחליפו כח תחת תשותן ע"י התורה שנקראת תושיה וכן מצד מזלן גם אם הוא רע יעלו אבר כנשרים להיות עולין למעלה מהמזל כמ"ש באברהם הבט נא אין הבטה אלא מלמעלה למטה כו' ומסיים שזוכין שירוצו לב"ה כמ"ש ונדעה נרדפה וגו' ולא ייגעו וילכו אח"כ לב"ה כמ"ש ילכו מחיל אל חיל ולא ייעפו:

ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות כו'. יש לדקדק דלא נקט נמי בהמה ובברייתא קאמר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי כו' ולא ליסתמיט למנקט נמי בהמה ועוד קשה שינוי לשון לא נבראו אלא לשמשני הוה ליה למימר נמי ואני לא נבראתי אלא לשמש קוני וי"ל כי באמת החיה אינה צורך לתשמיש אדם למלאכה כדקאמר פרק ארבע מיתות דפריך והכתיב ולכל החיה הרומשת מאי לאו לאכילה ופרש"י לחיות לאו בני מלאכה נינהו ובעוף נמי נדחק לומר דש באוזין כו' אבל הבהמה עיקר תשמישה למלאכת אדם והא דקאמר הכא לא נבראו אלא לשמשני היינו לשום ד"א כמ"ש כי זה כל האדם והשתא ניחא כיון דמזונות בהמה תלויין עליך בעבור שהם עושין מלאכתך כשנתקלקל אדם בעצבון תאכלנה גם הבהמה נתקללה עמו וגבי ישראל כתיב ואספת דגנך וגו' ונתת לבהמתך וכה"ג אמרינן בבכורות מכל החיה ומכל הבהמה אם מחיה נתקללה מבהמה לכ"ש כו' ודקאמר לא נבראו אלא לשמשני שהם מוכרחים בבריאה על ענין מעשיהם וצריכיהם לאדם אבל האדם שיש לו בחירה לא אמר האי לישנא אלא אני נבראתי לשמש קוני לפי בחירתי הטובה וקאמר שפיר ליה ללמוד ק"ו מחיה אלא שהרעותי את מעשי לעשות התורה עראי והמלאכה קבע כדלעיל ודו"ק:

בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה וגו'. שאמר איש בער וגו' דהיינו שעושין מלאכתן קבע ותורתן עראי לא ידע דאין זה קיום לו לזקנותו וז"ש בפרוח רשעים כמו עשב שמצליחין במזלן כמ"ש אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ויציצו כל פועלי און מצד השתדלות פעולתן ומלאכתן להשמדם עדי עד שאין זה מתקיים לו בזקנה אבל במלת צדיקים אמר כתמר יפרח במיעוט מלאכה שמתברכת בו וכארז בלבנון ישגה מצד מזלו ואמר שזה נעשה להן ע"י שעשו תורתן קבע דהיינו שתולים בבית ה' שהוא ב"ה בחצרות אלהינו יפריחו היינו בבתי מדרשות וזה נותן להם אחרית ותקוה בזקנותם ושיבותן שהוא ע' שנים. ואמר עוד שיתר על שנותיו ניתן לו שינובון בשיבה על שיבואו לגבורות דהיינו פ' שנים שהוא גי' עוד ועי"ז מייתי מאברהם שהיה למד כל התורה כולה ומלאכתו מתברכת גם בזקנותו כמ"ש ואברהם זקן וה' ברך וגו' ובפ"ק דיומא האי לישנא דמתני' דהכא מימרא דרב היא (בפ"ג דיומא) ושם יבואר ע"ש:

לא ילמד כו' חמר גמל קדר ספן כו' פרש"י דכולהו משום גזילה שאומנתן אומנות ליסטים קאי אכולהו ולפי זה ר"י דאומר משמו פליג דהגמלין רובן כשרין והספנים רובן חסידים ולולי פירושו נראה לאמר גמל קדר ספן לא משום גזילה הוא אלא משום שמלאכתן בדרכים רחוקים חוץ מביתם והוא שאומנותן אומנות ליסטים לא קאי אלא ארועה וחנוני והשתא ר"י משמו לא פליג ומלתא באנפי נפשיה היא וק"ל:

טוב שברופאים לגיהנם והכשר כו'. יש לפרש טוב שברופאים דהיינו שמחזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים שאין כמוהו וסומך ביותר על המחאתו מתוך גאוותו ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה וממית את החולה ברפואותיו בדבר שמזיק לחולה זה אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים כיון שהוא סכנת נפשות:

והכשר שבטבחים שותפו וכו'. לפי שלעולם הטבחים משונים בבגדיהם מזוהמים גם שהם אנשי שאן ליתן דופי בשאר בני אדם וע"כ אמר וגם הכשר שבהם לשנות לשונו לדבר בנחת עם הבריות אל תאמין בו כל זמן שבגדיו המזוהמים של הטבחים עליו והרי הוא ממש שותפו של עמלק שנאמר בו וישמע הכנעני וגו' יושב הנגב לעמלק היה בבגדיו ושינה לשונו לדבר בלשון כנען כפרש"י בחומש ודו"ק:

דף פב:

אשרי מי שרואה הוריו באומנות כו' אשרי מי שאומנתו בשם כו'. לכאורה לא הל"ל אלא הך בתרייתא ומה איכפת ליה באומנות אבותיו וי"ל דבקמייתא אשמועינן גם אם הוא שינה מלאכתו לנקיה מ"מ אוי לו למי שרואה אבותיו במלאכה שאינה נקיה דקשה לו ללמוד מלאכה אחרת גם אם היא קלה כיון שלא הורגל בה שלא ראה אותה מאבותיו וק"ל:

סליק פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

מַהֲרַ"ם

דף ב.

בתוס' ד"ה האשה כו' דהא גבי יבמה קתני היבמה. פירוש מאי דוחקן לפרש דלשון האשה ר"ל המבוררת בקרא ונצטרך לחלק בעבד עברי שאין נופל בהן לשון ה' אע"פ שהן מבוררות בפסוק ולמה לא פירשנו דגבי לשון איש ואשה דרך התנא לשנות לשון ה' כמו שפירשו התוס' בדבור ראשון בריש כתובות ונראה שהטעם הוא דר"ל האשה המפורסמת שכל איש הוא צריך לאשה וע"ז אמר שא"א לפרש כן דהא גבי יבמה קתני היבמה א"כ ש"מ דהכל תלוי במבוררת בקרא ודו"ק:

ד"ה משום דקבעי וכו' על א"נ בשטר נמי אשכחן לשון קנין וכו'. פירוש המקשה היה יודע שפיר דבשטר שייך לשון קנין ואפ"ה הקשה מאי שנא ונ"ל משום דהוה קשה ליה ותנא תרתי אטו חדא דהיינו שטר ומתרץ דגבי כסף שייך ביה לשון קנין וא"כ הוי חדתי:

דף ב:

ד"ה אי נמי וכו' וקשה א"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם וכו'. פי' ה"ל לאתויי האי קרא השדה אשר קנה וגו' לחוד דהוא פסוק של תורה ולמה לו לאתויי בתר הכי קרא הנביאים מאחר שהכל תלוי בלשון שדה דס"ל:

ד"ה דאסר לה וכו' והרי את מקודשת לי וכו'. ר"ל וא"כ איך אמרינן הרי את מקודשת לי דמשמע שתהא לי כהקדש וא"כ אסר לה אנפשיה. ד"ה אתרוג שוה לאילן וכו' הקשה רבינו נסים וכו' ותירץ וכו'. עיין פרק מקום שנהגו (פסחים דף נ"א) בתוס' ובמס' שבועות בפירש"י דף מ"ד ותמצא ששם מביא תירוץ של ר"ן בלשון אחר ולשון התוס' שבכאן מגומגמת וכבר על הלשון שנראה כסותרין שמתחלה אמר שבירך אחר ניכר בין חדש לישן ובכרוב חיישינן לשמא יקח וכו' ובסוף גבי ספיחים היוצא למוצאי שביעית משמע איפכא וצ"ע וקצת ישבתיו אבל יאריך לעלות בכתב:

דף ג:

בתוס' ד"ה ואימא דידה וכו' נ"ל דפי' התוס' כך הוא וא"ת הא ע"כ לא צריך וכו'. ר"ל נ"ל דגמ' לרחוק כלומר כדמסיק בסמוך אלא מסתברא יציאה דכוותה קא ממעט כדי להכריח ממשמעות דקרא דלאו דידה הן הא ע"כ מיתורא ילפינן ליה דהא לא איצטריך וכו' דאי לא מיתורא אלא ממשמעות דקרא א"כ דכתוב אין כסף לחוד דהוה שמעינן תרווייהו למיקדשה בכסף והוא של אב אלא ודאי לא ממשמעות יליף לה אלא מיתורא ולכך צריך תרי קראי ומתרץ וי"ל דר"ל דלעולם מיתורא לא נאמר שהן של אב אם אין משמעות דקרא וכו' מאי אמרת א"כ לכתוב אין כסף לחוד והדר שמעינן תרווייהו זה ליתא דלקמן במסקנא אמרינן דתרויהו צריכי ולא היה יכול לכתוב אין כסף לחוד משום היכא דיהבה איהי וקדשתו הוו קידושין כדלקמן בסמוך דף (קידושין ל' ע"ב) ויש לפרש דברי התוס' בע"א אבל זה נראה בעיני העיקר אצלי לכוונת התוס' הוא זה ור"ל דס"ל דבגמרא דאין סברא למילף מיתורא שיהא של אב אי לאו שום משמעות בקרא והא דקאמר דלקמן ואצטריך למכתב וכו' דאי כתב רחמנא כי יקח ה"א כספא דידה הוי כתב רחמנא אין כסף וכו' משמע דיליף לה מיתורא היינו לפי מסקנא דשמעתא דקאמר מסתברא יציאה דכוותה קא ממעט וא"כ הוי נמי משמעות בקרא דהוי של אב והיינו כוונת התוס' במה שאמרו לקמן במסקנא אמרינן דהני תרי קראי צריכי וכן הוא בהדיא בתוס' בכתובות דף מ"ו ועיין במה שכתבתי שם ודברי ח"ש לא נהירא לי:

דף ד:

בתוס' ד"ה אמה העבריה וכו' על ומשני אי לא כתב אלא ובעל וכו' לא אתי בק"ו וכו' יש לתמוה דהא כי ממעטין אמה העבריה מובעלה ע"כ ממשמעות דמשמע ובעל לה ולא לאמה כדלקמן (קידושין דף ט' ע"ב) בגמרא וא"כ ממילא משמע לאשה גופה נקנית בביאה ואי ר"ל דלא הוה מוקמינן למעוטי אמה אלא הוה מוקמינן לה לאשה גופה משום דלא אתי בק"ו דהא לפי מאי דאמרת השתא דלא ממעט אמה העבריה לאשה גופה לא צריך קרא דהא השתא ל"ל אמה תוכיח וי"ל דר"ל דע"כ היינו צריכין לאוקמי ובעל לגופה דאי מוקמת ליה למעוטי אמה לא אתי אשה גופה בק"ו משום דאיכא למימר אמה תוכיח וא"כ מכח מה את מוקים לה למעוטי אמה מכח שאשה גופה אתי מק"ו וכי מוקמת לה למעוטי אמה מיפרך ליה הק"ו וא"כ סתרי אהדדי ולכך היינו מוכרחים לומר דאתי לאשה ואע"ג דאתי בק"ו מלתא דאתא בק"ו טרח וכתב ליה קרא דבע"א א"א לאוקמי וכן מצאתי קצת בתשובות הנקראים דברי ריבות:

דף יא.

תד"ה הנהו קלא אית להו וכו' על וקצת משמע כן התם דפריך ולימא המע"ה ט"ס הוא כי לא נמצא כן שם בפרק המוכר פירות ודיבור זה כתוב ג"כ במסכת כתובות פ' אעפ"י דף נ"ח וכתב עליו בספר חכמת שלמה שהוא ט"ס והניח שם גירסא אחרת מדעתו ע"ש:

דף יד.

בגמרא וכל היכא דאיכא עיכובא לא דרשינן ק"ו וכו'. פי' דרשינן ק"ו ומוקמינן האי עיכובא אשאר ענינא דכתיב בפרשה ולכך אי לאו ועשהו חטאת הוי דרשינן ק"ו והיינו מוקמינן עיכוב דחוקה אשאר עבודות הכתובים בפרשה ולא על הגרלה אבל השתא דכתיב ועשהו חטאת ע"כ ועשהו חטאת אתא לעיכוב הגרלה דאשאר ענינים לא שייך לאוקמי ולכך פריך נמי ה"נ נדרוש ק"ו ולוקמי עיכובא דהכא בע"א כגון שאם הוא חולץ יהא הרקיקה מעכבת וכיוצא בזה אבל אין ה"נ דאם פוטר אותה בגט ה"נ דפטורה וק"ל. בתוס' ד"ה ותהא יבמה וכו' הא פרכינן לעיל מה לשטר. לעיל הוא בדף ה' ע"ב בדין חופה דקאמר מה להנך השוה שבהן שכן הנאתן מרובה שטר יוכיח מה לשטר שכן מוציא בבת ישראל וכו'. ד"ה הא לאו הכי וכו' וי"ל דפריך הכא משום דכתיב אשר עלה תרי זימני וכו'. ותימה ואיך היה יכול לדרוש ק"ו כיון דכתיב אשר עלה עליו הגורל תרי זימני לעיכובא דהא ליכא לאוקמיה אשאר מילי ומאי אולמא לימודא דועשהו חטאת מעיכובא דאשר עלה אבל בתוספות ביומא דף מ"א ד"ה סתם ספרא מבואר שם היטב וז"ל התוס' שם ויכולנא לשנויי דלאו דוקא נקט התם חוקה לעיכובא אחרינא איתא דתנא ביה קרא תרי זימני דהוי כמו חוקה והכי פריך וכל היכא דכתב עיכובא לא דרשינן ק"ו והא גבי יוה"כ דכתיב גורל וכתיב חוקה דמשמע עיכובא לר' נחמיה ולרבי יהודה איכא עיכובא אחרינא דתנא ביה קרא וטעמא דכתב רחמנא ועשהו הא לאו הכי הוה דרשינן ק"ו אע"ג דהיה ראוי לדרוש אשר עלה אשר עלה לעיכובא אע"ג דלא כתיב בלשון צווי ונראה כמו סיפור דברים בעלמא מ"מ דכיון דכתיב חוקה היה סברא לומר דמעכבא מכח חוקה ומכח תרי אשר עלה אלא דאתא ק"ו ועקר ליה מהאי סברא ואוקמינן חוקה לשאר מילי ואשר עלה ואשר עלה אמרינן סיפור דברים בעלמא הוא ה"נ גבי יבמה דכתיב ככה לעיכובא נימא ק"ו דתנא בגט ועיכובא דככה לשאר מילי ע"כ וא"כ השתא מתורץ הכל שפיר ודו"ק:

שם :

דף יד:

בגמ' והפלה מלמד שמגרע פדיונה. כתב הריטב"א פי' רש"י כיון שמגרעת פדיונה ויוצאה מסתמא בכסף קנאה ואינו מחוור דאימא דקניה בשטר ונתן לה כסף בתורת דמים ודמיה מגרעת ויוצאה לפיכך פי' ר"ת שכשם שקונה עצמה בכסף כך נקנית בכסף עכ"ל ואני אומר שרש"י ז"ל ר"ל שמשמעות הכתוב הוא שמיד שמגרעת פדיונה היא יוצאה בלי שום דבר אחר וא"כ ש"מ שהכסף היא הקניה שאם קנאה בשטר או בדבר אחר זולת הכסף ע"כ כשיוצאה ממנו תצטרך ג"כ לד"א זולת נתינת הכסף לאלון בדרך משל שקנין מטלטלין הוא במשיכה והכסף נותנין בתורת דמים כשרוצה המוכר לחזור ולזכות המטלטלין מהלוקח אע"פ שהלוקח חוזר ומקבל ממנו הכסף עדיין אינם חוזרים להיות לבעלים הראשונים עד שיחזור המוכר הראשון וימשוך אותו מהלוקח שקנה אותו ממנו וק"ל:

בתוס' ד"ה הואיל וכל קנינו וכו' ועוד דבמס' ע"ז אמרינן דלכ"ע משיכה בעכו"ם קונה. הלשון לאו דוקא דהא ר"ל פליג אר' יוחנן ואומר דאינו קונה וגם במס' ע"ז אינו בזה הלשון דלא קאמר התם דלכ"ע משיכה קונה אלא הכי מסיק מכח ברייתא ש"מ משיכה בעכו"ם קונה ש"מ. ד"ה מוכר עצמו וכו' וא"ת אמאי אצטריך והפלה וכו' וי"ל אין ה"נ אלא אצטריך לגרעון כסף. יש להקשות גרעון כסף נמי נילף אמה העבריה מע"ע הנמכר לישראל וע"ע הנמכר לישראל מהנמכר לעכו"ם וגבי עכו"ם כתיב בהדיא גרעון כסף כדכתיב והיה כסף ממכרו במספר השנים כמו שפירש"י ויש שרוצין לתרץ דגרעון כסף שהוא (לחלק) [להקל] על העבד ליכא למילף מנמכר לעכו"ם אפי' בגזירה שוה דשכיר שכיר כדלקמן בגמ' (קידושין דף ט"ו) אצטריך ס"ד וכו' אבל מכרוהו ב"ד לעביד איסורא אימא נקנסיה ולא הוה יליף לה מג"ש אבל זה אינו דלקמן בדף הנ"ל ע"ב כתבו התוס' ד"ה מאי קאמר דלאחר דגלי קרא שיוצא ביובל אע"ג דעביד איסורא הוה ילפינן שכיר שכיר שיגאל בשלה ע"ש ול"נ דלהכי אצטריך לכתוב והפלה לגרעון כסף כדי לדמותו ליעול מה יעול אע"ג דאי מייעל וכו' כל היכא דלא מצי לייעל לא הוי זביניה זבינא ה"נ כל היכי דלא מצי מגרעא לא הוי זביניה זבינא כדאיתא לעיל (קידושין דף י"ב:)

דף טו:

ד"ה ור' יוסי הגלילי וכו'. נ"ל שצ"ל ור"י הגלילי מירי אלא באלה כתיב ופי' שר"י הגלילי מפרש המקרא אם לא יגאל באלה היינו בקרובים אלא באחר ויצא בשנת היובל ולכך פריך מידי אלא באלה כתיב וכו'. ד"ה ור' האי ויצא כו' לא בעי למאי אתא וכו' פי' לא בעי למאי מוקי ליה ובמאי מפרש ליה דודאי איהו מפרש לפי' הפסוק הוא שיצא מן העכו"ם ביובל אלא דקשה ליה יתורא דהא כתיב בקרא אחרינא שהוא יוצא ביובל:

דף טז:

בתוס' ד"ה מה לסימנים וכו' מ"מ כל במה דלא ילפינן ליה פירכא הוא. יש לתמוה א"כ בכל מקום שאנו למדים דבר במה הצד נפרוך מה להצד השוה שבהן ששוין באותו ענין שאנו באין ללמוד ממנו אלא שיש ליישב קצת דכאן בהצד הא' דהיינו שם ויובל מוציאין משיעבוד בעלמא בלא אמה העבריה שאנו באים ללמוד עתה דהא גבי ע"ע נמי מוציא:

דף יח.

ברש"י ד"ה בגניבתו וכו' קס"ד ונמכר בגניבתו משמע ליה ונמכר פעם א' כו'. פי' ולא הוה ס"ד שנדרוש מתיבת בגניבתו אבל לפי המסקנא ר"ל לפי התירוץ של בגניבתו דהיינו בגניבתו פי' כולה ואינו נמכר בחצי גניבתו והדר בחצי השניה כגון שהוא שוה ת"ק והגניבה אלף:

דף יח:

בתוס' ד"ה ר"א סבר וכו' לכך נראה לר"ת וכו' ר"א סבר יש אם למסורת ומסורת הוי לשון בגד וכו' מלא כתיב בבוגדו בוי"ו וכו'. יש לתמוה דהא כתבו התוס' בעצמם לעיל מזה ועוד דאין רגילות לכתוב לא י' ולא וי"ו בתוך אותיות הפעולות וכו' וא"כ משמע שאין לדקדק שום דבר מלא כתיב בבוגדו בוי"ו והכא כתבו דמסורת הוי לשון בגד מלא כתיב בבוגדו בוי"ו וי"ל דלעיל לפשוטו של מקרא הוי לשון בגד כדכתיב ותתפשהו בבגדו ומכח דיוק המסורת בא לשנות פשוטו של מקרא מלא כתיב ביו"ד לכך כתבו התוס' דאין לדקדק מזה והכא בגמ' שהמסורת הוא לשון בגד וא"צ לשנות פשוטו של מקרא אא"כ היה כתוב בבוגדו בוי"ו אז היינו צריכין ע"כ לשנות פשוטו של מקרא אבל השתא דלא כתיב בוי"ו הוי לשון בגד דהיינו פירושו דקאמר מלא כתיב בבוגדו בוי"ו וק"ל:

דף יט.

בתוס' ד"ה במאי מוקי לה וכו' לפר"ת לגרים וכו'. פי' דהא ר"ת פי' לעיל דר"א סבר כיון שפירש טליתו עליה ור"ע סבר כיון שבגד בה היינו שפחות אחר שפחות וע"כ צריך לגרום כאן מוקי לה כר"ע וכו':

ד"ה אומר אדם וכו' אע"כ המכירה חשובה וכו' א"כ המכירה נמי תחשב וכו'. פי' ואיך נוכל ללמוד ממנה כשלא אמר למקדש אלא אמר לה צאי וכו' אלא ע"כ צ"ל כאן מיירי נמי כגון שאמר למקדש א"כ קשה מאי אתי לאשמועינן פשיטא למקודשת מדין ערב וק"ל:

בא"ד אלא הכי מוכח דקטנה יש לה יד וכו'. פירוש ומ"מ צ"ל לה צאי וקבלי וכו' דהא היא ברשות אביה והא לגבי יעוד מתקדשת אע"ג דכתבו התוס' בסמוך דהמכירה לא הוי לא כאומר לו (צ"ל) לא כאומר לה [צ"ל] לגזירת הכתוב אבל אי אין לה יד לא שייך גזירת הכתוב בזה וק"ל:

דף כ.

בגמרא אי מהתם ה"א ניתב ליה דמי עיניה וניפוק. פירוש דה"א דהא דכתיב לא תצא כצאת העבדים לא אתי לגרע כחו משל עבד כנעני שהוא ק"ו דהא הוא יוצא בשש ויובל וגירעון כמו שכתבו התוס' אלא אדרבה הכתוב בא להעדיף כחו שלא כצאת העבדים שיוצא בשן ועין בלא תשלומין אבל זה יוצא וגם צריך ליתן לו דמי עינו וק"ל:

דף כא:

בתוס' ד"ה לקובעו חובה והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא כתיב בההוא ענינא. פי' דבתי ערי חומה ועבד עברי לא כתיב בענינא דהאי קרא ולכך אי הוי כתיב גאולה תתנו לארץ לא הוה מוקמינן לה אהני דלא כתיב בההוא ענינא כלל ולכך אצטריך לכתוב בכל לרבינהו והיינו נמי דקאמר בגמ' לעיל בשלמא למ"ד לרבות בתי ערי חומה היינו דכתיב בכל פי' משום דלא כתיבי בההיא ענינא כדפירשנו אבל למ"ד לרבות בתי ערי חצירות דכתיבא בהאי ענינא מאי בכל ה"ל למכתב גאולה תתנו וגו' ואי משום עבד עברי לחוד הא כתיב בכל ארץ משמע דבא לרבוי מילי דגאולת קרקע כמו שכתבו התוס' לעיל וק"ל:

ד"ה בביאה שניה וכו' דהא איתותב שמואל וכו'. פירוש וא"כ ע"כ צ"ל דשרי אפילו בביאה שניה דאי נרב אסור ביאה שניה אם כן לדידיה נמי יקשה הא בעינן אהבתי את אשתי ואי הוה אסור ביאה לא שייך לומר אהבתי וגו' וק"ל:

דף כג:

בתוס' ד"ה מהו שיעשה שליח וכו' או דלמא לא בתורת שליחות וכו' עד אפילו עומד וצווח. יש לתמוה היכי תיסק אדעתין דאפילו עומד וצווח יהא גט דהא דס"ל דבשטר ע"י אחרים או אפילו שלא מדעתו היינו טעם דס"ל דזכות הוא לעבד כדלעיל בשמעתין והיכא דהוא עומד וצווח אני רוצה הזכות איך שייך לומר שיהא גט ויש ליישב דהשתא לא ס"ל לטעמא דר"א משום דזכות הוא לו אלא מטעם הואיל וקני ליה בע"כ מקנה ליה בע"כ כדאמרינן לעיל בכסף דרבי מאיר אליבא דרב ה"נ לפי האי או דלמא והכי קא מבעיא מטעם שליחות הוא והואיל וזכות הוא לו או לא מתורת שליחות ואפילו הוי חוב לו ואפילו עומד וצווח הואיל וקני ליה בעל כרחיה:

דף כד.

בתוד"ה אלא בזוזי לידה וכו' עד לכן נ"ל זוזי לידה מיירי כשהקנה לה אחד מנה ע"מ וכו' דהא פרשינן לעיל וכו'. יש לתמוה דהא לרב ששת קני ליה בעל מנת לר"מ ולר"א אפילו לרבנן והיינו לכל הפחות לפירות ואפילו אי מיירי בעל מנת שאין לבעלה רשות בה אלא מה שאת נותנת ונושאת לפיך לא קנתה האשה לרבי מאיר ולר"א אלא לפי' ר"י לפירש לר"י מודה באשה אבל לפי' ר"ת לא יתישב וק"ל וזה דוחק וגם לישנא דכתבו דהא דרשינן לעיל וכו' לא מתישב שפיר דהא לא פירשו מזה לעיל כלום אע"ג דממילא משתמע דכיון דכתבו דהא דבאשה קונה הבעל כשאחרים נותנין לה היינו דוקא לענין שהבעל אוכל פירות וממילא שמעינן דהיכא דאין הבעל קונה אין אוכל אפילו פירות מ"מ לא יתישב שפיר ויותר היה מתישב אם תירצו התוס' דמיירי הכא שהבעל נתן לאשה מתנה דכתבו לעיל דאם הבעל נותן מתנה לאשתו קנתה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות ואפשר שהתוס' כוונו לזה אע"פ שאין זה לשונם אך לא ערב לבבי להגיה כ"כ ולשבש הספרים:

דף כו.

תד"ה קרקע כל שהוא וכו' משמע דבכל שהוא חייבת בפאה וכו'. פי' דבלא זה ה"א דג"ט נמי מקרי כל שהוא וא"כ לא הוה קשה מידי מהא דמוקי לה בפ' לא יחפור בחטה אבל השתא דר"ל כל שהוא מקשה:

דף מא.

בגמ' ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח. ופי' רש"י ושלח ושלחה שתי פעמים נאמר ושלחה בענין ולפירושו יהיה פירוש הגמרא ושלח ושלח ר"ל שפעם שנית נאמר ושלח בפירוש ודרשינן ג"כ ושלח ושלח כמו הראשון אבל לפי' ר"ח בתוס' אתי שפיר יותר שפירש ושלח היה יכול לכתוב וכתב ושלחה ודרשינן ה' יתירה:

דף מא:

בתוס' ד"ה אי אתמר וכו' ומלתא דרב יוסף לא נדע. ר"ל שאם רב יוסף קאי ארישא דמתניתין יקשה דלמא טעמא דמתניתין לא משום מצוה אלא משום איסורא דהא איכא לאוקמי בשאינו מכירה ומלתא דרב יוסף דאמר אף במכירה מ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו מנא לן לומר כן דהא לא נדע זה ממתניתין אבל כי קאי אסיפא נשמע מינה שפיר מלתא דרב יוסף דהא בסיפא ליכא למימר משום איסורא אלא משום מצוה:

דף מב.

ד"ה העובד כוכבים כו' עד ואי משום מירוח עובד כוכבים לפוטר וכו'. יש להקשות למה לא תירצו התוס' לסברי שניהם יש קנין ובמירוח הוא דפליגי וי"ל שהתוס' סוברים דהא בהא תליא דמ"ד יש קנין סובר ג"כ למירוח עובד כוכבים פוטר דהא ליש קנין ילפינן מדכתיב דגנך ולא דגן עובד כוכבים ומדגנך השני ילפינן ולא דיגון עובד כוכבים דהיינו מירוח ולמ"ד דאין קנין אייתור שניהם לדרוש דגנך ולא דיגון עובד כוכבים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דיגון עובד כוכבים וא"ת א"כ תקשי הא דדרשינן במנחות אליביה דחד תנא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות מירוח עובד כוכבים ס"ל דאין קנין ותנא אידך דפליג שם ס"ל מרוח עובד כוכבים פוטר וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דפליגי אמוראי במאי דפליגי תנאי וי"ל דההוא אוקימתא דמנחות הוא לאותו אמורא דס"ל דאין קנין דמוקי התנא דמחייב תרומת עובד כוכבים משום דס"ל דאין קנין וגם מירוח העובד כוכבים פוטר והאמורא דס"ל דיש קנין הוא סובר דלכ"ע יש קנין והתנא דמחייב תרומת העובד כוכבים איירי בתבואה שגדלה שליש בידי ישראל וגם מירחו ישראל כמו שפירשו התוספות וזהו פלוגתת אמוראים כנ"ל:

דף מג:

בגמ' אמר ר"ל כמחלוקת לגירושין כך מחלוקת לקידושין וכו'. לפי' התוס' דפי' הא דפליגי רבנן ור"י בנערה ה"ה בקטנה צ"ל הא דקאמר כמחלוקת לגיטין כך מחלוקת לקידושין היינו דוקא בנערה שוין קדושין וגיטין אבל בקטנה אינן שוין דקטנה לכו"ע אינה מתקדשת ע"י עצמה כי אם ע"י אביה עיין בהר"ן וכ"כ התוס' בסמוך דקטנה אינה מתקדשת אלא ע"י אביה:

בתוס' ד"ה וכל שאינה יכולה לשמור גיטה וכו' ור"ת פי' דקטנה מתגרשת ע"י אביה וכו'. ולפירושו קשה דהא דקתני וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אין יכולה להתגרש משמע דאתא ככו"ע אפי' כרבי יהודה וא"כ לפי' התוספות ז"ל דר"ל דאינה מתגרשת ע"י עצמה קאמר ומאי אריא באינה יכולה לשמור את גיטה הא אפי' יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרשת ע"י עצמה אלא ע"י אביה לרבי יהודה וי"ל דאיירי בקטנה מן הנשואין אי שאין לה אב המתגרשת ע"י עצמה אפילו לרבי יהודה ביכולה לשמור את גיטה ובאינה יכולה לשמור את גיטה אין מתגרשת ועיין בהר"ן:

דף מו.

בתוס' ד"ה בין היא בין אביה וכו' עד ואתה רוצה לומר למקודשת מטעם דזכות הוא לו וכו'. פירוש דמן הראוי היה לנו לומר דלא יועיל ריצוי האב כלל למה מועיל כשנתרצה אחר שקבלה הקדושין בלא ידיעתו ולא אמר לה צאי קבלי קידושיך אלא שאנו חוששין שמא נתרצה האב וזכות הוא לו לפי שכל אדם רוצה להשיא בתו כמו שכתב הר"ן אבל כשבתו מעכבת חוב הוא לו:

בא"ד ומיהו לפי' הקונטרס לא קשה מידי פי' שרש"י ר"ל מאחר שבשעת קבלת הקידושין לא נתרצה האב א"כ עדיין הקידושין תלוין ועומדין ולא יגמרו עדיין עד שיתרצה האב אז יחולו הקידושין על אותה הקבלה שקבלה כבר אבל כשהבת חוזרת קודם שנתרצה האב א"כ נתבטלה אותה הקבלה שהיא אינה רוצה שיהא אותה קבלה לשם קידושין וא"כ כשיתרצה האב אח"כ על מה יחולו הקידושין:

דף מו:

בגמרא יודע ואינו יודע וכו'. ויש להקשות מאחר דמסיק דבהפריש חלתו קמח אין אדם יודע כ"כ כמו במקדש אחותו א"כ למה הוצרך לתרוצי לנפיק מיניה חורבה לישני לל"ק דהא דאמר שמואל מתנה דוקא גבי מקדש אחותו דהדבר ידוע לכל דאין קידושין תופסין בה הלכך אמרינן בודאי גמר ונתן לשם מתנה אבל גבי הפריש חלתו קמח דאין אדם יודע כ"כ והיה סובר דהטעם הוא משום טירחא דכהן והרי הכהן מחל על הטורח וקבל א"כ נתנה לשם חלה ולא לשם מתנה דאם היה יודע שאינה חלה לא היה נותנה לו ולכן כשנודע לו איפכא שאינה חלה ומחויב להפריש חלה אחרת מחויב הכהן להחזירה לו וי"ל דלפי סברת התוס' לפירשו בד"ה דאתמר אפילו למ"ד באחותו מעות חוזרין היינו משום דאדם יודע וכו' אבל היכא דאינו יודע אם יחולו אם לאו שמא נתן לשם מתנה וא"כ סברי התוספות דבאינו יודע שייך טפי לומר דנתן לשם מתנה וא"כ לשמואל דס"ל דאפילו גבי מקדש אחותו דאדם יודע אמרינן דגמר ונתן במתנה כ"ש גבי חלה דאינו יודע כ"כ הלכך לא היה מצי לשנויי הכי כדאקשינן ולפי סברא זו יתורץ ג"כ שלא הקשה המקשה מאידך ברייתא דקתני גבי תרומה משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום ואמאי נימא אדם יודע וכו' וגמר ונתן לשם פקדון אי איך הבין המקשה רומיות ברייתות אהדדי דגבי חלתו קמח תני וגזילה הוא ביד כהן וגבי תרומה תני תרומה ויחזור ויתרום אלא צ"ל שהיה סובר דגבי חלה אדם יודע שאין מפריש חלתו קמח ולכך אמרינן גמר ונתן לשם פקדון וגבי תרומה דאין אדם יודע כל כך דהא כשאינו נקוב נוהג אצלו תרומה מדרבנן ולכך אמרינן דגמר ומקני ונתן לשם מתנה כך יתיישב לפי סברת התוס' אך שהסברא הפשוטה היא בהיפוך מסברת התוס' כאשר בארנו בקושיא וגם נראה שיותר פשוט דשאינו נקוב פטור מתרומה מהמפריש חלתו קמח וכמו שאמר במסקנא בתרי מאני נייח בחד מנא לא נייח כך האריכנו בחדושינו בישיבה:

דף מז:

בגמרא נימא כתנאי התקדשי לי בשט"ח וכו'. יש מקשין לישני נמי כאן דבלא שלח במעות איירי ובמלוה ברשות בעלים לחזרה פליגי כדמשני לעיל וי"ל דבשט"ח כ"ע מודו דכיון שקבל הלוה המעות ומסר ליד המלוה השט"ח אינה עוד ברשות המלוה לחזרה ועוד י"ל דלא היה יכול לתרוצי הכי משום דהא אפליגו בזה חדא זימנא בברייתא דשני לעיל:

דף מח.

בגמרא במלוה ע"פ במאי פליגי בדרב הונא וכו' במעמד שלשתן וכו'. יש להקשות לישני ג"כ דבמלוה בשטר פליגי בהכי כמו שהקשו התוס' לימא נמי במלוה ע"פ פליגי בדשמואל כמו גבי מלוה בשטר ותרווייהו צריכי כמו שכתב הר"ן ואנן נידוק איפכא ויש להביא ראיה מכאן דמלוה בשטר אינה נקנית במעמד שלשתן אלא דוקא בכתיבה ובמסירת השטר ליד המקבל ודו"ק. שם ורבנן מספקא להו אי כרבי מאיר. נראה הא דאיצטריך למימר הכי ולא אמר דרבנן כר"מ ס"ל ולא אתי לאפלוגי אלא בשמין הנייר י"ל משום דלא גרים בדברי רבנן ואם לאו למשמע דלא פליגי אלא בשמין וביש בו שוה פרוטה אבל באין בו לא איירי מידי אבל אי הוה גרים ואם לאו הוה משמע דבשמין וביש בו שוה פרוטה פליגי רבנן אר"מ ובאין בו פליגי אר"א ודו"ק או שר"ל שיכול להיות דרבנן מספקא להו וכו' ונפקא מינה להצריכה גט מספק:

דף מח:

אלא אמר רבא אני ואחרי שבחבורה וכו' כגון שאמרה היא וכו'. יש לדקדק והכל טעמא מאי למה נקיט מתני' האי לישנא דשייך גבי שליח האשה לקבלה ולמה לא השמיענו התנא דין זה גבי האיש כשאמר לשלוחו הלויני דינר של כסף וכו' כדלעיל וי"ל דלפי האמת גבי האיש כשאמר לשלוחו הלויני דינר של כסף וקדש לי בו אשה פלונית והלך והלוה של זהב אפילו ר"ש מודה דאינה מקודשת ולא שייך הכא מראה מקום הוא לו ואין שליח בזאת להוציא של זהב שלא ברשותו וק"ל נ"ל:

בתוס' ד"ה איכא דניחא ליה וכו' עד לא פליג ר"ש. נ"ל להגיה לא פליגי אר"ש ור"ל דלא פליגי רבנן דאפילו הטעה לשבח אינה מקודשת אלא בכה"ג דאמר התקדשי לי בדינר כסף וכו' דאע"ג דכ"ע ידעי דדינר של זהב טפי מעלי איכא למימר שמא היא צריכה לדינר של כסף להשלים תכשיט והיינו דאמר בגמרא איכא דניחא ליה בכספא אבל בשבח ממון ר"ל כגון שאמר לה התקדשי לי בדינר אחד כסף או של זהב ונמצאו שנים או כלומה אפילו רבנן מודים דבהטעה לשבח כזה מקודשת ולא פליגי אר"ש דע"ז לא שייך לומר איכא דניחא ליה וק"ל:

דף נ.

בתוס' ד"ה היה לו לומר מזיד הייתי וכו' והר"ס פי' וכו'. ר"ל שלפי דעת הראשונים דלא קאמר גמרא אלא למזיד הייתי הוי טעם מקובל יותר משאמר בלבי היה כך אבל אין הכי נמי אם אומר בעלמא מזיד

הייתי אינו נאמן אבל הר"ס פי' ודאי אם אמר מזיד הייתי מאמינים לו ויש להקשות דהכא מסיק דלא אמרינן הוי ליה למימר מזיד הייתי מטעם דלא עביד אינש למשוי נפשיה רשיעא ושם בפרק קמא דמציעא חכמים פוטרים מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי וי"ל דדוקא כאן שיש לו טעם אחר שיכול לומר בלבי היה כך וכך מסיק גמרא דלא אמרינן היה לו לומר מזיד הייתי משום דלא עביד אינש למשוי נפשיה וכו' ר"ל ורוצה יותר לטעון בלבי היה כך אבל דשם שאין לו שום טעם אלא שמכחיש העדים ואמר לא אכלתי אם באת לחייבו אם ירצה יכול לומר שמה שאמר לא אכלתי ר"ל שלא אכלתי בשוגג אלא במזיד ולא מטעם מגו דהא הוי מגו במקום עדים ועי"ש בתוס' אבל מ"מ צריך ליתן טעם לפי' הר"ס דהכל טעמא מאי למ"ט פוטרים אותו כשאומר מזיד הייתי ולא אמרינן למשקר ולאפטורי נפשיה מקרבן קאתי כדאמר הכא כשאומר בלבי היה כך וצ"ל שאף לפי' הר"ס טעם בלבי היה כך הוא גרוע יותר ודו"ק אבל יש מתרצים דהכי אנו מאמינים לו כשאמר מזיד הייתי דשמא האמת אתו וא"כ הוא מביא חולין לעזרה כמו שכתבו התוס' שם בפ"ק דמציעא ע"ש וזה אינו דא"כ ה"נ כשאומר בלבי היה כך והשליח לא עשה שליחותו נאמין לו משום דשמא האמת אתו ונמצא מביא חולין לעזרה וא"כ מאי מקשה בגמרא ודלמא שאני התם דלמפטר נפשיה מקרבן קאתי הא אם איתא לדברים שבלב הוי לן להאמינו מטעם שלא יביא חולין לעזרה. ומ"ש התוס' טעם חולין לעזרה בפ"ק דמציעא על ענין אחר כתבו זה ועי"ש ודו"ק:

דף נ:

ד"ה חוששין וכו' לכך נראה לפרש וכו' חיישינן שמא קדשה כבר וכו'. ולפי זה צריכין אנו לפרש נמי משנתנו כן במה שאמרה אע"פ ששלח לה סבלונות לאחר מכאן ר"ל ויש לחוש שמא קדשה קודם הסבלונות קדושין גמורים זולת הראשונים שהיו פחות מש"פ אפ"ה אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלה ולא קדשה קדושין אחרים זולתן וכן צ"ל גבי קטן שקידש וכן הא דקאמר בגמרא אבל פחות מש"פ וכו' וכי קא משדר אדעתא דקדושין קא משדר ר"ל שקודם הסבלונות קדשה כבר קדושין גמורין זולת הראשונים שהיו פחות משוין ועי"ש באשר"י ובר"ן:

דף נא.

בגמרא קני את וחמור. פי' משל הוא על המקנה דבר לאדם הנולד ולעובר שבמעי אמו ביחד שהעובר דומה לחמור שאין בו כח לקנות:

דף נב.

בתוס' ד"ה והלכתא וכו' משום דלא יעשה כן במקומינו וכו'. והא דאמר לעיל ואינו יודע אם גדולה שבגדולות אם גדולה שבקטנות וכו' כשיש לו ב' כתות בנות מב' נשים שאני כמו שכתב הרא"ש ז"ל אבל יש להקשות ממה דקאמר כולן אסורות חוץ מקטנה שבקטנות משמע אבל אמצעית שבקטנות אסורה ואמאי לא אמרינן דודאי לא קדשה לפני הגדולה שבכת זו משום דלא יעשה כן במקומינו ועיין לקמן (קידושין דף ס"ד) דאיתא בהדיא בגמרא דמיירי דאין כאן אמצעית בקטנות דלא כרש"י לעיל אבל מ"מ מקטנה שבגדולות קשה לר"ת וק"ל:

ד"ה והוא לא אמר הכי על והשתא ניחא שפיר דמתמה גמ' ממלתיה דר' יוחנן על סוף הדיבור והשתא מייתי שפיר ממלתיה דר"י. העולם מפרשין דעת התוס' דר"ל דלפי תירוץ הראשון שתרצו דר"י לא בא אלא לאשמועינן דהנגזל אינו יכול להקדישו אבל בגזלן ליכא חידוש מאי מתמה הגמרא לעיל והוא לא אמר הכי והא"ר יוחנן וכו' ה"ל למפרך והא מתני' היא אבל אין הלשון מתיישב שאין שייך לומר והשתא ניחא שפיר מאחר שלא הוזכר קושיא זו מקודם זה וגם בסוף הדיבור שאמרו והשתא מייתי שפיר ממלתיה דר"י אינו מיושב ונראה לומר דהשתא באין התוס' לתרץ גם הקושיא ראשונה שהקשו בתחלת הדיבור תימה מאי מתמה גמרא דלמא לא אמר ר' יוחנן אלא בגזל לאחרים וכו' ס"ל להתוס' השתא דהמקשה שהקשה לעיל והוא לא אמר הכי ס"ל דהא דהיה מתמה ר' יוחנן ואמר מי אמר רב דודאי לא היתה תמיהתו על מה שאמר רב ואפי' בגזל דידה דאינו תמיהה כ"כ שאם סבר ר"י דבגזל לאחרים אינה מקודשת אינה תמיה אם סבר רב דאפילו בגזל דידה אינה מקודשת ולא אמרינן מקבלה אחילתה אלא ודאי עיקר תמיהתו היה על עיקר הדין שאמר רב דקדשה בגזל אינה מקודשת על זה היה מתמיה שלא יהיו קדושין לחומרא להצריכה גט לכך פריך והוא לא אמר הכי והא איהו דאמר אינו יכול להקדיש וכו' ואפי' איסורא דרבנן ליכא נ"ל וק"ל:

דף נד.

בגמרא ת"ש מועלין בחלתין וכו'. מקשין העולם והלא ברייתא זו לר' יוחנן נמי תקשה דהא לר' יוחנן סבר ר"מ דאין מועלין בשוגג ואין מעילה בהקדשות אלא באוכל אוכלין הקדש כדפרישית לעיל והכא קאמר דמועלין אף בעתיקין התוס' מקשין קושיא זו לקמן בדף זה ע"ב ד"ה לא אמרו אלא לענין אכילה וכו':

דף נה.

בתוספות ד"ה קדשים קלים כו' אלא צריך להמתין עד שיומום וכו'. ולפי זה החילוק שבין ר' יאשיה ובין ר' יוחנן הוא זה שלר' יאשיה מייתי ב' בהמות או ב' דמים ומתנה ומקריבן אפי' עדיין בהמת הספק היא בתמימות אבל מ"מ גם עם בהמת הספק ימתין עד שיומום דשמא בכור ומעשר היא ולר' יוחנן אינו מתנה ומקריב עתה כלום אלא עם כל וכל ימתין עד שיומום ואז יתנה מה שיתנה:

דף נו.

ד"ה ואם לקח בשוגג וכו' על וא"ת מה קנס הוא למוכר וכו'. ר"ל מדפרש"י כופין את המוכר להחזיר לו הדמים וכו' משמע דלא ניחא ליה למוכר למעבד הכי אדרבה ריוח הוא לו וכו':

בא"ד שהמוכר בפנינו עי' לקמן בדף זה ד"ה מתקיף וכו':

ד"ה במזיד תעלה וכו' והא דנקט לעיל מתחללין במלתיה וכו'. פי' באותה ברייתא דלולב הגזול שהביא לעיל בד"ה אין לוקחין וכו':

דף נז.

בגמרא איתיביה ר"י לר"ל כל צפור טהורה וכו'. פי' כך מקשה המקשה דאם איתא דילפינן צפורי מצורע מעגלה ערופה דאפילו מחיים אסירי ל"ל דהאי תנא למילף מאשר לא תאכלו לאסור השחוטה דמשמע דהיינו לאחר שחיטה וצ"ל דר"י לא ידע ברייתא דתנא דבי רבי ישמעאל דתני נאמר מכשיר ומכפר וכו' וכן משמע לקמן דמתרץ תנאי היא ומשני מה"ד וכו' ואע"ג דאיסורא דלאחר מיתה נמי מצינן למילף מעגלה ערופה דהא איסורא כתיב בה לכל הפחות לאחר עריפה כמ"ש התוס' בסמוך ד"ה תנאי היא מ"מ הצפור השחוטה הואיל והיא דמיא קצת לקדשים מאחר שהיא נשחטה הוה מדמינן לה לקדשים נ"ל:

בתוס' ד"ה וזה אשר לא תאכלו וכו' עד וא"ת להך תנא וכו'. פי' לר"י דס"ל הא דתנא דרבי ישמעאל לעיל:

ד"ה תנאי היא וכו' וי"ל דמעיקרא צריך למילף וכו'. והשתא צ"ל דלא ס"ל להתוס' תירוצא קמא שתירצו לעיל בד"ה כפרה כתיב בהו וכו':

בא"ד וא"כ ילפינן צפור השחוטה לנאסרה מחיים וכו' מעגלה ערופה. מקשין העולם ל"ל למילף צפור השחוטה לנאסרה מחיים מעגלה ערופה נילף מצפור המשולחת דנאסרה מחיים דהוה איסורא דשייך בה כמ"ש התוספות בסמוך דהא בעגלה ערופה משם ילפינן וצ"ל הא דכתבו התוס' לעיל מזה דילפינן צפורי מצורע מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסורה לכל הפחות וכו' אף צפור המשולחת וכו' ילפינן הא אתי מכח צפור השחוטה וה"ק כמו שמצינו בע"ע דנאסרה לאחר עריפה לב"ה כמו כן גבי ציפורי מצורע לאחר שחיטה דהיינו משחיטה ואילך אסורה אף המשולחת על שעת שילוח כמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה משעת שחיטה דמשולחת בעצמה אין לה שום שייכות לע"ע דנילף מינה וכן לא שייך לומר דנילף ציפור השחוטה מהמשולחת דנאסרה בחיים דהא איסורא דמחיים דמשולחת אינו בא אלא מצד איסור דלאחר שחיטה וק"ל ולכך צריך למילף מע"ע דנאסרה אף מחיים נ"ל:

דף נז:

בגמרא אי מה שלי בשלך ענוש כרת נ"ל דכל זה מדברי התנא ר"מ ואיכא למפרך הא הוא קושית הגמרא ונ"ל דלפי המסקנא גם ר' מאיר אשנוייא דבסמוך ושחט ושחטו אותו וכו' סמך במה שאמר אמרה תורה שחוט שלי בשלי וכו' דהיכי שייך דלא הרגיש דאיכא למפרך פירכא דפרכינן:

שם ושחטו ושחט אותו וכו' נ"ל דברייתא היא:

בתוס' ד"ה מה שלי בשלך וכו' והקשה הר"ס וכו'. פי' קושייתו כך הוא והאיך מצי למילף מה שלי בשלך אסור וכו' אדרבה נילף מיניה שריותא ונאמר מה שלי בשלך דהיינו קדשים בחוץ אותה שחיטה מוציאו מידי מעילה אע"ג שאין נזרק דהא לא גרע מקדשים שמתו שיצאו מידי מעילה וכמו כן נאמר בשלי דהיינו כששוחט חולין בעזרה אותה שחיטה מוציאה מידי האיסור שהיה בה קודם זה דהיינו איסור אבר מן החי ולשתרי אפילו באכילה וכ"ש בהנאה ועיין בריש מעילה דמשמע שם דשוחט קדשים שלא במקומם כמו דחנקינהו דמי ואין בהן מעילה אבל מ"מ נ"ל דאסירי ליהנות מהם דאיסורא דהקדש לא פקע מינייהו אלא שאין בהן מעילה כן נ"ל:

דף נט:

תוס' ד"ה לא קדשה עצמה וכו' נראה לפרש בלא אמירה לשליח וכו'. פי' שחזרה דוקא שלא בפני השליח והשליח לא ידע מזה דבר והלך השליח וקבל קידושין וע"ז קאמר ר"ל דאינה יכולה לחזור ואין חזרתה חזרה אבל אם מתחלה אמרה לשליח צא וקבל קידושי וא"כ קודם שקיבל השליח הקידושין חזרה בה ואמרה להשליח אין רצוני שתקדשני והשליח לא השגיח בדבריה וקיבל הקידושין פשיטא דאינה מקודשת לאפוקי מפרש"י שפירש וחזרה בה בין בפני השליח בין שלא בפניו:

דף סב.

ד"ה אין תורמין וכו' על וליתא דהא אמר בעלמא מעשר ראשון שהקדימו בשבלים וכו' למשמע למהני. פי' דאם איתא דהטעם הוי דאין תורמין מן התלוש על המחובר משום דמחובר פטור מטעם דגנך א"כ ילפותא דדגנך עביד ליה דאפילו בדיעבד לא מהני כדקתני הכא ואם תרם אין תרומתו תרומה ואפי' לאחר תליש קודם שנתמרח וא"כ גבי מעשר נמי לימא הכי דהא גבי מעשר נמי כתיב דגנך ובעלמא אמרינן מעשר ראשון שהקדימו לוי בשבלים קודם שנתמרח ונעשה דגן מהני דאל"כ למה יהא הלוי פטור מן התרומה כשימרחנו א"כ הא אותה קדימה שקידם ולקח המעשר אינה כלום וק"ל וכן מצאתי שהקושיא היא מכח מעשר כמלוה לי בחי' ריטב"א:

דף סג.

בתוס' דבור המתחיל ה"נ וכו' ול"נ איני עושה כיון דמשועבדת לבעלה כו' נ"ל דהאי כיון אינו נתינת טעם על מה דל"נ איני עושה דהא אפילו גרסינן מה שאני עושה נמי תקשה והא משועבדת לבעלה ולא מצי למיסר בקונם והיינו פלוגתייהו דת"ק ור"ע וס"ל לר"ע דצריך להפר משום העדפה וא"כ גבי שאני עושה נמי נימא הכי אלא האי כיון דמשועבדת לבעלה וכו' הוי נתינת טעם וקאי אמלתיה דת"ק דס"ל קונם שאני עושה לפיך אין צריך להפר ונותן טעם לדבריו דס"ל כן מטעם דכיון דמשועבדת לבעלה לא מצית למיסר בקונם והא דל"נ שאיני עושה לא מטעם זה אלא מטעמא אחרינא משום דאיני עושה הוי דבר שאין בו ממש ועיין בכתובות דף נ"ט בריש הדף בתוס' ותמצא שכוונת התוס' כאן כמו שפירשתי אף שלא כתבו שם כן וע"ש:

דף סג:

ד"ה בני זה בן י"ג וכו' עד (בדף שאח"ז) דאותו זמן היו לו שנים או סימנים וכו'. נ"ל דאינו מיושב דהא שנים בלא סימנים לכ"ע לא הוי כלום ובאשר"י איתא שנים וגם סימנים ע"ש וצ"ל הא דנקט שנים או סימנים היינו לענין נדרים דסגי בשנים וק"ל:

דף סה.

ד"ה ואם נתן גט וכו' על מאי מבקשים שייך למימר הכא. פירוש והיאך יכול לומר לא קדשתי הא מספר כתובה נלמד דכיון דכתב לה כתובה א"כ בודאי קדשה ועיין בר"ן. :

דף סה:

ד"ה לא אברו סהדי אלא לשקרא כו' מכאן אמר ר"ת דא"צ עדות לקנין וצ"ל דה"ה אם העדים פסולין כיון דהנתבע מודה שקיבל קנין אלא שטוען שהעדים פסולים חייב דהא לקנין א"צ עדים בשמודה דלא אברו סהדי וכו' וכן עשיתי מעשה על ענין כזה וכן בתשובת הרא"ש כלל ס"ו סימן י"ח:

סליק מהר"ם מלובלין ממסכת קידושין :

מַהַרְשַׁ״ל – חָכְמַת שְׁלֹמֹה

דף ב.

תוס' בד"ה האשה כו' להא גבי יבמה כו'. נ"ב הוא ראיה למה שאמר למשום הכי קתני בה"א היכא דקאי אקרא דאל"כ אמאי תנא היבמה בה"א ובתולה בלא ה"א דאף אם תאמר דמהכא אין ראיה לדרך לשנות איש ואשה בכל דוכתין בה"א אלא יבמה קשה אם לא משום דיבמה קאי אקרא ומ"מ קשה מהאשה שנתארמלה דלא קאי אקרא מאי איכא למימר והתוס' (הקשו) בריש כתובות [כתבו] שדרך לכתוב ה"א גבי איש ואשה בכל דוכתין וא"כ התוס' דהכא דלא סבירא להו האי שנויא מאי איכא למימר וי"ל דהתוס' דהכא סבירא להו מאחר שמצינו פעם אחת בקרא איש ואשה שונה אח"כ בכל איש ואשה בה"א ודוק (עיין במהרש"א):

בד"ה בפרוטה כו' מפרש שוה כסף כו' כצ"ל:

דף ב:

גמ' אי נמי שדות בכסף כו'. נ"ב פי' אי נמי לא נילף משדה אשר קנה אברהם אלא נילף משדות בכסף יקנו כך מוכח מדברי התוס':

שם כי תלקח. נ"ב ס"א תקח ועיקר (עיין במהרש"א):

רש"י בד"ה בולקין כו' ובמראה כו'. נ"ב פירש"י בסוף נזיר שראה של או לדבר אחר ונפחד והרמב"ם פי' שראה אשה יפת תואר ותערב לו לתשמיש אף שלא הרהר מקודם או שהרהר לתשמיש אף שלא ראה בדמיון האשה ע"ש:

תוס' בד"ה א"נ כו' א"כ הוה ליה לאתויי כו'. נ"ב פי' דאין טעם לדבר לומר א"נ בכדי אם לא שיש עילוי בדבר אחרון יותר מן הראשון וכאן הוא איפכא דשדה אשר קנה אברהם הוא בתורה יקרא זה הוא בנביאים וק"ל (עיין במהרש"א):

דף ג.

רש"י בד"ה התם כו' למילתא הוא הס"ל:

בד"ה כוי כו' ספק בהמה הס"ל:

בד"ה ויש בה צ"ל יש בה:

בד"ה שוין כו' וכן ל"ה ושוין כו' וכן ל"ה שאין שוין כו' צ"ל במקום שוין שוה:

תוס' בד"ה אתרוג כו' הרי היא של שביעית כו'. נ"ב ובפ' מקום שנהגו יש קצת בענין אחר וזה לשונו ופי' ר"ן דהכא בספיחי שביעית שיצאו חוץ לשביעית לאסורים מדרבנן בכדי שיעשו כיוצא בהן וסבר ר"ש שאר ספיחים אסורים במוצאי שביעית לכשיראו אותם גדולים יסברו שלקטו בשביעית אבל ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה לא גזרו בהן אטו שאר ספיחים לכשיראו אותם גדולים לא יסברו שלקטו אותם בשביעית שדרכן ליגדל הרבה בזמן מועט ע"כ:

בד"ה ואשה כו' בחלא וה"ק מלישראל כו' כצ"ל:

דף ג:

גמ' מניינא לסיפא למעוטי חליצה כצ"ל ונ"ב נ"ל:

תוס' בד"ה ואימא לידה כו' לקמן במסקנא כו'. נ"ב פי' כי יקח ויצאה חנם וגו' ועביד צריכותא אהדדי וא"כ אי סל"ד דאתי מיתורא דשניהם א"כ לא בעי למיעבד הני צריכותא ודו"ק (עיין במהרש"א). בד"ה וכ"ת כו' ממה שאינו על ידי אביה. נ"ב כלומר ואינו על ידי אביה נילף מבושת והגם שאינו על ידי אביה והוא שלו וק"ל:

דף ד.

גמ' אין כסף לאדון זה כו'. נ"ב ותימה איך נלמד מיו"ל לאין כסף אין כסף לאדון זה והלא אינו דומה בלמד לאי למייתי ראיה מיניה דהתם דרשינן אין לו עיין עליו וכן לענין ירושה גבי אם אין לו בן דרשינן נמי בבבא בתרא עיין עליו ולא איסתמיט בכולה תלמודא למדרש מן היו"ל רבויא מאחר דבלא יו"ל נמי הוא לשון אין על כן נ"ל דתלמודא לפום ריהטא קאמר הכי אבל אנו ילפינן מאין כסף ימי בוגרת ומיו"ל דאין כסף דרשינן נמי עיין עליה שבכל ענינים תנא בלא כסף אפילו בימי נערות ואשתאר ויצאה חנם למילק ויצאה חנם מאדון זה אבל לא מאדון אחר ולפי שבאין כסף ניחא ליה למדרש ומבורר יותר יליף התנא מאין כסף ודו"ק נ"ל:

שם נפקא לה בנערות כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה זרע פסול כו' נ"ב ול"נ לפרש זרע פסול פצוע דכה וכרות שפכה וזהו יותר מסתבר דבעי ריבוי מפסול ממש למאיזה טעם זרע כשר יפסול ולא זרע פסול לאפוקי פצוע ה"א לא יפסול מאחר שאינו ראוי להוליד ולהרבות זרע א"כ ה"א דלא ליהוי בכלל זרע קמ"ל ודוק. מ"מ מתני' ליבמות איירי להליה בזרע זרעה שהוא ממזר ע"ש:

דף ד:

תוס' בד"ה היכא כו' הרי אתה מקודש לי כו' כצ"ל:

בד"ה אמה העבריה כו' בסוף הדבור לא הוי אתיא בקל וחומר כו' נ"ב ואין להקשות א"כ היכי הוה דרשינן ובעל למעוטי אמה העבריה הא אשה גופה לא נקנית בביאה די"ל הכי הוה דרשינן זו היא שראויה לביאה מאחר שכבר לקחה בקידושין של כסף והיא אשתו אבל אחרת אינה ראויה לביאה אפילו יש לו כבר קנין ושייכות בגווה כגון אמה העבריה ודוק (עיין במהרש"א):

דף ה.

רש"י בד"ה שטר כו' אם כתב לגזבר שטר כו' נ"ב ויותר היה נראה לפרש שאם יש לו שט"ח על חבירו אין פודה בו וק"ל:

תוס' בד"ה שכן פודין כו' שכן פודין בו הקדש נ"ב ומה הצד משניהם לא אתא דאז ניפרך פירכא כל דהו מה הצד השוה שכן הנאתה מרובה כדלקמן וק"ל:

דף ה:

גמ' שכן פודין בו כו' נ"ב תימה איך שייך לעשות פירכא כל דהו כה"ג שאינה שייך בחופה כלל ופירכא כל דהו לא פרכינן אקל וחומר דאתא בחד צד וכן מאי דמסיק ביאה תוכיח כו' ואיך שייך לפלות קדשים בביאה ואפשר ליישב מאחר דהאי ק"ו אית ביה פירכא דנימא דיו אסוף דינא נהי דסבר כר"ט דלא פרכינן דיו היכא דמיפרך ק"ו סוף סוף לאו ק"ו מעליותא הוא והוי כמאן דאתי מתרי צדי ופרכינן כל דהו ומותבינן תוכיח נ"כ כל דהו אפירכא כל דהו ונוקמיה ק"ו אדוכתיה והעיקר נראה בעיני דתלמודא דהכא דפריך מה לכסף כו' אינו בא מכח פירכא למגרע מעלה וחומרא אחריתי מה שיש בכסף ואינה בחופה אלא הכי קפריך לעולם אין אשה נקנית בחופה ולא משום גריעותא דחופה אלא שאין הדעת נותן שתהא האשה נקנה לבעלה קנין עולם בשום אופן ומה שאתה מוצא שנקנית בכסף הוא לרוב מעלת הכסף וחזקו שהרי מוציא קדשי שמים מחזקתם מה שלא תמצא האי מעליותא בחופה ומש"ה קאמר שפיר ביאה תוכיח ודו"ק:

רש"י בד"ה כסף באיסות כו' קונה כאן כו' נ"ב פי' דלא תימא א"כ נימא דיו ולא תהא חופה קונה בעל כרחה אפילו ברצון האב ודו"ק:

בד"ה בקדושין כו' כי האי לישנא ונ"ב פירשתי בקידושין וכן בר"ן ונמחק נתן:

תוס' בד"ה הכא כו' האומר לחבירו מודרני ממך כו' כצ"ל:

דף ו.

רש"י בד"ה במאי כו' או לא היכי דמי כו' הד"א:

דף ו:

גמ' הרי את בן חורין הרי את לעצמך כו' הרי את לעצמך כו' כצ"ל:

דף ז:

תוס' בד"ה ש"מ כו' וא"ת ל"ל לר' יוחנן כו' נ"ב פי' למה אנו צריכין לדברי ר"י והלא לשם מהמשנה שמעינן כדאי' התם ע"ש אבל אינו מקשה על רבי יוחנן עצמו מה חידוש השמיע אותנו בדינו כי הוא השמיע ותמורתה כיוצא בה. וכן מתרצים התוס' בעצמם לשם שהקשו על ר' יוחנן וק"ל ולכן מסקין התוס' מייתי לדברי האמוראים כלומר לכך מביא לנו התלמוד לדברי רבי יוחנן נ"ל:

בא"ד דפריך מר"ש כו' נ"ב ואפשר דבדירא ליה לתלמודא דרבי שמעון סבר במקום אחר האי סברא דלא אמרינן מיגו דנחתא כו' מאחר שאין ראוי לקדושת הגוף ולכן שייך עליו על כאן לא קאמרי רבנן כו' ולא על ר"א ודו"ק. אחר כך עיינתי בפרק כיצד מערימים כנזכר לעיל בתוס':

דף ח.

גמ' דלא קייני לא הכי קאמר כו' ונ"ב ס"א ואידך ה"ק כו' כצ"ל:

דף ח:

גמ' מחייבת ביה אתה כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה מנה כו' אינו שוה כאן כו' נ"ב ס"א אינו שוה כלום כו':

תוס' בד"ה מנה כו' על חמשין זוז כצ"ל:

דף ט.

גמ' הב לי חד שוכא כו' נ"ב ס"א שיפא כו':

שם תנא למלכא נ"ב ור"ח פי' אפילו נתן לה כתר מלכות אינה מקודשת ר"ן:

תוס' בד"ה [הא] (מכר צריך להיות מוכר) כו' הבעל כותבו ודמי למוכר כצ"ל. (עיין במהרש"א):

דף ט:

גמ' ולרבא לאמר בר אבינא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה א"ל אביי כו' בעולה בשלא כדרכה כו' כצ"ל:

דף י.

תוס' בד"ה ומקבל כו' שאמרה לו התקבלי כו'. נ"ב בירושלמי ובפי' ר"ש איתא דהליא שאמרה הבא לי גיטי ממקום פלוני ומ"מ נראה שהוא לשון התקבל לי גיטי במקום פלוני והא ראיה ששואל לשם והלא ר"א אוסר מיד בפ' התקבל וזה לא איירי לשם אלא בהתקבל דחייש דילמא מיד אחר הליכות שליח מן העיר ומצא הבעל כו' ומשני כיון שאומרת ממקום פלוני כמו שאומרת אל יהא גט אלא בי' ימים כו' ש"מ בקבלה איירי:

דף יא:

רש"י בד"ה ורבותינו מפרשים כו' אף כלים לדבר חשוב כו' נ"ב נ"ל טעות וצ"ל כל לדבר כי רש"י לשם בהליא גורס אף כל לדבר חשוב כי לשם אתיא אליבא דשמואל והוא דורש יצאו כלים למה שהן שאין צריך חשוב לכן גרסינן אף כל לדבר חשוב. (עיין מהרש"א):

בד"ה בשקל הקדש כו' צורי שקל כו' הד"א. בד"ה לחזקיה כו' השאר ואמרי' כו' כצ"ל:

דף יב:

גמ' גבי שבויה נמתק ונ"ב בס"א אין זה ויש גורסין גבי שבאי:

רש"י בד"ה ועל חתנה כו' מחתנה הראשון הס"ל:

דף יג.

רש"י בד"ה ורשכי כו'. נ"ב אבילת משי פרק הזהב:

דף יד.

תוס' בד"ה ותהא כו' נאמר עתה להפך כו' כצ"ל:

דף יד:

רש"י בד"ה אזנו כו' ונתתה באזנו הס"ד והשאר שייך לדף שני:

בד"ה ההיא מאזן ומיעוטא כו' כצ"ל:

דף טו.

גמ' לת"ק לאמר מוכר עצמו כו' כצ"ל:

דף טו:

רש"י בד"ה ואם לא כו' וגו' הס"ד:

בד"ה אי הכי כו' משתמע שיעבוד ליתא בשנת היובל אקרובים כצ"ל:

דף יח.

גמ' בכפילו בגניבתו ולא בזממו כו' אמר רבא ל"ק כו' אמר רבא בהא כו' ה"נ נמכר בגניבתו כו' סבר רבא למימר כו' כצ"ל:

דף יח:

רש"י בד"ה יעוד צ"ל הא יעודי כו':

תוס' בד"ה כיון כו' איכא למיטעי ור"א כו' כצ"ל והל"א:

בא"ד בתוך אותיות הפעולה כו' נ"ב אם לא שהוא מצד חסירות ויתירות כגון פועל לפעמים הוא חסר פעל וכן בונה בנה עושה עשה אבל אין מן החיוב לכתוב בוי"ו וכן מה שהוא נכתב לפעמים מלא בוי"ו אינה מצד החיוב:

בא"ד מלא כתב בבוגדו בוי"ו ונ"ב צ"ע לנעיל קאמר לאין לדקדק ממה דכתיב בלא יו"ד כי אין דרך לכתוב בין אותיות הפעולות יו"ד או וי"ו וי"ל לנעיל בעי ר"א ולייך להוציא ג"כ מלשון המסורת שהוא לשון בגד מלא כתיב בבגדו כו' על כן כתבו לאין לדקדק מזה כלום כי אין דרך לכתוב בין אותיות הפעולות יו"ד או וי"ו אבל השתא מפרש ר"א בבגדו אליבא למסורת כפשוטי שהוא לשון בגד שהרי לא כתיב בבוגדו בוי"ו א"כ הוא כפשוטו ולא שייך מלא כתיב בוי"ו שבע"כ הוא לשון בגד ודו"ק היטב בלשון התוס' ותשכח. (עי' במהרש"א):

דף יט.

תוס' בד"ה במלוה כו' שלא בשעת הלואה כו' נ"ב והיינו כלעת הרא"ש שמוקי לעיל במשכנו שלא בשעת הלוואתו כו' וכלברי התוספות למסכת ב"מ וחוזר מן לבריס הראשונים שכתבו שמלבר בכל ענין נ"ל וק"ל:

בא"ד בשעת הלוואה איירי כו' נ"ב וכגון שיש לו משכון ממנה:

דף יט:

תוס' בד"ה ולר"מ כו' מלרבנן אלרבנן כו' נ"ב פי' לולאי מאן חכמים ר' יהודה לפירושו שהלכה כר' יהודה גם כן לגבי ר"מ:

דף כ.

רש"י בד"ה מ"ש לקתני לא הרגיש למשמע אם לא הרגיש סופו לבא לכך ובכולהו כו' כצ"ל:

דף כ:

גמ' תלמוד לומר גאולה כו' נ"ב נ"ל טעות גמור כי זה הפסוק נאמר אצל בית וכך גרסינן תלמוד לומר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו וכן ראיתי בס"א. שם לרשינהו רב נחמן בר יצחק נמחק בר יצחק ונ"ב בס"א אינו ונ"ל שהוא רב נחמן סתם לאל"כ יהיה קשה לתוספות שפירשו בסוף פרק כל הגט שרב נחמן בר יצחק הוא חבירו של רב אשי והוא קטן מן רבא ויתיב אחוריה דרבא א"כ רב יוסף שהוא רבו של רבא והוא חבירו של רבה איך קלסיה לרב נחמן וק"ל:

שם שלוה וגואל וגואל לחצאין כו' כצ"ל וכן בכ"מ בגמרא ברש"י ובתוס' בדף זה ובדף השני צ"ל לוה וגואל וגואל לחצאין:

רש"י בד"ה זה הנמכר כו' ולא לשם אלוהות כצ"ל:

בד"ה שלה כו' ולא כתיב כלי כצ"ל והס"ד:

בד"ה ואם גאל כו' שמצינו ר"ש לריש טעמא כו' מיורשים לפי כו' כצ"ל והל"א:

דף כא.

גמ' בהליא כתיב בהו יגאלנו יגאלנו יגאלנו שלשה כו' וכן בעמוד ב':

רש"י בד"ה בשנה כו' אין למוכר לגאול כו' כצ"ל:

בד"ה מאי כו' לארץ הס"ד:

דף כא:

רש"י בד"ה וחכמים כו' שבמשפחתו והילך כו' כצ"ל והל"א:

דף כב.

רש"י בד"ה אטו כו' וכל סוף שם מאחר שהתחיל בה נקרא סוף כו' כצ"ל. **תוס'** בד"ה שלא ילחנה במלחמה כו' עלי אל המלך כו' כצ"ל:

דף כב:

גמ' רב אחי בר אלא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מה נשתנה כו' ת' שנה כו' נ"ב ואני קבלתי בעבור שהקב"ה גזר עליהם ת' ומחיבתם דילג על הקץ כדי למהרם לעבודתו והתחיל למנות הת' משנולד יצחק וק"ל:

דף כג.

תוס' בד"ה ואיכא לאמרי כו' וכאבא שאול אמילתא קמא נמי קאי כו' כצ"ל:

דף כד.

רש"י בד"ה על מנת שתפלי כו' הלכך זוזי הוי לבעל כו' כצ"ל:

בד"ה שאין חוזרין אם נטלן הס"ל:

תוס' בד"ה רבי אלעזר אומר כו' להלכה כרב ששת מההיא לנדרים ומפרק בן סורר כו' כצ"ל:

דף כד:

רש"י בד"ה אי כתב כו' לחפשי ישלחנו מעיקרא כו' כצ"ל:

ד"ה לחותר לו כו' צ"ל לחתור לו כו':

בד"ה מושחת נפקא לן כו' כצ"ל ונמחק ושחתה:

דף כה.

גמ' אמר רב חסלא והוא שנספרת כו' כצ"ל:

דף כה:

תוס' בד"ה בהמה גסה כו' פי' בפרק המוכר כו' משיכה קונה בסימטא ובחצר של שניהם מסירה קונה כו' כצ"ל:

דף כו.

מתני' עם נכסים שאין להן אחריות כל זה נמחק ונ"ב נ"ל טעות כן מוכח מפרש"י למעיין ביה וכן באלפסי אינו:

דף כו:

תוס' בד"ה ולכתוב עליה כו' אלא על קרקעות אבל כו' שיכול לכלותם כצ"ל. ונ"ב פי' ובעבור זה אין דרך להלוות לו:

בא"ד שאין לו קרקע ומילתא כו' ור"ת פי' כו' כצ"ל. ונ"ב ובפרק השולח פירש"י כזה וכן הביאו אותם התוס':

דף כז.

תוס' בד"ה מעשה ברבן גמליאל כו' כי לא היה מתוקן כו' נ"ב ואע"פ שקצת מגומגם כי מתוך פירושו משמע שהפרישם כבר רק שלא היה מוציאן עדיין מביתו והגיע זמן הביעור וכן פירשו התוס' בהליא בפ"ק לב"מ אכן נ"ל לייסב כי התוס' סוברין בכאן שמתחלה לא הפרישן ולישנא דמתניתין מסייעא שאני עתיד למול וק"ל אלא אפשר בביתו אמר מקודם מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר רק שעדיין היו צבורים ומונחים במקום אחד וכן פי' ר"ש בסדר זרעים ע"ש (עיין במהרש"א). :

דף כז:

תוס' בד"ה אלא לקני נה הא טומאה תחת איסך כו' כצ"ל:

דף כח:

רש"י בד"ה ה"ק כו' כולה מתניתין כו' נ"ב פי' לפי האמת אבל לפי הס"ד ה"ק מטבע שהוא חשוב קונה בחליפין ויש למים נמי שהן כחליפין ודו"ק:

תוס' בד"ה ה"ק כל הנישום כו' אפילו שור חי כו' נ"ב ברש"י שלנו אינו ע"כ נראה לי לעתו של רש"י הכי לס"ל שור חי דומה לכלי ומשום הכי לכ"ע קונה בחליפין ותלע לאל"כ למה מגיה התרצן להכי קאמר כיצד כו' בשר שור (ואי) [אלא ולאי] משום לבא להשמיענו רבותא צריך להגיה והא ראיה בפרק הזהב לפרש"י לשם לשור חי אינו כלי כתב לנא גרסינן בשר שור אלא בולאי ס"ל בהאי שמעתתא להוא כלי ומש"ה לא מתיישב לשון כיצד להא מתחלה איירי במטלטלים (בלבר) על כרחך צריך להגיה בשר שור שהוא ג"כ פירות כמו כל המטלטלים וקושיא לפריך לרב נחמן אינו אלא מכל הנישום ודוק. ותימה לי על פירש"י לבב"מ שעלה בלעתו לפרש שאינו כלי א"כ מאי פריך ולמאי דסליק לעתא מעיקרא מאי כיצד כו' ולבתר הכי פריך הניחא כו' אמאי לא פריך לרב נחמן כפשוטו ממתני' דקתני שור בחמור דנקנה בחליפים ולפי מה לפרישית שהוא כלי לק"מ:

דף כט.

רש"י בד"ה לא יהא כו' מעותיו לקנאו במשיכה כו' כצ"ל:

בד"ה ואיסי כו' מפקלא אמו מנין כו' כצ"ל:

בד"ה ואיסי מנלן כו' להא קרית ביה תיפלה כו' כצ"ל ונ"ב מפירש"י דהכא משמע דבכל הסוגיא לא דרשינן מיתורא כלל אלא הכל מחלא תפלה אתיא דקרינא ביה תיפלה וכן איתא ברי"ף להליא ואיני יודע אמאי לא דרשינן לפלות עצמו מיתורא דקרא דכתיב בפרשת קרח אך (בכור בניך) פלה תפלה [את בכור האדם] ונימא לרבות פליון עצמו ותפלה תיפלה לא דרשינן אלא לכללא כו' כלמסיק כל מי שמצווה לפלות כו' ודומה לזה לקמן בסוגיא גבי ללמדו תורה דיליף לימול לעצמו מקרא אחרינא ולמדתם ושמרתם לעשות ולא דרשינן ולמדתם ולימדתם אלא לכללא כל שמצווה ללמד כו' ואין לומר לאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם כמו עשר תעשר הלא פירשו התוספות בפרק אלו מציאות דלא אמרינן הכי אלא היכי למוכחי קראי דליכא למידרשיה לרבות אבל מן הסתם לעולם דרשינן לרבויי. (עיין במהרש"א):

דף כט:

גמ' ורבנן סברי מלוה כו' נ"ב ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי וצ"ל האי דקאמר ר"י טעמא שזה מצותו על אביו היינו ליתן טעמא כדי שלא יהיה אונאה וקשה א"כ מנלן דפליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דלמא כ"ע סבירא להו ככתובה בשטר דמי דתנא קמא סבר למצות גופו עדיפא בכל ענין והוה אונאה ורבי יהודה סבר למצות בנו חשיבא ולא הוה אונאה והשתא פליגי שפיר כלמשמע בלישנייהו ממה שנאמר בטעמייהו דפליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דלא רמיזא פלוגתייהו

במילי וצריך לייתב דרבי ירמיה סבר מאחר דקיימא לן דלא פליגי בחמש סלעים גרידא והכל מודים לגופא עדיפא וכל הכל מודים קבלה הוא כמו לא שנו א"כ בע"כ פליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דאל"כ איך לא מיסתפ' תנא דברייתא לסתום פלוגתייהו דמאי נפרש פלוגתייהו כפשוטו בה' סלעים גרידא אלא ודאי דקים ליה דהני טעמי לית ביה פלוגתא פי' דכ"ע סבירי מצות לגופא עדיפא היכא דליכא אלא ה' סלעים וכ"ע סברי למצות בנו קודמת היכא דאיכא ה' סלעים בבני חרי וה' סלעים משועבדים משום דזה מצותו על אביו וא"כ במאי פליגי אם לא דסברי רבנן דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר והוי בה' סלעים לחוד לגופא עדיפא:

שם למילף נפשיה דכתיב ולמדתם כו':

שם זריז וממולח נ"ב ס"א ממולא:

שם אפשר למתרחש ניסא נ"ב אין הענין כאן שהיה אביי מסופק דא"כ היה רוצה להציל עצמו על הספק בנפש חבירו אלא הכי פירושו בודאי היה יודע אביי שלא יארע לו מאומה כי צדיק גמור היה רק שהיה מסופק שמא ינצל בנס נסתר כגון שלא יפגע בו ועל זה אמר אפשר למתרחש ליה נס בנגלה כאשר אירע לכל הצדיקים הקדמונים וכן היה והוא מחמת ענותנותו אמר אי לאו דאיתרחש לי ניסא כו' כלומר אף בנס נסתר לא היה לכם לסמוך עלי ודו"ק:

תוס' בד"ה ואזיל כהן כו' על אביו ומצות בנו כו' כצ"ל ונ"ב תוס' שאנ"ץ:

דף ל.

גמ' אמר ליה רבא לרב נתן בר אמי אדידך על צוארי כו' כצ"ל ונ"ב ס"א ידך וכן ברש"י ונ"ב בספרים דגרסינן אדידך צריך לגרוס בפנים השיאהו אשה או הוה זהיר ללמדו תוכחות כל"א לרש"י אבל היכא דגרסינן ידך ה"פ בעוד ידך תקיפה עליו תהיה עליו ולא תסירם מעליו ודו"ק:

דף לא.

גמ' דרש עולא רבה כו' נ"ב רב עולא בר אבא:

דף לא:

גמ' דהות בעית למיסק לפוריא גחין וסליק לה וכל אימת דהוה נחית נחתת עלויה אתא וקא משתבח בי מדרשא וכו' כצ"ל. ונ"ב בירושלמי לא היה משבח עצמו אלא רבי טרפון חלה ונכנסו לבקרו אמרה אמו לחכמים התפללו על רבי טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד אמרי לה עדיין לא הגיע כו':

שם איני יודע רתח פורתא כו' כצ"ל. ונ"ב ס"א איתרח והוא לשון המתנה ואיחור וכן תמצא בפרק אלו מגלחין בסופו איתרח לי תלתין יומין:

רש"י בד"ה כגון אנא כו' לאבי ולאמי ועושין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה רבי טרפון כו' אמה דרבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת ונפסק קורדייקסין שלה והלך רבי טרפון ושם ידיו תחת רגליה כו' דורסת על ידיו והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למטתה ועוד בירושלמי כו' כצ"ל:

דף לב.

תוס' בד"ה ר"י כו' אל תחזיר יכול ישמע לו כו' כצ"ל:

בד"ה אורו ליה כו' ועוד דאמרינן בירושלמי נ"ב ס"א ראיה מירושלמי:

בד"ה למחול ליה כו' שהודיעו קודם לכן. נ"ב ורבה בר רב הונא לא בא אלא לידע אם בנו קפדן הוא ודו"ק. :

דף לב:

גמ' והא רבא משקי ביה הלולי כו'. נ"ב ונראה לי דהכי מקשה אמאי איקפיד רבא עלייהו דהא קחזו דרבא מחל על יקריה דהא עמד ומשקה עליהם אלא משום דס"ל דהרב שמחל על כבודו אינו מחול ומ"ה היה להם לקום וס"ת דרבא לא איקפיד אמה דלא קמו מקמיה אלא שהיה גנאי לרב פפא ולרב הונא שהם קמו והם לא קמו כאילו הראשונים שפלים לערך מעלותם ומחויבים לקום וכן משמע לישנא הני רבנן והני לאו רבנן כו' משום הכי מייתי ותו הא לרב פפא ודו"ק:

שם ולרב פנחס בריה דרב חסדא כו' כצ"ל. ונ"ב ס"א בני דרב חסדא:

שם אנו יושבין ורבן גמליאל בר' עומד כו' נמחק בר' ונ"ב ס"א אינו:

שם אברהם גדול ממנו ושמש נמחק ונ"ב בס"א אינו:

שם ת"ל זקן ואין זקן כו' כצ"ל:

דף לג.

גמ' ומבית הכסא. נ"ב ס"א ואי אמרת בתי גוואי מי מצי מהרהר אלא לאו בבתי בראי:

תוס' בד"ה אין בעלי כו' ליתן בשור זה כו'. נ"ב קאי אמי שאמר שור זה עולה ואח"כ החרימו שחל החרם עליו וצריך ליתן דמי פדיונו לכהנים וקאמר שאין שמין אותו בכל שויו אלא אומדין כמה היה אדם נותן בעד שור זה כדי להקריבו עולת נדבה אע"פ שאינו חייב קרבן שהרי זה נמי לא אמר עלי עולה אלא זו עולה וק"ל:

דף לג:

גמרא ניטרח חיובא הוא נמחק. נ"ב בס"א אינו:

שם ולא תיחוש ליקרי דידי. נ"ב פי' שגם אני הייתי עומד מפניו אילו ראיתיו הא לאו הכי לא הוה ליה למיקם מקמיה דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דפליג ליה רביה יקרא כדאיתא בפ' יש נוחלין ר"ן:

שם ר"א ורבי יעקב כו' כצ"ל:

דף לד.

תוס' בד"ה תפילין וציצית כו' מדמתחלי במערבא כו'. נ"ב פי' בא"י התחילו לומר פסוק ראשון של ויאמר ולא היו גומרין פרשת ציצית ואמר אביי אנו מתחילין הפסוק ראשון כו' וכיון שהתחלנו נראה לנו לבני בבל שעון הוא להפסיק הפרשה:

דף לד:

גמ' ראיה מהקהל. נ"ב אבל בלא ג"ש אי אפשר לסתור הבנין אב דתפילין:

שם ראיה ביו"ד א' כצ"ל בכל העמוד בגמ' וברש"י:

שם מחג הסוכות. נ"ב ואע"פ שפי' התוס' אי לאו היקשא דמצה ה"א האזרח בא בעל כרחך לחייב נשים היינו כסוגיא דלעיל דקי"ל מה הנך של תפילין לפטור כל מצות עשה של הזמן גרמא אבל השתא דקי"ל בהאי סלקא דעתך דניליף כל מצות עשה שהזמן גרמא לחיובא מהקהל א"כ שפיר בא האזרח (לחיובא) [לפטורי] ודו"ק:

שם דהוה ליה ת"ת כו'. נ"ב הרי תלמוד תורה בודאי צריכה דאם לא כן הוי נילף ממורא לחיובא לשינויי קמא דהתוספות לעיקר קושיא נילף מת"ת ועוד אי לא כתיבא הוי נילף תורה ותפילין כולם לחיובא ממזוזה אלא בודאי פריה ורביה לא לכתוב ונילף מתלמוד תורה אמאי לא נימא הוה אמינא פריה ורביה חייב מקרא דאותם ונראה לי דבקושיא דפריך ולרבי יוחנן בן ברוקא כו' איתא נמי האי קושיא אלא דעדיפא מינה פריך ודו"ק. (עיין במהרש"א):

תוס' בד"ה וניליף מת"ת כו' שלא הזמן גרמא. נ"ב לפי הך שינויי לא סבירא להו לשנויי דלעיל הא דלא יליף ממזוזה דחד מינייהו נקט דהא אי אפשר למילף ממזוזה דאם אפשר למילף א"כ מאי פריך ונילף מת"ת לפטורא נילף לחיובא ממזוזה דטפי עדיף (עי' במהרש"א):

דף לה.

תוס' בד"ה אלא למ"ד כו' והיינו טעמא דמצות עשה כו'. נ"ב פי' דאל"כ לא מהני שום בנין אב בין למצות גרמא בין לאין גרמא דהא כתיב היקש גבי תפילין לפטור כל המצות שאין גרמא כתפילין הא מצות גרמא חייבין ואע"פ שפירש"י דלא איצטריך להאי היקש מ"מ אין לסתור שום היקש מכח מה הנך ע"כ פי' דב' כתובין הוו כמו מיעוטי ודו"ק:

בד"ה משום כו' וי"ל דלית ליה דר' יוחנן כו'. נ"ב פי' אפי' בהוה אמינא ליתא דאל"כ הא צריך לכתוב פריה ורביה דלא תימא חייב מקרא דאותם כדפרישית לעיל (עיין במהרש"א):

דף לה:

רש"י בד"ה ולא זקן כו' והשחיתה הס"ד:

תוס' בד"ה הרי הוא כו' וי"ל כגון שהביא כו'. נ"ב פי' ואיירי שלא הביא ב' שערות ולא נולדו בו סימני סרים וה"ה דהוה מצי לתרוצי דאיירי שנולדו בו סימני סרים קודם עשרים וא"כ לכשיגיע לעשרים הוה סרים ודאי וא"כ אם גדל לו זקן אחר עשרים שנה היכא שנעשה כבר סרים לא מהני וכן פירשו התוס' בפרק הערל (יבמות דף פ ע"ב) ע"ש:

דף לו:

רש"י בד"ה אי לפנים הזאות לפנים כגון הפרוכת כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כל מנחה כו' במס' ר"ה לענין ערלה אחד כו' כצ"ל:

דף לז.

תוספות בד"ה והרי שבת כו'. דכתיב שבת היא לה' בכל מושבותיכם כו' כצ"ל:

דף לז:

תוספות ד"ה מושב דכתיב רחמנא כו'. נ"ב זה הדבור על כל פנים אינו מבעלי התוס' דהא לקמן מפרשי דתרוייהו צריכי ולק"מ וגרסי' נמי בשמעתי' בזמן שבהמ"ק קיים והמכוון מזה הדבור יראה דה"נ במקום שבית המקדש קיים והוא מן הגליונים של תוס' ואעפ"כ הוא מהורס שהרי בפרק ע"פ לא מפקינן ממושבותיכם שום דבר אלא מבערב תאכלו מצות ולא פליגי שם תנאי אלא רבא סבר מצה בזמן הזה דאורייתא ונפקא מבערב תאכלו מצות ורב אחא סבר מצה בזמן הזה דרבנן ודריש קרא למידי אחריני ומסיק תניא כוותיה דרבא כו' ועוד מאי לישנא שכתבו דהאי תנא מפיק כו' הלא סתמא דתלמודא מסיק הכא דכ"ע וצריך אתה להגיהו ולתקנו בעבור שמרובה פסולת על האוכל ויש לו גירסא אחרת לא אביתי לנגוע בו יד עד יבא מורה צדק (עיין במהרש"א):

בד"ה בזמן דאיכא פסח כו' לתרי קראי מושבותיכם ובערב תאכלו כו'. נ"ב ותימה הלא מסקי' דהדיא בערבי פסחים דבעי האי קרא לקובעו חובה בזמן הזה כמו שהבאתי לעיל ובפ' כל שעה נמי ר' יהודה ור' שמעון חד מפיק משבעת ימים תאכל עליו מצות לקובעו חובה בזמן הזה וחד מבערב תאכלו מצות ולא איסתמיט חד דבעי לחוצה לארץ ואם כן צריך אתה לומר דהאי קרא למושבותיכם בעי לח"ל אפי' בזמן הבית וא"כ הוה ליה לתלמודא למימר סל"א במקום דאיכא פסח מאחר דאחוצה לארץ קאי בפרט מאחר שהקושיא עומדת נמי בזה הענין מושבותיכם דכתיב גבי מצה ל"ל כלומר פשיטא שנוהגין אף בח"ל ועל זה הוה שפיר קאי סל"א במקום פסח כו' א"כ נראה בעיני דתלמודא ס"ל הסיטה לנוהג אף בח"ל שהרי בא"י אפשר לקיים על מצות ומרורים וא"כ היכא דליכא לקיים עם הפסח אזי מקיימים מצה ומרורים לחוד אלא דסל"א דאינו נוהג אלא בזמן דאיכא פסח אבל בשום מקום לא קמ"ל וא"כ הכא גרסינן חד לארץ בזמן שאין בהמ"ק קיים וחד לח"ל בזמן שאין בהמ"ק קיים נ"ל:

בד"ה ממחרת כו' וקלוי דהיינו חדש כו'. נ"ב ומ"מ טעם הנגינה שהאתנחתא תחת קלוי ומונח תחת מצות אינו מחוור לפי' וק"ל:

דף לח.

תוס' בד"ה צא מהן כו' ופריך בערכין מאי קאמר שבע כו'. נ"ב כך לשון הגמרא מקץ ז' שנים תשלחו והכתיב ועבדך שש שנים אמר רב נחמן בר יצחק ו' לנמכר ושבע לנרצע וז"ל רש"י והכתיב בצדקיה מקץ שבע שנים משמע לאחר שבע שנים שאף שנה שביעית עובד והדר כתיב ועבדך שש שנים שש לנמכר כדכתיב שש שנים יעבוד ושבע לנרצע שהנרצע אינו יוצא עד היובל ואם נרצע ופגע יובל בשנה שמינית לרציעתו יוצא ביובל וא"כ משמע דהדיא למקץ שבע שנים היינו בסוף שבע ולא כמו שפי' התוס' וצריך אני לפרש מתחילה דעת רש"י דאיך מפרש ליוצא בסוף שבע ויובל של השמינית מוציאו משמע אבל אם בא היובל בתוך ז' לרציעתו אינו יוצא והלא פרש"י דהדיא בפי' חומש דיובל מוציא בין סמוך בין מופלג וכדאיתא בפ"ק דמכילתין אלא ר"ל דקרא קמ"ל דאינו יוצא אחר רציעתו בשש שנים כמו שיצא קודם דלא תימא מאחר שיצא מתחילה כ"ש שיצא בסוף שש והיובל מוציאו אפי' קודם שש קמ"ל דעובד יותר משש כלומר אפי' שבע שנים עובד היכא שבא היובל בשנת ח' וה"ה יותר והנה התוס' ס"ל דוחק דקרא קמ"ל

דעוד שנה עובד יותר כלומר דאינו יוצא בשש א"כ בחד יומא יותר משש שני ולאשמועינן דאינו יוצא בשש ה"ה יותר לכך פירשו הכי שש לנמכר ושבע לנרצע כלומר במכירה יצא בשש כדכתיב קרא שש שנים יעבוד ולא יותר אבל הכא אינו תלוי בעבודת שש שנים אלא כלומר לפעמים תלוי בשנה השביעית שאם יש בו יובל יצא והיינו מקן מתחילת שבע ודו"ק (עי' במהרש"א):

דף לט.

גמ' בחוצה לארץ יורד ולוקה נמחק:

תוס' בד"ה לא קיימא לן כו' למעוטי כלאי זרעים כו'. נ"ב פי' אף ע"פ שהעיקר הוא בא למעוטי זרעים בכרם כמו שפירשו התוס' מ"מ כפשוטו נמי הוא דאיירי אף במיעוט כלאי זרעים דהא כתיב שדך ולא כרמך ותלמודא נמי סתמא קאמר למעוטי זרעים ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף לט:

גמ' התם בהליכתו ושאני כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מתני' כו' ולפי' הקונטרס דאביי כו'. נ"ב ולי נראה דבודאי רש"י סבר שכך דעת המקשה דלעולם איכא שכר בהאי עלמא כגון שעושה מצות הרבה והוא צדיק גמור וכן הרשע כשהוא רשע גמור סובל נמי יסורין בהאי עלמא ולא כרבי יעקב אבל מ"מ לפעמים הקב"ה מביא יסורים על האדם בינוני למרק עונותיו כדי לזכותו לעוה"ב וכן להיפך בסתם רשע וא"כ פריך שפיר אהדדי במתני' משמע שמטיבים לו בהאי עלמא ובברייתא משמע דמריעין לו כדי לזכותו לעוה"ב ומשני אביי למתני' נמי הכי סבירא ליה רבא אמר לעולם במצוה אחת מטיבין לו כמו שמטיבין לצדיק גמור ובברייתא דס"ל מריעין לו משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ודו"ק:

דף מ.

גמ' ב' נושאי קיסר כו'. ונ"ב ס"א [כושאי:

שם] ויכתב בספר כו' כצ"ל:

שם מחשבה שעושה פירות כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

רש"י בד"ה שגר כו' ואשה גדולה היתה כו'. נ"ב פי' היכא שאינה גדולה כל כך א"כ אין יכולת בידה אלא להעליל עליו ולהרגו וא"כ למה יהרוג עצמו יצפה לישועה ואם לא תהרגהו ואל יהרג את עצמו אבל מאחר שהיתה כל כך גדולה יכולה היא לכופו ביסורין על שיעשה רצונה ודו"ק:

בא"ד ליפטר ממנה ומסור בידה להרגו כצ"ל:

בד"ה ילבש שחורים כו'. נ"ב עי' רש"י חגיגה פ' אין דורשין (חגיגה דף טז.) :

דף מ:

רש"י בד"ה לפי שהעולם כו' רובו כו' יראה הל"א:

תוס' בד"ה תלמוד גדול כו' קיים אמרינן לימד לא אמרינן כו' כצ"ל וכן בכל הדיבור צ"ל לימד. ונ"ב פי' דמסיק לשם כבוד גדול שעשו לחזקיהו מלך יהודה דאפקו לס"ת והניחו על המטה והאידנא לא עבדינן אי נמי אף האידנא עבדינן הכי אלא שהתם אמרו קיים זה מה שכתוב בתורה אבל האידנא לא אמרינן ורבי יוחנן ס"ל התם דאפילו קיים אמרינן אלא לימד לא אמרינן האידנא:

דף מא.

גמ' ושלח ושלחה מלמד כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ושלח כו'. נ"ב ואין הפי' מדלא כתיב ושלח וכתב ושלחה אלא ושלחה דכתיב בקרא הוא ושלח שהרי על הבעל קאי ודו"ק:

בד"ה ושלח ושלחה ב' פעמים כו' נ"ב פי' וא"כ ושלחה בתרא נמי דרשינן ושלח ושלחה:

דף מא:

רש"י בד"ה ותיתי כו' כ"ש מה לקדשים כו' כצ"ל:

דף מב.

גמ' נשיא אחד נשיא אחד ממטה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה יתומים כו' כמה יונקי שדים נ"ב פי' ולא בעינן באו וק"ל:

בא"ד על פי הדיבור ואורים ותומים כו' נ"ב ומסוגיא דמדמה ליה שלוחו של אדם כמותו כו' לאו לגמרי מדמה ליה כו' וכן פירשו התוס' בגיטין בפ' השולח ע"ש:

דף מב:

רש"י בד"ה בעלויה כו' כפי דמים הס"ד:

בד"ה חטא חטא וכו' נ"ב דאל"כ כי פריך לעיל תרומה מנ"ל לעושה שליח ת"ל לעושה דאי לאו כן ג"ש למה לי ודו"ק:

תוס' בד"ה אבל שויה שליח כו' דהתם מיירי בשליח דדיינין נ"ב ומיהו המסקנא דאפילו שליח ב"ד חוזר כדאסיקנא פרק אלמנה ניזונית דשליח כאלמנה דאפילו בכל שהוא חוזר ואכתי איכא למידק מדגרסינן בפרק גט פשוט ההיא איתתא דיהבא ליה זוזי לההוא גברא למזבן לה ארעא אזל זבין לה שלא באחריות אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה מני למימר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי זיל את וזבנה שלא באחריות והדר זבנה ניהלה באחריות ואמאי מחייבים התם לשליח בהכי נימא דלהוי ביטול מקח כי הכא י"ל דהתם השליח לקח סתם ואין למוכר דין ודברים אלא עמו ואע"פ שהוא אומר עכשיו שלצורך האשה לקחו אין למוכר בכך כלום ולפיכך צריך לפרוע דמים למוכר והאשה ג"כ יכולה לומר לשליח תן לי מעותי דלתקוני שדרתיך ורב נחמן ה"ק ליה אם חפצה היא בקרקע קבל עליה אחריות אבל לא יוכל לכפותה בכך שהרי היא יכולה לומר שהיא רוצה יותר באחריות המוכר משלו בר מן דין כיון שלא עשה שליחותו הרי מקחו אצל האשה בטל עכ"ל הר"ן ועיין מה שכתבתי בפרק אלמנה ניזונית בגליון:

דף מג.

רש"י בד"ה הוא ולא שלוחו גרסינן הס"ד ונ"ב פי' לאפוקי ולא שולחיו ודו"ק. תוס' בד"ה שלא מנינו כו' ככר זה של הקדש כו' נ"ב פי' שנה לו לאכול ככר של הקדש אבל לא ידע דאי ידע פשיטא שאינו מועל ואפילו נזכר קודם שאכל השליח אינו מועל הבעל הבית. בא"ד והשליח לא ידע כו' נ"ב פי' דאם ידע פשיטא שמעל בעל הבית כדלעיל בתוס' (עיין במהרש"א):

ע"ברש"י בד"ה נערה המאורסה ה"ה לקטנה כו' נ"ב זה שייך לאחר חזרה של רש"י. בד"ה היא ואביה כו' ודוקא נערה כו' נ"ב זה שייך לפני חזרה:

תוס' בד"ה והשתא כו' משום דרחמנא אמר כו' נ"ב וקשה לי סוף סוף להימנו במיגו מאחר שעל כל פנים צריכין לישבע דיהבינהו למלוה ואי לאו קושטא קאמרי הוי משתבע לאהדרינהו ללוה וי"ל דאין זה מגו דשמא לא אהדרינהו וגם לא יהבינהו למלוה ומה שישבעו נשבעים על שקר ואין כאן מגו וק"ל:

בד"ה וכל שאינה כו' בדיעבד ולמ"ד משום כו' יש לה אב ויכול לשמור כו' כצ"ל:

דף מד.

רש"י בד"ה ורבי היא כו' מקודשת לי הס"ד:

בד"ה רבי שמעון כו' לא לך לא לך כו' כצ"ל:

בד"ה לא לך כו' כללא הוי הס"ד ונ"ב פירוש כלל של ר"י הוא פרטו של ר"מ וק"ל (עיין במהרש"א):

דף מד:

רש"י בד"ה וכולן ט"ו כו' או נתגרשו לכשמת ונפלה הצרה לפני היבם כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

דף מה:

גמרא שמא נתרצה הבן לא אמרינן נ"ב ביאור הא דקאמר שמא נתרצה הבן לא אמרינן דאו לוקח הוא דאין לפרש כמו שמא נתרצה האב למאיזה טעם אין לחוש וכי בעבור שהוא דייק לא נוכל לומר שהוא נתרצה דשמא דייק ונתרצה ואין לומר דהכי פירושו מאחר ששמע ושתק לא אמרינן דנתרצה דבשלמא גבי האב אפשר דנתרצה והא דשתיק משום דמרתת שנתקדשה שלא לרצונו מה שאין שייך לומר הכא דא"כ מה מסיק ולמאי שליח שויה מכ"ש דלא אמרינן הכי מאחר ששתק ולא אמר לשום אדם שנתרצה כבר בכך ועוד דוחק לומר דהאי עובדא איירי דוקא דשתק ולא נתרצה אף בסוף ע"כ נראה דהכא איירי שנתרצה בודאי מיד כששמע רק דלא מהני מאחר דלא מנאו שליח ואין ביד האב לקדש אשה לבנו בשלמא גבי בת היכא דנתרצה הוו הקדושין למפרע וכאילו מחל והפקיר זכות שיש לו עליה וכן כתב הרא"ש ז"ל אבל בבן אפילו נתרצה אח"כ הבן אינו מועיל דצריך שיעשה את אביו שליח א"ל רבנן לרבא ולמאי שליח שויה כו' על ולמאי ארצייה קמיה ושתק כלומר גילה הבן דעתו לאביו שהיה חפץ בה וכיון שחפץ בה וזכות הוא לו דזכין לאדם שלא בפניו הוי כאילו עשה האב שליח לקדש לו עכ"ל וא"כ האי דקאמר שמא נתרצה הבן כו' דאו לוקח הוא והוי כאילו אמר נתרצה הבן לא אמרינן ואגב שיטפא דאמר גבי אב שמא אמר גבי הבן נמי שמא ומ"מ נראה גם ליישב לישנא דשמא וה"ק בוודאי הריצוי דבן שהוא בסוף לא מועיל למפרע מה אתה אומר שמא היה מרוצה אף מתחלה לזאת האשה מאחר דנתרצה בהדיא לבסוף וא"כ זכה לו האב שלא בפניו והוי כאילו שלוחו לזכיה מטעם שליחות איתרבי כמ"ש הרא"ש לעיל מש"ה אמר שמא נתרצה הבן כלומר מקודם לא אמרינן בענין זה שיהא שלוחו מאחר דדייק ונסיב מסתמא לא נתרצה רצוי גמור אם לא שיעשה שליח ומסיק שפיר ולמאי שויה שליח בפרט מאחר דנתרצה להדיא לבסוף כו' על דלמא ארצייה כו' כלומר והוי שליח ומשני בפי' אמר מר דאין חוששין להא דשמואל לומר שמא נתרצה על הספק אם לא שנשמע בפי' שנתרצה אח"כ האב דאז אמרינן כאילו נתרצה למפרע ה"נ לא אמרינן מן הסתם דנתרצה הכי מקודם באופן ריצוי גמור אם לא שנשמע בפירוש שעשה שליח ממש או דרך ריצוי קמיה אב דהוי כשליח ממש אבל מן הסתם לא אמרינן הכי נ"ל:

דף מו.

גמ' והא מלוה היא נ"ב וקשה דמשמע אי אמרינן המקדש במלוה מקודשת הוה שפיר ואמאי בעינן ש"פ בקמייתא מאחר דכללא הוא א"כ אפילו בפחות משוה פרוטה נמי ליצטרפי כולהו ונראה ליישב משום דאי הוה פחות משוה פרוטה לא הוו מצטרפי מאחר שאכלה קודם שגמר דבריו ואין שייך לצרף כולם יחד אם לא שיהיו יחד בעין דהא אין כאן מקום לחול קידושין אחד מנהון כי אם בצירוף מש"ה בעינן צירוף גמור שיהיו כולם יחד אבל לא נצרף מה שכבר אכלה אבל אי הוה שוה פרוטה באחת א"כ חל עליה קידושין מיד והשאר הוה כעין תנאי שיהיו ג"כ בצירוף א"כ בכל ענין מצטרפי ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף מו:

גמ' ותיהוי תרומה ולא תאכל כו' נ"ב תכלית כונת סוגיא זו מה דפריך לשמואל ולא לרב או אמאי לא פריך הך מתני' דקמח אהך מתני' לענין נקוב בלתי פלוגתא דרב ושמואל בעבור שהמקשן היה סובר דהכל יודעים שאין אדם מפריש חלתו קמח והוא גמר ונתן לשם פקדון כרב ומש"ה הוא גזל ביד הכהן וגבי ענין נקוב כו' יודע ואינו יודע שהרי רואה שמפרישין אף מאינו נקוב וא"כ גמר ונתן לשם מתנה על הספק וכסברת התוס' וא"כ מש"ה הוא של כהן אלא שלא תאכל על שיתרום עליה ממקום אחר אבל לשמואל דס"ל לעולם מתנה אלא דתקנו חכמים לאהדורי משום תקלה קשה כו':

שם תרומה ולא תאכל על שיוציא כו' כצ"ל ונ"ב אבל על האינו נקוב לא חיישינן דבודאי בדיעבד תרומתו תרומה שהרי אינו חייב אלא מדרבנן כדאיתא לשם בפרק האשה רבה:

דף מז.

גמ' דאמר ל"ש כזית כזית כו' נ"ב תימה איך מדמה בזו ובזו לכזית וכזית דהתם חישב תרתי כזית ועיקר טעמא דרבי יהודה משום תפוס לשון ראשון אבל התקדשי בזו ובזו דלא אמר התקדשי אכל חד דלמא לעולם כללי הוי ועוד רבי יהודה מודה שאם חשב כזית למחר וחוץ למקום דאמרינן עירוב מחשבות אלמא דעיקר תלוי בשתי כזית ותפוס לשון ראשון ונראה דלא בעי להביא ראיה על בזו בזו דפרטא הוי דודאי רבי יהודה סבר פרטא הוי כדלעיל (קידושין דף מ"ד) אלא מייתי ראיה לר' יהודה סבר שאין חילוק בין בזו בזו לבין בזו ובזו וה"ק הא מני רבי היא דאמר אליבא דר"י דקאמר לשם כזית כזית פרטא הוי ואינו עירוב ורבי יהודה לא אמר במתני' אלא כזית כזית ורבי הוסיף ואמר דלרבי יהודה ה"ה בכזית וכזית נמי הוי פרטא ולא ערבינן ה"נ סבר רבי כשם שדר"י התקדשי בזו בזו הוי פרטא ה"נ התקדשי בזו ובזו הוי פרטא לרבי אליבא דר' יהודה ודו"ק:

רש"י בד"ה ה"ג הא מני כו' ל"ש כזית כזית ול"ש כו' נ"ב בודאי לפי' ר"ת דפירש לעיל (קידושין דף מ"ד) דאדרבה בוי"ו הוי יותר פרטא א"כ צריך לגרוס הכא ל"ש כזית וכזית ל"ש כזית כזית הוי פרטא וכן להפך הגירסא בזבחים רק לפי' ר"ת קשה א"כ הא דקאמר ועוד בזו הוי זו וא"צ לומר זו קתני

צ"ל דר"ת מודה דעוד בזו הוי דומה יותר לכללי מבזו בזו לחוד דהוי פרטי ולפי פירושו צ"ל דהכא ה"ק הא מני רבי שאינו מחלק אליבא דר"י בין כזית וכזית לבין כזית ה"נ דלא מחלקין לרבי יהודה בין התקדשי בזו בזו לבין התקדשי בזו ועוד בזו ודו"ק:

בא"ד ולרבי יהודה דאזיל בתר לשון ראשון הוי פיגול כו' נ"ב פי' לאפוקי חכמים דהתם דסברי דאמרינן עירוב מחשבות והוי כאילו אמר או חישב מתחלה חוץ למקומו דפסול הוה קודם שבא לידי פיגול ואין בו כרת ואף ר"י סבר שאם חישב תחילה כזית חוץ למקומו וכזית חוץ לזמנו דהיינו למחר שאין בו כרת דתפוס לשון ראשון ואם חישב להיפך יש בו כרת דתפוס לשון ראשון ובא לידי פיגול קודם שבא לידי פסול וק"ל:

תוס' בד"ה אם אינו כו' וחטא על תרומתו דהויא כו' נ"ב פי' שגרס שתרומה תהיה מן הרעה אלמא דמהני מעשיו ודו"ק:

בד"ה בזו ובזו כו' בין אוכלת למנחת כו' כצ"ל:

ע"בגמ' אמר רבא ותסברא כו' כצ"ל:

דף מח.

תוס' בד"ה ורבנן כו' מכל וכל וא"כ מאי האי דקאמר מספקא להו אי כר"מ כו' כצ"ל ונ"ב האי מכל וכל לאו דוקא דהא פליגי רבנן עליה דר"מ בשמין את הנייר כמ"ש התוס' לקמן אלא ה"ק בהאי מילתא דעדי חתימה כרתי יסברו ממש כר"מ ותלמודא ממש דמספקא להו כו' ומש"ה דייקי תוס' מהא דתלמודא דקאמר דמספקא כו' אבל לא דייקי מהא דא"כ במאי פליגי ר"מ ורבנן דשפיר פליגי בשמין את הנייר כדפרי'. (עי' במהרש"א):

בד"ה שמין את הנייר כו' דאמר עדי חתימה כרתי כו' נ"ב נ"ל דה"ט לאו דוקא הוא אלא איך נשמע מה"ט דעדי חתימה כרתי שאינה מתקדשת בתורת כסף אם יש בנייר ש"פ ועוד א"כ מ"ט דרבנן דאמרי מקודשת הלא מספקא להו דלמא עדי חתימה כרתי כר"מ אלא ה"פ ר"מ סבר דאין שמין את הנייר משום דאין דעתה על הנייר דסתמא קאמר אינה מקודשת משמע דבשום ענין אינה מקודשת ועוד דאי ר"מ סבר מקודשת בנייר א"כ עיקר פלוגתא חסר מן הספר ומה שכתבו התוס' דסבר עדי חתימה כרתי לאו דוקא דטעמא קאמרי אלא כלומר שסבר ר"מ שבשום ענין אין מתקדשת בשטר אלא בעדי חתימה וא"ל א"כ מניין לתלמודא דמספקא לרבנן דלמא סברי עדי חתימה כרתי ובהא דשמין את הנייר לחוד הוא דפליגי וי"ל דתלמודא ס"ל דל"ג בדברי חכמים ואם לאו אינה מקודשת וא"כ ממילא מוכח דמספקא להו ודו"ק. :

דף מח:

גמ' ואב"א לכ"ע אין כו' ותניא אידך בו ולא במה כו' ותניא אידך במה שבתוכו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה היכא דניחא כו' לא פליג ר"ש נ"ב ראוי להגיה פה רבנן וה"פ אף רבנן מודים היכא שאמר דינר כסף ונמצא סלע דמקודשת דשבח ממש הוא ומ"מ נ"ל דה"ק מודה ר"ש שאם הטעה אותה בממון כגון שהזכיר כמה דינרין כסף שעולים בסכום ממון יותר מדינר זהב דאינה מקודשת אף שהדבר עצמו משובח יותר דזהב חשוב מכסף וק"ל. ולפ"ז יתיישב הלשון שפיר אם הטעה האשה בממון דמשמע בלישנא טעות ממש ודו"ק (עי' במהרש"א):

דף מט.

גמרא מאי מגודלת גדלת כו' נ"ב וקשה קצת סוף סוף למה קרא שבח יוחסין ומה נאה פי' הר"ן שפירש שגודלה מעבד עברי ומש"ה נמי חשובה קצת בעיני שיבבותיה וק"ל:

תוס' בד"ה שיכול כו' לא מקרי קרח נ"ב פי' וה"ה נמי אם כתב עליו מתוכו דהיינו שלשה עדים כמנין הקשרים אין לחוש על החלק שהרי עדיו מוכיחים עליו ודו"ק. (עיין במהרש"א):

דף מט:

גמ' ספרא ותוספתא על מנת כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

שם ההוא גברא דזבין לנכסיה אדעתא למיסק כו' כצ"ל ונ"ב פי' שאמר קודם מכירה שמוכר אדעתא דלמיסק כו' רק שבשעת המכירה לא אמר אשר"י פ' יש נוחלין:

רש"י בד"ה לנכסי מקרקעי הס"ד:

תוס' בד"ה דברים כו' תנאי כפול אלא גלוי מילתא כו' נ"ב פי' שאמר בשעת מכירה דאדעתא דלמיסק קזבין סגי בהכי ולא זו דלא בעי תנאי כפול אלא אף תנאי לא בעי כדפרישית וכן כתב הרא"ש דהלכה בפרק יש נוחלין:

דף נ.

גמ' כל המומין הפוסלים כו' כצ"ל:

דף נ:

תוס' בד"ה חוששין כו' וכי שילך מאי הוי והא כו' נ"ב ואע"ג דאמרינן בפרק המדיר דמקדש בפחות מש"פ ובעל וכן קטן שקידש ובעל צריכה הימנו גט משום דאדם יודע שאין הקידושין תופסין בפחות מש"פ ויודע שאין קידושי קטן כלום וגמר ובעל לשם קידושין והכא משמע דאין אדם יודע אלא טועה דמש"ה אין חוששין לסבלונות לא קשיא דיודע ואינו יודע וגבי ביאה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לא מחית נפשיה לספיקא ובעל לשם קידושין אבל גבי סבלונות שאין לו חשש איסור בדבר סומך דשלחם על דעת קידושין ראשונים כשם שסמך עליהם מתחלה כשקדשה בהם והיינו דתניא בתוספתא המקדש בפחות משוה פרוטה ושלח סבלונות לא עשה כלום שעל מנת קידושין הראשונים שלח בעל קני וכו':

דף נא.

רש"י בד"ה המרבה כו' אלא כפי חשבון כו' נ"ב דהיינו חצי מדה מעשר פחות חלק ט' שבו והשאר כולו טבל ודו"ק:

בד"ה קני את וחמור כו' נ"ב קני את וחמור משל הוא שהרי החמור בודאי אין בו צד קנייה וא"כ קני את וחמור פשיטא דליכא ממשא בדבריו ה"נ הנותן מתנה לנולד ולעובר כו' גמרא פרק מי שמת:

דף נא:

גמ' דאית ליה הנאה מיניה נ"ב שמעינן מיניה במי שעשה שליח ליקח קרקע והלך ולקחה סתם יכול לומר לעצמי לקחתי ומיהו נ"ל דדוקא בקרקע סתם אבל בקרקע מיוחדת כיון שהוא מנהג רמאין כדאיתא בפרק האומר לא מצי אמר דשארית ישראל לא יעשו עולה ורש"י ז"ל פירש דשויתיה שליח שעשאתו שליח לקדשה לכל הבא ומשמע שאם עשאתו שליח לקדשה לפלוני בפירוש חיישינן עכ"ל הר"ן. :

דף נב.

רש"י בד"ה ונקיט רב בידיה תלת שלש מהן כו' כצ"ל:

דף נב:

תוס' בד"ה וכי אשה כו' הרי אין רגילות שתכנס לשם כו' נ"ב פירוש ובודאי לא לישאל הלכה באה מאחר דלא שכיחא אלא לקפחני בהלכה וק"ל:

דף נג.

גמ' לה' הוא קודש לה' הוא לה' כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אסרו כו' עוסקו הס"ד:

תוס' בד"ה וסמיך ליה כו' אלא וי"ו מוסיף על כו' נ"ב ולפ"ז אם על תודה בכלי נקט דהא קרא וזאת תורת זבח לעיל מיניה כתיב:

דף נג:

רש"י בד"ה אשה כו' בשגגת הקדש לר"מ מעות כו' הל"א:

תוס' בד"ה איהו לא כו' בקדושתם וקדושין צריכים כו' לא אמר שיגמרו על כו' כצ"ל:

בד"ה אף במכר כו' דאם ירצה לגוזלו יקננו כו' כצ"ל:

דף נד.

גמ' לדברי רבי יהודה נמחק:

תוס' בד"ה מועלים כו' בהא פליגי התם תנא קמא סבר יחזור ויתרום פי' מחדתין כו' לניסן ולא משמע מתוך פרש"י אם מועלים כו' כצ"ל ונ"ב פי' דרש"י לא הזכיר בפי' אותן חדתין שבאו אחר סוכות אלא פי' סתם חדתין דהיינו סתם שקלים המובאין תוך שנתן ודו"ק נ"ל:

בא"ד וה"נ תנא בירושלמי במסכת שקלים כו' שלמה שלישית כלו' שכלתה כל הקופה השלישית חוזר לשניה שלמה שניה כו' כצ"ל ונ"ב פי' לפי שאינו מריק כל הקופה הראשונה בפעם אחת אלא אע"פ שיש בראשונה חוזר לשניה וכן משניה לשלישית והשלישית נוטל ממנה עד שתשלם כולה ע"ש (עיין במהרש"א):

דף נד:

גמ' ומשתכר בסלע ומעשר שני שלו כו' כצ"ל ונ"ב כן הוא בהדיא בפ"ד דמסכת מעשר שני ואפשר שרש"י מפרש מפני וק"ל. ורבינו שמשון מפרש לשם ומעשר שני שלו כלומר שאין מחולל המעשר יותר מסלע ומאחר שהמעשר שוה ב' סלעים א"כ נשאר סלע של מעשר ביד הלוקח וזהו ומעשר שני שלו ע"ש:

דף נה.

תוס' בד"ה אין מועל וכו' ונהי נמי דסבר שהיא כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל כמו א"נ ודו"ק:

דף נה:

רש"י בד"ה וכי אומרים כו' נאמר לו עמוד וחטא כו' נ"ב ואף לפי מה שפירשו התוספות דכבר הוציאה לחולין ואחר כך עלה במחשבתו לתקן אפ"ה מיחזי כאילו תמימין נפלין דמי יודע מה היה במחשבתו כי אם הוא לבדו ודו"ק:

דף נו.

גמרא במעות מעשר שני ואם לקח כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ואם לקח כו' מאחר שהמוכר לפנינו כו' נ"ב פי' אפילו לריב"א שפי' אין מחללין היכא דליכא בעין מ"מ מאחר שהמוכר לפנינו היינו כופין אותו שילך לביתו של מוכר ויחלל כמו שפירשו תוספות בהיפוך הדף:

בד"ה במזיד כו' דנקט לעיל מתחללים במילתיה דר' מאיר דמשמע כו' כצ"ל:

בא"ד ולכך אין מתחלל בדיעבד נ"ב ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין די"ל דאין ה"נ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שגם הלוקח צריך להעלות הדמים לירושלים ודו"ק. (עיין במהרש"א):

דף נו:

רש"י בד"ה מנלן שאסורה בהנאה הס"ד:

תוס' בד"ה מסתברא כו' אבל לפירוש הר"ס כו' נ"ב פי' דאי לאו דקנסינן למוכר משום דאית איסורא לגביה ע"כ הוה קנסינן ללוקח שיחול עליו ואז היה מחולל אבל לפירוש ריב"א לא היה מחולל מאי אמרת הלא אף לפי' ריב"א הוה קנסינן ללוקח שילך לביתו של מוכר ויחלל היינו נמי כדי לתקן האיסור שביד המוכר אבל אי לאו האיסור בידו לא היינו כופין אותו בכך נמצא מה שהאיסור בידו אינו מביאו לידי קנס והיזק. וצ"ע היטב (עיין במהרש"א):

בא"ד והבהמה קודשה נ"ב פי' אי לאו דתקנו יחזרו דמים למקומן שהרי כתב אבל מוכר יודע שהמעות מתחללות על הבהמה ועובר אלפני עור לא תתן מכשול משום הכי תקנו שיחזרו דמים למקומן וק"ל:

בא"ד אבל לפי' ר"י ניחא כו' כצ"ל:

דף נז.

רש"י בד"ה כקדשים כו' דאין משיבין על ההיקש נ"ב נ"ל לפרש לדעת רש"י שסובר (בודאי) עגלה ערופה בודאי אינה תופס דמיו דהא לא אקרי קודש ומשמע בסוגיא דלא שייך תפיסת דמים אלא בקודש כלומר שיצא הוא לחולין ע"י כך וא"כ היכא למיפרך מה לקדשים שאסורים שהרי חמור דתפיס דמים כו'. על

זה פי' אין משיבין על ההיקש ואף שאין זה היקש אלא מאחר שדומה לגזירה שוה שמנינו ביה כפרה בקדשים אין משיבין עליו ודו"ק:

תוס' בל"ה כפרה כו' אבל מחייס לא נ"ב וזה התירוץ אינו עיקר דהא לקמן מוכח לעגלה יליף מציפורי כמו שפירשו התוספות לקמן (עיין במהרש"א):

בד"ה וזה אסר כו' וא"ת להך תנא נ"ב פי' לס"ל מחייס אינו נאסר ולא יליף מעגלה ערופה ודו"ק:

בא"ד הנאה הוא למחייס נ"ב פי' אף רבי יוחנן מודה בזה רק דלא סבירא ליה למיתסרא מחייס לכולי הכי לא ילפינן שחוטה ממשולחת לשחוטה איסורה תלוי בשחיטתה כדאמר לעיל בדברי רבי יוחנן ואף ריש לקיש לאוסר מחייס לא יליף שחוטה ממשולחת כי אם מעגלה ערופה כמו שפירשו התוספות לקמן וק"ל:

בד"ה שחט כו' שחיטה ולא מקודס כו' שמא אחר לקיחה היה כו' כצ"ל ונ"ב פירוש ואיידי למינכרא שהיא מכה ישנה שלא בא מחלש אחר השחיטה ודו"ק:

בד"ה תנאי כו' ציפור השחוטה נ"ב אבל שחוטה ממשולחת לא ילפינן כדפרישית לעיל:

דף נז:

גמרא מין המכשיר נ"ב ס"א הכשר:

רש"י בל"ה אמר קרא כו' הוא קדש כתיב למדרש ביה קדוש הוא כו' כצ"ל:

בד"ה שכן כו' אתי ליה במה מצינו להחמיר ולאסור כצ"ל:

בד"ה ה"ג בתורת כהנים כו' ופירושא חל לחיה וחל לעופות וחל לאיסור אכילה בליעבד ולקתני כו' כצ"ל ונ"ב כן מצאתי בפי' מלויק וכן משמע הגירסא ברש"י שכתב והא לקתני מרבה אני את החיה וק"ל וכן איתא בפירוש הקונטרס שגורסים התוספות נ"ל:

תוס' בל"ה כל שעומד כו' וקשה שהרי כו' נ"ב אבל על הגמרא אינן מקשים רק על פירוש הקונטרס עיין בפיסקי תוספות (עיין במהרש"א):

דף נח.

גמ' מין הכשר ומנין כו' לבי רבה אמר כו' בעזרה איפתיקו אתו לקמיה לרבה אמר כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

שם הכא כי חרס הוא וכתיב התם כו' כצ"ל ונמחק והיית חרס כמוהו ונ"ב עיין בעבודה זרה דף נ"ז וכ"כ ריטב"א לה"ג ועוד נ"ב נ"ל טעות לשני קראי למה ואף שהיה לי ליטב בלוחק מ"מ לא נהירא דבפרק רבי ישמעאל בע"ז איתא להדיא דלא דרשינן שוה מיעוט אלא קרא לחרס הוא ועוד למ"ד לבי כתובים אין מלמדין נ"ל האי קרא להא חרס הוא מוקי לה התם לאותו מ"ד שני כתובים אין מלמדין למעוטי חליפי חליפין וא"כ יובל היא למאי אתא וכן בגירסת הריטב"א ליתא ותרי מעוטי לקאמר לאו דוקא אלא שני כתובים כו' הוי כחד מיעוט וחרס הוא הוי תרי מיעוטי ודו"ק. (עיין במהרש"א):

במתני' ובאפר חטאת נ"ב ס"א פרה. רש"י בל"ה ת"ל כו' אכילה כתמימים כצ"ל:

בד"ה ר' שמעון כו' ובהנאה ובבשר בחלב כו' בהנאה ובחולין בעזרה כו' כצ"ל והל"א:

תוס' בל"ה ושני כתובים כו' וי"ל מלכתיב כו' נ"ב תימה סוף סוף למ"ד חליפי חליפין אסורים אמאי הוו שני כתובין הלא צריך קרא והיית חרס כמוהו לאסור חליפי חליפין על עולם וראיתי בתוס' לעבודה זרה שהקשו התוס' כך ועמדו בקושיא ומ"מ נראה לפי האמת לא קשה מידי מה בכך דלא הוי שני כתובין א"כ מאי אית לך למימר נילף מנייהו הא איהו בעי חרס הוא למעוטי אלא שמ"מ לוחק הוא הלשון שאומר שני כתובים הן וס"ל מלמדין אינו צריך לכל זה דלעולם ס"ל אין מלמדין והכא לא הוי שני כתובים וזהו מה שעומדים התוס' לשם בקושיא ודו"ק:

ע"בגמ' וכן האומר נ"ב אף שהרא"ש מפרש האי וכן לקאמר קאי אמה שמקודשת לשני מ"מ נ"ל פשטא למתני' לקאי אמילתא לרמאות כמו הלך לריטא שהוא רמאי הכי נמי מי שקדשה על זמן פלוני ובא השני יקדשה להוי נמי מקודשת לו והוי רמאי ודוקא קדשה אבל חזר וטרח כדי לקדשה ובא אחר וקדשה לאו רשע נקרא ולא רמאי ואינו דמי לעני המהפך בחררה כו' שיכול לומר לו קנה לך במקום אחר מה שאין כן בנשיאת אשה שיכול לומר לא ניחא לי באחרת ואפילו רש"י שפי' חררה של הפקר אפילו הכי נוכל לחלק דבקדושין שרי משום פריה ורביה כמו שחילק רש"י בפרק בתרא לע"ז על מתני' להמקדש בערלה והרא"ש הביאו ומ"מ היכא שקדשה כבר ועשה מעשה פשיטא דנקרא רמאי ורשע:

תוס' בל"ה והלך כו' הרי את מקודשת לי והיא כו' כצ"ל ונ"ב מבואר באשר"י:

דף נט.

גמ' איבעי ליה לאודועי כו':

שם אמר זבנה ניהלי כו' נ"ב וא"ת והתניא בתוספתא ואיתא נמי בירושלמי בפרק איזהו נשך הנותן מעות לחבירו ליקח לו פירות למחצית שכר ולא לקח אין עליו אלא תרעומות ואם ידוע שלקח מוציא ממנו בעל כרחו והכי נמי ליפקוה להאיך ארעא רבה בב"ח מרב תירצו התוספות בשם בעל נתיבות נ"ל דהתם כשלקח בזוזי של משלח אבל הכא רב בזוזי לנפשיה זבן עכ"ל הר"ן. רש"י בל"ה והגיע כו' מפורש בפרק השולח כצ"ל והס"ד וא"כ מה"ד כל כמה דלא מטא כו':

דף נט:

רש"י בל"ה ואפילו כו' לא כו' וקדשה כו' וחזרה בה כו' כצ"ל:

בד"ה לעולם כו' בתוך ל' ושיהיו כו' כצ"ל:

בד"ה מספקא כו' מעכשיו אי כו' הל"א:

דף ס:

גמ' ואם הראה על השלחן כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה בית כור כו' תמצאנו ר"ס כו' נ"ב נ"ל ט"ס וכך הוא רע"ל וכן מצאתי ברמב"ס ואף שהוא מעט יותר מבית כור לא דקדקו כל כך לסוף חשבון תשבורת ע"ש ולע שבית כור עפר הוא ע"ה אלפים אמה על אמה ובזה תמצא ע"ו אמות יתירות ונמצא שרע"ל הוא פחות מחצי טפח ורביע טפח ועוד מעט יותר ודו"ק. תוס' בל"ה א"ב כו' והא ליתא להא אפילו לר"י כו' נ"ב הקשה לי משכיל אחד מנ"מ סוף סוף יכול לומר לרב הונא למקודשת ולאי ולרב יהודה מקודשת מספק להא הך אוקימתא לעיל לאמר איכא ביניייהו שפשטה ידה כו' על כרחך נמי להכי פירושו לרב הונא אינה מקודשת כלל ולרב יהודה מקודשת מספק לשמא לא הוי הנאה ונ"ל דלא קשה כי לעיל לאיירי הסוגיא בקידושין אז מוקי שפיר לאיכא ביניייהו כשפשטה כו' לרב הונא אינה מקודשת כלל לשני ולרב יהודה מקודשת מספק אבל הכא לבגיטין איירי והך אוקימתא כולה בגיטין נקבעה אלא שמביא התלמוד אגב גררא וא"כ התם בגיטין לא בעי לאוקמא מאי ביניייהו אלא לענין גיטין אי הוי גט או לא אי בעי גט או לא וא"כ לא שייך לפרש הכא כשפשטה ידה כו' אלא נומר לרב הונא בעי גט או לא דהא אף לרב יהודה בעי גט ודו"ק נ"ל. (עיין מהרש"א):

בא"ד כדאמר פרק מי שאחזו לכשתתן כו' נ"ב נ"ל ט"ס כי לשם לא נאמר וראיה שתוס' מתרצים לשם שבאמת היה יכול לתרץ כגון שפשטה ידה כו' ואם היה נאמר בגמרא מגורשת ואינה מגורשת על שתתן א"כ לא היה באפשרי לתרץ כגון שפשטה ידה וכך נ"ל לגרוס והא דאמרינן בפרק מי שאחזו לכשתתן דמגורשת ואינה מגורשת על שתתן ומלבד מתרצים כדי לתרץ למה אינו משני א"ב שנקרע כו' ולשם כותבין הוה מצי לשנויי ואינם רוצים לחלק ולומר מגורשת מספק כו' וכמה פעמים נמצא בתוס' שבמקום אחד כותבים הוה מצי לשנויי ובמקום אחר מתרצים כה"ג וכן משמע בהדיא בדבור הסמוך שמעצמן היו מחלקים זה התירוץ וק"ל ואף לשם בל"ה אלמפלגי במהיוס כו' כותבים התוספות כן בשם ר"י וא"כ האי הוה מצי שכותבים התוספות אינו לפי ר"י ודו"ק. (עיין במהרש"א):

בד"ה אבל לכ"ע כו' סברי לי ואפילו ליורשי כו' כצ"ל:

דף סא.

תוס' בל"ה כל תנאי כו' וה"פ שאפילו בארץ כנען כו' נ"ב אינו תולה במה שפירשו התוס' שר"ח פליג אכולהו וק"ל רק חוזר ומפרש הפשט:

דף סא:

גמ' בן גמליאל אי לא כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה מי גרס כו' נכסים אף בני כו' הל"א. בל"ה מקמי כו' לאו ואם לא כו' כגון א"ל כו' הל"א:

תוס' בל"ה בשלמא כו' ליהיה נקי ונראה ששתי כו' כצ"ל ונ"ב וחוזר על מה שפירש ר"י שאינו כפרש"י שמותר ליקח כנענית וק"ל:

דף סב.

גמ' חרב תאכלו כו' נ"ב פסוק הוא בישעיה ואינו ר"ל שיאכלו חרב א"כ היה לו לנקוד כמו טוב הארץ תאכלו לעיל מיניה אלא פירושו אכילת חרב כלומר קאי על לעיל אם תשמעו טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו האכילה לא תהיה כי אם לחרב ופי' רל"ק כן הוא ולכן הגמרא נ"כ רוצה לייסב איך היא אכילת חרב אלא אכילה שקשה כחרב ולכן נקוד תאכלו:

שם אקושי כו' נ"ב פי' בערוך כמו קשה:

דף סב:

גמ' לבעי רב אושעיא הנותן כו' נ"ב נראה בעיני להכי פירושא בשלמא אי הוי אמרינן למשו"ה אינה מקודשת מאחר לאינה ראויה לקדושין באותה שעה שקדשה אבל היכא שקדשה בשתי פרוטות להוה עתה ראויה לקדשה וא"כ מאחר דלא קדיס חל לחבריה כל אחת חל בזמנו ותפסי שפיר קידושין אבל השתא דמפרש משום לאינה בידו לקדשה א"כ ה"ה היכא לקדשה בשתי פרוטות להא נמי אין בידו לקדשה לכשיגרשנה ודו"ק:

דף סג.

רש"י בל"ה והוא שנתן כו' לא מקדשה ליסנה כו' הל"א:

תוס' בל"ה כגון כו' כשפודהו או קונהו שליחותיה עבדינן לניחא ליה כו' כצ"ל ונ"ב פי' כשפודהו מישראל או קונהו מעובד כוכבים כלי לשחררו להיות ישראל:

בד"ה יפר שמא כו' הראוי לו ויאסר אף כו' כצ"ל:

דף סג:

רש"י בל"ה כיון לאיכא אחר בהדיה כו' ונותן גט נ"ב ודוקא שנתרצו אלו האומרים קדשתיה שאחד נותן גט ואחד כונס אבל אם זה רוצה לכנוס וזה רוצה לכנוס אין נאמנים שניהם אלא ליתן גט ואפילו לרב אסי להא מ"מ חד חציף קמי אב ולא ילעינן הי מינייהו:

דף סד.

גמ' קדשתי את בתי הקטנה קדשתיה כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה בשעת קילושין כו' מן היבוס הס"ל. בל"ה שאני התם כו' תלוי בו אבל כו' כצ"ל:

בד"ה ברייתא כו' נאמן לאסור כצ"ל והס"ל:

ע"ברש"י בל"ה בוגרות כו' לקטנה קלושי אלא להכי כו' כצ"ל:

דף סה.

גמ' א"ל רב אלא בר מתנה לאביי הא פסח כו' כ"ה בס"א:

דף סה:

רש"י בל"ה על אחל כו' אפילו מכחשה ליה כו' כצ"ל:

דף סו.

גמ' לקים ליה בנפשיה לאכל חולין כו' כן הוא בס"א:

רש"י בל"ה כך הוא לינו לסבול חרפתו כצ"ל והס"ל:

דף סו:

גמרא ואיזו זו שפחה כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה כהנת כו' כהן ישראל כו' כצ"ל:

בד"ה אחר הפגוס שבשניהם שנולל כו' כצ"ל:

דף סז.

רש"י בל"ה ואי זו כו' עבירה ואי ס"ל כו' הל"א:

דף סז:

גמ' מנלן דילפינן מאחות כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה אי זכר כו' יהא מותר שהוא שלישי כו' ונ"ב נ"ל שר"ל כשהוא שלישי וק"ל:

דף סח.

רש"י בל"ה בע"כ כו' ולר' ישבב בבעולה לכ"ג הס"ל:

דף סח:

גמ' אמר קרא כי יסיר כו' נ"ב פי' לא לכתוב כי יסיר אלא בתך לא תתן לבנו משום בנך ודו"ק:

דף סט.

גמרא בפיסקא נמחק כו':

דף ע.

גמ' ממזרי ונתיני נמחק ונתיני ונ"ב מהכא לא יליף נתיני אלא מקרא לעיל דילפינן כהני לויי ישראלי ילפינן נמי נתיני דכתיב בהליא בהאי קרא נתיני:

אדן אימר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם כו' כצ"ל וכן אח"כ. ותנא על כולם אליהו כו' כצ"ל ונ"ב לולי פרש"י לפי' כהני לויי ישראלי הייתי מפרשו דקאי אהך תלתא בין שנשא אשה פסולה בין שנשא אשה פגומה בין שנשא אשה שאינה מהוגנת לו פי' אינה מיוחסת כמותו ועל שלשתן כותב על נשא אשה פסולה כותב אוי לו לפוסל את זרעו ולנושא אשה פגומה כותב אוי לפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה מהוגנת לו כותב אוי לנושא אשה שאינה הוגנת לו וק"ל:

דף ע:

גמרא אלהכי והכי א"ל ההוא בר ליניה לרב יהודה לדידי כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה נטער כו' את שלוחו לפניו וחייב מלקות הס"ד ונ"ב טי' בפני השליח ויותר נראה שהיה מבזה שולחו בפניו ודו"ק:

תוס' בל"ה קשיא גריס פירש בקונטרס כו' נ"ב ריש פרק כל היד:

בא"ד עלה אתם עכ"ל ויש מפרשים כו' כצ"ל:

דף עא:

גמ' כהני לויי כו' אטו כו' לרב יצחק בריה דרב יהודה לגלל ולא נסיב א"ל מאי טעם כו' כצ"ל:

אמר רב מיוחסא לבבל היינו שתיקותא כן הוא בס"א:

ואין מניחין אותו לידבק בחבירו כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה תתאה תחתונה נ"ב פירוש מגל פניס של לינלת:

בד"ה בפרת על שפת פרת נ"ב פי' מגל פניס של פרת. תוס' בל"ה כאן כו' מיוחסת מד' אמהות כו' נ"ב זהו מפורש באשר"י היטב:

בא"ד דאמרינן ליה זיל כו' כצ"ל:

דף עב.

גמ' זו פרת דבורסי ההוא גברא כו' אמר רב חלזון הרי היא כגולה. (זה הפירוש שייך על תחומי בבל) נ"ב ציור זה@ מצאתי בספר ישן והעתקתיהו והיינו לסבירא להו לרבי יוחנן בא להוסיף על שמואל כמו ששמואל מוסיף על רב ולפי זה צ"ל הא דמתמה תלמודא אדרב לייט אדשמואל לא לייט משום דאביי היה מבבל ורב ושמואל נמי מבבל הוו לאפוקי רבי יוחנן שהיה מארץ ישראל ופשיטא שלא יבואו לסמוך יחוסא דבבל על רבי יוחנן כי אם על רב ושמואל שהיו נמי מבבל ואפשר נמי לומר אביי דהוה לייט אדרב לא הוה שמיע הא דרבי יוחנן דהוה מא"י ותלמודא הוא דקא מסדר רבי יוחנן בתר דרב ושמואל לפי שהוא מוסיף עליהם. אכן נראה גם כן לפרש דמעברת דגיזמא הוא למטה מאקרא והרצועה מושכת הימנה באלכסון נגד מעלה ומסבבת כל מקומות הפסולים כגון אקרא וגישרא ואיהו דקירא ויורדת לסוטמישוט והמלקלק בלשון רש"י יראה כמו שפירשתי (עיין במהרש"א). רש"י בל"ה תכלתא דבבל כו' נ"ב פי' בערוך מה תכלת מובחר שבגלימא כך זו מובחרת של ארצות בבל פי' אחר אחרית בבל עכ"ל:

תוס' בל"ה בין הנהרות כו' וצ"ל לשני מקומות כו' נ"ב ונראה בעיני דאינו קשה כל כך דנהי דעומד בין הנהרים ס"ס מאחר שגבוה כל כך ומשוך נגד דרום לא מהני ומשו"ה לא פירש רש"י מילי בהא דבין הנהרות כו' דהוו מקומות אלא סבר כפשוטו וכל מה שפירש רש"י לעיל על שפת הנהר כו' מכפניס על שפת הנהר כי כך היו המקומות יושבין בשפת הנהר ומשו"ה פירש רש"י דלא בעי למטה בפרת כו' לפי שבבל מושכת למטה הימנו משמע דאפמיא תתאי לפניס מלגלת יושב ודו"ק. (עיין במהרש"א):

דף עב:

גמ' ניקו מקמך הכא ועבלין ניזלו כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה גר נושא כו' קהל הס"ל. ואח"כ מה"ד הולד ממזר דכתיב כו' הל"א:

דף עג.

רש"י בל"ה חל לקהל כהניס הס"ל:

דף עג:

רש"י בל"ה לזה מכרתי כו' נתנו לו דמיס כל אחד כו' כצ"ל:

תוס' בל"ה בל"א כו' לא שייך לומר מינו כדי להאמינו כו' נ"ב פי' ומאי פריך תלמודא ולחזי כו' דלמא כל אחד אומר אני נתתי והוא אינו מהימן לומר ממי קבל המעות מאחר שנסתלק מן המקח ודו"ק:

בא"ד דמשמע לנאמן בכל ענין נ"ב דאל"כ [לא] הל"ל נאמן לומר לזה מכרתי כו' אלא נאמן לומר זה נתן לי מעות כו' ודו"ק:

בא"ד שאם ידע הוה אמרינן כו' נ"ב פי' ואמר שזה נתן ברצון והאחר השליך בע"כ בפניו תו לא הוה נאמן שמכר לזה שהשליך בע"כ ואין לומר דאין הכי נמי למי שאומר שמרצון נתן לו המעות הוא זכה במקח דהדרא קושיא לדוכתין דנאמן המוכר כו' משמע בכל ענין מדלא אמר נאמן לומר זה נתן מרצון כו' ודו"ק. (עיין במהרש"א):

דף עד.

רש"י בל"ה וכותי כו' ספיקייהו הס"ל:

דף עה.

רש"י בל"ה מכה"ג באלמנה כו' ב' חילולין במשמע כו' נ"ב לא היה ולא נברא אלא יליף מלשון חילול עיין בדף ע"ז וכה"ג מביא רש"י בפרק אלמנה לכהן גדול עיין בפרק ד' מיתות מ"ש בדף נ"א (עיין במהרש"א):

ד"ה מה כהן כו' נמחק:

בד"ה ורב אמר כו' אצלה כו' הל"א:

דף עה:

גמ' ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מן הקניניס שבעם כן הוא בס"א:

תוס' בל"ה ורבי ישמעאל כו' לאיכא למיחש טפי שלא תינשא כו' יש ממזר אפילו מחייבי כו' נ"ב פי' כגון לרבי סימאי לוקא וכן בסוף החולץ כתב ר"י להדיא כן עיין שם:

בד"ה השתא כו' והשתא לק"מ לר"י אלר"י כו' כצ"ל:

דף עו.

גמ' לויה וישראלית מוסיפין כו' נ"ב ובנוסחאות כתיב לויס וישראליס מוסיפין עוד אחת ולפ"ז פירוש משנתינו כך הנושא אשה כלומר שהוא נושא אשה כשירה לכהונה ובידוע שהוא כהן שהוא צריך לחוש לפסולי כהונה בודק ארבע אמהות בלבד לפסול כהונה בהכי סגי אבל לויס וישראליס שבדיקתן מפני פסולי קהל צריך שיבדקו עוד אחת ואין הכי נמי שהכהן גם כן צריך להוסיף ולבדוק מפני פסולי קהל עוד אחת ומתניתין הכי קאמר שהבדיקה המיוחלת לכהניס בד' אמהות סגי לה אבל בבדיקה שהיא שוה אף ללויס וישראליס צריך להוסיף עוד אחת ובהכי אתי שפיר מאי דפרכינן ואיהי נמי תבדק בדידיה ומפרקינן מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין כלומר אין הכי נמי דאיהי נמי בדקה בדידיה אלא משום הכי לא תנא מתני' שהיא בודקת בו מפני שאינו דומה בדיקתה לבדיקתו איהו בדיק אף בפסולי כהונה ואיהי לא בדקה אלא בפסולי קהל ואין הכי נמי דסיפא דתני לויס וישראליס מוסיפין עוד אחת אחד האנשים ואחד הנשים במשמע וזה שהחמירו בבדיקות פסולי כהונה מפורש בירושלמי שהקשו ולא נמצאת מחמיר בישראל יותר מן הכהן אמר רבי בון אחת זו ואחת זו קנסו כדי שיהא אדם מדביק בשבטו ובמשפחתו כלומר כולה מתניתין קנס הוא בין בכהן בין בישראל ובדין הוא שלא יהא צריכין בדיקה אבל קנס הוא כדי שיהא אדם מדביק בשבטו ובמשפחתו שהיא בדוקה לו ולא יהא צריך לטרוח לבדוק וקנסו בלויס וישראליס יותר מן הכהניס לפי שאין מדקדקין כל כך ביוחסין ואין מדבקין במשפחות אי נמי דבפסולי קהל שוה בכל הצריכו בדיקה יתירה עכ"ל ר"ן ואף לנוסח שלנו נוכל לפרש כן עיין בתוספות ודו"ק:

רש"י בל"ה אבל הכי צ"ל ואלא הכא כו':

תוס' בל"ה הנושא כו' שיהא בנה כשר לכהונה נ"ב בנה לאו דוקא אלא כלומר ולד שלה והיינו הבת. (עיין במהרש"א):

בד"ה צריך כו' לכ"ע בני ישראל מקוה כו' כצ"ל. :

דף עו:

גמ' אושפזיכניה דרב אדא כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה מאי מוסיפין כו' מתנית' הס"ל:

בד"ה מאן דמתני כו' אליבא דרב הס"ל:

דף עח.

גמ' רבא אומר בעל לוקה כו' נ"ב הסמ"ג כתב דצריך בעילה וקדושין ואז לוקה שתים וכתב נמי דלא חייב בבעילה לחוד בלא קידש אלא בכ"ג באלמנה שמחללה בביאתו לאפוקי גרושה זונה כו' שכבר פסולה אינו חייב בבעילה לחוד ע"ש ונ"ב עוד ומה שיש להקשות לדעת הסמ"ג הכי הל"ל קידש לוקה לא קידש אינו לוקה למעוטי בעל בלא קידש וע"ז הוה שייך למימר ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קידש דלוקה אלא משום דלא פסיקא כי לפעמים אפילו על גרושה לוקה בבעל ולא קידש וכגון שגמר ביאתו דחייב משום לא יחלל וק"ל והארכתי בביאורי הסמ"ג:

שם מה להנך השוה שבהן שכן פוסלים בביאתם ורבי יהודה גר נמי כו' כצ"ל ונ"ב כך נ"ל לפי' תוס':

רש"י בל"ה כ"ג באלמנה כו' לא יחלל הס"ל:

בד"ה משנזרעו בתוליה כו' גמרו בתוליה לביאה שאם כו' כצ"ל:

דף עט.

רש"י בל"ה וכ"ת בציר ליכא טפי איכא והא אלא בלבד קאמר ל"ג כצ"ל ונ"ב מצאתי בגמרא ישנה וכן ברא"ש. בל"ה כל ג' כו' תרומה ואיכא למ"ד כו' כצ"ל:

דף עט:

גמ' בקבא זוטא והאי מלרבנן כו' כצ"ל:

רש"י בל"ה כ"ע כיילי כו' א"א והאי מלרבנן כו' הל"א:

דף פא.

גמ' שפיר למי אמר ליה כגון אנא ואת כו' כצ"ל ונ"ב ס"א א"ל לאו כשרים כגון אנא ואת כו' אבל ברש"י לפי' בתמיה משמע כגירסא של פנים:

שם אבל ביחוד א"א לא שלא תהא כו' נ"ב לכאורה נראה דווקא אותה אין מלקין משום לעז אבל אותו מלקין למאן ידע דבעבורה היא נלקה ומשו"ה מיושב רש"י שפיר מה שפירש אם בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד להלקות הלא בלאו הכי אין מלקין משום לעז ואף התוספות לא הקשו על רש"י מזה מידי אלא בודאי ה"ק בעלה בעיר אין חוששין אף להלקותו רק שהטור אבן העזר כתב להדיא שאף אותו אין מלקין משום לעז וצ"ע:

דף פא:

גמרא רב ששת מעבר ליה נהרא כו' כן הוא בס"א:

רש"י בד"ה במה הכתוב מדבר מאחר שאישה הפרם מה שאכלה בהיתר אכלה ומה זו סליחה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד והיא שותה יין מזידה כו'. ומה"ד אלא תנאי כו':

בד"ה אמר רבי טרפון לאנשי ביתו הס"ד:

בד"ה שתי יבמות כו' צרה וכן אשה וצרתה כו' כצ"ל:

בד"ה תינוקת בת כו' קודם לכן שומא הס"ד:

בד"ה זה וזה כו' בסימנים שבדדים דהיינו בוחל כו' כצ"ל:

פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ

דף ב.

בעזרת האל אתחיל לפרש מסכת קידושין

האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף ובשטר ובביאה. לכאורה נראה דהא דקתני האשה נקנית היינו גדולה דאאלישנא דקרא קאי וכמ"ש תוספות ובלשון תורה סתם אשה היינו גדולה ולא קטנה ומשום הכי קפסיק ותני דנקנית בג' דרכים משא"כ בקטנה לא פסיקא מילתא דנקנית בג' דרכים דהאיכא פחותה מבת שלש דאינה נקנית בביאה ובזה היה מקום ליישב קושיית התוס' בד"ה האשה דלעולם בכולהו דוכתי לא קתני בה"א הידוע דלעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה אלא דהכא שייך למיתני בה"א לאשמעי' דאאשה המבוררת קאי היינו גדולה ומכ"ש לא"ש טפי לפמ"ש לעיל בפתיחה דלשיטת רש"י ז"ל קטנה שלא הגיעה לעונת הפעוטות בשטר נמי אינה מתקדשת כמ"ש באריכות:

(קונטרס אחרון) האשה נקנית בשלשה דרכים. בפנים כתבתי דסתם אשה היינו גדולה אבל קטנה לא פסיקא ליה דהא איכא קטנה פחותה מבת ג' דאינה ניקנית בביאה. וראיתי להזכיר מאי דהוי קשיא לי כמה שנים כיון דקטנה פחותה מבת ג' אינה מתקדשת בביאה א"כ לא תתקדש כלל אף בכסף ושטר דהא איתקשו הוויות להדדי כדאיתא בפרק המדיר דף ע"ג. והייתי רגיל לתרץ מתוך מה שכתבתי בכמה דוכתי במכילתין דלא שייך לומר אין היקש למחצה אלא לענין דכל מה שכתוב בפירוש בחדא ילפינן לאידך מינה משא"כ במידי דלא כתיב בהדיא אלא מסברא אתיא לן תו לא שייך למימר אין היקש למחצה דכל חד מוקמינן אסברא ולפ"ז אתי שפיר דהא דאין קטנה פחותה מבת ג' מתקדשת בביאה לא כתיב בהדיא אלא מסברא אתיא לן דהא אין ביאתה ביאה לשום דבר דבתוליה חוזרין ואין חייבין מיתה על ביאתה בא' מהקרובים וא"כ לא מצינן למילף מיניה לקדושי כסף ושטר דהא התם לא שייך הך סברא כך היה נראה בעיני לכאורה אלא דמתוך מה שכתבתי התם בפרק המדיר בענין תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח דהך מילתא דאיתקשו הוויות להדדי עדיף מהקישא' כיון שכללן הכתוב לכולהו הוויות כחדא משמע דכל הדינים שיש בזה יש בזה ולא שייך ביה הך כללא דפריסית כמ"ש שם א"כ הדרא קושיא לדוכתיה. ונ"ל ליישב דבלא"ה האי קרא דוהיתה לאיש אחר דאיתקוש הויי' להדדי לא קאי אקטנה אלא אגדולה דאכי יקח איש אשה קאי ואשה היינו גדולה ולא קטנה ועוד דקרא בנשואה איירי דכתיב ושלחה מביתו וביתו היינו נשואה א"כ ע"כ לא קאי אקטנה דלא קרינן בה כלל והיתה לאיש אחר דאין לה קידושין לא ע"י עצמה ולא ע"י אביה דמשניסת אין לאביה רשות בה כן נ"ל:

(קונטרס אחרון) מיהו לפירש"י בגיטין פרק התקבל דף כ"ג ע"ב דקטנה שלא הגיע לעונת הפעוטות אינה מתגרשת אף ע"י אביה א"כ משמע דאינה מתקדשת בקידושי שטר נמי ע"י אביה כיון דלא ידעינן לקידושי שטר אלא מהקישא דויצאה והיתה א"כ אין לך אלא מה שאמור בענין אבל קדושי כסף ע"י אביה בוודאי יש לה מדאיצטריך למעט משלחה ואינה חוזרת לענין גירושין מכלל דיש לה קדושין ועיין בחידושינו פרק התקבל שם:

תוספות בד"ה ב"ש אומרים בדינר כו' אע"ג דאי קיבלה קידושין כו' מיהו נהי דהכי איתשל כו' עכ"ל. וקשיא לי דלכאורה מוכח איפכא דכי איתשיל לענין קיבלה קידושין מאחר איתשל דאי לענין קידושין הראשונים פליגי ואיתשל אי צריכה גט מראשון או לא התינח דפליגי שפיר בדינר ובפרוטה אבל לענין שוה פרוטה ושוה דינר לא משכחת לפלוגתייהו דהא לכ"ע צריכה גט אפילו בשוה פרוטה דהא לקמן דף י"ב אמר שמואל קידשה בתמרה אפילו כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי ומדקתני אפי' כור תמרים בדינר לשון גוזמא משמע דבכל מילי דשוה כסף חיישי' להכי א"כ כי היכי דאיכא למיחש שמא שוה פרוטה ה"נ איכא למיחש אפילו בתמרה שמא שוה דינר ולכ"ע צריכה גט מספק וע"כ דלא שייך פלוגתייהו לענין שוה כסף אלא לענין אם קיבלה קידושין מאחר דלב"ה מקודשת בודאי לראשון ואין צריכה גט משני ולב"ש כיון דכאן אין שוה דינר אלא מחשש שמא שוה במדי היא מקודשת א"כ קידושי ראשון אינן אלא קידושי ספק וקידושי שני נמי תפסי בה מספק וצריכה גט משניהם א"כ הדר הו"ל מחומרי ב"ש ומקולי ב"ה. ובשלמא לשיטת הרמב"ם ז"ל דהאי חששא דשמא שוה פרוטה במדי לא שייך אלא בדבר המתקיים על שיגיע למדי א"כ אשכחן שפיר לפלוגתייהו בדבר שאינו מתקיים משא"כ לשיטת הרא"ש וסייעתו שלא חילקו בכך ונראה מל' הרא"ש שהיא שיטת התוספות א"כ קשה ונראה ליישב דלעולם לענין קידושי ראשון פליגי ונ"מ אם נתקדשה בפחות משוה דינר ונבעלה לאחר דלב"ש פטורין ממיתה דאינן אלא קידושי ספק ולב"ה חייבין מיתה. ואע"ג דלפמ"ש התוספות בסמוך דשוה כסף ילפינן מעבד עברי ונזקין והיינו במה מצינו דהיינו בבנין אב וא"כ הא קי"ל אין עונשין מן הדין אפילו במאי דאתיא בק"ו וכ"ש בבנין אב כמבואר בפשיטות מ"מ כיון דקרא סתמא כתיב ואיש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת כל מיני אישות בכלל אפילו מאי דאתא בבנין אב ותלע מדלייקינן לקמן אקידושי כסף וביאה והלא דין הוא ומאי קושיא הא אכתי איצטריך למיכתב בהדיא כדי לחייב מיתה דאין עונשין מן הדין אע"כ כדפריסית ועדיין צ"ע בסוגית הש"ס מיהו לפי מה שאפרש בסמוך דהא דילפינן שוה כסף מעבד עברי ונזקין לשיטת התוספות לא איירי כלל בבנין אב אלא כמשמעות הכתוב א"כ א"ש טפי ודו"ק:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה בדינר שכתבו דלאו לענין קיבלה קידושין מאחר איתשל אלא לענין קדושי הראשון עצמה אי הוי קדושין א"כ משמע לכאורה דהתוספות סברי דהא דקי"ל קידשה בתמרה אפילו כמה תמרים בדינר מקודשת היינו דוקא בדבר המתקיים וכשיטת הרמב"ם ז"ל דאל"כ לא משכחת פלוגתא דב"ש וב"ה בשוה כסף אלא דאיכא למידחי דלעולם כשיטת הרא"ש ז"ל דאין לחלק ואפ"ה משכחת פלוגתייהו דב"ש וב"ה בשוה כסף לענין חיוב מיתה. ואם כן משמע דשייך חיוב מיתה בקדושי שוה כסף אע"ג דאתי' בבנין אב וקי"ל אין עונשין מן הדין אפ"ה שאני הכא דגילוי מילתא בעלמא הוא ועי"ל כיון דכתיב את בתי נתתי כל ענייני נתינות במשמע וכתיב והוציאו את הנערה וסקלוה:

בד"ה בפרוטה תימא דלא הו"ל למיתני אלא בשוה פרוטה כדתנן כו' ולפמ"ש בהגה' מרדכי הובא בש"ע דלכתחלה אין לקדש במטבע משום דלעתה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה א"כ אין מקום לקושיית התוס' ונראה דהתוס' לא נחתו להאי סברא כלל דהאי סברא לא שייכא אלא לעניין חליפין דבעינן דומיא דנעל כן נ"ל בשיטתם וצ"ע:

(קונטרס אחרון) בד"ה בפרוטה תימא דלא ה"ל למיתני אלא שוה כסף. משמע דהתוס' לא נחתו כלל לסברת הגהות מרדכי שהובא בש"ע דלכתחילה אין לקדש במטבע דלעתה אצורתא לא"כ לא היה מקום לקושייתם. דאי לא שוה תנא בפרוטה ה"א שאפילו בדיעבד לא מהני מה"ט גופא דלעתה אצורתא והתמיה שלא הרגישו בזה פוסקים האחרונים:

בא"ד וא"ת ומנא לן דשוה כסף ככסף דהא לקמן מיבעיא לן קרא בעבד עברי ישיב כו' עכ"ל. נראה לכאורה דהא דהוצרכו לאתויי מעבד עברי היינו כי היכי דלא נימא דמסברא אמרינן דשוה כסף ככסף והיינו דקשיא ליה למהרש"א ז"ל דלמסקנת התוספות למה הוצרכו לפרש דילפינן מעבד עברי ונזקין בפשיטות הוה ליה לפרש דמסברא ידעינן דשוה כסף ככסף והא דאיצטריך קרא בעבד עברי ונזקין היינו משום דבהנהו איכא סברות להיפך עיין במהרש"א שהניח בקושיא ולפי הבנה זו בכוונת התוספות צ"ל דמה שלא הביאו בל' קושייתם מנזקין היינו משום דניחא להו לאתויי מע"ע השנוי במכילתין ועוד דדמי טפי לאשה שניהם מענייני קנין הם אלא דאכתי הו"ל לאתויי נמי הא דנזקין לאלומי הקושיא ועוד דבלא"ה מה סברא יש לומר דלענין קידושין שוה כסף ככסף כיון דקדושי כסף בדינר או בפרוטה אינן אלא גזירת הכתוב ואף שראיתי להר"ן ז"ל שכתב כיון שנתרצית להתקדש מילתא דסברא הוא דשוה כסף ככסף וקשיא לי טובא תינח היכא דפשטה ידה וקיבלה אבל היכא דשויה שליח ואמרה קבל לי קידושין וקיבל שוה כסף מה סברא יש בזה דליהוי קידושין ועוד דלפי הבנת מהרש"א ז"ל משמע למה שתירצו התוספות דילפינן מע"ע היינו במה מצינו ובנין אב וזה א"א דאיכא למיפרך מה לע"ע שכן יוצא בכסף ושוה כסף כלמקשה הש"ס לקמן לענין עיקר קידושי כסף מאמה העברייה. והנלע"ד דמעולם לא עלה על דעת התוס' שיהיה שום סברא בקידושין דש"כ ככסף אלא מה שהוצרכו לאתויי בקושיא מע"ע היינו משום דבלא"ה היה באפשר לומר דכל היכא דכתיב כסף בהדיא הוי ש"כ בכלל היינו מדגלי קרא בנזקין דש"כ בכלל כסף והכי משמע מלמקשה הש"ס בפ"ק דב"ק כתיב מיטב שדהו וכתיב ישיב לרבות שוה כסף ככסף ומאי קושיא האי בשן ורגל והאי בבור וחדא מאידך לא ילפינן דאיכא פירכא כדאיתא התם אע"כ דבכל כ"ד אבות נזיקין דכתיב תחת נתינה ישלם כסף הו"ל כמאן דכתיב כסף להדיא בכולהו והו"ל גילוי מילתא לכל היכא דכתיב כסף ש"כ בכלל וא"כ ה"נ לענין קידושין כיון דכתיב כסף הוי ש"כ בכלל ע"ז הקשו התוספות מדאיצטריך קרא ישיב בע"ע אלמא דש"כ אינו בכלל משמעות ל' כסף אלא דווקא בכ"ד אבות נזיקין דתחת נתינה ישלם כסף גזירה שוה גמורה היא לענין תשלומין כמ"ש התוס' שם ולא נתקבלה ג"ש אלא בנזקין לחוד וע"ז מתרצים התוס' שפיר דילפי' מע"ע ולאו בבנין אב אלא בגילוי מילתא בעלמא דכי היכי דבעבד עברי אע"ג דכתיב מכסף מקנתו אפ"ה שוה כסף בכלל משמעות הל' ה"ה בקידושין וקניית קרקעות וע"ז מקשה שפיר א"כ ישיב בנזקין ל"ל ותירצו דילפינן מע"ע ונזקין ומקשו דהו"ל שני כתובים לאע"ג דגילוי מילתא בעלמא הוא אפ"ה שייך ענין שני כתובים אפילו במשמעות הכתוב כדאשכחן בפ' כל הבשר דף קי"ג לענין גדי עזים עיי"ש כן נ"ל נכון עיין בסמוך ודו"ק:

(קונטרס אחרון) בא"ד מיהו בהקדשות נמי אפשר דרשינן כלל ופרט וכלל דהא אין הקדש נפדה בקרקע. משמע לפשיטא להו טובא דכל מילי למרבינן שוה הוי קרקע נמי בכלל ולפ"ז המקדש אשה בקרקע ה"ז מקודשת כלמשמע מל' הרשב"א בתשובה סי' אלף רכ"ו והר"ן בשמעתין ובפרק הזהב דף מ"ה ע"ב כתבתי בזה באריכות ע"ש בסוגיא דחליפין שוה בשוה והבאתי שם לשון התוספתא' דהחליף קרקע בקרקע וקתני דקונה והיינו בתורת שוה כסף דאי בתורת חליפין לוקא א"כ היה בדין שאין האשה מתקדשת בקרקע דהא ילפינן לה קיחה קיחה משדה עפרון ואי ס"ד דשדה בשדה לא מיקני אלא בחליפין הא קי"ל דאין אשה נקנית בחליפין הילכך ע"כ דקרקע בקרקע מטעם שוה כסף הוא דנקנה וכמו שכתבתי שם באריכות:

בא"ד וי"ל דילפינן מעבד עברי. וקשיא לי דבפשיטות ה"ל לשנויי דילפינן קידושי אשה לענין שוה כסף מהקישא דאחרת דהיינו אמה העברייה ובאמה העברייה גופא ילפינן מהקישא דעבריה לעברי וכמו שהקשו התוספות לקמן דף ד' ע"ב בד"ה מעיקרא דדינא לענין עיקר קדושי כסף ותירוצם לא שייך כאן ולפ"ז לא הוי שייך כאן קושיית התוס' אמאי איצטריך בנזקין וה"ל שני כתובים דהא בנזקין ליכא הקישא ואפשר ליישב לקושית התוס' כאן למאן דלית ליה הקישא דאחרת לקמן דף י"ו ועי"ל דמקשו למאן דלית ליה הקישא דשכיר שכיר וא"כ לא שייך נמי הקישא דעבריה לעברי דההיא הקישא בע"ע הנמכר לישראל איירי וש"כ דילפינן מושיב היינו בע"ע הנמכר לעכו"ם:

בא"ד וא"ת והא גבי נזיקין כו' וקשה והשתא דאתינן להכי לעבד עברי היוצא בגרעון הוי ש"כ ככסף א"כ למה הוצרכו לומר דילפינן בגילוי מילתא וקשיא להו מנזקין בפשיטות הוי להו לפרש דילפינן קידושין מאמה העברייה כדילפינן עיקר קידושין מקרא דאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר וכי היכי דלאדון זה הוי ש"כ בכלל ה"ה לאדון אחר וראיתי שהריטב"א ז"ל הרגיש בזה וכתב דמהכא ליכא למילף דמצינן למימר אין כסף ושוה כסף לאדון זה אבל יש כסף לוקא לאדון אחר והיה נ"ל דוחק ורציתי ליישב בענין אחר דהוצרכו התוספות לפרש דילפינן מע"ע ונזקין בבנין אב או בגילוי מילתא כדפריסית דהשתא אתי שפיר דש"כ ככסף בין לענין קידושין בין לענין קניית קרקעות משא"כ בקרא דאין כסף נהי דילפינן לענין קידושין אכתי הקושיא במקומה לענין קניין קרקעות. וליכא למימר דקנין קרקעות ילפינן מקידושין בג"ש דקיחה קיחה. הא ליתא דלאו ג"ש גמורה היא אלא לאשמעינן דקיחה דכתיב גבי קידושין היינו בכסף כמ"ש התוס' לקמן והוא מוסכם בהכרח. אלא דאכתי לא נתיישבה דעתי בזה משום דלכאורה לענין קנין קרקעות מילתא דפשיטא היא דש"כ ככסף כיון שנתרצו שניהם הקונה והמקנה וכמ"ש לעיל בשם הר"ן ז"ל ואף לפמ"ש לעיל דבקידושין לא שייך האי סברא היכא דשויה שליח היינו דווקא בקידושין דלעולם סתם קידושין לאורייתא היינו פרוטה או שוה פרוטה ואינה צריכה לפרש הסך והשווי אלא היכא דאמרה לשליח קבל לי קידושין סתם היינו קידושין לאורייתא ולא יותר משא"כ לענין קנין קרקעות שצריכין לפרש דמי המקח והשווי מילתא דפשיטא היא שאין לשליח לעבור על דברי המשלח והיכא שאמר כך וכך דינרין פשיטא שאין לשליח לקבל שוה כסף ואם עבר נתבטל השליחות ולפ"ז לא שייך האי מילתא כלל גבי קרקעות אלא כל דברי תוס' לענין קידושין לחוד והדרא קושיא לדוכתיה ניליף מאין כסף לאדון זה וצריך לומר כשיטת הריטב"א ז"ל:

בא"ד וגבי ע"ע איצטריך נמי קרא כו' ולא ידעתי למה הוצרכו לזה דבלא"ה מילתא דפשיטא דבע"ע איצטריך קרא לרבות ש"כ לאף על גב שקנאו מעיקרא בכסף ממש אפ"ה יוצא בגרעון על ידי ש"כ ולא אמרינן דהוי כשאר חוב דעלמא דאמרינן ליה זיל טרח ואייתי זוזי וכ"כ הר"ן ז"ל מיהו לפמ"ש בסמוך דכל הסקלא וטריא דהתוספות היינו לענין משמעות הכתוב א"כ אתי שפיר דאכתי לא הוו מצינן למילף

ע"ע מנזקין בגילוי מילתא דכסף דכתיב לענין גרעון היינו ש"כ וע"ז מסקו שפיר דאיצטריך קרא ליתיב בע"ע לאורויי דלא ניליף כלל מנזקין לענין מיטב אלא דלפ"ז לא אתי שפיר תירוץ שני שכתבו התוס' ויש ליישב וצ"ע:

גמרא האשה נקנית מ"ש הכא דתני האשה נקנית ומ"ש התם דתני האיש מקדש ופרש"י דניתני הכא האשה מתקדשת. וקשה דלפי לשון המשנה מעיקרא ה"ל להקשות דניתני האיש קונה וכבר הרגיש הרשב"א ז"ל בחידושיו בזה ע"ש ולענ"ד נראה ליישב דודאי לא שייך להקשות כלל ניתני האיש קונה דא"כ היה צריך להאריך ולומר האיש קונה את האשה כמ"ש הרא"ש והרשב"א ז"ל וקיי"ל לעולם ישנה אדם דרך קצרה אבל האשה נקנית משמע דהיינו לבעלה אלא דנראה לעיקר הקושיא בזה דלמאי דמשני דקידושי כסף ילפינן מכי יקח איש אשה וא"כ איכא למיטעי דדוקא גדולה נקנית בכסף דאשה היינו גדולה כדפרישית משא"כ קטנה אינה נקנית בכסף וטפי ה"ל למיתני האיש קונה את אשתו דמשמע בין גדולה בין קטנה משא"כ מעיקרא דלא ס"ל ג"ש דקיחה קיחה קס"ל דקידושי כסף ילפינן מאין כסף דעיקר קרא בקטנה כתיב כמו שיבואר א"כ אין מקום להקשות וניתני האיש קונה כיון דהשתא נמי ליכא למיטעי כן נ"ל:

תוספות בד"ה היבמה נקנית תימא דלא תני מנינא כו' למעוטי כסף ושטר כו' עכ"ל. ולולא דבריהם היה נ"ל דמכל מקום לא שייך למיתני מנינא ביבמה למעוטי כסף ושטר דהא איכא למ"ד מאמר קונה ביבמה לא מיבעיא לבית שמאי דאיכא למ"ד דס"ל מאמר קונה קנין גמור מדאורייתא ואף על גב דב"ש במקום ב"ה אינו משנה מ"מ כיון דב"ש וב"ה איירי בהאי מתניתין לא פסיקא ליה למיתני מאי דליתא לב"ש וכ"ש לפי מה שאפרש לקמן דף י"ב דפלוגתא דב"ש וב"ה לענין דינר ופרוטה מיסך שייכא בהאי פלוגתא דמאמר קונה מדאורייתא ע"ש אלא דבלא"ה כיון דכמה תנאי סברי מיהא דמאמר קונה קנין גמור מדרבנן ואליבא דכ"ע קונה מיהא לפוסלה על שאר האחים מש"ה לא פסיקא ליה למיתני מנינא למעוטי דאי לענין דלא מהני מאמר לגבי כולי עלמא לתפיסת קידושין הא בלא"ה כמה תנאי ואמוראי סברי דלא תפסי קידושין ביבמה ולגבי שאר אחים מהני מיהא מדרבנן ולגבי דידיה נמי הא צריכה גט כן נ"ל לולא לדברי התוספות וצ"ע:

בד"ה וכסף מנלן כו' וא"ת ומה צריך כו' עכ"ל. למאי דלא משמע להו עכשיו דצריך לאתויי דכסף דאשה אקרי קנין טפי ה"ל להקשות דה"מ לאתויי מכסף מקנתו לחוד דאשכחן דכסף איקרי קנין אלא דניחא להו להקשות מהנך קראי גופא דמייתי הש"ס וק"ל:

דף ב:

בד"ה אי נמי וכו' וקשה דא"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם עכ"ל. כבר צחו קמאי דקמאי בפירושים שונים. ולענ"ד אין לשון תוספות משמע כפירושם והנלע"ד לפרש דמשמע להו להתוספות דהא דקאמר אי נמי שדות בכסף יקנו ולא ניחא ליה טפי בקרא קמא דהשדה אשר קנה אברהם דכתיב באורייתא אע"כ משמע לכאורה משום דמקרא קמא הוצרך לאתויי ג"ש לקיחה קיחה מש"ה קאמר אי נמי אפילו בלא ג"ש לקיחה אתי שפיר דאשכחן מיהא דכסף איקרי קנין ואפי' למאן דיליף עיקר קידושין מקרא דאין כסף אתיא ליה שפיר דקתני לשון נקנית והיינו דקשיא להו מעיקרא דא"כ טפי ה"ל לאתויי מכסף מקנתו שכתוב בתורה ועוד דקידושי כסף ילפינן מאמה העברייה וע"ז מוכרחים לתרץ ולומר משום דבעי לאתויי קנין דשדה והיינו ע"כ משום דאף למאי דאמרינן אי נמי שדות בכסף יקנו אכתי צריכין לג"ש לקיחה לענין למיקרי קנין וא"כ מקשו שפיר דא"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם דכתיב באורייתא ומאי קס"ד לאתויי אי נמי שדות בכסף יקנו דה"ל כיהודה ועוד דקרא כן נ"ל ברור בכוונת התוס' ודו"ק:

גמרא אב"א אי תנא קונה ה"א אפילו בע"כ. נראה דאע"ג דליכא למיטעי כלל בשום סברא שתהיינה בנות ישראל הפקר אפ"ה לא שייך למיתני האיש קונה כיון דהאי לישנא משמע בע"כ מיהו לפ"ז לא אתי שפיר מה שכתבו תוס' לענין דקתני האיש מקדש ואפשר כיון דהתם לא נחית כלל לאשמעינן דיני קניית האשה אלא דין קידושין ע"י שליח מש"ה לא דק כלל בלישנא משא"כ הכא דקתני עיקר דיני קנין כנ"ל ועיין בספר עצמות יוסף שמפרש הסוגיא לענין תלוה ונתקדשה ע"ש באריכות וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו:

שם והא דתני אתרוג שוה כו' סוגיא זו מבוארת אצלי בתכלית הביאור עם כל דברי התוס' בפ"ק דראש השנה כי שם מקומו:

דף ג.

מנינא לרישא למעוטי מאי. אע"ג דבירושלמי מסיק עלה דמתניתין רבי חייא אמר לא סוף דבר שלשתן אלא אפילו אחד מהן אפ"ה סבר תלמודא דידן דלא איצטריך למיתני מנינא משום הכי כדאשכחן נמי בכולהו מתניתין דפירקין דקתני עבד עברי נקנה בכסף ובשטר עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה ואע"ג דחדא מינייהו מהני אפ"ה לא נחית למנינא ובירושלמי רבי חייא מימרא לנפשיה קאמר:

רש"י בד"ה למעוטי חופה שאם מסרה לו אביה לחופה. נראה דהא דמפרש בכה"ג ולא בגדולה שנכנסה דבעל לחופה לשם קידושין היינו משום דקרא דילפינן מיניה חופה כתיב בנערה את בתי נתתי כדאיתא בכתובות מקראי טובא ולקמן בעיקר מימרא דרב הונא אבאר יותר בעז"ה:

רש"י בד"ה מה שדה וכו' דכתיב וישלוף נעלו והתם שדה הוה עכ"ל. ויש לדקדק א"כ אמאי לא קאמר בשמעתין דס"ד דאשה מקניא בחליפין מדכתיב התם וגם את רות אשת מחלון קניתי לי לאשה ונראה משום דהתם לא היה הקנין בין בועז לרות אלא בין בועז לגואל משא"כ לענין השדה א"ש דאע"ג דמשמע דהשדה היה ג"כ של רות מ"מ כיון דהגואל היה הקרוב וראוי לירש את מחלון היה השדה ברשותו אלא כיון שהיה לרות שיעבוד כתובתה מיקרי נמי שדה שלה כן נ"ל:

תוספות בד"ה ואשה בפחות משוה פרוטה כו' וקשה לר"ת דא"כ פשטה ידה וקיבלה כו'. עכ"ל ולולא דבריהם היה נראה לי ליישב שיטת רש"י דמכל מקום כיון דסתם אשה לא מיקדשה בפחות מש"פ ואינה נקנית בחליפין א"כ ע"כ ג"ש דקיחה קיחה לא איירי מחליפין ומה"ט לא מהני אפילו פשטה ידה וקיבלה ובזה נתיישבה ג"כ קושיא השניה ומה שהקשו מחזקה ושטר יש לומר כיון דמסקינן הכא דאשה לא מקנייה בחליפין א"כ ע"כ ג"ש דקיחה קיחה לא איירי כלל דניליף אשה משדה אלא עיקר ג"ש לא נאמרה אלא דלשון קיחה איירי מכסף ואף דלמאי דס"ל מעיקרא לא בעי למימר למעוטי חזקה דלא ניליף מג"ש דאיכא למימר דבלא"ה פשיטא דאינה נקנית בחזקה כדילפינן בירושלמי ובעלה בביאה נקנית ואינה נקנית בחזקה ואף דתלמודא דידן לית ליה האי מיעוטא אלא דובעלה למעוטי אמה העברייה אתא היינו למסקנא דהכא דלא איצטריך למעט חזקה כיון דבלא"ה ג"ש לאו לכל דיני קנין איירי ולא איצטריך נמי למעט חזקה דלא ניליף בק"ו משפחה כנענית שאינה נקנית בביאה כדקאמר בירושלמי משום דתלמודא לית ליה האי ק"ו כדמסקינן לקמן דשאני אשה שקנינה לשם אישות כן נ"ל ליישב לשיטת רש"י ועוד נ"ל דלא שייך חזקה לעבדות באשה וחזקה דירושלמי היינו שהחזיק בה ע"י שנכנסה לרשותו והיינו חופה ולפ"ז כיון דהכא אליבא דרב הונא קיימינן דחופה קונה לא שייך למעט חזקה ודו"ק:

בא"ד לכך נראה לר"ת כו' והכי פירושא ואימא ה"נ כו' כשיש באותו חליפין ש"פ כו' עכ"ל. וקשיא לי לפ"ז אמאי דאמרינן הכא לרב הונא דאמר חופה קונה אתא למעוטי חליפין דהא מסקינן לרב הונא הא דלא קתני חופה במתניתין היינו משום דלא קתני אלא מאי דכתיבא בהדיא וא"כ מאי פסקה למעוטי חליפין טפי מחופה לעולם אימא לך דחליפין קונין באשה ואפ"ה לא קתני לה משום דלא כתיבא בהדיא דהא שוה כסף לא אתא אלא במה מצינו מנזקין ועבד עברי כמ"ש התוס' במתני' ומה מצינו גרע מק"ו מיהו לפמ"ש לעיל במשנתינו בל' התוספות דשוה כסף לאו במה מצינו ילפינן אלא בגילוי מילתא דפשטא דקרא א"כ אתי שפיר דו"ק:

בא"ד ויש לומר דהיינו בר מחליפין כו' ש"מ דשאר דברים נקנין בחליפין וכן היה רגיל ר"ת כו' עכ"ל. ותמיה לי טובא דהא מקרא מלא הוא וזאת לפנים בישראל שלף איש נעלו וזאת התעודה בישראל אלמא דווקא בישראל נוהג חליפין ולא בעכו"ם וצ"ע ליישב שיטת ר"ת מיהו בעיקר קושייתו על שיטת רש"י מהאי דמכסף מקנתו אפשר דמהכא ילפינן מדאורייתא דכי היכי דאין עכו"ם קונה עבד בחליפין ה"ה לכל מילי והא דישראל אין קונה ע"ע בחליפין יש לומר דלקושטא דמילתא ילפינן עברי מעברייה ועברייה מאחרת משא"כ נמכר לעכו"ם לא שייך למילף בהכי כקושיית מהרש"א ועי"ל דמכסף מקנתו לאו למעוטי חליפין לחוד אתי אלא למעוטי נמי שאר קניינים שאין עכו"ם קונה אלא בכסף ולא במשיכה ובשטר ולענין קושיא ראשונה שהקשו התוס' משמעתין נ"ל ליישב דהכא לאו משדה עפרון ילפינן דא"כ תיקשי האיך ילפינן פרוטה הא שדה עפרון בארבע מאות שקל כסף קנאה אע"כ דלא משדה עפרון בעינן למילף אלא בג"ש דקיחה קיחה ילפינן אשה משדה ולעולם כולהו בישראל ומכ"ש לפירוש ר"ת דאפילו למאי דס"ל מעיקרא לא הוי בעי למילף אפילו אשה משדה אלא עיקר ג"ש אינה אלא לענין דקיחה איירי בכסף אלא דס"ל דחליפין בכלל לשון כסף הוא א"כ מעיקרא לא קשה מידי וצ"ע ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף ג תוספות בד"ה ואשה בפחות מש"פ כו' והיה רגיל ר"ת לשלוח הרשאה ביד עכו"ם והיה מקנה בחליפין. ואף שעפר ואפר אנכי תחת רגלי ר"ת מ"מ ללמד אני צריך היאך אפשר לומר כן כיון דכתיב בהדיא וזאת לפנים בישראל וזאת התעודה בישראל משמע דוקא בישראל ולא בעכו"ם ודוחק לומר דהוי כמו מיעוט אחר מיעוט לרבות דאדרבה אי הוי אתיא לילפותא איצטריך תרי מיעוטי חדא למעט ישראל מעכו"ם וחדא למעט עכו"ם מישראל וא"כ יש לפקפק על דברי ר"ת ז"ל וכתבתי לבאר דמהנך ראיות שהביא ר"ת אין הדבר מוכרע ועמ"ש עוד לקמן דף ח':

דף ג:

וא"ת א"כ כיון דפשיטא לן כו' אמאי איצטריך קרא כו' תיפוק ליה כו' הקישה הכתוב לאחרת עכ"ל. ולולי דבריהם היה נ"ל כיון דבאשה נמי לא ידעינן דאין נקנית בחליפין אלא מסברא דבפחות מש"פ לא מקניא א"כ לא שייך למילף אמה העברייה בהקישא כיון דהתם לא שייכא הך סברא דנהי דקיי"ל אין היקש למחצה היינו במאי דכתיב בהדיא אבל לא במאי דילפינן מסברא כמו שכתבתי בזה בכמה דוכתין וה"נ איתא לקמן דף ל' בהא דנח ר"ל בכרוכיא ויצאה והיתה וליכא לאשגח ביה והיינו משום דמילתא דתלי' בסברא היא כמו שנבאר שם אי"ה ועוד נ"ל דאי לאו מכסף מקנתו הוי ילפינן עבד עברי בק"ו ממטלטלין שאין נקנין בשטר ואפ"ה נקנה בחליפין כ"ש ע"ע וליכ' למימר אשה תוכיח דשאני אשה דבפחות מש"פ לא מקנה נפשה והכי משמע בהדיא לישנא דברייתא דקתני מכסף מקנתו בכסף נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים אלמא אי לאו מכסף מקנתו הוי ילפינן עבד מתבואה וכלים כן נ"ל נכון לולא שהתוספות לא כתבו כן ותירצו בענין אחר דריבוי קניינים ילפינן מהקישא ולא מיעוט קניינים אלא דעל תירוצם נמי קשה אכתי אמאי איצטריך בשמעתין למימר אהא דמקשה ואימא ה"נ דאשה בפחות מש"פ לא מקנייה נפשה ואמאי לא משני בפשיטות דאשה אינה נקנית בחליפין דילפינן מהקישא דהקישה לאחרת וילפינן אפי' מיעוט קניינים ובשלמא לפרש"י דקס"ד דנקנית בחליפין בג"ש דקיחה קיחה א"כ אתי שפיר דמאי חזית למילף בהקישא אדרבא ניליף בג"ש דקנה אלא לפירוש התוספות דאפילו למאי דס"ל מעיקרא נמי לאו ג"ש גמורה היא א"כ קשה ויש ליישב ולמאי דפרישית א"ש טפי ודו"ק ולקמן בסוגיא דכעורה זו ששנה רבי נבאר יותר:

(קונטרס אחרון) בא"ד שהקשו בתוספות מכסף מקנתו למה לי למעוטי חליפין דבלא"ה ילפינן מהקישא לאחרת כתבתי דכיון דהקישא איצטריך לשאר מילי לא שייך לומר אין היקש למחצה כיון דבאשה גופיה לא ידעינן דלא מיקני בחליפין אלא מסברא ובעבד עברי לא שייך הך סברא א"כ כל חדא תיקו אדוכתא וכמו כן כתבתי בכמה דוכתי מסברא דנפשאי בין לענין הקישא ובין לענין גז"ש ולדעתי הוא דבר המתקבל אם לא יהיה שום סתירה בסוגיית הש"ס להיפוך:

גמרא למעוטי חליצה סל"א תיתי בק"ו מיבמה. וקשיא לי דאיכא למפרך מה ליבמה שהיא איסור לאו משא"כ אשת איש דאיסור מיתה וליכא למימר שכל זה נסיב בק"ו דיבמה אף על פי שאיסור לאו אפ"ה אינו יוצאה בגט ויוצאה בחליצה מכ"ש אשת איש הא ליתא לפמ"ש התוספות לקמן לפרכ' הכתובה בתורה אין להכניס בק"ו וליכא למימר דניליף חליצה מגט מק"ו ומה גט דלא מהני ביבמה מהני באשת איש חליצה לא כ"ש הא נמי ליתא דמה לגט דהיינו שטר שכן מכניסה בשטר מש"ה יוצאה בשטר משא"כ בחליצה ועוד מה לגט דמהני בשפחה כנענית דהיינו שיחרור וצ"ע:

תוספות בד"ה ואין לדבר אחר כורתה וא"ת תהא אמה העברייה יוצאה בחליצה. נראה דקושייתם בזה אליבא דרבי יוסי בר רבי דאית ליה קטנה חולצת בפעוטות דאי לרבי מאיר דקיי"ל כוותיה דאין קטנה חולצת עד שתביא שתי שערות א"כ לא שייך חליצה באמה העברייה דבלא"ה יוצאה בסימנין ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש התוספות ביבמות דף ק"ה ע"ב בשם הירושלמי דאפילו לר"מ דאמר מקשינן אשה לאיש היינו מדרבנן והקישא אסמכתא בעלמא ובדיעבד חליצת קטנה כשירה כן נ"ל. ובחנם נדחק בעל עצמות יוסף בזה. מיהו לולא דברי התוספות היה נ"ל ליישב קושייתם בע"א דלא שייך חליצה כלל באמה העברייה כיון דלא אשכחן דמהני חליצה בשום מקום אלא לענין הפקעת איסור ולא לענין ממון והא דבעינן למילף לקמן דתהא אשה נקנית בכסף מק"ו דאמה העברייה היינו משום דאשכחן כסף שקונה בכל מקום ועוד דקנין אשה הוי נמי איסורא דאית ביה ממון והא דאיצטריך נמי לקמן למעוטי אמה העברייה שאינה נקנית בביאה דלא תיתי בק"ו מיבמה היינו משום דהיבם קונה את היבמה נמי לענין ממון כן נ"ל לולא שהתוס' תירצו בע"א לדבריהם צ"ע ואין להאריך:

גמרא בכסף מנא לן. לכאורה נראה מסתימת לשון הגמרא וממה שפירש רש"י לקמן בדף הסמוך גבי ותנא מייתי לה מהכא דהא דמקשינן הכא בכסף מנא לן ויליף לה רבי יהודה משמיה דרב מאין כסף היינו לעיקר קידושין יליף מהאי קרא ולא אסקי אדעתייהו ג"ש דקיחה קיחה או אפשר דס"ל דמג"ש

לאו לא מצינן למילף כלל עיקר קידושי כסף משום דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה דמשמע על דמקדש והדר בעיל כדקאמר רבי יוחנן לקמן דף ט' ודרשה דבעולת בעל נמי לא משמע להו דמוקי לאידך דרשה לקמן מש"ה איצטריך למילף מאין כסף דבהאי קרא לא כתיב ביאה א"כ משמע דבכסף לחוד נקנית ועוד יציאה דכוותה ממעט והיינו דומיא דיציאת אדון דהיינו בכסף לחוד משא"כ תנא דברייתא דיליף מג"ש דקיחה קיחה לא חייש להאי פירכא דמקדש והדר בעיל כדאשכחן דיליף בברייתא ביאה מובעלה ומסקינן לקמן דלא חייש להאי פירכא וכמו שאפרש לקמן בעזה"י גבי כעורה זו ששנה רבי ע"ש. והא דאמרינן לקמן ואיצטריך למיכתב כי יקח ואיצטריך למיכתב אין כסף סתמא דתלמודא מסיק הכי אליבא דהלכתא אכתי תרווייהו צריכי ע"ש כן נ"ל אלא דמל' התוספות בד"ה ואימא לדידה לא משמע הכי וכמו שאפרש בסמוך. בלימוד הישיבה דקדקתי עוד דבשמעתין גרסינן אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא ויצאה חנם כו' ובכתובות דף מ"ו לא גרסינן אלא אמר רב יהודה לחוד ולא מסיק משמיה דרב והיה נלע"ד בזה דודאי רב גופא לא מפיק מהאי קרא אלא עיקר קדושי כסף וקאי אמתניתין דהכא דבעי בכסף מנלן ולענין דכספא דאבוה הוי לא איצטריך ליה לרב למילף מהכא והיינו לפי שיטת רש"י ביבמות דף נ"ז ע"ב גבי יש חופה לפסולים דרב אית ליה חופה קונה כרב הונא לקמן א"כ לפי זה מדאשכחן דזכי רחמנא לאב למימסר לחופה כדכתיב את בתי נתתי והיינו בנערה כמ"ש התוס' בסמוך א"כ ממילא דזוכה האב בבתו נערה בכל עניני קידושין דהא איתקשו הוויות להדדי וחופה נמי איקרי הויה לרב ולרב הונא וכיון דאביה מקבל קידושין ממילא דכספא דידיה הוי כדאמרינן בסמוך משא"כ רב יהודה אפשר דלא ס"ל בהא כרב דחופה קונה דהא קי"ל אליבא דהלכתא דחופה אינו קונה וא"כ לא מיקרי הויה ולא שייך למילף קידושין מחופה בהקישא ובמה מצינו נמי לא מצינן למילף דנהי דזכי רחמנא לאב למימסרה לחופה היינו משום דבנשואין מפקעת עצמה לגמרי מרשות האב בעינן לדעתיה דאבוה משא"כ בקידושין דאינה מפקעת עצמה לגמרי מרשות האב איכא למימר דאיהי תקדש נפשה ואיהי תשקול כספא מש"ה איצטריך ליה לרב יהודה למילף מקרא דאין כסף דכספא דאבוה הוי דיציאה דכוותיה ממעט. ובזה נתיישב לי מה שהקשו התוספות בכתובות דף מ"ו בד"ה דזכי ליה שכתבו וצ"ע אמאי לא ילפינן קידושין מחופה ולמאי דפרישית א"ש דאין ה"נ דלרב ולרב הונא ילפינן קידושין מחופה וקרא דאין כסף היינו לעיקר קידושין והא דמסיק רב יהודה מקרא דאין כסף דכספא דאבוה הוי היינו משמיה דנפשיה דמאי דלית ליה חופה קונה כן נ"ל כל זה העליתי בישיבה והוספתי דברים ואין להאריך ועיין עוד בסמוך והא דמקשינן הכא בכסף מנלן ולא ילפינן מהקישא דאם אחרת יבואר לקמן בעזה"י מיהו בירושלמי יליף בהדיא קידושי כסף מהקישא דאחרת ע"ש:

שם אמר רב יהודה אמר רב כו' אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר. בעיקר דרשה זו נ"ל משום דאין כסף מיותר כיון דכתיב ויצאה חנם א"כ למיצאה חנם לא הוי שמעינן אלא שע"י סימנין יוצאה חנם ואין צריך להחזיר ולגרוע לדמי המכירה אבל אכתי ס"ד כיון דמעות הראשונים ניתנו נמי לקידושין כדאי' לקמן א"כ יוחזר' מיהו להאדון דמי הקידושין שהרי ע"י כך מרווחת לקבל כסף קידושין מאחר מש"ה כתיב אין כסף דאפי' מכסף קידושין א"צ להחזיר לו וא"כ ממילא שמעינן דאיכא בעלמא כסף קידושין כן נ"ל נכון:

גמרא ואימא לדידה. נראה דאפשר דאמתניתין דהאב זוכה בקידושי בתו לא שייך האי קושיא דאפשר דאין ה"נ דמדאורייתא לדידה ומדרבנן הוי לאביה כמו מציאה משום איבה אלא לעיקר הקושיא לרב יהודה דבעי למילף מקרא דמדאורייתא לאביה ובזה יתיישב לשון התוס' ודו"ק ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה אימא לדידה וא"ת הא ע"כ לא איצטריך כו' כבר כתבתי דאיכא למימר דאיצטריך שפיר קרא דאין כסף לעיקר קידושין דמקיחה קיחה איכא למימר דמקדש והדר בעיל ואפשר דסברת התוספות דמשום הא לא הוי מקשה הש"ס בפשיטות עליה דרב יהודה דלמא רב יהודה לא חייש להאי סברא דמקדש והדר בעיל כי היכי דרבי גופא לא חייש לה או דילמא רב יהודה אית ליה קרא דבעולת בעל שנקנית בביאה לחוד כרבי יוחנן לקמן וא"כ ע"כ קיחה קיחה אתי לאשמעינן דנקנית בכסף לחוד איכא למימר דהא דמקשה בגמ' ואימא לדידה היינו למאן דלית ליה דרשה בעולת בעל הא ליתא דאפשר דלהאי מ"ד אין ה"נ דלדידה מדאורייתא ודוקא מדרבנן לאביה כדפרישית בסמוך מיהו קשיא לי דאיכא למימר דקרא דאין כסף אתא לאשמעינן דקידושי קטנה דמקיחה קיחה לא מצינן למילף אלא קידושי גדולה כדכתיב כי יקח איש אשה ואשה היינו גדולה ומייתורא דאין כסף שמעינן שפיר לקידושי קטנה לפי סברת התוספות עכשיו דילפינן אפילו מה שאינו במשמעות הלשון. ועוד דלמאי דלא אסיק אדעתא עכשיו דיציאה דכוותה ממעט א"כ אדרבה עיקר פשטא דקרא בקטנה איירי דכתיב וכי ימכור איש את בתו ועלה כתיב ויצאה חנם והיינו בקטנות שיכול למוכרה ועוד דבהתחלת הנערות תו לא מיקרי אדון זה וא"כ שפיר איצטריך קרא לעיקר קידושי קטנה שלא מצינו לה בפי' אם לא למאן דדריש בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה אין רשאי למוכרה וא"כ ע"כ יכול לקדש את בתו בקטנות משא"כ למאן דדריש בבגדו בה לשפחה אחר שפחה לית לן ילפותא לקידושי קטנה. ומקידושי ייעוד לא מצינן למילף כמ"ש התוספות לקמן וממקומו הוא מוכרע דע"כ קידושי כסף נמי תיפוק לן מהתם ואי מדאיצטריך למעט קטנה שלא הגיעה לעונת הפעוטות דאינה מתגרשת אלמא דאית לה קידושין הא ליתא דעיקר קרא אתי לשוטה כמו שכתבתי בחידושי גיטין דף ס"ד ע"ב ועיין מה שכתבתי בפתיחה למסכת' זו אליבא דכ"ע לענין קידושי קטנה משא"כ לב"ה צריכא קרא והא דאמרינן לקמן דאיצטריך למיכתב כי יקח ואיצטריך למיכתב אין כסף דאי מכי יקח ה"א דאבוה הוי ולא קאמר דאיצטריך אין כסף לקידושי קטנה איכא למימר דהתם אמסקנא סמין דיציאה דכוותיה ממעט וממילא דבנערה איירי וכמו שאבאר ועוד דלקמן איצטריך ליה לתלמודא לפרש אליבא דמאן דיליף קידושי קטנה מבבגדו בה וצ"ע ודו"ק ולפמ"ש נתיישב ג"כ מה שהניחו התוספות בתימה בכתובות דף מ"ו בד"ה השתא אביה ע"ש:

גמרא ואימא ה"מ קטנה כו' אבל נערה כו' ופירש"י ותוספות אף ע"ג דקרא בנערה איירי לעולם דקדשה בקטנותה עכ"ל. וקשיא לי מאי דוחקין לאוקמי קרא בהכי כדי להקשות ועוד יש לתמוה היאך אפשר לומר דקרא איירי שקדשה בקטנותה והא כתיב ברישא דקרא כי יקח איש אשה ואשה דקרא היינו דוקא גדולה ועיין בזה בחידושינו לקמן דף ד' ע"ב בד' התוספות בד"ה ובעלה ובדף י' בד' התוספות בד"ה כל הבועל ותמצא נחת מזה ומזה. תו קשיא לי במאי דמקשינן הכא אימא ונערה דאית לה יד דקדשה איהי נפשה ואיהי תשקול כספא ומסקינן מקרא דיציאה דכוותיה ממעט דכספא דאבוה וא"כ ע"כ דאין לה יד לקדש עצמה דאי ס"ד דמקדשה נפשה תיקשי דהיפך השתא איהי מקדשא נפשה אבוה שקיל כספא ואפילו את"ל דמהא לא קשיא דאיכא למימר דאבוה מינה דידה קא זכי אם כן לא הוי משני הש"ס אהא דמקשה מעיקרא תקדש איהי נפשה אע"כ דכולה מילתא מקרא יליף ולקמן דף מ"ג פליגי ר"י ור"ל בקידושי נערה דלר"ל היא ואביה מקבלי קידושין ולרבי יוחנן לכ"ע אביה ולא היא ושקיל וטרי הש"ס טובא בטעמיה דר"י וכולהו מסברא ולא מייתי מקרא דהכא. והנלע"ד ליישב חדא מגו חדא דסוגיא דהכא ולקמן בפ"ב אהדדי איתמרו וכי הדדי מישך שייכו דודאי אי לאו מסקנא דהכא דיציאה דכוותה ממעט היה מהכרח לומר דנערה מקדשה נפשה כיון דאית לה יד לענין גירושין כדכתיב כי יקח איש אשה ואפילו נערה במשמע וכתיב ונתן בידה ונהי דקיי"ל היא ואביה מקבלין גיטה היינו לבתר דקים לן דאביה מקבל קידושין ומה"ט אמרינן דמקבל גיטה דאיתקוש יציאה להוויה אבל אי לאו קרא דאביה מקבל קידושיה הייתי אומר דבין בגיטין ובין בקידושין היא ולא אביה מדכתיב ונתן בידה בגיטין ואיתקוש הוויה ליציאה וא"כ הנך טעמים דאמרינן בפ"ב אליבא דר"ל ור"י לאו מילתא היא דהא דמשנינן התם קידושין דמפקעת עצמה מרשות אביה אביה ולא היא קשיא לן בקידושין גרידא במה מפקעת עצמה מרשות אביה הא אכתי זכי בה בכל שבח נעורים חוץ מהפרת נדרים ומאי ענין איסורא לממונא והא דמשנינן נמי התם קידושין דמדעתה אביה ולא היא אדרבה אית לן למימר כיון דמדעתה היא ולא אביה כי היכי דליהוי הקישא דויצאה והיתה לגמרי אע"כ דשקלא וטריא דלקמן דפ"ב אמסקנא דהכא קאי לבתר דקים לן דיציאה דכוותה ממעט דכסף קידושין לאביה אפילו בנערה וא"כ שפיר קאמר ר"י דיש לחלק בין קידושין לגירושין דבקידושין מפקעת עצמה מרשות אביה והיינו לענין כסף קידושין גופא שיש לו בהן זכות ואינה רשאה להפסידו ולאידך גיסא נמי מסיק שפיר דקידושין דמדעתה בעינן דעת אביה כיון שכסף קידושין שלו מסברא דמי שהכסף שלו יש לו זכות לקבל הקידושין כדאמרינן הכא והא"ש הא דמקשינן הכא ואימא ה"מ קטנה אבל נערה תקדש איהי נפשה דאע"ג דקרא בנערה איירי אפ"ה אית לן למימר דאיירי דקדשה בקטנותה דוקא דבנערה היא ולא אביה והיינו משום דנקיש הוויה ליציאה דכתיב ונתן בידה כן נ"ל נכון:

תוספות בד"ה ואימא ה"מ קטנה כו' וא"ת הא לקטנה לא איצטריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה כו' עכ"ל. כתבו כן לפי שיטתם לעיל דלרב יהודה אמר רב נמי נפקא ליה עיקר קידושין מקיחה קיחה ואין כסף לא איצטריך אלא דהוי דאבוה משא"כ לפמ"ש דאין כסף אתא לעיקר קידושין דמקיחה קיחה איכא למימר דמקדש והדר בעיל או כדפרישית בסמוך דאתא לעיקר קידושי קטנה א"כ אין מקום לקושייתם אלא דאף לפי שיטתם קשיא לי מאי מקשו דלקטנה לא איצטריך השתא זבוני מזבין כו' דאיכא למימר דאיצטריך קרא היכא שכבר מכרה בקטנותה ויצאה בגירעון דתו לא מצי למוכרה דמ"ד אין רשאי למוכרה לשפחות אחר שפחות ולאידך מ"ד דדריש בבגדו בה דלא מצי למוכרה לשפחות אחר אישות נמי איצטריך קרא היכא שנתקדשה ונתגרשה מן האירוסין דיכול אביה לחזור ולקדשה אע"ג דלא מצי מזבין לה ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד הא לקטנה לא איצטריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה כו' וקשיא לי הא שפיר איצטריך קרא אפי' בקטנה שהרשות ביד אביה למסרה לקידושין ולאסרה לכל העולם דממעשה ידיה לא מצינן למילף הא מילתא דאיסורא מממונא לא ילפינן כדאמרינן בסמוך ויש ליישב דהא ודאי סברי התוספות דילפינן מייעוד שיכול לאוסרה והא דמסקו התוספות דלא מצינן למילף מייעוד היינו לענין שיהא הכסף שלו כן נ"ל ודו"ק:

בא"ד וא"ת הא אמרינן פ' נערה כו' ומאי ראיה אימא ה"מ קטנה אבל נערה לא עכ"ל ולענ"ד לא קשה מידי דהתם אליבא דרב הונא אמר רב קיימינן וכבר כתבתי דלשיטת רש"י רב נמי סבר כרב הונא דחופה קונה וא"כ מיקרי הוויה וממילא דלמסקנא דהכא דיציאה דכוותה ממעט מוכח דאביה זוכה בקידושי כסף וא"כ איתקוש הוויות להדדי ויכול למסרה לחופה אף ע"ג שמבטלה ממלאכתה מיהו למסקנא דהתם אתי שפיר אפי' למ"ד חופה אינו קונה משום דלקטנה לא איצטריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה כן נ"ל ליישב שיטת רש"י אלא דבלא"ה משני התוספות שפיר דע"כ החופה היתה בגלות דאל"כ היתה בחנק אלא דזה לא יתכן לפירוש רבינו שמואל שהביאו התוספות בכתובות דף מ"ה דבמוציא שם רע נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי בסקילה ולפ"ז צ"ל כדפרישית ודו"ק:

גמרא ואלא הא דאמר רב הונא אמר רב מנין שמעשה בת לאביה כו' תיפוק ליה מבנעוריה. וקשיא לי דהא ודאי איצטריך קרא לכי ימכור למעוטי מציאתה דלא הוי לאביה כדמשמע בכתובות דמציאתה לאביה אינו אלא מדרבנן משום איבה וכן פירות מנכסים שנפלו לה מבית אבי אמה קתני התם במתני' דף מ"ו דאביה אינו אוכל פירות בחייה וליכא למימר דהיא גופא קשיא ליה לתלמודא אמאי אינו אוכל פירות בחייה דא"כ מאי שייטא דרב הונא אמר רב הכא טפי הו"ל לאקשויי ממתני' ואפשר דניחא לתלמודא טפי להקשות לרב אדרב מיהו למאי דפרישית לעיל דרב גופא לא יליף מאין כסף אלא עיקר קידושין אבל במאי דכספא דאבוה רב יהודה גופא מסיק לה משמיה דנפשיה א"כ הדרא קושיא לדוכתא דהו"ל לאותובי ממתני' אע"כ דלאו כל שבח נעורים הוי לאביה אלא מאי דמסתבר טפי א"כ מדרב הונא נמי לא קשה דאיצטריך קרא למעוטי פירות ומציאתה ואפשר דמתני' לא מני לאקשויי דאפשר דקי"ל כרבי יוסי בר יהודה דאמר התם האב אוכל פירות בחיי בתו ואע"ג דמסקינן התם דהיינו מדרבנן היינו לפי המסקנא דלא דרשינן בנעוריה בית אביה לכל שבח נעורים אבל למאי דקס"ד עכשיו אפשר דהוי מדאוריתא מש"ה מקשה מדרב ומשמע לתלמודא דמסתמא לא פליג רב יהודה אדרב רביה כדאשכחן בדוכתי טובא דמקשינן מדרב אכולהו אמוראי כן נ"ל:

שם וכ"ת נילף מיניה ממונא מאיסורא לא ילפינן. אע"ג דבעלמא ילפינן ממונא מאיסורא מדאורייתא הכא לא משמע ליה לתלמודא משום דהאב יכול להפר נדרי בתו תהא קנוייה לו לגמרי ותדע שהרי הבעל אף שיכול להפר נדרי אשתו אפ"ה אינה קנוייה לו לכל דבר ואפילו מעשה ידיה לא הוי לבעל מדאורייתא כמבואר ועיין בחידושינו בכתובות:

שם וכ"ת נילף מיניה. כבר נוחו קמאי דקמאי דא"כ הדרא קושיא לדוכתא מדרב הונא אמר רב אמאי איצטריך למילף מכי ימכור איש את בתו לאמה נילף מהפרת נדרים ויש מתרצין דבאמת אדרב הונא גופא מקשה אלא שהתוס' פרק אלו נערות ד' מ' ע"ב כתבו להדיא דלא משמע הכי ולענ"ד א"א לפרש כן דודאי אדרב הונא גופא נק"מ דאיכא למימר דגלי קרא דכי ימכור דלא נילף מהפרת נדרים ואתא למעוטי פירות ומציאתה כדפרישית בסמוך. אמנם לענ"ד יש ליישב בפשיטות דדוקא למאי דקס"ד מעיקרא דפשטא דקרא דבנעוריה בית אביה איירי מכל שבח נעורים מקשה שפיר מדרב הונא אמר רב אבל למאי דבעי למימר עכשיו דבהפרת נדרים כתיב אלא דילפי' מהפרת נדרים תו לא קשיא לן מדרב הונא אמר רב דהא איצטריך קרא דכי ימכור איש למילף דאפילו בנערה שנתארסה אפ"ה מעשה ידיה לאביה דאי מהפרת נדרים לא ילפינן לארוסה דהא לענין הפרת נדרים נפקא לה מרשותה דאביה כדאמרינן בסמוך משא"כ לענין קידושין לא שייך לומר כן מאי אמרת דלענין קידושין נמי איצטריך לנתארסה ונתגרשה הא ליתא דבכה"ג שפיר ילפינן מהפרת נדרים לנתארסה ונתגרשה נתרוקנה רשות לאב ובהכי מיתרצא נמי האי סוגיא דפרק אלו נערות דף מ' ע"ב דוק ותמצא. והא דמקשינן בסמוך וכ"ת נילף מבושת ופגם או מקנסא ולא תיקשי לרב הונא אמר רב היינו משום דהתם איכא למימר דשאני מעשה ידיה כיון דקטרחא בגוייהו פשיטא ליה דלא מצינן למילף מקנסא ומבושת ופגם כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה וכ"ת נילף מבושת ופגם תימא כו' הא בושת ופגם גופא לא ידעינן שהן לאב אלא מקידושין כו' עכ"ל. ולכאורה היה נ"ל ליישב קושייתם דודאי בושת ופגם ילפינן שפיר מחופה דלכ"ע מודו דיכול למסרה לחופה אף שהיא נערה מדכתיב את בתי נתתי כמ"ש התוס' בסמוך והא דלא קאמר הכא בשמעתין וכ"ת נילף מחופה היינו משום דפשיטא ליה דמחופה לא מצינן למילף דשאני חופה דמפקעת עצמה מרשות אביה והיינו לבתר דקי"ל שמעשה ידיה לאביה וא"כ במסירתה לחופה פשיטא לאביה ולא היא כיון שמעכשיו מפסיד מעשה ידיה ואע"ג דאליבא דרב הונא קיימינן ולדידיה אשכחן חופה של אירוסין בלא קידושין כמו שאפרש לקמן מ"מ אפשר דקרא דאת בתי נתתי איירי דווקא בחופה שמוסרה לביאה כפשטיה דקרא ומש"ה לא מצי לאקשויי מחופה אבל מבושת ופגם מקשה שפיר דכיון דחזינן מיהא דזכיא רחמנא למסרה לחופה אפילו למנוול ומוכה שחין אע"ג שמבייסה בכך אלמא דיכול לבייסה משום דבושתה ופגמה שלו וא"כ נילף מהכא לשאר שבח נעורים כגון קידושין כך היה נ"ל לכאורה אלא דלפ"ז לא אתי שפיר הא דמסיק דשאני בושת ופגם דלאבוה שייך בגווייהו ופרש"י דהיינו במה שמוסרה לחופה אלמא דהכא נמי לענין חופה איירי אלא שראיתי בלא"ה שהרשב"א ז"ל בחידושיו הביא גירסא אחרת שאני בושת דלאבוה נמי אית ליה נערה בגווה ולגירסת רש"י נמי יש ליישב ודו"ק:

בא"ד לכן נ"ל לעיל כו' אבל נערה כו' אבל אמת הוא שגם כשהיתה נערה אביה יכול לקדשה כו' עכ"ל. ולפ"ז ודאי קשיא סוגיא דלקמן בפ"ב דף מ"ד לרבי יוחנן בנערה דלכ"ע אביה ולא היא ויליף מסברא והכא ילפינן מקרא וכבר הארכתי בזה לעיל בשמעתין:

דף ד.

תוספות בד"ה יצאה לכותה קממעט פירש רבינו חננאל אף כאן נערה עכ"ל. ורש"י ז"ל הביא פי' זה בכתובות דף מ"ו והקשה ע"ז דאכתי אימא לדידה וכתב דבמסכת קידושין פירש לשון זה בקושי וכאן חזר בו ולענ"ד היה נ"ל ליישב שיטת ר"ח לפי מאי דפרישית לעיל דהא דמקשה מעיקרא ואימא לדידה קס"ד דאכתי איצטריך קרא דאין כסף אע"ג דעיקר קידושין ילפינן מכי יקח אפ"ה קידושי קטנה מיהא לא ילפינן מכי יקח איש אשה דאשה היינו גדולה ומאין כסף הוא דילפינן לקידושי קטנה משא"כ עכשיו דמסקינן יצאה לכותה ממעט דהיינו נערה תו לא מצינן להקשות ואימא לדידה דא"כ קרא למאי איצטריך הא קידושי נערה ילפינן מכי יקח כנ"ל ודו"ק:

שם א"כ ניכתוב רחמנא אין כסף כו' ומנ"ל דדרשינן הכי כו'. ואע"ג דבכמה דוכתי כתיב אין מלא ולא דרשינן מ"מ הכא דכולה קרא יתירא שפיר הוי מצי למיכתב אין כסף:

בא"ד כגון ברשות אדון אם היה שם כסף כו' עכ"ל. פי' דאי לאו דגלי קרא ויצאה חנם א"כ אפילו בימי נערות היתה צריכה מדינא לצאת בגירעון כסף וליתן הכסף לאדון שיוצאה מרשותו וכמו כן ביוצאה מרשות אב ולא ידעתי למה נדחק מהרש"א ז"ל לפרש דאיצאה בקטנותה קאי וכתב שכן מבואר בל' רש"י בכתובות בשם השאלתות ולאחר העיון ליתא שם וזה שכתבו התוספות וכן משמע לשון הקונטרס היינו לפירושו כאן כמו שם בשם השאלתות וזו הגירסא נ"ל עיקר:

גמרא ואי אשמעינן מעשה ידיה דקא מיתזנא מיניה. ואע"ג דאין האב חייב במזונות בתו מדאורייתא מ"מ כיון דאורחא דמילתא דקמיתזנא מיניה שדרך האב לזון את בתו שפיר איצטריך קרא וכ"כ התוס' פרק השולח דף מ"ז ע"ב. מיהו נ"ל דלא לדברי התוס' דהכא ה"נ אי אשמעינן מעשה ידיה לחוד ה"א דוקא היכא דמיתזנא מיניה דבהכי איירי הקישא בקרא דומיא דאמה דמיתזנא אבל השתא דכתיב נמי גבי קידושין ילפינן שפיר דאפי' היכא דלא מיתזנא כיון דאשכחן דזוכה האב בכל ענין ובחידושי לכתובות ד' מ"ו ע"ב בד"ה וא"ת) הארכתי ע"ש:

שם אלא הכא אל גופא הוא כי נפקא בנערות בבוגרת מאי בעי גביה. ויש לי לדקדק במס' ערכין פליגי רב ושמואל במוכר שדהו בשנת היובל לרב מכורה ויוצאה ושמואל אמר ק"ו מכורה כבר יוצאה כו' ומקשה הש"ס ורב לית ליה ק"ו והתניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ומשני הש"ס התם הדרא מיזדבנא הכא לא הדרא מיזדבנא וכתבו שם התוספות דהיינו להנך תנאי דדרשי בבגדו בה שאין יכול למכור לשפחה אחר שפחה וא"כ משמע דלהנך תנאי דדרשי בבגדו בה לענין שפחה אחר אישות אבל שפחה אחר שפחות מוכר ושונה וא"כ לפ"ז לרב יכול למכור את בתו בנערות וממילא דלא שייך לימר אל גופא הוא דהא אשכחן שפיר שמכרה סמוך לימי בגרותה וליכא למימר דהכא לאינך תנאי ואמוראי פריך דאכתי היא גופא קשיא מאי מקשה מעיקרא והאי אין כסף להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה לכדתני' ואיצטריך לאוקי א"כ נכתוב אין כסף וטפי ה"ל לשנויי דמאן דמפיק ויצאה חנם לימי בגרות סובר כהאי תנא דמוכרה לשפחה אחר שפחה מש"ה איצטריך קרא לימי בגרות אבל רב דיליף אין כסף לענין קידושין סובר כי האי תנא דאין מוכרה לשפחה אחר שפחה וממילא דכיון דלא הדרא מזדבנא אין יכול למוכרה כלל בימי נערות ולא איצטריך קרא לבוגרת דאל גופא הוא אע"כ לקידושין אתא כיון דאף אם נאמר שיכול למכור בתו נערה היינו שמכורה ויוצאה מיד כדמשמע מסוגיא דערכין וא"כ אכתי לא איצטריך קרא לבגרות ויש ליישב ודו"ק:

שם מתקיף לה מר בר רב אשי ולאו ק"ו הוא ומה סימנין כו' נראה דה"ה דה"מ למימר מה שנים ויובל בכסף שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון בגרות לא כ"ש וחדא מינייהו נקיט ובזה נ"ל ליישב מה שכתבו התוספות ד"ה ויצאה חנם וא"ת ברישא ה"ל למינקט אלו ימי נערות ולכאורה יש לתמוה דלעיל בגופא דברייתא ה"ל להקשות כן ולמאי דפרישית יש ליישב דודאי אגופא דברייתא לא קשיא להו דאיכא למימר דהיותר פשוט נקיט ברישא ואילו לא נאמר קאמר דאם לא נאמר אין כסף הייתי אומר דויצאה חנם אתא לימי בגרות כמ"ש מהרש"א ז"ל בשם הר"א מזרחי ז"ל על רש"י בחומש אלא לעיקר קושית התוספות לפי המסקנא דאפילו אם לא היה נאמר אין כסף לא הוי מצי לאוקמי ויצאה חנם לימי בגרות דבגרות לא איצטריך קרא דק"ו הוא משנים ויובל וכסף אע"כ דאתא לעיקר זבינא דאיילונית וא"כ ברישא ה"ל למיתני ויצאה חנם אלו ימי נערות שהיא דרשא היותר פשוטה:

דף ד:

ותנא מייתי לה מהכא דתני' כי יקח כו' והלא דין הוא כו' ואף על גב דלמאי דמסקינן בסמוך דעיקר קידושין ילפינן מאין כסף וג"ש דכי יקח לא אתא אלא לאשמעינן דהיכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו דקידושין לא הוי קידושין אפ"ה קאמר והלא דין הוא דשקלא וטריא בעלמא דאפילו לענין עיקר קידושין בעי קרא ולא ילפינן מק"ו וכ"כ מהרש"א מיהו כל זה לשיטת התוספות לעיל בדף הקודם דתנא דברייתא ודרבי יהודה אמר רב לא פליגי אבל לשיטת רש"י שכתב לעיל דתנא דברייתא לית ליה דרשא דאין כסף דפשטא לישנא דרשי כאן והא דאמרינן בסמוך וצריכא סתמא דתלמודא מסיק הכי דלקושטא דמילתא בעינן תרי קראי א"כ בלא"ה א"ש בפשיטות ולפי מה שאפרש בסמוך דהא דס"ד דהיכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו הוי קידושין היינו דוקא לבתר דילפינן עיקר קידושין מויצאה חנם כמו שאפרש בטעמים נכונים וא"כ מקשה הכא שפיר בברייתא דלא לכתוב ג"ש דקיחה קיחה ולא לכתוב נמי ויצאה חנם ויליף כולה מילתא מק"ו דאמה העברייה וממילא דלא איצטריך ויצאה חנם לומר דכספא לאבוה הוי דממילא שמעינן דומיא דאמה העבריה דכסף מכירתה לאביה ה"ה לקידושי כסף דאמרינן דיו וכיון דלא ניכתוב ויצאה חנם לא איצטריך ג"ש דקיחה קיחה דממילא ידעינן דהיכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו לא מהני דמהיכא תיתי ואדרבא בעינן דומיא דאמה העברייה שהקונה נותן להמקנה וה"ה לקידושין שהבעל הוא הקונה והאשה היא המקנית כנ"ל נכון ועיין עוד בסמוך:

רש"י בד"ה נקנית בכסף כדכתיב מכסף מקנתו עכ"ל. ואע"ג דהאי קרא בע"ע הנמכר לעכו"ס כתיב ומסקינן לקמן דף ט"ו ע"ב דע"ע הנמכר לישראל לא אתי מיניה דשאני עכו"ס שכל קנינו אינו אלא בכסף ונמכר לישראל ילפינן מוהפדה דכתיב באמה העברייה גופא מ"מ נ"ל דרש"י לשיטתו דהא דפרכינן לקמן מה לנמכר לעכו"ס שכל קנינו אינו אלא בכסף היינו לריש לקיש דוקא דאית ליה לעמיתך במשיכה ולעכו"ס בכסף משא"כ לרבי יוחנן דמעות קונה בישראל ודריש איפכא לעמיתך בכסף ולעכו"ס במשיכה שפיר ילפינן נמכר לישראל מנמכר לעכו"ס היינו מקרא דמכסף מקנתו והדר ילפינן אמה מע"ע דאיתקש עברייה לעברי וניחא ליה לרש"י טפי לפרש הברייתא אליבא דרבי יוחנן דאי לר"ל דיליף מוהפדה לא הוי שייך למימר והלא דין הוא לענין קידושין כמ"ש התוספות בד"ה מעיקרא דדינא בשני התירוצים. מיהו לר"ל לא תיקשי ברייתא דהכא דמוקי לה כהאי תנא דמעות קונה כדאיתא בהזהב דפלוגתא דתנאי היא אבל התוספות לשיטתייהו שכתבו לקמן דף ט"ו דהאי פירכא דנמכר לעכו"ס שכל קנינו בכסף היינו בע"ע לחוד קאי בין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש ולכ"ע לא ילפינן מכסף מקנתו אלא מוהפדה משום הכי כתב כאן בשמעתין דאמה העבריה נקנית בכסף מוהפדה ואפ"ה אתי שפיר דקאמר והלא דין הוא משום דבלאו הכי לשיטת התוספות לעיל בדף הקודם דתנא דברייתא ורב יהודה אמר רב דלעיל לא פליגי ואית להו דרשא דאין כסף והא דדרשינן קיחה קיחה היינו לענין דיהבה איהי לדידיה וקידשתו לא מהני וא"כ ע"כ הא דקאמר והלא דין הוא דשקלא וטריא בעלמא לענין עיקר קידושין כדמשמע מסתימות לשונם ודלא כמה שכתבתי בסמוך ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה מעיקרא דדינא בו' דהוי מצי למיעבד ק"ו משפחה כנענית כו' עכ"ל. וקשיא לי דאיכא למיפרך חליפין יוכיח דקונה בשפחה כנענית כדאית' לקמן דף כ"ב ע"ב ואין קונה באשה אלא דאכתי מצינן למילף במה הצד מבינייהו מש"כ ומאמה העברייה מק"ו. ויש ליישב דאין זו פירכא דהא דאשה לא מקני' בחליפין היינו משום דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה מיהו לפי שיטת התוספות לעיל לא שייך לומר כן ויש ליישב בע"א:

בא"ד הקשה הר"י מאורליינש אכתי ל"ל כי יקח כו' ואע"ג דכי יקח אצטריך להיכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו מ"מ בשקלא וטריא דברייתא דקאמר והלא דין הוא והיינו לענין עיקר קידושין קשי' להו דאכתי ניליף מהקישא:

בא"ד ואמה עברייה נפקא לן לקמן מוהפדה כו' עכ"ל. כבר כתבתי דהתוספות לשיטתייהו בזה אלא דאכתי יש לתמוה דאגופא דברייתא ה"ל לפרושי הכי ואין זה מהצורך לקושיית הר"י מאורליינש דבפשיטות מצי לאקשויי כי היכי דבעי למילף מק"ו מאמה העברייה שנקנית בכסף ה"ה דמצי למילף בהיקשא ונלענ"ד ליישב דמהקישא לא שייך למימר דאשה איתקש לאחרת ואחרת גופא מדאיתקש עבריה לעברי משום דאיכא למימר איפכא דאשה פשיטא דאינה ניקנית בכסף מהקישא דויצאה והיתה כמו שאינה יוצאה בכסף כך אינה ניקנית בכסף ונאמר דהקישא דויצאה והיתה בין לריבוי קנינים בין למיעוט קנינים והדר ניליף אמה העברייה בהקישא דהקישה הכתוב לאחרת דאמה נמי אינה נקנית בכסף אלא בשטר לכך הוצרכו לפרש דאמה העברייה בגופה כתיב שנקנית בכסף מוהפדה כן נ"ל ועוד דבירושלמי אמתניתין דעבד עברי מייתי פלוגתא דתנאי אי למידין בכה"ג בהיקש בדבר הלמד בהאי הקישא דעברי לעברייה ועברייה לאחרת בהיקש וא"כ איכא למימר דתנא דברייתא סבר דאין למידין למד מהלמד וק"ל:

בא"ד וי"ל כו' על שיהא ב' פרוטות. עיין במהרש"א. ובספר עצמות יוסף כתב דילפינן משפחה כנענית שניקנית בפרוטה ע"ש ואף למאי דפרישית בסמוך דילפינן במה הצד מ"מ יש לפרש כן ודו"ק. מיהו למאי דפרישית בסמוך א"ש טפי דמעיקרא לא קשיא כלל קושיית מהרש"א דדוקא למאי דבעינן למילף אמה העבריה מוהפדה משני התוספות שפיר דמה"ט לא מצינן למילף אשה מאמה דא"כ בעינן שתי פרוטות משא"כ לתנא דברייתא דיליף אמה העברייה מע"ע מהקישא דעברייה לעברי וכמו שאפרש לקמן בעזה"י בריש סוגיא דע"ע א"כ ממילא לתחילת קנין נמי באמה העברייה סגי בפרוטה וא"כ שפיר מצינן למילף מינה לקידושי אשה ואפילו למ"ד בירושלמי דאין למידין למד מלמד היינו בהקישא אבל בק"ו מיהא אתי' כן נ"ל מיהו בירושלמי משמע להדיא דאפילו מאן דיליף מוהפדה יליף מיניה לקידושי אשה דילפינן מסוף הגרעון שהוא פרוטה והיינו טעמא דבית הילל לקידושין בפרוטה ולפ"ז לא שייך תי' התוספות וצ"ל כדפרישית לעיל דמהקישא לא מצינן למילף דאיכא למימר איפכא מהקישא דויצאה והיתה ודו"ק:

גמרא ואיצטריך למיכתב כו' ואי כתב רחמנא ויצאה חנם ה"א היכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו הוי קידושין כו'. כבר כתבתי שיש לתמוה דמהיכא תיתי נאמר כן ואף שרש"י ז"ל כתב דסל"א מה לי כסף לידיה מה לי כסף לידה זה יותר תימא דלא אשכחן כה"ג בכל הקנינים אלא דוקא הקונה נותן להמקנה והא האשה היא המקנית עצמה והאיש הוא הקונה ובשלמא ללוי דאמר בפרק הזהב דחליפין בכליו של מקנה מטעמא דמסיק התם דבההיא הנאה דמקבל מינייה גמר ומקני א"כ א"ש דסל"א דה"ה באשה וקמ"לן דלא משום דאשה בחליפין ובפחות מש"פ לא מקניא נפשה ומש"ה מהני באדם חשוב היכא דיהבה איהי לדידיה משום דהאי הנאה הוי ממון גמור טפי מש"פ משא"כ לרב דאמר חליפין בכליו של קונה א"כ אמאי איצטריך הכא קרא למעוטי היכא דיהבה איהי לדידיה. והנלע"ד דכיון דכתיב ויצאה חנם אין כסף ודייקינן אין כסף לאדון זה כו' וא"כ סל"א דנידוק הכי אין כסף לאדון זה ביציאתה מרשותו אבל יש כסף לאדון זה בכניסתה לרשותו כגון בייעוד דסליק מיניה לעלה כתיב ואם שלש אלה לא יעשה לה סל"א דבעינן שתתן לו כסף קמ"ל כי יקח ולא כי תקח וכה"ג כתב הריטב"א בשם הרמב"ן ולשיטת התוספות דיהבה לדידיה לאו דוקא אלא לענין אמירה קאי א"ש טפי דסל"א דומיא דאמה העבריה שהאב אומר בתי מכורה לך וכן בשעת פליית האדון שהוא המקנה אומר לה הרי את לעצמך וכמו בכל הקנינים שהמקנה אומר לך חזק וקני קמ"ל כי יקח ולא כי תקח כנ"ל ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה היכא דיהבה כו' וי"ל דיהבה לאו דוקא שהרי אבי' מקבל הקידושין כו' ופשיטא להו הכי מדדייקינן אין כסף לאדון זה אבל יש כסף כו' אלמא דפשטא דקרא שהבעל נותן ולא נחתו לאותו הסברא שכתבתי בסמוך מש"ה ניחא להו לפרש לענין אמירה דהיינו נתן הוא ואמרה היא והא דמסקינן לקמן דף ה' דספיקא הוי יבואר שם:

בד"ה כתב רחמנא כי יקח כו' תימא כיון לעיקר קרא כו' בלא"ה שמעינן לה כו' וי"ל לאי לאו ג"ש כו' אבל בקידושי כסף כו' עכ"ל. ויש לתמוה למהיכא תיתי נחלק בכך בין קידושי כסף לקידושי ביאה לענין זה והא איתקשו הוויות להדדי ובשלמא לשיטת רש"י לענין נתינה קאי א"ש כמו שפירשתי בסמוך משא"כ לשיטת התוספות לענין אמירה קאי קשה טובא לאדרבא כיון דאשכחן דקפיד קרא דבעינן שהאיש יאמר להאשה בקידושי ביאה ה"ה בקידושי כסף מהקישא דהוויות להדדי. ואפשר דסל"א דאיכא הקישא איפכא דהקישה הכתוב לאחרת ובאחרת המקנה אומר להקונה ועוד מצינן לפרש דמדכתיב את בתי נתתי משמע שהאב יאמר להבעל כיון דבידיה תליא מילתא כדאיתא לקמן דף ט' ושם אפרש יותר בעזה"י:

בד"ה כו' וא"ת נילף מג"ש דנקנית בביאה כו' עד סוף הדיבור וקשיא לי טובא לפי מסקנא דהכא דסתמא דתלמודא מפיק ג"ש דקיחה קיחה לענין קידושי כסף לאפוקי אמרה היא א"כ היאך ילפינן ביבמה מהאי ג"ש דאשה לבעלה נקנית בהעראה הא לא מופנה והשתא לעריות נמי לא מופנה דאיצטריך לגופיה למילף אחייבי לאווין דכהונה כדאיתא התם ולכאורה היה נ"ל דהא דאמרינן ביבמות ילפינן קיחה קיחה לאו ג"ש אלא גילוי מילתא הוא לבתר דקים לן דביאה קונה מובעלה א"כ ביאה נמי בכלל יקח הוא והערה נמי מיקרי קיחה כדאשכחן בעריות אלא דא"א לומר כן דהא לקושטא דמילתא באשה לבעלה נמי הערה לאו בכלל קיחה הוא כדמסקינן לקמן דכל הבועל לעתו על גמר ביאה והא דהעראה קונה היינו דוקא בביאה שאחר קידושין א"כ ע"כ לג"ש גמורה היא ולאו מפשטא דקרא דהא פשטא דקרא לא איירי מקיחה שאחר קידושין ולפי מה שכתבתי לקמן דהיכא דפריש שיקנה בהעראה קונה אתי שפיר אבל לאידך שינויא קשה וצ"ע מיהו אחר העיון נ"ל דלק"מ משום דתרי קראי כתיבי ליקח איש אשה חד קרא בפ' מוציא ש"ר כי יקח איש אשה ובא עליה והשתא הוא דילפינן מש"ר מיבמה דקונה בהעראה היינו בביאה דלאחר קידושין דע"כ דהכי איירי קרא דאי ס"ד בתחלת קידושין איירי שנקנית בהעראה א"כ היאך מוקמית לסיפא דקרא אם אמת היה הדבר וסקלוה תיפוק ליה דבשעה שזינתה כבר היתה בעולה אע"כ דקרא איירי שקידשה כבר בכסף או בשטר קודם לזה בקטנותה וכי יקח איש אשה דאיירי בגדולה אשעת נישואין קאי משא"כ האי ג"ש דקיחה קיחה משדה עפרון אקידושי כסף לחוד קאי ולא איירי כלל מקידושי ביאה כדאמרינן אין קיחה אלא בכסף ומש"ה איצטריך ובעלה לקידושי ביאה ונתיישב' קושי' התוספות ודו"ק:

בד"ה אמה העבריה כו' ומשני אי לא כתיב אלא ובעלה הוה גופא לא הוי אתיא בקל וחומר דה"א אמה העברייה תוכיח עכ"ל. כל המפרשים נלחצו בזה ולענ"ד נראה עיקר כפירוש מהרש"ל ז"ל והיינו למאי דאמרינן לקמן דמובעלה לחוד איכא למימר על דמקדש והדר בעיל ואע"ג דרבי לא חייש להאי פירכא נראה משום דכתיב ובעלה למעוטי אמה העברייה ואם נאמר דובעלה היינו דמקדש והדר בעיל א"כ תו לא איצטריך למעוטי אמה העברייה דבלא"ה פשיטא דבאמה כסף לחוד קונה לאיתקש עברייה לעברי כמו שאפרש לקמן וא"כ שפיר כתבו דאי לא נכתב אלא ובעלה הייתי אומר דבאשה נמי על דמקדש והדר בעיל אבל כסף לחוד לא מהני וליכא למימר דע"כ ביאה לחוד קונה מק"ו דיבמה דאיכא למימר אמה העברייה תוכיח דאמה העבריה ודאי אינה מקודשת בביאה מהקישא דעבריה לעברי דוקא בכסף ושטר מכסף מקנתו למעוטי קנינים אחרים כן נ"ל ועיין מה שאפרש לקמן גבי כעורה זו ששנה רבי ודו"ק:

דף ה.

תוספות בד"ה ומנין שאף בשטר כו' ואפילו לרב חסדא כו' איכא למיפרך כדלעיל כו' עכ"ל. לכאורה אין הדמיון עולה יפה דודאי לעיל שייך האי פירכא דכיון שיוצאה בכסף נקנית בכסף משא"כ הכא לא שייך לומר דכיון שיוצאה בכסף נקנית בשטר אלא דהתוספות בזה לשיטתייהו לעיל בד"ה מעיקרא דדינא דשייך פירכא כה"ג וכן כתב בספר עצמות יוסף ונ"ל דהפירכא היא בענין זה דכיון דהתם יוצאה אפילו בכסף אין הקנין חשוב כ"כ ובקנין כל דהו סגי משא"כ באשה שאין יוצאה אלא בשטר בעינן קנין חשוב אבל קשיא לי דאכתי לרב חסדא לא איצטריך למילף שטר בהקישא דויצאה והיתה דלרב חסדא מצינן למילף דשטר קונה באשה מהקישא דהקישה הכתוב לאחרת ונראה דבהא לא משמע להו לאקשויי כיון דלקושטא דמילתא איצטריך הקישא דויצאה והיתה לכמה דרשות והקישא לאחרת נמי איצטריך ומאי אולמא האי הקישא מהאי הקישא אלא לעיקר כוונת התוספות להקשות אסקלא וטריא דבריית' דבעי למילף שטר בק"ו מכסף ולא אתיא ליה ומקשו דאכתי נילף בק"ו מאמה העברייה וק"ל:

גמרא לא ניכתוב רחמנא בשטר כו' נראה דאסקנא וטריא דבריית' קאי דאפילו בלא הקישא מצי למילף דאי לעיקר הקישא לא שייך לומר לא ניכתוב דהקישא איצטריך לכמה דרשות וכן הא דקאמר לא ניכתוב בכסף והא דרשא דאין כסף איצטריך לומר דהוי דאבוה וקרא דכי יקח וג"ש קיחה קיחה איצטריך להיכא דיהבה איהי וקידשתו כדלעיל וכ"כ בס' עצמות יוסף:

שם וכ"ת כסף נמי בע"כ באמה העבריה. עיין בפירש"י והתוס' ולולא פירושם היה נ"ל דכסף בע"כ באמה היינו שנפדית בגירעון כסף בע"כ דאדון והוי שפיר פירכא דומיא דשטר דבע"כ דידיה היינו ביציאה ע"י גט:

תוספות בד"ה שכן ישנה בע"כ פי' בקונט' כו' וקשה לר"ת כו' א"כ מאי קאמר לקמן כסף באישות כו' הלא האב מקדש בתו כשהיא קטנה בע"כ עכ"ל. התמיה מפורסמת דמאי קשי' לר"ת דודאי לקמן אמרינן שפיר דכיון דלא אשכחן קטנה דמתקדשת בכסף בע"כ אלא לבתר דקים לן דכסף קונה א"כ מה"ט גופא יליף רב הונא דחופה קונה מק"ו בין מדעתה ובין בע"כ וכמו שפירש רש"י ז"ל לקמן בהדיא וכבר הרגישו הקדמונים בזה ובס' עצמות יוסף והאריך בזה ע"ש ולפענ"ד נראה דהכי קשי' ליה לר"ת דבכסף נמי אפילו את"ל דאינו קונה אפ"ה אשכחן שהאב מקבל קידושי כסף בע"כ של בתו כגון בקידושי ייעוד ואף על גב דעיקר קידושין לא ילפינן מייעוד אפ"ה לענין בע"כ שפיר הוי פירכא וכן נראה בהדיא מלשון התוספות בסמוך בד"ה ורב הונא משא"כ חופה לא מצינו בע"כ אפילו בקידושי ייעוד כמ"ש התוספות בהדיא ואף דמסתימת לשון התוספות לא משמע כן אפ"ה בהכי ניחא לי טפי לייסב שיטת ר"ת מ"מ אין בזה סתירה לפרש"י כן נ"ל ודו"ק:

בא"ד ויש מיישבין פ"ה כו' עיין במהרש"א. ולענ"ד דיש מיישבין פי' הקונטרס ממש דנהי דהכא אמרינן שפיר בע"כ דאמה העברייה דמי לבע"כ דשטר וביאה משא"כ בע"כ דקדושי קטנה סובר רש"י דלא דמי האי בע"כ להנך ומ"מ כתב רש"י שפיר לקמן דנהי דשייך לקמן דאכתי כסף אית' בע"כ קנת והוי שפיר פירכא לגבי חופה דלא אשכחן בע"כ כלל ע"ז כתב שפיר דאי חופה קונה אשכחן בה האי בע"כ גופא כן נ"ל נכון ועיין עוד לקמן מ"ש בסוף הסוגי' ודוק היטב:

גמרא אמר רב הונא חופה קונה מק"ו. והקשה בס' עצמות יוסף א"כ לרב הונא אמה העברייה תקנה בחופה מהקישא לאחרת ולענ"ד הקושיי' מעיקרא ליתא דענין חופה לא שייך כלל אלא בחתן וכלה כדכתיב והוא כחתן יוצא מחופתו וכן בלשון חכמים חופת חתנים וכבר נחלקו הפוסקים מהו נקרא חופה והעולה מדברי כולם דבעינן שהוא עושה שום מעשה הניכר לשם נישואין וזה לא שייך כלל באמה העברייה. ומתוך כך נתיישב לי הא דקי"ל דבאלמנה לא מהני חופה אפילו לענין גמר קנין והפוסקים הוציאו כן מהירושלמי הובא בתוס' פ"ק דיומא דף י"ג ע"ב והוקשה לי מה סברא יש לחלק בזה בין בתולה לאלמנה כיון דחופה ילפינן מקרא דואם בית אישה נדרה וקרא סתמא כתי' ועוד דבירושלמי גופא קאמר הלין דכנסין ארמלין ולשון כניסה בכל מקום היינו כניסה לחופה דמהאי שעתא מקרייא ביתו. ומורי זקיני הקשה ג"כ בשמעתין בשו"ת פני יהושע חלק א"ע סי' ג' דלפ"ז דאין חופה לאלמנה א"כ ק"ו לרב הונא פריכא הוא ולפמ"ש אתי שפיר דהא דאין חופה לאלמנה היינו חופת הינומא לפי שלא היו נוהגין בחופת הינומא אלא בבתולה לפרסם שהיא בתולה ולא באלמנה ומש"ה קאמר בירושלמי דהלין דכנסין ארמלין צריך לכנוס מבעוד יום והיינו שיכניסנה לרשותו מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת משא"כ בבתולה אין צורך ליזהר דכבר קנאה מתחלת חופה כשהיתה עמו בחופת הינומא שהוא ג"כ מעשה הניכר לשם נישואין ולפ"ז ק"ו לרב הונא לאו פירכא דאין דנין אפשר משאי אפשר כיון דלא שייך חופת הינומא באלמנה וכמ"ש נראה להדיא מלשון התוספות פ"ק דיומא והובא בש"ע א"ע סי' נ"ד ובמס' כתובות פ' אע"פ דף נ"ו אבאר יותר ודו"ק:

(קונטרס אחרון) הא דא"ר הונא חופה קונה מחלוקת ישנה היא בין הפוסקים ועיין בל' הרא"ש ז"ל שכתב כאן כיון דמילתא דר"ה יליף מק"ו היינו דלית ליה דיו ואנן קי"ל כרבנן דרבי טרפון דאמרי דיו וכתבתי לייסב בכמה דרכים להעמיד מילתא דר"ה אף למאן דאית ליה דיו כמבואר לפנים בכמה דרכים ועיין בתוספות ביבמות פרק הבא על יבמתו שכתבו דלפי' רש"י שם רב ושמואל נמי ס"ל כרב הונא:

שם וכסף אינו מאכיל והאמר עולא ד"ת ארוסה אינה אוכלת כו' וקשי' לי אטו גברא אגברא קא רמית דילמא רב הונא לא ס"ל כעולא ואע"ג דעולא קרא קאמר הא אמרינן לקמן דף יו"ד ע"ב דלאוקימתא דרב נחמן בר יצחק פליגי בן בג בג ורבי יהודה בן בתירא בארוסה אי אכלה מדאורייתא או לא ואיכא למימר דרב הונא ס"ל כבן בג בג. ולפום האי אוקימת' לא תיקשי נמי ממתניתין דפ' אע"פ דלמשנה ראשונה אוכלת בהגיע זמן וב"ד של אחריהם אמרו עד שתכנס לחופה דמשמע לכאורה דמדאורייתא לכ"ע אכלה הא ליתא דלהאי אוקימתא מצינן למימר דטעמא דב"ד של אחריהם היינו מדאורייתא וכן משמע קצת מלשון הסיפרי הובא בילקוט פ' קרח ומה"ט נמי ליכא למימר דמקשה אדרב הונא מדעולא משום דמעשים בכל יום דקי"ל כעולא הא נמי ליתא דהא לקושטא דמילתא בין למר ובין למר ארוסה אינה אוכלת אלא לעולא מדרבנן ולרב הונא מצינן למימר דס"ל כרב נחמן בר יצחק וכבן בג בג וסובר דהיינו ב"ד של אחריהם ולכאורה היה נ"ל לייסב דע"כ לרב הונא אי אפשר לומר דטעמא דב"ד של אחריהם היינו מדאורייתא דא"כ אמאי אמרו עד שתיכנס לחופה ה"ל למימר עד שימסרנה לרשות הבעל דהא מדאורייתא ודאי במסר אכלה דדינה כנשואה דמקשה רב הונא גופא לרבי אסי בכתובות בפ' נערה דף מ"ח ע"ב וא"כ ליקשי איהו לנפשיה אע"כ דטעמא דמשנה אחרונה היינו מדרבנן משום סימפון וא"כ ממילא דלא פליגי ב"ד של אחריהם אמשנה ראשונה בתרתי אלא כולה מדרבנן אי חיישינן לסימפון או לשמא ימזוג וממילא משמע דמדאורייתא' כ"ע מודו דאכלה והא דלא מקשה בהדיא ממתניתין היינו כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו דניחא ליה לאתויי מדעולא דאמר בהדיא דאכלה מדאורייתא ומייתי לה מקרא ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שהעליתי בחידושי לכתובות פ' אע"פ דעולא גופ' ע"כ אמתניתין קאי ונחית להנך סברות שכתבתי ע"ש ולקמן בסוגי' דבן בג בג כך היה נ"ל לכאורה. אלא דלפ"ז קשיא לי רב הונא גופ' אמאי קאמר דחופה קונה ה"ל למימר דאפילו מסר לרשות הבעל נמי קונה כיון דלא משמע ליה דמסר לרשות הבעל הוי בכלל לשון חופה ואפשר דדוקא התם במתניתין דקתני עד שתיכנס לחופה לא משמע ליה דמסרה זו כניסה אבל לעולם דמסירה סתם בכלל לשון חופה הוא ועיקר מילתא נקיט. מיהו למאי דפרישית בכתובות דף מ"ח דלמאי דמסקינן התם מברייתא דמסירה לא מהני אלא לירושתה דלשיטת רש"י דהתם היינו ירושתה דוקא וטעמא דמחיל האב לגבי' אבל לתרומה ושאר מילי דאורייתא לא מהני כלל אפילו מדאורייתא ע"ש באריכות שהיא שיטת הרמב"ם ז"ל והרבה פוסקים. א"כ א"ש טפי דרב הונא דוקא חופה קאמר דקונה אבל מסר אינו קונה כיון דאינו גומר כו' ודו"ק:

שם והאמר עולא ד"ת ארוסה אוכלת בתרומה שנאמר כו' והאי נמי קנין כספו הוא. לקמן בסוגי' דבן בג בג לאוקימתא דר"נ ב"י משמע דמ"ד אוכלת ד"ת היינו מק"ו וא"כ עולא גופא דקאמר האי נמי קנין כספו הוא פליג אתרווייהו ויליף לה מפשטא דקרא ולפ"ז יש להקשות מאי מקשה הש"ס הכא אדרב הונא מדעולא לאדרבה אי ס"ל לרב הונא הא דעולא לא הוי צריך למילף מק"ו אלא דבלא"ה פשיטא דחופה קונה כיון דארוסה אוכלת מפשט' דקרא דקנין כספו א"כ אייתר ליה קרא דכל טהור בביתך יאכלנו דמייתי רש"י לקמן דיליף מיניה שע"י קידושין ולמה לי קרא תיפוק ליה דכבר אכלה משעת קידושין אע"כ דמחופה שלא ע"י קידושין איירי וא"כ ממילא מוכח דחופה קונה דהכתוב קריה ביתו כדפרישית לעיל והא דאיצטריך רב הונא למילף מק"ו היינו למאן דלית ליה הא דעולא דארוסה אוכלת ובהא מסיק שפיר דאפ"ה חופה קונה מק"ו דמה כסף שאינו מאכיל ואם כן סוף סוף ממ"נ קאמר רב הונא שפיר דחופה קונה בשלמא לפירוש רבינו שמשון מקוצי לקמן ד"ה זו שביאתה מאכילתה איכא למימר דליכא למ"ד דפשטא דקרא דקנין כספו איירי בארוסה אלא הא דקאמר עולא והאי נמי קנין כספו הוא היינו משום דהאי ק"ו גופא יליף ריב"ב לקמן והיינו לבתר דכתיב כל טהור בביתך דחופה שע"י קידושין מאכיל משא"כ לפירוש ראשון דהתוספות לקמן ודאי קשה ואפשר דהתוספות לשיטתייהו שכתבו ביבמות דף ס"ה דקרא דכל טהור בביתך אסמכתא בעלמא היא אלא שלא ידעתי לפרשה דהא פשטא דקרא הוא דכל טהור בביתך אשתו קאי וכדמוכח לקמן דקאמר זו שביאתה מאכילת' ויש לייסב בדוחק ובל' הספרי פ' קרח נמי משמע דדרשה גמורה היא ומשמע נמי דמייתר לדרשה ע"ש וצ"ע:

דף ה:

חופה שגומרת אינו דין שתקנה. מכאן קשה לי על מה שכתבו התוספות לקמן דף י' בשם רבינו נסים גאון דהעראה גומר' ואינו קונה והיא ג"כ שיטת הרייף והרבה מקדמונים כמו שאבאר שם ואם כן אזיל ליה ק"ו דרב הונא דקאמר חופה שגומרת אינו דין שתקנה והרי העראה שגומרת ואינה קונה ואפשר דלרב הונא אין ה"נ דהעראה קונה נמי בתחלה ומהטעם שאפרש לקמן אי"ה בדף יו"ד דתרי כי יקח כתיבי ע"ש ותמצא נחת. ועוד נ"ל דבלא"ה לא דמי דבחופה אנו אומרין שזו החופה עצמה שגומרת מדאורייתא יש לנו לומר דע"כ קונה וגומרת כמ"ש בזה לעיל וכמ"ש מהרש"א ז"ל דליכא למימר דלר"ה חופה קונה לחוד ואינה גומרת כ"א לאחר קידושין דמאי אולמא האי חופה מהאי חופה משא"כ בהעראה ליכא למימר הכי דהא קמן דהעראה א"א שתקנה בתחלה מסברא דלעתיה אגמר ביאה א"כ לא מיקרי יוכיח כיון דמה שגומרת היינו דוקא אחר קידושין ודו"ק מיהו מלשון מורי זקיני זצ"ל בשו"ת

פני יהושע חלק א"ע סי' ג' משמע דלרב הונא נמי חופה קונה ואינה גומרת כי אם אחר קידושין ולדידי צ"ע:

תוספות בד"ה חופה וא"ת נימא דיו אסוף דינא כו' וי"ל דאתי' כרבי טרפון כו' עכ"ל. וזה א' מהטעמים שכתב הרא"ש ז"ל בריש מכילתין דלא קי"ל כרב הונא כיון דאיכא למימר דיו ע"ש ואף שאין אני כדאי מ"מ כיון דמסתימת לשון הגמרא לא משמע כן דרב הונא קאי כרבי טרפון ומכ"ש לשיטת הפוסקים כרב הונא תיקשי מהיכא תיתי דהא לא קי"ל כר"ט לענין דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו ומכ"ש לשיטת רש"י בפ' הבא על יבמתו דף נ"ז גבי פלוגתא דרב ושמואל שכתב שם דתרוייהו סברי כרב הונא דחופה קונה וא"כ מהתימא דכולהו בשיטתא דרבי טרפון קיימי דלא אמרינן דיו. ולולא דברי התוספות היה נ"ל דהכא אפילו לרבנן דרבי טרפון אתי שפיר דנהי דאית להו דאמרינן דיו אפילו היכא דמיפרך ק"ו היינו היכא דשייך מיהא פלגא דדינא כגון חצי נזק בקרן ברה"ר וכן טומאת ערב במפץ וכן טומאת מגע בקריו של זב משא"כ הכא דלא שייך כלל פלגא דדינא לומר שהחופה תקנה תחלת קנין אחר כסף כיון שכבר קנוייה ועומדת. ויותר נ"ל דהכא ודאי איכא ק"ו דילפינן תחלת קנין מסוף קנין מה סוף קנין החמור שהקפידה תורה שאינה נקנית אלא בחופה ולא בכסף ושטר וביאה אלמא דחופה עדיף מהנך כ"ש שחופה תקנה בתחלת קנין הקל שנקנית בכסף ושטר וביאה. אע"ג דבפ' כיצד הרגל משמע דאפילו בכה"ג שייך דיו כדאיתא בהדי' במשנה גבי אני לא אדון קרן משן ורגל אלא רשות מרשות ואפ"ה סברי רבנן דיו. מיהו באמת הקשו התוספות שם היכא קאמרי רבנן דיו בכה"ג הא כל ק"ו כך הוא שבשביל חומרא קטנה שיש בחמור נותנין לו כל החומרים שבקל ותירצו שאני התם שהפירכא הוא מעין הדין וזה לא שייך הכא. ועוד נ"ל לפרש דשאני התם בקרן ושן ורגל דאשכחן בכל א' צד חמור וצד קל דקרן נתכוון להזיק ושן ורגל הזיקן מצוי אלא שאנו מבליעין כל זה בק"ו מ"מ לענין דיו מצינן למימר דנהי דלא מהני קולת הקרן לענין רה"ר אע"ג שאין הזיקו מצוי מ"מ לענין נזק שלם לעולם לא מצינן לחייב בקרן כיון שאין הזיקו מצוי דהא מילתא מהני הקולא כדאשכחן באמת בגמ' דחס רחמנא עליה ומכ"ש למ"ד פ"נ קנסא וכן במפץ דודאי מצינו קולא שאינן בפכין קטני' דפכין מקרי כלי ומפץ לא איקרי כלי ובטומאת מת כתיב כלי ואע"ג דלא מהני האי קולא במפץ לענין טומאת ערב מק"ו דזב מ"מ מצינן למימר דלענין טומאת שבעה בעינן כלי דוקא וכן קריו של זב ודאי איכא קולא טפי מרוקו ומימי רגליו דמיקרו מעיין שמתעגל ויוצא משא"כ בקריו נהי דלאהני ק"ו מאדם טהור לטמא במגע אכתי מצינו למימר דיו דאפשר לענין משא בעינן מתעגל ויוצא משא"כ הכא לענין חופה כיון שחוזר הדין במה הצד דלא אשכחן שום חומרא בכסף ושטר וביאה מאי ליתא בחופה א"כ ע"כ חופה עדיף שקונה לענין גמר קנין כ"ש שתקנה תחלת קנין מה שכסף ושטר וביאה קונין כנלע"ד נכון לולא שהתוספות לא כתבו כן. אמנם כשלמדתי שנית מס' קידושין נתתי אל לבי בראותי שר"ח והרבה מקדמונים כתבו דהלכה כרב הונא ולא שתו לבם לקושי' התוספות ותירוצם דמימרא דרב הונא היינו דוקא כרבי טרפון דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו ובכל מה שכתבתי לא נתיישב לי דהוי להו להנך פוסקים לפרש לכך נלע"ד ליישב בענין אחר דכל הנך פוסקים סברי דלא שייך כאן כלל ענין דיו כיון דבלא"ה לא הוצרך רב הונא למילף למילתא בתורת ק"ו דהא מתורת בנין אב נמי מצי למילף חדא מתלת מכסף ושטר וביאה דע"כ הצד השוה שבהן דכיון שקונין בעלמא קונין כאן ה"ה לחופה שקונה בעלמא לענין שגומר ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה יש לנו לומר דקונה כאן בתחלת קנין כמו הנך ותו לא שייך לומר דיו ונהי דלית לן למימר שכל מה שקונה בעלמא קונין כאן דהא חליפין ושאר קניינים יוכיחו דאע"ג שקונין בעלמא אפ"ה אין קונה כאן והיינו ע"כ משום דקנין אישות לא דמי כלל לשאר קניינים ועוד דאיסורא מממונא לא ילפינן מ"מ בחופה דאשכחן שקונה מיהא בענייני אישות ולענייני איסורא שפיר ילפינן בבנין אב. אלא כיון דאפילו לענין בנין אב הוצרך רב הונא לאסוקי למילתא דחופה גומר דבלא"ה אפילו בנין אב לא הוי מש"ה ניחא ליה למימר לשון ק"ו דעדיף מבנין אב מ"מ לענין דיו לא גרע מבנין אב כן נ"ל נכון. ועוד נ"ל ליישב בענין אחר ע"פ הדרך שכתבו התוספות לקמן דף יו"ד ע"ב בד"ה וו שביאתה מאכילתה שהקשו ג"כ דנימא דיו ותירץ רבינו שמשון דש"ה דעיקר הק"ו אינו אלא גילוי מילתא מהו שנקרא קנין כסף וא"כ הכא נמי איכא למימר הכי כיון דקרא סתמא כתיב כי יקח איש אשה כל ענייני קיחה בכלל מאי דאשכחן דמיקרי קיחה לענין אישות כדמשמע מלשון התוספות בדף הקודם בד"ה ובעלה וכיון דאשכחן לחופה ודאי מיקרי קיחה דכתיב אשר ארש אשה ולא לקחה וכתיב נמי בכה"ג והוא אשה בבתוליה יקח ומסקינן בפרק הבא על יבמתו דהיינו קיחה דנשואין א"כ ממילא הוי בכלל כי יקח נמי חופה כיון דאיכא ק"ו והוי לגמרי כי האי דרבינו שמשון לקמן ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש לעיל בל' התוספות בד"ה ובעלה דתרי כי יקח כתיבי כמו שאפרש עוד בסמוך דבלא"ה ע"כ רב הונא נחית להכי ודוק היטב:

שם מה להצד השוה שבהם שקונין בע"כ. וכתבו התוס' למה שמוסר האב לבתו לחופה לא מיקרי בע"כ דבמקום בתו קאי ולפ"ז קשיא טובא על שיטת רש"י ז"ל שכתב דלכסף באמה מיקרי בע"כ דשלא מדעתה ולא אמרינן דבמקום בתו קאי וא"כ מאי מקשה הש"ס מה להצד השוה שישנו בע"כ אדרבה חופה עדיף טפי מכסף דאפילו באישות משכחת בע"כ דבתו מיהא לענין דגומר. ולולא דברי התוס' היה נ"ל דבחופה שלאחר קידושין לא שייך לומר דהוי בע"כ דבתו דמכיון שכבר נתקדשה ונאסרה לכל העולם ודאי ניחא לה בהנך נישואין דטב למיתב טן דו ואדרבה זכות הוא לה שמפקעת עצמה מרשות אביה מכל מיני זכיות ומעשה ידיה והבעל אינו זוכה בהן אלא מדרבנן במזונות ועיקר ענין החופה חוב הוא לאב כן נ"ל מיהא ליישב שיטת רש"י ז"ל ודו"ק:

שם ורב הונא כסף באישות מיהא לא אשכחן. והקשו בתוספות רי"ד דאכתי פירכא מיהא הוי דהא עיקר הלימוד היא הצד השוה שבהם שקונין בעלמא וא"כ איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן דמשום שקונין בעלמא בע"כ קונין כאן משא"כ בחופה ומחמת קושיא זו וקושיית התוס' שכתבתי בסמוך כתב גירסא אחרת בגמרא עכ"ל. ולענ"ד לפמ"ש בסמוך דבלא"ה חופה לא מיקרי בע"כ א"כ א"א לפרש כגירסת רי"ד ואין צורך בה והאי קושיא דהכא נמי לק"מ לפמ"ש לעיל בשמעתין דבלא"ה הא דאמרינן הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן ע"כ היינו כולהו באישות דאל"כ איכא למיפרך חליפין ומשיכה וחזקה יוכיחו דאף ע"ג שקונין בעלמא אין קונין כאן וע"כ היינו משום דאישות שאני וא"כ שפיר מסיק הכא באישות מיהא לא אשכחן כן נ"ל נכון ברור ותו לא מידי ודו"ק:

שם כיצד בכסף כו' אבל היא שנתנה ואמרה הריני מקודשת לך כו' אינה מקודשת. ומשמע מפרש"י דממעטינן לה מכי יקח ולא כי תקח אע"ג דלעיל דף הקודם גבי היכא דיהבה איהי לדידיה וקידשתו פרש"י דהיינו היכא שאמרה לו התקדש לי והיא הוא דממעטינן מולא כי תקח ואכתי היכא שאמרה הריני מקודשת לך מנא לן למעט מ"מ איכא למימר שפיר דממילא תרוייהו מימעטי דבעינן דוקא שנתן הוא ונהי דבנתן הוא ואמרה היא מסקינן דספיקא הוא נראה דהיינו דוקא היכא שאמרה הריני מקודשת לך אבל היכא שנתן הוא ואמרה היא התקדש לי פשיטא וכ"ש דלא הוי קידושין כלל כיון דאמירה דידה מגרע עיקר הקידושין דבעינן שיהא הוא המקדש והקונה ולא איפכא משא"כ בנתן הוא ואמרה היא דמסקינן דספיקא הוא משום דאמירה דידה לא מגרע כ"כ כח הקידושין כיון דשניהם לדבר אחד נתכוונו וכמו שמבואר בסמוך:

שם ואב"א כו' נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן. וכתבו התוס' דלענין נתנה היא ואמר הוא לא מקשינן דיוקי אהדדי משום דבאדם חשוב מקודשת ומשמע דבאדם שאינו חשוב אינה מקודשת כלל ואפילו ספיקא לא הוי ונראה דהיינו משום דודאי עיקר מיעוטא דקרא אנתנה היא קאי משא"כ לענין אמירה אפשר דלא איירי קרא דהא היכא דעסוקין באותו ענין לא בעינן אמירה כלל ונהי דלקמן בסמוך במימרא דשמואל היכא שנתן הוא ואמר הריני אישך אמר שמואל אין כאן בית מיחוש ומסקינן דהטעם משום דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו אלמא דקרא ממעט נמי בענין אמירה איכא למימר דשאני התם שע"י האמירה מגרע הקיחה דקידושין משא"כ הכא דאמירה דידה לא מגרע הקיחה איכא למימר דלא גרע מהיכא שעסוקין באותו ענין או דלמא דאפ"ה קפיד קרא אאמירה דידה דלא הוי כעסוקין באותו ענין ועיין בל' הרא"ש ז"ל בזה:

שם ספיקא הוא וחיישינן מדרבנן. והקשה הר"ן ז"ל כיון דספיקא הוא אמאי לא חיישינן מדאורייתא וליכא למימר משום דמדאורייתא מוקמינן לה אחזקה בחזקת פנויה דהא לקמן כתב הרי"ף ז"ל בספיקא דדינא לענין קידושין דהו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ונ"ל בכוונת הר"ן דלפ"ז מוכח דלא שייך הכא חזקת פנויה כיון דאיתרע והו"ל כמו ספק קרוב לו או קרוב לה כמ"ש בחידושי בכתובות דף כ"ג. ובאמת לשיטת הרמב"ם ז"ל והרבה מקדמונים דהא דקי"ל בכל דוכתא ספיקא דאורייתא לחומרא היא גופא לא הוי אלא מדרבנן שהחמירו בספיקא דאורייתא א"כ אתי שפיר וכבר האריכתי בתכלית האריכות בענין זה בקונטרס כלל גדול אשר הכינותי בעניי. אבל הר"ן ז"ל לשיטתו דפליג אהרמב"ם וסייעתו אלא דאפילו לפי שיטתו נ"ל ליישב דאפשר דהכא באמת מדאורייתא לא הוו קידושין כלל דודאי קאי קרא אאמירה ממימרא דשמואל דבסמוך וא"כ אם אין עסוקין באותו ענין לא מהני אמירה דידה למיחשביה למפרע כעסוקין באותו ענין ואפ"ה חיישינן מדרבנן משום מראית עין דאתא למיטעי בעסוקין באותו ענין והא דקאמר לשון ספיקא הוי היינו משום דלהאי תנא דברייתא אפשר דמספקא ליה בההיא דשמואל דבסמוך דתליא נמי בפלוגתא כמו שאפרש לקמן בסמוך אבל לדידן דקי"ל כשמואל מסיק הש"ס דלא הוי אלא חשש דרבנן ודו"ק ולקמן אפרש עוד בדרך אחר:

(קונטרס אחרון) נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוא וחיישינן מדרבנן. עיין מ"ש בפנים בשם הר"ן ז"ל במאי דמספקא ליה בשיטת הרי"ף ז"ל בכל ספק קדושין אי חיישינן מדאורייתא או לא ומקום הספק ע"כ היינו כמ"ש בפנים דלא מוקמינן לה אחזקת פנוייה כיון דהחזקה איתרע בודאי ומה שכתבתי על לשון הרמב"ם ז"ל כבר הרגיש בזה ג"כ בספר פרי חדש בי"ד סי' ק' בכללים שלו ע"ש. מיהו למאי דפסיקא ליה לבעל פרי חדש שם דבכל ספק קדושין מדאורייתא מוקמינן אחזקת פנוייה והביא ראיות מסוגיא דפרק ד' אחין דף ל"א. ואני מצאתי להיפוך שהרב מהר"ם מרוטינבורג ז"ל כתב בהגהות מיימוני בזרק לה קדושין והעדים מסופקין אם קרוב לו או קרוב לה לא הוי קדושין כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן דמוקמינן לה אחזקת פנוייה והאי דפ' ד' אחין מפרש לה דוקא בעד א' אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה וכמו שהאריך שם בטעמא ע"ש והובא דבריו בקצרה בספר בית שמואל סימן ל' ס"ק ט' וא"כ אזלה לה ראיית בעל פר"ח דאדרבה הכא בנתן הוא ואמרה היא שהספק לשני העדים איכא למימר אוקמה אחזקה ועכ"פ מדאורייתא לא בעי מידי וכבר השגתי בזה על דברי הפרי חדש בסוגיא דפתח פתוח במה שהקשו שם בתוספות ונוקמה אחזקת היתר עיין בקונטרס אחרון שם. מיהו יותר ממאי דקשיא לי על שיטת הפר"ח דהאי גיסא קשה לי על דברי הבית שמואל דאידך גיסא שהביא לשון זה בפשיטות גמור' דדוקא בב' כיתי עדים בספק קרוב לו הוא דהוו ספק קידושין אבל בכת א' ושני העדים מסופקין אם קרוב לו לא הוי קדושין דהוי כקידש בלא עדים והן דברי מהר"ם הנ"ל בהגהות מיימוני ומה שנדפס בס' ב"ש הגהות אשירי סוף גיטין כמדומה לי שטעות סופר הוא ועכ"פ יש לתמוה שלא הביא שום חולק על זה ובאמת שהדבר צריך תלמוד לפמ"ש בשיטת הר"ן ז"ל. ועוד מצאתי להדיא בחדושי הרשב"א ז"ל פרק ד' אחין שכתב דהא דאמרינן התם דמתני' איירי בכת א' היינו בזה הענין גופיה דשני העדים מסופקין אם קרוב לו דאי בעד א' בלא"ה אין חוששין לקדושין וא"כ זה לגמרי דלא כשיטת מהר"ם הנ"ל. והרשב"א ז"ל כ' כן בשם רבינו חננאל ז"ל ואם כן אזלה לה ראייתו של מהר"ם ז"ל. לכן לענ"ד הדבר צריך תלמוד דבכל ספק כה"ג ספק דרבנן מיהו הוי אף דבעיקר דינו של מהר"ם ז"ל אפשר כיון דשני העדים מספקא להו אם קדושין קרובין לה אם כן לא יצאו הקידושין מרשות המקדש ולא זכתה בהן אלא דאיהו לא נחית להכי וכבר האריכתי בזה במקום אחר ועיין בלשון התוספות בכתובות דף כ"ד בד"ה מ"ש רישא דמשמע מדבריהם דלא כמהר"ם ועדיין צ"ע:

שם אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף כו' ופרש"י משום דבעי למימר סיפא בגירושין נתן לה נקיט כי האי לישנא נתן עכ"ל. ולא ידעתי מה כוונתו בזה אם בא לומר בקידושין לא היה צריך לומר נתן לה כסף כיון דבקידושי שטר וביאה נמי שייך הכי או שכוונתו דבגט ודאי הוצרך שמואל לומר נתן לה ואמר לה כי היכי דלא ניטעי לענין כתיבת הגט איירי שמואל אם כתב לה זה הלשון איני אישך כו' כמו שפירש הרמב"ם ז"ל באמת מילתא דשמואל וכמו שאבאר עוד לקמן. נקטינן מיהא דלפרש"י ודאי בקידושי שטר נמי שייך האי דינא כמו בגט ובקידושי כסף דאע"ג דלמסקנא ילפינן האי דינא דשמואל מדכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו והאי קרא לא איירי בקידושי כסף מ"מ איתקשו הוויות להדדי אלא דלכאורה משום הא לא איריא דכיון שכבר כתב בשטר הרי את מקודשת לי למה יגרע מה שהוסיף ואמר הריני אישך בשלמא בגט דכתיב ונתן בידה ספר כריתות ושלחה מביתו משמע להדיא דלאחר הנתינה צריך לשלחה מביתו והיינו שצריך לומר הרי זה גיטך משא"כ בקידושי שטר משמע לקמן דף ט' בברייתא דכיצד בשטר דבכתיבה לחוד סגיא ובאמת מסתימת לשון הפוסקים משמע דבקידושי שטר אינו צ"ל כלום. ומסברא נמי הכי הוא. וכן בהא מילתא גופא דאמר הריני אישך כו' לא אשכחן לשום פוסק דכתב האי דינא לענין קידושי שטר רק בקידושי כסף לחוד עיין בא"ע סי' כ"ו וצ"ע ויבואר עוד לקמן ודו"ק:

(קונטרס אחרון) שם גמרא אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף ואמר לה כו' הריני אישך ופירש"י משום דבעי למימר סיפא בגירושין כו'. וכתבתי שיש להסתפק אי שייך הך מימרא דשמואל נמי בקידושי שטר או דילמא דכיון שכבר כתב בשטר הקידושין הרי את מקודשת לי תו לא מיגרע במה שאמר הריני אישך דלא אשכחן בקידושי שטר שצריך שיאמר לה בע"פ לשון קידושין ולא דמי לגירושין שמבואר בכל הפוסקים שצריך שיאמר לה הרי את מגורשת כמו שכתבתי מילתא בטעמא משא"כ לענין הקידושין לא נזכר בפוסקים כלל. ואף שראיתי שבספר בית שמואל הביא בשם שלטי הגבורים דבקדושי שטר אין צריך לומר הרי את מקודשת לי אלא אומר הרי זה לקידושיך ובאמת שכן הוא בשלטי גבורים וכן נראה שם מלשון הר"ן ז"ל אלא דמ"מ לא נתבאר בדבריהם אם מעכב בדיעבד כמו בגט או לא ומלשון הבית שמואל סי' ק"ל משמע קצת דאפילו בדיעבד מעכב בקידושין אם לא אמר כלום בקידושי שטר אלא

לפע"ד הדבר מוכרע וצריך תלמוד כיון דבטור וש"ע וכל הפוסקים הקדמונים לא זכרו מזה כלום ועדיין צ"ע:

שם א"ל רב פפא לאביי למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות כו' וקשיא לי מאי קס"ד דר"פ דשמואל בדלא אמר לי איירי הא ר"פ גופא איבעיא ליה בפ"ק דנדרים ד' ו' ע"ב אי יש יד קידושין וכתבו שם התוס' דהא דמספקא ליה לר"פ ע"כ היינו משום דאמר לה בלשון הקדש הרי את מקודשת למי להקדש ויש יד להקדש ומסקינן נמי התם דהא דרב פפא חדא מכלל חבירתה קא מיבעיא ליה ולפ"ז ע"כ שמואל בדאמר לי לאלת"ה אפילו אם יסבור שמואל דידים שאין מוכיחות הוו ידים תינח באמר הרי את מקודשת אבל בהרי את מאורסת והרי את לאינתו שאינן לשון הקדש אפילו ידים המוכיחות נמי לא מהני ואפשר דמ"ש התוס' בפ"ק דנדרים דטעמא דיש יד לקידושין משום דאסר לה אכ"ע כהקדש לאו משום דקאמר בל' מקודשת אלא אפילו בכל לשון נמי כיון דסוף סוף אסר לה אכ"ע והתורה נתנה לו רשות לאסרה אכ"ע הו"ל כקונמות ונדרים כן נראה לכאורה אלא דמלשון התוספות לקמן דף ז' בד"ה ונפשטו קידושין בכולהו ושם ע"ב בד"ה אניין בפרוטה לא משמע הכי אלא דוקא בל' קידושין דמי להקדש וצ"ע ומתוך מה שכתבתי נתיישב' לי קושייא אחרת דמאי מקשה רב פפא מקידושין אנזירות דלמא דוקא בנזירות סבר שמואל דידים שאין מוכיחות לא הוו ידים כדאמר רבא התם אסברה לי רב אידי משום דכתיב כי יפליא כו' אבל בקידושין לעולם הוו ידים וליכא למימר דבפשיטות ילפינן כולהו ידות מנדרים ונזירות הא ליתא דהא ר"פ גופא מיבעיא ליה אפילו בעיקר ידות אי ילפינן קידושין מנדרים או לא אלא דאפ"ה מקשה ר"פ שפיר כיון דאי סבר שמואל דיש יד לקידושין ע"כ היינו משום דילפינן מנדרים א"כ לא עדיפי מיהא מנזירות גופא דהיכא שאין מוכיחות לא הוו ידים וכה"ג יש ליישב סוגיא דנדרים גופא במאי דמדמה התם פלוגתא דאביי ורבא דתליא בפלוגתא דתנאי לענין גיטין ע"ש. ועוד נ"ל דלענין ידים שאין מוכיחות בלא"ה מדמה להו שפיר דכי היכי דלענין נזירות לא מיקרי הפלאה בכה"ג אלמא דלא פסיטא להו לאינשי כ"כ מילי דתליא בידים שאין מוכיחות שיהא אצל השומעים כדבר ברור אע"ג דעיקר נזירות בדיליה לחוד תליא מכ"ש לענין קידושין דילפינן דבר דבר שיעלו עידי קידושין בדבר ברור אם כן בידים שאין מוכיחות לא מיקרי דבר ברור לגבי העדים כנ"ל נכון:

(קונטרס אחרון) שם א"ל רב פפא לאביי למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות כו' והעליתי דמכאן מוכח דהא דקי"ל יש יד לקידושין לאו בלשון קידושין דוקא תליא מילתא דא"כ מאי ס"ד דר"פ דשמואל דלא אמר לי איירי דא"כ אפילו אי ידים שאין מוכיחות הוו ידים אפ"ה לא מהני בדא"ל הרי את מאורסת אע"כ דבכולהו לשני הלין שוה מהטעם שכתבתי בפנים דאסר לה אכ"ע בהקדש מש"ה דמי להקדש וזה דלא כלשון שיטת התוס' לקמן דף ז' גבי אנייך בפרוטה ע"ש בחידושינו וצ"ע ליישב שיטת התוספות ועיין בבית שמואל סי' ל"א ס"ק ט"ו:

תוספות בד"ה הא לאו הכי לא וכו' וא"ת אמאי לא משני כו' עד סוף הדיבור. הא דלא קשיא להו בלשון המקשה גופא כיון דבפ"ק דנזיר מדייק הש"ס להדיא מהכא דשמואל סבר ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים אבל אמסקנא דהכא ולאי קשיא להו לנהי דשקלא וטריא דפ"ק דנזיר היינו למאי דס"ד הכא דשמואל סבר בהרי את מקודשת דהוי קידושין אף בדלא אמר לי כמו שפירש"י שם וא"כ אביי דהכא לית ליה כסוגייא דהתם בכל הגירסאות שהביאו התוס' לקמן אלא דאכתי היא גופא קשיא להו להתוספות מאי דוחקא לאוקמי מילתא דשמואל בדאמר לי כיון דסברא פשוטה היא דהא בתענית אפילו ידים שאין מוכיחות לא הוו וע"ז משני שפיר דסוגיא דהכא סברה דהאי הוי שפיר ידים שאין מוכיחות מיהא כנ"ל ועיין במהרש"א ואפשר שבכלל דבריו דברי. ועוד דבלא"ה משמע שיש עוד גירסא שלישית בפ"ק דנזיר הובאה בתוספות וכן משמע ג"כ מדקדוק לשון התוספות סוף דיבור הסמוך ודו"ק ועיין עוד בסמוך ישוב אחר על קושיית התוס':

בד"ה הכא במאי עסקינן דאמר לי משמע דמסיק הכא דשמואל ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים ותימה כו' עכ"ל. ולענ"ד מהכא לא איריא דאפי' אי סבר שמואל דידים שא"מ הוו ידים אפ"ה איצטריך הכא לאוקמי למילתא דשמואל בדאמר לי כי היכי דלא ניפשוט אידך אבעיא דרב פפא בפ"ק דנדרים דף ו' דמיבעי ליה אי יש יד לקידושין או לא אפילו בידים מוכיחות ומסקינן התם להדיא דר"פ דהכא חדא מגו חדא קשיא ליה ע"ש:

בא"ד ותימה לבריש מס' נדרים כו' עד ועוד דאמרינן בגיטין. וקשיא לי בדבריהם מאי מקשו מפ"ק דנדרים דהא פלוגתא דאביי ורבא היא בידים שאין מוכיחות וא"כ אורחא דתלמודא למידחי דממילתא דשמואל לא נידוק כלל דזיל הכא קמדחי כדאשכחן בש"ס טובא. ואפשר דעיקר דיוקא דהתוספות מדמסיק אביי הכא הב"ע בדאמר לי ומאי דוחקא הא איהו גופא סבר דידים שא"מ הוו ידים וא"כ מי לא ניחא ליה לאוקמי מימרא דשמואל כוותיה כמבואר בל' הרא"ש ז"ל בשמעתין כיון דהכי משמע מהאי סוגיא דמודרני ממך דשמואל גופיה לא ס"ל כרב יהודה וא"כ ע"כ היינו משום דמהא דאמר שמואל יהא שנזיר עובר לפניו לא מוכח דידים שא"מ לא הוו ידים משום דהתם אפילו ידים שא"מ לא הוי כמ"ש התוס' בדיבור הקודם בל' קושייתם וא"כ מאי דוחקיה דאביי למימר איפכא ועוד דבפ"ק דנדרים בההיא דמודרני ממך רבא גופא מסיק התם וקאמר מתניתין קשיתא ליה לשמואל ומי לא ניחא ליה דרבא לומר דשמואל מסברא דנפשיה סבר כוותיה דידים שא"מ לא הוו ידים אע"כ דקים ליה לרבא דשמואל גופא ס"ל דידים שא"מ הוו ידים והיינו מהאי דהכא דשמואל בדלא אמר לי קאמר דמקודשת וא"כ ע"כ לאפ"ה הוצרך שמואל לאוקמי התם בההא בנזיר עובר לפניו משום דההא אפילו ידים שא"מ לא הוי וא"כ מאי דוחקיה דאביי לומר איפכא ולאוקמי מילתא דשמואל דלא כוותיה והו"ל כסוגיא הפוכה כנ"ל בכוונת התוס'. מיהו לולא דבריהם היה נ"ל דאדרבה משום דרבא גופא סבר ידים שא"מ לא הוו ידים משו"ה ניחא ליה למידק האי דינא מסתמא דמתניתין כדמסיק בסוגיא דמודרני ממך וקאמר מתניתין קשיתיה דקתני שאני אוכל לך ולא קתני שאני אוכל סתמא ולאביי איפכא כיון דסבר ידים שא"מ הוו ידים קשיא ליה ההיא מתניתין גופא דקתני שאני אוכל לך אע"כ דהיכא דלא אמר לך גרע טפי משאר ידים שא"מ דאיירי אביי ורבא וא"כ הכא נמי ע"כ צריך לאוקמי מימרא דשמואל דשמעתין בדאמר לי דהיכא דלא אמר לי דמי ממש לנדרים היכא דלא אמר לך ולכ"ע לא הוו ידים כנ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב:

דף ו.

בא"ד וי"ל דהרי את מקודשת ולא אמר לי כו' וידים שא"מ כלל כי הני כו' עכ"ל. וראיתי קונטרס אחד להגאון מוהר"ר יעקב פאלק זצ"ל בתשובת שאלה עגונה לאיתתא שכתב שדברי התוספות דהכא סותרים דבריהם לעיל בד"ה הא לאו הכי דלפ"ז דהכא לא מקשו לעיל מידי דאפי' את"ל דההא אפילו ידים שא"מ לא הוי אפ"ה מקשה שפיר בשמעתין כיון דבדלא אמר לי נמי הוו ידים שא"מ כלל והאריך בפלפול לענין פסק הלכה ולולא שאיני כדי להשיג על דברי הגאון הנ"ל שדברי התוס' מכוונין לעיל שכתבו דאפילו ידים שא"מ לא הוי באומר אהא היינו דלא הוי יד כלל מש"כ הכא בדלא אמר לי שכתבו דהוי ידים שא"מ כלל היינו לענין דלא מיקרי מוכיחות קצת אלא ידים שא"מ כלל ולעולם דידים מיהו מיקרי אלא שאין מוכיחות כלל כן נ"ל ברור ואף דמלשון הרא"ש ז"ל בשמעתין נראה דידים שא"מ כלל לא מיקרי יד כלל מ"מ התוספות לא סברי הכי או דהרא"ש ז"ל גופא היינו כמסקנת התוס' לעיל דאהא נמי הוי ידים שא"מ מיהא ודמי לקידושין ואידי ואידי לא מיקרי יד כלל כיון דלא מהני מש"כ לסברת התוס' לעיל בקושיית' ולאי דאהא גרע טובא דלא הוי יד כל עיקר כיון דליכא שום סברא לפרש לשונו אנזירות טפי מבתענית כן נ"ל ודו"ק:

גמרא הני לישני בתראי קמ"לן הכא כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו כו' ולכאורה אין זה מענין התירוץ ולעיקר מימרא דשמואל בסיפא נמי צ"ל כן. אמנם לפמ"ש לעיל א"ש דמעיקרא לא סליק אדעתין דהוי טעמא דשמואל בהריני איסך משום דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו דא"כ לא הוי קאמר שמואל אין כאן בית מיחוש דהא לעיל בנתן הוא ואמרה היא אסקינן לספיקא הוי אי קאי דיוקא דכי יקח לענין אמירה דאיכא לאוקמי דיוקא דקרא לענין נתינה לחוד וא"כ הכא נמי שייך האי ספיקא גופא כמו שכתבתי לעיל גבי ואב"א נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי ולפ"ז ע"כ ס"ל דטעמא דשמואל בקידושין בהריני איסך משום דיליף לה מגירושין דכתיב ושלחה מביתו ולא שישלח את עצמו דאיירי לענין אמירה כדפרישית לעיל וילפינן נמי קידושין מדאיתקש הויה ליציאה והא דקאמר שמואל מילתא דקידושין ברישא והדר קאמר וכן בגירושין אף ע"ג דגירושין עיקר ע"כ הייתי אומר משום דרישא דמימרא דשמואל קידושין עיקר לאשמעינן דאפילו בדלא אמר לי מקודשת דידים שא"מ הוו ידים וקי"ל דיש יד לקידושין דמשום דאסר לה אכ"ע כהקדש דמי להקדש ונדרים כסברת התוספות בפ"ק דנדרים והיינו דקאמר וכן בגירושין משום דגירושין ילפינן מקידושין ואיתקש יציאה להוויה מש"כ למסקנא דמסקינן דשמואל בדאמר לי איירי וסיפא לחוד קמ"לן א"כ תו לית לן למימר דבסיפא יליף קידושין מגירושין דא"כ אמאי קאמר וכן בגירושין אדרבה גירושין עיקר מש"ה מסיק הכא דטעמא דקידושין לאו משום דיליף מגירושין אלא משום דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו ואפ"ה קאמר שפיר אין כאן בית מיחוש אע"ג דמסקינן לעיל בנתן הוא ואמרה היא דספיקא הוי יש לחלק ביניהם כדפרישית התם לעיל ודוק היטב כי נכון הוא בעזה"י. והרבה דקדקתי עוד בזה בסוגיא דנדרים ואין להאריך כאן גם בשמעתין בהא דמוקי למימרא דשמואל בדאמר לי ולא מוקי לה בעסוקין באותו ענין ולא אמר לי דמהני לשיטת הרא"ש ז"ל ולכאורה ממקומו נמי מוכרע דע"כ עסוקין באותו ענין עדיף אפילו מידים מוכיחות מדלא פשטינן בפ"ק דנדרים אידך איבעיא דרב פפא אי יש יד לקידושין מהא דאמר רבי יוסי בסמוך דעסוקין באותו ענין מהני אע"כ דעסוקין עדיף מידים מוכיחות והארכתי בזה מאד ויבואר אי"ה בחידושי לנ"ע ועיין בסמוך:

שם איבעיא להו חרופתי מהו. עיין בזה בס' מגיני שלמה למורי זקיני זצ"ל דף פ"ד:

שם ואלא במדבר עמה כו' ואמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי יוסי. לפמ"ש בסמוך לחלק בין קידושי שטר לקידושי כסף א"כ יש לדקדק מאי מייתי מהא דהלכה כרבי יוסי דלמא רבי יוסי לא איירי אלא בקידושי שטר דומיא דגיטה מש"ה מהני בעסוקין באותו ענין כיון שכבר כתב בשטר לשון קידושין גמורין מש"כ בהני לישני דאיירי בקידושי כסף או שכתב לה אלו הלשונות המסופקין בשטר אפשר דרבי יוסי נמי מודה ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא דרבי יוסי בכל עניני קידושין איירי והיינו משום דבמסכת מעשר שני תנינן לה גבי הפודה מעשר שני ולא פירש אע"ג דלא שייך התם ענין שטר אפ"ה קאמר רבי יוסי דיו והכי נמי לכוותיה וק"ל:

דף ו:

רבינא לרב אשי אמר לעבדו אין לי עסק בך מאי. ויש לדקדק מאי מספקא ליה הא כל דיני שחרור ילפינן בג"ש לה לה מאשה מדיני גט וכיון דבגט לא מהני אם אמר איני אישך כדאמרינן לעיל דכתיב ושלח ולא שישלח את עצמו וא"כ בשחרור נמי לא מהני וליכא למימר דאתיא כמ"ד המפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ גט שחרור ובהא ודאי לא איתקיש לאשה אלא דא"כ לא הוי פשיט שפיר מברייתא' דרשב"ג בסמוך והא רשב"ג אית ליה דהמפקיר עבדו צריך שחרור כמ"ש התוספות בגיטין דף מ' ועיין שם בחידושינו דלפ"ז קשה יותר אדרשב"ג גופ' לכך נראה דדוקא בגט אשה כשאמר איני אישך מיקרי משלח את עצמו כיון דמעיקרא הוי משועבד לה לשאר כסות ועונה וא"כ כשאמר איני אישך הרי זה כאילו רוצה להפקיע ממנה שיעבודה מש"כ בעבד ושפחה דבלא"ה לא משועבד לשום ענין א"כ כשאמר אין לי עסק בך ע"כ פירושו שיהא העבד בן חורין ומופקר ממנו אי לאו דיש לפרש דלמא למלאכה אמר כן נ"ל:

שם אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת ופירש"י דקיחה משדה עפרון גמרינן כו' ואע"ג דבמכירת שדה גופא לא ידעינן דאינה מכירה ע"י מלוה טפי מבקידושין כדאיתא להדיא בגמ' לקמן פ"ב דף מ"ו ולשיטת הרמב"ם ז"ל אדרבה במכר קנה וכמו שיבואר לקמן באריכות מ"מ פרש"י שפיר כיון דבקיחה קיחה הוא דגמרינן משדה עפרון דכתיב כסף ומלוה לאו בכלל לשון כסף כיון דלא יהיב מידי בשעת מעשה. ואע"ג דמקדש בפקדון מקודשת אע"ג דלא יהיב בשעת מעשה שאני התם דמעיקרא ברשות' דמרא קאי ועכשיו ע"י הקידושין זכתה בו מיקרי שפיר כסף מש"כ במלוה שכבר זכתה בגוף המלוה מעיקרא ולא נתחדש לה שום זכות ע"י הקידושין ולא מיקרי כסף ואפילו לשחוק לפני רקוד לפני דאמרינן לקמן דף ס"ג דמקודשת לא דמי דהתם נתחדש לה ענין זה ע"י הקידושין. ואע"ג דענין המחילה דמלוה נתחדש לה ע"י הקידושין מיהא עיקר דעתה בהא שזוכית עכשיו בעיקר המעות ובאמת כבר זכתה בו מש"כ כשאמר בפירוש בהנאת מחילת מלוה א"כ דעתה נמי אהאי הנאה לחוד כך נראה בעיני לפי שיטת לשון רש"י ז"ל בשמעתין ולקמן דף מ"ז ולשונו בכתובות פ' המדיר דף ע"ג ודו"ק ועיין בסמוך:

שם אילימא לאזקפא כו' האי ריבית מעליא הוא ופירש"י ואמאי קרי לה הערמת ריבית. משמע מלשונו דלענין עיקר קידושין לא קשי' ליה ודקדקו הפוסקים דסובר רש"י דמקדש בריבית קצוצה מקודשת ותמהו עליו דהא דידה קא מחיל לה ולענ"ד אין זה מוכרח דאפשר דמשום עיקר קידושין לא פסיקא ליה לאקשויי דכיון דאמר בהדיא בהנאת מחילת מלוה אפשר דההיא הנאה שוה פרוטה שמתרצה לה בכך ולא תצטרך ליזול בדינא ודיינא:

שם ועוד מלוה היא ופרש"י שאף הזוז הזה כבר מחוייבת ועומדת עכ"ל. ויש לדקדק אכתי מי דמיא למלוה הא עיקר טעמא דבמלוה אינה מקודשת היינו משום דמסתמ' דעתה אעיקר המעות ואינן בעין וכבר זכתה בו מקדם והכא לענין זוז החמישי לא שייך לומר דדעתה אעיקר המעות כיון דבשום פעם לא היה בעין ולא שייך נמי לומר דזכתה משעה ראשונה דהא אינה זוכה אלא ע"י מחילה שמוחל לה מחמת הקידושין. ולמאי דפרישית בסמוך א"ש דודאי מחמת עיקר מחילת המעות של זוז החמישי ליכא למימר דמקודשת דבלא"ה ריבית קצוצה הוא ומאי אית לן למימר דמקודשת משום הנאת המחילה ושויא פרוטה משום זילות' וטירח' דבי דינא מ"מ איהי לאו לדעתה אהאי פרוטה אלא אעיקר המחילה ובהא אינה מקודשת דדידה קא מחיל ובהא דמיא למלוה דמשום דדעתה עלה אינה מקודשת כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה לארוס לה זימנא כו' ומה שפירש לריבית קצוצה לא הוי כיון שאין האשה כו' לא נהירא כו' עכ"ל. ונהי דרש"י ז"ל נזהר מזה וכתב כיון דלא קץ לה וכמה פוסקים קמאי ובתראי כתבו דכל היכא דלא קץ בשעת הלואה לא מיקרי ריבית קצוצה מ"מ סברי התוספות דעיקר טעמא דרש"י לאו משום הכי הוא דאכתי לא מיקרי הערמת ריבית אלא אבק ריבית אע"כ דעיקר טעמא דרש"י כיון שאין האשה נותנת לו כו' ועל זה כתבו דלא נהירא כו' דהוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש. מיהו לענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י גם בזה דלא חשיב ריבית גמור דאפשר דבלא"ה רצונה להתקדש לו בכל דהו או בקידושי שטר אלא דגזירת הכתוב הוא שתהנה מיהו ממנו שוה פרוטה אף שהיא נהנית יותר ויותר במה שמתקדשת לו וא"כ אין זה ריבית גמור. ועוד דאפילו באמרה שחוק לפני רקוד לפני אם יש באותו הנאה ש"פ מקודשת וכן בע"מ שאדבר עליך לשלטון ומסוגי' דפ' איזהו נשך משמע להדיא דבכה"ג לא מיקרי ריבית גמור כגון בהלואהו ודר בחצרו וכה"ג הרבה ומש"ה קרי לה הכא הערמת ריבית כן נ"ל ליישב שיטת רש"י ודו"ק:

בד"ה לבר מאשה לפי שאין אשה כו' וא"ת במאי דמו לחליפין כו' ונראה לר"י דלאו חליפין הוא ומדרבנן כו' הלכך אפקעינהו רבנן לקידושין כו' עכ"ל. וכ"כ רוב המפרשים אלא דהסוגיא תמוה דכל כי הא לא הוי שתיק הש"ס לפרש בהדיא דאפקעינהו רבנן לקידושין כדאשכחן בדוכתי טובא דמפ' הש"ס להדיא. ולולא פירושם היה נ"ל לפרש בהשקפה ראשונה דמדאורייתא לא הוי קידושין דנהי דמיקרי נתינה אכתי לא מיקרי כסף משום דאיתא בכה"ג לא מיקדשה נפשה דמה"ט לא מיקדשא בחליפין כדאיתא לעיל וכן נ"ל מלשון הרשב"א בחידושיו ועיין צ"ע:

דף ז.

אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש לך מקודשת מדין ערב. ומשמע בפשיטות דאע"ג שלא אמר לה התקדשי לי אלא לאחר שנתן מנה לפלוני אפ"ה מקודשת קשיא לי נהי דילפינן מערב דבכה"ג משתעבד והיא נעשית ערב אכתי מלוה הוא כיון דבשעת הקידושין אינו בעין ביד פלוני והרשב"א ושאר פוסקים כתבו דאיירי שאמר לה התקדשי לי בהנאה זו שנתתי לפלוני מנה עבורך והא דמייתי לה מדין ערב כתב הריטב"א ז"ל בחידושיו דכי היכי דערב משתעבד ע"י הנאה ה"ה הכא ולכאורה יש לתמוה דע"ז לא היה צריך להביא מדין ערב דפשיטא בכולה סוגיין דהיכא דהנאה ש"פ מקודשת ועוד דבערב אפילו בלא הנאה משתעבד ומהכא ילפינן דאדם יכול לחייב עצמו במה שאינו חייב כמו שישתעבד הערב בח"מ סי' מ' ובדוכתי טובא ולא איצטריך האי טעמא בערב בההיא הנאה דמהימן ליה אלא בערב דב"ד שלא בשעת מתן מעות לכך נלע"ד דעיקר הקידושין הן כיון דאי לאו שנתרצית עכשיו להתקדש היתה צריכה להחזיר לו המנה מטעם ערב ממש דכיון שאמרה תן ואתקדש הו"ל ערב בשעת מתן מעות וכיון דע"י הקידושין נפטרה מהמנה ה"ל קידושין גמורים. ובזה נתיישב' שיטת הרא"ש ז"ל דנראה מדבריו דאע"ג דלא אמר התקדשי לי בהנאה שנתתי עבורך אלא התקדשי במנה שנתתי עבורך אפ"ה מקודשת דנהי דבמלוה אינה מקודשת אא"כ אמר התקדשי בהנאת מחילת מלוה היינו משום דאם לא אמר הכי אמרינן דדעתה אהמנה בעין כדפרישית לעיל משא"כ הכא כיון שהמנה מעולם לא היה בעין תחת ידה מסתמא דעתה אהאי הנאה שנפטרה ע"י הקידושין מחמת חיוב הערבות שהיה לו עליה כנ"ל נכון לשיטת הרא"ש ז"ל וזה סיוע למה שכתבתי לעיל בענין הנאת מחילת מלוה ע"ש ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף ז גמרא אמר רבא תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב. וכתב הרא"ש ז"ל דאיירי שאמר לה אח"כ התקדשי לי במנה שנתתי לפלוני וכ"כ הטור בזה הלשון ברמזי' ובטור א"ע סי' כ"ט אלא דהבית יוסף שם כתב בשם הרמב"ם ז"ל שצריך שיאמר התקדשי לי בהנאת מתנ' זו שנתתי על פיך וכ"כ בש"ע בפשיטות בלי שום חולק ומשמע דסבירא להו דלכוונת הרא"ש ז"ל נ"כ בזה הדרך אלא שקיצר והיינו משום דמדמי להו למלוה אמנם לענ"ד דלהרא"ש והטור אע"פ שלא אמר בהנאת מתנה נמי מקודשת דלא דמי למלוה כמ"ש בפנים בטוב טעם וא"כ לדינא צ"ע:

שם הילך מנה והתקדשי לפלוני ופרש"י והוא שלוחו אלא שמקדשה משלו. והרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם אינו שלוחו אלא שאמר המקדש בסוף התקדשי לי במנה שנתן לך פלוני עבורי והרמב"ם ז"ל כתב שאמר לה התקדשי בהנאה הבאה לך בגללי ונראה דרש"י ז"ל נמי לאו דוקא בשעשאו שליח איירי אלא חדא מינייהו נקיט דאלת"ה האיך יליף מעבד כנעני הא התם לאו מתורת שליחות איירי דהא אוקי רבא לקמן דף כ"ג אליבא דר"מ דאמר ע"י אחרים אפילו שלא מדעתו דעבד ומשום דקבלת רבו גרמה לו ולפ"ז עיקר הילפותא מעבד כנעני היינו לענין דמיקרי בכה"ג כסף אף על גב דלא חסר מידי וממילא דאפילו לא עשאו שליח אם אמר אח"כ התקדשי לי במנה שנתן פלוני כנ"ל ועיין בסמוך:

שם מדין עבד כנעני ופרש"י דתנן לקמן בכסף ע"י אחרים כו' ואע"ג דהא מילתא רבי מאיר קאמר לה לקמן וחכמים פליגי עליה מ"מ הא מסקינן לקמן דלרבנן נמי בכסף בין ע"י עצמו ובין ע"י אחרים ועוד דהא מסקינן התם דהא דפליגי ר"מ ורבנן בכסף ע"י אחרים היינו שלא מדעתו דעבד אבל מדעתו כ"ע מודו ושם יבואר. אלא דיש לדקדק אכתי בעבד כנעני אמאי פשיטא ליה לרבא דלחכמים אפילו ע"י אחרים דלמא דוקא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים משום האי טעמא גופא כיון דלא חסר מידי לא מיקרי קנין כסף ובשלמא לר"מ דאמר דמיקרי כסף היינו משום דמוכח לה מקרא דע"כ דאיך ומוקי אנפשיה דע"י אחרים מיקרי כסף דהא ס"ל דאינה נפלת ע"י עצמו משא"כ לרבנן איכא למימר שפיר דע"י אחרים לא מיקרי כסף כיון דאיכא לאוקמי קרא ע"י עצמו. ונראה דודאי רבא מדר"מ יליף לה דאי לאו סברא פשוטה היא דבכה"ג מיקרי כסף טפי ה"ל לאוקמי קרא ע"י עצמו ולמילף מיניה דהיכא דאקני ליה אחר מנה ע"מ שיצא בו לחירות יש לעבד קנין בלא רבו אע"כ דפשיטא ליה לר"מ מסברא דע"י אחרים מיקרי כסף מש"ה מוקי לקרא דוקא בהכי וא"כ מרבי מאיר נשמע לרבנן דלית לן למימר דפליגי בהאי סברא. יהיה איך שיהיה קשיא לי על מה שדחה הר"ן ז"ל לפרש בשיטת הרמב"ם ז"ל דדוקא בקידושי אשה קונה בכה"ג דיליף לה לה מאשה משא"כ במכירת שדה ולמאי דפרישית א"א לומר כן דהא בעבד כנעני לאו מקרא ילפינן אלא דרבא בא להוכיח ממתניתין דעבד כנעני דסברא פשוטה היא דבכה"ג מיקרי כסף וא"כ ממילא דמהני בכל מקום ובלא"ה סברא זו תמוה דלא שייך כאן כלל האי ג"ש דלה לה מאשה דהתם בשיחרור איירי ואין אשה מתגרשת בכסף ועיקר קידושי כסף נמי לא ילפינן בהאי ג"ש דלה לה מאשה. ולפמ"ש צ"ע על הטוח"מ וש"ע סימן ק"ץ דמשמע דהא מילתא לענין מכירת שדה מחלוקת הפוסקים היא ולמאי דפרישית א"א לומר כן ושיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אבאר בסמוך ודו"ק. תו קשיא לי ההיא סוגיא דיליף רבא מעבד כנעני אמאי לא יליף מקידושי ייעוד דכתיב אם לבנו ייעדנה אלמא דמתקדשת לבנו אע"ג דלא חסר מידי אלא בפרוטה שנתן אביו וצ"ע:

(קונטרס אחרון) שם הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני וכתב הר"ן ז"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל דטעמא דגמרינן לה לה מאשה וה"ה להיפך אשה מדין עבד כנעני ומש"ה השמיט אלו הדינים בהל' מכירה. והקשיתי לשאול בפנים דהא בעבד כנעני גופא לא קים לן הא מילתא מקרא למאי דקי"ל כרבנן דמשכחת לה כסף דבעבד כנעני ע"י עצמו אע"כ דהא דבעבד כנעני מהני ע"י אחרים היינו מסברא לחוד אלא דאנן לא קים לן הך סברא אלא ממשנה דעבד כנעני סוף סוף כיון דהסברא פשוטה א"כ פשיטא דמהני לענין ממון והדר' קושיא לדוכתא למה השמיטו וכתבתי ליישב בענין אחר והנחתי בצ"ע על לשון הש"ע בהל' מכירה סי' ק"ץ שכתב דין זה בלשון יש אומרים ולענ"ד הלכה פסוקה היא ועיין צ"ע.

שם איתמר נמי משמיה דרבא וכן לענין ממונא ופירש"י דאכולהו מימרי דרבא קאי. וכוונתו דלא קאי אהילך מנה ואקדש אני לך דהא לרבא גופא מיבעי' ליה. אלא דלפ"ז יש לדקדק מאי איתמר נמי משמיה דרבא דקאמר דמשמע דאהאיא דסמוך ליה קאי דאיירי בהו שאר אמוראי דאי אדלעיל קאי ה"ל למימר ואמר רבא וכן לענין ממונא ועוד דמהנך דלעיל לא שייך שפיר האי וצריכא דקמסיק דאי אשמעינן קידושין ה"א משום דאיתתא בכל דהו ניחא לה ופירש"י וניחא לה להקנות אפילו בטובת הנאה בעלמא והנך דלעיל דילפינן מדין ערב ועבד כנעני לאו טובת הנאה נינהו אלא ממון גמור אלא דקס"ד דלאו בכלל כסף נינהו דבהאי לא חסר איהו ובהאי לא מטי הנאה לידה סוף סוף כיון דמהני בערב ועבד כנעני ממון גמור נינהו ואי לאו בכלל כסף נינהו מאי מהני האי סברא דטב למיתב טן דו לכך נראה דמש"ה השמיטו הרי"ף והרא"ש ז"ל האי מימרא דרבא וכן לענין ממונא דסברי דלא קאי אלא אהא דאיבעיא ליה לרבא בהילך ממון ואקדש אני לך דלבתר דאיירי בה אמוראי מייתי הש"ס דאיתמר נמי משמיה דרבא דבתר דאיבעיא ליה הדר פשטה ליה והוסיף נמי וכן לענין ממונא ואהא שייך שפיר האי וצריכותא דמיקרי טובת הנאה באדם חשוב כן נ"ל ועוד דלענין הילך מנה ותהא שדה מכורה לפלוני לא צריך למילף מעבד כנעני דסוף סוף נקנה השדה למי שנתן המעות ומיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה וכ"ש היכא דעשאו שליח ועוד דזכין לאדם שלא בפניו ומש"ה השמיט הרמב"ם ז"ל דין זה ועוד האריכתי בזה הרבה ואין כאן מקומו להאריך יותר:

תוספות בד"ה א"כ ה"ל נכסים שיש להן אחריות פיר' בקונטרס דאדם הוקש לקרקעות כו' וקשה דההוא קרא כתיב בעבד אבל ב"ח לא איתקש כו' עכ"ל. ויש ליישב שיטת רש"י דסוף סוף חזינן דאדם דמי טפי לקרקעות ממטלטלין דהא מטלטלין לא מיקני בשטר ובחזקה ולר"ל דרבא ס"ל כוותיה בכסף נמי לא ועבד מיקני בהו וע"ע נמי נקנה בשטר וכסף אלמא דדמי טפי לקרקעות כן נ"ל ומ"ש התוס' דעבד נמי פלוגתא היא בפ"ק דב"ק כבר כתבו שם התוס' והרא"ש ז"ל דבמילי דאורייתא' כמקרקע דמי ע"ש בחידושינו:

בד"ה ונפשטו קידושין בכולהו כו' תימא דבריש תמורה יליף כו' מקרא דכתיב כו' וא"כ לא דמו להדדי. ונראה דלזה דקדק רש"י ופירש"י דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר כו' אבל אם היה אומר מאורסת כו' עכ"ל. ובאמת שכך נראה מל' רש"י ז"ל אבל כבר כתבתי לעיל בסוגיא דידים שאין מוכיחות דלפמ"ש התוספות בפ"ק דנדרים דהא דיש יד לקידושין היינו משום דכיון דאסר לה אכ"ע כהקדש דינה ע"כ אפילו במאורסת נמי דינא הכי כמו שהוכחתי לעיל בהוכחה גמורה שאין עליה תשובה ע"ש ולפ"ז הכא נמי אין לחלק בין לשון קידושין לשאר לשונות והטעם כיון דעיקר ענין קידושין לאסר לה אכ"ע והתורה נתנה לו רשות לאסרה ממילא ה"ל כהקדש ונדרים דפשיט איסורא בכולה ואפשר דילפינן להא מילתא מקרא דפ"ק דתמורה דבבהמה בדבר שהנשמה תלויה בה ממילא פשיט איסורא בכולה. ואע"ג דבהשותפין שנדרו זה מזה מותרין ליכנס בחצר השותפין שאין בה דין חלוקה הא מבואר שם הטעם משום דיש ברירה משא"כ בבהמה כיון דינקי איברים בדבר שהנשמה תלויה בו לא שייך האי טעמא דיש ברירה כדאיתא להדיא במס' ביצה דף ל"ג ע"ב ע"ש ואף למאי דשתיק רב התם היינו משום דאיסור מוקצה ותחומין דרבנן אבל באיסור דאורייתא משמע דשפיר שייך האי טעמא ומכ"ש באיסור דדמי להקדש ונדרים כך סבר מר זוטרא דמקשה לרבינא ולפ"ז מקשה שפיר וניפשטו קידושין בכולה לאסרה אכ"ע ואע"ג דאשה משמע ולא חצי אשה מ"מ ע"כ בכה"ג לאו חצי אשה מיקרי כיון דפשיט בכולה כדאשכחן בהקדש כן נ"ל נכון לולא שהתוס' לא כתבו כן ועיין בסמוך ולקמן בל' התוס' בד"ה חציין בפרוטה אפרש יותר ודו"ק:

גמרא מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת הא לא דמיא אלא להא דא"ר יוחנן כו'. ואף על גב דהתם מיהא קדושה היינו משום דחצי מיהא הוי הקדש משא"כ הכא מיעט רחמנא אשה ולא חצי אשה. אלא דלפ"ז לא מייתי מדר"י כלל דנהי דתיובתא ליכא סייעתא נמי ליכא דאפילו אי הוה סבר רבי יוחנן כסברת המקשה דפשט הקדשו בכולה אכתי ה"ל ליחוי מעיקרא דאינה ראוייה להקרבה דאין אדם מקדיש ומקריב דבר שאין שלו. ונראה בעיני דעיקר סברת הגמ' במאי דקאמר מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת היינו לסתור סברת מר זוטרא לגמרי דבבהמה נמי לאו משום דממילא פשט הקדש בכולה משום דינקי איברים מהדדי בדבר שהנשמה תלויה אלא דוקא בבהמה שלו אמרינן שהיה לדעתו מעיקרא לכך שיתפשט ההקדש בכולה משא"כ באשה דלא תליא בדעתו ה"ל חצי אשה וע"ז מייתי שפיר ראיה מדרבי יוחנן דאמר אפילו חזר ולקחה קדושה ואינה קריבה ואי ס"ד דממילא פשט איסורא בכולה משום יניקת איברים וא"כ אפילו בדבר משל שותפות נמי נאסר חלק השותף כדפרישית בסמוך מסוגיא דביצה וא"כ שחלק השותף נמי קדושת עולה עליה ולא חזיא ליה כלל אלא שהמקדיש דמי מעליא בעי לשלומי ליה וא"כ כשחזר ולקחו ממנו חזיא שפיר להקרבה לגמרי דבכה"ג לא אשכחן דיחוי מעיקרא כשגזל בהמה מחבירו והקדישה וחזר ולקחה אע"כ מדאמר רבי יוחנן דקדושה ואינה קריבה היינו משום דס"ל דבדעת אחרת לא נתפשט ההקדש בכולה וא"כ ה"ל שפיר דיחוי מעיקרא דבשעת הקדשו ה"ל חציה חולין וחציה עולה ולא מהני טעמא דיניקת איברים בביצה לענין איסורין אלא לענין דלא אמרינן בכה"ג יש ברירה וממילא נאסר מחמת חלק חבירו ומש"ה ודאי באשה אינה מקודשת דה"ל חצי אשה כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ודוק היטב. ועפ"ז נתיישב ג"כ הא דנקיט רבי יוחנן וחזר ולקחה לאשמעינן הא מילתא גופא לולא שהתוספות לא כתבו כן ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה ואפילו למ"ד כו' התם מפרש כו' לימכרנה לצרכי עולות כו' עכ"ל. ואפ"ה קאמר שפיר בשמעתין ואפילו למ"ד אין כולה עולה דמשמע דלפ"ז הוי א"ש דבאשה אינה מקודשת דלא פשטא קידושין בכולה דאע"ג דהתם מוכרה לצרכי עולות לוקח לאו לשם עולה על כולה אלא משום קדושת הרגל צריך למכרה לצרכי עולה וק"ל:

דף ז:

חצייך בפרוטה וא"ת אמאי לא יועיל כו' והכא גליא דעתה כו' וי"ל דאי הוי איירי בדלא"ל בלשון קידושין כו' עכ"ל. ולמאי דפרישית לעיל בסמוך לשיטת התוס' בפ"ק דנדרים דבכל הלשונות שייך לשון הקדש באשה א"כ הדרא קושיית התוס' הכא לדוכתא אמנם למאי דפרישית בל' הגמ' דהא דאמרינן מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת דלוקח בבהמה שלו אמרינן דמסתמא היה בדעתו מעיקרא שיתפשט

ההקדש בכולה למקדיש בעין יפה מקדיש משא"כ הכא כיון דלאו בדעתו דידיה תליא מילתא ועוד דאפשר דנתכוין על איזה שיור בקידושין הלכך הו"ל חני אשה לממעט רחמנא:

גמרא ההוא גברא דקדיש בשיראי כו' אי דאמר לה בכל דהו כ"ע לא פליגי כו' איכא דאמרי בכל דהו נמי פליגי כך הגירסא בכל הספרים ועיין במהרש"א. ומשמע דבאמר חמשין ושוי חמשין נמי פליגי וע"כ היינו משום דלא מיקרי קייצי בהכי אלא דוקא בדבר שניסוס ככר ע"פ בקיאין דאלת"ה אלא דבאמר חמשין ושוי חמשין טעמא דר' יוסף כדמעיקרא משום דאיתתא לא בקיאה בשומא ולא סמכה דעתה א"כ מנ"ל נהאי איכא דאמרי דפליג רבה בתרתי טעמי דהדא לא שייכא בחבירתה דבכל דהו טעמא דר' יוסף מגזירת הכתוב דבעינן קייצי ובאמר חמשין הוי טעמא מסברא דלא סמכא דעתה אע"כ כלפריסית. ולפ"ז מצינן למימר דהא דמסקינן אליבא דר' יוסף מה כסף דקייץ לאו מגזירת הכתוב כדמשמע לכאורה ממאי דמייתי בסמוך מקרא דמכסף מקנתו דקרא לא מייתר ועוד דנהי דמייתר למיעוטא אכתי דלמא לא ממעטינן אלא בדאמר כל דהו אבל בדאמר חמשין מנא לן למעוטי אע"כ דמסברא בעלמא מסקינן הכא אליבא דרב יוסף דכיון דהא דקי"ל בעלמא שוה כסף ככסף ילפינן להו מנזקין דכתיב כסף ישיב ודרשינן אפילו סובין וקרי ליה כסף וכה"ג בעבד עברי א"כ אית לן למימר דהא דקריה רחמנא כסף היינו מה"ט גופא דבנזקין ע"כ בשומת ב"ד איירי וכיון שכבר נישומו כמה כסף הוא שוה מש"ה הוי ככסף דהא השומא היא בענין זה שהלוקח רוצה ליתן כסף אלא דאיצטריך קרא לרבויי לענין שהבעלים מחויבים לטפל משא"כ היכא דלא קייצי שלא נישומו לא שייך לומר דהוי בכלל כסף כיון שאין שומתן ידוע לכל ומה"ט אפילו אמר חמשין ושוי חמשין נמי לא מהני דסוף סוף כיון שאין שומתן ידוע לכל לא הוי במשמעות לשון כסף דכתיב בקידושין כו' ובסמוך אפרש עוד בטעמא דר"י בענין יותר נכון ובסוף הסוגיא אפרש הכל בענין אחר:

תוספות בל"ה ור' יוסף אמר כו' תימא דלקמן פ"ב תניא גבי התקדשי לי בשטר כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו ממתניתין דפ"ב בהתקדשי לי בתמרה אם יש בא' מהם ש"פ כו' דהתם אפשר דאיירי במקום ששומת התמרה ידוע' משא"כ הכא דקתני שמין את הנייר משמע דבעי שומא מדלא קתני רואין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת. מיהו בעיקר קושית התוס' היה נ"ל לכאורה לתרץ לפי מאי דמשמע מריהטא דשמעתין דר"י מקרא דמכסף מקנתו יליף למילתא ואע"ג דבע"ע הנמכר לעכומ"ז איירי יליף שכיר שכיר לעבד ואמה הנמכר לישראל והדר יליף קידושי אשה בהקישא דאחרת כלפריסית בלשון התוספות בריש מכילתין לענין שוה כסף ואם כן מוקי לברייתא דפ"ב כההוא תנא דלית ליה שכיר שכיר. אלא דלפמ"ש לטעמא דר"י ע"כ לאו מייתורא דכסף מקנתו יליף אלא מסברא א"כ הדרא קושיא לדוכתא. מיהו לפי מה שאפרש בסמוך בטעמא דר"י יש לייסב דפלוגתא דתנאי היא:

דף ח.

אמר ר' יוסף מנא אמינא לה דתניא מכסף מקנתו כו' לכאורה אליסנא בתרא דאיכא דאמרי דוקא קאי א"כ ללישנא קמא לא אמרה ר' יוסף מעולם מיהו לפי מה שאפרש בסוף הסוגייא קאי שפיר נמי ללישנא קמא עיין עליה:

שם אילימא דלא מיקני ביה כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף ופירש"י וכיון דמיפרק ביה איקנויי נמי מיקני. אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' עבדים כתב דהדיא דע"ע הנמכר לעובד כוכבים אינו נגאל בשוה כסף ומפיק לה מכסף ממכרו דכתיב ברישא דקרא והובא' דרשה זו בירושלמי וכבר תמהו עליו רבים והקשו מסוגייא דשמעתין ויותר קשה דלקמן דף ט"ז בע"ע הנמכר לישראל תנא וקונה עצמו בכסף ובשוה כסף ומייתינן נמי האי קרא דישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף והיה נראה בעיני לייסב דלא פליגי גמרא דידן אירושלמי דודאי היכא דקנאו בכסף צריך ליתן לו כסף דוקא ולא שוה כסף והוא כדין בע"ח שצריך שישלם כסף כלפריסית בריש מכילתין בל' התוס' בל"ה בפרוטה דבש"פ והשיא הוא דילפינן בירושלמי מכסף ממכרו ולזה נתכוון ג"כ הרמב"ם ז"ל משא"כ היכא שקנאו בתחלה בשוה כסף נגאל ג"כ בשוה כסף ובזה נתייסב טפי בהאי דשמעתין ובהכי איירי נמי ההיא דלקמן דף ט"ז אלא שעדיין צ"ע לייסב לשון הרמב"ם ז"ל ע"ש בכסף משנה ולפי מה שנ"ל דדוקא בנמכר סתם עד היובל ס"ל להרמב"ם דאין נגאל בשוה כסף מייתורא דקרא משא"כ בנמכר לשנים ידועים:

(קונטרס אחרון) דף ח גמרא אילימא דלא מקני בהו כלל ישיב גאולתו אמור רחמנא לרבות שוה כסף ככסף. וכתבתי לייסב לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' עבדים שפסק דע"ע הנמכר לעובד כוכבים אינו נגאל בשוה כסף והעליתי דדוקא במוכר עצמו סתם שיעבוד עד היובל בזה כתב הרמב"ם ז"ל דאינו נגאל בשוה כסף מגזירת הכתוב דאחמור עליה ויליף לה מקרא דמכסף ממכרו שהובא בירושלמי הביאו הכסף משנה שם משא"כ במוכר עצמו לעכו"ם על שנים ידועים מודה הרמב"ם ז"ל דנגאל בשוה כסף מקרא דישיב גאולתו דמייתי הש"ס הכא:

שם אלא לאו דאית בה ש"פ וכיון דלא קייצי לא. לכאורה משמע דתנא דברייתא יליף לה ממיעוטא דקרא מיתורא דמכסף מקנתו וקשיא לי דקרא לא מייתר דאיצטריך למעט דנמכר לעובד כוכבים אינו נקנה לא בשטר ולא במסירה ולא בחליפין אלא בכסף דוקא כמ"ש התוס' לקמן דף יו"ד ע"ב ועיין בחידושינו שם ולעולם אימא לן דבשוה כסף נקנה אע"ג דלא קייצי דבכלל כסף הוא לכך נ"ל דודאי כל מילי דלאו במשמעות כסף ממעטינן שפיר ממיעוטא דמכסף מקנתו ומהא גופא דייק ר' יוסף שפיר דס"ל לתנא דברייתא בפשיטות מסברא לנפשיה דכל שוה כסף דלא קייץ לאו בכלל לשון כסף הוא מטעם שפירשתי לעיל בריש סוגיין ונהי דקונין בהן בכל מקום תבואה וכלים וקרקעות מ"מ לאו מטעם כסף הוא אלא מטעם חליפין ותורת דמים כמו שפירש רבינו תם ז"ל בהזהב בסוגייא דחליפין דשוה בשוה במטלטלין קונין מטעם חליפין וסובר רב יוסף דלאו בתורת חליפין ותורת דמים תליא מילתא אלא בקייצי ולא קייצי דהכי סבר רב אלא בר אהבה בהזהב דף מ"ז באיבעיא דחליפין ומקפיד עליהן ופשיט לה מברייתא דפרתך בכך וכך והיינו קייצי כמו שאפרש בסמוך אבל היכא דלא קייצי לאו בכלל כסף נינהו אלא בכלל חליפין ומש"ה לא מהני לא בע"ע ולא באשה ולא בפליון הבן כך סברת רב יוסף ומשנינן אליבא דרבה דלאו בקייצי ולא קייצי תליא מילתא אלא בין תורת חליפין ותורת דמים כלפירש"י בסמוך והיינו כמסקנת רבא שם בפרק הזהב דף מ"ז כנ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם ואילך ה"ק בתורת כסף נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניהו חליפין עיין בפרש"י וכבר כתבתי בזה בסמוך. מיהו הא דאיצטריך למילף הכא מקרא דמכסף מקנתו דע"ע הנמכר לעובד כוכבים לא מיקני בחליפין מזה מדקדק ר"ת לעיל דף ו' בל"ה ואשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה לעובד כוכבים בר קנין חליפין הוא בשאר מילי והקשיתי שם לשאול לסכינא חריפא מפסיק קרא דבהדיא כתיב בקנין חליפין וזאת לפנים בישראל וזאת התעודה בישראל משמע דבישראל דוקא קונה וכתבתי שם דמהשיא דהכא ליכא ראיה לדברי ר"ת דאפשר דניחא לן לאתויי הכא קרא דמכסף מקנתו שהוא מן התורה ממש ומהכא ילפינן בכ"מ דאין חליפין לעובד כוכבים מלאתויי קרא לדברי קבלה וזה לא יתכן לפמ"ש בסמוך דקרא דמכסף מקנתו לא מייתר להכי וליכא למימר דאכתי ילפינן שפיר דאין שום קנין לעובד כוכבים בכל מקום אלא בכסף הא ליתא דאליביה דרבה קיימינן הכא דס"ל כר' יוחנן בפרק הזהב דף מ"ז גבי מכור לי באלו דמעות קונה בישראל ודריש לעמיתך בכסף ולעובד כוכבים במשיכה וא"כ איכא למימר דה"ה לחליפין ואי דרשינן דומיא דלעמיתך בחלא דוקא א"כ אמאי איצטריך הכא לאתויי ממיעוטא דמכסף מקנתו ואפשר דלענין עבד לא שייך לומר דומיא דלעמיתך דלישראל נמי לאו בחלא דהא נקנה בכסף ובשטר אבל ממיעוטא דמכסף מקנתו ילפינן שפיר דבעובד כוכבים בכל דוכתא בחלא והיינו בכסף דוקא ועוד נלע"ד דקרא דוזאת לפנים בישראל אתא למעט לעובד כוכבים מישראל לא קני והכא איצטריך למעט דע"ע הנמכר לעובד כוכבים אינו קונה בחליפין משום די"ל ישראל מעובד כוכבים אפשר דקונה בשאר מילי דילפינן מק"ו גופו קונה כדאשכחן בעבד כנעני ממונו לא כ"ש וכמו שכתב הרי"ף ז"ל בפרק הזהב בטעמיה דרבי יוחנן אמר מעות קונה מדאורייתא והיינו מהאי ק"ו ואע"ג דעבד כנעני קונה עצמו בחליפין התם קנינו ושחרורו באין כאחד והו"ל ישראל מעלייא ובכל זה לא הונח לי דהא דעבד כנעני גופו נקנה בחליפין לאו מקרא ילפינן ליה אלא מסברא וע"כ היינו בחד מתרי טעמי אי משום דחליפין מהני בעובד כוכבים כלדברי ר"ת או משום דעבד כנעני כיון דשייך במצות חשיב כישראל לענין קניינא כלמשמע בפרק השולח דף ל"ט ע"ש בפירש"י ובחידושינו וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי איצטריך למעט הכא ע"ע הנמכר לעובד כוכבים מדין חליפין הא כתיב וזאת לפנים בישראל לכך נלע"ד דהא דכתיב וזאת לפנים בישראל למעט עובד כוכבים היינו מענין חליפין ממש שהוא כעין קנין סודר דבהא איירי פשטא דקרא דכתיב נעל והא דאיצטריך לאתויי הכא דע"ע הנמכר לעובד כוכבים לא מיקני בתורת תבואה וכלים היינו בחליפין דשוה בשוה דלא שייך למעט מקרא דדברי קבלה כמו שלקלק ר"ת גופא בפרק הזהב וכמו שהארכתי בזה בפרק הזהב ע"ש ויבואר עוד בסמוך כנ"ל נולא שאיני כדאי להשיג על דברי ר"ת לעיל דף ג' וצ"ע ודוק:

(קונטרס אחרון) שם ואילך הכי קאמר בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים מאי נינהו חליפין. ודקדק רבינו תם ז"ל מכאן דבעלמא יש לעכו"ם קנין חליפין וכמ"ש לעיל דף ג' ע"א אמנם לענ"ד ראייתו אינה מוכרחת דהא דאיצטריך למעט הכא מחליפין היינו מחליפין דשוה בשוה דהוי מטעם שוה כסף ואפ"ה מיעט' רחמנא אבל לענין חליפין דקנין סודר לעולם דלא איצטריך קרא למילתא דפשיטא שאין לעכו"ם קנין חליפין דקה"ם מדכתיב בהדיא וזאת לפנים בישראל כן נ"ל נולי דר"ת לא פירש כן ולדעתי צ"ע לדינא:

תוספות בל"ה ומאי ניהו חליפין אין ע"ע נקנה בחליפין כו' עיין בזה בחידושינו לקמן במשנה דע"ע נקנה בכסף באריכות ומה שכתבו דעבד כנעני נקנה בחליפין יבואר ג"כ לקמן בסוגייא דעבד כנעני ועיין בחידושינו פרק השולח דף לט:

גמרא ולרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין מאי איכא למימר. והקשה בס' עצמות יוסף אכתי מני לאוקמי בחליפין דשוה בשוה דמהני בפירי לשיטת ר"ת בפרק הזהב מיהו לפמ"ש באריכות בפרק הזהב והעליתי שם דהא דשוה בשוה מיקרי קנין חליפין היינו אליבא דריש לקיש דוקא דס"ל דמשיכה קונה במטלטלין ולא כסף ומש"ה הא דקונה שוה בשוה ע"כ היינו מדין חליפין משא"כ לר' יוחנן דס"ל מעות קונה א"כ שוה בשוה אפי' דרך חליפין לאו מטעם חליפין קונה אלא מטעם כסף דהא שוה כסף ככסף ואי משום דכיון דלא קייצי לא מיקרי שוה כסף א"כ אכתי הוי סייעתא לרב יוסף ותיובתא דרבה אם לא שנאמר דרבה כר"ל ס"ל ובפר' הזהב גבי מכור לי באלו משמיה דרב הונא קאמר וליה לא ס"ל ולפ"ז כיון דמצינן דכסף אינו קונה במטלטלין ואפ"ה בשוה בשוה דרך חליפין קונה כדדייק ר"ת מקרא דעל הגאולה ועל התמורה ע"כ בתבואה וכלים מטעם חליפין קונה כיון שנתנו בתורת חליפין ובהכי הוי בעי לאוקמי מעיקרא כלפריסית בסמוך. אבל השתא דמקשה הש"ס ולר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין והיינו ע"כ משום דקי"ל כר"נ בדיני וא"כ מה"ט גופא מיבעיא לן לאוקמי מילתא דרבה כר' יוחנן דמעות קונה כלמסקי' דהליא בפרק הזהב דר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין כרבי יוחנן ס"ל דמעות קונה וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל שם דמה"ט הלכה כרבי יוחנן דר"נ כוותיה ס"ל וא"כ מקשה הכא שפיר דתו לא מצינן למימר דאינו קונה בתורת תבואה וכלים דקאמר היינו חליפין דשוה בשוה דהא דבתבואה וכלים קונין דרך חליפין כלפירש"י ע"כ לר' יוחנן בשוה בשוה לאו משום חליפין הוא אלא משום כסף דשוה כסף ככסף ולרבה אפילו בדלא קייצי ודוק כי נכון הוא ועיין מה שאכתוב בזה לקמן בל' התוס' בל"ה והלכתא שיראי דף ט'. העולה מדברינו דפלוגתא דרבה ורב יוסף בפלוגתא דשיראי תליא בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל לעיקר טעמא דרב יוסף דס"ל כר"י דמעות קונה במטלטלין וא"כ ע"כ הא דמרבינן חליפין דשוה בשוה מקרא דדברי קבלה דכתיב על הגאולה ועל התמורה היינו משום דבתורת כסף לא מיקני דכיון דלא קייצו לא מיקרי כסף ולא משמע ליה לרב יוסף למימר דעיקר קרא בשוה בשוה איצטריך להיכא שמזכיר לשון חליפין כיון דבעיקר הקנין מיהא קונה מדין תורה מטעם כסף או שנאמר דר' יוסף ס"ל כר"ל דהא מילתא דכסף קונה פלוגתא דתנאי היא ר' שמעון ורבנן כדאיתא בפ' הזהב ור' יוסף ס"ל כר"ש כיון דר"נ ס"ל כוותיה דמעות קונה ובזה יש לייסב קצת מה שהקשו התוס' לעיל עליה דרב יוסף מברייתא דהתקדשי לי בשטר דרב יוסף מוקי לה כהאי תנא דמעות אינו קונה דלפ"ז ליכא הוכחה דבעינן קיצי אבל איהו גופא ס"ל כהאי תנא דמעות קונה וא"כ ע"כ דהיכא דלא קייצי לא מיקרי כסף ודו"ק:

(קונטרס אחרון) שם ולרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין כו' כתבתי דמכאן סיוע למה שכתבתי באריכות בפרק הזהב דהא דחליפין דשוה בשוה קונה מטעם חליפין היינו לר"ל דוקא דמעות אינו קונה משא"כ לרבי יוחנן בלא"ה קונה מטעם שוה כסף ובזה נתיישב היטב סוגיא דשמעתין ונתיישב' ג"כ קושיית התוספות לקמן בהא דאיצטריך למפסק הלכה שיראי לא צריכי שומא ואין הכרח לחלק בין שיראי לשאר מילי כמו שמחלק רבינו תם עיין בפנים באריכות:

שם אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא עגל זה לפליון בני כו' וכתבו התוספות דללישנא קמא אייתי ראיה ועיין במהרש"א שכתב דללישנא בתרא לא מצי לאתויי דהכא לא הוי באמר כל דהו כיון שצריך ליתן ה' סלעים דוקא אבל ללישנא קמא מייתי שפיר דאיירי רישא בדאמר עגל זה לה' סלעים של פליון בני וסיפא דקתני עגל זה לה' סלעים של פליון בני איירי שכבר נישום בה' סלעים אלו דברי מהרש"א ז"ל ונ"ל לפ"ז דהא דאמרי' לעיל דאיתתא לא בקיאה בשומא לאו דוקא איתתא אלא הכהן נמי אינו בקי בשומא ומלבד שדבריו דחוקין בזה אלא תקשה יותר הכא מאי איכפת לן אי סמכא דעתיה דכהן או לא כיון דאמר חמשה ושוי חמשה אמאי לא אמר כלום ויותר יש לתמוה דנהי דמיתוקמא ברייתא שפיר כר' יוסף אכתי מאי מייתי רב יוסף ראיה לדבריו דהא לרבה מיתוקמא ברייתא שפיר טפי דבהאי בבא דרישא דקתני לא אמר כלום משום דלא אמר ה' סלעים ולכל דהו נמי לא דמי כמו שפירש מהרש"א ז"ל משא"כ בבא דסיפא דאמר ה' סלעים מהני ומאי דוחקא דגמ' לפרש אליבא דרבה בדלא שוי ולפום רהיטא יותר היה נ"ל להגיה בדברי התוס' דללישנא קמא לא מייתי ראיה או דללישנא בתרא מייתי ראיה.

אמנם כן לאחר העיון נ"ל לפרש הסוגייא בענין אחר דבלא"ה נראה דוחק לפרש הא מנא אמינא לה קמא דקאמר רב יוסף גופא דליהוי דוקא ללישנא בתרא ומנא אמינא לה בתרא דקאמר נמי ר"י גופא ליהוי ללישנא קמא דוקא. לכך נלע"ד דהני תרתי מנא אמינא לה קאי שפיר אכולהו לישני. ולפ"ז נאמר ללישנא קמא נמי טעמא דרב יוסף דקאמר שיראי צריכי שומא היינו משום דלא קייצי לא הוי בכלל כסף אלא ללישנא קמא בכל דהו מיקרי קייצי כיון דמסתמא שוה פרוטה א"כ לכל העולם הוי קייצי מיהא וש"פ אע"כ דלא משכחת לפלוגתא דרבה ור"י אלא בדאמר חמשין ושוה חמשין דלרבה מקודשת דלא בעינן קייצי ולר"י אינה מקודשת דכיון דאיהי לא קים לה בהאי שומא דאדיבורא דידיה לא סמכה דעתה א"כ לגבי דידה מיקרי לא קייצי לא הוי דומיא דכסף והא דקאמר איתתא לא בקיאה בשומא לאו דוקא איתתא אלא משום דבאיתתא קאי וה"ה לכל היכא דבעינן דעת המקנה והקונה כגון בע"ע נמי שייך לומר כן וללישנא בתרא דאפילו בכל דהו נמי פליגי משום דבעינן דומיא דכסף דוקא דקייץ לגמרי. וא"כ מייתי ר' יוסף שפיר ראיה מע"ע ומפדיון הבן דלכל היכא דלא קייץ לאו בכלל כסף הוא ואע"ג דבפדיון הבן לא כתיב כסף בהדיא ומרבינן שוה כסף מכלל ופרט וכלל כמ"ש התוס' בריש מכילתין מ"מ בעינן כעין הפרט דה' סלעים דקייצי מש"ה ברישא לא אמר כלום כיון דלא אמר ה' סלעים משא"כ בסיפא דקאמר ה' סלעים מהני דבהא מודה ר"י כיון דלא שייך הכא האי טעמא דלא סמכה דעתיה דלאו בדעתיה דכהן תליא מילתא אלא בדעת הפודה ולגבי דידיה הוי שפיר קייצי כיון דאמר חמשה ושוי חמשה כנ"ל נכון בעזה"י:

תוספות בד"ה ר' כהנא כו' א"כ יש לומר דבשביל אשתו היה לוקח כדאשכחן כו' עכ"ל. כוונתו דכי היכי דאיכא למ"ד התם כהן אפי' כהנת ה"נ איכא למימר בכל מתנות כהונה כדאשכחן נמי בתרומה וחזה ושוק כנ"ל בכוונתם אלא שלא מצאתי להם חבר בזה אלא דוקא היכא דגלי קרא:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה ר' כהנא שקל סודרא וכתבו התוספות לחד שינויא דבשביל אשתו היה לוקח. ולכאורה יש לתמוה דלא מצינו בזה בשום דוכתא ולא בשום פוסק דאשה שייך בכלל מתנות כהונה ולא מצינו לה אלא בזרוע ולחיים וקיבה במסכת חולין וצ"ע:

רש"י בד"ה כיצד לאמר במנה זו כו' והיינו דקאמר רצה א' מהם לחזור הרשות בידו עכ"ל. נראה מזה דכל היכא שלא חזרו בהן הוי שפיר קידושין ובלבד שישלם החסרון וכ"כ הרי"ף והרמב"ם ז"ל ואע"ג דבשיראי אי אמר חמשין ולא שוי חמשין לא הוי קידושין כלל היינו משום שדרך להקפיד בשיראי וכיוצא בו ודוקא קאמר משא"כ במטבע אין דרך להקפיד אבל מל' התוס' בשמעתין משמע בפשיטות דאפילו לא חזרו בהן לא הוי קידושין כלל ולא מהני ההשלמה כיון דאמר מנה זו דוקא קאמר וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו ולפ"ז צריך לפרש דהא דאמרינן כיצד כגון דאמר במנה זו לאו לגמרי קאמר כיצד דהא מסיים בסיפא אינה מקודשת וברישא קתני דוקא כשחזרו בהן אלמא דההיא כיצד לא בא לפרש אלא דאיירי נמי במנה זו וכ"כ הרשב"א:

(קונטרס אחרון) רש"י בד"ה כיצד לאמר במנה זו והיינו דקאמר אם רצה א' מהם לחזור כו' משמע דס"ל לרש"י כשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דכל זמן שלא חזרו בהן הוי קידושין ולא כשיטת התוס' והרשב"א ז"ל:

דף ח:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא מנה אין כאן משכון אין כאן ומשמע מל' רש"י ומסקנת התוספות דה"ה במתנה נמי לא מהני משכון כיון שלא נגמר החיוב בדיבור וכן הוא בפוסקים ונלענ"ד שאם אמר בלשון חיוב חייב אני לך מנה ונתן לו משכון חייב דלא גרע מחייב אני לך מנה בשטר דהא לא שייך כאן משטה אני בך ואפשר דאפילו בלא"ה לא פסיקא מילתא דבמתנה פטור כיון דסמכה דעתה ובכמה דוכתי אשכחן דהיכא דסמכה דעתה קונה בדיבור וצ"ע:

בד"ה מנה אין כאן כו' פירוש ואינה מקודשת לפי שהאשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין כו' עכ"ל. לכאורה נראה לכוונתם בזה דכיון דהכסף אינו בעין נהי שנתחייב ליתן לה אכתי הו"ל כמלוה דאינה מקודשת וכ"כ הרשב"א ז"ל אלא דלפמ"ש לעיל בההיא דהמקדש במלוה דף ו' ע"ב דלמאי דמשמע שם מלשון רש"י ז"ל טעמא דהמקדש במלוה אינה מקודשת היינו משום דלדעתה אמעות המלוה שהוא בעין דההיא כבר זכתה משעת הלואה שלא ע"י קידושין ולפ"ז לא שייכא האי טעמא הכא וא"כ אי ס"ד דעל ידי המשכון נתחייב במנה היה ראוי לומר שתתקדש כאן ע"י שנתחייב בעיקר המנה וליכא למימר בכוונת התוספות דנחתו הכא להאי סברא דמסקו דבמתנה נמי לא מהני כלל וצריך להחזיר המשכון א"כ למה הוצרכו לפרש כאן לפי שהאשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין ותיפוק ליה שאין כאן כסף כל עיקר אע"כ דאכתי לא נחתו להאי סברא אלא מילתא דפסיקא קאמרי דלענין קידושין בלא"ה פשיטא דלא הוי קידושין אא"כ אמר זכי בגוף החפץ דאפילו לסברת רבינו חיים בשם ר"ת דבמתנה אם אמר אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך המנה מעכב המשכון עד שיתן למים אפ"ה באשה אינה מקודשת משום שהכסף אינו בעין וכמ"ש הרשב"א ז"ל דהו"ל כמלוה וסברי דטעמא דמלוה נמי לפי שאינו בעין. יהו לפי שיטת רש"י לעיל צריך לפרש הכא כמסקנת התוספות כאן שאין כאן חיוב כסף כלל ואפילו במתנה נמי לא מהני וצריך להחזיר המשכון דאינו מתחייב בדבר שלא היה חייב בדיבור בעלמא ומה שנתן המשכון הוי כנתינה בטעות כיון דאזיל ליה חיוב המנה וכן משמע קצת מלשון רש"י ז"ל שכתב שאין המשכון מתנה אלא דבר"פ הנושא כתבתי דכל היכא דסמכא דעתיה דמקבל אדם מתחייב בדיבור וא"כ קשיא ההיא דהכא אע"כ דלא דמי קידושין למתנה ועיין בפ' הנושא. ועיין בר"ן ובחידושי הריטב"א ז"ל שכתבו פירושים אחרים בזה ועיין עוד בסמוך ודו"ק:

בא"ד שאין המשכון תחת הכסף כיון שלא ישאר ביד האשה עכ"ל. ואע"ג דבמשכון ביד אחרים מסקינן דמקודשת אע"ג שלא ישאר ביד האשה מ"מ שאני התם שהיה לו לבעל המשכון זכות בגוף המשכון מחמת הלואה ראשונה וקנוי לו מדר' יצחק א"כ הקנה לה אותו הזכות לגמרי משא"כ הכא דלא זכתה בגוף החוב בדיבור בעלמא א"כ אפילו את"ל שזוכית בגוף החוב ע"י נתינת המשכון לחול אכתי אינה מקודשת לא מצד החוב שאינו בעין ולא מחמת המשכון כיון שאין כוונתו לזכות לה גוף המשכון כנ"ל כוונת התוספות ודו"ק:

בא"ד וכמו כן אם אדם אומר לחבירו אתן לך מנה כו' ואין לחלק בין מתנה לקידושין עכ"ל. כבר כתבתי דלכאורה אין לשון התוס' מקושר היטב דלפמ"ש הטעם שתחלת דבריהם לפי שאין אשה נקנית בכסף לפי שאינו בעין משמע דמשום דהו"ל כמלוה וא"כ ודאי יש לחלק בין קידושין ומכירת שדה דהיינו עובדא דזביני דאמת' דבסמוך דדמי נמי לקידושי אשה ובין ענין מתנה דלפי האי טעמא זוכה במתנה על ידי המשכון ולא שייך לומר מנה אין כאן משכון אין כאן דאיכא למימר כיון דיהיב משכון מסתמא גמר ומקני ולא גרע מחייב אני לך מנה בשטר וכדמשמע להדיא מל' הרא"ש ז"ל בשמעתין דיש מחלקין בין קידושי אשה ומכירת שדה ובין מתנה משום האי טעמא דאשה ושדה בעינן כסף בעין. אלא דשפיר יש ליישב לשון התוס' דמילתא דפסיקא נקטי כמו שכתבתי בסמוך דבאשה פשיטא דבכל ענין אינה מקודשת אא"כ אמר זכה בגוף החפץ ומה"ט שכתבו שאינה מקודשת מצד המשכון כיון שאין כוונתו לזכות לה גוף המשכון מש"ה כתבו דכמו כן פשיטא להו דבמתנה שאמר אתן לך ונתן משכון סתם דלא זכה במתנה ע"י משיכת המשכון כיון שהלה לא זיכה לו גוף המשכון אלא על המנה שאמר אתן אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן דבהא אין לחלק בין קידושין למתנה ולא דמי לחייב אני לך מנה בשטר כיון שאין המשכון תחת הכסף ממש וע"ז כתבו לאומר רבינו חיים בשם ר"ת דהיכא שאמר אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך מנה דבכי הא ודאי זוכה במנה ומתחייב ליתן המנה ואם לאו מעכב המשכון כמו שהתנו דכל תנאי שבממון קיים ולא הו"ל דברים בעלמא כיון שמסר לו המשכון על חיוב זה בפירוש גמר ומקני. אלא דאפ"ה לא מהני בקידושין דסוף סוף אין הכסף בעין והו"ל כמלוה כמו שכתבו בתחילת דבריהם. וזה נ"ל נכון בכוונת התוס' והשתא אתי שפיר לפירוש ר"ת דלא תיקשי מאי מקשה רבא לר' נחמן מההיא דקדשה במשכון מקודשת ואמאי לא מוקי לה כגון שאמר אל תחזיר המשכון עד שאתן לך המנה אע"כ דלר"ת נמי לא מהני בקידושין כדפרישית והא דלא מוקי לה כשאמר זכי בגוף המשכון דלשון קדשה במשכון לא משמע הכי כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה משכון לאחרים וכדר' יצחק כו' ובד"ה מנין לבע"ח שקונה משכון. עיין בזה בל' הרא"ש ז"ל בשמעתין באריכות וכבר כתבתי בזה מה שנלע"ד בפ' השולח דף ל"ז והעליתי דבכל מה שהוא לטובת המלוה אם רוצה לזכות גוף המשכון עדיף טפי משכנו בשעת הלואתו משלא בשעת הלואתו ובתרווייהו מקודשת והיינו דמשני הכא סתם במשכון לאחרים ולא מסיק דאיירי במשכנו שלא בשעת הלואתו אע"כ בכל ענין מקודשת ודוקא לענין אחריות י"ל דשלא בשעת הלואתו מתחייב באחריות כיון דלגוביינא שקליה משא"כ במשכנו בשעת הלואתו אינו מתחייב באחריות דאפשר שלא נתכוין לזכות עדיין כמ"ש שם בתוס' טעם לשבח וסיוע גדול מצאתי לדברי בחידושי הריטב"א ז"ל בשמעתין ותלי"ת שכוונתי לדעת הגדול ברוב הדברים שכתבתי שם עיין עליו:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה משכון לאחרים וכדר' יצחק. כתבתי דלענ"ד לעולם אם המלוה רוצה לזכות בגוף המשכון עדיף טפי משכנו בשעת הלוואתו משלא בשעת הלוואתו משא"כ לענין אחריות דהוי ריעותא למלוה משכנו שלא בשעת הלוואתו הוי טפי ברשות המלוה בעל כרחו וכמו שהארכתי בפ' השולח ונתיישבו כמה קושיות שהקשה הש"ך בח"מ סי' ע"ב וכן משמע להדיא מלשון הריטב"א ז"ל בחידושיו:

בד"ה צדקה מנין כו' ויש מפרשים דלא מיקרי צדקה אלא הנותן משלו כו' עכ"ל. ויתיישב יותר לפמ"ש בפ' השולח בחידושינו דעיקר מימרא דר' יצחק אינו אלא לאתויי ראיה דשייך קנייה במשכון אע"ג שאינו זוכה בגוף המשכון אלא על תנאי אם לא יתפרע דלא תימא דלא מהני שום קנין במשכון אלא שלא יעשה מטלטלים אצל בניו וע"ז מייתי שפיר ראיה מדכתיב ולך תהיה צדקה ואי לא שייך ביה שום קנין לא הוי צדקה מה שמחזיר לו דדידיה קא מהדר ליה כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה אם היה סלע שלה פי' בקונטרס כו' על סוף הדיבור. ולענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י ז"ל ותחלה אפרש דלא משמע ליה לרש"י לפרש כמסקנת התוס' דהכא אין הטעם תלוי בקנין אלא משום דסמכא דעתה דנהי דהכי הוא אכתי אמאי מקודשת הא בעינן שיגיע הכסף קידושין לרשותה דמה"ט קרוב לו אינה מקודשת ואע"ג שהרא"ש ז"ל מפרש כל הסוגיי' דהכא שנתן אח"כ לתוך חיקה היינו לשיטת התוספות מ"מ לרש"י ז"ל לא ניחא ליה לפרש כן ונהי דבדאמרה תן לפלוני מקודשת משום דבשליחותה קעביד ועוד דעיקר קידושין בזה משום דמטי הנאה לידה ממש ומה"ט מקודשת כשאמרה תן לכלב אם היה שלה משום דמטי הנאה לידה משא"כ בתן ע"ג הסלע דהיינו כסף ממש ודאי צריך שיתן הכסף לרשותה לכך הוצרך רש"י לפרש דחצירה קונה לה דמשום ידה או משום שליחות איתרבאי כדאיתא בגיטין והא דמיבעיא ליה לר' ביבי בחצר של שניהם היינו לפי מה שפירשתי בריש פ' הזורק בשיטת רש"י דע"כ הא דבגיטין וקידושין מהני כשנתן לתוך ד' אמות שלה וכן ביכולה לשומרו אפילו מאה אמה כולהו מדאורייתא נינהו דילפינן מריבויא דונתן מ"מ דביכולה לשמור נמי סגי ואיתקש הוויה ליציאה וא"כ הכא בסלע של שניהם מספקא ליה שפיר לרב ביבי דאפשר דנהי דבממון לא מהני כמ"ש התוספות מסוגייא דפ' הספינה מ"מ י"ל דקידושין שאני כיון דיכולה מיהא לשמרו ואע"ג דבפ' הזורק מסקינן דשניהם יכולין לשומרו הוי מחצה על מחצה ומסקינן וכן בקידושין היינו ברשות הרבים דוקא או ברשות שאינו שלה כלל דלא תליא אלא ביכולה לשמור אבל ברשות שלה לא מגרע שמירה דידה כמ"ש הרמב"ם ז"ל להדיא בפ"ד מהל' אישות אע"ג דבגיטין לא מהני היינו משום חומרא בעלמא כדאי' שם ועיין בא"ע סי' ל' ובב"ש סעי' קטן ל' וס"ק ו' א"כ היינו ספיקא דר' ביבי בחצר של שניהם כן נ"ל נכון בשיטת רש"י דאזיל לשיטתו בפ' הזורק וכן מבואר להדיא שהיא שיטת הרמב"ם ז"ל דבפ"ד מהל' אישות פסק דבזורק קידושין גמורים לחצר של השנים הוי ספק קידושין וע"כ היינו משום שמפרש בענין זה איבעיא דר' ביבי כן נ"ל ועיין בלשון הרא"ש ז"ל ובחידושי הרשב"א והריטב"א ז"ל וממסקנת הרשב"א ז"ל נראה ג"כ דקאי בשיטת רש"י ז"ל אלא ר"ל בענין אחר והנלע"ד כתבתי ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה אם היה סלע שלה מקודשת פי' בקונטרס דחצירה קונה לה ולא נהירא כו' וכתבתי ליישב שיטת רש"י ז"ל בטוב טעם דאזיל לשיטתו בפרק הזורק וכמ"ש שם בחידושי ושכן הוא שיטת הרמב"ם ז"ל:

דף ט.

תוספות בד"ה והלכתא שיראי כו' וא"ת אמאי איצטריך לפסוק כרבה לגבי דר"י כו' עכ"ל. ולפי מה שפירשתי לעיל בסוף הסוגי' דשיראי דהאי פלוגתא מיסך שייכא בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל אי מעות קונה במטלטלין ולכאורה משמע דר"י כר' יוסף כיון דמעות קונה ע"כ קרא דעל הגאולה ועל התמורה דילפינן מיניה בפ' הזהב דף מ"ו חליפין דשוה בשוה ומלא קני בתורת כסף משמע דבעינן דוקא דומיא דכסף דקייץ מש"ה איצטריך למיפסק כרבה ודו"ק:

בד"ה כתב על הנייר או על החרס כו' ואר"ת דההיא דהכא אתיא כר"א כו' וההיא דכתובות אתיא כר"מ כו' ואין מוכח מתוכו עכ"ל. מה שיש לדקדק בדבריהם כתבתי בכתובות דף כ"א וכתבתי שם דלפי פירושם קשיא דאביי אדאביי דבכתובות דף נ"ה כתבו התוס' להדיא דאביי סבר כר' אלעזר וכתבתי שם ג"כ ליישב קושיית התוס' ע"ש וכאן אבא בקצרה דהתם בכתובות דף כ"א ודאי אחספא ליכא למיחש למידי דאי כתב עלה מאי דבעי יטעון הלה שהוא זייף וכתב ויהא נאמן בטענתו כיון דחזינן שהוא דבר שיכול לזייף משא"כ הכא לענין קידושין ולקמן גבי שדה מכורה לא איירי כלל מכפירה והודאה אלא אם שניהם מודים או שהעידו לפנינו נגמרו הקידושין והקנין ויתר הדברים עיין שם בחידושינו וכן במה שכתבו לר"ת בענין מוכח מתוכו כתבתי בחידושינו לגיטין בר"פ כל הגט ובכמה דוכתי לשיטת רש"י וכמה פוסקים לא בעינן מוכח מתוכו ע"ש ודו"ק:

גמרא והא לא דמי האי שטרא לשטר זבינא כו' לפי פשוטו נ"ל לפרש דמקשה ברייתות אהדדי דהכא קאמר כיצד בשטר בתך מקודשת לי והתם בשטר זבינא תנינן לקמן דף כ"ו כיצד בשטר כותב שדי מכורה לך ומה ראו חכמים לחלק בין הפרקים דהכא הקונה כותב והתם כותב המקנה ומנא להו הא מילתא מאי שנא האי שטרא מהאי שטרא והקישא דויצאה והיתה ולאי לא שייך הכא כמ"ש התוס' דאיכא למימר דומיא דגיטין שהמקנה כותב ואיכא למימר איפכא דומיא דגיטין שהבעל כותב ועוד נ"ל לפרש דקושיי' הגמרא אליבא דהלכתא דרב חסדא סובר לקמן דף ט"ו דשטר אמה העבריה האב כותב בתי מכורה לך וכן פסק הרמב"ם ז"ל ומסקינן לקמן טעמא דר"ח דכתיב לא תצא כצאת העבדים אבל נקנית בקנין עבדים והיינו שטר דבעבד כנעני המקנה כותב דילפינן התם מוהתנחלתם דאיתקש לשדה אחוזה אמרי' נמי לקמן דר"ת אית ליה נמי הקישא דאשה לאחרת דהיינו אמה העבריה לאשה וא"כ מקשה הכא שפיר כיון דבשדה המקנה כותב ע"כ דבעבד כנעני נמי המקנה כותב דמה"ט קי"ל באמה העברייה נמי שהאב כותב ואם כן בקידושי אשה נמי אית לן למימר שהאב כותב בתי מקודשת לך מהקישא דאחרת:

שם אמר רבא הכא מענינא דקרא כו' הכא כתיב כי יקח בבעל תליא רחמנא. אע"ג דמכי יקח דרשינן לעיל אין קיחה אלא בכסף ולא איירי בקידושי שטר מ"מ הא איתקשו הוויות להדדי ועוד דלבתר דילפינן לקידושי שטר מן התורה כולהו בכלל כי יקח נינהו כדמשמע מלשון התוס' לעיל דף ד' ע"ב ובד"ה ובעלה כמו שכתבתי שם וכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש שם דתרי כי יקח כתיבי בקידושי אשה ובהאי כי יקח קמא דאי בכל מיני קיחה איירי ובהכי נמי א"ש הא דמקשה הכא התם נמי כתיב שדות בכסף יקנו ובתר הכי מקשה ה"נ קרי ביה כי יקח דכתיב את בתי נתתי ואמאי לא מקשה מעיקרא ה"נ כתיב את בתי נתתי למאי דפרישית א"ש דלמאי דלא ס"ד עכשיו דאיכא למימר קרי ביה כי יקח אלא יקח דווקא ואיירי בכל מיני קיחה כדפרישית א"כ ע"כ האי קרא דאת בתי נתתי לא איירי אלא בחופה כפשטיה דקרא ובחופה דאי האב מוסרה לחופה משא"כ בקידושין כתיב להדיא כי יקח ואפי' לר' הונא דאמר חופה קונה וא"כ מיקרי הוייה אפ"ה ליכא למימר דנקיט שטר לחופה דע"כ קרא דאת בתי נתתי לא איירי בקידושי חופה דהא כתיב ואם אמת היה הדבר וסקלוה ואי ע"י קידושי חופה בת חנק היא אע"כ בחופה דלאחר קידושין איירי שזינתה קודם חופה אבל בקידושי חופה אין ה"נ שהבעל צריך לומר הרי את מקודשת לי מכ"ש למאי דפרישית בסמוך דעיקר הקושיי' מהקיש' דאחרת בלא"ה נק"מ לר' הונא דלטעמא דס"ל קונה ולו"ק:

שם התם נמי כתיב שדות בכסף יקנו. אע"ג דהאי בקנין כסף כתיב מ"מ לא משמע ליה עכשיו לחלק בקניני קרקע בין קנין כסף לקנין שטר דהא בקרא דומכר מאחוזתו נמי טפי משמע דאיירי בקנין כסף מבקנין שטר ועוד דבהאי קרא דשדות בכסף יקנו כתיב וכתוב בספר ומשמע דהקונה כותב כל זה לסברת המקשה אבל למאי דמסקינן דשטר זביני הילכתא ע"כ צריך לחלק בין קנין כסף לקנין שטר כ"ש למאן דיליף מואקח את ספר המקנה ואע"ג דלקושטא דמילתא בקנין כסף אשכחן נמי שהמוכר אומר לך חזק וקני מ"ה לאו לעיכובא איתמר כן נ"ל שהוא מוכרח לשיטת התוס' בסמוך דהא ליכא למימר דלמסקנא נמי קרי ביה יקנו דא"כ הדרא קושיא לדוכתא בקידושין נמי קרי ביה כי יקח כדכתיב את בתי נתתי דהא לפירוש התוספות בקידושין לאו הילכתא אע"כ דלמסקנא לא אזלינן כלל בתר קרי אלא כדכתיב וכי יקח לוקח וא"כ ע"כ את בתי נתתי היינו לוקח בחופה שאחר קידושין ולו"ק:

תוספות בד"ה הילכתא נינהו תימא כו' א"כ ל"ל קרא דויצאה והיתה כו' עכ"ל. לכאורה ע"כ לאו אעיקר הקישא קשיא להו דהא בלא"ה איצטריך האי הקישא לכמה מילי כדדרשינן בסמוך לענין לשמה והרבה כיוצא בזה דדרשינן מהאי הקישא אלא דקשיא להו אמאי איצטריך לאתויי לעיל בברייתא דף ה' האי הקישא לעיקר קנין שטר דקאמר מנין שאף בשטר ושקיל וטרי בהא מילתא ואמאי לא מפיק ליה מהלכתא כן נ"ל בכוונתם אלא דלפ"ז לא אתי שפיר מה שכתבו בסוף הדיבור לקמן גבי שדה כיון שהוא מדברי קבלה ולפמ"ש אדרבה טפי הו"ל לאתויי הילכתא מלאתויי קרא דדברי קבלה אע"כ דאייתורא דקרא קאי ועוד כתבו דבדברי קבלה אין להקפיד והדרא קושיא לדוכתא הא הקישא איצטריך בלא"ה ולו"ק וצ"ע:

דף ט:

מהתם הו"א על דמקדש והדר בעיל קמ"ל. והא דרב לא חייש להאי פירכא נ"ל דכיון דמסקינן בסמוך דרבי נמי אית ליה דובעלה אתא נמי למעט אמה העברייה מדלא כתיב ובעל א"כ תו לית לן למימר דבאשה למקדש והדר בעיל דא"כ תו לא שייך למעט אמה העברייה דהא אדרבה אמה העברייה נקנית בכסף לחוד וליכא למימר דמשום הא גופא איצטריך למעט אמה העברייה דלא בעינן ביאה וניקנית בכסף לחוד דלא תימא נהי דבע"ע נקנה בכסף לחוד אפ"ה באמה העברייה בעינן כסף וביאה מהקישא לאחרת הא ליתא לפי שיטת התוספות לעיל דף ג' ע"ב דהקישא לאחרת אתא לרבויי קניינים ולא למעוטי קניינים ע"ש ובלא"ה נמי לא שייך למימר הכי דאדרבה מנין למימר איפכא דמקשינן עבריה עברי דבכסף לחוד והדר מקשינן אשה לאחרת וכ"ש דבאשה לית לן משמעות דבעינן לוקא תרווייהו עכ"פ נימא דכל חד תיקו אדוכתא אע"כ מדאיצטריך למעט אמה העברייה אלמא דבאשה נקנית בביאה לחוד משא"כ לר' יוחנן דלא משמע ליה למידרש ובעלה לתרתי דרשות לגופא ולמעוטי אמה העברייה דלא משמע ליה דניכתוב ובעל כדמשמע בסמוך וא"כ שפיר קאמר דאיצטריך בעולת בעל דאי מובעלה לחוד סל"א למקדש והדר בעיל וליכא למימר דאכתי היאך ס"ד דבעינן מקדש והדר בעיל הא ע"כ כסף לחוד קונה מהקישא לאחרת דבהא מנין למימר דלא משמע כלל להקיש לאחרת לענין קנין כסף כיון דלא אשכחן כסף שמועיל לענין אישות כדאמרינן לעיל ואיכא לאוקמי הקישא לשאר מילי וטפי הוי ניחא לן למימר הכי כיון דפשטא דקרא כי יקח איש אשה ובעלה משמע דמקדש והדר בעיל או כמו שתירץ רבינו נתנאל לעיל דף ד' ע"ב בד"ה מעיקרא דדינא ע"ש ועיין כאן בחידושי הרשב"א ז"ל הנלע"ד כתבתי ולו"ק:

שם מתקיף לה ר' אבא בר ממל א"כ נערה המאורסה דבסקילה היכי משכחת לה. הא דלא אסיק אדעתא דאיכא לאוקמי בקידושי שטר היינו משום דלא ס"ד דאיכא שום מעליותא בקנין שטר יותר מבקנין כסף א"כ כי היכי דאשכחן דשטר לחוד קונה ה"נ אית לן למימר בכסף כיון דקרא גופא לא מוכח דאיירי דוקא דמקדש והדר בעיל משא"כ למסקנא דאי שפיר דשאני שטר שגומר ומוציא א"כ משכחת לה באישות משא"כ בכסף כדפרישית בסמוך וק"ל:

שם א"ל אביי ע"כ לא פליגי ר' ורבנן אלא באחר אבל בעל ד"ה עושה בעולה שלא כדרכה וקשיא לי מאי מקשה אביי דלמא הא דלא פליגי אלא באחר אבל בבעל כ"ע מודו היינו דבתר דכתיב בעולת בעל דמהכא ילפינן הא מילתא בסמוך בין לרבי ובין לרבי יוחנן אלא דרבי מגופא דקרא ולר"י מדכתיב בעולת בעל ולא כתיב בעולת איש ולפ"ז שפיר קאמר ר' יוחנן דאי לאו קרא דבעולת בעל דממילא דרשינן תרתי לא הוי ידעינן כלל דאשה נקנית בביאה לחוד דאי מובעלה הו"א על דמקדש והדר בעיל ונערה המאורסה הו"א דאיירי שבא עליה הבעל שלא כדרכה ואפילו אי הוי כתיב בעולת איש הוי מוקמינן לה לגופא שהבעל קונה בביאה כדרכה דאי מובעלה הו"א על דמקדש והדר בעיל ואכתי שלא כדרכה לא הוי שמעינן משום הכי איצטריך ליה דרשה דבעולת בעל דשמעינן כולהו. ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא מסברא דבעל עושה בעולה שלא כדרכה דכתיב משכבי אשה הוקשו שתי משכבות להדדי ומהני הקישא נמי דלא הוי בתולה והא דדרשינן לה לקמן מבעולת בעל וכן פרש"י כאן היינו דוקא לענין דאין אחר עושה ולו"ק:

שם ורבי יוחנן האי ובעלה מאי עביד לה. קשיא לי דלמא איצטריך ובעלה למימרא דבעולה נמי יוצאה בגט דכתיב בהאי קרא דלא תימא כיון דבעולת בעל אסורה נמי לבני נח ובב"נ לא מהני גיטא לא מהני נמי בישראל דמי איכא מידי דלב"נ אסור ולישראל שרי קמ"ל דמהני ואפשר דמדאיתקשו הוויות להדדי מקשינן וכ"ש דא"ש למאן דדריש אחרי אשר הוטמאה למחזיר גרושתו מן הנישואין א"כ ע"כ דמהני בה גיטא ולו"ק:

שם סל"א תיתי בק"ו מיבמה. וקשה מאי ס"ד דשייך האי ק"ו א"כ ליפתוק מבעולת בעל ונליף כולה מילתא מיבמה ואפשר דשפיר הוי ידע דליכא למילף אשה מיבמה דאיכא למיפרך מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת משא"כ לאמה העברייה קס"ד דלא הוי פירכא כיון דאיכא למילף בבנין אב מאשה בק"ו מיבמה ואתיא מבינייהו דנהי דבבנין אב לחוד לא מצי למילף אמה מאשה משום דאיכא למיפרך מה לאשה שכן קנינה לשם אישות אבל מיבמה לא משמע ליה האי פירכא כיון דאיכא ק"ו וכל זה נסיס בק"ו דאע"ג דקנינה לשם אישות אפ"ה כסף אינו קונה וביאה קונה אלמא משום אולמא דביאה משא"כ בהא דפריך שכן זקוקה ועומדת לא שייך לומר דכל זה נסיס בק"ו כמ"ש התוס' לעיל דף ד ע"ב בד"ה שכן זקוקה ועומדת ובזה נתיישב' קושית מהרש"א ז"ל בסמוך ולו"ק. ולולא דמסתפינא מרבוותא היה נ"ל לפרש בדרך אחר דהא דאיצטריך למעט אמה העברייה דאינה נקנית בביאה לאו בתחלת קנינה לשם שפחות איירי בזה אין סברא כלל שתקנה בביאה ולא שייך כלל ק"ו דיבמה אלא לענין ייעוד איירי שאם בא לקיימה לשם אישות ע"י ייעוד נמי אינה ניקנית בביאה אלא צריך לייעדה בכסף דוקא כדקתני לקמן כיצד מצות יעוד ומשמע התם דהייעוד הוא ע"י מעות הראשונים או על ידי עבדות שנשאר עליה שיעור שוה פרוטה וכי אפשר נמי דמיקרי יעוד ע"י שטר כמו שאפרש לקמן דף ט"ו אבל בביאה גרידא לא אשכחן דמיקרי ייעוד ולא קני לה כיון דהאב אינו מתרצה עכשיו בביאה זו והא"ש דלא שייך הכא האי פירכא דאין קנינה לשם אישות משא"כ לעיל דף ד' ע"ב דקאמר אמה העברייה תוכיח שאינה נקנית בביאה התם ודאי שאינה נקנית בתחילת קנינה לשם שפחות איירי דתוכיח מיהא הוי לכך מקשה שפיר מה לאמה שאין קנינה לשם אישות דבזה נתיישב' קושיית התוספות שם בד"ה ת"ל ובעלה ע"ש דוק ותמצא. והיינו נמי דאמרינן בסמוך דס"ל דהקישה הכתוב לאחרת ופשטא דקרא דהקישה לאחרת הא כתיב אם אחרת יקח לו והיינו כשמקיימה לשם אישות הוא דהקישה לאחרת דעלה כתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע אבל בענין שפחות שלה לא שייך להקישה לאחרת דהאי אמה והאי אשה תדע מדלא ילפינן מהאי הקישא שיהא מעשה ידיה של אשה לבעלה מדאורייתא כמו שמעשה ידי האמה לרבה וכן לענין מזונות אמאי לא ילפינן מהאי הקישא ולמאי דפרישית א"ש דהקישא היינו דוקא כשמייעדה כדכתיב אם אחרת יקח. ולפ"ז נתיישב ג"כ מה שהקשו התוס' לעיל דף ג' ע"ב אמאי לא יליף קנין כסף באשה מהקישא לאחרת ולפמ"ש לק"מ דאשה מאמה לא ילפינן אלא מייעוד שלה ובאמת בייעוד גופא לא ידעינן דבכסף אלא לבתר דאשכחן קידושי כסף מן התורה כנ"ל נכון לולי שהקדמונים לא כתבו כן ולו"ק:

(קונטרס אחרון) דף ט ע"ב גמרא ההיא מיבעיא ליה זו נקנית בביאה ואין אחרת נקנית בביאה סל"א תיתי בק"ו מיבמה כו'. וכתבתי דלולי פירוש הקדמונים היה נ"ל לפרש דהא דאיצטריך למעט דאין אמה העבריה נקנית בביאה לאו אתחילת קנינה לשם שפחות איירי אלא לענין דאין נקנית בייעוד לשום אישות בביאה לחוד אלא בכסף ולפ"ז נסתפק לי אם נקנית בייעוד ע"י שטר והפוסקים לא כתבו מזה כלום וצ"ע:

שם א"כ ניכתוב רחמנא או בעלה. נ"ל דה"פ דרבא ס"ל כר"י דיליף קידושי ביאה מבעולת בעל דאי מובעלה הו"א על דמקדש והדר בעיל וא"כ א"ש דליכתוב או בעלה ותו לא איצטריך קרא דבעולת בעל אלא ע"כ דלא מצי למיכתב או בעלה דאיצטריך ובעלה לכדרבא וא"כ אכתי לא הוי ידעינן הא דרבא דהו"א דמקדש והדר בעיל מש"ה איצטריך קרא דבעולת בעל והשתא שמעינן כולהו כן נ"ל:

דף י.

גמרא אמר רבי זירא מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי פירוש דלהכי אתא קרא דבעולת בעל לר' למידרש מיניה דע"י בעולת בעל הו"ל בעילה גמורה לכל מילי אפילו שלא כדרכה משא"כ בבעילת אחר נהי דשלא כדרכה הוי בעולה לענין קטלא וכן לענין כ"ג דרב בפרק הבע"י ביבמות דף נ"ט מ"מ לא הוי בעולה גמורה לענין קנס ושייכא האי דרשא לענין קנס דכתיב בתר הכי בהאי עניינא באותו פרשה:

תוספות בד"ה על שיהיו שניהם שוין פ"ה בני עונשין כו' ולא נהירא כו' וי"מ דההיא דהתם אתיא כרבי יוחנן כו' ודוחק הוא עכ"ל. ולענ"ד לא ידענא מאי דוחקא דהא לפרש"י ע"כ לא שני לן בהכי בין נערה המאורסה לנשואה דהא רבי יאשיה מייתי מקרא דנשואה ורבי יונתן מייתי מקרא דנערה המאורסה אע"כ דלא משמע לחלק כלל וא"כ ממילא דפלוגתא דרבי מאיר וחכמים דפ' ד' מיתות דמייתי התוספות בתר הכי נמי פליגי בהא פלוגתא גופא דרבי יאשיה ורבי יונתן כדאמרינן התם להדיא כתנאי וא"כ אתא האי דמס' כלה כחכמים ואפשר דמההיא מתניתין גופא מוכח דרב כמילתיה בפרק ד' מיתות דקאמר אבל חכ"א נערה אפילו קטנה במשמע כנ"ל וק"ל:

בא"ד ור"ת פירש כו' וקאמר התם מסתברא לגמרי ממעט כו' והא בעינן שניהם שוין כו' עכ"ל. האי גירסא ליתא התם אלא מסתברא דמסקילה ממעט לה ומקשינן התם והא בעינן שניהם שוין ובאמת נ"ל דר"ת גופא נמי גריס כגירסת הספרים שלפנינו דאי גריס כמשמעות הכתוב בתוס' כ"ש שאין מקום לפירושו דהיאך שייך לומר מסתברא לגמרי ממעט ותיפוק ליה דבהדיא ילפותא דקרא להכי לחוד אתי אע"כ דר"ת נמי גריס מסתברא דמסקילה ממעט ומקשה הא בעינן שניהם שוין אלא משום דלפ"ז משמע לכאורה לגמרי כפרש"י דמזה מקשה הש"ס והא בעינן שניהם שוין דאל"כ פטור לגמרי והיאך אמרת דמסקילה לחוד ממעט ליה משא"כ לפי' ר"ת לא יתכן לפרש כך לכך הוצרך ר"ת לפרש לשיטתו הכי מקשה שם היאך אמרת מסתברא מסקילה ממעט לה אדרבא מסתברא יותר לומר לגמרי ממעט לה מדדרשינן על שיהיו שניהם שוין והאי דרשה משמע יותר שיהיו שניהם שוין באותה מיתה ממה שנדרש שיהיו שניהם שוין בני עונשין כן נ"ל לפרש שיטת לשון התוספות לפר"ת אבל אכתי קשיא לי טובא לפי' ר"ת דהא עיקר קרא דומתו גם שניהם בנשואה כתיב והיאך מפיק ליה מפשטא לאוקמי בארוסה וליכא למימר דהכי משמע דרשה דקרא דוקא באשת איש משכחת חנק כיון דשניהם במיתה א' משא"כ

בארוסה לעולם לא משכחת חנק כיון דאין שניהם במיתה א' הא ליתא דאכתי מ"מ אשכחן נמי חנק בארוסה כגון בבוגרת ונשואה שלא נבעלה ועוד דבנשואה נמי בבת כהן משכחת לה דהיא בשריפה ובועלה בחנק וליכא למימר דמייתורא דקרא ע"כ מפקינן לה דאם אינו ענין לענין בא על נערה המאורסה קטנה הא ליתא דמלבד שהוא דוחק גדול אלא דקשה יותר דאמקשה התם בפ"ד מיתות אמילתא דרב אליבא דר"מ הא בעינן ומתו גם שניהם טפי הו"ל לאקשויי אליבא דחכמים דאמרו נערה אפילו קטנה במשמע א"כ ייתורא דקרא דומתו גם שניהם מאי דרשי ביה ויש ליישב קצת דלחכמים איכא למימר דדרשי קרא דומתו גם שניהם לדרשא אחריתא כדמסיק התם משא"כ לרב אליבא דר"מ דקאמר מסתברא מסקילה ממעט לה ולא קאמר לגמרי ממעט אע"כ דלענין לגמרי לא הוי מפיק לה ר"מ מנערה ולא קטנה אלא מומתו גם שניהם אע"כ דהיא ומתו גם שניהם דוקא בנשואה אבל בארוסה מסקילה לחוד ממעט לה מנערה ולא קטנה וע"ז מקשה שפיר דאדרבה מסתבר יותר לומר דומתו גם שניהם בארוסה בא למעט מסקילה והיינו כדפרישית כן נ"ל בשיטת ר"ת אבל לפרש"י א"ש טפי ודוק היטב:

גמרא אמר אמימר משמיה דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה. לכאורה טפי הו"ל למימר דדעת האשה אגמר ביאה וכמ"ש בחידושי לכתובות דף נ"ב בשם הירושלמי אלא דלקושטא דמילתא אמר הכא דדעתו נמי אגמר ביאה ונ"מ היכא שאמרה בפירוש שנתרצית להתקדש בתחילת ביאה אפ"ה לא מהני דאיהו דעתיה אגמר ביאה ועיין מה שאכתוב בזה בסמוך בד' התוספות:

תוס' בד"ה כל הבועל כו' תימא דבפרק הבע"י ילפינן דאשה נקנית בהערלה כו' ור"ן גאון תירץ וקשה לפירושו דקיחה קיחה גבי קידושין כתיב ולא בחופה עכ"ל. ורב אלפס ז"ל בפ' הבע"י כתב להדיא כשיטת ר"ן גאון וכבר קבלתי עלי לחובה בסוגיא דחופה קונה לעיל דף ה' ליישב שיטת הגאונים והנה על כה עזרני ה' והאיר עיני דאדרבה ממה שהקשו התוספות כאן מהכא סייעתא טובא לשיטת הגאונים דכבר כתבתי לעיל דף ד' ע"ב בד' התוספות בד"ה ובעלה דקשיא לי טובא האי קיחה קיחה דדרשינן בפ' הבע"י דהערלה מנלן הי מינייהו מופנה דעריות וליבמה וכן כולהו איצטריכו לגופייהו וקיחה דאשה הא איצטריך למגמר קיחה קיחה משדה עפרון ותירצתי שם דתרי כי יקח כתיבי באשה קמייתא בפרשת מוציא ש"ר דכתיב כי יקח איש אשה ובא עליה ושנאה ומההיא הוא דילפינן בפ' הבע"י דהערלה דהאי כי יקח לא איירי כלל מקיחה דקידושין שאין זה ענין לפ' מש"ר אלא מקיחה דנשואין איירי כדכתיב ובא עליה וכתיב נמי במש"ר את בתי נתתי ודרשינן מיניה שהאב מוסרה לחופה אלמא דכולה ענינא מקיחה דנשואין איירי ומש"ה ילפינן שפיר מקיחה קיחה דעשית נשואה בהערלה דהא ליכא לאוקמי האי קרא דנקנית בהערלה לאירוסין דא"כ היאך נעשית נערה המאורסה דכתיב בהאי ענינא ואם אמת היה הדבר וסקלוה ותיפוק ליה כיון דנתארסה ע"י הערלה א"כ אם זינתה אח"כ לאו בסקילה היא דלאו בתולה היא אע"כ דהאי כי יקח דכתיב במש"ר דמיניה דרשינן הערלה היינו קיחה דנשואין ומקידושין לא איירי קרא כגון שכבר נתקדשה קודם לכן בכסף או בשטר והיינו דמקשינן נמי לעיל אקרא דאת בתי נתתי ואימא ה"מ קטנה והיאך אפשר לומר כן הא כתיב ברישא דקרא כי יקח איש אשה אלמא דבשעת קידושין היתה גדולה דאשה גדולה משמע אע"כ משום דבלא"ה לא איירי האי קרא אלא מקיחה דנשואין ולא מקיחה דאירוסין וא"כ שפיר א"ל דבשעת קידושין היתה קטנה והיינו נמי דלענין ג"ש דקיחה קיחה משדה עפרון מייתינן לעיל בברייתא קרא דכי יקח איש אשה ובעלה דכתיב באידך פרשה בתרייתא בענינא דספר כריתות ולא מייתי מקיחה קיחה דקרא קמא אלא ע"כ כדפרישית דקיחה דקרא קמא לא מופנה דאיצטריך למיגמר לענין הערלה דנשואין וא"כ לא איירי מקידושין כלל ותו ליכא למיגמר מיניה לענין קידושי כסף מש"ה מייתי מקרא בתרא דמופנה להאי דרשה ולענין קידושין דוקא כנ"ל נכון וברור בעזה"י ליישב שיטת הגאונים והרי"ף ז"ל וכמ"ש הרי"ף מילתא בטעמא דהערלה שאחר קידושין ולאו גומרת כיון שהיא זקוקה ועומדת דומיא דיבמה ע"ש. והואיל וחביבה עלי יהבי דעתאי דקשיא לי על לשון הרי"ף ז"ל דא"כ אמאי איצטריך למילף הערלה דבתר קידושין מג"ש דקיחה ואמאי לא יליף לה מק"ו מיבמה כיון דלא שייך האי פירכא דזקוקה ועומדת דהאי זקוקה ועומדת טפי שהיא ארוסתו ונ"ל ליישב דאכתי איכא למיפרך מה ליבמה שקונה בע"כ ונהי דלענין עיקר ביאה באשה דבעי למילף לעיל בק"ו מיבמה לא פרכינן האי פירכא מצינן למימר דלאו פירכא היא דכל זה אשים בק"ו כיון דביאה קונה ביבמה בע"כ אינו דין שתקנה באשה מיהא מדעתה משא"כ לענין הערלה דבתר קידושין הוי פירכא גמורה דמצינן למימר דאשה אינה נקנית בהערלה שאין דעתו ודעתה אלא אגמר ביאה והא דקונה ביבמה משום דהתם לאו בדעתייהו תליא מילתא שהרי אפי' באונס ובלא כוונה מהני ביבמה ומשו"ה איצטריך למילף בג"ש דקיחה ומוקמינן לה דוקא לנשואין ולא לענין אירוסין דבבנין אב ליכא למילף דחופה תוכיח ואפילו לרב הונא דאמר חופה קונה אפ"ה ליכא בנין אב לענין הערלה דבעינן דומיא דיבמה שנגמר' ואינה קונה כן נ"ל ועיין מ"ש בזה לעיל דף ה' בד"ה חופה שנגמר' ותו לא מידי ודוק היטב שדברים נכונים הם בסייעתא דשמיא:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה כל הבועל ורבינו נסים גאון תירץ דההיא ליבמות איירי אחר קידושין כו' וקשה לפירושו דקיחה קיחה גבי קידושין כתיב כו' וכתבתי דשיטת הרי"ף ז"ל הוא ג"כ כשיטת רבינו נסים גאון וכתבתי ליישב קושיית התוספות בטוב טעם בעזה"י דאדרבא מסוגיא זו דקושיית התוספות הוי סייעתא לשיטת הרי"ף והגאונים ז"ל ובזה נתיישב היטב לשון האיבעיא דבסמוך אם ביאה אירוסין עושה או נשואין עושה עיין בפנים:

גמרא איבעיא להו ביאה נשואין עושה כו' נ"ל דהא דמספקא להו אע"ג דאיתקשו הוויות להדדי מ"מ איכא למימר דשאני ביאה דילפינן מיבמה דכתיב יבמה יבא עליה ולקחה ודרשינן דעשית כנשואה לכל דבריה אלמא דבביאה לחוד נעשית נשואה ואפילו ביבמה שנפלה מן האירוסין איירי נמי קרא כדדרשינן מהחוצה לרבות ארוסה לתו ליכא למיפרך שכן זקוקה ועומדת כיון דמצד הזיקה אכתי לא הוי כנשואה מיהו לשיטת הרי"ף שכתבתי בסמוך דמוכח דבאשה דעלמא נמי בביאה דאחר אירוסין לא מיבעיא לן דנשואין עושה וא"כ ליכא למילף כ"כ מיבמה דשאני יבמה שזקוקה ועומדת והו"ל ביאה דאחר קידושין מיהו לפמ"ש לעיל דף ד' ע"ב דההיא פירכא דזקוקה ועומדת לאו פירכא גמורה היא דכל זה אשים בק"ו אלא דהכי פירושא דכיון שזקוקה ועומדת והביאה אינו עושה אלא גמר קנין לית לן למילף לתחלת קנין ומשו"ה איצטריך ובעלה נמצא לפ"ז דלבתר דילפינן מובעלה דביאה קונה אית לן למימר שקונה וגומר' מהאי ק"ו דיבמה ופירכא דזקוקה ועומדת לאו פירכא היא דנכנס הפירכא תוך הק"ו ואפשר דאכתי מספקא ליה. מיהו בלא"ה לשיטת הרי"ף ז"ל אתי שפיר דמשום האי סברא גופא מספקא ליה דאי ביאה אירוסין עושה אמאי הוי נשואה בביאה דלאחר קידושין מאי אולמא דהאי ביאה מהאי ביאה כמ"ש התוספות לעיל בסוגיא דחופה קונה אבל לענין הערלה לא שייך לומר כן דסברא גדולה יש דבביאה קמייתא אין דעתו אלא על גמר ביאה משא"כ ביאה דאחר קידושין שכבר קנוייה ועומדת לו קנאה אפילו בהערלה דומיא דיבמה מ"מ לבתר דאיפשיטא דאירוסין עושה ע"כ משום דלא דמי ליבמה וכמו שאפרש בעזה"י:

תוספות בד"ה ומקבל את גיטה יש להסתפק אם יכול האב לקבל גט לבתו קטנה משנשאת כו' עד סוף הדיבור. ונ"ל דמקום הספק הוא מסוגייא דשמעתין מדדייק מסיפא קתני ביאה וקתני נישאת ולא דייק מרישא קתני ביאה וקתני מקבל את גיטה וכן נראה מלשון הרשב"א ז"ל בשם תוספות ישנים והא דלא דייק אכתי מרישא דקתני ביאה וקתני וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה דבפשיטות מצינן למימר דהאי בבא דזכאי במציאתה כו' לא קאי ארישא דכבר נתקדשה אלא אבתו בעלמא קאי משא"כ האי בבא דקתני ומקבל את גיטה ע"כ אדלעיל קאי שכבר קיבל אביה קידושין וא"כ שפיר הוי מצי למידק דביאה אירוסין עושה משו"ה יש לספק דאפשר דבנשואה נמי האב מקבל גיטה וק"ל. מיהו נ"ל דלא מספקא להו להתוספות אלא בקטנה שנישאת דוקא אבל בנערה שנישאת פשיטא להו דאין אביה מקבל גיטה כדפשיטא לן בכולה תלמודא דמשנישאת אין לאביה רשות בה וילפינן לה בכתובות דף ל"ט מהפרת נדרים ע"ש בפירש"י ותוס' משא"כ בקטנה דלא שייכא בעניינא דהפרת נדרים משו"ה מספקא להו ואכתי איכא למידק דהא עיקרא דמילתא שהאב מקבל גט לבתו ילפינן בכתובות דף מ"ז מהקישא דיציאה להוייה וכיון דפשיטא לן בכולא תלמודא דקטנה שניסת ונתגרשה או נתאלמנה נעשה כיתומה בחיי האב ואין רשות לאביה עוד לקבל קידושיה א"כ מהיכא תיתי יהיה לו רשות לקבל גיטה משנשאת כיון דליתא בהאי הקישא. ונראה ליישב דמה"ט גופא מספקא להו שהרי אם נאמר שהיא עצמה מקבלת גיטה נמי תיקשי לן האי הקישא דויצאה והיתה דהא קטנה שניסת ונתגרשה אין לה יד כלל לקבל קידושין אלא דאפילו הכי מתגרשת ע"י עצמה בפשיטות כשאין לה אב משום דבגט לא בעינן יד גמור' כמ"ש בחידושי לגיטין דף ס"ד ע"ש מ"מ כשיש לה אב משמע ליה אביה עדיף טפי דאכתי שייך ביה קצת הקישא דיציאה להוייה קמייתא והיינו נמי דבנערה פשיטא לן דכניסת היא ולא אביה דיד עצמה בלא"ה בנערה עיקר כשהיא בת דעת ומהווה את עצמה כמו שפירש רש"י ז"ל במשנה דגיטין דף ס"ד ע"ש בחידושינו:

(קונטרס אחרון) שם בד"ה ומקבלת את גיטה יש להסתפק אם יכול האב לקבל גט לבתו קטנה משנשאת. כתבתי מקום הספק שנסתפקו התוספות בזה ועיין מה שכתבתי בפ' האיש מקדש דף מ"ד ע"ב דלענ"ד מסוגייא דהתם נמי מוכח דאין יכול לקבל גיטה משניסת כדמסקו הכא בשם ר"י:

בא"ד ומיהו מדלחיק לאוקמי כו' ולא מוקי לה כשנשאת כשהיא קטנה כו' עכ"ל. ואף ע"ג דבקטנה לא שייך לומר למשלמת קרן וחומש אכתי משכחת דבשעה שקיבל אביה הגט היתה קטנה ובאוכלת תרומה אח"כ היא גדולה מיהו אכתי מאי מדייקי התוס' דבלא"ה מצי לאוקמי התם כמשנה אחרונה שקיבל מסר והלך כדאיתא שילהי שמעתין ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה וחייבין עליה משום א"א פ"ה וכו' ויש לתמוה אמאי איצטריך כו' עכ"ל. ובחידושי הרשב"א ז"ל כתב דאיצטריך לאשמעינן דלא תימא דהתורה מיעטה בפירוש ומתו גם שניהם לפי פירש"י דלעיל בסמוך וכמ"ש התוס' בד"ה על שיהיו דלפרש"י מיתוקמא מתניתין כרבי יונתן ומה שלא תירצו כן התוספות נראה דאכתי שמעינן דהא מילתא שפיר מדקתני ואם בא עליה אחד מכל העריות דאפילו אשת איש בכלל. מיהו נלע"ד דמצי לשנויי דאיצטריך האי בבא דא"א דאל"כ לא הוי שמעינן דא"א בכלל א' מכל העריות הוא משום דאיכא למימר דלמא איילונית היא ולאו אשת איש קמל"ן דאזלינן בתר רובא ואפי' בדיני נפשות ויש ליישב ודו"ק:

דף י:

ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה כו' ויש לדקדק דאיכא למיפרך מה לש"כ שכן גופה קנוי משא"כ באשה וליכא למימר דכל זה אשים בק"ו דאע"ג שגופה קנוי אפ"ה אין ביאתה מאכילתה וכספה מאכילתה הא ליתא דהא ע"י ביאה אין גופה קנוי ולפ"ז ע"כ דעיקר הק"ו דאשה עדיפא משפחה כיון דאשה אוכלת ע"י ביאה ואם כן הדרא הפירכא לדוכתא אדרבה שפחה עדיפא שכן גופה קנוי מיהו לפי מ"ש התוס' דאין זה ק"ו אלא גילוי מילתא מהו נקרא קנין כספו א"ש וכן נראה לכאורה בהדיא מדקאמר עולא בכתובות הובא לעיל דף ה' דהא דארוסה אוכלת מדאורייתא היינו מדכתיב קנין כספו אלא דאכתי מספקא לן דאיכא למימר דקנין כספו קאי דוקא אש"כ דגופה קנוי או דילמא דאשה עדיפא שקנוייה ג"כ לשם אישות וענין אישות עדיף טפי לענין תרומה כדאשכחן ביבמה דאע"ג דלאו קנין כספו היא אלא דאחיו כדאיתא ביבמות ד' ס"ד ע"ב אפ"ה אוכלת מצד ביאה דאישות דכתיב כל טהור בביתך יאכלנו דמייתי רש"י הכא ויבמה ודאי מיקרי ביתו וע"ז מייתי שפיר ק"ו ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה והיינו כפרש"י שדקדק בלשונו דלא חזייא לביאה כלל דאסורה לו וא"כ לא מקריא כ"כ קנינו ואפ"ה אוכלת כ"ש באשה דיש לקרותה קנין כספו כיון שקנינו לשם אישות דמה"ט ביאתה מאכילתה כן נ"ל ועיין בסמוך ודו"ק:

תוספות בד"ה ומה שפחה כנענית כו' וא"ת ונימא יבמה תוכיח כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דכאן משמע להו בפשיטות דשומרת יבם אין אוכלת מדאורייתא בתרומה אפילו ע"י מאמר דכסף וביבמות דס"ח ע"ב ובכתובות דף כ"ח כתבו התוס' להדיא דשומרת יבם אוכלת מדאורייתא דהא דדרשינן התם קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא אסמכתא בעלמא היא. והנראה מזה דהתוספות דהכא קאי בשיטת רש"י דהתם דשומרת יבם אינה אוכלת מדאורייתא דהאי דרשה דקנין כספו ולא קנין דאחיו דרשה גמורה היא אלא דאכתי קשה דע"כ הסוגיא דהכא לא מני סברה דקנין כספו ולא קנין דאחיו דרשינן מייתורא דליסנא דקרא דא"כ ממילא שמעת מיניה דאשתו גמורה שהיא ק"כ אוכלת ולמה הוצרכו הכא לק"ו אע"כ דלבתר דילפינן הכא דארוסה אוכלת וק"ו דשפחה אמרינן שפיר כיון דארוסה אינה אוכלת אלא מק"ו דש"כ שהיא קנין כספו א"כ שומרת יבם דלאו קנין כספו היא ליתא בהאי ק"ו משו"ה אינה אוכלת וא"כ לפ"ז לא מקשו התוס' מידי דהא למאי דבעינן למילף ארוסה בק"ו מש"כ לא שייך למימר יבמה תוכיח כיון דאיכא למימר דאין ה"נ דאפילו שומרת יבם אוכלת מיהא ע"י כסף מהאי ק"ו גופא כיון דליכא מיעוטא ויש ליישב בדוחק שלסברות הללו נתכוונו התוספות בתירוצם וצ"ע ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

רש"י בד"ה זו שביאתה מאכילתה כו' ונשואה פשיטא ליה דאכלה ונפקא ליה בסיפרי מכל טהור בביתך כו' עכ"ל. מכאן קשיא לי טובא על מ"ש התוספות ביבמות דף ס"ח ע"ב דהאי דרשה דכל טהור בביתך אסמכתא בעלמא היא כיון דאפילו ארוסה אוכלת מדאורייתא דקנין כספו דרשה גמורה היא לגבי ארוסה כדמוכחי התוספות התם ע"ש וא"כ מאי קאמר הכא זו שביאתה מאכילתה ומנא ליה הא כיון דהאי תנא סובר דקנין כספו לא קאי אארוסה ובלא"ה נמי תמיה לי לשון התוס' שכתבו דכל טהור בביתך דאסמכתא היא מאי אסמכתא שייך הכא דפשטא דקרא הוא דאשתו קרוייה ביתו ובלא"ה אין מקום לקושיית התוס' שם על לשון הסיפרי דהא בלא"ה מה שהוכיחו התוספות דפשטא דקרא דקנין כספו קאי בארוסה מסוגייא דר"פ אלמנה ומסוגייא דפרק הבע"י דף נ"ו ע"ב דלאו מילתא פסיקא היא

דהא לאוקימתא דרנב"י בשמעתין פלוגתא דתנאי אי ארוסה אוכלת מדאורייתא ואפילו למ"ד אוכלת היינו מק"ו דבתר דכתיב כל טהור בביתך לביאה מאכילה ולרבינא נמי איכא למימר הכי אלא דע"כ אליבא דהאי תנא ביבמות דף נ"ז ע"א) דדריש מוכהן כי יקנה נפש קנין כספו לפצוע דכא כהן שנשא בת גרים דאלמא דמייתורא דנפש פשיטא לן דאארוסה קאי וע"ז כתבו התוס' דלפ"ז ע"כ כל טהור בביתך מיותר לשום דרשא ולשון אסמכתא אינו מלוקלק מיהו בעיקר קושיית התוס' דהתם נלע"ד דאפילו מאן דאית ליה דארוסה אוכלת מפשטא דקרא אפ"ה איצטריך כל טהור בביתך לענין יבמה גמורה שנתייבמה דמטעם קנין כספו לא הוי אכלה דק"כ לאחיו היא אלא מטעם דמיקרי ביתך אכלה כנ"ל ועיין בסמוך ועיין בזה לעיל בסוגיא דרב הונא דאמר חופה מאכילה בתרומה ע"ש ודוק היטב:

בד"ה היכי דמי כו' אי נימא ביאה שלאחר חופה כו' עכ"ל לכאורה הלשון אינו מלוקלק דהאי ביאה שאחר חופה היכי דמי אי למ"ד חופה קונה א"כ מחופה לחוד אוכלת כמ"ש לעיל ד"ה וכמ"ש מהרש"א ז"ל שם ועוד נראה דוחק לאוקמי סוגיא דהכא כמ"ד חופה קונה ואי למ"ד חופה אינו קונה א"כ חופה בתחלה לאו כלום הוא וא"כ ביאה שאחריה לא מיקרו תרתי מיהו אפשר דלמאי דס"ד עכשיו שייך האי ק"ו כעין ק"ו דר"ה לענין חופה כמ"ש התוס' שם וכאן דס"ל דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו א"כ שפיר איכא לאוקמי סוגייא דהכא כרב הונא מיהו אין צורך לכל זה דהכא איירי שפיר בביאה שהיא ברשות הבעל לחופה וביאה באין כאחד כמ"ש לעיל לעיקר חופה היינו שכנסה הבעל לרשותו וכיון שהביאה וחופה באין כא' שפיר קרי להו תרתי ומהאי טעמא כתבו הפוסקים דביאה כי האי נשואין עושה ודו"ק:

גמרא אלא אי אמרת קידושין עושה מ"ש ביאה דפשיטא ליה כו' וקשיא לי דלמא הא דפשיטא ליה דביאה לחוד מאכילה בתרומה היינו משום דיליף לה מיבמה דאוכלת כדכתיב כל טהור בביתך והאי נמי בית מיקרי אלמא דביאה לחוד מאכילה דהא ביבמה לא הוי אלא ביאה לחוד דהא לא מיקרי קנין כספו אלא קנין כספו דאחיו כדאיתא ביבמות ובשלמא לפירוש התוס' דיבמות שהבאתי לעיל שכתבו דהא דאמרינן ק"כ דאחיו היא היינו מדרבנן א"ש אבל לפרש"י דהתם קשה. מיהו יש ליישב דאע"ג דלאו ק"כ היא אלא דאחיו אכתי הו"ל תרתי לגבי חלא כיון שזקוקה ועומדת. ועוד שאם נאמר מהאי טעם דזקוקה ועומדת לא מהני בה כלל למיקרי תרתי א"כ סוף סוף ממילא איפשיטא האיבעיא דביאה לחוד נשואין עושה כדאשכחן ביבמה וכמ"ש לעיל בלשון האיבעיא דעיקר ספיקא הוא אי שייך הכא האי סברא דזקוקה ועומדת או לא ודוק היטב:

שם וכן בג בג התם לא שייך בקניינה כו' ולפמ"ש התוס' בד"ה זו שביאתה מאכילתה דהאי ק"ו לרבי יהודה ב"ב היינו כרבי טרפון דלא אמרינן דיו א"כ ה"מ למימר הכא דבן בג בג כרבנן דאמרי דיו אלא דקושטא דמילתא קאמר דמשום האי סברא דשייר בקניינה מיפרך הק"ו ומש"ה נמי לא הוי בכלל קנין כספו כפשטא דקרא כן נ"ל:

שם רבינא אמר מדאורייתא מיפשט פשיטא ליה דאכלה כו' נראה דהא דפשיטא ליה דאכלה מדאורייתא לאו מהאי ק"ו דספחה כנענית יליף לה דהא לכאורה משמע דהא דנקט רבינא מאוקימתא דרנב"י היינו משום דלא ניחא ליה למילף בק"ו כסף שלא ע"י חופה מביאה שע"י חופה ולא מיסתבר למימר איפכא דפשיטא ליה לרבינא מסברא דנפשיה דשייר בקניינו לאו פירכא היא ומשו"ה לא מוקי כרנב"י משום דאכתי קשיא ליה טעמא דבן בג בג דמלבד שזה דוחק אלא שלא ניתן לאמרו לא מיבעיא לפירוש התוס' בד"ה זו שביאתה דמאן דיליף בק"ו ס"ל כר"ט א"כ בפשיטות מצי לאוקמי טעמא דבן ב"ב דלא ס"ל כר"ט ועוד דא"כ לא שייך מילתא דרבינא הכא לענין האיבעיא דביאה אירוסין עושה או נשואין עושה כיון דלרבינא נמי בלא"ה אתי ליה שפיר הא דריב"ב כמו לרנב"י ולפירש"י ותוס' דרבינא אאיבעיא דלעיל קאי לכך נראה דלרבינא הא דפשיטא ליה דאכלה מדאורייתא היינו מפשטיה דקרא דק"כ והיינו כדאמר עולא בפרק אע"פ וכמ"ש התוספות ביבמות דף ס"ח מסוגיא דפרק הבא על יבמתו דף נ"ז דמייתורא דנפש קנין כספו דרשינן לפצוע דכא שנשא בת גרים אלמא דק"כ איירי בארוסה כנ"ל עיין בסמוך:

רש"י בד"ה אי אתה יודע בתמיה עכ"ל. והוא תמוה דאמאי לא פירש כן לעיל בברייתא ולכאורה היה נ"ל דלעיל ודאי מצינן למימר דלאו בתמי' קאמר ליה אלא בפשטא דלישנא שהיה אומר לו ואמאי לא ילפת ק"ו משא"כ הכא לרבינא לכ"ע אכלה מדאורייתא והיינו ק"ו מש"כ וא"כ ע"כ לבן בג בג גופא ידע מהאי ק"ו דספחה כנענית וא"כ בתמיה קאמר לו כי היכי שאתה יודע לדרוש האי ק"ו מדאורייתא ה"נ אית לן למילף מדרבנן האי ק"ו גופא אבל למאי דפרישי' בסמוך דמפרש"י ותוספות מוכח דהא דלכ"ע אכלה מדאורייתא לאו מק"ו אלא מפשטא דקרא א"כ א"א לפרש כן לכך נ"ל כיון דבלא"ה אין צורך הכא לק"ו דבפשיטו' הוי מצי למימר מ"ש דבארוסה חיישת לסימפון ובש"כ לא חיישת אע"כ דהא דנקיט ק"ו היינו לאלומי הקושיא והתמיה וא"כ יפה כתב רש"י ז"ל דבתמיה קאמר ליה כן נראה לי ודוק ועיין בסמוך:

גמרא זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה ולא ניחוש לסימפון. הסוגיא תמוה ועיין בפירש"י ותוספות ועדיין התמיה במקומה דלא אשכחן ק"ו כי האי בכולה תלמודא כיון דמתניתין בסימפון איירי ובביאה לא שייך אין כאן ק"ו כלל ולולא פירש"י ותוספות היה נלע"ד לפרש בענין אחר משום דקשיא לי אהאי חששא דסימפון דאמרינן שמא ימצא סימפון ונמצא זרה למפרע ואמאי ניחוש להכי כיון שהתורה התירה בפירוש למאי דפרישית דפשטא דקרא דק"כ איירי בארוסה ולא שייך לעשות משמרת למשמרת בדבר שנא' בתורה בפירוש להיתר וא"כ לא הוי זרה למפרע דרחמנא אמר ודוחק לאוקמי קרא בקיבל עליו המומין דהא לקושטא דמילתא אזלינן בתר רובא וקרא סתמא איירי ואכילת תרומה נמי מצוה היא ואמאי עקרוה רבנן ונלענ"ד דרש"י ז"ל הבליע סברא זו בשיטות וזה לשונו בכתובות דף כ"ח ע"א) בד"ה קמייתא משנה ראשונה כו' שהתורה התירה כו' לא גזר משום סימפון כו' עכ"ל. ונהי דהתם לא קשיא לי מ"ט למשנה אחרונה לחייש לסימפון דאפשר למשנה אחרונה סברה דק"כ לא איירי פשטא דקרא דארוסה אלא אש"כ וארוסה בקל וחומר ילפינן לה וא"כ שפיר חששו לסימפון מדרבנן משא"כ סוגייא דהכא דע"כ מפשטא דקרא יליף כדפרישית הדרא קושיא לדוכתא. אע"כ דלאו משום חששא דידה גזרו חכמים לנמצאת זרה למפרע אלא משום דמאן דחזי דנפקא בתר הכי ע"י סימפון ואפ"ה אכלה מעיקרא בתרומה סברי דמשום חיוב מזונות אכלה בתרומה ואתי למיטעי בשאר שכיר ולקיט למימר דאכל בתרומה וכמו שאכתוב בזה בלשון התוספות בד"ה על שתכנס אלא דבהא נמי קשיא לי הא כתבו תוספות בכתובות דף ע"ג ע"ב דסימפון מיהא בעיא גיטא ומספקא להו אי מדאורייתא או מדרבנן וא"כ תו לא שייך האי חששא דפרישית ומה"ט לא שייך נמי חששא דנמצאת זרה למפרע ולפ"ז מצינן לפרש הק"ו על זה הדרך ממש ולפמ"ש לעיל בסוגייא דאכילת תרומה באשתו הוא משני דרכים האחד מפשטא דקרא דק"כ והשני מצד אישות אפילו בלא ק"כ כדאשכחן ביבמה דאף ע"ג דלאו ק"כ אלא ק"כ דאחיו כדאמרינן ביבמות דף ס"ז לפירש"י דמה"ט שומרת יבם לא אכלה מדאורייתא ואפ"ה יבמה גמורה אוכלת וע"כ מטעם אישות לחוד וא"כ יפה השיבו ריב"ב לבן בג בג לדרוש בק"ו אי אתה יודע מה ש"כ שאין ביאתה מאכילתה דלית בה צד אישות כלל כמו שפירש"י בשמעתין דאסירא ליה וא"כ אין בה אלא קנין כסף לחוד לשפחות ואפ"ה לא חיישת לסימפון אע"ג שאם ימצא סימפון יתבטל המקח לגמרי וה"ל זרה גמורה למפרע ואתי למיטעי נמי למימר לשאר שכיר ולקיט נמי אכלי אפ"ה לא חששו לסימפון כ"ש בארוסה דאית בה נמי צד אישות למה"ט ביאתה לחוד מאכילה כדאשכחן ביבמה ובהאי טעמ' דצד אישות הא אפי' ימצא סימפון גיטא מיהא בעיא כדפרישית וא"כ לא ה"ל זרה למפרע ולא אתי למטעי נמי בשכיר ולקיט כיון דחזינן דנפקא ע"י גט א"כ כ"ש שאין לחוש לסימפון כנ"ל נכון בעזה"י ולעת קלוסים מלאתי לולא שרש"י ותוס' לא פירשו כן ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא זו שביאתה מאכילתה אינו דין שכספה מאכילתה ולא נחוש לסימפון כו' כתבתי דלענ"ד כל מה שמצינו שהתירה התורה בפירוש לא שייך לומר שהחמירו חכמים משום גזירה דהיפך מדין תורה וכה"ג אשכחן טובא עיין בטורי זהב י"ד סי' קי"ז לענין היתר משא ומתן בחלב אלא שבספר חות יאיר (סי' קי"ב הקשה עליו מהא דכתיב לנכרי תשיך ואפ"ה גזרו חכמים ולענ"ד יש לתמוה על דברי חות יאיר שהרי באמת כתבו התוספות שם דמזו הסברא בעצמה הקשה שם הש"ס איתיביה לנכרי תשיך והיינו כיון שהתירה התורה בפירוש אין לחכמים לאסור משום גזירה שמא ילמד ממעשיו ובלא"ה יש לחלק בפשיטות דהך גזירה שמא ילמד ממעשיו אין כל הזמנים שוין בזה אלא לפי שראו חכמים קלקול הדור שע"י שעיקר מחייתם ע"י רבית לעכו"ם היו למידין ממעשיהם גזרו לפי שעה תדע שהרי לא גזרו בשאר משא ומתן והתירו ג"כ לת"ח וחזרו והתירו בזמן הזה וכל היכא דאיכא משום מיגדר מילתא פשיטא שיש כח ביד חכמים אף לעקור דבר מן התורה משא"כ בהך גזירה דסמפון לעולם הסברא במקומה וכן לענין החלב שכתב הט"ז ולדעתי דברים ברורים הם:

דף יא.

תוספות בד"ה על שתכנס לחופה כו' ותימא דבפ' אע"פ פליגי אמוראי כו' והכא קאמר משום לעולא דהיינו משום שמא ימזגו עכ"ל. ונראה דלעיל באוקימתא דר"נ ב"י דמסקינן נמי משום לעולא לא שייך להקשות כה"ג אע"ג דקתני בברייתא על שתכנס לחופה משום דמצינן למימר דהא דנקיט תלמודא משום לעולא לאו משום שמא ימזגו לחוד אלא כי כולא מילת' לעולא דלמשנה ראשונה קאמר התם שמא ימזגו ולמשנה אחרונה נמי איכא למתני התם משמיה לעולא ומשום סימפון משא"כ הכא באוקימתא דרבינא לדריב"ב לא חיישינן לסימפון כלל וא"כ ע"כ ההיא משום לעולא היינו משום שמא ימזגו לחוד א"כ קשיא להו שפיר אמאי נקיט על שתכנס לחופה כן נ"ל. מיהו בעיקר קושית התוספות כבר כתבתי בכתובות דף מ"ח ע"ב לשיטת רש"י דהתם לק"מ דהא לפירש"י שם במימרא דרבי אסי דקאמר מסירתה לכל אף לתרומה היינו משום דס"ל דטעמא דמשנה אחרונה נמי משום שמא ימזגו הוא ע"ש וא"כ רבינא דהכא כרבי אסי ס"ל כדמוכח להדיא מדמסקינן הכא דרבינא לריב"ב במסר והלך אוכלת וע"כ דס"ל נמי מסירתה זו כניסתה לחופה משא"כ הני אמוראי דפ' אע"פ דמוקי טעמא דמשנה אחרונה משום סימפון דוקא ס"ל כאוקימתא דרב נחמן ב"י דלעיל וכדפרישית וכן היא שיטת הרמב"ם ז"ל כמ"ש שם בפ' נערה אלא דהתוספות דהכא לשיטתייהו בפ' נערה דמפרשו דההיא דרבי אסי התם נמי במילתא אחריתא והיינו נמי כמסקנתם כאן כמ"ש שם באריכות ע"ש ולא משמע להו כלל דשייך טעמ' דשמא ימזגו בהגיע זמנה למשנה אחרונה היינו כפירושא קמא דר"י שם בד"ה ר' אסי ע"ש ועוד נ"ל דהתוס' דהכא מקשו בפשיטות משום דמשמע להו דעולא גופ' ע"כ כאוקימת' דרבינא ס"ל דאי כאוקימת' דרב נחמן ב"י ס"ל אמאי קאמר עולא דבר תורה ארוסה אוכלת דכתיב קנין כספו והיינו דלא כבן בג בג ולא כריב"ב דהא ריב"ב מק"ו יליף לה ולא מפשט' דקרא ולמה שינה לשון הברייתא ועוד דאי כרנב"י ס"ל אמאי דחיק לאוקמי התם טעמ' דמשנה אחרונה משום סימפון דהא מצי למימר שפיר דמשנה אחרונה כבן בג בג ס"ל דמדאורייתא אינה אוכלת אע"כ דעולא גופא כרבינא ס"ל למאן דמתני התם טעמ' דמשנה אחרונה משום סימפון משמיה דעולא וא"כ מקשו הכא שפיר אליבא דעול' גופא היאך מצי סבר כרבינא דא"כ תיקשי אמאי קתני על שתכנס לחופה הא אפילו בהגיע זמנה אכלה לריב"ב דלא חייש לסימפון כנ"ל נכון ודוק היטב ועיין בסמוך:

בא"ד וי"ל על שתכנס לחופה לאו דוקא כו' עכ"ל. כבר כתבתי בחידושי לכתובות דף מ"ח דבילקוט פרשת קרח משמע לכאורה דלא כפירוש התוספות דמייתי התם האי ברייתא גופא דבן בג בג וריב"ב ומסיים בה נמי על שתכנס נכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אם מתה בעלה יורשה א"כ משמע דהיא לחופה דוקא דהא בהגיע זמנה אין הבעל יורשה מיהו כדמסקינן בסוגיא דשמעתין מבואר דהיא בשיטת התוספות דלאוקימתא דרבינא ואי לריב"ב אכלה בהגיע זמנה דלאת"ה במאי פליגי בן בג וריב"ב דהא מפשטא דברייתא משלא בן בג בג לריב"ב שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה אוכלת ומהדר ליה ואתה אי אתה אומר כן משמע דהיא לריב"ב איכא ארוסה דאוכלת וע"כ היינו בהגיע זמנה דאי במסר והלך איירי ריב"ב כדמסקינן לדידיה אכלה מ"מ האי לאו ארוסה היא דהא ע"כ לפום האי מסקנא צריך לומר דמסירתה זו כניסתה לחופה אלא ע"כ דהגיע זמנה לריב"ב אכלה כסברת התוספות והא דלא אמרינן בסמוך דאיכא בינייהו בהגיעה זמנה היינו משום שזה לא הוי מפורש בכלל דברי ריב"ב דמסיק על שתכנס לחופה אלא מכללא שמעינן לה משא"כ לענין מסר והלך מפורש בדברי ריב"ב גופא ובכלל על שתכנס לחופה כיון דמסירתה זו כניסתה לחופה ולפ"ז לשון הסיפרי בילקוט פרשת קרח מסייע להך סברא מדקתני נכנסה לחופה בעלה יורשה והא ודאי לכ"ע לענין ירושה במסר נמי יורשה כדאיתא בכתובות דף מ"ח ע"ש מיהו לפ"ז אין צורך לדחוק דנקיט חופה לפי שדרך לעשות חופה בהגיע זמן אלא דבלא"ה ניחא ליה למיתני על שתכנס לחופה לאשמעינן הא גופא דמסר והלך אכלה דמסירתה הוי נמי בכלל חופה ואי הוי נקיט על שהגיע זמן לא הוי שמעינן מסר והלך ועוד דבזה לא הוי ריב"ב מביא סיוע לדבריו דאפשר דבן בג בג נמי מודה דבהגיע זמנה אוכלת ולא חיישינן לסימפון כיון דאיכא בדיקת חוץ במשנה ראשונה אבל בעלמא חיישינן לסימפון מש"ה מסיק אבל אמרו חכמים כו' על שתכנס לחופה שמעינן מיהא דבחופה אכלה והיינו אפילו מסר והלך דבכלל חופה נינהו והיינו נמי דמסיק שאמרו חכמים נכנסה לחופה אוכלת ואם מתה בעלה יורשה וע"כ היינו אפילו במסר כדפרישית וא"כ שפיר מייתי ראיה דאפילו לחכמים ע"כ לא הוי משום חששא דסימפון מדאכלה במסר והלך אע"כ משום שמא ימזגו וא"כ יפה שמעת שאני אומר דאפי' ארוסה אוכלת והיינו בהגיע זמנה כן נ"ל נכון בעזה"י ויתכן יותר לפי שיטת רש"י בפ' נערה דף מ"ח שכתבתי בסמוך דלמשנה אחרונה נמי הוי טעמא משום שמא ימזגו ודוק היטב:

בא"ד והר"ר משה מנרבונא מפרש כו' דאי לאו דגזרו מעיקרא משום לעולא משום סימפון לא היו מתחילין לגזור כו' עכ"ל. ולכאורה היא כמילת' בלא טעמא אבל למאי דפרישית לעיל בשמעתין אתי שפיר דלא שייך לגזור משום סימפון דהוי זרה למפרע כיון שהתורה התירה בפירוש דקנין כספו יאכל דסמכינן ארובא ואם כן בהתירא אכלה משא"כ חששא דשמא ימזגו שייך שפיר אפילו במה שהתירה

התורה שהעמידו דבריהם במילי דאתי לידי איסור גמור באיסור מיתה כדאשכחן בדוכת' טובא אלא לאחר שגזרו בכל ארוסות שלא יאכלו משום שמא ימזגו גזרו ג"כ דאפי' בהגיע זמנה דלא שייך שמא ימזגו אפ"ה לא אכלה משום סימפון דכיון דמעיקרא לא אכלה ובתר הכי כי נפקא משום סימפון נמי לא אכלה א"כ אתי למימר דהא דאכלה כשהגיע זמן מזונות היינו משום דכיון שאוכלת משלו אוכלת נמי בתרומה ואתי למיטעי בשכיר ולקיט דעלמא שאוכלין משלו דהאכילן בתרומה וכדפרישית לעיל בשמעתין כנ"ל:

בא"ד וקנת קשה לאמר בסמוך כו' על סוף הדיבור. עיין במהרש"א ז"ל מיהא יש לתמוה אמאי לא הרגיש דלגירסת הספרים שלפנינו קשה מאי פסיקא להו דכולהו אית להו דעולא דלמא בן בג בג לית ליה דעולא אלא דא"ל כיון דלא אשכחן דבן בג בג מיקל טפי מריב"ב ואדרבא מחמיר א"כ מסתמ' אית ליה נמי דעולא מהיכי תיתי נאמר דפליגי בתרתי ולפ"ז א"ש דלא קשיא להו להתוספות אהא דאמרינן א"ב קיבל דבלא"ה בכלי נקטי' אף לפירוש קמא דתוספות ואפשר דאגב גררא דפרק אע"פ נקיט הכא האי לישנא דא"ב קיבל אבל במסר והלך מקשו התוס' שפיר לפירוש הר"מ דכיון דליכא בינייהו מסר והלך אם כן במאי פליגי בן בג בג וריב"ב. וע"ז מתרצים התוס' שפיר דפליגי בטעמא דמשנה ראשונה ונראה לי כוונתם בזה דהא דשלח בן ב"ב לריב"ב שמעתי עליך היינו דלא הוי ידע בן בג בג עדיין גזירה דמשנה אחרונה דאפשר דבאותו הדור נתקנה שכן נראה דמהדר ליה ריב"ב אבל מה אעשה שהרי חכמים וא"כ א"ש דבן בג בג שלא אמרו לו שמעתי שאתה אומר ארוסה אוכלת בתרומה ולא חיישת לסימפון שהוא גזירת משנה ראשונה ומהדר ליה ריב"ב ואתה אי אתה אומר כן דלא חיישינן לסימפון למשנה ראשונה דאפילו למשנה אחרונה שאמרו על שתכנס לחופה ע"כ לא הוי טעמא משום סימפון לחוד אלא משום עולא ומשום סימפון וא"כ יפה שמעת עלי שהייתי אומר ארוסה אוכלת אפי' הלכה למעשה והיינו במסר והלך וקודם שנתקנה משנה אחרונה או דאפילו לאחר כן הורה להלכה ולא מעשה דאיהו פליג אמשנה אחרונה והיינו דקאמר אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי כדאשכחן כה"ג טובא וזה נ"ל יותר לישנ' קמא שכתבתי למה ששמע לריב"ב ארוסה אוכלת היינו דאכלה באמת במסר והלך ואכתי הא לאו ארוסה היא מדקאמרי חכמים על שתכנס לחופה אלמ' דמסירתה זו כניסתה לחופה אבל ללשון השני א"ש דריב"ב להלכה אמר בהגיע זמנה דלית ליה משנה אחרונה אלא דלסייע לדבריו דלא חיישינן לסימפון מייתי לשון חכמים על שתכנס לחופה כן נ"ל ודוק היטב ועיין בחידושי לכתובות ד' מ"ח ובפ' אע"פ יבואר יותר בעזה"י:

בד"ה קיבל מסר והלך פ"ה כו' ופ' נערה שנתפתתה אמר רב אסי כו' עכ"ל. ויש לתמוה דלקשיא להו מדרבי אסי לאמר אף לתרומה לסייעו מרב ושמואל דאמרי התם תנן מתרומה אלמא דחיישינן לסימפון במסר והלך ועוד הא איתותב רבי אסי וכולהו אמוראי התם ולפירוש התוספות שם היינו במאי דקאמרי אף לתרומה ע"ש ובחידושינו לכך נראה דהתוספות דהכא נמי לאו סוגי' דהכא קשיא להו אלא מימרא דר' אסי גופא דמשמע דשייך חשש סימפון במסר והכא משמע דהש"ס חושב לסברא פשוטה דבמסר לא שייך סימפון ומשמע להו דלא שייך פלוגתא בסברא כי האי ועיקר כוונתם כאן להקשות על פר"י בכתובות פ' נערה דמפרש טעמא דר' אסי משום סימפון אלא שקצרו בלשונם וזה נ"ל ברור בכוונתם והרבה יש לי לדקדק עוד לפר"י דהתם מסוגיי' דשמעתין ואין להאריך יותר והמשכיל יבין:

גמרא אמר רבי זירא שכן אשה מקפלת על עצמה כו' א"ל אביי אלא מעתה כגון בנתיה דר' ינאי כו'. נ"ל לפרש הסוגיא לפי שיטת רש"י ז"ל דה"פ דרבי זירא קאמר לטעמא דב"ש דע"כ כסף דכתיב בתורה בקידושין היינו דינר כיון דחזינן דאידנא דאשה מקפלת על עצמה בדינר ומסתמא כן היה ג"כ בימי משה וע"ז מקשה אביי אלא מעתה כגון בנתיה דר' ינאי כו' וא"כ הא חזינן דבחשיבות' תלי' מילתא א"כ מאן יימר דבימי משה היו רובן מתקדשות בדינר דילמ' כולהו מקפידות וחשובה להתקדש בתרקבא דדינרי וע"ז משני שפיר דלאו מכסף דאורייתא ילפינן דלכ"ע סתם קידושין בפרוטה דמיקרי ממון אלא פלוגתא דב"ש וב"ה איירי דשויין שליח ובדורם הוי רובן מקפידים להתקדש בדינר וא"כ מסתמ' לא הוי קידושין ע"י שליח אלא בדינר דב"ש כיון דרובן הכי ניחא וזה שכתב רש"י ז"ל דאין ה"נ דבנתיה דר' ינאי כיון שידוע שדרכן להתקדש בתרקב' דדינרי א"כ ע"י שליח נמי הוי שיעור' בהכי כנ"ל ליישב שיטת רש"י אלא שהתוס' כתבו בענין אחר לפי שיטתם והנלע"ד כתבתי ודו"ק:

רש"י בד"ה ושל דבריהם כסף מדינה כו' ובצורי מטבע של נחושת ליכא כו' עכ"ל. פירוש משום דעיקר מימרא דר' אסי למאי דס"ל עכשיו היינו משום דקים להו דאותו המטבע של צורי היה ג"כ בימי משה וא"כ אי הוי פרוטה בצורי הוי משמע לן דרבי אסי לאו במטבע של כסף איירי דווקא אלא בחשבון הממון דאותן שכתוב בהן כסף קצבה היינו שקלים וסלעים בחשבון מטבע צורי אבל היכא דכתיב כסף סתם היינו ממון והוא חשבון פרוטה של צורי אבל כיון דמטבע של נחושת בצורי ליכא א"כ ע"כ רב אסי איירי דוקא במטבע של כסף וא"כ היכא דכתיב כסף סתם היינו מטבע הפחותה שבצורי דהיינו מעה לפרש"י כדאיתא לקמן מ"מ כיון דחזינן דקפיד קרא בקידושין דלא מקדשא בפרוטה דהא לא מיקרי כסף ובקידושין כסף כתיב אע"ג דבעלמא היכא דלא כתיב כסף אמרינן דפרוטה הוי ממון גמור לענין גזילה ולהוניאו בדיינין ולענין אונאה אע"כ דבקידושין לאו במילי דמיקרי ממון מתקדשת אלא במילי דחשיבא מש"ה סברי ב"ש דע"כ הדבר מסור לחכמים וממילא דבמעה נמי אינה מתקדשת דמ"ש מעה מפרוטה אידי ואידי לא חשיבי לענין קידושין אע"כ דכסף דקרא היינו דינר דחשיב לענין קידושין כנ"ל וזה ברור לפי שיטת רש"י ז"ל ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה כל כסף פ"ה כו' ולקמן בשמעתין פ"ה דה"ג גופא כו' על סוף הדיבור. נ"ל שכוונתן בזה דהקונטרס לשיטתו דמפרש טעמא דב"ש כדר' אסי משום דאזלינן בתר חשיבותא דהיינו דינר ומש"ה גריס גופא דאל"כ אמאי לא פריך לאלתר אע"כ דגרסינן גופא ושמעתת' בעלמא איתמר ועלה קאי כל השקלא וטריא דלא מימרא דרב יוסף דשמעתין מש"ה לא פריך מקידושין אלא לבסוף לפי סדר המקראות דכתיב בהו כסף משא"כ לפי שיטת התוספות בדיבור הסמוך דמשמע להו כפירוש רבותיו של רש"י דעיקר הפירוש במימרא דרב יוסף דב"ש כדרבי אסי היינו משום דמטבע הפחותה היא דינר וא"כ לא שייך לגרוס גופא כיון דע"כ עיקר הקושיא דמקשה והרי טענה היינו אאוקימת' דרב יוסף דווקא דאיהו סבר דמטבע הפחות' בצורי היינו דינר והת' משמע דבעינן מעה כנ"ל בכוונת התוספות אלא דלפ"ז קשיא באמת לשיטת התוס' כרבותיו של רש"י דה"ל למיפרך לאלתר נימא רבי אסי דאמר כב"ש וק"ע ודוק ועיין בסמוך:

דף יא:

והרי טענה כו' ועיין בפרש"י. ונ"ל לפרש הסוגי' לפי שיטת רש"י ז"ל והיינו לפמ"ש בסמוך דלאו אאוקימתא דרב יוסף קאי השקלא וטריא דהכא אלא דגרסינן גופא ואגופא דמימרא דרבי אסי בעלמא קאי ולמאי דלא אסיק אדעתא עדיין דרבי אסי כב"ש אלא אליבא דכ"ע ומקשה לפי סדר המקראות דכל היכא דכתיב כסף לא בעינן כסף צורי דהיינו מטבע אלא כסף היינו ממון ומש"ה קשי' ליה מטענה דאי ס"ל כסף היינו מטבע צורי תרתי מנ"ל בשלמא בלא מימרא דרבי אסי נהי דבעלמא סתם ממון היינו פרוטה מ"מ האי כסף דהכא פרוטה לא מצית אמרת דא"כ לא משכחת מודה במקצת ושתי פרוטות נמי לא מצית אמרת מדכתיב כסף ולא כתיב כספים דהאי כסף היינו דבר חשוב והדבר מסור לחכמים וכך שיעורו שתי מעין ועוד דנהי דלא אסיק אדעתא הקישא דכספ' לכלים מ"מ אסיק אדעתא דכסף מיותר לגמרי דממילא ידעינן דבעינן שתי פרוטות דומיא דכלים שנים דאל"כ לא משכחת מודה במקצת אע"כ דכסף לדבר חשוב הוא דאתא וכדמסקינן בשבועות דף ל"ט להדי' אליבא דשמואל ומכ"ש רב דאמר דכסף כי אתא לכפירה הוא דאתא מלבד פרוטה דהודאה וא"כ ממילא שמעת מינה מדלא סגי בשתי פרוטות בין הכל ע"כ משום דבעינן כפירה בדבר חשוב ושיערו חכמים שתי מעין. משא"כ לר' אסי דאמר סתם כסף היינו מעה שהוא מטבע הפחות שבצורי וא"כ שפיר איצטריך למיכתב כסף לאשמעינן דבעינן מעה ואכתי שתים מנ"ל כנ"ל בשיטת רש"י ובזה מיושב' קושית התוס' לפירושם בתוספות ישנים שהביא מהרש"א ז"ל ונתיישב ג"כ מה שהקשו התוספות בשבועות לרב לדבר חשוב מנ"ל ע"ש ודוק היטב ומפלוגתא דב"ש וב"ה בקידושין אכתי לא איירי הכא עד לקמן בסמוך ושם יבואר:

רש"י בד"ה ה"ג ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב כו' עכ"ל. אע"ג דבשבועות גרסינן אף כל דבר חשוב היינו משום דהתם אליבא דשמואל איירי ושמואל אית ליה להדיא ליצאו כלים למה שהן ופרש"י שם דיליף לה מדכתיב כלים ליכתוב כספים ושמעינן תרתי שנים ודבר חשוב ומה שהקשו שם בתוספות דאי כתיב כספים ה"א שתי פרוטות כבר נתיישב מתוך מה שכתבתי בסמוך דאי שתי פרוטות לא הוי צריך למיכתב כספים דבלא"ה לא אשכחן מודה במקצת בציר מהכי אע"כ מכספים לחוד הוי ידעינן שפיר דבעינן דבר חשוב והיינו שתי מעין ומש"ה איצטריך למימר אליבא דשמואל אף כל דבר חשוב ולאו משום הקישא אלא דינא בעלמא קאמר דל"ש שוה כסף קתני במתניתין דבעינן שתי מעין משא"כ הכא דאליבא דרבי אסי קיימינן דהוא תלמידא דרב כתב רש"י שפיר אף כלים דבר חשוב שכן פי' גרסתו בגמרא כאן ועוד דנראה דהא דמייתינן הכא הא מילתא דמה כסף דבר חשוב דלא איצטריך לפי פירש"י אלא דרבי אסי מייתי סיוע לדבריו דכיון דפשטיה דקרא דכסף שנים דלידיה היינו שתי מעין שייך שפיר למידרש נמי מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב כנ"ל נכון. מיהו מ"ש רש"י ז"ל בסוף הדיבור ועוד בהדיא אמרינן התם כו' אף כלים דבר חשוב כו' עכ"ל. נ"ל דבזה יפה גי' מהרש"ל ז"ל אף כל כיון דרש"י מייתי לשון הסוגיי' דהתם דאיירי אליבא דשמואל וגריס להדיא אף כל וכמו שאפרש עוד בסמוך ולכאורה בחנם השיג מהרש"א ז"ל על מהרש"ל ז"ל ודו"ק:

בא"ד וכסף כי אתי להך דרשה אתא עכ"ל. ואע"ג דהתם אליבא דשמואל מסקינן הכי והכא אליבא דרב איירי כדפרישית מ"מ מביא רש"י שפיר ראיה לדבריו דגרסינן איפכא כיון דהתם ע"כ מכסף דרשינן דבר חשוב לשמואל דהא כסף להכי אתי א"כ מסתמא הכא נמי גרסינן כהאי לישנא דהא ליכא למיגרס מה כלים דבר חשוב דמאי פסקא אדרבא איכא למימר יצאו כלים למה שהן כמו לשמואל ועוד נ"ל דרש"י מייתי ראיה לפירושו דשייך שפיר דרשא דמה כסף דבר חשוב כיון דע"כ הכי הוא לשמואל התם כ"ש לרב אסי דהכא דלבתר דיליף דכסף שנים והיינו שתי מעין א"כ הוי דבר חשוב כנ"ל בשיטת רש"י ודו"ק:

גמרא נימא ר' אסי דאמר כב"ש. כבר כתבתי דלפרש"י האי שקלא וטריא לא קאי אאוקימתא דרב יוסף דמוקי טעמא דב"ש כרבי אסי אלא אעיקר מימרא דרבי אסי קאי דגרסינן גופא ואפ"ה מקשה שפיר דנהי דטעמא דב"ש בדינר היינו מטעמא אחרינא סוף סוף מילתא דר"א לא אתי אלא כב"ש ולא כב"ה דהא לב"ה בפרוטה ולר"א פרוטה לאו כסף דאורייתא מיקרי והשתא א"ש דלמאי דמסקינן נמי אלא אי אתמר אפילו הכי לא הדר ביה רב יוסף מאוקימתא דידיה דמוקי לב"ש כדרבי אסי דנהי דר' אסי גופא אליבא דב"ה איירי בכסף קצוב לוקח מ"מ ב"ש גופא סובר דכסף סתם נמי היינו כסף צורי וכיון דאפקי' מפרוטה דבצורי מטבע של נחשת ליכ' ע"כ דבר חשוב בעינן ואוקמי' אדינר כמו שפרש"י לעיל ומטענה דסגי בשתי מעין לא תיקשי דאפשר דהתם נמי הדבר מסור לחכמים דלענין טענה הוי שתי מעין דבר חשוב משא"כ בקידושין לא הוי דבר חשוב כ"א בדינר. ועי"ל דלב"ש אין ה"נ דלית ליה בטענה שתי מעין דרב יוסף. ועוד דבתר דמקשינן כסף לכלים מה כלים שנים אף כסף שנים תו לא מסתבר לומר דבעינן שני דינרין כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה והרי טענה כו' ור"י הקשה על פרש"י כו' עד סוף הדיבור. מה שהקשה ר"י על פרש"י כבר כתבתי בסמוך בשיטת רש"י ז"ל דמוצל אותו הצדיק מאלו הקושיות ואין צורך לכפול הדברים אמנם במה שהקשה רש"י על פי' רבותיו האיך אתי הקישא ומפקע ליה מדינר ותירצו בתוס' דלק"מ דאין היקש למחצה אכתי יש לפקפק בזה דכיון דלפירוש התוס' לא היו מעין בימי משה א"כ לא שייך כלל לומר דכסף שנים היינו מעין וכיוצא בזה הקשה הרשב"א ז"ל ע"ש ואפשר ליישב בדוחק לפי מאי דמסקו דמעה הוי בימי משה אלא שלא היו מטבע אלא משקל וא"כ משום האי הקישא דמה כלים דבר חשוב מוקמינן לכסף נמי בשנים ודבר חשוב ואמשקל קאי מיהו בירושלמי ריש פ' שבועת הדיינים מצאתי להדיא כשיטת רש"י ז"ל דאמרי' התם סוף כסף שבתורה מעה ואליבא דב"ש נמי איירי התם ומייתי נמי התם בטעמא דב"ה דבטענה שתי מעין מכסף או כלים ומייתי לה לענין דלא סגי במעה והיינו לגמרי כפרש"י ואפילו לפי המסקנא דהכא דלר' אסי אליבא דב"ה סתם כסף היינו פרוטה מ"מ בטענה ע"כ שתי מעין דאי ב' פרוטות לא איצטריך כדמסיק בירושלמי. דפשיטא דאין ב"ד נזקקין לפחות מש"פ והיינו כדפרישית דלא משכחת מודה במקצת בציר מהכי. וגרסינן נמי מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב כגירסת רש"י ז"ל והמעיין שם בל' הירושלמי יראה בעין השכל שכל מה שכתבתי בשיטת רש"י ז"ל הוא נכון וברור בעזה"י ואין להאריך יותר ודוק היטב:

שם בגמרא והרי מעשר דכתיב וצרת הכסף בידך ותנן הפורט סלע של מ"ש. והקשה מהרש"א בשם מהרי"ן לב הא לב"ש נמי שוה דינר כדינר וא"כ שפיר משכחת לה שהיה לו מתחלה פירות שוין דינר וחילל על פרוטות שהיו שוות דינר ותירץ מהרש"א ז"ל בדוחק ע"ש ומה מאד אתפלא על שני גדולי הדור חקרי לב דבמחילה מכבוד תורתם יצאו מכוונת הפשטות דהכא לאו מענין השווי מקשה לרבי אסי אלא אעיקר החילול דהא קי"ל אין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף שיש עליו צורה או על דבר מאכל ולהראב"ד בפרק ד' מהלכות מ"ש במאכל נמי לא אלא לאחר שכבר נפלו פירות הראשונים בכסף שיש עליו צורה כדכתיב וצרת הכסף בידך ונתת הכסף בכל אשר תאוה בבקר ובצאן וגו' ולפ"ז כי היכי דאין מחללין על אסימון של כסף דכסף צורה בעינן ה"נ אין מחללין על מטבע של נחשת דכסף לוקח ונהי דלמסקנא לית' לרבי אסי בכסף סתם א"כ שפיר מחללין על פרוטות של נחשת דכסף סתם היינו ממון ואדרבא עיקר כסף סתם היינו מטבע של נחשת כדס"ל לב"ה דקידושי כסף וקנין קרקעות בפרוטה משא"כ למאי דס"ל עכשיו דלר"א סתם כסף נמי היינו לוקח מטבע צורי ובצורי מטבע של נחשת ליכא וע"כ כסף לוקח מטבע של כסף מקשה שפיר אהא דתנן הפורט משמע שחילל מעיקרא על

פרוטות של נחשת וכל זה ברור לענ"ד אמנם אחר זה ראיתי שהרשב"א ז"ל בחידושיו הקשה קושית מהרי"ן לב ותירץ כתירוצו של מהרש"א ז"ל ואני מוסיף תמה על תמה על מאור עינינו הרשב"א ז"ל היאך עלה בדעתו לומר בחילול ופדיית מעשר שני שוה כסף ככסף והא כמה משניות וסוגיו' ערוכות דאין פודין מעשר שני אלא בכסף שיש עליו צורה ומי גרע אסימון ומטבע שאינו יוצא משאר שוה כסף והאיך מדמה לה הרשב"א ז"ל לקידושין דשאני מעשר שהקפידה עליו תורה בכסף שיש עליו צורה דוקא כדאיתא במס' בכורות דף ט' ע"ב ויותר יש לתמוה על הרשב"א ז"ל שכתב שכן נראה מפירושו של הראב"ד ז"ל וכבר כתבתי להראב"ד על דבר מאכל נמי אין מחללין אפילו ליעבד אלא לאחר שנתחלל תחלה על כסף צורה ודייק לה מסוגיא דפ' לולב הגזול דמסיק הש"ס דאי ס"ד מעשר ממש הא כתיב וצרת הכסף בידך ע"ש ואחר העיון עוד מצאתי בירוש' פ"ק דמעשר שני יליף התם טעמא דב"ש דאין מחללין על מטבעות של זהב דכתיב וצרת הכסף ולא זהב ומקשה אלא מעתה כסף ולא נחשת ומשני היא נחשת היא כסף והיינו נמי כדפרישית דלמסקנא סתם כסף היינו נמי נחושת דמיקרי ממון אבל למאי דס"ד עכשיו דכסף דוקא מקשה שפיר ואיצטריך ליה למילף מכסף הכסף ריבה כל זה נ"ל ברור ושיטת הגדולים שהבאתי צ"ע ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף יא ע"ב גמרא והרי מעשר דכתיב וצרת הכסף בידך ותנן הפורט כו' הקשיתי קושיא עצומה על לשון הרשב"א ז"ל בחידושיו שרוצה לומר לענין חילול ופדיית מעשר שני שוה כסף ככסף והיאך אפשר לומר כן הא כמה משניות וסוגיות ערוכות דאין פודין מעשר שני אלא בכסף שיש עליו צורה ולא באסימון ולא במטבע שאינו יוצא ולאו מי גרע הנך משאר שוה כסף ועיין בפנים מה שהקשיתי עוד על דבריו כמ"ש כן בשם הראב"ד ז"ל ולכאורה נראה לשיטת הראב"ד ז"ל להיפך אח"ז ראיתי שהרב מהרי"ט ז"ל מפרש סוגית הש"ס כמו שכתבתי:

דף יב.

גמרא וקידושי אשה לב"ש נפקא להו מאמה העבריה כו' ונראה מפירוש רש"י בד"ה אף אשה בפרוטה כו' דב"ש יליף קידושין דעלמא מקידושי ייעוד אלא דלפ"ז יש לדקדק הא קידושי ייעוד גופייהו לא הוי דינר כיון שתחלת קנינה לא הוי אלא בדינר ואפשר דסובר למעות הראשונים לקידושין ניתנו ולית ליה נמי הא דקאמר רב נחמן ב"י לקמן דף י"ט דלכ"ע דרשינן מוהפלה אם נשאר בה ש"פ מקודשת. מיהו בירושלמי ריש פ' שבועת הדיינים אמרינן דהדיא דב"ש יליף מתחלת קנינה של אמה העבריה ע"ש ואפשר דיליף לה מהקישא דאחרת כקושי' התוספות לעיל דף ד' ע"ב בד"ה מעיקרא דדינא וכתירוצם שם. ועי"ל דב"ש יליף קידושי אשה בק"ו מאמה העבריה כדאמרינן לעיל דף ד' והדא דין הוא אלא דמסקינן יבמה תוכיח ובהא ב"ש לשיטתן דס"ל מאמר קונה קנין גמור וכמ"ד ביבמות דהיינו קנין גמור ממש וא"כ לא הוי יבמה תוכיח דביבמה נמי כסף קונה וילפינן שפיר בק"ו כן נ"ל והיינו נמי דלא מסיק הש"ס טעמא דב"ה משום דב"ה לשיטתם והוי שפיר תוכיח ודו"ק:

שם ואימא שתי פרוטות כיון דאפיקת' מפרוטה אוקמה אדינר ופרש"י אלמא דבר חשוב בעינן כו' אבל בירושלמי לפרק שבועת הדיינים מסיק בטעמא דב"ש לתחלת הקנין דינר כדי שיהא הגירעון לשש שנים מעה לכל שנה וסוף כסף מעה ע"ש:

שם רבא אמר היינו טעמא דב"ש שלא יהיו בנות ישראל כהפקר. לכאורה נראה דהיינו מדרבנן כמו שפירש רש"י ז"ל אבל בחידושי הריטב"א ז"ל כתב דאפשר דהאי טעמא שייך נמי מדאורייתא ע"ש:

שם בגמרא סבר רב יוסף למימר פרוטה כל דהו א"ל אביי כו' וכ"ת ה"מ בדורו של משה כו'. וקשיא לי א"כ הדרא קושיא לדוכתא למאי נ"מ קתני במתניתין וכמה פרוטה אחד משמונה באיסר האיטלקי כיון דלא תלי בהכי מידי ונ"ל דאפשר דהא דאמרינן אבל הכא פרוטה דחשיבי לאינשי היינו דוקא פרוטה דחריף טפי כדאיתא ר"פ הזהב והא נמי ילפינן מפרוטה של משה שהיתה המטבע היותר קטנה בימיו ומיקרי ממון ואף ע"ג דאפשר דבשאר מקומות היו פרוטות יותר קטנות אפ"ה יהיב משה שיעורא בדורו בשמינית שבאיסר האיטלקי דכיון דהני לא חריפי בכל מקום לא מיקרי ממון וא"כ כה"ג בכל דור ודור מה שהוא חריף במקומו נקרא ממון ולא מה שאינו חריף משא"כ בפרוטה של משה שהוא א' משמנה באיסר האיטלקי הוי ממון גמור בכל מקום אף במקום שיש פרוטה גדולה ממנה כיון דחזינן דהאי שיעורא הוי בכלל כסף דאורייתא כן נ"ל:

שם אמר שמואל קידשה בתמרה כו' מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי. משמע לכאורה דהיכא דידעינן בודאי שש"פ במדי הוי קדושי ודאי ואפשר דאפילו מדאורייתא כמ"ש הרא"ש ז"ל שכן משמע מל' הרמב"ם ז"ל. אלא דבשם ר"י בעל התוס' כתב דמדאורייתא ודאי אינה מקודשת אפילו בודאי ש"פ במדי דקי"ל אין להקדש אלא מקומו ושעתו ואף שאיני כדאי מ"מ להתלמד אני צריך דלכאורה אין ראיה זו מוכרחת דודאי כל היכא דשייך חשבון ושומא כל אנפי שוין דאזלינן אחר מקום ושעה דהאידנא וע"ז לא נחלק אדם מעולם אלא דבשוה פרוטה דקידושין ושלה דלאו בחשבון ושיווי תליא מילתא דהא אפילו נתרצית להתקדש בפחות משוה פרוטה אינה מקודשת וכן להיפך כגון בפקדון אמרינן אם נשאר ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלמא דגזירת הכתוב הוא א"כ י"ל דמכיון שהוא ש"פ בשום מקום או בשום זמן מיקרי מדאורייתא כסף ולכאורה לפמ"ש בסמוך בפרוטה דא' משמינית באיסר האיטלקי מקודשת אפילו במקום שהפרוטות יותר גדולות אפ"ה כיון דהיתה פרוטה בימי משה הוי שפיר קידושין א"כ ה"ה לשוה כסף אלא דלפ"ז תיקשי נמי לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דבדבר שאינו מתקיים עד מקום רחוק לא חיישינן כלל ואכתי ניחוש שמא היה ש"פ בימי משה אע"כ דגם הרמב"ם ז"ל מודה דאזלינן בתר השתא ונ"ל הטעם דנהי דבכסף של מטבע אזלינן בתר מטבע של משה היינו משום שדבר מבורר הוא משא"כ בשוה כסף כיון שאינו מבורר אם היה שוה פרוטה בימי משה אם כן ע"כ הדבר מסור לחכמים והיינו היכא דש"פ באותו מקום ואותו זמן אלא דבדבר המתקיים סובר הרמב"ם ז"ל דמקודשת כיון דאי אית ליה לא אורחא להתם שויא לדידה כסף דהיינו פרוטה ועיין בחידושי הרשב"א והריטב"א ז"ל והוצרכתי להאריך קצת ליישב לשון הסוגי' דשילהי שמעתין בסמוך ומה שהקשה הבית שמואל סי' ל"א ס"ק ו' מסוגיא דלקמן ד' כ"ד גבי מעשר שני יבואר שם בעזה"י ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף יב שם אמר שמואל קדשה בתמרה מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי. וכ' הרא"ש בשם הר"י שאפילו אם ידוע בודאי ששוה פרוטה במקום אחר אפ"ה לא הוי אלא קידושי דרבנן דמדאורייתא אין להקדש אלא מקומו ושעתו וכ"כ הה"מ בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתבתי בפנים דלכאורה אין ראיה זו מוכרחת דנהי דקיי"ל דאין להקדש אלא מקומו ושעתו היינו דוקא במילי דתליא בחשבון ושומא כגון בהקדש וערכין ופריעת ב"ח משא"כ הכא לענין קידושין דהא דבעינן שוה פרוטה אינו אלא מגזירת הכתוב א"כ שפיר י"ל דכך היכא דידוע ששוה פרוטה בשום זמן או בשום מקום שפיר מקרי כסף דאורייתא ובאמת בלא"ה צ"ע שלא נזכר דין זה בש"ע אלא הב"ש סי' ל"א ס"ק ו' הביאו ולענ"ד לדינא צ"ע:

רש"י בד"ה יתיב רב חסדא וקא מעיין בה לפי שבא אחר וקידשה כו' עכ"ל. מה שלא פירש"י כן בעובדא דלעיל בסמוך בהא דיתיב רבי שימי בר' חייא וקא מעיין נראה משום דהתם ודאי אפילו לא בא אחר וקידשה מצינן למימר שהיה צריך לעיין אם ש"פ כדי לידע אם צריכה גט דאפשר דהדרי בהו השתא ואינן חפצין בקידושין משא"כ האי עובדא דהכא משמע מלשון הסוגיא שהאשה חפצה עכשיו ג"כ להתקדש לראשון דהכי משמע מדאמר רב חסדא בסמוך לאו כל כמינה דאמך לאסרה לך אבתרא ואי ס"ד שהאשה אינה חפיצה בקידושי ראשון א"כ אפי' בלאו קידושי בתרא נמי לאו כל כמינה דאם להוציאה מחזקת פנוייה ולהחזיקה במקודשת לראשון דקי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים כשירים ואפילו למ"ד המקדש בעד א' חוששין לקידושין היינו דוקא בשניהם מודין ובעד כשר כמו שנבאר לקמן דף ס"ה בעזה"י אע"כ דהכא נמי הבת חפיצה יותר בקידושי ראשון וא"כ לא היה צריך רב חסדא לעיין כלל אי לאו משום שבא אחר וקידשה וזה ברור בכוונת רש"י ז"ל:

דף יב:

א"ל לאו כל כמינה דאימך לאסרה לך עילואי. והקשה הריטב"א אכתי איהי היאך מיתסרי הא שויא אנפשה חתיכה דאיסורא ע"ש ולע"ד דהכא לא שייך לומר כן כיון דדביתהו דרבי חייא גופא לא הוי ידעה כלום אם נתקדשה בקטנותה כ"א ע"פ אמה א"כ שפיר אמר לה רבי חייא שאין צריכה להאמין לאמה כדי שתאסר עליו ואע"ג דבעלמא אמרינן אי מהימן ליה על א' כבי תרי מחוייב להאמינו מ"מ שאני הכא שיש אמתלא דמחמת צער לית בתו אמרה כן וק"ל:

תוספות בד"ה אם הקלנו בשבויה כו' ולא נהירא עכ"ל. עיין בחידושינו בכתובות דף כ"ג:

גמ' ולאו משום דס"ל כשמואל אלא משום דס"ל כאביי ורבא. ודקדקו קצת פוסקים מכאן דאין הלכה כשמואל מדמסיק הש"ס הכא ולאו משום דס"ל כשמואל ולפמ"ש בסמוך הא דקאמר שמואל מקודשת דחיישינן שמא ש"פ במדי היינו חששא דרבנן א"כ אין ראיה מכאן דאי משום דס"ל כשמואל לא הוו צריכין לפרוס מאותה משפחה כיון שאין כאן חשש ממזרים מדאורייתא' אפילו אם יתברר שהוא ש"פ במדי ועוד כיון שהעידי קידושין לא ידעו בשעת קידושין אם ש"פ במדי א"כ הרי לא ראו דבר ברור ולא הוי קידושין כלל דאנן דבר דבר ילפינן דבעינן דבר ברור ואע"ג דבספק קרוב לו ספק קרוב לה מיקרי ספק קדושין דאורייתא הא מסקינן התם דהיינו בשתי כיתי עדים הא בכת א' מוקמינן לה אחזקתה ואפילו את"ל דבכת א' נמי מיקרי ספיקא דאורייתא היינו משום שהספק הוא להעדים גופייהו בשעת מעשה ואיתרע לה חזקת פנוייה טובא משא"כ הכא שהספק הוא מעלמא דלא רמיא עלייהו דעדים לידע אם ש"פ במקום אחר א"כ נראה ברור דלכ"ע אין כאן חשש קידושין דאורייתא ובלא"ה יש לי לדקדק אפילו אם יבואו עדים שהיה ש"פ במדי אכתי כל כת וכת מהעדים ה"ל חצי דבר וקיי"ל דבר ולא חצי דבר וכה"ג יש לדקדק אמאי דאמרי' בשמעתין והאיכא סהדי באידית דבהאי יומא הוי ש"פ ואכתי ה"ל חצי דבר ויש ליישב. מיהו מלישנא דגמרא דקאמר ולאו משום דסבירא ליה כשמואל משמע לכאורה דאי הוי סברי כשמואל שפיר הוו עבדי לפרשי מההיא משפחה דהוי חשש דאורייתא' ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה ועל למבטל גיטא פ"ה כגון השולח גט לאשתו והגיע בשליח כו' ולא נהירא כו' דאטו ברשיעי עסקינן עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב שיטת רש"י ז"ל דהא ודאי דחיישינן בכה"ג לרשיעי ואין להאמין לעד א' בדבר שבערוה משום דחיישינן ליה למשקר כדאיתא להדיא בריש גיטין דמקשה הש"ס אמאי מהימנינן להשליח כבי תרי ומשמע התם דף ג' דחיישינן לזיופא ואי לאו משום דמדאורייתא לא חיישינן לזיופ' ומשום תקנת עגונות ודאי לא הוי מהימן הרי דחיישינן לרשיעי ואפילו בממון לא מהימנינן לעד א' דשמא משקר וכ"ש בערות אשה כדאשכחן בעד א' במלחמה שכתבו התוספות והרמב"ם ז"ל דהטעם הוא שמא משקר ושמא סברתו האשה א"כ שפיר מצינן למימר דרב מנגיד להבעל המבטל שהניח הגט ביד השליח ואפשר דאתא לידי תקלה שימסור ליד האשה וזימנין דסניא ליה לבעל ותינשא בו כנ"ל בשיטת רש"י ז"ל:

דף יג.

גמרא קשו בה בפום נהרא משמיה דרב הונא בריה דר"י מי דמי התם סברה אי שלינא להו ומיתברי מחייבנא בהו. ואף על גב דלקושטא דמילתא לא מיחייבה באחריות דיכולה להחזיר לו הפקדון בע"כ מ"מ אפשר לטעמא בהכי דמילתא כי האי לאו כולהו נשי דיני גמירי משא"כ היכא דבתורת קידושין קיבלה ס"ל דכולהו נשי גמירי ופריך רבי אחאי דלא וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו ע"ש תירוצים אחרים מיהו לענ"ד נראה דבלא"ה לרווחא דמילתא נקיט הכי דסברה אי שלינא וכו' דהא אכתי אמאי לא אמרה לא אע"כ כפרש"י דהא דלא מחאי משום דלא איכפת לה ונראה הכוונה בזה דכיון דלאו בתורת קידושין יהיב לה מעיקרא א"כ מה שאמר לה אח"כ התקדשי בו ולא יהיב לה מידי סברה דמשחק הוא בה ואינה חוששת לדבריו כלל א"כ מה"ט גופא לא שליא ליה לפקדון שסוברת עדיין לא חזר ממה שמסר לה לפקדון ולא איכפת לה שתחזור ג"כ מהפקדון כן נראה לי וכן נראה ג"כ מלשון הריטב"א ע"ש:

שם שלח ליה אנן לא שמיעא לן כו' אתון דשמיע לכו חושו לה. משמע לרבא אין כאן חשש קידושין כלל דאפילו אם נאמר דרבא ס"ל נמי הא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי אכתי אין כאן ספק קידושין מציפתא דאשה דכיון דאמרו ליה הא לית בה ש"פ א"כ לא נתרצית כלל באותן קידושין דציפתא אלא דאכתי איכא למידק אפילו למאי דפריך רב אחאי אטו כולהו נשי דיני גמירי מ"מ מידי ספיקא לא נפקא דלמא האי אתת' דינא גמירא וא"כ מדלא שליתנהו מסתמא לקידושין נתכוונה ואמאי לא חייש כלל לספק קידושין. ונראה דהא דשתיקותא לאחר מתן מעות לאו כלום היא עיקר הטעם משום דבעידי קידושין בעינן דבר ברור להוציאה מחזקת פנויה לחזקת אשת איש ומה"ט בכל קידושין דעלמא אף על גב דאיכא שתקה מ"מ כיון דשתיקה כי האי כהודאה דמיא ה"ל דבר ברור לגבי העדים משא"כ הכא שאין לעדים שום הוכחה דנתכוונה לקידושין דהאיכא למימר מאי דשתקה היינו משום דלא איכפת לה א"כ לא הוי קידושין כלל כן נ"ל. מיהו עדיין צ"ע מההיא דאיתא בהג"ה ש"ע א"ע סימן כ"ו דבהני לישני דמסתפקא בגמר' אי הוו לשון קידושין וכן בנתן בשתיקה כתב שם שאם אומרת שנתכוונה לשם קידושין הוי ספק קידושין א"כ תיקשי ההיא דהכא דמשמע שאין כאן חשש קידושין כלל ויש ליישב ולחלק ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף יג גמרא שלח להו אנן לא שמיע לן אתון דשמיע לכו חושו לה. משמע דלרבא אין כאן חשש קידושין כלל למאי דלא שמיע ליה הא דשמואל וקשיא לי דלכתי לרבא נמי ליהוי ספק קידושין מגו ד' זוזי דאית בה דשקליתא ואישתקא דנהי דמסיק ר' אחא אטו כולהו נשי דינא גמירי אכתי מידי ספיקא לא נפקא דילמא הא איתתא דינא גמירא דלא מחייבה באחריותה ומדלא שליתינהו ש"מ דלשם קידושין קבלתו והנראה מזה כיון שאין הדבר ידוע לעדים לא הוי דבר ברור לגבייהו מש"ה לא הוי קידושין כלל ואמאי הא לא הוי דבר ברור אצל העדים:

שם דהיא איתתא להוה מזבנה וורשכי כו' ואמר ר"נ יכולה למימר אין שקלי ולידי שקלי. משמע לאי לאו מה"ט מקודשת וכן בדשדיך נמי מקודשת כדבסמוך ואף על גב דלא יהיב לה מידי דהא לידה קא מהדר לה אפ"ה מקודשת כמ"ש הרא"ש ז"ל דמסתמא מחלה לו ולכאורה יש לתמוה כיון שלא מחלה בפירוש ה"ל לדברים שבלב דקי"ל דאינן דברים ומאן יימר דמחלה מיהו לפמ"ש לעיל דף ו' ע"כ בשיטת רש"י גבי מחילת מלוה והערמת ריבית דאף ע"ג דלידה קא מהדר לה אפ"ה בההיא הנאה דלא צריכא למיזל בדינא ודיינא שויה פרוטה ומתקדשת בו וכתבתי שם שזה מוכרח לשיטת רש"י א"כ ה"נ א"ש בכה"ג:

שם איתיביה רבא לר"נ קדשה כו' או שחטף סלע מקודשת. והא דלא מוקי לה בדאמרה אין היינו משום דקתני סתמא מקודשת משמע כשאר קידושין דמסתמא לאו אורח' דמילתא שאומרת אין אבל למאי דמוקי לה בדשדיך קתני שפיר סתמא מקודשת דסתם קידושין לעלמא נמי ע"י שידוכין הם כדאמרינן לעיל דרב מנגד מאן דמקדש בלא שידוכין:

שם אילימא רצתה לאמרה אין כו' הא דנקיט בכה"ג שהחלוקין סותרין ולא קאמר אילימא רצתה לאישתקה נראה משום דההיא ברייתא היינו סיפ' דהאי ברייתא דלעיל בסמוך אמר לה כנסי סלע בפקדון ואוקמינן לא רצתה לאישתקה ותו לא שייך למימר דרצתה דסיפא היינו לאישתקה כנ"ל:

תוספות בד"ה כשם שאין אשה נקנית כו' תימא דה"ל למימר איפכא דהא קנייני אשה לא ילפינן אלא משדה עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב דאכתי בשדה לא ידעינן דלא מיקני בפחות מש"פ דהא בשדה עפרון גופא הוי קני אפילו בפחות מש"פ דהא בבני נח פחות מש"פ נמי ממונא הוא ועוד דלא אשכחן בהדיא דפחות מש"פ לא מיקרי כסף דנהי דפשיטא לן דאין יוצא בדיינין ולא ניתן להישבון היינו משום דמסתמא ניתן למחילה משא"כ לענין קנין דלא תליא מידי בהכי אלא לגזירת הכתוב הוא שצריך שיתן שום דבר לקנות בו סל"א לפחות מש"פ נמי כדאשכחן בחליפין אבל בקידושי אשה פשיטא לן טובא כדאמרינן לעיל דבפחות מש"פ לא מקניא נפשה לפי גירסת רש"י לעיל. ועי"ל דאיצטריך לענין פחות מש"פ בדבר מאכל או בכלים דאפילו בנמכר לעכו"ם איצטריך למילף לעיל מקרא דמכסף מקנתו ולמעט פחות מש"פ בתבואה וכלים דס"ל דמקרבה הנייתי' ומה"ט בקרקע נמי לא פשיטא לן כולי האי ואדרבה לענין מודה במקצת איכא למ"ד דינאו כלים למה שהן אפי' בפחות מש"פ ומש"ה קאמר שפיר כשם שאין אשה נקנית היינו נמי מה"ט דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה ועוד דילפינן קידושי אשה מהקישא דאחרת אחרת מנ"ש דשכיר שכיר מנמכר לעכו"ם כן נ"ל ודו"ק:

גמרא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן וקשין לעולם יותר מדור המבול. אף על גב דבדור המבול עיקר עונשן על עריות הוי ומשמע נמי דהוו חשידי אפילו על א"א כדאיתא במדרש הובא ברש"י בחומש דמכל אשר בחרו דרשינן שהיו באין על א"א מ"מ לא הוי חמיר כ"כ עונש אשת איש כיון דלא הוי שייך פסול ממזרים קודם מ"ת והיינו דמייתי הא דמתרגם ר"י מולידין בנין מנשי חבריהן אלמא דבפסול ממזרות תליא מילתא ולא בניאוף והיינו דמייתי לה אמי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין שגורם פסול ממזרים בישראל אע"ג דשוגג קרוב למזיד הוא ועיין במהרש"א:

דף יג:

א"ר יהודה אמר שמואל והוא שהפרישה מחיים ופרש"י ואשמעי' דקריבה לאחר מיתה והא דאשמעינן הכי בעולת יולדת טפי מבשאר עולות נ"ל דבשאר עולות פשיט' דיכולין להקריב לאחר מיתה כיון דמכפר נמי אעשה דיורשין כדמסקינן בפ"ק דזבחים דף ל' משא"כ בעולת יולדת ס"ד דאין קריבה לאחר מיתה כדמקשה התם אי איהי ילדה בניה מי ילדו קמ"ל כדשנינן התם דסוף סוף מכפר נמי אעשה דידה דיורשין ע"ש ולרבי יוחנן ור"ל דבסמוך נמי נראה דנקיט עולת יולדת לאשמעינן נמי הא:

שם אלמא קסבר שיעבודא לאו דאוריית'. ואע"ג דלכ"ע איכא מיהא שיעבוד' דרבנן היינו משום נעילת דלת והכא לענין קרבן לא שייך האי תקנת' ועיין בסמוך והיינו דקאמר רב פפא בסמוך טעמא דשעבודא דאוריית' ובפ' ג"פ אמר טעמא דנעילת דלת ועיין בסמוך ובזה נתיישב' קושי' הש"ך ריש סי' ל"ט:

רש"י בד"ה לאו דאורייתא כו' אלא מלוה בשטר שהוא שיעבדו דכתב ליה נכסי אחראין לך משתעבדי כו' עכ"ל. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו א"כ כי לא כתב ליה נמי דהא קי"ל אחריות טעות סופר היא ולכאורה משום הא לא איריא דמ"ל שיעבודא לאו דאורייתא ע"כ דהא דקי"ל אחריות ט"ס היינו לאחר שתקנו חכמים שיגבה מלקוחות בשטר א"כ מסתמא לא שדי איניש זוזי בכדי והתנה כן ומש"ה תלינן בט"ס וכמ"ש הרשב"א ז"ל בעצמו אלא שכבר הקשיתי לשאול בר"פ הניזקין על שיטה זו לרש"י והוא שיטת הש"ך ז"ל בח"מ ריש סי' ל"ט לפסק הלכה דא"כ מאי מקשה הש"ס ס"פ גט פשוט לרבה אדרבה למי סבר רבה שיעבודא לאו דאורייתא הא אמר רבה גבו קרקע יש לו ומאי קושיא הא התם איירי בשטר וא"כ בפשיטות מצינן לאוקמי דאיירי שכתב לו אחריות בפירוש דהא סתמא למילתא הכי הוא דקי"ל ט"ס היא אלמא שהיו נוהגין לכתוב כן בכל השטרות וא"כ כ"ע מודו דהוי דאורייתא והנחתי שם בצ"ע. אמנם כשדקדקתי כאן נ"ל דאדרבה שיטה זו נכונה ותחלה אפרש מה שהכריחו לרש"י ז"ל כאן לפרש כן היינו משום דסוגיי' דשמעתין משמע הכי מדאמרינן בסמוך דאי איתמר בהא ה"א משום דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי אלמא דאיכא מיהו שום מלוה בשטר דכ"ע מודו לגבי מיתמי מדאורייתא ועוד נראה דמסברא נמי פשיטא ליה לרש"י ז"ל דכיון שכתב אחריות בשטר מהיכא תיתי נאמר שלא יגבה מהיתומים הא קי"ל דקרקעות נקנין בשטר וליכא למימר דכיון שאין מקנה לו גוף הקרקע אלא לשיעבוד בעלמא אינו נקנה הא ליתא דהא קי"ל דב"ח קונה משכון ואפי' בשעת הלואתו לענין השיעבוד שבו שאין נעשה מטלטלים אצל בניו אלמא דמהני משיכת המשכון לענין שיעבוד כמו לענין הקנאת גוף החפץ וא"כ ה"נ אמאי לא יקנה שיעבוד הקרקע ע"י שטר ואדרבה קי"ל דהקנאת השיעבוד עדיף מהקנאת הגוף אפילו לענין דבר שלא בא לעולם ונהי דלענין לגבות מהלקוחות י"ל דלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא אפי' אם כתב אחריות בפירוש נמי לא טריף מדאורייתא דאפשר שלא הקנה לו השיעבוד בשטר מעכשיו אלא מכאן ולהבא בשעת הגוביינא דאע"ג דאמרינן בפ' כל שעה דלכ"ע היכא דזבין לוה אתא ב"ח וטריף דמפרע גובה ע"כ דמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא היינו מדרבנן וא"כ כששיעבד בפירוש לעולם דאע"ג דהוי מדאורייתא היינו מכאן ולהבא דוקא משא"כ לענין יתומים אין חלוק דאפי' אי מכאן ולהבא שיעבד לו כשלא יגבה חובו אפ"ה שפיר גבי מיתמי כששיעבד לו בפי' ואה"ן נמי הא דמקשה הש"ס ס"פ ג"פ לרבה אדרבה מדקאמר גבו קרקע יש לו וא"כ ע"כ מוכח דס"ל שיעבודא דאורייתא מטעמא דנכסי דבר איניש ערבין ביה ומש"ה למפרע גובה דאי ס"ל לאו דאורייתא א"כ אפי' שיעבד לו בפי' לא מהני אלא מכאן ולהבא א"כ אמאי שקיל הבכור פי שנים הא לא קרינן ביה בכל אשר ימצא לו כן נ"ל נכון ומה שהקשה הריטב"א מסוגי' דערכין יבואר בסמוך ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) ע"ב שם אלמא קסבר שעבודא לאו דאורייתא. ופירש"י דמלוה ע"פ ומלוה בשטר שוין בזה אם לא שהשיעבדו בפירוש וכ"כ הש"ך בח"מ ריש סי' ל"ט לפסק הלכה אלא דבחידושי גיטין ר"פ הנזקין הקשיתי על זה מסוגיא דר"פ גט פשוט ע"ש וכאן כתבתי ליישב ולקיים שיטה זו בטוב טעם דהיכא דשיעבדו בפי' לכ"ע שיעבודא דאורייתא לענין לגבות מיורשים עכ"פ וכמ"ש בפנים:

תוספות בד"ה אמר רב פפא כו' ותימא דבשילהי ג"פ קאמר ר"פ גופא כו' דשיעבודא לאו דאורייתא עכ"ל. האי לישנא דשיעבודא לאו דאורייתא ליתא התם אלא מדקאמר התם גובה מן היורשים שלא תנעול דלת משמע להו דלפ"ז ס"ל דלאו דאורייתא וע"ש בתוספות ובהל' הרי"ף דלא מוכח מידי ולענ"ד יש לפרש עוד דאפי' אי סבר דאורייתא אפ"ה ניחא ליה טפי לומר טעמא דנעילת דלת לומר דגובין אפי' מיתומים קטנים כדאמר רב פפא גופא בר"פ שום היתומים דהא דרב נחמן מעיקרא לא הוי מזדקק לנכסי יתמי דלאו בני מיעבד מצוה נינהו ולבתר דשמע רב נחמן דרב הונא אמר רב יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו הוי מזדקק וא"כ ע"כ היינו משום נעילת דלת או לענין נגבות מטלטלין דליכא למימר דמ"ד שיעבודא דאורייתא גובה נמי מיתומים קטנים בכל ענין הא ליתא דהא לר' יוחנן גופא קאמר התם אין נזקקין אע"ג דס"ל בשמעתין דשיעבודא דאורייתא וא"כ מי הכריחו לר"פ בערכין לפרש טעמא דר' נחמן בענין אחר מדר' יוחנן אע"כ דר' פפא אליבא דר"י נמי אמר האי טעמא והיינו כדפרי' ובזה יתיישב ג"כ מה שהקשו בתוס' רי"ל והריטב"א והש"ך (סי' ל"ט דע"כ דר"פ שיעבודא דאורייתא מדקאמר בערכין ובכתובות פ' הכותב דפריעת ב"ח מצוה וממילא משמע דליכא אלא מצוה א"כ שיעבודא לאו דאורייתא ע"ש באריכות ולפמ"ש ליתא דמדר' יוחנן נשמע לר' נחמן ועוד דלענ"ד ר' נחמן גופא ס"ל שיעבודא דאורייתא מההיא דיתומים שגבו קרקע בחוב אביהן בפ' יש נוחלין דף קכ"ח כמ"ש בחידושי לב"ק דף י"ב ע"ש בטוב טעם ואף למאי דמוקמינן בפרק כל שעה טעמא דר"נ ביתומים שגבו בחוב אביהן לטעמא משום דר' נתן מ"מ מדר' נתן גופא מוכח דשיעבודא דאורייתא וכן נראה ג"כ מלשון הרשב"א ז"ל בסוף חידושי קידושין ע"ש אע"כ דאף למ"ד שיעבודא דאורייתא נמי שייך טעמא דפריעת ב"ח מצוה אי לענין יתומים קטנים או לענין מטלטלין וכמו שאפרש עוד בזה בכתובות פ' הכותב בעזה"י ועיין ג"כ בחידושי בר"פ הנזקין שקבלתי עלי להאריך בדיני שעבודא דאורייתא וכבר יצאתי ידי נדרי לעת הזאת בדברי אלה המועטים ולעתי להוסיף אי"ה בתוס' מרובה במקומות אחרים בעזה"י ודוק היטב:

גמרא וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל בשלמא גט דכתיב ונתן לה ספר כריתות אלא מיתת הבעל מנ"ל. הא דלא יליף מיתת הבעל מדכתיב ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ודרשינן לקמן בשמעתין כיון שחלצה נעל הותרה לכל ישראל אלמא דלא מיתסרא מחמת בעלה הראשון אלא דאיכא למימר דשאני התם דיבם במקום אחיו קאי וא"כ חליצה במקום גט קאי כן נראה לי. מיהו יש לי לדקדק לפי שיטת התוספות בסמוך דהא דאמרינן לכ"ע בעשה היינו ודבק באשתו ולא באשת חבירו א"כ מ"ש בגט דפשיטא ליה דמתיר לגמרי דכתיב ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר דלמא אכתי בעשה קאי ואפ"ה כתב קרא דאי עבר ונסיב לאיסור לאו ומכ"ש לפי מה שאפרש בסמוך לפי ר"י דהא דאמרי' לכ"ע בעשה מודבק באשתו היינו בבעולת בעל דוקא א"כ בפשיטות מצינן למימר דהא דכתיב והיתה לאיש אחר זימנין דאשכחן נמי בהיתירא בארוסה ואפשר דהכא אספר כריתות סמוך דמשמע דלא אגידא ביה כלל ממילא דאף לכתחלה מותרת להנשא לאחר וא"כ ודאי איירי אפילו בבעולת בעל דכתיב ובעלה:

שם אלא מיתת הבעל מנ"ל. נ"ל דפשיטא ליה דלא שייך איסור א"א לאחר מיתה לחייבו חנק דודאי הוי ידע דאיכא כמה קראי כגון אלמנה לכ"ג ולא תהיה אשת המת החוצה או כי ימות האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון וגומר אלא לעיקר פירכא מעיקרא היינו לאיסור לאו או עשה וא"כ איצטריך שפיר קרא דלא תהיה לענין שאין קידושין תופסין וה"א לאינך קראי דבסמוך. ולפ"ז אין מקום למה שהקשה מהרש"א ז"ל מאי מקשה הכא מעיקרא מיתת הבעל מנ"ל ותיפוק ליה דאיכא בעריות שני כתובים ולמאי דפרישית א"ש דהתם ודאי איצטריכו קראי לאיסור מיתה אלא לקושיית התוספות מסוגיי' דהתם דמהדר אקראי לאזהרה משמע דפשטא דקרא לא איירי לאחר מיתה וע"ז משני שפיר ודוק ועיין שם בתוס' פ' ד' מיתות:

תוספות בד"ה לכ"ע בעשה אור"י דאיכא עשה בא"א כגון ודבק באשתו כו' עכ"ל. ונראה דלפ"ז אפילו לפי המסקנא דבישראל איכא קרא למיתת הבעל מתיר אפ"ה בב"נ אסור מעשה דודבק ובזה הוי א"ש הא דקאמר יהודה הוציאוה ותשרף משום דתמר בת כהן הוה ואכתי פנויה הוה ולשיטת ר"י א"ש דבב"נ אין מיתת הבעל מתיר אבל לאחר שאמר יהודה צדקה ממני וא"כ ראה ונזכר והכיר בה שהיא בתולה דער ואונן שלא כדרכן שמשו ובב"נ לא הוי בעולת בעל אלא בכדרכה וקידושין נמי בב"נ לא מהני מידי והיינו דקאמר צדקה ממני ולא יסף לדעתה אפילו למ"ד לא פסק כן נ"ל נכון. אלא דלפ"ז יש לדקדק מאי מייתי בסמוך מאלמנה לכ"ג דלמא קרא לאלמנה מן האירוסין איצטריך דבהא לא שייך עשה דודבק. מיהו בהא איכא למימר דמההיא עשה דודבק בלא"ה מקשה שפיר דלכ"ע בעשה ולכ"ג בלאו אלא דמקרא דפן ימות במלחמה לא מייתי מידי דהאי קרא ודאי בארוסה איירי ולא שייך עשה דודבק ולפרש"י א"ש:

בא"ד תימא דלא ילפינן שתתיר מיתה בק"ו בגט כו' קושיא זו דוקא אפר"י קאי משא"כ לשיטת רש"י לא שייך להקשות כן דאדרבה מקרא דגט משמע לן דמיתה אינו מתי' דכתיב ושלחה דזו ולא לאחרת והיינו דלא מקשו התוספות כן בתחלת הסוגיי' מיהו עיקר תמיהת התוס' לא הבנתי דאדרבה היא הנותנת דגט כיון דמתיר לגמרי ופקעו נישואין הראשונים מש"ה אסורה ליבם דהו"ל אשת אח שלא במקום מצוה משא"כ מיתת הבעל כיון דחזינן דמותרת ליבם ומצוה נמי איכא דאגידא ביה מחמת זיקת הבעל איכא למימר דמש"ה מיתת הבעל אינו מתיר לגמרי ולפי שיטת התוספות טפי הוי להו לאתויי ק"ו מאחות אשה דמיתת אחותה מתרת וגט אינו מתיר ויש ליישב ודו"ק:

דף יד.

רש"י יבמה יבא עליה ולקחה לו כלומר ביאתה הן לקוחיה עכ"ל. משום דמפשטי' דקרא לא שמעינן שנקנית לו באותה ביאה אלא מצוה הוא דרמי רחמנא עליה דיבם שיבא עליה אבל אינה אשתו בכך ואדרבה אפשר דלא מישתריא ליה אלא ביאה ראשונה לחוד ואפילו את"ל דשריא ליה אפשר דלאחר כך צריכה קידושין אחרים אבל מדכתיב יבא עליה ולקחה לו משמע דבביאה זו קנאה לגמרי כאשתו לכל דבר:

שם בגמ' דתניא יכול יהיו כסף ושטר גומרים בה אע"ג דבשאר קידושין אין כסף ושטר גומרין כלל אלא אירוסין עושין מ"מ כיון דאשכחן ביבמה דביאה לחוד גומר בה ומצינן נמי דאיתקשו הוויות להדדי וא"כ ממילא יש לנו לומר דכסף ושטר נמי גומרין בה וכן נראה מלשון רש"י ז"ל בד"ה ולמא כאשה מה אשה כסף ושטר כביאה וכוונתו לכוונת המקשה דקאמר כי אשה היינו לענין דהוקשו הוויות להדדי כן נ"ל אלא דאכתי יש לדקדק השתא נמי דכתיב ויבמה דלמא לא אתא למעט אלא שאין גומרין כמו ביאה אבל לעולם דאירוסין עושין כסף ושטר ויש ליישב:

שם ובמיתת היבם מנ"ל ק"ו כו' והקשה מהרש"א ז"ל לפמ"ש התוס' לעיל דאיצטריך קרא לעריות דלא נילף במה מצינו מא"א ה"נ ביבמה מצינן למילף במה מצינו מא"א אלא דניחא ליה למילף בקל וחומר אלא דאכתי קשיא לי לשיטת מהרש"א ז"ל לעיל דמדכתיבי שני כתובים בעריות אלמא דבעלמא לאחר מיתה שריא וקראי דלעיל לא מייתרו וניחא לתלמודא למילף מגופא וא"כ ה"נ ביבמה אמאי מהדרינן אקרא ולא ילפינן מדאיכא שני כתובים בעריות ועמ"ש לעיל דלא הוי ב' כתובים אלא דבלא"ה נ"ל דהתוספות לעיל נמי לאו במה מצינו בעי למילף אלא מפשטא דקרא דכיון דאשכחן דבאשת איש לאחר מיתה לא מיקרי אשת עמיתך א"כ בעריות נמי לא קרינן אשת אביך ואשת בנך לאחר מיתה והא"ש דיבמה לא שייך לומר כן דאדרבה פשטא דקרא דכתיב לא תהיה אשת המת החוצה יבמה יבא עליה משמע דלעולם אינה מותרת לאיש זר כ"א ע"י יבום או חליצה והיינו דאיצטריך קרא כנ"ל:

תוספות בל"ה אמר קרא ככה עיכובא וא"ת מנ"ל דאתי' ככה למעוטי יבמה מגט כו' עכ"ל. ולכאורה הלשון אינו מדוקדק דכיון דדרשינן ככה עיכוב' א"כ כולהו ילפינן מינה דאינה מותרת אלא ע"י ככה ונראה דעיקר קושייתם נמי בענין זה כיון דכתיב ככה מנ"ל למיתת היבם מתיר ואמאי לא ממעטינן מיתת היבם ואי משום דק"ו אפקא ממיעוטא ה"נ בגט איכא ק"ו כן נ"ל בכוונת' אלא דיש לתרץ בע"א דלקושטא דמילתא מיתה אשכחן דמתיר טפי מגט כדאשכחן באחות אשה אלא דבלא"ה משני התוספות שפיר:

דף יד:

משנה עבד עברי נקנה בכסף ובשטר. משמע דבהנהו לחוד נקנה ולא במשיכה ולא בחליפין ואע"ג דמלשון המשנה אין הכרע דאיכא למימר מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני כדמסקינן לקמן גבי עבד כנעני מ"מ מסוגיא דשמעתין וסוגיא דעלמא מבאר להדיא דלא מהני בע"ע כ"א כסף ושטר לחוד וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' עבדים. אלא דטעמא דמילתא לא ידעינן דנהי לענין משיכה איכא למימר דפשיטא דלא מהני דמשיכה תיתי ולא מיבעיא לר' יוחנן דמשיכה במטלטלין תקנתא דרבנן בעלמא הוא שמא יאמר נשרפו חיטך אפשר דלא שייך בע"ע כמו שאפרש לקמן גבי עבד כנעני דף כ"ב ועוד דלא רצו חכמים לתקן קנין חדש בע"ע כיון דמילתא דאיסורא הוא למכור עצמו ובמכרוהו ב"ד כ"ש דלא שייך האי תקנתא וחששא דשמא יאמר אלא אפי' לר"ל דקיס למשיכה מפורשת מן התורה איכא למימר נמי דע"ע אינו בכלל וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דפשטא דקרא משמע שקונה איזה דבר מיד עמיתו ולא שקנה עמיתו גופא ובאידך פרשה כתיב דין מוכר עצמו וליכא למימר נמי דאכתי נילף בק"ו ממטלטלין שאין נקנין בשטר ונקנין במשיכה כ"ש ע"ע שנקנה בשטר דאיכא למימר חליפין יוכיח שקונה במטלטלין ואינו קונה בע"ע אלא דאכתי היא גופא קשיא ע"ע אמאי לא מיקני בחליפין הא כתיב בהדיא בחליפין לקיים כל דבר וילפינן שהכל נקנה בחליפין וכ"ש הכא דאיכא ק"ו ממטלטלין דלא מיקנו בשטר כמו שאפרש לקמן דף כ"ו ואפ"ה ניקנין בחליפין וליכא למימר נמי דמימעט חליפין מכסף מקנתו דהא מסקינן לעיל דכסף מקנתו אתא למעט שאינו נקנה בכלים בפחות משוה פרוטה ול"ל דתרתי שמעת מיניה דכסף מקנתו משמע שאינו נקנה אלא בכסף לחוד תדע דמלשון התוספות לא משמע הכי כמ"ש מהרש"א ז"ל בסמוך ואף לפי מה שאפרש בל' התוס' דלא כמהרש"א אכתי קשה הניחא למאן דאית ליה שכיר שכיר אלא למאן דלית ליה שכיר שכיר ויליף קנין כסף במוכר עצמו מוכי תשיג ומכרוהו ב"ד מאמה עבריה' א"כ קשה בין באמה עבריה' ובין במכרוהו ב"ד מנא לן דלא מיקנו בחליפין דאיכא ק"ו ודוחק לומר דפלוגתא דתנאי היא לענין חליפין ועוד דא"כ קשה מאי מקשה הש"ס למאן דלית ליה שכיר שכיר מנא לן דכסף קונה הא איכא למימר ק"ו ממטלטלין דלא מיקנו בשטר מאי אית לך למימר חליפין יוכיח לחליפין גופא הא אמרת דקני ולכאורה היה נראה לי דהא לחליפין לא מהני ילפינן מדאיתקש אמה העבריה לאחרת וא"כ איכא למילף נמי מה אחרת לא מקנייא בחליפין אלא הא ליתא לפמ"ש התוספות דף ג' לענין חליפין גופא למיעוט קניני' לא ילפינן מאחרת וכן לפמ"ש שם מסברא דידי נמי לא שייך למעט חליפין באמה מהקישא לאחרת כמבואר שם. והנלע"ד דהא דפשיטא לן דחליפין לא מהני בע"ע הנמכר לישראל היינו משום דכתיב בעבד כנעני והתנחלתם אותם לרשת אחוזה והקישו הכתוב לשדה אחוזה ומינה ילפינן נמי דנקנה בחליפין כמו שדה אחוזה ומדכתיב אותם ילפינן לקמן אותם הקישו לשדה אחוזה ולא עבד עברי וא"כ משמע דכל הקנינים דשייכי בשדה אחוזה לא מהני בע"ע כי אם היכא דגלי קרא בהדיא וא"כ ממילא אימעט נמי חליפין והא דבעינן למילף לעיל מכסף מקנתו למעט חליפין היינו דוקא בע"ע הנמכר לעובד כוכבים למאן דלא יליף שכיר שכיר או אף למאן דיליף שכיר שכיר איכא למימר דג"ש דשכיר שכיר היינו לריבוי קנינים ולא למעט קנינים וכמו שאבאר באריכות ומכ"ש לא"ש טפי למה שאפרש בסמוך מסברא דנפשאי דג"ש דשכיר שכיר היינו דוקא נמכר לישראל מנמכר מישראל ולא נמכר לעובד כוכבים מנמכר לישראל כן נ"ל מיהו אכתי יש לפקפק דאפשר דמיעוטא דאותם לא שייך למעט אלא אותן קנינים דשייכין בקרקעות ולא במטלטלין משא"כ חליפין דשוה בקרקעות ומטלטלין לא שייך למעט ממיעוטא דאותם וצ"ע ועוד נראה לי דאפשר דלא שייך קנין חליפין בעבד עברי הנמכר לישראל דאע"ג דכתיב לקיים כל דבר היינו דוקא בדבר שיכול לקנות קנין עולם משא"כ בעבד עברי שאין גוף העבד קנוי לו לא שייך ביה קנין חליפין דעיקר קנינו אינו אלא להשתעבד בו למלאכה בעלמא דשכיר קרייה רחמנא וא"כ הו"ל כמו קנין דברים דלא מהני קנין חליפין ואע"ג דמסקינן לקמן עבד עברי גופו קנוי היינו דלא מהני בי' מחילה שגופו קנוי לו על השיעבוד משא"כ לעיקר קנינו ודאי אין גופו קנוי לגמרי והו"ל כמו קנין דברים כן נ"ל ועדיין צ"ע:

(קונטרס אחרון) דף יד ע"ב משנה עבד עברי נקנה בכסף ובשטר משמע דאינו נקנה במשיכה וחליפין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל. וקשיא לי אמאי לא מקני בחליפין הא כתיב לקיים כל דבר והארכתי בזה ולא מצאתי מקום ליישב אם לא שנאמר דכיון דע"ע אין גופו קנוי לא קרינא ביה לקיים כל דבר עיין בפנים. אח"ז ראיתי בס' משנה למלך שהרגיש בזה וכתב דילפינן לה מכסף מקנתו ואינו נקנה בחליפין ואע"ג דלמאי דקי"ל כר' נחמן דפירי לא עבדי חליפין ע"כ מוקמינן לקרא דכסף מקנתו לענין פחות משוה פרוטה אפ"ה כיון דלמאן דלית ליה דר"נ ס"ל דע"ע אינו נקנה בחליפין ה"ה לר נחמן דבהכי לא פליגי ע"ש. ודבריו תמוהין דהא ודאי איצטריך קרא למעוטי חליפין דכל כמה דליכא מיעוט ממילא הוי בכלל לקיים כל דבר ועוד דילפינן בק"ו ממטלטלין ועוד קשה למאן דלית ליה שכיר שכיר כמ"ש בפנים ובחדושי מהר"י מטראני מצאתי שכתב דילפינן מוהתנחלתם אותם כדפרישית נמי בפנים אלא לשלית ביה נרגא כמ"ש בפנים אלא מחוורתא כדפרישית:

גמרא עבד עברי נקנה בכסף מנלן. וקשיא לי הא מפשטא דקרא מצינן למילף דכתיב כי תקנה עבד עברי וכתיב כי ימכור איש את בתו לאמה וכל מקח וממכר ע"י כסף הוא ועוד דהא כסף קונה בכל מקום ויותר יש לתמוה דלבתר דאשכחן מכסף מקנתו שכסף קונה נמי לענין עבד וכ"ש למאי דילפינן נמי מוהפלה דכסף קונה בעברייה א"כ אהדורי אפירכא כולי האי למה לן לחלק בין נמכר לעובד כוכבים לנמכר לישראל ובין עבריה לעברי ובין מכרוהו ב"ד למוכר עצמו ואפילו את"ל דכיון דכתיב בעבד כנעני והתנחלתם אותם והוקש לשדה אחוזה דנקנה בכסף משמע דאותם למעוטי עבד עברי דאינו נקנה בכסף כדפרישית בסמוך דא"כ לקמן דילפינן שטר מהקישא דאחרת נמי אמאי לא מקשה בכה"ג דאשכחן עברייה ומכרוהו ב"ד מהקישא דעברי לעברייה אבל מוכר עצמו מנ"ל למאן דלא יליף שכיר שכיר וכמו שהקשה בעל עצמות יוסף. תו קשה דכיון דפשטא דקרא כתיב כי תקנה וכי ימכור והיינו בכסף ואפ"ה מספקא לתלמודא מנ"ל שהקנין נגמר בכסף א"כ אמאי משני מדכתיב והפדה מלמד שמגרעה ופרש"י וע"כ היינו בכסף דאי לאו הכי במאי מגרעה ואכתי מנ"ל שנגמר הקנין ע"י נתינת הכסף דהא לענין נתינת כסף בלא"ה ידעינן מדכתיב כי תקנה וכי ימכור. והנלע"ד שזה הכריחו לרש"י ז"ל לפרש כל הסקלא וטריא דשמעתין בכסף מנ"ל דלמא במשיכה כיון דסתם מקח וממכר היינו בשני דברים הללו שהלוקח עושה משיכה והמוכר מקבל הכסף כמ"ש התוס' להדיא בריש פ"ב דבכורות אלא דלא ידעינן באיזה מהם נגמר הקנין וא"כ מקשה הכא שפיר דכיון דכתיב בעבד כנעני והתנחלתם אותם משמע דאותם הוקשו לשדה אחוזה וכמקרקעי דמי משא"כ ע"ע לא איתקש לשדה אחוזה ולא הוי כמקרקעי אלא כמטלטלים וכ"כ הריטב"א ז"ל בסוגיית לייעוד דע"ע כמטלטלים דמי לכ"ע כיון שאין גופו קנוי לגמרי כמו עבד כנעני וא"כ לר"ל דקיס למשיכה קונה במטלטלים דלמא ה"נ במשיכה ולא בכסף ולבתר דמשני הש"ס דכתיב מכסף מקנתו בנמכר לעובד כוכבים מקשה הש"ס שפיר אשכחן נמכר לעובד כוכבים שכל קנינו במטלטלין בכסף דכתיב לעמיתך במשיכה משמע דלעובד כוכבים בכסף כדאי' בבכורות אבל נמכר לישראל אדרבה אית לן למימר כיון דאשכחן לעובד כוכבים בכסף כמו שאר מטלטלים א"כ לישראל לא מיקנו בכסף אלא במשיכה דבכלל מטלטלים הוא והיינו דוקא לר"ל דלר' יוחנן ממה נפשך נקנה בכסף דלאו למקרקעי או למטלטלי מדמית ליה וכמו שאפרש עוד בל' התוס' והשתא משני שפיר דכתיב והפדה מלמד שמגרעה מפדיונה א"כ ע"כ לא מצינן למימר דכמטלטלין דמי ונקנה במשיכה אע"פ שעדיין לא נתן הכסף והא ודאי ליתא דכל כמה שלא נתן כסף אי אפשר לומר שקונה במשיכה גרידא כיון דלא משכחת נירעון אינו קונה כלל כדאמרי' לעיל ד' י"ב דל"ל גופא מסיק לגרעון דומיא ליעוד מה יעוד כל היכא דלא מצי לייעד לא קני לה ה"ה לגרעון כל היכא דלא מצי לגרע לא קני לה וא"כ ע"כ לא קני במשיכה בלא כסף וליכא למימר דבעיא כסף ומשיכה הא ליתא דא"כ לאו למקרקעי ולא למטלטלין מדמית לה ובמטלטלין א"א לומר דבעינן תרווייהו דא"כ מיעוטא דעמיתך לא אשכחן כדאיתא בבכורות ואי תקשי א"כ היאך קונה בשטר הא לא אשכחן נירעון שתי תשובות בדבר חדא איכא למימר דגרעון דומיא לייעוד היינו דוקא במילתא דכתיבא בהאי ענינא למאי דילפינן מוכי ימכור איש את בתו לאמה דעלה כתיב אשר לא יעדה והפדה אבל קנין שטר בתר הכי כתיב אם אחרת יקח לו ולא בעינן דומיא ליעוד תדע דהא משמע שקונה בשטר אע"פ שאינו נותן כסף כלל דומיא דאחרת אע"ג דלא שייך יעוד בלא כסף ועוד י"ל איפכא דלקושטא דמילתא היכא שמוכרה בכסף אינו קונה בשטר עד שיתן דמים כדאשכחן לקמן גבי קרקעות דקונה בשטר וקאמר שמואל לא שנו אלא במתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן דמים משום דלא סמכא דעתיה והכא לא איכפת לן במיעוטא דעמיתך דלא קאי אלא אכסף ומשיכה כמ"ש התוספות בבכורות וכמו שאבאר בל' התוס' בסמוך. והשתא אתי שפיר דאף לבתר דאשכחן באמה העברייה ובמכרוהו ב"ד דנקנין בכסף אפ"ה מהדרינן אפירכא לומר מוכר עצמו מנ"ל משום דאית לן למימך כיון דאשכחן מוכר עצמו לעובד כוכבים שנקנה בכסף אית לן למימר דמוכר עצמו לישראל אינו נקנה בכסף כדאשכחן במטלטלין ממיעוטא דלעמיתך משא"כ לקמן לענין קנין שטר דילפינן אמה העברייה מהקישא דאחרת מגלי קרא דליתא במיעוטא דוהתנחלתם אותם א"כ תו לא שני לן בין עברייה לעברי ובין מכרוהו ב"ד למוכר עצמו דמסברא כל דהו לא נחלק בקנינים דגילוי מילתא היא ודוקא לענין כסף שייך לחלק כדפרישית כן נ"ל נכון בעזה"י ועיין בסמוך. ומכ"ש לא"ש טפי לשיטת הרי"ף ז"ל שכתב בפרק הזהב דהא דס"ל לר' יוחנן דבר תורה מעות קונה במטלטלין היינו מק"ו דגופו קונה ממונו לא כ"ש והיינו לפי המסקנא דהכא דילפינן מקרא דישראל קונה ע"ע בכסף וא"כ שפיר קאי כל הסקלא וטריא דשמעתין בין לר' יוחנן בין לר"ל דאי לאו כל הני ילפותא דשמעתין איכא למימר דגופו נמי אינו קונה בכסף ומכ"ש ממונו א"כ מקשה שפיר אשכחן עובד כוכבים הואיל וכל קנינו בכסף משום דמסברא אית לן למימר דישראל לוקח במשיכה כמשמעות למיד עמיתך כדרשא דר"ל וממילא דרשינן הא לעובד כוכבים בכסף בין בע"ע בין במטלטלין ובישראל הכל במשיכה וטעמא דר' יוחנן לא ידענא מנ"ל ועיין בחידושינו פרק הזהב ליישב שיטת הרי"ף ז"ל:

תוספות בל"ה הואיל וכל קנינו בכסף פ"ה כו' וקשה לר"ת על סוף הדיבור. כבר פירשתי שיחתי ליישב שיטת רש"י דבלא"ה כולה שמעתין אליבא דר"ל רהטא דלרבי יוחנן פשיטא דכסף קונה אלא דלשיטת התוס' קשיא לי יותר דלדידהו מי ניחא אליבא דר' יוחנן דהא בריש פ"ב דבכורות כתבו התוס' בל"ה דבר תורה מעות קונה דהא דפשיטא ליה לרבי יוחנן דמעות קונה במטלטלין היינו מגופא דקרא דכתיב או קנה מיד עמיתך וסתם קנין דקרא היינו בכסף כדכתיב שדות בכסף יקנו וכתיב מכסף מקנתו וא"כ מאי מקשה הכא בכסף מנ"ל הא כתיב כי תקנה ע"ע ומאי איצטריך למילף נמי בסמוך מכרוהו ב"ד מאמה העברייה ותיפוק ליה במכרוהו ב"ד מגופא דקרא דכתיב כי תקנה ונהי דהתוס' מקשו הכא שפיר על פרש"י לפי שיטתו שפירש שם בבכורות דהא דמעות קונה לרבי יוחנן היינו משום דיליף הדיוט מהקדש דכתיב ונתן הכסף אלמא דמפשטא דלשון קנין לא משמע ליה דאיירי בכסף וא"כ לר"י נמי מספקא לן בע"ע בכסף מנ"ל דמהקדש לא מצינן למילף דלא שייך הקדש בע"ע אלא דמ"מ קשיא למה להו להתוס' לפרש סוגייא דשמעתין לענין שטר ובדוחק כיון דלסוף סוף לפי פירוש' בבכורות לא מיתוקמא אליבא דר"י הוי מצי לפרושי שפיר אליבא דר"ל לענין משיכה וכפי השיטה דבכורות מיתרצא נמי קושייתי השניה דבהדיא איכא מ"ד התם למשיכה בעובד כוכבים לא מהני והנראה מזה דהתוספות קיימי הכא בשיטת רש"י דבכורות דטעמא דר"י במטלטלין דילפינן מהקדש אלא דלפ"ז קשה מה שהקשו שם התוס' א"נ מ"ט דר"ל דאמר כסף אינו קונה דנילף מהקדש ומה שתירצו שם דדרשינן נמי איפכא לעמיתך דומיא לעובד כוכבים מה עובד כוכבים בחדא הרי הקשו שם חליפין יוכיח דישראל בתרתי ותירצו שם דקרא לא איירי אלא משני קנינים דשייכי בכל מקח וממכר דהינו כסף ומשיכה וזה לא יתכן לפי שיטתם כאן דמסקו בסוף הדיבור דשטר וכסף נמי שייך מיעוטא דלעמיתך בחדא אע"ג דשם אינו מנוי בכל מקח וממכר ולא מהני כלל במטלטלין ואפ"ה דרשינן לענין ע"ע לעמיתך בחדא והדרא קושיא לדוכתא לענין חליפין אלא די"ל דר"ת לשיטתו שמפרש בריש מכילתין דף ג' דחליפין מהני בעובד כוכבים וא"כ לעולם הוי בתרתי בין בישראל בין בעובד כוכבים כן נ"ל נכון ודוק היטב ומתוך מה שכתבתי יש לי ליישב לדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שכתב דע"ע נקנה בכסף מדכתיב מכסף מקנתו ונרעון ילפינן מאמה העברייה והשמיט ג"ש דשכיר שכיר ודרשא דוכי תשיג וכתב עוד בסוף דבריו ונלמד אמה העברייה מע"ע שהיא נקנית בכסף כו' וזה ממש היפך סוגייא דשמעתין דאדרבא באמה העברייה כתיב בגופה קנין כסף מוהפלה ועברי הנמכר לישראל הוא דילפינן מאמה העברייה או

מג"ש דשכיר שכיר מנמכר לעובד כוכבים ולפמ"ש אתי שפיר להרמב"ם ז"ל נמי מפרש סוגייא דשמעתין אליבא דר"ל דוקא לגלויה סתם מכירה האמור בתורה אינו אלא בכסף או משיכה הנוהגים בכל המכירות כמ"ש התוס' בבכורות וא"כ הכא נמי כל הסקלא וטריא דשמעתין בכסף מנ"ל היינו משום דאיכא למימר דלמא במשיכה לחוד דכסף ומשיכה כי הדדי א"א נומר דדומיא דמטלטלין דבהדיא מדכתיב לעמיתך וא"כ מייתי הש"ס שפיר מוהפלה דלא מיקני במשיכה לחוד דכל היכא דלא משכחת גרעון לא קני לה כדפרישית וממילא לע"כ כי ימכור איש את בתו היינו בכסף וליכא למימר דהיינו בשטר דסתם מכירה האמור' בתורה לא הוי בשטר משא"כ לר' יוחנן שפסק הרמב"ם כמותו דמשיכה אינו מפורש בתורה כלל והא דאיצטריך מכסף מקנתו היינו למעט שאר קניינים דהוי נמי בכלל סתם מכירה וכיון דגלי קרא דמכסף מקנתו מיהא דלשון קנין היינו כסף דמה"ט פשיטא ליה לר"י דכסף קונה במטלטלין משום דכתיב או קנה כפירוש התוס' דבכורות א"כ מה"ט גופא פשיטא ליה אליבא דר"י דע"ע הנמכר לישראל דנקנה בכסף דהא כתיב כי תקנה אלא דאכתי קשה להיפך תינח בע"ע אמה העברייה מנ"ל דהא בדידה לא כתיב לשון קנין אלא כי ימכור ודלמא בשטר והיינו משום דהוי דרשינן לגמרי דומיא דאחרת שאינה יוצאה בכסף אלא בשטר וה"ה לאמה העברייה וא"כ ע"כ הוי צריך למימר דוהפלה לא אתא למימר שיוצאה בכסף אלא שצריכה להחזיר לו הכסף ועיקר היציאה היינו בשטר דומיא דאחרת וממילא לתחלת קנין נמי היינו דוקא בשטר וכמ"ש לעיל דהקישא לאחרת לא שייך לענין כסף אלא לשטר דוקא ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שפסק הרמב"ם ז"ל כר' חסדא לקמן דשטר אמה העברייה האב כותב ויליף לה מלא תצא כצאת העבדים וא"כ איתר לה דרשא לאחרת וע"כ הוי מוקי לה לענין שאין יוצאה בכסף וכ"ש דפשטא דקרא דלא תצא כצאת העבדים נמי הכי משמע וממילא דדרשה לאחרת היינו לענין יציאה דוקא בשטר וע"ז כתב הרמב"ם ז"ל דמקשינן עברייה לעברי דבכסף לחוד נמי נקנית ולפ"ז עולין דברי הרמב"ם ז"ל יפה אליבא דהלכתא כן נ"ל נכון ואין להקשות דאכתי מוכר עצמו מנ"ל דנקנה בכסף דלמא בשטר ודוקא מכרוהו ב"ד נקנה בכסף הואיל ונמכר בע"כ משום דלא שייך האי פירכא אלא לענין משיכה דכיון דאינו נמכר בע"כ דין הוא שלא יקנה עד דאתיא לרשותיה משא"כ לענין שטר לא שייך לומר כן ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) יסוד נכון על לשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות דלכאורה מפרש לגמרי נגד סוגיית הגמ' בילפותא דקנין כסף שכתב דילפינן אמה מעבד ובשמעתין משמע להיפך ועוד שאר קושיות ויתיישב הכל לנכון בעזה"י:

בא"ד לכך נראה לר"ת כו' דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר כו'. וכתב מהרש"א ז"ל דלאו מכסף מקנתו ממעטינן שטר דאיצטריך למעוטי תבואה וכלים כו' ע"ש. ואין דבריו מוכרחים דודאי לפי האמת מצינן למימר דמכסף מקנתו ממעטינן הכל אלא דאכתי לא סגי להו לתוס' בהכי לפרש כן דברי המקשה דהא כל כמה דלא אשכחן סברא לחלק בין ישראל לעובד כוכבים ה"א דשוין הם א"כ מאי פסיקא ליה למקשה למימר דאשכחן לעובד כוכבים אינו נקנה בשטר דהיא גופא נילף דמהני שטר בעובד כוכבים כמו בישראל ואי משום מכסף מקנתו הא איצטריך למעט תבואה וכלים לכך הוצרכו לפרש דבלא"ה אשכחן שיש לחלק בין ישראל לעובד כוכבים לענין שטר דלא שייך בעובד כוכבים דומיא דאחרת וא"כ מקשה שפיר אבל לעולם לפי האמת מצינן למימר דמכסף מקנתו ממעט הכל דמה"ט ממעטינן באמת משיכה וחליפין ונתיישב' קושיית ספר עצמות יוסף ואף שכתבתי דבלא"ה יש למעט משיכה וחליפין משיכה מוהפלה וחליפין מוהתנחלתם אותם מ"מ התוס' ודאי לא נחתו להכי כמ"ש בארוכות דדוקא לשיטת רש"י ז"ל י"ל כן דמוהפלה ממעטינן משיכה ולא שטר משא"כ לשיטת התוס' ודוק היטב ועיין עוד בסמוך בד' התוספות בד"ה מוכר עצמו כן נ"ל:

בא"ד וא"ת לאו ק"ו הוא כו' והקשה מהרש"א ז"ל דבלא"ה תיקשי להו דניליף כסף נמי מהקישא לאחרת ולפמ"ש לא קשה מידי דמהקישא לאחרת לא מצינן לרבות כ"א חדא אבל אינך כולהו ממעטינן מדכתיב בעבד כנעני והתנחלתם אותם משמע דכל מה שקונה בשדה אחוזה לא קני אלא בעבד כנעני ולא בעבד עברי ואם כן מהקישא לאחרת לית לן למילף אלא חדא והיינו שטר דדמי טפי לאחרת שכן מכניס ומוציא בבת ישראל וה"ה שמכניס ומוציא באמה העברייה משא"כ לענין כסף לא הוי הקישא מעליא דהרי באחרת מכניס ואינו מוציא ובאמה מכניס ומוציא כדאיתא במתניתין ובזה נתיישב לי מה שיש לדקדק בעיקר דברי התוס' שכתבו דכל הסקלא וטריא דשמעתין אינו אלא לענין כסף ושטר א"כ מאי מקשה דהא מפשטא דקרא דוכי ימכור משמע מיהא שיש בה צד קנין וע"כ היינו כסף או שטר וא"כ קשה ממה נפשך אי נאמר דשטר עדיף מכסף א"כ מכי ימכור לחוד שמעינן שטר וע"כ מהקישא לאחרת ילפינן כסף ואם נאמר דשקולין הם אכתי השתא נמי דכתיב אחרת לא ידעינן במאי איירי אי בכסף או בשטר אע"כ דוכי ימכור אתא לרבויי חדא והקישא לאחרת לאידך אבל למאי דפרישית א"ש דמהקישא לאחרת א"ל דאתא לגלויי על וכי ימכור דאיירי בשטר דהוי דומיא לאחרת משא"כ בכסף לא הוי דומיא לאחרת כיון שאינו מוציא בבת ישראל אבל עיקר דברי מהרש"א ז"ל במ"ש בענין דינר ופרוטה אינן מובנים לי דהא בלא"ה על התרצן דמייתי מוהפלה אין מקום לקושיית מהרש"א ז"ל דניחא ליה לאתויי מקרא דוהפלה דכתיב בגופה דאמה העברייה ממאי דנילף אמה בהקישא אע"כ דקושייתו על המקשן דלא סליק אדעתיה מוהפלה ואכתי כיון דסליק אדעתיה ע"כ הקישא לאחרת לענין שטר מאי מקשה נמכר לישראל מנ"ל ותיפוק ליה מהקישא לאחרת גופא וא"כ מה זה שכתב מהקישא ס"ד בפרוטה סגי דא"כ כ"ש דקשה טפי מאי מקשה נמכר לישראל מנ"ל אדרבא מהקישא לאחרת נילף דנקנה בכסף ואפי' בפרוטה אע"כ כדפרישית דפשיטא להו לתוס' דמהקישא לאחרת לא שייך לרבויי כסף כיון דבאחרת מכניס ואינו מוציא והכא בעינן למילף שקונה בכסף ויוציא בכסף כדאיתא במתני' ושפיר הוי מקשה מנ"ל לכך הוצרכו התוס' להקשות דאכתי לא פריך מידי נמכר לישראל מנ"ל דניליף בק"ו והכא ליכא למימר יציאה באשה יוכיח שיוצאה בשטר ואינה יוצאה בכסף דמיציאה להויי לא עבדינן פירכא כמ"ש התוספות לעיל ומוכרח בשמעתין כמו שאבאר ועוד דמה שאשה אינה יוצאה בשטר היינו משום דאין קטיגור נעשה סניגור ובלא"ה י"ל דמה שהקשו התוס' ולאו ק"ו הוא לאו אאמה העברייה לחוד קאי אלא אעבד עברי דמקשה בסמוך אשכחן אמה עבד מנ"ל ואכתי נילף בק"ו והתם לא שייך הקישא לאחרת ודברי מהרש"א ז"ל צריך עיון ילו"ק:

רש"י בד"ה מכרוהו ב"ד בגניבתו כו' והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה כו' עכ"ל. לכאורה יש לתמוה דשביק למשיכה דאיירי ביה מעיקרא ונקיט חזקה ועוד דחזקה אימעט לקמן להדיא מוהתנחלתם אותם ונראה בעיני לפרש למאי דפרישית לעיל דמשיכה ע"כ בחדא וא"כ לא הוי צד קל גבי העבד דמה לי אם נקנה בכסף לחוד או במשיכה לחוד מש"ה ניחא ליה לפרש קושייא דהכא לענין חזקה ורצונו לומר דלמא לא מיקני אלא בחזקה בהדי כסף ומהני מיעוטא דוהתנחלתם אותם דלא מיקני בחזקה לחוד כמו עבד כנעני והשתא הוי שפיר צד קל לגבי העבד הואיל ואינו נקנה בע"כ מש"ה בעינן תרתי או אפשר למשיכה נמי קרי לה חזקה כמו כל חזקת מטלטלים ועיקר כוונתו לפרש צד קל לגבי העבד שאינו נקנה בכסף כ"א על שיחזיק בו רבו לדרך עבדות:

תוספות בד"ה מוכר עצמו מנ"ל כו' וא"ת כיון דיליף כו' למאי דאיצטריך מכסף מקנתו ניליף שכיר כו' עכ"ל. פירוש כי היכי דילפי' שכיר שכיר ישראל מישראל ה"נ נילף שכיר שכיר עכו"ם מישראל וליכא למימר דהאי גז"ש דשכיר שכיר עכו"ם מישראל לא גמירי להו מסיני משום דהתוס' כתבו בכמה דוכתי שלא נתקבל מסיני אלא אותן התיבות שיש ללמוד בג"ש כמו שכתבו בפ"ק דסוכה לענין לקיחה מלקיחה בלולב ע"ש. והא דפשיטא להו להתוס' לפרש כן בשמעתין למדרש ג"ש דשכיר שכיר להכא ולהכא היינו משום דלקמן בשמעתין דאמרינן מאן תנא דלא יליף ש"ש רבי היא משמע דהדיא למאן דיליף יליף בתרוויהו ועדיין היא גופא קשיא לי כיון דכל ג"ש שאינה מופנה משני צדדין למידין ומשיבין כמ"ש התוס' בסמוך גבי אוזן אוזן וא"כ הכא ודאי ההיא שכיר דמכרוהו ב"ד ומוכר עצמו לאו מופנה דהא איצטריך למילף מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד למאי דמייתי בסמוך וא"כ נהי דשכיר דעכו"ם מופנה אכתי הוי מופנה מצד אחד ויש להשיב כמה פירכות וכ"ש למה שכתבו התוספות לעיל דשטר לא מהני בנמכר לעכו"ם וא"כ אין לך פירכא גדולה מזו וצריך עיון ועיין מה שאפרש לקמן בענין ש"ש דנגאל באלה בדף הסמוך:

בא"ד וי"ל דאיצטריך לכדדרשי' לעיל בכסף הוא נקנה כו' עכ"ל. וקשיא לי א"כ תקשי לאידך גיסא למאן דלא יליף ש"ש ואיצטריך מכסף מקנתו לגופא מנ"ל למעט שאינו נקנה בתבואה וכלים וע"כ צ"ל דאיכא שום ייתורא במקנתו למידרש ביה נמי הא וא"כ למאן דיליף ש"ש האי ייתורא מאי עביד ליה ולמאי דפרישית לעיל דכולהו קניינים מימעטי ממיעוטא דכסף מקנתו א"ש דאיכא למימר דמפשטיה דקרא דמכסף מקנתו שמעינן תרתי שאינו נקנה בשום קנין אם לא בכסף וכדפרישית לעיל:

בא"ד וא"ת ואמאי איצטריך והפלה כו' וי"ל אה"נ אלא איצטריך לגרעון כסף עכ"ל. והקשה מהרש"א ז"ל לגרעון גופא נילף מנמכר לעכו"ם ותירץ דהתם איצטריך לגרעון דיובל והכא איצטריך לגרעון דשש שנים ע"ש וקשיא לי א"כ למאן דלא יליף ש"ש מנ"ל לאמה העברייה וע"ע היוצאין קודם היובל שקודם שש שיוצאין בגרעון אע"כ דכולה מילתא לגרעון חדא מילתא היא והדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב מיהו בעיקר קושית מהרש"א ז"ל יש לי לומר דכוונת התוס' דאיצטריך והפלה לגרעון לענין דכל היכא דלא שייך גרעון אינה נקנית כלל דדרשינן לעיל דוהפלה דומיא דייעוד לענין דאינה נקנית בפרוטה כמ"ש מהרש"א ז"ל גופא בשמעתין ומתוך מה שכתבתי יש ליישב כמעט כל הקושיות שהקשה מהרש"א ז"ל על מהר"א מזרחי ואין להאריך והמשכיל יבין וההיא דמפלין אותו בע"כ יבואר שם במקומו בעזה"י ע"ש:

בד"ה לך ולא ליורש פי' כגון בת ואח כו' וכן פירש"י. והנראה לכוונתם בזה דודאי למאי דקיימינן השתא לכ"ע ילפי ש"ש א"כ לא איצטריך למעוטי יורש דבלא"ה נילף ש"ש מנמכר לעכו"ם דכתיב ביה וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו לכך הוצרכו לפרש דלקושטא דמילתא להא מילתא לא ילפינן ש"ש מנמכר לעכו"ם דהתם אינו עובד את הבן והכא עובד את הבן כדלקמן מדכתיב שש שנים יעבוד וא"כ מהאי קרא הוי מרבינן כולהו יורשים להכי איצטריך ועבדך. והא"ש דמרבוייא דשש שנים יעבוד לא מרבינן אלא חדא שעובד את הבן וממיעוטא דועבדך ממעטינן תרתי בת ואח ולא אמרינן איפכא לרבויי בן ובת כי היכי דלענין יבום כי הדדי נינהו משום דאי לא הוי כתיב רבוייא ולא מיעוטא ממילא הוי ממעטינן כולהו מג"ש ש"ש מנמכר לעכו"ם א"כ שפיר יש לנו למעט תרתי ולרבויי חדא לקיים הג"ש בכל מאי דאפשר כן נ"ל ולקמן אפרש יותר בדף י"ז ע"ב:

בד"ה ולא אזנו של מוכר עצמו וא"ת כו' תיפוק ליה דבעינן אהבתי את אשתי כו' וי"ל דאי לאו אזנו הוי ילפינן מג"ש דש"ש כו' עכ"ל. וקשיא לי טובא דסוף סוף כיון דבמכרוהו ב"ד גופא אשכחן דהיכא דאין לו אשה ובנים אינו נרצע דבעינן אהבתי את אשתי וכדפשיטא לתלמודא נמי לקמן גבי כי הוויתו בי מר שמואל באסקונדרי מטללינהו א"כ מאי מהני ג"ש דש"ש אטו מי עדיף מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד גופא שאין נרצע אם לא כשיש לו שפחה כנענית וליכא למימר דאי לאו מיעוטא דאזנו ה"א דאהבתי את אשתי אינו מעכב בדיעבד כדי לקיים הג"ש דש"ש לגמרי אבל השתא דגלי קרא דמוכר עצמו אינו נרצע ומכרוהו ב"ד נרצע ע"כ אזלינן בתר טעמא משום דאהבתי את אשתי בעינן אלא שמלבד שהוא דוחק אכתי קשה האי סוגייא דכי הוויתו בי מר שמואל באסקונדרי מטללינהו מאי קושיא דלמא כר"א ס"ל דזה וזה נרצע ולעולם דאהבתי את אשתי אינו מעכב והנראה בזה דודאי ע"כ קרא דאהבתי את אשתי מיותר לגמרי ולאשמעינן דמעכב ומדאיצטריך קרא למעט דאין אמה העברייה נרצעת אע"ג דלא שייך בה אהבתי אע"כ דדוקא במכרוהו ב"ד מעכב ולא בשאר ומהאי טעמא פשיטא ליה לתלמודא דיש לנו לומר דאינו מעכב ומש"ה איצטריך למילף מאזנו כך נ"ל ליישב בדוחק ועדיין צ"ע:

דף טו.

ואידך האי מיבעיא ליה אזנו ולא אזנה. ואע"ג דבאמה נמי לא שייך אהבתי את אשתי מכל מקום סד"א דאתי הקישא לעברייה לעבריי ומרבי ועוד דכתיב ואף לאמתך תעשה כן וה"א בין לענין הענקה ובין לענין רציעה מש"ה איצטריך אזנו למעוטי אזנה אלא דלפ"ז קשיא לי לקושטא דמילתא כיון דאיכא הקישא וכתיב נמי אף לאמתך תעשה כן מאי מהני מיעוטא דאזנו למעט אזנה טפי הוי לן למעט מהאי מיעוטא דאזנו לאפוקי מוכר עצמו דאע"ג דאיכא ג"ש דש"ש מ"מ הא קי"ל הקישא עדיף ואפשר דטפי יש למעט אמה משום דאמרינן לקמן דר' יוחנן בן זכאי דריש כמין חומר מה ראה אוזן לירצע משום ששמע בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים או אוזן ששמע לא תגנוב ותרווייהו לא שייכי באמה דאע"ג שמוכרת עצמה עכשיו בסוף שש מרצונה מ"מ לית בה האי טעמא תלע מלא רצעינן למוכר עצמו או ב"ד בתחילת מכירתו אע"כ לעיקר רציעה למי שנשתלש ושנה בחטא כן נ"ל. והשתא נמי א"ש הא דמקשינן ואידך דאע"ג דאית ליה להאי תנא מוכר עצמו אינו נרצע אפ"ה קשיא לן מנא ליה דאמה העברייה אינה נרצעת דלמא ואף לאמתך תעשה כן היינו אף לרציעה ועוד יש לפרש ואידך מנ"ל למעט מוכר עצמו דלמא מוכר עצמו נרצע ואזנו איצטריך למעט אזנה מטעמא דפרישית וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו ועיין בתוספות סוף פ"ק דסוטה:

שם הענק תעניק לו ולא למוכר עצמו וקשיא לי מאי איצטריך קרא תיפוק ליה דכתיב גבי הענקה אל יקשה בעיניך כי משנה שכיר שכיר עבדך ודרשינן בסמוך שרבו מוסר לו שפחה כנענית וכיון דלהאי תנא למוכר עצמו אין מוסרין לו ש"כ א"כ ממילא אין מעניקין לו ותדע דהכי הוא דאל"כ תיקשי אמאי איצטריך ואף לאמתך תעשה כן לענין הענקה תיפוק ליה דבלא"ה איתקש עברייה לעברי בהאי פרשה גופא דכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העברייה וליכא למימר דאי לאו דכתב רחמנא אף לאמתך הוי דרשינן לו ולא לה ולא הוי דרשינן לו ולא לב"ח הא ליתא דא"כ השתא נמי אמאי דרשינן לו ולא לב"ח ולא דרשינן לו ולא למוכר עצמו אע"כ דניחא ליה להאי תנא למידרש לו ולא לב"ח דממעט בהאי עבד גופיה א"כ הדרא קושיא לדוכתא אף לאמתך למה לי אע"כ דסד"א דלא מהני הקישא להא מילתא כיון דלא שייך

באמה כי משנה שכר שכיר מטעמא דפרישית וא"כ מה"ט גופא יש לנו למעט מוכר עצמו ולא מהני ג"ש דהאי מילתא ואפשר דאין ה"נ אלא דאכתי לא מסיק אדעתיה האי ילפותא דכי משנה שכר שכיר לענין שפחה כנענית מיהו לקמן אפרש דאיצטריך ואף לאמתך תעשה כן לענין יוצאה בסימנים שאין ללמוד מהקישא ואפ"ה מעניקין לה מיהו אין זה שיטת התוס' כמו שאבאר לקמן. ולפ"ז יש ליישב קושיית התוס' דאע"ג דקי"ל כרבי נתן ואיצטריך למיכתב לו ולא לב"ח אפ"ה א"ש דקי"ל נמי כחכמים והא דאין מעניקין למוכר עצמו למסקנא ילפינן מכי משנה ש"ש ובענין זה נתיישב' שיטת הרמב"ם ז"ל שפוסק כן כנ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם ואילך לו ולא לב"ח מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן כו' וקשיא לי מהא אפילו אי לא ס"ל בעלמא כר' נתן אפ"ה איצטריך שפיר לו ולא לב"ח לענין היכא שכבר בא דמי הענקה ליד העבד שאין הב"ח יכול להוציא מיד העבד כדאיתא לקמן דף ט"ז ע"ב בברייתא דהענקת ע"ע לעצמו ומוקמינן לה כתנאי דדריש לו ולא לב"ח אלמא דאף כשהוא ביד העבד אין לב"ח רשות בו ואין זה ענין לפלוגתא דרבי נתן דבעלמא ודאי כ"ע מודו שהב"ח מוציא מעותיו מיד הב"ח מה שקיבל בחובו מאחרים ולכאורה היה נ"ל דלא ניחא ליה לתלמודא הכא לאוקמי כתנאי כלל משום דיחידאי הוא או דהש"ס סובר דתנאי גופא לא איירי בשכבר בא ליד העבד אלא קודם שבא ליד העבד אמרינן לו ולא לב"ח והיינו נמי כדר"נ ואפשר דהיינו טעמא נמי דרב יוסף דאמר לקמן אברייתא דהענקת ע"ע לעצמו יו"ל קרת חזינא הכא ולא מוקי לה כתנאי אע"ג דרב יוסף סיני הוה ואיהו קאמר בכולה תלמודא תנאי שקלת מעלמא ולמאי דפרישית א"ש דרב יוסף סובר דתנאי גופא לא איירי בכה"ג בשכבר בא ליד העבד ומש"ה לא מתוקמא ברייתא דעצמו כוותיה כך היה נ"ל לכאורה אלא דרש"י ז"ל כתב לקמן דהאי דתנאי נמי כרבי נתן מיתוקמא וכמו שאפרש שם וכן מוכח מלשון התוס' בשמעתין דהאי דתנאי ודר' נתן חדא מילתא היא והנראה בעיני דהא בהא תליא והיינו כשיטת הפוסקים דלרבי נתן הב"ח הראשון יכול למחול ללוה שלו כיון שכבר נשתעבד לב"ח השני מש"ה איצטריך הכא בע"ע לו ולא לב"ח לאשמעינן דהעבד יכול למחול וא"כ שפיר אשכחן דהענקת ע"ע לעצמו דכיון שמחל העבד אף אם נתנו לו הרב מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה ובאומר לו ע"מ שאין לב"ח רשות בו משא"כ למאן דלית ליה דר"נ וסובר דיכול למחול בעלמא אף בבע"ח גמור א"כ לא איצטריך לאשמעינן בעבד דמילתא דפשיטא הוא כיון שמחל להרב פשיטא שיכול הרב ליתן לו במתנה על מנת שאין לו לבע"ח רשות בו וליכא למימר דקרא ממעט בכל ענין אף אם לא מוחל העבד וכבר בא לידו ואפ"ה אין הב"ח יכול להוציא מידו דהא מהי תיתי כיון דקי"ל פריעת ב"ח מצוה וכופין אותו על שתצא נפשו והכא נמי כיון דממון גמור לעבד הוא אמאי לא יפרענו לב"ח אע"כ כדאמרן כן נ"ל ברור ומוכרח לשיטת רש"י ותוס' שכתבו דהאי דהענקת ע"ע לעצמו למאן דמוקי כתנאי מישך שייכא בדרבי נתן נמצינו למילף מיהא ראיה ברורה לר' נתן אין יכול למחול ודלא כשיטת החולקין שהביא הש"ך בסי' פ"ו ועיין עוד בסמוך:

(קונטרס אחרון) דף טו גמרא ואילך לו ולא לבע"ח מדס"ל בעלמא כר' נתן ואילך בעלמא נמי לא ס"ל כר' נתן. והקשיתי לשאול נהי דלא ס"ל כר"נ אכתי שייך למידרש לו ולא לבע"ח לענין היכא שכבר בא הענקה ליד העבד אמנם ראיתי שגם בזה הרגיש בעל ספר משנה למלך וכתב קצת על הדרך שכתבתי אלא שעם כל זה לא נתיישב לי כהוגן מאי דמסיק שם וגם במה שכתבתי בפנים לא נתיישב לדעתי ומחוסר תבלין. והנלע"ד בעיקר הביאור דהיכא שכבר בא הענקה ליד העבד לא שייך דרשה דהענק תעניק לו ולא לבע"ח למשמע דלהאדון אזהר רחמנא ולא להב"ד והיינו ע"כ מיעקרא משמע שלא יתן האדון לבע"ח כ"א להעבד אלא ממילא שמעינן דבסוף נמי אחר שבא ליד העבד אין להבע"ח בה כלום דאל"כ לא מהני מידי הא מילתא דלו ולא לבע"ח דה"ל כאפוכי מטרתא כן נ"ל נכון:

שם דתניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחבירו כו' וקשיא לי אמאי איצטריך קרא כיון דקי"ל פריעת ב"ח מצוה וכופין אותו על שתצא נפשו פשיטא דמוציאין מכל אשר ימצא לו ומ"ט נמי דרבנן דפליגי לא מיבעיא למ"ד שיעבודא דאורייתא אלא אפילו למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא היינו משעבדי אבל מיניה דידיה כ"ע מודו דאפילו מגלימא דעל כתפיה ומה לי אם מוציא בביתו או אצל אחר כיון שהלוה מודה. א"כ כופין לראובן שישלם לשמעון ושמעון ישלם ללוי ואע"ג דאמרינן בכתובות מי שמת ויש לו מלוה או פקדון ביד אחר ויש עליו ב"ח וכתובת אשה יתנו לכושל שבהם דהיינו ליורשים ואין לב"ח כלום היינו מטעמא דמסיק התם שכולן צריכין שבועה או משום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי כמו שיבואר שם אבל הכא דמחיים איירי ושניהם מודין לא שייך לומר כן וראיתי להרשב"א ז"ל שכתב דמאן דפליג אדרבי נתן סובר דמצי הלה למימר לאו בע"ד דידי את אלא שגם הוא נתקשה בסוגיא דהפוכי מטרתי למה לי ע"ש ועוד סוף סוף בעבד אמאי ממעט ליה קרא אטו עבד לאו בר מיעבד מצוה הוא לפרוע לב"ח וכיון שסוף סוף העבד נוטל ההענקה כדאמרינן לקמן הענקת ע"ע לעצמו ומוקמינן ליה כתנאי ולפרש"י ותוספות היינו דרבי נתן א"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי ממעט ליה קרא. ולמאי דפרישית א"ש לעיקר מימרא דר' נתן דאין יכול למחול דבע"ח בעלמא מש"ה גלי קרא דבעבד יכול למחול דמתנה קריא רחמנא ומש"ה אם נותנו לו רבו במתנה יכול ליתן לו ע"מ שאין לב"ח רשות בו או דמסתמא הכי הוא כדיבואר לקמן במילתא דתנאי. והשתא דאתינן להכי מצינן למימר דאפילו מאן דפליג אדרבי נתן היינו לענין שיכול למחול אבל אם אינו מוחל כ"ע מודו דמוציאים מזה ונותנין לזה דאפוכי מטרתא הוא ומטעמא דפרישי' דפריעת ב"ח מצוה וכופין והכי עדיף טפי דקי"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן וכיון דלר' נתן אפי' מחילה לא מהני ומוציאין בע"כ אין סברא לומר דרבנן פליגי בפלוגתא רחוקה דאפי' בלא מחילה אין מוציאין והא דמייתי בעלמא הא דר' נתן יבואר כ"א על מקומו או שנאמר דאע"ג דבלא מחילה כ"ע מודו אפ"ה כיון דלא אשכחן הכי בהדיא אלא לרבי נתן מש"ה מייתי דר"נ וכה"ג אשכחן טובא בש"ס ובזה נתיישבו כל קושיות התוס' וגם שיטת הרמב"ם ז"ל נתיישב על נכון די"ל דאיירי בלא מחילה ואף שהקדמונים לא פירשו כן הנלע"ד כתבתי. וראיה ברורה לדברי מצאתי בלשון הספרי בפ' נשא על פסוק ונתן לאשר אשם לו הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא לב"ד ולא הספיק ליתנו עד שמצא ב"ח של נגזל מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו ובתר הכי מייתי מימרא דר' נתן כבשמעתין ולא נזכר שבא לב"ד אלמא דהאי סתמא דרישא לאו ר' נתן היא אלא רבנן דפליגי ואפ"ה מודו בבא לב"ד ונתחייב ולא הספיק ליתנו אלמא שאין מוחלו כדמוכח בפרק הגוזל ומש"ה מודו רבנן דמוציאין אבל רבי נתן לא איצטריך ליה קראי להכי אלא אע"פ שלא עמד בדין אלא שהודה נמי מוציאין ואין יכול למחול אלמא דדוקא בהכי פליגי ומהיכא תיתי נאמר דשלשה מחלוקות בדבר ועוד מדלא מהדרינן בשמעתין לפרש מאן דפליג אדר"נ האי ונתן לאשר אשם לו מאי עביד ליה אע"כ כדפרישית ובתחלת העיון היה נ"ל לפרש פלוגתא דרבי נתן ורבנן בענין שיעבודא דאורייתא כדאשכחן נמי פלוגתא דתנאי בסוף פ"ק דערכין וכמבואר בחידושי לגיטין בפ' הניזקין ולעיל דף י"ד ע"ב גבי מימרא דר"פ דאמר הילכתא גובה מן היורשין ע"ש אלא לפי שמצאתי להרשב"א ז"ל בחידושיו סוף מסכת קידושין שדבריו סותרין זו הסברא נמנעתי לפרש כן ומחוורתא כדפרישית ועוד נבאר בזה במימרות דר' נתן במקומות אחרים ושאפשר לפרש כן שיטת הרשב"א ז"ל ודוק היטיב כי נכון הוא בעזה"י:

(קונטרס אחרון) באותו ענין בפלוגתא דר' נתן וחכמים. העליתי לענ"ד לא פליגי אלא לענין אם המלוה הראשון יכול למחול ללוה שלו דאל"כ אפי' רבנן נמי מודו דהב"ד מוציאין מזה ונותנין לזה והבאתי ראיה מל' הסיפרי וזה דלא כשיטת החולקין שהביא הש"ך בסי' פ"ו ולפ"ז נתיישב היטב שיטת הרמב"ם ז"ל דאף ע"ג שפסק כאן כחכמים דמוכר עצמו אין מעניקין לו והיינו ע"כ מדרשא דלו ולא למוכר עצמו ומדלא דריש לו ולא לבע"ח משמע דלא ס"ל כר' נתן ואפ"ה פסק בהלכות מלוה דמי שנושה בחבירו וחבירו בחבירו מוציאין מזה ונותנין לזה והיינו כדפרישית דבעיקר דינא רבנן נמי מודו היכא דלא מחל ועיין מה שכתבתי בחידושי כתובות פרק האשה שנפלו דף פ"ב גבי תרי חומרי בכתובה שם העליתי ג"כ דעיקר מילתא דרבי נתן היינו לענין שאין יכול למחול. מיהו כתבתי כאן עוד ייסוד אחר על לשון הרמב"ם ז"ל עיין במ"ש בד"ה הענק תעניק ועיין בחידושי הריטב"א ז"ל בפ' השולח דף ל"ז:

תוספות בד"ה ואילך פירוש ת"ק בעלמא כו' מכאן מדקדקין דאין הלכה כר"נ כו' עכ"ל. משמע מדבריהם דפשיטא להו דמסקנא דשמעתין דכ"ע דרשינן ש"ש ובהני קראי קמפלגי דאל"כ לא הוי מוכחי מידי לפסק הלכה דהא אית לן למימר דכל הני שינויי דשמעתין דיחוייא בעלמא נינהו דלא תידוק דתנאי דהכא פליגי בש"ש אבל לעולם שפיר מצינן למימר לפסק הלכה דקי"ל כר"נ ודרשינן לו ולא לב"ח והא דפסקינן כחכמים דמוכר עצמו אין מעניקין לו היינו משום דלא דרשי ש"ש אע"כ דפשיטא להו דכ"ע דרשי ש"ש למסקנא. אמנם מצאתי להריטב"א ז"ל בחידושיו שכתב ליישב דברי הרמב"ם ז"ל בשיטה זו דלמסקנ' לא דרשי חכמים ש"ש אלא דא"א לומר כן דלקמן דף כ' לענין הכסיף והשביח שאין מחשבין אלא מנה מייתי הש"ס ברייתא דבנמכר לישראל ילפינן הא מילתא בג"ש דש"ש ומדפסקה הרמב"ם ז"ל בהלכותיו אלמא דס"ל דדרשינן ג"ש דש"ש אם לא שנאמר דדוקא ג"ש דנמכר לישראל מנמכר לעכו"ם אית ליה משא"כ מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד לית ליה ג"ש וכמ"ש לעיל דתרתי ג"ש מחד תיבה לית לן למידרש כיון שאין מופנה אלא שאין זה במשמע לשונו. מיהו לפרש"י ותוספות פשיטא דלית לן למימר הכי שכתבו להדיא דמאן דאית ליה ג"ש דש"ש בחדא אית ליה בתרתי ועיין בסמוך:

בא"ד ועוד ראיה מהא דאמר לקמן הא מני תוטאי כו' עכ"ל. ולפמ"ש בלשון הגמרא דההוא דתוטאי מילתא אחריתי היא נדחה ראייתם דשפיר מצינן למימר דבהאי דתוטאי לית הלכתא כוותיה לענין שיהא הענקת ע"ע לעצמו לגבי הבע"ח משא"כ לענין שיהא לרבו שפיר קי"ל כר' נתן דבעלמא מוציאין והכא ממעט קרא לו ולא לב"ח אלא שהרב א"צ ליתן כלום וכבר כתבתי מה שנלע"ד בכוונתם ודו"ק:

בד"ה כי טוב לו עמך הר"ר אברהם גרים כו' אבל בספרי כו' עכ"ל. עיין במהרש"א ודבריו דחוקים בכוונת התוספות ובחנם נדחק דודאי מסברא הוי לן למימר דנהי דדרשינן מכשכיר כתושב יהיה עמך לענין מוכר עצמו מ"מ מייתי הכא שפיר מכי טוב לו עמך לענין מכרוהו ב"ד דאיירינן הכא ואיכא למימר דתרווייהו צריכי דחדא מאידך לא ילפי דאית להו פירכא אלא דעיקר ראייתו של הר"ר אברהם מדמייתי בת"כ האי דרשה דכשכיר כתושב ובספרי לא מייתי האי דרשה לענין כי טוב לו עמך אלמא משום דהתם לא שייך האי דרשה דסיפור דברים הוא ואיכא למימר שאין חיוב להיות שוה עמו במאכל ומשתה אלא שדיבר הכתוב בהווה אם יאמר העבד שלא יצא חפשי והיינו משום שטוב לו עמך מש"ה מייתי קרא דכשכיר כתושב ואע"ג דקרא במוכר עצמו כתיב משמע דגילוי מילתא בעלמא הוא לענין שיהא שוה עמו במאכל ומשתה או משום דהאי תנא אית ליה ג"ש דש"ש והאי סברא דכיון דעביד איסורא נקנסי' לא מהני לסתור הג"ש וכמו שאפרש בסמוך:

גמרא ואי ס"ל אית ליה ש"ש נ"ל ניליף ש"ש כו' אבל אי לית ליה ג"ש דש"ש לא מצינן למילף בבנין אב דאית להו פירכא כמ"ש בס' עצמות יוסף וע"ש באריכות ונ"ל דכיון דאמרינן לקמן דשש שנים יעבוד ריבויי' הוא ומרבינן שעובד את הבן ה"נ הוי לן למימר דמהני ריבוייא דשש שנים יעבוד שאינו יוצא אלא בשש ולא ביובל ולא במיתת האדון אבל אי יליף ג"ש דש"ש ודאי אית לן למימר דאין ג"ש למחצה וע"כ מוקמינן ריבויי' דשש שנים יעבוד לענין שעובד את הבן לחוד והא"ש נמי הא דמשני דמכרוהו ב"ד דעביד איסור' אימא נקנסיה וקשיא לן הא מהיכא תיתי לקנוס במאי דלא מצינו בהדיא וא"כ אין לדבר סוף וכ"ש דאיכא נמי ג"ש ואין זו סברא חשובה לסתור הג"ש אע"כ כדפרישית דמשום האי סברא דעביד איסורא נקנסיה יש לנו לומר דריבוייא דשש שנים יעבוד אתי לרבוייא תרתי שאין יוצא ביובל ולא במיתת האדון וכן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

דף טו:

ואי ס"ל יליף ש"ש אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה ניליף ש"ש. וכתב מהרש"א ז"ל דהא דלא מקשה בפשיטות אי ס"ל יליף ש"ש בלאו ק"ו נמי ליליף דנמכר לנכרי נגאל בשש בג"ש דש"ש משום דניחא ליה לתנא דברייתא למילף בק"ו עכ"ל ובאמת שאין זה תירוץ מספיק אלא לתירוץ ראשון של תוספות בד"ה אמר קרא שכתבו דק"ו גמור הוא משא"כ לתירוץ שני של מהר"י שאין זה ק"ו גמור דאיכא למימר איפכא וא"כ הדרא קושית מהרש"א לדוכתא. אמנם לענ"ד קושיית מהרש"א מעיקר' ליתא דודאי לא מצי לאקשויי אי ס"ל יליף ש"ש נילף בג"ש דנמכר לעכו"ם יוצא בשש דא"ל דרבי ס"ל כת"ק לעיל דמוכר עצמו אינו יוצא בשש מדכתיב ועבדך ולא מוכר עצמו. וא"כ לפ"ז ע"כ לא שייך למילף נמכר לעכו"ם בג"ש דש"ש לענין שש ממכרוהו ב"ד דמאי חזית דילפת ממכרוהו ב"ד אדרבה איכא למילף ממוכר עצמו דאינו יוצא ובהאי ג"ש גופא דש"ש ואדרבה ניחא למילף מוכר עצמו ממוכר עצמו וכמ"ש מהרש"א ז"ל גופא לעיל בדף הקודם וליכא למימר דאדרבה משום האי קושיא דלעיל פשיטא ליה למהרש"א דג"ש דש"ש לא נאמרה אלא לענין ריבוי קניינים וריבוי יציאה ולא לענין מיעוט יציאה הא ליתא כדמוכח מלשון מהרש"א ז"ל עצמו בסמוך ועיין עוד בסמוך ואין להקשות דא"כ אפילו אי לא יליף רבי ש"ש אלא מוכי תשיג א"כ אמאי איצטריך באלה למעוטי שאינו יוצא בשש ת"ל מוכי תשיג דאיכא למימר דאי לא יליף ש"ש אלא מוכי תשיג אפשר דלית ליה מיעוטא דועבדך וזיל הכא קמדחי ליה כו' ודו"ק:

שם ואי ס"ל כו' ניליף ש"ש ופרש"י נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם. ומשמע מזה דמאן דיליף ש"ש ישראל מישראל ה"ה ישראל מעכו"ם ומאן דלא יליף בחדא לא יליף נמי באידך וכבר הקשיתי לשאול דאדרבה איפכא מסתברא דכיון דאיכא פירכא בעינן ג"ש מופנה משני צדדים וא"כ כיון דהנך תרתי מוכר עצמו לישראל ומכרוהו ב"ד איצטריכו למילף אהדדי תו לא הוי מופנה למילף מנמכר לעכו"ם ולולא פרש"י ותוס' היה נ"ל בזה דודאי אף מאן דיליף ש"ש נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם כדילפינן לקמן בברייתא לענין השביח והכסיף אכתי לא מהני האי ג"ש לענין שיהא נקנה בכסף משום דמסברא איפכא הוא דכיון דמהני בעכו"ם לא מהני בישראל כדממעטינן מלעמיתך וכדפרישית בתחלת הסוגיא באריכות וא"כ כיון שהסברא הוא לגמרי להיפך לא אמרינן אין ג"ש למחצה כדמוכח כולה שמעתין. אלא כל

הסקלא וטריא לשמעתין לקנין כסף בג"ש לס"ש היינו מוכר עצמו לישראל ממכרוהו ב"ד וה"נ ה"ק משום דפשיטא ליה להמקשה דמוכר עצמו לישראל נגאל באלה וע"כ דהכי הוא דלמאי דס"ד דלא ילע יגאלנו לזה ולא לאחר ע"כ היינו משום דבברייתא לקמן דף כ"א דרשינן להדיא איפכא דיגאלנו ריבוי הוא דאמרינן יגאלנו יגאלנו שלש פעמים לרבות כל הגאולים שנגאלין כסדר הזה ומינה בעינן למיפשט לקמן דנמכר לישראל נגאל בקרובים דכל הגאולות היינו בתי חצרים וע"וע הנמכר לישראל ונהי דלאחינן לא בתי חצרים ושדה אחוזה נראה ברור דהא דשבקינן ריבוי דע"ע דאיירי ביה קרא ודרשינן אשדה אחוזה ובתי חצרים היינו משום דמסברא אין לנו לומר דמכרוהו ב"ד יוצא באלה דמשום דעבד איסורא איכא למימר דנקנסיה והיינו דאיבעיא לן לקמן משא"כ בע"ע המוכר עצמו לישראל סובר לקמן דלא בעינן רבוייא דיגאלנו דבלא"ה פשיטא לן אי מג"ש לס"ש אי מהקישא דוכי תשיג וא"כ לפ"ז מקשה הכא שפיר אי ס"ל דילפינן ס"ש מכרוהו ב"ד ממוכר עצמו לישראל אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה ניליף מכרוהו ב"ד ממוכר עצמו דפשיטא לן מריבויא דיגאלנו אע"כ דר' לא דריש ס"ש ישראל מישראל והיינו דמקשינן לעיל למאן דלית ליה האי ס"ש קנין כסף מנ"ל דישראל מעכו"ס לא ילפינן דמסברא הוי איפכא ומשני דילפינן מוכי תשיג ואע"ג דישראל מעכו"ס הוא אפ"ה ילפינן שפיר משום דהקישא דוכי תשיג לא איצטריך אלא להכי לאו דלענין גאולת קרובים ילפינן במוכר עצמו מריבויא דיגאלנו ומשני הש"ס דאדרבה יגאלנו מיעוטא הוא והא דאיצטריך תלתא מיעוטי יבואר לקמן בעזה"י. כך היה נראה בעיני לפרש. ובזה נתיישב לי מה שהקשה אחד המופלא נר"ו אסברת המקשה דהכא דאינו נגאל באלה היינו לוקח משום דלא ילפינן ס"ש וא"כ היאך הוי מתרץ ברייתא דלקמן דאף ע"ג דדריש ס"ש לענין השביח והכסיף אפ"ה פשיטא ליה דנמכר לישראל אינו נגאל באלה ואף שיש לתרץ דהתם מקמי דמסיק ג"ש קאמר הכי מ"מ שינויא דחיקא הוא ולמאי דפרישית א"ש דלענין באלה איכא למימר דלא ילפינן נמכר לישראל מנמכר לעכו"ס דלוקח בעכו"ס יוצא באלה כדי שלא יטמע בין העכו"ס כקושית התוס' והכא ישראל מישראל איירי וכדפרישית כנ"ל אלא שהקדמונים לא כתבו כן ודו"ק:

תוספות בד"ה אמאי קאמר כו' וא"ת כו' ניליף מוכי תשיג עכ"ל. ואף ע"ג דשקלא וטריא דשמעתין ליישב סברת המקשה דלעיל דקאמר אלא למאן דלא יליף ס"ש מנ"ל והמקשה דלעיל לא אסיק אדעתיה ילפותא דוכי תשיג מ"מ מקשו התוספות שפיר אסוגיא דהכא דלא אסיק אדעתיה דיגאלנו לאחר א"כ היאך מפרש מילתא דרבי דממ"נ כיון דע"כ אית ליה לרבי או ג"ש דס"ש או הקישא דוכי תשיג דאל"כ קנין כסף במוכר עצמו מנ"ל וק"ל. מיהו בעיקר קושית התוספות נ"ל ליישב דלוקח אי אית ליה ג"ש דשכיר שכיר י"ל דנגאל באלה דאין ג"ש למחצה משא"כ בדרשה דוכי תשיג איכא למימר דלא אתא אלא בהא מילתא לחוד דנמכר בכסף ולא לענין יציאה דלא כתיב כלל בעליון ואדרבא כתיב עד שנת היובל יעבוד עמך:

בא"ד וא"ת כו' הא אמר דסברא הוא במכרוהו ב"ד דליקנסיה משום דעביד איסורא כו' עכ"ל. ויש לדקדק מאי קושיא נהי דאמרינן לעיל דמכרוהו ב"ד דעביד איסורא איכא סברא דליקנסיה היינו דלגבי מוכר עצמו לישראל י"ל דמכרוהו ב"ד גרע טפי מה"ט אבל לגבי מוכר עצמו לעכו"ס מנ"ל דשייך האי סברא דהא מוכר עצמו לעכו"ס נמי עבד איסורא כדאמרי' לקמן הואיל ועשה כומר לעבודת כוכבים ויש ליישב:

בד"ה אמר קרא יגאלנו הקשה הר"ר מאיר כו' ומ"מ קשה דהא אמה העברייה מנין למילף כו' עכ"ל. וליכא למימר דאדרבה מלאיצטריך באמה העברייה והפדה שמגרע מפדיונה ויוצאה משמע דאינה יוצאה באלה דאל"כ והפדה ל"ל וכן משמע קצת כאן מפרש"י ז"ל אלא שכבר כתבתי לעיל דוהפדה איצטריך בלא"ה לאשמעינן דכל היכא דלא מצי מגרע לה לא מקניא כלל ומש"ה לא מקניא בפרוטה. אלא דלכאורה יש ליישב קושית התוספות למאי דפרישית לעיל דשש שנים יעבוד ריבויא הוא וא"כ אי לאו ג"ש דס"ש הוי ממעטינן נמי גאולת קרובים בפשיטות מהאי קרא דשש שנים יעבוד דמשמע לעולם יעבוד ואינו יוצא באלה אבל מג"ש מקשה שפיר דאית לן לאוקמי ריבויא דשש שנים לענין שאינו יוצא במיתת האדון לחוד אלא דהתוס' סברי כשיטת רש"י דלקמן דשש שנים יעבוד לאו ריבויא הוא ושם אפרש אי"ה:

בא"ד ומהר"י תירץ כו' והקשה מהרש"א ז"ל מסוגיא דלקמן דקאמר אליבא דרבי לא מיבעיא לן כו' ונראה ליישב דכיון דבעל האיבעיא סליק אדעתא מיהא דשייך דרשה דיגאלנו לאפילו לרבנן הוי פשיטא ליה האי דרשה אי לאו משום דמספקא ליה משום ג"ש דס"ש כדמשמע להדיא לקמן וכמו שאבאר שם משא"כ לרבי ניחא ליה טפי לאוקמי מילתא כפשטיה דלפי האמת אינו נגאל באלה כיון דאשכחן מיהא כמה תנאי דלית להו שכיר שכיר ועיין בחידושינו שם:

שם בגמרא ומאן תנא דפליג עליה דרבי כו' ופרש"י דפליגי ואמרי דנמכר לעכו"ס יוצא בשש עכ"ל. ולמאי דפרישית אין זה מוכרע דאף דלית להו להני תנאי דפליגי דרשה דבאלה אכתי מצי סברי דנמכר לעכו"ס אינו יוצא בשש משום דדרשי במוכר עצמו ועבדך ולא מוכר עצמו והדר ילפי נמכר לעכו"ס ממוכר עצמו לישראל בהקישא דוכי תשיג וכ"ש למאי דפרישית דאף מאן דאית ליה ג"ש דס"ש אית ליה נמי הקישא דוכי תשיג מדלא מקשינן לעיל ואידך הקישא דוכי תשיג ל"ל ויש ליישב וצ"ע:

שם דתניא אם לא יגאל באלה רבי יוסי הגלילי כו' ונראה לי דלא משמע להנך תנאי לפרש סיפא דקרא דויצא בשנת היובל שיצא מיד העכו"ס עצמו הרי כבר נאמר משנת המכרו לו עד שנת היובל אלמא שאין רשאי העבד למכור עצמו אלא עד היובל ופשיטא דכשהגיע היובל שאנו מוציאין אותו מיד העכו"ס שישנו תחת ידינו ואי למדרש מיניה שאין אנו רשאין לבא בעקיפין על העכו"ס להוציאו קודם היובל אפשר דהנך תנאי ילפי מקרא דוחשב עם קונהו ידקדק עם קונהו וכ"ש לר"ע דאיירי הכא יליף בהדיא גזל עכו"ס לאסור בכל מקום מוחשב עם קונהו שלא יבא בעקיפין כדאיתא בהגוזל בתרא ומש"ה ע"כ משמע להו פשטא דקרא דאם לא יגאל באלה אלא בגאולה אחרת למר ע"י קרובים ולמר ע"י אחרים ויצא בשנת היובל מאותו שגאלו כן נ"ל ועיין בסמוך:

שם ור' יוסי הגלילי מילי אלא באחר כתיב כן צריך להיות הגירסא שלפנינו וכ"כ מהרש"א ז"ל. וכתב עוד שהגירסא האמיתית ור"ע מילי אלא באלה כתיב משום דמשמע ליה דפשיטא דלר"ע יש להקשות יותר מילי אלא באלה כתיב וכמו שנדחקו רש"י ותוספות אף לפי האמת בלישנא דר"ע. ולענ"ד נראה דאדרבה לר"ע לק"מ דהא עיקר מילתא דר"ע במה שאמר גאולת קרובים לשיעבוד לא מיתוקמא אלא לענין חובה דאע"ג דילפינן לקמן מקרא אחרינא לגאולת קרובים חובה על הקרובים מ"מ משמע שאין החוב שיגאלוהו קרובים ויוציאוהו לחירות אלא החוב הוא שיגאלוהו ואם ירצו להשתעבד בו הרשות בידם ואם ירצו שלא להשתעבד תע"ב ובודאי בהא איירי רבי עקיבא דנהי דסיפא דמילתא דקאמר ר"ע שאר כל אדם לשיחרור לית לן לאוקמי לענין חובה דהא לא אשכחן בהו חובה מ"מ התם מילתא אחריתא קאמר ר"ע דשאר כל אדם אין להם אפילו רשות לגאול העבד מיד העכו"ס בע"כ של העבד או בע"כ של העכו"ס דאפשר שאין זה זכות להעבד למוכרו בע"כ לאיזה אדם מישראל שירצה לקנותו לשיעבוד ואין זה גאולה כלל אלא אם ירצו לגואלו לשיחרור הרשות בידם ואפילו מצוה רבה איכא משא"כ בקרובים אפילו אם יפדוהו לשיעבוד מיקרי גאולה קצת לעבד שיפול ביד קרוביו וירחמו עליו וכופין העכו"ס שימסרנו לקרובים ואפשר דאפילו להעבד כופין ועכ"פ עיקר גאולת קרובים שהיא חובה מיתוקמא לר"ע שפיר דרך שיעבוד כדמסקינן נמי לקמן מסברא ולר"י הגלילי דקאמר קרובים לשיחרור היינו נמי לענין חובה ושאר כל אדם לשיעבוד היינו דאפילו לשיעבוד כופין את העכו"ס או אפשר דאפילו להעבד כופין שלא יטמע בין עכו"ס. כך נ"ל בעיקר מילתייהו דר"ע ור"י הגלילי והא"ש דלר"ע ל"ק מידי אלא באלה כתיב דודאי הכי משמע ליה פשטא דקרא דאיירי מעיקרא בגאולת קרובים ועיקר המצוה ודאי לשיחרור דמיקרי גאולה אלא דחובה ליכא לשחררו אלא לפדותו וע"ז גלי לן אידך קרא אם לא יגאל באלה פירוש ע"י פדיית הקרובים לא יהיה לו גאולה שאין רוצין לשחררו אלא להשתעבד בו ויצא בשנת היובל מהקרובים משא"כ לר"י הגלילי מקשה שפיר מילי אלא באחר כתיב וכפי' התוספות דלמא לא מצי למיפרקיה כלל אפילו לשיעבוד כן נ"ל נכון בעזה"י ליישב הנוסחא שלפנינו ובזה נתיישב כל מה שנדחקו רש"י ותוספות במילתא דר"ע אף לפי המסקנא ודו"ק:

ובאמת דלפ"ז יש ליישב אף נוסחת מהרש"א ז"ל ונאמר דודאי מעיקרא להוי ס"ד דלר"ע בגאולת קרובים לשיעבוד לא איירי קרא כלל מקשה שפיר משא"כ למסקנא דאמרינן מסברא יליף ר"ע קרובים לשיעבוד דאם לשיחרור כל יומא מזבין נפשיה והאי סברא ודאי לא מיתוקמא אלא לענין חובה משא"כ לענין שיעבוד הוי חובה מ"מ לענין שיחרור ודאי דלא גריעי קרובים מרחוקים לענין למצוה לפדותן וא"כ מיתוקמא שפיר ואם לא יגאל באלה דקרא כדפרישית שאם לא יהא לו גאולה ע"י כך אלא שהפדייה יהיה באלה והיינו קרובים לשיעבוד כדפרישית אלא דלפי פירושו הנוסחא שלפנינו יותר נכון אלא דמפרש"י משמע כנוסחת מהרש"א ז"ל:

תוספות בד"ה ור"י הגלילי כו' נרא' להר"ס דהכי פירושו מילי אלא באחר כתיב כן צ"ל כו' מנ"ל לר"י דלמא אחרים לא מצו למפרקיה עכ"ל. וקשה דא"כ לא א"ש הא דמקשה הש"ס בסמוך אי הכי הדרא קושיא לדוכתא ומאי קושיא השתא שפיר ילפינן מהקישא גאולת אחרים ותו לא שייך להקשות מידי אלא באחר כתיב ויש ליישב דאדרבה השתא קשה יותר לר"י הגלילי ולר"ע כולו קרא דאם לא יגאל באלה ל"ל דאי לענין שיצא בשנת היובל מילתא דפשיטא היא כיון שיוצא מיד העכו"ס ביובל הישראל שקנאו ממנו נמי אין להם זכות יותר אלא מה שהיה לעכו"ס אע"כ דעיקר קרא הא גופא אתי לאשמעינן דשייך גאולת שיעבוד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא במאי קמיפלגי ומ"ט דר"י הגלילי מידי אלא באחר כתיב ואף למסקנא דיליף ר"י הגלילי מסברא דלאו דילפינן מסברא דשייך גאולת שיעבוד באחרים כיון דפשטא דקרא משמע דהכל לשיחרור דמקרא נדרש בין לפניו בין לאחריו אלא לבתר דגלי קרא דשייך גאולת שיעבוד מדכתיב ויצא בשנת היובל אלא דאכתי לא ידעינן אי מיירי בקרובים או באחרים ובהא יליף ר"י הגלילי מסברא דקאי בגאולת אחרים כיון דליכא סברא ולר"ע להיפך כן נ"ל נכון והא"ש הא דמקשה הש"ס אי הכי באלה ל"ל משום דלענין שיצא בשנת היובל לא איצטריך קרא כדפרישית ודו"ק:

בד"ה ורבי האי ויצא כו' לא בעי למאי אתא כו'. ונ"ל משום דלכאורה הוי משמע דפשטא דקרא דויצא בשנת היובל לא מצינן לאוקמי לרבי כיון דלא אשכחן גאולת שיעבוד ועל זה כתבו דפשטא דקרא שפיר איירי ביציאת היובל מיד העכו"ס אלא דלא איצטריך קרא להכי כן נראה לי בכוונת התוספות ובס' עצמות יוסף כתב דודאי לרבי איצטריך קרא להכי באלה למעט שאינו יוצא בשש אלא ביובל וע"ז כתבו דליכא קרא אחרינא ונכון הוא אלא דאכתי קשה הא מהאי קרא אחרינא לא מצינן למעט שש דהא איכא קל וחומר כדאמרה רבי ויש ליישב וק"ל:

דף טז.

גמרא אלא בעכו"ס שישנו תחת ידך ואתא לאשמעינן שלא יבא עליו בעקיפין. וקשיא לי אכתי לרבי ל"ל האי קרא דהא מדריש רבי באלה נגאל ואינו נגאל בשש ומה אם הקפיד הכתוב בקרא יתירא שלא יצא בשש שלא יבא בעקיפין מיבעיא ונראה דאי לאו האי קרא הוי אמינא דבאלה אתא למעט נמכר לגר צדק וממילא שמעינן דנמכר לעכו"ס נמי אין כופין אותו להוציאו בשש אבל אם נוכל לבא עליו בעקיפין שפיר דמי ואיצטריך האי קרא והא דלא יליף רבי מקר' דוחשב עם קונהו ידקדק עם קונהו אפשר דלית ליה האי דרשה דהא פלוגתא דתנאי היא בפ' הגוזל או שנא' דאיצטריכו תרי קראי חדא שאסור לגזול העכו"ס להוציא ממנו העבד שלא כדין דה"ל גזילה ממש כיון דגופו קנוי כדאיתא' בהגוזל ואידך קרא לאשמעינן דאפילו להטעותו בחשבון אפ"ה אסור ולשיטת התוספות יש לפרש עוד בע"א וק"ל. ובזה נתיישב מה שהקשו התוספות לעיל אק"ו דרבי דבדין הוא שנמכר לעכו"ס נגאל באלה כדי שלא יטמע דאכתי איכא ק"ו מנמכר לגר צדק ואע"ג דבפ' הגוזל בעי הש"ס לאוקמי וחשב עם קונהו בגר ומקשינן עלה והא כולהו התם כתיבי היינו במאי דילפינן מפשטא דוחשב עם קונהו משא"כ לענין מיעוטא דשש דלא נפקא אלא מדיוקא דבאלה שפיר איצטריך למעט גר:

שם הקישה הכתוב לאחרת. למאי דפרישית לעיל דעיקר הקישא לענין קידושי ייעוד איירי אפשר דה"נ איירי בהכי דכיון דהקישה הכתוב לאחרת שמייעדה בשטר כמו בכסף והיינו ע"כ אותו שטר שכתב תחלה לאב בתך קנויה לי והיינו לשם קנין ולשם אישות אם ירצה בסוף בע"כ של אב דומיא דייעוד בכסף וא"כ ממילא ניקנית בשטר דאל"כ היאך מייעדה בשטר בע"כ של אב ולפ"ז מקשה שפיר הניחא למ"ד אדון כותבו דהיינו דומיא דקדושין גמרינן כדפרישית לעיל גבי ובעלה למעוטי דאינה נקנית בביאה:

שם ובשטר מנלן אמר עולא אמר קרא אם אחרת יקח כו' ומקשינן עברי לעברייה ומוכר עצמו בג"ש לס"ש ואף למאן דלית ליה ג"ש דס"ש יליף בבנין אב דגילוי מילתא בעלמא הוא כמו שהארכתי בזה בתחלת הסוגיא גבי בכסף מנלן ומקשינן אשכחן ע"ש:

רש"י בד"ה לא תצא כצאת העבדים בשן ועין בראשי אברים כעבד כנעני כו' עכ"ל. ולכאורה אין לו מקום לכאן לענין דרשה דנקנית כקנין עבדים ונראה דקשיא ליה לרש"י דפשטא דקרא דלא תצא כצאת העבדים משמע לכאורה דקאי אעבד עברי דכתיב לעיל מיניה בהאי פרשה בפרשת משפטים משא"כ עבד כנעני לא כתיבא בהאי ענינא. לכך פרש"י דבלא"ה דרשינן להאי קרא דלא תצא כצאת העבדים לענין שן ועין דשייך בעבד כנעני וא"כ לענין קנין העבדים דלייקינן נמי מכצאת מרבינן נמי קנין שטר דשייך בעבד כנעני מיהו לענין פשטא דקרא דקי"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו נלע"ד דלא תצא כצאת העבדים קאי נמי שלא תצא כצאת ע"ע דלעיל מיניה שיוצא לעולם בשש ויובל וגרעון משא"כ באמה העברייה זימנין דאין יוצאה בכל אלה מיד הלוקח וכגון שייעדה וכדאמרינן לקמן בברייתא' יש בעברייה שאין בעברי שאין יוצאה בשש וביובל וגרעון ומוקמינן לה כגון שייעדה ועלה קאי קרא ואם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה וכן מצאתי להדיא בפירוש הרשב"ם ז"ל בחומש ואלא ילפינן מינה נמי שאין יוצאה בשן ועין. ונראה דהיינו מדכתיב כצאת העבדים וה"ל למיכתב כצאת העבד כדכתיב כי תקנה ע"ע אע"כ תרתי שמעת מינה שאין יוצאה בשש ויובל וגרעון כע"ע והיינו כשייעדה ואין יוצאה ג"כ כעבד כנעני בשן

עין והכי דייק לישנא דהעבדים שני מיני עבדים ע"ע וע"כ ומדכתיב כנאת שמעינן נמי הא שנקנית בקנין עבדים כנענים בשטר כדאמרינן בסמוך כן נ"ל וק"ל:

בגמרא אמר קרא והתנחלתם אותם בחזקה ולא אחר בחזקה. ואף ע"ג דלקמן דרשינן מאותם לבניכם לא בנותיכם לבניכם שאין מוריש זכות בתו לבנו איכא למימר לתרתי שמעת מינה ולקמן בסוגיא דוהתנחלתם יבואר לנכון:

שם באיסות מיהא לא אשכחן ואיבעית אימא להכי אהני הקישא לאחרת קשיא לי לשינוי' קמא הקישא לאחרת למאי איצטריך לכאורה לא מיבעי' לן לדרשה אחריתא ונראה ליישב משום דלקמן דף כ' משמע לענין שאינה יוצאה בראשי אברים בעינן תרי קראי דלא תימא ניתיב לה דמי עינה והדר ליפוק פרש"י שם דדוקא מייתור' דקראי דרשינן תרתי והיינו אליבא דחכמים דהתם אם בגפו יבא בגפו יצא שאינו יוצא בראשי אברים משא"כ לר"א בן יעקב דפליג לית לן אלא קרא דלא תצא כצאת העבדים ואכתי נימא דניתיב לה דמי עינה והדר ליפוק מש"ה איצטריך לרב חסדא לשינויי' קמא הקישא לאחרת ללמד שאינה יוצאה בשן ועין משא"כ לר"ה ולשינויא בתרא דר"ח דאיצטריך הקישא לאחרת לענין קנין שטר תו לא שמעינן מינה שאין יוצאה בראשי אברים דנהי דאין היקש למחצה מ"מ לענין ראשי אברים סל"א דאיכא ק"ו שיוצאה בראשי אברים מעבד כנעני שאינו יוצא בשש ויובל ונרצע ואפ"ה יוצא בראשי אברים ע"ע ואמה העברייה לא כ"ש וכיון דהקישא איצטריך למילתא אחריתי' לית לן לאפוקי מק"ו וע"כ לרב הונא ולשינויא בתרא לרב חסדא סברי כחכמים דלקמן דדרשי נמי אם בגפו יבא בגפו יצא לענין ראשי אברים כן נ"ל נכון ומכ"ש דלפי שיטת התוספות דריש מכילתין שכתבו דלענין הקישא לאחרת אי איצטריך לריבוי קניינים לא ילפינן מינה מיעוט קניינים איכא למימר דה"ה לענין מיעוט יציאות ודוק היטב:

תוספות בד"ה לימא ליה באפי תרי זיל תימא כו' אמאי לא פריך ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני כו' עכ"ל. ויש לתמוה על תמיהתם דהא הפקר גופא קי"ל שאינו הפקר עד שיפקירנו לעניים ולעשירים כשמיטה דכתיב ונטשתה דמהתם ילפינן הפקר וא"כ מאי הפקר שייך בע"ע שאין שום אדם יכול לזכות בו ואף למוכרו אינו רשאי אף שגופו קנוי משא"כ בעבד כנעני דאיתקש לשדה אחוזה ויש לו בו קנין גמור למוכרו וליתן במתנה מש"ה שייך ביה נמי הפקר שהרי כל אדם יכול לזכות בו ואע"ג דלשמואל המפקיר עבדו יצא לחירות כבר כתבתי בפרק השולח דף ל"ח דהיינו אם העבד רוצה לזכות בעצמו משא"כ היכא שקדם אחר וזכה בו והעבד רוצה בכך הוי שפיר הפקר והארכתי עוד שם בענין הפקר לעבד כנעני וכל זה לא שייך בע"ע שאף אם לא יזכה העבד בעצמו אין שום אדם יכול לזכות בו וא"כ אין זה הפקר ולקמן דף כ"ג גבי בכסף ע"י עצמו אפרש עוד בזה אי"ה ע"ש גם מה שיש לדקדק בתירוץ התוספות מבואר בחידושי לפרק השולח ע"ש:

(קונטרס אחרון) דף טז תוספות בד"ה לימא ליה באפי תרי זיל והקשו אמאי לא פריך ויפקירנו כו'. כתבתי דיש לתמוה טובא על קושייתם דהא קי"ל לכל הפקר שאינו לעניים ולעשירים אינו הפקר כמ"ש הכא דאין שום אדם יכול לזכות בע"ע א"כ מאי הפקר שייך ביה וצ"ע ליישב ונ"מ טובא בדין הפקר:

גמרא אמר ר"ל אמה העברייה יוצאת במיתת אב מרשות אדון מק"ו כו' ונראה לעיקר מילתא דר"ל מסברא קאמר דכי היכי דיוצאה בסימנין אלמא שאין לאביה בה קנין גמור לענין מכירה שהרי אפי' בימי נערותיה אין רשות למוכרה וכ"ש שאין רשות לאביה למוכרה אלא באותו זכות שיש לו בה והיינו כל ימי חייו משא"כ לאחר מיתה זכתה האמה בעצמה ופקעה מכירה:

תוספות בד"ה מיתה שמוציאה כו' וא"ת חופה תוכיח כו' דאי חופה מוציאה כו' אין אדם קונה כו' וי"ל על סוף הדיבור. ונראה דאשתמיטתיה להתוספות דברי הירושלמי דבעא ר"ל מקמי רבי יוחנן אמה העברייה יוצאה בנישואין מק"ו מה סימנין כו' וא"ל רבי יוחנן אני אין לי אלא של המשנה יתירה עליו אמה העברייה שיוצאה בסימנין כו' הרי לר"ל אין ה"נ לחופה מוציאה מרשות אדון וליכא למימר דהתוספות סברי דר"ל קיבלה מר"י מה שהשיבו מהמשנה דא ליתא דהא בשמעתין נמי מקשינן עליה דר"ל ממתניתין וניתני מיתת אב ולא אשגח ביה משום דאיכא למימר דבר שאין לו קצבה לא קתני כו' א"כ ממילא דיש לתרץ כן לענין חופה אע"כ דהתוס' לא ראו דברי הירושלמי ועוד דהא בירושלמי משמע להדיא דלא כתירוץ התוס' דהא עביד ק"ו בחופה שיוצאה מרשות אב אע"ג שאין יוצאה אלא מדעתו ובמאי דקשיא להו להתוספות דא"כ אין אדם קונה יבואר בסמוך דאתינן עלה מיהא בשיטת הירושלמי דעביד ק"ו מחופה שמוציאה מרשות אב ובאמת נראה תמוה דמאי מוציאה מרשותו שייך כיון שמוציאה מדעתו ואין ה"נ דבאדון נמי יוצאה בחופה מדעתו ודיו לבא מן הדין כו' ולכאורה היה נ"ל בזה ליישב שיטת הירושלמי דר"ל לשיטתיה דאיתא לקמן בפ' האיש מקדש דף מ"ג ע"ב בפלוגתא דר"י ורבנן בנערה המאורסה אי היא ואביה מקבלת גיטה וקאמר ר"ל כמחלוקת לגירושין כך מחלוקת לקידושין מהקישא דויצאה והיתה אלמא דלר"ל אליבא דרבנן אשכחן דשתי ידים זוכות כאחד אע"ג דמפקעת עצמה מרשות אב וא"כ איכא למימר דה"ה בחופה נמי נהי דכתיב את בתי נתתי דאביה יכול למוסרה לחופה מ"מ היא בעצמה נמי יכולה למסור עצמה לחופה בע"כ דאביה לא מיבעיא למ"ד חופה קונה לענין קידושין ומיקרי הוויה א"כ הא איתקשו הוויות להדדי אלא אפילו למ"ד חופה אינו קונה אפ"ה מסברא יש לנו לומר דיד יתירה זכי רחמנא לאביה אבל יד דידה כדקיימא קיימא כדאשכחן בקידושין אע"ג דמפקעת עצמה וכמו שאפרש לקמן בפרק האיש מקדש בפשיטות אליבא דר"ל וכ"ש לשיטת רש"י בכתובות דף מ"ז דקרא את בתי נתתי איירי בכל מיני נתינה בין בחופה בין בקידושין וא"כ לא מפסקינן קרא לכי היכי דלקידושין לא אתא יד אביה ומגרע יד דידה ה"ה בחופה ואי משום דמפסלת מעשה ידיה לאביה ה"נ בקידושין מפסלת לאביה כסף קידושין שהיה יכול לקדשה בתרקבי דדינרי והיא מקבלת קידושי פרוטה או קידושי שטר ועוד דבלא"ה אין האב יכול לכוף את בתו למעשה ידיה ועוד מצינן למימר דאין ה"נ דיהבא ליה מעשה ידיה דהא מדאורייתא לא הוי לבעל וכה"ג אשכחן דמקשינן להיפך בכתובות דיהבא ליה שכר אפקעתא ע"ש וא"כ מייתי הירושלמי שפיר ק"ו לחופה מוציאה מרשות אב בע"כ ואע"ג דבפרק האיש מקדש מוכח בפשיטות דקטנה אביה ולא היא היינו משום שאין לה יד אפילו כשאין לה אב א"כ ק"ו מיהא איתא לע"כ חופה עדיף מסימנים שהסימנים אין מוציאה כלל וחופה אשכחן מיהא דמוציאה מרשות אב בשום דוכתא ועוד איכא ק"ו בכה"ג משש ויובל לענין חופה דלא שייך מיעבד תוכיח מע"ע כיון דלא שייך חופה בע"ע ואין להאריך בזה דע"כ בהכי מיתוקמא שיטת הירושלמי ולפ"ז הדרא קושיא על שיטת התוספות דמתרצין דלא שייך לומר חופה תוכיח כיון שאינה יוצאת מרשות אב אלא מדעתו הא אליבא דר"ל אשכחן חופה שמוציאה מרשות אב בע"כ ואף שיש ליישב שיטת התוס' בכמה גווני דלא נחתו לסברא זו מ"מ יש ליישב דלא תקשי אשיטת הירושלמי לפי פירושי דאף לסברת התוס' פשיטא להו דחופה אין מוציאה מרשות אדון מדקשיא להו דא"כ אין אדם קונה אפ"ה מתרצין שפיר דלא הוי תוכיח כדי לקיים דברי ר"ל בשמעתין ואתיא מימרא דר"ל אליבא דרבי יהודה דאית ליה בפרק האיש מקדש דאפילו בגירושין אביה ולא היא דאין שתי ידים זוכות וכ"ש בחופה ואין דוחק לאוקמי מימרא לר"ל סתם אליבא דרבי יהודה דבלא"ה משמע בפרק האיש מקדש דר"ל סובר כרבי יהודה דהא מוקמינן התם אליבא דר"ל סתם מתניתין דפרק האיש מקדש דקתני נערה מתקדשת ע"י אביה בו ובשלוחו בה ובשלוחה או כר' יהודה או כר' שמעון דס"ל בהא כר' יהודה וקי"ל הלכה כסתם משנה והא"ש נמי הא דמקשינן בסמוך ממתניתין דלא קתני יתירה אמה העברייה שיוצאה במיתת אב ולא מוקמינן למתני' כרבנן דר' יהודה דשתי ידים זוכות בקידושין וה"ה לחופה וכיון דאפ"ה אין חופה מוציאה מרשות אדון דאל"כ אין אדם קונה ואע"ג דמוציאה מרשות אב אזלא ליה הק"ו דר"ל דאיכא למימר חופה תוכיח ומילתא דר"ל כרבי יהודה אלא דא"א לומר כן דא"כ תיקשי לר"ל סתם מתניתין דהכא דאסתם מתני' דפ' האיש מקדש כך נ"ל לכאורה ליישב שיטת הירושלמי ושיטת התוס' דלא תיקשי אהדדי במילתא דתליא בסברא לענין אי שייך לומר חופה מוציאה מרשות אב במה שיוצאה מדעתו והיינו כדפרישית ודו"ק. אח"ז ראיתי בירוש' בפרק האיש מקדש דמודה ר"ל בנישואין דלאו כל הימנה להפסיד לאביה מעשה ידיה אלא דבתר הכי מייתי התם מימרא דרב אחא בר יעקב דלר"ל ה"ה בנשואין ומשמע שם דתליא בפלוגתא ע"ש:

בא"ד דאי חופה מוציאה אין אדם קונה בת חבירו כו' עכ"ל. וקשיא לי טובא דהא לקמן דף י"ט ע"ב משמע דלרבנן דמעות הראשונות לקידושין ניתנו הו"ל כאומר התקדשי לי מעכשיו ולאחר שש שאם קידשה אחר אפ"ה תליא קדושי אדון וא"כ שפיר יכול כל אדם לקנותה שהרי אינה יכולה להתקדש ולהינשא לאחר אלא בתנאי שימתין הלה עד סוף שש שהרי אם רוצה לייעד מייעד אבל לעולם היכא שנתרצה האדון בקידושי אחר או כגון שהיא אסורה עליו בחייבי לאוין לעולם יכולה למסור עצמה לחופה ויוצאה מידי שיעבודה ואפשר דמשמע להו להתוס' כיון דלרבי יוסי ברבי יהודה שאם נתקדשה לאחר שיחק באדון ומקודשת לשני א"כ ע"כ אינה יכולה למסור עצמה לחופה ולצאת מרשות האדון דא"כ אין אדם קונה אע"כ דחופה אין מוציאה מרשות אדון וליתא לק"ו דר"ל דחופה תוכיח ותו לא משמע להו דתליא מילתא דר"ל בפלוגתא מיהו לפמ"ש בסמוך דבלא"ה תליא מילתא דר"ל בפלוגתא דתנאי הדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב מ"מ נתיישב' בזה שיטת הירושלמי דקאמר ר"ל חופה מוציאה מרשות אדון ולא חייש לקושיית התוספות דא"כ אין אדם קונה משום דס"ל כרבנן דרבי יוסי ב"י ודו"ק:

דף טז:

מתיב רב ששת ורבי שמעון אומר ד' מעניקין כו' הקושיא מפורסמת דמקשה רב ששת מסיפא דברייתא מדרבי שמעון ולא מקשה מרישא דברייתא מדרבנן כדמותיב רב עמרם בסמוך ואסיק בתיובתא וכבר עלה בלבי ליישב לפי השיטה דפרישית דמימרא דר"ל לא מיתוקמא אלא אליבא דרבי יהודה דפרק האיש מקדש דאביה ולא היא ותו ליכא למימר חופה תוכיח משא"כ לרבנן דשתי ידים זוכות איכא למימר חופה תוכיח דאין מוציאה דאל"כ אין אדם קונה כסברת התוספות וכבר כתבתי דלהירושלמי נמי הכי הוא אליבא דרבי יוסי ב"י וא"כ ליכא לאותבי מברייתא דר' עמרם דאיכא לאוקמה כרבנן ור"ל כרבי יהודה ומש"ה מותיב רב ששת מסיפא דברייתא דאיירי בה רבי שמעון ולקמן בפרק האיש מקדש מסקינן דהיא דסתמא דמתניתין דהאב מקדש את בתו בו ובשלוחו ולא בה ובשלוחה אליבא דר"ל לא מיתוקמא אלא כרבי שמעון דס"ל כרבי יהודה דאביה ולא היא וא"כ מקשה שפיר דאפילו לרבי שמעון ליתא למילתא דר"ל אבל רב עמרם בסמוך לא איכפת ליה לאותביה מברייתא משום דבלא"ה סובר בפשיטות דליתא למימרא דר"ל דפרק האיש מקדש בהא דכמחלוקת לגירושין כך מחלוקת בקידושין דהא נוח ככרוכיא וליכא לאשגח ביה וא"כ לא תליא מילתא דר"ל דהכא בתנאי אלא אי איתא לק"ו ליליה אליבא דכ"ע איתא וא"כ מקשה שפיר מברייתא דע"כ ליתא לק"ו למעיקרא דדינא פירכא כך היה נ"ל לכאורה ובסמוך אפרש בענין יותר נכון:

שם רבי שמעון אומר ד' מעניקין ג' באיש כו' ויש לתמוה דכולה מילתא דרבי שמעון משנה שאינה צריכה היא דהא לת"ק נמי הכי הוא ואטו מנינא אתי לאשמעינן וכ"ש במאי דקאמר ואי אתה יכול לומר ד' בא' מהם מילתא דפשיטא הוא והנלע"ד בענין זה כשנדקדק עוד במה שיש לתמוה בסוגיא דשמעתין דמעיקרא מאי קס"ד דרבי שמעון חשיב מיתת האדון והא קאמר בהדיא דלא אשכחן ד' באשה ואי איתא דאיכא ד' אע"כ דלא חשיב מיתת האדון כדדייקינן באמת ה"נ מסתברא לכך נראה דודאי למאי דקס"ד דיובל ויובל של רציעה קחשיב בהדא א"כ ע"כ ג' באיש היינו מיתת האדון לנרצע ואפ"ה לא אשכחן ד' באשה משום דמני סבר רבי שמעון דאמה אינה יוצאה במיתת האדון כדאשכחן להדיא בירושלמי דפלוגתא דתנאי היא ואפשר דהיינו מהאי טעמא גופא דמקשו התוס' בסמוך בד"ה והתנחלתם דמדאיצטריך והתנחלתם איכא למימר דע"כ אמה עובדת את הבן ואע"ג דלקמן בדף הסמוך ילפינן מדהקיש הכתוב אמה לנרצע בקרא דואף לאמתך תעשה כן ומשמע לתרתי הקישא איכא בהאי קרא אפ"ה א"ל דע"כ חד הקישא איצטריך להענקה וחד הקישא איצטריך למילתא אחריתא לענין גרעון כסף דנרצע או לאיזה דרשה כיון דא"א לאוקמי לענין שאינה עובדת את הבן כדפרישית ובענין זה מצינן למימר דאף לפי האמת הכי הוא והיינו דקאמר ר' שמעון ג' באיש וג' באשה לפרושי טעמא דת"ק אתי דמדכתיב הענקה בשש בעברי או עבריה ואיתקוש נמי אמה לנרצע לענין הענקה הרי שנים באיש ושנים באשה ומדכתיב נמי ריבויא דוכי תשלחנו דקאמר ת"ק מרבינן נמי חד באיש וחד באשה דהא ריבויא דוכי תשלחנו אקרא דלעיל מיניה קאי דכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העברייה לבתר דגלי לן קרא דשייך הענקה באשה וכעין שפירשו התוס' בסמוך בד"ה האמה וכמו שנפרש שם. והא"ש טובא הא דקאמר ר' שמעון ואי אתה יכול לומר ד' בא' מהם פירוש דודאי אי הוי אשכחן ד' בא' הייתי יכול לרבות עוד א' מאידך הקישא דאיכא נמי בואף לאמתך תעשה כן דלתרתי היקישי אתי כדלקמן והוי ניחא טפי למידרש נמי אידך הקישא להענקה דכתיב בהאי ענינא מלמידרש ביה דרשה אחריתא דלא כתיב בהאי ענינא אלא לפי שאין אני יכול לומר ד' בא' מהם ע"כ מייתרא הקישא לדרשה אחריתא ולפ"ז א"ש דמקשה רב ששת מדר' שמעון ולא מדת"ק כדמותיב רב עמרם דלא פסיקא ליה להקשות ניתני נמי מיתת אב דאיכא למימר נהי דיוצאה במיתת אב דלמא אין לה הענקה דלא מייתר קרא וטעמא נמי איכא למימר דאין לה כמו שאפרש בסמוך אבל מדר' שמעון דקאמר ואי אתה יכול לומר ד' ומשמע דאי הוה משכח ארבעה מיני יציאות הוי קחשיב ליה נמי לריבויא הענקה דהא מייתרא ליה קרא מהקישא יתירא דהוי ניחא ליה לאוקמי לענין הענקה ומדקאמר ואי אתה יכול לומר ולא משכח מיתת האב אלמא דאינה יוצאה במיתת האב כן נ"ל נכון וסברת התרוץ דקאמר ה"נ מסתברא ותיובתא דרב עמרם לפי שיטה זו יבואר בסמוך ודו"ק:

שם ואי איתא ניתני נמי מיתת האב. וקשיא לי מאי הענקה שייך כשיוצאה במיתת האב דהא קטנה היא ואין לה זכיה מדאורייתא ע"י עצמה וכמו שהקשו התוס' להדיא בפ' בן סורר ומורה דלא אשכחן שום ממון לקטן אלא ע"י ירושה ונהי שתירצו שם דהיכא דלעת אחרת מקנה אותן יש לו זכייה כשהגיע לחפץ ומחזירו לאחר שעה היינו לשיטתם בגיטין פ' התקבל דקי"ל כר' אסי ולפירושם היינו מדאורייתא

משא"כ לרש"י לר' אסי נמי היינו מלרבנן א"כ קשה וי"ל כמו שתירצו שם בפ' בן סורר ומורה לקטן יש לו שכר פעולה מלאורייתא ואפשר להענקה נמי חשיב כמו שכר פעולה ואע"ג לענין לו ולא לב"ח משמע דלאו בכל מילי חשבינן הענקה כשכר ממש מ"מ כיון דלענין לו ולא ליורשיו אמרינן בפשיטות דשכיר קרייה רחמנא לפעולתו ליורשיו כיון שהוא לתועלת העבד אפשר דהכי נמי לכוותה לטובת האמה אמרינן דהענקה הו"ל כשכר פעולה ממש ולא כמתנה לענין שיכולה לזכות בעצמה בקטנותה לאחר מיתת האב ולמאי דפרישית בסמוך לר' שמעון מייתרא קרא לענין הענקה א"ש טפי דמקשה בפשיטות דהוי לן לרבויי מהאי קרא יתירא ליוצאה במיתת האב יש לה הענקה מגזירת הכתוב דליחשב כמו שכר פעולה כן נ"ל נכון ועיין עוד בסמוך:

שם וכ"ת ה"נ כדר' ספרא והאיכא מיתת האדון. הסוגיי' תמוה דבפשיטות מעיקרא הו"ל לאקשויי והאיכא מיתת האדון ואף שיש לנו הרבה כיוצא בזה בש"ס מ"מ היכא דאיכא לשנויי משנינן ולפלפולא בעלמא העליתי דמעיקרא לא הו"מ לאקשויי האיכא מיתת האדון משום דקס"ד בפשיטות דיוצאה במיתת האדון אין לה הענקה דמכיון שאין הענקה חל' אלא לאחר מיתת האדון פקע ליה ממונא לגבי היורשים ומהיכא תיתי ישלמו היורשים כיון שאינה עובדת להם ולא שייך בהו כי משנה שכר שכיר עבדך וליכא למימר דחוב של אביהם הוא משום דהוי פשיטא ליה דלאו חוב גמור הוא מדדרשינן לו ולא לבע"ח ואי ס"ד דחוב גמור הוא אמאי לא הוי לבע"ח מדר' נתן וכמו שהארכתי לעיל דף ט"ו אע"כ קס"ד דמתנה הוא ולא קרייה רחמנא להענקה שכיר אלא לענין שפעולתו ליורשיו וא"כ פשיטא דלא קחשיב מיתת האדון וקחשיב ר' שמעון ע"כ יובל ויובל של רציעה בתרתי אבל השתא דמקשה והא סימנין שאין לו קיצבה וקאמר עלה וכ"ת כדר' ספרא דסימנין יש לו קיצבה למטה וא"כ קשיא לן אכתי ליתני מיתת האב דיש לו נמי קיצבה למטה לענין הענקה דמאי דפרישית לעיל דקטנה אין לה יד לזכות בשלה אלא משהגיע לעונת הפעוטות או לחפץ ומחזירו לאחר שעה כדאי' בהתקבל דקאמר רבא ג' מדות בקטן אע"כ מדחשבינן סימנין לדבר שאין לו קיצבה היינו כתירוץ השני שכתבנו לעיל בסמוך בשם התוס' בפ' בן סורר דכל קטן יש לו שכר פעולה וזוכה מלאורייתא וע"כ נאמר דהענקה נמי מיקרי שכר פעולה דשכיר נמי קרייה רחמנא היכא שהוא לטובתו ולפ"ז ע"כ מיתת האדון יש לה הענקה מהיורשים מחמת שכר פעולה של אביה וא"כ מקשה שפיר והאיכא מיתת אדון דכיון דיש לה הענקה משמע ליה טפי דקחשיב ליה ר"ש ממה שנא' דקחשיב יובל ויובל של רציעה בתרתי ודו"ק. מיהו לפי האמת קשיא לי אמאי ישלמו היורשים הענקה דהא כתיב צאן גרן ויקב וקי"ל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי אפילו בשטר ואפילו בגלולים אם לא שנאמר כסברת ר"ת בבכורות דף נ"ב וכן נראה מל' הרשב"א בחידושיו סוף מכילתין דמן התורה אין לחלק בין מקרקעי למטלטלי וכמבואר אצלינו במקום אחר:

שם ה"נ מסתברא דקתני סיפא כו' ואי איתא באשה משכחת מיהא ל'. ואף לפי מה שכתבתי בשמעתין דאיכא למימר לר' שמעון אע"ג דנרצע יוצא במיתת האדון אפילו הכי אמה אינה יוצאה דלית ליה היקשא מדאיצטריך והתנחלתם וכמו שהארכתי מ"מ מייתי שפיר ה"נ מסתברא כיון דהשתא אליבא דר"ל קיימינן דאית ליה ק"ו א"כ לפמ"ש ע"כ לכ"ע אמה העברייה יוצאת במיתת האדון מהאי ק"ו גופא כיון שאינה עובדת יורשי האב מדכתיב והתנחלתם אע"ג דרשות האב אלים טובא שאין יוצאה בסימנין כ"ש שאינה עובדת יורשי האדון וא"כ מייתי שפיר ה"נ מסתברא דאליבא דר"ל בלא"ה ע"כ דבר שאין לו קיצבה לא קתני מדלא קתני מיתת האדון באמה והא"ש טובא למאי דמותיב ר' עמרם מילתא דר"ל בתיובתא ממילתא דרבנן דפשיטא ליה לרב עמרם דאי איתא דיוצאה במיתת האב ממילא אית לה הענקה דהא בהאי ענינא גופא דאית ליה במיתת האדון אית ליה נמי במיתת האב ולרבנן ודאי אמה העברייה נמי יוצאה במיתת האדון כדאיתא לקמן בברייתא מהקישא דנרצע אע"כ דלרבנן אמה אינה יוצאה כלל במיתת האב משום דק"ו פריכ' הוא דמה לסימנין דאשתני גופא ומהשתא מצינן למימר דמילתא דר' שמעון כדהוי ס"ד מעיקרא דקחשיב יובל ויובל של רציעה בחדא והיינו דקאמר ג' באיש וג' באשה כדפרישית לעיל דאתי לאשמעינן דנרצע שיוצא במיתת האדון יש לו הענקה ולא קחשיב ד' באשה משום דאמה אינה יוצאה במיתת האדון דהא לית ליה הקישא וק"ו נמי ליכא לעולם רשות האדון אלים טפי מרשות האב ואף על גב שאינה עובדת יורשי האדון ואי משום שאינה יוצאה מרשות האב בסימנים אף ע"ג דיוצאה מהאדון היינו משום דאשתני גופה ולא מכר לו גוף זה כמ"ש התוס' ודוק היטב כי נכון הוא:

תוספות בד"ה מה לסימנים כו' וי"ל כו' משום דאין זה הגוף שקנה עכ"ל. ונראה להוסיף טעם דכיון דאשתני גופה ונעשית גדולה ויש לה יד לזכות בעצמה לכל דבר ממילא פקע שעבוד האדון משא"כ לענין רשות האב אע"ג דיש לה יד מ"מ משמים אקנו ליה לאב יד יתירה שיהא זוכה בכל שבח נעורים חוץ ממכירתה וק"ל:

בא"ד וא"ת תיתי מביניא כו' הנך השוה שבהן שמוציאין בעלמא כו' עכ"ל. וקשיא לי האיכא למיפרך מה להנך השוה שיש לו קיצבה דהא קי"ל כל מה הצד פרכינן כל דהו אף במאי דליכא קולא וחומרא מכ"ש הכא דפרכא חשובה היא כיון דהנך יש להן קיצבה א"כ בשעת המכירה לא מכר לו אלא על זה הזמן משא"כ בדבר שאין לה קיצבה ואפשר דהתוס' סמכו בזה אמה שהקשו בסוף הדיבור דאיכא נמי ק"ו ממיתת האדון וא"כ בהאי קושיא נמי רוצין לומר דניליף במה הצד מכולהו ותו ליכא למיפרך מה לכולהו שיש להם קצבה דהא מיתת האדון נמי אין לה קצבה ודו"ק:

בא"ד וי"ל דאיכא למיפרך כו' שמוציאין מעבדות כו' עכ"ל. ונדחקו המפרשים בכוונת התוס' ולענ"ד יש לפרש דלא שייך הכא למימר הנך השוה שבהן שמוציאין בעלמא מש"ה יש לקנות ג"כ בעבדות משום דיציאה לעבדות לא דמי לשאר יציאות דעלמא שהאדון נתן מעות וקנה בקנין גמור ואין לנו להפסידו ממון אלא ביציאה אלימתא ואף דמל' התוס' אפשר דלא משמע הכי מ"מ הענין נכון בעצמו וק"ל:

גמרא לא אילי ואילי לנפקא בסימנין והא לאיתא לאב כו' לדוגמא בעלמא נקיט סימנין דהמ"ל דנפקא ביובל ושש ובזה נתיישב מה שדקדק מהרש"א ז"ל דאיצטריך לאתויי מקרא דוהתנחלתם משום הכי ליוצאה בקטנותה:

שם לתניא והתנחלתם אותם לבניכם. ואע"ג דלעיל דרשינן והתנחלתם אותם אותם לוקח עבד כנעני ולמעוטי ע"ע שאין נקנה בקנין ע"כ מ"מ לא מצינן הכא למידרש אותם לבניכם ולא ע"ע לבניכם דהא כתיב שש שנים יעבוד ודרשינן לקמן בברייתא שע"ע עובד את הבן ומה"ט תו לית לן למידרש למעט אמה העברייה שאינה עובדת הבן כיון דכתיב בהאי קרא כי תקנו עבד או אמה ואיירי בכנענים לית לן למיפסק קראי למעט אמה העבריה ולא ע"ע אע"כ לאתי למעט שאין מוריש זכות בתו לבנו. ועוד כיון דכתיב לבניכם משמע לעיקר מיעוטא היינו לענין הבת דלא איצטריך למעט אלא מלבניכם לאו לבנותיכם פשיטא שהבת אינה עובדת הבת למאי אולמא דהאי מהאי כן נראה לי:

תוספות בד"ה והתנחלתם כו' הקשה הר"י מקורב"ל ל"ל והתנחלתם כו' עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא ליה דהא אי לאו והתנחלתם לא הוי ידעינן כלל למעשה ידיה של נערה לאביה והוי מוקמינן לקרא דוכי ימכור את בתו לאמה בקטנה דאיירי בה פשטא דקרא לאשמעינן הא גופא דאין יכול להוריש זכות בתו אפילו קטנה לבנו דומיא דאמה ואפשר דלא משמע להו לתוס' האי דרשה דבתו לאמה אלא לענין ריבויא ולא למיעוטא וכן נראה ג"כ מתירוצם שכתבו דכיון דקטנה לא אתיא מהאי קרא אלא מק"ו איצטריך והתנחלתם ואכתי בלא והתנחלתם איכא למילף דקטנה נמי אינה עובדת הבן מהקישא דבתו לאמה ואין היקש למחצה אע"כ דלא משמע להו דרשה דבתו לאמה לנרצע לענין ריבוי. ובזה נתיישב הא דאיצטריך לקמן לאקושי אמה לנרצע לענין שאינה עובדת הבן ולא ילפינן בהקישא איפכא דמקשינן אמה לבתו אע"כ כדפרישית מיהו לקמן אפרש בברייתא שאין זה מוכרח ע"ש:

גמרא אמר רב יוסף יו"ל קרת קא חזינא אביי אמר הכי אמר רב ששת הא מני תנאי. כבר פירשתי שיטתי לאפשר דרב יוסף נמי הוי ידע ברייתא דתנאי אלא דסבר דתנאי גופא לא קאמר אלא היכא דלא הגיע' הענקה ליד העבד שאין הבע"ח יכול להוציא מיד האדון אע"ג דבעלמא מוציא מדר' נתן אבל לענין שהבע"ח מוציא מיד העבד תנאי נמי מודה וא"כ לא מיתוקמא ברייתא דהכא כתנאי דהא קתני הענקת ע"ע לעצמו משמע דמיד העבד נמי אינו מוציא הבע"ח אבל ר' ששת סובר דהא דתנאי איירי אפי' מיד העבד אין יכול להוציא הבע"ח והיינו כמו שפירשתי לעיל בדף ט"ו דה"נ תליא בדר' נתן וכלמשמע מפרש"י כאן ודו"ק:

דף יז.

תוספות בד"ה אמה העבריה כו' תימא דלקמן כו' וי"ל דתרווייהו צריכי כו' עכ"ל. וקשיא לי דהא אכתי איכא נמי הקישא לעבריה לעברי דכתיב בהאי פרשה גופא דהענקה ונהי דאיצטריך לקמן הקישא לנרצע אפשר דהיינו משום הא גופא דמהקישא לעברייה לעברי לא הוי ידעינן סימנין להענקה ואיצטריך הקישא יתירה או שנאמר דאי לאו דהקישה הכתוב לנרצע הוי ממעטינן אמה לגמרי מהענקה מדכתיב תעניק לו וה"א לו ולא לה דהא הקישא לעברייה לעברי איצטריך למילי טובא משא"כ לבתר דגלי הקישא דנרצע דשייך הענקה באמה דהא לא אתא הקישא אלא להכי א"כ דרשינן נמי הקישא לעברייה לעברי לענין הענקה וממילא ידעינן דאפילו יוצאה בסימנים יש לה הענקה ול"ל דמייתי הכא מוכי תשלחנו וליכא למימר דכיון דהקישא לעברייה לעברי לא משמע לן לענין הענקה דלא מייתר ואיצטריך הקישא דנרצע לאפוקי ממיעוטא דלו ולא לה א"כ לעולם דלא אתי האי הקישא לסימנים דליתנהו בנרצע דא"כ השתא נמי מוכי תשלחנו אמאי מרבינן סימנין דהא בלא"ה איצטריך וכי תשלחנו ליוצא ביובל אע"כ וכי תשלחנו קאי נמי אתרווייהו לבתר דגלי קרא דשייך בה הענקה א"כ הדרא קושיא לדוכתא ניליף בהקישא לעברייה לעברי ולענ"ד היה אפשר ליישב דודאי אף לבתר דגלי קרא וילפינן סתם הענקה באמה העברייה לעברי אכתי לא ידעינן מיתת האדון דלא שייך בעברי מש"ה ילפינן נמי מהקישא דנרצע ליוצאה במיתת האדון נמי יש לה הענקה דומיא דנרצע ואכתי לא ידעינן סימנים להענקה דלא שייך אף בנרצע ואיצטריך למילף מוכי תשלחנו כן נ"ל אלא שאין זה במשמע לשון התוספות וצ"ע:

גמרא יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא. אפשר דהוצרך לאתויי הכא משום דלא פסיקא ליה להקשות מרישא דברייתא דבורח השלמה בעי דהא מצינן למימר דהתם איירי שברח מיד תוך שלשה מחוייב להשלים אבל כשעבד ל' שנים וברח אין משלים מה"ט דמייתי התוס' דשני שכיר ג' שנים ואיצטריך למעוטי מהענקה מש"ה מייתי הסיפא דיכול אפילו חלה כו' דמשמע דמחלק בין חלה לבורח וע"כ היינו לענין אחר ג' דאי תוך שלשה בחלה נמי משלים היכא שאינו עושה מעשה מחט ובורח אינו עושה מעשה מחט אע"כ דבורח אפילו על סוף שש מחוייב להשלים ועי"ל דנהי דבחלה מפלגינן בין תוך שלשה לאחר ג' היינו משום דמסברא היה לנו לומר דאינו משלים דנסתחפה שדהו של אדון אלא משום דקרי' רחמנא שכיר מחוייב להשלים שלש שנים כמו שכיר כמ"ש התוס' דבשכיר לא שייך לומר נסתחפה שדהו אבל בעושה מעשה מחט ילפינן דאפי' חלה כל ששיצא מדכתיב ובשביעית יצא משא"כ בבורח ולאו מסברא פשיטא לחייב להשלים אע"כ דאיצטריך דלא תימא כיון שאין גופו קנוי אלא לשיעבוד הו"ל כמזיק שעבודו של חבירו קמל"ן דחייב וא"כ כיון דגלי קרא האי סברא מה לי תוך ג' או לאחר ג' כן נ"ל:

רש"י בד"ה יכול אפילו חלה בתוך שש יהא חייב כו' כל המפרשים נדחקו בפירושו והגיהו ולענ"ד נראה למה שכתב רש"י תוך שש לא בא למעט כל שש דהא איירי ביה בהדיא בגמ' אלא לפרש פשט לשון הברייתא בא לפרש כדרכו משום דריהטא דלישנא דקאמר יכול אפילו חלה משמע דכאורה דאדלעיל מיניה קאי דקתני בורח מחוייב להשלים לאחר שש וע"ז משמע דקאמר יכול אפילו חלה ואיכא למיטעי דאיירי בחלה תוך ימי ההשלמה לכך פרש"י דיכול אפילו חלה איירי תוך שש ולאו אבורח קאי ומה שפרש"י עוד ת"ל ובשביעית יצא ואפילו לא עבד שש שנים שלימות אע"ג דבחלה כל שש איירי מ"מ כיון דבעושה מעשה מחט מוקמינן לה הרי שעשה בהם מלאכה אלא דמסתמא סתם חלה אינו עושה אפילו מעשה מחט ימים שלימים אלא לפרקים כן נ"ל ברור בכוונת רש"י ז"ל:

תוספות בד"ה חלה שלש כו' יש שהיו רוצין לומר שאותן שכירים מלמדי תינוקות כו' עד סוף הדיבור. ויש לי לדקדק למאי דלא משמע להו מעיקרא ילפותא משני שכיר והוי סברי דלעולם הדין כן א"כ מ"ט מפלגינן בחלה חצי הזמן או יותר מחציו והיכא רמיזא ומה סברא יש בזה ול"ל דחציו לאו דוקא אלא לעולם כל שעובד יותר מחציו אמרינן רובו ככולו שאין סברא לומר כן דהא קי"ל לא אזלינן בממונא בתר רובא וכ"ש הכא שהתנה בפירוש זמן ידוע וכל תנאי שבממון קיים אלא שאם באנו לומר דחלה אינו משלים משום דנסתחפה שדהו של האדון וה"ה לשוכר א"כ באונס בכל הזמן נמי והנראה דודאי לעולם אנו צריכין לומר דטעמא דשלש היינו משום דאשכחן בע"ע דקרייה רחמנא שכיר והיינו משום שלעולם צריך לעבוד מיהא כשני שכיר שהם ג' שנים וכן נראה להדיא מל' הרמב"ם ז"ל דמייתי קרא כשכיר כתושב יהיה עמך. ואפשר דמה"ט כתיב ארבעה שנים דהיינו כתושב וכשכיר. ולפ"ז מעיקרא הוי סברי התוס' דמכאן אנו למידין לכל התורה דכל היכא שעבד חצי הזמן שקבע ונאנס אינו משלם' כדגלי רחמנא בעבד אלא משום דקשיא להו מסוגיי' דהאומנין ע"כ צריכין לחלק דוקא בע"ע דגופו קנוי משא"כ בשאר שכירים או משום דבע"ע גזירת הכתוב הוא כיון שעבד מיהו בשני שכיר דיו שאם נאנס אינו משלים זה מה שנלע"ד בכוונת' אף שאינו מבואר להדיא אלא משום שלא מצאתי שום סברא לחלק בין חציו ויותר מחציו ודו"ק:

גמרא מ"ט דר"מ יליף ריקם ריקם מבכור. ואע"ג דלפשטא דקרא לא קאי ריקם אבכור אלא אראי' לחוד וליכא למימר משום דרשה פשיטא להו דריקם נמי אבכור דהא לקושטא דמילתא לאינך תנאי לא איצטריך ריקם כלל לענין בכור דהא בהדיא כתיב ביה ה' סלעים וריקם בבכור ל"ל מיהו לר"מ אפשר לומר דכיון דכתיב ריקם בהענקה למידרש ג"ש מריקם דהכא ולמיגמר מעולת ראיה א"א דהא כתיב כאשר ברכך ועולת ראיה הוא השיעור הפחות שבכולם אע"כ דריקם לקרא דראיה קאי אבכור מיהו

להנך תנאי לאיצטריך ריקס בבכור משום דרשה דמייתינן בבכורות דף נ' לענין שהיורשים חייבים לשלם דמי הפדיון משמע שם דגמר לה מעולת ראיה מדכתיב ריקס אתרווייהו ע"ש:

רש"י בד"ה ונילף מעולת ראיה לליתא אלא שתי כסף עכ"ל. ולע"ג דבריש חגיגה אמרינן דמן התורה אין לה שיעור כלל אלא שתי כסף מדרבנן מ"מ א"ש פרש"י דאף למאי דבעי ר' יוחנן מעיקרא למימר התם בחגיגה דשתי כסף מדאורייתא ועוד נ"ל דפרש"י מוכרח דלמאי דבעי ר' יוחנן למימר מקשה דאי למסקנא דמן התורה אין לה שיעור כלל א"כ מאי פריך ונילף מעולת ראיה דא"כ ג"ש דריקס בהענקה נ"ל דבלא"ה נאמר אין לה שיעור מדלא נתנה התורה שיעור וליכא למימר דאיצטריך לאפוקי מדרשא דר' יהודא ור"ש דהא ע"כ ר"מ לא גמיר להני ג"ש דנתינה נתינה ומיכה מיכה ואף אם נאמר דר"מ נמי גמיר הנך ג"ש למילי אחריתי ומש"ה איצטריך ריקס לסגי בכל שהו לאכתי קשה דהא לר"מ איצטריך גורן ויקב למנינא בעלמא ואי מיבעי מהני וטפי אהני לית לן בה וכתיב נמי ריקס מעיקרא להכי דלא תימא האי שיעורא דרחמנא אכולהו קאי קמל"ן לשיעורא על חד תלת ואי ס"ד לסגי בכל שהו תלתא דכל שהו מאי הוי אע"כ דהקושיא היא למאי דבעי ר' יוחנן למימר מעיקרא וא"כ תקשי ליה מדר"מ דהכא וכה"ג מצינן הרבה בש"ס ונראה דהתוס' נמי הכי מפרשי בשמעתין מדלא מייתו פרש"י כדרכם בשאר דוכתי אלא דקשיא להו לפי האמת בעולת ראיה:

תוספות בד"ה ונילף ריקס וא"ת בעולת ראיה גופא מנ"ל כו' נילף מבכור ותהא ה' סלעים עכ"ל. ולא ידעתי מהיכא פסיקא להו למילף מבכור לעולת ראיה הא לית בהו ג"ש אלא לר"מ לפי המסקנא מדאייתר ריקס להענקה ע"כ מוקמינן לריקס לעולת ראיה אבכור לריקס אתרווייהו קאי כל חד כשיעור הקצוב כלפריסית אבל ג"ש ליכא שיהא השיעור שוה ואפשר דמשמע להו לתוס' מסוגיי' דבכורות שהבאתי לעולת ראיה ובכורות הוי היקש או כדאמרינן התם יליף ריקס ריקס משמע להו"ל כמו ג"ש או במקרא נדרש לפניו ולפני פניו ע"ש:

דף יז:

ת"ר ע"ע עובד את הבן ואינו עובד את הבת. קשיא לי מנ"ל דאין עובד את הבת דלמא האי דועבדך ולא ליורש לא אתא למעט אלא שאין עובד את האח אבל בן ובת לעולם דמרבינן משש שנים יעבוד דהא בן ובת לענין יבום כי הדדי נינהו דמה"ט גופא מיבעיא לן בערכין דף כ"ה בת מהו שתעמיד שדה אחוזה לאביה כבן כיון דלענין יבום כהדדי נינהו ופשטינן התם מדכתיב בשדה אחוזה אם מכר לאיש אחר ובת לגבי בן כי אחר דמי והכא לא שייך לומר כן ויש ליישב דכיון דכתיב ועבדך ולא ליורש ממעטינן כולהו יורשים דהא ועבדך כתיב ומש"ה לא מרבינן משש שנים יעבוד אלא בן לחוד והא דבעינן לרבות האח היינו אח לחוד ולא בן כיון דאשכחן מיהא בחד שקם תחת אביו ליבום מה שאין כבן משא"כ בבת לא אשכחן שום צד למעליותא יותר מבן א"א לרבויי:

רש"י בד"ה יעבוד מדלא כתיב יעבדך. וקשיא לי אמאי איצטריך תרי מיעוטי כיון דסגי בחדא ומהיכא תיתי לכתוב לישנא יתירא ואדרבה קי"ל מיעוט אחר מיעוט לרבות ואף שיש ליישב מ"מ לא ידעתי מי הכריחו לפרש כן דהא מצינן לפרש בפשיטות דכולה קרא דשש שנים יעבוד יתירא דכתיב ועבדך שש שנים ונראה שהכריחו לרש"י לפרש כן מדדרשינן לעיל שש שנים יעבוד לבורח שצריך להשלים אלא דלענ"ד מצינן למימר דשש שנים יעבוד ריבוי גמור הוא דלעולם צריך לעבוד שש שנים אם לא היכא דממעט קרא בהדיא וכמו שכתבתי לעיל בסוגיי' דיגאלנו ע"ש. ויש ליישב למאי דפריסית בסמוך כיון דועבדך ע"כ מיעוט גמור הוא דממעטינן נמי בת א"כ מנ"ל לרבויי בן כיון דאיכא לאוקמי ריבויא דשש שנים לבורח אע"כ כפרש"י וק"ל:

גמרא והאי לאמתך כו' הא מיבעיא ליה לכדתניא. ויש לדקדק דלכאורה משמע דואף לאמתך תעשה כן הוי היקש גמור וא"כ הא קי"ל אין היקש למחצה ויש ליישב דאכתי לא שמעינן מהאי הקישא דאינה עובדת הבן דהא איכא הקישא להיפך לאתקוש עברייה לעברי שמכרוהו ב"ד וכיון שעברי עובד את הבן יש לומר דה"ה בעברייה ומאי חזית כיון דתרתי הקישא איצטריכו בלא"ה למילתא אחריתא ומש"ה איצטריך הש"ס לאתויי הקישא יתירא לענין אינה עובדת הבן לחוד ועי"ל דקושיית הש"ס להיפך כיון דאיצטריך הקישא דאמה לנרצע לענין שאינה עובדת הבן א"כ מנ"ל לאקושי נמי לענין הענקה דהא איכא למעוטי מדכתיב הענק תעניק לו משמע לו ולא לה ועוד דכתיב בהענקה כי משנה שכר שכיר והיינו לענין שעובד בין ביום ובין בלילה שמוסרין לו שפחה כנענית וזה לא שייך באמה וכמ"ש לעיל ועיין במ"ש בל' התוס' בדף הקודם בד"ה והתנחלתם:

שם נרצע דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם ולא את הבן כו' והא דלא דרשינן נמי הכא ועבדו ולא את הבת דהא לית לן למילף נרצע משאר עבדים עברים כדאי' לעיל דף ט"ו לענין יובל דסל"א נרצע כיון דעביד איסורא נקנסו ועוד דאיכא למיפרך מה לנרצע שאין יוצא בשש אלא דאיכא למימר דמיעוטא דועבדו לגמרי משמע ועבדו ולא ליורש אלא לוקח בע"ע לא ממעטינן הכל כיון דכתיב שש שנים יעבוד משא"כ בנרצע דלא כתיב ריבויא לגמרי משמע ועוד דאי למעוטי בת ליפתוק מועבדו ונילף נרצע מהקישא דואף לאמתך למאי דפריסית דהיקש גמור הוא ואמה גופא נילף מהקישא דעברייה לעברי אע"כ דועבדו אתא למעוטי בין בנרצע בין באמה וק"ל:

בד"ה חליפי ע"א שקל וא"ל טעמא משום ברירה לא"כ כו' לדבריהם אינן מובנים לי בזה דכיון דקי"ל יש ברירה א"כ הו"ל חלוקה גמורה דמ"ל יש ברירה סובר דחלקו קרקעות אין מחזירין ביובל דבהאי שעתא דחלקו זכה כ"א משלו וכיון שבאו לרשותו תו לא שייך ברירה לאח"כ ולכאורה נראה דלא משמע לרב' דטעמא משום ברירה דא"כ מאי איריא לנקט ירשו הו"ל למיתני נשתתפו והיינו דמייתי תניא נמי הכי ועיין בחידושי הרשב"א והריטב"א ז"ל:

דף יח.

תוספות בד"ה כאן שהורתו כו' ותימא כו' והשתא וכי לא היה רוצה רבא שתהא רוח חכמים כו' עכ"ל. דליכא למימר דמש"ה גופא היה רוצה רבא להשמט בחיי איסור כדי שיחזירם לאחר מותו ותהא רוח חכמים נוח הימנו דהא התם איקפד רבא ואמר מגמרי טענתא לאינשי ומפסדי לי מיהו לענ"ד אכתי לגירס' התוס' קשיא לי אמאי קאמר רבא אי שלח לי תא לא איזיל היאך היה רבא רוצה להשמט שלא להחזיר הפקדון לבעליו בחיי איסור לע"כ לא קאמרינן אין רוח חכמים נוחה אלא בהחזיר לבניו אבל לגר גופא ולאי חובה להחזיר לכך נראה לאפשר שהפקיד איסור הנך זוזי לרבא באופן שיזכה לעצמו לאחר מיתה או לאיזה מנוה וקי"ל דמצוה לקיים דברי המת כשהשליש מתחלה לכך כמו שדקדקו שם התוס' בעובדא דאיסור גופא ובזה נתיישב' שיטת רש"י ז"ל או שהיה לרבא שום זכות מחמת תביעה אחרת מאיסור ולא היה יכול לזכות בדין לאפשר שהפקיד אצלו הנך זוזי בשטר או בעדים:

גמרא אמר רב ששת כגון שייעלה. כבר כתבתי לעיל דהיינו פשטא דקרא דכתיב לא תצא כצאת העבדים שלא תצא בשש ויובל כעבד עברי אלא שיכולה להיות אצלו לעולם ע"י יעוד וכ"כ הרשב"ם ז"ל בפירוש החומש והא דדרשינן לענין ראשי אברים היינו מדרשא דעבדים:

תוספות בד"ה כאן בגניבה א' כו' וקשה מה שפירש כו' דהא לא אתיא כרבנן ולא כר"א כו' לכך פר"י כו' עכ"ל. ונראה שרש"י ז"ל לא רצה לפרש כן משום דולאי אין סברא לומר דכשגנב לאותו אדם עצמו לאחר שנמכר ויצא יהיה לו זכות לחזור ולמכרו יותר מכשגנב לאדם אחר לאחר שכבר נמכר ויצא אע"כ לאין ה"נ אלא דכולה מילתא דבגניבה א' נמכר וחוזר ונמכר היינו קודם שעמד בדין כדמשמע מפירוש ר"י עצמו וא"כ אמאי משני כאן באדם א' כאן בשני בני אדם דבאדם א' ה"מ לאוקמי תרווייהו וכאן קודם שעמד בדין כאן לאחר שעמד בדין משא"כ לפרש"י א"ש דקמל"ן לאפי' בשני בני אדם אינו נמכר וחוזר ונמכר אפילו כשגנב קודם שעמד בדין על הראשון כיון דמסתמא לא הועמד בדין עם השני אלא לאחר שהועמד עם הראשון דהכי סתמא דמילתא והנה מצאתי להרמב"ם ז"ל בהל' עבדים שמפרש כפירוש רש"י אלא שיש לתמוה לכאורה על הכ"מ שכתב דהרמב"ם ז"ל פסק כת"ק דרבי אליעזר בברייתא דבסמוך והא ליתא דהא לת"ק אמר בהדיא דנמכר וחוזר ונמכר והרמב"ם ז"ל פסק להדיא בגניבו אלף ושוה ה' מאות נמכר פעם א' והשאר עליו חוב ואינו נמכר. והנראה מזה דהכ"מ סובר בפירוש' דברייתא דבסמוך כשיטת מהרש"א ז"ל לאיירי בשני בני אדם ור"א לפליג ע"כ לאו אמאי דקאיירי ת"ק בהדיא אלא אדיוקא בעלמא דאשמעינן ר"א דהיכא ששוה יותר מגניבתו אפילו בפעם ראשון אינו נמכר כנ"ל ולו"ק:

בד"ה אמר אביי משום פגם משפחה פי' בקונטרס כו' וקשה להר"ס כו' ומה תועלת יש במכירתו כו'. ובאמת שאין זו קושיי' כ"כ דאכתי מה מועיל אם נכופו לפלותה דהדר ומזבין לה ויוציא המעות לאיבוד דבלא"ה סתמא דמילתא לא עבדי תקנתא לרשיעי שיש לו רב ואינו רוצה לפלות בתו אלא שאין לו אלא כדי סיפוקו ואפ"ה כופין וא"כ מקשה שפיר בתלמודא שאם נכופו לפלות הדר ומזבין לה כיון שאין לו ועל פי' הר"ס ז"ל יש לי לדקדק כיון דהשתא אתינן להכי לאבני משפחה קאי א"כ אמאי מוקי לה בע"כ לבני משפחה דשפיר הוי מצי לאוקמי כלמעיקרא בע"כ דאלון שאם בני משפחה רוצין לפלותה כופין האלון ולא מצי למימר לאו בע"ל דידי את ואע"ג דדרשינן לעיל בע"ע הנמכר לישראל דאינו נגאל בקרובים היינו מדאורייתא אבל מדרבנן איכא למימר דעבדי תקנתא משום פגם משפחה ואפשר דלא שייך לומר כן שאם הקרובים רוצין לפלותה יתנו המעות לאב ומדאורייתא יפלה אותה בע"כ דאלון והא דדרשינן לעיל יגאלנו לזה ולא לאחר איצטריך קרא למעט למנה ליכא אבל אם רוצין הקרובים לפלות לא איצטריך קרא דלא מצי הלה למימר לאו בע"ל דידי את כיון שיכולין למסור המעות לעבד והוא יפלה את עצמו ועל"ל דאי כופין אאלון קאי א"כ תקשי ע"ע נמי דלא שייך לומר הדר ומזבין נפשיה כיון שהקרובים עושין מלעתן וק"ל:

גמרא ומני רבי שמעון היא כו' נראה דניחא ליה לאוקמי כר"ש דאמר בהדיא שאינו מוכרה לשפחות אחר שפחות משא"כ כי האי תנא דבסמוך דאמר כיון שבגר בה אין רשאי למוכרה לא פסיקא כ"כ שאינה נמכרת וניסנית דאיכא למימר דכיון שבגר בה היינו שמסרה לשפחות ולייעוד לוקח איירי ועיין לקמן בסמוך:

רש"י בד"ה לשפחות ושונה כו' אבל יוצאה בסימנים לא כו' כדתניא בערכין כו' עכ"ל. ולכאורה אין זה מוכרח דהא בערכין התם מייתי לה אהא דקאמר רב המוכר שדהו בשנת היובל מכורה ויוצאה ולא אמרינן ק"ו ומקשה הש"ס ולית ליה לרב ק"ו והא תניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ק"ו ומשני הש"ס התם לא הדרא ומיזדבנא הכא הדרא ומיזדבנא וכתבו שם התוס' הא לפשיטא ליה דבתו לא הדרא ומזדבנא היינו משום דסובר כי האי תנא דאין מוכר לשפחות אחר שפחות וא"כ להאי תנא דהכא דאמר לשפחות ושונה תו לא שייך האי ק"ו ואפשר דיכול למוכרה אף כשהיא נערה ולכאורה היה נ"ל ליישב דנהי דלא שייך האי ק"ו אליבא דרב למ"ל לשפחות ושונה לענין שאינה מכורה כל עיקר מ"מ מודה רב דלקושטא דמילתא לא הוי מכירה כיון שמכורה ויוצאה דאלתר דומיא דיובל שגם זה אין מוכרח דבשלמא יובל כולה שתא דיובל אפקעת' דמלכא היא וא"כ פשיטא דמכורה ויוצאה משא"כ לענין יוצא' בסימנים דאמרינן לעיל דטעמא משום דאישתני גופא וכתבו התוס' דהיינו משום שזה הגוף לא מכר לו האב ולפ"ז לא שייך האי טעמא במכרה בנערותיה ואיכא למימר שעובדת עד שיגיעו ימי בגרות ובהכי הוי אתי שפיר טפי קרא דויצאה חנם אלו ימי בגרות ולא נצטרך לומר מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב קרא ויש ליישב וצ"ע ולו"ק:

דף יח:

בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה כו' לדברי ר"ע כו'. שמע להדיא לר"ע לוקח לאחר אישות אין רשאי למוכרה אבל לאחר שפחות מצי מזבין לה מדאמרינן הכא לדפלוגתא דהני תנאי פליגי ר"ש ורבנן לעיל ומשמע דרבנן כר"ע אלא דהיא גופא קשיא נהי דדריש ר"ע להאי בבגדו בה לפירש טליתו דיש אם למסורת מ"מ הא קי"ל דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשטא דקרא ולאי לשון בגילה משמע ועוד דבהדיא כתיב אשר לא יעדה והפדה לא ימשול למוכרה וא"כ איכא למימר דמהני לר"ע דרשה דמסורת דפירש טליתו נמי אין יכול למוכרה אבל לעולם דכ"ש דאין יכול למוכרה אחר שפחות כפשטא דקרא מיהו רש"י ז"ל בפירוש החומש כתב דפשטא דקרא לא יוכל למוכרה בבגדה בה אאלון נמי קאי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות עבדים ואע"ג דלענין מכירת אלון לא הוי צריך קרא למיתלי טעמא בבגדו בה דהא אפילו ע"ע אין רשאי האלון למוכרו כמ"ש שם הרמב"ם ז"ל מ"מ איצטריך קרא לבבגדו בה לר"ע לענין פריסת טליתו ולר"א לענין שפחות אחר שפחות ולעולם לפשטא דקרא איירי נמי בבגילת אלון אלא דאכתי קשה מנא לן לתלמודא לר"ע לשפחות אחר שפחות מצי מזבין לה דלמא ר"ע כר"ש ס"ל דדריש יש אם למקרא ולמסורת כמ"ש התוספות להדיא בריש פ"ק דסנהדרין דף ל' והניחו בקושיא האי דשמעתין והריטב"א בחידושיו הרגיש ג"כ בקושיא זו וע"ש מה שתירץ ולפי תירוצו קשה יותר דהכא נמי איכא למילף שפחות אחר שפחות מפשטא דקרא דבבגדו בה דמשמע לשון בגילה ובשלמא אם נפרש לפריסת טליתו לר"ע מענין יעוד איירי וכמו שפירש"י ז"ל להדיא והיינו למסקנא דשמעתין דייעוד אירוסין עושה וא"כ ע"כ לוקח אחר ייעוד אין יכול למוכרה כיון דיש אם למקרא וממילא לאחר שפחות גרידא יכול למוכרה ופשטא דקרא דאיירי מלשון בגילה ע"כ מוקי לה לבגילת אלון או כמו שאפרש בסמוך בשיטת רש"י אלא לאוקימתא דרב נחמן בר יצחק דפריסת טליתו לר"ע בקידושין לעלמא קאי ולאי קשה מאי פשיטות לר"ע לשפחות אחר שפחות מצי מזבין לה דלמא כר"ש ס"ל דהא אשכחן לר"ע בעלמא דדריש מקרא ומסורת היכא דאפשר לקיים תרווייהו וכ"ש הכא דפשט' דקרא לא איירי כלל מקידושין לעלמא ופשטא דבבגדו בה נמי משמע לשון בגילה מיהו משום הא לא איירי' דאפשר דקידושין לעלמא נמי מיקרי בגילה שקידשה בלא דעתה וקי"ל אסור לקדש בתו קטנה על

שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה אלא לאהני דרשא דדריש ר"ע יש אם למקרא לפריסת טלית דאל"כ לא הוי שמעינן כלל דאיירי מבגילה שע"י קידושין אלא טפי הוה משמע דאיירי מבגילה שמוכרה לשפחות א"כ בהא שפיר מקיימינן המקרא והמסורת לר"ע לענין קידושין דעלמא לחוד אלא שאין זה מספיק כיון דע"כ לר"ש ניחא ליה טפי לקיים המקרא והמסורת לענין אישות ולענין שפחות דלמא לר"ע נמי הכי הוא ולא הוצרך לפרש לשפחות אחר שפחות כיון דפשטא דקרא בהכי איירי והפלה לא ימשול למכרה עיקר חידוש לר"ע לענין אישות ועוד דלרב נחמן בר יצחק אליבא דר"א לשפחות אחר שפחות לא מצי מזבין ולאחר אישות מצי מזבין וא"כ מהיכא תיתי דפליגי ר"ע ור"א בסברות הפוכות וטפי יש לנו לומר דר"ע כר"ש ס"ל ואפשר דאה"נ דלרב נחמן ב"י הכי הוא אלא דאכתי אתי שפיר הא דקאמר בפלוגתא דהני תנאי אפי' לר"נ בר יצחק דכיון דאשכחן בעלמא דאיכא מיהו כמה תנאי דס"ל יש אם למקרא לחוד א"כ רבנן דברייתא דלעיל נמי הכי ס"ל והא דאמרינן הכא דר"ע ור"ש לאו בחדא שיטה קאי היינו לפי המסקנא דלא איירי ר"ע מקידושי דעלמא לחוד אלא עיקר קרא לפריסת טליתו לענין ייעוד איירי א"כ מוכח דלר"ע לשפחות בלא ייעוד מצי מזבין וכמו שאפרש בסמוך בלשון רש"י ז"ל ודו"ק:

רש"י בד"ה לעם נכרי דהיינו לשפחות לא ימשול האב מאחר שפירש טליתו האדון עליה לשם ייעוד כו' עכ"ל. כבר פירשתי בסמוך ליישב שיטת רש"י ז"ל לפי המסקנא דייעוד אירוסין עושה ולמאי דקי"ל נמי דמעות הראשונים לקידושין ניתנו וא"כ לא צריכין לאוקמי בקידושין דעלמא וטפי אית לן לאוקמי בקידושי ייעוד כפשטא דקרא למפרש רש"י ואזיל ועוד הכריחו לפרש כן כי היכי דנוקי לרבנן דברייתא דלעיל כר"ע דלשפחות אחר שפחות מצי מזבין מדיוקא דייעוד וכדפרישית אלא דאכתי קשה א"כ מנ"ל דבקידושין דעלמא נמי לא מצי מזבין לה דלמא דוקא בקידושי ייעוד קאמר ר"ע דלא מצי מזבין משום דעביד בה תרתי שמכרה לשפחות ומסרה נמי לאישות משא"כ לשפחות אחר אישות גרידא מצי מזבין ורבנן דברייתא קאמרי דהדיא דלשפחות אחר אישות גרידא נמי לא מצי מזבין כדמשמע מכולה שמעתין ואפילו את"ל כיון דר"ע סתמא קאמר כיון שפירש טליתו אקידושין דעלמא נמי קאי אלא דפשטא דקרא מפרש רש"י אליבא דר"ע מ"מ תיקשי לר"ע גופא מנא ליה הא מילתא. אמנם למאי דפרישית בסמוך דלר"ע נמי אפילו לענין אישות נמי קרינן בה בבגדו בה מלשון בגידת האב שבגד בה ומסרה לקידושין בלא דעתה אלא דאהני דרשא לפריסת טלית דלא נימא דקרא מבגידת שפחות איירי וגלי לן דרשא דאם למקרא דדוקא אבגידה שע"י פריסת טלית קפיד רחמנא דהוי בגידה טפי שמסרה לקידושין בע"כ ואינה יכולה להפקיע כל ימי חייה משא"כ בגידת המכירה שאינה אלא לזמן הידוע ותוך הזמן נמי בכמה דרכים תוכל להפקיע עצמה ע"י גרעון וכדומה ולא מיקרי בגידה ומדחזינן לעיקר קפידא דקרא אבגידת אישות ממילא ידעינן דכ"ש לקידושין דעלמ' הוי בגידה טפי שהרי מסרה בפי' לקידושין ואתיא בק"ו מייעוד שאינה מוסרה בפירוש לקידושין וכמ"ש לקמן בפ' האיש מקדש דף מ"ד ע"ש:

שם בעי רבה בר אבוה ייעוד נשואין עושה כו' ויש לדקדק מאי מספקא ליה מהיכא תיתי נאמר דנשואין עושה ומאי אולמא דהני קידושין מקידושין גמורין ולכאורה היה נראה דודאי עדיפי משום דלא מיחסרא מסירה לחופה דמכיון שהאב מסרה לרשות האדון וביד האדון לייעדה הרי זה כאילו מסרה לחופה אלא דלפ"ז לא שייכא הך איבעיא אלא למ"ד מעות הראשונים לקידושין ניתנו וא"כ מאי בעי למיפשט בסמוך מדרב עמרם אמר ר' יצחק דמוקי לברייתא כרבי יוסי' בר יהודא דמעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו ובעי למיפשט דייעוד אירוסין עושה ואי למאי דפרישית הא לר"י ב"י פשיטא לן דאירוסין עושה כיון דמעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו א"כ פשיטא דמסירת האב לרשות האדון לא הוי כמסירה לחופה משא"כ אליבא דרבנן אכתי מיבעי' לן ולא פשיט מידי מיהו י"ל דאליבא דר"י בר יהודא נמי כיון דמסקינן לקמן לטעמא משום דה"ל כאומר לבתו צאי וקבלי קידושין א"כ מה"ט גופא יש לספק נמי אי הוי כא"ל שתתקדש ותנשא מדעת עצמה וא"כ הרי סילק רשותו ממנה ותו לא מיחסרא מסירה לחופה. אמנם לפי מה שאדקדק בסמוך מלשון רש"י דלרבי עמרם אמר רב יצחק לא הוי טעמא דר"י ב"י משום צאי וקבלי קידושייך א"כ לא יתכן לומר כן וצ"ע. ועי"ל דהא דמיבעיא לרבה בר אבוה אי נשואין עושה היינו מלישנא דקרא דכתיב אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע אם כן משמע דמשעת הייעוד נתחייב בשכ"ו ועונה ואם כן נישואין עושה או דלמא דה"ק קרא דמכיון שייעדה חייב לישאנה ולקיים ש"כ ועונה כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם זבוני הוא דלא מזבין לה הא ייעודי מייעד לה ופרש"י כלומר לקידושין. ונ"ל דהא דמפיק הש"ס הכא בלשון ייעוד היינו משום דמהכא דייק טפי דע"כ מצי לקדשה דאל"כ מאי איצטריך קרא לומר דלא מצי מזבין לה ותיפוק ליה דבלא"ה מכיון שאין האב יכול למסרה לאישות א"כ לא מצי האדון לייעדה דכל היכא דלא מצי לייעד לא מצי מזבין אע"כ דמצי מקדש לה כן נ"ל:

שם אמר רב נחמן ב"י הכא בקידושין דעלמ' קאי וה"ק כיון שמסרה למי שנתחייב בשכ"ו כו'. והקשה הריטב"א דמאי איצטריך לר"נ ב"י למימר ה"ק כיון שמסרה הא מעיקרא נמי דהוי משמע ליה בקידושין אכתי היה צריך לפרש לפירש טליתו היינו שמסרה למי שנתחייב בשכ"ו וע"ש ולענ"ד יש ליישב דודאי מעיקרא הוי משמע ליה שפיר פשטא דקרא דבבגדו בה לענין פירש טליתו דאאדון קאי כיון שכבר פירש האדון טליתו עליה אין האב רשאי למוכרה ועוד דפשטא דקרא דבבגדו בה קאי נמי אאב שבגד בה שמכרה וכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית דלפ"ז סבר ר"ע נמי יש אם למקרא ולמסורת והיינו דבעינן תרווייהו בגידה לשפחות ובגידה לאישות משא"כ לאוקימתא דר"נ ב"י דאיירי בקידושין דעלמא א"כ לא שייך לשון בבגדו לא אאב ולא אאדון אלא אמקדש דעלמא שלא נזכר בכתוב ולא שייך לשון בבגדו בוי"ו בכה"ג לכך הוצרך ר"נ ב"י לומר דה"ק מכיון שמסרה למי שנתחייב וא"כ קאי שפיר אאב כן נ"ל וזה ברור ויתכן יותר למאי דפרישית דלאוקימתא דר"נ ב"י אליבא דר"ע איירי נמי עיקר פשטא דקרא לשפחות אחר שפחות גרידא אלא דאפ"ה כיון דס"ל נמי יש אם למקרא ולמסורת והיינו כ"א בפני עצמו א"כ צ"ל נמי דה"ק כיון שמסרה למי שנתחייב כדפרישית ודו"ק:

שם ואלא לקידשה אביה מי מצי מזבין לה והא אין אדם מוכר כו' ואמר רב עמרם אר"י כו' ואליבא דר"י ב"י כו'. וקשי' לי כיון דמוקים לה כיחידאי א"כ בפשיטות ה"מ לאוקמי' כמ"ד לשפחות אחר אישות מצי מזבין ובשלמא לגירסת רש"י א"ש דלא ניחא לאוקמי כר"א דשמותי היא אבל לפיר"ת קשה ולגירסת רש"י נמי קשה מיהא מעיקרא מאי קשי' ליה וכן לקמן בפ' האיש מקדש ד' מ"ה דמותיב ר' המנונא נמי כה"ג משמע דקושיא אלימתא היא ולכאורה היה נ"ל דמגופא דקרא קשי' להו כיון דילפינן לקמן דמוכרה לפסולין דכתיב אם רעה בעיני אדוניה רעה בנישואין או מלאכה כל חד כדאית ליה א"כ להאי תנא דסבר דאין מוכר לשפחות אחר אישות היאך מתרץ להאי קרא וכן משמע בירושלמי ונ"ל דלא משמע לאוקמי קרא בשאר חייבי לאוין כגון ממזרת משום דאמרינן בעלמא דאי להתירא לא כתב קרא ועוד דהא כתיב אם לבנו ייעדנה אע"כ לעיקר קרא לאלמנה לכ"ג אתי והיינו דמקשה האי אלמנה היכי דמי ולא מקשה נמי אגרושה וחלוצה אע"כ דאעיקר דרשא דקרא קאי וא"כ ע"ז משני שפיר דמאן דאית ליה אין מוכר לשפחות אחר אישות סבר כר"י ב"י ומוקי קרא בקידושי ייעוד כן נ"ל לכאורה אלא דלפ"ז לא אתי שפיר אוקימת' דר"י ב"י לקמן סוף המסקנא דאע"ג דס"ל דלכ"ע לקידושין ניתנו אפ"ה מוקי לברייתא דהכא כמ"ד לשפחות אחר אישות מצי מזבין וא"כ אכתי קשה להאי תנא דאין מוכר לשפחות אחר אישות קרא במאי מוקי ליה ויש ליישב ולקמן בסמוך אפרש ודו"ק:

שם ואמר רב עמרם אמר ר"י הכא בקידושי ייעוד ואליבא דרבי יוסי ב"י ופרש"י דלר"י ב"י כיון דאין קידושין אלו ע"י האב וגזירת הכתוב היא שיהיו קידושין ולא דמי לאחר אישות דעלמא. וקשי' לי דהא לר"י ב"י נמי מסקינן לקמן דהוי כא"ל צאי וקבלי קידושייך א"כ הנך קידושין נמי ע"י האב באו ודמי לשאר קידושין ואי משום שהאב לא א"ל בפירוש צאי וקבלי קדושייך א"כ מה"ט גופא הוי מצי לאוקמי כרבנן ואפ"ה לא דמי לשאר אישות דעלמא כיון דבקידושי ייעוד לא מסרה האב בפירוש לקידושין וליכא למימר דצאי וקבלי קידושייך נמי נהי דהוי קידושי לאורייתא אכתי לא מיקרי קידושי האב לענין שפחות אחר אישות א"כ קשה טפי מאי דוחקא דרבי יצחק לאוקמי בקידושי ייעוד ואליבא דריב"י כפשוטא מצי לאוקמי האי דאלמנה לכ"ג כגון שא"ל האב צאי וקבלי קידושייך ואפילו לרבנן דהא מסקינן לקמן דהוי קידושין לכ"ע דמדר"י ב"י נשמע לרבנן כמ"ש כל הפוסקים ובהכי הוי ניחא לן טפי דלפ"ז מצינן למימר דבשפחות אחר שפחות נמי לא מצי מזבין לה כפשטא דקרא דלא יוכל למכרו בבגדו בה וכדפרישית בסמוך לאוקימתא דר"נ ב"י משא"כ לאוקימת' דרבי יצחק הסת' דבקידושי ייעוד מצי מזבין וא"כ מפקינן לקרא מפשטא לגמרי דהא קידושין דעלמא לא נזכרו כאן בקרא והנלע"ד דהא גופא קשיא ליה לרש"י ז"ל אמאי לא מוקי רבי יצחק בצאי וקבלי קידושייך אע"כ דר"י סובר דצאי וקבלי קידושייך לא מהני בעלמא ולית ליה הא דר"נ לקמן או שסובר דכיון דצאי וקבלי קידושייך מהני הדר ה"ל שפחות אחר אישות כמ"ש התוספות לקמן דף מ"ה דהא דלא מוקי ר"י בנתקדשה שלא לדעת ובדשליך משום דכה"ג ה"ל אחר אישות וא"כ ממילא מוכח דבמאי דמוקי לה בקידושי ייעוד אלמא דייעוד לא מטעם צאי וקבלי קידושייך אלא מגזירת הכתוב וכן משמע נמי מלשון התוס' בדף הסמוך בד"ה אומר אדם וכמו שאפרש שם בעזה"י ע"ש ודו"ק:

תוספות בד"ה בשלמא אירוסין כו' פ"ה כיון דמדאורייתא כו' וקשה והא אירוסין נמי הוי דאורייתא כו' עכ"ל. ולענ"ד נראה ליישב ע"פ מ"ש בתחלת הסוגיי' דהא ודאי הא דמיבעי' לן אי יעוד נישואין עושה היינו משום דלא מיחסרא מסירה לחופה וא"כ מסברא דנפשין אנו אומרין דהוי כמו חופה דעלמ' לענין ליורשה ולהפרת נדריה ולכל מילי א"כ תו ליכ' למימר דלענין שפחות אחר אישות נשואין מנשואין שני דממה נפשך אם יש שום סברא לומר דשניא אם כן מהאי טעמא גופא נאמר דייעוד אירוסין עושה דהא ליכא שום קרא דנשואין עושה משא"כ לענין אירוסין שפיר יש לומר דאירוסין מאירוסין שני ואפ"ה מגזירת הכתוב הוי קידושין ואפשר שזה בעצמו כוונת רש"י ואם אמנם לא נתכוונו לזה מ"מ הדברים ברורין בעצמם ובטעמם ודו"ק:

בא"ד אבל קטנה דמסרה נפשה לחופה לא אשכחן. כוונתם מבואר' דרוצין לומר דלענין נישואין לא שני בין דידיה לדידה ואפילו בקטנה דעלמא נמי אי הוי אשכחן דשייך גבה בשום ענין נשואין שלא מדעת אביה אין ה"נ שלא היה אביה יכול למוכרה אע"ג דלא הוי נשואין דידה אלא דבאמת לא אשכחן וזה ברור בכוונת התוספות ולשון מהרש"א ז"ל לא הבנתי דמשמע מדבריו שהתוספות רוצים לחלק בין נשואין לחופה וזה אינו במשמע דהיינו נישואין היינו חופה וצ"ע ליישב דבריו בזה:

דף יט.

גמרא בעי ר"ל מהו שמייעד אדם לבנו קטן. נ"ל דהא דמספקא ליה היינו משום דקידושי ייעוד לבנו חידוש הוא אפילו בגדול דלמאי דקי"ל מעות הראשונים לקידושין ניתנו ומתקדשת למפרע מהאי שעתא אף על גב שהבן לא עשה שליח לאביו ולא גילה דעתו בכך אפילו הכי הוי קידושין א"כ מהאי טעמא י"ל דה"ה לבנו קטן לענין ייעוד הבן במקום אב קאי לגמרי וכדאמרינן נמי לעיל שבן קם תחת אביו לייעוד ולשדה אחוזה וא"כ אין לחלק בין גדול לקטן כן נ"ל:

שם ואלא מאי אינו מייעד אמאי ממעט ליה קרא כו' והא ליכא למימר דמהאי קרא הוא דילפינן דאין אישות לקטן וכמו שפרש"י בחומש אלא דלכאורה לאו מהאי קרא ילפינן דמדכתיב כי יקח איש אשה ממילא ידעינן דבעינן שיהא איש בשעת קידושין ועוד דמקמי הכי לאו בר הקנאה הוא ולפ"ז פרש"י בחומש היינו אסמכתא בעלמ' אבל לענין ייעוד הוי שפיר דרשא גמורה למאי דס"ל עכשיו דגזירת הכתוב הוא דמייעד:

שם אמר רב אשי הכא ביבם בן ט' כו' עיין בחידושי הרשב"א ז"ל שהקשה אמאי לא מוקי לה בכה"ג אפילו לענין ייעוד לקטן ואשמעינן קרא דאף ע"ג דבר ייעוד הוא אפ"ה לא שייך בהו חיוב מיתה ודבריו אין מובנים לי דודאי רב אשי לא חייש השתא להאי דיוקא דמעיקרא דא"כ מצינו אישות לקטן דשפיר איכא למימר דאפ"ה גזירת הכתוב למעט ממיתה כדאמרי' לענין יבם אלא דעיקר מימרא דרב אשי דלא ניפשוט לאידך גיסא דמייעד וע"ז דחי דאיכא למימר דאינו מייעד וקרא אתא ליבם בן ט' ולעולם דאיכא למימר דאתא נמי לענין ייעוד אם נאמר דקטן בר ייעוד הוא והיינו דאמרי' בתר אוקימת' דרב אשי מאי הוי עלה אלמא דלא נפשטה האיבעי' ולהרשב"א ז"ל צ"ע:

תוספות בד"ה ומדאורייתא חזי ליה פי' בקונטרס כו' וקשה דזה אינו אלא מדרבנן כו' עכ"ל. לשיטת רש"י ז"ל נראה דהא דאמרינן עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול היינו לאידך גיסא דאע"ג דקונה קנין גמור מדאורייתא אפ"ה לא סגי לה בגיטא על שיגדל ויבעול וכן כל היכא דהוי לחומר' אמרו דאינו קונה וכדומה לי שכן ראיתי בלשון הרמב"ן ז"ל וכ"כ הה"מ בפ"ה מהלכות יבום בשמו והביא ראיה מהתוספת' ומהירושלמי וכן משמע לשון הסוגיי' ביבמות דף ס"ח ע"ש:

(קונטרס אחרון) דף יט בד' התוספות בד"ה ומדאורייתא חזי ליה פי' בקונטרס דזקוקה לו וביאתו ביאה. וקשה דזה אינו אלא מדרבנן. וכתבתי דרש"י ס"ל כשיטת הרמב"ן ז"ל שהביא הרב המגיד בפ"ה מהל' יבום דאדרבא מדאורייתא קונה בקנין גמור והא דאמרינן עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול היינו לתקנתא לאידך גיסא דלא סגי לה בגיטא על שיגדל ויבעול וכן הוא בתוספתא ובירושלמי:

גמרא ואיבעית אימא מאי מדעת מדעת דידה כו' ואליבא דר' יוסי בר"י כו'. ומשמע מפרש"י דצריך שתקבל עליה לשם קידושין וא"כ לפ"ז משמע ליה לשון יעדה ל' קידושין ממש שצריך לקדשה בקידושין גמורי' לרצונה משא"כ לרנב"י דאמר לכ"ע מעות הראשונים לקידושין ניתנו ושאני הכא דאמר רחמנא יעדה לא שייך לומר דיעדה הוי לשון קידושין לכך הוצרך רש"י לפרש בסמוך ליעדה ל' ידיעה ואף ע"ג דבסמוך בברייתא משמע דאפילו לרבנן צריך שיאמר בשעת ייעוד הרי את מקודשת לי מ"מ אין זה עיקר קידושין דהא למפרע חלו הקידושין למעיקרא אלא דאפ"ה צריך להודיעה בפני עדים שהיא בחזקת א"א כמו שאבאר לקמן משא"כ למאי דמוקמינן מעיקרא כר"י ב"י הוי עיקר קידושין כן נ"ל בשיטת רש"י ז"ל וא"כ קידושי ייעוד לא הוי בע"כ לכ"ע אלא או מדעת דידה או מדעת דאבוה אבל לשיטת התוספות לעיל בדף ה' בד"ה שכן ישנה בע"כ שכתבו שם דקידושי יעוד בע"כ דבת והוצרכו לפרש דהכא איירי

שצריך להודיעה ולא ידעתי למה הוצרכו לכך דהא בלא"ה לרבנן לר"י ב"י שפיר משמע דהוי בע"כ וההיא דהכא לר"י ב"י איירי אע"כ דהתוספות לעיל נמי לשינוי' בתרא כתבו כך ולפ"ז יש לתמוה על הרשב"א ז"ל בחידושיו בשמעתין דמשמע מיניה דרש"י ותוספות פליגי בפירושא דשמעתין ולמאי דפרישית ליתא וצ"ע:

שם ר"נ ב"י אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דאמר רחמנא והפדה. וקשי' לי מאי דוחקיה דר"נ ב"י לאוקמי טעמ' דר"י ב"י בגזירת הכתוב ולפ"ז נצטרך לומר דהא דפליגי ר"י ב"י ורבנן לקמן בשמעתין בהדי' בברייתא אם בא אחר וקידשה לרבנן מקודשת לראשון ולר"י ב"י שיחק באדון ומקודשת לשני והיינו ע"כ דבסברא פליגי אי נעשה כא"ל מעכשיו או לא וא"כ פליגי ר"י ב"י ורבנן בתרתי בקרא ובסברא וטפי אית לן למימר דלא פליגי אלא בחדא אי מעות הראשונים לקידושין ניתנו או לא ובשלמא בההיא דלעיל בסמוך דאוקי ר"נ ב"י אפילו תימא לקידושין ניתנו היינו משום דבעי לאוקמי ברייתא דאסר לא ייעדה שצריך לייעדה אפילו כרבנן משא"כ הכא ואפשר משום דאמרינן לקמן משל דר"י ב"י לאומר התקדשי לאחר ל' יום מש"ה משמע ליה לרנב"י דלריב"י נמי מעות הראשונים לקידושין נתנו דא"כ אין המשל דומה לנמשל ולקמן אפרש ונראה מזה דלא משמע ליה לר"נ ב"י שום סברא לומר דיסבור שום תנא דמעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו משום דלית ליה לרנב"י האי מימרא דר"נ בסמוך דאומר אדם צאי וקבלי קידושייך ובזה יש ליישב שיטת קצת פוסקים שכתבו דבגירסת הרי"ף ליתא להאי מימרא דבסמוך בצאי וקבלי והובא ג"כ בהג"ה ש"ע סימן ל"ז סעיף ז' וע"ש בב"ש ס"ק ח' דהיינו משום דרנב"י דבתראה הוא לא ס"ל כרב נחמן והיינו נמי כדפרישית לעיל במימרא דרב עמרם א"ר יצחק בל' הסמוך לפרש"י הטעם משום גזירת הכתוב ולא מטעמ' דצאי וקבלי מיהו בדרנב"י גופא ע"כ לפרש"י אית ליה טעמ' דצאי וקבלי כמו שאדקדק בסמוך בפרש"י ועמ"ש בזה בסמוך בלשון התוספות מיהו בגירסת סיפרי הרי"ף שלפנינו איתא למימרא דר"נ בסמוך בצאי וקבלי קידושין ואפשר דאף למאי דפרישית דרנב"י לית ליה האי סברא מ"מ כיון דאמרה בל' אפילו תימא משמע דמספקא ליה ולא שבקינן מאי דפשיט' ליה לרב נחמן משום ספיקא דר"נ ב"י ועוד דרבא קאמר משמיה דר"נ ורבא בתראה הוא טפי מר"נ ב"י דתרי ר"נ ב"י הוו כנ"ל:

רש"י בד"ה לקידושין ניתנו ונ"מ דה"ל מכר את בתו לאישות. פירוש לאליבא דרבי יוסי ב"י לא נ"מ מידי אי הוי טעמא משום דלקידושין ניתנו או לא אלא לענין מכר אחר אישות ולמאי דפרישית בסמוך נ"מ טובא לענין דינא דצאי וקבלי קידושייך ודו"ק:

(קונטרס אחרון) גמרא ר"נ בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו ושאני הכא דאמר רחמנא והפדה. וכתבתי דלענ"ד מוכח דרנב"י לית ליה הא דאמר רב נחמן בסמוך אומר אדם לבתו צאי וקבלי קידושיין ולפ"ז אפשר שמזה הטעם כתבו קצת פוסקים דאין הלכה כר"נ בסמוך כמו שהובא בהג"ה ש"ע א"ע סי' ל"ז והיינו משום דרנב"י בתראה הוא לגבי סתם ר"נ ושיטת הפוסקים כר"נ אפשר דס"ל דרנב"י גופא מספקא ליה האי דינא ומש"ה קאמר אפי' תימא וא"כ לא שבקינן פשיטות דר"נ משום ספיקא דרנב"י כן נ"ל:

גמרא אמר רבא א"ר נחמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושייך מדר"י ב"י. נ"ל דהיינו דוקא היכא שאמר צאי וקבלי קידושייך מאיש פלוני דומיא דייעוד והטעם כיון דאביה רוצה באותן הקידושין א"כ איהי נמי כי קיבלתן אדעתא דאבוה קיבלתן משא"כ היכא שאמר סתם צאי וקבלי קידושייך ולא אמר מפלוני נראה דלכ"ע לא הוי קידושין דאיהי לאו בת דעת היא להתקדש למי שתרצה ובהדיא כתיב כי יקח איש אשה ואף שראיתי להרשב"א ז"ל בחידושיו כאן שכתב דמטעם שסילק האב רשות ממנה ונתן לה כחו ומהני אפילו אם אמר למי שתרצה מ"מ להתלמד אני צריך דא"כ בקטנה יתומה או ביתומה בחיי האב שהשיאה ונתגרשה אמאי פשיטא לן בכולא תלמודא שאין לה קידושין כלל מדאורייתא ונהי דרש"י ז"ל לקמן דף מ"ו בד"ה הואיל ועשה מעשה יתומה כו' כתב דה"ל כאילו הפקיר זכותו כבר כתבתי שם דהיינו קידושין דרבנן כדמשמע לישנא דמעשה יתומה בחיי האב וע"ש בחידושינו אבל לשיטת הרשב"א ז"ל צ"ע ועיין בסמוך בל' התוספות. ועוד נ"ל ברור שצריך שיאמר צאי וקבלי קדושייך בפני עדים דאל"כ כל קטנה תוכל להפקיע עצמה מרשות אביה ותאמר שנתקדשה לדעת אביה שאמר לה צאי וקבלי קידושייך אע"כ כדפרישית וכ"כ בהגה"ה ש"ע א"ע סימן ל"ז והא דילפינן לה מייעוד היינו משום דהתם אנן סהדי כיון שאביה מכרה למי שיוכל לקדשה א"כ הרי נאמר לה צאי וקבלי קדושייך וכמו שאפרש ומה"ט גופא צריכין שידעו המקדש והעידי קידושין על פי עדים שאמר לה אביה צאי וקבלי קידושייך דאל"כ אין כאן קידושין כלל והתמיה קיימת לשיטת האומרים דטעמא דצאי וקבלי קידושייך מטעם זכייה לא בעינן עדים ולמאי דפרישית אי אפשר לומר כן וצ"ע ועיין בסמוך:

(קונטרס אחרון) שם אמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם לבתו צאי וקבלי קידושייך. כתבתי דלענ"ד היינו דוקא כשאמר לה צאי וקבלי קידושייך מאדם פלוני דומיא דייעוד משא"כ אם אמר סתם לא מהני קידושין דידה דלאו בת דעת היא שתתקדש למי שתרצה וא"כ מדאורייתא לא הוי קידושין אלא חששא דרבנן בעלמא כן נ"ל ועדיין צ"ע ועיין בפנים:

תוספות בד"ה אומר אדם לבתו כו' תימא מאי אתא לאשמעינן פשיטא כו' עכ"ל. ויש לתמוה למעיקרא מאי ס"ד דהתוספות להקשות פשיטא כיון דלא אמר למקדש ומהרש"א ז"ל הרגיש בזה וכתב דמעיקרא משמע להו להתוספות דהא דמהני צאי וקבלי קידושייך היינו שדיבר כן למקדש ע"ש ולשון התוספות לא משמע כן ולפמ"ש בסמוך יש ליישב דבריהם דודאי לפי האמת כיון שהאב אמר לבתו בפני עדים צאי וקבלי קידושייך והעדים מודיעין כן לבעל קודם הקידושין א"כ מה לי אם אמר האב בעצמו למקדש או על ידי העדים וע"ז כתבו התוספות וכי תימא דאכתי אי לאו דר"י ב"י ה"א דיש לחלק דשאני הכא כיון שלא דיבר למקדש והיינו לשון ערבות תן משא"כ מה שאמר לבתו קבלי מפלוני דלא הוי כערב ע"ז הקשו א"כ אכתי מאי מייתי מדר"י ב"י דהתם ע"כ היינו כאילו אמר למקדש עצמו כי היכי דאמרינן נעשה כאילו אמר לבתו אע"כ דאין לחלק בין דיבר עם המקדש ובין אמר בפני עדים קבלי מפלוני והעדים אמרו כן לפלוני כן אמר האב מה שתתן לבתו תהא מקודשת לך כאילו נתת להאב דמסברא אין לחלק דבכה"ג נמי שייך דין ערב וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי קמ"לן מדר"י ב"י פשיטא כן נ"ל נכון ודו"ק ועיין בסמוך:

בא"ד וי"ל דלא הוי לא כאומר לו ולא כאומר לה אלא הכי מוכיח דקטנה יש לה יד כו' עכ"ל. כוונתם בזה דכיון דפשיטא ליה לתלמודא דלא אמרי' נעשה כאומר א"כ בייעוד ע"כ אין הטעם משום ערבות אלא משום דהקטנה יש לה יד א"כ ה"ה לצאי וקבלי קידושייך ונראה דע"כ דיש לה יד היינו דוקא לדעת אביה כדפרישית בסמוך אבל קשיא לי טובא כיון דלא אמרי' נעשה כאומר לה בייעוד א"כ אכתי היאך מקדשה הא לא א"ל קבלי קידושייך אע"כ דקידושי ייעוד גזירת הכתוב הן א"כ היאך ילפינן מיניה לענין דיש לה יד דלמא שאני התם דגזירת הכתוב היא ויש ליישב דאפשר דאין ה"נ דלא בעינן דוקא צאי וקבלי קידושייך אלא בגילוי דעתיה דאב סגי כדמשמע קצת לקמן דף מ"ד בקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ושם אפרש

באריכות. וע"ז מקשו התוס' הא קטן לית ליה זכייה וא"כ אין כאן קבלת כסף כלל כוונתם בשלמא למאי דס"ד מעיקרא דהטעם משום כאילו אמרה תן מנה לפלוני א"כ אפילו אי לאו בת זכייה היא הוי כאילו הגיע ליד האב כיון דבשליחותו מסר לבתו ולא גרע מתן מנה לכלב וכ"כ הרמב"ן ז"ל. משא"כ למסקנתם עכשיו דלאו מתן מנה לפלוני אתינן עלה אלא משום יד שלה א"כ מקשו שפיר והא אין לקטן זכייה ונהי דבאמה העבריה הוי קידושין דהתם לא שייך זכייה אלא מחילת שיעבוד כדבסמוך וקטן נמי שייך ביה מחילה אלא בהא דצאי וקבלי קידושייך בקידושין דעלמא קשיא להו אמאי מהני. וע"ז מתרצים דבדעת אחרת מקנה יש לה יד וכבר האריכתי בזה בגיטין לשיטת רש"י והרבה פוסקים לא מהני דעת אחרת מקנה וכ"כ הש"ך בח"מ ואין להאריך כאן. כל זה כתבתי ליישב דברי התוס' ודו"ק. אמנם בעיקר דבריהם לא ידעתי מי הכריחם כך דשפיר מצינן לפרש דודאי בייעוד הוי כאומר לה צאי וקבלי קידושייך שכן הדעת נותן כיון שמכרה למי שיוכל לקדשה בע"כ הוי כא"ל צאי וקבלי ואפשר דמה"ט נמי הוי ליה כאילו אמר למקדש כיון שמכרה לו ע"מ כן כסברת התוס' בקושייתם אלא דאפ"ה לא הוי קידושין אי לאו משום דיש לה יד דאל"כ נהי דהוי כאומר תן מנה לפלוני ומדין ערב אכתי התם נמי צריך שיאמר המקדש בשעת קידושין הרי את מקודשת לי וא"כ הכא לא אמר המקדש בשעת קידושין בסוף שש שום דבר להאב הרי בתך מקודשת לי במנה שנתתי לה בשליחותך אע"כ למה שאמר לבת הוי כאילו אמר להאב משום דיש לה יד להתקדש למי שרצה אביה כדפרישית דנהי דיתומה קטנה אין מתקדשת היינו משום דלאו בת דעת היא לענין שתתקדש למי שתרצה אבל לדעת אביה הוי קידושין מעליא כדאשכחן דקטנה יש לה יד לענין גט משום דלא בעינן דעתה ומתגרשת בע"כ ה"נ כיון דלא בעינן דעתה אלא דעת אביה יש לה יד ומינה ילפינן לצאי וקבלי קידושייך בעלמא דמהני מה"ט גופא והא דאיצטריך למילף מדר"י ב"י ולא מסתם ייעוד לרבנן היינו משום דלרבנן כיון דמעות הראשונים לקידושין ניתנו נהי שהבעל לא אמר בשעת קנייה הרי בתך מקודשת הוי כאילו אמר דלא גרע מנתן גיטה וקדושין ולא פירש דקי"ל דמקודשת אם עסוקין באותו ענין וה"נ כיון שנתן הכסף לשם שפחות ולשם אישות הוי כעסוקין באותו ענין ואפילו לרבי יהודה דאמר התם צריך לפרש היינו משום דאין כאן הוכחה דלשם קידושין נתן משא"כ הכא דודאי פירש האב שמקבל הכסף לשם מכירה שאמר בתי מכורה לך והיינו מכורה היינו קידושין ולא הוי נמי כנתן הוא ואמרה היא ועוד דנתן הוא ואמרה היא נמי מהני מדאורייתא אבל מדר"י ב"י דאמר מעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו היינו מה"ט גופא דנהי שהאב קיבל המעות נמי לשם קידושין כיון שיכול לקדשה בע"כ מ"מ הלוקח לא נתן המעות לשם קידושין דהא בדידיה תליא מילתא ומאן יימר שדעתו בשעת קנייה לקדשה ולייעדה אח"כ וע"כ עיקר הקידושין הם בסוף שש כשאומר לה הרי את מיועדת לי ואע"ג שלא אמר כלום להאב אע"כ דיש לה יד לדעת אביה א"כ שפיר ילפינן למהני צאי וקבלי קידושייך כן נ"ל נכון בעזה"י והתמיה קיימת על גדולי הקדמונים שלא זכרו סברא זו כלל דאיצטריך למילף מדר"י ב"י דאע"ג שלא אמר המקדש להאב הרי בתך מקודשת לי אפ"ה הוי קידושין ואולי מקום הניחו לי מן השמים ודוק היטב. ומתוך מה שכתבתי נתיישב לי הא דאמרינן בגיטין פ' התקבל דף ס"ה ואמר רבא ג' מדות בקטן כו' הגיע לעונת הפעוטות כנגדן בקטנה מתגרשת בקידושי אביה וקשיא לי כמה עידנין הא היכא רמיזא לחלק בין הפרקים באיסור אשת איש דאורייתא ולשיטתינו אתי שפיר דהא אמרינן בעלמא דעונת הפעוטות כבר שית וא"כ הא מילתא שמעינן נמי מדר"י ב"י דכיון דכתיב והפדה אם נשאר ש"פ מקודשת והיינו סוף שש וא"כ מסתמא היא פחותה מי"ב שנה ויום א' דאל"כ בלא"ה נפקא בסימנין ולפ"ז הרי למה שא"ל אביה בשעת המכירה צאי וקבלי היתה בת שש אלמא דמהאי שעתא יש לקטנה יד היכא דלא בעינן דעתה ומש"ה בגיטין נמי כיון דבע"כ ולא בעינן דעתה יש לה יד משא"כ בפחותה מבת שש לא ראו חכמים להתיר בגיטין כיון דלא אשכחן בכה"ג דיש לה יד אפילו היכא דלא בעינן דעתה ומדר"י ב"י נשמע לרבנן כמו בשמעתין ובלא"ה נמי איכא למימר דלרבנן נמי בעינן דחזיא לייעוד מעיקרא וכיון דילפינן מיעדה דבעינן דעתה כמ"ש בסמוך אלמא דיש לה יד לדעת אביה כן נ"ל ועיין בחידושי לגיטין ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) שם כתבתי טעם נכון אהא דאמר רבא בפ' התקבל דמשהגיעה לעונת הפעוטות מתגרשה בקידושי אביה והא היכא רמיזא שצריכה להיות דוקא בת שית ואפשר דילפינן נמי מהאי מימרא דרבא הכא דר' יוסי בר יהודה דקידושי ייעוד היינו בסוף שש וא"כ ע"כ היא פחותה מבת י"ב וא"כ בשעת המכירה כשאמר לה אביה צאי וקבלי קידושיין היתה בת שש אלמא דבהאי שעתא יש לה יד קצת בתורת שליחות על דעת אביה כיון דלא בעינן דעתה ממש וא"כ ה"ה לגירושין כיון דלא בעינן דעתה ממש סגי לה ביד כל דהו משא"כ בפחות מבת שש לא אשכחן דיש לה שום יד כלל כן נ"ל:

בד"ה במלוה שיש עליה משכון כו' אין לפרש דמיירי במשכנו שלא בשעת הלואתו דקני ליה מדר' יצחק דא"כ כו' עכ"ל. עיין במהרש"א ובמהרי"ן לב שהאריכו ביישוב ל' התוס' ובסתירת דבריהם למה שכתבו לעיל דף ח' ע"ב דההיא דר"י שייך לענין קידושין אף בשעת הלואתו אמנם לענ"ד אחר המחילה מכבוד תורתם של כל מפרשי התוס' לא העמיקו בכוונת לשון התוספות וכך נראה בעיני אחר ראותי גודל התמיה דמעיקרא מאי ס"ד דהתוס' להביא בלשונם דקני לה מדר"י דא"כ היאך אמרינן הכא דמדר"י ב"י למדנו אע"כ בכוונת התוספות דאין לפרש דאפ' במשכנו שלא בשעת הלואתו דילפינן לעיל דהיא דקני לה מדר' יצחק אפ"ה איצטריך לאתויי הכי מדר"י ב"י דנהי דמדר"י ילפינן דב"ח קונה משכון אכתי לא ידעינן דמצי לקדש בו את האשה כיון שאין גוף המשכון קנוי לו אלא לשיעבודו ומנ"ל דמצי לקדש בכה"ג דלמא דומיא דכסף כשדה עפרון בעינן שהגוף קנוי לו כמ"ש לעיל דף ח' ומדר"י ב"י לחוד נמי לא מצינן למילף דב"ח קונה משכון דאפילו את"ל דב"ח דעלמא אין קונה משכון כלל היינו משום דלזכרון בעלמא נקטיה או משום דמעות אינו קונה ואפילו למ"ד דמעות קונה היינו היכא שהגוף קנוי לו משא"כ במשכון משא"כ בע"ע ואמה העברייה דודאי קנאן בקנין גמור דכתיב כי תקנה וקנאן לכתחילה לשיעבודן א"כ לא מצינן למילף מיניה לשאר משכון אלא לענין קידושין יליף ר"נ הכי שפיר דכי היכא דחזינן מיהא דר"י ב"י מהני קידושין באמה העברייה אע"ג שאין גוף האמה קנויה לו אלא לשיעבודו א"כ ה"ה והוא הטעם למקדש במשכון בתר דילפינן דקנאו מיהא לשיעבוד וממילא ילפינן דמצי לקדש בו אשה דומיא דאמה דר' יוסי בר"י. וע"ז כתבו התוס' דא"א לפרש כן דא"כ לענין קידושין במשכון לא מצינן למילף מדר"י לחוד ולא מדר"י ב"י לחוד אלא מתרווייהו א"כ לעיל הו"ל לאתויי נמי הא דר"י ב"י והכא הו"ל לאתויי נמי דר"י בהדי דר"י ב"י כן נ"ל ברור בכוונת התוס' ומש"ה מסקו דלא איירי הכא במקדש בגוף המשכון אלא בהמלוה ומש"ה איירי שפיר אפילו במשכנו בשעת הלואתו דומיא דאמה העברייה דאפילו את"ל דבמשכון בשעת הלואתו אינה מקודשת כשמקדש בגוף המשכון כמ"ש התוס' בפ' השולח דף ל"ג היפך מה שכתבו לעיל אפ"ה כשמקדש במלוה שיש עליה משכון ע"י מחילת המלוה מקודשת:

בא"ד ואפי' אין מחזיר לה המשכון כו' נראה דפשיטא להו דאין הקידושין מטעם חזרת המשכון כמו שכתבו ג"כ להדיא בסוף הדיבור דפשיטא ליה דאין עיקר היעוד בחזרת המשכון כיון שעיקר המשכון

שלא לאפילו את"ל לגופה קני היינו כשכיר בעלמא לזמן השכירות ולא עדיף משואל ואם שאל חפץ מאשה וקידשה בו נראה לאינה מקודשת ואפי' בטבעת שאולה מאחרים לא מיקדשה אלא בהנאת קישוט וא"כ ה"נ ע"כ בהנאת מחילה מתקדשת ומה"ט אפילו לא החזיר לה המשכון מקודשת וכלמשמע נמי לישנא דהמקדש במלוה שיש עליה משכון כנ"ל:

בא"ד וא"ת כיון דמקדש בהנאת מחילת מלוה אפילו בלא משכון אמרינן לעיל דמקודשת ולמה אנו צריכין למילף מדר"י ב"י עכ"ל. וליכא למימר דהא דאמרי' לעיל דבהנאת מחילת המלוה מקודשת ילפינן נמי מדר"י ב"י דא"כ תיקשי אדרב נחמן דהכא מאי נקיט המקדש במלוה שיש עליה משכון הו"ל למימר דאפילו בהנאת מחילת מלוה גרידא מקודשת וע"ז תירצו שפיר דאדרבה במלוה שיש עליה משכון הוי רבותא טפי דס"ד דלא סמכה דעתה. מיהו נראה דהא מילתא לא יליף ר"נ מדר"י ב"י דהכא בדר"נ ב"י לא שייך האי טעמא דלא סמכה דעתה כיון שמחזיר המשכון וכקושיית מהרש"א ז"ל אלא לעיקר ילפותא דר"נ מדר"י ב"י היינו לענין מחילת מלוה גרידא וממילא מסברא דנפשיה לא שניא ליה לר"נ בין יש עליה משכון או לא אפילו אין מחזיר לה המשכון דלא חייש להאי סברא דלא סמכה דעתה דכיון דמדינא צריך להחזיר לה המשכון ודאי סמכה דעתה כדמשמע לקמן פ"ב גבי מעמד שלשתן ע"ש אלא דאפ"ה רבותא בעלמא נקיט ר"נ עיקר מילתא במקדש במלוה שיש עליה משכון כנ"ל נכון ליישב קושיית מהרש"א ז"ל:

בא"ד ונ"ל לדקדק דקסבר ר"י ב"י דע"ע אין גופו קני כו' ולכאורה יש לתמוה אכתי מנ"ל לר"נ גופא הא מילתא דלמא קסבר ר"י ב"י גופו קני דהא רבא גופא דקאמר הכא משמיה דר"נ קאמר לעיל דף ט"ז ע"א) ובהגוזל בתרא לגופו קני וא"כ לא שמעינן מדר"י ב"י מידי לענין מלוה שיש עליה משכון ויש ליישב דממימרא דר"י ב"י גופא מוכח הכי דאי ס"ד דבהקנאת גופה תליא מילתא מאי קאמר אם יש שהות כדי לעשות עמו ש"פ הו"ל למימר אם יש בהקנאת גופה ש"פ ועוד שאם נאמר דגופה קנייה לו טפי משואל ושוכר א"כ ודאי יש ש"פ בהקנאתה כל גופה אע"כ מדקאמר ר"י ב"י דבש"פ שנשאר עליה מדמי המלאכה תליא מילתא היינו בהנאת מחילת העבדות תליא מילתא וא"כ ע"כ סבר דאין גופה קני וע"ז מסקו דמיהו י"ל דאע"ג דקסבר גופה קני אפ"ה אין מקדשה בכך אלא במחילת המלאכה דהוי כמלוה כן נ"ל ודוק היטב:

דף יט:

ת"ר כיצד מצות ייעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי. כבר כתבתי דאע"ג דלרבנן מעות הראשונים לקידושין ניתנו אפ"ה צ"ל לה בסוף בשעת הייעוד לשון קידושין כדי להחזיקה בא"א בפני עדים דאין דבר שבערוה פחות משנים אע"ג דרבנן מדמו לה לאומר מעכשיו ולאחר שלשים והתם א"צ לכנוס לאחר ל' מ"מ שאני הכא שלא אמר כלום ולא גילה דעתו שרוצה ליעדה אלא כשאומר בסוף לשון קידושין הוכיח סופו על תחילתו ונעשה כאומר מעיקרא מעכשיו ולאחר זמן כשארצה:

שם משל לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים כו' שמקודשת לראשון ע"כ. ואע"ג דלקמן בפרק האומר פליגי רב ושמואל ורבי יוחנן ולכ"ע לא אמרינן דמקודשת בודאי לראשון אלא ספק קידושין ולרבי יוחנן הוי שיור נראה דהיינו דוקא התם דאיכא למימר תנאה ואיכא למימר חזרה או שיור כיון שהלשונות סותרין זה את זה משא"כ הכא דנעשה כאומר בפירוש שתתקדש מעכשיו אם לא יחזור בו תוך זמן שקבע דכ"ע פשיטא דמקודשת לראשון ולפרש"י שכתב דמדין ייעוד אנו למדין לאומר מעכשיו ואחר שלשים היינו נמי כשאומר בפירוש מעכשיו אם לא אחזור בי או שנאמר דיש לחלק באומר מעכשיו בין לשון דהכא התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים ובין לשון הרי את מקודשת מעכשיו ולאחר שלשים כן נ"ל:

שם בפרש"י בד"ה משל לאומר לאשה כלומר מכאן אתה למד לאומר לאשה כו' עכ"ל. נראה למה שהכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן היפך משאר משל דעלמא משום דכאן א"א לפרש שעיקר הדין בייעוד נלמד מדין אומר מעכשיו ולאחר שלשים דהו"ל כיהודה ועוד קרא דהא כיון דסברי רבנן בפשיטות דמעות ראשונים לקידושין ניתנו דנעשה כאילו אמר לאב מעכשיו וכשארצה כדפרישית וממילא משמע דמייעדה בסוף שם מדעתה בע"כ לאב ואם כן אפילו קידשה האב לאחר לא הוי קידושין ועוד מוכרח דרש"י לפרש כן דאי כפירוש התוספות דרבנן מייתו ראייה לדבריהם א"כ מאי מקשה בסמוך משל דרבנן פשיטא ומאי פשיטא שייך כאן דהא ר"י ב"י גופא פליג וקאמר דלא דמי לאומר מעכשיו אלא לאומר לאחר שלשים ועוד דמאי משני מהו דתימא הא לא א"ל מעכשיו קמ"ל ואכתי היא גופא מנ"ל ואי פשיטא להו דנעשה כאומר מעכשיו א"כ המשל מיותר לגמרי אבל לפרש"י א"ש הכל כנ"ל:

תוספות בד"ה משל למאן כו' וקשה דכולה גמרא כו' ועוד היך נאמר כו' והא לא איירי רבנן כלל כו' עכ"ל. כבר כתבתי מה שהכריחו לרש"י לפרש כן ולפירושו נמי הא דקאמרי משל לאומר היינו שדין הייעוד דומה לדין מעכשיו שהוא דבר פשוט ומעשה בכל יום אלא דאפ"ה הרי זה בא ללמוד ונמצא מלמד דדין מעכשיו גופא לא ידעינן אלא מדין הייעוד כיון דפשיטא להו דמעות הראשונים לקידושין ניתנו מדקאמר אפי' סמוך לשקיעת החמה וכדפרישית דע"כ מיקדשה למפרע כן נ"ל ודו"ק:

גמרא אלא אמר רב אחא בריה דרבא משל כו' וקשיא לי הניחא לר"נ ב"י דאמר לר"י ב"י נמי מעות הראשונים לקידושין ניתנו אלא לאינך אמוראי דאמרי לר"י ב"י מעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו היאך מפרשי להאי ברייתא דהא אין המשל דומה לנמשל כלל לא לר"י ב"י ולא לרבנן וכן הקשה הריטב"א ז"ל ותירוצו נראה דוחק והנראה לענ"ד דטעמא דר"י ב"י גופא מהכא כיון דכתיב והפדה שאם לא נשאר ש"פ אינה מקודשת ואמאי לא נימא דמקודשת ע"י מעות הראשונים דהא מסתמא נתן המעות כדי לייעדה שאם ירצה למפרע כדי שלא יבא אחר ויקדשנה אע"כ משום דא"א שתתייעד לו מעכשיו כיון דלא אמר מעכשיו וא"כ אין דעתו לייעדה מעכשיו אלא לאחר זמן לכשירצה ואכתי אם נימא דמי שמקדש בפירוש לאחר שלשים אפ"ה מיקדשא משעת מתן מעות דמה שאמר לאחר שלשים היינו אם לא יחזור בו לאחר שלשים א"כ ה"נ בייעוד הוי לן למימר דנתן מעות הראשונים אדעתא דהכי אע"כ דבכל היכא דלא אמר בפירוש מעכשיו אמרינן דמסתמא אין דעתו לקדשה אלא משעת הריצוי וכל כמה דלא מיקדשא בפירוש הוי בחזקת פנוייה שדעתו לאחר הקידושין עד שיתרצה וא"כ מה"ט גופא לית לן למימר שנתן מעות הראשונים לשם קידושין כיון דאכתי אינה מקודשת באותו זמן למפרע וכיון שצריך לייעדה בסוף שם משום האי פורתא דשעת שקיעת החמה לא איכפת ליה וא"כ מסתמא לא נאמר דנתן לשם קידושין כיון דלית ליה רווחא בהכי כן נ"ל נכון והיינו לפרש"י כדאיתא ליה ולפי' התוספות כדאית להו ודוק היטב:

שם והלא דין הוא ומה אם מקדשה לפסולין. נראה דהא דפשיטא ליה לתלמודא שהאב יש לו זכות מן התורה לקדש את בתו לפסולין היינו מדכתיב באונס ובמוציא ש"ר ולו תהיה לאשה למעט אשה שאינה ראויה לו אע"ג דאית לה אב מיירי בנערה ובמש"ר כתיב את בתי נתתי וא"כ ממילא שמעינן דבעלמא יכול לקדשה אף לפסולין דאל"כ מאי איצטריך קרא למעוטי כן נ"ל לכאורה ועדיין צ"ע ועיין בסמוך:

שם ר"א אומר אם נלמד שמוכרה לפסולין הרי כבר נאמר אם רעה בעיני אדוניה שרעה בנשואין ומה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לקרובים. וקשיא לי אכתי מנ"ל לר"א לומר שמוכרה לקרובים דלעולם בקרובים דלא שייך ייעוד כלל לא מני לזבוני דכל היכא דלא מני מייעד לה לא מני מזבין לה כדאמרינן לעיל ואפ"ה איצטריך לאמה לומר שמוכרה לפסולין שכיון דשייך בה ייעוד בדיעבד ואי לאו לאמה לא הוי מרבינן להא מילתא מואם רעה בעיני אדוניה דאיכא למימר דקרא איירי דבשעת המכירה היתה כשירה והיתה ראויה לייעוד ואח"כ נעשית פסולה כגון שנתמנה אח"כ כהן גדול וקרי לה שפיר דרעה בנשואין ואשמעינן קרא דדוקא בכה"ג א"צ לייעדה אבל בכשירה רמיא מצות ייעוד עליה וכופין אותו לקיים מצות עשה דייעוד ובלא"ה נראה דקרא איירי דוקא באלמנה לכ"ג לחוד דכיון דכתיב בתריה דהאי קרא דואם רעה ואם לבנו ייעדנה והיכי משכחת לה שפסולה לאביו בחייבי לאוין וכשירה לבנו אם לא באלמנה לכ"ג דהכי מוקי לה באמת בירושלמי ואפשר דר"א סובר דלא משכחת אלמנה לכ"ג משום דאין מוכר בתו לשפחות אחר אישות ובייעוד נמי לא משכחת דסובר דמעות הראשונים לקידושין ניתנו וא"כ דלא משכחת באלמנה לכ"ג ואיירי בשאר חייבי לאוין תו לא משכחת שהיתה כשירה בשעת מכירה ואח"כ נעשי' חייבי לאוין והא"ש נמי הא דלא דייק הש"ס לרבנן דר"א למוקי לאמה לפסולין והלא כבר נאמר אם רעה בעיני אדוניה ולמאי דפרישית א"ש דרבנן מוקי לה באלמנה לכ"ג כדאיתא לעיל להדיא בברייתא ושוין שמוכרה אלמנה לכ"ג וא"כ מוקמינן שפיר ואם רעה שנעשית אח"כ חייבי לאוין כגון שנתמנה לכ"ג ואיצטריך לאמה לרבויי נמי חייבי לאוין משעת מכירה ואף על גב דפשטא דברייתא דלעיל משמע דשוין קאי נמי אליבא דר"א מ"מ עיקר מילתא דנקיט לרבותא היינו אליבא דרבנן דלר"א אפילו לקרובים מוכרה וא"כ לרבנן שפיר נקיט אלמנה לכ"ג כן נ"ל ודו"ק:

דף כ.

והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרנה לקרובים. והא דקאמר והלא דין הוא אף על גב דבכל דוכתי איסור קרובים חמירי טפי דיש בו איסור כרת ומיתת ב"ד ובפסולין לא הוי אלא חייבי לאוין אלא דאכתי קאמר שפיר אם מוכרה לפסולין אף ע"ג דלא שייך ייעוד אלמא דמכירה לא תליא בייעוד א"כ פשיטא דאדרבה יש לו יותר למוכרה לקרובים דלא זילא בה מילתא כ"כ וכיוצא בזה כתב הריטב"א ז"ל ויתכן יותר למאי דפרישית בסמוך דלר"א לא משכחת שמכרה אלמנה לכ"ג ולא גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וא"כ תו לא משכחת אלא חייבי לאוין דממזר ונתין או מצרי ואדומי וא"כ ודאי זילא מילתא כמ"ש הריטב"א ז"ל וק"ל:

שם א"ל אביי ההיא מלא תצא כצאת העבדים נפקא. וממילא ה"ה לע"ע דילפינן בהקישא עברי לעברייה. וראיתי למהרש"א ז"ל שהקשה בשם מהר"א מזרחי ז"ל דהשתא נמי לראב"י מנ"ל דעברי אינו יוצא בראשי אברים מק"ו דעבד כנעני כמ"ש התוספות ואי משום הקישא הא איצטריך למילת' אחרית' ואיכ' למימר דק"ו אפקא מהקישא להא מילתא ואני תמה על תרי גברי רברבי כי הנך דלימרו כי הא מלתא דכיון דאשכחן באמה העברייה דאינה יוצאה בראשי איברים תו ליכא ק"ו כלל דאיכא למימר אמה העברייה תוכיח דיוצאה נמי בשש ויובל ואפילו בסימנין ואפ"ה אינה יוצאה בראשי איברים ומה שתירץ נמי מהרש"א ז"ל דכיון דקי"ל אין היקש למחצה אפקה מק"ו לענ"ד במחילה מכבוד תורתו ליתא דאדרבה אמרינן בכמה דוכתי אתי ק"ו ואתי היקשא ולקמן נמי בפ"ב אמרינן דנוח ר"ל ככרוכיא ויצאה והיתה וליכא למפנא ביה והיינו משום דלרבי יוחנן איכא סברא כ"ש הכא דאיכא ק"ו אע"כ כדפרישית מעיקרא ולק"מ ודו"ק:

שם ת"ר נמכר במנה כו' אין לי אלא נמכר לעכו"ם הואיל ונגאל בקרובים נמכר לישראל מנ"ל כו'. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו מאי פסיקא ליה דנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים הא לקמן מיבעיא לן כו' עכ"ל. ולכאורה לפי מאי דמשמע דהאי אין לי לשון הברייתא היא וכדמשמע נמי בערכין א"כ לק"מ דהא אמרינן לקמן דאליבא דרבי לא מיבעי' לן דקאמר להדיא דנמכר לישראל אינו נגאל באלה אלא דמל' הרשב"א ז"ל נראה דגרסינן הכא ובערכין אשכחן נמכר לעכו"ם וא"כ אינו לשון הברייתא אלא לישנא דתלמודא היא ומדייק הרשב"א ז"ל שפיר מאי פסיקא ליה לסתמא דתלמודא כיון דלקמן מיבעי' לן אליבא דרבנן אלא דאכתי לק"מ דהא דמיבעיא לן לקמן היינו מהאי ג"ש גופא דשכיר שכיר וא"כ כל כמה דלא קים לן ג"ש לש"ס אמרינן שפיר דנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים ולשון הרשב"א ז"ל צ"ע:

דף כ:

בעי מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת ע"ע הנמכר לעכו"ם כו' או דלמא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרי' ופירש"י לגאולת אנאין גופא אשכחן קולא וחומרא וע"ז הקשו בתוספות הא קי"ל דאין ג"ש למחצה וכתבו דלאו ג"ש גמורה היא. ויש לתמוה דהא בערכין דף ל' משמע להדיא דג"ש גמורה היא דהא ילפינן בהאי ג"ש דשדה אחוזה בהשביח והכסיף אזלינן לקולא מע"ע מיהו אדרבא מהתם גופא מוכח דלאו ג"ש גמורה היא דהא איצטריכו קראי בהשביח והכסיף בשדה אחוזה אלא אהא דמקשינן התם ממאי דקראי לקולא דלמא לחומרא הוא דמשנינן דילפינן גאולתו גאולתו מע"ע וא"כ ה"ל כמו גילוי מילתא ועדיין צ"ע ויותר נראין בזה דברי הראב"ד ז"ל שהביא הרשב"א ז"ל בחדושיו דהא דאמרינן א"ד לקולא אמרינן לחומרא ל"א היינו לענין השביח והכסיף בשדה אחוזה דאזלינן לקולא ילפינן שפיר האי ג"ש משא"כ לענין גאולה דאנאין דלחומרא היא לא ילפינן האי ג"ש ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה גאולתו כו' הא כיון דהוי ג"ש בין לקולא בין לחומרא כו' דאין ג"ש למחצה עכ"ל. ויש לדקדק דלעיל דף ג' בתוספות סוף דבור המתחיל ואשה בפחות מש"פ לא מקני' כתבו דאשכחן ג"ש דלא אזלינן בין לקולא בין לחומרא ומייתי ראיה מג"ש דחילול חילול מנותר ואפשר דאפ"ה כתבו כאן שפיר דבחד עניינא ל"ל דג"ש לקולא ולא לחומרא בהאי מילתא גופא מיהו לפירוש הראב"ד ז"ל שכתבתי בסמוך אתי שפיר וק"ל:

בא"ד ואי ג"ש היא אפילו היכא דלא גלי נמי עכ"ל. ולכאורה מהכא נמי לא איריא דנהי דג"ש גמורה היא לענין ע"ע ושדה אחוזה משום דג"ש מופנה הוא להכי משא"כ לענין בתי ערי חומה אפשר דלא נתקבלה אותה ג"ש ואפשר דהתוספות מלישנא דגמרא דייקו דקאמר היכא דלא גלי ואי מדין ג"ש איירי ה"ל למימר או דילמא ג"ש לא גמיר ועוד דהתוספות לשיטתייהו שכתבו בכמה דוכתי דכל היכא שנתקבלה ג"ש בתיבות ידועין כל היכא דאשכחן אותן התיבות יש לנו ללמוד הג"ש כמ"ש התוס' בסוכה בההיא דקיחה קיחה ילפינן ע"ש וכבר כתבתי בזה בכמה דוכתי מיהו אכתי לא מייתי מידי דהאי איבעי' דבסמוך היינו לבתר דפשטה רב ששת דונגאל כולו ולא אתיו אלמא דלא שייך ג"ש דגאולתו אפילו בע"ע אלא לקולא דאגמורי אשדה אחוזה לענין השביח והכסיף וא"כ שייך שפיר היכא דגלי גלי ועי"ל דאע"ג

דקי"ל דאין ג"ש למחצה אפ"ה לא שייך למילף הכא לחומרא דאינו נגאל משום דאיכא למימר איפכא דילפינן ק"ו ממקדיש דנגאל לחצאין בהקדש ק"ו להדיוט כדאיתא להדיא במשנה דערכין לענין שדה אחוזה דזהו חומר בהקדש מבהדיוט וצ"ע:

גמרא אמר אביי את"ל נגאל לחצאין משכחת לה לקולא ולחומר'. ולכאורה הסוגיא תמוה דהא מעיקרא הוי פשיטא לבעל האיבעיא מיהא לקולא ודאי אמרינן ורב ששת פשיטא דאפילו לחומרא נמי אמרינן דאינו נגאל ואביי קאמר דאפילו לקולא נמי איכא למימר דנגאל וה"ל שלש מחלוקות וסברות הפוכות מיהו לפמ"ש הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל דאביי לסיועי לרב ששת אתא וטעמא קיהיב דלא שייך לומר לחומרא לא אמרינן כיון דאפילו נגאל נמי משכחת חומרא ולא לענין דינא איירי ע"ש א"כ הוי א"ש. אלא דהרמב"ם ז"ל פסק להדיא כאביי דנגאל לחצאין בין לקולא בין לחומרא הדרא קושיא לדוכתא שהוא נגד משמעות האיבעי' מיהו לפמ"ש בסמוך בשם הראב"ד ז"ל בלשון האיבעי' דהא דאמרינן או דילמא לקולא אמרינן היינו לענין השביח והכסיף דהוי קולא משא"כ גאולת חצאין עיקר מילתא דנגאל הוי קולא ואינו נגאל חומרא א"כ אתי שפיר דאביי ס"ל דנגאל אע"ג דזימנין דהוי חומרא אפ"ה בתר עיקר מילתא אזלינן כדמשמע מכל הסוגיא לקמן דאינו נגאל קרינן ליה חומרא לענין מלת הק"ו ופירכא ובזה נתיישב' שיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל כהאי פירושא דהראב"ד ז"ל ומה שלא פירש הראב"ד גופא כן מילתא דאביי היינו משום דלקושטא דמילתא לא ניחא ליה להראב"ד ז"ל לומר דאביי פליג אדרב ששת אלא דלפ"ז קשה על הראב"ד ז"ל שלא השיג על הרמב"ם ז"ל בהאי דינא דנגאל לחצאין וצ"ע ובעיקר שיטת הרמב"ם ז"ל אבאר בסוף הסוגיא בסמוך ודו"ק:

שם בעא מיניה רב הונא ב"ח מרב ששת כו' או דילמא היכא דגלי גלי. ויש לדקדק מאי בעא מיניה מרב ששת פשיטא לרב ששת היכא דגלי גלי מדאיצטריך ליה לעיל בע"ע הנמכר לעובד כוכבים למילף מונגאל כולו ולא חציו ויש ליישב דונגאל כולו ולא חציו לאו מייתורא דרשינן ליה אלא ממשמעות ומש"ה ניחא ליה לאתויי מקרא דכתיב בגופא אבל לעולם לענין בתי ערי חומה שפיר בעא מיניה אי דרשינן האי ג"ש דגאולתו או לא דנהי דלעיל לענין ע"ע ע"כ ג"ש גמורה היא כמ"ש בסמוך מסוגיא דערכין אלא דמספקא ליה אי הוי נמי ג"ש לחומרא או לא כדפרישית משא"כ הכא בעא מיניה שפיר אי הוי ג"ש או לא ועוד כיון דלאו ג"ש מופנה משני צדדין דהשיא דשדה אחוזה לא מופנה דאיצטריך לג"ש מע"ע לענין השביח והכסיף וא"כ הא קי"ל למידין ומשיבין וילפינן בק"ו הדיוט מהקדש דנגאל לחצאין כמ"ש לעיל ממשנה דערכין דקתני זה חומר בהקדש מבהדיוט ומש"ה קאמר היכי דגלי גלי לחומר הקדש מהדיוט והיכא דלא גלי ילפינן ק"ו הדיוט מהקדש כן נ"ל ועיין בסמוך:

שם א"ל ממדרשו של ר"ש נלמד שלוה ונגאל וגואל לחצאין כו' איתיביה אם גאל כו' לא קשי' הא ר"ש הא רבנן. ויש לתמוה דכיון דרב ששת גופא מסיק דרבנן פליגי עליה דר"ש א"כ מאי פשיט מעיקרא ממדרשו של ר"ש ולא פשיט מהאי דאיתמר משמיה דרבנן בהדי' דאין נגאל לחצאין ודוחק לומר דרב ששת ס"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא דהא בעלמא לא קי"ל כדדרשי' טעמא דקרא. והנראה בעיני דהכי קאמר רב ששת ממדרשו של ר"ש מוכח מיהא דלית ליה ג"ש דגאולתו לענין בתי ערי חומה דאל"כ לא הוי שייך למידרש טעמ' דקרא' בהכי דמשום ליפה כחו הורע כחו דבתי ע"ח יוכיח אע"כ דבבע"ח גופא לית ליה ג"ש דגאולתו וא"כ מדר"ש נשמע לרבנן דלא ילפינן האי ג"ש ולבתר דאותביה רב הונא ב"ח מברייתא דקתני בתי ע"ח יוכיח אלמא דילפינן ג"ש דגאולתו מהדר ליה רב ששת לא קשיא הא ר"ש הא רבנן כדמשמע רישא דברייתא דלא דרשינן טעמא דקרא דמשום ליפה כחו הורע כחו אדרבה ילפינן ק"ו איפכא וא"כ לרבנן נמי לאו לקושטא דמילתא פסיקא להו בבתי ע"ח דאינו נגאל מג"ש דגאולתו אלא אילו לא נאמר קאמר אי לאו קרא דאם גאל יגאלנו במקדיש הוי ילפינן בבתי ע"ח דאינו נגאל דהא אין השביח ואדרבה איכא נמי ק"ו אבל לבתר דכתיב במקדיש דנגאל בבתי ע"ח נמי לא ילפינן האי ג"ש כיון דאינו מופנה משני צדדין כדפרישית וא"כ למידין ומשיבין ואין לך פירכ' גדולה מזו דילפינן ק"ו הדיוט מהקדש דנגאל כדמשמע ממתניתין דערכין דזה חומר בהקדש מבהדיוט אלמא דזה חומר ותו לא וא"כ שפיר פשיט ליה רב ששת דממדרשו של ר"ש נשמע לרבנן כדפרישית והא"ש נמי דרב הונא ב"ח גופא אף על גב דאותביה לרב ששת מהאי ברייתא דקתני בהדיא דאינו נגאל אפ"ה קמיבעיא ליה מעיקרא משום דמספק' ליה נמי אי קתני הכי לקושט' למילת' או אילו לא נאמר קאמר מ"מ אותביה לרב ששת משום דהוי סבר דרב ששת דקאמר ממדרשו של ר"ש לא הוי ידע האי ברייתא לחכמים מיהו למאי דמייתי סתמא דתלמודא בתר הכי ברייתא דקתני בהדיא דאינו נגאל היינו לקושט' דמילתא דילפינן ג"ש דגאולתו ורב ששת לא הוי ידע האי ברייתא כן נ"ל נכון ועיין בסמוך ודו"ק:

תוספות בד"ה איתיביה פירוש מסיפא כו' עיין בחידושי מהרש"א ז"ל. ובלא"ה נ"ל דפשיטא להו דלא פריך מרישא דבהא ודאי הוי ידע דלא קשיין אהדדי דהא פשיטא לן בכולה תלמודא דרבנן פליגי אדר"ש במאי דדריש טעמא דקרא אבל מסיפא פריך שפיר דמשמע ליה דמילתא דפסיקא הוא דבע"ח אין נגאל לחצאין מדקתני בתי ע"ח יוכיח אלמא דמילתא דפשיטא היא והיינו משום דדרשינן ג"ש דגאולתו ובהא מילתא לא אשכחן דפליגי ר"ש ורבנן בהא ולא הוי ידע הנך ברייתא דמייתי סתמא דתלמודא בסמוך כן נ"ל:

דף כא.

בא"ד אבל הך ברייתא דקאמר דאינו לוה כו' דה"נ קאמר לעיל סיכול עכ"ל. ולענ"ד לפמ"ש בלשון הגמרא יש ליישב קושיית התוס' דמה"ט גופא לא מצי לאוקמי להך ברייתא כר"ש דא"כ לא הוי צריך להאריך ולומר סיכול דהא בלא"ה שפיר איצטריך האי קרא דאם גאל לר"ש לאשמעינן דבהכי תליא מילתא דבכל מקום שהורע כחו יפה כחו אבל למאי דמוקי לה כרבנן אתי שפיר דאילו לא נאמר קאמר כדפרישית:

גמרא א"ל רבינא משום דאיכא למימר ע"ע הנמכר לעובד כוכבים יוכיח. מכאן קשה טובא על שיטת הרמב"ם ז"ל שפסק דע"ע הנמכר לעובד כוכבים לוה ונגאל וגואל לחצאין ונהי שכתבו מפרשי דבריו הטעם משום דפסק כאביי דאמר לעיל את"ל דנגאל לחצאין משמע דהכי ס"ל ולית ליה האי דרשא דונגאל כולו ולא חציו ופסק כאביי דבתרא הוא לגביה דרב ששת מ"מ הא רבינא בתרא הוא טפי וקאמר הכא בהדיא דע"ע אינו נגאל לחצאין ועוד דברייתא לא מתרצא אלא בהכי. אמנם למאי דפרישית לעיל יש ליישב דהרמב"ם ז"ל סובר דהא דמפרש רבינא דאיכא למימר ע"ע יוכיח היינו נמי אילו לא נאמר במקדיש אם גאל יגאל דא"כ הוי פשיטא לן בע"ע דאינו נגאל מג"ש דגאולתו משדה אחוזה דג"ש גמורה היא וה"א דאין ג"ש למחצה משא"כ השתא דכתיב במקדיש דנגאל לחצאין ילפינן ע"ע ק"ו ממקדיש הדיוט מהקדש וכ"ש דע"ע נמי יפה כחו ואתי ק"ו אפקה מג"ש דגאולתו דלא דרשינן לה אלא לקולא ולא לחומרא כדבעי רב הונא ב"ח והוי סבר נמי אביי כן כנ"ל נכון ביישוב שיטת הרמב"ם ז"ל ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף כא גמרא א"ל רבינא משום דאיכא למימר ע"ע הנמכר לעכו"ם יוכיח. וכתבתי דמכאן קשה טובא על הרמב"ם ז"ל שפסק דע"ע הנמכר לעכו"ם לוה ונגאל לחצאין וכתבו מפרשי דבריו דפסק כאביי דאמר לעיל את"ל דנגאל לחצאין אכתי קשה מדרבינא דבתרא הוא לגבי אביי וכתבתי ליישב ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה משום דאיכא למימר כו' מ"מ בתי החצרים שיפה כחן כו' עכ"ל. והקשה מהרי"ן לב הא איכא למיפרך ע"ע יוכיח והדרא קושייא לדוכתא ועיין מה שתירץ מהרש"א ז"ל ולע"ד דבריו דחוקין במה שכתב דנגאל כולו ולא חציו לאו משמעות גמור הוא והיכא דאיכא ק"ו מפקינן לה מהאי משמעות דסוגיא דשמעתין לא משמע הכי וכ"ש כי הא לא הוי שתקי התוס' לפרושי לכך נלע"ד דס"ס כיון דלענין ב"ח איכא למילף ממקדיש ואיכא למילף מע"ע אית לן למימר דכל חד תיקו אדוכתיה והדרינן לסברא דבתי ע"ח נגאל לחצאין כדאשכחן בכל מקום דהיכא דלא גלי נגאל לחצאין כמ"ש הרשב"א ז"ל דבכל מקום במשכון מיקרי פרעון לחצאין וכ"ש למאי דפרישית דלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש סברא אלימתא היא כדאיתא להדיא במשנה דערכין זה חומר בהדיוט מהקדש לענין גאולת חצאין כן נ"ל ומה שהקשה מהרש"א ז"ל בשיטת התוספות מאי איצטריך בבתי ע"ח למילף מגאולתו נילף מע"ע בק"ו וע"ש ולענ"ד דק"מ דסוף סוף כיון דגלי רחמנא במקדיש דנגאל אית לן למימר בכ"מ דנגאל משום האי סברא דלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש כדפרישית:

שם בעא מיניה רב הונא ב"ח מרב ששת כו' מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין כו' ופרש"י דאליבא דרבנן קבעי ליה. ואף למאי דפרישית לעיל דרב ששת פשיט דממדרשו של ר"ש נשמע לרבנן מ"מ איכא למימר דלבתר דשמיעא ליה הנך ברייתא דמייתי סתמא דתלמודא דתני חדא דאינו נגאל הדר ביה ועי"ל דהאי איבעיא דהכא ולעיל כחדא בעי להו רב הונא ב"ח מרב ששת אלא דהש"ס קבע לכ"א בפני עצמו כדי לאתויי השקלא וטריא אכל חדא וחדא וכה"ג מצינו טובא וכן צריך לפרש ג"כ לפי שיטת מהרש"א ז"ל שכתב לעיל דלקושטא דמילתא הא דאין נגאל לחצאין בבתי ע"ח לא ילפינן מג"ש דגאולתו אלא בק"ו מע"ע וה"ק רב הונא גופא דמגאולתו ילפינן אף לבתר דמייתי האי ברייתא דלעיל דאותיב לרב ששת אע"כ כדפרישית ודו"ק:

שם אלא למ"ד בתי חצירים מאי בכל. הא ודאי דאקרא לא קשיא ליה מאי בכל דאיצטריך לרבות ע"ע והיינו דלא מקשינן מיניה לר' יהושע מאי בכל אלא עיקר הקושיא אלישנא דברייתא דמשמע דמריבויא דבכל מרבה בתים וע"ע דאי מפשטא דקרא דבכל גאולה תתנו הו"ל לאתויי שדה אחוזה גופא דמרבינן לקבעו חובה מהאי קרא אע"כ דתנא דברייתא לא תני אלא מאי דמרבינן מבכל והיינו דלא תני שדה אחוזה דהאי לאו מבכל ילפינן אלא מגאולה תתנו וא"כ מקשה שפיר דהא בתי חצירות נמי לאו מבכל ילפינן לקבעו חובה אלא מגאולה תתנו דבתי חצירות ושדה אחוזה חדא מילתא היא דכתיב על שדה הארץ יחשב כן נ"ל ברור ונתיישב' קושיי' התוס' והרשב"א ז"ל בחידושיו שהקשה אליבא דר' יהושע ועיין במהרש"א ועוד אבאר בסמוך:

שם איתיביה אביי ת"ל יגאלנו כו' מאי לאו בתי ע"ח וע"ע לא בתי חצירות ושדה אחוזה. נראה דסברת המקשה דקאמר מאי לאו בתי ע"ח וע"ע היינו דלמאי דלא סליק אדעתיה הא מילתא דלקרוב קרוב קודם אתא א"כ ע"כ דריבויא דקרא לענין עיקר גאולת קרובים אתא וע"כ היינו בתי ע"ח וע"ע הנמכר לישראל דכולהו אינך בהדיא כתיבי עיקר דין וממילא דלית ליה מיעוטא דיגאלנו לזה ולא לאחר דהא כולהו איצטריכו חד לגופא ותרי לרבויי משא"כ לסברת התרצן דאיצטריך לקרוב קרוב קודם א"כ חד לגופי' וחד לב"ח ושדה אחוזה וחד למעט ע"ע הנמכר לישראל דיגאלנו לזה ולא לאחר לריבויא ליכא למימר בע"כ הנמכר לישראל כיון דלא אשכחן עדיין עיקר הדין וא"כ לא הוי הריבוי דומיא דאינך כמ"ש התוס' לקמן אלא דאכתי לפ"ז לשון הברייתא אינו מדוקדק דהא קתני מה ת"ל יגאלנו ג' פעמים לרבות משמע מיהא דתרתי לריבוי וחד לגופא ולולי דברי התוס' היה נ"ל דמיעוטא דיגאלנו לזה ולא לאחר לאו מעיקר קרא יתירא ילפינן אלא מדכתיב יגאלנו ולא כתיב יגאל ממילא משמע לזה ולא לאחר ולפ"ז א"ש לישנא דברייתא דלענין קרוב קודם איצטריכו תרי ריבויי חד לשדה אחוזה וחד לבתי חצירות דאע"ג דכתיב על שדה הארץ יחשב סד"א דדוקא לענין עיקר גאולה איתקשו בתי חצירות לשדה אחוזה ולא לגאולת קרובים דכיון דכתיב יגאלנו לזה ולא לאחר משמע דממעט כולהו אלא היכא דגלי לרבויי מש"ה איצטריך תרי ריבויי לרבויי בתי חצירות כן נ"ל נכון לולי שהתוספות לא כתבו כן:

שם כי תיבעי אליבא דרבנן כו' ויש לדקדק למאי דמסקינן לעיל דף ט"ו ע"ב דמאן תנא דפליג אדרבי ר"י הגלילי ור"ע דמפקי באלה לדרשא אחריתא א"כ ע"כ ס"ל דנמכר לישראל נגאל באלה ומש"ה מייתר להו באלה דאי ס"ד דאין נגאל באלה הא איצטריך באלה לאשמעי' דנמכר לעובד כוכבים אינו נגאל בשש כדרבי אע"כ דבהכי פליגי רבי ורבנן ואפשר דמשמעות דורשין איכא איכא בינייהו:

שם אליבא דרבנן ילפינן שכיר שכיר ולא דרשי יגאלנו או דלמא יגאלנו לזה ולא לאחר. לכאורה כפל לשון הוא והכי הול"ל דרשי שכיר שכיר או לא דרשי או למימר דרשי יגאלנו או לא ונ"ל משום דמאי דפשיטא ליה לר' מספקא ליה לרבנן דבמילתא דרבי מספקא ליה להש"ס לעיל אי טעמא דידיה דאין נגאל באלה משום דלית ליה ש"ש או משום דדריש יגאלנו מיעוטא כדשני ר"נ ב"י לעיל והיינו דמיבעיא לן הכא אי טעמא דר' משום דלית ליה ש"ש א"כ ע"כ פליגי רבנן עליה דהא אשכחן תנאי טובא דילפי ש"ש או דלמא לטעמא דר' נמי משום דדריש יגאלנו ואית ליה ש"ש ולפ"ז לא פליגי רבנן עליה דר' דהא לא אשכחן שום פלוגתא בהא ואפושי פלוגתא לא מפשינן כן נ"ל מיהו לפירוש מהר"י שכתבו התוס' לעיל דף ט"ו ע"ב בד"ה אמר קרא יגאלנו לא יתכן לפרש כן ועיין בחידושינו שם:

דף כא:

ההיא לקובעו חובה אפילו לר' יהושע. ומשמע מפרש"י ותוספות דמדרשא דבכל ילפינן לקובעו חובה בע"ע הנמכר לעובד כוכבים והא דלא מסקינן לעיל בכה"ג לר' יהושע אלא אליבא דר"א היינו משום דאליבא דרב ששת דאמר בבתי ע"ח אינו נגאל לקרובים א"כ ליכא לאוקמי ריבויא דבכל לע"ע לחוד כיון דבקרקע כתיב כמ"ש התוס' לעיל משא"כ הכא מוקמינן לה שפיר כר' יהושע לקובעו חובה בע"ע ולבתי ע"ח לרשות ועיין. מיהו יש לתמוה טובא למאי שהקשו בתוס' בשם הר"ש מקוצי עוד יש לתמוה דעיקר קרא דבכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו דארץ כתיב גבי שדה אחוזה ובתי חצירים ואפ"ה קאמר ר' יהושע לרשות ולא חובה והיאך מוקמי הריבויא דבכל לחובה בע"ע והוי כסכינא חריפא דמפסקי קרא ולולא פרש"י ותוס' היה נראה בעיני דלעולם ריבוייא דבכל לא אתי אלא לרבות בכל הגאולות שבעולם אם לא היכא דממעיט קרא ולפ"ז ממילא מרבינן ע"ע הנמכר לעובד כוכבים מכלל ואייתר ליה או דודו או בן דודו יגאלנו לקובעו חובה והא דקאמר בברייתא בכל לרבות ע"ע היינו משום דמינה ילפינן עיקר גאולה ושנה עליו הכתוב בהאי דכתיב בהדיא לקובעו חובה ואע"ג דבמסקנא איצטריך לקרוב קווב קודם לגופא

מ"מ מיגאלנו לאינטריך כמ"ש התוס' בסמוך היינו לקובעו חובה ובזה נתיישב' קושיית מהר"ש מקוני כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה היא לקרוב קרוב קודם כו' ואל למידרש יגאלנו לזה ולא לאחר עכ"ל. והא דלא דרשינן היא יגאלנו נמי לריבויא כמו אינך ולרבות ע"ע הנמכר לישראל היינו משום דלריבויא לא אינטריך דנילף ש"ש ולרבי נמי אפילו אם נאמר דלית ליה ש"ש אפ"ה ליכא למימר דלרבויי אתא דניסתוק קרא מיניה וניתי בק"ו מנמכר לעובד כוכבים דאין נגאל בשש כמו שהקשו התוס' לעיל בד"ה אמר קרא יגאלנו ועי"ל דלולאי יגאלנו משמע טפי למעוטי מפשטא דקרא דמשמע לזה ולא לאחר ומהא הוי מימעטו כולהו אע"כ דאינך תרי לרבויי אתא וניחא טפי למעט ע"ע דכוותיה ממעט ועוד דלמאי דמסקינן דלרבויי שדה אחוזה אתי א"כ לא שייך לומר דלמעוטי אתי דהא כתיב גאולת קרובים בההיא כן נ"ל לסברת התוס' מיהו השתא דאתינן להכי איכא למימר דבההיא דאינטריך לגופא ממילא מימעט ע"ע מדכתיב יגאלנו ואינך תרי חדא לשדה אחוזה וחד לבתי חצירים לקרוב קרוב קודם ואע"ג דכתיב על שדה הארץ יחשב אכתי ה"א למעוטי מיגאלנו לזה ולא לאחר מש"ה אינטריכו כולהו ואיידי דכתיב בחדא יגאלנו ולא יגאל כתב בכולהו. ועוד כתבתי לעיל דף ט"ו ע"ב דאינטריכו נמי תלתא מיעוטי חד לע"ע שמכרוהו ב"ד וחד למוכר עצמו אע"ג דלא עביד איסורא וחד למעוטי אמה העברייה כמ"ש התוספות לעיל דף ט"ו דבאמה שייך ק"ו טפי ע"ש ותו לא מידי:

שם איבעיא להו ע"ע כו' חילוק הוא ל"ש כהן ל"ש ישראל. מכאן יש להקשות על הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ב מהל' איסורי ביאה דהבא על השפחה מכין אותו מכות מרדות והביא ראיה מדהתירה התורה להאדון למסור שפחה כנענית לע"ע וא"כ היאך קאמרינן הכא דחילוק הוא אפילו בישראל ומאי חילוק אי שריא מן התורה וליכא למימר דנהי דלהרמב"ם אין בו מלקות אפ"ה איסורא דאורייתא אית ביה וכמו שסיים שם הרמב"ם ז"ל אל יהא עון זה קל בעינין כו' שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה' כו' ע"ש דא"כ אכתי מאי ראיה מייתי הרמב"ם ז"ל אף לפי דבריו דאין בו מלקות היאך התירה התורה להאדון למסור ש"כ דמה לי איסורא רבא מה לי איסורא זוטא ועוד דאדרבא השתא איכא איסורא טפי דהאדון שהרי עיקר מסירתו לשם בנים שיהיו עבדים אע"כ דלהרמב"ם אפילו איסורא לית ביה מן התורה והדרא קושיא לדוכתא ואפשר דלהרמב"ם ז"ל הא דקאמרינן הכא חילוק הוא היינו במה שמוסרה לו בע"כ ועי"ל דלולאי אם היה האיסור מצד הביאה עצמה לא היתה התורה מתירה להשיאה בע"כ של העבד והיאך מאכילין האדם בע"כ לדבר האסור לו אבל השתא שאין האיסור מצד הביאה עצמה אלא מה שגורם לכך כו' והאי איסורא אין העבד עושה אלא האדון וא"כ י"ל דאין ה"נ דהאדון עביד איסורא אלא דהתורה דינא קאמר דאם אדוניו יתן לו אשה אפי' בע"כ והעבד מחוייב לעשות מצד העבדות האשה וילדיה תהיה לאדוניה ועוד דהאדון הו"ל גורם לגורם וליכא איסורא כל כך כן נ"ל ליישב דבריו בדוחק ועדיין צ"ע:

שם איבעיא להו כהן מהו ביפ"ת חילוק הוא ל"ש כהן ל"ש ישראל. ויש לדקדק מאי חילוק איכא למימר לגבי ישראל הא מסקינן בפ' אין מעמידין דף ל"ו דבנותיהן לא הוו דאורייתא אלא דרך אישות או דרך זנות בפרהסיא כמעשה זמרי אבל בזנות בצינעא ב"ד של חשמונאי הוא דגזרו עלייהו מ"מ י"ל דאיכא חילוק אפי' בביאה שניה כיון שנשאה דרך אישות אע"ג שאינה מתגיירת מרצונה אלא בע"כ ועי"ל דהחילוק הוא דאפילו אשת איש הותרה אע"ג דאיכא עשה ודבק כמ"ש התוס' אח"ז עיינתי בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב דהביאה במלחמה מיקרי' פרהסיא ולפמ"ש בסמוך בההיא דלא ילחננה במלחמה לשיטת הרמב"ם ז"ל אסור לבא עליה במלחמה אלא להכניסה לתוך ביתו א"כ לא יתכן לפרש כן ומכ"ש לפי שיטת רש"י ז"ל דלא הותרה לו אלא לאחר כל המעשים וע"כ צ"ל כדפרישית:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא איבעיא להו ע"ע כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית חילוק הוא כו'. וכתבתי דיש לדקדק מכאן על שיטת הרמב"ם ז"ל דבשפחה ליכא איסור דאורייתא א"כ מאי חילוקא וכתבתי ליישב בשני דרכים:

תוספות בד"ה בביאה שניה כ"ע לא פליגי לאסור ואע"ג לגבי שפחה לא מפליג כו' דהא איתותב שמואל כו'. ולכאורה דבריהם תמוהין דמאי ס"ד לדמויי לשפחה כיון דלא שייך התם לחלק כלל בין ביאה ראשונה לשניה וכן במה שכתבו דשמואל איתותב הוא אך למותר ותיפוק ליה דאליבא דרב בעינן למימר הכא דבביאה שנייה מודה לאסור והו"ל לאקשויי דרב שרי לעיל בשפחה. והנראה בזה דלכאורה הוי משמע להו דהא דאמרינן גיורת היא ולכן לא חזיא לאו משום איסור זונה איירי דכיון שמתגיירת בע"כ לא הויא גיורת גמורה אלא כעובדת כוכבים בעלמא ולשיטת התוס' עכו"ם לא הוי זונה כ"א בגיורת א"כ לפ"ז איסור גיורת ליפ"ת לאו מאיסור כהונה ממש איירי אלא איסור עכו"ם וא"כ לישראל נמי איכא חילוק ואפ"ה שרי וא"כ שייך לומר הואיל ואישתרי אישתרי אלא דאפ"ה בכהנים שייכא טפי הואיל וריבה בהן מצות יתירות דאפי' אי הוי גיורת גמורה לא חזיא ליה והיינו דקשיא להו לפ"ז אמאי קאמר סתמא דתלמודא דבביאה שנייה רב מודה משום האי סברא דכהנים ריבה בהן מצות יתירות הא לעיל גבי שפחה לא קיימא הך סברא ואמרינן הואיל ואישתרי אלא דאכתי היה מקום לומר דאיכא דאמרי דהכא אין ה"נ דרב אוסר בשפחה ע"ז כתבו דליתא דהא איתותב שמואל ואהא מסקו דאדרבא בישראל ליכא איסורא בביאה שנייה דגיורת גמורה היא ומה"ט אדרבא בכהנים איכא איסור גמור דזונה כן נ"ל בכוונת התוספות ודו"ק:

דף כב.

תוספות בד"ה שלא ילחננה במלחמה פי' בקונטרס לבא עליה משמע מתוך פירושו דבמלחמה כו' ואפילו ביאה ראשונה כו' עכ"ל. ובאמת אין הכרע בזה מלשון רש"י ז"ל אלא דיש לפרש כשיטת הרמב"ם ז"ל דביאה ראשונה נמי נהי דמותרת קודם כל המעשים אפ"ה אסור לבא עליה במלחמה אלא משיכניסנה לביתו ולענ"ד שזה מוכרח בכוונת רש"י ז"ל דנהי דהתוספות מייתי דבירושלמי איכא למ"ד הכי היינו מדכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה מכלל דמעיקרא לא משא"כ בתלמודא דידן דדריש מקרא דוהבאת' אל תוך ביתך משמע דמשהביאה לביתו מותרת מיד קודם כל המעשים דלא קפיד קרא אלא שלא ילחננה במלחמה כן נ"ל ברור ודלא כהתוס' דלא משמע להו הכי:

בא"ד אך אין לתרץ שפיר לפי' הקונט' מה חילוק בין ביאה ראשונה כו' עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב דאפי' להבנת התוס' בשיטת רש"י דביאה ראשונה אחר כל המעשים מ"מ יש לחלק שפיר דביאה ראשונה הותרה כנגד יצה"ר וכדי שיאכל בשר תמותות שחוטה התירה התורה לגיירה בע"כ שישאנה בהיתר דרך אישות ועשאה כגיורת גמורה וא"כ בישראל בביאה שנייה תו ליכא איסורא כלל דבע"כ דהכא כרצון בעלמא כיון שאינה יכולה למחות משא"כ בכהן לאסור בגיורת כל ביאה וביאה היא באיסור ואין להתיר אלא ביאה ראשונה דוקא כדי שיתפייס יצרו ותו לא מידי:

דף כב:

עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה ומפיק לה בגמרא מוהתנחלתם דהוקש לשדה אחוזה. ומשמע לכאורה דהיינו משום דס"ל לתנא דמתניתין דעבדא כמקרקעי דמי וא"כ למ"ד עבדא כמטלטלי דמי ליתא לדינא דמתני' וכן נסתפקו התוספות בזה בב"ק פ' הגוזל דף צ"ו ע"ב בד"ה המחליף ע"ש וכבר הקשיתי שם דהא לר"מ ס"ל עבדא כמטלטלי דמי ואפ"ה משמע דמודה בהני דיני דמתניתין דהא איירי בסיפא ועוד דהא אביי מפרש לקמן טעמא דר"מ הואיל וקני ליה בע"כ בכסף מקנה ליה בע"כ ומקשינן נמי א"ה שטר נמי אלמא דלרבי מאיר נמי נקנה בכסף ובשטר והיינו כדמסקו התוספות בב"ק דלענין קנין כ"ע מודו דאיתקוש לקרקעות ועיין בסמוך:

גמרא אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה. וקשיא לי מ"ט דשמואל דליכא למימר דס"ל עבדא כמטלטלי דמי דא"כ תיקשי ליה מתני' אע"כ כדפרישית דלענין קנין כ"ע מודו דאיתקוש לקרקע א"כ הדרא קושיא לדוכתא ועוד דלמאי דקי"ל כר' יוחנן דבמטלטלים נמי כסף קונה דבר תורה ולא משיכה אלא דמשיכה תקנתא דרבנן היא שמא יאמר נשרף חיטיך בעלייה וע"כ דבעבד לא שייך האי תקנתא דאל"כ היאך קתני במתניתין דבכסף קונה וליכא למימר דמתניתין דינא דאורייתא קאמר הא ליתא דהא מסקינן דמילי דאיתא במטלטלים לא קתני ולדינא דאורייתא כסף נמי איתא במטלטלים אע"כ דמתני' לבתר תקנתא דרבנן נמי איירי ואפ"ה עבד כנעני נקנה בכסף דלא שייך ביה האי תקנתא א"כ אמאי נקנה במשיכה ועכ"פ קשה על כל הפוסקים שפסקו כההיא דשמואל דשמעתין אע"ג דקי"ל עבדא כמקרקעי דמי במילי דאורייתא וקי"ל נמי כר' יוחנן דכסף קונה מדאורייתא במטלטלים והנראה בעיני דלולאי לר' יוחנן נמי קנין משיכה חשוב טובא ומסברא הוא שיקנה בכל מקום תלע דאל"כ כל המטלטלים במציאה ומתנה ובנכסי הגר במאי קונה אע"כ במשיכה כמו שאבאר לקמן בדיני בהמה ומטלטלים א"ה אלא הא דאין קונה במטלטלים במשיכה במקח וממכר היינו מגזירת הכתוב דכתיב לעמיתך ודרשינן בבכורות לעמיתך בחלא והיינו בכסף דוקא ולא במשיכה ולפ"ז א"ש דאדרבא משום דקי"ל עבדא כמקרקעי דמי וא"כ לא הוי בכלל וכי תמכרו ממכר לעמיתך ואדרבא ממעטינן עבדים מדין אונאה מההיא קרא וכי תמכרו ממכר לעמיתך א"כ הדרינן לסברא דכי היכי דקונה משיכה בכל מקום במתנה קונה נמי במקח וממכר דמאי שנא ושאני מטלטלים לגזירת הכתוב הוא דבחלא משא"כ עבדים דאיתרבו בריבוי קנינים ה"ה למשיכה והקישא לשדה אחוזה לריבוי קנינים אתא ולא למיעוטא ועוד דאין דנין אפשר משא"א דבקרקעות לא שייך משיכה כן נ"ל:

דף כג.

בתוס' ד"ה ואיכא דאמרי קטן הוה כו' כן פי' הקונט' וקשה לר"ת מנ"ל דלא כאבא שאול כו' לפי שהיה ירא שמא יקדמנו אחר ויזכה בו עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב שיטת רש"י ז"ל דאי ס"ד דשייך האי חששא שמא יקדמנו אחר א"כ במאי פליגי הני תרתי לישני אהדדי כיון דהאי חששא שייך בין בגדול בין בקטן אע"כ דלא שייך האי חששא כלל אי משום שהיה הדבר ידוע שלא היה שם שום אדם אחר שרצה לזכות בו ברגע זו בשעת יציאת נשמתו או משום דלא היה מועיל לסוף סוף אם יחזיק בו אחר תיכף אחר חזקתו דמר זוטרא מחיים או עם יציאת נשמה לא הוי מהני חזקת מר זוטרא וא"כ ע"כ עיקר החששא שלא יזכה העבד בעצמו ועוד דבלא"ה נמי מסתמא לא פליגי הני תרי לישני במציאות בדבר ידוע אי גדול הוי או קטן הוי דא"כ חד מינייהו שקורי משקר אע"כ דדרא בתראה דלא הוי ידעו היאך הוי עובדא פליגי בהא וא"כ ע"כ לדינא פליגי אי איכא למילף מהא עובדא דלא כאבא שאול או לא כן נ"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל. מיהו ר"ת ז"ל לא נחית להכי ואדרבא לא ניחא ליה למימר דפליגי לדינא ולאוקמי ללישנא בתרא דמר זוטרא דלא כהלכתא ומש"ה מפרש בענין אחר ולפירוש בתרא דר"ת נמי כיון דלא מוקמינן למר זוטרא דלא כהלכתא ניחא ליה לר"ת לפרש דפליגי הני לישני בגופא דעובדא אי הוי מחיים או לאחר מיתה כדמשמע לישנא דתלמודא דבלישנא קמא דגדול הוה מסיק זה פירש לחיים כו' משמע דללישנא בתרא לא הוי הכי דאל"כ מעיקרא הו"ל למימר זה פירש לחיים כן נ"ל ליישב קושיית מהרש"א ז"ל ודו"ק:

גמרא מכדי שמעינן ליה לר"מ דאמר חוב הוא לעבד כו' והקשה הרשב"א ז"ל דכיון דאית ליה לר"מ בסוף נזיר דמפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ גט שיחרור א"כ אמאי הוה חוב לעבד הא אי בעי מפקיר ליה ומחמת קושיא זו נדחק בסוגי' דנזיר וע"ש ואני בעניי כבר עמדתי על דבריו בזה בחידושי לגיטין דף י"א וי"ב וכתבתי שם דאדרבא משום דס"ל לר"מ מפקיר עבדו א"צ גט שחרור הוי שפיר חוב גוף השחרור דשמא אינו רוצה להפקירו שמא יזכה בו אחר והעבד אינו רוצה לזכות בעצמו ועוד דאי נמי מפקיר ליה די' נראה בשעתו השתא מיהא אין כאן זכות לעבד כיון דבעבדות ניחא ליה טפי כמו שביארתי שם היטב סברא זו מלשון התוס' משא"כ אי ס"ל לר"מ דמפקיר עבדו יוצא לחירות וצריך גט שיחרור לא הוי סבר ר"מ דחוב הוא לו לענין השחרור דהא אי בעי מפקיר ליה ויהא אסור בשפחה ובבת חורין כמו שכתבתי בגיטין דף ל"ט ודף מ' בשיטת רש"י והרי"ף ז"ל מיהו הרשב"א ז"ל לשיטתו שסובר כשיטת התוס' דמעוכב גט שיחרור מותר בשפחה. מיהו התוס' ביבמות ר"פ אלמנה לכ"ג דקדקו ממאי דסבר רבי מאיר הכא דאין קנין לעבד בלא רבו ולא משכחת עבד שקנה עבדים אלא אי סבר דמפקיר עבדו צריך גט שיחרור אלא דאכתי אין זה מוכרח והמעיין יבין ואין להאריך כאן ועיין בסמוך:

שם אלא פשיטא מדעתו והא קמל"ן ע"י אחרים אין ע"י עצמו לא והקשו בתוס' ישנים וא"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא כו' ע"ש ובמהרש"א. ולכאורה היה נראה בזה דלולאי מעיקרא נמי הוי משמע ליה פשטא דמתני' דלר"מ ע"י עצמו לא כיון דקתני סיפא במילתא דרבנן בכסף ע"י עצמו ובלבד שיהא הכסף משל אחרים משמע דלר"מ לא מהני וכ"ש למאי דגרים רש"י בסמוך במילתא דר"ש בן אלעזר אף בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו והאי אף ע"כ אדר"מ קאי משמע להדיא דר"מ פליג אדרבנן בכסף ע"י עצמו מיהא אכתי מצינן למימר דבסתם כסף פליגי אבל אי אקני ליה אחר מנה ע"מ שיצא לחירות אפשר דמודה ר"מ דמהני כאוקימתא דרב ששת לקמן וכמ"ש התוס' שם דהכי הלכתא משא"כ למאי דבעי הכא למימר דמדעתו איירי וא"כ בכסף ליכא חילוק כלל וע"כ לדיוקא אתא דע"י עצמו לא משכחת כלל והיינו כמו שדקדק רש"י ז"ל דאין קנין לעבד בשום צד ואפי' בע"מ שיצא לחירות נמי לא כנ"ל. מיהו במאי דפשיטא ליה לתלמודא הכא דבכסף מדעתו ע"י אחרים ליכא רבותא כלל יש לי לדקדק דהא לעיל דף ז' אמר רבא דהילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני וא"כ איכא רבותא בע"כ גופא דאע"ג דהעבד לא חסר מידי אפ"ה נפלה ויש ליישב דאי ר"מ הא אתא לאשמעינן הו"ל לאשמעינן במתני' דריש מכילתין בקידושי כסף או בעבד עברי אע"כ דלר"מ הא מילתא לא הוי רבותא אלא דרבא יליף למילתא מדר"מ ודו"ק:

שם א"ה אפילו שטר נמי. אע"ג דבשטר איכא ג"ש לה לה מאשה שאין יכול לזכות לה גט אלא מדעתה מ"מ פריך שפיר דכיון דבשטר לא אמרינן האי סברא דהואיל וקני ליה בע"כ א"כ בכסף

נמי ליתא להאי סברא ועי"ל דסמיך אהקישא דשטר וכסף בעבד ושפחה איתקשו להדדי כדאיתא בגיטין דף מ"א ע"ב וא"כ יש להקיש כסף לשטר וע"ז משני דבשטר האי שטרא לחול משא"כ בכסף לית לן למימר דלא מהני משום דסברא אלימתא' היא דהואיל וקני בעל כרחו מקנה בעל כרחו והקישא לא מייתר להכי כן נ"ל:

שם רבא אמר בכסף קבלת רבו גרמה לו כו'. נראה לענ"ד דדוקא אליבא דר"מ מפרש רבא הכי והיינו למאי דפרישית לעיל דר"מ סובר דמפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ גט שיחרור כשמואל דיליף הכי מקרא דכל עבד שאין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד וא"כ ה"נ כיון שהרב מקבל הכסף הרי סילק רשותו ממנו לגמרי וזה שנותן הכסף אין רוצה לזכות בו דהא ע"מ שישחררו יהיב וא"כ הרי נשאר העבד בלא אדון וממילא לא גרע ממפקיר עבדו משא"כ בשטר שאין האדון רוצה להוציא העבד מרשותו אם לא ע"י השטר וכל זמן שלא נגמר השיחרור עדיין הוא ברשות האדון וא"כ כיון דחוב הוא לו צריך שיגיע השיחרור לידו או מדעתו ע"י שלוחו. ובזה נתיישב' שיטת הרי"ף ז"ל שכתב אליבא דרבנן דכסף ע"י אחרים משום דזכות הוא לעבד והקשו עליו הקדמונים מאי הוצרך להאי טעמא דלפ"ז אי עמד העבד וצוח שאינו רוצה לא מהני טפי הו"ל להרי"ף לפרש הטעם לרבנן כמו לר"מ ומטעמא דרבא דקבלת רבו גרמה לו וא"כ אפילו עומד וצוח הוי שיחרור ולמאי דפרישית א"ש דדוקא אליבא דר"מ מפרש רבא הכי משא"כ למאי דקי"ל דמפקיר עבדו צריך גט שיחרור תו ליתא להאי טעמא דרבא כן נ"ל נכון ונ"ל שיצא לו להרי"ף כן ממאי דמקשינן בסמוך לרבנן לערבינהו וליתנינהו ומאי קושיא הא בשטר ע"י אחרים היינו דוקא סתמא אבל בעומד וצוח לא מהני ובכסף ע"י אחרים אפילו עומד וצוח מהני לטעמא דרבא אע"כ דאליבא דרבנן לא שייך טעמא דרבא ודו"ק:

שם והא קי"ל דגיטו וידו באין כא' ופרש"י דממעשים בכל יום קשיא ליה היאך שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ עכ"ל. ואע"ג דבלא"ה לא קי"ל נמי כחכמים דמתני' במאי דאמרי בכסף ע"י עצמו אלא כר"מ אליבא דרב ששת כמ"ש התוס' לקמן בד"ה ור' אלעזר מ"מ לא דמי דהתם סמכינן אהא דאמר רב בנדרים כר"מ משא"כ לענין גיטו וידו באין כא' דלא אשכחן שום אמורא דפסיק כר"מ לגבי חכמים א"כ מקשה שפיר דמעשים בכל יום. מיהו בלא"ה ה"מ לאקשויי בפשיטות לפמ"ש התוס' סוף ד"ה ורשב"א דמפ"ק דגיטין מוכח דרבנן דפליגי אדר"מ התם סברי דגיטו וידו באין כא' ועיין במה שאפרש שם ואכתי יש לי לדקדק במ"ש רש"י ז"ל דממעשים בכל יום מקשה ובר"פ הזורק משמע התם דכמה אמוראי לית להו ההיא דגיטו וידו באין כא' וכן דגיטה וחצירה באין כא' ויש ליישב:

שם ורשב"א היא כו' וג' מחלוקות בדבר. עיין בפירוש רש"י שנדחק דרישא דסיפא וסיפא דסיפא לאו חד תנא הוא וזה דוחק ועוד דאכתי הקושי' במקומה דמעשים בכל יום לא הוי כחכמים דמתני' דלכאורה ה"מ לפרש בפשיטות דאקושיא דליערבינהו וליתנינהו קאי דהא דקאמרי' במתני' בשטר ע"י אחרים היינו אף ע"י אחרים אלא הא דלא ערבינהו היינו משום דלאו מילתא דפסיקא הוא כיון דרשב"א פליג ולא רצה רבי לסתום בזה לא כחכמים ולא כרשב"א מש"ה לא ערבינהו אלא דל' ורשב"א היא לא משמע הכי ולפמ"ש בסמוך בל' התוס' יש ליישב השיטה עיין שם:

שם אמר רבה מ"ט דרשב"א. לכאורה טפי הו"ל להקשות מ"ט דרבנן דהא בר"פ הזורק ס"ל לכולהו אמוראי מסברא דלא אמרינן גיטה וידה באין כא' ורבא גופא דמסיק התם דהא מילתא דייק לה מעבד מ"ד ע"י עצמו ואם כן מילתא דרשב"א מסברא אלא דאפשר דהמקשה נמי ג"ש דלה לה מאשה קשיא ליה מ"ט דרשב"א דאיכא למילף מה אשה ע"י עצמה ה"ה בעבד ע"י עצמו וע"ז משני ליה שפיר דאיכא למימר מהאי ג"ש איפכא וכיון דאיכא למימר הכי והכי לא שייך ג"ש בהא מילתא ומוקמינן אסברא ועי"ל דפשטא דקרא דכתיב או חופשה לא ניתן לה משמע דידה ממש ומש"ה קשיא לי' מ"ט דרשב"א מיהא בהא מצינן למימר דרשב"א לשיטתיה דס"ל בפ' השולח דף מ"ו דמפקיר עבדו יוצא לחירות וצריך גט שיחרור דלית ליה דרשא דשמואל וא"כ איכא לאוקמי פשטא דקרא כשהפקירו וא"כ יש לו יד ומש"ה משתחרר ע"י עצמו בשטר משא"כ בסתם עבד שלא הפקירו אין לו יד להשתחרר ע"י עצמו לכך נראה כל' הראשון שכתבתי ודו"ק:

דף כג:

בד"ה רשב"א כו' וא"ת מנ"ל הך ג' מחלוקות כו' ולספרים דל"ג אף צ"ל כיון דאשכחן דרבנן פליגי כו' כדאיתא פ"ק דגיטין דאמר אי בעי זריק כו' עכ"ל. ולכאורה אין זה מוכרח דהתם לאו רבנן הוא דקאמרי הכי אלא סתמא דתלמודא דייק ממילתא דר"מ דה"ק להו לחכמים וכי תימרו אי בעי זריק ליה גיטא וא"כ ר"מ הוצרך לומר כן לפי שיטתו דאם ישיבו לו החכמים היאך אמרת דחוב הוא לו הא אי בעי זריק ליה גיטא דהא לדידן גיטו וידו באין כא' הוצרך להשיבם עריק ואזיל לעלמא כו'. מיהו לענ"ד נראה דע"כ ג' מחלוקות בדבר והיינו מאי דקאמרינן בגיטין בג' דברים שוין גיטי נשים לשחרורי עבדים דקחשיב מוליך ומביא דצ"ל בפני נכתב ובפני נחתם וקתני כדברי ר"מ בארבע והיינו לענין דיכול לחזור בו דחוב הוא לו אלמא דלרבנן הוי מיהא ג' וא' מהם מוליך ומביא ואי ס"ל דלרבנן זכות הוא לו הוי לוקח ע"י אחרים ולא ע"י עצמו היכי משכחת לה מוליך ומביא הא כשמוסר הרב השחרור ע"י אחרים לאלתר הוי משוחרר והו"ל כשליח קבלה דאין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם אע"כ דס"ל גיטו וידו באין כא' וא"כ משכחת שפיר שליח להולכה בשיחרור וכבר כתבתי בזה בחידושי לגיטין דף ט' ועיין בסמוך:

גמרא בעי רבה לרשב"א ע"כ מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו עיין בפרש"י ותוספות. מיהו לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בההיא דהאומר תן שחרור זה לעבדי דלרבנן אם רצה לחזור בו לא יחזור בו כתבו שם דנהי דאין יכול לחזור בו אפ"ה גיטא לא הוי עד דמטא לידא דעבד וא"כ לפ"ז א"ש איבעיא דהכא דנהי דלרשב"א משתחרר ע"י אחרים היינו לענין שהרב אין יכול לחזור בו אלא דאכתי לא הוי משוחרר גמור עד דמטי שחרור לידיה ונהי דלית ליה לרשב"א גיטו וידו באין כא' מ"מ הכא כיון שכבר סילק האדון רשותו ממנו דהא אין יכול לחזור בו א"כ יש לו יד לעבד לקבל גיטו מיד אחרים שזיכו לו אבל הא מיבעיא ליה לרבה אם יכול העבד לעשות שליח לקבלה להשתחרר מיד כשיגיע השחרור ליד שלוחו דהא מילתא לא שייכא בדרשב"א כלל כן נ"ל נכון לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכבר כתבתי בחידושי לגיטין דף ט' ע"ב שהיא שיטת רש"י ז"ל קודם חזרה ע"ש באריכות אבל התוספות כאן לשיטתם שם לכך מפרשי בע"א ודו"ק:

שם אמר רבה אמר רב ששת כו' ור"מ סבר כו' וכי אמר ליה ע"מ לאו כלום קאמר. וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו לטעמא דר"מ משום דהו"ל מתנה ע"מ שכתוב בתורה דתנאו בטל והמעשה קיים ע"ש ולענ"ד א"א לומר כן דהתינח בעבד אלא באשה דמדאורייתא ודאי יש לה קנין בלא בעלה אלא דחכמים תקנו דמה שקנתה אשה קנה בעלה וא"כ הא אמרינן בכתובות פ' אע"פ דלר"מ בדרבנן תנאו קיים לכך נראה כפירוש הרא"ש ז"ל בשמעתין דהו"ל כתנאי שסותר המעשה ודמי לאומר לחבירו הריני נותן לך מתנה ע"מ שלא יהא שלך דכיון דיד העבד כיד רבו ומה שמתנה עמו הוי כאילו מתנה עם האדון אלא דאכתי לא מיושב שפיר זה הטעם דר"א אליבא דר"מ דאמר אפילו ע"מ שתצא לחירות לא מהני ואפשר דהתם נמי כ"ש דלא שייך לומר דהוי כאילו התנה עם האדון שיצא לחירות דא"כ הו"ל ע"י אחרים דמודה ר"מ דמהני אע"כ מקרי ליה ע"י עצמו היינו משום דעיקר המתנה להעבד וא"כ אילו אמר להאדון הרי לך במתנה ע"מ שתתן להעבד אטו מי מהני כן נ"ל ועיין בסמוך בל' התוספות בשיטת ר"י ודו"ק:

תוספות בד"ה ור"א אומר כל כה"ג אומר ר"ת דהלכה כר"מ כו' ואליבא דרב ששת כו' עכ"ל. לכאורה לא נ"מ מידי אי הוה הלכה כרב ששת וכר"מ או כר"א וכרבנן אלא משום דפשיטא ליה לר"ת דהלכה כר"מ מסוגיא דנדרים דמוקמינן לרב כר"מ וקי"ל כרב באיסורי לכך הוצרך ר"ת להוכיח דלאו כר"מ אליבא דר"א אלא כר"מ דרב ששת וא"כ ממילא מוכח דלרב ששת מודה ר"מ בע"מ שתצא לחירות דמהני כדמהני התם ע"מ דמה שאת נותנת לפיך ואגופא דסוגיא דתלמודא דנדרים לא שייך להקשות מנ"ל לאוקמי מילתא דרב כר"מ ואליבא דרב ששת הא מצי לאוקמי מילתא דרב כר"א וכרבנן דאפשר דלא משמע ליה לסתמא דתלמודא דנדרים שום סברא אוקימתא דר"א משום דפשיטא להו דבע"מ שתצא לחירות אפילו ר"מ מודה ומהאי סוגיא גופא מוכיח ר"ת דהלכה כרב ששת ואפילו לשיטת הפוסקים כשמואל בנדרים וס"ל דלענין ממון איתשל אפ"ה ע"כ הכא הלכה כרב ששת ואליבא דרבנן ועיין בסמוך:

דף כד.

בא"ד ועוד מייתי ראיה דהלכה כר"ש מפ' בן סורר כו' והשתא בשלמא לר"ש אתי מיהא כרבנן כו' עכ"ל. ואפ"ה לא ניחא ליה לפסוק כשמואל דמסייע ליה נמי סתמא דפסחים משום דבפסחים לא נחית סתמא דתלמודא לפרש דוקא הכי אלא משום דבעי לאוקמי מתניתין אפילו כרבנן וממילא ידעינן דלר"מ איירי באמר לו ע"מ שתצא ידי פסח וכן נראה מל' והרא"ש ז"ל ומה"ט לא הוצרך ר"י ז"ל ליישב שיטה דפסחים אלא סוגיא דנדרים דפ' בן סורר. מיהו ממתניתין דפ' בן סורר לא קשיא לר"א דהא איכא התם אוקימתא אחריתא ע"ש ונראה דרב גופא נמי מוקי למתני' דפ' בן סורר בהאי אוקימתא אחריתא דלא תיקשי סתמא דבן סורר אסתמא דנדרים כן נ"ל:

בא"ד אך ר"י אומר דאין ראיה דהלכה כרב ששת כו'. נראה דר"י רוצה לפסוק כרב ומוקמינן ליה בנדרים כר"מ והיינו כר"מ אליבא דר"א אלא דאכתי קשיא לי א"כ אמאי מוקמינן התם בנדרים למילתא דרב כר"מ הא אפי' כרבנן נמי מצי לאוקמא ואפשר משום דלר"מ שמעינן בהדיא דבעבד לא מהני מה שתרצי עשי דהא אפילו ע"מ שתצא לחירות לא מהני א"כ באשה מעלינן חד דרגא דבעינן מיהא ע"מ שאת נותנת לפיך אבל כולי האי לא מפלגינן בין אשה לעבד לומר דבאשה מהני מה שתרצי עשי משא"כ לרבנן דלא פסיקא לן כולי האי דלא מהני בעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו דהוי כמה שתרצי עשי אלא ר"א מסיק הכי מסברא וא"כ אפשר דבאשה מהני אפילו מה שתרצי עשי כן נ"ל בשיטת ר"י ובעיקר דבריו נ"ל לפרש דמה"ט גופא דאם נתן הבעל מתנה לאשתו קנתה א"כ מש"ה נמי מהני בה תנאה והיינו למאי דפרישית בסברת הרא"ש ז"ל דהו"ל כאילו אמר לאדון ע"מ שלא יהא שלך וא"כ דוקא בעבד שייך לומר כן דהא אפילו אם אמר לאדון ע"מ שתתן לעבד נמי לא מהני דהא אין לעבד יד כלל משא"כ באשה שאם התנה עם הבעל ע"מ שתתן לאשתך מהני דהא קנתה מיד הבעל ואם כן כשהתנה הנותן עם האשה לא גרע כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה אלא בזוזי דידה כו' ומה שפירש בקונטרס לא נהירא עיין בחידושי הרשב"א שכתב ליישב שיטת רש"י וכן במה שכתבו התוספות דאיירי כשהקנה לה אחר מנה כתב שם בל' אחר דאיירי שהבעל נתן לה מתנה וזה מוכרח בשיטת התוספות דהא אליבא דר"א איירי הכא דבע"מ שאין לבעלך רשות בו לכ"ע קנה הבעל ועיין במהרש"א:

דף כד:

א"כ שן ועין מאי אהני ליה. ונ"ל דעיקר דיוקא מייתורא דשן דהא עין ודאי איצטריך למעט שן דחלב דכיון דישלחנו רבוייא הוא הוי מרבה הכל אפילו שן דחלב ועוד דבלא"ה איצטריך עין למעט מומין שבסתר והשתא אתי שפיר נמי הא דמקשה מעיקרא מהכהו על ידו וסופה לחזור ולא מקשה נמי ממומין שבסתר דמשמע לקמן מפלוגתא דרבי ובן עזאי ורבנן דלכ"ע מומין שבגלוי לא בעינן והו"ל להקשות כיון דישלחנו ריבוייא הוא מנ"ל למעוטי מומין שבסתר אע"כ דהוי ידע שפיר דממעטינן משן ועין מומין שבסתר אלא דקשיא לי' מנ"ל למעוטי נמי סופה לחזור דהא מריבוייא דישלחנו איכא לרבויי הכל וממיעוטא דשן ועין לא שייך למעט אלא מאי דלא דמי לגמרי והיינו מומין שבסתר וע"ז משני שפיר א"כ שן ועין מאי אהני ליה פירוש כיון דאיכא תרי מיעוטי א"כ מחדא ממעטינן מומין שבסתר ואידך למעוטי סופה לחזור וממילא מימעט נמי שן דחלב כן נ"ל נכון:

שם אמר רב ששת הרי שהיתה עינו סמוייה וחטטה עבד יוצא לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא ותנא תונא כו'. ועי' בפרש"י בד"ה נחטטה והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו א"כ בשינו נדודה והפילה נמי וכן הקשה מהרש"א ז"ל ובתוספות ישנים הקשו נ"כ מאי מייתי ראיה הא לא דמי לעוף דמתחלה לא היה בו דבר שראוי לפסול משא"כ הכא בעבד שהיתה סמוייה מעיקרא כו' ולולא שאיני כדי היה נ"ל דלא מייתי רב ששת ראיה לעיקר הדין דודאי פשיטא ליה מסברא מריבויא דישלחנו דכל שעשאו מחוסר אבר פשיטא דיוצא לחירות ולא הוצרך להביא ראיה אלא לעין מיקרי אבר משום דלכאורה לא הוי אבר כיון שאין בו עצם ובאהלות נמי לא קחשיב ליה לגבי רמ"ח איברים שבאדם ולהכי מייתי מעופות דאף על גב דאין מום בו אלא מחוסר אבר אפילו הכי פסול להקרבה בנחטטה עינו אלמא דאשכחן לעין מיקרי אבר משום הכי יוצא לחירות דהא עשאו מחוסר אבר משא"כ בשן לא אשכחן דמיקרי אבר כן נ"ל נכון:

דף כה.

גמרא ורבי לשון לא ורמינהו הרי מי שהיה מזה כו' ועוד תניא שניטל רוב הלשון ר' אומר כו'. נראה דלאו משום ליציאת עבד לחירות דמי להנך מקשה הכי אלא כיון דלר' סירוס מיקרי מומין שבגלוי אע"ג דלא הוי גלוי כמו שן ועין אע"כ כיון דישלחנו ריבוייא הוא סובר רבי דמרבינן הכל ולא מימעט משן ועין אלא מאי דלא הוי גלוי כלל א"כ אמאי ממעט רבי לשון הא אשכחן לשון דמיקרי גלוי לענין הזאה ולענין מומי בכור ובזה נתיישב' קושיית התוס' בד"ה ר' מדמה אלא דהתוספות נמי לסברא זו נתכוונו ועדיפא משני דודאי אין דמות עבד לטבילה דהתם בעינן דומיא דבשרו דהוי גלוי לגמרי מאבראי משא"כ בעבד כיון דכתיב שן אלמא דלא בעינן מאבראי ממש אלא גילוי קצת ובזה נתיישב' נ"כ קושיית מהרש"א ז"ל ודו"ק:

שם וסבר רבי לענין טבילה כטמון דמי והתניא מעשה בשפחתו של בית רבי שנמצא עצם בין שיניה כו'. הכא נמי יש לדקדק מאי מקשה מלשון אשיניים דהא שינים הוי גלוי טפי מלשון דהא בעבד מיקרי מום שבגלוי משא"כ לשון דהוי מום שבסתר לרבנן דפליגי אר' אלא דאפ"ה מקשה שפיר למאי דפרישית דודאי

עבל לא למי לטבילה דהתם לומיא לבשרו והכא לומיא לשן מ"מ לרבי קשה ממ"נ אי לריש לומיא לבשרו ממש מאברא"י א"כ אפילו שן לא בעי טבילה ואי לא לריש לומיא לבשרו ממש אלא לבעינן לומיא לבשרו כל דהו שיהא גלוי קצת לאפוקי בית הסתרים ממש א"כ לשן נמי ליבעי טבילה דהא לר' מיקרי גלוי לענין עבד והזאה ומומי בכור כנ"ל:

דף כה:

בהמה גסה נקנית במסירה כו' ונראה ברור דולאי בהמה בכלל מטלטלים נינהו והיינו דתנינן במשנה דבסמוך לנכסים שאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה וכדמסקינן עלה דלריש לקיש מדאורייתא ולר' יוחנן מדרבנן וכל הני קניינים משיכה ומסירה והגבהה ע"כ כולהו בכלל משיכה נינהו למ"ד מדאורייתא לאורייתא ולמ"ד מדרבנן לרבנן וממילא דכל א' קונה לפי מה שדרכו בכך כמו שיבואר בסמוך ועוד דאפי' לר' יוחנן נמי עיקר קנין משיכה מיהא לאורייתא במתנה דאל"כ במה יקנה ומה שהקדים התנא לשנות בהמה מקמי שאר מטלטלים ולמאי דפרישית לעיקר קנינא תליא נמי בשאר מטלטלים היה מהראוי להקדים דין המטלטלים בכלל ולומר דנקנין במשיכה אלא דאפשר דהתנא בכולהו פירקין מכל ענייני קניינים מיירי וחשוב חשוב קודם קתני בתחלה דין קניית אשה ואח"כ ע"ע ואח"כ עבד כנעני ואח"כ בהמה שהיא בכלל בעל חי ואח"כ שאר נכסים:

רש"י בל"ה נקנית במסירה כו' אבל במשיכה לא מקנייה דאין דרכה בכך כו' עכ"ל. מלשון זה נראה מבואר בכוונת רש"י דלאו משום חשיבות למסירה ממשיכה תליא מילתא אלא משום שאין דרכה בכך ותלע דאי ס"ל משום דמסירה עדיף ממשיכה א"כ בכל המטלטלים דמהני משיכה אמאי לא מהני מסירה לעדיף והא לא אשתמיט שום תנא ואמורא לומר דמטלטלים נקנין במסירה אלא במשיכה או בהגבהה לבר מספינה ושטרות כדאיתא בפ' הספינה אע"כ כדפרישית דלכ"ע מסירה קנין גרוע הוא ולא מהני אלא בבהמה גסה לר"מ ור"א לכך הוכרח רש"י לפרש דהיינו משום דלא"א בענין אחר דלאו אורחה לא במשיכה ולא בהגבהה ונראה עוד שמה שהכריחו לרש"י לפרש כן היינו משום דקתני והדקה בהגבהה והאי ולאי דוקא בהגבהה א"כ ע"כ רישא נמי דוקא כן נ"ל בשיטת רש"י ולשיטת התוספות נמי ע"כ צריכין לסברא זו דהא דמהני מסירה בבהמה גסה לר"מ ור"א ולא בשאר מטלטלים היינו משום דבהמה גסה אין דרכה במשיכה לכך תקנו למסירה נמי מהני אלא דלאפ"ה אי עביד משיכה מהני אע"ג דלאו אורחה בכך כדאשכחן בהגבהה למשום דהוי קנין חשוב מהני אפילו במידי דלאו אורחה בהגבהה אלא במשיכה ה"ה במשיכה במידי דלאו אורחא במשיכה אלא במסירה ולרש"י מצינן למימר דלוקא הגבהה מהני בכל מקום כיון דניכר ביה טפי ענין הקנאה לעיקר הגבהתו לצורך קנין קעביד משא"כ במשיכה דאין ניכר בו קנין כ"כ למה"ט לא מהני בלברים שדרכן להגביה א"כ לא מהני נמי במידי דלאו אורחא כן נ"ל נכון ועיין בסמוך:

תוספות בל"ה בהמה גסה פי' בקונטרס כו' משמע לפירושו למסירה עדיפא ממשיכה והא דקאמר כו' במשיכה וכ"ש במסירה עכ"ל. ולמאי דפרישית בסמוך כל זה אינו מוכרח לפרש"י דע"כ לרש"י נמי מסירה גריעא ממשיכה אלא דאפ"ה לר"מ ור"א בעינן דוקא מסירה משום דלאו אורחה במשיכה ולפ"ז ממילא שמעינן כיון דלרב מהני בה משיכה ה"ל כשאר מטלטלין דבעינן דוקא משיכה ולא מסירה כן נ"ל לפי' רש"י וק"ל:

בא"ד ומיהו הך פירכא איכא לשנויי כו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל בכוונתם דבהא מיתרצו כל הנך קושיות שהקשו מעיקרא ע"ש ומ"מ נראה לעיקר תירוצם דהאי קושייתם בתרייתא דפיל משא"כ הנך קושיות לא מיתרצו שפיר בהא דהא מתניתין דריש פ"ק דב"מ משמע דאיירי בין במציאה בין במקח וממכר דומיא דבבא דשנים אוחזין דמוקמינן התם רישא במציאה וסיפא במו"מ וכן הא דמקשה סתמא דתלמודא אמילתא דשמואל מנהיג מי איכא למ"ד לא קני נמי אכתי לא מיתרצא שפיר דמאי קושיא דלמא שמואל במקח וממכר איירי מיהא בהא מצינן למימר דאכתי מקשי שפיר דאי ס"ל במקח וממכר הא קאמר הכא דלא קני במשיכה לפרש"י ומשום דאין תירוצם מספיק כ"כ אהנך קושיות לכך כתבו לשון הך פירכא ולבסוף מסקו אבל אכתי קשה מרבי אלעזר כו' כן נ"ל. מיהו לפי שיטת רש"י אפשר דבההיא דב"מ גרסינן ר' אליעזר והכא ר"א שהיה חבירו של ר"מ וק"ל:

בא"ד ור"ת הקשה על פי' רשב"ס וכי מנות הן משיכה ומסירה שמבטלים זו את זו כו' עכ"ל. ובפרק הספינה כתבו התוספות לתרץ דולאי הכי הוא כדאשכחן בהגבהה לדברים שדרכן להגביה אין נקנין במשיכה אלא בהגבהה ע"ש ולענ"ד נראה דר"ת סובר דמשום הא לא איריא דשאני הגבהה לעיקר עניינו אינו אלא לשם קנין כמ"ש בסמוך בשיטת רש"י וק"ל:

בא"ד ור"י הקשה על פי ר"ת ז"ל כו' מההיא דפ' הספינה וכו' עד סוף הדיבור. ומהרש"א ז"ל כתב שדבריהם אין מובנים בזה דהא לפירוש ר"ת ע"כ כיון דמסירה עדיף א"כ הא דקאמרי רבנן עד שימשכנו האי עד לאו דוקא לכ"ש במסירה וא"כ שפיר הוי מיתוקמא כרבנן והניחו בצ"ע ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו של מהרש"א ז"ל לאגב חורפיה לא דק שפיר בסוגייא דהתם דהא לפי סברא זו לא הוי מקשה הש"ס התם מידי דאפי' למאי דמוקמינן ברה"ר לימא אביי ורבא דאמרי כרבי ומאי קושיא הא רבנן נמי מודו לכ"ש במסירה דמהני אע"כ דהמקשה דהתם סובר כפשיטות לעד שימשכנו לוקא ולא במסירה והיינו באחד משני דרכים או משום דליתא לסברת ר"ת אלא משיכה עדיפא או משום דמסירה לא מהני ברה"ר וא"כ מקשה ר"י שפיר על ר"ת דאף למאי דהוי משמע ליה מעיקרא דאיירי בסימטא נמי תיקשי ליה דהא לאביי ורבא למסירה קונה ברה"ר כ"ש בסימטא וא"כ לא מיתוקמא כרבנן אבל לפי' ר"י אתי שפיר דמעיקרא הוי סובר דרבנן סברי דבסימטא לא מהני מסירה ואביי ורבא דאמרי כרבנן כמו שפי' ר"י שם והדברים ברורים דלא כמהרש"א ודו"ק:

דף כו.

משנה נכסים שאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. כבר כתבתי דמסירה והגבהה נמי בכלל משיכה נינהו וכל דבר לפי ענין הרגיל בו אי למ"ד מדאורייתא כולהו מיל ליל מיקרי ולמ"ד מדרבנן לרבנן מיהו האי אין נקנין אלא במשיכה לאו דוקא דהא תיקנו נמי בחליפין כדתנינן להדיא באידך מתניתין דסיפא ולאידך גיסא נמי יש לי לדקדק דהא דקתני נכסים שאין להם אחריות נקנין במשיכה לאו כללא הוא דהאיכא שטרות דהוי נמי בכלל נכסים שאין להם אחריות כדלייקינן להדיא בדף הסמוך אמתניתין דהכא גופא דזו שנינו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות אשטרות קאי ואפ"ה קי"ל דאינן נקנין לא במשיכה ולא במסירה והגבהה אלא בכתיבה ומסירה דוקא ונהי דאיכא למימר לרבי דסתם המשנה לטעמיה דס"ל אותיות נקנין במסירה לחוד בפרק הספינה ולקמן בפרק האיש מקדש דף מ"ז ע"ב מ"מ איכא למידק אהא דקי"ל הלכה כסתם משנה וקשיא הלכתא אהלכתא אע"כ דהאי כללא לאו דוקא ויתכן יותר לפמ"ש לקמן בפרק האיש מקדש דמאן דס"ל דבעינן כתיבה ומסירה היינו משום דס"ל דמכירת שטרות מדאורייתא לא מהני כלל אלא מדרבנן מיקני בכתיבה ומסירה א"כ אתי שפיר טפי דשבקי לקנין שטרות ולא איירי ביה דנהי דקי"ל לעיקר משיכה נמי מדרבנן לרבי יוחנן מ"מ עיקר מכירת מטלטלים מיהא הוי לאורייתא משא"כ בשטרות לעיקר מכירה מדרבנן כן נ"ל:

(קונטרס אחרון) דף כו משנה נכסים שיש להם אחריות כו' ונכסים שאין להם אחריות נקנין במשיכה. וכתבתי דיש לדקדק דבכולהו מתניתין דפירקין קחשיב כל קניינים שבעולם במה נקנין ואמאי שביק לקנין שטרות דלא תני להו. בשלמא למ"ד דנקנין במסירה א"ש דהוי בכלל משיכה דהא שטרות נמי נכסים שאין להם אחריות נינהו כדמוכח בגמרא דקאמר זו ששנינו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות ואשטרות קאי וכדפרישית לעיל במשנה דבהמה גסה דמשיכה ומסירה חדא מילתא היא. אלא למאי דקי"ל דגבי שטרות בעינן כתיבה ומסירה ולאי קשה שטרות אמאי שייריה. וכתבתי ליישב ע"פ מ"ש לקמן דף מ"ח פרק האיש מקדש דמאן דס"ל שטרות נקנין בכתיבה ומסירה היינו משום דס"ל לעיקר מכירת שטרות אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא לא מקנו כלל ולפ"ז מצינן למימר דמש"ה לא קתני במתני' דלא קתני אלא כל הני לעיקר מכירתם מדאורייתא:

גמרא בכסף מנלן. לכאורה נראה דהאי שקלא וטריא היינו אליבא דר"ל דוקא דכסף אינו קונה במטלטלין משא"כ לרבי יוחנן דבסמוך דכסף קונה ד"ת במטלטלין וכפרש"י בסמוך משום דילפינן בק"ו מהקדש או כפירוש הרי"ף ז"ל דילפינן בק"ו מע"ע גופו קונה ממונו לא כ"ש א"כ מה"ט גופא אית לן למילף נמי דכסף קונה בקרקעות אלא דלענ"ד לרבי יוחנן נמי איצטריך קרא דאל"כ ה"א דקרקעות כיון דבחזקת בעליהן עומדות אין דרך להקנותן אלא בשטר דוקא וכדכתיב נמי ספר המקנה דהוי משמע דוקא ספר קונה ולא דבר אחר ועוד יתיישב יותר למאי דפרישית בריש מכילתין דאי לאו ג"ש דקיחה קיחה משדה עפרון ה"א דקידושי אשה דוקא בשטר דמקשינן הוייה ליציאה וא"כ אי לאו דאשכחן כסף דקונה בקרקעות להדיא הו"א איפכא דאשה אין נקנית אלא בשטר וג"ש דקיחה קיחה נמי לאידך גיסא דקיחה דשדה עפרון היינו בשטר וכסף לאו משום קנין יהיב ליה מש"ה איצטריך לאתויי בהדיא מקרא כן נ"ל:

תוספות בל"ה אמר קרא שדות בכסף יקנו הא דלא אייתי מקרא דשדה עפרון משום דדלמא ה"מ מעובד כוכבים כו' עכ"ל. ולמאי דפרישית בסמוך אין צורך לכל זה דהא אי לאו האי קרא דהכא אדרבה בשדה עפרון גופא לא הוי ידעינן דקנאה אברהם בכסף אלא בשטר כמ"ש התוספות גופא בריש מכילתין בל"ה א"נ שדות וכ"ש למאי דפרישית בסמוך דאיכא למילף איפכא כן נ"ל אלא דבלא"ה משני התוספות שפיר דהא האי פירכא גופא מקשה הש"ס לעיל בע"ע דנקנה בכסף והא דילפינן קידושי אשה משדה עפרון ולא פרכינן היינו משום דלהתם איכא ג"ש לקיחה קיחה כמ"ש מהרש"א ז"ל ויתיישב יותר לפמ"ש התוספות בריש מכילתין דלא ילפינן עיקר קנין משדה עפרון אלא גילוי מילתא בעלמא דלשון קיחה היינו כסף וק"ל:

גמרא ואי פריש פריש כי הא כו' אף ע"ג דכל תנאי שבממון קיים אפ"ה הוצרך לאשמעינן דלא תימא דאין כאן תורת קנין כלל כ"א בכסף ובשטר וא"כ תו לא מהני ליה האי תנאי דאכתי לדברים בעלמא נינהו ויכול לחזור בו קמל"ן כיון דלכל חד קנין חשוב הוא דהא כסף לחוד קונה במקום שאין כותבין ושטר לחוד קונה במתנה אלא טעמא דרב משום דמסתמא קפיד ולא סמכא דעתא א"כ כיון דפריש דלא קפיד מהני:

שם אמר שמואל ל"ש אלא במתנה אבל במכר לא קנה. אף על גב דלוקח את ספר המקנה במכר כתיב מ"מ קרי' ליה שפיר ספר המקנה כיון שקונה במתנה ועוד תירצו דהתם מוכר שדהו מפני רעת' הוי ואין צורך לזה וק"ל:

שם מתיב רב המנונא בשטר כו' ולכאורה יש לדקדק דלמא התם איירי בדפריש אי בעינא בשטרא איקני כדלעיל בסמוך ואפשר משום דמסתמ' האי ברייתא דבשטר כיצד אמתניתין קאי ומתניתין ודאי בדלא פריש איירי דומיא דכסף וחזקה ועוד דממימרא דשמואל גופא מוכחינן דה מדקאמר ל"ש אלא במתנה ולא מוקי לה אפילו במכר ובדפריש אע"כ דלא משמע ליה לאוקמי מתניתין בדפריש דוקא ואף על גב דאכתי לא למי דחזקה דמהני אפילו במכר דרוב הפוסקים בהא לא איכפת לן דשפיר שייך למיתני בהדי הדדי כל חד היכא דשייך ביה אבל לענין דלא בעינן שיפרש מסתמא דומיא קתני נן נ"ל:

שם ובחזקה מנלן כו' במה ירשתם בישיבה. ואף על גב דבגורל ואורים ותומים נתחלקה ולא הוצרכו לחזקה מ"מ נ"ל דמייתי שפיר דלמ"ל ליוצאי מצרים נתחלקה א"כ ולאי היה הגורל לשמות מטות אבותם ואח"כ מה שנטלו מירושת אבותם חלקו וזכו כ"א בחלקו בישיבה דהא עיקר גורל בחלוקת השבטים איירי קרא ומהא ילפינן שפיר בפרק בית כור דהאחין שחלקו מהני גורל ואפי' למ"ל לבאי הארץ מסתמא חלקו לשמות מטה אבותם בשעת ביאתן ממש והרבה מאותן באי הארץ מתו בשבע שכיבשו ושבע שחילקו וירשו בניהם וחלקו בחזקה שהחזיק כ"א בשלו ועוד דהא בני גד ובני ראובן לא אשכחן בהו גורל ואף ע"ג דהאי קרא לבמה ירשתם היינו בשאר שבטים לאחר שעברו הירדן מ"מ במה זכו אותן השבטים בחלק בני גד ובני ראובן בארץ כנען גופא כיון דב"ג וב"ר לא היו בגורל אע"כ בישיבה החזיקו וא"כ מתקיימין שתי מקראות לאך בגורל ובמה ירשתם בישיבה כן נ"ל נכון ועיין בחידושי מהר"י טראני ודו"ק:

שם ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה מנלן לכתיב כי תמכרו כו' לבר הנקנה מיד ליד. וקשיא לי אכתי מנ"ל דלא מיקני אלא במשיכה לחוד מדאורייתא דלמא מקנו נמי בכסף מק"ו דהקדש כמו שפירש"י לרבי יוחנן וראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל לב"מ שכתב שיש מי שסובר דבאמת לר"י משיכה נמי קונה מדאורייתא אלא דבריש פרק שני דבכורות אית' להדיא בגמרא דלר"י משיכה לא קני מדאורייתא ולכאורה היה נ"ל דלענין קניית משיכה גופא לא איצטריך קרא למיל ליל דמסברא ידעינן למשיכה קונה דאלת"ה במתנה ובמציאה ובנכסי הגר והפקר במה יקנה וא"כ ע"כ קרא למיל ליל איצטריך לאפוקי שאר קניינים אלא דלפ"ז קשה איפכא לר"י דנהי דלית ליה דרשא דמיל ליל אכתי ליל למאי מקנו נמי במשיכה מהאי סברא גופא דפרישית אליבא דר"ל ויש ליישב כיון דלר"י לית ליה דרשא דמיל ליל אי ס"ל דקונה בין בכסף ובין במשיכה א"כ כיון דקרא דוכי תמכרו לעמיתך סתמא כתיב ולא מסיים באיזה קנין איירי תו לא שייך למידרש מיעוט דלעמיתך לאפוקי עכו"ם שאינו קונה כמו ישראל דאכתי לא ידעינן הי מינייהו מרבה והי מינייהו ממעט וראיתי לבריש פרק שני לבכורות הרגישו התוספות בזה להקשות אליבא דר"ל אמאי לא דריש האי ק"ו ונלחקו ליישב ובשם ר"י תירצו דדרשינן לעמיתך דומיא דעכו"ם בחלא ולכאורה אין לבריהם מוכרחים כיון שאין קנין העכו"ם מוזכר שם לא שייך למילדש דומיא ודוקא איפכא ילפינן שפיר מה ישראל בחלא אף עכו"ם בחלא שאין להרבות קניינים בעכו"ם טפי מבישראל כלפרישית לעיל בפירקין אבל למאי דפרישית אתי שפיר ועוד נ"ל ליישב לפי מאי

דפרישית בפרק הזהב על קושיית הנמוקי יוסף על שיטת רש"י דיליף בק"ו מהקדש והא קל מחמור לא ילפינן וכתבתי שם דאין כאן קולא או חומרא דבהקדש נמי זימנין דהוי קולא אי איתרמי איפכא שמשך הגזבר וקודם מתן מעות נתייקר ואף על גב דבהא אמרינן לא יהא הקדש קל מהדיוט היינו לאחר שתקנו חכמים משיכה בהדיוט לר"י כמ"ש התוס' לקמן דף כ"ט ע"ש אבל בעיקר דינא דאורייתא דאין כאן אלא קנין א' שפיר יליף רבי יוחנן מהקדש ולאו מק"ו במכר אלא גילוי מילתא כיון דזימנין דאיכא קולא להקדש משא"כ לר"ל למשיכה כתב בהדיא מדרשא דמיד ליד א"כ תו לית לן למילף כסף בק"ו מהקדש קל מחמור לא ילפינן ואדרבא ילפינן איפכא דבהקדש מהני תרוייהו כסף או משיכה היכא דאיכא רווחא להקדש משא"כ בהדיוט וכה"ג יש לפרש לשיטת הרי"ף ז"ל דר"י יליף קנין כסף מק"ו לע"ע לגופו קונה ממונו לא כ"ש ואם כן לר"ל כיון דמשיכה כתיב בהדיא במטלטלים וכסף בע"ע תו לית לן למילף האי ק"ו דהאיכא למימר נמי איפכא וממילא דכל חדא תיקום אדוכתיה כן נ"ל ולו"ק:

שם נכסים שאין להם אחריות מנהני מילי אמר חזקיה דאמר קרא ויתן להם אביהם מתנות עם ערים מצורות ביהודה. והא ליכ' למימר דמדין חצר קנאו המטלטלים שבתוכו דא"כ איפכא מיבעי' ליה ויתן להם ערים מצורות עם מתנות לא מיבעיא לשיטת הש"ך דלא מהני מדין חצר אלא אם החצר שלו קודם המתנה אלא לפי מה שאפרש לקמן שיש לפקפק בזה אפ"ה נראה דעיקר המתנה היה ערים מצורות והמטלטלים טפילין א"כ ע"כ מדהקדים הכתוב הטפל לעיקר היינו משום דבמטלטלים אגב מקרקעי הקנה להם שצריך להקדים בדבריו המטלטלים קודם לקרקע בהאי לישנא ממש מטלטלים אגב קרקע ועוד נראה דמייתורא דעם קדריש דה"ל למיכתב וערים מצורות אע"כ לאשמעינן האי דינא קאתי כן נ"ל ובהא דאיבעיא לן נמי אי בעינן צבורין לא תיקשי נמי אי ס"ל דבעינן צבורין מאי אהני לן הא דמטלטלים אגב קרקע ת"ל דבלא"ה קני מדין חצר דשפיר איצטריך אגב קרקע היכא שאין החצר משתמר לא לדעת הקונה ולא לדעת המקנה ואין הקונה עומד בצד שדהו בכה"ג לכ"ע לא מהני מדין חצר כדאיתא פ"ק דמציעא דף י"א ע"ש ולו"ק:

דף כו:

ת"ש אמור רבי מעשה באדם א' שחלה בירושלים כר"א ואמרי לה ברי' היה כרבנן. בפרק מי שמת איתא בהדיא דר"א מייתי ראיה לדבריו דלא מהני מתנת שכ"מ באמירה בעלמ' אפילו במצוה מחמת מיתה כ"א בקנין אמרו לו חכמים משם ראיה בריא היה ע"ש מיהו נרא' דשקלא וטרי' דשמעתין היינו דוקא אליבא דרבנן דלר"א לא שייך לומר ניקנינהו ניהליה במשיכה דאפשר שלא היה רוצה להקנותן לו מעכשיו אלא לאחר מיתה ואע"ג שהיה יכול להקנותן לו במשיכה שלא יקנו לו אלא לאחר מיתה דמהני אפילו עומדת באגם לאחר זמן כדאיתא בפרק האשה שנפלו אפ"ה לא סמכ' דעתיה דקסבר דלמא שמיט ואכיל וכ"ש דלא שייך אליבא דר"א הא דמקשינן וניזכינהו ניהלי' ע"י אחר דהא ר"א קאמר בהדי' בפרק מי שמת דאין זכין לגדול אע"כ דאליבא דרבנן קאי האי שקל' וטרי' דשמעתין והיינו דמייתי להא דאמרי לה בריא היה כרבנן כן נ"ל מיהו מהא דאמרו לו אין לו תקנה קשי' לי ניקנינהו ניהליה באודיית' כדאית' פ' מי שמת דף קמ"ט בעובדא דאיסור גיור' וכה"ג קשה בההיא דמדוני א' דלעיל ולכאורה היה נ"ל ליישב דמתוך שהיה רוצה לחלק לכמה בני אדם כדאיתא בהדיא בפרק מי שמת במעשה דמדוני שאמר צפונו לפלוני ועמו מאה צאן כו' דרומו לפלוני ועמו מאה צאן וא"כ היה רוצה להקנות דוקא בזה הסדר זה ראשון וזה אחרון באופן שאם ימצא איזה פחת ואחריות לא יפסיד הראשון וא"כ אם היה ע"פ אודייתא היה ההפסד לכולם בשוה אלא דלפ"ז לא הוי מקשה נמי מידי בסמוך ולקנינהו במשיכה או ע"י אחר ויש ליישב בדוחק אלא דיותר נראה דמה שאמרו ואין לה תקנה היינו שלא היה רוצים לומר לניקנינהו באודיית' דמיחזי כשקרא כמ"ש מהרש"ל ז"ל בגיטין דף י"ג גבי מעמד שלשתן בד' התוספ' בד"ה גופא ע"ש ולו"ק:

תוספות בד"ה ה"נ אלא מאי כו' אבל ברוב ספרים כתוב גירס' אחרת כו' ה"נ ליתא למקבל מתנה ליקנינהו ניהליה בחליפין כו' ומכאן מדקדק הר"ר שמעיה כו' ופלא גדול הוא בעיני ריב"ן דמעשים בכל יום כו' ועוד תדע שבכל הגמ' משמע כו' עכ"ל. ועיין בלשון הרא"ש ז"ל שהבי' בהדיא כמה סוגיו' הש"ס דמוכחן בהדיא דמהני ק"ס אפילו שלא בפני הקונה ע"ש ולולי שבענין כזה שנחלקו אבות העולם כמ"ש הרא"ש ז"ל ושאר פוסקים ראיתי לקיים בעצמי במקום גדולים אל תעמוד מ"מ כיון שהתוספות והרא"ש ז"ל כתבו דברוב ספרים כתוב כן אמרתי בלבי תורה היא וללמוד אני צריך דהא בלא"ה קשיא לי למה הוצרכו להקשות ממעשים בכל יום ומסוגיי' הש"ס ואמאי לא פשיטא להו מסברא דמהני אף שלא בפני הקונה דמה נשתנה קנין זה דחליפין משאר קניינים דקי"ל זכין לאדם שלא בפניו וזכי' מטעם שליחות כדמקשינן הכא בפשיטות ונקנינהו ניהליה ע"י אחר במשיכה אע"כ דמשמע להו דמסברא איכא למימר דודאי שני קנין זה משאר קניינים אי משום דלא שייך לומר זכין לאדם שלא בפניו ומטעם שליחות אלא היכא שהמקנה מוסר המתנה ליד הזוכה שיהא שליח בדבר זה ומשהגיע לידו נגמר הדבר וזכה בו בשביל חבירו וכן כשמקנה לו בשטר מתנה ומסר השטר לידו ה"ל כאילו מסרו לבעל דבר עצמו משא"כ בקנין חליפין משום דקנין חליפין חידוש הוא מדברי קבלה ואין לך אלא מה שאמור בענין ונתן איש לרעהו נמצא דלפי סברא זו יש לי ליישב הקושי' שהקשה הרא"ש ז"ל מסוגי' הש"ס דהנך כולהו איירי בחוב או במכירה ומתנת קרקע ושיעבודין ובהנך כולהו מהני נמי בשטר אף בלא קנין ואפילו במה שלא היה חייב כדאשכחן בחייב אני לך מנה בשטר וכמ"ש הרא"ש ז"ל גופא הובאו דבריו בב"י סי' מ' דהיינו מטעם אודיית' ומסיק שם דאף ע"ג דמנה מטלטלים הוא אפ"ה מלטרא וכתב גמר ומקנה דהא אשכחן כמה דברים שנקנין אפילו באמירה היכא דידעינן דגמר ומקנה וא"כ מה"ט גופא מהני נמי בקנין בכה"ג אפילו שלא בפני הקונה ולאו מטעמא דשליחות אלא מטעם הודאה והתחייבות בעלים דכיון דקני מיניה אלימא מילתא טובא דלאו מילי דבדיחא נינהו אלא בלב שלם מודה או מתחייב עצמו בפניהם וכיון שמתחייב עצמו וגופו לכך ממילא נשתעבדו נכסין כדין נכסי דבר אינש אינון ערבין בי' ובהכי אתי שפיר ההיא דכותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטרי אקנייתא שהרי מודה ומתחייב עצמו בכך ולא גרע מעידיו בחתומיו דזכין לאביי אלא דאפילו למאן דלית ליה דאביי מודה בשטר אקניית' דקנין אלים טפי וה"ל התחייבות והודאה גמורה מעכשיו מש"ה מהני שפיר דהא אפילו בהודה שלא בפני התובע דרך הודאה גמורה כתבו רוב הפוסקים דמהני אף בלא אתם עידי וכ"ש בשאמר אתם עידי דלכ"ע מהני וכ"ש היכא דאיכא שטר או קנין דעדיף מאתם עידי וכן במתחייב לזון בת אשתו או בנותיו היכא דהוי בעולם שפיר מהני אף שלא בפניהם בשקנו מידו מה"ט גופא כיון שהתחייב עצמו וגופו בחוב גמור ממילא אישתעבד ניכסי כדפרישית וכן אפילו במתנת קרקעות כיון דסתם קנין לכתיבה עומד הוי כאילו אומר כתבו שטר מתנה לפלוני ותנו בידו דשלוחין גמורין עשאן לכתוב וליתן ומש"ה מהני שפיר אף שלא בפני המקבל משא"כ בנותן מתנה מטלטלים ידועים דלא מהני בהו שטרא וא"כ לא שייך נמי סתם קנין לכתיבה עומד ואידי ואידי לא מהני בהו לאלומי מילתא למימר דגמר ומקני בלב שלם אלא קנין חשוב בעינן משיכה או קנין דחליפין ממש שמקנה לו גוף החפץ ומגזירת הכתוב וחידוש דקנין חליפין ומש"ה איכא למימר שפיר דלא מהני הקנין במתנת המטלטלים כי האי דהכא שלא בפני הקונה כיון דמתורת זכייה זכיי' מטעם שליחות ליכא מטעמא דפרישית וטעמא דגמר ומקני בלב שלם נמי לא מהני בהו כמ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה משום דלא סמכא דעתא דקונה עלייהו כיון שיכול להבריחן מש"ה לא מהני בהו שטר וממילא דה"ה לקנין שלא בפניו והא"ש ליישב גירסת הספרים שלפנינו שהיה כתוב ברוב הספרים ה"נ ליתא למקבל מתנה כך היה נראה בעיני ולולי שאיני כדי להכנים ראשי בזה מ"מ כתבתי הנלע"ד להתלמד במקום אחר ועיין בלשון הרא"ש ז"ל בר"פ הנושא שכתב בעצמו זה הלשון דבמטלטלים ידועים לא מהני אלא משיכה ולא שטר אבל דרך שיעבוד וחוב מהני לשון שטר ומסיק ג"כ בסוף דה"ה לקנין והיינו דגמרי כדפרישית וממילא נתיישבו כל קושיותיו בשמעתין ועיין מ"ש בסמוך שלא היו רוצין להקנות באודייתא ולפ"ז יתיישב יותר ולו"ק:

(קונטרס אחרון) גמרא אלא ליתא למקבל מתנה כתבו התוס' דמכאן מדקדק הר"ר שמעיה דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה כו' ופלא גדול הוא בעיני ריב"ן ממעשים בכל יום וכן הרא"ש ז"ל הקשה כמה קושיות מכמה סוגיות. וכתבתי ליישב בטוב טעם ולקיים הגירסא דיש לחלק בין שאר קניינים דמהני בהו שטר משא"כ במטלטלים ידועים דלא מהני בהו שטר מש"ה איכא למימר שפיר דלא מהני קנין שלא בפניו וכמ"ש באריכות בטוב טעם לולי שהקדמוני' לא כתבו כן וצ"ע:

בד"ה מעשה בר"ג וזקנים פי' בקונטרס כו' וקשה דא"כ מה היה מועיל תיקונו אדרבא גרע טפי שמא יאכלו הכל ואף המעשר עצמו עכ"ל. כבר פירשתי בזה בחידושי בפ"ק דמציעא דודאי אין כוונת התוס' לחשש המעשר עצמו דהא קי"ל דמותר לזרים אלא שאם יאכלו כל המעשר או מקצתו יש בו האי חששא גופא דטבל דהו"ל טבל טבול לתרומת מעשר ולמאי דמסקו התוס' בשם התוספתא דר' יהושע הפריש ג"כ תרומת מעשר א"כ כ"ש דאיכא חששא שיאכלו התרומת מעשר עצמו אלא דאכתי קשה לשון התוס' שכתבו דאדרבא גרע טפי ומה גריעותא איכא הכא הא טבל במיתה כמו תרומת מעשר וא"כ יותר יש לחוש לאכילת טבל דבודאי אם יאכלו כל דהו קיימי באיסור טבל ממה שנחוש שיאכלו הכל וקיימי באיסור תרומת מעשר וכן הקשה מהר"י טראני בחידושיו. והנלע"ד דלמאי דס"ל להתוס' שקרוב לודאי שיאכלו הכל לפי שהוא דבר מועט א"כ אתי שפיר מה שכתבו דגרע טפי דהא בפ' בתרא דיומא במי שאחזו בולמוס דמאכילין אותו איסור הקל ופליגי התם בן תימא ורבנן אם אין כאן אלא טבל ותרומה וס"ל לחכמים דטבל מיקרי קל לגבי תרומה ע"ש ומסתמא קי"ל כחכמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' מאכלו' אסורות כן נ"ל ועי"ל דלגבי ביתו של ר"ג שלא היה התבואה שלהם אפשר דליכא איסורא דאורייתא כדאיתא בפרק הפועלים דף פ"ח דדרשינן תבואת זרעך ולא לקוח משמע דמדאורייתא אין האיסור אלא לבעל התבואה עצמו ולא ללוקח וכ"ש מי שאוכלין דרך עראי משל אחרים ואפילו בני ביתו וכדאשכחן בפועלים וכדאיתא פ"ב ופרק ג' דמעשרות ע"ש משא"כ בתרומת מעשר דאיכא איסורא דאורייתא לכל אדם כן נ"ל נכון אלא דלפ"ז קשה לי אמאי לא מייתי האי טעמא בפרק בתרא דיומא וצ"ע ולו"ק:

בא"ד ומיהו קשה איך יצא מביתו כו' עכ"ל. ולענ"ד כבר נזהר רש"י ז"ל מזה שדקדק בלשונו הנח וכתב ושכח ולא נתן רשות לתרום ולא כתב שכח ולא תרם והנראה מזה שהתבואה היה עדיין במחובר כשהלך ר"ג דא"א לתרום אלא שהיה לו ליתן רשות לתרום לכשיתלש דאף לפמ"ש התוס' בפ"ק דנזיר דף י"ג שנסתפקו אם אדם יכול ליתן רשות לשליח קודם שהגיע זמנו להפריש חלה מ"מ נראה דבכה"ג אם אמר לכשיתלש דמהני עיין לקמן דף ס"ב אלא ששכח ר"ג ליתן רשות וא"כ תו לא קשה מההיא דחבר שאינו מוציא מתחת ידו ועיין בחידושי הריטב"א שתירץ בענין אחר. ומה שהקשו עוד לפרש"י למה היה צריך ליתן להם הא בקריאת שם סגי יש לי ליישב דודאי טפי עדיף ליתן להם מיד כי היכי דלא ליקו בבל תאחר כדאיתא בפ"ק דר"ה וכמ"ש שם התוס' בד"ה ומעשרות דבאמר ולא אפריש קאי בבל תאחר אף קודם הביעור ע"ש. ומה שהקשו עוד דהיה לו לפרש כמה מעשר נמי אתי שפיר למאי דפרישית שהיה במחובר קודם שהלך וא"כ לא היה יודע כמה יפריש. ומה שהקשו עוד דבסיפא תני א"ר יהושע תרומת מעשר למה הוצרך לזה כו' כבר הרגיש מהרש"א ז"ל וכתב דהא ודאי היה לו לירא שמא יאכלו בני ביתו של ר"ג ורבים תמהו על מהרש"א ז"ל דהתוס' לשיטתייהו שכתבו שהיה הרבה תבואה בכרי ולמאי דפרישית לדברי מהרש"א ז"ל קיימין דנהי שלא היה חושש שיאכלו הכל אפילו תרומת מעשר עצמו דבמעשר עצמו לא היה חושש שמותר לזרים מ"מ ר' יהושע ודאי היה חושש שמא יאכלו בני ביתו של ר"ג המעשר עצמו קודם שהופרש ממנו תרומת מעשר וא"כ הו"ל טבל הטבול לתרומת מעשר דהוי ג"כ במיתה. ובלא"ה נמי לא ידענא מאי קשיא להו לתוס' וכי לא ניחא ליה לר"י להפריש מיד לקיים מצות הפרשת תרומת מעשר וזריזין מקדימין למצות ואף שלא היה מקיים ההפרשה כתיקונה לקבוע מקום מ"מ כשיבא לביתו יגמור המצוה כתיקונה. ומה שהקשו עוד כיון שלא קבע מקום לצפונו או לדרומו מה הועיל כבר תירץ הריטב"א ז"ל דר"ג סבר יש ברירה וכ"ש למאי דפרישית שהתבואה היה עדיין במחובר כשהלך וא"כ מסתמא לא היה יודע נמי באיזה מקום התבואה מונחת לקבוע מקום וכל מאי דהוי אפשר לתקוני היה מתקן דאף למ"ד אין ברירה הא אסקינן דמספקא ליה וא"כ מוטב לתפוס הספק ולהניח ודאי איסור ובלא"ה נמי הא מילתא דלצפונו או לדרומו פלוגתא דתנאי היא וא"כ שפיר מצינן למימר דר"ג ס"ל כאידך תנא. ומה שהקשו עוד דלא עשה כלום כיון שלא אמר שיהא מעשר אפשר דמכיון שאמר שיהא נתון ליהושע מיד לא גרע ממאי דקאמר שיהא מעשר כדאשכחן כה"ג טובא בפודה מעשר שני ולא פירש וכן במדבר על עסקי גיטה וקידושי' ולא פירש דנתינה הו"ל כמו בדיבור וה"נ כיון שאמר מה שאני עתיד למוד נתון ליהושע אפשר דהו"ל כמו שאמר שיהא מעשר. נמצא לפמ"ש נתיישבו כל קושיות התוס' על פירש"י. ועל פי' התוס' בשם ר"ת דשעת הביעור היה ואיירי שפיר שכבר הפריש קשיא לי א"כ מאי שאני עתיד למוד דקאמר וצ"ע מיהו מסוף דבריהם שכתבו כי לא היה מתוקן משמע שהרגישו בזה ועיי' במהרש"ל ובמהרש"א ולו"ק:

דף כז.

בא"ד וא"ת למה אינו מזכיר תרומה גדולה כו' עכ"ל. כבר כתבתי בפרק קמא דמציעא שקושייתם דוקא לפירושם הקודם דלפירש"י לא שייך להקשות כן דכיון שכתב ששכח פשיטא דמצינן למימר שכבר הפריש תרומה ושכח להפריש שאר מעשרות אלא דלפמ"ש בסמוך בשיטת רש"י שהתבואה היתה במחובר קודם שהלך ר"ג מביתו א"כ קשה יותר קושיית התוס' למה לא הפריש תרומה גדולה ויש ליישב דבאמת נתן רשות לבני ביתו לתרום תרומה גדולה לכשיתלש כיון דאי אפשר לגורן שתיעקר עד שהפרישו ממנו תרומה גדולה כדמסקו התוס' בשם הירושלמי ור"ג היה יודע שלא יבא לביתו קודם שיעקר הגורן משא"כ לשאר מעשרות לא היה נותן רשות כיון שאין זמנם אלא משעת המירוח והוא היה סבור שיגיע

לביתו באותו זמן ומצוה בו יותר מבשלוחו כן נ"ל. והשתא לאתינן להכי אין צורך לומר שהיתה במחובר אלא היה צריך נמי לומר ששכח ליתן רשות ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

גמרא ומקומו מושכר לו מ"מ בעינן צבורין ועיי' בפירוש רש"י. ויש לדקדק אהא דמשמע בשמעתין בפשיטות דהא מילתא לר"ג וזקנים שהיה אומר ומקומו מושכר לו היינו משום דמטלטלין אגב קרקע הקנה להם בפ"ק דמציעא דף י"א איכא פלוגתא דאמוראי בהא דלמאי דמשני רב פפא ואסקה נמי רב אשי היינו דבעין חצירו של אדם הקנה להם וכ"כ כמה פוסקים דהלכתא הכי דבתראי נינהו ע"ש בב' הרי"ף והרא"ש ז"ל. והנלע"ד דנהי דר"פ ורב אשי אוקמוה מדין חצר היינו לשקלא וטריא דהתם דבעי למיפשט מהאי ברייתא דלא בעינן עומד בצד שדהו לענין חצר שאינה משתמרת ואהא קאמרי דאפי' את"ל שבדין חצר הקנה להם כי היכי דלא תיפשוט דבעינן צבורין אפ"ה ליכא למידק דלא בעינן עומד בצד שדהו דאיכא למימר לעת אחרת מקנה שאני אבל בעיקר פירוש הברייתא לרב פפא ולרב אשי נמי איירי מדין אגב כדמשמע פשטא דלישנא דברייתא דאי מדין חצר איפכא מיבעיא ליה דבתחלה היה לו לר"ג להשכיר להם המקום ואח"כ המתנות שכן דין חצר מעיקר הדין לא מיבעיא לפי שיטת הס"ד סי' ר"ב דהיכא דחצרו ומתנתו באין כא' לא מהני מדין חצר א"כ לא שייך לומר כן דאיירי מדין חצר אם לא שנאמר שאחר שאמר ומקומו מושכר לו חזר ואמר שנותן להם המתנות אלא שתחלה אמר דרך הפרשה ואח"כ לקיים מצות נתינה או מצות ביעור לשיטת התוס' לעיל וא"כ כל זה דוחק וניחא לן להעמיד הברייתא כפשטה מדין מטלטלים אגב קרקע שצריך להקדים המטלטלים לקרקע. אלא דבאמת יש לי לדקדק על שיטת הס"ד אי משום דבגיטין בפ' הזורק משמע להדיא דגיטו וחצירו באין כא' מהני מדין חצר ונהי דיש לחלק אכתי הסוגיא דפ"ק דב"ק דף י"ב וסוגיא דפ"ק דמציעא משמע לכאורה דמהני נמי מדין חצר ע"ש. ואפי' אי ליתא לדברי הס"ד מ"מ קודם שחזר והקנה להם המתנות לא הוי מהני דין חצר וא"כ איפכא מיבעיא ליה אע"כ מדין אגב איירי ודו"ק:

דף כז:

אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ופרש"י אמן אמן יתירא למדרש ביה גלגול כו'. ולכאורה הלשון תמוה דכיון דמסקינן דאיירי מגלגול לאו מייתורא ודרשא דקרא אתיא אלא לפשטא דקרא בהכי איירי שהיא צריכה לומר שני פעמים אמן א' על עיקר שבועה דנשואין ואמן שני על הגלגול דאירוסין אלא דיש ליישב לשון רש"י דודאי אכתי במה שאומרת שני פעמים אמן אמן אין כאן גלגול שבועה אם לא נזכר בשבועת הכהן הגלגול דאירוסין דהא לשון אמן אינו אלא קבלת דברי הכהן לכך הוצרך לפרש דמייתורא דאמן הוא דשמעינן שהכהן מגלגל עליה בלשון השבועה ענין האירוסין כמו שאבאר וא"כ לפ"ז אפשר דבדיעבד אפי' אם לא אמרה אלא חד אמן נמי הוי קאי אפי' אגלגול דאירוסין אלא דמייתורא דקרא הוא דשמעינן ענין הגלגול כן נ"ל לפי לשון רש"י ז"ל ועוד אפשר דאסגרת לישנא בעלמא מפרש רש"י הכי כיון דלמאי דבעי למימר מעיקרא מקמי דס"ד דקאי אגלגול אלא למילי מילי קאמר כפרש"י בסמוך א"כ ע"כ לפשטא דקרא דאמן אמן לאו שאומרת כן שני פעמים אלא דלשון המקרא הוא כך לייתורא לדרשא מש"ה כתב רש"י האי לישנא נמי לענין גלגול. ועי"ל דרש"י סובר דפשטא דלישנא לתרי זימני אמן שייך נמי לענין אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אלא דאכתי בחד הוי סגי כמ"ש התוס' וא"כ אייתר ליה אמן לענין גלגול אבל הראשון יותר נכון ועיין בסמוך ודו"ק:

שם האי ארוסה היכי דמי אלימא דקני לה כשהיא ארוסה כו' והתנן ארוסה ושומרת יבם כו' מ"ט תחת אישך אמר רחמנא וליכא. לכאורה האי מאי טעמא לישנא יתירא הוא וביבמות דף נ"ח נמי לא מסיק לה בהאי לישנא ואפשר משום דהתם לא בעי לאוכוחי אלא דיש חופה לפסולות וקאמר עלה ואנהרינהו לעיינין ממתניתין א"כ שפיר מדייק מדקשיא מתני' אהדדי ולא איצטריך לאתויי טעמא משא"כ הכא לעולא דבעי למילף גלגול שבועה מן התורה דוקא א"כ שפיר איצטריך לאתויי כולה מילתא מקראי ומסיק שפיר האי אמן אמן דקרא דע"כ לדרשא קאתי לענין ארוסה ושומרת יבם וא"כ אי מילי מילי קאמר לא מצית לאוקמי בארוסה כיון דאינה שותה דהכתיב תחת אישך אלא דאכתי קשיא לי דמייתי קרא דתחת אישך דהיינו ילפותא דר' יונתן התם בברייתא ושביק לקרא דתחת אישה דמייתי התם במתני' גופא ר"פ ארוסה ולכאורה היה נ"ל בזה דנהי דמייתי הכא שקלא וטריא מארוסה אפ"ה ע"כ סמיך נמי אשומרת יבם דאי מארוסה לחוד איכא לאוקמי כשבא עליה ארוס בבית חמיה כפרש"י בסמוך אע"כ דשינויא דחיקא הוא והיינו משום דקשיא ליה דכוותה שומרת יבם כדמקשה ביבמות אע"כ דע"י גלגול איירי. וא"כ לפ"ז שפיר איצטריך לאתויי ה"נ דרשא דתחת אישך דהיינו כרבי יונתן דממעט לתרווייהו מקראי ארוסה ושומרת יבם מדכתיבי תרי קראי תחת אישה ותחת אישך כך היה נ"ל לכאורה. אלא דלפ"ז לא הוה מייתי עולא שפיר לגלגול שבועה מן התורה ממש דהא דלקושטא דמילתא מצינן לאוקמי קרא דאמן אמן לארוסה לחוד ובבא עליה ארוס בבית חמיה ומשומרת יבם לאו איירי קרא כיון דלא משכחת לה א"כ אכתי בגלגול מנ"ל ועוד דבלא"ה נמי לית לן למימר דאיירי הכא משומרת יבם כיון דלקושטא דמילתא הא דשומרת יבם היינו פלוגתא דתנאי דרב המנונא דוקא דאמר שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה מן התורה או כר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולא קי"ל הכי כדאיתא בסוטה וכ"ש דלא שייך לפרש כן למה שאפרש בסמוך בלשון רש"י לפרש דבריו במה שכתב דשינויא דחיקא הוא לאוקמי כשבא עליה ארוס בבית אביה. לכך נ"ל לפרש באידך גיסא לעיקר שקלא וטריא דשמעתין היינו דוקא מארוסה ומשום דעולא בעי למילף גלגול שבועה מן התורה אליבא דכ"ע מש"ה מייתי קרא דתחת אישך דאפי' ר' יאשיה דהתם דפליג בשומרת יבם ומוקי לקרא דתחת אישה דמייתי במתניתין דהתם לדרשא אחריתא לאשת חרש כו' ואפ"ה מודה בארוסה דאינה שותה מקרא דתחת אישך כדאיתא התם להדיא בברייתא וכמ"ש שם התוס' כן נ"ל ואי תקשי אכתי אליבא דרבי יאשיה מנ"ל גלגול שבועה דלמא קרא דאמן אמן לא איירי מארוסה אלא אמן לשומרת יבם ואמן לכנוסה דמאי דס"ל לשומרת יבם שתיא אלא דבהא איכא למימר כדפרי' בסמוך דעולא לא ס"ל כרב המנונא דשומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה וא"כ לא שייך להשביעה בכך כדאיתא בסוטה ועוד דאפילו לר"ע נמי לא משמע ליה לעולא לאוקמי עיקר קרא דאמן אמן לשומרת יבם דפשטא דקרא משמע שכל הנשים אומרות שני פעמים אמן וא"כ ע"כ לענין ארוסה ונשואה איירי דשייך בכל הנשים מש"ה מייתי קרא דתחת אישך כן נ"ל ודו"ק ועיי' עוד לקמן בסמוך:

שם אלא דקני לה כשהיא ארוסה כו' ומשקה לה כשהיא נשואה כו'. והקשו בתוספות אכתי אמאי שתיא הא טומאה תחת אישך משמע היכא דהסתירה היתה בנשואין ותירוצם נראה דחוק מאד ולכאורה נ"ל ליישב דהשתא דקאמר אלא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא נשואה לאו מילי מילי קאמר אלא עכשיו סליק אדעתא דאיירי מגלגול היכא דשייך צד שבועה דהא שמעינן דהא מילתא בלא"ה מאמן מאיש זה ואמן מאיש אחר כמ"ש התוס' בסמוך וכדאיתא בירושלמי דשמעתין להדיא וא"כ קאמר שפיר אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר ומשקה לה כשהיא נשואה ולפ"ז שפיר קרינן בה נמי כי שטית טומאה תחת אישך דהיינו שמגלגל עליה שמא נטמאת ג"כ תחת אישה ואדרבא לכאורה פשטא דקרא הכי משמע דכתיב ואת כי שטית טומאה תחת אישך וכי נטמאת ויתן בך איש את שכבתו מבלעדי אישך ולישנא יתירא לגמרי הוא אע"כ דתרי מילי נינהו שמשביעה אם נטמאת תחת אישה ממש ומשביעה ג"כ אם נתן בה איש שכבתו ונטמאת בשום ענין בעולם אפילו בעודה ארוסה אלא דהא דממעטינן ארוסה דאינה שותה ובעינן נמי שתקדום שכיבת בעל לבועל היינו משום דבעינן שיהא שייך בה דוקא שיוכל הכהן להקרותה בזה הלשון גופא דתחת אישך משא"כ בעודה ארוסה בשעת השקאה שאין הכהן יכול להקרותה ולהשביעה בזה הל' דתחת אישך ממעט לה קרא דאינה שותה וכן בשלא נבעלה מהבעל כלל שיודע הבעל שאין הכהן יכול להקרות בה מבלעדי אישך מש"ה לא היה משקה משא"כ היכא שהיא נשואה עכשיו שפיר יכול להשקותה אקינוי וסתירה דאירוסין כיון שיכול לגלגל עליה זנות דנישואין ויכול להקרותה ולהשביעה בזה הלשון אם נטמאת תחת אישך דנישואין וכי נטמאת מבלעדי אישך דהיינו באירוסין שהיא עיקר שבועה ע"י קינוי וסתירה ושבועה דנישואין היינו בגלגול כיון דשייך בנשואה צד שבועה ע"י קנוי וסתירה שאחר נישואין ואכתי היכא דלא שייך צד שבועה מנ"ל כגון בקרקעות וע"ז מייתי שפיר מקרא דונקה האיש מעון וא"כ אקינוי וסתירה דאירוסין ליכא צד שבועה דהא אין המים בודקין אותה אע"כ דאפ"ה מתוקמא ע"י גלגול דאירוסין אלמא דלעולם מגלגלין אפי' בקרקע כן נ"ל לולי שהתוס' לא פירשו כן ודוק היטב ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה ונקה האיש מעון וא"ת לוקמה כגון שבא עליה בשוגג כו' דהא כי מוקי לה ע"י גלגול כו' עכ"ל. ולולי דבריהם היה נ"ל בפשיטות דלמאי דמוקי לה ע"י גלגול אפילו את"ל דלאו מנוקה מעון מיקרי ואין המים בודקין אותה אפ"ה היה מגלגל עליה שבועה זו דשמא מחמת השבועה היא תודה כמו שאר שבועות ממון וסברא זו נ"ל מוכרחת דאלת"ה א"כ מאי קאמר לה הכהן מבלעדי אישך מי שקדמה כו' ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל ותיפוק ליה דאפ"ה היה משביעה בכך ע"י גלגול ואי ס"ל דכמה שמשביעה ע"י גלגול נמי המים בודקין אותה א"כ למאי נ"מ קאמר לה הכהן מבלעדי אישך אע"כ דבקדמה שכיבת הבועל לא היו המים בודקין אותה והוצרך הכהן להודיעה שלא תוציא לעז על מים המרים ובזה נתיישב לי נמי לישנא דקרא דקאמר לה הכהן ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי וקרינן ביה חנקי כדלקמן דף ס"ב ולמאי דפרישית א"ש שאם לא נטמאת תחת אישה ממש אלא מן האירוסין נהי שלא היו בודקין אותה אפ"ה קאמר לה חנקי ואם לא נטמאת כלל הנקי כן נ"ל נכון לולא שהתוספות לא כתבו כן ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) שם בתוס' בד"ה ונקה האיש מעוון וא"ת ולוקמי כגון שבא עליה בשוגג כו' דהא כי מוקי לה ע"י גלגול לאו מנוקה מעון הוא. וכתבתי דלולי דבריהם היה נ"ל בפשיטות דלמאי דמוקי לה ע"י גלגול אע"ג דלאו מנוקה מעון מקרי ואין המים בודקין אותה. אפ"ה מגלגלין עליה שמא מחמת עון שבועה תודה כמו בשאר שבועת ממון והוכחתי סברא זו מראיות מוכרחות מסוגיא דשמעתין. ובזה נתיישב לי היטב הא דכתיב הנקי ודרשינן חנקי כמ"ש בפנים:

(קונטרס אחרון) ועפ"ז העליתי ארוכה במה שנחלקו אבות העולם בענין גלגול שבועה אי אמרינן בה נמי מחויב שבועה וא"י לשלם כמו בעיקר שבועה וכן לענין היפוך שבועה כדאיתא בש"ע ח"מ סי' פ"ד מחלוקת הפוסקים בזה וכתב הש"ך שם ס"ק י"א שתימא גדול הוא בעיניו כיון שגלגול שבועה לאורייתא כמו עיקר שבועה מהיכי תיתי נחלק ביניהם ולמאי דפרישית אין כאן מקום תימא כלל כיון דעיקר גלגול שבועה לא ילפינן לה אלא מסוטה והרי לפנינו דבסוטה גופא יש חילוק גדול בין עיקר שבועה להגלגול דעל עיקר היו המים בודקין אותה ועל מה שהשביעה ע"י גלגול לא היו המים בודקים אותה כן נ"ל נכון לדבר נאה ומתקבל:

בד"ה ה"ג אלא לאו כו' וביבמות איכא דמוקי לה כו' ועולא לא ס"ל הא שינויא דשינויא דחיקא הוא כפ"ה וקשה הא דשמעתין נמי כו' דקאמר אילימא כו' ול"ל האי קרא הו"ל למימר מבלעדי אישך כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאי אולמא דהאי קרא מהאי קרא אדרבא האי קרא דתחת אישך כתיב מקמי מבלעדי אישך ועוד דבברייתא בפרק ארוסה מייתי להדיא קרא דתחת אישך ואי אעיקר קרא קשיא להו ליפשוק לגמרי מתחת אישך וממילא ידעינן דארוסה לא שתיא מדכתיב מבלעדי אישך והיינו ממש קושיית הגמרא בפ' ארוסה א"כ הו"ל להקשות כן בפשיטות אבל מדכתבו הו"ל למימר מבלעדי אישך משמע דאסוגייא דשמעתין קשיא להו ואפשר דעיקר קושייתם דמעיקרא הו"ל למימר הכא מקרא דמבלעדי אישך ותו לא הוי איצטריך לאתויי נמי קרא דונקה האיש מעון דמהאי קרא דמבלעדי אישך לחוד מצי לאתויי דלא מצי לאוקמי כלל בארוסה בשום ענין אלא ע"י גלגול כן נ"ל בכוונת התוספות. אמנם נלע"ד ליישב שיטת רש"י למה שכתב דעולא לא ס"ל האי שינויא והוסיפו התוספות בלשונם דשינויא דחיקא הוא היינו דלא משמע ליה לעולא לאוקמי קרא דאמן אמן יתירא לענין ארוסה ולאוקמי בכה"ג דבא עליה בבית חמיו משום דטפי משמע לעולא דקרא דאמן אמן לאו מילי מילי קאמר אלא שכל הנשים אומרות כן בזה הלשון ממש אמן אמן שני פעמים ומכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית בסמוך דהא דקאמר אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקמשקי לה כשהיא נשואה היינו נמי ע"י גלגול כיון דשייך בה צד שבועה וא"כ איירי בכל הנשים ולא משמע ליה כלל לאוקמי קרא דאמן אמן בבא עליה בבית חמיו ונכנסה לחופה והשתא א"ש דלא קשיא אמאי איצטריך קרא דתחת אישך כיון דכתיב מבלעדי אישך דודאי עיקר קרא דתחת אישך איצטריך שפיר למעט בא עליה בבית חמיו כדמשנינן בפ' ארוסה ומש"ה ניחא ליה לאתויי האי קרא דתחת אישך דאפי' בא עליה בבית חמיו נמי לא שתיא מאי אמרת דאכתי מיתוקמא בבא עליה בבית חמיו ואח"כ נכנסה לחופה ולא נבעלה א"כ ודאי מילתא דחיקא הוא לאוקמי קרא דאמן אמן במילתא דחיקא כי האי נמצא דכל זה לעולא לעיקר מילתא אקרא דאמן אמן קאי דבעי למילף גלגול שבועה מן התורה. משא"כ בסוגי' דיבמות דלאו אקרא קאי אלא אמתני' דלא ליקשו אהדדי א"כ שפיר מוקי למתני' בבא עליה בבית חמיו ונכנסה לחופה ולא נבעלה כן נ"ל נכון. ועוד דבלא"ה נמי התם ביבמות אמימרא דרמי בר חמא קאי דמוקי לה הכי ולרמי בר חמא בלא"ה לא איצטריך קרא דאמן אמן לייתורא לגלגול שבועה דבלא"ה נפקא ליה גלגול שבועה מדס"ל לרמי ב"ח דארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת וביארתי במקום אחר דודאי רמי ב"ח ס"ל דשבועת מודה במקצת שייך אפילו בשתי פרות וא"כ מאי איצטריך קרא דשבועת שומרים דהיינו בשלש פרות אע"כ משום דשבועת שומרין היא בטענת שמא ואין לה מקום כלל אלא ע"י גלגול דמודה במקצת ואשמעינן קרא דאפילו בטענת שמא מגלגלין כדבסמוך ואם כן מהכא יליף לכל התורה כולה איסורא וממונא ופנים מחוץ ועוד דסוטה נמי איסורא וממונא הוא כמו שאבאר בסמוך וא"כ אייתר ליה קרא דאמן אמן אע"כ דאיצטריך לאשמעינן בעיקר שבועה דיש חופה לפסולות כדדייק התם כן נ"ל נכון ודוק היטב. ומתוך מה שכתבתי יתיישבו כמה קושיות בסוגיא דיבמות וכן יש ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל שפסק דבא עליה ארוס בבית חמיו מיקרי אין האיש מנוקה מעון ואפשר שיצא לו כן מדלא מוקי עולא בכה"ג ומש"ה איצטריך לאתויי נמי קרא דונקה ומה שהקשו עליו הרב המגיד והכ"מ מסוגיי' דיבמות לא ידענא מאי

קשיא להו דודאי אעיקר קרא לא שייך להקשות כן לאיסור ארוסה בבית חמיו לאו מדאורייתא הוא ולא שייך למעט מקרא דונקה ואיצטריך קרא לתחת אישך אבל עולא אמתניתין קאי לשיטת הרמב"ם ז"ל ואין להאריך כאן יותר:

(קונטרס אחרון) דף כז ע"ב אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה כו' וכתבתי דאליבא דרמי ב"ח דאמר ד' שומרי' צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת דהתם גופא שמעינן גלגול שבועה ולא איצטריך ליה למילף גלגול שבועה אלא למאי דלא קיי"ל כרמי ב"ח ומתוך כך יש ליישב כמה קושיות בסוגיא דיבמות דף נ"ח באוקימתא דרמי ב"ח גופא דמוקי למתניתין דארוסה וש"י לא שותו כשבא עליה ארוס בבית אביה ע"ש דוק ותשכח:

(קונטרס אחרון) שם באותו סוגיא בד' התוס' ד"ה אלא לאו. כתבתי ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל במה שפסק דבא עליה ארוס בבית חמיו לא מקרי מנוקה מעון והקשו עליו הה"מ והכ"מ מסוגיא דיבמות כתבתי ליישב בפשיטות:

גמרא אשכחן סוטה לאיסורא ממונא מנ"ל. אע"ג דבסוף פרק שבועת העדות מסקינן דסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ומש"ה בעי ר"מ תנאי כפול דאם שטית ואם לא שטית והיינו משום הפסד כתובה כפרש"י שם אפ"ה מקשה הכא שפיר מנ"ל לגלגול משום ממון הוא דלמא משום איסורא לחוד. מיהו משומרת יבם ודאי מצינן למילף גלגול שבועה לענין ממון דלמאן דלית ליה דרב המנונא דשומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה א"כ עיקר שבועה דשומרת יבם היינו להפסידה כתובתה לחוד כמו שפירש"י בהדיא בר"פ ארוסה וא"כ מדדרשינן נמי אמן אמן לשומרת יבם וכנוסה שפיר שמעינן גלגול שבועה בממון ע"ש. אלא דאכתי מעיקר קרא לא מצינן למילף גלגול שבועה לממון דהיא גופא מנ"ל לאוקמי קרא דאמן אמן לענין שומרת יבם כיון דאיכא לאוקמי לענין ארוסה לחוד וק"ל. מיהו הריטב"א ז"ל בחידושיו כתב דהדיא למילתא דעולא משומרת יבם נמי דייק לה ומש"ה לא מיתוקם ליה בבא עליה בבית חמיו כדאיתא ביבמות ולפי דבריו צ"ל דעולא לאו מקרא דהכא יליף לה אלא מלשון המשנה דקתני שלא שטיתי ארוסה ושומרת יבם דאי ממתניתין דהכא דקתני וזוקקין היה באפשר לומר דהיינו מדרבנן אבל ממתניתין דהתם שמעינן לגלגול שבועה מדאורייתא אלא שכל זה דוחק גדול דהא בהדיא יליף בשמעתין לעיקר גלגול שבועה מסוטה וע"כ היינו מקרא וא"כ ליכא למילק משומרת יבם דהא ליכא ילפותא יתירא לגלגול שבועה דשומרת יבם וקרא איכא לאוקמי בארוסה לחוד ודו"ק:

דף כח.

גמרא ומה סוטה שלא ניתנה ליתבע בעד אחד מגלגלין ממון שניתן ליתבע בעד אחד כו' ויש לדקדק דטפי הו"ל למימר דבממון איכא שבועה אפילו בתביעת עצמו שלא על פי עד כלל כגון במודה במקצת ושבועת שומרין. מיהו לענין שבועת מודה במקצת אפשר דעד אחד אלים ליה טפי דאשכחן כה"ג בסוטה דאין משביעה ע"פ סתירת עד אחד משא"כ שבועה דמודה במקצת לא אשכחן דכוותה בסוטה ומודה במקצת מילתא אחריתא היא בממון מטעמא דאשתמוטי אשתמיט כדאיתא בכמה דוכתי משא"כ משבועת שומרין ודאי ה"מ לאתויי דאפי' בטענת עצמו שלא ע"פ עדים כלל אשכחן דנשבע ואפילו בטענת שמא דשבועת שומרין טענת שמא היא. והנראה מזה דאפ"ה אלים ליה טפי לומר דאפילו בעד אחד שלא ע"פ שום טענת עצמו מצינו שבועה בממון כמו שפסק הרי"ף ז"ל הובא בח"מ סי' ע"ה בטוענו ע"פ עד אחד שאמר פלוני אמר לי שנטלת משלי נמי איכא שבועת התורה ומכאן ראיה לדבריו ועיין בחידושי הריטב"א שכתב בענין אחר ועי"ל דמשבועת השומרין לא פסיקא ליה דאיכא למימר דשבועת השומרין דקרא היינו דוקא שהפקיד אצלו בעדים דוקא וא"כ איכא רגלים לדבר כמו בסוטה כדאיתא בשבועות פרק כל הנשבעין ואע"ג דמסקנא לא קיימא הכי מ"מ לא פסיקא מש"ה אלים ליה לאתויי משבועת עד אחד דאשכחן דכוותיה בסוטה דאין נשבעין כן נ"ל ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף כח גמרא מה סוטה שלא ניתנה לתבעה בע"א מגלגלין ממון כו' וכתבתי דמסוגיא זו יש להביא ראיה למה שפסק הרי"ף ז"ל הובא בח"מ סי' ע"ה דבטוענו ע"פ ע"א כגון שאמר פלוני אמר לי שמטלטלין אלו שלי נמי איכא שבועת התורה ועיין בפנים:

משנה כל הנעשה דמים באחר כו' כל הסוגי' פירשתי יפה בפ' הזהב כי שם עיקר מקומה ואין צורך לכפול הדברים מ"מ אבא בקצרה בראשי פרקים שכתבתי שם דשני מיני חליפין יש חליפין דקניין סודר דהדר למחרי' וע"י חליפין דשוה בשוה כגון האי דמשנתינו אלא דחליפין דקנין סודר לכ"ע לא למדנו אלא מדברי קבלה דבועז וגואל משא"כ חליפין דשוה בשוה תליא בפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש דמייתי נמי בשמעתין דלר"י דכסף קונה מן התורה א"כ ילפינן דשוה בשוה נמי מן התורה דהא קיימא לן דשוה כסף ככסף וקי"ל נמי דאפי' בדלא קיצי נמי מקרי שוה כסף כדאיפסק הלכתא לעיל דשיראי לא צריכי שומא וכמו שהארכתי לעיל במקומו ונהי דלרבי יוחנן נמי מדרבנן מעות אינו קונה היינו משום טעמא דנשרפו חיטך בעלייה מ"מ בשוה כסף לא שייך האי טעמא דלא ולא חדא היא וא"נ אינו קונה שייך האי טעמא גופיה וא"כ כיון דקנין זה מדאורייתא הוא ואין צורך לדברי קבלה מש"ה לכ"ע מהני אפילו בפירי ובעלי חיים וכדאיתא נמי בתוספתא דמכילתין להחליף מטלטלין במטלטלין ומטלטלין במקרקעי קונין זה את זה והיינו מטעמא דפרישית בתורת כסף לבד ממטבע דאינו קונה מדרבנן בתורת כסף ובזו הסברא פירשתי כל הסוגיא ליישב שיטת הש"ס ונתיישב גם כן כל הסקלא וטריא דשמעתין במאי דקאמר ולריש לקיש דאמר משיכה מפורשת כו' ולא קאמר הניחא לר' יוחנן אלא לריש לקיש מאי איכא למימר כדקאמר בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת אלא דלעיל היינו דוקא למאי דס"ד מעיקרא משא"כ קושיא דר"ל איירי בכל גווני דע"כ כרב ששת סבירא ליה משום דאל"כ תיקשי מתניתין לר"ל ודי בהערה כזו למבין וע"ש בארוכה:

דף כט.

משנה כל מצות הבן על האב כו' ויש לתמוה מאי ענין משנה זו במכילתין ולפום ריהטא היה נראה משום דבכלל מצות בן על האב הוא להשיאו אשה וקתני דנשים פטורות וכן מצאתי בחידושי הריטב"א ז"ל. ועוד נראה דרבינו הקדוש לאחר שסידר כל קניין שבעולם במה נקנין ושיש חילוק בכמה דברים בין קניין האיש לקניני האשה כגון האי דריש מכילתין ובין עבד לאמה וכל זה בקניני העולם הזה חזר לפרש קנין העולם האמיתי לעולם הבא שאינו קנה בשום דבר מהקניינים הקודמין שקונין קניני העוה"ז אלא בשכר קיום המצות כדאיתא במשנה לסוף פרקין כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ונוחל הארץ והיינו עוה"ב ולפי שאינו דומה מצווה ועושה משום הכי הקדים מצוה הנוהגת בזכרים ולא בנקיבות ומה שנוהג בשניהם ומה שנוהג בארץ ולא בח"ל על סוף הפרק כן נ"ל:

גמרא למולו מנא לן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו. ונראה דמייתורא דבנו יליף חיוב דאב על הבן דאי מפשטא ליכא למילף דכיון שחיוב על הב"ד אפשר דמש"ה היה החיוב על אברהם שהיה זקן ויושב בישיבה אע"כ כדפרישית ועוד דמכיון דמייתי מיעוטא דאותו ולא אותה ממילא משמע דאותו היינו משום חיובא דאב והא דמייתי קרא דוימל את יצחק סמיך אסיפא דקרא דכתיב כאשר צוה אותו אלא דהראשון נ"ל עיקר:

תוספות בד"ה אותו ולא אותה וא"ת ל"ל קרא כו' וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה כו' עכ"ל. ולכאורה קשה א"כ לאידך מ"ד דאינו נוהג אלא ביום הקושיא במקומה קרא ל"ל והנלע"ד דקושית התוספות לאו דליפתוק קרא מאותו ונילף מהאי כללא דמצות עשה שהזמן גרמא דודאי שפיר איצטריך קרא דאותו ולא אותה דאותן הדורות שקודם מתן תורה דאכתי לא הוי שייכי הנך כללי דמצות עשה שהזמן גרמא אלא עיקר קושיית התוס' אסוגיא דשמעתין אמאי איצטריך לאתויי האי קרא אטעמא דמתניתין ותיפוק לן דבמתניתין גופא קתני דבמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות והאא תירצו שפיר דאיצטריך דהאי טעמא דאידך מ"ד דנוהגת בין ביום בין בלילה ולפ"ז יתיישב נ"כ הא דמקשה הש"ס בסמוך אשכחן מיל לדורות מנא לן וקשיא לן מהיכא תיתי לא יהא נוהג לדורות דמי איכא מידי דקודם מ"ת נתחייב ובתר הכי פטירי אע"כ דאפטורא דנשים קאי דנהי דקודם מתן תורה הוו פטירי מ"מ לאחר מתן תורה כיון דהושוו הנשים לאנשים במ"ע שאין הזמן גרמא א"כ למ"ד דמילה שלא בזמנה נוהג נמי בלילה מנא לן דנשים פטורות אבל אין לפרש כפשוטו דהא דמקשה אשכחן מיל לדורות מנ"ל היינו דקשיא ליה בין אחיובא דאב ובין אחיובא דב"ד דלמא לא היה נוהג כלל אפילו קודם מ"ת אלא באברהם ובית דינו לחוד כדמשמע מלשון רש"י הא ליתא דהא חיוב דבית דין כתיב בהדיא ימול לכם כל זכר לדורותיכם ולענין חיובא דאב נמי ליכא למימר דלא שייך אלא באברהם לחוד דא"כ למאי איצטריך מיעוטא דאותו ולא אותה דמאי דהוה הוה ודוחק לומר דלא איצטריך קרא אלא משום אותן הבנים שיוולדו לאברהם אח"כ ועוד דהא נמי לאו מיל מיקרי שאם היה נוהג באברהם עצמו בבנים שיוליד דהבא למה לא יהא נוהג גם בזרעו אבל למאי דפרישית דאפטורא דנשים קאי אתי שפיר כן נראה לי ביישוב דברי התוס'. מיהו בעיקר קושית התוס' היה נ"ל לתרץ בענין אחר דלא שייך האי כללא דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אלא במצות הגוף שא"א לקיים ע"י שליח כגון כל הנך דקחשיב לקמן לולב שופר סוכה ותפילין משא"כ במצות האב על הבן דאפשר לקיים ע"י שליח אפשר דלא שייך האי כללא כן נ"ל ברור וקרוב לזה יש בחידושי הריטב"א ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בדף ל"ד בלשון התוס' בד"ה מעקה ודו"ק. ועי"ל דאי לאו ילפותא דאותו ולא אותה הוי ילפינן אשה לחיובא מדכתיב ותקח צפורה צור ותמל את בנה משא"כ לבתר דכתיב אותו ע"כ דצפורה שאני דלא הוי אפשר בע"א כן נ"ל:

שם אשכחן מיל לדורות מנ"ל תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו כו' לכאורה נראה דצו את יהושע לא שייך לדורות ואם כן ע"כ דרבי ישמעאל או או קאמר דצו הוא לשון זירוז או לשון מיד ולדורות ואפ"ה גבי אברהם ליכא למימר דצו לשון זירוז דבהדיא כתיב וימל את יצחק בנו בן שמונת ימים ולענין זריזות דיום השמיני גופיה בהשכמה נמי לא איצטריך דילפינן מוישכם אברהם בבקר דזריזין מקדימין למצות אע"כ דלענין לדורות איצטריך אלא דמלשון הש"ס משמע להדיא דמלשון צו משמע כולהו זריזות מיד ולדורות ולפ"ז צ"ל דההוא דיהושע נמי שייך לדורות שהוא צווי לכל הזקנים ושופטים שבדור שיהיו זריזים כדדרשינן בפ"ק דסנהדרין בואצוה את שופטיכם אלא דמההוא לחודיה לא הוי שמעינן אלא זריזות מיד ומייתורא דצו את יהושע ילפי' דלדורות נמי שייך זריזות בענין הזקנים ושופטים ואפשר דלא שייך למילף כה"ג זריזין מקדימין דזריזות זה ענין אחר הוא לא לענין זריזות הזמן אלא דאפ"ה לא משמע שפיר דרשא דלדורות מההיא קרא דיהושע אי לאו דמייתי לה ר' ישמעאל מדכתיב בהדיא אשר צוה ה' לדורותיכם כן נ"ל:

שם דכתיב תפלה תפלה. נראה דמייתורא דקרא קא דריש דמייתרא לגמרי וע"כ דלהאי דרשא אתיא למיזל בתר הקרי דקרינן ביה תפלה תפלה וכ"כ הריטב"א ז"ל ועיין במהרש"א באריכות:

דף כט:

בד"ה ככתובה בשטר כו' שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו עכ"ל. פירוש דאע"ג דלכ"ע מצוה דגופא עדיף היינו היכא דא"א לקיים שניהם משא"כ היכא דיש בידו לקיים שניהם יש לו לקיים תחלה פדיון בנו שעיקר מצותו עליו והוצרך רש"י לזה ליישב הא דקאמר ר"י שזה מצותו עליו ולא קאמר טעמא דכתובין בשטר אע"כ דאי לאו האי טעמא הוי אונאה ללקוחות למאי דמצי למימר הנחתי לך מקום כקושיית התוספות אבל כיון דאיכא נמי האי טעמא דעיקר מצותו עליו סובר רש"י דליכא אונאה ללקוחות משום דהא דאמרו רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים תקנתא דרבנן בעלמא היא כדאיתא בר"פ הנזיקין וא"כ אפשר דסובר רבי יהודא דבכה"ג במקום מצוה לא תקנו. וכבר עלה בלבי לפרש בפשיטות דהנהו חמש בני חורין מטלטלין נינהו דלא שייך בהן האי טעמא דאין נפרעין או אפילו בקרקעות וכגון שלא היה לו אותן הקרקעות אלא לאחר שנתחייב ג"כ בפדיון בנו וכ"כ בחידושי הריטב"א ז"ל אלא דלפ"ז הדרא קושיא לדוכתא למה הוצרך ר"י לומר שזה מצותו על אביו ואם מפרש משום דבלא"ה הוא מעיקר הדין שיחלוקו ואי סבר ר"י חמש ואפי' הני חמש ומהני האי סברא דמצות בנו עליו לגרוע כח הלקוחות א"כ מה"ט מצינן למימר אפי' בשהיו לו אותן חמש בני חרי בקרקעות קודם שמכר ראשון ואפ"ה האי טעמא מגרע כח הלקוחות. מיהו ע"כ לשיטת רש"י צ"ל דאותן הלקוחות שקנו הקרקע לקחו בפירוש שלא באחריות דאל"כ א"כ אפי' אי טריף הנהו מלקוחות סוף סוף הדרי לקוחות גופייהו וטרפי הנך בני חורין כיון שהן ביד המוכר בשעת המכירה כדפרישית כן נ"ל בכוונת רש"י לפי משמעות לשונו בשמעתין וכמו שהבינו התוס' מדבריו. מיהו בפרש"י במס' בכורות דף מ"ט נראה מפירושו דאיירי שהבן מכר נכסי אביו לאחר מיתת אביו ע"ש בתוס' ודוק היטב:

תוספות בד"ה ואזיל כהן כו' ולכן פי' ר"י כו' מיצחק שעשאן אפותיקי כו' עד סוף הדיבור. וכתב מהרש"א ז"ל שהוצרכו לזה דאם לא עשאן אפותיקי אכתי מצי הלקוחות לומר לכהן הנחתי לך מקום לגבות אצל הבן כו' ע"ש ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו אין נראה שום סברא לומר כן דאדרבא אם בא הכהן לגבות פדיון עצמו מהבן לא נתחייב הבן בכך כלום כיון שיש כאן מקום לגבות מנכסי אביו שעיקר החיוב עליו וממילא אשתעבדו נכסי ומאי ענין בני חורין של הבן למשועבדים דאב. והנלע"ד בכוונת ר"י דאי לאו שעשאן אפותיקי לא שייך כאן לומר דאזיל כהן וטריף ואיזה הכהן הוא שיטרוף מנכסי אביו דודאי מצי הלקוחות למדחייה ולמימר לאו בעל דברים דידי את שהרי ממון שאין לו תובעין היא ועוד אפי' במכירי כהונה איירי אכתי היאך נפרע ממשעבדי משום דמלוה הכתובה בשטר היא ומאן יימר שלא פדאו האב דהא קי"ל לאחר שלשים בחזקת שנפדה עד שיביא ראיה שלא נפדה ובשלמא לפרש"י אתי שפיר כיון שהבן מודה ונהי דלענין לקוחות לא מהני הודאתו דחיישינן לקנוניא מ"מ הכא כיון דככתובה בשטר דמי אפשר דמהני הודאתו משא"כ לפי' התוס' דמנכסי האב איירי הא תנן להדיא שהוא בחזקת שנפדה לכך הוצרכו לפרש דאיירי שעשאן אפותיקי וזו פלייתו:

גמרא ללמדו תורה מנלן דכתיב ולמדתם כו' הא דלא מייתי מקרא דושננתם לבניך נראה משום דהתם לאו בבנים ממש איירי אלא בתלמידים כמ"ש רש"י ז"ל להדיא בפירוש החומש שהתלמידים קרוים בנים כו' והוא מלשון הספרא ע"ש ולענ"ד שזה הפי' מוכח דהא מלשון ושננתם דרשינן בשמעתין שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך וזה לא שייך אלא בתלמידים דאי בחיוב האב על הבן לא שייך דהא מסקינן בסמוך דאין חייב ללמדו לא משנה ולא גמרא אלא מקרא לחוד ומה"ט גופא לא שייך באב ובנו האי דרשא דאל תיקרי ושננתם אלא ושלשתם דדרשינן לקמן אע"כ דבתלמידים איירי וה"נ משמע לישנא דקרא דכתיב ושננתם לבניך ודברת בם נמצא שהדיבור חוזר על המלמד עליו דהיינו שהרב לומד עם התלמיד יושב ושומע משא"כ בההוא קרא דולמדתם אותם את בניכם כתיב לדבר בם משמע שהדיבור חוזר על הבן שזה תחילת לימודו כדאמרי' קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ומרגילו לדבר בפסוק תורה צוה לנו משה ועוד כיון דדרשינן ולמדתם ולימדתם נמצא דעיקר החוב על הבן עצמו כדפרישית שאביו מחויב לשכור לו מלמד שירגילו ואי לא אגמריה אביו חייב ללמוד בעצמו כן נ"ל וק"ל:

שם ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם. ויש לדקדק תינח למאן דאית ליה לקמן בשמעתין לחייב נמי ללמד את בני בניו כדכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך מה אני מקיים ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם משא"כ למאן דדריש לקמן באידך ברייתא בניכם ולא בני בניכם א"כ מנ"ל למידרש נמי בניכם ולא בנותיכם והא ודאי דהלכה פסוקה היא דאין נשים חייבות בת"ת לכ"ע ונראה דלמאן דדריש בניכם ולא בני בניכם אתיין בנות מק"ו דהא בני בנים הרי הן כבנים ממש יותר מבנות לנחלה ולכל דבר ואפ"ה אין חייב ללמד את בני בניו וכ"ש שאין האב חייב ללמד את בנותיו וממילא דרשינן נמי שהבנות אין חייבות ללמד את עצמן מדכתיב ולמדתם כו' משא"כ בבני בנים לא שייך למימר כן דנהי דאבי אביהן אינו חייב ללמדן אכתי קרינן בהו ולמדתם ע"י אביהם בעצמן כן נ"ל וק"ל:

תוספות בד"ה הא לן והא להו פי' בקונטרס בבל וכו' וקשה לר"ת כולי א"כ אכתי איכא הרהור כו' עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא ליה לר"ת דהא ודאי בנשוי לא חיישינן להרהור לענין תלמוד תורה כדאשכחן בר' עקיבא שנשתהא כל הני שנין ואמרינן נמי בפ' אעפ"י התלמידים יוצאין ב' וג' שנים שלא ברשות וברשות כמה דבעי ניזל וע"ש בתוס' דמייתי להא דר"ע ומלא חיישינן להרהור אלמא דשפיר עבדי והכי נמי משמע להדיא בשמעתין דאמרינן בן עשרים ולא נשא כל ימיו בהרהור עבירה והקב"ה אמר תיפח עצמותיו א"כ משמע דעיקר הקפידא לענין הרהור הוא רק לענין לישא אשה אבל לא שיהא עמה דווקא וכה"ג אשכחן טובא בפ' אע"פ שהלכו מנשותיהם ונסעו כמה שנים מנשותיהם ללמוד תורה ולא חיישו להרהור עבירה ולפ"ז לא קשיא נמי מההיא דר' אביתר דבפ"ק דגיטין דבלא פי' רש"י נמי תיקשי להו הא דר' אביתר אתא לפר' אעפ"י אע"כ דהיא דר' אביתר שלא ברשות איירי או דאיירי בהנך דלית להו רבה במתא למיגמר מיניה משא"כ בשמעתין איירי בענין שמוכרח לילך ולהתרחק ובלא"ה אתי שפיר טובא למאי דפרישית בחידושי גיטין דהא דר' אביתר גופיה לאו הלכה פסוקה היא כמ"ש שם תוס' מהירושלמי וע"ש ובחידושינו ולי בזה לקיים פרש"י מיהא ר"ת ז"ל גופיה אפשר למפרש בהך דפר' אעפ"י בהנך דקים להו בנפשייהו דלא אתו להרהור עבירה כר"ע וחביריו משא"כ האי בשמעתין מיירי בסתם בני אדם שפיר קשיא להו וק"ל:

דף ל.

גמרא מיתיבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה ופירש"י תורה ולא נביאים וכתובים עכ"ל. ולכאורה פירש"י מוכרח שזהו עיקר מימרא דרבא דאי תורה היינו נביאים וכתובים אדרבא טפי הוי שפיר לישנא דברייתא דקתני להו בלשון סתם מקרא וממילא א"ש נמי הא דאיצטריך לאתויי הכא מימרא דרבא בלשון המקשה משום דבלא מימרא דרבא לא פסיקא להקשות כ"כ דאפשר דהך ברייתא דלמדו מקרא אין מלמדו משנה היינו כשלמדו כבר תורה נביאים וכתובים משא"כ ממימרא דרבא קשה שפיר טובא אלא לשון הש"ע י"ד סי' רמ"ה כתב להדיא דהאב חייב ללמד את בנו כל התורה שבכתב כולה דמשמע נמי נביאים וכתובים וכן הוא ג"כ בלשון הרמב"ם והטור ז"ל וא"כ צריך עיון היאך מפרשו למימרא דרבא וכבר הרגיש בזה הב"ח שם ונדחק לפרש מימרא דרבא אבל אכתי לא נתיישב אף לפי פירושו הא דמייתי המקשה למימרא דרבא דאדרבה בלא מימרא דרבא קשה טפי דהא קתני להדיא בברייתא אין מלמדו משנה וקשיא אדשמואל ויש ליישב דבלא מימרא דרבא הוה באפשר לומר דהא דקתני למדו מקרא אין מלמדו משנה היינו דאין מלמדו משנה בשכר כדאיתא בש"ע ומסוגי' דנדרים דנוטלין שכר על המקרא משום פיסוק טעמים ואין נוטלין שכר על המדרש דהיינו משנה וגמרא כדמשמע בנדרים והא דקאמר שמואל מלמדו מקרא ומשנה היינו בחנם משא"כ ממימרא דרבא דקאמר מקרא זו תורה ולפי' הב"ח אתא לאפוקי פיסוק טעמים ע"ש א"כ מקשה שפיר דמהשתא מקרא ומשנה שוין לענין שכר כן נ"ל לשיטת הב"ח ועדיין צ"ע ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף ל גמרא מיתיבי למדו מקרא אינו מלמדו משנה ואמר רבא מקרא היינו תורה פרש"י תורה ולא נביאים וכתובים. ולכאורה פירושו מוכרח וכתבתי לפ"ז צ"ע על לשון הטור והרמב"ם והש"ע שכתבו שהאב חייב ללמדו כל התורה שבכתב כולה שבכלל תורה נביאים וכתובים וא"כ היאך מפרשי למימרא דרבא וכבר הרגיש בזה הב"ח אלא שדבריו נראין דחוקין וכתבתי ליישב דבריו:

שם אמר רב ספרא משום ר"י בן חנניה מאי דכתיב ושננתם לבניך אל תיקרי ושננתם אלא ושלשתם כו'. נ"ל לפרש לפי פשוטו משום דמלשון ושננתם ילפינן בסמוך שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך והיינו מדלא כתיב ולמדתם אלא ושננתם שהוא לשון שינון ולשון משנה וא"כ תו לא מצינן למימר דלא איירי קרא אלא בתורה שבכתב כדכתיב לעיל מיניה והיו הדברים האלה דהיינו בהווייתן דלא שייך שינון וחידוד אלא בתורה שבע"פ שהיא משנה וגמרא דאין מורין הלכה מתוך המשנה וא"כ שפיר קאמר דא"א לקרות ושננתם אלא אי קרינן נמי ושלשתם שא"א שיהא הדבר ברור לו כאחותו אא"כ בקי במקרא ובמשנה ובגמרא. ועוד י"ל דלשון ושננתם משמע תרי או מפשיטות שהוא מלשון משנה תורה דהיינו שני תורות או משום דכתיב ושננתם בשני נוני"ן כמ"ש מהרש"א ז"ל בח"א וא"כ בהנך תרי דהיינו משנה וגמרא שייך בהו נמי שינון ומלבד תורה שבכתב דכתיב לעיל מיניה והיו הדברים האלה דהיינו תורה שבכתב למ"ל דבדברי תורה כתיב וא"כ הרי לך ושלשתם ומה שהקשה מהרש"א ז"ל בח"א דלפ"ז משמע דחייב ללמוד עם בנו מקרא ומשנה וגמרא ולעיל מסקינן דאין חייב ללמוד עם בנו אלא מקרא לחוד ונדחק מאד ליישב ע"ש ומסיק בעצמו שהוא דלא כסברת הרא"ש ז"ל וכבר פירשתי שיחתי דלא קשה מידי דקרא דושננתם לבניך לאו בבנים ממש איירי אלא בתלמידים שנקראו בנים כמו שפי' רש"י ז"ל בפירוש החומש וכדאיתא בספרא והיינו מה"ט גופא דאין החיוב בבנו אלא מקרא לחוד דחיוב בנו לאו מושננתם ילפי' אלא מולמדתם וכדפרישית בריש סוגיין ודו"ק:

תוספות בד"ה לא צריכא ליומי פי' בקונטרס כו' ולא נהירא דא"כ אכתי ה"מ למיפרך מי ידע כמה חיי עכ"ל. ולכאורה יש ליישב שיטת רש"י דבשלמא לענין מספר השנים מתמה שפיר מי ידע כמה חיי וא"כ אין יודע כלל מתי ישלמו שליש ימיו משא"כ לימי השבוע לעולם ילמוד שני ימים הראשונים מקרא ואם מת אחר כך אונס רחמנא פטרי' וכ"כ בחידושי מהר"י טראני אלא די"ל דסברת התוס' דלפ"ז בשליש שנים נמי מצינן למימר כה"ג דסתם ימי שנותינו שבעים שנה וילמוד מהם שליש במקרא ואם מת אח"כ אונס רחמנא פטריה אע"כ דאין סברא לומר כן וא"כ מקשו שפיר לפירוש רש"י כן נ"ל:

שם גמרא תנו רבנן חמשת אלפים ותתפ"ח פסוקים בתורה יתר עליו תהלים שמנה כו' וכתבו בתוספות ישנים תימא דע"כ בחומש יש יותר דאף אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות אינו כ"כ כמו שיש בחומש עכ"ל הת"י. ונדפס ג"כ בש"ס החדשים. וע"ז כתב מהרש"א ז"ל וז"ל לא הבנתי התמיהא כיון דמסקינן דבחומש נמי לא בקיאין אימא דג' או ד' פסוקים דילן בחומש הוא חדא דידהו עכ"ל מהרש"א ז"ל. ואחר המחילה מכבוד תורתו דברי שגגה הן דהא אמרינן להדיא דפסוקי תורה הן חמשת אלפים ותתפ"ח וא"כ מאי בקיאות שייך הכא. וע"ז הקשו התוספות דפסוקי תהילים א"א שיהיו כך אף אם יהיו הפסוקים מג' תיבות בלבד. ולכאורה לשון התוספות גופה אטעיה למהרש"א ז"ל דלפ"ז לא הוו צריכי התוספות לכתוב בקושייתם דע"כ בחומש יש יותר אלא בפשיטות הוו להו למימר דא"א שיעלו פסוקי תהלים לחמשת אלפים ותתפ"ח ובאמת שפת יתר הוא אמנם כן בעיקר דבריהם נ"ל דמה שכתבו אף אם יהיו כל פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד אינו כ"כ ולענ"ד דלשון ג' תיבות הוא טעות סופר דודאי אם יהיו כל פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד יכולין להעלות יותר מפסוקי תורה שהן חמשת אלפים תתפ"ח דפסוקי תהילים שלנו הן עולין שני אלפים תקכ"ז פסוקים ומהם ובהם רובא דרובא כל פסוק לא פחות מששה תיבות ויש אתנחתא באמצע הפסוק וכמה וכמה פסוקים שיש בכל א' עשרה תיבות ויותר א"כ שפיר אפשר שיעלו יותר כיון דלא בקיאין בפסוקי תהלים אלא דלענ"ד דמה שכתבו התוספות אף אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד לאו דוכתן קאי אלא אמקצתן דאף אם ימצאו הרבה פסוקים שיכולין להפסיק באמצע על שלשה תיבות היכא דשייך הפסקה אפ"ה לא יעלו כ"כ ובהרבה מקומות לא שייך להפסיק בהן באמצע דבר ובאמצע ענין ולפי ענין הנגינה שבהן כן נ"ל בלשון תמיהתם אבל מכל מקום יש ליישב תמיהתם ולקיים דברי הגמרא כדפרישית ועי"ל דיתר עליו שמנה פסוקים לאו אכללא דה' אלפים קאי אלא אפרטא דתתפ"ח וכיוצא בזה אפרטא בתרא לחוד לאחדים ולעשיריות ודו"ק. והואיל ואתא לידי שנקראו הראשונים סופרים שהיו סופרין כל אותיות שבתורה אימא בהו מילתא דהוי קשיא לי כמה שנין לפי שמצאנו בספרים קדמונים ואחרונים שמספר כל האותיות שבתורה הם ששים ריבוא וע"ז רומז ישראל שנוטריקון שלו יש ששים ריבוא אותיות לתורה ולכך מספר כל ישראל היו ששים ריבוא כמו אותיות התורה ושכל אחד מישראל יש לנשמה שלו מצוה אחת ואחיזה באות אחת ולדבר זה כמעט שהוא דבר מוסכם ונזכר בזוהר ובספר הקדוש שני לוחות הברית במקומות הרבה ועמלתי משתומם ומתפלא לפי חשבון חמשים פסוקים שיערתי בלבי שלא יהיו אותיות התורה כ"א חצי ערך החשבון המוזכר עד שראיתי בס' חסד לאברהם שהרגיש בזה וכתב שנמצא לאותיות התורה הן שלשים ואחד ריבוא אלא מה שנמצא שאותיות התורה עולים ששים ריבוא היינו השבעה ועשרים אותיות האלפא ביתא עם מנצפ"ך במילואיהן ומילוי למילוי עיין שם במעיין שני נהר י"א ענין התירוץ אמנם אף שאין אני כדאי נ"ל להדברים ג"כ כפשוטן דמאחר שמצאנו שמספר האותיות שבתורה ממש הן ל"א ריבוא א"כ שפיר מצינן למימר ג"כ שהן ס' ריבוא עם התרגום שנמסר ג"כ בסיני כדאי' במדרש ובספרים הקדמונים הרבה מאד וביחוד בס' של"ה בענין שנים מקרא ואחד תרגום ועוד נ"ל לפרש בענין יותר מרווח שכל אות מאותיות התורה יש לה שני בחינות קדושות ממש ענין הכתיבה שנכתב באצבע אלקים וענין קדושת הקריאה שדיבר הקב"ה עם משה וכדכתיב אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו ורואין את הנשמע ושומעין את הנראה ואמרינן נמי יש אם למקרא ויש אם למסורת וראיה ברורה לדברי שהרי כל אותיות שבתורה נאצלו מהשם הקדוש הויה ב"ה ולא כשהוא נכתב הוא נקרא וא"כ כל התורה כיוצא בה הכתיבה לחוד והקריאה לחוד וא"כ שפיר מצינן למימר שעולין סמ"ך ריבוא ל"א ריבוא דכתיב וכ"ט דקריין וכמה אותיות לרוב שאין ניכרין כלל במבטא ואין בהן אלא בחינת כתיבה כאותיות הווין ואלפין שבאמצע התיבה והנחה כן נ"ל נכון בעזה"י ואם שגיתי אתי תלין וה' הטוב יכפר בעדי ועוד יש לפרש על דרך מזה ומזה הם כתובים ואין להאריך:

דף ל:

א"ר יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום עיין פירש"י דקרא יתירא קא דריש. ואכתי לא ידענא מאי רבותא שייך בזה לפשיטא דהכי הוא דמה נשתנה יום מיומים שלפניו. ולכאורה היה נראה דברשעים קא מיירי שכבר אמרו רבותינו חז"ל דאדם העובר עבירה נברא מלאך רע מאותה עבירה וא"כ נוסף גם הוא על שונאיו להכשילו ולהסטינו ושייך שפיר לשון מתחדש אלא דלשון יצרו של אדם משמע דלאו ברשעים לחוד מיירי אלא בכל אדם. ונראה דבצדיקים נמי שייך האי לישנא דמתחדש בזה הענין גופא דאדם עושה מצוה נברא ממנו מלאך טוב וגם מלאך רע בע"כ עונה אמן וקטיגור בע"כ נעשה סניגור כדאמרינן להדיא לעיל בסמוך אם אתה רוצה אתה מושל בו ולפ"ז יצר הרע שהיה לו באותו יום לאתמול כבר חלף והלך לו ויליף רבי יצחק מקרא יתירא דאפ"ה אשרי אדם מפחד תמיד להתגבר נגד יצרו לפי שמתחדש עליו בכל יום יש מאין כי כן יסד המלך לטובת הצדיק שכובש את יצרו היום לעשותן ולמחר לקבל שכרן ועוד יש לפרש דבצדיקים נמי שייך לשון מתחדש בכל יום דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו וא"כ כל מה שהצדיק מוסיף אומץ וכח בצדקתו הולך וגדול יצרו ג"כ הולך ומתחדש וכמו שאבאר במקומו אי"ה שלהי מסכת סוכה:

שם תנא דבי רבי ישמעאל בני אם פגע בך כו' אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ כו'. לפי שיצה"ר נקרא אבן דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם ונקרא ג"כ ברזל דכתיב הירוע ברזל ברזל מצפון ויצה"ר נקרא צפון דכתיב ואת הצפוני ארחיק מעליכם וכתיב נמי מצפון תפתח הרעה ולפי שהברזל קשה יותר מאבן כדאמרינן הר קשה ברזל מחתכו וכתיב נמי כפטיש יפוצץ סלע ומש"ה קאמר שאם היצה"ר הוא רק אבן ע"י שמושכו לבה"מ נימוח לגמרי כמו אבן אבל אם יצרו מתגבר עליו ונעשה כמו ברזל אז אינו נימוח ע"י תורה לגמרי אלא שמתפוצץ מעט מעט כן נראה לי:

שם להשיאו אשה מנלן דכתיב קחו נשים כו' בשלמא בנו בידו כו'. ופירש"י בכתובות פ' נערה דף נ"ב דבבנו שייך שפיר לשון קחו שדרכו של איש לחזור על אשה משא"כ בבנותיו לא שייך לשון קחו כיון שאין דרך אשה לחזור על איש ע"ש:

שם ת"ר נאמר כבד כו' השוה הכתוב כו' אבל בהכאה ודאי א"א וכן בדין ששניהן שותפין בו כו' ע"כ. ולכאורה שפת יתר הוא ונ"ל לעיקר כוונת הברייתא לאשמעינן דבין לעניין כיבוד אב ואם בין לענין מורא הם שוין כדאמרינן לקמן בשמעתין נתגרשה שניהם שוין ומשום דסל"א לעולם כיבוד אב קודם

באם לשייך במצות טפי וקם תחתיו לכל דבר קרויה משפחה ומש"ה הקדים שני פעמים האב לאם בכיבוד ובהלכה והא דהקדים האם במורא אינו אלא פעם אחת וא"כ הוה אמינא דהאב קודם וע"כ למה שהקדים האם לאב במורא היינו משום דבעי למסמך מורא האב לאת שבתותי תשמורו לאשמעינן דשבת קודם אף לכיבוד האב כדאיתא בריש יבמות ע"ש וקמ"ל בהאי ברייתא דהכא דע"כ האב והאם שוין לגמרי כיון שכ"א מהם הוקש כבודו לכבוד המקום וא"כ א"א שיהא עילוי לאחד מהם על השני אלא דאכתי לפי שבהלכה לא הוקש ואפ"ה הקדים האב א"כ אכתי הוה אמינ' דאתי לאשמעינן להאב קודם קמל"ן דליתא דמה שלא הוקשו לענין הכאה היינו משום דבהכאה א"א ולפ"ז מסיים נמי שפיר וכן בדין ששלשתן שותפין בו וא"כ לפ"ז האב והאם ממילא נמי שקולין הם מן הדין כן נ"ל נכון:

דף לא.

תוספות בד"ה כבד את השם מהונך בירושלמי דריש כו' בכיבוד אב נאמר כבד כו' בין שיש לו ממון ובין שאין לו ממון כו' עד סוף הדיבור. ולא ידעתי לפרש שפיר דברי הירושלמי במאי משמע ליה סתם לישנא דכבד את אביך למיירי אף באין לו ממון טפי מבכל המצות דקחשיב התם בירושלמי תפילין וציצית ולולב דמיקרי כבוד המקום ואפ"ה מסתמא פטורי באין להו דאונס רחמנא פטריה אף על גב דכתיב נמי בתורה סתם ומאי שנא במצות כיבוד דפשיטא ליה דמסתמא איירי אף באין לו ממון ונראה דפשיטא דלשון כבד הכי משמע מכבדו בין בגופו ובין בממונו וכיון שאין שיעור לדבר ממילא דהכל בכלל כיבוד אף לחזר על הפתחים והיינו נמי לענין כבוד המקום דבכלל התורה כולה לא אצטריך למעט היכא דממילא שמעינן דאונס רחמנא פטריה אלא מקרא דמשלי דכתיב בלשון כבד את ה' הוצרך לפרש במה שחונך דאל"כ היה במשמע דכיבוד היינו נמי בגופו לחזר על הפתחים קמ"ל דלא כן נ"ל ועיין עוד בזה לקמן בד' התוספות בדף הסמוך בד"ה אורי ליה משל אב:

גמרא דריש עולא רבה כו' מאי דכתיב יודוך ה' כו' בשעה ששמעו או"ה אנכי ולא יהיה אמרו לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך חזרו והודו ע"כ. ולכאורה יש לתמוה על כוונת המאמר דמעיקרא מאי סברי שאם נתאמת להם כששמעו דברי אלקים חיים שכן מאמר האל הוא היוצר הוא הבורא א"כ מה ראו לשטות זה לומר לכבוד עצמו הוא דורש ומה בכך כ"ש שהיה להם לכוף אזנם לשמוע מה שהוא אומר לכבוד עצמו והלא כל המאמין במציאות אלקות וכופר בעיקר נילך אחרי שרירות לבו הרע היינו עדת הכופרים ואומרים עזב ה' את הארץ ואין משגיח כלל בתחתונים בשום שכר ועונש ובחר לו העליונים וכמ"ש היפה תואר בראשית במאמר דור הפלגה עי"ש וא"כ מכיון ששמעו שהאל יתברך רוצה בתחתונים וצוה בפה מלא אנכי ה' אלקיך ולא יהיה לך אלהים אחרים מי יבא אחר המלך ומי פתי יסור הנה להמרות את דבריו בשאט נפש ואם לא האמינו בקול הדיבור שהם דברי אלהים חיים אלא חשבו מחשבות זרות שאיזה מלאך או כוכב נגלה להם לישראל ובדא הדברות מלבו וקרא על עצמו שם אלקות א"כ מה יתן ומה יוסיף במה ששמעו מאמר כבד את אביך לבטל מחשבתם הרעה ונ"ל דודאי כן הדבר דכל מלכי האומות שהיו באותו הזמן טעו בשטות עצמן לומר שאין להסיבה ראשונה שום השגחה בתחתונים כי אם נתונים נתונים המה תחת מערכות השמים ותחת שרי מעלה שהם שבעים שרים כמבואר וחשבו בלבם שבני ישראל ג"כ יש להם שר וכוכב מיוחד והוא הנדמה להם לישראל באיזה תמונה וקרא עצמו בשם ה' אלקים למען יקבעו זאת האמונה בלבם ויעבדוהו ולפ"ז אדרבא חשבו בעונש דבר הזה לגנות המלאך והשר הזה באומרם שבהיות שמימיהם לא נגלה להם השר שלהם בפומבי מתוך האם לפי שאינו חפץ שיעבדוהו בתמידות בשם אלוקות ממש כ"א לדרך עראי וא"כ זה השר של ישראל שקרא עצמו בשם אלקות לכבוד עצמו הוא דורש ומלבו הוא בודה אבל כששמעו הדברות מכבד את אביך ואילך שהם חוקים צדיקים ומשפטים ישרים כמאמר הכתוב בואתחנן ובאמת שכל מי שיש לו מוח בקדקדו ולבבו יבין ניכרין דברי אמת על כל המצות כאלה כבד שממש כל האומות מודים בכך וכן לא תרצח ולא תנאף ולא תענה ולא תחמוד ואף שכמעט פקרו בכולם כדאיתא במדרש ובגמ' שבני עשו אמרו זו הברכה שבירכנו אבינו על חרבך תחיה וישמעאל פרא אדם לעבור על לא תנאף וכולם על הגזל וכיוצא מ"מ ידעו בעצמן שיצרם הרע השיאן לכל אלה והוא לדבר מתנגד לחוש השכל לעשות אדם כדגי הים איש רעהו חיים בלעו ונמשל כבהמות נדמה לעשות כל הישר בעיניו והשתא איגלו בהתגלותייהו שאם לו כדבריהם כן הוא שהן תחת ממשלת מלאך או שר או כוכב למה לא נתגלה להן ג"כ בפומבי לצוותם חוקים ומשפטים כאלה ואז בע"כ ענו אמן הודות על האמת שחביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה ונצטוו בנימוסים וחוקים ישרים יותר מכל האומות בזמן ההוא והן עם לבדד ישכון וא"כ בודאי שהן דברי אלקים חיים הבוחר בזרעו של יעקב ומרוב חיבתן אמר להן אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך בלשון יחיד כאומר הן עם לבדד ישכון וחזרו והודו לדברות הראשונים שהן דברי הקב"ה בעצמו כן נראה לי נכון ועוד דלמצות כיבוד בעצמו שהשוה כבודן לכבוד המקום ידעו כן שבמקום גדולתו אתה מוצא ענוותנותו ואילו היה לדברי המלאך אין מדרכו להשוות כיבוד בשר ודם לכבודו ומלבד זה כיון ששמעו מצות כיבוד ראו מעשה ונזכרו כיון שכולם מודין במצות כיבוד אב מסברא א"כ פשיטא להדעת ניתנה לכבד המקום אף לו היה כדבריהם שאין הקב"ה משגיח בתחתונים לאחר שמודין לעיקר בריאת האדם שהיה מאתו ועוד שהעליונים ותחתונים ברשותו והוא והן חייבין בכבוד המקום וכדאמרינן לעיל וכן בדין ששלשתן שותפין בו כ"ש שיש כאן קל וחומר להיפך כן נ"ל נכון:

דף לא:

עד דאיתער מסתייע מילתא ודריש אבימי מזמור לאסף עיין פרש"י ותוספות ובחידושי אגדות למהרש"א ז"ל. ולענ"ד נראה לפרש בפשיטות דבמה שהיה אבימי מקיים מאד מצות כיבוד לאחר שהביא לו המים שביקש ממנו עוד הוסיף וקאי עליו עד דאיתער שהיה שלא לצורך אלא לקיים המצוה בלבד במדה יתירה בדבר זה ראה מעשה ונזכר להבין המזמור לאסף ולאו היינו מזמור ע"ט שכתבו רש"י ותוספות אלא מזמור ע"ג שכן תחילת דבריו של אסף שאמר ואני כמעט נטיו רגלי כי קנאתי בהוללים וגומר הנה אלה רשעים וכל המזמור שהיה מצטער מאד על אריכות הגלות כדכתיב נמי עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם וכמעט רוב מזמורי אסף בספר שני הכל על אריכות הגלות האחרון ביד בני עשו ומסיים שם באותו המזמור בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני ואיתא במדרש א"ר יהודא בן בתירה בעצת תורה תנחני ואחר כבוד תקחני כבוד גדול שכיבד עשו את הוריו שאתה עתיד לעלותינו רב הונא בשם רבי נחוניא איחר כבודו של יעקב בעוה"ז בשביל כיבוד גדול שכיבד עשו את הוריו ע"ש בילקוט עוד באריכות והיינו ממש כעין עובדא דאבימי מצינן נמי בעשו שקם על אביו והיה מאכילו ומשקהו תמיד וא"כ בהאי מילתא מסתייע מילתא לאבימי שהבין במזמור פסוקי אסף והיינו נמי דכתיב מזמור לאסף דכיון שלא מצינו לעשו אלא מצוה זו מכבוד ניתן לו שלוה כ"כ בעוה"ז ומהן אתה למד מתן שכרן של צדיקים בעוה"ז ובעוה"ב והיינו דסיים במדרש על ואחר כבוד תקחני שאתה עתיד לעלותינו כן נ"ל נכון וברור בעוה"י לולי דרש"י ותוס' כתבו בענין אחר דקאי על מזמור ע"ט ואף דלפי מה שכתבתי נתישב ג"כ על מזמור ע"ט אלא דנ"ל עיקר לעיקר הדרש אתחילת מזמורי אסף קאי ואפשר דה"ה לכולהו דאיירי בהאי ענינא לוק ותשכח ואולי מקום הניחו לי מן השמים בזה:

שם אדהכי שמע לארונא דקאתי אמר אי ידעי לא נפקי. נראה דאתא לאשמעינן דאף על גב דתנינן בסמוך מכבדו בחייו ומכבדו במותו היינו דבר שיש בו תועלת למת כגון לומר דבר שמועה מפיו או הריני כפרת משכבו משא"כ לצאת לקראת ארונו לא וכדאיתא' שילהי מס' מועד קטן בארונא דרב הונא דנפיק נפק דלא נפיק לא נפק ומחלק בין שלו קיימת וכ"ש הכא ורב אסי נפיק לקראתה מא"י לח"ל וקמל"ן דבשביל ארונו של מת אין לצאת מא"י לח"ל כן נ"ל:

דף לב.

תוספות בד"ה רב יהודא אמר משל בן מלקלק ר"י וכו' היינו אל תחזיר שא"ל עסוק בכבודו כו' עכ"ל. ואפ"ה מייתי התם שפיר דאל ישמע לו דכתיב אני ה' כולכם חייבים בכבודי דאף ע"ג דכיבוד האב נמי מצות המקום היא כמו מצות השבת אבידה אפ"ה אל ישמע לו דאביו גופו חייב נמי במצות השבת אבידה זו עצמה משא"כ מצות כיבוד לא שייך לגבי האב כלל ואדרבא יכול למחול על כבודו כן נ"ל והא דפשיטא ליה לר"י דאל תחזיר בחנם לא איצטריך קרא היינו משום דא"כ שאביו מתכוין להכעיס ולצערו לבטל האבידה תו לא מקרי עושה מעשה עמך ומותר אף לבזותו וכדמסיק נמי בסוף הדיבור לענין אם עובר על בל תשחית וק"ל ומתוך מה שכתבתי נתיישבו ונתחזקו דברי מהרש"א ז"ל דלקושטא דמילתא מוקמינן קרא דאני ה' נמי לענין השבת אבידה דשייך בהאי דרשא גופיה דכולכם חייבין וליכא למימר דלא איירי מאל תחזיר כיון דכיבוד קודם אף לאבידת עצמו דהא לתירוץ ר"י לא שייך כיבוד בכה"ג ודו"ק:

בד"ה אורי ליה כו' משמע שכן הלכה כו' כדאמר בנערה שנתפתתה דרב אכפייה כו' א"ל כגון זו כופין כו' עכ"ל. ואף על גב דבפרק כל הבשר דף ק"י מסקינן להדיא דאין כופין על מצות כיבוד דה"ל מצות עשה שמתן שכרה בצידה שאין ב"ד מוזהרין עליה כבר כתבו שם התוספות דהיינו שאין הב"ד מוזהרין לכפות בשוטים משא"כ בדברים ודאי כופין ובפ' השותפין דף ח' ע"ב כתבו עוד דנהי שאין ב"ד מוזהרין לכפותו במ"ע שמתן שכרו בצידו מ"מ אם רצו לכפותו אף בשוטים רשאין ועי' בזה בס' טורי זהב י"ד סי' רמ"ב ועי' עוד בסמוך:

בא"ד ועוד ראייה מהירושלמי שהבאתי למעלה כו' עד סוף הדיבור. ונ"ל בכוונתן דאע"ג דבדף הקודם בד"ה כבד את השם משמע מדבריהם דתלמודא דידן לית ליה האי דירושלמי מדאמרינן בגמ' דידן השוה כבודן לכבוד המקום ובשאר מצות אין צריך לחזר על הפתחים מ"מ בעיקר הדרשא דהתם כתיב כבד מהונך והכא לא כתיב לא משמע דפליג וא"כ ממילא ע"כ מוקי להא מילת' דאם אין לו לאב ויש לו לבן חייב הבן דהא אף בכבוד המקום חייב בכה"ג דהא קרינן ביה מהונך והא דלא כתיב בכבד נמי מהונך היינו לאשמעינן דאם יש לו לאב פטור הבן כן נ"ל ועיין במהרש"א:

גמרא תניא שאלו את רבי אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם א"ל כדי שיטול ארנקי ויזרוק לים ואינו מכלימו ואי אמר' משל אב מאי נ"מ. ומכאן קשה על שיטת הפוסקים סי' רמ"ב דאף למאי דקי"ל כיבוד משל אב ואפ"ה אין לצערו א"כ לא מקשה הכא מידי וכן הקשה מרן הב"י בכסף משנה על הרמב"ם ז"ל ותירץ בדוחק דודאי ה"מ לשנויי הכי ע"ש והוא דוחק גדול והנלע"ד ליישב כשנדקדק עוד אמאי מייתי הכא האי עובדא דשאלו את ר"א והשיב להם על שיזרוק ארנקי ואמאי לא מייתי הכא האי עובדא דלעיל בדף הקודם ששאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב אם וא"ל ראו מה עשה עכו"ם אחד ודמא בן נתינא שמו כו' שהיו מבקשים ממנו אבני אפוד בס' ריבוא שכר ולא ציערו אלמא דכיבוד משל בן והתם לא שייך האי שינוייא דמשני הגמרא הכא ואף שראיתי להר"ן ז"ל שמחלק בין ההיא דלעיל שאינו אלא מניעת הריווח ובין זריקת הארנקי שהוא הפסד ממש אלא דלפ"ז תיקשי להיפך למאי דס"ד עכשיו דהארנקי הוא משל הבן ואפ"ה ס"ל לר"א דאין להכלימו א"כ אמאי קאמר ר"א גופא לעיל עד היכן כיבוד ראו מה עשה עכו"ם א' דמשמע שאינו מחויב שלא להכלימו אלא במניעת הריוח ותיפוק ליה דאף אם זרק הארנקי של הבן דהוא הפסד ממש נמי אין להכלימו כדקאמר ר"א גופא הכא ולדעתי שיש לחלק נמי איפכא דבעובדא דלעיל איכא רבותא טפי דאפשר דאבוה גופא הוי ניחא ליה אם הקיצו משנתו ובהרווחא דבנו ניחא ליה טפי ואפ"ה לא היה מכניס עצמו לספק אלא דאכתי לעולם הקושיא במקומה עומדת דה"ל לר"א למימר תרווייהו בחדא כששאלו לו על היכן כיבוד והנראה מזה דודאי בעובד' דדמא בן נתינא לעיל באמת אין כיבוד זה מצד החיוב כלל מצד מה שמחויב מדין תורה ולכפותו בדברים או בשוטים שלא להקיצו אף למ"ד משל בן כיון דאפשר דאבוה ניחא ליה בהכי ומסתמא לא אקפיד דרווחא כי האי עדיפא לאינש מצערו דהקיצה משנתו אלא כל זה דקאמר ר"א לעיל היינו במאי דשאלו לו על היכן כיבוד וקסבר לענין קיבול שכר איירי למצוה מן המובחר ולא לענין כפייה וכדמוכח דהדיא ממאי דהשיב להם ראו מה עשה עובד כוכבים א' ונתן לו שכרו ומה אם אינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה עאכ"ו אלמא דלא איירי אלא לענין קיבול שכר משא"כ הא דחזרו ושאלו עד היכן כיבוד אב ע"כ לקמן בעיקר חיוב דאורייתא איירי דבכה"ג כפינן בדברים או בשוטים וכדפרישית ואם כן מקשה שפיר לעיקר חיוב דאורייתא היינו נמי משל בן וכופין אותו והאי משני דהיינו דוקא משל אב ובראוי ליורשו וכ"ז לענין חיובא דאורייתא ולכופו משא"כ בעיקר מצות כיבוד מן המובחר יפה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא עד כדי שיזרוק ארנקי של הבן ואפ"ה אין לו להכלימו והוא נלמד בגופא דעובדא דדמא בן נתינא לעיל דמסקינן עלה ומה מי שאינו מצווה ועושה כך אלא משום דכה"ג דעובדא לעיל לא שכיח כ"כ מש"ה ניחא ליה להרמב"ם ז"ל לאתויי עובדא דארנקי דשכיח ועוד דאיכא נמי רבותא איפכא כדפרישית דאיכא הפסד הקרן ואפ"ה לקושטא דמילתא לא משמע ליה להרמב"ם ולהפוסקים לחלק ביניהם לענין מצוה בעלמא כן נ"ל נכון ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף לב גמרא ת"ש שאלו את ר"א עד היכן כיבוד א"ל כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו ואי אמרת משל אב מאי נ"מ. והקשה הכ"מ על הרמב"ם ז"ל שפסק דאע"ג דקיי"ל כיבוד משל אב אפ"ה אין לצערו א"כ לא מקשה הכא מידי ותירץ בדוחק דודאי מצי לשנויי הכי ותירצתי בענין אחר:

דף לב:

איני והא רבא משקי בי הילולא כו' ולא קמו מקמי' ואיקפיד כו'. לכאורה יש לתמוה דאטו משום דיכול למחול מדעתו לא היה לו להקפיד כל זמן שלא מחל ואינהו נמי לא ידעי דמחול ושפיר אקפיד וליכא למימר דודאי אורחא דת"ח למחול לעולם דא"כ בטלת מצות קימה מפני ת"ח וראיתי שמהרש"א ז"ל בח"א כתב בזה דכיון שהיה עומד עליהם ומשקה הודיען שמחל והקשה דא"כ למאי דס"ד דאין יכול למחול תיקשי היאך היה עומד ומשקה והניח בקושיא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא והנלע"ד דודאי במאי דדלי להו כסא אף אם היה בעמידה לכ"ע שרי ואף למחול אינו צריך דהכי אורחא דמילתא וגדול הכנסת אורחים ודוקא בסמוך בעובדא דר"ג דמשמע שהיה עומד עליהם ומשקה בקביעות ולא היה יושב כלל

בכל שעת שעולה בהכי שייך איסורא למ"ד אין יכול למחול ובעיקר קושייתם למעיקרא נ"ל ליישב לפמ"ש התו' לקמן בדף הסמוך ע"ב בד"ה אין ת"ח למסתמא קמו תלמידיו מקמיה דרבא שחרית וערבית ומסקו דאפ"ה איקפיד רבא לתלמידים אחרים חייבין לעמוד אפילו מאה פעמים ביום שמא יראה אחר ויחשדם וא"כ מקשי הש"ס הכא שפיר ואי ס"ל דיכול למחול אמאי איקפיד הא מסתמא קמו מקמיה שחרית וערבית ולאו אדעתא ומשום חשד נמי ליכא דהרואה אומר דודאי מחל להם רבא ולא יחשדום מעתה אע"כ דאין יכול למחול ואיקפיד משום חשדא ומשני הש"ס שפיר דלעולם יכול למחול ואפ"ה שפיר איקפיד דנהי שקמו שחרית אפ"ה איכא חשדא דרואין דהא הידור בעי מיהא למיעבד ולא עבדי כן נ"ל ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר שם לקמן בלשון התוס' ודו"ק:

שם ת"ר מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ופרש"י אדם רשע ועם הארץ והקשו בתוספות דהא מצוה אפילו לנדותו ולהכותו ולקללו ופירשו בשם ר"ת דהיינו בור וע"ה. ולענ"ד נראה דודאי לישנא דאשמאי דחקו לרש"י לפרש כן דמה שפי' ר"ת מלשון פתחי שמאי אכתי שמאי לחוד ואשמאי לחוד ומה שהקשו בתוספות דאף לנדותו ולקללו מותר נראה דהיינו דצריך לענשו וליסרו אבל מ"מ אפשר דגזירת הכתוב הוא לקום מפניו ולמיעבד ליה הידור כדאשכחן ברבי יוחנן דקם מפני סבי דארמאי ואמר כמה הרפתקאה דעדו עלייהו וא"כ אפשר דבזקן אשמאי נמי מחייב מה"ט מגזירת הכתוב ולכאורה ראיה לדבר מהא דאיתא בס"פ כל הגט דרב הונא ורב חסדא הוו יתיבי חליף ואזיל גניבא מקמייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אורייאן הוא וא"ל אידך מקמי פלגאה ניקום ואשכחן נמי עובדא בס"פ הניזקין ברב הונא ור"ח וגניבא גופא דאמר חד לחבריה בהאי לישנא ממש א"כ הנראה מזה דפלוגתא דרב הונא ור"ח היא אי חייב למיקם מקמי רשע או לא דהא גניבא דפלגאה הוי על שרצה מר עוקבא למסרו למלכות כדאשכחן בגיטין דף ח' ואפ"ה בעי למיקם מקמיה וראיתי להר"ן ז"ל דאדרבה מהאי עובדא דגניבא מקשה על שיטת רש"י מההיא דא"ל אידך מקמי פלגאה ניקום ונראה מדבריו דליכא פלוגתא בהא מילתא אלא מאן דבעי למיקם מקמיה לא היה ידע דפלגאה הוא ולבתר דשמע הודה לו ולמאי דפרישית מסוגיא דס"פ הניזקין לא משמע כן אם לא שנדחוק לומר דהני תרתי עובדי בחד זימנא הוו ולישנא לא משמע הכי:

ובעיקר פי' רש"י שכתבתי דאפשר לגזירת הכתוב הוא אף למלשון שיבה ולאו אינו מוכרח דאדרבה שיבה לא אשכחן בקרא אלא בלשון חשיבות בשיבה טובה גם שב גם ישיש ועטרת תפארת שיבה מ"מ כיון דפלגינהו רחמנא בתרתי בחד כתיב קימה ובאידך הידור קא ס"ל דה"ק לתרי מילי נינהו והיינו דקאמר מפני שיבה תקום יכול אף זקן אשמאי ולא קאמר יכול אף שיבה אשמאי אע"כ כדפרישית דעיקר הכוונה דחד מינייהו איירי באשמאי והיינו זקן דלא כתיב ביה אלא הידור והא מסיק דאפ"ה אין זקן אלא חכם ונ"ל דמלישנא דזקן גופא דייק לה דלכאורה לשון שיבה לאו שם דבר הוא על האיש אלא כדכתיב גם שב אבל לשון שיבה היינו על הימים אחר שהגיע לימי שיבה וא"כ בזקן נמי ה"ל למיכתב כה"ג והדרת פני זקנה והיינו שהגיע לימי זקנה כדכתיב עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול ובלשון חכמים נמי בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה אע"כ מדכתיב לשון זקן היינו חכם כן נ"ל ליישב שיטת רש"י אלא דמ"מ אין זה מספיק דאכתי לית לן לאוקמי סתם לשון שיבה וזקן ברשע דאע"ג דפשטא דקרא משמע דבתרי גברי איירי ובתרי מילי אפ"ה לית לן לאוקמי ברשע אלא דשיבה היינו שהגיע לימי שיבה דהיינו בן שבעים שנה ומש"ה כתיב ביה קימה וזקן היינו בן ששים שנה ומש"ה לא כתיב ביה אלא הידור ונהי דלמאי דמסיק אין זקן אלא חכם תו ליכא למימר הכי ועוד דהא למסקנא קימה והידור נמי ליכא לאוקמי במילי מילי דאדרבה הוקשו להדדי כמו שנבאר אלא דמ"מ אף למאי דס"ד מעיקרא נמי לית לן למימר דמשום דאיירי בתרי גברי הוי מוקי ליה ברשע וממילא לאיסי בן יהודא נמי לאו מהאי טעמא הוא אע"כ דפשטא דלישנא דסתם שיבה משמע ליה לרש"י דאין לחלק כלל במה שהוא רשע דאפ"ה בכלל לשון שיבה הוא כן נ"ל בשיטת רש"י ז"ל ודו"ק:

רש"י בד"ה אין זקן אלא זה שקנה חכמה ולשון נוטריקון דיבר הכתוב כו' עכ"ל. ולכאורה מלשון נוטריקון לא שמעינן אלא זה קנה אבל אכתי אין כאן רמז על שקנה חכמה אלא משום דאמרינן בעלמא דלא קני מה חסר ודלא חסר מה קנה וא"כ א"א לפרש סתם לשון זה קנה אלא על מי שקנה חכמה כן נ"ל:

גמרא יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת. היינו מדשני קרא בלישנא דה"ל למיכתב מפני שיבה תקום פני זקן והדרת או איפכא תקום מפני שיבה והדרת פני זקן אע"כ דשני קרא בהכי למיסמך תקום והדרת למידרש תרווייהו לקולא ובכך נתיישב לי הא דאמרינן בסמוך לטעמא דת"ק אי ס"ל כדר"י הגלילי נכתוב מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן ולכאורה יש לתמוה למה נצרך לכל אריכות דלא הוי צריך למימר אלא לנכתוב רחמנא מפני שיבה וזקן תקום והדרת או מפני שיבה ופני זקן תקום והדרת אע"כ דכיון דבתרי גברי איירי לא שייך למידרש הקישא אלא בכה"ג וכמו שאבאר בסמוך במקומו:

רש"י בד"ה אי ס"ל כדקאמר ת"ק כו' ומדקפיד אחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמאי כו' עכ"ל. ולכאורה פירושו דחוק ויתכן יותר למאי דפרישית בשיטת רש"י למעיקרא נמי לא הוו סליק אדעתיה לאוקמי לשון שיבה אף בזקן אשמאי אלא משום דהוי משמע נמי זקן כמשמעו שהגיע לימי זקנה ולא איירי בחכם כלל וא"כ מדמפליג רחמנא זקן ושיבה בתרתי אלמא דחד מינייהו לאורויי דאפילו אשמאי וכ"ש למאי דפרישית דשיבה היינו בן שבעים כמ"ש הרא"ש ז"ל והטור והש"ע וא"כ שפיר שייך מידרש הכי דבשיבה אף אשמאי משא"כ לבתר דדריש ר"י הגלילי דאין זקן אלא מי שקנה חכמה א"כ ממילא תו לא צריכין לאוקמי שיבה אף באשמאי רשע וע"ה אלא מוקמינן לקרא בדלמי בעושה מעשה עמך דווקא ועוד מדאקדים שיבה מקמי זקן משמע דשיבה נמי איירי בחכם כן נ"ל ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה מאי שנא דפלגינהו כו' וא"ת כיון דבהאי שיבה נמי בעי חכמה כדפירש בקונטרס כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דבאמת אין זה מוכרח לפירוש הקונטרס דאדרבא איכא למימר דנהי דאין זקן אשמאי בכלל שיבה דהיינו רשע וע"ה גמור אפ"ה לא בעינן כלל שיהא חכם אלא מדכתב רש"י ז"ל ומדקפיד אחכמה משמע להו דלקושטא דמילתא לפרש"י נמי משמע לר"י הגלילי דשיבה לא איירי אלא בדאיכא חכמה בהדיה וכדפרישית מדאקדמיה רחמנא שיבה מקמי זקן והיינו דקשיא להו א"כ שיבה דכת' רחמנא למה לי ובהא ליכא למימר נמי דשיבה אתי לאשמעינן שיהא בן שבעים שנה דהא לקושטא דמילתא לא בעינן דהא אף יניק וחכים במשמע מיהו מאי דקשיא להו בתר הכי דמצי למימר בגמ' דרבי יוסי אי ס"ל כדקאמר ת"ק לא ליכתוב אלא זקן שיבה למה לי ולמאי דפרישית לא קשה מידי דלרבנן איצטריך למיכתב שיבה דבעינן דוקא שיהא בן שבעים שנה והוא חכם ג"כ מאי דלא הוה ידעינן אי הוה כתיב זקן לחוד דסתם זקן היינו בן ששים כדתנן בן ששים לזקנה והנראה מזה דהתוספות לא גרסי במסכת אבות בן ששים לזקנה אלא כאותן הגורסים בן ששים לחכמה ועיין בתוספות יו"ט אלא דלפ"ז קשה יותר מנ"ל לר"י הגלילי דאפילו יניק וחכים דלמא בן ששים דוק' היכא דמופלג נמי בחכמה ובסתם חכם בעינן בן שבעים ויש ליישב דאי ס"ל דזקן הוא בן ששים לא הוי ליה לאקדומי שיבה לזקן אע"כ דזקן היינו יניק וחכים ומש"ה אקדמיה לשיבה דה"ל מופלג בזקנה לגביה ודו"ק:

דף לג.

א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן. לכאורה הסוגיא תמוה דלא אשכחן כה"ג לגמרא בתלמודא א"כ ניכתוב רחמנא לישנא יתירא ועוד שכבר כתבתי דלא הוי צריך למיכתב אלא מפני שיבה וזקן תקום והדרת ועכ"פ אי הוה כתיב מפני שיבה ופני זקן תקום והדרת הוי משמע שפיר כר"י הגלילי ויש ליישב הכל לפמ"ש התוספות בר"פ איזהו נשך דלא ניחא להו לרבנן לפרש לשון מפני אוהדרת ולשון פני אתקום וא"כ הכי קאמרי ליה ודאי אי הוה כתיב הכי מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן ודאי הוי לן לאוקמי בחד גברא וכר"י הגלילי והוי ידעינן נמי הקישא לאיתקוש קימה להידור בתרווייהו בכל מילי כדפרישית לעיל אבל כל כמה דלא כתיבי קראי הכי תו ליכא לאוקמי כר"י הגלילי דהא לא שייך לשון מפני אוהדרת ולשון פני אקימה ואף אי הוה כתיב מפני שיבה ופני זקן תקום והדרת אפ"ה לא הוי ידעינן שפיר לאיתקש קימה להידור אלא ס"ל דהידור היינו בממון וקימה אף במקום רחוק והיינו כדפרישית דלא ידעינן האי הקיש' אלא מדשני רחמנא בלישניה. והא דקאמר הש"ס לעיל דר"י לא אמר כת"ק דא"כ ניכתוב מפני שיבה וזקן תקום והדרת ולא אמרינן דאיצטריך למיכתב הכי משום הקישא היינו משום דלרבנן לא איצטריך האי הקישא דכיון דלדידהו לא כתיב זקן אלא לאפוקי מזקן אשמאי א"כ ע"כ דוהדרת לא איירי בממון דאין שום סברא להדר זקן אשמאי בממון אף לפי' התוספות דאיירי בבור וע"ה כ"ש לפרש"י דאיירי ברשע ומדאיצטריך זקן לאפוקי זקן אשמאי אלמא דוהדרת לאו בממון איירי אלא לגלוי אקימה דאינה במקום רחוק ולא במקום שאין בה הדור כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם אמר רבי יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדין כו', ואף על גב דבכל דוכתי פשיטא לן דתלמוד תורה עדיף ממצוה אף בשעתה מ"מ נ"ל דשאני הכא דמה שהן עומדין מפני מביאי ביכורים היינו דבהאי שעתא גופא עסקי במצות הבאת ביכורים גופא והיינו דקאמר בשעתה משא"כ בקימות ת"ח אפשר דבהאי שעתא לא עסיק הת"ח בתורה ואע"פ דלפ"ז סברא פשוטה היא אפ"ה אתי לה הש"ס משום דאיכא נמי סבר' איפכא דסוף סוף גזירת הכתוב היא לקום בכל עת מפני ת"ח ואפ"ה אין בעלי אומנים עומדים מפניהם וכ"ש בקימה לפני עוסקי במצוה דלא רמיזא באורייתא כלל דהוי לן למימר דאין בעלי אומניות עומדין כי אין צורך כלל לעמוד מפניהם אי לאו משום דא"כ אתה מכשילן כו' כן נ"ל:

דף לג:

בד"ה אין תלמיד חכם רשאי כו' תימה למה איקפד רבא לעיל כו' עכ"ל. ולא ניחא להו למימר הכא דנהי דאין רשאין לעמוד אלא שחרית וערבית מ"מ הידור בעי למיעבד ומש"ה איקפד כדשנינן נמי לעיל אלא כיון דיהיב טעמא שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים משמע דכלל וכלל לא אבל מה שתירצו דהיכא דאיכא חשדא רשאין וחייבין אתי שפיר ועיין מ"ש לעיל:

גמרא כשהוא אומר ויראת מאלקיך הרי מורא זו קימה ואימא מורא דריבית ומורא דמשקלות. והקשו בתוספות דלא מצינו בשום מקום דכתיב בהו מורא ונדחקו ליישב ולולי שאיני כדאי היה נ"ל דאף לענין קימה גופא דמסיק לה קרא בהאי לישנא אשר איננו ירא מפני אלקים היינו משום דאיירי בכה"ג דדרשי' לעיל יכול יעצים עיניו כמי שלא ראה ת"ל ויראת ומש"ה קרי ליה רשע לפי שהוא כגונב דעת עליון והיינו דמקשה שפיר ואימא מורא ריבית ומורא משקלות דדרשינן נמי בפרק איזהו נשך למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים בריבית ובמשקלות והיינו דכתיב בהם אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ומסיק דבריבית היינו במי שתולה מעותיו בעכו"ם ובמי שמטמין משקלותיו במלח אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור כו' וא"כ לפ"ז שייך שפיר בריבית ומשקלות האי ענינא דאיננו ירא מלפני אלקים שגונב דעת עליון לתלות מעותיו בעכו"ם ולהטמין משקלותיו במלח ואף על גב דבמשקלות לא כ' מורא להדיא כיון דכתיב אני ה' ויציאת מצרים שפיר שייך האי לישנא וכמאן דכתיב מורא דמי ועי"ל דס"ל שויראת מאלקיך דכתיב לעיל מיניה בהאי פרשה גופא בקימה מפני שיבה וזקן שייך נמי לדרוש לאחריו דכתיב בהו הכא לא תעשו עול במשפט במדה ובמשקל ובמשורה מאזני צדק אבני צדק וגומר ואף על גב דמפסיק בפסוק אונאת גרים בינייהו אין בכך כלום דהכי נמי אשכחן שכתבו התוספות בסוף תמורה דאיתקוש ערלה לכלאים דכתיבי בפרשת קדושים ואף על גב דאפסקו קראי טובא כמו שכתבתי בחידושי פסחים פרק כל שעה וכ"ש הכא דענין מורא גופא דשייך בקימה שייך בהאי ענינא גופא כמו במשקלות והא דקשיא ליה ואימא מורא ריבית ומשקלות ומשמע דלא בעי לאוקמי כלל האי קרא לענין קימה דכתיב מורא בהדיא נראה משום דלא משמע ליה דבמה שעבר על מצות עשה דקימה דקריי' רחמנא רשע ומש"ה הוי ניחא ליה טפי לאוקמי בריבית ומשקלות דהוי רשע לחמס כן נ"ל נכון וברור בעזה"י:

שם רבי חלקיה ורבי סימון ור"א אמרי מפני נומליה עומדין מפניה לא כ"ש. ושמעתי מקשין כד הווינא טליא להא בסוף מכות דף כ"ב אמר רבא כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה אלמא דגברא רבא עדיף והכא משמע איפכא ומתרצין דהתם נמי הכי קאמר דהני טפשאי דכיון דלא קיימי מקמי גברא רבה מנא להו דקיימי מקמי ס"ת מיהו לישנא דתלמודא שם לא משמע הכי והנלע"ד דהכא לא איירי אלא בסתם חכם דאפ"ה חייבין לעמוד מפניהם ושפיר הוו ק"ו לס"ת משא"כ התם איירי בגברא רבה ממש שראוי לישב בסנהדרין דעדיף מס"ת כדמסיק דאתי רבנן ובצרי חדא:

דף לד.

ת"ר איזהו מצות עשה שהז"ג סוכה ולולב ושופר וציצית ותפילין. הא דנקיט להו בהאי סידרא אף ע"ג דתפילין קדימי בקרא ועוד דכולהו מתפילין הוא דיליף לבר מסוכה נראה לי לפרש דכולה ברייתא לא זו אף זו קתני לא זו סוכה דכתיב בהדיא האזרח ועוד דאיכא הלכתא לפטור נשים כדאית' פרק הישן אלא אפילו לולב ושופר נמי איכא למילף מסוכה ואף על גב דלמסקנא דהלכתא היא לא גמרינן ק"ו מהלכה וכ"ש דלא ילפינן בנין אב מהלכה כדפרישית בכמה דוכתי מכל מקום כיון דאיכא נמי שני כתובים במצה והקהל הוי ליה שני כתובין ואין מלמדין וא"כ שפיר ילפינן לולב ושופר לפטורא דהא דמיין לגמרי למצה והקהל שאינן נוהגין אלא בזמן קבוע בשעתו בלבד ולכוותיה ממעט משא"כ ציצית ותפילין דלא דמיין כלל למצה והקהל ולא דמי לשאר מצות עשה שהז"ג דממעט רחמנא לכולה לפטירי כגון שופר ולולב דמה להנך שאין תדירין שאין נוהגין אלא יום אחד לשנה או שבוע אח' משא"כ ציצית ותפילין שנוהגין בכל ימי השנה לבד משבתו' ויו"ט א"כ ליכא למילפינהו מהנך דאיכא למימר דחשיבי מצות עשה שלא הזמן גרמא דהא פירכא גמורה הוי קמל"ן דאפ"ה ציצית ותפילין נמי מיקרי מצות עשה שהז"ג ופטירי

והיינו מלאיתקוש תפילין לת"ת וילפינן ציצית מתפילין והיינו נמי דמקדים ציצית לתפילין משום דבתפילין ס"ל דחייבין לאיתקש למזוזה קמ"ל דילפינן טפי לתפילין מת"ת כדמסקינן כן נ"ל ובזו הסברא נ"ל ליישב כל הסוגיא שלפנינו על מכונה ודו"ק:

תוספות בל"ה תפילין ומצות כו' ותימה היכא חשיב ציצית מצות עשה שהז"ג למ"ד ציצית חובת טלית כו' עכ"ל. נראה דלא קשיא להו למ"ד ציצית חובת טלית א"כ מ"ט למ"ד נשים פטורות מציצית משום דאיכא למימר דיליף לה מדכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ודרשינן במנחות כיון שנתחייב במצוה זו חייב בכולן ומוקמינן התם כרבי שמעון דנשים פטורות מציצית א"כ מהאי דרשא גופא שמעינן מיהא דנשים פטורות מציצית אף אי חשוב מ"ע שלא הזה"ג דאל"כ הא איכא נשים דחייבות בציצית ולא נתחייבו בכל המצות אע"ג דפטורות אלא עיקר קושייתם הכא למ"ד לחובת טלית היא א"כ אמאי קרי לה בברייתא דהכא מ"ע שהז"ג ובהא מילתא לחובת טלית או חובת גברא לא אשכחן דפליגי בה תנאי כן נ"ל בכוונת התוספות מיהו לולי דבריהם היה נ"ל דודאי פלוגתא' דתנאי היא דהא בהא תליין דר"ש דפוטר בנשים ומסיים בה מפני שמצות עשה שהז"ג היא ודאי סבר לחובת גברא היא וה"ל מ"ע שהז"ג מכלל דרבנן דמחייבין לנשים בציצית ע"כ היינו משום דס"ל חובת טלית היא וה"ל מ"ע שלא הז"ג ועדיין צ"ע בסוגיא דהתם ואין להאריך כאן כיון דבלא"ה קשיא להו להתוס' אף למ"ד חובת גברא הוא:

בד"ה מעקה כו' תימה לר"י בכל הני כתיב לאו כו' ואור"י דבכולהו משכח בהו עשה בלא לאו כו' עכ"ל. ולולי דבריהם היה נראה לי דבלא"ה איכא נפקותא אי שייך בנשים הנך מצות עשה לענין למנה בה יותר מבשלוחה כן נ"ל:

בא"ד אך הקשה הר"ר יוסף מא"י על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה כו' אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה כו' עד סוף הדיבור. לכאורה קושיא אלימתא היא דהא עיקר מצות הדלקת הנר בשבת איירי בנשים כדאית' התם בפרק במה מדליקין והיאך קפסיק ותני אין מדליקין בשמן שריפה מיהו שמעתי מקשין דהא לפ"ז במ"ע דשמן שריפה נמי אין הנשים חייבין דה"ל נמי מ"ע שהז"ג דהא אין שורפין קדשים בלילה וא"כ לא מקשה הר"ר יוסף מא"י מידי ולענ"ד דלאו מילתא היא דהא דאין שורפין קדשים בלילה דילפינן מנותר היינו דוקא בקדשים ממש והא ודאי דמתניתין דאין מדליקין בשמן שריפה לא איירי בשמן הקדש דבלא"ה אסור לאתהנויי מיניה להדלקת הנר אלא עושה מדורה בפ"ע אע"כ דבשמן של תרומה שנטמאת איירי כדאיתא שם בגמר' להדיא וא"כ בתרומה ע"כ לא שייך לומר אין שורפין בלילה דנהי דמסקינן התם כשם שמצוה לשרוף קדשים כן מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת מ"מ הא מסקינן דאמרה תורה בשעת ביעורה תיהני מינה והיינו להדלקה וא"כ עיקר מצותה בלילה ואדרבא אסור לשורפה ולהדליקה ביום דצריך לבערה דוקא דרך הנאתן והיינו בלילה דשרגא בטיהרא מאי מהני וכבר הארכתי בזה בחידושי במסכת שבת במקומו בשיטה עמוקה והבאתי לשון הירושלמי דאיירי בהכי מעתה אין מדליקין בשמן שריפה בלילה משני כיון שנטמאת כמי שעבר זמנה ושורפין אף בלילה והוא דלא כתלמודא דידן בפרק הערל וכאן אין להאריך נמצא לפ"ז צדקו מיהא דברי רבינו יוסף מא"י. אלא השתא דאתינן להכי יש ליישב ג"כ שיטת היש מפרשים שכתבו התוספות כאן דודאי קושיית הר"ר יוסף מא"י היינו משום דפשיטא ליה דשריפת שמן של תרומה שנטמאת היא מצות עשה דאורייתא מדקאמרינן בפרק במה מדליקין כשם שמצוה לשרוף קדשים כך מצוה לשרוף תרומה אמנם כן לפירש"י שם לא הוי אלא מצוה דרבנן והתוספות שם נסתפקו בזה וא"כ צדקו דברי היש מפרשים דס"ל דבתרומה הוי מ"ע דרבנן ומש"ה נמי אין מדליקין והא דשקלי' וטרינן התם בפרק במה מדליקין אהאי מתניתין מנא לן דאין שורפין קדשים בי"ט ניתי עשה וניתי ל"ת לאו אתרומה קאי אלא אעיקר מילתא דשריפת קדשים ממש כן העליתי שם בחידושי שבת בתכלית האריכות בעזה"י וכאן אין להאריך יותר ודוק היטב כי נכון הוא:

גמרא וכללא הוא הרי מנה כו' והא דלא משני דקתני איזהו למעוטי כדמשני הש"ס כה"ג טובא בש"פ האומר לקמן דף ס"ז ע"ש אלא דהכא אמתניתין קאי דכללא קתני ופרטא לא קתני ועוד דבסיפא בכללא דל"ת קתני במתניתין חוץ מבל תשחית א"כ מדלא קתני נמי ברישא חוץ ממנה שמחה והקהל משמע דדוקא קתני ומקשה שפיר והשתא אתי נמי שפיר הא דמשני רבי יוחנן אין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ ולכאורה לשון מיותר הוא ולמאי דפרישית א"ש כיון דאף במקום שנא' חוץ לאו כלל גמור הוא כ"ש דלא שייך למידק מדלא קתני חוץ כנ"ל:

שם פיסקא ומצות עשה שהז"ג נשים פטורות מנא לן. משמע דאי לאו ילפותא לפטורין ה"א דחייבין ואיכא למידק דהא לענין מצות לא תעשה דחייבים איצטריך לקמן קראי דהושוו לכל העונשים שבתורה ואם כן ממילא דבעשה ליכא קראי ממילא הוי פטורין אף במ"ע שלא הז"ג אי לאו דגלי קראי דחייבים במורא ות"ת ה"ל שני כתובים וא"כ ממילא לית לן למילף מ"ע שהז"ג נמי לחיוב דהא ודאי איכא למיפרך דבמה שאין הז"ג שייך לחיוב יותר שנוהגין בכל זמן כדמשמע בכולה שמעתין ונ"ל דעיקר הקושיא מ"ע מנ"ל לפטורים היינו דניליף ממנה והקהל לחיובא דא"כ ה"ל לשנויי מעיקרא דה"ל מנה והקהל שני כתובים. והנלע"ד ליישב ראשון ראשון דאדרבא מדאיצטריך חיובא לענין עונשין ל"ת ליכא למילף לפטורים נמי מעשה דאפשר דלענין חיוב עונשין ודאי צריך קרא טפי דאל"כ ה"א דנשים לאו בת עונשין נינהו כדאשכחן להדיא דדרשינן כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל לנשים יאמר בלשון רכה ולאנשים דברים שקשין כגידים והיינו עונשין כמו שפירש רש"י להדיא בפירוש החומש משא"כ לענין מ"ע דלא שייך עונשין לעולם דהושוו לאנשים וא"כ מקשה שפיר מנלן לפטורים והשתא לא אסיק אדעתיה הא מילתא דמנה והקהל ה"ל ב' כתובים ולא אסיק אדעתיה נמי ילפותא דת"ת ומורא ובסמוך אבאר בדרך אחר יותר נכון ודו"ק:

שם גמר מתפילין ותפילין גמר לה מת"ת. ויש לדקדק דאמאי קאמר דכל מ"ע שהז"ג לא ילפינן אלא מתפילין ותפילין גופא לא ילפינן אלא מהקישא דת"ת והא נמי מקשינן ונקיש למזוזה ואמאי לא קאמר מעיקרא דילפינן כל התורה מסוכה דכתיב האזרח כדמקשה בסמוך והרי סוכה מיהו בהא איכא למימר דסמוך אמסקנא דפרק הישן דהאזרח אסמכתא בעלמא היא ואתא לרבויי גרים והא דנשים פטורות מסוכה לא ידעינן מקרא אלא מהלכה למשה מסיני וא"כ תו ליכא למילף שאר מ"ע מסוכה בבנין אב דהא קיי"ל אין למידין ק"ו מן הלכה א"כ כ"ש דלא ילפינן בנין אב מהלכה. אבל אכתי קשה יותר דה"ל למימר מעיקרא דילפינן כל מ"ע שהז"ג לפטירי מראייה דכתיב בה יראה כל זכורך. אמנם למאי דפרישית סוגיין אתי שפיר דלא מצינן למילף מראייה וסוכה לפטורא אלא הנך דדמיין להן שאין נוהגין אלא בזמן הקבוע משנה לשנה משא"כ הנך שנוהגין בכל יום לבד משבת וי"ט או שאין נוהגין בלילות כבימים כגון ציצית ותפילין והרבה כיוצא באלו ודאי ליכא למילף מסוכה וראייה דמה להנך דאין תדירין מצותן דפירכא גמורה היא דבכה"ג פריך הש"ס טובא ומש"ה איצטריך לאתויי ילפותא דתפילין דגמרינן להו מת"ת והשתא שפיר ילפינן לכולהו מ"ע שהז"ג מתפילין דהנך דדמיין לה שנוהגין משנה לשנה לבד מלילות או שבת וי"ט ילפינן בבנין אב ומכ"ש אותן שנוהגין רק מזמן לזמן דילפינן בק"ו גמור ובהכי נתיישב גם כן הא דאיצטריך ילפותא לתפילין אף למאי דמסקינן דמנה והקהל הוו שני כתובים ולא ילפינן מהכא לחיובא בכולהו מ"ע שהז"ג משום דלא מהני שני כתובין לומר דאין מלמדים אלא למעט הנך דכוותייהו שנוהגין מזמן לזמן דומיא דמנה והקהל משא"כ תפילין גופא ודכוותיהן לא ממעטינן מהנך שני כתובים ואיצטריכו ילפותא אחריתא כנ"ל ואף דלפ"ז לקמן דקאמר אי כתב ראייה ולא כתב תפילין ה"א איתקש תפילין למזוזה בלא"ה ה"מ למימר דלא שייך למילף תפילין מראייה דתפילין תדירין ומצויין יותר אלא ניחא למימר טפי קושטא דמילתא דאי לאו הקישא דתפילין לת"ת ה"א דהתורה מחייבתן בתפילין להדיא מהקישא למזוזה ועיין עוד בסמוך ודוק היטב:

שם ונקיש תפילין למזוזה. לכאורה הקושיא היא לחומרא מקשינן אלא דא"א לומר כן דאי לחיובא לא איצטריך הקישא למזוזה דבלא"ה מהיכא תיתי לפטירי אע"כ דעיקר הקושיא דסוף סוף לא שייך לומר כן דאיתקש לת"ת כיון דבהאי ליסנא גופא איתקש נמי למזוזה וכיוצא בזה כתבו התוספות בפרק כל שעה דף כ"ב בד"ה ואימא כמים הניסכין ע"ש במהרש"א ובחידושינו:

שם תפילין לת"ת איתקיש בין בפרש' ראשונה בין בפרש' שנייה תפילין למזוזה לא איתקיש אלא בפ' שנייה. והא דשני קרא באמת נ"ל דהקישא דתפילין למזוזה נמי איצטריך למילתא אחריתי ולענ"ד היינו לענין דבעינן כתיבה תמה בתפילין וכתב ב"י דילפינן מדכתיב וכתבתם ודרשינן כתיבה תמה והאי במזוזה הוא דכתיב אע"כ משום דאיתקוש למזוזה. אלא דלפ"ז יש לדקדק בהא דמסקינן במנחות דמזוזה צריכה שירטוט ותפילין אינם צריכים שירטוט ואמאי הא איתקשו להדדי ואין היקש למחצה מיהו בלא"ה נמי קשה הא דתפילין א"צ שירטוט הא בסתם נמי צריך שירטוט אע"כ דשירטוט הכי גמירי לה או דכולה מילתא דשירטוט לא הוי אלא מדרבנן והקילו בתפילין לפי שהן מכוסין והכי משמע בפוסקים ועדיין צ"ע:

(קונטרס אחרון) דף לג גמרא תפילין לת"ת איתקיש בפרשה ראשונה ובפרשה שנייה תפילין למזוזה לא איתקיש אלא בפרשה שנייה. וכתבתי דהא דשני קרא באמת בפרשה שנייה היינו לאקושי תפילין למזוזה לענין דבעי כתיבה תמה דלא כתיב אלא במזוזה. אלא דלפ"ז קשיא לי אהא דקיי"ל דמזוזה צריכה שירטוט ותפילין א"צ שירטוט כדאיתא במנחות ואמאי הא קיי"ל אין היקש למחצה. וע"כ צ"ל דכולה מילתא דשירטוט הילכתא גמירא ליה בהי צריך ובהי לא צריך:

שם בתוספות ד"ה גברי בעו חיי כו' מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בת"ת כו' כדקאמר לעיל והודעתם לבניך כו' עכ"ל. לכאורה הלשון מגומגם במה שכתבו דאין סברא לומר ובפשיטות ה"ל לפרש דע"כ פטורים מדכתיב לבניך ולא לבנותיך ועוד מה שכתבו דמוהודעתם לבניך דרשינן ולא לבנותיך לא אשכחן הכי בגמרא דלעיל דרשינן מולמדתם את בניכם ולא בנותיכם ומוהודעתם לבניך דרשינן לחיובא דבני בנים או שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו עד סוף כל הדורות לכך נלע"ד ליישב חדא מגו תרתי דודאי עיקר הילפותא הוא מולמדתם את בניכם ולא בנותיכם והתוספות אגב שיטפייהו איחלף להו דהאי קרא דוהודעתם לבניך או משום דאי לאו מקרא דוהודעתם לבניך ולבני בניך לא הוי דרשינן ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם אלא לבניכם ולא לבני בניכם כדאי' לעיל ולפ"ז דעיקר הילפותא דנשים פטורות מת"ת לא ידעינן אלא מקרא דולמדתם והתם לא מיעטו בפשטא דקרא בגופייהו אלא לענין דאין הנשים חייבים ללמד את בניהם אלא דדרשינן נמי ולמדתם ולימדתם נמי למילי אחרינא כדלעיל וא"כ לפטורא לגופייהו מת"ת לאו דרשא גמורה הוא שפיר הוה קשיא להו דלא ה"ל למידרש ולמדתם ולימדתם לפטרן נמי מת"ת לגופייהו כיון דאיכא סברא להיפך דאטו גברי בעו חיי נשי לא בעו חיי והא מסקי דאפ"ה אין סברא לומר כן כיון דשייך מיהו לפטורא לגמרי. עי"ל דנהי דוהודעתם לבניך לא מייתי לדרשא דולא בנותיכם מ"מ לבתר דממעטינן להו ללמד מקרא דולמדתם את בניכם ממילא מישתמע נמי לפטירי לגמרי כפשטא דקרא דוהודעתם לבניך דמתוקמינן נמי בדדמי לבנים דוקא ולא לבנות ועוד יש ליישב בדרך אחר ואין להאריך:

רש"י ד"ה והאזרח להוציא את הנשים ברייתא היא במסכת סוכה עכ"ל. ונראה בכוונתו משום דלקושטא דמילתא מסקינן בפרק הישן דהאזרח לאו למעוטי נשים אתא אלא לרבות את הגרים ופטורא דנשים ידעינן מהילכתא לכך הוכרח רש"י לפרש דהא דמייתי המקשה דרשא דהאזרח היינו משום דברייתא היא מיהא ואסמכתא בעלמא כדמסקינן התם אלא דאפ"ה מקשה הש"ס שפיר והרי סוכה דאי ס"ל דבכולהו מ"ע שהז"ג פטירי מתפילין א"כ הילכתא למה לי:

דף לד:

בד"ה ניליף ט"ו ט"ו מחג המצות כו' וא"ת למאי איצטריך במנה לכל שישנו וכר דאי פטורים ל"ל האזרח כר עד סוף הדיבור. וכבר האריכו כל המפרשים בזה הדיבור ע""ש במהרש"א ובמ"ש בשם מהר"ין לב כס' עצמות יוסף שהקשו כמה קושיות ובאמת שזה לי כמה עתים הקשיתי בישיבה בהא דמקשו ל"ל האזרח דלפי המסקנא דפרק הישן אסמכתא בעלמא היא ואם נפרש כמו כן קושייתם דאי ס"ל דפטירי ממנה א"כ ל"ל הלכתא בסוכה וכמו שכתבתי בסמוך בפרש"י אלא דלפ"ז לא אתי שפיר מה שתירצו דאי לאו כל שישנו ה"א דהאזרח אתא לרבויי ומאי ענין האזרח להכא דהא מהילכתא ידעינן לפטורי ועיקר קושייתם דהלכתא ל"ל וכן הא דמסקו אבל השתא דחזינן דחייבים במנה ע"כ האזרח למעוטי אתא פשיטא דלא הוי כמסקנא דפרק הישן עיין מ"ש בעצמות יוסף בזה דדברי התוספות בכאן הם למאי דס"ל מעיקרא בפרק הישן דהכי משמע להו הסוגיא דהכא ויש לתמוה על דבריו דלפ"ז אכתי לפי המסקנא דפרק הישן נשאר קושית התוספות במקומה ועוד דאביי ורבא גופייהו דאיירי בשמעתין מסקי התם דסוכה הלכתא על שלכאורה נראה דאשתמיט סוגיא דהתם להתוספות לגמרי והאמת אברר ולא אכחד דמלבד כל אלו הקושיות שהקשו בדעת התוספות מעולי הייתי עומד ומשתומם ומתפלא על עיקר קושיית התוספות כאן דלכאורה הן דברים שאין להם שחר במה שכתבו דאף אי לא הוי כתיב הקישא במנה אפ"ה הוי ידעינן חיובא אף ע"ג דכל מ"ע שהז"ג פטירי מדאיצטריך פטורא בסוכה אלמא לנא איצטריך אלא כי היכי דלא ניליף סוכה לחיובא מר"? למנה ומי כהחכם תבין את כל אלה בדעתו ו?כם למיתלי פטורא לסוכה בחיובא למנה ובמנה גופא לא אשכחן שום חיובא ואין אלו אלא דברי נביאות על שהחכם מהרי"ן לב הוסיף מדעתו לדברים כאלה לדברי תימה על תימה להקשות כן בראיה והקהל דלא ניכתוב נשים בהקהל ואפ"ה שפיר ידעינן חיובא דאי ס"ל לפטירי מהקהל א"כ אמאי איצטריך זכורך בראיה אע"כ דאיצטריך זכורך בראיה דלא ניליף חיובא מהקהל אף על גב דלא אשכחן שום חיובא בהקהל ודברים כאלה מתמיהין מאד וביותר בעל עצמות יוסף הקשה קושיות כאלה לרוב בכולה מכילתין דקידושין ולדעתי שלא עלה על לב הגדולים חקרי לב להקשות קושיות כאלה אי לאו דמשמע להו הכי בתוספות דשמעתין ומהם הורגלו חכמי דורינו ללמד בני יהודה קושיות ופירוקים כאלה ממש לחדודי ואני בער ולא אדע היאך עולה על הדעת לומר כן בדרשות הכתובים שתסמוך התורה על מדאיצטריך כזה למיתלי תניא בדלא תניא וכתיבי בדלא כתיבי ולפי שכמדומה לי שלא נמצא קושיא

כזאת בכולה תלמודא בלשון התוספות כ"א כאן בזה הדיבור לכן יגעתי ומצאתי להבין לדבריהם בדרך פשוט דאין כוונת קושייתם כאן דניפתוק קרא מהקישא דמצה לחמץ לגמרי דבלא"ה איצטריך הקישא לכמה מילי במס' פסחים דאיתקש אכילת חמץ אכילת מצה אלא עיקר כוונתם כאן לפי מאי דאיתא בפסחים בפרק אלו עוברין דדרשינן מכי כל אוכל חמץ ונכרתה כל לרבות הנשים ומקשינן התם ותיפוק ליה דהושוו אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ותירצו בגמרא דסד"א הואיל וכתיב לא תאכל חמץ שבעת ימים תאכל מצות סד"א הני נשי ליתני בכלל חיובא דמצה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ליתנהו נמי באיסור חמץ וכתבו התוספות דאף על גב דלחומרא מקשינן אפ"ה סד"א דאורחא דקרא למידרש מסיפא לרישא מש"ה איצטריך כל לרבות נשים לאיסור חמץ והשתא דאיתרבו לאכילת חמץ איתרבו נמי לאכילת מצה מהאי הקישא דכל שישנו כו'. ולפ"ז היינו דקשיא להו להתוספות הכא בשמעתין למאי איצטריך למיכתב כל בחמץ לאפוקי דלא נימא דליתנהו בחמץ מהאי הקישא דליתנהו במצה דמ"ע שהז"ג היאך אפשר לומר כן דא"כ ניפתוק מהאזרח לפי לשון הברייתא ולמסקנא דפרק הישן מההילכתא אע"כ מדאיצטריך פטורא בסוכה ע"כ משום דחייבות במצה מהקישא לחמץ דלחומרא מקשינן ומרישא לסיפא וע"ז מתרצין שפיר לפי לשון הברייתא וממילא דא"ש נמי למסקנא דפרק הישן דלעולם איצטריך כל לחיובא ואיסורא דחמץ דאי לא כתב כל ה"א דאיתקוש חמץ למצה לפטורא ואפ"ה איצטריך הילפותא בסוכה נמי לפטורא דלא נימא דהאזרח לא אתא לרבויי גרים אלא לרבות נשים משא"כ השתא דכתיב כל בחמץ לחיובא וא"כ מצה איתקוש לחיובא והלכתא לפטורא לסוכה והאזרח ע"כ לרבות גרים ומה שקיצרו התוספות בלשון תירוצם לפי שלא הזכירו כאן כלום מההלכתא אלא לפי ל' הברייתא דהאזרח אלא דממילא מיתרצין נמי לפי המסקנא דפרק הישן כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ליישב דברי התוספות כאן אף שקיצרו קצת בלשון ולא הביאו האי מילתא דכל אוכל חמץ כה"ג אשכחן בלשון התוספות טובא שסמכו על המעיין וכן נראה ממה שכתבו בקושייתם ובתירוצם דאיצטריך טעמא דכל שישנו ולא כתבו דאיצטריך הקישא דכל שישנו אלא כדפרישית ובהכי ניחא לן טפי לפרש כוונתם כן שבזה סרו ושקטו כמעט כל הקושיות שהקשו מפרשי התוספות בדבריהם ה"ה מהרי"ן לב והרשל"ס ועצמות יוסף ומהרש"א ז"ל ודוק היטב כי נכון הוא בעזה"י:

בד"ה אשה בעלה משמחה פירש בקונט' כו' עד סוף הדיבור. כבר כתבתי בזה פ"ק דר"ה ליישב שיטת רש"י ז"ל דולאי היכא שרוצית לעלות לרגל עיקר מצוה מן המובחר היא לקיים מצות שמחה בשלמים אבל מ"מ אם אינה רוצית לעלות אע"ג דלא מקיימה מצות שמחה מן המובחר אפ"ה לא עברה אעשה דשמחה דמקיימת בשאר מיני שמחה וכ"כ בעל המאור ז"ל:

בד"ה ואי כתב ראייה ולא כתב תפילין אינו ר"ל דלא ליכתוב תפילין כלל כו' עכ"ל. ולכאורה לדבריהם בזה למותר ולא הוצרכו לפרש וכן בדיבור הסמוך לענין הקהל אלא דלענ"ד שהוצרכו לפרש כן משום דהיה באפשר לומר דמצות תפילין כבר נכתבו בפרשת בא ולא נאמרו ונשנו בפרשת קריאת שמע ראשונה ושנייה אלא משום הקישא דת"ת לחיובא דנשים אלא דבאמת אינו כן דהא הוצרכו ליכתוב פרשת תפילין בכל פרשה ופרשה מד' פרשיות שכותבין אותן בתפילין וכן במה שכתבו בדיבור הסמוך בענין הקהל היינו משום דלכאורה היה באפשר לומר דפסוק ולשון הקהל מיותר לגמרי דלא שייך לשון הקהל אלא אי נשים פטורות משאר מ"ע שהזמן גרמא והכא חייבות שייך בהו ל' הקהל דבשארי רגלים פטורות לעלות לגמרי כדפרישית משא"כ למאי דבעי למימר השתא דאי לא כתב הקהל הוה ילפי' כולהו מ"ע ממצה לחיובא וממילא דלא אמרי' אשה בעלה משמחה אלא מדינא חייבות דילפי' ממצה וא"כ שפיר הוה קאמר דלא ניכתוב לשון הקהל כלל דהא בלא"ה הנשים בירושלים לחייבות בשמחה וע"ז כתבו התוספות דאין לפרש כן דהא בלא"ה שייך מיהו לשון הקהל משום טף או משום נשים שיקהלם לעזרה אע"ג דפטורי מראות בעזרה כן נ"ל לפרש לדבריהם אם הן מלשון התוס' ודו"ק:

גמרא ותו מ"ע שלא הזמן גרמא מנ"ל לחייבות. ולכאורה יש לדקדק מהיכי תיתי לפטורי דהא ממאי דאשכחן שני כתובים במ"ע שהזמן גרמא לפטור במ"ע דעלמא אכתי לא ילפינן אלא מ"ע שהזמן גרמא דלא חשיבי כי הנך דתדירין ומצויין כדמשמע בכולה סוגייא תו קשיא לי למ"ע שאין הזמן גרמא איכא למילף בק"ו ממצה והקהל וליכא למימר תפילין וראיה יוכיח דמה להנך שהזמן גרמא ואפשר דהשתא נמי מסיק אדעתא דאיכא למילף טפי מת"ת לפטורא כדמקשה בסמוך ועי"ל דהשתא משמע ליה דאין לחלק כלל במ"ע דבכולהו איכא למימר דפטירי מדאיצטריך קרא בלא תעשה דחמירי מעשה כדאמרי' פ"ק דיבמות:

תוספות בד"ה נשים חייבות מנ"ל דיליף ממורא וא"ת אמאי לא קאמר דילפינן ממזוזה וי"ל כו' ולולי דבריהם היה נ"ל דלא שייך למילף כלל ממזוזה דשאני התם דאיכא סברא רבתא אטו גברי בעו חיי ובזה יש ליישב דברי התוס' בדיבור שאח"ז שהקשו מהרש"ל ומהרש"א ז"ל להנך שינויי בתראי שכתבו התוס' אכתי קשה מאי ס"ל למילף מת"ת לפטור ניליף ממזוז' לחיובא לחומרא ולמאי דפרישית להנך שינויי בתראי לא חיישו להך קושייא דניליף ממזוזה מטעמא דפרישית:

בד"ה ונילף מת"ת וא"ת אדרבא אית לן למילף ממורא לחיוב דהא אמרי' פ"ק דיבמות כו' לחומרא מקשינן עכ"ל. ולכאורה תמיהא לי טובא על קושייתם דמאי ענין לחומרא מקשינן לכאן דבהיקש כיון דקי"ל אין משיבין על ההיקש שפיר שייך למימר לחומרא מקשינן משא"כ הכא דבעינן למילף מבנין אב דמ"ע שלא הזמן גרמא חייבות וע"כ דאי לאו הך ילפותא ה"א לפטורי דאלת"ה לא הוי מקשה מידי מנ"ל דחייבות אע"כ כדפרישית מדאיצטריך קרא בלא תעשה לחייבות דמאי דלא ס"ל השתא סברא השנייה שכתבתי דאיכא ק"ו מת"ת אלא דבעי למילף ממורא בבנין אב לפטורי וא"כ מקשה שפיר ונילף מת"ת לפטורי וא"כ עכ"פ הוי ת"ת כמו יוכיח דליכא למילף ממורא וא"כ ממילא הדרינן לסברא לפטורי מדאיצטריך קרא בלא תעשה לחייבות וצ"ע ליישב ודו"ק:

דף לה.

גמרא ומלמצות עשה שהז"ג נשים פטורות מכלל דמ"ע שלא הז"ג נשים חייבות עיין פרש"י. ואע"ג דלעיל יליף מ"ע שהז"ג פטורות בבנין אב מתפילין או משני כתובים דמצה והקהל ואפ"ה מקשה הש"ס במ"ע שאין הז"ג מנ"ל לחייבות היינו משום דלא פסיקא ליה בעיקר סברא חיצונה דנשים אי א"ל מדאיצטריך חיובא בלא תעשה אלמא דמסברא יש לפוטרן בכל מ"ע אף שהז"ג או דאיכא למימר דיש לחייבן יותר במ"ע כדפרישית בתחלת הסוגייא דמקשינן מנ"ל לפטורים ולפ"ז שקיל וטרי מעיקרא להאי גיסא דמסברא איכא למימר לחייבים בכל מ"ע לגמרי היכא דליכא קרא ובתר הכי שקיל וטרי לאידך גיסא שלא הזמ"ג מנ"ל לחייבות דלמא פטירי מכולהו מדאיצטריך קרא בלא תעשה וממצה והקהל ליכא למילף לחיובא דהו"ל שני כתובים משא"כ הכא דיליף מהקישא א"כ יפה כתב רש"י ז"ל מדאיצטריך הקישא דתפילין ולא אמרי' דבלא"ה פטירי מסברא מדאיצטריך חיובא בלא תעשה אע"כ דליכא למימר הכי לאדרבא יש לחייבן יותר בעשה וא"כ ממילא דלא מוקמינן הקישא לתפילין אלא בדדמי להו דהיינו מ"ע שהז"ג אבל באין הזמ"ג הדרינן לסברא לחייבות כן נ"ל נכון ובסמוך אפרש עוד בדרך אחר ודו"ק:

תוספות בד"ה מכלל פי' בקונט' כו' דאי ה"א דפטורות אמאי איצטריך הקישא בלא"ה נמי הוי ילפינן במכל שכן כו' ולא נהירא כו' עכ"ל. והאמת שכל האריכות הזה שכתבו בפי' הקונטרס לא נמצא בפרש"י שלפנינו וא"כ אין מקום לקושיית התוספות על פרש"י דשפיר יש לפרש כוונת רש"י כדפרישית בסמוך. אלא אף לסברת התוס' דלא נחתו לכל זה בענין מדאיצטריך לא תעשה אפ"ה לא ידענא מאי קשיא להו על פרש"י דיפה כתב מדאיצטריך הקישא לתפילין במ"ע שהזמ"ג לאפוקי דלא נילף ממצה והקהל דמאי דקיימינן השתא דב' כתובים מלמדין טפי ואכתי קשה ליפתוק מהקישא לתפילין ונילף לפטורא בק"ו מת"ת דאין הזמ"ג ופטירי כ"ש במ"ע שהזמ"ג אע"כ דאפ"ה איכא למילף טפי לחיובא ממצה והקהל לחומרא ומש"ה איצטריך הקישא וא"כ ממילא ילפינן דבמ"ע שאין הזמ"ג דליכא הקישא לתפילין דבדדמי מוקמינן ליה כדפרישית בזמ"ג וא"כ ממילא דמ"ע שאין הז"ג חייבות בק"ו ממצה והקהל דחייבים אף בזמ"ג כ"ש דאין הזמ"ג מאי קאמרת דניליף מת"ת ופליון הכן לפטורא או שנא' ת"ת יוכיח הא גלי קרא דאדרבא שייך טפי למילף ממצה והקהל לחיובא אף בזמ"ג מדאיצטריך הקישא כן נ"ל נכון ולדעתי צ"ע גדול למה הניחו התוס' פרש"י בקושיא וצ"ע ודו"ק:

שם בגמרא הניחא למ"ד תפילין מ"ע שהז"ג אלא למ"ד מ"ע שלא הז"ג מא"ל ופרש"י דא"כ איפכא איכא למילף כו' עכ"ל. ואע"ג דאין שום סברא לומר כן מ"מ כיון דאיכא הקישא בע"כ הקישן הכתוב ולאפוקי מסברא דהא ליכא למימר דמהקישא לתפילין ממעטינן כולהו מ"ע דהאיכא מצה והקהל לחיובא וב' כתובים מלמדים לחומרא אע"כ דהקישא לתפילין היינו במאי דדמי ליה דוקא כן נ"ל מוכרח בכוונת רש"י ולפ"ז לא ידענא מאי קשיא ליה למהרש"א ז"ל בשם תוספות ישנים על פרש"י מסוגיא דעירובין דלמ"ד תפילין מ"ע שלא הז"ג נשים חייבות בתפילין דהתם בעירובין איירי לפי המסקנא דהכא דר"מ לית ליה הקישא לכל התורה לתפילין אלא יליף כולהו מ"ע לפטורי מדהוי מצה והקהל ב' כתובים וס"ל דאין מלמדין וא"כ ממילא דאין הז"ג חייבות ומש"ה מחייב ר' מאיר נשים בתפילין משא"כ הכא לסברת המקשה דס"ל דלכ"ע אית להו הך הקישא לכל התורה לתפילין א"כ מקשה שפיר מאי איכא למימר דהשתא ע"כ משמע הקישא איפכא כפרש"י וכדפרישית משא"כ בסמוך באידך קושיא דמקשה ולרבי יהודה מאי איכא למימר ומפרש רש"י לר"י מנ"ל דמ"ע שהז"ג נשים פטורות ולא מפרש נמי דנימא איפכא לפטורי באין הז"ג כמו שפירש לעיל והיינו משום דלבתר דמשני התרץ דלר"מ לית ליה הקישא לכל התורה לתפילין א"כ לר"י נמי אפשר דלית ליה ולא שייך לפרש דנימא איפכא אלא דוקא להמקשה לעיל דלא אסיק אדעתיה דאיכא פלוגתא בהקישא דרב אחא כל זה נ"ל ברור מלשון מהרש"א ז"ל והתוס' ישנים צ"ע ודו"ק:

שם מאן שמעת ליה לתפילין מ"ע שלא הז"ג ר"מ. הכי מסקינן בעירובין פ' המוצא תפילין מדקאמר ר"מ דנשים חייבות בתפילין אלמא דמ"ע שלא הזמ"ג הוא ע"ש וקשיא לי טובא נהי דמ"ע שלא הז"ג הוא אכתי אמאי מחייב להו ר"מ הא איתקשו תפילין לת"ת ות"ת נמי לא הז"ג הוא ואפ"ה פטירי וא"כ ה"ה לתפילין אע"כ דר"מ לית ליה הקישא דתפילין לת"ת כיון דאיתקש נמי למזוזה וס"ל דלחומרא מקשינן א"כ מנא לן דר"מ ס"ל דתפילין מ"ע שלא הז"ג הוא דלמא לעולם לר"מ נמי מ"ע שהז"ג הוא ואפ"ה ס"ל דנשים חייבות מהקישא למזוזה דלחומרא מקשינן ויש ליישב ודו"ק. אמנם ראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב דיש מפרשים דלר"מ נשים חייבות בתפילין ולא נהירא כו' ע"ש ומסיק דלר"מ נמי נשים פטורות מתפילין מהקישא לת"ת כו' ע"ש. ובמחילה מכבוד תורתו דברי שגגה הן דאישתמיטתיה סוגיא דפרק המוצא תפילין דר"מ מחייב בהדיא ומשמעתין נמי הוא מוכרע דהא למסקי' דלר' מאיר ור' יהודה תפילין מ"ע שלא הזמ"ג לא קים ליה בשום דוכתא אלא מהא דס"ל לר"מ ור' יהודה דנשים חייבות בתפילין שם בפרק המוצא תפילין ומאי דקשיא ליה להריטב"א ז"ל מעיקרא בלשון המקשה המעיין בדברינו יראה דלא קשה מידי ואין להאריך:

שם פיסקא וכל מצות לא תעשה מנא הני מילי. יש לדקדק מאי מקשה מנ"ל ומהיכא תיתי לפטורי דהא ודאי ממצות עשה שהז"ג ליכא למילף דשאני לא תעשה דחמירי כדאיתא בפ"ק דיבמות הא דקי"ל אתי עשה ודחי ל"ת דלאו ל"ת חמור מעשה כו' ובמסכת ברכות דף כ' נמי אמרינן דשב ואל תעשה שאני וא"כ משמע דל"ת דאיכא מעשה חמיר טפי אלא דנראה דמקשה מנה"מ משום דבכמה מצות ל"ת וברובן כתיב בהו בני ישראל ואיכא למידרש בנים ולא בנות כדאי' לקמן גבי סמיכה ומש"ה איצטריך קרא להושוו ועיין מה שאכתוב בזה לקמן גבי סמיכה:

דף לה:

בד"ה הפסיק הענין ולא קאי בני אהרן אלא אטומאה לחוד שיש הפסק בינתים כגון לה יטמא עכ"ל. פירוש דלענין לה יטמא ע"כ הושוו נשים לאנשים דהא מ"ע שאין הז"ג הוא וכ"כ בחידושי הריטב"א ז"ל אלא שטעות נפל שם בדפוס. ומיהו זה לא יתכן אלא למ"ד לה יטמא מצוה אבל למ"ד רשות ליכא למימר דהפסיק הענין וא"כ תיקשי להאי מ"ד אמאי שני קרא בלישנא מיהו י"ל למ"ד רשות ס"ל דהנשים חייבות בבל יקרחו כדס"ל לתנא דמתניתין ויליף לה מכי עם קדוש אתה ולית ליה ילפותא דבני' ולא בנות דמוקי לה לדרשא אחריתא כדלקמן וא"כ לפ"ז אמרינן בפשיטות דבל יקרחו הפסיק הענין אלא דמה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש דלה יטמא הפסיק הענין היינו משום דאליבא דאיסי בן יהודה גופא דאמר דאף בבל יקרחו נשים פטורות ואפ"ה אמרינן בסמוך בשמעתין דאי לאו ג"ש דקרחה קרחה ה"א דהפסיק הענין וא"כ ע"כ היינו משום דלה יטמא הפסיק הענין והיינו כמ"ד לה יטמא חובה מש"ה ניחא ליה לפרש כולה בחד גוונא ועוד דאפשר דתנא דמתניתין נמי ס"ל כאיסי וכדאמר רבי יוחנן לעיל אמתניתין דאין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר חוץ ועוד דבפלוגתא לא קא מיירי כן נ"ל:

גמרא אמר אביי להשחתה לא מצית אמרת דיליף מפאת פאת. עי' בתוס' שכתבו ליישב דלא אמר מדשני קרא בלישנא אלא דאכתי יש להקשות איפכא כיון דלמסקנא דאביי יליף לה בג"ש דפאת פאת אמאי איצטריך לעיל למימר מדשני קרא בלישנא. והנלע"ד דמג"ש דפאת פאת לחוד לא הוי מצינן למילף לפטור' דנהי דפאת זקנך מיותר לג"ש כדמסיק אפ"ה איכא למימר איפכא לאידך גיסא דג"ש לחיובא אתא משום דמסברא פטורות בין כהנת בין ישראלית מטעמא דאמרי' איבעית אימא סברא דהא לית להו זקן ומש"ה הקיש הכתוב כל שישנו בפאה ישנו בזקן והני נשי לחייבות בפאה דהא יש להן פאה חייבות בלא תעשה ועוד דכתיב ראשיכם לשון רבים ובתר הכי ילפינן ג"ש לחייב נמי אף בכהנת ואע"ג דאיכא ק"ו אפ"ה איצטריך ג"ש דלא תימא בני אהרן אכולה מילתא קאי. ועוד דבלא"ה לענין חיובא ע"כ לא סמכינן אק"ו דאלת"ה אמאי כתבה רחמנא כלל גבי כהנים האיכא ק"ו מישראל אע"כ דלעבור בשני לאווין וא"כ בכהנת נמי ה"א דלחיובא אתא. ומש"ה קאמר לעיל דלא שייך לאוקמי הקישא דזקן לפאה לחיובא כיון דשני בלישנא דנהי דמפשטא דקרא לא מצינן למילף דהא דשני בלישנא היינו משום דלית להו

זקן אפילו הכי לא שייך למידרש מיהא הקישא לחיובא ולאפוקי מפשטא כן נראה לי נכון לפי שיטת פירש"י ותוספות. מיהו בסמוך אפרש בענין אחר יותר נכון:

שם השתא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעיא ליה לכדתניא כו' ולא שייך הכא למימר אין ג"ש למחצה כיון דבכהנת גופא לא ידעי' פטורא אלא אדרבא חיובא כמו בכל מצות ל"ת ובני אהרן הא אמרי' דהפסיק הענין וכל זה פשוט ומבואר ולא הוצרכתי לכתבו אלא לפי שראיתי להריטב"א ז"ל בחידושיו שנלחץ בזה ולא ידעתי כוונתו ע"ש:

שם א"כ ליכתוב קרא את שבזקנך כו' ש"מ תרתי. עיין פירש"י ותוספות ומשמע מפירושם דלקושטא דמילתא אתא ייתורא דג"ש לומר דלא הפסיק הענין אלא בני אהרן ולא בנות אהרן דהשחתה נמי קאי אילפי' ישראלים מכהנת בג"ש שכן כתבו התוס' להדיא והוסיפו כן על לשון רש"י ויש לתמוה טובא חדא דהא לקושטא דמילתא ודאי בני אהרן ולא בנות אהרן לאו אכולה מילתא קאי דהא ודאי הפסיק הענין לתנא דמתניתין דאליביה קיימינן דהא מחייב נשים בבל יקרחו וא"כ בל יקרחו ודאי הפסיק הענין. ועוד דהשתא נמי לגלי קרא לבנות אהרן אכולהו קאי אכתי לא שייך שפיר הג"ש דהאיכא ק"ו דישראלית מכהנת ואדרבא משום ייתורא דג"ש טפי הוי לן למימר איפכא דבישראלית מסתמא מחייבי כמו בכל לא תעשה וגלי הג"ש דבכהנת נמי חייבות לאפוקי דלא נימא דבני אהרן אכולה מילתא קאי ואי משום דלא איצטריך דאיכא ק"ו השתא לפטורא נמי איכא האי ק"ו איפכא ואדרבא איצטריך טפי לחיובא דלא נימא דגזירת הכתוב היא בכהנת לפטורא מבני אהרן מלבד מה שהקשיתי בסמוך דא"כ אמאי שני קרא בליסנא בישראל ועוד דמל' הרא"ש ז"ל משמע להדיא דלמסקנא נמי עיקר ילפותא לפטורא דהשחתה אתיא מדשני בליסנא ולא הביא כלל ילפותא דבני אהרן ולא הג"ש. מכל זה היה נ"ל לפרש הסוגי' בפשיטות דהא דבלא"ה נמי יש לדקדק במאי דמקשה הש"ס לעיל ולא והתניא זקן האשה כו' מאי לאו דהשחתה דא"כ אגופא דמתני' הוי ליה לאקשויי מתני' אברייתא ולשון ולא והתניא משמע דאסקנא וטריא דשמעתין קאי וכן הא דקאמר אביי דהשחתה לא מצית אמרת נמי נראה תמוה דפשיטא דלא מצינן לפרש ברייתא דהשחתה כיון דמתני' קתני בהדיא דפטירי לכך נלע"ד דאסקנא וטריא דשמעתין לחוד הוא דקשיא ליה הכי למליליף פטורא דהקפה מהשחתה והכל אף בישראלית דשני בליסנא והא מקשה ולא והתניא זקן והאשה כו' מאי לאו דהשחתה ולפ"ז משמע ליה דהמקשה דע"כ איירי ברייתא בהשחתה דישראלית לחייבות כמו בכל לא תעשה ומסברא נמי ליכא למיפטר אע"ג דלית להו זקן מ"מ הא אקיש רחמנא לכל שישנו בהקפה והני נשי הואיל ואיתנהו בהקפה איתנהו נמי בהשחתה ולפ"ז ע"כ הא דקתני מתניתין חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל תטמא הכל איירי בכהנת לחוד דפטירי מגזירת הכתוב מהשחתה דבני אהרן אכולהו קאי וממילא לכהנת פטירי נמי מהקפה דכל שאינן בהשחתה אינן בהקפה והא משני אביי שפיר דהמקשה דלא מצית אמרת הכי לפטור בכהנת ולחייב בישראלית דהאיכא ג"ש דפאת פאת והיינו כדמסיק בסוף אלא דהשתא משמע ליה לאידך מקשה דבאמת עיקר ילפותא דאביי לפטורא היינו בכהנת מבני אהרן ובישראלית מג"ש ומהא הדר ומקשה א"כ ניסתוק מג"ש וניסתוק נמי בישראלית דשני בליסנא ונילף הכל מק"ו והא מסקינן שפיר אליבא דאביי דודאי עיקר ילפותא לאו מבני אהרן ילפינן דהפסיק הענין אלא מלמייתי לן הג"ש כדמסיק ליכתוב את שבזקנך ע"כ גלי קרא דבישראלית ודאי פטירי מדשני קרא בליסנא והשתא איצטריך שפיר הג"ש לפטור נמי בכהנת אע"ג דהפסיק הענין לענין בל יקרחו כן נ"ל נכון בעזה"י ובסייעתא דשמיא ולשון הרא"ש ז"ל מסייעני ובאמת שיש לדחוק ולפרש כן בכוונת רש"י ז"ל אלא דהתוס' לא כתבו כן ודוק היטב:

דף לו.

תוספות בד"ה אי לאו ג"ש ה"א דהפסיק הענין וא"ת היכי תיסק אדעתין כו' וע"ק לת"ק דמתניתין היכי פליג כו' וי"ל דסד"א כו' משום דכתיב כי עם קדוש אתה. ויש לדקדק א"כ מאי מקשה הש"ס ניסתוק קרא מג"ש ותיתי בק"ו הא איצטריך ג"ש דלא נימא דכי עם קדוש אפקא נמי מק"ו ונראה דסברת התוספות דלא שייך כלל לומר בכה"ג דקרא אפקא מק"ו שאין שום סברא כלל להקל בכהנת טפי מבישראלית ולענ"ד משום הא לא איריא דלמאי דס"ד מעיקרא היה באפשר לחלק דלא פטירי נשים כהנות אלא מקרחה של כל הראש דהתם כתיב ראשיכם והא דהוי מרבינן נשים אפילו ישראלית מכי עם קדוש אתה היינו דוקא לקרחה של בין עינים דאבין עיניכם קאי דהא ע"כ הא דמקשה מעיקרא ניסתוק מג"ש לא אסיק אדעתא דאיצטריך ג"ש לקרחה לענין כל הראש אמנם כן למאי דפרישית בסוגייא דלעיל בסמוך לענין פאת זקן אם כן ממילא יש ליישב קושית התוס' כאן דלק"מ דת"ק ואיסי בהא פליגי דלת"ק לקושטא דמילתא הפסיק הענין לענין קרחה ואפ"ה פטירי מהשחתה משום דשני קרא בישראל וילפינן ג"ש לפטור אף בכהנת משא"כ לאיסי אתא הך תרי ג"ש לגלויי דבני אהרן אכולהו מילתא קאי וחדא מאידך לא אתיא כן נראה לי ודו"ק:

בד"ה תפילין גופייהו וכו' וא"ת ומה בכך מ"מ ניליף כו' דאין ג"ש למחצה כו' עכ"ל. לא ידענא מאי קשיא להו דהא שפיר קאמר אביי דכיון דג"ש דבין עיניכם לא מיותר דאיצטריך למקום תפילין תו לית לן למילף לפטור הנשים מהך ג"ש גופא דאיכא למימר דכי עם קדוש אתה מפיק לה מהך ג"ש דהא בלא"ה ע"כ נחית אביי להך דרשא דכי עם קדוש אתה כמ"ש התוס' בד"ה אי לאו ג"ש וק"ע:

בא"ד וקשה להר"ס אמאי אין מניחין תפילין בכל הראש כו' עד סוף הדיבור. ולולא דבריהם נ"ל דכיון דאיכפל רחמנא בתפילין לכתוב ארבעה פעמים בין עיניכם ובין עיניך ולא כתיב בשום דוכתי בראשיכם או בראשך כמו גבי קרחה ע"כ דוקא קאמר:

משנה הסמיכות והתנופות כו' נוהגות באנשים ולא בנשים ומפרש בגמרא טעמא דסמיכה ותנופה משום דכתיב בני ישראל ולא בנות ישראל. ואף ע"ג דברוב המצות כתיב בני ישראל ולא ממעטינן נשים התם טעמא אחרינא איכא דבמצות לא תעשה הא בהדיא מרבה להו קרא דהושוו אשה לאיש ובמ"ע שאין הז"ג הא מרבינן להו מדהו"ל ת"ת ופדיון הבן שני כתובים ואין מלמדין והו"ל כמו מיעוטא דוקא בהנך פטירי הא בעלמא חייבין וא"כ ע"כ דבני ישראל אתא לדרשא אחריתא או לאורחא דקרא הוא לעיקר למעוטי עובד כוכבים אתא ואגב דכתיב ישראל כתיב נמי בני משא"כ היכא דאיכא למידרש כפשטא דרשינן והכא בסמיכה ותנופה דשייך למידרש כפשטא לפטורא לנשים דרשינן וכמ"ש התוס' דמשאר מ"ע שהז"ג לא הוי ממעטינן להו ועוד נ"ל דהכא דבני ישראל דכתיב בפרשת קרבנות לא שייך למימר לאורחא דקרא הוא ולמעט עובד כוכבים דבמאי ממעט להו אי מענין הקרבנות הא אפילו בישראל פסילי למקבלה ואילך מצות כהונה ואי משחיטה דלא ישחטנו העובד כוכבים בעצמו הא אפילו בחולין פסילי ואי לענין דאין קרבן טעון שחיטה ודאי לא סגי בלא שחיטה ואי מענין הפרשתן ונדבתן דאדם כי יקריב הא לקושטא דמילתא העובדי כוכבים נודרין נדרים ונדבות כישראל וכ"ש דלא שייך למעט נשים מעיקר נדבתן דהא בנות הפלאה נינהו דכתיב איש או אשה כי יפליא ועוד דמ"ע שלא הז"ג היא אע"כ דבני ישראל אסמיכה דכתיב בתריה קאי ולומר שאין קרבן עובד כוכבים ונשים טעונין סמיכה כלל דכיון דסמיכה בבעלים בעינן דוקא ולא ע"י שלוחו א"כ ע"כ לגמרי ממעט להו משא"כ בתנופה לא ממעטינן אלא תנופת עצמן דממעטינן בדלמי אבל קרבן טעונין תנופה בכהן וכדאי' במס' מנחות דף ס"א ע"ש וכמו שאבאר עוד בסמוך בלשון התוס' וקצת מאלו הדברים כתובין בחידושי הריטב"א ז"ל והוספתי נופך משלי ודו"ק:

תוספות בד"ה הקבלות כו' מיהו מסמיכה קשה אמאי איצטריך קרא כו' עכ"ל. ולמאי דפרישית אין מקום לקושייתם דאיצטריך קרא למעט שאין קרבן טעון סמיכה כלל אפילו ע"י אחר דאע"ג דסמיכה בבעלים בעינן דכתיב ידו ולא ע"י שלוחו אפ"ה ס"ד דהיכא דא"א ע"י עצמו צריך ע"י אחר כמו בתנופת נשים דאע"ג דתנופה בבעלים בעינן כדאי' שם במנחות אפ"ה בקרבן נשים בעינן תנופה ע"י אחר דהיינו בכהן מש"ה איצטריך בני ישראל בסמיכה לומר שאין קרבן טעון סמיכה כלל דע"כ להכי אתא דאי למעט סמיכת נשים ע"י עצמן לא איצטריך דהא מ"ע שהז"ג הוא משא"כ בתנופה מוקמינן קרא בדלמי למעט תנופת נשים עצמן דלא ניליף מסוטה ונזירה כדמסקו התוס' וכמו שכתבתי מבואר להדיא מלשון הגמ' שם במנחות ובזה יתיישב מה שהקשו שם בתוס' מנא לן דקרבן נשים אין טעונין סמיכה ע"י אחר כמו תנופה ותירצו דאפשר שיש שום מיעוט א"נ כי היכי דממעטינן קרבן עובד כוכבים לגמרי דגלי קרא ה"ה לענין קרבן נשים ואף לפי תירוץ זה ע"כ היינו דבתר דכתיב בני ישראל למעט נשים כמו עובד כוכבים וא"כ לא הקשו כאן כלום דהא ודאי איצטריך מיהא למיכתב בני ישראל למעט נשים וממילא דלפ"ז אין צורך לידחק כיון דגלי בעובד כוכבים ה"ה לנשים דאדרבא בנשים ע"כ עיקר מיעוטא היינו דאין טעון סמיכה ע"י אחר דאי ס"ד דבעי סמיכה ע"י אחר ולא ממעטינן אלא סמיכת עצמן ת"ל דמ"ע שהז"ג היא כמו שהקשו כאן כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

בא"ד וי"ל דמ"מ איצטריך קרא למעוטי לסד"א כו' מה שחיטה כשירה בנשים כדתנן בזבחים כו' עכ"ל. ולכאורה אין דבריהם מובנין לי כלל דהא בשחיטה גופא ודאי לא שייך בנשים מצות שחיטה בעצמן דהא שחיטה נמי מ"ע שהז"ג היא אלא דהא דתנן בזבחים שהשחיטה כשירה בנשים היינו לענין הכשר קרבן וכיון שהקשו כאן דבסמיכה לא שייך לומר כן דבלא"ה אין הקרבן נפסל בכך א"כ לא תירצו כלום על קושייתם תו קשיא לי בדבריהם דא"כ תיקשי באמת השתא דכתיב בני ישראל למעט סמיכת נשים א"כ אמאי אמרינן בזבחים דשחיטה כשירה בנשים ואמאי לא ממעטינן להו נמי אי מפשטא דקרא דבני ישראל נמי אשחיטה קאי או משום דאיתקש שחיטה לסמיכה דנהי דלא בעינן שחיטה בבעלים דוקא כמו בסמיכה היינו כדמסקינן בגמרא מדגלי קרא בפרו של אהרן אלמא דלא בעינן בעלמא שחיטה בבעלים משא"כ לענין פסולא לנשים שפיר איכא לאקושי וממ"נ לא תירצו כלום אמנם למאי דפרישית נתיישב הכל לנכון דבשחיטה כיון דלא סגי בלא שחיטה לא קאי עליה מיעוטא דבני ישראל ולא נשים דבסמיכה גופא נמי לא קאי עיקר מיעוטא אלא לענין שאין קרבן טעון סמיכה כן נ"ל נכון וכבר אפשר לידחק ולפרש כן לשון התוס' עצמו ואין להאריך שלענ"ד דברים ברורין הם בעזה"י ודוק היטב:

בא"ד ותנופה נמי איצטריך כו' עכ"ל ועיין במהרש"א ז"ל שדקדק בדברי התוס' אי פסיקא להו להתוס' בשום דוכתא דתנופה לא מיתחלא עבודה בלא תנופה ע"ש. ואשתומם על המראה היאך אישתמיט ברייתא ערוכה שהובאה בכמה דוכתא בש"ס בפ"ק דיומא ובמנחות דף ל"ג דאההיא ברייתא דמייתי דסמיכה לא מעכב אמרינן ותנן נמי גבי תנופה כה"ג לתנופה לכפר עשה הכתוב תנופה שירי מצוה כאילו לא כיפר וכיפר:

דף לו:

הזאה להיכא אי לפרה אלעזר כתיב בה. נ"ל דעיקר קושייתם בגמ' היא בהא דתנינן במתניתין הזאה טפי מזריקה שנוהג בכל הקדשים משא"כ בהזאה אע"כ כמ"ש התוס' במתני' דהוי בכלל הזאה ואכתי הו"ל למיתני העיקר ולא הטפל אע"כ דנקיט הזאה דהוי רבותא טפי כדאשכחן בכמה דוכתי שהתנא שונה יותר מה שיש בחידושו טפי וזריקה אתא במכ"ש וא"כ מקשה הכא שפיר אי הזאה לפרה לא הוי רבותא טפי מזריקה דאדרבה השתא דתני הזאה לפרה ליכא למשמע מיניה זריקת שאר קרבנות דאיכא למימר שאני הכא דאלעזר כתיב בה וא"כ חמירא טפי דאדרבה איצטריך קרא להכשיר כהן הדיוט למ"ד דכשירה וכה"ג יש לפרש ג"כ בסמוך גבי הזאת לפנים כהן משיח כתיב וכמ"ש התוס' אלא דמ"מ עיקר הקושיא דא"כ טפי הו"ל למיתני זריקה והוי הנך דפרה ודכהן משיח אתיין במכ"ש ומש"ה מסיק הזאה דבן עוף וא"כ ודאי שפיר ילפינן דזריקה פסולה בנשים כיון דהזאה דבן עוף לא ילפינן אלא מק"ו דזריקה כן נ"ל נכון:

תוספות בד"ה אי לפרה כו' תימא הניחא למ"ד כו' אבל למ"ד לדורות בכהן הדיוט כו' עכ"ל. כבר כתבתי ליישב אלא דנ"ל עוד לפמ"ש התוס' ביומא שמדרב דס"ל שחיטת פרה בזר פסולה ס"ל כמ"ד לדורות בכהן הדיוט וא"כ מקשה שפיר ממ"נ דהא לרב כ"ש דקשה יותר מאי איריא הזאה לפרה הא אפילו שחיטה נמי פסולה דאלעזר כתיב בה ודו"ק:

תוספות בד"ה כל מצוה התלויה בארץ כו' ובירושלמי פריך אמאי לא תני חלה ומשני כו'. וקשה אמאי לא פריך נמי תרומה ומעשר כו' נראה דלהמקשה לא קשיא להו מידי דודאי ניחא ליה לאקשויי מחלה דחלה כתיב בקרא בפ' שלח לך קודם תרומות ומעשרות דכתיבי בפר' קרח ועוד דמחלה קשיא טובא דאע"ג דכתיב ביה ביאה ותליא נמי בקרקע אפ"ה נוהג בח"ל משא"כ בתרומה לא כתיב ביאה אלא דעיקר קושיית התוספות לענין תרומה ומעשר לא שייך שפיר הא דמשני בירושלמי לפי שאינה בשל עכו"ם דהא למ"ד אין קנין לעכו"ם שייך בהו תרומה מדאורייתא ולענין מירוח העכו"ם נמי פלוגתא דתנאי כו':

בא"ד א"ל לפי שאינה אלא מדרבנן דהא חלה נמי כו' והא דלא כתבו בפשיטות דערלה נמי מדרבנן כמו שכתבו בסמוך בד"ה הרי תפילין דהתם כתבו שפיר דקושית הגמרא הרי תפילין היינו למ"ד דערלה הלכות מדינה משא"כ הכא לא פסיקא להו להקשות הירושלמי בכך דאפשר דסוגיית הירושלמי סברה דערלה בח"ל מדאורייתא דהא לקמן נמי אית בה פלוגתא אי הוה הלכה למשה מסיני או הלכות מדינה:

בא"ד ונראה דחדש נוהג בזמן הזה ולכך יש ליזהר כו' עכ"ל. ומדכתבו לשון ונראה משמע דלא ברירא להו כ"כ והיינו דאע"ג דסתם מתני' היא בפ"ג דערלה החדש אסור מן התורה והערלה הלכה וכלאים מד"ס וקתני לה נמי גבי הלכתא פסיקתא אפ"ה יש לפקפק בזה דאיכא למימר דסתם ואח"כ מחלוקת היא וא"כ אדרבה חכמים דהכא הא ס"ל דאינו נוהג ואע"ג דבשני מסכתות אין סדר למשנה מ"מ מידי ספיקא לא נפקא דאפשר דהוי סתם ואח"כ מחלוקת אלא דאכתי יש לתמוה דהא במנחות דף ס"ח ע"ב איתא להדיא דר' פפא ור' הונא בריה דר"י ס"ל דחדש בזמן הזה דרבנן ורבנן דבי רב אשי לא אכלי על אורת' דשיבסר דס"ל חדש בזמן הזה דאורייתא וא"כ מסתמא כרבנן דבי ר' אשי קי"ל דבתראה הוא לגביה דר"פ ור"ה בריה דר"י ועוד דרבינא נמי משמע התם דהכי ס"ל ועוד דלר"פ ור"ה בריה דר"י מיהא נוהג מדרבנן ולהתוס' הכא לא שני להו בין מדאורייתא לדרבנן כדמשמע מהמשך דבריהם

הקודמים וכן נראה ג"כ מדכתבו סתם ונראה לחדש נוהג ולא כתבו להדיא לנוהג מדאורייתא ע"כ לעיקר לדבריהם כאן לדינא אי נוהג או אינו נוהג כלל והדרא קושיא לדוכתא ובלא"ה קשיא לי אסוגיא דמנחות דאיכא למ"ד לאורייתא ואיכא למ"ד לרבנן וכתבו שם התוס' דפלוגתא דתנאי היא בפ"ק דקידושין ולענ"ד דלא אשכחן הכא בשמעתין שום תנא דס"ל מדרבנן אלא לר' אלעזר דמתני' הוי מדאורייתא כדמסיק אביי ולת"ק אף מדרבנן אינו נוהג מדלא קתני לה בהדי ערלה וכלאים דהוי נמי מדרבנן לפרש"י ותוס' דשמעתין ואף אם נדחק לפרש דאפשר דת"ק מודה מדרבנן אפ"ה לא אשכחן דס"ל הכי בהדיא וביותר יש לתמוה על לשון תשובת הרא"ש ז"ל כלל ב' דשקלי וטרי בהא אי נוהג בח"ל כסתם משנה דערלה ולא מייתי סוגי' דמנחות כלל ומה שיש ליישב בזה לפי עניות דעתי תיקנתי היריע' מהכיל וחברתי ע"ז קונטרס מיוחד בכללי ופרטי דין חדש ושם יבואר ויותר נראה למה שכתבו התוס' כאן ונראה לחדש נוהג בזמן הזה לאו בעיקר דין חדש איירי אלא דרוצה לומר דנראה לנוהג בזמן הזה אף בשל עכו"ם כמו ערלה דסתם תבואה בזמן הזה בשל עכו"ם איירי ולפ"ז א"ש טפי להאי ונראה אדבריהם הקודמים קאי וכן נראה ג"כ ממה שכתבו אח"כ ובירושלמי נמי משמע לנוהג אף בשל עכו"ם משמע דמעיקרא נמי איירי בשל עכו"ם ודו"ק ועיין בסמוך:

דף לז.

בא"ד ובירושלמי נמי משמע לחדש נוהג אף בשל עכו"ם דפריך עלה למתניתין כו' עד סוף הדיבור. עיין בבית חדש סי' רצ"ד שהאריך בסתירת ראיה זו וכבר השיבוהו המחברים ויבואר בעזה"י בקונטרס אחרון גם מה שיש להסתפק בעיקר דברי התוס' אם כוונתן לנוהג אף בשל עכו"ם מדאורייתא או מדרבנן הכל יבואר שם בעזה"י לנכון:

(קונטרס אחרון) דף לו ע"ב משנה כל מצוה התלויה בארץ כו' חוץ מערלה וכלאים רא"א אף החדש כתבו התוספ' ונראה לחדש נוהג בזמן הזה ולכך יש ליזהר כו' וכתבו אח"ז ובירושלמי נמי משמע לנוהג אף בשל עכו"ם. וכתבתי בפנים דיש להסתפק בכוונתן אם מה שכתבו תחלה ונראה לחדש נוהג בזמן הזה אעיקר דינא קאי דלא גמירא להו כ"כ אם חדש נוהג בח"ל אף בשל ישראל דאי בזמן הזה בארץ ישראל פשיטא דמדאורייתא אסור דכתיב חוקת עולם לדורותיכם ודרשינן נמי מקרא דבזמן דליכא בית האיר המזרח מתיר אלא דבח"ל לאשכחן פלוגתא דתנאי ע"ז כתבו דנראה להם דהלכה כמ"ד דחדש נוהג בח"ל ואח"ז כתבו עוד מילתא אחריתי דבירושלמי נמי משמע לנוהג אף בשל עכו"ם וכ"ש בשל ישראל בח"ל ועוד יש לפרש בכוונתם למה שכתבו נמי בתחלה ונראה לנוהג בזמן הזה קאי נמי אשל עכו"ם דרוב ח"ל משל עכו"ם הוא ולפ"ז איכא למימר דבשל ישראל בח"ל פשיטא להו טובא בלא שום ראיה דנוהג אף מדאורייתא כמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מיהו אף לפי פירוש השני נמי יש להסתפק עוד בכוונתם אם רוצין לומר דחדש נוהג בשל עכו"ם מדאוריית' או מדרבנן לחוד דלכאורה נ"ל דמה שכתבו קודם לזה דכלאים נוהג בשל עכו"ם לא הוי אלא מדרבנן דמדאורייתא ודאי אינו נוהג כמאי דמסקינן לקמן דכלאים אינו נוהג בח"ל ודרשינן שדך המיוחד לך כמו שפרש"י וא"כ כ"ש דשל עכו"ם מימעטו מהאי קרא דשדך לא מיקרי מיוחד לך ועוד אבאר בזה לקמן:

פסק בענין חדש

אמר הכותב חדש הואיל ואתא לידן אימא ביה מילתא לאשר ראיתי שלימים וכן רבים ועצומים מגדולי האחרונים כולם כאחד אזרו חיל לדעת מה זה ועל מה זה שרבים מזלזלין באיסור זה שלרובן ככולם מגדולי הפוסקים הקדמונים אף בח"ל הוא איסור לאורייתא וא"כ אין ההיתר זה של רמ"א ז"ל בסי' רצ"ג מספיק לזימנין טובא דליכא ספק ספיקא ואפ"ה מתירין אף לכתחילה כמו שכתב הב"ח סי' הנ"ל והעיד על גדולי הדור שהיו בימיו מופלגים בתורה ובחסידות לא היו נזהרין בשתיית השכר בשום זמן לכן ביקש לו הרב הב"ח צד אחד להתירא לאין חדש נוהג בשל עכו"ם והביא ראיה על דבריו לאפוקי משיטת התוס' והרא"ש ז"ל ומסיים בתר הכי מהאי טעמא אין לשום אדם להחמיר בזה כ"א למי שמפורסם בשאר ענייני פרישות ע"ש אמנם כן כל האחרונים השיגו על דבריו ה"ה הט"ז והש"ך סי' הנ"ל ובעל ברכת הזבח מלבד מה שאבאר לקמן מה שיש להשיג ולתמוה מאד על דבריו ועל ראיותיו והט"ז בי"ד סי' הנ"ל והמ"א בא"ח סי' תפ"ט שניהם לדבר א' נתכוונו לאסר ולקיים מנהגן של ישראל משום דאין הלכה כסתם משנה משום דהו"ל סתם ואח"כ מחלוקת דאין הלכה כסתם דערלה אלא כת"ק דהכא דשנאו רבי בלשון חכמים. אלא דגם על דבריהם יש לתמוה טובא כמו שתמה התי"ט במשנתינו וכמו שאבאר, אמנם הש"ך הביא בסי' הנ"ל בשם ספר לחם משנה על המשניות להתיר מיהא בשתיית שכר של חדש מטעם דמשקין היוצאין מהן אין כמותן ומסיק הש"ך דצריך להתיישב שדבר שהוא נגד משמעות הרא"ש ז"ל בתשובה וגאוני דורינו שלשת הרועים מוהר"ר צבי אשכנזי בסי' ב' ובספר חק יעקב סי' תפ"ט ובספר כנסת יחזקאל סי' נ"א כולם כאחד לחו לדברי בעל לחם משנה בשתי ידים וכתבו שהוא נגד סוגיא ערוכה דפ' העור והרוטב ולפ"ז חזר' התמיהא למקומה על כל גדולי האחרונים גאוני מוסדי ארץ שהביא הב"ח שהקילו בשתיית שכר של שעורין אף בשנה שרובא לאיסורא ולא ידעינן טעמא למילתא אנן יתמי דיתמי אמאי ניקו ונסמוך למיעבד עובדא בנפשין ומה נשיב שואלינו דבר להורות לעם את המעשה אשר יעשון וכבר דשו בה רבים להתירא וקרוב הדבר שלא ישמעו להחמיר כמ"ש האחרונים שסמכו עצמם על זה להקל בכמה קולות. עכ"ז אפשר שלא זהו הדרך מוציא מידי עבירה כיון דלפי שיטת הפוסקים המפורסמים חדש בח"ל מדאורייתא ודרשו לה מקרא דבכל מושבותיכם א"כ לדבריהם הדבר מפורש בתורה והלכה מרווחת בישראל דבדבר המפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין כו' אלא צריך לאפרושינהו מאיסורא כדאיתא בא"ח סי' תר"ח בהג"ה. וביותר שראיתי מעשה ונזכרתי מתוך מה שהובא בספר כנסת יחזקאל שם בסוף התשובה הנ"ל שבכמה מדינות שכיחי טובא שהיהודים שוכרים כפרים ועיירות ושדות מיוחדות וא"כ לגבייהו דידהו ליכא שום ספק כלל שאף מה שידוע להם בודאי שהם מהתבואות שלא נשרשו קודם העומר אפ"ה אינן נזהרין כלל מלהבדיל בין התבואה הנאכלת בין אשר לא תאכל. וכמדומה לי שע"פ הרוב משקה השכר נעשית באותן המדינות ההם מתבואה חדשה וא"כ פגעו ונגעו באיסור לאורייתא בודאי:

לכן מעולי נערתי חצני לשום עיני ולבי על זה ומצאתי א"ע מחוייב בדבר לחקור ולבדוק על מקום שידי יד כהה מגעת כולי האי ואולי לסתייע מילתא למצוא שום היתר ברור שיהא כדי לסמוך עליו עכ"פ בשעת הדחק:

והנה אחר בינותי בספרים מצאתי שמקור הדין נחלק לשלשה חלקים כפי האמור למעלה:

הדרך הראשון שהוא היסוד והעיקר אם חדש נוהג בח"ל אם לא ואת"ל דנוהג יש לספק אם מדאורייתא או מדרבנן:

הדרך השני אם נוהג בשל עכו"ם וגם בכלל הספק הזה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן:

הדרך השלישי בעניין שתיית משקה של שכר שהביא הש"ך בשם לחם משנה אם יש צד היתר לומר שמשקים היוצאין מתבואות חדש אינו כמותן או דלמא שאין לחלק כשיטת המשיגים דפשיטא להו דבכל האיסורין משקין היוצאין מהן כמותן לגמרי ומדאורייתא ונראה היעמדו לדבריהם אם לא:

על ראשון ראשון בעיקר הדין אם חדש נוהג בח"ל כבר מילתא אמורה שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כתבו להדיא לנוהג בח"ל מדאורייתא ומלשון התוס' דשמעתין הלא כתבתי בפנים לנהי דלא פשיטא להו כ"כ כמו שנראה לכאורה שרפיא בידייהו מ"מ כתבו להדיא דנראה לנוהג אף בשל עכו"ם א"כ כ"ש בשל ישראל אלא דיש להסתפק בכוונתם אי מדאורייתא או מדרבנן. אמנם רבינו ברוך כתב שהוא מדרבנן כמ"ש בכללי הרא"ש בתשובה סי' ב' וכן כתב בספר א"ז הגדול כמו שהובא בת"ה סי' קצ"א וכ"כ הב"ח בשם רבינו אביגדור הכהן מהעתק ג"כ לשון ריב"א שכתב ג"כ דחדש בח"ל אינו נוהג בשל עכו"ם ושכ"כ בה"ג ומכלל דברי רבינו אביגדור משמע שרוצה לומר בכוונת בעל ה"ג וריב"א דבשל עכו"ם מותר לגמרי ובשל ישראל נוהג מיהא מדרבנן דהא מסיים רבינו אביגדור וז"ל ושמא משמע להו דהלכה כת"ק דר"א בפ"ק דקדושין עכ"ל והא קמן דר"א ורבנן בשל ישראל פליגי אע"כ כדפרישית וכמו שאבאר לקמן דהא בהא תלייא:

ואבא היום אל העיון למשקל ולמטרי בשמעתא לפרש הסוגיא לפי שיטת האוסרין ולפי שיטת המתירין ולפי שראיתי לבעל ת"ה גופא בסי' הנ"ל שכתב דאף שבא"ז כתב שהוא מדרבנן מ"מ נדחק מאד ליישב הסוגיא לפי שאין העולם נזהרין בדבר אלמא שאין טעם ההיתר ברור לפי הסוגיא:

עכ"ז לענ"ד אף שאיני כדי להכריע ח"ו בין גדולי הקדמונים מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך דלכאורה אדרבא סוגיית ההלכות מכריעין יותר לדברי המתירין דס"ל כת"ק דר"א:

ותחלה נשוב להראשונות לבאר טעם האוסרין ה"ה שלשת הרועים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל בשילהי פסחים כתבו בזה הלשון ואסר לן למיכל חדש על אורתא דשיבסר נגהי דתמניסר דכתיב לחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן בפ"ג דערלה החדש אסור מן התורה בכ"מ ואמרינן בגמרא דמנחות דף ס"ח אמר רבינא אמרה לי אם אביך אכל באורתא כו' עכ"ל אלא דבשמעתין לא מייתי הרא"ש ז"ל הך ראיה מדרבינא דמנחות אלא כתב סתם וקיי"ל כר"א דסתם תנא כוותיה דתנן חדש אסור מן התורה בכ"מ וכו' וכן בתשובת הרא"ש כלל ב' דשקיל וטרי טובא בהא מילתא ולא הביא כלל הסוגיא דמנחות אלא מטעמא דהלכה כסתם מתניתין דערלה דסתם ליה כר"א דהכא ור"ע נמי הכי ס"ל. ובאמת שיש לתמוה טובא על לשון הרא"ש ז"ל דטפי הו"ל לאתויי הך סוגייא ערוכה דמנחות דפליגי בהו להדיא אמוראי בתראי דר"פ ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי באורתא דשיתסר קסברי חדש בח"ל דרבנן כו' ורבנן דבי רב אשי אכלי בצפרא דשיתסר קסברי חדש בח"ל דאורייתא וכו' ואמר רבינא אמרה לי אם אביך לא הוי אכיל אלא באורתא דשיבסר כו' וא"כ לפ"ז ממילא דהלכה כרבנן דבי רב אשי ורבינא לבתראי הוו לגבי דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע וא"כ למה השמיט הרא"ש העיקר והביא הטפל דהא בכל מקום דפליגי אמוראי בתראי למיפסק הלכה אף כיחידאי תו לית לן לאהדורי אטעמא דסתם משנה ובפשיטות הו"ל להרא"ש ז"ל לאתויי הא דרבנן דבי רב אשי ורבינא. וליכא למימר דמהך דרבנן דבי רב אשי ורבינא לא ברירא ליה להרא"ש לפסק הלכה אמרינהו דכבר אפשר לחומרא בעלמא הוי מחמרי אנפשייהו כדמשמע לכאורה לישנא דלא הוי אכלי ולא קאמרי בל' פסק הלכה לאסור ולפ"ז הא דמסיק התם קסברי חדש בח"ל דאורייתא היינו נמי לומר דמחמרי וחיישו לדעת האומר חדש בח"ל דאורייתא ואף שנראה דוחק מ"מ לישנא דלא הוו אכלי משמע להו הכי. או שנאמר דרבנן דבי רב אשי לא חשיבי בתראי לגבי דר"פ ורב הונא בריה דרב יהושע כדמשמע קצת בכתובות ובסנהדרין ולמאי רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל כו' ורבינא נמי לאו משמיה דנפשיה אמר אלא דאמרה ליה אם משמיה דאבוה ומש"ה הוצרך הרא"ש ז"ל לאהדורי מטעמא דסתם משנה:

אלא לפ"ז יש לתמוה לאידך גיסא מאי מהני ליה טעמא דסתם משנה הא קמן דרב פפא ור"ה בריה דר"י לא חיישי להך סתם משנה ועבדי עובדא בנפשייהו לקולא וס"ל כמ"ד חדש בח"ל דרבנן וקי"ל מעשה רב. ובאמת שכבר תמה על זה בעל תי"ט במשנתינו וכמו שאדקדק ג"כ בלשונו בסמוך. אלא דיותר יש לתמוה על הט"ז והמ"א דלכל שקלא וטריא דידהו בגלדי להתירא היינו משום דסתם ואח"כ מחלוקת היא והיאך נעלם מהם הך סוגייא דמנחות דפליגי בה אמוראי להדיא וממ"נ צריך להורות הלכה להיתר או לאיסור מהך פלוגתא דאמוראי גופא ואין לנו עסק לאהדורי אטעמא סברא דנפשין אי הוי סתם ואח"כ מחלוקת אם לא כיון דר"פ ורב הונא לא איירי בהא מילתא:

והנראה מזה דפלוגתא דר"פ ורב הונא ורבנן דבי רב אשי ורבינא ע"כ לאו בסברא דנפשייהו פליגי מלא קאמרי בהדיא הלכה כת"ק או כר"א וממילא הוי ידעינן דלמ"ד דאורייתא הוי ספיקא דאורייתא ולמ"ד דרבנן הוי ספיקא דרבנן אע"כ דעיקר פלוגתייהו לאו בסברא פליגי אלא בהך מילתא גופא דסתם ואח"כ מחלוקת כמ"ש בתי"ט בסוף מס' תמורה דטעמא דרבנן דבי רב אשי דס"ל דסתמא דערלה עיקר לאיתמר בדוכתא אלא דקשיא לי על דבריו דלפ"ז נ"ל דר"פ ורב הונא בריה דר"י לית להו הך סברא דמאי דמתאמר בדוכתא הוי סתמא ופלוגתא כזו לא מצינו בש"ס:

לכך נ"ל דיותר יש לפרש דודאי עיקר פלוגתייהו לאו אליבא דנפשייהו אלא דכולהו ס"ל דהדרינן לכללין דהלכה כסתם משנה אלא דרבנן דבי רב אשי ורבינא ס"ל כסתמא דערלה ורב פפא ורב הונא בריה דר"י סתמא אחרינא אשכחי דתנן להדיא בפ' כל קרבנות צבור באין מן הארץ ומח"ל חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ ומסיק שם בגמרא כמאן דלא כי האי תנא דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר עומר בא מח"ל וכו' וקסבר חדש בח"ל מדאורייתא כו' וכיון דמדאורייתא הוא אקרובי נמי מקרבינן ע"כ. ולפ"ז ממילא שמעינן דסתמא דמתניתין דקתני דעומר אינו בא אלא מן הארץ ע"כ לטעמיה משום דס"ל חדש אינו נוהג בח"ל מדאורייתא ומשום הכי אקרובי נמי לא מקרבינן ולפ"ז מצינן למימר בפשיטות דהיינו טעמא דר"פ ורב הונא בריה דר"י דמשמע להו דהך סתמא דמנחות עיקר דאתמרא בדוכתא טפי מהך דערלה דלא איתמר חדש אלא אגב גררא דערלה ורבנן דבי רב אשי ורבינא סברי דסתמא דערלה עיקר והיינו משום דס"ל כאביי דשמעתין דהך פלוגתא אי חדש בח"ל דאורייתא או מדרבנן תליא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע ולפ"ז כיון דאיכא תרי סתמי חדא כר' ישמעאל וחדא כר' עקיבא ממילא דסתמא דאתיא כר"ע עיקר ור"פ ורב הונא אפשר דלא ס"ל כאביי דשמעתין אלא דר"ע נמי מצי סבר דחדש בח"ל דרבנן כדאיתא בירושלמי הובא במ"א סי' תפ"ט הנ"ל וכמו שאבאר לקמן סוף פרק שני ולפ"ז כיון דעיקר טעמא דרבנן דבי רב אשי ורבינא משום דס"ל כסתמא דערלה ומשום דאתיא כר"ע א"כ לשון הרא"ש ז"ל בתשובה הוא כפתור ופרח בהא דמייתי הא דר' עקיבא ומה יתן ומה יוסיף הא קי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו א"כ ממה נפשך אי לא סבר בהא דהלכה כסתם משנה משום דאפשר דהוא סתם ואח"כ מחלוקת א"כ אין הלכה נמי כר"ע אלא כת"ק דמתניתין ששנה רבי בלשון סתם לגבי דר"א והו"ל יחיד ורבים והלכה כרבים אף לגביה דר"ע

אמנם לשיטתינו אתי שפיר האף אומנם שאין זכר כלל בלשון הרא"ש בתשובה מסוגייא לסתם משנה למנחות וכר מן לין בלא"ה נמי הוצרך הרא"ש ז"ל להביא הא לר"ע לאל"כ לא הוי אפשר לפסוק הלכה כסתמא לערלה למיתוקמא כר"א ובפ"ק לנדה מסקינן לאין הלכה כר"א בכולה תלמולא אלא בארבעה משא"כ השתא לקאי ר"ע בשיטתיה לר"א שפיר מצינן למיפסק כר"א כלאיתא שם בפ"ק לנדה. מכל מקום מהך סוגייא לסתמא למנחות א"ש טפי לשון הרא"ש ז"ל שהוצרך להביא הא לר"ע וממילא רווחא שיטת האוסרין לאף למה שהביאו המתירין ראיה מהירושלמי לאפשר לר"ע לא פליג את"ק למתני' כמו שאבאר לקמן אפ"ה מצינן למיפסק שפיר כר"א משום לקאי ר' יוסי בר יהולה בשיטתיה במנחות בפ' כל קרבנות הצבור כך היה נראה לי לכאורה בשיטת האוסרין אלא להוי קשיא לי בגוה שהרי הרמב"ם ז"ל פסק להליא לחלש בח"ל מלאורייתא ואפ"ה פסק בהל' תמילין ומוספין פ"ז להעומר אינו בא אלא מן הארץ ולמאי לפרישית קשיא ליליה אליליה להו"ל כמוכה שטרא לבי תרי. אמנם בעל לחם משנה שם הרגיש בזה וכתב להרמב"ם ז"ל סמיך אקרא לראשית קצירכם והיינו לסמיך נמי ארישא לקרא לכתיב כי תבואו אל הארץ כו' ע"ש ולענ"ל אין זה מספיק לפי סוגיית הגמרא לר"פ כל קרבנות למשמע להליא למ"ל חלש בח"ל מלאורייתא כי תבואו זמן ביאה הוא וא"כ הן לרשא לראשית קצירכם נמי לא מכריע מילי למח"ל נמי מיקרי ראשית קצירכם משל ישראל. ועול לפ"ז כל אריכות לשון הגמרא שם לבתר למסיק מתניתין ללא כר' יוסי בר יהולה לאמר להליא עומר בא מח"ל מה הוצרך להאריך עול ולומר יקסבר חלש בח"ל מלאורייתא כיון לת"ק למתניתין נמי ס"ל לחלש בח"ל מלאורייתא ואפ"ה ס"ל לעומר אינו בא אלא מן הארץ מראשית קצירכם וא"כ לר' יוסי בר יהולא העיקר חסר שלא השיב על זה כלום ובגמ' נמי לא מפרש מילי אע"כ לפשט ל' הסוגייא משמע לסתמא לתלמולא בעי למימר לפלוגתא לתנא למתניתין ור"י בר יהולא תליא בהא מילתא אי חלש בח"ל מלאורייתא או מלרבנן וא"כ שיטת הרמב"ם ז"ל בזה עליין צ"ע יהיה איך שיהיה שלא הוצרך הרמב"ם ז"ל לילחק בכך אלא לבתר לפשיטא ליה טובא להלכה לחלש בח"ל לאורייתא מהך לרבנן לבי רב אשי ורבינא ומש"ה הוצרך לחוק ולפרש נמי להך סתם מתניתין לר"פ כל קרבנות לאיתאמר בלוכתא נמי מני סבר בח"ל מלאורייתא ולא ניחא ליה ללחות הן סתם משנה מההלכה והוצרך לילחק נגל משמעות לשון הגמרא שם:

ומעתה אשובה נא לבאר שיטת המתירין לסברי לחלש אינו נוהג בח"ל מלאורייתא למאי לפרישי' לנראה משיטת הפוסקים הראשונים ואחרונים למהא לרבנן לבי רב אשי ורבינא אין ראיה כ"כ והרי"ף והרא"ש ז"ל בסוף מס' פסחים לא מייתי לה אלא אגב גררא בעיקר לינא לאסור על אורתא לשיבסר אמנם עיקר ראיית האוסרין היא להלכה כסתם משנה לערלה וא"כ לפ"ז בפשיטות מצינן למימר בשיטת המתירין למשמע להו לסתמא למנחות ר"פ כל קרבנות הצבור וכו' ולאי סברה לחלש אינו נוהג בח"ל מלאורייתא כלמשמע פשטא לליסנא לתלמולא התם ולא ניחא להו בסברת הרמב"ם ז"ל מטעמא לפרישית ומש"ה ס"ל להך סתמא למנחות עיקר חלא לאיתמרא בלוכתא ועול להו"ל תרי סתמי להא מייתי התם במנחות נמי סתם מתניתין לשקלים שומרי ספיחים בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואי ס"ל לנוהג בח"ל ומביאין ממנו עומר א"כ לייתי מח"ל לאין נוהג בה שביעי' וכמ"ש התוס' שם במנחות ואע"ג לאמרינן בעלמא מה לי חל סתמא מה לי תרי סתמי היינו היכא ליכא מחלוקת במשנה וא"כ סוף סוף קשיא סתמא אסתמא משא"כ היכא לאיכא סתם ומחלוקת במשנה ואי הוי סתם ואח"כ מחלוקת ע"כ הלר בה ר' מחל מינייהו אלא למשנה לא זזה ממקומה א"כ בולאי עליפא תרי סתמי מחל סתמא כלאשכחן בעלמא בכה"ג לאמרינן שמי חלא מקמי תרתי:

ועוד נ"ל לפרש בלרך אחר טעם המקילין והיינו על הלרך שפירשתי לעיל לרב פפא ורב הונא בריה לר"י ורבנן לבי רב אשי ורבינא משמיה לאבוה ע"כ לאו בסברא לנפשייהו פליגי אי הלכה כת"ק לשמעתין או כר"א כלפרישית אלא לעיקר פלוגתייהו תליא בהא לאשכחן סתם ואח"כ מחלוקת א"כ נראה לומר למשמע להו לעיקר פלוגתייהו להנך אמוראי היינו לפליגי בפירושא למתניתין לילן בקלושין בהא מילתא גופא לאיבעיא לן בשמעתין אי ר"א לקולא פליג או לחומרא פליג ומהטעם שפירשתי בחבורי בפנים. ולפ"ז ר"פ ורב הונא בריה לר"י ס"ל לחומרא פליג והת"ק לקולא וכיון לבשני סלרים יש סלר למשנה כמ"ש בכ"מ הובא בתי"ט לתמורה וכמ"א סי' תפ"ט והו"ל סתם ואח"כ מחלוקת לאין הלכה כסתם אלא כאותה משנה ששנויה במחלוקת ממילא להלכה כת"ק ליחיד ורבים הלכה כרבים משא"כ רבנן לבי רב אשי ורבינא סברי לר"א לקולא פליג והת"ק לחומרא ומש"ה אסרי לאף את"ל להו"ל סתם ואח"כ מחלוקת אפ"ה אסור משום להו"ל יחיל ורבים הלכה כרבי' כמ"ש תוספות בריש ביצה וא"כ לפי שיטה זו יפה כתבו המקילין שפסקו כר"פ ורב הונא בריה לר"י לגבי לרבנן לבי רב אשי ורבינא לבתראי נינהו מ"מ הא סתמא לתלמולא להוו בתראי טפי ופשטו האיבעיא לשמעתין לר"א לחומרא פליג וממילא לת"ק לקולא והלכה כת"ק כן נ"ל בשיטתם:

ועוד נ"ל להכריח מגופא לשמעתין מפשיטות האיבעיא וממימרא לאביי להלכה כת"ק ולקולא לאי ס"ל לאין הלכה כת"ק אלא כר"א וכסתם משנה לערלה לאסור מן התורה בכ"מ א"כ תקשי אלאביי גופא מאי לוחקיה לאוקמי ת"ק למתניתין ששנה ר' בלשון רבים ללא כהלכתא ולמימרא לת"ק מיקל האיכא לאוקמי לת"ק כהלכתא וכסתמא למתני לערלה לנהי ללא ניחא ליה לאביי לומר לר"א לקולא ות"ק לחומרא כסברת בעל האיבעיא לפ"ז צ"ל לאף החלש לקאמר ר"א היינו אקמייתא וזה נ"ל לאביי לוחק אלא לאכתי לפי מה למסיק הש"ס בשילהי שמעתין במילתא לר"א תני חלש ופליג אערלה וכלאים ולא קתני אף א"כ שפיר מצינן למימר לת"ק מולה בחלש לאסור כסתם משנה וקתני ערלה וכלאים מכ"ש חלש כסברא הראשונה לבעל האיבעיא והאי פליג ר"א וקאמר לחלש לחול הוא לאסור הא ערלה וכלאים שרי ואתיא כולה מתניתין כת"ק ור"א לענין חלש כסתמא להתם אע"כ מלפשיטא ליה לאביי לת"ק למתניתין כרבי ישמעאל למיקל בחלש היינו משום לאביי ס"ל באמת לחלש אינו נוהג בח"ל ומש"ה מוקי לת"ק כהלכתא וכ"ש לא"ש טפי למאי לפרישית לסתמא למנחות נמי הכי ס"ל. וכיון לסתמא לתלמולא תופס מימרא לאביי עיקר אלמא להכי הילכתא אפי' לגבי לרבנן לבי רב אשי ורבינא כן נ"ל נכון בעזה"י על שלשיטת המחמירין צ"ע וייסוב:

והנראה לענ"ל ללא ניחא לאביי הך סברא למימר לת"ק לקתני ערלה וכלאים ולא קתני נמי חלש בהליא משום לאתיא במכ"ש לזה נראה ליה לאביי לוחק. כנ"ל ביסול שיטת המחמירין מ"מ למאי לפרישית נתבאר היטב להמקילין יש להם יסול ועיקר על מה לסמוך מסתמא לתלמולא למנחות ומסתמא לסוגיא לשמעתין למכריעין טפי בשיטתם:

זאת ועול אחרת נ"ל ראיה ברורה יותר חזקה לשיטת המקילין לחלש בח"ל לאו לאורייתא והריני מבאר לרבינא גופא לאמר במנחות לאמרה ליה אם לאבוה לא הוי אכיל אפ"ה רבינא גופא לא ס"ל הכי הלכה למעשה. ותחלה אבאר מאי לקשיא לי למ"ל חלש אסור מן התורה א"כ ערלה וכלאי כרם נמי ליתסרו מלאורייתא בח"ל מק"ו לחלש כלקאמר רשב"י ואף שהתוס' הקשו כן בל"ה הערלה הלכה ותירצו לס"ל להאי תנא לכתיב גבי כלאים שלך למעוטי זרעים שבח"ל ומש"ה ליכא למילף נמי ערלה בק"ו משום לאיכא למימר כלאים יוכיח עכ"ל אלא לבהא גופא קשיא לי אסתמא לתלמולא גופא ואכולהו אמוראי לפשיטא להו בסוף הסוגיא לכלאי כרם מותר ממיעוטא לשלך ולהכי מוקי לסתם מתני' לערלה לקתני הכלאים מל"ס לבכלאי כרם איירי לבכלאי זרעים אפילו מל"ס שרי ומנ"ל לומר כן להא בכלאי כרם איכא ק"ו מחלש לאסור ואי ממיעוטא לשלך האיכא לאוקמי ללמעוטי כלאי זרעים אתא (ונהי למערלה לק"מ ליש לומר לאיצטריך הילכתא למשרי ספיקא וקושיית התוס' למ"ל ערלה הלכות מלינה) ומ"ש התוס' לכלאי זרעים לא איצטריך מיעוטא ומש"ה ע"כ מיעוטא לכלאי כרם אתא כי היכי ללא נילף בק"ו מחלש מ"מ כבר כתבתי בחבורי בפנים ללענ"ל א"א לומר כן לא"כ לרשב"י לאוסר בכלאי כרם מיעוטא לשלך למאי אתא וכה"ג קשה לרבי אלעזר ברבי שמעון לשרי בכולהו וכן לתנא קמא למתני' לשרי בחלש אם כן שלך מאי עביל ליה מהיכי תיתי לאסור אע"כ כלפרישית בפנים לבלאו איסורא לחלש נמי איצטריך שלך ללא נילף כל מיני כלאים לאיסורא מהך היקשא גופא לאיתקש כלאים לבהמתך. ולפ"ז הלרא קושיא ללוכתא השתא נמי לכתיב שלך אימא למעוטי זרעים לחול אתא ללא נימא לאיסורא מהך היקשא גופא לע"כ הכי מוקי לה רשב"י אבל כלאי כרם לעולם לאסור מק"ו לחלש ואל תתמה על סברא זו לכלאי זרעים בח"ל צריך מיעוטא להא בירושלמי לערלה אהך מתניתין גופא לכלאים מל"ס פליגי שמואל ורבי יוחנן ללרבי יוחנן כלאי כרם מל"ס וכלאי זרעים אסורין מהך היקשא לשלך לבהמתך ולשמואל כלאי כרם מל"ס וזרעים מותר תו קשיא לי לאילך גיסא בהא לבעי רבינא בפרק אלו טריפות לף ס' סוף ע"א הרכיב שני מיני לשאים זו ע"ג זו מהו מי אמרינן כיון לאסכים הקב"ה על ילייהו כמאן לכתיב בהו למינהו למיא או לא וכתבו שם התוס' להאי בעיא לענין ח"ל לכיון לכלאי זרעים שרי מלכתיב שלך מספקא ליה לרבינא בהרכבה ללשאים אי למי להרכבה לאילנות או לזריעה לנפשייהו עול כתבו שם תירוץ אחר לענין בני נח מיבעיא ליה ולענ"ל לא ולא אחת היא לולאי אם נוהג בב"נ וקרי לה חוקותי משום לכתיב בהו למינהו ממילא לאסירא בח"ל מה"ט גופא ועול לענין ב"נ לא שייך לחלק בין ארץ לח"ל ומי איכא מילי לישראל שרי ולב"נ אסור. נמצא למילין מיהא מהאיבעיא לרבינא לע"כ אמיעוטא לשלך קסמיך לממעט זריעת זרעים לאי לאו האי מיעוטא אין מקום להאי בעיא בהרכבת לשאים טפי מבזריעה להא אי נימא כיון לאסכים הקב"ה על ילייהו כמאן לכתיב למינהו למי תו אין לחלק בין הרכבה לזריעה אע"כ לאמיעוטא לשלך סמיך לכיון לכתיב מיעוטא לשלך למעוטי זרעים שבח"ל וממילא למותרין לב"נ כלפרישית מש"ה מוקמינן היקשא לשלך לבהמתך בללמי בהרכבה לוקא והיינו בעיא לרבינא:

ולפ"ז קשיא לן הא גופא אמאי לא אסרינן נמי כלאי זרעים בהך היקשא לענין כלאי זרעים לכמאן לכתיב למינהו למי ואי משום מיעוטא לשלך האיכא לאוקמי לענין כלאי הכרם להיינו זרעים באילן ללא אשכחן בה למינהו לא בניווי ולא בהוצאה והיינו כטעמא לרבי יוחנן בירושלמי ואפ"ה איצטריך שפיר מיעוטא לשלך לענין כלאי כרם לאי לאו מיעוטא ה"א לאסור לנהי ליכא למילפינהו בק"ו מהרכבת אילן וכלאי זרעים למה להנך שכן איסורן נוהג בב"נ לשייך בה למינהו אלא לאכתי איכא למילף כלאי כרם בק"ו מחלש למאן לאסר חלש בח"ל והלרא קושיא ללוכתא שאין מקום להאיבעיא לרבינא:

אע"כ מלפשיטא ליה לרבינא בזרעים לשרי ממיעוטא לשלך ממילא ע"כ לס"ל לרבינא לחלש שרי בח"ל וא"כ לא איצטריך קרא למעוטי כלאי כרם למהיכא תיתי לאסור וע"כ מיעוטא לשלך לכלאי זרעים איצטריך ולפ"ז הא לאמר רבינא במנחות אמרה לי אם אביך לא הוי אכיל לאו להלכה למעשה אמר אלא לאלרבנן לבי רב אשי פליג ללמאי לחיישי למ"ל חלש לאורייתא לא מיבעי להו למיכל על אורתא לתמניסר כי היכי לעביל אבוה. והא לתנן בערלה החלש מן התורה בכ"מ וכלאים מל"ס ומוקמינן לה בשמעתין בכלאי כרם אלמא לאף מאן לאוסר בחלש מלאורייתא מתיר בכלאי כרם ולא ילפינן ק"ו מחלש לאיכא למימר להאי תנא לערלה ס"ל ללא נצטוו בני נח על הכלאים לפלוגתא לתנאי היא בסנהלרין ולפ"ז לא איצטריך למעט כלאי זרעים משלך למהיכא תיתי ליתסרו אע"כ למיעוט' לשלך אתי למעוטי כלאי כרם ואפשר לנהאי תנא הרכבה גופא שרי בח"ל כמו שאבאר משא"כ לרבינא למשמע לס"ל לב"נ נצטוו על הכלאים א"כ ע"כ צ"ל כלפרישית לע"כ ס"ל לחלש בח"ל שרי מלאורייתא:

ואף שכתבתי בפנים בשם והרמב"ם ז"ל לב"נ לא נצטוו על הכלאים. מ"מ אחר העיון ראיתי תשובתו בגילו שכתב בפ"י מה' מלכים בלין ו' לנהי ללא הוו בכלל ז' מצות שחייבין עליהם מיתה מ"מ אסורים בכלאים. ויצא לו כן מסוגייא להכא כמ"ש בלחם משנה ע"ש ואעפ"כ אין מזה סתירה למ"ש בפנים בשיטת הרמב"ם ז"ל והמבין יבין מלעתו ללא ולא אחת היא ואין להאריך. ומתוך מה שכתבתי נתיישב לי היטב לשון הגמרא לשמעתין לפתח ואמר כאן בכלאי כרם ובתר הכי סיים ואמר האי למעוטי זרעים שבח"ל ולמאי לפרישית אתי שפיר טובא למעיקרא לאתי לשנויי אמימרא לרבי יוחנן ממתניתין קאמר שפיר כאן בכלאי כרם להוי מילתא לפסיקא אליבא לכולהו אמוראי שבירושלמי למוקי למתניתין לכלאים מל"ס בכלאי כרם בין לר' יוחנן ובין לשמואל משא"כ בכלאי זרעים לא מתוקמא ממ"נ ללר' יוחנן אסור מלאורייתא כלאמר בירושלמי ולשמואל לירושלמי לקאי בשיטת אמוראי לילן לבסמוך אף מלרבנן שרי משא"כ בתר למייתי לשמואל ומקשה נמי אלא הא כתיב שלך משני הש"ס שפיר האי למעוטי זרעים והיינו אליבא להלכתא לחלש שרי מלאורייתא וא"כ לא איצטריך שלך למעט כלאי כרם אלא כלאי זרעים לחול ללא נילפינהו לאיסורא מהאי קרא ואת חוקותי תשמורו כיון לשייך בהו למינהו כלמשמע מהאיבעיא לרבינא לחולין וכלפרישית כן נלע"ל לקיים שיטת המקילין ולדעתי שהלבר צריך עיון גלול לשיטת המחמירין וביותר לשיטת הרמב"ם ז"ל כמ"ש בפנים אלא לשם כתבתי למאי לסליק אלעתאי להרמב"ם אין איסור כלאים נוהג בבני נח אמנם לפי מה שראיתי כעת בפ"י למסיק לאיסורא מיהא איכא וכמ"ש הלח"מ להיינו ממימרא לשמואל להכא א"כ הקושיא לאילך גיסא להא לפ"ז שייך נמי הך מילתא גופא להאיבעיא לרבינא לחולין לא"כ איצטריך שפיר מיעוטא לשלך למעוטי זרעים וא"כ קשה מנ"ל למעוטי כלאי כרם מק"ו לחלש. קצרו של לבר למאי לקיי"ל לכלאי כרם מל"ס וכלאי זרעים אף מלרבנן שרי כמו שהסכימו כל הפוסקים בטור ובש"ע בלי חולק והיאך מצינו ילינו ורגלנו למנ"ל למעוטי תרוייהו ממיעוטא לשלך להא איכא לאוקמי מיעוטא בחלא מינייהו או למישרי כלאי זרעים ללא נימא לאסור כיון לשייך בהו למינהו לסברת רבינא וכו' וממילא סל"א להוו בכלל את חוקותי כמו הרכבת אילן למאי שנא ולעולם לכלאי כרם אסור מק"ו לחלש. או להיפך לשלך אתא למעוטי כלאי כרם וכלאי זרעים לעול' לאסור להוי בכלל את חוקותי כסברת רבי יוחנן לירושלמי. אע"כ לחלש בח"ל אינו מלאורייתא וממילא ללא איצטריך שלך אלא למעוטי כלאי זרעים וכלמשמע מלשון התוס' שם בחולין:

ואפ"ה לא תקשי מתניתין לערלה לאוסר בחלש ומתיר בכלאים. לכולהו אמוראי אתי שפיר ללרבי יוחנן הא קאמר להליא אהך מתניתין גופא לבכלאי כרם איירי אבל כלאי זרעים אה"נ לאסור. א"כ ע"כ שלך למעוטי כלאי כרם. ולשמואל לירושלמי נמי מצינן למימר לזרעים לא איצטריך מיעוטא משום לסבירא ליה ללא שייך למינהו גבי זרעים משום ללא סבירא ליה הא לרבי חנינא בר פפא והאיבעיא לרבינא. ובהכי אתי שפיר פלוגתא לרב יוחנן ושמואל ללא ליהוו כסברות הפוכות אלא לעיקר פלוגתא לילהו מיסך

שייכי בדר"ח ב"פ והאיבעיא דרבינא. מיהא רבינא גופא דאית ליה בהדיא דשייך למינהו נמי גבי זרעים אפ"ה ס"ל דכלאי כרם מד"ס וכלאים מותרין לכתחלה דבהכי ריהטא כולהו סוגיין דתלמודא א"כ ע"כ ס"ל דחדש בח"ל לאו מדאורייתא כדפריסית ולפ"ז ע"כ מוקי למתני' דערלה לגמרי לבר מהילכתא בין בחדש ובין בכלאים דלדידיה סובר האי תנא דערלה דהרכבת אילן נמי בח"ל לאו דאורייתא דס"ל כתנאי דאמרי שאין ב"נ מצווה על הכלאים ולית ליה דרשה דאת חוקותי כמ"ש רש"י בשמעתין. ובזה היה מקום אתי לייסב שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' כלאים מה שהקשו עליו בכ"מ ובמהרש"א ז"ל בחולין למה השמיט להך איבעיא דרבינא ולפי דרכינו אתי שפיר דלפי מה דפשיטא ליה להרמב"ם ז"ל דחדש בח"ל דאורייתא וממימרא דרבינא במנחות ואפ"ה פשיטא לן נמי בכולה תלמודא דכלאי כרם מד"ס וכלאי זרעים מותרין בח"ל לגמרי א"כ ע"כ צ"ל דרבינא גופיה לא קמיבעיא ליה אלא לר' חנינא בר פפא כדקאמר להדיא בלשון האי בעיא אבל איהו גופיה לא ס"ל הכי דאל"כ תקשי דידיה אדידיה כדפריסית וממילא דבשיטה זו יש לייסב שיטת המחמירין דס"ל חדש בח"ל מדאורייתא:

אמנם לשיטת המקילין בחדש בח"ל לא ניחא להו בהכי לומר דהאיבעיא דרבינא דאסקינן בתיקו יהא הכל דלא כהלכתא ומש"ה פשיטא להו דע"כ סובר רבינא גופא דחדש בח"ל לאו דאורייתא וממילא הא דקאמר במנחות אמרה לי אם לאו משום דהכי אית ליה להלכה למעשה אלא כדפריסית דעיקר מימרא דיליה לאפוקי מדרבנן דבי רב אשי לענין יומא דשיבסר ודוק היטב:

ובכל מה שכתבתי לא באתי להכריע ולסתור ח"ו שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ורבים אשר עמהם שכתבו בפירוש לאסור מן התורה וכאן לא באתי אלא לברר וללבן שיש ג"כ יסוד ועיקר גדול לשיטת גדולי קדמונים ואחרונים המקילין דס"ל דחדש בח"ל מדרבנן דנ"מ טובא שלא להחמיר כ"כ בשעת הדחק כמו שאבאר בפרטים הבאים אי"ה:

הדרך השני יפנה לבאר ולפרש אם חדש נוהג בשל עכו"ם בארץ ובח"ל ואי הוי מדאורייתא או מדרבנן ובאמת שהרי"ף והרמב"ם ז"ל לא כתבו מזה כלום אמנם התוס' בשמעתין כתבו בהדיא לאסור ומביאין ראיה מהירושלמי אלא שכתבתי בפנים דמספקא לי בכוונתם אי מדאורייתא או מדרבנן מיהו מתורתו של הרא"ש ז"ל למדנו ממ"ש בתשובה כלל שני דפשיטא ליה טובא דנוהג בשל עכו"ם מדאורייתא והביא שם דברי ר"י בעל התוס' וראיית הירושלמי ומסתמא בחדא שיטתא קיימי לאסור מדאורייתא בשל עכו"ם. אלא דהב"ח בי"ד סי' רצ"ג האריך לסתור ראיית התוס' מהירושלמי והאריך להוכיח בראיות דאין נוהג בשל עכו"ם ומשמע מדבריו דשרי לגמרי ע"ש באריכות וכבר מחו ליה מחה עוכלי בעוכלא כמעט כל האחרונים עיין בבה"ז סוף מנחות שכתב שהוא תמה על הגדולים שהגיע הב"ח דבריו לפניהם למה לא מיחו בו לסתור דבריו וכן הט"ז והש"ך האריכו בסתירת דבריו ואין צורך לכפול הדברים. וכ' בס' כנסת יחזקאל אף שבתחלה טרח ויגע לקיים דברי הב"ח ובסוף דבריו ירד להציל ולא הציל ואדרבה הוסיף להקשות עליו אלא שבא לידון בדבר חדש לומר דתוס' גופא שכתבו דחדש נוהג בשל עכו"ם היינו בעכו"ם דבא"י אבל בעכו"ם דח"ל לכ"ע שרי:

ובאמת שזה לי ימים רבים הייתי ג"כ מחזיק בסברא זו לסבב יסוד ההיתר על זה הפרט. ואף דלענ"ד אין זו כוונת התוס' שכל דבריהם בזה הדבור לענין ערלה וכלאים והראיות שהביאו משמע דאיירי אף בעכו"ם דח"ל וכן ממה שכתבו ונראה דחדש נוהג בזמן הזה ע"כ לענין ח"ל איירי כמו שכתבתי לעיל דבא"י אין לחלק בין זמן הזה לזמן הבית דהא בהדיא כתיב חוקת עולם לדורותיכם וילפינן נמי מהאי קרא דעד עצם היום הזה דבזמן הזה האיר המזרח מתיר אע"כ דכוונתם על ח"ל וז"ש בזמן הזה שאנו שרויים בח"ל וכ"ש אם תחלת דבריהם ג"כ אשל עכו"ם א"כ כתבו בזה"ז שעיקר תבואות שלנו משל עכו"ם והאי מסקי דבשל עכו"ם נמי אסור ממילא משמע דעיקר דבריהם בח"ל איירי מ"מ היה דעתי ולבי לומר דאף בלא דברי התוספות אפשר לחלק בכך מתוך פירושי המשניות להר"ש מקוצי לענין חדש ערלה וכלאים מלבד הראיות מהירושלמי שאבאר קצת בסמוך והיה בדעתי לבאר בפרט הזה בתכלית האריכות כמו שרמזתי על זה בחיבורי בפנים פעמים ושלש. אמנם כעת מקרוב בעסקי בזה הקונטרס שבתי וראיתי ולבי אומר לי שכל האריכות בזה הפרט הוא אך למותר דממה נפשך נפסך אי לשיטת המחמירין דסברו דחדש בחוץ לארץ דאורייתא דבכל מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים משמע א"כ מקרא מלא דיבר הכתוב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו בכל מושבותיכם ומהיכא תיתי נחלק בזה האיסור בין של ישראל לשל עכו"ם טפי משאר איסורי מאכלות שאינן תלויין בקדושת קרקע של א"י ולעולם לית לן למעט של עכו"ם אם לא היכא דאיכא קרא בהדיא כדאיתא בר"פ ראשית הגז ע"ש וא"כ הכא דליכא קרא למעט של עכו"ם ממילא מילתא דפשיטא דאין לחלק והמעיין בלשון הרא"ש בתשובה יראה שכל דבריו בנויין על יסוד זה. ואף מאי דמסיק הרא"ש ז"ל שם ק"ו מערלה סובב ג"כ על ענין זה כי היכי דלא נימא דכיון שחובת קרקע היא לא איצטריך קרא למעוטי ולא דמי לשאר איסורי מאכלות דלא תלינן בחובת קרקע על זה כתב דרווחא דמילתא דהא נמי ליתא דהא ערלה דתליא בקרקע טפי דאינו נוהג בחו"ל וכוונתו למ"ד ערלה הלכות מדינה ואפ"ה מודה מיהא דנוהג נמי בשל עכו"ם כא"י כ"ש בחדש דאינו תלוי בקרקע כל כך דנוהג בשל עכו"ם כמו בישראל כיון דליכא מיעוטא דלענין חדש אין לחלק כלל בין א"י לח"ל דהא כתיב בכל מושבותיכם:

ובאמת שיש לתמוה על הב"ח ז"ל איך חשב על הרא"ש ז"ל כזאת שיטעה בדברים פשוטים כאלה דאפילו תינוקות של בית רבן יודעין דקל וחומר לא ילפינן אלא על כרחך דכוונת הרא"ש ז"ל כדפריסית דלאו לחדש מערלה יליף אלא מקומות מקומות הוא דיליף בההוא ק"ו לגילוי מילתא בעלמא:

נחזור לענייננו לשיטת הסוברים דחדש בח"ל דאורייתא פשיטא להו מילתא כביעתא בכותחא דאין לחלק בין ישראל לשל עכו"ם היכא דליכא קרא למעוטי. ואע"ג דהב"ח סבר דבחדש נמי איכא קרא מדכתיב קצירכם ודרשינן מיניה ולא קציר עכו"ם לענין הבאת עומר וממילא משמע כיון דאיסור חדש תלוי בהבאת עומר כמו כן אין איסורו נוהג בשל עכו"ם עכ"ל תמצית דבריו בזה נפלאים ממני ותמוהים הם בעיני מה ראה לומר כן דהא בהא תליא הא חדש של ישראל בח"ל יוכיח כיון דבשיטת האוסרין קיימינן דנוהג בח"ל ואפ"ה אין מביאין עומר כדתנן במתניתין ר"פ כל קרבנות צבור באין בין מארץ ובין מח"ל חוץ מהעומר שאינו בא אלא מארץ וכן פסק הרמב"ם ז"ל והיינו ע"כ משום דהמחמירין סברי דלאו הא בהא תליא כמ"ש לעיל בשם לחם משנה וא"כ נמי יש לנו לומר בשל עכו"ם דאע"ג דאין מביאין ממנו עומר אפ"ה נוהג בו איסור אכילה כל זה נ"ל ברור ופשוט. ואי לשיטת המקילין דסברי חדש בח"ל מדרבנן נ"ל פשוט דאידך גיסא דאינו נוהג בשל עכו"ם ואין צורך להאריך בראיות דהא לדידהו של עכו"ם אף בא"י שרי מקרא דקצירכם ולא קציר עכו"ם ע"פ מה שכתבתי לעיל בשיטת המקילין דודאי הבאת עומר ואיסור אכילת חדש הא בהא תליין וכדמשמע פשטא דלישנא דתלמודא דר"פ כל קרבנות צבור וא"כ ממילא דבח"ל אפילו מדרבנן שרי בשל עכו"ם כל כמה דלא אשכחן שגזרו חכמים ואפילו בא"י לא אשכחן כ"ש בח"ל. ועוד דמסתמא לא החמירו מתרומות ומעשרות של עכו"ם דאע"ג דבא"י חייבין למ"ד דאורייתא מדאורייתא ולמ"ד דרבנן מדרבנן ואפ"ה בסוריא לא גזרו בשל עכו"ם כ"ש בח"ל וכ"ש חדש דקילא טובא מתרומות ומעשרות. ועוד דהא ממילא אזלא לה ראיית התוס' שהביאו מהירושלמי דנוהג נמי בשל עכו"ם דהירושלמי גופא לא איירי אלא אליבא דרבי אליעזר דחדש בח"ל מדאורייתא ומש"ה נוהג אף בשל עכו"ם כדפריסית משא"כ למאן דס"ל חדש בח"ל דרבנן לעולם דאינו נוהג בשל עכו"ם וממילא דאזיל נמי ראיית הרא"ש ז"ל דאיהו לא כתב אלא לפי שיטתו דחדש בח"ל מדאורייתא ויליף לה שפיר מסברא פשוטה דאינו נוהג בשל עכו"ם ומק"ו דערלה וכדפריסית משא"כ אי הוי ס"ל להרא"ש ז"ל דחדש בח"ל דרבנן הוה מודה דאינו נוהג בשל עכו"ם דלא שייך סברא דיליה ולא שייך נמי ק"ו מערלה דקל וחומר לא ילפינן:

ולרווחא דמילתא אביא ראיה ברורה ועצומה שאין עליה תשובה דלמאן דס"ל דחדש בח"ל דרבנן כת"ק דר"א דמתניתין א"כ ע"כ ס"ל דאינו נוהג בשל עכו"ם אפילו מדרבנן דאלת"ה תיקשי את"ק גופא אמאי לא קתני חדש בהדי ערלה וכלאים כיון דחדש נמי אסור מיהא מדרבנן ואיהו קחשיב נמי איסורא דרבנן דלא מיבעיא למ"ד ערלה הלכות מדינה אלא אפילו למ"ד ערלה הלכה למשה מסיני אפ"ה קשה מיהא מכלאים דאינו אלא מד"ס לכ"ע (וליכא למימר דכלאים דקתני ת"ק היינו הרכבת אילן דאסור מדאורייתא בח"ל הא ודאי ליתא כדמשמע בכולה סוגיין דכלאים דקחשיב היינו כלאי כרם וכמ"ש התוס' ד"ה תני חדש דאל"כ לא הוי פריך הש"ס מידי אע"כ דפשיטא להו להש"ס דהתנא בכלאי כרם איירי דומיא דכלאים מד"ס דקתני בערלה דאל"כ לא הו"ל לסתום אלא לפרש) וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא קחשיב נמי חדש כי היכי דקחשיב ערלה וכלאים אע"ג למאן דס"ל דאינו מדאורייתא ס"ל דבשל עכו"ם מותר לגמרי ומש"ה לא קחשיב תנא דמתניתין בהדי ערלה וכלאים דאסירי אף בשל עכו"ם כל זה ברור:

העולה מדברינו דלמ"ד חדש בח"ל דאורייתא פשיטא דנוהג בשל עכו"ם נמי מדאורייתא ולמ"ד דרבנן פשיטא דבשל עכו"ם בח"ל שרי לגמרי:

אלא דלכאורה יש מקום לפקפק בזה ולהביא ראיה להיפוך דאפילו למ"ד דחדש בח"ל דאורייתא אפ"ה מצי סבר דאינו נוהג בשל עכו"ם מלשון הירושלמי דתלה שהובא בתוס' דר"ה דף י"ג ע"א וז"ל ר' יונה בעי קמיה דרבי ירמיה כו' מעתה אפילו חיטין בעלייה כך אנו אומרין שלא אכלו ישראל מצה בליל פסח ומסיק ממה שתגרי א"ה מוכרין להם וכר' ישמעאל דאמר כל ביאה שנאמרה בתורה לאחר י"ד שכיבשו וחילקו ע"כ. וכבר הקשיתי לשאול בחדושי ר"ה שם דלמאי דמסיק דאתיא כר' ישמעאל א"כ למה הוצרך לומר ממה שתגרי א"ה מוכרין להם דהא אכתי לא חל איסור חדש עלייהו כלל וכתבתי שם דע"כ תרי שינויי נינהו דודאי בשינויי דר' ישמעאל הוא סגי אלא דמעיקרא בעי למימר דאפי' מאן דלית ליה דרבי ישמעאל וס"ל מושבות בכ"מ שאתם יושבים משמע ואפ"ה א"ש דאכלו ממה שתגרי א"ה מוכרין להם:

הא קמן דאפי' למ"ד חדש בח"ל דאורייתא אפ"ה אינו נוהג בשל עכו"ם:

ובאמת שהיא קושיא עצומה אלי עד שאני תמה על גדולי האחרונים שהביאו תחלת דברי הירושלמי ולא השגיחו בזה עד שלענ"ד לפום ריהטייהו הוי משמע להו דכולא חדא שינויא היא ועיקר התירוץ שאינו נוהג בח"ל כרבי ישמעאל ומשם הביאו תגרי א"ה אלא שכבר נתבאר שא"א לפרש כן דברי הירושלמי:

אמנם כן דמשום הא לא איריא לסתור דברינו הראשונים דודאי מאן דס"ל חדש בח"ל מדאורייתא ודאי ס"ל דנוהג נמי בשל עכו"ם אלא דהירושלמי בשינויא קמא בעי למימר דאינו נוהג בח"ל ומשם הביאו תגרי אה"ע ואי משום דכתיב בכל מושבותיכם בהא הירושלמי לשיטתיה כדאיתא שלהי מס' ערלה דאף ר"ע דפליג אדרבי ישמעאל נמי ס"ל דאינו נוהג בח"ל במה שגדל בח"ל ומוקים לקרא דבכל מושבותיכם לחדש הבא מא"י לח"ל א"כ משני שפיר בשינויא קמא דמח"ל הביאו ובשינויא בתרא בעי למימר שאף מתבואת הארץ היו יכולין לאכול כיון דאכתי לא חל איסור חדש עד לאחר ירושה וישיבה כן נ"ל נכון וברור בעזרת ה"י:

וכל הדברים שכתבתי נ"ל שהן הן הדברים שהביא הב"ח גופא מה שראה בתשובה למהר"ם בשם ר' אבינגדור ובשם ריב"א ז"ל והלכות גדולות דחדש אינו נוהג בח"ל בשל עכו"ם ומסיק וז"ל ושמא משמע להו דהלכה כת"ק דר"א דפ"ק דקידושין עכ"ל והיינו כדפריסית דע"כ דהכי הוא דהא אי הוה ס"ל להנך רבוותא כר"א דנוהג בח"ל מדאורייתא לא היה שם מקום לומר דאינו נוהג בשל עכו"ם וממילא דבזה נתיישב מה שתמה הרא"ש ז"ל על רבינו ברוך ודעת לנבון נקל. אבל מה אעשה שלא זכינו לדברי רבינו ברוך ואפשר דהרא"ש ז"ל הוי בקי ביה טפי מינן ושמיע ליה לרבינו ברוך גופא ס"ל דחדש בח"ל מדאורייתא ואפ"ה מתיר בשל עכו"ם וא"כ מתמה שפיר ומ"מ אין לנו אלא מה שעינינו רואות שכל הפוסקים כתבו בהדיא בשם ר"ב דס"ל חדש בח"ל דרבנן. ובזה סרו ושקטו תלונות הבה"ז על אותן הגדולים דשתקי ליה להב"ח ולמאי דפריסית אתי שפיר דאינהו נמי ס"ל דחדש אינו נוהג בשל עכו"ם כהב"ח ולאו מטעמיה אלא דעדיפא מיניה דאיהו ס"ל דחדש בח"ל דאורייתא ואפ"ה אינו נוהג בשל עכו"ם ואינהו ס"ל דמשום דחדש בח"ל דרבנן אינו נוהג בשל עכו"ם וא"כ לא איכפת להו לדחות ראיותיו של הב"ח:

ומעתה אבא לבאר דרך השלישי אשר כתבנו דאת"ל דאסור ונוהג בשל עכו"ם אכתי יש מקום להסתפק אם יש לסמוך על ההיתר שתיית שכר הנעשה מחדש שהביא הש"ך בשם הלחם משנה בפי' המשניות מטעם שמשקה היוצא מהן אינן כמותן והש"ך גופיה מסיק שצריך להתיישב בדבר אלא דהאחרונים לחו לדבריו בשתי ידים כמ"ש לעיל:

לכן חל עלינו חובת הביאור להשית לבינו גם לזאת להעמיק העיון עד שידינו יד כהה מגעת כדין גרמיזא הבא באחרונה לראות דברי מי יקום. והאמת אגיד ולא אכחד שזה לי כמו עשרים שנה שתקעתי עצמי בזה לדבר הלכה. בהיות שהיו השנים שלא כסדרן עד שרוב התבואות מלאשתקד ומנעתי את עצמי משתיית השכר בשנה ההיא אף שהיה הדבר קשה עלי עד מאד ובאותן הימים שמתי אל לבי לעמוד על סוף דברי בעל לחם משנה בפי' המשניות מחמת שהספר לא היה מצוי כל עיקר במדינתינו ואחר היגיעה והעיון בסוגית הש"ס ולשון הרמב"ם ז"ל ומפרשיו ובספר שו"ת להגאון מוה"ר צבי אשכנזי סי' פ' שכתב שהשיג על בעל לחם משנה בפי' המשנה. ומתוך הדברים למדתי להבין מהיכן יצא לו לבעל לח"מ אותן הדברים ושהדי בשחק ונאמן עלי הדיין שקיימתינהו זו לכולה מילתא מסברא דנפשאי מתוך סוגיית הש"ס וזה כמשלש שנים מצאתי את שאהבה נפשי מצאתי דאתא לידי ספר המשניות עם הלחם משנה שנדפס מחדש ומצאתי בהם טעם כעיקר שתמך יסודותיו ג"כ על סוגיות הנ"ל אלא שקיצר במקום שהיה לו להאריך ונכנס ג"כ בדוחקים קצת כמו שאבאר בעזה"י וגם דבריו בלתי מסודרים עד שמתוך כך נתן מקום ופתחון פה לבעל דין לחלוק ולהשיג עליו. ואני בעניי עיילינא בה טפי ומצאתי מקום רחבת ידים לפני בכח להיתרא לברר וללבן הדברים כשמלה ולהציע הגמ' ולשון התוס' והרמב"ם ז"ל לעיני כל רואי השמש עד שלענ"ד הדבר ברור כשמש שיש יסוד ועיקר להיתר זה וכל הרוצה להטיב יבא וייטיב וזה החלי בעזה"י:

גרסינן בפ' כל שעה דף כ"ד ע"ב א"ר אבהו אמר ר' יוחנן כל האיסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך אכילתן למעוטי מאי א"ר שימי בר אשי למעוטי אם אכל חלב חי שפטור א"ל א"ר אבהו א"ר יוחנן כל האיסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן למעוטי מאי א"ר שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שפטור וכ"ש אוכל חלב חי כו' א"ר זירא אף אנן נמי תנינן אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים והענבים בלבד ואילו מתותים ותאנים לא מ"ט לאו משום דלא קאכיל להו לדרך הנאתן אמר לו בשלמא אי אשמעינן פירא גופא כו' אלא הכא משום דזיעה בעלמא היא עכ"ל הגמרא ובעיקר מימרא דר"י דקאמר אין לוקין כתבו התוס' בכמה דוכתי דלאו דוקא אין לוקין אלא אפי' איסור דאורייתא ליכא ומשמע לכאורה מלשון הגמרא דלפום סברא דאביי דכל משקין היוצאין מהאוכלין דקחשיב להו זיעה בעלמא גריעי טפי מהאוכל שלא כדרך אכילתן או שלא כדרך הנאתן דהא בעי למימר דאפי' מא"ל לשלא כדרך הנאתן אסירי אפ"ה הני משקין שרי ולפ"ז למאי דקי"ל כרבי יוחנן דהא לא אשכחן מאן דפליג עליה ואביי נראה דאית ליה דרבי יוחנן אלא דלאחויי סייעתא לרבי זירא אתא למימר דמהא ליכא סייעתא וכדמשמע להדיא ממימרא דאביי גופיה דמסיק עליה וקאמר הכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן משמע דבשאר איסורין אית ליה לר' יוחנן וכמבואר בכל הפוסקים דהא דרבי יוחנן הלכה פסוקה היא וא"כ לפ"ז כיון דאפילו באכילה גמורה שלא כדרך אכילתן לא מיתסר מדאורייתא כ"ש במשקין היוצאין מהן דהוי נמי זיעה בעלמא דבכל האיסורין יש לנו לומר דלא מיתסרו וא"כ ע"כ לר' יוחנן דקי"ל כוותיה צ"ל דהך ברייתא דמייתינן בפ' העור והרוטב דף ק"ך דתניא הטבל והחדש וההקדש והכלאים משקה היוצא מהן הרי הוא כמותן מפרשינן לה בחד מתרי אנפין או שנאמר דלא מתוקמא אלא כר"א דיליף לה מקרא התם וכמו שאבאר באריכות או שנאמר דהך ברייתא לא איירי אלא מדרבנן וכדמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל פ"י מה' מאכלות אסורות לפי פי' הכ"מ שכתב להדיא דאע"ג דמשמע בפ' העור והרוטב דילפינן לה מקראי אינו אלא אסמכתא בעלמא וכמו שאבאר ג"כ באריכות הרי לפנינו דלפי סוגיית הש"ס ולפי משמעות לשון הכ"מ בכוונת הרמב"ם ז"ל דבמשקה שכר שלנו העשוי מחדש לית ביה איסורא דאורייתא כלל אלא שהגאון מוהר"ר צבי אשכנזי בתשובה סי' כ' הנ"ל דחה סברא זו ופשיטא ליה דבחדש ושאר איסורין משקין היוצא מהן כמותן מדאורייתא והאריך לבאר דליתא לסוגיא דהכא מקמי הסוגיא דפרק העור והרוטב ומה שיש לי לדקדק בסתירת דבריו בכל פרטיו אבאר לקמן לפי סדר קונטריסו וכעת עדיין אין לנו עסק בהן אלא מעיקר דבריו במה שכתב דסוגיא דהכא לר' זירא ולאביי מידחייא מקמי הך סוגיא דפ' העור והרוטב ולמאי דפרישית לכאורה משמע להיפך דסוגיא דהכא עיקר דהא ממימרא דרבי יוחנן גופא שמעינן לה כיון דאמר דאפילו באוכל שלא כדרך אכילתו ליכא איסורא דאורייתא מיהת כ"ש במשקין דגריעי מינייהו דזיעה בעלמא היא וליכא למימר שאני משקין דגלי בהו קראי לאיסורא כדמייתי בפרק העור והרוטב דיליף לה מנבלה וחלב דא"כ תקשי להיפך כיון דאפילו במשקין דזיעה בעלמא אסר רחמנא כ"ש דיש לאסור בהן האוכלין שלא כדרך אכילתן ורבי יוחנן כללא כייל כל האיסורין וטבל וחדש ואינך נמי בכלל אע"כ דלרבי יוחנן אה"נ דמשקין היוצאין מהן כ"ש דלא מיתסרי והברייתא מוקי לה כדפרישית בספר לחם משנה על הרמב"ם סי' הנ"ל שכתב גם כן דסוגיא דהכא עיקר וכתב דכל הסוגיא דפרק העור והרוטב דיליף פרי פרי מידחייא מקמי סוגיא דהכא ולא כמהר"ר צבי אשכנזי ז"ל אמנם לענ"ד אין הכרח לומר כן אלא כמו שאבאר לקמן דהשני סוגיות עולות בקנה אחד כפתור ופרח ואדרבא תרווייהו צריכי להדדי:

נחזור לענייננו דמשמע לכאורה דלרבי יוחנן דאינו אסור אלא כדרך הנאתן כ"ש דאינו אוסר במשקין היוצאין אלא דאכתי איכא למישדי בה נרגא ולמימר דאביי ורבי זירא פליגי בדרבי יוחנן גופא דבלא"ה נראה דהא דבעי ר' זירא למימר מעיקרא דמשקין היוצאין מתותים תאנים ורמונים מיקרי שלא כדרך הנאתן לאו מילתא דפשיטא היא דא"כ תקשי הא דאמר רב שימי בר אשי במימרא דר"י דאתא למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שפטור והא לרבי זירא דלא אסיק אדעתא דזיעה בעלמא עדיפא הו"ל למימר למעוטי משקין היוצאין מהפירות שפטור דהוי רבותא טפי אע"כ דאין ה"נ דרב שימי בר אשי לא ס"ל הא דרבי זירא וסובר דר"י לא איירי אלא באוכל חלב חי או בהניח על מכתו דתרווייהו לא הוי דרך אכילה כלל אלא דר' זירא לפי דהוה בעי לאשכוחי סייעתא לרבי יוחנן ממתני' דערלה הוה משמע ליה דשלא כדרך אכילתן ודרך הנאתן דקאמר רבי יוחנן היינו נמי כה"ג למעט משקין דתותים תאנים ורימונים ולפ"ז ס"ל נמי דר"י גופא לא קאמר אלא דאין לוקין אלא במה שהוא עיקר אכילה ממש היותר חשוב דהיינו אכילת איסור כברייתו משא"כ בדזוטר מיניה ואשתני לגריעותא מילקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא שהרי נהנה מהן והיינו מתני' דאין סופגין דאיירי לענין ערלה ומסתמא איסורא איכא דהא ערלה אסורה בהנאה אפילו בצביעה והלקה כ"ש בשתייה כמו שנבאר לקמן וכמ"ש ג"כ התוספות בפ' העור והרוטב דף ק"ך ע"א בד"ה אלא אם חמץ והאי דחי ליה אביי לסייעתא דרבי זירא לגמרי ופליג עליה דלאביי לא איירי רבי יוחנן כלל אלא בשלא כדרך אכילה לגמרי והיינו חלב חי או שהניח ע"ג מכתו וממילא דבהא אפילו איסורא דאורייתא נמי ליכא דבטלה דעתו לרוב העולם דלא מיקרי דרך אכילה ודרך הנאתן משא"כ באוכל האיסור כדרך שבני אדם אוכלין אע"ג דאשתני לגריעותא ואינו עיקר אכילתו והיינו כמו שפרש"י שבישל אגוזים ואפרסקין ואכלן בהא לרבי יוחנן נמי מילקי לקי אלא הא דאין סופגין את הארבעים במתני' דערלה במשקה היוצא מתותים תאנים ורמונים היינו משום דזיעה בעלמא הוא וכפרש"י דלאו פירא אכיל וגריעא וקילא מבישול אגוזים ואפרסקין נמצא דלפ"ז מצינן למימר דלאביי אפי' בהנך דזיעה בעלמא נינהו דוקא מילקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא אף בערלה ואפילו את"ל דבשלא כדרך אכילתן דרבי יוחנן כגון באוכל חלב חי אפילו איסורא דאורייתא ליכא כדמשמע מסוגיית הש"ס והפוסקים ולשון התוס' אפ"ה איכא למימר דבמשקין דחשיבי טפי מודה ר"י דאסורין מדאורייתא' ולפ"ז נוכל לומר ג"כ דדוקא לענין ערלה לא מחייבינן ליה מלקות משום דלא מיקרי פרי ואנן פרי בעינן דיליף פרי פרי מבכורים משא"כ בכל איסורין שבתורה מילקי נמי לקי כברייתא דפרק העור והרוטב דקתני הטבל וחדש וכלאים משקין היוצא מהן כמותן לגמרי משמע אף לענין מלקות דומיא דהמחה חמץ וגמעו דחייב כרת ולא נצטרך לאוקמי ברייתא דטבל וחדש וכלאים לבר מהילכתא דמהיכי תיתי כיון דלאביי לבתראה הוא דלא איירי ר' יוחנן בכה"ג והיינו נמי סברא דרב שימי בר אשי. וכל זה הפירוש דלא כשיטת בעל לחם משנה על הרמב"ם בפי"ד מהל' מאכלות אסורות שאביא לקמן דנראה שמפרש כפירוש הראשון שכתבתי. ולכאורה שהדעת מכרעת טפי לזה הפירוש האחרון שכתבתי שנראה שהיא שיטת מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל ואיבעית אימא סברא ואיבעית אימא גמרא. אי מסברא דלא מסתבר למימר דבמשקין היוצא מהפירות ויש בהם טעם גמור וחשוב שלא יהא בהן איסור דאורייתא' דהא אפי' טעם כעיקר אסור ומכ"ש הכא שיש בהן טעם הפרי עצמו בכולו והוי כטעמו וממשו ומכ"ש בהנך איסורין דאסורין בהנאה לשיטת התוס' בפ' כל שעה דבכמה דוכתי שייך חיוב מלקות בנהנה מאיסורי הנאה כ"ש בשותה דלא גרע מצביעה והלקה דאסירי בערלה אלא דאפ"ה ממעטינן לה ממלקות לחוד מגזירת הכתוב דילפינן פרי פרי מביכורים הא בשאר איסורין כ"ש באיסורי הנאה ממילא דאסירא מדאורייתא ובאיסורי הנאה מילקא נמי לקי. ואיבעית אימא גמרא דאלת"ה אלא כפירוש הראשון שכתבתי דאביי ורבי זירא לא פליגי ולקושטא דמילתא סבר ר' יוחנן דכ"ש דבכל איסורין ליכא איסור דאורייתא במשקין היוצאין כיון דזיעה בעלמא נינהו ומוקי לברייתא דהעור והרוטב בחדש וטבל וכלאים לבר מהלכתא כר"א דמחייב מלקות בכל המשקין או דמפרש לה להך בריית' דחדש וטבל באיסור דרבנן דא"כ אכתי תקשי מחמץ ונבלה ושרצים דילפינן להו בפ' העור והרוטב מקראי למיסר צירן ורוטבן וקיפה שלהן ומייתי לה הש"ס בכמה דוכתי ובחמץ מרבינן לה לכרת וא"כ ממילא דיש לאסור בהן אף שלא כדרך הנאתן דחמירי מזיעה בעלמא דמשקין כמימר' דאביי וא"כ תיקשי לר' יוחנן דאמר כל איסורין אין לוקין אלא דרך הנאתן האיכא חמץ ונבלה ושרצים דכיון דלוקין אף על המשקין כ"ש בשלא כדרך הנאתן משא"כ לפירוש השני אתי שפיר דאדרבא לעולם משקין חמירי טפי משאר שלא כדרך הנאתן דקאמר רבי יוחנן והיינו דכתיבנא דאיכא למישדי נרגא בשריות' דמשקין העשוי מחדש. אמנם כן מלשון התוס' נראה בעליל דס"ל כפי' הראשון שכתבתי ולאפוקי מכל הסברות שכתבתי בפירוש השני ובמאי דסיימא נפתח דאי אפשר לומר דמשמע להו דאביי דוקא לענין ערלה ס"ל דלא לקי מגזירת הכתוב דבעינ' פרי וכיון דזיעה בעלמא הוא לא מיקרי פרי הא ודאי ליתא שהרי בפרק כל שעה אהא דמסיק אביי אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא כתבו התוס' תימא לר"י דבהעור והרוטב יליף מקרא דאין חייב משום ערלה אלא על היוצא מזיתים וענבים כו' א"כ אמאי איצטריך למימר הכא משום דזיעה בעלמא הוא ותירצו דהא דאיצטריך קרא בפרק העור והרוטב למילף ערלה פרי פרי מביכורים היינו דאידך גיסא לחייב ביוצא מזיתים וענבים דאל"כ הו"א דהנך נמי לא מיקרי פרי וזיעה בעלמא נינהו ובפרק העור והרוטב דף קכ"א ע"א מייתי התוס' האי קושיא והאי פירוקא בע"א דבלשון הקושיא הקשו מהא דפשטינן בפרק כל שעה דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן שלא כדרך הנאתן ובתירוצם כתבו דאיצטריך למילף מבכורים דלא נימא זיעה בעלמא הוא וא"כ משמע להדיא דלמסקנא קאי הך מילתא דרבי זירא בדוכתא דשייך ה"ט דשלא כדרך הנאתן בשאר משקים היוצאין מהפירות דערלה והיינו כדפרישית דאביי לא פליג אדרבי זירא במימרא דרבי יוחנן אלא דאביי בעי למימר דמהכא ליכא סייעתא דאיכא נמי טעמא אחרינא לגריעותא דהוה כמו זיעה בעלמא ומש"ה קשיא להו שפיר אמאי איצטריך קרא למילף ערלה מבכורים ותיפוק ליה דשלא כדרך הנאתן הוא ומתרצינן שפיר דאדרבא ריבויא לקרא דאידך גיסא איצטריך דלא תימא דיין ושמן נמי לא שייך בהן דין ערלה דאע"ג דיין ושמן כדרך הנאתן הוא אפ"ה ס"א דזיעה בעלמא הוא ואיצטריך קרא לרבויי פרי פרי כן נ"ל ברור בכוונת התוס' ובחנם כתב מהר"ם מלובלין ז"ל בחידושיו שם דהתוס' חסירים שם וא"א ליישבם ולמאי דפרישית אין שם חסרון כלל ואפשר למהר"ם ז"ל לא ניחא ליה לפרש כן מה"ט גופא דפרישית בפירוש השני דאביי פליג אדרבי זירא מכל הני קושיות שכתבתי אלא דבלא"ה מוכח שם דהתוס' ס"ל כפי' הראשון דבדף ק"ב ע"ב בד"ה היכא דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל כתבו דקושיית הש"ס אכלאים אע"ג דלא כתיב ביה אכילה אפ"ה סברא היא דלא אסרה תורה אלא כשהוא בעין. הרי לפנינו דאע"ג דלענין כלאים קאמר אביי להדיא בפרק כל שעה דהכל מודים דלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן והיינו ע"כ אפילו שלא כדרך הנאתן כלל דומיא דחלב חי ואפ"ה כתבו דיש סברא להקל טפי במשקין היוצאין מהן והיינו כדפרישית דזיעה בעלמא קיל טפי משאר שלא כדרך הנאתן ומה שיש לדקדק בזה יבואר לקמן:

וכן נ"ל להוכיח עוד מלשון התוס' בפרק גיד הנשה דף צ"ב ע"ב דמסיק הש"ס בציר דגים שאני ציר דזיעה בעלמא הוא וכתבו התו' פי' דלא אסור אלא מדרבנן ומיהו ציר שרצים אסור מדאורייתא דתניא בפ' העור והרוטב הטמאים לאסור צירן כו' ודרשה גמורה הוא וכו' וכתבו עוד דאע"ג דבת"כ דרשינן נמי גבי דגים שקץ לאסור צירן ורוטבן אסמכתא בעלמא הוא עכ"ל וקשיא לן אכתי נהי דאסמכתא בעלמא הוא אפ"ה ליתסרו מדאורייתא דומיא דכל איסורין שבתורה דילפינן להו מנבלה וחמץ ושרצים לשיטת הסוברים כן וכ"ש דאיכא למילף ציר דגים מהך ילפותא גופא דדמיא טפי לנבלה ושרצים וליכא למימר דיש שום סברא לחלק ולומר דציר דגים הוי זיעה בעלמא טפי משאר משקין היוצאין מהאיסורין הא ליתא חדא דלשון הש"ס לא משמע כן דהא סתמא קאמר שאני ציר דזיעה בעלמא ולא קאמר שאני ציר דגים דזיעה בעלמא אע"כ דאין לחלק ועוד דהא מסקי שם התוס' בא"ד גופא וכתבו קצת תימא כיון דצריך קרא לשרץ ונבלה כו' ודגים דליכא קרא לא אסור מדאורייתא א"כ היאך מייתי רבא ראיה בפרק כל הבשר מהטמאים לאסור ציר של טריפה עכ"ל הרי שהניחו בקושיא דאפילו טריפה לית לן למילף לענין ציר דזיעה בעלמא מנבלה דדמיא לה ממש ואי ס"ל דכל איסורין שבתורה לפי האמת משקין היוצאין מהן כמותן א"כ מאי קשיא להו אטריפה טפי מכל איסורין שבתורה אלא ע"כ דפשיטא להו להתוס' דלפי האמת בכל איסורין שבתורה זיעה בעלמא שרי אלא דוקא היכא דרבי קרא להדיא וכמו שאבאר לקמן באריכות. ובעיקר קושייתם מסוגיא דטריפה שהניחו בקושיא אבאר ג"כ מה שיש לי ליישב קושייתם. נקטינן מיהא מכל הני מילי דפרישית שלדברי התוס' ברור מללו דהא דזיעה בעלמא כלל גמור הוא בכל איסורין והיינו כדפרישית דבכלל מימרא דרבי יוחנן הוא למיקל בשלא כדרך הנאתן וכ"ש בזיעה בעלמא דגריעא מינה:

וכן במה שכתבתי לעיל בדחיית פירוש ראשון מסברא דלא מסתבר להקל במשקין דערלה טפי מצביעה והלקה דאיסורא מיהא איכא ורציתי להכריח דמשקין דערלה נמי מילקי הוא דלא לקי הא איסורא איכא גם בזה אין דעת התוס' נוחין מזה דאדרבה כתבו להיפך בבבא קמא בפרק הגוזל בדף ק"א בד"ה ולא יצבע בסוף הדיבור וז"ל דאין לומר דאע"ג דליכא מלקות ביוצא משאר פירות מ"מ עשה מיהא איכא דלא יאכל אכולה קאי ועוד אם היה במשקין דשאר פירות איסור עשה א"כ מנ"ל שלא יצבע בו הא איצטריך לאסור המשקין בשתיה ובהנאה כשהן בעין עכ"ל הרי לפנינו דלא חיישי לסברא זו ואדרבה כתבו להיפך:

העולה מזה לשיטת התוס' חזר צד ההיתר בשכר של חדש למקומו ולאיתנו בענין דלית ביה מיהא איסור דאורייתא משום דמשקין היוצאין מהן אינן כמותן מדאורייתא וברייתא דהעור והרוטב ע"כ מוקי לה בחד מהנך תרי גווני דפרישית. והדברים האלה הן הן דברי הרמב"ם ז"ל לפי פי' הכ"מ וביותר לפירוש בעל לחם משנה על הרמב"ם ז"ל שכתב דמשקין היוצאין מהפירות מיקרי שלא כדרך הנאתן דאיירי בה ר' יוחנן אלא שהוא סובר דר"י לא איירי אלא לענין מלקות אבל איסורא מיהא איכא אבל לפי שיטת המפרשים ורוב הפוסקי' בשלא כדרך הנאתן אין בו איסור דאורייתא כלל:

אלא דהאמת יורה דרכו דכל זה לא הונח לי דאכתי קושיא קמייתא בדוכתא דאי ס"ל דזיעה קיל טפי משאר שלא כדרך הנאתן דאיירי בה רבי יוחנן א"כ תיקשי מחמץ ונבלה וחלב ושרצים דאפילו משקין דזיעה בעלמא הוא אסורין בהם ואפ"ה אינן אסורין שלא כדרך הנאתן דהא ר"י כל האיסורין שבתורה קאמר והא דלא קשיא ליה בכה"ג אדרבי זירא גופא לכל הפירושים שכתבתי דלמאי דלא אסיק אדעתיה

דר' זירא לחלק בין אוכל למשקה מטעמא דזיעה בעלמא הוא אלא דהוי סבר בטעמא דר' יוחנן דאפי' בפירי גופא שאכל שלא כדרך עיקר אכילתו היותר חשוב כגון אפרסקין ואגוזים שבשלן מקרי שלא כדרך הנאתן א"כ תקשי ליה מכל הנך חמץ וחלב ונבלה ושרצים ובחמץ וחלב שהמחן ונמען כרת נמי איכא בהן כדתניא בברייתא שם בפרק העור והרוטב אלא דבהא איכא למימר דר' זירא מוקי להנך ברייתות כר"א דס"ל לחייב מלקות בערלה על היוצא משאר פירות וא"כ מחייב אפילו שלא כדרך הנאתן ור' יוחנן דאמר כר' יהושע דלרבי זירא בהכי פליגי ר"א ור' יהושע גופיה לענין תרומה אי חייב קרן וחומש כדרך אכילתן או אף שלא כדרך עיקר אכילתן וממילא דפליגי נמי כה"ג בכל האיסורין בערלה וכיוצא בו משא"כ לדידן השתא דבעינן למימר לשיטת התוס' והרמב"ם ז"ל בהכי סלקא שמעתא אליבא דהלכתא ליכא מאן דפליג אדרבי זירא וא"כ נראה דוחק לומר דכל הנך ברייתות דחלב וחמץ ונבלה ושרצים יהיו דכל שלא אליבא דהלכתא ולכאורה הלכה מרווחת הן ודרשה דהטמאין מייתי הש"ס בכמה דוכתי ונהי דבהא איכא למימר דמסקנא אסמכתא בעלמא הוא כמ"ש התוס' לענין ציר דגים אלא דהתוספות בעצמם כתבו בפרק כל הבשר ובכמה דוכתי דא"א לומר כן וכ"ש דקשה על הרמב"ם שפסק להדיא דבחלב וחמץ שהמחן ונמען ענוש כרת. וראיתי להגאון מוהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובה הנ"ל סי' ב' שכתב והשיג על דברי התוס' בפ' כל שעה שנדחקו לייסב שני הסוגיות כאחד והוא העלה דא"א לומר כן אלא דאביי ורבי זירא בפרק כל שעה לא נחתי לסוגיא דפרק העור והרוטב. ובתחילה אפרש מה שיש לי לדקדק בדבריו לפי סדר קונטריסו ומתוך הדברים נבא אל המכוון לנדון דידן:

ראשון דניין דמלבד שעיקר דבריו נראין דחוקים לומר דרבי זירא לא אסיק אדעתיה כלל מכל השקלא וטריא דפ' העור והרוטב דשקיל וטרי מקראי טובא ובכמה משניות וברייתות אלא דעוד יש לתמוה אטו ר' זירא קטלא קניא באגמא הוה דלא הוה ידע לעיקר ברייתא דהטבל והחדש כו' וממילא דלא הוי ידע נמי לאינך ברייתות דמיתניין בחמץ וחלב ונבלה ושרצים שהמחן ונמען וצירן ורוטבן אסור אטו כל הני הוי כדרך הנאתן טפי מדבש תמרים ותאנים ורימונים למאי דלא אסיק אדעתיה לחלק בין פרי גופא שאכלן שלא כדרך אכילתן למשקין היוצאין מהם דהא מדמהדר ליה אביי אי אשמעינן פרי גופא דקאכיל שלא כדרך אכילתן שפיר ופרש"י כגון אגוזים ואפרסקין שבשלן משמע דלר"ז אפי' בכה"ג נמי מקרי שלא כדרך הנאתן:

שנית במה שכתב על דברי התוס' טעם מה שנכנסו לדוחק כו' עדיין לא עלתה בידם ז"ל מכח מה דקי"ל טעם כעיקר דאורייתא משמע דקושיא זו תליא דוקא לפי תירוץ התוס' ולכאורה ליתא דהא איהו גופא בסוף התשובה כתב וז"ל וא"ל כיון דטעם כעיקר דאורייתא למה לי קרא למשקין היוצא מהן כמותן תיפוק ליה משום טעם כעיקר ותירץ די"ל דס"ל דוקא אכילה אבל שתיה לא קמ"ל עכ"ל ובאמת שזה התירוץ כתבו התוס' בעצמם בפ"ק דבכורות דף ו' ע"ב ד"ה הרוטב והקיפה שלהן ע"ש אלא שקצרו בלשונם כמו שאבאר אלא דנראה דהתוס' דהכא לא נחתי להכי דאל"כ בזה התירהו ממילא מתורץ קושייתם דהכא דהא ודאי אי לא הוה כתיב פרי פרי היה מקום לומר דאפילו תירוש ויצהר שרי משום דזיעה בעלמא נינהו דכל המשקין זיעה בעלמא נינהו וממילא דלא שייך טעם כעיקר אלא באוכל ולא במשקה ואיצטריך למילף פרי פרי דיין ושמן דעיקרן לשתייה לא הוי זיעה בעלמא ודמו לאוכל ממש כמ"ש התוס' בכמה דוכתי אפילו לענין שתיה בכלל אכילה אע"כ דהתוס' לא נחתי להך סברא דבלא"ה בבכורות משני שינויא אחרינא ויותר נ"ל דעיקר קושיית התוס' אינו על לישנא דאביי דלא הול"ל בהאי לישנא דזיעה בעלמא הוא כיון דהטעם נמי לא הוי אלא זיעה בעלמא ואפ"ה הוי כעיקר אלא הכי הו"ל למימר שאני הכא דמשקין נינהו ואכילה כתב רחמנא ולא שתיה ומש"ה הניחו קושיא זו הכא בתימא וממילא דלפ"ז שייך הך קושיא נמי למה"ר צבי אשכנזי ז"ל דאביי לדברי רבי זירא קאמר דאכתי לא הול"ל בהאי לישנא:

עוד בה שלישיה דבעיקר קושייתו דקשיא ליה אקושיית התוס' דמקשו אאביי טפי מדרבי זירא נלע"ד דרבי זירא הוה אסיק אדעתיה הך סוגיא דפ' העור והרוטב דיליף פרי פרי אלא דמה"ט גופא יליף לה למילתא דר' יוחנן מדחזינן דתירוש ויצהר אסר רחמנא טפי משאר משקין דאין סופגין עליהן ע"כ משום דהני הוי כדרך הנאתן והני שלא כדרך הנאתן וממילא הוי סייעתא לדרבי יוחנן אבל על אביי דקאמר זיעה בעלמא הוא וכפשטא דלישניה משמע דפשיטא ליה טובא מסברא אהא מקשו שפיר א"כ ל"ל האי דרשה פרי פרי תיפוק ליה דזיעה בעלמא הוא. והא דמקשו התוס' בפ' העור והרוטב הך קושיא מהך דשלא כדרך אכילתן היינו לפי המסקנא דפרק כל שעה דדחי אביי להך סייעתא וקאמר דמהא ליכא למשמע מידי וכדפריסית אפ"ה מודה אביי לעיקר מילתא דרבי זירא דמקרי נמי שלא כדרך הנאתן וא"כ מקשין התוס' התם שפיר דתו ליכא למימר ל"ל קרא דהא מילתא גופא דאין לוקין על שלא כדרך הנאתן ילפינן לה מפרי דהא דחי לה אביי דמהא ליכא למשמע מינה אע"כ דשלא כדרך הנאתן מילתא דפשיטא היא וא"כ מקשינן שפיר פרי פרי למה לי:

ובמאי דפריסית ממילא נתיישב מה שתמה הגאון מוהר"ר צבי בתשובה שם על תירוץ של התוס' וכתב שהוא נגד משמעות דפ' העור והרוטב וכוונתו מבואר דהתם משמע להיפך דעיקר ילפותא דפרי פרי למעוטי היוצא משאר פירות. אמנם לדרכינו א"ש דהא בלא"ה יש לדקדק על קושיית התוס' שהקשו למה ליה לאביי לומר דזיעה בעלמא הוא ותיפוק ליה דילפינן פרי פרי ומאי קושיא הא בפשיטות מצינן למימר דניחא ליה לאביי לאסוקי הך טעמא דזיעה בעלמא דממילא אשמעינן אגב אורחא דשייך האי טעמא בכל האיסורי משקין שבתורה אע"כ דקושייתו הוא בדרך ממ"נ דאי נימא דלקושטא דמילתא שייך האי טעמא דזיעה בעלמא מסברא ובכל האיסורין א"כ תקשי להיפך ל"ל דרשה דפרי פרי כמו שהקשו באמת בפ' העור והרוטב וע"ז מתרצין שפיר הכא והתם דלעולם טעמא דזיעה בעלמא ניחא ליה לאביי טפי משום דשייך בכל האיסורין ואפ"ה איצטריך לאתויי בפ' העור והרוטב ג"ש דפרי פרי כיון דבלא"ה בהאי טעמא דזיעה בעמא לא סגי דא"כ היוצא מזיתים וענבים נמי וע"כ איצטריך לאתויי לדרשה דפרי פרי וממילא שמעינן מינה לכולה מילתא דתירוש ויצהר אין מידי אחריני לא כן נ"ל ברור בכוונת התוס' ואין כאן דוחק ובסמוך אפרש מה שנלע"ד פירוש אחר בלשון הש"ס לולי פי' התוס':

ועל ארבעה לו אשיבנו בעיקר דבריו שרוצה לומר דהא מילתא דזיעה בעלמא לא שייך כלל לענין שאר איסורין אלא לענין ערלה דבפרי תליא מילתא וכן לענין ברכה דמייתי לה הש"ס בפרק כיצד מברכין הא לשאר מילי בדוכתא קאי והסכימה דעתו לדעת הגאון מהר"ס ז"ל מטיקטין ולענ"ד לא כן אנכי עמדי בכמה תשובות בדבר חלה דהא בתרומה לא אשכחן דכתיב פרי ואפ"ה ילפינן לעיקר מילתא דבכורים וערלה מתרומה לענין דאינו נוהג בשאר משקין וכמו שאבאר לקמן מילתא בטעמא אלמא דלאו בלשון פרי תליא מילתא אלא לעיקר דינא דמשקין היוצאין מהאיסור אינו כגוף האיסור ובפ' כיצד מברכין לא מייתי הש"ס אלא מתרומה לחוד וא"כ מהיכא תיתי לומר דבלשון פרי תליא מילתא כיון דלא אשכחן לשון פרי בתרומה ועוד דתקשי להו סוגיא דפרק גיד הנשה דף צ"ט שהבאתי לעיל דלענין ציר דגים דלא הוי אלא מדרבנן מסיק הש"ס נמי האי לישנא גופא שאני ציר דזיעה בעלמא הוא וכיון דאשכחן הך מילתא דזיעה בעלמא בשלשה מקומות ושלשתן בענין אחד במשקין היוצאין מאיסורין א"כ מאן פליג לן דלשון זיעה בעלמא משתמש לכמה לשונות מהם לענין לשון פרי ומהם לענין דאינו כגוף האוכל. אע"כ כדפריסית דעיקר מילתא דזיעה בעלמא היינו לענין דמשקין היוצאין מהאוכל לא חשיבא כאוכל גופא אלא כזיעה בעלמ' הוי לגביה ולפ"ז פירוש זיעה בעלמא בשלשתן שוה ובלא"ה הוי הך דינא דציר דגים תיובתא דידהו וצ"ע:

נחזור לענינינו דהשתא דאתינא להכי נ"ל לפרש הסוגיא דפרק כל שעה נמי בפשיטות שתהיינה חוברות אשה אל אחותה להסוגיא דפ' העור והרוטב בענין דלא תיקשי קושיית התוספות וא"צ לדחוק ולומר דהסוגיות פליגי אהדדי כמ"ש הגאון הנ"ל והיינו כדפריסית דהתוספות לא קשיא להו אדרבי זירא משום דאפשר דלר"ז הוי טעמא דרבי יוחנן בהא דשלא כדרך הנאתן מהך ילפותא גופא דפרי פרי מדאשכחן דפליג רחמנא בין משקה דזיתים וענבים דהיינו תירוש ויצהר למשקין דשאר פירות ובהא דחי ליה אביי לומר דמהא ליכא למשמע מינה דלעולם בשאוכל האוכל גופא אפילו שלא כדרך אכילתו אפשר לחייב אלא הא דפליג רחמנא בין זיתים וענבים לשאר פירות היינו לענין משקין לחוד דבשאר פירות כיון שאין עומדין לכך ונשתנו נמי לגריעותא ומעיקרא אוכל והשתא משקה ה"ל כזיעה בעלמא ואין דינו כגוף הדבר שיצא ממנו דבטל שם הראשון ממנו משא"כ משקין דזיתים וענבים דעומדין לכך ואשתני למעליותא מש"ה לא הוי זיעה בעלמא נמצא דסוף דבר דכולה מילתא בהא דקאמר זיעה בעלמא אדרשה דפרי פרי דסוגיא דפ' העור והרוטב קסמיך כך נ"ל נכון בעזה"י ובזה סרו ושקטו כל קושיות התוספות והקדמונים בזה ולו"ק ואחר שכתבתי כל זה מצאתי להדיא בלשון חדושי הרשב"א ז"ל בפ' כיצד מברכין דמפרש נמי דהא מילתא דזיעה בעלמא לא ידעינן אלא בתר דאשכחן בתרומה דהיוצא מסחיטת פירות לא חייל שם תרומה לבר מהיוצא מזיתים וענבים ש"מ דזיעה בעלמא נינהו וע"כ כדפריסית דעיקר מילתא תליא בילפותא דפרי פרי ואין להאריך יותר:

מיהו לענין עיקר מילתא דנדון דידן אין חילוק בין פירוש זה לפירוש התוספות לענין דלית בהאי מילתא דזיעה בעלמא נמי בכל איסורי משקין היוצא מהאוכלין מדמייתי לה הש"ס בכמה דוכתי בהאי לישנא דזיעה בעלמא בפ' כיצד מברכין ובפרק כל שעה ובפרק ג"ה אלמא דמילתא דפשיטא היא אלא דלפירוש התוספות היינו מסברא ולפי הפירוש שכתבתי בסמוך שנראה שהיא שיטת הרשב"א ז"ל לאו מסברא אתיא לן אלא מהך ילפותא דפרי פרי פשיטא לן הכי בכל דוכתא. ומכ"ש דלפירוש הלחם משנה על הרמב"ם ז"ל דקרי להו נמי שלא כדרך הנאתן נמצא דמדברי כולן למדנו דלפום ריהטא דהך סוגיא דפרק כל שעה אין לחלק בין ערלה לשאר איסורין למשקין היוצאין מהפירות:

ולפ"ז עולין יפה דברי הלחם משנה בפירוש המשניות בעיקר דבריו דיש צד היתר בשכר העשה משעורין של תבואה חדשה טפי מבאיסור אכילת חדש גופא דלענין דבשכר לא שייך איסור דאורייתא בשום ענין אלא איסורא דרבנן ונ"מ טובא כמו שאבאר לקמן. אמנם במה שרוצה בעל לח"מ על המשניות להתיר לגמרי אף מדרבנן וסמיך על לשון הראב"י עדיין אין דעתי נוחה מזה כמו שיבואר לקמן נקוט מיהא פלגא בידך דלא שייך בשכר איסור דאורייתא כלל אפילו בא"י ולפי שיטת הכ"מ הן הן דברי הרמב"ם ז"ל ולכאורה שכן מוכרח בלשון הרמב"ם ז"ל דמכייל החדש וערלה שאין היוצא מפירותיהן כמותן ומדהשווה חדש לערלה ובערלה ודאי לית בה איסורא דאורייתא לפי סוגיית הגמרא דהעור והרוטב ואף שבעל ל"מ על הרמב"ם ז"ל כתב דנהי שמלקות ליכא מ"מ איסורא מיהא איכא מ"מ לענ"ד א"א לומר כן לכמה תשובות בדבר חלה דכיון דלא קאי לאו דלא יאכל בערלה אמשקין א"כ איסורא מהיכא דליכא למימר מעשה דוערלתם דא"כ תקשי נביעה והדלקה מנ"ל כיון דאיצטריך חד וערלתם אמשקין כמ"ש התוספות בב"ק דף ק"א. ועוד כיון דערלה ילפינן פרי פרי מבכורים ובכורים מתרומה וא"כ לכולה מילתא בעינן למילף ערלה מהנך ובהנך ודאי ליכא איסור דאורייתא דהא פטור מקרן וחומש ובירושלמי מבואר דאפילו לכתחלה א"צ ליתן משקין לתרומה לכהן וכן מבואר בלשון הרמב"ם ז"ל בהל' תרומות ע"ש אף על גב דלשיטתו תרומת כל הפירות דאורייתא. ועוד דאפילו את"ל דבערלה לא ממעטינן להו אלא ממלקות אכתי בשאר איסורין בחדש וכיוצא בהן תקשי ממ"נ איסור בשאר משקין מהיכא יליף לה אי מהנך דנבלה ושרצים וחלב וחמץ א"כ מילקי נמי נילקי דהא בהנך אפילו לכרת מרבינן להו. וכבר היה מקום אתי לומר דכיון דלא כתיבא בהו בהדיא בחדש ושאר איסורין אלא במה הצד ילפינן להו מש"ה לא לקי דקי"ל אין מזהירין מן הדין אף במה דאתיא בק"ו כ"ש במה דאתיא בבנין אב כדפריסית בכמה דוכתי אלא דהכא א"א לומר כן דא"כ תקשי לכל השקלא וטריא דמייתי הש"ס לענין חמץ וחלב ונבלה ושרצים דמצריך להו אצרוכי ואס"ד דבכה"ג אין מזהירין מן הדין א"כ הך צריכותא למה לי תיפוק ליה דבלא"ה איצרכו כולהו לענין כרת ומלקות אע"כ דבכה"ג לאו מילף הוא אלא גילוי מילתא בעלמא כיון דילפינן דמשקין היוצאין מהן כמותן ממילא דדינו כגוף האיסור לגמרי לענין כרת ומלקות כדאשכחן בכמה דוכתי כיון דאהדרי' אהדדי וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אס"ד להרמב"ם ז"ל אית בהו איסורא דאורייתא דיליף להו מחלב ונבלה וכו' וא"כ מילקו נמי נילקי אע"כ דקושטא דמילתא להרמב"ם ז"ל בין בערלה ובין בכל הנך דקחשיב לית בהו איסור דאורייתא כלל ומה שכתב אסורין ואין לוקין היינו דאסורין מדרבנן:

ובאמת לא ידעתי מי דחקו לבעל ל"מ על הרמב"ם ז"ל לפרש כן ומסיק בעצמו שפירושו דחוק וטפי ה"ל לפרש דאסורין מדרבנן כדמשמע להדיא בפי' הכ"מ ואי משום דלישנא דברייתא משמע ליה הכי מדקתני משקין היוצאין מהן כמותן דמשמע לגמרי הוי כמותן הא ליתא דלפירושו נמי הא לא הוי כמותן לגמרי לענין מלקות אע"כ דכמותן היינו איסורא בלחוד א"כ מה לי איסורא דאורייתא ומה לי איסורא דרבנן ובהכי ניחא לן טפי להשוות שיטת הרמב"ם ז"ל לגמרי לשיטת התוס' למאי דפריסית דמבואר מדבריהם להדיא בכמה דוכתי דבכל האיסורין משקין היוצאין מהן אינן כמותן מדאורייתא דזיעה בעלמא נינהו אלא בהנך דכתיבי בהדיא כגון נבלה ושרצים וחלב וחמץ ואפי' ציר דגים לא ילפינן מינייהו וכ"ש לשאר איסורי גדולי קרקע דלא מצינן למילף מינייהו מהטעם שאבאר לקמן:

ומעתה אל עלינו חובת הביאור מה שהקשו בתוספות שם בפרק גיד הנשה מסוגיא דפ' כל הבשר דף קי"ב דמייתי רבא ראיה מהטמאין לאסור ציר של טריפה והניחו בקושיא. אמנם לענ"ד נ"ל לייסב דלק"מ דאה"נ דרב לאו לענין ציר גופא קפסיט ליה דליתסר מדאורייתא דאה"נ אם שתה להציר של טריפה לית בה איסור דאורייתא משום דזיעה בעלמא היא ואכילה כתיב ביה אלא עיקר פשיטותא דרבא לענין אם חזר ונבלע הציר בבשר דהדר ה"ל אוכל כדמעיקרא ודבר זה למדתי מלשון התוס' דבכורות דף ו' ד"ה ציר ורוטבן וקיפה שלהן ע"ש ותמצא כדברי שכתבו כן לענין רוטב אלא דמספקא ליה לרב מרי בר רחל אם בליעת הציר שע"י מלח אוסר כמו הרוטב היוצא ע"י בישול דאפשר דאין כח במלח להפליט ציר כ"כ כמו רוטב שע"י בישול ובהא פשיט ליה שפיר מברייתא דהטמאין דאסור צירן ורוטבן ומדלא מוקי לריבויא דהטמאין לרוטבן לחוד ולא לצירן אלמא דשקולין הן לענין פליטתן וה"ה לענין אם חוזרין ונבלעין והכי משמע מל' הש"ס דמקשה עלה ולימא מדשמואל דאמר מליח ה"ה כרותח וע"ש בחדושי

הרשב"א ז"ל ותמצא כדברי ואולי שהתוספות עצמן הרגישו בזה בפ' ג"ה ומש"ה לא כתבו אלא קצת תימא כן נ"ל נכון וברור:

אחר כל הדברים והאמת האלה שכבר ביארנו בראיות ברורות ונכוחות לשיטת התוספות והרמב"ם ז"ל הדבר ברור דלא שייך איסורא לאורייתא במשקין לחדש ולכוותייהו ולא אשכחן בשום פוסק קדמון להיפך וביותר דלפי מאי דפרישית לסוגיית הש"ס מכרעת וא"כ אפושי פלוגתא לא מפשינן ולפ"ז י"ל דמה שלא הזכיר הרא"ש ז"ל מזה כלום בתשובותיו כלל ב' היינו משום דמדרבנן מיהא אסור א"כ למאי דפשיטא ליה לחדש בח"ל אף בשל עכו"ם לאורייתא א"כ לא נפקא מיניה כ"כ אם לא במאי דאיכא בין חל ספיקא לתרי ספיקי ובהאי פורתא אפשר דלא דק וניחא ליה לפרש לאפילו ס"ס איכא שעיקר אריכת דבריו בזה לענין שתיית שכר דיש לסמוך מיהא אס"ם אע"ג דלדבר שיש לו מתירין הוא ומ"ש קודם לכן דבשנה אחת לא הוי אלא חל ספיקא אימת דשו עובדי האדמה אפשר דלאו לענין שתיית השכר איירי אלא לענין אכילת תבואת חדש עצמה ואף שלכאורה דוחק לומר כן בדבריו מ"מ בלא"ה לא שבקינן פשיטות התוספות והרמב"ם ז"ל משום ספיקא להרא"ש ז"ל אלא לעכ"ז לכיון לכל האחרונים לחו סברא זו בשתי ידים אין דורש ואין מבקש לה לכן נפוג לבי לסתור דבריהם אם לא בדברים ברורים כשמש ולא במילי דאיכא למיזל בתר איפכא. זאת ועוד אחרת דלמאי דפרישית עיקר היסוד הוי מיהת כהלכתא בלא טעמא אם לא שנאמר דהא דמסיק אביי בפ' כל שעה דזיעה בעלמא הוא הוי סברא פשוטה דקילא משאר שלא כדרך הנאתן וכבר כתבתי דלפ"ז תקשי חלב וחמץ ונבלה ושרצים דאמרינן משקין היוצאין מהן מדאורייתא אפ"ה אין בהם איסור דאורייתא שלא כדרך אכילתן והנאתן. ואע"ג דאיכא למילחי בשינויא דחיקי ולומר דאע"ג דזימנין דקילא אפ"ה שאני הנך דיליף מקרא דהטמאין לאסור צירן ומדכתיב בהו אכילה ע"כ ממעטינן שלא כדרך אכילתן אלא דשינויא דחיקי לא משנינן:

ועוד כיון דאשכחן בהדיא סתמא דברייתא בפ' העור והרוטב לטבל וחדש כו' משקין היוצאין מהן כמותן א"כ נראה דוחק לאוקמי הך ברייתא דלא כהלכתא ואליבא דר"א או לפרש דמדרבנן איירי ולאפקועי לישנא דכמותן ממשמעותיה:

לכן אבאר בפשיטות דמהאי סוגיא דפ' העור והרוטב גופא ממקומו הוא מוכרע דלא"א לפרש בענין אחר דגרסינן בפ' העור והרוטב תנן התם הקפה דם ואכלו או שהמחה חלב וגמעו חייב ומייתי נמי התם חמץ ונבלה ושרצים וכה"ג ומצריך לה אצרוכי דבכל חד מינייהו איצטריך קרא ומייתי בתר הכי הא (קונטרס אחרון) לתניא הטבל והחדש והקדש ושביעית וכלאים משקין היוצאין מהן כמותן מנ"ל וכ"ת ליגמור מהנך כו' תינח היכא דאיסור הבא מאליו היכא דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל והקשו התוספות וא"ת בהי מיבעיא ליה דהא חדש ושביעית בא מאליו וטבל יליף חלול חלול מתרומה ותרומה איתקיש לבכורים והקדש נמי יליף חטא חטא מתרומה ותירצו דע"כ אכלאים קמיבעי' ליה ונדחקו בפירושם. אמנם רש"י פי' דהדיא אהקדש קמיבעי' ליה ובסמוך אפרש ליישב שיטת רש"י ז"ל מקושיית התוס' דחטא חטא מתרומה. נחזור לענינינו דמסיק דילפינן מתרומה וחד מהנך או מבכורים וחד מהנך ובתר הכי מסיק הש"ס דתרומה ובכורים גופייהו תליא בפלוגתא דר"א ור' יהושע דפליגי בלון מינה ומינה ע"ש ומסקנא דשמעתין דהא דתנן נמי בערלה אין סופגין את ארבעים אלא על היוצא מן הזיתים והענבים ר' יהושע היא דאמר לון מינה ואוקי באתרה וגמר לבכורים מתרומה והדר מייתי ליה לערלה פרי פרי מבכורים ע"כ לשון הגמ' א"כ הרי לפנינו דלמסקנת הש"ס תו אי אפשר לאוקמי הך ברייתא לטבל וחדש כו' כר' יהושע ולפרש דכמותן לגמרי משמע דכיון דבתרומה ובכורים גופייהו המשקין היוצאין מהן אינן כמותן לבר מיין ושמן א"כ בטבל נמי אינן כמותן דהא ילפי' חילול חילול מתרומה ובהקדש נמי הא ילפינן חטא חטא מתרומה לפירוש התוספות ולפרש"י נמי ע"כ דבהקדש אינן כמותן כיון דלא יליף לה הש"ס לאיסורא אלא מתרומה או בכורים וחד מהנך וממילא כיון דבתרומה ובכורים גופייהו אינן כמותן נתרועע היסוד ונפל הבנין וכן בכלאים לפי' התוספות אע"כ דהא דנקט בברייתא בכל הנך משקין היוצאין מהן כמותן אי אפשר לפרש אלא חד מתרי גווני דפרישית או דאתיא כר"א או דמיירי לענין איסור דרבנן ואליבא דכ"ע וא"כ ממילא דה"ה לענין חדש ושביעית נמי יש לנו לומר כן כיון דכולהו בחדא בבא קתני להו ואם יבהל אדם להשיב אכתי היא גופא תקשי כיון דחדש ושביעית איסור הבא מאליו נינהו אמאי לא ילפינן מהנך דחלב ונבלה ואינך הא לאו מילתא היא דהרי תשובתו בצידו דאיכא למימר ערלה יוכיח דאף על גב דאיסור הבא מאליו ואסור נמי בהנאה ואפ"ה אין היוצאין מהן כמותן וכ"ש בהנך חדש ושביעית. (מהדורא בתרא מהמחבר נ"ע) ואף על גב דבסוף פרק כל הבשר אמרינן דהיכא דילפינן חדא מתרתי לא פרכינן מעלמא והיינו פירכא יוכיח היינו היכא דילפינן מבנין אב משא"כ הכא לחדש לגבי ערלה והנך הויא ק"ו גמור כמו שאבאר בסמוך ואילו חדש לגבי חמץ ונבילה ושרצים ליכא ק"ו דהנך חמירי וזה ברור ודו"ק. ולענין חדש ודאי ליכא לאפרוכי מידי דהא בהדיא יליף רשב"י בשמעתין דקדושין ערלה מחדש בק"ו לענין דנוהג בח"ל וליכא למימר דסוף סוף כיון דלא קיי"ל כרשב"י אלא דחדש נוהג בח"ל לשיטת הסוברים כן לפסק הלכה וערלה אינו דבר תורה דאף למה דקיי"ל הל"מ מ"מ ספיקא מיהא מותר א"כ הוי פירכא אלא דהא לאו מילתא היא דהא היא גופא תיקשי אמאי לא נימא דחדש גופא ספיקא מותר מק"ו דערלה אע"כ משום דק"ו מהלכה לא גמרינן א"כ ממילא מה"ט גופא אין לעשות ממנו פירכא ועוד דבלא"ה נ"ל דכל השקלא וטריא דהש"ס דבעי לאפלוגי בין איסור הבא מאליו לאינו בא מאליו לא הוי אלא דרווח' דמילת' למאי דס"ד מעיקרא דאלת"ה מאי ס"ד מעיקרא למימר ליגמר מהנך דמה להנך שנוהגין בין בארץ ובין בח"ל משא"כ בטבל והקדש ושביעית וכלאים דכלן אינן נוהגין בח"ל. ועוד דמה להנך שכן חובות הגוף נינהו משא"כ טבל ושביעית וחדש וכלאים דחובות קרקע נינהו. אע"כ דלרווחא דמילתא ודרך את"ל קאמר וחד מהנך פירכי נקט. משא"כ לבתר דמסיק הש"ס דע"כ תנא דברייתא מבכורים ותרומה יליף וע"כ דר"א הוא דס"ל בכל מיני פירות היוצא מהן כמותן ממילא הדר ביה הש"ס ממאי דס"ד מעיקרא למילף מהנך חול לא למיא להו כלל. ותדע דהכי הוא דאלת"ה כל הני פרטי דקחשיב בברייתא למה לי דסתמא ה"ל דמיתני כל האיסורין שבתורה משקין היוצאין מהן כמותן אע"כ משום דלקושטא דמילתא לאו כלל גמור הוא אלא במיני פירות דוקא משום שדרך בני אדם לעשות מהם משקין משא"כ במילי דלאו מיני פירות וגדולי קרקע אין משקין היוצא כמותן אלא היכא דכתיבא בהדי' והיינו טעמא דציר דגים דפשיטא ליה דתלמודא דזיעה בעלמא היא כדמוכח בהדי' במתניתין וכמ"ש התוספות שם בפרק ג"ה. וע"כ דהכי הוא דאל"כ תקשי לר"א כל הני קראי דכתיבי גבי חלב וחמץ ונבלה ושרצים למה לי לכתוב בחד מינייהו כגון נבלה או בשרצים וליתו הנך ולגמרו מתרומה וערלה ובכורים וחד מהנך אע"כ כדפרישית דבשאר מילי דלאו מיני פירות אין לן אלא מה שריבתה התורה בפירוש:

ובזה נ"ל ליישב שיטת רש"י במה שכתב דהא דמיבעי' ליה היכא דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל לאהקדש קאי דהכא משמע לישנא דתלמודא בכל הש"ס דבכה"ג מיקרי איסור שאינו בא מאליו אלא על פי דבורו ומה שמקשין התוספות דהקדש יליף חטא חטא מתרומה הא המקשה אכתי לא אסיק אדעתיה תרומה גופיה והא דפריך נמי בתר הכי מה לתרומה שכן חייבין עליה מיתה וחומש לאו אהקדש לחודא קאי אלא אכולהו והיינו כדפרישית דמאי דאסיק אדעתיה מבכורים ותרומה למשקין היוצא מהן כמותן ע"כ הדר ביה דאפילו באיסור הבא מאליו נמי לא מצינן למילף מהנך קמייתא לחול דאלת"ה תקשי ברייתא דהל"ל כל האיסורין וכדפרישית ותקשי נמי כל הני קראי בהנך למה לי לר"א כן נ"ל נכון ליישב פירש"י:

העולה מכל דברינו דלמסקנא דשמעתין א"א לפרש בשום ענין לאוקמי הך ברייתא כר' יהושע ולפרש נמי דכמותן היינו מדאורייתא דהא לר"י בטבל והקדש וכלאים ודאי אינו כמותן אע"כ בחד מתרי אנפי או דמדרבנן ואליבא דכ"ע או דמתוקמא אליבא דר"א ומדאורייתא וכיון דנקטינן מיהא דלר' יהושע בכל הנך מילי דאיסורי פירות אינן כמותן מדאורייתא ממילא דפשיטא דאין להחמיר בחדש טפי מכל הנך דהא אדרבא קילא מכל הנך דאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו ואף לגבי חמץ אף למאי דקיי"ל חמץ שעבר עליו פסח מותר מדאורייתא היינו אי עבר ושהה באיסורא משא"כ חדש דאפילו לכתחלה יש היתר לאיסורו וכ"ש לפירוש התוספות בשמעתין דקדושין דיש היתר לאיסורו היינו דאפילו ביומא דשיתסר גופא מותר אם קרב העומר א"כ הוי פירכא גמורה לגבי דכולהו. ועוד נראה דכיון דלר"י בתרומה אינן כמותן א"כ בחלה נמי אם המחה העיסת חלה וגמעו נמי ליכא איסור דאורייתא דחלה נמי מקרי תרומה וא"כ איכא למילף בחדש בג"ש דלחם לחם מחלה וממצה כדילפינן לה במנחות לענין דנוהג בחמשת מינים ולכמה מילי אחריני וא"כ הא קיי"ל אין ג"ש למחצה ועוד נ"ל דאפילו מפשטא דקרא איכא למשמע להתירא אליבא דר' יהושע דהא פרט רחמנא לחם וקלי וכרמל לא תאכלו ואמרינן בפ"ק דכריתות דאפילו חדא מאידך לא אתיא אלא חדא מתרתי מבינייהו ע"ש באריכות א"כ ממילא השתא נמי לכתיבי כולהו אכתי משקין לא אתיא מבינייהו דמה לכולהו דלא אשכחן שום חילוק לענין תרומה ומעשרות וביכורים משא"כ במשקין דהוו זיעה בעלמא בכל איסורי פירות וממילא דלא אתיא מבינייהו כלל. והא דקתני בברייתא חדש כמותן היינו דוקא לר"א דלא שני ליה כלל בפירות וגדולי קרקע למשקין היוצאין מהן הוי כאוכל גמור ואם כן הוי בכלל לחם וקלי וכרמל ולא שייך נמי ג"ש דלחם לחם מחלה דחלה גופה משקין היוצאין כמותה משא"כ לר' יהושע ע"כ דלא הוו אלא מדרבנן אי מוקמינן לברייתא כוותיה. כל הדברים הנ"ל נ"ל נכונים וברורים בלי שום גמגום ופקפוק בעזרת ה"י. ואפשר דאי הוה שמיע להו לכל האחרונים כל הנך ראיות לא היו משיגים כ"כ בפשיטות על בעל לחם משנה על המשניות אם לא במה שפירש דאפילו איסורא דרבנן לית ביה והתיר את השכר אפילו לכתחלה וסמיך ליה על לשון הראב"י ז"ל. ובזה באמת נראין דבריו תמוהין חדא שהרי הוא גופא הביא לשון הרמב"ם ז"ל שכתב אסורין ואין לוקין וכן משמע לכאורה מסתימת לשון הפוסקים שהביא הרא"ש ז"ל בתשובה ואין גם אחד שהתיר את השכר לכתחלה בודאי חדש ואם כן מה ראה לסמוך על הראב"י דיחידאי הוא. ועוד נ"ל ברור דאף הראב"י ז"ל גופא לא התיר אלא בשלא כדרך הנאתן לגמרי דמיירי בה רבי יוחנן כגון באוכל חלב דבטלה דעתו אצל כל אדם ולא מקרי אכילה כלל וגם אין הגוף נהנה ממנו משא"כ בהנך משקין היוצאין מהפירות כמו זר נחשב בעיני ללומי דאיכא מאן דשרי להו בכל איסורין שבתורה אף בשתיה לכתחלה:

אמנם בעיקר דברי בעל לחם משנה בפירוש המשניות בשקלא וטריא דיליה בסוגיות הש"ס נראין דבריו כראי מוצקות אלא שהן בלתי מסודרות. והמעיין היטב בדברי יבין וישכיל דברים מה שביני לבינו ואין להאריך יותר:

סיומא לפסקא בדיני החדש בשלשה חלקי פרטיו אשר העירותי עליהם בקונטרסי זה:

הדין הראשון אם נוהג בח"ל מדאורייתא או מדרבנן כבר הבאתי בעזה"י מערכה מול מערכה וביארתי היטב טעם המחמירין וטעם המקילין על שכמעט בקט שכלי הכרעתי לצד במאזנים לשיטת המקילין יש להם סעד וסמך יותר לשיטתי וסוגיות הש"ס כאשר עיני המעיין לנוכח יביטו אמנם עכ"ז לא מפני שאנו מלמין נעשה מעשה ותמה אני אם יש בדור הזה יודע להכריע שלשת האדירים האלה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל דאף בתרי מנו תלתא פשטו הוראתם ברוב העולם וכ"ש במקום שלשתן מקרא אחד דרשו ושפה אחת לכולם ומלבד שלמים וכן רבים אשר עמהם מגדולי הקדמונים המפורסמים. ואם כן איפוא מי זה האיש אשר יבא אחר דבריהם ומה גם לשפל הערך אשר כמוני להקל ראש נגדם בשום דבר או חצי דבר. ועוד דאף אם לו שקל ישקל בפלס דברי המחמירין ודברי המקילין נומר דהוי ספיקא דדינא מ"מ כיון שעיקר ספק הוא בשל תורה ממש אם כן הא קיי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר ולפ"ז כל דברי בזה הפרט יהיו כאפס וכאין לכל מי שרגיל להחמיר בענין אכילות הנעשה מתבואה חדשה. ואדרבא כל בעל נפש יחוש לעצמו אפילו היכי דאיכא תרי ספיקי לפי מה שכתבתי בקונטרס אחרון פ"ק דכתובות דף י"ג ע"א בשם האגור שכתב בשם ר"י בעל תוספות דכל היכא שהספק ראשון מן התורה אפילו היכא דלא איתחזק לא איסורא ולא התירא תו לא מהני בה ס"ס וא"כ ה"נ דכוותיה בספק ישן וספק חדש אם לא שידוע דאיכא למתלי ברוב תבואות של היתר א"כ כל דברי בזה הפרט אינו אלא ללמד זכות על מנהגן של ישראל דדשו בה רבים להתירא דלא מקרו עבריינא וגם אין אנו מחוייבין למחות בהם כיון שיש להם על מה לסמוך ה"ה בעל הלכות גדולות שכל דבריו דברי קבלה ורבינו ברוך ורבינו אבינגדור כהן ומהר"ם בעל מעיל צדק והא"ז הגדול שהוא גדול האחרונים שכמעט כל מנהגינו כמותו. אלא דאף לפי דבריהם אין להתיר מיהא אלא בדאיכא חד ספיקא אבל מי שידוע בודאי שהתבואה שלו לא נשרש קודם לעומר אין לו שום צד היתר בזה דהא לכ"ע מידי איסור דרבנן מיהא לא נפיק כמו שפירשתי באריכות וא"כ צריך למחות בידם היכא דאפשר שיקבלו לענין אכילת גוף החדש אין בו צורך כ"כ ועיין בסמוך:

הדין השני אם נוהג בשל עכו"ם כבר פירשתי שיחתי דהא בהא תליא דלשיטת המחמירין וסוברין דחדש בח"ל דאורייתא אין שום צד קולא כלל להקל בשל עכו"ם טפי מבשל ישראל אלא דהא ודאי איכא בינייהו לשיטת המקילין דסברי חדש בח"ל דרבנן וא"כ ודאן אסור וספיקן מותר היינו דוקא בשל ישראל משא"כ בשל עכו"ם דליכא אפילו בודאן מותר לכתחלה כמו שהוכחתי בטוב טעם בדברים ברורים. ועוד דלפ"ז אפשר למצא ג"כ צד זכות על אותן היהודים ששוכרים שדות מעכו"ם ואעפ"כ אין נזהרין מלאכול מאכלים הנעשים משעורין של ודאי חדש ואפ"ה לא נהגו למחות בהם דאפשר דהיינו משום דלהמקילין אפשר דבכה"ג נמי שרי דהא ע"כ מאן דס"ל דחדש בח"ל מדרבנן ממילא דדריש בכל מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה דוקא ובכמה דוכתי פרש"י לעיקר הקפידא דלאחר ירושה וישיבה היינו לאז כבר הכיר כל אחד בשדהו שהוא שלו ומקמי הכי לא מקרי שדך ולא תבואת זרעך וממילא דלא מיקרי נמי קצירך לענין חדש לשיטת המקילין הא בהא תליא איסור אכילה והקרבת עומר כמו שכתבתי באריכות. ואם כן כ"ש היכא שאין לישראל אלא קנין פירות בעלמא לפי שעה דלא מקרי קצירך. ובלא"ה אשכחן בכמה דוכתי דשכירות לא קניא. אלא דמ"מ לכתחלה צריך להודיעם היכא דאפשר שיקבלו כדי לחוש לדברי המחמירין דס"ל דהוי דאורייתא כיון שידוע להם שהוא ודאי חדש אם כן נגעו בספק איסור דאורייתא:

הדין השלישי בענין שתיית שכר לפי מה שהוכחתי בראיות ברורות דא"א לומר דאית ביה איסורא דאורייתא אלא איסורא דרבנן ע"כ נהי דבא"י אף בזמן הזה ודאי יש שכר כיוצא בזה איסורא דרבנן מ"מ בח"ל נראה דמותר לכתחלה דהא השתא הוי האי פלוגתא דרבוותא אי נוהג בח"ל ספק דדבריהם כיון דלכ"ע במשקין ליכא איסור דאורייתא אלא איסורא דרבנן א"כ הא קיי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל ושפיר יש לסמוך על הפוסקים דס"ל חדש בח"ל דרבנן שכבר כתבנו דבשל עכו"ם מותר אף באכילה לכתחלה וכל שכן בשתייה ודוק היטב בכל מה שכתבתי כי נכון הוא בעזרת השי"ת. ודעתי נראה לי ברור שזהו היה הטעם של הגדולים שהביא הב"ח שלא היו נזהרין משתיית השכר הנעשה מתבואות חדש דוקא וע"כ משום דס"ל דמשקין היוצאין מן החדש אינן כמותן ותו לא מידי:

בד"ה הרי תפילין כו' וא"ת דלמא מדרבנן כו' וי"ל דמ"מ פריך שפיר כו' דהא חשיב ערלה כו' מדקתני יורד ולוקח כו' עכ"ל. לכאורה דמאן דמתני יורד ולוקח אדרבא משמע לקמן דערלה הלכה למשה מסיני דהו"ל מדאורייתא אלא דעיקר הקושיא דמאן דמתני לקמן יורד ולוקט דס"ל דערלה הלכות מדינה וא"כ מקשה בגמרא שפיר דהאי מ"ד היאך מפרש למתניתין דתיקשי ליה תפילין. והא דלא מייתי התוס' ראיה מדקתני כלאים דהוי נמי מדרבנן כמו שפרש"י ממתניתין דלקמן אלא דלא פסיקא לאקשויי מהכא דאיכא לאוקמי כלאים דמתניתין בהרכבת אילן דהוי מדאורייתא לכ"ע כדמסיק לקמן משא"כ מערלה מקשה שפיר למ"ד מדרבנן כדפרישית. מיהו לולי דברי התוס' היה נלע"ד דמקשה הכא בפשיטות מתפילין דודאי נוהג מן התורה בין בארץ בין בחו"ל מדאיתקש תפילין לת"ת כדאיתא לעיל לענין מ"ע שהז"ג וקי"ל אין היקש למחצה וכיון דפשיטא לן דת"ת נוהג בין בארץ ובין בח"ל דלא כתיב בה ביאה וכתיב נמי כי היא חייך ואורך ימיך א"כ פשיטא דתפילי' נמי נוהג בח"ל ומקשה שפיר וכן לענין פטר חמור לא ידענא למה הוצרכו התוס' לכך דאיירי מדרבנן דהא ודאי נוהג מדאורייתא דהא קדשו בכורות במדבר ותנינן נמי במשנה בפ"ק דבכורות כהנים ולוים פטורים מק"ו ובפטר חמור איירי כדאיתא התם דאמר רבי חנינא שה אחד פטר כמה פטרי חמורי' ור' יוחנן אמר התם דהיא דקדשו בכורים במדבר ושוב לא פסקו ומייתי מקרא דכתיב לי יהיו בהווייתן יהיו ומקשינן והכתיב והיה כי יביאך והעברת ומשנינן כדתנא דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ וא"כ היינו ממש כסוגי' דמקשה הכא דע"כ ביאה דכתיב בפטרי חמורי' נוהג אף בח"ל א"כ כל היכא דכתיב ביאה נמי איכא למידרש כדתנא דבי ר' ישמעאל. ומכ"ש דא"ש טפי למאי דמסיק התם בפ"ק דבכורות דא"ל רב מרדכי לרב אשי אנן איפכא מתנינן לה ולמ"ד לא קדשו במדבר היינו דא"ן ליקדש א"כ לכ"ע נוהג פטר חמור במדבר וכדמייתי התם ברייתא בג' מקומות קדשו בכורים במצרים ובמדבר ומשנכנסו לא"י ואפטר חמור נמי קאי מדמקשה התם מוהעברת. והשתא דאתינן להכי מה"ט גופא מקשה נמי שפיר מתפילין דהא הך ביאה דכתיב בתפילין היינו בפ' והיה כי יביאך וקאי נמי אפטרי חמורים דכתיב ברישא דקרא מקמי תפילין וכיון דע"כ דרשינן להאי קרא לכדתנא דבי ר"י משום פטר חמור א"כ ממילא דה"ה לתפילין ואף על גב דבפרשה ראשונה דתפילין נמי כתיב והיה כי יביאך בפ' קדש לי מ"מ האי ביאה פשיטא דלא קאי אתפילין דלא לינהגו אלא בארץ דהא מצה כתיב התם ברישא דקרא ונוהג' אף בח"ל כדאיתא לקמן בשמעתין דכתיב בכל מושבותיכם אע"כ דביאה דתפילין היינו פרשה שניה דכתיב בפטר חמור כדמקשינן לקמן דהדיא ביאה דכתיב בתפילין ופטר חמור למה לי ומשנינן נמי דאתיא לכדתנא דבי ר"י כל זה נכון וברור בעזה"י על שאני תמה מאד על רבותינו הקדושים בעלי התוס' למה הוצרכו לדחוק דאיירי מדרבנן כיון דסוגיא ערוכה היא בפ"ק דבכורות במשנה ובברייתא ומימרא דר' חנינא ור' יוחנן דפטר חמור נוהג בח"ל ומייתי מקרא דלי יהיו ומקשה מוהעברת וצ"ע גדול ואולי מקום הניחו לי מן השמים בזה ודו"ק ובחידושי הריטב"א ז"ל מצאתי שכתב בשם התוס' דמייתי מירושלמי דתפילין ות"ת נוהג אף בח"ל דכתיב ואבדתם מהרה מעל הארץ וכתיב בתריה וקשרתם ולמדתם וילפינן פטר חמור מתפילין דבהדי הדדי כתיבי ואתקשו עכ"ל. ובחיי ראשי שבכל זה כוונתי לדבריהם מסברא דנפשאי אלא כשנזכרתי מסוגיא דבכורות הך עדיפא לי שהיא סוגיא ערוכה בגמרא דילן ומקשה בהדיא מוהי' כי יביאך והעברת ומוקי לה לכדתנא דבי ר"י א"כ כל זה פשוט דממילא דשייך הא מילתא גופא בהך ביאה דתפילין דחדא ביאה כתיב בתרווייהו ואדרבא לפ"ז עיקר הילפות' דירושלמי איצטריך לת"ת וממילא דקאי נמי אתפילין כן נ"ל נכון:

גמרא פיסקא חוץ מן הערלה וכלאים איבעיא להו ר"א לקולא פליג או לחומרא כו' חוץ מן הערלה וכלאים דהלכתא גמירי לה כו'. ואע"ג דפשט לשון המשנה ודאי משמע דר"א לחומרא פליג אפ"ה בעי למימר טפי דלקולא פליג מתרי טעמי חדא כי היכי דליתוקמא סתם מתניתין דערלה דמייתי הגמ' לקמן דחדש נוהג בכ"מ מן התורה כסתם ת"ק דהכא ולא כר"א דיחידאי הוא ועוד דקשיא ליה לר"א אדר"א דאי לחומרא פליג ע"כ ס"ל לר"א דערלה נמי נוהג בח"ל ולקמן מייתי הש"ס ברייתא דר"א אמר בהדיא אין ערלה בח"ל ואיצטריך לשנויי לקמן תני חדש ומגיה המשנה למחוק אף והשתא ניחא ליה למימר טפי דאף לקולא קאי והא דאיצטריך לאסוקי הכא דערלה וכלאים דהלכתא גמירי לה דלאו מענין האיבעיא הוא ולקמן נמי פלוגתא דאמוראי היא בערלה אי הוי הלכתא ממש או הלכות מדינה וכמה פוסקים פסקו דהלכות מדינה הוא וכמו שאבאר לקמן אי"ה ובכלאים ליכא למ"ד דהלכתא גמירי לה והנראה לי בזה דמשמע ליה לתלמודא דהך מתניתין דהכא ע"כ כולהו מן התורה איירי ולא מדרבנן דאי בדרבנן נמי קתני ליתני נמי חלה ותרומות ומעשרות ולא משמע לתלמודא דילן הך שינוייא דמייתי התוס' לעיל בשם הירושלמי כמו שאבאר באריכות אי"ה בקונטרס ובלא"ה נמי פשטא דמתניתין איירי מן התורה דומיא דחדש נמי א"כ לפ"ז כיון דלא אשכחן שום קרא בערלה דנוהג בח"ל ע"כ היה במשמע דמתני' דערלה ע"כ מיתוקמא כר' שמעון בן יוחאי דלקמן דיליף ערלה וכלאים מדאורייתא בק"ו מחדש א"כ לפ"ז לא היה מקום להאיבעיא דע"כ ת"ק דמתניתין סובר דכ"ש חדש וע"כ ר"א לקולא פליג לכך הוצרך לומר דהא דקתני מתניתין דערלה וכלאים מן התורה לאו מק"ו דחדש יליף דאיכא למיפרך כמ"ש התוס' לקמן וכמו שאבאר שם אי"ה אלא משום דהלכתא גמירי להו וכמו שאבאר לקמן דאיכא למימר דכלאים איתקש לערלה ואין כאן מקומו להאריך בסוגיא דכלאים דבלא"ה אגב גררא דערלה מסיק לה משום דבהאי גללא הוצרך לומר דהלכה למשה מסיני הוא מש"ה מסיק לה נמי באידך גיסא אע"ג דלאידך גיסא דת"ק אוסר בשלשתן הוי מצי למימר דמתניתין אתיא כרשב"י כיון דלענין ערלה לא נ"מ מידי דממ"נ דאורייתא היא והא דאיכא למ"ד לקמן בערלה הלכות מדינה היא היינו במשנה דמס' ערלה דעלה קאי ולבתר דמוקמינן לה כר' אליעזר דהכא וא"כ תו ליכא למימר דערלה הלכתא היא מדאורייתא דהא ר"א אמר בהדיא לקמן אין ערלה בח"ל ונראה דוחק לומר דסתם מתניתין דערלה ס"ל כר"א בחדא ופליג בחדא ומש"ה ניחא ליה למימר דהלכות מדינה היא ואפילו איסור דרבנן ליכא אלא מנהגא בעלמא כמו שפרש"י לקמן כן נ"ל נכון ולקמן אבאר יותר ובקונטרס יותר ויותר בעזה"י ודוק היטיב:

שם ואתא ר' אליעזר למימר אף חדש כו' אע"ג דלקמן מסקינן דר"א קאמר בהדיא אין ערלה בח"ל ומסיק תני חדש ומכ"ש למאי דפרישית בסמוך דבעל איבעיא גופא אהך ברייתא דר"א סמיך אפ"ה נקיט הכא לישנא דאף חדש כלישנא דמתניתין כיון דלא נחית השתא לדין ערלה אלא לדינא דחדש:

תוספות בד"ה והרי שבת כו' פי' בקונט' דכתיב לא תבערו כו' ולא נהירא דהא איצטריך כו' אבל אתא מבעיר במדורת בית המוקד עכ"ל. לכאורה הך דרשא דבית המוקד לא קיימא התם במסקנא דמקשי עלה רב חסדא אי הכי אפי' בשבת נמי אלא לקרא כי אתא למישרי איברים ופדרים אתא והתוס' דהכא לישנא בעלמא נקטו תחלת הסוגייא דספ"ק דשבת וכוונתם אף למאי דמסקינן התם דאיצטריך מושבותיכם לאיברים ופדרים. ואף שכבר העליתי בחידושי שבת דהך דרשא דאיברים ופדרים אפשר דלא קאי אלא אליבא דר"ע דס"פ אלו קשרים בדרשא דעולת שבת בשבתו ולא לדרשא דר' ישמעאל התם ולפ"ז לא הוי מקשו התוס' הכא מידי דמצינן למימר דר"ע לטעמא דר"י קאמר אלא שאין רצוני להאריך דבלא"ה איכא למימר נמי דהתוס' משמע להו דרב הונא בספ"ק דשבת דדריש למדורת בית המוקד ולא חייש לקושייא דרב חסדא דמקשה א"ה אפי' בשבת נמי כמו שהארכתי בחידושי שבת וא"כ מקשו התוס' הכא עליה דר"ה. מיהו בר מן דין נ"ל ברור להתוס' דהכא לאו אהא דאמר ר"ע לר' ישמעאל והרי שבת קשיא להו הכא דאיצטריך לדרשא דספ"ק דשבת דהא אפ"ה מהדר ליה ר"ע שפיר לר"י מפשטא דקרא דאע"ג דכתיב בשבת מושבות אפ"ה פשיטא לן דנוהג בין בארץ ובין בח"ל והיינו דע"כ מוקמינן למושבות לדרשא ולא מפקינן בהכי לקרא מפשטא דאיירי לאחר ירושה וישיבה דאדרבא פשטא דמושבות היינו בין בארץ ובין בח"ל וממילא לענין נסכים נמי מוקמינן למושבות לדרשא אחריתא דנוהג אף בבמת יחיד כמו שפרש"י וכ"ש לענין חדש שרוצה ר"י ללמוד דמושבות היינו לאחר ירושה וישיבה וקאמר ר"ע שפיר דאדרבא יותר איכא למימר דאתא לאשמעינן דחדש נוהג בח"ל כמו מושבות דכתיב בשבת וע"כ מן התורה נוהג בח"ל ומעשה דמקושש יוכיח וא"כ לא הוי מקשו התוס' מידי וכן הקשה בס' עצמות יוסף אלא שהוספתי נופך. ועוד אם נפרש קושיית התוס' אגופא דברייתא טפי הו"ל לאקשויי מדר"י גופ' דמוקי לדרשא דלא תבערו אש בכל מושבותיכם לענין שריפת בת כהן בפ"ק דיבמות וכן הקשה ג"כ הרב מוהר"י מטראני בחידושיו אלא דלענ"ד אתי שפיר להתוס' דלאו אלישנא דר"ע קשיא להו ואברייתא אלא לעיקר קושיית' על פרש"י היינו ממאי דמקשה סתמא דתלמודא לקמן בשמעתין והשתא דאמרת חובת הגוף נוהג בין בארץ בין בח"ל מושבות דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל ומשמע להו פשטא דלישנא דאמושבות דשבת דאיירי ברייתא דהכא קאי. וא"כ מקשו שפיר דלפרש"י לא הוי מקשה לקמן מידי מושבות ל"ל דהא איצטריך לכדדרשינן בספ"ק דשבת ומה שכתבו התוס' דבריהם כאן בברייתא אינו אלא משום דעל לשון רש"י כאן קשיא להו כנ"ל ברור בכוונת התוס'. וכן מבואר בלשונם שם בספ"ק דשבת ע"ש אלא דאכתי אין בזה קושיא על פירש"י דלרש"י נמי ודאי הא דמקשה בגמרא לקמן מושבות דכתיב בשבת ל"ל לאו אמושבות דכתיב בשבת לא תבערו קאי אלא אמושבות דכתיב בפרשת אמור קאי כמ"ש התוס' משא"כ הכא במאי דקאמר ר"ע והרי שבת דכתיב מושבות ניחא ליה לרש"י לפרש דאיירי במושבות דלא תבערו דכתיב מקמי קרא דפר' אמור דהא לקושטא דמילתא ממושבות דלא תבערו נמי מקשה ר"ע שפיר דע"כ פשטא דקרא דמושבות לא משמע לאחר ירושה וישיבה אלא לח"ל או לדרשא אחריתא וכדפרישית כנ"ל נכון ליישב קושיי' כל המפרשים ודו"ק:

דף לז:

לימא ליה אנא ביאה ומושב קאמינא חלה ועוד קאמר כו' ולכאורה הסוגיא תמוה דאכתי נשארו דברי ר"ע בקושיא מאי קס"ד לאקשויי לר"י ממושבות דשבת אביאה ומושב דנסכים דקאמר ר"י בהדיא ועוד מי לא ידע ר"ע דבשבת איכא ק"ו והנלע"ד בזה ליישב למאי דפרישית בסמוך דנהי דלפרש"י מקשה ר"ע שפיר מפשטא דקרא דמושבות דלא תבערו אפ"ה כ"ש דקשיא ליה נמי טפי ממושבות דשבת דכתיב בפ' אמור ומכ"ש לפי' התוס' דעיקר הקושיא ממושבות דפ' אמור לחוד וכיון דלר"ע מייתר ליה מושב דפ' אמור דלא משמע ליה דרשא דקידוש ב"ד כמו שאבאר בסמוך א"כ שפיר מקשה ר"ע לר"י והרי שבת דכתיב מושב יתירה וע"כ היינו ללמד דכל מקום דכתיב מושבות נוהג בין בארץ ובין בח"ל ועיקר קושייתו היינו לענין מושבות דחדש דלענין נסכים בלא"ה לא הוצרך ר"ע לאקשויי דהתם בקרבו נסכים במדבר קמיפלגי דע"כ פשיטא ליה לר"ע טובא דקרבו נסכים במדבר דאל"כ הוי מודה לר"י דכיון דכתיב ביאה ומושב גבי הדדי ממש כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ודאי משמע פשטא דקרא דאיירי לאחר ירושה וישיבה אלא דלר"ע אי אפשר כיון דקרבו נסכים במדבר אלא לעיקר קושיית ר"ע לר"י ממושב דשבת היינו לענין עיקר פלוגתייהו הכא לענין חדש דקאמר ר"י דמושבות נכסים בא ללמד על מושבות דחדש דאע"ג דלא כתב ביאה ומושב בחד קרא ממש אלא ביאה בריש הפרשה ומושבות בסוף הפרשה אפ"ה ילפינן לה מנסכים דהוי לאחר ירושה וישיבה ומהדר ליה רבי עקיבא דאדרבא אית לן למילף מושב דחדש ממושב דשבת דעל כרחך מיותר ולא אתא אלא לגלויי אחדש דכיון דלא כתיב בהדיא ביאה ממש נוהג אף בח"ל כמו שבת והא דכתיב ביאה בחדש היינו שלא נתחייבו באיסור חדש במדבר אלא מתחלת כניסתם לארץ ישראל נתחייבו אף בח"ל והא דלא מוקי ר"ע לייתורא דמושבות דשבת ללמד על מושבות דחלב ודם דבסמוך דנוהג אף בח"ל דהא לא כתיב אלא מושב לחוד ולא אחדש דכתיב ביאה ומושב נראה לי דהתם בחלב ודם בלא"ה כיון דכולו קרא יתירה הוא ע"כ מוקמינן להאי מושב לענין דנוהג אף בח"ל ואפילו בזמן הזה דאל"כ לא איצטריך דפשיטא דכל זמן דאיכא קרבן אסור מיהא היכא דאיכא קרבן אע"כ דמושב דשבת דמיותר לא בא אלא ללמד אמושבות דחדש דנוהג אף בח"ל ור' ישמעאל לא חייש להכי כיון דמושב דשבת איצטריך לקידוש ב"ד כדמסיק בסמוך כנ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב:

תוספות בד"ה במאי קמיפלגי פי' בקונטרס מה ראה ר"ע כו' משום דדריש לכם כו' עכ"ל. ולמאי דפרישית אין צורך לזה דבלא"ה פשיטא ליה לרש"י דר"ע גופא הוי מודה לפשטא דקרא דכי תבואו אל ארץ מושבותיכם דכתיב ביאה ומושב בהדדי ממש משמע דהיינו לאחר ירושה וישיבה כדפרישית בסמוך בסוגיית הגמ' דמוכח כן וק"ל:

גמרא אמר אביי האי תנא דבי ר"י מפיק מאידך תנא דבי ר"י הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם כו' אף כל לאחר ירושה וישיבה. ונראה דהאי תדבר"י פליג לגמרי אאידך תנא דבר"י אף לענין חדש ונסכים גופא וס"ל דמושבות לדרשה היינו לענין דנוהג אף בחוץ לארץ ולנסכים דנוהג אף בבמת יחיד והיינו לגמרי כר"ע לעיל דאלת"ה מושבות דכתיב בחדש וחלה למאי אתא אע"כ כדפרישית ואין לתמוה בזה דאף על גב דבארץ ישראל גופא אין נוהג אלא אחר ירושה וישיבה אפילו הכי נוהג נמי בח"ל כיון דע"כ גזירת הכתוב הוא דממייתר מושבות לח"ל וההיא דלאחר ירושה וישיבה אינו אלא התחלת זמן המצוה והא דקאמר אביי לעיל מאן תנא דפליג אדר"א רבי ישמעאל היא היינו משום דכיון דלרבי ישמעאל לא מיותר קרא למושבות בחדש דאיצטריך ללמד דלאחר ירושה וישיבה א"כ ממילא מוקמינן ומהדרינן אסברא דכל מה שהיא חובת הקרקע אינו נוהג אלא בארץ משא"כ תנא דבר"י דהכא דס"ל דביאה לחוד היינו ירושה וישיבה א"כ ע"כ ס"ל דחדש נוהג בח"ל מייתורא דמושבות ומגזירת הכתוב כדפרישית והא

דמהדר ר"ע לעיל לר' ישמעאל ממושבות לשבת לנוהג בח"ל לא"ו דוקא ח"ל קאמר אלא דפשיטא ליה נמי דהוי נוהג במדבר ממעשה דמקושש ומפרשת המן ומאך את שבתותי תשמרו דכתיב במלאכת המשכן וא"כ פשיטא לנוהג אף קודם ירושה וישיבה. ומתוך מה שכתבתי נתיישב ג"כ מה שהקשה מהרש"א ז"ל מהא דלא מקשה בשמעתין לר"ע ביאה דכתיב בחדש למה לי דשפיר מצינן למימר דאף על גב לר"ע נוהג אף בח"ל אפ"ה כתיב ביה שפיר ביאה דלא נתחייבו כלל בחדש עד שבאו לא"י ולמאי דמסיק הש"ס דאיכא למידרש עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ א"כ בחדש נמי איכא למידרש הכי למאן דאית ליה חדש נוהג בשל עובד כוכבים כל זה היה נ"ל לכאורה אמנם אחר העיון בירוש' בשמעתין יש לפרש בענין אחר דלעולם כל מילי דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה אין סברא לומר דנוהג אף בח"ל אלא דאפ"ה איצטריך שפיר מושבות בחדש אף לאידך תנא דבי רבי ישמעאל והיינו לענין חדש שיצא מא"י לח"ל עיין בירושלמי ודו"ק:

תוספות בד"ה הואיל ונאמרה לביאה כו' על סוף הדיבור. הא דקשיא להו מעיקרא ולמה לא עשו היינו משום דפשיטא להו דליכא למימר דהיינו גנותן דבפשיעה לא עשו פסח דלא נחשדו ישראל על כך ואילו צוה להם משה שיעשו לא היו נמנעים והיינו נמי דמסקו עוד בתירוצם השני ומ"מ אין חוטאין כוונתם נמי לכך דלא נימא מדאמרינן היינו גנותן משמע שהיה להם לעשות כיון שהיו רובן ערלים וא"כ נילוף מהכא דכשם שהצבור עבדי פסח בטומאה כמו כן עבדי ברוב ערלים ולקושטא דמילתא ליתא כדמסקינן בפסחים דף ס"ט ע"ש וא"כ ולאו אין חוטאין דהא אילו צוה להם משה שמותרין בכך היו עושין אלא ע"כ דאסורין לעשות בערלות אלא דגנותן היה במה שלא מלו לפי שהיו נזופין בעון מרגלים משא"כ בשנה ראשונה לא היו נזופין והיו מלין אף בניהם ועבדיהם והיו עושין פסח בהכשר כנ"ל והרבה יש לי לדקדק עוד בענין זה ואין להאריך כאן:

גמרא ואידך צריכי דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים ה"א ביכורים דקא מתהני לאלתר. וקשיא לי היאך אפשר לומר דביכורים לאלתר דהא לקמן סוף פירקין דקאמר רבי יוסי הגלילי שקלם לתרומות ומעשרות י"ד שנים ופרש"י דתרומות ומעשרות אין נוהגין אלא לאחר ירושה וישיבה משום דכתיב תבואת זרעך שיהא מכיר כל א' שלו וא"כ מה"ט גופא יש לומר דביכורים אין נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה דכתיב נמי אשר תביא מארצך וכתיב מן האדמה אשר נתת לי ואדרבא לענין ביכורים שקיל וטרי הש"ס טובא בס"פ השולח למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לא אשכחן אח בר אח דמייתי ביכורים והיינו מהאי קרא דמן האדמה אשר נתת לי מיהו בהא מצינן למימר דדוקא לענין דמביא וקורא איירי אבל מהאי קרא דאשר תביא מארצך ודאי קשיא וצ"ע בסוגיא דפרק הספינה דף פ'. ותו איכא למידק נמי דהא ביכורים איתקש לתרומה כדאיתא בפרק הערל ובכמה דוכתי וקי"ל אין היקש למחצה אלא דבהא נמי איכא למימר דקס"ל דאקושי ביכורים לחלה למיקרי נמי תרומה. מיהו לולי פירש"י לקמן סוף פירקין היה נ"ל להיפך דבתרומה גופא לא ידעינן דאין נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה אלא דבתר דכתיב בביכורים וירשת וישבת ואיתקש תרומה ומעשר לביכורים בהאי הקישא גופא דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ותרומת ידך ואמר מר ותרומת ידך אלו בכורים הרי דאיתקוש מעשר לביכורים ואילו חלה לא כתיב בהאי ענינא כן נ"ל נכון לולי דרש"י ז"ל לא פירש כן ועיין עוד בפרש"י בכתובות דף כ"ה שכתב עוד טעם אחר לתרומות ומעשרות אין נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה והנלע"ד כתבתי ודו"ק ועיין בסמוך:

שם ואי כתב רחמנא ביכורים ולא כתב מלך ה"א מלך דדרכו לכבש לאלתר ואידך ניכתוב מלך ולא בעי ביכורים ואנא אמינא מה מלך לכבש לאחר ירושה וישיבה ביכורים לא כ"ש וכתבו בתוספות ישנים דהשתא לית ליה הך סברא דלעיל ביכורים דמתהני מיניה לאלתר עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דהשתא חזר בו תכ"ל מהאי סברא ולא פירש אמאי לא משמע ליה השתא הך סברא דלעיל אמנם לולי דברי התוספות ישנים היה נ"ל דהנך תנאי פליגי בפלוגתא דתנאי בסנהדרין פ' כהן גדול דאיכא למ"ד התם דזקנים שבדור כהוגן שאלו תנה לנו מלך לשפטינו ונערים שבהן קלקלו ואמרו יצא לפנינו וילחם מלחמתנו נמצא דלפ"ז לקושטא דמילתא מלך אין דרכו לכבש וא"כ איכא למימר דהא דקאמר לעיל אי כתב ביכורים ולא כתב מלך ה"א מלך דרכו לכבש והיינו לצריכות' בעלמא דאי לא הוי כתיב במלך וירשת וישבת הייתי אומר לאלתר משום דדרכו לכבש מש"ה כתב רחמנא במלך וירשת וישבת דלקושטא דמילתא אין דרכו לכבש ומש"ה נצטוו בפירוש שלא למנות מלך אלא אחר הכיבוש למען ידעו כי ה' יצא לפניהם ללחום מלחמתם ולא נצטוו למנות מלך אלא לשפטם בלבד ולפ"ז קאמר נמי שפיר דאי כתב מלך לא הוי ידעינן ביכורים משום דקמיתהני מיניה לאלתר משא"כ במלך הוי איפכא אבל אידך תנא דס"ל דהוי שני כתובים ס"ל כאידך תנאי ר"פ כ"ג בסנהדרין למנות מלך היא מצוה גמורה שיצא לפניהם במלחמה וא"כ הך סברא דמלך דרכו לכבש לפי האמת אלים טובא ושפיר ילפינן מיניה ביכורים דאי משום דמיתהני מיניה אפ"ה מלך דדרכו לכבש עדיף מיניה טובא כן נ"ל ועוד אבאר בסמוך בענין אחר ודו"ק:

שם ואידך אי הוי כתיב הכי ה"א מילי דהוה אחלה. ונראה דאידך תנא דלעיל דס"ל דהוי שני כתובים משמע ליה דלא הוי שייך למילף ביכורים מחלה כיון דשני קרא בלישנא דביכורים הוי כתיב כי תבואו אל הארץ ובחלה כתיב בבואכם וכדאיתא בסיפרי הובא בלשון רש"י סוף פירקין דמה"ט דמשונה ביאה זו דחלה הוא דילפינן דחלה נוהג מיד כשנכנסו לא"י ואידך תנא לית ליה האי סברא ועוד יש לפרש לפי מאי דפרישית לעיל דאדרבא איכא למילף טפי ביכורים מתרומה בהקישא ועוד דבביכורים גופא כתיב אשר תביא מארצך דמשמע נמי לאחר ירושה וישיבה כמו בתרומה כדפרישית בשיטת רש"י לקמן סוף פירקין אלא דאכתי ס"ל דנהי דירושה וישיבה דביכורים לא איצטריך לגופא אפ"ה כתביה רחמנא ללמד על כל ביאות שבתורה דלאחר ירושה וישיבה ואהא מסיק לעיל בסמוך שפיר דלהא נמי לא איצטריך דבלא"ה הוי ילפינן לכולהו ביאות בק"ו ממלך דדרכו לכבש אע"כ דאדרבה כתב ביכורים דליהוי שני כתובים משא"כ אידך תנא דמשמע ליה האי סברא דמילי דהוי אחלה ס"ל דתרומה גופא לא ידעינן דלאחר ירושה וישיבה אלא דבתר דכתיב בביכורים דהיא וילפינן תרומה ומעשרות מביכורים בהקישא כדפרישית ואי לא הוי כתב בביכורים הוי ילפינן לכולהו מחלה כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה מושב דכתב רחמנא ובד"ה בזמן דאיכא פסח כו' עיין במהרש"ל ומהרש"א ויש לי לדקדק בדבריהם אלא לפי שכל הפירושים הדיבור הראשון הוא גליון לא רציתי להאריך בהן. אמנם במה שהקשו בתוספות ביאה דכתיב בפסח למה לי ותירצו די"ל עשה מצוה זו כו' ולפ"ז אכתי תיקשי דהמקשה מתפילין ופטר חמור דלא אסיק אדעתא הך דרשא דעשה מצוה זו א"כ אמאי לא קשיא ליה מביאה דפסח דכתיב מקמי תפילין ופטר חמור אלא דאיכא למימר דמביאה דפסח לא פסיקא להקשות דאפשר דבאמת לא נתחייבו על ביאתן לארץ והך פסח דמדבר ע"פ הדיבור היה כמו שכתבו התוספות בד"ה הואיל ונאמרה לחד שינויא והתוספות גופייהו לא קשיא להו הכא אלא לאידך שינויא דלעיל דאפשר דלא ס"ל הא מילתא דפסח מדבר היה ע"פ הדיבור משא"כ מתפילין ופטר חמור מקשה הש"ס שפיר בפשיטות וכדפרישית בתחלת סוגיין דלר"ע נהגו במדבר ולדורות אף בח"ל כמו שהארכתי מסוגיא דפ"ק דבכורות ועיין במה שכתבתי לעיל כיוצא בזה על קושיית מהרש"א מביאה דחדש:

בד"ה ממחרת הפסח כו' הקשה הר"א אבן עזרא כו' על סוף הדיבור. עיין בתוספות בפרק קמא דראש השנה דף י"ג שהביאו התוספות באריכות לשון הירושלמי בפ"ק דחלה דפלוגתא דאמוראי היא אי ממחרת הפסח דקרא איירי בט"ו בניסן כפירוש ר"ת כאן או בט"ז בניסן כפירוש ר"י וע"ש בחידושינו. מיהו נראה דאפ"ה הוצרכו ר"ת ור"י כאן לפרש כן ליישב סברת המקשה דהכא דמקשה בפשיטות למ"ל לאחר ירושה וישיבה מהאי קרא ולא משמע ליה לפרש ממחרת הפסח בט"ו בניסן דמיקרי נמי ממחרת הפסח וע"ז מפרש ר"ת דלשון הפסוק ע"כ משמע ליה הכי ומקלי לחול קשיא ליה דמעיקרא לא אכול ואפ"ה משני שפיר דלא הוו צריכי ליתורא דקרא להכי אתא כמו שאבאר ור"י מפרש בפשיטות דע"כ ממחרת הפסח איירי בט"ז בניסן דאל"כ למאי איצטריך כו' עיין בסמוך מיהו במה שמפרש ר"ת דבט"ו אכלו מצות מן הישן משמע לכאורה דפשיטא ליה דאיסור חדש בכניסתן לארץ לא היה נוהג אלא בתבואה חדשה ולא בשל אשתקד וזה דלא כשיטת הירושלמי דנהג אף בשל אשתקד ע"ש אלא דיש ליישב שיטת ר"ת ג"כ כמסקנת הירושלמי דהיו אוכלים מצה ממה שתגרי אומות העולם מוכרין להם וכמו שאבאר באריכות בקונטרס בדיני חדש בעזה"י:

דף לח.

תוספות בד"ה לאקרוב עומר כו'. בירושלמי מקשה כו' דין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת דלאחר הדיבור כו'. האי לישנא ליתא בירושלמי אלא דאין עשה דוחה לא תעשה אלא א"כ שכתובה בגופה ע"ש אלא דהר"ש בפירוש המשניות במסכת חלה מפרש לה הכי דהאי כתובה בגופה לאו דוקא אלא כל היכא דאיכא עשה דלאחר הדיבור ה"ל כאילו כתובה בגופה ולאפוקי עשה דקודם הדיבור אתא ע"ש. ולענ"ד הטעם מבואר דכיון דאין מוקדם ומאוחר בתורה וכל כללי עשה ולא תעשה נאמרו בסיני א"כ כל היכא דכתיב העשה סתם משמע דאפילו במקום דאיכא לא תעשה אפ"ה יקיים העשה דעשה דוחה ל"ת אם לא היכא דגלי קרא משא"כ הכא בעשה דבערב תאכלו מצות שנאמר במצרים דאכתי לא הוי נהוג איסור חדש כלל לא שייך לומר דכיון דסתם משמע אפילו מן החדש דהא אכתי לא נהוג הוצרך קרא למעוטי כן נ"ל. ולפ"ז נתיישב לי מה שמקשין העולם על דברי התוספות כאן דבפ"ק דיבמות דף ה' ע"ב מקשה הש"ס להיפך דלא מצינן למילף דעשה דוחה ל"ת מפסח ומילה ותמיד שדוחין שבת למה להנך שכן ישנן לפני הדיבור א"כ משמע דעשה דלפני הדיבור חמיר טפי לדחות ל"ת וכן הקשה מהר"י מטראני ז"ל בחידושיו. אמנם כן לענ"ד לא קשה מידי דבפסח ומילה ותמיד נהי דאית בהו עשה דלפני הדיבור אפ"ה אית בהו נמי עשה בהדיא אף לאחר הדיבור דה"ל כאילו כתובין בגופה לענין דדחי שבת אף שכבר נצטוו על מצות שבת ואפ"ה לא מצינן למילף בעלמא למה להנך דנהוג נמי אף קודם הדיבור והויא פירכא גמורה משא"כ הכא לענין עשה דבערב תאכלו מצות לא אשכחן לה אלא קודם הדיבור דאף על גב דבפרשת בהעלותך כתיב בפסח מדבר על מצות ומרורים יאכלוהו נ"ל דהאי לאו לשון עשה למצה הוא אלא עשה דפסח שני שיאכלו מצה עמה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל להדיא דאין מעכבין הפסח אלא למצוה בעלמא לאכילת פסח לאכול מצה עמו ובפרש"י בחומש מפרש להדיא שלא בא אלא לאסור אכילת חמץ עם הפסח בפסח שני. ועוד דמהאי קרא לא שמעי' שאכילת מצה היא דוקא מחמשת המינין וסל"א דבאכילת מן נמי מקיים מצות מצה עם הפסח אי לאו דאיכא קרא אחרינ' בפרשת בא דאכילת מצה אינו אלא מחמשת המינין שבאין לידי חימוץ וא"כ הדר ה"ל עשה דלפני הדיבור כיון שלא נשנה לאחר הדיבור ולא הוי דומיא דעשה דפסח ותמיד ומילה דעיקר מילתא דילפינן בהו דדחי שבת היינו מהנך קראי דכתיבי עשה לאחר הדיבור ודוק ותשכח וא"כ שפיר קאמר בירושלמי דעשה דמצה לא דחי ל"ת דחדש כיון דאכתי לא הוי נהוג במצרים ועוד דאף בפסח מדבר נמי אכתי לא הוי נהוג איסור חדש אלא שאין צורך לכך דבלא"ה נ"ל פשוט ומוכרח דעשה דמצה לא דמי כלל לעשה דפסח ומילה ותמיד דעיקר עשה דידהו דדחי שבת נאמר לאחר הדיבור כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ודוק היטב:

בד"ה ובני ישראל וא"ת אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא בהדיא כו' על סוף הדיבור. ולענ"ד יש לתמוה טובא על דבריהם למה הוצרכו לידחק בכך דלכאורה אדרבא מהאי קרא דכתיב בהדיא מקשה הש"ס שפיר טפי דכיון דכתיב בהדיא וישבות המן ממחרת הפסח ולא היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת הארץ א"כ מיותר לגמרי האי קרא דויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח וכבר כתבתי דבין לפירוש ר"ת ובין לפי' ר"י עיקר קושיי' המקשה הוי מייתורא דקראי ולפ"ז צריך לומר דהא דמשני הש"ס לא הוי צריכי היינו לייתורא דקרא להכי איצטריך ולאשמעינן חידוש טובא שהמן היה חביב כ"כ על ישראל שכל זמן שהיה אפשר להם באכילת המן לא רצו לאכול מתבואות הארץ כמו שכתבו התוס' בפ"ק דר"ה דף י"ב בשם המדרש ע"ש והך מילתא ודאי לא ידעי מפשטא דקרא דוישבות המן וגומר דלכאורה משמע דאירידת המן קאי אבל מייתורא דקרא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול שפיר שמעינן להא מילתא דמעיקרא לא רצו לאכול כיון שהיה להם מן והיה חביב עליהם ביותר והיינו דמייתי נמי מקרא דובני ישראל דאף על גב שפסק המן מלירד בז' באדר שבאו לקצה הארץ אפ"ה נעשה להם נס שאכלו מהמן שבכליהם עד בואם לארץ נשבת בט"ו בניסן או איפכא ליש מפרשים ובודאי לא עביד רחמנא ניסא לשקרא כיון שכבר היה להם תבואה אלא ודאי דהנס נעשה להם גם כן לפי שהיה המן חביב עליהם יותר כן נ"ל נכון וברור בעזה"י:

גמרא תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר ג' מצות כו' כלאים שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה כו'. משמע דהיא איירי בכלאי הכרם דוקא כפירש"י דכלאי זרעים והרכבת האילן מותרין בהנאה ואפילו באכילה כדאיתא בהדיא במשנה דמסכת כלאים ואף ע"ג דלקמן משמע דהרכבת האילן פשיטא לאסור אף בח"ל היינו מהקישא דבהמתך אבל כלאי הכרם דלא אתיין מהך הקישא כדאיתא לקמן מש"ה הוצרך רשב"י למילף בק"ו אלא דאכתי יש לדקדק כיון דסוף סוף ע"כ לא דריש ר' שמעון הך דרשא דלקמן דמסקינן שדך למעוטי זרעים דח"ל והיינו כלאי הכרם לפרש"י ותוספות דלקמן א"כ אמאי הוצרך רשב"י למילף כלאי הכרם מערלה בק"ו ואמאי לא יליף לה בפשיטות מק"ו דהרכבת האילן דמותר אף באכילה ואפ"ה אסור בח"ל כ"ש לכלאי הכרם ואפשר דס"ל לרשב"י דהרכבת האילן אסור לבני נח וא"כ איכא למיפרך מה להרכבת האילן שאיסורן נוהג בבני נח דבכה"ג מסיק הש"ס בכמה דוכתי דשייך הך פירכא מש"ה איצטריך למילף בק"ו מערלה כן נ"ל ולקמן גבי ואלא הכתיב שדך ההיא למעוטי זרעים שבחוץ לארץ אבאר יותר ע"ש:

תוספות בד"ה וה"ה ערלה בשתים וא"ת טבל ותרומה ומעשר נילף מק"ו כו' על סוף הדיבור. ואף על גב דלפי מה שפירש"י לקמן סוף פירקין דתרומה אינו נוהג אף בא"י אלא לאחר ירושה וישיבה ילפינן לה מדכתיב תבואת זרעך אפילו הכי לא שייך למעט ח"ל מהאי מיעוטא דנהי דלענין כלאים ממעטינן לקמן משדך למעוטי ח"ל וכן לענין ביכורים ממעטינן בפ' הספינה שדך למעוטי ח"ל אפ"ה בקל יש לחלק בין

מיעוטא לשדך ובין מיעוטא לתבואת זרעך. אמנם למאי דפרישית לעיל דהא לתרומה אינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה היינו משום דתרומה איתקש לביכורים א"כ אין מקום לקושיית התוס' כאן וכ"ש להכא אליבא דרבי שמעון קיימינן דדריש להדיא בפרק הערל דף ע' דתרומה איתקש לביכורים ע"ש:

דף לח:

ויש לומר דאיכא למיפרך מה לחדש שאין בשאלה תאמר להנך שכן בשאלה כו' עכ"ל. ולא יכולתי להבין דבריהם בזה דמה פירכא היא זו דסוף סוף אי מיתשל עלייהו הדרי לטיבלא וצריך להפריש תרומות ומעשרות כמקודם דלכאורה עיקר קושייתם מעיקרא מתרומות ומעשרות לאו לענין איסור תרומה לזרים או לטמאים איירי אלא מעיקר חיוב הפרשה איירי אי נוהג בח"ל או לא וא"כ תו לא שייך הך פירכא ויש ליישב בדוחק:

גמרא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כל מצוה כו' לאחר כניסתן לארץ אין נוהגין אלא בארץ חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים כו'. לכאורה האי כללא דסיפא לאו דוקא דהאיכא נמי הרכבת האילן דקאמר רבי יוחנן לקמן דאף על גב דחובת קרקע היא אפילו הכי נוהג בין בארץ ובין בח"ל ומפיק לה מקרא ומשמע דליכא מאן דפליג בהא דהא לא אשכחן בהא מילתא פלוגתא דתנאי והיאך פליג רבי יוחנן אדרבי אלעזר ברבי שמעון אלא ע"כ כדפרישית וכדאמרינן בעלמא דאין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר חוץ:

רש"י בד"ה רבי אלעזר ברבי שמעון פליג אדאבוה כו' וערלה וכלאים אינו אלא הלכה או לדברי סופרים כדלקמן עכ"ל. ונראה דהא דפסיקא ליה לרש"י דר"א ב"ש ס"ל דערלה נוהג מיהא בח"ל מדרבנן ואמאי לא ס"ל כרבי אליעזר הגדול דלקמן דאין ערלה כלל בח"ל אף מדרבנן אלא משום דמשמע לרש"י דוחק לומר דחמש מחלוקות בדבר דלרבי שמעון שלשתן נוהגין מדאורייתא ולר"א ב"ש כולן אין נוהגין אף מדרבנן כמ"ש התוספות לקמן דאין סברא לתחמיר מדרבנן בכלאים יותר מבערלה ולת"ק דמתניתין חדש אין נוהג אף מדרבנן וערלה וכלאים נוהגין ולרבי אליעזר דמתניתין דהוא ר"א הגדול דלקמן הוי איפכא דחדש נוהג אף מדאורייתא וערלה וכלאים אין נוהגין כלל ולתנא דמתניתין דערלה ס"ל דחדש נוהג מדאורייתא וערלה הלכה וכלאים מד"ס ומשמע ליה דוחק לפרש כן מש"ה ניחא ליה שפיר לפרש דר"א ב"ש ס"ל לגמרי כתנא דמתניתין ות"ק דמתניתין ר"א ב"ש היא כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל ובקונטרס אחרון אבאר יותר ודו"ק:

תוספות בד"ה הערלה הלכה כו וי"ל דקסבר האי תנא כו' שדך למעוטי זרעים כו' ואין לומר דערלה מיהא ניתי בק"ו לחדש כו' עכ"ל. נראה דעיקר דבריהם בזה למ"ד ערלה הלכות מדינה דלמ"ד הלכה למשה מסיני בלא"ה אתי שפיר דאע"ג דערלה אתיא בק"ו אפ"ה איצטריך הילכתא למימר דודאה אסור וספיקה מותר כמו שיבואר בסמוך ובקונטרס אבאר באריכות מה שיש לדקדק בדברי התוספות בזה ועיין עוד בסמוך:

דף לט.

תוספות בד"ה תני חדש וא"ת אמאי צריך למחוק כו' וי"ל דאין סברא לומר שיהא מחמיר בכלאים יותר מערלה כו' עכ"ל. אף על גב דכלאים ודאי חמירי שאיסורן איסור עולם משא"כ בערלה לפרש"י דלעיל ולפירוש התוספות אין היתר לאיסורן משא"כ בערלה אפ"ה לא משמע להו להחמיר בשביל כך בח"ל דוקא בחומרא לאיסור הנאה מפליג הש"ס בסמוך בין כלאי הכרם לכלאי זרעים לענין ח"ל. ואכתי איכא למידק דיש סברא להחמיר בכלאים טפי בח"ל דגזרינן אטו כלאים דהרכבת אילן דמשמע בסמוך דלכ"ע אסור בח"ל מדאורייתא. אלא דהא נמי ליתא דא"כ בכלאי זרעים שייך לגזור יותר אטו הרכבת אילן ואפ"ה מסקינן בסמוך דשרי בח"ל לכ"ע. אבל הא ודאי קשיא לי דאכתי אמאי צריך למחוק אף הא מצינן למימר דאף קאי אהרכבת אילן דאסור לכ"ע בח"ל והוי בכלל לשון סתם כלאים כדאמר רבי יוחנן בסמוך לוקין על כלאים בח"ל ומוקמינן לה בהרכבת אילן ובלא"ה נמי לא מצינן למימר דכלאים דת"ק כל כלאים במשמע דהא ודאי כלאי זרעים שרי לכ"ע בח"ל ויש ליישב בדוחק:

בא"ד ולא פריך אלא למ"ד ערלה הל"מ עכ"ל. ועיין במהרש"א שכתב דטעות נפל' בל' התוספות שלפנינו ולענ"ד אין צורך למחוק הספרים דכוונתן דלמ"ד ערלה הלכות מדינה בלא"ה א"א לפרש לשון אף מדאורייתא כמ"ש מהרש"א ז"ל בעצמו ומה שכתב דאיכא למימר דר"א ס"ל כר"ש בן יוחאי דכולהו מדאורייתא אפ"ה לא שייך לשון אף אמילתא דת"ק כיון דלת"ק לא איירי באיסורי דאורייתא כלל אפילו אי לר"א אסורי מדאורייתא אפ"ה לא שייך לשון אף אע"כ דלמ"ד ערלה הלכות מדינה לא נחית לחלק כלל בין דרבנן לדאורייתא ודוקא למ"ד ערלה הל"מ שפיר כתבו התוספות דפריך בגמר' שפיר דלא שייך אף אכלאים דכיון דערלה לת"ק מדאורייתא וחדש לר"א נמי מדאורייתא לא ה"ל לר"א למימר לשון אף אחדש דהאי לישנא טפי משמע דאף קאי אערלה דת"ק ולא אכלאים דהוי דרבנן וחדש דאורייתא כן נ"ל בכוונת התוספות. ועוד היה נ"ל לפרש בפשיטות דבלא"ה לא משמע להו להתוספות לפרש קושיית המקשה למ"ד הלכות מדינה דאם כן לא קשה דר"א אדר"א דהא מצינן למימר דהא דקאמר ר"א הגדול אין ערלה בח"ל היינו דמדינא ליכא אבל מנהגא בעלמא איכא תדע דהא מדתנינן במסכת ערלה הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים ומפרשינן הלכות מדינה ואפ"ה לא תני לערלה וכלאים כחדא דהוי מד"ס אלמא דלא מיקרי דברי סופרים אלא מנהג בעלמא מש"ה ניחא להו להתוספות דהקושיא דוקא למ"ד ערלה הל"מ כן נ"ל ועיין ק"ע ודו"ק:

גמרא ואלא הכתיב שדך ההיא למעוטי זרעים שבח"ל ופרש"י ותוספות דאכלאי כרם קאי. ופירושם מוכרח דהא קאמר בגמרא להדיא כאן בכלאי הכרם משמע בפשיטות דבכלאי הכרם לא הוי אלא מד"ס ולא מדאוריי' וע"כ היינו ממיעוטא דשדך דאל"כ נילף בק"ו מחדש או מהרכבת אילן גופא דשרי באכילה וכ"ש בהנאה משא"כ בכלאי הכרם דאסור בהנאה ואיכא ק"ו אלא דאפ"ה ממעטינן להו ממיעוטא דשדך וכמ"ש התוספות דלכלאי זרעים גרידא לא איצטריך דמהיכא תיתי ליתסרא דהא ליכא ק"ו אלא דאכתי קשיא לי טובא מנ"ל למעוטי כלאי הכרם דילמא למעוטי זרעים לחוד אתא דלא נילף במה מצינו כלאי זרעים מהרכבת אילן גופא ומה שכתבתי לעיל דאיכא למיפרך מה להרכבת אילן שנוהג בבני נח אכתי קשה תינח למ"ד דכלאים נוהג בבני נח משא"כ לאינך תנאי דפליגי וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהדיא בהל' מלכים דלא נצטוו ב"נ כלל בשום כלאים דפסיק כרבנן דסנהדרין דלא מנו כלאים בהדי שבע מצות ע"ש א"כ הדרא קושיא לדוכתא מנא לן למעוטי כלאי הכרם דאינו נוהג בח"ל דהאיכא לאוקמי מיעוטא אכלאי זרעים לחוד דלא נילף בבנין אב מכלאי' דהרכבתאילן דבתרווייהו איירי פשטא דקרא דלא תזרע כלאים מש"ה איצטריך מיעוטא דשדך אבל כלאי הכרם דאיכא ק"ו מחדש ומהרכבת אילן גופא אכתי איכא למימר דאסירי. מיהו מפרש"י דשמעתין משמע דבאמת הא דקאמר רבי יוחנן הכא דלוקין על הרכבת אילן בח"ל דבר תורה היינו דוקא למ"ד דכלאים נוהג בב"נ ואית ליה מימרא דשמואל אבל מאן דס"ל בסנהדרין דכלאים אין נוהג בבני נח לית ליה כלל האי היקישא דהאי קרא איירי בהרכבת אילן דוקא אלא לסוגיית הש"ס לא משמע הכי דא"כ תיקשי הרכבת אילן אפילו בא"י מנא לן אע"כ דכולהו תנאי מודו דפשטא דקרא דאת חקותי תשמרו שדך לא תזרע כלאים איירי בהרכבת אילן וכמו שפירשו התוספות בב"ק ס"פ הפרה ובפרק אלו טריפות דאף דאין נוהג בב"נ אפ"ה שייך לשון חוקתי כיון דכתיב למינהו במעשה בראשית א"כ הדרא קושיא לדוכתא דאיצטריך למעט זרעים גרידא וכל שכן דקשה טפי דהא דבעי רבי חנינא בר פפא בפרק אלו טריפות וכיון דאסכים הקב"ה בדשאים כמאן דכתב למינהו דמי א"כ דמו לגמרי להרכבת אילן ואיצטריך קרא למעוטי אבל כלאי הכרם לעולם דאסור בח"ל. ולכאורה מסוגיא דשמעתין גופא מוכח כן דמקשה בפשיטות ואלא הכתיב שדך וכבר הקשיתי לשאול לעיל א"כ לרשב"י דאמר דחדש וערלה וכלאים כולהו אסירי מדאורייתא א"כ שדך מאי עביד ליה וכה"ג למ"ד דחדש מותר מן התורה בח"ל אמאי איצטריך שדך למעוטי כלאי הכרם מהיכא תיתי ליתסר כיון דליכא ק"ו מחדש אע"כ דלהנך תנאי נמי איצטריך שדך למעט כלאי זרעים דלא נילף מהרכבת אילן במה מצינו דלית להו פירכא למאי דס"ל דהרכבת אילן אינו נוהג בבני נח מ"מ להרמב"ם ז"ל שפוסק להדיא דאין נוהג בבני נח ואפ"ה כתב דכלאי הכרם בח"ל אינו אלא מדרבנן והוי כתרתי דסתרן וצ"ע ודו"ק. ובקונטרס חדש אבאר יותר. ומה שכתב מהרש"א ז"ל בל' התוספות דבכלאי זרעים איכא נמי ק"ו לשיטת התוספות לעיל דחדש יש היתר לאיסורו משא"כ בזרעים ונדחק ליישב ובספר עצמות יוסף כתב כמה פעמים בשמעתין דשייך בכלאי זרעים ק"ו או בנין אב מחדש ואחר המחילה מכבוד תורתם דברי שגגה הם דמה לחדש שאסור באכילה משא"כ כלאי זרעים דמותרין באכילה אבל מה שדקדקתי למילף כלאי זרעים מהרכבת אילן עולה יפה דהרכבת אילן נמי מותרין באכילה וצריך עיון ליישב:

תוספות בד"ה לא ק"ל כרבי יאשיה כו' ותדע מדקאמר הא כתיב שדך למעוטי זרעים שבח"ל ואי לית ליה לרבי יאשיה כו' עכ"ל. עיין במהרש"א ולענ"ד שפירוש רש"ל ז"ל מוכרח בכוונת התוספות ויתכן יותר לפי מאי דפרישית בסמוך למה שכתבו התוספות בדיבור הקודם דלא איצטריך למעט כלאי זרעים גרידא אינו מוכרח כ"כ דלמ"ד דהרכבת אילן אינו נוהג בבני נח שפיר איצטריך למעט כלאי זרעים דלא נילף לאיסורא בבנין אב מהרכבת אילן כדפרישית. ועוד נ"ל דעיקר דיוק התוספות מלשון הגמרא דקאמר למעט כלאי זרעים ולא קאמר דאתיא למעוטי כלאי הכרם שבח"ל אע"כ דבכלאי הכרם שייכי תרי לאוין חד מכלאי זרעים שבו ואידך מחרע וקאמר שפיר דאתא למעוטי זרעים שבח"ל והיינו כדמסקו התוספות דכלאי הכרם לעבור בשני לאוין הוא דאתא כן נ"ל ועיין ק"ע:

גמרא כלאי הכרם דבא"י אסירי בהנאה בח"ל נמי גזרו ביה רבנן כלאי זרעים דבא"י לא אסירי בהנאה כו'. לכאורה הוי מצי למימר דכלאי זרעים דבא"י מותרין אף באכילה כדתנן להדיא במשנה דכלאים וכ"כ כל הפוסקים. אלא דנראה דלא ניחא ליה לתלמודא למימר דמה שגזרו בח"ל תליא באיסור אכילה גרידא דא"כ תיקשי חדש לת"ק דמתניתין דמשמע מסוגייא דשמעתין דאף מדרבנן אין נוהג בח"ל מדלא תני להו בהדי ערלה וכלאי' והיינו ע"כ משום דס"ל דלא גזרו בח"ל אלא במאי דאסור בהנאה בא"י כגון ערלה וכלאים משא"כ בחדש דשרי בהנאה כן נ"ל ומכאן נמי יש לדקדק על לשון התוספות דמנחות שכתבו דמשמע בשמעתין דאיכא למ"ד חדש מדרבנן וליתא למאי דפרישית ומבואר בקונטרס אחרון:

דף לט:

כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל הארץ ופרש"י מטיבין לו בעה"ז ונוחל הארץ לעולם הבא. ומשמע דמאריכין ימיו נמי היינו בעה"ז וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ולפ"ז הוי מתניתין דלא כר' יעקב דבסמוך למימרא דרבא וקשיא לי הא רבא גופא אמר בשילהי מועד קטן בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא ומייתי ראייה מרבה ורב חסדא וא"כ תיקשי ליה מתניתין דהכא ואף שהתוספות תירצו שם דהא דאין מזל לישראל לפעמים ע"י זכות משתנה אפ"ה לא אתי שפיר לישנא דמתניתין דקתני בלשון כלל דמשמע לעולם מי שזכיותיו מרובים מעוונותיו אף במצוה א' מאריכין ימיו וא"כ ולאי בזכותא תליא מלתא. מיהו אגופא דמתניתין לא קשה מידי לפי מה שמצאתי בל' הירושלמי דשמעתין דכל העושה מצוה א' היינו שמייחד לו מצוה א' שאינו עובר עליה כל ימיו וא"כ אפשר דע"י זכות כי האי מאריכין לו ימיו דוקא אבל במי שאינו מייחד מצוה א' כה"ג אף שהוא צדיק גמור אפ"ה אין המזל משתנה לפעמים אלא דמסוגיא דשמעתין ודאי מוכח דלא ס"ל כפירוש הירושלמי דאל"כ לא הוי מקשה מידי בסמוך ממתניתין דפאה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מיהו בר מן דין לא ידעתי אמאי פשיטא להו לרש"י ותוס' דהא דקאמר רבא בסמוך הא מני ר' יעקב היא אברייתא קאי דהא מצינן לפרש איפכא דרבא מוקי מתניתין דהכא כר' יעקב דכי היכי דאמר ר' יעקב למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך היינו בעולם שכולו טוב ולעולם שכולו ארוך הכי נמי מפרשינן למטיבין לו ומאריכין ימיו דמתניתין בהאי גוונא גופא ותנא דמתניתין לישנא דקרא נקיט והשתא א"ש נמי דלרבא לא צריכין נמי לאוקמי מתניתין דפאה בסמוך דוקא בבינוני ולענין דאם היתה שקולה מכרעת אלא אף בצדיקים גמורים ואפ"ה אין להם שום פירות בעוה"ז כלל לבר מהנך מצות דקחשיב התם. וכמו שכתבתי נראה מפירוש הרב מברטנורה ע"ש ושיטת רש"י ותוספות צ"ע למה לא פירשו כן ועיין עוד בחידושי לב"ק סוף פרק הפרה שם כתבתי ענין עולם שכולו טוב ועולם שכולו ארוך דלאו חדא מילתא היא וכה"ג מצינן לפרש נמי בענין ונוחל הארץ כדכתיב נמי למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך והיינו ארץ העליונה ודו"ק:

גמרא ורמינהי אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לעוה"ב כו' ויש לדקדק דאכתי מאי קושיא דלמא בהנך דהתם דוקא אוכל מהפירות והקרן קיימת לגמרי משא"כ בשאר מצות אע"פ שיש לו שכר ג"כ בעוה"ז ובעוה"ב אפ"ה הכל מהקרן וכדמפלגינן לקמן להדיא בדף הסמוך למצוה שהוא טוב לשמים ולבריות יש לה פירות משא"כ בטוב לשמים לחוד אין לו פירות ויש ליישב דאפ"ה קשיא ליה לישנא דמתניתין דקתני מטיבין לו והיינו בעוה"ז ואי ס"ד דמנכין להם מהקרן לפי חשבון אין זו הטבה כלל אע"כ דבכולהו יש להם בעוה"ז אין מנכין להם כלום מהקרן ומקשה שפיר:

שם אמר רב יהודה הכי קאמר כו' ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה כו'. נראה דרבי יהודה הוצרך לפרש כן בתירוצו משום סיפא דמתניתין דזה עיקר החילוק בין רישא לסיפא דרישא כיון דעשה מצוה אחת יתירה נידון כצדיק גמור ובסיפא מפרש לה נמי כה"ג שעשה עבירה אחת יותר מחציו ונידון כרשע גמור והיינו כדמסקינן דעבדין ליה יום טב ויום ביש וכדאיתא בהדיא בברייתא והשתא אתי שפיר נמי דהא דקאמר ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה לאו לדמיין לגמרי שהרי אין הקב"ה מקפח שכר שום מצוה ואף דעתיד כל צדיק וצדיק יש לו מחיצה בפני עצמו לפי מעשיו וא' נכוה מחופתו של חבירו אלא דלהא מילתא דומה כמי שמקיים כל התורה דמיקרי צדיק גמור דנפרעין מעונותיו בזה העולם ועבדין ליה יום

טב כן נ"ל ויש לפרש עוד בדרך אחר אלא שאין רצוני להאריך בעניני הגדה כאלה הנוגעין בעומק הדין שהן א' מהדברים המכוסין מבני אדם ונסתרות לה' אלקינו:

תוספות בד"ה שאם היתה שקולה מכרעת וא"ת בלאו הכי נמי כו' עד סוף הדיבור. נראה לעיקר קושייתם מלשון מכרעת דקאמר הכא והתם משמע דאף במחצה על מחצה מכריע משא"כ בהא דקאמר רב יהודה הכא מעיקרא דכל העושה מצוה א' יתירה דומה כמי שמקיים כל התורה לא קשיא להו כלל דפשיטא להו דבמחצה על מחצה לא הוי כצדיק גמור ומתרצין בתוספות דאף בלשון הכרעה נמי שייך לחלק בין רוב זכיות ממש ובין מטה כלפי חסד דהתם כן נ"ל בכוונת התוספות אלא דאכתי יש לדקדק בעיקר קושייתם דקשיא להו מהא דפ"ק דר"ה דאמרי בית הלל ורב חסד מטה כלפי חסד ושם משמע דהיא דב"ה לא איירי אלא בג' כיתות ליום הדין ומפרשים שם בתוספות דהיינו לכשיחיו המתים ואילו בדין דעוה"ז שאדם נידון בכל שנה אמרינן התם דבינונים תלויין ועומדין מר"ה עד יוה"כ זכו נכתבין לחיים א"כ משמע דלא שייך בהאי דינא ורב חסד מטה כלפי חסד א"כ אין מקום לקושיית התוספות דהא שפיר אמרינן הכא דבהנך מצות שאדם אוכל לפירותיהן בעוה"ז אם היתה שקולה מכרעת ואין תלויין ועומדין וכ"ש דקשה יותר לפמ"ש שם התוספות דהא דנכתבין לחיים נמי לא איירי מענין עוה"ז ע"ש דמייתי ראיה מסוגייא דהכא א"כ לא מקשו הכא מידי וצ"ע ולפי שאין כאן עיקר מקומו אין להאריך ובחידושי ר"ה ביארתי באריכות:

שם והא אמר ר"א שלוחי מצוה אין ניזוקין והקשה בס' עצמות יוסף דלמא שאני הכא דמהרהר בעבירה הוי. ולא קשה מידי דאכתי מקשה שפיר דאף על גב דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מ"מ כיון דאמר ר"א שלוחי מצוה אין ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן דבעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא א"כ אכתי ה"ל מצוה לאגוני דלא ליתי לידי הרהור והאי מסקינן שפיר דסולם רעוע הוי ומש"ה לא הוי כמצוה בעידנא דעסיק בה שלא היה לו לסמוך על הנס אלא דאפ"ה מייתי רבי יעקב שפיר דאי ס"ד דלמען יאריכון ימיך דכתיב בשילוח הקן דברים ככתבן למצות שילוח עדיף משאר מצות ה"ל לאגוני אף בסולם רעוע או להגין מתחלה שלא יעלה במחשבתו לילך על סולם רעוע דהא מגנא אפילו מהרהור עבירה אחרינא וכ"ש מהרהור כי האי כיון דמעיקרא למצות שילוח הקן איכוון:

שם התם בהליכתן שאני. ויש לתמוה דאכתי הכא נמי לענין מצות כיבוד מיהו עדיין בהליכתו הוי דהבא לי גוזלות אמר לו אביו ויש ליישב דאפשר דמהרהר בעבירה הוי דהא מילתא גופא שלא יביא הגוזלות לאביו רק לקחן לצורך עצמו ולא מקשה אלא משילוח הקן לחוד ואם כן משני שפיר כן נ"ל נכון:

דף מ.

גמרא רמי ליה רבא לרב נחמן כו' בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך כו' אמר רבא רב אידי אסברה לי אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו ועיין פרש"י. ולכאורה קשה מכאן על פירש"י לעיל דרבא גופא מוקי למתניתין דהכא דקתני כל העושה מצוה א' מטיבין לו דהיינו בשכר פירות כפשטיה והא דקחשיב במתניתין דפיאה הנך דמייתי הכא אינו לענין אם היתה שקולה מכרעת א"כ לא מיסתמע הך דרשא שפיר מכי פרי מעלליהם יאכלו ואדרבא טפי ה"ל לאוקמי קרא דאמרו צדיק כי טוב בצדיק גמור ממש שעשה מצוה א' יתירה ובאמת דלאו האי ולאו האי משתמעי שפיר וכן למאי דס"ד דרבא מעיקרא מקרא דלמען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך וכן כולהו קראי דמייתי מעיקרא לא משתמע שפיר לענין אם היתה שקולה מכרעת והיכא רמיזא אמנם למאי דפרישית לעיל אתי שפיר דרבא מוקמינן למתניתין דכל העושה מצוה א' מטיבין לו כרבי יעקב דאיירי לעולם הבא ואין לו שום שכר בעוה"ז ומתניתין דפאה אפשר דאתי דלא כרבי יעקב אלא דאפ"ה מודו דכל המצות אין להם שכר מצות בעוה"ז דאין להם פירות לבר מהנך דמייתי מקרא מעיקרא דלמען ייטב לך ולמען יאריכון דכתיב בכיבוד אב ואם אשכר עוה"ז קאי. מיהו למאי דמסיק רבא דרב אידי אסברא לי מהאי קרא דכי פרי מעלליהם יאכלו א"כ שפיר מצינן לאוקמי מתניתין דפיאה נמי כר' יעקב דאע"ג דעיקר קרא דלמען יאריכון ימיך לא איירי באריכות ימים ממש דאגוני מסולם רעוע כדפרישית אפ"ה קתני שפיר דכיבוד אב ואינך שטובין לשמים ולבריות יש להם פירות בשאר עניני הצלחתן בעוה"ז שאין מנכין לו מהקרן:

דף מ:

כל שישנו במקרא כו' בגמרא אמר ר"א בן צדוק כו'. לכאורה לא שייך הא מילתא דרבי אלעזר ב"צ כלל אמתני' דהכא אלא אמתניתין לעיל דאיירי בכה"ג ליסורין לצדיקים היינו כדי להטיבן באחריתן וכדמוקי ליה אביי דעבדין ליה יום טב ויום ביש וכן כתב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות וכן הוא בסדר עין יעקב אלא דמייתי בעין יעקב נמי הך מילתא דוכבר היו רבי טרפון וזקנים מהלכין בדרך נמי אמתניתין לעיל ולכאורה שייך טפי אמתניתין דהכא דאילו במתניתין לעיל דאיירי בשאר מצות לא אשכחן דמצילין מן החטא כ"א בתורה לחוד קתני במתניתין דהכא דכל שישנו במקרא ובמשנה לא במהרה חוטא והיינו כמו שנמנו ורבו בעליית בית נתזה בלוד שתלמוד גדול כן נראה לי ובחידושי אגדות כתב מהרש"א קצת בענין אחר עיין שם ומה שכתבתי נ"ל יותר נכון דאפשר דהיינו נמי דמסיק שהתלמוד מביא לידי מעשה והיינו נמי האי טעמא גופא דלא במהרה חוטא ודו"ק:

שם תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה כו' עיין פרש"י ונ"ל לעיקר הראיה דאף על גב דחלה ותרומה ושמיטין לא נהגו עד כניסתן לארץ אפ"ה נצטוו בכל דקדוקי פרטיהן מיד דבשמיטה כתיב בהדיא בהר סיני שנצטוו בכל פרטיהן מסיני וחלה נאמרה בשנה שניה אף שכבר נגזרה גזירת מרגלים שלא יבואו לא"י עד לאחר מ' שנה ואפ"ה צוה אותם מיד כדי שיהא שכר תלמוד בידן כן נ"ל וכ"כ בחידושי מהר"י מטראני ז"ל ומה שיש לדקדק עוד בענין תלמוד גדול או מעשה גדול שהביאו התוס' בד"ה לימוד גדול כתבתי בסוף פ"ק דבבא קמא:

סליק פרק האשה נקנית

דף מא.

האיש מקדש פרק שני

תוספות בד"ה השתא בשלוחו מקדש כו' ואין שייך לתרץ לא זו אף זו כו' עכ"ל. ולולי דבריהם היה נ"ל דהא דמשנינן בעלמא לא זו אף זו היינו שיש מיהא שום חידוש הדין בבבא דרישא דזה לשון לא זו בלבד יש חידוש הדין אלא אף גדולה מזו משא"כ הכא למה שמקדש בעצמו מקרא מלא הוא כי יקח איש אשה לא שייך לא זו אף זו:

גמרא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו. נראה דלהאי לישנא בבא דסיפא דאשה מתקדשת בה ובשלוחה היינו נמי משום דמצוה בה יותר מבשלוחה ואיצטריך לאשמעינן דאף על גב דאיתתא לא מיפקדא אפ"ה מצוה מיקרי וסיפא דסיפא איצטריך לאשמעינן בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא כלקמן דף מ"ד. והא"ש נמי דלהאי לישנא נמי ע"כ אית ליה לרב יהודה אמר רב דבאין מכירה איסורא נמי איכא. אלא דס"ל דכה"ג לא איצטריך למתניתין לאשמעינן דמילתא דפשיטא היא דאי ס"ד דמתניתין אתי לאשמעינן איסורא ובאין מכירה איירי אם כן השתא נמי לא שמעינן מידי דהאיכא למימר דליכא איסורא אלא מצוה בעלמא דומיא דסיפא והא דקתני תרתי היינו לא זו אף זו. אע"כ דקושטא דמילתא הכי הוא ואיסורא לא איצטריך לאשמעינן דמסברא ידעינן לה. וע"כ איירי מתניתין במכירה. משא"כ לאיכא דאמרי סובר דאדרבא יותר יש לנו לומר דרישא איירי באין מכירה ומשום איסורא אף ע"ג דלא הוי דומיא דסיפא אפ"ה טפי ניחא לן בהכי ממה שנאמר דתרווייהו משום מצוה איירי ולא זו אף זו קתני כן נ"ל וק"ל:

שם דתניא ושלח מלמד שהוא עושה שליח ושלחה מלמד שהיא עושה שליח. ואף על גב דהוקשה אשה לאיש לכל דינין שבתורה מ"מ איצטריך הכא תרי ריבויי דלא תימא דוקא בדידיה שייך שליחות כיון שמוסר לו הגט משא"כ בדידה הוי לה מילי דקי"ל דלא מימסרו לשליח קמל"ן דאפ"ה עושה שליח דדוקא בשליח ראשון לשליח שני קי"ל דמילי לא מימסרן משא"כ לענין שליח הראשון. ולפ"ז יהיה מההכרח לומר דלשיטת הפוסקים דשליח דקבלה אין עושה שליח משום דה"ל מילי ע"כ דהא דילפינן מושלחה בתרא בסיפא דשליח עושה שליח היינו דוקא בשלוחו ולא בשלוחה והא דדריש מקרא קמא תרתי ומקרא בתרא חדא היינו משום דחדא איצטריך למשלחה ואינה חוזרת ויתיישב קושיית התוספות אלא דלפ"ז קשה איפכא לשיטת הפוסקים דשליח קבלה עושה שליח ולא מיקרי מילי ואפ"ה דרשינן קרא קמא בתרתי משום דאיצטריך לאשמעינן מיהא בעיקר דין שליחות שאין לחלק בין היכא שמוסר לו גוף השליחות בידים דומיא דשליח להולכה ובין היכא שאין מוסר לו שום דבר. וא"כ לפ"ז מכל שכן דאיצטריך לאשמעי' כה"ג בתרתי לענין שליח עושה שליח לעיקר החילוק לקושטא דמילתא אף במאי דהוי מילי ממש היינו לענין שליח עושה שליח וא"כ ע"כ לסיפא דברייתא דקתני ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח היינו נמי לתרתי דריש חדא מושלח ששלוחו עושה שליח ומייתורא ה"א דושלחה דריש ששלוחה עושה שליח וא"כ אכתי האי למשלחה ואינה חוזרת מנא ליה. ויש ליישב לפי מה שאפרש בסמוך. ועי"ל דלעולם לענין מילי לא איצטריכו תרי קראי למאי דמהני לקושטא דמילתא. אלא הא דאיצטריך קרא דהאשה עושה שליח והיינו משום דמשלוחו לא ידעינן אלא דשליחות מהני בעלמא ונגמר בדיבור להיות עשייתו כעשיית הבעל דבר אבל אכתי לא שמעי' באשה דכתיב בה ונתן בידה ומהיכא תיתי נאמר ביד השליח מיקרי ידה ממש ועוד דלענין סמיכה דרשינן ידו ולא יד שלוחו מש"ה איצטריך קרא דהיא עושה שליח ומיקרי ידה. ולפ"ז ענין שליח עושה שליח בחד קרא סגי ודו"ק ועיין בסמוך בלשון התוספות:

תוספות בד"ה ושילח כו' פ"ה דתרי ושלחה כתיבי בפ' וא"ת הא איצטריך לכדדרשינן כו' עכ"ל. ולכאורה דבריהם תמוהין דכיון דמושלחה קמא דריש בברייתא להדיא תרי מילי א"כ פשיטא דמאידך ושלחה נמי ילפינן תרתי דרשות וכדמשמע בהדיא לישנא דסיפא דברייתא ושלח ושלחה מלמד שהשליח משמע דמייתורא דה"א קדריש וליכא למימר דמשמע להו לתוספות דלענין שליח עושה שליח גופא איצטריך תרי דרשות דא"כ לא משני התוס' מידי דסוף סוף היאך ילפינן מושלחה בתרא שלשה דרשות ואם נאמר דלמייתר לגמרי ושילח בתרא שמעינן חדא דבעינן משלחה ואינה חוזרת ואכתי מדהוי מצי למיכתב וניגרש דהוי שמעינן נמי מגרשה ואינה חוזרת וכתב ושילח ילפינן ששלוחו עושה שליח ומייתורא דה"א ילפינן ששלוחה עושה שליח דאכתי קשה הא דבעינן משלחה ואינה חוזרת מנא לן הא איצטריך למכתב ושלחה לאשמעינן תרי דרשות לענין שליח עושה שליח גופא ועוד דמלשון התוספות בתירוצם שכתבו ויש לומר דושלחה בתרא יש ב' דרשות דמשמע דמעיקרא הוו סברי דלא הוי אלא חד דרשא ומהיכא תיתי הא מושלחה קמא דרשינן תרתי. ומהאי טעמא גופא לא ניחא לי במה שפירש מהרש"א ז"ל דמלבד שפירושו דחוק אלא דלשון התוספות קשה יותר לפירושו דכל האריכות בתירוצם הוא אך למותר דלא הוי להו לתרץ אלא דושלחה בתרא נמי דרשינן שני דרשות וממילא ידעינן דהיינו דומיא דושלחה קמא. והנלע"ד בכוונת התוס' דמושלחה קמא לא דרשינן אלא חדא ולעולם לא משמע לן לדרוש מחד ושלחה שני ענייני שליחות נפרדים אלא כך פירוש הברייתא ושילח מלמד שהוא עושה שליח פירוש אי הוי כתיב ושילח הייתי אומר דלאשמעינן שהוא עושה שליח אבל שהיא עושה שליח לא הוי ידעינן אי משום דקס"ד דמיקרי מילי או משום דס"ל דבעינן בידה ממש כדפרישית אבל השתא דכתיב ושלחה משמע דקרא בדידה איירי דושלחה לשון נקבה הוא ולאשמעי' דהיא עושה שליח והשתא דאשמעינן שהיא עושה שליח וממילא ידעינן דכ"ש שהוא עושה שליח ואפי' לכל התורה ילפינן שליחות מהכא וכמו שאפרש ולפ"ז דמושלחה קמא לא ילפינן אלא חדא מקשו התוספות שפיר מושלחה בתרא היאך ילפינן שום ילפותא לענין שליח עושה שליח הא איצטריך למשלחה ואינה חוזרת וע"ז מתרצים התוספות שפיר דמושלחה בתרא דרשינן שני דרשות כיון דמייתר לגמרי משא"כ מושלחה קמא דאיצטריך לגופא לא ילפינן אלא חדא כדפרישית כן נ"ל נכון בכוונת התוספות ודו"ק:

שם וא"ת הא איצטריך חד ושילח למדרש לקטנה כו' עכ"ל. ואע"ג דר' ינאי יליף לה מונתן בידה מ"מ מקשו שפיר דתנא דבי ר"י דיליף מושלחה א"כ האי דרשא דהכא מנא ליה. מיהו לפמ"ש בחידושי לגיטין דף ס"ד ע"ב לשיטת רש"י שם ע"כ ר' ינאי ותנא דבי ר"י לא פליגי ותרתי איצטריכו למעט קטנה חדא שאינה מתגרשת ע"י עצמה משום דמשלחה ואינה חוזרת ונתן בידה איצטריך למעט שאינה מתגרשת ע"י אביה אע"ג דמשלחה ואינה חוזרת שאביה משמרה אפ"ה ממעטינן דדרשינן ונתן בידה מי שיש לה יד יכולה להתגרש ע"י אחר או אביה משא"כ זו שאין לה יד ע"י עצמה כדממעטינן מושלחה אינה מתגרשת כלל אלמא דמי שיש לה יד מתגרשת מיהא ע"י אביה אע"ג דלא מתקיים ונתן בידה אע"כ משום דאביה הוא שלוחה כדאמרי' בגיטין שליחות נמי אשכחן בע"כ שהאב מקבל גט לבתו בע"כ בתורת שליחות שמעינן מיהא דין שליחות דמיקרי ידה וברייתא נמי ה"ק מדכתיב ושלחה דמשלחה ואינה חוזרת אע"ג דכתיב ונתן בידה אע"כ דתרתי איצטריכו למעט קטנה ע"י אביה מכלל דגדולה מיהא מתגרשת ע"י אביה משום דמיקרי ידה וממילא שהאשה עושה שליח דהא שלוחו של אדם כמותו ילפינן משלוחו אלא דקס"ד דאכתי לא מיקרי ידה ומהכא ילפינן דמיקרי ידה כן נראה לי בשיטת רש"י והתוספות לשיטתייהו בגיטין שם כמבואר בחידושי שם:

דף מא:

פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה מנ"ל. ונ"ל דהוצרך לאתויי סיפא דמתניתין דמרישא לא מוכח מידי דמדין שליחות אתינן עלה דאיכא למימר משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואע"ג דאיכא למימר דלאו זכות הוא לו דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בגופו מ"מ כיון דגלי דעתא דלא איכפת ליה דהא נא ותרום קאמר מש"ה יכול לתרום דזכין לאדם ולא מטעם שליחות היכא דאיכא צד חובה בגוף הענין ואף ע"ג דזכין לאדם גופא הסכימו רוב המפרשים דהוי מטעם שליחות מ"מ אין זה מוכרח

כ"כ כמו שאפרש לקמן מש"ה מייתי מסיפא דמתניתין לפיחת עשרה או הוסיף תרומתו תרומה אלמא אע"ג דאיכא צד חובה אפ"ה מהני כיון דא"ל צא ותרום ומצי למימר בהכי אמלתיך אלמא דהיינו מטעם שליחות כן נ"ל וק"ל:

תוספות בד"ה מה לגירושין כו' אבל לא מצי למימר שכן ישנן בע"כ כו' עכ"ל. ואיכא למידק היאך שייך הכא האי פירכא דבע"כ דבשלמא לעיל לענין קידושין מגירושין שפיר קאמרינן מה לגירושין שכן ישנן בע"כ דאי משליח להולכה לא מצינן למילף שכן הבעל יכול לגרש בע"כ וכיון שהמעשה מסור כ"כ ביד הבעל שיכול לגרש בע"כ של האשה מש"ה מצי למיעבד שליח משא"כ בקידושין ומשליח קבלה נמי לא מצינן למילף דכיון שמתגרשת בע"כ לא איכפת לן כ"כ בשליחות דאפילו זרק לחצירה מהני משא"כ בקידושין אבל הכא לענין תרומה שפיר מצינן למילף שליח להולכה ואי משום דיכול לגרש בע"כ ואין מוחה בידו ה"נ יכול לתרום את שלו באין מוחה ומעכב ויש ליישב בדוחק מיהו למאי דפרישית לעיל דמשליח להולכה לא מצינן למילף אלא היכא שמסר לשליח שום דבר דומיא דגט משא"כ היכא שאינו מוסר לו שום דבר אלא דברים בלבד כגון בתרומה דא"ל צא ותרום אפשר דלא מהני דהו"ל כעין מילי א"כ ע"כ הא דבעי למילף תרומה מגירושין היינו משליח לקבלה דהו"ל נמי כעין מילי וא"כ כתבו התוס' שפיר דמשליח לקבלה נמי לא מצינן למילף כיון שמתגרשת בע"כ וכדפרישית כן נ"ל אלא דהתוס' לא נחתו להאי סברא כדפרישית לעיל ועוד דא"כ לא יתיישב במה שכתבו בסמוך בד"ה שכן ישנה במחשבה דמצינן למילף קידושין מגירושין ומתרומה ואמאי הא כי היכי דלא מצינן למילף קידושין מגירושין לחוד במה הצד משליח להולכה ושליח לקבלה אע"כ כדפרכינן לגירושין שכן ישנן בע"כ והיינו דשליח להולכה משום שהבעל יכול לגרש בע"כ באין מוחה ושליח לקבלה כיון שמתגרשת בע"כ וכולה חדא פירכא מיקרי א"כ מה"ט נמי לא מצינן למילף קידושין מגירושין ותרומה דתרומה נמי יכול לתרום באין מוחה משא"כ בקידושין שאין הדבר תלוי בדעתו לבד וכיון שאין הדבר מסור בידו לעולם דאין יכול לעשות שליח אע"כ דהתוספות לא נחתו להאי סברא וסוברים דבתרומה לא הוי בע"כ כמו בגירושין וצ"ע:

גמרא והא דתנן חבורה שאבד פסחה כו' מנא לן ופרש"י מנ"ל דשלוחו של אדם כמותו לשחוט קדשים עכ"ל. ומשמע לכאורה דמשחיטה עצמה קמיבעיא ליה דאי לאו דשלוחו של אדם כמותו היו הבעלים עצמן צריכין לשחוט קדשים שלהם ואע"ג דע"כ ליכא למימר הכי דהא ילפינן מאיש איש שעכו"ם נודרין נדרים ונדבות כישראל וע"כ אין יכולין לשחוט קדשים שלהם בעצמם דלאו בני שחיטה נינהו ואפילו למסקנא דקי"ל דשליחות מהני בקדשים מ"מ הא קי"ל דעכו"ם לאו בני שליחות נינהו ולא מצי למיעבד שליח כדאיתא באיזהו נשך מ"מ איכא למימר דשאני התם דאי אפשר בענין אחר וא"כ כל מי ששוחט הוי שלוחא דרחמנא ויותר נראה כיון דבקרבנות עכו"ם לא כתיב ושחט אין אנו צריכין לטעם שליחות דכל אדם יכול לשחוט וגדולה מזו כתבו התוס' בגיטין דף כ"ב דאע"ג דכתיב וכתב ספר כריתות מ"מ לא משמע דוכתב הבעל קאי ואין צורך לשליחות אלא דוקא בפסח קשיא ליה לגמרא כיון דכתיב ושחטו אותו משמע דאבעלים קאי או אפי' בשאר קדשים היכא דכתיב והביא ושחט ופשטא דקרא משמע דאבעלים קאי ועיין בסמוך מה שאפרש בלשון התוס' מיהו קשיא לי א"כ מאי מקשה הש"ס מחבורה שאבד פסחה מנא לן דאחד יכול לשחוט בשביל כל החבורה ותיפוק ליה מגופא דקרא דכתיב בפסח ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו ואי אפשר ששניהם כא' שוחטין דהכתיב תזבחו וילפינן מינה שאין שנים שוחטין בקדשים ואפילו בדיעבד השחיטה פסולה (מהדורא בתרא מהמחבר נ"ע כמ"ש תוס' ביומא דף ח' מיהו התוס' לחולין פ' השוחט דף כ"ט ע"ב בד"ה תרי זיבחי כתבו להיפך דבדיעבד כשר ובדא"ה דבריהם ביומא צ"ע דהא לרבנן דהרשב"א משמע למותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל וא"כ ניחא לתלמודא דאקשויי אליבא דכ"ע דאכתי ה"ל שחיטה באחר ומה שכתבתי כאן הם לפי שיטת התוס' ביומא) ואפשר דאכתי אי לאו דילפינן דשלוחו של אדם כמותו בהכרח הייתי אומר דאף על גב דבשאר קדשים אין שנים שוחטין אפ"ה בפסח כל בני החבורה צריכין לשחוט בסכין ארוכה מדכתיב ושחטו אותו אבל מדר' יהושע בן קרחה ילפינן שפיר דכיון דכתיב כל קהל עדת ישראל דמשמע שכל עדת ישראל שוחטין וזה ודאי אי אפשר בקרבן אחד אע"כ דשלוחו של אדם כמותו כן נ"ל לפי שיטת רש"י ותוס' ועיין בסמוך:

רש"י בד"ה מנלן דשלוחו של אדם כמותו לשחוט קדשים עכ"ל. משמע מלשונו בפשיטות דקושטא דמילתא בעינן שליחות מיהא בכל הקדשים דכתיב בהו ושחט וכ"ש בפסח אמנם בירושלמי דשמעתין איתא להדיא דלשחיטה לא בעינן שליחות ואדם שוחט פסחו של חבירו אפילו שלא מדעתו אלא דמהירושלמי ליכא ראיה דהתם באמת בעי למילחי דלא ניליף מפסח דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת כו' אע"ג דאין שוחט אלא אחד דשאני שחיטה שאדם יכול לשחוט פסחו של חבירו שלא מדעתו וא"כ משמע אדרבה מדילפינן בשמעתין מפסח אלמא דשחיטה בעי שליחות וא"כ איכא למימר דה"ה לשאר קדשים דכתיב ושחט אלא דלכאורה נ"ל דתלמודא דידן נמי ע"כ סבר דשחיטה בעלמא לא בעי בעלים כשיטת הירושלמי והיינו מדגרסינן בנדרים דף ל"ז אמר ר' יוחנן הכל צריכין דעת בעלים חוץ ממחוסרי כפרה שכן אדם מביא על בניו ובנותיו כשהן קטנים ולענין הפרשה איירי התם ומקשינן אלא מעתה יפריש אדם פסח על חבירו שכן מביא על בניו ובנותיו אלמה אמר ר"א הפריש פסח על חבירו לא עשה כלום ומשני הש"ס שה לבית אבות לאו דאורייתא וא"כ תיקשי למאי דס"ל דשה לבית אבות דאורייתא מאי קשיא ליה יפריש אדם פסח על חבירו שכן מביא על בניו ובנותיו הקטנים דסוף סוף הא ילפינן בשמעתין מייתורא דקראי דשחיטה מטעם שליחות אתינן עלה והיאך ישחוט בשביל בניו הקטנים הא לאו בני שליחות נינהו לפי סברת המקשה מקשיא ליה אהפרשה מכל זה היה נלע"ד דמצד עיקר השחיטה לא בעינן שליחות בקרבן דשחיטה לאו עבודה היא וכיון שהוא מופרש ועומד ודאי ניחא ליה אם לא היכא דשייך סמיכה בבעלים וכשיטת הירושלמי אלא כל השקלא וטריא דשמעתין היינו לענין פסח דקי"ל נמנין ומושכין ידיהם עד שישחוט א"כ לאו מופרש ועומד הוא לגביה דלמא יזדמן לו פסח אחר וימשך מזה ויתמנה על אחר והיינו דקשיא לן דוקא ממתניתין דחבורה שאבד פסחה דקתני אם שלו נשחט ראשון אוכלין משלו ואם שלהם נשחט ראשון משמע דוקא אם שלהם נשחט ראשון אבל אם שלו נשחט ראשון אע"פ שהם לקחו כבר פסח אחר אפ"ה אוכלין משלו ואמאי הא מכיון שלקחו פסח אחר גלי לעתייהו דניחא להו טפי הו"ל חזרה לגבי דהיאך אע"כ משום דשלוחו של אדם כמותו ומטעם שליחות אתינן עלה ומש"ה לא מהני חזרה דידהו במה שלקחו פסח אחר דאכתי לא בטלו שליחותייהו בהכי כיון שיכולין לימשוך עד שישחט ובמעשה ראשון תליא מילתא כמו שנבאר לקמן אי"ה בענין ביטול שליחות והשתא מקשה שפיר מנא לן דאי מקרא דולקח הוא ושכנו לא שמעינן מידי דהתם בעומד על גביו מצי איירי דלא הדרו בהו בשעת שחיטה וע"ז מייתי שפיר מדר' יהושע בן קרחה דקרא יתירה הוא דאשמעינן דשלוחו של אדם ממש כמותו לגמרי והא"ש נמי סוגיא דנדרים דמקשה אלא מעתה יפריש אדם פסח על חבירו דזכות הוא לו מאי אמרת דלמא ניחא לחבירו בפסח אחר ודאי דהכי הוא אלא מיהא אם יתרצה חבירו בסוף קודם שחיטה לימא דמהני דזכות גמור הוא לו שהרי לעולם יכול למשוך ולהתמנות על איזה שירצה וע"ז מייתי המקשה שפיר ראיה ממה שמביא על בניו הקטנים אע"ג דלאו בני שליחות נינהו אע"כ דבלאו שליחות נמי מהני בין לענין שחיטה בין לענין הפרשה דזכות גמור הוא להם כיון שא"א להם להביא קרבן אחר וא"כ הכי נמי דכוותה אע"כ דאין לנין אפשר משא"א או שנאמר דקטנים בני שליחות נינהו היכא דשייכי בנפשייהו כמו שנבאר וא"כ במחוסר כפורים נמי איכא למימר הכי כן נ"ל נכון בעזה"י לולי שרש"י ותוס' לא פירשו כן והנראה מזה דלשיטתם אזלי דזכיה גופא לא הוי אלא מטעם שליחות אלא דלקמן מוכח דאף לשיטת הסוברים כן לפי האמת מ"מ בשקלא וטריא דשמעתין לעולם מצינן למימר שיש סברא דזכיה עדיף משליחות וא"כ אתי שפיר הא דמקשינן הכא מנא לן דוקא בחבורה שאבד פסחה דלא שייך זכייה וקצת מזה ראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל שהבליע בנעימת לשונו בין הפרקים ודוק היטב ועיין בסמוך:

(קונטרס אחרון) רש"י בד"ה מנלן דשלוחו של אדם כמותו לשחוט קדשים. ומשמע מדבריו דלענין שחיטת קדשים בעינן דעת בעלים וכתבתי מלשון ירושל' דשמעתין משמע דבשחיטת קדשים לא בעינן דעת בעלים כי אם בקרבנות דשייך בהו סמיכה משא"כ בפסח ולכוותיה וכתבתי ג"כ דמסוגיא דנדרים דף ל"ז מוכח כן לכן פירשתי סוגיא דשמעתין ודנדרים לנכון ע"ש באריכות:

תוספות בד"ה נפקא ליה מדריב"ק וא"ת אמאי לא יליף מדאיצטריך בשחיטת פרו של אהרן כו' נראה דמה שסמכו קושיית' על התרוץ ולא על המקשן משום דמצינן למימר דבפרו של אהרן איצטריך למעט שלא יהא אחר שוחט ואהרן רואה ובכה"ג אפשר דפשיטא לן דהוי כמותו מטעם זכיה ודוקא בחבורה שאבד פסחה קשיא ליה כיון דאמר צא ושחוט משמע דאין עומדין על גביו בשעת שחיטה אבל על התרוץ מקשו שפיר דמדמייתי ראיה מושחטו כל קהל עדת ישראל דלמא התם נמי בעומדין על גביו איירי דהפסח נשחט בג' כיתו' ילפינן מהאי קרא אע"כ דלא משמע לתלמודא לחלק בהכי וא"כ מקשו שפיר נילף מדאיצטריך בפרו של אהרן. מיהו למאי דפרישית בסמוך אין מקום לקושיית התוס' ואף למאי דפרישית נמי בשיטת רש"י דדוקא היכא דכתיב ושחט קשיא לן דליהוי דוקא בבעלים אי לאו דשלוחו של אדם כמותו וא"כ אין ראייה מפרו של אהרן דאף אי בעלמא בעינן בעלים דוקא איצטריך למיכתב ושחט בפרו של אהרן דאי לא ושחט הוה אמינא דלא בעינן אפילו שליחות כלל דשחיטה לאו עבודה היא והנראה מזה דלא נחתו התוס' לסברא זו לחלק בין היכא דכתיב ושחט או לא וצ"ע. ובעיקר דבריהם בענין פרו של אהרן תלמוד ערוך היא במנחות דף י"ח דהא דמקשינן התם אהקישא דוסמך ושחט נילף מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים ומשני הש"ס מדאיצטריך למכתב בפרו של אהרן כו'. ואע"ג דלמאי דמתרצין התוספות כאן לא מהני האי שינויא אלא דומיא דפרו של אהרן מ"מ משני התם שפיר דאי ס"ד הקישא דוסמך ושחט מהני לענין בעלים א"כ אמאי איצטריך למיכתב בפרו של אהרן תיפוק ליה מהקישא דבכל הקרבנות שטעונין סמיכה צריך שחיטה בבעלים ואין משיבין על ההיקש משא"כ התוס' כאן דלא איירי מהקישא אלא דקשיא להו דע"כ מסברא ידעינן דבכל מקום שלוחו של אדם כמותו מדאיצטריך בפרו של אהרן ע"ו מתרצין שפיר דהתם בלא"ה איצטריך לאפוקי מסברא אחריתא כן נ"ל ודו"ק ודאתינן עלה מיהא דבסמיכה בעינן בעלים דוקא דכתיב ידו ולא שלוחו ואפ"ה לא תיקשי אמאי לא ילפינן בשמעתין דבקדשים מהני שליחות מדאיצטריך למעט שלוחו בסמיכה דאיכא למימר דהא דממעטינן שלוחו בסמיכה לאו מייתורא דאיצטריך למעט שאר מילי כדאיתא התם אלא דכולהו מימעטו מפשטא דקרא דכתיב ידו ואע"ג דבגירושין נמי כתיב ונתן בידה ואפ"ה מרבינן שלוחה נראה משום דכתיב ונתן ומרבינן אפילו חצירה וא"כ ע"כ דידה לאו דוקא אלא ידה היינו רשותה כדאיתא בהזהב דף נ"ו משא"כ בידו דסמיכה לא שייך רשותא וע"כ דוקא הוא והא דאמרינן נמי בסמוך וצריכא בקדשים ולא אמרי' דאיצטריך דלא נילף בבנין אב מסמיכה דלא מהני שליחות הא ליתא דהא אפילו הקישא איכא ואפ"ה לא ילפינן שחיטה מסמיכה מדאיצטריך בפרו של אהרן וכדפרישית אלמא דגלי לן קרא דלא נילף מסמיכה כל עיקר כן נ"ל ודו"ק. ומה שהקשה מהרש"א ז"ל אקושית התוס' מדאיצטריך בפרו של אהרן ואדרבא נימא איפכא נ"ל שאין מקום לקושיא זו דמפרו של אהרן לא מצינן למילף דשאני עבודת יום הכיפורים דכתיב חוקה ואפי' הני כהני דשלוחי דרחמנא נינהו לא מצי למיעבד וזה ברור אלא דבלא"ה תירץ מהרש"א ז"ל שפיר ודו"ק:

שם בגמרא אלא לא ליכתוב רחמנא בתרומה ותיתי מהנך אין ה"נ אלא אתם גם אתם ל"ל מיבעיא ליה לכדר' ינאי דא"ר ינאי מה אתם בני ברית כו'. וכבר הקשיתי לשאול בחידושי לגיטין דף כ"ג ע"ב דאכתי אמאי איצטריך הא לר' ינאי כלל לא ליכתוב גם אתם בתרומה וע"כ נילף עיקר שליחות מגירושין וקדשים וא"כ ממילא אימעוטי עכו"ם אפילו בתרומה כיון דלא אתיא לן אלא מהנך ובהנך עכו"ם לאו בני שליחות נינהו וכמו שכתבו התוס' שם אליבא דר' שמעון ומה שכתבתי שם מלבד שהוא דוחק לומר כיון דעכו"ם איתא בקדשים אע"ג דליתא בגירושין נילף תרומה מיניה אלא דלפי סוגי' דשמעתין משמע דקדשים היינו פסח וא"כ הא עכו"ם ליתא בפסח ועוד הקשיתי בלשון התוס' לגיטין דף ס"ד ע"ב שכתבו בהדיא דלא ממעטינן קטן משליחות אלא דומיא דתרומה היכא דליתא בנפשיה וזה ממש היפך דבריהם בפ' כל הגט לכך נראה לי ליישב חדא מגו חדא דודאי אליבא דר' שמעון כיון דאתם גם אתם בתרומה לא איצטריך ליה כלל לא לענין שליחות ולא לענין מיעוט העכו"ם א"כ שפיר אמרינן מסברא למעט עכו"ם בכל התורה אפילו היכא דשייך בנפשיה דסוף סוף לא מצינן למילף שליחות בשום ענין אלא למאן דאיתא בגירושין וקדשים כיון דמהתם ילפינן עיקר שליחות משא"כ לרבנן דילפי אתם גם אתם לכדר' ינאי א"כ מדאיצטריך האי קרא ע"כ דקרא אתא לגלויי דאפילו מאן דליתא בגירושין וקדשים מ"מ היכא דשייך בנפשיה מצינן למילף שליחות אלא דבעכו"ם מיעט הכתוב בפירוש דאע"ג דאיתא בתרומה אפ"ה מימעט ומינה ילפינן לכל התורה כולה דאפילו היכא דאיתא בנפשיה לאו בר שליחות הוא משא"כ לענין קטן אע"ג דליתא בגירושין ולא בקדשים למאי דקי"ל שה לבית אבות לאו דאורייתא אפ"ה לא ממעטינן להו אלא היכא דליתנהו בנפשיה משא"כ לענין ממון למאן דסובר דאית להו זכיה מדאורייתא זוכין אף לאחרים כדברי התוס' בגיטין ואף דמלשון התוס' שם משמע דקטנים נמי ממעטינן מאתם ע"כ לאו ממיעוטא דקרא משמע להו הכי דמהיכא תיתי אלא דבלשון קושייתם שפיר כתבו דממעטינן לקטנים מדלא ילפינן שליחות אלא מתרומה וקטנים לאו בני תרומה נינהו וה"ה דהוי מצי לאתויי גירושין וקדשים אלא דלשון הגמרא דאיזהו נשך נקטי' וע"ז מתרצין שפיר שם דאפ"ה לא ממעטינן קטן אלא היכא דליתנהו בנפשייהו אבל היכא דאיתנהו בנפשייהו לא ממעטינן להו והיינו מהאי דהכא גופא מדאיצטריך לרבנן אתם גם אתם למעט עכו"ם כנ"ל נכון ליישב שיטת התוס' לגיטין דלא ליקשי אהדדי וממילא רווחא שמעתין ודו"ק:

שם דאמר ר' ינאי אתם גם אתם מה אתם בני ברית. נראה דאיצטריך למכתב גם אתם דמאתם לחוד לא הוי שייך למעט ממשמעות דקרא עכו"ם משליחות דמה ענין שליחות לכאן אלא הוי דרשינן מהאי קרא גופא דבעכו"ם ליתא בתרומה לנפשיה אבל עכשיו דכתיב גם והאי גם איירי משליח ואע"ג דלא איצטריך לגוף השליחות אתא לגלויי דאתם דכתיב בתרומה דקאי אשליח דוקא אבל בתרומה לנפשיה

איתא כיון דאשכחן דאיתא אפי' בקדשים לנודרין נדרים ונדבות וכמ"ש התוס' והכי איתא בירושלמי דתרומות כן נ"ל אליבא דרבנן ולפ"ז נאמר דלרבנן לא איצטריך למעט תורם את שאינו שלו דמהיכא תיתי ולמעוטי שותפין ואריסין ואפוטרופסין לא משמע להו דבאמת תורמין תרומה כדאיתא במשניות דתרומה ובגיטין דף כ"ב לענין אפוטרופוס דמוקמינן התם דאתם ולא שותפין ולא אפוטרופסים היינו להניח ובירושל' משנינן כאן להלכה כאן למעשה ולכולהו שינוייא ע"כ מיעוטא דשותפין ואפוטרופסים מאתם היינו אסמכתא בעלמא וכ"כ הרשב"א בחידושיו לגיטין ע"ש וטפי משמע לרבנן קרא דאתם למעט שליחות העכו"ם משא"כ לר' שמעון דעכו"ם ליתא בדנפשייהו מלאיתקוש לקדשים וממילא ליתנהו בשליחות וא"כ ע"כ דריש אתם למעט שותפין ואריסין ואפטרופסים דשקולין הם ויבואו כולם ולמעט תורם שאינו שלו לא איצטריך קרא דמהיכא תיתי ואגב גררא דאינך נקיט ליה בסמוך ולפ"ז הא דאמרינן בסמוך כיון דאמר מר אתם ולא שותפין כו' משמע דמימרא פשוטה היא לכ"ע מלנקט בלשון אמר מר מ"מ אליבא דרבנן לאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא ולר"ש דרשא גמורה ולפ"ז בגיטין גבי אפוטרופסים דמפלגינן בין להניח בין להאכיל היינו אליבא דרבנן דוקא. אלא דלפ"ז קשיין לדברי הרמב"ם ז"ל אהדדי דבפ"ד דתרומות כתב דשותפין ואריסין ואפוטרופסים בדיעבד תרומתן תרומה משמע דהיינו כרבנן דלר"ש כיון דדרשא גמורה היא לא שייך לחלק בין לכתחלה לדיעבד וכ"כ הכ"מ בשם הר"י קורקס ובאותו פרק כתב דהדיא דעכו"ם שתרם תרומתו תרומה דהיינו כרבנן וע"כ לא מיתוקמא אלא כר"ש לרבנן ע"כ תרומת עכו"ם מדאורייתא כדמוכח בשמעתין ובסמוך אפרש לנכון ודו"ק:

(קונטרס אחרון) בגמרא דתנן העכו"ם וכותי שתרמו תרומתן תרומה והקשיתי לדברי הרמב"ם ז"ל אהדדי דבפרק ד' דתרומות כתב דשותפין והאריסין האפוטרופסין תרומתן תרומה משמע דהיינו כרבנן דלר"ש דדרשה גמורה היא לא שייך לחלק בין תחילה לדיעבד ובאותו פרק עצמו כתב דעכו"ם שתרם תרומתו תרומה. וע"כ לא מיתוקמא אלא כר"ש וכתבתי ליישב עיין בפנים מ"ש בלשון התוס' בד"ה העכו"ם והכותי:

תוספות בד"ה העכו"ם והכותי כו' עד סוף הדיבור. ובאמת מצינן למימר דלפרש"י נמי למ"ד בהשולח יש קנין ע"כ מוקי לפלוגתא דר"ש ורבנן כשיטת התוס' אלא דפרש"י כאן הס אליבא דמ"ד בהשולח אין קנין דהכי קי"ל כמ"ש הרמב"ם ז"ל ולהאי מ"ד א"ל דר"ש ורבנן איירי בכל גווני וכולהו סברי נמי דאין קנין אלא דר"ש פוטר משום דמירוח העכו"ם פוטר וכן נראה דהיא מלשון רש"י. והנראה בעיני דהרמב"ם ז"ל נמי סובר כשיטה זו דהדיא לתרומת העכו"ם מדמעת היינו נמי בכה"ג דוקא אבל הדיא מתניתין דהעכו"ם והכותי שתרמו שהיא רישא למתני' משמע ליה להרמב"ם דאיירי בתבואת העכו"ם ממש והיינו טעמא דלא פליג ר' שמעון ברישא אלא בסיפא דוקא מלמחייב בחומש אלמא דמדאורייתא איירי ור"ש סובר דלעולם לא מחוייב עכו"ם בתרומה מדאורייתא אלא מדרבנן משום בעלי כיסין כדאיתא במנחות דף ס"ו אליבא דר"ש גופא כמ"ש התוספות שם והר"ר שמשון בפי' המשניות. ועוד נ"ל לפרש בענין אחר דלעולם דר' שמעון פוטר לגמרי אפילו מדרבנן משום דהא בהא תליא דהא דגזרינן בתבואת העכו"ם ממש דליחייב משום בעלי כיסין ואמרינן נמי דתרומת העכו"ם שתרם בעצמו מהני היינו כיון דאשכחן מיהא דעכו"ם איתא בדנפשיה מדאורייתא כגון שקנה מיד ישראל לאחר שהביא שליש ובכה"ג ולאי מהני הרמת העכו"ם בעצמו לרבנן דילפינן חטאת חטאת מקדשים דנדריהם והקדישן הקדש וה"ה לענין תרומה וא"כ בהדיא גזירה דמשום בעלי כיסין דמחייבינן אפילו במירוח העכו"ם מהני נמי הרמת העכו"ם עצמו משא"כ לר"ש דעכו"ם ליתא בתרומה כלל דיליף חטאת חטאת מקדשים דהרמת העכו"ם לאו כלום הוא א"כ מאי ענין הרמת העכו"ם לגיהוי תרומה לענין גזירה דבעלי כיסין אלא הא דמוקמינן במנחות דהדיא דתרומת העכו"ם תרומה משום בעלי כיסין לאו אליבא דרבי שמעון היא אלא אליבא דרבי יוסי דקאי בשיטתא דר' שמעון התם לענין מירוח העכו"ם ואפ"ה הוי תרומה מדרבנן אף לענין ישראל שלקחו ממנו דמחייב משום בעלי כיסין ומהני נמי הרמת העכו"ם לר' יוסי דהא הא מילתא דרבי יוסי בר פלוגתא דר"ש הוא בזבחים דף מ"ה דלר' יוסי קדשי העכו"ם חייבים עליהם וא"כ ה"ה לענין תרומה בג"ש דחטאת חטאת כלדברי התוס' כאן כן נ"ל נכון ובזה נתיישבו היטב דברי הרמב"ם ז"ל ודוק היטב:

גמרא הניחא לריב"ק אלא לר' יונתן מא"ל. נראה שסמכו קושייתם כאן משום לעיקר קושיא לר' יונתן דלמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוייהו וא"כ איכא למימר דלעיל מעיקרא לא סליק אדעתיה לחלק בין שותף לאינש דעלמא דמהיכא תיתי משא"כ השתא דמייתינן אתם ולא שותפים אלמא דמסברא הוי אמרינן דשותף מהני אפילו בלא שליחות ולרבנן לקושטא דמילתא מהני כדפרישית וא"כ מקשה שפיר בקדשים מנא לן דלמא שאני פסח דאית ליה שותפות בגווייהו ומהני מיהא היכא שא"ל צא ושחוט כן נ"ל:

דף מב.

גמרא ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוייהו. נראה דהיינו שותף שעשאו שליח דאי שותף בלא שליחות הא אמרינן בסמוך דלרבי שמעון גרע שותף בלא שליחות משליח דעלמא אלא ע"כ דהכא בשותף על ידי שליחות איירי וכי מוקמינן לה נמי למסקנא בהם אינו ענין לא מצי לאוקמי חדא לשותפות ע"י שליח ואידך לשותפות בלא שליחות דאדרבא אית לן לאוקמי טפי לשליחות בלא שותפות דעדיף משותף בלא שליחות כמו שהוכחתי:

תוספות בד"ה ודילמא כו' ואין לומר דאין ה"נ כו' דהא תנן בפ' האשה כו'. ויש לדקדק דאכתי מאי קושיא דלמא ר' יונתן לית ליה האי מתניתין ומתניתין כריב"ק ובפשיטות הוי מצי לשנויי דממעשים בכל יום מקשינן דמהני שליחות בקדשים בין לענין שחיטה בין לענין הפרשה ומדפשיטא לן נמי בכולה תלמודא דטמא וערל משלחין קרבנותיהם מיהו אכתי קושיית מהרש"א ז"ל במקומה אמאי לא מקשינן לעיל ממתניתין דעבד שהיא רישא דמתניתין. ולמאי דפרישית לעיל נתיישב הכל דעיקר הקושיא ממאי דתנינן אם שלהם נשחט ראשון דמשמע אע"פ שלקחו פסח אחר אם שלו נשחט ראשון אוכלין משלו והיינו ע"כ בתורת שליחות משא"כ ממתניתין דעבד לא מצינן לאקשויי מידי דלמא משום זכייה אתינן עלה ולא שייך לומר דחובה היא דאיכא דניחא לה בגדי ואיכא בטלה וכיוצא בזה דהא אוקמינן התם במלך ומלכה דלא קפדי ודוקא היכא שמשנה בפירוש על דברי רבו הוא דאמרינן התם יצא לבית השריפה או שמתנה משא"כ הכא נהי דא"ל רבו מעיקרא ולאי מהני לענין שיכול העבד לשחוט בתורת זכיית אותו קרבן שאמר לו רבו וליכא למיחש דלמא השתא הדר ביה והו"ל חובה דהא מלך ומלכה מסתמא לא קפדי אם לא היכא דאתינן עלה בתורת שליחות דכה"ג כיון שעבר על דעת משלחו נתבטל' השליחות אפילו במלך ומלכה ודוק היטב:

בד"ה איש זוכה כו' וי"ל דס"ד הואיל דשייך באכילת פסחים כו' עכ"ל. ואע"ג דקי"ל שה לבית אבות לאו דאורייתא מ"מ סל"א דאפ"ה מיקרי איתא בדנפשיה כיון דשייך באכילת פסחים רשות ובפ' התקבל כתבו התוס' עוד דהא גופא קמל"ן דשה לבית אבות לאו דאורייתא ולקושטא דמילתא אין הקטן זוכה ולא קרינן ביה איתא בדנפשיה ואע"ג דבתרומת עכו"ם אמרי' לעיל דמיקרי איתא בדנפשיה אע"ג דלית ביה צד חיוב מדאורייתא לתרום אלא רשות דומיא דנדרים ונדבות כדפרישית לעיל מ"מ אפשר דשאני התם כיון דתבואת העכו"ם מיהא חייב לגבי ישראל כן נ"ל או שנא' דאע"ג דקטן בפסח מיקרי איתא בדנפשיה אפ"ה לא מצינן למילף בעלמא דאף במאי דאיתא בדנפשיה לא מצי למיעבד שליח ואין זוכין לו משום דשאני קדשים דאחמירי משא"כ עכו"ם דליתא בכל התורה כולה ילפינן שפיר מתרומה אלא דאכתי קשה מזכיית ממון דקי"ל דאין זכייה לעכו"ם אע"ג דאיתא בדנפשיה ויש לחלק וצ"ע ומה שיש לדקדק בסוגיא זו יבואר בפסחים אי"ה:

גמרא ואלא הא דא"ר גידל אמר רב כו' תיפוק ליה שליחות מהכא. ויש לדקדק דלמא רב ס"ל כרבי יונתן וס"ל נמי שוחטין את הפסח על היחיד וא"כ יליף שליחות לכל התורה מגירושין ומנשיא אחד כי היכי דנייתר לן תרומה למידרש מיניה מה אתם בני ברית ויש ליישב דאי ס"ל דרב ס"ל כרבי יונתן אכתי מנ"ל למעט עובד כוכבים בתרומה דהא תרומה איצטריך לגופא דמגירושין וחלוקת הארץ לא ילפינן תרומה מה להנך שכן חול ואם נאמר דרב לא איצטריך למעט עובד כוכבים כדפרישית אליבא דרבי שמעון א"כ ממ"נ מקשה שפיר קרא לנשיא אחד ל"ל ניליף מגירושין ותרומה או מגירושין וקדשים ודו"ק:

רש"י בד"ה והא הוי נמי קטנים כו' והלא אין שליחות לקטן לגבי ושילח כתיב איש ומינה ילפינן כו' עכ"ל. כוונת רש"י בזה ליישב הא דלקושטא דמילתא פשיטא לן בכולה תלמודא דאין שליחות לקטן והיינו משום דשליחות לכל התורה ילפינן מגירושין ותרומה או מגירושין וקדשים ובכולהו ממעטינן קטן דליתא בדנפשיה דאיש כתיב בכולהו והשתא מקשה הש"ס שפיר ותסברא אי ס"ל דהדיא דרב גידל לענין שליחות הוא ניליף מהכא דלענין ממון יש שליחות לקטן כדאשכחן בחלוקת הארץ ומדחזינן מעשים בכל יום דאין שליחות לקטן אלמא דהדיא דרב גידל לאו מטעם שליחות הוא אלא מטעם זכייה ואף על גב דלענין זכייה נמי לפי שיטת רש"י באיזהו נשך ובפרק התקבל ובדוכתי טובא ולרוב המפרשים דקיימי בשיטתיה דמדאורייתא אין זכייה לקטן מ"מ לא מצינן להקשות ממעשים בכל יום דהא אדרבא מעשים בכל יום דזכין לקטן מיהא מדרבנן כדאיתא באיזהו נשך ובפרק מי שמת דף ק"מ וא"כ שפיר אית לן למימר דלרב ה"נ דזכין לו מדאורייתא כן נ"ל נכון ודו"ק ועיין בסמוך:

גמרא אלא כדרבה בר רב הונא כו' דאמר משמיה דרב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם כו'. פירוש דלענין קטנים מהני בתורת זכייה אף על גב דליתנהו בשליחות דלפי סברא דהשתא ע"כ זכייה עדיף משליחות ממעשים בכל יום דיש זכייה לקטן ואין לו שליחות ואפ"ה לא קשיא לן דרב גידל אמר רב אאידך דרב גידל אמר רב דלעיל דיליף שליחות מקרא דהכא דממילא ילפינן מיניה שליחות לגדולים שהיו בחלוקת הארץ וע"כ שהנשיאים היו שלוחים שלהם ולאו בתורת זכייה מדאמר רחמנא ונשיא א' תקחו משמע שהם היו בוררין לעצמם להיות שלוחים אלא דאכתי גופא דקרא לא מיותר דנשיאים איצטריכו בשביל קטנים וע"ז מקשה הש"ס שפיר ותסברא אטו זכות הוא כו' ומסיק אלא כדרבה בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב ופרש"י כלומר לאו זכות גרידא איכא למישמע מיניה לגדולים כולי ונראה לי כוונתו בזה דודאי כולהו תלת מימרי דרב גידל קושטא נינהו דעיקר מילתא דאפילו חובה ע"מ לזכות יכולין לעשות בשביל קטנים כיון דלא סגי בלאו הכי ודוקא כשהן בית דין או שלוחי ב"ד משום דב"ד אלימי טפי אבל בגדולים מילתא דפשיטא היא שאין חבין שלא בפניו אפילו ע"מ לזכות אע"כ דמחלוקת הארץ של גדולים על ידי נשיאים שמעינן מיהא שליחות כדפרישית ומהכא נמי יליף דזכין לאדם שלא בפניו בזכות גמור משום דזכייה מטעם שליחות היא לשיטת הסוברים כן או אפשר דעדיף משליחות מ"מ עיקר קרא לחוב ע"מ לזכות בקטנים אתא ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף מב גמרא דאמר רבה בר רב הונא א"ר גידל אמר רב מנין ליתומים שבאין לחלוק בנכסי אביהן שב"ד מעמידין להם אפוטרופוס כו' ת"ל נשיא א'. וכתבתי לפרש דמשמע הכא דאפילו לשיטת הרמב"ם דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא אף ע"י אחרים כיון דלית להו שליחות אפ"ה ע"י הב"ד שפיר יכולין לזכות בשביל הקטן ואפילו לחוב ע"מ לזכות וכבר כתבתי בזה ג"כ בכתובות דף י"א גבי גר קטן דמטבילין ע"י ב"ד ליישב שם קושית התוספות ובזה נתישב לי ג"כ מה שהקשה בספר בתי כהונה חלק ב' סי' ל' בשם גדול אחד מוהר"ר יעקב לוי שהקשה על שיטת הר"ן ז"ל דקטן אין לו זכייה מדאורייתא אף ע"י אחרים א"כ מאי מקשה הש"ס בפרק יש נוחלין לרבנן יכיר ל"ל לא יהא אלא אחר אילו בעי למיתבא ליה במתנה מי לא יהיב ליה ומאי קושיא דילמא איצטריך קרא דיכיר לענין בנו קטן דודאי לא מצי יהיב ליה במתנה ע"ש באריכות גדול ולענ"ד באמת היא קושיא עצומה. אמנם למאי דפרישית אתי שפיר דאפ"ה מצי יהיב ליה במתנה ולזכות לו ע"י ב"ד שיעמידו לו אפוטרופוס. ולענ"ד סברא פשוטה היא לכ"ע מודו בכה"ג דכיון לעיקר הטעם דאין יכולין לזכות לו ע"י אחר היינו משום דזכייה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן לפי שאינו בן דעת א"כ נראה דהיינו דוקא ע"י אינש דעלמא משא"כ בב"ד שאין צריכין להימנות מדעתו אלא שלוחי דרחמנא נינהו דב"ד אבוהון דיתמי קטנים נינהו כדאי' פרק שור שנגח דף ל"ט לענין שור תם של חש"ו שנגח שב"ד מעמידין להם אפוטרופוס א"כ נראה כ"ש שהב"ד שלוחי דרחמנא נינהו לטובת הקטן שיעמידו אפוטרופוס שיהא שלוחו של הקטן ולזכות לו מיד המקבל מתנה. עוד נראה לי ליישב קושיא הנ"ל בדרך אחר דנהי דאיכא מ"ד דאין זכייה לקטן ע"י אחר נ"ל דהיינו דוקא לענין שהנותן יכול לחזור בו אף לאחר שהגיע ליד הזוכה והטעם מבואר דכיון דהזוכה לאו שלוחו דקטן הוא דאין לו שליחות וא"כ מה"ט אין יכול לזכות לקטן בע"כ של הנותן כדאיתא בגיטין דף י"א ע"ב לענין תופס לב"ח במקום שחב לאחרים ומשמע שם לכ"ע לענין מתנה והיינו מטעמא דפרישית כיון שהוא חוב גמור להנותן משא"כ לגבי דאחרינא כל זמן שלא חזר בו הנותן ולאי מהני לזכיותו דהא לגבי דאחרינא לא שייך לומר דהוי כחב לאחרים כיון שלא נתחייב להם הנותן כלום וא"כ לפ"ז מקשה הש"ס שפיר בפרק י"נ יכיר למה לי דמכיון שמת הנותן ולא חזר בו ממילא זוכה הקטן ע"י האחר ובזה נ"ל ליישב ג"כ מה שהקשו התוס' בריש פ' בן סורר גבי קטן שילוע שאין לו גואל והקשו שם מנ"ל דהאי קטן ממון למ"ד אין זכין לקטן ולמאי דפרישי א"ש דמשכחת ליה לקטן ממון בכה"ג כן נ"ל נכון ועדיין צ"ע:

שם אמר רב נחמן אמר שמואל כו' ורב נחמן דידיה אמר הגדילו אין יכולין למחות. נראה דהדיא מימרא דהכא נמי נפקא להו מהדיא דרב גידל אמר רב אלא דרב נחמן דידיה סובר דבחלוקת הארץ נמי לא היו יכולין למחות ומשמיה דשמואל סובר שהיו יכולין למחות ואף על גב דלענין שבאו כתבו התוספות דאין להביא ראיה מחלוקת הארץ נראה לי דהיינו משום שהיה ע"פ הדיבור ה"ל כמו שבאו ונתרצו אבל לענין שתהא חלוקה קיימת לעולם על שיגדלו שפיר מצינן למילף מחלוקת הארץ אי כח ב"ד יפה או לא דאלת"ה היכי ילפינן מיניה לעיל לענין זכין לאדם שלא בפניו דלמא שאני התם דהוי ע"פ הדיבור ואורים ותומים אלא ע"כ כדפרישית ואתי שפיר נמי הא דאמר שמואל הגדילו יכולין למחות אף

על גב דקי"ל הפקר ב"ד הפקר אלא דכאן מתחלה אין לב"ד להפקיר ממון היתומים בחנם אלא לעשות תקנה לקטנים על שיגדלו שמעי' מיהא מהכא דהב"ד יכולין לחוב ע"מ לזכות בענייני קטנים מדאורייתא אפילו לענין איסור' כמ"ש התוס' כאן לענין תרומה והא דאמרינן לעיל איסורא מממונא לא ילפינן פירשתי במקומו. ובזה נתיישב לי הא דאמר רב הונא בכתובות דף י"א גר קטן מטבילין ע"ד ב"ד והקשו התוספות אמאי הוי קידושיו קידושין הא אין ביד יכולין לעקור דבר מן התורה ונדחקו שם ולמאי דפרישית א"ש דכיון דאין לך לחוב ע"מ לזכות יותר מזה להכניסן תחת כנפי השכינה רשאין הב"ד לעשות כן מדאורייתא כן נ"ל נכון ועדיין צ"ע:

דף מב:

בד"ה הא דטעו כו' ה"ה דמצו למימר הא דטעו בשתו' הא דטעו בפחות משתות כו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל דלרב נחמן מודו חכמים בפחות משתות דמכרן קיים והקשה א"כ שמואל דלא כמאן ותירץ דלשמואל פליגי רבנן אפילו בפחות משתות ועי"ל דלשמואל נהי דבדיינים מודו חכמים בפחות משתות מ"מ באפוטרופוס אינו כן כ"ז מל' מהרש"א ז"ל ודבריו נפלאים בעיני דמנ"ל להתוספות גופייהו הא מילתא דלמאי דרב נחמן נמי הכי הוא דבפחות משתות נמי פליגי רבנן או שמחלק בין דיינים לאפוטרופוס ומנ"ל לאפושי כל הני פלוגתא בין שמואל לרב נחמן. ולענ"ד ירא' להיפוך דנהי דבעלמא מפלגינן בין שליח לדיינים היינו משום שהדיינים יורדין לשומא ברשות ואפי' בע"כ של הבעלי דינים משא"כ בשליח אבל באפוטרופוס של היתומים לא שייך לומר כן דהא ילפינן מקרא דנשיא א' שהב"ד מעמידין אפוטרופוס וא"כ כח אפוטרופוס כמו כח הב"ד עצמו דכולהו שלוחי דרחמנא נינהו אלא עיקר פלוגתא דשמואל ורב נחמן כדפרישית דלשמואל מעיקר הדין אפילו בנשיאים לא אשכחן אלא שתהא החלוקה קיימת על שיגדלו או משום שהיה בגורל ועל פי הדיבור אבל בעלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתועלת היתומים אלא שיהיו מעשיהם קיימים על שיגדלו ולרב נחמן ילפינן מנשיאים שמעשה אפוטרופוס שנתמנה ע"פ ב"ד קיים לגמרי וא"כ לא שייך להקשות כלל שמואל דלא כמאן דאדרבה ככ"ע אתי דאפי' לשב"ג דאמר מכרן קיים משום מה כח ב"ד יפה היינו משום שירדו לשומא ברשות משא"כ באפוטרופוס דמתחלה לא נתמנה אלא על שיגדלו כדפרישית משא"כ לר"נ מקשה שפיר מכח כ"ש והשתא א"ש מה שמדמין התוס' אפוטרופוס לדיינים לענין פחות משתות:

בד"ה אבל שליח כו' וא"ת הא אמרינן בפרק אלמנה כו' ור"ת מפרש דהתם בשליח הדיינים כו' עכ"ל. לא זכיתי להבין דבריהם מה שליחות הדיינים שייך לענין שומא דהא לענין שומא לעולם צריך שלשה דהתם קאמר דהיא מה אלמנה יחידה אף שליח יחיד וליכא למימר דאיירי שהב"ד עשו שלא כדין דא"כ הא אמרינן התם דהיכא שהשומא היתה שלא כדין ה"ל טועין בדבר משנה וחוזר אע"כ דאיירי שנישום על פי ב"ד הדיוטות וכדמשמע שם מל' התוספות בכתובות וא"כ אמאי הוצרך ר"ת לפרש התם בשליח דיינים דשפיר מצינן לאוקמי בשליח שבררה האלמנה והיתומים וירדו לשומא על פי שלשה הדיוטות דכיון שעשו ברשות ה"ל הב"ד הדיוטות כמו ב"ד מומחה וכדאמרי' בסמוך לענין אי אמרי נפלוג בשומא דבי דינא וצ"ע וכבר עלה בלבי עוד לחלק דהכא איירי במטלטלים דבעלמא נקנה המקח משום מחילה וא"כ גבי שליח דלא ידע המשלח למיחל מצי למימר לתקוני שדרתיך משא"כ לענין קרקעות דאין אונאה לקרקעות ולא שייך טעמא דמחילה אלא הא דמפלגינן בין שתות ליתר משתות היינו משום דעל שתות מיקרי כדי שהדעת טועה וה"ל כב"ד שטעו בשיקול הדעת משא"כ ביתר משתות וא"כ היינו טעמא דרבא אמר ר"נ בכתובות דאמר שליח כדיינים כיון שנתרצו היתומים והאלמנה על השליח וטעה בכדי שהדעת טועה מעשיו קיימים ואי משום דלא ידעי למחלי לא איכפת לן דהא אין אונאה לקרקעות כך היה נ"ל לכאורה לולי שהתוספות לא כתבו כן ובתוספות רי"ד כתב בפירוש דאין טעם לחלק בין קרקעות למטלטלים בכה"ג והנלע"ד כתבתי וצ"ע:

בד"ה ה"נ בקונטרס כו' וקשה לרבינו תם כו' משמע דביתר משתות יש להן אונאה ובפרק התקבל אמר רב נחמן זבין שוה מאה במאתן אין להם אונאה כו' עכ"ל. ובאמת דבפרק הזהב דף נ"ז משמע להדיא דר"נ סובר דיש ביטול מקח בקרקעות אלא שהתוספות כתבו שם ג"כ דמהסוגיא דפרק התקבל מוכח דהיינו על פלגא כמו שכתבו כאן ולשיטתם צ"ל דשוה מאה במאתן לאו דוקא או דפלגא לאו דוקא וכבר כתבתי בחידושי לפ' הזהב ליישב דההיא דזבין שוה מאה במאתן דאמרינן בפרק התקבל דס"ד דמצי למימר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקאמר ר"נ אין אונאה לקרקעות איירי במערן וקשיא לן מאי קס"ד דמצי אמר לתקוני שדרתיך דהא מילתא דפשיטא היא שאם המערן אין רוצה לקנות דלא אמרינן שהלוקח נעשה שלוחו בע"כ דהא לא א"ל מידי אלא חכמים עשאוהו כשליח לטובת המערן ומ"ש שם הרא"ש ז"ל דאיירי שהלוקח ג"כ רוצה לבטל המקח א"כ אין זה ענין לטעמא דלתקוני שדרתיך הא מבטל הלוקח בעצמו ודוחק לאוקמי לענין כלי שירצה לתגר לכך העליתי שם דאיירי שהלוקח אומר לדידי שוה מאתן אלא שהמערן אומר שהלוקח הוא כשלוחו ורוצה שהמוכר יחזיר לו מאה ובהא מסיק ר"נ אין אונאה לקרקעות פירוש דין אונאה שיהא המקח קיים ויחזיר אונאה בפלגא אלא לוקח ביטול מקח יש לו בפלגא וא"כ או יבטל המערן המקח וישאר ללוקח או שיתן מאתן ומהשתא אין צריך לומר דלאו דוקא לשיטת ר"ת ממילא מצינן נמי לקיים שיטת רש"י ז"ל דלר"נ ביתר משתות נמי יש מקח אלא דבפרק התקבל מעיקרא הוי ס"ד דדין ביטול מקח במקרקעות כדין אונאה במטלטלים שיהא המקח קיים ויחזיר אונאה ואמר רב נחמן אין אונאה לקרקעות אלא ביטול מקח לגמרי משמע כך נלע"ד לפי שיטת רש"י ודו"ק. ולגירסת ר"ח ור"ת קשיא לי דלא נקיט רבא הכי ולא אמרן כסדר שסידרן ר"נ תו קשיא אמאי פלגינהו רבא לתלת בבי לשתות ויותר משתות הוי מצי לערבינהו ולתנינהו לא אמרן אלא דלא אמרי נפלוג בשומא דב"ד ולא אמרן אלא במטלטלים ויש ליישב:

גמרא והדתניא שליח שלא עשה שליחותו כו' ואמאי נימא אין שליח לדבר עבירה. וקשיא טובא הא בלא"ה ע"כ לענין מעילה לאו מטעם שליחות אתינן עלה דהא אפילו שלחו ביד חרש שוטה וקטן אמרינן התם דבע"ה מעל אף על גב דלאו בני שליחות נינהו כדמקשה הש"ס במעילה ומשני עשאוהו כמעטן של זיתים ואפילו שגרו ביד קוף מעל כיון דאתעביד שליחותיה וא"כ לא גרע פקח מחש"ו וקוף וליכא למימר דודאי גרע דבפקח אין לחייב מטעמא דאתעביד שליחותיה דכיון דאין שליח לד"ע סבור שלא ישמע לו משא"כ בחש"ו אלא דא"א לומר כן דהא בע"ה גופא שוגג הוא וא"כ בודאי סבר שישמע לו תו קשיא לי מאי משני הש"ס יליף חטא חטא מתרומה ואכתי כיון דאין שליח לד"ע כללא הוא בכל התורה כולה מסברא דדברי הרב ודברי התלמיד כו' א"כ לא מהני גזירה שוה להא מילתא לסתור הסברא והכלל כיון דג"ש איצטריך למילי אחריתי כמ"ש רש"י והנלע"ד דהא דאמרינן דאין שליח לד"ע משום דדברי הרב ודברי התלמיד כו' לאו מסברא אמרינן הכי ומטעמא דסבור שלא ישמע דהא בפרק הכונס כתבו התוספות דבשוכר שליח לא שייך האי סברא וכבר העליתי שם בחידושי דבסתם שליחות נמי לא שייך האי טעמא אלא דוקא באומר לדרך הסתה דומיא דמסית ע"ש וכן משמע בסוגייא דשמעתין ובפ"ק דב"מ דף יו"ד דאפילו היכא דלא שייך האי טעמא דסבור שלא ישמע נמי אין שליח לד"ע וכ"כ בחידושי הריטב"א והטעם נראה דכיון דלא ילפינן שליחות בכל התורה אלא מגירושין ותרומה וקדשים לית לן לרבויי אלא דומיא דהנך דלית בהו עבירה משא"כ היכא דאיכא צד עבירה לא הוי דומיא דהנך ולא אמרה תורה שלא נתקלה כיון דלקושטא דמילתא אין לשליח לשמוע לדברי התלמיד אלא לדברי הרב וה"ל האי מילתא כדברי הרב כמו פירכא על מה הצד דילפינן מתרומה וגירושין. ולפ"ז הא דמקשה הש"ס ממעילת השליח לאו לפטור הבע"ה מהאי סברא דסבור שלא ישמע לו דהא שוגג הוא וסבר שישמע לו אלא הקושיא היא דכיון שאין שום דין שליחות בדבר עבירה ה"ל השליח פיקח כאדם אחר העושה מעצמו ויש לחייב השליח וממילא יפטור הבע"ה דאף על גב דמצינן במעילה דשניהם חייבין היינו היכא שהוסיף השליח אבל שני מעילות בענין אחד לא מצינן ויש לחייב השליח כיון שעשה מעשה יותר מלחייב הבע"ה וכל שכן דאתי שפיר טפי להנוסחא שהביא הריטב"א דגרסינן להדיא ונימעול שליח וע"ז משני הש"ס שפיר שאני מעילה דילפינן חטא חטא מתרומה וכיון דילפינן מג"ש וקי"ל אין ג"ש למחצה ואין משיבין על הג"ש שהיא מופנה תו לא פרכינן האי פירכא לחלק בין צד עבירה וכ"ש כיון דלא שייך הכא האי טעמא דסבור שלא ישמע לו כדפרישית ועוד דהשתא לפטור השליח קאתינן דכשעשה שליחותו ה"ל ידו כיד בע"ה כשליחות דעלמא בתרומה וממילא יתחייב הבע"ה כן נ"ל נכון ודוק היטב ולפ"ז נתיישבה קושיית התוספות:

תוספות בד"ה אמאי כו' ואור"י דהכא מיירי אפילו בנזכר שליח קאמר דבע"ה מעל והשתא פריך כו' עכ"ל. ולפי מה שכתבתי אכתי לא פריך שפיר דסוף סוף אין לנו לפטור הבע"ה מטעמא דדברי הרב ודברי התלמיד דהא הבע"ה שוגג הוא וכסבור שישמע לו והנראה מזה דסברי התוספות דהא דדברי הרב ודברי התלמיד כו' לאו משום דסבור שלא ישמע לו אלא לענין גוף השליחות קאי וכדפרישית ומה שכתבו בפרק הכונס לטעמא דדברי הרב משום דסבור שלא ישמע לו היינו לענין דיני שמים או כמו שכתבתי דדוקא באומר לדרך הסתה שייך האי טעמא דסבור שלא ישמע אבל סתם שליח דמי לשוכר ואע"ג דמייתי שם מהשולח את הבערה כבר כתבתי שם דהתם נמי לא איירי ששלחו להבעיר בידים בשל חבירו אלא שמסר לו הבעירה וכדמשמע בפ"ק דב"ק והא דמייתינן נמי בשמעתין מההיא דשולח את הבערה היינו כדפרישית דהיכא דאיכא צד עבירה אין בו דין שליחות כלל כן נ"ל נכון אלא דמלשון התוספות לא ברירא לי אי נחתו להכי והנלע"ד כתבתי:

דף מג.

גמרא אלא לבית שמאי נילף מיניה ופרש"י ממעילה. וקשיא לי דלמא אין ה"נ דלב"ש יש שליח לד"ע בכל התורה ואנן קי"ל כב"ה וליכא למימר דסובר הש"ס דלא אשכחן שום תנא דסובר יש שליח לד"ע הא לקושטא דמילתא לשמאי הזקן יש שליח לד"ע כדמייתי בסמוך וליכ' למימר דלשמאי הזקן גופא מקשה דאמאי איצטריך לאתויי מואותו הרגת בחרב בני עמון ה"ל לאתויי ממעילה הא מצינן למימר דממעילה לא מצי יליף אלא היכא דלא שייך האי סברא דסבור שלא ישמע לו דומיא דמעילה דבע"ה שוגג הוא ושליח שוגג מש"ה ניחא ליה לאתויי מקרא דואותו הרגת לגלויי מילתא שאין לחלק בכך ובכל ענין יש שליח ויש ליישב דקושיא דהכא היינו דמאי דאמרינן בסמוך ואיבעית אימא דשמאי הזקן לא איירי אלא בדיני שמים וסובר המקשה דהכא כי האי שינויא ובדיני אדם ליכא מאן דאמר יש שליח לדבר עבירה וק"ל:

שם הניחא למ"ד כו' אלא למ"ד מלמדין מא"ל. כאן ודאי יש להקשות דלמא האי תנא דס"ל מלמדין סבר בשליחות יד כב"ה וה"ל שלשה כתובים דואי אין מלמדין כדלעיל דף ל"ה ויש ליישב:

שם ליליף משחוטי חוץ. ואף על גב דבשחוטי חוץ חייב כרת דהיינו דין שמים אפ"ה יליף שפיר בק"ו דאפילו בדיני שמים פטור כ"ש בד"א מיהו בסמוך דמקשינן ולמ"ד אין מלמדין האי ההוא מאי דריש ביה ומאי קושיא הא איצטריך לפטור שליחות בשחוטי חוץ מכרת דהוא דיני שמים ויש לומר דכיון דבשוגג חייב קרבן מיקרי דיני אדם וכ"ש למ"ד דאיכא מלקות בחייבי כריתות כן נ"ל:

שם ואילך ההיא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו מאי איצטריך למעט אנוס ותירץ בשם הראב"ד ז"ל דסל"א כיון דכתיב דם שפך איתקש לשופכי דמים דיהרג ואל יעבור ולענין שוגג נמי כתב דאסמכת' בעלמא הוא דהא שוגג חייב קרבן ולענ"ד י"ל דאיצטריך למעט מכרת היכא דבתחלת שחיטה היה אנוס או שוגג ולבסוף נזכר וגמר השחיטה או שהעלה במזיד אפ"ה פטור מכרת כיון שכבר נפסל ואין שם קרבן עליו ואפילו למ"ד לחייב על השחיטה ועל ההעלאה היינו לענין קרבן דמ"מ שוגג מיקרי כן נ"ל:

שם מ"ט דשמאי הזקן. אף על גב דקרא קאמר שנאמר ואותו הרגת מ"מ לא מיסתבר דתלמודא לחייב מקרא דדברי קבלה לענין מיתה בידי אדם כיון דמדאורייתא ילפינן בכל התורה אין שליח לד"ע מש"ה מהדר תלמודא למילף טעמא דשמאי הזקן מדאורייתא והא דמייתי קרא דואותו הרגת היינו להוכחה על דבריו מיהא הא דאמרינן ואיבעית אימא שאני התם דגלי רחמנא ואותו הרגת סובר דילפותא גמורה היא לענין שפיכות דמים דוקא ובסמוך אפרש בענין אחר:

שם מכלל דת"ק סבר אפילו בדיני שמים פטור כו' שמעינן מיהא דפשיטא לתלמודא דלכ"ע בדיני שמים חייב ולא אמרינן דברי הרב ודברי התלמיד כו' וכדאמרינן בהכונס דף נ"ו בשוכר עדי שקר לחבירו. אלא דלפ"ז קשה הרי כתבו התוספות שם דוקא שוכר אבל אומר פטור אף מדיני שמים דסבר שלא ישמע לו לכך נראה כדפרישית בהכונס והבאתיו לעיל דמ"ש התוספות אומר פטור היינו לדרך הסתה ולא לדרך שליחות משא"כ בשולח ה"ל כשוכר שהרי שולחו ע"מ שישמע לו וסתם שליחות נמי בשכר הוא או בטובת הנאה וכ"ש בעובדא דיואב ואוריי' דמייתינן עלה או אפשר דהא דמקשה הש"ס מכלל דת"ק סבר עיקר הקושי' דא"כ הא כתיב ואותו הרגת מכלל דבל"ש מיהא חייב דהיינו נמי דמשני ואיבעית אימא שאני התם דגלי רחמנא ואותו הרגת פי' דאין ה"נ דבעלמ' סובר ת"ק דאומר פטור אף מדיני שמים אלא דוקא בש"ד חייבי בדיני שמים מדגלי ואותו הרגת אלא דהראשון נ"ל עיקר:

תוספות בד"ה שלא מצינו כו' זה נהנה וזה נתחייב וא"ת והאיכא מעילה כו' והשליח לא ידע. עיין במהרש"א שהגיה הנוסחא. ולענ"ד נראה דפשיטא להו להתוספות דהא דאמרינן לא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב אי דמצינן כמה חיובי אף על פי שלא נהנה אלא לעיקר הטעם כיון שהלה נהנה פשיטא לחייב וממילא דיש לפטור את זה שלא נהנה דשני חיובי בענין אחד לא אשכחן וכמו שכתבתי לעיל לענין מעילה וא"כ שפיר כתבו התוספות דע"כ הוצרכו לפרש בלשון קושייתם דאשכחן במעילה זה נהנה וזה מתחייב כשהשליח לא ידע דאי ידע השליח הרי פטור ממעילה וא"כ שפיר יש לחייב המשלח אף על פי שלא נהנה. משא"כ שלא ידע המשלח לא הוצרכו התוספות לפרש בלשון קושייתם אבל מ"מ יפה כתב מהרש"ל ז"ל דאיירי ששניהם לא ידעו כן נ"ל וברור ובמה שכתב מהרש"א ז"ל דהשתא אליבא דב"ש קיימינן דבריו נפלאים בעיני דהא רבא הוא דקאמר הכי דאפילו שמאי הזקן מודה בחלבים

בעריות מטעמא שלא מנינו בכל התורה זה נהנה וזה נהנה כו' אלמא לסובר רבא לסבר' פשוט' היא א"כ הקשה התוספות אליבא לכ"ע הא מנינן במעילה דזה נהנה וזה נהנה ודברי מהרש"א ז"ל וצ"ע:

גמרא איתמר רב אמר שליח נעשה עד ר' שילא אמר אין שליח כו' ואע"ג דבסמוך מסקינן דהשתא דתקון שבועת היסת ה"ל נוגעין בעדותן וא"כ לענין קידושי כסף נמי לכ"ע אין שליח נעשה עד כמ"ש התוס' איכא למימר דרב ור' שילא איירי קודם התקנה לשיטת המפרשים דשבועת היסת לא נתקנה אלא בימי ר"נ ולשיטת רש"י דשבועת היסת נתקנה בימי התנאים איכא למימר דרב ורבי שילא איירי לענין קידושי שטר ועיין בסמוך:

שם כיון דאמר מר שלוחו של אדם כמותו ה"ל כגופו. קשיא לי דכי הוי נמי כגופו מאי הוי הא אמרינן לקמן דף ס"ה דהא דשניהם מודים לא מהני בעדות אשה היינו משום דמחייבו לאחריני ונראה דלאחריני ודאי לא מהני הודאת הבעל דה"ל כנוגע בעדות וא"כ לא שייך האי סברא ואפילו בהכחשת האשה יש לנו להאמינו דמה לי אם יאמר השליח והבעל האחד בפנינו נתקדשה מי לא מהימני השתא נמי ליהמני כדאמרינן לענין גיטין ואי משום דגזירת הכתוב הוא דה"ל כבעלי דבר הא אמרינן דלאו גזירת הכתוב הוא דילפינן דבר דבר ממזון דהיכא שהדבר ברור דקושטא קאמר אפילו הבע"ד מהימן אלא משום דאיכא חובה לאחריני אמרינן דלמא לאו קושטא קאמר וא"כ האי סברא לא שייך בשליח דהא אנן סהדי דקושטא קאמר וכן בשניהם שלוחים דמה לי אם יאמרו בפנינו קדשה תדע דהא אפילו בבע"ד אמרינן כתב בכתב ידו ואין עליו עדים כשר משום דאנן סהדי דקושטא הוא וא"כ ה"נ נימא לענין שליח ועד אחד או שני שלוחים וכ"ש למאי דפרישית בסמוך דהא לענין קידושי שטר איירי דכשר בכתב ידו בלא עדים מדאורייתא ולסברת התוספות ביבמות אפילו מדרבנן וא"כ אמאי לא מהני עדות השלוחים שמעידין שנכתב בציווי ושליחות הבעל וצ"ע:

תוספות בד"ה ע"כ לא פליגי תימא כו' כי נמי פליגי מי לא פריך שפיר ממילתא דב"ה כו' עכ"ל. ולפי מה שכתבתי בסמוך בשיטת רש"י יש ליישב דודאי אי הוי פליגי בשנים היה אפשר לומר דהא דלא מהימני לב"ה היינו בקדושי כסף משום דהוי ליה כנוגעים ורב איירי בקדושי שטר משא"כ עכשיו דלא פליגי אלא בתלתא מדקאמר ב"ש א' שליח ושני עדים משמע דאי כולהו עדים לא מהני וע"כ לאו משום טעמא דנוגעים אלא משום דה"ל כגופו וא"כ מקשה שפיר כן נ"ל וק"ל:

דף מג:

גירושין ניחוש שמא עיניו נתן בה. ויש לתמוה דא"כ בכל גיטין דעלמא ניחוש הכי אע"פ דתרי לא חשידי כדתנן עדים החתומים על גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה והריטב"א ז"ל הרגיש בזה וכתב דלחתום ודאי לא חשידי או להעיד בב"ד אבל לדיבורא קאמרי ותיתי לי דקיימתי מסברא דנפשאי אלא שעדיין לא נתיישבה דעתי בזה דהא בשליח הגט קי"ל דמהימן כבי תרי ובשנים שהביאו אין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם דמה לי אם יאמרו בפנינו נגרשה מי לא מהימני. ועוד דכיון דחיישינן ביה שמא עיניו נתן בה א"כ חשוד על אשת איש כ"ש לחשוד לחתום ולהעיד שקר. ונלע"ד דהאי דינא גופא אתי לאשמעינן דאע"ג דקי"ל שליח שהביא גט בח"ל הרי זה לא ישאנה משום דאפומיה מיתסרי וא"כ שפיר יש לחוש שזה השליח היה יחידי ולפי שנתן עיניו בה לישאנה שכר איש א' שיעמוד עמו ויאמר שהוא ג"כ שליח כדי שלא יצטרכו לומר בפ"נ ובפנ"ח ויהא רשאי לישאנה ובכי האי ודאי חשיד לדיבורא קאמר קמ"ל דמשום האי חששא שהוא מילתא דרבנן לא חיישינן כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם אבל ממונא אימא הני מיפלג פלגי. כאן ודאי יש לתמוה מאי סברא זו לחוש דלמא הני מיפלג פלגי דא"כ בכל עדות ממון שבעולם ניחוש שמא נטלו שכר ע"מ להעיד שקר אע"כ דתרי לא חשידי ומוקמינן להו אחזקת כשרות ואפשר דהכא כיון שנמסר להם הממון יש לחוש טפי שמא שלחו יד לצורכן או שפשעו בהן ואין להם לשלם ואשתמוטי הוא דמשתמטי והשני נותן להן אלא דפשטא דשמעתין לא משמע הכי ונראה דהא דקאמר הני מיפלג פלגי היינו משום דסל"ד כיון שנמסר המעות לידם והמלוה והלוה אין מכחישין זה את זה בברי וברי אלא הכל ע"פ עדותן של אלו וא"כ הרי לדברי המלוה שלא קיבל מהשלוחים א"כ הרי אומר בברי שנשאר המעות ביד השלוחים ומיפלג פלגי וא"כ אין תורת עדים עליהם וה"ל כמו בעל דבר וקמ"ל דלא אמרי' הכי והיינו כדמסיק במגו דאי בעי אמרי אהדרינהו ללוה כמו שנפרש בסמוך:

שם אלא קסבר כו' ומיגו דיכולין לומר אהדרינהו ללוה וכו'. וקשיא לי למאי דמסיק אביי בפ"ק דמציעא דף ח' דהא דלא אמרינן מיגו לחשיד אממונא חשיד אשבועתא היינו משום דחיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו וכתבו כל הפוסקים דהכי קי"ל וא"כ מאי מגו איכא הכא דאדרבא אין לנו להוציא העדים מחזקתן לאחזוקינהו ברשיעי אלא שיש לנו לחוש שמא ספק מלוה ישנה יש להם על המלוה ומש"ה יאמרו פרענו ולא בעו למימר אהדרינהו ללוה לפי שאין להם על הלוה שום ספק מלוה ישנה ולכאורה היה נ"ל דמשום האי חששא דספק מלוה ישנה לא חשידי להעיד שקר וא"כ יותר היה להם להפסיד ללוה ממה שיאמרו פרענו למלוה דבזה תורת עדים עליהם וא"כ הם מעידין שקר ובזה היה אפשר ליישב קושיית התוספות ואף על גב דבעלמא לא אמרינן מגו בשנים מ"מ האי מיגו דהכא עדיף טפי דודאי כל מאי דאית למיעבד עבדי ונהי דחשידי להפסיד ממון חבירו שלא כדין אכתי לא חשידי לעשות איסור חמור דלהעיד שקר אלא דלפי לשון רש"י לא משמע כן שכתב בסמוך בד"ה והשתא דתקון רבנן היסת כו' וניחא להם להפסיד ממון חבירו כו' דאף על גב דחשידי אממון לא חשידי אשבועה וא"כ אכתי עכשיו נמי הא אמרינן דחשידי להעיד שקר ואם כן הא קי"ל דמאן דחשיד להעיד עדות שקר ודאי חשיד אשבועה כדאיתא בח"מ סי' צ"ב אע"כ דכוונת רש"י ז"ל דמכיון שאנו חוששין שהמעות תחת ידם תו ליכא עליהם שום עדות אלא ה"ל כמו בעלי דברים ולא מיקרי עדות שקר כדאמרינן בעלמא יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר ולענ"ד היינו טעמא דבכל נוגע בעדות דפסול משום דה"ל כמו בעל דבר וכמ"ש הסמ"ע בסימן ל"ז בשם העיר שושן ודלא כמו שהשיגו הסמ"ע והש"ך ואין להאריך כאן והשתא א"ש דמקמי דתקון רבנן היסת ואית להו מגו נמצא שאין נוגעין בעדותן וה"ל כמו עדים אבל השתא דתקון רבנן היסת נמצא שהב"ד נזקקין להם להשביען ה"ל כמו בעלי דברים ולא כמו עדים דעלמא ואפשר שזו סברת התוספות ג"כ בד"ה והשתא כו' וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דמקמי דתקון רבנן היסת נמי אמאי אמרינן דאית להו מיגו הא אית לן למימר דנוגעין הם דשמא ספק מלוה ישנה יש להם על המלוה ולא על הלוה וא"כ ה"ל בעלי דברים ולא עדות ואין כאן עדות שקר ואפ"ה לא להימני. מיהו למאי דפרישית בריש פ"ק דמציעא בלשון התוספות בד"ה ובכולהו בעי דלולי וכתבתי שם ליישב שיטת רש"י דהאי חששא דספק מלוה ישנה אינו אלא מדרבנן כמו שהוכחתי ממאי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע ולא מהימן במגו דאי בעי כפר הכל ומאי קושיא דלמא אין לו ספק מלוה ישנה אלא על אותו המקצת שכופר ואין כאן מיגו אע"כ דמדאוריי' לא שייך האי חששא דספק מלוה ישנה אלא דמדאורייתא אמרינן מיגו לחשיד אממונא אלא היכא דאיכא למימר אשתמוטי דקא משתמיט אבל מדרבנן כיון שתקנו היסת ולא אמרינן מגו לחשיד אממונא דהא בכופר בכל לא שייך אשתמוטי כדאית' התם אע"כ דמדרבנן חיישינן שמא ספק מלוה ישנה כו' וא"כ אתי שפיר הסוגייא דשמעתין דמקמי דתקון רבנן היסת ולא חשו לחששא דספק מלוה ישנה כלל א"כ אין על השלוחים תורת בעלי דבר דמיגו דאי בעי אמרי אהדרינהו ללוה ואין הב"ד נזקקין להם כלל ה"ל כמו עדות דעלמא אבל לבתר דתקון רבנן היסת משום האי חששא דספק מלוה ישנה א"כ אין כאן מגו כלל מטעמא דפרישית וא"כ הדר ה"ל בעלי דברים שהרי צריכין לישבע ואין כאן עדות כלל כן נ"ל נכון ונתיישב' קושיית התוספות אלא דהתוספות לשיטתייהו דלא נחתו להאי סברא לחלק בענין מיגו לחשיד אממונא וספק מלוה ישנה בין דאורייתא לרבנן ומש"ה הוצרכו לפרש כאן בענין אחר ולפ"ז הדרא הקושי' לדוכת' מעיקרא מאי מגו איכא האיכא חששא לספק למלוה ישנה לגבי המלוה ולא על הלוה וצ"ע ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף מג ע"ב גמ' מגו דיכולין למימר אהדרינהו ללוה יכולין למימר פרענו למלוה. והקשיתי לשאול למאי דמסיק אביי בפ"ק דמציעא דהא דלא אמרינן מיגו לחשיד אממונא חשיד אשבועה היינו משום דשמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו וא"כ מאי מיגו שייך הכא דשמא אין לו ספק מלוה ישנה אלא על המלוה ולא על הלוה וכתבתי להכריח מזה שיטת רש"י ז"ל בפ"ק דבבא מציעא כמו שכתבתי שם בכוונתו בחידושי בבא מציעא באריכות וכמו שכתבתי כאן בפנים עיין עליו:

תוספות בד"ה לעולם קסבר כו' תימא דמשמע דאי הוי אמרינן כו' עכ"ל. מעיקרא על המקשן לא מצי לאקשויי הכי דשמא סבר המקשה דלא שייך מיגו בעדים כלל וכמו שהקשו התוספות בסמוך מההיא דכתובות דלא אמרינן מגו בשנים אבל על התרצן דנחית לסברת מגו מקשה שפיר דאפילו אי הוי סבר דצריך לפורעו בעדים נמי איכא מגו והא דנקטו במלתייהו מגו דהחזרתי ולא כתבו בפשיטות מגו דנאנסו היינו משום דפשיטא להו דאי טענו נאנסו ה"ל בעלי דברים ממש כדכתיב ונקרב בע"ה אל האלקים והיינו שבועת השומרים וא"כ אין לעשותן כמו עדים ע"י מגו דנאנסו משא"כ לענין מגו דהחזרתי יש מקום להקשות ולומר דשייך מגו מדאמרינן הכא להדיא דאי אמרי אהדרינהו ללוה לא ה"ל בע"ד כיון שאין הב"ד נזקקין אפילו לשבועה בטענת החזרתי וע"ז מתרצים שפיר דמ"מ למ"ד צריך להחזיר בעדים בטענת החזרתי אפילו בפקדון שייך שבועה ואם כן ה"ל כמו בעלי דברים וק"ל:

בד"ה והשתא דתקון וא"ת מ"מ כו' עיין בזה בחידושי הרשב"א ובמה שכתבתי לעיל בל' הגמרא ומתוך דבריו יש ליישב ג"כ מה שלא הקשו התוספות קושיית יש מקשים לעיל דלעיל אפשר לומר דהאי מגו דהכא עדיף טפי דנוח להם להפסיד ממון חבירו מלהעיד שקר משא"כ עכשיו דאמרינן בתר דתקון היסת ה"ל נוגעין ואמאי חשבינן להו נוגעין מה להו לישבע שקר או להעיד שקר וכ"ש במ"ש התוספות דאף לאחר שנשבעו לא מהימני ע"פ השבועה כיון שאין נאמנים בדיבור וא"כ אכתי היא גופא תיקשי דהא עכשיו מהימני למפרע בתורת עדות גמור' דהא מאן דחשיד אעדות חשיד אשבועה אלא השבועה אהני דלא ליהוי נוגעים ומ"מ עיקר העדות במקומו ועומד שהרי אין להאמינם בשבועה יותר מע"י העלאת עדים אע"כ דלא מיקרי עדות כלל שאין כאן עדות שקר כיון דה"ל בעלי דברים וא"כ מקשו שפיר מעיקרא נמי מאי מגו שייך כן נ"ל:

גמרא תנן התם נערה המאורסה היא ואביה כו' כבר הארכתי במסכת גיטין בפרק התקבל לבאר שיטת רש"י ותוספות וכאן אבא בקצרה ליישב סוגיא דשמעתין דכמ"ש התוספות שם דרש"י חזר בו במס' קידושין לפרש לנערה וה"ה לקטנה ובאמת דלפי נוסחת רש"י שלפנינו כתב כאן ג"כ שני הפירושים ודוחק לומר שחזר בו תוך כ"ד אם לא שלא היה כן בפרש"י לפי נוסחת התוספות מ"מ מצאתי מקום לומר דאלו ואלו דברי אלקים חיים הואיל ושניהם יצאו מפירש"י ז"ל ונאמר דבהא גופא פליגי רבי יוחנן ור"ל בשמעתין משום דקשיא לי בהא דנוח ר"ל ככרוכיא בשמעתין ויצאה והיתה ומ"ט לא אסגנחו ביה ואם נאמר דטעמא דרבי יוחנן דלא שייך הקישא לסתור הסברא דקידושין שמפקעת עצמה מרשות אביה א"כ מ"ט דר"ל ועוד דלמאי דמסקינן דטעמא דר"י לאו משום דמפקעת עצמה אלא משום דקידושין מדעתה נראה שאין זו סברא חשובה לסתור ההיקש דהרי כשהיא מקבלת קידושין איכא דעת עצמה ועיין מה שאפרש בזה בסמוך לכך נראה לענ"ד דרבי יוחנן סבר דלרבנן נמי יד אביה עיקר והא דאמרינן בהתקבל דלרבנן יד יתירה זכי לה רחמנא היינו יד עצמה ולפ"ז יש לדקדק היכא אשכחן בגירושין האי יד יתירה דליכא למימר מפשטא דקרא דונתן בידה דאיירי נמי בנערה שיש לה אב הא ליתא דהא לקושטא דמילתא לרבי יוחנן הא דכתיב כי יקח איש אשה דמשמע ע"י עצמה ע"כ לא איירי בנערה שיש לה אב דהא לר"י אין מתקדשת ע"י עצמה וא"כ הא דכתיב נמי בהאי קרא ונתן בידה לאו עלה קאי אע"כ דהא דזכי רחמנא נערה יד יתירה יד עצמה היינו מסברא דכיון דמתגרשת בע"כ ומכנסת עצמה לרשות אביה לא גריעא יד דידה משליחות של אביה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק התקבל וכיון דלא ילפינן בגירושין יד דידה אלא מהאי סברא ממילא לא שייך הקישא בכה"ג כמ"ש בכמה דוכתי במכילתין דמידי דלא כתיב בהדיא אלא מסברא לא שייך לומר אין היקש למחצה אלא הכל תלוי בסברא היכא דשייכי נמצא דלפ"ז ע"כ לרבי יוחנן בגירושין אליבא דרבנן נמי לא איירי אלא בנערה משא"כ בקטנה ודאי אין לה יד עצמה דמהיכא תיתי הא לא אשכחן דזכי לה רחמנא לא בהדיא ולא מסברא דהא אין לה יד בשום מקום ואפילו בתורת שליחות ליתא וכמ"ש הרמב"ן ז"ל משא"כ ר"ל סובר דלרבנן יד דידה עיקר בגירושין דכתיב ונתן בידה ויד יתירה דזכי לה רחמנא היינו יד אביה מדכתיב בקידושין את בתי נתתי ואיתקוש יציאה להוויה וכיון דכתיב בגירושין יד דידה בהדיא ממילא יליף ר"ל אליבא דרבנן בהקישא דויצאה והיתה דבקידושין נמי היא ואביה דאין היקש למחצה וכל שכן דהאי סברא דבקידושין מדעתה לאו סברא אלימתא היא לסתור ההיקש כדפרישית נמצא דלפ"ז לר"ל בגירושין לרבנן לא שני להו בין נערה לקטנה דפשטא דקרא דונתן בידה קאי נמי אקטנה דהא אשכחן מיהא דאית לה יד כשאין לה אב א"כ ה"ה ביש לה אב דהא אית להו לרבנן דשתי ידים זוכות כאחד כך נ"ל בעיקר פלוגתא דר"י ור"ל:

תוספות בד"ה תנן התם כו' ומיהו קשה לקמן בשמעתין כו' עד סוף הדיבור. כבר כתבתי בזה בפרק התקבל לשיטת רש"י ז"ל נהי דלסברת המקשה ע"כ קטנה יש לה יד עצמה מ"מ לסברת התרצן אין לה יד מטעמא דפרישית התם ובהא תליא נמי פלוגתת רש"י ותוס' בדיבור הסמוך דלפרש"י דבקטנה שיש לה אב איירי ולא היא א"כ ע"כ הא דקתני סיפא וכל שאינה יכולה לשמור גיטה היינו דאפילו ע"י אביה נמי לא דאי ע"י עצמה לא מאי איריא אינה יכולה לשמור אפילו יכולה לשמור נמי וליכא למימר דכל שאינה יכולה לשמור באין לה אב אתי לאשמעינן דא"כ אמאי נקטיה ברישא דמתניתין דאיירי בנערה וביש לה אב בסיפא דמתניתין ה"ל למיתני דקטנה שאמרה התקבל אינו גט עד שיגיע הגט לידה ואיירי באין לה אב כמסקנא דלקמן ומכי מטא לידה מיהא מיגרשא והתם ה"ל למיתני דכל שאינה יכולה לשמור אינה מתגרשת אע"כ מדתני דהאי בבא ברישא דמתניתין משמע דאתי לה לאשמעינן דע"י אביה נמי לא משא"כ התוספות לשיטתייהו דקטנה נמי שיש לה אב לרבנן מתגרשת ע"י עצמה ומשמע להו מהאי מתניתין גופא דנערה וה"ה לקטנה שאין סברא לחלק ביניהם וא"כ אתי שפיר דקתני בהאי מתניתין

גופא דלוקא ביכולה לשמור מתגרשת ע"י עצמה אבל באינה יכולה לשמור אינה מתגרשת ע"י עצמה אבל ע"י אביה מתגרשת בפ' התקבל כתבתי בזה בארוכות ע"ש:

שם בגמ' קידושין דמפקעת עצמה מרשות אביה. כבר כתבתי בריש מכילתין גבי בכסף מנ"ל לבתר דילפינן מאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר דכסף קידושין לאביה א"כ קאמר הכא שפיר דבקידושין מפקעת עצמה והיינו לענין כסף קידושין גופא דכיון שהתורה זיכתה לאב ואפשר דשקיל תרקבא דדינרא לא מסתבר לומר דשתי ידים זוכות כאחד דלאו כל הימנה להפסיד זכות אביה כדאמרינן כה"ג לענין מעשה ידיה בכתובות פרק נערה ועיין בחידושינו לעיל דף ג':

דף מד.

גמרא אלא אי איתמר הכי איתמר אמר ר"י בר חנינא כו' קידושין למדעתה אביה ולא היא. לכאורה יש לתמוה דאדרבה כיון דמדעתה אדרבה אית לן למימר דמתקדשת מדעת עצמה ועוד היאך אתי האי סברא דמפקא מהקישא ולפמ"ש אתי שפיר דבלא"ה לא שייך לרבי יוחנן האי הקישא דהכי כיון דבגירושין גופא לא כתיב בהדיא אלא יד אביה משא"כ יד עצמה לא יליף לה אלא מסברא והיינו האי סברא דקאמר הכא דכיון דגירושין בע"כ לא גרע יד דידה מחצר אביה או משליחות אביה כשיטת הרמב"ן ז"ל בפ' התקבל משא"כ בקידושין לא שייך האי סברא ועי"ל דלרבי יוחנן לרבנן אלים להו הך סברא נמי דאין שתי ידים זוכות כא' אלא דבגירושין לא איכפת להו כיון דהוי בע"כ משא"כ בקידושין דמדעתה לא שייך לומר שתי ידים זוכות כא' לפי שאין כל הדעות שוות כן נ"ל:

שם השתא דאתי להכי ר"י נמי לא תיקשי שאני מאמר דהואיל וזקוקה ועומדת. יש לדקדק מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר ונראה דמעיקרא הוי סבר דנהי דזקוקה ועומדת מ"מ כיון שיש לאביה זכות בכסף קידושין וה"ה בכסף מאמר מיקרי שפיר מפקעת עצמה כיון דמפסדת לאביה שאפשר שיקבל מאמר מיבם אחר וע"ז משני השתא דמ"מ לא מיקרי הפקעה שהרי זה היבם שעושה בה מאמר יכול להפקיעה בעצמו מרשות אביה כיון שהיא זקוקה לו ויכול לבא עליה בע"כ תו לא מיקרי הפקעה:

שם תנן האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא. והקשה הרשב"א והריטב"א ז"ל בחידושיהם דמאי קושייא דלמא ודאי בו ובשלוחו אין אבל בה נהי דמתקדשת ע"י עצמה אפ"ה אינה יכולה לעשות שליח כדפשיט ליה רב נחמן לרבא בסמוך וא"כ שפיר דייקינן דבשלוחה לא אף דריש לקיש ותירצו דאכתי ה"ל למיתני בה לחוד ע"ש ולכאורה הוא דוחק ועיין במהרש"א. אמנם למאי דפרישית לעיל יש ליישב בפשיטות דהא דפשיט רב נחמן לקמן דנערה שיש לה אב אין עושה שליח הא אסיק בטעמא דלא אלימא ידה כיד אביה לאשוויי שליח וא"כ היינו דווקא למאי דקי"ל כרבי יוחנן דכפרישית דעיקר פלוגתא דר"י ור"ל בשמעתין היינו דר"י ס"ל יד אביה עיקר משא"כ לר"ל דס"ל דלרבנן ע"כ ידה עיקר ומש"ה פשיטא ליה דפליגי נמי בקידושין והיינו משום דמוקי לפשטא דקרא דכי יקח איש אשה בכל נערה אף שיש לה אב ועלה כתיב ונתן בידה והא דס"ל לרבנן יד יתירה זכי לה רחמנא סבר ר"ל דהיינו יד אביה ולפ"ז ודאי לר"ל אליבא דרבנן כיון דאביה עושה שליח כ"ש היא עצמה דהא ידה עיקר ואלים טפי מיד אביה ועוד כיון דקרא איירי בנערה שיש לה אב לר"ל אליבא דרבנן ובה כתיב ונתן בידה ושלחה מביתו וילפי' מושלחה שהאשה עושה שליח א"כ ממילא דאנערה שיש לה אב נמי קאי וא"כ מקשה שפיר. והשתא לפ"ז יש לפרש ג"כ בפשיטות הא דמסקינן בסמוך הא מני ר"ש היא דבשליחות ס"ל כרבי יהודה דלשון ובשליחות אין לו משמעות כלל לפי הסוגייא כמו שכתב מהרש"א ז"ל ונדחק ליישב. אמנם למאי דפרישית אתי שפיר משום דלא בעינן לאוקמי מתנית' דהכא לר"ל לגמרי כרבי יהודה לנערה אין מתגרשת ומתקדשת ע"י עצמה כלל דא"כ תיקשי סתם מתניתין דהכא אסתם מתניתין דפרק התקבל דקתני דאפילו בקטנה משהגיע לידה מתגרשת ולר"ל איירי ביש לה אב כדפרישית דהך מתניתין דקטנה דהתם נשנית בדרך מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם וא"כ תיקשי הך סתמא אסתמא דהכא. ומש"ה ניחא ליה לגמרא לומר דר"ל מוקי למתניתין דהכא כרבנן בהא דנערה מתגרשת ומתקדשת ע"י עצמה אבל במאי דס"ל לרבנן דיד דידה עיקר כדפרישית (ואפשר דלר"ל פשיטא ליה דהך מילתא מלישנא דרבנן דפרק התקבל גופא דקתני היא ואביה והיינו דרך לא זו אף זו ש"מ דידה עיקר) בהא מילתא לא ס"ל דתנא דהכא כרבנן דהתם דלדידהו ודאי איירי פשטא דקרא ביד דידה ומש"ה עושה שליח כדפרישית אלא כרבי יהודה דמוקי לפשטא דקרא באין לה אב וביש לה אב יד אביה עיקר אלא דמסברא ס"ל לתנא דידן דאפ"ה יד יתירה זכי לה רחמנא כיון שיש לה יד כמו שהארכתי בגיטין. דכיון דיד אביה עיקר אינה יכולה לעשות שליח כמו שפשיט ר"נ לקמן. והשתא א"ש הא דקתני במתניתין האיש מקדש את בתו בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא דלמעוטי שלוחה לחוד אתי והיינו דמסקינן דבשליחות לחוד ס"ל כרבי יהודה. כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה נוח ר"ל כו' אבל לקבל גיטה יש לה יד כיון שנשאת עכ"ל. לשון כיון שנשאת תמוה מאד ועיין במהרש"א שכתב באמת נשאת לאו דוקא אלא בנתארסה וטעמא הוא דקיהיב למילתא דמשנתארסה קודם הגירושין יצאה מרשות אביה ע"ש. ומלבד שהוא דוחק אלא דא"א לומר כן לדבריו דתינח היכא דיש לה אב אבל באין לה אב דלא שייך האי טעמא ממילא יש להשוות קידושין לגירושין מנ"ש דר"ל והא ודאי ליתא דהא קטנה שאין לה אב אע"ג דמתגרשת ע"י עצמה לכ"ע אפ"ה אינה מתקדשת ע"י עצמה והדרא קושיא לדוכתא. לכך נלע"ד לפרש דברי התוספות כפשטן כיון שנשאת דוקא ולא טעמא דקיהבי למילתא אלא דאשכחן מיהא דע"כ קטנה יש לה יד מדאורייתא דאל"כ בנשאת מי יקבל גיטה דכיון שנשאת אין לאביה רשות בה אף לענין גירושין כמו שאבאר בסמוך. וליכא למימר דאה"נ דקטנה שנשאת אינה מתגרשת מלבד שאין הדעת סובלת אלא דלענ"ד מקרא מלא הוא דלממעטינן משלחה וחוזרת מקרא דושלח שמעי' בהדיא דכל קטנה שהגיעה לכלל משלחה ואינה חוזרת קרינן בה ושלחה מביתו. ופשטא דקרא בנשואה איירי כדכתיב ושלחה מביתו וביתו היינו נשואה כן נ"ל נכון בעזה"י בכוונת התוספות וכיון דאשכחן בנשואה ממילא דה"ה לארוסה שאין לה אב דמ"ש ותו לא מידי ודו"ק:

דף מד:

איתיביה קטנה שאמרה התקבל לי גיטי כו' הא נערה ה"ז גט כו'. לפי מה שנסתפקו התוספות לעיל דף ט' ד"ה ומקבלת את גיטה דאפשר דהאב יכול לקבל גט לבתו הקטנה אף משנשאת א"כ הוי מצי לאוקמי מתניתין דקטנה בנשואה וליכא למימר דהיינו בכלל מאי דמשני באין לה אב (וכדאמרינן בעלמ' דמשניסת הרי היא כיתומה בחיי האב) אלא דלפ"ז לא הוי מקשה שפיר והא מדקתני סיפא אם אמר לה אביה כו' מכלל דביש לה אב עסקינן דהא דקושטא דמילתא ביש לה אב איירי רישא וסיפא דהא בקטנה שנשאת בין היא ובין אביה מקבלין את גיטה אלא דאביה עושה שליח ולא היא משא"כ בנערה דייקינן שפיר דעושה שליח דהא בנערה נשואה ודאי אין לאביה רשות בה אפילו לענין גירושין וכמו שכתבתי שם דף ט' אע"כ מוכח מסוגיא דהכא דקטנה שנשאת נמי אין לאביה רשות בה אף לענין גירושין כדמסקו התוס' לעיל בשם ר"י דמייתי ראייה מהירושלמי. ולענ"ד ה"מ להוכיח מסוגיא דהכא:

שם איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה כו' וכתב הר"ן ז"ל מדלא מחלק כאן אי אביה כאן או במדינת הים כדלקמן ע"כ משמע דבכל ענין איירי ולכאורה בתחלת העיון הי' נ"ל לפ"ז דהא דאמרינן בסמוך חיישינן שמא נתרצה האב נ"ל דלדידן קאמר להיכא דאביה כאן חיישינן שמא נתרצה ואמר לה צאי וקבלי קידושיך דמהני כדלעיל דף י"ט אבל לשמא נתרצה כששמע ליהוי קידושין למפרע כפרש"י בסמוך ליכא למיחש הכא לספק קידושין דממ"נ אם הוא כאן ושתק יש לנו לומר דמסתמא ניחא ליה והוי ודאי קידושין כדאמר רבי ירמיה בר אבא לקמן ואפשר דלענין קידושין כ"ע מודו שאין אדם שותק אם תתקדש בתו למאן דלא ניחא ליה וכמו שאפרש לקמן ואם הוא מוחה לא שייך לומר שמא נתרצה ודוחק לאוקמי דלא ידעינן אם שתק בשמיעה ראשונה או מיחה ועוד דלכאורה מ"ש רש"י ז"ל דאם נתרצה כששמע ה"ל קידושין למפרע היינו משום דה"ל כאילו אמר לה הרי את מקודשת ע"מ שירצה אבא וכאומר מעכשיו דמי וא"כ לא שייך לאוקמי הכא מילתא דרב במאי דאמרינן לקמן ע"מ שירצה אבא אי ה"ל כע"מ שישתוק או ע"מ שלא ימחה ותו לא שייך שמא נתרצה אע"כ כדפרישית דחיישינן שמא א"ל צאי וקבלי קידושיך משא"כ כשאביה במדינת הים לא שייך לומר שמא א"ל צאי וקבלי קידושיך אלא שמא נתרצה כששמע אלא דמלשון רש"י ותוס' והרשב"א והר"ן ז"ל משמע דכולה סוגיא לא איירי מחששא דצאי וקבלי קידושיך אלא לשמא שמע ונתרצה וכמו שאפרש בל' רש"י ז"ל בסמוך אלא שלא נתבאר כל הצורך אמאי לא חיישינן באמת לשמא א"ל צאי וקבלי קידושיך ומצאתי להר"ן ז"ל שכתב בסוף הסוגייא לפי שאין אדם רגיל לומר לבתו שתקבל קידושין ולכאורה היה נ"ל בזה משום דאמרינן לעיל אסור לקדש את בתו כשהיא קטנה אלא דממה שכתבו התוספות דה"ה בנערה שייך פלוגתא דרב ושמואל וקרנא תו לית לן למימר הכי ואי משום דמצוה לקדש בו יותר מבשלוחו תיקשי לן הא דאמרינן לקמן בסמוך ודלמא שליח שוייה ואמאי הא אמרינן דלית לן למיחש כיון דמצוה בו יותר מבשלוחו מיהו יש ליישב דשאני התם דלכל שכן שאין אדם רגיל לקדש אשה לבנו שלא מדעתו דלא מהני כלל מש"ה יש לנו לחוש דלמא שליח שוייה משא"כ הכא. אמנם לענ"ד אין צורך לכל זה דנ"ל ברור דהא דאומר אדם לבתו צאי וקבלי קידושיך צ"ל לה דוקא בפני עדים דאל"ה כל קטנה יכולה להפקיע עצמה מיד אביה ותקבל קידושין מאחר ותאמר שא"ל אביה צאי וקבלי קידושיך אע"כ כדפרישית כיון שהיא ברשות האב א"א להפקיע ממנו אלא בעדים כל שכן בדבר שבערוה ואף לשיטת הרא"ש ז"ל בשמעתין דהשיא דלקמן דחיישינן דלמא שליח שוייה דמוכח שאין שליחות הקידושין צריך עדים היינו כמו שמפרש שם דכיון ששניהם מודים אין צורך לשליחות והוספתי נופך משלי דאף על גב דקי"ל דשניהם מודים לא מהני משום דמחייבי לאחריני היינו לענין שתהא מקודשת למפרע מה"ט משא"כ במכאן ולהבא אם שניהם רוצים בידם להתקדש בעדים ומש"ה לא שייך חובה לאחריני לענין שליחות דהשליח מהימן כבי תרי כיון דלא מהני עדותו אלא אם יודו שניהם בסוף וה"ל מילתא דעבידא לאגלויי ולא משקר כיון דלא שייך לומר שמא שכרו הבעל או האשה להעיד שקר כיון דלא מהני עדותו אלא אם יודו דיחולו הקדושין מהשתא ותו ליכא חובה לאחריני כמו שנבאר היטב לקמן גבי המקדש בעל אחד משא"כ הכא בקידושי צאי וקבלי קדושיך ודאי לא מהני אלא בעדים כשירים א"כ כיון דהשתא ליכא סהדי לית לן למיחש שמא א"ל בפני עדים דהא דאמרינן בכמה דוכתי דאיכא עדים במדינת הים היינו כשיצא הקול ועוד נראה דכיון דבעינן עדים בא"ל צאי וקבלי קידושיך צריכה שתקבל הקידושין בפני אותן העדים עצמן דאל"כ ה"ל חצי דבר לעדי קדושין לחוד לא מהני כלל בקטנה ועדי אמירה לחוד כל שכן דלאו מילי הוא וכמו שהקשו התוספות בפרק התקבל דף ס"ג ע"ב בד"ה אפי' ותירוצם לא שייך כאן מיהו כבר כתבתי שם בחידושי לגיטין דלשיטה אחרת יש דבכה"ג לא מיקרי חצי דבר מ"מ לדברים הראשונים במקומן דלית לן למיחש במה שצריך עדים דלמא איכא סהדי מש"ה הוצרכו רש"י וכל המפרשים לפרש שמא נתרצה כששמע דבזה אין צורך לעדים אלא כיון שנתרצה מאליו ה"ל קדושין למפרע כמו שיבואר בסמוך בעזה"י ולענ"ד לזה נתכוין רש"י ז"ל בלשונו הנח בד"ה קטנה כו' לא א"ל אביה לקבל קידושין פסיקא ליה שלא א"ל כיון דליכא עדים כן נ"ל ודו"ק:

שם אמר קרנא דברים בגו אם גט למה מיאון ואם מיאון למה גט. ולכאורה האי בבא דאם מיאון למה גט שפת יתר הוא למאי דמשמע בסמוך דלא שייך מיאון כלל אלא לאחר הגט משום חששא דקידושין לאחותה ולכאורה היה נ"ל בזה ליישב לפי השיטה שכתבתי בסמוך דשמעתין איירי בין כשאביה כאן בין אם הוא במדינת הים ולקמן בדף הסמוך ע"ב כתבו התוספות בשם השאלתות והלכות גדולות דקטנה שהלך אביה למדינת הים תקנו לה רבנן נשואין וא"כ משמע דיוצאה במיאון כמו שאבאר בסמוך בלשון התוספות וא"כ שפיר קאמר קרנא משום דמשמע ליה דשמואל בכל ענין קאמר והשיב קרנא אם גט פירוש בהאי דאביה כאן דחיישינן לקידושין לאורייתא וצריכה גט למה מיאון ואם מיאון פירוש דבהאי דאביה במדינת הים דשייכי קידושין דרבנן אפילו בלא חששא דנתרצה וסגי לה במיאון א"כ למה גט ואף על גב דבלא"ה הוי פריך שפיר כיון דשמואל מצריך גט א"כ יצאנו מידי כל החששות דכל שיוצאת במיאון כל שכן דמהני לה גט ומיאון למה מ"מ איכא למימר דקרנא דינא קאמר דבאביה כאן צריכה גט ולא מיאון ובאביה במדינת הים ס"ל דלא שייך האי חששא דשמא נתרצה למאי דפרישית מעיקרא בסמוך וליכא אלא קידושין דרבנן כשיטת השאלתות וה"נ וקאמר דסגי לה במיאון ועי"ל דלא פסיקא ליה לקרנא כל כך אי איירי שמואל בשני החלוקים ואפשר דמודה שמואל בחדא מש"ה הוצרך להקשות בלשון כפול ובהכי הוי אתי שפיר הא דאפכוה ושדרוה לקמיה דרב ופרש"י משום דשמואל אוהבו היה ואכתי יש לתמוה דה"ל לשדורי קמיה דרב סתמא קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה מאי וחלופי גברא למה להו ולמאי דפרישית אתי שפיר שהוצרכו לשנות הדברים ככתבן כיון דממילתא דקרנא שמעינן דאיירי בתרווייהו באביה כאן ובהלך למדינת הים וא"כ ע"כ איצטריך להשיב על שני החלוקות משא"כ אי שלחו ליה סתמא אפשר לפרש על א' משניהם ואכתי איכא מספקא להו כדאשכחן כה"ג בכתובות דף ס"ט אלא דאכתי אין מוכרח מדברי קרנא כל כך אם פוסק הדין בשניהם כדפרישית או שאמר בל' קושיא כדמשמע מפשטא דשמעתין מש"ה אפכוה ושדרוה לישנא דקרנא בשם שמואל ובודאי אין דרך שמואל להקשות בל' קושייא על דברי קרנא תלמידו ולא יפסוק הדין אע"כ לישתמע מהאי לישנא משמיה דשמואל דבתרווייהו דינא קא פסיק ואזיל כדפרישית וע"כ יפסוק רב ג"כ הדין בשני החלוקים כן נ"ל לכאורה ועמ"ש בסמוך בל' התוספות מיהו לפי שיטת התוספות למאי דמשמע מדבריהם דליכא למימר דבלא שדיך לרב ושמואל צריכה מיאון א"כ א"ש טפי הא דקאמר קרנא אם גט למה מיאון בשדיך ואם מיאון למה גט היינו בלא שדיך וכמו שאבאר בלשון התוספות והא דאפכוה ושדרוה נמי כדפרישית:

שם א"ל הא מר עוקבא ובית דינו בכפרי אפכוה ושדרוה לקמיה דרב. עיין בחידושי הריטב"א ולענ"ד שהם שלחו למר עוקבא ומר עוקבא גופא אפשר דס"ל כקרנא אלא שלא רצה להורות נגד שמואל דרבו היה כדאיתא במ"ק דבכל יומא הוי מלווי ליה על אושפיזיה ומש"ה שדרוה לקמיה דרב אלא שהיה חושש דרב גופא נמי יחוש לכבודו של שמואל משום מעשה דלטייה ואדבריה עליה ולא יפסוק כנגדו במה

שהורה כבר למעשה להחמיר ומש"ה אפכוה ושדרוה לוואי לא יחוש רב לכבודו דשמואל לפסוק כמותו להקל כך נ"ל:

שם אמר ר"נ והוא שהלכו. נ"ל דהיינו שידוע לנו בעדים שהלכו דאלת"ה כי לא שליך נמי איכא למיחש האי חששא גופא דלמא שליך מעיקרא כיון דחיישינן שמא נתרצה ומסתמא שליך אע"כ כדפרישית:

שם אמר רב אחא כו' חיישינן שמא נתרצה. הא דלא ניחא ליה לרב אחא דצריכה גט מדרבנן דחיישינן שמא יאמרו שנתקדשה ע"י אביה ומה"ט צריכה מיאון שמא יאמרו אין קידושין תופסין אלא דרב אחא אמימרא דרב נחמן קאי דקאמר והוא שהלכו ואי ס"ד דמש"ה צריכה גט שמא יאמרו שנתקדשה ע"י אביה מה לי שליך מה לי לא שליך אע"כ דכולהו חששא מדאורייתא איירי ועיין בסמוך:

שם צריכה מיאון שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה. בכל קידושי ספק לא מצרכינן מיאון מה"ט אפילו בקידושי ספק דקטנה דכאן שייך מיאון כיון שהספק מחמת חשש קידושי קטנות וע"י מיאון יתברר שאין כאן קידושי גלות ע"י אביה אלא כשאר קידושי קטנה המתקדשת ע"י עצמה כן נ"ל נכון וכן כתבו המפרשים:

רש"י בד"ה והוא שהלכו כו' דאיכא לספוקי שמא נתרצה כששמע וה"ל קידושין למפרע עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה במאי ה"ל קידושין למפרע ליכא למימר דה"ל כאילו אמר המקדש התקדשי לי ע"מ שירצה אבא משום דאדם יודע שאין קידושין לקטנה דמ"מ הנהו קידושין מידי ממשא אית בהו קודם ששמע האב דהא קטנה היא וכיון שהמעשה לית בהו ממשא עכשיו א"כ התנאי שהתנה עמה אינו כלום ונהי דאסברה לן הרשב"א ושאר מפרשים דכיון שנתרצה בשעת שמיעה אמרינן דהוכיח סופו על תחלתו דמעיקרא נמי ניחא ליה וזכתה לו בתו בתורת זכייה כשיטת האומרים דקטנה יש לה זכייה מדאורייתא לזכות לאחרים והיינו לאביה אלא דאין זו שיטת רש"י ז"ל כמ"ש בחידושי לגיטין בפרק התקבל ע"ש ועוד דמ"מ מה שאמר לה התקדשי לי לאו כלום הוא כיון דלאו בת קידושין היא וע"כ לא יליף ר"נ לעיל מקדושי ייעוד אלא לאומר לבתו צאי וקבלי קדושייך מהני דכיון דאמר לה בפירוש א"כ ידה כיד אביה ונהי דקטנה בעלמא אין לה יד לקידושין כלל מ"מ לדעת אביה יש לה וכמ"ש שם בחידושי ובשיטת הרשב"א ז"ל משא"כ היכא דלא אמר לה אלא שאנו רוצין לומר שתזכה לו בתורת זכייה ואפילו את"ל דיש לה זכייה לאחרים מ"מ כיון שאביה לא א"ל בפירוש א"כ אין כאן קבלת קידושין דהא יד דידה לאו כלום הוא וליכא למימר דכיון דשליך נעשה כאילו א"ל צאי וקבלי קדושייך וכמ"ש הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד דמלבד מה שהקשה הרשב"א ע"ז עוד יש להקשות א"כ מאי חיישינן שמא נתרצה דקאמרינן והיינו כששמע ותיפוק ליה משום ריצוי דמעיקרא אע"כ דמאי דשליך לא הוי אלא כגילוי מילתא דניחא ליה לענין שאם נתרצה כששמע נאמר הוכיח סופו על תחלתו דבשעת קבלת הקידושין נמי בהאי גילוי דעת דמעיקרא הוי קאי והוי ניחא ליה וזכתה לו בתו בתורת זכייה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דאכתי אין כאן קבלת קידושין כיון שלא א"ל צאי וקבלי קדושייך כדאשכחן דאמר רב נחמן שצריך עכ"פ שיאמר לה כן ונהי דבשעת שמיעה ודאי איכא למימר דהוי קידושין מהאי שעתא אף על פי שנתאכלו הקידושין כיון דמעיקרא בתורת קידושין אתא לידה מ"מ קידושין למפרע אמאי הוי וצריך עיון גדול ליישב ולעתי לפרשה אי"ה בחידושי פוסקים אבל במ"ש הרשב"א ז"ל דה"ל כאילו אמר המקדש ע"מ שירצה אבא יש לתמוה יותר כמו שכתבתי ודו"ק ועיין במ"ש בסמוך בשיטת הרי"ף ז"ל:

שם עולא אמר אפילו מיאון א"צ אף על גב דשליך כו' ויש לתמוה היאך מתמה סתמא דתלמודא כ"כ במאי דקאמר אף על גב דשליך דהא לקמן בהא דמסקינן דכפי' אמר מר דלא ס"ל כרב ושמואל משמע בהדיא דאפילו בשליך לא קי"ל כוותייהו דהא אמאי דמקשינן ולמאי דרצויי ארצי קמיה מסקינן הכי והיינו שליך וכ"כ רוב הפוסקים וכמ"ש התוספות לקמן וליכא למימר דהא דמתמה הש"ס ואף על גב דשליך היינו אמאי דקאמר עולא דא"צ מיאון ואף על גב דרב ושמואל גופא לא מצרכי מיאון אלא משום חששא דשמא יאמרו איכא למימ' משום דבלא"ה בגט סגי לה דלא גרע גט ממיאון אבל מיאון לעולם סבר הש"ס דצריכה בדשליך הא ליתא דלענין מיאון גרידא מה חילוק יש בין שליך או לא שליך ועמ"ש בסמוך בלשון התוספות וע"ק דללישנא דאיכא דאמרי מפרש רש"י דאיירי אפילו בשליך ואם כן דללישנא קמא אמאי מתמה הש"ס בפשיטות להקשות אף על גב דשליך ויותר יש לתמוה על שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו לפסק הלכה דאף על גב שנתרצה האב בפירוש לא מהני כלל ומלבד מה שתמהו עליו כמבואר בלשון הרא"ש ז"ל דמנ"ל הא י"ל לתמוה יותר בהא דמתמה הש"ס הכא ומקשה אף על גב דשליך משמע דסברא פשוטה היא דאפילו לשמא נתרצה חיישינן והנלע"ד בזה להסכים שיטת רש"י ז"ל לשיטת הרי"ף ז"ל וטעמא דהרי"ף נפרש תחלה דפשיטא ליה להרי"ף ז"ל דהא דפליג עולא אדרב ושמואל וכן רבה בר שימי לקמן דקאמר בפירוש אמ' מר דלא ס"ל דרב ושמואל והכא מסקנא דשמעתין טעמא דכולהו לאו משום דלא חיישינן שמא נתרצה דאי ס"ל דריצוי מהני מדאורייתא פשיטא דמשום חומרא דעריות הוי לן למיחש בכולהו ספיקי דמספקא לן היכא דאיכא חשש קידושין דאורייתא וכל שכן אי איירי כשאביה במדינת הים דאמאי לא חייש עולא לשמא נתרצה האב כששמע כיון דאחר כוונת הלב של אביה תליא מילתא כיון דשליך קודם שהלך למדינת הים היאך לא ניחוש דלמא נתרצה כששמע וכן כשאביה כאן נמי כיון דשליך יותר ראוי לומר דהא דשתיק מעיקרא מינח ניחא ליה ממה שנאמר דודאי מירתח רתח אע"כ דטעמא דעולא דלא חייש היינו משום דס"ל דאפילו נתרצה האב כששמע אכתי לא הוי קידושין דאורייתא והיינו כדפרישית דכיון דאין יד לקטנה לא שייך לומר דהוי קידושין למפרע וכדמוכח בהדיא מימרא דר"נ דף י"ט דיליף לאומר אדם לבתו קבלי קדושייך ויליף מקדושי ייעוד דע"כ הוי כמאן דא"ל צאי קבלי קדושייך משמע דבלא א"ל לא מהני אף על גב דכשמכלה לא גרע משליך כיון שיכול לייעדה בע"כ ולאחר שייעדה ודאי נתרצה כיון דגזירת הכתוב היא בע"כ של האב יענה אמן אע"כ דאפ"ה לא מהני אלא משום דה"ל כא"ל מעיקרא בפירוש קבלי קדושייך וכן לדברי הרי"ף ז"ל לפסק הלכה והשתא אתי שפיר דללישנא קמא ע"כ א"א לומר כן כיון דעולא אמימרא דרב ושמואל וקרנא קאי ואינהו ודאי ס"ל דבנתרצה הוי קידושין דאורייתא ואין קידושין תופסין באחותה והא דקפסקי ואמרי קטנה שנתקדשה שלא לדעת צריכה גט ומיאון אף על גב דבנתרצה בפירוש א"צ מיאון אע"כ דנתרצה האב לא מיקרי שלא לדעת והשתא אי ס"ד דפליג עולא אפילו בנתרצה האב ה"ל למימר בהדיא דאפילו מדעת אביה זימנין דא"צ גט והיינו כשנתרצה לאחר ששמע משא"כ בשלא נתרצה אין כאן רבותא דא"צ מיאון דרב ושמואל גופא לא מצרכי מיאון אלא לאחר הגט אע"כ דמודה עולא בנתרצה וא"כ מתמה הש"ס שפיר אף על גב דשליך דפשיטא דיש לחוש לספיקא דאורייתא ולומר שמא נתרצה משא"כ ללישנא בתרא דעולא לא קאי ארב ושמואל אלא מימרא לנפשיה וא"כ שפיר יש לומר דאפילו נתרצה האב כששמע מיקרי שלא לדעת אף על גב דשליך ולעולם לא הוי קידושין אלא כשא"ל קבלי קדושייך כמימרא דר"נ לעיל כן י"ל ונכון הוא. ולפ"ז יש ליישב שיטת רש"י ז"ל שכתב דלאיכא דאמרי איירי עולא אפילו בשליך אף על גב דללישנא קמא מתמה הש"ס בפשיטות אף על גב דשליך והיינו כדפרישית בשיטת הרי"ף. אלא שמצאנו לרש"י ז"ל לקמן בדף הסמוך ע"ב גבי בפירוש אמר מר דלא ס"ל הא דרב ושמואל שכתב דלא חיישינן לשמא נתרצה אא"כ שמענו משמע דבשמענו שנתרצה בפירוש פשיטא ליה דלכ"ע הוי קידושין דאורייתא וכן דקדק הרא"ש ז"ל אלא דאפשר דאין זה מוכרח דמ"ש רש"י ז"ל אא"כ שמענו היינו ששמענו שנתרצה קודם קדושין וא"ל קבלי קדושייך דומיא דשליח שוויה דאיירי קודם הקידושין ובסמוך בד' התוספות אפרש שיטת רש"י בדרך אחר ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף מד ע"ב בגמרא עולא אמר אפילו מיאון א"צ אע"ג דשליך וכו' וכתבתי ליישב שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ממה שהקשו עליו ולענ"ד שהיא ג"כ שיטת רש"י ז"ל ועיין ג"כ מ"ש בלשון התוספות בד"ה אלא לאו לקידשה שכתבתי ראיה ברורה לשיטת הרי"ף ז"ל וסייעתו:

שם מאן דמתני הא לא מתני הא. ולכאורה יש להקשות למאי ס"ל לעולא דרב ושמואל איירי אפילו בדלא שליך א"כ אפילו נתרצה כששמע מאי חשש קידושי דאורייתא שייכי הכא דודאי ליכא למימר דכיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי הוי ניחא ליה כיון דלא גלי דעתיה מעיקרא דבכולה תלמודא פשיטא לן דהיכא דאיכא צד חובה לא אמרינן הוכיח סופו על תחלתו כדמוכח בשיחרורי עבדים בגיטין דף י"ב ובדוכתי טובא אם לא שנאמר כשיטת הרשב"א ז"ל דה"ל כאילו אמר המקדש ע"מ שירצה אבא ויותר נראה דמשום חומרא דעריות ואף על גב דלא שליך חיישינן דלמא שליך או שנאמר דסבר עולא דרב ושמואל מצריכי גט מדרבנן שמא יאמרו שנתקדשה ע"י אביה כן נ"ל:

תוספות בד"ה קטנה כו' ונראה דה"ה בנערה כו' משום דבנערה לא שייך למימר צריכה מיאון כו' עכ"ל. ודאי לרב ושמואל בלא"ה אשמעינן רבותא דאפילו בקטנה צריכה גט אלא עיקר דבריהם אדעולא בלישנא בתרא דמימרא באפי נפשיה קאמר וא"כ טפי ה"ל למימר רבותא בנערה אלא משום דלענין גט פשיטא ליה דליכא רבותא לא בקטנה ולא בנערה ועיקר רבותא דעולא דאפילו מיאון דשייך בקטנה אפ"ה אין צריכה וזה לפי מה שהבין מהרש"א ז"ל בכוונת התוספות בסמוך בד"ה אלא לרב ושמואל שייך נמי מיאון בקטנה שיש לה אב אפילו היכא דליכא גט ואף לפי מה שאפרש בסמוך דאפשר דהתוספות גופא נמי סברי דלא שייך מיאון בקטנה שיש לה אב אפילו לרב ושמואל אלא לאחר הגט משום חששא דשמא יאמרו ואפ"ה איכא למימר דהא גופא אשמעינן עולא כיון דאמר מימרא באפי נפשיה ופשיטא לן טובא שאין להצריכה גט משום חששא דשמא יאמרו ולא אפשר לתקן ע"י מיאון שאחריו דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא אלא אפילו מיאון גרידא ליכא שום חששא אפ"ה לא מצרכינן לה משום שלא תקנו חכמים מיאון אלא בקטנה שאין רשות אביה עליה והיינו דאשמעינן רבותא בקטנה ולא בנערה מיהו בעיקר דברי התוספות נראה דאזלי לשיטתייהו דעולא גופא מודה בנתרצה האב כששמע דהוי קידושין ולא פליג אלא משום דס"ל דליכא למיחש לשמא נתרצה וא"כ ודאי שייך האי טעמא אפילו בנערה כיון דלא חיישינן שמא נתרצה משא"כ לפירוש ושיטת הרי"ף שכתבתי בסמוך דטעמא דעולא דאפילו נתרצה בפי' לא הוי קידושין למפרע מטעמא דפרישית שאין יד לקטנה אלא בא"ל אביה קבלי קדושייך א"כ י"ל דדוקא קטנה קאמר אבל נערה דבנתרצה בפירוש אפשר דס"ל דהוי קידושין כיון שיש לה יד גמור אלא דיד אביה מעכב על ידה כיון דמפקעת עצמה מרשות אביה כדאמרינן לעיל בדף הקודם וא"כ כיון שנתרצה בסוף אמרינן דמעיקרא נמי הוי ניחא ליה דלא איכפת ליה במה שמפקעת עצמה מרשותו לענין קידושין וכ"ש היכא דיהבי ליה כסף קידושין ובמחילה וסילוק רשותו בלב סגי כדמשמע לקמן מפרש"י בדף מ"ו כמו שאפרש שם לענין חופה ע"ש וא"כ ממילא דאפילו לא שמענו שנתרצה איכא למיחש שמא נתרצה בלב ומודה עולא דצריכה גט ויהיה איך שיהיה יש ליישב בזה שיטת רש"י דללישנא בתרא ע"כ איירי עולא אפילו בשליך דאלת"ה אמאי נקיט קטנה ה"ל לאשמעינן רבותא לענין גט דאפילו בנערה א"צ משא"כ לענין מיאון ליכא רבותא כדפרישית אע"כ דאיירי בשליך ודוקא בקטנה ולא בנערה כיון דשליך וניחא ליה דלא איכפת ליה להפקיעה מרשותו לזה המקדש ודאי חיישינן שמא נתרצה ועומד בהאי דעתא דמעיקרא משא"כ ללישנא קמא פשיטא לתלמודא דלא אמר עולא בשליך אלא בלא שליך ואפ"ה א"ש דאמר בקטנה דאדרב ושמואל קאי ואינהו קאמרי רבות' בקטנה דצריכה גט כן נראה לי ועיין בסמוך:

בא"ד דאין מיאון בנערה כדאמר על מתי הבת ממאנת כו' עכ"ל. ויש לדקדק דמאי ראיה מייתי דנהי דביתומה שאין לה אב אינה ממאנת משהביאה שתי שערות היינו משום דהשתא מיהת אית בה קידושין גמורים דאורייתא מצרכינן לה גט מדרבנן מפני הטוען או משום דכי גדלה גלוי קידושין בהדה כדאיתא ביבמות וכל שכן כשבעל בגדלות דאמרינן אדם יודע אין קידושי קטנה כלום ובעל השתא לשם קידושין משא"כ הכא דאיירי ביתומה שיש לה אב והיא ברשותו דלא אשכחן בה מיאון אלא משום חששא דשמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה כיון שראו שנתגרשה א"כ מ"ל קטנה מ"ל נערה דהא לא שייך לומר דגלי קידושין בהדה כיון דברשות אביה קיימא ואפילו בעל לשם קידושין לא מהני ואף לפי כוונת מהרש"א ז"ל בד' התוספות בסמוך דלרב ושמואל שייך מיאון גרידא בקטנה בדלא שליך וכן לפמ"ש התוספות לקמן בשם השאלתות וה"נ דקטנה שהלך אביה למדינת הים תקנו קידושין וא"כ משמע דשייך בה מיאון אכתי מה"ט גופא אין לחלק בין קטנה לנערה כיון דתרווייהו אין להם קידושין דאורייתא שלא מדעת אביה אלא מדרבנן ואדרבא בקטנה היה לחוש טפי שלא להצריכה מיאון שמא יאמרו דקטנה המתקדשת ע"י אביה יוצאת במיאון ויש ליישב כיון דעיקר מיאון לא נתקן אלא בקטנה שתקנו לה קידושין שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואפילו ביש לה אב תקנו לה מדרבנן קידושין ומיאון היכא שנעשה לה מעשה יתומה בחיי האב מש"ה שייך בה נמי מיאון לאחר הגט משום חששא דקדושי אחותה או מיאון גרידא לשיטת מהרש"א ז"ל בכוונת התוספות משא"כ בקטנה כיון שלא תקנו לה שום קידושין דרבנן לא שייך בה עיקר תקנתא דמיאון מש"ה אפילו לאחר הגט לא שייך בה מיאון למיחזי כחוכא ואטלולא כן נ"ל בשיטת התוספות. מיהו מצאתי להרשב"א בחידושיו שכתב בשם השאלתות דבנערה נמי שייך מיאון כה"ג וע"כ היינו כדפרישית. אלא דקשיא לי א"כ מצינן חמותו ממאנת לרב ושמואל ויותר קשה דאפילו באם חמותו ואם חמיו משכח לן מיאון כה"ג היכא שנתקדשו בקטנות או בנערות שלא מדעת אביהן לשמואל דס"ל כרבי ישמעאל דאפילו בנה מורכב על כתיפה ממאנת אלא שהתוספות כתבו בריש יבמות ובכתובות דף ע"ד דשמואל לא ס"ל כר"י אלא בקידושי טעות ולא בקידושי קטנות וע"כ הטעם משום דבקידושי קטנות אמרינן אדם יודע שאין קדושיו כלום וגמר ובעל לשם קידושין משא"כ בקידושי טעות איכא למימר דטעה כדאיתא שם בכתובות וא"כ נראה דדוקא בקטנה שאין לה אב שייך לומר אדם יודע משא"כ בקטנה ונערה שיש להן אב דחיישי רב ושמואל לספק קידושין דאורייתא א"כ ודאי לא עדיף מקידושי טעות ולא שייך לומר אדם יודע דשמא טעה וסבר דהוי קידושין דאורייתא דשמא נתרצה האב דמי איכא מידי דאנן לא ידעינן ואיהו ידע מיהו יש ליישב שיטה זו דאכתי לא מצינן חמותו ממאנת דאי בדשליך בלא"ה צריכה גט ובכלל או שנתגרשה הוא כדדייקינן בסמוך לענין בתו ואי בדלא שליך ללישנא קמא נמי צריכה גט וללישנא בתרא אפילו מיאון אין צריכה מיהו לפי מה שהבין מהרש"א ז"ל בכוונת התוספות דבדלא שליך שייך מיאון גרידא הדרא קושיא לדוכתא דמצינן חמותו ממאנת וצ"ע ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) שם בתוספות בד"ה קטנה וכו' דאין מיאון בנערה כדאמר עד מתי הבת ממאנת וכתבתי בשם הרשב"א ז"ל בחידושיו שכתב בשם השאלתות דבנערה נמי שייך מיאון היכא שהלך אביה למדינת הים ונתקדשה מעצמה אלא דקשיא לי לפ"ז דא"כ מצינו חמותה ממאנת וכתבתי ליישב עיין בפנים מיהו כ"ז לפי שיטת הרא"ש ז"ל בכונת השאלתות אמנם לקמן בלשון התוספות בד"ה בפירוש אמר מר כתבתי דלענ"ד אין זה מוכרח דאפשר דנהי שתקנו חכמים קדושין לקטנה שהלך אביה למד"ה אפ"ה אין יוצאת במיאון לחוד אלא צריכה נמי גט:

בד"ה מאן דמתני כו' אלמא שהדבר פשוט הוא דבשילכו צריך מיאון כו' עכ"ל. משמע לכאורה שכן סברת התוספות לרב ושמואל מיהא שייך מיאון גרידא אפילו בלא גט וכמ"ש מהרש"א ז"ל בכוונתם בסמוך בד"ה אלא למסקנתם נמי בלא שליך שייך מיאון גרידא וכבר כתבתי שיש לתמוה מיאון זה מה טיבו ואף למה שכתבו לקמן בדף הסמוך ע"ב דבהלך אביה למדינת הים תקנו רבנן קידושין והצריכו להסתפק מ"מ לא ברירא אי יוצאה במיאון היכא שיש לה אב במ"ה וכ"ש הכא מסתימת דבריהם לא משמע דנחתו להכי מלתא פירשו מילתא בטעמא ועוד דבאביה כאן נמי איירי כדפרישית בשם הר"י מדאמרי' והוא ששילכו ויותר יש לתמוה דמאי דמשמע להו עכשיו דהא דמתמה הש"ס אף על גב דשילכו היינו לענין מיאון גרידא ומשני מאן דמתני והיינו בלא שליך אכתי לענין מיאון גרידא מה חילוק יש בין שליך או לא שליך ואדרבה בשליך כיון דשליך איכא חשש קידושי דאורייתא' יותר א"כ אין להצריכה מיאון גרידא שלא יאמרו קטנה המתקדשת ע"י אביה יוצאה במיאון ובלא שליך שייך יותר מיאון כקטנה דעלמא שמתקדשת ע"י עצמה באין לה אב ולכאורה היה נ"ל לקושטא' דמילתא לא שייך מיאון גרידא אף להתוספות אלא להשתא למה שהביאו פי' הקונטרס שכתב דהוי"א דהא דמתמה גמרא ואף על גב דשילכו פרש"י אטו בהא אמר עולא דאין צריכה מיאון כו' ובאמת יש לפרש בכוונת רש"י דמתמה הש"ס אף על גב דשליך דודאי בעי גט וממילא דצריכה מיאון ורש"י לישנא דעולא נקיט דאיירי ממיאון ולפ"ז קשיא להו להתוספות יותר על פרש"י כיון דללישנ' קמא מתמה הש"ס אף על גב דשליך ופשיט' להו דצריכה גט ומיאון אמאי נימא ללישנא בתרא אפילו מיאון א"צ אלא משום דרש"י ז"ל לא נקיט בלישני' גט אלא מיאון לחוד לא ברירא להו דאיירי מגט ואפ"ה מקשו שפיר ממיאון וכן מה שכתבו בסמוך בד"ה אלא לשמואל איכא למימר דהכא איירי בלא שליך ולהכי לא צריך אלא מיאון וכן פירשו נ"כ בד"ה אלא לאו דקדשה נפשה וקרי לה אלמנה לאו לקושטא דמילתא כתבו כן אלא דפסיקא ליה למקשה להקשות אדעולא ולא אדשמואל משום דלשמואל איכא למימר הכי משא"כ למסקנא דמשנינן שפיר כולהו קושיות הש"ס לעולא ה"נ מתרצינן לשמואל כיון דלא אשכחן דפליגי שמואל ועולא במיאון גרידא בטעמא חדתא אין לנו לומר אלא דפליגי במאי דפליגי לענין חשש קידושי דאורייתא' בחששא דשמא נתרצה כדמשמע לקמן גבי בפירוש אמר מר וממיל' דשייכא פלוגתייהו לענין דא"צ מיאון כיון דלשמואל גופא לא מצריך מיאון אלא לאחר הגט מחששא דקידושי אחותה א"כ לעולא כיון דליתא גט ליתא למיאון כן נ"ל נכון:

אמנם לפי דפשטא לישנא דתוספות משמע כהבנת מהרש"א ז"ל יגעתי ליתן טעם לדבריהם כאן דמשמע להו לפרש"י דמתמה הש"ס אף על גב דשליך לענין מיאון גרידא ובדלא שליך ניחא להו ואפשר משום דכיון דשליך וגילה דעתו דלא איכפת ליה במה שמפקעת עצמה מרשותו להתקדש לזה אף על גב דלא חיישינן שמא נתרצה בפירוש ליהוי קידושי דאורייתא אפ"ה תפסי בה מיהו קידושין דרבנן כיון שהאב סילק רשותו ממנה יש לה יד לעצמה לענין קידושין דרבנן כמו קטנה שאין לה אב או שעשו לה מעשה יתומה בחיי האב משא"כ בדלא שליך משמע להו עכשיו בשיטת רש"י דלא שייך בה מיאון גרידא כיון דלא שייך בה קידושין דרבנן שאין להם להפקיעה מרשותו של אב כיון דלא גילה דעתו כלל ולבתר הכי מסקו התוספות דלכולהו לישני אפילו בלא שליך נמי שייך מיאון גרידא דמדרבנן חיישינן שמא שליך וארעיי ארעי קמיה דניחא ליה וכיון שסילק רשותו ממנה שייכי בה קידושין דרבנן כנ"ל ליישב לדבריהם לפי שיטת מהרש"א ז"ל אבל הראשון נ"ל יותר כי היכי דלא ליפלגו שמואל ועולא בתרי טעמי ואפושי פלוגתא בכדי לא מפשינן כל שכן שענין המיאון לחוד לא נזכר טעמא למילתא בשמעתין ודו"ק. אחר שכתבתי כל זה עיינתי שנית בלשון מהרש"א ז"ל וראיתי שהביא בשם תוספות ישנים וז"ל אבל לשמואל ניחא דלדידיה צריך מיאון בלא שליך אף על גב דהמיאון לא בא אלא משום חששא דגט ובלא שליך ליכא חשש גט מ"מ איכא למידחי הכי עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבתי דלדחייה בעלמא כתבו כן למקשה טפי אדעולא מלשמואל אבל לקושט' דמילתא לשמואל נמי לא שייך מיאון גרידא אלא משום חשש גט ומהתימה על מהרש"א ז"ל שלא הרגיש בלשון איכא למידחי שכתבו הת"י ויותר יש לתמוה עליו שכתב בסוף דבריו דנהי דבלא שליך שייך מיאון גרידא מ"מ בשליך לא שייך מיאון אלא לאחר גט ומש"ה לא מוקמינן לעולא דשליך ואין טעם לדבר זה אע"כ כדפרישית דנהי למעיקרא סברי התוספות כשיטת רש"י דבשליך מתמה הש"ס לבעי מיאון גרידא מטעמ' דפרישית מ"מ למסקנתם שלחו זה הפירוש א"כ אין לחלק לענין מיאון גרידא א"כ אין לחלק בין שליך ללא שליך אפילו לדרך דחייה ומש"ה מקשה שפיר אדעולא דלא בעי מיאון כלל אלא בשליך אחר הגט ודוק היטב:

גמרא מתיב רב כהנא וכולן אם מתו כו' אלא לאו דקדשה איהי נפשה וקתני דבעי מיאון הוא מותיב לה והוא מפרק. ואפשר דהא דקשי' ליה מעיקרא ולא מוקי לה ביתומה בחיי האב משום דקס"ל כיון דעולא אמר דאפילו מיאון א"צ אע"ג דבמיאון ליכא למיחש למידי אע"כ משום שאין לתקן מיאון בקטנה שיש לה אב כיון דשייך בה חשש קידושין דאורייתא' ואתא למיטעי דקטנה שמתקדשת ע"י אביה נמי יוצאה במיאון ומש"ה קס"ל דיתומה בחיי האב נמי דתקון לה רבנן קידושין כדאיתא ביבמות אפ"ה אפשר דאין יוצאה במיאון אלא בגט מהאי חששא גופא וליכא למימר דיתומה בחיי האב הכל יודעים ולא אתו למיטעי דלכאורה ליתא האי סברא דא"כ למה תקנו לה קידושין ע"י עצמה אף שאינה בת דעת יותר היה להם לתקן שתהא ברשות אביה ותתקדש על ידו אע"כ דמה"ט לא רצו לתקן שתתקדש ע"י אביה דאתו למיטעי שכן קידושין דאורייתא' ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה א"כ סבר דמה"ט גופא לעולא אין יוצאה כה"ג במיאון משום האי חששא גופא דחייש עולא בקטנה שקדשה שלא מדעת וכדפרישית בשיטת התוספות ולבתר הכי דייק לה רב כהנא מדעולא גופא דנקיט קטנה ולא נקיט נערה אע"כ משום דבנערה לא שייך מיאון משא"כ קטנה אפילו ביש לה אב זימנין דשייך מיאון כגון ביתומה בחיי האב ומש"ה אשמעינן דאפילו בקטנה שלא מדעת אביה א"צ מיאון ומש"ה מפרק לה שפיר ביתומה בחיי האב דע"כ עולא נמי מודה כן נ"ל:

תוספות בד"ה אלא דקדשה נפשה כו' וא"ת לשמואל כו' דבעי גט בהדי מיאון וה"ק או מיאנו כו' עכ"ל. לכאורה אין דבריהם מוכרחים דהא צריך למיתני או מיאנו אכולהו ט"ו נשים לבר מבתו אלא הא דדייק הש"ס דע"כ שייך מיאון נמי בבתו היינו מדקתני התם ואי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמותו שמיאנו ולא קתני נמי אא"י לומר בבתו אע"כ דבבתו שייך מיהא צד מיאון וא"ש לשמואל דשייך בה מיאון אף לאחר הגט ולא דמיא לחמותו דלא אשכחן מיאון כלל וק"ל:

דף מה.

אילימא דקדשה נפשה כו' והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. הא דמקשינן הכא בפשיטות ולא מוקי לה כאידך תנא דלאישות אחר שפחות לא מצי מזבין אבל לשפחות אחר אישות מצי מזבין וכ"ש לרבי עמרם א"ר יצחק למסקנא נמי מוקי לה כאידך אלא שכבר כתבתי לעיל ד' י"ט ע"א בסוגייא דייעוד דאפשר דלקושטא דמילתא האי תנא דסבר ודריש בבגדו בה לשפחות אחר שפחות סבר נמי דלשפחות אחר אישות לא מצי מזבין והיינו כרבי שמעון דלעיל והכי נמי סברי רב המנונא ורב עמרם א"ר יצחק בשמעתין דכ"ע לא מצי מזבין לשפחות אחר אישות ודוקא אליבא דרנב"י משנינן לעיל דע"כ ג' מחלוקות בדבר והארכתי שם וכאן אין להאריך בזה:

תוספות בד"ה אלא לאו כו' וא"ת אמאי לא משני דמיירי בשילכו כו' עד סוף הדיבור. לא יכולתי לעמוד על סוף דבריהם בזה הדיבור דהא עיקר מילתא דברייתא דשוין שמוכרה אלמנה כו' היינו לאשמעינן דאף על גב שאין מוכרה לקרובים דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות אפ"ה יכול למוכרה לחייבי לאוין דקידושין תופסין בדיעבד וא"כ אמאי נקיט התנא אלמנה גרושה וחלוצה דלא הוי חייבי לאוין גמורין מדאורייתא אלא חומרא דרבנן הוא שהחמירו בה לחוש שמא נתרצה טפי ה"ל למינקט שאר חייבי לאוין גמורין וכל שכן מה שתירצו התוספות לשמואל איכא לאוקמי בלא שליך וקרי לה אלמנה משום דבעי מיאון דהא האי מיאון ע"כ אינו אלא משום חשש קידושין דרבנן דלחשש קידושין דאורייתא לא שייך מיאון וא"כ לאו בכלל חייבי לאוין היא וכן במה שתירצו התוספות שכך אירע שלא מיאנה אלא נירשה ולפ"ז אינה אסורה לכהן אלא מדרבנן ומאי קמ"ל דשוין שמוכרה וכ"ש דמשמע לעיל דף י"ט ע"ב דמקרא דאם רעה בעיני אדוניה יליף שמוכרה לחייבי לאוין שרעה בנשואין וא"כ משמע דמחייבי לאוין דאורייתא מייתי קרא ואמאי מייתי כל הני דלשיטת התוספות לא הוי אלא חשש אלמנה וגרושה דרבנן. ועוד קשה דמעיקרא משמע להו להתוספות דשליך עדיף טפי לענין קידושין דחשבי' ליה מוסרה לאישות טפי מייעוד ובעיקר הדין קידושי ייעוד הוי קידושין גמורין מדאורייתא ושליך לכ"ע ליתנהו ודאי קידושין ולעולא לחד לישנא אפילו ספק קידושין לא הוי ומאי פשיטותא דשליך מקרי מוסרה לאישות כיון דגלי דעתיה הא אין לך גילוי דעת יותר מייעוד ואפ"ה לא חשבינן לה מוסרה לאישות ועוד כיון שהאב רוצה למוכרה ועומד וצוח שלא נתרצה מעולם בקידושין היאך נפקיע אותה מרשותו בע"כ שלא יהא יכול למוכרה דא"כ כל בת תפקיע עצמה מיד אביה לענין מכירה ותלך אחר הבחורים לומר שקבלה ממנו קידושין אף שיש ליישב כל זה בדוחק מ"מ קושיא הראשונה עומדת לנגדי ולא מצאתי מקום ליישב אם לא לשיטת הרי"ף ז"ל שכתבתי לעיל בסמוך דשמואל ועולא לא פליגי אלא בעיקר הדין אי אמרינן דבנתרצה האב בפירוש הוי קידושין דאורייתא או לא והשתא אתי שפיר דלשמואל משכחת שפיר אלמנה שיכול האב למוכרה והיינו בקטנה שנתקדשה שלא מדעת האב ואח"כ נתרצה האב כששמע דה"ל אלמנה גמורה ואפ"ה יכול האב למוכרה ולא הוי לשפחות אחר אישות כיון דלא קרינן בה בבגדו בה שהרי הוא לא מסרה לאישות אלא שאח"כ נתרצה לקדושין ולא גרע מייעוד דלא חשבינן לה מסרה לאישות משא"כ לעולא דלא חייש לשמא נתרצה והיינו משום דס"ל דאפילו נתרצה לא הוי קידושין כמ"ש הרי"ף ז"ל להדיא א"כ מקשה שפיר כן נ"ל נכון בעזה"י ונראה שהוא דבר ברור לסייע לשיטת הרי"ף ז"ל ושיטת התוספות צ"ע מיהו בהא דשליך חשיב להו טפי מוסרה לאישות מקדושי ייעוד אפשר דבייעוד עיקר מסירתו בתחלה לא היה לשם אישות אלא לשם שפחות ודוק היטב:

שם בגמרא איתמר מת ונפלה לפני אחיו לייבום אמר רב הונא אמר רב כו' וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב לא בקדושי ראשון כו' ופרש"י ותוספות דלא נתרצה בקידושי ראשון כדי נסבה וקשיא לי דא"כ תיקשי גופא למימרא דרב דקבע למילתא במת ונפלה לפני אחיו דמשמע דאהאי דלעיל קאי בקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ובפשיטות ה"מ למימר בקטנה שנתקדשה מדעת אביה אלא שעשה אחיו מאמר שלא מדעת אביה דצריכה גט וחליצה ומיאון מהני טעמי גופייהו לכך היה נלע"ד דודאי בכה"ג היכא דקים לן שהקידושין הראשונים היה מדעת אביה א"כ מידעו ידעי דמאמר של השני אינו אלא מדרבנן בין בקטנה בין בגדולה וכל שכן כיון דמצרכינן לה חליצה ידעי דקדושי מאמר גרידא הוו וקידושין תופסין באחותה אלא דעיקר החששא דוקא בכה"ג שהקידושין הראשונים היה שלא מדעת אביה וא"כ איכא למיחש שיאמרו שלא נתרצה לראשון אלא דמשום חומרא דשמא נתרצה אצרכוה חליצה כדמצריך רב גט משום האי חששא אבל יאמרו דנתרצה האב לקדושי שני בקדושין דאורייתא' מדאצרכוה גט ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה ובאמת לא נתרצה כלל וקידושין תופסין מש"ה אצרכוה מיאון להודיע שהקידושין דשני לא היה מדעת אביה לקידושין דאורייתא' כן נ"ל לולי שרש"י ותוספות לא כתבו כן ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה צריכה מיאון כו' וא"ת ל"ל מיאון כיון דצריכה חליצה כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך בשיטת רש"י ז"ל ומהרש"א ז"ל כתב כאן בקצת קצת ממה שכתבתי אלא שקיצר במובן אלא דלפי מה שהבין מהרש"א ז"ל לעיל בשיטת התוספות דשמעתין דבלא שליך לרב ושמואל צריכה מיאון גרידא אלמא דשייך בהן קצת קידושין דרבנן א"כ כל שכן דלא הוי מקשו התוספות הכא מידי דע"י החליצה לא נודע אי חיישינן לקדושי ראשון שמא נתרצה דאפילו לא נתרצה היתה צריכה מיהא חליצה מצד קידושי דרבנן שיש בה כמו בקטנה יתומה שנתקדשה דצריכה חליצה וכמו שכתבתי לעיל לענין מיאון גרידא ל"ש נתרצה האב ל"ש לא נתרצה שוין בזה אלא שכבר כתבתי שם לענ"ד לשיטת התוספות למסקנא לרב ושמואל נמי לא שייך מיאון גרידא בקטנה שהיא ברשות אביה אלא לאחר הגט לסימנא בעלמא דכל שלא נתרצה האב אין מעשיה כלום אפילו מדרבנן ולפי זה יפה כתבו כאן דע"י החליצה יהיה גם כן סימן לחששא דשמא נתרצה ואין צורך למיאון דממ"נ הקידושין תופסין באחותה כן נ"ל ודוק היטב וכן מוכח מהתוספות כאן בתירוצם שכתבו שיאמרו דהחליצה אינה אלא לרווחא דמילתא משום בני אדם שיעלה על הדעת שנתרצה לראשון אלמא דבלא נתרצה פשיטא להו דאין צריכה חליצה אפילו מדרב וכדמשמע מסוגיא דשמעתין צריכה חליצה שמא נתרצה וא"כ ממילא דמהראשון אין צריכה מיאון אפילו לרב ושמואל בלא שליך דאי ס"ל דבעי מיאון מחשש קידושין דרבנן א"כ מהשני נמי צריכה חליצה ודו"ק:

בד"ה הכל יודעין כו' וא"ת כי לא עשה בה מאמר כו' והיה לנו להצריכה מיאון אם נתרצית אף לראשון כו' עכ"ל. נראה בכוונתם דכיון שלא עשה בה מאמר א"כ מידעו ידעי שהמיאון אינו אלא לזיקתה כדקיי"ל דהלכה דממאנת אף לזיקתו ורב גופא דאיהו מרא דשמעתין משמע שסובר כן בפ' בית שמאי כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ובזה נתיישב ג"כ ל' הגמ' דקאמר מאי אמרת תיבעי נמי מיאון והיינו ע"כ שתמאן זיקתה וכדפרישית:

דף מה:

א"ל רבנן לרבינא ודילמא שליח שוייה. ויתכן לפי שיטת הרא"ש שכתב דשליחות לקידושין א"צ עדים כמו שהאריך בזה ומה שיש לי לדקדק בזה אין להאריך כאן אמנם לשיטת הסוברים דצריך עדים יש לפרש

למא שוויה שליח בעדים ואין בזה סתירה למה שכתבתי בתחלת הסוגיי' דלא חיישינן בקטנה שנתקדשה שלא מדעת שמא א"ל אביה צאי וקבלי קדושייך לפי שצריך עדים ולא חיישינן דלמא איכא עדים אלא היכא שיצא הקול דאיכא עדים דשאני הכא שיש לחוש יותר דמסתמא אין אדם מקדש אשה לבנו שלא מדעתו אי לאו דשוויה שליח משא"כ בקטנה שנוחה להתפתות שלא מדעתו ולא חיישינן היכא דליכא עדים במקום שצריך עדים וכיוצא בזה כתב הריטב"א ז"ל ותדע להכי הוא דמקשינן בסמוך ודלמא ארצויי ארצי קמיה ומאי קושיי' הא אמרינן לעיל דרב ושמואל לא אמרי אלא בדשדיך אבל בדלא שדיך לא חיישינן דלמא שדיך והכא ע"כ בלא שדיך דאל"כ מאי ודלמא דקאמר כיון דשדיך היינו ארצויי ארצי קמיה להטעם שכתב רש"י ז"ל דגילה דעתו שחפץ בה אע"כ דהכא חיישינן טפי בכל מאי דאיכא לספוקי כיון שאין אדם עשוי לקדש אשה לבנו שלא מדעתו כן נ"ל:

רש"י בד"ה בפירוש כו' אא"כ שמענו כו' עכ"ל. כבר כתבתי בזה לעיל גבי שיטת הרי"ף ע"ש:

תוספות בד"ה בפירוש אמר מר כו' ופסק רב אלפס והשאלתות כו' אפילו שדכו כו'. כבר הארכתי ביישוב שיטה זו אלא שיש לתמוה על התוספות שכתבו שפסקו כן אפילו שדכו יותר מזה היה להם לפרש לכל הני רבוותא פסקו דאפילו נתרצה האב בפירוש כששמע לאו כלום הוא כמ"ש הרי"ף ז"ל להדי' בשמם:

בא"ד ועוד פסק בשאלתות דרב אחאי בקטנה שהלך אביה למדינת הים כו' לתקינו רבנן קידושין כו' עכ"ל. ולפ"ז צריך לומר דהא דאמר עולא לעיל אפילו מיאון א"צ לא איירי בהלך אביה למדינת הים דאל"כ נהי דלא חיישינן לשמא נתרצה אכתי שייכי בה קידושין דרבנן ומיאון מיהא צריכה אע"כ דמפרש פלוגתא דרב ושמואל ועולא באביה כאן וכמו שהובא ג"כ במרדכי בשם רבינו תם דבאביה כאן דוקא איירי או שנאמר דהשאלתות סברי כהג"ה הרי"ף שהביא בש"ע סימן קנ"ה דלא תקנו מיאון אפילו ביתומה אלא כשנתקדשה מדעת אמה או אחיה אבל מדעת עצמה אפילו מיאון א"צ ואיכא לאוקמא לעולא בכה"ג ומה שהקשה הרא"ש ז"ל על שיטת השאלתות דא"כ אמאי דחקינן לעיל בשמעתין בקושי' דמכרה אלמנה לכ"ג היכי משכחת לה ואמאי לא מוקי לה בכה"ג כשהלך אביה למדינת הים ונתקדשה דצריכה מיאון וקרי לה אלמנה כדמשמע מל' התוספות לעיל כבר יישבה הרשב"א ז"ל בחידושיו דניחא ליה לאוקמי באלמנה דאורייתא ויתכן יותר למאי דפרישית לעיל מסברא דנפשאי דאפילו למאי דס"ל מעיקרא ה"א לאוקמי אלמנה לכ"ג אלא באלמנה דאורייתא כיון דאילפותא דקרא קאי שמוכרה לחייבי לאוין וכמו שהארכתי בשיטת הרי"ף וא"כ השאלתות לשיטתייהו שסוברין כשיטת הרי"ף ז"ל כמ"ש התוספות כאן בשמם. מיהו בעיקר דברי הרא"ש ז"ל שכתב דלהשאלתות שתקנו קידושין דרבנן לקטנה שהלך אביה למדינת הים תקנו לה ג"כ שיוצאה במיאון ואף שאיני כדאי אין זה מוכרח דאיכא למימר נהי שתקנו לה קידושין שלא ינהגו בה מנהג הפקר מ"מ אין יוצאה במיאון דלא תקנו כלל מיאון ביתומה שיש לה אב אלא צריכה גט דלא ליתי למטעי שנתקדשה ע"י אביה ויוצאה במיאון ולא שייך בה מיאון אלא אחר הגט כמ"ש לעיל באריכות אלא שהטור כתב בא"ע בשם השאלתות דיוצאה במיאון ואפשר שמדברי אביו הרא"ש ז"ל למדה כמבואר להדיא בל' הרא"ש ז"ל ע"ש:

בא"ד ולכי גדלה גדלה נשואין בהדה ולכי אתי אב לא צריך לקדשה עכ"ל. יש לדקדק האי לכי גדלה היכי דמי אי בימי נערות אכתי ברשותא דאבוה קאי ולא גדלי קידושין דידה מידי דהא קי"ל דנערה שיש לה אב אביה מקבל קידושין ולא היא ואי לכי גדלה בבגרות מאי קאמרי דלא צריך אביה לקדשה הא אין לו רשות בה ואפשר דאפילו דאי אתי בימי נערות א"צ לקדשה מחדש ע"י אביה כיון שסופה להיות בוגרת תחתיו בזמן מועט ויהיה לה קידושי תורה או אפשר דאפילו אי אתי בקטנו' א"צ לקדשה מה"ט גופא וכן מצאתי בב"ש:

גמרא נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים וניסת כו' אמר רב אוכלת בתרומה. ופרש"י משום דלגבי תרומה מחזיק ליה בחזקת שנתרצה משמע דאפ"ה כל שבא ומיחה אינה אוכלת ולא מהני חזקה כי האי לאפוקי מרשות אביה כיון שהוא אומר ברי שלא נתרצה ואין אדם מכחישו ונראה דלפ"ז מה שהוצרך בסמוך לטעמא לאוקי ממונא בחזקת מרי' היינו לגבי שאר יורשי האב כגון שמת האב אבל לגבי האב גופא אם בא ממדינת הים לא הוצרך להאי טעמא כיון דבדידיה תליא מילתא שיכול לעקור הקידושין למפרע ועיין בל' הרא"ש ז"ל דלמאי דמשמע ליה דאוכלת בתרומה משום דרוב פעמים אין האב מוחה וקשיא לי א"כ לענין ירושה נמי הא לרב הולכין בממון אחר הרוב אמנם לדקדוק ל' רש"י א"ש דלאו מטעם רוב אוכלת בתרומה אלא משום חזקה דכיון שנתרצה מעיקרא מוקמינן לה אהאי חזקה דהשתא ג"כ נתרצה דסתם קידושין לחופה קיימא משא"כ לענין ממון לא אזלינן בתר חזקה אפילו לרב להוציא ממון כדאיתא פ' המדיר ופ' המוכר פירות ומה שהוצרך רש"י לפרש דשאני הכא דמדאורייתא' אפילו ארוסה אוכלת היינו משום דבלא"ה נהי דמהני חזקה מדאורייתא' לענין איסור' מ"מ מדרבנן החמירו בכמה דוכתי דאפילו בתר רובא דעדיפא מחזקה לא אזלינן כדאשכחן בתרומה גופא לענין ארוסה דחיישינן לסימפון אף ע"ג דלא שכיח לכך פרש"י דשאני הכא כיון דבלא"ה ליכא איסורא דאורייתא בארוסה כ"א מדרבנן אזלינן שפיר בתר חזקה כן נ"ל:

דף מו.

רש"י בד"ה הואיל ונעשה בה כו' והוא רצה ושתק או הפקיר זכותו שיש לו בה או שתיקתו הודאה כו' עכ"ל. ויש לתמוה דנהי דאי אמרינן שתיקתו הודאה ה"ל קדושין גמורין מטעם זכייה כמ"ש לעיל בריש הסוגיא או משום דה"ל כאומר צאי וקבלי קדושייך כמ"ש הרא"ש מ"מ בטעמא דהפקיר זכותו שיש לו בה נהי דמהני לענין נישואין מ"מ היאך חלו הקידושין ע"י הפקר הא קטנה אין לה יד לקידושין אם לא שנאמר דלהאי טעמא דהפקר הוי קידושין דרבנן והיינו דקאמר הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב ולגמרי הוי דכוות' שיש לה קידושין דרבנן ואוכלת בתרומה כן נ"ל ומזה סיוע לשיטת השאלתות וה"ג שכתבו דאפילו בחיי האב אי ליתא לאב תקנו לה קידושין והכי נמי כיון שהפקיר רשותו כמאן דליתא דמי וק"ל:

תוספות בד"ה בין הוא כו' ואף על גב דאמר רב לעיל חיישינן כו' עכ"ל. משום דמשמע להו דהא דאמר רב הכא יכולין לעכב היינו שאין לחוש לקידושין כלל מש"ה קשיא להו דאף על גב שמעכב עכשיו היה לנו לחוש שמא נתרצה וניחא להו דאיירי שמיחה מיד כששמע כן נ"ל בכוונתם ומה שהקשה מהרש"א ז"ל דה"מ לאוקמי מימרא דרב הכא בלא שדיך אפשר משום דהנך תרתי מימרא דרב בחד לישנא אמרינהו קטנה שנתקדשה שלא לדעת לא ניחא להו לחלק ועמ"ש בסמוך בשם התוס' רי"ד:

בא"ד וי"ל היינו דוקא כו' מטעם דזכות הוא כו' מיהו לפירוש הקונטרס כו' עד סוף הדיבור. נ"ל דלפי מה שהבינו בשיטת רש"י דהא דבנתרצה האב ה"ל קידושין למפרע היינו כשיטת הרשב"א שהבאתי בתחלת הסוגיי' לעיל משום דה"ל כאילו אמר התקדשי ע"מ שירצה אביך ומש"ה יכולה לחזור תוך הזמן כדקי"ל לקמן התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יכולה לחזור בה ולפ"ז צריך עיון מ"ט דרב אסי דאמר דאינה יכולה לעכב הא ודאי מני הדרא בה ודוחק לומר דרבי אסי סובר כר"ל לקמן אמנם למאי דפרישית לעיל בריש הסוגיא בשיטת רש"י דהא דה"ל קידושין למפרע היינו משום דזכות של האב הוא כיון שנתרצה בסוף וא"כ סובר רב דכל שחזרה בינתיים לא אמרינן דזכות הוא לו והיינו ממש כדברי התוספות כאן ורב אסי סבר דאף על גב שחזרה בה אפ"ה הוי זכות האב כיון שנתרצה בסוף כן נ"ל אלא שהתוספות כתבו שיטת רש"י דלא כפירושם וצ"ע ועיין עוד בסמוך:

בד"ה קרא בעיא כו' אי נמי נ"מ היכא דנתייתמה דהשתא מהני מיאון דידה כו' עכ"ל. ויש לדקדק דלפ"ז שפיר מצי לאוקמי בפשיטות לברייתא בפיתה לשם אישות ואפ"ה לא תיקשי לרב אסי גופא לא פליג אלא בנתרצה האב מטעמ' דה"ל זכותו למפרע אע"ג שחזרה בינתיים אבל קרא וברייתא דיכולה למאן איכא לאוקמי כשמת האב ויכולה למאן שלא תהא אשתו וכגון שלא שמענו שנתרצה האב דאין חוששין מדאורייתא שמא נתרצה ועוד דאפילו מדרבנן אין חוששין אלא שנתקדשה דרך כבוד אבל כשפיתה לשם אישות דרך בזיון הוא אין חוששין כדאמרינן לעיל ועוד דהא קרא וברייתא מסתמא בלא שדיך איירי ולכ"ע אין חוששין מסתמא לשמא שדיך ונתרצה וצ"ע:

משנה האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו התקדשי כו' ואם לאו אינה מקודשת. והיינו דלא הוי קידושי ודאי אבל קידושי ספק מיהא הוי כדשמואל לעיל בפ"ק דקדשה בתמרה אפילו כור תמרים בדינר מקודשת שמא ש"פ במדי וכ"כ הפוסקים ובהכי קשיא לי על מ"ש הריטב"א ז"ל כאן בחידושיו בסוף השיטה דלקמן בברייתא' דהא דאמרינן ל"ש בזו בזו ובזו אם יש בכולן ש"פ מקודשת ומוקמינן לה כרבי דל"ש כזית כזית ל"ש כזית וכזית פרטי הוי וכתב דהיינו להחמיר אמרינן דהוי פרטי ומקודשת לחומרא וא"כ מאי איריא' אם יש בכולן ש"פ אפילו בפחות מש"פ נמי מקודשת לחומרא מספק דשמא ש"פ במדי ויש ליישב לפי שיטתו לעיל בפ"ק דלדבר שאינו מתקיים לא חיישינן לשמא ש"פ במדי וא"כ נ"מ לדבר שאינו מתקיים או שנאמר דאם יש בכולן ש"פ הוי ספק קידושין דאורייתא' משא"כ מחשש דשמא ש"פ במדי לא הוי אלא חששא דרבנן כמ"ש הריטב"א גופא לעיל בפ"ק:

גמרא מאן תנא התקדשי התקדשי ופרש"י אבל בזו ובזו לאו פרטא הוי. ואף על גב דלפ"ז ה"מ למיפרך בהדיא אסיפא דמתניתין ולומר מאן תנא בזו ובזו פרטי הוי רבי שמעון מ"מ אשכחן בדוכתי טובא דניחא לש"ס להקשות מדיוקא דרישא אף ע"ג דתני סיפא בהדיא וכמ"ש התוספות בדוכתי טובא ולפמ"ש בסמוך בשיטת הריטב"א ז"ל יש לפרש דמסיפא ודאי לא פסיקא ליה להקשות דמצינן למימר דנהי דקתני אם יש בכולן ש"פ מקודשת לאו משום דכללא הוי לגמרי אלא משום חומרא דקידושין אמרינן דמקודשת להחמיר דלמא כללא הוי מש"ה מייתי מבבא דרישא דאיירי בודאי קדושין וא"כ מסתמא סיפא נמי איירי בכה"ג אלא דקשיא לי טובא על שיטת הריטב"א ז"ל ויבואר לקמן בסמוך מיהו לענ"ד נראה ליישב בפשיטות דלא מיבעיא לפירוש ר"ת בשבועות דף ל"ח דבין לשמואל ובין לרבי יוחנן שייך פלוגת' דר"מ ורבי יהודה בואו לך ולא לך בוי"ו דלכל מינייהו כללא הוי א"כ מצינן לאוקמי שפיר סיפא דמתניתין דבזו ובזו בוי"ו כללא הוי כר"מ או כר"י משא"כ מרישא דמתניתין מקשי שפיר דהא בין לר"מ בין לר"י מיהא אשכחן חד דהוי פרטא או בוי"ו או בלא וי"ו וא"כ אמאי קתני התקדשי התקדשי דהוי פרטא ליתני בזו בזו בלא וי"ו דהוי פרטא דהא מדקתני סיפא דבוי"ו הוי כללא א"כ ממ"נ בלא וי"ו הוי פרטא אע"כ כר"ש אתיא דבין בוי"ו בין בלא וי"ו כללא הויא ולא אשכח פרטא אלא בהתקדשי התקדשי אלא אפילו לפרש"י בשבועות דלרבי יוחנן בוי"ו כ"ע פרטי הוי אפ"ה לא פסיקא ליה לתלמודא להקשות מסיפא כיון דלשמואל מיהו לר"מ או לר"י כה"ג פרטי הוי מש"ה מקשי מדיוקא דרישא ממ"נ כדפרישית ועמ"ש בזה לעיל דף מ"ד החילוק שבין וי"ו או בלא וי"ו לענין שבועה אלא דלפמ"ש שם דמאן דמשוי טפי כללא בלא וי"ו מבוי"ו אף על גב דמסברא מצד הלשון הוי איפכא היינו דוקא לענין שבועה דאינו חייב אלא א' משום דבלא וי"ו לא קאי לשון שבועה כ"א אראשון וא"כ לפ"ז תקשי לן אפילו למאי דמוקי לה כר"ש נמי תיקשי אמאי קתני התקדשי התקדשי ליתני בזו בזו בלא וי"ו דנהי דלר"ש הוי כללא לענין שבועה משום דלשון שבועה לא קאי אכולהו אלא אקמא מ"מ הכא לענין קידושין לא מצית אמרת דמה"ט כשאמר בזו בזו בלא וי"ו אינה מקודשת אא"כ יש בראשונה דוקא ש"פ משום דלשון התקדשי לא קאי כ"א אקמא ולא אאחרונה דאפילו יש בה ש"פ לא מהני הא לית' דאפילו לא קאי התקדשי כ"א אקמא אפ"ה הוי מצי שפיר למיתני אם יש בא' מהם ש"פ מקודשת אפילו באחרונה דהא קי"ל לעיל כרבי יוסי דבעסוקין באותו ענין ונתן לה קידושין ולא אמר כלום מקודשת וא"כ לא גרע הא דקאמר מעיקרא התקדשי מעסוקין באותו ענין ונתקדש אפילו באחרונה ודוחק לאוקמי סתם מתניתין דהכא דלא כרבי יוסי ואפשר דאין ה"נ דגרע טפי דמדבר עמה על עסקי קידושין היינו שנתרצית להתקדש לו משא"כ הכא דזימנין שלא דיבר עמה ונתרצית לו וא"כ לא פסיקא ליה למיתני בזו בזו בלא וי"ו דאינה מתקדשת אלא בראשונה כשיש בה ש"פ ולא באחרונה ועי"ל דנהי דלר"מ ולר"י ע"כ צריך לחלק כמו שפירש"י לעיל דף מ"ד מ"מ לר"ש איכא למימר דלעולם בין בוי"ו ובין בלא בוי"ו כלל גמור הוא לכל מילי והיינו דמוקמינן מתניתין דהכא כוותיה כן נ"ל ודו"ק:

שם אמר רבה רבי שמעון היא כו' לפי פשט לשון השמועה משמע דלהנך תנאי דפליגי אדרבי שמעון סברי בסיפא דמתניתין בזו ובזו דאינן מצטרפין משום דפרטא הוי וכבר תמהו רבים על הרמב"ם ז"ל שפוסק כסתם מתניתין דהכא ובהל' שבועות והל' נדרים פסק בהדיא דלא כר"ש והכ"מ שם והלח"מ כתבו שמחלק הרמב"ם בין קידושין לנדרים ושבועות כי היכי דלא תיקשי סתם מתניתין דהכא אנדרים ושבועות כ"כ בשם הר"י קורקו' ולפ"ז קשה סוגי' דהכא דאמאי מוקי לה כר"ש דוקא ויותר יש לתמוה דלעיל דף מ"ד מקשה הש"ס אדריש לקיש ומי מצית לאוקמי מתניתין כרבי יהודה והקתני סיפא האומר לאשה התקדשי בתמרה כו' ואמר רבה מאן תנא התקדשי התקדשי רבי שמעון ומייתי הסוגי' דשבועות ומאי קושיא דלעולם סיפא נמי רבי יהודה היא ומודה רבי יהוד' לענין קידושין דכללא הוי כמו שמחלק הר"י קורקוס ולמאי דפרישית בסמוך יש ליישב קצת והארכתי הרבה לפי נוסחאות מחולפים בש"ס ובלשון הרמב"ם ז"ל וכאן נקיטנא נפשאי בקצרה לפי מה שהתבוננתי החילוק בין קידושין לנדרים לבר ממאי דפרישית לעיל עוד אחת ראיתי דודאי מצד הסברא ולשון בני אדם כשאומר עניינים נפרדים בוי"ו משמע שהוי"ו כוללת ומחבר העניינים יחד אלא דמאן דסבר דאפ"ה פרטי הוי היינו משום דמשמע נמי א' א' בפני עצמו כדאשכחן כה"ג אפילו בלשון תורה לרבי יונתן דכל היכא דכתיב בוי"ו משמע א' א' ומשמע שניהם יחד וא"כ י"ל דה"ה בלשון בני אדם ואפילו את"ל דמאן דחשיב טפי פרטא אפילו בוי"ו ואפ"ה מודה מיהא דהיכא דאי אפשר לומר דהוי פרטא אמרינן דלכללא איכוון כיון דאשכחן תנאי טובא דאמרי דכללא הוי וכה"ג מצינן טובא בש"ס על לשון מהלשונות דתרי לישני משמע מלישנא דמהני ביה קאמר כההי' דר"פ השולח ולפ"ז ודאי סיפא דמתניתין אתיא שפיר ככ"ע דבזו ובזו בוי"ו אם אין בא' מהם ש"פ ויש בכולן ש"פ מצטרפים דמכיון שאדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות מש"פ מהיכא תיתי נאמר דנתכוון לחלק וכאילו אמר התקדשי התקדשי ולמיהדר בי' מכל חד מתמרה זו לתמרה זו דמאי אולמא דהאי מהאי כיון שאין בשום אחד ש"פ ואדרבא מחשבתו ניכר' מתוך מעשיו דלפי שיודע

שאין קידושין תופסין בפחות מש"פ נתכוון לקדשה בכולם יחד ומה שלא אמר באלו היינו שרצה שלא יגמרו הקידושין עד שתקבל כולם כמ"ש הפוסקים והמפרשים אלא דלפ"ז קשיא לי א"כ מאי מקשה הש"ס בסמוך אילימא אסיפא ואפילו בקמייתא הא מלוה היא ומאי קשיא הא כיון שיש בראשונה ש"פ אית לן למימר דלפרטא איכוון כיון דלא שייך טעמא דאדם יודע מיהו לק"מ דמ"מ כיון דע"כ מוקמינן רישא דמתניתין כר"ש מדלא נקיט בזו בזו בלא וי"ו ברישא אם נאמר לפרט גמור הוא ואם נאמר דבלא וי"ו נמי שייך תרי לישני א"כ ה"ל למיתני בסיפא והוי רבותא טפי אע"כ דכר"ש מיתוקמא ומדיוקא דרישא שמעינן שפיר דליכא שום פרטא אלא בהתקדשי התקדשי לחוד וע"כ היינו כפרישית דלרבי שמעון דוקא התקדשי התקדשי הוי פרט אבל אינך בין בוי"ו ובין בלא וי"ו כלל גמור הוי וא"כ מקשה שפיר אפילו בקמייתא הא מלוה היא כיון דכלל גמור הוא ודו"ק כנ"ל נכון ונתיישבו דברי הרמב"ם ז"ל שהביא לשון משנתינו לפסק הלכה דבעיקר הדין אתיא ככ"ע אלא למה שכתב התקדשי ולא כתב בזו ובזו בלא וי"ו היינו משום דלשון המשנה ניחא ליה טפי כדרכו תמיד ובהנך דלא איירי מתניתין סמך על מה שכתב בשאר מקומות דבלא וי"ו דמי להתקדשי התקדשי אפילו בנדרים ושבועות לשיטת הגורסים כן בדבריו וכבר כתבתי שמחמת שינוי גרסאות אין להאריך יותר ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף מו גמרא מאן תנא התקדשי התקדשי אמר רבה ר"ש היא. כבר כתבתי ליישב מה שהקשו המפרשים על הרמב"ם ז"ל שפוסק כאן כסתם מתני' דהכא ובהל' שבועות והלכות נדרים פסק בהדי' דלא כר"ש ונדחקו ליישב ולמאי דפרישית נתיישבו הדברים היטב עיין בפנים:

שם והא מלוה היא. עיין מ"ש מהרש"ל ומהרש"א ז"ל בזה ובמה שהשיג מהרש"א ז"ל על מהרש"ל וכתב דבלא"ה הא דמקשה והא מלוה היא ע"כ מהאי הוכחה גופא מקשה מדאין מצטרפות באוכלת דבלא"ה לא פסיקא להקשות דהאיכא תנא לקמן דהמקדש במלוה מקודשת אין דבריו מוכרחין דהא מסקינן דלכ"ע המקדש במלוה מקודשת ולא אשכחן שום תנא ואמורא דפליג וכן במה שכתב דמבבא דסיפא מוכח לה לענ"ד צריך עיון דלכאורה נראה כדברי מהרש"ל ז"ל דאף למאי דמסקינן דמעות בעלמא חוזרין וה"ל גזל דהיינו מלוה מ"מ נ"ל דאפילו אי תימא דהמקדש במלוה מקודשת אפ"ה א"ש דבאוכלת ראשונה ראשונה אין מצטרפים לש"פ אפילו אי מעות חוזרין דלא הוי גזל כיון דלאוכלת ראשון ראשון וכל חד מינייהו לא הוי ש"פ אין כאן גזל דפחות מש"פ לא ניתן להשבון ואפשר דאפילו גזל פחות מש"פ עכשיו יחזור ונגזל פחות מש"פ נמי לא ניתן להשבון דקמא קמא אחיל לה כיון שאין עליו שום ממון בשעה שנגזלה דהיינו בשעת אכילה וצ"ע ואפשר שלזה נתכוון מהרש"ל ז"ל לחלק:

דף מו:

מעות בעלמא חוזרים. ומצאתי להריטב"א ז"ל שכתב דיש מפרשים דאי ס"ד דמעות מתנה אפילו במונחות לא היו מצטרפות וכתב ע"ז הפירוש שנכון הוא וקשיא לי דא"כ מאי קאמר ש"מ מדרבי אמי תלת דהא מילת' לאו מדרבי אמי שמעינן לה אלא מגופה דמתניתין שמעינן לה שפיר אע"כ כפרש"י ותוספות וא"כ לרב ושמואל דמוקי לה ארישא לא שמעינן הא מילתא וק"ל:

תוספות בד"ה וש"מ מעות בעלמא כו' ולכך צריך פרוטה באחרונה כו' עכ"ל. היינו בין לענין דלא מיקדשה בקמייתא אי ש"פ משום דה"ל גזל כיון דמעות חוזרין וה"ל מקדש במלוה ובין לענין דאין כולן מצטרפות לש"פ והיינו לשיטת מהרש"א משום דה"נ ה"ל גזל ולשיטת מהרש"ל לפי מ"ש בסמוך היינו משום דאין כאן ממון כלל דקמא קמא אחיל לה ואין כאן לא מלוה ולא גזל והא דמסקו בסוף דבריהם דאי אמרינן מעות מתנה אפילו אין ש"פ אלא קמייתא או בכולן מקודשת נמי אתי שפיר אפילו להשיטה שכתבתי בשם מהרש"א ז"ל דכיון שנגמר הקידושין הא קמן דלא אחיל ושפיר יש להן להצטרף כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה לאיתמר כו' והלין עמהם כו' אבל היכא דאינו יודע אם יחולו וכו' שמא נתן לשם מתנה עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה על זו הסברא דמ"ש מכל טעות דעלמא היכא שאינו יודע דלא אמרינן מעות מתנה ונ"ל דהתוספות גופא לא קאמרי אלא בקידושין כה"ג דשמעתין דנהי שאינו יודע אם יחולו הקידושין עכשיו מ"מ כיון שדעתו לקדשה אמרינן דגמיר ויהיב לשם מתנה שאם לא תתקדש לו עכשיו יהא לשם מתנה ליקרב דעתה להתקדש לו לאחר זמן ודמיא להני דמסבלי והדר מקדשי דלקמן. ובזה נתיישב לי הא דלא גרסי התוספות לאיתמר דשפיר הוי מצי למיגרס לאיתמר ודייקינן לה ממילתא דרב דקאמר אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון ולכאורה לא הוי צריך להאי טעמא דבלא"ה פשיטא כיון דקידושי טעות נינהו המעות חוזרין אע"כ דלדיוקא אמר דדוקא היכא דאדם יודע אבל היכא שאינו יודע אמרינן דהמעות מתנה ולמאי דפרישית א"ש דלא גרסינן לאיתמר דאפילו לדיוקא נמי לא שמעינן לה כיון דלא הוי כלל מהאי גוונא דמקדש אחותו כפרישית ודו"ק:

בא"ד ועוד אי גרסינן כו' לעיל פרישית שלא רצה להעמידה כו' משום דסבר מעות מתנה עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל שאין דבריהם מוכרחין דאיכא למימר דרב לא מוקי לה אסיפא משום דס"ל מקדש במלוה ופרוטה דעתה אמלוה עכ"ל. ולענ"ד משום הא לא איריא כיון דלקמן דף מ"ה ע"ב מסקינן דהא דמלוה ופרוטה פלוגתא דרבי נתן ורבי יהודה הנשיא היא א"כ שפיר הוי מצי רב לאוקמי מתניתין כהאי תנא דמלוה ופרוטה מקודשת ומאי דוחקא לאוקמי ארישא בשינוייא דחיקא אלא דבלא"ה אין דברי התוספות מוכרחין דבירושלמי איתא להדיא דרב מוקי לה ארישא משום דס"ל דלא דמי כלל למלוה כיון דמעיקרא בתורת קידושין אתא לידה וכ"כ הריטב"א אמנם למאי דפרישית לעיל דאדרבה אי לא דמיא מתניתין למלוה הוי אתיא שפיר טפי דמקודשת אם יש אפילו בקמייתא ש"פ אבל אין בשום א' ש"פ אין מצטרפות באוכלת כיון דלאו ממון הוא דקמא קמא אחיל לה אע"כ שפיר מדייקו התוספות דרב ס"ל מעות מתנה דלא שייך טעמא דאחיל לה כן נ"ל נכון ליישב שיטת התוספות לפי סוגיא דשמעתין ודו"ק:

גמרא מתיב רבינא המפריש חלתו קמח כו' ואמאי נימא אדם יודע שאין מפרישין חלה קמח פירוש לפי שרואין שאין שום אדם מפריש חלה קמח וכ"כ התוספות רי"ד מיהו לשיטת התוספות דלא גרסי לאיתמר יש לדקדק דלמא שמואל גופא לא קאמר אלא במקדש אחותו דליכא שום אדם שטועה בכך וכן בההיא דפ"ק דב"מ בהכיר בו שאינן שלו ולקחו משא"כ בחלה איכא דטעי ואף דלפי שיטת התוספות אדרבה היכא דטעי י"ל יותר דנתן לשם מתנה מ"מ כבר כתבתי בסמוך דמסתבר מילתא דהתוספות גופייהו לא כתבו כן אלא לענין קידושין כגוונא דשמעתין ומטעמא דפרישית משא"כ בחלה היכא דטעי מהיכא תיתי נאמר דנתן לשם מתנה והנלע"ד דלכאורה דהא דפשיטא ליה לרבינא דבחלה אדם יודע מגופא דמתניתין דייק לה מדקתני אינו חלה משמע דיוצאה לחולין לגמרי ואף על גב דבההיא מתניתין גופא איתא ואסורה לזרים היינו אליבא דרבי יהושע אבל ת"ק פליג עליה וסובר דמותרת לזרים כמ"ש הטו"ד בהל' חלה וכ"כ הכ"מ בשם הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות בכורים וא"כ מדייק רבינא שפיר אי ס"ד דאיכא אדם דטעי וקרא שם לשם חלה לא ה"ל למיתני אינו חלה אלא ה"ל למימר חלה ויחזור ויפריש כדאמרינן בסמוך לענין תרומה בטעות אע"כ דשאני הכא דהכל יודעים שאין מפרישין חלה קמח משא"כ בתרומה דאיכא דטעי וא"כ מקשה שפיר אמאי הוי גזל ביד כהן ועיין בסמוך:

שם ותיהוי תרומה ולא תאכל כו' וקשה דהשתא דאתינן להכי דיודע ואינו יודע ולא נתן לו לשם מתנה אמאי תיהוי חלה הא הפרשה בטעות היא משא"כ בתרומה איכא מיהא שם תרומה עלה כיון דשייך בתרומה דרבנן וליכא למימר דאפ"ה מדמה להו הש"ס להדדי דא"כ בלא"ה תיקשי דרבי מתניתין אהדדי ונהי דבההיא דהכא איכא למימר דנהי דהכהן יודע ואינו יודע לפי שסובר דקבליה עליה ומחיל לטירח' מ"מ הבע"ה ודאי יודע ונתן לשם מתנה דהא לא ידע שימחול הכהן טרחתו מ"מ בהא דמקשינן כה"ג בסמוך לו ואיבעית אימא לא שייך לומר כן מיהו למאי דפרישית בסמוך דעיקר דיוקא דרבינא מעיקרא משום דקתני ואינו חלה ומשמע דמותרת לזרים מוכח מינה דאדם יודע דאל"כ ה"ל למימר חלה ויחזור ויפריש כדאשכחן בתרומה ומשני דשאני הכא משום דאתי לידי תקלה והיינו משום דיודע ואינו יודע ואפשר דאין ה"נ דמצינן למימר דהדר ביה ממאי דהוי פשיטא ליה דאדם יודע ונתן לשם מתנה וא"כ מקשה ליה שפיר ותיהוי תרומה ולא תאכל ממ"נ אי יודע ואינו יודע אמאי מותרת לזרים ואי הכל יודעין שנתן לשם מתנה כ"ש דליהוי דכהן ואמאי הוי גזל ואי משום תקלה דאיכא תקנתא כמו בתרומה כך היה נ"ל לכאורה אלא דרש"י ז"ל בסמוך בד"ה וניהוי תרומה ויחזור ויתרום כתב להדיא דגמר ונתן לשם מתנה אף לבתר דשנינן יודע ואינו יודע וע"כ צ"ל דס"ל דנהי דמשנינן יודע ואינו יודע היינו לענין איסורא דחיישינן למיעוטא דלמא טעי משא"כ לענין ממון י"ל דנתן לשם מתנה כיון דרוב בני אדם יודעין וא"נ דאליבא דשמואל קיימינן הכא וס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציא ממון משא"כ הכא שהכהן מוחזק כנ"ל ומהרש"א ז"ל כתב בע"א ע"ש:

שם בתרי מנא ניחא בחד מנא לא ניחא. קשיא לי במאי איירי אי בכהן חבר ודאי ניחא ואי בכהן ע"ה דלא ניחא א"כ השתא נמי דאמרינן ליה שהוא גזל בידו אכתי לא ניחא דהא איהו סבר דמשום טירחא דידיה הוי גזל והא אחליה לטירח' וליכא למימר דמכיון שאנו אומרים שהוא גזל וצריך להחזירו לבע"ה יוציא הבע"ה מידו הא ליתא דהא אמרינן שהבע"ה גמר ונתן לשם מתנה ויש ליישב בדוחק דכיון דמש"ה אמרו חכמים שהוא גזל כדי שלא יקבלנו הכהן א"כ מעיקרא לא יתן לו הבע"ה לשם מתנה. מיהו בסמוך דמשני הש"ס כה"ג לגבי הבע"ה אתי שפיר דהכהן ודאי יודע שהוא חבר דאסור ליתן מתנות לכהן ע"ה אלא עיקר החששא שהבע"ה יודע ואינו יודע ואתא למיכל בטיבליה משא"כ עכשיו שאנו אומרים שהוא גזל ביד כהן מעיקרא לא יקבל הכהן מידו. והשתא אתי שפיר דקתני לה בלשון גזל דאפילו דרך פקדון ע"מ להחזירו לאחר זמן או דרך מתנה לא יקבל ממנו ולא מהני אם יאמרו חכמים דלא מהני המתנה וצריך להחזיר דסוף סוף בתוך כך אתי הבע"ה לידי תקלה מש"ה שנו חכמים בלשון גזל שלא יקבלנו מידו כלל כן נ"ל:

דף מז.

גמרא תניא כוותיה דרבה התקדשי לי באלון ברמון ובאגוז. כך הגירסא בנוסח' הגמר' שלפנינו וכן גריס מהרש"א ז"ל וקשיא לי לשון הגמר' בסמוך מיהו בסמוך גרסינן בגירסא שלפנינו כולהו בוי"ן ובלשון רש"י בד"ה באלון לפי הגירסא שלפנינו כולהו בלא וי"ן ולענ"ד הגירס' הנכונה כולהו בוי"ן דמקשי הש"ס בפשיטות היינו בזו ובזו ובזו וכן בההיא דבזו נטלתו ואכלתו כתב רש"י ה"ג בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו כו' משמע דלא גריס אלא חד זימנא בזו ותרי זימני ועוד בזו ואם כן ה"ל כולהו בוי"ן וא"כ לא הוי צריך לאוקמי בסמוך כרבי אלא כר' מאיר או כר' יהודה הוי מצי לאוקמי דממ"נ לחד מינייהו הוי פרטא בוי"ן אע"כ דבסיפא ודאי גרסי' תרי זימני בזו בזו ובתר הכי ועוד בזו וא"כ לרבי אמי מוקי לה כר"ש דכולהו כללי הוי והאחרונה קאי והיינו דמייתי רבה תניא כוותיה דמאי דס"ל כר' אמי ובחנם נתקשה בעל עצמות יוסף בזה משא"כ לרב ושמואל דוקא מוקמינן ליה כרבי ולפי שהדבר תלוי בשינוי כמה נוסחאות בש"ס ובמפרשים לכן קצרתי:

שם הא מני רבי היא דאמר ל"ש כזית כו' ופרש"י דסיפא מוקמינן לה כרבי ורישא תנא אחרינא הוא והא דלא ערבינהו ת"ק כבר פירשו המפרשים ז"ל מיהו לולי פירש"י היה באפשר ליישב כל השיטה אליבא דחד תנא והיינו למאי דפרישית לעיל בדף הקודם דאפילו למ"ד פרטא הוי א"א לומר דלא משמע כלל כללא אלא דמסתמא משמע יותר לשון פרטא משא"כ היכא דא"א לפרש לשון פרטא כיון שאין בכל א' ש"פ לא אמרינן דלפרטא איכוון דמהיכא תיתי הא אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות מש"פ אע"כ דבכה"ג לכללא איכוון והלשון סובל ג"כ לשון כלל כמ"ש לעיל ומש"ה מצטרפים כולן לש"פ משא"כ בסיפא בנטלתו ואכלתו שכל א' ש"פ הראשונה או האחרונה אמרינן שפיר דמקודשת אפילו בקמייתא ולא ה"ל מלוה דבכה"ג ודאי פרטא הוי ודוקא לעיל במתניתין לא הוי רב ושמואל מצי לאוקמי כה"ג משום דרישא תנא התקדשי התקדשי ולא מיתוקמא אלא כר"ש ולדידיה א"א לחלק בכך דכללי גמור חשוב להו משא"כ הכא דלא קתני התקדשי התקדשי מיתוקמא שפיר כולה ברייתא כרבי כן נ"ל נכון לפי מאי דפרישית לעיל לולי שרש"י ותוספות לא כתבו כן. אמנם כן בהגיעי לכאן עיינתי בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב בשם רבו ג"כ ע"ז הסיגנון לכולה ברייתא כרבי אלא דלפירושו לרבי ל"ש כזית כזית ל"ש כזית וכזית מספקא ליה אי כללא הוי או פרטא ומש"ה חייש לכולהו להחמיר לחוש לספק קידושין וכתב ע"ז הפי' שנכון הוא ולענ"ד א"א לפרש סוגייא דשמעתין לענין ספק קידושין דהא אליבא דשמואל קיימינן ולדידיה בלא"ה הוי ספק קידושין דחיישינן שמא ש"פ במדי ואף שכתבתי ליישב שינויא דחיקא הוא ועוד לענין פגול נמי לא משכחת לה שפיר דהא לכ"ע נפסל הקרבן אלא דלרבי הוי פגול גמור לחייב כרת ולענין כרת מי איכא ספיקא קמי שמיא ואי לענין לחייבין חטאת על שגגת אכילתו מספיקא מי אמרינן ליה אייתי חולין לעזרה וכן בסוגיא דשבועת הפקדון דמוקמינן לה כרבי דפרטא הוי וחייב על כל א' וא' תיקשי נמי מספיקא מי אמרינן לייתי חולין בעזרה וצ"ע ואם באנו להעמיד כולה ברייתא כרבי יותר יתכן כפרישית ודוק היטב:

שם אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת כו' ופרש"י אפילו היא בעין משום דלהוצאה ניתנה שאינו חייב להעמידה בעיסקא. הוכרח לפרש כן משום דמקשינן בסמוך ממילתא דרשב"א לרבנן דכ"ע המקדש במלוה מקודשת ומקשינן מינה לרב והתם בישנה בעין איירי אלמא דרב אפילו בכה"ג איירי ומה שהוצרך לטעמא דאינו חייב להעמידה בעיסקא היינו מדאמרינן בסמוך מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ס מלוה להוצאה ניתנה ומ"ס לאו להוצאה ניתנה ומ"ט דמ"ד לאו להוצאה ניתנה ומי איכא למ"ד הא ודאי לכך הלוה מעיקרא להוציאה אע"כ דבהכי תליא מילתא דמ"ד להוציאה ניתנה היינו משום שאין חייב להעמידה בעיסק' אלא רשאי להוציאה לגמרי מן העולם ומש"ה אפי' כשהיא עדיין בעין נמי אינה מקודשת דלאו ברשות המלוה קאי משא"כ מ"ד לאו להוצאה ניתנה אלא חייב להעמידה תמיד בעיסקא א"כ הרי הוא תמיד ברשות המלוה או המעות או העיסקא שקנה תחתיו כן נ"ל בכוונתו:

שם ניחא בהא קמיפלגי דמ"ס להונאה ניתנה. ולכאורה שפת יתר הוא דהא קמן דפליגי אי מקודשת ונ"ל משום דה"מ לאוקמי פלוגתייהו במלוה שהיא ברשות בעלים כדלקמן אבל במלוה גרידא כ"ע אית להו דרב אלא דהשתא סבר דבמלוה שהיא ברשות בעלים ליכא מאן דפליג דמקודשת דברשות בעלי' היא כדמוכח בסמוך לרב הונא בבקע בה קנאה ומש"ה קאמר דע"כ במלוה גרידא פליגי דמ"ס להונאה ניתנה ומ"ס לאו להונאה ניתנה וק"ל:

שם ותסברא ושוין במכר שזה קנה א"א מלוה להונאה ניתנה במאי קנה. כבר צווחו קמאי ובתראי על הרמב"ם ז"ל שפסק דאף על גב דבאשה אינה מקודשת אפ"ה במכר קנה. וכבר כתבתי בחידושי לב"מ בפר' הזהב סיוע לשיטת הרמב"ם ז"ל מהא דאמר רבא התם דף מ"ח קרא ומתניתין מסייע לר"ל קרא דכתיב או בגזל או עשק ואמר רב חסדא כגון שייחד כלי כו' דאינו חייב קרבן אלא שכפר לו מה שהוא ברשות הלוה לגמרי ואילו תשומת יד לא אהדריה אלמא למעות אינו קונה ולרבי יוחנן אמרינן דמעושק הוא דאהדריה קרא ואין ה"נ דשייך קרבן בתשומת יד וקשיא לן אכתי היאך חייב קרבן על תשומת יד במה שייחד לו כלי להלואתו הא אכתי לא קנה הכלי בדמי המלוה אע"כ דמלוה קונה במכר מגזירת הכתוב ואיכא למימר דאפ"ה לא ילפינן מיניה לקדושי אשה כדאשכחן בחליפין דבאשה בעינן דוקא קנין כסף ומלוה לא מיקרי כסף אלא גזירת הכתוב היא דליקני במכר בתורת מלוה ולא בתורת כסף. והא דמקשה הש"ס בפשיטות הכא ותיסברא י"ל דשפיר קשיא ליה והיינו למאי דפרישית בסמוך דהא דקאמר ניחא כתנאי ולא מוקי לרב ככ"ע והכא במלוה שהיא ברשות בעלים איירי שעדיין לא הוציא ממנה כלום ע"כ היינו משום דהוה סבר דבכה"ג כ"ע מודו דקנה ולפ"ז מקשה שפיר דבמלוה שאינו ברשות בעלים מאי קנה במכר ומ"ש מקידושי אשה וליכא למימר דגזירת הכתוב היא מקרא דתשומת יד דאיכא לאוקמי קרא בדלמי דהיינו במלוה שהיא ברשות בעלים ועושק דקרא נמי איכא לאוקמא בכה"ג בעושק דהלוואה כמ"ש הרמב"ם ז"ל דהיא אף לפי האמת בפ"א מהלכות גזילה עיין שם מה שאין כן למסקנא דשמעתין דקי"ל כחכמים דרשב"א דלא מפלגי כלל בין מלוה שהיא ברשות בעלים או אינה ברשות בעלים ובכל ענין מלוה מיקרי ומדאשכחן במכר דקונה מקרא דתשומת יד ע"כ צ"ל דיש לחלק בין מכר לקידושי אשה כדפרישית כן נ"ל ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף מו גמרא ותסברא ושוין במכר שזה קנה ואי אמרת מלוה להונאה ניתנה כו' והקשו הקדמונים והאחרונים על הרמב"ם ז"ל שפסק בהל' אישות דבאשה אינה מקודשת במלוה ובהלכות מכירה כ' דבמכר קנה וא"כ הוא לגמרי נגד סוגית הש"ס וכתבתי ליישב בטוב טעם:

שם התקדשי לי בפקדון כו' אם נשתייר בו ש"פ מקודשת וכתב הרא"ש ז"ל דאיירי שלא ידעה כו' שכוס הפקדון ודעתה להתקדש בו הן רב או מעט והרשב"א ז"ל בחידושיו כתב שאמר לה התקדשי בכל מה שיש בידך ולולי שאיני כדאי הי' נ"ל בלא"ה כיון שנתרצית להתקדש לו דעתה שתתקדש בכל צד קידושין שימצאו באלו הקדושין כדמשמע לקמן גבי שמין את הנייר בלבד שישלים לה אח"כ כל דמי הקידושין שפסק לה מעיקרא ועיין בזה בסמוך:

(קונטרס אחרון) שם התקדשי לי בפקדון אם נשתייר בו ש"פ מקודשת וכתב הרא"ש ז"ל דאיירי דוקא בענין שלא ידעה האשה שכוס הפקדון כו' והרשב"א ז"ל כתב דאיירי שאמר לה התקדשי בכל מה שיש בידך. וכתבתי דלולי דמסתפינא היה נ"ל דאין צורך לחלק אלא דבכל ענין כיון דנתרצית להתקדש לו דעתה להתקדש בכל צד מיני קדושין שימצאו באלו הקדושין והבאתי ראיה מסוגיא דלקמן דף מ"ח גבי שמין את הנייר וכן כתבתי ג"כ לקמן בשמעתין ע"ב גבי היכי דמי אי דקיבל עליה אחריות היינו מלוה ע"ש ולענ"ד צ"ע לדינא:

רש"י בד"ה אפילו לא נשתייר כו' מקודשת בההיא הנאה דמחיל לה גבה עכ"ל. הוכרח לפרש כן משום דכאן לא שייך האי טעמ' דלאו להונאה ניתנה שיהא חייב להעמידה בעיסקא דכיון שלא נשתייר ממנה כלום ונגנב או נאבד מאי אית ליה למיעבד אע"כ דאפ"ה סברי רבנן דמקודשת כיון דמחיל לה גבה ורשב"א סבר בהא כרב וכאביי בפ"ק דאינה מקודשת בהנאת מחילת מלוה אא"כ אמר לה בההיא התקדשי בהנאת מחילת מלוה אבל במלוה שהיא בעין כ"ע סברי דמקודשת וקשיא אדרב וק"ל:

דף מז:

היכי דמי אי דקביל עליה אחריות היינו מלוה. וקשי' לי אכתי מי דמי למלוה בשלמא התם היא נתרצית להתקדש במלוה משא"כ בפקדון איכא למימר דאינה מקודשת דמעיקרא לא היה בדעתה להתקדש במלוה אלא במה שיש בעין ואפשר דמדרשב"א נשמע לרבנן כיון דקאמר מלוה הרי היא כפקדון שאם נשתייר כו' וכי נשתייר ש"פ אמאי מקודשת הא מעיקרא לא נתרצית בכך והכא לא שייך החילוק דהרא"ש והרשב"א ז"ל אע"כ דאפ"ה מקודשת כיון שנתרצית אמרינן שדעתה להתקדש בכל צד קידושין שימצאו וא"כ ה"נ דכוותה מיהו כבר כתבתי שדעתי בטילה נגד הרא"ש והרשב"א ז"ל ולפ"ז ההיא דהכא וכן דרשב"א גופא צ"ע לשיטתם ודו"ק:

שם אמר רבה אשכחינהו לרבנן כו' במלוה ברשות בעלים לחזרה וה"ה לאונסין קמיפלגי כו'. מסוגי' זו הקשה הרשב"א ז"ל על דברי הרמב"ן ז"ל שהובא בטח"מ סי' ל"ט וסי' רל"ח דכל היכא שנכתב שטר הלואה מדעת המלוה אף על גב שעדיין הוא ביד הלוה אפ"ה מחוייב המלוה להלוות לו כיון דמשעת כתיבת השטר נשתעבדו נכסי הלוה ע"ש וקשיא ליה להרשב"א ז"ל דהא הכא משמע דע"כ לא פליגי אלא כשהמעות ביד הלוה ואי לאו טעמא דלהונאה ניתנה כ"ע הוי סברי דברשות מלוה קאי משמע דכשהמעות ביד המלוה עדיין דלא שייך האי טעמא דלהונאה ניתנה כ"ע מודו דברשות מלוה קיימי לחזרה ולא מהני ביה האי טעמא דנשתעבדו נכסי ולכך נחלק עליו הרשב"א ז"ל וכבר כתב בספר גידולי תרומה דיש לדחות ראיית הרשב"א דיש לחלק בין מלוה בע"פ למלוה בשטר דבע"פ לא שייך נשתעבדו נכסי הלוה והקשה הש"ך עליו דממ"נ אי שיעבודא דאורייתא אין לחלק כו' ע"ש באריכות בסי' ל"ט. עוד הקשה הש"ך על הרמב"ן ז"ל מסוגי' דשמעתין במימרא דרב הונא בהשואל קורדום דאם לא בקע לא קנאו אף על גב דאשתעבדו נכסים דהא חייב באונסין. ולענ"ד יש ליישב שיטת הרמב"ן ז"ל ובמאי דסיים נפתח דמקורדם אין ראיה דנהי דאישתעבדו נכסיה מ"מ הא קי"ל בר"פ הגוזל בתרא דלא נשתעבדו נכסיה אפילו לענין אונסין אלא משעה שנאנסה ולא למפרע בשעת שאלה וא"כ כיון דלא בקע בו לא קנאו כלל כיון שהוא בעין לא נשתעבדו נכסיו עדיין. ולפ"ז היינו טעמא נמי דבמלוה ע"פ אפילו למ"ד שעבודא דאורייתא מ"מ אי לאו טעמא דלהונאה ניתנה ודאי דכ"ע מודו דברשות המלוה קיימי לגמרי דכל זמן שלא הוציא הלוה המעות לשלוח בהן יד אף במקצתן לא הוי אלא כשואל בעלמא ולא אישתעבדו נכסיו כלל כיון שהיא בעין וכן הדעת נוטה דהא קי"ל דנכסי דבר אינש לא מישתעבדי אלא מטעמא דאינון ערבין ביה וקי"ל לא יתבע מן הערב תחלה וה"נ כל זמן שגוף הענין עדיין בעין ברשות הלוה לא שייך שיעבוד שאר נכסים כלל משא"כ הרמב"ן ז"ל דע"כ איירי בשטר אקניתא כמו שכתבתי בחידושי לח"מ וא"כ משעת הקנין וכתיבת השטר נשתעבדו נכסיו לגמרי וכן לדידן דקי"ל כשיטת התוספות דעליו בחתומיו זכין לו היכא דמטא שטרא לידיה א"כ לאו במעות הלואה נשתעבדו נכסיו אלא למפרע משעת כתיבת השטר וא"כ יפה כתב הרמב"ן ז"ל דמטעמא דנשתעבדו נכסים מחוייב להלוות לו ויש להאריך בזה בביאורי לח"מ אי"ה וכאן אבא בקצרה לפי הצורך לסוגייא דשמעתין וכמו שאפרש בסמוך ודו"ק:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא אמר רבה אשכחתינהו לרבנן כו' במלוה ברשות בעלים לחזרה וה"ה לאונסין קמיפלגי. והקשה הרשב"א ז"ל מסוגיא זו על דברי הרמב"ם ז"ל שהובא בטוח"מ סי' ל"ט וסי' רל"ח דכל היכא שנכתב שטר הלואה מדעת המלוה מחוייב המלוה להלוות לו וא"כ תיקשי ליה סוגיא דהכא וגם הש"ך הקשה על הרמב"ם ז"ל מסוגיא דשמעתין במימרא דרב הונא בהשואל קורדום וכתבתי ליישב שני הקושיות והעמדתי שיטת הרמב"ם ז"ל על מכונו עיין בפנים:

תוספות בד"ה אלא מלוה ברשות בעלים כו' וי"ל דרב נמי סובר כוותיה כו' דהא דאמר רב אינה מקודשת איירי במלוה שהתחיל להוציאה בהא קאמר כו' עכ"ל. ויש לדקדק דהא ודאי לקושטא דמילתא סבר רב דאפילו במלוה שלא התחיל להוציאה אינה מקודשת כחכמים דרשב"א וא"כ ממ"נ אתי בהא כתנאי ויש ליישב כיון דרב גופא מפרש טעמא לנפשיה דאינה מקודשת משום דלהונאה ניתנה וכיון דאיירי אפילו היא בעין ע"כ דהא דקאמר להונאה ניתנה היינו משום דבשעת הקידושין יכול להוציאה בהונאה בע"כ דידה וא"כ אתי שפיר דככ"ע אתי מילתא דרב דכללא קאמר דכל מלוה שיכול להוציאה בע"כ של האשה אינה מקודשת והיינו דרבנן כדאית להו דאפילו לא שלח בה יד וכולה בעין אינה מקודשת דלדידהו כה"ג נמי להונאה ניתנה בע"כ דלאו ברשות בעלים קאי לחזרה ולרשב"א כדאית ליה היכא שלא שלח בה יד משא"כ בשלח בה יד לדידיה לאו להונאה ניתנה דברשות בעלים קאי וממילא דלא שייכא בכלל מימרא דרב כן נ"ל ודו"ק:

גמרא ניחא כתנאי התקדשי לי בשט"ח כו' היכי דמי אי בשט"ח לאחרים היינו מלוה ביד אחרים. ויש לדקדק אטו מי לא סלקא אדעתיה דמדקתני רישא בשט"ח ובסיפא קתני מלוה סתמא היינו מע"פ וליכא למימר דקס"ד דלא שייך שום פלוגתא במע"פ אלא במלוה בשטר ידע שפיר דשייך פלוגתא כיון דאשכחן בהדיא פלוגתא דרבי ורבנן משא"כ במע"פ לא אשכחן פלוגתא דתנאי בהדיא דא"כ אכתי קשה במאי דקאמר אלא לאו שט"ח דידה ואי ס"ד דסיפא במלוה ביד אחרים איירי נמי דוקא בשטר מ"ש הכא דנקיט שט"ח ומ"ש סיפא דקתני מלוה סתמא וליכא למימר דבמלוה ביד אחרים לא פסיקא ליה למיתני בשט"ח דלרבנן אינה מקודשת דזימנין דמקודשת אם הנייר ש"פ כמ"ש בפוסקים משא"כ בשט"ח דידה אפילו הנייר ש"ס אינה מקודשת דהנייר שלה הא ליתא דמסקנא וטריא דבסמוך לקמן דאידך ברייתא משמע דאדרבה בשט"ח דידה שייך שמין את הנייר כמו שאפרש אע"כ דחכמים דהכא לא איירי מנייר ועוד דהא לסברת התרצן דמוקי פלוגתייהו בשט"ח של אחרים ואפ"ה לא קתני שמין את הנייר והיינו נמי משום דלא איידי ביה. ואפשר דהמקשה לא משמע ליה לאוקמי פלוגתייהו כלל בדרבי ורבנן או במע"פ בדרב הונא דאם כן לא שייכא האי פלוגתא כלל לענין קידושין דליפלגו בעלמא כיון דעיקר פלוגתייהו אי שייך בהו קנין או לא אע"כ דאם נאמר דאיירי בין מלוה בשטר ובין במע"פ ע"כ היה צריך לומר דבהכי פליגי דרבי מאיר דקאמר מקודשת היינו משום דס"ל דמלוה לאחרים לא מיקרי מקדש במלוה כמו שתירצו התוספות בד"ה לעולם שט"ח לאחרים ורבנן סברי דאינה מקודשת משום דמלוה לאחרים נמי דמי למקדש במלוה כקושית התוספות וא"כ מקשה שפיר היינו מלוה ביד אחרים דכולה חדא טעמא הוא משא"כ למאי דבעי לאוקמי רישא בשט"ח דידה אתי ליה שפיר דקתני רישא בשט"ח לאשמעינן דסיפא איירי דוקא במע"פ ופליגי נמי בטעמא דמקדש במלוה כקושיית התוספות משא"כ במלוה לאחרים בשטר כ"ע מודו דאינה מקודשת בלא טעמא דמקדש במלוה אלא משום דשמואל דיכול למחול ולא סמכה דעתה כן נ"ל לפי שיטת התוספות דבמלוה ע"פ שהיא במעמד שלשתן לא שייך הא דשמואל כמו שכתבו בסמוך. אמנם לפי שיטת החולקים דבמע"פ נמי שייך מילתא דשמואל א"ש טפי סברת המקשה דמקשה היינו מלוה ביד אחרים דכולהו חדא פלוגתא היא לענין קידושין אי אשה סמכה דעתה כדבסמוך ולמאי דבעי לאוקמי בשט"ח דידה אתי ליה שפיר דקתני סיפא מלוה סתמא לאשמעינן הא גופא דאפילו במעמד שלשתן שייך האי דינא דיכול למחול מדפליגי לענין קידושין ודוק היטב:

שם אלא לאו שט"ח דידה כו' הקושיא מפורסמת אמאי לא מוקי נמי הכא פלוגתייהו במלוה שלא שלח בה יד כדלעיל בסמוך ובהשקפה ראשונה היה נראה לי כדברי מהרש"א ז"ל דסתם לשון מלוה או שט"ח לא משמע לאוקמי דוקא בלא שלח בה יד ודוקא לעיל משמע לאוקמי הכי מדקתני דומיא דפקדון אלא שזה דוחק דהא למאי דמשני דפליגי במלוה בשט"ח שכתב ולא מסר או בדרב פפא הוי שינוייא דחיקא טפי דאוקמי סתם שט"ח דווקא בהני גווני שהעיקר חסר מהברייתא ועוד דלא שייך פלוגתא זו לענין קידושין וכדפרישית וא"כ מאי דוחקא לאוקמי בהכי ולא מוקי לה כדלעיל ועוד דלכאורה ה"נ הוי שפיר דומיא דסיפא דקתני או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהם ולפי פשטא דלישנא דהרשה משמע דאיירי שהמלוה הוא בעין דהא קי"ל דמלוה לגמרא לא כתבינן הרשאה אא"כ בדבר שהוא בעין וא"כ שפיר משמע נמי דאיירי שכולה בעין ולא שלח יד וממילא דרישא דומיא דסיפא ועוד דלפ"ז לא הוי צריך לאוקמי פלוגתא דר"מ ורבנן בתרי פלוגתי דלא שייכי אהדדי כדאית' במסקנא וטפי ה"ל למימר דכולא חדא פלוגתא היא דר"מ ס"ל מלוה ברשות בעלים קאי ומקודשת במלוה דידה ובמלוה לאחרים שהיא ג"כ בעין ולא שלח יד נמי מה"ט מקודשת כשמסר לה במעמד שלשתן מהני דכיון דברשות בעלים קאי ה"ל כפקדון לכ"ע מהני וחכמים סברי דמלוה לאו ברשות בעלים קאי ואינה מקודשת במלוה דידה ובמלוה לאחרים נמי כה"ג ס"ל דלא מהני מעמד שלשתן דלא תקנו כי אם בפקדון ולא במלוה ואף אם נאמר דלא ניחא ליה למימר דכ"ע ס"ל דלא תקנו מעמד ג' במלוה דהוי דלא כהלכתא אפ"ה איכא למימר דדוקא במעמד ג' דמלוה מצי למחול כיון דאינה אלא מדרבנן משא"כ במלוה ברשות בעלים דלר"מ הוי כפקדון הוי מדאורייתא דלא גרע מתן וזכי דמהני בפקדון מדאורייתא' כמ"ש התוספות בגיטין ולא מצי למחול ומש"ה מקודשת מיהו למאי דפרישית בסמוך בשיטת הרמב"ן אתי שפיר דבמלוה בשטר לא שייך האי פלוגתא כלל אי מלוה ברשות בעלים לחזרה דכיון שנכתב השטר מדעתו ס"ל דלא מצי למיהדר ביה כ"ש הכא שכבר מסר השט"ח למלוה וקבל המעות פשיטא דלא מצי למיהדר ביה ועוד דאפשר דהרשב"א ז"ל גופא מודה בכה"ג כיון דאיכא תרתי למעליותא שנמסר השטר וקיבל המעות ודאי אישתעבדו נכסי דלוה ולא מצי המלוה למיהדר ביה ואפילו את"ל דהרשב"א ז"ל בהא נמי פליג היינו בשטרי דלאו אקנייתא ולמאי דלא ס"ל עליו בחתומיו זכין לו דמוקי דאביי דלא כהלכתא משום דסברי דאביי כר"מ ס"ל בשטרות דעידי חתימה כרתי ואנן קי"ל כרבי אלעזר אף בשטרות מיהו הכא דר"מ גופא קאמר דמקודשת ור"מ גופא ס"ל ודאי עליו בחתומיו זכין וא"כ א"א לאוקמי טעמא דידיה בשט"ח דידה שלא שלח בה יד ומשום דברשות בעלים לחזרה קאי דכיון דעדיו בחתומיו זכין למפרע אישתעבדו נכסי מחמת החתימה ותו לא מצי למיהדר ביה משעה דמטי שטרא לידיה וכדפרישית לעיל כן נ"ל ודו"ק היטב:

תוספות בד"ה לכ"ע לית להו דרבי מכאן יש להוכיח דאין הלכה כרבי כו' אף על גב דגמר' ערוכה היא בפרק הספינה פסיק אמימר הלכה כרבי מ"מ התוספות הוצרכו שם דגרסינן להיפך וכן במאי דפשיטא להו הכא דמילתא דר"פ איירי נמי אליבא דרבי מספקא להו התם בד"ה אמר רב פפא ואפ"ה מסקו דאין הלכה כרבי מדלא אמרינן בסמוך ואיבעית אימא לכ"ע לית להו דרב פפא דאיהו אליבא דרבנן אמר ואנן כרבי ס"ל וקמפלגי בדשמואל אע"כ דלא קי"ל כרבי ע"ש באריכות מיהו בפשיטות הוי מצי לאוכוחי דלית הלכתא כר' מדלא אמרינן בסמוך ואיבעית אימא לכ"ע אית להו דרבי והכא בדשמואל קמיפלגי ויש ליישב ועיין מה שאפרש בסמוך:

דף מח.

תוספות בד"ה המוכר שטר חוב כו' יש מפרשים היינו טעמא כו' משום דקנין שטר אינו אלא מדרבנן כו'. בעלמא כתבו התוספות טעם אחר לעולם דקנין שט"ח לאורייתא אלא דאפשר דהכא משמע להו עיקר האי טעמא דקנין שטרות דרבנן וא"כ הא דקתני מקודשת היינו מדרבנן דומיא דסיפא דמלוה ע"פ דמוקמינן להו במעמד שלשתן והיינו נמי מדרבנן כדאסקינן בסוף פ"ק דגיטין דהוי כהלכתא בלא טעמא וא"כ אתי שפיר דכללינהו לתרווייהו בחדא דלר"מ מקודשת מדרבנן לשיטת הסוברים דמאי דקונה מדרבנן הוי קידושין דרבנן ובכך אני תמה על דברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו לב"ב פרק מי שמת שהקשה על שיטת הסוברים דקנין שטרות מדרבנן מההיא דשמעתין ונראה לו דוחק להעמידה בקידושין דרבנן דאמאי קשיא ליה טפי בקנין שטרות ולא קשיא ליה ההיא דמעמד ג' דודאי איירי מקידושין דרבנן לשיטתו ואדרבא מזה ראיה לדומיא דהכי הוי בקידושי מלוה בשטר ויש ליישב בדוחק. מיהו קשיא לי היאך אפשר להעמידה בקידושין דרבנן דא"כ אמאי קאמרי רבנן דאינה מקודשת אפילו מדרבנן הא אפילו אין הנייר ש"פ מקודשת מדרבנן מחששא דשמא ש"פ במדי ודוחק לומר דהני רבנן סברי דלאו לעתה אנייר ופליגי אהנך רבנן דבסמוך מיהו לשיטת הסוברים דהיכא שמוחל המלוה ללוה צריך הלוקח להחזיר הנייר א"ש ועוד נפרש בזה בלשון התוספות בסמוך אבל קשיא לי טובא היאך אפשר לומר דקנין שטרות מדרבנן הא בבכורות דף נ' סובר רבי בכל פודין בכור אדם חוץ משטרות ומשמע התם דהיינו בשט"ח של אחרים ויליף לה מריבוי ומיעוט וא"כ מוכח להדיא דמן התורה יכול להקנות שט"ח וחפשתי בכל הספרים ולא מצאתי מזה רק בפ"ק דשבועות דף ל' כתבו התוספות הא דמוכח מכאן דקנין שטרות דאורייתא מפורש במקום אחר וחפשתי ולא מצאתי זולת בפרק הזהב דף נ"ה כתבו התוספות כן לענין אונאה ומה שתירצו שם לא שייך לענין פדיון הבן ובלא"ה מאונאה לא קשה כ"כ דאיכא למימר דשטרות ואגב גררא דעבדים וקרקעות נקיט להו משא"כ מהא דאליבא דרבי לענין פדיון הבן דמרבה כל מילי ומוקי מיעוטא אשטרות לחוד ודאי קשה ולולי דמסתפינא באתי לדון בדבר חדש דודאי אליבא דרבי הוי מדאורייתא והיינו נמי טעמא דרבי דאמר בשמעתין אותיות נקנין במסירה דכיון דקנין שטרות מדאורייתא הוי בכלל שאר מטלטלים דנקנין במשיכה לריש לקיש מדאורייתא ולרבי יוחנן מדרבנן מחששא דשמא יאמרו נשרפו חיטך בעליה וה"נ דכוותה ומסירה הוי בכלל משיכה בדבר שדרכו בכך או כמ"ש הרמב"ן ז"ל לענין הקנאת שיעבוד שייך טפי מסירה ממשיכה משא"כ לרבנן דליכא למילף מפדיון הבן דהא בכללי ופרטי דרשי ומוקי להו אקרקעות ועבדים ושטרות נקטי אגררא וא"כ סברי דקנין שטרות מדרבנן ומש"ה בעינן כתיבה ומסירה דאלים טובא כיון דמדאורייתא לא מיקני כלל. ובאמת קשיא לי אם נאמר דרבנן דרבי נמי מצי סברי דקנין שטרות דאורייתא וא"כ האי קנין דכתיבה ומסירה מאי עבידתה והיכא רמיזא באורייתא דהא כל הקנינים ילפינן בפ"ק דמכילתין מקראי וממה נפשך אם נאמר דשטרות בכלל מטלטלין נינהו ומקרא דוכי תמכור לעמיתך ילפינן להו א"כ ליקנו בכסף לרבי יוחנן או במשיכה דהיינו מסירה לר"ל ושטר לא מהני בהו כלל כי היכי דלא מהני במטלטלים ואם נאמר דקנין שטרות כיון דאיכא שעבוד קרקעות ה"ל כקרקעות ונקנין בשטר דהיינו כתיבה א"כ מסירה מאי עבידתה ועוד ליקני בכסף אע"כ דבהכי פליגי רבי ורבנן ואזלו לטעמייהו כדפרישית ודו"ק. ואף דלפ"ז היה באפשר לומר דלעולם הלכה כרבי והא דלא קאמרינן בשמעתין ואיבעית אימא לכ"ע אית להו דרבי והכא בדשמואל קמיפלגי היינו משום דשמואל לא אמר דיכול למחול אלא לדברי האומר דקנין שטרות דרבנן כפירוש התוספות כאן אלא דלפ"ז אדרבה מוכח דאין הלכה כרבי דהא בכולה תלמודא משמע דקי"ל כשמואל ודו"ק:

(קונטרס אחרון) דף מח תוס' בד"ה המוכר שט"ח יש מפרשים דהיינו טעמא משום דקנין שטרות אינו אלא מדרבנן וכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו במסכת ב"ב פרק המוכר את הספינה דאדרבה מסוגי' דהכא מוכח דקנין שטרות מדאורייתא לפי שנראה לו דוחק להעמיד סוגיא דשמעתין בקידושין דרבנן וקשיא לי על דבריו דהא ע"כ באוקימתא דמעמד שלשתן ודאי מקידושין דרבנן איירי וא"כ מאי אולמי' דהאי מהאי ומתוך מ"ש בפנים יש ליישב הדברים בדוחק:

(קונטרס אחרון) עוד הקשיתי לשאול בזה האיך אפשר לומר דקנין שטרות דרבנן דהא במסכת בכורות דף נ' סובר ר' בכל פודין בכור אדם חוץ משטרות ויליף לה מריבוי ומיעוט ומשמע התם דהיינו בשט"ח של אחרים ואם כן מוכח להדי' דמן התורה יכול להקנות שט"ח לאחרים ומש"ה איצטריך מיעוטא לפדיון הבן והעליתי בזה דלרבי ודאי קנין שטרות דאורייתא דמה"ט גופא ס"ל בפרק הספינה דאותיות ניקנות במסירה לחוד משא"כ לרבנן דפליגי עליה וס"ל דאין ניקנין אלא בכתיבה ומסירה אם כן נראה דס"ל דקנין שטרות מדרבנן כמ"ש בפנים:

בד"ה כי קאמר רב כו' וא"ת אמאי לא קאמר לכ"ע כו' ופליגי בדשמואל כו' אלא מדלא קאמר הכי ש"מ כו' דאפילו שמואל מודה כו' עכ"ל. וקשיא לי דאכתי היא גופא תיקשי למה שכתבו בסמוך דטעמא דשמואל דיכול למחול משום דקנין שטרות מדרבנן א"כ מ"ש הכא במעמד ג' דאין יכול למחול הא מעמד ג' כל שכן דלא הוי אלא מדרבנן כהלכתא בלא טעמא דלכאורה היה נ"ל לומר דבמעמד שלשתן אף על גב דמדרבנן הוא אפ"ה עשאוהו כשל תורה כיון שהיה בפני הלוה ונתרצה לפרוע וא"כ יכולין לתקן שאף אם מחל המלוה אח"כ לא מהני משא"כ במוכר שט"ח לעיקר התקנה הוא למכור שלא בפני הלוה וא"כ אין לחכמים להפקיע זכות הלוה כיון שלא נתרצה לפרוע להלוקח ומש"ה סבר שמואל דאם מחלו מחול אלא דאכתי קשיא לי לפמ"ש התוספות בפ"ק דגיטין דמעמד ג' מהני אפילו בע"כ של הלוה ותו לא שייך האי טעמא ואכתי יש ליישב וצ"ע. מיהו הרשב"א בחידושיו כתב דאפילו במעמד ג' יכול למחול ובאמת להאי שינויא דמוקי לפלוגתא דשט"ח בההיא דשמואל מוקי נמי לפלוגתא דמע"פ בכה"ג והאי שינויא דקאמר דפליגי בדרב הונא סבר דלא פליגי בדשמואל משום דאשה סמכה דעתה אלא דפליגי בשט"ח בדרבי או בדרב פפא ומש"ה מוקי הכא במע"פ בדרב הונא:

רש"י בד"ה אינה מקודשת ואפילו הנייר ש"פ כו' דלאו לעתה להתקדש בפרוטת הנייר כו' עכ"ל. ה"ה דהוי מצי לפרש דר"מ סבר דמלוה ופרוטה דעתה אמלוה אלא דפסיקא ליה דאפילו אית ליה בעלמא דעתה אמלוה הכא לאו דעתה אנייר:

תוספות בד"ה אילימא שט"ח לאחרים קשיא לר"מ אדר"מ וא"ת מאי קשיא דשאני לעיל איירי דא"ל קני לך כו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל דא"ל ולא א"ל לאו דוקא אלא דלעיל בכתב לה והכא בדלא כתב כו' ע"ש ולענ"ד יש לי ליישב דבריהם לפי שיטתם בסמוך והיא שיטת רש"י ז"ל דלא גרסינן בברייתא ואם לאו אינה מקודשת משום דמספקא להו ולפ"ז השתא נמי אי בעי לאוקמי בשט"ח לאחרים צ"ל דרבנן מספקא להו וא"כ תו ליכא לאוקמי לעיל בכתב לה והכא בדלא כתב דא"כ כ"ש דתיקשי דרבנן אדרבנן דמדקתני לעיל אינה מקודשת משמע דלא מספקא להו אע"ג דכתב והכא אע"ג דלא כתב מספקא להו מש"ה הוצרכו להקשות בענין זה והכא איירי שכתב ומסר ולא א"ל קני לך דלר"מ כתיבה לא מהני כלל ועיקר תלוי באמירת קני לך ומש"ה אינה מקודשת כלל ורבנן מספקא להו כיון שכתב ומסר אי בעינן קני לך או לא משא"כ לעיל איירי במסר ולא כתב אלא שא"ל קני לך דלר"מ מקודשת בודאי דלא בעינן כתיבה כיון שא"ל ולרבנן פשיטא להו דאינה מקודשת כיון שלא כתב כן נ"ל ליישב הנוסחא שלפנינו:

גמרא אמר רב נחמן ב"י הב"ע כגון שקידשה בשטר שאין עליו עדים כו' ורבנן מספקא להו כו'. ויש לתמוה אמאי הוצרך לאסוקי הכא הך מילתא דרבנן מספקא להו טפי מלמאי דס"ד מעיקרא דפליגי במקדש במלוה נמי הוי צריך למימר דרבנן מספקא להו במקדש במלוה. ויותר יש לתמוה בלשון התוספות בד"ה ורבנן ובד"ה שמין את הנייר ודברי מהרש"א ז"ל בפירוש התוס' תמוהין מאד לכך נלע"ד ליישב חדא מגו תלת דמשמע מסוגית הגמרא דלמאי דס"ד מעיקרא לא הוי צריך לפרש דרבנן מספקא להו אי מקדש במלוה מקודשת דבלא"ה א"ש דאפילו אי פשיטא להו דמקדש במלוה אינה מקודשת אפ"ה א"ש דשמין את הנייר דרבנן דס"ל דלעתה נמי אנייר כמו שפרש"י וכיון דרוצה לקדשה בקידושי כסף דהיינו מלוה אף על גב דלא מהני אפ"ה מיקדשא בנייר דמלוה ופרוטה לעתה נמי אפרוטה ס"ל משא"כ לאוקימתא דהשתא דאיירי שרוצה לקדשה בקידושי שטר שכתוב בו הרי את מקודשת לי א"כ פשיטא ליה להש"ס דאי הוה ס"ל לרבנן כר"מ דעידי חתימה כרתי לא הוי שייך לומר שמין את הנייר דאפילו אם שוה פרוטה אינה מקודשת דכיון שקידשה בלשון קידושי שטר ואין עליו עדים הרי הוא כאילו רוצה לשחק בה לקדשה בלא עדים וכיון דלעידי מסירה אין להם שום שייכות בקידושי שטר לא שייך לומר שמין את הנייר דעידי קידושי שטר לחוד ועידי קידושי כסף לחוד לכך הוצרך לומר בגמר' דרבנן מספקא להו דאיכא למימר כר"א דעידי מסירה כרתי וא"כ כיון שקידשה בשטר בלא עדים מסתמא טעי נמי בהכי שרוצה לקדשה ע"י עידי מסירה וא"כ מש"ה אם הנייר שוה פרוטה מקודשת ע"י הני עידי מסירה גופייהו ממה נפשך או בעילותן ע"י קידושי שטר או ע"י קידושי כסף כיון דממ"נ שייכי הנך עדות בהך מילתא דקידושין מימר אמר תתקדש בפני כו' בכל מאי דמקדשא כמ"ש לעיל בכמה דוכתי וכל זה ממש כלשון התוספות בד"ה שמין את הנייר דכיון דלר"מ עידי חתימה כרתי הקידושין לא תליא מילתא כלל בשומת הנייר והיינו כדפרישית ולפי פירוש מהרש"א מלבד שהוא דחוק אלא דמה שכתב דאמרי עידי חתימה כרתי הוא לשון מיותר לגמרי ולמאי דפרישית לדבריהם מבוארין היטב ונתיישב ג"כ מה שכתב הטור בשם הרמ"ה דאף אם השטר פסול שמין הנייר. ורבינו ירוחם נסתפק בכוונת הרמ"ה כמבואר בבית יוסף סי' ל"ב אלא דבספר בדק הבית תמה למה נסתפק בזה דגמר' ערוכה היא בשמעתין וכן תמה הבית שמואל שם ולמאי דפרישית אדרבא מסוגיית הגמרא ופירוש התוספות משמע להיפך דודאי היכא דאיכא לאסתפוקי אם יש כאן קידושי שטר ע"י אלו העדים בהא אמרינן שמין את הנייר משא"כ אם אין כאן קידושי שטר כלל בשום ענין והוא רצה לקדשה בתורת קידושי שטר שהרי כתוב בו הרי את מקודשת לי א"כ אין כאן שום קידושי כלל ורצה לשחק בה ואין כאן עידי קידושין כלל אלא דהרמ"ה פשיטא ליה נמי אפילו בקידושי שטר שפסול לגמרי אפ"ה שמין את הנייר כן נ"ל נכון בפירוש התוספות ועיין בסמוך ודו"ק:

(קונטרס אחרון) שם אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון שקידשה בשטר שאין עליו עדים ורבנן מספקא להו כו'. וכתבתי ליישב מ"ש הטור א"ע סי' ל"ב בשם הרמ"ה ז"ל דאף אם השטר פסול שמין הנייר ורבינו ירוחם נסתפק בכוונת הרמ"ה והב"י בס' בדק הבית תמה עליו למה נסתפק בזה דגמר' ערוכה היא בשמעתין וכן תמה הב"ש שם ולמאי דפרישית א"ש טובא דאדרבה מסוגיא דגמ' לכאורה משמע להיפוך:

תוספות בד"ה ורבנן מספקא להו כו' דאי אמרת דאין צריך גט כו' עד סוף הדיבור. כבר כתבתי בסמוך שמהרש"א ז"ל נלאה מאד בדבריהם ולענ"ד נראה עיקר כגירסת מהרש"ל ז"ל וכמו שפירש ג"כ בספר דברי ריבות אלא שקיצר במובן ולענ"ד נראה דנהי שהתוספות כתבו דהיכא דמספקא לן אי עידי חתימה כרתי או עידי מסירה כרתי צריכה גט מספק אפ"ה לא ברירא להו הך מילתא בפשיטות ובשביל כך לא היו מוכרחין למחוק הגירסא דאם לאו אינה מקודשת דאפשר נמי לומר דכיון דהספק אם יש כאן קידושין בעדים או לא מוקמינן לאשה אחזקתה בחזקת פנוי' כדמשמע לכאורה בסוגיא דפרק ד' אחין דף ל"א דלוקח בשני כיתי עדים אחת אומרת קרוב לה הוא דהוי ספק קידושין משא"כ בכת א' ומסופקין אם קרוב לו אם קרוב לה אפשר דא"צ גט אף מדרבנן ובאמת דהא מילתא תליא באשלי רברבי וכמה חילוקי דינים בדבר ואין כאן מקומו להאריך מ"מ התוספות רוצין להוכיח בשמעתין גופא דצריך למחוק הגירסא דאם לאו אינה מקודשת דהא ע"כ מקודשת מספק וצריכה גט דאי אמרת דשפיר גרסינן לה וקסבר דבספיקא כי האי אין צריכה גט וכדפרישית דמוקמינן לה אחזקתה חזקת פנויה א"כ מאי האי דקאמר בגמרא דמספקא להו לרבנן הא לגמרי ס"ל בהא כר"מ דאם אינו ש"פ אינה מקודשת כלל משום דעידי חתימה כרתי ומה לי אם ע"ח כרתי ודאי או ספק כיון דבין כך ובין כך ע"י ע"ח אין צריכה גט ולא הוו קידושין כלל א"כ ממ"נ לא שייך הך גירסא דאם לאו אינה מקודשת ואפשר לומר עוד בכוונתן דאם נאמר דאין צריך גט בקידושין כי הנך א"כ לא שייכי עידי מסירה כלל בהנך קידושין כדפרישית בסמוך ותו לא שייך לומר כלל שמין את הנייר כמו שכתבתי בכוונת התוספות בד"ה שמין אליבא דר"מ כן נ"ל ועדיין צ"ע:

(קונטרס אחרון) שם בתוספות בד"ה ורבנן וספקא להו כו' כתבתי דנראה מלשון התוספות דנהי שכתבו דהיכא דמספקא לן אי עידי חתימה כרתי או עידי מסירה כרתי צריכה גט מספק אפ"ה לא ברירא להו הך מילתא בפשיטות ואפשר לומר דכיון דהספק בקידושין עצמן מוקמינן לאשה אחזקת פנויה כדמשמע לכאורה בפ' ד' אחין דף ל"א דלוקח בא' אומר קרוב לו וא' אומר קרוב לה הוא דהוי ספק קדושין מדרבנן משא"כ היכא ששני העדים מסופקין אי קרוב לו אי קרוב לה אפשר דא"צ גט אף מדרבנן וכן כתב הב"ש בשם הר"ן אלא דהרשב"א ז"ל בחידושי יבמות כתב בשם ר"ח להיפוך וכבר כתבתי בזה בקונטרס אחרון בסוגיא דפתח פתוח בכתובות ולעיל גבי נתן הוא ואמרה היא ע"ש ודבר זה צריך בירור גדול נקטינן מיהא דמספיקא לא נפקא שהוא מחלוקת הקדמונים:

גמרא מכלל דת"ק סבר אפי' אותו ממון נמי לא אלא במאי מקדשא כו' ואע"ג דלמאי דס"ד השתא ע"כ סבר דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ונתחייב מיד מ"מ לא נגמר החיוב אלא לכשיחזיר לה הכלי אז נתחייבה למפרע וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו ע"ש באריכות וכן נראה להדיא מלשון רש"י ז"ל:

דף מח:

בד"ה אינה לשכירות אלא לבסוף כשמחזירין לה והרי לשם קידושין מוחלו אצלה ואין כאן מלוה כו' עכ"ל. כוונתו בזה דלא דמי כלל לשאר מלוה דאינה מקודשת אפילו בהנאת מחילה אא"כ אמר בפירוש בהנאת מחילת מלוה כמ"ש רש"י לעיל בפ"ק דף ו' ע"ב אלא דשאני התם דכל היכא שלא אמר בפירוש אמרינן דדעתה אמלוה שעיקר המעות שכבר היה קנוי לה מקודם שקידשה כדפרישית לעיל באריכות משא"כ הכא שלא נתחייבה מקודם אלא עכשיו בשעה שמחזיר הכלי ומוסרו לידה וא"כ הרי אומר לה בפירוש שמקדשה באותן מעות שלא תתחייב לו בהם א"כ המלוה והמחילה באין כאחד ומש"ה מקודשת ודו"ק:

דף מט.

גמרא רבי אלעזר דתנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני כו' אלמא קסבר מראה מקום הוא לו. וקשיא לי טובא דהא בפ' התקבל מסיק הש"ס להדיא דהא דלא פליג ר"א התם ברישא באומר תן גט לאשתי במקום פלוני היינו משום דאיהו מדעתיה מגרש קפיד משא"כ בסיפא דאיהי בע"כ מתגרשת מש"ה סובר דמראה מקום הוא לו וא"כ לפ"ז לא שייכא הא דר"א כלל בהנך דמייתי הכא מדר' שמעון ורשב"ג דהא בהנך תליין בדעת האומר וא"כ מודה ר"ש דלא אמרי' מראה מקום הוא ויש ליישב בדוחק לפמ"ש התוספות והקדמונים בכמה דוכתי דבכל היכא דאמרינן כולהו ס"ל לאו ס"ל כי הדדי ממש אלא דקצת בשיטה א' עומדין וה"נ דכוותיה דכיון דרבנן דר"א ס"ל דאף באשה דבע"כ מתגרשת אפ"ה לא אמרינן מראה מקום אלא קפידא וכ"ש בהנך א"כ שפיר שייך לשון כולהו ס"ל בכה"ג ועדיין צ"ע ובחידושי לגיטין הארכתי יותר ע"ש:

דף מט:

שם ההוא גברא דזבין לנכסיה אדעתא למיסק לא"י כו' ופרש"י מקרקעי וכתב הרא"ש ז"ל דלוקח במקרקעי הוי אומדנא דמוכח ואפ"ה קאמר רבא דלא מהני דדברים שבלב נינהו כיון דלא אמר בשעת המכירה משא"כ במטלטלים שאפילו אמר נמי לא מהני אם לא היכא שהתנה בתנאי ממש וע"ז כתב מהרש"א ז"ל דבלא"ה נמי הוכרח רש"י לפרש כן מדאמרינן בסמוך ולמאי לחומרא והיינו משום דמספקא ליה ואכתי בממון מנ"ל דרבא דהוי זביני הא ק"ל קרקע בחזקת בעליה עומדת משא"כ במטלטלים אפילו מספק נמי שפיר קאמר רבא דהוי זביני שהלוקח מוחזק כל זה מדברי מהרש"א ז"ל ובאמת שאין זה מוכרח דבמטלטלים נמי אי ס"ד דמספקא לן בדברים שבלב אי הוי דברים אית לן למימר אוקי המקח בחזקת מרא קמא כיון שאין הלוקח בא להחזיק אלא מספק ה"ל תפיסה לאחר שנולד הספק דלא מהני לשיטת רוב הפוסקים וכמ"ש הרא"ש ז"ל בעצמו והובא בפוסקים בכמה דוכתי דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא ועיין בתוספות ס"פ המדיר בחידושינו שם:

שם ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי. נראה מפרש"י דלוקח בשעת גמר מקח לא אמר אבל מעיקרא בתחלת המקח הודיע ללוקח וגילה דעתו שמוכרה אדעתיה למיסק ואפ"ה חשיב ליה רבא לדברים שבלב דכיון שלא התנה בשעת גמר המקח אפשר שחזר בו אחר כך וגמר והקנה וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו ובהכי ריהטא כל הסוגייא כמו שאבאר בעזה"י:

תוספות בד"ה דברים שבלב כו' ורשב"ם פירש כו' ולא נהירא דהא כל תנאי ילפינן מתנאי ב"ג וב"ר דהתם דבר שבממון כו' עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא להו דהא הרשב"ם ז"ל גופא ביאר דבריו שם בפרק יש נוחלין דף קל"ו ע"א) גבי ההיא דאתרוג וכתב דאכן לא קי"ל כר"מ דבעינן תנאי כפול אלא לרווחא דמילתא מחמרינן בגיטין וקידושין משום חומרא דאיסורא אבל בממון לא חיישינן כלל לדר"מ כיון דחזינן בכמה דוכתי דאפילו גילוי דעת מהני בממון ולא גרע תנאי שאינו כפול מגילוי דעת. והנלע"ד בזה דאפ"ה מקשו התוספות שפיר למה שכתבו דכל תנאי מתנאי ב"ג וב"ר ילפינן לאו לענין תנאי כפול איירי אלא מעיקר דיני התנאי דאי לאו דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר ה"א דלדיבורא לאו כלום הוא דמכיון שעשה מעשה התנאי בטל והמעשה קיים וכמ"ש רש"י ז"ל להדיא בפרק המדיר דף ע"ד לענין תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח והוא מוסכם מכל הפוסקים והמפרשים דאפילו רבי חנינא בן גמליאל דפליג לענין תנאי כפול אפ"ה מודה בשאר דיני תנאי דבעינן דומיא דב"ג וב"ר ואם כן מקשו שפיר כיון דלפרשב"ם גילוי דעת לא עדיף מתנאי שאינו כפול אלא גריעא מיניה א"כ אכתי מאי מקשה הכא מנ"ל דרבא הא ומאי ראיה צריך על זה הא סברא פשוטה היא כיון דרחב"ג לא פליג אדר"מ אלא לענין דלא בעינן דומיא דב"ג וב"ר בתנאי כפול דהתם הוצרך לכפול אבל מ"מ מודה מיהא דבעינן מיהא תנאי גמור שאינו כפול דומיא דב"ג וב"ר שהיה מיהא תנאי גמור ואפילו בתנאי ממש אי לאו דאשכחן לה בב"ג וב"ר ה"א דלא מהני כדפרישית דדיבורא בעלמא הוא ואתא מעשה ועקריה לתנאי א"כ השתא לא מהני גילוי דעת אף בממון דאתא מעשה המכירה ועקריה לדברים שבלב לכך הוצרכו התוספות לפרש בענין אחר דאיכא גילוי דעת דעדיף מתנאי שאינו כפול ובהא לא צריכין למילף מב"ג וב"ר כיון דאיכא למימר אנן סהדי שע"מ כן לוקח עשה המעשה ולא עקריה למחשבתו כן נ"ל נכון בכוונת התוספות ובזה סרה ג"כ קושיית מהרש"א ז"ל על שיטת הרשב"ם ז"ל דלולאי שפיר קאמר הש"ס בסמוך דבעי לאתויי ראיה למילתא דרבא מההיא דהמקדש ואמר כסבור הייתי דמסתמא אתיא כרחב"ג דאי לר"מ מאי איריא כסבור הייתי הא אפילו בתנאי שאינו כפול נמי לא נתבטלו הקידושין אע"כ דרחב"ג היא ואפ"ה מודה דבעינן מיהא תנאי שאין כפול דומיא דתנאי ב"ג וב"ר הא דברים שבלב לא מהני כלל דהמעשה עוקר לדברים שבלב וא"כ ה"ה לממון דהא עיקר תנאי ב"ג וב"ר בממון הוה והאי דאי דחי הש"ס שפיר דלמא לחומרא פירוש דלכ"ע מאי דילפינן מב"ג וב"ר הוי תנאי גמור לבטל המעשה אבל היכא דליכא דומיא דב"ג וב"ר כגון תנאי שאינו כפול דר"מ או דברים שבלב דרחב"ג איכא למימר דמספקא לן אי אמרינן שהמעשה מבטל לדברים שבלב כיון דלא אתני או שמא על דעת הראשונה עושה כיון שגילה דעתו מעיקרא וכמו שאבאר. נמצא דלפ"ז סרה ג"כ קושיית התוספות מעל פירוש הרשב"ם ז"ל דהא דאמרינן נמי בשמעתין מנ"ל דרבא הא היינו משום דמסברא איכא למימר דמידי ספיקא לא נפקא אי ביטל המעשה את גילוי הדעת מדלא התנה בפירוש או דלמא על דעתו הראשונה עושה וא"כ אית לן למימר קרקע בחזקת בעליה עומדת כנ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב:

בא"ד ואור"י דצריך לחלק כו' וכמו כן אנן סהדי דלא זבין אלא אדעתא למיסק כו' עכ"ל. לכאורה לשון וכמו כן לאו דוקא דהא לקושטא דמילתא אמרינן דהוי דברים שבלב דלא הוי דברים ולא אמרינן אנן סהדי אלא לכך פירושו וכמו כן הכא אילו התנה אף בתנאי שאינו כפול הוי מהני דליכא למימר מלתא כפליה פטומי מילי בעלמא אדרבא אנן סהדי לתנאי גמור איכוון אבל היכא שלא התנה כלל לא אמרינן אנן סהדי דע"מ למיסק זבין ליה דאדרבא אית לן למימר איפכא אי איתא לתנאי גמור איכוון הו"ל להתנות בפירוש בשעת גמר המקח אע"כ מדלא התנה מסתמא מספיקא גמר ואקני ליה כיון שתלוי בדעת אחרים אם ירצה לקנות על תנאי כן נ"ל והשתא אתי שפיר נמי הא דדייקינן מנ"ל דרבא הא דלמא לעולם איכא למימר דהיכא דאיכא שום אומדנא וסברא אמרינן שאין צריך להתנות כלל אלא מסתמא נמי על דעת הראשונה עושה ובעי לאתויי ראיה מההיא דיקריב אותו דאף על גב דמעיקרא לא הוי ניחא ליה מ"מ כיון שנתרצה בסוף לא אמרינן דעל דעת הראשונה עושה דלא ניחא ליה אלא המעשה עוקר הגילוי דעת דמעיקרא וה"נ דכוותיה ודחי דילמא שאני התם דאנן סהדי לגמרי דהוי אומדנא דמוכח טפי שאינו עושה על דעתו הראשונה וכמו שאבאר עוד בסמוך ליישב הסוגייא לכל א' מהפירושים ודו"ק:

דף נ.

גמרא אילימא מהא דתניא יקריב אותו כו' ואמאי הא בליביה לא ניחא ליה. ויש לדקדק אכתי מאי ס"ד לאתויי ראיה הכא למילתא דרבא דלמא שאני הכא דלא איכפת לן כ"כ בדעתו ולבו תדע דהא אי לאו דכתיב לרצונו ה"א דכופין אותו אפילו בע"כ אם עומד וצווח והיינו כיון שכבר נדר כופין אותו כמו על כל מצות עשה. והנראה בזה דעיקר דיוקא השתא לאו משום דאכשרה רחמנא להקריב אלא ממשמעות קרא דקרינן ביה בכה"ג לרצונו אף ע"ג שהרצון תלוי בלב והרי אין פיו ולבו שוין שלא נתרצה אלא ע"י כפיי' אע"כ דדברים שבלב לא הוי דברים והיינו כדפרישית דבתר השתא אזלינן כיון שאומר רוצה אני לית לן למימר שעדיין על דעת הראשונה עושה אלא דהדר ביה ממחשבתו ודעתו דמעיקר' כיון שאומר שחזר בו והדיבור עוקר המחשבה לגמרי וא"כ כ"ש בהאי דרבא שעשה מעשה גמור בגמר המכירה ולא התנה מסתמא הדר ביה ממחשבתו הראשונה ולפמ"ש נתיישב לי ג"כ מה שהקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו דאכתי מאי ס"ד למילק מהכא מילתא דרבא לענין דברים שבלב תיפוק ליה דהכא טעמא אחרינא איכא דאגב אונסא גמר ומקני כדאיתא בפרק חזקת הבתים דף מ"ח וכדמסיק רבא הלכתא שם דתליוה וזבין זביניה זבינא ולמאי דפרישית אתי שפיר דאי מהאי טעמא דאגב אונסא גמר ואקני לא סגי אלא לענין שהקרבן כשר והכהנים רשאין להקריבו אבל לגבי דנפשיה מיהא אי ידע בנפשיה שלא גמר והקנה אגב אונסא לא עלה לו אותו קרבן כלל ועכשיו שחזר בו צריך להקריב קרבן אחר אע"כ דדברים שבלב לא הוי דברים כלל וקרינן ביה שפיר לרצונו שהדיבור עוקר הדברים שבלב והא דמקשה הש"ס ודלמא שאני התם דאנן סהדי דניחא ליה בכפרה ולפ"ז אפשר דאין ה"נ שאם הוא יודע בעצמו דמעיקרא לא הוי ניחא ליה בכפרה לא נפטר בכך וצריך להביא קרבן אחר או אפשר דדיבור כי האי היכא דמוכח מילתא דכל העולם דניחא ליה תו לא אזלינן בתר מחשבתו כלל וקרינן ביה שפיר נמי לרצונו ואין צריך להבי' קרבן אחר כן נ"ל:

שם ואמאי הא בליבי' לא ניחא ליה אלא לאו משום דאמרינן דברים שבלב אינן דברים. ואע"ג דלענין קדשים דברים שבלב הוי דברים דכתיב כל נדיב לב עולות וק"ל דבעינן פיו ולבו שוין אפשר דהיינו דוקא לענין תחלת הנדר משא"כ כהאי גוונא דהכא דבשעת הנדר היה פיו ולבו שוין תו לא איכפת לן בדברים שבלב כן נ"ל נכון תדע דהא אי לאו דכתיב לרצונו ה"א דכופין אותו בע"כ ועי"ש בחידושי הרשב"א והר"ן ז"ל:

שם אלא אמר רב יוסף מהכא המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי כו' ואמאי הא קאמר כסבור הייתי. לכאורה נראה דע"כ משמע ליה מתני' דהמקדש דאיירי שקודם הקידושין גילה דעתו בפני עדים שרוצה לקדשה אדעתא דהכי דאל"כ מאי קמ"ל פשיטא דמקודשת כיון שקידשה קידושין גמורין תו לא מהימן לאפקועי קידושין מינה אע"כ כדפרישית והשתא מדייק רב יוסף שפיר דאע"ג דגילה דעתו מעיקרא אפ"ה כיון שלא התנה בשעת הקידושין הו"ל דברים שבלב וכן נראה מלשון הר"ן ז"ל לקמן במשנה דהמקדש דמש"ה נישנית זו המשנה שם סמוך לפלוגתא דרבי מאיר ורחב"ג לענין תנאי כפול ע"ש. ולפ"ז הא דדחי הש"ס הכא וקאמר דלמא שאני התם דלחומרא היינו משום דאיכא למימר דכל דברים שבלב מספקא לן וכדפרישית לעיל בלשון התוספות. אלא דמלשון הרשב"א ז"ל בחידושיו נראה שמפרש בפשיטות דאמר כסבור הייתי אע"ג דלא גילה דעתו ואפ"ה מדייק רב יוסף שפיר מדלא מהימנינן ליה להחמיר אם קיבלה קידושין מאחר להצריכה גט משניהם ובחדושי הריטב"א ז"ל ביאר יותר דהשתא משמע ליה לרב יוסף דאפילו אם קיבלה קידושין מאחר אפ"ה מותרת לראשון בלא גט מהשני ואמאי כיון דקאמר כסבור הייתי הא שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דלפי דבריו תפסי קידושי שני אע"כ דדברים שבלב אינן דברים ולפ"ז הוי אתי שפיר הא דדחי הש"ס וקאמר דלמא לחומרא דלאו משום דמספקא לן אלא אפילו את"ל דדברים שבלב הוי כמו תנאי גמור אפ"ה לא מהני הכא אלא לחומרא לגבי דנפשיה אבל לעלמא הוי קידושי הראשון קידושין גמורין משום דלא מהימן לאפקועי קידושין מינה בלא גט ואפשר דכן נראה מל' רש"י ז"ל אלא דבעיקר דבריהם צריך עיון דאפשר דאפי' לגבי דנפשיה נמי לא שייך הכא שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דכיון שיש כאן עדות גמור שנתקדשה קידושין גמורין לראשון תו לא מהני קידושי שני כלל דהכל יודעין שאין קידושין תופסין באשת איש ואכתי לא דמי להא דרבא אם לא כפירוש הראשון דאיירי דגילה דעתו וצ"ע:

שם אלא אמר אביי מהכא בכולן אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש כו' ואמאי הא קאמרה בלבי היה כו'. ונראה דאיירי מתניתין דהכא בדלא כפליה לתנאיה וכר' חנינא ב"ג דלא כר"מ דבעי תנאי כפול והכא בדכפליה לתנאיה א"כ במאי מדמה לה אביי לדברים שבלב דאפי' הוי דברים ממש הא קאמר בפירוש בשעת הקידושין שאם לא ימצא כן לא יהיו קידושין ומאי חזית למיזל בתר דעתה יותר מדעתא דידיה אע"כ בדלא כפליה איירי וכרחב"ג או כשיטת הפוסקים דבע"מ לא בעינן תנאי כפול וא"כ ס"ד דאביי כיון דמסתמא הנך תנאים לטובת האשה אתני אם כן כיון שאמרה בלבי היה להתקדש אע"פ כן איגלי מילתא דלא הוי אלא פטומי מילי בעלמא דקמ"ל דלא ומדייק אביי משום דדברים שבלב לא הויין דברים וכאן נמי צריך לפרש בא' משני הפירושים שכתבתי בסמוך ודו"ק:

שם ודילמא שאני התם למפטר נפשיה מקרבן קאתי. פירוש דלמא איירי כגון שיש עדים שעשאו שליח ואמר לו סתם ומש"ה לא מהימנינן ליה לומר בלבי היה למפטר נפשי מקרבן ומשני שפיר דהו"ל למימר מזיד הייתי והוי מהימן כדאיתא להדיא בכריתות בר"פ אמרו לו ויש לתמוה על התוס' דמשמע מדבריהם דבטענת מזיד הייתי נמי לא מהימן וכמ"ש מהרש"א ז"ל שמצא כן בתוס' ישנים והיאך אפשר לומר כן כיון דמשנה ערוכה היא וכן יש לתמוה על פירוש הר"ס ז"ל שהביאו התוס' דמפרש דבמזיד הייתי מהימן ומייתי ראיה מפ"ק דמציעא ואמאי לא מייתי משנה דכריתות להדיא והנלע"ד בזה משום דבכריתות בפלוגתא דר"מ ורבנן דר"מ מחייב קרבן היכא שמכחיש העדים ורבנן פטרי דאם ירצה לומר מזיד הייתי ופטור שקיל וטרי הש"ס אי הוי טעמא משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים והיינו בכל ענין שרוצה לפטור מקרבן כמו שפרש"י שם או דלמא משום דעיקר טעמא דרבנן משום דאם ירצה לומר מזיד הייתי והיינו משום מיגו או כמ"ש התוס' שם שמתרץ דבריו באמת ואומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד דאל"כ הו"ל כמיגו במקום עדים ולפ"ז עולין דברי התוס' כהוגן דמשמע להו דהא דשקיל וטרי הש"ס הכא וקאמר מעיקרא ודלמא למפטר נפשיה מקרבן קאתי ע"כ היינו דבעי לאוקמי כר' מאיר דאי לרבנן אפילו אי בעי למפטר נפשיה מקרבן נמי מהימן דאטו גרע מה שאומר בלבי היה מטוענת לא

אכלתי שמכחיש העדים ולפ"ה מהימן מחד מהנך טעמי וכולהו איתנהו בטענת בלבי היה ול"ל דהיינו נמי למסיק הש"ס הל"ל מזיד הייתי ומהימן השתא נמי במיגו והא דאיצטריך לטעם מיגו היינו משום דבלבי היה הוי טענה גרועה כיון שלא אמר בפירוש אבל במיגו למזיד מהימן כי היכי למהימן בלא אכלתי דא"כ מאי מסיק הש"ס לא עביד אינש למשווי נפשיה רשיעא ותיפוק ליה לדאומר לא אכלתי מהימנינן ליה בהאי מיגו אע"כ בשקלא וטריא דהכא היינו דבעי לאוקמי מתני' כר' מאיר וא"כ קשיא להו לתוס' שפיר מאי לחי להו"ל למימר מזיד הייתי ותיפוק ליה לר"מ במזיד הייתי נמי לא מהימן במקום עדים לכן כתבו דלפ"ה הוי שפיר מיגו כיון דטענת מזיד הייתי מקובלת יותר ולפ"ז לחי הש"ס שפיר דלא עביד נפשיה רשיעא דהיינו סברא לר"מ גופא אי משום דלא מהימן בכך או דלא חשיב מיגו בכה"ג כנ"ל לפרש שיטת התוס' ישנים אבל הר"ס ז"ל ניחא ליה לפרש סוגיא דשמעתין אליבא דרבנן דדוקא בטענת מזיד הייתי קאמרי לפטור ולא בטענה גרועה אפילו היכא דאיכא מיגו ומפרש דהא דקאמרי חכמים מה אם ירצה לומר מזיד הייתי היינו לעכשיו נמי מתרץ לדבריו ואומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד אבל במיגו לא מהימן והיינו מהאי טעמא גופא דמסיק הש"ס הכא דלא משויא נפשיה רשיעא נמצא לפ"ז לא מני הש"ס לאתויי ממשנה דכריתות דאדרבא לכאורה קשיא אסוגיא דשמעתין כדפרישית דהתם משמע דהוי מיגו בכה"ג למזיד הייתי והכא מסקינן דלא הוי מיגו דלא משוי נפשיה רשיעא אבל מסוגיא דשמעתין דפ"ק דמציעא ודאי משמע ליה הכי דהא דקאמר התם מה לפיו שכן מחייבו קרבן משא"כ בעדים שאין מחייבין אותו קרבן היינו מהאי טעמא גופא דבהעלאת עדים יכול לתרץ דבריו ולומר מזיד הייתי משא"כ היכא שהודה מתחלה לחיוב לא מני למפטר נפשיה בשום ענין כלל כן נ"ל לפרש שיטת הר"ס וכ"כ מהרש"א ז"ל בפירוש לדבריו אלא במ"ש מהרש"א ז"ל שכ"כ התוספות בפ"ק דמציעא המעיין שם יראה דאדרבא שם כתבו להיפך דסוגיא דפ"ק דמציעא לא סברי כסוגיא דכריתות דטעמא דרבנן היינו היכא שמתרץ דבריו אלא כדבעי למימר בכריתות מעיקרא דאדם נאמן על עצמו אבל הר"ס ז"ל מפרש לה כדפרישית ודו"ק:

שם ה"ל למימר נזכרתי כו' וגם בזה כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו דודאי למאי דס"ד דלא מהימן לומר בלבי היה וה"ה במזיד הייתי ממילא לא מהימן נמי לומר נזכרתי אלא דלפ"ה הוי שפיר מיגו כיון שהיא טענה מקובלת יותר כמ"ש התוספות בפירוש לענין מזיד. אמנם לענ"ד לא ידעתי היאך אפשר לומר דלא מהימן לפטור עצמו מקרבן אף בטענת נזכרתי וכופין אותו בע"כ להביא קרבן הא בעינן דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וא"כ אכתי ניפשוט שפיר דדברים שבלב אינן דברים דאל"כ כי אמר רוצה אני מאי הוי הא אנן סהדי דבלביה לא ניחא ליה כדדייק לעיל והכא לא שייך לאחויי כדלעיל דלמא אנן סהדי דניחא ליה בכפרה דאדרבא הוא אומר שאינו צריך לכפרה כיון שנזכר ובשלמא לענין דלא מהימן לומר בלבי היה אפשר דשפיר כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דכיון שאמר לשליח סתם ולא פירש שמקפיד להביא מזה אנן סהדי דמשקר במה שאומר בליביה היה ולפטור עצמו מקרבן אמר כן ומאחר שכופין אותו אנן סהדי דניחא ליה בכפרה וכן לענין מזיד כיון דאין אדם עושה עצמו רשע אנן סהדי דמשקר כדי לפטור מקרבן משא"כ בטענת נזכרתי מהיכא תיתי נאמר אנן סהדי דניחא ליה בכפרה דהאיכא למימר דקושטא קאמר שאינו צריך לכפרה ואפשר שכל דברי התוס' והרשב"א בזה לאו למפטר נפשיה לא מהימן אלא דלא מהימן לחייב את השליח כיון דאיכא למימר דלמיפטר נפשיה קאתי ועדיין צ"ע ודו"ק:

משנה המקדש ב' נשים כו' אף ע"פ ששלח סבלונות כו' ופרש"י סבלונות דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו. ונראה בכוונתו שהן דברים ידועים שאין דרך לשלוח מתנות כאלו כ"א לארוסתו והיינו דאיכא רבותא שאין לומר דמסתמא שלחם לשם קידושין משא"כ בסתם מתנות ודורונות שדרך ליתן ג"כ לפנויות דלכ"ע אין בהן חשש קידושין דמהיכא תיתי ניחוש לקידושין ולא שייך בהו ג"כ לחלק בין אתרא דמקדשי והדר מסבלי או מסבלי והדר מקדשי אע"כ כדפרישית ובזה יש ליישב ג"כ קושיית התוס' בסמוך וכל השקלא וטריא דשמעתין כמו שאבאר ואף שהר"ן ז"ל הרגיש בזה וכתב דלפרש"י דוקא בשדיך דאל"כ כל אדם שיתן מתנה לפנויה ניחוש לקידושין אלא דלענ"ד נראה מפרש"י דאפי' בשדיך נמי לא חיישינן אלא דוקא בדברים שאין דרך ליתן כ"א לארוסתו דוקא כן נ"ל:

(קונטרס אחרון) דף נ משנה המקדש ב' נשים אע"פי ששלח סבלונות ופירש"י סבלונות דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו. וכתבתי דנראה בכוונתו דדוקא בסבלונות כי הנך שהם דברים ידועים שאין דרך לשלוח מתנות כאלו כ"א לארוסתו משא"כ בסתם למתנות בעלמא לכ"ע אין בהן חשש קידושין ובזה יש לי ליישב כמה קושיות משמעתין כמ"ש בפנים אלא דמלשון רוב הפוסקים לא משמע כן:

דף נ:

וצריכא דאי אשמעי' כו' אבל בפחות מש"פ אימא אדם יודע כו' אבל קטן שקידש הכל יודעין כו' קמ"ל. לכאורה משמע דקמ"ל דטעי דאין הכל יודעין שאין קידושין בפחות מש"פ וכן בקטן ויש לדקדק דבפ' המדיר מסקינן בהדיא דאדם יודע שאין קידושין בפחות מש"פ וכן שאין קידושי קטן כלום ובתר הכי גמיר ובעיל לשם קידושין א"כ מ"ש הכא דאין חוששין שנתן הסבלונות לשם קידושין ועיין בחידושי הרשב"א ולענ"ד נראה דודאי רובא דעלמא ידעי ומש"ה בפרק המדיר חיישינן לחומרא דגמיר ובעיל לשם קידושין משא"כ הכא לענין סבלונות איכא רובא אחרינא כנגדה דרובא דעלמא אין דרך לקדש בסבלונות סתם שלא לפרש לשם קידושין והיינו לפרש"י וכן לפירוש התוס' לעיקר החששא שמא כבר קידש בפני עדים ומתו או הלכו למדינת הים נמי מילתא דלא שכיחא וא"כ אוקי רובא להדי רובא ומוקמינן לאיתתא בחזקת פנויה כן נ"ל ובסמוך יבואר יותר:

תוספות בל"ה חוששין פירש בקונטרס כו' וקשה להר"ס וכי שידך מאי הוי והא בעינן שידבר מענין לענין באותו ענין עכ"ל. פירוש דאע"ג דבפ"ק איפסקא הלכתא כרבי יוסי דאי צריך לפרש אפ"ה בעינן מיהא שעסוקין מענין לענין באותו ענין וכבר הרגיש הרא"ש ז"ל בזה וכתב ליישב שיטת רש"י דאפ"ה חשש קידושין מיהא איכא וכוונתו מבואר' דהא דאסקינן בפ"ק דבעינן מענין לענין היינו לענין דהוי ודאי קידושין דאל"כ מנא ידעה מאי קאמר לה כדאסקינן התם ואמלתא דר' יוסי קאי דקאמר דיו א"כ משמע דהוי ודאי קידושין אבל לעולם אימא לך דאע"ג דאין עסוקין מענין לענין חששא מיהא איכא כיון דשדיך נתרצית שמא ידעה והרגישה שלשם קידושין שלח לה ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש בסמוך דלפרש"י איירי בסבלונות שאין דרך בני אדם לשלוח כ"א לארוסתו וא"כ איכא למימר דידעה שלשם קידושין הן. אלא דאכתי קשה לי לפרש"י א"כ מאי מקשינן בסמוך באתרא דמקדשי והדר מסבלי פשיטא ומאי קושיא הא איצטריך לאשמעינן הא מילתא גופא דבכה"ג נהי דלא הוי ודאי קידושין אפ"ה חיישינן לספק קידושין לאפוקי מדרב יהודה דאמר דאפי' בעסוקין באותו ענין ממש נמי לא הוי קידושין וצריך לפרש וליכא למימר דר' יהודה גופא נמי דקאמר צריך לפרש היינו לענין ודאי קידושין אבל ספק קידושין מיהא הוי דשיטת הש"ס לעיל בפ"ק לא משמע הכי ועוד דאכתי לא שייך להקשות פשיטא במילתא כי הא דודאי טובא אשמעינן אם לא שנאמר דלפרש"י גרסינן בסמוך כגירסת התוס' בשם רש"י מסבלי והדר מקדשי פשיטא. אלא דלפי פי' הר"ס כאן נראה דליתא להאי גירסא אלא כגירסת הספרים שלנו וא"כ שפיר קשיא ליה על פרש"י אמנם לענ"ד נראה דלפרש"י נמי נהי דבעיקר מימרא דרבה לא משמע ליה לפרש דחיישינן שמא קידשה כבר היינו משום דרבה סתמא קאמר חוששין לסבלונות ולא מפליג בין אתרא דמקדשי והדר מסבלי לאתרא דמסבלי והדר מקדשי אע"ג דהתם לא שייך כלל האי חששא דשמא נתקדשה כבר דמהיכא תיתי אע"כ דעיקר החששא שמא קידשה עכשיו בסבלונות עצמן דהאי חששא שייך נמי במסבלי והדר מקדשי והיינו דאמר רבה נמי ומותבינן אשמעתין ממתניתין דקתני אע"פ ששלח סבלונות וכו' והתם ע"כ נמי איירי לענין חששא דסבלונות עצמן לשם קידושין כדאמרינן בגמרא אימא כי משדר סבלונות אדעתא דקידושין משדר משא"כ בסמוך דמאי דמפליג רב פפא בין מקדשי והדר מסבלי מקשה הש"ס שפיר מקדשי והדר מסבלי פשיטא דלמאי דס"ד דכולהו מקדשי והדר מסבלי א"כ אפילו למ"ד אין חוששין לסבלונות לענין חששא דסבלונות עצמן לשם קידושין אכתי פשיטא דחוששין דמסתמא קידשה כבר ובסמוך אבאר עוד דאפשר דלפרש"י רבה חייש לחששא דסבלונות עצמן ולא לחששא דשמא קידשה כבר ור"פ איפכא והיינו דמפליג בין מקדשי והדר מסבלי כו' והשתא א"ש נמי איבעיא דהוחזק שטר כתובה אפי' אי איירי מהאי חששא דשמא נתקדשה כבר מיהו לקמן אבאר עוד בענין אחר ודו"ק:

בא"ד לכך נראה לפרש כו' חיישינן שמא קידשה כבר כו' עכ"ל. וכן פירש' רבינו חננאל והרי"ף ז"ל וע"ש בל' הרא"ש והר"ן ז"ל אלא דלפ"ז לא אתי שפיר הא דאמרינן לעיל בשמעתין אימא כי שדר סבלונות אדעתא דקידושין משדר וכבר הרגיש הרשב"א ז"ל בזה בחידושיו וכתב שיש לפרש דאימא כי שדר סבלונות אדעתא דקידושין שקידשה בקידושין גמורים קודם סבלונות משדר ע"ש ואף שאיני כדי מ"מ נראה דוחק לפרש כן ולולי דברי הרשב"א ז"ל היה נ"ל דהאי פירושא דוקא בשקלא וטריא דשמעתין אליבא דהלכתא כתבו כן דאין לפרש דחיישינן לקידושין בסבלונות עצמן כיון דאיפסקא הלכתא לעיל דבעינן עסוקין מענין לענין באותו ענין משא"כ לעיל בשמעתין לענין דיוקא דמתניתין שפיר מצינן לפרש דהא גופא איצטריך לאשמעינן דלא תימא דחיישינן לקידושי סבלונות עצמן דלא בעינן מענין לענין באותו ענין כיון דנחית לתורת קידושין כדאמרינן בסמוך והא דקאמר לעיל בפשיטות דסד"א כיון דשדר סבלונות מסתמא כבר קידשה בקידושין גמורים אפשר דלא שייך הך צריכותא דהא חששא דכיון דחששא רחוקה היא לומר שקידשה בפני עדים ומתו והלכו להם א"כ פשיטא יש לתלות יותר שמחמת קידושין הראשונים שלח כן נ"ל. ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בסמוך ודו"ק:

גמרא אמר רבה ומותבינן אשמעתין אע"פ ששלח סבלונות כו' ויש לתמוה למעיקרא מאי קסבר אטו לא הוי ידע מתני' ועוד דהשתא נמי מאי קשיא ליה אטו מי לא ידע סיפא דמתני' דקתני בהדיא שמחמת קידושין הראשונים שלח ונהי דסייעתא ליכא כדמסיק דאיכא דאמרי בסמוך אכתי תיובתא לא הוי. ולמאי דפרישית לעיל בשיטת רש"י אתי שפיר דהשתא משמע ליה לרבה דהאי טעמא דמחמת קידושין הראשונים שלח לא הוי טעמא מעליא דהא הכל יודעין שאין קידושין הראשונים כלום כדאיתא בהמדיר אלא דאפ"ה מסיק מתני' שפיר דלענין חששא דסבלונות דשמא קידשה כבר בפני עדים ומתו או הלכו למ"ה דלא שכיח כלל תלינן טפי דהוא ממיעוטא דטעו דקידושין הראשונים הוי קידושין משא"כ לענין האי חששא דרב הונא ורבה דאיכא למיחש ששלח הסבלונות עצמן לשם קידושין אי ס"ל דהוי קידושין בכה"ג אף ע"ג שאין עסוקין באותו ענין מענין לענין קשיא מתניתין דאמאי תלינן שמחמת קידושין הראשונים שלח הא רובא דעלמא ידעי שאין קידושין הראשונים כלום ומסתמא לשם קידושין שלח וכ"ש הכא דנחית לתורת קידושין ומשני אביי דאפ"ה יהיב טעמא שפיר דלשם קידושין הראשונים שלח ולא תלינן ששלחם לשם קידושין דהוא ג"כ מילתא דלא שכיח ועי"ל דאביי סבר דע"כ הכי הוא דאי מחששא דשמא קידשה כבר בקידושין גמורין לא איצטריך מתניתין לטעמא דמחמת קידושין הראשונים דבלא"ה ס"ל דאביי דלא חיישינן לה כלל דהא מסקינן בריש פ"ג דבכורות דאפילו רובא דתליא במעשה לא אזלינן בתרה כ"ש שאין לחוש למיעוט דתליא במעשה כגון שמא קידשה אבל רבה לית ליה האי סברא כדאיתא שם בבכורות א"כ שפיר ס"ל דאיצטריך לטעמא דמחמת קידושין הראשונים שלח כן נ"ל נכון. אלא דאכתי קשה מאי קשיא ליה לרבה ממתניתין דלמא איירי מתניתין ששלח הסבלונות שלא בפני עדים או אפי' בפני עדים אלא שפירש בהדיא ששולח לשם סבלונות דבכה"ג לא שייך האי חששא דשלחם לשם קידושין כמבואר בפוסקים בפשיטות אף לשיטת רש"י אלא דאפ"ה איצטריך מתניתין לטעמא דמחמת קידושין הראשונים לאפוקי מחששא דשמא קדשה כבר. ואפשר דפשיטא ליה לרבה דמסתמא איירי מתני' בכל גווני דשלח סבלונות לא חיישינן כן נ"ל לפרש"י. ולפירוש הר"ס ור"ת והר"ן יש לפרש להיפך דרבה סבר דלא מהני טעמא דמתניתין אלא לענין חששא דסבלונות לשם קידושי דבלא"ה לא הוי אלא חששא בעלמא אפילו היכא דנחית לתורת קידושין דהא קי"ל דבעינן מענין לענין באותו ענין ומש"ה כיון דאיכא למיתלי שמחמת קידושין הראשונים שלח אפילו חשש ליכא משא"כ לענין שמא קדשה כבר אי ס"ל דחיישינן לה אע"ג דתליא במעשה א"כ תו לא מהני שפיר האי טעמא דמחמת קידושין הראשונים שלח כיון דרובא דעלמא יודעין שאין קידושין הראשונים כלום כן נ"ל ודוק היטב ועיין בסמוך:

שם איכא דאמרי אמר רבה מנא אמינא לה כדקתני טעמא כו' הכא הוא דטעי הא בעלמא הוי קידושין. וקשיא לי טובא דלפי' הר"ס דרבה לענין חששא דשמא קדשה כבר איירי וא"כ ע"כ איירי אפילו במיעוטא מסבלי והדר מקדשי דאי בכולהו מקדשי והדר מסבלי מאי קמל"ן ומאי איצטריך לאתויי ראיה ממתניתין דהא מקשינן בסמוך פשיטא אע"כ כדפרישית וא"כ אכתי מאי מייתי ראיה ממתניתין דהא איצטריך שפיר לטעמא דמחמת קידושין הראשונים שלח דאפילו באתרא דכולהו מקדשי והדר מסבלי נמי אינה מקודשת דמחמת קידושין הראשונים שלח. ויש ליישב דהשתא סבר רבה דלא שכיח כלל אתרא דכולהו מקדשי והדר מסבלי ודוקא לקמן דקס"ד למימרא דרב פפא בהכי איירי דייק בה הש"ס שפיר כן נ"ל ודו"ק:

שם מאי הוי עלה א"ר פפא באתרא דמקדשי והדר מסבלי כו' ולכאורה יש לדקדק לפרש"י דעיקר החששא שמא קדשה ע"י הסבלונות עצמן א"כ אין זה מהנך דמקדשי והדר מסבלי ולא מהנך דמסבלי והדר מקדשי אלא שקידש וסיבל כאחד ואכתי מאי שנא הא מהא וראיתי שהר"ן ז"ל כתב בשם הרשב"א ז"ל דהנך דמקדשי והדר מסבלי היינו דקפדי שלא לסבל כלל קודם הקידושין וא"כ מוכחא מילתא שלשם קידושין נותן ודעתו לסבל אח"כ בסבלונות אחרים. אמנם למאי דפרישית בלשון רש"י במשנתינו דסבלונות הם עניינים ידועים שדרך החתן לשלוח לארוסתו יתיישב יותר דודאי אף באתרא דמקדשי והדר מסבלי זימנין דשולח דורונות ומתנות למשודכתו אלא שדברים ידועים בסבלונות לא שייך כלל אלא לארוסתו וא"כ אי לאו ששלח לה הסבלונות לשם קידושין ולשם סבלונות לא היה שולח דברים כאלה כיון שעדיין אינה ארוסתו. וכל זה למאי דמשמע מפשטא דלישנא דרש"י דכל הסוגיא לא איירי אלא מהאי חששא דשמא קדשה בסבלונות עצמן. אבל למאי דפרישית לעיל א"ש טפי דדוקא בעיקר מימרא דרבה לא נחית לחלק כלל בין מקום למקום ומסתמא איירי בכל ענין שאין כלל חילוק למקומות אלא זימנין

דמקדשי והדר מסבלי וזימנין איפכא ומש"ה לא חייש כלל לשמא קידשה כבר בפני עדים ומתו דלא שכיח כלל ומהיכא תיתי ניחוש לכך כיון שאין הוכחה מש"ה מפרשינן למלתא מחששא דסבלונות עצמן משא"כ לר"פ דמחלק בין מקום למקום היינו משום דלא חייש לחששא דרבה כלל כקושיית הר"ס ז"ל אלא ה"ק ר"פ אי איכא למיחש בסבלונות היינו באתרא דמקדשי והדר מסבלי ומשום דחיישינן שמא קדשה כבר כיון שיש הוכחה לזה כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה ה"ג מקדשי והדר מסבלי פשיטא כו' וקשה להיכי קאמר ניחוש למעוטי דהוי להקל מיהא אין זו קושיא כ"כ דה"נ אשכחן בכמה דוכתי כו' עכ"ל. משמע דלא קשיא להו אלא לישנא דניחוש דהוי לקולא אבל אכתי קשה בעיקר הדין מאי קס"ד דניחוש למיעוטא לקולא הא בכל דוכתא אזלינן בתר רובא אפילו במקום חזקה ואף למאן דפליג אכתי הו"ל פלגא ופלגא ומהיכא תיתי ניחוש להקל באיסור אשת איש. ויש ליישב לפרש"י דעיקר החששא דשמא קדשה בסבלונות עצמן כיון דמדינא לא הוי קידושין כלל אפילו אי שדרינהו לשם קדושין דהא בעינן עסוקין מענין לענין וליכא אלא חששא בעלמא כמ"ש הרא"ש ז"ל וא"כ כיון דאיכא למיתלי נמי דלסבלונות בעלמא שדרינהו והוא מהמיעוט דמסבלי הדר מקדשי מש"ה לא חיישינן להאי חששא דלעז בעלמא ולאידך פירושא נמי דהחששא הוא שמא קידשה כבר וכן למאי דפרישית דרש"י נמי ס"ל הכי אליבא דר"פ אפ"ה אתי שפיר דכיון דהאי חששא דאתי מכח רובא דמקדשי והדר מסבלי לא רוב מיקרי דהו"ל רובא דתליא במעשה שמא קידשה כבר וקי"ל דרובא דתליא במעשה לא הוי רובא ועוד דרוב המקדשין יש להם קול או עדים והכא כיון דליכא עידי קידושין ולא קול קס"ד שפיר דנחוש דבודאי הוא מהמיעוט דמסבלי והדר מקדשי קמל"ן דאפ"ה חיישינן לחומרא כן נ"ל:

(קונטרס אחרון) שם בתוספות בד"ה הכי גרסינן מקדשי והדר מסבלי פשיטא וקשה להיכי קאמר ניחוש למיעוטא והוי להקל. וכתבתי דלעיקר דינא אין לתמוה אהא דמקילינן בסבלונות אף נגד הרוב דהיינו לשיטת הסוברים דהחששא הוא שמא קידשה כבר ואם כן ה"ל רובא דתלי' במעשה וקיי"ל בבכורות ריש פ' ג' דרובא דתליא במעשה לא הוי רוב:

בא"ד ורבינו חננאל גרים איפכא כו' והשתא ניחא דחיישינן למיעוט משום חומר אשת איש עכ"ל. ויש לתמוה דכיון דלרבינו חננאל החששא היא שמא כבר קידשה בפני עדים ומתו או הלכו למ"ה א"כ מהיכא תיתי נחוש למיעוטא כי האי כיון דליכא הוכחה כלל לומר שכבר קדשה כיון דרוב מסבלי והדר מקדשי א"כ בכל הפנויות נמי אמאי לא חיישינן כה"ג ועוד כיון דקי"ל דרובא דתליא במעשה לא הוי רובא כ"ש שאין לחוש למיעוטא דתליא במעשה. ובנוסחאות הש"ס החדשים הובא בשם תוספות ישנים דחיישינן למיעוט משום חומר אשת איש כדאשכחן דחיישינן למיעוט במים שאין להם סוף עכ"ל. ואכתי מי דמי התם המיעוט מסייע לחזקת אשת איש משא"כ הכא הוי איפכא דהאשה בחזקת פנויה וכל היכא שהרוב מסייע לחזקה לא חיישינן למיעוט אפילו לר' מאיר דהו"ל מיעוטא למיעוטא כדאיתא להדיא בריש פרק האשה בתרא ביבמות ע"ש ואפשר דאפ"ה משום חומר אשת איש חיישינן אפילו למיעוטא למיעוטא וזה שהביאו ראיה ממים שאין להם סוף דהו"ל מיעוט דלא שכיח כלל והו"ל כמיעוטא למיעוטא כמ"ש הרא"ש ז"ל להדיא שם בר"פ האשה בתרא ע"ש:

גמרא בעי מיניה רב אחא בר רב הונא מרבא הוחזק שטר כתובה בשוק מהו כו' כבר כתבתי דלפרש"י נמי שייכא הך איבעיא דלעיל אסוגיא דשמעתין לענין חששא דשמא כבר קדשה כיון דר"פ נמי חייש לה כדפרישית. אמנם בר מן דין כתב הר"ן ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל שמיישב פרש"י דהאי דהוחזק השטר כתובה בשוק אדלעיל דוקא קאי היכא דאיכא נמי חששא דסבלונות קצת כגון באתרא דרובא או כולהו מסבלי והדר מקדשי ע"ש אמנם לפירושו א"ש טפי דרב אחא בר רב הונא ורבא דהוו מקמי רב פפא קאי אמימרא דרבה דלא מפליג בין מקום למקום אלא בכולהו חיישינן לסבלונות עצמן לחששא בעלמא כדפרישית בשם הרא"ש ז"ל וא"כ מיבעיא ליה אם הוחזק נמי שטר כתובה אחר הסבלונות אי הוו חשש קידושין ממש והיינו דמהדר ליה רבא וכי מפני שמחזיק שטר כתובה נחזיקנה באשת איש דהאי לישנא דנחזיקנה הכי דייקא דרבא לא בא אלא לומר שאינה בחזקת אשת איש גמורה אבל חששא ודאי איכא בלא"ה משום סבלונות משא"כ לבתר דקאמר הש"ס מאי הוה עלה ואיירי בה רב אשי דהוי בתר ר"פ דתלמידו הוא וס"ל כוותיה דמחלק בין אתרא דמקדשי והדר מסבלי וא"כ שפיר קאמר דבאתרא דמקדשי והדר כתבי כתובה חיישינן והיינו לחששא בעלמא באתרא דמסבלי והדר מקדשי כגירסת ר"י או אפי' היכא דרובא מקדשי והדר מסבלי אפ"ה כיון דהוי רובא דתליא במעשה מש"ה אפילו היכא דהוחזק שטר כתובה בשוק נמי לא הוי אלא חששא בעלמא מיהו הא דמסיק באתרא דכתבי והדר מקדשי לא חיישינן היינו ע"כ באתרא דמסבלי והדר מקדשי ומש"ה לא חיישינן כן נ"ל נכון ותו לא מידי ודוק היטב:

משנה המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת כו' ופרש"י כאחת אמר הרי שתיכם מקודשות לי עכ"ל. נראה דלאו דוקא באומר הרי שתיכם מקודשות אלא אפי' אמר לאחת מהן הרי את ואחותך מקודשות לי ואחת מהן עשתה שליח לחברתה נמי דינא הכי וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ולא שייך לומר בכה"ג תפוס לשון ראשון כיון שא"א להוציא שני דברים כאחד וכן משמע מלשון התוס' בעירובין דף נ' דמדמי היא לתמורת עולה ושלמים דהא מילתא דכל שאין בזה אח"ז בבת אחת אינו ע"ש וא"כ ה"ה הכא ורש"י ז"ל מילתא דפסיקא נקיט ועי"ל דבאומר הרי את ואחותך בלא"ה אינה מקודשת למ"ד את ואחור לא קני וכמו שאבאר לקמן בשיטת הרמב"ם ז"ל בסוף הסוגיא:

תוספות בד"ה לא תקח פירוש לא יהא לקוחין בה תימא אם לא תקח משמע כו' א"כ אמאי תפסי קידושין בחייבי לאוין כגון אלמנה לכ"ג כו' עכ"ל. הא דלא מקשו בפשיטות מסוגיא דס"פ האומר דף ס"ז דדרשינן לא יקח באחות אשה לענין דאין לקדשה לכתחלה אבל בדיעבד ילפינן מוהיתה לאיש אחר ע"ש אלא דלא פסיקא להקשות מסוגייא דלקמן אדרשה דרמי בר חמא דלקושטא דמילתא בלא"ה לא קיימא לפי המסקנא אבל מהא דאלמנה לכ"ג כו' ודאי קשיא להו מאי ס"ד דרמי בר חמא הא פשיטא לן בכולה תלמודא דתפסי קידושין כן נ"ל בכוונתם אבל לענ"ד יש לתמוה טובא מאי קשיא להו מאלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט הא אמרינן בכמה דוכתי בש"ס דאפי' לר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין אפ"ה איכא למ"ד דמודה באלמנה לכ"ג וגרושה לכ"ה דכתיב לא יקח ולא יחלל וה"נ אמרינן בריש תמורה אליבא דרבה דס"ל דכל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ומקשינן מאלמנה לכ"ג ומשנינן נמי שאני התם דכתיב לא יקח ולא יחלל חילולין הוא עושה ואין עושה ממזרים ע"ש וא"כ איכא למימר דרמי בר חמא נמי ס"ל הכי ואף שיש ליישב בדוחק דמסוגיא דהתם משמע קצת דאיכא מאן דלית ליה האי דרשה וכמו שהארכתי במקום אחר וא"כ אפשר דמסוגיא דתלמודא קשיא להו דלפ"ז הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא מקשו בפשיטות מסוגיא דפרק האומר וצ"ע ודו"ק:

בא"ד וי"ל דלאו ממשמעות כו' אלא משמע ליה דה"פ לקרא כו' פירוש לכל אחד ואחד יש דין אחות אשה כו' עכ"ל. נ"ל בכוונתן מדכתיב ואשה אל אחותה ואיפכא מיבעיא ליה אחותה אל אשה דביא"ו אשתו נסיב ברישא אע"כ דאיירי בב"א בשתיהן שקולין וכן נראה בכוונת לשון רש"י ז"ל בפירוש החומש שכתב ואשה אל אחותה שתיהן כאחת והיינו כדפרישית דלשון המקרא מוכיח ע"ז ובמה שפירש נגד המסקנא דשמעתין יבואר בסמוך:

בא"ד ואחות אשה נפקא לן בפ' האומר כו' דחייבי כריתות היא עכ"ל. וכתב בעל תוי"ט שדקדק בפ' האומר ולא מצא שום ילפותא בחייבי כריתות דלא תפסי קידושין אלא אדרבא כולהו ילפינן מאחות אשה דכתיב לא תקח ופרש"י לא תקדשנה כו' ע"ש ולכך רוצה לקיים דברי תוס' הראשונים דודאי מפסוקא דלא תקח ילפינן הכי ודקשיא להו מאלמנה לכ"ג שאני חייבי לאוין דכתיב כי תהיין וכשינוייא דר"פ התם עכ"ל התי"ט בשינוי לשון ודבריו תמוהין בעיני דודאי מכי תהיין לא מצינן למילף דאלמנה לכ"ג דשפיר איכא לאוקמי כי תהיין לשאר חייבי לאוין דלא כתיב לשון קיחה משא"כ באלמנה וגרושה דכתיב לשון קיחה לעולם דלא תפסי קידושין ועמ"ש בזה בס"פ האומר אי"ה ובמה שכתב שדקדק ולא מצא ג"כ לא ידעתי שכבר כתבתי דנהי דדרשי' התם מלא יקח לאחות אשה לא יקדשנה היינו לכתחלה אבל דיעבד ילפינן מוהיתה לאיש אחר ולפי המסקנא דהתם ע"כ דקאי או אאשת אב או אאחות אשה כמו שאבאר שם ובתר הכי ילפינן כולהו חייבי כריתות מהקישא דרבי יונה ולכך כתבו כאן דאפילו את"ל דלא שייך למעט מוהיתה לאיש אחר קידושי אחות אשה בבת אחת אפ"ה ממילא ידעינן דלא תפסי בהו קידושין כיון דבכלל חייבי כריתות היא ושייכי נמי בהקישא דר"י זה נ"ל ברור בכוונת התוספות ודוק היטב:

גמרא א"ל רבא אי הכי היינו דכתיב ונכרתה ואי לא תפסי קידושין כרת מי מחייב. וקשיא לי כיון דודאי דרמי בר חמא עיקר קרא בזה אחר זה איירי אלא מדרשה דצרור יליף דאיירי נמי לענין תפיסת קידושין דבת אחת א"כ מאי קושייא דרבא דלמא כי כתיב כרת אקיחה דשכיבה כתיב בזה אחר זה אבל לענין תפיסת קידושין דדרשינן נמי מלא תקח לעולם דאיירי נמי אפי' בבת אחת דהא לקושטא דמילתא אפי' לפי המסקנא דהכא דרשינן ס"פ האומר לא תקח לאחות אשה לענין קידושין ואפ"ה לא מוקמינן ונכרתו אלא אקיחה דשכיבה וע"כ תרתי שמעינן מלא תקח וקרא דונכרתה אחלא וה"נ דכוותה מיהו לשיטת התוספות שכתבתי בסמוך יש ליישב דרמי ב"ח מגופא דקרא דואשה אל אחותה קא יליף וא"כ מקשה ליה רבא שפיר. עוד נ"ל דרבא לטעמא דנפשיה קמותיב ליה דרבא ס"ל לקמן בשמעתין דקידושין שאין מסורין לביאה לא הוי קידושין וא"כ הכא לדבריו דרמי ב"ח קאמר לדידך דלא פשיטא לך הא מילתא דקידושין שאין מסורין לביאה לא מקרא ולא מסברא א"כ אי משמע לך האי דרשא דואשה אל אחותה לא תקח לענין שניהם כאחת ממשמע דואשה אל אחותה כדפרישית בשיטת התוספות ורש"י בחומש אכתי מאי חזית למילף דלא תפסי קידושין בין בבת אחת בין בזה אחר זה וקרא דונכרתה אחלא אדרבא איפכא אית לן למימר מהאי קרא גופא דמשמעות דואשה אל אחותה דאיירי בבת אחת היינו לענין קיחה דשכיבה ולענין חיוב כרת ולאשמעינן הא גופא דקידושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין ולשון לא תקח דאיירי נמי לענין קידושין ע"כ נוקי אחלא דהיינו בזה אח"ז וכמו שאפרש בזה עוד לקמן דרבא גופא מסברא נמי הוי משמע ליה דקידושין שאין מסורין לביאה לא הוי קידושין מקמי דאסבר ליה בר אהינא א"כ שפיר מקשה לרמי ב"ח דמהאי דרשא משמע איפכא דנמילף דהוי קידושין ומתוך מה שכתבתי נתיישב' לשון רש"י ז"ל בחומש ולשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שכתבו דהאי דרשא דרמי ב"ח דמקרא דואשה אל אחותה ילפינן דלא תפסי קידושין במקדש שתי אחיות כאחת ולא חיישו להא דאסקי' רבא בקושיא ומוקי לה בטעמא אחרינא והיינו כדפרישית דרבא בשיטתיה אותביה משא"כ למאי דקי"ל כאביי דקידושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין מסברא פשוטה וא"כ תו לא שייכא קושייא דרבא דע"כ קרא דואשה אל אחותה דאיירי נמי משתיהן כאחת היינו לענין דלא תפסי קידושין וקרא דונכרתה לא קאי אלא אחלא בקידושין בזה אח"ז ואיפכא ליכא למימר דקיחה דקידושין קאי אחלא דזה אחר זה וקיחה דשכיבה ולצרור וקרא דונכרתה אתרווייהו דא"כ לשתוק קרא מיניה ומסברא נמי ידעינן דתפסי קידושין וממילא ידעינן דשייך בהו כרת כן נ"ל ביישוב שיטת הרמב"ם ז"ל ופי' רש"י בחומש והא דלא מפרש הרמב"ם בפשוטה מטעמא דכל שאינו בזה אח"ז יבואר בסמוך ודו"ק:

שם אלא אמר רבא קרא בזה אח"ז ומתניתא כדרבה דאמר רבה כל שאינו כו' מימרא דרבה היא בעירובין פרק מי שהוציאוהו דף נ' דלחד לישנא מפרש רבה הכי בטעמא דרב ולאידך לישנא מפרש רבה טעמיה דרב במילי אוחרן ואפילו ללישנא קמא דהתם פליג שמואל עליה דרב ותניא כוותיה דשמואל והלכתא כשמואל וא"כ לפ"ז משמע להדיא ליתא להאי סברא דרבה דכל שאינו בזה אח"ז בבת אחת אינו וקשיא הלכתא אהלכתא וקשיא נמי לשמואל מאי טעמא דמתניתין וכבר הרגישו שם התוספות בזה ותירצו דדוקא לענין עירובין לא ס"ל לשמואל האי סברא להחמיר בעירובין דרבנן משא"כ להחמיר בדאורייתא לכ"ע אית להו ולכאורה יש לתמוה דהא הכא בשמעתין מקילינן מה"ט דרבה אפילו לענין אשת איש לאורייתא דאין צריכה גט א"כ כ"ש דס"ל סברא דרבה לחומרא אפילו באיסור דרבנן ויש ליישב בדוחק מיהו לפ"ז יש ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל לפירוש המשניות שכתב בטעמא דמתניתין מקרא דצרור ולא הביא טעמא דרבה דכל שאינו בזא"ז משום דס"ל דליתא אליבא דהלכתא משום דבעירובין תניא כוותיה דשמואל ומקרא דצרור מייתי שפיר כדפרישית בסמוך:

(קונטרס אחרון) גמרא א"ל רבא אי הכי היינו דכתיב ונכרתה ואי לא תפסי קידושי' כרת מי מחייב. וכתבתי ליישב לשון רש"י ז"ל בחומש ולשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שכתבו להך דרשה דרמי ב"ח דמקרא דואשה אל אחותה ילפינן דלא תפסי קדושין במקדש ב' אחיות כאחת ולכאורה הוא נגד סוגית הש"ס דהא אסקיה רבא בקושיא וכתבתי ליישב דרבא דוקא לשיטתו הקשה כן למאי דס"ל קדושין שאין מסורין לביאה לא ה"ק משא"כ למאי דקיי"ל כאביי תו לא שייך הך קושיא דרבא עיין בפנים ועוד כתבתי יישוב אחר על לשון הרמב"ם ז"ל:

דף נא.

גמרא איתמר עלה אמר ריב"ל הכל מודים כו' לא יקדשו ארבעים אא"כ יקדשו שמונים דלא קדשי ופרש"י כדרבה דכל שאינו כו'. ולכאורה אין זה מוכרח דהכא לא צריכא להאי טעמא אלא אפילו אי ליתא לדרבה אפ"ה לא קדשי כיון שאמר בפירוש דאינו רוצה שיקדשו מ' אא"כ יקדשו שמנים ושמנים ודאי לא אפשר דליקדשו אפילו אי ליתא לדרבה תדע דהא למאי דקס"ד דמקשה לחזקיה לית ליה דרבה אפ"ה לא אמר ליקדשו שמנים אלא ארבעים מתוך שמנים קאמר והיינו משום דאין התורה מקדש' לעולם אלא ארבעים משא"כ במתניתין דהכא לענין קידושין ודאי משמע דאי לאו דרבה הו"א דשניהם מקודשות וכל אחת צריכה גט אי קידושין שאין ראוין לביאה הוי קידושין א"כ יכול לאסור שניהם לעולם בבת אחת ונראה מזה דרש"י מילתא דפסיקא נקיט דמשמע ליה דהא מילתא דרבה לית בה פלוגתא כלל והיינו כשיטת התוס' לעירובין שכתבתי בסמוך ודו"ק:

שם ורבא ל"ל לשנויי כרבה כו' מה שיש לדקדק בזה יבואר לקמן בשמעתין:

שם איתמר קידושין שאין מסורין לביאה. וכתב הרי"ף והרא"ש ז"ל כגון שאמר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי וקשיא לי דא"כ כיון שאמר אחת מבנותיך הרי תלה הדבר בדעת האב וא"כ אמאי קחשיב

ליה קידושין שאין מסורין לביאה וליכא למימר דמ"מ כיון שהאב לא פירש בשעת קידושין לאיזה מהם נתרצה אפילו אם פירש אחר כך הו"ל כמקדש ע"מ שירצה אבא דקי"ל אין ברירה כדאיתא בגיטין דף כ"ה ע"ב הא ליתא דהניחא לרבא דאמר בגיטין דאפי' כה"ג דתלה בדעת אחרים נמי אין ברירה אלא לאביי דאמר התם דלכ"ע בתולה בדעת אחרים כה"ג אית להו ברירה א"כ אמאי קחשיב לה הכא קידושין שאין מסורין לביאה ועוד דלפ"ז תליא מילתא בפלוגתא דברירה דהוי כתנאי וא"כ מאי מותבינן לקמן בשמעתין אמילתא דרבא מכמה משניות וברייתות ולבסוף אסקינן בתיובתא ואמאי לא מוקי לה כתנאי וכמ"ד יש ברירה דהו"ל קידושין המסורין לביאה ובשלמא לפרש"י דהכא דאיירי שאמר לשתי אחיות אחת מכם מקודשת לי וע"כ איירי שנתרצו שתיהן א"כ לא דמי כלל לדיני ברירה משא"כ בההיא דאחת מבנותיך משמע שתלה בדעת האב ואפשר דה"נ איירי שהאב אינו רוצה לגלות דעתו על אחת מהם אלא שאומר בפירוש שהוא רוצה ג"כ בזה שתתקדש אחת משתיהן ודוק ובסמוך בלשון התוס' בד"ה קידושין אבאר יותר מיהו מה שמפרש' הרי"ף והרא"ש ז"ל בענין זה ולא כתבו כפרש"י דאיירי באומר לשתי אחיות אחת מכם מקודשת היה נ"ל לכאורה דבכה"ג לא הוי ספק קידושי דאורייתא ומוקמינן לכל חדא אחזקת פנויה לא מיבעיא לשיטת הר"ן בשם הרי"ף ז"ל בפ"ק גבי נתן הוא ואמרה היא דכל ספק קידושין להרי"ף הו"ל ספיקא דרבנן וכמ"ש שם א"כ כ"ש ההיא דהכא אלא לאפי' למאן דס"ל בההיא דלעיל דהוי ספיקא דאורייתא אפ"ה נראה דשאני התם שראו מיהא העדים דבר ברור בזאת מאשה גופה דאיתרעא לה חזקת פנוייה טובא משא"כ הכא כיון שאמר אחת מכם אין כאן עדות כלל וכיון דילפינן דבר דבר מממון דאין דבר שבערוה פחות משני עדים בדבר ברור א"כ אין כאן חשש קידושי דאורייתא כלל כיון שלא גילה דעתו כלל לאיזה מקדש ומוקמינן לכל חדא בחזקת פנויה כדמעיקרא ולפ"ז היה מההכרח לומר דהא דדייקינן בסמוך ממתני' לאחת משתי אחיות מקודשת ומותבינן לרבא היינו נמי בכה"ג שאמר אחת משתי אחיות שיתרצה האב אלא שנ"ל דוחק לכך נ"ל דהרי"ף והרא"ש ז"ל לדוגמא בעלמא נקטי כגון שאמר לאב אחת מבנותיך דומיא דברייתא דלקמן דמינה איתותב רבא ועוד שזה דבר המצוי שיאמר לאב אחת מבנותיך מקודשת אבל לומר לשתי אחיות אחת מכם לא שכיח אבל אין ה"נ דבכה"ג נמי חשיב קידושין שאין מסורין לביאה כמו שפירש"י וכן נראה מלשון קיצור פסקי הרא"ש ע"ש ולקמן אבאר עוד בזה ודוק היטב אחר זה מצאתי בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב שצ"ע גדול בההיא דקידושין שאין מסורין לביאה למ"ד יש ברירה הו"ל מסורין לביאה ולבסוף כתב דלא דמי לברירה כמו שחלקתי בענין אחת מכם שאין עומד להתברר וא"כ צ"ל למה שהניח בתחלה דבריו בצ"ע היינו כה"ג לאחת מבנותיך וכדפרישית ולקמן אבאר יותר בשיטת הפוסקים בזה:

(קונטרס אחרון) דף נא איתמר קדושין שאין מסורין לביאה. וכתב' הרי"ף והרא"ש ז"ל כגון שאמר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי והקשיתי לשאול דא"כ הרי הדבר תלוי בדעת האב וא"כ הא קאמר אביי בגיטין דף כ"ה דלכ"ע בתולה בדעת אחרים אית ליה ברירה וא"כ אמאי קחשיב ליה אביי הכא קידושין שאין מסורין לביאה והארכתי בענין זה אח"כ מצאתי בחידושי הריטב"א שכתב ג"כ בענין זה והניח בצ"ע:

שם אביי אמר הוו קידושין. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו א"כ לאביי תיקשי מ"ט דמתניתין במקדש שתיהן כאחת דאינן מקודשות דהא משמע לעיל בשמעתין דאביי לית ליה הא דרבה דכל שאינו בזא"ז דהא אותיב עלה ותירץ לבתר דשמעה מרבה קיבלה עוד תירץ דאביי נמי אית ליה דרשא דובעלה ומוקי לה במקדש שתיהן כאחת דאין מסורין לביאה יותר ממקדש א' מהם ולמאי דפרישית בסמוך דאליבא דשמואל בעירובין משמע דלית ליה האי דרבה בכל שאינו כו' א"כ תיקשי הלכתא אהלכתא דמאי דקי"ל התם כשמואל והכא כאביי וע"כ צ"ל כתירוץ השני של הרשב"א ז"ל אלא דלפ"ז קשיא לי מאי מקשינן לעיל ורבא ל"ל לשנויי כרבה ת"ל דקידושין שאין מסורין לביאה נינהו ומאי קושיא דלמא לרבא נמי אי לאו האי סברא דרבה דכל שאינו כו' איהו נמי לא הוי מוקי דרשת דובעלה אלא למקדש שתיהן כאחת אבל לבתר דאית ליה הא דרבה מסברא אייתר ליה ובעלה למקדש אחת משתי אחיות אע"כ דלא מסתבר לאוקמי מיעוטא דובעלה אחדא א"כ הדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב מיהו כבר כתבתי לעיל דאיכא למימר דאביי ס"ל בטעמא דמתניתין כרמי ב"ח מואשה אל אחותה וכמ"ש באריכות ודו"ק:

שם רבא אמר לא הוי קידושין אמר רבא בר אהינא אסברה לי כי יקח איש אשה ובעלה כו'. לכאורה נראה מדקדוק האי לישנא דעיקר הדין דלא הוי קידושין לא אמר רבא משמיה דבר אהינא אלא משמיה דנפשיה וטעמא דמילתא לחוד הוא דאסבר ליה בר אהינא ולפ"ז נראה דרבא ממתניתין גופא מדייק למילתא לא מיבעיא אם נאמר דרבא לא ס"ל כרבה בהא דכל שאינו בזא"ז בבת אחת אינו וכדפרישית מסוגיא דעירובין א"כ ע"כ טעמא דמתניתין בשתיהן כאחת דאינן מקודשות היינו משום דקידושין שאין מסורין לביאה לא הוי קידושין וסובר רבא דמה"ט ה"ה באומר א' משתי אחיות אלא אפילו אם נאמר דהא דרבה בכל שאינו כו' הלכה פסוקה היא וכשיטת התוספות דעירובין אפ"ה איכא למימר דרבא ממתניתין דייק לעיקר מילתא משום דס"ל את וחמור לא קנה וכ"ש לשיטת הסוברים דבכה"ג דהכא לכ"ע לא קנה כמו שאבאר בסמוך א"כ ע"כ לרבא מיתוקמא סיפא דמתניתין במעשה בחמש נשים באומר אחת משתי אחיות ואפ"ה לא הוי קידושין אלא דלא הוי ידע טעמא למילתא עד דאסבר ליה בר אהינא כן נ"ל:

שם כי יקח איש אשה ובעלה קידושין המסורין לביאה כו' לעיל דף ט' ע"ב מסקינן בגמרא דטעמא דרבא משמיה דבר אהינא היינו מדלא כתיב או בעלה וא"כ צ"ל דלאביי לית ליה האי דרשה ויתכן יותר לפי מה שפירשתי דהא דקאמר ניכתוב או בעלה היינו משום דאי הוי כתיב או בעלה אייתר ליה קרא דבעולת בעל לומר שנקנית בביאה דהא מאו בעלה מישתמע שפיר דנקנית בביאה לחוד וא"כ איכא למימר דאביי לית ליה האי דרשא דבעולת בעל דדריש לה לכדרבי לענין שלא כדרכה וא"כ לא משמע ליה האי דרשה דניכתוב או בעלה אלא דלפ"ז יש לדקדק אמאי מסקינן מילתא דרבא בתיובתא הא תליא בפלוגתא דתנאי בדרשה דבעולת בעל ויבואר לקמן:

תוספות בד"ה קידושין שאין מסורין לביאה כו' וקשה דהא חייבי לאוין אין ראוין לביאה ותפסי בהו קידושין עכ"ל. נראה מדבריהם דהאי ילפותא דובעלה דבעינן מסורין לביאה כללא הוא דלא"כ מאי קשיא להו מחייבי לאוין הא בהדיא איתרבו מכי תהיין לקמן פרק האומר אע"כ דלא משמע להו לפרש מיעוטא דובעלה אחדא ולא אכולהו ודלא כסברת הרשב"א ז"ל אליבא דאביי דמוקי לה מאי דדמי טפי דהיינו בשתיהן כא' וא"כ אין מקום לקושיית התוס' ואפשר דמה"ט גופא פשיטא ליה דכללא הוא דלא"כ מאי מקשה הש"ס לעיל בסמוך ורבא ל"ל לשנויי כרבה ת"ל דאין מסורין לביאה ומאי קושייא דלמא אי לאו סברא דרבה הוי מוקי לדרשה דובעלה לשתיהן כא' כמו שהקשיתי לעיל אע"כ דלרבא כללא הוא ודו"ק:

בא"ד לכך נראה לפרש כו' ועכשיו ע"י הקידושין נאסרו שתיהן כו' עכ"ל. ולפ"ז היה נ"ל לתרץ שיטת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו דבאומר לאב אחת מבנותיך הו"ל קידושין שאין מסורין לביאה וכדמשמע נמי לקמן בשמעתין והקשיתי לעיל דלמ"ד יש ברירה בתולה בדעת אחרים א"כ הו"ל מסורין לביאה דכשאמר א' מבנותיך משמע דתלה בדעת האב ותירצתי בדוחק ולפי שיטת התוספות דהכא א"ש טפי דנהי דהיכא שנתרצה האב בסוף על אחת מהם אמרינן הוברר הדבר דבשעת קידושין לזו נתכוון מ"מ משעת הקידושין עד שיברר האב הוגרע כח הבנות לגבי המקדש דמעיקרא תרווייהו הוו פנויות לגביה ועכשיו כל אחת אסורה עליו בספק אחות אשה וא"כ כל כה"ג שהקידושין מגרעין זכותו לגבה לא הוי קידושין כן נ"ל ודו"ק ובענין זה היה נ"ל לפרש לדברי רבינו סעדיה גאון שהביא הב"י בא"ע סי' ל"ז שכתב דבפירוש אמרו דלא פליגי אביי ורבא אלא באומר אחת מבנותיך אבל באומר בתך מקודשת לי אפשר דמודה רבא דתפסי קידושין בשתיהן והיינו כדפרישית דדוקא בא' מבנותיך שתלה הדבר בדעת האב א"כ ע"כ ע"י הקידושין עומד יותר בספק איסור דאורייתא מלמעיקרא עד שיברר האב דעתו משא"כ באומר בתך שתלה הדבר בדעת עצמו אפשר דחשיבי מסורין לביאה כן נ"ל נכון ודו"ק ויבואר עוד לקמן בעזה"י:

(קונטרס אחרון) בלשון התוספות בד"ה קדושין שאין מסורין לביאה כו' לכך נראה לפרש כו' ועכשיו ע"י הקדושין נאסרו שתיהן עכ"ל. וכתבתי ליישב בזה ולפרש דברי רבינו סעדיה גאון שהביא ב"י בא"ע סי' ל"ז שכתב דלא פליגי אביי ורבא אלא באומר א' מבנותיך אבל באומר בתך מקודשת לי אפשר דרבא נמי מודה דתפסי קדושין. וכתבתי ג"כ דנ"ל דרש"י ז"ל נמי נחית לשיטה זו:

גמרא היכי דמי אילימא דא"ל כולכם קני את וחמור הוא ואת וחמור לא קני. וכתב הרא"ש ז"ל בשם ר"י ז"ל בעל התוספות דרבא גופא ודאי ס"ל דאת וחמור קנה כר"נ רביה דס"ל קנה מתנה בפרק מי שמת דף קמ"ג אלא דהכא אליבא דמ"ד לא קנה מדייק רבא וק"ל לפ"ז דה"ק רבא לאביי ולטעמיך דאמקשת עליה דידי אמאי לא מקשת עליה דרב ששת דס"ל את וחמור לא קנה וא"כ ע"כ סובר נמי כוותיה בקידושין שאין מסורין לביאה ומסיק הרא"ש דמה"ט השמיט הרי"ף ז"ל האי שקלא וטריא וכתב המשנה כצורתה משום דקי"ל את וחמור קנה ועוד כתב דיש מפרשין דאפילו למ"ד את וחמור קנה מ"מ היכא שכללן בחד לישנא בכגון דאמר כולכם לכ"ע לא קנה והר"ן והרב המגיד כתבו בענין אחר דדוקא במתנה איכא למ"ד קנה משא"כ הכא לכ"ע לא מהני שאין רוצה לקדש א' מהם אלא שניהם דוקא עיין בדבריהם ומה שיש לדקדק בזה יבואר בסמוך ולקמן דף הסמוך בסוגייא דש"מ תלת ע"ש:

דף נא:

בד"ה הרי כולכם ואחת מכם להשתא לאו את וחמור נינהו דהא דאין אחיות מקודשות משום ספיקא הוא כו' אבל אין לשבש הספרים ולומר לאחת מכולכם גרים כו' עד סוף הדיבור. כוונתו מבואר' כיון דאי גרסינן כולכם וא' מהם ע"כ צ"ל דבכה"ג לאו את וחמור הוא ולחלק בין ספק לודאי על זה כתב דא"ל לעולם אין חילוק בין ספק לודאי וא"כ נצטרך לשבש הספרים ולומר דרבא לא' מכולכם איירי ע"ז כתב דאי אפשר לשבש משמעתין דלקמן דאמרינן אי כאביי אי כרבה משמע דא"נ סבר רב כרבא אפ"ה גרים במתניתין כולכם דע"כ מהכא שמעינן דרב דאשה עשית צרה לחברתה זה נ"ל ברור בכוונת רש"י ז"ל ולפ"ז יש לדקדק מאי דעתיה דרש"י בהא דאת וחמור דשמעתין אי ס"ל כהרא"ש ז"ל דהיכא שכללן בחד לישנא לכ"ע לא קנה והיינו דמותבינן מעיקרא בשמעתין את וחמור לא קנה דא"כ למה הוצרך רש"י לחלק בין ודאי לספק ות"ל דבלא"ה למאי דמסקינן אליבא דרבא דאיירי באומר כולכם וא' מכם אתי שפיר אליבא דהלכתא דכשאמר בשני לשונות כולכם וא' מכם הו"ל לגמרי כאומר את וחמור דקי"ל דקנה ואי ס"ל כשיטת הרי"ף והרא"ש ז"ל דהכא אליבא דמ"ד לא קנה קאמר רבא לאביי ולטעמיך וכדפרישית דהכי קא"ל דאמקשת עליה דידי תיקשי לרב ששת וא"כ סוף סוף למסקנא דרבא אליבא דנפשיה נוכל לומר דשפיר מוקי לה בכולכם וא' מכם אפילו אי לא מחלקינן בין ודאי לספק אפ"ה אין צורך לשבש הספרים בשביל כך אלא דרבא ס"ל כר"נ רביה דאת וחמור קני והא דלא מוקי לה הכי בפשיטות ולאמר כולכם לחוד לאו משום קושיא דאת וחמור לא מוקי לה הכי אלא משום דלרבא איירי רישא דמתניתין במקדש אחת מהם ואם כן ע"כ למעשה בחמש נשים נמי הוי בכה"ג שאמר א' משתי אחיות דאי בקידש שתיהן מאי ראייה מייתי מהאי מעשה דלמא שאני התם שקידש שתיהן ומש"ה אינן מקודשות משום דכל שאינו בזה אח"ז בבת אחת אינו כדמקשי ליה אביי מעיקרא מש"ה מוקי לה רבא באומר כולכם וא' משתי אחיות דהשתא מייתי שפיר מהאי מעשה ואין לומר נמי דרש"י סובר כשיטת הרב המגיד והר"ן ז"ל דהא דפשיטא לן הכא דלכ"ע את וחמור לא קנה היינו משום שאין רוצה לקדש אלא בענין זה א"כ מאי מחלק בין ודאי לספק סוף סוף אמאי נכריות מקודשות הא אינו רוצה לקדש הנכריות אלא עם א' משתי אחיות והוי קידושי טעות וצ"ע ליישב ובישיבה הארכתי ודו"ק ועיין עוד לקמן גבי ש"מ תלת:

בד"ה המקדש את בתו סתם אחת מבנותין מקודשת לי עכ"ל. לכאורה נראה מלשונו דדוקא באומר א' מבנותיך הוא דאמרינן אין הבוגרת בכלל הא אינך כולהו בכלל משא"כ בבתך מקודשת לי מסתמא על הגדולה שבנערות קאמר וכשיטת ר"ת לקמן בד"ה והלכתא דאין דרך לתת הצעירה לפני הבכירה אלא דא"א לומר כן דרש"י גופא כתב לקמן בגוף המשנה דהמקדש את בתו סתם דף ס"ד דאיירי שאמר בתך מקודשת לי וא"כ קשיא מדידיה אדידיה ואף שיש ליישב בענין זה בדוחק מ"מ נ"ל יותר דרש"י ז"ל נחית נמי לסברא זו שכתבתי לעיל בסמוך בשיטת רבינו סעדיה גאון ז"ל לענין קידושין דאין מסורין לביאה דהוי דוקא באחת מבנותיך אבל באומר בתך אפשר דרבא מודה דהוי קידושין ומהטעם שכתבתי דבאחת מבנותיך איהו גופא נחית לספיקא וע"י הקידושין הוגרע כחן יותר מקודם הקידושין כיון שתלה בדעת האב ועד שיגלה אב דעתו קיימין עליה בספק אחות אשה משא"כ באומר בתך מקודשת לי לא מחית נפשיה לספיקא ועל א' הידוע לו נתכוון או על המשודכת או על הגדולה שבהן ונהי דלהחמיר לא סמכינן עליה אלא כולהו צריכים גט מספיקא וחומרא דרבנן מ"מ לא מיסתבר לומר דליהוי קידושין שאין מסורין לביאה דלגבי דידיה קידושין המסורין לביאה הוי דנתכוון על אותה הידועה על הגדולה או על המשודכת לו ולפ"ז לפי סברת המקשה דהכא דמותיב מהאי מתניתין עליה דרבא ע"כ משמע ליה דאיירי באומר א' מבנותיך משא"כ לקמן במתניתין מפרש רש"י לפי המסקנא דהכא דמתניתין לא איירי כלל בדין קידושין שאין מסורין לביאה אלא לאשמעינן הא גופא דאין הבוגרת בכלל וממילא ידעינן דכולהו בכלל וע"ז כתב רש"י שפיר דאיירי באומר בתך מקודשת לי ולאפוקי מסברת רבינו תם דבבתך מקודשת עלה דהגדולה נתכוון וכה"ג מפרשינן נמי בהאי דבסמוך בקידשתי את בתי הגדולה דלפי סברת המקשה ע"כ איירי בא' מבנותיך ולר"ת אפי' לפי המסקנא מיתוקמא בהכי כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם בגמרא הא קטנות בכלל ואמאי כו' וכתב הריטב"א בחידושיו דקטנה לאו דוקא דהא אסור לקדש בתו קטנה כו' עכ"ל. ולענ"ד אין צורך דאפי' לשיטת ר"ת דבמשודכת אמרינן דעלה נתכוון משום דשארית ישראל לא יעשו עולה אפ"ה מודה באומר אחת מבנותיך דכולהו בכלל הספק וה"נ לענין קטנה כיון דלר"ת באומר א' מבנותיך איירי ולמסקנא דמוקמינן שאין לו בוגרת וקטנה מ"מ כיון דבוגרת לא רמיא עליה מסתמא לקטנה נתכוון ודו"ק:

רש"י בל"ה אם קטנה שבגדולות וכ"ש אמצעית ובל"ה כולן אסורין כו' אפילו אמצעית שבקטנות כו'. יש לתמוה דהא לקמן דף ס"ד מסקינן משמיה דאביי דבכת א' אמצעית מותרת דבשמה קרי לה א"כ כ"ש דבשני כיתות אמצעית שבקטנות מותרת כדלייקינן התם ולמאי דפרישי' לעיל בסמוך אתי שפיר דהתם איירי לפי המסקנא דהכא ואיירי שפיר באומר בתך הגדולה מקודשת לי וכמו שאפרש בסמוך בהוכרו ולבסוף נתערבו וא"כ אמרינן שפיר לאמצעית בשמה קרי לה מה שאין כן לסברת המקשה דהכא דמותיב עליה דרבא לענין קידושין שאין מסורין לביאה א"כ ע"כ איירי שהאב אומר קדשתי את בתי הגדולה היינו שאמר המקדש אחת מבנותיך הגדולות מקודשת לי ואם כן בכה"ג ודאי אפילו אמצעית אסורה דלא שייך לומר אמצעית בשמה קרי לה כיון דאמר לה אחת מבנותיך כן נ"ל נכון ובזה נמי יש לדקדק על מה שכתב בחידושי הריטב"א דלא שייך הכא לומר יש ברירה כיון שתחלת הקידושין היה בספק ולא תלה הדבר בשום ענין שיבורר אח"כ ע"ש והבאתיו לעיל דאכתי מאי מקשה הכא לרבא ממתניתין דקדשתי את בתי הגדולה ואמאי לא מוקי לה בכה"ג שאמר המקדש א' מבנותיך שתרצה וכ"ש לשיטת הב"ח דמסתמא נמי האי לישנא משמע שתלוי בדעת האב וא"כ הוי שפיר ר"מ לטעמיה דס"ל יש ברירה גבי הלוקח יין מבין הכותים א"כ ה"ל קידושין המסורין לביאה ומשום דאמר האב לעכשיו אינו יודע ואינו רוצה לגלות דעתו מש"ה כולן אסורות ור"י לטעמיה דס"ל אין ברירה דהא לרבא לא שני ליה בין תולה בדעת אחרים לתולה בדעת עצמו בגיטין דף כ"ה ואם כן קידושין שאין מסורין לביאה נינהו ומש"ה כולן מותרות ממ"נ אלא הגדולה שבגדולו' לחוד אסורה דמסתמא לדידה נתכוון האב ולכאורה היה נראה דהיינו מאי דמשני הש"ס שהוכרו ולבסוף נתערבו וכמו שאבאר אלא דלפמ"ש מסברא דנפשאי דלמאי דיליף רבא מובעלה תו לא שייך טעמא דברירה דמ"מ ע"י הקידושין נאסרה יותר מלמעיקרא על שיברר א"כ א"ש טפי ודוק היטב:

שם בגמרא הכא במאי עסקינן כשהוכרו ולבסוף נתערבו ופרש"י דבשעת הקידושין פירש לו ואח"כ שכח איזה גדולה פירש לו. ויש לתמוה דא"כ מאי לא מחית נפשיה לספיקא שייך הכא דהא קמן שאומר האב ששכח וא"א לאוקמי נמי דלאחר שאמר האב קדשתי הלך לו ולא כפרש"י הא נמי ליתא דהא קתני אינו יודע משמע שהאב אומר כן ויותר קשה אהא דמקשה א"ה מאי למימרא ומאי קושיא הא רבי יוסי פליג בהדיא ומאי משני נמי לאפוקי מדרבי יוסי אכתי טעמא דר"י גופא לא ידעינן וכן הקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו ונראה שנתכוון למה שכתבתי ונ"ל ליישב דנהי דהמקשה הוי סבר דאיירי באומר המקדש א' מבנותיך הגדולות כדפרישית אהא משני שפיר דאיירי שהוכרו ולבסוף נתערבו ולא כפרש"י שפירש לו בהדיא אלא שאמר המקדש בתך הגדולה מקודשת לי ואומר האב דאן היה בדעת שניהם על אחת הידוע' ביניהם ועכשיו שכח ואהא קמקשה שפיר א"ה מאי למימרא ומ"ט נמי דרבי יוסי דפליג ומשני שפיר לאפוקי מדר"י דאפילו בכי הא כולן מותרות דאע"ג שאומר ששכח על איזו מהם נתכוונו אפ"ה לא איכפת לן בכוונתן דכיון דס"ל לא מחית אינש נפשיה לספיקא א"כ כשאמר המקדש בתך הגדולה מקודשת לי מסתמא אגדולה שבכולם נתכוון ואפילו אם יאמרו אח"כ שנתכוונו לאחרת ה"ל דברים שבלב ולא מהימן כן נ"ל נכון וכבר כתבתי בסמוך דאיכא למימר נמי דלפי המסקנא איירי באומר א' מבנותיך והיינו למי שתרצה ומליני ברירה אתינן עלה ואהא מקשי מאי למימרא הא פליגי בה חדא זימנא ומשני דאיצטריך לאפוקי מדרבי יוסי דאמר לא מחית נפשיה לספיקא וא"כ הא דקאמר א' מבנותיך הגדולות לא תלה בדעת האב אלא על הגדולה שבכולן נתכוון וכמו שאפרש לקמן דמשמע כן מפי' ר"ת אלא דהראשון נראה לי יותר ודוק היטב:

שם א"ה מאי למימרא. כבר כתבתי בסמוך. ועוד נ"ל ליישב למאי דמסקינן לקמן דף ס"ד דשינויא דרבי חנינא בר אבדימי משמיה דרב דמוחלפת השיטה בנדרים ואם כן מקשה הכא שפיר מאי למימרא דהרי ממתניתין דנדרים שמעינן דלר"מ מחית אינש לספיקא. אע"כ דאיצטריך הא דר"מ לאשמעינן דקידושין שא"מ לביאה הוי קידושין וע"ז משני דאפ"ה איצטריך לאפוקי מדר"י והיינו כמסקנא דרבא גופא התם דבנדרים לא פליגי במחית נפשיה לספיקא אלא בלישנא דעלמא ע"ש כן נ"ל:

דף נב.

גמרא ת"ש דתני טביומי לזה ה' בנים כו' תיובתא דרבא תיובתא. והא דלא אוקמה להאי ברייתא שתלה בדעת אבי המתקדשת דהיינו לשיטת הב"ח בסתם ולכ"ע במפרש דא"כ אמאי צריכה ה' גיטין לשייליה לאב וליכא למימר דלא מהימן משום דס"ל להאי תנא אין ברירה אפי' בתולה בדעת אחרים כהאי תנא דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא דשאני התם דלמא אי הוי האב לקמן מיד היה מתרצה אע"ג דלבסוף אינו מתרצה משא"כ הכא אי תלה הדבר ברצון האב ה"ל קידושין גמורין לכ"ע כשיברור האב אע"כ דאיירי הכא שגם האב אינו מברר שום אחת מהם או שלא תלה הדבר בברירה א"כ מקשה שפיר. ולמאי דפרישית לעיל מסבר' דנפשאי בשיטת רבי שעליה גאון דבכה"ג הוי קידושין שאין מסורין ביאה א"ש טפי ודו"ק:

והא דאסקינן דרבא בתיובתא ולא מוקמינן להאי ברייתא כהאי תנא דלית ליה דרשא דבעולת בעל בפ"ק דף ט' וא"כ לא מייתר ליה ובעלה דאיצטריך לגופיה ולמעוטי אמה העבריה ורבא ס"ל כהאי תנא דדריש בעולת בעל דאפשר דכיון שעיקר הדין תני בברייתא דהיפך אין לשום אמורא לחלוק משום דרשא דקרא דאפשר דאתא לשום דרשא אחריתא וצ"ע בסוגיית הש"ס:

תוספות בל"ה והלכתא כו' מעשה בא לפני ר"ת כו' ועוד אפילו לא פירש נמי לשארית ישראל לא יעשו עולה כו' עכ"ל. ולפ"ז צ"ל דההיא מתניתין דהמקדש את בתו סתם איירי באומר א' מבנותיך כפרש"י לעיל בשמעתין ואפ"ה אין הבוגרת בכלל ונראה דהיינו משום דלמאי דקי"ל כאביי מיתוקמא הך מתניתין שפיר בדאית ליה טובא דאי בשאין לו אלא בוגרת וקטנה אמאי אין הבוגרת בכלל הא א' מבנותין קאמר ואפשר דמ"מ דכיון שתלה בדעת האב מסתמא דעת האב על הקטנה ולא על הבוגרת וכה"ג צריך לפרש בההיא דבא לקדשתי את בתי הגדולה וכדפרישית והרבה יש לי לדקדק בזה בשיטת הרא"ש והטור והב"י והב"ח ואין להאריך יותר ולקמן דף ס"ד יבואר קצת בעזה"י ודו"ק:

גמרא פיסקא מעשה בחמש נשים אמר רב ש"מ ממתניתין תלת ש"מ המקדש בפירות שביעית מקודשת ופרש"י דקמ"ל דלא אמרינן דלאו ממונא דזוכה נינהו ובתוספות מפורש יותר דלא אמרינן דלאו ממונא הוא לקדש בו את האשה כיון דלא בא אלא מטעם זכייה כו'. וקשיא לי מהיכא תיתי נאמר דלאו ממונא דזוכה נינהו לקדש את האשה אי משום דלא בא אלא מטעם זכייה כמ"ש התוספות הא ליתא דע"כ מדמוקי רב דיוקא דמתניתין לענין קדשה בגזל לפני יאוש ולא לאחר יאוש דומיא דשביעית וכמו שיבואר אלמא דלאחר יאוש פשיטא ליה דמקודשת משום דס"ל לרב יאוש קונה ואי ס"ד דלרב איכא רבותא בשביעית מטעמא דלדרך זכייה אתי לידיה אף ע"ג דבהתירא אתי לידיה א"כ אכתי בגזל לאחר יאוש אמאי פשיטא ליה הא לא אתא לידיה אלא מטעם זכייה לאיסורא אע"כ דליכא רבותא בהא דמילתא דפשיטא היא דמה שקונה מדאורייתא יכול לקדש את האשה דממון גמור הוא כ"ש בלאחר יאוש לשביעית לבהיתירא ואין לפרש בכוונת רש"י דס"ל דלאו ממונא דזוכה נינהו אלא משולחן גבוה קזכי וממון גבוה הוא דומיא למעשר שני לקמן דבכמה דברים הושוו שביעית למעשר שני ועוד דמיקרי קדש כדמקשה הש"ס לקמן בדף הסמוך גבי מעשר שני דמקשה והרי שביעית דלפ"ז קשה יותר למה פקפקו רש"י ותוספות בזה על שרצו לפרש בלשון אחר מטעמא דלאכלה ולא לסחורה ותיפוק ליה שזה הפירוש הראשון הוא ממש ל' הגמרא לקמן דבעי למימר טעמא למעשר שני משום דמיקרי קדש ומקשינן והרי שביעית וא"כ טובא אשמעינן רב לאפוקי מה"ט אע"כ דסברי רש"י ותוספות דבהא לא איצטריך רב לאשמעינן ממתניתין דהכא דבלא"ה אתיא בק"ו מתרומה וחלה דכתיב קדש לה' ואפ"ה תנן בהדיא בהאיך מתניתין דמקודשת א"כ כ"ש בשביעית דלא כתיב לה' אלא קדש לחוד וכדמקשה הש"ס להדיא בדף הסמוך ומסיק טעמא למעשר שני משום דכתיב הוא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מה כוונת רש"י ותוספות מהיכא תיתי נאמר דלאו ממונא דזוכה הוא ולכאורה היה נ"ל לפרש בכוונתם דסוגיין איירי משביעית בזמן הזה דקי"ל דמדרבנן היא ומסתמא בהכי איירי מתניתין בזמן הזה דאל"כ מאי קמ"ל וכ"ש לפרש"י בגיטין דף ל"ו דאפילו בכל זמן בית שני הוא מדרבנן ומש"ה תיקן הלל פרוזבול וע"ש בתוספות ובחידושינו וא"כ טובא אשמעינן רב דאף על גב דאינו זוכה בפירות שביעית אלא מדרבנן ומדאורייתא לאו ממונא הוא אפ"ה מקודשת מדאורייתא מטעמא דהפקר ב"ד הפקר כמ"ש הפוסקים בקדשה בגזל לאחר יאוש למ"ד דיאוש קונה מדרבנן ואפשר דאפילו לדברי המפקפקים בהאך דלא הוי אלא קידושין דרבנן היינו משום דבאיסורא אתא לידיה ומדאורייתא גזל גמור הוא משא"כ בשביעית דרבנן לכ"ע ה"ל קידושין גמורים דאורייתא מטעמא דהפקר ב"ד דומיא דמקדש במלוה במעמד שלשתן דקנין דרבנן הוא ולרוב הפוסקים מקודשת טפי מגזל לאחר יאוש דרבנן והכא עדיף אפילו ממעמד ג' דעיקר תקנת חכמים בשביעית דוקא שיזכה בו כל הזוכה ממנה שביעית כך היה נ"ל לכאורה אלא דהא נמי ליתא דמ"מ כיון דלרב יאוש גרידא קונה מדאורייתא וא"כ שביעית דרבנן לא גרע מייאוש דודאי נתייאשו הבעלים וא"כ פשיטא דמקודשת מדאורייתא ואף שיש שום סברא לחלק אפ"ה ממקומו הוא מוכרע דאין לפרש כן דאל"כ היא גופא תיקשי מנ"ל לרב דמקדש בפירות שביעית דרבנן מקודשת ומקדש בגזל דידה אינה מקודשת אימא איפכא דמקדש בפירות שביעית לאחרים אינה מקודשת כיון דלא זכה מדאורייתא ומשנתינו דמקודשת היינו משום דשלהן היתה וא"כ נהי דלא זכה מדאורייתא מ"מ דידה נינהו ומקדש בגזל דידה אימא דמקודשת ובהכי א"ש טפי דיוקא דמתניתין דקתני שלהן היתה ושל שביעית היתה דוקא הא שביעית דאחרים אינה מקודשת אע"כ דמילתא דפשיטא היא דבשביעית דרבנן מקודשת מדאורייתא מטעמא דייאוש כדפרישית והדרא קושיא לדוכתא לכך נראה עיקר כדפרישית מעיקרא בכוונת רש"י דס"ל דלא מיקרי ממונא כיון דאיקרי קדש וכדאמרינן פרק לולב הגזול דילפינן קדש קדש מהקדש קמ"ל דלא איתקש להכי מיהו בירושלמי פ"ק דמעשר שני משמע להדיא כפי' שני דרש"י ותוספות דס"ל דאין מקדשין כי היכי דאסור לקנות בדמי שביעית עבדים ובהמה טמאה ומסיק שם להדיא דאין מקדשין בפירות שביעית לכתחלה מה"ט ע"ש ודו"ק:

שם וש"מ המקדש בגזל אינה מקודשת ואפילו בגזל דידה ופרש"י דלא אמרינן מקבלתיה אחילתיה. ויש לדקדק דמשמע דמימרא דרבא איירי נמי לענין גזל לאחרים כדדייקינן בסמוך בשמעתין ממילתא דרבי יוחנן ומברייתא והיאך דייק רב להא מילתא ממתניתין דהא דיוקא דשלהם היתה ושל שביעית היתה לא שייך כלל לענין גזל לאחרים ולמאי דוקא בגזל דידה אשמעינן במתניתין דאי לאו דשל שביעית היתה נכריות נמי אינן מקודשת דמנית למימר אין שקלי ודידי שקלי כיון דלא שייך אבל בגזל לאחרים מנ"ל ממתניתין דאינה מקודשת ולכאורה היה נ"ל לייאשב כיון דמשמע לרב נמי דלא איירי מתניתין באומר כולכם ה"ל את וחמור אלא באומר כולכם וא' מכם והיינו דמסיק או כאביי או כרבא וכמו שפרש"י לעיל בדף הקדוש בל"ה הרי כולכם וא' משתי אחיות ולפ"ז מדייק רב שפיר דבגזל לאחרים נמי אינה מקודשת דאל"כ אפילו בשאר שני שבוע נמי נכריות מיקדשין בהאיך חלק חמישית דא' מהאחיות שאינו רוצה לקדש דה"ל גזל לאחרים וליכא למימר דלית בה שוה פרוטה לכל אחת בהאי חלק דאכתי צריכות גט דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי אע"כ דבגזל לאחרים נמי אינה מקודשת אלא דעדיין לא נתיישבה דעתי בכך דבלא"ה קשיא לי דהא משמע בשמעתין דמימרא דרב בגזל לאחרים היינו דוקא לפני יאוש וע"כ דהכי הוא דהא לרב יאוש כלי קנה ועוד דה"ל יאוש ושינוי רשות ביד האשה אע"כ לפני יאוש ואם כן היאך מדייק לה רב ממתניתין דהא שביעית לא גרע מייאוש וא"כ דיוקא נמי דומיא דשביעית איירי בגזל אחר יאוש ונהי לענין גזל דידה אפילו לשיטת הפוסקים דהיינו נמי דוקא לפני יאוש כמו שאבאר אבל לאחר יאוש מקודשת א"ל דרב מדייק לה שפיר מדיוקא דמתניתין דע"כ להכי אתא והכי קתני דטעמא דשל שביעית דה"ל לאחר יאוש אבל בשאר שני שבוע מסתמא הוי לפני יאוש ונכריות נמי אינן מקודשות דמני למימר דידי שקלי ומכ"ש לפי מה שאפרש בסמוך דבגזל דידה אפילו לאחר יאוש אינה מקודשת וא"כ שמעינן לה שפיר מדיוקא דמתניתין משא"כ לענין גזל לאחרים דלפני יאוש לא משתמע מדיוקא דמתניתין ובלא"ה נמי נ"ל דוחק לומר דמוכח לה מדלא מיקדשא בחלק חמישית דכיון דלא ידעינן לאיזה מהאחיות א"כ מסתמא תטול כל אחת מהן חלקה מיהו לפמ"ש התוספות בסמוך בל"ה והוא לא אמר לעיקר מילתא דרב לא איירי אלא לענין דלא מחמרינן להצריך גט מדרבנן א"כ א"ש דכיון דשמעינן ממתניתין דבשאר שני שבוע נכריות נמי לא מיקדשות אפילו מדרבנן אף על גב דבשליך הוו קידושין דאורייתא מכ"ש דלא מחמרינן מדרבנן בגזל לאחרים לפני יאוש דמדאורייתא לא הוי קידושין בשום דוכתא כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם ואפילו בגזל דידה. אע"ג דלכאורה משמע דאיירי נמי לפני יאוש דומיא דגזל לאחרים אפ"ה נ"ל עיקר דבגזל דידה אפילו לאחר ייאוש נמי אינה מקודשת דמניא למימר אין שקלי ודידי שקלי כיון דלא שייך וכמ"ש הרמ"ה ז"ל הובא בטוא"ע סי' כ"ט ולדעתי שזה מוכרח דנהי דמתייאשה מגוף החפץ מ"מ מדמים מי מייאשה וא"כ שפיר שייך דידי שקלי והיינו דדייק לה שפיר מדיוקא דטעמא דשל שביעית היתה דה"ל לאחר ייאוש ודיוקא נמי דומיא דשביעית איירי ונראה שלזה כיון הבית יוסף שתמה על הטור למה הוצרך לכתוב בשם הרמ"ה והוא גמרא ערוכה והיינו כדפרישית דהכי משמע מדיוקא דמתניתין ועדיין צ"ע דאיכא למימר דכיון שידענו שכבר נתייאשה א"כ אין שום הוכח' לומר דלאו לשם קידושין שקילת' ומילי ספיקא לא נפקא:

(קונטרס אחרון) דף נב וש"מ המקדש בגזל אינה מקודשת ואפילו בגזל דידה. וכתבתי דנלע"ד דבגזל דידה אפילו לאחר יאוש נמי אינה מקודשת דמני למימר אין שקלי ודידי שקלי כמ"ש הטור א"ע סי' כ"ט בשם הרמ"ה ז"ל וכתבתי בטעמא דמילתא דנהי דמתייאשה מגוף החפץ מ"מ מדמי מי מייאשה וא"כ שפיר מני למימר דידי שקלי ולענ"ד שלזה כיון הב"י שתמה על הטור למה הוצרך לכתוב בשם הרמ"ה והא גמרא ערוכה היא עיין בפנים וכן בסמוך בסוגי' הגמר' דמקשה מיתיבי קידשה בגזל ובחמס דמשמע נמי דנחי' להך סברא דפרישי' כמ"ש בפנים:

שם וש"מ אשה נעשית שליח לחברתה אפילו במקום שנעשית צרה. ופרש"י ותוספות אף על גב דאין נאמנת במקום אחר דלמא מקלקלה לה ותמה הרא"ש על זה כיון דחזינן שנתרצית לשליחות ועשתה שליחותה מה קילקול שייך כאן ולענ"ד יש ליישב דיש לחוש דלמא בטלה השליחות לפני עדים וכדי שלא יקדשנה בעצמו ותעשה צרה גמורה מש"ה מתכוונת לקלקלה ואח"כ יבואו עדים ויעידו וה"ל בעילת זנות למפרע ומגנייא באפיה אלא דאכתי קשיא לי טובא היאך שמעינן להא מילתא דנעשית שליח ממתניתין דהא נהי נמי דלכתחלה חיישינן דלמא מקלקלה ולא מהימנא אכתי מידי ספק קידושין לא נפקא דשמא קושטא קאמרה שקבלה לשם שליחות ומש"ה נכריות מקודשות מספק וצריכות גט ואפשר דממשנה יתירא דקתני וקיבלתו א' ע"י כולם ע"כ להא איצטריך דה"ל קידושין גמורין לגבי הנכריות ועי"ל דאי ס"ד דלגבי הנכריות נמי לא הוי אלא קידושי ספק א"כ מאי ראיה מייתי מהא דאין אחיות מקודשות דכיון דלרב ממתניתין באומר כולכם וא' מאחיות איירי וא"כ לגבי כל חדא מהאחיות הוי ליה ספק ספיקא ספק אם לדידה איכוון או לאחותה ואת"ל לדידה איכוון אכתי שמא בטלה צרתה את השליחות דהא לא מהימנא אע"כ דצרתה מהימנא וה"ל קידושי ודאי לגבי הנכריות ומייתי שפיר דאפ"ה אין האחיות מקודשות ודו"ק:

שם ואילך מאי היא קידושין שא"מ לביאה ונחשבה משום דמספקא ליה אי כאביי או כרבא. ולכאורה היינו משום דסיפא דמתניתין לא מיתוקמא באומר כולכם דה"ל את וחמור וע"כ צריך להגיה או כאביי או כרבא כשקלא וטריא לעיל אלא דלפי זה קשה לשיטת הרי"ף והרא"ש וסייעתייהו דשקלי וטרי דלא כהלכתא דהא קי"ל את וחמור קנה ואם כן אין צריך להגיה אלא כדקתני דבאומר כולכם איירי וא"כ מאי מספקא ליה לרב הא ע"כ לפ"ז מתניתין כאביי כדמותבינן מינה לעיל עליה דרבא ועוד דרב הונא תלמידא דרב ס"ל בפרק מי שמת דאת וחמור קנה ובעלמא מקשינן מדרב הונא אדרב תו קשיא לי דרש"י פירש בד"ה ונחשביה רב נמי להא דקידושין שא"מ לביאה לא הוי קידושין ואדרבא איפכא ה"ל לפרש דהוי קידושין חדא דהכי הילכתא ועוד דהא בשקלא וטריא לעיל מעיקרא מותבינן מתניתין עליה דרבא והנלענ"ד בכוונת רש"י ז"ל דודאי הא דקאמר דקידושין שא"מ לביאה שמעינן נמי ממתניתין לאו מסקנא דלעיל דאביי מתרץ לטעמיה ורבא לטעמיה איירי דהא הוי דלא כהלכתא אלא מגופא דמתניתין עיקר הדין איירי ברישא וסיפא דמתניתין במקדש שתיהן איירי דרב ס"ל את וחמור קני וא"כ בסיפא נמי תני כולכם ומספקא ליה לרב אי הוי טעמא דמתניתין משום קידושין שא"מ לביאה דלא הוי קידושין וא"כ ממילא דה"ה למקדש א' משתי אחיות או דלמא לטעמא דמתניתין במקדש שתיהן היינו כדרבא לעיל דכל שאינו בזה"ז אפילו בב"א אינו וא"כ ממילא שמעינן דדוקא במקדש שתיהן אינה מקודשת אבל קידושין שא"מ לביאה בעלמא כגון במקדש א' מהם ע"כ דהוי קידושין כדמקשינן לעיל ואף על גב דבעירובין הא דרבה דכל שאינו כו' אמילתא דרב קאי לאו ליתנא מ"מ אפשר דהא גופא נמי מספקא ליה בההיא דעירובין אי הוי משום טעמא דכל שאינו או כאידך ליתנא ועוד דכיון דמספקא ליה מש"ה בעירובין פסק לחומרא משא"כ הכא לקולא ואין להקשות אמאי לא קאמר נמי דס"מ ממתניתין לענין הא דכל שאינו הא ליתא דרב לא חשיב אלא דיני דנ"מ לענין קידושין משא"כ האי טעמא דכל שאינו לא נ"מ מידי לענין קידושין דהא סוף סוף בשתיהן כא' תנינן בהדיא דאינן מקודשות משא"כ האי טעמא דקידושין שא"מ לביאה נ"מ טובא לאומר א' מכם כן נ"ל נכון וברור בכוונת רש"י ושיטת הסוגי' ודו"ק:

תוספות בד"ה והוא לא אמר כו' וא"ת מאי אתי ר"י לאשמעינן כו' כגון שהיה לאלו מציאות שטף נהר קוריו כו' עכ"ל. ולא יכולתי לעמוד על דבריהם בזה דמאי מייתי מההיא דאלו מציאות דליכא שם שינוי רשות ובכי הא מקרא מלא הוא דאפי' מצא מציאה צריך להחזיר וכ"ש בגזלן דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל משא"כ במימרא דרבי יוחנן ורב קמ"לן דאע"ג דאיכא שינוי רשות שקידש בהן האשה או שהקדישו לשמים אפ"ה לא מהני דה"ל גזל גמור והיינו ממש מימרא דרב חסדא בר"פ הגוזל בתרא גזל ולא נתייאשו הבעלים רצה מזה גובה ואדרבא תמיהא לי טובא דנהי דאמרינן בכמה דוכתי שינוי רשות בלא יאוש מי איכא למ"ד דקנה מ"מ מצינן פלוגתא בהא בפ' הגוזל דף קט"ו דלאביי פליגי רב ור"י בגופייהו בהוכר הגנב בפלוגתא דהא דרב חסדא ולרב הדין עם הראשון ואין להבעלים על הלוקח כלום ומשמע שם מפרש"י דאפי' בלא הוכר הגנב לרב הדין עם הראשון וכבר הארכתי שם בזה והעליתי שם דהיינו כשהחפץ אינו בעין מ"מ אין לתמוה בזה כל כך דהא גופא קמ"לן דאף על גב דהוכר הגנב דבהכי איירי רב ור"י בשמעתין אפ"ה הדין עם השני ומש"ה לא הוי הקדש וקידושין ועוד יש בזה כמה חילוקי דינים בענין תקנת השוק וא"כ לא דמי כלל לההיא דאלו מציאות שהביאו התוס' ואין לפרש כוונת התוספות לענין סתם גזילה אי הוי יאוש בעלי' כמ"ש הריטב"א ז"ל בסוגיא דשמעתין הא נמי ליתא דמאי מקשה פשיטא הא פלוגתא דתנאי היא בגנב וגזלן וכ"ש דלא דמי כלל לההיא דאלו מציאות הא וצ"ע גדול:

בא"ד וי"ל מ"מ איצטריך מילתא דרב כו' אבל לחומרא אף ע"ג דלא נתייאש לכך איצטריך מילתא דרב כו' על סוף הדיבור. ונראה דהא דדייק רב הא מילתא ממתניתין היינו משום דהכא משמע דהא דקאמר דאין האחיות מקודשות היינו לענין דאין צריכות גט כלל א"כ מינה דנכריות צריכות גט וע"כ דדיוקי דשלהן היתה ושל שביעית עלה קאי דאי לאו דשל שביעית היתה הנכריות נמי לא היו צריכות גט כלל אפילו מדרבנן כמו האחיות. מיהו אכתי איכא למידק דלמא לעולם בגזל לפני יאוש צריכה גט מדרבנן ואפ"ה א"ש דיוקא דמתניתין דכולה מילתא איצטריך למייתי ראיה דאחיות אינן מקודשות כלל וה"ק דאי לאו דשביעית היתה אלא שלהן לא היו הנכריות מקודשות מדאורייתא אלא מחשש דרבנן בעלמא הוי צריכות גט וא"כ לא היה שום ראייה דאין האחיות מקודשות כלל דלעולם דבכה"ג הוי קידושין אלא לפי שאמר א' משתי אחיות כפרש"י לעיל א"כ לגבי האחיות ה"ל ספיקא דרבנן בעלמא שמא לא נתכוון לזו אלא לחברתה וכיון דמדאורייתא בלא"ה אין כאן חשש קידושין משום גזל מש"ה לא החמירו חכמים בספקא אבל בודאי לעולם דהוי קידושין מש"ה מפרש דשל שביעית היתה דה"ל קידושין דאורייתא ואפ"ה האחיות אינן מקודשות כלל מיהו למאי דפרישית בשמעתין דרב גרים במתניתין כדקתני דאמר כולכם לחול א"כ אתי שפיר למוכח דנכריות נמי לא הוי צריכות גט אפי' מדרבנן אי לאו דשל שביעית היתה ודוק היטב:

גמרא מיתיבי קידשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה מקודשת. וליכא למימר דברייתא לאחר יאוש איירי דא"כ בגזל לאחרים מאי למימרא הא ה"ל יאוש ושינוי רשות מיהו אכתי קשיא לי דלמא בסתם גזל איירי וקמ"ל דבין בגנב ובין בגזלן אמרינן סתם גזילה יאוש בעלים היא והיינו כרבי דס"ל בפרק הגוזל גנב כגזלן לר"ש ומהשתא לא קשה לרב ולרבי יוחנן דאינהו ודאי כרבנן ס"ל דסתם גזילה לאו יאוש בעלים הוא כדמסיק רבא לקמן בשמעתין וכה"ג קשה לי גם כן על שיטת חידושי הריטב"א שכתב דעיקר רבותא דרב ורבי יוחנן היינו לענין דלא אמרינן סתם גזילה יאוש בעלים הוא דלפ"ז מאי מקשינן עלייהו מברייתא דהאיכא לאוקמי כרבי ואינהו סברי כרבנן. מיהו למאי דפרישית לעיל לענין גזל דידה לא שייך לחלק כלל בין לפני יאוש או לאחר יאוש דאי אינה מקודשת לפני יאוש דמצי' למימר דידי שקלי ה"ה לאחר יאוש דהא מדמי לא נתייאשה ואי אמרינן דאפ"ה מקיבלה הקידושין אחלתה ה"ה לפני יאוש א"כ מקשה הכא שפיר כיון דבחטף סלע מידה קתני דמקודשת ע"כ היינו אפילו לפני יאוש מסתמא דהכי הוא נמי בגזל לאחרים כיון דבהדי הדדי תני להו ועוד דאי ס"ד דבגזל דידה הוי סברא טפי דמקודשת דמקבילתא אחילתא אפ"ה ה"ל למיתני חטף סלע מידה או שקידשה בגזל ובגניבה מקודשת דהוי דרך לא זו אף זו וליכא למימר דאכתי הוי רבותא טפי בגזל דידה דאפילו לפני יאוש א"כ ה"ל למיתני האי רבותא בהדיא אע"כ דלא חשיב ליה רבותא דממילא בגזל דידה לפני יאוש ולאחר יאוש שוין א"כ הדרא קושיא לדוכתא אע"כ דברייתא לפני יאוש איירי בתרווייהו ואפ"ה מקודשת מדרבנן דמדאורייתא לא הוי קידושין כלל ולפ"ז שפיר קתני דרך לא זו אף זו דבגזל דידה אע"ג דמצי' למימר דידי שקלי אפ"ה צריכה גט מדרבנן וקשיא שפיר לרב ולר' יוחנן דאיירי מדרבנן כפירוש התוספות כן נ"ל נכון ודו"ק:

דף נב:

איתתא דהוי משיא כרעה במשיכלא למיא כו' ולכאורה הוא אריכות לשון שלא לצורך וכבר הרגישו הריטב"א ותוספות רי"ד בזה ע"ש ולענ"ד דכמה הילכתא רבוותא שמעינן מהאי עובדא דמשמע שבאותו מעמד בעוד שהאשה רוחצת חטף זוזא מחבריה כדי לקדשה וא"כ האשה ידעה "שהוא דבר הגזול ואפ"ה הוצרך רבא לומר דלית דחייש לדר"ש וא"כ למאן דס"ל כר"ש הוי מקודשת דאע"ג דרבא ס"ל בפ' מרובה דף ע' דיאוש לחוד לא קני מ"מ הכא איכא יאוש ושינוי רשות וממילא שמעינן דאף על גב דבאיסורא אתא לידיה דשני כיון שידעה שהיא גזל אפ"ה מקרי יאוש ושנוי רשות כן נ"ל מסוגיא דהכא אלא דבחידושי פרק הגוזל דף ק' כתבתי להיפך ע"ש ויש לחלק ועוד שמעינן נמי מהכא דאף על גב דאפשר שזה לא היה מתכוון לגזול המעות מחבירו אלא לפי שהיה ממהר לקדשה שלא יקדמנו אחר מש"ה חטף ממנו ואפשר שהיה בדעתו להחזיר לידו זוז אחר שכן נראה מתוך הענין וקס"ד דלא הוי גזל כלל ואפי' חמס לא הוי לפי שאין דרך בני אדם להקפיד במטבע שניתן להוצאה וסברא זו נראה קצת מלשון הברייתא לעיל קדשה בחמס ובגזל או שחטף סלע מידה משמע דבגזל לאחרים לא הוי שום רבותא שמקודשת בגזל סלע כיון שאין צורך להחזירו בעין דלא קפדי אינשי ומכ"ש לא"ש למאי דפרישית לעיל בפלוגתא דפ' הגוזל בהוכר הגנב אי הדין עם הראשון או עם השני דהיינו היכא שהחפץ בעין וא"כ במטבע דלא קפדי סל"א דלכ"ע הדין עם הראשון ולא עם השני כיון שהוכר הגנב כי ההיא דהכא קמ"לן דאפילו במטבע נמי כיון שהגזילה קיימת הדין נמי עם השני כן נ"ל ודו"ק:

שם במשנה המקדש בחלקו ופרש"י שחלק עם אחיו הכהנים עכ"ל. משמע דלא איירי מתניתין אלא בחלק הכהנים לבד ובסמוך בלשון הגמרא מפרש רש"י בד"ה כי קא זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר וא"כ לדברי רש"י ז"ל נראים כסותרין זא"ז והיה נ"ל לפרש למה שפרש"י בסמוך בגמרא היינו משום דלמאי דמשני הש"ס ומפליג בין מחיים ולאחר שחיטה ולא מפליג בין מתנות כהונה לחלק הבעלים בשלמים אלמא דבעי לאוקמא מתניתין כר"י הגלילי דאפילו בחלק הבעלים נמי אינה מקודשת משא"כ כאן בעיקר פירוש המשנה ניחא ליה לרש"י לפרש כמסקנת הש"ס פ"ק דב"ק דף י"ג דמחלק הש"ס בין מתנות כהונה ובין חלק הבעלים בשלמים וא"כ ע"כ לא איירי מתניתין דהכא אלא בחלק הכהנים וכמ"ש שם התוספות בהדיא ע"ש דבמסקנא דהתם הדר ביה הש"ס מהאי שינויא דמעיקרא דמפליג בין מחיים ולאחר שחיטה וא"כ הסוגיא דהכא לא הוי כמסקנא דהתם וכ"כ הרשב"א ז"ל כאן בחידושיו כך היה נ"ל לכאורה אלא דרש"י גופא משמע מפירושו שם בב"ק למסקנא נמי לא הדר ביה הש"ס מהאי שינויא קמא ואיתא להא ואיתא להא דבמתנות כהונה לא שני לן בין מחיים ולאחר שחיטה אבל בחלק הבעלים בשלמים שפיר קאי בשינויא קמא דדוקא מחיים א"ר יוסי דהוי ממון בעלים ומהטעם שכתב רש"י שם משום שאחריותו עליו וכמ"ש שם בחידושינו באריכות וכמ"ש שם התוספות בשיטת רש"י ז"ל להדיא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא וצ"ל למה שפרש"י כאן בלשון המשנה שחלק עם אחיו הכהנים לא דקדק לפרש בדווקא לפי מסקנת הגמרא אלא דניחא ליה לפרש בחלק הכהנים למילתא דפסיקא הוא לעיקר מילתא בהכי איירי אליבא דכ"ע אבל בסמוך דמפליג הש"ס בין מחיים ולאחר שחיטה אליבא דר"י הגלילי הוצרך רש"י להזכיר חלק הבעלים דבהכי מיתוקמא פלוגתא דר"י הגלילי ורבנן בפ"ק דב"ק דבכי הא מחלק ר"י הגלילי בין מחיים ולאחר שחיטה אבל בחלק הכהנים שהוא מתנת כהונה מודה ר"י לרבנן דבכל ענין לא הוי ממון בעלים כן נ"ל נכון דתיתי מסקנא דהכא כמסקנת הש"ס בפ"ק דב"ק והיינו דמסיק הכא דיקא נמי ובסמוך בלשון הגמ' אבאר עוד בזה ודו"ק:

תוספות בד"ה המקדש בחלקו כו' וא"ת מי גרע ממקדש ע"מ שאדבר עליך לשלטון כו' עד סוף הדיבור. כוונתם בזה דלכאורה משמע דהא דאינה מקודשת היינו משום דאיהו לא קיהיב לה מידי מדיליה ולא חסר מידי דאע"ג דלעיל בפ"ק דף ז' בהילך מנה והתקדשי לפלוני דאע"ג דלא חסר מידי קנה היינו משום דמ"מ אותו פלוני חסר מידי ונתן לה בעבור המקדש משא"כ הכא לשום אדם לא יהיב לה מדיליה לא מהני וע"ז מקשו דמ"מ מי גרע מע"מ שאדבר עליך לשלטון דשום אדם לא חסר מידי ואפ"ה מקודשת וע"ז מתרצים שפיר דשאני התם דאיהי מטא הנאה לידה בש"פ משא"כ הכא. ובתוס' ישנים הקשו דה"נ שוה פרוטה שיכול למוכרה לכהן ותירצו דאפ"ה כיון דממון גבוה הוא אינה מקודשת ותמיהא לי טובא הא פשיטא להו שיכול למכור לכהן ואמאי כיון דממון גבוה הוא כמו שאינו יכול לקדש את האשה כמו כן אינו יכול למכור כדתניא בהדיא בריש מעשר שני דאינו יכול למכור ומבואר שם בירושלמי דכל מקום שאינו יכול לקדש את האשה אינו יכול למכור וה"נ תנינן בבכורות דבכור בזה"ז מוכרין אותו ומקדשין בו את האשה משא"כ בבכור בזמן הבית ומעשר בהמה אלמא דקידושין ומכירה חדא מילתא היא והכי משמע בהדיא בשמעתין דהא יליף לה בסמוך מקרא מה אם לאכילה אף הוא נמי לאכילה וליכא למימר דאכתי יכול למוכרה לכהן והכהן יאכלנו וקרינן ביה שפיר לאכילה דא"כ אמאי אינו יכול לקדש בו הרי האשה עצמה יכולה לאכול בקדשים קלים דנאכלין לנשיהם ומכ"ש אם היא בת כהן קודם הקידושין נמי יכולה לאכול אע"כ דאפ"ה קפיד קרא שיאכלנה בעצמו או בני ביתו דרך מתנת חנם ולא דרך קידושין דדמיא לסחורה א"כ נראה דמה"ט כ"ש שאינו יכול למכור לכהן אחר וכדמשמע בהדיא במסקנא דשמעתין שאין בו דין חלוקה כלל וכמו שאבאר ודברי התוספות ישנים צ"ע ודו"ק:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה המקדש בחלקו. כתבתי על מה שהקשו בתוס' ישנים דה"נ שוה פרוטה שיכול למוכרו לכהן ולענ"ד יש לתמוה טובא אהא דפשיטא להו דיכול למכור חלקו לכהן ובריש מעשר שני תנינ' בהדיא דאין יכול למכור ומבואר שם בירושלמי דכל מקום שאינו יכול לקדש את האשה אינו יכול למכור אלמא דקידושין ומכירה חדא מילתא היא וצ"ע ליישב ואף דלקמן בסמוך דף נ"ג משמע מלשון רש"י בד"ה יכול לא יחלקו דלרש"י נמי יכול למכור מיהו כבר כתבתי שם בכוונת רש"י דאם לא נאמר קרא קאמר דאי לאו קרא הייתי אומר מסברא אבל למסקנא אפשר דרש"י לא ס"ל כן. ועדיין צ"ע:

גמרא נימא מתניתין דלא כר"י הגלילי דתניא ומעלה מעל בה' וכו' כבר הארכתי בחידושי לב"ק דיש לדקדק מאי קושיא דלמא דוקא לענין שבועת הפקדון הוא דרבי קרא דכתיב בה' וכיחש בעמיתו וכיחש משא"כ לשאר מילי דהא כמו כן מצינו דר' שמעון סובר בפרק הזהב דף נ"ח דאפילו קדשי קדשים

שחייב באחריותן חייב שאני קורא בה' וכיחש אע"ג דלכ"ע ממון גבוה הוא א"כ בפשיטות מצינו למימר דר"י הגלילי מוקי להאי קרא לבה' וכיחש לקדשים קלים שחייב באחריותן וכתבתי שם לעיקר הקושיא דהא דמוקמינן התם מתניתין לנכסים שאין בהן מעילה כר"י הגלילי משמע דלכל מילי חשיב ליה ר"י ממונו ודייקינן לה מלישנא דר"י גופא דקיהיב טעמא למילתא מפני שהן ממונו אלמא דבלא"ה פשיטא ליה דהוי ממונו וכמו שהארכתי שם א"כ סוגיא דהכא נמי אדהתם סמיך וזה שפירש"י כאן דקרינן ביה בה' וכיחש בעמיתו וכיחש לפי שהן ממונו ודו"ק. וכתבתי שם ג"כ דהא דמקשה התם אשנויא למחיים מחיים מי אמר היינו שרוצה להקשות דע"כ אפילו מחיים נמי לאו לכל מילי חשיב ליה ר"י ממונו אלא לענין שבועת הפקדון וקשיא ליה מתניתין לנכסים שאין בהן מעילה ולפ"ז א"ש דלא מייתי להאי שקלא וטריא דהתם בשמעתין דאדרבא לפי אותה סברא כ"ש דמיתוקמא מתניתין דהכא כר"י הגלילי בפשיטות משא"כ לשיטת התוס' שם דהא דמקשה ומחיים מי אמר לא קאי אמתניתין דהתם דאדרבא לסברת המקשה א"ש טפי אלא אסוגיא דהכא קאי ולפ"ז הכא הו"ל לאתויי כל השקלא וטריא דהתם ולענ"ד כתבתי שם בהרחבת הביאור ע"ש ועיין עוד בסמוך ודו"ק:

שם אפילו תימא ר"י הגלילי כי קאמר ר"י מחיים אבל לאחר שחיטה לא ופרש"י בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר עכ"ל. וכבר פירשתי שיחתי בל' המשנה מה שנ"ל בשיטת רש"י להשוות מסקנא דהכא למסקנא דפ"ק דב"ק וכדמסיק נמי הכא דיקא נמי אלמא דמסקנא דמילתא הכי הוא וכדמשמע נמי בפ"ב דביצה דבעלים נמי לאחר שחיטה משלחן גבוה קא זכו דמה"ט נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט ע"ש ולא כמ"ש התוס' בפ"ק דב"ק ובחידושי הרשב"א ז"ל בשמעתין דלמסקנא דפ"ק דב"ק לא מפלגינן כלל בין מחיים ולאחר שחיטה אלא בין מתנות כהונה לחלק הבעלים דבמ"כ בכל ענין הוי ממון גבוה ובחלק הבעלים בכל ענין הוי ממון בעלים לר"י הגלילי אפי' לאחר שחיטה ולפ"ז לא הוי האי דיקא נמי לפי המסקנא ונדחקו התוס' והרשב"א בסוגיא דביצה ולפי שיטת רש"י אתי שפיר טפי בפשיטות עד שאני תמה על הרשב"א ז"ל דבחידושיו לב"ק לדבריו מטין לשיטת רש"י ז"ל וכאן כתב להיפך. העולה מדברינו לשיטת רש"י בחלק בעלים נמי מודה ר"י הגלילי דלאחר שחיטה ממון גבוה הוא לגמרי אלא דקשיא לי מנ"ל לר"י הגלילי הא מילתא דהא בסמוך משמע דבמתנות כהונה גופא ילפינן לה מקרא מה אשם לאכילה וזה לא שייך אלא במ"כ ולא בחלק הבעלים ול"ל דילפינן חדא מאידך הא ליתא דהא מסקינן בפ"ק דב"ק דמתנות כהונה שאני דאל"כ אפי' מחיים נמי נילפו מהדדי ובשלמא לרבנן דר"י הגלילי דסברי דבכל ענין הוי ממון גבוה אתי שפיר דלדידהו לא איצטריך נילפותא דמה אשם לאכילה אלא מסברא פשיטא להו או כדאיתא בירושלמי דשמעתין דילפינן לכולהו ממעשר בהמה דאינו נמכר לא חי ולא שחוט משא"כ לר"י הגלילי דע"כ לא יליף ממעשר בהמה דא"כ מחיים נמי אע"כ דמקרא דומעלה מעל בה' יליף דלא נילף שאר קדשים ממעשר בהמה וא"כ אפילו לאחר שחיטה נמי ויש ליישב דכיון דאשכחן מיהת במעשר בהמה דאפילו חלק בעלים ממון גבוה ממילא משמע דה"ה לשאר קדשים ומש"ה ניחא ליה לאוקמי קרא דומעלה מעל בה' בשאר קדשים קלים מחיים דוקא דאיכא נמי טעמא דאחריותו עליו כמו שפירש"י להדיא בפ"ק דב"ק ע"ש ובחידושינו דהיינו בשלמי חובה דחגיגה ושמחה או בנדר ומש"ה לא דמי למעשר בהמה שאין אחריותו עליו משא"כ לאחר שחיטה דלא שייך טעמא דאחריות יליף שפיר ממעשר בהמה כן נ"ל נכון בעזה"י והאי דמה אשם לאכילה אבאר בסמוך. מיהו לכל הפירושים קשיא לי דמשמע מיהא דשלמים מחיים הוי ממון בעלים ומקדשין את האשה ובפסחים דף נ' אמרינן להדיא דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום ואפשר דההיא דלא כריה"ג או שנאמר דנהי דלגבי עולתו מדאורייתא לא עשה כלום אפ"ה בשלמיו לא הוי אלא מדרבנן וכדמסקינן נמי שם דיפלו דמיו לנדבה משום קנסא ודו"ק:

שם וכי אשה בעזרה מנין. נראה דודאי ר' יהודה הוי ידע שפיר למשכחת לה מילתא ואפ"ה הקפיד על סומכוס כיון שדחק ונכנס בלא רשות היה סובר שהוצרך הלכה למעשה וכ"ש שזה היום תחלת מעשיו לא היה לו לישאל דבר שאינו מצוי כלל אפילו לכשיבנה ב"ה וכדאמרינן בעלמא הלכתא למשיחא וכתבו התוספות דהיינו דוקא בדבר שאינו מצוי עי"ל דמסתמא היה רבי יהודה עוסק בדינים אחרים ובא זה ונכנס ושאל לו והוצרך רבי יהודה להפסיק לימודו וכדאמרינן דנזקקין לשואל למעשה וכיון שדבר שאינו מצוי הוא שפיר הקפיד כנ"ל:

שם אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כו' ר' יהודה סבר לך לכל צרכיך ור"י סבר כאשם מה אשם לאכילה וכתבו תוספות ישנים קשה לישתוק מלך ולא איצטריך למכתב אשם והניחו בקושיא ולכאורה לא קשה מידי דודאי ר' יוסי בשיטת ר"י הגלילי קאי כדמוקמינן מתניתין כוותיה וא"כ שפיר איצטריך מה אשם לאכילה דאל"כ לא הוי מפלגינן בין מתנות כהונה ובין חלק בעלים או בין מחיים ללאחר שחיטה והוי מרבי כולהו מומעלה מעל בה' ומש"ה איצטריך קרא דמה אשם לאכילה לאיפלוגי בין מתנות כהונה ובין חלק בעלים ואפשר לסברת הת"י כשיטת רש"י שכתבתי דחלק בעלים מחיים שרי ולאחר מיתה הוא דהוי ממון גבוה וא"כ ע"כ יליף ממעשר בהמה או מסברא וא"כ מקשו שפיר כיון דהאי קרא דמה אשם לאכילה איירי לאחר שחיטה א"כ למאי איצטריך ניליף במכ"ש מחלק הבעלים אלא לענ"ד בהא נמי מצינן למימר דקרא דמה אשם לאכילה איצטריך למחיים באם אינו ענין ועי"ל דנהי דמסקינן בב"ק דמתנות כהונה חמיר מחלק בעלים היינו לבתר דכתיב מה אשם לאכילה אבל אי לאו האי קרא הוה באפשר לומר להיפך דדוקא חלק בעלים הוי ממון גבוה משא"כ מתנות כהונה הוי ממון הדיוט דומיא דתרומה ותרומת מעשרות וחלה דהוי נמי מ"כ ואפ"ה הוי ממון הדיוט ומש"ה איצטריך קרא כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם ושניהם מקרא א' דרשו. ואע"ג דבסמוך משמע דיליף מן לכל בני אהרן תהיה אפשר דמהתם לא משמע אלא דקודם שזכה כ"א בחלקו אין בהם דין חלוקה אבל לאחר שזכה כ"א בחלקו לעולם דהוי ממונו לגמרי מש"ה איצטריך נמי הא דמה אשם לאכילה ואכתי לא שמעינן דלא יחלקו א' כנגד חבירו מש"ה איצטריך נמי קרא דלכל בני אהרן תהיה למיסמכיה נמי נואם על תודה לענין דשוו קדשים קלים לקדשי קדשים וממילא דשוין לגמרי כן נ"ל ואפשר דזה כוונת קושיית התוס' ישנים דקשיא להו הא גופא דמקרא דלכל בני אהרן תהיה שמעינן לה וע"כ משמע להו דאיצטריך האי דהכא דה"א דלאחר שזכה הוי ממונו והיינו מדכתיב לך ע"ז מקשו שפיר לישתוק מלך ולא איצטריך למיכתב אשם כן נ"ל ודו"ק ועיין במהרש"א:

דף נג.

רש"י בד"ה יכול לא יחלקו קרבן כנגד חבירו בקדשי קדשים אבל יחלקו בקדשים קלים דאית להו זכיה בגווייהו ויכול למכור חלקו כו' עכ"ל. ולכאורה משמע מדבריו דפשיטא ליה דלכ"ע הכהן יכול למכור חלקו בקדשים קלים והיינו כסברת התוס' ישנים במשנתינו בד"ה המקדש וכבר כתבתי שיש לתמוה על זו הסברא דבכמה דוכתי משמע להיפך כדמסקינן נמי דלית בה דין חלוקה כלל ועוד דמאי פשיטותא בקדשים קלים טפי מבקדשי קדשים אם לא שנאמר דרש"י סובר דלענין בכור נמי מפלגינן בין מחיים ללאחר שחיטה דמחיים יכול למכור לר"י הגלילי וזה דלא כמסקנת הש"ס בב"ק לכך נראה דודאי באמת אינו יכול למכור אלא דבכוונת רש"י דאי לאו מדרשא דקרא הו"א דבקדשים קלים יכול למכור ולחלוק כיון דאית ליה זכייה בגווייהו דהיינו שאוכלין לנשיהם ובניהם ועבדיהם משא"כ בקדשי קדשים דאין נאכלין אלא לזכרי כהונה מש"ה איצטריך קרא דלית בהו דין חלוקה כלל ומכ"ש דאין יכול למכור כן נ"ל ועדיין צ"ע ודו"ק:

שם אמר רבא כרב מי לא תניא והתניא הצנועים מושכין את ידיהן והגרגרני' חולקין. ויש לתמוה אכתי מאי מייתי מהכא דלמא לעולם דנמנו ורבו וההיא ברייתא כרבי יהודה וקודם חזרה ואפשר דאפילו אי מיתוקמא קודם חזרה תו לא שייך לומר דחזר בו כיון דלפי דבריו דבר זה היה נוהג בזמן הבית כל משך זמן ארבעים שנה קודם חורבן הבית והיה חולקין בהכרח תמיד ע"י עילוי כמו שפרש"י ואכתי לא שייך לומר דר"י חזר בו אחר זמן הבית כיון דמעשה כזה רב כן נ"ל:

שם פיסקא מעשר שני בין בשוגג כו' דברי ר"מ ר"י אומר כו' מנא הני מילי. ויש לדקדק אמאי מייתי בפיסקא מילתא דר' יהודה כיון דלדידיה לית ליה הני ילפותא אלא טעמא דשוגג היינו משום מקח טעות כדלקמן בסמוך תו קשיא לי אמאי לא מקשה הש"ס ור' יהודה האי דרשא דר"מ מאי עביד ליה כסוגיית הש"ס בכל מקום תו קשיא לי בלישנא דגמרא דקאמר מנה"מ וה"ל למימר מ"ט דר"מ לכך נראה בעיני דהאי קרא איצטריך נמי אפי' לר' יהודה דמינה שמעינן דמעשר שני אסור בהנאה בגבולין מדכתיב הוא בהווייתו יהא משום דמקרא דלא תוכל לאכול בשעריך לא שמעינן אלא איסור אכילה ולא איסור הנאה ולפ"ז לא הוי מקח טעות אפי' בשוגג דהא לא שייך טעמא דטרחא דאורחא ואונסא דאורחא כיון דאפילו בגבולין הוי ממון גמור כיון דשרי בהנאה ויכולה למכור לעכו"ם או אפשר דאפילו לדידיה שרי בשאר הנאה דנהי דאיהו ודאי עביד איסורא לעבר על מצות עשה דואכלת שם לפני ה' אלהיך אכתי איכא למימר דמקודשת כמו במכרן וקידש בדמיהן לקמן דמסקנא בנדרים דלכתחלה אסור ואפ"ה אי עביד עביד ותפסי קידושין וכמו במקדש בפירות שביעית לעיל דאף ע"ג דכתיב לאכלה ולא לסחורה אפ"ה הוי קידושין ועוד היה באפשר לומר דלגבי דידיה נמי כיון שיכול לחלל על פירות אחרים יכול ג"כ לקדש את האשה ויאכל כנגדן כדאיתא לקמן דף נ"ו וכמו שאפרש שם בעזה"י באריכות מש"ה איצטריך האי קרא דהוא בהווייתו יהא למינה יליף דבגבולין הוי ממון גבוה וכדאמר ר' חסדא בפ' חלק הביאו התוספות בסמוך בד"ה איהו לא ניחא ליה ואפשר דמהאי קרא יליף לה ר' חסדא נמצא דמה"ט לא הוי ממונו בגבולין א"א שיחולו הקידושין אלא בירושלים דוקא ומש"ה קאמר רבי יהודה בשוגג לא קידש דהוי מקח טעות אי משום טירחא דאורחא או אונסא דאורחא אבל במזיד סובר ר' יהודה דמקודשת דאע"ג דתחלת הקידושין בגבולין מ"מ כיון דמקדשה ע"מ שתעלה הפירות לירושלים שרי בכה"ג וכדאיתא להדיא בפ"ק דמעשר שני ובירושלמי שם דלר' יהודה שרי למכור בכה"ג ומבואר שם דמכירה וקידושין חדא מילתא היא ונ"ל ברור שלזה כיון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות וכתב דלר"י במזיד קידש דהוה לדרך חילול והיינו דכיון דלית בהו קדושת הגוף מדשרי לחלל על פירות אחרים כמו כן רשאי למכור ולקדש את האשה ע"מ שתאכל הפירות בירושלים ויש לי שיטה אחרת בכוונת הרמב"ם ז"ל ויבואר לקמן דף נ"ו אלא שנ"ל עיקר כדפרישית וכל זה לרבי יהודה אבל ר"מ סובר דהוי לגמרי ממון גבוה ואפילו למכרו ע"מ שיעלנו לירושלים אסור כדאיתא להדיא בריש פ"ק למעשר שני ומייתי האי קרא להכא וה"ה לקידושין כדאיתא שם להדיא והיינו משום דסובר דמכירה לא דמי לחילול דבחילול דוקא התירה התורה שרוצה לאכול בעצמו פירות אחרים בירושלים משא"כ במכירה וקידושין וזה שכתב הרמב"ם ז"ל במילתא דר"מ שאין דרך חילול בכך ע"ש בירושלמי ותמצא שדברי אלה נכונים וברורים בעזה"י וביותר בכוונת הרמב"ם אבל לא כן שיטת התוס' כמו שאבאר בסמוך ודוק היטב:

וראיתי לבעל התי"ט שכתב דהאי טעמא דהכא לא איצטריך אלא לר"י דאי לר"מ הא ס"ל ממון גבוה הוא וכה"ג כתב ברישא דמתניתין לענין המקדש בחלקו ע"ש ולענ"ד דברים תמוהין הם דהא לר"מ מ"ש ממון גבוה הוא לאו מסברא אמר הכי אלא מקרא כדאיתא להדיא בירושלמי למעשר שני אלא דמייתי קרא לקדש ואין ה"נ דסמיך אסיפא דקרא הוא בהווייתו יהיה כמסקנת הש"ס הכא וכן בהאי דמקדש בחלקו דהוי ממון גבוה צריכא קרא כדלעיל ודבריו צ"ע:

דף נג:

אמר ר' יעקב שמעית מינה לר"י תרתי שגגת מעשר כו' ויש לדקדק מאי איצטריך טעמא בשגגת מעשר משום טירחא או אונסא דאורחא ות"ל דבלא"ה דמי מעשר שני בגבולין פחותין הרבה מדמי חולין כיון שצריך להוציא הוצאות להעלותן לירושלים וא"כ כיון שהיא סברה שהן חולין הו"ל קידושי טעות והיה נ"ל לדקדק מכאן דבכה"ג לא הוי קידושי טעות דמכיון שנתרצית להתקדש לו אינה מקפדת בשיווי דמי הקידושין וכמו שכתבתי לעיל דף מ"ז גבי התקדשי לי בפקדון ומצאתו שנגנב או שנאבד אם נשתייר ש"פ מקודשת והבאתי ראיה מהא דשמין את הנייר ולא דמי לאומר התקדשי לי בכוס של זהב ונמצא של כסף דשאני התם שהתנה בפירוש ועוד שהוא מין אחר וכן בכוס של יין ונמצא של דבש ואדרבא משם משמע דהיכא שהוא מין אחד וכ"ש היכא שלא הזכיר שום דבר כגון הכא שלא אמר התקדשי לי בחולין א"כ הוי קידושין גמורים וכבר כתבתי לעיל פ"ק דף ז' דאפילו לר' יוסף דאמר שיראי צריכא שומא לאו משום דלא ליהוי קידושי טעות מחמת דמי השיווי אלא כיון דשיראי אין שומתן ידוע ולא קייצי לא הוי בכלל כסף ודמי לחליפין כן נ"ל אלא דמלשון הרא"ש והרשב"א ז"ל בההיא סוגיא דהתקדשי לי בפקדון שיש לי בידך לא משמע הכי אלא שיש לחלק ועדיין צ"ע:

(קונטרס אחרון) דף נג ע"ב גמרא א"ר יעקב שמעת מיניה לרבי יהודה תרתי שגגת מעשר כו' וכתבתי דלכאורה יש לדקדק אמאי הוצרכו להדורי אטעמא בשגגת מעשר דלא הוי קידושין משום טירחא או אונסא דאורחא ותיפוק ליה דבלא"ה דמי מעשר שני בגבולין פחותין הרבה מדמי חולין וא"כ כיון שסברה שהיא חולין ה"ל קדושי טעות והיה נ"ל לדקדק ג"כ מכאן דלא הוי קדושי טעות בכה"ג כמ"ש לעיל דף מ"ז ע"א אלא שכבר כתבתי שם דהרא"ש והרשב"א ז"ל לא כתבו כן וא"כ צ"ע לסוגיא דהכא:

שם ולא ידענא הי מינייהו. ואע"ג דלר' יהודה ודאי בשגגת מעשר הוי טפי טעות משגגת הקדש התם מילתא אחריתא היא לר"י כיון דגזירת הכתוב היא דהקדש מתחלל שוגג כדבסמוך וע"י שינוי רשות אלמא דרחמנא אוקמיה ברשותיה דלא ליהוי מקח טעות וה"ה לקידושין:

רש"י בד"ה משום אונסא דאורחא דע"כ אונסא דאורחא עליה דידיה רמיא שהמעשר אין בו כאן ש"פ כו' עד סוף הדיבור. ומלבד מה שהקשו בתו' הקשה הריטב"א ז"ל בחידושיו דכיון שאין שוה כאן פרוטה אלא בירושלים אמאי הוי קידושין הא קי"ל דאין להקדש אלא מקומו ושעתו וה"ה להדיוט וכמ"ש הרא"ש ז"ל בפ"ק גבי חיישינן שמא ש"פ במדי דאפי' ידעינן בודאי דש"פ במדי אפ"ה לא הוי אלא קידושי ספק מדרבנן ע"ש ונראה דהתוס' נמי נתכוונו לזו הקושיא עצמה דמש"ה כתבו דמשמע להו מתוך פירש"י

שלא יחולו הקידושין במזיד על שיהו בירושלים ונראה דרש"י גופא לא פסיקא ליה דכאן אין בו ש"פ דא"כ היאך כתב אח"ז אי נמי לא רמיא עליה אונסא דאורחא הא בתחלת דבריו כתב דע"כ רמיא עליה אע"כ דהמשך דבריו הן כך דבתחלה כתב דע"כ רמיא עליה לפי דסתם מעשר שני אין ש"פ כאן לפי שצריך להעלותו לירושלים וע"ז כתב אי נמי אפילו לא רמיא עליה כגון ששוה פרוטה ויותר מכן כגון שהוא קרוב לירושלים ונוח להוליכו לשם ע"ז מסיק דאפ"ה לא ניחא ליה כו' כן נ"ל וזה ברור ובחנם נלאה הבית שמואל והניח בקושיא ע"ש:

(קונטרס אחרון) שם ברש"י בד"ה משום אונסא דאורחא דע"כ אונסא דאורחא עליה דידיה רמי' שהמעשר אין בכאן ש"פ. וכתבתי ליישב מה שהקשה הב"ש בזה בשלחן ערוך בא"ע סי' ל"א ס"ק ו' ולענ"ד בחנם נלאה שם כמ"ש בפנים:

תוספות בד"ה איהו לא ניחא ליה כו' וקשה דפריך בבכורות והרי מעשר כו' עד סוף הדיבור. ולא יכולתי לעמוד על סוף דבריהם בזה דלכאורה אדרבא סוגייא דבכורות גופא בהכי סלקא דמקשינן התם אשה יולדת שאין מע"ש מתחלל ע"י ועולה ואוכלת בירושלים א"כ ע"כ דהמקשה ס"ל דאשה אינה יולדת ואדעתא שתאכל או תמכור בגבולין קבלתינהו ומדאמר ר' יהודה מקודשת אלמא דאפילו בגבולין שרי בהנאה וא"כ המעשר ש"פ בגבולין משום דמותר בהנאה וע"ז משני התם שפיר אשה יולדת ואדעתא שתאכל בירושלים קבלתינהו והיינו כמו שפרש"י כאן דמש"ה צריך לקבל אונסא דאורחא וכדמסיק התם הש"ס להדיא דמקשה במאי דביני ביני ויתכן יותר דמאי דפרישית לעיל בשמעתין דאי הוי אמרי' דלר"י מע"ש בגבולין שרי בהנאה לא היו המעות נתפסין בקדושת מע"ש אם מכרן או קדש בהן את האשה אלא שעליו היה מוטל לאכול כנגדן לקיים מצות עשה דוצרת הכסף וכדמשמע מסוגיא דמכות ולכאורה היה נ"ל דטעמא דרב חסדא שהביאו התוס' דאמר בפ' חלק דר"י מודה דבגבולין לא הוי ממונו היינו מסוגיא דבכורות גופא דכיון שהקפידה תורה בכסף צורה אסור בהנאה כמו פטר חמור אם לא ע"מ שיאכל הלוקח או האשה בירושלים ומ"מ אין זה סותר למה שכתבתי לעיל בשמעתין דרב יהודא מקרא דהוא בהווייתו יהיה יליף לה משום דבבכורות איכא ליסנא אחרינא דלית ליה לר' יהודא האי סברא דהקפידה תורה כן נ"ל נכון ולשון התוספות צ"ע ומה שיש לדקדק על זה מההיא דכרם רבעי דמייתי הש"ס בדף הסמוך לקמן יבואר שם ובדף נ"ו אבאר יותר בעזה"י ודוק היטב:

בא"ד וי"ל דאע"ג דלר"י ממון הדיוט הוא מ"מ קאמר רב חסדא דלאו עיסה היא להתחייב בחלה הואיל ואין ראוי שם לאכול עכ"ל. ויש לתמוה דא"כ מאי מקשה התם בפ' חלק אהא דרב חסדא ממעשר שני דעיר הנידחת הא לר"ח נמי ממון הדיוט הוא וקרינן ביה שללה וליכא למימר דכיון דאין ראוי לאכילה לא קרינן ביה שללה א"כ אי ליתא לדר"ח נמי תיקשי ליה דהא לכ"ע אינה ראוייה לאכילה בגבולין ויש ליישב בדוחק דכי היכי דלר"ח משום דאין ראוייה לאכילה לא קרינן עריסותיכם ה"נ מה"ט לא מיקרי שללה וזה דוחק דנהי דלענין חלה כולה מילתא בראוייה לאכילה תליא דהא עיסת הכלבים פטורה מחלה משא"כ בשללה לא שייך לומר כן וצ"ע מיהו למאי דפרישית בסמוך בשיטת רש"י אתי שפיר דלר"ח הוי ממון גבוה לגמרי אם לא ע"מ שיעלה לירושלים וא"כ ממ"נ לא קרינן בה שללה כדי לשורפה שם דהא בגבולין לא הוי ממון כלל ואסור בהנאה ודוק היטב:

גמרא בעא מיניה רב חייא בר אבין מרב חסדא במכר מאי. ויש לדקדק למאי דקמבעיא ליה כיון דבאשה אינה מקודשת כלל וא"צ גט אלמא דמילתא דפשיטא היא טובא דהוי קידושי טעות אי משום דאיהי לא ניחא לה או לתרווייהו לא ניחא להו וא"כ מהיכא תיתי לא ליהוי מקח טעות מה"ט גופא ול"ל דהא גופא מיבעיא ליה בקידושין מאי טעמא אי הוי משום טעות א"כ ה"ה למכירה או טעמא דקידושין משום דאין מתחלל כיון שאין שום דבר נתפס תחתיו משא"כ במכירה דיש להקדש לחול על מה שביד המוכר נגד ההקדש הא ודאי ליתא דא"כ במזיד אמאי קידש אע"כ דקידושין נמי מיקרי דרך חילול א"כ למאן דאית ליה בשוגג חילל נמי אין לחלק מיהו לפי מה שפירש רש"י דאיירי שמסר לו מעות הקדש עבור החפץ שקנה א"כ י"ל דקס"ד דבשביל כך אין לבטל המקח כיון שאין הטעות במקח אלא במה שנתן לו מעות הקדש בשגגת מעות חולין וא"כ היה בדין שיתקיים המקח והוא יתן לו מעות חולין ואפשר דאי הוי נמי איפכא שמכר לו החפץ של הקדש נמי אין לבטל המקח בשביל כך אם אין הלה מאמינו שהוא של הקדש אלא כופין את המוכר שיחלל החפץ על אותן המעות דהא ודאי דלר"מ נמי יכול לחלל במזיד ואפשר דאפילו במאמינו שהחפץ של הקדש נמי מספקא ליה דינא אם יש לבטל המקח או לכופו לחלל בשלמא בקידושין לא מהני מה שמחלל עכשיו דסוף סוף תחלת הקידושין היו בטעות ועוד דאיהי ודאי לא ניחא לה כן נ"ל אלא דסוגיא דשמעתין לא אתי שפיר לפירוש זה וראיתי בתוס' רי"ד ונ"ל מפירושו דלקושטא דמילתא דרב חסדא לא הוי טעמא דר"מ דבשוגג לא קידש משום דקידושי טעות אלא משום דס"ל בשוגג אין מתחלל וכוונתו נ"ל דלאו במקח טעות תליא מילתא אלא דלא שייך כלל ענין חילול אם לא שנתכוין להוציא לחולין מעיקרא והשתא הוי א"ש דהא גופא מיבעיא ליה ר' חייא בר אבין אי הוי טעמא דר"מ בקידושין משום טעות וזה לא שייך במכירה כיון שאין הטעות בגוף המקח ואפשר בתקנה או דלמא דטעמא דר"מ משום דאין הקדש מתחלל כלל בשוגג וא"כ ה"ה למכירה וקפשיט ליה ר"ח דטעמא משום דאין מתחלל בשוגג אלא דלפ"ז קשיא לי א"כ הא דבעי רבא מרב חסדא לעיל בסמוך אשה אין מתקדשת מעות מהו שיצאו לחולין ותיפוק ליה דטעמא דקידושין הוי משום דאין יוצאין לחולין ויש ליישב דרבא נמי הוי מספקא ליה בטעמא דקידושין כי היכי דמספקא ליה לר' חייא בר אבין ומהדר ליה ר"ח אשה אין מתקדשת וכוונתו נ"כ לזה הטעם עצמו דאדרבא טעמא דקידושין משום דאין מתחללין ודו"ק:

תוספות בד"ה אף במכר כו' אבל במזיד קידש דר"מ לטעמיה כו' ומפיק לה מקרא כו' ואין מעילה אלא בשינוי כו' עכ"ל. האי ילפותא דמפיק לה מקרא חפשתי ולא מצאתי דנהי דבמעילה פרק הנהנה מייתי הא מילתא דאין מעילה אלא בשינוי התם אשוגג מייתי לה ולאשמעי' דבשינוי נמי שייך קרבן מעילה ואדרבא פשטא דקרא בהכי איירי דאע"ג דלשון מעילה משמע מזיד דומיא דסוטה והתם בפ' הנהנה בס"פ מייתי האי קרא דסוטה מ"מ לא מייתי לה אלא לענין לשון שינוי ולא לענין מזיד דהא כתיב בהדיא נפש כי תמעול מעל וחטאה' בשגגה ובכולה תלמודא פשיטא לן דאין קרבן מעילה וחומש אלא בשוגג ולא במזיד ואפילו ר' מאיר מודה והכי איתא נמי להדיא בירושלמי בשמעתין אלא דלר"מ לא ממעטינן מזיד אלא מחומש ואשם ולא מחילול דהא חילול לא כתיבא בהאי פרשה:

ובאמת לפ"ז נפלאתי טובא היאך אפשר לומר דר"מ יליף מהאי קרא דתמעול מעל דבמזיד מתחלל דנהי דלשון תמעול גופא משמע הכי דמקרי לה מעל אלמא דמיקרי שינוי לפי שנתחלל אכתי א"א לאוקמי קרא בהכי דא"כ סכינא חריפא מפסקי קראי דפתח בכי תמעול מעל דהיינו ששינה וחילל ולא פירש מה יעשה לו דכל מה שכתב בהאי ענינא היינו חומש ואשם ולענין קרן ודאי לא איצטריך ובשלמא למ"ד דלר"מ אחד שוגג ואחד מזיד מתחלל א"ש דמקרי לשוגג מעל דמהני שינוי ממילא משמע דכ"ש דבמזיד מיקרי מעל ונהי דרחמנא מעטיה מקרבן וחומש מדכתיב בשגגה מ"מ לענין דמיקרי מעל לא מעטיה משא"כ לסברת ר"ת דשמעתין ובר פלוגתא דקמן דלר"מ בשוגג אין מתחלל וא"כ לעולם לא מחייב חומש ואשם ע"י שינוי דמקח תו לא שייך לומר דתמעול מעל דקרא היינו שינוי מקח דהא עלה כתיב אשם וחומש. ולולי דמסתפינא לפרש נגד כוונת התוס' היה נ"ל דהא דלר"מ במזיד מתחלל לאו מתמעול מעל יליף לה אלא מסברא בעלמא דכיון דאשכחן הקדש יוצא לחולין דרך מקח וממכר כדאיתא פ' לולב הגזול וכפרש"י שם דיליף מקרא שמוכרה הגזבר לאחר א"כ ממילא דבמזיד מתחלל דרך מקח ונהי דהתם מתחלל ע"י כסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו היינו דמנה כמ"ש התוספות והא ודאי דמשום גזל הקדש מחוייב לשלם הקרן אבל אינו מעכב החילול ביד הלוקח דלא איכפת ליה ללוקח בזה כיון שלקח ממנו ברשות ולא דמי להדיוט למוכר שאינו שלו דלא הוי מכירה כלל קודם יאוש דשינוי רשות בלא יאוש ליכא למ"ד דקנה שאני התם שאין רשות להמוכר למכור משא"כ היכא שהתורה נתנה לו רשות למכור נקנה המקח ועליה דידיה רמיא לשלם להקדש ולצאת ידי הקדשו וכ"ש בגזבר דשייך האי טעמא ונראה שהתוספות הרגישו בזו הסברא אלא דהוה קשיא להו דא"כ במעשר שני נמי אמאי לא מהני דהא יש לו רשות לחלל משא"כ לפירוש דמפיק לה מקרא דמיקרי מעל א"ש וכמו שכתבו להדיא בסוף הדיבור אלא דבאמת משום הא לא איריא דנהי דמעשר שני יוצא לחולין היינו דרך חילול ולא דרך מקח כלל דהכי איתא להדיא בריש פ"ק דמעשר שני דאין מוכרין אותו ומוקמינן לה כר"מ כן נ"ל לולי שהתוס' לא כתבו כן ומה שיש לדקדק עוד יבואר בדף הסמוך בסוגיי' דבהמה שנמצא' מהלאה למגדל עדר ודו"ק ומה שדקדק מהרש"א ז"ל על לשון התוס' שכתבו דר"מ לטעמיה נ"ל דהיינו ממאי דאמרינן לקמן בשמעתין בדף נ"ה אמר ר"י בר חנינא אומר היה ר"מ הקדש במזיד מתחלל כו' א' קדשי קדשים ואחד קדשים קלים אלמא דהכי מרגלא בפומיה:

דף נד.

רש"י בד"ה וחזרנו כו' ליתנהו להני טעמא דר' יוחנן כו' עכ"ל. פירוש דכיון דס"ל לר"מ דבשוגג מתחלל דרך מקח ע"כ ס"ל דלא הוי מקח טעות דאי הוי מקח טעות וחוזר המקח א"א לומר דנתחלל כדאמר רב חסדא לעיל אשה אין מתקדשת מעות היאך יוצאין לחולין וק"ל:

גמרא ומשנתינו בכתנות כהונה. לכאורה היה נ"ל דוחק להעמיד לשון המשנה סתם בכתנות כהונה לחוד והיה נראה בעיני דודאי מצינן לאוקמי הא דבשוגג לא קידש לר"מ ובמזיד קידש בקדשים קלים כגון שלמים מחיים ואליבא דר"י הגלילי כדקיימינן לעיל להדיא מרישא דמתני' גופא דמש"ה קתני המקדש בחלקו לאפוקי. וא"כ הדר מפרש בהדיא דמחיים בשוגג לא קידש דהוי קידושי טעות ובמזיד קידש דהוי ממון גמור וראוי לימכור לצורך שלמים אלא דאכתי לא הו"ל למיתני לשון והקדש אלא בקדשים קלים וע"ז הוי קאמר שפיר דקתני כהקדש לכלול נ"כ קדשי ב"ה כגון כתנות כהונה אלא דא"א לפרש כן דאי בשלמים לא מיתוקמא שפיר מילתא דר' יהודה דאמר במזיד לא קידש אלמא דלא ס"ל כר"י הגלילי א"כ בשוגג אמאי קידש הא לא שייך בהו חילול כיון דלית ביה מעילה ועוד דקדושת הגוף לר"י לא מתחלל כמו שיבואר לקמן בדף הסמוך אע"כ דרב בכתנות כהונה לחוד מוקי לה והכי קאמר ר"מ זימנין דמשכחת לה דבהקדש במזיד קידש ובשוגג לא קידש וק"ל:

שם בכתנות כהונה שלא בלו הואיל וניתנו ליהנות בהן כו' ופרש"י דאין מעילה בשגגתו רק שלא יתכוון לחללן. ונראה שבדקדוק כתב כן דבנתכוון לחללן ודאי אסור משא"כ לענין הנאת לבישה נראה דאפי' במזיד ניתנו ליהנות ולא הוי כהזיד במעילה כדאיתא ביומא ר"פ בא לו וע"ש בתוס' אלא דבשמעתין לא איירי אלא מענין החילול. ובכך נ"ל ליישב במאי פליגי ר"מ ור"י במתניתין בכתנות כהונה דלכאורה פליגי בתרתי בחילול דמזיד דלר"מ נתחלל ולר"י לא נתחלל ופליגי נמי בשוגג דר"י סבר דבכתנות כהונה נמי נתחלל אע"ג דניתנו ליהנות בהן כפרש"י בסמוך בד"ה אימא ר' יהודה והש"ס לא מפרש מידי ואין זה סוגיית הש"ס:

אמנם לענ"ד נראה דהא בהא תליא דלר"מ דסובר דבמזיד מתחלל מסברא כדפרישית כיון שנתנה התורה רשות לחלל על דבר אחר שיכנס תחתיו בקדושה אלא דמה"ט ליכא שום טעמא לומר דבשוגג נתחלל כיון שלא נתכוין לחלל אלא כיון דאשכחן במעילה שהחמירה תורה בשגגתו וקריא מעל סובר ר"מ דמה"ט נתחלל נמי כמו במזיד וא"כ כיון דבכתנות כהונה אשכחן דלענין הנאה לא החמירה תורה א"כ ה"ה לענין חילול נמי לא יעשה שוגג כמזיד. משא"כ לרבי יהודה דבמזיד לא נתחלל ובשוגג נתחלל וע"כ דחידוש הוא דהא מדינא לא הוי ראוי לקרותו מועל מעל דהיינו לשון שינוי דהא שינוי כי האי לא מהני אפילו במזיד כ"ש בשוגג שהיה ראוי לומר שהמקח חוזר ולא הוי ,שינוי אע"כ דחידוש חידשה תורה בחילול דשוגג וע"כ אוקמא רחמנא ברשות הלוקח כדי שיתחייב הלה בחומש ואשם וא"כ תו לא שני לן לחלק בין כתנות כהונה לשאר הקדש דאין למות חילול להנאה דהא בכל שאר הקדשים נמי לא דמי חילול להנאה דהתם נהנה ואהנו מעשיו ובחילול לא אהנו מעשיו מדינא אלא דאפ"ה חייביה רחמנא ואוקמא בע"כ ברשותיה טפי ממזיד א"כ ה"ה בכתנות כהונה כיון דאם נתכוין להוציאן לחולין ה"ל הזיד במעילה כמו בשאר הקדש מש"ה בשוגג נמי אוקמא ברשותיה כדי שיתחייב בחומש ואשם כן נראה לי נכון ודוק היטב:

תוספות בד"ה בכתנות כהונה כו' וא"ת א"כ היאך קאמר ר"י כו' דהא כלי שרת הן וכלי שרת אמרינן דיש מועל כו' עכ"ל. ותמיהא לי טובא אמאי פסיקא להו הא מילתא כ"כ דבכלי שרת יש מועל אחר מועל דהא התם במעילה פ' הנהנה פליגי בהא מילתא רבי נחמיה ורבנן דלרבנן בכלי שרת נמי אין מועל אחר מועל ונהי דלקמן בדף הסמוך בעינן לאוקמי האי מתניתין דיש מועל אחר מועל בכלי שרת כר"י גופא היינו לאוקימתא דרבי אושעיא אבל למסקנא לא קיימי הכי ועוד דלא מוקי לה כר"י אלא לגבי מילתא לחוד דבמזיד לא נתחלל אבל לא לענין דינא דכתנות כהונה ויש ליישב לעיקר קושייתם בזה אליבא דר"מ כיון דהא דיש מועל אחר מועל בכלי שרת מתניתין היא בפרק הנהנה וסתם מתניתין ר"מ כן נ"ל. והריטב"א בחידושיו כתב דבגדי כהונה לא הוי כלי שרת ממש. ולכאורה נ"ל להביא ראיה לדבריו דהא רבי נחמיה גופא דאמר דאין מועל אחר מועל בכלי שרת יליף לה בק"ו דאם מביא אחרים לידי קדושה הן בעצמן לא כ"ש וזה לא שייך אלא בכלי שרת ממש דמביא אחרים לידי קדושה זו דקי"ל משנתקדשו בכלי אין להם פדיון משא"כ בבגדי כהונה לא שייך הא מילתא ע"ש בחידושי הריטב"א דרבינו חננאל גריס דלר"מ א' שוגג וא' מזיד לא נתחלל ומתניתין בכתנות כהונה דקילי קדושתייהו הואיל וניתנו להנות בהן ע"ש ועדיין צ"ע:

גמרא ת"ש כתנות כהונה שבלו מועלין בהם לדברי ר"מ מאי לאו אפילו לא בלו לא בלו לוקח. ונראה דהמקשה סבר דאדרבא לרבותא נקיט בלו דאף על גב שעשית מצותן מועלין בהם כדילפינן בעלמא מוהניחם שם מלמד שטעונין גניזה ואף על גב דבבגדי כהן גדול כתיב משמע דה"ה לבגדי כהונה דהדיוט כדמשמע סתמא דליסנא דתלמודא דאין לך דבר שעשה מצותו ומועלין בהן אלא עגלה ערופה ובגדי כהונה אלא דביומא דף ס' מפרש רש"י דלוקח בבגדי כ"ג שייך מעילה לאחר שעשה מצותו מועלין משא"כ בבגדי כהן הדיוט כיון דניתנו ליהנות בהן דלא ניתנה תורה למלאכי שרת לא שייך בהו מעילה

כלל אפילו לאחר שעשה מצותו דהיינו בבלו וקשיא לי טובא דלא להוי כסוגיא דשמעתין דא"כ מעיקרא מאי מקשה מהאי ברייתא כיון דע"כ בלא"ה האי ברייתא למועלין בבגדי כהונה כו' לא מיתוקמא אלא בבגדי כ"ג דכתיב והניחם שם ורב מוקי למתניתין ע"כ בכהן הדיוט ועוד הא בהדיא משנינן הכא לא בלו דוקא אלמא דאף על גב דניתנו ליהנות בהן ואין בהן מעילה בלא בלו אפ"ה אית בהו מעילה בבלו וזה דהדיא דלא כפרש"י שם ובלא"ה לא ידעתי מי הכריחו לרש"י ז"ל שם לפרש כן דנהי דלא רצה לפרש למ"ד ראויין הן לכהן הדיוט ומפיק לוהניחם שם לדרשא אחריתא שלא ישתמש בהן יה"כ אחר ותו לית לן ילפותא לאחר שעשה מצותן מועלין בהן ובהא אפשר דלא רצה לפרש כן לישנא דתלמודא לא משמע ליה הכי מדלא מייתי האי דרשא אחריתא ומש"ה משמע ליה למה שאמר ראוין הן לכהן הדיוט ממילא מוכח דלא שייך בהו מעילה והיינו כפירושו אלא דאכתי הוי מצי לפרש בפשיטות דכיון דראויין הן לכהן הדיוט תו לא מיקרי לאחר שעשה מצותו ולא שייך נמי האי דרשא דוהניחם שם והנלע"ד ליישב דודאי משמע ליה לרש"י מדלא קאמר התם אלא למ"ד והניחם שם שלא ישתמש בו יה"כ אחר מאי איכא למימר דהא לית לן ילפותא לענין מעילה אע"כ דמהכא לא מוכח מידי דאפילו למ"ד שלא ישתמש יוה"כ אחר נמי קרא דוהניחם שם אינו יוצא מידי פשוטו שישארו בקדושתן ולאשמעינן דלאחר שעשה מצותו מועלין ולפ"ז אפילו במאי דקאמר ראויין הן לכהן הדיוט נמי מצינן למימר דקרא דוהניחם שם איירי שיהיו בקדושתן לענין מעילה לעולם לכך הוכרח לפרש דאפ"ה מקשה שפיר דודאי למ"ד ראויין הן לכהן הדיוט ליכא למימר דשייך בהו מעילה בשעת מצותן דלא ניתנה תורה למלאכי השרת ואפילו אי אמרת דגזירת הכתוב הוא דאפ"ה שייך בהו נמי מעילה דמסתמא אין דרך שילבשנו הכהן הדיוט כדאיתא התם וא"כ עיקר פשטא דקרא דוהניחם שם היינו שלא יוציאן לחולין לגמרי חוץ לעזרה וא"כ תו לא הוי שני כתובים דדוקא במילי דשייך מעילה בשעת מצותן קאמר דאין לך דבר שעשה מצותו ומועלין כמו שאפרש לקמן גבי ציפורי מצורע דבדבר שאין בו מעילה בשעת מצותו אלא לאחר מצותו אינו בכלל שני כתובים נמצא לכל זה הוכרח רש"י לפרש בסוגיא דהתם למאי דבעי למימר דבגדי כהונה הוי שני כתובים משא"כ סוגיא דהכא לא איירי בהכי וא"כ א"ש דהמקשה סבר דנקיט בלו לרבותא דאע"ג שעשה מצותו מועלין וכ"ש לא בלו דלא מיסתבר למימר דלאחר שעשה מצותו יהא חמור מבשעת מצותו ומשני הגמרא לא בלו דוקא והיינו מגזירת הכתוב דוהניחם שם כן נ"ל נכון ודוק היטב:

שם ואמאי נימא הואיל וניתנו ליהנות כו' דהא חומת העיר ומגדלות כו'. נ"ל דלאו דוקא מחומת העיר קשיא ליה דניתנו ליהנות אלא לכל מה שהיו עושין משירי לשכה דקחשיב בשקלים כולן ניתנו ליהנות דאלת"ה מאי קשיא ליה דהואיל ומקצתן ניתנו ליהנות לא למעול כלל בשירים דא"כ בבדק הבית גופא אמאי שייך מעילה לר"מ הא ניתנו מקצתן ליהנות בבגדי כהונה גופא אע"כ כדפרישית ובזה נתיישב מה שהקשה בחידושי הריטב"א על פרש"י ע"ש ועיין מה שאכתוב בסמוך בלשון התוס' בד"ה תרי תנאי ודו"ק:

שם לא בלו דוקא. ויש לי מקום עיון בזה על הרמב"ם ז"ל שפסק כן בהל' מעילה ולא ידעתי למה דאי לאוקימתא דרב למוקי מתניתין בכתנות כהונה א"כ פלוגתא דר"מ ורבי יהודה היא דלר"י ע"כ מועלין בכתנות כהונה אפילו לא בלו מדקאמר בשוגג קידש ואי לאין אוקימתא דלא איירי מתניתין בכתנות כהונה כלל א"כ קשה טפי מהיכא תיתי נאמר דאין בהן מעילה הואיל וניתנו ליהנות בהן דהא מועלין בשירי הלשכה אף ע"ג דניתנו ליהנות בהו לחומות העיר ור"י נמי דאמר אין מועלין בעתיקין נראה דלאו מה"ט דניתנו ליהנות פליגי וצ"ע ליישב:

(קונטרס אחרון) דף נד גמרא ת"ש כתנות כהונה שבלו מועלין בהן לדברי ר"מ מאי לאו אפי' לא בלו לא בלו דוקא. וכתבתי שיש בזה מקום עיון על הרמב"ם ז"ל שפסק כן בהלכות מעילה ולא ידעתי למה דהא לאוקימתא דרב פלוגתא דר"מ ור"י הוא ולר' יהודה אפילו בלא בלו מועלין וקי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י וצ"ע ליישב:

תוספות בד"ה אימא רבי יהודה מכאן משמע דל"ג לעיל כו' עכ"ל. מה שהקשה מהרש"א ז"ל דא"כ אמאי לא מוקי לעיל ההיא דמועלין בעתיקין במזיד כו' לא ידענא מאי מספקא ליה למהרש"א ז"ל דודאי לכ"ע לא שייך דין מעילה דהיינו חומש ואשם במזיד דבהדיא כתיב וחטאה בשגגה פרט למזיד ובכל דוכתא דנקיט מועלין ואין מועלין היינו דין מעילה דאורייתא אם לא היכא דאיירי ממעילה דרבנן והא ודאי פשיטא ליה לתלמודא דהכא ממעילה דאורייתא איירי דאל"כ בלא"ה לא הוי מקשה מידי בכולה שמעתין מבגדי כהונה שבלו וממועלין בעתיקין ובלא"ה לא ידעתי מאי קשיא ליה למהרש"א טפי בההיא דמועלין בעתיקין מבגדי כהונה שבלו וק"ל:

דף נד:

בד"ה ותרי תנאי ואליבא דר"י פ"ה כו' מיהו קשה כו' עד סוף הדיבור. לכאורה אין ענין קושיא זו לכאן דבפשיטות הוי מצי לאקשויי מסוגיא דשקלים אסוגיא דכתובות אלא לפי דמסוגיא דשמעתין נתיישב להו קושייתם מייתי לה הכא אלא דלפי תירוצם קשיא לי א"כ מאי מקשה הש"ס לעיל אהא דאמר ר"מ מועלין בשירי הלשכה והוצרך להגיה דר"מ לר"י ואיצטריך נמי לאסוקי לתרי תנאי אליבא דר"י ואמאי לא משני בפשיטות דהא דקאמר ר"מ מועלין בשירי הלשכה היינו דס"ל כהאי תנא דמשירי הלשכה היו עושין ג"כ אבני המזבח וההיכל והעזרה ומש"ה מועלין בהם ולפ"ז י"ל דמש"ה מייתי התוספות הכא להאי קושיא והיינו שכתבו מיהו קשה כו' וכיון דאשכחן תנא דקאמר דמזבח ועזרה והיכל היו באין גם כן משירי הלשכה ואף על גב דסתם מתניתין ר"מ היא וקאמר שהיו עושין חומות העיר משירי הלשכה מ"מ איכא למימר שהיו עושין ג"כ דברים אחרים שיש בהן מעילה כי היכי דאשכחן בהאי ברייתא דשקלים גופא וע"ז מתרצין שפיר דהנך ולאו פליגין והא בהא תליא דמ"ד שהיו עושין משירי הלשכה חומות העיר היינו משום דסבר דמועלין באבני העיר והעזרה וא"כ כיון דלר"מ ע"כ לא שייך מעילה באבני העיר מטעמא דניתנו ליהנות א"כ ע"כ איהו דקסבר שחומות העיר באין משירי הלשכה ולא מבדק הבית א"כ תו לא מיתוקמא האי דמועלין בשירי הלשכה כר"מ אלא כרבי יהודה כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה לא אמרו אלא לענין אכילה הא דנקט אכילה לאו דוקא כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א ז"ל א"כ אמאי מוקי לקמן ההיא דאין מועל אחר מועל כרבי יהודה הא כרבי מאיר נמי מיתוקמא דהא בהנאת רכיבה ר"מ נמי מודה ומיישב בדוחק ולענ"ד אגב חורפיה לא דק דהא כתבו התוספות בהדיא לקמן דהאי כולן מעלו דהתם דנקיט ורכב היינו שנתכוון לגזלו מרשות לרשות ומעל לפי כולה לאו בהנאת רכיבה ולמעול לפי טובת הנאה לא מיתוקמא דא"כ מאי איריא בהמה וכלי שרת אפילו כל מילי נמי ודו"ק:

גמרא אי כרבי יהודה אמאי כולו לנת. לכאורה יש בזה סתירה למה שכתבתי לעיל בפיסקא דמעשר שני דהא דקאמר רב חסדא בפ' חלק דבגבולין מודה ר"י דהוי ממון גבוה היינו משום דמיקרי קדש ואם כן לא הוי מקשה הכא מידי דהא שפיר מצינן לאוקמי מילתא דב"ה כר"י ויליף רבעי קדש קדש ממעשר שני בגבולין דכתיב ביה קדש אלא דבאמת יש ליישב דנהי דבגבולין הוי ממון גבוה ומיקרי קדש היינו דהא מילתא דאחר שצריך להעלותו לירושלים וא"א להפקיע קדושתו בגבולין וא"כ אכתי מש"ה אין לפוטרו מפרט ועוללות לעניים נמי מסקו ליה לירושלים אע"כ דלב"ה בירושלים נמי ממון גבוה הוא והיינו כר"מ וק"ל:

שם וכרבי יהודה בהקדש מאי היא דתנן שילח ביד פיקח כו' ופרש"י רישא הכי תנן שלח ביד חרש כו' ואוקימנן התם שנזכרו שניהם כו' עכ"ל. נ"ל בכוונתו כמ"ש התוספות דהא דלא מייתי מרישא היינו משום דמהתם לא שמעינן אלא דבשוגג מתחלל מש"ה מייתי מסיפא דשמעינן נמי דבמזיד אין מתחלל אלא דאכתי מסיפא נמי לא שמעינן מידי דאיכא למימר דהא דנזכר בע"ה לא מעל היינו משום דמסתמא כיון שנזכר נתבטל' השליחות ותו לא הוי לא שוגג ולא מזיד דה"ל מעשה השליח כאיש אחר מש"ה מייתי רש"י דאוקימנן התם שנזכרו שניהם הבע"ה והשליח ומדלא מעל השליח ע"כ אשמעינן דבמזיד אין מתחלל כן נ"ל:

שם הכא חד סתמא והכא תרי סתמי ופרש"י דבשני מקומות שנה רבי משנה זו כו' ואף על גב דבלא"ה איכא נמי סתמא דריש מעשר שני דקתני מע"ש אין מוכרין אותו והיינו כר"מ וכדאיתא בירושלמי מ"מ אפשר דתלמודא דידן סובר דאיכא לאוקמי נמי כרבי יהודה ומודה דמדרבנן אין מוכרין אותו וכדמשמע נמי בירושלמי דהא דמסיק שם אבל נותנין זה לזה מתנת חנם ע"ש:

דף נה.

תנן התם בהמה שנמצאת מירושלים ומגדל עדר וכמדתה לכל רוח זכרים עולות כו' ופרש"י דרוב בהמות היוצאות מירושלים זבחים הם משמע מפירושו דמטעם רוב הוא דמחמרינן לספוקי בזבחים וקשיא לי א"כ מאי מקשה הש"ס בסמוך אלא זכרים עולות הוי שלמים לא הוי ומאי קושיא דנהי דאיכא לספוקי בשלמים כמו בעולות אפ"ה איכא למימר דאיכא נמי מיעוט בהמות חולין דמצטרפין למחצה עולות ושפיר מצי לאקרובינהו עולות דה"ל שלמים מיעוטא ואף על גב דבזבחים פרק כל הזבחים שנתערבו משמע דאפילו א' בריבוא ימותו ולא אזלינן בתר רובא היינו כדמסקינן התם דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ואדרבא מדמקשינן התם ונכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש ומשנינן שמא יקח מן הקבוע אלמא היכא דלא שייך האי גזירה בקדשים נמי אמרינן כל דפריש מרובא פריש ושרי אף לכתחלה והדרא קושיא לדוכתא תו קשיא לי אהא דמשמע הכא דרוב בהמות בירושלים קדשים נינהו והתם בשקלים בזה הפרק גופא אמרינן מעות שנמצא' לפני סוחרי בהמה בירושלים לעולם מע"ש והובא בש"ס בכמה דוכתי והטעם מבואר כמו שפרש"י ותוספות בפסחים דרוב בהמות הנקחים בירושלים הן לקוחות במעות מעשר שני וליכא למימר דלוקח במעות אמרינן דרובן לקוח' בכסף מעשר משום דליכא למיתלי בגזבר ומעות הלשכה דאין דרך הגזבר ליקח מעות מלשכה עד שיחלל על הבהמה כדאיתא שם בירושלמי משא"כ בבהמה הנמצאת רוב קדשים שכיחי טפי משום שהגזבר קונה הרבה מדמי הלשכה דלפ"ז קשה יותר דהגזבר אינו קונה ממעות הלשכה כ"א עולות ולא שלמים דלא שייכי בציבור כ"א כבשי עצרת והיה נ"ל ליישב חדא מגו חדא דעיקר קושיית הגמרא דודאי רוב בהמות זבחי שלמים נינהו דהא אותן הלקוחות בכסף מעשר נמי אינו רשאי להתפיסן בעולה אלא רובן שלמים נינהו כדתנן הלוקח בכסף מע"ש בהמה לזבחי שלמים אלא דלפ"ז לא יתיישב שפיר הא דמשני רבי אושעיא בבא לחוב בדמיהם ור"מ היא דאמר הקדש במזיד נתחלל ולמאי דפרישית אין זה מספיק דהקדש במזיד מתחלל דמ"מ האיכא חששא דלוקח במעות מעשר שני ואינה נפדית בירושלים לכ"ע ואין זה שייך לפלוגתא דר"מ ור"י דהקדש וצ"ע. מיהו נ"ל עיקר דודאי מדאורייתא תלינן ברובא ומיעוט חולין משלים למחצה עולות וה"ל שלמים מיעוטא אלא דכל הסוגיא וטריא בחששא דרבנן איירי כדמשמע לקמן דפריך ולמאי תודה היא ולמאי אשם הוא וכמו שאבאר ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה אמר ר' אושעיא כו' משמע מתוך פ"ה כו' וקשה שהרי לא מצינו דסבר ר"מ דתמימין נפדין כו' עכ"ל. ובחידושי הרשב"א ז"ל מבואר יותר דה"ל לאתויי הא דילפינן בכולה תלמודא דאין נפדין אפילו על מום עובר כו' ע"ש ולענ"ד אין מכל זה סתירה לפרש"י דודאי לכ"ע אין נפדין תמימין ואפי' על מום עובר כדדרשינן בר"פ ואלו מנחות מדכתיב אשר לא יקריבו ממנה מי שאינה קריבה כלל יצאה זו שאין קריבה היום וקריבה למחר נמצא דלפ"ז מצינן למימר דהאי דהכא גרע ממום עובר דהא אי רק לאו דנפדית ליכא תקנתא א"כ קרינן ביה שפיר אשר לא יקריבו ממנה אי לא חזיא מדאורייתא להקרבה ואף שיש לפקפק קצת ולחלק דאפשר להיום ולמחר יבורר הספק וחזיא להקרבה מ"מ אין זה מוכרח דמסתמא כבר הכריזו עליה ונתייאשו הבעלים לפי שאין בה סימן ומכ"ש שאם נאמר דמדאורייתא חזיא להקריבה עולה דתלינן ברובא לעולות וחולין וה"ל שלמים מיעוטא אלא דהמקשה סובר דאפ"ה מדרבנן יש לחוש דלמא שלמים נינהו וא"כ פשיטא דמשני שפיר דהם אמרו והם אמרו לחוב בדמיה ותפדה מקדושת שלמים לקדושת עולה כיון דלשלמים לא חזיא משום ספיקא דעולה כן נ"ל ליישב שיטת רש"י וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו בשם רבינו חננאל כשיטת רש"י ז"ל ושכן הוא בירושלמי דשמעתין ועיין עוד בסמוך וכיוצא בזה כתב הריטב"א בחידושיו ליישב קושיא אחרת דלפירש"י דלפדות איירי א"כ שפיר מצי לאוקמי נמי כר' יהודה דהא מודה דבמזיד מתחלל' קדושת דמים דרך פדיון ומקח וממכר אלא דאפ"ה ר"מ מיקל טפי בחילול דמזיד ומש"ה מיקל נמי בקדושת הגוף ולמאי דפרישית יתיישב יותר ולפ"ז אתי שפיר נמי אף לפמ"ש לעיל דמאן דס"ל הקדש במזיד מתחלל בשוגג אין מתחלל היינו משום דיש לו רשות למוכרה ולפדות וזה לא שייך בקדושת הגוף דמ"מ לא שייך כאן קדושת הגוף ממש כדפרישית ועיקר הראיה דאשכחן מיהא דר"מ מיקל טפי מיהו לפי שיטת הרשב"א ז"ל דחד לישנא דר' אושעיא ס"ל דלר"מ בין בשוגג בין במזיד מתחלל א"כ א"ש טפי ודו"ק:

גמרא וקדושת הגוף מי מתחלל והתנן אין מועל אחר מועל כו' אף למאי דפרישית בסמוך דליכא הכא קדושת הגוף דשלמים ממש מדאורייתא אלא חששא דרבנן אפ"ה מקשה שפיר מדמסיק ר' אושעיא ור"מ היא דאמר הקדש במזיד מתחלל ולא מוקי לה בפשיטות ככ"ע ומה"ט גופא דכיון דחששא דרבנן היא התירו לו לפדותה א"כ דאפי' מחשש דרבנן נמי לא משמע ליה לר' אושעיא להתיר לפדות דגזרינן אטו דאורייתא אלא דוקא לר"מ שרי כיון דבמזיד מתחלל וע"ז מקשה שפיר הא בקדושת הגוף לא אשכחן דמיקל טפי ר"מ מר"י וע"ז משני שפיר דממילא שמעינן כיון דלר"מ במזיד מתחלל כיון דמכוין לאפקינהו לחולין כ"ש דיש להתיר בהני גווני כיון דלתקנתא דלקדשי נתכוין ואפשר דאפילו אי הוי חששא דאורייתא הוי שרי כדפרישית כן נ"ל:

שם והתנן אין מועל אחר מועל כו' ולמאי דס"ל דמתני' ר"מ היא משום דסתם משנה ר"מ א"כ צ"ל דר' אושעיא ס"ל דלר"מ בין בשוגג בין במזיד מתחלל דאל"כ בלא"ה ע"כ לא אתי' כר"מ דהא מעילה לא שייך אלא בשוגג ולא במזיד אפילו לר"מ וכדפרישית נמי לעיל וא"כ היאך קתני אין מועל אחר מועל דמשמע דנתחלל וכ"כ הרשב"א בחידושיו. ועוד כתב בדרך אחר דהכא שנהנה מגוף ההקדש איירי דר"מ נמי מודה דה"ל כאכילה וכמ"ש התוספות לעיל בד"ה אלא לענין אכילה. מיהו לפי שיטת התוס'

א"א לאוקמי ההיא מתניתין בנהנה אלא ברוצה להוציאו מרשות לרשות ולפ"ז צ"ל כפירוש הראשון של הרשב"א ז"ל ומה שדקדק מהרש"א כתבתי בלשון התוס' לעיל בד"ה ולא אמרו:

תוספות בד"ה אין מועל אחר מועל כו' דהא דאמרינן הכא כו' ואז הוא מתכוון לגוזלה היכא דנתנו לחבירו כו' עד סוף הדיבור. וכתב' מהרש"ל ומהרש"א ז"ל שדבריהם סותרין זא"ז דכאן הוצרכו לפרש דאיירי בנתנו לחבירו ולקמן כתבו דנהי נמי דסבור שהוא שלו מ"מ הוא מתכוון להוציאו מרשותו כו' לכך הגי' מהרש"ל לקמן א"נ במקום נהי ומהרש"א ז"ל כתב שהוא דוחק ונ"ל יותר להגי' כאן ואז נתכוון לגוזלה דהוי כמו נתנו לחבירו ע"ש באריכות. ולענ"ד תמה אני על שני גדולי הדור שבחנם הוציאו לדברי התוס' מפשטן וא"צ להגיה כלל ודבריהם מבוארין דבמתני' דהכא דאין מועל ע"כ משמע להו דאיירי בנתנה לחבירו כיון דע"כ בשוגג איירי דבמזיד ליכא מעילה א"כ תו ליכא לאוקמי בכסבור שהוא של הקדש דא"כ מזיד הוא ובכסבור שהוא שלו ליכא לאוקמי דהא מדקתני סיפא דבבהמה דקדושת הגוף בא חבירו ורכב עליה בא חבירו ורכב עליה משמע דבשאר מילי כגון בהמה טמאה שרכב עליה ובא חבירו ורכב עליה הראשון מעל ולא השני לפי שנתחלל ע"י הראשון ואי דכסבור הראשון שהוא שלו א"כ לא נתכוין להוציאו מרשות לרשות ע"י שרכב עליה ובהנאת רכיבה ליכא לאוקמי דהא מסקו להדיא שע"י הנאה בלא הוצאת רשות יש מועל אחר מועל בכל מילי ומש"ה לא מצו לאשכוחי אלא בכסבור שהוא של חבירו וא"כ בכל מילי לא מצינו מועל אחר מועל אם נתנה הראשון לחבירו דהא נתחלל אצל הראשון דכשנתנה לשני שלח בה יד והוציאה מיד הראשון אבל בבהמה וכלי שרת כה"ג יש מועל אחר מועל משא"כ לקמן בסוף דבריהם שבאו לפרש התוספתא דביקע בו כולן מעלו והיינו ע"כ דכ"א סבור שהוא שלו וא"כ ע"כ הא דקתני סיפא נתנה לחבירו נמי איירי בכה"ג גופא דסבור שהוא שלו דאל"כ אמאי מפליג בין ביקע בו ובין נתנו לחבירו דליפלוג וליתני בדידיה לכך הוצרכו לפרש דנהי דע"כ איירי בסבור שהוא שלו אפ"ה הא קמן שנתכוין להוציא מרשותו לרשות חבירו וכל זה ברור ומההיא דבא לחוב בדמיהם נמי לא תיקשי דהתם בחילול דמזיד איירי מוקי לה כר"מ וא"כ הרי מוציאה מרשות הקדש לרשותו והדברים ברורים בעזה"י ודו"ק. מיהו בעיקר דברי התוס' דפשיטא להו דאי הוי הקרדום כלי שרת יש מועל אחר מועל כבר כתבתי לעיל דף נ"ד דלאו מילתא דפסיקא היא אלא פלוגתא דר' נחמיה וחכמים במעילה פ' הנהנה ולרבנן בכלי שרת נמי אין מועל אחר מועל ולפ"ז לא הוי קשה מידי בתוספות אלא דאכתי בתוספות גופא צריך לחלק בין דרך הנאה ובין דרך גזילה ועיין בזה בלשון הרמב"ם בהלכות מעילה ובלשון הראב"ד:

גמרא אימר דשמעת ליה בקדשי קדשים בקדשים קלים מי שמעת ליה. נראה דסבר המקשה דדוקא בקדשי קדשים דכתיב בהו מעילה דהיינו שינוי רשות מש"ה יליף ר"מ דבמזיד מתחלל משא"כ בקדשים קלים דלא כתיב בהו מעילה מנ"ל. מיהו לכאורה זה לא יתכן אלא לפי שיטת התוס' לעיל דף נ"ג ע"ב ד"ה אף במכר דמזיד דר"מ מפשטא דקרא דומעלה ילפינן אבל למה שפירש"י שם מסברא דנפשאי דמפשטא דקרא א"א למילף אלא טעמא דר"מ במזיד כיון שיכול לחללו על הקדש אחר וא"כ לא שייך האי סברא בקדשי קדשים דהא אין נפדין תמימין אלא דאפ"ה אתא שפיר למאי דפרישית בסמוך דבלא"ה ע"כ לר' אושעיא סבר ר"מ דא' שוגג וא' מזיד מתחלל וא"כ שפיר יליף מפשטא דקרא דומעלה ואדרבא יליף מזיד משוגג וא"כ מקשה הכא שפיר אדרבי אושעיא וכפרש"י אלא דאכתי קשה לפ"ז במימרא דר' חמא בר עוקבא משמיה דריב"ח בסמוך לר"מ שוגג אין מתחלל מזיד מתחלל ואפ"ה מסיים בה נמי א' קדשי קדשים ואחד קדשים קלים אלא דבלא"ה צ"ל דהני קדשי קדשים דקאמר עיקר מילתא קאי אקדשי ב"ה כמו שפירש' רש"י ותוס' אבל בקדשי קדשים דמזבח הא לפירוש התוספות בשמעתין בד"ה אמר ר' אושעיא נמי לא משכחת בהו דמתחלל במזיד דהא אין נפדין תמימים אלא דוקא בנתכוין לגוזלן וכגון בבהמה הנמצאת דוקא וא"כ לדידהו נמי א"ש אף לפי שיטת רש"י דכה"ג דבהמה הנמצאת כיון דלית לה תקנתא סובר ר"מ דנפדית ונתחללה וכדפרישית שכן שיטת רבינו חננאל כפרש"י ודוק היטב:

דף נה:

אמר מר זכרים עולות דלמא תודה היא. כבר כתבתי דקשיא לי אכל הני דמקשה ודלמא תודה היא ודלמא אשם הוא ודלמא פסח הוא ומאי קושיא הא ודאי רוב קדשים עולות ושלמים נינהו ואיכא נמי מיעוט חולין שיכול להקריבן עולות וא"כ מאי מקשה כל הנך קושיות ואמאי לא נימא כל דפריש מרובא פריש כדמשמע להדיא בר"פ התערובות דאפילו בקדשים נמי אפילו לכתחלה אמרינן הכי אם לא היכא דשייך גזירה שמא יקח מן הקבוע משא"כ הכא דלא שייך האי גזירה ויש ליישב דדוקא התם בפרק התערובות דאיכא פסולא דקדשים טובא שהרי נתערב המיעוט ברוב ועוד שאין זה הספק דתערובות עומד להתברר מש"ה הוי אמרי' שפיר כל דפריש כו' משא"כ הכא דליכא תערובות דהתירא וגם הספק עומד להתברר שמא יבאו הבעלים ויתנו סימן ובזיא מילת' שהוא גנאי למזבח שהקריבו דבר פסול מש"ה איכא למיחש בכל הנך חששות לכתחילה כן נ"ל:

העולה מיהא מדברינו דלא איירי בשמעתין אלא בחששא דרבנן בעלמא והיינו כדפרישית לעיל בסוגיין אלא שעדיין אין זה מספיק דכיון דאוקמינן למתניתין דהכא דאיסי ודאי לא קרבה אלא בא לחוב בדמיהן דר' אושעיא או ממתין על שתומם דר"י א"כ תו ליכא גנאי מזבח והדרא קושיא לדוכתא דלמא אין צריך לעשות תקנה אלא לזכרים עולות ולנקבות זבחי שלמים דרובן הכי הוי משא"כ להנך חששי דתודה ואשם דמיעוטי נינהו לא טרחוהו רבנן ולמאי דפרישית לעיל יש ליישב דאיכא למימר דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין ע"כ לחששא דמיעוטא נמי חייש דאל"כ אפי' זכרים היה יכול להקריב שלמים דרוב זבחים שלמים נינהו משום הלקוחות בכסף מעשר דאין לוקחין נקבות כדבסמוך וכ"ש דאיכא נמי מיעוט חולין וה"ל עולות מיעוטא אע"כ מדקתני זכרים עולות מוכח דחייש למיעוטא אם כן מקשה שפיר ודו"ק:

תוספות בד"ה ודלמא אשם וא"ת ויתנה כו' ואי משום סמיכה דשלמים טעונין סמיכה ואשם אין טעון סמיכה כו' עכ"ל. תמוהא קא חזינא הכא דהא ודאי כל האשמות טעונין סמיכה כדתנן להדיא במנחות דכל הקרבנות יחיד טעונין סמיכה אלא דבאשם מצורע לחוד איכא למ"ד דלאו דאורייתא אלא דרבנן ונ"ל ליישב דכוונתם דבשלמים ודאי נוכל לקיים סמיכה בבעלים שזה המוצאה ורוצה להתחייב בדמיהם מיקרי בעל הזבח דשלמים שבאין בנדבה משא"כ בחששא דאשם א"א לקיים סמיכה בבעלים אלא דלפ"ז לשון ואשם אין טעון סמיכה הוא מגומגם לגמרי ויש ליישב בדוחק דהכי קאמרי דמשום חששא דאשם אין קרבן זה טעון סמיכה וא"א לקיים בו מצות סמיכה כלל דסמיכה בבעלי' בעינן ואי אשם הוא ה"ל איהו כאחר ועובד עבודה בקדשים כנ"ל ועדיין צ"ע:

(קונטרס אחרון) דף נה ע"ב תוס' בד"ה ודלמא אשם וא"ת ויתנה כו' ואשם אין טעון סמיכה עכ"ל. יש לתמוה טובא דהא משנה מפורשת היא במנחות דכל קרבנות יחיד טעונין סמיכה חוץ מבכור ומעשר ופסח אלא דבאשם מצורע לחוד אמרי' בעלמא דאין טעון סמיכה מדאורייתא וכתבתי ליישב בדוחק ועדיין צ"ע:

גמרא ת"ר אין לוקחין בהמה בכסף מעשר שני כו' משנה הוא בפרק קמא דמעשר שני עד אמר רבי יהודה ונראה שזה הכריחו לרש"י ז"ל לפרש טעמא משום דכתיב וצרת הכסף בידך או משום שמא תכחיש ושביק טעמא דשמא יגדל עדרים שמפורש בגמ' פרק לולב הגזול אלא משום דסתם משנה ר"מ ור"מ לא חייש שמא יגדל בזכרים והכא במשנה ובברייתא ע"כ בזכרים איירי דאי בנקבות לא שייך למיתני בסיפא תעלה ותאכל במקום דהא בנקבות אפילו בדיעבד אין מתחללין וכדאיתא פרק לולב הגזול לכ"ע לכך הוצרך רש"י לפרש הני טעמי אחריני דר"מ מודה בהו דלכתחלה אסור אבל בדיעבד סובר ר"מ דמתחלל בזכרים דהנך טעמי לא הוו אלא לכתחלה כמו שאבאר בסמוך בלשון רש"י ומדאמרי רבנן בפרק לולב הגזול דאפילו זכרים אין מתחללין בדיעבד הוצרך רש"י לפרש שם טעמייהו דגזרי זכרים אטו נקיבות וכמו שהביאו התוס' בשמעתין מהירושלמי ובלא"ה איצטריך התם האי טעמא דגזרינן זכרים אטו נקבות דרבנן דהא בשביעית נמי אמרי דאין מתחללין אף ע"ג דבשביעית לא שייכי הנך טעמי דרש"י בשמעתין ואיסתמיטתא הא מילתא דשביעית למהרש"א ז"ל בפרק לולב הגזול ע"ש ומה שדקדקו התוס' בד"ה במזיד והוכיחו דר"מ מתיר אפי' לכתחלה מהתוספ' אבאר בסמוך ליישב שיטת רש"י בזה ודו"ק:

רש"י בד"ה אין לוקחין כו' חוץ לירושלים דכתיב וצרת הכסף בידך ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דה"ל כיהודה ועוד דקרא ואפשר משום דלטעמא קמא הוי שרי מיהא לקנות בהמה תמימה לצורך שלמים שהיא עיקר מצות מעשר שני בירושלים בריחוק מקום וכמו שהביאו התוס' מההיא דהגוזל אבל מטעמא דשמא תכחיש אפילו בכה"ג נמי אסור ולא שרינן בהגוזל אלא מדוחק כמ"ש התוס' ועוד נ"ל ברור דמ"ש רש"י דכתיב וצרת הכסף בידך נמי לא הוי אלא למצוה בעלמא דלעיכובא ודאי לא כדקתני סיפא במזיד תעלה ותאכל במקום ומשמע לי לשיטת רש"י דאפי' כשלקחה שלא לשם שלמים איירי מדקאמר רבי יהודה בד"א במתכוון לשם שלמים וקי"ל כל במה דקאמר ר' יהודה היינו לחלוק ועמ"ש בזה בסמוך ומזה נמי הוי סייעתא לת"ק דברייתא נמי הוי ר"מ דהוא בר פלוגתא דר' יהודה וכ"ש שאמר ממש כלשון המשנה גופא ומש"ה הוכרח רש"י לפרש הנך טעמי א"כ ע"כ לת"ק אפילו בשלא לשם שלמים אמר דתעלה ותאכל במקום והיינו כדפרישית דטעמא דוצרת נמי לא מעכב כלל כדאית' להדיא בפ' לולב הגזול מאי מעשר דמי מעשר דאי ס"ד מעשר ממש הא כתיב וצרת הכסף בידך אלא דמי מעשר א"כ נמצינו למדין מפורש דבמעות מעשר וצרת הכסף לאו לעיכובא דקרא היינו דוקא שתחלת חילול הפירות יהיה דוקא על כסף אבל לענין שיביא הכסף לירושלים אע"ג דכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה היינו למצוה בעלמא אפילו לשיטת רש"י ז"ל וכמו שאבאר עוד בלשון התוספות בסמוך כנ"ל ומה שדקדק רש"י ז"ל לכתוב שמא תכחיש בטורח הדרך היינו לדיוקא דבירושלים גופא לא שייך הנך טעמי וכמו שאבאר עוד בזה בלשון התוס' במזיד כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה אין לוקחין כו' פירש בקונטרס כו' ולא נהירא כו' עד אבל לישנא לכסף צורה קשה טובא עכ"ל. נראה לכאורה דפשיטא להו דמה"ט לכסף צורה ודאי יש לאסור אפילו בדיעבד והא ודאי ליתא דא"כ בפשיטות הו"ל לאקשויי מהא דקתני סיפא תעלה ותאכל במקום וכבר הרגיש מהרש"א, ז"ל וכתב דבדיעבד ודאי שרי דכסף צורה לאו לעיכובא אלא למצוה וצ"ל דאפ"ה בההיא דהגוזל דהוי לכתחלה אפילו מדוחק נמי לא ה"ל למישרי והא נמי ליתא דודאי כסף צורה דקרא לעיכוב' נמי דהא מקשה הש"ס בפ' לולב הגזול אי ס"ד למעשר ממש הא כתיב וצרת הכסף בידך והתם אדיעבד קאי וליכא למימר דבמעשר ממש הוי לעיכובא ובמעות מעשר למצוה דהא מהי תיתי וסכינא חריפא מפסקא קרא אע"כ דבמעות מעשר אפילו לכתחלה ליכא איסורא דאורייתא דקרא אמעשר גופא קאי אבל במעות מעשר לא הוי איסורא אלא מצוה בעלמא לרש"י נמי אסיפא דקרא סמיך דכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה אלמא שזה עיקר מצותו מיהו ההיא דהגוזל דא"א בענין אחר מותר וא"כ נתיישב' קושי' התוס' על רש"י ועוד שכבר כתבתי דרש"י נמי מודה דמותר ליקח במעות מעשר בהמה לשם שלמים אי לאו טעמא דשמא תכחיש ובהכי איירי ההיא דהגוזל והתוס' לא ניחא להו בהכי בשיטת רש"י לשיטתייהו אזלי שכתבו בפ' לולב הגזול דאע"ג דאיתא בכמה דוכתי דכל מקום שאמר ר"י במה לחלוק היינו אף לפרש וההיא דהכא לפרש ואזלי בהא נמי לשיטתייהו בד"ה אבל במתכוון דלפירושם שם ע"כ לת"ק נמי מודה והוי לפרש כמו שאבאר שם א"כ ההיא דהכא לת"ק נמי איירי לצורך שלמים ואפ"ה כתב רש"י טעמא דוצרת הכסף אבל מצינן למימר דרש"י סובר דבמה לחלוק ות"ק ר"מ מיירי בלוקח לשם חולין ומש"ה כתב רש"י טעמא דוצרת משא"כ ר' יהודה גופא דאיירי בלוקח לשם שלמים אזיל לטעמיה דאית ליה טעמא דשמא יגדל עדרים אף לשיטת רש"י כדפרישית והא דלא ניחא להו לפרש נמי אליבא דרש"י דההיא דהגוזל כר' מאיר כמ"ש לקמן בד"ה במזיד היינו משום דלא אשכחן דפליג ר"מ אלא בטעמא דשמא יגדל בפ' לולב הגזול משא"כ בטעמא דוצרת לא אשכחן פלוגתא ועמ"ש בזה בל' התוס' בד"ה במזיד ודוק היטב:

דף נו.

תוספות בד"ה ואם לקח כו' פי' בקונטרס דכופין המוכר כו' וא"ת מה קנס הוא זה למוכר כו' עד סוף הדיבור. וכתב מהרש"א ז"ל דקושיית' אמזיד ע"ש בדבריו ודבריו תמוהין מאד דמאי ענין קושיית' לכאן ולמה הוזכרו דברי רש"י לבטלה כיון שאין זה ענין לקושייתם ובאמת לא ידעתי מי הכריחו לכך שהרי דבריהם ברורין שבאו להקשות על פרש"י שכתב כופין המוכר כמו שפי' ג"כ מהר"ש ז"ל מלובלין. אלא לענ"ד אכולה סוגיא קשיא להו בין בשוגג מאי כופין שייך בזה ובין במזיד אמאי אמרינן בסמוך דקנסינן ליה ולכאורה הוי משמע להו דמעיקר הדין כיון שהחילול שלא כדין אף בשוגג לא הוי חילול כלל ומעות מעשר כל היכא דאיתא דין מעשר עליו וא"כ אדרבא אם לא היינו דנין בשוגג דין מקח טעות היה המוכר צריך להעלותן לירושלים אלא שהמוכר טוען טענת טעות על הלוקח ואיפכא מיבעי' ליה לרש"י לפרש כופין את הלוקח שיחזור המקח ויטול דמיו ויעלן לירושלים ולפ"ז קשיא להו נמי במזיד אהא דסלקינן וטרינן בסמוך מענין קנס ואמאי הא מעיקר הדין ליחזרו דמים למקומן במזיד כיון דמעות מעשר גביה. וע"ז מתרצין שפיר דמעיקר הדין שיהא המקח קיים בין בשוגג בין במזיד כיון שאין הטעות והאיסור במקח הבהמה אלא במעות הלוקח וא"כ היינו מצריכין להלוקח לחלל המעות שביד המוכר וע"ז כתבו שפיר והיינו דפריך וליקנסי' ללוקח דכיון שכן הוא מעיקר הדין א"כ אמאי קנסינן למוכר אדרבא נקנסי' ללוקח כיון דעביד איסורא שלא יהא חוטא נשכר כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה במזיד תעלה כו' וקשה כמאן אתיא כו' דהכי איתא בתוספתא כו' עכ"ל. והא דפשיטא להו דההיא דתוספתא איירי בגבולין ולא מוקי לה בירושלים היינו כדכתבו בפ' לולב הגזול דלא מיתוקמא נמי ברייתא דהתם בירושלים ונהי דמה שכתבו שם משום דבירושלים מותר ליקח בהמה לזבחי שלמים לכתחלה זה לא שייך בהאי תוספתא דשביעית דאדרבא מדנקיט חיה ועוף ובעלי מומין ולא נקיט תמימין

משמע דאיירי בירושלים ואפילו לרבנן שרי כיון דחזיא לשלמים אלא דהתוספות לשיטתייהו דלא חיישינן להני טעמי דרש"י דצורת הכסף ולשמא תכחיש אלא כולה מילתא לחכמים משום דשמא יגדל לחוד סברי בפשיטות דבירושלים לא שייך שמא יגדל כמו שכתבו שם בפ' לולב הגזול דמש"ה לא מיתוקמא ברייתא דהתם בירושלים מלמקשה התם אי ס"ל מעשר ממש הא בעינן וצרת הכסף כו' וא"כ אכתי מדפסיקא ליה להמקשה גופא דלא איירי בירושלים אלמא דסובר בפשיטות דבירושלים לא חיישינן לשמא יגדל ולפ"ז ע"כ ההיא תוספתא דשביעית נמי בגבולין איירי וא"כ מקשו הכא שפיר אברייתא דהכא דהוצרכו לתרץ דמתוקמא כרבנן ואיירי בתמימה דחזיא לשלמים ואפ"ה אסור לכתחלה והיינו ע"כ משום שמא יגדל דהא להתוספות לית להו הני טעמי דצורת הכסף ולשמא תכחיש ומ"מ משמע להו דבדיעבד אין להחמיר כ"כ בבהמה דחזיא לשלמים מה"ט דשמא יגדל כל זה נ"ל מוכרח לשיטת התוספות ודו"ק:

מיהו לשיטת רש"י שכתבתי יתיישב יותר דאיכא למימר דהתוספתא דשביעית וברייתא דפ' לולב הגזול איירי כולהו בירושלים לוקח דלא שייכי טעמי דצורת הכסף ולא טעמא דשמא תכחיש בטורח הדרך כדפרישית לעיל ומש"ה מוקי תלמודא דהתם טעמא משום שמא יגדל ולפ"ז לא תיקשי נמי מה שהקשו בפ' לולב הגזול מהא דטיבעא אפירי לא מחללינן בין לב"ש ובין לב"ה דהא בירושלים ודאי עיקר החילול טיבעא אפירי ונתיישבו ג"כ שאר הקושיות שהקשו שם. ולפ"ז נאמר דבירושלים נמי שייך שמא יגדל כמו שרצו התוס' שם לפרש מעיקרא אלא דהוי קשיא להו מהא דמקשה התם אי ס"ל מעשר ממש הא בעינן וצרת הכסף ומאי קושיא הא בירושלים לא שייך האי טעמא ובעיני יפלא דלכאורה לא קשה מידי דהא למאי דבעי למימר דאיירי במעשר ממש ודאי לא אפשר לאוקמי בירושלים דהא קלטוהו מחיצות ואין פודין אותו אבל למאי דמסיק דאיירי בדמי מעשר שפיר איירי בירושלים ואתיא ככ"ע כן נ"ל לשיטת רש"י:

אחר שכתבתי כל זה אנהרינהו לעייני מן שמיא וראיתי דמסוגייא דירושלמי סוף פ"ק דמעשר שני משמע כפרש"י ותוספות אלו ואלו דברי אלקים חיים דמעיקרא למאי דבעי לאוקמי ברייתא דלולב הגזול ותוספתא בדמאי דלא שייך ביה טעמא דצורת הכסף ומתניתין דהלוקח בהמה בשוגג בודאי והוי טעמא משום דאין מעשר שני נפדה בריחוק מקום לכתחלה ובדיעבד שרי והיינו כפרש"י משום דכתיב וצרת הכסף ונתת הכסף וכדפרישית לעיל דרש"י נמי אסיפא דקרא סמיך וכמבואר להדיא בירושלמי אבל לבתר הכי דבעי לאוקמא בירושלמי מתניתין דהלוקח בהמה בשוגג כרבי מאיר ובעי לאוכוחי מהכא דאפי' בודאי נפדה בריחוק מקום ולא חיישינן לטעמא דוצרת ומש"ה מתיר ר"מ לכתחלה דהא ר"מ לא חייש נמי לטעמא דשמא יגדל בזכרים והא דקתני הלוקח ה"ה אפילו לכתחלה אלא משום שוגג נקיט הלוקח וא"כ ע"כ ההיא ברייתא דהכא דקתני אין לוקחין לכתחלה היינו משום שמא יגדל וכפירוש התוספות וכולה רבי יהודה קאמר לה ובמה היינו לפרש מיהו מסקנת הירושלמי סוף פ"ק מייתי ברייתא דתני בן ביבי ונתת הכסף בקירוב מקום אתה מחלל ואי אתה מחלל בריחוק מקום והיינו לגמרי כפרש"י וכדפרישית דרש"י נקיט קרא דוצרת הכסף וסמיך אסיפא דקרא ונתת הכסף והיינו למצוה בעלמא כדמוכח בירושלמי לגבי פירות נמי בשוגג הוי מקח טעות משום דאינו מקיים המצוה כתיקונו הא במזיד יעלה הפירות ויאכל במקום דבדיעבד נתחלל וממילא דא"ש נמי ההיא דהגוזל דמדוחק דא"א בענין אחר אפילו לכתחילה שרי ועוד דבלקחה לשם שלמים מודה רש"י דלא שייך ביה טעמא דוצרת ורבי יהודה דאיירי במתכוין לשם שלמים היינו משום שמא תכחיש כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ותלי"ת שהנחני בדרך אמת ודו"ק:

בא"ד ואור"י דאתיא כרבנן כו' דאיירי בתמימה דחזיא לשלמים כו'. ולפ"ז הא דקאמר ר"י בד"א במתכוין ולקח תחלה לשם שלמים לאו לוקח אלא בתמימה דחזיא לשלמים אלא דלכאורה הלשון לא משמע כן ועוד דלפ"ז לא אתי שפיר הא דמסיק עלה אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין ופירשו התוספות בסמוך בד"ה אבל דהיינו שמוסר המעות למוכר שיעלנו לירושלים ובתר הכי קתני סיפא דהאי תוספתא גופא במילתא דר"י אם היתה בעלת מום כו' ואיפכא ה"ל למימר בד"א במתכוין לשם שלמים דהיינו בתמימה דחזיא לשלמים אבל אם היתה בעלת מום יחזרו דמים למקומן וכלפי האי סיפא דאבל במתכוין דמפרשים התוספות שמוסר המעות לקדושת מעשר והבהמה לשם חולין ה"ל למיתני ברישא בד"א שלקחה לשם מעשר אבל במתכוין ולקחה לשם חולין. אבל למאי דתני עכשיו לא הוי רישא סיפא ולא סיפא רישא. ולכאורה הוה נ"ל לפירוש התוספות דהכא היינו בשיטת רש"י דבסמוך בד"ה אבל במתכוין אלא כיון דהכל מפירוש ר"י לא ניחא לי בהכי וצ"ע ודו"ק ועיין בדיבור הסמוך:

בא"ד והכי נמי איתא בתוספתא כו' אם היתה בעלת מום או שהיו פירותיו טמאין כו' עכ"ל. ולפירושם בההיא דבעלת מום הטעם משום שמא יגדל ובפירות טמאין כיון דאין ראויין בירושלים משא"כ לשיטת רש"י שכתבתי דבמה היינו לחלוק וא"כ לרבי יהודה בבעלת מום ובפירות טמאין הטעם שוה דבהן ממחשבתו ניכר' מתוך מעשיו שאינו רוצה להעלותן לירושלים אלא לאכלן בעירו דאי לירושלים ה"ל לקנות בהמה תמימה דחזיא לשלמים דסתם בהמות מעשר בירושלים הויין שלמים כמבואר בכמה דוכתי ועיין עוד בסמוך בד"ה אבל במתכוין דלדעתי מהאי תוספתא דמייתי התוספות הוי תיובתא לדידהו וסייעתא לפרש"י ודוק היטב:

גמרא והאנן תנן רבי יהודה אומר במזיד קידש ופירש"י דכיון דליכא טעות משום קנסא לא אמרו רבנן ליבטל עכ"ל. ויש לתמוה אסברת המקשה דהא דקנסו רבנן ואמרו דלא הוי זבינא משום דהוי מידי דממונא וכה"ג אשכחן טובא דהפקר ב"ד הפקר משא"כ בקידושין אמאי פשיטא ליה דליבטלו הקידושין ואדרבה בכל דוכתי מקשה הש"ס מי איכא מידי דמדאורייתא הוי קידושין כו' ואיצטריך לשנויי דאפקעינהו רבנן לקידושין מיהו היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא פסיקא מילתא ואטו מי עדיף מהא דתנן בפירקין בערלה ואיסורי הנאה מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אף על גב דתפסי דמיהן מדרבנן והוה ליה איסורי הנאה ואפ"ה לא החמירו לענין קידושין כ"ש הכא ואפשר דקשיא ליה אהא דקתני במזיד קידש משמע דלכתחלה אין צריך קידושין אחרים לכתחלה דכה"ג מדייק הש"ס בנדרים דף מ"ו בהא דמכרן וקידש בדמיהן ודוחק. מיהו לפרש"י יש ליישב קצת דהכא נמי לענין יחזרו דמים למקומן אף על גב דמדינא חל קדושת מעשר על הבהמה אפ"ה משום קנסא הפקיעו חכמים קדושת מעשר מהבהמה וא"כ ה"נ לענין קידושין הוי ליה להחמיר להצריך קידושין אחרים כ"ז יש ליישב בדוחק לפי שיטת רש"י משא"כ לשיטת התוספות דעיקר הקנס שמא לא תעלה לירושלים וא"כ אמאי פסיקא ליה להמקשה לבטל קידושי דאורייתא משום חששא זו ויש ליישב בדוחק. מיהו לולי פרש"י ותוספות היה נ"ל לפרש קושיית המקשה בפשיטות דאכתי לא סלקא אדעתא דהמקשה לטעמא דרבי יהודה דיחזרו הדמים למקומן הוי משום קנסא אלא קס"ד דמדינא קאמר ר"י דלא הוי זבינא כלל אי משום דסבר ר"י נמי דמעשר ממון גבוה הוא דהא לא אשכחן בשום דוכתא דפליג רבי יהודה אדרבי מאיר כ"א במתניתין דהכא ועוד דהא בפרק חלק אסקינן דבגבולין מודה רבי יהודה דממון גבוה הוא ובפרק קמא דבכורות נמי אמרינן דסבר רבי יהודה דכיון שהקפידה תורה בכסף צורה אסור בהנאה ומקשה התם נמי מדאמר רבי יהודה במזיד קידש ומשני נמי כדהכא ע"ש וסברת המקשה בזה דסובר רבי יהודה דאין לו רשות לשנות כלל במעשר בגבולין אלא מה שאמרה תורה וצרת הכסף מיהו כבר כתבתי בשיטת רש"י דכ"ע מודו דתפסי מיהו קדושת שלמים בדיעבד אבל כל שלא לקח לשם שלמים לא הוי זבינא כלל מדאורייתא וא"כ מקשה שפיר והתנן ר"י אומר במזיד קידש והיינו כדמקשה בבכורות וה"נ איתא בירושלמי פ"ק דמעשר שני דכל היכא שאין לו רשות למכור אין לקדש בו ע"ש וע"ז משני שפיר אמר ר"א אשה יודעת והיינו כדמשני נמי בבכורות דע"מ שתעלה לירושלים ודאי רשאי למכור כרבי יהודה וה"ה לקדש במאי דביני ביני וכמ"ש לעיל בפיסקא דמעשר שני ובל' התוספות בד"ה איהי לא ניחא לה וא"כ ה"נ אפילו קידשה סתם במעות מעשר כיון דאשה יודעת הו"ל כאילו התנה שתעלה לירושלים וע"ז מקשה רבי ירמיה דע"כ ליתא להאי סברא דמסתמא אשה יודעת וה"ל כאילו התנה דא"כ בבהמה טמאה נמי אמאי אמרינן דיאכל כנגדן ואדרבה היה לנו לכוף את המוכר לעלות לירושלים דהא ה"ל כאילו התנה ומשני דודאי לא הוי כאילו התנה אלא הכא באשה חבירה דידעה ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש בסמוך בל' התוספות דע"כ לית ליה לר"י למתניתין דיאכל כנגדן כן נ"ל נכון לולי שרש"י ותוספות לא פירשו כן ועם כל זה לא נמנעתי לכתוב כיון דסוגיא דשמעתין בהכי רווחא וסוגיא דבכורות מסייע לי ודו"ק:

תוספות בד"ה אבל במתכוין כו' פי' בקונטרס כו' וקשה טובא חדא דאטו ברשיעי עסקינן כו' עד סוף הדיבור. ולענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י לא' א'. למה שהקשו אטו ברשיעי עסקינן דמלבד שאין זו קושיא כ"כ דאף דלשון מזיד בכל מקום היינו ברשיעי מ"מ כאן אין הכרח לפרש דאיירי ברשיעי דנהי דלענין להוציאה לחולין הוי מזיד מ"מ בהא מיהא טעי שסובר שרשאי לזקוף דמי המעשר במלוה ויאכל כנגדן בירושלים וזה מוכרח דאל"ה תיקשי יותר לפירוש התוספות דהאי במתכוין היינו שהתנה עם המוכר שיהא המעות בקדושה ויעלה לירושלים דא"כ הא דאמר רבי יהודה בתוספתא שהביאו התוספות בדיבור הקודם בפירות טמאים דבמזיד נמי יחזרו הדמים למקומן והנהו פירות טמאין היכי דמי אי בהתנה עם המוכר שיעלה המעות לירושלים מאי איריא פירות טמאין אפילו טהורין נמי יחזרו דמים למקומן כיון שאין אנו מאמינים לו ואדרבה בפירות טהורין חיישינן טפי שלא יאמין לנו כמ"ש התוספות ואי בקנה הפירות טמאין להוציא לגמרי מעות מעשר לחולין תיקשי להו נמי אטו ברשיעי עסקינן ומה"ט גופא שהקשו לפרש"י דהא לר' יהודה לקוח בכסף מעשר אינו נפדה אע"כ דאיירי בהכי שרוצה לזקוף דמי המעשר במלוה ולאכול כנגדן וא"כ ה"ה לפרש"י. וקושיא השניה שהקשו מאי לפני עור איכא הכא נ"ל דרש"י נמי לאו לוקח בלאו דלפני עור איירי אלא לישנא קלילא בעלמא נקיט ואיסורא וקנסא דרבנן הוא משום שנותן מכשול כדמסקינן בשמעתין להדיא האי לישנא לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ואדרבה לפירוש התוספות דהקנס הוא לפי שאין אנו מאמינין לו לא שייך האי לישנא שפיר. וקושיא השלישית שהקשו כיון שהבהמה נתפסת בקדושה וכי משום קנס נאמר שיאכלנה חוץ לירושלים כבר כתבו מהרש"ל ומהרש"א ז"ל דקושיא זו נמי קשה לדידהו בהא דאמרינן דבדיעבד לא נתחלל משום גזירה שמא יגדל ונדחקו ליישב ואין צורך לכפול הדברים דעכ"פ לפי פירושם אין כאן מקום להקשות על רש"י. ובר מן דין נ"ל דמה שכתב רש"י דהמוכר יודע שהמעות מתחללי' על הבהמה כו' לאו משום דלקושטא דמילתא מתחללות שיתפוס הבהמה בקדושה דמהיכי תיתי נאמר שיתחלל בעל כרחו כיון שהוא אינו רוצה בכך ולכאורה בכל דיני חילול הקדש ומעשר לא אשכחן חילול בלא כוונה לבר משביעית דתופס דמיו אלא דכוונת רש"י היא לפי שהמוכר יודע דמעות בעלמא מתחללים על הבהמה אם רוצה הלוקח בכך ואם כן סבר המוכר דאיהו לא עביד איסורא שמוכר לו דבר הראוי להתחלל ומשום הכי המעות שבידו חולין והלה יאכל כנגדן ובאמת שזה אסור לעיקר המצוה שיעלה הבהמה לירושלים לשם שלמים וא"כ עבר על לפני עור באיסור דרבנן כדפרישית. וקושיא הרביעית שהקשו מאי פריך והאנן תנן הא לא דמי כלל כו' אבל הכא האשה אומרת שתוליכני לירושלים כו' עכ"ל. ולא ידענא אמאי פשיטא להו דהמקשה הוי סבר דאיירי שהאשה אומרת שתוליכני לירושלים ואדרבה טפי משמע דמקשה הוי סבר דקידושין הוי בגבולין והתרצן הוא דמשני דע"מ שתוליכני לירושלים קיבלה מכלל דהמקשה לא הוי סבר הכי וכדמשמע נמי הסוגיא דפ"ק דבכורות ועיין מ"ש בזה בדף נ"ג ע"ב בלשון התוספות בד"ה איהו לא ניחא ליה ועוד יישוב אחר על זאת הקושיא אבאר בסמוך בלשון התוספות בד"ה מתקיף לה:

בא"ד לכך פר"י אבל במתכוין כו' כלומר שהתנה עם המוכר. וקשיא לי א"כ מאי בין שוגג בין מזיד דקאמר רבי יהודה דבשלמא לפרש"י נהי דלשון מתכוין לא שייך בשוגג מ"מ בהא דקונה אותה לשם חולין שייך שפיר בין שוגג בין מזיד כמו שפירש"י בעצמו משא"כ לפי' התוס' הא מילתא דהתנה עם המוכר לא שייך כלל בשוגג א"כ בין בשוגג אין לו ענין כלל במימרא דר"י ויש ליישב בדוחק דלענין דינא קאמר דבמזיד שהתנה עם המוכר הוי כמו בשוגג גמור דיחזרו דמיו למקומן ועוד כל שהוא מזיד מסתמא התנה כן נ"ל ועדיין צ"ע ומה שיש לדקדק עוד בדבריהם נתבאר בדברי הקודמים ומה שהקשיתי לפירושם מההיא דפירות טמאין אפשר ליישב דבפירות טמאין איירי ודאי שקנה אותן לשם חולין ולא שייך לומר אטו ברשיעי עסקינן דאפשר שהיה בדעתו לאכול כנגדן דכיון דלא חזו למעשר אפשר דלא מיקרי לקוח בכסף מעשר ונפדין למעיקרא אדעתא דהכי כו' משא"כ בבהמה טהורה ופירות טהורין קשיא להו שפיר אטו ברשיעי עסקינן דלא שייך בהו דאדעתא שיאכל כנגדן קנינהו כיון שהם בעצמן ראויין לחול עליהן קדושת מעשר כן נ"ל ליישב בדוחק ועדיין צ"ע:

גמרא מתקיף לה ר' ירמיה והרי בהמה טמאה דאדם יודע כו' ותנן אין לוקחין בהמה טמאה ואם לקח יאכל כנגדן. וקשיא לי אכתי מאי מקשה אדר' יהודה דלמא הא מתניתין דאין לוקחין ר"מ היא דס"ל מעשר ממון גבוה הוא ואין מוכרין אותו ואין מחליפין אותו אפי' ע"מ שיעלנו הלה לירושלים כדאיתא ריש פ"ק דמעשר שני וא"כ לא שייך בהו מכירה בכה"ג והא דאמרינן יאכל כנגדן ולא אמרינן יחזיר דמים למקומן הא אוקמינן בסמוך כסברא ומש"ה קנסינן ללוקח דאיכא איסורא משא"כ ר' יהודה דאמר במזיד קידש לשיטתיה דמעשר ממון הדיוט ומותר למוכרו ע"מ שיעלנה הלה לירושלים וכיון דליכא איסורא כלל אמאי נקנסיה שיאכל כנגדן ולכאורה היה נ"ל בזה לחלק ולומר דאפי' ר"מ לא קאמר דמע"ש אין מוכרין אלא במעשר ממש ולא במעות מעשר אלא דבמנחות דף פ"ג משמע להדיא בדר' אלעזר גופא דאיירי הכא אפילו במעות מעשר איירי ר"מ דלית בהו דין מכירה כלל ואפילו לשלמים אינו נתפס ע"ש לכך נ"ל דאדרבה מש"ה גופא לא מצינן לאוקמא כל הני משניות דהלוקח בהמה ופירות וההיא דאין לוקחין עבדים כו' מאיר דלר"מ אין בהם מכירה כלל אפילו לקנות שלמים אלא לוקח דרך חילול כאותה ששנינו מי שהיה לו פירות בירושלים ולחבירו מעות אומר הרי פירות הללו מחוללין משמע דלוקח דרך חילול וה"ה איפכא וכן בההיא דלולב הגזול דאיירי בה ר"מ קתני דרך חילול אלא דנ"ל דוחק לאוקמי כל הני מתניתין דלא כר"מ ועוד דהא רישא דמתניתין בהאי פירקא גופא ר"מ היא דאמר מעשר שני אין מוכרין אותו ובתר הכי תני כל הני ועוד דהרמב"ם ז"ל פסק כר"מ ואפ"ה מייתי כל הני מתניתין. לכך נלע"ד ליישב בשיטת רש"י דהכא לא איירי שהתנה כלל ע"מ שיעלה לירושלים אלא בסתם מקח איירי ואפ"ה משני ר"א כיון דאדם יודע מסתמא אדעתא דהכי נעשה המקח והקידושין שתעלה

לירושלים והא מקשה רבי ירמיה שפיר לע"כ ליתא להאי סברא מדתנן אין לוקחין בהמה טמאה כו' ואפילו אי מוקמת לה כר"מ קשיא נמי אי ס"ל לע"מ שיעלה לירושלים יהיב ליה והמקח בטל מדאורייתא לר"מ כיון דממון גבוה הוא א"כ אין כאן מקום לומר ליאכל כנגדן אפילו כסברא דאדרבא כה"ג אתי לידי תקלה דמאחר שיאכל כנגדן יסמוך המוכר ע"ז ויוציא המעות לחולין ואתי לידי תקלה דאיסור דאורייתא ולא שייך קנסא בכה"ג בדאורייתא' ואדרבה הו"ל לעקור ולבטל המקח לגמרי אע"כ דליתא להאי סברא דאדם יודע ולא אמרינן בשום דוכתא לע"מ שיעלה לירושלים יהבינהו אלא היכא שהתנה וא"כ שפיר מיתוקמא כולה מתניתין אפילו כר"מ ואפ"ה לא אמר דליבטל המקח משום ההיא דאין מוכרין דהכא לאו מכירת מעשר הוא אלא שרוצה לחלל המעות על הבהמה ומש"ה אמרינן ליאכל כנגדן והדרא קושיא לדוכתא דכ"ש לרבי יהודה הל"ל באשה דליאכל כנגדן או שיחזרו דמים למקומן והא ודאי לית ליה כמו שאבאר כן נ"ל ודוק היטב ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה מתקיף לה כו' וא"כ גבי אשה נמי הל"ל דבעל יאכל כנגדן עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דאכתי מאי אתקפת' לרבי ירמיה ואמאי איצטריך לאוקי נמי דאיירי באשה חבירה דהא בפשיטות מצי לתרץ דהא דאמר ר"י במזיד קידש היינו משום דהא גופא דס"ל דהבעל יאכל כנגדן מיהו לפרש"י ומהר"ס א"ש דאי ס"ל דבמזיד הבעל יאכל כנגדן א"כ בשוגג אמאי אמר ר"י לא קידש ואוקימנא לעיל משום קידושי טעות משום טירחא דאורח' ואונסא דאורחא ואי ס"ל דליאכל כנגדן לא שייכי הנהו טעמי אבל לפירוש ריב"א אף על גב דליאכל כנגדן משום קנסא מ"מ המעות ג"כ בקדושה א"כ הדרא קושיא לדוכתא דלמא היינו טעמא דרבי יהודה דבמזיד קידש ואין ה"נ שהבעל יאכל ג"כ כנגדן ואין זה ענין לבטל הקידושין כלל כיון שהיא תקיים תנאה ותעלה המעשר לירושלים ובשוגג לא קידש דהו"ל קידושי טעות משום טירחא ואונסא דאורחא ונ"ל דלריב"א לא מפרשינן אתקפתא דרבי ירמיה כמו שפירשו התוספות דהא יש לפרש בענין אחר בפשיטות דרבי ירמיה בעי לאוכוחי דליתא כלל להאי סברא דאדם יודע דאי ס"ל אמרינן אדם יודע אמאי אמרינן התם בבהמה ועבדים טמאין יאכל כנגדן משום קנס ואמאי הא כיון דאדם יודע ואדעת' דלעלות לירושלים מכר בודאי יקיים תנאו ויעלה לירושלים כיון שיודע שאין מתחלל על בהמה טמאה אע"כ דסתם בני אדם אינן יודעין במה מעשר מתחלל ובמה אינו מתחלל ומש"ה קנסינן ליה שיאכל כנגדן כסברת המוכר דאל"כ קנסינן למוכר וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי אמר ר"י במזיד קידש ואף שהתוס' לא רצו לפרש כן אתקפתא דר' ירמיה היינו משום דלישנא דאתקפתא משמע להו טפי כפירושם אבל לפי' ריב"א ודאי צריך לפרש כדפרישית ודוק היטב:

בא"ד והקשה ריב"א הא מוקמינן לה בסמוך כו' וא"כ היאך הוא יכול לחלל כו' כדאמר בפרק מרובה בשמעתא דצנועין כו' עכ"ל. ולמאי דפרישית בל' הגמרא דההיא דאין לוקחין עבדים היינו כרבי מאיר א"כ בלא"ה לא קשה מידי דהא בהאי שמעתא דצנועין גופא מסקינן התם ע"ב דאם נאמר דצנועין ס"ל כר"מ דמעשר ממון גבוה ואפ"ה לענין פדיון אוקמוה ברשותיה מש"ה מצי לחלל ג"כ אפילו בשאינו ברשותו ע"ש. מיהו יש לפרש קושיית ריב"א כיון דהכא אליבא דר"י קיימינן דאמר במזיד קידש ומקשה רבי ירמיה דהל"ל יאכל כנגדן א"כ מקשה ריב"א שפיר דאליבא דר"י לא שייך לומר יאכל כנגדן משא"כ למאי דפרישית בסמוך דלפי' ריב"א גופא מפרש האתקפתא דרבי ירמיה איפכא ואדהתם קאי דליתא להאי סברא דאדם יודע לכ"ע וכדפרישית נמי בלשון הגמ' דמדר"מ נשמע לדר"י דבהאי סברא לא פליגי א"כ אין מקום לקושית ריב"א ויש ליישב ודו"ק מיהו בלא"ה מתרץ מהר"ם שפיר ליישב פירש"י ועיין עוד לקמן ע"ב:

גמרא אמר מר אם לקח יאכל כנגדן ואמאי יחזרו דמי' למקומן כי התם ופרש"י כדאמרן גבי בהמה טהורה מזיד עכ"ל. וקשיא לי הא כבר שנינן לעיל דאדם יודע ואתקיף עליה מהאי דאין לוקחין ונהי דמוקי באשה חבירה אכתי אית לן למימר הדר ביה מהאי סברא וא"כ שלשה חלוקים בדבר דבבהמה טהורה כיון דלא שייך לומר אדם יודע יחזיר דמיו למקומן משא"כ בבהמה טמאה ועבדים כיון דאיכא למימר דאדם יודע וע"מ שיעלה לירושלים מכר לא קנסינן ליה רק קנסינן ללוקח שיאכל כנגדן אבל באשה חבירה דידעה וליכא איסורא כלל לא קנסינן לא לאיש ולא לאשה ומשום הכי אמרינן במזיד קידש. תו קשיא לי מאי דוחקיה לאוקמי בסברא משום האי קושיא דנימא יחזרו דמיו למקומן כי התם דאיכא למימר דההיא דאין לוקחין היינו כת"ק דרבי יהודה דאמר במזיד תעלה ותאכל במקום דהיינו נמי יאכל כנגדן ולית ליה הא דר"י דאמר יחזיר דמיו למקומן דהא קי"ל דבכל מקום שאמר ר"י במה היינו לחלוק ואף על גב שכתבו התוספות בפרק לולב הגזול דאשכחן נמי במה לפרש והשיא דהכא היינו לפרש אכתי היא גופא תקשי מנ"ל למקשה דלמא במה דהכא נמי לחלוק. ולקושיא ראשונה יש לתרץ לפי מאי דפרישית בסמוך דע"כ מאתקפתא דרבי ירמיה הדר ביה הש"ס דלא אמרינן כלל אדם יודע דאל"כ לא ה"ל למיתני יאכל כנגדן וקושיא השנייה יש ליישב ג"כ למאי דפרישית דההיא מתניתין דאין לוקחין כרבי מאיר דסתם משנה ר"מ א"כ מקשה הש"ס שפיר דכיון דלר"מ מעשר שני אין מוכרין אותו כלל כ"ש דבבהמה טמאה ועבדים הל"ל דיחזרו דמיו למקומן כיון דלא הוי מכירה כלל ומדר"י שמעינן לר"מ במכ"ש. כן נ"ל נכון לפי שיטת רש"י ותוספות דממזיד מקשו אבל לולי דבריהם היה נ"ל ברור דהא דמקשה הכא ואמאי יחזרו דמיו למקומן כי התם לאו ממזיד מקשו אלא משוגג דלכ"ע קתני יחזיר דמיו למקומן וה"נ כיון דהדר ביה מסברא דאדם יודע ואסיקנא דאינו יודע א"כ ה"ל המוכר והלוקח שוגגים ויש לו לבטל המקח כן נ"ל ברור וראיה ברורה דהא בירושלמי אמתניתין דהלוקח בהמה שוגג יחזיר דמיו למקומן במזיד תעלה ותאכל במקום מקשי תמן תנינן אין לוקחין בהמה טמאה כו' ואם לקח יאכל כנגדן והכא את אמר הכין א"כ ע"כ דאשוגג מקשה דהא מילתא דר' יהודה למזיד יחזיר דמיו למקומן ליתא התם וכן פירש המפרש בירושלמי שם דאשוגג קאי התם ומשני נמי כסברא כי הכא ואף שיש לי פירוש אחר בירושלמי דאמים ומלח ופירות שאינו יכול להגיע לירושלים מקשה מ"מ בהכי ניחא לי טפי לולי שרש"י ותוס' לא פירשו כן ודוק היטב:

דף נו:

ונקנסיה ללוקח לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. כבר כתבתי דזה הלשון תמוה לפי' התוספות לעיל בד"ה אבל במתכוון דסקלא וטריא דשמעתין היינו אפילו בשהתנה שיעלה המוכר המעות לירושלים אלא שאין אנו מאמינים לו וא"כ היאך שייך לומר דחורא גנב כיון שהוא עומד וצוח שרוצה להעלות לירושלים ובשלמא לגבי הלוקח שפיר מצינו למיקנסי' ולמימר דעכברא גנב שאין לו למסור מעות מעשר לע"ה אלא לחבר משא"כ לגבי המוכר לא שייך שפיר ונראה דהתוספות לא כתבו לעיל דאיירי אפילו התנה אלא ליישב לשון במתכוון אבל ההיא דאין לוקחין ודאי איירי בסתמא ומכ"ש למאי דפרישית דהדר ביה מהאי סברא דאדם יודע וא"כ עיקר התקנה שלא יקח מעות מעשר לידו אלא שיקנה הלוקח לשם שלמים ותו לא פלוג רבנן בתקנת' בין יודע לאינו יודע ואפילו התנה כן נ"ל ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה מסתברא כל היכא כו' וזה דוחק לפי' ריב"א כו' לטוב לו שיחזיר לו בהמתו מלהעלות לירושלים כו' עכ"ל. ועיין במהרש"ל ומהרש"א ז"ל ביישוב לשון התוספות ואלו ואלו דברי אלקים חיים עולים בקנה א' ואכתי יש לדקדק על מה שכתבו לטוב לו שיחזיר לו בהמתו מלהעלות לירושלים ולדבריהם לעיל בד"ה אבל במתכוון משמע דתחלת המקח היה ע"מ שיעלה לירושלים אלא שאין אנו מאמינין לו וע"כ למאי דמקשה ונימא יחזרו דמים למקומן כי התם ההיא דאין לוקחין נמי איירי בהאי ענינא למאי דלית ליה האי דרשה לחלק בין היכא דאדם יודע וא"כ אף שרוצה להעלותן לירושלים אין אנו מאמינים לו וא"כ שפיר חוב הוא לו שיבטל המקח אף על פי שרוצה לעלות לירושלים מיהו למאי דפרישית בסמוך דודאי עיקר תקנתא לאו משום הכי הוה אלא בלוקח ומוכר סתם וא"כ שפיר קשיא להו לפריב"א אדרבה זכות הוא לו דכיון דהדר ביה הש"ס מהאי סברא דאדם יודע וסתם בני אדם אין יודעין א"כ לאו ע"מ להעלות לירושלים נעשה המקח והמוכר יבטל המקח ולא איצטריך לומר דקנסינן ליה כן נ"ל נכון:

בא"ד אך זה קשה לפי' הקונטרס לעיל כו' שהרי האיסור בידו דהיינו בהמה עכ"ל. וכבר כתבתי לעיל דמ"ש רש"י שהמעות מתחללין על הבהמה לאו דקושטא דמילתא הכי הוא דודאי אין מעשר מתחלל בלא כוונה כ"ש שנתכוון להוציא לחולין אלא על כוונת המוכר כתב רש"י שיודע שהמעות מעשר מתחלל' על הבהמה אם ירצה לחלל וא"כ לפ"ז אין מקום לקושיי' התוס' על פי' הקונטרס דודאי עיקר איסורא ביד המוכר דהיינו המעות שלא נתחלל כן נ"ל ברור ליישב שיטת רש"י ז"ל ותו לא מידי ודו"ק:

משנה המקדש בערלה בכלאי הכרם כו' וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו אף על גב דכל הנשרפין אפרן מותר מ"מ האפר אינו בעולם ולכי קלי ה"ל גופא אחרינא ולא זהו מה שקדשה בו משמע דאי לאו דגופא אחרינא הוא הוי מקודשת אף על גב דמעיקרא לאו אדעתא דאפרה קיבלה אלא שהיתה סבורה להתקדש בגוף הפירות כמ"ש התוספות וא"כ היה נראה מזה סיוע למה שכתבתי במכילתין בכמה דוכתי דכל היכא דניחא לה בקידושין אינה מקפדת ותקדש בכל צד קידושין שיש בו כדמשמע בההיא דהתקדשי בפקדון שיש לי בידך אם נשתייר בו ש"פ מקודשת ובההיא דשמין את הנייר ובקידשה במעשר שני בשוגג דאיצטריך לטעמא דטירחא דאורחא משמע דאל"כ היתה מקודשת אף על גב דדמי המעשר אינן שוין כ"כ כמו חולין, אלא דמל' הרשב"א גופא בההיא דהתקדשי לי בפקדון שיש לי בידך לא משמע הכי דנראה דשאני הכא שהאשה יודעת מסתמא דערלה אסורה בהנאה וא"כ ה"ל למימר דמקודשת באפרה לכך הוצרך הרשב"א לפרש דאפ"ה אינה מקודשת כיון שהאפר אינו בעולם מיהו התוספות שכתבו כאן שהאשה סברה להתקדש בגוף הפירות דרך הנאתן משמע להו דאיירי שהאשה אינה יודעת דאסורין בהנאה או בשוגג שאינה יודעת שהן פירות ערלה וא"כ מבואר מדבריהם דאפ"ה ה"ל קידושי טעות ולא נחתו להאי סברא שכתבתי דבקידושי כל דהו ניחא לה ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה המקדש בערלה כו' וא"ת אמאי לא חשיב כו' פיגול ונותר וטמא כו'. והקשה מהרש"א ז"ל דת"ל דבלא"ה אינה מקודשת משום קדשים כדתנן המקדש בחלקו כו' ותירץ דאולי פסיקא להו בשום דוכתא דבפיגול ונותר פקע ליה איסור קדשים כו' ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו דהא ודאי ליתא דבכריתות מסקינן להדיא בגמרא דבנותר שייך נמי איסור הקדש וחייב אשם מעילות אי אית ביה ש"פ אלא דאפ"ה לא שמעינן לה דאינה מקודשת מההיא דהמקדש בחלקו דהתם טעמא אחרינא הוא דמשלחן גבוה זכי ליה רחמנא כדדרשינן לעיל מקרא דומיא דאשם לאכילה וזה לא שייך בפגול ונותר אלא מטעמא דאיסור הנאה קשיא להו דה"ל למיתני דאינה מקודשת ושייך בהו נמי דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת כגון פגול ונותר דשלמים דפקע קדושת' לאחר זריקה וזה בכוונת' ודו"ק:

בא"ד והא דלא חשיב חמץ בפסח משום דסבר כר"י הגלילי כו' עכ"ל. והא דלא כתבו בפשיטות דבפלוגתא לא קא מיירי היינו משום דבשר וחלב וחולין שנשחטו בעזרה נמי פלוגתא דתנאי היא לקמן לכך הוצרכו לידחק דס"ל כר"י הגלילי מיהו נראה דלא הוצרכו לכל זה אלא לתירוצם הראשון שכתבו כאן דמקדש בערלה איירי דשלא כדרך הנאתן אינו ש"פ ולתירוצם השני מצינן למימר דתנא דמתניתין בכל הני דקחשיב לא אתא לאשמעינן אלא הא מילתא גופא דאף ע"ג דש"פ שלא כדרך הנאתן אפ"ה אינה מקודשת מהטעם שכתבו משא"כ בחמץ בפסח לא שייך הא מילתא דהא אסור להשהותו ועבר בבל יראה ובל ימצא ואין לו ביעור אלא שריפה דילפינן מנותר דכתיב באש תשרף ובהכי ניחא נמי דלא קתני פיגול ונותר כיון דמילתא דפשיטא היא דאסור אף שלא כדרך הנאתו דכתיב באש תשרפו ואף דמלשון התוס' בפ' כל שעה דף כ"ד משמע דחמץ בפסח נמי שרי שלא כדרך הנאתו ע"כ צ"ל דהתם ע"כ לאחר פסח איירי דלא שייך בל יראה והכא לא בעי למיתני חמץ שעבר עליו הפסח כיון דלא מיתסר אלא משום קנסא מדרבנן כן נ"ל ודו"ק:

גמרא והא לא יאכל להיכא דסקלי' מיסקל וכדרבי אבהו כו' אף ע"ג דחזקיה נמי מודה בלא יאכל בני"רי מ"מ לחזקיה ע"כ לא איירי דסקלי' מיסקל דא"כ אמאי שני בלישנא למיכתב לא יאכל בני"רי לכתוב לא יאכל בחול"ס ואפ"ה ידעינן לאיסור הנאה לאכילה לא איצטריך לנבילה היא אבל לרבי אבהו דלא שני ליה בין לא יאכל בני"רי ובין לא יאכל בחו"לס מקשה שפיר ובחידושי לב"ק האריכתי ביישוב ל' הגמ' ובל' רש"י ז"ל ע"ש כי שם מקומו:

שם ולהנך תנאי למפקי להאי בעל השור נקי כו' הנאת עורו מנ"ל. נראה דהא דפסיקא לתלמודא דלכ"ע הנאת עורו אסור' היינו ממתניתין דהכא דקתני אינה מקודשת:

דף נז.

גמרא כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש. הא דלא פירש בקרא דואהבת את ה' אלקיך היינו משום דלענין האהבה שפיר הוי דריש לרבות ת"ח דנהי דבכל נפשך ובכלל מאדך לא שייך לגביה דהא קי"ל אבידתו ואבידת רבו אבידתו קודמת מ"מ בעיקר קרא דואהבת לחוד שייך שפיר לרבות ת"ח דאפילו בלב ואם מצינו להשוה כבודן לכבוד המקום כ"ש בת"ח דאבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודם משא"כ לענין מורא ס"ל דלא שייך כלל שום מורא למורא המקום וכנראה מפרש"י על שבא ר"ע ולימד לענין מורא נמי שייך לרבות ת"ח כדמצינו כל החולק על רבו כחולק על השכינה וכ"כ בתשובת מהרי"ל סי' א' ע"ש באריכות:

שם בעגלה ערופה מנ"ל אמרי דבי רבי ינאי כפרה כתיב בה כקדשים. ופרש"י ולא פרכינן אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין דאין משיבין על ההיקש עיין במהרש"ל ובמהרש"א ז"ל ולענ"ד דברי מהרש"ל ז"ל נכונים דבלא"ה קשיא לי נמי דלא שייך כלל האי פירכא דמה קודש תופס דמיו ויוצא לחולין דהא דכפרה כתיב בה כקדשים היינו קדושת זבח ולא אשכחן בהו דיוצאין חולין דאין נפדין תמימין אלא לכך כוונת רש"י דמ"מ כיון דאשכחן לאיסור מעילה בקדשים לאו משום איסורי הנאה הוא דהא קדשי בדק הבית נמי אית בהו מעילה ולאו משום חומר איסור הנאה נגעו בהן דהא כל איסורי הנאה אין להן היתר בפדיון והני תפסי דמיהן ויוצאין לחולין אע"כ דאיסור מעילה אינו אלא מגזירת הכתוב ולאו משום

איסור הנאה ע"ז מסיק שפיר דאפ"ה אין משיבין על ההיקש כן נ"ל אלא דאכתי קשיא לי בעיקר לישנא דאין משיבין על ההיקש דלכאורה האי כפרה כתיב בה כקדשים לאו היקשא הוא אלא כעין מה מצינו כדאמרינן בסמוך נאמר מכשיר ומכפר בפנים וא"כ שפיר משיבין על מדת מה מצינו ואפשר דלאו דוקא היקשא אלא ייתורא דקרא דכפר דרשינן ועדיף מהקישא דקרא אתי לאקושי לקדשים ואף על גב דכפר איצטריך לכמה דרשי אפשר דאפ"ה מייתר דכתיב נמי ונכפר להם הדם ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה כפרה כתיב בה כקדשים כו' תימה דבכריתות מפיק לה מוערפו שם שם תהא קבורתה עכ"ל. נראה דמפשטא דקרא לא שמעינן שפיר שם תהא קבורתה אלא שם תהא עריפתה אלא דסמכו אהא דילפינן עגלה ערופה ממת ובזה נתיישב לי מה שהקשה הריטב"א ז"ל בחידושיו סוגיות אהדדי דבפרק אין מעמידין ילפינן מת מעגלה ערופה והכי איתא נמי בפרק נגמר הדין וכתב שהן מהסוגיות המתחלפות ולמאי דפרישית אתי שפיר דודאי לענין עיקר מלתא דעגלה ערופה אסור בהנאה ילפינן עגלה ערופה ממת דשם תהא קבורתה ואסור מיהא לאחר עריפה כמו שתירצו התוספות כאן משא"כ בפרק נגמר הדין ובפרק אין מעמידין דאיירי לענין האורג בגד למת דמיתסר בהזמנה וכן בפרק אין מעמידין לענין תקרובת ע"א דמיתסר נמי בהזמנה משהכניסו לשם תקרובת ע"א הוצרך לומר דילפינן ע"א ממת ומת מעגלה ערופה ועגלה ערופה מדכתיב בה כפרה כקדשים והיינו מחיים כמ"ש התוספות כאן כן נ"ל נכון ודו"ק:

בא"ד ואי מוערפו כו' אבל מחיים לא להכי איצטריך כפרה עכ"ל. וכתב מהרש"ל ז"ל דאין זה התירוץ עיקר דלקמן משמע איפכא דעגלה ערופה ילפינן מציפורי מצורע כמ"ש התוספות לקמן ומהרש"א ז"ל כתב ע"ז שאין זה מוכרח דלקמן כתב כן אליבא דר"ל והכא אליבא דרבי יוחנן דליכא למילף עגלה מציפורי מצורע אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים דמסתמא אית ליה לרבי יוחנן הא דרבי ינאי רבי' דירידתה לנחל איתן אוסרתה עכ"ל. ובמחילה מכבוד תורתו דמהרש"א ז"ל דאשתמיטתיה ש"ס ערוך בחולין דף פ"ב דבהדיא מסקינן התם דאמר רבי יוחנן עגלה אינה משנה והיינו משום דלית ליה הא דאמר רבי ינאי ירידתה לנחל איתן אוסרתה ע"ש וכמו שאבאר עוד בסמוך בשמעתין ואדרבא היה נ"ל לפרש איפכא למה שהוצרכו התוספות לפרש תירוץ אחר דכפרה כתיב בה אינו לעיקר דרשה היינו משום דלרבי יוחנן ע"כ לית ליה האי דרשה דהא ס"ל דמחיים לא מיתסרא וא"כ לא ה"ל לתלמודא לאתויי דרשא דרבי ינאי דתליא בפלוגתא ולמיסבך עיקר דרשא דכתיב בעגלה גופא דהא לר"י לא איירי מתניתין דהכא אלא לאחר עריפה ועוד דהתוספות בפ' נגמר הדין כתבו דהלכה כר' יוחנן בהא ומקשו שם אמימרא דרבא אף שדבריהם שם לכאורה אינן מוכרחין דנהי דקי"ל הלכה כרבי יוחנן לגבי ר"ל מ"מ הכא משמיה דרבי ינאי אמר דהוי רבי' דר"י ומה"ט נראה שפסק הרמב"ם ז"ל כרבי ינאי וכמ"ש עוד בסמוך מ"מ הוי ניחא לי לפרש כן לדברי התוספות דהכא בתירוץ השני כשיטתם פ' נגמר הדין אלא דלפ"ז קשיא לי א"כ אמאי מייתי סתמא דתלמודא בסמוך בציפורי מצורע מנ"ל מדתנא דבי רבי ישמעאל דהא לכאורה רבי יוחנן לית ליה הא דתדר"י ולעתי ליישב אי"ה בסמוך ודו"ק:

בא"ד א"נ י"ל דהא דקאמר הכא לא עיקר דרשה היא דהא איצטריך לדרשא אחריתא כדאמרינן בפ"ק דחולין כו' אלא עיקר דרשא דהכא הוי מוערפו שם עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דלשיטת מהרש"ל מוערפו שם לחוד ודאי לא ידעינן איסור דקודם עריפה אלא דסמכו נמי אדרשא דמכפר מציפורי מצורע כפירושם בסמוך בד"ה תנאי היא ולפי מה שכתבתי מסברא דנפשאי דבזה התירוץ השני דהתוספות בעי לאוקמה כרבי יוחנן דלא מיתסר קודם עריפה א"כ א"ש כפשוטו דמוערפו שם לחוד ילפינן אלא דלשיטת מהרש"ל ז"ל ודאי קשיא לי בדברי התוספות במה שכתבו דאיצטריך לדרשא אחריתא בפ"ק דחולין דאכתי לכולהו מילתא מצינן למילף מהאי ילפותא דכפרה כתיב בה כקדשים לכל מילי הוי כקדשים וכיון דכ"ע אית להו ילפותא דכפרה כתיב בה לענין טריפות מיהא א"כ אמאי איצטריך וערפו שם דהא קודם עריפה ילפינן מקדשים ולאחר עריפה מציפורי מצורע משא"כ לפי השיטה שלי אתי שפיר דאדרבה מדכתיב וערפו שם אתא לגלויי דלא נילף מקדשים לאסרו קודם עריפה והיינו אליבא דרבי יוחנן ומש"ה מייתי תלמודא הכא ובפרק נגמר הדין ובפרק אין מעמידין האי ילפותא דכפרה כתיב בה שהיא דרשא פשוטה יותר דהא כ"ע מודו בה מיהא לענין טריפה וזה דרך הש"ס בכמה דוכתי כמ"ש התוספות בדוכתי טובא. ועוד היה נ"ל לפרש כוונת התוספות בדרך אחר לפי מ"ש לקמן בד"ה תנאי דילפינן קודם עריפה מציפורי מצורע אפ"ה איצטריך נמי הא דכפרה כתיב בה כקדשים דמהכא לא ידעינן דעגלה מיקרי מכפר כקדשים ומש"ה אית לן למילף מכפר ממכשיר כמו בקדשים אלא דאכתי לא הוי אתי שפיר דה"ל למימר כפרה כתיב בה וע"ז כתבו משום דבפ"ק דחולין מסיים בה האי לישנא דכקדשים מש"ה מייתי הכא נמי בהאי לישנא אלא דלשון התוספות לא משמע כן. ועי"ל דלהאי תירוצא דהתוספות כולה מילתא ילפינן מוערפו שם דהאי שם אהורידו אותו לנחל איתן כתיב ומשמע דמאחר שהורידו אין לו היתר אלא וערפו שם ושם תהא קבורתה כך נראה בעיני לפי שיטת התוספות בשמעתין דלא מייתי האי סוגיא דאמר רבי יוחנן בפרק אותו ואת בנו דעגלה ערופה אינה משנה אבל לפי הסוגיא דהתם א"כ אם נאמר דמוערפו שם לחוד ילפינן הוי דלא כרבי ינאי ודלא כרבי יוחנן ודוק היטב ובסמוך אבאר יותר:

גמרא בציפורי מצורע מנ"ל דתנא דבי ר"י נאמר מכשיר ומכפר כו' כבר הקשיתי לשאול אמאי מייתי סתמא דתלמודא האי ילפותא כיון דלרבי יוחנן דבסמוך לית ליה האי ילפותא כדמשמע בסמוך דמסקינן תנאי היא וא"כ רבי יוחנן דס"ל דמחיים לא מיתסר ע"כ לית ליה האי ילפותא ומסתמא הלכה כרבי יוחנן לגביה דר"ל וא"כ טפי ה"ל לאתויי מקרא דוזה אשר לא תאכלו וכ"ש דפרש"י דלר"י מתניתין לא איירי אלא בשחוטה דמשולחת מותרת מיהו נלע"ד דרבי יוחנן נמי אית ליה האי ילפותא דתנא דבי ר"י דמכשיר ממכפר אלא דר"י לשיטתיה דאמר בפרק אותו ואת בנו דעגלה ערופה אינה משנה וא"כ בתרווייהו לא מיתסרי מחיים ור"ל לשיטתיה דס"ל כרבי ינאי ולדידיה עגלה ערופה משנה כדמשמע בהדיא בפרק אותו ואת בנו והא דמסקינן בסמוך אליבא דר"ל תנאי היא היינו משום עליה דמותבינן בסמוך מדרבי שמעון ולר"ל עגלה ערופה משנה לר"ש ס"ל דשחיטה שאינה ראויה היא דמחיים אסור' ואפ"ה סובר בציפורי מצורע דלא מיתסר מחיים וא"כ ע"כ לית ליה הא דמכשיר ממכפר והאי משני ר"ל שפיר תנאי היא דכיון דתנא דבר"י יליף מכשיר ממכפר ועגלה ערופה ודאי אסורה מחיים כדאמר ר"ש גופא וחכמים דהתם לא פליגי וא"כ שפיר קאמר ר"ל דציפורי מצורע נמי אסירי מחיים אבל רבי יוחנן סובר דכ"ע אית להו הא דתנא דבר"י וילפינן מכשיר ממכפר וכיון דאשכחן דר"ש סובר דציפורי מצורע מחיים לא מיתסרי א"כ ע"כ דעגלה ערופה אינה משנה דאל"כ תיקשי דר"ש אדר"ש. ובזה נתיישב מה שהקשו התוספות בפרק אוא"ב אהא דקאמר ר"י עגלה ערופה אינה משנה ואמאי לא מוקי לה כתנאי ונדחקו שם לפרש שכך היתה קבלה בידם ולמאי דפרישית אתי שפיר דאדרבא לר"י לכ"ע ילפי מכשיר ממכפר דהא לא אשכחן שום תנא דפליג אדתנא דבר"י וכמו שאבאר עוד בסמוך ולפ"ז אתי שפיר דמייתי הכא הא דתנא דבר"י אליבא דכ"ע ומהכא ילפינן איסור הנאה בציפורי מצורע לר"י כדאית ליה ולר"ל כדאית ליה דמוזה אשר לא תאכלו לא שמעינן איסור הנאה כמו שמפרש בלשון התוספות בד"ה וזה אשר לא תאכלו כן נ"ל נכון ודוק היטב:

שם ר"ל אמר משעת לקיחה יליף מעגלה ערופה. לכאורה משמע מסוגיא דשמעתין דהיינו מדתנא דבי ר"י דיליף מכשיר ממכפר כדמסקינן תנאי היא מיהו בחולין פ' אותו ואת בנו מייתי הש"ס דר"ל יליף קיחה קיחה מעגלה ערופה וכתבו התוספות שם דלמסקנא דהכא לא קיימי הכי:

אמנם לענ"ד נראה דלמסקנא נמי איצטריך האי ג"ש דקיחה קיחה דאי בבנין אב דמכשיר ממכפר לא מצינו למילף לאסור בהנאה לאחר שחיטה דהא בעגלה ערופה כתיב מיעוטא הערופה דמינה ילפינן בפסחים דף כ"ג וביומא דף ס"ג ובדוכתי טובא דהערופה אין מידי אחרינא לא דאין לך דבר שנעשה מצותו ואסור בהנאה וא"כ מהאי מיעוטא הוי ממעטינן נמי ציפורי מצורע לאחר שחיטה משא"כ מקיחה קיחה ילפינן שפיר בג"ש דלא איצטריך אלא להא מילתא ואפ"ה איצטריך ר"ל לומר במסקנא דתנאי היא ומייתי מכשיר ממכפר לענין לאסור קודם שחיטה ולאפוקי מדר"ש דאף על גב דבעגלה אוסר בפ' אותו ואת בנו דלר"ל משנה היא ואפ"ה מתיר בציפורי מצורע קודם שחיטה דלא יליף מכשיר ממכפר וכיון דאיכא תנא דבי ר"י דיליף מכשיר ממכפר סבר ר"ל כוותיה כן נ"ל ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

שם אמר רבי ינאי גבול שמעתי בה ושכחתי ונסבין חבריא למימר ירידתה לנחל איתן אוסרת'. כבר כתבתי די"ל דמפשטא דקרא משמע להו הכי לחבריא דכתיב והורידו אותה אל נחל איתן וערפו שם דמשמע דמשהורידו אותה אין לה תקנה אלא וערפו שם ושם תהא קבורתה דאל"כ והורידו למאי אתא ניכתוב וערפו העגלה בנחל איתן. אבל לפירוש התוספות בסמוך בד"ה תנאי דעגלה ערופה גופא למיתסר מחיים ילפינן מציפורי מצורע א"כ תיקשי לר"ל ולר' ינאי וחבריה עגלה גופא תיתסר נמי משעת לקיחה כציפורי מצורע אי משום דמכפר כמכשיר ואי משום קיחה קיחה ומנ"ל דבעגלה איכא גבול אחרינא וצ"ע ליישב שיטת התוספות ודו"ק:

שם איתיביה ר"י לר"ל כל ציפור טהורה כו' ואי ס"ד דמחיים אסורה לאחר שחיטה מיבעיא. וליכא למימר כיון דאיצטריך לכתוב כל צפור טהורה להיתירא דמשולחת איצטריך נמי ליכתוב מיעוטא דזה דלא נירבו שחוטה נמי להיתירא מריבוי' דכל הא ליתא דהא ר"ל לקיחה לקיחה יליף כדפרישית מסוגיא דחולין והא משני ר"ל שפיר דאיצטריך מיעוטא דזה דאל"כ סד"א מידי דהוה אקדשים דשחיטה מתרת וא"כ לא הוי מוקמינן ג"ש דקיחה אלא לענין דמיתסר מחיים עד לאחר שחיטה ואף למאי דמסקינן אליבא דר"ל דיליף מכשיר ממכפר אפ"ה הוי איצטריך ג"ש דקיחה קיחה דמכשיר ממכפר לא הוי ילפינן כיון דאיכא מיעוטא דהערופה דמכשיר ממכפר לא מייתי ואע"ג דכתיב קיחה קיחה אכתי לא ידעינן איסורא דלאחר שחיטה דהא ממיעוטא דהערופה ילפינן לכל מילי דמיתסר מחיים קודם שנעשה מצותה שרי לאחר שנעשה מצותו משא"כ במילי דשרי קודם שנעשה מצותו לא שייך כ"כ בהאי מיעוטא דהערופה כדפרישית לעיל דף נ"ד גבי בגדי כהונה ע"ש וא"כ ממ"נ אין לאסור בשניהם אלא או קודם מצותו או לאח"כ וטפי שייך לאסור משעת לקיחה כפשטא דקרא וכמו בקדשים מש"ה איצטריכו לר"ל כולהו קראי כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה וזה אשר לא תאכלו וא"ת להך תנא איסור הנאה מנ"ל אליבא דחזקיה כו' עד סוף הדיבור ותירוצם דחוק. ולענ"ד לקושית התוספות לא שייך אפילו לרבי אבהו דיליף איסור הנאה בכל מקום מלא תאכל מ"מ האי וזה אשר לא תאכלו דכתיב בעופות טמאים ע"כ לא משמע איסור הנאה דהא עופות טמאים גופייהו שרו בהנאה לכ"ע כדאמרינן בפרק כל שעה דף כ"ג וא"כ אין לנו להחמיר במאי דאתא מריבויי' דוזה אשר לא תאכלו יותר מבמאי דאיירי בהו פשטא דקרא וכן מצאתי אח"כ בתוספתא דכריתות אלא דלמאי דפרישית לעיל אין מקום כלל לקושיא זו דאדרבה רבי יוחנן אית ליה הא דמכשיר כמכפר אליבא דכ"ע וא"כ ממילא אסור בהנאה בציפורי מצורע אלא דמחיים שרי רבי יוחנן בתרווייהו לטעמיה אזיל דאמר בפרק אותו ואת בנו עגלה ערופה אינה משנה כן נ"ל נכון והרשב"א ז"ל בחידושיו כתב ג"כ דר"י אית ליה נמי היקשא דמכשיר כמכפר אלא דס"ל דלא שייך האי היקשא מחיים וזה דוחק והתמיה קיימת עליו שלא הרגיש בסברא זו דר"י בעגלה ערופה נמי מתיר מחיים כדאיתא בהדיא בפרק אותו ואת בנו. ואי תיקשי כיון דר"י נמי יליף מכשיר ממכפר א"כ אדמקשה לר"ל מוזה אשר לא תאכלו ל"ל ליקשי לנפשיה הא ליתא שכבר כתבתי דודאי כיון דכתיב כל ציפור טהורה לרבות המשולחת להיתירא הוי מרבינן שחוטה נמי להיתירא דהא מכשיר ממכפר לא מייתי משא"כ לר"ל מקשה שפיר כיון דבג"ש דקיחה קיחה יליף כדפרישית מסוגיא דפ' אוא"ב ודו"ק:

גמרא איתיביה שחטה ונמצאת טריפה כו' ופרש"י דפסולה משום דכתיב חיות למעוטי טרפות ובפ' שילוח הקן מבואר דלא יליף מחיות למעוטי טרפות אלא למ"ד טריפה אינה חיה אבל למ"ד טריפה חיה לא ממעטינן מחיות אלא מחוסר אבר אבל טריפה ממעטינן מדילפינן מכשיר ממכפר ע"ש. ובזה היה נ"ל ליישב הא דלא משני ר"ל לרבי יוחנן תנאי היא כדמסיק בסוף דנהי דאקושיא דלעיל לא מצי לשנויי תנאי היא כיון דאותביה מקרא דוזה אשר לא תאכלו אבל בההיא דהכא קשה ולמאי דפרישית אתי שפיר דלא מצי לשנויי הכי דהא האי תנא ע"כ יליף מכשיר ממכפר דאל"כ מנ"ל לטריפות פוסל בהן ואפ"ה סובר דמחיים שרי ומש"ה איצטריך לשינויי' אחרינא כנ"ל ודו"ק:

שם ואי ס"ד דמחיים אסורה הראשונה אמאי מותרת בהנאה. ואף על גב דבקדשים שמתו אמרינן ליתנו מילי מעילה דבר תורה וכן היכא שנשחטו בפסול גמור כדאי' בריש מעילה מ"מ נראה דלא דמי לבקדשים כיון שעיקר איסורן אינן אלא קודם שנעשה מצותן דלאחר שנעשה מצותן מותרין וא"כ מה"ט בנמצא בהם פסול או שמתו דתו לא חזו למצותן שרי משא"כ בציפורי מצורע ועגלה דר"ל דמגזירת הכתוב היא דמיתסרו בין קודם שנעשה מצותו ובין לאחר שנעשה מצותו א"כ מקשה ר"י שפיר לר"ל משא"כ לר"י גופא כיון דשחיטה היא דאסרה לה היינו שחיטה ראויה דוקא וכה"ג יש לפרש בההיא דשחטה שלא כמצותה בסמוך:

תוספות בד"ה תנאי היא פי' בקונטר' כו' ובכריתות משמע דילפינן עגלה ממצורע כו' עכ"ל. ולא ידעתי מי הכריחם לכך דהתם נמי בפשיטות מצינן למימר דהא דקאמר תנאי היא דאשכחן מיהו שום תנא דאוסר בעגלה מחיים מדילפינן מצורע מעגלה ואי לאחר שחיטה לא איצטריך דמוזה אשר לא תאכלו נפקא דר"ל מצי סבר דלא תאכלו איסור הנאה משמע וכ"כ התוספות עצמן בכריתות ונחתו נמי להאי סברא שכתבתי לעיל דכיון דכתיב בעופות טמאים ע"כ לא איירי מאיסור הנאה ע"ש. מיהו למאי דפרישית לעיל נתיישב הכל דהא בכריתות גופא מייתי רב המנונא מעיקרא סייעתא למילתיה ממשנה דאוא"ב דסבר ר"ש דעגלה ערופה שחיטה שאינה ראויה וא"כ דסבר בעגלה ערופה משנה א"כ אמאי איצטריך הש"ס בכריתות למיהדר בתר תנא דבי ר"י לאוסר בעגלה ערופה ות"ל דאיכא ר"ש וחכמים דאוא"ב דאסרי להדיא אע"כ דאיצטריך לאהדורי אתנא דמתיר

כלמקשינן עליה בכריתות לקשיא רישא לסיפא וע"ז מסקינן התם שפיר תנאי היא ומייתי ברייתא דתנא דבי ר"י וא"כ יש לפרש לפ"ז לכ"ע ילפינן מכשיר ממכפר אלא דר"ש לחוד אוסר בעגלה ומתיר במצורע כדאיתא הכא מש"כ רב המנונא גופא סבר שפיר בעגלה כר"ש וה"ה לציפורי מצורע כר"ל דהכא דהאיכא מיהא תנא דיליף מכשיר ממכפר ומתניתין דכריתות דמתיר' בעגלה היינו משום דס"ל בציפורי מצורע כרבי שמעון והיינו כקושיא דרבי יוחנן דהכא דאי ס"ל מחייס אסירי אמאי איצטריך וזה אשר לא תאכלו ולית ליה שינוייא דר"ל וע"כ היינו טעמא דר"ש וסברי נמי תנא דסיפא דכריתות דעגלה נמי מותר קודם עריפה מהאי ילפותא דמכשיר כמכפר כן נ"ל נכון ודוק היטב. ובזה נתיישב ג"כ סוגיא דאוא"ב דמסקינן דרבי יוחנן הוא דאמר עגלה ערופה אינה משנה ולא ר"א ואמאי הדר ביה ממאי דאמר מעיקרא משמיה דר"ל דהא לר"ל נמי ע"כ עגלה ערופה אינה משנה דהא קשיא דרבי שמעון אדר"ש כדפרישית לעיל אליבא דר' יוחנן בהכרח ולמאי דפרישית אתי שפיר דלריש לקיש ע"כ עגלה ערופה משנה מדמסיק הכא תנאי היא ומייתי תנא דבי ר' ישמעאל והא אכתי מתנא דבי רבי ישמעאל לא מוכח מידי דהא איכא למימר דתרווייהו שרי קודם שחיטה ועריפה אע"כ משום דסבר ר"ל דעגלה ערופה משנה ומש"ה איהו סבר כר"ש בחדא בעגלה ובחד' כתנא דבר"י דיליף מכשיר ממכפר וזה כפתור ופרח ובזה נתיישב היטב פירוש הרמב"ם במשניות לשמעתין וכן בפסקיו ואין להאריך יותר:

דף נז:

רבא אמר לא אמרה תורה שלח לתקלה ופרש"י דקרא דלעיל למרבינן משולחת להתירא אסמכתא בעלמא היא. ונראה שלא הוצרך לפרש כך אלא אליבא דר"ל דאוסר במשולחת מחייס וא"כ ריבוי דכל צפור טהורה דלעיל לא אתמר אלא לאחר שילוח וא"כ ע"כ דאסמכתא בעלמא היא מש"כ לרבי יוחנן הא פרש"י לעיל דלגמרי מותרת המשולחת וא"כ ריבויי' דכל צפור טהורה איצטריך להתירה מחייס ואפשר דרש"י ז"ל סובר דלא שייך לומר דכל צפור טהורה איצטריך להיתרה מחייס כיון דבעמוד ושלח קאי אלא דממילא מותרת לרבי יוחנן אפילו מחייס כיון דמותרת לאחר שחיטה תו לית לן למיסרה כלל דלא הוי דומיא דעגלה ערופה ולא דומיא דשחוטה כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל מיהו לולי פירושו היה נראה דהא דאמר רבא לא אמרה תורה שלח לתקלה היינו אהא דמקשינן ואיפוך אנא דולאי מוקמינן טפי קראי בדלמי דבמשולחת שייך טפי קרא דהיתירא מש"כ אי לאו קרא דכל צפור הוי אסרינן תרווייהו מקרא דוזה אשר לא תאכלו או מעגלה ערופה ולא הוי סמכינן אהא סברא דשלח לתקלה דאפשר דקשור בה שום דבר לסימן ובלא"ה נמי לא שייך כ"כ הא דשלח לתקלה דלא אסר קרא אלא בודאי משולחת דמי שמכיר בה אבל ספיקא ודאי שרי דציפורי מצורע לא שכיחי וקי"ל כל דפריש מרובא פריש וכיוצא בזה מפרש הריטב"א ז"ל בחידושיו ועיין בתוס' פ' כל הבשר דף קט"ו:

שם בפטר חמור נימא מתניתין דלא כר"ש כו' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לאחר עריפה ול"ה. לפי מה דמפרש עולא התם בבכורות דף ט' לטעמא דרבי יהודא דאוסר בהנאה קודם עריפה משום דהקפידה תורה בשה א"כ לר"י גופא נמי לא אמרינן דאינה מקודשת אלא לאחר עריפה מש"כ קודם עריפה מקודשת במאי דביני ביני כדמסקינן התם דהיא אליבא דעולא אלא משום דאיכא אידך לישנא התם דר"י ור"ש בקרא פליגי ולפום האי לישנא לר"י אינה מקודשת כלל קודם עריפה ע"ש:

שם אי מה שלי בשלך ענוש כרת אף שלך בשלי כו' ויש לדקדק הא קי"ל דאין עונשין מן הדין ונ"ל ליישב דלכאורה פשטא דקרא דהתם איירי בחולין שנשחטו בעזרה דהא כתיב איש אשר ישחט שור או כשב במחנה משמע שנשחטו בעזרה וא"כ איירי מחולין שנשחטו בעזרה והא דכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו היינו שלא הביאו לשם קרבן כדכתיב להקריב קרבן אלא משום דלדבר הלמד מענינו הוא דכולה ענינא בקדשים כתיב כמו שפרש"י בחומש וא"כ שפיר אמרינן הכא דכיון דאשכחן נמי איסורא בחולין בעזרה לית לן לאפוקי קרא ממשמעותו ואיכא למימר דכרת אתרווייהו קאי מש"ה איצטריך מיעוטא כן נ"ל:

דף נח.

תוספות בד"ה אלמא חולין כו' וא"ת הא משמע דאיכא איסורא דרבנן דהכי משמע לישנא כו' עכ"ל. לכאורה מהאי לישנא גופא לא מוכח מידי דאיכא למימר דהא דקאמר לאו דאורייתא דמשמע מדרבנן אסור היינו לענין אכילה לחוד אסור מדרבנן כדאמרינן פרק כיסוי הדם דלמא אתא למיכל קדשים בחוץ אבל לענין הנאה אפילו מדרבנן שרי דלא שייך כ"כ לענין הנאה כדאשכחן בכמה דוכתי ואין לפרש דהתוספות סברי בפשיטות דבאכילה אסור מדאורייתא לכ"ע מקרא דכי ירחק ממך המקום וזבחת דמשמע מפשטא דקרא דאי אתה זובח בקירוב מקום הא ודאי ליתא דבהדיא אמרינן פרק כיסוי הדם אלא אי אמרת דרבנן דלמא אתא למיכל קדשים בחוץ א"כ משמע דלמ"ד דלאו דאורייתא אכילה נמי לאו דאורייתא לכך נראה דמה שכתבו דהכי משמע לישנא היינו מדאיצטריך לאתויי הכא בדברי המקשה האי דוכן חיה שנשחטה בעזרה משמע דהקושיא היא מאיסורי הנאה דלאו דאורייתא אלא מדרבנן דאי ס"ל דמדרבנן נמי שרי הוי מצי לאקשויי מהא דאמר ר"ש בהדיא ישרפו אלמא דאסור בהנאה כן נ"ל בכוונת התוספות ודו"ק ועיין בסמוך:

רש"י בד"ה ישרפו ולא סגי להו בקבורה כו' ולמה היא בשריפה ואפילו בקבורה עד סוף הדיבור. ונראה דלענין אכילה פשיטא ליה דאפילו בחיה איכא איסורא דרבנן דהא מדאורייתא ליכא למימר דפשיטא ליה כדפרישית בסמוך אע"כ כדפרישית ומה שהוצרך להאריך בזה ולפרש דא"א דאורייתא גזרינן חיה דבשריפה ולא בקבורה היינו משום דלישנא דגמרא פרק כיסוי הדם הכי משמע ליה ע"ש ובתוספות מיהו אכתי יש לי לדקדק דמשמע מפרש"י דשריפה חמורה מקבורה ובסוף מסכת תמורה משמע דכל הנקברין לא ישרפו משום דבשריפה אפרן מותר מש"כ בנקברין ולולי פרש"י ותוספות היה נ"ל לפרש סוגייא דהכא ודפ' כיסוי הדם בפשיטות דה"ק אי אמרת בשלמא דאורייתא בין איסור אכילה ובין איסור הנאה בין בבהמה בין בחיה מש"ה אתי שפיר נמי דשתיהן בשריפה דגזרינן חיה אטו בהמת פסולי המוקדשים ובבהמה כתיב באש תשרף וגזרינן חיה אטו בהמה כיון דשניהם אסורין בהנאה לא שייך לחלק ביניהם כלל דגזרינן הא אטו הא אלא אי אמרת מדרבנן א"כ עיקר איסורו אינו אלא משום פסולי המוקדשים דלא שייך אלא בבהמה לחוד א"כ מהיכא תיתי נאסר כלל בחיה וה"ל למישרי לגמרי אפילו באכילה כן נ"ל לולי פרש"י ותוספות לא פירשו כן ועדיין צ"ע ודו"ק:

פיסקא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת מנלן. נ"ל דעיקר הקושיא דנילף כולהו איסורי הנאה בק"ו משביעית דמותר' בהנאה ואפ"ה חל' קדושת שביעית על הדמים מכ"ש באיסורי הנאה ומכ"ש דמקשה שפיר טפי אהנך איסורי הנאה דכתיב בהו לא יאכל דמשמע לאסורי בכל הנאות המביא' לידי אכילה כדאיתא בפ' כל שעה וממילא דאיסור הנאה חל ג"כ על חילופיהן דאל"כ הנאה הבאה לידי אכל הוא והשתא אתי שפיר נמי הא דמקשינן בסמוך ונילף מיניה ולאו לענין דהאיסור חל על חילופיהן דלהכי לא איצטריך דבלא"ה ידעינן לה מסברא כדפרישית אלא לענין גוף האיסור עצמו שנאסר באיסורו לעולם כע"א ואהא משני שפיר דהוי ע"א ושביעית שני כתובים או דמקשה ונילף מיניה להנך איסורי הנאה דלא כתיב בהו לא יאכל דומיא דעכו"ם ושביעית כן נ"ל לכאורה אלא דבסמוך אבאר בענין אחר ודו"ק:

שם מדגלי רחמנא בע"א והיית חרם כמוהו מכלל דשאר איסורי הנאה שרי. וקשיא לי הא איצטריך האי קרא דוהיית חרם כמוהו לגופא כדאיתא במסכת ע"א דף נ"ד דלמ"ד חליפי חליפין אסורין יליף לה מהאי קרא ואי למ"ד חליפי חליפין מותרין הא מסקינן התם דיליף לה מדכתיב הוא ולא חליפי חליפין וא"כ אי לא הוי כתיב והיית חרם כמוהו ה"א דהוא ולא חליפין וליכא למימר דליסתוק לגמרי דא"כ הוי ילפינן חליפי חליפין לאיסורא בק"ו משביעית. וראיתי בספר עצמות יוסף שכתב בשם תוספות הרא"ש ז"ל דסוגיא דהכא ודאי קאי אליבא דמ"ד חליפי חליפין אסורין ובהכי אתי ליה שפיר הא דמקשינן בסמוך ונילף מיניה והיינו אף לענין חליפי חליפין ע"ש אלא דבעל עצמות יוסף הקשה על זה דא"א לומר כן דהא מסקינן התם דמ"ד חליפי חליפין אסורין ס"ל שני כתובין הבאין כא' מלמדין וא"כ היאך משנינן הכא אליביה דאין מלמדין. ולענ"ד משום הא לא איריא דהא דמסקינן התם דע"כ ס"ל מלמדין היינו לבתר דמסקינן הכא בשמעתין דהוא נמי מיעוטא למעט שאר איסורי הנאה ולא למדרש הוא ולא חליפי חליפין וממילא דכיון דע"כ איצטריך הוא למעט איסורי הנאה ולא ממעט לה בלא"ה משום שני כתובים ע"כ ס"ל דמלמדין מש"כ הכא דאכתי לא מסיק אדעתיה כלל דמיעוטא דהוא א"כ שפיר מצי סבר נמי האי מ"ד דחליפי חליפין אסורין וב' כתובים אין מלמדין כן נ"ל ביישוב שיטת תוספות הרא"ש. ואכתי איכא למידק א"כ מאי מקשה ונילף מיניה אפילו לענין חליפי חליפין ומאי ס"ד למילף מע"א דחמיר טובא כדאיתא פ' כל שעה דאסורה בהנאה אף במקום סכנה מיהו למאי דפרישית בסמוך אתי שפיר דגילוי מילתא בעלמא הוא ואקרא דלא יאכל סמיך:

אמנם לענ"ד השתא דאתינן להכי מצינן לפרש שפיר הסוגיא בפשיטות אף למ"ד חליפי חליפין מותרין דלמאי דלא אסיק אדעתא השתא כלל דמיעוטא דהוא ולא מענין שביעית מש"ה קאמר שפיר מעיקרא מדגלי קרא בע"א דחמיר דהאיסור חל על החליפין מכלל דבעלמא שרי ומקשה נמי שפיר ונילף מיניה דהא לא אייתר קרא דאיצטריך מיהא לגופא לגוף האיסור קאי באיסור וא"כ ממילא דה"ה נמי לשאר איסורין לחל על החליפין דגילוי מילתא בעלמא הוא דהוי בכלל לא יאכל ואהא משני שפיר דולאי קרא מייתר דהא איכא למילף ע"א משביעית וכמ"ש התוספות כן נ"ל ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם תרי מיעוטי כתיבי כו' ומהרש"ל ז"ל מחק הגירסא דתרי מיעוטי דבחדא סגי ע"ש. ולענ"ד נראה לקיים הגירסא ואיצטריך למימר תרי מיעוטי כתיבי למ"ד חליפי חליפין אסורין וא"כ ודאי בהאי מיעוטא דכתיב בע"א לא סגי דהו"א דלא ממעט אלא חליפי חליפין בשאר איסורין דלא נימא דגילוי מילתא בעלמא הוא לאסורי כדפרישית בל' המקשה משום הכי איצטריך נמי למיעוטא דהיא בשביעית והוא הדין איפכא דאי הוי כתיב מיעוטא דשביעית לחוד נמי לא הוי ממעט אלא חליפי חליפין ועוד דאי הוי כתיב מיעוטא דשביעית לחוד ולא בע"א הוה אמינא דבע"א גופא חליפי חליפין מותר' וקרא דוהיית חרם כמוהו לא איצטריך אלא לחליפין גופייהו בע"א כי היכי דלא נמעט נמי ממיעוטא דהיא דכתיב בשביעית מש"ה איצטריך נמי למיכתב מיעוטא דע"א והשתא ידעינן שפיר דוהיית חרם כמוהו אתא לאסור חליפי חליפין בע"א דאי ס"ל דמותרין ומיעוטא דכי חרם הוא היינו להתיר חליפין בשאר איסורין א"כ מיעוטא דהיא בשביעית למה לי כן נ"ל נכון ולקיים הגירסא דכי חרם הוא כדמשמע מל' סוגיא דע"א וכפרש"י שם ודלא כמו שנדחק מהרש"א ז"ל בלשון הגמרא דע"א והוא לגמרי דלא כפרש"י שם והנלע"ד כתבתי ומכ"ש לא"ש טפי לפי מה שפירשתי בתחלת הסוגיא דהנך איסורי הנאה דכתיב לא יאכל ס"ל טפי לאיסורא ומש"ה איצטריכו שפיר תרי מיעוטי דמחדא לא הוי ממעטינן אלא הנך דלא כתיב לא יאכל ואפ"ה צריכי מיעוטי דלא נילף בק"ו משביעית כן נ"ל ודוק היטב:

תוספות בד"ה ושני כתובים כו' וא"ת אכתי אי לא כתב ע"א כו' וי"ל מדכתיב כו' עד סוף הדיבור. עיין במהרש"ל ומהרש"א ולדברי שניהם נשארה קושיית התוספות במקומה למאן דאמר חליפי חליפין אסורין אמנם לענ"ד נראה דאדרבה למ"ד אסורין אי הוה ס"ל דאין מלמדין הוו שפיר שני כתובים דהא תרי קראי כתיבי בע"א והיית חרם כמוהו וכי חרם הוא וא"כ תרי קראי למה לי אי למיתסר ח"ח אף אי לא הוה כתיב אלא חד נמי הוי ידעינן שפיר דלח"ח אתא דאי לחליפין גרידא נילף בק"ו משביעית ומש"ה הוצרך לאסוקי שם בע"א דמ"ד אסורין ס"ל דמלמדין וא"כ אי הוה כתיב חד הו"א דאתא לחליפין גרידא ונלמד על שאר איסורי הנאה אתא ומיעוטא דהוא אדרבא הוי מוקי למעט ח"ח להתירא מש"ה איצטריכו כולהו קראי כן נ"ל נכון ובענין זה נ"ל לקיים ג"כ תירוץ התוס' בגירסת מהרש"ל ז"ל דמדכתיב כי חרם הוא הו"ל שני כתובים וכוונתן ג"כ דאע"ג דלמ"ד מותרין דריש התם הוא ולא ח"ח היינו לבתר דכתיב כי חרם יתירה למיהוי שני כתובים איצטריך למיכתב נמי הוא אבל כאן כתבו שפיר דאי לאו למיעבד שני כתובים לא ניכתוב כלל כי חרם ולא נצטריך הוא למעט ח"ח דממילא ידעינן דשרי דפשטא דקרא דוהיית חרם כמוהו לא משמע אלא פעם א' ומאן דאסר ח"ח מוהיית חרם כמוהו נמי לאו מפשטא יליף לה אלא משום דוהיית חרם כמוהו מיותר לגמרי כדפרישית כן נ"ל נכון וברור ליישב כל הסוגייא דהכא ודמס' ע"א דלא סתרי אהדדי אלא דעיקר פלוגתייהו בחליפי חליפין תליא בהא מילתא לחוד אי שני כתובין מלמדין או לא ודוק היטב ואין להאריך יותר:

דף נח:

מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר טובת הנאה ממון כו' והקשה מהרש"א ז"ל דא"כ אדמיפלגי בטבל ליפלגו בגונב תרומה גופא ולא ידענא מאי קשיא ליה דבפשיטות מצינן למימר דאתא לאשמעי' דלר' יוסי בר' יהודא אינו משלם אלא דמי חולין ממש משום דלית ליה דשמואל דחטה א' פוטרת את הכרי או דאית ליה דשמואל ואפ"ה ס"ל דקנסוהו רבנן לבע"ה דלא לשהייה לטיבליה ורבי נמי לא פליג עליה בהא אלא משום דס"ל דטובת הנאה ממון וק"ל:

רש"י בד"ה ה"ג לא דכ"ע כו' שאף מעשר ראשון לכהנים כו' עכ"ל. לעיל באוקימתא דמתני' לא הוצרך לפרש כן דבלא"ה איכא למימר לצדדין קתני ובמקדש במעשרות איירי שנפלו לו מבית אבי אמו לוי וק"ל:

בד"ה ואיבעית אימא כו' וטעמא דרבי משום דאית ליה דשמואל כו' עכ"ל. גם כאן כתב מהרש"א ז"ל דלעיל נמי הוי מצי לאוקמא מתני' בהכי כו' ע"ש ואף שתירץ יפה מ"מ אחר המחילה מכבוד תורתו תחלת דבריו לדברי שגגה הן דהא מתניתין המקדש בתרומה קתני משמע שכבר הפריש ותו לא שייך הא דשמואל כלל ואין לפרש כוונת מהרש"א ז"ל דמתני' איירי נמי בישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן דהא לקושטא דמילתא מוקמינן לעיל מתניתין בהכי וכדמסיק דע"כ ס"ל כמו שהורמו דמיין דאי לאו כמו שהורמו דמיין לא שייך כלל לשון המקדש בתרומה בכה"ג שטבל גמור הוא וזה ברור ודו"ק:

תוספות בד"ה מימיו מי מערה פי' בקונטרס מים סרוחים ובחנם דחק כו' עכ"ל. ולענ"ד דלישנא דמתניתין דייק ליה לרש"י ז"ל דלא הו"ל למיתני אלא מימיו ואפלו פסולין אע"כ דלישנא בזיזא נקיט לפי שעבר על דברי תורה מש"ה מימיו מים סרוחים כן נ"ל בכוונת לשון רש"י ז"ל:

סליק האיש מקדש

האומר פרק שלישי

משנה וכן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום כו' מקודשת לב'. וכתב הרא"ש ז"ל דיש מהמפרשים שדקדקו מדלא קתני אינה מקודשת לראשון אלמא דלא פקעי לגמרי קידושי הראשון שאם מת השני או גירשה חזרו וחלו קידושי ראשון ע"ש באריכות. ובאמת יש לתמוה על דקדוק זה דכיון דקתני מקודשת לשני ממילא ידעינן דאינה מקודשת לראשון ואי משום דאינה מקודשת לראשון הוי יותר רבותא לחומרא דאינה מקודשת ואינה צריכה ממנו גט וא"כ ליתני האי לחוד הא נמי ליתא דאדרבה עיקר רבותא דמתניתין דמקודשת לב' היא דבת ישראל לכהן תאכל בתרומה וא"כ כיון דאפילו אפי' היכא דארוס הראשון ישראל לקולא מקודשת לשני דאוכלת בתרומה ע"כ אפי' היכא דארוס הראשון ישראל ע"כ דאינה מקודשת כלל לראשון אלא לשני לגמרי ועוד דלמאי דקי"ל כר' יוחנן דאם לא בא אחר וקידשה חזרה בה אתי דיבור ומבטל דיבור א"כ לא מצי למיתני כלל אינה מקודשת לראשון דא"כ הוי דייקינן טעמא דפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר הא לאו הכי מקודשת לראשון והא ליתא:

ובאמת יש לתמוה על המפרשים שפסקו דאם מת השני חלו קידושי ראשון ומהיכא תיתי דנהי דאיכא למימר דלאחר שלשים כיון שנעשית פנויה חזרו קידושי ראשון למקומן מ"מ הרי חזרה בה האשה ועיין בלשון הרא"ש באריכות ובחידושי הרשב"א והר"ן ז"ל:

שם בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. ואע"ג דארוסה אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה היינו למשנה אחרונה אבל למשנה ראשונה אוכלת בהגעת זמן ולמשנה אחרונה נמי משכחת לה בקיבל מסר הלך א"נ דהא דקתני הכא מקודש' לב' היינו שאם נכנסה לחופ' ע"י קידושין הללו אוכלת בתרומה עיקר הרבותא דהוי קידושין מעליא וק"ל:

שם מעכשיו ולאחר שלשים כו' בת כהן לישראל כו'. ויש לדקדק היכי דמי אי איירי שהמארס הראשון נמי ישראל פשיטא דלא תאכל כיון ששניהם ישראלים ממ"נ נפסלה מתרומה ואי כשהראשון כהן והב' ישראל א"כ מאי איריא בת כהן דבבת ישראל נמי מצי למיתני האי בבא דמשום דמקודשת ואינה מקודשת לא תאכל ע"י קידושי הראשון שהוא כהן למאי דפרישית בסמוך דמתניתין איירי למשנה ראשונה ונהי בבבא דבת ישראל לכהן אע"ג דאיכא למיפרך כה"ג ממ"נ אם הראשון נמי כהן אמאי לא תאכל ואי כשהראשון ישראל מאי איריא בת ישראל לכהן אפילו בת כהן לכהן נמי אינה אוכלת ונפסלה מחמת ספק קידושי הראשון מ"מ אפשר לומר דלקושטא דמילתא אפילו שניהם כהנים נמי אינה אוכלת דלא מיקרי קנין כספו לשום א' מהם דבעינן כספו המיוחד לו ועוד כיון דלא חזיא ליה לביאה אפשר דאינו מאכיל דומיא דקידושי עבירה ביבמות דף נ"ז דפלוגתא דתנאי היא אלא בבא בתרייתא קשיא ויש ליישב וק"ל:

דף נט.

גמרא דאי תנא שלוחו ה"א שלוחו הוא דהוי רמאי כו' לכאורה משמע דהא דהוי רמאי שמעינן לה שפיר מלישנא דמתני' דקתני והלך משמע דהלך ברמאות והיינו דקשיא להו דקצת מפרשים מלוכתי טובא דקתני והלך ולא איירי ברמאות מיהו מלשון התוס' במסכתינו שכתבו דעיקר רבותא דמתניתין דמקודשת לשני היינו לאשמעינן דלא תימא דהא דקאמר לה הרי את מקודשת לי היינו לצורך משלחו ונ"ל דקס"ד למימר הכי משום דהוי רמאי אמרינן מסתמא בחזקת כשרות קאי דלא ליהוי רמאי וא"כ מגופא דמתניתין מוכח דהוי רמאי ודו"ק:

תוספות בד"ה עני המהפך בחררה כו' וקשה מהא דתנן פ"ק דמציעא כו' הרי היא שלו כו' עכ"ל. לא ידענא מאי קשיא להו דנהי דמיקרי רשע אפילו בכה"ג מ"מ ודאי אין מוציאין ממנו בדין ושפיר קתני התם זה שהחזיק בה זכה בה ויש ליישב קצת דמאי דמסקינן התם דמילתא נמי היא ראוי לומר דקמא קנה דארבע אמות של אדם קונין לו מדרבנן אלא שהם אמרו והם אמרו דכיון דנפל עליה גלי דעתיה דלא ניחא ליה דליקני אלא בנפילה והשתא קשיא להו כיון דאכתי נקרא רשע הוי להו לאוקמי אדינא דקמא קנה דלא שייך לומר גליא דעתיה דאדרבא מסתמא לא יזכה בה שום אדם כיון דנקרא רשע כן נ"ל ויותר נראה דעיקר קושייתם מהאי דפיאה דקתני מעבירין אותו משמע דלכתחלה עבדינן הכי ואגב גררא מייתי האי דפ"ק דמציעא משום דהתם מרמי להו אהדדי ובעיקר קושייתם כבר כתב הר"ן ז"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל דשאני פיאה דכולהו עניים מחזירין אחריה והדברים עתיקין ושיטת הפוסקים דיעות חלוקי' כדאיתא בח"מ סי' רל"ז ע"ש:

בא"ד ומכאן נראה לר"י שאסור למלמד להשכיר עצמו לבע"ה שיש לו מלמד אחר בביתו וכו' והקשה בספ' עצמות יוסף כיון דמדמה ליה לעני המהפך בחררה א"כ מאי איריא שהמלמד בביתו אפילו אם לא שכר עדיין אלא שמחזר כדי לשוכרו נמי הוי איסורא ונ"ל דשאני מלמד דאע"ג שמחזר להשכיר עצמו לבע"ה אפ"ה לא סמכא דעתיה שהרי אם ימצא מלמד יותר הגון ודאי יכול לחזור ואפי' מחוסר אמנה ליה ביה ואדרבה קנאת סופרים תרבה חכמה כדאיתא פרק לא יחפור ומהתם גופא מוכח דלא שייך כ"כ כה"ג משום עני המהפך בחררה דאפילו לכתחלה מסלקינן ליה היכא דאיכא דעדיף מיניה מיהו היכא שהוא כבר אצל הבע"ה ונתרצה עמו והאי מלמד בתרא לא עדיף מקמא בהא נראה להדיא דאיכא איסורא כן נ"ל:

גמרא איתיביה ר"י לר"ל ביטל אם עד שלא תרם כו' משמע לכאורה דלמאי דמדמה ר"י תרומה לקידושין א"כ בתרומה נמי אם אמר הרי זו תרומה לאחר שלשים יום יכול לחזור בו תוך שלשים דאתי דיבור ומבטל דיבור דמכיון דעדיין אין שם תרומה עליו עד לאחר שלשים אכתי לא מיקרי מעשה אלא דיבור גרידא דומיא דקידושין וקשיא לי דבמס' נדרים דף כ"ט אמרינן להדיא דאפילו לר"י דאמר הכא חוזרת אפ"ה מודה שהאומר הרי זו עולה לאחר שלשים יום אין יכול לחזור בו משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמיא ומשמע דה"ה לתרומה לפמ"ש שם הרא"ש ז"ל בפירושו דילפינן מדכתיב מוצא שפתיך תשמור והאי קרא בתרומה נמי איירי כדאיתא פ"ק דר"ה וכן משמע מלשון הר"ן ז"ל שם בנדרים ויותר מזה מצאתי להדיא שהתוס' ביבמות דף נ"ג כתבו בד"ה קנויה מעכשיו דהא דגבי פירות ערוגה זו תרומה לכשיתלשו לא בעינן מעכשיו היינו משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי ומדלא אמרינן האי טעמא דאמירה לגבוה לענין ביטול עד שלא תרם אלמא דהאי דיבורא של מינוי השליחות לא חשיב כמו דיבורא דלאחר שלשים וא"כ מאי מקשה ר"י לר"ל ויש ליישב דנהי דלענין אמירה לגבוה מפלגינן בינייהו היינו משום דבאומר לשליח צא ותרום כיון שלא הוברר חלק גבוה בהאי דיבורא לחוד מש"ה לית בה משום אמירה לגבוה כיון שהוברר חלק גבוה אבל לר"ל למאי דס"ד השתא דמחמת דיבור גרידא חשיב ליה ר"ל כמעשה לענין קידושין כיון שהדיבור חשיב כמעשה א"כ מקשה ר"י שפיר מהאי דביטול עד שלא תרם דאע"ג שהשליחות נגמר' בדיבור אפ"ה אתי דיבור ומבטל דיבור כן נ"ל ועיין מה שאכתוב בסמוך בזה בשיטת הרמב"ם ז"ל:

דף נט:

בד"ה מיד מחשבה כו' תימא ליפרוך נמי גבי תרומה לעיל כו'. ודאי פשיטא להו דדיבור דתרומה ממש חשיב כמעש' כיון שנגמר המעשה מיד ע"י הדיבור משא"כ דיבור של מינוי השליחות כיון שמחוסר מעשה יכול לבטל אלא לסברת המקשה דהכא דמקשה ממחשבה לטומאה אע"ג דמחשבה דהתם לא מיחסר מידי והו"ל כמעשה אע"כ דר"ל סובר דלר"י בכל ענין אמרינן דיבור מבטל דיבור וא"כ קשיא להו להתוס' דלסברא זו תיקשי לר"י מתרומה גופא וע"ז מתרצים דשאני טומאה דמיקרי נמי מחוסר מעשה והיינו קבלת הטומאה והשתא נמי א"ש דאיצטריך הש"ס לאתויי מקרא דכי יותן דרחמנא קריה מעשה ולא משני בפשיטות דשאני מחשבה לטומאה דחשיב כמעשה גמור כיון דלא מיחסר מידי משא"כ בלאחר שלשים שלא נגמר מעשה הדיבור בשעת הדיבור אע"כ דהתרצן נמי סובר דמחוסר מעשה קבלת הטומאה לא עדיף ממחוסר זמן ועיין במהרש"א:

גמרא איתיביה ר"י לר"ל תרם עד שלא ביטל כו' אמר רבא הב"ע כגון שקדם הבע"ה ותרם את כריו. ובירושלמי דתרומות מוקי לה בגוונא אחריתא כגון ששינה השליח אע"ג דלא הוי שינוי גמור שיתבטל השליחות על ידו ממילא מ"מ מהני לענין שיכול הבע"ה לבטל השליחות והרמב"ם ז"ל כתב להלכה בהל' תרומה כי האי אוקימתא דירושלמי וכבר תמהו עליו קמאי ובתראי דהא לא צריכינן להני אוקימתי דהכא ודירושלמי אלא לר"ל משא"כ למאי דקי"ל כר"י דאמר דבכל ענין לא אתי דיבור ומבטל דיבור ע"כ המשנה דתרומות כפשטא מיתוקמא. ולענ"ד יש ליישב שהרמב"ם ז"ל סובר דנהי דמסוגיא דשמעתין משמע דלר"י מיתוקמא כפשטא מ"מ כיון דמסקינן במס' נדרים דאפילו לר"י דאמר אתי דיבור ומבטל דיבור אפ"ה מודה בקדשים משום דאמירה לגבוה וכבר כתבתי דבכל אנפי שוין דבתרומה נמי שייך אמירה לגבוה א"כ הדרא מתניתין דביטול עד שלא תרם אפילו לר"י לא מיתוקמא כפשטא דלמאי דאמרינן ביטול עד שלא תרם אין תרומת השליח תרומה סוף סוף הו"ל תרומת השליח תרומה משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ומכיון שאמר הבע"ה שתרומת השליח תהיה תרומה לא מצי למיהדר ביה מהאי דיבורא וכמו שכתבתי לעיל פ' האיש מקדש דהכי משמע לישנא דמתני' דהאומר לשלוחו צא ושחוט הפסח וקתני אם שלהם נשחט ראשון משמע דאע"ג שהם קדמו ולקחו פסח אחר קודם ששחט השליח אפ"ה לא נתבטל' השליחות בכך אלא דוקא היכא שהבעלים שחטו כבר הפסח שלהם דתו לא שייך אמירה לגבוה וה"נ דכוותא לענין תרומה צריך לאוקמי אפילו לר"י שקדם הבע"ה ותרם כריו קודם השליח וממילא דתו לא שייך לומר שתרומת השליח תהיה תרומה משום אמירה לגבוה דאדרבה הבע"ה זריז ונשכר שקדם ותרם וממילא א"א לשליח לתרום דומיא דפסח ובירושלמי מוקי לה בגוונא אוחרי כגון שאמר תרום בצפונו והלך ותרם בדרומו דהשתא נמי לא שייך אמירה לגבוה כיון ששינה ולפי שהרמב"ם ז"ל סובר שיש יותר חילוק הדין באוקימתא דירושלמי מש"ה כתבו ועוד דעיקר דבריו נראה דלא מפרשינן המשנה כפשטא דהא ודאי אם אמר תרום לי בצפונו וביטל השליחות וא"כ תרם השליח נמי בצפונו כמו שאמר בע"ה ע"כ פשיטא דתרומתו תרומה משום אמירה לגבוה שכבר נקבע התרומה באותו צד ואם תרם הבע"ה אח"כ בדרומו לא מהני מידי ומה"ט אפשר דאפילו לא א"ל תרום בצפונו אלא בסתמא נמי ותרום אפ"ה שייך ביה אמירה לגבוה כיון דבמחשבת השליח תליא מילתא והרי נקבע מיהא התרומה במקום שחישב השליח לתרום ותו לא מצי הבע"ה למיהדר משום אמירה לגבוה ועוד יש לפרש דסוגיא דשמעתין דמקשה ר"י גופא לר"ל היינו נמי כסוגיא דנדרים וכשיטת הירושלמי והכי מותיב ר"י לר"ל בשלמא לדידי דדיבור מבטל דיבור בכל מקום אלא דבתרומה אין מבטלין משום אמירה לגבוה איכא לאוקמי מתניתין דתרומה כדאוקמא בירושלמי ששינה השליח קצת דאע"ג לא הוי שינוי גמור אם לא ביטל בע"ה השליחות מ"מ מהני מיהו האי שינוי כל דהו דתו לא שייך אמירה לגבוה וממילא הו"ל דיבור גרידא דמהני ביטול משא"כ לר"ל דחשיב דיבור של מינוי השליחות כמעשה גמור שאין יכול לחזור בו כדפרישית בטעמא דר"ל א"כ תיקשי מתניתין דתרומה דאי בששינה השליח שינוי גמור א"כ אפילו לא ביטלו בע"ה אמאי הוי תרומה ואי בשינוי כל דהו כדאוקמינן בירושלמי אכתי מאי מהני דהשליחות עדיין במקומו והדיבור של בטול לא מהני כלום דאין דיבור מבטל דיבור כנ"ל נכון בעזה"י ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל:

(קונטרס אחרון) פרק האומר דף נט ע"ב איתיביה ר"י לר"ל תרם עד שלא ביטל כו' אמר רבא הב"ע כשקדם בע"ה ותרם את כריו. ובירושלמי מוקי לה בגוונא אחריתי כששינה השליח כגון שאמר תרום בצפונו והלך ותרם בדרומו ופסק הרמב"ם ז"ל בה' תרומות כאוקימתא דירושלמי וכבר תמהו עליו קמאי ובתראי דהא לא צריכין להנך אוקימתי דש"ס דידן ובירושלמי אלא אליבא דר"ל משא"כ למאי דקי"ל כרבי יוחנן דאמר אתי דבור ומבטל דבור א"כ שפיר מיתוקם מתני' כפשטא וכתבתי ליישב ע"פ סוגיא דנדרים דף כ"ט דאפילו ר"י מודה דבקדשים לא אתי דבור ומבטל דבור משום דאמיר' לגבוה כמסירה להדיוט דמי וכבר כתבו התוס' בפרק האשה רבה דף נ"ג דאף בתרומה שייך הא מילתא דאמירה לגבוה וא"כ לר"י נמי צריך להנך אוקימתות כמ"ש בפנים באריכות:

שם תוספות בד"ה לא קידשה עצמה וחזרה בה מהו נראה לפרש כו' דאי אמרה לשליח אינה רוצה שתקדשני פשיטא דאינה מקודשת דאטו משום דאמרה כו' עכ"ל. וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב להדיא וחזרה בה בין בפני שליח ובין שלא בפניו עכ"ל ונ"ל דודאי אם חזרה בה לגמרי מהקידושין שאמרה שאינה רוצה להתקדש לזה כלל רש"י נמי מודה אלא למ"ש רש"י אפילו בפני השליח היינו שחזרה בה מהשליחות לחוד שאמרה שאינה רוצית בשליחותו ומש"ה סבר ר' דמקודשת דסוף סוף כיון דגליא דעתה שרוצית להתקדש לזה הו"ל כמו ארצויי ארצי קמיה דפ' האיש מקדש דף מ"ה שלמדו הפוסקים משם שאם גילה דעתו לפני השדכן והלך וקידשה לפלוני מקודשת אפילו בלא שליחות וה"נ דכוותיה ואף ע"ג לקמן דף ע"ט משמע להדיא שליחות היינו שעשתה שליח סתם שיקדשנה למי שירצה מ"מ אליבא דר"ל לא איירי בהכי כנ"ל. ועי"ל דלגמרי סבר ר"ל דאינה יכולה לחזור בה אפילו בפני השליח כיון דקי"ל בכל דוכתי דדיבורא לאו כלום הוא דאפשר דאין פיו ולבו שוין ולהפליג בדברים נתכוונו וה"נ דכוותיה ודוקא השליחות גופא גזירת הכתוב הוא דנגמר בדיבור כדאיתא לעיל בכולה סוגיא דר"פ האיש מקדש משא"כ לענין ביטול דיבורא לאו כלום הוא ואם רוצית לחזור באמת צריכה לבטל השליחות בפני ב"ד דוקא והכי איתא להדיא בירושלמי ר"פ השולח דר"ל מוקי למתניתין דהתם בפני ב"ד דוקא ע"ש:

שם בגמרא לרב מספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה הוי ופרש"י תנאה הוי אם לא אחזור בי תוך שלשים יום יהיו קידושין מעכשיו עכ"ל. נראה מזה דבדידיה תליא מילתא ולא בדידה דאף אם פשטה ידה וקיבלה

קידושין מאחר אפ"ה מקודשת לראשון ואע"ג דבריש' דמתניתין היכא שאמר התקדשי לי לאחר שלשים היא ג"כ יכולה לחזור בה שאני התם דכיון שאמר כן בפירוש היא ג"כ אדעתא דהכי קיבלה קידושין שלא יחולו כלל תוך שלשים משא"כ שאמר בפירוש מעכשיו ולאחר שלשים שהן שני דברים הסותרין וע"כ יש לנו לתלות או בתנאי או בחזרה וא"כ אי תלה בתנאי דלאחר שלשים מסתמא תלה בדעת עצמו ולא בדעת דידה דאל"כ איהי הו"ל לאתנויי כנ"ל ברור וכ"כ הבית שמואל בשם תשובת הרשב"א על שאני תמה על הבית חדש בא"ע סי' מ' שהקשה במעכשיו ולאחר שלשים ובא אחר וקידשה בתוך שלשים אמאי מספקא לן אי תנאה הוי קידושי ראשון ותיפוק ליה דאפילו אי תנאה הוי הרי חזרה בה מקדושי ראשון ומאי שנא מבבא דרישא דפשיטא לן דכיון שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר הו"ל חזרה גמורה ונדחק ליישב ובאמת שאין כאן צל קושיא כלל ומאי דקשיא ליה נמי להרשב"א ז"ל מהיכא תיתי ניתלי האי תנאה בחזרה שלא הזכיר כלל בדבריו ולא ניתלי כן בשאר תנאים אחרים נ"ל דשאני הכא כיון שאמר שני דברים הסותרין ואין הדבר דשלשים יום ולאחר מיתה תלוי במעשה דידיה ולא במעשה דידה א"כ אין לנו לפרש דבריו אלא בענין זה שתלה הדבר אם לא יחזור בו תוך שלשים או קודם שימות כן נ"ל נכון:

(קונטרס אחרון) שם בגמרא לרב מספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי ופרש"י תנאה הוי אם לא אחזור בי תוך ל' יום כו'. כתבתי דנראה מדבריו דבדידיה תליא מילתא והיינו דוקא בגוונא דהכא שאמר שני לשונות הסותרין א"כ מסתמא הוא פוסח על שתי סעיפים משא"כ ברישא דמתניתין שאמר סתם לאחר ל' שניהם יכולין לחזור בהם ובזה סרה תלונת הב"ח סי' מ' בא"ה כמ"ש בפנים:

שם לרב מספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה ולשמואל פשיטא ליה דתנאה הוי ובפלוגתא דהני תנאי כו'. לכאורה משמע דכל זה לישנא דסתמא דתלמודא הוא דמסיק הכי במילתא דרב ושמואל וקשיא לי דכיון דמייתי הש"ס בסמוך נמי מימרא דר"י דאמר דלאו קידושי ספק נינהו אלא דתפסי קידושין ע"י שיור כדמסקינן טעמא דר"י בהכי וכמו שפירשו רש"י ותוספות וכל המפרשים לפ"ז צריך לומר דר"י מפרש הכי לישנא דמתניתין דקתני מקודשת ואינה מקודשת דלאו קידושי ספק נינהו אלא דמקודשת קצת שהתחילו הקידושין ואינה מקודשת לגמרי אלא ששייר וא"כ לפ"ז מנא ליה לסתמא דתלמודא לג' מחלוקות בדבר דלמא רב גופא נמי כר"י ס"ל והיינו דקאמר מקודשת ואינה מקודשת לעולם דקידושין ע"י שיור נינהו לאפוקי משמואל דחול הוא דקאמר לעולם ולעולם דרב לגמרי כר"י ס"ל אם לא שנאמר דכל האי לישנא לאו סתמא דתלמודא מסיק אלא כולהו לישנא דרב יהודה הוא דמסיק לה אסיפא והכי שמיעא ליה לרב יהודה מיניה דרב גופא דמספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה או משום דר"י לא ס"ל כלל האי טעמא דר"י כדמשמע להדיא לקמן בשילהי מסקנא בדף הסמוך ע"ב דר"י ור"י פליגי בטעמא דמהיום ולאחר מיתה כמו שאבאר לקמן בעזה"י ועי"ל דודאי פשטא דלישנא דמקודשת ואינה מקודשת לא משמע כדר"י אלא הוי ספק קידושין ואי איתא דרב כר"י ס"ל הו"ל לפרושי כדפירש ר"י בלשון תופסין ועיין עוד לקמן במימרא דר"י ודו"ק:

שם ונימא רב הלכה כרבנן כו' צריכא דאי אמר כו'. והא דלא מהדר הש"ס לאוקמי באמת לרב ושמואל כ"א אליבא דכ"ע כסוגית הש"ס בכל דוכתא נראה משום דלקושטא דמילתא לא נראה לחלק בהנך סברות דודאי אי הוי אמרי' דהנך לישני דמעכשיו ולאחר שלשים יום ולישנא דמהיום ולאחר מיתה משמע שני לשונות משמע תנאי ומשמע חזרה שפיר הוי מצינן לחלק בהנך סברות דבקידושין דקרובה קאתי מסתמא לתנאה איכוון משא"כ בגיטין וה"ה להיפך באידך סברא אבל כיון דחזינן דמסיק אביי דלא אמרינן דמשמע תנאה ומשמע חזרה אלא דודאי חד לישנא משמע ואנן הוא דלא ידעינן א"כ תו לא שייך האי צריכותא והיינו נמי מימרא דאביי גופא דלא אמרינן דמשמע להאי תנאה ולהאי חזרה כיון דלא תליא בדעתא דידיה אלא דלדינא הוא דמספקא לן כיון שלא אמר בפירוש בלשון תנאי אם לא אחזור בי לא הוי תנאה דהו"ל דברים שבלב או דאפי' הכי הו"ל כתנאה כדפריסית ועיין עוד בסמוך:

רש"י בד"ה אבל הכא דיש קידושין לאחר שלשים יום כו' למאי הוי חזרה כו' שמא דעתו על אחרת וימלך כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דהא אפי' אי תנאה הוי נמי יכול לימלך ולחזור בו כמו שפרש"י לעיל דהיינו תנאה הוי אם לא אחזור בי תוך שלשים אלא דנראה דכוונת רש"י ז"ל היא כך דכל היכא שיש לנו שום סברא לומר דלא ניחא ליה לקדשה מעכשיו תו לא מספקא לן לומר דלמא תנאה הוי מדלא התנה בפירוש והו"ל כמו דברים שבלב ודוקא היכא דליכא שום סברא לומר שחזר בו לא אמרינן דחזרה הוי אע"כ לתנאה איכוון דלא הוי כמו דברים שבלב כיון שאין לו משמעות אחר' הו"ל כאילו התנה בפי' כדפריסית לעיל על קושיית הרשב"א ז"ל על שיטת רש"י כנ"ל ודו"ק:

דף ס.

גמרא עולא אמר ר"י אפילו מאה תופסין בה. עיין בלשון הרא"ש ז"ל שכתב דרבינו חננאל פסק כר"י דקי"ל הלכה כר"י נגד רב ושמואל והרי"ף ז"ל פסק כרב מהטעם שכתב הרא"ש ז"ל ע"ש ולענ"ד נראה להוסיף טעם לשבח בפסק הרי"ף ז"ל דמשמעתין גופא הוא מוכרע והיינו כדפריסית לעיל דע"כ סתמא דתלמודא לא סבירא ליה הא דר"י דאל"ה אמאי לא מפרשינן נמי הכי מילתא דרב גופא וכמו שדקדק ג"כ מהרש"א ז"ל כאן אע"כ דלא מיסתבר לתלמודא לפרש כן מילתא דרב כר"י ואביי גופא דמסיק הכא מילתא דר"י ומפרש אליביה דמהיום ולאחר מיתה היינו משום גזירה דמהיום אם מתי ואפ"ה קאמר לעיל אליבא דרב דאמצעית א"צ גט ולא ניחא ליה למימר דרב גופא כר"י ס"ל אע"כ דאביי גופא לא ס"ל כר"י כלל ועוד נ"ל דסוגיא דלקמן ע"ב דמקשה סתמא דתלמודא אדמיפלגי במהיום ולאחר מיתה ליפלגו בע"מ אלמא דטעמא דמהיום ולאחר מיתה לאו משום גזירה היא דאל"כ לא דמי כלל לע"מ אלא ע"כ כדרב דמספקא לן לישנא והיינו דמדמה לה לע"מ ועוד אבאר בזה לקמן אלא דאכתי קשה מה שהקשה הרא"ש ז"ל על לשון הרי"ף ז"ל שהשמיט למימרא דאביי לעיל דאמצעית אינה צריכה גט והא ליכא מאן דפליג עליה ועוד הביא הרא"ש ז"ל לשיטת הרמב"ם ז"ל שפסק להדיא דלא כאביי אלא שכולן צריכין גט מספק וכבר עמדו עליו שלימים וכן רבים שהרב המגיד הבין מדבריו שפסק כרב ודלא כאביי והר"ן ז"ל כתב שהרמב"ם ז"ל פסק כר"י אלא שתמה עליו במה שכתב דמקודשת מספק ולר"י תפסי קידושין ודאין וכתב שכן תמה עליו הרמב"ן ז"ל ע"ש:

אמנם לענ"ד לדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל עולות בקנה א' דמשמע להו הא דאמרינן לעיל דלרב מספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה היינו דרב יהודה תלמידו הוא דמסיק למילתא דרב משום דלא ס"ל הא דר"י כלל כדמשמע לקמן ע"ב וכמו שאבאר שם משא"כ השתא דאתינן לסברא דר"י דאמר שיורא הוי ממילא תו לית לן למימר דרב מספקא ליה אי חזרה הוי דא"כ ה"ל ג' מחלוקות בדבר דלשמואל פשיטא ליה דתנאה הוי ולא מספקא ליה בחזרה ולר"י הא ס"ל דשיורא הוי ולא חזרה מהיכא תיתי נאמר דרב חייש ללישנא דחזרה שלא נזכר כלל בדבריו אלא מקודשת ואינה מקודשת לעולם קאמר ולפ"ז נהי דלית לן למימר דרב סבירא ליה לגמרי כר"י והיינו כדפריסית דסתם לשון מקודשת ואינה מקודשת משמע לשון ספק קידושין על שהוצרך ר"י לפרש לשון תופסין בפירוש וא"כ סתמא דלישנא דרב ודאי ספיקא משמע אלא דאפ"ה מצינן למימר בפשיטות דרב ס"ל מקודשת ואינה מקודשת לעולם מספק והיינו דמספקא ליה אי תנאה הוי כשמואל או שיורא הוי כר"י וא"כ יפה כתב הרמב"ם ז"ל דכולן מקודשות מספק והיינו כשיטת הרי"ף רבו ז"ל והא דפסקו דלא כאביי היינו משום דאביי גופא לא קאמר לעיל אלא בלשון ולטעמא דרב שהוא לשון מיותר ומשמע מהאי לישנא דלאו להלכה אמר אביי הכי אלא אי איתא להאי טעמא דרב כדמסיק לה רב יהודה תלמידו למאי דלא משמע ליה מילתא דר' יוחנן כלל משא"כ אביי גופא דשקיל וטרי לקמן במילת' דר' יוחנן ומסיק לה א"כ מסתמא ניחא ליה לפרש מיהא מילתא דרב דמספקא ליה אי כשמואל או כר"י ואף על גב דלמאי דפריסית דהא דמסקינן לעיל דמספקא ליה לרב אי תנאה הוי או חזרה לאו סתמא דתלמודא מסיק לה אלא ר' יהודה גופא א"כ הדרא קושי' לדוכתא אמאי פסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כרב לגבי רבי יוחנן אלא דבזה יש לומר דסוגיא דיש נוחלין שהביא הרא"ש ז"ל משמע דלרב איירי דאף למאי דפריסי' דלרב מספקא ליה אי תנאה הוי או שיורא אפ"ה מקשה התם שפיר בכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה אמאי האב אינו יכול למכור האיכא לספוקי דלמא תנאה הוי כל זמן שלא יחזור בו קודם מיתה וא"כ כיון שחזר ומכר הרי חזר בו משא"כ אי הוה הלכה כר' יוחנן לא מקשה התם מידי דהא בגט מהיום ולאחר מיתה נמי פשיטא דשיורא הוי אלא דגזר אטו מהיום אם מתי כן נ"ל ועי"ל דהרי"ף והרמב"ם ז"ל סברי כיון דר' יוחנן גופא לא מסיק האי טעמא דודאי שיורא הוי אלא ר' משרשיא מסיק לה הכי ואצטריך לאוקי בטעמא דמהיום ולאחר מיתה מ"מ כיון דרב אסי גופא דקאמר משמיה דר' יוחנן נמי כעולא דאפילו מאה תופסין ואפ"ה קאמר רב אסי לקמן משמיה דר' יוחנן הכל מודים בעל מנת כאומר מעכשיו ולא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה א"כ משמע דטעמא דמהיום ולאחר מיתה הוי נמי משום ספיקא דלישנא ומש"ה קאמר שפיר ומייתי סייעתא נמי מברייתא דמנחלקו במהיום כו' משמע דבע"מ ליכא ספיקא דלישנא משא"כ אי הוי טעמא דר' יוחנן משום דודאי שיורא הוי ומשום גזירה א"כ אין זה ענין לע"מ כלל אף כי אוכלא לנא. וכבר כתבתי בזה בפירושי לגיטין ע"ש אע"כ דלר' אסי ולסתמא דתלמודא לקמן לא הוי טעמא דר"י משום דודאי שיורא אלא דמספקא ליה לר' יוחנן אי תנאה הוי או שיורא והיינו דקאמר לא נחלקו אלא במהיום דתרי לישני משמע הא בע"מ מודו וכמו שאבאר לקמן ואפ"ה קאמר שפיר ר' יוחנן לשון תופסין כיון דיש צד לומר שכולן תופסין אפילו מאה דשמא לשיורא נתכוונו ובאמת שכדברי אלה האחרונים מצאתי קצת בלשון הכסף משנה אלא שהוא כתב דלמסקנא דלקמן הוי טעמא דר' יוחנן נמי דמספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה ואפ"ה אף מאה תופסין דשמא להאי תנאה ולהאי חזרה וקשיא לי טובא בדבריו דא"כ מאי מקשה הש"ס אדאביי פשיטא הא ר' יוחנן פליג בהדיא אבל למאי דפריסית אתי שפיר דכיון דאביי גופא לא קאמר לעיל אלא לטעמא דאביי והיינו כדמסיק לה רב יהודה דמספקא ליה אי תנאה אי חזרה שפיר מקשה הש"ס פשיטא דמשמע ליה סברא פשוטה דליכא למימר להאי תנאה ולהאי חזרה משא"כ לר' יוחנן גופא אף למסקנא דמספקא ליה אי תנאה הוי או שיורא שפיר קאמר אף מאה תופסין והיינו מספק דשמא כולן לשיורא נתכוונו והיינו כמו שפסק הרמב"ם ז"ל כן נ"ל נכון בעזה"י ובסייעתא דשמיא ואין להאריך יותר ודוק היטב:

שם מתיב ר' חנינא מהיום ולאחר מיתה כו' אלא לר' יוחנן דאמר שיורא הוי כל גיטא דמשייר בה מידי כו'. והא ליכא למימר דאדרבא היא הנותנת דכיון דגיטא דמשייר ביה לאו כלום הוא מש"ה לא תלינן בשיורא משא"כ בקידושין הא ליתא דא"כ אמאי מספקא להו לרבנן דאינו גט דלמא חזרה הוי לכ"ש דאין לתלות בחזרה מה"ט גופא דהא אין גט לאחר מיתה ומאן דידע הא דגיטא דמשייר מידי לאו כלום הוא כ"ש דידע אין גט לאחר מיתה אע"כ דלא תליא בהכי מידי אלא בעיקר הלשון א"כ מקשה שפיר:

(קונטרס אחרון) דף ס גמרא עולא אר"י אפילו קלוסי מאה תופסין בה. כתבתי ליישב שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שפסקו כרב לגבי דרבי יוחנן. אמנם העליתי בארוכות מתוך סוגיא דשמעתין ומתוך סוגיא דלקמן בסמוך ע"ב דלפי מסקנת הש"ס לא פליגי רב ורבי יוחנן כלל אלא לתרווייהו מספקא להו אי תנאה הוי אי שיורא הוי ובזה נתיישבו כמה קושיות ואתי שפיר נמי במה שפסקו דלא כמימרא דאביי:

תוספות בד"ה כל גיטא דמשייר בה כו' פירש בקונטרס כו' ולא נהירא דא"כ תיקשי ליה מקידושין גופייהו כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאי פסיקא להו דשייך הקישא דהווייה ליציאה בכה"ג על ידי שיור והא בר"פ המגרש מיבעיא ליה לרבי אבא אי אמרינן נהי דגט ע"י שיור פסול לכריתות בעינן מ"מ בקידושין בקנין כל דהו סגי או דלמא ויצאה והיתה ואע"ג דהדר פשטה מויצאה והיתה מ"מ לא מצי לאקשויי הכא עליה דר' יוחנן דלמא לית ליה הך פשיטותא דר' אבא ועוד דהתם נמי מחלוקת הפוסקים היא אי הלכה כר' אבא או לא מדאמר אביי שם את"ל איתא דר' אבא מיהו לפי סוגיא דהתם בלא"ה אדרבא נראין דברי התוספות דהכא מוכרחין כיון דר' אלעזר מכשיר התם גט שאמר חוץ מפלוני אלמא דאף ע"י שיור מיקרי כריתות א"כ מאי מקשה הכא אדר' יוחנן מהאי ברייתא דמני מוקי לה כר"א כי היכי דמוקי לה אליבא דשמואל דלא כהלכתא אע"כ דהאי שיור דהכא גרע טפי כיון שאינו נגמר אלא לאחר מיתתו כדמתרצי התוס' ומ"מ אין בזה קושיא על פירוש הקונטרס כדפריסית ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש בחידושי פ' המגרש דר' יוחנן לשיטתיה דע"כ לא מקיש הווייה ליציאה בכה"ג משום דלר"י לא אשכחן אשת שני מתים דאורייתא אלא בכה"ג ועי"ל דהא דמסקינן בפ' המגרש לאיתקש הווייה ליציאה בכה"ג לענין שיור היינו דוקא בקידושי שטר דלא ילפינן לה אלא מגיטין והכי נמי משמע בשמעתין בירושלמי ועיין בחידושי הרשב"א והר"ן והריטב"א ז"ל משא"כ בקידושי כסף דאיירי בשמעתין סובר רש"י ז"ל דהוי קידושין ע"י שיור כן נ"ל בשיטת רש"י ז"ל ואין להאריך יותר ודו"ק:

גמרא אלא אמר אביי התם טעמא מאי גזירה משום מהיום אם מתי כו' ויש לדקדק דאכתי קשה אדרבי יוחנן מדרבי דאמר כזה גט אלמא דס"ל דלאו לשון שיור הוא דאל"כ לא הוי מהני מידי וא"ל הא לא אשכחן דפליגי רבנן עליה דרבי בהא דלאו שיורא הוא אלא אלא יש לומר כיון דר' יוחנן פשיטא ליה דאין לספק כלל בלשון חזרה דמילתא דלא שכיח שיחזור בו תוך כ"ד ועוד דבקידושין תכ"ד נמי לאו כדיבור דמי לענין חזרה גמורה כדפריסית וא"כ ע"כ הא דקאמרי רבנן במהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט היינו משום דשיורא הוי ומשום גזירה כן נ"ל:

משנה האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאתן לך מאתים זוז כו' ופרש"י הרי את מקודשת לי בפרוטה זו ע"מ שאתן כו'. ולכאורה שזה סותר למה שפרש"י גופא בסמוך בד"ה לר' יהודה הוי קידושין שהרי הראשון לא נתכוון לקדשה בפרוטה אלא במאתים זוז כו' ויראה מזה לכוונת רש"י בסמוך הוא כפירוש מהרש"א ז"ל דלא נתכוון לגמור הקידושין בפרוטה זו אלא לכשיתן מאתים זוז וק"ל:

גמרא איתמר רב הונא אמר והוא יתן רב יהודה אומר לכשיתן. כבר פירשתי סוגיא זו בתכלית הארוכות בחידושי גיטין פרק מי שאחזו וכאן לא באתי אלא בשביל דברים שנתחדשו מתוך סוגיא דשמעתין ופרש"י ותוס' ותחלה אבאר דקשיא לי טובא במילתא דרב יהודה חדא דלדידיה הך בבא דרישא דמתניתין משנה שאינה צריכה היא דפשיטא שאם נתקיים התנאי מקודשת ואם לא נתקיים אינה מקודשת ובשלמא לרב הונא הא גופא קמ"ל דמקודשת מעכשיו לאלתר ובלבד שיתן בסוף ותו קמ"ל דלאחר לא

תינשא על שיתן לשמא לא יתקיים התנאי ומכ"ש דא"ש טובא לפמ"ש הרמב"ם והגאונים ז"ל לר"ה דס"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי אין צריך לכפול התנאי ולא להקדים התנאי קודם למעשה וא"כ כולהו שמעינן לה ממתניתין משא"כ לרב יהודה קשיא לדידיה ע"כ איירי מתניתין בדכפליה לתנאי והקדים התנאי למעשה ולישנא דמתניתין לאו דוקא וכמו שפירשו רוב הפוסקים דלא ס"ל הא להרמב"ם והגאונים אלא דאף במעכשיו נמי צריך לכפול ולהקדים וא"כ מאי קמ"ל דהא ודאי ליכא למימר דמתני' הא גופא אתא לאשמעינן דאינה מקודשת מעכשיו אלא לכשיתן הא ודאי ליתא דהא לישנא דמתניתין אדרבא הוא ממש כלישנא דר' הונא אלא דאפי' הכי מפרש לה ר' יהודה מסברא דנפשיה לכשיתן. ומכ"ש דקשה יותר לפי מאי דמשמע לכאורה מלשון התוספות לקמן בד"ה איכא בינייהו דלר"י גופא מספקא ליה בלישנא דע"מ אי הוי לכשיתן או לכשתתן והא גופא מנא לן דלמא לתנא דמתניתין נמי פשיטא ליה בשלמא אי אמרינן דלר"י פשיטא ליה דלשון ע"מ הוי לכשתתן ולא מעכשיו הוי אתי שפיר משא"כ לפירוש התוספות דמספקא ליה לדידיה גופא דיש שום סברא לומר דהוי כמעכשיו א"כ מי הכריחו להוציא לשון המשנה ממשמעותו ולומר דמספקא ליה לתנא דמתניתין. מיהו בהא מצינן למימר דר' יהודה סובר דודאי לשון ע"מ תרי לישני משמע וכן נ"ל פשוט מדאמרינן לקמן אפלוגתא דר"ה ור"י צריכי אי אשמעינן בקידושין הו"א משום דלקרובה אתי ואי ס"ל דחד לישנא משמע לא שייך האי צריכותא דאין לנו אלא כמו שאמר אע"כ דתרי לישני משמע וא"כ דמי לגמרי למעכשיו ולאחר שלשים או למהיום ולאחר מיתה ומשמע ליה נמי דהא דקתני רישא במתני לעיל מקודשת ואינה מקודשת היינו לעולם כרב דמספקא ליה וא"כ מסתמא לא עדיף לשון ע"מ מאומר מעכשיו ולאחר שלשים וע"כ ה"נ ספיקא הוי ואי תיקשי א"כ מאי שנא דברישא דמתני' קתני בהדיא מקודשת ואינה מקודשת והכא קתני מקודשת סתמא משום הא לא איריא דברישא דקתני והלך אחר וקידשה תוך שלשים שפיר שייך למיתני לשון מקודשת ואינה מקודשת לעולם הויא בספק שניהם וצריכה גט משניהם וכן לענין תרומה דקתני בהדיא משא"כ בהך מתניתין דהכא שפיר שייך למתני לשון מקודשת דהא ודאי לכשיתן קודם שפשטה ידה לקבל קידושין מאחר הו"ל קידושין גמורים ומעכשיו מיהו נמי הוי מקודשת לפירוש התוספות מספק ואף ע"ג דבפר' מי שאחזו נמי יש לדקדק כן דבמתניתין דמהיום ולאחר מיתה קתני בלשון גט ואינו גט ובאידך מתניתין דסיפא דהרי את מגורשת ע"מ שתתן מאתים זוז קתני סתמא הרי זו מגורשת ולא קתני גט ואינו גט והתם לא שייך האי תירוצא דפרישית הכא אלא דמשום הא נמי לא איריא דודאי במתניתין דמהיום אם מתי דלא שייך כלל ענין זה הגט אלא שתפטור לאחר מיתה מזיקת היבם שפיר שייך למיתני גט ואינו גט שזה עיקר הדין חולצת ולא מתייבמת משא"כ באידך מתני' דע"מ שתתן מאתים זוז דלא נחית כלל לענין אם מת המגרש ודיני ייבום אלא לעיקר דין הגט ושפיר שייך למיתני ה"ז מגורשת דהא לכשתתן הוי מגורשת גמורה וממילא לפירוש התוספות מעכשיו לאלתר הו"ל ספק והיינו כדפרישית דפשיטא ליה לר"י דלשון ע"מ לא עדיף מלשון מעכשיו ולאחר ל' או מהיום ולאחר מיתה בגיטין ואפשר דגרע ע"מ מהנך לישני כמו שאבאר בעזה"י לקמן בשמעתין גבי דמיפלגי במהיום ליפלגו בע"מ דהיינו נמי כדפרישית אבל קמייתא ודאי קשה דמשנה שאינה צריכה היא ובשלמא במתני' דפרק מי שאחזו איכא למימר דאתי לאשמעינן מיהא בפשיטות דלאחר לא תנשא על שתתן דהכי הוא דבין לרב הונא בין לר"י שייך בלישנא דמתניתין ותתן משא"כ הכא בשמעתין לא שייך לפרש כן לכך היה נ"ל לפרש דבאמת הא דר' יהודה בשמעתין לאו אלישנא דמתניתין גופא קאי דהא למסקנא רב יהודה גופא מודה לרבי ע"מ כמעכשיו דמי וא"כ שפיר מצינן לאוקמי מתני' כרבי אלא דפלוגתא דר"ה ור"י לדינא פליגי דר"י ס"ל כרבנן דלכשתתן ולפ"ז אתי שפיר טובא דבסוגיא דפרק מי שאחזו קאמרינן אמתניתין מאי ותתן רב הונא ורב יהודה כו' דמשמע דבפירושא דמתניתין פליגי דלר"י ע"כ מתניתין גופא איירי דלכשתתן דלא מצי מוקי לה כרבי דהא קתני רישא מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט והיינו דלא כרבי אע"כ דכולה מתניתין דהתם כרבנן ואפ"ה שייך לשון ותתן כדפרישית דלאחר לא תינשא על שתתן ומשנה צריכה היא אליבא דכ"ע לרבי והיא תתן ולרבנן לכשתתן משא"כ הכא לא מייתי תלמודא מעיקרא מאי והוא יתן משום דלישנא דמתניתין ע"כ לא איירי לכשיתן דא"כ משנה שאינה צריכה היא אע"כ דר"י מוקי לה כרבי ואע"ג דקתני רישא במעכשיו ולאחר שלשים מקודשת ואינה מקודשת אפשר דר' יהודה ס"ל כשמואל דמוקי לה כרבי ומפרש מקודשת ואינה מקודשת על שלשים כדמסיק ר' יהודה גופא לעיל אליבא דשמואל והיינו דקתני הכא בלשון איתמר משום דר"ה ור"י לאו בפירושא דמתניתין איירי אלא לעיקר דינא פליגי במימרא בעלמא כן נ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב:

רש"י בד"ה לר' יהודא הוי קידושי שני קידושין שהרי הראשון לא נתכוון כו' כבר כתבתי בזה בסמוך אמנם מאי דמשמע מל' רש"י כאן דקידושי שני ודאי קידושין משום דלר"י לא הוי קידושי ראשון כלל עד שיתן ממש ולקמן משמע מפרש"י דלר"י מספקא ליה בע"מ אי תנאה הוי או חזרה ויבואר לקמן בשמעתין:

דף ס:

בד"ה איכא בינייהו שנקרע הגט או שאבד כו' הא ליתא דהא אפילו לר"י נמי צריכה גט מספק כדאמר פרק מי שאחזו לכשתתן כו' עכ"ל. כך הנוסחא ישנה בתוספות אלא דמהרש"ל ז"ל בח"ש כתב דטעות סופר הוא והגיה בענין אחר ע"ש ומהרש"א ז"ל הגיה כדפירש ר"י בפ' מי שאחזו ומלבד מה שהוא דוחק להגיה הספרים ועוד כיון דכל הסוגיא דפ' מי שאחזו הוא ג"כ כשמעתין ככתבה וכלשונה ממש וכן ממה שהכריח ר"י לפרש כן איתא נמי בשמעתין א"כ לא הוו צריכי להזכיר ההיא דפ' מי שאחזו אלא סתמא ור"י מפרש:

אלא לבר מן דין תמה אני על לשון התוספות כאן דלאחר שכתבו דלר"י מספקא ליה ולא שייך האי איכא בינייהו וכמו שפירש מהרש"א ז"ל דבין לר"ה ובין לר"י צריכה גט מהשני וא"כ מה זה שכתבו אח"כ דלעיל נמי לא מצי לשנויי איכא בינייהו שנאבדו הקידושין כו' דהא לכ"ע אפילו נתאכלו המעות כו' עד סוף הדיבור ולמה הוצרכו לכך ותיפוק ליה דבלא"ה לא מצי למימר לעיל איכא בינייהו שנאבדו הקידושין מה"ט גופא שכתבו התוס' דכיון דלר"י מיהא מספקא ליה א"כ אפילו נאבדו הקידושין מ"מ צריכה מיהא גט מראשון מספק ולהתוספות ע"כ לא שני להו בין גט מספק או ודאי כמ"ש מהרש"א ז"ל ולדעתי התמיה קיימת מאד על מהרש"א ז"ל שלא הרגיש בזה ודוחק לומר דנ"מ לענין אם רוצה לקיימה אם צריך קידושין אחרים דא"כ בלא"ה ודאי משכחת לה דאיכא בינייהו טובא לענין בת ישראל לכהן אי אוכלת בתרומה והרבה כיוצא באלו אע"כ דלא בעי למימר הכא איכא בינייהו אלא לענין עיקר מילתא דאשת איש בגיטין וקידושין גופא לכך היה נלע"ד לקיים הנוסחא ישנה דמה שכתבו כדאמר פ' מי שאחזו לכשתתן היינו דהתם משמע דאפילו אם אמר בפירוש לכשתתן אפ"ה איכא לספוקי אי מגורשת מעכשיו כמ"ש התוס' להדיא בס"פ מי שאחזו דאפילו לכשתצא חמה מנרתקה נמי הוי גט ואינו גט לר' יוסי דאמר שזמנו של שטר מוכיח עליו וא"כ ה"נ כאומר מהיום ולכשתצא וה"ה גבי לכשתתן הוה ליה כאומר מהיום ולכשתתן ובכולה פירקין דפ' מי שאחזו בהכי רהטא דלכמה אמוראי הלכה כר' יוסי ולא אשכחן מאן דפליג בהדיא עיין שם בתוספות דף ע"ב ובגמרא שם דאפילו בע"מ פשיטא ליה לרבא דהלכה כר' יוסי ולר' הונא מספקא ליה. נמצינו למידין דבגיטין מיהו מידי ספיקא לא נפקא אפי' אמר לכשתתן בהדיא כ"ש הכא דאמר ע"מ וא"כ יפה כתבו התוספות דלא שייך בגיטין האי איכא בינייהו דלכ"ע בעי גט מספק משא"כ לענין קידושין דלא שייך ביה זמנו של שטר מוכיח דאין כותבין זמן בקידושין וכ"ש בקידשה בכסף א"כ הוצרכו לפרש כאן דלעיל נמי בקידושין ה"מ למימר דאיכא בינייהו כשנאבדו המעות דלר"ה הוי קידושין וצריכה גט ולר' יהודא לא הוי קידושין וא"צ גט אלא דאפ"ה לא קאמר האי איכא בינייהו משום דלכ"ע הוי קידושין אף אם נתאכלו המעות כיון דבתורת קידושין יהבינהו כן נ"ל נכון בעזה"י ובס"ד ובעיקר מילתא דזמנו של שטר מוכיח כבר הארכתי למעניתי בפרק מי שאחזו דף ע"ג ע"ש ודוק היטב. אמנם אם שגיתי בכוונת התוספות כיון שלא רמזו כלום מזמנו של שטר א"כ ע"כ צריך להגיה בדבריהם כפירוש מהרש"א ז"ל ולפרש דמה שכתבו דהמ"ל איכא בינייהו לנאבדו הקידושין היינו לענין דלר' יהודא צריכה קידושין אחרים ודו"ק:

גמרא מיתיבי ה"ז גיטך ע"מ שתתני כו' אע"פ שנקרע הגט או שאבד ה"ז מגורשת כו' ועוד תניא כו' ולכאורה יש לדקדק דה"ל כיהול' ועוד דקרא דכיון דבברייתא קמייתא תניא בהדיא דנקרע הגט ה"ז מגורשת דה"ל ממש איפכא מדר' יהודא מאי מקשו בתר הכי מאידך ברייתא דלא מקשו אלא מדיוקא והא נמי לא פסיקא כמו שהקשו בתוספות בד"ה אבל אמנם כן אחר בינותי בספרים עיינתי בתוספת' דפ' מי שאחזו וראיתי דהנך תרתי ברייתות דמייתי הש"ס הכא כהדדי מיתניין דמעיקרא ברישא מיתנייא האי בבא דזקוקה ליבם דפליגי רשב"ג ורבנן ובתר הכי תנא סיפא האי בבא דנקרע הגט או אבד ה"ז מגורשת וא"כ יש לתמוה דהכא מייתי להו איפכא ונלע"ד ליישב חדא מגו חדא דמרישא לא מצי לאקשויי מפלוגתא דרשב"ג ורבנן דאיכא לאידחי כמו שהקשו בתוספות מש"ה עיקר הקושיא ניחא ליה מסיפא דמייתי הכא דה"ל לגמרי דלא כר' יהודא אלא דאכתי הוי מצי לאידחי דההיא כרשב"ג דס"ל ע"כ ע"מ כמעכשיו דמי ור' יהודא כרבנן וכקושיית התוס' לטעמ' דרבנן לע"מ לאו כמעכשיו דמי ומש"ה קאמר ועוד תניא והיינו רישא דהך ברייתא גופא ומדלא פליגי רשב"ג ורבנן אלא ברישא ולא בסיפא ע"כ דבסיפא מודו רבנן דתנאה הוו וע"כ טעמייהו דפליגי ברישא היינו משום דס"ל לי ולא ליורשי דאלת"ה בבא דרישא מייתרא לגמרי דטפי ה"ל לאפלוגי בבבא דסיפא לחוד וממילא הוי ידעינן דפליגי נמי בנקרע או נאבד אע"כ דברישא פליגי בלי ולא ליורשי ובסיפא מודו כן נ"ל נכון ודוק היטב שבזה נתיישבה קושיית התוספות בד"ה אבל ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה אבל לכ"ע כו' וא"ת מאי מה מקשה לר"י כו' וי"ל דמשמע לגמ' כו' ולר' יהודה מגורשת מיהא מספק למפרע כו' עכ"ל. ולענ"ד אכתי מאי פסיקא ליה להמקשה להקשות ומנ"ל דלר"י מספקא ליה דהא בפרק מי שאחזו גופא לא מדייקו התוס' הא מילתא אלא מדר' יוחנן דמייתי הש"ס בסמוך דלא ליהוי סברות הפוכות וכיון דהכא לא אסיק אדעתיה הך מילתא דר' יוחנן א"כ מנ"ל להקשות לר"י מספקא ליה וכבר כתבתי בסמוך ליישב קושיית התוס' ובר מן דין נ"ל ליישב קושיית' בפשיטות דאי ס"ד דת"ק נמי מודה דלי ולא ליורשי ה"ל לרשב"ג למימר אלא נותנת ליורשיו ולמה לו להאריך לומר נותנת לאביו או לאחיו או לאחד מהקרובים כיון דת"ק נמי הוה מודה בהא ועוד דע"כ בדאיכא אחין איירי דהא לא נ"מ מידי אלא אי זקוקה ליבם וכן הקשה בחידושי ריטב"א ז"ל אע"כ דעיקר פלוגתא דרשב"ג ורבנן בלי ולא ליורשי וא"כ שפיר קאמר רשב"ג דלא מיבעיא לאביו שדעתו קרובה אצלו אלא אפילו באחיו ואפילו באחד משאר קרובים דלא קרבה דעתו כ"כ אפ"ה הוי בכלל לי אפילו ליורשי ואע"ג דהא לא נ"מ מידי אפ"ה אגב אורחא אשמעינן דבכולהו קרובים אמרינן לי וליורשי ונ"מ בנותן מתנה על מנת שתתן לי מאתים זוז דלתנא קמא לי ולא ליורשי מתנה בטלה ולרשב"ג לי אף ליורשי והמתנה קיימת כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ודוק היטב:

שם בגמרא אמר לך ר' יהודא ה"מ רבי היא דאמר ר"ה אמר רב כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ופליגי רבנן עלי' כו'. וקשיא לי טובא אטו ר' הונא אמר רב כיפי תלי לה דהא בלא"ה אשכחן תנאי טובא דס"ל ע"מ כמעכשיו דמי והכי ס"ל לרשב"ג בהדיא בהך ברייתא דאקשינן לר"י וא"כ התרץ צריך לאשכוחי שום תנא דס"ל דלאו כמעכשיו דמי ובהא לא מייתי מידי דאדרב' ר' ורשב"ג ות"ק דרשב"ג כולהו ס"ל דע"מ כמעכשיו דמי וכיון דלא אשכחן מאן דפליג בהדיא אפושי פלוגתא לא מפשינן. ונלע"ד ליישב דמאי דפרישית לעיל דרב יהודה ס"ל בפשיטות דלישנא דע"מ נהי דמשמע מעכשיו אפ"ה משמע נמי דלאחר שתתן וא"כ לא עדיף מאילו אמר מהיום ולאחר שתתן וא"כ רבי לטעמיה דבמהיום ולאחר מיתה דאף על גב דאמר שני לשונות בהדיא אפ"ה סבירא ליה בברייתא בסמוך ה"ז גט והוא הדין והוא הטעם בלשון ע"מ ולפ"ז כיון דאשכחן מיהא דפליגי רבנן עליה דרבי במהיום ולאחר מיתה דהוי גט ואינו גט ממילא דפליגי נמי בע"מ דשקולין הן לר' יהודה או אפשר דגרע מיניה כדמשמע בשמעתין וכמו שכתבתי בחידושי גיטין ע"ש אלא דכאן יש לפרש יותר דרב יהודה ממילתא דרב הונא גופא דייק לה מדאמר משמיה דרבי דכל האומר ע"מ כמעכשיו דמי ומשמע דשמיעא ליה לרב הונא האי מימרא דרבי כדמשמע לישנא דאמר רבי וא"כ אי ס"ל דע"מ עדיף מלשון מהיום ולאחר מאי איצטריך ליה לרבי למימרא באפי נפשה הא ממילא אתיא במכ"ש ממהיום ולאחר מיתה דקאמר רבי דה"ל גט אע"כ דע"מ גריע ממהיום ולאחר מיתה והתם אשמעינן רבותא דרבנן דאפ"ה הוי גט ואינו גט והכא אשמעינן רבי בהאי מימרא דאפילו בע"מ נמי לאלתר הוי גיטא וא"כ ממילא דלרבנן דהתם מספקא להו הכא נמי מיהא מספקא להו או לפשיטא להו דאידך גיסא דודאי לאו כמעכשיו דמי והדר הו"ל ספיקא לר' יהודה כן נ"ל נכון ודו"ק ובהכי אתי שפיר כל השקלא וטריא דשמעתין דהיינו נמי טעמא דרבי יוחנן דקאמר דהכל מודים באומר ע"מ כמעכשיו דמי דלא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה לאפוקי ממאי דסבר רב יהודה דמפלוגתא דמהיום ולאחר מיתה שמעינן נמי דפליגי בע"מ משא"כ ר' יוחנן לשיטתיה דבמהיום ולאחר מיתה נמי לאו משום ספיקא דלישנא פליגי אלא כדאמר ר' יוחנן לעיל דמהיום ולאחר מיתה שיורא הוי לרבנן ומש"ה פליגי אדרבי דשיור בגט לא מהני לרש"י לגמרי ולהתוספות מיהא בשיור דלאחר מיתה כדאיתא לעיל בעמוד הקודם משא"כ בע"מ דלא שייך שיורא מודו רבנן לרבי דתנאה הוי כן נ"ל ואף דרש"י ז"ל כתב בהדיא כאן בד"ה לא נחלקו כלומר לא מספקא להו לרבנן אי תנאה או חזרה אלא במהיום ולאחר מיתה א"כ משמע לכאורה דטעמא דרבנן התם נמי משום ספיקא דתנאה או חזרה וזה אי אפשר דא"כ אמאי קאמר ר' יוחנן לעיל אפילו מאה תופסין בה הא מספיקא א"צ גט אלא מהראשון ומאחרון בלבד כדאמר אביי לעיל לטעמא דרב ומקשי סתמא דתלמודא פשיטא אע"כ לטעמא דר' יוחנן משום שיורא כדמסיק רב משרשי' בהדיא וכמו שכתב רש"י לעיל דלשון תופסין משמע הכי אע"כ דכאן לא דק רש"י בלישנא דספיקא דמהיום אלא לענין סוגייא דהכא דאיירי בע"מ וכוונת רש"י נמי דרבי אסי אמר רבי יוחנן היינו לאפוקי מסברא דרבי יהודה דמספיקא דמהיום ולאחר שמעינן לספיקא דעל מנת

לרבנן מספקא להו בתנאה או חזרה וקאמר ליתא דלא נחלקו כלל בספיקא דתנאה או חזרה אלא במהיום ולאחר מיתה לחול הוא דפליגי ומטעמא דמסקינן לעיל:

ויתכן יותר למאי דפרישית לעיל בעמוד הקודם בשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דלמסקנא דסוגייא דהכא נראה דטעמא דר' יוחנן לעיל דקאמר אפילו מאה תופסין בה היינו משום דמספקא ליה אי תנאה הוה או שיורא ולפ"ז שפיר קאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן דהכל מודים בע"מ דכמעכשיו דמי דמסתמא לעולם אמרינן שדעתו לגרש מיד וכ"ש בקידושין ולא נחלקו רבי ורבנן אלא במהיום ולאחר מיתה דלרבי תנאה הוי ולרבנן מספקא להו אי תנאה הוי או שיורא וכולה כדפרישית דלאפוקי מדר' יהודא דמספקא ליה שבדעתו שלא יחול אלא בסוף כן נ"ל נכון והיינו נמי דמקשינן לר' יהודא דאמיפלגי במהיום ליפלגי בע"מ ודוק היטב:

מיהו השתא דאתינן להכא דע"כ לשון רש"י ז"ל שכתב דמספקא ליה אי תנאה הוי או חזרה לאו דוקא דבלאו הכי לא שייך שפיר ספיקא דחזרה לענין ע"מ דמה לשון חזרה שייך כאן. ולפ"ז יש לי לפרש כולה סוגייא דשמעתין ברווחא דמאי דקאמר רב יהודא דע"מ שתתן היינו לכשתתן היינו נמי משום דשיורא הוי שדעתו שיחולו הקידושין והגירושין מיד ולא יגמרו עד שתתן ואין לתמוה בזה שהרי הרמב"ם ז"ל כתב להדיא דאפילו בכל תנאי דעלמא בלשון אם נמי מתחילין מיד ולא נגמרו עד שיתקיים התנאי וכמו שהארכתי בפ' מי שאחזו בסוגיא דשמעתין ביישוב דבריו והעליתי שם ג"כ דמסוגיא דידן יליף לה הרמב"ם ז"ל דאם לדידן כע"מ לר' יהודא ובכלהו הוי טעמא משום שיורא ומש"ה לא קאמר נמי בשמעתין דאיכא בינייהו בגיטין נמי כשפשטה ידה וקיבלה קידושין דלכ"ע צריכה גט וכן לאידך גיסא דלא מצי למימר דא"ב בנאבדו הקידושין. ויתכן יותר דעכ"פ מספקא ליה לר' יהודא בע"מ אי כמעכשיו דמי לגמרי או דשיורא הוי דמדמה לה למהיום ולאחר מיתה וכדפרישית לעיל דלמסקנא דהכא רב ור' יוחנן לעיל במעכשיו ולאחר שלשים בשיטה א' עומדין דמספקא להו אי תנאה או שיורא וא"כ רב יהודא ס"ל כרב וכר' יוחנן אלא דהכא בע"מ סבר ר' יהודא נמי דדמי למהיום ולאחר מית' דהוי ספיקא אי תנאה או שיורא וכיון דפליגי רבנן ור' במהיום ולאחר מיתה ה"ה דפליגי רבנן בע"מ וכדפרישית לעיל דהשתא תו לא צריכין לאוקמי טעמא דרבנן במהיום ולאחר מיתה משום גזירה אלא משום ספיקא דתנאה או שיורא ומשום דשיורא דלאחר מיתה בגט לא מהני מידי מש"ה הוי גט ואינו גט. וא"כ שפיר קאמר ר' אסי משמיה דר' יוחנן כיון דלא נחלקו בהאי פלוגתא דספיקא דתנאה או שיורא אלא במהיום ולאחר מיתה ע"כ דבע"מ מודו דלא מספקא לן בשיורא והיינו נמי דמקשינן בסמוך לר' יהודא דאמיפלגו במהיום ולאחר מיתה ליפלגו מע"מ והיינו נמי בהאי פלוגתא גופא אי תנאה הוי או שיורא כן נ"ל נכון בעזה"י לפי שיטת הרמב"ם ז"ל ולפי הסוגייא ודו"ק היטב. ועיין עוד בפ' מי שאחזו שפירשתי דאמיפלגי בענין אחר:

שם פיסקא ע"מ שאתן לך מכאן פשיטא כו' ע"מ שיש לי מאתים זוז כו' וניחוש שמא יש לו כו'. ולכאורה יש לדקדק דה"נ אמאי לא מקשה פשיטא כמו אבבא דמציעתא ונראה דהכא קמ"ל דדוקא אם יש לו מאתים זוז משלו מקודשת משא"כ אם יש לו והן משועבדות לבעל חוב אינה מקודשת וכן נראה לכאורה מל' הש"ע סי' ל"ח בהג"ה רמ"א דאבבא דע"מ שאראך כתב שאם הראה לה אע"פ שמשועבדות לב"ח מקודשת ומדלא כתב כן אבבא דע"מ שיש לי משמע דיש לי משמע שיש לו ממש וכיון שהן משועבדות לב"ח לא מיקרי יש לו אלא דמלשון הבית יוסף משמע דאהאי בבא דיש לו שייך האי דינא וצ"ע על לשון הג"ה רמ"א. אלא דמ"מ נראה דאתי אשמעינן דכל היכא שיש לו לא חיישינן שמא פקדון הן בידו משום דחזקה כל מה שביד האדם הוא שלו ומ"ה מקודשת בודאי כן נ"ל:

דף סא.

משנה ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי ב"ג וב"ר אינו תנאי. משמע בפשיטות דהא דמייתי הכא פלוגתא דר"מ ורחב"ג בפירקין היינו משום דלענין קידושין נמי שייך הך פלוגתא ואע"ג דבר"פ שבועת העדות מסקינן דדוקא בממונא בעי ר"מ ת"כ ולא באיסורא מ"מ הא מקשינן התם מסוטה דאיסורא ומשנינן דסוטה איסורא דאית בה ממונא הוא ופרש"י שם משום דמפסדת כתובתה וא"כ ממילא קידושין וגיטין נמי איסורא דאית בה ממון הוא וכ"כ בחידושי הריטב"א ז"ל בשמעתין אלא דאכתי איכא למידק למאי דלא אסיק אדעתא בס"פ שבועת העדות דסוטה איסורא דאית בה ממון הוא וקס"ד דאיסור גרידא הוא וא"כ גיטין וקידושין נמי איסור גרידא הוא ולפ"ז מאי מהדר לאקשויי מסוטה ומדרשא דחנקי דלא איירי בה ר"מ גופא אלא משקל' וטריא דשמעתין משני ר' תנחום הכי אליבא דר"מ משום הך קושייא גופא דקס"ד דאין לחלק בין איסור לממון דאי מפלגינן בינייהו לא הוצרך רבי תנחום לאפלוגי ר"מ ורחב"ג לענין הנקי או חנקי וטפי ה"ל לתלמודא להקשות בס"פ שבועת העדות ממתני' דהכא דאיירי ר"מ בהדיא לענין קידושין וה"נ אשכחן לר"מ בגיטין דף ע"ו בברייתא דהרי זה גיטך ע"מ שתשמשי את אבא שאם לא כפל תנאו לא הוי תנאי תו קשיא לי בשלמא לענין סוטה משני התם שפיר משום דאית בה נמי ממון מש"ה צריך לכופלו דאל"כ לא היה יכול להפסידה כתובתה משא"כ לענין גיטין וקידושין דקאמר ר"מ דהיכא דלא כפליה לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים לגמרי דבגיטין הוי גט גמור אע"ג שלא נתקיים וכן לענין קידושין לא תפסי קידושין לאחריני ומה טעם יש בזה להקל באיסור משום צד ממון שבה ומאי חזית לאזלת בתר צד איסור ועוד דהתוספות כתבו בכתובות פ' נערה דף מ"ו אהא דאמרי' התם וכ"ת נילף מינה ממונא מאיסור' לא ילפינן דהא דלא ילפינן קידושין לחול לענין איסורא מהפרת נדרים היינו משום דלא ילפינן איסורא גריד' מאיסור דאית ביה ממון וא"כ ה"נ איכא למימר איפכא דלית לן למילף ממונא דלית ביה איסורא מממון גריד' וזה יש ליישב דבאמת לרבי מאיר הנקי כתיב א"כ שפיר ילפינן גיטין וקידושין מסוטה גופא דכולהו איסורי דאית בהו ממון נינהו ועוד נ"ל דלתנאי ב"ג וב"ר גופא אית ביה איסור' דממונא דכמה מצות תלויין בחלוקת הארץ ולאחר ירושה וישיבה וא"כ אם לא קיימו ב"ג וב"ר התנאי היו צריכין לעשות חלוקה אחרת בכל א"י ובעבר הירדן גופא והיו פטורין מאותן המצות כן נ"ל ונכון הוא אבל הנך דמייתי ודאי קשיין טובא ועוד שהתוס' הקשו שם ס"פ שבועת העדות מכל הנך דמייתי לקמן בשמעתין אם בחוקותי תלכו ודאליעזר עבד אברהם ואם לא יתחטא ותירצו דכל הנך איסורי דאית בהו ממון הוא וזה דוחק ויותר קשיא לי דהא משמע בכולה סוגי' דגמ' וסוגי' הפוסקים ומלשון רש"י כאן דהיכא דלא כפליה לתנאי המעשה קיים אף אם לא נתקיים התנאי והיינו ע"כ דלא אתי דיבורא דתנאי ומבטל המעשה והוי כפטומי מילי בעלמא אם לא היכא שכפל וא"כ מאי מקשה הש"ס ס"פ שבועת העדות לרבי מאיר אדר"מ ותיפוק ליה דבשבוע' העדות דאיירי התם ר"מ ליכא שום מעשה ומש"ה אית ליה מכלל לאו אתה שומע הן כיון דלא שייך ביה לומר שהמעשה מבטל התנאי וכן בכל הנך דמייתי הש"ס התם שתויי יין וכיוצא לא שייך בהו לומר שהמעשה מבטל התנאי וכה"נ יש לדקדק בהנך תנאי דשקיל וטרי הש"ס בשמעתין מקראי טובא. והנלע"ד בזה דקושטא דמילתא הכי הוא דבלא"ה פשיטא ליה לר"מ טובא דהיכא דאיכא מעשה גמור כגון בגיטין וקידושין דהיכא דלא כפליה לתנאיה המעשה קיים דלא אתי דיבור ומבטל מעשה ואפילו תנאי כפול הי' מהראוי לומר מגו הסברא דלא מהני מש"ה גופא תדע דהא הכי קי"ל בחליצה דאפילו תנאי גמור בכל דינו לא מהני ביה מידי דלעולם המעשה קיים וכמו שפירשתי בטוב טעם בעזה"י בפ' המדיר דף ע"ד משום דה"ל מעשה רבא כיון שא"א לקיים המעשה ע"י שליח וא"כ מאן פליג לן בין מעשה רבא למעשה זוטא שאפשר לקיים ע"י שליח אי לאו משום דאשכחן דמהני תנאי כפול כמשפטו דתנאי ב"ג וב"ר אם נאמר דהוי מעשה חשוב כמו מעשה דגיטין וקידושין היכא דאפשר לקיים ע"י שליח וכדפרישית בסמוך נמי דתנאי ב"ג וב"ר שייך בה איסורא וממונא וא"כ שפיר ילפי מהדדי דהא מילתא מיהא דמהני ת"כ ועוד נ"ל דתנאי גמור ודאי מהני בגיטין דהא ילפינן מקרא דהאומר ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימיך אין זה כריתות א"כ משמע דתנאי אחרינא כגון כל ימי חיי פלוני מהני וה"ל ספר כריתות וכה"ג מקרא דואשה גרושה מאישה וכיוצא באלו וממילא דה"ה לקידושין דהא איתקש הוי' ליציאה נמצא דלפ"ז מיהא עיקר מילתא דתנאי בדיבור מבטל המעשה חידוש הוא לא מצינן למילף מיני' אלא חידושו שיהא מיהא הדיבור היותר טוב דמהני בכל מקום ואם כן שפיר ילפינן דהא מילתא מתנאי ב"ג וב"ר דכיון דאשכחן מיהא שום דוכת' דבעי כפילא מוקמינן ממילא לתנאי דגיטין וקידושין בדלמי דהיכא דלא אתני כראוי בכל אופן היותר מועיל ה"ל דיבור גרוע ולא אלים לבטל מעשה ומכ"ש אם נאמר דתנאי ב"ג וב"ר נמי הוי מילתא דאיסורא וממונא כדפרישית ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שאפרש בסמוך דבתנאי ב"ג וב"ר לא הוי מעשה גמור כלל שלא נתן להם משה מיד אלא צוה ליהושע שיתן להם כשיקיימו התנאי ואפ"ה בעי ת"כ וכל דיני תנאי וא"כ מכ"ש היכא דאיכא מעשה גמור כגון גיטין וקידושין דבעינן מיהא דיבור גמור בכל דיני תנאי כנ"ל בעיקר הדברים ומעתה יבואר סוגיא דס"פ שבועת העדות לנכון בא' משני הצדדים אם נאמר דהמקשה נמי אסיק אדעתי' הא מילתא דיש לחלק בין מילי דשייך מעש' להיכא דליכא שום מעשה ומש"ה לא מצי לאקשויי לר"מ אדר"מ מדיני גיטין וקידושין אלא דמקשה לר"מ אדר"מ בהא דקאמר כל תנאי שאינו כתנאי ב"ג וב"ר אלמא דסבר ר"מ דתנאי ב"ג וב"ר משום תנאי כפול הוא ולא משום דצריך הדבר לאמרו כדמהדר ליה רחב"ג וא"כ מקשה שפיר דר"מ אדר"מ מב"ג וב"ר גופא דהא סבר דלא הוי ביה מעשה ואפ"ה בעי כפילא אלמא משום דלא אמרי' כלל מכלל לאו אתה שומע הן וקשיא מתני' דשבועת העדות והא משני הש"ס דודאי בממון בעי ת"כ אע"ג דליכא מעשה משא"כ באיסורא לא בעי כפילא היכא דליכא מעשה דמהיכ' תיתי הא מכלל לאו נשמע הן ודיבור גמור נמי לא בעינן דלא שייך הכא לומר פטומי מילי היא כיון שאין סותר בדיבורו שום מעשה המוכיח ושקיל וטרי בהא מסוטה דליכא נמי שום מעשה המוכיח דהשקאת הסוטה לא הוי מעשה מוכיח לא לזכות ולא לחוב אלא לברר הספק וה"נ מקשה משתויי יין דליכא מעשה אבל בדאיכא מעשה כגון גיטין וקידושין לרבי מאיר ודאי אפילו באיסורא בעי ת"כ. ואם נאמר דתנאי ב"ג וב"ר מיקרי תנאי שיש בו מעשה כיון שהחזיקו מיהא לאלתר וכסוגית הירושלמי שהביא בסמוך מצינן למימר דהמקשה ודאי לא אסיק אדעתי' לחלק בין תנאי שע"י מעשה או שאר תנאי בעלמא וקס"ד דכולה טעמא דר"מ דלא אמרינן מכלל לאו נשמע הן והתרצן דמחלק בין איסורא לממונא חילק הך סברא גופא וממונא לאו דוקא אלא משום דעיקר מילתא דר"מ דמתניתין איירי בתנאי ב"ג וב"ר שהן ממון ומינה ילפינן לכל התנאי' שיש בו מעשה דעיקר תנאי לממון לא שייכי אלא שיש מעשה בתחלתן דאל"כ פשיטא דדיבור בעלמא לא מהני בממון ולא במטלטלים ולא בקרקעות אלא כל אחד לפי קנינו וה"ה לגיטין וקידושין דבכלל ממונא נינהו ולא מפליג בין ממונא לאיסורא אלא בהנך איסורין דאיירי בהו דלית בהו שום מעשה המוכיח להיפך ממה שמבטל ע"י התנאי ואין זה דוחק לפרש כן דממונא לאו דוקא דהא למסקנת התוספות ס"פ שבועת העדות משום קושיא דנדרים מסקו דאיסורא דהתם היינו דוקא איסור חמור וא"כ שאר איסורי בכלל ממונא הוא ולמאי דפרישית א"ש טובא ועוד נ"ל לפרש בענין אחר דהא דאמרינן התם דבאיסורא אית ליה היינו היכא דעביד איסורא ממש דומיא דשבועת העדות שאם כובש עדותו אפי' בלא השבוע' איכא איסורא ומש"ה אמרינן שפיר מכלל לאו נשמע הן וכן בשתויי יין ופרועי ראש ומש"ה מקשה נמי מסוטה דאיכא איסורא בלא השבועה אם נטמאת ומשני דאפ"ה עיקר התנאי והשבועה שייך בהו ממונא וכמו שאבאר לקמן משא"כ ההיא דהכ' בגיטין וקידושין וכן הפרה דנדרים וכולהו שקלא וטריא דשמעתין ליכא איסורא ממש בלא התנאי והנך דמי לממונא וכדפרישית לפי שעיקר התנאים שכיחי בממון ועוד דילפינן להו מב"ג וב"ר דממונא הוא ומש"ה נקט לשון ממונא וזה נ"ל יותר נכון ועיין עוד בסוף הסוגיא ושם אבאר הא דמסקינן בס"פ שבועת העדות איפוך דבשבועת העדות טעמא אחרינא הוא ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף סא משנה רבי מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי ב"ג וב"ר אינו תנאי. כתבתי דיש לתמוה היאך ילפינן גיטין וקידושין למהני בהו תנאי מב"ג וב"ר הא קיי"ל איסורא מממונא לא ילפינן ואע"ג דבסוף פ' שבועת העדות מסיק הש"ס בסוטה איסורא דאית בה ממונא הוא א"כ משמע דה"ה לענין גיטין וקדושין אכתי קשיא למאי דלא אסיק אדעת' הך סברא א"כ תקשי ליה מתני' דהכא ועוד דאכתי היא גופא קשה מנ"ל לדמות איסורא דאית בה ממונא לתנאי ב"ג וב"ר דלא הוי אלא ממונא גרידא והבאתי ראיות על זה דלא שייך למילף בכה"ג וכתבתי דתנאי ב"ג וב"ר נמי ממונא דאית בה איסורא דכמה מצות תלויין בחלוקת הארץ כגון בכורים ותרומה ומעשר שאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה. ועוד כתבתי ליישב בדברים אחרים עיין עליהם שמתוכן יצאו כמה חלוקי דינין בענין התנאי לחלק בין דברים דשייך בהו מעשה גמור לשאר דברים שנגמרים בדבור גרידא:

רש"י בד"ה כתנאי ב"ג וכו' כו' ש"מ דאם לא כפל היתה מתנתו קיימת כו' עכ"ל. לכאורה משמע מזה הלשון דמה שנטלו ב"ג וב"ר בעבר הירדן מיקרי מתנה וע"כ היינו כמו שכתב הריטב"א ז"ל בחידושיו דנטלו הרבה יותר ממה שהי' מגיע להם על חלקם בכל א"י וקשיא לי א"כ היאך נתן להם משה מדעתו מתנה לדבר שאינו שלו דהא לא אשכחן שהי' ע"פ הדיבור ואע"ג דנשיאי ישראל היו באותו מעמד ואם כן אפשר שכל ישראל הסכימו על כך מ"מ הא איכא קטנים דלאו בני מחילה ומתנה נינהו וכדאמרינן נמי לעיל בר"פ האיש מקדש דמהאי קרא דנשיא א' ממטה דהוו בחלוקת הארץ לא מצינן למילף אלא שהב"ד מעמידין אפוטרופוס לקטנים ובוררין להם חלק יפה וכן לענין שיכולין לחוב ע"מ לזכות וכדפרישית התם אבל ליתן משלהם במתנה ודאי לא אע"כ דלאו בתורת מתנה ממש ניתן לב"ג וב"ר אלא חלוקה לבד בלא גורל ואע"ג דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה וכמ"ש התוס' להדיא בפ' האיש מקדש דהב"ד יכולין לחלוק בשל יתומים אף בלא גורל ואפ"ה ה"ל כלחוב ע"מ לזכות וכ"ש הכא דמסתמא ניחא להו טפי ליקח מגו עבר הירדן והלאה נגד השני שהוא עיקר א"י דודאי מש"ה מחלו כל השבטים לב"ג וב"ר משום דניחא להו טפי בעיקר א"י דז' אומות וכדאיתא להדיא במדרש תנחומא דב"ג וב"ר נענשו על כך לפי שחבבו המקנה וישבו להם מעבר הירדן לכך גלו תחלה נמצינו למידין מיהת דלא שייך הכא לשון מתנה ממש אלא דמ"מ ב"ג וב"ר היו חפצין בכך ואמרו יותן לנו ארץ הזאת מש"ה כתב רש"י

נמי לשון מתנה ונראה לנקוט רש"י ז"ל האי לישנא בכוונה משום שעיקר הדין לתנאי כפול לענין ממון שייך במתנה וכדפרישית ועיין עוד בסמוך:

בא"ד וה"ה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה כו' משמע דאי אמר הכי לא אתי תנאי ומבטל מעשה דמתנה דקדמה עכ"ל. נראה לכאורה מלשון רש"י דקרי ליה מעשה למתנה משום דעכשיו החזיקו בארצם בצווי משה והנשיאים והכי משמע נמי לכאורה מלשון הירושלמי דשמעתין דמסיק שאני הכא שהיתה הארץ לפניהם והוא מבקש להוציאה מידם אלא דלפ"ז הוי קשיא טובא על שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכל הגאונים שהבאתי לעיל ובכמה דוכתי דהאומר מעכשיו אין צריך לכפול תנאו ולא לשום דיני תנאי וכתב ג"כ הראב"ד ז"ל בטעם הדבר דכיון דהמעשה חל לאלתר בתנאי הוא חל וא"כ הוי תנאי ב"ג וב"ר גופא תיובתא דאע"ג שהחזיקו מעכשיו אפ"ה בעינן ת"כ וכל דיני תנאי. ועוד דאף לשיטת התוס' והרא"ש והרשב"א והר"ן ז"ל דאין לחלק אפ"ה קשיא לי דבפ' מי שאחזו דף ע"ג אמרינן בהדיא דלשון אם כלאחר הוא ומסקינן דשני לשונות משמע אמר מהיום כלאחר דמי דלא אמר מהיום כלאחר דמי וא"כ גבי ב"ג וב"ר דאמר אם יעברו ולא אמר מעכשיו ואדרבא אמר להם אם תעברו חלוץ כו' ואחר תשובו והיתה הארץ לכם לאחוזה ולנשיאים נמי אמר אם יעברו ונתתם א"כ משמע שלא החזיקם לאלתר מיהו אפשר כיון שאמר להם בסוף בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצנאכם הרי החזיקום מהיום ובהכי א"ש נמי מה שכתב רש"י ז"ל מדלא אמר ונתתם אם יעברו והיינו כמו שאמרו ב"ג וב"ר גדרות צאן נבנה ואנחנו נחלץ חושים ומשה אמר תחילה אם יעברו ואח"כ בנו ערים לטפכם וגדרות צאן אלא דעדיין צ"ע דנראה לכאורה דהכל בתר שעת התנאי אזלינן ולא תליא במה שאמ' אח"כ ועוד דא"כ קשיין קראי אהדדי דהכתי' בהדיא ויצו את יהושע אם יעברו ונתתם וגומר. מיהו לשיטת הרמב"ם ז"ל נ"ל ברור דאזיל לשיטתי' דכל תנאי לשון אם מתחיל מיד ונגמר לאחר כך כשיתקיים התנאי וכמ"ש לעיל בדף הקודם א"כ היינו ממש דומיא לתנאי ב"ג וב"ר שהתחיל מיד במה שאמר בנו גדרות לצנאכם ולא נגמר להיות להם לאחוזה ממש אלא כשיקיימו התנאי כדקאמר ואחר תשובו והיתה לכם לאחוזה וכה"ג אשכחן נמי בבנות צלפחד שאמר הקב"ה למשה נתן תתן להם משמע דתחלת הנתינה הי' מיהא ע"י משה בעצמו ואפשר שמכאן הוציא הרמב"ם דין זה ועכ"פ הוא סיוע גמור לדבריו ולשיטת החולקים נמי איכא למימר דודאי לא החזיקו בה לאלתר לגמרי למאי דפרישי' בלא"ה לא שייך כאן ענין מתנה כלל אלא חלוקת יורשים בעלמא וענין משה ויהושע והנשיאים הי' בתורת מעשה ב"ד כדמשמע בהדיא בפ' האיש מקדש והאי מעשה ב"ד בענין החלוקה קרי ליה רש"י ז"ל שפיר מעשה אלא דמ"מ לא הוי מעשה גמור כמו גיטין וקידושין אלא דיבור בעלמא הוא ואפ"ה הוצרך לכפול ויליף ר"מ שפיר לגיטין וקידושין דמעשה גמור כל שכן דבעי כפילא כן נראה לי נכון בעזה"י:

(קונטרס אחרון) רש"י בד"ה כתנאי ב"ג וב"ר כו' וה"ה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה כו' עד סוף הדבור. ומשמע מלשונו דבתנאי ב"ג וב"ר הוי מעשה גמור משום דלאלתר החזיקו בארצם והכי איתא בהדיא בירושלמי והקשיתי מזה על שיטת הרמב"ם והגאונים ז"ל שכתבו דבאומר מעכשיו אינו צריך לתנאי כפול ולא לשום דין תנאי וכתב הראב"ד ז"ל בטעמא משום דהמעשה חל לאלתר בתנאי הוא חל וא"כ הוה תנאי ב"ג וב"ר תיובתיה דאע"ג דהמעשה חל לאלתר אפ"ה הוצרכו לכל דיני התנאי וכתבתי ליישב בטוב טעם:

תוספות בד"ה כל תנאי כו' פירש בקונטרס כו' רחב"ג אומר כו' פי' בקונטרס דאת"ק לאו פליג כו' וקשה דהא אמר בס"פ הפועלים כו' לכך נ"ל דפליג אכולהו עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דאכתי מנ"ל לגמ' גופא בס"פ הפועלים דרחב"ג אכולהו פליג ומהיכא תיתי הא רחב"ג לא פליג אלא מטעמא דצריך הדבר לאומרו וזה לא שייך אלא לענין תנאי כפול לחוד אבל במאי דס"ל לר"מ דבעי תנאי קודם למעשה מדלא אמר משה איפכא אהא לא מהדר ליה רחב"ג כלום א"כ ממילא משמע דמודה תדע דהא במאי דבעינן דוקא תנאי במעשה שאפשר לקיים ע"י שליח דומיא דב"ג וב"ר כדמסקינן בפרק המדיר דף ע"ד ודאי משמע דאף רחב"ג מודה דהא כל הפוסקים דסבירא ליה דאין הלכה כר"מ אפ"ה מודו בהא ולא אשכחן מאן דפליג ולכאורה היה נ"ל דהתוס' משמע להו דע"כ רחב"ג דפליג בת"כ כ"ש דפליג בתנאי קודם למעשה משום דר"מ גופא בתנאי קודם למעשה לא שייך עיקר טעמיה מדלא קאמר משה איפכא דאין טעם זה מספיק דמאי שנא וכן בהן קודם ללאו אלא דעיקר טעמ' דר"מ משום דאית ליה מסברא דאי לאו דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר היה לנו לומר דשום תנאי לא מהני לבטל המעשה כדפרישית אלא דמתנאי ב"ג וב"ר הוא דילפינן ומש"ה בעינן ממש דומיא דהתם והיכא דאיכא שום סברא לגרוע דיבורא דתנאי בשום ענין תו לא אלים האי דיבורא לבטל המעשה ובעינן דוקא שיהא הדיבור בענין היותר טוב משא"כ רחב"ג ע"כ לית ליה האי סברא כלל אלא אדרבא אית לן למימר דבתנאי כל דהו סגי דלא גרע מגילוי דעת כמו שהארכתי בזה לעיל דף מ"ט ע"ב גבי האי גברא דבעי למיסק לארעא דישראל ע"ש וע"כ דהכי ס"ל לרחב"ג דאלת"ה א"כ מאי מהדר ליה לר"מ צריך הדבר לאומרו ואי ס"ל דמסברא בלאו הכי אית לן למימר דלא מהני תנאי כלל והמעשה קיים א"כ לא השיב כלום דהא סוף סוף לא אשכחן בתנאי ב"ג וב"ר אלא ת"כ ממילא מוקמינן לה מסבר' דבלא כפלי' מיהא לא מהני דהתם נמי אפשר שאף אם לא היה צריך לכפול משום ארץ כנען אפ"ה לעולם היה צריך לכפול משום תנאי דארץ גלעד גופא אע"כ דרחב"ג בסברא נמי פליג אדר"מ דס"ל דבתנאי כל דהו סגי אלא דאכתי בענין ת"כ שפיר קאמר ליה ר"מ מייתורא דקרא שהוצרך לכפול דוקא ובהא מהדר ליה שפיר דצריך לאומרו משום ארץ כנען נמצא דלפ"ז ממילא פליג אכולהו דלא בעינן דומיא דהתם וייתורא נמי לא שייך בשאר דברים דעל זה לא הוצרך להשיב לר"מ והא דמודה רחב"ג דבעינן תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח היינו משום דבלא"ה לקיים ע"י שליח ודאי איכא סברא גדולה דלא שייך ביה תנאי כלל כמ"ש התוספות בפ' המדיר ע"ש ובחידושינו כך הי' נ"ל לכאורה בשיטת התוס'. אלא דלפ"ז קשיא לי טובא א"כ מאי מקשה הש"ס בסמוך שפיר קאמר ליה רחב"ג ומאי קושיא אדר"מ דהא ר"מ גופא דאזיל בתר טעמא דמסברא לא אלים תנאי לבטל המעשה אי לאו דאשכחן דמהני תנאי בב"ג וב"ר וא"כ לעולם בעינן דומיא דהתם וכדפרישית דהתם נמי אף דלא היה צריך לכפול משום ארץ כנען אפ"ה מסתמא היה צריך לכפול משום ארץ גלעד גופא כיון דהכי אית ליה מסברא. ויש ליישב שיטת התוספות דלענין ת"כ מקשה הש"ס שפיר כיון דר"מ גופא מודה דבאיסור' אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן כדמסקינן ליה בהדיא בס"פ שבועת העדות א"כ מנ"ל לר"מ לחלק בזה בין איסור' לממונא אע"כ דמייתורא דקרא דב"ג וב"ר יליף לה ומקשה הש"ס שפיר קאמר ליה רחב"ג דצריך לאומרו כן נ"ל נכון בשיטת התוספות דמאי דלא משמע להו לחלק בסברא בין איסור' לממונא אלא מגזירת הכתוב כדמשמע מלשונם ס"פ שבועת העדות. אמנם כן אף למאי דפרישית בסמוך דמסברא יש לחלק בין איסורא דס"פ שבועת העדות דלית בהו מעשה נימר שיהא המעשה קיים ובין ממונא דשייך בה מעשה מ"מ הא פרישית דהאי סברא גופא לא שייך אלא לבתר דאשכחן מיהא שיש שום קפידא וחילוק בין היכא דכפליה למילת' או לא דדיבור הכפול מהני בשום מקום יותר והיינו נמי מדאשכחן בב"ג וב"ר שהוצרך לכפול משא"כ בלא"ה אין שום סברא לומר כלל לענין הכפילות הוא דיבור יותר טוב דמהיכ' תיתי הא אית ליה לר"מ גופא מכלל לאו אתה שומע הן וא"כ מקשה הש"ס שפיר קאמר רחב"ג שצריך הדבר לאומרו משא"כ היכא שאין צריך אין שום תועלת כלל בכפילות הדבר. העולה מיהא מדברינו דשפיר מצינן לקיים ג"כ שיטת רש"י ז"ל שכתב כאן דרחב"ג לא פליג אלא בת"כ והיינו משום שאמר שצריך הדבר לאומרו אבל במאי דבעינן תנאי קודם למעשה לא פליג שהרי לא השיב בזה כלום ומדלא אמר משה להיפך כדפרישית לעיל בסמוך א"כ ע"כ מודה ובלא"ה נמי לא משמע ליה לרש"י דרבי מאיר ורחב"ג פליגי בסברא אי אלים תנאי לבטל המעשה ומה שהקשו בתוס' מסוגיא דס"פ הפועלים ס"ל לרש"י דע"כ לאו לאפוקי מדרחב"ג דמתניתין איירי דודאי לא פליג אמעשה קודם לתנאי אלא לאפוקי מדר' יהודה בר פלוגתא דר"מ איירי נמי בהדיא בת"כ ופליג אדר"מ כדאשכחן בפ' השולח דף מ"ו ע"ב בסוגי' דהמוציא אשתו משום איילונית ע"ש ומלתא ומי בברייתא דס"פ הפועלים דאבא חלפתא אומר משום ר"מ מעשה קודם לתנאי תנאי בטל ומעשה קיים אלמא דפליגי עליה רבנן ומסתמא רבנן דר"מ היינו ר"י בר פלוגתיה ועוד דבענין ת"כ נמי לאו משום שצריך הדבר לאומרו פליג אלא בסברא דלא בעינן כלל דומיא דב"ג וב"ר כדפרישית או משום דטעמא דר"י דפליג בת"כ היינו כדאמרינן בפ' מי שאחזו דף ע"ו משום דאין לך תנאי בכתובים שאינו כפול וה"ל כמה כתובים הבאים כא' ואין מלמדין וא"כ האי טעמא גופא שייך נמי לענין מעשה קודם לתנאי כנ"ל נכון בשיטת רש"י ז"ל ודוק היטיב:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה כל תנאי פ"ה דר"ח ב"ג אתנאי כפול לחוד פליג וקשה דאמר ס"פ הפועלים לכך נ"ל דפליג אכולהו עכ"ל. כתבתי ליישב שיטת כל אחד ואחד לפי דרכו בענין שיש לקיים ג"כ שיטת רש"י ע"ש:

דף סא:

בד"ה אי לא כתיב כו' פי' בקונטרס כו' וקשה וכי איזה סברא היא שישבו בבתיהם וירשו עם אחיהם כו' עכ"ל. ולכאורה אין בזה כ"כ קושיא דשפיר מצי סבר כמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ או כמ"ד לאלו ולאלו נתחלקה וא"כ אין זה ענין לכיבוש אלא שנטלו בתורת ירושה מאבותיהם וא"כ אטו משום שלא סייעו לכיבוש יפסידו ירושת אבותיהם הא ודאי מלתא ליכא למימר הכי דהא אפילו טפלים ובנות יורשות נטלו אע"ג דלאו בני כיבוש נינהו אלא שאם לא יסייעו לכיבוש יש להם עונש בידי שמים כמו שאמר להם משה ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' כנ"ל ליישב פרש"י אלא דבלא"ה נראה מפשטא דקרא כמו שתירצו בתוספות דהתנאי היה שיחלצו חושים דוקא וילך בראש ואפ"ה אתי שפיר מה שאמר להם משה ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' כיון שהתחייבו עצמן בכך כדמסיים קרא והיוצא מפיכם תעשו:

גמרא בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תטיב שאת כו' אם בחקותי וגו'. כבר כתבתי שהתוס' בס"פ שבועת העדות כתבו דהא דמסקינן התם דר"מ גופא לא קאמר אלא בממונא אבל באיסורא מודה דמכלל לאו אתה שומע הן דהכא משום דרוב המצות אית בהו ממונא ובאמת דלכאורה דבריהם תמוהין דהא משמע דהא דקאמר ר"מ בממונא היינו כשהמעשה הוא ממון דומיא דארץ הגלעד שהוא דבר שבממון משא"כ בתנאי לא איכפת לן דהתם נמי התנאי הוי אם יעברו שהוא דבר שבגופו וכיוצא בזה דקדקתי בלשון התוס' בפרק מי שאחזו דף ע"ה בד"ה לאפוקי ע"ש מיהו בההיא דס"פ שבועת העדות דמייתו מהך דשמעתין אתי שפיר להיפך דאיכא למימר דהמעשה באם תטיב ואם בחקותי הוא שכר המצות ודמיא טפי לממונא מלאיסורא אלא שכל זה דוחק ובר מן דין קשיא לי מאי מקשה הכא מאם תטיב ומאם בחקותי דהא ודאי הוצרך לכפול דהא בפ"ק דברכות אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי שכל דיבור היוצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר וא"כ אי לאו דכפליה היה מתקיים השכר אף אם לא נתקיי' התנאי תו איכא למידק מה שכתבתי לעיל דמשמע מפרש"י דעיקר טעמא דר"מ דבעי כפילא היינו משום דלא אלים תנאי לבטל המעשה שהתחיל מיד וא"כ לא שייך הא מילתא באם תטיב ואם בחקותי דאכתי ליכא מעשה כלל דאדרבא לשון אם היינו לכשיתקיים התנאי ולא מעכשיו כדאי' בפ' מי שאחזו. והנלע"ד ליישב חדא מגו חדא והיינו לפי מה שהעליתי בסמוך לעיקר טעמא דר"מ ודאי משום דמסברא לעולם המעשה קיים ולא אתי דיבורא ומבטל המעשה אם לא עכ"פ היכא שהדיבור הוא בענין היותר טוב מה שמועיל בכ"מ וכיון דאשכחן דב"ג וב"ר שהוא ממון דבעי ת"כ ממילא מוקמינן נמי לכולהו תנאי' שיש בהן מעשה נמי דוקא בכה"ג ורחב"ג דפליג היינו דס"ל דליכא שום צד מעליותא בכפילות דברים כיון דמכלל לאו נשמע הן אין לחלק כלל וא"כ מקשה הכא שפיר מכל הנך דשמעתין דנהי דאיכא האי טעמא שהוצרך לכפול דאל"כ לא היה חוזר מ"מ השתא דכפלי' ודאי חוזר בו א"כ ע"כ דכפילא שכפלו בפירוש עדיף טובא מהיכא דלא כפלו אבל לרחב"ג דלא מהני כפילא כלל אם לא בדבר חלש מקשה שפיר וכן יש לפרש בכל הסוגיא כמו שאבאר:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תטיב שאת כו' ואם בחקותי תלכו וגומר וכתבו התוספות בס"פ שבועת העדות דאף על גב דר"מ גופא לא איירי אלא בממונא ולא באיסורא אלא משום דרוב המצות אית בהו ממונא וכתבתי דיש לתמוה הרבה בדבריהם דהא משמע בפשיטות דהא דמחלקינן בין איסורא דלית בה ממונא היינו לענין המעשה ולא בענין התנאי וא"כ מה זה שכתבו דרוב המצות אית בהו ממונא דהא המצות אינן המעשה אלא התנאי תלוי בהן. וכיוצא בזה דקדקתי בפ' מי שאחזו דף ע"ה בד"ה לאפוקי וכתבתי ליישב דבריהם בדוחק. לולי דבריהם יש ליישב הסוגיות בפשיטות שיהיו עולין בקנה א' הסוגיא דהכא ודס"פ שבועת העדות כמ"ש כאן בפנים ולעיל בלשון המשנה:

שם בשלמא לר"מ היינו דכתיב אז תנקה מאלתי. הא דמייתי מהאי קרא שהוא סיפור אליעזר ולא מייתי מעיקרא דהאי קרא דאם לא תאבה האשה ללכת שכן לדברי אברהם בעצמו נראה משום דודאי מפשטא דקרא דשבועת אברהם לאליעזר משמע דעיקר השבועה לא היה אלא שלא יקח אשה מבנות כנען אבל לענין שיקח לו אשה ממשפחתו לא משמע שהשביעו על כך ולא שמעינן לה אלא מדיוקא דקרא דאם לא תאבה האשה והיית נקי מאלתי דמשמע דאם תאבה שייך השבועה נמי וא"כ אדרבא לכאורה הוי מהכא סייעתא לרחב"ג דמכלל לאו נשמע הן אבל מקרא דאז תנקה מאלתי מקשה שפיר שהוא דרך תנאי גמור דהכי כתיב בהדיא וישביעני אדוני אשר לא תקח אשה אם לא אל בית אבי תלך משמע שהשביעו ג"כ על ככה ואפ"ה הוצרך לכפול כנ"ל וכ"כ מהרש"א ז"ל אלא דלא ידענא מאי קשיא ליה למהרש"א ז"ל לשיטת התוס' לשיטתם נמי מה שכתבו דב' שבועות השביעו היינו נמי מקרא דאז תנקה מאלתי וכדפרישית. ומה שהקשה מהרש"א ז"ל עוד בשיטת רש"י דהוי מעשה קודם לתנאי דהשבועה היא המעשה נ"ל דלא קשה מידי דבלא"ה לא בעינן לענין שבועה כל דיני התנאים דאלת"ה היכי שייך ביה שום תנאי ות"ל דהשבועה גופא א"א לקיים ע"י שליח וכמ"ש בפ' מי שאחזו דף ע"ה בשם הרמב"ן ז"ל ע"ש אלא דלענין מכלל לאו אתה שומע הן שפיר שייך בפלוגתא דר"מ ורחב"ג דלמ"ד לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן אין כאן שבועה כלל דלא הוו אלא כידים שאין מוכיחות דלא הוו ידים דכתיב כי יפליא וה"נ דכוותי' ובהכי א"ש טובא כל הסוגיא דפ"ק דנדרים ולא נצטרך לדחוק דנדרים איסורא דלית בהו ממונא הוא

מיהא בההיא דשמעתין בלא"ה א"ש כלפרישית לעיקר הסקלא וטריא דכיון דאשכחן מיהא שום דוכתא שהכפל מועיל יותר ה"נ אית לן למימר בתנאי שיש בו מעשה גמור כנ"ל נכון בעזה"י ודוק היטיב:

תוספות בד"ה בשלמא לר"מ כו' שהרי משמע מתוך פי' הקונטרס שאם הלך אליעזר כו' יהא מותר בבנות כנען וזה אינו עכ"ל. אמת שכן נראה ג"כ מפרש"י בחומש ולענ"ד זה מוכרח דאי ס"ד שאסר בנות כנען לגמרי א"כ מה צורך להשביעו על ככה לדבריהם בעלמא הוי סגי כיון דלא הוי שלוחו על בנות כנען כלל וכל שליח שעבר על שליחותו פשיט' דלא עשה כלום משא"כ אם עיקר התנאי הי' דוקא לאסור בנות כנען אם לא יאבו בני משפחתו ליתן לו אשה ואם לא יאבו הותר לו לילך וליקח אשה מבנות כנען א"כ הוצרך להשביעו שלא יעריס בכך וכבר האריכתי בזה דלכאורה מה שפרש"י בחומש ג"כ בפסוק אולי לא תאבה האשה לאלי כתיב בת היתה לו לאליעזר והשיב לו אברהם אין ארור מדבק בברוך א"כ משמע לכאורה דאף אם לא תאבה אפ"ה לא הותר בכנענית וקודם לזה פרש"י על פסוק וקח לי משם אשה שיקח לו מבנות ענר אשכול וממרא וכנענים היו וכבר הרגישו המפרשים בזה ואני לא האריכתי בהם דמדרשים חלוקים הם ואין להאריך כאן:

גמרא בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם בחקותי כו' אלא לרחב"ג למה לי. אע"ג דמילתא דפשיטא היא שהוצרך לכפול משום דנפישי קללות טובא שאין לשומען מתון ההן לברכות אלא דנראה דאפ"ה מקשה שפיר מהנך קללות דשייכי בהנך ענייני גופא דברכות כגון ונתתי גשמיכם בעתם דמכלל הן נשמע דאם לא ילכו בחקותי לא יהיה גשם ואפ"ה הוכפל בפרשה וכה"ג טובא ואפ"ה משני שפיר דבחדא מילתא גופא נמי איכא מידי דלא ברכה ולא קללה כגון ונתתי גשמיכם בעתם עיקר הברכה שיהא בעתם גשמי הברכה משא"כ אם לא ילכו לא יהיו בעתם אבל מ"מ לא יעצרו הגשמים לגמרי מש"ה איצטריך למיכפל שלא יהיו לגמרי וכן בכל כיוצא בזה וכה"ג יש לפרש נמי בהא דמקשה בסמוך בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תאבו ושמעתם ואם תמאנו ומריתם אלא לר"ח ב"ג ל"ל משום דהמקשה נמי הוי סבר דהאי חרב תאכלו לאו חרב ממש הוא דלא שייך ביה שפיר לשון אכילה ועוד שאין זה דבר והיפוכו אע"כ הוי מפרש דהאי חרב תאכלו שיאכל' מחורבת הארץ ולא מטוב הארץ דהוי דבר והיפוכו וא"כ מקשה שפיר ואהא משני נמי שפיר דאכתי ה"א לא טובה ולא רעה קמ"ל חרב תאכלו כלמסיק דקשין לגוף כחרבות כנ"ל נכון:

דף סב.

תוספות בד"ה בשלמא לרחב"ג כו' וקשה דהא כל תנאי מב"ג וב"ר כו' והכא הוי לאו קודם להן כו' וי"ל דמה שאנו רוצין חשיב הן כו' על סוף הדיבור. והקשה בעל טורי זהב בהקדמה ליורה דעה דא"כ אמאי אתקין שמואל בגיטא אם מתי יהא גט אם לא מתי כו' לניהוי הן קודם לאו ותיפוק ליה דאנו רוצין שלא ימות וחשיב הן ע"ש והייתי רגיל לתרץ בילדותי דמ"מ בגט לעיקר המעשה שמתנה עליו הוא נתינת הגט שלא תיזקק ליבם וא"כ ודאי אם יתקיים המעשה דנתינה הגט מיקרי הן משא"כ הכא בסוטה דליכא מעשה כלל כדפרישית דהשקאת הסוטה והשבועה אינו אלא לברר הספק אם רשאה להתקיים תחת בעלה או לא וא"כ יפה כתבו התוספות דמה שאנו רוצין חשיב הן ואדרבא עיקר מילתא דסוטה שמביא האיש את אשתו אל הכהן היינו כדי לקיימה ולהוציאה בלא"ה יכול לגרשה בע"כ ובהכי אתי לי שפיר טובא הא דמסקינן בס"פ שבועת העדות דסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ומש"ה בעי כפילא והיינו נמי כדפרישית דמה שצריך לכפול שאם נטמאה חנקי אין זה אלא לענין הפסד כתובת' דהא בלא"ה יכול לגרשה וכן אם אינה רוצית לשתות או לענות אמן על כפל הקללה אינה מפסדת בכך אלא כתובה ושאר כסות ועונה משא"כ בעיקר ענין איסות לאיסורא בלא"ה יכול לגרשה ומש"ה בעי כפילא ועיקר לדברי הראשונים מצאתי ג"כ בספר משנה למלך שנדפס מחדש והאריך בה וכמדומה לי שכ"כ ג"כ הגאון מהור"ר צבי אשכנזי בתשובה אלא שהוספתי נופך משלי בדברים ברורים. כל זה כתבתי לשיטת התוספות אמנם למאי דפרישית לעיל במשנתינו ובכולה שמעתין דבלא"ה לא בעינן כל דקדוקי תנאי אלא היכא דאיכא מעשה בענין שיש לנו לומר דהיכא דלא התנה כהלכתו התנאי בטל והמעשה קיים א"כ הכא לענין השבעת סוטה לא שייך כלל ענין תנאי ומעשה כדפרישית דהשקאת סוטה אין בה מעשה כלל אלא ע"י התנאי לברר הספק ולא שייך כלל לומר התנאי בטל והמעשה קיים דמהיכא תיתי ומש"ה לא בעינן כלל תנאי קודם למעשה ולא הן קודם ללאו אלא עיקר הסקלא וטריא דהכא לענין אי אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן דכיון דלית ליה לר"מ בכל מקום מכלל לאו אתה שומע הן א"כ אין כאן שבועה כלל ואף ע"ג דבאיסורא אית ליה מכלל לאו אתה שומע הן מ"מ הכא איסורא דאית ביה ממונא הוא ולפ"ז אין צורך לפרש בההיא דפ"ק דנדרים דכיון דאסר חפצא עליה הוי מילתא דממונא אלא כדפרישית דהתם אין כאן איסורא אלא מגל השבועה ואי לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן אין כאן איסור כלל ולא שום הפסד ממון מש"ה לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן משא"כ בסוטה דבלא השבעה איכא איסורא אם נטמאת מש"ה איצטריך למימר בס"פ שבועת העדות דמשום דאיסורא דאית ביה ממון הוא עיקר השבועה לענין ממון הוא כדפרישית וכיוצא בזה מסיק הריטב"א ז"ל בחידושיו אלא שקיצר במובן ולמאי דפרישית נתבררו הסוגיות על נכון. עוד א' ראיתי ברש"י ז"ל בס"פ שבועת העדות דלמאי דמסקינן התם איפוך הוי טעמא דר"מ בשבועת העדות נמי משום דאיסורא דאית ביה ממון הוא וזה לא נזכר שם בגמרא ובאמת שאין צורך בזה דאפשר דשבועת העדות לא מיקרי איסורא דאית ביה ממונא כיון דחיוב קרבן שבועה אינה משום ממונא אלא משום איסור השבועה ואפ"ה א"ש טעמא דר"מ דבעינן קול אלה דווקא דהא ע"כ למאי דס"ל מעיקרא דחכמים פוטרין אף על גב דרבנן דר"מ אית להו טפי מכלל לאו כו' אע"כ דאפ"ה פטרי משום דבעינן קול אלה ממש כמ"ש שם הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל וא"כ למסקנא דאיפוך היינו נמי טעמא דר"מ ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) דף סב תוספות בד"ה בשלמא לרחב"ג כתבו דמה שאנו רוצין חשוב הן, והקשה בעל הט"ז בהקדמה על הי"ד דא"כ אמאי אתקין שמואל אם מתי ואם לא מתי ותיפוק ליה דאנו רוצין שלא ימות וחשוב הן ועיין מה שתירץ בזה הגאון מהרצ"ח ז"ל בתשובה וכדבריו מצאתי בספר משנה למלך שנדפס מחדש ותיתי לי דאנא בילדותי קיימתינהו מסברא דנפשאי והוספתי בהם נופך משלי כמ"ש בפנים מיהו כל זה ליישב ל' התוספות אמנם לפי מה שפירשתי בשמעתין בלא"ה אין מקום לקושיית התוס' דלא מייתי הש"ס מסוטה אלא לענין מכלל לאו אתה שומע הן דאין זה תלוי בדיני התנאי לחוד כמ"ש בכמה ראיות משא"כ משאר הדברים דתלויין בדיני התנאי שתלוי במעשה שפיר מצינן למימר דלא שייכי כלל בענין סוטה דהא השקאת סוטה לא מקרי מעשה כלל אלא התנאי והמעשה א' שעיקר ההשקאה כדי לברר הספק ולבדקה אם נטמאת ונראה שאף אם לא התנה כלל היתה ההשקאה תלויה בתנאי זה אלא לעיקר התנאי היה כדי להשביע ולאיים עליה שמא תודה ומש"ה לא בעינן בה כל דיני התנאי כמו בעלמא כן נ"ל נכון:

גמרא בשלמא לר"מ היינו דכתיב ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי כו' עיין בתוס'. אמנם לפמ"ש בלא"ה א"ש טובא לעיקר הקושי' בשלמא לר"מ כיון דאשכחן מיהא בשום מקום שהוצרך לכפול משמע דהיכא דכפלי' עדיף טפי אף היכא דליכא לאיכא מעשה מכ"ש דהיכא דאיכא מעשה דלא אלים דיבורא לבטל המעשה אלא היכא דכפליה משא"כ לרחב"ג דע"כ מילתא דכפיל' לא מהני כלל א"כ אמאי כפליה כן נ"ל ודו"ק ותו לא מידי:

משנה המקדש את האשה כו' וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה ה"ז מקודשת אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין. כך הגירסא בספרים שלנו אלא דבאמת נראה שלא היה כתוב בספרים הראשונים של הרא"ש והר"ן ז"ל הך בבא דהיתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה וכ"כ מהרש"א ז"ל וכן נראה להדיא מל' הגמרא לקמן דהא דאם היא מעוברת מימרא דר"ח היא לקמן והא דהוכר עוברה היא שקלא וטריא דתלמודא מפלוגתא דרבה ורב יוסף א"כ מכל זה נראה מבואר שלא נשנה במשנה כלל אלא דמפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל נראה בעליל שכן היתה גירסתו במשנה ומפרש לה נמי לענין דינא דמשמע ליה לצריכה קידושין אחרים ומה שאמרו מקודשת היינו לחומרא לנעשית כאשת איש וכ"כ להדיא בחיבורו בספר היד על שאני תמה על כל מפרשי דבריו הר"ן והרב המגיד והכסף משנה שהאריכו בפירושו משקלא וטריא דשמעתין ועלה להם בקושיא למה פסק כרשב"י דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא שתו לבם לזה דמלגרים לה הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ע"כ משמע ליה דאף למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל כלס"ל לתנא דמתניתין גופא בלאחר שנתגייר אפ"ה מודה דאם הוכר עוברה מקודשת להחמיר ולקמן אבאר יותר:

(קונטרס אחרון) משנה המקדש את האשה כו' וכן האומר אם ילדה אשתך נקבה כו' אם היתה אשת חברו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין כך הגירסא בכל הספרים שלנו אבל בספרי הראשונים של הרא"ש והר"ן ז"ל ע"כ לא היה גירסא זו לפניהן. אמנם בלשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות נראה בעליל שכך היה גירסתו במשנה ומפרש לה נמי מילתא בטעמא וכן פסק בחבורו בס' הי"ד ולפ"ז יש לתמוה בתמיה קיימת על כל מפרשי דבריו הר"ן וה"ה והכ"מ שהקשו עליו למה פסק כרשב"י דקאי בשיטה והיאך נעלם מהם מ"ש בפי' המשניות דסתם משנה הוא דאע"ג דהאי תנא ס"ל דלדבר שלא בא לעולם אינה מקודשת אפילו הכי בהוכר עוברה מקודשת ועיין מה שכתבתי בפנים ליישב כל דברי הרמב"ם ז"ל שיש לקיים כל הסוגיא דמימרא דר"ח דלקמן ואין צורך למ"ש התי"ט שהיה לו גירסא אחרת בשקלא וטרי' דשמעתין דלקמן ותוכן דבריו דהוכר עובר מקרי דבר הבא לעולם כמו הבאת שליש בתבואה דהיינו חנטה לדעת הרמב"ם ז"ל ובסוף דברי כתבתי ג"כ ליישב במה שהקשו הפוסקים עוד על הרמב"ם ז"ל שפסק אם הוכר עוברה מקודשת ובהל' זכיה כתב המזכה לעובר לא קני והוי כתרתי דסתרן והעליתי דהא דקיי"ל המזכה לעובר לא קנה לאו משום דבר שלב"ל הוא אלא מטעמא אחרינא ובלא"ה הוכחתי כן בכמה ראיות כמ"ש בל' התוס' ל"ה וא"ר"ח:

תוספות בד"ה אין תורמין כו' פירש בקונטרס כו' וקשה לא"כ לדבריו בתלוש נמי כו' עכ"ל. עיין בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב ליישב שיטת רש"י ז"ל דלאין מקרא יוצא מידי פשוטו ללגנך משמע תלוש מידי דמילגן שכן נראה מלקדוק לשון רש"י מיהו בלא"ה אין כ"כ קושיא על פרש"י כיון דאף למסקנת התוספות דילפינן מדרשא דממנו ולא מן המחובר אפ"ה לא מצינן למילף מהאי קרא לענין דיעבד אי לאו דאיכא נמי דרשא דלגנך מידי דמילגן מש"ה ניחא ליה לרש"י לפרש דרשא היותר פשוטה כדאשכחן כה"ג טובא ועוד נראה דלא שייך כלל למידרש ממנו ולא מן המחובר אלא לבתר דידעינן דפשטא דקרא איירי בתלוש מידי דמילגן ועלה קאי שפיר ממנו דוקא ולא מן המחובר אבל אי לאו קרא דלגנך אין שום רמז כלל למעט מחובר טפי מתלוש כנ"ל וק"ל:

דף סב:

בד"ה גר צריך שלשה משפט כתיב ביה כלין נראה דוקא בקבלת מצות כו' אבל בטבילה בחדא סגי כו' עכ"ל. ונראה דמסוגיא דשמעתין גופא משמע להו הכי דאל"ה תיקשי קושית התוספות בסמוך בד"ה אלא מעתה וע"כ צריך לתרץ כתירוצם בסמוך דאין חייב לקבל כל המצות לאחר שיחרור משא"כ אי הוי אמרינן דלעולם לטבילה לחוד נמי בעינן שלשה א"כ לא הוי מקשה בגמרא מידי משפחה דמצי לשנויי נמי מי יימר דמיזדקקי לה תלתא לטבילה אע"כ דבחדא סגי מיהו יש לדקדק בעיקר דבריהם דנהי דמייתו ראיה מההיא דיבמות אכתי קשה אגמ' גופא מ"ש דבקבלת המצות בעינן ג' דכתיב משפט אם כן בטבילה נמי ניבעי ג' דכתיב משפט וליכא למימר דמסתבר טפי לאוקמי הא דקרי משפט דהיינו לענין קבלת מצות ולא לענין טבילה הא ליתא דהא דייקינן התם להדיא ביבמות דאין מטבילין גר בלילה משום דמשפט כתיב ביה אלמא דמשפט קאי נמי אטבילה ואפשר דהא דאמרינן נמי אין מטבילין גר בלילה היינו נמי משום קבלת המצות דאורחא דמילתא דקבלת המצות בשעת טבילה הוא ולכאורה נ"ל דבלא"ה מוכרח לומר כן דהא מסקינן התם ביבמות דהא דפשיטא לן דאבותינו בשעת מתן תורה הוה להו טבילה היינו מדכתיב ויקח משה חצי הדם וגמירי דאין הזאה בלא טבילה ופירשו שם התוספות דהיינו טבילה דקודם הזאה ואותה טבילה כשירה אף בלילה ולפ"ז תיקשי האיך ילפינן מהתם לטבילת גרים כיון דאיכא למימר דאותה טבילה היה בלילה וטבילת גרים בעינן דוקא ביום ולמאי דפרישית דהתם נמי שכבר קבלו המצות קודם לכן אין ה"נ דהטבילה היה כשירה אף בלילה ושם האריכתי יותר ודו"ק:

בד"ה אלא מעתה כו' תימא אמאי לא משני נמי הכא מי יימר דמיזדקקי לה תלתא כו' עכ"ל. לא ידעתי אמאי פסיקא להו דבשיחרור בעינן תלתא לקבלת המצות דהא אפילו בגר לא ידעינן אלא משום דמשפט כתיב ביה והכא לא כתיב משפט ואפשר דמשמע להו דגילוי מילתא בעלמא הוא כיון דאשכחן דקפיד קרא בקבלת מצות דבעינן שלשה תו ליכא לחלק בין גר למשוחרר מיהו בחידושי הרשב"א ז"ל מסיק דאפשר דטבילת שיחרור מדרבנן בעלמא הוא והתוס' לא נחתו להכי דקושט' דמילתא משני דהא מסקינן שם בפ' החולץ דעבד א"צ דקבל מצות דכ"ע וכ"כ הפוסקים:

תוספות בד"ה נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה ה"ה נמי דמצי לשנויי דלעיל הכי עכ"ל. ולולי דבריהם היה נ"ל דלעיל לא שייך לשנויי הכי דודאי בידו לקדשה כיון דמה שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וא"כ כיון שבידו להתגייר או לשחרר שפחתו א"כ מיד בשעת הגירות ושיחרור שעושה מיד נגמרו קידושי קמאי ממילא ולא מפסקא מידי ביני וביני לדבימים שבינתיים אין יכול שום אדם לקדשה דאין קידושין תופסין בה מאי אמרת דיכולה מיהא לחזור בה מאלו הקידושין סוף סוף השתא מיהא לא הדרא בה ונגמרו קידושי קמאי והרי זה כמי שאומר התקדשי לי לאחר שלשים יום דאף על גב דיכולה לחזור בה אפ"ה כל כמה דלא הדרא בה נגמרו הקידושין ממילא לאחר שלשים ומש"ה איצטריך לאסוקי לעיל לגירות ושיחרור לא מיקרי בידו משא"כ הכא בנותן פרוטה לאשתו וא"ל לאחר שאגרשך לית לן למימר דמיד ע"י הגירושין נגמרו קידושי קמאי ממילא דהא ודאי ליתא דא"כ אין כאן גירושין כלל שהרי לא התירה לשום אדם ולא מיקרי ספר כריתות ואדרבא כיון שכתב לה הרי את מותרת לכל אדם הרי שחזר בו מכל ענייני

קידושין אע"כ למה שאמר לה לאחר שאגרשך לאו לאינמרו קידושי קמאי מיד ממילא אלא לאחר שאגרשיך ותתרצי לאחר כך להתקדש לי הוא דקאמר וכן נראה להדיא מלשון הרשב"א ז"ל בחידושיו למסכת נדרים וכיון שצריכה להתרצות בפירוש הרי יצאה שעה א' לרשותה ממש וא"כ שפיר קאמרינן דאין בידו לקדשה וליכא למימר נמי דלכשתתרצה בפירוש חיילי קידושי קמאי הא נמי ליתא דקידושי קמאי לא הוי בה' ממשא כלל כיון דבההיא שעת' אשת איש היתה ולא שייך בה לשון קידושין כלל כדפרישית דבלא"ה מקודשת ועומדת אבל בנתן לה ב' פרוטות דבשעת קידושי קמאי פנויה היתה שפיר מיבעיא ליה לר' אושעי' כדמסיק הש"ס בסמוך כנ"ל נכון לולי שהתוס' לא כתבו כן ודוק היטיב:

גמרא תפשוט דבעי רב אושעיא הנותן ב' פרוטות כו' לפי סוגית ההלכה נראה מבואר דבלאו מימרא דרבי יוחנן למה שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי לא שייך להקשות אדרבי אושעיא גופא מאי שנא דבחדא פרוטה פשיטא ליה ובב' פרוטות מספקא ליה דודאי שנא ושנא דבחדא כיון דהשתא אשתו גמורה היא לגירושין כמחוסר מעשה דמי' א"כ לא שייך באשתו גמורה כלל לשון הרי את מקודשת לי שמקודשת ועומדת משא"כ בב' פרוטות דהשתא בשעת קידושין פנוייה היא תפסה בה הנך קידושין מיהת לאחר שיגרשנה מקידושי קמאי ולא מיקרי דבר שלא בא לעולם כיון דהשתא נמי בת קידושין היא משא"כ השתא דמסיק דגירושין שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי אלא עיקר הטעם לפי שאין בידו לקדשה לאחר גירושין א"כ מקשה שפיר דלפ"ז בב' פרוטות נמי שייך האי טעמא ואמאי מספקא ליה לרב אושעיא כנ"ל ברור וכן מסיק נ"כ הרשב"א ז"ל אלא דנראה דרפיא בידיה על שכתב דיותר נראה דגרסינן בחד מינייהו רבי אושעי' ובאידך רב הושעיא ולא ידעתי למה לא מפרש כן בפשיטות כדפרישית וק"ע:

שם בגמרא תניא כוותיה דרבי יוחנן אין תורמין כו' יתר ע"כ אמר ראב"י כו'. ולמאי דמשמע מפרש"י ותוספות בשמעתין דלראב"י ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ולשיטת רש"י הכי הילכתא א"כ לא הוי שום סייעתא לרבי יוחנן מדראב"י ואלא מדרבנן דס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל ואפ"ה ס"ל דכשאמר לכשיתלשו דבריו קיימין אף על גב דמחובר לא שייך בתרומה ומעשרות וה"ל כדשלב"ל כמו לאחר שתתגיירי דמתניתין אע"כ למה שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי והא דמייתי הכא מלתא דראב"י כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו דלא מייתי לה אלא לאתויי עלה שקלא וטריא דרבה ורב יוסף בסמוך. ולענ"ד יש לתמוה על דבריו דמלבד שהוא דוחק לומר כן דמייתי לה בסייעתא דרבי יוחנן משום שקלא וטריא דרבה ורב יוסף אלא דאדרבא קשה יותר דהא האי שקלא וטריא דרבה ורב יוסף גופא לא איצטריך כלל לשיטת הרשב"א ז"ל דלא קי"ל כראב"י ור"י גופא לא ס"ל כוותיה אלא דבר מן דין לא ידעתי למה הוצרך הרשב"א ז"ל לידחק בכך דהא בלא"ה מצינן למימר בפשיטות דאי לאו דמייתי הא דראב"י לאו הוי כלל סייעתא לר"י דאיכא למימר דהנך רבנן גופייהו דס"ל דכשיתלשו דבריו קיימין היינו משום דס"ל אדם מקנה דשלב"ל דכשיבא לעולם ומש"ה הוצרך לאתויי הא דיתר ע"כ אמר ראב"י אם כן משמע מינה דת"ק דהיינו רבנן דראב"י דלכשיביאו שליש ויתלשו לא מהני והיינו ע"כ משום דלא משכחת לה דא"כ ע"כ מה שאמר הרי זו תרומה היה קודם שהביאו שליש דאכתי ליתנהו בחיובא דתרומה וא"כ הוי דשלב"ל ותו לא מהני לכשיתלשו דאין אדם מקנה ומקדיש דשלב"ל אף לכשיבא לעולם וא"כ ע"כ לא איירי מילתא דרבנן דראב"י אלא דבשעה שאמר הרי זו תרומה כבר הביאו שליש דהוי דבר שבא לעולם שכבר הגיעו לעונת המעשרות ואי משום שעדיין מחוברין לית לן בה כיון שאמר לכשיתלשו ומה שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וא"כ הוי שפיר סייעתא לרבי יוחנן כנ"ל. ואף שמצאתי ראיתי בתוספות רי"ד דרישא וסיפא דברייתא כולה ראב"י היא היינו משום דהתוספות רי"ד לשיטתייהו שכתבו דר"י גופא נמי כראב"י ס"ל ונ"ל בכוונתם דמשמע ליה דרבי יוחנן ורבי חנינא ורבה ור"י ס"ל אליבא דראב"י גופא דאין אדם מקנה דשלב"ל אלא דס"ל דשחת או אגם מיקרי בא לעולם וכמו שאכתוב בסמוך בשיטת רש"י דפרק איזהו נשך לענין חנטה בפירות האילן או דרבה ורב יוסף גופא בהכי פליגי דלרבה סובר ראב"י דאין אדם מקנה דשלב"ל ומש"ה בעינן שחת דוקא דמיקרי בא לעולם ולרב יוסף סובר ראב"י דאדם מקנה דשלב"ל כדאביי בסמוך וכמו שאבאר ואף על גב דאכתי מיקרי דשלב"ל אפילו בשחת לענין תרומה דהא ע"כ לראב"י לא שייך חיוב תרומה אלא כשהגיע שליש דוקא מ"מ לא מיקרי דשלב"ל בכך כיון דמשהגיע לשחת ממילא עבידי דאתי שיגיע לשליש ומילתא דאתי ממילא לאו כמחוסר מעשה דמיא אבל קודם שהגיע לשחת שאין הגוף בעולם לא מהני האי טעמא דעבידי דאתי כמו שיבואר כל זה נ"ל נכון ומוכרח לשיטת תוספות רי"ד אבל בשיטת הרשב"א ז"ל בחידושיו שכתב להדיא דראב"י ורבנן פליגי דרישא דברייתא רבנן וס"ל דבשעת אמירתו הרי זה תרומה כבר הגיעו לשליש א"כ שפיר מצינן לפרש כדפרישית דלא מצי למימר תניא כוותיה דר"י אי לאו דמייתי הא דראב"י כן נראה לי נכון בעזה"י ודברי הרשב"א ז"ל בחידושיו צריכין לי עיון ודו"ק:

שם אמר רבה לא אמר ראב"י אלא בשחת כו' ופרש"י אף על גב שלא הביאו שליש או אפילו עדיין לא לבלבו החיטים שחת מיהא הוי כו' דמילי דמינכר וחשוב הוא עכ"ל. נראה דרש"י ז"ל סובר בפשיטות דאף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אפ"ה מילי דחשוב בעינן דהא לפרש"י ס"ל לראב"י אדם מקנה דשלב"ל והשתא א"ש טובא מה שכתב רש"י ז"ל כאן דקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי ולא תיקשי ליה הא דמקשו בתוספות דבפרק איזהו נשך סבר רב נחמן בפירות דקל דאף משבא לעולם יכול לחזור בו ומסתמא הלכה כר"נ בדיני ולמאי דפרישית לא קשה מידי דהא בפרק איזהו נשך שם מפרש רש"י להדיא דההיא דהמוכר פירות היינו שמכר לו קודם שחנטו פירותיו וא"כ לא הוי מילי דמינכר ולא מילי דחשוב ואפילו ראב"י גופא מודה וכ"כ בספר בני יעקב על ספר העיטור בדף ס"ו אלא דלפ"ז קשיא לי הא דאמרינן בעלמא איתמר דשמעת ליה לר"מ כגון פירות דקל דעבידי דאתי ומפרש רש"י בגיטין סוף דף מ"ב דהיינו על שלא חנטו וקשיא לי לשיטת רש"י היכא אשכחן לר"מ דאמר הכי דהא ר"מ גופא לא אשכחן דאיירי בדשלב"ל אלא בקידושין לאחר שאתגייר כדאיתא בסמוך וכמו שפרש"י ז"ל גופא שם בגיטין אע"כ דסמין בהא אמימרא דאביי דר"מ וראב"י בחדא שיטה קיימי וכיון דראב"י איירי בפירות מסתמא ר"מ כוותיה ס"ל וא"כ למאי דפרש"י דראב"י דוקא לאחר חנטה קאמר א"כ ר"מ נמי לא איירי אלא בכה"ג ומנא לן דר"מ ס"ל דאף קודם חנטה אדם מקנה אלא דמשום הא לא איריא דסוגיא דתלמודא בכל הנך דוכתי לרווחא דמילתא קאמר הכי אפילו את"ל דר"מ ס"ל בפירות דקל דאפילו קודם חנטה אדם מקנה והיינו כר"י דהכא דאמר אפילו אגם ור"מ וראב"י חדא שיטה נינהו ועוד דר"ה דפ' איזהו נשך נמי הכי ס"ל לפרש"י דהא דקאמר רב הונא התם משבא לעולם אין יכול לחזור בו ע"כ היינו אף שמכרו קודם חנטה אין יכול לחזור משבאו לעולם דהיינו לאחר שחנטו כמו שפרש"י שם להדיא וע"כ דהכי הוא דאי לאחר חנטה לא הוי פליג ר"נ לומר דיכול לחזור דא"כ תיקשי הלכתא אהלכתא דקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי וקי"ל נמי כר"נ בדיני אע"כ דבמכרו קודם חנטה פליגי וא"כ שפיר קאמרינן דאפילו לר"ה ור"י לא אשכחן דאמר ר"מ אלא משום דעבידי דאתי אבל באמת אליבא דהלכתא א"ל דכולהו דס"ל אדם מקנה היינו דוקא במילי דחשיב ומינכר דומיא דשחת בתבואה וחנטה באילן כנ"ל נכון בשיטת רש"י ז"ל דפסק כראב"י. אמנם כן בכל זה לא נחה ולא שקטה תלונת בעל המחבר ספר בני יעקב שם על הרב רמ"א ז"ל שכתב בש"ע ח"מ סי' ר"ט בהג"ה דאם חנט האילן מיקרי בא לעולם והא ודאי ליתא דהא כל הפוסקים פסקו דלא כראב"י כמו שיבואר וכמו שפסק רמ"א ז"ל גופא שם ובא"ע לענין קידושין דאין אדם מקנה דשלב"ל כרבנן דראב"י קי"ל וא"כ מוכח דחנטה לא מהני מידי אלא דוקא הבאת שליש בעינן מיהת משא"כ בשחת וחנטה דהוי קודם הבאת שליש ע"כ פליגי רבנן בין לענין תרומה ובין לענין הוכר העובר בקידושין ע"ש בספר בני יעקב שהאריך מאד בזה ונשארו אצלו שיטת רמ"א ז"ל וכל האחרונים בתימה גדולה. אמנם לענ"ד דברי רמ"א ז"ל נכונים וברורים בטעמן לא מיבעיא לפי שיטת הרמב"ם ז"ל שכתבתי בחידושי מסכת ראש השנה בפ"ק בסוגיא דאילן בתר חנטה וכתבתי שם דלהרמב"ם ז"ל חנטה דאילנות היינו משהגיע לעונת המעשרות כמבואר מלשונו בפ"ח מהל' מעשר שני ובפ"ל מהל' שמיטין ולפ"ז חנטה דאילנות היינו כמו הבאת שליש בתבואה וא"כ אין מקום כלל לקושיית בעל המחבר בני יעקב דכיון דלכ"ע מודו רבנן דראב"י דהבאת שליש מיקרי בא לעולם בין בתרומה ובין במכר א"כ ה"ה לחנטה דפירות דקל אלא דאף שיטת רש"י ותוספות שם בפ"ק דר"ה דחנטה דאילנות הוא קודם שמגיע לעונת המעשרות ולא אזלינן בתר חנטה אלא לענין מספר השנים דכל בשניה שנכנסה לשלישית או שלישית לרביעית מ"מ איכא למימר בפשיטות דמהאי שעתא דחנטה שייך בהו שפיר לשון בא לעולם דאי לא הוי מיקרי בא לעולם לא הוי לן למיזל בתר חנטה אף למנין השנים אע"כ דמיקרי בא לעולם וא"כ לכ"ע אדם מקנה וכמ"ש רמ"א ז"ל וכן משמע נמי להדיא מלשון הגמרא דפרק איזהו נשך בפלוגתא דר"ה ור"נ אם יכול לחזור משבא לעולם ונקיט סתמא ואי ס"ל דהבאת שליש מיקרי בא לעולם ה"ל לפרושי מאיזה זמן מיקרי בא לעולם אי משעת חנטה או שליש או גמר פירי ממש אע"כ דמסתמא משבאו לעולם קצת מיקרי בא לעולם והיינו חנטה שבאותו זמן תחלת ביאת הפירות לעולם. ומהשתא א"ש טפי הא דפרש"י שם דמוכר פירות דקל היינו קודם חנטה דאף על גב דלשיטת רש"י הכא דקי"ל כראב"י א"כ אפילו קודם חנטה נמי ר"נ מודה דאין יכול לחזור בו אלא דוקא במכר קודם שהגיע לשחת הוא דפליג ר"נ דלפמ"ש דר"נ מסתמא כראב"י ס"ל אלא דמ"מ כיון דר"נ ור"ה פליגי בפלוגתא דראב"י ורבנן ניחא ליה לרש"י לפרש מילתא לפסיקא דעיקר פלוגתייהו היינו שמכרו עכ"פ קודם חנטה דהא ר"ה דקאמר משבאו לעולם אין יכול לחזור והיינו ודאי משחנטו דמהאי שעתא הוא בכלל לשון בא לעולם א"כ ע"כ המכירה ה"ה קודם חנטה ואין ה"נ דלר"נ ה"ה אף קודם שהגיע לשחת ועוד דבלא"ה מצינן למימר דבפירות דקל דאיירי התם לא שייך זמן דשחת כלל אלא זמן דקודם חנטה ולאחר חנטה וזה יותר נכון. נקטינן מיהא דלאחר חנטה מיקרי בא לעולם מטעמא דפרישית וכמ"ש רמ"א ז"ל אף למאי דקי"ל כחכמים דראב"י ומה שהקשה בספר בני יעקב מהוכר העובר דלרוב הפוסקים אינה מקודשת וכן במזכה לעובר לא קנה ולא מיקרי בא לעולם ודאי יפה תירץ הסמ"ע שם בסי' ר"ט דשאני עובר שהוא מכוסה בבטן אמו ומש"ה לא מיקרי בא לעולם אלא דבספר בני יעקב תמה מאד על דברי הסמ"ע ז"ל דא"כ אמאי מדמינן בשמעתין הוכר העובר לשחת ולא מפלגינן בינייהו כדמפליג הסמ"ע ולמאי דפרישית לא קשה מידי דדוקא למאי דקי"ל דבעינן בא לעולם שייך לאיפלוגי בינייהו כדמפליג הסמ"ע מטעמא דמכוסה משא"כ בשמעתין דכמעט לרוב המפרשים היינו למאי דס"ל לראב"י אדם מקנה דשלב"ל וא"כ לא תליא מילי בלשון בא לעולם אלא במילי דחשיב ומינכר בשעת אמירה לתרומה וקידושין ומכירה א"כ שפיר קאמר רבי חנינא לראב"י בהוכר העובר הוי קידושין לעובר ודאי חשוב ומינכר עכ"פ כמו שחת והאי קאי שפיר כל השקלא וטריא דרבה ורב יוסף. וכמו שכתבתי נ"ל ברור מדקדוק לשון רש"י ז"ל בשמעתין בד"ה אלא בשחת שכתב שאע"פ שלא נתבשלו שליש או אפילו עדיין לא לבלבו ובודאי כוונתו בזה דלא מיבעיא בלבלבו דהיינו דומיא דחנטה כדמשמע מלשון רש"י דבפרק איזהו נשך כתב לשון חנטה ובפרק האשה רבה כתב משיוציאו האילנות בימי ניסן דהיינו לבלבו כדאמרינן האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבו וא"כ ע"כ לבלוב וחנטה חדא מילתא היא ואף על גב דלחנטה זמנה בט"ו בשבט היינו דמאז מתחיל זמן החנטה בקצת פירות אבל רוב זמן החנטה היא בניסן כדפרישית נמי בפ"ק דר"ה א"כ פשיטא דמהני לראב"י דהא אפילו לרבנן מיקרי בא לעולם לענין מכירה כדפרישית א"כ לראב"י אף לתרומה. אלא אפילו בשחת דמיקרי לא בא לעולם לרבנן אף לענין מכירה וכ"ש לענין תרומה אפילו הכי מהני לראב"י אף לתרומה. ואפשר לומר עוד דרבנן גופייהו נמי מודו דלאחר חנטה מיקרי בא לעולם אף בתרומה אף לשיטת רש"י דבחנטה דתבואה הוא קודם שליש וא"כ לא הגיעו לעונת המעשרות אפ"ה מיקרו שפיר בא לעולם מה"ט דפרישית בסמוך בשיטת תוספות רי"ד דמהני טעמא דעבידי דאתי דלאו כמחוסר מעשה דמי כיון שכבר באו לעולם. אלא דלהתוספות רי"ד כתבתי זה הטעם לענין שחת דראב"י וא"כ ממילא א"ל דרבנן מודו דמהני האי טעמא מיהא לאחר שחנטו. ולכאורה סוגייא דשמעתין מכרעת לזה דאל"ה תיקשי מנ"ל לרבה דראב"י איירי בשחת שלא לבלבו וא"כ פליגי ראב"י ורבנן בפלוגתא רחוקה דלרבנן אף לאחר חנטה לא מהני אמירתו לכשיתלשו אלא דוקא שהביאו שליש ולראב"י אף קודם חנטה דהיינו לבלבו דלמא לא פליגי אלא לאחר שחנטו דוקא אבל קודם שלבלבו דהיינו שחת אפילו ראב"י מודה אע"כ דלאחר חנטה דהיינו לבלבו רבנן נמי מודו אף לענין תרומה ומטעמא דפרישית דכיון שבאו לעולם ועבידי נמי דאתי ממילא לגמר פירי או לשליש מש"ה לאו כמחוסר מעשה דמי ולא דמי להנך דמתניתין בלאחר שתתגיירי כנ"ל נכון בעזה"י ובזה נחו ושקטו כל הקושיות שהקשה בס' בני יעקב ושיטת רש"י והש"ע והסמ"ע עולין כהוגן בלי גימגום ויבואר עוד בסמוך ודוק היטיב:

(קונטרס אחרון) ע"ב גמרא אמר רבה לא אמר ראב"י אלא בשחת ופרש"י אע"ג שלא הביאה שליש דמילי דמנכר וחשוב הוא. כתבתי ליישב שיטת רש"י בטוב טעם ממה שהקשו בתוס' ושם כתבתי ג"כ ליישב מה שתמה בעל המחבר ס' בני יעקב דף ס"ו על הרב רמ"א ז"ל שכתב בח"מ סי' ר"ט דאם חנט אילן מקרי ב"ל והוא נגד הסכמת כל הפוסקים וכמו כן תמה שם על פי' הסמ"ע שם והאריך בתכלית האריכות והעליתי לענ"ד דברי הרמ"א והסמ"ע נכונים וברורים הם ומסכימים לשיטת רש"י ז"ל ועולות בקנה א' כפתור ופרח בלי גמגום ע"ש:

שם כמאן אזלא הא דתניא האומר לחבירו אם ילדה אשתך כו' ואמר רבי חנינא לא שנו כו'. כבר כתבתי במשנתינו דלגירסת הספרים שלנו דגרסי במשנה בהדיא ואם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין והוא בבירור גרסת הרמב"ם ז"ל כמבואר בפירושו על המשניות וא"כ אין מקום כלל לא לדברי ר"ח ולא לכל השקלא וטריא בסוגיין דכמאן אזלא בין לליסנא קמא בין לליסנא בתרא ושהתמיה קיימת על מפרשי הרמב"ם ז"ל הר"ן והרב המגיד והכ"מ ושאר מחברים שלא הרגישו בזה ואף שהתוספות יום טוב במשנתינו הרגיש בזה וכתב דאולי היה להרמב"ם ז"ל איזה גירסא אחרת בגמר' וקשה בעיני מאד לכוון אותה הגירסא אם לא למחוק לגמרי כל הסוגיי' מן כמאן אזלא עד אמר אביי. ועוד דאף למאי דמסיק בעל התוספות י"ט דלא גרסינן במשנתינו הך בבא דמעוברת והוכר עוברה כלל וכן במשנה ירושלמית לא גרסינן לה וכ"כ מהרש"א ז"ל ובאמת שכן נראה מכל המפרשים הקדמונים ומפרש"י ותוספות אכתי קשיא אעיקר מימרא דר"ח אמאי קאמר לה אברייתא ולא אמתניתין גופא

בהמת דמלשון רש"י ז"ל נראה דאין ה"נ למימרא דר"ח אמתניתין קאי ולפ"ז צריך לומר דל"ג כמאן אזלא הא דתניא אלא הא דתנן ואף על גב דלא מייתי לה בלשון המשנה ממש דקתני הרי זו מקודשת לי אינה מקודשת והכא מייתי לישנא אחרינא אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי לא אמר כלום אפשר דלא דק או שטעות סופר הוא אלא דמכל מפרשי הרמב"ם ז"ל והמשיגים עליו משמע מכולהו דר"ח אברייתא קאי וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אלא דהרשב"א ז"ל בחידושיו כתב דתנא דמתניתין דס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל לאחר שנתגייר א"כ פשיטא דהוכר עוברה נמי לא מהני לעובר דשלב"ל הוא משא"כ תנא דברייתא מוקי לה ר"ח כראב"י ומש"ה הוכר עוברה מקודשת וא"כ משמע להדיא דר"ח ס"ל דהלכה כראב"י ומש"ה מוקי לברייתא אליבא דהלכתא אלא דאנן לא קי"ל כר"ח אלא כאביי דמוקי לראב"י בשיטה וקי"ל דאין הלכה כשיטה כן כתב הרשב"א ז"ל אלא דקשיא לי בגווה א"כ אביי גופא מנ"ל לאוקמי מילתא דראב"י בשיטה לבר מהלכתא כיון דשפיר מצינן למימר דהלכה כראב"י דמשנתו קב ונקי וראב"י גופא ס"ל כרבנן ולא אמר אלא בשחת כדאמר אביי. ויש ליישב דאביי משמע ליה מדקאמר ראב"י סתמא ע"כ היינו משום דס"ל כר"מ ואינך תנאי דאדם מקנה דשלב"ל ואפילו באגס כרב יוסף ואף על גב דת"ק דראב"י נמי סתמא קאמר ואפ"ה איירי שאמר הרי זו תרומה בשעה שהביא שליש מיהו בהא מצינן למימר דמסתמא אין דרך להפריש תרומה אלא משהגיע לעונת תרומה ומעשר דהיינו בהביא שליש משא"כ ראב"י אי ס"ד דאיירי לוקח בשחת ה"ל לפרושי בהדיא אע"כ דאיירי בכל גווני כר"מ ואינך תנאי דאדם מקנה דשלב"ל וא"כ ממילא דאין הלכה כראב"י כיון דבשיטה אחת ס"ל להנך תנאי ואין הלכה כשיטה ועוד דקי"ל הלכה כסתם משנה והכא במשנתינו ס"ל דאין אדם מקנה דשלב"ל למאי דלא גרסינן הוכר עוברה מקודשת במתניתין כנ"ל נכון בשיטת הרשב"א ז"ל וסייעתו שפסקו כחכמים. ומעתה נבא ליישב גירסת ושיטת הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ובחיבורו שפסק הוכר עוברה מקודשת כסתם מתניתין דגרים בה להדיא הוכר עוברה מקודשת וע"כ היינו אפילו לרבנן דראב"י והיינו משום דקשיא ליה להרמב"ם ז"ל הא דאמר ר"ח אם אשת חבירו מעוברת מקודשת ומאי קמ"ל מתניתין היא אע"כ משום דמתניתין הוי מצי לאוקמי לוקח כראב"י ומש"ה הוכר עוברה מקודשת במכ"ש דשחת קודם שהביא שליש וראב"י גופא מודה בלאחר שנתגייר משום דמחוסר מעש' הוא משא"כ בשחת לתרומה והוכר עוברה לקידושין דאתיין ממילא ס"ל דלאו כמחוסר מעשה דמי כמ"ש לעיל בשיטת תוספות רי"ד אבל לתנא דברייתא דלא מפליג בין מעוברת לאינה מעוברת ע"כ ס"ל דבכל ענין אינה מקודשת כת"ק דראב"י ואשמעינן ר"ח דלתנא דברייתא נמי ע"כ במעוברת ס"ל דמקודשת דעובר כהביא שליש דמי דהכרת העובר נמי היינו לשליש ימים וא"כ לכ"ע מקודשת וא"כ יפה כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו דמקודשת אלא משום חומרא דקידושין מצריך לכתחלה קידושין אחרים ואף על גב דבשמעתין מדמה הוכר העובר לשחת היינו דלא גרע משחת ולעולם דעדיף מינה ומשום דלא שייך בעובר זמן הדומה לשחת דמקמי שהוכר העובר לא דמי אלא לאגס דלרבה אפילו לראב"י לאו מידי הוא ע"כ איירי ר"ח בהוכר עוברה וא"כ דמי לשליש דאפילו רבנן מודו כל זה לרבה משא"כ לרב יוסף לישנא קמא לראב"י אפילו באגס קאמר ע"כ דר"ח איירי אף בלא הוכר עוברה והיא גופא אתי אשמעינן דנהי דתנא דמתניתין בעי לוקח הוכר עוברה היינו משום דס"ל דאין אדם מקנה דשלב"ל כת"ק דראב"י אלא בעינן לוקח שליש בתבואה דהיינו דומיא דהוכר עוברה משא"כ הך ברייתא מוקי לה ר"ח אליבא דרב יוסף כראב"י וס"ל דהלכה כראב"י ומש"ה קאמר ר"ח אברייתא דאף בלא הוכר עוברה דהוי דומיא דאגס אפ"ה מקודשת כראב"י. העולה מדברינו דנקו דברי הרמב"ם ז"ל במה שפסק דהוכר עוברה מקודשת אף על גב דבתרומה גופא פסק דלא כראב"י אלא כת"ק דראב"י דלא הוי תרומה אא"כ שכבר הביאו שליש בשעה שאמר ה"ז תרומה והיינו כדפרישית דהוכר עוברה הוא כמו הבאת שליש אלא דלפ"ז אכתי קשיין דברי הרמב"ם ז"ל אהדדי במה שכתב בהלכות זכייה דהמזכה לעובר לא קנה ומשמע דאפילו הוכר העובר וכמו שהקשו כל מפרשי הרמב"ם והמשיגים עליו ולמאי דפרישית דהכרת העובר כמו הבאת שליש לכ"ע מודו דמיקרי בא לעולם קשה יותר אמנם לענ"ד לא זו הדרך לדמות הנושאים דבפשיטות מצינו למימר דמזכה לעובר לא קנה מילתא אחריתא היא דאף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל ואפ"ה מודה דאין זכין לו מהטעם דהא דזכין לאדם שלא בפניו כתבו התוספות בכמה דוכתי ולעיל בפרק האיש מקדש דאינו אלא מטעם שליחות וא"כ אפילו קטנים לאו בני שליחות נינהו כדמקשה הש"ס להדיא שם ותסברא הא קטנים לאו בני שליחות נינהו ואמרינן נמי להדיא בפרק איזהו נשך דף ע' קטנים דאתי לכלל שליחות תקון להם זכייה מדרבנן וכ"כ התוספות בכמה דוכתי דזכין לקטנים היינו מדרבנן ולפ"ז בפשיטות מצינן למימר דלא תקנו זכייה לקטן אלא לאחר שנולד אבל לעובר לא תקנו זכייה דמילתא דלא שכיחא היא ואף לפי מה שכתבתי בכמה דוכתי לשיטת הרשב"א ז"ל וסייעתו דזכין לקטנים היינו מדאורייתא ולא גרסינן בפרק איזהו נשך מדרבנן וכמ"ש לעיל בפרק האיש מקדש דף מ"ג אפילו הכי י"ל כיון דהא דזכין לאדם שלא בפניו ילפינן לה מקרא דנשיא אחד למטה והיינו דוקא קטנים דבני נחלה נינהו משא"כ בעובר לשיטת הרמב"ם לאו בני נחלה נינהו כמבואר בדבריו בפירוש המשניות בפרק אלמנה לכ"ג א"כ כ"ש דאין לו זכייה כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן והא דמסקינן התם בפרק אלמנה לכ"ג דעובר עבדינן ליה תקנתא כדר"נ אמר שמואל שבוררין להם חלק יפה היינו משום דבית דין אלימא טפי משאר שלוחים וזכייה כדפרישית בפרק האיש מקדש כנ"ל נכון ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל בין במה שפסק הוכר עוברה מקודשת ובין במה שפסק המזכה לעובר לא קנה ועיין עוד בסמוך יישוב אחר ודו"ק:

תוספות בד"ה ואמר ר"ח כו' פי' בקונטרס דאיירי אליבא דראב"י דאי לרבנן אין אדם מקנה דשלב"ל א"כ אפילו מעוברת לאו כלום הוא עכ"ל. נראה מבואר מדבריהם דלא גרסי במתניתין הך בבא דהיתה מעוברת שהיא כתובה בספרים שלנו מיהו מה שכתבו כן בשיטת פירוש רש"י ולכאורה למאי דפרישית אין בזה הכרח מפירושו דמה שפירש הסוגייא אליבא דראב"י היינו משום דס"ל לרש"י דהלכה כראב"י ומש"ה מפרש לכולה סוגייא דרבה אפילו לראב"י בעינן מיהא מידי דחשיב דהיינו הוכר העובר ולר"י דאמר אפי' באגס א"כ לראב"י לא בעינן הוכר העובר אבל לעולם דבהוכר העובר אפשר דלרש"י אפילו רבנן מודו דמיקרי בא לעולם וכמ"ש בסמוך בשיטת הרמב"ם ז"ל אלא דהתוס' מסברא דנפשייהו ס"ל דעובר לא מיקרי בא לעולם. ואף ע"ג דבפ' אלמנה לכ"ג דף ס"ג כתבו דשמואל אע"ג דס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל אפ"ה ס"ל דמזכה לעובר קנה משום דעובר מיקרי בא לעולם מ"מ כיון דאנן לא קי"ל בהא כשמואל דהא איפסקא הלכתא בהדיא דהמזכה לעובר לא קנה א"כ ע"כ פשיטא להו להתוס' דעובר מיקרי לא בא לעולם ולא נחתו לסברא זו שכתבתי בסמוך. אלא דלכאורה קשיא לי טובא בזה דהא מרא דשמעתא דהמזכה לעובר לא קנה ר' יוחנן הוא בפ' מי שמת דף קמ"ב ואס"ד דטעמא דר"י משום דעובר לא מיקרי בא לעולם א"כ תיקשי דר"י אדר"י דהא בפ"ק דתמורה קאמר ר"י דהקדש חל על עוברין שאם הקדיש ולד בהמת חולין חל על העובר קדושת הגוף ומכמה משניות מסקינן התם דבתם במעי תמימה כ"ע מודו ואי ס"ד דכשלב"ל דמי א"כ הא קי"ל אין אדם מקדיש דשלב"ל ומכולה סוגייא דתלמודא בכמה דוכתי ובשמעתין משמע לענין דשלב"ל אין לחלק כלל בין חולין לתרומה וקדשים וקונמות דהא מדמו להו אהדדי ולמאי דפרישית ניחא דהא דקי"ל מזכה לעובר לא קנה לאו טעמא משום דשלב"ל אלא משום דזכייה תקנתא דרבנן היא ולא תקנו לעובר ולמ"ד דאף לירושה הבאה מאליה נמי עובר לאו בר ירושה הוא מדכתיב אשר תלד א"כ כ"ש דלאו בר זכייה הוא אבל שיטת התוס' קשה וכ"ש דקשה טפי לפמ"ש בשם התוס' רי"ד דר"י ס"ל כראב"י וא"כ קשה דר"י אדר"י דהא ס"ל לר"י המזכה לעובר לא קנה ואף אם יעלה על הדעת לחלק בין הקדש גמור דקדושת הגוף ממש ובין שאר מילי מ"מ אמאי פשיטא להו להתוס' דלרבנן אף בהוכר עוברה אינה מקודשת כלל דלא אמר כלום קתני והא לעיל בפ"ק דף ז' גבי חצייך מקודשת לי מקשינן בגמ' בפשיטות וניפשטו קידושין בכולה מי לא תניא האומר רגלה של זו עולה וכתבו שם רש"י ותוס' דאע"ג דבהקדש ילפינן לה מגזירת הכתוב אפ"ה מקשי שפיר דבקידושין בל' הקדש קאמר לה וע"ש בחידושינו וא"כ ה"נ יש לנו לומר דמה"ט תפסי קידושין בהוכר העובר כיון דבלשון הקדש קאמר ובפ"ק דתמורה הנ"ל מדמה בהדיא עוברין לאיברין וע"ש דהיינו הא דרגלה של זו עולה ואף למאי דמשני התם בגמ' התם בהמה הכא דעת אחרת ופרש"י שם דהיא אינה מתרצית להתקדש אלא לחצאין וא"כ הכא לא שייך האי שינויא דהאב נמי שמקבל הקידושין דעתו שתתקדש מיד וצ"ע ליישב. מיהו השתא דאתינן להכי מצינן למימר בפשיטות דהיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל דבהוכר עוברה מקודשת לכ"ע והיינו לענין לאסורה לכ"ע כהקדש אבל לגבי דידיה מסיק הרמב"ם דלכשתלד יש לו לקדשה בקידושין אחרים וזה נ"ל יותר נכון וברור לפי לשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שאין אדם מקנה דשלב"ל ולכך אין קונה אותה קנין גמור אבל לעשותה כאשת איש שפיר היא מקודשת לחלו הקידושין כמו בעובר דהקדש ומה"ט אתי נמי שפיר להרמב"ם ז"ל מקודשת לאלתר במעי אמה כמו שנראה מלשון הנמוקי יוסף בשיטת הרמב"ם ז"ל בפרק קמא דיבמות בסוגיא דחמותו ממאנת וא"כ לענין קידושין לאוסרה לכ"ע לא מיקרי כלל דשלב"ל כנ"ל נכון יותר ודוק היטיב:

בא"ד ונראה דאע"ג דהלכה כראב"י בעלמא כו' הכא לית הלכתא כוותיה כו' והלכה כרב נחמן בדיני וא"כ אין הלכה כראב"י עכ"ל. ואע"ג דראב"י גופא לא קאמר אלא היכא דאמר לכשיתלשו ובהא לא איירי ר"נ בהדיא בההיא דפירות דקל אפ"ה פשיטא להו דאיירי ר"נ אף באומר לכשיבאו הפירות דאל"כ לא הוי פליג ר"ה דהא כל הני תנאי דס"ל אדם מקנה דשלב"ל היינו לוקח היכא דאמר לכשיהיה כדמשמע בשמעתין וכן בהא דאמר רבי חנינא במעוברת דמקודשת היינו משום שאמר אם ילדה אשתך ואם היינו לכשיהיה כדאיתא בגיטין ואע"ג דר"נ ס"ל במזכה לעובר דאם אמר לכשתלד קנה כבר כתבו התוס' בפ"ק דגיטין דף י"ג ע"ב דסברת ר"נ הוי איפכא מדר"ה דר"נ סובר דלמי שלא בא לעולם עדיף טפי מדבר שלב"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו בשמעתין. אמנם למאי דפרישית לעיל אין צורך לומר דפליגי בסברות הפוכות אלא דבמזכה לעובר פליגי בסברא בעלמא אי עובר מיקרי בא לעולם או לא כמ"ש הרשב"א שם בפ' מי שמת וכ"ש למאי דפרישית בסמוך דדוקא לענין זכיה לחוד פליגי אי תקנו חכמים זכייה לעובר לכשיולד או לא ולמאן דס"ל דשייך תקנת זכייה לכשתלד ודאי דהוי זכייה גמורה דכיון שהלה זוכה לו ע"י אחר ומסר מיד ליד מיד כשיולד זכה הלה בשבילו דזכין שלא בפניו כנ"ל בשיטת רש"י ז"ל דשפיר פסק הלכה כראב"י אע"ג דהלכה כר"נ בדיני משום דעובר הוי מיהא כמו חנטה ור"נ בפירות דקל איירי לוקח כשמכר קודם חנטה כמו שכתבתי באריכות ודוק היטיב ותו לא מידי ומשמע מיהו מפרש"י ותוס' דהא דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי היינו אפילו בברייתא ומשמע נמי מדבריהם דהא דאמרינן בעלמא כל היכא דאוקמא בשיטה לית הלכתא כאותה שיטה היינו דוקא היכא שנזכר זה הלשון בגמ' ממש בשיטה א' עומדין או בפלוני ופלוני אמרו דבר א' משא"כ האי לישנא דאמרינן הכא כולהו ס"ל לא מיקרי שיטה דאלת"ה היאך פסק רש"י כראב"י והתוספות נמי מאי הוצרכו לאתויי דאין הלכה כראב"י מדקי"ל הלכה כר"נ בדיני דאכתי קשה אדר"נ גופא ותיפוק ליה דבלא"ה אין הלכה כשיטה אע"כ כדפרישית ודבר זה מחלוקת הקדמונים ואין להאריך:

(קונטרס אחרון) שם בתוס' ד"ה אר"ח כו' ונראה דאע"ג דהלכה כראב"י בעלמא כו'. וכתבתי דמוכח מפרש"י ותוס' דהא דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי היינו אף בברייתא ומוכח ג"כ מדבריהם דהא דקיי"ל אין הלכה כשיטה א' היינו דוקא היכא שנזכר בלשון הגמרא בפירוש בשיטה אמרו משא"כ היכא דאמרי כולהו ס"ל לא מקרי שיטה ודבר זה מחלוקת הקדמונים הוא ע"ש בפנים:

דף סג.

רבי דתניא לא תסגיר עבד אל אדוניו בלוקח עבד ע"מ לשחררו הכתוב מדבר. לכאורה יש לדקדק אכתי מנ"ל דר' ס"ל אדם מקנה דשלב"ל דהא אף למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל היינו לוקח אם חזר בו אח"כ בפירוש קודם שבא ליד חבירו אבל משבא ליד חבירו קודם שחזר בו שוב אין יכול לחזור בו וא"כ י"ל דהיינו טעמא דרבי דמכיון שלא חזר בו הרב קודם שלקחו א"כ מיד בשעה שלקחו נגמר השיחרור ואז זכה העבד בעצמו ומש"ה הוי משוחרר גמור ושוב אין יכול לחזור בו ויש ליישב ולחלק. מיהו אי לאו דברי התוספו' היה נ"ל דמש"ה מסיק דאיירי בדא"ל לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו וכיון דכתב לו מעכשיו אין יכול לחזור בו כלל אף קודם שלקחו וכ"כ הריטב"א ז"ל בחידושיו כאן אלא דהתוס' ע"כ לא ס"ל הכי מדקשיא להו אמאי צ"ל מעכשיו ובפ"ק דמציעא דף י"ג כתבו התוס' להדיא דקודם שבא לעולם ולרשותו יכול לחזור בו לכ"ע אע"ג דאמר מעכשיו ומשמע דמסברא פשיטא להו הכי דקודם שבא לעולם לא מהני מעכשיו כיון דלא מצי להקנות מעכשיו שאינו בידו וברשותו. אמנם לענ"ד יש ליישב שיטת הריטב"א ז"ל ולומר דאהני הא דכתב ליה מעכשיו שמחייב עצמו בכך לקיים דיבורו שלא יחזור בו כלל וא"כ הא קי"ל דאף למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל אפ"ה יכול לחייב עצמו במה שלא בא לעולם דרך חיוב וא"כ מה"ט גופא כ"ש לא"ש למ"ד אדם מקנה דשלב"ל דנהי דבעלמא לכ"ע יכול לחזור בו קודם שבא לעולם אפ"ה אם אמר מעכשיו הו"ל כאילו התחייב עצמו בכך שלא יחזור בו. ואי תיקשי א"כ מנ"ל דרבי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל דלמא לעולם דאין מקנה אלא דשאני הכא דא"ל מעכשיו והו"ל כאילו התחייב עצמו דרך חיוב הא ליתא דלמ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל א"כ אפילו את"ל דדרך חיוב מהני היינו שמחייב עצמו לשחררו לכשיקנהו וא"כ סוף סוף צריך לשחררו מחדש ועוד נ"ל דאף אם התחייב עצמו בפירוש לשחררו לא מהני דלא עדיף לשון חיוב מקנין גמור דהו"ל קנין דדברים בכה"ג ולא שייך כלל לשון חיוב נמי בכה"ג ועדיין צ"ע וממילתא דרבי למאי דמפרש לה ר"נ בר יצחק משמע דאין צריך שום שיחרור עוד אלא דהאי שטרא הוי שטר שיחרור גמור וכדמשמע נמי מלשון התוס' עצמן כמו שיבואר א"כ ע"כ דרבי ס"ל דאדם מקנה דשלב"ל דהוי שיחרור גמור מעכשיו ולכשיקנהו אלא דמהני ליה דיבורא דמעכשיו שמחייב עצמו שלא יחזור בו כלל אף קודם שיקנהו כנ"ל נכון ליישב שיטת הרשב"א ז"ל אלא דהתוס' לא כתבו כן ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה כגון דכתב ליה כו' הא לא נהירא לומר כן דמסברא מהני למ"ד אדם מקנה דשלב"ל כדבר שבא לעולם דלא מצינן חילוק בדבר כו' עכ"ל. ולכאורה דאף לדבריהם ודאי יש חילוק בדבר

לדבר שבא לעולם קונה מיד ובדשלב"ל אף למ"ד אדם מקנה היינו דוקא לכשיבא לעולם ולרשותו אלא דאפ"ה משמע להו דאין חילוק בדבר דכי היכא דבדבר שבא לעולם אף שאין מקנהו מעכשיו אלא לאחר זמן אפ"ה מהני וה"נ למ"ד אדם מקנה דשלב"ל כיון דא"א בשום ענין שמקנה אותו מעכשיו אלא לכשיבא לרשותו א"כ מאי מעליותא דמעכשיו כנ"ל בכוונתם אלא שלא זכיתי להבין דבריהם דכיון דפשיטא להו נמי דאין יכול לחזור בו קודם שבא לעולם ולרשותו וא"כ אמאי ניחא להו בתירוצם שאם נאבד השטר שחרור קודם שקנאו אפ"ה הוי שחרור ומה סברא יש בזה כיון שאין הגט קיים כלל בשעה שראוי לשחרור ובשלמא בגט ושיחרור לאחר זמן שפיר מהני ביה מעכשיו לענין זה כיון דבידו הו"ל כאמר לו שיתחיל מעכשיו ולכשיגיע הזמן משא"כ היכא שא"א שיתחיל השיחרור כלל מהשתא אלא לאח"כ מאי אהני ביה מעכשיו אם נשרף או נאבד ואדרבא לענין חזרה איכא סברא טפי כדפרישית בסמוך. תו קשיא לי בדבריהם לנהי דהכי הוא דמהני מעכשיו לענין אם נאבד או נשרף מ"מ אין זה ענין לעיקר מימרא דרבי ומלנקיט ר"נ בר יצחק היכי דמי ומפרש לה דאיירי בכה"ג א"כ אכתי אמאי אוקמא בדא"ל מעכשיו וכ"ש דקשה טפי לפמ"ש התוס' בשמעתין דהלכה כמ"ד אין אדם מקנה וא"כ קשה טפי אדר"נ בר יצחק למה נקיט מעכשיו דאי לדינא בלא"ה לא קי"ל כרבי או לפרש דברי רבי נמי אין צורך דבלא"ה מיתוקמא שפיר היכא דלא נאבד אבל למאי דפרישית בסמוך בשיטת הריטב"א ז"ל א"ש טובא דעיקר מימרא דרבי בהכי מוקי קרא דלא תסגיר שאין יכול לחזור בו כלל אף קודם שקנאו ומכ"ש דא"ש למאי דפרישית דלא שייך כלל דרשא דקרא אלא דהא מילתא דאין יכול לחזור קודם שקנאו ועדיין צ"ע:

בד"ה ויליף איתנהו בעולם כו' וה"ה דהוה מצי לשנויי שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו כדמשני בפרק אף ע"פ עכ"ל. משמע מדבריהם להדיא דלמסקנא דהתם דמשני שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו הדר ביה לגמרי ממאי דמשני מעיקרא דמיירי באומרת יקדשו ידי לעושיהן אף דלכאורה מסוגית לישנא דהש"ס דהתם אין מוכרח לומר כן כדפרישית התם אלא דנראה דמסברא פשיטא להו הכי דקדושת הגוף חל על דשלב"ל. ואפשר דהיינו מטעמא דפרישית לעיל כיון דפשיטא לן בכולה תלמודא דקדושת הגוף חל על וולדות הקדשים אע"ג דעובר מיקרי דשלב"ל או אפשר דפשיטא להו הכי משום דבכל דוכתא משמע דדבר שאינו ברשותו הוה כמו דשלב"ל ואפ"ה אמרינן דקדושת הגוף מפקיעין מידי שיעבוד אע"ג דבשעה שהקדיש לא היה ברשותו וכתיב ואיש כי יקדיש ביתו קודש מה ביתו ברשותו כו' אע"כ דשני לן בין קדושת בדק הבית לקדושת הגוף וא"כ ה"ה לענין דשלב"ל כן נלע"ד. ומתוך כך יש ליישב קושי' הר"ן על הרמב"ם פ"ז מהל' ערכין וכאן אין להאריך:

משנה האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל כו' ואם לאו אינה מקודשת. ולכאורה יש לדקדק למאי דמסיק ר"ל בשמעתין דאיירי שנתן לה שוה פרוטה והתנה כך א"כ כולה מתני' משנה שאינה צריכה היא ופשיטא דאם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ואף דרש"י ז"ל הרגיש בזה וכתב דהא גופא אתא לאשמעינן דוקא בע"מ אבל בשכר פעולה אינה מקודשת אלא דלכאורה אין זה מספיק דמ"מ ל"ל למיתני כולי האי ליתני בהדיא בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת. מיהו הרא"ש ז"ל כתב בשם התוספות דאתי לאשמעינן דלא מצי' האשה למימר דלא לכך נתכוונתי אלא שידבר לשלטון בדברים המועילין יותר או שיעשה כפועל במלאכה מרובה וקמ"ל דאם דיבר לשלטון כדרך המדברים ועשה כפועל כל דהו מקודשת כו' ע"ש והא מילתא שמעינן שפיר ממתניתין אף על גב דלא קתני הכי בהדיא דאל"כ לעולם לא משכחת למקודשת. מיהו בחידושי הריטב"א ז"ל מצאתי בשם תוספות רי"ל ובקצת נוסחאות בגמר' גרסי לאביי מסיק הא מילתא דסיפא נמי דייק כרישא דקיש מלקתני ואם לאו אינה מקודשת ומשנה יתירה היא אע"כ דאת' לאשמעינן דאינה מקודשת בשכר פעולה גרידא והיינו כפרש"י ולפ"ז נ"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל דאי הוה קתני בשכר שאדבר עליך אינה מקודשת ה"א לטעמא לאו משום דאין לשכירות אלא לבסוף אלא משום דמצי' למימר לא לכך נתכוונתי כו' ומש"ה אשמעינן דבדאמר בלשון תנאי ונתקיים כל דהו מקודשת ואפ"ה קתני ואם לאו אינה מקודשת שמעינן נמי דבשכר פעולה אינה מקודשת ע"כ משום דאין לשכירות אלא בסוף כן נ"ל נכון ולו"ק:

שם בגמרא ובשכר והתני' כו' עד ומאי דוחקיה דר"ל. וכתב הרשב"א בחידושיו דהמקשה דהכא למהדר אפירכא לא אסיק אדעתיה הנך ברייתות דמייתי הש"ס לעיל בפרק האיש מקדש דף מ"ו דפליגי תנאי בהדיא בהא מילתא ונ"ל לפרש דבריו דאף על גב דאיכא התם כמה אוקימתו' מ"מ לכולהו אוקימתו' איכא מיהא שום תנא דסבר ישנו לשכירות מתחילה ועד סוף וה"ל מלוה ואינה מקודשת וא"כ שפיר מצי סבר ר"ל כהאי תנא אע"כ דלא אסיק אדעתא וכן במאי דמקשה ומאי דוחקיה דר"ל כתב דאף על גב דאיכא למימר דר"ל סבר כהאי תנא דלעיל אפ"ה מאי דוחקיה לאפוקי לישנא דמתניתין מפשטא דמשמע דבשכר פעולה מקודשת וטפי הוי ליה לאוקמא כהאי תנא דברייתא דהכא כו' עיין שם. ולענ"ד משום הא לא איר' דבכמה דוכתין אשכחן דדחיק הש"ס לאוקמי מתניתין אליבא דהילכתא. ולולי דברי הרשב"א ז"ל בזה היה נ"ל דקס"ד דההיא דהכא לא דמי כלל להך דמייתי בפ' האיש מקדש בפלוגת' דתנאי דהתם מיירי שאמר לעשות פעולה בדבר מסויים כגון עשה לי שירים ונזמין וטבעות בכל מכוש ומכוש שעשה בכלי נתחייבה לו בפרוטה למ"ד ישנו לשכירות מתחילה ועד סוף ומש"ה קסבר דה"ל מלוה משא"כ הכא דקאמר סתמא ע"מ שאדבר לשלטון ואעשה כפועל ולא סיים דבר אלמא דדעתו אדיבור כל דהו שידבר ויועיל רוצה לקדש וכן בפועל בפעולה כל דהו שוה פרוטה וא"כ מיד שנגמר חלין הקידושין והמלוה כא' וכ"ע מודו דאין לשכירות כי האי אלא בסוף ומקשה שפיר מברייתא דבשכר שהרכבתיך כו' ובשכר שארכיבך דאיירי נ"כ בדבר שאינו מסויים וכן ברייתא דשב לפני ורקוד לפני ואהא משני ר"ל דאפ"ה שייכא הא נמי בפלוגתא דתנאי והיינו כמו שפרש"י דע"מ שאעשה כפועל היינו כפועל יום א' וא"כ שייך התם נמי הך מילתא דכל שעתא ושעתא שעושה נתחייבה בפרוטה וכה"ג איכא לאוקמא בע"מ שאדבר לשילטון לדיבור כמה פעמים איירי ולפ"ז מקשה שפיר מאי דוחקיה דר"ל לאוקמ' בכה"ג הא שפיר מצי לאוקמא כדקס"ד מעיקרא שנגמר הדיבור והפעולה בפעולה ודיבור המועיל ואיכא למימר דכ"ע מודו כן נ"ל לולי שהקדמונים ז"ל לא פירשו כן אלא דלענ"ד צ"ע דלכאורה נראה סברא נכונה וברורה דהיכא שאין השכירות שייך באמצע אלא לבסוף דכ"ע מודו דמקודשת ועדיין צ"ע ודו"ק. ובתוספתא דפירקין מצאתי להדיא דבע"מ שאעשה כפועל אם עשה ש"פ מקודשת משמע דלא כפרש"י:

משנה ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינו מקודשת כו' ומשמע אם רצה האב מקודשת בודאי למפרע דקי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכ"כ כל הפוסקים בפשיטות וקשיא לי טובא דהא בפ' כל הגט דף כ"ו ע"ב למקשה ר' משרשי' לרבא מברייתא דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא דמשמע דאית ליה ברירה וא"כ לפ"ז הוי מתניתין דהכא נמי דלא כהלכתא דהא קי"ל בדאורייתא אין ברירה כדאיתא בס"פ משילין וא"כ א"א לומר דהוו קידושין ודאין אלא קידושי ספק לחומרא דשמא אין ברירה ובהאי שעתא לקידושין .אפשר שלא הי' האב מתרצה כמו שפירשו רש"י ותוס' שם בפרק כל הגט תו קשיא לי דאף את"ל דמתניתין דהכא סברה יש ברירה לגמרי אף להקל בשל תורה אפ"ה קשי' סיפא דקתני מת הבן מלמדין האב לומר שאינו רוצה וכיון דבטעמא דברירה תליא מילתא דאמרינן כמו שהוא בדעת האב עכשיו מסתמא כך היה דעתו אילו שמע בשעת הקידושין א"כ מאי מהני מה שמלמדין אותו לומר שקר שלא הי' מתרצה משעה ראשונה. ולכאורה הי' נ"ל ליישב דהא דמשמע בפרק כל הגט דע"מ שירצה אבא תליא בטעמא דברירה היינו דוקא אליבא דרבי שמעון דהאי ברייתא דהאי אוקימתא דמוקי הש"ס פרק המדיר דף ע"ג ע"ב דר"ש ורבנן פליגי בע"מ שירצה דלרבנן היינו ע"מ שישתוק ולר"ש היינו ע"מ שיאמר אין וא"כ כיון דלר"ש היינו ע"מ שיאמר אין שייכא שפיר בטעמא דברירה דלמ"ד אין ברירה אפי' רצה לא הוו קידושין דשמא לא הוי אמר אין אילו שמע מיד בשעת קידושין משא"כ למאי דמסקינן בסמוך בשמעתין אליבא דרבי ינאי דע"מ שירצה היינו ע"מ שישתוק לפרש"י ותוס' ומציעת' וסיפ' היינו כאומר ע"מ שלא ימחה ולרב יוסף כולה מתניתין היינו ע"מ שלא ימחה א"כ תו לא שייך הא מילתא כלל בטעמא דברירה דאף למאן דאמר אין ברירה אפילו הכי מסתמא שתק ולא מיחה בשעת הקידושין כמ"ש התוספו' בסמוך בד"ה אלא ע"מ שישתוק לענין מת האב ונראין הדברי' ק"ו להיכא ששמע ושתק או לא מיחה דאמרינן נמי מסתמא הוי שתק נמי מעיקרא אף בלא טעמא דברירה. אלא דאפ"ה קשה מיהא יותר לשיטת הפוסקים דאוקימת' דר' ינאי איירי רישא בע"מ שיאמר הן כמבואר בטו' ובש"ע סי' ל"ח ואפ"ה כתבו דהוו ודאי קידושין והדרא קושיא לדוכתא אמאי הא בע"מ שיאמר הן תליא לה הש"ס בדיני ברירה וקי"ל בדאורייתא אין ברירה ולא הוו אלא ספק קידושין ועוד קשה יותר דהא לאוקימתא דפ' המדיר סברי רבנן דע"מ שיאמר אבא היינו ע"מ שישתוק ופליגי אדר"ש ולמה פסקו כר"ש לגבי רבנן כיון דע"כ האי אוקימתא דפ' המדיר עיקר כיון דר' משרשי' ורבא בפ' כל הגט שקלו וטרו בהכי כדפרישית דף י"ג ומלבד זה נוראות נפלאתי על מה שכתבו הפוסקים דע"מ שירצה אבא היינו שיאמר אין ופסקו דאף אם מיחה או שתק מעיקרא ואח"כ אמר אין אפ"ה חלו הקידושין וה"ה להיפוך אם אמר שלא ימחה אע"פ שאמר הן בשמיעה ראשונה אפ"ה יוכל לחזור ולמחות ולבטל הקידושין ולפי הסוגי' בפרק כל הגט דתלי' בברירה אי אפשר לומר כן דכיון דבמה שאומר בשעת שמיעה ראשונה אמרינן הוברר הדבר שכן הי' דעתו אילו שמע בשעת הקידושין וא"כ מאי מהני מה שחזר בו אח"כ ולעתי צ"ע גדול ליישב דאף שהפוסקים הוציאו כן מהתוספתא אפ"ה ע"כ סוגיא דפרק כל הגט לא משמע דס"ל הכי ומתוך מה שכתבתי יש ליישב מיהא שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות אישות שפסק לגמרי היפך מהתוספתא אלא דבכל ענין אחר השמיעה הראשונה אנו הולכין והיינו משום דמסוגיא דפרק כל הגט משמע הכי דכיון דתלינן לה בדין ברירה א"כ ע"כ דבשמיעה הראשונה תליא מילתא דבהאי שעתא שייך לומר הוברר הדבר שכן היה דעתו אילו שמע בשעת הקידושין כנ"ל ולענין קושיא הראשונה שהקשיתי דאכתי אמאי הוו קידושין ודאי הא קי"ל מדאורייתא אין ברירה בזה יש ליישב לפי שיטת התוספות דפרק כל הגט דלוקח בדבר דאפשר שאין סופו להתברר קי"ל דמדאורייתא אין ברירה משא"כ בדבר שסופו להתברר כגון הכא שהתנה בפירוש אפשר דקי"ל יש ברירה כסתם מתניתין דהכא וסברא זו נרמז נ"כ בקצרה בלשון הר"ן ז"ל בפרק כל הגט ויש לי לדקדק הרבה ואין להאריך כאן. אלא דעם כל זה לא נחה ולא שקטה הקושיא שהקשיתי להפוסקים דבע"מ שיאמר אין ושתק או מיחה אפ"ה יכול לחזור בו וא"כ הוי לגמרי דלא כסוגיא דפ' כל הגט דכיון דמטעמא דיש ברירה אתינן עלה ע"כ דבשמיעה ראשונה תליא מילתא ועדיין צ"ע ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

(קונטרס אחרון) דף סג ע"ב משנה על מנת שירצה אבא רצה האב מקודשת כו' משמע דמקודשת בודאי למפרע וקיי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכן כתבו כל הפוסקים בפשיטות והקשיתי לשאול דהא בפרק כל הגט דף כ"ו משמע מסוגיית הש"ס דע"מ שירצה אבא דמקודשת היינו משום דאית ליה ברירה וא"כ לפ"ז הוי מתני' דהכא דלא כהילכתא דהא קיי"ל בדאורייתא אין ברירה כדאיתא בביצה בסוף פרק משילין וא"כ לא הוי אלא קדושי ספק וכתבתי ליישב באריכות ומתוך מה שכתבתי יש ליישב נ"כ פסק הרמב"ם ז"ל שפסק בע"מ שירצה אבא בכל ענין הולכין אחר שמיעה הראשונה והוא להיפך מהתוספתא שהביאו הפוסקים ולפי מה דפרישית א"ש ואדרבה קשיא לי להיפך על הפוסקים שפסקו דבע"מ שיאמר הן ושתק או מיחה אפ"ה יכול לחזור בו וזה לגמרי דלא כסוגיא דפרק כל הגט דכיון דמטעם ברירה אתינן עלה ע"כ דבשמיעה ראשונה תליא מילתא דבההוא שעתא הוברר הדבר והנחתי דבר זה בצ"ע:

דף סג:

אמר ר"ל ש"מ לדרבי ינאי לחקינן כו' ולא מוקמינן כתרי תנאי ופרש"י דהוי מצי לאוקמי כתנאי דתנא דרישא סבר לשון שתיקה הוא ותנא דסיפא סבר לשון לא ימחה הוא וכ"כ הרשב"א והריטב"א ז"ל. אלא דלענ"ד יש לתמוה דאכתי היאך דייק ר"ל הכי מדרבי ינאי דלמא הא דלא מוקי רבי ינאי למתניתין כתנאי היינו משום דלא אשכחן דפליגי תנאי בהכי דהא לקושטא דמילתא אף למאי דמוקמינן בפ' המדיר דף ע"ג אליבא דרבה דפליגי ר"ש בן אלעזר ורבנן בלישנא דע"מ שירצה אבא היינו לר"ש ב"א הוי ע"מ שיאמר הן ולרבנן ע"מ שישתוק משא"כ לדהוי ע"מ שימחה לא אשכחן שום תנא דס"ל הכי. אמנם לולי פרש"י היה נ"ל דהא דהוי מצי לאוקמי כתנאי היינו נמי הנך תנאי גופא דפרק המדיר דלרשב"א הוי ע"מ שיאמר הן וה"נ ס"ל לתנא דמתניתין ברישא וסיפא ואפ"ה קתני שפיר בסיפא דמת הבן מלמדין את האב לומר שאינו רוצה ותו ליכא למיחש שמא יאמר אח"כ הן דכיון שכבר מת הבן ואמר האב שאינו רוצה תו לא שייך לומר שיאמר אח"כ הן ומכ"ש לפי מה שכתבתי דבברירה תליא מילתא וא"כ בשמיעה ראשונה תליא ואף את"ל כשיטת הפוסקים שהביאו התוספות דבע"מ שירצה ויאמר הן אף כשמיחה אפ"ה יכול לחזור ולומר הן ונאמר גם כן דאין לחלק בין בחיי בנו ללאחר מיתת בנו אפ"ה איכא מיהא שום תנא דס"ל דכל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי והיינו כדס"ל לרב יהודה לעיל דף ס' ע"ב דפלוגתא דרבי ורבנן היא וא"כ אפשר דס"ל להאי תנא דמתניתין נמי הכי וא"כ לאחר מיתת בנו נמי ממ"נ לא הוו קידושין דאין קידושין לאחר מיתה משא"כ תנא דמציעתא ס"ל כרבנן דרשב"א דע"מ שישתוק הוא ומש"ה במת האב הרי זו מקודשת ועוד יש לפרש בענין אחר דאף את"ל דנראה דוחק לאוקמי רישא וסיפא כחד תנא ומציעתא כחד תנא אפ"ה מצינן לאוקמי רישא לחוד כרשב"א דע"מ שירצה היינו שיאמר הן ומש"ה תליא בשמיעה ראשונה כמ"ש הר"ן ז"ל דבע"מ שיאמר הן דה"ל קום עשה בודאי לאחר שאמר הן אין יכול לחזור משא"כ תנא דמציעתא ותנא דסיפא ס"ל דע"מ שישתוק הוא וסבר נמי דאף על גב דשתק בשמיעה ראשונה אפ"ה יכול לחזור ולמחות דשתיקה לאו כהודאה גמורה היא ודוקא היכא שמת האב מקודשת בודאי משא"כ במת הבן לא פסיקא להו להתוספות גופא בד"ה אלא ע"מ שישתוק שאין יכול לחזור ולמחות אלא משום דאל"כ קשיא בבא דרישא אמאי מקודשת ברצה האב ששתק שמא יחזור בו אע"כ דבע"מ שישתוק נמי בשמיעה ראשונה תליא משא"כ השתא דהוי מצי לאוקמי לתנא דרישא ס"ל דע"מ שיאמר הן ומש"ה תליא מילתא בשמיעה ראשונה אם אמר אין בראשונה אין

יכול לחזור בו אבל תנא למציעתא וסיפא לס"ל לע"מ שישתוק הוא לעולם דאף ששתק בראשונה אפ"ה יכול לחזור ולמחות וא"כ שפיר מדייק ר"ל מדלא מוקי ר"י למתני' כי הנך תנאי דפ' המדיר ע"כ דטפי היכא לאוקמי בתרי טעמי מבתרי תנאי כן נ"ל לולי שהקדמונים לא פירשו כן ואין להאריך יותר ודו"ק:

משנה קדשתי את בתי וא"י למי קדשתיה כו' נאמן. לכאורה י"ל דאליבא דרב דאמר בסמוך נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס א"כ אמאי נקיט במתניתין הך מילתא בקידושי האב טפי ה"ל למיתני בקידושי דידה גופא שאמרה נתקדשתי וא"י למי ובא א' ואמר אני קדשתיך נאמן ליתן גט דהכי הוא קושטא דמילתא כדמוכח מלישנא דגמרא וכ"כ כל הפוסקים בפשיטות ונראה דמילתא אגב אורחא קמ"ל דכל כמה שלא בא א' ואמר אני קדשתיך אסורה לכל עולם ע"פ דיבורו של האב והיינו כדאמר רב הונא אמר רב לקמן בדף הסמוך דהאב נאמן לאסור את בתו מן התורה וכמו שאבאר בדף הסמוך דהיינו בכה"ג גופא שאמר קדשתי ואיני יודע למי ומהימן להוציאה מחזקת פנוייה ואף על גב דע"א בעלמא לא מהימן להוציאה מחזקת פנוייה כן נראה לי ועיין עוד בסמוך:

גמרא אמר רב נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס נאמן ליתן גט חזקה אין אדם חוטא ולא לו כו'. ואף על גב דקי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים ולא סמכינן אהאי חזקה דאין אדם חוטא ולא לו אפילו בשאר איסורין היכא דאיתחזק איסורא מספקא לן בפ' האשה רבה אי ע"א נאמן או לא ולא אמרינן אין אדם חוטא ולא לו שאני הכא דגזירת הכתוב הוא דע"א אין נאמן לסתור החזקה לגמרי משא"כ הכא דבלא"ה יצאה מחזקת פנוייה ע"פ האב נמצא שאין העד בא לגרוע החזקה אלא לברר החזקה לאשת איש בכה"ג סמכינן שפיר אהאי חזקה וכ"כ הר"ן ז"ל אליבא דרבי אסי אלא דאכתי קשיא לי לניזל בתר רובא דעלמא שלא נתקדשה לזה שאומר אני קדשתי אלא לאחר מרובא דעלמא וא"כ למאי דמספקא לן בפרק האשה רבה בטבל והקדש וקונמות דאיתחזק איסורא דאפשר דאין ע"א נאמן היכא שאינו בידו כיון דאיתחזק איסורא לא מהימן נגד החזקה ולא מהני חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כ"ש דאין להאמינו נגד הרוב דהא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף. ולכאורה היה נראה בזה לענין עד דעלמא שאין בעל דבר לא שייך הך חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כ"כ דהא דלא מהימן ע"א בדאיתחזק איסורא לאו משום דלא מהימן אלא משום גזירת הכתוב דדבר דבר ממון כמו שאבאר לקמן בדף הסמוך או משום דאפשר דלא דייק שפיר דע"א אמר בדדמי כיון דדיבורא בעלמא הוא כמו שכתבתי בריש גיטין ולא שייך אין אדם חוטא ולא לו אלא גבי הבעל דבר עצמו דומיא דהכא דעביד מעשה ליתן גט להתירה לעלמא וכמ"ש בריש גיטין ג"כ לענין שליח הגט בהא דמסקינן מעיקרא מידק דייק ע"ש כן נ"ל לכאורה אלא דמל' הר"ן ז"ל לא משמע כן מדכתב אליבא דרבי אסי דלא הוי סמכינן אטעמא דמרתת לחוד אי הוה איתחזק איסורא וכתב ג"כ באומרת נתקדשתי דקמודה רב אסי דלא מהימן אפ"ה על א' דעלמא מהימן לומר שנתקדשה לפלוני משום דאין אדם חוטא ולא לו אלמא דלא שני ליה בין ע"א דעלמא ובין הבעל דבר בעצמו לענין אין אדם כו' א"כ הדרא קושיא לדוכתא טפי נהי דהכא לא איתחזק איסורא אפ"ה אמאי מהימן ניזיל בתר רובא דעלמא דהא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ולכאורה היה נראה דבכה"ג לא אזלינן בתר רובא דעלמא דאפשר שנתקדשה בקביעות וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכדאמרינן בנזיר דף י"ב גבי האומר לשלוחו לקדש לו אשה ומת דמסקינן דאשה הדרא לניחותא אלא דהמעיין שם נראה דלא מיקרי קבוע בכה"ג אלא לחומרא ולא לקולא כמ"ש שם בתוספות ע"ש ויש ליישב ולחלק. אמנם יותר נ"ל דהא דלא מהימן ע"א נגד חזקה היינו דוקא היכא שבלא דברי העד הוי חזקה גמורה ולא איתרע כלל ובכה"ג הוא דמספקא לן בפ' האשה רבה בטבל וקונמות וכן בע"א שהעיד שמת בעלה או בשליח הגט דלולי דברי העד הוי בחזקת א"א גמורה דחזקה כי האי דלא איתרע כלל עדיף מרובא כמו שהוכחתי בכמה דוכתי משא"כ היכא שיש מקום ספק בלא דברי העד לאיתרע חזקה שפיר סמכינן אעד א' וה"ה לגבי הרוב כיון דאיכא מיהא מיעוטא המסייע לדברי העד ואינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב. ובזה נתיישב לי ממעשים בכל יום שלוקחין בשר מהמקולין ע"פ עדות הטבח אע"פ שידוע שיש לו בשר טריפה מרובה מכשירות וכן בשומן וחלב ותיקשי נמי אמאי מהימן ע"א בדבר שאינו בידו להגיד הא איכא רוב טריפות וחלב ורובא עדיף מחזקה אע"כ כדפרישית דלעולם לא סמכינן אחזקה אם לא היכא שאין ספק כלל בלא דברי העד וה"ל חזקה דלא איתרע דכולאי גמור הוא כן נ"ל ויש ליישב עוד בל"א ועדיין צ"ע גדול בכל זה ואין להאריך כאן יותר ויבואר בקונטר' כלל גדול אי"ה:

(קונטרס אחרון) בסוגיא דקדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה דאמר רב נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס נאמן ליתן גט חזקה אין אדם חוטא ולא לו. כתבתי דאע"ג דבכל האיסורים דאין עד א' נאמן בהם לא סמכינן אהאי חזקה דאין אדם חוטא היינו דוקא היכא דאיתחזק איסורא משא"כ הכא דלא איתחזק איסורא ולא היתירא דבלא"ה כבר יצאה מחזקת פנויה ואין העד בא אלא לברר החזקה לאשת איש וכיוצא בזה כתב הר"ן ז"ל אליבא דרב אסי אלא דהקשיתי לשאול דאכתי ניזיל בתר רובא דעלמא שלא נתקדשה לזה שאמר אני קדשתי אלא לאיש אחר מרובא דעלמא וכיון דקי"ל דאין עד א' נאמן נגד החזקה כ"ש דאין להאמינו נגד הרוב דהא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף והעליתי בזה דהא דקיי"ל דאין ע"א נאמן נגד החזקה היינו דוקא היכא שבלא דברי העד הוי חזקה גמורה דלא איתרע כלל כגון טבל וקונמות ועד א' שהעיד שמת בעלה דבכל הנך איירי בהו בריש פרק האשה רבה וא"כ חזקה כי האי דלא איתרע כלל ודאי עדיף מרובא כמו שהוכחתי בראיות ברורות מכמה מקומות משא"כ היכא דיש מקום ספק בלא דברי העד לאיתרע ליה חזקה שפיר סמכינן אעד אחד וא"כ ה"ה לגבי רוב כיון דהמיעוט מסייע לדברי העד סמכינן על דברי העד שאינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב:

(קונטרס אחרון) מתוך מה שכתבתי נתיישב לי ממעשים בכל יום שלוקחין בשר מהמקולין וסומכין על הטבח אעפ"י שידוע שיש לו בשר טריפה מרובה מכשירות וכן בשומן וחלב והוי קשיא לי אמאי מהימן הא איכא רוב טריפות ורובא עדיף מחזקה ולמאי דפרישית א"ש ואע"ג דבאמת מלשון הפוסקים נראה לכאורה דדוקא כשיש בכאן ב' חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר הוא דנאמן העד לומר דזה היתר וזה איסור שבזה הלשון הובא בהגהות רמ"א בי"ד סי' קכ"ז בשם הר"ן ז"ל וא"כ הוי משמע דהיכא שיש רוב של איסור אין ע"א נאמן אבל לפי מה שכתבתי ממעשים בכל יום ע"כ דלאו דוקא כתבו בב' חתיכות אחד של איסור וא' של היתר אלא אפילו ברובא לאיסורא נמי דינא הכי:

שם תנן רצו א' נותן גט וא' כונס תיובתא דרב. ולכאורה יש לתמוה מאי מקשה אדרב דהא האי דכניס לאו אהימנותא דידיה קא סמכינן אלא אהימנות' של השני שגירשה דאין אדם חוטא ולא לו ומשתריא א"כ כ"ש לגבי האי דאמר קדשתי והרשב"א והריטב"א ז"ל כתבו בזה דלא שייך הכא דאין אדם חוטא ולא לו במה שמגרשה משום דהמגרש סבר דבלא"ה מותרת לזה השני שאומר שקידשה או דסבר שיגרשנה ג"כ זה השני שקידשה ותהא מותרת לכל מגו קידושי השני והא דפשיטא ליה האי סברא דהמקשה היינו משום דמגופא דמתניתין מוכח לה דאלת"ה אמאי קתני שניהם נותנין גט משמע דאם השני רוצה לגרשה אסורה לעלמא ואמאי לא משתרי' אפומא דקמא דודאי קידשה וגירשה דאין אדם חוטא ולא לו אע"כ דלא שייך הכא חזקה בכה"ג. אלא דאכתי קשיא לי מאי מקשה אדרב מהך דבא לא' נותן גט וא' כונס דהא אפילו בלא חזקה דאין אדם חוטא נמי שפיר משתריא להשני אחר גירושי ראשון דהאיכא ספק ספיקא ספק שמא נתקדשה להשני דקושטא קאמר ואת"ל שלא קידשה ומשקר אכתי שמא קידשה הראשון ואם לא שנאמר דלא שייך הכא ספק ספיקא משום דאיכא למיזל טפי בתר רובא דעלמא כדפרישית בסמוך משא"כ היכא דשייך הך חזקה דאין אדם חוטא תו לא שייך למיזל בתר רובא דעלמא כדפרישית נמי בסמוך וכן לרבי אסי היכא דשייך טעמא דמירתת כן נ"ל נכון ודוק היטב:

שם איבעיא להו מהו ליסקל על ידו כו' ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה אין סוקלין ואזלא ר"ח לטעמיה כו' אבל לא למכות ולא לעונשין תניא כוותיה דר"ח כו'. והקשו בתוספות ישנים תימא היכי מייתי לר"ח לטעמיה הא מסתמא לא פליג ר"ח אמתניתין דלקמן דלאשבוייה לא הימנוהו ולמכות ולעונשין אין להאמינו טפי משבוייה עכ"ל. ולענ"ד נראה ליישב דלק"מ דודאי יש סברא לומר דלמכות ולעונשין יש להאמינו טפי משבוייה דבשלמא לענין שבוייה עיקר עדות האב אינו אלא לפסלה ולאפוקה מחזקת היתר לכהונה ואינו בידו כלל כדאיתא לקמן ומש"ה אינו נאמן כדכתיב לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת והיינו לאפוקי מחזקה דמעיקרא כמו שאבאר לקמן בהלכות שלפנינו משא"כ הכא באומר קדשתי את בתי דע"כ איירי שהאב אמר כן קודם שבא עליה אחר בזנות כמו שפירש"י ז"ל להדיא וע"כ לפירושו מוכרח דאין לפרש שהאב אינו אומר כן אלא לאחר שזינתה דהא בכה"ג ודאי לא שייך חיוב סקילה אא"כ שהתרו בהן העדים קודם ביאה שהיא אסורה עליו באיסור א"א והן קיבלו עליהם התראה וא"כ ע"כ כבר ידעו העדים בבירור שהיא בחזקת א"א והיינו שהוחזקה ע"פ עדות האב דאל"כ אין כאן התראה כלל דהא בחזקת פנוייה היא. וא"כ לפ"ז שהאב העיד עליה כן קודם שזינתה ועיקר עדותו לא היה למכות ולעונשין אלא להעיד עליה שנתקדשה ובהאי שעתא רחמנא הימניה וחיוב מכות ועונשין אינו בא אלא לאחר כך וקס"ד דנאמן לגמרי והאה מייתי שפיר ראיה לר"ח לטעמיה דאמר בני זה בן ט' שנים בתי זו בת ג' שנים כו' אבל לא למכות ולעונשין משמע נמי דאף על גב שכבר העיד כן קודם שבא עליה אחר אפ"ה אין נאמן למכות ולעונשין דפלגינן דיבורא משום דאין האב נאמן כלל להביאו על ידו בסוף למכות ולעונשין וה"ה לענין סקילה נמי פלגינן דיבורא כן נ"ל. ולכאורה דהתוספות גופא נחתו לזו הסברא מדקשיא להו הכא אהא דאמרינן ואזלא ר"ח לטעמיה ולא קשיא להו בפשיטות טפי אדרבי אסי דאמר סוקלין ומ"ש משבוייה דאין נאמן אע"כ דמשמע להו דלחלק בסבר' זו דפלגינן דיבורא אלא דלא פסיקא להו להך מילתא דאבל לא למכות ולעונשין איירי נמי בכה"ג שהעיד קודם מעשה שנתחייב מכות ועונשין ולענ"ד ע"כ דהך איירי נמי בכה"ג דאל"כ לא שייך חיוב עונשין דהא בעינן התראה וע"כ שידעו עידי התראה שהבת היא בת ג' שנים דאל"כ אין כאן התראת ודאי דשמא קטנה היא כן נ"ל נכון בעזה"י ליישב תמיהת התוספות ועיין עוד בסמוך. מיהו קשיא לי טובא מסוגיא דהכא על מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ז מהל' סנהדרין דאין צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור בעצמו בע"א הוחזק כיצד אמר על א' חלב כליות הוא זה כלאי הכרם פירות האלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו הרי זה לוקה אע"פ שעיקר האיסור בע"א כו' עכ"ל וא"כ תיקשי ליה סוגיא דהכא למאי דפרישית ע"כ דהא דאמר ר"ח אין סוקלין וקי"ל כוותיה מדתניא כוותיה וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל עצמו בפ"ב מהל' אישות ובפ"א מהל' איסורי ביאה ע"ש ואיירי נמי בענין זה שהעיד האב קודם שבא עליה אחר בזנות דאל"כ אין כאן התראה ופשיטא דאין סוקלין ומ"ט נמי למ"ד סוקלין וא"כ לפ"ז נראין הדברים ק"ו השתא ומה בעדות האב בקידושי בתו דרחמנא הימני' כבי תרי אף בדבר שבערוה ואפ"ה היכא שבא אח"כ לידי חיוב סקילה או מכות ועונשין אין נאמן דפלגינן דיבורא דהא בהדיא מדמה בגמ' אין סוקלין דהיינו למכות ועונשין א"כ מכל שכן בשאר ע"א דאית לן למימר דאף על גב דע"א נאמן באיסורין אפ"ה אינו נאמן לחייב מלקות ועונשין כדכתיב בהדיא לא יקום ע"א באיש וגו' וכתיב נמי לא יומת ע"פ ע"א וה"ה למלקות דילפי' רשע רשע. ואי מפרש לה הרמב"ם ז"ל לפשטא דקרא איירי דוקא דבשעת העדות רוצה לחייבו בעדותו משא"כ כשהעיד מקודם מעשה כמ"ש להדיא א"כ בעדות האב נמי אית לן למימר הכי הא ודאי לא גרע עדות האב משאר ע"א דעלמא כדמשמע מכולה סוגיין וכמו שאבאר וכמו שנראה ג"כ מלשון הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' עדות דלענין ע"א באיסורין אין לחלק בין עדות כשרים או פסולין וכ"ש דלא שייך באיסורין פסול קורבה דמאי דשני לן בין עדות בשעת מעשה או קודם מעשה. והנלע"ד ביישוב לשון הרמב"ם ז"ל יבואר בקונטר' אחרון אי"ה ועיין עוד בסמוך:

(קונטרס אחרון) שם בגמ' איבעיא להו מהו ליסקל על ידו כו' רב חסדא אמר אחד זה ואחד זה אין סוקלין וכן קי"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' אישות ובפ"א מהל' איסורי ביאה. וכתבתי דלפ"ז יש לתמוה טובא על מ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ז מהל' סנהדרין דאין צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו הוחזק בעד א' כיצד אמר על אחד חלב כליות הוא זה גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו הרי זה לוקה אעפ"י שעיקר האיסור בעד אחד עכ"ל וא"כ תקשי ליה סוגיא דהכא אמאי קאמר רב חסדא אין סוקלין הא ע"כ כבר הוקבע האיסור לאשת איש עפ"י האב קודם שבא עליה אחר בזנות דאל"כ פשיטא דאין סוקלין דהא אין כאן התראה של איסור כלל דהא בחזקת פנויה היא לגמרי ומאי טעמא דרב אסי דאמר סוקלין אלא ע"כ דאיירי שכבר הוחזקה במקודשת על פי האב קודם שבא עליה אחר וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה ולדעתי היא קושיא עצומה וחזרתי על כמה צדדים ליישב ולא עלה לי כהוגן. אלא דנראה לי ליישב אחר שנדקדק עוד בלשון הרמב"ם ז"ל בה' סנהדרין שכתב דע"א שאמר גרושה או זונה אשה זו דע"א נאמן ואמאי הא קיי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים ליסתור החזקה וא"כ הכא נמי הרי האשה הזאת בחזקת היתר לכהונה עומדת ואמאי מהימן ע"א לפוסלה נגד החזקה אלא ע"כ דהרמב"ם ז"ל איירי בענין שאף בלא דברי העד כבר איתרע חזקת האשה כגון בגרושה שידוע לכל שנתגרשה וזרק לה הבעל גט אלא שהספק אם קרוב לו אם קרוב לה והעיד על אחד שהיה קרוב לה דבכי האי גוונא ס"ל להרמב"ם ז"ל דעד אחד נאמן בה מעיקר הדין כיון דבלא"ה איתרע לה החזקה והוי לה כספק חלב ספק שומן דע"א נאמן מדינא וכמו שכתבתי בסמוך. וכי האי גוונא איירי נמי בענין זונה כגון שידוע לנו בוודאי בלא דברי העד שזינתה ונבעלה לאדם אחד אלא שאינו ידוע אם נבעלה לכשר לה או לפסול לה והעיד זה העד דלפסול לה נבעלה משום הכי ע"א נאמן בה כיון דבלא"ה הו"ל ספק השקול כספק חלב ספק שומן וא"כ לפ"ז איכא למימר דמשום הכי פסק הרמב"ם ז"ל שלוקין ע"פ עדותו של עד אחד כיון דמדינא נאמן לגמרי כשנים משא"כ הכא בנדון דידן דהאב שאומר קדשתי את בתי דמהימן אע"ג דמעיקרא היתה בחזקת פנויה לגמרי וקיי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים אע"כ דשאני הכא דגזירת הכתוב הוא שהאב נאמן כדילפינן לקמן מקרא דאת בתי נתתי לאיש הזה וא"כ שפיר אית לן למימר דאין לך בו אלא חידושו שחידשה תורה שהאב נאמן לאוסרה משא"כ לקטל' לא אשכחן דהימניה רחמנא והיינו ממש לישנא דרב בשמעתין להדיא אלא דנראה לי לפרש עוד לטעמא דרבה נמי אית בה דאפשר דהא דהימניה רחמנא לאב לאוסרה לאו כודאי גמור משוינן ליה להאמינו נגד החזקה לגמרי אלא דאפשר דנאמנות האב לגבי חזקה הו"ל כפלגא ופלגא

ממילא לאסורה לעלמא כספק אשת איש וא"כ שפיר קאמרינן דאין סוקלין כיון דעדיין לא הוי כוודאי גמור כן נ"ל ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל ואף לשיטת הרמב"ם ז"ל בכל הספיקות השקולים למותרים מן התורה ואין אסורין אלא מדבריהם אפ"ה יש לומר דשאני הכא דגזירת הכתוב הוא דבספק כי האי שבא ע"י עדות האב אחמור בה רחמנא משום דרגלים לדבר כיון שבידו לקדשה כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם ואזלא רב חסדא לטעמיה דאמר ו"ח בני זה בן ט' שנים כו' נאמן לקרבן אבל לא למכות ולעונשין. ולכאורה נראה דהא דמחלקין מדאורייתא בין קרבן למכות ולעונשין אף על גב דתרווייהו כי הדדי כתיבי לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ופשטא דקרא משמע דעון היינו מזיד לעונשין וחטאת היינו חטאת ממש בשוגג לקרבן חטאת. אלא דמשום הא לא איריא דההיא לא איירי אלא כשהבעל דבר מכחיש כמו שאבאר לקמן בדף הסמוך אבל בלא הכחשת הבעל דבר כתיב קרא אחרינא בקרבן או הודע אליו מכל מקום כדאיתא בר"פ האשה רבה וכדמסקינן נמי בכריתות בפ' אמרו לו ואפ"ה לא ילפינן מיניה למכות ולעונשין אף על גב דבר"פ האשה רבה משמע להדיא ילפינן לכל איסורין שבתורה דע"א נאמן בהאי קרא דקרבן אפ"ה לא שייך למילף מיניה למכות ועונשין איבעית אימא קרא ואב"א סברא קרא דהכתיב קרא אחרינא לא יומת ע"פ ע"א ע"פ שנים עדים יומת המת וע"כ איירי אפילו באינו מכחישן דאי בהכחשה כתיב קרא אחרינא לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת כ"ש לעונש מיתה אע"כ דאף בלא הכחשה ומלקות ומיתה כהדדי נינהו מג"ש דרשע רשע ועוד דלענין מלקות ועונשין אין לחלק בין הודאת הבע"ד להכחשה כיון דלא תליא מילי בהודאתו דמגו הודאתו לא מחייבינן כלל מיתה ומלקות כן נ"ל נכון וברור. ומה שיש לדקדק עוד בזה אבאר בסמוך בלשון התוספות בד"ה נאמן לנדרים ע"ש:

תוספות בד"ה בני זה בן י"ג שנה פי' בקונטרס כו' ואעפ"כ קאמר הכא גמרא דלמכות ועונשין אינו נאמן פירוש דלמכות היכא דלא התרו בו כו' עכ"ל. נ"ל שהוצרכו לפרש למכות היכא שלא התרו בו דאל"כ היינו לעונשין אע"כ דלמכות איירי שלא התרו בו ומכות היינו מכות מרדות מדרבנן ועוד היה באפשר לפרש בכוונתם דמשמע להו דלמכות ועונשין היינו דומיא לענין נדרים והקדש לחוד דלא שייך בהו עונש מיתה אלא למלבד שהוא דוחק ולא יתכן לפרש כן כדמשמע מדבריהם בסוף הדיבור דאיירי לענין אכל חלב או בא על הערוה אלא דאכתי יש לתמוה שהפסיקו בפירוש זה בין פירוש הקונטרס ובין הקושיא שמקשין דא"כ כל הנשים ולכאורה אין זה הפירוש נדרש כלל לא לפניו ולא לאחריו וכמו זר נחשב בעיני ולבי אומר לי שדבר גדול דברו שנמשך לפניו ולאחריו וזו יסוד הקושיא שמקשין אח"כ ותחלה אבאר למה שכתבו רש"י ותוספות בפשיטות דשנים לחוד בלא סימנין לא מהני הביאו ג"כ הרא"ש ז"ל בשמעתין והביא ראייה מדאמרינן בפרק יוצא דופן דף מ"ו דלחליצה בעיא בדיקה אף שהגיעה לכלל שנים. ולכאורה לא זכיתי להבין דברי הרא"ש ז"ל בזה דאדרבא מסוגייא דהתם הוי משמע טפי דשנים לחוד מהני מדאורייתא דהא מייתי התם להדיא הא דאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אין צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנין ומסקינן התם דאפ"ה לחליצה בעי' בדיקה וא"כ ע"כ היינו מדרבנן לחומרא בעלמא בעיא בדיקה לחליצה ואי לא אשכחן לה סימנין תמתין עד שתגדיל ותביא סימנין משא"כ לענין קרבן ומכות ועונשין דאיירי מדאורייתא איכא למימר שפיר דאיירי שלא הביאה סימנין והאב אינו מעיד אלא על השנים ונאמן לקרבן דרוב נשים שהגיעו לכלל שנותיהן הן בחזקת גדולות ואי הוה מהימן האב נמי למכות ולעונשין לא היו מענין את דינו ולוקין לאלתר דמדאורייתא אזלינן בתר רוב נשים וחזקה שהביאו סימנין. אע"כ דעיקר ראיית הרא"ש ז"ל ולדברי רש"י ותוס' היינו מהא דאמרינן בפרק יוצא דופן שם דהא דקאמר רבא בהגיעה לכלל שנותיה חזקה שהביאה סימנין היינו מסתמא דלא בדקינן לה אבל היכא דבדקו ולא אשכחו ע"כ קטנה היא דאין חוששין שמא נשרו ואף למ"ד חוששין היינו חומרא דרבנן בעלמא וא"כ יפה כתבו דע"כ שנים לחוד לא מהני למכות ועונשין דהא ודאי בדקינן לה ואי לא אשכחו לה סימנין פטירי אע"כ שמצאו סימנים וא"כ מה צורך לנאמנות של אב לענין שנים אע"כ דסימנין לחוד לא מהני בלא שנים וא"כ מקשו שפיר מכל הנשים היאך חולצות אלא דאכתי מצינן למימר לעולם דסימנים לחוד מהני והכא איירי שעברו עבירה מקודם ואחר זמן מרובה בדקום ומצאו להן סימנין אלא דאכתי מספקא לן אם היו גדולים בשעת עבירה או לא. וא"כ אי מהימנינן להאב שאומר שבשעת עבירה הגיעו לכלל שנים חייבים קרבן דמסתמא הביאו סימנין והיינו אותן הסימנים שאנו מוצאין עכשיו היו ג"כ באותו פעם דרובא דעלמא שהגיעו לשנים יש להן סימנין. אלא דאפ"ה לא מהני למכות ועונשין דבעו התראה והנך לאו בני התראה נינהו דכיון שלא ידעו בשעת התראה לא משנים ולא מסימנים אפשר דמוקמינן להו בחזקת קטנות ואפילו התראת ספק לא מיקרי כמו שאבאר בלשון התוספות בסוף הדיבור ועל כל פנים לא פסיקא להו להתוספות להקשות מכל הנשים היאך חולצין כיון דאיכא למימר כדפרישית דסימנין לחוד מהני. משא"כ השתא לאחר שכתבו התוספות ליסוד מונח וקיים דע"כ למכות איירי שלא התרו בו דאל"כ היינו לעונשין אע"כ שלא התרו בו והא גופא אתא לאשמעינן דאין הטעם משום התראה אלא משום דלא מהימן למכות ועונשין וא"כ ע"כ איירי שהביאו סימנין דמחייבין קרבן ואפ"ה לא מלקינן אפילו מכות מרדות משום דאין האב נאמן על השנים למכות ולעונשין כלל והדר הו"ל סימנין בלא שנים דלא מהני א"כ קשיא להו שפיר א"כ כל הנשים היאך יחלוצו כן נ"ל נכון בעזה"י בכוונת התוס' ודוק היטב ומה שיש לדקדק עוד בלשון התוס' ובלשון הרא"ש ז"ל אבאר בק"א ועיין עוד בסמוך:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה בני זה בן י"ג שנה דמספקא להו אי סגיא בסימנים לחוד בלא שנים או לא ומש"ה קשיא להו דא"כ כל הנשים הבאות לפנינו היאך יחלוצו וכתבתי בזה בפנים באריכות וכבר עלה בלבי להאריך בזה כאן בק"א ולהכריח דבסימנים לחוד בלא שנים סגי מדאורייתא וא"כ כיון דליכא אלא חששא דרבנן יש לומר דחלוץ וחלוצה נאמנים על פי עצמן על השנים דהוי קצת כמילתא דעבידא לגלויי כו' אלא לפי שראיתי בלשון המרדכי פרק החולץ ובכמה פוסקים דכמה גדולים מתנבאים בסיגנון אחד ודעתן נוטה להחמיר אם לא ע"י ריבוי שערות או שהם גדולי קומה לכן נמנעתי להכניס ראשי בזה וקצרתי במקום שיש להאריך בתכלית האריכות ודעתי לבאר אי"ה במקום אחר:

בא"ד ואומר ר"י דאי איכא ריבוי שערות סמכינן כו' עכ"ל. ולכאורה קשיא לי א"כ הא דאמרינן בעלמא דשנים אומרים א' בגבה ושנים אומרים אחד בכריסה מיקרי חצי דבר היכי משכחת לה אי בדליכא עידי שנים אפי' שנים אמרו שנים בגבה או בכריסה לא מהני כיון דליכא ריבוי שערות לא מהני סימנין בלא עידי שנים אע"כ דאיכא עידי שנים וא"כ אמאי מיקרי חצי דבר דהא בכה"ג ודאי סגי בעידי שנים לחוד דהא קי"ל מדאורייתא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנין וא"כ אטו מי גרע הך בדיקה ששנים אמרו א' בגבה ולא בדקנו בכריסה ושנים אמרו ראינו א' בכריסה ולא בדקנו בגבה מהיכא דלא בדקו כלל. והא ודאי ליכא למימר דשנים אמרו ראינו א' בגבה יודעין בוודאי שאין לה שערות יותר לא בגבה ולא בכריסה ושנים אחרים אמרו להיפך דא"כ מאי איריא משום חצי דבר ותיפוק ליה דעדות מוכחשת היא ולדברי כולם קטנה היא אע"כ שלא בדקו יותר א"כ הדרא קושיא לדוכתא דל עדות סימני שערות לגמרי אפ"ה הו"ל גדולה מגו עידי שנים לעולם בחזקת גדולה היא למאי דקי"ל כרבא אם לא היכא דבדקו ולא אשכחו. ויש ליישב בדוחק דאיירי בענין דהשתא לאחר זמן אנו רואין בודאי שאין לה שערות כלל ולא הוי סמכינן אעידי שנים לחוד דהא בדקנו ולא אשכחן אלא שאלו העדות אומרין שבשעה שנתקדשה או שבא עליה אדם באיסור ראו א' בגבה ולא בדקו בכריסה וכת אחרת אמרו שמצאו אחת בכריסה ולא בדקו בגבה וא"כ אי הוי מצרפינן לעדותן הוי מחזקינן לה לגדולה ע"פ עידי שנים ועידי סימנין ואע"ג דלית לה השתא לקמן השתא הוא דנשרו משא"כ כיון דמיקרי חצי דבר תו לא סמכינן אעידי שנים לחוד כיון דהשתא לאחר זמן בדקו ולא אשכחו כן נ"ל אלא דעדיין צ"ע אי מיקרי כה"ג חצי דבר כיון דלאו אעיקר גדלות מסהדי אלא לגילוי מילתא בעלמא דמסתמא הוי לה ונשרו כמו שנשרו א' מאלו השערות ודבר זה צריך תכלית אריכות ודעתי לבאר אי"ה באריכות במקום אחר אלא דאכתי איכא למיקם השתא לפירוש ר"י הא דאמרינן בעלמא דא' בגבה וא' בכריסה מיקרי חצי דבר דשפיר מצי לאשכוחי חצי דבר בשנים אמרו על הסימנין ושנים אחרים העידו על השנים כיון דכל עדות באפי נפשה לא מהני ויש ליישב לפי מ"ש בגיטין פרק התקבל דף ס"ג ובפרק מרובה דבין לשיטת התוספות ובין לשיטת הרי"ף ז"ל לא מיקרי כה"ג חצי דבר לשיטת התוספות לא מיקרי חצי דבר דהא עדות שנים לחוד ודאי מועיל' לענין שאין צריך בדיקה ולשיטת הרי"ף ז"ל לעולם לא מיקרי חצי דבר אם לא היכא שיכולין לראות הכל בפעם אחת דומיא דגבה וכריסה משא"כ לענין עדות סימנים ושנים תרי מילי נינהו וענינים נפרדים כנ"ל ודוק היטב:

דף סד.

בא"ד עוד פירש ר"י שיטה אחרת דבמקום סימנין א"צ עדות שנים כו' עכ"ל וקשיא לי מאי מספקא ליה לר"י אי מהני סימנין לחוד או לא ניחזי אנן מסברא אי רובא דעלמא אין להם שערות גמורות קודם הזמן א"כ פשיטא דסמכינן אסימנין לחוד היכא דמספקא לן בשנים דהא קי"ל דאזלי' בתר רובא מדאורייתא ואם רגילין להביא סימנין קודם הזמן אלא דאפשר דשומא נינהו א"כ מהיכא תיתי נסמוך אסימנין למכות ולעונשין ולהקל בערוה ולענין חליצה דשמא לא הגיעו לכלל שנותיהן ושומא נינהו ועוד היאך אפשר לומר דסמכינן אסימנין לחוד משום דרובן אין להם סימנין עד לאחר י"ג שנים לזכר וי"ב שנים לנקיבה הא ליתא דהא אמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנין אלמא דסימנין קודמין לשנים. ונראה דוחק לומר דרובא דעלמא נולדו להם סימנין ביומא דמישלם זימנא. ואת"ל דודאי הכי הוא דע"פ הרוב אין רגילים להביא סימנין אלא ביומא דמישלם זימנא א"כ מאי מספקא ליה לר"י בהתירוץ הראשון דבעי למימר דלא סמכינן אסימנין לחוד בלא שנים ומהיכא תיתי לא נסמוך למכות ועונשין הא קי"ל בכל התורה דאזלינן בתר רובא אף בדיני נפשות. ולכאורה היה נ"ל לתרץ לפי מה שכתבתי בכמה דוכתי הא דאזלינן בדיני נפשות בתר רובא וקטלינן ליה כדמוכח מבא על הקטנה דמומתין על ידה אע"ג דאיכא למימר דלמא איילונית היא והרבה כיוצא באלו היינו דוקא היכא דגברא בר חיובא הוא ומכיון שעבר על שום איסור שבתורה עשאו כודאי משום דאזלינן בתר רובא הרי הוא כאילו ידוע בבירור גמור שעבר עבירה שחייב עליה מיתה מש"ה קטלינן ליה משא"כ הכא דהספק אי גברא בר חיובא הוא אי לא לא שייך למיסמך ארובא כיון דאיכא למיחש שמא מהמיעוט הוא שיש להן סימנין בקטנות וגברא לאו בר חיובא הוא כלל דקטן כאנוס הוא דלאו בר דעת הוא והתורה אמרה ונקי אל תהרוג. אלא דכאן א"א לומר כן דהא עיקר מילתא דר"י בשני הפירושים משמע דעיקר הנפקותא לענין חליצה ובחליצה ודאי אזלינן בתר רובא דמסתמא גדולה היא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא ניחזי אנן אי רוב נשים אין להם סימנין קודם י"ג ודאי גדולה היא ואי לאו ספיקא הוא וצ"ל דהא מילתא גופא מספקא ליה לר"י אי הוה רובא בכה"ג או לא כן נ"ל ועדיין צ"ע ודו"ק:

בא"ד וי"ל דאיירי שאביו העיד שכבר עבר שנה או שנתים כו' עד סוף הדיבור. ונראה מבואר מדבריהם דאע"ג דבשעה שעבר עבירה לא ידעו שהוא גדול אפ"ה מלקינן ליה למפרע דאע"ג דעידי התראה לא ידעו בכך אפ"ה הוי התראה למפרע דגילוי מילתא בעלמא הוא כמו שכתבו התוס' להדיא ביבמות דף פ' ע"ש. אלא דבספר משנה למלך כתב דמל' התוספות למס' נזיר דף כ"ט לא משמע כן והנלע"ד בייסוד דברי התוס' כתבתי בקונטרס אחרון ע"ש ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) שם בא"ד וי"ל דאיירי שאביו העיד שכבר עבר שנה או שנתיים שאכל בנו חלב. ונראה מדבריהם דאע"ג דבשעה שעבר עבירה לא ידעו שהוא גדול אפ"ה מלקינן עליה למפרע ומיקרי שפיר התרה בכה"ג דגילוי מילתא בעלמא הוא כמ"ש תוס' להדיא ביבמות דף פ' בדבור המתחיל נעשה סריס למפרע ע"ש אלא דבספר משנה למלך כתב דמלשון התוס' במסכת נדה פרק יוצא דופן דף מ"ז לא משמע כן א"כ לפי דבריו דברי תוספות סותרים זה את זה אמנם לענ"ד יש ליישב דלא דמי דמה שכתבו ביבמות דהוי שפיר התראה בכה"ג ולא מיקרי התראת ספק היינו לפי שאין הספק בגוף האיסור וא"כ הרי התרה בו בודאי אל תאכל חלב ואע"ג שאין ידוע להם אם הוא בר עונשין או לאו אין זה ענין לעיקר התראה כלל דהא לא איסתמיט בשום דוכתא בתלמודא שעידי התראה צריכין שיעידו בבירור שהמותרה הוא בר עונשין אלא הסנהדרין חוקרים על זה וא"כ שפיר כתבו דהוי גילוי מילתא בעלמא וכן נראה מלשון התוס' כאן שכתבו בלשון הקושיא לכל האנשים הבאין על העריות היאך הן נהרגין כיון שאין אנו יודעין שנותיהן וא"כ משמע דהיכא שאנו יודעין אע"פ שהעדים לא יודעין בשעת התראה אפ"ה נהרגין משא"כ בהך סוגיא דנדה בפרק יוצא דופן דאיירי במופלא הסמוך לאיש שהקדיש הוא ואכלו אחרים דקאמרי רבי יוחנן ור"ל דלוקין א"כ יפה הקשו בתוס' לר"ל אמאי לוקה הא הו"ל התראת ספק בגוף האיסור שהרי אם עדיין לא היה מופלא סמוך לאיש ודאי בשעה שהקדיש ממילא דאין הקדישו כלום ואין כאן איסור כלל כן נ"ל נכון וברור ליישב לדברי תוס' דלא סתרי אהדדי אלא דעדיין לשונם ביבמות צריך תיקון קצת דלפ"ז לא הוה מייתי התם מילי מההיא דהכא זה וחזר והכה את זה ועדיין צ"ע:

בד"ה נאמן לנדרים דע"א נאמן באיסורין תימא הא אין ע"א נאמן אלא במה שבידו עד סוף הדיבור. ובמה שכתבו דאין נאמן אלא במה שבידו כוונתם לסוגיא דפ' הניזקין דף נ"ד ע"ב דהיכא דאיתחזוק איתרא אין נאמן אלא במה שבידו לאביי ולרבא היכא שכבר היה בידו וא"כ משמע להו דהכא נמי הוי כאיתחזק איתרא והדברים שהדירו והקדישו הם ג"כ בחזקת היתר. מיהו נ"ל דקושיית התוספות הכא היינו לפירוש השני שכתבו בדיבור הקודם בשם ר"י דאי לפירוש הראשון לא קשה מידי מתרי טעמי חדא דכיון דבדאיכא סימנין לפנינו איירי א"כ איתרע חזקת קטנות וחזקת היתר דאדרבא יותר י"ל דודאי הגיעו לכלל שנותיהם מדהביאו סימנין דרובא הכי איתא ואף את"ל דלא הוי רובא אפ"ה הוי מיהא כספק השקול ובכל ספק השקול ק"ל דע"א נאמן ולא דמי להאי דפרק הנזקין דלולי דברי העד לא איתרע חזקת טהרות כלל ומש"ה אינו נאמן אלא בדבר שבידו ועוד דלפירוש הראשון מצי איירי שפיר דבשעה שהעידו עליה האב עיקר עדותו לא הוי לענין איסור או היתר אלא לגילוי מילתא בעלמא ובהאי שעתא הוי מהימן להחזיקן בגדולים ומש"ה אם נדרו והקדישו אח"כ קיים כמ"ש לעיל לענין קרבן בשיטת הרמב"ם

ז"ל משא"כ בההיא דפרק הניזקין לעיקר העדות לטמא הטהרות ולהוציאן מחזקת טהרה אע"כ לעיקר הקושיא אינו אלא לפירוש השני בדיבור הקודם דאין כאן לא סימנין ולא שנים אלא הכל ע"פ עדות האב מיירי נמי דבשעת עדות האב כבר נעשה המעשה דנדרים והקדש או אכילת וביאת איסור וא"כ קשיא להו שפיר מההיא דפרק הניזקין דלאפוקי מחזקת היתר לא מהני ע"א אלא במה שבידו כן נ"ל לכאורה בכוונתם ובהכי הוי אתי לי שפיר מה שתירצו דעשאוהו כדבר שבידו וכן כתבו ג"כ בסוף הדיבור ומשמע דמדרבנן החמירו ועשאוהו דלישנא דעשאוהו הכי משמע ועוד דע"כ מדרבנן איירי דאל"ה תיקשי כיון דמסקו בסוף הדיבור לחלק בין אב לאחר א"כ למה הוצרכו כלל לתי' הראשון דבפשיטות הוו מצי לתרץ דנהי דע"א דעלמא אינו נאמן אפ"ה האב נאמן יותר דדייק טובא אע"כ דמעיקרא להוי משמע להו דמדאורייתא איירי לא שייך לחלק בין אב לאחר מטעמא דדייק. משא"כ לבתר דמסקו לחומרא דרבנן הוא דעשאוהו כמו שבידו שפיר יש לחלק בין אב לאחר. ולפ"ז דמדרבנן איירי הוי קשיא לי טובא על תירוצם תינח הך ברייתא דנדרים והקדישות מ"מ אכתי לא מיתרצא קושייתם לענין מימרא דרב חסדא לעיל לאמר דהאב נאמן לקרבן והתם ודאי מדאורייתא איירי כדפרישית ותיקשי להו אמאי מהימן כיון שאינו בידו. אמנם למאי דפרישית אתי שפיר דהך מימרא דר"ח מיתוקמא להו שפיר דבשעת עדות האב לא הוי לענין קרבן ועונש עבירה אלא שאחר העדות עברו עבירה שחייבין קרבן מש"ה מהימן משא"כ ברייתא דהכא דאיירי ע"כ לאחר שעברו לפירוש השני בדיבור הקודם לא מהימן מדאורייתא אלא דמדרבנן עשאוהו כמו שבידו. אלא דאכתי קשיא לי טובא א"כ דקושטא דמילתא בהכי מיפרשא דמימרא דר"ח איירי שהעיד קודם מעשה וברייתא לאחר מעשה אכתי מאי מייתי הש"ס תניא כוותיה דר"ח דהא לא דמי כלל דר"ח מדאורייתא איירי וקודם מעשה והכא לאחר מעשה ומדרבנן ולא הוי סייעתא כלל דאפשר דקודם מעשה נאמן אף למכות ועונשין או להיפך דאין לחלק בין קודם מעשה ובין לאחר מעשה ובתרווייהו מדאורייתא לא מהימן כלל ומדרבנן מהימן לחומרא בעלמא ולדעתי צ"ע גדול ליישב דברי התוספות בזה הדיבור. עוד היה נ"ל לפרש למה שהקשו התוס' דלא מהימן אלא במה שבידו לאו אסוגיא דפ' הניזקין קאי אלא אסוגיא דמתני' בסמוך דהאב גופא אינו נאמן על בתו אלא במה שבידו ומש"ה אינו נאמן לומר נשבית ופדיתיה וא"כ כ"ש על בנו וכמו שאבאר בסמוך דלמסקנא נמי לא אידחי הך סברא דבידו ובזה היה אפשר ליישב קצת דלא שייך שקלא וטריא דידהו אלא אברייתא ואיירי בעדות האב לגבי בנו ובתו ממש משא"כ במימרא דר"ח אין העדות על בנו ובתו כלל דהא לאו בני עונשין נינהו אלא לחייב קרבן למי שבא עליה ותו לא דמי למתניתין דבסמוך אלא שבכל זה עדיין לא נתיישבה דעתי והדבר צריך תלמוד בכל דבריהם בענין זה ואבאר קצת בסוגיות הבאות לפנינו ועיין ג"כ בלשון התוס' בפרק אלמנה לכ"ג דף ס"ח בד"ה רישא פסולי כהונה והרבה יש לי לדקדק על דבריהם מסוגיא דשמעתין ואין להאריך כאן בדבריהם:

(קונטרס אחרון) דף סד בד"ה נאמן לנדרים הקשו התוס' תימא הא אין ע"א נאמן אלא במה שבידו ותירצו דכיון שסופו ליגלל עשאוהו כדבר שבידו והארכתי בפנים בכוונתם אי איירי מדאורייתא או מדרבנן ויהיה איך שיהיה לא יכולתי ליישב דבריהם כהוגן כמו שכתבתי בפנים אמנם כל דבריהם כאן היינו למאי דפשיטא להו דבכל ספק קטן וספק גדול מוקמינן לה מדאורייתא אחזקת קטנות למעיקרא וכן כתבו התוספות להדיא ביבמות פרק אלמנה לכ"ג דף ס"ח גבי ספק בן ט' שנים ויום אחד ספק שאינו שהקשו שם בד"ה רישא פסולי כהונה אמאי פוסלה מן התרומה בביאתו ונוקמיה אחזקה קמייתא דהוי פחות מבן ט' ונוקי איתתא בחזקת כשרות לענין תרומה כדמוכח בכתובות דף כ"ה גבי מוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ומוקי לה בתרי ותרי כו' ותירצו שם דהאי דספק בן ט' איירי כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן ט' ומש"ה לא מוקמי' ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן ט' כו' ע"ש אלא דלכאורה קשיא לי טובא דלמאי דקשיא להו אכתי לא משני שפיר דמ"מ כיון שהוא דוחק לאוקמי מתני' דוקא בהכי דאיירי דוקא בענין דהשתא הוא ודאי בן ט' שאין רמז לזה במשנה אלא דיותר קשה אמאי אזלינן בתר השתא אדרבא איכא לאוקמי טפי אחזקה קמייתא דהא קיי"ל בכל דוכתי דחזקה קמייתא עדיפא וכ"ש למאי שכתבו בלשון קושייתם דאיכא נמי לאוקמי האשה בחזקת כשרות וא"כ איכא תרי חזקי לקולא חזקת קטנות של האיש וחזקת כשרות של האשה ואלא חזקה לחומרא למיזל בתר השתא אחדא במקום תרתי לאו כלום הוא כדמוכח לקמן פ' עשרה יוחסין ובדוכתי טובא ויש ליישב דבריהם בזה אלא שאין להאריך כאן אמנם כן לולי דברי התוס' היה נראה לי דלחזקת קטנות לא הוי חזקה גמורה כיון שבכל יום הולך וגדל ואי אפשר לומר כמו שהוא עכשיו כמו כן היה מקודם ואף ע"ג דקיי"ל דכל חזקה אע"פ שעשויה להשתנות אפ"ה מיקרי חזקה נראה דהיינו דוקא בדבר שעשוי להשתנות בספק משא"כ הכא שהשינוי הוא בוודאי שבכל עת ורגע הקטן הולך וגדל איכא למימר שפיר דלא הוי חזקה גמורה וא"כ לפ"ז לא הוי צריכין לתרץ נמי הכא כיון שסופו ליגלל עשאוהו כדבר שבידו אלא דטפי הו"ל לפרש כיון שסופו ליגלל עשאוהו כדבר שאין לו חזקה לא איסור ולא היתר ועוד יש לי לדקדק הרבה בזה ואין להאריך וכן בעיקר דבריהם שכתבו כאן דדוקא האב נאמן לנדרים דדייק טפי משא"כ בעד א' דעלמא ובלשון המרדכי פ' מצות חליצה מצאתי שכתב בשם רבינו ברוך וכמה גאונים דה"ה לאחר ג"כ נאמן והא דנקט אב היינו לפי דאורחא דמילתא הוא שאב יודע מספר שנותיו של הבן ע"ש. ומסיק התם מילתא בטעמא דאחר נמי מהימן מדאמרינן בכריתות אפילו אחד אומר אכלת חלב ושותק נאמן וא"כ משמע מדבריו דס"ל דשותק דהתם דמהימן לאו משום דשתיקה כהודאה דמיא אלא דלעולם ע"א נאמן לאיסור כל היכא דליכא מאן דמכחיש ליה כמו שהארכתי בזה בפנים בסוגיא דלקמן דף ס"ה ע"ב שכן הוא שיטת הרשב"א ז"ל בחידושיו משא"כ התוספות דהכא אזלי לשיטתייהו שכתבו לקמן דטעמא דשותק מהימן הוא משום דשתיקה כהודאה דמיא ולפ"ז לא שייך האי טעמא הכא כיון דהבן עצמו אין לו לידע מספר שנותיו ועוד דקטן הוא ואין עדותו כלום ומש"ה פשיטא להו דדוקא אביו נאמן ולא אחר:

(קונטרס אחרון) מיהו אחר שכתבתי כל זה בכל זה לא הונח לי בטעמא דרב חסדא דמחלק בין קרבן למכות ועונשין כיון דתרווייהו כחדא כתיבא לא יקום עד א' באיש לכל עון ולכל חטאת ופשטא דקרא דעון היינו מזיד שחייבין מלקות וחטאת היינו שוגג דחייב קרבן. ועוד שרגיל אני לפרש דהא מילתא דבעינן ב' עדים לעשותו כגדול אפילו לענין מכות ועונשין לאו מסברא בעלמא ילפינן להו אלא דלענ"ד מקרא מלא הוא דכתיב לא יקום עד א' באיש והאי באיש לשון מיותר הוא כדאיתא בהדיא בספרי אין לי אלא לעדות איש לעדות אשה מנין ת"ל לכל עון ולכל חטאת ואם סופינו לרבות האשה א"כ מה ת"ל באיש לענין הוא דאינו קם אבל קם לעדות אשה להשיאה וכבר כתבתי בחדושי ובקונטרס אחרון בכמה דוכתי דהך דרשה דספרי דנאמן ע"א בעדות אשה להשיאה לא הוי אלא אסמכתא בעלמא דהא בכולה תלמודא דידן לפי שיטת רוב הפוסקים ככולם דאין ע"א נאמן באשה להשיאה מן התורה אלא מתקנת חכמים בעלמא משום תקנת עגונות וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה באיש למה לי לכך נ"ל דפשטא דקרא הכי קאמר לא יקום עד א' באיש פי' דאין ע"א נאמן לומר שהוא איש דהיינו גדול הנקרא איש ובר עונשין כדי שיתחייב בכל עון ולכל חטאת ובזה נ"ל ג"כ לדרוש המקרא כמין חומר מאי דמסיים בסיפא דקרא ע"פ ב' עדים יקום דבר ודרשינן בגמרא בכמה דוכתי דבר ולא חצי דבר למעוטי שנים אומרים א' בגבה וא' בכריסה ומ"ש דנקט בגמרא הך מילתא דחצי דבר לענין ב' שערות טפי מבשאר מילי דממון דהרי פשטא דקרא דיקום דבר בממון קאי כדאמרינן לקמן ולמאי דפרישית א"ש דכיון דפשטא דרישא דקרא היינו דאין ע"א נאמן לעשותו איש דהיינו גדול א"כ בהך מילתא גופא מסיים סיפא דקרא עפ"י שני עדים יקום דבר והיינו נמי לעשותו כגדול בין לממון בין לעונשין וא"כ שפיר שייך הך דרשה דדבר ולא חצי דבר להך מילתא גופיה דאיירי לענין גדלות דתליא בשתי שערות דבעינן שיעידו שני עדים בדבר שלם על שתי השערות ולא חצי דבר כנ"ל נכון ולבי אומר לי שקרובים הדברים אל האמת בעזרת האל:

וכיון דהכי הוא א"כ כ"ש דקשה יותר מ"ט דרב חסדא לאמר דעד א' נאמן לקרבן דהא קרא גופא בקרבן איירי לכך נלע"ד לפרש בפשיטות דדוקא באומר זה בני בן טי"ת נאמן לקרבן וע"כ דלאו לחייב בנו קרבן איירי דהא לאו בר עונשין הוא אלא לחייב קרבן את האשה הנבעלת לו אם היא גדולה ובת עונשין והשתא א"ש דלא שייך הא מילתא כלל בדרשה דלא יקום עד א' באיש שכתבתי דהיינו לעשותו כגדול לכל עון ולכל חטאת דהכא עיקר עדות העד אינו לחייבו עון וחטאת מחמת שהוא איש דהא אכתי לאו איש הוא אלא עדות העד אינו אלא גילוי מילתא בעלמא שמעיד האב על בנו שהוא בן טי"ת וא"כ ממילא הוחזק הבן עפ"י עדות האב שהוא בן טי"ת וראוי לביאה ונאמן הוא בכך כיון שאין עדותו לעון וחטאת ולאחר שהוקבע עדותו ונאמן כשנים הו"ל כודאי גמור ומש"ה האשה הנבעלת לו בעדים ממיתין אותה על ידו והשתא א"ש טובא דלקמן בברייתא דקתני בני זה בן י"ג שנה ויום א' כו' נאמן לנדרים אבל לא למכות ועונשין ומלא מפליג הכא בדידיה בין קרבן למכות ועונשין כדמפליג ר"ח אע"כ דהכא אף לקרבן אינו נאמן במה שאומר בני זה גדול הוא לחייבו קרבן דהיינו קרא דלא יקום עד א' באיש לכל חטאת למאי דפרישית דאיש היינו גדול וחטאת היינו קרבן כן נ"ל נכון בעזה"ה ודו"ק היטב:

משנה קדשתי את בתי כו' נשבית ופדיתי' כו' אינו נאמן. והקשה הר"ן ז"ל לאמאי לא מהימן לומר נשבית ופדיתיה במיגו דקדשתי וגרשתי ותירץ כיון דבטענת נשבית פוסלה אף מתרומה לא מהימן אף לפוסלה מכהונה דמיגו לחצי טענה לא אמרינן ואף לבבת ישראל לא שייך פסול תרומה אפ"ה לא חשיב מיגו כיון דבבת כהן פוגמה יותר ולכאורה הוא דוחק והריטב"א ז"ל תירץ דלענין עדות לא שייך מיגו וזה ג"כ לא יתכן לפי שיטת התוס' לעיל דף מ"ג ע"ב בד"ה והשתא שכתבו דלוקח בשני עדים לא אמרי' מיגו לפי שאין א' יודע מה יש בלבו של חבירו כו' ע"ש משמע להדיא דהיכא דע"א מהימן שייך שפיר ענין מגו. אמנם לענ"ד נראה דבלא"ה אין כאן מיגו שאם יאמר קדשתי לפלוני וגרשתיה א"כ אוסרה בקרובים של פלוני ואפשר שאין בדעת האב לאסרה עליהם וניחא ליה טפי לומר נשבית ופדיתי ואם יאמר קדשתי ואיני יודע למי כ"ש שאוסרה על כל העולם א"כ לא שייך כאן מיגו דמסתמא רוצה יותר שתהא ברשותו לקדשה למי שירצה ועוד דאם יאמר קדשתי' ע"כ צריך שיאמר קדשתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה ומתו וכה"ג בענין גירושין צריך שיאמר גרשתיה בפני פ' ופ' והלכו למ"ה או מתו והגט נאבד ממני ולא מיקרי מיגו בכה"ג דלא שכיח כלל ויאמרו הרוצה לשקר ירחיק עדותו וכ"ש דקשה טפי על לשון הר"ן ז"ל שהרי כתב להדיא בכתובות בסוגיא דפתח פתוח דהא דלא מהימנא במיגו דמוכת עץ הייתי משום דמ"ע לא שכיח וא"כ למה ליה לאהדורי הכא אטעמא אחרינא דהא בלא"ה לא שייך מיגו בכה"ג. ועיין מה שכתבתי בזה בק"א לכתובות שם בסוגיא דפ"פ:

גמרא ולא והרי בידו להשיאה לממזר כו' נראה דהא דפשיטא ליה לתלמודא דביד האב להשיאה לפסול לה ולא אמרינן דלא זכי רחמנא לאב אלא בקדושי היתר אבל לאיסורא לא זכי ליה רחמנא היינו משום דבהאי ענינא גופא דכתב רחמנא את בתי נתתי לאיש הזה דכתיב בפרשת מוציא ש"ר כתיב נמי ולו תהיה לאשה ודרשינן בסיפרי אשה הראוי' לו למעט אשה שאינה ראויה לו אלמא דאע"ג דאינה ראוי' לו אפ"ה הוו קידושי מעליא מה שקידשה לו האב כן נ"ל:

שם ותסברא רישא כו' ועוד אילו אמר האי דלא ניחא ליה בגווה כו' ופירש"י אילו אמר האי גברא לא ניחא לי לקדשה כו'. משמע מפשטא דלישנא דהאי בבא דרישא קאי לאומר קדשתיה וגרשתי' ומסתמא איירי שאמר קדשתיה לפלוני וגרשתיה דבהאי דיבורא רוצה לפוסלה לכהונה ולאוסרה ג"כ בקרובי פלוני ובהא קאמר שפיר דליכא למימר לטעמא משום שבידו לקדשה לפלוני דהא אילו אמר האי פלוני דלא ניחא ליה לא מצי האב לקדשה לו בע"כ ומכ"ש דלפ"ז מה"ט גופא לא שייך לומר דבידו לקדשה לממזר או אלמנה לכ"ג דודאי לאו בידו והשתא א"ש דלמסקנא דיליף רב הונא מקרא דהאב נאמן לאסור את בתו עיקר קרא לא איצטריך אלא באומר קדשתי' ואיני יודע למי קדשתיה אע"ג דאין זה בידו כ"כ ועוד שאוסרה איסור עולם בכך ואפ"ה הימניה רחמנא כמו שפרש"י בשמעתין בד"ה לאיש אסרה וממילא לכ"ש דמהימן לומר קדשתי' וגרשתי' או קדשתיה לפסול לה והא דמייתי הכא במסקנא הזה התירה לאו עיקר דרשה הוא דהאי הזה מסקינן בפרק האשה שנתארמלה דף כ"ב הזה ולא ליבם משום דלגופא לא איצטריך דאי למימרא דנאמן לומר קדשתיה לפלוני לאוסרה לכל העולם מילתא דפשיטא היא שהרי בידו גם עכשיו לקדשה לשום אדם יהיה מי שיהיה אף למנוול ומוכה שחין ונראה דהיינו דקשיא להו לתוספות ישני' שם בפ' האשה שנתארמלה בד"ה מנין לאב שנאמן לאסור לל"ל קרא ותיפוק ליה דבידו לקדשה ומתרצין דאין בידו כ"כ ולכאורה דבריהם בזה תמוהין דהיינו קושית הגמ' דהכא גופא אילו אמר דלא ניחא ליה ולמאי דפרישית אתי שפיר דהתוס' שם מעיקרא לא הוי משמע להו שום סברא שלא ימצא שום אדם שיקדשנה מעכשיו ולא דמי לקושיית הגמרא ואפ"ה מתרצין דאפשר שאין בידו כ"כ דשמא לא ימצא שום אדם שיקדשנה כן נ"ל ברור בכוונת התוס' שם ועיין מה שכתבתי שם בדקדוק לשון רש"י דלכאורה פירושו שם ופירושו כאן נראין כסותרין וצ"ע ודוק היטב:

שם בנישואין הימני' רחמנא בשבויי' לא הימני'. נראה דבשבוייה לא שייך לומר דלא הימניה רחמנא דבלא"ה שבוייה מותרת לכהן מדאורייתא ולא מיתסרא אלא מדרבנן כמ"ש התוס' להדיא בפ' אלו נערות דף ל"ו ע"ב אלא לעיקר מילתא דלא הימני' רחמנא לאב לומר הבעלתיה לא' מהפסולין כדאיתא בירושלמי ומשום לישנא דמתניתין נקיט הכא שבוייה והעיקר מילתא דמסקינן הכא דלא הימניה רחמנא אלא בנשואין ולא ילפינן מנשואין לשאר מילי דבכל ענין נאמן האב לפוסלה כי היכי דהימניה רחמנא ע"י נשואין כדאשכחן כה"ג טובא ואף בהאי מילתא דרב הונא גופא למאי דס"ל מעיקרא בפ' האשה שנתארמלה דילפינן מהאי קרא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר לכל התורה כולה ולא מפלגינן בין נשואין לשאר מילי אלא דהכא ליכא למילף מנשואין לשאר מילי דנשואין שאני משום שבידו וכדפרישית בסמוך לעיקר סברא לא נדחית כן נ"ל:

משנה מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן כו' וע"כ בשעת מיתתו לאו דוקא אלא אורחא דמילתא קתני וכ"פ הרשב"ם ז"ל בפירוש בפ' יש נוחלין והכי מוכח שם בש"ס דמקשה אמתניתין דהתם לפטור מן היבום תנינא ולא משני דאיצטריך לאשמעינן דנאמן אף שלא בשעת מיתה אע"כ דאין שום סברא לחלק ואפילו רבותא בעלמא נמי ליכא אלא דבאמת יש לדקדק הא לשינויא דרבה הכא דמשמע ליה לעיקר טעמא תליא במה שאמר בשעת מיתה ונהי דלשינויא דרבה נדחה אפ"ה מאי פסיקא ליה להש"ס

התם להקשות תנינא להא ולאי איצטריך מתניתין להתם לרבותא דאף שלא בשעת מיתה נאמן לומר יש לי בנים ומתניתין דהכא נמי איצטריך דאף בשעת מיתה אין נאמן לומר יש לי אחין:

רש"י בד"ה דלא מוחזק לן האי גברא כו' ואי אתא אח לאחר מיכן ואמר אחוה דמיתנא אנא לאו כל כמיניה כו' עכ"ל. ולכאורה לדברי רש"י ז"ל תמוהין מאד כמו שתמה מהרש"א ז"ל דהא בלא"ה לא הוי מהימן היאך למימר אחוה דמיתנא אנא אע"כ דאיירי שהביא עדים וכמו שכתב הרא"ש ז"ל ולשון רש"י ז"ל א"א לפרש על דרך זה דא"כ מאי לאו כל כמיניה דקאמר ובלא"ה לשון לאו כל כמיניה תמוה דאף אם מאמינין לו אפ"ה פטורה מחליצה כיון דמהימן הבעל במה שאמר יש לי בנים וכמ"ש כל זה מהרש"א ז"ל:

מיהו הרשב"א ז"ל בפרק יש נוחלין כתב שם ג"כ כלשון רש"י ז"ל בשמעתין וגם שמה תמה מהרש"א ז"ל על פירושו והנלע"ד בכוונת רש"י ורשב"א ז"ל דלא משמע להו לפרש כפירוש הרא"ש ז"ל דנפקא מיניה בנאמנות הבעל שיש לו בנים לענין אם יבאו עדים אח"כ ויעידו שיש לו אח דבכה"ג פשיטא להו דלא מהימן דהא אפילו למאי דקי"ל כרבי דאלים ליה הך סברא למה לי לשקר טובא אף במקום חזקה גמורה אפ"ה כתבו הפוסקי' דהיכא דאיכא עדים מעיקרא שיש לו אח תו לא מהימן הבעל לומר שיש לו בנים כמבואר בטוא"ה ובש"ע סימן קנ"ו כ"ש הכא דאליבא דר' נתן קיימינן דלא אלים ליה מה לי לשקר א"כ אפי' אם באו עדים לאחר מיכן דיש לו אחים איגלי מילתא למפרע דבשעת שאמר הבעל יש לי בנים בא להוציאה מחזקת זקוקה ליבם ומש"ה לא מהימן לא מיבעיא לפירוש הרשב"א ז"ל שם שכתב להדיא דבלא איתחזק לא בבני ולא באחי לא מהימן לומר יש לי בנים אלא משום דאיכא ספק ספיקא וא"כ כיון שבאו עדים שבודאי יש לו אח תו ליכא אלא חד ספיקא אם יש לו בנים ואדרבא לא איתחזק בבני' הרי נשארה בחזקת זקוקה ואפי' ע"א לעלמא לא הוי מהימן לומר יש לו בנים כ"ש הבעל גופא דגרע טפי כמו שאבאר (ועיין בקונטרס אחרון) אלא דאפי' אם נאמר דהרשב"א ז"ל לא הוצרך לפרש שם טעמא דס"ס אלא למאי דאכתי לא אסיק אדעתא התם סברא למה לי לשקר דבידו לגרשה משא"כ הכא בשמעתין דאף לרבי נתן מהני קצת סברא למה לשקר אפ"ה איכא למימר דאם באו עדים אח"כ שיש לו אחים בטל נאמנות הבעל למפרע דבטעות הוי ומש"ה הוצרכו רש"י והרשב"א לפרש דמהני נאמנות הבעל לענין אם יבא לאח"כ ויאמר אחוה דמיתנא אנא דמשמע להו דלאי הוי אתא מעיקרא הוי מהימן משום דהך חזקה דלא איתחזק באחי לאו חזקה גמורה היא שהוא בודאי בחזקה שאין לו אלא ספק יש לו ספק אין לו ובספק כי האי ע"א מהימן וכ"ש הכא דאליבא דאביי קיימינן דס"ל לקמן באשתך זינתה בע"א דמהימן לאפוקה מחזקה וכ"ש הכא דה"ל כמילת' דעבידא לאיגלויי במה שאמר אחוה אנא משא"כ הבעל גופא שאמר בשעת מיתה יש לי אחים אינו נאמן דלא חשיב כמילתא דעבידא לאיגלויי כמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ' יש נוחלין ע"ש ועוד נ"ל דבבעל שייך טפי לומר דלצעורה קא מיכוון ומה"ט לפ"ז אי לאו שאמר הבעל יש לי בנים ומהימן תו לא הוי משתריא בלא חליצה דהך דאמר אחוה דמיתנא אנא הוי מהימן טפי כדפרישית אלא דמ"מ כיון שמקודם לכן אמר הבעל יש לי בנים ומהימן למה לי לשקר מרע ליה לחזקה וחזקה אין אדם חוטא ולא לו כפרש"י לקמן תו לא מהימן האי ע"א לומר אחוה דמיתנא אנא כן נ"ל נכון ליישב שיטת רש"י והרשב"א ז"ל ועי"ל למה שכתבו אם יבא האח ויאמר אחוה דמיתנא אנא היינו שיאמר שיש לו עדים על זה וכדאמר אביי גופא בפ' יש נוחלין דאף בקלא בעלמא צריכה להמתין ובזה מהני נאמנות הבעל דמוקי לה בחזקת שאינה זקוקה מגו מה שאמר יש לי בנים תו לא מהימן האח אף להצריכה להמתין אלא לאלתר שרינן לה וגם זה נכון אלא דהראשון נ"ל יותר נכון ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) רש"י בד"ה דלא מוחזק לן האי גברא בשעת מיתה לא באחי ולא בבני. וכתבתי בפנים ביישוב לשון רש"י והרשב"א ז"ל דהיכא שבאו עדים שבודאי יש לו אח ולא איתחזק בבני וא"כ היא בחזקת זקוקה ואפילו ע"א לעלמא לא הוי מהימן לומר יש לו בנים כ"ש הבעל גופיה ומ"ש כן בפשיטות אף ע"ג דהרמב"ן ז"ל כתב להדיא דעד א' נאמן לומר לאשה ניתן לבעלך בן במד"ה א"כ משמע להדיא דאע"ג דמסתמא באית ליה אחי קמיירי ולא הוחזק נ"כ בבני ואפ"ה ע"א נאמן לומר שיש לו בן אלא דאכתי לא דמי לנ"ל דהתם בדינו של הרמב"ן ז"ל לא איירי אלא אם בידוע שבעלה היה במד"ה וא"כ אפשר שנשא שם אשה וילדה לו בן וכיון שאין הע"א סותר בזה חזקה ראשונה שלא היו לו בנים כאן אפשר שאח"כ זכה שם לבנים ומש"ה מהימן משא"כ הכא כיון דלא איתחזק בבני והע"א אומר שכבר יש לו בנים מקודם א"כ עדותו סותרת החזקה לגמרי דאי איתא דהו"ל בנים קלא הוי ליה למילתא ומש"ה לא מהימן ובכה"ג גופא כ"ש לבעל לא מהימן לומר שיש לו בנים כבר שסותר החזקה כנ"ל ברור וכן כתב הב"ש באה"ע סי' קנ"ו ס"ק י"ד לפרש כן לדברי הרמב"ן ז"ל אלא דלפ"ז יש לי לתמוה על הרמב"ן ז"ל שכתב בחידושי ב"ב דף קל"ד גבי מפני מה אמרו זה בני נאמן הואיל ובידו לגרשה והקשה הוא ז"ל לדבר תימא הוא דאף בלא האי טעמא דבידו לגרשה למה לא יפטר והלא אף ע"א נאמן ביבמה לשוק כגון באומר ניתן לי בן במד"ה ולמאי דפרישית ודאי לק"מ דהא לא דמי כלל דהא אומר ניתן לי בן במד"ה אינו סותר החזקה משא"כ באומר זה בני דמשמע דאיירי באומר שזה הוא הבן שיש לו מקודם וכיון שלא הוחזק בבן הרי סותר החזקה ומש"ה אין להאמינו אלא מטעמא דבידו לגרשה ולענ"ד לשון הרמב"ן ז"ל צ"ע ומלבד זה יש לי לדקדק הרבה בדבריו ואין להאריך כאן אולי אזכה לבאר אי"ה באריכות בחידושי לב"ב:

דף סד:

בד"ה ור' נתן סבר כו' נהי דלא אתיא חזקה ועקרה לחזקה לגמרי אורועי מיהא איתרע כו' ומהימן דאין אדם חוטא ולא לו כו' עכ"ל. לכאורה הלשון תמוה ונראין כסותרין דסוף סוף מה"ט דאין אדם חוטא ולא לו עוקר לחזקה וא"כ האי חזקה למה לי לשקר אלים טפי מהאי חזקה דזקוקה והנלע"ד בכוונת רש"י ז"ל דודאי הך חזקה דאין אדם חוטא והך חזקה למה לי לשקר תרי מילי נינהו ותרווייהו צריכי דאי לאו חזקה דאין אדם חוטא ולא לו לחוד לא סגי לאפוקי מחזקה דהא בכל התורה קי"ל היכא דאיתחזק איסורא בדבר שבערוה אין ע"א נאמן ולא סמכינן אהך חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כדפרישית לעיל בדף הקודם גבי נאמן ליתן גט ע"ש אע"כ דשאני הכא לעיקר הטעם משום מה לי לשקר דשעת קידושין נהי דבהאי שעתא לא שייך טעמא דאין אדם חוטא ולא לו דאין כאן חטא דמאן יימר שתהא זקוקה ליבם דרוב נשים מתעברות ויולדות מ"מ במה לי לשקר לחוד איתרע חזקת זקוקה וה"ל כפלגא ופלגא ומלתא דתלי ביה בשעת מיתה נאמן לגמרי דאין אדם חוטא ולא לו כן נ"ל בכוונת רש"י ובזה יובנו היטב דברי התוספ' בקושייתם בד"ה רבי סבר דבלשון הקושיא וא"ת נקטו טעמא דאין אדם חוטא ולא לו ובתירוצם כתבו הטעם למה לי לשקר והיינו משום דהא בלא הא לא סגי ודו"ק:

תוספות בד"ה רבי סבר כו' וא"ת א"כ אמאי מוקי מתניתין כו' עד סוף הדיבור. ויש לדקדק דהא בלא"ה צריך לאוקמי מתניתין דהכא בדלא מוחזק באחי ומתניתין דפ' יש נוחלין בדמוחזק באחי מדאיצטריך תרתי כדאיתא שם מיהו בהא איכא למימר דהא גופא קשיא להו דהא ודאי לא איצטריך משנה יתירה דפ' יש נוחלין אלא לאשמעינן דאף ע"ג דמוחזק לן באחי ולאפוקי מדר"נ וא"כ קשיא להו הכא שפיר דר"נ גופא נמי מודה דנאמן לומר יש לי בנים אף על גב דמוחזק באחי מהאי סברא גופא דאין אדם חוטא אלא דלפ"ז לא משני התוספות שפיר בתירוץ הראשון ובאמת לענין יש לי בנים אין לחלק וא"כ הדרא קושיא לדוכתא משנה יתירה דפרק י"נ למאי קתני לה ויש ליישב לפי מאי דפרישית בסמוך דדוקא במתניתין דהכא דאיירי בשעת מיתה אין לחלק לר"נ בין איתחזק באחי או לא דלעולם נאמן להתיר מטעמא דאין אדם חוטא משא"כ במתניתין דפ' י"נ דאיירי אף שלא בשעת מיתה דלא שייך אין אדם חוטא ואיצטריך לאשמעינן דאפ"ה נאמן לומר יש לי בנים אף ע"ג דאיתחזק באחי והיינו כרבי דלא איצטריך לטעמא דאין אדם חוטא אלא טעמא דמה לי לשקר לחוד מהני כן נ"ל נכון ודוק היטב:

משנה המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל. ופרש"י שאמר המקדש בתי מקודשת לך ובודאי לעיקר כוונת רש"י בזה היינו שהמקדש נ"כ אמר בתך מקודשת לי סתם דלאמירת האב לא מהני מידי אלא דלעיל דף נ"א ע"ב דמייתי הש"ס מתניתין דהכא ומפרש רש"י ז"ל שם שאמר אחת מבנותיך מקודשת וכבר פירשתי שיחתי שם ליישב דודאי למאי דס"ל בגמרא לאקשויי אדרבא דאמר קידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין ומשמע להמקשן דע"כ מתניתין דהכא לא איצטריך לגופא אלא לדיוקא דקטנות בכלל וא"כ ע"כ איירי בענין קשאמ"ל וס"ל לרש"י ז"ל דלא שייך קשאמ"ל באומר בתך מקודשת אלא דוקא באומר אחת מבנותיך כדפריסנא התם משא"כ הכא מפרש רש"י לפי המסקנא דמתניתין לגופא איצטריך דאין הבוגרת בכלל ולא איירי כלל בענין קידושין שאין מסורין לביאה דבלא"ה קי"ל דהוו קידושין כאביי ומש"ה ניחא ליה לרש"י ז"ל לפרש הכא המתניתין כפשטא דלישנא דמקדש את בתו סתם היינו שאמר בתך מקודשת לי. אלא דלפ"ז קשיא לי בשמעתין דלמסקנא דמוקי לה אף אליבא דרבא בדשוויתי' שליח ולגופא אתא לאשמעינן דאפ"ה אין הבוגרת בכלל וא"כ מאי דוחקיה לאוקמא למתניתין דליכא אלא בוגרת וקטנה דבפשיטות מצי לאוקמי דאית ליה בנות טובא ואפ"ה לא תיקשי דרבא דהא מיתוקמא שפיר כפשטא שאמר בתך מקודשת לי דלא מיקרי קשאמ"ל וקמ"ל דאין הבוגרת בכלל ומלישנא דגמרא ודאי משמע דלמסקנא דמוקי לה בדשוויתיה שליח נמי לא הדר ביה ממאי דמוקי לה בדליכא אלא בוגרת וקטנה מדלא קאמר אלא וליכא למימר דסובר הש"ס דאף בדשוויתי' שליח ליכא רבותא דאין הבוגרת בכלל אלא דוקא בדליכא אלא בוגרת וקטנה וקאמר ליה נמי אחת מבנותין דלפי זה הוי אמינא דודאי על הבוגרת גם כן נתכוון דאם לא כן מאי אהני ליה מה שאמר א' מבנותיך קמ"ל דלא כמו שאפרש אלא למאי דפרישית א"א לומר כן דהא לפרש"י כאן לפי האמת דמפרש למתני' שאמר בתך מקודשת לי לא אתא לאשמעינן כלל לענין קשאמ"ל דלא שייך בבתך מקודשת אע"כ דאתא לאשמעינן לענין בוגרת גופא אע"ג דלענין בתך מקודשת לא שייך האי רבותא דליכא אלא גדולה וקטנה כמו בא' מבנותין אע"כ דאפ"ה איצטריך לאשמעינן דאין הבוגרת בכלל והוי רבותא שפיר אע"ג דשוויתיה שליח א"כ הדרא קושיא לדוכתא. ונראה ליישב דודאי לפי מה שפירשתי בשיטת רש"י ז"ל אין ה"נ דלמסקנא דמוקי לה בשוויתיה שליח מיתוקמא שפיר בדאיכא בנות טובא ובדאמר בתך מקודשת לי אף לרבא אלא הא דלא קאמר בגמרא אלא היינו משום דא"כ היה במשמע דדוקא בדאמר בתך מקודשת הוא דאין הבוגרת בכלל משא"כ באומר אחת מבנותיך וליכא אלא גדולה וקטנה אף הבוגרת בכלל דהכי משמע לישנא דאחת מבנותיך ולקושטא דמילתא סובר הש"ס דאין לחלק בכך דאע"ג שאמר אחת מבנותיך וליכא אלא בוגרת וקטנה אפ"ה אין הבוגרת בכלל והיינו כדפרישית לעיל דף נ"ב במסקנת הש"ס דנהי דהמקדש מעייל נפשיה לספיקא דאחת מקידושי שתיהם אפ"ה כיון שאמר א' מבנותיך תלה הדבר בדעת האב ואנן סהדי שהאב לא נתרצה אלא על הקטנה דהוי מצוה דרמיא עליה כדמסיק הש"ס הכא ומש"ה בכל ענין אין הבוגרת בכלל כן נ"ל נכון לפי שיטת רש"י ז"ל ודו"ק:

גמרא למימרא דר"מ סבר מחית איניש נפשיה לספיקא כו' אע"ג דלעיל דף נ"א משני הש"ס למתניתין דהכא בהוכרו ולבסוף נתערבו מדקתני ואינו יודע ולא קתני ואין ידוע אפ"ה שייך שפיר הך מילתא דתליא בפלוגתא דמחית איניש נפשיה לספיקא או לא כמו שפירשתי ועיין שם:

שם אמר אביי מחלוקת בשתי כיתות בנות אבל בכת א' ד"ה גדולה ממש כו' עיין בזה בל' הרא"ש ז"ל לעיל בפרק האיש מקדש בסוף הסוגייא דקידושין שא"מ לביאה שכתב שם דין זה בלשון וגם נראה. ולכאורה הוא תמוה דהא מימרא ערוכה היא ומשמע דליכא מאן דפליג עליה דהא רבא נמי משמע בשמעתין דס"ל הכי מדמקשה ליה רב הונא בריה דר"י בסמוך הא פסח דכי כת א' דמי וא"כ למה כתבה הרא"ש ז"ל בלשון וגם נראה. אמנם ל' הטור באה"ע סי' ל"ז שהביא לדברי הרא"ש אביו משמע שבא לומר דבכת אחת ואמר בתך הגדולה מקודשת אף הבוגרת בכלל בדשוויתיה שליח וכמ"ש הב"י שם בכוונת הטור ע"ש ולכאורה ל' הטור הכי דייק שכתב בבבא דסיפא ועשאתו שליח וא"כ ע"כ דהא דמסיק דעל הגדולה שבכולם נתכוין היינו הבוגרת שעשאתו שליח א"כ בבא שאחר זה שכתב ואפילו לא שליך וא"ל בתך הגדולה ע"כ היינו נמי בבוגרת אע"ג דלפ"ז לא אתי שפיר מה שכתב הטור אחר זה ועוד אומר רבינו תם דאפשר דאף אם לא אמר בתך הגדולה אלא בתך סתם ואפ"ה דעתו על הגדולה והכא ע"כ האי גדולה לאו אבוגרת קאי דמאי שנא ממתני' דקתני ברישא אין הבוגרת בכלל ואף שיש לחלק בדוחק אפ"ה פשטא דמילתא הכי הוא וא"כ לפ"ז אין לשון הטור מדוקדק ולצדדין קאמר כיון דמלשון הרא"ש גופא הכי משמע כדפרישית דאלת"ה מאי קמ"ל וא"כ אכתי לשון הרא"ש ז"ל ג"כ תמוה שכתב חילוק גדול בדין הבוגרת ומיסתם לה סתומי ולא מפרש בהדיא כלל לשון בוגרת וגם בפסקי הרא"ש שחיבר הטור ז"ל אין זכר מזה כלל ויותר יש לתמוה על הבית שמואל בסעיף קטן מ"ג) שכתב דין זה בשם רבינו תם ז"ל ומסיק עלה דהכי הלכתא דלא אשכחן מאן דפליג ארבינו תם בהא דבכת אחת ואמר גדולה הבוגרת לחול מקודשת בודאי והמעיין היטב בלשון התוס' ובלשון הרא"ש והפוסקים שהביאו ל' רבינו תם יבין וישכיל שדין זה לבוגרת לא נאמרו כלל מתורתו של רבינו תם דלא איירי כלל בבוגרת ואין להאריך כאן יותר בזה:

מיהו במה שכתב הטור שם עוד בדינא דמתניתין דיש לו שתי כיתות בנות וכולן ברשותו לקידושין כו'. וכתבו הב"י והב"ח והבית שמואל בכוונתו דבשתי כתי בנות ודאי אין הבוגרת בכלל וכמ"ש הבית שמואל לחלק ואנא נמי קיימתי מסברא דנפשאי דשפיר יש לחלק בין כת א' לשתי כיתות לענין הבוגרת בזה אלא דאכתי קשיא לי לישנא דמתניתין דלפ"ז הא דמסיק ר' יוסי במציעתא כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות ע"כ היינו הגדולה שבגדולות שבנערות דהבוגרת ודאי אינה מקודשת ואילו בבבא דסיפא דאמר קדשתי בתי הקטנה דקאמר ר"מ כולן חוץ מן הגדולה שבגדולות הך גדולה שבגדולות ע"כ היינו הבוגרת גופא דהך נערה גדולה שבגדולות שאחר הבוגרת מיהא אסורה דבכלל הספק היא דאביה קרי לה קטנה לגבי הבוגרת שעשאתו שליח וא"כ קשיא לישנא דגדולה שבגדולות דמציעתא מלשון גדולה שבגדולות דסיפא דלא הוו בחד גוונא ועיקר קושיי' זו לפי מאי דאוקמינן רישא דמתניתין בשוויתיה שליח וא"כ מסתמא סיפא נמי איירי אף בכה"ג וכ"ש דקשה טפי למאי דפרישית בל' המשנה בשיטת רש"י למאי

דקי"ל כאביי דקידושין שאמ"ל הוו קידושין אפ"ה רישא דמתניתין מיתוקמא בלשווית' שליח וצ"ע ליישב לשון הב"י והב"ח והבית שמואל בזה ולולי דבריהם היה נ"ל לפרש כוונה אחרת בלשון הרא"ש ז"ל והטור ובאמת דבש"ע השמיט דין זה אי הוה בוגרת בכלל לשון בתך הגדולה וכן בדין שתי כיתות נמי אין לשון הש"ע מוכרח ואין להאריך כאן יותר ודוק היטב ומה שיש לדקדק עוד בזה עיין במה שכתבתי לעיל בפרק האיש מקדש נ"א ע"ב:

(קונטרס אחרון) אמר אביי מחלוקת בשתי כתי בנות. ע"ש בלשון הרא"ש ז"ל בפ' האיש מקדש ובל' הטור בא"ע סי' ל"ז ומשמע מדבריו שבא לומר דבכת א' אמר רבי יצחק לגדולה מקודשת אף הבוגרת בכלל ויש בכאן מקום תימה על הבית שמואל בסעיף קטן מ"ב שכתב דין זה בשם ר"ת ז"ל ולענ"ד אין זה לדברי ר"ת ז"ל כלל כמו שהארכתי בפנים:

דף סה.

משנה האומר לאשה קדשתיך כו' קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי כו'. וכתבו התוס' י"ט דהך בבא דאומר קדשתי את בתך היינו שהבת עשאה לאמה שליח לקבל קידושיה ובבתה גדולה איירי דאי בבתה קטנה אין אמה יכולה לקבל קידושיה כלל דקטנה אין לה שליחות ואף שתקנו לה רבנן קידושין ע"י אמה ואחיה היינו דוקא שהבת עצמה מקבלת קידושין כמ"ש הנמוקי יוסף בשם הרמב"ן ז"ל בפי"ג דיבמות ולכאורה לפ"ז הך בבא דלעיל מינה נמי באומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא את בתי מסתמא איירי נמי בכה"ג גופא דבהך ליסנא נקיט להו במתניתין אלא לעיקר הוכחתו של בעל תי"ט היינו מליסנא דסיפא דקתני קדשתי את בתך משמע לעיקר טענתו של המקדש עם האם שקבלה קידושי בתה משא"כ בבבא דלעיל מיניה שהאם הסיבה על טענתו אין בזה הכרח שהאם אומרת שקיבלה קידושי בתה אלא שהסיבה לו שבתה קיבלה קידושי עצמה אבל מ"מ לקושטא דמילתא עיקר פירוש המשנה מסתמא בסגנון א'. ולפ"ז צ"ל דהא דאמרינן בגמרא דסל"א מדאורייתא הימניה לאב מדרבנן הימנוה לאם היינו לענין קידושי נערה לאו דוקא בגדולה ממש שהיא בוגרת אפילו לאב נמי לא הימניה רחמנא דלעיל במשנה בדף הקודם אע"כ דבנערה לאו דוקא איירי אלא דאפ"ה נראה דוחק דאכתי מאי ס"ל לומר דהימנוה רבנן לאם כי היכי דרחמנא הימניה לאב ואכתי מי דמי דמה שהאב נאמן מדאורייתא היינו משום שבידו לקדשה משא"כ באם דאין בידה לקדש בתה נערה אף מדרבנן שוב אין להאמינה כלל נמצא דלפ"ז צריך לומר בענין אחר דהך בבא דלעיל מינה לכ"ע איירי בקטנה ממש וכדפרישית שהאם אומרת שבתה בעצמה קיבלה קידושין והך בבא דסיפא לאו מפרש לה בעל תי"ט בנערה או בבוגרת וזה נראה יותר דחוק דבחד ליסנא קתני להו:

אמנם כן רש"י ז"ל בפ' התקבל דף ס"ה כתב להדיא דהאם יכולה לקבל קידושי בתה מדרבנן ע"ש. והשתא אתי שפיר טובא לשון קטנה דמתניתין בקטנה ממש והיינו נמי דאמרינן שפיר סל"א כי היכי דהימניה רחמנא לאב שבידו לקדשה ה"ה נמי מדרבנן לאחר שתקנו שיכולה לקבל קידושי בתה מש"ה איכא למימר דהימניה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון קמל"ן דלא דאכתי לא מיקרי בידה לקדשה דהא אין בידה לקדשה בע"כ דבתה אלא מדעתה ולא דמיא לאב דבידו לקדשה בע"כ כן נ"ל. ובעיקר קושיית הרמב"ן ז"ל דלא אשכחן שליחות לקטנה נ"ל ליישב לפי שיטת רש"י ז"ל דמאחר שתקנו חכמים קידושין שלא ינהגו בה מנהג הפקר א"כ זכות הוא לה ועוד דהא מדעתה היא ואי משום דאין לה דעת גמור' הרי יכולה למחות ולמאן לכשתגדיל וא"כ זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו אף לקטנה כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה ואם נתן גט כו' מכאן יש להוכיח כו' דאם כתב לה מאי מבקשין שייך למימר הכא כו' עכ"ל. ולכאורה כוונתם מבואר' דאי בדכתב לה כתובה הרי הודה שקידשה וכופין אותו ליתן גט ויש לתמוה דהא מסקינן לעיל בפרק האיש מקדש דף נ' ע"ב דבאתרא דכתבי כתובה והדר מקדשי לא חיישינן לקידושין וראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל שהרגיש בזה וכתב דאפ"ה איכא רגלים לדבר לחוש שהיא מקודשת וכוונתו דלפ"ז הוי ליה למיתסר בקרובותיה אפילו לא נתן לה גט ואמאי קתני מתניתין מותר בקרובותיה כן נ"ל בכוונתו אלא דלענ"ד גם זה אינו מוכרח ואפשר דאסיפא קאי דאי איירי מתניתין בכתב כתובה מסתמא סיפא נמי איירי בכה"ג ותו לא שייך למיטען לא קדשתי אלא בתך כיון שכתב הכתובה על עצמה לא שכיח כלל שיחזור בו ויקדש את בתה כן נ"ל ועדיין צ"ע:

גמרא א"ר יהודה המקדש בעד א' אין חוששין לקידושין בעא מיניה מר"י שניהן מודים מהו אין ולאו ורפיא בידיה. ויש לדקדק א"כ דבשניהם מודים מספקא ליה לרב יהודה גופא ע"כ לעיקר מימרא דידיה היינו היכא שא' מהן מכחיש או ששניהם מכחישין וא"כ מאי קמל"ן ר"י הא מילתא דפשיטא הוא דאין דבר שבערוה פחות משנים. מיהו כבר כתבתי בחידושי גיטין בריש פ"ק גבי כתב בכתב ידו ועד א' דאיכא למימר דהכא לענין קידושין נהי דהמקדש לא מהימן לכונסה כיון שמכחישתו אפ"ה סל"א דמצטרפין עדות המקדש לבהדי עד א' לאוסרה לעלמא דהא מ"מ איכא תרי סהדי שאינה פנויה ובכמה דוכתי קי"ל פלגינן דיבורא אפ"ה אשמעינן רב יהודה דאין חוששין כלל ואפילו חששא דרבנן נמי ליכא דכיון דהו"ל בעל דבר ממש ונוגע בעדותו לית ביה משום חששא בסהדותא דידיה. ועוד נ"ל דאפשר דנהי דמספקא ליה לרב יהודה בשניהם מודין אפ"ה פשיטא ליה היכא שהמקדש לחוד מודה והיא מכחישתו דהמקדש גופא אין חושש לקידושיו ומותר בקרובותיה דאף ע"ג שהוא יודע באמת שקידשה בע"א אפ"ה לא הוי קידושין כלל כיון שמכחשת את העד בטלו הקידושין למפרע מגזירת הכתוב ודוקא בשניהם מודין הוא דמספקא ליה כן נ"ל אלא דמלשון רש"י בד"ה מהו והא דתניא אין חוששין משום דלא מהימן הוא כו' א"כ משמע לכאורה מהאי ליסנא דעיקר מימרא דר' יהודה היינו דאין חושש מי שמכחיש אבל לגבי האי דמודה חושש לקידושין וא"כ צריך לומר כפירוש ראשון ועיין עוד בסמוך בלשון רש"י בד"ה אלא או בעד א' דמשמע דאמ"ל אפילו שניהם מודין לחוד הוא דמקשה ולא אדרבי יהודה והיינו ע"כ כפירוש הראשון שכתבתי ודו"ק ועיין עוד בסמוך: (מהדורא בתרא מהמחבר נ"ע: ויותר נראה לטובא אשמעינן ר' יהודה דלא נימא דנהי דאין דבר שבערוה פחות משנים היינו בדליכא ב' עדים בדבר ברור לא משוינן הספק כוודאי כגון בסוטה דמספיקא אין לאוסרה דמוקמינן לה בחזקת היתר לבעלה ובחזקת כשרות וכה"ג היכא דאיכא חזקת איסור לא מהני עד אחד לעשות כוודאי כדי להתיר משא"כ הכא לענין קידושין סל"א דלעולם עד אחד מיהא כספק משוי לה כיון דאיכא תקנתא בגיטא כדאשכחן נמי בממון דעד א' מחייב שבועה אלמא דספק מיהא הוי קמ"ל דאין חוששין כלל והיינו כדמסקינן לקמן משום דמחייב לאחרינא וכדפרש"י לאוסרה בקרובותיה וכוונתו למ"ש שאם נצריך גט מספק הוי חובה לאחרינא שיאסרו בקרובותיה ולדעתי הוא דבר ברור בכולה שמעתין ובלשון רש"י ז"ל ונראה דהיינו נמי טעמא דמ"ד חוששין לקידושין והיינו לספק מיהא הוי להצריכה גט כדאשכחן דהוי ספק לענין שבועה ודוק היטב:

דף סה:

בד"ה ונובה כתובתה מן החבילה ממ"נ והמותר מוטל בספק כו' עכ"ל. נראה דרש"י לשיטתו שכתב בריש בבא מציעא דמוקמינן רישא במציאה וסיפא במקח וממכר דוקא בההוא אמרינן יחלוקו דאימר תרוייהו בהדדי אגבהוה משא"כ באומר ארגתי דחד מינייהו רמאי אמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו וא"כ ה"נ בההיא דחבילה דחד מינייהו רמאי יהא מונח אבל כבר כתבתי שם דאין זה שיטת התוספות והפוסקים וכן נראה מלשון הרשב"א והריטב"א ז"ל בשמעתין עיין בדבריהם באריכות:

בד"ה מי מני אמרה אלו שני עבדיי וחבילה שלי לתיהוי מותר הכתובה שלה ושלהן בספק עכ"ל. נראה דלא ניחא ליה לרש"י לפרש קושיית הגמרא מי מני אמרה אלו שני עבדיי לחוד דא"כ לאיזה צורך נקיט המקשה לשון וחבילה שלי ועוד דהא אפשר דאיירי שפיר דאחר שטענה הביא כ"א עדים שקידשה ולכך הוכרח רש"י ז"ל לפרש עיקר הקושיא אף לענין החבילה גופא דמכיון שהביא כ"א עדים שקידשה וא"כ ודאי אין לה עוד שום חלק בחבילה קודם הגירושין דכל מה שביד האשה מסתמא הוא בחזקת הבעל וא"כ אף לאחר גירושין אמאי יהא מונח בשביל טענתה שהיא שלה ולאיזה צורך קתני כלל טענת האשה במה שאמרה אלו שני עבדיי וחבילה שלי כיון דלא נשתנה הדין בשביל כך כלל אף לענין החבילה שהרי אם נתרצו אח"כ שני האנשים לחלק או שהודה א' לחבירו אין משגיחין כלל בדבריה לומר שיהא מונח בשבילה כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל אלא דאכתי איכא למידק מאי קושיא הא שפיר משכחת לה דאף לאחר שהביאו כ"א עדים שנתקדשה אפ"ה מני טוען שפיר חבילה שלי דשמא היא ארוסה עדיין שהרי לא הביאו עידי נישואין אלא עידי קידושין כמו שפרש"י להדיא וא"כ בארוסה לא שייך לומר מה שביד האשה הוא בחזקת הבעל. ויש ליישב כיון דלמאי דס"ל השתא לא אתי התנא לאשמעינן אלא בדין החבילה לחוד א"כ למה הוצרכה ליטעון אלו שני עבדיי ה"ל למיתני לטוענת ארוסה אני אע"כ דמאחר שטענו כ"א זו אשתי היינו אשתי נשואה וא"כ מסתמא איירי שהביאו ג"כ עידי נישואין אח"כ וא"כ אילו היה דין החבילה משתנה בשביל כך שאמרה אלו שני עבדיי הוי אתי שפיר אלא לעיקר קושיית המקשה במה שלא נשתנה הדין כלל בשביל טענתה לענין מותר החבילה א"כ למאי קתני לה כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל ודוק היטב ועיין עוד לקמן בסמוך:

בד"ה על א' בהכחשה דאיכא חד סהדא דמכחיש ליה מי מהימן כו' עכ"ל. לכאורה יש לתמוה דבפשיטות ה"מ לפרש דע"א בהכחשת הבעל לדבר נמי פשיטא דלא מהני כדמוכח בכולה שמעתין בסמוך במימרא דאביי ורבא בנטמאו טהרותיו דלא מהימן אלא כשהלה שותק או שאומר איני יודע כמו שיבואר אבל במכחישו משמע לכ"ע לא מהימן על א' לאסור ומותרין לכל אדם ובאמת ראיתי שהש"ך בי"ד סימן קכ"ז ס"ק י"ל כתב דלא כפרש"י וכתב ג"כ דבתשובות מהר"ס פאלווי ז"ל הביא נוסחא אחרת בלשון רש"י. אמנם למאי דפרישית לעיל בשמעתין נ"ל דפירש"י כאן מוכרח דמדאמרינן לעיל דרב יהודה אמר רב דאמר המקדש בע"א אין חוששין לקידושיו איהו גופא מספקא ליה בשניהם מודין ורפיא בידיה אלמא דעיקר מימרא דרב היינו בהכחשת א' מהם ואפ"ה איצטריך לאשמעי' דלא נימא דמצטרפין עדות הבעל לדבר לעדות העד א' לאוסרה לעלמא מטעמא דפרישית אי מדאורייתא או מדרבנן ולפ"ז הא דאמר רבה בר רב הונא נמי משמיה דרב בהאי ליסנא גופא המקדש בע"א אין חוששין היינו נמי באין מודים אלא שא' מכחיש והאי מילתא גופא מקשה רב אחדבוי בר אמי מברייתא דהכא מהך ברייתא דצריכה שני גיטין וא"כ ע"כ סבר רב אחדבוי דע"א בקידושין מהני אף בהכחשת האשה ומטעמא דפרישית דמצטרפין עדות המקדש לבהדי ע"א לשוויתה בחזקת שאינה פנויה דפלגינן דיבורא או משום חומרא דרבנן משום לעז דאיכא תרי סהדי שאין קידושין תופסין בה לעלמא כ"ש הכא בהך ברייתא דאיכא תרי סהדי לבד מעד א' לעלמא וא"כ מאי קאמר ותסברא הא על זה אנו דנין דלרב ע"א בהכחשה לא מהימן אף לענין קידושין ולרב אחדבוי מהימן לכך הוכרח רש"י לפרש דותסברא ע"א בהכחשה מי מהימן לאו אהכחשת האשה קאי אלא אהכחשת העד א' קאי כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל אלא דלפ"ז מה שכתב רש"י אח"כ דאין האחד בא אלא לשבועה כו' צריך ביאור דמהאי ליסנא משמע דאהכחשת הבע"ד קאי אם לא שנאמר דכוונת רש"י גם בזה דס"ל על המסייע פוטר משבועה וא"כ יפה כתב דהכא בממון גופא שבועה לא שייכא א"כ לכ"ע לא מהני כלל בקידושין כמ"ש רש"י להדיא לעיל בשמעתין בד"ה ואי ליכא עדים ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) ע"ב רש"י בד"ה על א' בהכחשה דאי איכא חד סהדי דמכחיש ליה מי מהימן. וכתבתי דהש"ך בי"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ל כתב שבתשובת מהר"ס פאלוה הביא נוסחא אחרת בלשון רש"י דאפילו היכא דליכא חד סהדי דמכחיש ליה אלא בהכחשת הבעל לדבר נמי לא מהימן ואני הוכחתי דפירש"י כאן לפי גרסתינו מוכרח מסוגיא דשמעתין:

גמרא והכא הכי קאמר צריכה ב' גיטין לגבות כתובתה מן החבילה ופרש"י ז"ל לכתובה גביא ממ"נ. ולכאורה לפ"ז היה בדין שתגבה שתי כתובות דהא מציא למימר לכל אחד ואחד ממ"נ או שהחבילה כולה שלי ולפי דבריך תן לי כתובה אלא לשיטת רש"י ז"ל ודאי לא קשה מידי דכיון שהדין במותר כתובתה שיהא מונח עד שיבא אליהו וע"כ היינו משום דכל אחד מעכב לומר שיהא מונח כדי שהיום או למחר יביא עדים ליטול שלו וא"כ א"א להאשה לגבות כ"א כתובה אחת מכל אחד החצי ושני שלישים ע"כ יהיו מונחים שהרי כל אח' מהם מעכב לומר שיביא עדים שכל החבילה שלו וא"כ בודאי יכול לעכב שלא תטול אלא כדי כתובה שמגיע לה ממנו. אלא לשיטת הסוברים דאף על גב דאח' מהם רמאי אפ"ה הדין דיחלוקו היכא שהחלוקה יכולה להיות אמת וא"כ ה"ה הדין שחולקין החבילה בין שלשתן וא"כ למה לא תטול מכל אח' כדי כתובתה ממ"נ. ובחידושי הרשב"א ז"ל נראה שהרגיש בזה ומש"ה דקדק וכתב דאיירי שהחבילה ביד השליש או ביד הב"ל וזה דוחק ויותר היה נראה להכריח מכאן שיטת רש"י ז"ל בפ"ק דמציעא וכדפרישית נמי התם שהיא ג"כ שיטת הרמב"ן ז"ל:

אמנם כן הריטב"א ז"ל בחידושיו בשמעתין משמע דמספקא ליה בעיקר הדין אי המותר יהא מונח עש"א או יחלוקו ואפ"ה אתי ליה שפיר הא דאין נוטלת כ"א כתובה אחת דהא היא גופא לא מציא למיגבא כלל בתורת כתובה שהרי היא מודית לפי דבריה שאינה אשתו וא"כ אין לה כתובה אלא לפי שעיקר דינם אינו אלא על החבילה וה"ל כאחד אומר כולה שלי ואח' אומר חציה שלי ומש"ה נוטלת כתובתה תחילה כיון דלדברי כולם ערך דמי כתובתה מתוך החבילה שלה והמותר יחלוקו ומסיק הריטב"א ז"ל שאם חלקו ביניהם תחלה החבילה בין שלשתן בשוה ממילא לתו לא מציא למיגבא כלל בתורת כתובה כיון שהיא מודית שאין לה כתובה ואינה אשתו ואף שאיני כדי להכריע מ"מ נ"ל לדברי הריטב"א ז"ל ברורין בטעמן והוצרכתי להעתיק כדי ליישב הסוגייא דבסמוך:

שם ורבי מאיר היא דאמר מטלטלים משתעבדי לכתובה. וכתבו הרא"ש והרשב"א והריטב"א ז"ל בשמעתין דמכאן משמע דלרבנן דר"מ דאמרי מטלטלי לא משתעבדי היינו אפילו מיניה דידיה גופא וכ"כ בתוס' בכמה דוכתי אלא דהרשב"א ז"ל כתב בחידושיו בשם הראב"ד ז"ל דיש לתמוה הא מיניה

קי"ל דאפילו מגלימא דעל כתפיה ומש"ה כתב הראב"ד ז"ל דאיירי שמת ועיין מה שכתב הרשב"א ז"ל בזה:

אמנם כבר כתבתי בכמה דוכתי בכתובות ובר"פ הניזקין גבי פיסקא דכתובת אשה בזיבורית דאיכא למימר דאזלו לטעמייהו דר"מ לטעמיה דס"ל כתובה דאורייתא ומש"ה לא גרע משאר חוב למטלטלי משתעבדי ורבנן דר"מ ס"ל כתובה דרבנן וה"ל כמו שאר תנאי כתובה דלא גביא אלא מקרקע אלא דכל המפרשים הקדמונים לא רצו לפרש כן משום דיש מהן סוברים דהלכה כמ"ד כתובה דאורייתא ואפ"ה קי"ל נמי כרבנן דמדינא מטלטלי לא משתעבדי אף מיניה ומש"ה בקשו טעמים רבים אלא דלענ"ד נראה דבלא"ה סוגיא דהכא לא מכרעת מידי לעולם אימא לך דכל כתובת גרושה שנגבית בחיי בעלה לכ"ע גביא נמי ממטלטלי כיון דפריעת בע"ח מצוה ומכין אותו עד שתצא נפשו כ"ש שיורדין לנכסיו ונפרעין ממנו ממטלטלים שלו אלא דהכא בשמעתין לא שייך הך מילתא כלל שהרי האשה אין לה לתבוע ממנו כלל חוב כתובתה שהרי הודית שאינה אשתו ובתר הודאה דידיה אזלינן שפיר כמ"ש בשם הריטב"א ז"ל בסמוך אלא דהא דאמרינן דגובית כתובתה מהחבילה היינו משום דה"ל כאילו א' אומר כולה שלי וא' אומר חצי' שלי וא"כ מצינן למימר בפשיטות דכל זה דוקא לרבי מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה לאחר מותו והיינו לפי שנשתעבדו לו משעת הלוואה למפרע וא"כ לפ"ז הוי שפיר כאומר חצי' שלי כיון שלפי דבריהם יש להאשה מיהא חלק בגוף החבילה כדי שיעור כתובתה וכאילו הן ברשותה משעה ראשונה משא"כ לרבנן דר"מ דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה מיהא לאחר מיתה והיינו ע"כ דשיעבוד דידה לא הוי על המטלטלים כלל עד שתעמוד בדין ותתבע כתובתה ויתחייבו ואז יורדין הב"ד לנכסיו ונפרעין מהמטלטלים כדי לקיים מצות פריעת ב"ח וא"כ לא שייך הכא הא מילתא כיון שאינה יכולה לתבען כלל על כתובתה שהודית שאין לה ולא שייך פריעת ב"ח כלל א"כ הדר הוי ליה כאילו אחד אומר כולה שלי ואנן סהדי דכל מה דתפיס חד דידיה הוא כאילו הוחזק בה כבר וא"כ תו ליכא דין גביית כתובה כלל כמ"ש בסמוך במסקנת הריטב"א ז"ל כן נ"ל נכון וברור בעזה"י והתמיה קיימת על הריטב"א ז"ל שלא פירש כן ואולי מקום הניחו לי מן השמים. והמעיין פ' מי שהיה נשוי גבי שלש נשים דף צ"ג ובסוף פרק גט פשוט במה שכתבתי על קושיית התוספות על דרשת יוציא אליך העבוט דילפינן שיעבודא דאורייתא והקשו דמיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה ומתוך מה שכתבתי בכל זה נתבאר שכל דברי כאן נכונים וברורים בעזה"י ומה שהביאו התוספות והרשב"א ז"ל וסייעתו משאר סוגיות דלרבנן דר"מ אף מיניה דידיה לא גביא ממטלטלים כבר כתבתי ליישב קצת כ"א במקומן וגם סוגיא דנדרים יש לי ליישב ואין להאריך כאן יותר ודוק היטב:

(קונטרס אחרון) גמרא ור"מ היא דאמר מטלטלין משתעבדי לכתובה. וכתבו הרא"ש והרשב"א והריטב"א ז"ל בשמעתין דמכאן משמע דלרבנן דר"מ דאמרי מטלטלין לא משתעבדי לכתובה היינו אפילו מיניה דידיה גופיה וכן כתבו בתוספות בכמה דוכתי אלא שהרשב"א ז"ל כתב בשם הראב"ד דמיניה דידיה קיי"ל אפי' מעל גלימא דעל כתפיה ומשו"ה מפרש לסוגיא דהכא כשמת המגרש וכתב הרשב"א ע"ז דלא נהירא והכריע כשיטת הפוסקים דאפילו מיניה דידיה לא גביא. אמנם כבר כתבתי בכמה דוכתי בחידושי לגיטין בריש פ' הנזקין דלכאורה יש לתמוה על סברא זו דנהי דלשיטת הפוסקים כתובה דרבנן איכא למימר דהם אמרו והם אמרו דמטלטלין לא משתעבדי והוי ליה כמו שאר תנאי כתובה דלא גביא אלא ממקרקעי אלא לשיטת הפוסקים דקיי"ל כתובה דאורייתא א"כ מה טעם יש בדבר לומר דאפילו ממטלטלין דידיה לא גביא ומ"ש משטר חוב דקיי"ל דגבי אף מגלימא דעל כתפיה וא"כ לפ"ז היה נ"ל לפרש כשיטת הראב"ד ז"ל ולא מטעמיה אלא דבלא"ה אע"ג דסוגיא דהכא איירי מחיים אפ"ה ליכא למישמע מינה דלא גביא ממטלטלין דידיה אלא דהכא טעמא אחרינא איכא כמו שפירשתי באריכות בטוב טעם בעז"ה. והמעיין היטב בפנים יראה שדברים נכונים וברורים הם בסייעתא דשמיא אף שהקדמונים לא פירשו כן אולי מקום הניחו לי מן השמים ובמקום אחר הארכתי יותר:

שם מאי הוה עלה. לכאורה נראה דהשניהם מודין קאי משום דרב יהודה קאמר לעיל אין ולאו ורפיא בידיה אמנם למאי דפרישית בסמוך בל' רש"י ז"ל איכא למימר דאפילו באין שניהם מודין נמי איירי ובהא נמי פליגי רב כהנא ורב פפא ובהכי אתי שפיר דלישנא דרב אשי דא"ל לרב כהנא מאי דעתך דילפת דבר דבר כו' אי מה להלן הודאת בע"ד כו' משמע דשייך ילפותא דדבר דבר לענין ע"א בלא הודאת בע"ד והכי קאמר ליה נהי דבהכחשה שפיר מצית למימר לטעמא דידך משום דבר דבר מ"מ אודי מיהת בהודאת בע"ד ועיין בזה בל' הפוסקים בא"ע סי' מ"ב:

גמרא א"ל רב אשי לרב כהנא מאי דעתך דילפת דבר דבר מממון כו' הך גזירה שוה מייתי הש"ס סוף פרק המגרש והתם לא מייתי כלל לשון ממון אלא פשטא דקרא דכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר מה להלן דבר ברור ובפ"ק דסוטה דף ל' בברייתא נמי לא מייתי לשון ממון אלא בדף ג' ע"ב נקיט להאי לישנא סתמא דתלמודא ע"ש ולפ"ז יש לתמוה לכאורה מאי פסיקא ליה לר"א דרב כהנא יליף דבר דבר ממון דוקא ומקשה ליה מה להלן הודאת בע"ד כו' דהא פשטא דקרא דע"פ שנים עדים יקום דבר לא איירי בממון לחוד אלא עיקר קרא לענין מכות ועונשין כדכתיב לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ע"פ שנים עדים יקום דבר וא"כ דלמא יליף רב כהנא דבר שבערוה מג"ש דדבר דבר ממכות ועונשין והתם לא מהני הודאת בע"ד להלקותו או לסקלו כ"א בשני עדים דוקא:

ולכאורה היה נ"ל דע"כ לעיקר קרא לא איצטריך אלא לענין ממון דלמכות ועונשין כתיב קרא אחרינא לא יומת ע"פ ע"א ומלקות נמי ילפינן בגזירה שוה דרשע רשע אע"כ דלממון אתיא והיינו כדדרשינן דתניא בסיפרי לכל עון זה ממון ולכל חטאת זה קרבן וא"כ בהנך תרתי מהני הודאת בע"ד ומקשה שפיר ואף על גב דבהך ברייתא דסיפרי קתני סיפא לא יקום ע"א באיש אבל קם הוא בעדות אשה להשיאה היה נ"ל לכאורה דהיינו כמ"ד המקדש בע"א חוששין לקידושין ומ"ד אין חוששין ס"ל כרבי יוסי דמשמע התם דפליג מ"מ כיון דמסוגיא דשמעתין משמע דליכא פלוגת' דתנאי בהכי מדמקשה רב אחדבויי מברייתא וע"כ דהאי אבל קם בעדות אשה להשיאה היינו בעדות שמת בעלה אי לדרשה גמורה או לאסמכתא בעלמא כדפרישית בכמה דוכתי ולעתיד לבאר עוד אי"ה בקונטרס עגונות ובס' כלל גדול מיהו הא דדרשינן בסיפרי לכל עון זה ממון תלמודא דידן נמי ס"ל הכא לדרשה גמורה והיינו דדרשינן נמי לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם לשבועה דכולה בממון איירי ועוד נ"ל דפשטא דלישנא דיקום דבר משמע דאיירי בתביעת ממון שע"פ שני עדים מקיימינן דברי התובע וכן מצאתי קצת בלשון הרמב"ן ז"ל אלא דבפ"ק דמכות לא משמע הכי ועיין נ"ע:

רש"י בד"ה הודאת בע"ד כמאה עדים דכתיב אשר יאמר כי הוא זה כו' הא דאיצטריך קרא לענין הודאת בע"ד נראה דהיינו לענין שאין יכול לחזור בו ולטעון משטה ומשחק הייתי לאחר שהודה בפני ב"ד דאי בעומד בהודאתו מילתא דפשיטא היא ועיין מה שכתבתי בזה בכתובות בס"פ הנושא:

גמרא א"ל התם לא מחייב לאחרינא הכא מחייב לאחרינא. עיין פירש"י ז"ל ובחידושי הרשב"א והריטב"א ז"ל האריכו בזה ע"ש אלא דמ"מ תמי' לי טובא דאי הוה כתיב הך דדבר שבערוה לענין קידושין הוה אתי שפיר דע"כ גזירת הכתוב הוא דאף בב' מודין אין כאן חשש קידושין כלל אף לגבי דנפשייהו ולא אמרינן דשוו אנפשייהו חתיכה דאיסורא דע"כ הקישו הכתוב לממון שיש בו חוב לאחרינא וכדמסיק הרשב"א ז"ל אלא כיון דלקושטא דמילתא הך דדבר שבערוה עיקר מילתא לא כתיב לענין קידושין אלא לענין ערות דבר כדכתיב כי מצא בה ערות דבר לענין דלא מחייב לגרשה אלא בעדות ברורה שזינתה והתם ע"כ לא איירי קרא אלא כשהיא מכחשת הבעל או בשותקת כמו שאבאר בסמוך בפלוגתא דאביי ורבא משא"כ בשניהם מודין ודאי דחייב לגרשה וכן בא' מהם מודה שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא א"כ תו לא מצינן למידרש הך ג"ש כלל לענין שניהם מודין כיון דפשטא דקרא לא מצינן לאוקמי בכה"ג וכמ"ש התוספות בסמוך בד"ה אמר אביי היא היא ע"ש וא"כ אכתי בקידושין נמי מנא לן לאוקמי הך ג"ש גופא לענין שניהם מודין דלא מהני לגבי דנפשייהו מיהת ודוחק לומר דמוקמינן להך ג"ש לקידושין באם אינו ענין או שנאמר בכל ענייני דבר שבערוה מיתוקמא ואכולה פרשה קאי דקידושין וגירושין נמי התם כתיבי אלא שכל זה דוחק כמו שאבאר לקמן בשמעתין דאי לענין ע"א בהכחשה נמי איצטריך ג"ש דדבר דבר ולולי פרש"י ז"ל והרשב"א ז"ל היה נ"ל לפרש דהא דמשני רב כהנא הכא מחייב לאחרינא לאו אג"ש דדבר דבר קאי דאי עיקר ג"ש דדבר דבר לאו לענין שניהם מודין איירי אלא לענין אם א' מהם מכחיש או למי שאינו יודע כמו שאבאר בסמוך גבי אשתו זינתה בע"א וכן לענין דכל דאפוקי מחזקה קמייתא בעינן שני עדים דוקא דומיא דממון אלא דהא דלא מהני בקידושין אף בשניהם מודין ממילא אתיא לן מסברא דכיון דעיקר ענין קידושין היינו דאסרה אכולי עלמא כהקדש דליקו עלה באיסור וחזקת אשת איש והכא כיון דלענין דחייב לאחריני לא מהני הנך קידושין לפי שאינן יודעין כלל מקידושין והיא בחזקת פנויה לגבי אחרינא מג"ש דדבר דבר כדפרישית ממילא דלא הוו קידושין כלל אף לגבי דנפשייהו שאין קידושין לחצאין כן נ"ל נכון ומעתה אין צורך לכל האריכות שדקדק הרשב"א ז"ל בזה ואף שהקדמונים לא פירשו כן מ"מ לא מנעתי לכתבן דלענ"ד דברים נכונים וברורים הן בעזה"י ודוק היטב:

תוספות בד"ה אמר לו ע"א אכלת חלב והלה שותק נאמן פירוש דשתיקה כהודאה דמיא כו' עכ"ל. ואף ע"ג דביבמות בר"פ האשה רבה מספקא ליה לתלמודא בהאי ברייתא גופא דא"ל ע"א אכלת חלב והלה שותק אי הוה טעמא משום דע"א מהימן או משום דשתיקה כהודאה דמי' אפ"ה משמע להו להתוספות דמסוגיא דהכא משמע דהכי קושטא דמילתא דטעמא משום דשתיקה כהודאה דמיא מדנקיט אביי בכל הנך מימרי דשמעתין והלה שותק משמע דדוקא בשותק איירי וכן מהא דאמרינן בסמוך וצריכא כו' ומסיק דה"א האי דשתיק משמע עיקר טעמא משום דשתיק ועוד דהתוספות לשיטתייהו שכתבו בסמוך בד"ה נטמאו טהרותיך דמסוגיא דפרק הנזקין נמי מוכח דבאומר איני יודע ולא ה"ל למידע ואינו בידו לכ"ע לא מהימן ע"א:

מיהו בחידושי הרשב"א ז"ל כתב להיפך דמסוגיא דכריתות ר"פ אמרו לו משמע דטעמא לאו משום דשתיקה כהודאה דמי' אלא משום דע"א מהימן אף כשהלה אמר איני יודע ולא ה"ל למידע ועיין באריכות בלשון הר"ן ז"ל ומה שיש לדקדק בדבריהם אבאר בסמוך בעזה"י:

בד"ה ותנא תונא כו' דנקיט לא אכלתי כו' ובהא איכא רבותא לר"מ כו' עכ"ל. ואפ"ה מדייק הש"ס שפיר מדיוקא דרישא טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן דאלת"ה משנה שאינה צריכה היא דגמרי דפשיטא דע"א לא מהימן לומר אכלת חלב כשהלה מכחישו דמקרא מלא הוא לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת וחטאת היינו קרבן אע"כ דדיוקא אתא טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן וק"ל:

בד"ה נטמאו טהרותיך כו' וקשה דהא בפ' הנזקין כו' עד סוף הדיבור. ועיין מה שכתבתי בזה בחידושי פרק הניזקין וכאן לא באתי אלא בשביל דבר שנתחדש לפי מה שראיתי דבהא דמסקו התוספות כאן דאין ע"א נאמן לאיסור במה שאינו בידו ולא היה בידו אלא דוקא היכא דשותק או שאמר איני יודע וה"ל למידע הקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו כמה קושיות וכתב לתרץ קושיית התוספות בענין אחר דודאי לעולם ע"א מהימן היכא שאינו מכחישו בפועל והיא דהניזקין שאני דהא דלא מהימן הפועל לומר נטמאו טהרותיך אלא מטעמא שהיה בידו היינו משום דעליו נשמרן שלא יטמאו וכן במפגל ע"ש באריכות וכתב הש"ך בי"ד סי' קכ"ז ס"ק ט"ז שדבריו עיקר והוסיף לתמוה על שיטת התוספות וסייעתייהו כיון דבריש פ' האשה רבה משמע דמספקא לן בטבל וקונמות אי ע"א מהימן להתיר אף באיתחזק איסורא א"כ מהיכא תיתי נאמר בפשיטות דאין נאמן לאיסורא דהא אי נאמן להתיר נגד החזקה כ"ש דנאמן לאיסור אף בלאיתחזק התירא כמ"ש הרא"ש ז"ל והמרדכי דהביא בי"ד כללים דבחתיכה ספק חלב ספק שומן דנאמן להתיר כ"ש דנאמן לאיסור ע"ש באריכות וכבר כתבתי בפ' הנזקין דודאי מסברא אית לן למימר דנהי דנאמן להתיר אף באיתחזק איסורא היינו משום דאיכא חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כדאיתא לעיל דף ס"ג ע"ב גבי נאמן ליתן גט ובל' רש"י ז"ל דף ס"ד ע"ב בד"ה ור' נתן סבר ואף ע"ג דהתם בלא איתחזק איסורא איירי כמו שכתבתי במקומו אפ"ה הא מילתא גופא מספקא לן בר"פ האשה רבה אי סמכינן אהך חזקה דאין אדם חוטא אף נגד חזקת איסור או לא משא"כ היכא שהע"א בא לאיסור נגד חזקת היתר שפיר איכא למימר בפשיטות דלא מהימן נגד החזקה כיון דליכא חזקה אחרת נגדה דהא לא שייך בכה"ג חזקה אין אדם חוטא ולא לו ואדרבא איכא למימר דנעורי קא מכוין כדאשכחן בכמה דוכתי בגמר' וכמו שפרש"י ז"ל לעיל דף ס"ד גבי נאמן לומר יש לי בנים ואין נאמן לומר יש לי אחים ע"ש וכ"ש לא"ש טפי לפמ"ש בפירקין ובר"י גיטין דהא דלא מהימן ע"א לאו משום דמשקר אלא דאפשר דלא דייק ואמר בדדמי וא"כ זה הטעם שייך טפי במעיד לאסור מבמעיד להתיר וזה ברור:

אמנם תמה אקרא על דברי הש"ך שהביא ראיה מל' הרא"ש ז"ל והמרדכי שכתבו דנאמן לאסור במכ"ש דלהתיר וראייה זו ודאי איני מכיר כלל דהתם ודאי לענין חתיכה ספק חלב ספק שומן איירי דכיון דנאמן להתיר אף על גב דבלא עדותו היו אסורין מספק דספקא דאורייתא לחומרא כ"ש כשמעיד על החתיכה שהיא ודאי חלב כ"ש דמהימן דהא בלא עדותו נמי היו אסורין מספק והשתא ליכא שום תועלת בעדותו אלא לענין אם יזדמן עוד ספק אחר דלא ליהוי ספק ספיקא ובכה"ג פשיטא דנאמן דהא לא שייך לומר דנעורי קא מכוון כן נ"ל ברור דאין בזה שום קושיא כלל על שיטת התוספות והרא"ש ז"ל והמרדכי ומה שיש לדקדק עוד בזה בלשון הרשב"א ז"ל בחידושיו יבואר בק"א ודו"ק:

(קונטרס אחרון) תוספות בד"ה נטמאו טהרותיך למסקי התוספות דאין ע"א נאמן לאיסור במה שאינו בידו ולא היה בידו אלא דוקא היכא דשותק או שאמר אינו יודע והו"ל למידע. והרשב"א ז"ל בחידושיו הקשה כמה קושיות על דבריהם וכתב הש"ך בי"ד סי' קכ"ז ס"ק ט"ז שדבריו עיקר והוסיף לתמוה על שיטת התוספות וסייעתם בכמה קושיות שכתבתי בפנים ליישב קושייתו אדרבה יש לתמוה טובא על לשון הש"ך במה שהביא ראיה מלשון הרא"ש והמרדכי ז"ל והנחתי לדברי הש"ך בצ"ע:

(קונטרס אחרון) שם במה שכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו דהא דאמרינן בשמעתין דשותק מהימן לאו משום דשתיקה כהודאה דמיא אלא דבלא"ה כל היכא דלא מכחיש ליה עד א' נאמן והביא ראיה מפרק האשה רבה דאמרינן התם מי דמי התם לא איתחזק איסורא הכא איתחזק איסורא כו' אלמא דכל היכא דלא איתחזק איסורא עד א' נאמן הילכך לאסור את המותר דליכא למימר איתחזק התירא דלא אמרינן ליה בשום דוכתי עד א' נאמן בין ששתק הלה ובין אמר איני יודע ע"כ דבריו ולא זכיתי להבין דבריו דמ"ש דליכא למימר איתחזק התירא דלא אמרינן ליה בשום דוכתא ולכאורה דבר תימה הוא דהא בכמה דוכתי טובא אשכחן לחזקת היתר הוי חזקה מעליא לקולא כמו חזקת איסור לחומרא ואדרבה מעיקר ילפותא בפ"ק דחולין דילפינן דאזלינן בתר חזקה היינו מבית המנוגע וכתבו התוס' שם דמהתם מוכח דמדאורייתא אין לחלק בין קולא לחומרא ועוד דבבית המנוגע גופא נמי איתא קולא וחומרא וא"כ משמע להדיא לחזקת היתר הוי כמו חזקת איסור וכבר עלה בלבי לפרש דנהי דמדאורייתא אזלינן בתר חזקת היתר אפ"ה מדרבנן לא מהני חזקת היתר לחוד ואזל הרשב"א בזה לשיטתו שכתב בסוגיא דפרק ד' אחין דף ל"א דהא דמסקינן התם דמדרבנן לא מהני חזקה בספק קרוב לו או קרוב לה לאו דוקא בעד א' אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה איירי אלא אפילו בשני העדים גופייהו אין יודעין אם קרוב לו או קרוב לה אפ"ה לא מוקמינן לה אחזקת היתר דמדרבנן החמירו דלא מהני חזקה וכן כתב הפרי חדש בי"ד סי' ק"י בכללי הספיקא דכלל גמור הוא דמדרבנן לא מהני שום חזקת היתר וא"כ בכך היה נ"ל ליישב ולפרש דברי הרשב"א ז"ל אלא דבאמת כבר כתבתי בקונטרס אחרון בכתובות בסוגיא דפתח פתוח להשיג על דברי הפר"ח דלאו כלל גמור הוא אלא בכמה דוכתי אשכחן דמהני חזקת היתר והבאתי ראיה מכמה סוגיות ע"ש א"כ נשארו דברי הרשב"א ז"ל בקושיא ומכ"ש דקשה טפי לפי מ"ש בחידושי בפנים בסוגיא דיש לי בנים נאמן וכתבתי שם דאדרבה יותר יש סברא להאמין ע"א שאומר להתיר דאיכא חזקה דאין אדם חוטא ולא לו משא"כ בעד אחד שאומר לאיסור דלא שייך הך חזקה דאין אדם חוטא וכו' אין להאמינו כ"כ דאדרבה איכא למימר דלצעורי קא מכוון ובעיקר פי' שותק דשמעתין כבר כתבתי בפנים מה שנראה לענ"ד בזה ליישב כל הקושיות בטוב טעם בעזרת השם יתברך:

בא"ד ושותק דאמר בשמעתין דנאמן נראה לר"י דהיינו דוקא בדבר שיש לו לידע כו' עכ"ל. לכאורה לפ"ז לא הוצרכו לפרש ההיא דהנזקין במכחישו אלא אפילו באומר איני יודע ובמילתא שלא ה"ל למידע אלא דקושטא למילת' משמע להו דאף במכחישו נאמן בהנזקין כדפרישית בפ' הנזקין ע"ש:

בא"ד וצריך לומר דהא דאמר בכל דוכתי ע"א נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר כגון בשר זו מנוקרת כו' אבל לאיסור אינו נאמן כו' עכ"ל. לכאורה אין הלשון מדוקדק דאף ע"ג דשפיר יש לחלק בין היתירא לאיסורא מטעמא דפרישית היינו אם נאמר דע"א נאמן להתיר אף בלאיתחזק איסורא ואינו בידו דהיינו מאי דמספקא בר"פ האשה רבה בטבל וקונמות משא"כ כאן לענין בשר זו מנוקרת לא הוצרכו דבלא"ה פשיטא דנאמן משום שבידו כמ"ש התוספות להדיא בריש גיטין ממעשים בכל יום וכן לענין חתיכה זו שומן נמי טעמא אחרינא איכא דלא איתחזק איסורא בהך חתיכה ובכה"ג כ"ע דנאמן לאיסור כדפרישית בסמוך. והנלע"ד בזה דעיקר דבריהם בזה היינו לענין חתיכה זו שומן והיינו נמי ממעשים בכל יום שלוקחין שומן אצל הטבח אפי' היכא שידוע שיש לזה טבח כמה חתיכות חלב יותר מחתיכות שומן ואף ע"ג דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיף אפ"ה מהימן להתיר א"כ כ"ש דאיפשט ספיקין דר"פ האשה רבה דטבל וקונמות אף ע"ג דאיתחזק איסורא ואינו בידו אפ"ה מהימן אף על גב דלאיסורא אינו נאמן נגד חזקת היתר ועיין מה שכתבתי לעיל דף ס"ג ע"ב גבי נאמן ליתן גט בכיוצא בזה ועדיין הדבר מוכרע ואין כאן מקומו להאריך ובקונטרס כלל גדול אבאר יותר אי"ה:

דף סו.

גמרא וצריכא דאי אשמעינן הך קמייתא אי לאו דקים ליה בנפשיה חולין בעזרה לא הוי מייתי. כבר כתבתי דמהאי לישנא משמע לכאורה להוכיח כשיטת ר"ת דעיקר מימרא דאביי בכל הנך הוי טעמא משום דשתיקה כהודאה אלא דהרשב"א ז"ל בחידושיו כתב להעמיד שיטתו דאף באומר איני יודע נמי קאמר אביי דע"א נאמן והכא הכי קאמר וצריכא דאי אמר בקמייתא ה"א דטעמא משום דשתיקה כהודאה משא"כ באינך דלא איכפת ליה לא מהימן מיהו השתא דאשמעינן אביי בכולהו אלמא דטעמא לאו משום דשתיקה כהודאה אלא משום דהעד גופא נאמן לאסור היכא שאין מכחישו מיהו לכל הפירושים קשיא לי בהא דאמרינן אי אשמעינן קמייתא ה"א דאי לאו דקים ליה חולין בעזרה לא הוי מייתי ותיפוק ליה שעל זה אנו דנין דהא אי לאו דגלי קרא בחטאת חלב או הודע אליו לרבות שנודע לו מפי ע"א ואינו מכחישו לחייב ה"א לפטור וא"כ תו לית לן למימר דמה"ט הימניה רחמנא דלא הוי מייתי חולין בעזרה דאדרבא הוי לן למימר דע"א אינו נאמן ולא ליהוי שתיקתו כהודאה ולא לייתי חולין בעזרה. והנלע"ד בזה דודאי בלא"ה האי נאמן דאמרינן לענין קרבן חטאת חלב לאו לענין הבאה שכופין אותו להביא קרבן הא ליתא דהא קי"ל חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם דאנן סהדי דניחא ליה בכפרה וא"כ אם הוא יודע בעצמו שאינו מאמין לדברי העד ולא היה שתיקתו משום הודאה אין ה"נ דלא מייתי קרבן אלא עיקר מילתא דנאמן דקאמר אביי ותניא בברייתא וילפינן מקרא דאו הודע אליו היינו לענין שכבר הביא הקרבן לעזרה ואח"כ חזר בו ואומר שנזכר שלא אכל חלב ומכחיש העד א' תו לא מהימן והכהנים מקריבין הקרבן וכשר כמו שנראה להדיא מלשון רש"י בד"ה נאמן העד וכשר הקרבן עכ"ל. ולפ"ז אתי שפיר הא דקאמר דאי איתמר בקמייתא ה"א דהא דהעד נאמן מטעמא דשתיקה כהודאה אע"פ שחזר בו אח"כ ואמר שלא היה משום הודאה אלא שהיה סומך על דברי העד היינו משום דאי לא קים ליה מעיקרא בשעת הבאה לא הוי מעייל חולין בעזרה אע"כ דרמי אנפשיה ומידכר שפיר שעומד בהודאה מש"ה כשר הקרבן ולא מצי לחזור בו משא"כ בהנך דלא"ל דלא איכפת ליה סל"א דמהימן לומר דמה ששתק לא היה משום הודאה קמ"ל דאפ"ה הוי כהודאה ואין יכול לחזור בו כן נ"ל נכון לפי שיטת ר"ת ז"ל משא"כ לשיטת הרשב"א וסייעתו דלקושטא' דמילתא לענין חטאת חלב בעיקר דין הבאה איירי דכיון שהוא אינו יודע צריך לסמוך על דברי העד וחייב קרבן א"כ לא יתכן לפרש כן האי צריכא במאי דקאמר חולין בעזרה לא הוי מייתי ודוק היטב. ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שאפרש בסמוך מסברא דנפשאי כשיטת ר"ת ז"ל וסייעתו אבל לא מהטעם שכתבו התוספות דהוי טעמא משום הודאה ממש בדאיכא רגלים לדבר אלא עיקר טעמא דנקיט אביי שותק היינו דכיון ששותק ואינו אומר איני מאמינך ע"כ קים ליה שאינו חושד העד שאומר כן כדי לצערו ולהתנקם והוא לא מסיב לו וא"כ א"ש טובא דאי אשמעינן בקמייתא ה"א דודאי הכי קים ליה דאל"כ הוי רמי אנפשיה ומידכר לומר להעד איני מאמינך ואיני רוצה להביא חולין בעזרה ועכ"פ קודם הבאה הוי רמי אנפשיה ומידכר דאפשר שהעד אמר כן כדי לצערו אע"כ דמהימן ליה ובהכי אתי שפיר טובא לשון נאמן דקאמר אביי דמזה הקשו הרשב"א ז"ל וסיעתו על שיטת ר"ת ז"ל וסייעתו ויתיישב ג"כ כל הסוגיא בסמוך ואין צורך לידחק במה שנדחק הר"ן ז"ל להעמיד שיטת ר"ת ז"ל ע"ש ועיין עוד בסמוך:

שם איבעיא להו אשתך זינתה בע"א ושותק מהו אמר אביי נאמן כו' וגירסת התוספות אמר אביי היא היא ומשמע לכאורה מלשונם דדמי לגמרי להנך מימרי דאביי לעיל דילפינן כולהו מאכלת חלב דנאמן וילפינן לה מקרא בר"פ האשה רבה דכתיב בחטאת או הודע אליו מכל מקום אלא דאכתי קשה מי דמי התם ובכל הנך ליכא מאן דמכחיש להעד משא"כ הכא דמסתמא איירי שהאשה מכחשת העד ואומרת שלא זינתה וא"כ למה יהיה נאמן הא לעיל מקשה הש"ס בפשיטות ותסברא ע"א בהכחשה מי מהימן וכבר כתבתי דהיינו אף בהכחשת הבעל דבר ואף דמאי דמשמע לעיל מלשון רש"י ז"ל דלאו אהכחשת הבע"ד קאי הא פרישנא טעמא דאיכא למימר דמצרפין טענת המקדש גופא שאומר ברי לטענת העד משא"כ הכא דאין כאן אלא העדאת ע"א והיא מכחשת אותו מהיכא תיתי יהא נאמן הא מקרא מלא כתיב כי ימצא בה ערות דבר דהיינו שנים דוקא ולפחות מיתוקמא כשהיא מכחשת דנאמנת ועוד דבעלמא נמי נאמנות הבע"ד הוי מיגו כמו ע"א דעלמא ונאמן באיסורין כדילפינן מוספרה לה לעצמה וכ"ש הכא דאיכא לאיכא חזקת היתר לבעלה וחזקת כשרות דידה ומ"ט דאביי:

מיהו לשיטת התוספות אתי שפיר דמשמע להו לטעמא דאביי בכל הנך דלעיל ובחטאת חלב גופא משום דשתיקה כהודאה דמיא ה"נ דכיון שהבעל שותק והוי כהודאה שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ולא מהני הכחשה דידה. והשתא א"ש טובא גירסת התוספות דלא גרסי הכא נאמן דנהי דבהנך דלעיל קתני נאמן היינו משום דנאמנו דברי העד לגמרי משא"כ הכא לגבי דידה ודאי לא מהני נאמנות העד לע"א בהכחשת הבע"ד דאו כלום היא אלא דאסורה על הבעל דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכ"ש דלא מהימן להפסיד כתובתה ומש"ה גרסי היא היא והיינו לענין עיקר איסורא וכן גירסת הרי"ף ז"ל אמר אביי היא היא והרא"ש ז"ל כתב אמר אביי אסורה לו ונראה מכוונת כולם בסיגנון א' למה שכתבתי נמצא דכל זה לשיטת התוספות וסייעתם דשותק דכולהו שמעתין דוקא:

אמנם לשיטת הרשב"א ז"ל וסייעתו שהסכים בה הש"ך בי"ד סי' קכ"ז ס"ק ט"ז דשותק דשמעתין לאו דוקא אלא ה"ה לאומר איני יודע א"כ קשה טובא מ"ט דאביי בהא דאשתך זינתה כיון דהיא מכחשת העד מאי חזית דסמכת אעד סמוך אדידה דרחמנא הימנה. מיהו לענ"ד נראה דהרשב"א ז"ל גריס בשמעתין אשתך זינתה ושותקת שכן נראה קצת מלשונו בחידושיו כאן ויותר מזה מבואר בלשונו בתשובותיו סימן אלף רל"ז עיין שם וכיוצא בזה הביא הבית יוסף בכוונת הטור בא"ע סימן קט"ו וסי' קע"ח ע"ש וכ"נ קצת מלשון רש"י ז"ל בסמוך בד"ה אפקה הואיל ולא הכחישתו וכמו שהרגיש הרשב"א ז"ל גופא בזה בתשובה הנ"ל אלא דנראה לעכ"ז רפיא הא מילתא להרשב"א ז"ל גופא והיינו נמי דמספקא ליה בשמעתין אי אמר אביי דאסורה מדאורייתא או מדרבנן בעלמא ועיין מה שאכתוב בזה לקמן ע"ב גבי מקוה ובן גרושה ובן חלוצה וכאן אין להאריך יותר ועיין עוד בסמוך ודוק היטב:

תוספות בד"ה אמר אביי היא היא כו' תימא והא אמרת המקדש בע"א אין חוששין לקידושין כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה אמאי פשיטא להו דאביי לא סבירא ליה כרב פפא דאמר לעיל בשמעתין חוששין לקידושין ואדרבא לכאורה משמע הכי להדיא בכתובות דף כ"ג דקאמר אביי שם תרגומא בע"א אמר נתקדשה דלא תיקשי שם קושיית התוספות ע"ש אלא דנראה דמסוגיא דשמעתין פשיטא להו הכי דמייתי על הנך מימרי דאביי לבתר דמסיק מאי הוה עלה לענין קידושין משמע דאביי לא איירי בקידושין או שנאמר דהתוספות סברי לרב פפא גופא דאמר חוששין היינו דוקא בשניהם מודין מיהו בתוספות רי"ד כתבו דאביי סבירא ליה כמאן דאמר מקדש בע"א חוששין לקידושין:

גמרא רבא אמר אין דבר שבערוה פחות משנים. לפמ"ש בסמוך בשם הרשב"א ז"ל דאביי גופא לא קאמר דמיתסרא עליה אלא מדרבנן צ"ל דרבא מהדר ליה דאף מדרבנן לא שייך להחמיר בדבר שבערוה אף על גב דבכמה דוכתי החמירו חכמים בדבר שבערוה מ"מ איכא למימר דבהא מילתא דבעינן שני עדים לא שייך להחמיר כיון שהתורה הקילה והתירה בפירוש דבפחות משני עדים לא מיתסרא דכתיב כי ימצא בה ערות דבר לנ"ש וכיוצא בזה כתבתי בכמה דוכתי דבמה שהתירה התורה בפירוש לא עשו חכמים סייג וגדר להחמיר ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש בחידושי כתובות בסוגיא דפתח פתוח דלהוציא אשה מבעלה לא החמירו חכמים לאפוקה מחזקת היתר אלא דמלשון דבר שבערוה דקאמר רבא משמע כלשון ראשון:

שם אמר אביי מנא אמינא לה דהוה סמיא כו' מאי לאו אי מהימן לך לאו גזלנא הוא. עיין בחידושי הרשב"א והריטב"א והר"ן ז"ל שהקשו מכאן על שיטת ר"ת וסייעתו שכתבו דשותק דוקא משום דשתיקה כהודאה א"כ מאי מייתי מהאי סמיא דהכא לא שייך שתיקה כהודאה שלא היה בביתו בשעה שאמר העד שזינתה ועוד שאף את"ל דשייך ה"נ שתיקה כהודאה אפילו הכי לא אתי שפיר לישנא דאי מהימן לך דלאו גזלנא הוא והר"ן האריך ליישב ולכאורה נ"ל דוחק:

אמנם למאי דפרישית לעיל בפירוש שתיקה כהודאה דמי' היינו לענין דהו"ל כאילו מודה שמאמין העד ואינו חושדו שעושה כן כדי לצערו או לצער את אשתו א"כ א"ש טובא בפשיטות דאין ה"נ דהא דקאמר אי מהימן לך דלאו גזלנא הוא לאו דוקא גזלן אלא כל שיש חשד שאומר כדי לצערו הוי ליה כגזלן וכמעיד שקר ולכאורה בלא"ה מוכרח לפרש כן דאם לא כן מאי קאמר אי מהימן לך דלאו גזלנא הוא ה"ל למימר אי לאו גזלנא דמסתמא כל ישראל בחזקת כשרות עד שיפסל אבל למאי דפרישית אתי שפיר דבדברים המסורין ללב תליא מילתא אם חושדו שאומר לצערו או לא ובכך יתיישב כל הסוגיא לנכון לולי שהקדמונים לא פירשו כן:

שם ואמר אביי מנא אמינא לה דתני' מעשה בינאי המלך כו' הנח כתר כהונה כו' שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים כו' עכ"ל. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו בשם הרמב"ן ז"ל מה ראו לערער עליו עכשיו יותר משמונים שנה ששימש בכהונה גדולה כו' ע"ש מה שתירצו בזה:

אמנם לענ"ד לא ידענא מאי קשיא להו דהא אביי ורבא גופא דאיירי בשמעתין בהא עובדא דינאי אשכחן להו בפרק תפלת השחר דף כ"ט דפליגי דאביי אמר הוא ינאי הוא יוחנן ורבא ס"ל ינאי רשע מעיקרא ויוחנן צדיק מעיקרא וא"כ לרבא לא אשכחן כלל דינאי שימש קודם לכן בכהונה גדולה ואפשר שזה היה תחלת מעשיו כדמשמע פשטא דלישנא הקם להם בציץ שבין עיניך ולאביי נמי הא דקאמר דרשע מעיקרו הוי כדמוכח התם להדיא דקאמר בשלמא לאביי ניחא וא"כ משמע להדיא דרשע מעיקרו היינו עובדא דהכא שהרג חכמי ישראל ואח"כ חזר למוטב ונעשה צדיק כמו שפרש"י שם להדיא וכדמשמע נמי בשמעתין דשמעון בן שטח החזיר העטרה ליושנה ופרש"י דאחי אשתו היה והחזירו למוטב ומאז שימש בכהונה גדולה ואחר שמונים שנה חזר לרשעתו ונעשה צדוקי כדמשמע שם להדיא בפ' תפלת השחר כן נ"ל ברור לפי שיטת רש"י שם ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה הקם להם בציץ פי' בקונטרס כו' וקשה דאדרבה משמע כו' ומפרש ר"ת דוקא ציץ כו' עכ"ל. ונראה דרש"י לא רצה לפרש כר"ת משום דס"ל כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו דלמסקנא דפ"ק דיומא האי על מצחו תמיד היינו דתמיד מרצה וא"כ אין לחלק בין ציץ לשאר בגדי כהונה וכ"כ הריטב"א

ז"ל ומה שהקשו על פירש"י מבואר בדבריהם יותר ביומא פר' בא לו דף ס"ט ויש ליישב אליבא דרש"י דהא דבמדינה אסור ללובשן ואחר גמר עבודה נמי היו צריכין להפשיט לאו משום חשש מעילה אלא משום איסור כלאים ולא שייך בנין ועי"ל דמדאורייתא' ודאי אף במדינה שרי כיון דניתנו ליהנות בהן אלא משום חומרא דרבנן בעלמא אסור ואפ"ה מסקינן ביומא בעובד' דאלכסנדר מוקדון דעת לעשות לה' ופרש"י כשנתכוון לשם שמים שרי וה"נ כיון דבשעת הודאה ושמחה היה ליתן שבח למקום אפשר דאין כאן איסור בכה"ג כן נ"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל ודו"ק:

בא"ד וינאי היה כהן מזרע חשמונאי עכ"ל. ולכאורה אין זה המשך כלל לדבריהם הקודמים ועוד מאי כוונתם בזה ונלע"ד לפרש דבריהם ע"פ מה שכתבו ביומא דאין לתרץ קושייתם דלעיל דבענין הציץ גופא באמת עשה שלא כהוגן משום דמשמע דלא נזרקו בו מינות אלא אח"כ אלא ודאי דמדינא שרי וא"כ לפ"ז קשה מאי קאמר ליה אלעזר הקם להם בציץ כיון דליכא איסורא וע"כ היינו משום לעז דשבוייה ידע אלעזר שיקפידו חכמים וממילא דע"כ לא שימש בכהונה גדולה קודם לכן דאל"כ מאי ס"ד דאלעזר דעד השתא לא מיחו בו ועכשיו ימחו אע"כ שזה היה תחלת מעשיו להשתמש בכהונה גדולה אלא דגם בזה יש לתמוה וכי תעלה על דעת ינאי להשתמש מעצמו בכה"ג בלתי רשות מסנהדרין ומשאר כהנים לכך הוצרכו לפרש דכהן היה מזרע חשמונאי ובא לו הכהונה בירושה כדדרשינן הוא קודם לכל אדם כשממלא מקום אבותיו כן נ"ל בכוונת התוס' ודו"ק:

גמרא שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים ופירש"י ושבויה פסולה לכהונה ונשאה אביו ונמצא חלל עכ"ל. ומשמע מכולה סוגיא דלא איירי אלא מעלות שבוייה לחוד ולא היה שום חשש עידי טומאה ולפ"ז מה שכתב רש"י ז"ל דאם היתה אמו שבוייה הרי ינאי חלל לאו דוקא חלל אלא ספק חלל דנהי שנשבית שמא לא זינתה ועוד דמדאורייתא אפילו ספק חלל לא הוי דהיא בחזקת שלא נבעלה אלא עיקר שבוייה דפסולה לכהונה לא הוי אלא חומרא דרבנן ומה"ט אמרינן בכמה דוכתי בשבוייה הקילו וכמ"ש התוספות להדיא בכתובות דף ל"ו ע"ב בד"ה ואלו אין להם קנס השבוייה עיין שם ובחידושינו אלא דלפ"ז יש לתמוה טובא בהא דאמרינן בסמוך בתרי ותרי מאי חזית דסמכת אהנך סמוך אהנך ומאי קושיא הא ה"ל ספק ספיקא ספק נשבית ספק לא נשבית ואת"ל נשבית שמא לא זינתה ומדאורייתא אפילו ודאי נשבית אפילו ספק חלל לא הוי ואף על גב דאסיקנא בפ"ק דכתובות בסוגיא דאלמנת עיסה דף י"ד ולקמן פרק עשרה יוחסין דף ע"ה דלענין יוחסין החמירו בספק ספיקא וקי"ל כר"ג מ"מ ר"ג גופא קאמר דמדינא כשר אלא שרבי יוחנן בן זכאי גזר שלא להושיב ב"ד על כך שהכהנים אין שומעין לקרב וא"כ מנ"ל לאביי למיפלג דלמא איירי שפיר בתרי ותרי ואפ"ה שרי מטעם ס"ס כיון דעובדא דינאי המלך מקמי תקנת ריב"ז דרי לרי הוה בימי שמעון בן שטח ועוד דהתם דוקא באלמנת עיסה איכא מיהא ספק חלל דאורייתא משא"כ הכא דלמאי דפרישית אפילו ודאי שבויה שריא מדאורייתא ועוד קשה מאי ס"ד דאביי שיהא ע"א נאמן לומר שנשבית ואוסרה ולפסול את ינאי מן הכהונה אחר שכבר הוחזק כיון דבשבויה ודאית ליכא אלא חששא דרבנן בעלמא ואפילו את"ל דע"א נאמן לומר אשתך זינתה היינו באיסור דאורייתא משא"כ בשבויה דרבנן דהא בהדיא אמרינן בכתובות אם יש עדים שנשבית משמע דבעינן ב' עדים דוקא:

ובאמת מצאתי בספר הראב"ן ז"ל שכתב בדף קכ"ה דהאי איסתבאי ולא איסתבאי דשמעתין היינו בעידי טומאה ואפשר דמשום הנך קושיות מפרש לה הכי אלא דמפרש"י ותוספות וכל המפרשים לא משמע כן ואפשר דאיהו גופא לא מפרש כן אלא למאי דמסקינן שפחה הכניסו תחתיה וא"כ יש לפרש שפיר שהיה ידוע שאותה אשה שהיתה ברשות השבאי בחזקת אמו של ינאי נבעלה בודאי אלא דבהא מילתא גופא נפל הספק אם אותה השבויה היתה אמו של ינאי או שפחה בעלמא משום דאתו תרי ואמרו שאמו של ינאי לא נשבית כלל מ"מ בשקלא וטריא דמעיקרא לא משמע דאיירי בהכי. והנלע"ד בזה דהא דאמרינן בעלמא בשבויה הקילו ומשמע דליכא אלא חששא דרבנן היינו דוקא כשהיא אומרת ברי שלא נבעלה דאע"ג דקי"ל רוב נכרים פרוצים אפ"ה כיון דאיכא ברי דידה בהדי חזקת היתר עדיף מרובא ועוד דרוב נכרים פרוצים לאו רוב גמור הוא דהו"ל רובא דתליא במעשה ומש"ה שרי מדאורייתא וליכא אלא חששא דרבנן והם אמרו והם אמרו להקל דהכל נאמנין להעיד למצרפין עדותן לבהדי ברי דידה וחזקת היתר דידה ועוד איכא סברא דמנוולא נפשה לגבי שבאי משא"כ הכא בשמעתין שאמו של ינאי אינה לפנינו ולא ידעינן שאמרה ברי איכא למימר דהו"ל ספק איסור דאורייתא דרוב נכרים פרוצים בעריות ורובא וחזקה רובא עדיף ואף את"ל דהו"ל רובא דתליא במעשה אפ"ה הו"ל מיהא כפלגא ופלגא דאסור מדאורייתא לשיטת רש"י ותוספות וסייעתייהו ובהכי סלקא שמעתין כהוגן דמדמי לה אביי לאשתך זינתה. אלא דאכתי הך קושיא דס"ס לא מיתרצא שפיר אי הוה מקמי תקנת ריב"ז ובסמוך בלשון התוספות אפרש בענין יותר נכון בעזה"י ועיין במה שכתבתי בזה בפ"ק דכתובות דף י"ג ע"ב גבי לזו יש עדים דלפרש"י שבויה הו"ל כאילו יש עדים שנבעלה ועיין עוד בחידושי פ' אלו נערות דף ל"ה ע"ב בד"ה ואלו שאין להם קנס ועיין עוד בסמוך ודוק היטב:

תוספות בד"ה מאי חזית דסמכת אהני כו' הקשה בקונטרס כו'. וא"ת מ"מ תיהני ליה חזקה דאמיה שהיתה בחזקת כשרות דהא אמרינן בפ"ק דכתובות לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה כו' עכ"ל. ועיין מה שכתבתי בזה בכתובות בפ' האשה שנתארמלה דף כ"ו ע"ב בלשון התוס' בד"ה אנן אחתינן ליה ליישב שיטת רש"י ז"ל דהא דאמרינן בפ"ק דכתובות לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה היינו משום דטענת ברי של האם מהני שפיר נמי לגבי הבת כדפרישית התם והכי נמי משמע לקמן פרק עשרה יוחסין דף ע"ו דאבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי אלמא דעיקר שריותא הוי משום טענת ברי דהאם משא"כ היכא שאין האם לפנינו לבודקה לעולם דחזקת האם לחוד לא הוי חזקה מעליא לגבי הבת וכמו שפרש"י כאן. אלא דאפשר לסברת התוספות כאן דהכא נמי כיון דאמו של ינאי ישבה תחת בעלה וילדה ממנו בנים הו"ל כאילו טוענת ברי וכן נראה מלשונם שכתבו דאית לן לאוקמי לאמו בחזקת כשרות ולכאורה מאי לשון חזקת כשרות שייך הכא דהא עיקר החששא שמא נבעלה באונס ואכתי בחזקת כשרות היא והוי להו לפרש לאוקמה בחזקת היתר אלא דהא ודאי דלא שייך הך חזקת היתר להבנים ולמאי דפרישית אתי שפיר לשון חזקת כשרות דמסתמא לא עבדה איסורא לישב תחת בעלה כהן לאחר שנתחללה והו"ל כטוענת ברי וכ"ש אם נאמר דאמו של ינאי נשבית כשהיתה פנויה ואח"כ נישאת לאביו של ינאי דהו"ל כטוענת ברי כן נ"ל ליישב שיטת התוספות. אלא דמ"מ אין זה קושיא כ"כ על שיטת רש"י ז"ל כן נ"ל ודו"ק:

בא"ד וי"ל דלא אמר אוקי תרי כו' עד סוף הדיבור. ועיין בתוספות פרק האשה שנתארמלה דף כ"ו ע"ב שם כתבו ג"כ תירוצים אחרים ומה שכתבו שם בשם רבינו תם הביא הרשב"א ז"ל בחידושיו ובשמעתין ג"כ שהדבר היה ידוע שמודיעים עיר שכבשוה כרכום היתה וא"כ כי מוקמינן תרי לבהדי תרי ממילא הויא בחזקת שבויה אלא שהקשה על זה א"כ מאי מייתי אביי ראייה דע"א מהימן דשאני הכא דאף בלא עדותו נמי דינא הכי וכן הקשה ר"י בעל התוספות בפ' האשה שנתארמלה שם וע"ש בחידושינו שכתבתי ליישב בזה שיטת ר"ת ז"ל ואדרבא סברת ר"ת ז"ל מוכרחת משמעתין גופא דאלת"ה מאי ס"ד דאביי דע"א נאמן בכה"ג אי משום דינאי שתיק הא לא הוי ליה למידע. מיהו הרשב"א ז"ל לשיטתו דעיקר טעמא דאביי לאו משום דשתיק אלא משום שכן הדין בע"א והלא אומר איני יודע כדפרישית לעיל בשיטתו אלא דאכתי קשה לר"י בעל התוס' דמשמע בשמעתין דבהא ס"ל כר"ת דעיקר טעמא דשותק היינו דוקא היכא שיש לו לידע כמו שמפרש ר"י להדיא בד"ה נטמאו טהרות וא"כ למאי דלא משמע לר"י סברא דר"ת דמודיעין עיר שכבשוה כרכום היה א"כ מאי ס"ד דאביי להאמין ע"א דהא לא הו"ל לינאי למידע אם נשבית אמו או לא אע"כ משום דעיר שכבשוה כרכום היה והו"ל רגלים לדבר דמהני לאביי אף בדבר שבערוה כדמשמע בל' התוס' בד"ה רבא אמר. והנלע"ד בזה לאפשר דר"י נחית להאי סברא שכתבתי לעיל מסברא דנפשאי דעיקר טעמא דשותק היינו דמתוך שתיקתו נראה שמאמין את העד לגמרי ואינו חושדו דבכדי לצערו אמר כן וא"כ ה"נ יש לומר דינאי כל זמן ששתק לדברי העד לא היה משתמש בכהונה כלל וכ"ש דא"ש טובא למאי דפרישית בסמוך שבאותו היום התחיל לשמש בכהונה ובהא מילתא גופא א"ל הקם להם בציץ שבין עיניך משום דעד האידנא היה ינאי מונע מעצמו מהכהונה והחזיק עצמו בחזקת ספק חלל שהאמין להעד לגמרי אלא דאח"כ שאמרו לו לבן של פרושין עליך חזר בו משתיקתו והאמין לדברי אלעזר בן פועירא דשלא כדין הורידוהו ואפשר שזה העד גופא היה מהפרושים ומש"ה חזר בו ינאי משתיקתו ומייתי אביי שפיר ראיה דאי לאו דאתו תרי לאכחישוהו הוי מהימן מטעמא דפרישית ולרבא אפ"ה לא מהימן בכה"ג בדבר שבערוה כנ"ל נכון ליישב שיטת כ"א מהקדמונים לפי דרכו. אמנם כן לענ"ד לולי דברי הקדמונים בזה היה נ"ל לפרש בענין אחר דהא דמקשה בפשיטות מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני לאו אעיקר דינא קאי אלא אלישנא דוויכוחם הדבר ולא נמצא קאי דאף את"ל דאי מוקמינן תרי לבהדי תרי מוקמינן ליה אחזקת היתר כמ"ש התוס' אפ"ה אכתי לא שייך לישנא דוויכוחם ולא נמצא כיון דעיקר מילתא שהיו אומרים שנשבית לא איתחזק בעיקרא ונשאר בספק וא"כ מה חרי האף הגדול של ינאי דאין ה"נ דהשתא דאתו תרי אחריני והכחישו את הראשונים יחזירוהו לכשרותו כיון שכך הדין ואי משום עיקר העלות שלימה ינאי למהדרי אעיקרא אכתי מאן מפיס ומאי חזית אע"כ משמע ליה לאביי דאיירי בע"א ואתו בי תרי ואכחישוהו שהעד הראשון נפסל לגמרי דהא בשיקרא קמסהיד ובשביל כך בערה בו חמתו של ינאי שחשב שע"י קשר הפרושים העמידו עד שקר ואפשר דמינייהו הוי האי ע"א וכן למאי דמוקי רבא בעידי הזמה דאיגלאי מילתא שהעדים הראשונים פסולים ובשקרא קמסהדי וכן למאי דמסיק שפחה הכניסו תחתיה שנתברר בבירור גמור דלמפרע שקרא קמסהדי כל זה העליתי מלבי לפרש כן זה לי כעשרים שנה ע"י תשובת שאלה אמנם כשהגעתי לכאן מצאתי בחידושי הריטב"א ז"ל שאחר כל האריכות שהאריך בפירושים שונים כתב דיותר נראה לו לפרש כן אלא שקיצר במובן והרי הוספתי בהם דברים בטעם לשבח. וכד מן דין נ"ל להכרח האי פירושא בשמעתין דאלת"ה תיקשי הך קושיא דמעיקרא שכתבתי בסמוך מאי קאמר אביי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני דאף לפירש"י ותוס' קשה הא הו"ל ס"ס ספק נשבית ספק לא נשבית ואת"ל נשבית שמא לא נבעלה וכל ס"ס מדינא שרי אף ביוחסין קודם תקנת ריב"ז ועוד דאף לאחר תקנת ריב"ז דמעלה עשו ביוחסין דלא מהני ס"ס היינו לכתחילה שלא תינשא לכהן אבל אם ניסת לא תצא לשיטת קצת הפוסקים ואף לדברי המחמירים בבת עיסה אף בניסת דתצא היינו משום דעיקר חלל מיהא אסור לאורייתא משא"כ בהספק הראשון אף בודאי נשבית מותר מדאורייתא כדפרישית וא"כ אמאי פסיקא ליה להחמיר כ"כ לפסול מלך וכ"ג מחזקתו ולעשותו חלל דאין לך ליעבד יותר מזה וכ"ש לשיטת התוס' שכתבתי דכמה שאמו של ינאי ישבה תחת בעלה הו"ל כטוענת ברי א"כ לא דמי כלל אף לבת עיסה כדפרישית. תו קשיא לי דאכתי למאי דבעי אביי למימר דאיירי בע"א אמאי אסיק במילתא טעמא דאתו תרי ואכחישוהו ותיפוק ליה דאפילו אי אתא חד ואכחוש לעד הראשון הא קי"ל בפשיטות דע"א בהכחשה לאו כלום כדמקשינן לעיל ותיסברא תו קשיא לי מנ"ל לאביי לאוקמי בע"א מעיקרא דבפשיטות מצי לאוקמי למעיקרא הורידוהו לינאי מחמת קול כדמשמע פשטא דלישנא שהיו אומרין אמו נשבית במודיעים דטפי משמע האי לישנא לאיירי בקול ממאי דנימא דאיירי בע"א ואח"כ בא ע"א ואמר שלא נשבית דמעלין אותו ע"פ ע"א לכהונה לבטל הקול כדאיתא בפ' האשה שנתארמלה דף כ"ו להדיא ע"ש אע"כ כדפרישית דעיקר דיוקא דאביי מלישנא דוויכוחם ולא נמצא דלשון לא נמצא לא שייך כלל אלא לאחר שבאו ב' עדים דאין אחר עדים כלל כשמעידין בדבר ברור לפסול עדות הראשונה לגמרי והיינו ע"כ בב' לגבי חד או כאוקימתא דרבא כנ"ל נכון בעזה"י ודו"ק:

דף סו:

ר' טרפון משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה כו' וכתבו התוספות דר"ע ור"ט בתרתי פליגי ולכאורה נראה דוחק ולולי דבריהם היה נ"ל דר"ט טעמא הוא דיהיב למילתא דכח חזקת היתר וטהרה דמקוה עדיפא טובא מחזקת טומאה כיון דמצינן דגדולה חזקת היתר טובא שאף אם היה עומד ומקריב ואח"כ נמצא בן גרושה עבודתו כשירה אע"ג דחזקה בטעות היא אפ"ה כיון שלא היה צריך לשאול ולבדוק קודם עבודה מאחר שהוחזק בכשרות הו"ל האי חזקה כודאי שהכשירה התורה אף בדיעבד מכ"ש דיש להכשיר בכה"ג בחזקת מקוה שנמדד כיון שלא הצריכה התורה לכל אדם טמא למדוד המקוה בכל פעם אלמא משום דאלים האי חזקה טובא משא"כ בחזקת טומאה וחזקת איסור לא אשכחן כה"ג וא"כ ע"כ דחזקת היתר עדיף מחזקת איסור וכמ"ש התוס' בכמה דוכתי נמי לענין ע"א באיסורין דיש סברא לומר כן דטפי עדיף חזקת היתר מחזקת איסור והא מילתא מהדר ליה ר"ע שפיר מבעל מום ומסיק מקוה פסולו ביחיד ובעל מום פסולו ביחיד והיינו ע"כ משום דלא אלים טובא האי חזקת היתר טפי מחזקת איסור ואל תשיבני מבן גרושה דודאי אלים הך חזקה טובא דהוי דבר שבערוה תדע דהא פסולו בשנים ואין ע"א נאמן נגד שום חזקה בדבר שבערוה ומהכא בעי רבא למילק הא מילתא גופא ואביי מפרש לה במילי אוחרי ולעולם אין לחלק בין דבר שבערוה לשאר חזקות אלא דשאני התם דא"ל שלא אחוי כנ"ל נכון בעזה"י לולי שהתוספות לא פירשו כן מיהו בחידושי הריטב"א ז"ל כתוב קצת מזה ותיתי לי דקיימתי מדנפשאי ודו"ק:

שם ולכוותיה נמי גבי בן גרושה דשתיק וקתני פסולו בשנים. מכאן קשיא לי טובא על שיטת הרשב"א ז"ל בחידושיו שכתב לחד פירושא דהא דקאמר אביי באשתך זינתה בע"א נאמן היינו מדרבנן ורבא פליג דמדרבנן נמי אינו נאמן וא"כ מאי סייעתא מייתי רבא למילתיה הך ברייתא דהא לאביי נמי שפיר קאמר ר' עקיבא מקוה פסולו ביחיד מדאורייתא ובעל מום נמי פסולו ביחיד בדשתיק מדאורייתא דמודו אביי ורבא בכל האיסורין שבתורה ואל יוכיח בן גרושה דמן התורה פסולו בשנים אבל מדרבנן לעולם לאסור כאביי וצ"ע ליישב ומה שהקשו הרשב"א והריטב"א ז"ל על שיטת התוספות דהא במקוה לא שייך הטעם דשתיקה כהודאה נלע"ד דבמקוה טעמא אחרינא איכא שהיה פעם אחד בידו לחסר המקוה ועיקר שקלא וטריא דגמ' היינו מבעל מום לחוד כן נ"ל ודוק היטב:

משנה כל מקום שיש קידושין ואין עבירה כו' ואיזו זו כהנת לויה וישראלית כו'. ולכאורה משנה שאינה צריכה היא דזיל קרי ביה רב בכל השבטים ובשבט לוי כתיב בכל א' למשפחותם לבית אבותם וליכא למימר דנקיט הנך דכתיבי בהדיא לאשמעינן דמהכא ילפינן לאינך דאתיא מריבוייא דכל מקום הא ליתא אלא לרבה בר בר חנא דמכ"מ דרישא לרבויי מצרית שני שנשא מצרית ראשונה ולפרש"י לקמן בשמעתין דמלמשפחותם לבית אבותם ילפינן ליה אלא לרב דימי דאמר בנה שני וכ"מ דרישא לרב לא אתיא אלא לרבויי ישראל שנשא חללה והתם ולאי לאו מלמשפחותם ילפינן אלא מגזירה שוה דבעמיו ילפינן לקמן דף ע"ז והדרא קושיא לדוכתיה ומכ"ש דקשה טפי למה שאפרש לקמן דמסוגיא דיבמות דף ע"ח מוכח דלרבה ב"ב חנא נמי לאו מלמשפחותם לבית אבותם יליף למילתיה אלא דמסברא בתר אבוה שדינן ליה ולענ"ד ממקומו הוא מוכרע ממשנתינו דקשיא לי אמאי לא קתני גרים בהדי כהנים ולוים וישראלים דבשלמא למאן דמוקי מתניתין כר' יהודה איכא למימר דגרים בכלל ישראל נינהו דהא איקרי קהל משא"כ למאן דמוקי כר' יוסי קשה דליכא למימר דגרים בכלל ישראל נינהו דהא סיפא דקתני ממזרת ונתינה לישראל ע"כ דגר לאו בכלל ישראל הוא דהא לר"י גר מותר בממזרת אע"כ נראה מזה דלקושטא דמילתא דבכל הגרים שנשאו ישראלית לא אזלינן בתר זכר למיסרייה בממזרת לר"י אלא להחמיר שדינן ליה נמי בתר אמו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל להדיא והשיג עליו הר"ן ז"ל שהוא נגד הכלל דמשנתינו דהא יש קידושין ואין עבירה ולענ"ד אדרבא עיקר ראיה להרמב"ם ז"ל ממשנתינו דלא לחנם נקיט כהנים ולוים וישראלים אלא נומר דאיזהו דוקא בהנך דכתיב למשפחותם לבית אבותם ותו לא ואפי' גרים כשרים אינן בכלל דאדרבא מדאיכפל קרא בכל השבטים תריסר זימני למשפחותם לבית אבותם וכן בשבט לוי הו"ל כמה כתובים הבאים כא' ואין מלמדין לכ"ע ואדרבא פשטא דקרא לא אתיא אלא למימר שלא נמנו בכל השבטים אלא ישראלים כשירים דשייך בהו למשפחותם לבית אבותם וכדדרשי' נמי משבטי יה עדות לישראל דאחת היתה ופירסמה הכתוב וממילא דכ"ש דגרים אימעטו מהכא דאע"ג דמסתמא כמה נשאו לישראלית ואפ"ה לא התפקדו בכניסה בתוך בני ישראל אפילו במספר השני דפרשת פנחס והטעם מבואר שם בפסוק שהמקום לא צוה למנות אלא אותם המתייחסים לבית אבותם כנ"ל נכון לסייע לשיטת הרמב"ם ז"ל ויבואר עוד בסמוך דסוגיא דשמעתין נמי מסייע ליה אלא שאחר העיון מצאתי בתוספתא דקידושין להדיא וז"ל כהנת ולויה וישראלית שנישאו לגר הולד גר וזה להדיא שלא כדברי הרמב"ם ז"ל אם לא שנאמר דהרמב"ם ז"ל מוקי להאי כר' יהודא דבת גר זכר כבת חלל זכר ולעולם הולכין לחומרא ומש"ה אמרינן דלהחמיר הוי כגר ואסור לכהן לישא בתו משא"כ לר"י שדינן ליה בתר אמו לחומרא ועמ"ש עוד מזה בסמוך דבלא"ה פלוגתא דתנאי היא ודו"ק:

שם וכל מקום שיש קידושין ויש עבירה ואיזו זו אלמנה כו' לכאורה באלמנה וגרושה אין הטעם משום דהולד הולך אחר הפגום דאדרבא עיקר חילול בולד כתיב ולא יחלל זרעו דאיהי גופה לא מיפסלא לר' יוסי אלא משום דכל שזרעו פסול פוסל לקמן בפ' עשרה יוחסין לכך נראה דהנך אגב גררא נקיט ועיקר הכלל משום ממזרת ונתינה לישראל נקיט דילפינן מדכתיב בממזר לא יבא לו בקהל ודרשינן לקמן לו הלך אחר פסולו ומהתם ילפינן בכל מקום דהולד הולך אחר הפגום ועמ"ש מזה לקמן בשמעתין:

תוספות בד"ה כל מקום כו' נראה לר"י דהך סתמא אתיא כר"ש התימני כו' עכ"ל. נראה מה שכתבו בלשון נראה לר"י משום דאיכא למילחי דאע"ג דקתני בהדיא דבאלמנה לכ"ג לא תפסי קידושין אפשר דהיינו כר' שימאי דאיכא לר"ע דבאלמנה לכ"ג לא הוי ממזר ולא קאמר ר"ע דהוי ממזר מחייבי לאוין אלא בלאו דשאר והא דקתני נמי בסיפא דלא הוי ממזר אלא בבא על א' מכל עריות שבתורה אפשר דלאו דשאר נמי בכלל עריות נינהו מש"ה לא פסיקא ליה לר"י אלא לפי שנראה לו דוחק לכך כתב דנראה דאתיא כר"ש התימני וק"ל:

בא"ד ואע"ג דאיכא סתמא אחרינא ביבמות כר"ע כו' עכ"ל. היינו סתמא דמתניתין בסוף פרק אלמנה לכ"ג דיש ממזר מעכו"ס ועבד ואע"ג דאמרינן התם בגמרא דאפשר דאפילו ר"ש התימני מודה בעכו"ס ועבד מ"מ לא משמע להו עיקר האי סוגייא אלא כסוגייא דתלמודא בפרק עשרה יוחסין דף ע"ה דדוקא לר"ע הוי ממזר מעכו"ס ועבד וכן נראה להדיא מלשון התוס' סוף פ"ק דיבמות וע"ש במהרש"א ולקמן בפרק עשרה יוחסין יבואר באריכות בעזה"י:

דף סז.

גמרא הרי גר שנשא ממזרת כו' דתניא גר שנשא ממזרת הולד ממזר דברי ר' יוסי. ויש לדקדק מ"ט דר"י אי משום דכתיב בממזר לו הלך אחר פסולו דלמא התם ביש קידושין ויש עבירה איירי כבבא דמתניתין אבל באין עבירה מנא לן וכ"ש לגירסת מהרש"ל דלא גרסינן במילתיה דר"י אלא גר שנשא ממזרת וצ"ל דפשיטא ליה לתלמודא דהולד ממזר ומאי פשיטא דאדרבא אשכחן להדיא בישראל שנשא חללה הולד כשר וילפינן בפ' עשרה יוחסין מקרא דכתיב בעמיו אלמא דלא אזלינן בתר פגום ביש קידושין ואין עבירה והא דגלי קרא לו הלך אחר פסולו לא איירי אלא ביש עבירה ונראה דפשיטא לתלמודא דלו הלך אחר פסולו משמע לעולם א"א לממזר ליטהר אלא דוקא לר' טרפון בנשא שפחה משום דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה וכולד במעי בהמה דמי הא לאו הכי לעולם אמרינן לו הלך אחר פסולו כדמשמע להדיא בסוף פירקין אלא דקשיא לי מאי דאיתא ביבמות דף ע"ח גבי מימרא דרבה ב"ב חנא שאמר מצרי שני שנשא מצרית ראשונה הולד שלישי אלמא בתר אבוה שדינן ליה וקמותיב ר"י מדר' טרפון דאמר יכולין ממזרים ליטהר ומשני הש"ס שאני התם דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה וקשיא לי לר' יוסף נהי דלא סליק אדעתא האי שינויא אכתי מאי מקשה מדר' טרפון אדרבה ב"ב חנא תיקשי ליה בפשיטות אדר' טרפון גופא דקאמר יכולין ממזרים ליטהר ואמאי הא כתיב לו הלך אחר פסולו אע"כ דמשמע ליה לר"י דלו הלך אחר פסולו היינו ביש קידושין ויש עבירה ובהא מילתא לא אשכחן מאן דפליג אדר' יוסף וצריך לומר דע"כ סתמא דתלמודא דסוף פירקין דקאמר בהדיא דהאשה וילדיה מפקא מלו הלך אחר פסולו ע"כ דפליג אדר' יוסף וס"ל דלו הלך אחר פסול משמע בכל ענין חוץ משפחה דכבמעי בהמה דמי אלא דאכתי קשיא לר' יוסף מאי טעמא דר"י הכא בגר שנשא ממזרת אמאי הוי הולד ממזר תו קשיא לי מאי קס"ל דר' יוסף בההיא דיכולין ממזרים ליטהר דמאי דלא ס"ל מקרא דהאשה וילדיה א"כ הא כתיב למשפחותם לבית אבותם אע"כ צ"ל דמשמע לר' יוסף דלמשפחותם לא קאי אלא אישראלים כשירים ומשמע ליה נמי דכל היכא דליכא קרא ממילא מסברא שדינן ליה בתר אמו דס"ל עובר ירך אמו כדאיתא שם ביבמות ובהכי אתי ליה שפיר מימרא דר' טרפון ומימרא דר"י והיינו דמקשה אדרבה ב"ב חנא דאמר במצרי שני דבתר אבוה שדינן ליה ואמאי כיון דלא קרינן בגרים למשפחות' לבית אבותם ממילא אית לן למימר דבתר אימיה שדינן ליה והשתא דאתינן להכי מצינן למימר בפשיטות לטעמא דר' יוסי בגר שנשא ממזרת היינו משום דבתר אימיה שדינן ליה ובהכי סלקא שמעתין כהוגן וכמו שאבאר בסמוך מיהו רש"י ז"ל לא כתב כן אלא לטעמא דר"י משום דאזלינן בתר פגום ודו"ק:

שם א"ל מי סברת מתניתין ר' יוסי היא מתניתין ר' יהודה היא. וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו דנהי דר' יהודה ס"ל בפרק ד' מיתות דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין מ"מ תנא דמתניתין ס"ל כוותיה בחדא כו' ולא ידעתי מי הכריחו לכך דהא שם בפרק ד' מיתות מייתי הש"ס איך דישנא דר' יהודה מילתא אחריתא קאמר ומשמע שם דלהאי לישנא אדרבה ר' יהודה אית ליה קידושין תופסין כפשטא דברייתא דאיסור מצוה אלא שהתוס' לקמן בפ' עשרה יוחסין דף ע"ד ע"ב בד"ה קמל"ן הקשו בענין אחר דע"כ סובר ר' יהודה יש ממזר מחייבי לאוין מדדריש לא יגלה כנף אביו באנוסת אביו וא"כ ממילא הוי ממזר דהא במשנה תורה דריש סמוכין ע"ש מה שתירצו ואף שאיני כדי מ"מ ללמוד אני צריך דלפמ"ש התוספות לקמן בשמעתין ע"ב בד"ה מנה"מ דר"ע גופא לית ליה אין קידושין תופסין בח"ל אלא מדדריש סמוכין לענין ממזר וס"ל דהא בהא תליא ולפ"ז ע"כ לר' יהודה קידושין תופסין בח"ל דמהיכא תיתי דהא ר' יהודה לא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח או מופנה כדאיתא בריש יבמות לענין אנוסת אביו גופא וא"כ כיון דדריש האי סמוכין דלא יגלה כנף אביו לאסור אנוסת אביו דסמוך לונתן האיש השוכב עמה א"כ תו לא מצי למידרש קרא דלא יגלה סמוכין לענין לא יבא ממזר דהא לא מוכח ולא מופנה כדמוכח התם וכיון דלית לן קרא לר"י לאיהוי ממזר ממילא דלית לן למימר אין קידושין תופסין דמהיכא תיתי והשתא אתי שפיר להאי לישנא דמוקמינן למתני' דהכא כר' יהודה אתי לגמרי כאידך לישנא דפרק ד' מיתות דקידושין תופסין בח"ל ודוק היטב ועוד יבואר לקמן בזה בשמעתין:

תוספות בד"ה מתניתין ר' יהודה היא הקשה הר"י מקוצי לר"י נמי איכא למיפרך הרי גר מצרי כו' עכ"ל. ולפמ"ש בסמוך בשמעתין יש ליישב דנהי דלר' יוסי בגר שנשא ממזרת הולד ממזר היינו משום דס"ל בתר אימיה שדינן דעובר ירך אמו משא"כ למאי דמוקמינן למתניתין כר' יהודה לא קשיא לן מגר מצרי דאיכא למימר דלר' יהודה גר מצרי שנשא ממזרת לא הוי ממזר דס"ל עובר לאו ירך אמו דהא לכמה אמוראי בפ' אלו טריפות הא מילתא דעובר ירך אמו פלוגתא דתנאי היא (ולכאורה היה נ"ל דפשיטא להו להתוס' דר"י לא פליג בהא מילתא אדר"י דא"כ ניפלוג בתרתי ולימר גר לא ישא ממזרת ואם מצרי נשא ממזרת אין הולד ממזר אע"כ דלענין ממזר מודה אלא שאם נאמר דלר' יהודה הולד ממזר מחייבי לאוין ע"כ בגר מצרי שנשא ממזרת בלא"ה הוי ממזר לר' יהודה מדכתיב לו הלך אחר פסולו וע"כ ר' יהודה אליבא דנפשי' לא מצי לאוקמי לדרש' דלו הלך אחר פסילו ביש קידושין ויש עבירה דלא איצטריך קרא להכי דבלא"ה כיון דהוי ליה ח"ל הוי ממזר אע"כ דאפילו ביש קידושין ואין עבירה איירי כגון מצרי שנשא ממזרת משא"כ לתנא דמתניתין דס"ל אין ממזר בח"ל מוקמינן לו הלך אחר פסולו ביש עבירה דוקא אבל באין עבירה לעולם דלא הוי ממזר במצרי שנשא ממזרת דעובר לאו ירך אמו ואפשר דהתוס' נמי נחתו להאי סברא שכתבתי בסמוך דלמאי דמוקמינן מתניתין כר' יהודה ע"כ סובר דאין ממזר מחייבי לאוין וא"כ הקשה ר"י מקוצי שפיר מדלא פליג ר' יהודה משמע דלענין ממזר מודה) ונראה דהתוס' סברי בפשיטות דנהי דלר' יוסף ביבמות ע"כ הוי טעמא דר"י משום דבתר אמו שדינן ולא משום דרשא דלו הלך אחר פסולו מ"מ למאי דמסקינן התם שאני התם דכתיב האשה וילדיה אמרינן דלו הלך אחר פסולו משמע אפילו ביש קידושין ואין עבירה כלישנא דתלמודא לקמן סוף פירקין וכדמשמע מלשון רש"י בשמעתין לטעמא דר"י משום דבתר פגום אזלינן וא"כ מקשה שפיר לכ"ע בגר שנשא ממזרת הולד ממזר מדרשא דלו כנ"ל ודו"ק ועיין בסמוך:

בד"ה הרי חלל כו' וא"ת מאי פריך כו' אלא משום דהנקבה פגומה שהיא אמו כו' עכ"ל. ויש לדקדק לעכשיו אליבא דר"י קיימינן ושמעינן לר"י לקמן דאמר כל שזרעו פסול פוסל וא"כ לא פסיקא לן שחלל פוסל את אשתו בביאתו מן הכהונה אלא משום לזרעו פסול ומקשה הש"ס שפיר דאי לאו משום דאזלינן בתר הזכר הוי לן למימר דאמו כשירה והוא כשר ויש ליישב. מיהו קשיא לי דלמאי דלא ס"ל להתוס' עכשיו לעיקר הקושיא אסיפא דישראל שנשא חללה סמיך כמ"ש בתירוצם א"כ עדיפא הו"מ להקשות מאי מקשה מחלל שנשא ישראלית דהתם לאו משום דאזלינן בתר הזכר אלא משום שאביו פגום ואזלינן בתר הפגום ולמאי דפרישית לעיל אתי שפיר דלמאי דמסיקנן איזה זו ותו לא דווקא קאמר מדנקיט כהנים ולוים וישראלים שהיא משנה שאינה צריכה אי לאו לאשמעינן דוקא איזה זו ותו לא דמדגלי קרא בכהנים לוים וישראלים למשפחותם לבית אבותם דהו"ל כמה כתובים הבאים כא' אלמא דבגר בתר אמו שדינן ליה ומינה ידעינן דגר שנשא ממזרת הולד ממזר לאי ס"ל לטעמא דר"י משום דרשא דלו הלך אחר פסולו א"כ אמאי נקט כהנים לוים וישראלים למשנה שאינה צריכה היא דהא דיוקא דגר שנשא ממזרת מקרא דלו ילפינן אע"כ דלו הלך אחר פסולו לא איירי אלא ביש קידושין ויש עבירה כאידך כללא דסיפא דמתניתין אבל ביש קידושין ואין עבירה לא שמעינן לה אלא מדיוקא דכהנים לוים וישראלים ולפ"ז א"ש דמקשה והרי חלל כיון דע"כ התם לאו הטעם משום דאזלינן בתר הפגום והוצרכו התוספות להקשות דלמא שאני התם דשדינן ליה בתר אמו כן נ"ל לולי שכתבתי בסמוך דהתוס' ע"כ לא נחתו להאי סברא אלא כשיטת רש"י ז"ל מיהו מתוך מה שכתבתי נתיישב היטיב הא דמקשה הש"ס בתר הכי והרי ישראל שנשא חללה לעיקר הקושיא אהא דאמרינן איזה זו ותו לא לאשמעינן דמיוקא לכהנים לוים וישראלים שמעינן דבעלמא בתר אמו שדינן ליה הא בישראל שנשא חללה אפילו להחמיר לא שדינן ליה בתר אמו אלא כפגום שבשניהם לר' דוסתאי בר' יהודה וא"כ תו לא מצינן למימר דמתניתין איזהו ותו לא אתי לגר שנשא ממזרת דהוי ממזר וכ"ש אם נאמר דבגר שנשא ממזרת הולך אחר הפגום והתם איפכא לאחר הכשר אזלינן וכן נראה להדיא מל' רש"י ז"ל ובזה אזלא לה קושית מהרש"א ודו"ק שזה נ"ל ברור בעזה"י:

רש"י בד"ה בנה שלישי כו' דכיון דיש קידושין ואין עבירה לבית אבותם קרינן ביה כישראל עכ"ל. וקשיא לי טובא דהתם ביבמות דפליג רב דימי עליה דרבה ב"ב חנא וקאמר בנה שני דכתיב אשר יולדו הכתוב תלאן בלידה ומקשה הש"ס טעמא דכתיב אשר יולדו הא בעלמא בתר אבוה שדינן ליה והא אמר רבא אשת נכרי שנתגיירה מעוברת בנה א"צ טבילה כו' אלמא לעיקר שקלא וטריא דהתם אי בתר אבוה שדינן או בתר אמו תליא בסברא אי עובר ירך אמו או לא לאלת"ה ולאי איצטריך אשר יולדו לא נימא בתר אבוה שדינן משום דכתיב למשפחותם לבית אבותם ומאי ענין אשת נכרי מעוברת להכא אלא ע"כ דפשיטא לתלמודא דלמשפחותם לבית אבותם לא שייך בגרים וע"כ לרבה ב"ב חנא נמי לאו מקרא דלמשפחותם יליף אלא מסברא דבכל היכא דליכא קרא לאזלינן בתר הזכר כגון בישראלים כשירים וכן באומות הלך אחר הזכר יליף לקמן מקרא אלמא היכא דליכא קרא אוקמא אסברא ותליא בפלוגתא דעובר ירך אמו או לא והיינו דמקשה ר' יוסף אדרבה ב"ב חנא מדרבי טרפון דאמר יכולין ממזרין ליטהר אלמא לגמרי בתר אמו שדינן ליה מטעמא דעובר ירך אמו וא"כ שיטת רש"י צ"ע:

ודע שכל מה שכתבתי בענין זה דלמ"ד בתר אמו שדינן היינו אפילו להקל זהו לסברת ר' יוסף. אמנם למסקנא מחלוקת ישנה היא בין הפוסקים לשיטת הרמב"ם ז"ל אפי' לר' דימי דאמר מצרי שני היינו לחומרא אבל הפוסקים נחלקו עליו וכתבו דמאשר יולדו משמע לגמרי בתר אמו שדינן ליה אפילו לקולא ואפשר דמהתם ילפינן לאידך ולכאורה מהסוגיא דיבמות דמדמה לה להפריש חטאת מעוברת נ"ל

לכאורה דהיינו לחומרא ולענ"ד תליא בפלוגתא דעלמא אי חיישינן לזרע האב ואין רצוני להאריך בזה ויבואר עוד בסוגיות הבאות בעזה"י:

תוספות בד"ה בנה שליש כו' ודקדק הר"ס דלא תימא כו'. נראה מפרש"י ותוס' בשמעתין דרבה ב"ב חנא מודה להא דרבין דנתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם ולכך הוצרכו לפרש כן אלא דהתוס' ביבמות דף ע"ח בד"ה מצרי שני במה יטהר הקשו וישא נתינה והולד כשר לר' יוחנן דאמר בנה שליש א"כ משמע להדיא דלמ"ד בנה שליש אין לחלק בין אומה א' לשני אומות דבמצרי שנשא נתינה נמי לא אזלינן בתר פגום לרבה בב"ח וכן משמע מתירוצם שם וכבר הארכתי בזה ליישב שיטת התוס' שם אליבא דר' יהודה דעליה קיימי משא"כ בסוגיא דהכא ע"כ משמע להו דרבה בב"ח אית ליה דרבין מדקאמרינן כל מקום דרישא לאתויי דרבה בב"ח ואיזה זו למעוטי דר' דימי ודרבין ואי ס"ל דרבה בב"ח אתרווייהו פליג לא אתי שפיר הא דאמרינן איזה זו למעוטי כ"כ ובסוגיא דיבמות אין להאריך כאן ומ"מ אבא בקצרה דהתם מקשו התוס' שפיר כיון דלר' יהודה קיימינן דס"ל אין קידושין תופסין בחייבי לאוין והולד ממזר ואפ"ה איצטריך ליה לר"י קרא דאשר יולדו לאסור הנקיבה וצ"ל קרא בלא"ה לאסור הנקיבה דאל"כ מצרי שני במה יטהר ואפילו לאי לאיסורא לא הוי דהולד ממזר מחייבי לאוין אע"כ לר' יהודה מותרת לישא נתינה לרבה בב"ח וליכא למימר כלשון רש"י שם דאשר יולדו דקאמר ר' יהודה היינו מימרא דר' דימי דקאמר הולך שני למ"מ מקשו התוס' שפיר אליבא דרבה בב"ח דלית ליה דר' דימי ובאמת מתרצין התם שפיר דר' יוחנן דאמר מצרי שני במה יטהר היינו כרב דימי משמיה דר' יוחנן אבל לרבה בב"ח ע"כ ר' יהודה לית ליה האי מימרא דרבין מדאיצטריך אשר יולדו ע"כ למותר לישא נתינה משא"כ בשמעתין דאפילו למאי דמוקמינן מתניתין כר' יהודה מ"מ תנא דידן סבר להדיא דקידושין תופסין בחייבי לאוין ואין הולד ממזר וא"כ אפי' לרבה בב"ח איצטריך ליה שפיר קרא דאשר יולדו לאסור הנקיבה ולעולם דרבה בב"ח אית ליה דרבין כיון דלא מייתר ליה קרא ממילא אית ליה דלהם הולך אחר פסולן היינו נמי בשני אומות כמו שדקדק הר"ן ואין להאריך יותר:

דף סז:

כל שאין לה עליו קידושין מנא הני מילי ופרש"י מנה"מ דאין קידושין תופסין בח"כ אבל הולד ממזר כו' עכ"ל. ונראה דרש"י ז"ל סובר דהא דמשמע בעלמא דהא בהא תליא לאו מסברא נפקא לן אלא כדאיתא בחולין דף מ"ה ע"ב הביאו רש"י לקמן בשמעתין דשניהם לא למדו אלא מאשת אב דכל דלא תפסי קידושין כמו אשת אב הוי הולד ממזר והטעם בזה נראה משום דקרא דלא יקח איש את אשת אביו מיותר לגמרי ועוד דליכתב' רחמנא גבי עריות כדדייקינן בריש יבמות אע"כ דמש"ה כתב רחמנא הכא בלשון לא יקח לגלויי אלא יבא ממזר דסמיך ליה דהיינו לוקח מאי דדמי לאשת אב לענין לא יקח דאע"ג דעיקר ממזרות מלא יגלה ילפינן דהיינו שומרת יבם של אביו מ"מ גלי קרא דהנך דדמי דלא יגלה דהיינו ח"כ לא הוי ממזר אלא משום דהוו דומיא דאשת אב לענין לא יקח לאפוקי נדה נמצא כל זה לבתר דקים לן במסקנא דשמעתין דכולהו ח"כ לא תפסי קידושין מהקישא דר' יונה אלא דמהאי הקישא אכתי לא ידעינן לענין ממזרות דא"כ סל"ד דמנדה נמי הוי ממזר או כמו שאפרש בסמוך דהיקישא לא שייך כלל לענין ממזרות ומש"ה איצטריך קרא דלא יקח אף למסקנא לאשמעינן דממזרות תליא בהכי ולמעוטי נדה אתי או לרבויי דיש ממזר מעכו"ם ועבד למאן דאית ליה הכי וכמו שאבאר לקמן בעזה"י כנ"ל בכוונת רש"י ובסמוך בלשון התוס' אפרש בדרך אחר הנלע"ד ודוק היטב בלשון רש"י ותמצא שכל זה מבואר בדבריו וק"ל:

תוספות בד"ה מנה"מ כו' וקשה למאי בעי הלא דבר פשוט כו' דהא בהא תליא כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דלפרש"י לא קשה מידי ובאמת שהתוס' בעצמם כתבו בפרק אלו נערות דף כ"ט ע"ב דהא דפשיטא לן בכל דוכתא דהא בהא תליא היינו משום דבעינן דומיא דאשת אב כדאיתא בפ' החולץ ואפ"ה קשיא להו סוגיא דשמעתין דבתר דקים לן באשת אב ותירצו דאפ"ה אי לאו הקישא ה"א דלוקח מאשת אב שומרת יבם של אביו הוי ממזר ולא תפסי קידושין משום דדמי לאשת אב שאין היתר לאיסורן בחיי אוסרן וה"ה כל מאי דדמי להו משא"כ אשת איש ואחות אשה ומש"ה איצטריך להקישא וכ"כ התוס' ג"כ בפרק החולץ דף מ"ט בד"ה עשאה זונה והכא בשמעתין לא סגי להו בהאי שינויא דאכתי קשיא להו אמאי דמקשה בסמוך ואימא אידי ואידי לבן ומסיק ילפינן מאחות אשה וא"כ משמע דלפי' אחות אשה דכוותה נמי לא ילפינן מאשת אב והא קשיא להו שפיר דהא דמו לאשת אב כמו שומרת יבם דאתיא מלא יגלה ובאמת שאין זו קושיא כ"כ אף לפי שיטתם דודאי ניחא לש"ס לאתויי מאחות אשה דכתיב בהדיא משא"כ הא דשניהם לא למדו אלא מאשת אב לא פסיקא כ"כ ומכ"ש דא"ש למאי דפרישית בסמוך דבלא יגלה גופא לא הוי ידעינן דלא תפסו קידושין מדסמיך ללא יקח אלא לבתר דילפינן מהקישא ועוד נלע"ד דנהי דהוי ידעינן דהא דהוי ממזר מלא יגלה היינו משום דדמי ללא יקח ומינה הוי ילפינן דכל ח"כ דדמו ללא יגלה אכתי לא הוי ידעינן דלא תפסי בהו קידושין בדיעבד דאיכא למימר דפסול ממזרות תליא בהנך דשייך בהו לא יקח לכתחלה דבהא מילתא הוי שפיר דומיא דאשת אב דנהי דבאשת אב לא תפסי בדיעבד היינו מקרא אחריתא דוהיתה לאיש אחר אבל לא יקח דכתב רחמנא בהאי קרא סמוך דלא יגלה ודלא יבא ממזר משמע טפי דפסול ממזרות תליא באיסור קידושין לכתחלה והשתא אתי שפיר כל הסקלא וטריא דשמעתין דבלא יגלה גופא מנ"ל דלא תפסי בדיעבד ועוד נלע"ד יותר נכון דסקלא וטריא דשמעתין קאי למאי דקי"ל אין קידושין תופסין ביבמה ולפ"ז לא שמעינן מידי דלעולם הא דקי"ל הא בהא תליא היינו משום דסמוך לא יגלה דלא יקח כדאיתא להדיא בפרק החולץ שניהם לא למדו אלא מאשת אב והתם נמי אהקישא סמיך דאי לאו הקישא סל"ד דלוקח באשת אב הוי ממזר משום דלא תפסי קידושין בדיעבד וכן מלא יגלה דהיינו שומרת יבם של אביו משום דהו"ל ח"כ מצד אשת אחי אביו ולא תפסי בה נמי קידושין מצד שהיא שומרת יבם משא"כ בח"כ דעלמא סל"ד דתפסי קידושין ולא הוי ממזר וכן בשומרת יבם אע"ג דלא תפסי קידושין אכתי לא דמי לאשת אב לפי שאינה אלא חייבי לאוין ובהכי הוי א"ש טובא הא דדרשינן מלא יגלה דאיירי בשומרת יבם של אביו ולא נצטרך לאוקמי לעבור בשני לאוין משא"כ לבתר דילפינן במסקנא בשמעתין מהקישא דבכל ח"כ לא תפסי קידושין א"ש דמכולהו הוי ממזר היכא דדמו לאשת אב לאפוקי נדה כן נלענ"ד נכון ועיין מה שאפרש בסמוך בשינויא דרב אחא בר יעקב ודוק היטב:

בא"ד דהא ר"ע הוא דאמר דאין קידושין כו' ולא ידעינן אלא משום דשמעינן כו' עכ"ל. מהרש"א ז"ל והבין מדבריהם דהא דפשיטא בכמה דוכתי דסתמא דתלמודא דלר"ע אין קידושין תופסין בחייבי לאוין לא קים להו אלא מדסבר ר"ע יש ממזר מחייבי לאוין אבל א"א לפרש כן בכוונת התוס' דהא ברייתא מפורש תניא בהחולץ דף מ"ד ע"ב דר' עקיבא אומר במחזיר גרושתו דאין לו בה עוד קידושין ועוד ברייתא אחרת ביבמות דף נ"ב תנו רבנן זו לדברי ר"ע שהיה אומר אין קידושין תופסין בח"ל ועוד דלפי פירוש מהרש"א תיקשי להאי דמתרצים התוס' דלר' יהושע לית ליה הא בהא תליא אלמא דלאו סברא פשוטה היא א"כ מנ"ל לסתמא דתלמודא דלר"ע הא בהא תליא ונהי דלפמ"ש בסמוך ע"כ לר"ע ורבנן הא בהא תליא מדסמיך הכתוב ממזרת דלא יקח מיהו התוס' כאן לא נחתו להכא כמ"ש בסמוך אע"כ דהוכחת התוס' מדר"ע גופא דבשום דוכתא לא מצינן טעמא דר"ע מהיכי יליף לה דאין קידושין תופסין בח"ל אע"כ משום דס"ל הא בהא תליא אלא דלפ"ז יש להקשות דילמא ר"ע מיבמה לשוק יליף לה שאר ח"ל וצ"ל דקשיא להו למ"ד דלר"ע אין ק"ת באלמנה לכ"ג ומהיכא יליף לה אי מיבמה לשוק איכא למיפרך שכן איסור השוה בכל אלא דבאמת מהכא נמי לא תיקשי דבאלמנה לכ"ג איכא למימר דיליף ר"ע מפשטא דקרא דכתיב לא יקח וקי"ל דאי עביד לא מהני כדמקשינן בריש מס' תמורה דרבנן ומשני שאני התם דכתיב לא יחלל חלולין הוא עושה ולר"ע ע"כ לית ליה האי דרשא דקושטא דמילתא ואפשר דקושייתם אליבא דאביי דאמר בתמורה אי עביד מהני ואפ"ה אשכחן דשום תנא דלר"ע אין ק"ת בח"ל וע"כ משום דהא בהא תליא והשתא דאתינן להכי מצינן למימר דהוכחתם אליבא דשמואל דאמר קידושין תופסין ביבמה דלא תהיה ללאו הוא דאתא ואפ"ה מודה שמואל דלר"ע אין ק"ת בח"ל ומהיכא יליף רבי עקיבא אע"כ משום דסבר הא בהא תליא כנ"ל ודו"ק:

מיהו אכתי לדברי מהרש"א ז"ל תמוהין בעיני דלמאי דקשיא ליה אמאי איצטריך ליה לר"ע קרא סוף פרק החולץ דהוי ממזר מחיי"ל ותיפוק ליה דאין קידושין תופסין בחיי"ל כדילפינן לקמן מיבמה ולר"ע הא בהא תליא וע"ז לא משני מהרש"א ז"ל מידי ולדידי אתי שפיר דהא בהא תליא לאו מסברא ילפינן אלא לבתר דילפינן סמיכות דלא יגלה ללא יבא ממזר ואייתר לן סמיכות ללא יקח לאשמעינן דתליא נמי בתפיסת קידושין וא"כ שפיר איצטריכו כולהו קראי ואף לפמ"ש בסמוך דהתוס' לא נחתו להכי בשמעתין מ"מ מעיקרא ליתא לקושיית מהרש"א דאי לאו דהא בהא תליא לא הוי ר"ע דחיק ומוקי קרא דכי תהיין לבעולה לכ"ג כדמשמע הש"ס לקמן אלא דהוי מוקי לה בפשיטות בכל חיי"ל ודוקא לבתר דקים ליה דהוי ממזר מחיי"ל ואית ליה נמי דהא בהא תליא אי מסברא או מקראי כדפרישית ע"כ דחיק ומוקי קרא בכה"ג כן נ"ל:

בא"ד ואור"י דאין ה"נ כו' ואליבא דרבי יהושע בעי גמרא מנה"מ כו' עכ"ל. ולכאורה דברי תימה הם דמאי שיאטיה למילתא דרבי יהושע אמתניתין הא מתניתין בהדיא דלא כוותיה ולפי שיטתם יותר היה להם לפרש דמקשה מנה"מ להאי ליסנא דמוקמינן לעיל למתניתין כרבי יהודה א"כ ע"כ סובר ר"י דק"ת בח"ל כדקתני מתניתין וכאידך ליסנא בפרק ד' מיתות ושמעינן נמי לר"י דיש ממזר מח"ל כמו שדקדקו התוספות לקמן בפ' עשרה יוחסין דף ע"ד ע"ב מדאשכחן דדריש סמוכין ובאנוסת אביו מדבר וא"כ ע"כ דלאו הא בהא תליא וא"כ מקשה הש"ס שפיר מנה"מ דלמא לענין ח"כ נמי אף ע"ג דהוי ממזר אפ"ה קידושין תופסין וזה כפתור ופרח לשיטתם אלא דלעיל כתבתי שאין זה מוכרח דהוי ממזר מח"ל ויבואר עוד בפרק עשרה יוחסין בעזה"י מיהו לדידי בלא"ה אין צורך לכל זה דהש"ס מקשה שפיר מנה"מ אליבא דכ"ע כמו שכתבתי והוא בבירור שיטת רש"י ז"ל ותו לא מידי:

גמרא ואימא אידי ואידי לבן הא לכתחלה הא בדיעבד. לכאורה נראה דקושיא זו אליבא דאביי דאמר בפ"ק דתמורה כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דלרבא דאמר לא מהני לא איצטריכו תרי קראי ובחידושי הרשב"א ז"ל כתב בענין אחר דכיון דגלי קרא באלמנה לכ"ג דאע"ג דכתיב לא יקח אפ"ה אי עביד מהני מדכתיב לא יקח ולא יחלל כדאיתא בתמורה א"כ ה"ה לכל היכא דכתיב לא יקח אי עביד מהני מיהו לפי' התוספות א"א לומר כן דכיון דלדידהו שקלא וטריא דשמעתין אליבא דרבי יהושע קאי דלית ליה הא בהא תליא ולפ"ז באלמנה גופה איכא למימר דאי עביד לא מהני דאע"ג דכתיב לא יחלל דאין עושין ממזרים אפ"ה לא תפסי קידושין וא"כ מאי מקשה ואימא הא לכתחלה הא דיעבד הא קי"ל דאי עביד לא מהני ועוד דאי ס"ל לר' יהושע באלמנה לכ"ג לא מהני ואם כן מעיקרא מאי מקשה לר"י מנה"מ דלמא יליף בק"ו מאלמנה לכ"ג וליכא למיפרך מה לאלמנה לכ"ג שהיא עצמה מתחללת דהיא גופא הא בעינן למילף בהאי ק"ו דכיון דבעינן למילף דלא תפסי קידושין הויא זונה כדאיתא בהחולץ דף מ"ה ע"ש ובתוספות ותראה שכוונו קצת לדברי דאי סבר ר"י דלא תפסי קידושין באלמנה לכ"ג קשיא להו סוגיא דשמעתין דתו ליכא לאוקמי אליבא דר"י ונהי דכאן הרגישו בזה דכתבו דלר"י קידושין תופסין בחייבי לאוין אלמא דלא יליף להו בק"ו מאלמנה כבר כתבו התוספות בפ"ק דיבמות דף ט"ו דלגבי חייבי לאוין לא שייך לומר היא גופא ניליף בק"ו דהא גלי קרא דאין חלל אלא מאיסור כהונה אלמא דמשאר חייבי לאוין היא עצמה אינה מתחללת וא"כ ליכא למילף מאלמנה לכ"ג משא"כ לענין חייבי כריתות שפיר מצינן למילף מאלמנה לכ"ג אע"פ דלפי' התוספות כולהו שמעתין אליבא דאביי דאמר בתמורה אי עביד מהני אלא דאכתי קשה דהא משמיה דר"י ומשמיה דרבא איירי בשמעתין ואינהו סברי בתמורה דאי עביד לא מהני וא"כ תירוץ התוספות שכתבו דאליבא דרבי יהושע איירי מ"מ לא אתי שפיר וצריך עיון ודוק היטב:

דף סח.

גמרא א"ה אפילו נדה נמי אלמה אמר אביי הכל מודים כו' ולכאורה לשון אי הכי אינו מדוקדק דבפשיטות הוי מצי לאקשויי אמימרא דאביי מהקישא דרבי יונה דמייתי הש"ס בדוכתי טובא בפשיטות והנראה בזה דלא פסיקא ליה לתלמודא דשייך הקישא דרבי יונה לענין ממזרים דנהי דקי"ל דאין היקש למחצה היינו לענין איסורי עריות גופייהו דכתיב בהאי פרשה והוקשו לכל עניני איסורין דשייך בדידהו משא"כ לאיסור ממזרים דלא שייך בעריות גופייהו אלא בולדות לא איתקשו אלא הא דמקשה הכא מנדה היינו דניחא נדה נמי הוקשה לענין דלא תפסי בה קידושין וא"כ ממילא הוי ממזר למאן דאית ליה הא בהא תליא דהיינו לשמעון התימני ור"ע דעלייהו קאי הכל מודים דאמר אביי ולפ"ז יש ליישב הא דמקשה הש"ס ממימרא דאביי ולא מייתי ברייתא דס"פ החולץ דקתני בהדיא הכל מודים הבא על הנדה וסוטה ושומרת יבם שאין הולד ממזר ולמאי דפרישית א"ש דעיקר הקושייא מהאי דהא בהא תליא ומוכחא האי סברא מדר"ע דאלת"ה מנ"ל דאין ק"ת בח"ל וליכא למימר דמיבמה לשוק יליף דהא לאביי דלא קאמר שומרת יבם היינו משום דמספקא ליה אי כרב או כשמואל וא"כ דבשומרת יבם לא פסיקא ליה ע"כ דהא דלר"ע אין ק"ת בח"ל היינו משום דהא בהא תליא ועוד דבאלמנה לכ"ג מנ"ל לר"ע הא ליכא למילף מיבמה שהוא שוה בכל משא"כ באלמנה לכ"ג ואף ע"ג דבאלמנה כתיב לא יקח א"ה ס"ל לאביי דאי עביד מהני אע"כ דהא בהא תליא א"כ מקשה שפיר א"ה אפי' נדה נמי משא"כ מברייתא דקתני נמי שומרת יבם לא מצי לאקשויי דאיכא למימר דלאו הא בהא תליא אלא טעמא דר"ע בחיי"ל מיבמה לשוק ובאלמנה לכ"ג משום דכתיב לא יקח ואי עביד לא מהני כנ"ל ודוק היטב:

תוספות בד"ה לחומרא מקשינן כו' וא"ת לר"י כו' וי"ל דשמעינן ליה דאמר פגום מיהא הוי ואי תפסי בה קידושין כו' עכ"ל. כוונתם למאי דמסקינן בהחולץ דף מ"ד ע"ב דלר"י פגום מיהא הוי מק"ו מאלמנה ומקשינן מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת ומשנינן ה"נ כיון שבעלה עשאה זונה ופירשו שם התוס' דזונה הוי משום דלא תפסי קידושין כדאיתא בתמורה פ' כל האיסורין א"כ משמע דפגום תליא

בתפיסת קידושין אלא לפ"ז בפשיטות הוי להו לפרש דהא דקאמר לחומרא מקשינן היינו משום דאי לא תפסי קידושין הוי זונה ופסולה לכהונה ונ"ל משום דעיקר פסולא דידה לכהונה ילפינן בפ' אלמנה לכ"ג מקרא לאיש זר ואע"ג דאיצטריך נמי לילפותא דמכ"ג באלמנה כמ"ש שם התו' מ"מ ניחא להו לאתויי הא להולד פגום דתליא לה בגמרא בהדיא לעשאה זונה והיינו תפיסת קידושין כמ"ש שם התוספות אלא דלדידי צ"ע דהא דפשיטא לתלמודא דשם זונה תליא בתפיסת קידושין יליף לה בתמורה דף ל"א מג"ש לתועבה תועבה דאתנן זונה כתיב תועבה וילפינן מכל התועבות האל דכתיב בפ' עריות היינו עריות דלא תפסי קידושין נמצא דהיינו דוקא לבתר דקים לן דבכולהו עריות לא תפסי קידושין לבד מנדה וכל התועבות א"א לפרש אנדה לחוד אלא אשארא דלא תפסי קידושין משא"כ למאי דמקשינן הכא בשמעתין לניקוש כולהו עריות לנדה לתפסי קידושין לבר מאשת אב ואחות אשה דכתיבי בהדיא וא"כ לא משני מידי לחומרא מקשינן דאדרבא לפ"ז נימא לתועבה תועבה היינו דאפילו תפסי קידושין הוי זונה מהנך דכתיבי בפ' עריות וכתיב בהו תועבה ויש ליישב וצ"ע וכ"ש דקשה יותר אליבא דרבא דאמר בתמורה דאפילו היכא דקידושין תופסין הויא זונה ויבואר ביבמות פ' החולץ אי"ה:

בגמרא רב אחא בר יעקב אמר אתיא בק"ו מיבמה. ולכאורה יש לתמוה דאכתי נ"ל קידושין תופסין ביבמה מנ"ל דאין קידושין תופסין בח"כ דהאיכא לאקשינהו לנדה כיון דלרב אחא לית ליה האי סברא לחומרא מקשינן ודוחק לומר דתליא מימרא דרבי אחא בהאי פלוגתא אמנם למאי דפרישית לעיל בלשון התוספות בד"ה מנה"מ אתי שפיר דאדרבא כל הסקלא וטריא למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה דלדידיה איכא למימר דהא דסמיך לא יבא ממזר ללא יגלה היינו בשומרת יבם של אביו דוקא דלא תפסי בה קידושין מגו שהיא שומרת יבם והיא מחייבי כריתות מגו שהיא אשת אחי אביו משא"כ בשאר ח"כ איכא למימר דתפסי קידושין ולא הוי ממזר משא"כ למ"ד קידושין תופסין ביבמה וא"כ מדסמיך ממזר ללא יגלה ע"כ היינו דבכל ח"כ הוי ממזר לענין ממזרות לא שייך האי פירכא דיש היתר לאיסורו כמו שיבואר וא"כ ממילא בכולהו לא תפסי קידושין מסמיכות דלא יקח דהא בהא תליא וא"כ אתי שפיר מימרא דרב אחא בר יעקב אליבא דכ"ע ודוק כי נכון הוא לענ"ד:

בד"ה ומאי יבמה כו' וא"ת אמאי לא קאמר נדה תוכיח כו' עכ"ל. פירוש בהנך דדמיין לנדה שיש היתר לאיסורן קשיא להו היאך יליף מיבמ' האיכא למימר נדה תוכיח וע"ז מתרצין שפיר דגילוי מילתא בעלמא הוא לענין הקישא דהוקשו כל העריות להדדי ואין לחלק בין יש היתר לאיסורן או לאו ולפ"ז אתי שפיר בהא דמקשה הש"ס א"ה ח"ל נמי והיינו חייבי לאוין שאין היתר לאיסורן ליכא למימר נדה תוכיח דמה לנדה שיש היתר לאיסורה ודו"ק:

שם ולר"ע דאמר אין קידושין תופסין כו' כי תהיין במאי מוקי לה באלמנה לכ"ג וכר' סימאי כו' חוץ מאלמנה לכ"ג כו'. ואע"ג דלכאורה משמע מהכא דתפיסת קידושין וממזרות הא בהא תליא מיהו כבר כתבתי בר"פ אלו נערות דלר"ע נמי היינו משום דסמיך לא יקח אשת אביו ללא יבא ממזר והיינו דבעינן דומיא דאשת אב דלא תפסי קידושין ע"ש והיינו כדפרישית לעיל בלשון התוס' בד"ה מנה"מ אלא דאדרבא לכאורה קשיא לי איפכא לשיטת התוספות דלר"ע מסברא הא בהא תליא א"כ מאי איצטריך הכא כי תהיין לאלמנה לכ"ג ות"ל דלא תפסי קידושין מדכתיב ולא יחלל שאין עושה ממזרים אלא דאיכא למימר דכי תהיין לאו יתירא דאיצטריך לדרשא דלקמן דהיכא דלא קרינן כי תהיין לא קרינן וילדו לו כמו שאפרש אלא דממילא שמעינן מיהא מפשטא דקרא דבשנואה שייך כי תהיין ותפסי קידושין כנ"ל ודו"ק:

שם פיסקא וכל מי שאין לה כו' שפחה מנ"ל א"ר הונא אמר קרא שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. ולא ידענא היאך משמע מהאי קרא דרשא דלא תפסי קידושין כיון דבלא"ה קודם מתן תורה לא היה דין קידושין כלל כדילפינן מקרא דאברהם ושרה גופא דכתיב והיא בעולת בעל וכמו שפרש"י ז"ל בכמה דוכתי בשם השאלתות ואף אם נאמר דבזרעו של אברהם היה נוהג דין קידושין שקיימו המצות קודם מתן תורה כדאיתא סוף מכילתין אכתי לא שייך שפיר בהא עם הדומה לחמור כיון דלקושטא דמילתא אין נוהג כלל דין קידושין בכנענים וליכא למימר דהא דקאמר עם הדומה לחמור היינו שאין נוהג בהם דין אישות כלל וכבהמה בעלמא דמי הא ליתא דהא קי"ל עכו"ם שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה ואדרבא משמע דאפילו בלא קידושין משעה שייחדה לו וקרו לה רביתא דפלניא שייך בה דין אישות אלא דיש לפרש להיפוך דאין להם אישות כלל מדעתן אלא לוקח משהשיאן רבן זה ליה ונתפרסם הדבר ימים רבים שנשאו זה את זו וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל כנ"ל מיהו מלשון הריטב"א ז"ל בחידושיו משמע דעם הדומה לחמור לתפיסת קידושין לאשת עכו"ם נמי אתי למעוטי אלא דמגירסת הספרים שלפנינו ומפרש"י ז"ל ותוספות לא משמע הכי וצ"ע:

דף סח:

וולדה כמוה מנ"ל. ויש לדקדק אמאי לא מייתי לה מהאי קרא גופא דעם הדומה לחמור כדאמרינן סוף פירקין דכוולד במעי בהמה דמי ונ"ל דסוגיין למ"ד עובר לאו ירך אמו היא וא"כ אפילו בחמור גופא מספקא ליה ויתיישב יותר לפי מה שכתבו התוספות בפרק הנשרפין דף פ' ע"ב בד"ה אלא למ"ד דבבהמה נמי כל היכא דחל היתירא וחל איסורא לכ"ע חוששין לזרע האב ע"ש דמשמע אפילו לקולא אמרינן הכי ודו"ק ועיין בסמוך:

תוספות בד"ה ולדה כמוה מנ"ל לפום רהיטא משמע כו' והולד כשר והיכי נוכל להכשיר יותר באין קידושין ויש עבירה כו' עכ"ל. ואף על גב דמשכחת לה שפיר באין עבירה כגון בעבד עברי שרבו מוסר לו שפחה כנענית אפ"ה עיקר מתניתין לאו בהכי איירי דבא על השפחה קתני מיהו בעיקר קושייתם שהקשו היאך נוכל להכשיר יותר יש לי לדקדק דאכתי מי דמי דנהי דביש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום דילפינן ליה מלו דכתיב גבי ממזר הלך אחר הפגום היינו משום דמקצת פסלות שבו פוגמו מש"ה אסור בישראלית לחומרא משא"כ הכא דאמרינן וולדה כמוה לגמרי וא"כ משוינן ליה כעכו"ם ועבד גמור קודם שנתגייר ופטור מכל המצות ואם קידש אשה קודם שנתגייר ונשתחרר לא תפסי קידושין כלל וא"כ מקשה הש"ס שפיר מנ"ל להקל כ"כ דוולדה כמוה לגמרי ואם כתבו כן לפי מאי דמשמע להו לפום רהיטא דהכי פריך נימא דהולד כשר לגמרי והוי ישראל מעליא מ"מ למה הוצרכו לידחק ולתרץ דאיירי לענין ליורשו ולטמא לו טפי ה"ל לפרש דנ"מ טובא למשווינן ליה כעבד ועכו"ם גמור והאי מקשה מנ"ל והנראה מזה דהתוספות סברי בפשיטות דאין לחלק מלאורייתא אי הוי להקל או להחמיר דכולהו מילתא מוכחי לה שפיר מיש קידושין ויש עבירה דהולכין אחר הפגום אפילו להקל דהא ממזר שנולד מישראל שנשא ממזרת חשבינן ליה ממזר גמור ומותר בממזרת שנולדה משניהם פגומים וכן כהן כשר שנשא חללה והוולד חלל מותר בחללה שנולדה מחלל וחללה והיינו ע"כ משום דלגמרי בתר פגום שדינן ליה וא"כ קשיא להו שפיר דה"נ אמאי לא נימא דשדינן בתר פגום יותר דהיינו עכו"ם ועבד אלא דלפ"ז לא א"ש מה שכתבו וכי תימא דאתא לאשמעינן דאפילו בא עליה ממזר הולד כמוה כו' וכוונתם דע"כ בכה"ג דהוי לקולא מקשה שפיר מנ"ל ולמאי דפרישית לשיטתם הא אין לחלק בכך ואפ"ה לעולם הולכין אחר הפגום יותר אם לא שנאמר דמשמע להו דממזר הוי פגום יותר מעבד כיון דעבד אפשר בשחרור כנ"ל בכוונתם אלא דלפ"ז קשיא איפכא דה"מ לפרש דהכי מקשה מנ"ל דוולדה כמוה ואם נשתחרר ה"ל ישראל גמור ומותר בישראלית דלמא הוי נמי ממזר שהוא יותר פגום ותיקשי למ"ד עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וה"ה איפכא בישראל הבא על שפחה ואשת עכו"ם כמ"ש התוספות ביבמות דף ט"ז ע"ב בד"ה עכו"ם שקידש ע"ש אלא דאיכא למימר דהתוספות לשיטתם דכתבו שם בד"ה אמוראי נינהו מתניתין דהכא כיון דסברי קידושין תופסין בח"ל ולא הוי ממזר א"כ מעכו"ם ועבד או איפכא נמי לא הוי ממזר אלא דבאמת אין דבריהם מוכרחין דהא בפרק החולץ דף מ"ד איתא להדיא דאיכא למ"ד דאפילו למ"ד אין ממזר מח"ל אפ"ה בעכו"ם ועבד מודה ועיין במהרש"א סוף פ"ק דיבמות והכי משמע נמי מסוגיא דשמעתין כמו שיבואר אבל אין לפרש דבריהם למה שכתבו וכ"ת דאתא לאשמעינן דאפילו בא עליה ממזר היינו משום דבכה"ג אין עבירה ולא ילפינן ליה משאר פגום דיש עבירה הא ליתא דא"כ היאך כתבו הא ליתא אלא לרבי טרפון אבל לרבנן לא דהא לכאורה ר"ט ורבנן לא פליגי בהכי דלכ"ע ממזר נושא שפחה לכתחלה ואין עבירה ולא פליגי אלא לענין תקנת הולד כדמשמע סוגיא דשמעתין לקמן אע"כ דהתוס' לא נחתי להכי וע"כ כוונתם כדפרישית ודוק היטב:

בא"ד הא ליתא אלא לרבי טרפון אבל לרבנן עכ"ל. לכאורה הלשון מגומגם דהא לא אשכחן דרבנן פליגי אדר"ט אלא לרבי אלעזר לחוד פליגי בשמעתין דבסמוך וקי"ל הלכה כרבי טרפון וא"כ למה לא נפרש סוגי' דשמעתין אליבא דר"ט ואי קשיא להו לר"א דפליגי קרא דהאשה וילדיה ל"ל הא ליתא דהא בלא"ה מסקינן לקמן בסמוך דקרא דהאשה וילדיה איכא מאן דמצריך לה לדרשא אחריתא וכן קרא דכי תהיין וילדו נמי ע"כ איצטריך לדרשא אחריתא כמו שאפרש בסמוך וכבר עלה בלבי לפרש למה שאפרש לקמן סוף פירקין לעיקר טעמא דר"ט דיכולין ממזרים ליטהר היינו כדמסקינן דולד במעי שפחה כבמעי בהמה דמי והיינו משום דכתיב עם הדומה לחמור וא"כ בסוגיא דהכא דלא בעי למילף ולדה כמוה מעם הדומה לחמור ע"כ לא אתי כר"ט אלא דמסתמא לשון התוספות לא משמע כן לכך נ"ל לפרש דבריהם דהכי קאמרי כיון דלא שייך האי קושיא אלא לר"ט לחוד א"כ אמתניתין דלקמן דר"ט ה"ל לקבוע סוגיא זו ולא לרבנן דמתניתין דסתמא קאמרי ולדה כמוה דאכתי לא איירי ממזר שנשא שפחה כנ"ל ודוק היטב:

בא"ד ונראה דה"פ כו' ואפילו כבנו ממזר לא הוי לא ליורשו ולא ליטמא לו כו' עכ"ל. כבר כתבתי דיש לתמוה דנקטו ליורשו וליטמא לו דלא שייכי כ"כ למתניתין דלא איירי אלא בענייני יוחסין וקידושין טפי ה"ל לפרש עיקר מילתא לענין אם קידש אשה קודם שנשתחרר או עכו"ם קודם שנתגייר דלא חיישינן לקידושין ונראה דניחא ליה לאתויי ליורשו וליטמא לו ועניני יבום דלכל הנך שייכי אפי' לאחר שנשתחרר ונתגייר כן נ"ל:

גמרא דאמר קרא האשה וילדיה תהיה לאדוניה ופירש"י בשפחה כנענית שמוסרה לע"ע. וקצת קשה האיך ילפינן מהכא ות"ל דחידוש הוא שרבו מוסר לו ש"כ בע"כ כדי שירויח הוולדות ומחידוש הא לא ילפינן וי"ל דנהי דהחידוש הוא שע"ע עושה איסור הרבה מצינו כיוצא בזה איסורין שהותרו מכללן אבל לענין הוולדות לא אשכחן כה"ג לפסול זרע ישראל לעשותן כעבדים עד עולם אע"כ דמעיקר דינא ולדה כמוה כנ"ל:

שם אשת עכו"ם מנ"ל. הא דלא יליף אשת עכו"ם בק"ו משפחה דשייכא במצות מבואר ביבמות דף כ"ב דאיכא למימר נמי שאני עבד ושפחה דלית להו חייס ע"ש אלא דלכאורה לא שייך האי סברא אלא לענין וולדה כמוה משא"כ לענין קידושין אלא דנ"ל דלענין קידושין איכא סברא אחרינא דנהי דבשפחה לא תפסי קידושין היינו משום שאין בידה להשתחרר משא"כ באשת עכו"ם שבידה להתגייר אפשר דתפסי קידושין אלא דלפ"ז לא שייך הא מילתא בז' אומות דהא אפילו לאחר שנתגיירה באיסורה קאי ואף ע"ג דבדיעבד תפסי לאחר שנתגייר אפ"ה ק"ו מיהא הוי משפחה דלאחר שחרור מותרת לגמרי ובזה יש ליישב הא דאמרינן בפ' אין מעמידין דף ל"ו דרבי שמעון דאמר כי יסיר לרבות כל המסירין וע"ש בתוספות שכתבו דלא שמעינן לר"ש אמר הכי בהדיא ולמאי דפרישית מדר"ש גופא מוכח דלא איצטריך קרא אלא לשאר אומות דבז' אומות אתיא בק"ו משפחה:

תוספות בד"ה אמר קרא פירש בקונטרס כו' מיהו קשה כו' כדאמר רבא בפ' הערל בגירותן אית להו חתנות כו' עכ"ל. כונת הקושיא כיון דלפי האמת דאיירי בגירותן תפסי קידושין בדיעבד כדקתני מתניתין בת ישראל לנתין וא"כ נהי דבגיותן כ"ש דקיימי באיסור קידושין אפ"ה בדיעבד מנ"ל דלא תפסי ולרבא גופא נמי תיקשי במאי פשיטא ליה דבגיותן לית להו חתנות כלל אפילו בדיעבד מיהו לענ"ד יש ליישב קושייתם דכיון דילפינן מיהא דלאו בנות קידושין הן בגיותן לכתחלה ממילא דלא תפסי אפילו בדיעבד מק"ו דיבמה לשוק וליכא לרבויי מכי תהיין כיון דלא קרינן בה אחת אהובה ואחת שנואה דא"כ לאו מעם א' נינהו ונהי דמצרית מרבינן מכי תהיין היינו בק"ו משאר חייבי לאוין דתפסי בדיעבד כ"ש בחייבי עשה משא"כ מאשת עכו"ם ליכא למילף משאר ח"ל דבכולהו שייך מיהא קידושין לאחרינא אף לכתחלה משא"כ בגיותן דלא שייך קידושין לכתחלה כלל לא לדידיה ולא לאחרינא הוי שפיר ק"ו מיבמה משא"כ לאחר שנתגיירו נהי דלרבא אסורין לכתחלה מלא תתחתן אפ"ה תפסי בדיעבד כמו שאר ח"ל דהא בגירותן נמי שייך בהו קידושין לכתחלה לנתין ולממזר כנ"ל נכון למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה ואידך מ"ד אפשר למוקי לא תתחתן בגיותן אלא דבלא"ה משני התוספות שפיר:

רש"י בד"ה בנך מישראלית כו' לאו מקרא דייק לה כו' עכ"ל. נראה שהוכרח לפרש כן מהא דאמרינן בסמוך הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא ומייתר ליה כי יסיר ואי ס"ד דמגופא דקרא יליף לה ר' שמעון דבנך מישראלית קרוי בנך וכדמסיק רבינא א"כ הא איצטריך להאי לר"ש אע"כ דלאו מהאי קרא יליף לה אלא ממילא מיסתמע וא"כ א"ש דלא משמע לן דכולה קרא כי יסיר לא איכתב אלא משום האי דיוקא וע"כ לרבינא כל המסירין אתא לאסור בהן עיקר קרא וממילא משתמע שפיר דכולהו מילתא מדמינן שאר אומות בגיותן להדדי כנ"ל בכוונתם ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה בנך הבא כו' פירש בקונטרס כו' וא"ת רבינא היינו לדברי רבי יוחנן ומה בא לחדש כו' עכ"ל. ובסוף פ"ק דיבמות איתא נמי להא סוגיא ומשם יש לתמוה יותר על פירש"י דבתר דמייתי האי דרשא מקשה והאיכא בנות ואמר רבינא בן בתך הבא מן העכו"ם כו' אלמא דבלאו מילתא דרבינא לא שמעינן לה אלא דבאמת לא ידענא מאי קשיא להו על פירש"י דאפשר למה שפירש"י כך במילתא דבנך הבא מישראלית סמיך אמימר דרבינא גופא דמפרש כך מילתא דר"ש ורבינא גופא מפרש לה הכי שלא נטעה לפרש כפירוש ר"ת ולא משמע ליה לפרש כן משום קושית התוספות דמסקו בסוף הדיבור ולכאורה לשון רש"י שכתבתי בסמוך מורה על זה דעיקר מימרא ודרשא דר"ש אתא לאפוקי דבנך הבא מישראלית קרוי בנך ולא מייתי לה אלא אגב גררא לדיוקא דאין בנך הבא מן האשת עכו"ם קרוי בנך

אלא לרבינא הוא שמפרש לדבריו לאיירי מהסרת בן הבת כן נ"ל והארכתי ליישב לשון רש"י בכמה דרכים ואין להאריך:

בא"ד לכך פירש ר"ת כו' וה"ק כי יסיר החותן כו' ואתא רבינא וקאמר כו' עכ"ל. לא ידעתי למה הוצרכו להאריך כ"כ למנין לפרש פירוש ר"ת בקרא מליהיב רחמנא טעמא לבנך לא תקח לבתו ולא איפכא אלמא ליהיב טעמא לקולתא וכ"ש לחמירתא לפשיטא בבתך איכא הסרת כל זרעך אלא אפילו בבנך חיישינן להסרה לידיה לחולא ולולי שאיני כדי היה נראה בעיני לפרש מילתא דרבינא בפשיטות לפי דרכו של ר"ת למכוין לדייק ר"ש מבנך לאין בנך מן האשת עכו"ם קרי בנך אלא בנה והוי עכו"ם גמור אע"ג דמנך אביו ישראל הוא ובין בישראל ובין בעכו"ם הולכין אחר הזכר אע"כ דאפ"ה כיון שניתנה תורה נתחדשה הלכה שלא יהא שום צד אישות בבן ישראל לעכו"ם והדרינן לעיקר מילתא לעובר ירך אמו הוא היכא דלא שייך תפיסת קידושין ואישות ומש"ה אין קרוי בנך אלא בנה א"כ ה"ה להיפך בבן בתך הבא מן העכו"ם קרוי בנך מה"ט גופא דבתר דידה שדינן ליה לעובר ירך אמו הוא ודו"ק:

בא"ד עוד פירש ר"ת לכי יסיר כו' ופירוש זה קשה לר"י לכי יסיר משמע כו' עד סוף הדיבור. ולענ"ד משום הא לא איריא דולאי פשטא דקרא לכי יסיר איירי מהסרת החותן לבם מיראת שמים אלא מייתורא דכתיב מאחרי דרשינן נמי הא ולפ"ז אתי שפיר נמי הא דמקשינן בסמוך הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא ואייתר ליה כי יסיר למסברא נאמר כן ואמאי הא קמן דבבתך לא תקח לבנו לא שייך האי טעמא לפרש"י ולפירוש שני של ר"ת ואפילו הכי אסרה רחמנא אע"כ דלכולהו פירושי עיקר איסורא דחתנות בתרווייהו אסור משום הסרת החותן לבן או לבת והא מסברא ידעינן כר"ש אלא מקראי יתירא דרשינן נמי הסרת בן הבת או בן הבן לכל חד כדאית ליה כנ"ל נכון ודו"ק:

גמרא נימא קסבר רבינא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. כך גירסת רש"י והריטב"א ז"ל בחידושיו הביא גירסא אחרת נימא קסבר רבינא הולד כשר והקשה דא"כ לא משני הש"ס שפיר. ולענ"ד אף לנוסחת רש"י לא אתי שפיר הא דמשני נהי דכשר לא הוי כו'. אמנם לענ"ד היה נראה ע"פ השיטה שכתבתי בסמוך לעיקר דיוקא דרבינא דכי היכי דשדינן ליה בתר אימא בישראל שבא על אשת עכו"ם ה"ה נמי איפכא בעכו"ם ועבד שבא על בת ישראל שדינן ליה בתר אימא אלא דלכאורה אכתי לא דמי דאימא לוקח בישראל שבא על אשת עכו"ם ושפחה שדינן ליה שפיר בתר אמו דהיינו אחר הפגום משא"כ בעובד כוכבים שבא על בת ישראל לעולם דבתר אבוה שדינן ליה לחומרא והיינו אחר הפגום ואי אמרינן דהולד כשר לא הוי פגום אע"כ מדדייק רבינא למילתא מדייק הש"ס שפיר דס"ל הולד ממזר וא"כ הוי יותר פגום דאי אמרינן דדינו כעובד כוכבים אית ליה תקנתא לכשיתגייר ומסתמא יתגייר שכרוך אחר אמו אבל אי הוי ממזר פגום לעולם ואהא משני הש"ס שפיר נהי דכשר לא הוי ממזר נמי לא הוי פסול מיקרי והוי נמי לחומרא דהוא וזרעו לעולם אסורין בכהנת משא"כ אי שדינן ליה בתר אבוה יתגייר ויהא מותר בכהנת וכמ"ש התוספות לעיל עמוד א' בד"ה לחומרא מקשינן למיקרי שפיר חומרא בכה"ג. ועל פי זה יש ליישב שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו דאפילו פגום לא הוי והיינו משום דדוקא אליבא דרבינא הוצרך לשנויי הכי משא"כ למסקנא כן נ"ל נכון ודו"ק. ובפרק עשרה יוחסין אבאר יותר אי"ה:

שם אמר קרא כי תהיין וילדו לו כו' ולכאורה היה נ"ל דכולה סוגיא דהכא למ"ד קידושין תופסין ביבמה דלא איירי קרא דכי תהיין בחייבי לאוין למימרא דתפסי קידושין דלא איצטריך אלא פשטא דקרא אפילו בחייבי כריתות איירי כיון דקרינן בהו כי תהיין לתפסי קידושין לאחרינא קרינן בהו נמי וילדו לו כדאי' ביבמות דף כ"ב ומה שהכריחו לכך היינו משום דבלא"ה היה נראה דלמ"ד אין קידושין תופסין ביבמה לא שייך האי סוגיא דשפחה ועבד יליף בק"ו מיבמה דלא תפסי קידושין אלא דלמאי דפריסית לעיל מיצרך צריכי ואתיא סוגיא דהכא ככ"ע ואף על גב דפשטא דקרא דכי תהיין איירי בחיי"ל אפ"ה מסמיכת וילדו לו או מיתורא דלו דרשינן נמי הא דלכל היכא דאיכא מיהא צד קידושין לאחרינא קרינן וילדו לו ומרבינן נמי בני חייבי כריתות לירושה וכן ביבמה לשוק כיון שקרובה לחלוץ כמו ליבם שייך בה צד תפיסת קידושין כמ"ש התוספות ס"פ החולץ ומש"ה קרינן בהו נמי וילדו לו ולא ממעטינן אלא ולד שפחה ואשת עובד כוכבים ולפ"ז א"ש הא דלא מקשינן הכא לר"ש כי תהיין וילדו לו למאי איצטריך דלמאי דפריסית אתי שפיר דאיצטריך לגופא לרבות בני חייבי כריתות ובני יבמה לשוק לנחלה דכיון דקרינן בהו כי תהיין קרינן בהו וילדו לו ואף על גב דביבמות דף ס"ב מרבינן לבני חייבי כריתות מקרא דמולדת חוץ לענין דמיקרי אחותו נ"ל דאפ"ה איצטריך קרא אחרינא לנחלה דלאו הא בהא תליא דהא עכו"ם יורש אביו לדבר תורה ואפ"ה אין לו איסור אחוה מן האב אלא מן האם כדאמרינן ביבמות פרק נושאין דף צ"ו ע"ב. ולפ"ז נתיישב לי היטיב הא דלא מייתי הש"ס ביבמות דף כ"ב האי קרא דוילדו לו לענין ולד משפחה ואשת עכו"ם דלא מיקרי אחותו ואיצטריך לאתויי התם לרבנן דפליגי אדרבי יוסי בר יהודה דר"ש היא וכבר הרגישו שם התוספות בזה ולמאי דפריסית אתי שפיר דאף ע"ג דממעטינן ולד שפחה ואשת עכו"ם מנחלה דלא קרינן וילדו לו כיון שאין הבן מתייחס אחריו אפ"ה הוי מרבינן להו לאיסור אחותו כיון דכתיב מולדת חוץ כיון דנחלה ואיסור אחוה לאו הא בהא תליא משא"כ לר"ש דיליף מקראי דכי יסיר דאין קרוי בנך אלא בנה משמע שפיר לשום דבר אין קרוי בנך בין לנחלה בין לאיסור עריות והיינו דמסקינן התם מאן תנא דפליג אדריב"י ר"ש הוא כנ"ל נכון וברור בעזה"י ודו"ק:

דף סט.

משנה רבי טרפון אומר יכולין ממזרין ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה כו' למאי דמסקינן דנושא לכתחלה אתי שפיר בפשיטות דדוקא בשפחה מותר לכתחלה משא"כ באשת עובד כוכבים משא"כ למאי דס"ל דאם נשא דיעבד ה"מ למיתני נמי באשת עכו"ם אלא דבאשת עכו"ם לא פסיקא מילתא שיהא יכול לגיירו בע"כ דמסתמא בתר אשת עכו"ם אמו גריר משא"כ בשפחה יכול לקנות שפחה לכתחילה ויבא עליה שהולד שלו ואח"כ ישחררו בע"כ וק"ל:

גמרא ורבנן כל ולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי. נראה דהשתא לא צריך לילפותא דהאשה וילדיה אלא עיקר טעמא משום הכי דכוולד במעי בהמה דמי דכתיב עם החמור ודרשינן לעיל עם הדומה לחמור ומש"ה בתר אימיה שדינן ליה ויש ליישב בזה כמה קושיות ואין להאריך יותר ועמ"ש בזה לעיל בסוגיא הקודמת ודו"ק:

סליק פרק האומר

עשרה יוחסין פרק רביעי

משנה עשרה יוחסין עלו מבבל. נראה דנקיט מנינא למעוטי עבדים דאין להם יחס ולא שייך בהו כלל כולהו דינא דמתניתין להתירא או לאיסורא כיון דאין להם קידושין כלל ועוד דלמאי דמסקינן דמתניתין העלום תנן שעזרא העלום בעל כרחן מבבל שלא יתערבו בכשרים נראה דלא שייך הא מילתא כלל בעבדים דלעולם רשות בעליהם עליהם עד שישתחררו משא"כ בכל הנך דקחשיב במתניתין אפשר שישתקע שם פסולם מעליהם ואתי לאערובי בכשרים ועוד דלא שייך כלל למיעבד תקנתא בעבדים לכוף לשחררן דכל המשחרר עבדו עובר בעשה ואותן עבדים שרצו לעלות מעצמן לא"י בלא"ה נמי יוצאין לחירות כדתנינן בסוף מסכת כתובות ועוד דלא מקיים בהו הך תקנה דסוף סוף יקנו עבדים אחרים בבבל מכל הטעמים נ"ל דלא מני עזרא למיעבד בהו תקנתא ומש"ה לא קתני להו משא"כ בנתינים אע"ג דמשום עבדות גזיר עלייהו אפ"ה לא שייך בהו חד מהנך טעמי ומש"ה חשיב להו כן נ"ל והא דלא קתני כותים נ"ל דלא הוגלו לבבל ולא עלו ודו"ק:

שם ממזרים ונתינים כולם מותרין לבא זה בזה. וכתב הר"ן ז"ל דלמאי דקי"ל דנתינים אסורין מדאורייתא משום לא תתחתן בם דאיירי בגירותן צ"ל דהא דממזר מותר בנתינה היינו משום דלאו דלא תתחתן בם לא איירי אלא בכשירים ע"ש. ולכאורה נראה דוחק אלא דבפירוש התוספות ביבמות דף ע"ט מבואר קצת יותר דלאו דלא תתחתן ילפינן משאר פסולי קהל ע"ש:

אמנם לענ"ד נראה ברור דהא דכל האסורין לבא בקהל דמותרין לבא זה בזה ילפינן מפשטא דקרא דכתיב בכולהו פסולי קהל לא יבא בקהל ה' ומדלא כתיב סתמא לא יבא בקהל דהוי ילפינן לכולהו קהל כהונה ולויה וישראל או גרים למאן דאית ליה דאיקרי קהל אע"כ דלדיוקא אתו דוקא בקהל ה' לא יבואו הא מי שאינו קהל ה' מותרין וזה היתר הבא מכלל איסור וכמו שאבאר לקמן גבי חמשה קהלי כתיבי דמהכרח לפרש כן א"כ ממילא שמעינן שפיר דממזרים מותרין בנתינים דלא מיקרי קהל ה' ובזה נתיישב היטב לשון הטור אה"ע סי' ה' לענין פצוע דכא ע"ש מה שהקשה עליו הב"י ולמאי דפריסית א"ש וכ"ש דא"ש טפי לשיטת הסוברים דנתינים לא מיתסרי מדאורייתא אלא דור ראשון שנתגיירו בעצמם ובאינך דורות לא הוי אלא גזירה דדוד א"כ ילפינן שפיר דממזר מותר בנתינים בק"ו ממצרי ואדומי שהותרו לממזרים אע"ג דאסירי עד ג' דורות כן נ"ל נכון ועיין בחידושי לכתובות בר"פ אלו נערות בלשון התוספות:

גמרא מאי איריא דתני עלו מבבל ניתנו הלכו לא"י. לכאורה יש לתמוה טובא מאי קשיא ליה הכא אליבא דמתניתין טפי מבבל דוכתי דקראי טובא הכי כתיבי שמזכיר הכל בלשון עליה ואלה העולים משבי הגולה ואלה העולים מתל מלח דמייתי לקמן דאיירי מעליית הפסולין והוא עזרא עלה מבבל וכן בלשון הגמרא כשעלה הלל מבבל רבי חייא ובניו עלו מבבל ובלשון המשנה הכל מעלין לארץ ישראל ובלשון האמוראים נמי כי סליק רבי זירא וכה"ג טובא:

והנלע"ד דודאי שייך בכל הנך שפיר לשון עלו נמי שהולך לשם מצות א"י דמיקרי שפיר עליה וכ"ש היכא דאיירי משעת עלייתן מהגולה דהוי עליה גמורה לגבי דידהו ועוד דאפילו שלא לשם עליה נמי היכא דאיירי מעיקר ענין הליכה מבבל לא"י קתני לשון עלו דקושטא דמילתא הכי הוי דא"י גבוה מכל הארצות וכדכתיב נמי ויעל אברהם ממצרים ויעלו יוסף ואחיו וכ"ש ופשיטא דגבוה מבבל דבבל מצולה הוי ויושבת בעמק אלא דהכא בלישנא דמתניתין ס"ל להמקשה דעיקר מילתא דמתניתין לפרש עניני יוחסין שצריך בדיקה בא"י שנמצאין שם כל הנך פסולין דקחשיב ואין זה ענין כלל מצד עלייתן ובדין הוא דה"ל למיתני עשרה יוחסין הוי בא"י אלא דאפשר דנקיט ענין בבל משום דקושטא דמילתא לא היה צריך בדיקה בהנך פסולין אלא משום שנתרבו ונתערבו בבבל וחזרו לא"י וקס"ד דעלו מאליהם כדי שלא יכירו בהם בני א"י כמו שפרש"י לקמן ולפ"ז לא איירי מעלייתן בימי עזרא דאדרבא לדורות צריך זריזות טפי ובדיקה יותר דמסתמא בכל פעם היו הולכין ובאין לא"י מבבל בהצנע לכת כדי שלא יכירו בהם וא"כ שייך למיתני הלכו לא"י ה"ה משאר מקום קביעותן ואהא משני בגמ' שפיר כדמסיק לקמן דאדרבא עיקר לשון המשנה להודיע יחוסין של בבל טפי מבא"י וכיון שהוצרך להזכיר עיקר מילתא דבבל שהלכו להן הפסולין קתני נמי לישנא דעלו אגב אורחא קמל"ן דא"י גבוה מכל הארצות וכ"ש דא"ש טפי למ"ד העלום בע"כ כן נ"ל נכון:

דף סט:

אביי אמר עלו תנן כו' ולאביי לא תיקשי מתניתין אמאי קתני עלו מבבל ניתני עלו לא"י דכיון דלאביי עלו מאליהם כדי שיתערבו ולא יכירום א"כ שייך שפיר לישנא דעלו מבבל שע"י כך יש לחוש יותר בא"י להצריכם בדיקה אלא דמסתמא דתלמודא משמע ליה טפי לישנא דמתניתין מסייע לרבא ולר' אלעזר כן נ"ל וק"ל:

שם חלל מנא לן דתניא אמר רבי יוסי גדולה חזקה שנאמר ומבני כהנים כו' לכאורה לפי לישנא דברייתא וסקלא וטריא דשמעתין הא דנקיט במתניתין דחללי עלו מבבל לאו חללים ודאי אלא חללים ספק כדכתיב ולא מצאו כתבם המתייחסים אלמא שלא נגאלו מן הכהונה אלא מספק אלא דאכתי איכא למידק דע"כ אפילו ספק חללים נמי לא הוו כיון דאכלו מיהא בתרומה ואטו ספק חלל מי אכיל תרומה ועוד דלאחד לישנא אפילו תרומה דאורייתא אכלו בסוף והיינו ע"כ משום דמדאורייתא שרו לגמרי אי משום דמוקמינן לכל חד אחזקה דאבהתיה קודם שנולד הספק אי משום דרובן כשירים היו ובכל חד איכא למימר דמרובא פריש אלא משום מעלה ליוחסין בעלמא מיקרי ספק חלל כדכתיב ויגאלו מן הכהונה ובהכי איירי נמי מתניתין דקחשיב דחללי בהדי עשרה יוחסין דע"י עלייתן מבבל לא"י יש לחוש בא"י לחשש חללות ליוחסין דבהכי איירי כולה פירקין לקמן דמצריך בדיקה וכמו שיבואר ואף על גב דלכאורה לפ"ז תיקשי לר"י אדרבי יוסי דאמר בסוף פרק קמא דכתובות גבי מעשה בתינוקת דאם רוב העיר משיאין לכהונה מותרת לכהן ומשמע התם דלרב חנן בר רב סגי בחד רובא אף ליוחסין ואם כן אם נאמר דהכא רוב הכהנים כשירין היו ואפ"ה הרחיק עזרא אלמא דלא סגי בחד רובא ליוחסין (מיהו מלשון רש"י בספר עזרא משמע דאדרבה רובן ככולן דבני ברזילי לקחו מבנות ברזילי הגלעדי וא"כ רובן ספק חללין הוו מצד הגיורת כמו שאבאר) אלא דיש לחלק דשאני התם דתינוקת גופה יש לה חזקת היתר גמור ולא איקבע איסורא כלל משא"כ שנתערב בודאי חלל א' ביניהם ואיתרע חזקת היתר טובא דחזקה דאבהתא לא אלים כ"כ למישרי לכולהו מש"ה לא סגי בחד רובא ומכ"ש דא"ש טפי לשיטת המפרשים מעשה דתינוקת בטוענת ברי כדפרישית במקומו באריכות משא"כ הכא אפשר שהכהנים בעצמן לא אמרו ברי וכמו שאבאר עוד לקמן דף ע"ה במאי דאוסר ר' יוסי שם אלמנת עיסה ע"ש:

מיהו בעיקר חשש חללות דהכא דאיירי ביה קרא דמבני כהנים לא נתפרש בשמעתין אלא דבפרק האשה שנתארמלה דף כ"ד ע"ב פירש"י לפי שהתחתנו הכהנים בגויי הארץ משום הכי הוצרכו להתייחס וע"כ צריך לפרש שנתגיירו בנות הארץ תחלה דאל"כ מאי איריא חשש חללות ות"ל דישראל הבא על אשת עכו"ם וולדה כמוה ואף אם נתגיירו הבנים ה"ל זרים גמורים אע"כ דנתגיירו וקי"ל דגיורת אסורה משום זונה והכי איתא להדיא בירושלמי דשמעתין ע"ש דמשמע שבנות ברזילי הגלעדי היינו מבנות שנתגיירו ולשיטת הסוברים דגיורת לא הוי אלא ספק זונה אלא דלענין איסורא דעלמא הוא דמיתסרא אף בפחות מבת ג' כמבואר בפוסקים בא"ע סימן ו' ועיין בבית שמואל ס"ק ז' א"כ ההיא דהכא הוי ס"ס לענין חללות ספק א' בגופא אם זינתה או לא וספק אחד על ידי תערובת המשפחה ואפשר דמהכא

דייק רבי יוסי ואינך תנאי למיפסל בבת עיסה אף בספק ספיקא כדאיתא לקמן דף ע"ה ובהכי א"ש טובא לישנא לגלולה חזקה דאף על גב דמדין ס"ס לא מיסתברו דא"כ לענין יוחסין נמי ליסתרו אע"כ דעיקר סברייתא דידהו לענין תרומה היינו משום חזקה וא"כ חזקה אלים טפי מס"ס ומסתייע למאי דפרישית בפ"ק דכתובות בסוגיא דאלמנת עיסה ע"ש ודוק היטב ואל תתמה בכל מה שכתבתי כאן דבימי עזרא הוי נהוג בכל דיני מעלות ליוחסין דבלא"ה לכאורה סוגיא בפרק האשה שנתארמלה דייק הכי מדלייקינן אהך ברייתא דהכא דאי אמרת מעלין מתרומה ליוחסין אתו לאסוקינהו ומאי קושיא דלמא בימי עזרא לא נגזרו הנך גזירות ומעלות אע"כ דמגופא דמילתא מוכח דלא איירי אלא במעלה ליוחסין כן נ"ל ועדיין צ"ע ואין להאריך כאן יותר:

דף ע.

גמרא אמר רבה בר אדא אמר רב כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו דומה כאילו חרשו לכל העולם וזרעו מלח כו'. נראה משום דזורע מלח לא די שאין ראוי להצמיח אלא אדרבא משחתת ושורפת הארץ עד שאינה ראוי עוד לזורעה כדכתיב גפרית ומלח שריפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח ה"נ במי שנושא אשה שאינה הוגנת ומרבה פסולין בישראל ובדין הי' שלא תתעבר אלא העולם כמנהגו נוהג ולבסוף מתרחקין מאותה משפחה ולבסוף ששים או ע' שנה אנדרלמוסיא בא לעולם שעל ידו תשחת הארץ ואפשר דמה"ט גופא נענשו אנשי סדום ונהפכו לתל מלח מדה כנגד מדה כן נ"ל וקרוב לזה כתב ג"כ מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות:

שם ושמא תאמר לזמן מרובה ת"ל חדש מאי משמע כו' לכאורה יש לתמוה דהא כבר מייתי סיפא דקרא גופא דכתיב יאכלם חדש להדיא ומאי האי דהדר וקאמר ושמא תאמר לזמן מרובה והדר מייתי האי קרא גופא דכתיב חדש ואפ"ה הדר ומקשה מאי משמע והנראה בזה דודאי פשטא דקרא לא מיירי שפיר בהכי דודאי לשון יאכלם לא משמע לשון אכילה ממש מדכתיב יאכלם חדש משמע שהחדש מכלה ומאבד ממונם מלשון ואכלה אתכם ארץ אויביכם ולשון חרב תאכלו ומש"ה קאמר שפיר מאי משמע דודאי אי הוה מלשון אכילה הוי מישתמע שפיר דבחדש אחד יאכלו כל חלקיהם ולא ישאר בידם מאומה משא"כ השתא דכתיב יאכלם חודש משמע שחדש מכלה חלקיהם והא משני ר"נ בר יצחק שפיר חודש נכנס וחודש יוצא והממון אבד מאיליו ויתכן יותר לומר שהיה דרך רמז כמו שהחדש הנכנס בתחלתו מתרבה והולך על אמצעו ולבסוף מתמעט והולך לגמרי כך זה שנושא אשה לשם ממון ודימה להתעשר לבסוף מתמוטט והולך עד שלא נשאר כלום כנ"ל:

שם ואמר רבה בר אדא כו' אמר ר' המנונא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו כו' ופרש"י דלאו אליהו הנביא דכתיב בקרא דמקמי הכי מאן כפתו כו' עכ"ל. ולולי פירושו הי' נ"ל ליישב דלכאורה הא דקאמר הכא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו לאו שנושא אשה פסולה דאית בזה לא שייך לומר אליהו כופתו והקב"ה רוצעו דהא איכא דינא בארעא שהבית דין מוציאין אותה ממנו אלא ע"כ דאיירי במי שאינו חושש לבדוק ולישא אשה בדוקה ומיוחסת אלא ממשפחה שיש בה חשש שמץ פסול ולפ"ז משמע דלא שייך הא מילתא אלא לאחר שעלו הפסולין מבבל לא"י ונתערבו בהם דמה"ט הצריכו חכמים בדיקה כדאיתא לקמן דאמר רב יהודה אמר שמואל זו לדברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרות הן ופרש"י זו לדברי ר"מ אמתני' קאי דקתני דעלו פסולין לא"י דמשמע דבעי בדיקה לר"מ ולחכמים נמי נהי דמדינא אין צריך בדיקה מ"מ לכתחילה מיהא מהדרינן ומש"ה קאמר דמי שאינו חש לבדוק אליהו כופתו והקב"ה רוצעו והיינו אליהו הנביא ממש משא"כ מקמי הכי קודם שעלו מבבל דלא הוי שייך הך חששא ואע"ג דכתיב ויתערבו בגוים אפילו הכי מכירין ישראל ממזרים שביניהם ופרשי מינייהו ומש"ה לא הוצרכו הב"ד של מעלה להך מילתא דכופתו ורוצעו כן נ"ל נכון לולי דרש"י לא פירש כך ואזיל לשיטתו דבפסולי ודאות מיירי:

שם א"ל נישדר מר שלמא לילתא א"ל קול באשה ערוה אפשר ע"י שליח א"ל הכי אמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כו'. לכאורה מעיקרא הוי ליה למימר הא דאין שואלין אלא משום דאגב אורחא אתא נמי לאשמעינן הא מילתא גופא דאית ביה תרתי איסורי אלא דאכתי אינו מיושב שהרי מעיקרא דא"ל נישדר מר שלמא משמע ע"י שליח ואפשר דרב יהודה הוי סבר דודאי פשיטא ליה לרב נחמן דאסור לשלוח שאלת שלום ע"י שליח דאיכא דרך חיבה טפי וע"כ הוי סבר דמאי דקאמר נישדר לה מר היינו שישאל בעצמו דבהא אפשר דליכא משום הרגל חיבה כיון דאורחא דמילתא הכי הוא וחיובא נמי איכא לשאול בשלום כל אדם ואפילו לעכו"ם מפני דרכי שלום ומהדר ליה דבהא איכא איסורא דקול באשה ערוה ורב נחמן דלא שמיע ליה נמי אידך מימרא דשמואל דאסור לשאול בשלום אשה א"ל דע"י שליח קאמר כן נ"ל:

דף ע:

הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי מלכא קאתינא עבדא הוא. עיין בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב דלשמואל גופא לאו עבדא ממש דמסתמא נתייאשו הבעלים מהם ושמואל ס"ל המפקיר עבדו אינו צריך גט שיחרור אלא לר' יהודה ס"ל כוותיה בחדא ופליג בחדא:

שם א"ר אבין בר רב אדא אמר רב כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כו' אימתי הוי עדות בישראל בזמן שהשבטים שבטי יה. ופירש"י ז"ל אותן שהן ישראל הוא מעיד עליהן שהן שלו עכ"ל. ואף על גב דבכל דוכתי אמרינן דאע"פ שחטא ישראל הוא אפ"ה אין הקב"ה רוצה להעיד עליו בפירוש שהוא ישראל כן נראה מפרש"י ז"ל ולא ידעתי למה הוצרך לפרש כן דבפשיטות מצינן לפרש שאין הקב"ה מעיד עליו שהוא ממשפחה כשירה כדאשכחן בכל השבטים שנמנו במדבר שהטיל הקב"ה שם יה עליהם החנוכי הפלואי וזה היה עדות שכשירים הם וה"נ אף ע"ג דזרעו פסול והוא אינו פסול אפ"ה אין הקב"ה מעיד עליו כיון שבמזיד פוסל את זרעו אלא דלכאורה לשון הגמ' דחקו לרש"י ז"ל לפרש כן מדקאמר אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה משמע דתרי מילי נינהו ולמאי דפרישית עיקר העדות היא ע"י שם יה ועוד איפכא מיבעי ליה אימתי הן שבטי יה בזמן שמעיד על ישראל אבל לפירש"י ז"ל אתי שפיר וכוונתו דהא דאמרינן בעלמא איש ואשה זכו שכינה ביניהם והיינו שם יה וכל זה היינו בנושא אשה הגונה אבל בנושא אשה פסולה ודאי אין לך לא זכו יותר מזה וא"כ אין נקרא שבטי יה ומש"ה אין הקב"ה מעיד עליו כלל שהוא מזרע ישראל וכדפרישי':

דף עא.

אמר רבי חמא בר חנינא כשהקב"ה מטהר שבטים שבטו של לוי מטהר תחלה. ופרש"י ז"ל מטהר השבטים מיחסם ובסמוך במימרא דריב"ל דקאמר כסף מטהר ממזרים פרש"י ז"ל דריב"ל ס"ל דהאי מטהר לאו מבדיל פסוליהם קאמר אלא למטהר ומכשירם לגמרי עכ"ל. ולפ"ז נראה מבואר דריב"ל פליג אדרבי חמא ב"ח לפרש"י ז"ל ובאמת לכאורה פרש"י ז"ל מוכרח דריב"ל דקאמר כסף מטהר ע"כ לגמרי מטהר כיון שלא נודע פסולן ולרבי חמא א"א לומר למטהר השבטים לגמרי קאמר דא"כ לא שייך לשון מטהר השבטים אלא מטהר את ישראל וכ"ש דלא שייך לומר למטהר שבטו של לוי תחלה דבפעם א' מטהר כולם כיון דמכשירן לגמרי ולכאורה הי' נ"ל מליישנא דגמרא דלא פליגי דריב"ל לא איירי אלא לענין פסול ממזרים שאין הקב"ה מבדילן מהטעם שאפרש לקמן דמדאורייתא ממזר ספק מותר לבא בקהל וכיון שע"י הכסף שנתרבו ממזרים הרבה בכל משפחה שבישראל אין הקב"ה רוצה לברר ספיקן ואוקמינהו אספק דאורייתא לכשירין אבל לענין שאר פסולי עבדות ועמוני ומואבי למ"ד דאסור מדאורייתא כיון דספיקן אסור מדאורייתא לשיטת רוב הפוסקים כמו שאבאר לקמן ע"כ יבדיל הקב"ה הפסולים מהנך הכשירים ובהא איירי שפיר ר"ח בר חנינא שהקב"ה מטהר השבטים והיינו במה שיאמר שזה משבט פלוני דממילא יצא מחשש עבדות וגירות וכ"ש מגירות לפסולי קהל ובהנך קאמר ששבטו של לוי מטהר תחלה מפסולות הנ"ל וכ"ש כהנים צריכין עוד טהרה אחרת לטהרן מחשש חללות ואף ע"ג דממזרים בכלל חללים נינהו אפ"ה כיון דבשעה שמבדילין יאמר עליהם זה חלל ולא יאמר זה ממזר שפיר קרינן בהו נמי מטהר כסף או שנאמר למטהר כסף לא קאי אכהנים אלא אשאר שבטים. אלא דאכתי מימרא דרבי יצחק דדריש מגישי מנחה בצדקה למשפחה שנטמעה נטמעה א"כ משמע דלהגשת מנחה נמי כשירין ודלא כר"ח ב"ח וא"כ ע"כ צריך לפרש כפרש"י ז"ל ועוד דבלא"ה צריך לפרש כן בדרבי חמא דלא תיקשי דידיה אדידיה דקאמר לעיל אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחה מיוחסת שבישראל וא"כ ממילא יודע פסוליהם וע"כ לית ליה דרשה דריב"ל ודו"ק:

שם רש"י בד"ה כסף מטהר כו' וריב"ל ס"ל האי מטהר לאו מבדיל פסוליהם קאמר אלא מטהר ומכשירם כולם עכ"ל. נראה דהאי מטהר ומכשירם כולן לאו למטהר אפילו ודאי ממזרים בשביל שנתרבו כ"כ וכפירוש הרמב"ן ז"ל לקמן בדרבי יוסי דממזרים ונתינים מותרין לעתיד אף ודאי משום דלפרש"י כאן א"א לומר כן דהא רבי יצחק משמע דמסיק מילתא דריב"ל וקאמר מאי צדקה משפחה שנטמעה נטמעה משמע דוקא אותן שנטמעו בספק ולא הוודאין אלא ע"כ לכוונת רש"י נמי דכתב למטהר ומכשיר כולן היינו אותן שנטמעו ונתערבו דוקא כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל ובאמת לכאורה הי' נ"ל דהא דריב"ל ורבי יצחק לא איירי אלא דוקא באותן שנתערבו ולא נודע בהם שום חשש תערובות לאחר שנשתקע הדבר או שלא נודע כלל בהנך קאמר דאין הקב"ה מגלה אותו המשפחה אלא מניחם בחזקתן ובכה"ג קאמר רבי יוחנן בסמוך דאף בזמן הזה אין לגלות משא"כ היכא שיש חשש פסול באותה משפחה שנתערב בהם חלל או ממזר אלא שאין ידוע מי הוא נראה למותר לגלות מי הכשר ומי הפסול ולעתיד נמי הקב"ה עתיד לגלותן כדי להכשיר הכשירים באותה משפחה דלא ניפרשו מינייהו ובכך הייתי רוצה ליישב הך מילתא דרבי חמא בר חנינא דקאמר שהקב"ה עתיד לטהר השבטים ושבטו של לוי מטהר תחלה והיינו כדפרישית ולא פליג אריב"ל ורבי יצחק אלא דאכתי קשה אידך מימרא דרבי חמא ב"ח דקאמר שאין הקב"ה משרה שכינתו לעתיד אלא על משפחות המיוחסות וכדפרישית בסמוך אם לא שנאמר דאף שאין הקב"ה מגלה אותן שלא נודע פסולן אפ"ה אין משרה שכינתו עליו לענין נבואה וזה אין נכון מיהו מלשון הטור משמע דהיינו למשפחה שנטמעה נטמעה איירי דוקא בכה"ג והוסיף לבאר דהיינו משפחה שנתערב בה ספק חלל ולא כתב משפחה שנתערב בה חלל משמע דדוקא בכה"ג דבלא"ה איכא ספק ספיקא כדמשמע בסוגיא דאלמנת עיסה אלא דבאמת לא ראיתי למפרשי הטור שהשגיחו בזה א"כ משמע למה שכתב שנתערב ספק חלל לאו דוקא אלא למפני שנתערב קרי ליה ספק ודו"ק ועדיין צ"ע:

דף עא:

עולא איקלע לפומבדיתא חזיא לרבי יצחק בר"י כו' א"ל מי ידענא מהיכא אינסיב. אף על גב דרב יהודה בפומבדיתא הוה בבבל אפ"ה נראה דהיה מחמיר ומהדר להשיא מיוחסת גמורה לפי שהוא הי' מחזיק עצמו מיוחס ידוע אפ"ה מהדר ליה עולא אטו אנן ידעינן מהיכא אתינן וא"כ ה"ל דבר שא"א לעמוד בה ותדע לאחומרא בעלמא איירי דהא רב יהודה גופא קאמר לקמן משמיה דשמואל לדברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים כל הארצות בחזקת כשרות עומדות וקאמר בדף ע"ו משמיה דרב כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות אע"כ לאחומרא בעלמא הי' רוצה ליזהר ולחזור אחר מיוחסת ועיין מה שאפרש עוד לקמן במימרא דרב יהודה אמר רב:

דף עב.

ע"ב ת"ר גר נושא ממזרת לדברי רבי יוסי ופרש"י שהולד ממזר. ולכאורה נראה בכוונת רש"י ז"ל משום דבסמוך איפסקא הלכתא כרבי יוסי וקי"ל נמי לעיל ס"פ האומר דהלכה כרבי טרפון דיכולין ממזרים ליטהר ע"י שפחה דוקא משמע דע"י גירות לא לכך הוצרך רש"י ז"ל לפרש דלרבי יוסי נמי הולד ממזר כך נראה לכאורה אלא דיותר נראה דגירסת רש"י ז"ל בגופא דברייתא הכי הוא וכדמשמע לעיל בפרק האומר דף ס"ו וכגירסת מהרש"א ז"ל ודלא כמהרש"ל וכן נראה להדיא מלשון הרי"ף והרא"ש ז"ל בשמעתין ובעיקר לשון רש"י ז"ל לטעמא דרבי יוסי דהוי ממזר משום דכתיב לו הלך אחר פסולו וכבר הארכתי בפרק האומר:

רש"י בד"ה חמשה קהלי כתיבי וקהל דגבי פצוע דכא לא חשיב דלאו בפסולי יוחסין משתעי. והתוספות כתבו בשם ר"י משום דלא שייך ביה קהל וכוונתם דנהי דאיצטריך למיכתב ביה קהל ה' למישרא פצוע דכא בגיורת ובנתינה כדאיתא להדיא בפרק הערל אפ"ה כיון דלא דמיא להנך לא מייתר ביה קרא דאיצטריך למיכתב באפי נפשה משא"כ הנך דכולהו כי הדדי נינהו לענין דרשת בקהל ה' כמו שאבאר ולפרש"י לא שייך למיכתב פצוע דכא בחד קרא בהדי הנך כיון דלא דמיא להו כלל כן נ"ל בפרש"י ותוספות. מיהו בחידושי הריטב"א ז"ל מצאתי שכתב בשם הראב"ד ז"ל דודאי חשיב קהל ה' דפצוע דכא אלא דקהל ה' דמצרי ואדומי לא קחשיב כיון דלהתירא כתביה רחמנא ולענ"ד נראה להוסיף טעם לשבח כיון דאיצטריך למיכתב התירא בדור שלישי איצטריך למיכתב ביה בקהל ה' באפי נפשה דאל"כ ה"א דלא שריא רחמנא בדור שלישי אלא בקהל ישראל ולא בקהל כהונה משא"כ השתא דכתיב ביה יבא להם בקהל ה' באפי נפשה משמע להדיא דאף בקהל כהונה שרי כדפרישית בסמוך דכל היכא דכתיב קהל ה' סתמא חד זימנא משמע דאיירי בקהל כהונה ואף על גב דלפ"ז איכא למידק איפכא א"כ במצרי ראשון ושני מנא לן דאסורי בישראל דלמא לא אסרה רחמנא אלא בקהל כהונה הא ליתא דלענין איסורא ודאי דבר הלמד מענינו הוא וילפינן חדא מאינך כדמוכח בשמעתין ודו"ק:

דף עג.

גמרא חד לכהנים וחד ללוים כו' ולכאורה נראה דהא לס"ד הכא טפי לאוקמי קרא בקהל כהונה לחוד מבשאר דוכתי היינו לבתר דאיצטריך חד קהל ה' לגופא למידרש בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא אלא דאי הוה כתיב חד זימנא בקהל ה' לא הוי דרשינן מיניה קהל ה' ולא קהל ספק אלא קהל ה' היינו קהל כהונה דמיקרי קהל ה' טפי מלוים וישראלים לכך איצטריכו למיכתב כולהו בלשון קהל ה'

דאל"כ אכתי ה"א דהך דכתיב קהל ה' ממעטינן ספיקא משא"כ בהך דהוי כתיב קהל סתמא אפשר דספק נמי אסור מש"ה איצטריך למיכתב כל חד באפי נפשיה ובכל חד קהל ה' וממילא להנך ילפותא שייכי בכל חד מינייהו להאי מינייהו מפקת ולפ"ז לאו דוקא ספק ממזר מותר אלא אפילו ספק עמוני ומואבי כנ"ל לכאורה וכמדומה לי שראיתי מבואר באיזה מפרש לעיקר ילפותא דדרשינן בסמוך בקהל ודאי לא יבא הא בקהל ספק יבא היינו מדכתיב בקהל ה' דספק לא מיקרי קהל ה' כדאיתא לעיל דאין השכינה שורה אלא על משפחה המיוחסת שבישראל אלא דלענ"ד לפי סוגיית הגמר' לא משמע כן אלא דמייתורא דקהל לחוד דרשינן הכא קהל ודאי ולא קהל ספק דאל"ה תקשי לא נכתוב אלא ד' קהלי וליכתוב בכולהו קהל ה' ומייתורא דהשם ממילא ילפינן לספיקות מותרין מפשטא דלא מיקרי קהל ה' תו קשיא דגרים גופייהו יוכיחו דאף ע"ג דלאו משפחה המיוחסת שבישראל מיקרי כדאיתא לעיל ואפ"ה דרבי יהודה גר אסור בממזרת ואפ"ה ספקא מותרין אע"כ דלאו מייתורא דה' דרשינן אלא מייתורא דקהל גרידא א"כ הדרא קושיא לדוכתא לא ניכתוב קהל ה' אלא קהל גרידא ותו לא ניצטרך תלת קראי דכהנים ולוים וישראלים דבלא"ה מסתמא בכלל לשון קהל נינהו ולפרש"י קשה יותר שכתב בד"ה אחד לכהנים מהוי מצי למיכתב לכולהו בחד אזהרה וחד קהל ולכאורה ה"מ לפרש בפשיטות דלא ניכתוב אלא בחד אזהרה ולא ליכתוב קהל כלל אלא לא יבואו בכם כמו שפירש"י גופא לענין מצרי דור שלישי. לכך נלע"ד לעיקר פשטא דקרא לקהל ה' היינו למישרי ממזר בממזרת ועמונית לעמוני וה"ה ממזר בעמונית וכולהו מדכתיב בקהל ה' משמע דבקהל ה' לא יבא אבל למי שאינו מקהל ה' מותרין ויתכן יותר למאי דפריסית במתניתין דהיתירא דממזירי ונתיני נמי מהכא ילפינן לכל מי שאינו מקהל ה' מותרין זה בזה וכמ"ש שכן מבואר בלשון הטור א"ע סימן ה' לענין פצוע דכא למותר בנתינה ולפ"ז א"ש דלא דריש הכא אלא מייתורא דקהל לחוד אבל כיון דאיצטריך למיכתב קהל איצטריך למיכתב נמי קהל ה' דאל"כ ה"א דהאי דלא כתיב ביה אלא בקהל גרידא אסור אף בפסולי קהל ולפ"ז אתי שפיר נמי דהשתא דאיצטריך למיכתב קהל ה' אי הוי כתיבי כולהו בחד קרא לא הוי דרשינן קהל ה' להתירא לפסולי קהל אלא לקהל ה' היינו דוקא קהל כהונה דמיקרי טפי קהל ה' מלוים וישראלים ומש"ה איצטריכו כולהו כנ"ל נכון ודו"ק:

שם ואחד למישרי ממזר בשתוקי ואחד למישרי שתוקי בישראל. לכאורה נראה דלאו דוקא שתוקי נקט לעיקר קרא לאו לשתוקי אתא דהא אמר רבא בסמוך דבר תורה שתוקי כשר דכל דפריש מרובא פריש ורוב כשירין אצלה והא דקאמר נמי זימנין דאזלה איהי לגביה אינו אלא חששא בעלמא ולרווחא דמילתא כמו שאבאר בסמוך בשם הרשב"א והריטב"א ז"ל אלא לעיקר קרא לשאר ספק ממזירין אתא כגון באשה שנתקדשה ספק קידושין או ספק גירושין וזנתה וילדה הולד ספק ממזר כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה וכן בשתי נשים שילדו במחבואה א' אחת ממזרת ואחת כשירה ונתערבו דבכל הנך ה"ל ספק ממזר והא דנקיט הכא לשון שתוקי היינו משום דבמתניתין לעשרה יוחסין קתני אלו הן ספיקות שתוקי ואסופי וכותית ונקיט שתוקי דשכיח טפי כך היה נ"ל לכאורה אלא לאחר העיון היטב לאחר שדקדקתי בלשון הרשב"א והריטב"א ז"ל שהקשו למה לי קרא משמע לכאורה דפשיטא להו לעיקר קרא לספק ממזר היינו דוקא בשתוקי ויש לי ליתן טעם בדבר דבכל הנך שכתבתי איכא לאוקמינהו אחזקה ואחזקה דאבהתיה שאביו של הספק הוא הוחזק בכשר משא"כ בשתוקי דלית ליה חזקה דאבהתיה כלל דלא ידעינן אבוה מנו ואפשר דאביו גופא ממזר ואף דאכתי משכחת שפיר בשתי נשים שילדו ונתערבו ולדותיהן אלא שאני מפקפק בדבר דאפשר דהתורה לא התירה ספק ממזר כה"ג כיון דאחד מינייהו ודאי ממזר. וכן מצאתי להדיא שכתב בספר משנה למלך בפט"ו מהלכות איסורי ביאה ע"ש. אלא דלפ"ז דלא משכחת לספק ממזר מדאורייתא אלא בשתוקי ע"כ צ"ל דהיינו בדאזלא איהי לגבייהו ולפ"ז הקשיתי לשאול א"כ אמאי לא ילפינן מהכא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ולמאי איצטריך למילף מוארב לו וקם עליו. ועיין במה שכתבתי בזה בפ"ק דכתובות דף ט"ו ועיין עוד לקמן מה שאפרש במשנה דכל האסורין:

רש"י בד"ה ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קרא נפקא חד מקהל ודאי וחד מממזר ודאי דהכי דרשינן כו'. ולכאורה יש לתמוה היאך דרשינן ממזר ודאי כיון דלא מייתר קרא להכי וממשמעותו ודאי ליכא למידרש דמאי שנא מכל התורה דלשיטת רש"י ז"ל בכל הספיקות אזהרת ספק מדאורייתא כמו שפירש"י ז"ל בד"ה ואיבעית אימא בסמוך ודלא כשיטת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ועוד דאדרבא לכאורה הוי תרתי דסתרי אהדדי דכיון דדרשינן בקהל ודאי לא יבא הא בספק יבא אלמא דספק לא מיקרי קהל ה' וא"כ היאך שרינן לישראל למינסב ספק ממזרת דלא מיקרי קהל ה' ואדרבה לרבי יהודה דאמר קהל גרים איקרי קהל א"כ לא אשכחן בשום דוכתא לישראל מותר במי שאינו קהל ה'. ויש ליישב לכוונת רש"י ז"ל דסוף סוף כיון דגלי קרא בהאי לאו דממזר ופסולי קהל דקילי טפי משאר איסורין להא מילתא דלאוין הללו לא נאמרו אלא לודאי איסור אבל בספק איסור אפילו ספק אזהרה ליכא א"כ מה לי ספק קהל ומה לי ספק ממזר ובהכי אתי שפיר מה שהקדים רש"י ז"ל קהל ודאי לממזר ודאי אף ע"ג דקרא איפכא כתיב ולמאי דפריסית א"ש כן נ"ל נכון לפי שיטת רש"י ז"ל וסייעתו דכל הספיקות אסורין מן התורה. אמנם לשיטת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וסייעתן דכל הספיקות מותרין מן התורה וילפינן לה מהכא אלא דהאחרונים הקשו ע"ז דא"כ לליסנא קמא אמאי איצטריכו תרי קראי ולמאי דפריסית אתי שפיר משום דהוי תרתי דסתרין אהדדי. ועוד נראה לי דמחד קרא ודאי לא הוי מצינן למילף לכל התורה כולה דודאי איכא פירכא דהנך לאוין דפסולין הותרו מכללן למותרין זה בזה משא"כ השתא דהתיר הכתוב בתרתי דסתרי אלמא דעיקר הטעם דלא שייך שום אזהרת ספק באיסור ספק ומינה שמעינן שפיר לכל התורה כולה כן נ"ל ודוק היטב:

שם אמר רבא ד"ת שתוקי כשר מ"ט רוב כשירין אצלה כו' מאי אמרת דלמא אזלה איהי לגבייהו וה"ל קבוע כו'. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושיו דלהא נמי לא איצטריך קרא דה"ל רובא להתירא והריטב"א ז"ל בחידושיו הקשה ג"כ קושיא זו אלא דשינה בלשונו דה"ל ספק ספיקא ולענ"ד נראה דלא ולא א' היא דודאי לאו ס"ס ממש מיקרי דכולהו חד ספק הוא שמא מכשר נתעברה או מפסול כמ"ש התוספות בסוגיא דפתח פתוח דשם אונס חד הוא ומבואר כן בפוסקים ועוד דהא דהכא גרע מיניה טובא דהא בדאזלו אינהו לגבה אכתי איכא לספוקי שמא פסול שמא כשר אע"כ לעיקר כוונת הריטב"א ז"ל ג"כ דהאי ס"ס ה"ל כרוב כיון דאפילו אי קים לן בודאי דאזלה איהי לגבייהו ה"ל מחצה על מחצה א"כ השתא דלא קים לן הדבר נוטה להיתר יותר מלאיסור ופשיטא להו להרשב"א והריטב"א ז"ל דכה"ג מותר מדאורייתא מטעם רוב וכבר הערתי בזה בקונטרס אחרון לפ' קמא דכתובות ע"ש. וע"ז תירצו הרשב"א והריטב"א ז"ל דעיקר קרא לשתוקי לא אתא אלא להיכא דחזינן דאזלה איהי לגבייהו או בעיר שיש בה מחצה על מחצה כשירים ופסולין ותחלה אבא לפרש לדבריהם למה שכתבו דאיירי דחזינן דאזלה איהי לגבייהו לאו שראוה שהלכה לשם וראו שנבעלה דא"כ הרי הם יודעין אם הבועל כשר או פסול ואי כשעמדו בערבוביא כשירים ופסולין ונבעלה לא' מהם ואין אנו יודעין למי הלך ה"ל פירש ולא מיקרי קבוע אע"כ צריך לפרש דאיירי שראוה העדים שהיתה מצוייה תדיר בחצר א' שדרין בתוכו חצר כשירין ופסולין וכל א' במקום מיוחד ואין יודעין אם היתה מצוייה בבית הכשר או בבית הפסול והולכין אחר מקום המצוי בתר רוב שכונה כמבואר בפוסקים ובמה שכתבו לאידך שנויא דאיירי בעיר שיש בה מחצה על מחצה צ"ל דאיירי כשדלתות המדינה נעולות דאל"כ ניזל בתר רובא דעלמא דעכו"ם נינהו והולד כשר ומצרפין רובא דעלמא למחצה כשירות והדר ה"ל רובא להתירא אע"כ כדפרישי':

אלא דאכתי קשיא לי טובא בדבריהם לפ"ז הניחא דקרא להכי אתא לענין דשתוקי מותר בישראל מן התורה ומשום מעלה ליוחסין אסרו חכמים אבל אכתי קשה לאידך ניסא הא דפסיק ותני במתניתין דשתוקי מותר בממזרת ודאי ואמאי כיון דסתם שתוקי רוב כשירין אצלה וה"ל כודאי כשר מדאורייתא א"כ אמאי מותר בממזרת ואטו מי נימא דמתניתין דקתני ממזירי ושתוקי כשירין זה בזה איירי דוקא בדחזינן דאזלה איהי לגבייהו או בעיר שיש בה מחצה על מחצה ודלתות המדינה נעולות הא ודאי ליתא ואחתני הרב המופלג מוהר"ר בעריש נר"ו תירץ לי בזה דכיון דהא דרוב כשירין אצלה לא הוי אלא משום דקי"ל עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ומשמע לקמן בלשון התוספות בסוגיא דכותי לא ישא כותית דהאי הולד כשר היינו שצריך להתגייר א"כ ה"ל גר ומותר בממזרת ובאמת שדברים נכונים הם אלא דאכתי קשה לשיטת רוב הפוסקים דס"ל דהולד כשר לגמרי ואינו צריך להתגייר כדמשמע מפשיטות לשון הטור והש"ע ולקמן בסוגיא דכותי לא ישא כותית אבאר דלרש"י ותוספות נמי לא פשיטא להו כ"כ הך מילתא דצריך לגייר וא"כ הדרא קושיא לדוכתא על שיטת הרשב"א והריטב"א ז"ל ולולי דבריהם היה נ"ל דלא שייך למיזל כה"ג בתר רובא כיון דהספק הוא בזה הענין עצמו אי איכא רובא או לא וכ"ש דלא שייך טעמא דס"ס כדפריסית משום דאכתי ה"ל ספק גמור ומש"ה מותר השתוקי מדאורייתא בין בישראל בין בממזרת ולא מהני בהו טעמא דרוב כשירים אצלה כיון דאפשר דאזלה לגבייהו וה"ל ממזר ספק. ולולי דמסתפינא מרבוותא היה נ"ל דלבתר דגלי קרא ממזר ודאי לא יבא הא ספק יבא תו ליכא לחלק בין רוב כשירין או רוב פסולין דאפ"ה מיקרי ספק ממזר דאף על גב דבכל התורה אזלינן בתר רובא ובתר חזקה למשוייה כודאי אפ"ה שאני הכא דעיקר ילפותא דממזר ספק יבא לא ילפינן אלא משום דומיא דספק קהל כמו שכתבו בתוספות ישנים בש"ס שנדפסו מחדש ולענין ספק קהל משמע דלא מיקרי קהל ה' ודאי אלא בודאי גמור משא"כ ברוב ומיעוט לא שייך לומר שהוא ודאי קהל ה' דקמי שמיא גליא ואפשר שהוא מהמיעוט כיון שהדבר מצוי ושכיח לפנינו לית לן למימר למיקרי קהל ה' ודאי והשתא א"ש טובא הא דמסיק רבא במילתיה בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא דלכאורה לשון מיותר הוא ולמאי דפריסית אתי שפיר וע"פ סברא זו י"ל כמה סוגיות בגמרא דמקשו ממזר ספק הוא ולא אמרינן דאזיל בתר חזקה ויתיישב ג"כ לשון הרמב"ם ז"ל והטור והש"ע שכתבו איזהו ספק ממזר זה שנולד ממי שבא על ספק אשת איש שנתקדשה ספק קידושין או מאשה שנתגרשה ספק גירושין וכבר הקשיתי לשאול דבספק קידושין האיכא חזקת פנויה ובספק גירושין חזקת אשת איש ולמאי דפריסית אתי שפיר טובא דלענין ספק ממזר לא אזלינן בתר חזקה וכמ"ש ג"כ בחידושי מהר"י מטראני ז"ל בשמעתין וכ"כ הפרי חדש בכללי ספק ספיקא בשיטת הרמב"ם ז"ל אלא דלדידהו שני להו בין חזקה לרובא ולענ"ד לא ידעתי לחלק דאידי ואידי דאורייתא נינהו כן נ"ל נכון לולי שהקדמונים ז"ל לא כתבו כן ולהיפך כתבו התוספות בכמה דוכתי דבהא דמקשינן ממזר ספק הוא ואית לן למיזל בתר חזקה כמ"ש בסוף פרק האשה שנתארמלה דף כ"ה ע"ב ובר"פ האשה רבה ע"ש. אלא דבאמת קשיא לי בלא"ה בשיטת התוספות גופא א"כ מאי קאמר הכא זימנין דאזלה לגבייהו וה"ל קבוע כמחצה ע"מ וקשיא לי אכתי לשיטת התוס' במחצה על מחצה גופא איכא חזקת היתר דאמו של השתוקית כמ"ש התוס' לעיל פרק האומר דף ס"ו ובעובדא דינאי מלכא ועיין במה שכתבתי שם וכאן אין להאריך יותר ודו"ק:

שם והתורה אמרה ממזר ודאי כו' ומ"ט אמרו שתוקי פסול כו'. ואף ע"ג דבכמה דוכתי אשכחן שהחמירו חכמים אף במיעוט המצוי כ"ש דיש להם להחמיר בספק השקול למחצה על מחצה אלא איכא למימר דכיון שהתירה התורה ספק זה בפירוש לא שייך להחמיר אף מדרבנן כמ"ש סברא זו בכמה דוכתי עיין בפ"ק דקידושין בסוגיא דבן בג בג ואף לשיטת הרמב"ם וסייעתו דכל ספק השקול למותר מן התורה ילפינן מספק ממזר דהכא ואפ"ה אסרו חכמים כל הספיקות אפ"ה יש לומר דבממזר גופא דכתיב להדיא לא שייך להחמיר אי לאו משום מעלה ליוחסין כן נ"ל ועדיין צ"ע:

תוספות בד"ה אלא מעתה שתוקי שתוקית לא ישא דמשמע כו' ובפרק החולץ אמר דרבא גופא כו' עכ"ל. אף ע"ג דרבא לא איירי התם אלא לענין ספק בודאי ולא בשתוקי בשתוקית ולכאורה יש סברא גדולה לחלק בינייהו דבשתוקי בשתוקית יש להתיר יותר דאיכא תרי ספיקי להתירא דהא מדינא תרווייהו כשירין דרוב כשירין אצלה ואי נמי חיישת למיעוטא דפסולין איכא נמי ספיקא אחרינא שמא שניהם פסולין אלא דמשמע להו להתוספות דכיון דרבא בפרק החולץ ס"ל כר"א משמע דלגמרי ס"ל כוותיה ור"א אוסר בספק ספיקן וק"ל:

רש"י בד"ה שמא ישא אחותו מאביו ואחותו מאמו וליכא למיחש כו' דבחזקת כשירה כו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל דאע"ג דחמיו נמי בחזקת כשרות הוא ע"ש ולענ"ד אין צורך לידחק בפרש"י דעיקר כוונת רש"י ז"ל דבחמותו לא שייך לומר שמא זונה היא דהא בחזקת היתר היא לבעלה ולכהונה משא"כ בזכר לא שייכא הך חזקה אם זינה או לא כן נ"ל ברור:

דף עג:

ת"ר נאמנת כו' לומר זה כהן וזה לוי כו' בד"ה שלא קרא עליו ערעור. הא דנאמנת אף ע"ג דאין דבר שבערוה פחות משנים היינו דוקא לאפוקי מחזקה משא"כ הכא דליכא חזקה לחד מינייהו והוי כמאן דלא איתחזק התירא ולא איסורא דע"א מהימן וכ"כ הר"ן ז"ל לענין שתוקי ובדוקי דהאם נאמנת להתיר ולא לאיסור ע"ש אלא דבספר ב"ש הקשה על הר"ן ז"ל בזה א"כ מאי רבותא דחיה כל אדם נמי יהא נאמן וביותר קשה על הר"ן ז"ל למה כתב דהא דחיה נאמנת לאו מדינא אלא משום דא"א בענין אחר ותיפוק ליה דמדינא ע"א דעלמא נמי מהימן ונדחק הבית שמואל לפרש טעמא דהר"ן ז"ל לחלק בין עדות האיש לעדות האשה ותמה על זה ובאמת דסברא זו לא מצינו בשום דוכתא חילוק זה אדרבא כל היכא שע"א נאמן אין חילוק בין אשה לאשה ובין קרוב לרחוק אלא דלענ"ד נראה ברור למה שכתב הר"ן ז"ל דנאמנות החי' לאו מדינא לאו מדין תורה קאמר דודאי מהימנא אלא משום דאפ"ה עשו מעלה ביוחסין שלא להאמין ע"א אלא שני עדים דוקא כדאיתא להדיא בכתובות בפרק האשה שנתארמלה וכדפריסית התם בטוב טעם בעזה"י וא"כ לא היה להאמין לחי' טפי משאר ע"א אלא דאפ"ה לא עשו מעלה כיון דאי אפשר בענין אחר כן נ"ל בשיטת הר"ן ז"ל ובזה נתיישב דלא קשיא דידיה אדידיה במה שהוצרך לעיל מיניה לפרש דנאמנות החיה משום דלא איתחזק התירא ולא איסורא בכל חד מינייהו והכא כתב דנאמנת מפני התקנה ולמאי דפריסית אתי שפיר דתרווייהו צריכי דאם לא היתה נאמנת מן התורה לא

הוי מהני האי טעמא דאי אפשר בענין אחר לכך הוכרח לפרש דמדאורייתא ודאי נאמנת ואפ"ה הוצרך לפרש בסוף טעמא דאי אפשר בענין אחר לאפוקי מטעמא דמעלה ליוחסין כן נ"ל:

אמנם לענ"ד נראה להוסיף טעם לשבח בנאמנות החיה טפי משאר ע"א משום דחיה דייקא טפי כדפרישית בכמה דוכתי דהא דאין ע"א נאמן לאו משום דמשקר אלא משום דלא דייק ואמר בדדמי ובזה א"ש טובא דמייתי עלה בסיפא נאמנות דבעל המקח ונאמנות הדיין דכולהו טעמי משום דדייקי כמו שאבאר בעזה"י ולו"ק:

שם נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי כו' בד"א בזמן שמקחו בידו ופרש"י דרמי' עליה למידק כו' דקים ליה במי שפרע. ולכאורה יש לתמוה על פירושו למה הוצרך לכך דכיון שמקחו בידו מילתא דפשיטא דנאמן מטעם שבידו ליתן לזה שאומר שמכר לו וכמו שכתבו בתוספות:

והנלע"ד דרש"י ז"ל מפרש כן לפי המסקנא דאיירי בדנקיט זוזי מתרווייהו ולא ידיע מהי מדעתיה וא"כ לפ"ז לא שייך הכא טעם מיגו כיון שהם בעצמם אין יודעין למי נתרצה אפשר דאפילו אי הוה יהיב ליה לא שקיל שאין רוצה בממון שאינו שלו כמ"ש התוספות כיוצא בזה בגיטין דף ס"ג בדין השליש ע"ש וא"כ היה הדין שיחלוקו כדאיתא בריש מציעא ועוד דלא שייך מיגו אלא היכא דחשדינן ליה כמשקר משא"כ הכא דכולא טעמא תליא אי דייק או לא דייק לא שייך טעם מיגו דאפשר שטעה מש"ה הוצרך רש"י לפרש דה"נ טעמא משום דדייק דלא ליקו במי שפרע עוד נ"ל דלישנא דברייתא גופא הכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן דאזיל לשיטתו שמפרש בד"ה נאמן בעל המקח דסיפא דברייתא דלעיל היא וכוונתו בזה דלפ"ז מסתמא כולהו בחדא טעמא איירי וכי היכי דנאמנות החיה היינו משום דדייקא כדפרישית בסמוך וכן בנאמנות הדיין בסיפא דסיפא מפרש רש"י נמי להדיא דהיינו משום דרמיה עליה למידכר ה"נ בנאמנות בעל המקח ע"כ עיקר הטעם משום דרמיא עליה ודייק. ולפ"ז אתי שפיר נמי הא דמקשה הש"ס בסמוך וניחזי זוזי ממאן נקיט והקשו בתוספות ואמאי דהא נאמן יותר מע"א לעלמא ונהי דהר"ן ז"ל מיישב שיטת רש"י ג"כ בזה הדרך דמקשה שהיה להם לחכמים לתקן שיהא נאמן כמו בחיה ובנאמנות הדיין אכתי התמיה במקומה עומדת מנ"ל להמקשה הך סברא להקשות בפשיטות דאטו כל תקנות חכמים שוין בדבר זה אבל למאי דפרישית א"ש דעיקר קושיית המקשה כיון דרישא דמקחו ביד. ממש לא מהימן אלא משום דדייק אם כן באין מקחו בידו נמי דייק ובלא"ה נראה דממקומו הוא מוכרע דלאת"ה מאי מקשה הש"ס בסמוך וניחזי זוזי ממאן נקיט ופרש"י דאין מקחו בידו ואמאי לא מוקי לה בפשיטות ששום א' מהם עדיין לא נתן הדמים שמכר להם בהקפה כחנוני המקיף ועכשיו כ"א מהם מניח הדמים בענין דלא שייך לומר השני נוח לי והראשון קשה ממנו אע"כ כדפרישית כן נ"ל נכון בשיטת רש"י ז"ל ומה שיש לדקדק עוד אבאר בסמוך בשמעתין ולו"ק:

תוספות בד"ה בד"א בזמן שמקחו בידו כו' לכן פירש ר"ת כו' עד סוף הדיבור. ועיין בכל זה באריכות בלשון הרא"ש ז"ל בפ"ק דמציע' ובטח"מ סי' רכ"ג ובב"ח ופרישה ודרישה והש"ך שהביאו שיטת הקדמונים בזה בפירושים שונים ואם אמרתי להאריך במה שיש להקשות על כל א' מהפרושים תקצר היריעה מהכיל ולפי שאין כאן עיקר מקומו אבא בקצרה דלענ"ד לולי דמסתפינא להכניס ראשי באתרא דכולהו רבוותא קמאי תלו זיינייהו היה נ"ל לפרש סוגיא דשמעתין בפשיטות דהא דמקשה וניחזי זוזי ממאן נקיט ארישא קאי ולאו אדינא פריך אלא אעיקר לישנא דברייתא מתמה דלא משכחת כלל להאי דינא דנאמן בעל המקח דפשטא דלישנא משמע דראובן ושמעון הלוקחים מתעצמים יחד בדין זה עם זה ולוי המוכר בא להעיד כדברי א' מהם ואומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ואהא פריך דהיכי משכחת לה דראובן ושמעון המה הבעלי דינים ולוי המוכר בא להעיד ניחזי זוזי ממאן נקיט דודאי א"א לפרש שעל המעות גופא באו לדין ראובן אומר שהוא נתן המעות ללוי ושמעון אומר שהוא נתן המעות ללוי דכיון שהמקח עדיין ביד לוי מה לראובן ושמעון זה על זה אדרבא כל א' מהם תובע לדין את לוי לומר תן לי מקחי או דמי מקחי וליכא למימר דשניהם מודין שא' מהן נתן הדמים דא"כ במה הוא אומר שקנה המקח כיון דאין כאן משיכה דהא עדיין המקח ביד לוי ובדיבור לחוד פשיטא דלא קנה כלל ואין לפרש נמי דעל המעות גופא באין לדין ששניהם היו במעמד א' ונתנו המעות ללוי המוכר ויודעין שלא קיבל אלא פעם א' אלא שכל א' מהן אומר שהמעות היה משלו דא"כ לא שייך לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי אלא מזה קבלתי המעות כיון דעיקר תביעתם אינו מצד קניית המקח אלא מצד מתן מעות ואין זה ענין לנאמנות בעל המקח דה"ה למעות מלוה ופקדון נמי מילתא דפשיטא הוא שעליו ליתן למי שיודע שהוא שלו ואין לתמוה על סברא זו דבלא"ה הוכרח מהרש"ל ז"ל לפרש כן בחכמת שלמה אף לשיטת התוספות דהא משני הש"ס שפיר ומסיק דאיירי בדשקיל זוזי מתרווייהו וגרסינן נמי ולא ידיע פירוש שהלוקחין עצמן והב"ד אין יודעין בודאי למי נתרצה אלא שכל אחד סובר בדעתו דלו נתרצה יותר ואי לאו דברי בעל המקח היה הדין נותן שיחלוקו כדאיתא בריש פ"ק דמציעא דאף שהמקח ביד המוכר ממש כיון דשקיל זוזי מתרווייהו ה"ל תפיסת המוכר כאילו שניהם מוחזקין דמסתמא לשניהם נתרצה אלא לפי שהמוכר אומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי נשתנה הדין דנאמן המוכר ואיצטריך לאשמעינן הא מילתא גופא דקס"ד דכיון דה"ל כאילו שניהם מוחזקין כיון דלא ידעינן בבירור א"כ לא יהא המוכר נאמן אלא כעד א' לפטור א' מהם מהשבועה אבל עיקר הדין יחלוקו במקומו עומד ומיגו נמי לא שייך הכא כדפרישית בשיטת רש"י ז"ל דאפשר דהלה לא ירצה בממון שאינו שלו דאפשר דמעיקרא לשניהם נתרצה ולא דייק כ"כ וקמ"ל כיון דהמקח בידו ודאי דייק והשתא שייך שפיר לשון לזה מכרתי ולזה לא מכרתי דאף על גב שקבלתי ממנו המעות אפ"ה לא מכרתי לו ברצון דמזה היה עיקר הקושיא כן נ"ל והשתא אתי שפיר לפ"ז עולות בקנה א' שני הסוגיות דהכא ודריש פ"ק דמציעא דמקשה נמי וניחזי זוזי ממאן נקיט משום דלא משמע ליה דמכחישין זה את זה מי מהם נתן המעות והיינו כפירוש ר"י בעל התוספות שם וכמו שפירש הרא"ש ז"ל לדבריו שם ואבאר יותר שם במקומו בעזה"י כן נ"ל נכון אף שהקדמונים לא פירשו כן אולי מקום הניחו לי ודוק היטב:

דף עד.

תוספות בד"ה שודא דדייני פירש בקונטרס כו' עיין מה שכתב הר"ן ז"ל בפרק מי שהיה נשוי שדעתו נוטה לפרש"י אלא דבשיקול הדעת כל דהו סגי ולפ"ז א"ש נמי הך דשמעתין דכיון שאין כאן דין גמור ולא אומדנא דמוכח אלא דעת נוטה אפשר משתנה דעת הדין בעצמו בזה מחמת מהדורי מילין ודברת בני האדם בענין דלא הדר דינא ועיין ג"כ בחידושינו פ' מי שהיה נשוי:

גמרא פיסקא אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי מאי בדוקי אילימא שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי תנינא חדא זימנא כו'. אף על גב דלמסקנא נמי קאי בהן סברא דבודקין את אמו אפ"ה שייך לשון אילימא וכה"ג אשכחן בש"ס טובא אלא דבעיקרא דמילתא איכא למידק אמאי נקיט למילתא דאבא שאול בהא מילתא לחוד דבודקין אותה ואומרת לכשר נבעלתי ואמאי לא מפרש במילתא דפסיקא לגמרי דבודקין את אמו ולעולם נאמנת לגמרי בין אומרת לכשר נבעלתי ובין אומרת לפסול נבעלתי דנאמנת ג"כ להחזיקו כממזר ודאי וא"כ לא הוי מקשה מידי תנינא חדא זימנא דהא מדר"ג לא שמעינן אלא דנאמנת להכשיר אבל דנאמנת לפסול לא קאמר אלא משום דמשמע ליה לתלמודא דמסתמא דאבא שאול כרבנן ס"ל דממזר ודאי ושתוקי ואסופי מותרין לבא זה בזה דאי ס"ל כר"א ס"ל ה"ל למיתני למילתא דאבא שאול לקמן בהדי מילתא דר"א דאוסר ודאן בספיקן וספיקן בספיקן ואע"כ כרבנן ס"ל וא"כ אין תועלת בעדותה אי הוה ממזר ודאי או ספק ועוד נ"ל דפשיטא ליה לתלמודא דאין שום סברא לומר דנאמנת אלא לכשר נבעלתי דוקא ואפילו ברוב פסולין אצלה אפ"ה כיון שאומרת ברי ואיכא נמי חזקת היתר דידה א"כ ברי ושמא וחזקה עדיף מרובא כדמשמע בפ"ק דכתובות ובפרק האשה שנתארמלה ע"ש בחידושינו אבל לומר דפסול נבעלתי דמרעא לחזקת היתר דהרוב להיתר דרוב כשירין אצלה וחזקה נמי דהיתר אין שום סברא לומר דנאמנת דהא קי"ל דאין ע"א נאמן באיסורין וכ"ש בדבר שבערוה להוציא דבר מחזקה דמעיקרא בין להתיר בין לאיסור כדאיתא לעיל פרק האומר כ"ש הכא שהוא נגד החזקה ונגד הרוב אע"כ דהא דנאמנת היינו להתיר דוקא משום דדברי דידה מסייע לחזקת היתר דידה וברי וחזקה עדיף מרובא ואף לפמ"ש בפרק האומר דף ס"ו בעובדא דינאי דחזקת האם לא מהני לולד היינו היכא שאינה לפנינו וליכא טענת ברי אבל בטוענת ברי מסייע לחזקה כל דהו כדאיתא בפ"ק דכתובות דף י"ב ע"ב ע"ש בחידושינו דאף בהדי מיגו גרוע או חזקה גרוע מהני. כן נ"ל נכון וברור. על שאני תמה על שני גדולי הדור הר"ן והרב המגיד ז"ל שכתבו דהא דנאמנת להכשיר ולא לפסול היינו משום דלהיתר מוקמינן לה אדאורייתא דאף בלא אמירה דידה כשר דהא ספק ממזר יבא משא"כ לפסול ואחריהם נמשכו כמה פוסקים אחרונים ובאמת דיש לתמוה דלפסול נמי הא מדאורייתא כשר בממזרת אף בלא דיבורה היכא דליכא רוב כשירין וכבר תמה על זה בית שמואל סימן י' ס"ק ל"ט ע"ש שכמעט שנשאר בקושייא ולמאי דפרישית אין צורך לכל זה אלא עיקר הטעם משום דחזקת היתר דידה מסייע לדברי דידה וכ"ש דא"ש טפי לפי שיטת התוס' בפרק קמא דכתובות דף י"ג ע"ב בד"ה השבתנו לאשה מזנה בודקת ומזנה ואם כן ודאי יש לחלק טובא בין להכשיר או לפסול ובאמת נראה מסתימת לשון הפוסקים דלא נחתו להך סברא שכתבו התוספות דבודקת ומזנה כמ"ש בחידושי כתובות דאדרב' בלשון בתמיה קאמר לה בגמ' אלא דאפ"ה א"ש כדפרישי' לעיל אם לא דאותה הסברא שכתבתי שם בכתובות בשם הירושלמי דאדרבא הזונות רצין אחר הפסולין אלא דבכל זה היינו לרבי יהושע משא"כ למאי דקי"ל כר' גמליאל ליתא כנ"ל ודוק היטב:

שם כמאן כר"ג תנינא חדא זימנא כו' ואמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג. לכאורה אין זה ענין לקושי' הגמ' דמקשה תנינא חדא זימנא ולפרש"י ותוספו' עיקר הקושיא היא דליתני הא דאבא שאול נמי התם:

אמנם לענ"ד נראה דאכתי לאלומי הקושיא מקשה עוד דכיון דקי"ל הלכה כר"ג וקי"ל נמי הלכה כסתם משנה א"כ מסתמא אית לן למימר דת"ק דמתניתין דעשרה יוחסין נמי כר"ג ס"ל והא דקחשיב שתוקי בהדי פסולי יוחסין ומתירו בממזרת היינו היכא שלא בדקנו את אמו א"כ תו לא שייך מילתא דאבא שאול לגמרי בהך מתניתין כן נ"ל:

משנה כל האסורין לבא בקהל כו' ופרש"י כגון ממזירי בשתוקי כו'. ואף על גב דלמסקנא עיקר רבותא דמתניתין היינו לענין גר עמוני ומואבי אפ"ה פשטא דלישנא דכל האסורין איירי נמי בממזירי בשתיקי דלאת"ה אין ענין לדברי רבי אלעזר דאוסר ודאן בספיקן לכאן אע"כ דאיירי נמי בממזר בשתוקי אלא שבא להוסיף בכל זה נמי גר עמוני ומואבי דלא איתמר במשנה דעשרה יוחסין וק"ל:

שם ר"א אומר ודאן בודאן מותר ופרש"י כגון ממזרת בנתינים. ולכאורה לפי מסקנת הגמרא יותר היה ראוי לו לפרש לעמוני ומואבי מותרין בממזרת והכי א"ש טפי דה"ק ר"א ודאי בעמוני בממזרת מודינא לן אבל במאי דכיילת כללא דכל האסורין לענין ממזר בשתוקי פליגנא עלך ובלא"ה ג"כ נראה דהא ודאן בודאן איירי בכל איסורי ואין הכל במשמע ממזר בממזרת ומצרי במצרית ונתין בנתינה אלא דנראה דרש"י ז"ל דרבותא נקיט הכי דאפילו בממזר בנתינה מודה ר"א וה"ק דהא ודאי בכלל ודאן בודאן הוא אף על גב דאין הסברא פשוטה כ"כ להתירא כמ"ש במשנת עשרה יוחסין ומכ"ש בשאר ודאן בודאן דפשיטא דשרו דהא כתיב בכולהו בקהל ה' א"כ ממילא דבמה שאינו מקהל ה' כגון הנך דכתיב לא יבא לא שייך בהו הך איסורא כן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל. מיהו בתוספתא בפירקין מצאתי להדיא דר"א אוסר ממזר בממזרת ע"ש:

שם ואלו הן הספקות שתוקי אסופי וכותי. כבר כתבתי בדף הקודם דלכאורה משמע דדוקא בהנך ספיקי דקחשיב הכא שייך פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן משום דה"ל ספיקא דאורייתא דלית להו שום חזקת היתר ולא חזקה דאבהתיה משא"כ בשאר ממזירי ספק כגון במי שיש בו שום ממזירות ע"י ספק קידושין או ספק גירושין לא הוי אלא ספיקא דרבנן דמדאורייתא מוקמינן לה אחזקה וחזקה דאבהתיה אלא דמסוגיא ר"פ החולץ דף ל"ז גבי ספק ממזר דיבמה שנתייבמה תוך ג' חדשים ונתעברה והוי הולד הספק ספק ותלי לה התם בגמר' בפלוגתא דר"א ורבנן דמתניתין א"כ משמע דבכה"ג נמי פליגי ולרבנן מותר בממזרת ודאי ולפ"ז צ"ל דהא דקאמר הכא ואלו הן הספיקות לאו דוקא אלא עיקר מילתא משום כותי נקיט לה דדמי לספיקן דשתוקי ואסופי וכמו שאבאר לקמן. ועי"ל דאפ"ה נקיט שפיר ואלו הן לאפוקי דאיכא נמי שאר ספק ממזר דמותר בספק ממזרת אף לר"א כגון היכא שהספק הוא מצד ספיקא דדינא לחוד וא"כ היכא דשני הספיקות לגמרי בענין א' ובנושא א' מותרין ממה נפשך או שניהם ממזירים או שניהם כשירין ואיכא נמי ספק ממזר דהיפך דרבנן מודו דאסורין זה בזה כגון שתי נשים שילדו במחבואה אחת כשירה והשניה ממזרת ונתערבו ולדותיהן דהוי שניהן ספק ממזרין ואסורין לבא זה בזה דהא ודאי ממ"נ חד מינייהו כשר והשני ממזר ודוקא לומיא דהנך דקחשיב שתוקי ואסופי וכותי דאיכא למימר חד כשר וחד פסול שייך פלוגתא דר"א ורבנן כן נ"ל:

גמרא מאי כל האסורין אילימא ממזרי ונתיני כו' הא תנא לה רישא ולכאורה יש לתמוה דאטו מי לא אסיק אדעתא דהמקשה דאיכא עוד אסורים לבא בקהל דהאיכא עמוני ומואבי דכתיבי בקרא ולא תני להו לעיל והנראה דהשתא סבר המקשה דע"כ הא דקתני הכא כל האסורין לא קאי אלא אהנך דקתני במתניתין דלעיל דלאת"ה תיקשי הא דר' יהודה אוסר ומסתמא קאי אכולה מילתא דת"ק דאל"כ אכתי לא ידעינן בהי מינייהו אוסר והא מילתא פשיטא ליה לתלמודא דא"א לומר דעמוני ומואבי אסורין בממזרת כיון דכתיב בהו בהדיא לא יבא בקהל ה' וכיון דכל חד מינייהו לא מיקרי קהל ה' דאסורין לבא בקהל א"כ ע"כ לכ"ע מותרין זה בזה ומהאי טעמא מקשה הש"ס לקמן בפשיטות אי הכי מאי רבי יהודה אוסר נמצא דלפ"ז ע"כ קס"ד דלא קאי אלא אעשרה יוחסין דלעיל כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם ותו ר' יהודה אוסר אהייא אלימא אודאן בספיקן הא מדקתני סיפא כו' מכלל דר"י לא ס"ל. ולכאורה יש לדקדק דלמא ר' יהודה אוסר אפילו ממזר ודאי בודאי ועוד דבירושלמי איתא להדיא דר' יהודה אוסר ממזר בממזרת שלא ירבו ממזרין בישראל ולפ"ז הוי אתי שפיר טובא דת"ק מתיר לגמרי

ר"י אוסר לגמרי ור' אלעזר ס"ל כרבנן בחלה דודאי בודאי מותר וכר"י בחלה לספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור תו קשיא למאי ר' יהודה אוסר ממזרים בנתינים אלא למאי דפרישית בסמוך אתי שפיר דכיון דקתני סתמא ר' יהודה אוסר הוי משמע דאכולהו וודאן נמי קאי והא ודאי ליתא דא"כ אוסר ג"כ מצרי במצרית וכ"ש מצרי ועמוני בממזרת והא ודאי ליתא כדפרישית לעיל דאין שום סברא לומר כן ועוד דא"כ מצרי שני במה יטהר ועוד דבהדיא אמר ר' יהודה מעשה במנימן גר המצרי שאמר אשיא לבני מצרית שנייה כו' אע"כ דר"י לא קאי אוודאן בוודאן וקרוב לזה מבואר בהדיא בירושלמי ע"ש:

דף עד:

רב יהודה ה"ק כל האסורין לבא בקהל כהונה כו' נ"ל דהכי פירושא כיון דאשכחן דאיכא תרי מילי איסורי קהל חד איסורי קהל ישראל ואידך איסורי קהל כהונה וקאמר ת"ק דהנך שני מיני פסולין מותרין לבא זה בזה והשתא א"ש הא דקאמר ר' יהודה אוסר והיינו בהך מילתא לחוד דהנך שני מינים אסורים לבא זה בזה אבל ודאי דכל חד ממין א' מותרין ובזה נתיישב היטב קושיית התוס' דלא מקשה הא תנא ליה רישא דהשתא מצינן למימר שפיר דת"ק בא להוסיף עמוני ומואבי ומצרי דמותרת הגיורת לינשא להן דהגר מותר במצרית ואפ"ה א"ש הא דקתני ר"י אוסר דלא קאי אלא לענין הנך שני מינין פסולי קהל ופסולי כהונה דמותרין זה בזה כן נ"ל נכון ליישב לשון המשנה לפי אוקימתא זו אלא דאכתי בעא טעמא מאי ס"ד דתליא בהכי דמי שפסול לבא בקהל כהונה יהא מותר באיסור ממזרת ונלע"ד לפרש לפי מאי דפרישית לעיל דף ע"ב גבי ה' קהלי כתיבי דהא דבעינן כל הנך קראי לקהל לוים וישראלים היינו משום דפשטא דקרא דקהל ה' משמע דאהכהנים לחוד קאי דנקראים קהל ה'. ולפ"ז איכא למימר שפיר דאף דבתר דכתיבי קהלי יתירי לרבויי אפ"ה אין מקרא יוצא מידי פשוטו ולוים וישראלים גופייהו לא הוי בקהל ה' אלא לפי שראויין לבא בקהל ה' דהיינו קהל כהנים דמותרין לישא ולהינשא מהם משא"כ מי שאינו ראוי לבא בקהל כהנים לא הוי בכלל קהל ה' ומש"ה ממעט גיורת דמותרת לממזר כיון דלאו מקהל ה' היא שאינה ראויה לכהנים לעולם. ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר והרי גר דמותר בכהנת דהא לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין א"כ סוף סוף הא קמן לגרים מיהו ראויין לבא בקהל ה' ואפ"ה מותרין בממזרת א"כ תו אין לחלק בין זכרים לנקבות תדע דאל"כ תיקשי נמי מחללה דאינה ראוייה לכהן ואפ"ה אסורה בממזר אלא דע"כ עיקר הטעם דחללים מיהו מיקרו קהל ה' כיון דחלל מותר בכהנת א"כ לענין גר גיורת נמי איכא למימר איפכא ואע"ג דהמקשה כבר הקשה מחללה והדר מקשה מגר אפ"ה יש לנו לפרש דבדרך את"ל מקשה דאת"ל דלא קשיא מאלמנה וגרושה וחללה כיון דלא שייך בזכרים כמו בנקיבות מיקרו שפיר קהל ה' אף הנקיבות דבמין א' אין לחלק בין זכרים לנקיבות לענין דשייך בהו קהל ה' א"כ לענין גר גופא תיקשי כן נ"ל נכון ליישב קושיית התוספות ד"ה והרי גר ונתיישב ג"כ הא דמקשה הכא בפשיטות הא מותר אסור משום דלאוקימתא זו ממילא משמע הכא דהא בהא תליא במי שראוי לבא בקהל כהנים הוא דמיקרי קהל ה' ואידך לא ונתיישב' ג"כ קושיית מהרש"א ז"ל דלעיל ליכא למידק כה"ג הא מותר אסור ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם אלא אמר רב נתן בר הושעיא ה"ק כל שכהן אסור לישא בתו וכו' מותרין לבא זה בזה כו'. ויתכן לפרש ג"כ על הדרך שכתבתי בסמוך לעיקר קהל ה' היינו קהל כהנים ולעולם לא מיקרי קהל ה' אלא מי שמותר להשיא בתו לכהן ורוצה לתרץ בזה קושיית והרי גר ואם כן מדייק שפיר הא מותר אסור ומקשה מחלל שנשא חללה ומהנך תרתי קשה נמי ממה נפשך כדפרישית בסמוך:

תוספות בד"ה לת"ק סבר ממזר מאחותו כו' וא"ת היכי משתמע פלוגתייהו ממתניתין כו' עד סוף הדיבור. ולולי פרש"י ז"ל ותוספות היה באפשר לפרש דנהי דלר' יהודה חייבי כריתות לא הוי ממזר מדאורייתא אפ"ה מודה ר"י דאסור לבא בקהל מדרבנן כיון דבא מאיסור ערוה דלא תפסי קידושין גזיר בהו משום ממזר מחייבי מיתות וא"כ שפיר משתמע פלוגתייהו ממתניתין דלת"ק כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זה בזה משום דלא אשכחן מי שמותר מן התורה לגמרי בודאי יאסר מדרבנן אלא הספק בלבד ואפ"ה שרינהו לבא בממזרין ודאין ור"י ס"ל דאיכא נמי חייבי כריתות דאסורין לבא בקהל מדרבנן וא"כ אסורין לבא בממזרין או שאר פסולי קהל ואפ"ה מקשה הש"ס שפיר תנינא דהתם הו"ל למיתני דלא הוי ממזר וממילא הוי ידעינן דאסור בממזרת כן נ"ל לולי דרש"י ז"ל ותוספות לא פירשו כן ולפירושם קשה מלבד שהוא דוחק תיקשי מתניתין גופא דלמאי קתני ר' יהודה אוסר טפי הו"ל לר"י לאיפלוגי ברישא דקתני מילתא לפסיקא לממזר אסור לבא בישראל וקתני נמי במתניתין דס"פ האומר כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לאחרים קידושין הולד ממזר איזהו זה שבא על אחד מכל האיסורין שבתורה והתם הו"ל לאיפלוגי ומדפליג ר"י בסיפא משמע דבהנך מודה ועוד דלחד לישנא אוקימנא מתניתין דס"פ האומר כרבי יהודה ע"ש. ולמאי דפרישית אתי שפיר דמודה רבי יהודה מיהו דהוי ממזר מדרבנן ודו"ק:

בד"ה מאי קמל"ן תנינא כו' וא"ת אמאי איצטריך למיפרך כו' דהא ר' יהודה נמי דריש סומכין כו' עכ"ל. כבר כתבתי בפרק האומר דבלאו הכי בפרק ארבע מיתות דף נ"ג מייתי הש"ס תרי לישני אי סובר ר"י קידושין תופסין בחייבי לאוין או לא וכתבתי שם ג"כ ליישב קושיית התוספות דהכא דר' יהודה לא דריש סומכין אלא משום דמוכח או מופנה וא"כ כיון דדריש ליה ר"י דהא מילתא גופא לאסור באנוסת אביו תו לא הוי מוכח ולא מופנה לענין סמיכות דהוי ממזר ועוד דאדרבא איכא למימר דר"י סובר כטעמא דר' יהושע דלא יקח איש את אשת אביו מיותר להך דרשה דלענין סומכין לממזר דלא הוי אלא מלא יקח לחוד כן נ"ל ועדיין צ"ע:

דף עה.

גמרא ושניהם לא למדוה אלא מכ"ג באלמנה ופרש"י ז"ל דמתחללת בביאתה כדילפינן לקמן מלא יחלל שני חילולין במשמע כו'. וכתב מהרש"א ז"ל בח"ש זה לא היה ולא נברא דלקמן מפשטא דלא ילפינן זה שהיה כשר מעיקרא ונתחלל וכן פירש"י ז"ל גופא בפ' אלמנה לכ"ג אמנם לענ"ד לא על פירש"י ז"ל לחוד תלונת מהרש"א ז"ל דהא בפ"ק דתמורה מפרש בגמרא בהדיא דאביי דריש לא יחלל בשני למ"דין א' לה וא' לזרעה וא"כ היאך פליג אביי אברייתא דלקמן דיליף מזה שהיה כשר ונתחלל וא"כ לאביי הדרא קושייא לדוכתא ניכתוב רחמנא לא יחל אע"כ דמהכא משמע לרש"י ז"ל דלברייתא דלקמן נמי לא שייך למידרש זה שהיה כשר ונתחלל למיעקר קרא מפשטיה לגמרי ואי הוה כתיב לא יחל זרעו ע"כ הוי איירי קרא בחילול זרעו לחוד משא"כ השתא דכתיב לא יחלל בשני למ"דין דרשינן שפיר דאוקמא באלמנה גופ' דשייך בה טפי לשון חילול שהיתה כשירה ונתחללה ואי לאו הך דרשא נמי לא הוי מוקמינן לא יחלל בשני למ"דין להך דרש' א' לה וא' לזרעה אלא לדרשא אחריתא כדאיתא בתמורה או לשום דרשא אחריתא ועיין בל' רש"י ז"ל ביבמות פ"ק דף ט"ו ע"ב מפרש רש"י ז"ל עוד בדרך אחר למה שהיא עצמה מתחללת ילפי' מדכתיב בעמיו זו אשתו ונ"ל דכולהו פירושי איתנהו לקיים פשטא דקרא דבתר דכתיב לא יחלל בשני למ"דין מפרש קרא להדיא זרעו בעמיו עוד נ"ל דהא דנקיט רש"י ז"ל בלישנא דרשא דשני למדי"ן היינו לענין דרשא דשמעתין מההכרח לפרש כן דלדריש ר' יוחנן כולה מילתא לקולא דכל שאין זרעו מחלל היא עצמה אין מתחללת דהא עיקר החילול בלא"ה ילפינן מלאיש זר כמ"ש בתוספות אע"כ לעיקר דרשא דשמעתין היינו דהיכא דאין זרעו פסול היא נמי אין מתחללת ומשמע לרש"י ז"ל דלא שייך למידרש הך דרשא לקולא אי לאו משום דכתיב לא יחלל א' לה וא' לזרעה וכיון דזרעו כתיב בהדיא וחילול דידה מייתורא דלמ"ד שמעינן הך דרשא שפיר דתלה הכתוב חילול דידה בחילול דזרעה דוקא דלעולם אי אפשר לחלל חילול א' כיון דבחד לשון כללן הכתוב כן נ"ל נכון ועיין שם בפ"ק דתמורה דמשמע שם בהדיא דר' יוחנן דאמר בשמעתין הך מילתא דכ"ג באלמנה איהו ס"ל התם כאביי לענין ריבית קצוצה דאי עביד מהני וכאן אין להאריך יותר ודו"ק:

תוספות בד"ה ושניהם לא למדוה אלא מאלמנה וא"ת מאי קאמר דלמדוה מכ"ג כו' נפקא לן בפ' אלמנה לכ"ג מכי תהיה לאיש זר כו' עד סוף הדבור. ולא זכיתי להבין דבריהם בזה דהא ודאי אליבא דר' יוסי איצטריך לאתויי שפיר דיליף למילתא מאלמנה לכ"ג לחוד דכל שאין זרעו פסול אינו פוסל דהך מילתא ליכא למילף מכי תהיה לאיש זר וע"כ לעיקר קושייתם בהא דקאמר דת"ק יליף מאלמנה לכ"ג וא"כ מה תירצו בזה דה"ק דלא תיקשי מאלמנה לכ"ג ואליבא דת"ק מאי קושייא שייך כלל מאלמנה לכ"ג ובר מן דין לא ידענא מאי קשיא להו דהא שם בפרק אלמנה לכ"ג בתר דמייתי הש"ס הך ילפותא דכי תהיה לאיש זר מקשה הש"ס ואימא משעת הוויה או על דאיכא הוויה וביאה ומסיק דומיא לכ"ג באלמנה מה התם מביאה לחוד כו' ולפ"ז בהך ברייתא דהכא דקתני שבאו על הכהנת ועל הלויה וישראלית פסלוה דמשמע דבביאה לחוד פסולה א"כ שפיר הוצרך מאלמנה לכ"ג והא דמייתי הש"ס בפ' אלמנה ילפותא דלאיש זר היינו משום דכולה מילתא לא מצינן למילף מאלמנה דהוה אמינא אין חלל אלא מאיסור כהונה וכמ"ש התוס' ביבמות בכמה דוכתי משא"כ לבתר דגלי קרא דשייך פסול כהונה אפילו שלא מאיסורי כהונה שפיר ילפינן מאלמנה לכ"ג למיפסלה בביאה לחוד כן נ"ל ברור ולהתוספות צריך עיון:

שם אמר רב חסדא הכל מודים באלמנת עיסה שפסולה לכהונה ולאפוקי מהני תנאי כו' ופרש"י אלמנת עיסה היינו אלמנת ספק חלל גרידא ובפ"ק דכתובות מפרש רש"י עוד פירוש אחר בשם רבינו יוסף טוב עלם ע"ש ובתוס' שם הקשו על שני הפירושים וכתבו דאלמנת עיסה היינו ספק חלל שנתערב במשפחה וזו ניסת לא' מהם דא"כ הבעל גופא אית ביה תרי ספיקי ולפירוש התוס' הסכימו רוב המפרשים לכן לא כתבתי שם כלום ונשאר אני בתימא מי דחקו לרש"י לפרש דלא כפירוש התוס' דהכי משמע לשון עיסה:

אמנם כן כשהגעתי לכאן נלע"ד דהסוגיא דהכא הכריחו לרש"י לאלו הפירושי' מדפשיטא ליה לר"ח הכא דבת עיסה אסורה על שלרוב הפשיטות קאמר לכולהו תנאי דברייתא דהכא מודים דהאלמנה פסולה משום לתא דבתה ואי כפירוש התוס' אדרבא הבת נמי לא פסיקא איסורה כ"כ דהא מסקינן הכא דטעמא משום דספק ספיקא לקולא וא"כ בבת נמי איכא ספק ספיקא ואע"ג דהתוס' בכתובות כתבו לחלק דהבת אע"ג דהוי ס"ס ושריא אפ"ה משום מעלה דיוחסין החמירו משא"כ באלמנה דאיכא נמי חזקת היתר דידה לא עשו מעלה אף ביוחסין אלא דלפ"ז עיקר הטעם חסר מן הספר כיון דעיקר סוגייא דשמעתין בהכי רהטא דלהנך תנאי דברייתא דהכא אסרו אף באלמנה ולהנך תנאי דעליות שרו באלמנה ואסרו בבת א"כ לא הו"ל לאתויי הך מילתא דס"ס לקולא דשייך אף בבת אלא הו"ל למימר מ"ט משום דאית לה חזקת היתר בהדי ס"ס ועוד דאכתי אדרב חסדא קשה מנ"ל דהנך תנאי מחמירין כ"כ במעלה דיוחסין לפסול האלמנה משום מעלה דיוחסין דבתה ומייתי ראיה מדרשב"ג דאמר כל שאתה נושא בתו כו' ומי דמי כלל התם מדין תורה איירי דמאלמנה לכ"ג יליף לה משא"כ הכא דכולה מילתא משום מעלה דיוחסין לא שייך האי טעמא כלל ואי משום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון שלא לחלק בין האם לבת כשביאתה בעבירה א"כ יותר היה נראה להכשיר ג"כ את הבת משום חזקת כשרות דאמה וכדקי"ל נמי בשתוקי ובדוקי דמאן דמכשיר באמה מכשיר בבתה לכך הוכרח רש"י ז"ל לפרש בענין דלא הוי ס"ס אלא לגבי האלמנה ואע"ג דלאו ס"ס ממש היא מ"מ דמי לס"ס כיון שהבעל גופא הוא ספק השקול ואית ליה חזקת היתר אלא דאפ"ה החמירה תורה באיסור כהונה כדאיתא בפ' האשה רבה דילפינן מוקדשתו בע"כ דאף בספק כופין מ"מ באלמנתו דאית לה נמי חזקת היתר לנפשה שריא ודמי לס"ס משא"כ הבת ליכא אלא חדא ספיקא כמו האב עצמו א"כ מדאורייתא הוי ספק חללה והא דקאמר רב חסדא שפיר לכולהו תנאי דברייתא מודו באלמנת עיסה דאסורה דכיון דלרשב"ג תלה הכתוב לאיסור חילול דידה בחילול דזרעה היכא שכל זרעה פסול א"כ בספק חלל נמי יש לומר כן דהאלמנה אסורה כיון שע"י ביאתה פוסלת זרעה מדאורייי' כנ"ל נכון לשיטת רש"י ז"ל:

אמנם לשיטת רוב המפרשים הקדמונים והאחרונים דמפרשי אלמנת עיסה בשני ספיקות ממש שנתערב ספק חלל במשפחה א"כ לא מצאתי מקום ליישב לישנא דר"ח הכא אם לא ע"פ הסברא שכתבתי פ"ק דכתובות בסוגיא דאלמנת עיסה דלא שייך לחלק בין ספק א' לשני ספיקות אלא היכא שהספק א' מותר מן התורה כגון דאיכא חזקת היתר וא"כ אתי שפיר דכיון דלהבת לית לה חזקת היתר לא מהני בה ס"ס ומש"ה קאמר רב חסדא שפיר דלהנך תנאי דהכא אלמנת עיסה נמי אסורה משום לתא דבתה וכיון דבתה אסורה ולא מהני בה ספק ספיקא ממילא דאמה נמי אסורה וכדפרישית דעיקר החילול תלוי בזרעה וכל היכא דזרעה מתחללת היא נמי מתחללת כן נ"ל נכון:

שם פיסקא ודאן בודאן מותר אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר"א כי אמריתה קמיה דשמואל א"ל הלל שונה עשרה יוחסין כו' ופרש"י דברייתא היא. ולכאורה יש לתמוה א"כ מאי מהדר ליה שמואל לרב מהך ברייתא דהלל אטו הלל כיפי תלי ליה ומאי אולמא ממתניתין ולולי פירש"י נ"ל לפרש דהלל שונה היינו דשונה לשון המשנה דעשרה יוחסין בזה הלשון וכולן מותרין לבא זה בזה ולא כמו שנשנה במשנתינו וא"כ שפיר קאמר ליה שמואל לרב משום דלפי לשון משנתינו דקתני בהדיא ברישא דעשרה יוחסין דממזרי ושתוקי ואסופי ונתיני מותרין לבא זה בזה וא"כ קשיא לן סיפא דמתניתין דהכא דקתני כל הפסולין מותרין לבא זה בזה הא תו למה לי אע"כ דקתני לה משום פלוגתא דליהוין כסתם וא"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם וקס"ד דשמואל דהיינו טעמא דרב דפסיק כיחידאי והא מהדר ליה לרב הילל שונה בלשון אחר דברייתא דמתני' לא קתני אלא בהאי לישנא דוכולן מותרין לבא זה בזה והיינו כפירוש השני של התוס' דכל א' מותר במינו והא דאיצטריך נמי למיתני סיפא דכל הפסולין מותרין לבא זה בזה ולאו משנה יתירה היא דלא זו אף זו קתני א"כ תו לא הוי סתם וא"כ מחלוקת דהאי סיפא דרישא היא והו"ל מחלוקת דיחיד ורבים דהלכה כרבים כן נ"ל נכון לולי דרש"י ותוספות לא פירשו כן ועיין בתוספות רי"ד:

שם ורמי לרב אדרב כו' דאיתמר ארוסה שעיברה רב אמר הולד ממזר כו' ופרש"י רב אמר הולד ממזר ודאי דאמרינן מרובא דעלמא הוא והכל פסולין אצלה. ולכאורה יש לתמוה א"כ מאי מקשה לרב אדרב דאמר הלכה כר"א דהא בכה"ג דתלינן ברובא דעלמא ורוב פסולין אצלה א"כ הא קי"ל בכל דוכתא דאזלינן בתר רובא והו"ל וודאן בוודאן ור"א גופא מודה ולפ"ז היה נראה להכריח מלשון רש"י ז"ל לענין פסול ממזרות לא משווינן רוב כודאי ולא מיקרי ודאי אלא בענין שאין בו ספק כלל וכדפרישית

לעיל דף ע"ב בהא דאמר רבא דבר תורה שתוקי כשר ע"ש אלא דאכתי משום הא לא איריא דמצינן למימר דאליבא דרבי אליעזר דמחמיר משום מעלה ליוחסין לעולם אין להתיר אף בדאיכא למיתלי ברוב דהא קי"ל דליוחסין לכתחלה לא מהני אחד רובא כדאיתא סוף פ"ק דכתובות והיינו נמי משום מעלה ליוחסין והכי מוכח להדיא ממאי דאמרינן לקמן דאיכא למ"ד לטעמא דר"א בכותים היינו משום דעבד ושפחה נתערבו בהן אע"ג דרובם כשירים אפ"ה לא סמכינן למימר כל דפריש מרובא פריש משא"כ לעיל לענין דבר תורה אפשר דהיכא דאיכא רוב הוי כודאי ועי"ל דמה שכתב רש"י ז"ל דהוי ודאי משום דאיכא למיתלי ברוב פסולין' לאו דוקא דהא בלא"ה איכא למימר דילמא אזלא איהי לגבי האחרים והו"ל קבוע כמחצה על מחצה וכ"ש דאיכא סברא טפי למיתלי באחרים אלא עיקר כוונת רש"י דהא דמחמרינן למימר הולד ממזר לשוייה כוודאי אף על גב דאיכא למיתלי באחרים אפילו הכי איכא למיתלי נמי ברוב דעלמא שהן פסולין כן נ"ל ומה שכתב רש"י ז"ל דאמרי' מרובא דעלמא והכל פסולין אצלה והוי ממזר דאי אע"ג דרובא דעלמא עכו"ם נינהו וקי"ל עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ורב ושמואל בגופייהו ס"ל הכי בפרק החולץ אלא דאפשר דהכא איירי בעיר דלא שכיחי בה עכו"ם או שיש לישראל שכונה נבלה דאזלינן בתר רוב שכונה כמבואר בפוסקים:

תוספות בד"ה כותי לא ישא כותית וא"ת היאך מסופק מ"ט כו' וכותית מן הספיקות כדתנן במתני' כו' עכ"ל. לכאורה נראה בכוונת התוספות דלא ניחא להו לפרש קושית המקשה מ"ט דהא גופא קשיא ליה מאי חשש ממזרות שייך כאן דא"כ הו"ל לאקשויי הכי אגופא דמתניתין ולא אברייתא אלא דא"א לפרש כן דא"כ לא הוו מתרצין התוס' כלום לתירוצם נמי אגופא דמתניתין הו"מ למיפרך אמאי קתני פסול ספק כותית כלל דהא גר מותר בממזרת וא"כ השתוקי ואסופי גופא מותרין בכותית אע"כ דהתוספות לא נחתו להאי דיוקא דודאי אין ה"נ למקשה אמתניתין ואברייתא אלא לעיקר קושיית התוספות דכיון דקתני במתני' כותי בהדי הנך דאית בהו ספק ממזרות א"כ מאי קשיא ליה מ"ט דבפשיטות מצינן לאשכוחי בכותים ספק ממזרות אי משום דאין בקיאין בטיב גיטין כדשמעינן לר' אלעזר בעלמא גבי מנת כותים ובמשנה דגיטין דסתם כותים לא בקיאי בדיני גיטין אי נמי לכותי חבר וא"כ פשיטא דאיכא למיחש בהו לספק ממזרות או משום דלא דייקי ומנסבי לספק ממזירין ובאמת דבלא"ה ממקומו מוכרע דהמקשה גופא אסיק אדעתיה בפשיטות דשייך בהו ספק ממזרות דאל"ה מאי משני רב יוסף עשאוהו כגר לאחר עשרה דורות והיא גופא תיקשי אמאי עשאוהו כיון דלית ביה חשש פסול ממזרות אע"כ דהא לא מספקא בתלמודא כלל דשייך בהו ספק ממזרות אלא דקשיא ליה לגר מותר בממזרת והאי משני רב יוסף שפיר ולפ"ז נ"ל ג"כ דהא דמסיק הש"ס אלא כי אתא רב דימי אמר ר"א ס"ל כר' ישמעאל וס"ל כר"ע לאו אקושייא דהכא משני לה רב דימי דאדרבה בפשיטות טפי הו"מ לשנויי כסברת המקשה דכותים גירי אמת הן אלא לפי שנתערבו בהם ישראלים גמורים מש"ה חשיב להו במתני' בהדי ספיקות ממזרים דשמא ישראל ישא ספק ממזרת ומה"ט נמי כותי לא ישא כותית דשמא חד מינייהו ישראל גמור וכמו שכתבו התוספות בסמוך בד"ה ורבי ישמעאל דבלא"ה זה עיקר התירוץ של רב דימי א"כ כל זה האריכות של רב דימי הוא ללא צורך אע"כ דרב דימי שמעתא בעלמא קאמר דלא משמע ליה לפרש בענין אחר שיהא בכותים חשש ספק ממזרות אלא משום חשש גירי אריות אלא דמ"מ ממילא שמעינן מדרב דימי שנשאו נשים ישראליות א"כ מסתמא הוו נמי איפכא וא"כ ממילא רווחא שמעתא אף כסברת המקשה משום חשש ממזרות בגופן אף אם גירי אמת הן אלא לפי שנתערבו בישראלים חיישינן לישראל ישא ממזרת כל זה פשוט ומוכרח לפי שיטת התוספות:

אלא לפ"ז קשה באמת אקושיית המקשה מאי קשיא ליה אברייתא טפי ממתניתין והא לרב דימי נמי קשיא טובא אמאי קאמר הש"ס אלא כיון דבלא"ה אדרבא אם נאמר לכותים גירי אמת הן כ"ש דא"ש טפי ולא הו"ל לאתויי כלל אלא עיקר קרא שנתערבו בהם כהנים כשירים או פסולין הרי שנתערבו בהם ישראלים ואין לפרש דהמקשה גופא אסיק אדעתא דאמתניתין לק"מ משום דאיכא למימר לגירי אריות הן ונשאו נשים ישראליות דהו"ל חשש ממזרות ומש"ה קתני לישראלים גמורין אסורין בהם ואפילו ממזרים ושתוקי ואסופי אסורין בהם אלא דאפ"ה קשיא ליה אברייתא אמאי כותי לא ישא כותית למאי חשש איכא הכא כמו שהקשו התוספות בסמוך והאי מסיק משמיה דרב דימי דודאי איכא למיחש דמסתמא כי היכי דנטמעו בהם נשים ישראלית כמו כן נטמעו בהם בני ישראל כדמסקו התוספות בסמוך בשם ר"י אלא דלפ"ז כ"ש דקשה יותר לעיקר התירוץ חסר בדרב דימי ויש ליישב בדוחק. מיהו לולי לדברי התוספות היה נ"ל לפרש בפשיטות לפי סתימת לשון הגמרא ולשון רש"י ז"ל דהמקשה לא אסיק אדעתיה חשש ממזרות אלא קס"ל דהא דחשיב במתניתין כותים בהדי ספיקות היינו ספק גירים גמורים ישראלים נינהו או ספק גירי אריות ועכו"ם נינהו ומש"ה לא קשיא ליה אמתניתין אלא אברייתא דקתני דכותי לא ישא כותית ואמאי מ"מ ליסתרו דאי גרים גמורים נינהו כולהו כי הדדי נינהו וה"ה איפכא והאי משני רב יוסף דעשאוהו כגר לאחר עשרה דורות לאסור בממזרת לפי שנתיישן הדבר ואתי למימר ישראל נושא ממזרת וא"כ ה"נ איכא למיחש בכה"ג דלאחר שנתיישנו בין ישראלים אתו למיטעי ולומר דישראל נושא כותית והאי מקשה אביי שפיר מי דמי דהא אידי ואידי כי הדדי נינהו ולבתר הכי מסיק ר' דימי דר"א ס"ל כר' ישמעאל וס"ל כר"ע והיינו חששא דשמא גר ישא ממזרת וס"ל נמי דגר אסור בממזרת וכמו שאבאר עוד בסמוך ולקמן בסוף הסוגיא כן נ"ל ברור משיטת לשון רש"י ז"ל ודוק היטב:

בא"ד ונראה להר"מ דה"פ כו' מ"מ גר מותר בממזרת ועיין במהרש"א שכתב דהא דפשיטא להמקשה דס"ל לר"א גר מותר בממזרת היינו משום דלא אשכחן מאן דאוסר גר בממזרת אלא ר' יהודה ולענ"ד אין זה ביאור מספיק דאכתי מנין למימר בפשיטות דס"ל לר"א כר' יהודה ממה שנאמר דס"ל כר' ישמעאל וס"ל כר"ע דלא אשכחן נמי שום תנא דס"ל כר"ע:

אמנם לענ"ד נראה בכוונת התוספות דכיון דמסקינן לעיל בפירושא דמתני' כאוקימתא דרבא דהא דר' יהודה אוסר אין לו שום ענין ושייכות במתניתין אלא דמפרשינן לה בדוחק דה"ק אע"פ שר' יהודה אוסר גר בממזרת אפ"ה מודה דכל האסורין לבא בקהל מותרין זה בזה והיינו גר עמוני ומואבי בממזרת וא"כ אי ס"ל דטעמא דר"א בכותים דמתניתין היינו נמי משום דגר אסור בממזרת א"כ בחנם קתני במתניתין לגמרי מילתא דר יהודה אוסר דמילת' דר"א שפיר שמעינן לכולה מילתא דס"ל ולאו בוולדן מותר וארישא קאי דהיינו גר עמוני ומואבי בממזרת אפ"ה בעמוני ומואבי מודה אע"כ דר"א לאו מטעם גר בממזרת אוסר ומקשה שפיר כנ"ל נכון בעזה"י ועיין עוד בסוף הסוגיא:

דף עה:

בד"ה ר"א אומר כותי כו' ס"ל כר' ישמעאל וכו' לא איתפרש היכא כו' עכ"ל. אמנם כן לענ"ד אחר בינותי בספרים יגעתי ומצאתי שלדברי ר' ישמעאל בזה ממקומו מוכרע והיינו ממאי דקאמר ר' יוחנן בסמוך משמיה דעכו"ם ועבד שבאו על כהנת לוייה וישראלית פסלוה וביבמות פ' אלמנה לכ"ג דף ס"ח מייתי הש"ס ברייתא דבן תשעה ויום אחד גר עמוני ומואבי כותי ונתין חלל וממזר פסלוה והיינו כר' ישמעאל כדאיתא שם להדיא בפרש"י בד"ה כותי ונתין ושם ע"ב בד"ה אי הכי ע"ש דהא דקתני התם עכו"ם היינו כותי וא"כ ע"כ ס"ל לכותים גירי אריות הן ונהי דבתוספות שם בד"ה עכו"ם ועבד מקשה ר"י דכל היכא דקתני כותי לאו בתורת כותי מייתי לה אלא לפסולא בעלמא כי האי דתנן אלו הן הספיקות שתוקי ואסופי וכותי. אמנם למאי דפרישית אדרבא פרש"י דהתם מוכרח דכותי בתורת עכו"ם מייתי לה דאי מטעם חשש ממזרות לא הו"ל למיתני התם בהדי הנך דפסלי בביאתן מתרומה ומכהונה מלאורייתא ולענין ספק ממזרות הא קי"ל דממזר ספק יבא ולא מיתסר אלא מדרבנן משום מעלה ליוחסין בעלמא אע"כ דהתם מתורת עכו"ם נקיט לה והיינו ע"כ כרבי ישמעאל מיתוקמא דאמר נמי התם ומייתינן לה בשמעתין לביאת עכו"ם פסולה מלאורייתא וא"כ ע"כ ס"ל לר' ישמעאל לגירי אריות הן כנ"ל נכון בעוה"י ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם גמרא ור' ישמעאל ס"ל כר"ע דאמר עכו"ם ועבד כו' וקשיא לי טובא מאי הוצרך רב דימי לכך דס"ל כר"ע הא רב דימי גופא מסיק בס"פ אלמנה לכ"ג דאפילו רבנן מודו בעכו"ם ועבד דהולד ממזר וה"נ א"ר יוחנן התם ע"ש ולענ"ד נראה ליישב דבלא"ה הא דמסיק רב דימי דר"א ס"ל כר"י ור"י ס"ל כר"ע לשון מיותר הוא ולא אשכחן לשון כזה בש"ס דבפשיטות מצי למימר דר"א ס"ל כר"י וס"ל דר"א נמי כר"ע דבכה"ג אמרינן בכמה דוכתי בלשון הש"ס אע"כ דרב דימי לקושטא דמילתא הוה שמיעא ליה דרבי ישמעאל ס"ל כר"ע ולענ"ד נראה עוד דכולה מילתא דרב דימי סמיך אברייתא דסנהדרין פרק ד' מיתות דף נ"א דקתני התם אין לי אלא ניסת לכהן ניסת לכותי חלל וממזר ונתין מנין כו' ואיכא מאן דמוקי להך ברייתא התם כרבי ישמעאל ע"ש ובע"כ דלכ"ע נמי מיתוקמא כר"א מדאמרינן התם יכול אפילו פנוייה ומוקי לה כר"א דאמר פנוי הבא על הפנוייה עשאה זונה ואמרינן בעלמא דלא אשכחן שום תנא דאמר פנוי הבא על הפנוייה עשאה זונה אלא רבי אלעזר ובע"כ נמי דהך ברייתא דסנהדרין לא מיתוקמא אלא כר"ע דדריש ווי"ן כמו שפרש"י שם להדיא א"כ לפ"ז ע"כ דר"א ור"י ור"ע ס"ל כהדדי ולפי מאי דפרישית בסמוך דר' ישמעאל ע"כ ס"ל לכותים גירי אריות הן מברייתא דפרק אלמנה לכ"ג א"כ ממילא דר"א דסנהדרין דס"ל כר"י ור"ע נמי הכי ס"ל ומהכא דייק רב דימי למילתא ומתוך מה שכתבתי נתבאר למה שכתבו התוספות בספ"ק דיבמות דף ט"ז ע"ב בד"ה אמוראי נינהו דמסוגיא דהכא מוכח דאיכא למ"ד דהוי ממזר מכותי ועבד אלא מאן דס"ל כר"ע דאין קידושין תופסין בחי"ל ולא כסוגייא דס"פ אלמנה לכ"ג ולמאי דפרישית אין הכרע מסוגיא דהכא דהא אכתי תקשי לרב דימי אדרב דימי גופא אע"כ כדפרישית. ואכתי איכא לברורי היאך אפשר לומר דברייתא דסנהדרין פרק ד' מיתות מיתוקמא כרבי ישמעאל וכר"א ור"ע וס"ל לכותים גירי אריות הן דא"כ היאך קתני התם ניסת לכותי מנין ות"ל דאין קידושין ונשואין תופסין לו בה וכמו שהרגיש שם רש"י ז"ל בזה והוכרח לתרץ דאף למ"ד אין קידושין תופסין בחייבי לאוין היינו בלאוין דשאר לוקא וא"כ אי ס"ל לכותים גירי אריות הן הא ודאי לכ"ע אין קידושין תופסין אע"כ לכותים לאו משום לחשש נכרים איירי אלא משום חשש ממזרות והדרא קושיא לדוכתא:

אלא דהשתא אמינא מילתא לשוייה בכולה לפי מה שכבר הקשיתי מאי דוחקא דרב דימי לאוקמי בכל הני אוקימתי ותיפוק ליה לאליבא דר"א לקיימי' הכא שמעינן ליה בפשיטות לכותים אין בקיאין בדקדוקי מצות וא"כ מילתא דפשיטא דאשכחן בהו חשש ממזרים ומש"ה כותי לא ישא כותית אע"כ לעיקר מילתא דרב דימי בעלמא איתמר והיינו לאסוגיי' דסנהדרין נמי קאי דאיירי אליבא דר' אלעזר כדפרישית והתם לא מיתוקמא מחשש ספק ממזרות דא"כ למאי קתני ניסת לכותי מניין והיינו משום דמחוללת ועומדת היא כדמסקינן התם ואילו משום חשש ספק ממזר אינה מחוללת ועומדת דהא קי"ל ספק ממזר שרי מלאורייתא אלא דר"א מחמיר משום מעלה ליוחסין בעלמא וא"כ אין זו מחוללת ועומדת ומשום חשש נכרי נמי ליכא לאוקמי דא"כ לא שייך למיתני ניסת לכותי דהא אין קידושין ונשואין תופסין בה אע"כ להני תרי טעמי צריכי אהדדי והיינו לפי מה שכתוב בחידושי הריטב"א ז"ל בשם גדולי הקדמונים דהא דאמרי' כותים גירי אריות הן היינו כותים הראשונים שנתגיירו בבירור לשם אישות מה שאין כן בבניהם לא שייך לומר גירי אריות דמסתמא נתגיירו בלב שלם דאטו מי לא טבלו לקריין ולנידתן כמו שהארכתי בזה במקום אחר לדקדק על לשון הריטב"א ז"ל בזה וא"כ האידנא לא נפקא לן מידי בכותים הראשונים אי גירי אריות היו או גרים ממש אי לאו משום דמאן דס"ל הראשונים גירי אריות היו וא"כ משנשאו ישראלית נעשו בניהם ממזרים וכמו שאבאר עוד בזה בלשון התוס' בסמוך והשתא אתי שפיר ברייתא דסנהדרין כיון דבלא"ה לא נקיט התם ניסת לכותי אלא אגב גררא דאינך א"כ איירי שפיר באותן הכותים שנולדו בודאי מבנות ישראל דהו"ל ממזרין ודאין והא גופא קמל"ן עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר משא"כ אי הוי טעמא דר"א לפי שאין יודעין בטיב גיטין וקידושין לא שייך לומר כן נמצא לפ"ז כל דברי ר' דימי עולין בקנה א' כפתור ופרח בעזה"י ובסמוך בלשון התוספות אבאר עוד בזה בענין יותר נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה ור' ישמעאל ס"ל כר"ע כו' וצריך פירוש לפירושו מהו האיסור כו' עד ומיהו קשה לפ"ה דמשמע כו' ולפירושו אם מקבלין עליהם גירות כו' עכ"ל. כל דבריהם בזה נמשך לפירושם בדיבור הקודם דפשיטא להו טובא לר"א גר מותר בממזרת וא"כ לפמ"ש לשיטת רש"י ס"ל לר"א גר אסור בממזרת אין מקום לקושייתם:

אמנם בלא"ה נ"ל דאף לפי שיטתם לא קשה מידי בהא דקפסיק ותני כותי לא ישא כותית ולית להו תקנתא ע"י שיתגיירו מחדש דהא ליתא דכיון שנתערבו בהם ממזרים הרבה בכותים שוב אין מקבלין אותן כדאיתא בספ"ק דיבמות גבי מקבלין גרים מתדמור דדייק הש"ס התם דע"כ כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ומש"ה קפסיק ותני אפי' מתדמור משא"כ למ"ד הולד ממזר אין מקבלין גרים מתדמור וא"כ ה"נ לכוותיה לגמרי דכיון דהכותים גירי אריות היו ונשאו מבנות ישראל דהו"ל כממזרים שוב אין מקבלין אותם כלל שלא יתערבו בישראלים וע"ש בתוס' ספ"ק דיבמות ותראה שדברי נכונים בזה ולדעתי צ"ע גדול ליישב סברת התוס' כאן דקשיא להו שיתגיירו ועוד דכיון שאין לכותים תקנה לישא שום אשה אלא ע"י גירות א"כ מאן יימר דהנהו נמי בלב שלם מתגיירין וה"ל גרים שלא לשם שמים ומנהג אבותיהם בידיהם וצ"ע בעיקר דבריהם בהא דולד כשר אי הוי כישראל או ככותי שהאריך בהם מהרש"א ז"ל ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו שלדבריו דחוקין אלא דקושטא דמילתא לא ברירא להו להתוס' הך מילתא ובקושייתם הוי משמע להו בפשיטות דהולד כשר לגמרי ודינו כישראל ובתירוצם ע"כ רוצין לומר מסוגייא דהכא שדינן כעובד כוכבים על שיתגייר ועיין מה שכתבתי בזה בס"פ האומר דרש"י ז"ל נמי לא כתב שם שצריך להתגייר אלא לעיקר פירושו שם אליבא דרבינא כמו שהארכתי שם ע"ש ודוק היטב:

בד"ה השתא ממזר הוי מיפסיל בביאתו מיבעיא. וא"ת תיקשי לר' יוחנן אדר"י על סוף הדיבור. ובירושלמי ס"פ אלמנה לכ"ג מקשה באמת לרבי יוחנן אדר' יוחנן מהא מילתא גופא דשמעתין ומשני להדיא הא דידיה הא דרבי' ולכך לא רציתי להאריך בזה מיהו במה שכתבו התוס' בשם רבינו שמשון

מקוני לאו הא בהא תליא יש לי לדקדק הא ודאי הא בהא תליא לפי מאי דאמרינן לעיל בגמרא בעמוד הקודם בפלוגתא דרבנן ור' יוסי ורשב"ג דקחשיב כל הנך בברייתא שאם בא עליה א' מהפסולים פסלוה היינו כל הנך דברייתא דאלמנה לכ"ג וקאמר ר' יוסי כל שזרעו פסול ורשב"ג קאמר כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו ומסקינן לעיל מאן מיקל מכולהו רשב"ג וקאמר דכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו וא"כ לפ"ז משמע להדיא דלכ"ע כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו וכמו שפירש"י לעיל דשני חילולין במשמע וכדפרישית לעיל וא"כ כיון דלענין איסור חללים גרידא אמרינן דכל שאינו נושא בתו אינו נושא אלמנתו כ"ש דהיכא דבתו אסורה משום איסור ממזרות כ"ש דאלמנתו אסורה וא"כ מקשה הכא שפיר השתא ממזר הוי מיפסיל בביאתו מיבעיא ומה שהביא מסוגיא דפרק אלמנה נמי יש ליישב לפ"ז ואין להאריך כאן יותר בסוגייא דהתם ולענ"ד שלדברי רבינו שמשון מקוני בזה צריכין עיון ודו"ק:

גמרא אלא כי אתא רבין אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כו' שלשה מחלוקות בדבר ר' ישמעאל סובר כו' ור"ע סובר כו'. לכאורה אין לכל זה הכרח מחמת שקלא וטריא דשמעתין אלא דהכי גמירא להו לר"י ודבי חנינא וריב"ל לג' מחלוקות בדבר וכדמשמע לעיל מלשון רש"י בד"ה ר' אלעזר וכ"כ הריטב"א ז"ל בחידושיו:

אמנם לענ"ד לפי מאי דפרישית לעיל יש לי לומר דאשקלא וטריא דלעיל קאי דממילא שמעינן דכולהו פלוגתי לג' מחלוקות בדבר וה"ק ר' ישמעאל ור"ע ור"א דכל אחד מינייהו איירי בדין איסור הכותים וכל חד טעמא לנפשיה קאמר דלפמ"ש לעיל במילתא דר' דימי היינו כמ"ד בסנהדרין בפרק ד' מיתות דברייתא דהתם מיתוקמא כר' ישמעאל משא"כ הנך אמוראי דהכא סברי כמסקנא דפרק ד' מיתות דמסיק רבא גופא דמיתוקמא כרבנן דר"י והיינו כר"ע כדמשמע התם מפירש"י ותוס' וא"כ שפיר קאמרי הכא לג' מחלוקות בדבר דר' ישמעאל ע"כ ס"ל גירי אריות הן והיינו כדשמעי' ליה בברייתא דפרק אלמנה לכ"ג דקתני כותי ומיתוקמא כר"י וע"כ לאו משום חשש ממזרים כדפרישית דהא ספק ממזר שרי מדאורייתא אע"כ דמשום גיורת נקיט ליה דגירי אריות הן ופסולייהו ע"כ משום דכהנים פסולין נטמעו בהם והו"ל ממזרין ומש"ה לא מהני בהו גירות כדפרישית ור"ע דאיירי נמי בכותים בפרק ד' מיתות דקתני ניסת לכותי א"א לומר דאיירי מספק עכו"ם דא"כ היאך קתני ניסת לכותי הא אין קידושין תופסין בהם אע"כ ס"ל דגירי אמת הן ולא מיפסלו אלא משום חשש ממזרות והיינו באותן שהיו ממזירין ודאין שבאו מאותן הכותים שהיו מייבמין ארוסות ופטרו הנשואות כדאשכחן נמי כה"ג ביבמות פ"ק שהיו שני משפחות בירושלים ע"ש וא"כ אפשר דבכותים נמי הוי משפחות ידועות בכך דודאי איכא נמי כותים דאחזקו כמבואר אצלינו בגיטין באריכות והא דנקיט התם ניסת לכותי היינו לאשמעינן הא מילתא גופא דיש ממזר מחייבי לאוין כדפרישית ולרבי ישמעאל ליכא למימר הכי דהא ע"כ ס"ל קידושין תופסין בחייבי לאוין דדריש ביבמות כי תהיה לאיש זר לענין קידושין ומש"ה מצריך קרא לכותי ועבד משא"כ ר' אלעזר דשמעתין דאמר כותי לא ישא כותית וקחשיב להו נמי במתניתין בהדי ספק ממזרות כמ"ש התוס' בד"ה ור"א א"כ ליכא למימר דס"ל כר"י דגירי אריות הן דא"כ אין זה ענין לספק ממזרות אלא ספק אם כותי עכו"ם נושא כותית ישראלית מהכהנים שנתערבו וליכא למימר נמי דסבירא ליה כר"ע דהא ע"כ לר"א אין ממזר מחייבי לאוין שמעינן ליה בשמעתין אע"כ דטעמא דר"א לטעמא דאין בקיאין בטיב גיטין וקידושין כדשמעינן ליה להדיא במתנת כותי הרי לפנינו דע"כ שלשה מחלוקות בדבר ר"י ור"ע ור"א כן נ"ל נכון בעזה"י ודוק היטב:

דף עו.

רב נחמן אמר רבה בר אבוה ממזר מאחותו וממזר מא"א נתערבו בהן כו' וכתב מהרש"א ז"ל להך אוקימתא נמי צריך לומר שישראלים נטמעו בהן ולפ"ז יש לדקדק א"כ מאי דוחקא דר"נ לאוקמא בהכי דהא בלא"ה קושטא למילתא ר' אלעזר אית ליה לכותים אין בקיאין בדקדוקי מצות וה"ה לגיטין וקידושין אע"ג דאיכא למימר מעשה שהיה כך היה כדמסיק הש"ס אפ"ה מעיקרא מאי סבר:

אמנם למאי דפרישית לעיל אין צורך לזה דבפשיטות מצינן למימר דהנך אמוראי דלעיל דאמרי ג' מחלוקות בדבר ודאי ס"ל דישראלים נתערבו בהן דלהאי קרא דכהני במות קיימי ולשיטתם ע"כ דפסולא משום ישראלים דאל"כ גר מותר בממזרת כדפרישית ממאי דקתני במתניתין ר' יהודה אוסר ואי ס"ל דר"א גופא נמי ס"ל גר אסור בממזרת אין צורך כלל למילתא דר' יהודה במתני' משא"כ רב נחמן אמר רבה בר אבוה לשיטתו דר' יהודה אוסר אממזר מאחותו וממזר מאשת איש קאי כדמפרש לה להדיא בדף הקודם וא"כ לעולם שפיר ס"ל לר"א דגר אסור בממזרת ואין צורך לומר דישראלים נתערבו בהן. ועוד נ"ל דר' נחמן אמר רבה בר אבוה לאו אכותי לא ישא כותית קאי אלא אעיקר פסולא דישראל בכותים קאי ובלא"ה נ"ל לפרש כן דאל"כ תיקשי אכתי אמאי כותי לא ישא כותית דהא קי"ל ספק ממזר יבא והכא אפילו ספק ליכא כיון דלא נתערבו אלא שני ממזרים בכל הכותים א"כ בכל חד מינייהו כל דפריש מרובא פריש ואפי' בישראל לא אסרו כה"ג אלא לכתחלה למשום מעלה ליוחסין לא סגי בחד רובא וא"כ בכותי וכותית לכאורה לא שייך מעלה ליוחסין כיון דבלא"ה אסרום לבא בקהל ישראלים סגי בהכי. ועוד דכיון דאסרינן להו לגמרי שאפילו מהם ובהם לא ישאו אין לך ליעבד גדול מזה שלא ישאו נשים כלל וכולי האי לא שייך להחמיר משום מעלה ליוחסין. אע"כ דלקושטא דמילתא ר' נחמן אמר רבה בר אבוה לא קאי אלא לענין עיקר איסורא דישראל בכותים והיינו אף למאן דלית ליה הא דר"א דכותים אין בקיאים בדקדוקי מצות ואפ"ה אסורין משום תערובת ממזירין אבל בהא דקאמר ר"א כותי לא ישא כותית מודה ר' נחמן דהיינו לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות והשתא לפ"ז לכ"ע מעשה שהיה כך היה וכולהו טעמי צריכי דהדדי ולרבא נמי איכא למימר דאע"ג דמודה לרב נחמן דממזרים נתערבו בהן אפ"ה ס"ל דגר מותר בממזרת ומש"ה איצטריך לאסוקי טעמא נמי משום דעבד ושפחה נתערבו בהן כנ"ל נכון ודו"ק היטב ותו לא מידי:

משנה הנושא אשה כהנת צריך לבדוק כו' מסתימת לשון רש"י ז"ל נראה ג"כ דאיירי בכהן הנושא כמו שכתבו התוספות ואף לפי מה שאפרש בסמוך בכוונת רש"י ז"ל דהבדיקה משום חשש ממזרות ופסולי קהל שייך אף בישראל אפ"ה לא בעו בדיקה אלא בכהנים לא מיבעיא בלא קרא עליו ערעור אלא אפילו למאן דמוקי לה בקרא עליו ערעור אפ"ה כיון דמדאורייתא ספק ממזר יבא בקהל וה"ה לכל ספיקי קהל כדפרי' לעיל בשמעתיה דחמשה קהלי כתיבי ומכ"ש הכא דאף שיצא ערעור ונתערב ממזר במשפחה אפ"ה בכל חד מינייהו איכא למימר כל דפריש מרובא פריש אלא למשום מעלה ליוחסין הצריכו בדיקה וא"כ בפשיטות מצינן למימר דלא עבדו האי מעלה אלא בכהנים והא דמפרש רש"י ז"ל בסמוך בד"ה לויה וישראלית דאיירי בכהן שבא לכונסה ולא מפרש הכי ברישא דמתניתין היינו משום דברישא לא הוצרך לפרש כן דסתמא דמילתא איירי בכהן כדמשמע בכמה דוכתי שעשו כמה מעלות ליוחסין בכהנים טפי כדאמרינן בעלמא שהכהנים שומעין לרחק ולא לקרב ולפ"ז כיון דברישא שייך נמי בדיקה משום חללות שפיר מיפרשא בכהן הנושא משא"כ בסיפא דלויה וישראלית דלא שייך פסול חללות כמ"ש התוספות אלא חשש פסולי קהל א"כ סד"א דאיירי אף בישראל הנושא מש"ה הוצרך רש"י ז"ל לפרש דאפ"ה לא איירי אלא בכהן כן נ"ל בכוונת רש"י. אבל הרמב"ן ז"ל בספר מלחמות ה' מפרש לסיפא בלויי' וישראלים ממש לפי גירסתו בלשון המשנה לוים וישראלים ע"ש בחידושי הר"ן והריטב"א ז"ל ועיין ג"כ בס' חכמת שלמה וכן נ"ל מלשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ובחיבורו בפ"י מהל' איסורי ביאה ע"ש:

תוספות בד"ה הנושא אשה כהנת כו' אבל אין לפרש דמיירי בישראל כו' ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה עיין בזה במהרש"ל ומהרש"א ז"ל. וכבר עלה בלבי לפרש לשון התוספות נמי בפשיטות דאיירי בבנה ממש שאם היה הדין דבן חללה הניסת לישראל הוי חלל א"כ לא היה כשר לכתחילה לישא כהנת שהרי עושה אותה חללה בביאתו דחלל שבא על הכהנת פסלה ואע"ג דקי"ל לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין היינו שאין איסור בנשואין עצמן אבל מ"מ לכתחילה לא מיקרי חלל כשר לכהנת כדאמרינן להדיא נבעלה לפסול לה כגון ממזר וכן בחלל שבא על הכהנת לויה וישראלית פסלוה אלא לפי שבן החללה כשר לגמרי ולא הוי חלל לבני ישראל מקוה טהרה לחללות מש"ה כתבו התוספות דאין לפרש כן כנ"ל לפרש לשון התוס' ודו"ק:

בד"ה צריך שיבדוק כו' פירש בקונטרס כו' ולא נהירא מדפריך בגמר' כו' הא הוזהרו מיהא לינשא לממזרים כו' עכ"ל. ואע"ג דרש"י ז"ל נזהר מזה וכתב בד"ה לא הוזהרו כשירים לינשא לפסולין כגון חללים גירים חרורים וכיון דלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין רבנן נמי לא עבדי מעלה וכוונתו בזה מבואר' כיון דאשכחן מיהא בפסול חללות שהחמירה התורה בנושאי זכרים כשרים טפי מבנקיבות כשירות לענין איסור פסולי כהונה מש"ה הקילו בהו רבנן נמי אף בפסולי קהל להקל בנקיבות טפי מבזכרים לענין בדיקה כיון דלא הוי אלא משום מעלה בעלמא כדפרישית במתניתין אלא דהתוספות לא ניחא להו בהכי דא"כ עיקר התירוץ חסר מהספר וכיון דאמרינן בגמרא בהדיא מסייע ליה לרב דאמר לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין משמע להו דאיירי בהאי עניינא גופא דאיירי רב והיינו בפסולי כהונה דוקא ומש"ה הוסיפו התוספות מסברא דנפשייהו ביאור יותר מספיק בענין דאפשר לכוונת רש"י ז"ל נמי יש לפרש כן והוצרכתי לזה לאפוקי מדברי בעל תוספות י"ט ז"ל במשנתינו שכתב בלי ספק שהתוספות כאן לא היה כתוב בספריהם זה הדיבור שכתב רש"י בד"ה לא הוזהרו ולמאי דפרישית נתבאר שאין צורך לזה דאף על גב שהיה לפניהם לשון רש"י ז"ל אפ"ה קשיא להו שפיר כדפרישית ולענ"ד שזה ברור ג"כ בכוונת הרב המגיד ז"ל בכוונת רש"י והרמב"ם ז"ל ובחנם השיג עליו בעל התוספות י"ט ז"ל בזה ודו"ק:

דף עו:

א"ר יהודה אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות. עיין מה שכתבתי לעיל דף ע"א ע"ב בהא דרב יהודה גופא לא מנסיב איתתא לבריה ואמר מי ידענא מהיכא אנסיב אף על גב דס"ל הכא לחכמים כל המשפחות בחזקת כשרות עומדות והתם נמי קאמר משמיה דשמואל זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כל הארצות בחזקת כשרות עומדות אלא דאפ"ה מחמיר על עצמו היה כדפרישית שם ועי"ל דהא דקאמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ היינו זו וסבירא ליה כיון דסתם משנה כרבי מאיר וכה"ג אשכחן להדיא בפר' אלמנה לכ"ג דף ס"ז דאיכא דוכתא דקאמר זו וס"ל ע"ש. ובזה יש ליישב לשון הטור אה"ע סימן ב' שנתן טעם לדברי הפוסקים כסתם משנה דידן עיין שם. וכיוצא בזה כתב לתרץ בעל דרישה ופרישה והביא ראייה מפ' מצות חליצה דאיכא זו וס"ל אלא דהב"ח בקונטרס אחרון שם כתב דמפ' מצות חליצה אין ראייה אבל זו הראייה שכתבתי מפרק אלמנה לכ"ג לענ"ד ראייה אלימתא היא ואין להאריך כאן:

תוספות בד"ה אין בודקין כו' וא"ת אמאי לא קתני אין בודקין מסטרות כו' וא"ת ניתני נמי אין בודקין מנשיאות כפים ותרומה וכו'. עיין בלשון התוספות פרק האשה שנתארמלה מה שכתבו בזה מיהו לולי דבריהם היה באפשר לומר דהא דאמרינן התם בכל הנך דמעלין ליוחסין היינו היכא דלא קרא עליו ערעור דוקא וכמ"ד דאפ"ה בעי בדיקה או אף למ"ד כל המשפחות בחזקת כשרות הן נמי איכא לאוקמא כגון שאין אנו יודעין בו כלל מאיזה משפחה הוא וכשיטת כמה פוסקים דס"ל הכי עיין בטא"ע ובש"ע סימן ב' משא"כ הכא במשנתינו דאיירי בקרא עליו ערעור איכא למימר דלא מהני להעלותו מנשיאת כפים ומתרומה אלא דבר ברור בעינן ולכאורה סברא נכונה היא ואף למאן דלא מתני הא דקרא עליו ערעור אפ"ה מודה למתניתין מילתא דפסיקא נקיט דהך בדיקה דד' אמהות ודאי מהני אף בקרא עליו ערעור ועיין בזה בב"ח ובבית שמואל. אלא דהתוספות לשיטתיהו שכתבו בפ' האשה שנתארמלה לחד פירושא לסוגייא דהתם נמי איירי בקרא עליו ערעור וא"כ משמע דבכל ענין מעלין מנשיאת כפים ליוחסין ע"ש ולדעתי עדיין צריך עיון:

בא"ד אף ע"ג דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחילה לא עבדי כ"א כשרים ומיוחסין עכ"ל. ולכאורה יש להקשות מהא דקתני בזבחים ר"פ כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשירה שהשחיטה כשירה בזרים בנשים ובעבדים ומקשה הש"ס דיעבד אין לכתחלה לא ורמינהו כו' ומסיק התם ה"ה דאפילו לכתחלה כו' עיין שם אלא דלא קשה מידי דהא דאמרינן התם דכשירין אף לכתחלה היינו מדין תורה ודאי כשירין אף לכתחלה ולאפוקי ממאי דס"ד מעיקרא דאין כשירין לכתחלה כלל אלא בדיעבד הקרבן כשר משא"כ מה שכתבו התוספות כאן דלכתחלה לא עבדי כ"א כשירין ומיוחסין היינו ממנהג וסלסול שנהגו הכהנים למעלה בעלמא כן נ"ל בכוונת התוספות:

רש"י בד"ה ונשאו אתך גרסינן כו' וכ"כ התוספות בשם רש"י ז"ל דלא גרסינן במשא העם שהרי גבי שכינה כתיב כו' עכ"ל. והוא מלשון רש"י בפרק אחד דיני ממונות דף ל"ו אלא דמהרש"ל בחכמת שלמה כתב שם שהקשו בישיבה דהוי דלא כרבי יהודה ודלא כרבנן דפ"ק דסנהדרין דף ט"ו דרבי יהודה דריש מונשאו אתך דפ' בהעלותך אתך בדומין לך ורבנן דרשו אתך ואת בהדייהו וע"ש במהרש"ל ומהרש"א ז"ל באריכות ולענ"ד לא ידענא מאי קשיא להו דרבי יהודה גופא לא דריש התם אתך בדומין לך לדרשה לדורות פסולין אלא לאפוקי מדרשא דת"ק דקאמר אתך ואת בהדייהו קאמר ר"י דאיצטריך לאתך בדומין לך אף אם יהיה הטעם משום כבוד השכינה באותו שעה דבעי בדומין לך והא דאמרינן התם מעיקרא עמך משום שכינה לא איירי כלל לענין מיוחסין אלא כמו שפרש"י שם בענין אחר משא"כ הכא ובפ' א' דיני ממונות דמייתי מעיקרא מקרא דוהתיצבו עמך לענין לדורות בעינן מיוחסין דוקא וקרוב הדבר לומר דהכא נמי אסיפא דקרא סמיך דכתיב ונשאו אתך במשא העם דהיינו אתך בדומין לך ואפ"ה מקשה הש"ס ודלמא משום שכינה א"כ ע"כ דהא דמסיק רבי נחמן היינו מקרא דוהקל מעליך ונשאו אתך דכתיב ביתרו. מיהו הא דלא מייתי רבי אחא מעיקרא מקרא דיתרו נראה משום דמקרא דיתרו לא שמעינן אלא דמהדרינן לכתחלה אמיוחסין דומיא דכל הנך דאמר יתרו ואתה תחזה אנשי חיל ומנו שבע

מילות ואפ"ה אין מעכבין בדיעבד מש"ה מייתי נמי קרא דוהתיצבו עמך דפ' בהעלותך דמשמע ששנה הכתוב לעכב ולפ"ז מצינן למימר דרבי נחמן לא פליג אדרב אחא מדלא קאמר אלא ובזה נתיישב לשון הרמב"ם ז"ל שהביא בהל' סנהדרין קרא דוהתיצבו עמך כן נ"ל:

שם והאיכא אורי' החתי מאי לאו דאתי מחת. קשיא לי מאי ס"ד דאתי מחת ממש שהוא מז' אומות וא"כ בת שבע היאך הותרה לו הא קי"ל דגירותן אסירי מלא תתחתן בם ואפשר דהשתא ס"ד דלא תתחתן מהם בגיותן קאי ובגירותן לא הוי אלא מדרבנן והיינו כדס"ד לרב' מעיקרא בפ' הערל ומכ"ש דא"ש טפי לפי שיטת הסוברים דאף למסקנא דלא תתחתן איירי בגירותן היינו דוקא לאותן שנתגיירו בעצמן אבל אותן הנולדין מהן לא אסירי אלא מדרבנן ומגזרה דדוד גזר על הנתינים וא"כ האי שעתא דאורי' דאי קיים לאותה גזירה. מיהו במדרש מצאתי דאורי' בעצמו היה מחת ממש נושא כליו של גלית היה באמת נענש דוד על שהשיאו לבת שבע וא"ל הקב"ה חייך אשתך נתת לו והוא דלא כמסקנת תלמודא דידן דהכא ובדרוש הארכתי:

דף עז.

משנה בת חלל זכר ופרש"י ז"ל לוקח נקיט כדקתני ואזיל כו' ולכאורה נ"ל בכוונת רש"י ז"ל דלשון חלל זכר קשיא להו דזכר ייתור לשון הוא דהא חלל לחוד נמי לשון זכר הוא וע"ז כתב רש"י ז"ל לוקח נקיט כוונתו ללוקח הזכר לחוד הוא חלל ולאפוקי מדר' דוסתאי בר ינאי דקאמר דלעולם לא מיפסל אלא בחלל שנשא חללה לוקח וע"כ דתנא דידן הכי ס"ל ומש"ה קתני זכר ואע"ג דקתני לה בסיפא בהדיא חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה לכהונה הא מסקינן בגמר' דהך בבא דסיפא לא קתני לה אלא איידי דמציעתא ויותר לשון זכר דקתני אלעולם קאי דלעולם בת זכר האחרון פסולה כדמסיק רש"י ז"ל בדיבור שאחר זה:

רש"י בד"ה ראב"י אומר לית ליה האי דינא דלקמן כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה לשון רש"י ז"ל תמוה בזה דבדיבור הקודם מפרש בלשון קצרה דטעמא דכולהו תנאי דפליגי בגירותם מפרש בגמ' וא"כ מה האריך כאן יותר בדראב"י ונ"ל ליישב משום דלכאורה מילתא דראב"י תמוה ביותר דלא אשכחן כיוצא בזה בשום דוכתא דהא כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר וביש עבירה הולד אחר הפגום שבשניהם משא"כ הא דקאמר ראב"י בגר וגיורת דהולכין אחר הכשר שבשניהם ואע"ג דלר' דוסתאי בר ינאי אשכחן נמי כה"ג ויליף לה מקראי בסמוך א"כ הוא גופא תיקשי דהא משמע דראב"י גופא לא ס"ל הא דר' דוסתאי מדלא פליג ברישא לענין חלל שנשא בת ישראל לכך הוכרח רש"י לפרש טעמא דראב"י כן נ"ל:

גמרא ישראל שנשא חללה מנה"מ אמר רבי יוחנן משום רשב"י נאמר כאן כו' הא דאיצטריך קרא אף על גב דבלא"ה כללא הוא דכל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר כדאיתא לעיל ס"פ האומר מ"מ איצטריך למילף הכא מקרא דאל"כ ה"א דולא יחלל זרעו סתמא משמע דהא בן בתו נמי זרעו מיקרי ועי"ל דהא דקי"ל בפ' האומר האי כללא היינו נמי דבתר דילפי' הכא מקרא דאפי' היכא שיש חשש פסול בא' מהם אפ"ה הולך אחר הזכר והיינו מה"ט גופא כיון דיש קידושין ואין עבירה משא"כ אי לאו האי קרא דהכא ה"א דלעולם אין הולכין אחר הזכר לגמרי אלא בכשרים גמורים כגון בכהנים ולוים וישראלים דכתיב בהו למשפחותם לבית אבותם אבל היכא דאיכא צד פסלות ופגם לעולם הולכין אחר הפגום אע"ג דאין עבירה מש"ה איצטריך קרא ועיין מ"ש בזה שם במשנה דפ' האומר:

שם אלא מעתה בתו של כ"ג תשתרי. אף על גב דכתיב בהדיא חללה לא יקח אפ"ה כיון דאיכא ג"ש אית לן למימר דחללה לא יקח היינו אותה אשה גופא שנתחללה בביאת א' מהפסולים דנהי דילפינן לה מכי תהיה לאיש זר אפ"ה איצטריך הכא ללאו ואיצטריך נמי דאלמנה לכ"ג גופא ואע"ג דלאו זר אצלה מעיקרא אפ"ה אסורה לכהן הדיוט משום חללה כן נ"ל ובחנם נדחק מהר"י מטראני ז"ל בזה בחידושיו:

שם בת בתו תתסר א"כ גזירה שוה מאי אהני ליה. ולכאורה יש לתמוה דקארי ליה מאי קארי ליה דהא מהן ג"ש גופא סליק וכן הקשה מהר"י מטראני ז"ל. ולענ"ד דהשתא ס"ד כיון דפשטא דקרא דלא יחלל זרעו משמע דאיירי אף בנקיבות דומיא דלו א"כ ע"כ נאמר דהך ג"ש לזכרים ולא נקיבות אעיקר איסור חללה דחלל מותר בכהנת דלא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין והיינו נמי מה"ט דכתיב בטומאה בני אהרן ולא בנות אהרן כדפרישית בפ"ק דף ל"ה ע"ב. והשתא משני שפיר א"כ ג"ש מאי אהני ליה דמשמע ליה דכיון דעיקר ג"ש דבעמיו כתיב בקרא דלא יחלל זרעו בעמיו משמע דעיקר ג"ש היינו לענין חילול זרעו גופא דבת בנו פסולה ובת בתו כשירה כן נ"ל. ובזה יתיישב ג"כ מאי דקשיא לי לרבי דוסתאי בסמוך דדריש מבעמיו דלוקח בעם א' הוא דמחלל בחלל שנשא חללה א"כ גזירה שוה למה לי ולמאי דפרישית א"ש דרבי דוסתאי ודאי מפיק לה להא מילתא גופא דכהנת כשירה מותרת לכתחלה לינשא לכהן חלל והיינו מהך ג"ש כדפרישית מיהו בלא"ה נ"ל דאיצטריך הג"ש לרבי דוסתאי דלא נימא דחלל אסור לישא חללה כיון דלמאי דס"ל ע"י כן מרבה זרעו חללין וקס"ד דשייך לגביה ולא יחלל זרעו קמ"ל מהך ג"ש כשר דומיא דטומאה דלא הוזהרו חללים על כך כדדרשי' מבני אהרן הכהנים ולא חללים כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם ת"ר לא יחלל זרעו היא עצמה מנין אמרת ק"ו מה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל היא עצמה שעברה עבירה אינו דין שמתחללת. לכאורה יש להקשות ממזר יוכיח דאע"ג שלא עבר עבירה נפסל מלבא בקהל האשה גופא אם הממזר שעברה עבירה לא נפסלה מקהל אלא דאיכא למימר דאיסור כהונה שאני כדמשמע לקמן בדף הסמוך בפלוגתא דר' יהודה ורבי יוסי לענין בת גר זכר דמאן דפליג אדרבי יהודה דלא שייך כלל למילף פסולי כהונה מפסולי קהל לענין מה הצד דא"כ יוכיח נמי לא עבדינן מיניה כן נ"ל:

שם וכי תימא איכא למיפרך מה לזרעו שכן יצירתו בעבירה כו' והקשו בתוספת ישנים תימא אמאי לא אמרינן נבעלה לפסול לה יוכיח שאין יצירתה בעבירה ופסולה כו' וכוונתו אסוגיי' דפ' אלמנה לכ"ג דילפינן מקרא דוכי תהיה לאיש זר דנבעלה לפסולי קהל היכא דזר אצלה מעיקרא פסלה ועיין במהרש"א ז"ל ולע"ד נראה ליישב קושייתם דלכל כמה דלא ידעינן באלמנה לכ"ג גופא דאף ע"ג דאין יצירתה בעבירה פסולה א"כ לא הוי דרשינן נמי קרא דכי תהיה לאיש זר לענין פסול כהונה דהאי קרא לא איירי אלא לענין פסול תרומה דנהי דמסקינן בפרק אלמנה לכהן גדול דילפינן בק"ו ולא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא י"ל דהיינו דוקא לבתר דגלי קרא דשייך פסול כהונה אע"ג דאין יצירתה בעבירה כדאשכחן באלמנה לכ"ג משא"כ אי לאו דרשה דאלמנה לכ"ג ה"א דסברא פשוטה היא דלא שייך כלל לאסור אשה לכהונה כ"א היכא דיצירתה בעבירה וא"כ לפ"ז ודאי ליכא למילף כלל מפסול תרומה ולא הוי גילוי מילתא בעלמא דהא אשכחן טובא דמיפסלי לתרומה בדי נשי ולא מיפסלי לכהונה כגון בת כהן שניסת לישראל ויש לה זרע ממנו וכיוצא בו כן נ"ל נכון ומה שיש לדקדק בדברי מהרש"א ז"ל דפשיטא ליה דהנך דמיפסלי מכי תהיה לאיש זר לאו בכלל חללה הן אבאר לקמן ע"ש:

דף עז:

תני תנא קמיה דרב ששת כל שהוא ביקח כו' פרט לכ"ג שבא על אחותו אלמנה. ומשמע מפרש"י דמדרשא דסמוכין דריש לה הכי ולפ"ז היה נ"ל לכאורה דלוקח נקיט בא על אחותו דס"ל מחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בה ולא קרינן בה יקח משא"כ בחייבי לאוין דקרינן בהו יקח אלא דא"א לפרש כן דהא למאי דבעי למימר דרבי שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור א"כ אשאר חייבי לאוין כגון ממזרת ונתינה נמי לא חייל איסור אלמנה. ועוד דמאי קאמר דאי רבנן הא אמרי איסור חל על איסור ומאי קושיא דלמא שאני הכא דגלי קרא דתליא בתפיסת קידושין לוקח אע"כ דלאו דוקא נקיט אחותו אלא ה"ה לשאר חייבי לאוין משום דלאו מדרשא דקרא יליף לה אלא לישנא בעלמא נקיט ורש"י ז"ל נמי לא בא לפרש אלא לשון הברייתא דקתני כל שהוא ביקח. ולפ"ז נ"ל דהא דנקיט בא על אחותו ולא קתני רבותא בשאר חייבי לאוין היינו משום דסל"ד כיון דבאחותו איסור מוסיף הוא כמ"ש התוספות וקי"ל איסור מוסיף חל קמל"ן דאפ"ה איסור קל על איסור חמור לא חייל. וכן למסקנא דמוקמינן לה אפילו כרבנן ומשום דאיסור קל על איסור חמור לא חייל צריך לומר דבשאר חייבי לאוין נמי הוי איסור קל על איסור חמור כיון דשאר חייבי לאוין הוי לאוין השוין בכל משא"כ באלמנה לכ"ג דה"ל לאו שאין שוה בכל כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה פרט לכ"ג כו' וכשנתאלמנה איתוסף בה איסור אלמנה כו'. ובתוס' ישנים דהוי איסור מוסיף לגבי משוח מלחמה כו' והוצרכו לזה דאל"כ לא אשכחן איסור מוסיף דאין ממנין שני כהנים גדולים כאחד ולענין איסור מוסיף בעינן שיהא האיסור מוסיף בפועל בהאי שעתא כדאיתא במסכת כריתות גבי כגון דאיכא ברא דסבא ע"ש דף י"ד ע"ב:

גמרא א"ל רב פפא לאביי ישראל שבא על אחותו זונה משוי לה חללה משוי לה או לא כו'. ואף ע"ג דבלא"ה לא חייל איסור חללה אאיסור זונה דלאו איסור מוסיף הוא מ"מ נפקא מיניה אי אתרו ביה משום חללה ולא אתרו ביה משום זונה ועוד דאי הוה שייך ביה איסור חללה ה"ל איסור בת אחת דתרווייהו חיילן כהדדי וק"ל:

שם מי אמרינן ק"ו מחייבי לאוין הוי חללה מחייבי כריתות לא כ"ש. ואע"ג דקי"ל בפ' הבא על יבמתו דף ס' כר' אליעזר בן יעקב דאין חלל מנדה אע"ג דחייבי כריתות היא וא"כ היא עצמה נמי אינה מתחללת אפ"ה ליכא למימר הכא נדה תוכיח דמה נדה דאתיא לכלל היתירא ויש היתר לאיסורה:

אלא לפ"ז קשיא לי איפכא א"כ מאי צריך התם קרא לראב"י לדריש מאלה אתה עושה חלל ואי אתה עושה חלל מנדה וכתבו שם בתוספות בשם תורת כהנים דאיצטריך קרא דלא נילף בק"ו מחייבי לאוין ולמאי דפרישית האיכא למיפרך מה לחייבי לאוין שאין היתר לאיסורן משא"כ בנדה ויש ליישב וע"ש בתוס' ועיין עוד בסמוך:

שם א"ל אין איסור חללה אלא מאיסורי כהונה אמר רבא מנא הא מילתא וכו' דתניא כו' חללה למה נאמרה אין חללה אלא מאיסורי כהונה. ואף על גב דלעיל דף ע"ד ע"ב מייתי הש"ס ברייתא דגר עמוני ומואבי מצרי ואדומי כותי ונתין וממזר שבא על כהנת לויה וישראלית פסלה ה"נ איתא בהדיא בפרק אלמנה לכ"ג דף ס"ח ע"ב דבין לכהונה ובין לתרומה פסלוה אף על גב דלאו איסור כהונה הוא אלא פסולי קהל וכל הפוסקים פסקו כהך ברייתא (לבד מרבינו יעקב בעל הטורים שהשמיטה) מיהו באמת התם נמי לאו משום איסור חללה איירי אלא דרש"י והרמב"ם ז"ל פסולייהו משום זונה וכ"כ בש"ע א"ע סימן ו' והוא מלשון רש"י ז"ל ביבמות דף ס"א בד"ה ושנבעלה בעילת זנות ע"ש אלא דבתוספות שם הקשו דלא הוי בכלל זונה כיון דתפסי בהו קידושין ולשיטתם צ"ל דלא נקי אכל הנך כלל לא משום זונה ולא משום חללה כדאסקינן הכא להדיא דאין חללה אלא מאיסור כהונה אלא דמהרש"א ז"ל כתב בזה לעיל בסוגיין בעמוד הקודם בלשון התוספות ישנים גבי מה לחלל שכן יצירתו בעבירה דמשמע מלשונם דבהנך חייבי לאוין מצרי ואדומי ממזר ונתין דפרק אלמנה לכ"ג הוי משום חללות והקשה מהרש"א ז"ל מסוגיא דהכא דאין חללה אלא מאיסור כהונה אמנם לענ"ד לא עלה על דעת התוספות ישנים לומר כן לענין מלקות דחללה איירי אלא דקשיא להו אלישנא דברייתא דקתני היא עצמה מנין ומצריך לה קרא ומשמע להו דלענין פסולא לחוד איירי דאי לענין לאו ומלקות לא הוי מסיק שפיר מהך ברייתא גופא אמרת ק"ו ומה זרעו שלא עבר עבירה וע"כ היינו דשקיל וטרי דלמה לי קרא ותיפוק ליה מק"ו ואי לענין לאו ומלקות הא קי"ל דאין מזהירין מן הדין ושפיר איצטריך לאהדורי אקרא אע"כ דלענין פסולא בעלמא שקיל וטרי בברייתא היא עצמה מנין למיפסלא לכהונה וא"כ מקשו התוספות ישנים שפיר דאכתי נילף במה הצד ותדע דהכי הוא דאף אם נאמר דאי נילף היא עצמה בק"ו ומזרעה לא מיקרי מזהירין מן הדין אלא גילוי מילתא בעלמא אפ"ה בלא"ה תיקשי למהרש"א ז"ל דמאי מקשו בתוספות ישנים דלמה לי קרא נילף במה הצד ומאי קושיא הא ודאי אי נילף במה הצד ליכא מלקות דאין מזהירין מן הדין אע"כ דכוונת התוספות ישנים כדפרישית כן נ"ל ברור:

אלא לפ"ז קשיא לי איפכא בסוגיא דשמעתין מאי מייתי רבא הכא סייעתא לאביי מהך ברייתא דהכא דאין חללה אלא מאיסור כהונה דה"ה דבא על אחותו ואכתי היא גופא מנא לן דלמא הא דילפינן בברייתא דהכא דחללה למה נאמרה לומר לך דאין חללה אלא מאיסור כהונה היינו למעוטי שאר חייבי לאוין כמצרי ואדומי וממזר דאף על גב דמיפסלי לכהונה מקרא דלאיש זר אפ"ה לא נקי משום חללה אלא פסולא בעלמא אבל לענין ישראל שבא על אחותו לעולם דהוי שפיר בכלל חללה מק"ו חייבי כריתות מחיי"ל ואהני קרא ואהני ק"ו לכל חד ליקו בדוכתא ונ"ל ליישב דלשאר חייבי לאוין לא איצטריך קרא דבלא"ה מימעטו מדכתיב את אלה לא יקח ודרשינן ביבמות פרק הבא על יבמתו מאלה אתה עושה חללה דוקא ולא משאר איסורי ביאות כי היכי דממעטינן נדה מקרא דאלה ואכתי חללה למה נאמרה בכהן הדיוט אע"כ למעוטי אחותו אתא דאף על גב דעשית זונה וה"ל בכלל אלה אפ"ה חללה מיהא לא הוי דאין חלל כלל אפילו בחייבי כריתות דלא שייך חללות אלא באיסור כהונה ממש כן נ"ל נכון בעזה"י ובזה נתיישב' קושיית התוספות בפרק הבא על יבמתו דף ס' דאלה לא מייתר דנדה לחוד אלא למעוטי נמי שאר חייבי לאוין ודוק היטב:

דף עח.

בשם חתנא דבי נשיאה הרב ה"ה מוהר"ר בערוש נ"י: אמר רב יהודה כה"ג באלמנה לוקה שתים א' משום לא יקח וא' משום לא יחלל כו' מתיב רבא אלמנה וגרושה לוקה משום שני שמות מאי לאו משום שני שמות ותו לא לא שני שמות על זה ושני שמות על זה. מכאן קשה על הרמב"ם שפסק בפי"ז מהל' א"ב דין א' ודין ג' דכה"ג באלמנה לוקה אם בעל ולא קידש אבל בגרושה זונה וחללה אינו לוקה משום לא יחלל שכבר הן מחוללות ועומדות קודם בעילתו. וכתב הרב המגיד וז"ל ועתה אבאר דעת רבינו הוא ז"ל שסבר דסוגיין דאיתמרא על ההיא דרב יהודה דמשמע דאיכא נמי בשארא שתי מלקות מדאמרינן שני שמות על

וז אימא סיפא גרושה וחלוצה כו' דלא כהילכתא היא זה כו' עכ"ל. הנה מלבד שתירוצו דחוק לומר דסוגיין אזלה דלא כהילכתא אלא דלא ידענא להולמו. דהלא איהו גופא כתב מה שהביאו לרבינו לזה מדאמרי אביי ורבא אלמנה לכה"ג בלוקה ע"ש הרי דרבא גופא ס"ל כסברת הרמב"ם ז"ל דבגרושה ליכא אזהרה דלא יחלל ולא לקי עלה א"כ מאי מותיב לרבי יהודה מדקתני אלמנה וגרושה כו' מאי לאו משום שני שמות ותו לא מאי קושיא אה"נ כיון שהאלמנה היא גרושה תו לא לקי עליה משום לא יחלל שכבר היא מחוללת ועומדת. ונלע"ד ליישב הסוגי' על נכון בשיטת הרמב"ם ואדרבה עפ"י שיטתו יתיישב מה שנתחבטו המפרשים בהאי קושיא דרבא דמותיב לרב יהודה ואיהו גופא הכי ס"ל כדאמרינן בתר הכי ומודה רבא באלמנה לכה"ג שאם בעל ולא קידש שלוקה וע"י קדושין לוקה שתים דאל"כ לא יקח למה לי עיין בספר מהר"י טראני ובס' עצמות יוסף. ותו מקשים מאי תיובתא ולימא דמתני' מיירי בבעל ולא קידש שאינו לוקה אלא משום לא יחלל ע"ש:

והנה למה שכתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' אלו שאין לך בכל חייבי לאוין שלוקה ע"י ביאה בלא קידושין אלא כה"ג באלמנה כו'. ולפ"ז נסתלק קושיא שנייה דע"כ מיירי מתני' למכות כשבא עליהן ע"י הקידושין דומיא דממזרת ונתינה לישראל דקחשיב נמי במתני' דמיירי ע"י קדושין ודומיא דהכי קתני אלמנה וגרושה ואפ"ה אינו חייב אלא משום שני שמות ותו לא ומותיב שפיר:

וקושייתם הראשונה מאי קמותיב לרבי יהודה תיקשי רבא לנפשיה נמי לק"מ לפי מ"ש הרמב"ם ז"ל לעיל דבגרושה ליכא לאו דלא יחלל וא"כ ה"ט דרבא דניחא ליה שאינו חייב אלא משום שני שמות משום שכבר היא מחוללת ועומדת מצד הגירושין שבה. אלא לרבי יהודה ע"כ לית ליה הך סברא כאשר יבואר לדידיה מותיב שפיר. וטרם כל ראיתי לבאר כל חמירא דאיכא ברשותי לחזיתא בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות אלו כי היכי דלא תיהוי כהלכתא בלא טעמא. והוא דלכאורה יש לתמוה מנלן לומר דאין לוקין על גרושה זונה משום לא יחלל שכבר היא מחוללת ועומדת תינח חללה דמחוללת וקיימא קודם בעילתו משא"כ זונה דהא ודאי משוי לה חללה בביאה זו כדאמר רב אשי בשמעתין הלכך כהן הבא על אחותו עשאה זונה חזר ובא עליה עשאה חללה (וכ"פ הרמב"ם פי"ט דין ה') והיינו בלא קדושין דהא אין קידושין תופסין באחותו. וכיון שעשאה חללה מנלן דלא לקי עליה משום לא יחלל. וכ"ש שהתמיה קיימת בגרושה שהרי משוי לה חללה ופוסלה נמי מן התרומה. ונהי דשערי ראיות מן הש"ס לא ננעלו אכתי היא גופא קשיא מנ"ל לתלמודא:

מיהו בהא מצינן למימר להרמב"ם שהעתקנו לעיל בדין ג' נותן טעם כעיקר במתק לשונו וז"ל אבל כה"ג שבא על אלמנה אעפ"י שלא קידש לוקה שנאמר לא יחלל וכיון שבעלה חללה ופוסלה מן הכהונה עכ"ל. צ"ל דאסיפא דקרא קסמיך דכתיב לא יחלל זרעו בעמיו ול' בעמיו היינו קהל כהונה. (וכ"כ מהר"י טראני לעיל בדף ע"ז ע"א בד"ה אלא מעתה בתו של כ"ג תשתרי והקשה א"כ מאי בעמיו דאילו חלל שנשא בת ישראל נמי הוי מחוללת ולמה כתיב בעמיו למשמע כהנים דוק' ע"ש ולפי דרכינו אין מקום לקושייתו דנהי דלענין הולד אין צורך לכתוב לשון בעמיו אפילו לפי האמת אכתי איצטריך משום היא עצמה כמו שיתבאר) ותיפוק ליה שמחללה נמי לתרומה. אע"כ דמש"ה כתב בעמיו לומר דלאו דלא יחלל היינו שלא יחלל אשה מן הכהונה ולמעוטי גרושה שכבר היא מחוללת ועומדת לכהונה אעפ"י שעדיין היא מותרת בתרומה דלא לקי עליה וכ"ש בזונה דלא לקי משום לא יחלל ואפ"ה מחללה בביאתו מדכתיב אלמנה וגרושה זונה וחללה את אלה לא יקח ודרשינן מיניה בפרק הבע"י דף ס' ע"א מאלה אתה עושה חלל כו' הרי מבואר דמאלה הוא עושה חלל. אלא דעדיין צריך תלמוד ואימא עד דאיכא תרווייהו כשיקדש ויבעל כדכתיב את אלה לא יקח ולא יחלל. הגם שהתוספות ביבמות דף ס"ט ע"א מתרצים קושיא זו לפי דרכם. והרמב"ם ז"ל גם הוא כתב בפי"ח מהל' אלו דין ה' וז"ל הא למדת שאין היותה זונה תלוי בביאת איסור שהרי הבא על הנדה כו' עכ"ל דאכתי תיקשי תינח זונה משא"כ חללה דודאי תלוי בביאת איסור שהרי מטעם זה פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ט דין ד' וז"ל וכן אם בא על הבעולה בלא נישואין לא חללה וכ"כ הה"מ שם דדוקא בנושא את הבעולה לפי שעבר אעשה והוא אשה בבתוליה יקח כו' עכ"ל. וא"ל דאפילו בלא קידושין איכא מיהא אסור שמחלל זרעו דא"כ בבעולה נמי נימא הכי. אע"כ כיון דליכא איסור אחר באמת אין מחלל את האשה וזרעה בלא קידושין כ"ש דנימא הכי לענין גרושה זונה וחללה שכבר הן מחוללות ועומדות ולא קאי עלייהו אזהרה דלא יחלל שלא יתחללו בלא קידושין. ונלע"ד ליישב עפ"י מ"ש בפי"ט דין ו' כהן הבא על הנדה הולד כשר ואין חלל שאין איסור נדה מיוחד בכהנים אלא שוה בכל. והבין הב"ש בסי' ז' ס"ק ל"ה שהרמב"ם שכתב שהולד מנדה כשר לפי שאינו מיוחד בכהנים מקרא דחללה יליף לה כדאמר רבא בשמעתין חללה למה נאמר לומר שאין חללה אלא מאיסורי כהונה. ומכח זה הקשה לרשב"י דהלכתא כוותיה דאיצטריך אלה למעוטי נדה שאין הולד ממנה חלל כדאית' בש"ס א"כ תרי קראי למה לי ותירץ מה שתירץ. ולענ"ד א"א לומר דלכך נתכוון הרמב"ם ז"ל דאי איתא תו אין ללמוד בק"ו בשאר איסורי ביאה שהולד מהם חלל מאלמנה לכה"ג דקרא מפקא מק"ו כדמשמע בשמעתין לענין היא עצמה דא"ל רב פפא לאביי הבא על אחותו זונה משוי לה חללה משוי לה או לא משוי מי אמרינן ק"ו מחייבי לאוין הוי חללה מח"כ לכ"ש או דילמא כו' ופשיט ליה שאין חללה אלא מאיסורי כהונה אלמא אפילו ח"כ אין ללמוד בק"ו. דקרא לחללה אפקי' מק"ו. וא"כ תיקשי הסוגיא דרפ"ק דיבמות דף ט"ו ע"ב גבי בני צרות ובדף מ"ד ע"ב אמר רב יוסף הכל מודים בבא על ח"כ שהולד פגום הדר אמר הכל מודים בבא על העכו"ם ושפחה שהולד פגום ויליף לה בק"ו מאלמנה לכה"ג ואמאי נימא דקרא לחללה אפקי' מק"ו. דהא לא אשכחן מאן דלא דריש האי קרא ולא נחלק בו אדם מעולם. וכהונה רבות דבעי למילף ק"ו מאלמנה לענין הולד ולקמן דף ע"ח דפליגי ר"י ור"ל בגר עמוני שנשא ישראלית דר"ל פוסל בתו לכהונה מק"ו מאלמנה לכ"ג ורבי יוחנן אמר כשירה כדקתני רבי זכאי כו' ורב יהודה נמי מייתי קרא לרבי יוחנן התם שמעינן מיניה שבין למר ובין למר ק"ו גמור הוא. וכן מוכח בשלהי מסכת נדה דף ס"ט דקבעי מרבי יהושע בת משולחת מהו לכהונה ע"ש בתוספות שהוכיחו מיניה וביה דדוקא לענין היא עצמה גלי לן קרא דאין חללה אלא מאיסורי כהונה אבל לא לענין הולד. ונהי דלשיטת הרמב"ם יש ליישב קושיית התוספות בע"א מ"מ הסוגיות שהבאתי קשיין אהדדי. ואין לומר דהרמב"ם ז"ל סובר דנהי דגלי לן קרא שאין חלל אלא מאיסורי כהונה היינו שאין לוקין לכהן הבא עליה משום חללה מכל מקום פגום מיהא הוי מק"ו מאלמנה לכה"ג דליתא דא"כ מגילה תברה מה דאלמנה לכה"ג שהולד ממנה חלל גמור כמ"ש מ"ז במוהר"ם לובלין ז"ל בתוספות דנדה שם. וזה א"צ לפנים. (וכן התמיה קיימת על מרן הב"י שכתב שם בסימן ז וז"ל כהן שבא על אחד מהעריות אין הולד חלל כו' אהא דתנן אין חללה אלא מאיסורי כהונה א"ר אשי הלכך כהן שבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה כו' עכ"ל ירצה מדבר שמדמה חילול דידה לחלול זרעו. ובתוס' פ"ק דיבמות ובנדה הוכיחו דא"א לומר כן כמבואר. ולא עוד אלא שהאי פיסקא הוא נגד סוגיא ערוכה שהבאתי דאמר ר' יוסף הכ"מ בבא על ח"כ שהולד פגום. והכא אין לומר גר עמוני ומואבי יוכיח כמ"ש הב"ש בסי' ד' ס"ק ד' דהני לית בהו כרת וגם אין לומר דהטור מודה דהולד הוא פגום ולא קאמר אלא שאינו חלל דהיינו שאין לוקין עליו משום דאתי' בק"ו ואין מזהירין מן הדין. ולענין איסור לא נ"מ מידי לדידן שהרי ממזר הוא. משא"כ רב יוסף דאמר הכ"מ אמרינן התם מאן הכ"מ ר' יהושע כו'. דליתא דע"כ מהאי ק"ו ודאי מזהירין דגלוי מילתא בעלמא הוא כדמשמע בשמעתין דא"ל רב פפא לאביי הנ"ל) לכן נלע"ד ברור דמעולם לא עלה על דעת הרמב"ם ז"ל ללמוד שאין הוולד מנדה חלל אלא מקרא דאלה כדאיתא בגמרא דיבמות דף ס' ע"א ובברייתא שם. דמקרא דחללה לא שמעינן אלא האשה עצמה ולא הולד כמ"ש התוספות בפ"ק דיבמות ובסוף נדה שהבאתים. ומקרא דאלה ילפינן שאין הולד חלל אלא מאיסורי כהונה דהכי דייק לישנא דקרא מאלה אתה עושה חלל ולא משאר איסורי ביאה. והא דנקט בגמ' ובברייתא מאלה אתה עושה חלל ואי אתה עושה חלל מנדה. ולא קאמר סתם למעוטי שאר איסורים. יכולנא לשנויי דנהי דממילא ש"מ דאין חלל משאר איסורים מ"מ מיעוטא דקרא א"א לאוקמי אלא בנדה כיון דהאי קרא בכ"ג מיפתעי ולגבי כל שאר איסורים כגון ח"כ וח"ל וח"ע כולהו הם בכלל אלה לא ימנע אם בכלל בעולה או בכלל אלמנה גרושה או זונה. והוא דאם נשא בתולה מח"כ או מלאוין השוין בכל כיון שבא עליה עשאה זונה לדעת הרמב"ם ז"ל בפי"ח שם. וכיון שהיתה בתולה א"א להוליד אלא בבעל ושנה שהרי אין אשה מתעברת מביאה ראשונה נמצא כשבא עליה שנית הוא בא על הזונה. (אפי' לכת הסוברים דמבעולת עצמו אין הולד חלל וכ"ש לשיטת הרמב"ם דסובר שהולד ממנה נ"כ חלל כמ"ש בספר משנה למלך פי"ז דין ט"ו ע"ש). ומחזיר גרושתו נהי דלא משוי לה זונה כמ"ש הה"מ פי"ח שם. סוף סוף ה"ה גרושה. וכן יבמה לשוק וסוטת חבירו ה"ה אלמנה וספק זונה וכשנאנסה אשת הכה"ג תחתיו פשיטא שהיא זונה כמ"ש פי"ח דין ז' וכמ"ש הה"מ שם. ואם נחזור על כל הצדדים אין שום איסור שלא יהא נכלל בכלל אלה. אלא בכ"ג שבא על אשתו נדה כמו שפירש"י שם. ולעולם דמקרא זה נמי ממעטינן שאין חלל אלא מחללה דהיינו איסורי כהונה. אלא דאכתי הדרא קושית התוספות לדוכתיה מהיכא תיתי נימא דיש חלל מנדה דאיצטריך קרא למעוטי אע"כ צ"ל דקרא דאלה אתי למעוטי נמי שאין הולד מח"כ חלל כדאיתא בש"ע סי' ז' סעיף י"ד וז"ל כהן שבא על א' מהעריות או על יבמה לשוק ונתעברה מביאה ראשונה אין הולד חלל. והא דקשיא לן דאם אמרת שנתעברה מביאה ראשונה ע"כ מיירי שהיא בעולה מעיקרא ותיפוק ליה משום בעולה לכ"ג לק"מ שהרי הרמב"ם פסק הבא על הבתולה בלא נשואין אין הולד חלל וא"כ בלא נשואין מיירי דהא אין קידושין תפסין בהם. אלא דהגמרא והברייתא דנקטו למעוטי נדה משום דפשטא דקרא משמע נמי ע"י קידושין כדכתיב את אלה לא יקח וזה לא משכחינן אלא בנדה. או משום דאלה אבעולה נמי קאי למעוטי שאר איסורים אפילו כשהיא בתולה וזה א"א למצוא לדעת הרמב"ם דס"ל שאפילו מבעילת עצמו הולד חלל אלא בולד נדה. ותדע דאל"כ תיקשי אמאי לא משני הש"ס בפשיטות לרשב"י נמי אתא אלה למעוטי בעולה לכ"ג כשבא עליה שלא לשם אישות שאין הולד חלל אע"כ צ"ל אחד משני פנים האלו. אבל עיקר יתורא דקרא דאלה ודאי לא איצטריך למעוטי נדה דמהיכא תיתי תיסק אדעתין כמ"ש תוספות שם. אלא יתורא דקרא אתי לומר מאלה עושה חלל בזנות ולא מח"כ ומח"ל. נמצא מוכח מהאי קרא תרתי חדא דמאלה הוא עושה חלל אפילו בבעולה בלא קידושין. ועוד אחרת דמבעולה אינו עושה חלל אלא ע"י קידושין. ובזה צדקו דברי הרמב"ם ז"ל שמחלק בענין חילול היא עצמה וזרעה בין בעולה לכה"ג לשארא כדפרישית. ובהא נתישב מה דפסקינן דיש חלל מחייבי עשה ובגמר' אסיקו לרשב"י בקשיא. ונהי דלא דחינן מימרא בקושי' אלא בתיובתא כמ"ש רש"י רפ"ק דסנהדרין ובכמה דוכתי מ"מ תירוצא ודאי בעי. מיהו למאי דפרישית אתי שפיר דלא מצי למיכתב דאלה לבסוף משום דקרא דאלה ודאי לא קאי אבעולה. דהא בעולה משאר איסורי' קאי ממעט. ואין להקשות השתא דאתינן להכי מנ"ל דאלה אתי למעוטי נדה ושאר איסורי' ואימא בעולה לכה"ג שלא לשם אישות גרידא קא ממעט. ולא היא דהא מקרא מלא דבר הכתוב אפילו ע"י נשואין דהא גבי לא יקח כתיב. ומבעולה ע"י נשואין ודאי הולד חלל. וע"כ מיעוטא לנדה ושאר איסורים הוא דאתא וכדכתיבנא. אלא דכל זה למאי דמסיק רב אשי התם דפליגי ביש חלל מחייבי עשה ומייתרא ליה לרשב"י קרא דאלה למעוטי נדה ושאר איסורים. אבל למה דמפרש התם רב הונא א"ר לטעמיה דרשב"י כר"א כו' וכן לרב אשי לת"ק דרשב"י דאיצטריך קרא דאלה למעוטי בעולה לכה"ג לא ממעטינן מיניה נדה ושאר איסורים משום דאתיא בק"ו. והשתא לא תיקשי מדרבי יהושע ותלמידיו דבעו למילף בק"ו מאלמנה לכ"ג דאינהו כרבנן דרשב"י ס"ל. וכ"ש דלא תיקשי להני אמוראי לעיל דאתי' ככ"ע וכאוקימתא דרב הונא א"ר אלא להרמב"ם לטעמיה שפסק דיש חלל מחייבי עשה כרב אשי דבתרא הוא וכמסקנת רשב"י דמהאי טעמא אסיקו סתמא דתלמודא לרב הונא א"ר בקושיא. ומש"ה כתב שפיר שאין הולד חלל אלא מאיסור המיוחד לכהנים. והשתא מה נמרצו אמרי יושר של הרמב"ם ז"ל שהביא הב"י ר"ס ד' שפסק עובד כוכבים ועבד הבא על ב"י הולד כשר אפילו לכהונה וכדעת הגאונים שפסקו כן מדלא סיים הש"ס והלכתא עכו"ם ועבד הבא על ב"י הולד כשר אלא שפגום לכהונה ש"מ לגמרי מכשיר והרי"ף ז"ל הניחו בספק וכתב עליו הרא"ש ז"ל ואיני רואה מקום שיפול בו הספק מדקאמר לעיל סתמא דתלמודא וכולהו אמוראי מודו שהולד פגום לכהונה עכ"ל ע"ש בב"י. ולמאי דפרישית יש לומר דהגאונים והרי"ף קיימי בשיטת הרמב"ם ז"ל ואתי' סתמ' דתלמודא למסיק והלכתא כו' הולד כשר כרב אשי שחיבר הש"ס. וכדפרישית וק"ל. נקטינן מיהא דלהני אמוראי דלעיל ורבי יוחנן ור' יהודה מכללם דילפי שגר עמוני ומואבי שנשאו ב"י שהולד כשר לכהונה מדתני רבי זכאי כו' לית להו דרשב"י. ובזה נתיישב לי הא דקשיא לי בהא דא"ר יוחנן בשמעתין דף ע"ז ע"א ישראל שנשא חללה אין הולד חלל מנלן א"ר יוחנן אר"ש נאמר כאן בעמיו ונאמר להלן לא יטמא בעל בעמיו מה דהלן זכרים ולא נקיבות כו' בת בתו תתכשר ומשני א"כ ג"ש מאי אהני ליה. ולפ"ז הרמב"ם ז"ל דממעט מקרא דאלה שאר איסורים שאינם מיוחדים בכהנים שאין הולד מהם חלל. נמצא מדגלי לה לכהן גדול שבא על החללה שזרעו ממנו חללים. דקרא דאלה בתר חללה הוא דכתיב. הא קמן דישראל שנש' חללה שאין זרעו ממנה חללים. א"כ ג"ש מאי אהני ליה:

אמנם למה שהעליתי דרבי יוחנן לית ליה הך סברא אתי שפיר דרבי יוחנן לטעמיה צריך למילף מג"ש דקרא דאלה לגופא ולא למעט שאר איסורים. אבל לדידן קושטא הכי הוא דילפינן שוולד חללה מישראל כשר מקרא דאלה. ואין להקשות א"כ ג"ש מאי אהני ליה דהא רבי דוסתאי נמי לית ליה הך ג"ש שם. וכ"ת דרבי דוסתאי מפיק מיהא קרא דבעמיו נילפותא דיליה דבעם א' הוא למיחל כו' משא"כ לדידן לית לן הך דרשה קרא יתירה הוא דאדרבא מכאן מודעה רבה לפסק הרמב"ם לעיל שפסק שהבא על הגרושה בזנות שאינו לוקה משום לא יחלל שהרי היא מתחללת ועומדת לכהונה והיינו מקרא יתירא דבעמיו וכדפרישית לעיל:

והשתא דאתינן להכי דדינו של הרמב"ם ז"ל תלי' באשלי רברבי וחזינן לר' יהודה דדריש נמי התם כרבי יוחנן ע"כ צריך למילף ולד חללה מישראל מג"ש דבעמיו שהוא מופנה כדרבי יוחנן בשמעתין. זכינו לדין דר' יהודה לית ליה סברת הרמב"ם ז"ל אלא ס"ל שהבא על הגרושה לוקה עליה משום לא יחלל. והשתא יתורץ קושיית הה"מ והמפרשים הנ"ל דדוקא לר' יהודה מותיב רבא שפיר מתניתין דאלמנה וגרושה משא"כ רבא לטעמיה אזיל שאינו לוקה משום לא יחלל בגרושה לק"מ ודוק היטב. ואל תשיבני דהא

שמעינן לר' יוחנן ביבמות דף ע"ח ע"ב דס"ל כראב"י ולא ק"מ דהתם לאו רבי יוחנן הוא דמסיק לה דרבנן ילפי מחלל לחייבי עשה אלא סתמא דתלמודא הוא דמסיק לה. ע"כ לפח"ח:

גמרא אמר רב יהודה אמר רב כ"ג באלמנה לוקה שתים כו' ופרש"י דה"ה לכהן הדיוט בגרושה וחללה כו'. מיהו הרמב"ם ז"ל כתב להיפך דלוקח כ"ג באלמנה הוא דלוקה משום לא יחלל משא"כ בגרושה וחללה ל"ש כ"ג ל"ש כהן הדיוט לא לקי משום לא יחלל דבלא"ה מחוללת ועומדת היא קודם שבא עליה ונראה שהראב"ד ז"ל בהשגתו הודה לו מיהא במקצת בזו הסברא וכמו שאבאר בסמוך ולכאורה נ"ל לאדרב' מזו הראיה גופא שהביא רש"י ז"ל הוי סיוע לדעת הרמב"ם ז"ל מדאמרינן בברייתא בג"ש דזונה זונה מה להלן זרעו חולין אף כאן זרעו חולין ולא קאמר נמי מה להלן היא עצמה נעשית חללה ה"נ היא עצמה נעשית חללה ע"י ביאת כהן הדיוט ולוקה עליה משום לא יחלל אע"כ דלא שייך לא יחלל אף בכ"ג אלא באלמנה לחוד ומש"ה לא אהני ג"ש דזונה זונה אלא לענין לזרעו חולין אלא דלשיטת רש"י ז"ל יש ליישב דניחא ליה למתני הא דזרעו חולין דשמעינן מיניה עיקר דינא דזרעו חללין גמורין ומיפסלו לכהונה ולתרומה משא"כ לגבי דידה ליכא שום נפקותא אלא לענין ריבוי מלקות כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם ולילקי נמי משום לא יחלל זרעו. ולכאורה קשיא לי טובא נהי מלא יחלל שמעינן תרתי חילול לידה וחילול לזרעה אפ"ה מנא לן לחלק ולחייב בכך משום שני מלקות כיון דשניהם בלאו אחד נאמרו ואין כאן אלא מעשה אחד בגוף א' וחילול לזרעה נעשה ממילא לאחר זמן וכמדומה לי דלא אשכחן חילוק מלקות בכה"ג וכבר עלה בלבי לפרש בכמה דרכים וליישב שיטת הרמב"ם ז"ל שהשמיט לגמרי למלקות דלא יחלל זרעו אף בגמר ביאתו ולומר דתליא בפלוגתא דתנאי ואמוראי אי לוקין על לאו שבכללות ובפלוגתא דריש תמורה בדרשה דלא יחלל א' לו וא' לה ע"ש אלא דאין להאריך כאן אמנם לפרש לשון סוגיא דשמעתין היה נ"ל לפרש לפי שיטת הרמב"ם ז"ל בסמוך ולומר דהא דמקשה ולילקי נמי משום לא יחלל זרעו לאו ללילקי שלש מלקיות קשיא ליה אלא הכי קשיא ליה אליבא דרב יהודה גופא דנקיט כ"ג באלמנה דטפי משאר איסורי כהונה וע"כ היינו משום דבהנך לא לקי משום לא יחלל דמחוללת ועומדת היא ואהא מקשה שפיר דאכתי ליתני סתמא דהא בכל הנך נמי נהי דלא לקי משום חילול דידה אכתי לילקי שתים חדא משום לא יקח וחדא משום לא יחלל זרעו מיהו הרמב"ם ז"ל גופא ודאי לא מפרש לה הכי דהא משמע מדבריו דבגמר ביאתו נמי לא לקי אלא דלענ"ד שכן עולה מלשון הראב"ד ז"ל שם בהשגתו דמפרש הכי בשמעתין וכבר עלה בלבי לפרש כן בשיטת רש"י ז"ל גופא אלא שנ"ל דוחק ועדיין צ"ע:

שם אמר אביי קידש לוקה בעל לוקה ופרש"י כה"ג או כהן הדיוט כו' וגם בזה יש להרמב"ם ז"ל שיטה אחרת בכל הסוגיא דלוקח בכה"ג באלמנה הוא דאמרינן בעל בלא קידושין לוקה משא"כ בשאר איסורי כהונה ובפסולי קהל לעולם אינו לוקה אא"כ קידש ואח"כ בעל ובחידושי הריטב"א ז"ל בשמעתין הביא ג"כ סברא זו בשם האחרונים ז"ל ולפי שהדברים עתיקין שכבר נחלקו בה קמאי ובתראי וחכמי לוני"ל ז"ל הקשו להרמב"ם ז"ל בעצמו והשיב להם דסוגייא דשמעתין מפורשת כדבריו ובאמת דלפי פשט הסוגייא לפי פרש"י ומושכל הראשון נראה מבואר שאין כאן ראיה מכרחת כלל ואין כאן מקומו להאריך וכבר כתבתי קצת בפרק אלו נערות דף ל"ה ע"ב ע"ש:

מיהו נראה ברור דאף לשיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתו היינו דוקא לענין חיוב מלקות אבל בהאי ודאי מודה דבכל פסולי קהל או כהונה שנבעלו אף שלא ע"י קידושין כדאיתא להדיא לעיל בברייתא דגר עמוני ומואבי שבא על הכהנת לויה וישראלית פסלוה משמע דבבא עליה שלא ע"י קידושין איירי כדמסקינן להדיא בפרק אלמנה לכ"ג דמקשה הש"ס איתא על דאיכא תרתי דמקדש והדר בעיל ומשני בגמר' דומיא דאלמנה לכ"ג מה התם מביאה לחוד כו' וצריך לומר ג"כ לשיטה זו דדוקא לענין עיקר איסורא אמרינן דומיא דאלמנה לכ"ג משא"כ לענין מלקות לא אמרינן דומיא דאלמנה לכ"ג ואין להאריך כאן יותר ודו"ק:

שם תניא ר"י אומר בת גר זכר כו' והדין נותן. אע"ג דבסמוך מייתי לה בגמ' מקרא דיחזקאל דמפורש בהדיא אפ"ה ניחא ליה לאתויי למקמי דאתא יחזקאל נמי הוי אתא מדינא ובסמוך ניחא ליה לאתויי מקרא דיחזקאל דמפורש בהדיא בקרא למאי דסבירא ליה לר' יהודה או משום דלא תיקשי ליה מקרא דיחזקאל דכתיב מזרע ישראל והוי משמע אפילו מקצת זרע וכדשמעינן ליה לרבי יהודה גופא בכמה דוכתי דדריש למו אפילו מקצת למו וכיוצא בזה כמ"ש הריטב"א ז"ל והא דקאמר בסמוך דאפ"ה לא קשי' לר' יהודה דמזרע ישראל ודאי משמע ליה דאזרע אב קאי כן נ"ל ועיין בסמוך:

שם מה לחלל שכן יצירתו בעבירה כו' והא דלא מייתי מחלל שני דאין ביאתו בעבירה ולא יצירתו בעבירה דאפ"ה בתו פסולה היינו משום דכיון דאביו פסול לפי שיצירתו בעבירה ממילא דבנו נמי פסול דכיון דאין קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר וממילא דמה"ט גופא בגר זכר לר"י נמי הוי הכי דלעולם אפילו אחר כמה דורות הבת שנולדה מדורות הגר מצד האב פסולה וק"ל:

שם לר"י נמי גר פוסל בביאתו ומייתי לה במה הצד מהאי דינא. והקשו בתוספות ישנים תימה לר"י הא לא שייך פסול ביאה במצרי אלא כשנשא ישראלית למצרית בלא"ה פסולה וא"כ איכא למיפרך מה למצרי שכן ביאתו בעבירה ומה להצד השוה שיש בהם צד עבירה עכ"ל והניחו בקושיא ולענ"ד נראה ליישב דהא דאמרינן לר' יהודה מייתי לה נמי במה הצד לאו אעיקר ילפותא דפוסל בביאתו קאי אלא לכולהו כהדדי יליף דכיון דס"ל לקמן דגר פוסל בביאתו מטעמא דכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו והיינו כדפרישית לעיל דכתיב לא יחלל אחד לה וא' לזרעה ועיקר החילול אפקיה רחמנא בלשון זרעה אלמא דכללא הוא כל היכא דזרעה נפסל היא נמי נפסלת וכדאמרינן לעיל לענין אלמנת עיסה כדפרישית וא"כ ה"נ דכוותה כיון דבבת גר זכר איכא צד השוה לתיפסל תו לית לן למיפרך מהא דאין גר פוסל בביאתו דאי לקושטא דמילתא מהאי דינא לבתו אנו אומרים דפוסל בביאתו ואלמנתו פסולה כן נראה לי נכון ובהכי אתי שפיר טפי דמייתי בסמוך נמי מקרא דיחזקאל לבתו פסולה וא"כ ממילא דלפי האמת ודאי אלמנתו נמי פסולה וע"כ דהכי גמירי ליה ליחזקאל לתרווייהו פסילי והיינו בדינא דמה הצד ודוק היטב:

דף עח:

בד"ה וסיפא בכהן הדיוט וקס"ד דהכי קאמר כו' עכ"ל. הא דפרש"י קס"ד אע"ג דקושטא דמילתא הכי הוא לר"י אפ"ה שייך שפיר לשון קס"ד דהשתא נמי אסיק אדעתא דהמקשה הך דרשה דלקמן וכה"ג אשכחן בלשון רש"י טובא אלא דלפ"ז עיקר קושית רב נחמן לרבא היינו אליבא דר"י דוקא דאינך תנאי דדרשי והאלמנה אשר תהיה אלמנה היינו דמשאר כהנים יקחו ולהתיר אלמנה לכהן הדיוט אתי א"כ לא שייך לאקשויי רישא בכה"ג וסיפא בכהן הדיוט כיון דפשטא דקרא מפרשינן הכי כמו שפי' רש"י בסמוך בד"ה משאר כהנים יקחו לפרושי אתא משא"כ לר' יהודה מקשה שפיר ונראה דמה"ט לא ניחא להו להתוס' מעיקרא לפרש כפירוש רש"י ומשמע להו טפי לפרש בענין דשייך הך קושיא לר' נחמן אליבא דכ"ע כנ"ל ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה האי קרא כו' פירוש דכתיב אלמנה לא יקחו וסיפא בכהן הדיוט דכתיב מזרע ישראל כו' ומיירי בכל כהנים עכ"ל. למאי דמשמע להו השתא נמי לא מצו לפרש דסיפא בכהן הדיוט אגרושה קאי דאיירי נמי בכל כהנים אלא דבהא לא איכפת לן כיון דבאורייתא נמי כתיב בהדיא בכ"ג אלמנה וגרושה לא יקח אלא לענין מזרע בית ישראל דלא כתיב באורייתא אלא ביחזקאל גופא הכי גמיר לה ומפרש להו א"כ כיון דאיירי אף בכהן הדיוט קשיא ליה שפיר דהו"ל לפרושי כי היכי דלא נימא דלא איירי אלא בכ"ג לחוד דומיא דרישא כן נ"ל:

בא"ד ונראה לפרש כו' וסיפא לקרא דכתיב והאלמנה כו' עד סוף הדיבור. לכאורה נראה דהיינו לגמרי כפרש"י אמנם למאי דפרישית לעיל דלפרש"י לא שייך קושיא לרב נחמן אלא לדרשה דר' יהודה כדפרישית ולהתוס' לא משמע להו לפרש כן כיון דסתמא מקשה ומשמע להו דלכ"ע מקשה כיון דסוף סוף סיפא דקרא איירי מיהא בכהן הדיוט הו"ל ליחזקאל לפרש בהדיא דלשון משאר כהנים יקחו לא משמע שפיר בפשטא דקרא כן נ"ל ודו"ק:

משנה האומר זה בני ממזר הוא ופרש"י שנולד לו מחייבי כריתות. ולשון זה יש לפרשו בא' משני ענינים או שאומר על א' שנולד מפנויה שזינתה שהוא בנו ואותה הפנוייה היא אחותו או אחות אשתו בענין שהוא ממזר או שאומר על בן אשתו ממש שהיא אסורה לו ובענין שאין אנו מכירין את אשתו אם לא על פיו ואע"ג דקי"ל אין אדם משים עצמו רשע אפ"ה קאמר ר"י דנאמן וצ"ל דהיינו היכא שנותן אמתלא לדבר שלא ידע שהיא אסורה לו בחייבי כריתות ולפ"ז צ"ל נמי דהא דקאמר בגמרא מהו דתימא איהו לא קים ליה היינו משום דאיכא למימר דמאחר נתעברה ולפי דרך השני דעל בן אשתו קאמר אע"ג דקי"ל רוב בעילות אחר הבעל אפ"ה מילי ספיקא מיהא לא נפקא שמא זינתה מאחר וכיון שהיא אסורה לו מחייבי כריתות נמצא שלא תפסו קידושין שלו כלל והויא ליה פנוייה לגבי לאחר וכ"ש דיש לפרש כן בדרך הראשון אלא דאכתי בדרך הראשון קשיא לי היאך מהימן לר' יהודה הא משים עצמו רשע שזינה עם פנויה ויש ליישב:

ומה שהכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן ולא מפרש בענין שאומר על מי שהוא בחזקת בנו שאינו בנו כמו שהוא בטוא"ע ובש"ע סי' ד' נראה לי דלישנא דמתניתין הכי דייק ליה שאומר בני זה ממזר הוא משמע שאומר שהוא בנו ועוד נראה דרש"י מפרש לדרשה דר' יהודה יכיר בענין זה כמו שהביאו התוס' לעיל דף ע"ד בד"ה כשם בשם רבינו אליהו דהא דכתיב בן השנואה יכיר היינו שמעיד על אשתו שהיא שנואה בנשואיה ואע"ג דלפ"ז איירי קרא בחייבי לאוין ובפסולי כהונה אפ"ה ממילא שמעינן לענין איסור ממזרת לחייבי כריתות דבכל ענין נאמן לפסול וכמו שכתב בעל תוספות י"ט בזה ע"ש:

אמנם הטור והש"ע שהשמיטו לגמרי חלוקה זאת ולא כתבו אלא בענין שאומר על מי שהוא בחזקת בנו שאינו ממנו נראה דהכי מפרשו לשון המשנה והיינו כפירוש הראשון שכתבו התוספות לעיל דף ע"ד במילתא דרבי יהודה ובפי' דרשא דיכיר ולפ"ז איכא למימר דהא דקאמר בגמרא איהו לא קים ליה אע"ג דמסתמא איירי בענין שאומר שזה זמן רב שפירש מאשתו בענין דודאי מאחר נתעברה אפ"ה איכא למימר דמעכו"ם ועבד נתעברה והולד כשר ואע"ג דלפ"ז ע"כ איירי במקום שרוב פסולין אצלה ולא שכיחי אפ"ה מילי ספיקא לא נפקא. ובמה שהשמיטו ולא הביאו חלוקה הראשונה אפשר דהטור והש"ע סברי דבכה"ג מודה רבי יהודה דאינו נאמן משום דאין אדם משים עצמו רשע כדפרישית. אלא שראיתי שהרמב"ם ז"ל הביא שני החלוקות בחיבורו בהלכות איסורי ביאה וכן התוספות לעיל דף ע"ד הביאו שני הפירושים אם כן התמיה במקומה על הטור והש"ע שהשמיטו החלוקה הראשונה וצ"ע ודו"ק:

בד"ה אינו נאמן לקרוב הוא אצלו כו' ולכאורה יש לתמוה למאי איריא קרוב הא אפילו ע"א לעלמא אינו נאמן לפסול היכא דאית ליה חזקת כשרות ואי לענין העובר דלית ליה חזקת כשרות הוצרך לפרש כן בענין דעד אחד בעלמא מהימן א"כ מאי גריעותא לקרוב הא קי"ל דכל היכא דע"א נאמן ה"ה לקרוב נמי מהימן ואף למאי דמשמע בפ' האשה שנתארמלה בהא דהאב נאמן להאכילו בתרומה דאיכא למ"ד דקרוב לא מהימן התם משום מעלה דיוחסין ולהקל הוא דלא מהימן משא"כ הכא דלפסול אין שום סברא לומר דמשום שהוא קרוב לא יהא נאמן להחמיר טפי מע"א לעלמא ונראה דרש"י ז"ל לקושטא דמילתא הוצרך לפרש כן לאשמעינן דאפי' עם עד א' כשר נמי לא מצרפינן דלא מיבעיא היכא דאית ליה חזקת כשרות דבעינן שני עדים כשרים דוקא אלא אפילו לענין העובר דלית ליה חזקת כשרות אפ"ה כיון דאיכא למיתלי ברוב כשירין כדפרישית תו לא מהימן אף לצרף עם אחר לעשותו ודאי ממזר אם לא בשני עדים כשירים וכ"ש לדרך השני שכתבתי דאף עובר נמי אית ליה האי חזקה שאין אמו אסורה לאביו משום חייבי כריתות ומש"ה בעינן שני עדים כשרים דוקא כן נ"ל ודו"ק:

שם בגמרא מאי אפילו שניהם. ואע"ג דודאי איכא רבותא בשניהם טפי אפ"ה מקשה מאי אפילו שניהם מודים על העובר דקתני וכן הוא בחידושי הריטב"א ז"ל:

תוספות בד"ה לא צריכא בנכסים שנפלו כו' עד סוף הדיבור. עיין בכל זה בלשון הרא"ש ז"ל באריכות ולפי שאין כאן עיקר מקומו לא רציתי להאריך רק לפרש העולה מתמצית דברי כולם דאף לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל מ"מ עיקר הקנין אינו אלא אחר שבאו הנכסים לעולם דקודם שבאו לעולם לכ"ע יכול לחזור בו ויתכן יותר לפי מה שפירשתי בכמה דוכתי דעיקר טעמא דאדם מקנה היינו דמהאי שעתא מחייב עצמו לתנאי זה לקיים תנאו כשיבא לעולם וא"כ אתי שפיר דהכא בגוסס כיון דבהאי שעתא דנפילת הנכסים לאו בר הקנאה הוא לא מהני המתנה דמקודם כלל. ובדרך זה צריך לפרש ג"כ דהא דמסקו התוס' דגוסס מתנתו מתנה אלא דמסתמא אינו יכול לדבר לאו דוקא ביכול לדבר תליא מילתא דהא אין צריך לדבר דהא חל' המתנה למפרע כל כמה דלא הדר ביה אלא לעיקר כוונתם בזה דסתם גוססין אין יכולין לדבר מחמת שנטרפה דעתן ואם כן בהאי שעתא לאו בר הקנאה הוא כלל כן נ"ל ועיין בבית יוסף א"ע סי' קכ"א ובספר גט פשוט האריך בזה ונראה מסוף דבריו שמפרש בענין אחר ויש לי לדקדק בדבריו אלא שאין להאריך כאן יותר ודו"ק:

דף עט.

גמרא איתמר קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת כו' ופרש"י דבדקנוה בו ביום לדעת אם יצאה מרשות אביה להיות קידושיה קידושין כו'. ומשמע לכאורה מפירושו דלאחר שקיבלה הקידושין ובאתה לפנינו בדקנוה ולפ"ז הא דנקיט לישנא דבדרך ובעיר ושקידשה אביה קודם שקידשה עצמה ואביה בבקר והיא בערב כל זה לאו דוקא דה"ה איפכא שקידושין שלה קדמו נמי דינא הכי אלא דלרבותא דרב נקיט הכי דאע"ג דקידושי אביה קדמו אפ"ה אין חוששין לקידושין כיון דלבסוף בשעה שאנו בודקין אותה אף בסוף היום מצאנוה בוגרת מסתמא בצפרא נמי הוי בוגרת ולאית ודידה הוי ודאי קידושין אלא דאכתי לשון בדרך ובעיר הוא ייתור לשון ובאמת השמיטו הפוסקים לשון בדרך ובעיר וכתבו קידשה אביה בבקר והיא בערב. אלא דאכתי קשיא לי לישנא דרב דאמר הרי היא בוגרת לפנינו משמע להדיא דקידושין שלה הוו קידושין ודאי ומכ"ש אם לא קידשה אביה וקידשה עצמה דהוי ודאי

קידושין לגמרי ואמאי הא איכא לגבי הך חזקה אידך חזקה אחרת כנגדה דמוקמינן לה אחזקת פנויה אח"כ לא הוי אלא ספק קידושין אם לא שנאמר דחזקת פנויה לא מיקרי חזקה כלל לגבי חזקה דהרי בוגרת לפנינו וכמו שאבאר עוד בלשון התוס' בסמוך והיינו כסברת התוספות בס"פ המדיר בדף ע"ה ע"ב בד"ה אבל היכא דליכא חזקה ע"ש שכתבו בשם הרשב"א דחזקת פנויה לא חשיב לגבי חזקת הגוף כלל אף למיהוי תרתי במקום חדא וא"כ אף אנו נאמר דלא הוי כחדא לגבי חזקה דהרי בוגרת לפנינו היכא דליכא חזקת נערות כי האי דהכא כמבואר בלשון רש"י ותוספות אלא שכבר כתבתי שם בפ' המדיר דתירוץ התוספות דהתם בשם הרשב"א לא שייך הכא בשמעתין דאיהו גופא לא קאמר אלא משום דחזקת פנויה דהתם גרע טובא כדפרישית שם:

מיהו הבית שמואל כתב בפשיטות באמת דאם קידשה עצמה בלבד הוו קידושי ספק משום דאיכא חזקת פנויה לנגדה והיינו כדפרישית וא"כ קשה לישנא דרב ומסתמא דתלמודא שאמרו הרי בוגרת לפנינו אמרי' נמי מדהשתא בוגרת בוגרת בצפרא נמי בוגרת משמע דמהאי סברא הוי כודאי גמור ונראה דוחק לומר דסמכו אסברא זו דבשביל שקידשה אביה קודם תו לא שייך חזקת פנויה כלל אף לחומרא דהיכא דלא קידשה אביה חזרה חזקת פנויה למקומה והתוספו' נמי לא כתבו סברא זו אלא לחומרא בעלמא כמו שאבאר. לכך היה נראה לענ"ד דהא דאמרי' והרי היא בוגרת אשעת קידושין דידה ממש קאי דקודם הקידושין בדקוה ע"פ עדים או מכיון שקיבלה הקידושין מסתמא יודעת שיש לה סימני בוגרת דבעינן דליכא שום ספק בקידושין דידה מצד עצמן דהוי קידושין מדאורייתא דמכיון שהיום עשויות להשתנות נאמנת בעצמה אם לא מחומרא דרבנן להצריכה בדיקה ואין הספק אלא מחמת שקידשה אביה מקודם והשתא א"ש טובא הא דנקיט קידשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר דבשניהם בעיר לא משכחת לה דמסתמא בקידושין הראשונים רמיא אנפשה ובדקה אם היא עדיין ברשות אביה או ברשות עצמה וכל ששתקה ולא מיחתה הו"ל כהודאה דאכתי לא בגרה ולא משכחת להאי דינא אלא כשקדשה אביה בדרך והיא לא ידעה ונתקדשה בערב ע"י שבדקה עצמה והרי היא בוגרת כן נ"ל נכון ואף שכתב רש"י ז"ל ובדקנוה בו ביום דמשמע לכאורה דלאחר הקידושין איירי היינו משום דלישנא דגמרא משמע הכי דקאמר הרי היא בוגרת לפנינו משמע דמדרבנן צריכה בדיקה בעדים אבל מדינא ודאי דהיא עצמה נאמנת כיון דהיום עשויה להשתנות אם לא היכא שכבר קיבל אביה קידושין קודם לה ולעולם דודאי איירי שהיא אומרת שבשעה שקיבלה קידושין כבר בדקה עצמה ונמצאת בוגרת ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

תוספות בד"ה קידשה אביה כו' דבהאי מודה שמואל דאינה מקודשת דאמרינן העמד אשה אחזקת פנויה כו' והרי היא בוגרת לפנינו כו' עד סוף הדיבור. פירוש דבקידשה אביה לחוד דאיכא תרתי חזקות חזקת פנויה וחזקת הרי היא בוגרת לפנינו כיון דליכא חזקת נערות כנגדה א"כ פשיטא דאפילו מדרבנן לא חיישינן להחמיר. אבל השתא שקידשה אף היא עצמה לא שייך למסמך אהך חזקת פנויה למיהוי כתרתי ולא נשאר אלא חזקה דהרי בוגרת לפנינו והך חזקה לחוד ודאי לא מהני כדאשכחן בכמה דיני ספק קידושין דהחמירו חכמים אף במקום חזקה. כן נ"ל לכאורה בכוונת התוס' דלשמואל נמי אית ליה חזקה בהדי בוגרת לפנינו מדאורייתא היכא דליכא חזקה אחרת כנגדה אלא דאפ"ה חדא חזקה לחוד לא מהני למחמרינן מדרבנן וחיישינן דלמא השתא הוא דבגרה ועיין מה שאכתוב עוד בזה בכל הסוגיא דבסמוך:

גמרא אילימא בתוך שש בהא לימא רב הרי בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה ופרש"י דהא בחזקת נערה היא. ולכאורה איכא למידק אכתי מאי מתמה הש"ס בפשיטות בהא לימא רב דלמא סבר רב אע"ג דאיכא חזקת נערות אפ"ה כיון דאיכא לאוקמא אחזקת פנויה כשקידשה אביה ואיכא למימר נמי השתא הוא דבגרה הו"ל תרתי גבי חדא כמו במקוה בסמוך ואע"ג שהתוס' כתבו דמשום דקידשה את עצמה לא שייך חזקת פנויה אפ"ה נראה דאין זו סברא פשוטה כל כך דלסוף סוף בהאי שעתא דקידשה הוי שייך חזקת פנויה ולא חלו קידושי אביה כלל ולית לן למימר דע"י שקידשה עצמה אח"כ הדרי וחיילי למפרע. באמת נראה שהתוספות לא כתבו סברא זו אלא לטעמא דשמואל ולא אליבא דרב וכן כתב ג"כ בספר עצמות יוסף שהאריך בזה והעלה כן. אלא דנ"ל דאפ"ה מתמה הש"ס שפיר הכא אטעמא דרב דכיון דלא שכיח שתביא סימני בגרות תוך שש הו"ל חזקה לנערות ורובא לנערות וא"כ ה"ל חששא דבגרות מיעוטא דמיעוטא דאפילו ר"מ לא חייש כדאמרינן להדיא בכמה דוכתי דהיכא דאיכא רובא וחזקה ליכא מאן דחייש למיעוטא וכדמסקינן נמי לקמן בשמעתין כיון דכ"ע בחזקת בריאים קיימי מאן דמפיק נפשיה מחזקה עליו להביא ראייה ועיין מה שכתבתי בזה בס"פ המדיר דבחזקה דאתיא מכח רובא כ"ע מודו ולפי מאי דפרישית היה נ"ל לכאורה דהא דמתמה הש"ס בהא לימא רב הרי בוגרת לפנינו לא בעי למימר דלודי רב לשמואל דחוששין לקידושי שניהם דמהיכא תיתי אדרבא אית לן למימר דמה שקידשה עצמה פשיטא דאין חוששין לקידושין שלה כיון דקידושי אביה קדמו והו"ל קידושין גמורים דודאי נערה הואי בהאי שעתא כיון דרוב וחזקה מסייעין להדדי כדפרישית. אלא דהטור והש"ע בא"ע סימן ל"ז כתבו בפשיטות להיפך דהיכא דהוי כה"ג בתוך שש צריכה גט משניהם ומשמע דארישא קאי בענין דקידושי אביה קדמו וא"כ לא ידענא מהיכן יצא להם כן דמסוגייא דשמעתין אין הכרע דנהי דהוי מצי לאקשויי נמי אדשמואל אפ"ה לא פסיקא ליה כיון דשמואל לחומרא אבל לרב מתמה שפיר דבהא ודאי לא מיקל רב. ועוד איכא למימר דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה לחלק בין חזקה דאתיא מכח רובא לשאר חזקות משא"כ למסקנא דמשני הש"ס אקושיי' דנימא כתנאי דשמואל אמר אפילו כר' נתן ושני ליה בין חזקה דאתיא מכח רובא א"כ בתוך שש אית לן למימר דקידושי אביה הוו קידושין גמורים וקידושין דידה לית בהו ממשא וראיתי בס' בית שמואל סימן ל"ז דפשיטא ליה בתוך שש היכא שלא קידשה אביה וקידשה עצמה בלבד אין צריכה גט כיון דאיכא חזקת פנויה וחזקת נערות ודלא כבעל חלקת מחוקק אח"כ בקידשה אביה נראה דכ"ש דקידושי דידה לא חיילי כלל דאיכא חזקת נערות המסייע לחזקת אשת איש. מיהו לקמן בסוף הסוגיא אבאר דאיכא קצת ראייה מסוגיא דשמעתין לפסק הטור והש"ע בזה ואביא ג"כ שיטת הרמב"ם ז"ל בקצרה ע"ש ודו"ק:

שם בהא לימא רב הרי בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה. וכתבו בתוספות ישנים הנדפס מחדש הובא ג"כ בחידושי מהרש"א ז"ל וזה לשונו מתוך פרש"י משמע דבדקנוה תוך שש ומצאנוה בוגרת כו'. ואין נראה דלעולם תמהר לבגור תוך שש אלא איירי דבאה לפנינו לאחר שש ול"ג השתא הוא דבגרה עכ"ל. ונראה דלישנא דשמואל גופא משמע להו הכי מדקאמר אין בין נערות לבגרות אלא שש חדשים בלבד דהוא כמו כפל לשון דאפילו בלא בלבד הוי משמע דטפי ליכא כמ"ש התוס' להדיא בפ' אלו נערות דף ל"ט ע"ש אע"כ דבלבד היינו דבציר נמי ליכא והכי משמע קצת מדבעי למימר דבציר ליכא טפי איכא משמע מיהו לעיקר מימרא דשמואל הוי לענין דבציר ליכא ואף ע"ג דרש"י לא גריס להאי וכי תימא אפשר דבתוספות ישנים הוי גרסי לה כן נ"ל בכוונת התוספות ישנים אלא דאכתי מה שכתב מהרש"א ז"ל דכל דברי התוס' שלפנינו בשמעתין סובבין על סברא זו דתוספות ישנים כמו שאבאר כ"א במקומו ולענ"ד יראה דליתא לאדרבא כיון שבתוספות שלפנינו לא הזכירו סברא זו כלל משמע דמודו לפרש"י דשתיקה כהודאה דמי וכל כי האי מילתא לא הו"ל לסתום אלא לפרש ועוד שכל הפוסקים הביאו דין זה דתוך שש בפשיטות ולא זכרו סברא זו כלל דלעולם לא משכחת דתמהר לבגור תוך שש וכמו שאבאר עוד לקמן בסוף הסוגיא בשיטת הרמב"ם ז"ל. ובלא"ה בעיקר דברי התוספות ישנים יש לתמוה טובא דא"כ דלעולם אין בין נערות לבגרות אלא שש חדשים לא פחות ולא יותר תיקשי סימני בגרות למה הוזכרו בגמרא כלל ופליגי בה תנאי טובא בפ' בא סימן ובפ' יוצא דופן ודוחק לומר דעיקר סימני בוגרת היינו לענין האי יומא דמישלם שית לחוד אי הוי בוגרת מצפרא או מפניא דאין שום סברא לומר דכל הנך סימנין דפליגי בהו תנאי טובא יבואו כולם באותו יום וקדימת שעות איכא בינייהו ומה"ט גופא נמי ליכא למימר דנפקא מיניה בסימני בגרות דפליגי בה לענין היכא דלא בדקנו בסימני נערות אלא שע"י סימני בגרות מחשבין שש חדשים למפרע דמהאי שעתא הוי נערה אלא דאכתי מאי שייך פלוגתא דתנאי ניחזי אנן ברוב נשים שיש להם סימני נערות ואותן סימני בגרות שנמצא להם ביומא דמישלם שיתא הן הן סימני בגרות בודאי אלא ודאי לזימנין דאיתרמי שמביאין תוך שש קצת סימנין. מיהו יש ליישב בדוחק דהנך תנאי דפליגי בסימני בגרות פליגי נמי בסימני נערות דשתי שערות אי הוי כדי לכוף ראשן לעיקרן או שיעורא אחרינא כדפליגי תנאי בפ' בא סימן ואם כן איכא למימר דהא בהא תליא ואין להאריך יותר:

שם אלא לאחר שש בהא נימא שמואל כו' והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד. וקשיא לי אכתי מני לאוקמא דאיירי שלא נבדקה עדיין בסימני נערות וא"כ לא ידעינן אם הוא תוך שש או לא אלא שע"י סימני בגרות אנו יודעין ובהא פליגי רב ושמואל שפיר וראיתי שהריטב"א ז"ל בחידושיו הרגיש בזה וכתב דמלתא משנינן הכי אלמא דבכה"ג כ"ע מודו דחוששין לקידושי שניהם ולא כתב טעמא דמילתא. ולענ"ד נראה לטעם הדבר כיון שהאב ודאי נאמן במספר שנותיה א"כ ממילא דמסתמא כל שהגיעה לכלל שנותיה אין צריכה בדיקה לחזקה שהביאה סימנין וא"כ לפ"ז הו"ל קידושי אביה קידושי מעלייא והדרא קושיא לדוכתא בהא לימא רב כך היה נראה בעיני לכאורה עד שראיתי בפסקי מרדכי דאין האב נאמן במספר שנותיה אלא דאפ"ה כיון שאומר ברי ודאי מהימן מיהא להחמיר והקשה שפיר בהא לימא רב דאין חוששין לקידושין כן נ"ל:

שם ושמואל מאי שנא ממקוה כו' לכאורה יש לדקדק מאי קושיא דלמא שמואל כרבי שמעון ס"ל דפליגי נמי במקוה וספיקא משוי לה ועכ"פ הוי ליה למימר נימא כתנאי כדמייתי בסמוך נימא כתנאי ונ"ל ליישב דודאי מדרבי שמעון נמי קשה לשמואל דכיון דאמר רבי שמעון מיהא לדברי תולין ולא מוקמינן למקוה בחזקתה דמעיקרא שהיא שלימה ויהיה טהור לגמרי דמאי דלא אסיק אדעתא השתא דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו אע"כ דהאי חזקה דהרי חסר לפניך הוי נמי חזקה דכי היכי דהשתא חסר מסתמא מעיקרא נמי חסר ומש"ה מוקי רבי שמעון חזקה להדי חזקה שמעינן מיהא דהא דהרי חסר לפניך מיקרי חזקה וא"כ הכא בבוגרת כיון דלא שייך לאוקמא אחזקת נערות דמעיקרא שהרי היום עשויות להשתנות כפרש"י ומכ"ש לפירוש התוספות לקמן דרגילות הן לבא בבקר א"כ קשה אדשמואל וליכא למימר נמי דשמואל מחמיר מיהא מדרבנן הא ליתא כיון דאיכא נמי קצת חזקת פנויה כדפרישית לעיל למה שכתבו התוס' דמשקידשה עצמה לא שייך חזקת פנויה היינו דוקא למסקנא דשמואל ס"ל דהרי בוגרת לפניך לא מיקרי חזקה גמורה כלל אף היכא דליכא חזקה קמייתא אלא הא דחייש שמואל דהרי בוגרת לפנינו היינו דוקא דצרפה בהדי חזקה אחריתא כגון חזקת פנויה ובהא אמרינן שפיר כיון דלחזקת פנויה איתרע קצת על ידי שקידשה עצמה תו ליכא שום חזקה גמורה ומש"ה מחמיר שמואל משא"כ למאי דס"ד השתא דהרי בוגרת לפנינו הוי חזקה גמורה ומוכח נמי מרבנן דמקוה דסברי דעדיפא אפילו מחזקה קמייתא דמקוה בחזקת שלימה א"כ לפ"ז לר' שמעון מיהא שקולין הם והיכא דליכא חזקה קמייתא מודה ר"ש דהרי חסר לפניך הוי חזקה גמורה וה"ה דהרי בוגרת לפנינו א"כ סובר הש"ס בפשיטות דמדרבנן נמי אין להחמיר דמצרפינן נמי לחזקת פנויה לענין שלא להחמיר מדרבנן כן נ"ל נכון ויבואר עוד בסמוך:

תוספות בד"ה ושמואל מ"ש ממקוה וא"ת לרב נמי תיקשי כו' כדפירש בקונטרס כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה נראה בכוונתן לעיקר קושייתן דלמקשה הש"ס לעיל בפשיטות אי תוך שש בהא לימא רב אלמא דפשיטא ליה לגמרא דהיכא דאיכא חזקת נערות פשיטא דלא אמרינן הרי בוגרת לפניך דלעולם חזקה קמייתא עדיפא וכמו שפירש בקונטרס ואם כן תיקשי ליה מקוה אע"כ דשאני מקוה משום דאיכא למימר העמד מקוה על חזקתו וא"כ לשמואל נמי לא מקשה מידי וע"ז תירצו דאין הכי נמי דמקשה לתרווייהו כו' והיינו דקשיא ליה למהרש"א ז"ל דלתירוצם אכתי קשה מאי מקשה לעיל בהא נימא רב ותירץ דהתוס' סמכו לדבריהם בדברי סברת התוס' ישנים לעיל כו' ע"ש וכבר כתבתי דנ"ל דוחק לומר כן. אלא דבר מן דין לא ידעתי מה הועיל מהרש"א ז"ל בתירוצו כיון דעיקר קושיית התוס' כאן מיהא ליתא אלא לפירוש הקונטרס א"כ על זה לא תירצו כלום דאכתי קשה לפירוש הקונטרס מאי מקשה לעיל בהא לימא רב דהא אדרבא מקוה הוי סייעתא דאף בחזקת נערות נמי איכא למימר הרי בוגרת לפנינו. לכך נלענ"ד דקושיית התוספות לאו אסברת המקשה דלעיל סמכו לדבריהם דבלא"ה מקשה שפיר בהא לימא רב כדפרישית דרוב נשים אין מביאות תוך שש והו"ל רובא וחזקה לנערה היא ואמאי קאמר הרי בוגרת לפנינו אלא דהתוספות בלא"ה פשיטא להו טובא דאפילו היכא דליכא רובא נמי לעולם חזקה קמייתא עדיפא כמ"ש התוספות להדיא בפ"ק דחולין בהא דאמרינן מנא לן דאזלינן בתר חזקה ויליף לה מנגע בהאי ענינא גופא דאף ע"ג דנמצא השתא חסר אפ"ה מוקמינן ליה אחזקה קמייתא ותדע דהכי הוא דהא בריש פ"ק דנדה מקשה הש"ס לכ"ע מאי שנא ממקוה אהא דבית שמאי וב"ה דבנדה לא מטמאינן למפרע ולאו אלא ספק והיינו נמי משום דחזקה קמייתא עדיפא ושם מקשו התוספות נמי כדמקשו הכא ולפ"ז מה שכתבו התוס' כאן כדפירש בקונטרס היינו לרווחא דמילתא דקושטא דמילתא הכי הוא כנ"ל נכון ודלא כמהרש"א ז"ל ודו"ק:

שם אדרבא העמד מקוה על חזקתו. וכתבו בתוס' ישנים ללשון אדרבא קשה דהו"ל למימר לחומרא ומיהו הכא איכא לפרושי היכי שורפין עליה קדשים אבל גבי יין לקמן אין שייך ליישב כך עכ"ל. ולענ"ד לא ידענא מאי קשיא להו דבפשיטות מצינן למימר דהא דמקשה אדרבא היינו משום דפשיטא ליה טובא דהעמד מקוה על חזקתה עדיפא טובא מחזקת טמא על חזקתו וכן בסמוך בההיא דחבית תדע דאלת"ה כל טמא שטבל אמאי לא מצרכינן ליה למדוד המקוה שמא חסר אע"כ דסמכינן אחזקת המקוה לגבי חזקת הטמא והרי טבל לפניך שעיקר הספק אינו אלא במקוה אם שלימה או חסירה א"כ מקשה שפיר כיון דלשמואל לעולם לא שייך לאוקמי אחזקה דהשתא וא"כ לפ"ז חזקה קמייתא במקומה עומדת והמקוה בחזקת שלימה כמו קודם שנולד הספק א"כ תו לא שייך למימר העמד טמא על חזקתו דהרי טבל לפנינו במקוה שהיא בחזקת שלימה ובכה"ג ממש יש לפרש בההיא דחבית בסמוך דמקשה אדרבא העמד יין על חזקתו דהך חזקה עדיפא לן דבתחלת הרמתו אין מחוייב לבדוק בכל פעם אלא שתורם בחזקת שהיין לא

החמין אם כן ליכא חזקת טבל דהרי תרם לפניך כן נ"ל ברור ושיטת התוספות ישנים בזה יש ליישב לפי שיטתם בפ"ק דחולין גבי ילפינן מפרה אדומה ושם יבואר בעזה"י ודו"ק:

רש"י בד"ה הכא חדא לריעותא הוא דאיכא הרי בוגרת לפנינו אבל אם באת לומר העמד אשה על חזקה כו' לאו חזקת בגרות ולאו חזקת נערות אית בה שהיום עשויה להשתנות עכ"ל. ולכאורה פירושו תמוה בזה דאדרבא אם היה לה חזקת נערות פשיטא דשפיר קאמר שמואל ולא היה לו לרש"י לפרש אלא דלא שייך הכא חזקת פנוייה כמו בטמא חזקת טומאה ומהטעם שכתבו התוספות דכיון שקידשה עצמה תו לא שייך לאוקמה אחזקת פנוייה:

אמנם נלע"ד ליישב לשון רש"י שהוכרח לפרש כן משום דקשיא לי טובא בהא דמשני הש"ס הכא תרתי לריעותא הכא חדא לריעותא ואכתי קשה לשמואל דבחדא חזקה לחוד סגי דנהי דבמקוה בעינן תרתי היינו לאוקמא חדא לגבי חדא כיון שנמדד מעיקרא לגבי חזקת טומאה ותו אין לטמא בודאי אלא ע"י הך חזקה שניה דהרי חסר לפניך וא"כ הכא בדשמואל דליכא חזקה קמייתא אית לן לאוקמה אחזקה בתרייתא כמו שאנו מוצאין אותה עכשיו ונהי דבריש מסכת נדה מסיק הש"ס נמי בהאי לישנא גופא ארומיא למקוה אנדה הכא תרתי לריעותא הכא חדא לריעותא היינו משום דהתם בחדא לחוד לא סגי בנדה דהאיכא נמי חדא אחריתא כנגדה והיינו חזקה קמייתא משא"כ הכא דליכא אלא הך חזקה בתרייתא לחוד א"כ לא משני מידי ומכ"ש לפי מה שכתבו דאף מדרבנן לא שייך להחמיר כיון דאיכא נמי חזקת פנוייה קצת. ועל זה מפרש רש"י דהכא הך חדא לריעותא דאמרינן לאו לענין חדא חזקה מייתי לה משום דאפי' חדא חזקה לא מיקרי לומר חזקה כשעת מציאתן כמו שהיא השתא בוגרת כמו כן מצפרא הוי בוגרת דמהיכא תיתי הא כל היום בכלל ספק השקול הוא דיש מביאות בבקר ויש מהן בערב ולא דמי כלל לשאר שעת מציאתן דמקוה ותרומה דבמקוה ודאי מעיקר הדין שצריך למדוד דהא גברא בחזקת טמא הוא עד שיבורר שטבל כראוי אלא למה שאין צריך למדוד בשעת הטבילה היינו משום דכיון שכבר נמדד פעם א' מוקמינן לה אחזקה דמאן יימר דחסר נמצא לפי זה כשמודדין אותה בסוף ונמצאת חסירה אי לאו חזקה קמייתא בודאי היינו אומרין כשעת מציאתן כמו שהיא עכשיו חסירה כמו כן היתה חסירה אלא לפי שיש לה חזקה כנגדה שהיתה שלימה אוקי חדא לגבי חדא לאיגלאי מילתא דחזקה קמייתא בטעות הוי וכן בתרומה וכל כיוצא בזה בריש פ"ק דנדה משא"כ הכא לענין בוגרת אפילו אם לא היה לה כלל חזקת נערות אפ"ה לא הוי לן למימר מדהשתא בוגרת מצפרא ודאי היתה בוגרת דמאן יימר הא כולה יומא ספיקא הוי כדפרי' ולפ"ז הא דקאמר בגמרא הכא חדא לריעותא לאו חדא חזקה גמורה אלא דהוי הך דהרי בוגרת לפנינו חדא ריעותא לגבי הך חדא דהשתא הוא דבגרה כנ"ל נכון בכוונת רש"י ז"ל וכן נ"ל מדקדוק לשון חידושי הריטב"א ז"ל ע"ש ודו"ק:

גמרא ושמואל מאי שנא מחבית כו' ורמינן חבית אמקוה כו' ואמר רבי חנינא מסורא מאן תנא חבית ר"ש כו' אבל לרבנן טבל למפרע. ויש לתמוה טובא בסוגיא זו דאטו גברא אגברא קא רמי דלמא רבי חנינא מסורא אליבא דרב איירי משא"כ לשמואל אתיא הך דחבית כרבנן דמאי דס"ל השתא דבחבית לא הוי תרתי לריעותא ואם כן אדרבא הך דחבית סייעתא לשמואל אך יש לתמוה דהשתא מאי ס"ד לאקשויי מחבית אטו מי לא אסיק אדעתא דבחבית נמי איכא תרתי כמו במקוה דהא הא מילתא דרבי חנינא מסורא מייתי לה בריש פ"ק דנדה דרמינן חבית אמקוה דהכא והיינו משום דבתרווייהו איכא תרתי לריעותא וא"כ כיון דקאמר הכא ורמינן חבית אמקוה הוי ליה לאסוקי אדעתא דאיכא נמי בחבית תרתי לריעותא ותחלה אפרש ליישב קושיא הראשונה דלא קשה מידי והיינו למאי דפרישית בסמוך נמי לענין מקוה דאפילו אדרבי שמעון נמי קשה לשמואל וא"כ הכא בחבית נמי אף למאן דס"ל דהוי ספק תרומה אכתי תיקשי לשמואל דכיון דהתם ספק ולא מוקמינן אחזקה קמייתא ע"כ משום דאיכא חזקה אחרת כנגדה דשעת מציאתן וא"כ הכא בקידושין דליכא חזקה קמייתא ממילא דאיכא למימר הרי בוגרת לפנינו כולה כדפרישית לעיל ואין צורך לכפול הדברים נמצא דלפ"ז בלאו הא דרבי חנינא מסורא נמי קשיא לשמואל אלא דמייתי הא דרבי חנינא לאלומי הקושיא כיון דלרבנן הוי טבל גמור למפרע אלמא דחזקה בתרייתא עדיפא מקמייתא לרבנן וקשיא טובא לשמואל מיהו כר"ש נמי לא אתי מילתא דשמואל דהיכא דליכא חזקה קמייתא ר"ש נמי מודה:

ומעתה אבא ליישב נ"כ קושיא השנייה דהא דלא מסיק אדעתא דבחבית נמי איכא תרתי היינו משום דס"ד דלא שייך לומר אוקי טבל אחזקה כיון שתרם לפנינו ואין הספק בתרומה אלא ביין אם הוא יין כדמעיקרא או חומץ כדהשתא וכיון דלשמואל לא שייך חזקה דהשתא לכשעת מציאתן א"נ הו"ל לודאי תרומה כדמעיקרא והא דקס"ד הכי היינו משום דממקומו הוא מוכרע דאלת"ה בקידושין נמי אמאי חייש שמואל לקלושי אביה דאיכא נמי תרתי לאוקי האשה בחזקת פנוייה והרי בוגרת לפנינו ולא משמע ליה השתא סברת התוספות דלעיל דמשום שנתקדשה בעצמה ליכא חזקת פנוייה והיינו כדפרישית דסברא זו אינה פשוטה כל כך. ולפ"ז ע"כ הוי סבר דלא שייך חזקת פנוייה והיינו כמו שכתבו התוספות בפרק המדיר דף ע"ה ע"ב בשם הרשב"א ז"ל בד"ה אבל היכא דאיכא חזקה לחזקת פנויה לא חשיב לגבי חזקת הגוף והיינו מה"ט גופא דפרישית שאין הספק כ"כ בקידושין כ"א בחזקת הגוף ואם כן ה"ה לענין חזקת טבל דמאי שנא נמצא דלמאי דס"ד השתא ע"כ הא דמשני שאני התם דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו היינו דוקא לענין טומאה לחוד משום דחזקת טומאה אלים טובא דילפינן מסוטה דברה"י טמא ודאי כתחלת טומאה ולא מוקמינן להו אחזקת טהרה ועוד שהתורה עשה הספק כודאי א"כ בסוף טומאה לחמיר טפי דגברא בחזקת טומאה יש להחמיר אף ברשות הרבים והיינו כדמקשינן אהדדי בריש פ"ק דנדה אפלוגתא דר"ש ורבנן במקוה דשניהם לא למדוה אלא מסוטה ע"ש ואע"ג דהתם לא סגי בהך סברא לחוד למדוה מסוטה ואיצטריך לאסוקי נמי הכא תרתי לריעותא הכא חדא לריעותא ומדמי נמי חבית לטומאה היינו משום דלא תיקשי מנדה דבין לשמאי ובין להלל דיה שעתה לחולין ותרומה ולא ילפינן מסוטה משא"כ הכא שפיר הוי סבר דבע"כ טעמא דמקוה משום דחזקת טומאה חמיר טפי משאר חזקות כדפרישית והאי מקשה הש"ס שפיר דאכתי קשה מחבית ומייתי נמי הך דקא איצטריך דרמינן חבית אמקוה לאלומי הקושיא דבחבית לא שייך הך סברא דילפינן מסוטה וא"כ קשה לשמואל כדפרישית והאי מסיק הש"ס דבחבית נמי איכא תרתי והו"ל חדא במקום תרתי משא"כ בקידושין דשמעתין לא שייך חזקת פנוייה כ"כ כמ"ש התוספות ומש"ה מחמיר שמואל מדרבנן וכ"ש דאתי שפיר לפמ"ש בסמוך דהכא אפילו חדא חזקה גמורה לא הוי כיון דכל היום בכלל ספק השקול הוא אלא דשינויא קמייתא דמקוה לא אסיק אדעתיה הך סברא דבלא"ה אתי שפיר לחזקת טומאה אלים טובא משא"כ לשינויא דחבית ע"כ צריך לפרש כן. ומתוך מה שכתבתי נתיישב' לי שיטת הרמב"ם ז"ל שפסק כרבנן דר' שמעון לענין מקוה ובחבית לתרומה פסק דהוי ספק והוי כמזכי שטרי לבי תרי דהא מסקינן מאן תנא חבית רבי שמעון וכבר הרגישו בזה קמאי ובתראי ולמאי דפרישית יש ליישב דדוקא בפ"ק דנדה באוקימתא קמא דמקשה מדיה שעתה דנדה אמקוה והוצרך לשנויי הכא תרתי והכא חדא דלא מצי לשנויי דמקוה שאני משום דמסוטה ילפינן דא"כ נדה נמי משא"כ למסקנא דהתם למשני שינויא אחרינא דיה שעתה דנדה תו ליכא למירמי חבית אמקוה דאיכא למימר דשאני מקוה דילפינן מסוטה כיון שהחמירה תורה בתחלת טומאה החמירו חכמים נמי בסוף טומאה אף ברה"ר ואף לשרוף תרומה וקדשים כדאשכחן נמי דעל ששה ספיקות שורפין קדשים ועוד יש לי ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל בענין אחר ואין להאריך כאן יותר ודוק היטב:

וע"פ סברא זו שכתבתי בשיטת רש"י ז"ל דהא דאמרינן הכא חדא לריעותא היינו לענין בגרות לא שייך לאוקמי אחזקה דהשתא כשעת מציאתן כיון שכל היום בכלל ספק השקול הוא ולא דמי לשאר חזקה דשעת מציאתן א"כ יש ליישב שיטת התוס' דס"פ המדיר בהא דקאמר שמואל במחליף פרה בחמור דעל בעל החמור להביא ראייה וכתבו שם התוספות דיש מפרשים טעמא דשמואל דמוקמינן לחמור אחזקה דהשתא כשעת מציאתן והקשו שם מסוגיא דהכא דלית ליה לשמואל חזקה דהשתא כלל אף בדליכא חזקה אחרת כנגדה כ"ש היכא דאיכא חזקה קמייתא ולמאי דפרישית לא קשה מידי דשאני הכא בשעת מציאתן לא מיקרי חזקת בגרות ומה"ט גופא כיון דהיום עשוי להשתנות וספק השקול הוא משא"כ התם בחמור ודאי מדינא היה צריך בעל החמור לברר מקחו שחמורו קיים אי לאו דמוקמינן ליה אחזקה קמייתא שהוא קיים וא"כ כיון דאיגלאי מילתא למפרע שחזקה בטעות הוא דהא קמן דמת א"כ אוקמינן למפרע אחזקה דהשתא דאפשר דלשמואל עדיפא מקמייתא כיון דבטעות היתה כן נ"ל נכון לסברא זו דחזקה בטעות יש לה יסוד ועיקר בפוסקים ויש לי ליישב עוד בדרך אחר לפי מה שהעליתי דלמסקנא מחמיר שמואל מדרבנן בעלמא ומה שהקשו שם בתוס' מדמייתינן עלה נימא כתנאי נ"ל דלא קשה מידי דודאי למאי דהוי בעי לאוקמא כתנאי דלא הוי קשיא ממקוה וחבית הוי ניחא ליה דמדאורייתא פליגי משא"כ למסקנא דליכא תנאי וקשיא לשמואל חבית ומקוה וצריך לשנויי כדשנינן לעולם א"ל דשמואל מחמיר מדרבנן מטעמא דפרישית ואין להאריך יותר ודוק היטב:

דף עט:

נימא רב דאמר כרבי נתן. לכאורה נראה דלמאי דס"ד השתא ע"כ סבר רב דאפילו היכא דאיכא חזקת נערות אפ"ה אמרינן הרי בוגרת לפנינו דחזקה דהשתא דשעת מציאתן עדיף מחזקה קמייתא דהא הכי אית ליה לרבי נתן דאף על גב דודאי מסתמא מעיקר' בחזקת בריא הוי דכ"ע בחזקת בריאים הן ואפ"ה ס"ל לר"נ דאם שכ"מ הוא עכשיו עליהם להביא ראיה וא"כ זה דלא כמו שכתבו התוספות לעיל בד"ה ושמואל מ"ש ממקוה דפשיטא להו לרב מודה היכא דהוי חזקת נערות ומטעמא דפרישית אלא דנראה ליישב דודאי הכא נמי אסיק אדעתיה דמהני לרבי נתן חזקת ממון לאיצטרופי בהדי חזקה דהשתא שהוא שכ"מ למיהוי תרתי במקום חדא לחזקה קמייתא אבל בהא לא אסיק אדעתיה דמקשה לאוקמי לרב נמי כרבי יעקב ומשום חזקת ממון דס"ל דכיון דאיכא חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא שהוא גם כן בריא תו לא אלים חזקת ממון לגבי תרתי חזקת הגוף אע"כ דרבי יעקב לא ס"ל הא דרב כלל דחזקה דהשתא לא מיקרי חזקה כלל וא"כ ליכא אלא חזקה קמייתא שהיה בריא ובהא ודאי חזקת ממון עדיף ובכך נ"ל לפרש נ"כ הא דמסיק ושמואל דאמר כרבי יעקב וקשיא לי הא כרבי יעקב נמי לא מיתוקמא דהא ודאי מודה שמואל דאזלינן בתר חזקה דמעיקר' כדפשיטא לן בכולה תלמודא וכ"ש היכא דמסייעא לה נמי חזקה דהשתא וא"כ אמאי קאמר רבי יעקב דאף אם בריא הוא מוציא מידם בלא ראיה אע"כ משום חזקת ממון וא"כ כיון דרבי נתן ע"כ ס"ל לחזקה דהשתא לחוד הוי חזקה מעליא א"כ מאן יימר דפליג עליה רבי יעקב דאפושי פלוגתא לא מפשינן אלא טעמא דרבי יעקב משום חזקת ממון. אבל למאי דפרישית אתי שפיר דהשתא סבירא ליה להמקשה דודאי לא אלים חזקת ממון לגבי תרי חזקת הגוף ואם כן ע"כ סבר רבי יעקב לחזקה דהשתא לא מיקרי חזקה כלל וליכא אלא חזקה דמעיקרא ומשום הכי אזיל בתר חזקת ממון דעדיף מחדא חזקת הגוף כן נ"ל נכון ודוק היטב ועיין בסמוך:

שם אמר לך רב כו' ע"כ לא קאמר ר"י אלא דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו. ולמאי דפרישית ע"כ סבר הש"ס השתא דחזקת ממון עדיף אפילו מתרי חזקות ולפ"ז כן הוא אליבא דהלכתא לפי האמת דהא בשמעתין בסמוך מסקינן דהלכתא כוותיה דרב וא"כ חזקה דהשתא מיקרי חזקה וא"כ בהא דרבי יעקב איכא תרי חזקות לגבי חזקת ממון ואפ"ה פסקו כל הפוסקים כרבי יעקב מסוגיא דפ' מי שמת דף קנ"ג דמוקמינן לרבי נתן כרבי מאיר ורבי יעקב כרבנן ע"ש שכל הפוסקים חולקין על הרמב"ם ז"ל. ולפ"ז הוי קשיא לי טובא על שיטת רש"י ותוספות שפסקו בסוף פרק המדיר גבי המחליף פרה בחמור דלעולם על בעל הפרה להביא ראיה משום דחזקת הגוף עדיף מחזקת ממון וכדפרישית התם וא"כ קשיא הילכתא אהילכתא ומכ"ש דקשה טפי למסקנא דהכא דחזקת בריאים עדיף טובא דכ"ע בחזקת בריאים קיימי וא"כ איכא הכא בדרבי יעקב רובא ותרי חזקות דהמקבלים דבריא היה ואפ"ה קי"ל כרבי יעקב ובפ"ק דכתובות ובר"פ האשה שנתארמלה משמע דבחזקה וברי ושמא מוציאין ממון ואמרינן נמי התם דרובא כברי ושמא דמי וא"כ קשיין הלכתא אהלכתא והנלע"ד בזה דהא דקי"ל כרבי יעקב היינו לפי שהמחזיק טוען ברי וכל היכא שהמחזיק טוען ברי ודאי הוי כלל גדול בדין דהמע"ה אפילו לכמה רובי וחזקה משא"כ התם בכתובות דאיירי שהמוחזק טוען שמא וכדפרישית בס"פ המדיר וזה מסייע לסברא דינן. אלא דאכתי קשה דה"ל למימר לרב דאמר כרבי יעקב וטעמא דרבי יעקב משום דקטעין ברי משא"כ במילתא דרב שהאב אינו יודע אם בגרה בצפרא או לא אף ע"ג דהיא נ"כ אינה יודעת למאי דמסקינן בסמוך דאפילו באינה מכחשתו איירי אפ"ה ה"ל שמא ושמא ומש"ה אזיל רב בתר חזקה דהשתא. ויש ליישב כיון דבטענת ברי לחוד ודאי לא סגי אם לא בהדי חזקת ממון ומש"ה מסיק למילתא דשאני התם דאיכא חזקת ממון והיינו עם טענת ברי וחדא מינייהו נקיט כן נ"ל ויש ליישב עוד בדרך אחר ואין להאריך כאן יותר:

אלא דאכתי קשה מאי קאמר הכא דרב ס"ל כרבי יעקב והיאך אפשר לומר כן הא שמעינן ליה לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב וא"כ כיון דמילתא דפשיטא היא דרובא דעלמא בחזקת בריאין הם וכ"ש הכא דודאי הוי ליה חזקה דהנותן בשום פעם שהיה בריא ואפ"ה ס"ל לרבי יעקב דלא מהני לגבי חזקת ממון ויש ליישב דבהא לא איכפת לתלמודא אי הוה רב דלא כרבי יעקב במאי דס"ל לרב הולכין בממון אחר הרוב דבלא"ה לא קי"ל כרב בהא אלא לעיקר כוונת הש"ס בשמעתין לאוקמא לרב כרבי יעקב היינו במאי דשמעינן לרב דאזיל בתר חזקה דהשתא דאיפסקא הלכתא בסמוך כרב בהא ובהא איצטריך תלמודא לומר דרבי יעקב נמי מני סבר הכי דאלת"ה תיקשי הלכתא אהלכתא דבפרק גט פשוט קי"ל כרבי יעקב כן נ"ל נכון לפי שיטת רש"י ז"ל משא"כ לפירוש ר"י בשמעתין בד"ה מי איכא למימר דמפרש ר"י דרגילות הן לבא בבקר ואם כן איכא למימר בפשיטות דהא דאיפסיקא הלכתא בסמוך כרב היינו מה"ט גופא לענין קידושין ודאי הולכין אחר הרוב וכ"ש הכא דחזקת פנויה מסייעו א"כ בלא"ה לא קשיין הלכתא אהלכתא דאפשר דרב גופא לא אזיל בתר חזקה דהשתא היכא דליכא רובא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא למאי נ"מ מסיק הש"ס לרב כרבי יעקב דהא מ"מ ע"כ לא ס"ל כוותיה לרב הולכין בממון אחר הרוב וליתא לדינא דרבי יעקב ויש ליישב בדוחק ואין להאריך יותר ודוק היטב:

שם ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו לרבי נתן ע"כ לא קאמר ר"נ התם לכ"ע בחזקת בריאים קיימי כו'. ואף ע"ג דשמואל סובר דאין הולכין בממון אחר הרוב אפ"ה שאני הכא דכ"ע בחזקת בריאים קיימי ועוד דודאי הנותן גופא היה ודאי בריא בשום פעם שראינו אותו א"כ עדיף משאר רובא והארכתי לפרש כן משום דנ"מ טובא לענין פסק הגבינות שעשו מספק טריפה שאנו מוצאין עכשיו טריפה ולא ידעינן אימת נטרפה דיש מביאין ראיה מכאן דכיון דרוב בהמות כשירין הם מוקמינן לה אהך רובא אף ע"ג דאיתרע בודאי דומיא דהכא דאמרינן דכ"ע בחזקת בריאים קיימי אף ע"ג שהוא עכשיו שכ"מ ולמאי דפרישית אין ראיה מכאן דהכא כ"ע בחזקת בריאים קיימי ועדיף מרובא כדפרישי' ועדיין צ"ע ודו"ק:

תוספות בד"ה מי איכא למימר כו' ור"י פירש דרגילות הן לבא בבקר כו' עכ"ל. ובד"ה שאח"ז אלא הכא כו' הרי התם אין לה חזקה משום דבר לא משערות ולא מבגרות כו' עכ"ל. ולכאורה דבריהם סותרין זה את זה דכיון דרגילות לבא בבקר א"כ הא מפקה נפשה מרוב נשים ומה לי אם מפקה עצמה מחזקה או מרובא אדרבא הא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ודוחק לומר דלפר"י עיקר פלוגתא דרב ושמואל לפי המסקנא לא הוי אלא בהכי אי חיישינן לחומרא למיעוט או לא ולא פליגי בחזקה דהשתא דלשון הסוגיא לא משמע הכי. ויותר נראה לומר דמה שפיר"י דרגילות לבא בבקר לאו רוב גמור הוא אלא דשכיח קצת ועיקר פירוש ר"י היינו לאסבורי טעמא דרב דמיקל כ"כ שלא לחוש לקידושין משום הך חזקה דשעת מציאתן וכ"ש לא"ש טפי למאי דפרישית דהך חזקה דהשתא דבוגרת לא אלים כ"כ נמי מה"ט גופא דבאותו יום עשוי להשתנות ובכלל הספק הוא כמ"ש התוספות בדיבור שאח"ז ובכך ניחא ליה לר"י דרגילים טפי קצת לבא בבקר כן נ"ל ועדיין צ"ע:

גמרא נימא כהני תנאי קידשה אביה כו' מאי לאו חלה כרב וחלה כשמואל לא לא אידי ואידי כשמואל חלה במכחישתו כו'. ולכאורה אכתי קשה לרב תנאי היא וכבר הרגיש מהרש"א ז"ל בזה להקשות על לשון התוספות בד"ה והלכתא כוותיה דטפי הוי להו לפרש דאיצטריך למיפסק הלכתא כרב משום דלדידיה קשיין ברייתא אהדדי ולשמואל לא קשיין אהדדי וכבר עלה בלבי לפרש לפי שיטת רש"י ותוספות שלפנינו דגרסי לעיל בהא לימא רב הרי בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה והיא ג"כ גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל וא"כ לרב פשיטא דלא קשיין ברייתא אהדדי דהך ברייתא דקתני חוששין לקידושי שניהם איכא לאוקמי שפיר בתוך ששה דרב מודה לחוששין לקידושי שניהם ולשיטת התוספות ישנים ונירסתם דלא משכחת לה שתביא תוך שש אפ"ה איכא לאוקמי שפיר לרב הך ברייתא דקתני חוששין לקידושי שניהם בענין שלא בדקנוה בשערות כלל וא"כ מספקא לן הא מילתא גופא אם כבר שלמו ימי נערות בשעה שקידשה אביה או לא מש"ה חוששין לקידושי שניהם וכדפרישית וכמו שאבאר בסמוך בשם הרמב"ם ז"ל. ומתוך מה שכתבתי היה נ"ל להביא ראייה לפסק הטור והש"ע א"ע סימן ל"ז שפסקו דבתוך ששה חוששין לקידושי שניהם והקשיתי לעיל דמסברא משמע דקידושי אביה הוויין ודאי קידושין דבחזקת נערות היא ולמאי דפרישית הכא לרב דקי"ל כוותיה ע"כ מוקמינן לאידך ברייתא בתוך ששה ואם כן הא קתני בהדיא לחוששין לקידושי שניהם כך היה נראה בעיני לכאורה אלא דמתוך מה שכתבתי לשיטת התוספות ישנים ממילא דאיכא למישדי נרגא בראייה זו ועדיין צ"ע. מיהו בלא"ה נ"ל ליישב דלרב לא קשיין ברייתא אהדדי דבלא"ה ע"כ הא לרב תנאי היא דהא רבי שמעון דמקוה לא קאי כוותיה והיינו לשיטת התוספות לפ"ק דנדה דרבי שמעון לית ליה כלל חזקה דהשתא בשעת מציאתן אפילו למיהוי תרתי במקום חדא ואם כן מוקי רב להך ברייתא לחוששין לקידושי שניהם כרבי שמעון ואף על גב דלעיל בפלוגתא דרבי יעקב ור' נתן מהדר הש"ס לאוקמא מילתא דרב ככ"ע משום הא לא איריא שכבר כתבתי דאיצטריך לאסוקי הכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דס"ל בסמוך כרב וקי"ל בפ' מי שמת כר' יעקב משא"כ בדר' שמעון לא איכפת לן אי הוי רב דלא כרבי שמעון דבלא"ה לא קי"ל כרבי שמעון כן נ"ל נכון ודו"ק:

בד"ה במכחישתו בקונטרס כו' בגרתי מאתמול ולא דק דהא ביומא דמישלם שית איירי עכ"ל. ולכאורה כוונתם מבואר בפשיטות דהא ע"כ בהכי איירי דאל"ה בהא לימא רב כדמקשה לעיל וכבר העירותי בזה באריכות בחידושי גיטין דף י"ח בסוגיא דבת אחותו בלשון התוספות בד"ה משום בת אחותו וכתבתי ליישב שיטת רש"י ז"ל דנהי דלעיל מקשה שפיר בהא לימא רב דהאיכא לאוקמה בחזקת נערות דמעיקרא סובר הש"ס בפשיטות דעדיף מחזקה בתרייתא כמ"ש התוספות לעיל בד"ה ושמואל מ"ש ממקוה וכ"ש למאי דפרישית דס"ל חזקה דאתי מכח רובא דרוב נשים אין מביאות סימני בגרות תוך ששה וכל זה למאי דלא אסיק אדעתיה דאיירי במכחישתו משא"כ השתא דבעי לאוקמא במכחישתו ולפ"ז היא טוענת ברי והאב שמא וא"כ הא איפסיקא הלכתא בפ"ק דכתובות דף י"ג כר' גמליאל דמכשיר בראוה מדברת ומעוברת אפילו ברוב פסולין והיינו כמו שכתבתי שם דברי ושמא בהדי חזקה עדיף מרובא וכמ"ש ג"כ הרא"ש ז"ל שם בסוגיא דפתח פתוח בשם רבינו יונה וא"כ ה"נ מהני ברי דידה דמסייע לחזקה דשעת מציאתן דהשתא שהיא בוגרת ועדיף מחזקת נערות אף על גב דאיכא רובא וע"ש באריכות. אמנם כן מצאתי ראיתי בלשון מהרש"א ז"ל כאן דמפרש כוונת התוספות כאן בדרך אחר דאזלי בשיטת התוספות ישנים דאי אפשר כלל להביא תוך ששה. מיהו כבר כתבתי לעיל דנראה דוחק לפרש כן כיון דסברא זו לא נזכר בלשון התוספות שלפנינו וכר מן דין נמי לא שייך לשון ולא דק דהא רש"י מיהו לפי גרסתו ופירושו ודאי דק בדקדוק גדול ודינא קמל"ן אע"כ דכוונת התוספות כמו שפירשתי וכן נראה להדיא מלשון רבינו ירוחם ז"ל בנתיב כ"ב חלק חמישי ע"ש. וא"כ יפה כתבתי ליישב שיטת רש"י ז"ל כמו שפירש"י בגיטין. אלא דאפ"ה אין בזה קושיא על לשון התוספות דלשיטתייהו אזלי שכתבו בפ"ק דכתובות בסוגיא דמעוברת דהא דנאמנת לומר לכשר נבעלתי אף ברוב פסולין לאו משום ברי ושמא בהדי חזקה גרידא נאמנת אלא משום דאיכא למימר אשה מזנה בודקת ומזנה הא בעלמא לא מהני ברי ושמא בהדי חזקה נגד רובא כדמייתי ראיה משבויה אלא דרש"י לא נחית להכי כמו שהארכתי במקומו שם ע"ש ובגיטין דף י"ח ואין להאריך יותר ודוק היטב:

שם והלכתא כוותיה דרב. הרמב"ם ז"ל השמיט לגמרי דין זה בחיבורו בפ"ג מהל' אישות. וכתב במקומו שם דין י"ל היתה הבת ספק בוגרת בין שקדשה אביה שלא לדעתה בין שקידשה היא עצמה שלא לדעת אביה הרי היא מקודשת בספק לפיכך צריכה גט מספק עכ"ל שם בפ"ג ובפרק שני מהל' אישות דין ב' כתב בזה הלשון מאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים ומתחלת יום תשלום ששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת כו' עכ"ל. וכבר תמהו על דבריו כל מפרשי דבריו שהוא לגמרי נגד כל הסוגיא דשמעתין ונגד פסק ההלכה דהלכתא כוותיה דרב. אמנם לענ"ד נראה ליישב משום דבנדה פר' יוצא דופן ובפרק בא סימן פליגי תנאי טובא בשיעור שתי שערות באיזה שיעור חשיבי שערות וכה"ג בסימני בגרות נמי פליגי תנאי טובא ואיפסקא שם הלכתא כדברי כולן להחמיר בין בנערות ובין בבגרות וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל להדיא בפ' שני מהל' אישות דין ט"ז דמשינמצאו השתי שערות ויכולות להינטל בפי הזוג על סיכוף ראשן לעיקרן הוי ספק ודנין להחמיר בכל מקום נמצא דלפ"ז איכא למימר בפשיטות דאזלא לה פלוגתא דרב ושמואל וכל הסקלא וטריא דשמעתין דכיון דלא משכחת לפלוגתייהו אלא ביומא דמישלם שית אי אמרינן דמסתמא הביאה מערב או לא וכל זה לא משכחת לה אלא אי הוי ידוע זמן השערות דמהאי שעתא הוא דמתחלן הששה חדשים ומספקא לן ביום האחרון גופא אימתי הביאה זה הסימן בגרות אם היה ידוע משא"כ השתא דבסימני נערות גופא לא קים לן שפיר והולכין להחמיר א"כ אי אפשר שיהא הכל ביום א' ומסתמא כל הני שיעור זמנן נמשך בימים ידועים הרי דלפ"ז לעולם אין ידוע לנו יום תשלום הששה חדשים בצימצום אלא הכל בכלל הספק אלא לאחר שיצא הספק מלבנו ודאי משערינן בכלות הששה חדשים מיד לעיתותי ערב דהא אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. ובודאי שכבר הוא לאחר ששה חדשים גמורים א"כ תו ליתא לפלוגתא דרב ושמואל דאינהו אפשר דס"ל בשתי שערות כחד תנא משא"כ לדידן דמספקא לן הכל בכלל הספק והא דאיפסקא הילכתא כוותיה דרב היינו משום דנפקא מיניה טובא בכל דוכתי אי אזלינן בתר חזקה דהשתא דשעת מציאתן היכא דליכא חזקה קמייתא או לא ובהא הלכתא כרב כן נ"ל ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל ותו לא מידי:

תוספות בד"ה מביא ראיה על הבנים כו' וא"ת מאי קמ"ל כו' לכן פירש כו' דלא אמרינן שלקחה האשה איש אחר במ"ה כו' על סוף הדיבור. ולכאורה פירוש דחוק הוא דפשטא דלישנא דמתניתין איירי שבא הוא ואשתו עמו ממ"ה בחזקת שהיא אשתו וא"כ מהיכא תיתי נחוש לכן שגירשה במ"ה וניסת לאחר וחזר זה ונשא והחזיר גרושתו משניסת ואי איירי שלא באתה בחזקת אשתו כגון שגירשה באמת א"כ נראה דמילתא דפשיטא היא שצריך להביא ראיה שהן בניה שלו ולא מאיש אחר. ובלא"ה לא ידענא מאי דוחקיה דר"י לפרש כן ולהקשות על פירוש רש"י ז"ל כדמשמע פשטא דמתניתין ולא תיקשי מאי קמ"ל דטובא אשכחן כה"ג דקתני במתניתין רישא איידי סיפא כ"ש בחדא בבא גופא וכ"כ התוספות י"ט ועוד דבהאי ענינא וחששא דפירש ר"י מצינן נמי לפרש בפירוש רש"י ז"ל דלא חיישינן שגירשה ואהדרה אף על גב דלא שייך למימר דאי איתא דגירשה קלא אית ליה קמ"ל דאפ"ה לא חיישינן ומותרין לאכול בקדשי הגבול בין האשה ובין הבנים ומה שיש לדקדק עוד בלשון התוספות עיין במהרש"א ז"ל ודברי מהרש"ל ז"ל שהביא מהרש"א ז"ל תמוהין בעיני. אח"ז מצאתי להדיא בירושלמי שבעינן גדולים וקטנים היינו נמי משום חששא שמא גירשה בינתיים:

דף פ.

תוספות בד"ה לא שנו כו' וי"ל דרב תנא הוא ופליג כו' על סוף הדיבור. לענ"ד צריך להגיה דרבי תנא הוא ופליג דרבי ור' חייא איירי בהך ברייתא דפ' האשה שנתארמלה ע"ש ואף על גב דמלתא דפשיטא הוא דרבי תנא הוא ועוד דקתני לה התם בלשון ברייתא ממש אפ"ה לא משמע להו מעיקרא לומר דאיכא פלוגתא בהך מילתא כיון דרבי ורבי חייא עבדו עובדא ולא אשכחן בהדיא מאן דפליג א"כ מנ"ל לריש לקיש למתניתין דהכא איירי לענין תרומה ופליג ומה"ט גופא לא ניחא ליה לר"ת ז"ל לפרש כן ומפרש דהך פלוגתא לעל אחל תליא בפלוגתא דמעלין מתרומה ליוחסין והיינו כדאיתא התם בפ' האשה שנתארמלה דף כ"ד ע"ב דאוקימתא דאיבעית אימא דמוקי התם לפלוגתא דמתניתין דהתם אי מעלין לכהונה ע"פ ע"א ופליגי במעלין מתרומה ליוחסין ע"ש. ומתוך מה שכתבתי נתבאר דמה שכתב מהרש"א ז"ל שדברי התוספות תמוהין דמי הכריחן לפרש דאיירי הכא במעלין מתרומה ליוחסין ולא הוי להו למימר אלא לקדשי הגבול היינו לכל דבר שבקדושה ועוד כתב שדבריהם כאן לא כפירושם בפ' האשה שנתארמלה ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו של מהרש"א ז"ל דאדרבא דבריו תמוהין דלשון בקדשי הגבול דקאמר ריש לקיש א"א לפרש אלא לענין אכילת תרומה דמיקרי קדשי הגבול אלא דממילא הוצרך ר"ת לפרש דאיירי נמי בכל דבר שבקדושה ולאפוקי דלא נפרש ליוחסין לא כפשטא לחלק בין תרומה ליוחסין כיון דלקושטא דמילתא ע"כ מאן דס"ל אין מעלין לתרומה ע"פ ע"א היינו משום דס"ל מעלין מתרומה ליוחסין כדמסקינן דאוקימתא דאיבעית אימא שם וע"כ דהכי ס"ל נמי לריש לקיש דאלת"ה לא אשכחן שום תנאי דס"ל דבעינן שני עדים לתרומה אלא כרבי ור' חייא דסגי להו בע"א ומתניתין דפ' האשה שנתארמלה דקאמר רב יהודה אין מעלין היינו משום גומלין דאוקימתא קמייתא דהתם לכך הוכרח ר"ת לפרש דריש לקיש ס"ל דשייך הך פלוגתא במעלין מתרומה ליוחסין דאשכחן דפליגי תנאי בהדיא שם בפ' האשה שנתארמלה ואדריש לקיש גופא לא שייך להקשות מי הכריחו לפרש דאיירי מתניתין דהכא לענין תרומה ולא מפרש לה לענין להשיא אשה משום הא לא איריא דריש לקיש גופא ס"ל דמעלין מתרומה ליוחסין וא"כ היינו תרומה היינו להשיאו אשה. ועיין בחידושי הריטב"א ז"ל דקשיא ליה דרבי סבר בהדיא מעלין מתרומה ליוחסין א"כ לפי' ר"ת ניחא ולפ"ז עולין דברי התוספות דהכא לגמרי כפירושם בפ' האשה שנתארמלה לרבינו תם וכל זה נ"ל ברור ועיין בחידושינו פ' האשה שנתארמלה ואין להאריך יותר ודו"ק:

בגמרא ואזלא רבי יוחנן לטעמיה דאמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן סוקלין ושורפין כו'. ואע"ג דלכאורה משמע לכ"ע ריש לקיש דאמר שורפין תרומה על החזקה דאית ליה נמי סוקלין ושורפין על החזקה ואפ"ה ס"ל ליוחסין לא א"כ מאי אזלא רבי יוחנן לטעמיה דקאמר וכ"ש דקשה טפי לפירוש ר"ת בסמוך דריש לקיש בהדיא לית ליה הא דסוקלין ושורפין. אלא דנ"ל דבאמת הא דסוקלין ושורפין והא דאין שורפין תרומה או שורפין לא תליא חדא באידך כלל ואין ה"נ דלריש לקיש אף על גב דלענין שורפין תרומה מהני ליה הך חזקה דרוב תינוקות מטפחין אפ"ה אפשר דס"ל דהך חזקה דכרוכין אחריה לא מהני לענין יוחסין דאין כל החזקות שוות אלא משום לישנא בעלמא נקיט להו ר' יוחנן גבי הדדי כן נ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה שדרכו של תינוק לטפח פירש בקונטרס לטפח באשפה וא"ת כו' א"כ אמאי נקיט שנמצא בצד העיסה לינקוט שנגע בעיסה וע"ק דאמרינן בתוספתא על סוף הדיבור. וכבר עלה בלבי ליישב שיטת רש"י ז"ל לקושיא ראשונה שהקשו לינקוט שנגע בעיסה יש לומר דלרבותא דחכמים קתני בצד העיסה דאף על גב דאיכא לספוקי נמי שמא לא נגע בעיסה והבצק אדם אחר נתן לו וה"ל תרי ספיקי אפ"ה מטמאין חכמים כי היכי דצריך לפרש נמי לפי' ר"ת דנקט בצק בידו לרבותא דר"מ כמ"ש מהרש"א ז"ל ולקושיא השנייה מהתוספות ראיתי ומצאתי שם דלאו מילתא דפסיקא היא שכל תינוק הוא בחזקת טומאת נדה וכמה חילוקי דינים נאמרו שם ע"ש ולכאורה אדרבה מהא מילתא לתינוק שנמצא בצד הקלש שהביאו התוספות מוכח כן דאי כל תינוק בחזקת טומאת נדה א"כ מאי נ"מ אם נגע בקבר או אדם טהור נתן לו סוף סוף איכא טומאת נדה ואי משום לטומאת מת טמא שבעה א"כ מאי איריא אדם טהור אפילו אדם טמא נמי ליכא אלא טומאת ערב כדין אדם שנגע באדם כמ"ש מהרש"א ז"ל. אלא לפי שראיתי בירושלמי דשמעתין שמפרש להדיא בהא דבצק בידו למסיק טעמא דרוב תינוקות מטפחין בעיסה לכך לא רציתי להאריך אחר שכתבתי כל זה ראיתי שהתוספות פ' כיסוי הדם הרגישו בכל זה והביאו שם ג"כ דאין כל התינוקות טמאין טומאת נדה ע"ש וא"כ לא ידעתי למה דחו פירש"י ז"ל אם לא מהירושלמי שכתבתי והובא ג"כ שם בתוספות ע"ש:

בד"ה סמוך מיעוטא לחזקה כו' וקשה לדריש פרק בתרא דיבמות כו' וקאמר ר' מאיר דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא עכ"ל. וכתבו כן לפי שיטתם שם דלמסקנא דהתם מיתוקמא מתני' דהאשה שהלך בעלה וצרתה נמי אליבא דר' מאיר דוקא וכדמסיק שם הרא"ש ז"ל אמנם לשיטת רוב פוסקים ומפרשים לפי המסקנא דהתם דהמיעוט מסייע לחזקה וה"ל פלגא ופלגא מיתוקמא שפיר אפילו לרבנן למולו בכה"ג וא"כ קשה יותר סוגייא דהכא דרבנן אדרבנן. אמנם כן לולי דברי התוספות הקדמונים היה נ"ל ליישב בפשיטות לפי שיטת התוספות והיינו על הדרך שכתבתי בחידושי כתובות ס"פ המדיר בקרה וכאן אבאר יותר דדוקא בההיא דר"פ בתרא דיבמות שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא משום דאותה חזקה שהיא זקוקה ליבם לא נתבררה בשום פעם דבחיי בעלה לא הגיע זמן החזקה מאי אמרת שהיתה בחזקת שתהא זקוקה ליבם בסוף אדרבא כיון דרוב נשים מתעברות ויולדות א"כ היתה בחזקה שלא תהא זקוקה ליבם לסופה שתתעבר ותלד או שתלד צרתה מש"ה ס"ל לר"מ דה"ל פלגא ופלגא דלא הוי חזקה מעליא דע"פ הרוב אותה חזקה עשוייה להשתנות משא"כ הכא בשמעתין דעיסה זו בחזקת טהורה ה"ל חזקה מעלי' ומבוררת שהיתה בחזקת טהרה א"כ כי סמכת מיעוט להאי חזקה עדיפא טובא מרובא ואיתרע לה רובא לגמרי כן נ"ל לפי שיטת התוספות דהכא ולשיטת הפוסקים בפרק בתרא דיבמות דמיתוקמא אפילו כרבנן יש לי ליישב בדרך אחר ומבואר אצלי בתכלית האריכות בסוגיא דפ' האשה בתרא ומבואר עוד במס' חולין בעזה"י ודוק היטב:

דף פ:

בד"ה רב' שמעון אומר כו' וקשה מההיא דפרק אין מעמידין כו' לכן נראה לר"י דלר"ש אינו אסור כו' והכי גרסינן כו' על סוף הדיבור. ולכאורה משום קושיא ראשונה לא היה צריך ר"י להגיה המשנה דבלא"ה נמי מצינן למימר דר"ש לא פליג כלל את"ק ומלת' באפי נפשיה קאמר דבזמן שאשתו עמו מותר עם ב' נשים ואין ה"נ דרבנן נמי מודו וכה"ג אשכחן טובא וכ"כ הבית יוסף בא"ע סי' כ"ג בכוונת הרמב"ם ז"ל ע"ש אלא לעיקר הגהת ר"י היינו משום קושיא השניה דאכתי קשה דהתם משמע דאשתו עמו אפילו עם אשה א' שרי. מיהו לפרש"י ז"ל לקמן במשנה לסוף פרקין גבי כל שעסקו עם הנשים שכתב שם דהיא דאף בשאר כל אדם אפילו לת"ק לא מיתסר להתייחד אלא עם שתי נשים אבל עם שלש שרי ע"ש. ולפ"ז תיקשי לפירושו למתניתין דהכא מאי קאמר ר"ש דבזמן שאשתו עמו מותר עם שתי נשים ומאי איריא אשתו עמו הא בלא"ה ה"ל תלתא ובשלשה אף לת"ק שרי בלא אשתו עמו וא"כ צריך לפרש בא' משני פנים או שנאמר דר"ש נמי הכי קאמר דמותר להתייחד עם שתי נשים בזמן שאחת מהם אשתו והיינו כסוגיא דפ' אין מעמידין או שנאמר דר"ש מילתא לפסיקא קאמר דבשתי נשים בכל ענין מותר להתייחד בזמן שהשלישית אשתו ואז מותר לגמרי בכל ענין אפילו בדרך דבלא אשתו עמו ולאו אסור בשלש נשים דעלמא דאיכא למיחש שמא תצטרך א' מהם לנקבים ונמצא מתייחד עם שתי נשים שנוחין שתיהם להתפתות משא"כ באשתו עמו שרי בכה"ג דאכתי מירתת ועוד דכשתצטרך לנקבים ילך בעלה עמה ולא תניחו להתייחד כיון שמשמרתו ובכה"ג נמי יש לומר ליישן עמהן בפונדק דבשלש נשים דעלמא אסור שמא תשתקע אחת מהם בשינה כמ"ש הראב"ד ז"ל הובא בפוסקים ונמצא מתייחד עם שתי נשים שנוחין להתפתות או לענין שינה בפונדק אין ה"נ דאפילו טובא אסור משא"כ באשתו עמו שרי דודאי לא תשתקע אשתו בשינה כיון שמשמרתו ועוד דמירתת טובא וא"כ לפ"ז אין צורך להגיה כלל אם לא שנאמר דר"י לא ס"ל כפרש"י ז"ל לקמן במשנה לסוף פירקין אלא כפירוש הר"ס ז"ל שהביאו התוספות לקמן דאין לחלק בין שתי נשים לשלש ויותר. ועוד יש לייסב בענין אחר ואין להאריך ודו"ק:

גמרא מנא ה"מ אמר רבי יוחנן משום רשב"י רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית ובן אב אינו מסית כו'. לכאורה כל הרואה ישתומם על זה המאמר וכמו זר נחשב ענין זה הרמז מדרשה דבן אמך לענין יחוד בן עם אמו. וזה לי כמו שלשים שנה שהתבוננתי בזה ועניתי ואמרתי לעיקר ילפותא דייחוד מהאי קרא לאו מרישא דקרא דבן אמך אלא מכולה קרא דכי יסיתך דכתיב ביה או רעך אשר כנפשך בסתר ופרש"י ז"ל בחומש שדיבר הכתוב בהווה שאין הסתה אלא בסתר וא"כ איכא למידק מדכתיב אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך ולא כתיב נמי אחיך או אחותך אע"כ לאסור להתייחד עם אחותו וה"ה לכל העריות ומש"ה לא שייך בהו הסתה בסתר אלא בהנך דכתיבי דהבת מותרת להתייחד עם אביה כדלקמן. וא"כ ה"ה להאם עם בנה שדין א' ומשפט א' להם אלא דמ"מ כיון דהאם עם בנה לא כתיב בהדיא ניחא ליה למיסמך ארמז בעלמא דבן אמך. ודבר מן דין הפלגתי מענין לענין דבלאו הך ילפותא דבן אמך מסית ובן אב אינו מסית לא הוי שמעי' להאי דרש' על דרך כי יסיר ולא תסיר. אלא לפי שהוא דרך דרש ורחוק מפשט המאמר לכן לא כתבתי דבמאי דפרישית סגי להבין עיקר המאמר. ולהא מילתא הויי' בר מזלא למחותני הגאון המנוח מוהר"ר נפתלי הירץ ז"ל שהיה אב"ד בק"ק לבוב והגליל וכבר נדפס בשמו בדרך חריפות:

אמנם כן כשזכיתי ללמוד בעיון מסכתא זו מצאתי ראיתי בלשון הירושלמי דשמעתין וימצא כתוב מפורש בהא דאמר רבי יוחנן משום רשב"י ברמז לייחוד אמך בסתר בנך בסתר בתך בסתר מתייחד אדם עם אמו ודר עמה עם בתו ודר עמה אחותו ואין דר עמה הרי להדיא כדפרישית וברוך המקום שנתכוונו לדרך האמת בעזה"י. והיינו דמסיק נמי אביי בסמוך בפשט' דקרא על זה הדרך שדיבר הכתוב בהווה ודו"ק:

דף פא.

גמרא אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אשי לא אמרן אלא בפנויה אבל באשת איש לא שלא תהא מוציא לעז על בניה. וקשיא לי דבאשת איש גופא ה"ל לאפלוגי בין יש לה בנים או אין לה בנים דבאין לה בנים ליכא לעז מלקין כי היכי דמפלגינן בכה"ג בנטען מן האשה דמפליג רב גופא ביבמות פ' כיצד דביש לה בנים לא תצא מבעל או מנטען כמבואר באריכות בפוסקים ואפ"ה באין לה בנים תצא אף על גב דלכאורה במה שמוציאין אותה מבעלה או מנטען איכא לעז טפי מבמלקות דאיכא למימר דאף ע"ג דלא עביד איסורא כלל אפ"ה חייב מלקות שעבר על דברי תורה או לדברי חכמים באיסור ייחוד גופא. ויש לייסב ולחלק דדוקא לענין שתצא מהבעל או מנטען דאיכא חשש איסור דאורייתא אי לא מפקינן לה דכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל מש"ה לא רצו להקל שלא להוציאה באין לה בנים כיון דליכא לעז. משא"כ הכא לענין מלקות דאף לשיטת הסוברים דייחוד אסור מן התורה אפ"ה לא מחייב מלקות מדאורייתא דליכא שום לאו וע"כ דמלקין היינו מכות מרדות מדרבנן כמו שפרש"י ז"ל וכיון דעיקר מלקות לא הוי אלא מדרבנן מש"ה לא פלוג רבנן בתקנתן דלעולם אין מלקין באשת איש כן נ"ל:

תוספות ד"ה מלקין כו' ומיהו קשה דתנן בפ"ק דכתובות כבר כתבתי שם לייסב קושיית התוספות לנכון בעזה"י ע"ש:

בד"ה בעלה בעיר כו' פירש בקונטרס כו' וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך כו' עס"ה. ולענ"ד נראה לייסב פירוש הקונטרס דנהי דלכתחלה ודאי איסורא איכא להתייחד אף בבעלה בעיר אפ"ה פריך בסמוך שפיר דהא ודאי ר' ביבי דגבר' רבא הוי בלא"ה לא הי' מתייחד עם אשתו של ר' יוסף אלא דר' יוסף לחומרא בעלמא אמר שקולו דרגא מתותי ביבי משום דגיים בה שמא יתייחד והיינו דקשיא ליה כיון דבעלה בעיר ליכא חששא כ"כ אף אם עברה ונתייחדה משום דמירתת' מבעלה א"כ כ"ש שאין להחמיר כ"כ בחששא דשמא תתייחד דאפשר דבהכי נמי מירתתא להתייחד שלא ירגיש בה בעלה ומיתגניא באפיה ועוד דאף אם תתייחד אין כאן חשש לחוש לעבדא איסורא ממש כן נ"ל:

דף פא:

מתייחד אדם עם אמו אמר ר"י אמר רב אסי מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו ופרש"י בד"ה ודר עם אמו או עם בתו דלא תקיף יצריה לאהני בהו אנשי כנסת הגדולה דבטלינהו ונקרינהו לעיניה כו' עכ"ל. ואף ע"ג דפרש"י כן אאמו ואבתו ע"כ דאאחותו נמי קאי דאל"כ אין טעם כלל להתיר ייחוד באחותו טפי מבאחרות ובלא"ה ודאי אהני אנשי כנה"ג נמי לקורבת אחותו אלא דאפ"ה אין לסמוך על זה לדור עמה בקביעות משא"כ באמו ובתו דאפילו מקמי אנשי כנה"ג אין להחמיר בהם אף לעיקר ייחוד דהא מהאי קרא דרמז לייחוד גופא ילפינן דאדם מתייחד עם אמו וכבר כתבתי דלפ"ז ה"ה באב עם בתו וכמ"ש בשם הירושלמי מש"ה מותר אף לדור עמהם כן נ"ל:

שם בגמרא רב אחא בר אבא איקלע לגבי ר"ח כו' א"ל לא סבר לה מר למיקשה ופרש"י דיש לו להתרחק מאשת איש עכ"ל. והריטב"א ז"ל בחידושיו הקשה על זה למאי אולמא איסור אשת איש טפי מאיסור בת בתו דחמיר טפי כו' ע"ש שמפרש בענין אחר ולענ"ד יש לייסב פירש"י דלענין איסור אשת איש יש לו לחוש למראית עין דאיכא מאן דידע שהיא אשת איש ואינו יודע שהיא בת בתו משא"כ לענין חשש בת בתו פנוייה ממה נפשך לא שייך מראית עין דמאן דידע שהיא בת בתו ליכא למיחש דהכל יודעין למחמת חיבה עושה ואיסורא ליכא דלא מגרי יצר הרע בקרובים כמו לעיל באחותו ולמאן דלא ידע שהיא בת בתו נמי ליכא למיחש כ"כ דפנוייה בעלמא היא ואע"ג דודאי בפנוייה אחרת איכא איסורא לאותבה בכנפיה מ"מ לא שייך להחמיר בכך למראית עין כיון דלקושטא למילתא מותר כן נ"ל:

דף פב.

משנה כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים. עיין בפירוש רש"י ותוספות ומה שיש לדקדק בדבריהם כתבתי לעיל דף פ' ע"ב במשנה דלא יתייחד בד' התוספות ע"ש מיהו הרמב"ם ז"ל מפרש למשנתינו דהכא בענין אחר דלדינא ודאי אין לחלק בין מי שעסקו עם הנשים לאינש אחרינא אלא אדרבא מתניתין רבותא אשמעינן דקס"ד דכמי שעסקו עם הנשים יש להתיר טפי בשביל פרנסתו קמל"ן דאפ"ה אסור להתייחד וכ"כ הרא"ש ז"ל בשם רבינו חננאל בקצת שינוי דקס"ד כיון דבעבידתיה טריד שרי טפי קמל"ן דאפ"ה אסור אלא לפירוש ר"ח והרמב"ם לא ידעתי לקשר היטב סיפא דמתניתין בעושין מיני אומנות נקיה וקלה ושאר אומניות ומאי ענין זה למשנתינו בשלמא לפרש"י ותוספות אתי שפיר דעכ"פ באלו האומנות שצריך להיות עסקו עם הנשים כיון דשייך בהו טפי חשש איסור מש"ה מסיק ואזיל נמי לכל עניני אומנות משא"כ לפירושם דאדרבא מי שעסקו עם הנשים לא אתי כ"כ לידי עשיית איסור א"כ קשה ויש לייסב דנהי דליכא חששא כ"כ לענין איסור ייחוד אפ"ה כיון שעסקו עמהם ורגיל בהם אתא טפי לידי איסורא:

שם רבי שמעון בן אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף כו' אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי פרנסתי. לכאורה נראה דרשב"א נגד כל בני אדם אמר דבר זה והרעותי את מעשי אחטא אדה"ר קאי דקודם החטא ודאי שהיו כל בני אדם מתפרנסין שלא בצער כלל והכל היה מוכן לפניו כמו שנאמר לו מכל עץ הגן אכל תאכל ואין לך פרנסה מתוקנת יותר מזה ומכ"ש לפי הדרש שמלאכי השרת היו צולין לו בשר ויורד מן השמים אלא לפי שהריע מעשיו נתקפח פרנסתו ונאמר לו בעצבון תאכלנה דדרשינן בפ' ערבי פסחים דקשין מזונותיו של אדם ככריעת ים סוף כך נראה לכאורה אלא דבלא"ה נמי יש לפרש על כל יחיד ויחיד דמי שהריע מעשיו קצת אינו זוכה לשתי שולחנות וצריך לחזר על פרנסתו ולואי שישיג אבל מי שלא הריע מעשיו ועושה רצונו של מקום ודאי שאינו מקפח פרנסתו וזוכה לשתי שולחנות ואדרבא מלאכתו נעשית ע"י אחרים כדאיתא בר"פ כיצד מברכין בפלוגתא דר' ישמעאל ורשב"י בלא ימוש והגית יומם ולילה אי לדברים ככתבן או לא ואלו ואלו דברי אלקים חיים ע"ש וכמו שאבאר עוד בסמוך:

שם ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה כו'. לכאורה נראה דר' נהוראי לית ליה הא דאמרינן לעיל בפ"ק דחייב אדם ללמד בנו אומנות ואמרינן נמי בפרקי אבות כל תורה שאין עמה מלאכה ודרך ארץ סופה בטילה אלא דלמאי דפרישית בסמוך אתי שפיר דלא פליג דודאי מילת כל אדם ללמוד תורה ודרך ארץ דאין כל אדם זוכה לכך שיהא מלאכתו נעשית ע"י אחרים וא"כ ח"ו אפשר שיבא לידי לסטיות או לידי בזיון התורה אמנם ר' נהוראי כלפי עצמו אמר כן לפי שראה שבנו זריז וממולא ותלמודו מתקיים בידו בענין שיהא ת"ח גמור וצדיק גמור שמלאכתו יהא נעשית ע"י אחרים ומש"ה אמר דמניח כל אומניות שבעולם ואינו מלמדו אלא תורה ואין לו לחוש לפרנסתו בתורה עם דרך ארץ כיון שמלאכתו יהא נעשית ע"י אחרים דגם במעגליו יתנכר נער גם כי יזקין לא יסור ממנה ומסיק ואזיל שהתורה משמרתו מכל רע בענין שאין לו לחוש שע"י יסורין שיבואו עליו יצטרך לבטל מתורה שהרי התורה מצילתו מכל רע ואף מיסורין כדאיתא בברכות ועוד דאף אם אפשר שע"י זקנה ויסורין של אהבה יבטל מת"ת אעפ"כ יאכל מפירות התורה שלמד בילדותו כמו שפרש"י והשתא נמי אתי שפיר הא דמייתי מהא דכתיב באברהם בזקנותו וה' ברך את אברהם בכל וקשיא לי לפרש"י לא מייתי מידי דודאי אברהם בזקנותו למד תורה ואדרבה מהאי קרא ילפינן דאברהם זקן ויושב בישיבה היה אבל למאי דפרישית אתי שפיר דשפיר מייתי מיהא ראייה דבת"ח וצדיק גמור מלאכתו נעשית ע"י אחרים כדמצינו באברהם דכתיב וה' ברך אותו בכל ודרשינן מיניה שהטעימו הקב"ה מעין עוה"ב ויתכן יותר למאי דפרישית לעיל דהרעותי מעשי וקפחתי פרנסתי נגד חטא אדה"ר קאי על שבא אברהם ותיקן וצירף על שכרת לו הקב"ה ברית והטעימו מעין עוה"ב כמו שהיה קודם חטא אדה"ר וכן יהיה לעתיד שעתידה א"י להוציא גלוסקאות וכלי מילת. יהי רצון שיהיה במהרה בימינו אמן וכן יהי רצון:

סליק פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין בעזה"י

רַשַׁ"שׁ

דף ב.

במשנה וקונה א"ע בחליצה כו'. היינו מחזיקה לבלה קודם שנקנית לו בביאה. ולא הוה כקונה א"ע לאשה להוא אחר שנקנית לו בא' מהנ"ל:

רש"י ד"ה פרוטה. של נחושת. **וד"ה איסר. של כסף.** נראה דרצה בזה ליישב דקדוק התוס' בל"ה וכמה. כוונתו משום דפרוטה היא נחשת לכן משערה באיסר דהוא כסף דמטבע הוא לגבי נחשת כלאיתא ר"פ הזהב:

רש"י ד"ה בביאה. אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומטמא לה. אף דגם אשה דעלמא דניקנית מה"ת בכסף ושטר ג"כ אין גומרין בה לדברים הללו. מ"מ ביבמה אילו הוו קנינם מה"ת היו גומרין בה כמו ביאה דאפי' את"ל דאירוסין עושה ביבמה הוות בה כנשואה: ומה שסיים אלא לפוסלה כו'. הל"ל ג"כ להצריכה גט:

בתוי"ט ד"ה בביאה ועי' בפי' הרע"ב כו' דדריש יבא עליה מ"מ ולא מויבמה. ול"נ לתרוייהו צריכי (וכ"מ מהתניא אידך דשם דנקיט לתרוייהו לרשי) דהרי חזינן דיש חילוק בינו דבינה דישן הוא דלא קנה דבהיא ישנה קנה (אף דלענין שוגג ומזיד כו' דילפינן מיבא עליה כהדדי נינהו) וע"כ משום דרשה דויבמה הוא:

תד"ה בפרוטה. וא"ת כו' דהא לקמן מיבעי' ליה קרא גבי ע"ע ישיב כו'. לכאורה יש לומר דהתם נצרך קרא דאפי' קנהו האדון בכסף יוכל להפדות בע"כ אף בש"כ. ונראה דכוונתם דהא דלקמן (רל"ח) דמייתי הגמרא האי קרא על תחלת קנינו ולא כהמניין דלף י"ו. אבל ק"ל אימא דילפינן מהיקשא דאחרת כמו דהקשו בענמס לקמן (ל ב) בל"ה מעיקרא. וי"ל דא"כ הל"ל דון מינה ומינה דליבעי בש"כ ב' פרוטות:

בא"ד וי"ל דילפינן מע"ע. עי' מהרש"א. ומש"כ דפסיקא להו בערכין דאיתא בשטר ובקרקע. הן קרקע מצאנו דהביא בסנהדרין (טו) באוקימתא דר' אבהו ע"ש. גם מה שהביא לענין קידושין בקרקע מהר"ן. התוס' ענמן פסיקא להו כן לקמן (ה) בל"ה שכן פודין. ומש"כ דלתירוץ שני צ"ל דנילף מנזיקין. קשה דא"כ נימא דבקרקע בעי מיטב:

תד"ה וכמה. אבל פרוטה איכא פלוגתא כו' זמנין דזיילי כו'. נראה דצ"ל וזימנין דהוא טעם נוסף. אבל קשה דהא איסרין ג"כ זיילי כלאמרי' בגמרא והביאו התוס' בדבור הסמוך וא"כ ה"ל דתנא דשערה בדינר וליתני אחד מקנ"ב בו וכן הקשו התוס' בב"מ (מל ב) ותירוצם דשם אינו עולה לכאן. ולפמש"כ במהדורות לס' נת"ע (דף קיא) דהמשנה בהרבה מקומות אינה מזכרת אלא ראש הענין ובתשלומו סמכה על הגירסא המקובלת בע"פ ע"ש (וכמו שאמרו בריש עירובין והתנן כו' ולא פליג ר"י אמר אביי פליג בברייתא) א"ש:

תד"ה היבמה. ומנינא דסיפא למעוטי גט דלא נילף כו'. כנ"ל:

תד"ה וכתיב. ותנן נמי כו' הכל נקח בכסף מעשר. רצו בזה לאשכחן דשמשו חז"ל בשרש זה גם בבנין נפעל. והרש"א השיאם לכוונה רחוקה:

בא"ד וי"ל דלא שייך כו' ולוקחת עצמה כו'. אלמה לא עי' פרש"י בר"פ קרח בשם התנחומא. ואולי ר"ל דלשון לקיחה אינו נופל אלא על תחלת לקיחה אבל לא על חזרה. ולכן הוסיף הכתוב מלת לשוב גבי לא יוכל בעלה הראשון כו' (כפי' תנא). ובסוטה (יב) פריך ויקח ויחזיר מבע"ל. אולם מצאנו אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע י"ג:י"א) ועוד כיוצא בו וי"ל ואכמ"ל:

דף ב:

גמרא בז' דרכים בודקין את הזב. עפרש"י והנה מלא תני במאכל ובמשקה. נראה שיפה פי' הרע"ב בנזיר במאכל אם אכל לדברים המביאים לידי זיבה כגון בשר כו' חלב כו' יין ישן. דמאכל משמע איכות המאכל ומשקה ג"כ בכלל כדאמרי' שתייה בכלל אכילה ומשתה משמע בכמות. ששתה או אכל הרבה כי כל הסעודה נקראת בשם משתה במקרא אבל קצת עומד לנגדי לשון הגמרא לקמן דדרכא דמיכלא יתירא כו':

תד"ה אי תנא. ולא קתני היבם קונה כו'. די י"ל משום דגם לעת היבם א"נ כ"כ כדאיתא בר"פ הבא ע"י [אחר זה ראיתי שקדמני בזה הר"ן] :

תד"ה ליתני שלשה. פי' כו'. כאן הנל"פ דקס"ד דדרך הוא לשון זכר משום דהקבון הוא דרכים ולמאי דמשני דדרך ל"נ ל"ק מזה דאשכחן כה"ג נשים פילגשים. ודבריהם נאותים על קושיא דלקמן ניתני דברים וליתני שלשה. אך גבי זב דתני שבעה ל"ז ואעפ"כ פריך ליתני דברים ע"כ משום דדברים הוה אורחא טפי למיתני:

תד"ה קשו. מיהו היכא דאיכא לשנויי משנינן. ר"ל דלא פריך רק היכא דמצי לשנויי עמש"כ במו"ק (י) ל"ה ממתוחי. וכה"ג לקמן (ל) מתקיף לה מר בר"א ולאו ק"ו הוא כו' ואע"ג דגבי תושב ושכיר ע"כ צ"ל מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא:

תד"ה אתרוג. א"כ קשה מהכא למאן דתני כרם רבעי. כנ"ל:

בא"ד (בל"ג) אסור מדרבנן בכלי שיעשו כיוצא בהן. כנ"ל:

בסה"ד דאי הוה כירק הוה אזלינן בתר רוב גידול. ק"ל מסוכה (רל"מ) הוא דאמר כהאי תנא כו' אתרוג בתר לקיטה כו' בין לשביעית ע"ש. הא מ"מ רוב גידולו בששית:

דף ג.

גמרא ותו הא דתנן זו אחת כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה מפני שדרכו. מה גורן ויקב כו' דאזלינן בתר שנה שהביאו שליש. משמע דאף גפן בתר שליש. ועי' ר"ה (יב ב) תל"ה התבואה:

רש"י ד"ה יש בו דרכים. כנ"ל:

רש"י ד"ה דאיכא פלוגתא. ודזב הני הוא דהוי אונס. כנ"ל:

בא"ד ודגיטין כו' ולא באומר תן גט כו'. כנ"ל. עי' גיטין (יג) במשנה וכפרש"י:

רש"י ד"ה למעוטי חופה. שאם מסרה לו כו'. כנ"ל:

תד"ה מה. ושמא י"ל דהא דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית כו' לחומרא כו'. ק"ל מהא דא"ר בר"ה (טו) אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית כו' ופטורה מן הביעור כו'. ובסוכה (לט ב) פריך א"ה אתרוג נמי בת ששית הנכנס לשביעית היא דתנן כו'. ועוד מאי איריא דתני שוה דאילן בזה יותר מדירק וצע"ג:

בא"ד וא"ת אמאי לא חשיב ששוה לירק לענין פאה כו'. לעל"נ כיון שאינו מטעם אחד לא שייך להשוותם וכה"ג תירצו בענמס ביבמות (לא ב) בל"ה והא עבלא. וגם בלא"ה לפי מה שתירצו בסמוך דלא תני אלא כו' ולירק בתר לקיטה ל"ק ג"כ מפאה ועי' מהרש"א:

בא"ד וי"ל כיון כו' שא"ח בפאה כגון האוג כו'. ר"ל שא"ח כאשר חייבין האוג כו' דשם מבואר דהם חייבין:

תד"ה לא לחיה. מאי איריא משום דמספקא לן כו'. ר"ל דתני אינו שוה לא לחיה כו' אפי' אם שוה לחיה ג"כ לא מרביעין כו'. והרש"א האריך בזה לנ"ע:

תד"ה ואשה. ועוד כו' בשטר מנלן כו' ליגמור משדה. לכאורה התם מוכר כותב והכא בעל כותב עי' לקמן (טז) אלא למ"ד אב כותב מא"ל וכה"ג כתבו בענמן לקמן (רל"ה) בתירוץ ועול:

בא"ד בשטר וחזקה לא הקשה דהא פשיטא כו'. כנ"ל:

בא"ד ש"מ דשא"ד נקנין בחליפין לעובד כוכבים. ונ"ל דהיינו לוקח מישראל אבל מעובד כוכבים לעובד כוכבים לא דהא כתיב וזאת התעודה בישראל. והא דקאמר בגיטין (לח) עובד כוכבים ישראל קונה עובד כוכבים בעובד כוכבים לא כש"כ. התם מיירי בקנין גופו אבל בקנין ממונם איכא לאפלוגי. תדע דישראל מישראל קונה במשיכה ומעובד כוכבים לא עי' רפ"ב דבכורות. ועי"ל דלוקח בעיקר הקנין אמרי' הקל וחומר אבל לא באיכותו. וראיה לזה מבכורות שם דעל קושית ואימא מיד עובד כוכבים כלל כלל לא אמרת ק"ו אם גופו קונה ממונו לא כש"כ. וגופו נקנה בשטר וחזקה וממונו לא ע"ש ובזה יתורץ קושיית התוס' בגיטין שם בל"ה דכתיב:

דף ג:

רש"י ד"ה לא מקניא. עד דיהיב לה בתורת כו' או קדושין. הלשון אינו מכוון דאטו אי יהיב לה בתורת חליפין לא יוכל לומר לשון קידושין. ולשון הר"ן בזה מתוקן יותר ע"ש:

רש"י ד"ה מה יבמה שא"י בגט. דילפינן לקמן כו' לה ולא ליבמה. ע"ש דלא קאי הכי במסקנא. אבל גם לדרך הגמרא כ"ה כמש"כ התוס' בשבת (קכח) בל"ה ונתן ובדוכתי טובא:

רש"י ד"ה וכ"ת נילף ממון מנדרים. משמע דמפרש דנילף נמי מעשה ידיה. ובדבור הסמוך מפרש נילף כסף קידושיה. ונ"ל משום דאי יליף מנדרים אף דל"ד כלל דממון נוכל ללמוד מע"י ג"כ אבל אי יליף מקנסא י"ל דלא נילף מע"י משום דקא טרחה בהו כדלקמן:

דף ד.

גמרא והאי ויצאה חנם וגו' להכי הוא דאתא. כנ"ל. דהא דרשה דלעיל הוא מאין כסף:

שם זרע זרעה לא איצטריך קרא דב"ב ה"ה כבנים. עפרש"י. לכאורה מוכח מכמה קראי דבזרע נכלל דורות עולם כמו ואיבה אשית כו' ובין זרעך ובין זרעה. ושמתי את זרעך כעפר הארץ כו' גם זרעך ימנה וצ"ע:

רש"י ד"ה בא זה ולימד ע"ז. לתלות יציאתה בו. כנ"ל:

רש"י ד"ה דכי נמי כתב רחמנא. לפיכך כשכתבו סתם י"ל כו'. כנ"ל:

תד"ה בגרות. עי' לקמן (טז) בסוגיא דר"ל אמה העבריה קונה א"ע במיתת האב וכו':

דף ד:

גמרא כ"ר וכו' ולא כי תקח. לכאורה לפי' התוס' בל"ה היכא נראה לנקוד כי תקח בשורק מבנין הפעל. אבל ממש"כ בל"ה כתב ולא כי תקח אשה את איש ל"מ כן:

תד"ה מעיקרא. ה"ה כו'. מה שהניח המהרש"א בצ"ע מהא דל"פ מה ליבמה שכן יוצאה בחליצה. נ"ל דלק"מ דהא לאחר שקנאה א"י בחליצה ועי' לקמן (ה) בלבריו ל"ה גמרא בשם ת"י:

בא"ד וי"ל דאי מהיקש כו' עד שיהא ב' פרוטות כו' כדמוכח לקמן. כוונתם דהא דאמרי' שם (יב) כל היכא דלא מצי מינרעא לא הוי זבינא. אך לכאורה תימה דהא אמרי' שם כיון דאפיקתי' מפרוטה אוקמה אדינר ולמה כתבו ב' פרוטות. וכבר תמה כן המהרש"א שם. ונראה דס"ל להתוס' דע"כ ל"א שם כן אלא דב"ש דילפי מינה ג"כ דקידושי אשה (ולא מהקישא לאחרת דלא זכרה הגמרא שם) וע"כ דס"ל דהא דהצריך הכתוב יותר מפרוטה הוא משום קדושי יעוד עי' פרש"י שם לכן אמרינן כיון דאפיקתי' כו'. אבל לב"ה אינו אלא כדי שיקויים בה גרעון וליו בב' פרוטות ודון מינה ומינה דקידושי אשה והוא כעין שכ' המל"מ בפ"ד מהל' עבדים ה"ג לדעת הרמב"ם ע"ש ועמש"כ לקמן (יא ב):

והנה לעת הרמב"ם שם דסגי ביותר מפרוטה קצת. ונ"ל ראיה לדעת התוס' מדפריך שם ואימא פלגא דדינר ואימא ב' פרוטות ול"א ואימא יותר מפרוטה (ואגב ראיתי במל"מ שם בסופו שהבין דהא דקאמרה הגמרא שם דומיא דיעוד כו' היינו דילפינן מיעוד בהיקשא וכ"נ שהבין מהר"ם לקמן (יד ב) בתל"ה מוכר עצמו. ושגו במחכ"ת דפשוט דהכוונה להביא ראיה דדרשינן כה"ג דהיכא דל"מ מינרעא לא הוי זבינא מהא דאשכחן בת"ק דר"א לקמן (יח ב) דאין מוכרה לקרובים משום דדריש היכא דל"מ מיעל לא הוי זבינא):

ודע דפסיקא ליה להכ"מ שם (ומוכרח הוא בלעת הרמב"ם) דבע"ע הנמכר לעובד כוכבים לא בעינן יותר מפרוטה. ולכאורה יקשה דהתם כתיב ג"כ גרעון. ונ"ל דמשום דב"נ נהרג על פחות מש"פ לכן שייך גם עלה חשבון. מה שהקשה המהרש"א דהשתא נמי נימא דיו. נ"ל משום דק"ו זה מצינו למילף נמי משפחה כנענית כמש"כ התוס' לעיל ובה די פרוטה א'. אבל ק"ל הא איכא למימר מה לשפחה כנענית שכן ניקנית בחזקה וי"ל ואכמ"ל. ומש"כ מהרש"א בתירוץ הר"נ דרש"י שכ' מכסף מקנתו דאינו כן כו'. אישתמיטתי' דברי התוס' לקמן (יד ב) ל"ה מוכר עצמו דמשכיר שכיר יוכל למילף הכל ועי' ג"כ במל"מ שם:

תד"ה כתב. תימה כו' וי"ל כו'. ועי' מהרש"א. ולעד"נ דתנא אילו לא נאמר קאמר וכה"ג משני הש"ס בב"מ (סא) ובסנהדרין (מג) ואולי כוון לזה גם המהרש"א:

תד"ה ובעלה. ואשה אל אחותה לא תקח. לקמן (סז ב) דרשינן לה לענין קידושין וכן בר"פ נושאין על האנוסה משמע למפרש לענין דרך ליקוחין אסרה תורה:

תד"ה מה ליבמה. מק"ו דשן ורגל כו' ברשות הניזק נזק שלם קרן שחייב ברה"ר כו'. כצ"ל:

בסה"ד ומשום דאשכחן ביאה גומרת ל"נ שתקנה תחלת קנין. לכאורה זה דלא כר"ה יליף לקמן דחופה קונה מהא דגומרת. אולם התוס' שם כתבו דר"ה כר"ט דל"א דיו היכא דמיפרך ק"ו והכא י"ל דאתיא כרבנן. ועוד כאן לא מיפרך ק"ו דמהני לענין שתגמור אחר קדושי כסף ושטר:

דף ה.

גמרא ולריה"ג כו' ספר כורתה ואין ד"א כורתה. לענין דהכא לא הל"ל אלא ואין כסף כורתה כדלעיל גבי מיעוטא דוכתב אלא שיגרת לישנא דלעיל (ג ב) דבא למעט גם חליצה נקיט הכא. ועי' תוס' עירובין (טו ב) ד"ה בכתיבה:

שם וכ"ת כסף נמי בע"כ באמה העבריה. רש"י ותוס' נדחקו. ולעד"נ דר"ל דיוצאה בגרעון כסף בע"כ דאדון כדמשמע לקמן (ס"ל טז יח) ועי' (יח) בתד"ה אמר:

רש"י ד"ה שאינו גומר. למעשה ידיה כו'. ולקמן בסמוך הוסיף להפרת נדריה והשמיט מע"י. וי"ל דהכא מיירי לענין הוצאה מרשות אביה בכסף נמי מהני לענין שא"י להפר לבדו. ובסמוך דמיירי לענין קניית הבעל חופה נמי אינה קונה אלא מדרבנן למעשה ידיה שתקנו תחת מזונות:

תד"ה ומנין. איכא למיפרך כו'. לכאורה איכא למיפרך הא דאין אה"ע ניקנית בביאה הוא משום דאין קנינה לשום אישות וכן רב אשי לעיל ה"ל לדחויי הק"ו בזה וכמ"ש הרש"א על ק"ו מה ביאה שאינה מוציאה כו'. וצ"ע בספרי' המדברים בעניני המלות:

תד"ה שכן פודין. וא"ת ונימא ק"ו מקרקעות כו' וי"ל כו' שכן קונין מטלטלין אגבן. ק"ל נימא ק"ו מעבדים דאין מטלטלין נקנין אגבן לכ"ע לשנוייא דרב איקא דהא"ל בב"ק (יב). וי"ל דאתיא כר"מ בב"מ (ק ב) דא"ל דנשבעין על עבדים וע"ש בתד"ה דלמא ולדידי' י"ל דה"ה שפודין בהם הקדשות. אך ק"ל דנילף משט"ח שיש לו על אחרים דמיקדשא ביה ואין פודין בו הקדש לכ"ע. ולשטת הסוברים דמכירת שטרות דרבנן ניחא:

תד"ה שכן ישנו בע"כ (בסופו). אבל קידושי קטנה לאו חוב הוא לה כו'. לכאורה מנוול ומוכה שחין מא"ל. ומצאתי בחדושי רשב"א שהרגיש בזה:

דף ה:

תד"ה הא נתן. משום דלא פסיקא ליה כו'. משמע אבל בנתנה היא ואמרה היא דקתני א"מ פסיקא ליה דגם באדם חשוב א"מ ואפי' למאי דמסיק דבנתן הוא ואמרה היא ספיקא. ולא כן כתב הח"מ בסי' כ"ז ס"ק כ"ב ע"ש. אך ק"ל לפ"ז מש"כ התוס' לעיל (ד ב) ד"ה היכא דיהבה לדידיה ל"ד כו'. הא י"ל דדוקא נקיט דלא רצה הש"ס למיחת לספיקא כדמסיק הכא. אבל ביהבה איהי פסיקא ליה דאפי' באדם חשוב א"מ. וי"ל דס"ל להתוס' כמש"כ הר"ן בדעת הרי"ף דספיקא זו אינה אלא מדרבנן אבל מדאורייתא לית בה מיחוש כלל:

תד"ה הב"ע. ומדקאמר שמואל מוקי כו' מכלל דאיהו לא ס"ל כוותי' כו'. ולע"ד יל"פ כוונת הש"ס שם נימא דסבר שמואל כו' דר"ל דיהא מוכח מכאן ג"כ דסבר ידים שא"מ לא הויין ידים ויהי' סייעתא לר"פ ולאביי דשמעתין. ואע"ג דכבר הוכיחו כן מהך דנזיר י"ל שהוא ע"ד דאמרי' בפסחים (קב) ולאו מי אותביניה כו' נימא מהא נמי תיהוי תיובתא. ובפרט דהא דנזיר איכא לדחויי וכפי הגי' שהביאו בסה"ד. ודאי דמכאן לא איריא דשמואל מוקי מתניתין כר"י כו':

בא"ד (בל"ו) **וכן הוא לכותב טופסי גיטין כו'.** כוונתם דהא דמייתי הרש"א דמשם מוכח דס"ל לשמואל דא"צ לכתוב ודן כו':

דף ו.

גמרא תפושתי מהו. לכאורה לשון זה לא מצינו בקרא אלא על תפיסה דביאה אבל לא לשם אישות ולא עדיף מחרופה דמשמע לקמן דלא מהני אלא ביהודה ועי' בר"ן ויתיישב לך:

שם ואי לאו דעסוקין בא"ע מנא ידעה מאי קא"ל. ג"ת אחרונות נראה מפרש"י דל"ג להו. ואולי דשיגרת לשון דלעיל הוא:

רש"י ד"ה במאי עסקינן. וכן בהנך לישני דגירושין. צ"ע על איזו לישני דגירושין קאי. דהרי את משולחת כו' שבדברי שמואל הם לישני דברירי טובא (ולעיל פריך עלייהו מאי קמ"ל) וגם לישני דאיני אישך כו' ברירי נינהו אלא דלא מהני מטעם אחר (ועי' שו"ע סי' קל"ו ס"ג ויש מי שאומר כו'. מ"מ לשון מנא ידעה מאי קא"ל אינו נופל עלייהו). ונ"ל להגיה דצ"ל בגירושין ור"ל אם א"ל אין את מיוחלת לי וכן בכולהו. ולשון על עסקי גיטה דחקהו. אבל יותר נראה דאשיגרת לישנא דמתניתין דמייתי נקיט:

תד"ה לא. מיהו לישנא דעמהן ל"מ הכי כו' אלא לאשתו. ע"כ הי' לפניהם הגי' עמהן בנו"ן כמו שהעתיקו וכ"ה ברש"י ולקמן בגמרא (יג) וברא"ש. ולכן פי' הרר"ע דר"ל עם הנשים דאי הוה קאי על גיטין וקידושין הל"ל בהם. ודקדוקם עליו אינו חזק כ"כ דאטו לא מ"ל ביש לו נשים הרבה:

דף ו:

גמרא הרי את לעצמך מהו כו'. לכאורה לשון זה הוא ההפך מן הרי את ברשותי דתני לעיל דמקודשת ל"א למלאכה קאמר. וי"ל דלעיל ע"כ בנערה איירי דיש לה יד לקדש א"ע. ולשון ברשותי אם נאמר למלאכה קאמר היינו לאמה. והא נערה א"י למכור א"ע לאמה כמש"כ התוס' בב"מ (יב ב):

שם א"ל ר"נ לרב אשי. בגיטין הגי' א"ל רב חנין לר"א:

רש"י ברה"ע אם כתב לשון זה בגט. ל"י מה דחקו לפרש כן דהרי לשון גרוע גריע מאם לא אמר לה כלום כדלעיל:

תד"ה דארווח. לא נהירא כיון שהיה נותן לה כו'. כצ"ל:

תד"ה לא. וגדולה מזאת אמרו כו' משמע כו' אבל אם פירש כו' וה"נ איתא במי שמת כו'. לע"ד אין משני אלו ראיה. והוא ללוקח בתנאי שהדבר שקול אם יקויים התנאי או לא אמרי' מלתא כפלי' מסתמא אינו מקפיד כ"כ על קיומו. אבל לדבר שהוא סובר דודאי כן הוא כמו שמדמה היינו שאשתו אינה מעוברת ושיסע לא"י מה לו לכופלו:

דף ז.

גמרא א"כ ה"ל נכסים שיש להם אחריות נקנין עם נכסים כו'. כה"ג בב"מ (מז):

שם ה"מ היכא דמקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו. כצ"ל:

שם מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת. ופרש"י וזו לא נתרצה אלא לחציה. תימה א"כ על ידה תתפשט הקידושין בכולה כי מי מעכב עליה. אח"ז מצאתי בחדושי הרשב"א שעמד בזה וע"ש ישובו:

תד"ה א"כ. אבל בן חורין לא איתקש כו'. אבל עבד אפילו עברי נמי כקרקע כדמוכח לקמן (כח):

תד"ה וחזר. דלא שייך כו'. לכאורה מ"ל כגון שהקדישו להתכפר בה אחר עי' תמורה (י) ובתוס' שם ד"ה אמר רבא:

דף ז:

גמרא כיון דא"ל בפרוטה ופרוטה כו'. לכאורה נראה למחוק תיבת ופרוטה וכן ליתא ברש"י ורא"ש. ואולי דוקא נקיט בשאמר על חצייה השניה ג"כ פרוטה אבל אמר חצי פרוטה כיון דלאו בר תפיסה הוא ע"כ סיפא למילתא דרישא קאי והוה בכלל בעייתו הראשונה:

בסה"ע א"ד בכל דהו נמי פליגי. עי' מהרש"א לקמן אדברי תד"ה מנא אמינא לה:

רש"י ד"ה אי דאמר. בדמיהם. הס"ד ומה"ד ושוו:

תד"ה ש"מ. ליפרוך מר"א דמתניתין כו' גבי מפריש נקבה לעולה כו'. כצ"ל:

בסה"ד משום דהוה יחידאה. עי' מהרש"א. ואולי יכוונו להכי מייתי מר"ש דהשתא לא הוי ר"א יחידאה כיון דגם ר"ש סבר כוותיה. ולר"א ל"צ לאתויי הואיל דבמתניתין הוא ומשניות היו שגורות בפי כולם כמש"כ התוס' במגילה (י) בד"ה ומ"ט:

תד"ה שתי. דאי בגדולות כו' פשיטא כו'. לכאורה י"ל דמיירי שאמרו שיהא שייך כסף הקידושין לאב דמקודשות מדין ערב. ולאתינן להכי י"ל דהאב דבנים נמי מיירי שהוא נותן משלו בעדם דמקודשות מדין עבד כנעני ויהי' בתר נותן לוקח ועי' בב"ש סי' ל"א סקט"ז:

דף ח.

גמרא א"ר אלעזר התקדשי לי במנה. כצ"ל בל"י:

שם ואר"ה אמר רבי כל האומר ע"מ כו'. כצ"ל וכ"ה לקמן (ס ב) ומוכרח שם:

שם הכא במ"ע דאמר במנה זו. כצ"ל והו' הוא ציון להע"מ:

שם ל"צ דיהבי' ניהלי' בליליא כו'. מדלא מוקי בדיהביה צרור וקבלתו ולאח"ז כשהתירתו מצאה דינר של נחושת משמע לי דכה"ג כיון דהיתה יכולה להתירו מיד ולבדקו ולא עשתה כן מסתמא סברה וקבלה אפי' אם ימצא בו נחשת הואיל דאמר זו דמשמע כמות שהיא עי' ב"ב (צה) גבי מרתף זה של יין. אולם לישנא אי דידעה ביה הא סברה וקבלה דמ"ה וצ"ע לדינא:

תד"ה ומאי. דמה שהוא קונה ונקנה בכסף נ"ל כו' אבל עבד כנעני נקנה וקונה א"ע בחליפין כדאמרי' כו'. כצ"ל (ועי' הגהת הגר"א ז"ל) ומייתו מהא דהשולח לקונה א"ע בחליפין. ולענין דנקנה מפורש להדיא לקמן (כב ב):

דף ח:

גמרא לסוף אייקר אמתא אתו לקמיה דר"א. כצ"ל:

שם התם הוא דכי אמרה ע"מ שיקבלום. כצ"ל:

רש"י ד"ה אינה מקודשת. דהתם איהי קאמרה לי' כו'. כצ"ל:

תד"ה מנה. איתיבי' רבא לר"נ עד מ' כו'. כצ"ל:

תד"ה תנם לפלוני. משום דס"ד כו' כשאמרה ע"מ לפלוני מכשאמרה ע"מ לאביך. כ"נ דצ"ל:

דף ט.

גמרא ואב"א התם נמי כתיב ואקח כו'. נ"ל דהלשון הפוך ושיעורו התם כתיב נמי (ועמש"כ במגילה (ל) בס"ל) ור"ל דמלבד ומכר מאחוזתו דכתיב בתורה כתיב ג"כ ואקח כו' דמפורש דהמוכר כותבו:

שם כתב לה כו' הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו. כ"ה הגי' ברי"ף ורא"ש כברישא ונכון:

רש"י ד"ה מדעתה. והא דבעינן כו' והוא שבגרה. משמע דלענין הלשון אין נפקותא דאפי' לא בגרה יכול לכתוב הרי את ועי' בר"ן:

תד"ה והלכתא. כדאמר הלכה כר' אלעזר. כצ"ל בל"י:

תד"ה כתב. אתיא כר' אלעזר דאמר ע"מ כרתי. כצ"ל:

תד"ה אע"פ. אבל לקמן כו' יש לתמוה כו'. לכאורה גם במכר נקנה אם הקונה אדם חשוב כדלעיל (ז) ע"ש בר"ן וי"ל:

בא"ד וי"ל כו' נתינה אחרי תתי את ספר כו'. כצ"ל. וק"ק מדוע לא הביאו מן ואתן את הספר המקנה דקדים:

תד"ה הא לא דמי. דמה גט הבעל כותבו. (תיבת בב"ל נראה למחוק ותיקון הב"ח לא מחוור). והנה הרש"א הביא בשם רש"ל להוסיף כאן ולמי למוכר ע"ש. ונ"ל דר"ל לתיבות ולמי למכר הכתוב בדבור הסמוך לקמן אחרי לבעל כותבו צ"ל כאן (ומשם למחוק כי אין להם ענין בשם) וכוונתם בזה לתרץ דלא תקשה לפ"ז מאי פריך הא לא דמי כו' (ור"ל ומנלן כו' כפרש"י) הא כיון דקידושי שטר ילפינן מגט ושם ג"כ הבעל כותב. לזה כתבו דגם גט דמי למכר דהמקנה כותבו וכטעמא דר"פ ורב שרביא לקמן (ע"ב) דהל' כוותייהו לדעת הרי"ף והרמב"ם:

תד"ה הלכתא. ודמי למכר. עמש"כ לעיל בסמוך:

בא"ד כיון כו' מדברי קבלה אין להקפיד בכך. ר"ל כדאמרי' בתענית (יז ב) אלא גמרא גמ"ל ואתי יחזקאל ואסמכה אקרא:

דף ט:

גמרא אי מהתם ה"א עד דמקדש והדר בעיל. וק"ל מדוע לא נילף מקרא דיפ"ת דכתיב ואח"כ תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה דמשמע דע"י בעילה הות ליה לאשה. וי"ל דהתם נמי איכא לפרושי על דבעיל והדר קדיש כדכתיב והיתה דהיינו הוייה דקדושין. והא דלקמן (ר"ל יל) נפ"ל דיבמה נקנית בביאה

מלכתיב יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה. ול"א לתרתי בעינן. הוא משום דכתיב נ"כ ויבמה למשמע דביאה גומרת בה כלאיתא התם:

שם מ"ל כגון שקדשה בשטר. וא"כ מיפרך הא דרבי והש"ס לא משני עלה מידי. ולכאורה ה"נ דרבי ס"ל כריו"נ בב"מ (נב ב) למשמע גם אחד בפ"ע. וריו"ח סבר כר' יאשי' שם. ואח"כ מצאתי זה בחדושי הרשב"א. אך לפ"ז יקשה קצת לניסנא דא"ל ר"ל נריו"ח למשמע דס"ל נר"ל כרבי וכריו"נ. ורבא לא פסיק כוותיה אלא בתלת. ובב"מ (נה ב) ס"ל לרבא כריו"נ. ואולי י"ל דר"ל קבל תשובת ריו"ח. ועי' חולין (כט ב) תד"ה אר"ל:

רש"י ד"ה הדר פשטה. שהרי עיקר כו'. רנה בזה דלא תקשי מאי אולמא האי היקשא מהאי דהרי מהיקשא דהוויות דהדדי נמי ילפינן כמה דברים:

תד"ה הן. ור"ת פי' כו' וכן היה אומר ר"ת. דברים הללו הביאו הרי"ף והרא"ש בפ' הנושא בשם הירושלמי וכן התוס' עצמם בפ' שני דייני גזירות:

דף י.

תד"ה עד. ובעי התם לר"מ האי ומתו גם שניהם מאי עביד ליה כו'. כצ"ל ור"מ שני למחוק. אבל ק"ל דמשמע דר' יאשי' ור' יונתן פליגי גם בנשואה וכ"כ המהרש"א שם בסנהדרין. ושם בעי לריו"נ האי ומתו גם שניהם מע"ל:

בסה"ד וי"ל דניחא ליה לדחוק כו'. כצ"ל ומלת לתנא למחוק:

בסה"ד מתניתין דיוצא דופן כו'. תמיהני על מהר"ם שם בסנהדרין שכ' דברייתא היא והלא משנה ערוכה היא וכלכתבו התוס' כאן ושם:

תד"ה כל. ור"ת תירץ כו' וה"ק תחלת העראה קונה כו' ולמ"ד הערואה זו הכנסת עטרה. ק"ל דהא מסקינן ביבמות (ר"ל נו) לריו"ח לאמר כן למכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור. ופשיטא דקידושין דילפי מעריות לא עדיפא מינייהו:

תד"ה ומקבל. ומביא ראיה מהא דאיתא בירושלמי כו'. כצ"ל:

תד"ה וחייבין. הל"ל אדעתא דהכי לא ייבם. ק"ל דהא קי"ל בר"פ הבא ע"י דבלא כוונה נ"כ קנאה וע"ש בגמ' וא"כ מאי הוה דלא כוון אדעתא דהכי ולכן שפיר קאמר אדעתא דהכי לא קיים ונכללו שניהם בזה דכיון דהראשון לא קיים אדעתא דהכי א"כ נכרית היא אצל השני ונופל גם עליו לשון קדושין וגם הוא לא כוון אדעתא דהכי:

בא"ד והר"ר דוד תירץ דאיצטרך כו'. ביבמות וסנהדרין הביאו זה בשם הריב"א:

דף י:

רש"י ד"ה ה"ד. א"נ ביאה שלאחר חופה כו'. עי' בהגמ"ר סי' תקמ"ו שהביא בשם רש"י לחופה שקודם קדושין נ"כ מהני. אבל לכאורה אינו מובן מה לחקו שלא לפרש לר"ל ביאה שלאחריה היתה החופה דומיא דכסף שע"י חופה ועי' בסמוך ישוב לזה:

תד"ה זו שביאתה מאכילתה ע"י חופה א"ד כו' (כצ"ל) וא"ת ונימא דיו אסוף דינא כו'. לכאורה תמוה דכיון דיליף הק"ו מביאה וחופה יחד מאי שייך לומר דיו. וא"ת דיו כזה תיבטל כל דיני ק"ו למשל אם היה יליף אף מביאה לחודא נימא נ"כ דיו מה התם ביאה אף כאן ביאה. ואולי משום דלא הזכיר בהק"ו אלא ביאה לבדה משמע דעיקר הק"ו ממנה וחופה איננה בה אלא תנאי וס"ל דחופה הקודמת לקדושין לאו כלום הוא. ובזה יובן פרש"י שפי' דביאה מאכלת אף לאחר חופה ודו"ק:

תד"ה רבינא. פי' רבינא בא כו'. כצ"ל:

דף יא:

גמרא והרי מעשר דכ' וצרת הכסף כו'. וכן איתא בבכורות. ולכאורה קשה מלוע לא הביא קרא דונתת בכסף המוקדם ומיירי בהפליון וכן הביאו רש"י שם. ואולי מההוא לא הוה קשה די"ל דה"ה שוה כסף כמו בקדושי אשה דאמרי ב"ש ובשוה דינר ופרוטה לא גריעא משוה כסף ולא קפיד קרא אלא על הכמות אבל וצרת דרשינן כסף שיש עליו צורה א"כ מוכח דקפיד נ"כ על האיכות דהיינו צורה דכסף צורי דהוא דינר או מעה ומיושב בזה גם קושיית מהריב"ל שהביא המהרש"א. ועי"ל משום דהאי קרא הוי שגור בפיהם לדרשת כסף צורה. ולדרשת אע"פ שצרורין יהיו בידך (דבב"מ מ ב) לכן מייתי לי' ועי"ל שכתבתי בס"ל בר"פ במה מליקין ע"ש:

שם כסף הכסף ריבה. בבכורות הגי' כסף כסף ריבה וע"ש בפרש"י ועי' בב"מ (מה) ולא כהרש"א שהבין דהמכוון הוא מהה"א (וגם ר"י דריש הה' למעוטי כסף שני בספרי הובא בתוס' ב"מ נג ב). ומעתה פרש"י בל"ה כסף כסף שכ' ועוד דהכא כספים יתירא כתיבא תמוה וכמו שהעיר הרש"א. ונ"ל דרש"י לא היה גורס כאן ב"ת אלו יליף ממעשר. ומש"כ נמר כו' מפליון מעשר הוא פי' מלידי'. ומש"כ ועוד דהכא כו' הוא פי' אחר. ור"ל דכוונת הש"ס דה"נ כתיב כסף יתירא כמו במעשר. ולע דבבכורות הגי' יליף קדש קדש ממעשר. וצ"ל דהוה כמו איכא דאמרי כמ"ש התוס' בנדה (ס"ל כג) ומעתה גם דברי הרש"א מיושבין:

שם והרי הקדש כו' ואמר שמואל כו'. לכאורה הו"ל להביא ממשנה דרפ"ח דערכין דפודין באיסר ולר' יוסי דשם אפי' בכבינה שהיא ש"פ וכמש"כ התוס' שם. ויש לייסב עפ"י מש"כ התוס' בערכין (ג) ל"ה ערל ע"ש:

שם א"ק והפדה מלמד שמגרעת כו'. פשוט דר"ל והפלה דפ' משפטים והמניין לויקרא י"ט השתבש ושנה עוד בשגגתו לקמן (יל ב):

רש"י ד"ה והרי טענה (בסופו). נהי דמעה היא המטבע הפחותה כו'. לכאורה קשה דהא פי' לעיל כיון דאפיקתי' מפרוטה כו' אוקמוה אדינר. ולפמש"כ לעיל (ל ב) בתד"ה מעיקרא. דל"א סברא זו אלא בקדושי אשה א"ש:

רש"י ד"ה קצוב. שנאמר בהן שקלים. אולי כוון למש"כ התוס' בבכורות שם דל"ה כל כסף קצוב ע"ש:

תד"ה והרי. דבשלמא לקמן כו' לגבי אמה העבריה כיון דאפיקתי' כו'. כצ"ל בלא ו':

דף יב.

גמרא רבא אמר ה"ט דב"ש שלא יהו בנ"י כהפקר. זה הלשון מצינו לב"ש עצמן ביבמות בר"פ ב"ש במשנה לענין אחר:

שם דתניא פרוטה שא"ח אחד מח' כו' שש מעה כסף דינר כו'. והא דלא מפרש נמי שיעור דינר שהוא א' מכ"ה בדינר זהב כמו דמפרש בברייתא דר"פ הזהב ע"ש בתד"ה אחד משמונה. הוא משום דהאי תנא ס"ל דכספא טיבעא והבא פירא:

שם א"ל בין דידי ובין רבין אליבא דת"ק כו'. מוכח דרשב"ג ות"ק פליגי בשיעור פרוטה. ולכן תמיהני על לשון התוס' שם שכ' הא לתניא פרוטה אחד מו' באיסר דזול איסרי כו':

רש"י ד"ה דומיא דיעוד. הרי את מיועדת לי במה שיש לי עליך. הוא כריב"י לקמן (יט) וא"כ אינו מקפיד בדינר. וע"כ הכא אזלא אליבא דחכמים דמעות הראשונות לקידושין ניתנו:

רש"י ד"ה יותר מאלפים. משנה זו כו'. עמש"כ בשבת (פג ב):

רש"י ד"ה הא בקידושי ודאי. שמאחר שקידש בש"פ במקומם כו'. כצ"ל:

דף יב:

גמרא אביי ורבא לא סבירא ליה להא דר"ח. (בבא בתרא לג):

תד"ה אם. שהוא חלל ויעבוד כו' בשבת ובזה יש חיוב מיתה. עי' לקמן (סו ב) דאם אח"כ נודע שהוא חלל עבודתו כשרה ולעת הרמב"ם בפ"ו מהל' ביאת ביהמ"ק ה"י דאפי' עבודתו שאחר שהוא נודע שנתחלל לא נתחללה וא"כ לכאורה אין בו חיוב מיתה. ולפמש"כ יבמות (לג ב) בדעת רש"י דאף דשחיטה כשרה בזר לכתחלה מ"מ שבת לא נדחה אצלו ע"ש. י"ל דה"ה בחלל או אפי' בש"כ. ועמש"כ בס"ל בחולין (כו). ומה שהקשה בתור"ע בכתובות אות כ"ב על הי"מ אלו. עמש"כ ביומא (נה ב):

תד"ה בשעת. כדאמר לקמן כו' כי התם. ר"ל דכוונת כי התם הוא על ברייתא זו וכלפרש"י שם וא"כ מוכח דהליא דנרסי' בה מקודשת סתם. ודברי מהרש"א בזה תמוהים:

דף יג.

גמרא סברה אי שדינא להו ומיתבדי. כ"ה בל"י בל' וכן בסמוך:

שם אילימא רצתה דאמרה אין כו'. מש"כ המהרש"א דרנתה לא משמע דאיסתיקה. נעלם מכ"ת הסוגיא דלקמן (סג ע"ב) ע"ש:

שם מאי משמע כדמתרגם כו'. עפרש"י ועי' רש"א לקמן. ול"נ דלמסקנא קאי ע"כ תאבל וגו' על אלה לחודא וכן על פרעו לחוד. וכל הני דחשיב ביניהם לא קאי אלא על כולם יחד. והחילוק בין נאפו לפרעו הוא כיון דהולילו ממזרים חמיר טפי כדאיתא בחגיגה (ט) במשנה:

רש"י ד"ה הדר יתבי. בשמעתי' דר"א הא דאר"י כו'. כצ"ל:

תד"ה כשם. תימה דהל"ל איפכא כו'. בעניי לא הבנתי תמיהתם דכיון דבקדושי אשה תנן בהדיא דא"מ בפחות מש"פ ובקרקע לא תנן אשמעינן דאף בקרקע הדין כן. ואיך יאמר איפכא דתלות תניא בדלא תניא:

בא"ד דאורחיה דגמרא למינקט שאינו פשוט תחלה כו'. כ"נ לצ"ל:

דף יג:

גמרא אמר רב אסי אמר ר' יוחנן אע"ג כו'. מפרש"י משמע דל"ג אמר קמא:

שם אלמה לא אפיקתיה ממיתה ואוקימתי' על עשה מידי דהוה אפהמו"ק כו'. לכאורה טפי הו"ל מחמותו לאחר מיתת אשתו דלמי לה דלר"ע בסנהדרין (עו ב) אפיקתה משריפה ואוקמה אאיסורא. לדעת רש"י ודעימיה איסור דארור שוכב עם חותנתו. ולדעת התוס' ורמב"ם איסור כרת ולאו. וי"ל דניחא ליה לאתויי מהא דאליבא דכ"ע. משא"כ הא דחמותו לרי"ש באיסורה קיימא. וכן לאביי דאמר משמעות דורשין א"ב ליתא לכ"ע:

תד"ה לכ"ע. תימה כו' אפי' אין לו בנים. כצ"ל וכן לקמן. וק"ל נימא מה לגט שכן מתיר לעלמא אף במקום שאין לו בן תאמר במיתה שאין מתירה באין לו בן. וי"ל דגם שם מתירה מאיסור אשת איש שהיה עליה מחמת המת רק דאסירא לעלמא מחמת היבם באיסור לאו בעלמא וזהו שכתבו א"ל שתתיר לעלמא בכל ענין דר"ל בין אין לו בנים בין יש לו:

תד"ה מדאמר. וי"ל א"כ ה"ל למכתב כו' בפ' יבמין. וא"ת א"כ אחות אשה דדרשינן עליה אפי' במקום יבום ה"ל למיכתב בפ' יבמין. וי"ל משום דמ"מ מישתעי נמי בעלמא בשלא במקום יבום משא"כ אלמנה דאינה אלא במקום יבום. ועוד דאחות אשה איצטריכא למיכתבא התם משום הקישא דר' יונה עי' תוס' יבמות (נ ב) ל"ה מה:

דף יד.

גמרא לה ולא לה ולחברתה. כהאי דרשא לקמן (ר"ל כב):

רש"י ד"ה ה"ג האי מיבעי ליה ויבמה בע"כ. נראה טעמו דלא שייך לישנא דואימא הואיל דבאמת דרשינן ליה להכי. והא דלא מגיה לקמן בסה"ע בפירכא דואימא לה לשמה אע"ג דהיא נ"כ לפי האמת. נ"ל משום דלא הוזכרה דרשה זו בברייתא רק אמוראי נקטי לה בכ"מ:

רש"י ד"ה א"כ. דלביאה גומרת אתא. כ"נ לצ"ל:

רש"י ד"ה ולא לה ולחברתה. ששמותן שוין וכו' אם כתב כו'. תימה כיון שכותב פלונית ופלונית כלמסיק אפי' אין שמותן שוין נמי. ונ"ל דצ"ל או אם כתב כו':

תד"ה ותהא יבמה. תימה מה לא"א שכן נקנית בשטר כו'. לע"ל גם יבמה מה שהיא זקוקה לו הוא ע"י אחיו שנקנית לו בשטר:

תד"ה הא לא"ה. וי"ל דפריך כו' דכתיב אשר עלה תרי זימני כו'. לכאורה תמוה דאם דרשינן אשר עלה דכתיב תרי זימני הוא דשנה עליה הכתוב לעכב א"כ איך יתכן למידרש ק"ו ולאי דלא גריע ממיעוטא דועשהו. ועוד הש"ס קאמר חוקה ואנן ניקום ונאמר אשר עלה. אבל עי' בלבריהם ביומא (לט ב) בל"ה לתנא ובלף מ"א בל"ה סתם ותעמוד על עומק לבריהם להכא:

דף יד:

במשנה וקונה עצמו בשנים. עתוי"ט שכ' דאפילו מוכר עצמו הואיל ויוצא בשנים שקצב כו'. וזהו דוחק. ולפמש"כ המל"מ בפ"ב הל"ג מפרש"י והרמב"ם דבנמכר סתם יוצא בשש א"ש בפשיטות. ואולי דמכאן נופא הוא דלייקי להו. ובזה מיושב קצת קושיית הרש"א לקמן (טו ב) בתד"ה אמאי:

גמרא המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. מכאן ק"ל פרש"י בתמורה (ל) דמוקי שם פלוגתת רבי וחכמים דמתניתין בבל"ל אשה ובנים ופרש"י דרבי ס"ל דאף הוא רבו מוסר לו ש"כ. וזהו פלוגתא חדשה דבמקומה לקמן (כ) לא נמצא מי שיפלוג על ראב"י בהא דאין רבו מוסר לו ש"כ. טפי ה"ל לאוקמי במוכר עצמו דמצינו כאן להדיא פלוגתא. ולפי' הרמב"ם שם בתמורה (והוא כא"נ שבפי' הרע"ב שם) א"ש. ולשיטת הריטב"א דאף לת"ק דהכא אינו ממעט אלא מכפייה אבל אם רצה העבד מותר (ובזה מתורץ קושיית התל"ה ולא) א"ש. אבל לדעתו ז"ל לקמן (כ) דגם דאין לו אשה ובנים ליתא הכי. וזה תמוה מהא דתמורה וכבר תמה עליו המל"מ:

שם ואידך ועבדך אחרינא כתיב. צ"ל עבדך בלא ו':

רש"י במשנה ד"ה ובמיתת האדון. וא"ע את יורשיו וכו'. נמכר בתחילתו נמי אמרינן לקמן בגמרא לך ולא ליורש. והכי הל"ל וא"ע את הבן. אבל הנמכר משלים לבן:

בא"ד משלימן ליורשיו. כצ"ל:

רש"י ד"ה שמגרעת פדיונה. מדלא כתיב ונפדית. כצ"ל וכ"ה לשונו לעיל (ס"ל יא):

רש"י ד"ה מכרוהו ב"ד. דכי ימכר ע"י אחרים משמע. לכאורה הרי ימכר הוא מבנין נפעל כמו ונמכר הכתוב במוכר עצמו. ומצאתי להמזרחי שם שעמל בזה ונדחק:

תד"ה הואיל. דרשינן בפ"ב דבכורות לעמיתך בכסף כו'. כצ"ל:

תד"ה מוכר. אמאי איצטרך והפדה כו' וי"ל כו' לגרעון כסף. והרש"א הקשה דהא נמי נילף מעובד כוכבים. ותירץ דשם הגרעון אינו אלא לפי שנות היובל דהא אינו יוצא בשש. אבל מה יענה לריה"ג ולר"ע לקמן (טו ב) דס"ל דיוצא בשש. וצ"ל דלדידהו דמ"מ הגרעון לא כתיב אלא לפי שנות היובל. ולפמש"כ לעיל (ל ב) איצטרך שפיר והפדה לענין שאינה נקנית בפרוטה ע"ש:

דף טו.

תד"ה ואידך (הב'). ור"א דשמותי הוא סבר כר"נ. ולקמן דמסקי דפסוק כר"נ כתבו דבר"ם גרס ר' אלעזר. ואנכי תמה דמשמע דאי לאו דר"א הוה ניחא דפסוק כר"נ אף דחכמים (וגם ר"א היה בכללן) פליגי עליה וכמו דפסקינן טובא כיחיד נגד רבים היכא דמוכח (והכא גם תנאי קאי בשיטתי'. וכן נ"ל לר"ש לקמן (יז) דגמר מיכה מיכה ג"כ בשיטתי' דהא וכי ימוך במוכר עצמו הוא דכתיב) והשתא דר"א ג"כ כוותי' מיגרע גרע. ועי' בנדה (ח) גבי הלכה כר"א בד' ותו ליכא כו' משום דקאי ריב"ב כוותיה שם (בע"ב) משום דקאי רחב"ג בשיטתי':

תד"ה כי טוב. אבל בספרי לא דריש מידי מכי טוב לו עמך כו'. ואנכי מצאתי במכילתא בפסוק ואם אמור יאמר העבד כי טוב לו עמך שתהא טובתו שוה לך מכאן אמרו לא ישנה רבו עליו מאכלו כו' משלו:

דף טו:

גמרא ארנב"י לעולם יליף שכיר שכיר וש"ה דא"ק יגאלנו כו'. לכאורה ראיה מפורשת לו מברייתא דלקמן (כ) ת"ר נמכר במנה והשביח כו' אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים הואיל ונגאל בקרובים כו' ת"ל שכיר שכיר. הרי אף דיליף שכיר שכיר אפ"ה אמר הואיל ונגאל בקרובים כו'. אך לפמש"כ התוס' שם (בע"ב) בד"ה איתיבי' אין ראיה. וע"ע מש"כ בברכות (כו):

תד"ה א"ק. ומהר"י תירץ כו'. עי' רש"א שהניח בצ"ע מהא דלקמן (כא) אליבא דר' לא תיבעי לך לאמר מי שאינו נגאל בשלש כו' ע"ש. ול"נ דהתם קאמר לפום מאי דלא אשכח שום תנא דלא יליף שכיר שכיר ולכן אמרי' דגם רבי יליף וא"כ ע"כ דריש מיעוטא דיגאלנו:

תד"ה וריה"ג. ולספרים דגרסי כו' דלמא כו' אבל אחרים לא מצו למיפרקי' כו'. לכאורה לפ"ז מ"ק לקמי' א"ה הדר קושיא לדוכתי' הא כבר ילפינן גאולת אחרים. ונ"ל משום דעתה פריך איך תדרוש דיוצא בשנת היובל קאי על גאולת אחרים כיון דלא איירי קרא בהם וע"כ ר"ל דנפרש דשב על העובד כוכבים שקנהו כמו כן כי קאמר למקרא נדרש בין לפניו בין לאחריו נאמר דבאלה אכולהו קאי וקרא דיוצא ביובל שב על העובד כוכבים:

תד"ה ורבי. לא בעי למאי אתא (ר"ל על מה קאי) דהא כו' אלא כו'. ר"ל דלא פריך אלא דנכתוב ואם לא יגאל באלה לא יצא דיציאת יובל כבר כתוב:

דף טז.

גמרא א"ק והתנחלתם אותם כו' אותם בחזקה כו'. ק"ל הא מיבעי האי אותם למעוטי דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו לקמן (בע"ב

שם אילימא דכתב ליה שטרא אדמי' היינו כסף. והא לקמן (יח) פריך אביי אמאי נקיט מרגניתא כו' היינו אם נאמר בע"כ דאדון והכא ע"כ ברצונו קאמר. מ"מ לישנא דהיינו כסף ק"ק דהרי בפדיון הקדש ובכור לא מהני שטרא:

רש"י ד"ה אדון כותבו. שהבעל כותב בתך מקודשת לי. כצ"ל:

רש"י ד"ה למעלה. לאחר י"ג שנים. נ"ל להגיה י"ב:

תד"ה בעובד כוכבים. ולא יכעוס עליו. אולי צ"ל ולא יגלוס עליו כלישנא דגמרא ב"ק (קי"ג ב):

דף טז:

גמרא הא מני תנאי היא כו'. ק"ל אמאי לא מוקי לה כרבנן דלקמן (יח) לגניבו אלף ושוה פחות נמכר וקמ"ל דההענקה אין נותנין לבעל הגניבה לתשלום גניבתו. אלא אם יש עוד בהמותר בכדי דמיו או יותר נמכר עוד הפעם. ואם אין בהמותר בכדי דמיו אינו נמכר פעם ב'. וכן לר"א דשם אם אינו שוה בכדי גניבתו אף אם תצטרף ההענקה שהיא קצובה כדלקמן (יז) לכל חד כדא"ל יעלה לכדי גניבתו אינו נמכר כלל:

בסה"ע אבל יוצא בגרעון כסף מעניקין לו ששילוחו מעמך. כצ"ל:

רש"י ד"ה ששילוחו מעמך. שיהא מקבל כו'. ר"ל אף דהוא בע"כ דאדון מ"מ אינו אלא שיהא מקבל כו' וקבלתו גרמה לו. וצ"ע ברש"י גיטין (ר"ל עה):

תד"ה מה. וא"ת מכל הני כו'. אולי צ"ל מ"מ:

בא"ד וכ"ת מה לשנים ויובל שכן מוציאין בע"ע תאמר במיתת אב כו'. והא ל"ל לע"ע נמי יהא יוצא במיתת האב מהיקשא לעברי' לעברי'. דאין שום סברא שתהא מוציאתו כיון דלאב לא היה שייך כלל במכירתו. בשלמא עברי' הואיל והאב מכרה ובמיתתו פקע כחו ממנה לכן בדין שתפקע גם כח האדון שלא בא אלא מכח האב. ומ"מ מיפרך בזה הק"ו אף על גב דלא שייך כמש"כ התוס' בב"ק (ה ב) בד"ה כי שלית:

דף יז.

גמרא כגון שברח ופגע בו יובל כו'. לע"ד הנל"פ דר"ל שברח ונתחייב להשלים ובתוך שני השלמה פגע בו יובל:

שם ור"מ מנינא אתי לאשמעינן כו'. כה"ג ביומא (לה). וכאן ק"ק דכיון דר"י ור"ש אכלל החשבון קיימי כדמוכח לקמן א"כ מוכרח לומר בדר"מ ג"כ הסך הכולל. דאי לא הוה משמע דאינהו קיימי ג"כ אפרטי. וגדולה מזו תמצא בתוי"ט פ"ד דביצה מ"ו:

שם ואי בצר ליה מחד מינא וטפי כו' ל"ל בה. לענ"ד דה"ה אם לא נתן רק ממין אחד בכדי ט"ו סלעין נמי סגי דהא לקמן מרבינן כ"ל שיש בו ברכה ור"ל דאף דלא נתן כלל מצאן גורן ויקב אלא מד"א שיש בו ברכה כדי נתינה לכל חד כדא"ל דיו. וכן מהא דפריך לקמן אלא לר"י ור"ש האי צאן גוי"ק ל"ל כו' משמע להדיא דיוצא בכל מאי דנותן רק שיעלו דמי השיעור וכש"כ בנותן בא' מג' מינין הללו בכדי השיעור יוצא. והכא דנקיט ואי בצר כו' אשיגרת לישן דיומא שם נקיט ומצינו כיוצא בזה עמש"כ בס"ד בעירובין (קג ב) והראשונים גמגמו הרבה בזה:

שם ונילף נתינה נתינה מערכין. וכן לקמן בטעמא דר"ש. וכ' בתוס' רי"ד בכל ערכי אדם אין כתיב נתינה אבל במקדיש שדה אחוזה כתיב ונתן את הערכך ביום ההוא והוא זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ע"ש. ותמיהני דזה כתיב בשדה מקנה ולת"ק דר"א בערכין (יד) במשנה נפדית בשוה. אח"ז מצאתי להמל"מ שהרגיש עליו בזה. וגם זה דחוק מאד לפרש לשון ערכין על פדיית שדה אחוזה. ועוד למאי דמסיק דר"ש מיכה מיכה גמר הל"ל אלא גמר מערכי אדם מיכה מיכה. גם מש"כ דהא דפריך ואימא בפחות שבערכין היינו בהקדיש שנה אחת לפני היובל דהוי סלע ופונדיון. איסתמיטתי' במחכ"ת הגדולה גמרא ערוכה שם רפ"ז דאין נגאל בגירוע פחות מב' שנים. אבל לענ"ד דהש"ס סמיך בכאן על הברייתא המובאה בחולין (קלט) דמוקי האי קרא דונתן את הערכך על ערכי אדם ע"ש. אח"ז התבוננתי בהגרי"פ ונראה שכוון למש"כ אלא שנפל בו ט"ס במש"כ וכ"כ בתוס' רי"ד וגם במקום עיונו:

שם מה צאן גורן ויקב מיוחדין שישנן בכלל ברכה. ק"ל דיקב היינו יין כדאיתא בסוכה (יב) יקב כתיב כאן כו' ומאי ברכה אית בי'. וזה דוחק לומר דיכוון כאן למה שאר"א שם מיקבך ולא יקב עצמו. והזמורות ראויין להרכבה והחרצנים לזריעה:

רש"י ד"ה מעולת ראיה. דליתא אלא ב' כסף. תמיהני לפי' אליבא דב"ש בריש חגיגה ע"ש:

רש"י ד"ה מיכה. בכל דבר הלמד כו'. כצ"ל בב':

תד"ה חלה. ופריך והתניא השוכר כו'. כצ"ל:

בא"ד והשתא כו' דלמא היכא כו' דאניס הוא נוטל שכירות משלם. לישנא דחזרה אינו נופל כלל על נטילת שכירות משלם אלא משמעו שיחזור הדבר לכמו שהי' והיינו דלא יעשה ולא יטול. וטפי ה"ל להביא ראיה מלישנא דחזרה דאינו נוטל אלא מה שהרויח. אבל ט"ס נפל בהעתקת הברייתא שבדבריהם וכצ"ל ושמע כו' שאחזתו חמה כו' נותן לו שכרו וכדאיתא שם:

בא"ד ועוד נראה לחלק כו' דשנים דשכיר הן ג' שנים כו'. ולפ"ז ה"נ לכאורה דבנמכר ב' או ג' שנים לפני היובל וחלה חצים אין היובל מוציאו. ואולי אפקעתא דיובל שאני כמו בברח לעיל:

תד"ה ונילף. וי"ל דשמא הל"מ הוא כו'. מוכח דגז"ש ילפינן מהלכה ולא כהצל"ח בפסחים (פא ב) הבאתיו שמה בקוצר:

דף יז:

גמרא א"כ מאי ת"ל אשר ברכך הכל כו'. קשה דהא כבר אפקינן ליה לרבות כל דבר. וי"ל דהתם דרשינן מאשר לרבוי' הוא כדאמרי' בסוטה (מו ב) וכ"מ מלשון רש"י. אבל מדברי התוס' משמע דדרשינן ליה בכלל ופרט וכלל. וצ"ל דהתם הוא מתתן לו וכ"ה לשון הרש"א מת"י ועי' לשון רש"י שבועות (ס"ל ל):

שם אמר חזקי' א"ק וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו. לכאורה יפלא מדוע ל"ק ולא עם הבן ועם הבת כדקאמר גבי נרצע ועמש"כ לעיל (יד ב) ע"ד רש"י במשנה. ונ"ל משום דבישראל בן קודם לבת בירושה. וע"ע עובד את הבן ולא את הבת לכן פרט תרוייהו. משא"כ בעובד כוכבים דאין חילוק ביניהם כמש"כ רש"י ביבמות (סב) לכן כללינהו כחדא. ותימה לי על האחרונים שלא בארו דין זה בחו"מ סי' רפ"ג דבת כבן. דבשאר יורשין כ' הרמב"ם בפ"ו מהל' נחלות הל"ט שמניחים אותם לפי מנהגם:

שם דתנן לוה כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא כו'. ט"ס הוא וצ"ל דתניא לוה כו' והתנן רוח חכמים נוחה הימנו כי במשנה דסוף שביעית הני' בכה"ם רוח חכמים נוחה הימנו וכ"מ שם בירושלמי ובר"ש ועי' בר"ן ותראה שאין ביאור לדבריו כי אם לפי הגהתי והא דלא מייתי מעיקרא ממתניתין הוא שלא תתעקש ותאמר כמו שנראה מהק"נ אות ק"ז שזה שרוח חכמים נוחה הימנו מיקרי חיוב מד"ס ע"ש. אבל באמת אין לדבריו נראין כלל ומכ"ש לפי' הב"ח בדעת הטור הביאו הש"ך סי' קכ"ז סק"ז דלכתחלה אסור להחזיר בכל ענין ע"ש אין מקום לדבריו כלל:

שם כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה. לפרש"י קאי על הקמייתא. ולפי ר"י קאי אבתרייתא ועי' בר"ן. ולקמן בהא דמשני כאן בגניבה אחת כו' נתהפכו שיטתן. ועמש"כ בברכות (נא) בס"ד:

תד"ה מרבה. וא"ת אמאי ל"ק ליה נחלה כו'. ר"ל כמו דקאמר לשדה אחוזה אף דבאמת גם אותה לא יליף לה אלא מסברת כלום יש יבום כו' כן הל"ל ג"כ נחלה אם לד"י גם אותה אלא מסברת כלום כו' כדאיתא בפ' י"נ וע"ש בתל"ה שכן:

תד"ה חליפי. ואין לומר טעמא משום ברירה כו'. עי' תור"ע פ"ו דדמאי אות ס"ט שהעלה דבריהם בצע"ג דהא בשני מינין ל"א ברירה לכ"ע. ונעלם מכ"ת שכבר קדמוהו בזה הרשב"א ותוס' רי"ד. אך מה שהקשה הרשב"א ע"ז מהא דתמורה (ל) דפריך ניפוק חד להדי כלבא כו' אלמא דאף בב' מינין יש ברירה. לא זכיתי להבין דאדרבה מדהאחד הנברר כנגד הכלב יהא אסור מוכח דבב' מינין אין ברירה דאם יש ברירה נאמר דהוא חלקו המגיעו ואיננו מחיר כלב:

דף יח.

גמרא ודלמא ישראל מומר שאני. ק"ל הרי הוא לקח נשים מבנות כנען וקי"ל דולדה כמוה ואינו בנו ליורשו (יבמות כב במשנה). וי"ל דודאי גיירן קודם שנשאן כי הראה א"ע בפני יצחק אביו לישר הולך:

שם מי כתיב כו' ולא עם יורשי קונהו. ע"כ גם הוא דורשהו למיעוט דהרי מיניה ילפינן דאינו עובד ליורשיו. אלא דאי לאו קרא דידי' הוה דרשינן ליה למעוטי שאינו מוכרו או נותנו לאחר:

שם ת"ר יש בעברי כו' ובמיתת האדון כו' אר"ש כגון שיעדה. וק"ל מ"מ יוצאה במיתת האדון דהוה עתה בעלה. ואי משום לפעמים א"י במיתתו כגון בלא השאיר זרע ויש לו אח לזקוקה לו. או כגון שיעדה לבנו. א"כ בעברי נמי אם יש לו בן עובדהו. וצריך לחוק הה"ק לעברי מ"ל בנרצע. ומצאתי ברייתא זו בספרי ושם ליתא מיתת אדון ובמקומו איתא גרעון כסף ונכון מאד. אכן גם התוס' בסוטה (כג ב) ד"ה מה כתבו מיתת האדון:

שם מ"ד לא ליבטלה הלכתא מינה. כה"ג בר"ה (ה) סד"א הואיל ומחמת פסח קאתו כפסח דמו:

רש"י ד"ה אלא כאן באדם א'. וה"ה אם גנב ועמד בדין ונמכר כו'. ק"ל מאי איריא לנמכר. בעמד בדין בינתיים לחוד נמי סגי. ולא עוד אלא אפי' לא היה העמדה בדין בין הגניבות רק שלא עמד בדין על שתיהן יחד משמע מדבריו לעיל לחוזר ונמכר. ואולי ונמכר דקאמר ל"ד אלא לנגמר דינו להמכר כמו בכתובות (כג) לא נשאת נשאת ממש אלא כיון שהתירוה להנשא כו':

תד"ה כאן בגניבה. ופריך בגניבתו טובא משמע כו' לאותו אדם עצמו כו' אבל בשני ב"א אינו נמכר ונשנה. נ"ל משום לגניבה אפי' טובא משמע וכדהביאו לעיל מפרש"י וכדאיתא בבכורות (ל ב). אבל לשני ב"א לא לבגניבתו ולא בגניבתם כדאמרי' ביומא (יח ב) לו ולא להן ודרשי הכינוי לבגניבתו על בעל הגניבה. ואף דלא נזכר מקודם. ומצינו כיוצא בזה אשר ילדה אותה ללוי (דברים כו כט) דילדה קאי על אשת לוי שלא נזכרה כלל. וכן הרמב"ם בפ"ב מהל' יבום הל"ו פי' אשר תלד דכתיב גבי והיה הבכור (דדרשי' ליה על היבם) דקאי על האשה שלו שלא נזכרה בכתוב ועמש"כ במ"ר במדבר פ"ד אות י"ד:

תד"ה אמר. ושמא י"ל דניכוף בני המשפחה לפדותה כו'. ל"י היכא מרומז בדברי אביי לניכוף לבני המשפחה (לע"ז הוא דמקשה א"ה ע"ע נמי כו') הוא לא אמר אלא בע"כ לאב אבל לא בע"כ דבני המשפחה:

דף יח:

גמרא כיון שפירש טליתו עליה. ופרש"י האדון כו'. ונ"ל דמזה יצא המנהג לכסות את הכלה בהינומא. ויסר המנהג בקצת מקומות שגם החתן הולך עם הקרואים לכסותה. וטוב היה שהוא בעצמו יכסנה. ונראה דזהו שאמרה רות ופרשת כנפך על אמתך ר"ל כנפי כסותך. אבל נ"ל דפריסת בגד לא הי' נהוג רק ביעוד הואיל דעד עתה היתה לו לאמה לכן נצרך להראות לה אות שמעתה היא לו לאשה ומכסה אותה בבגדו להורות שעניהן שוין מתכסין בכסות אחד כמנהג איש ואשתו. וכן רות שקראה א"ע אמתו לכן אמרה ופרשת כנפך על אמתך. ובזה יובן הא דלקמן דמוקי רנב"י הא דבבגדו בה בקדושין דעלמא (דלא שייכא בהם פריסת בגד) הוצרך לומר וה"ק כיון שמסרה כו':

שם ראב"א בבגדו בה כיון שבגד בה כו'. כצ"ל:

שם כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה. כתובות מג ב במשנה:

תד"ה ר"א. כמו כו' ומחלב חלבו. הן אמת שבעלי ה' ובעלי שם נקודות שוים בנטייתם. אבל מ"מ אין ראיה מנטיית חלב כי כזה לא מצינו אלא כשהפ"א פעל גרונית כמו חפץ עלר כמש"כ המדקדקים:

דף יט.

גמרא מלמד שצריך ליעדה. אולי צ"ל ליעדה:

רש"י ד"ה הוא תני לה. והוא אמר בה מנפשי' האי טעמא כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה יעדה והפדה. אין יעידה כו'. כצ"ל:

תד"ה במאי. אלא שמוסיף עוד לשפחות אחר שפחות. כצ"ל:

תד"ה איש. דקס"ד שיהא נהרג כיון שהאשה נהרגת ע"י. ר"ל כמו שהבהמה נהרגת דהיינו משום תקלה וקלון כדאיתא בסנהדרין (נד) במשנה. ולי י"ל דקמ"ל דלא נילף מגם שניהם לרבויי' כמו דמרבינן מיניה את הולד בערכין (ז):

תד"ה ומדאורייתא. וקשה כו' מדרבנן ולפוסלה מן האחין כו'. וה"ה להצריכה גט כמבואר בגדה שם בגמרא:

בא"ד ולכן נראה לי דמדאורייתא חזיא ליה בעלמא כגון כו'. ל"י אמאי נלו בזה מפרש"י דר"ל לזקוקה לו מדאורייתא. ואולי מלת כגון שבדבריהם הוא במקום כמו ע"ל שכתבתי בחדושי שו"ע או"ח סי' תר"ל סק"ד:

תד"ה אומר. ואמרי' דמציאת הקטן אפי' לר' יוסי כו'. כצ"ל וכ"ה לשונם בגיטין (סד ב):

בא"ד אחד זה ואחד זה זוכה (כצ"ל) לעצמו כו' מההיא דאומר אדם כו'. ל"י מדוע שבקי לאכותי כן מפירכא קמייתא דשם מכיון משתתפין דמשני נ"כ שאני שיתופי מבואות דרבנן. ושם העמידו דבריהם באמת עלה דההיא:

בסה"ד שהי' רוצה להוכיח שזוכה כו'. כצ"ל:

תד"ה במלוה (בסופו). לא"כ איך תקדש בלא שטר כו'. לכאורה ה"נ דזה הוה כמו בגרעון (שהרי היא מתקדשת עצמה לו בעבור המעות שיש לו עוד עליה דלא גרע משוה כסף) דא"צ שטר שחרור:

דף יט:

גמרא ואפי' סמוך לשקיעת החמה. ר"ל דאין שהות עוד לעשות עמו בש"פ מזה נ"ל ראיה לדעת הרר"א בערכין (לא) בתל"ה מיום. דלא בעינן מעל"ע לשעות דאל"כ מאי פסקא דבסמוך לשקה"ח אין עוד שהות:

שם אם מקדשה לפסולין לא ימכרנה לפסולין. משמע דאף לכתחלה יכול לקדשה. וק"ל דהא לקמן (עח) אמר אביי קידש נוקה ועי' בהרא"ל רפי"ז מהל' א"ב וכל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת כדאיתא ביבמות (פד ב) ומסתמא גם אביה מוזהר ועוד דעובר משום ולפני עור. וגם לרבא שם משמע לכאורה מדברי התוס' בב"מ (י ב) בסד"ה דאמר דאיסורא איכא. אך בסוטה (מד) מוכח דלרבא אפי' איסורא דרבנן ליכא. ודברי התוס' הנ"ל יתפרשו כמו שהבין הנו"ב בחלק אה"ע סי' ע"ה ע"ש. ואולי לזה שכל רש"י לפרש פסולין דהכא ממזר ונתין דבהו לכ"ע אין איסור בקדושין כלפרש"י בסוטה שם וכ"פ הרמב"ם ברפט"ו שם. אבל מ"מ תקשה מ"ק אם מקדשה לפסולין כו' הא מ"מ בעינן קרא לפסולי כהונה:

רש"י ד"ה לרבנן. דאי לאו מההיא שעתא מתחלי במאי מקדשה השתא. ק"ל דכיון דמעות הראשונות לקדושין ניתנו ליהוי כאומר התקדשי לי בהן לאחר ל' אם ארצה:

תד"ה משל למאן. וקשה כו' המשל בא ללמד ולומר כו'. כצ"ל וכן לקמן בפי' ר"י:

דף כ.

גמרא יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו כו'. יל"פ לאו או קאמר דומיא דתנן ביבמות (סא) כהן הדיוט לא ישא איילונית אא"כ יש לו אשה ובנים דהביא שם התוי"ט מהרמב"ם דאו או קתני וכ"מ לישנא דיחידי. וכן רש"י בפיה"ת לא כתב רק אם היה נשוי. והמל"מ כ"ע דמהגמרא משמע דצריך שיהי' לו בנים ג"כ. ואינני רואה שום משמעות:

שם לא באת לידו עד שלוה ברבית כו' וסמיך ליה אל תקח מאתו נשך כו'. נראה דר"ל דמזהיר את המלוה שלא יקח משמע דהלוה מרוצה לתת וכיון שכן ודאי יבקש (המלוה) [הלוה] כל טצדקי דהתירא אם ע"י זקוקים או ע"י עיסקא הנהוגים עתה. או שילוה מן העובד כוכבים:

רש"י ד"ה אלא מנה. שתות מנה וככה מגרע כו'. כצ"ל. ומה שפי' החשבון משם. לדבי לעיל (טו ב) והרמב"ם פסק כוותי' ה"ל לפרש החשבון על שנת היובל וכן פי' בערכין ומה שנמחק שם מפרש"י תיבות על שנת היובל הוא שבוש ועמש"כ לקמן (ע"ב) בדבריו:

רש"י ד"ה אמר אביי הריני כב"ע. הוה רגיל למימר הכי. נראה כוונתו משום דאשכחן ליה גם בסוטה דאמר הכי ונשאל שמה ענין אחר. אבל שם פי' יום אחד היה כו'. ונ"ל דלפירושו דשם שתי השאלות דהכא ודהתם נשאלו לו במעמד אחד והש"ס סדר כ"א במקום הנאות להן. וכה"ג כ' התוס' בע"ז (סג ב) בד"ה ויתיב [וכן גם אנכי בר"ה כו] :

תד"ה הא. אע"ג שמפדין אותה בע"כ. הוא לעיל (יח):

דף כ:

גמרא א"ד לקולא אמרינן לחומרא ל"א. נ"ל דה"ה דמבע"ל דלמא לא גמרינן כלל ואפי' לחומרא אמרי' דנגאל לתנאין וכדאמר אביי וכדמבע"ל גבי בית חומה היכא דלא גלי ל"נ ומשמע דאפי' לחומרא כגון דנתקלקל הבית. אלא אטו כי רוכלא ליחשב וליזל. וגל זה דנקיט הוא לרבותא דאפי' בזה קמבע"ל:

שם לקולא זבני' במאה כו'. לקולא בפשיטות מ"ל שאם נתן חצי גרעונו. יצא דינו לעבוד את רבו יום אחד וא"ע יום א' כדין מי שחציו עבד וחציו ב"ח לב"ה קודם חזרה (ומפרש"י ד"ה לתנאין דלמ"כ צ"ע ועי' בר"ן) אלא אגב דחומרא נקיט בכה"ג: מה שכתב המהרש"א דבמקדים שלהו מאי קמבע"ל כו' מאי קולא וחומרא שייך ביה כו'. תמוה. א) כיון דקולא ודאי שייך ביה שלא יצא החציו לכהנים ביובל א"כ שייך שפיר למיבעי. ב) דשייך ביה גם חומרא כגון שנתקלקלה. ג) ל"ד במש"כ דקמבע"ל דלא מצינו זה בגמרא:

רש"י ד"ה רבות בשנים. וכי אפשר להיות מרובות על שש כו'. ר"ל דאם היה הכוונה על שנים דמגאולתו על היובל הל"ל שנים כדמסיק אלא ע"כ דקאי על שנים דמהמכרו על היובל דנופל עליהם שפיר בשנים דכבר נזכרו בפסוק שלפניו ופירושו דאם היו שנים מרובות עולה לכל שנה פחות מבאם היו מועטות ולכן פריך דיותר על שש לא הוו. ויש שנים מועטות דקאמר לא קאי דתמוה על ואם מעט נשאר בשנים דולאי מ"ל בנמכר ב' או ג' שנים לפני היובל. אלא הכל קאי על אם עוד רבות בשנים דברבויים אינם לא יותר על שש ולא פחות משש. והא דמביא קרא דואם מעט כו' הוא משום ב' דבשנים נראיה דלא קאי על שנים דמגאולה על היובל: אך כ"ז אליבא דריה"ג ור"ע דס"ל דנמכר לעובד כוכבים יוצא בשש אבל לרבי שפיר מתפרש רבות יותר על שש. אולם בל"ז חזינן דהסוגיא אזלא אליבייהו מדאמר בסמוך היכא דעבד תרי ופש ליה ד' כו'. אמנם בערכין פרש"י ופש ליה על היובל. מפני דשם פירש הכל אליבא דרבי ולכן גם על וכי יש שנים מרובות פי' שם בע"א ע"ש ודו"ק בכ"ז:

רש"י ד"ה שלוה. ומשמע נמי שגואל לחצאין. כצ"ל:

רש"י ד"ה לפי שמצינו. והכא נמי יהיב כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה מוכר שדה אחוזה. כדכתיב לפי רוב השנים. ל"י לאיזו כוונה מביא קרא זה דלא כתיב אלא על תחלת המכירה:

תד"ה גאולתו. הא כיון דהוי גז"ש בין לקולא בין לחומרא אית לן למילף כו'. מצינו לאביי בפסחים (כה) דאמר דאף דיליף דבר מדבר בגז"ש מ"מ אמרינן דהלמד חלוק קצת מהמלמד דלהכי לא כתבי' בגופי'. ועמש"כ בשבועות (לג) עוד מקומות בש"ס כיוצא בזה. והכא דאשכחן לענין השביח והכסיף דאזלינן ביה לקולא לכן י"ל ג"כ דהגז"ש ל"נ אלא לקולא. וכבר הראונו התוס' לעיל (ג רע"ב) גז"ש דאינו אלא להחמיר:

דף כא.

גמרא ההוא לקובעו חובה כו'. נראה דקס"ל דמן על שדה הארץ יחשב לא ילפינן אלא דינים המבוארים באותה פרשה:

שם כדארנב"י לקרוב כו' ה"נ כו'. עמש"כ בפסחים (נד ב) בס"ד:

רש"י ד"ה עבד עברי וכו'. כדאמר לעיל ונגאל כולו כו'. הא דלא פי' משום נאולה גאולה משדה אחוזה כלפי' ברה"ע גבי בתי ע"ח. מפני דאיכא למימר ביה דקולא גמרי' ולא לחומרא כדלעיל:

רש"י ד"ה או דלמא. למיגמר אהדא מלתא כו'. כצ"ל:

תד"ה איתיבי' (בסופו). וי"ל דשדה משדה עליפא כו'. פשוט דכוונתם על תחלת דין הק"ו. ואף שאח"כ מוכרח לעשות יוכיח מבתי ע"ח ומע"ע מ"מ תחלת דינו הוא משדה וכ"מ בחי' הרשב"א ומתורץ האך קשה כו' שבהמהרש"א וכן הק"ק שלו שבס"ד הסמוך. אך שם יקשה מדוע לא עשה התנא היוכיח מבתי החצרים ותו לא נצטרך להיוכיח לע"ע שחידש רבינא. אולם חזינן דהתנא לא חש להזכיר היוכיח דע"ע:

תד"ה משום. עי' כה"ל. ומאי דפסיקא להו לפי האמת דבתי החצרים אינו לוה ונואל לחצאין. לכאורה י"ל כמו דמרבינן בערכין מגאולה תהיה לו שיוכל לגאול מיד כן נלמוד ללוה וגואל וגואל לחצאין דגאולה תהיה לו משמע מ"מ:

דף כא:

גמרא דבר אחר המרצע להביא המרצע הגדול. נראה למחוק תיבות ד"א וכן ליתא בספרי:

שם מרצע פרט ונתת באזנו כו' חזר וכלל. כצ"ל. וכן לקמן בדרשת ריבוי ומיעוט עי' רש"י שבועות (ל ב) ד"ה דריש:

רש"י ד"ה ההוא. תני ביה קרא כו'. כצ"ל:

תד"ה לקובעו. והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל. עי' רש"א בלבור הקודש. והא ל"ל לע"ע הנמכר לעובד כוכבים יליף מיתורא דקרא גופי' דהא לארץ כתיב:

דף כב.

גמרא בה ולא בה ובחברתה. כה"ג לעיל (יד):

שם אם אמר יאמר עד שיאמר וישנה אמר כו'. קשה אם אמור יאמר ל"ל כיון דילפינן דצ"ל כשהוא עבד בשעת יציאה א"כ הוה ב' פעמים. ואולי לאתי לאדרויי דצ"ל ב' שנים ל'. אח"ז מצאתי כן להמל"מ בשם מוהריב"ל:

שם ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כו' את אשתי ואת בני. לכאורה לריו"נ בסנהדרין (סו) דס"ל בי אשר יקלל את אביו ואת אמו למשמע נמי אחד בפ"ע ורבא בב"מ (צה ב) ס"ל כוותי'. ה"נ סגי באשה או בנים ועי' מש"כ לעיל (כ) ואפי' לר' יאשי' דהתם י"ל הכא לאתי את ופסיק כדאמרי' בריש מגילה ע"ש בט"א:

רש"י ד"ה ה"ג אמר רבא. כל תחלת שש כו' להתחיל פרוטה אחרונה כו'. כצ"ל:

תד"ה שלא. דתמר לא היתה בת דוד אלא כו'. ק"ק לפ"ז הא דאמרי' ביומא (כב ב) ואת הכבשה ישלם ארבעתים. ילד אמנון ותמר ואבשלום. משמע שהיתה בתו וע"ש בתד"ה שמה. ונ"ל דגם ר"ל מעשה תמר אמנון ועיקר הכוונה על מעשה דאמנון בנו עמה וכמו במגילה (כה) במשנה מעשה תמר נקרא מתרגם לעיקר הכוונה על מעשה דיהודה עמה כדמוכח שם בגמרא (וביומא א"ש טפי מה שאמר תמר לא אמנון משום דכבר הזכירו על מיתתו לא רצה לומר אמנון אמנון) וכ"מ במגילה שם דמעשה דאמנון עמה היה חרפה לדוד דקאמר הא דכתיב אמנון בן דוד ע"ש. וזה שלא כדברי התוס' ביומא שם שכתבו עוד דבת יפ"ת היתה. משמע שהבינו דהבזיון לדוד היה מחמתה. ואולי יכוונו הואיל דבת יפ"ת היתה לכן אינה אחותו לאמנון ולא היה הבזיון גדול כ"כ לדוד:

בסה"ד דבירושלמי מצינו מחלוקת כו'. הוא במכות פ"ב ה"ו וריו"ח הוא דפליג שם על רב:

דף כב:

רש"י ד"ה לאוזן מאבראי. לקיים כו' ונתת אזנו בדלת. כצ"ל:

גמרא ר' אסי כו' עד שתהלך לפניו מלא קומתה. בב"ב הגי' ר' אחי ונכון כי ר' אסי לא מצינו בשמות התנאים:

שם ועוד משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב שלא כדרכה לכדרכה. כ"נ דצ"ל. אח"ז ראיתי בר"ן שהעתיק כן:

רש"י ד"ה הנדואה. מארץ כוש. כצ"ל וכ"ה בר"ן ולשון רש"י שם מארץ כושים:

רש"י ד"ה שלוף. שיהא נקנה בעבודתו כו'. כ"ה בר"ן:

דף כג.

גמרא והא לא ת"ה דתניא בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דר"מ. לכאורה קשה דלמא הברייתא איירי בשלא מדעתו. ואולי דברישא דברייתא נמי תני בכסף ע"י אחרים כמו במתניתין אלא דהש"ס קצרה כה"ג כתבתי בברכות (כד) ע"ש:

שם ושאני כסף הואיל וקני לי' בע"כ כו'. נ"ל דר"ל והואיל אי בעו הני אחרים לקנותו מהאדון לעצמם לא היו צריכין לדעתו של עבד לכן קונין אותו לעצמו ג"כ בע"כ:

רש"י ד"ה ושלש מחלוקות. אבל רישא ה"ק ליה רבנן כו' וכ"ש שטר דזכות. האי וכ"ש לא קאי רק על עי"ע (דמודה בו ר"מ) ומלת דזכות היא טעם על עי"א ובהעתקת התוס' ליתא כלל מלת דזכות:

תד"ה והא קמ"ל. וא"ת כו'. ולעד"נ משינוי לשון הש"ס דמעיקרא קאמר לא ע"י עצמו ועתה אומר ע"י עצמו לא. הוא דמעיקרא דהוה ס"ד דעל ידי אחרים הוא בכל גווני אפי' שלא מדעתו יש לפרש דלא ממעט ע"י עצמו רק מכל גווני אבל יש צד לעי"ע נמי כגון דאקנו ליה ע"מ שיצא בו לחירות וכרב ששת לקמן וכפי' ר"ת (ובזה מתורץ הוא"ת לפיר"ת דלר"ש מועיל כו' לקמן (כד) בתד"ה ור"א) אבל עתה דמוקי ע"י אחרים דוקא בחד צד דהיינו מדעתו ע"כ מיעוטא דע"י עצמו הוא משום צד דאפי' ע"מ שיצא בו לחירות לא מהני וכר"א לקמן לכן אמר ע"י עצמו לא דר"ל בכל ענין ונכון בס"ד:

דף כג:

גמרא דתניא נראין הדברים כו'. וכ"ה בתמורה. אבל בגיטין משמע דר' יוחנן אמרה:

דף כד.

רש"י ד"ה ור"מ לטעמיה. וכי פרקה ליה בזוזי כו'. כצ"ל:

תד"ה ור"א. וכ"מ בירושלמי כו' ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל כו'. ק"ל הלא יל"פ כוונת הירושלמי דתאמר דנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה דלר"ש אליבא דרבנן. או ע"מ שאקנה בה קרקע וכדומה דמהני אליביה אף לר"מ. ולר"א עכ"פ לרבנן:

בא"ד וא"ת לפיר"ת דלר"ש מועיל כו'. עמש"כ לעיל בישובו בס"ד:

תד"ה אלא. וקשה לר"ת דלא ה"ל להזכיר איש ואשה כו'. נ"ל דקושייתו איננה אלא לפי דמסקי בסוה"ד כפי' זוזי דידה. אבל לפרש"י דהיינו נכסי מלוג שהבעל אוכל מהן הפירות ובמס' גיטין (מז ב) אמרינן שאדם מביא בכורי אשתו וקורא ע"ש. ודאי לא נוכל למעטו ממעשרו ונצרך לזה מיעוט דאיש ולא אשה:

בא"ד ונראה לר"ת כו' והא דתניא בת"כ בפ' בחוקתי (כצ"ל) כו' לרבות את האשה כו' ולא לענין חומש. כ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' מע"ש הל"ב. ולהקרבן אהרן נעלם כ"ז שפי' שם לרבות את האשה שמוספת חומש. ולכאורה קשה לשיטתם התוספתא ספ"ב דסוטה דחשיב דברים שבין איש לאשה ולא חשיב הא דהאיש מוסיף חומש ולא האשה. אולם התוס' שם ספ"ג תמהו ממילי טובא דל"ח להו:

בא"ד ומיהו בחנם הזכיר ר"ת למען תלמד כו'. ולי ג"כ קשה דהא האי קרא כתיב בהעלאת גוף המעשר ירושלים לא בפדיונו:

בא"ד כדאמר גבי מעשר כו' דקני ליה בעל למ"ד כו'. ולעד"נ כיון דתנן סוף פ"א דמע"ש דאין לוקחין עבדים וקרקעות מדמי מע"ש ועי' ביבמות (עג) בתד"ה נכסי כהן דזהו לכ"ע וא"כ אין יכולין לעשות מהן קרן קיימת בעבורה וע"כ הבעל אוכלן עד דכלה לכן ודאי נקראו דידי' ונכון בס"ד. אח"ז מצאתי להרשב"א בחדושיו שקדמני בזה:

דף כד:

גמרא א"כ שן ועין מאי אהני לי'. ר"ל למאי איצטריכו תרוייהו דסגי בשן לחוד למעט מומין שבסתר:

שם קנס הוא קראי קא דרשי'. גי' זאת תמוה דהרי אפי' שן ועין דחשיבי מפורש אינן אלא קנס כמבואר בשבועות ספ"ה במשנה. ונ"ל דט"ס הוא וצ"ל קנס חכמים הוא קראי כו':

שם שאני אדם כו'. כדתניא המבעית כו' וחייב בד"ש. יש מקשים לפרש"י בב"מ (צא) דבחייב בד"ש אי תפיס לא מפקינן מיניה והרי העבד הוא כתפיס א"ע. ול"נ דגרמא בקנס אפי' לצאת יד"ש פטור דכיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חדושו וכמו דמודה בקנס פטור אף לצאת ידי שמים כדמוכח ממעשה דר"ג בטבי עבדו בב"ק (עד ב). ובלא"ה לפמש"כ הש"ך בחו"מ סי' כ"ח סק"ב בשם היש"ש דק"מ ע"ש. שוב ראיתי לשעה"מ בפ"ה מהל' עבדים שדבר בזה ולעד"נ כמש"כ:

שם תניא אידך הרי כו' וסמאה אם יכול להשתמש כו'. משמע דוקא סמאה לגמרי אבל באינו יכול להשתמש א"י לחירות. וכללא דמילתא דיש ה' חלוקים בעין. א) נהורא בריא. ב) נהורא כחישא ויכול להשתמש בה. ג) נהורא כחישא שא"י להשתמש בה. ד) סמויה לגמרי. ה) חטוטה. וא"י לחירות אלא אם עשה מא' ג' והוא דין דברייתא הראשונה. וכן מב' ד' והוא מברייתא השניה. וכן מד' ה' וזהו דינו דרב ששת לקמן. ודין האחרון נראה שכוון הרמב"ם במש"כ בהל' י"ג ואצ"ל אם היתה עין העבד כואבת כו' ועקרה לו כו'. אבל תימה לי מאי איריא כואבת אפי' סמויה לגמרי נמי:

רש"י ד"ה בכולן. אראשי אברים קאי. לכאורה הכי הל"ל אשן ועין וראשי אברים קאי:

רש"י ד"ה שהתורה זכתה לו. מש"כ הרש"א דלפ"ז לא א"ש הצריכותא דלעיל ע"ש. נ"ל דמעיקרא דס"ד דנילף במה מצינו ופריך דהוו ב' כתובים הבכ"א ע"כ דהוה ס"ל דדמו לגמרי אהדדי לכן ה"ל כאילו כתובים ממש (עי' מש"כ בריש ב"ק כיוצא בזה) אבל לפי האמת דל"י להו אלא מכלל ופרט או מרבויי ומיעוטי יש חילוק ביניהם (עי' ערובין כח בתד"ה אהני ובמהרש"א) ולפי ריב"א שבתוס' א"ש טפי:

תד"ה סמויה. דחטטה עשאו מחוסר אבר. מה שהקשה הרש"א משנו נולדה והפילה. נ"ל משום דשן לא מיקרי מחוסר אבר דדרך הוא שיפול מחמת זקנה. ועוד שלא נברא עמו. ולכן בבהמה אינו פוסל להקרבה ואף באדם אינו אלא משום מראית עין. ונטילת שן אחד גם בו אינו פוסל עי' בתוס' ר"פ אלו מומין:

בת"י דאפי' עינו סמויה בו כו'. כצ"ל:

תד"ה ת"ל. מכל החי מכל בשר. כצ"ל:

דף כה.

גמרא ומשנה לא זזה ממקומה. עי' במה שציינתי לעיל (יב) ברש"י:

שם רבי סבר והזה הטהור עה"ט כו' וחטאו. משמע דדריש מיתורא דוחטאו דאל"כ הוה דריש מוהזה. והא דדריש לקמן (סב) מיני' דתרומה הוא מיתור דביום השביעי:

רש"י ד"ה אין מטמאין משום מחיה. שם אחד מן הנגעים כו'. שמות הנגעים אינן אלא ד' בהרת ותולדתה שאת ותולדתה. ומחיה אינה אלא סי' טומאה בהן כמו שער לבן ופשיון:

בא"ד וכתיב בה לכל מראה כו'. נ"ל דבמלת בה בא ליישב מדוע נקיט מחיה ול"א אין מטמאין בנגעים עי' ברמב"ם פ"ג מהל' טו"צ ה"ח ובראב"ד שם. ודברי הר"ן בכאן תמוהים בתרתי. א') דמוכח מדבריו דהא דבעינן שיעור הנגע כגריס לבד שיעור המחיה. ובמס' נגעים פ"ד מ"ו מבואר דהיא ומחייתה כגריס טמא וכ"כ הראב"ד שם ועתוי"ט פ"ה מ"ב ד"ה וחזר ובמש"כ שם. ב') מש"כ וכעדשה מחי' סמוך לו. ומבואר בכ"ד דבעינן שתהא מבוררת:

רש"י ד"ה רבי אומר. לא איצטרך כו' למנות בתוספת. כצ"ל:

רש"י ד"ה שניטל רוב הלשון. לענין מומי בכור שנוייה בבכורות. כצ"ל:

רש"י ד"ה רוב המדבר. אע"ג דדיבור בבהמה לא שייך כו'. עי' חולין רפ"ב בגמרא ממקום ששחט חטהו ואימא מלשונו וע"ש בפירושו [ונגלה מזו מצינו בשבת (נח ב) דקרי דבור לזוג המקשקש] :

דף כה:

גמרא כתנאי כו'. כבר הביא דת"ק ורבי ובו"ע פליגי בזה. אלא משום ר' יוסי דמחלק בהו נקיט לה:

תד"ה כל הראוי לבילה. כשהתנדב ס"א עשרונים ויצטרך להביא בשני כלים כו' יצטרך להביא ב' לוגים כו'. כצ"ל:

במשנה דר"מ ור' אלעזר. כצ"ל בל"י והוא ר"א בן שמוע חבירו דר"מ אבל ר' אליעזר היה רבי' דרבי' וכ"מ מוגה בגליון הרי"ף בשם ל"ת. אך לפ"ז לא א"ש מש"כ התוס' בד"ה בהמה הב' אבל אכתי קשה כו' והתם קתני ר' אליעזר כו'. וראיתי בר"ן שהעתיק בההיא דב"מ ג"כ אלעזר בל"י והשתא גם דברי התוס' מיושבין. והסה"ד ל"ל בהביאו משנתינו בדר' אליעזר:

רש"י ד"ה הדר ביה. בתמיה כו'. עי' גי' הרי"ף ובר"ן:

תד"ה בהמה. משמע שבעצמו אוחזה ולא מסרה לו אדם. כצ"ל:

תד"ה בהמה (הב'). ומיהו הך פירכא כו' ולחלק בין מקח כו'. מש"כ הרש"א דלר"ש כולה במקח לא מסתבר לפלוגי בהכי ע"ש. אלמה לא הרי מצינו בב"ב (פו) לא שנו אלא דברים שאין דרכן להגביה אבל כו' בהגבהה אין במשיכה לא ע"ש:

בא"ד דקאמר התם ספינה נמי תקני במסירה משמע עם המשיכה. לכאורה נראה דמילת נמי קא דייקי. אבל ע"ש דקתני התם דאותיות נקנות במסירה ופריך דספינה נמי כו' ור"ל כמו אותיות. ועי' בדבריהם שם בד"ה ספינה ובר"ן כאן. אכן יל"פ דדיוקם הוא מדל"ק ספינה נמי לא תקני אלא במסירה:

בא"ד ולא שום קנין מהני ברשות מוכר. ל"ל דהגבהה קונה בכ"מ:

דף כו.

במשנה שאין להם אחריות א"נ אלא במשיכה. מה שהקשה בתור"ע מזה לר"נ בב"ק (יא) לפי' הרע"ב ע"ש. לדידי לק"מ כיון דכבר תני לעיל קנין עבדים בפ"ע שנקנין בכסף כו'. ואדרבה לדידי ניחא טפי דנכללו גם בכאן לענין קנין משיכה דמהני בהו כדאמר שמואל לעיל (כב ב):

גמרא במוכר שדהו מפני רעתה. עי' בזה לשון התו"ח. ול"ד דאדרבה שמואל סתמא קאמר במכר לא קנה. ולרב המנונא צ"ל דשמואל מודה בה ולר"א איכא לאוקמי מילתא דשמואל דאף מפני רעתה לא קנה:

רש"י ד"ה שיש להם אחריות. שאחריות כ"א המלוה והנושה כו'. כצ"ל. ועי' לשון רש"י שברי"ף:

רש"י ד"ה בחזקה. או דיש אמצרי. עי' ב"מ (יד) בתד"ה על שלא. שחולקין עליו בזה:

תד"ה ולמה. עי' מהרש"א ועמש"כ עליו בב"ב (נא). ועוד נ"ל לכוונת קושייתם הוא לכתוב ליה לשון מכר בלחוד ושקבל כבר המעות לידו:

תד"ה ובוידוי (בסופו). וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה. עי' מהרש"א ותוי"ט. ולכאורה נראה דט"ס הוא וצ"ל אינו מתודה. וז"ל הירושלמי ר"מ בעי ולמה לינן אמר מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב ואת (כצ"ל) האדמה אשר נתת לנו. ר"י ברב בשם ר' יוחנן אמר שמועתא כן מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב כו'. ולפמש"כ הר"ש דבירושלמי איכא פלוגתא משמע דמפרש דר"מ שאל למה לא נאמר דפטור מן הוידוי דכתיב כו' וממתניתין מוכח דחייב מדלא תני לי'. א"כ ר"מ ס"ל דבאמת חייב דלא יפלוג על המשנה רק דשאל מדוע לא נאמר כו' ולשאלה יש תשובה וכמש"כ רש"י. וריו"ח ס"ל דבאמת אינו מתודה והא דלא תני ליה במתניתין י"ל דתני ושייר. וכ"ת מאי שייר דהאי שייר. י"ל דריו"ח לטעמי' דאמר שם לעיל דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיון ושייר גם ראיון. והנה הרמב"ם לא הביא דוידוי צריך קרקע. מוכח דפסק כר"מ. ולדידיה צ"ל ע"כ דגם בראי' חייב מי שאין לו קרקע דאל"כ מאי שייר דהאי שייר. ומיושב ג"כ מה שהקשו המחברים על הא דהשמיט הרמב"ם הא דר' אמי בפסחים (ח ב) שכל שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. ומהאמור נתיישב ג"כ הגי' שלפנינו בתו' ונכון בס"ד:

דף כו:

גמרא ת"ש א"ר אלעזר מעשה במדוני כו'. הוא ר"א בן שמוע התנא כי זהו ברייתא כדאיתא בב"ב:

שם מי סברת בית סלע ממש מאי סלע כו'. לכאורה לפי מאי דמסקינן לקמן דלא בעינן צבורין יש לנו לפרש בית סלע ממש ולא כן פי' הרשב"ם בב"ב. ואולי לישנא מי סברת משמע ליה דהוא לשון תמיהה כלומר איך ס"ד לפרש כן:

תד"ה מעשה. אדרבה גרע טפי שמא יאכלו ב"ב הכל ואף המעשר עצמו. תימה במאי גרע הא טבול למע"ר גם הוא במיתה כמו מע"ר שטבול לת"מ (כדאיתא ביבמות (פו) וע"ש בתד"ה אי מהתם) וכמו תרומה עצמה. ואדרבה תרומה עצמה לרב בסנהדרין (פג ב) אינה אלא בלאו לזרים. ועוד כשיאכלו הכל אין כאן מעשר דהא אמר שאני עתיד למול ולא יבא לידי כך כמו בבקיעת הנוד בעירובין (ס"ד לז) וע"ש בתד"ה מיחל בסופו. וא"כ ולאי תקן באם ישיירו כדי המעשרות:

בא"ד וע"ק והלא לע"כ כיון שלא אמר שיהא מעשר. כצ"ל:

בא"ד ועוד ה"ל לפרש כמה מעשר כי ההיא כו'. לכאורה התם יודע שלקח מאה לוג לכן אומר שני לוגין כו'. אבל ר"ג ל"י כמה תבואה היה שם לכן אמר עישור כו' ובזה פירש הכמות:

בא"ד למה הוצרך לזה והלא לא ה"ל לירא כו'. מה שהעלה הרש"א בצ"ע. תמוה דהרי כתבו לעיל שהיה הרבה תבואה כו' וא"כ לא יאכלו מן המעשר כלום. ואם יאכלו קצת ממנו יהי' הכל טבל למפרע לפמש"כ לעיל:

בא"ד וע"ק כיון שלא קבע מקום לצפונו כו' מה הועיל בהפרשתו דהא תניא כו'. בעניי לא הבינותי מה בין שאני עתיד למול דהכא להא דהלוקח יין כו' לאומר שאני עתיד להפריש דמהני ומועיל. וההיא דתוספתא הוא לוקח לענין חילול מע"ש עי' בדבריהם יומא (נו) ד"ה הלוקח וצ"ע:

בא"ד (בד' כז) **וקריאת שם להתם כו' שיבררו הבעלים למי יתנום כו'.** הא ודאי דבבירור לחוד לא סגי אלא דצריך לזכותו כדעשה ר"ג וכדתנן נותנין תרומה ות"מ לבעלים כו' ולשון הר"ש שם שיזכה אותן לבעלים וכן לשונם בב"מ שיקנה אותם ללוי כו'. אלא דכאן הוסיפו דצריך ג"כ לברר לאיזה כהן ולאיזה לוי כו' כי כן משמע לשון קריאת שם:

דף כז.

גמרא והלכתא צבורים לא בעינן. יש לדקדק ל"ל לפסוק הלכה בזה הלא כבר נפסק דלא בעינן באין חולק ועי' בכ"מ ישוב נכון לדעת הרמב"ם. אמנם עדיין קשה מקני דמדקאמר ולטעמיך קני מי קתני כו' משמע דפשוט הוא דבעינן ליה ול"ל לפסוק הלכה ביה. ובזה למדתי ישוב מלשון רש"י והרי"ף והרא"ש והוא דמאי דפשיטא ליה הוא לומר קני ארעא. ומאי דפסיק הוא דצ"ל ג"כ וקני אגבה וכ"מ מלשון הפוסקים:

רש"י ד"ה לא שנו. אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע. נ"ל למחוק מלת והקרקע דמשמע לקמן דאותה קרקע שהחזיק בה קנה אף בלא נתן דמיה וכ"ה להדיא ברא"ש ור"ן:

תד"ה נתון. א"נ ה"ל לר"י מאתים זוז כו'. לפמש"כ בס"ד בסוף פאה ע"ש י"ל בפשיטות שלא ה"ל מאתים זוז במלואם ואפ"ה לא היה רוצה ליטול מ"ע משום הא דתנן התם וכ"מ שצריך ליטול ואינו נוטל כו'. אבל מע"ר הואיל דמעיקרא דדינא מה"ת שייך לו אע"פ שהיה עשיר רק מקנסא דעזרא ניטל מעשירים והוא שהיה עני נשאר על ד"ת. ואולי מחוייב הוא לקבל אם נותנים לו כמבואר בטוש"ע יו"ד סי' שו ס"ד לענין בכור ונכון בס"ד:

דף כז:

רש"י ד"ה לא שותות. דבעינן תחת אישה. כ"ה במשנה שם. והגמרא דנקטה קרא דתחת אישך הוא משום דקרא זה כ"ע דרשי ליה למעוטי לר' יאשיה למעוטי ארוסה ולריו"נ שומרת יבם משא"כ תחת אישה דריש ר' יאשי' להקיש כו' כדאיתא שם בגמרא. ומתניתין דשם אתיא כריו"נ:

תד"ה במה ד"א. ה"נ לא מצי למיקני בהן קרקע. כ"מ להדיא לקמן בגמרא (מז). ובב"מ (ס"ד מו) העתיקו משמא דגמרא ובמכר לא קנה. וליתא בנוסחא שלפנינו:

בא"ד ובהאי נמי איכא כו' שקונה בלא כסף. נ"ל דר"ל דהאי שדה שמחזיק בה שע"י קונה שאר השדות קונה בחזקה לחודא בלא כסף כמש"כ לעיל:

תד"ה עשר. והוא אחז בטלפיים כו'. אבל הרשב"ם בב"ב (נג ב) בד"ה מהו מפרש דמחזיק באפסר (וכ"נ מפרש"י). ואולי ר"ל דמחוברים יחד ע"י חבל אחר והאפסר אינו אלא על ראש האחת. (אבל בפרש"י א"א לכוון כן):

בא"ד כלומר ראוי היה להיות בידו. ולע"ד הנ"פ האי בידו כמו לקמן (סד) והרי בידו להשיאה לחלל (וכן בד"ט) ור"ל דבידו הוא לאחוז את האגד עצמו:

תד"ה אלא. דכי היכי דמרבה מאיש איש קינוי כו'. כצ"ל וכ"ה בדבריהם ביבמות (נח) ד"ה אלא והוא כגי' שמחקה רש"י בגמרא דר"פ ארוסה ע"ש:

תד"ה ה"ג. וכיון שנסתרה אין חופה תופסת בה. כצ"ל:

דף כח.

גמרא קרקע הוא דעבדי אינשי דמזבני בצינעא. מה שהקשה בגליון מח"ה. הוא שם (מב). ונ"ל דעבדי אינשי ר"ל דיש אנשים שמוכרין בצינעא ומטעם שכ' התוס' לעיל (כו סע"א) אבל רובא דאינשי מוכרין בפרהסיא מטעם שכ' הרשב"ם שם:

שם חליפין מאי ניהו מטבע. מפרש"י נראה דל"ג תיבת חליפין. ובב"מ הגי' כל העשה דמים באחר מאי ניהו וכ"ה ברא"ש כאן:

דף כח:

רש"י בד"ה יש משנין. ומטבע ה"ט דל"ע חליפין משום כו'. כ"ה שם (מה ב):

תד"ה ה"ק. א"כ קשה דהא תנן בפרק השואל המחליף כו'. הגהת הגרי"פ דצ"ל תניא תמוה דכן נמצא שם במשנה:

דף כט.

במשנה ובל תטמא למתים. ופרש"י לכהנים וכ"מ להדיא בגמרא. והא דלא מפרשי לענין טומאה ברגל דישראל מוזהרין עליה כדאיתא בר"ה (טז ב) משום דההיא אף בטומאת נבלות ומאי איריא דנקיט למתים ועי' בתשו' ש"א סי' ס"ו:

גמרא ואיהי מנלן כו' דכתיב תיפדה תפדה כל שמצווה לפדות א"ע כו'. לכאורה קשה דא"כ מוכח מזה דצריך לפדות א"ע ול"ל למילף מן פדה תפדה לעיל. ונ"ל לפמש"כ הר"ן מגמרא דסנהדרין דהיכא דכי הדדי נינהו מקרא עיקר ע"ש. לכן אי לאו דהוה ילפינן מקרא אחר דחייב לפדות א"ע לא הוה דרשינן כלל המסורת תפדה. אבל ק"ק על הר"ן דע"ש בגמרא דלא קאי הכי במסקנא. ע"כ נ"ל דט"ס הוא לעיל וצ"ל שם ג"כ תיפדה תפדה דכ"ה ברי"ף ורא"ש וכ"נ מפרש"י ורש"ל ורש"א:

תד"ה אותו. וא"ת כו' דמ"ע שהז"ג הוא שנימול לח' כו'. לענ"ד דלא מיקרי זמ"ג אלא אם בזמן מן הזמנים בטלה המצוה לגמרי אבל מילה נוהגת בכל יום ויום אם יש תינוק בעולם שהגיע זמנו היום:

דף כט:

גמרא פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל. הנה דמיירי דאין לו בכדי שניהם אמר לישנא דאח"כ דמשמעו רק להקדים כמש"כ הש"א תשו' י"ט ע"ש. נ"ל דר"ל בזה דאף שלא ישאר לו אחר הפדיון מעות על עולת ראיה (וז"פ דאינו רשאי ליראות בעזרה זולתה דכתיב לא יראו פני ריקם עמ"א סי' י"ג ס"ק ח') מ"מ יעלה דאולי ישיג שם מעות בהלואה או במתנה:

שם אנא עדיפא מינך תוב את כו'. ברי"ף הגי' תיב את:

שם דכי הוו עיילי בתרין כו'. כה"ג לקמן (ס"ד לט) ובברכות (סב) וע"ש (מג ב):

שם עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ככתובה בשטר. דאין זה אונאה כו'. ואין להקשות דליתו לקוחות וליטרפו מכאן דהא שיעבודא קדים. די"ל דמיירי שלקחו מפורש שלא באחריות. ולשמואל בב"מ (יד) אפי' בסתמא. ועכ"ז התוס' הקשו שפיר דלימרו לכהן הנחנו לך מקום כו'. ואף דכבר נתנם בעד בנו מ"מ ל"ד לאישתדיף בנ"ח לטריף ממשעבדי כתובות (נה ב) דהא מני למיטרף מהכהן בעד האב דקדים. אבל לפמש"כ התוס' בבכורות דהב"ח הם מה שקנה אח"כ ע"ש. י"ל דמיירי שקנה אחר שנולד הבן דאז אלו השעבודים כהדדי וקי"ל בכה"ג דכל הקודם זכה (חו"מ סי' נ"ד ס"ו) ובזה דנתן מדעתו גם הש"ך שם שקי"ל מודה. ולפ"ז לא נצטרך תו גם לדברי התוס' דשם דמיירי דלא כתב להלקוחות דאקני ודו"ק:

רש"י ד"ה דלא מחייבה (בסופו). צ"ל דלא מיפקדה ללמד ולא כהגהת הב"ח:

רש"י ד"ה כל כריעה. ר"א ומתפלל כו'. כצ"ל:

תד"ה ואזיל. דמיירי שנשתעבדו קודם שנולד הבן. וכזה הוא לשון רש"י ותוס' בבכורות. ונראה דל"ד אלא קודם שעשה בן שלשים:

תד"ה הא. א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים כו'. ולע"ד י"ל משום דה"ל כמו פת בסלו כדלקמן (ר"ד פב) במשנה דת"ק דר"א:

דף ל.

גמרא אריב"ל כל המלמד את בן בנו כו'. כ"ה הגי' בד"י וכ"ה גי' הב"י ביו"ד ר"ס רמ"ה ועי' בק"נ:

שם ע' דיער חציים של תהלים. מדל"ק חציים של אותיות כדאמר גבי ס"ת. וכן ל"ק איזו תיבה חציין דתיבות היה משמע לכאורה דיער הוא ג"כ חציין דתיבות וכליל לתרוויהון בקצר. אולם טרחתי ומניתים ומצאתי אשר התיבות למראש הספר עד מיער יתרים על דלאחריו קרוב לאלפיים. ובע"י הגי' חציין של תהלים באותיות:

שם ושננתם שיהו ד"ת מחודדין בפיך כו' שנאמר אמור כו'. קרא דקרא ובספרי הגי' וכה"א אמור כו':

רש"י ד"ה כזבולון. עד היכן אדם חייב ללמד כו' אמר רב יהודה כו'. כצ"ל:

בתו"י ד"ה יתר. תימה כו' דאפי' כו' מג' תיבות כו'. בס' מבשר טוב תמה עליהם ואמר שהעמיד התיבות דתהלים למניין ומצאן יותר מי"ט אלף. ואם תעשה מנ"ת פסוק אחד יעלה החשבון לפסוקי התורה עם ח' היתרים ועוד יתותרו יותר מאלף ונ' מאות תיבות כו' ע"ש. ואנכי מצאתי בחלופי גירסאות בברכות (ז) על הא דוכמה רגע כו' וז"ל ויש גורסין שמונת אלפים כו' נגד פסוקי תורה הרי דהיה גירסתם כאן שמונת אלפים וברור הדבר שכן היה ג"כ גי' התו"י ושפיר תמהו. ונראה שהיה כתוב בגימטריא ח' אלפים וטעה המעתיק מהא' על ה' שקרובים במכתב ועשה חמשת. אח"ז ראיתי בע"י הגי' ח' וכ"ה במנחת שי פ' צו בפסוק וישם עליו את החשן. ובילקוט פ' עקב רמז תתנ"ה איתא פסוקים של חומש ט"ו אלפים ותתמ"ב ושל נביאים ט' אלף ורצ"ד וש"כ ה' אלף וס"ג ס"ה כ"ג אלף קצ"ט והוגה בגליון שם דצ"ל בס"ה שלשים אלף. ואני אומר שטוב יותר להגיה פסוקי תורה ח' אלף כנ"ל. רק העשיריות והאחדים לא יהיו מכוונים ובפסוקי כתובים תהיה הפלגה גדולה:

תד"ה אל תגמגם. דאמר מר (מס' ד"א כו') **למד כו'.** מאמר זה הובא בברכות (ד):

דף ל:

גמרא תנא דבי ר"י בני כו'. כצ"ל:

שם ה"ק להו ניתן לה מידי ונלבשייה ונכסייה כו'. כצ"ל:

תד"ה אם ברזל. וה"ק וכפטיש יפוצץ מכה סלע. משמע למפרשי ליפוצץ. הוא מבנין פעל וזה לא יתכן דהרי למ"ל הפעל הוא בציר"י והפעל לינו בפתח אבל יש לפרש דפטיש הוא הפעול וסלע הוא הפועל כמו אבנים שחקו מים וכן כתבו בשבת ובסוכה:

דף לא.

גמרא אמר ליה רבי נתגרשה מהו. כצ"ל:

תד"ה וטורדו. ובגמרת ירושלמי גרסינן כו'. הגרי"פ ציינו לפאה. וכן איתא בירושלמי בפרקין. ולפנינו שם ושם בלשון היותר נאות:

דף לא:

גמרא ואמר אין אין עד דמטא התם. כצ"ל:

שם גחין וסליקא לה. כצ"ל:

שם עברתו אמו מת אביו ילדתו כו'. כה"ג במגילה (יג):

שם אמר אי ידעי לא נפקי. עי' רש"א בח"א. ול"נ דר"ל אי ידעי דתיזל אבתרי ותמות בדרך לא נפקי מבבל. דחשש פן טורח הדרך או עזיבתו אותה גרמו מיתתה. ונ"ל דכן פי' ג"כ הראב"ד בפ"ו מהל' ממרים ה"י דר"א חזר בו ממה שהלך מאצלה ומוצל בזה מגמגום הר"ן והכ"מ עליו מעובדלא לא לר"א:

שם הריני כפרת משכבו. עי' גה"ש. ואנכי מוסיף בסוכה (כ סע"א

רש"י (בסה"ע) לא יאמר נראין לדברי פלוני. הטור ר"ס ר"מ כ"ע בשם הרמ"ה דזה א"צ דהיינו סותר א"ל. ול"נ מפני שמצינו שאין כח באמורא לחלוק על תנא. אבל כשמוצא תנא אפילו יחיד שרבים חולקים עליו יוכל להכריע כוותי' קמ"ל דכנגד אביו גם כזה אסור. והוא כעין תירוץ הב"י שם. ועוד נ"ל דסותר א"ל היינו שמלחה לדבריו בקושיות להראות טעותו. אבל בלי סתירת דבריו רק שמציע דעתו וראיותיו אע"ג דממילא יסתרו דבריו שרי וזהו כשאר"י לקמן לאביו בלשון קושיא לסתור דבריו דמאי איריא כו' א"ל שמואל לא תימא לאבוך הכי כו'. וקמ"ל דלומר נראין לדברי פלוני אסור:

תד"ה איסתייע. אך יש במדרש כו'. הוא בתנא דב"א רבא פ' למ"ד:

בא"ד כך בני קרח שהיו בלועים כו'. צ"ע דהא כתיב ובני קרח לא מתו. ובתנא דב"א שם הגי' נכון ע"ש וכן לשון הריטב"א בשם הירושלמי מדוייק בזה אבל לא מצאתי בירושלמי שלפנינו:

דף לב.

רש"י ד"ה פודין זל"ז. לצורך אביו. היינו שלוקח הבן מתחלה ממעות עצמו המע"ש בתורת חילול (עי' פ"ד דמע"ש מ"ו ובפי' הרע"ב) וכשיוצא המע"ש לחולין ת"י חוזר ומוכרו לאביו במחיר אותן דמים. או לאביו נותן לו מעות במתנה ופודהו ואח"כ נותן לאביו הפירות במתנה. או כפשוטו שיאמר לבנו הרי הפירות מחוללין על מעותיך:

דף לב:

גמרא ואין זקן אלא חכם שנאמר כו'. ועי' בתוס'. ואף דמצינו אנשי סדום נסבו עה"כ מנער ועד זקן וגם זקני אשמאי. הכא ר"ל דזקן דכתיב גבי חלוקת כבוד אינו אלא חכם:

תד"ה מאי שנא. וא"ת כיון דבהדי שיבה נמי בעי חכמה כו' שיבה דכ"ר ל"ל כו'. לעד"נ דשיבה היא בבחינת נול (0) באותיות המספר כשהוא מוצב לבדו אינו נחשב למאומה. אבל כשנצטרף עמו אות אחר חשוב הוא למרבה כי עושה מאחדות עשיריות. כן הוא השיבה לבדה אינה כלום אבל עם חכמה נחשבת גם היא ונ"מ דצריך שיעמוד היניק מפניו כדמסקי בסה"ל. וזהו כעין שלקלק הרס"א שם:

דף לג.

גמרא רבא מיקם לא קאי הידור עביד להו. עי' לעיל (לב ב) בפרש"י ד"ה הידור:

שם ר"נ משדר גוזאי כו' כמה נחמן בר אבא כו'. כה"ג אמר רב יוסף בפסחים (סח ב). מכאן קשה בין לפרש"י ובין לפי' התוספות בגיטין (ס"ל לא) בסתם ר"נ מי הוא. אח"ז מצאתי שקדמוני בזה גליון התוס' בב"ב (מו ב):

רש"י ד"ה זמן חיובי'. בד' אמותיו כדלקמן. פשוט דכוונתו דהא דבסמוך תנא איזוהי קימה כו' זה ד"א והמציין ל"ל:

תד"ה אין. וי"ל דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים. ודקאמר מכאן ע"כ ר"ל כיון דבמלאכת עצמן אינן חייבין ממילא במלאכת אחרים אינן רשאין. ואהכי פריך והתנן כו' דאפי' תימא דמיירי במלאכת עצמן מ"מ קשה מהא דמשמע דחייבין והרש"א במחכ"ת ל"ל:

דף לג:

גמרא ר"א פני פני גמר. כה"ג בסוכה (ה ב):

תד"ה ואימא. וקשה דל"מ בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא. נ"ל דכיוונו לומר במלת בהדיא דמשמעות מורא איכא בהו. והוא דדרשינן בב"מ (סא ב) להכי נאמר יצ"מ גבי משקלות דאמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי כו' אני הוא שעתיד להפרע כו' ע"ש. ולכן נ"ל דברש"י ט"ס וצ"ל מאזני צדק וגו' הכתוב בפרשה קדושים אצל יצ"מ. ומ"מ הקשו התוס' שפיר דאע"ג דתני דבי רי"ש ושב הכהן כו' מ"מ מדלמי ליה ילפינן כדאמרי' בכ"ל:

בד"ה עומד מלפניו. השניות. הס"ל ואח"כ מתחיל ד"ה שנאמר:

דף לד.

רש"י ד"ה וכן שמחה. כדכתיב ושמחת בחגך כו'. עמש"כ בסוכה (כז ב). ועתה אחזה לגי' ושמחת אתה וביתך עיקר מדאמר אביי לקמן אשה בעלה משמחה. ואי קאי אקרא דושמחת בחגך הו"ל אביה משמחה לאשה בעלת איש מאן דכר שמה אבל אי קאי אקרא דושמחת אתה וביתך ניחא דאשה נקראת בית:

רש"י ד"ה מה ת"ת נשים פטורות. דכתיב לבניך ולא לבנותיך. לעיל (כט ב) מפיק לה מן את בניכם ולא בנותיכם. וכן הרגיש בזה הגרי"פ בתד"ה גברא:

תד"ה ותפילין. ותימה כו' כיון דכלי קופסא חייבין בציצית כו' דבין ביום ובין בלילה כו'. לא הבנתי יפה הא דפסיקא להו למ"ל דחובת טלית הוא לחיובי' גם בלילה טפי מלמ"ל דח"ג הוא:

תד"ה בכל. פי' בקונטרס בין ע"ח ובין ע"ת. לפנינו כאן ליתא בפרש"י ע"ת רק בעירובין פי' כן. ונ"ל דכאן הוא השמטת המעתיק. דכ"מ מהא דפי' לקמי' שבמקום כו' ושביתתו דלשון זה אינו נופל אלא על תחומין:

דף לד:

תד"ה אשה. דקאמר התם בן שא"צ לאמו כו' ואם הוא צריך לאמו כו'. הני לישני ליתנייהו שם לפנינו:

בא"ד ופריך עד הכא מאן אתייה. כצ"ל:

תד"ה ה"א. בגה"ש ציין לעיין בזבחים כו'. ורצונו דמשם נראה סתירה לדבריהם ע"ש. אבל עי' בדבריהם בפסחים (ס"ל ב) ותראה שם ישוב לזה וכה"ג כתבו בערכין (יז ב) בד"ה איבעי':

תד"ה ואנא. וא"ת כו' ל"ל דאמר לכתוב רחמנא מצה כו'. לע"ד נל"פ דהא דקאמר ניכתוב רחמנא מצה ר"ל לאגמורי לעלמא לכל מ"ע שהז"ג ולא בעי הקהל דגם לגופי' לא איצטריך דניליף ק"ו מטפלים. ועל תירוצם ק"ל דהא טפלים אין חיובן אלא על האבות וכדאיתא בחגיגה (ג) כדי ליתן שכר למביאיהן ואם כן נימא דיו דאף נשים לא ליהוי החיוב על עצמן אלא על בעליהן ואבותיהן או על מי שסרויין אצלו. אבל אם הק"ו כפשוטו יש ליישבו:

דף לה.

רש"י ד"ה דרכו לכבש. את הארץ כו'. והרע"ב בספ"ו דיבמות פי' לכבש את האשה:

תד"ה משום כפרה. וי"ל דמ"מ כו' היכא דכתב בה עונש כו'. ק"ק דהא יליף מיני' דהשוה כו' לכל עונשים אפי' במקום דלא כתב בה עונש לנשים:

דף לה:

תוס' ד"ה איש. דהא איתקש עבד כו'. ל"י למאי הוצרכו לזה הא מפורש כאן דאשה חייבת במצות:

גמרא ואב"א קרא דא"ק כו' ולא תשחית את פאת זקנך. כצ"ל:

שם מדשני קרא בדיבורא כו'. עי' רש"א. ועי"ל דאיצטריך קרא למיכתב לא תקיפו בלשון רבים לדרשא לאחד המקיף ואחד הניקף וכיון דהתחיל בל"ר סיים נמי בל"ר ראשכם:

שם א"כ ניכתוב קרא את שבזקנך. נ"ל דזהו שדקדקה התורה לכתוב את גבי פאת זקן (ובפאת הראש לא כתיב את) להורות לנו לדרוש יתורא דפאת דכיון דכתיב את היה לי לכתוב שבזקנך:

שם לטהרת נגעים. פרש"י לחוק. ולע"ד נל"פ דר"ל לענין תגלחת טהרה דכתיב בה ואת זקנו ופריך כיון דבת טומאה היא אלמא דיש לה חשיבות זקן ה"ה לענין גלוח נמי וכעין סברת התוס' בד"ה להשחתה:

שם ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער. מכאן נ"ל ראיה קצת להנ"י שהבאתי במכות (כ) דחיובא דקרחה איתא גם בזקן (ושם תמהתי עליו) מדלא קאמר שאינה אלא בראש:

תד"ה א"כ. ונוכל לומר בבנין אב כו'. נראה דר"ל דנוכל לפרש ג"כ דניליף בב"א מכהנים דאינו אלא בפאת. ומש"כ והדר יליף כו' בפאת פאת כו' ר"ל אחר שהבאנו פאת בישראל מכהנים בב"א. ואין להקשות דל"ל ב"א הלא נוכל ללמוד מק"ו מכהנים שאינם מוזהרים אלא על הפאות ישראל לא כש"כ די"ל דבלא ב"א יל"פ דישראל לא הוזהרו על כל הפאות דזקן שהן חמש אלא על פאה מיוחדת כמו באמצע הסנטר שהוא שבולת הזקן. והגהת הב"ח בדבריהם א"צ ע"ש:

בא"ד כגון הקפת הראש. נ"ל למחוק דאינה כתובה בכהנים:

תד"ה וכי. פי' בקונטרס דס"ד דגדידה כו'. כצ"ל:

דף לו.

גמרא בראשם מה ת"ל. נראה דסמיך על גז"ש דקרחה קרחה למסיק. דאי לא גז"ש ולא הוה כתיב בראשם ה"א דבכ"מ כינוס שער אסור. או לאידך גיסא דה"א דאינו אסור אלא משפוע קדקוד ולאחוריו דשם נקרא קרחה כדפרש"י בפ' תזריע (יג מ"א):

שם ובין לאביי כו' האי בנים אתם כו'. לכאורה זה יקשה גם לתנא דמתניתין:

תד"ה אי לאו. ועוד קשה דתנא דמתניתין כו' והא אפי' אפאת אמר לעיל דקאי בני אהרן כו' כצ"ל:

רש"י במשנה ד"ה הסמיכות חוץ מסוטה ונזירה שהן מניפות מנחתן כו'. לכאורה אינו מדוייק דבנזיר אין תנופה במנחה. (ר"ל במנחת נסכיו של עולתו ושלמיו) רק בהזרוע וכו' כדכתיב בקרא. אולם לשון המשנה משמע ג"כ דמנחת קאי נמי אנזירה. ונ"ל דקורא התנא לחלה ולרקיק דטעונין תנופה בשם מנחה כמו דהתורה קוראה לשתי הלחם בשם מנחה (בפ' פנחס) וכדאיתא במנחות (מו ב). וע"ש בתוס' ר"פ כל המנחות:

רש"י ד"ה דבר אל בנ"י והניף. וכתיב בההוא ענינא והניף. זה הלשון לא כתיב שם אלא להניף:

תד"ה הקבלות. שהרי מן והקריבו בני אהרן נפקא כו'. כצ"ל:

בא"ד ותנופה נמי איצטריך כו'. עי' מהרש"א ואיסתמיטתי' גמרא יומא (ה) דמבואר שם דהליא דאינה מעכבת:

דף לו:

תד"ה אי דפנים. דמרבינן ליה מן ה' דהכהן המשיח. ר"ל מן ה' דהכהן וכוונתם על הכהן המשיח דכתיב גבי עבודתו. ובמגילה (ט ב) דדריש ר"מ לרבות מן ה' מרובה בגדים הוא מן ה' דהמשיח דכתיב גבי חטאו. ובת"כ שלפנינו משמע דדריש מן תיבת הכהן למיותר כולו. גבי עבודת פר כה"מ ע"ש ובק"א. ועל הכהן המשיח דכתיב גבי פר העלם לא נמצא שום דרשה. והמהרש"א ל"ל בכאן:

תד"ה ומה. דבן עוף טעון מליקה בצפון. כצ"ל וכן לקמן צ"ל מליקתו ת' שחיטתו:

בא"ד אבל כהן כו' הלכך ליכא למעוטי בפירכא כל דהוא. מש"כ המהרש"א דליכא למיפרך כו' מה לבן צאן שטעון צפון כו'. לכאורה איכא למילף הק"ו מקדשים קלים דאינן טעונין צפון. ואולי דמ"מ איכא למיפרך שכן מינן טעונין צפון. ומש"כ דמסיק שם אותו בצפון ולא בן עוף בצפון. נ"ל דהמסקנא הוא אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון:

תד"ה מכניס. דה"נ אשכחן גבי בכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו'. צ"ע דבפ"ג דבכורים מ"ו איתא דהבעלים אוחזין בשפתותיו והכהן מניח ידו תחתיו. וכן הביאו בעצמם בסוכה ובמנחות. וגם בסוכה מוקמינן מתניתין דבכורים כראב"י ואיהו אמר שם כהן מניח ידו ת"י הבעלים. אח"ז ראיתי למהרי"ט שכ' דט"ס הוא בדברי התוס' דהכא:

תד"ה כל. אבל תו"מ אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע כו'. עתוי"ט. ול"נ שכוונו לזה דדרשינן בב"מ (פח) תבואת זרעך ולא לקוח וע"ש בתוס'. ולע"ד ה"נ לחלק משום דתנן ברפ"ב דחלה דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה ומשמע דהוא מה"ת ולכן גזרו בה טפי אטו לנכנסו לארץ ועמש"כ בחדושי להרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הל' כ"ב:

בא"ד ואמר התם המבריך בזמן שהוא יונק מן הזקנה פטור מן הערלה ואם סיפק חייב כו'. נ"ל דצ"ל ואם פסק ור"ל לפסק יניקתו מן הזקנה וכמש"כ לקמי' וכשפוסק עליה נוטין כו'. ומהרש"א נראה לגורס אם ספק. ומה שציירו בקונה לאחר הבגירה כו'. נעלם מכ"ת הירושלמי הביאו הר"ש שם למיירי שנשרו העלין. וטעמא ע"כ אי משום לרובן אינן יונקין מן הזקנה אי משום ספק ערלה לאסור בארץ ולא כמש"כ הרש"א לשיטתיה לרובן אינן מחוברין לסקן. אולם כ"ז לר"מ שם אבל לת"ק מותר בסתם לרובן יונקים מן הזקנה ולכן א"ש טעם הר"ש להתיר לפסקינן כת"ק. ועוד דהתוס' מיירי בחו"ל ושם אפי' לר"מ מותר מספק לפי טעם הב' שכתבתי:

בא"ד שאם אדם יודע כו' נזרעו כו' אחר י"ז בניסן. נראה פשוט לט"ס הוא וצ"ל אחר י"ו וכמש"כ לקמי' קודם י"ו. ולשון זריעה שכתבו הוא שלא בדיוק משום דתליא בהשרשה כדאיתא במנחות (ע) במשנה. ומשמע מדבריהם דאם נזרעו ביום י"ו גופי' שרי והיינו ע"כ משום דפוסקין כר"י שם (סח) במשנה דבזמן שאין מקדש אסור כל היום וכרבינא שם בגמרא וא"כ שעת ההיתר הוא סוף היום ולכן אם נזרעו בעוד יום סוף היום מתירן. אבל לכאורה ה"נ לר"י כל היום גורם ההיתר ולא סוף היום לבד דכיון דדריש עד עיצומו של יום ועד בכלל היינו כל היום כולו. אח"ז מצאתי כן להנו"ב מ"ת חלק או"ח סי' פ"ל. ולא זכר מדברי התוס' וכ"מ מסוף דבריהם שכתבו דרוב כו' קודם י"ו בניסן דמשמע דבו גופי' אסור:

דף לז.

גמרא וה"ק ת"ק חוץ מן הערלה ומה"כ דהלכתא גמ"ל. לא קאי אלא על הערלה וכריו"ח לקמן אבל כלאים אי להרכבה לאורייתא היא מקרא. ואי לכרם מד"ס הוא כדלקמן:

רש"י ד"ה אבל חדש. ואע"ג דכתיב ביה מושבותיכם בסופי' כו'. כצ"ל:

תד"ה הרי. דכי נמי מדרבנן הוו עבדי מ"מ כו'. כצ"ל:

בא"ד דהא חשיב ערלה כו' דמשמע כו' דקתני כו'. תימה למה לא משמע מידי לא"ל דהל"מ היא וכך נאמר ספיקה מותר כדלקמן (לט) וה"ל לאתויי מדשמואל לקמן דס"ל הלכתא מדינה היא:

תד"ה ללמדך. א"כ מושבותיכם דכתב כו'. כצ"ל:

תד"ה והרי. כדדרשינן בפ"ק כו' אבל אתה מבעיר כו'. ע"ש דלא קאי הכי במסקנא:

דף לז:

גמרא מושב דכ"ר גבי מצה ומרור ל"ל. מרור נקיט באסיגרת לישנא דהא ביה לא כתיב מושב ובאמת הוא רק מדרבנן בזה"ז. וכה"נ כתבתי בפסחים (קטו) ע"ש ובציוני רש"י ותוס' ליתי' כלל:

שם ביאה דכ"ר גבי תפילין ופ"ח ל"ל. מה שהקשה הרש"א מדוע לא פריך מחדש לר"א. נ"ל דלק"מ דהא כתיב בתרי' והבאתם את עומר ועלה קאי הביאה:

תד"ה לא קירבו. ועל כן לא נתחייבו בנסכים במדבר כו'. נראה דצ"ל ועל כרחך לא נתחייבו:

תד"ה בזמן. וי"ל דתרי קראי כו' צריכי חד כו' וחד כו'. נ"ל משום דאשכחן לקמן (לח ב) דבזמן דאיכא שמיטת קרקע בארץ נוהג שמיטת כספים אפי' בחו"ל שא"נ בה שמיטת קרקע ובזמן שא"נ שמ"ק א"נ שמ"כ קמ"ל הכא קרא יתירא דאפי' בזמן שא"נ פסחים נוהג מצה:

דף לח.

גמרא והלא מ' שנה חסר ל"י אכלו אלא לומר לך עוגות כו'. לכאורה אכלו העוגות ל"א יום (וכן איתא במכילתא פ' בשלח) מט"ו בניסן שיצאו עד ט"ז באייר שירד להם המן וא"כ יהיה יתרון יום אחד. וצ"ל שדקדקה הברייתא לומר עוגות שהוציאו לאפוקי סעודת הבוקר דט"ו שאכלו בעודן במצרים שלא טעמו בהם טעם מן. ובט"ו באייר כלו העוגות ולא נשאר מהן על סעודת ערב ולכן התלוננו. ומה שאמרו במכילתא הביאה רש"י שם שאכלו ממנה ס"א סעודות היינו עם סעודת הבוקר דט"ו בניסן שאכלו במצרים ועי' רא"ש שם:

תד"ה אקרוב. א"נ י"ל גזירה כזית ראשון כו'. כה"ג ביבמות (כ ב) גזירה ביאה ראשונה כו':

תד"ה עד בואם. וי"מ איפכא כו'. לעל"נ להכריע כפרש"י מתרי טעמי. א) דהא משמע לקמן דהמ' שנה היו שלימות מיום ליום דפריך וכי ארבעים כו' והלא כו' חסר ל"י (ועט"א ריש ר"ה) ובקרא כתיב דאכלו מ' שנה עד בואם אל ארץ נושבת ואם היא ארץ סו"ע הרי אז לא נשלמו עדיין מ' שנה. ב) דאיתא בב"מ (י ב) גגה חצרה כו' ת"ל ונתן מ"מ ופרש"י מלא כתיב ובידה יתנהו. (התוס' פי' שם בע"א) חזינן היכא דכתיב הפעל קודם השם כמו ונתן בידה ל"ל יד. אבל אם היה בא השם קודם כגון ובידה יתנהו הוה משמע דוקא יד. ועי' פי' המפרשים במלכים (א כ' י"ח) ולפ"ז לפרש"י הקרא מדוייק היטיב. אכלו את המן לפי' ל"ל המן לבד אלא גם אוכלים אחרים זולתו עד בואם אל ארץ נושבת. מפני שכבר נפסק לרדת לכן נממוהו מלאכלו לבדו. את המן אכלו ר"ל אותו לבדו עד בואם אל קצה ארץ כנען משום דאז היה יורד עדיין יום ביומו ונכון בעז"ה. אמנם ק"ל בין לפרש"י ובין להי"מ דעד בואם משמע עד תחלת ביאתם והרי בר"פ דברים כתיב בעשתי עשר חדש גו' בעה"י בארץ מואב גו' ועי' סוטה (לז ב). והירדן עברו בעשור לחדש. ועוד ק"ל לפרש"י איך קורא קצה א"כ לעה"י מזרחה. הניחא לרשב"י בבכורות (נה) דהירדן נקרא ארץ כנען אבל לריב"ב שם דאין הירדן נקרא א"כ מאי איכא למימר:

בא"ד וקצה ארץ כנען היינו סוף א"כ. נראה דר"ל תחלת א"כ ממש ולא באו רק לאפוקי מפרש"י דלדידי' הוא בעה"י מזרחה קודם התחלת א"כ:

תד"ה צא. חלוק ממקצה ג' ימים כו'. כצ"ל:

בא"ד ושבע לנרצע פי' שאם פגע כו'. עי' מהרש"א. ועמש"כ בס"ד בחדושי בס' נת"ע אות ח'. ובמה שהשגתי בק"א להט"א שם על הרש"א קצרתי קצת ולכן רבים נמנעו בהבנתו ע"כ מוכרח אני לבאר יותר פה והוא כגון אם נמכר בי"א בתשרי בחצות היום. כשיוצא בשש אינו יוצא אלא בשקיעה"ח ביו"ד בו בשנת הז' עמש"כ לעיל (יט ב). אך כשפגע בו יובל אז יוצא בעצם היום לאחר שתקעו ב"ד בשופר דומיא דנרצע דודאי לא רצעו ביוה"כ משום חבורה. ובנרצע בט' בתשרי א"א דא"כ כבר התחילה שנת הז' בשקה"ח דח' אלא ע"כ לנרצע בי"א ויוצא ביו"ד בשופר:

תד"ה וה"ה. והר"מ כו' ואם חסרו ב"ד חדש כסלו כו'. ולפ"ז מוכח דט"ו שבט לחדשים הוא. וה"ל להש"ס לאתויי מזה סייעתא לר' ינאי בר"ה (טו). ואולי משום דאיכא לדחויי דהכוונה הוא כא' משאר הפירושים ועמש"כ בברכות (כו):

דף לח:

גמרא הלכתא מדינה. כה"ג בב"מ (נג) במשנה:

תד"ה השמטת. ומשני בזמן כו' כגון במדבר דליכא חרישה וזריעה. ג"ת אחרונות ליתא ברש"י שלפנינו וכן נכון דת"ל דכתיב כי תבואו וגם היא חובת קרקע:

תד"ה הערלה. ואין לומר דערלה מיהא ניתי בק"ו כו'. כצ"ל:

דף לט.

גמרא והתניא ספק ערלה כו' בסוריא מותר. צ"ל והתנן כמו שהגיה הגרי"פ כי משנה היא בסוף ערלה וכן איתא לעיל דתנן ספק ערלה כו'. ולפלא על הט"ז ביו"ד סי' רצ"ד ס"ק י"ג שכתב דברייתא היא:

שם והאנן תנן הכלאים מד"ס לא קשיא כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ההוא למעוטי זרעים. דמשום דאפקי' בלשון זריעה כתב שדך. ר"ל דהמיעוט לא קאי רק על פשטי' דקרא. וכה"נ כתבו התוס' בב"מ (סא) לענין רעך דכתיב גבי לא תגזול. ועמש"כ בס"ד בכתובות (לל):

תד"ה ההוא. פי' בקונטרס כו' דאין לוקין עליו. בפרש"י ליתא וכן נכון דלמעוטי מלקות לא איצטריכא דאין מזהירין מ"ה אלא למעוטי מאיסורא:

תד"ה לא. ותדע כו' ל"ל שדך דמשמע למעוטי ח"ל כו'. למפשטא דקרא ליכא למוכח דא"ל למיירי בהרכבה. ומש"כ הרש"א ע"ד רש"ל שדחוק כו'. לפמש"כ בס"ד ברש"י תראה שהוא מרווח:

דף לט:

גמרא אמר אביי מתניתין דעבדין ליה יום טב כו'. לפרש"י נראה דהשתא לא נצטרך תו לזה לרב שמעי' ולא כהתוי"ט שהביא לתרוויהון:

בסה"ע דכי הוו עיילין בתרין כו'. לעיל (כט:) וש"נ:

תד"ה שאם. וא"ת בלא"ה נמי כו' רב חסד כו'. ולעל"נ דודאי מימרא דר' כרוספדאי שם דג' ספרים כו' בינונים תלויין כו' לא זכו כו' אתיא ככ"ע. דע"כ לא דרשי ב"ה ורב חסד כו' אלא בדין דלאחר התחייה. אבל בהא דג' ספרים למיירי בדין דעוה"ז לפי' הר"ן שם או בדין דעוה"ב (דהיינו עולם הנשמות) לפי' התוס' שם גם ב"ה מודו דיש חילוק בין צדיקים לבינונים. ואף לעולם התחייה יש חילוק בינם לענין אם יש בהם עון לפושעים בגופן כדאיתא שם:

דף מ.

גמרא אמרו ליה שמא דבר ערוה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה אמר מאי נ"מ. דלא נזדמן לי כו' יש לי ללמוד כו'. עי' רי"ף בע"י:

דף מ:

במשנה כל שישנו כו' לא במהרה הוא חוטא. לכאורה זה מתאים עם האמור בפ"ב דאבות מ"ב יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון:

גמרא לשמיטים ס"א. ר"ל לשמיטת כספים:

רש"י ד"ה יש דרך ישר. דרכי מות היתה. בע"י הגי' היא:

רש"י ד"ה מתחלתו משמט. מתחלת השנה מיו"כ כו'. וק"ל מאי קס"ל למקשה. וכן לשון קסבר דאמר המתרץ אינו נוח למי פליג ע"ז וזיל קרי בי רב ביוה"כ תעבירו שופר כו' וקראתם דרור. אשר ע"כ נלע"ד דהמקשה היה סבור דמיוה"כ חייל יובל וא"כ איכא עוד עשרה ימים משנת ק"ל והל"ל ק"ל שנה וכמו שחשב מ' שנה לחלה אע"פ שאינם שלמים שהרי התורה נתנה בו' בסיון או בז' בו לר' יוסי גופי' בשבת (פו ב) ומשני דקסבר מתחלתו משמט והיינו כרי"ש בנו של ריב"ב דאמר מר"ה חייל יובל. וא"ש טפי לישנא למתחלתו כדקאמר בר"ה (ח ב) אליבי' מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה וכן בערכין (כח ב) אלא יובל בתחלתו ביו"כ הוא הא מני רי"ש כו':

דף מא.

גמרא א"ד בהא איסורא נמי אית בה כדר"י א"ר כו'. לכאורה כיון דקי"ל הכי כדר"י א"כ טעמא למתניתין דקתני בו הוא משום איסורא וכ"ה בפי' הרמב"ם ולא כהרע"ב שפי' טעמא משום מצוה בו יותר מבשלוחו. ואולי לר"ל אע"פ שמכירה מ"מ מצוה איכא וכלמוכח מבבא דהאשה מתקדשת כו' ועי' בתל"ה אי איתמר. אבל מ"מ לא ה"ל להשמיט דינא דר"י א"ר. ופי' הרמב"ם בכאן מגומגם ע"ש:

שם ואלא הא דתנן האומר לשלוחו צא תרום כו'. ק"ק מדוע לא הביא מריש תרומות עובד כוכבים שתרם את ש"י אפילו ברשות אין ת"ת למשמע הא ישראל ברשות שפיר דמי. ואולי משום די"ל למיירי שתרם משלו ולא הוי מן הפטור על החיוב לת"ק דר"ש לקמן. ובעיא היא בנדרים (לו ב) אי צריך דעת וגם זה הוה כמו דאית ליה שותפות ביה לכן מהני טפי כדלקמן. ומהא דתנן שם פ"ג מ"ד הרשה את בן ביתו את עבדו כו' אין ראי' לעבד י"ל משום דידו כיד בעה"ב כמש"כ לקמן (ר"ל מב) בתוס' בס"ד. ובן ביתו פרש"י בשבועות (מח ב) דהוא אחד מן האחין א"כ אית ליה שותפות:

דף מא:

גמרא והם אוכלים עמו. כצ"ל ומלת ושותים למחוק וכן בפסחים ליתא:

תד"ה נפקא ליה. וא"ת כו' מדאיצטרך לומר שהיה בבעלים כו'. לע"ד י"ל דבא לאפוקי אחיו הכהנים אף דגם הם מתכפרים בו והוו כשותפים בגווי' עי' בסוגיא דיומא (דף נ):

תד"ה הנכרי. פי' בקונט' ליאסר כו'. כצ"ל:

דף מב.

תד"ה ודילמא. דהא תנן כו' הרי שא"ל רבו כו' אלמא דמצי לשוי' שליח כו'. לכאורה י"ל שאני עבד דידו כיד רבו כדאמרי' בב"מ (צו סע"א) ואפי' בפועל אמרי' שם (י) דידו כיד בעה"ב ועדיף משליח לענין מציאה:

בא"ד א"כ האי ושחטו כו' ר"ל דאחד שוחט פסחים הרבה כו'. עי' רש"א. ול"נ משום דקרא משמע דכל הקהל שוחטין פסח אחד וזה א"א משום דצריך כזית לכ"א א"כ ע"כ ר"ל דכל החבורות עושין שליח

אחד שישחוט פסחיהן. וכיון דיש לו כח ורשות מכל ישראל לכן כל פסח ששוחט הוה כמו ששחטוהו כל קהל ישראל:

תד"ה ובוררין. ושהי' כ"א בורר לעצמו וזוכה כו'. כצ"ל:

בא"ד וכן לענין כו' נמי נראה לר"י כו'. כצ"ל:

דף מב:

גמרא והדתניא שליח שלא עשה שליחותו כו'. לכאורה ה"נ צ"ל והתנן כי משנה היא ברפ"ו דמעילה. אלא דשם איתא שעשה שליחותו קודם לא עשה. גם רש"י מצייר ל"ע שליחותו בחלוק וטלית ושם במשנה גופה מצייר בבשר וכבד:

שם אמר לעבדו ושלוחו מנין ת"ל עכ"ד פשע כו' אלא לב"ש נילף מיניה כו'. משמע דלב"ש פטור ע"י שליח אם לא דס"ל כשמאי רבן דלקמן דס"ל יש שליח לד"ע לאוקימתא קמייתא. ואפשר דכיון דאמר לשליח לשלוח בו יד לא גרע מחשב לחייב לדידהו:

רש"י ד"ה ה"ג. שלא התנו מתחלה כו' בשלשה שהן ב"ד. אולי צ"ל כשלשה בכ"ף:

רש"י ד"ה חטא חטא. וכתיב בתרומה באכלה בשוגג ולא ישאו עליו חטא. לכאורה אכילת שוגג כתיב להלן בפרשה והכא כתיב בתריה ומתו בו דאינו אלא במזיד. ואולי משום דחטא הוא שוגג כדאיתא ביומא (לו ב):

תד"ה ה"ג. וקשה לר"ת חדא מדנקט גבי שתות כו' משמע כו'. נ"ל די"ל דלהכי נקט גבי שתות דדינו דמחזיר אונאה לאשמעינן דגבי קרקע אינו מחזיר ולא תימא דדינו כמו במשחתא דאף דהמקח קיים מ"מ מחזיר האונאה לדעת הרשב"ם בב"ב (קג ב) במשנה. ומתורץ בזה ג"כ מה שהקשו שם עליו מסוגיא דהכא וכמש"כ ע"ד בב"מ (נו ב) בס"ד ע"ש:

בא"ד וע"ק דפירש דרבא לא ס"ל כר"נ כו'. כצ"ל:

בא"ד הא משנה זו לא איירי כלל ביותר משתות כו'. אבל האמת דאפי' ביותר משתות פליג רשב"ג כדאר"ה בר"י שם על פלגא ותניא כוותי' ולהרש"א נראה דאישתמיט זה:

בא"ד אר"נ הדר אמר רב חסא. כצ"ל:

דף מג.

גמרא מ"ט דשמאי הזקן כו'. עי' בהגרי"פ. ועמש"כ בר"ה (טז) בס"ד:

רש"י ד"ה תחת השור. דחד מינייהו יתירא הוא. ובכתובות משמע דמפרש דלא לכתוב כלל תחת אלא ישלם בשור:

רש"י ד"ה ולמ"ד אין מלמדין. ומסברא אין שליח. לכאורה מוכח מהא דאיצטרך שני כתובים ש"מ דבכהת"כ אין שליח לדבר עבירה עי' לעיל (לה) בתד"ה אלא:

רש"י ד"ה למעוטי שנים אוחזין. שפטורין מחטאת. ל"י אמאי לא פי' למעוטי מכרת. ואי משום דכרת מסור לשמים. שוגג דמתמעט בסמוך (עי' זבחים ק"ח ב תד"ה שוגג) מא"ל:

רש"י ד"ה ה"נ דלא הוו קידושי. מפני שרוצה להשתיקו מעליו. תימה דבגמרא שם אמרו טעמא דמשטה כמש"כ התוס' והר"ן:

תד"ה עד כאן. וי"ל כו' דהוי מצי לשנויי איפוך. ול"נ דע"כ צריך לאפוכי דאל"כ סתם מתניתין דגיטין (סו ב) אמר לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין כו' כב"ש:

דף מג:

גמרא אבל גירושין ניחוש שמא עיניה נתן בה. נ"ל דלא דמי דשאר עדי גירושין משום דהתם חיישי' דלמא אתי בעל ומערער אבל הכא הבעל מסר להם הגט רק דחיישינן שמא נאבד מידם ולא נתנו לה:

בסה"ע והרי מאמר דמפקעת עצמה מרשות אביה כו'. לכאורה נר"ע בנדרים (ר"ל על) במשנה ופסקינן כוותי' דאפי' עשה בה מאמר אינו מפר אלא האב לבדו עי' שו"ע יו"ד סי' רל"ד סי"א ובר"ן שם (עה) בד"ה כשם לענין מה מפקעת עצמה מרשות האב במאמר:

שם ותנן קטנה מן האירוסין כו'. לא מצאתי זה במשנה ועי' לעיל (מ) בתד"ה אין:

רש"י ד"ה וכל שאינה יכולה. וא"ר יצחק ושלחה כו'. שם איתא דרשה זו בתנא דבי רי"ש ואדרבה רי"צ אמר שם ל"ת שוטה מתגרשת ומקשה עליה מהא דתנא דבי רי"ש:

תד"ה והשתא. דרחמנא אמר ע"פ שני עדים כו'. כצ"ל:

בא"ד אבל בההיא כו' דליכא דררא דממונא כו'. קשה דנראה דלא לשוויא נפשייהו רשיעי עדיפא טפי מדררא דממונא:

תד"ה וכל. וא"כ לפ"ז קטנה שא"י לשמור כו'. משום די"ל דרש"י מיירי בגדולה שא"י לשמור מחמת שטותה לכן כתבו דלפ"ז קטנה (נמי) שא"י כו':

בא"ד יש לה אב ויכול לשמור גיטה. כ"נ דצ"ל וכ"ה בתוס' יבמות וברא"ש שם:

בסה"ד ה"מ בגדולה והיא שוטה. נראה דגדולה ר"ל נערה דיכול אביה לקבל גיטה ולשומרה שלא תחזור:

דף מד.

גמרא בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא. נ"ל משום דבו לא איצטריך אלא לדיוקא דבו ולא בה דאילו לגופי' למצוה בו יותר מבשלוחו כבר שמעינן ליה מבבא דבה ובשלוחה דהשתא איהי דלא מיפקדא אפ"ה מצוה בה. אב דמיפקד מדברי קבלה ואת בנותיכם תנו לאנשים לא כש"כ:

בסה"ע ארנב"י אנא לא ר"א בר"ח כו'. כה"ג אמר איהו בפסחים (קז):

רש"י ד"ה השתא דאתית להכי. אולי צ"ל ליהיב ריב"ח אליבא דריו"ח למילתייהו כו':

תד"ה צווח (בסופו). אבל לקבל גיטה יש לה יד כיון שנשאת. ר"ל אם נשאת דתו אין עליה רשות אב (וה"ה אם מת האב) דודאי יש לה יד כדמוכח ממתניתין קטנה כו' עד שיגיע גט לידה שהובאה לקמן (בע"ב) ומוקמינן לה כשאין לה אב. וכן מעדותו של ריו"ח בן גודגדא בר"פ חרש. משא"כ בקדושין שאין קידושי קטנה כלום אפי' במקום שאין אב. והרש"א נדחק מאד בהבנת דבריהם. אח"ז ראיתי שכוונתי בזה להפ"י. והנה לפי טעמא בתרא דלעיל אליבא דריו"ח דקדושין למדעתה אביה ולא היא גירושין דבע"כ א"ש דלא אשכחו ביה דכמו דלא מקשינן לענין בע"כ ה"נ לענין זה כיון דתליין אהדדי:

דף מד:

גמרא ואי ס"ד כחצר אביה כו' דה"ל חצר המשתמרת שלא לדעת אביה. נראה דה"ה דה"מ למיפרך והא חצר מהלכת היא:

שם איתיביה קטנה שאמרה כו' הא נערה ה"ז גט הב"ע בשאין לה אב כו'. הפ"י הוכיח מכאן לפשוט ספיקייהו דהתוס' לעיל (י) דע"כ גם קטנה שנשאת שוב אין האב יכול לקבל את גיטה דאל"כ נוקמה בשנשאת ולא נצטרך לומר חסורי כו'. ול"נ דאין ראיה כלל. דאם תוקמה כן אכתי יש לדייק טעמא דאין קטן עושה שליח (וכדמסיים שם במשנה) אבל מה שרשות אביה עליה עדיין לא היה מעכבה מלעשות שליח וא"כ יהיה מוכח דנערה שנתארסה יכולה לעשות שליח ונכון בעז"ה:

שם אמר קרנא דברים בגו. כה"ג אמר בכתובות (קיא) וע"ש:

רש"י ד"ה לא יחזור. ומשבא גט לידו נתגרשה. כצ"ל:

רש"י ד"ה הא מר עוקבא. בא ונשאל למר עוקבא. ק"ל דלפ"ז ה"ל להש"ס לאסוקי דשלחו ליה ומה היתה תשובתו. לכן נל"פ דכוונת קרנא באמרו דברים בגו היינו שלא האמין לאמר שמואל כזה. וא"ל הא מר עוקבא דברירי ליה שמעתתיה דשמואל דאמר קמי' כדאיתא במו"ק (טז ב) בסמוך לנו ולכן ודאי לא היה משקר מי שאמר זה בשם שמואל והוא ע"ד פי' ר"ח בהא דכמין ימא לטינני דלעיל וכמו שאמרו ביבמות (עז) הא שמואל וב"ד קיים:

רש"י ד"ה אפכוה. ומשום דרב אוהבו של שמואל כו'. תימה וכי משוא פנים יש בכזה והרי הש"ס מלא בפלוגתות דרב ושמואל. ובגיטין (נט) פי' דאפכוה ע"י טעות:

רש"י ד"ה והוא ששדכו. שמא נתרצה כששמע וה"ל קדושין למפרע. ונראה דטעמא משום דיש ברירה להחמיר. עי' ביצה (לט) בפרש"י ד"ה כרגלי המשלח. ושידכו בעינן כמו בר"פ כיצד משתתפין דבעינן הודיעוהו מבעו"י. אך ק"ק דלפ"ז הל"ל צריכה מיאון דלמא אין ברירה. וי"ל משום דמצינו דרב בביצה (לז ב) די"ב אפי' להקל ומשמע שם דאפי' בדאורייתא. אבל לכאורה יל"פ כאן דשמא נתרצה מאז ששדכו וה"ל כא"ל צאי וקבלי קידושיך מפלוני דלעיל (יט) ועי' בר"ן:

רש"י ד"ה וכולן. או נתגרשו דכשמת ונפלה כו' לא צרת ערוה היתה לא פטרה כו'. כ"נ דצ"ל:

תד"ה קטנה. והא דנקיט קטנה כו'. לכאורה י"ל דלרבותא נקיט אע"ג דאין שליחות לקטן מ"מ בתו שאני דכיד אביה דמיא וכהא דלעיל (יט) שהבאתי למעלה:

דף מה.

תד"ה אלא. וא"ת ומגרושה לכ"ה כו' הא לא בעיא אלא מיאון כו'. אם כוונתם דהיכי מ"ל גבה גט כיון דא"צ תימה דהא מ"ל בפשיטות דאינה חפצה למאן והוא רוצה להפטר ממנה לכן מגרשה בגט. ואם ר"ל הואיל דא"צ לגט דסגי במיאון ולכן אפי' נתן לה גט לא יפסלנה מן הכהונה. א"כ גם מאלמנה לכ"ג תיקשי להו ועוד הרי משנה מפורשת ביבמות (קח) הממאנת כו' ולא פסלה מן הכהונה נתן לה גט כו' ופסלה מן הכהונה:

תד"ה צריכה. וא"ת א"כ אמאי נקט לא נתרצה כלל. מש"כ המהרש"א דגם בשנתרצה לראשון ולא לשני ל"צ מיאון. נראה דאין זה אלא לרבי דלעיל למאמר קונה בע"כ אבל לרבנן וודאי שייך בזה מיאון. ואף לרבי צריך מיהא להודיעו כמש"כ התוס' שם:

בא"ד וא"ת כו' כיון דצריכה חליצה כו'. לע"ד י"ל משום דהחליצה אינה אלא כשתגדיל וחיישינן שמא יקדש מיל אחותה ויאמרו אינו קדושין כיון שעדיין לא חלצה וליכא הכירא:

תד"ה הכל. עי' רש"א מה שהביא להקשות בשם ל"א. ול"נ דס"ל לרב דע"כ ל"ח אלא לאיסור כרת דא"א אבל בלאו ליבמה לשוק ל"ח עמש"כ לקמן (ס) בס"ד:

דף מה:

גמרא ודלמא שליח שוי'. נראה דר"ל דהעולם יסברו כן:

רש"י ד"ה ומודה רב. מחזקינן ליה בחזקה שנתרצה כו' דאי נמי לא נתרצה כו'. כצ"ל:

תוס' ד"ה בפירוש. דקאמר לעיל חיישי' שמא נתרצה האב. כצ"ל:

בא"ד ועוד פסק בשאלתות דר"א בקטנה שהלך אביה כו'. ועי' ברא"ש שהביא בשמו להיפך:

תד"ה הוה. ומחו לה אמוחיה ל"ש אלא בציבור מפני כבוד צבור. ה"ט ליתא שם בגי' שלפנינו וע"ש בט"א:

בא"ד אבל לענין ירושה דבעינן שארו כו'. עמש"כ בס"ד בב"מ (יח):

דף מו.

גמרא אר"נ ברי"צ לומר כו'. נ"ל למחוק ברי"צ וכן ליתא ברש"י ותוס' מדא"ל רב יוסף וכמו שמחקו הרש"ל לעיל (כ ב):

שם מאן תנא התקדשי כו' ר"ש היא כו'. בתוי"ט מביא בשם הכ"מ ליישב פסקי הרמב"ם דאמרי' ראה רבי דבריו של ר"ש בקידושין כו'. ואנכי תמה דא"כ דיש סברא לחלק מנ"ל לרבה לומר דמתניתין ר"ש דוקא דלמא אתיא ככ"ע דבקידושין מודו. ואין לדחוק ולומר דבאמת אין כוונת רבה דאתיא כוותיה דוקא אלא דר"ל דאתיא כסברת ר"ש שם. דהא לעיל מפקינן מתניתין מדר"י מדפליג עליה דר"ש שם בשבועה:

דף מו:

גמרא וש"מ מעות בעלמא חוזרים. עפרש"י ותוס'. ונראה הסבר דבריהם דאי אמרת בעלמא מקום שלא נגמרו הקידושין הוו המעות פקדון. י"ל דהיכא דנמשכין דעתו ג"כ דעל שיגמרו יהיו אצלה בפקדון דמאי נ"מ ליה. אבל א"ת דבעלמא הויין מתנה א"כ היכא דנמשכין ודאי לא הוי דעתי' למתנה דא"כ היכי תיקדשא בהו אלא ע"כ דעתו לשם קלושין כמו שאמר:

שם זימנין דא"ל לכהן כו' והאי ואליש לה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה עד שיפריש. והאי ממ"א ל"ד דה"ה כו'. קשה דא"כ אמאי קתני כלל ממ"א. ובאמת במשנה שלפנינו ליתא ממ"א. וטפי ה"ל לפרש דלרבותא נקט ממ"א דל"ת דהוי כמו מן החיוב על הפטור דהרי תרומה היא מדרבנן. אולם מצינו לו ז"ל לקמן (מז א) ד"ה ה"ג הא מני. דנקט וה"ה למנחת ומסיים ואוכלת איצטרך ליה וכ"ה לשון התוס' שם. (ובזה מיושב ג"כ דבריו בר"ה (ג ב) בד"ה מת בניסן ממה שתמהתי עליו שם) אבל התוס' ביבמות (פט ב) כתבו דדוקא ממ"א וע"ש טעמא וכן הרמב"ם בחבורו כתב ממ"א. ותימה על התוי"ט שלא העיר בכ"ז כדרכו:

תד"ה וש"מ. ולא יחולו אלא על מה שהוא בעין. כצ"ל:

בא"ד נהי נמי כו' לא גמר כו' מקדשה נמי כו'. כצ"ל:

דף מז.

גמרא אר"נ הונא חברין מוקים כו'. כה"ג בב"מ (טו):

שם הכא במ"ע כגון כו'. כצ"ל בלא ו':

דף מז:

גמרא א"ר אשכחתינהו לרבנן כו'. סוכה (יז) וש"נ ונשמט ציון לכאן:

דף מח.

גמרא מכלל דת"ק סבר אפי' אותו ממון נמי לא וכו'. ק"ל נימא דר"מ סבר אין אומן קונה בשבח כלי אלא לבעלים הוה ולכן כיון שעשאן הוה כאילו נתנן לה אע"פ שעוקן ת"י. ורבנן סברי לאומן קונה בשבח כלי לכן לא הוי נתינה על שימסרם לה וי"ל:

רש"י ד"ה מוחל. הלכך סמכה דעתה ולא חיישא כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה מספקא להו. ובאין שוה לא איירי מידי (כ"נ לצ"ל) משום למספקא כו' והשתא ביש בו הוא לאתו לאפלוגי כו'. נראה מלשונו דר"ל דבאין בנייר ש"פ לא הוחלט בדעתם עדיין להכריע לאיזה צד ולכן שתקו מזה והניחו הדבר במחלוקתם. ולא כפירוש התוס' שדעתם בהחלט שהוא ספק:

תד"ה כי. והכא מיירי במעמד שלשתן. ר"ל בזה דלא תיקשי כיון דבחד טעמא פליגי ל"ל למיתני תרוייהו. לכן כתבו והכא מיירי כו'. ור"ל וקמ"ל תרתי חדא דמעמד שלשתן מהני ואפי' במלוה (עי' בר"ן). שנית דאפי' במעמד שלשתן יכול למחול:

תד"ה ורבנן. וא"כ מאי האי דקאמר כו'. מה שנדפס בגליון בשם רש"ל דצ"ל דקתני שבוש הוא דנהפוך הוא דהג"י היתה דקתני והוא הגיה דקאמר:

דף מח:

במשנה בדינר זה של כסף ונמצא של זהב כו' א"מ. ופי' הרע"ב דאיכא דניחא כו'. לכאורה ע"כ לא הוצרך הש"ס להאי טעמא לקמן אלא למיפרך לר"ש. אבל לרבנן בלא ה"ט נמי ניחא דס"ל דאפי' הטעה לשבח א"מ וכ"מ מפרש"י לקמן (מט ב) במשנה ובפי' הרמב"ם ועי' בב"ש סי' ל"ח ס"ק מ"ד ומ"ה:

גמרא א"ה התקדשי לי התקדשי לו מב"ל. ר"ל דאיך כולל הבבות בהתקדשי לי דתני ברישא הא על בבא זו אינו נופל לשון לי אלא לו וכן תפרש הקושיא הב'. ולפמש"כ ביומא (עו) צע"ק:

שם הטעה לשבח הטעהו מב"ל. נראה דמקובלין היו לקרות הטעה במפיק ה' לכינוי וכה"ג כתבו התוס' בריש כתובות בד"ה לא נשאו. ועוד דלקמן במשנה הסמוכה קתני שהטעתו ג"כ בכינוי:

שם נמצא מעיקרא נמי דזהב הוה. לכאורה ה"ל להקשות מהקודם בדינר זה של כסף. הא מעיקרא כי יהבי' אמר לה בזהב. אבל ז"א דאם לא היה מסיים במשנה ונמצא של זהב לא הוה קשה כלום. רק הואיל דמסיים ונמצא של זהב הוא דקשה מעיקרא נמי ומקשה באמת בין מהא דקאמר בדינר זה של כסף ובין מלשון ונמצא מעיקרא נמי כו' ודו"ק:

שם ומ"ס מראה מקום היא לו. נראה משום דלשלוחה ע"כ צריכה שתאמר במה מתרצית להתקדש לכן אמרי' שכוונה לומר דאף אם לא יתן לך אלא כסף תקבל וכש"כ כשיתן זהב אבל כשמקדש אותה ע"י עצמה ובידו דינר זהב מה לו לומר כסף אם לא דיש לה קפידא בזה דהיא צריכה לכסף כמש"כ התוס':

שם דקא צייר בבליתא. קשה לאיזו כוונה אשמעינן בכה"ג. ואולי משום דאילו ראתה בשעה שמסר לה השליח שהוא של זהב ושתקה ש"מ דלא קפדה. אבל כשלא ראתה בשעה שמסר לה אע"פ דאח"כ ראתהו ושתקה הוי כשתיקה דלאחר מתן מעות דלאו כלום היא לרבא לעיל (יב ב):

תד"ה הא. וקשה לר"ת כו' ומיהו קושיא דר"ת ל"ק היא כו'. עמש"כ בברכות (נא):

בא"ד אבל בציהרא במה שבתוכו דחשוב יותר מן הכוס כו'. מוכח לפירושו לכאורה דציהרא חשובה יותר מיין. וק"ק דלפי הא' שברש"י דבציהרא היינו ציר הא בע"ז (לג ב) איתא דיש מקומות דקיסתא דמוריים בלומא ולחמרא בד' זוזי. ולפירוש הב' דהוא שמן הא בגליל חמרא עדיף ממשחא (נזיר לא ב) מאי פסקא. אבל י"ל דכוס שמשתמשין בו שמן גרוע טפי מליין:

דף מט.

רש"י ד"ה אבל בשבח יוחסין. ע"מ שאני ממזר ונמצא שהוא נתין. וצ"ע דהרי בסוף הוריות משמע דממזר עדיף מנתין ע"ש. ואולי לענין יוחסין נתין עדיף דאף דרבא בפ' הערל דלא תתחתן בם היינו בגירותן מ"מ אינו רק אותן שנתגיירו עצמן אבל בניהם מותרין מה"ת ולול גזר עליהם וזוהי שטת רש"י עי' ר"ן ר"פ עשרה יוחסין. משא"כ ממזר דאיסור דורות בו הוא מה"ת:

דף מט:

גמרא שמא הרהר דבר עבודת כוכבים בדעתו. פי' ואמרי' לעיל (מ) דהרהור בה הקב"ה מצרפה למעשה:

שם עשרה קבין גבורה כו' תשעה נטלו פרסיים. כלמצינו בההוא פרסכא דרהיט תלתא פרסי בכרעי' שבת (צל) ע"ש. ולקמן (ע"ב) אמר לוי עלייהו דומים לחיילות של ב"ד ופרש"י גבורים. ובישעי' (י"ג) קראתי גבורי לאפי וקאי על פרס ומדי:

רש"י ד"ה בן עזאי. כדתנן משמת בן עזאי בטלו השקדנים. ושם איתא ג"כ משמת בן זומא בטלו הדרשנים. וב"ע אמר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום בכורות (נח) והיה תלמיד חבר דר"ע ב"ב (קנח ב):

רש"י ד"ה דיקא נמי. גבי הולכה כתיב ולהנה שתי נשים. כצ"ל:

רש"י ד"ה עניות דתורה. דאינה נוחה על גסי הרוח כו'. כללרים רבא (עירובין ר"ל נה) לא בשמים היא לא תמצא במי שמגביה דעתו כו'. ובתענית (ז) אמרינן מה מים מניחין מקום גבוה כו' אף דברי תורה כו':

תד"ה לבנות. ואשמעינן דלא נתקיים לה מקום זה. כצ"ל:

במשנה בן עיר ונמצא בן כרך כו'. נ"ל מלהתחיל בבבא שאח"ז בעל מנת ולא סמך על הע"מ שהזכיר בתחלת המשנה. דבן עיר וב"כ אין המכוון בהם שדר עתה בעיר או בכרך כלמשמע מפרש"י. אלא שהרצון בהם שנתגדל בעיר או בכרך וידוע בנסיון ההפרש שביניהם בטבעם ובד"א. ולפי שהוא שינוי שבגופו לכן כללו בסדר אחד עם הקודמים שכולן הם בגופן. ובבבא דלאחריו ששונה בה דברים שחוץ לגופו התחילה בע"מ בפ"ע:

גמרא דתנן יקריב אותו כו'. בעניותי לא מצאתיה במשנה ועי' ספ"ה דערכין ועי' לעיל (מ) תד"ה אין:

רש"י ד"ה בן כרך. אע"פ שהטעה לשבח כו'. עי' רש"א וכס' פר"ל דרוש ז':

תוס' ד"ה דברים. והרי לא התנה שאם לא ילך לא יתקיים המקח. כצ"ל:

בא"ד ורשב"ם פי' כו' הנ"מ באיסור כו' אבל בממון ל"ב תנאי כפול ול"נ דהא כו'. תימה לי מלוע לא לחושו מהסוגיא דס"פ שבועת העדות למבואר שם אדרבה להיפך דבממונא ל"ל לר"מ מכלל כו' ובאיסורא אית ליה. ועי' בפי' הרשב"ס בב"ב (קלז ב) ליש בו שינוי קצת ממה שכתבו התוס' בשמו:

דף נ.

גמרא אלא אמר רב יוסף מהכא כו'. לכאורה תימה דרב יוסף יבוא לבאר דברי רבא תלמידו. ואולי גם בימיו נפסק כזה (וכה"ג כ' התוס' בריש חולין ל"ה אנא) וכדאמר לקמן עובדא הוה בי ר"ח כו':

שם ודלמא ש"ה דכיון דאתניה לאו כל כמינה כו'. בזה נראה דנלחו ג"כ הראיות מהא דיקריב אותו מלמד שכופין כו' וכן מהא דגטי נשים הואיל לאומר בפירוש רוצה אני. אך לפי פרש"י הואיל ולא מיחתה כו' ושם הרי מוכרח מחמת הכפייה:

שם ההוא גברא כו' סליק ולא איתדר ליה אמר רבא כל דסליק כו' א"ד אדעתא כו'. הרי"ף הביא ב' הלשונות ולא הכריע והרא"ש כתב והילכתא כל"ב. וכן בעובדא דבתרי'. וצ"ע דבפ"ג דר"ה סי' ה' בסופו הביא הרא"ש חילוקי דעות בכגון זה. ועי' בגיטין (סג ב) גבי ההיא דהוו ק"ל נפאתה ובעיא דרבא מר"נ שם דלכאורה דמיא להך עובדא שלפנינו וצ"ע:

רש"י ד"ה כיון דאתני'. לאו כל כמינה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה שליח מעל. אבל השתא כו' רמי מעילה אשליח כו' דאשלד"ע והעושה הוא מתחייב. מבואר דלא כדעת התוס' לעיל (מב ב) בד"ה אמאי דאם השליח שוגג יש שלד"ע ע"ש. וק"ל מהא דתנן מעילה (כא) נתן לו פרוטה א"ל הבא לי בחצי' נרות כו' שניהם לא מעלו. ואמאי לא מעל השליח הא חצי שיעור אסור מה"ת והל"ל דגם בח"פ שעשה שליחותו אין שליח לד"ע כיון דבעה"ב לא מעל ותצטרף עם הח"פ לד"ע שליחותו ויתחייב השליח. ויהיה מכאן ראיה לדעת הסוברים דאין ח"ש אסור מה"ת אלא דומיא לחלב שהוא איסור כרת (עי' מל"מ פ"א מהל' חמץ הל"ז בשם מהרלנ"ח). ובדרבנן יש שלד"ע (ע"ש פ"ה מהל' מלוה הל"ך). אבל מ"מ קשה דהא לגבי שליח הוה איסור מה"ת דתצטרף אצלו ח"פ זו עם הח"פ שלד"ע בה שליחותו ושייך ביה לומר דברי הרב כו' ועוד דהא איתא בב"מ (נה ב) ואת אשר חטא מה"ק ישלם לרבות פחות מש"פ להיסבון. אלמא לחטא נקרא ושייך לומר דברי הרב כו' (ועי' מל"מ ספ"ב מהל' מעילה). ואולי י"ל כיון דנקרא חטא ילפינן תו חטא חטא מתרומה דיש שליח. משא"כ מזיד דלא כתיב ביה חטא. וגם לא ניתן להיסבון עמש"כ בב"ק (ו ב) בס"ד. ואולם ק"ל ממשנה דמעילה שם (ע"ב) המפקיד מעות כו' אם מותרין כו' לא מעל לפי' הרמב"ם שם דגם המפקיד לא מעל ע"ש דלא כפרש"י לקמן (נג ב). וא"כ למעול השולחני ואכמ"ל:

גמרא ותנן נמי גבי גיטין כו' וצריכה כו'. וכ' התוי"ט והשתא א"ש כו' ולא תני כו' האשה כו'. ול"נ דבלא"ה נמי א"ש דל"ת לה דמ"ל דכפול דתנא דאשמעינן בדידי' ובדידה והתם איצטריך משום דפליג ר"א. אך מצינו דעיל דכפל תנא דאשמעינן וכן היא שהטעתו:

במשנה שכל המומין הפוסלין כו'. מהרש"ל הגיה כל ועי' הגרי"פ. ואפשר לומר שהשי"ן כאן במקום ו' כמו שאפר כירה כו' בריש ביצה:

רש"י ד"ה תצא. אבל גיטא בעיא מדבריהם מספיקא כו'. בכתובות (עג ב) איתא פלוגתא דרבה ור"ח אמרי צריכה גט מדבריהם ורבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה כו' ע"ש. ונ"ל דצ"ל או מספיקא:

דף נ:

רש"י ד"ה חוששין לסבלונות. מי ששידך באשה ונתרצית כו'. כצ"ל:

תוס' ד"ה לא תקח (בסופו). ואחות אשה נ"ל כו' לחייבי כריתות היא. הלשון תמוה דשם מסקינן דאחות אשה ממעטינן מן והיתה לאיש אחר ושאר ח"כ ילפינן מינה בהיקשא דר' יונה. ואולי כוונתם ליישב מלוע לא נמעט מאיש אחר חייבי לאוין דכתיב בהו ג"כ לא יקחו על דכתחלה לזה אמרו דח"כ היא דכן מסתבר יותר למעט אותה. ודברי התוי"ט בזה מגומגמין. גם מה שהביא מפרש"י דשם דכולהו ח"כ מאחות אשה ילפינן דכתיבא בה לא תקח לא תקדשנה. שגה ברואה במחכ"ת דרש"י קאי שם על דכתחלה. וליעבד נ"ל מאיש אחר כמש"כ. ודברי התו"ח בזה תמוהים:

תד"ה א"ה. שנים מהם נשואים לב' אחיות. כצ"ל:

דף נא.

גמרא הרי תודה דליתא בטעות כו'. וכ' המהרש"א וצריך לחלק דלא שייך כו' כל חלה וחלה תיקדש פלגא כו'. ולי משנה (ארוכה) [ערוכה] במנחות (עז ב) אחד שלא יטול פרוס. ועוד דהפלגים אחרים הוו חולין בעזרה:

שם ואת וחמור לא קנה. הרא"ש והר"ן נלחקו איך לפרש הקושיא אליבא דהילכתא דקנה מחצה. ולעד"נ משום דבכ"ל מלמי הש"ס קילושי אשה להקדש. מהן בריש מכילתין לאסר לה אכ"ע כהקדש. ולעיל (ז) וניפסטו לה קילושי בכולה מי לא תניא האומר רגלה ש"ז עולה כו'. ובנלרים פ"ג מ"ב ובפ"ט מ"ו ז ח אמרינן לנלר שהותר מקצתו הותר כולו ע"ש. והקדש ה"ה כנלר. ועוד נ"ל לחלק דבקילושין דבעינן עדים לוקא כדלקמן (סה) והרי קי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכן כאן עדותן לגבי אחיות בטלה ודמיא דהא למכות (רל"ז) אילעא וטובי' כו' וע"ש ובהרא"ש פלוגתת ריו"ח ור"נ דבירושלמי. והנה הרא"ש והה"מ תירצו דבכולכם מודה ר"נ ג"כ דלא קנה. ונ"ל דזה תליא בפלוגתת אביי ורבא בגיטין (ח ב) דס"ל לאביי שם מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו ולהכי פריך כאן שפיר אליבי' איצימא כולכם כו'. ולרבא בעצמו שם באמת ה"מ לאוקמי לאמר כולכם והא דמשני הכא אליבי' בכולכם ואחת הוא דלא תידוק הא כולכם ואחת מן האחיות אף הנה מקודשות. ולא נצטרך למה שנלחק רש"י שם ונכון בעז"ה:

רש"י ד"ה וי"א מעורבין בסופה. לפטור את התשעה. כצ"ל:

רש"י ד"ה שאני מעשר. אם טעה מלקרות העשירי בשמו הוי מעשר כו'. משמע למפרש לאיתי' בטעות לקאמר קאי על העשירי האמיתי. אבל בעירובין הגי' בגמרא לאיתי' בזה אח"ז בטעות. מוכח להליא

דקאי על הי"א שנתפס בשלמים משום טעות דקראו עשירי ולהעשירי אמיתי קראו תשיעי:

רש"י ד"ה קני את וחמור (בסופו). והכא נמי איכא חלא לל"ח ליה כלל. לכאורה איכא הכא תרתי לל"ח האחיות שתיהן:

דף נא:

גמרא ברה"ע אלא לאו דא"ל אחת מכם. לכאורה קשה כיון דקבלה סתמא (עי' לקמן נב בתד"ה ואפילו) הל"ל דולאי קבלה בעד עצמה כדאמר לקמן דלא שביק אינש מידי דא"ל הנאה מיניה. וי"ל דהתם כבר ישר בעיני האב האיש המקדש לתת לו בתו לאשה שפיר אמרינן לא שביק כו'. אבל הכא אולי לא ישר האיש בעיני האשה המקבלת הקידושין והיא קבלה בעד מי שתתרצה בו:

שם בסה"ע מתו לזה אח כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה המקדש את בתו סתם. אין הבוגרות בכלל כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה סיפא איצטריכא ליה. לבלו. הס"ל ואח"כ לבור חלש **דקא פגע:**

תד"ה האחד. א"כ מותר זה ליקח אחותה כיון כו'. כצ"ל:

דף נב.

רש"י ד"ה דוקא קתני. ומשום הקדמת חליצת א' מן השנים ליבום של שני כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה כל אחת. מכולן. הס"ל ואח"כ מתחיל ל"ח **וחליצה:**

רש"י ד"ה יע"ל קג"ם (בסופו). מותר אוכל נבלות להכעיס. כצ"ל:

רש"י ד"ה המקדש בפירות שביעית. אלא כיון דזכה בהן ממונו הוא לכ"ד. מזה ראיה למש"כ בפ"ט דשביעית מ"ט וכר"ה (ט) בתד"ה וקניר ע"ש:

רש"י ד"ה ואפי' בגזל דידה. כצ"ל:

רש"י ד"ה ונחשבי'. הא נמי ש"מ כו' לא הוו קידושין. נ"ל למחוק מלת לא דפשטה משמע כאביי דלוקח כאחת א"מ הא אחת מהן מקודשת. או לצ"ל אי הוו קידושין:

תד"ה ביע"ל. היינו פלוגתא דפ' כ"ש אפשר ולא קמכוון כו'. כצ"ל ע"ש והלמ"ד הוא סימן על לא קמכוון:

בא"ד והלכה כאביי דהא מסקינן והלכתא כו'. נראה לר"ל דהתם גופא גבי פלוגתתם מסקינן כו' וע"ש בר"ף. וע"ז כתבו ובספרים לא כתוב כו' אלא גבי המפקיד כו' בעובדא כו'. והמגיה טעה:

בסה"ד ברבנן סבוראי. כצ"ל בבית:

תד"ה המקדש. ל"א לאו ממונו כו' כיון דלא בא אלא מטעם זכייה. א"כ אפי' זכה מן הפקר גמור נמי. וברש"י שלפנינו ליתא. וכוונתו לל"ת ממון גבוה הוא כמו מע"ש לר"מ לקמן:

תד"ה ואפי'. אבל עדות במעשה נאמנת. תמוה מאי שייטא לנאמנות הכא. ולאי מיירי כאן שקדש בפני עדים כשרים. ולשון רש"י שלפנינו מזוקק:

תד"ה והוא. וא"ת מאי אתא ריו"ח לאשמעינן בהא דאמר דאינו כו'. כצ"ל:

דף נב:

רש"י ד"ה לא אמרו כלך. דהא לתרום הן עומדות. תימה ללשון הגמרא בב"מ משום למנה היא וניחא ליה:

בא"ד אבל לענין כו' למפרע לא ניחא ליה. משמע לעכ"פ מעתה הוה מחילה וכ"כ השעה"מ בכוונתו בריש הל' גירושין. ולכאורה צ"ע דהא בב"מ מוכח דלא הוי מחילה כלל דהא מר זוטרא לא אכל אף לאחר אמירתו מטעם למחמת כסיפותא הוא דאמר. וי"ל דמ"ז החמיר על עצמו הואיל דלא מחל בנפש חפצה אלא משום כיסופא ומשום אל תלחם את לחם רע עין וגו' אכול ושתה יאמר לך גו':

תוס' ד"ה אם. וא"כ צ"ל כו' דשויי' שליח כו'. וזהו דוחק דלא הוה שתיק הש"ס מלהודיענו זה. ועוד כיון דהרשהו לקדש מלשותפות (עי' רש"א) הרי דומה להבא לי מן החלון כו' אע"פ שאמר לא הי' בלבי אלא על זה כו' דמיקרי עשה שליחותו לעיל (נ). וכן לעיל בר"פ האומר לשלוחו צא תרום כו' פיחת עשרה כו' תרומתו תרומה וע"ש בתוס'. ולענ"ד לע"כ לא בעינן שם בשויי שליח אלא לאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. או משום דגבי שליחות בעינן לדעתו. אבל מוכח עכ"פ דלכך אצל יפות הוה גילוי דעת דניחא ליה עתה וכדמשמע שם בעובדא דמרי בר איסק. ורבא הכא לטעמי' דס"ל דיאוש שלא"מ הוה יאוש:

גמרא וכי אשה בעזרה מניין. תמוה דקארי ליה מאי ק"ל הלא תשובת ר' יוסי פשוטה. ונראה לעיקר כעסו היה על שאמר נגד דעתו דס"ל לקמן דמקודשת וסבור היה שיקנתרו בראיות לסתור דבריו. רק שדרך התנאים לומר טעם שאינו לסתור דברי החולקים עליו. וטעמו האמיתי להסתיר כמש"כ בס"ד בפסחים (לח) ובר"ה (טז):

שם ורי"ס כאש מה אש לאכילה אף הוא נמי לאכילה. מלמה כאן אכילת אדם לאכילת אש. וכן בזבחים (יג ב) ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכ"מ כו' וסייעתא למש"כ בס"ד ברפ"ב דפסחים:

רש"י במשנה ד"ה בחלקו. שחלק עם אחיו הכהנים. אף דמשמע מפירושו לקמן בגמרא ל"ה כי קא זכו לגס הבעלים אם קדשו בחלקם א"מ. מ"מ לשון בחלקו משמעו טפי דקאי על הכהן כמש"כ התוס' בב"ק (יב ב) ל"ה ומחיים. ועוד קדשי קדשים אינן אלא בכהן:

תד"ה המקדש. ואינו יכול ליקח ממון בהנאה שעשה לה. משמע דס"ל שאינו רשאי למכור. אבל הת"י כתבו שיכול למוכרה. ועמש"כ בפ"א דמע"ש מ"ב. ולע שמדברי התוס' שלפנינו נראה לפשוט מה שנסתפק המל"מ בפ"ה מהל' איסות ה"א בקידש באה"נ אשה מסוכנת דמותרת ליהנות בהן מי אזלינן בתר מקדש ולדידיה אינן שוות כלום א"ל בתר דידה אזלינן ע"ש. ולדברי התוס'. הא מוכח דאזלינן בתרי':

תד"ה וכי. ועוד תנן כו'. שהשחיטה כשרה בנשים כו'. אף שאפשר שתשחוט בסכין ארוכה ותעמוד חוץ לעזרה. מ"מ כיון לצורך בה לשחיטה מותרת ליכנס כמו איש. ומש"כ סוטה לכאורה תמוה הלא אשת איש היא ואין קידושין תופסין בה. ואולי ר"ל דסוטה חייבות כל הנשים לראותה כדאיתא בסוטה (ח ב) ולהניף שכתבו לא קאי רק אנזירה:

דף נג.

רש"י ד"ה שאין חולקין. ואני חזה ושוק. אע"ג דהם קקק"ל ולא שמעינן להו עליין. מ"מ המנחה שכנגדן היא קק"ל:

רש"י ד"ה ת"ל ועל מחבת. אם א"ע למנחות כנגד זבחים. נראה להגיה כנגד מיני דמים:

דף נג:

גמרא א"ר יעקב שמעית כו'. כה"ג סוכה (יב) וש"נ:

שם ור' יעקב איפכא מסתברא כו'. עי' פרש"י ור"ל דלהכי מספקא ליה. וא"כ לענין פירושא דמתניתין לא שבקינן מאי דפסיקא ליה לר' ירמיה משום ספיקא דר' יעקב כמש"כ הפוסקים בכ"ל. לכן נ"ל התוי"ט במש"כ בפירושא דמתני' ופלוגו אמוראי כו' ורי"א איפכא מסתברא כו':

שם אלא הקדש בשלמא איהי לא ניחא לה. כצ"ל:

רש"י ד"ה משום אונסא דאורחא. שאפילו תמכרנו דמיו נתפסין בקדושתו. לפי מה שפי' הרע"ב בפ"ל דמע"ש מ"ו דהא דתנן בפ"ק אין מוכרין אותו היינו להוליכו לירושלים ולא שיהי' המעות נתפסים כו'. ושם בפ"ק פי' דמתניתין איתא כר"מ והוא מירושלמי. מוכח דלר"י מותר למכרו אף שלא יהיו הדמים נתפסים. אולם שם בפ"ק בירושלמי איכא מ"ד דאפי' לר"י אסור למכרו ע"ש ובשנ"א. ועי' ביבמות (ענ) בתד"ה נכסי כהן ובע"ז (סב ב) בד"ה העלה. ועי' לקמן (נו) ובפרש"י דמוכח דבהמה טמאה וכו' אין נתפסין בקדושתו:

רש"י ד"ה לא קנה. ואין מעילה לר"מ בהקדשות אלא באוכל כו'. עי' לקמן (נג ב) ברש"י ד"ה לענין אכילה ובתוס' שם:

רש"י ד"ה חנוני כבעה"ב. לפיכך אם הוציא לא מעל כו' ואם מותרים כו' לפיכך אם הוציא מעל הגזבר. מבואר דהיה לפניו הגי' במשנה כמו שהובאה בגמ' ב"מ (מג א) וע"ש:

תד"ה איהו. ואירושלים לא הקפידה תורה בכסף צורה דכתיב ונתת הכסף כו'. לכאורה הכי הל"ל דבירושלים אינו מתחלל כלל דאינו נפדה לפנים מן החומה. וכסף מעשר אף בגבולין א"נ לחללו על כסף נורה דוקא כמבואר בסוכה (מא) וע"ש לעיל (מ ב) בתד"ה על חיין:

תד"ה אף במכר. והתם ע"כ במזיד קאמר דודאי כשמזנה מזידה היא. הן זונה להוזהר כהן עליה הוא אפי' זנתה בשגגה או באונס כדאיתא ביבמות (נו ב). אבל הכא ע"כ איירי במזיד דבשוגג לא נאסרה על בעלה ישראל כדכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת (שם):

דף נד.

גמרא מועלין בחדתין כו'. מה שמחק הרש"ל לדברי ר"י כבר קדמוהו בזה התד"ה אימא:

רש"י ד"ה ומתניתין וד"ה וראויין צ"ל לבור א':

תד"ה מועלין. ח"א שעושין מהן רקועי זהב ציפוי לבית קדשי הקדשים וח"א לכלי שרת וח"א שעושין מהן קיץ מזבח. כצ"ל:

בא"ד ומשמגיע באחד בסיון דהיינו פרוס עצרת. תמוה לפרוס היינו ט"ו יום קודם:

בא"ד ומאותן שבאו כו' דהיינו בין סוכות לניסן לא משמע כו'. כ"נ לצ"ל בלא ו':

בא"ד ור"מ לטעמי' כו'. ק"ק לא"כ מאי פריך הכא מהא לחומת העיר כו' באין משירי הלשכה:

בא"ד וי"ל דהיינו למצוה אבל היכא דל"א עבדינן. לכאורה הא משנה מפורשת פ"ל דשקלים מ"ה אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מת"ח ואם לאו מן הישנה. אולם הט"א בר"ה (ז) פי' בשם הירושלמי המשנה בענין אחר ע"ש. אך מ"מ קשה דהיא מימרא דשמואל בר"ה שם ותניא כוותי':

תד"ה אימא. מש"כ הרש"א דלריו"ח אכתי לא אסיק כו' אלא לענין אכילה. נראה דאישתמיטתיה פרש"י לעיל (נג ב) ד"ה לא קנה:

דף נד:

גמרא וכי מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מחייב. נ"ל דקושיא זו לא אתיא אלא אליבא דאביי בתמורה (ז ב) דס"ל כ"מ דא"ר לא תעביד אם עביד מהני דאס"ל לא מהני אמאי לקי. דאילו לרבא שם דס"ל דלא מהני והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא. ה"נ איכא למימר דמייתי קרבן מה"ט. וסייעתא להרמב"ס שפסק בזה כאביי כדהוכיח הל"מ בפ"ו מהל' בכורות ה"ה והמל"מ בשם מהרש"י בפ"ח מהל' מלוה. ועמש"כ לקמן (סז ב) בס"ל עוד ראיה לפסק הזה. והא ליש מועל אחר מועל בבהמה וכ"ש לקמן היינו היכא דנהנה וכדמסיק כאן אליבא דר"מ וכמו שפרש"י והתוס':

שם גמרי קדש קדש ממעשר. ק"ל שביעית לגמור נמי קדש קדש ממעשר עי' לעיל (נג סע"א

שם בין משלו בין שניתן לו במתנה. כצ"ל וכן לקמן גבי נ"ר:

שם כגון דיהיב ניהליה בטיבלא וקסבר מתנות של"ה כו'. ק"ל הא אפי' למ"ל כמי שהורמו היינו לוקח בנגמרה מלאכתן כדאיתא בפ"ג דמע"ש מ"ו וא"כ לוקמי הכא דיהיב להו קודם שנגמרה מלאכתן ול"ה. ואולי י"ל משום דלר"מ מקח קובע אף בדבר שלא נ"מ עי' ספ"ב דמעשרות בתוי"ט. ואע"ג דמתנה אינה קובעת כדאיתא שם פ"ג מ"ב היינו דוקא אליבא דר"מ דס"ל מתנה אינה כמכר בבכורות ספ"ח אבל לרבנן שם דמתנה כמכר קובעת. אבל התוי"ט בריש מע"ש כתב דלקבוע למעשר לכ"ע אינה כמכר וכ"מ מפסקי הרמב"ס. ועמש"כ בפסחים (ז) בס"ל. ולפמש"כ הכ"מ בשם הרי"ק בפ"ג מהל' מע"ש הלי"ז בדעת הרמב"ס ע"ש א"ש הכא בפשיטות:

שם כגון דיהיב כשהוא סמדר ודלא כר"י. והא דלא מוקי קודם סמדר וככ"ע דא"כ היינו משלו. והא דפרש"י הכא וקמ"ל כו' יכול ליתן במתנה כו' ולעיל גבי מעשר לא פי' דקמ"ל למתנות של"ה כמי של"ה דמיין משום דהתם אתא לאשמעינן עיקר הדין דהניתן לו הוה כשלו להוסיף חומש אבל הכא להא לא איצטרך דכבר שמענוהו במעשר:

שם ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים. כצ"ל:

שם ומשתכר בסלע ומע"ש שלו. ועפרש"י. ונ"ל דחייב ג"כ בחומש שני סלעים דהוה כפודה מע"ש שלו וכמו שניתן לו במתנה:

שם והכא חד סתמא. עמש"כ בפסחים (ז) בס"ל:

רש"י ד"ה אין לו ביעור. בשנה שלישית וששית כו'. עמש"כ ע"ל בסנהדרין (יא ב):

תד"ה לא אמרו. מה שהקשה המהרש"א דלפ"ז מני אתיא הא דאין מועל אחר מועל אף כר"מ ונדחק הרבה בזה. נ"ל דאף למועל לר"מ מפני ההנאה מ"מ גוף הדבר לא יצא לחולין אליביה. וביותר לפי' התוס' שם דלהכי יוצא לחולין על שנתכוון להוציא מרשות לרשות. ולר"מ הוצאה אינה מביאה לידי חולין כמש"כ התוס'. ונ"ל דבהוצאה לחולא ג"כ מ"ל מעילה לר"מ אם הטובת הנאה ש"פ עי' ב"מ (נט) ובתוס' שם ד"ה וחברו:

תד"ה שילה. מדקאמר נזכר כו' חנוני מעל כו'. מהא למעל חנוני ק"ק להא טעמא לר"מ לבשוגג לא מתחלל הוא משום דלא ניחא ליה כדלעיל א"כ אפי' נזכר נמי למאי ה"ל למיעבד:

דף נה.

רש"י ד"ה אלא בהמה. הראויה לקרבן כו'. כצ"ל:

רש"י ל"ה **אימר דשמעת. וה"ה לקק"ד דכולהו הוה לגבוה כקדשי ב"ה.** תימה להרי בשר חטאת ואשם נאכל לכהנים ומעולה העור שלהם:

תד"ה אמר. והכא מיירי שנתכוון לגוזלה כו' ולשנות בה (ר"ל להוציאה לחולין ולאפוקי אם לא נתכוון רק להקריבה על עצמו לא שייך בזה מעילה עי' פ"ב דשקלים מ"ב וכפי' הרע"ב) ואחר שהוציאה כו' כלפריסית ובכה"ג שרי. כצ"ל לצ"ל. ור"ל דהמשנה מיירי דהמופלא כבר נתכוון לגזלה. ואשמעינן אם עתה עלה בדעתו כו' זכרים כו' ובכה"ג שרי ר"ל לחללה אף שהיא תמימה כיון דכבר נפקא לחולין. ומה שתהי ריו"ח וכי כו' חטא כו' הוא כפי' רש"ל. ופי' המהרש"א לא מחוור כלל:

תד"ה אין. ולק"מ כו' כשהוא סבור שהכלי ש"ח והוא מתכוון לגוזלה. כצ"ל לצ"ל. ור"ל לאפוקי אם אינו מתכוון רק ליהנות ולהניחו אחר ההנאה שכ' לקמן דאז אינו מועל אלא כפי הנאה ולא יצא כולו לחולין:

בא"ד אבל האי דתוספתא כו' מיירי כו' שהוא שלו או דאינו מתכוון כו'. כ"נ לצ"ל:

בסה"ד ועוד ראיה כו' הניח להם כו'. ראיה זו תמוהה לל"ד אהדדי כלל כמבואר. גם מש"כ אבל כסבורים שהיא לפקדון כו' ליתא התם אלא הם בעצמם מדייקו כן. ומה לי אם סבורים פקדון או לידעו שהיא שאולה בתרווייהו מתכוונים לגזלה:

תד"ה קדשים. וא"ת כו' אם זו עולה הרי אני גוזלה כו'. ר"ל הרי קנויה לי במה שכוונתי לגזלה וה"ה חולין וזו תהיה עולה תחתיה ואותה אני מקדישה לשלמי נדבה:

בא"ד (ע"ב) אלא צריך להמתין עד שיתמומו כו'. נראה דזה לא כתבו רק לפי הס"ד דקק"ל א"י לחולין ע"י גזילה אבל לפי מאי דמסיק. אפי' אם היה בכור ומעשר כבר יצאו לחולין ע"י גזילה ויכול לשוחטה ואוכלה תיכף (ומהר"ס נ"ל בזה). ונ"ל דלפי מאי דמסיק דלעולם יוצאת לחולין אפי' קק"ל וע"י גזילה די לו בבהמה אחת ואותה שמצאה. אבל לשיטת רש"י דמוציאה לחולין עתה ע"י חילול צריך לב' בהמות כי היא לא תקרב שמא בכור ומעשר היא ואינם מתחללים ע"י פדייה. והיא לא תאכל עד שתתמומם:

דף נה:

גמרא וכי א"ל לאדם עמוד וחטא כו'. מה שהקשה בגליון מהא דערובין. עי' תוס' שבת (ד):

תד"ה ודלמא אשם הוא. הא סמיכה לא מעכבא. ר"ל דע"כ האי תנא סבר דל"מ הכא דהא ע"כ לא מני למיסמך דז"פ דהמפריש קרבן שיתכפר בו חבירו כמו דהמתכפר עושה תמורה כן הוא סומך דילפינן סוף הקדש מתחלת הקדש כדאיתא בריש תמורה וכ"כ התוס' בחולין (כג) בד"ה איצטרך למקריב בלא סמיכה ומשום דא"א בענין אחר התירו לכתחילה משא"כ לעיל לענין זריקה ולאי לא התירו לשנות משום ספק בכור ומעשר דאפשר לאמתוני עד שיתמומם ויביא אחרת לשלמים והמהרש"א ל"ל בכאן ע"ש:

תד"ה ודלמא אשם נזיר. דשמא היום כו' ויביא אחר כו' ויהיה כו' חולין לעזרה. ואין להקשות ליתנה אם יביא בעל האשם אחר יהיה זה שלמים. משום דכל תנאי דלהבא תלוי בדין ברירה ופריך למ"ד דאין ברירה:

תד"ה שלא. או שמא מיירי בפסח שנטמאו בעליו. נ"ל דר"ל שנטמאו גם בפסח שני וכדתנן מתניתין דפסחים (צה) דאינו דוחה אה"ט כדדייק שם בגמרא:

תד"ה אשתכח. מה דקרי המהרש"א דהא לבהמה שנמצאת ברייתא. נ"ל כי היא מתניתין בשקלים:

תד"ה אין. וא"ת כיון כו' דמשמע אפי' דיעבד ל"מ והא אמר בכ"ד כו'. כצ"ל:

בא"ד דקאמר התם אלא מאי דרבנן מחללין ואין מחללין מבע"ל. כצ"ל לצ"ל. ולפנינו ליתא שם לכל זה ע"ש:

דף נו.

רש"י ד"ה בשוגג. שאילו ידע כו' דטריחא ליה מילתא כו'. והא דלא פי' דלא הוה ניחא ליה למיעבד איסורא. הוא משום דר' יעקב לעיל (נג ב) דאמרי' אליבי' אלא הקדש כו' איהו מי לא ניחא ליה כו' אע"ג דקעביד איסורא:

תוס' ד"ה אבל. פי' כיון דטעות ליכא כו'. כצ"ל:

בא"ד א"ר אלעזר. כצ"ל בל"י:

בא"ד דהא אר"י קיימא דסבר לקוח בכסף מעשר א"נ. הוא בפ"ג דמע"ש מ"י וע"ש:

תד"ה מתקיף. ופי' בקונ' כו' ר"ל הלוקח כו'. כצ"ל:

בא"ד והרר"מ מפרש כו'. עמש"כ בב"ק (סט) בתד"ה והצנועין בס"ד:

דף נו:

גמרא ערלים לא יאכל כו' הנאה מנין כו'. עי' פסחים (ס"ל כב) דמפרש מלוע לא ילפינן הנאה מן לא יאכל כדלקמן. לכן תמוה מה שפי' הרמב"ס ואחריו הרע"ב משום לא יאכל. גם פרש"י דמפרש שלא יהנה כגון כו' תימה דשם משמע דמרבה ג' דברים מג' ליסני לערלה. והכא דלא מסיים רק בתרי י"ל דסמיך על שכבר הזכיר הא' בריש דבריו:

שם וכדר' אבהו אר"א כו'. ק"ק הא דמייתא מדר' אבהו הא בלא יאכל אף חזקי' מודה:

שם הנאת עורו מנ"ל מאת בשרו את הטפל לבשרו. בע"ז (לב ב) ממעט מבשרו לפרשו מותר. ונראה דלהכי מרבה מאת. עורו ולא פרשו משום דעור הוה שומר כדאיתא בר"פ העור והרוטב. דכה"ג דרשינן בברכות (לו ב) מאת פריו את הטפל לפריו ומאי ניהו שומר. וכן דרשינן בעירובין (ל ב) מאת בשרו את הטפל לבשרו וזהו שער. משום דשער הוה נמי שומר כדאיתא בחולין (קיט ב). וק"ל למ"ד הכא דלא דריש את מנ"ל גבי ערלה לאסור שומר. בשלמא שער בטבילה א"ל דמהלכה גמיר (עי' בעירובין שם) אבל לענין שומר דערלה לא אשכחן הלכה:

רש"י ד"ה ה"מ. דילפינן מנבלה דלא יאכל אה"נ נמי כו'. כצ"ל:

תד"ה המקדש. וא"ת כו' הא שרי ליהנות כו' וי"ל כו' דליכא ש"פ כו'. כעין קושייתם ותירוצם זה איתא בגמרא בכורות (ס"ל י) על פטר חמור ע"ש. וצ"ע על תירוץ הב' של התוס' מלוע לא משני הגמרא שם כן ולחיק לאוקמי כריב"י לל"ה כוותיה:

בא"ד כיון שהאשה סבורה כו' לא סמכה דעתה. ר"ל דלכן נ"ל דהא דאר"א לעיל (ח. מז) התקדשי לי במנה ונתן לה דינר ה"ז מקודשת וישלים דהכא נ"ס דעתה שישלים:

בא"ד וא"ת כו' פיגול ונותר וטמא. עי' מהרש"א. מה שהקשה דתיפוק ליה מהא דהמקדש בחלקו כו'. אישתמיטתי' שיטת התוס' בב"ק (יב ב) בד"ה ומחייס דההיא הוא דוקא בחלק הכהנים. וא"כ נ"מ לחלק הבעלים. ומה שתירץ דפקע מינייהו איסור קודש. אישתמיטתי' משנה ערוכה בכריתות פ"ג מ"ד דבנותר יש מעילה. ובמעילה (ג ב) זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה. ומש"כ עוד ובהכי ניחא כו' אע"ג דקודש תופס את דמיו. נ"ל דל"ל בזה דתפיסת דמים בקודש אינה אלא בקדשי בד"ה או בבע"מ שיוצאין לחולין (עי' לשון רש"י בסוכה (מ ב) ד"ה קדש תופס א"ד) אבל לא בקדשי מזבח תמימים זולת היכא דשייכא קדושת תמורה. ולפ"ז מאי דאיתא בפרש"י לקמן גבי עגלה ערופה דקאמר הש"ס כפרה כתיב בה כקדשים ולא פרכינן כו'. ולאי ט"ס הוא כדברי המהרש"א שם. דהא כפרה ליתא אלא בקדשי מזבח:

בסה"ד ושביעית אחר הביעור. ר"ל ולא ביערם עי' בתוס' (פסחים נב ב) בד"ה מתבערין. מש"כ הרש"א בשם התוס' דלקמן דשביעית שרי בהנאה. אם כוון למש"כ לקמן (נח) בד"ה ושני דלא אתי שביעית מעבודת כוכבים דמה לעבודת כוכבים שכן אסורה בהנאה. ומשמע ליה אבל שביעית מותר בהנאה. נ"ל לפשוט דר"ל אבל שביעית מותר אפי' באכילה והיינו קודם זמן הביעור ואפילו הכי תופסת דמיה לאיסור סחורה ולביעור בהגעת זמן ביעור הפרי וכיוצא. או אפי' אחר זמן הביעור משכחת לה היתר אכילה לפמש"כ התוס' בפסחים שם:

דף נז.

גמרא שחטה שלא באזוב ושלא בעץ ארז כו'. הן בתורה כתוב עץ ארז בראשונה בכ"מ. ואזוב ושני תולעת מחולפים במקום זולת מקום. עי' ר"פ מצורע ושם בטהרת בית המנוגע. ובפ' חוקת. ונ"ל לפי שמצינו דהקפידה תורה בשעירי יוה"כ שתהא לקיחתן כאחת. לכן כדי שלא תאמר בכאן יש קפידא ג"כ ללוקחן כסדר כתיבתן דוקא. החליף התנא סדרן לומר שאין קפידא בדבר וכיוצא בזה כ' הס"א בתשובה כ"ט ע"ש:

ד"ה את לא דריש וד"ה כי האי תנא צ"ל ל"א:

רש"י ד"ה כקדשים. וקדשים אסורים בהנאה שהרי מועלין בהם. הן שלמים אין בהם מעילה מחייס ואפ"ה אסור ליהנות מהם כדאיתא בר"ה (כח) ע"ש. אלא מילתא פסיקא נקיט דכפרה לא כתיבא בקק"ל:

רש"י ד"ה ונמצאת טרפה. קס"ד כו' שנטרפה בשחיטתה. אינו ר"ל כגון בשהייה דרסה כו'. דא"כ בשעת קיחה ולאי ראויה היתה ומאי דלמא כו' שכתב לקמן. ועוד אמאי ק"ל טרפה הלא נבלה היא. אלא ר"ל במקום הבשר שחיטתה כגון ניקב הושט כמש"כ התוס' בשמו וזה אינה אלא טרפה כמש"כ בס"ד בחולין (לב ב) ומש"כ דבניקב קרום של מוח לא שייך למיתני ונמצאת. הוא משום דבדיקה א"צ שם וע"כ הי' ניכר מחיים. משא"כ בסימנים שצריך לבודקם אחר שחיטה כדאיתא שם (ט):

תד"ה כפרה. אבל מחיים לא להכי איצטריך כפרה. עי' מהרש"א ועמש"כ בחולין (פב) בס"ד:

תד"ה משעת שחיטה. ואין לפרש כו' דהא תנא צפורי מצורע כו'. המל"מ בפי"א מהל' ט"צ לחה ראייתם זאת ע"ש. ול"נ ראיה מפ' בתרא דנגעים מ"ה נשפך הדם תמות המשתלחת ע"ש:

דף נז:

גמרא הרי רובע ונרבע בעדים כו'. עי' רש"א בתד"ה הרי. ונ"ל דה"מ למיפרך ג"כ מבהמת חליפי עבודת כוכבים דנאסרת כדאיתא בע"ז (נל ב) ועמש"כ (לקמן נח) בתד"ה ושני:

רש"י ד"ה שעומד בתוך העיר. דאי בעומד מחוץ לעיר מאי ושלח אל מחוץ כו'. ועי' בתוס' ומהרש"א. ולפמש"כ בס"ד במ"ר ס"פ מסעי דאלף אמה סביבות העיר מיקרי חוץ לעיר ואין שם זרעים רק הוא נוי לעיר. ומזה והלאה הם שדות ע"ש. י"ל דעומד בחוץ לעיר ומשלחה אל מחוץ לעיר והלאה אל פני השדה ומלוייק היטב בקרא. אך לשון הגמרא ק"ק לכוונו לזה:

רש"י ד"ה א"ק קדש יהי'. הגהת רש"ל בלבור זה אינה מובנת וע"כ ט"ס יש בה:

רש"י ד"ה ושלך בשלך. כדכתיב כו' וסיפי' דקרא בשעריך. הן בשעריך כתיב על ואכלת אבל הזביחה יכול להיות כשרה אף בעזרה. ומה סני ליה משום דכתיב כי ירחק כו' ברחוק מקום אתה זובח כו' כדלקמן ומשמע דדרשה פשוטה היא. ואי משום דר"ש לפי הס"ד לקמן וכן לר' אבהו אליבא דר"י בפסחים (כב) לפי האמת (לפי' התוס' שם) לא דרשי ליה. א"כ גם בשעריך ע"כ לא דרשי:

תד"ה מה. וכמו כן נאמר שהשחיטה תוציא מידי איסור אמ"ה כו'. ר"ל מידי מעילה ולאי יצאו כמו אם מתו כיון דלא חזי תו לגבוה. אלא דבמתו אסורין באכילה משום נבלה והכא דנשחטו יצאו ג"כ מידי איסור אמ"ה כדאיתא בפסחים (עג) ויהיו מותרין באכילה מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסורין. ועי' ריש מעילה בסוגיית הגמ'. וזה דלא כהמהרש"א ומהר"ס:

בסה"ד ול"ח להתרה כו' דהיינו אכילה. ואיסור הנאה נראה דיליף מאותו כדלקמן. ועי' פסחים (ר"ל כב):

דף נח.

רש"י ד"ה ובחולין בעזרה. קסבר איסורו לאו דאורייתא לא איסור שחיטתו כו'. מה שנלחק מהר"ס בזה אישתמיטתי' לדברי תוס' פסחים (כב) ל"ה חולין ע"ש:

תד"ה ושני. ובעבודת כוכבים איכא למ"ד חליפין וח"ח אסורין. משמע דמפרשי דאף לח"ח אסורין מ"מ חליפין הראשונים נשארו באיסורייהו בכ"מ שהן וכן מבואר בדבריהם יותר בע"ז שם. ול"י מנ"ל הא דאיכא למימר דיצאו החליפין ונכנסו תחתיהן הח"ח כמו בשביעית. וע"כ לא שמעינן לרבנן דר"א בס"פ הצורות אלא דלע"ז עצמה אין פליגן אבל לחילופיה י"ל דמודו לר"א. וגם שם פסקינן כר"א בתערובות ע"ש:

דף נח:

גמרא ומ"ס טה"נ אינה ממון. לכאורה מוכח מכאן דאם אינה ממון אפי' הוא עצמו א"י להוציאה מיד אחרים וכדעת הש"ך בחו"מ ססי' רע"ו ודלא כמשמעות הרמ"א שם דלודקא יורש אינו מוציא. וכן דלא כהמחבר בסי' פ"ז סל"ה שכ' דאין נשבעין על תביעת טה"נ דמשמע דאם מודה חייב (וכן ברמ"א שם וע"ש בסמ"ע) וכמו שלייק בס' לורש לציון דרוש י"ג וכ' ע"ד הש"ך דליתא. ונהפוך הוא. ואולי גם כאן

הכוונה משלם לו (ר"ל ליורש) למי טבלו של חבירו (פי' של המוריש) לאי הוה קאי על הגנב עצמו אין ביאור לתיבות של חבירו. אך בנדרים ליתנייהו תיבות ש"ח. והעיקר נ"ל דפלוגתתם הכא לענין כפל רוקח. ולהכי לא נקט גזל או אכל או שרף או אכלתן בהמתו. דבקרן כ"ע ל"פ דמשלם כהמחבר ורמ"א וכ"נ שפי' הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מהל' גנבה הל"ד וה'. אולם בתוספתא פ"ג דמע"ש איתא בפלוגתתם האוכל טבל ש"ח ע"ש. מה שהקשה המהרש"א דלפ"ז אמאי לא תני פלוגתתם בגונב תרומה עצמה. נ"ל פשוט דאשמעינן רבותא לריב"י דל"ת מתנות של"ה כמי של"ה דמי וכש"ל בנדרים (ר"ל פה) שזהו טעמי' דרבי ע"ש או לאפוקי מדשמואל לקמן:

רש"י ד"ה ה"ג לא דכ"ע טהא"מ. שאף מע"ר לכהנים מדקנסינהו עזרא. הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר ה"ל כתב אין מוציאין המעשר מיד הכהנים שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל. והוא מספרי פ' קרח סי' קכ"א (ולדברי הכ"מ שם תמוהים) א"כ אף קודם הקנס. מלין תורה לא הי' אבי אמו כהן מחוייב לתתו ללוים ופרש"י צ"ע:

רש"י ד"ה ואב"א כו'. וטעמא דרבי משום דא"ל דשמואל כו'. מש"כ המהרש"א למתניתין בתרומה ה"נ מתוקמא שפיר בהכי. תמוה כיון דכבר הופרשה מאי שייכא דשמואל בזה:

דף נט.

גמרא זבוני לא מזבנינא כו' ולא מסמנא מלתא. עמש"כ בב"מ (כז ב) בתד"ה כיס בס"ד:

תד"ה לקדושי. ומיירי דארצויי ארצי קמי' כו' ואיכא למימר דסמיך עליו. כצ"ל:

תד"ה עני. ראה את המציאה כו' או שפירש טליתו עליה (אינו לפנינו שם) כו'. מזה אין קושיא די"ל דאף שקנה השני מ"מ רשע מיקרי וכמו שפי' הרשב"ם בב"ב (נד ב) ל"ה ה"ה כמדבר. וברא"ש ור"ן לא מייתו מזה:

בא"ד מי שליקט מקצת פאה כו' ופירש טליתו כו'. כצ"ל:

דף נט:

גמרא מה יתן דניחא ליה כו'. עמש"כ בזה בב"מ בס"ד:

שם ונימא רב הלכה כרבנן כו'. קשה מאי פריך דלמא לא שמיע להו הברייתא. וי"ל משום דסתם מתניתין בגיטין (עב) (ומובאה לקמן והמהרש"א לקראה שם ברייתא ל"ל) כחכמים ולולי דשמיע להו הברייתא ל"ל לרב למימר מקודשת וא"מ לעולם ושמואל איך יפלוג על מתניתין. אלא ע"כ שמיע להו וס"ל כשמואל כרבי. ורב נמי הוצרך לפרש מתניתין דהכא כחכמים לאפוקי מדשמואל:

רש"י ד"ה גט ואינו גט. ולכשימות נמצא גט למפרע. כצ"ל:

רש"י ד"ה אבל הכא. דלא רצה לקדשה מעכשיו שמא דעתו כו'. ק"ל דאפי' הוה תנאה אם לא ירצה בתוך ל' אינן קדושין. טפי ה"ל לפרש דנ"מ אם תזנה בתוך למ"ד לא תיאסר עליו:

תד"ה מיד. תימה ליפרוך כו' ואפי' תרם השליח במחשבה כו' אלמא [לא] אתי דיבור כו'. לע"ד י"ל כיון דע"י מחשבתו נתפסת שם תרומה ה"ל כמעשה וכדאריו"ח בתמורה (ג ב) גבי מימר דבדיבורא עביד מעשה ע"ש. ועי' גיטין (סז) תד"ה דיבורא:

דף ס.

גמרא ונגזור מהיום אם מתי דתחלוץ כו'. הך קושיא לא אזלא אלא אליבא דרבא ביבמות (קיט) דאמר מ"ל איסור כרת מ"ל איסור לאו וע"ש לעיל (פב) ועמל"מ פ"א מהל' יו"ט הלי"ז. ועמש"כ לעיל (מה):

שם א"ב שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר כו'. הא דל"ק דא"ב דלר"י מותרת לינשא לאחר קודם שיתן ולר"ה אסור דלפיר"י לקמן בתוס' דלר"י נמי מקודשת מספק למפרע א"כ דלידי' נמי אסורה. ועוד נראה דהאחר יקרא רשע מטעם עני המהפך בחררה דכ"מ מלישנא דוכן במתניתין דר"פ. ועוד נ"ל דגם לר"ה היתה יכולה להנשא לאחר דבידה שלא תקבל המאתים זוז לשיטת הפוסקים דבתנאי שהוא בידה בשב וא"ת ל"ח שמא תעבור עליו עי' שו"ע אה"ע סי' קמ"ג ס"ב ודל"ק דרבא בגיטין (עה ב) דנתינה בע"כ ל"ש נתינה:

דף ס:

גמרא ואי איתמר בהך קאמר ר"ה משום דאיהו לא כסיף כו'. לכאורה הס"ל משום דלדידי' לא נ"מ מידי אם יחול הגט מהשתא או לכשתתן אבל בקדושין ודאי ניחא לה יותר שלא יחולו עד אחר שיתן בכדי שלא תהא אגידא ביה מהשתא ותהא יכולה להנשא לאחר אם תרצה. ולפמש"כ לעיל בסמוך א"ש. אבל מ"מ נ"מ לה אם תזנה:

תד"ה אבל. ובהא פליגי ת"ק ורשב"ג. כצ"ל:

בסה"ד תיבת נמי נראה למחוק:

דף סא.

גמרא גבי מכר כו' ואמר מר עוקבא ב"ח כו'. בב"ב הגי' דר"פ אמרה והוא בעצמו אמר ג"כ הטעם:

תד"ה ה"ג (בסופו). וחל אמר קלוש ויוצא. לפנינו איתא שם קלושה ונותן חמשים:

במשנה רחבג"א כו' שאפי' באכ"נ לא ינחלו. עפרש"י ותוס' ובסוגית הגמרא ובתוס'. ולכאורה קשה דהכא משמע דאי לא כפלי' ה"א ליוקנסו ולא יטלו כלל ואף שילכו ויסייעו בכיבוש אכ"נ כשאר שבטים ובגלעד כבר סייעו כאחד מהם. ולקמן בגמרא אמרינן אליביה דר"ח כו' לא תיטיב לא אגרא ולא דינא וכן גבי אם בחוקותי כו' וגבי אם תאבו ושמעתם. וי"ל דהכא והתם ר"ל דלא הוה ידעינן המכוון איך הוא אם ר"ל לא אגרא ולא דינא. או אפי' דינא:

רש"י בסה"ע. וע"כ כו' שאם לא יעברו לא יפסידו בא ללמדינו. כצ"ל:

דף סא:

גמרא בשלמא לר"מ היינו דכתיב כו' ואם לא תיטיב כו' אלא לר"ח ל"ל. וכן לקמן בואם בחוקותי תמאסו ובואם תמאנו. וק"ל הא אמרינן בברכות (ז) כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו ע"ש. וא"כ הוצרך לכפלו. ובהכפלו פשוט דאפי' אלו יתברך מהני התנאי. וי"ל לפי שהפורענות על חטא איננה רעה באמת שע"י מתמרק החטא ויזכה לחיי עד:

רש"י ד"ה ל"ל בארץ כנען. הרי משמע כו' עד תנאי כפול. עי' רש"א שמחק כ"ז ושכן גם בפרש"י ישן אינם. ול"נ דזהו הגה"ה מחכם אחד להקשות אפרש"י דמ"מ אף לר"מ באכ"נ מיותר דשפיר הוה תנאי כפול גם בלאו הואיל שיכתב ואם ל"י ונאחזו בתוככם. לזה מפרש אלא (באמת) קרא יתירא הוא ולמדרש ביה דבעלמא בעינן תנאי כפול:

דף סב.

גמרא סד"א כו' ואם שכב כו' אלא איסורא בעלמא. נראה דהגיה יסורים בעלמא:

שם סד"א מצות הזאה בג' ובז' והיכא דעבד בחד מינייהו עבד. עפרש"י ולפירושו היכא דהוה בלשון צווי אף לרחב"ג צריך לכפלו. והוא היפך מדברי התוס' דלדידהו היכא דכתיב בלשון צווי אף לר"מ א"צ לכפלו. ולע"ד נל"פ דס"א מצות הזאה בג' וז' היינו דהתורה קבעה זמני הזאה בג' וז' לאפוקי שאר ימים דאינן מוכשרים להזאה רק ב' ימים אלו אבל באיזה מהם שיזה סגי. וז"ל הספרי או לא בא אלא אם הזה בשלישי יטהר ביום השביעי כו' ת"ל אם לא יתחטא כו' ע"ש:

רש"י ד"ה הנקי כתיב. למישדיה אקרא דבתרי' כו'. ובסוטה פי' דדרשינן טומאה תחת אישך חנקי. ולא יקשה קושיית התוס' דהכא:

רש"י ד"ה למעוטי ששי. ול"ג בד' ובח' דהא ודאי ש"ד כו' כדאמר כו' ואע"ג דאיכא לספוקי כו'. ראייתו תמוה דאדרבה משם מוכח לכאורה להפך דא"ת דאם השהה ש"ד ל"ל להזות בא' ובב' יזה בג' ומה"נ אם הוא ג' טוב ואם יותר הרי השהה הזאתו וש"ד. אלא ע"כ אם השהה נמי שפיר עביד לכן צריך להזות בא' ובב' דלמא שלישי נינהו. ולשמא נטמא זה ימים רבים א"א לתקוני. אולם מדר' יוסי דשם דס"ל דאין מזין אלא בג' וז' ול"ח על ימי א' וב' דלמא שלישי נינהו אע"ג דאפשר לתקוני ע"כ מוכח דאם השהה אין בכך כלום. וטעמא דר"מ אינו אלא משום דס"ל הזאה בזמנה מצוה ע"ש:

בסה"ד ואי גרסי' הכי לענין מצות הזאה בזמנה הוא. גם זה תמוה דשם מבואר משום דמקשינן הזאה לטבילה וע"ש בתד"ה מקשינן. ולדברי הכ"מ בפ"א מהלכות פרה הל"ב תמוהים בזה ביותר ע"ש:

תד"ה בשלמא. וקשה כו' והכא הוה לאו קודם להן דהא אם לא שכב כתיב ברישא. לכאורה יל"פ דההן אין הכוונה על התנאי אלא על המעשה כגון אם אמר הרי לך מתנה ע"מ שלא תעשה דבר פלוני אף דהתנאי הוא בלאו מ"מ זה מיקרי ההן הואיל דבזה מתקיימת מעשה המתנה. וה"נ הנקי מיקרי הן אף דהתנאי הוא בלאו. אולם בסוטה שם קאמר עלה דאם לא שטית הנקי והא ל"ל לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. הרי דקרי לה לאו. אך מ"מ לענין הן קודם ללאו אין הכרע משם:

תד"ה הנקי. פי' בקונטרס כו' אם לא שכב הנקי חנקי ואת כי שטית. כצ"ל ותיבות ואם שכב למחוק:

רש"י ד"ה ונתלשו. שתהא תרומה למפרע. נראה דאין ר"ל שתהא שם תרומה חל מאז כשהי' מחובר עי' פסחים (לג) ובפירושו ל"ה שהיתה לו שעת הכושר. אלא דר"ל ע"י דבורו למפרע יהי' חל עתה כשנתלשו שם תרומה. ועי' לקמן (סג) בתד"ה כגון ובמש"כ שם:

דף סב:

גמרא מי יימר דמזדקקו ליה הני תלתא. בתיבת הני נראה דכוון לומר הני דראויים לזה דהרי אף דלא נצרך מומחים כמש"כ התוס' מ"מ חכמים בעינן שידעו להודיעו מקצת מצות ולכן לקמן גבי גט לא משני מי יימר דמזדקקו ליה עדים משום דלעדים רובן כשרים. וחילוק זה מוכח ג"כ בשבת (מו ב) דעל מי יימר דמזדקק ליה חכם השיב אי לא כו' סגיא ליה בג' הדיוטות:

שם התם מעיקרא בהמה כו'. נראה משום דכתיב בהו עם החמור עם הדומה לחמור. ולכן לא משני כן על גר לעיל:

שם מאי משמע דהאי אגם כו' אר"א דא"ק הלכוף כו'. כהאי אמר בשבת (נל ב):

תד"ה גר (בסופו). ולדורותיכם משמע לדורות עולם. כן מפורש בגמרא כריתות (ט):

דף סג.

רש"י ד"ה בלוקח עבד. דאי בשחררו כו' לא ק"ל קרא עבד. ואע"ג דמסקינן בגיטין (מב) דר"ל עבדי שהיה כבר. היינו דוקא בשעת שחרורו אבל אח"כ לא א"נ דוקא בלשון בנ"א אמר שם והכא לייק רש"י לומר לא ק"ל קרא. אמנם יל"פ דאי בשחררו פשיטא:

רש"י ד"ה שמא. יותר מן הראוי לו יותר ממה כו'. כצ"ל בלא ו':

בא"ד אע"ג דלא באה לעולם כו'. מה שהקשה בהגהת הב"ח דלפרש"י בכתובות משמע דאי הוה ס"ל כשמואל כר"ע לא הוה קשה מהא דפסק שם כריו"ח הסנדלר דאין אדם מקדיש דשלב"ל תמוה דהרי רש"י פי' שם והשתא נמי הוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם ע"ש:

תד"ה כגון דכתב ליה. כצ"ל:

בא"ד ואם ל"א מעכשיו אם נתקרע כו'. כצ"ל ותיבות ה"א למחוק. או לצ"ל הא בלא הקווין המורין שהוא ר"ת:

בא"ד להכי נקט כו' אפי' נקרע השטר והיינו כשא"ל מעכשיו. לכאורה תמוה דאיך יחול הקנין או השחרור מעתה שאינו עדיין ברשותו. ואולי הואיל דס"ל אדם מקנה דבר שלבל"ע וע"כ מטעמא דחזינן מה שבכח כאילו הוא בפועל דומה דהא דס"ל לר"ש בב"ק (עו ב) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי ובכתובות (ר"ל נא) כל העומד לגזוז כגזוז דמי ועיין שם בתוס'. ולכן יכול לחול הקנין גם מעתה:

בא"ד וצריך לעשות קנין אחר השחרור. נראה דצריך להיות קנין ושחרור אחר:

בא"ד מ"מ כשפודהו או קונהו כו'. כצ"ל וכ"ה ברש"ל. ופי' כשפודהו היינו כשנשבה ופודהו מיד השבאים ופי' הרש"ל בזה הוא דחוק:

בסה"ד דשמא ע"מ מהני אפי' לריו"ח כו'. תמוה דמעכשיו וע"מ ולאי מהני דע"מ לא גרע מאם ותנן בגיטין (עב) מעכשיו אם מתי ה"ז גט וע"ש (עג) בסוגיא דפלוגתת ר"ה ור"י:

תד"ה ה"ג. ול"ג שאיני עושה. נראה לכוונו בזה למש"כ הר"ן בנדרים (יד ב) במשנת קונם שאני ישן ע"ש. ומש"כ תו כיון דמשועבד כו' הוא לנתינת טעם על המשנה ולא כרש"א:

במשנה דבר עליה לשלטון כו' מקודשת. וכ' התוי"ט מסיים הרמב"ם והניחה השלטון ולא תבעה והיינו כהתוספתא כו' לתני אם דבר כו' כדרך המדברים כו'. ותימה דאדרבה מהתוספתא משמע דאם רק דבר כדרך המדברים אע"פ שלא נעתר לדבריו ולא מלא בקשתו מקודשת. ועיינתי ברמב"ם שם וראיתי שלא כתב כן אלא במקדש בשכר שידבר כו' דאינה מקודשת. ושם שפיר נקט כן לרבותא:

גמרא וכ"ת ה"נ בדיהיב לה ש"פ והא בשכר קאמר. והא דל"פ א"כ רישא נמי. די"ל דס"ל דהמקדש במלוה ופרוטה דעתי' אמלוה וסיפא מיירי בע"מ. או דניחא ליה למיפרך מגופה:

דף סג:

גמרא כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה לא כ"ה כו'. עי' בתור"ע מה שהקשה על הרשב"א שמביא הר"ן לתיפוק ליה להוה ע"א בהכחשה. ול"נ דאתי לאפוקי מדעת הרמב"ם הובאה בשו"ע סי' י"ז סל"ז בעל אומר מת וע"א אומר לא מת ובאו בב"א דאם נשאת לאותו על שאמר מת ל"ת. אך שם התנה שהיא אומרת ברי לי שמת והכא היא א"י למי קדשה אביה ועי"ל לכוונת הרשב"א דאם אותו שאמר אני קדשתיה כנסה בעצמו בלא התרת ב"ד אפי' קודם שבא השני תצא ולאפוקי מדעת הר"ן בתשו' הובאה שם סל"ט:

רש"י בסה"ע ד"ה אבל חוששין שמא שומא כו'. לישנא דחוששין שמא אינו מדוייק לכאורה. אך מצינו לישנא דחוששין לקולא. עי' ברא"ש פ"ד לגיטין סי' ל"א:

ת"י ד"ה ולא לעונשין. תימה כו' לא פליג אמתניתין כו'. ישוב המהרש"א בזה תמוה דהא הא דר"ח בבני זה בן ט' כו' נמי לאו בנשואין הוא:

תד"ה בני (בדף הסמוך). אבל אין אנו יודעים אם הי' לו בנים באותו הזמן. ר"ל דעכשיו בדקוהו ואית ליה שערות ולכן יש לנו לומר דאותן שערות ה"ל ג"כ בהיותו בן י"ג וכדאמר רב לקמן (עט) הרי היא בוגרת לפנינו. והכא איכא נמי חזקה דרבא בנדה (מו) רק לא ידענו אם היה באותו זמן בן י"ג רק עפ"י אביו. ומש"כ או סמנים היינו כגון אם האב ג"כ א"י שניו שהי' באותו זמן אך אומר שהביא אז סמנים והמה לבדם מועילים לשיטה זו:

דף סד.

רש"י במשנה ד"ה יש לי אחים. כצ"ל:

רש"י ד"ה דלא מוחזק לן. ואי אתי אח כו' לאו כל כמיני' כו'. עי' רש"א. ול"נ דלישנא דלאו כל כמיני' אין מובנו כאן דלא נאמינו אלא דאין בו כח בזה לאוסרה אפי' אם הוא אומר אמת ואפי' אם באו עדים (ורש"י ל"ל נקט ואמר כו') דכה"ג לעיל (נ) דכיון דאתניי' לאו כל כמינה כו' דע"כ ר"ל על כוונה זו דפרישית דאל"כ הל"ל דשוית אנפשה חתיכה דאיסורא. גם מש"כ לדברי הרא"ש אינן עולין לתירוץ הב' דהתוס' לקמן. י"ל דל"ל דהכא כיון דכבר המנוהו שוב אין לאסרה:

דף סד:

תד"ה רבי. אע"ג דאסור לגרש בג"י כו'. כצ"ל ותיבת הדר שייכא לקמן בראש שורה ג':

במשנה או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות. כצ"ל:

שם שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות. כצ"ל:

שם רי"א כו' חוץ מן הקטנה שבקטנות. כצ"ל:

רש"י ד"ה משתי נשים. שנשא שניה לאחר מיתת הראשונה. דבהאי גוונא כל בת הראשונה גדולה אפי' מגדולה של שניה. משא"כ בנשא שניה בחיי ראשונה לא פסיקא מלתא:

בתוי"ט ד"ה ואמר. ולשון הרמב"ם כו' ובשעת הקדושין כו' וא"נ שנתכוון כו'. הרמב"ם ודאי לא נתכוון לחילוק אבל אם פירש כו' כיון שפסק כר"י דאין אסורה אלא גדולה שבגדולות ואין כאן ספק. ופשוט דגם הר"ן לא נתכוון רק כיון דפסקינן כאביי בקדושין שא"מ דביאה דהוו קדושין לכן פי' דאפי' בכה"ג ר"מ ס"ל דכולן אסורות ול"ת דוקא כשהוכרו ולבסוף נתערבו כדמוקמינן לעיל אליבא דרבא:

גמרא לא שביק איניש מצוה דרמיא עלויה כו'. נראה דלפ"ז כש"כ קטנות דאינן בכלל דהא בהו איסורא נמי איכא (לעיל רפ"ב) ודנקיט לעיל קטנה לאו דוקא אלא הכוונה על נערה וכלפי אחותה הבוגרת ק"ל קטנה וכה"ג מצינו טובא. ולפ"ז צ"ל הרע"ב במש"כ אבל הקטנות והנערות כולן צריכות גט. הוסיף נערות על לשון הגמרא וגרע. אמנם לפ"ז יש לדקדק טובא בדינא דב' כתי בנות אם נאמר דגם שם אין הבוגרות והקטנות בכלל הספק עי' בתוי"ט בהעתקת לשון הב"י לא משכחת לה ב' בנות מאשה אחת שתיהן נערות דהרי משך ימי נערות אינן אלא ו' חדשים ואינן כדי עיבור. אם לא בתאומים או דהגדולה איחרה בהבאת סימניה. או דגם לנערה לא הוציא מהקדושין שתתרצה וא"כ ממ"נ עביד איסורא וא"ש גם לדברי הרע"ב:

דף סה.

רש"י במשנה ד"ה ומותר. דאי בעיא גט כו' ונאסר בקרובותיה. לשון הר"ן ונאסרת בקרוביו והוא יותר נכון:

רש"י ד"ה מדרבנן. ותאסר בקרוביו. כצ"ל:

רש"י ד"ה שמעתתא. הראשון. הס"ד ומה"ד **ואם נתן:**

רש"י ד"ה מהו. הא דאמרת אין חוששין כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה אלא לאו בע"א. אלמא זה שמודה לו נאסר. כצ"ל:

רש"י ד"ה קדשתיה בפני פלוני ופלוני. דה"ל קידושין גמורין לכל דבריו. עי' לשון הר"ן ורש"י שם. והגי' שלפנינו ברש"י יש לכוונה דהא מלשון חוששין לקידושין דלקמן בדר"פ משמע דאינו אלא חששא ואם בא אחר וקדשה צריכה ממנו ג"כ גט. להכי קאמר בזה דהוו קידושין גמורין לכ"ד. (ר"ל לפי מה שהוא אומר. אבל מ"מ תצטרך גט משני שהרי היא מכחישתו):

תד"ה ואם. דאי כתב לה א"כ מאי מבקשין. לכאורה קשה דהא לעיל (נ ב) אמרינן וכי מפני שמחזיק שטר כתובה בשוק נחזיק בה כא"א. ומסיק שם דאיכא אתרי דכתבי והדר מקדשי. שוב ראיתי להר"ן שדחה ראיה זו מפני זה. ונ"ל דע"כ ל"א שם אלא דכתבי קודם קידושין. אבל מ"מ אינו מוסרה לידה בשום אתר אלא לאחר קידושין וכתב ולא מסר לא מהני מידי אח"ז מצאתי כן להרא"ש בפ' נערה סי' ד'. וע"ש ותעמוד ג"כ על כוונת שהרי כו' שבתוס' כאן:

דף סה:

גמרא ה"ד אי דאית ליה סהדי להאי כו' מי מצי אמרה כו'. עי' רש"א בשם ת"י. ויסודם אינו נכון כמש"כ הרש"א וגם תירוצו לא מחוור ע"ש. ולעד"נ דמקשה דאי איירי דהוו סהדי גם לדידה ה"ל להברייתא לפרושי בהדיא דלשון ואשה אומרת אדרבה משמע דאומרת בעצמה בלא עדים. דבשלמא אינהו דאמרי כ"א זו אשתי וכיון דקידושין אינו אלא בעדים מסתמא הביאום משא"כ טענתא דידה לא איצטרכא לעדים כלל:

שם דאי בעי למיהדר ל"מ הדרי בהו כו'. פרש"י אינו מכוון בלשון הגמרא. ולעד"נ נל"פ דזה הוה פסיקא להו דקיום הדבר שלא יוכל כ"א לחזור בו אינו אלא בעדים דוקא רק דמספקא להו אי מהני מיהא בלא עדים כ"ז דלא הדרי א"ד דלא הוה כלום ונמצא כ"א מחזיק בחלק חבירו כפרש"י ופשיטו להו דלא כחד צד אלא דאף מיהדר לא מצי הדרי בהו:

שם ותנא תונא עד אחד אומר נטמאו כו'. עי' רש"א אבל לא מצאנו לשון ותנא תונא אלא על השנוי במשנה לפי' תונא תנא דידן כדפרש"י בב"מ (ג) ועמש"כ שם. ולכן יותר נכון לגרוס הכא כדאיתא בטהרות:

רש"י ד"ה מי מצי אמרה. דתיהוי כו' שלה ושלהן בספק. ודוחק שזה לא נזכר בהברייתא. ולעד"נ דמקשה מהא דגובה כתובתה מן החבילה דכיון דאיכא סהדי דשלהם היא א"כ אמירתה דשלה היא לאו כלום. ואי דממ"נ אית לה כתובה מחד מנהון. הלא היא אומרת שאינה אשתו של כ"א מהם:

רש"י ד"ה הכא קא חייבה לאחריני. וקרוביו נאסרין בה. וכ"ע הר"ן וא"צ אלא משום דאסר לה אכ"ע. ונ"ל דשיגרא דלישנא מן שקרובותיה כו' נקיט. וכן במתניתין גבי היא אומרת קידשתני דתני דהיא אסורה בקרוביו (וכן בסיפא וגדולה אסורה בקרוביו) ע"כ צ"ל דשיגרא דרישא הוא אסור בקרובותיה נקיט דבה ה"ל למיתנא דאסורה לכ"ע משום א"א דהא ע"כ איירי בדלא נתן לה גט דאם נתן לה גט יהיה הוא ג"כ נאסר בקרובותיה:

תד"ה לא (בסופו). וכ"מ בפ"ק דסנהדרין כו' עמש"כ ע"ז בח"ה שם:

תד"ה א"ל. אבל שנים נאמנים כו'. ר"ל באומר א"י ואפי' לרבנן דר"מ וכן מבואר בדבריהם בכריתות שם בד"ה אלא. וראייתם מר"מ נכונה דודאי גם הוא ל"פ על דרשת או הודע ולא שיודיעוהו אחרים וחזינן ליה דבב' עדים אפילו מכחישם מחייב אלמא דב' עדים לא מיקרי הודיעוהו אחרים וגם רבנן ל"פ עליו אלא מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי וז"א אלא באומר ודאי לא אכלתי. אך לפ"ז אינו מדוייק מש"כ בדבור שאח"ז ובהא איכא רבותא דר"מ כו' דהל"ל משום פלוגתא דרבנן נקיט דל"פ אלא בלא אכלתי דוקא:

תד"ה נטמאו. ועתה כו' יש ג' דינים בדבר שהוא בידו כו'. כצ"ל:

בא"ד כגון שאמר (כצ"ל) לו כו' בפניך דומיא דאכלת חלב. ר"ל דודאי מיירי דא"ל דה"ל לידע דאל"כ ה"ל הודיעוהו אחרים לפטור מקרבן כמש"כ לעיל:

בא"ד (בדף הסמוך) וכשאדם עושה חבירו שליח כו' נאמן דהיה בידו. כצ"ל עי' בדבריהם בגיטין שם. ונראה דכאן מפרשי כל שבידו נאמן היינו דכיון שבידו הוא ה"ל כשלו כמש"כ הרא"ש שם בדין י"א (ואגב ראיתי לו בדין הי"ב שכ' דבר שאין עתה בידו או לא היה בידו מעולם כו' אינו נאמן כו'. ותמוה דהלא לקמן בדין הי"ד פסק כרבא דכיון דהיה בידו נאמן אע"פ שאין עתה בידו ואפי' במכחישו) ומש"כ ומהימן עליה כבי תרי כו'. נראה דזה טעם אחר:

דף סו.

גמרא ושנעבדה בו עבירה כו' ע"פ עד אחד כו' נאמן. מלת נאמן ליתא שם רק אביי הוסיפה כאומר דמוכח שם דנאמן. ועמש"כ בשבת (קנג ב):

שם אבל נטמאו טהרותיך כו' חזי ליה בימי טומאתו. גם מכאן ראיה להמ"א שהבאתי שם (יג) ע"ש:

שם דההוא סמיא דהוה מסדר כו'. ביצה (טז ב):

רש"י ד"ה מה תהא עליה. ומונחת ובתוכה כתובות המצות כו'. כ"ה הגי' בע"י:

רש"י ד"ה ותוצץ. כניצוץ המבעיר גחלת. הוא לשון הגמרא בסנהדרין (ק ב):

רש"י ד"ה שמעון בן שטח. אחי אשתו כו'. כ"ה בברכות (מח):

תד"ה אמר אביי. וי"ל כו' המעות מתנה. תימה דהא שניהן צווחין לכוונו לקידושין. ואולי ר"ל דהתורה הפקיע כחו מהמעות ונתנתם לה ודוחק:

תד"ה רבא. אלא משום דאיכא רגלים לדבר. קשה דהא טעמא דע"י קינוי וסתירה נאמן ע"א בטומאה הוא משום רגלים לדבר כדאיתא בסוטה (ר"ל ג) וא"כ הכא נמי נהימנוהו. וי"ל דהתם איכא רגלים בלתי אמירת הבעל שהרי קינא לה ונסתרה אבל הכא הרגלים הוא ע"י העדאת העד. אך מ"מ קשה גבי חלב אמאי מייתי קרבן בשתק כיון דלאו הודאה היא נקרי כאן ולא שיודיעוהו אחרים. וי"ל דמאו הודע אליו לא ממעטינן אלא העדאת ע"א בלא רגלים לדבר אבל בדאיכא רגלים עדיף טפי ולא נמעט. אבל מ"מ לא הגיע למעלת ב' עדים ובדבר שבערוה בעינן ב' עדים דוקא דהרי ילפינן דבר דבר:

תד"ה מאי. וי"ל דל"א אוקי תרי כו' אלא בתרומה דרבנן כו' אבל ביוחסין כו' החמירו כו'. ר"ל אבל בספיקא בעלמא מהני חזקה אפי' ליוחסין ואפי' לבתה לדברי המכשיר כדמוכח בסוגיא דכתובות ולקמן (עד) ובספיקא דתרי ותרי החמירו אפי' בה דליכא חזקה. והמהרש"א ל"ד בכאן במחכ"ת:

דף סו:

תד"ה ולזרעו. שהרי בבנות לא שייך ברית כהונה. וקשה הרי תרומה והמורם מקק"ל נאכלים לבנות כהנים. וי"ל משום דכהונה לשון שירות שאיננה כלל בנשים:

במשנה הולד הולך אחרי הפגום ואיזה זו אלמנה לכ"ג כו'. לכאורה קשה הלא גרושה וחלוצה מותרות בתרומה ואלמנה מותרת אף להנשא לכה"ד. והולד הוא חלל ואסור בתרומה ואם היא בת פסולה לכה"ד וא"כ הוא פגום יותר מהן. וי"ל הרי גם הן נעשית חללות עכשיו כדלקמן (עז):

תד"ה כל. ועוד דמצינו כו' כי האי סתמא כדקאמר התם פשיטא כו'. כצ"ל:

בא"ד ועוד תני איזהו ממזר כו'. בעלי הגהות לא הראוני מקומה. ואם כוונו למאי דא"ר אלעזר (בן שמוע) ביבמות שם ולקמן (עה ב) ע"ש. מאי ראיה היא לפסק הלכה. גם מבלעדו מצינו הרבה תנאים דס"ל כן. ונ"ל להגיה דצ"ל ותני והכל ראיה חדא והוא מדקאמר סתמא דהש"ס פשיטא כו' מוכח דכן הלכה רווחת. רק דל"ת דל"פ פשיטא אלא משום דהתם מיירי בח"ל דלאו דשאר (ע"ש בתוס') לזה קאמרי ותני כו' וענוש כרת. וא"כ אתי לאפוקי אפי' ח"ל דשאר ואפ"ה קאמר על זה פשיטא:

דף סז.

רש"י ד"ה בנה שלישי (בסופו). הוא מצרי והיא מצרית. כצ"ל בל"ו וכאשר העתיקו התוס':

רש"י ד"ה ואיזו זו למעוטי. ודרבין דאמר נתגיירו כו'. כצ"ל:

תד"ה ונתניי' (בסופו). לא הוי מצי לאתויי ממזרת כו'. כצ"ל לפי גי' המהרש"א וכן יש ג"כ ט"ס:

דף סז:

גמרא ואימא לאחר ולא לבן. לכאורה לפי' התוס' קשה למעוטי בן ל"ל כיון דכבר יליף ר' יהושע דהוי ממזר מכל חייבי מיתות ב"ד והא בהא תלי. ועוד מאי אירייא בן אפי' כל חייבי מיתות ב"ד נמי. ונראה דהלא קושיא מתורצת בחברתה והוא דאשמעינן קרא דלוקח בן ולא שארי חייבי מיתות ב"ד ולאפוקי מסברא החיצונה דהא בהא תלי. ומאי דמשמע ליה יותר למעוטי בן הוא משום דכן דרשינן בערכין (כה ב) במקדיש שדה אחוזה דכתיב ביה ואם מכר אה"ש לאיש אחר ולא לבן הא שאר קרובים הוו בכלל אחר:

שם ואימא אידי ואידי לבן הא לכתחלה והא דיעבד. ועפרש"י. ונ"ל דסוגיא זו אזלא אליבא דאביי בתמורה (דף ב) דס"ל דכל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אם עבד מהני. דלרבא פרכינן שם מאלמנה דכ"ג דכתיב בה לא יקח ואפ"ה תפסי בה קדושין. אלמא דלדידיה מלא יקח משמע אפי' דיעבד. ועמש"כ לעיל (נד ב) אח"ז מצאתי להרשב"א שעמד בזה וע"ש:

שם ואימא אידי ואידי באחות אשה הא כו' והא דיעבד. ואין להקשות א"כ לא יקח גבי בן ל"ל לאיצטריך דל"ת לאחר אתי לבן. אבל למאי דמסקינן מהיקשא דר' יונה ודאי קשה דאפי' תימא דאחר למעוטי בן תיפוק מהיקשא לכל העריות. וכמו שהקשו התוס' ביבמות (מט) בד"ה דכתיב דפרש"י לענין ממזר דר' יהושע ע"ש:

רש"י ד"ה מנה"מ. ומהכא ילפינן כו' דכל שאין לה עליו קדושין כו'. לכאורה הכי הל"ל דבכל חייבי כריתות הולד ממזר:

רש"י ד"ה ודלמא הא לכתחלה (בסופו). שקרוב מן הכל. ולא סגי ליה בטעמא שכ' לקמן דכיון דאשכחן ביה דאזהר עליה לכתחלה כו' הוא משום דא"כ מאי אולמיה מאחות אשה דכתיב בה נ"כ לא תקח:

רש"י ד"ה ה"ג מה לאחות אשה. כשאין לו בנים לאחיו כו'. כצ"ל:

תד"ה מנה"מ. דהא ביבמות מ"ל מולא יגלה כו'. וכ"כ רש"י כאן. והרע"ב שכ' מל"י איש את אשת אביו ל"ל ע"ש ביבמות ועי' לקמן (סח) מש"כ הרש"א בפרש"י. אולם לקמן (סח ע"ב) פרש"י בד"ה ומשני לממזר מאשת אב יליף כו' וכ"ה שם ביבמות בגמרא:

בא"ד דהא בכמה מקומות אמרינן ר"ע הוא דאמר כו'. כצ"ל. ומהן לעיל (סד) וע"ש בגיון הגרי"פ. מש"כ המהרש"א דלר"ע נמי איצטריך קרא לענין ח"ל דל"ת קדושין מיבמה כדלקמן בשמעתין. אמת שכן כ' רש"י בסוף הסוגיא בד"ה בע"כ שבקיה לקרא. אבל בגמרא לא ראיתי הכרע לזה כלל. ועוד קשה לדבריו (ולפרש"י) מנ"ל להש"ס דלר' ישבב אליבא דר"ע להוי ממזר מח"ע לא תפסי קידושין נ"כ: ומש"כ עוד לקושיית א"ה אפי' נדה כו' הוא לשמעון התימני נ"כ אין הכרע די"ל דלכ"ע פריך דלא ליתפסו בה קדושין ומייתי מדאביי דאמר לכ"ע אין הולד ממזר וע"כ הוא מטעמא דפסיקא ליה דתפסי בה קדושין:

בא"ד ואור"י כו' דכלל זה אמת אליבא דכ"ע כו'. כן ה"נ לכאורה דצ"ל. אבל לקמן (עה ב) בתד"ה רי"ש מוכח כגי' דלפנינו ועמש"כ שם:

דף סח.

גמרא אלא שנואה בנשואיה וקאמר כי תהיינה כו'. לכאורה משמע דאין הפרשה אמורה אלא באותן דתפסי בהו קידושי לכל חד כדאי"ל אבל בחייבי כריתות דל"ת בהו קידושי אין לנו שלא יוכל לבכר כו'. אולם בספרי מרבה אפי' ח"כ וכ"פ הרמב"ם והשו"ע:

שם בפיסקא וכל מי שאין לה עליו כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ורבנן אדמוקי כו'. כיון דמצינו למילף מיבמה במ"מ כו'. כצ"ל:

תד"ה הכל. נדה משום דכתיב ותהי נדתה עליו. כצ"ל:

בא"ד משמע מתוך לשון הקונטרס כו' אבל מחזיר סוטתו כו' הולד ממזר וקשה כו'. ולי עוד קשה דא"כ מאי פריך הגמרא מנדה נימא נמי דאביי לא איירי אלא בבא על אשתו נדה אבל אם קידש אשה נדה ל"ת בה קדושין והולד ממנה ממזר דומיא דסוטה אלא ודאי כוונת רש"י כדמסקי בסוף בשם הר"ש מדריוש. ומה שהקשו התוס' ביבמות דא"כ גבי נדה נמי נימא סברא זו ול"ל קרא. נלע"ד דשאני נדה דאיכא היקשא דר"י והל"ל דאתי היקשא ומפקא מסברא זו:

בא"ד מיהו קשה דהא עיקר קרא במחזיר גרושתו כו'. נ"ל דאף דאמרי' ביבמות (יא ב) כיון דאיתעקר איעקר ע"ש. היינו דוקא תיבות אחרי אשר הוטמאה דלא מני קאי על מחזיר גרושתו דרבנן דריב"כ. משא"כ להיות לו לאשה שפיר מני קאי עליה כפשטיה. ונ"ל לחזק קושייתם מהא דאמרי' לקמן (עח) ומודה אביי במח"נ כו' לקחתה להיות לו לאשה א"ר כו' ע"ש:

בא"ד דכיון דכ"ז כו' כדפי' אין לומר כו'. כצ"ל בלא ו':

תד"ה לחומרא. ולא הייתי לומד שאר ח"כ כו'. כצ"ל:

בא"ד וי"ל כו' פגום מיהא הוי כו'. נ"ל להוסיף תבלין לחומרא לאוסרה לעלמא מתחלפת בקולא בבא אחר וקדשה ואח"כ מת הראשון. עי' בריש מכילתין בתד"ה ב"ש:

דף סח:

רש"י ד"ה כי יסיר כו'. משמע דבן הנולד כו' מבתך קאמר שיסירנו כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה לימא קסבר רבינא. כשאר נולדים ממי שאין כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה האי בז' אומות כתיב. ל"ת בם וכי יסיר כו'. כצ"ל:

תד"ה ולדה. משמע דה"פ נימא כו' הולד כשר והיכי כו'. מפרש"י לקמן בד"ה לימא קסבר רבינא. נל"פ דמקשה לנימא דהולד ממזר כשאר הנולדים ממי שאין עליו קדושין או פגום מיהא:

בא"ד הא ליתא אלא לר"ט אבל לרבנן לא. ל"מ דפליג עליה דר"ט אלא ר"א לקמן ואדרבה הגמרא שם קרי ליה לר"ט בשם רבנן ב"פ. ור"י א"ש פסק שם כר"ט וכן ר' שמלאי סבר למיעבד כוותיה. ואולי משום דאיתא שם אמרו לו ר"ט טהרת אה"ז כו' משמע להו דפליגי עליה. אבל אין זה הכרע דאדרבה י"ל דישרו דבריו בעיניהם ושאלו לו אולי יש לו עצה גם על הנקבות. ואפשר דמפני זה קרי הש"ס לדעתו דעת רבנן:

תד"ה בנך. וקשה רבינא היינו דברי ריו"ח כו'. ול"נ דפי דלמסקנא ליליף מן כי תהיינה וילדו לו תו לא צרכינן לדברי ריו"ח ולזה אמר רבינא דמ"מ שמעינן מיניה דבן בתך כו'. והוא ע"ד שפירשתי בפסחים (יט) הא דאר"ע זכינו כו' ע"ש:

בא"ד ורבינא בא לדקדק כו' מדלא כתיב כי יסיר את בתך כו'. כצ"ל:

דף סט.

רש"י ד"ה מאי ניהו. מה שהקשה הרש"א דהרי האדון כשישחררו עובר בעשה. נ"ל דמוכח מדברי הר"ן בפ' השולח (דף קמל) דבניתן לי כסף דמי העבד אין בו איסור והאושפזיכן היה נותן לו דמיו:

במשנה נתיני. וכ' התוי"ט דלא אמר בגמרא מנלן כו'. ול"נ דהגמרא סמיך על הא דמייתי על כהני כו' קרא דוישבו הכהנים כו' והנתינים כו':

רש"י בד"ה לויי. וגיורת כו' בחזקת זונה. לכאורה קשה דהא לקמן בגמרא (עח) מפיק לה מקרא דיחזקאל דבעינן מזרע ישראל. ועי' יבמות (סא) תד"ה אין זונה שדברו בזה:

רש"י ד"ה מלתא. עפ"י דרכו כו' ומדבר דבריו ליוחסין כו'. כצ"ל:

דף סט:

גמרא דכתיב כו' אשר העלה ואשר הביא כו'. ק"ק כיון דכתיב נ"כ ואשר הביא משמע אדרבה ליש נ"כ ארצות גבוהות מא"י דאין נופל עליהן לשון העלה:

שם עד עמוד הכהן לאורים כו'. בעזרא כתיב כהן (בלא ה) רק בנחמיה ז' איתא הכהן:

רש"י ד"ה מסייע ליה לר"א. דנקט תנא דידן לישנא לאשמועינן כו'. כצ"ל. ומלת יתירא נראה יתירא:

בא"ד יושבים מייחסי כהונה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה כל הארצות. וארץ ישראל עיסה לבבל. כצ"ל:

רש"י ד"ה ואבינה. ומן הכשרים לא מצא כו'. כצ"ל:

דף ע.

גמרא אלא למ"ד הולד כשר מא"ל. כשר ל"ל ולא בא אלא לאפוקי מממזר אבל פגום מיהא הוה כדלעיל (סח ב) ועי' ביבמות (מה):

שם ממאי דהכא ה"ל וסליקו. קשה לפ"ז מלוע לא חשיב במתניתין עבדי (וגם בלא זה קשה למה לא העלן אתו). ואולי לא חש עזרא להעלותו לניכרים וידועים הם לעבדים ואין חשש שיתערבו בהן. ומה"ט לא העלה גירי אומות שאסורין לבא בקהל לניכרים ונבדלים היו מהן:

שם כרוב אדון ואמר. בעזרא (ב) כתיב אמר בל"ו ובנחמיה (ז) הוא כו':

שם והם שמו עצמם כנמר. עפרש"י. ולמש"כ הרע"ב בפ"ה דאבות מ"כ דהנמר הוא בא מן חזיר היער ומן הלביאה והוא ממזר אתיא הכא כמין חומר במה שאמר כנמר:

רש"י ד"ה ותו (הב'). ללמא כו' ומשלם ושם נשאו כו'. כצ"ל:

דף ע:

גמרא אדהכי והכי אתא ההוא בר דיניה מנהרדעי. פי' שהיה מנהרדעי ולאנס מחקס המהרש"ל:

שם גובאי גבעונאי. עפרש"י. ונבלע הע' במלת גובאי כמו שפרש"י בבראשית (לח) לנה כמו לענה כו'. ובגיטין (ר"ל לז) בוטי אלו הענייס דכתיב העבט תעביטנו ועמש"כ בפסחים (קט) בסופו:

שם שנאמר ועמך כמריבי כהן. ר"ל דכהן הואיל שמדבר בעזות לכן מריבין אתו:

שם והמה יהיו לי לעם א"ר בר"ה זו כו' דאילו בישראל כתיב בהו והייתי כו'. קרא דקרא דהא בסיפא דקרא לבעת ההיא כו' אהיה לאלהים כו' כתיב נ"כ והמה יהיו לי לעם. ולע דק"ק דהא ביחזקאל שם לעיל מיניה (בפסוק כג) כתיב בישראל נמי והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים וי"ל דהתם כתיב קודם וטהרתי אותם דמשמע דהסי"ת יסייע אותם להטהר וכדכתיב שם (לו) והסירותי את לב האבן וכל הענין והייתם לי לעם וכו':

רש"י ד"ה מכריז רב יהודה. כצ"ל:

רש"י ד"ה פשחור. בימי ירמיה היה. ככתוב בירמיה (כ):

דף עא.

גמרא תניא אר"ט כו' אחר אחי אמי לדוכן. במ"ר נסא ספי"א ליתא למלת אמי:

בסה"ע אר"ה ב"ת משמיה דרבא. כצ"ל (סה"ל בהקדמה אות ה):

רש"י ד"ה עיסה. כעיסה שהיא מעורבת כו'. ועי' לעיל (סט ב) בפירושו בד"ה עיסה. ונ"ל ראיה לפי' זה מלקרי לבבל שם סלת נקיה שהוא ההפך מעיסה מעורבת כו':

רש"י ד"ה שם בן ארבע. קריאתו ככתיבתו כו'. כ"ה הגי' בע"י וכ"ה הרש"א בח"א:

דף עא:

גמרא אם ראית ב' בנ"א שמתגרים כו' ואין מניחין אותם כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה כגולה. פומבדיתא כו'. וכן פי' לקמן (דף עב) משמע דהיא היתה היותר מיוחסת בבבל. וכ"מ לקמן מייחסי לפומבדיתא מבירס נסבי. וכן לעיל דרב יהודה לפומבדיתאה הוה לכן אמר מי ידענא מהיכא אנסיב. וק"ק הא לקמן חביל ימא תכילתא דבבל. ועמש"כ בסנהדרין (לב ב):

תד"ה עד. ור"ת פי' כו'. מה שהקשה הרש"א לפירושו אמאי לא בעי לתחת לפרת על היכא ע"ש. לק"מ דהא לפירושו הוי לעיל לצפון בבל. ולתחת הוא לדרומה אחר נפילת פרת בחדקל:

דף עב.

גמרא בסה"ע היום סרו מאחרי המקום. נראה לכוונתו דהא דאישתמלו למסיים לבסוף. ועובדא דאקפי פירא כו' היה מקודם ועל זה הוו קרו לה בירתא דסטיא. דבפ' הנוסחא מוכח דרבי לא מת בשבת דהרי אנח תפילין ונזרו תעניתא בההוא יומא וב"ק קרע עליו ע"ש. וראיתי בט"ז יו"ל ר"ס של"ל שמביא בשם קובץ שהוכיח מהא דאמר באגודה כו' שאמר רבי כו'. ונ"ל פשוט דט"ס הוא וצ"ל באגדה וכ"מ מלשון דאמר דהל"ל דאיתא באגודה. ומש"כ שם וקשה כו' על סיומו הוא מדברי הקובץ. והט"ז שם בסופו לא ירד לזה במחכ"ת:

רש"י ד"ה ותלת עלעין. והיא פרס. כ"נ דצ"ל. והגהת הב"ח תמוה:

דף עב:

גמרא אנן דחשבינן ניקום קמך הכא. כצ"ל:

רש"י ד"ה ממחוזייתא. בתוך גבולי בבל כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה גר נושא ממזרת. והולד ממזר כו'. כן היתה לפניו הגי' בגמרא הכא וכ"ה ברי"ף ורא"ש ועי' לעיל (ר"ל סז) וברש"א שם. וזה צ"ל דבור חדש כמש"כ רש"ל:

רש"י ד"ה ומותרים בכהנת. לא הוזהרו כו' לאותן שהפסול א"מ עליהן. בר"ן הגי' לאותן שישראל ולוי כו'. ועי' לקמן (עג) בפרש"י בד"ה לינשא לפסולין:

דף עג.

גמרא מאי אמרת דלמא אזלא איהי כו' והתורה כו' הא ממזר ספק יבא. הרשב"א והריטב"א הקשו דהא מ"מ רובא להתירא הוא ולמאי הביא לזה הא לממזר ספק יבא. וראיתי בהר"ן שהעתיק להגמרא בזה"ל מאי אמרת דאזלא איהי כו'. ויל"פ לגי' זו דר"ל וכ"ת למתניתין איירי בשתוקי כזה דידעינן דאזלה איהי דה"ל ספק שקול מ"מ התורה אמרה כו'. אמנם לעיל בספ"ק (דף רכג) העתיק הר"ן הגמרא כגי' שלפנינו:

בסה"ע בת אסופית לא ישא. כצ"ל וכן ברש"י:

תד"ה מאי. דאפי' ידעינן שמארוסה היא לא הוי ממזר דהא כו' הולד כשר. זה הלשון להולד כשר לא מצינו שם רק לתירוצא בתרא דשמואל דבודקין את אמו ואם אומרת למארוס הוא נאמנת והכא לא ידעינן לאמיה ליבדקה. אבל מ"מ יפה תמהו דמוכח שם דאינו אלא ספק ע"ש:

דף עג:

תד"ה בד"א. לפי' הקונט' שפי' קס"ד שלא קבל המעות כו'. כצ"ל:

בא"ד קשה דאמאי יש לנו להאמינו. כצ"ל:

דף עד.

רש"י ד"ה בשודא. אלא הכל לפי לבו של דיין. כצ"ל וכ"ה בר"ן:

בא"ד למי שיתנדב לב הדיין כו'. כצ"ל וכ"ה שם ובתוס':

רש"י ד"ה וחכ"א אינו נאמן. אב"ג וחלוצה הוא דפליגי. וכ"כ לקמן (עח ב) וצ"ע מב"ב (קכז ב) ע"ש ועתוי"ט מ"ח:

תד"ה כשם. ור"א מפרש כו' ויכיר שהוא ב"ג וחלוצה. והקשה התוי"ט שם דילמא ע"כ לא מהימן אלא לפוסלו מן הכהונה כו'. וכ"ע התוי"ח הא גם נתין וממזר בכלל ח"ל כו' מנ"ל דר"ע ס"ל כר"י ע"ש. ואף דבסנהדרין (נג) איתא דר"י ס"ל כר"ע. הא כ' התוס' שם בד"ה לדבריו די"ל דל"ס כוותיה אלא בח"ל דשאר. ועי' לקמן (בע"ב) ובמש"כ שם:

דף עד:

גמרא ורי"ס מאשת איש הוה ממזר. לכאורה קשה מהא דסנהדרין שהזכרתי לעיל. וע"כ צ"ל דר"נ סבר דמתניתין דהתם פליגא עלה דברייתא אליבא דר"י בזה וכמש"כ התוס' ביבמות (י) בד"ה לר"י לא סבר לה הש"ס כברייתא דהתם כו' ע"ש. ולפלא בעיני שלא הביאו ראיה מהכא:

שם אבל גר עמוני ומואבי דא"ר לבא בקהל לא. נסתפקתי אי לוקח קאמר עמוני ומואבי דאיסור איסור עולם דומיא לממזר אבל מצרי ואדומי ראשון ושני לא או ל"ד ומילתא פסיקתא נקיט. ועוד נסתפקתי אי מותר ממזר בעמונית ומואבית דאולי כיון דהזכרים אסורין לא מיקרו אף הן קהל ה'. והנה הספק האחרון מפורש לאיסור בגמרא יבמות (ס"ל עז) ע"ש. וספק הראשון מוכח להתירא מתוס' שם (ר"ל עח) שהקשו ויצא (ר"ל מצרי שני) נתינה ע"ש:

רש"י ד"ה א"כ. דכר"ש מיתוקמא כו' והוא לא התיר לבא כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה איכא בינייהו. ומותרין לבא זב"ז בני ח"כ כו' ור"י אוסר לבני ח"כ כו'. כצ"ל:

תד"ה והרי. ונל"פ הרי גר שנשא ב"י שהבת כו' ומותרת בממזר. מבואר שלא כדברי הרמב"ם בפ' ט"ו מהלכות א"ב ה"ט שאוסר בכזה. וכבר העיר עליו הר"ן ועיין בח"מ סי' ד' סכ"ג:

דף עה.

ד"ה אידי ואידי. המחזיקין את זה כו'. כצ"ל בל"ו:

תד"ה וכולן. ונראה לר"י לפרש דכאו"א מותר במינו כו'. ר"ל דזהו כלל לכל עשרה יוחסין. אבל שלא במינו מהן שמותרין כגון כהני לויי וישראלי כו' כבמתניתין. ומהן שאסורין כגון הם בפסולי קהל. ומדשרי שתוקי בשתוקי ודאי דה"ה בממזרין ודאין דלא מצינו למי שמחלק בהן. והרש"א גמגם בדבריהם לחנם:

דף עה:

גמרא מקצותם כהני במות כו' מן הקוצים שבעם כו' מן הבחירים שבעם. כה"ג פליגי בספרי בפסוק ותאכל בקצה המחנה (במדבר י"א:א') הביאו רש"י שם בנימוקיו:

תד"ה ורי"ש. בשלמא עבד אית ביה לאו דלא תהיה קדשה. כ"נ דצ"ל:

בא"ד וצ"ל דכיון דאין קידושין תופסין בהן הוי ממזר דהא בהא תליא כדפי' בס"פ האומר. ע"ש דלא מוכח אלא כל שהולד ממזר אין קידושין תופסין. אבל אין זה משפט המתהפך. וחייבי כריתות לר' יהושע יוכיחו:

תד"ה שאין. לא סבר ר' אלעזר. כצ"ל בל"י:

דף עו.

גמרא ור' אליעזר אוסר. בגיטין הגי' אלעזר בל"י ונכון:

שם אר"נ א"ר בר אבוה ממזר מאחותו כו'. נראה דצ"ל ר"נ א"ר בר אבוה בלא תיבת אמר בתחלה:

רש"י ד"ה ואדם יוצא בה. דלא הוי כקמחין כו'. בפסחים שם מוכח דל"ג קמחין:

תד"ה מצת. ונראה הא דקאמר ואדם יוצא כו' היינו דוקא כו' דאל"כ כו'. לכאורה אל"כ אף איסורא איכא למיכל מפני חשש חימוץ וכמו דר"א אוסר. שוב ראיתי שהרש"ל ורש"א הרגישו בזה בגיטין. והרש"ל ישבו בטוב. אבל ישוב הרש"א תמוה דא"כ פשיטא אפי' לעובדי כוכבים כה"ג נמי ור"א אמאי אוסר:

במשנה אף מי שהיה חתום עד בערכי כו'. מפרש"י מוכח דל"ג מלת עד וכ"כ התוי"ט:

רש"י ד"ה ארבע אמהות. כל אחת מהן אותה ואת אמה. כ"נ דצ"ל:

רש"י ד"ה אין בודקין מן המזבח. ומצא שאבי אביה כו'. עתוי"ט:

רש"י ד"ה אף מי. עיר כו' ששמה ישנה כדאמרינן בעירובין כעיר חדשה כו'. אף דנראה שלא רצה לפרש דעיר ישנה דמתניתין היא הנזכרת בד"ה (ב יג יט) דשם משמע דהיתה נודעת בשמה העצמי לבד והכא משמע בסמיכתה לצפורי. מ"מ קשה דטפי ה"ל לאתויי אותה דראיה דנמצאת עיר בשם זה מלמביא מעיר ששמה חדשה. וראיתי לחכם אחד שמקשה על פרש"י ממשנה דערכין (לב) כגון קצרה הישנה של צפורי. אלמא דישנה אינה אלא שם תואר. ולכאורה הנ"ל דרש"י מפרש גם שם דהיא שם עיר בפ"ע ואיננה תואר לעיר קצרה אלא הן ב' עיירות א) קצרה ב) ישנה ואף שאינה בו' העיטוף כדמצינו הרבה כמו ראובן שמעון כו' ודומיהן. וראיה לדבר שכן במגילה (ו) בד"ה את אלו כתב שמנו שם תשעה ערים ואם לא כמש"כ אינן אלא ח'. אולם האמת יורה דרכו דלפני רש"י היה נחשב שם גם לוד וכמש"כ שם בס"ד. וראיתי עוד להחכם הנ"ל שכ' דציפורי מארץ נפתלי ושגה בזה דבמגילה (ו) מסקינן דקיטרון היא צפורי והיא היתה בחלקו של זבולון. גם מה שפי' החכם הנ"ל דערכי הישנה היינו ערכים הישנים. אף שמצאנו במקרא סמיכת המתואר אל התואר כמו מי המרים כיין הטוב. אבל זה לא מצאנו דהמתואר בל"ר והתואר בל"י והל"ל כערכי הישנים:

תד"ה הנושא. משום שאנו רוצים שבנה ישמש כו'. לאו משום שלא יעבור הוא בעצמו על לאו דנשיאת חללה. הלא אף דאכילת תרומה דיש בה מיתה לזר האוכלה עי' סנהדרין (פג) א"צ בדיקה כמש"כ בס"ד הסמוך. אבל בשמוש המזבח. יש ג"כ מיתת ב"ד כמש"כ לעיל (יב ב) בד"ה אם:

בא"ד דא"כ אמאי נקט כהנת כו'. לכאורה הכי הל"ל אמאי צריך בדיקה. אבל היא היא לפמש"כ לקמן דעיקר הבדיקה אינה אלא משום חשש חללות שיש בכהנת:

דף עו:

גמרא לא מאי עוד אחת זוג אחת. כצ"ל:

שם עמך בדומין לך. עי' ב"מ (סב) וחי אחיך עמך חייך קודמין ובמה שציינתי שמה:

שם ודלמא משום שכינה. עתוי"ט במש"כ בישוב דברי הרמב"ם. ותימה דהלא שם בסנהדרין מסקינן אליבא דרבנן דדומין לך ילפינן מן ונשאו אתך ליתרו ע"ש:

שם למימרא דלא מוקמינן מפסולים ורמינהו כו'. ק"ק דהרי שוטרים המה החובטין במקלות עפ"י השופטים כו' כדפרש"י שם (טז ב) וכ"פ בנימוקיו וי"ל הטעם כדמפרש לקמן בגבאי צדקה:

שם אנא עבידנא סדרותא כו'. בר"ן הגי' סרדותא:

רש"י ד"ה כל משימות. מריבוייא דמשימות דקרא כו' ואפילו שררה קטנה. כצ"ל וכ"ה בר"ן:

דף עז.

גמרא מה להלן לאחר שלשה דורות כו'. הלשון קשה דהא דור שלישי ג"כ מותר בכהן עי' יבמות (עח). ונ"ל להגיה מה להלן על שלשה דורות אף כאן נמי על ג' דורות:

שם נאמר כאן ולא יחלל זרעו בעמיו כו' מה להלן זכרים כו'. פרש"י בזה לחוק. ולע"ד נל"פ דמלא כתיב ול"י את זרעו בסימן הפעול מוכח דכוון הקרא ג"כ דזרעו לא יחלל אחרים (וזהו דקאמר בסמוך כתיב לא יחלל זרעו מקיש זרעו לו כו'. דכיון דנכללו חילול שניהם במלות ולא יחלל דהיינו שהוא לא יחלל (כפשטי') וכן דזרעו לא יחלל לכן ילפינן חילולם מהדדי בין לענין חילול נשיהם כפ' אלמנה (סט) ובין לענין חילול זרעם דאמר הכא) וא"כ זרעו הוא הנושא ושפיר ילפינן משם דכמו דנושא דטומאה הוא זכרים דכתיב בעל (ואין אנו צריכים לדרשת בני אהרן שפרש"י) אף נושא דחילול הוא זכרים דוקא. והשתא דיליף דזרעו פירושו זכרים לכן פריך בתו של כ"ג תשתרי דהיינו גם לפשטיה דזרעו הוא המתחלל נימא נמי לפירושו זכרים דוקא ונכון בעז"ה:

שם מי כתיב בנו זרעו כתיב. כצ"ל:

שם בעמיו בעם אחד כו' בשני עממין אינו מיחל. עפרש"י. וקשה דהא עמיו הוא ל"ר דבל"י אומר עמו. ואולי הואיל דמצינו דגם על עם אחד אומר עמיו כמו לא יטמא בעמיו ודומיו אם הי' המכוון כאן על רבים הל"ל בעממיו כמו בעממיך (שופטים ה) ועממים (נחמי' ט). ולע"ד יל"פ דכוונת הגמרא מהכינוי דבעמיו דמשמע דעם דומה לו דומה למה שפרש"י בד"ה זרעו האב והזרע הוזכרו בתיבה זו כו':

שם ק"ו מה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל היא שעברה כו'. לכאורה י"ל ממזר יוכיח דהוא של"ע עבירה מיפסל מלבוא לקהל והיא שעברה על איסור כרת איננה נפסלת מבוא בקהל. וי"ל משום דאיכא למימר מה לשם שכן אינה נפסלת בכל מקום כדאמר בסמוך מה להוא כו':

רש"י במשנה ד"ה ראב"י. ל"ל כו' צד השוה דשאינן ברוב קהל דהיינו דומיא כו'. כצ"ל:

בא"ד ואיכא למ"ד בעלמא צד חמור ל"פ. הן במכות שם ר"י גופי' (לנמל לקמן מהקה"ש) אית ליה דל"פ צד חמור והל"ל לר"י לטעמי'. אך לפמש"כ המהרש"א שם בתד"ה ור"י משמע דגם ראב"י אית ליה הקה"ש לענין בת גר וגיורת. אולם מפרש"י ל"מ כן:

רש"י ד"ה מה להלן. לענין טומאה הזכרים הוזהרו עליה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה כשם (בסופו). להכשיר את בתו ממנה לכהונה. כצ"ל:

רש"י ד"ה ואין מתחלל. דהא לא יחלל זרעו כתיב כו'. דרשה זו היא בסוטה (כג ב). וקצת תימה על רש"י שלא הביא ממתניתין דשם:

רש"י ד"ה ה"ק. איזו היא חללה המוזכרת בתורה שכתב חללה לא יקחו שעיקרה ממשמעות המקרא וא"צ לפרש כו'. כ"נ דצ"ל:

דף עז:

גמרא ה"ל חללה מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה. משמע לכאורה דבבת כהן לוקח איירי דב"י מעיקרא נמי לא אכלה. אולם לפי דמסיק בזונה הואיל ושם זנות כו'. פשוט דהכא אפי' ב"י נמי הואיל ושם חללות פוסל בתרומה בב"כ. וצריך לחלק בין זה להא דכ' הרמב"ם בפ"ד מהל' שגגות ה"ג דכל אלו שתאסר כו' עליהן באיסור מוסיף צריך שיהיו כו' בעולם כו' ע"ש:

שם דאי רבנן הא אמרי איסור חע"א. קשה דילמא שאני הכא דגלי לן קרא. ודוחק לומר דיכוון להברייתא דלעיל אלמנה וגרושה כו' חייב עכאו"א. ולכאורה הנל"פ דהא דאמר כל שהוא ביקח כו' אין כוונתו דילפותא ע"ד דאר"א בפסחים (מג ב) כל שישנו בב"ת חמץ כו'. אלא לסימנא בעלמא נקיט. אך

מפרש"י מוכח דלגלפותא קאמר וכ"מ מלשון פרט כו' ועי' יבמות (ל) תד"ה דכתיב. ואולי יל"פ דהקושיא היא דנילף מהכא דאין אחע"א אפי' במוסיף. ועי' חולין (קיג ב):

שם אפ"ת רבנן כו' ה"מ איסור חמור על איסור קל כו'. נראה דל"ל אלא אפי' בשוין כדמוכח מהברייתא דלעיל ולא אתא אלא לאפוקי קל על חמור כדסיים. או י"ל דמוסיף נקרא ג"כ חמור:

שם פשיטא מיגרע גרע. כצ"ל וכמו שהוא בפרש"י:

רש"י ד"ה איסור כהונה שאני. הלכך כו' על חמור דעלמא. משמע דר"ל דאלו איסור כהונה כגון איסור אחות דהכא. ול"י מאי דחקו לזה דפשטי' משמע דאפי' אם גם הראשון מאיסורי כהונה. ובזה י"ל דגם ברייתא הקודמת דאלמנה וגרושה כו' חייב עכאו"א אתיא כוותי' מטעם דא"כ שאני. וע"כ לא קמ"ל בברייתא זו דלא חייל אלא בקל על החמור:

רש"י ד"ה כשם שחלוקה כו'. ללמדך כו' לוקה עליה אף משום גרושה. משמע דאיסור גרושה בא עליה בסוף ואף שאינו איסור מוסיף וכ"כ לעיל **(בע"א)** בד"ה והרי אלמנה "וכן זונה כו' שבא כו' ללקות משום חללה" (ובזה י"ל קצת מה שגמגמתי על הרע"ב ברפ"ג דמכות) וא"כ פליגא על הברייתא דלעיל זינתה ונתחללה כו' א"ח אלא אחת. ונ"ל דההוא תנא מוקי להאי לא יקחו דכתיב בגרושה להא דדרשינן ביבמות **(פד ב)** ללמד שהאשה מוזהרת ע"י האיש. וגרושה דכתיבא בכ"ג הוא בכדי למיסמך אחריה חללה ללמד שאין חללה אלא מאיסורי כהונה עי' מהרש"א. ובזה י"ל קצת מה שתמהתי ע"ד התוס' בב"מ **(ל ב)** ע"ש דהם כתבו אליבא דהאי תנא דלחלוקה קאתי:

תד"ה פרט. וכה"נ האסורות לכה"ג אסורות אף למש"מ. הוא ביומא **(עג)**:

דף עח.

גמרא חזר ובא עליה עשאה חללה. ואע"ג דהוא א"ח עליה משום זונה כדלעיל בבא על אחותו אלמנה. מ"מ שם זונה עליה לגבי כהנים אחרים ונ"ל דאף לתנא דלעיל דזינתה ונתחללה א"ח אלא אחת נ"מ במה שנעשה חללה לקברו בין רשעים גמורים כדאמרי' ביבמות **(לב ב)**:

שם ולילקי נמי משום ל"י זרעו כו'. לכאורה לא ליחייב עלי' אלא אם נתעברה וילדה. וגם אין זה אלא התראת ספק. ועוד ליסגי' ליה למיירי בביאה ראשונה שאינה מתעברת בה. וכמש"כ התוס' ביבמות **(כ)** בד"ה יבא ע"ש יתיישב הכל. ואף דהתם די אפי' הערא הכא שאני דכתיב זרעו וכמו בשפחה חרופה דא"ח בהערא משום דכתיב בה ש"ז. ומצאתי להה"מ בפי"ז מהלכות א"ב ה"ב שכ' בישוב דעת הרמב"ם שחילול זרעו אינו אלא כשיולד הזרע:

שם מתיב רבא אלמנה וגרושה לוקה משום שני שמות כו'. קשה לשני לי' למיירי בבעל בלא קידושין כדתני שם ברישא הבא על אחותו כו'. וי"ל כיון דתנא אריבוי מלקות קמהדר ליתני בקידש ובעל לוקה ד' (עי' ר"ה ו ב כה"ג) ומשני לא ב' שמות ע"ז כו' ור"ל דנכלל הכל בשני שמות דקאמר ודלא כמשמעות פרש"י:

שם קידש לוקה משום לא יקח. כצ"ל בל"ו:

שם ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קדש ולא בעל שאינו לוקה כו'. משמע דמודה לרבא וא"כ אם בעל ג"כ משמע דלוקה שתים כדס"ל לרבא בכ"ג באלמנה. דאל"כ הל"ל ששניהם מודים בקידש ובעל דאינו לוקה אלא אחת וכ"מ כן בהרמב"ם:

שם אלא אימא מצרי ראשון יוכיח מה כו' שכן א"ר לבוא בקהל כו'. לפמש"כ לעיל במשנה דר"י ס"ל כראב"י בבת גר וגיורת לא נצרך למילף בהצ"ש. וא"כ ה"ה לר"י הוי יכול למימר גר שנשא גיורת יוכיח וצ"ע ולשיטת הרש"א ניחא:

פיסקא ראבי"א כו' וגר כו'. כצ"ל:

שם תניא רשבי"א גיורת כו'. כה"ג במגילה **(יט)** הביא רבי במתניתין ג' דעות בהתחלת קריאת המגילה והשמיט דעת ר"ש השנויה שם בברייתא:

שם ורבנן החיו לכם לעבדים כו'. ר"ל לנשים לעבדיכם:

שם (בסה"ע) א"ל ר"נ לרבא כו'. לכאורה ה"נ להגיה איפכא רבא לר"נ. וי"ל הגי' שלפנינו לא שאלהו אלא למיבדקי' (כדאיתא בירושלמי בפ"ט דתרומות הביאו גה"ש בב"מ **(נ ב)** ועמש"כ שם) והשיבו אין ושאלו עוד וכתב קרא הכי והשיבו אין וכו' ואתקיף ליה מכהן יקחו כו' אלא ע"כ פירושו משאר כהנים יקחו וא"כ הקרא גופי' מפרש דאלו בכה"נ משתעי. ורש"י בנימוקיו ליחזקאל הביא פי' זה וסיים עליו מצאתי ותמוה. ואולי הוא מדברי המעתיק ור"ל שמצא זה בס"א בפרש"י. והגר"א ז"ל פי' שם כפשוטו דאלמנת כהן מותרין הן ליקח ותמוה וע"ש בפי' הרד"ק. וק"ק וכי תורה קמהדר וכדמקשינן בסנהדרין **(פא)**. ואולי הוא ע"ד דאמרי' בעלמא פרשה שנאמרה ונשנית ל"נ אלא בשביל דבר שנתחדש בה:

דף עח:

במשנה רי"א נאמנים. וכ' הרע"ב דהאם אינה נאמנת. וכ' התוי"ט דאם נאמין לה א"כ תהא נפסלת משום זונה ואין אדם נפסל ע"י עצמו ע"ש. ואין זה מספיק דאם היתה זונה כבר מא"ל. ועוד דגם על עצמה נאמנת דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא עי' יבמות **(מז)** תד"ה נאמן. ועי' שלהי נדרים גבי האומרת טמאה אני לך ובר"ן שם:

רש"י במשנה ד"ה אינו נאמן. דקרוב הוא אצלו. עי' בר"ן. ובגמרא ד"ה לא מהימנא פי' בעצמו דלא מיפסל אלא בעדות גמורה. והא דלא פי' שם משום קורבה. דהלא אומר שאינו בנו. אבל מ"מ ה"ה חורגו נחשב בקרובים בפ' ז"ב:

רש"י ד"ה אינו נאמן. אבל לענין בכור ל"פ. עמש"כ לעיל **(על)** על פירושו:

רש"י במשנה ד"ה אינו ידוע. כצ"ל:

דף עט.

במשנה ואם אינן יודעין. במשניות ובר"ף ורא"ש הגי' אינו ידוע כמו ברישא:

גמרא אילימא בתוך ששה בהא נימא רב כו'. נראה דה"ה לשמואל יקשה אמאי חיישינן לקידושי שניהם כיון דאין דרך לבא סימני בגרות בתוך שש ה"ל לאוקמא בחזקת נערה והשתא הוא דבגרה עי' שו"ע יו"ד סי' פ"א ס"ב ובהגהת רמ"א. וכש"כ לפמש"כ התי"י דאין דרך כלל לבגור תוך ו'. אלא דלרב קשה טפי עי' תד"ה ושמואל. ולשון רש"י בזה ק"ק:

שם ושמואל אמר השתא הוא דאייתי סימנים. מכאן נראה סתירה למש"כ הט"ז ביו"ד סי' שנ"ז דכ"ד שמיועד להשתנות ונמצא בו השינוי היום אמרינן דמקודם נשתנה ולא אזלינן בתר חזקה למעיקרא. והא הכא מספקא ליה לשמואל בכה"ג. וגם רב ל"פ אלא משום דהיום דרך ליבגר ואין לומר בו חזקת נערות כפרש"י ותוס':

שם אדרבה העמד מקוה על חזקתו כו'. עי' ת"י. ולענ"ד משום דהספק הוא במקוה אימתי חסרה לכן יותר יש לנו לילך אחר חזקתה ולא אחר חזקת הטובל שאין בו שום ספק דהרי טבל לפניך וכדאמרינן בחולין **(י)** אליבא דר"ח ע"ש היטב. ומשני הרי חסר לפניך ור"ל דאיתרע חזקתה משא"כ בהא דר"ח לא איתרע חזקת הסכין במה שנמצא פגום דהרי יש לנו לתלות בעצם דודאי פוגם:

רש"י ד"ה היה בודק. כשבא לשתות מאה לוגין כו' אומר הרי שני לוגין כו'. אינו מדוייק דא' מחמשים הוא מלגאו:

רש"י ד"ה כל ג"י. ה"ה בחזקת יין ודאי וכל טבלים כו'. כצ"ל:

דף עט:

גמרא דכ"ע בחזקת בריאים קיימי. נראה דר"ל דרוב אנשים הם בריאים וי"ל להעמידו בחזקת הרוב. אבל הכא מי קא מפקא נפשה מחזקה דקמה נ"ל פירושו דלפניה ר"ל מרוב נערות שלפניה דהרי יש הרבה שאין מביאין סימני בגרות ביומא דמשלים שית כפרש"י ולא כפי' ר"י:

שם לא אידי ואידי כשמואל כו'. והא דל"ק אידי ואידי כרב ופלוגתייהו הוא במכחישתו כדר"ל בסמוך דלא פליגי ורב מיירי במכחישתו. הוא דסתמא משמע דבריהם באינה מכחשתו ואמוראי צריכי לפרושי. רק אם היינו יכולין לומר דל"פ הוה דחקינן לאוקמי הא דרב במכחשתו:

רש"י ד"ה באשה אחת. אבל אמר ב' נשים היו ומתה האחת כו'. ק"ל דניהמני' במיגו דלא הוה אמר שהיתה לו עוד אשה אחרת. ולשון הרמב"ם בחבורו ואם בא בשתי נשים כו'. ואולי דלרש"י ל"נ דניחוש כשאמם קיימת שידבקו בזולתה. אבל מ"מ יל"פ שיש עדים שהיתה לו אשה אחרת ומתה:

תד"ה מביא ראיה. וא"ת מאי קמ"ל כו'. נראה דקושייתם אינה אלא על הסיפא דכיון דמביא ראיה על הבנים שהם מאותה אשה והיא כבר נבדקה. אבל ברישא ודאי איצטרך לאשמעינן דל"ח שמא היא מתה וזאת היא אחרת שנשא שם ודלא כהתוי"ט שהעתיק קושייתם על הרישא:

דף פ.

גמרא מלקין על החזקות סוקלין ושורפין עה"ח. ר"ל יש חזקות שמלקין וסו"ש עליהן דהיינו חזקות טובות כמו כרוכין אחריה. וא"ש תרומה עה"ח. פי' ויש חזקות שאפי' תרומה א"ש עליהן כמו חזקת טיפוח לתינוק לפי שאיננה חזקה טובה כמש"כ התוס':

שם אר"ל משום ר"א זו היא כו'. נראה דצ"ל ואר"ל כו' כו':

שם אם רוב שרצים טמאה אם רוב צפרדעים טהורה. נראה דסיפא ל"ל דאפי' מחצה ע"מ טהורה דהוה ספק בדבר שאין בו דעת לישאל ולא תני רוב אלא איידי דרישא וכזה איתא בברכות **(נג)** וע"ש במה שציינתי:

רש"י ד"ה אבל ליוחסין. עד שיביאו ראיה שהן בנותיה ש"ז. כצ"ל:

רש"י ד"ה ואין שורפין. ולא מתוך ראיה. כצ"ל:

רש"י ד"ה זו היא. שמוחזקין לטפח כו'. כצ"ל:

תד"ה ל"ש. וי"ל דרבי תנא כו' ור"ת פי' דרבי סבר כו'. כצ"ל:

תד"ה שדרכו. ובכה"ג פליגי בתוספתא כו'. ל"מ בתוספתא. ואדרבה המשנה בפ"ג דטהרות במ"ז סתמה בדין זה לטהור. וא"כ במשנה שאחריה שנה פלוגתת ר"מ וחכמים דלפנינו משמע דהתם כ"ע מודו. וכן הרמב"ם פסק כסתמא דמשנה ראשונה והכא פסק כחכמים. ועי' לשון התוס' בחולין ובנדה:

בא"ד או אדם טהור נתנן לו. ר"ל שלקטן ממקום אחר ולפ"ז ר"מ מטהר ממש אפי' מטומאת **(עפר) [ערב]** . ומיירי שהתינוק היה ודאי טהור כמש"כ התוס' שם ושם. ולחנם הניח הרש"א דבריהם כאן בקושיא:

דף פ:

גמרא אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו. ונראה דמזה נפקא ג"כ היתר האב עם בתו דחדא קורבה נינהו:

שם בשעת אנינות תביר יצרי'. לכאורה קשה מהא דסוכה **(ר"ל נב)** דאפי' בעת ההספד א"ק אנשים לבד ונשים לבד. ואולי שעת אנינות דהיינו ביום המיתה תביר ליצרי טפי:

רש"י ד"ה הגדילו. נראה דצ"ל הל"א:

רש"י ד"ה אבל לא באיש. שלא היו בה"ק סמוכין לעיר. אבל מ"מ לא היו רחוקין כ"כ דאל"כ ליבעי ג' אנשים כבדרך:

רש"י ד"ה והוציאוה י' אנשים. ואשת איש היתה. ל"י מאי דחקו לזה:

רש"י ד"ה מוסרים לו. ואחד לבועל ואם בא עליה. כצ"ל כו':

תד"ה ר"ש. וה"ג רש"א כו' ובזמן שאשתו עמו כו' ואתאן כו'. ברי"ף ורא"ש הגי' הא דבזמן שאשתו עמו במשנה בפ"ע:

תד"ה כי. ועוד פי' כו' כלומר מה יתרעם אדם על מדותיו דיו כו'. כצ"ל:

דף פא.

גמרא רב ורב יהודה הוו כו' א"ל רב לרב יהודה דל כו'. כצ"ל:

שם שלא תהא מוציא לעז על בניה. ק"ק הא מלתא מפקינן לה מיניה מוכח דאינו ברור שזינתה דכה"ג אמרינן בגיטין **(פח)** כיון כו' ומראשון לא מפקינן כו' ע"ש וי"ל:

שם איכא דשמעו בהא ולא שמעו בהא. כה"ג ביבמות **(לו ושם)** דלמא איכא אינשי דהוו בחליצה כו':

שם במתניתא תנא איפכא. גם בסוכה **(ס"ל נא)** איתא ת"ר בראשונה היו נשים מבפנים כו' התקינו שיהו כו' מבחוץ מוכח דזה עדיף טפי. ואולי דהש"ס כאן יכוון להברייתא:

שם אידמא ליה שטן כאיתתא בריש דיקלא כו'. עמש"כ במגילה **(כח)** בד"ה סליק. וכה"ג יתכן לפרש כאן וכמו בר"מ דעמד בעבר הנהר:

רש"י ד"ה איפכא. א"ח שמא תכנס היא לפנים שאם תכנס כו'. כצ"ל וכ"ה בר"ן:

תד"ה מלקין. דהא הכא מיירי ליוחסין כו'. מש"כ הרש"א די"ל שמכירין אותו שאינו פוסל כו'. תמוה דא"כ מהיכא תיתי לאוסרה:

דף פא:

גמרא דתניא אחותו כו' אין מתייחד עמהן אלא בעדים כו'. נראה דעדים ל"ד וכמו ששנינו בגיטין (פ"ז מ"ד) לא תתייחד עמו אלא בפני עדים אפי' עבד כו' ע"ש בתוי"ט:

שם אביי מכלליה כו'. כצ"ל בלא ו' וכמו שהעתיקו התוס':

רש"י ד"ה שמעו דקאמרי. השמיע כו'. כצ"ל ור"ל דהשטן השמיע:

רש"י ד"ה לריש צוציתא. שבגובה הדקל. לכאורה רומנא היינו פירא דרמון:

רש"י ד"ה במה הכ"מ. מה עבירה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה מתייחד עם אחותו וד"ה ודר עם אמו. נ"ל דצ"ל דבור אחד ומש"כ דלא תקיף כו' דלא מיגרי בקרובתא קאי נמי לטעמא על אחותו כי כן פי' בסנהדרין שם על בקרובתא באמו ובאחותו. ולפ"ז נ"ל דאחותו דקאמר רב יהודה ל"ד אלא ה"ה שאר קרובות ונקט אחותו לרבותא דאף שהיא עמו ראשון בראשון כאב עם בתו ובן עם אמו אפ"ה יחוד לפרקים הוא דשרי אבל לא בתמידות. ובזה א"ש מה שלגלג אותו תלמיד על ר"ט שלא רצה להתייחד עם כלתו:

רש"י ד"ה שתי יבמות. שני אחין. כצ"ל:

דף פב.

גמרא ת"ש אף מי שיש לו כו'. כצ"ל וכ"ה בתוספתא:

בסה"ע דרש ב"ק לעולם ילמד כו'. עמש"כ רש"א בח"א במשנה. ועמש"כ בסנהדרין (קט):

דף פב:

גמרא אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה כו'. עי' רש"א בח"א. ול"נ לפרש עפ"י הא דאיתא בערכין (טז ב) דלא ישנה אדם מאומנות אבותיו ומה שהוסיף רש"י ידליו ל"י מנ"ל הא:

שם צבי קייץ. ר"ל לפי שהוא קל ברגליו יוכל לרוץ מהר סביב סביב כדי לשמרם מכל נזק עי' רש"י בב"ק (פה ב) ד"ה שיבר את רגליו. ועוד יל"פ עפ"י הא דאיתא במדרש סוף שה"ש הביאוהו התוס' בחולין (נט ב) (בד"ה והרי צבי) דצבי אף כשהוא ישן עינו אחת פתוחה ומשמע שם קצת דרואה בה דמסיים ע"ז כך כו' מביט להם בעינו אחת. ואין לך טוב לשומר מזה:

סליק מסכת קדושין בס"ד